

törvény és ne alacsonyabb szintű jogforrás határozza meg a büntetendő cselekményeket és a büntetéseket;

a bűncselekménnyé nyilvánításnak és büntetéssel fenyegetésnek alkotmányos indokokon kell alapulnia: szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybevettnek kell lennie;

a bűnössé nyilvánítást csak bíróság végezheti, mégpedig a büntetőjogi felelősség határozatban történő megállapításával (11/1992 (III. 5.) AB határozat).

A felsorolt elvekből kibonthatóan, azokhoz kapcsolódva még a következő elvek egészítik ki a büntetőjogi legalitást:

a törvény egyértelműsége,

a határozatlan jogfogalmak elvetése,

a bírói jog és ezzel összefüggésben az analógia tilalma,

a bűn-felelősség elve, azaz büntetőjogi felelősség csak felróható magatartáson alapulhat,

a ne bis in idem elve, azaz a kétszeres értékelés tilalma.

Az Alaptörvény 28. cikk 6. bekezdése közvetlenül kimondja, hogy senki nem vonható büntetőeljárás alá és nem ítéltető el olyan bűncselekményért, amely miatt Magyarországon vagy - nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben - más államban törvénynek megfelelően már jogerősen felmentették vagy elítélték.

A nullum elvekkel kiegészülve ezek az elvek a hatályos Alaptörvényből is levezethetően képezik részét a 2012. évi C. törvény legalitásának.

Nem tekinthetünk el végül annak hangsúlyozásától, hogy a Büntető Törvénykönyv jogállami jogalkotás és jogalkalmazás tárgya. A jogállam tekintetében hivatkozunk az Alkotmánybíróság egyes megállapításaira:

1. a jogállam alapértékének sérelme önmagában is megalapozza valamely jogszabály alkotmányellenességét;

2. a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság;

3. a mindig részleges és szubjektív igazságosságnál a tárgyi és formális elemekre támaszkodó jogbiztonság előbbre való;

4. az anyagi igazságosság és a jogbiztonság követelményét a jogerő intézménye hozza összhangba a jogbiztonság elsődlegessége alapján [1459/B/1992. AB határozat, 9/1992. (I. 30.) AB határozat].

Mindebből következik, hogy az igazságosság elsősorban a jogalkalmazás kategóriája, és konfliktusuk esetén a jogbiztonság az előbbre való. Az igazságosság bírói döntéssel ilyen körülmények között is biztosítható, de semmiképpen sem bírói önkényes ítélkezés alapján.

ÁLTALÁNOS RÉSZ

I. FEJEZET

ALAPVETŐ RENDELKEZÉSEK

A törvényesség elve

1. § (1) Az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet - a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével - törvény az elkövetés idején büntetni rendelt.

(2) Bűncselekmény elkövetése miatt nem lehet olyan büntetést kiszabni vagy intézkedést alkalmazni, amelyről törvény az elkövetés - vagy a 2. § (2) bekezdés alkalmazása esetén az elbírálás - idején nem rendelkezett.

1. A büntetőjogi legalitás magját képező két alapelv, a nullum crimen sine lege és nulla poena sine lege elvei az írott jogban a Csemegi-kódexben is megjelentek: annak 1. §-a szerint büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít. Büntett vagy vétség miatt senki sem büntethető más büntetéssel, mint amelyet arra elkövetése előtt a törvény megállapított. A Bt., az 1961-es és az 1978-as Btk. nem tartalmazta a törvényesség elvét, azonban ez nem jelenti az, hogy ne érvényesültek volna a büntetőjogi jogalkotás és jogalkalmazás során. Az Alkotmány 57. § (4) bekezdése kimondta, hogy senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani és büntetéssel sújtani olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy - a határozatok kölcsönös elismerése elvének érvényesülése céljából az Európai Unió jogi aktusai által meghatározott körben, az alapvető jogok lényeges tartalmát nem korlátozva - a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség létrehozásában közreműködő más állam joga szerint nem volt bűncselekmény. A joggyakorlat és a jogirodalom a büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezésekből vezette le a hivatkozott elveket. Az új Btk.- az előterjesztői indoklás szerint - az általános külföldi gyakorlatra hivatkozással szabályozza ismét a legalitás elvét alapvető rendelkezésként.

2.

2.1. A nullum crimen és nulla poena sine lege elvei mint a büntetőjogi legalitás alapvető összetevői a nemzetközi jogban elismert, a Magyarország által aláírt nemzetközi egyezmények által szabályozott alapvető jogelvek.

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 15. cikke szerint senkit sem lehet bűnösnek nyilvánítani olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a belső, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény. Ugyanígy nem lehet súlyosabb büntetést kiszabni annál, mint amely a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható volt. E cikk egyetlen rendelkezése sem akadályozza valamely személy bíróság elé állítását és elítélését olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején a nemzetek közössége által elismert általános jogelvek alapján bűncselekménynek minősült.

A Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma 22. cikke kimondja, hogy csak az vonható büntetőjogi felelősségre a jelen Statútum szerint, akinek cselekménye az elkövetés időpontjában a Bíróság joghatósága alá tartozó büntettnak minősül. A büntett tényállását megszorítóan kell értelmezni, és tényállása analógia útján nem terjeszthető ki. Kétség esetén a tényállást a gyanúsított, a vádlott vagy az elítélt javára kell értelmezni. A jelen cikk nem akadályozza, hogy a nemzetközi jog a jelen Statútumtól függetlenül valamely cselekményt bűncselekménnyé nyilvánítson. A Statútum 23. cikke szerint az, akinek bűnösségét a Bíróság megállapította, csak a jelen Statútum rendelkezései szerint büntethető.

Az Európai Unió Alapjogi Chartája 49. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy a nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni. Ha valamely bűncselekmény elkövetése után a törvény enyhébb büntetés kiszabását rendeli, az enyhébb büntetést kell alkalmazni. A (2) bekezdés rögzíti, hogy ez a cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a nemzetek közössége által elismert általános elvek szerint bűncselekmény volt.

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 7. cikke lényegében a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányával és az Európai Unió Alapjogi Chartájával megegyező tartalommal szabályozza a törvényesség elvét: senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni. Ez a cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely elkövetése idején a civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek szerint bűncselekmény volt.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága az esetjogon keresztül töltötte meg tartalommal a fenti rendelkezéseket. A Kokkinakis v. Görögország ügyben 1993. május 25-én született döntés szerint a 7. cikk által lefektetett elv alkalmazását nem lehet leszűkíteni a visszaható hatály tilalmára, az magában foglalja a nullum crimen és nulla poena sine lege elveket, továbbá azt az elvet is, hogy tilos a büntetőjognak a terhelt hátrányára történő kiterjesztő alkalmazása (például analógia útján). Ezekből az elvekből következik az, hogy a törvénynek a bűncselekményt egyértelműen kell meghatározni, amely követelménynek akkor tesz eleget a jog, ha az érintett személy - amennyiben szükséges, jogi segítség igénybevételével - megismerheti a törvény szövegét, vagyis a jog számára elérhető és előre látható. A C. R. v. Egyesült Királyság és S. W. v. Egyesült Királyság ügyekben 1995. november 22-én született döntésben a Bíróság rámutatott, hogy a 7. cikkben lefektetett garancia a jogállamiság egyik alapvető eleme, és előkelő helyet foglal el az Egyezmény rendszerében. A Kokkinakis-ügyben írtakat kiegészítve a Bíróság kifejtette, hogy egy törvényi rendelkezés akármilyen pontosan legyen is megfogalmazva, a bírói jogértelmezés elkerülhetetlen, mindig szükséges lesz a jog kétséges részeinek tisztázása és a változó körülményekhez való igazítása. A büntetőjognak a bírói jogalkotás útján történő fejlődése az európai jogi hagyomány régi és elkerülhetetlen hagyománya, de a bírói jogfejlesztés csak akkor felel meg a 7. cikk előírásainak, ha annak eredménye egybevág a jog által szabályozott bűncselekmény lényegével, és az ésszerű módon előre látható. A Bíróság ezen elveket erősítette meg és alkalmazta a Stereletz, Kessler és Krenz v. Németország, illetve a Korbel v. Magyarország ügyekben.

A 7. cikkben szereplő büntetés fogalmát a Bíróság a Welch v. Egyesült Királyság ügyben 1994. február 9-én született határozatában határozta meg. Rögzítette, hogy annak vizsgálatánál, hogy vajon büntetésnek tekinthető-e az alkalmazott joghátrány, minden esetben abból kell kiindulni, hogy az intézkedés alkalmazására bűncselekmény miatti elítélést követően, ahhoz kapcsolódóan került-e sor. Ezen túlmenően értékelni kell az intézkedés jellegét és célját, a belső jog által adott meghatározást, a szankció alkalmazásával és végrehajtásával kapcsolatos eljárást, továbbá annak súlyosságát. A döntés szerint ezek egyike sem lehet önmagában meghatározó, azt kell vizsgálni, hogy a megtorló elemek együttes meglétére tekintettel büntetésnek tekintendő-e a szóban forgó joghátrány.

2.2. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése Magyarország fent részletesen bemutatott nemzetközi kötelezettségvállalásaival egyhangúlag rögzíti, hogy senki nem nyilvánítható bűnösnek és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy - nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben - más állam joga szerint nem volt bűncselekmény; az (5) bekezdés pedig kimondja, hogy a (4) bekezdés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény volt. Az utóbbi alkotmányos szabály nyilvánvaló összefüggésben van az Alaptörvény Q) cikk (3) bekezdésével, amely szerint Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, ezzel azokat a belső jog részévé teszi.

Mivel az Alkotmány és az Alaptörvény rendelkezései között legfeljebb a szóhasználat terén tapasztalhatók eltérések, az Alkotmánybíróság e téren kidolgozott korábbi gyakorlata továbbra is iránymutatónak tekinthető. A legalitás elvére vonatkozó alkotmánybírósági gyakorlat vizsgálata során a jogállamiságból kell kiindulni: az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint Magyarország független, demokratikus jogállam. A 9/1992. (I. 30.) AB határozat kifejtette, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság az állam - és elsősorban a jogalkotó - köteletségévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára.

A 11/1992. (III. 5.) AB határozat - tovább konkretizálva a jogállam, a jogbiztonság és az alkotmányos büntetőjog összefüggéseit - a kiszámíthatóság és az előreláthatóság elvéből vezette le a visszaható hatály tilalmát, továbbá az ex post facto jogi rendezés és az analógia alkalmazási tilalmát. Kifejtette, hogy nemcsak arról van szó, hogy az állam törvényben tiltja a bűncselekményeket, és törvényben büntetéssel fenyeget, hanem az egyén ahhoz való jogáról van szó, hogy csakis törvényesen ítélik el, és büntetését is törvényesen szabják ki. Ebből is következik, hogy a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege alkotmányos alapelvek, amelyeknek számos büntetőjogi szabály adja meg jogszerű tartalmát. Ilyen szabály a bűncselekmény-fogalomnak a Btk.-ban adott meghatározása, a büntetés és a büntetési rendszer törvényes fogalmai, de az egyén alkotmányos szabadságát, emberi jogait nemcsak a büntetőjog különös részének tényállásai és büntetési tételei érintik, hanem alapvetően a büntetőjogi felelősség, a büntetéskiszabás és a büntethetőség összefüggő, zárt szabályrendszere. A büntetőjogi felelősség minden szabályának módosulása alapvetően és közvetlenül érinti az egyéni szabadságot és az egyén alkotmányos helyzetét.

Az Alkotmánybíróság összefoglalva álláspontját rögzítette, hogy a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvei a büntetőjogi legalitás alkotmányos elvének részei, de nem egyedüli kritériumai a büntetőjogi felelősségre vonás alkotmányosságának. A büntetőjog legalitásának alkotmányos elve megköveteli, hogy törvény és ne alacsonyabb szintű jogforrás határozza meg a büntetendő cselekményeket és azok büntetését. A bűncselekménnyé nyilvánításnak és büntetéssel fenyegetésnek alkotmányos indokon kell alapulnia: szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybe vettnek kell lennie. A bűnössé nyilvánítást csak bíróság végezheti, mégpedig a büntetőjogi felelősség határozatban történő megállapításával. Csak az elkövetéskor hatályos törvény szerint lehet elítélni és megbüntetni. A bíróság az elkövetéskor hatályos törvény szerint bírálja el a bűncselekményt, a büntetést is eszerint szabja ki, kivéve, ha új törvény lépett hatályba, amely enyhébb elbírálást tesz lehetővé, vagy a cselekmény már nem bűncselekmény, így nem büntetendő. Ezt követeli meg a visszaható hatály tilalmát magában foglaló jogbiztonság elve (előreláthatóság, kiszámíthatóság), amely a jogállamiságból folyik, és amelynek logikus előfeltétele a törvény elkövetéskori megismerhetősége.

Az 53/1993. (X. 13.) AB határozat értelmezte az Alkotmány 7. §-át, amely tartalmilag az Alaptörvény O) cikk (2) és (3) bekezdéseiben foglaltakkal megegyezik, így az továbbra is iránymutató lehet. Az Alkotmánybíróság kifejtette, hogy a 7. § (1) bekezdés első fordulata, amely szerint a Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, azt mondja ki, hogy ezek az általánosan elismert szabályok külön transzformáció nélkül is a magyar jog részei, a transzformációt ebben az általánosságban - vagyis a szabályok felsorolása, illetve meghatározása nélkül - maga az Alkotmány hajtotta végre. Ez az általános belső joggá tétel egyáltalán nem zárja ki, hogy egyes általánosan elismert szabályokat külön egyezmények (is) meghatározzanak, és azok tekintetében külön transzformáció történjék. Az Alkotmányt és a belső jogot úgy kell értelmezni, hogy a nemzetközi jog általánosan elfogadott szabályai valóban érvényesüljenek.

Az Alkotmánybíróság szerint a háborús bűncselekmény és az emberiség elleni bűncselekmények tekintetében a nullum crimen sine lege garanciáját a nemzetközi jog magára érti, és nem a belső jogra. A nemzetközi szokásjog, a civilizált nemzetek által elismert jogelvek, a nemzetek közössége által elismert jogelvek az a lex, amely a magatartást a nemzetek közössége által üldözendőnek és büntetendőnek minősíti - függetlenül attól, hogy a belső jog tartalmaz-e hasonló bűncselekményeket, vagy hogy a megfelelő egyezményeket az egyes országok belső joggá tették-e. A háborús bűncselekmények és az emberiség elleni bűncselekmények súlyossága, az, hogy általuk a nemzetközi béke és biztonság, illetve maga az emberiség kerül veszélybe, nem egyeztethető össze azzal, hogy büntethetőségük nemzeti jogoktól függjön. Ezen elvnek a nemzetközi egyezményekkel való összefüggéséről a határozat kifejti, hogy a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 15. cikk (2) bekezdése és az Emberi Jogok Európai Egyezménye 7. cikk (2) bekezdése szerint a nullum crimen sine lege elve nem képezi akadályát annak, hogy valamely személy megbüntetésére olyan cselekmény vagy mulasztás miatt kerüljön sor, amely elkövetése idején a nemzetek közössége által elismert jogelvek szerint bűncselekmény volt. Ez a kivétel teszi lehetővé a fent körülírt sui generis nemzetközi jogi bűncselekmények üldözését a részes államok által akkor is, ha azok tényállása és büntethetősége nem része a belső jognak. Ebből értelemszerűen következik az is, hogy ezeket a cselekményeket az egyezmények a nemzetközi jogban kialakított feltételek szerint engedik üldözni és büntetni, amellyel az egyezmények nyilván áttörnek a belső jogban az egyezmények által is megkövetelt büntetőjogi garanciát.

2.3. Az Alkotmánybíróság gyakorlatából is látható, hogy a büntetőjogi legalitás alkotmányos elve nem választható el élesen a büntetőjogi felelősségre vonás alkotmányosságától, így a Btk. 1. §-ában foglalt nullum crimen és nulla poena sine lege elve mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó számára tartalmaz követendő szabályokat.

A nullum crimen sine lege elve a felelősségtanban a formális jogellenesség fogalmaként jelenik meg: csak azon cselekmény elkövetése vonhat maga után büntetőjogi felelősségre vonást, amelyet a törvény az elkövetése előtt bűncselekménynek nyilvánított. A felelősségre vonás feltétele az, hogy a kérdéses magatartással az elkövető valamely különös részi törvényi tényállás elemeit megvalósítsa, vagyis a magatartása tényállásszerű legyen. Azonban ez önmagában még nem vezethet elítélésre, az ítélezési tevékenységben az igazságosság követelményét is érvényre kell juttatni, erre szolgál a materiális jogellenesség fogalma. Ez azt mutatja meg, hogy a tényállásszerű cselekmény sérti vagy veszélyezteti a tényállás által védeni kívánt jogtárgyat, illetve nem áll fenn a felelősségre vonást kizáró körülmény.

A törvényesség elve szoros összefüggést mutat a büntetőtörvény időbeli hatályával. A Btk. 2. § (1) bekezdése szerint a bűncselekményt - a (2)-(3) bekezdésben foglalt kivételekkel - az elkövetése idején hatályban lévő büntetőtörvény szerint kell elbírálni. A (2) bekezdés szerint ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntetőtörvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új büntetőtörvényt kell alkalmazni; a (3) bekezdés pedig az Alaptörvény XXVIII. cikk (5) bekezdésével és a Btk. 1. § (1) bekezdésével összhangban úgy rendelkezik, hogy az új büntetőtörvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntetőtörvény szerint nem volt büntetendő.

Látható, hogy a visszaható hatály tilalma (nullum crimen és nulla poena sine lege praevia) olyan alapelv, amely az állampolgárok államhatalommal szembeni védelmének az eszköze, és így kizárólag a súlyosabb elbírálást lehetővé tevő törvényre vonatkozik. Az elkövető javára szóló rendelkezések alkalmazását nem tiltja a törvény, vagyis ha a törvény az elbírálás idejére (amin minden esetben a jogerős döntés meghozatalát kell érteni) úgy változik, hogy a vád tárgyává tett cselekmény már nem büntetendő vagy enyhébb szankció alkalmazására ad lehetőséget, az új törvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni. Az enyhébb elbírálást lehetővé tevő törvény meghatározása során nemcsak az alkalmazandó büntetés neve és mértéke alapján, hanem a büntetőjogi felelősségre vonatkozó összes rendelkezés egybevetésével kell állást foglalni. Figyelemmel kell lenni arra, hogy 1) enyhébb az új törvény, ha a főbüntetés neve és mértéke azonos, de az új törvény vagyis enyhébb büntetési nem alkalmazását is lehetővé teszi; 2) enyhébb az a törvény, amelynek alkalmazásával az enyhébb büntetés az enyhítő szakasz felhívása nélkül is kiszabható; 3) a törvények összehasonlítása során a mellékbüntetésekben jelentkező joghátrányt is figyelembe kell venni; 4) ha az új törvény az adott esetben korlátlan enyhítést is lehetővé tesz, a cselekményt e törvény alapján kell elbírálni; 5) több elkövető által elkövetett (több, illetve különböző) bűncselekmények esetén személyenként kell vizsgálni, hogy az elkövetéskor, avagy az elbíráláskor hatályos törvény tekintendő-e enyhébbnek. Amikor el kell dönteni, hogy melyik törvény az enyhébb, akkor a konkrét cselekményt gondolatban mind a két törvény szerint el kell bírálni, és ténylegesen azt a törvényt kell alkalmazni, amely a konkrét esetben enyhébb elbírálást eredményez. Nem lehetséges a két jogszabály együttes vagy kombinatív alkalmazása, azt a törvényt kell teljes egészében alkalmazni, amely az adott esetben enyhébb elbírálásra vezet. Így például nem lehet a cselekményt a régi törvény szerint minősíteni és a büntetést az új törvény alapján kiszabni.

A törvényesség elve magában foglalja a határozatlan büntetőtörvény tilalmát is (nullum crimen és nulla poena sine lege certa), vagyis a fent részletesen bemutatott alkotmánybírósági gyakorlatban lefektetett szabályt, amely szerint a büntetőtörvénynek pontosan, határozottan kell leírni a büntetendő magatartásokat. A határozottság követelménye nem zárja ki a bírói jogértelmezést, mert anélkül a törvény nem alkalmazható, de kizárja az önkényes, bizonytalan, követhetetlen és előre ki nem számítható jogértelmezés lehetőségét. A bírói jogértelmezés korlátját jelenti a bírói jogalkotás tilalma (nullum crimen és nulla poena sine lege scripta), amely azonban kizárólag az elkövető terhére vonatkozóan állít fel korlátokat. Vagyis a büntetőjogi felelősségre vonást lehetővé tevő körülményeket, annak pozitív feltételeit a bírói jogalkotás nem alakíthatja ki, nem tághatja a törvényi tényállások és a szankciók alkalmazási körét, de annak nincs alkotmányos akadálya, hogy a büntetőjogi felelősségre vonást kizáró körülményeket a bírói gyakorlat is alakítsa. Ilyen, a bírói gyakorlat által kialakított negatív büntethetőségi feltétel például a sértett beleegyezése. Végül a törvényesség elvének utolsó összetevője az analógia tilalma (nullum crimen és nulla poena sine lege stricta). A tilalom - az eddigiekhez hasonlóan - kizárólag a terhelt hátrányára érvényesül: a joghézag kitöltésére szolgáló analógia alapján tilos új tényállást létrehozni, a meglévőt a jogalkotó által eredetileg büntetni nem szándékozott magatartásokra kiterjeszteni, az alkalmazható büntetések vagy intézkedések körét kiterjeszteni, azok mértékét szigorítani.

2.4. Ahogy már korábban kitértünk rá, a nullum crimen sine lege elvét a nemzetközi jog alkalmazása áttörheti. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (5) bekezdése és a Btk. I. § (1) bekezdése a nemzetközi jog általános elismert szabályaira utal, ezért annak vizsgálata során, hogy a visszaható hatály tilalmát mely jogi aktusok tehetik semmissé, először is ennek a fogalomnak a meghatározását kell elvégezni.

A Nemzetközi Bíróság Statútumának 38. cikke adja a legszélesebb körben elfogadott meghatározást a nemzetközi jog forrásairól: a Bíróság, amelynek az a feladata, hogy az eléje terjesztett jogvitákat a nemzetközi jog alapján döntse el, eljárása során a következő forrásokat alkalmazza: a) azokat az általános vagy különös nemzetközi egyezményeket, amelyek a vitában álló Államok által kifejezetten elismert jogszabályokat állapítanak meg; b) a nemzetközi szokást mint a jog gyanánt elismert általános gyakorlat bizonyítékát; c) a civilizált nemzetek által elismert általános jogelveket; d) a bírói döntéseket és a különböző nemzetek legkiválóbb publicistáinak tanítását mint a jogszabályok megállapításának segédeszközait. Az Alaptörvény és a Btk. a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai kifejezést használja hivatkozott szakaszaiban, amely az idézett felsorolásban a nemzetközi szokásjogot és a civilizált nemzetek által elismert általános jogelveket foglalja magában.

Hangsúlyozandó, hogy a nemzetközi szokásjog és a civilizált nemzetek által elfogadott általános jogelvek nem azonosíthatók a nemzetközi szerződésekben foglalt joganyaggal. Ugyan az 53/1993. (X. 13.) AB határozat szóhasználata ezen a téren teljesen egyértelmű, de a Nemzetközi Bíróság Statútumának idézett felsorolása, valamint az Alaptörvény Q) cikk (3) bekezdése és a XXVIII. cikk (4) és (5) bekezdése ebben a kérdésben egyértelmű eligazítást ad. A különbségtétel a visszaható hatályú jogalkalmazás aspektusából bír jelentőséggel, hiszen a Btk. csak a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai által büntetni rendelt magatartások esetén teszi lehetővé az elítélést akkor is, ha az a cselekmény elkövetésekor a belső jog szerint nem volt bűncselekmény.

A nemzetközi szerződést kihirdető jogszabály a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 2005. évi L. törvény 10. § (1) bekezdés b) pontja szerint tartalmazza a nemzetközi szerződés szövegét, így az abban foglaltak tekintetében a büntetőjogi legalitás alkotmányos követelményei a Btk.-val egyező módon érvényesülhetnek. Ilyen esetben akkor is alkalmazandó a nemzetközi szerződésben írt norma, ha a Btk. nem tartalmaz arra utaló rendelkezést. Ilyen utaló normára példa a Btk. 144. § (5) bekezdésében foglalt értelmező rendelkezés, amely szerint az egyéb apartheid bűncselekményen az 1976. évi 27. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az apartheid bűncselekmények leküzdéséről és megbüntetéséről szóló, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésén 1973. november 30-án elfogadott nemzetközi egyezmény II. Cikkének a)/(ii), a)/(iii), c), d), e) és f) pontjában meghatározott apartheid bűncselekményeket kell érteni. Hangsúlyozni kell, hogy ebben az esetben sem a nemzetközi szokásjog alkalmazásáról van szó, hiszen a hivatkozott nemzetközi egyezmény a kihirdetéssel a belső jog részévé vált. Annak sincsen akadálya, hogy a jogalkotó a nemzetközi jogi kötelezettségek alapján üldözendő bűncselekményeket a Btk.-ban szabályozza, ezt az utat követte a Btk. XIII. Fejezetében foglalt emberiesség elleni bűncselekmények és a Btk. XIV. Fejezetében foglalt háborús bűncselekmények többsége esetében.

Vagyis a nemzetközi szerződés alapján büntetendő bűncselekmények tekintetében nem merül fel a visszaható hatály kérdése, ebben az esetben ugyanúgy kell eljárni, mint a büntető törvény esetében. A problémát a nemzetközi szokásjog és az univerzális jogelvek alapján történő eljárás jelenti, ami nem csupán a visszaható hatály tilalma aspektusából vet fel komoly kérdéseket, hanem a határozatlan büntető törvény tilalma tekintetében is. A kérdés természetesen nem az, hogy alkotmányosan lehet-e ilyen forrásokra elítélést alapozni, az Alaptörvény és a Btk. is egyértelműen igenlő választ ad erre a kérdésre. A probléma inkább a jogalkalmazó részéről merül fel, és annak lényege az alkalmazandó jog felismerése és azonosítása. Vonatkozó magyar joggyakorlat híján ennek a problémának a részletes feldolgozása kizárólag a nemzetközi bíróságok gyakorlatának elemzésével végezhető el, ami azonban jelen munka kereteit jelentősen meghaladná. Ezért e helyütt csupán arra utalunk, hogy elsősorban a volt Jugoszlávia területén 1991 óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére létrejött Nemzetközi Törvényszék gyakorlata tartalmaz e körben meghatározó jellegű döntéseket.

Alkotmánybíróság

9/1992. (I. 30.) AB határozat, 11/1992. (III. 5.) AB határozat, 4/1997. (I. 22.) AB határozat, 53/1993. (X. 13.) AB határozat

Emberi Jogok Európai Bírósága

Kokkinakis v. Görögország (1993. május 25.); *Welch v. Egyesült Királyság* (1994. február 9.); *C. R. v. Egyesült Királyság* (1995. november 22.); *S. W. v. Egyesült Királyság* (1995. november 22.); *Stereletz, Kessler és Krenz v. Németország* (2001. március 22.); *Korbély v. Magyarország* (2008. szeptember 19.)

Btk. 2. § fejezetcíméhez:

1. A joghatóság (juris dictio) már a római jogban a bírói joghatóságot, vagyis állami szervezeteknek a jogszolgáltatásra való jogosultságát jelentette. A modern korban elsősorban a nemzetközi jogban és a nemzetközi magánjogban használják ezt a fogalmat. Szorosan kapcsolható az állami szuverenitáshoz. A joghatóság tágabb értelemben az ítélkezésen kívül magában foglalja az állam törvényhozási, valamint végrehajtási jogát. A nemzetközi mellett beszélhetünk belső joghatóságról is, ami lényegében hatásköri ügymegosztást jelent az államok között.

2. A joghatóság különböző tipizálása lehetséges. Így beszélhetünk kizárólagos és párhuzamos joghatóságról, rendes és rendkívüli joghatóságról, korlátozott és korlátlan joghatóságról, potenciális és tényleges joghatóságról.

3. A magyar büntető joghatóság vizsgálata arra ad választ, hogy a magyar büntető jogalkotás és jogalkalmazás kikre nézve és hol érvényesülhet. A joghatóságról való döntés a jogszabály hatályának megállapításán alapul. Már a római jogban ismerték a *forum delicti commissi* (az elkövetés helye), a *forum domicilii* (az elkövető személye) és a *forum deprehensionis* (a fogva tartás helye) szerint megállapítható joghatóságot.

A modern jogokban joghatóságot megalapozó területi és személyi hatályra a következő elveket alakították ki:

a területi elv (*principium territoriale*);

a személyi elv (*principium personale*), amely aktív és passzív is lehet;

az állami önvédelem elve (*principium reale*);

a feltétlen büntetőhatalom elve (*principium universale*).

4. A területi és személyi hatály mellett a Btk. a II. Fejezetben tárgyalja az időbeli hatályt is. Az időbeli hatály vizsgálata arra a kérdésre ad választ, hogy mikor alkalmazható a büntető jogszabály. A magyar büntető joghatósághoz azért kapcsolható, mert itt is a jogszabály alkalmazhatóságáról kell állást foglalni.

5. Ismeretes még a jogszabály tárgyi hatálya. A tárgyi hatály a jogszabály szabályozási területét öleli fel, ezért a Btk. vonatkozásában ezt szükségtelen tárgyalni.

II. FEJEZET

A MAGYAR BÜNTETŐ JOGHATÓSÁG

Időbeli hatály

2. § (1) A bűncselekményt - a (2)-(3) bekezdésben foglalt kivételekkel - az elkövetése idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni.

(2) Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni.

(3) Az új büntető törvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntető törvény szerint nem volt büntetendő.

ÍH 2015. 89. A számvitel rendje megsértésének vétsége

ÍH 2015. 50. Időbeli hatály a kényszergyógykezelés alkalmazásakor

ÍH 2015. 47. A 2012. évi C. törvény (új Btk.) alkalmazása

ÍH 2014. 130. Időbeli hatály - feltételes szabadság

ÍH 2014. 91. Hatáskör

ÍH 2014. 90. Erőszakos többszörös visszaeső - a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétsége - a feltételes szabadságból kizáró rendelkezés

ÍH 2014. 44. Az időbeli hatály - az ügyésznek mint jogalkalmazó szervnek a vádirat benyújtásakor állást kell foglalnia abban a kérdésben, hogy a vádirati minősítés során a cselekmény elbírálásakor vagy az elkövetések hatályos jogszabályt kell alkalmazni. az ügyész szempontjából az elbírálás ideje a vádemelés időpontja, miután ekkor ő az ügy ura [Btk. 2. § (2) bekezdés].

ÍH 2014. 43. Az időbeli hatály - az időbeli hatály szabályainak alkalmazása során az enyhébb elbírálás kérdésében a büntetőjogi felelősségre vonatkozó összes rendelkezés egybevetésével lehet állást foglalni, nem csupán az alkalmazandó büntetés neme és mértéke irányadó. az adott elkövető konkrét magatartását vizsgálva indokolt eldönteni, hogy együjtve melyik törvényi rendelkezést kell enyhébbnek tekinteni [Btk. 2. § (1) és (2) bekezdés, 4/2013. (X. 14.) BK vélemény].

ÍH 2014. 4. Az időbeli hatály kérdése - a feltételes szabadságról való rendelkezés

ÍH 2014. 2. A Btk. időbeli hatálya

ÍH 2013. 131. Közügyektől eltiltás - a Btk. időbeli hatálya

ÍH 2013. 128. Az elbíráláskor hatályos Btk. alkalmazása - pénzmosás

1. Időbeli hatály

1.1. Szövegmagyarázat

1. Különbséget kell tenni a jogszabály hatályossága és érvényessége között. Érvényes az a jogszabály, amelyet az arra feljogosított szerv meghatározott rendben, megfelelő tartalommal fogad el. Ebből a szempontból a jogalkotásról szóló 2010. évi CXXX. törvény (Jat.) rendelkezései az irányadók. A II. Fejezet határozza meg a jogalkotás alapvető követelményeit. Ilyen tartalmi követelmény, hogy a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie.

2. A jogalkotási törvény az Alaptörvény T) cikkében foglalt előírás végrehajtását szolgálja. E szerint általánosan kötelező magatartási szabályt az Alaptörvény és az Alaptörvényben megjelölt jogalkotó hatáskörrel rendelkező szerv által megalkotott, a hivatalos lapban kihirdetett jogszabály állapíthat meg. Sarkalatos törvény eltérően is megállapíthatja az önkormányzati rendelet és a különleges jogrendben alkotott jogszabályok kihirdetésének szabályait. Az előírások szerint megalkotott jogszabály érvényes, de nem feltétlenül hatályos. Az időbeli hatály ad választ arra a kérdésre, hogy az érvényes jogszabály mettől meddig, illetve mikor alkalmazható. Ennek megfelelően meg kell határozni a hatályba lépés és a hatályon kívül helyezés időpontját. A jogalkotási törvény szerint A jogszabályban meg kell határozni a hatályba lépésének napját, amely a jogszabály kihirdetését követő valamely nap lehet. [Jat. 7. § (1) bekezdés] Bizonyos esetekben a jogszabály hatályba lépésének napja a kihirdetés napja is lehet. Törvény rendelkezhet úgy is, hogy hatályba lépéséről külön törvény rendelkezik. A hatályos jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés különböző módokon vesztheti hatályát. A legáltalánosabb az, amikor a hatályon kívül helyezendő jogszabályt vagy jogszabályi rendelkezést tételesen megjelölő, a hatályon kívül helyezést kimondó jogszabályi rendelkezés hatályon kívül helyezi [Jat. 10. § (1) bekezdés a) pont].

3. Fontos tartalmi előírása a jogalkotási törvénynek, hogy a jogszabály hatályba lépésének időpontját úgy kell megállapítani, hogy elegendő idő álljon rendelkezésre a jogszabály alkalmazására való felkészülésre [Jat. 2. § (3) bekezdés)].

A 2012. évi C. törvényt (Btk.) 2012. július 13-án hirdették ki a Magyar Közlönyben. A Btk. tehát ettől az időponttól érvényes törvény. A törvényt a 463. § rendeli hatályba léptetni. Eszerint a hatályba lépés időpontja 2013. július 1. Meg kell jegyezni, hogy a 2012. július 13-án kihirdetett érvényes Btk.-nak vannak olyan rendelkezései, amelyek nem váltak hatályossá. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatályba léptetéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény 318. §-a ugyanis az eredeti normaszöveget több mint húsz pontban módosította. Ezeknél a pontoknál a Btk. a módosított tartalommal lépett hatályba.

4. A Btk. 2. §-a szabályozza, hogy egy adott büntető törvényt mikor kell alkalmazni. Más szavakkal, arra ad iránymutatást, hogy egy adott bűncselekményt az időben egymást követő büntető törvények közül melyik alapján kell elbírálni. A Btk. egy általános szabályt állít fel, amely alól két kivételt tesz. Az általános szabály szerint a bűncselekményt az elkövetés idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni.

5. A Btk. időbeli hatályának általános szabálya a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elveken alapul. A büntetőjogi legalitás e két alapvető elvét a Btk. 1. §-a a törvényesség elve cím alatt tartalmazza. Az ehhez fűzött magyarázat irányadó az időbeli hatály tekintetében is, az alábbi kiegészítésekkel.

6. A visszaható hatályú büntető törvényhozás tilalmát már 1776-ban alkotmányos szintre emelték az USA Maryland államában, majd 1787-ben az egész Amerikai Egyesült Államokban. Az Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatát követően a nagy francia forradalom vívmányaként az 1791-es francia alkotmány is tartalmazta már a visszaható hatályú büntető törvényhozás tilalmát.

7. A törvényesség elve a jogbiztonságot, az előreláthatóságot és kiszámíthatóságot, ezzel is összefüggésben az emberi jogok érvényesülését szolgálja. Több olyan nemzetközi dokumentum van, amely Magyarországot kötelezi ennek az elvnek a figyelembevételére. Ilyen többek között

a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 15. cikke,

a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának 22. cikke,

az Európai Unió Alapjogi Charta 49. cikke,

az Emberi Jogok Európai Egyezményének 7. cikke.

A magyar belső szabályozás tekintetében a legfontosabb rendelkezés az Alaptörvényben található. Az Alaptörvény XXVIII. cikk (4) bekezdése szerint: Senki nem nyilvánítható bűnösnek és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy - nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben - más állam joga szerint nem volt bűncselekmény. Az (5) bekezdés szerint a (4) bekezdés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény volt. Tartalmilag ez a szabály többé-kevésbé megfelel a korábbi Alkotmány 57. § (4) bekezdésében foglaltaknak. A Jat. 2. § (2) bekezdése szerint jogszabály a hatályba lépését megelőző időre nem állapíthat meg kötelezettséget, kötelezettséget nem tehet terheesebbé, valamint nem vonhat el vagy korlátozhat jogot, és nem nyilváníthat valamely magatartást jogellenessé. A Btk. 1 §-a kimondja, hogy (1) Az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet - a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével - a törvény az elkövetés idején büntetni rendelt.

(2) Bűncselekmény elkövetése miatt nem lehet olyan büntetést kiszabni vagy intézkedést alkalmazni, amelyről a törvény az elkövetés - vagy a 2. § (2) bekezdés alkalmazása esetén az elbírálás - idején nem rendelkezett.

8. A fenti szabályok összevetéséből kiderül, hogy a visszaható hatály tilalma a jogalkotásra és a jogalkalmazásra egyaránt vonatkozik. Ezt az értelmezést erősítik meg az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatai is (453/B/1999. AB határozat, 11/1992. (III. 5.) AB határozat). Szükséges azt is hangsúlyozni, hogy a visszaható hatály tilalma a jogalkotás mellett azt is kizárja, hogy valakit a vonatkozó magyar vagy nemzetközi jog hiányában vagy korábban hatályos, de már hatályát veszített magyar jogszabály alapján ítéljenek el, illetve sújtsanak szankcióval bűncselekmény elkövetése miatt.

A nullum elvekből levezethető: 1. sine lege praevia, 2. sine lege certa, 3. sine lege scripta, 4. sine lege stricta. Tilos tehát a súlyosabb törvény visszaható hatálya, a törvényi meghatározatlanság, a bírói és szokásjog alkalmazása, továbbá az analógia.

9. A bűncselekményt fő szabály szerint tehát az elkövetése idején hatályban lévő büntető törvény szerint kell elbírálni, a kivételektől eltekintve visszaható hatályú jogalkotás és jogalkalmazás nem lehetséges. A bűncselekmény elbírálása alapvetően a bíróságok hatáskörébe tartozik. A büntetőeljárás azonban az ügyésznek is lehetőséget nyújt arra, hogy meghatározott módon elbíráljon bűncselekményeket (például megrovás vagy vád elhatalasztás). Nyilvánvaló tehát, hogy a büntetőeljárásban elbírálóként szóba jöhető valamennyi hatóságot köti a Btk. 2. §-a.

10. Az alkalmazandó törvény meghatározásához meg kell határozni az elkövetés idejét. Ez a bűncselekmények egy részénél nem okoz nehézséget. Ezek az egy mozzanatú cselekmények, amelyek elkövetési idejét egyértelműen meg lehet határozni. Vannak azonban olyan bűncselekmények, amelyeknél a törvényi tényállásban felsorolt elemek nem feltétlenül egyszerre valósulnak meg. Előfordulhat például, hogy egy eredmény bűncselekmény esetében az eredmény később következik be, mint az elkövetési magatartás tanúsítása. Ugyanígy egy több mozzanatú bűncselekmény esetében az egyes mozzanatok kisebb-nagyobb időközökkel követhetik egymást. Az állapot bűncselekményeknél a jogellenes állapot létrehozatala és megszűnte között hosszabb idő is eltelhet.

11. A jogtudomány az elkövetési idő meghatározására több elméletet is kidolgozott.

12. A magatartási (tevékenységi) elmélet szerint a bűncselekmény elkövetési ideje az elkövetési magatartás tanúsításának ideje. Az időbeli hatály szempontjából jelentősége az elkövetési magatartás utolsó mozzanatának van. Ez az a pillanat, amikor az elkövető az aktív cselekvést befejezi, illetve mulasztásnál kötelezettségét még teljesítheti.

A cselekmény-egység elmélete ugyancsak az elkövetői magatartásra koncentrál, azonban annak valamennyi mozzanatára. Következésképpen a bűncselekmény elkövetési ideje bármelyik elkövetési mozzanathoz kapcsolható, amikor azt kifejtik.

Az eredmény-elmélet a materiális bűncselekmények tekintetében bír jelentőséggel. Az elmélet alapján elkövetési időnek azt a momentumot tekintjük, amikor a bűncselekmény eredménye bekövetkezett.

Az okfolyamat-elmélet bűncselekmény elkövetési idejét azzal a pillanattal azonosítja, amikor az elkövető által megindított folyamat már önállóan, további beavatkozás nélkül halad előre. Ez az elmélet is alapvetően az eredmény bűncselekményekhez kapcsolható.

A nullum crimen sine lege elve az elkövetést fogalmazza meg viszonyítási pontként a törvény alkalmazhatósága szempontjából. A Btk. 1. § (1) bekezdése szerint az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet - a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével - törvény az elkövetés idején büntetni rendelt. Az elkövetés szó értelmezése útján arra a következtetésre juthatunk, hogy ez megfelel az elkövető által kifejtett tevékenységnek, illetve magatartásnak. Ezért az időbeli hatály szempontjából a magatartás-elméletnek van relevanciája.

Az elkövetéskor hatályban lévő büntetőtörvény alkalmazásának kötelezettsége a jogbiztonságot és az előreláthatóságot szolgálja. Ez az elkövető javát is szolgálja, méltányos vele szemben. Ezt a méltányosságot szem előtt tartva, de általános jogpolitikai indokokkal is alátámaszthatóan határozta meg a jogalkotó az időbeli hatály általános szabálya alóli első kivételt. Az indoklás is rámutat arra, hogy ha az elkövetés és az elbírálás között eltelt időben megváltozott viszonyok következtében az adott jogtárgy büntetőjogi védelme már nem szükséges vagy elegendő az enyhébb büntetőjogi szankcionálás, akkor a méltányosság azt kívánja, hogy az elbíráláskor hatályos enyhébb büntető jogszabályt alkalmazzák. Ennek megfelelően rendelkezik a Btk. 2. § (2) bekezdése a következőképpen: Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új büntető törvényt kell alkalmazni.

A Btk. 2. § (2) bekezdése az elkövető javára engedi meg az elbíráláskor hatályban lévő törvény alkalmazását. Ezt a lehetőséget kibővített formában már a Csemegi-kódex, az 1878. évi V. törvény is tartalmazta. A Csemegi-kódex 2. §-a szerint, ha a cselekmény elkövetésétől az ítélethozatalig terjedő időközben egymástól különböző törvények, gyakorlat vagy szabályok léptek hatályba, ezek közül a legenyhébb intézkedés alkalmazandó. A rendelkezés indokaként hozták fel, hogy ha a törvényhozás enyhítendőnek látja bizonyos meghatározott cselekményekre a jogszabályok szigorát, nem lenne következetes, ha megengedné, hogy a korábbi szigorúság az új törvény hatályba lépte után alkalmazható legyen. A központi kategória tehát ebben az esetben nem a méltányosság, hanem a következetesség. A Csemegi-kódex abban is eltér az azt követő büntetőtörvényektől és az új Btk.-tól, hogy az elkövetés és az elbírálás között bármelyik hatályban lévő törvény alkalmazható volt, ha az enyhébb következményekkel járt az elkövetőre nézve. A hatályos szabályozás csak két törvény összevetését engedi meg, az elkövetéskor és az elbíráláskor. A köztes időszakban esetleg hatályban volt, de enyhébb törvény ennek megfelelően nem vehető figyelembe a bűncselekmény elbírálásakor.

13. Az elbírálás időpontját a törvény nem határozza meg. Az elbírálás rövidebb-hosszabb ideig tartó, több fórum előtt lezajló folyamat lehet. Figyelemmel azonban arra, hogy a Btk. nem ismeri a legenyhébb törvény alkalmazásának kötelezettségét, jogi relevanciával csak a jogerős határozat meghozatalának időpontja bír. Az akkor hatályos törvényt kell összevetni az elkövetéskor hatályos törvénnyel. Nincs jelentősége annak, hogy a jogerős határozatot melyik bírói fórum és hányadfokon hozta meg. Az ítélet jogerőre emelkedésének napját a büntetőeljárásról 1998. évi XIX. törvény (Be.) 588. §-a határozza meg. A döntés meghozatala és annak jogerőre emelkedése nem mindig esik egybe. Tárgyalás mellőzése esetén hozott ügydöntő végzésében a bíróság felhívja a terhelt figyelmét a tárgyalás tartására irányuló kérelem lehetőségére, és a végzés csupán az e törvényi lehetőségre nyitva álló időtartam után emelkedhet jogerőre. A két időpont között hatályba lépő új törvény releváns az időbeli hatály szempontjából, a cselekmény elbírálásának időpontja alatt kizárólag az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésének időpontja értendő. (BH 2014. 35.)

14. A jogerős döntés alaki és anyagi jogerővel is rendelkezik. Ennek megfelelően a döntés megváltoztatására rendes eljárás keretein belül már senki nem jogosult. Nem vonhatók kétségbe a döntés tartalmi elemei sem. A jogerős határozat következménye a res judicata (ítélt dolog) és a nebis in idem (a terhelt ellen ugyanazon tények miatt újabb eljárás nem indítható). Próbára bocsátást kimondó jogerős ítélet esetében a tényállás, a büntetőjogi felelősség és a jogi minősítés res judicatát képez, ha később a próbára bocsátást megszüntetik, az eljáró bíróság az anyagi jogszabály megváltozása esetén a terheltet akkor sem mentheti fel, vagy alkalmazhat enyhébb minősítést, ha a próbára bocsátás alapjául szolgáló cselekmény már nem bűncselekmény (BH 2013. 290., BH 2013. 322.).

15. Nem rendelkezik ugyan kötőerővel, de az ügyész bűnösséget megállapító és szankciót kiszabó döntése (megrovás) esetén is a fentieket értelemszerűen alkalmazni kell.

16. Amennyiben az első fokú ítélet meghozatala után folytatódik az eljárás, a másodfokú eljárásban alkalmazni kell az időközben hatályba lépett enyhébb új törvényt. Az ezt elmulasztó másodfokú határozat törvénysértő (BH 2005. 88.). Az általános szabálynak megfelelően a jogerős ítélet után hatályba lépett enyhébb szabályozás már nem alkalmazható (BH 2005. 165.).

17. Különös figyelmet igényel a rendkívüli jogorvoslatok esetében alkalmazandó jog megválasztása. Rendkívüli jogorvoslat a perújítás, a felülvizsgálat és a jogorvoslat a törvényesség érdekében. Az általános szabály szerint a rendkívüli jogorvoslati eljárás során az alaphatározat (jogerős határozat) meghozatalakor hatályos jogszabály szerint kell eljárni. Amennyiben viszont a rendkívüli jogorvoslat eredményeként a megtámadott határozatot hatályon kívül helyezik, és új eljárásra kerül sor, az új eljárás során már irányadó a Btk. 2. § (2) bekezdése, azaz, ha a cselekmény az új eljárás időpontjában már nem bűncselekmény vagy enyhébben bírálendő el, akkor az ezt kimondó jogszabályt kell alkalmazni.

18. A törvényesség elvét a visszaható hatálynál értelemszerűen kell figyelembe venni. Próbára bocsátás esetében az ezt kimondó ítélet jogerőre emelkedik. Amennyiben a bíróság később a próbát megszünteti, és büntetést szab ki, de új, enyhébb jogszabályok vannak hatályban, akkor a büntetés kiszabása tekintetében azt kell alkalmazni. A korábbi jogerős ítélet minősítését, illetve az abban kimondott bűnösséget ez nem érintheti. Még akkor sem, ha az új törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény (BKv. 54.).

19. Sajátosan alakul az összbüntetés szabályainak alkalmazása a Btk. 2. § (2) bekezdésének szempontjából. Összbüntetésnél a bíró már jogerős ítéleteket foglal össze, és állapít meg új szankciót. Kérdéses lehet, hogy mi történjen, ha az alapítéletek jogerőre emelkedését követően új, a korábbtól eltérő szabályozás rendezi az összbüntetés feltételeit. Például az új Btk. a korábbi szabályozástól eltérően már nem ad lehetőséget összbüntetés összbüntetésbe foglalására. Ez az elkövetőre nézve hátrányosabb szabályozás. Megítélésünk szerint, ha az összbüntetésbe foglalás lehetősége már az új törvény hatályba lépése előtt megnyílt, akkor a régi, kedvezőbb szabályokat kell alkalmazni. Amennyiben nem, akkor az új törvény szerint kell lefolytatni az összbüntetési eljárást (BH 2000. 135., 184., BH 2001. 1.).

20. Sajátos a helyzet a külföldi ítélet érvényének elismerése során. Ebben az esetben a külföldi ítéletet magyar bíróság - a Fővárosi Törvényszék - transzformálja. A transzformálás során az ítéletet úgy kell megállapítani, mintha azt magyar bíróság hozta volna. A bíróságot köti a külföldi bíróság által megállapított tényállás. Az alkalmazandó büntetés vagy intézkedés meghatározásánál azonban a bűncselekmény elkövetésekor hatályban lévő magyar törvény szerint kell eljárni. Ha az alkalmazandó büntetés vagy intézkedés megállapításakor a hatályos magyar törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény vagy enyhébben bírálendő el, akkor az új törvényt kell alkalmazni (1996. évi XXXVIII. törvény a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről 48. § (3) bekezdés). Az ítélet átalakítása tehát az időbeli hatály szempontjából elbírálásnak minősül, és áttöri a külföldi ítélet jogerejét. Meg kell jegyezni, hogy 2007 előtt, amikor az Nbj. tv. idézett szabályát még nem fogadták el, a Legfelsőbb Bíróság az 1994. évi XX. törvénnyel kihirdetett, 1983. március 23-án Strasbourgban kelt, az elítélt személyek átszállításáról szóló egyezmény 22. cikke (4) bekezdésére hivatkozva elvetette azt a megoldást, hogy a külföldi elbírálás időpontjában hatályos belső jog szabályai is képezhetik az összehasonlítás alapját, és kizárólag az átalakítás időpontjában hatályos hazai jogszabályokat tartotta irányadónak (Bt. III. 449/2005/5.).

21. Felülvizsgálati indítvány esetében a Be. meghatározza, hogy mikori jogszabályt kell alkalmazni. Fő szabály szerint a felülvizsgálati indítványt a megtámadott határozat meghozatala idején hatályos jogszabályok alapján kell elbírálni [Be. 423. § (2) bekezdés]. Az általános szabályok alól azonban a törvény kivételeket is meghatároz. A felülvizsgálati indítványt az elbírálásakor hatályos jogszabályok alapján kell elbírálni, ha

az Alkotmánybíróság a jogerős határozattal befejezett büntetőeljárás felülvizsgálatát elrendelte, feltéve, hogy a terhelt még nem mentesült a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények alól, vagy a kiszabott büntetés, illetőleg az alkalmazott intézkedés végrehajtása még nem fejeződött be, vagy a végrehajthatósága még nem szűnt meg;

a büntetőjogi felelősség megállapítására, a büntetés kiszabására vagy intézkedés alkalmazására olyan büntető jogszabály alapján került sor, amelynek Alaptörvény-ellenességét az Alkotmánybíróság megállapította, de a terhelt már mentesült a büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények alól, a büntetés végrehajtása már befejeződött, illetve végrehajthatósága megszűnt, vagy a terhelt már nem áll az intézkedés hatálya alatt.

22. A kerettényállások esetében vizsgálni kell a keretet kitöltő jogszabály változását. Bűncselekményt csak törvény állapíthat meg. Kerettényállás esetében azonban nem sérül az Alaptörvény, ha a keretet alsóbb szintű jogszabály tölti ki tartalommal. A bűncselekménnyé nyilvánítás ugyanis ebben az esetben is a büntetőtörvény feladata. A kerettényállást kitöltő norma változása azonban kihathat a büntetőjogi felelősségre. E körben továbbra is irányadó a Legfelsőbb Bíróság büntető jogegységi határozata. E szerint, ha a Btk. Különös Részének valamely rendelkezése keretdiszpozíció, és az annak keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után olyan mérvű változás következik be, amely a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával az addigi büntetőjogi védelmet megszünteti, e változás - a meghatározott időre szóló jogszabályok kivételével - az elbíráláskor hatályban lévő büntetőjogi szabályozás visszaható hatályú alkalmazását alapozza meg (1/1999. büntető jogegységi határozat). Az idézett határozatból következik, hogy ezt a szintet el nem érő jogszabályi változások nem módosítják a korábban fennálló büntetőjogi felelősséget.

23. Amennyiben az elkövetés és az elbírálás időpontjában más rendelkezések vannak hatályban, gondosan kell vizsgálni, hogy melyik minősül enyhébbnek. Az általános részi és a különös részi szabályokat egyaránt figyelembe kell venni. Nyilvánvalóan enyhébb az a törvény, amely az adott cselekményt már nem rendeli büntetni. Minden más esetben a terheltet érő összehatás alapján kell abban a kérdésben állást foglalni, hogy mi minősülhet enyhébb törvénynek. Már a Curia is rámutatott arra, hogy nem az a döntő, hogy melyik törvény állapít meg enyhébb minősítést, hanem hogy melyikben foglalt büntetés objektíve enyhébb (BJT 1911. 62. köt. 18. sz. 22.). A régi curiai gyakorlat szerint figyelembe kellett venni olyan tényezőket, hogy például az adott cselekmény magánindítványos vagy sem, az elévülésre enyhébb vagy szigorúbb szabályokat állapít meg, vagy kevesebb feltételhez kötött. A régi és az új törvény kombinatív alkalmazása azonban tilos. Nem lehetséges tehát, hogy az egyik törvény általános része és a másik törvény különös része legyen az ítélet alapja, annál a körülménynél fogva, hogy ezek vegyítése a legelőnyösebb az elkövető számára (BH 1994. 117., BH 2010. 264.). Értelmszerűen alakul a hatálykérdés eldöntése bűncselekményi egység esetén. A cselekmény elbírálásakor hatályos új törvényt kell alkalmazni, ha a bűncselekményi egységen belüli rész-cselekmények egy részének a megvalósítása a korábban hatályos törvény idején, míg más részének az elkövetése az új büntető törvény hatálybalépését követően történt (BH 2011. 268.).

Sajátosan alakul az időbeli hatály bűnhalmazatban lévő bűncselekmények elbírálása esetén. Az elkövetéskor, illetve az elbíráláskor hatályban lévő büntetőtörvény alkalmazhatóságát akkor kell vizsgálni, ha a bűnhalmazatban lévő valamennyi bűncselekmény elkövetése az elbíráláskor hatályos új büntetőtörvény hatályba lépése előtt történt, és az új törvény szerinti kedvezőbb elbírálás lehetősége nem valamennyi bűncselekmény tekintetében állapítható meg. Amennyiben a bűnhalmazatban lévő bűncselekményeket részben az új büntetőtörvény hatályba lépése előtt, illetve annak hatályba lépése után követték el, a bűnhalmazatban lévő valamennyi bűncselekményt az új törvény alkalmazásával kell elbírálni. Előfordulhat az, hogy a terhelt bűnhalmazatban álló egyes cselekményei már nem minősülnek bűncselekménynek az elbíráláskor. Ilyenkor megengedett a két törvény kombinatív alkalmazása, mert a már nem bűncselekménynek minősülő cselekményekre az elbíráláskori, míg az egyéb bűncselekményekre az elkövetéskori törvény vonatkozik (BH 1995. 72.).

A halmazatban lévő bűncselekményeknél mindenkor meg lehet vizsgálni azt a lehetőséget is, hogy helye van-e elkülönítésnek (Bfv.V. 2443/2001. számú határozat). A definíalizáció egyik jellegzetes esete a bűncselekményi értékhatárok változása. Az ennek következtében az elbíráláskor már csak szabálysértésnek minősülő cselekmény megállapítása esetén a vádlottat fel kell menteni (BH 1990. 124.).

24. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata is foglalkozik a visszaható hatállyal. Értelmezési kérdést vet fel, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye 7. cikk 1. bekezdésének második mondatában szereplő büntetés magába foglalja-e az összes szankciót, például az intézkedéseket. A bíróság megállapította, hogy az elkobzás elrendelése valódi büntetésnek tekintendő (Welch kontra Egyesült Királyság ügy).

25. A jogalkotó szándéka szerint a 2012. évi C. törvény összességében szigorúbb, mint a felváltott 1978. évi IV. törvény. A nemzeti együttműködés programja szerint a jogszabály szigora a büntetési tételek növelése, az életfogytig tartó szabadságvesztés többszöri alkalmazása, az áldozatok védelme meg fogja fékezni a bűnök elkövetőit, és világossá teszi a társadalom minden tagja számára, hogy Magyarország nem a bűnelkövetők paradicsoma. Az új Büntető Törvénykönyv jellemzője tehát a szigorúság, amely nem feltétlenül tételhatár-emelést jelent, hanem a tetтарыыos büntetőjogi szemlélet hangsúlyosabb megjelenítését. A szigorítás főleg a visszaesőkre vonatkozik, míg az első büntényesekkel szemben a prevenciós szempontok is erősödnének. Gondosan kell tehát vizsgálni, hogy a konkrét ügyben az időbeli hatály kérdésének felmerülése esetén ténylegesen az új Btk.-e a szigorúbb jogszabály.

26. Az időbeli hatály téves alkalmazása miatt felülvizsgálati eljárásnak lehet helye. Erre azonban csak akkor kerülhet sor, ha a bíróság a bűncselekmény törvénysértő minősítése vagy más anyagi jogszabálysértés miatt törvénysértő büntetést szabott ki, vagy törvénysértő intézkedést alkalmazott (BH 2002. 467.).

27. Az új Btk. az időbeli hatály általános szabálya alól a korábbiakhoz képest egy új kivételt is meghatározott. E szerint az új büntető törvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntetőtörvény szerint nem volt büntetendő. A Btk.-nak ez a rendelkezése az Alaptörvényre vezethető vissza. Az Alaptörvény már idézett XXVIII. cikk (4) bekezdése szerint senki nem nyilvánítható bűnösnek és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog, vagy - nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben - más állam joga szerint nem volt bűncselekmény. Az (5) bekezdés ugyanakkor kimondja, hogy a (4) bekezdés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény volt. A magyar szabályozás megfelel a nemzetközi jogi előírásoknak. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 7. cikke tartalmazza az elvet. A 7. cikk (2) bekezdés 2. pontja szerint ez a cikk nem zárja ki valamely személy bíróság elé állítását és megbüntetését olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely elkövetése idején a civilizált nemzetek által elismert általános jogelvek szerint bűncselekmény volt. Hangsúlyozni kell, hogy nem a nemzetközi szokásjog által bűncselekménynek tartott magatartásokról van szó. Ettől meg kell különböztetni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai által büntetni rendelt magatartásokat, és csak ezek körében lehetséges a visszaható hatályú jogalkalmazás. Arra nézve, hogy milyen cselekmények tartozhatnak ebbe a körbe, a két ad hoc és az Állandó Nemzetközi Büntető Bíróság Statútumai, illetve joggyakorlata nyújt eligazítást.

28. A fentebb említett nemzetközi jogi dokumentumok mellett az Alkotmánybíróság 53/1993. (X. 13.) AB határozata alapján lehet behatárolni, melyek a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint büntetendő cselekmények.

29. A Btk. 2. § (3) bekezdésében megjelölt cselekmények azonosításához további eligazítást nyújt a nemzetközi jog szerint el nem évülő bűncselekmények behatárolása. Ilyen bűncselekmények különösen a Nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék Alapokmányának 6. cikke c) pontjában meghatározott emberiség elleni bűncselekmények, a Genfben 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezmények közös 2. cikkében meghatározott nemzetközi fegyveres összeütközés esetén elkövetett súlyos jogsértések, a Genfben 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezmények közös 3. cikkében meghatározott nem nemzetközi fegyveres összeütközés esetén elkövetett súlyos jogsértések.

30. Az időbeli hatállyal összefüggésben meg kell említeni a 2011. évi CCX. törvényt az emberiség elleni bűncselekmények büntetendőségéről és elévülésének kizárásáról, valamint a kommunista diktatúrában elkövetett egyes bűncselekmények üldözéséről. A törvény a kommunista bűncselekmények esetében visszaható hatállyal szabályozta az elévülésre vonatkozó előírásokat. Ennek jogi alapját az Alaptörvény átmeneti rendelkezései 2. cikk (2) és (3) bekezdése teremtették meg. Az átmeneti rendelkezéseket az Alkotmánybíróság megsemmisítette, azonban a jogalkotó az Alaptörvény negyedik módosítása során az Alaptörvény Alapvetés részét egy új U) cikkel egészítette ki, amelynek 6., 7. és 8. pontja az átmeneti rendelkezésben foglaltakkal azonosan biztosítja a 2011. évi CCX. törvény visszaható hatályra vonatkozó szabályainak alkalmazhatóságát.

Területi és személyi hatály

3. § (1) A magyar büntető törvényt kell alkalmazni

a) a belföldön elkövetett bűncselekményre,
b) a Magyarország területén kívül tartózkodó magyar felségjelű úszólétesítményen vagy magyar felségjelű légi járművön elkövetett bűncselekményre,

c) a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény.

(2) A magyar büntető törvényt kell alkalmazni

a) a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre is, ha az
aa) a magyar törvény szerint bűncselekmény, és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő,
ab) állam elleni bűncselekmény, - kivéve a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést és a kémkedést az Európai Unió intézményei ellen - tekintet nélkül arra, hogy az az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő-e,
ac) a XIII. vagy a XIV. Fejezetben meghatározott bűncselekmény, vagy egyéb olyan bűncselekmény, amelynek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő,

b) a magyar állampolgár, a magyar jog alapján létrejött jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre is, amely a magyar törvény szerint büntetendő.

(3) A (2) bekezdésben meghatározott esetekben a büntetőeljárás megindítását a legfőbb ügyész rendeli el.

1. A területi és személyi hatály szabályozása arra a kérdésre ad választ, hogy a Btk. mely területen és kikre nézve alkalmazható. A Büntető Törvénykönyv alkalmazása az állami szuverenitásból ered, azonban figyelembe kell venni, hogy a büntető főhatalmat több szuverén állam gyakorolhatja egyszerre. A joghatósági elvek, azaz a területi és személyi hatály precíz kidolgozására a 19. század során került sor. A nemzetközi intézet 1877-ben foglalta össze az erre vonatkozó véleményeket. E szerint a bűncselekmény elkövetési helyén a területi joghatóság alkalmazandó; az államok joghatósága érvényesül saját állampolgáraikra, nemcsak belföldön, hanem külföldön is; az államnak joga van az ellene irányuló cselekményeket megbüntetni, függetlenül attól, hogy azt külföldön, külföldi követte el, és az adott helyen nem képez bűncselekményt. A kialakult elvekkel kapcsolatban az Állandó Nemzetközi Bíróság az úgynevezett Lotus ügyben (1927, PCIJ, Ser. A, No. 10, 23) mondta ki, hogy a területi elv nem kizárólagos. Az államok joghatósága kiterjedhet a külföldiek által külföldön elkövetett bűncselekményekre is.
2. A területi és személyi elvre nézve történetileg a következő joghatósági elvek alakultak ki. A területi elv alapján az állam gyakorolja a büntetőjogi főhatalmat minden, a területén elkövetett bűncselekmény esetén. Nincs jelentősége annak, hogy a bűncselekményt saját vagy külföldi állampolgár, esetleg hontalan vagy menekült követte el. Ez az elv kizárólagossága esetén figyelmen kívül hagyja a külföldön elkövetett bűncselekményeket, még abban az esetben is, ha azok az állam érdekeit súlyosan sértik.
- A személyi elv. A személyi elv lehet aktív vagy passzív. Az aktív személyi elv szerint az állam büntető hatalma kiterjed a saját állampolgára által külföldön elkövetett bűncselekményre. A büntetőjogi felelősséget a hazai jog alapozza meg, és az állampolgárt az adott országhoz fűző kötelékkel magyarázható. Ezekben az esetekben azonban figyelembe kell venni a ne bis in idem (kétszeres elítélés tilalma) szabályát. Az aktív személyi elv hiányossága, hogy ez alapján nem lehet felelősségre vonni az állam területén bűncselekményt elkövető külföldi állampolgárt.
- A passzív személyi elv a saját állampolgárt védi a külföldön elkövetett bűncselekmények esetén. A hazai állam büntetőjogának alkalmazhatósága azon alapul, hogy a külföldi állam esetleg nem kellő intenzitással jár el, vagy esetleg el sem jár.
- Az állami önvédelem elve az állam külső és belső biztonságát hivatott védeni. Az állam érdekeit közvetlenül támadó bűncselekmény esetén az állam büntető joghatósága ezekre a cselekményekre attól függetlenül kiterjed, hogy azokat hol és kik követték el. Ez az elv nem teszi lehetővé a külföldi jog szerint bűncselekményt elkövető külföldi felelősségre vonását.
- Az egyetemes vagy univerzális büntető hatalom elve abból indul ki, hogy bűncselekmény nem maradhat megtorlatlanul, függetlenül attól, hogy hol és ki követi el. Ez az elv az államok szolidaritásából indul ki, és alapvetően a nemzetközi bűncselekményekhez kapcsolható. Ezt az elvet érvényesítette például Belgium, amikor nemzetközi elfogatóparancsot adott ki a Kongói Demokratikus Köztársaság külügyminisztere ellen súlyos nemzetközi jogot sértő bűncselekmények miatt. Az ügy a diplomáciai mentesség kérdése miatt került a nemzetközi bíróság elé, azonban jó gyakorlati példája az egyetemes büntető hatalom elve gyakorlásának (Democratic Republic of the Congo vs Belgium, Judgement of 14 February 2002; I.C.J. Reports 2002, p. 3).
3. A felsorolt főbb elvek mellett a jogirodalom ismer más, kiegészítő jellegű elveket is, amelyek közül több már csak jogtörténeti érdekesség. Ilyen például a védelmezési elv, amely a saját állampolgárok tekintetében megteremtette az úgynevezett konzuli bíraskodás lehetőségét, és ezáltal kivette állampolgárait az adott ország területi joghatósága alól. Újabb keletű viszont a képviseleti elv, amely alapján az állam egy másik állam helyett gyakorolja büntető joghatóságát, mert az adott személy kiadatására vagy átadására valamilyen oknál fogva nem kerülhet sor.
4. A felsorolt elvek hiányosságai miatt tisztán soha nem érvényesültek. A modern büntető törvénykönyvek, beleértve valamennyi magyar Btk.-t is, az említett elveket kombinálva határozták, illetve határozzák meg saját büntető joghatóságukat.
5. A Btk. 3. § (1) bekezdés a) pontja tartalmazza a területi elvet. E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a belföldön elkövetett bűncselekményre. Belföldi területnek minősül a magyar szárazföld, továbbá a természetes és mesterséges vízfelületek, beleértve a határfolyók magyarországi részét. Magyar terület továbbá a szárazföld felett elhelyezkedő légoszlop. Ez nem terjed ki a körülbelül négyszáz kilométer magasságban található légköri külső héjig, de a belső héjak egy részét (troposzféra, tropopauza) magában foglalhatja.
6. Vitatott lehet, hogy a bűncselekmény melyik állam területén valósul meg. Erre nézve maga a törvény nem nyújt eligazítást, de az időbeli hatálynál ismertett elméletek útmutatóul szolgálhatnak. A területi hatály tekintetében a cselekmény-egység elméletét fogadja el a magyar jogalkalmazás. Ennek megfelelően, ha a bűncselekmény bármely lényeges mozzanata köthető a magyar területhez, akkor belföldön elkövetett bűncselekménynek minősül, és kiterjed rá a magyar területi büntető joghatóság. Ez a mozzanat lehet például az elkövetési magatartás vagy az eredmény is (BJD 4622.).
7. A Btk. 3. § (1) bekezdés b) pontja a területi elvet egészíti ki (quasi területi elv). E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a Magyarország területén kívül tartózkodó magyar felségjelű úszó létesítményen vagy magyar felségjelű légijárművön elkövetett bűncselekményre. A magyar úszó létesítmény, illetve légijármű ennek megfelelően magyar területnek minősül. Az úszó létesítmény fogalmára a víziközlélekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény tartalmaz meghatározást. E szerint az úszó létesítmény víziközlélekedésre, vízen való munkavégzésre és azokkal összefüggő tevékenység folytatására alkalmas, úszóképes eszköz, szerkezet, berendezés. Az 1978. évi IV. törvény, a korábbi Btk., még hajót említ úszó létesítmény helyett, de tartalmilag a kettő között nincs különbség. A légijármű fogalmát a légiközlélekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény határozza meg. A törvény 71. § (5.) pontja szerint légijármű bármely szerkezet, amelynek légkörben maradása a levegővel való olyan kölcsönhatásból ered, amely más, mint a földfelszínre ható légkörök hatása. Megjegyezzük, hogy a törvény definíciót ad a magyar légtérre is. Ennek megfelelően Magyarország feletti légtérnek a légiközlélekedés számára - a mindenkor legfejlettebb technikai színvonal alapján - fizikailag igénybe vehető magasságig terjedő része.
8. Ha egy bűncselekmény több ország területén is elkövetettnek tekinthető, valamennyi ország területi joghatósága megállapítható.

9. A korábbi szabályozástól eltérően a hatályos magyar Btk. nem tesz különbséget katonai és polgári úszó létesítmény, illetve légi jármű között. Mindegyik belföldi területnek minősül, függetlenül attól, hogy hol tartózkodik.

10. A belföldön elkövetett bűncselekmények esetén fő szabályként nem releváns az elkövető állampolgársága. Bizonyos esetekben azonban jelentőséggel bír, hogy külföldi állampolgár, hontalan vagy esetleg menekült követte el a bűncselekményt. Így az átmenetileg Magyarországon tartózkodó, kisebb tárgyi súlyú bűncselekményt - ittas járművezetést - elkövető terhelt főbüntetés helyett alkalmazott mellékbüntetésként történt kiutasítása törvénysértő (BH 1994. 119.). A külföldi állampolgárságú terhelttel szemben kiszabott járművezetéstől eltiltás hatálya csak Magyarország területére terjed ki (BH 1993. 535.). Az ország területén átutazó külföldi állampolgár által elkövetett közlekedési bűncselekmény esetén a próbára bocsátás alkalmazásának nincs helye (BH 1992. 366.).

11. A kiutasítás büntetést a Btk. 59. §-a alapján csak nem magyar állampolgár elkövetővel szemben lehet kiszabni. Az 59. § (2) bekezdése alapján nem utasítható ki az, aki menedékjogot élvez. A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény határozza meg, hogy ki ismerhető el menekültként, és az a személy milyen jogokkal rendelkezik. A külföldi állampolgárok között is különbséget kell tenni azok javára, akik a szabad mozgás és tartózkodás jogával, valamint Magyarország területén letelepedettként vagy bevándoroltként tartózkodási joggal rendelkeznek. Ezen személyek körét a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény, illetve a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény tartalmazza. Az ilyen személyek kiutasítására csak akkor kerülhet sor, ha a szóban forgó bűncselekmény öt évi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő. Aki Magyarország területén legalább tíz éve jogszerűen tartózkodik, vagy a családi élet tiszteletben tartásához való joga sérülne, csak tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén utasítható ki, ha az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné [Btk. 59. § (4) bekezdés].

12. Értelmezészerűen nem sújtható külföldi állampolgár a közügyektől eltiltás mellékbüntetéssel. Kivételt jelenthetnek ez alól a Magyarországon tartósan letelepedett külföldi állampolgárok, akik a vonatkozó szabályok szerint részt vehetnek a helyi választásokon, illetve a helyi népszavazáson, népi kezdeményezésben.

13. Sajátosan alakul a diplomáciai és nemzetközi jogon alapuló egyéb mentességet élvezők büntetőjogi felelőssége, ha Magyarország területén bűncselekményt követnek el. A magyar büntető joghatóság területi hatálya rájuk is kiterjed, azonban felelősségre vonásuknak eljárási akadálya van. A korábban hatályos Btk. tartalmazta az ilyen eljárással kapcsolatos rendelkezést, azonban az új Btk.-ba ez a rendelkezés éppen eljárásjogi természete miatt már nem került át. A mentességet élvezők személyi körének meghatározásánál kiemelkedő jelentőséggel bír a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben 1961. április 18. napján aláírt és az 1965. évi 22. törvényerejű rendelettel kihirdetett nemzetközi szerződés, valamint a konzuli kapcsolatokról szóló, az 1987. évi 13. törvényerejű rendelettel kihirdetett többoldalú Bécsi Egyezmény. E személyek büntetőjogi felelőssége tekintetében nemzetközi szerződés, illetve a nemzetközi gyakorlat irányadó. A nemzetközi gyakorlatra nézve a nemzetközi bíróság is ad iránymutatást. Ennek megfelelően a nemzetközi jog szerint mentességet élvező személyek a hazai bíróságuk előtt felelősségre vonhatók, valamint a külföldi joghatóság alóli mentesség a küldő állam által feloldható. Ráadásul az ilyen mentességekre a nemzetközi törvényszékek előtt nem lehet hivatkozni (Democratic Republic of the Congo vs Belgium, Judgement of 14 February 2002; I.C.J. Reports 2002, p. 3).

14. Magyar úszó létesítménynek, illetve repülőnek azok az eszközök tekinthetők, amelyek magyar lobogó alatt közlekednek, illetve a magyar lajstromba vannak bejegyezve. Az úszó létesítmények tekintetében a víziközlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény 8. § (1) bekezdése szól a nyilvántartásról. A légi jármű nyilvántartására a légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény, illetve lajstromozásáról a 32/2001. (IX. 28.) KöViM rendelet igazít el. A légi járművek tekintetében a magyar joghatóság kötelező érvényesítéséről külön rendelkezést tartalmaz a légi járművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről szóló és az 1972. évi VIII. törvényerejű rendelettel kihirdetett Hágai Egyezmény, valamint a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről szóló és az 1973. évi XVII. törvényerejű rendelettel kihirdetett Montreáli Egyezmény.

A Btk. 3. § (1) bekezdés c) pontja az aktív személyi elvet érvényesíti. E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény. A magyar állampolgárral szembeni büntető joghatóság érvényesítésének nincs általános akadálya. Korlátja lehet viszont a hazai elítélésnek a nebis in idem elve. Amennyiben külföldön a magyar állampolgárt elítélik, és a magyar állampolgár ezt az ítéletet nem ismeri el a hazai joggal egyenértékűnek, a Magyarországon lefolytatott eljárás során a nebis in idem elv alapul vételével a külföldi büntetést be kell számítani. A nebis in idem elve a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikk 7. pontjában nyert - többek között - elismerést.

15. A magyar állampolgárság fogalmáról, megszerzéséről a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény rendelkezik. A törvény 2. § (1) bekezdése szerint magyar állampolgár az, aki e törvény hatálya lépésekor magyar állampolgár, továbbá az, aki az Alaptörvény vagy e törvény erejénél fogva magyar állampolgárrá válik, vagy e törvény alapján magyar állampolgárságot szerez, amíg állampolgársága nem szűnik meg. Azt a magyar állampolgárt, aki egyidejűleg más államnak is állampolgára - ha a törvény másként nem rendelkezik -, a magyar jog alkalmazása szempontjából magyar állampolgárnak kell tekinteni.

16. Kérdéses lehet a személyi hatály megállapítása, ha a külföldi állampolgár bűncselekmény elkövetését követően válik magyar állampolgárrá. A Curia egyik jogegységi döntése törvénysértőnek minősítette azt a törvényszéki határozatot, amely egy később magyar állampolgárrá lett külföldi által külföldön elkövetett bűncselekmény miatt az elkövetőt vád alá helyezte, annak ellenére, hogy az igazságügy-miniszter nem rendelte el az eljárás megindítását (4288/1906. BHT I. 6.). Álláspontunk szerint ez a határozat ma is irányadó lehet.

17. A magyar állampolgár által külföldön elkövetett közlekedési bűncselekmény elbírálásánál a Btk. rendelkezéseit kell alkalmazni, de a közlekedési szabályszegés megítélésénél az elkövetés helyén hatályos közlekedés-igazgatási szabályok az irányadók (BH 1982. 122.). Ha a magyar állampolgár által külföldön elkövetett bűncselekmény miatt külföldön hivatalból indult eljárást a magyar hatóságok folytathatják le, és a magyar törvény szerint büntetőeljárásnak csak magánindítványra van helye, az eljáró hatóságnak módot kell adni a jogosultnak arra, hogy a magánindítványát előterjeszthesse (BH 1973. 1.).

18. Nem mentesít a büntetőjogi felelősség alól, ha a külföldi jog szerint az adott cselekmény nem bűncselekmény. A magyar állampolgárt a külföldön elkövetett cselekményéért - ha az a magyar törvény szerint bűncselekmény - e törvény szerint kell felelősségre vonni akkor is, ha a szóban lévő cselekmény külföldön nem minősül bűncselekménynek (EBH 1973. 301.).

19. A Btk. 3. § (2) bekezdés a), aa) pontja szerint a magyar büntetőtörvényt kell alkalmazni a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett cselekményre is, ha az a magyar törvény szerint és az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő. Ez a joghatósági szabály az államok közötti szolidaritáson alapul. A korábban tárgyalt területi és személyi elvvel ellentétben itt nem eredeti, hanem származékos joghatóságról beszélhetünk. A magyar állam, noha területén kívül nem magyar állampolgár követett el bűncselekményt, mégis - a képviseleti elv alapján - vállalja a büntetőjogi felelősségre vonást. Ennek azonban a területi és személyi elvhez képest további feltétele van. Ez a feltétel a kettős inkrimináció követelménye. A Btk. szövege szerint ez a helyzet akkor áll fenn, ha a cselekmény Magyarországon bűncselekmény, az elkövetés helyén pedig büntetendő.

20. Kettős inkriminációról beszélhetünk absztrakt és konkrét értelemben. Az absztrakt kettős inkrimináció a tényállásszerűség meglétét feltételezi. Ennek megfelelően már akkor teljesül ez a követelmény, ha a két államban, tehát az elkövetés helye szerinti és az ítélező államban egyaránt tényállásszerű a cselekmény, azaz a Különös Rész büntetni rendeli. Konkrét kettős inkriminációról viszont csak akkor beszélhetünk, ha az elkövető mindkét államban az adott cselekmény miatt büntetendő is. Ez esetben tehát az általános részi büntetethez szükséges feltételek meglétét is vizsgálni kell. Nyilvánvaló, hogy az elkövető számára a konkrét kettős inkrimináció megkövetelése a kedvezőbb. Sem az absztrakt, sem pedig a konkrét kettős inkrimináció nem követeli meg a cselekmény azonos minősítését. Nem azonosítható ugyanakkor a büntetendő cselekmény a jogellenes cselekmény fogalmával, tehát a kettős inkriminációt nem alapozza meg, ha a magatartás a külföldi jog szerint szabálysértés, közigazgatási vagy polgári jogi jogsértés.

21. A magyar Btk. nyelvtani értelmezés szerint az absztrakt kettős inkrimináció meglétét követeli meg. Erre utal a büntetendő kifejezés használata. Ezzel szemben a joggyakorlat nem következetes ebben a kérdésben, és inkább a konkrét kettős inkrimináció alkalmazásának irányába mutat. Ezt a magunk részéről törvényt bontó jogalkalmazásnak tekintjük, bár kétségtelül a méltányosságot és az elkövető érdekét szolgálja. A méltányosság azonban úgy is megteremthető, ha a legfőbb ügyész nem rendeli el a büntetőeljárás megindítását.

22. Nem magyar állampolgárnak minősül a hontalan személy is. Az elkövetéskori időpont releváns az állampolgárság vizsgálata szempontjából. A kettős vagy többes állampolgársággal rendelkező személy, ha magyar állampolgár is, mindig ebbéli minőségében felel.

23. Az állami önvédelem elve jelenik meg a Btk. 3. § (2) bekezdés a), ab) pontjában. E szerint a magyar büntetőtörvényt kell alkalmazni állam elleni bűncselekmény - a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést kivéve - esetén, tekintet nélkül arra, hogy az az elkövetés helyének törvénye szerint büntetendő-e. Ebben az esetben tehát a törvény nem követeli meg a kettős inkriminációt.

24. Az állam elleni bűncselekményeket a Btk. XXIV. Fejezete tartalmazza. Ide tartozik az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, az alkotmányos rend elleni szervezkedés, a lázadás, a rombolás, a hazaárulás, a hűtlenség, az ellenség támogatása, a kémkedés, a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés, kémkedés az Európai Unió intézményei ellen, valamint az állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása. Ezek közül a bűncselekmények közül a jogalkotó a területi és személyi hatály szempontjából kiemeli a szövetséges fegyveres erő, és az Európai Unió intézményei ellen elkövetett kémkedést. E bűncselekményeket a jogalkotó kivette az univerzális joghatóság alkalmazhatósága alól, az elkövetők megbüntetéséhez a kettős inkrimináció fennállta is szükséges, arra figyelemmel, hogy az elkövetés helye a törvényi tényállás szerint nem Magyarország területe, illetve az elkövető külföldi állampolgár. Az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa ellen folytatott hírszerzői tevékenység bűncselekményének törvényi tényállását a jogalkotó 2014-ben iktatta be a magyar Büntető Törvénykönyv 261/A. §-ába.

25. A feltétlen büntető hatalom elve tükröződik a Btk. 2. § a), ac) pontjában. Eszerint a magyar büntetőtörvényt kell alkalmazni a nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett bűncselekményre is, ha az a XIII. vagy a XIV. Fejezetben meghatározott bűncselekmény vagy egyéb olyan bűncselekmény, amelynek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő. Ebben az esetben sem feltétele a magyar büntető joghatóságnak a kettős inkrimináció fennállta. A Btk. XIII. Fejezete az emberiség elleni bűncselekmények csoportja. Ide tartozik a népirtás, az emberiség elleni bűncselekmény, az apartheid, az elöljáró vagy hivatali vezető felelőssége. A Btk. XIV. Fejezete a háborús bűncselekmények csoportja. Itt szabályozza a törvény a tiltott toborzást, a fegyverszünet megszegését, a hadikövet elleni erőszakot, a védett személyek elleni erőszakot, a túlélők megölésére utasítást, az élőpajzs használatát, a tiltott sorozást, a védett tulajdon elleni támadást, a háborús fosztogatást, a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazását, a humanitárius szervezet elleni támadást, a visszaélést a nemzetközi jog által védett jelvényt vagy jelzéssel, az egyéb háborús bűntettet, illetve az elöljáró vagy hivatali vezető felelősségét.

26. Számos törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés ír elő kötelezettséget meghatározott bűncselekmények üldözésére. A teljesség igénye nélkül a következő fontosabb szerződések említhetők:

A népirtás büntetnének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. december 9-én elfogadott nemzetközi egyezmény;

A fegyveres összeütközésekben érintett védett személyek helyzetéről szóló, 1949. augusztus 12-én elfogadott négy genfi egyezmény;

Az apartheid bűncselekmények leküzdéséről és megbüntetéséről szóló, 1973. november 30-án elfogadott nemzetközi egyezmény;
Az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomásáról szóló, 1950. március 21-én New Yorkban elfogadott nemzetközi egyezmény;

A légijárművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről szóló Hági Egyezmény;

A pszichotrop anyagokról szóló Bécsi Egyezmény.

Valamennyi fenti nemzetközi egyezményt Magyarországon kihirdették. Így azok a magyar jog részét képezik. Előírásaik megjelennek a magyar Btk.-ban is.

27. Az egyetemes büntető hatalom (universalitas) elvének Btk.-beli szabályozása az Alaptörvény rendelkezésein alapul. Az Alaptörvény XXVIII. cikk 4) bekezdése szerint Senki nem nyilvánítható bűnösnek és nem sújtható büntetéssel olyan cselekmény miatt, amely az elkövetés idején a magyar jog vagy - nemzetközi szerződés, illetve az Európai Unió jogi aktusa által meghatározott körben - más állam joga szerint nem volt bűncselekmény. Az (5) bekezdés előírja: A (4) bekezdés nem zárja ki valamely személy büntetőeljárás alá vonását és elítélését olyan cselekményért, amely elkövetése idején a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint bűncselekmény volt. Az Alaptörvény idézett rendelkezése jelenik meg a Btk. 1. §-ában szabályozott törvényesség elvében is. E szerint az elkövető büntetőjogi felelősségét csak olyan cselekmény miatt lehet megállapítani, amelyet - a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmények kivételével - törvény az elkövetés idején büntetni rendelt. Ugyanez az elv fogalmazódik meg az időbeli hatály szabályozásánál is. A Btk. 2. § (3) bekezdése szerint az új büntető törvényt visszaható hatállyal kell alkalmazni a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai alapján büntetendő cselekmény elbírálásakor, ha az az elkövetés idején a magyar büntető törvény szerint nem volt büntetendő.

28. A Btk.-nak a feltétlen büntető hatalom érvényesítésére vonatkozó szabálya ugyanakkor szűkítő jellegű az Alaptörvénynek a törvényesség elve, illetve az időbeli hatály vonatkozásában ismertett rendelkezéseivel képest. A Btk. 3. §-ának vonatkozó szabálya ugyanis csak a XIII., a XIV. Fejezetben meghatározott bűncselekményekről, valamint azokról a bűncselekményekről szól, amelyeknek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő. Egyrészt nem feltétlenül nemzetközi szerződésben jelennek meg a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai, másrészt pedig előfordulhat, hogy a magyar jog még nem tette a belső jog részévé - például későbbi kihirdetés esetén - a nemzetközi szerződést. A gyakorlatban azonban nem valószínű, hogy a Btk.-nak ez a megfogalmazása jelentőséggel bírhat.

29. A passzív személyi elvet érvényesíti a Btk. 3. § (2) bekezdés b) pontja. E szerint a magyar büntető törvényt kell alkalmazni a magyar állampolgár, a magyar jog alapján létrejött jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére nem magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre is, amely a magyar törvény szerint büntetendő. A passzív személyi elvet a 2012. évi C. törvény (új Btk.) iktatta be a magyar jogrendbe. Az indokolás utal arra, hogy a nemzetközi szerződésekben megjelenő tendenciára figyelemmel szabályozta a jogalkotó ezt a joghatósági elvet. A passzív személyi elv lehetővé teszi azoknak a nem magyar állampolgároknak a büntetőjogi felelősségre vonását, akik külföldön magyar állampolgár vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb jogalany sérelmére követnek el bűncselekményt, azonban az elkövetés helyének joga szerint ez nem büntetendő. A büntetendőség a magyar jog szerint állapítható meg, és az előbbieknél megfelelően nem szükséges a kettős inkrimináció. A passzív személyi elv érvényesíthetőségét a már hivatkozott Lotus ügyben is megállapította az Állandó Nemzetközi Bíróság.

30. Joghatóság hiányában büntetőeljárást nem lehet folytatni. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 6. § (3a) bekezdése szerint büntetőeljárást nem lehet indítani, a már megindult büntetőeljárást meg kell szüntetni, ha a cselekmény nem tartozik a magyar joghatóság alá. A külföldön külföldi állampolgár által elkövetett bűncselekmények esetében a Btk. 3. § (3) bekezdése alapján a büntetőeljárás akkor folytatható le, ha annak megindítását a legfőbb ügyész elrendeli. Ebből a szempontból a külföldi állampolgárral egy tekintet alá esik a hontalan személy is. Az indoklás rámutat arra, hogy ennek a rendelkezésnek az alapja, hogy a büntetőeljárás érintheti Magyarország nemzetközi kapcsolatait. Ezért alapos megfontolás tárgyát kell képeznie annak, hogy ilyen bűncselekmények miatt a büntetőeljárás Magyarországon történő hatékony lefolytatásának feltételei fennállnak-e. A legfőbb ügyész döntése során kell, hogy mérlegelje ezeket a feltételeket. A magunk részéről a nemzetközi kapcsolatok mellett jelentőséget tulajdonítunk az ésszerűségnek és a méltányosságnak is. A méltányossággal kapcsolatban utalunk a korábban kifejtettekre.

31. A szuverén államok által érvényesített joghatósági elvek konkurálnak egymással. Ez joghatósági összeütközéshez vezethet. Az így kialakuló konfliktus elkerülésére több lehetőség kínálkozik. Ilyen lehet a büntetőeljárás átadása, illetve ezzel összefüggésben a külföldi ítélet érvényének elismerése. A nemzetközi büntelmi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvény (Nbj. tv.) 47. § (1) bekezdése szerint a külföldi bíróság jogerős ítélete a magyar bíróság ítéletével azonos érvényű, ha az elkövetővel szemben külföldön folyamatban volt eljárás, valamint a kiszabott büntetés, illetve alkalmazott intézkedés nem ellentétes a magyar jogrenddel. A 47. § (2) bekezdése alapján a magyar joghatóság alá tartozó személy cselekményét külföldi bíróság már elbírálta és a külföldi bíróság nem a magyar hatóságok feljelentése alapján, vagy a büntetőeljárás átadása folytán járt el, a büntetőeljárás megindításáról a legfőbb ügyész határoz. Ebben az esetben a külföldön végrehajtott büntetést, előzetes fogva tartást, valamint házi őrizetet a magyar bíróság által kiszabott büntetésbe be kell számítani. Ilyen külföldi bíróságnak számít a nemzetközi szerződéssel, továbbá az ENSZ Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott Nemzetközi Büntetőbíróság is. Az Európai Unió országaiban különös jelentőséghez jut a kölcsönös elismerés elve. Ezt az elvet a Tamperei Nyilatkozat vezette be, és érvényesülése esetén valamennyi uniós tagállam büntetőbírósága által hozott határozat az Unió minden más tagállamában automatikusan azonos érvényű. A Lisszaboni Szerződés által is kodifikált kölcsönös elismerés elve eddig több kerethatározatban jelent meg. Ilyen például a pénzmosásról, valamint a bűncselekményekhez használt eszközök és az abból származó jövedelem azonosításáról, felkutatásáról, zárolásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról szóló 2001. június 26-i kerethatározat, vagy a büntetőügyekben hozott szabadságvesztés büntetéseket kiszabó vagy szabadságelvonással járó intézkedéseket alkalmazó ítéleteknek az Európai Unióban történő végrehajtásáról szóló 2008. november 27-i kerethatározat. A Lisszaboni szerződés 4. Fejezetének 82. cikk 1. bekezdése szerint Az Európai Unióban a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés a büntetőügyekben hozott bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerésének elvén alapul. A büntető anyagi jog tekintetében a Szerződés 83. cikke tartalmaz iránymutatást. Ez a súlyos bűncselekményeknél, mint például a terrorizmus, emberkereskedelem, pénzmosás vagy korrupció, a tényállások és büntetési tételek tekintetében az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa irányelveket fogadhat el, amelyek minimum szabályokat tartalmaznak.

Bírósági gyakorlat

453/B/1999. AB határozat, 11/1992. (III. 5.) AB határozat, 53/1993. (X. 13.) AB határozat, 1/1999. büntető jogegységi határozat, BKv. 54., EBH 1973. 301., BH 2005. 88., BH 2005. 165., BH 2000. 135., BH 2000. 184., BH 2001. 1., BH 1994. 117., BH 2010. 264., BH 2011. 268., BH 1995. 72., BH 1990. 124., BH 2002. 467., BH 1994. 119., BH 1993. 535., BH 1992. 366., BH 1982. 122., BH 1973/1., BJD 4622.

Welch v. the United Kingdom, Judgement of 09. February 1995 no. 17440/90.

Lotus ügy 1927, PCIJ, Ser. A, No. 10, 23.

Democratic Republic of the Congo vs Belgium, Judgement of 14 February 2002; I.C.J. Reports 2002, p. 3.

1. A bűncselekmény fogalma a büntetőjog egyik központi eleme. (A másik hasonló súlyúnak tekinthető fogalom a Btk.-ban nem definiált büntetés). A bűncselekmény-fogalom kialakulása a 19. századra tehető. A 19. század első és második harmadában a nullum crimen sine lege elvét érvényesítő kódexek bűncselekmény-fogalma deklaratív jelleget öltött. A maga korában haladó jogelv - mely a nemesség és a polgárság jogegyenlőségének büntetőjogi tükröződése - bűncselekmény-fogalomban való érvényesítése önmagában azonban nem hordoz tartalmi jegyeket.

A 19. század utolsó harmadában a büntetőjog-tudomány fejlődése eredményeképpen megjelennek a bűncselekmény-fogalomban a tartalmi elemek is. Fokozatosan leválik a tényállásszerűségről a jogellenesség (a tényállásszerű cselekmény még nem biztos, hogy jogellenes is, például jogos védelem, végszükség), majd megtörténik a szubjektív és objektív bűncselekmény fogalmi elemek elkülönülése. Kialakul a bűnösség (szándékosság és gondatlanság) kategóriája is. Bár a 19-20. század fordulójának európai büntetőjog tudományában nem beszélhetünk egységes bűncselekmény-fogalomról, de a 19. század végére bűncselekményen lényegében azt a cselekményt értették, amely tényállásszerű, jogellenes és bűnös. E meghatározás hatásai a Btk. bűncselekmény-fogalmán is érezhetők. A Btk. a III. Fejezetben (A Büntetőjogi Felelősség) határozza meg a bűncselekmény fogalmát.

III. FEJEZET

A BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉG

A bűncselekmény

4. § (1) Bűncselekmény az a szándékosan vagy - ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli - gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli.

Az idézett rendelkezést alapul véve megállapítható, hogy a jogalkotó a bűncselekményt a következő fogalmi elemekkel írja le: bűncselekmény az az emberi cselekmény, amely

társadalomra veszélyes,

büntetendő és

bűnös (szándékosan vagy gondatlanságból elkövetett).

Igazodva a legális meghatározáshoz, e három ismerv vizsgálatával igyekezzük feltárni a bűncselekmény-fogalom lényegét. E vizsgálat előtt azonban célszerű az alábbiakat is megjegyezni:

Hazai jogirodalmunkban is találhatók olyan nézetek, amelyek a bűncselekménynek a nem bűncselekménytől való elhatárolására nem tartják elégségesnek e három fogalmi elemet.

A legális fogalom-meghatározás elemeinek értelmezésében eltérések tapasztalhatók az egyes szerzők felfogásaiban.

(2) Társadalomra veszélyes cselekmény az a tevékenység vagy mulasztás, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvény szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti.

A társadalomra veszélyesség

1.1. A cselekmény társadalomra veszélyessége hazánkban az 1950. évi II. tv. (Bt.) hatályba lépésével vált a bűncselekmény fogalmi ismérvévé, melyet a korábbi Btk.-k változatlanul fenntartottak. E fogalom is jelzi - az egyéni jogok előresorolásában megnyilvánuló - jogalkotói értékrend változását.

Minden társadalom létezésének alapvető feltétele, hogy tagjai valamilyen tevékenységet végezzenek, különféle magatartásokat tanúsítsanak, vagy éppenséggel bizonyos cselekvések megtételétől tartózkodjanak. Elvileg a cselekvési lehetőségek száma, a tanúsítható magatartások köre - az adott társadalom életfeltételei között - korlátlanul tekinthető. A cselekmények lehetséges köréből mindazokat, amelyek a társadalom létfeltételeinek biztosításához szükségesek, az adott közösség kívánatosnak tartja, előnyben részesíti. Léteznek azonban olyan magatartásformák is, amelyek a közösség érdekeivel ellentétes irányban hatnak, és mint ilyenek, tanúsításuk az adott társadalom érdekeit, értékeit vagy működésének feltételeit veszélyeztetik.

A büntetőjog értékrendszerében csak az emberi magatartás társadalomra veszélyességének értékelésére kerül sor. Mindazok a magatartások, amelyek - a jogalkotó értékítéletétől függően - a büntetendővé nyilvánítás ténye folytán jogellenessé válnak, e társadalomra veszélyes emberi magatartások köréből kerülnek ki. Ezek az emberi magatartások természetesen nemcsak akkor veszélyesek a társadalomra, ha az adott tevékenység vagy mulasztás [...] mások személyét vagy jogait [...] sérti vagy veszélyezteti., hanem akkor is, ha csupán más, vagyis egyetlen ember személyét vagy jogait sértik vagy veszélyeztetik. Erre tekintettel a 4. § (2) bekezdésének fent hivatkozott törvényszövege álláspontunk szerint helyesen de lege ferenda: tevékenység vagy mulasztás, amely más vagy mások személyét vagy jogait [...] sérti vagy veszélyezteti.

A társadalomra veszélyesség értékelése jelentőséggel bír a jogalkotás és a

jogalkalmazás területén is.

A jogalkotó számára a cselekménytípusok absztrakt társadalomra veszélyességének felismerése iránymutatóként szolgál a büntetendővé nyilvánításhoz. Kimondhatjuk, hogy valamely magatartástípus absztrakt társadalomra veszélyessége a bűncselekményvé nyilvánítás indoka. Adott magatartástípus akkor is veszélyes lehet a társadalomra, ha azt a jogalkotó nem ismeri fel. A társadalomra veszélyesség nem függ a jogalkotó akarától, objektív kategória. A cselekmények társadalomra veszélyességének mértéke igen eltérő lehet. Például veszélyes lehet a társadalomra, ha az emberek udvariatlanok, és kétségtelenül az is veszélyes a társadalomra, ha az emberek megölik egymást, megerőszakolnak más embereket.

Az adott társadalomban az adott időszakban meglévő értékrendek alapján dönt a törvényhozó, hogy az egyes magatartástípusok tekintetében milyen szinten vonja meg azt az objektív zsinórmértéket, amelynek meghaladása esetén a társadalomra veszélyes magatartás elleni védekezéshez büntetőjogi eszközöket kell igénybe venni.

A leírtakból is következik, hogy felelősségteljes döntés hárul a törvényhozóra, amikor a társadalom védelmi igényeinek megfelelően fel kell ismernie - és helyesen kell felismernie -, hogy melyek azok a magatartástípusok, amelyek absztrakt társadalomra veszélyessége indokoltá teszi pönalizálásukat. E felismeréshez képest - mely felismerés mindig megelőzi a következő lépést - bűncselekménnyé kell nyilvánítani az adott magatartástípust, és meg kell határozni súlyát, helyét a többi bűncselekmény között.

A jogalkalmazó a társadalomra veszélyességet - alapvetően két okból - olyan értelmező elvként, segédeszközként veheti figyelembe, amelynek segítségével a pönalizáció köréből kirekeszthetők az egyéb bűncselekmény fogalmi ismérveknek ugyan megfelelő, de a társadalom számára elviselhető, illetve kívánatos vagy jelentéktelen fokban veszélyes cselekmények.

Egyrészt bármilyen rugalmas egy állam törvényhozása, akkor is csak időeltolódással tudja követni azokat a változásokat, amelyek a büntetést érdemlőségre is kihatnak. Igaz ez a megállapítás a cselekménytípus absztrakt társadalomra veszélyességének alakulására is.

Másrészt a jogalkalmazásban mindig konkrét cselekmények (nem cselekménytípusok) konkrét (nem absztrakt) társadalomra veszélyességének elbírálására kerül sor. Az esetek nagy többségében a jogalkotó által az adott cselekménytípusoknak tulajdonított absztrakt társadalomra veszélyesség és a jogalkalmazó által felismert konkrét társadalomra veszélyesség értékelése azonos eredményre vezet.

Például a jogalkotó megítélése szerint általában az emberölésnek mint cselekménytípusnak az absztrakt társadalomra veszélyessége olyan fokú, hogy azt büntetendővé nyilvánítja. Abban a konkrét esetben, ha C. bosszúból megöli H.-t, a jogalkalmazó egyértelműen felismerheti C. cselekményének konkrét társadalomra veszélyességét.

Nem maradhatnak azonban megoldás nélkül az olyan esetek sem, amikor a cselekmény konkrét társadalomra veszélyessége a konkrét esetben éppenséggel hiányzik. Ha a konkrét esetben a jogalkalmazó arra a következtetésre jut, hogy hiányzik a cselekmény konkrét társadalomra veszélyessége, úgy a bűncselekmény-fogalom egyik elemének hiánya miatt nem kerülhet sor a bűncselekmény elkövetésének megállapítására. A társadalomra veszélyességnek mint bűncselekmény-fogalmi elemnek a Btk.-ban való megtartása továbbra is kihatással van a jogalkalmazásra, mert biztosítja a bíróságok alakító szerepét. Konkrét büntetőügyben a társadalomra veszélyesség meglétét is bizonyítani (igazolni) kell. Ennek hiánya a cselekmény büntetendősége (tényállásszerűsége) és bűnössége esetén is lehetővé teszi, hogy a bíróság felmentő ítélettel határozzon. Lásd például: Legf. Bír. Bfv. IV. 618/2000. sz. vagy: Tolna Megyei Bíróság Bf. 246/2000. sz.

A büntetendőség

1.2. Az előbbieken jellemzett társadalomra veszélyességgel szemben a büntetendőség a bűncselekmény-fogalom formai elemének tekintendő, és a cselekmény jellemzője. A cselekmény büntetendőségéhez nélkülözhetetlen, hogy az adott magatartást a törvény leírja, azaz kell, hogy legyen rá paragrafus. A Btk. 4. § (1) bekezdésében írt: Bűncselekmény [...] és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli megfogalmazásban a nullum crimen sine lege és a nulla poena sine lege elvének ötvöződése jelentkezik. A büntetendőség azt jelenti, hogy az adott magatartást a Btk. Különös Része leírja, és tanúsítóját büntetés kilátásba helyezésével fenyegeti. Meg kell jegyezni, hogy több hazai szerző a büntetendő cselekmény és a tényállásszerű cselekmény kifejezéseket egymás szinonimájának tartja.

Az elkövető büntethetősége nem téveszthető össze a cselekmény büntetendőségével, mely utóbbi lényegét tekintve objektív fogalom. Az elkövető büntethetőségnek csak egyik eleme a büntetendőség. A büntethetőség összetett fogalom, és szubjektív elemet is hordoz. A bűncselekmény elkövetője csak akkor büntethető, ha cselekményét a törvény leírja, és büntetés kiszabásával fenyegeti; a cselekményt bűnösen követi el, és nincs olyan ok, amely a cselekmény büntetendőségét, illetve az elkövető büntethetőségét akadályozná. Így a büntethetőség feltételei:

a büntetendőség,

a bűnösség (szándékosság és gondatlanság),

büntethetőségi akadály hiánya.

A bűnösség

1.3. Az emberiség több évezredes fejlődésének története során általánosságban jelentkezett az a gyakorlat, hogy az adott társadalom, közösség vagy a közösség vezetői számára nemkívánatos következmény pusztá okozása, előidézése - függetlenül a magatartás tanúsítójának belső (tudati, érzelmi) világától - megalapozta a büntetőjogi eszközökkel történő felelősségre vonást. A modern büntetőtörvénykönyvek a büntetőjogi felelősség alapjául - szabályként - nem ismerik el az objektív felelősséget. Kifejezésre juttatják rendelkezéseikben a nullum crimen sine culpa elvét, amelynek értelmében nincs bűncselekmény bűnösség nélkül. Csak kivételesen kerülhet sor olyan személy büntetőjogi felelősségre vonására, akinek a magatartásával ugyan megvalósulnak valamely bűncselekmény törvényi tényállásának objektív elemei (létrejött a pusztán tárgyi okozás), azonban a magatartás tanúsítójának bűnössége (a saját maga által előidézett önhibából eredő) például ittas állapotánál fogva az elkövetéskor hiányzik.

A jogtudomány a bűnösség kifejezést több értelemben használja. A büntetőeljárás lefolytatásának záróaktusaként - az eljárásban megvizsgált bizonyítékokra alapozva - a bíróság arra a meggyőződésre juthat, hogy a vádlott bűnös, és ezt ítéletében ki is mondja. A büntetőeljárás eredményeként, ítéletben történő bűnösnek kimondást úgynevezett perjogi bűnösségnek nevezik. A perjogi bűnösség tágabb fogalom, mint annak csupán az egyik összetevőjét képező anyagi jogi bűnösség. A továbbiakban bűnösségen az anyagi jogi bűnösséget - mint a szándékosság és a gondatlanság gyűjtőfogalmát - értjük.

A modern büntetőjog-dogmatikai gondolkodásban és a különböző szerzőknél a bűnösség problémája két relációban jelentkezik. Egyrészt a bűncselekménnyel kapcsolatos felfogásokban mint önálló kritérium, másrészt az általános törvényi tényállás fogalmi rendszerében az alanyi oldalon mint a szándékosság és a gondatlanság gyűjtőfogalma.

A hazai büntetőjogi gondolkodás történetében a II. világháború befejezéséig tartó időszakban lényegében ebből az aspektusból három korszakot különböztethetünk meg.

Az első korai időszakban, mely nagyjából a századfordulótól tartott, a büntetőjog-tudomány képviselőinél nem jelentkezett igény a bűncselekmény fogalmi meghatározására. A bűnösség a törvényi tényállás kategóriáján belül jelentkezett mint a szándékosság és gondatlanság problémája. Hajdu Lajos kitűnő munkájában utal arra, hogy Filangieri, a nagy felvilágosult gondolkodó már úgy említi a bűnösséget, mint a büntető tényállás egyik elemét.

Pauler Tivadar a bűncselekmény kellékei (tényálladácai) között említi meg feltétlen kritériumként a szándékosságot s vétkeiséget. A korai korszak egyik legkiemelkedőbb alakja, Edvi Illés szintén az úgynevezett tényálladék körén belül beszél a bűnösségről. Nála a tényállás lényegében maga a büntetendő cselekmény, ami nemcsak annak formai sajátosságait foglalja magába, hanem a büntethetőséghez szükséges valamennyi ismérvet.

A második korszak - amely nagyjából a századfordulótól az 1930-as évek közepéig terjed - jellegzetessége, hogy a bűnösség problémája a kialakuló bűncselekmény-fogalom (bűncselekménnyel) körében is megjelenik. Itt - Tokaji Géza szerint - lényegében két alirányzatról beszélhetünk: Az egyik irányzat szerint bűncselekmény a jogellenes és büntetendő cselekmény, vagyis ekkor a bűnösség még nem külön bűncselekmény-fogalmi elem, hanem a szándékosság és a gondatlanság a másik bűncselekménnyel kategóriában, a törvényi tényállásban kapott helyet. A fejlettebb meghatározás viszont már a bűnösséget is beépítette a bűncselekmény fogalmába, s eszerint a bűncselekmény a jogellenes, bűnös és büntetendő cselekmény. Tokaji az első alirányzat képviselőjeként említi meg Finkeyt és Angyalt, míg a második irányzat képviselőjeként Vámbéryt és Irket.

Végül az 1930-as évektől kezdve hazánkban is létrejött az az irányzat, amely a törvényi tényállás önállóságát felszámolta, s bevonta azt a bűncselekmény fogalmába, amelyet mint tényállásszerű, jogellenes és bűnös cselekményt határozott meg.

A Btk. a bűncselekmény - tartalmi értelemben vett - fogalmi elemeként a bűnösség két fajtáját határozza meg.

4. § Bűncselekmény az a szándékosan vagy - ha e törvény a gondatlan elkövetést is bünteti - gondatlanságból elkövetett cselekmény [...].

A szándékosság vagy gondatlanság formájában kifejezésre jutó bűnösség a büntetőjogi felelősségre vonás nélkülözhetetlen szubjektív feltétele. Részletesebb elemzésére a továbbiakban kerül majd sor.

Összegezve: A bűncselekmény fogalmi elemei kapcsán írtakból a következő megállapításokat emeljük ki: A Btk. a bűncselekmény-fogalom legális meghatározását adja. A bűncselekménynek a nem bűncselekménnyel történő elhatárolása során három fogalmi ismérvtől egyidejű meglétének tulajdonít jelentőséget: a cselekmény társadalomra veszélyessége, büntetendősége és a bűnösség a bűncselekmény megvalósításának konjunktív feltételei. Bármelyik hiánya esetén nem valósul meg bűncselekmény.

5. § A bűncselekmény büntett vagy vétség. Büntett az a szándékosan elkövetett bűncselekmény, amelyre e törvény kétévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetés kiszabását rendeli, minden más bűncselekmény vétség.

A büntett és a vétség

2. A bűncselekmények között súlyuk szerint differenciálva a Btk. a büntetteket és a vétségeket különbözteti meg (például a lopás bűncselekménye lehet lopás büntette és lopás vétsége).

Hatályos kódexünk idézetéből látható, hogy az elhatárolás a bűncselekmény büntetési tétellel fenyegetettségén, illetve a bűnösség formáján alapul. Minél többre értékeli a törvényalkotó egy magatartástípus absztrakt társadalomra veszélyességét, az adott magatartás tanúsítóját annál magasabb büntetési tétel kilátásba helyezésével fenyegeti. Továbbá a büntetési formához fűződő súlyosabb jogkövetkezmények már kétévi szabadságvesztést meghaladó tartamú, szándékos bűnösségű bűncselekmény esetén is alkalmazhatók. A Btk. Különös Része az alakzatokkal nem rendelkező bűncselekmények esetén, illetve az alapeseti, minősített eseti, illetve privilegizált alakzatok, valamint büntetendő előkészületi magatartások esetén utal a büntetési vagy vétségi változatra.

Összefoglalva:

Vétségek:

Az elzárással büntetendő bűncselekmények, például levéltitok megsértése [Btk. 224. § (1) bekezdés];

a gondatlan bűnösséggel megvalósuló bűncselekmények, tekintet nélkül a büntetési tételükre, például közúti baleset okozása (Btk. 235. §);

azok a szándékos bűnösséggel megvalósuló bűncselekmények, amelyek legfeljebb kétévi szabadságvesztéssel vagy enyhébb büntetéssel büntetendők, például orvhalászat (Btk. 246. §).

Büntettek:

Azok a szándékos bűnösséggel megvalósuló bűncselekmények, amelyek kétévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel büntetendők, például tiltott állatviadal szervezése (Btk. 247. §).

Az elhatárolásnál az adott bűncselekmény büntetési tételének felső határa, nem pedig a kiszabott büntetés az irányadó. A büntett-vétség elhatárolásának fontos anyagi jogi vonzatai vannak, amelyek később kerülnek tárgyalásra.

Btk. 6. § alcíméhez:

A bűnhalmazat és a folytatólagosan elkövetett bűncselekmény

6. § (1) Bűnhalmazat az, ha az elkövető egy vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg, és azokat egy eljárásban bírálják el.

A bűncselekményi többségbe tartozó cselekmények azáltal válnak halmazattá, hogy a többséget kitevő bűncselekmények miatt egy eljárásban vonják felelősségre az elkövetőt. Ennek következményeként halmazati büntetés kiszabására kerül sor. A büntetőeljárás azonosságára - mint a halmazati megítélés feltételére - utalással tehetjük azt a megjegyzést, hogy a halmazat nem kizárólag büntető anyagi jogi fogalom, hanem egyúttal büntetőeljárás-jogi kategória is.

A bűnhalmazat

3.1. A bűnhalmazat Btk.-beli meghatározásával - mint alapfogalommal - fentebb már találkoztunk. A következőkben megismerkedünk a halmazatok fajtáival, illetve csoportosítási lehetőségeivel. A bűnhalmazat anyagi jogi eleme a bűncselekményi többség, azaz hogy az elkövető egy vagy több cselekményével több bűncselekményt valósít meg. Eljárásjogi eleme pedig az, hogy a több bűncselekményt egy eljárásban bírálják el. A büntető anyagi jog körében a bűnhalmazat első helyen jelölt, bűncselekményi többségi elemével foglalkozunk alaposabban, mert a bűnhalmazat fajtáinak, megállapíthatóságának esetében e kérdés tisztázása bír döntő jelentőséggel.

A bűnhalmazat fajtái

3.1.1. A Btk. vonatkozó törvényszövege alapján a halmazatnak két fajtáját különböztethetjük meg. Ezek: az úgynevezett alaki (eszmei) és az úgynevezett anyagi halmazat.

Alaki halmazat jön létre akkor, ha az elkövető egy cselekménye valósít meg több bűncselekményt.

Anyagi halmazat jön létre akkor, ha az elkövető több cselekménye valósít meg több bűncselekményt.

Az elkövető által kimerített tényállások egymáshoz való viszonya alapján úgy az alaki, mint az anyagi halmazat is lehet egynemű (homogén) vagy különmemű (heterogén).

Az alaki halmazat

3.1.2. A fentieknek megfelelően tehát alaki halmazat valósul meg akkor, ha az elkövető egy cselekményével valósít meg több olyan bűncselekményt, melyek halmazati értékelése nem kizárt.

Egynemű (homogén) az alaki halmazat akkor, ha az elkövető egy cselekménye által megvalósított több bűncselekmény ugyanazon törvényi tényállást meríti ki többször. A homogén alaki halmazatként való értékelés az esetek egy részében a sértettek számán alapul. Ezzel kapcsolatban azonban rá kell mutatni arra, hogy - például a több sértett esetén egységet teremtő rendelkezések esetén - a sértettek száma nem halmazatot előidéző körülmény.

Olyan tényállások esetén, amelyek jogi tárgya komplex, önmagában a sértettek száma nem eredményezi halmazat megállapítását, amennyiben a sértettek védelméhez fűződő társadalmi érdek pusztán másodlagos jogi tárgy. Lásd: BKv. 8.

Különnemű (heterogén) az alaki halmazat akkor, ha az elkövető egy cselekménye által megvalósított több bűncselekmény olyan különböző törvényi tényállásokat merít ki, mely tényállások egymással halmazatban értékelhetők. Lásd például: Eln. Tan. Kat. törv. 43/1980. sz., vagy: Legf. Bír. Bf. III. 1487/1995. sz., vagy: B. törv. IV. 144/1984. sz., illetve BKv. 34..

Az anyagi halmazat

3.1.3. Anyagi halmazat valósul meg akkor, ha az elkövető több cselekményével valósít meg több olyan bűncselekményt, melyek halmazati értékelése nem kizárt.

Egynemű (homogén) az anyagi halmazat akkor, ha az elkövető több cselekménye által megvalósított több bűncselekmény ugyanazon törvényi tényállásokat meríti ki többször. Lásd például: Fejér Megyei Bíróság Bf. 43/1994. sz.

Különnemű (heterogén) az anyagi halmazat akkor, ha az elkövető több cselekménye által megvalósított több bűncselekmény olyan különböző törvényi tényállásokat merít ki, mely tényállások egymással halmazatban értékelhetők. Lásd például: Legf. Bír. Bfv. I. 1099/1997. sz.

(2) Nem bűnhalmazat, hanem folytatólagosan elkövetett bűncselekmény az, ha az elkövető ugyanolyan bűncselekményt, egységes elhatározással, azonos sértett sérelmére, rövid időközönként többször követ el.

ÍH 2016. 126. Folytatólagosság az önbíráskodás büntette esetében

ÍH 2016. 3. A hivatali visszaélés megállapíthatósága

ÍH 2015. 85. A folytatólagos elkövetés törvényi előfeltételei

ÍH 2015. 9. Az ún. három csapás rendelkezései alkalmazásának kizártsága

ÍH 2014. 128. Folytatólagosan elkövetett bűncselekmény - a tisztességes eljárás

ÍH 2014. 86. Halmazat, természetes egység

A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény (A folytatólagos egység)

3.2. A hatályos Btk.-t alapul véve a bűncselekményi egységnek két fajtáját különböztetjük meg:

a természetes és

a törvényi egységet.

Az 1978. évi IV. tv. (korábbi Btk.) hatályba lépését megelőzően a jogirodalom a bűncselekményi egység három változatát különböztette meg. A természetes és a törvényi egység mellett a bírói (folytatólagos) egységet is ismerte, amelyet a bírói gyakorlat munkált ki. Az 1978. évi IV. törvény azonban a folytatólagosságot törvénybe foglalta, így ezen egységfajta ma már a törvényi egységek egyik fajtája.

A bűncselekmények jelentős hányadánál a jogi tárgy veszélyeztetését vagy sérelmét egy cselekményével idézi elő az elkövető. Nem kizárt az sem, hogy a jogi tárgy veszélyeztetését vagy sérelmét több olyan cselekményével idézi elő az elkövető, amelyek szoros összefüggésben állnak egymással.

A bírói gyakorlat - amint arra fent utaltunk - a halmazat megállapítását folytatólagosság esetén már régen mellőzte. Az önmagukban önálló bűncselekményként is értékelhető, de egymással szorosan összefüggő, azonos (nem ugyanazon) jogtárgyat sértő cselekmények esetén - az európai-kontinentális büntetőjogi kultúra talaján álló államokban - már a 19. század első évtizedeiben is folytatólagosan elkövetett bűncselekményt (delictum continuatum) állapítottak meg.

Azzal, hogy a Btk. meghatározza a folytatólagos egységbe foglalás feltételeit, az egységet már nem a bíró hozza létre, hanem feltételei megállapításának pontos leírásával a törvény konstruálja.

A folytatólagos egységbe foglalás konjunktív feltételei a következők:

ugyanolyan bűncselekmény,

egységes elhatározással,

azonos sértett sérelmére,

rövid időközökben történő,

többszöri elkövetése.

E feltételek közül az egységes elhatározást a folytatólagos egységbe foglalás szubjektív, a többit pedig objektív feltételének tekinthetjük.

ad. I. Ugyanolyan bűncselekményen a törvényi tényállás azonosságát kell értenünk, ez pedig azt jelenti, hogy csak azonos törvényi tényállást kimerítő cselekményeket lehet folytatólagos egységbe foglalni - például a lopást a lopással, a sikkasztást a sikkasztással. A védett jogi tárgy azonossága nem játszik szerepet a folytatólagosság megállapításánál, esetleges hasonlóság az üzletszerűség megállapítására adhat alapot.

A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény olyan egység, amelynél a törvényi tényállást külön-külön is megvalósító részecselekmények együttesen alkotnak egyetlen bűncselekményt. Tehát e részecselekmények - a folytatólagos egységbe foglalás híján - külön-külön, önálló bűncselekmények lennének. E tekintetben felhívjuk a figyelmet a BKv. 87. iránymutatására is, amely szerint: a Btk. 12. §-ának (2) bekezdése a részecselekmények önálló bűncselekményi természetét kívánja meg.

A folytatólagos egységbe foglalásnak nem akadály, ha:

az egyes részecselekmények az adott bűncselekmény alapesetébe vagy minősített eseteibe ütköznek;

a részecselekmények egy része kísérleti szakaszban van, más része befejezett;

az egyes részecselekmények elkövetői minősége különböző.

Az utóbbi két pont esetkörében az adott részecselekményeket egységesen befejezett bűncselekményként, illetve a súlyosabb elkövetői minőség szerint kell a folytatólagos egységbe foglalás során értékelni. A büntetés kiszabása során van lehetőség annak értékelésére, hogy a részecselekmények egy része kísérleti szakaszban maradt, vagy kevésbé súlyos elkövetői minőségben történt az adott részecselekmény megvalósítása.

A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény egyes részselekményei büntethetőségének önálló elévülése kizárt. Ebből következik, hogy a büntethetőség elévülése szempontjából nem külön-külön az egyes részselekmények elkövetésének, hanem a bűncselekmény törvényi tényállásához tartozó legutolsó részselekmény befejezésének, illetőleg - kísérlet esetén - a véghezvitelre irányuló utolsó tevékenység megvalósításának az időpontja az irányadó, s ettől kell számítani a folytatólagosan elkövetett bűncselekmény törvényi büntetési tételéhez igazodó elévülési időt. Tehát a folytatólagosan elkövetett bűncselekmény büntethetőségét megszüntető elévülés határidejének kezdő napja az utolsó részselekmény elkövetésének napjával azonos. Lásd: BKv. 31.

Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint, ha a természetes vagy a folytatólagos egység keretébe tartozó valamely részselekményt jogilag súlyosabban kell értékelni, ez általában az egész bűncselekmény minősítésére kihat. Ennek az az indoka, hogy a bűncselekményi egységnek szükségszerűen magán kell viselnie alkotóelemeinek ismérveit. A fenti - elsősorban a lopás elbírálásánál gyakorlati jelentőségű - iránymutatás megfelelően irányadó a sikkasztásra, a csalásra és az orgazdaságra vonatkozó, hasonló rendelkezések alkalmazása során is. Lásd: BKv. 40.

ad. II. Az egységes elhatározás a folytatólagosság egyik legvitatottabb - szubjektív - fogalmi eleme. Egyes iskolák szűkebb, míg mások tágabb értelmezésre látnak lehetőséget. A különböző felfogások azonban abban mindenképpen egyetértenek, hogy miután a törvény egységes elhatározást követel a folytatólagosság megállapításához, ennek hiánya miatt a gondatlan bűncselekmények nem foglalhatók egységbe sem egymással, sem más szándékos bűnösségű bűncselekménnyel. A folytatólagosság egységébe tehát csak szándékos bűnösségű bűncselekmények foglalhatók.

A folytatólagosság megállapításának problémáját annak a kérdésnek a megválaszolása okozza, hogy az elkövető elhatározása a bűncselekmény többszöri vagy részselekményekre osztott megvalósítására már az első elkövetés előtt ki kell alakuljon, avagy az első cselekménye sikere miatt alakuljon benne ki a többszöri elkövetés szándéka. Véleményünk szerint az elhatározás egysége az azonos vagy hasonló alkalmak felhasználására, a többszöri elkövetésre irányuló akaratot jelzi. Ez nem jelenti azt, hogy az elkövetőnek már az első részselekmény megvalósítása során pontos elképzelése kell legyen arról, hogy a jövőben hány részselekményt valósít meg, de a többszöri elkövetés - akár eshetőleges - szándékosság formájában meg kell fogalmazódjon a tudatában.

....az egységes akarat-elhatározás nem jelenti az egész cselekménysorra kiterjedő előre megfontoltságot. Az egyes részselekmények közötti kapcsolat a második cselekménnyel képződik, az elhatározás nem azt jelenti, hogy előre valamennyit meg kell tervezni. Az említett szubjektív feltétel akkor is fennáll, ha az elkövetőt ugyanaz a vágy, elképzelés, indíték vagy cél készteti a további elkövetésre, mint ami az első elkövetéskor ösztönözte. Lásd: FBK 1991/I.

Az ítélkezési gyakorlatban azonban a folytatólagosság megállapításának e feltételét tágabban értelmezik. Amennyiben a folytatólagos egységbe foglalás többi feltétele is fennáll, és a cselekmény szándékos, abban az esetben nem terjesztik ki a vizsgálatot arra, hogy az elkövető elhatározása az első cselekmény elkövetésekor már több részselekmény elkövetésére irányult, vagy kifejezetten csak egy bűncselekményt kívánt megvalósítani.

ad. III. Folytatólagos egységbe az azonos sértett sérelmére elkövetett egyes részselekményeket lehet foglalni.

A sértett büntetőeljárás fogalom a Be. 51. § (1) bekezdése szerint: Sértett az, akinek jogát vagy jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette. A bűncselekmények egy részénél a sértett személye alapvető jelentőséggel bír. E tényállások kimerítése esetén viszonylag aggálytalan a sértett azonosságának megállapítása. Vannak olyan bűncselekmények, melyek esetén - az előbbi értelemben - nem beszélhetünk sértetről. A legfőbb bírói fórum Büntető Kollégiumának több véleménye ad értelmezést az ilyen esetek megoldásához.

A bűncselekmények egy részénél a sértett azonossága helyett az azonos jogi tárgy vagy az alapul fekvő jogviszony azonossága szolgál a folytatólagos egységbe foglalás alapjául.

A jogi tárgy azonossága folytán követhető el - a többi feltétel fennállása esetén - folytatólagosan például a Btk. 389. §-a szerinti pénzhamisítás.

Az alapul fekvő jogviszony azonossága folytán követhető el például a Btk. 345. §-a szerinti hamis magánokirat felhasználásának vétsége. Lásd: BKv. 36.

A folytatólagosan elkövetett bűncselekmény (az egyéb törvényi feltételek megléte mellett) természetesen sértett hiányában is megállapítható. A 4/2004. BJE II. pontja szerint az azonos sértett sérelmére törekvő elkövetés mint a folytatólagosság ismérve figyelmen kívül marad az olyan bűncselekményeknél, amelyeknek nincs passzív alanya. Lásd: Legf. Bír. Bfv. II. 8/2008.

Általánosságban nem lehet meghatározni, hogy a bűncselekmény kinek a jogát vagy jogos érdekét sérti, ezt mindenkor az adott történeti tényállás elemzése útján lehet eldönteni. Erre tekintettel a vagyoni jogokat sértő bűncselekmények esetén a folytatólagosság megállapításának feltételeiről szólva hangsúlyozni kell:

A folytatólagosság törvényi egységének feltételeként megjelölt azonos sértett értelmezése során nemcsak természetes személyek, hanem jogi személyek is szóba kerülhetnek. A meghatározott gazdasági cél érdekében létesült és elkülönített vagyonnal rendelkező, különböző vállalkozási formákban működő jogi személyek a sértettjei azoknak a bűncselekményeknek, amelyeket például az önálló jogképeséssel nem rendelkező egységeik, telephelyeik, raktáraik, üzleteik sérelmére valósítanak meg. Ezekben az esetekben maga az önálló jogalanyiséggal rendelkező gazdálkodó szervezet, a magánvállalkozó vagy az állami ipari, kereskedelmi, szolgáltató vagy egyéb vállalat, az állami (kincstári) vagyon a bűncselekmény sértettje. A sértett azonossága szempontjából tehát nincs meghatározó jelentősége sem a tulajdoni formának, sem annak, hogy a bűncselekménnyel érintett természetes vagy jogi személy-e, és közömbös az is, hogy állami, szövetkezeti vagy magántulajdonban levő, avagy belföldi vagy külföldi természetes vagy jogi személy-e a sértett.

A sértett azonossága vagy különbözősége a folytatolagosság törvényi egységének a meghatározása szempontjából az elkövető tudatától merőben független tárgyi ismérv. A cselekmény véghezviteli magatartásának kifejtése időpontjában az elkövető tudatának nem kell átfognia a sértett személyét, azt, hogy egy vagy több természetes vagy jogi személy érdekkörét sértette-e, mint ahogyan annak sincs jelentősége, hogy az elkövető tudta-e, hogy a tulajdon, a birtok, a használat vagy egyéb jogosítvány tekintetében sértette vagy veszélyeztette-e a sértett(ek) érdekkörét. Lásd: BKv. 43.

ad. IV. A rövid időköz mint az az időtartam, mely az egyes részecselekmények között legfeljebb eltelhet, pontosan nem határozható meg. Ez az időköz bűncselekményenként és elkövetési módokként lényeges eltéréseket mutat folytatolagos egységbe foglalás esetén is. A Btk. nem tartalmaz rendelkezést e tekintetben. Az állandósult bírói gyakorlat szerint a rövid időköz formai értelemben néhány napot, pár hetet, hónapot, kivételesen egy évet jelenthet. Tartalmi értelemben arról van szó, hogy két részecselekmény között nem telhet el olyan hosszúságú időtartam, amely miatt azok folyamatossága már megszakadna. A folyamatosság megszakadására utalhat, ha a két részecselekmény között - a mindennapi élettapasztalatot is alapul véve - az akarat-elhatározás azonossága már nem bizonyítható. A folytatolagosságot kizárja az a hosszabb időmúlás, melynek folytán a cselekmények olyan élesen elkülönülnek egymástól, hogy egységbe foglalásuk a jogi értékelés és a közfelfogás számára egyaránt elfogadhatatlan.

ad. V. A többszöri elkövetés legalább kétszeri elkövetést jelent. A részecselekmények számának felső határa elvileg nincs.

A folytatolagosságnak a büntetés kiszabása során súlyosító hatása van, s annál nagyobb, minél több cselekményt foglal magába. Lásd: BKv. 56.

Kúriai döntésekből:

A folytatolagosság feltételei sorában szereplő egységes akarat-elhatározás és a rövid időköz között szoros az összefüggés. Minél hosszabb ugyanis az egyes részecselekmények között eltelt idő, annál valószínűbb az egységes akarat-elhatározás hiánya. Lásd: BH 2013.1.

Ha a folytatolagosság törvényi egysége úgy jön létre, hogy a szabálysértési értékre elkövetett lopási cselekmények az üzletszerűség folytán válnak bűncselekménnyé, a szabálysértési értéktartart meghaladó folytatolagosan megvalósított vétséget - a kétszeres értékelés tilalmából fakadóan - az üzletszerűség nem minősíti büntetetté. 1978. évi IV. törvény (Btk.) 316. § (2) bek. II. ford. c) pont Lásd: 18/2013. számú büntető elvi határozat

Btk. 7. § alcíméhez:

A bűnösség (A szándékosság és a gondatlanság)

Az elmúlt évtizedek bűnösséggel kapcsolatos nézeteinek áttekintésétől eltekintünk. Annyit azonban érdemes kiemelni, hogy Viski László a magyar büntetőjogi dogmatika egyik virtuóza - másokkal együtt - szembe helyezkedett a bűnösség normatív felfogásával. A szándékos bűnösség tartalmi összetevőjévé emelte a társadalomra veszélyesség tényleges tudatát. Szerinte bűnösségen az elkövetőt az általa véghezvitt, társadalomra veszélyes cselekményhez fűző - szándékosság vagy gondatlanság formájában kifejezésre jutó - pszichikus viszonyt értjük, amely megalapozója annak, hogy neki cselekménye felróható legyen. Álláspontja szerint a felróhatóságra, illetőleg e szóhasználat bűnösségfogalomtól történő elkülönítésére a legújabb irodalomban ismét indokoltan kerül sor. Meghatározása szerint a bűnösség elsősorban jogi kategória, de utal arra is, hogy olyan szubjektív fogalom, melynek alapja az elkövető pszichikumában, lelkivilágában található meg.

A honi büntetőjogi irodalomban ismert olyan álláspont is, amely a bűnösséget több elemből felépülő bűncselekmény-fogalmi elemnek tekinti. Eszerint: A bűnösség felróható pszichés viszony az elkövető és a társadalomra veszélyes cselekménye, illetve következménye(i) között. Kétségtelen, hogy a pszichés viszony a bűnösség alapja, de e viszony egy rajta kívüli értékelő mozzanattal válik általános érvénnyel bűnösséggé.

A bűnösség pszichológiai értelemben a beszámítási képességgel rendelkező ember akaratának meghatározott minőségét jelenti. Az akaratnak ez a minősége úgy jön létre, hogy a jogsértésre irányuló és az attól visszatartó motívumok összeütközése során az előbbiek felülkerekednek, és ennek következtében jogsértésre irányuló szándék keletkezik, vagy a jogsértésre irányuló tendencia a gondatlanság következtében szabad utat kap. A bűnösség azonban értékelést is rejt magában, ezért a bűnösségről nem csak pszichikai értelemben szokásos beszélni. A társadalom rosszalló értékelésének mozzanatát a társadalom a jog közvetítésével végzi el.

A bűnösséget a törvényalkotó nem definiálja, de a szándékosságot és a gondatlanságot leírva meghatározza a bűnösség fajtáit. A büntetőjog-tudományban ma sincs egységes, mindenki által elfogadott bűnösségfogalom. Az elméletben legáltalánosabban elfogadott bűnösségfogalom szerint: a bűnösség az elkövető tudata és társadalomra veszélyes cselekménye között, szándékosság vagy gondatlanság formájában megnyilvánuló, aktuális pszichikai viszony. Viski nyomán tehetjük hozzá: mely megalapozója annak, hogy neki cselekménye felróható legyen.

Aki bűnösen cselekszik - büntetethetőségi akadály híján - felelőssé tehető a magatartásával előidézett következményekért, mert az elkövetéskor felismerte vagy felismerhette volna magatartásának jellegét, következményét. A felismerés vagy ennek hiánya az elkövető tudati állapotának, a tudattartalomnak a jellemzői. A tudattartalom a magatartás jellegére és következményeire való rá gondolásban fejeződik ki vagy éppenséggel e rá gondolás felróható hiánya alapozza meg az elkövető bűnösségét. A bűnösség azért aktuális pszichikus viszony, mert az elkövetési magatartás (tevés és/vagy mulasztás) kifejtésekor kell fennállnia.

A szándékosság

7. § Szándékosan követi el a bűncselekményt, aki cselekményének következményeit kívánja, vagy e következményekbe belenyugszik.

4.1. A bűnösség törvényalkotó által veszélyesebbnek értékelt fajtája a szándékosság.

A Btk.-ban meghatározott szándékos elkövetés (szándékosság) alapvetően különbözik a lélektani értelemben felfogott szándéktól, mert az utóbbi értékelésmentes, szintelen fogalom.

A szándékosságot érzelmi (akarati) és értelmi (tudati) összetevőire felbontva vizsgáljuk. A Btk. 7. §-a a szándékosság két formája: az egyenes szándékosság (dolus directus) és az eshetőleges szándékosság (dolus eventualis) között tesz különbséget. A különbségtétel alapja az érzelmi összetevőkben rejlik.

Vizsgáljuk meg a szándékosság érzelmi (akarati) összetevőit. A büntetőjogi szempontból jelentőséggel bíró lelki jelenségek az értelem, az érzelem és az akarat. A törvényalkotó a kívánság vagy belenyugvás (érzelmi összetevő) kiemelésével azt a lélektani elemet ragadja meg, amelynél fogva a szándékosság két formája elkülöníthető. Magától értetődik, hogy valamilyen magatartás következményeit csak úgy kívánhatjuk, illetve abba csak úgy nyugodhatunk bele, ha e következményeket előre látjuk (tudati összetevő).

A szándékosság fogalmilag súlyosabb formájával, egyenes szándékossággal követi el a bűncselekményt, aki magatartásának következményeit kívánja.

A szándékosság fogalmilag enyhébb formájával, eshetőleges szándékossággal követi el a bűncselekményt, aki tudja, hogy magatartása következtében társadalomra veszélyes következmények is beállhatnak - e következményeket nem kívánja -, de bekövetkezésükbe belenyugszik, velük szemben közömbös.

A szándékosság két formája között a minősítés szempontjából nincs különbség. Az a körülmény, hogy a bűncselekményt a szándékosság melyik formájával követték el, a büntetés kiszabása során kerül értékelésre ugyanúgy, mint - alább látni fogjuk - a szándék intenzitása (erőssége). Azok a bűncselekmények, amelyek tényállása célzatot is tartalmaz, csak egyenes szándékossággal követhetők el - például a lopás (Btk. 370. §).

A szándékosság értelmi (tudati) összetevőjének áttekintése kapcsán utalunk arra, hogy mint az előbbieken már láthattuk, azt, ami az érzelmi (akarati) viszonyulás - kívánság vagy belenyugvás - alapjául szolgál, előre kell látni, vagyis annak meg kell jelennie az elkövető tudatában. A szándékosság értelmi (tudati) összetevője a magatartás következményeinek az előrelátása, amely a szándékosság mindkét formáját azonosan jellemzi.

A magatartás következményeinek előrelátása mellett történő cselekvés e következmények értelmi (tudati) elfogadását jelenti. A lélektanilag értékelésmentes szándék éppen a magatartás tanúsítójának motívum-gazdálkodásában fellépő hiba - előre látja cselekménye társadalomra veszélyes következményeit, és ezeket elfogadja - miatt válik büntetőjogilag értékelhető szándékossággá (szándékos elkövetéssé). Tehát a cselekmény elkövetőjében meglévő motivációs hiba alapozhatja meg azt, hogy neki cselekménye felróható legyen, nem pedig valamely rajta kívül álló egyéb (például normatív) feltétel.

A következmények értelmi elfogadása mellett súlytalanná válik azoknak akár az érzelmi elutasítása is, (lásd a későbbiekben a könnyelmű bizalom kategóriáját), így a cselekmény legalább eshetőleges szándékossággal valósul meg.

A szándékosság értelmi (tudati) összetevőjének vizsgálata során meg kell különböztetnünk ezen összetevő két alkotó elemét, úgymint: a tények tudatát (tényszándékot), illetve a cselekmény társadalomra veszélyességének tudatát (jogellenességi szándékot).

A tények tudata akkor adott, ha az elkövető rágondol - vagyis tudattartalma kiterjed - az általa kimerített különös törvényi tényállás objektív tényállási elemeire. Természetesen az elkövetőnek nem a jogi szakkifejezéseket vagy a joggyakorlatot kell ismernie, hanem e szakkifejezésekkel jellemzett, leírt életbeli valóságra kell rágondolnia.

A speciális tettes (alany) által elkövethető bűncselekményeknél az elkövető tudatának át kell fognia saját speciális tettesi (alanyi) mivoltát. Így például adott esetben tudnia kell magáról, hogy az elkövetéskor katonának, hivatalos személynek stb. minősül.

A cselekmény társadalomra veszélyességének elkövetéskori tudata azt jelenti, hogy az elkövető tisztában van, rágondol cselekményének a társadalmi elvárásokkal ellenkező jellegére. Tudja, hogy magatartása a társadalom rosszalló értékítéletével szembesülhet. A társadalomra veszélyesség tudata akkor is adott, ha csupán indirekt módon, közvetítő tényezőkön keresztül jelentkezik. Így megállapítható akkor is, ha az elkövető tisztában van magatartásának vagy a jogellenességével, vagy az erkölcsellenességével, vagy a veszélyességével. Az említett kérdésekben nem az elkövető saját értékrendszere a mérvadó, tehát nem az, hogy ő személy szerint mit tart társadalomra veszélyesnek.

Az egyenes és az eshetőleges szándékosság is fakadhat az elkövető pillanatnyi indulatából, de eredhet hosszabb ideig tartó megfontolásból is. A szándék intenzitása (erőssége) a szándékosság fent tárgyalt fogalmát nem érinti, és maga a jogalkotó sem tulajdonít általában jelentőséget neki, ezért a büntetés kiszabása során kaphat szerepet. Kivételes esetben azonban a szándék intenzitásának a minősítésben szerepe lehet.

A jogirodalom és az ítélkezési gyakorlat a törvényi tényállásban foglalt eredmény fajtája szerint különbséget tesz egyrészt a jogtárgyat sértő, másrészt a jogtárgyat veszélyeztető bűncselekmények között. A materiális (eredmény) bűncselekmények egy részének törvényi tényállásai sértő eredményt tartalmaznak, más részének törvényi tényállásai pedig eredményként a veszélyt írják le. A sértő (sértési) szándéknak át kell fognia a tényleges sérelmet (például halál, betegség, sérülés), míg a szándékos veszélyeztető (veszélyeztetési) bűncselekmény esetén a szándékosság csak a veszélyhelyzetet foghatja át, a sérelemre nem terjedhet ki. Ez a körülhatárolt terjedelmű szándékosság az úgynevezett limitált veszélyeztetési szándék, amikor tehát az elkövető szándékossága csak a veszély (mint eredmény) előidézésére terjedhet ki, de a veszélyhelyzeten túli (sértő) eredményt már nem foghatja át. A szándékos veszélyeztetési bűncselekmények esetében az elkövetőnek a veszélyhelyzet előidézésén túlmenő, a minősített esetek körébe tartozó eredményre kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Amennyiben az elkövetőnek a veszélyhelyzet előidézésén túlmenő eredményre is kiterjed a szándékossága, akkor magatartását a ténylegesen létrejött eredmény szerint kell minősíteni, ugyanis ebben az esetben már nem veszélyeztető, hanem ennél súlyosabb, valamilyen jogviszonyt bűnösen sértő magatartás valósult meg. Lásd: BKv. 41. vagy például: Legf. Bír. Bf. III. 1393/1997. sz.

A szándékosság eshetőleges volta enyhítő körülmény, kivéve, ha az elkövető olyan bűncselekményt valósított meg, amelyet az eredmény tekintetében gondatlanul is el lehet követni. A cselekmény végrehajtásában megnyilvánuló kitartó szándékosság, az előre megfontolt szándékosság súlyosító körülmény. Minden olyan esetben, amikor az eredmény minősítő körülmény, és azt szándékosan és gondatlanságból is elő lehet idézni, enyhítő körülmény, ha az eredmény tekintetében csak gondatlanság állapítható meg. Lásd: BKv. 56.

A gondatlanság

8. § Gondatlanságból követi el a bűncselekményt, aki előre látja cselekményének lehetséges következményeit, de könnyelműen bízik azok elmaradásában, vagy cselekménye lehetséges következményeit azért nem látja előre, mert a tőle elvárható figyelmet vagy körültekintést elmulasztja.

ÍH 2014. 97. A tanúvallomás kirekesztésének indokoltsága

4.2. A gondatlanság a bűnösség törvényalkotó által enyhébbnek ítélt fajtája.

Bűncselekménynek rendszerint csak a szándékos bűnösségű elkövetések minősülnek. Így ha a jogalkotó a gondatlanságnak is jelentőséget tulajdonít, a gondatlanságból történő elkövetést kifejezetten büntetni rendeli. Abban a körben, amelyben a gondatlanságból történő tényállás-megvalósítás bűncselekmény, a törvényalkotó a tényállás gondatlan bűnösségű kimerítését enyhébben rendeli büntetni. Az idézett törvényi rendelkezés alapján a gondatlanságnak két formáját különböztetjük meg.

A Btk. 8. § első fordulata a tudatos gondatlanságot (luxuria), második fordulata a hanyag gondatlanságot (negligentia) szabályozza. A gondatlanság két formája között - hasonlóan a szándékossághoz - a minősítés szempontjából nincs különbség.

A tudatos gondatlanság a törvényi megfogalmazásból kitűnően magába foglalja a magatartás lehetséges következményeinek az előrelátását [értelmi (tudati) oldal], illetve az e következmények elmaradásához fűződő könnyelmű bizakodást [érzelmi (akarati) oldal].

A tudatos gondatlanság értelmi (tudati) oldalát - miként a szándékosságét is - a magatartás következményeinek előrelátása jellemzi. Ez az előrelátás minden olyan körülményre kiterjed, amelyet a szándékosságnál már ismertettünk. A két bűnösségi alakzat értelmi (tudati) oldalának azonossága azonban csak részleges. Álláspontunk szerint az eshetőleges szándékosság és a tudatos gondatlanság elhatárolása már az értelmi (tudati) oldalon is megejtendő.

Aki szándékosan cselekszik - így az eshetőleges szándékossággal cselekvő is -, magatartásának következményeit látja előre, míg a luxuriózus cselekvés értelmi (tudati) oldala a magatartás (csak) lehetséges következményeinek az előrelátásával írható le. Tudatos gondatlanság esetén az elkövető magatartásának lehetséges következményeit értelmileg sem fogadja el, hanem azok valószínű elmaradásának a tudatában cselekszik. Csak az ilyen tudattartalomhoz járulhat érzelmileg a következmények elmaradásához fűződő, érzelmileg elutasító jellegű, könnyelmű bizakodalom.

A tudatos gondatlanság érzelmi (akarati) oldalának elemzésekor megállapítható, hogy valamilyen előre látott lehetséges következmény bekövetkezéséhez fűződő - azt elutasító jellegű - érzelmi viszonyulás többféle módon is kifejezésre juthat. Így megnyilvánulhat a következmények elmaradásában való alapos, könnyelmű vagy alaptalan bizakodásban. Ha valaki előre látja magatartása lehetséges következményeit, de kellő alappal bízik azok elmaradásában, úgy magatartásáért büntetőjogi szempontból nem tehető felelőssé. Amennyiben a bizalom alaptalan, úgy legalább eshetőleges szándékossággal elkövetett bűncselekmény valósul meg.

A tudatos gondatlanságot érzelmi (akarati) oldalon az jellemzi, hogy az elkövető könnyelműen bízik magatartása lehetséges következményeinek elmaradásában, tehát e következményeket érzelmileg elutasítja. Egy képzeletbeli skálán a könnyelmű bizalom az alapos és alaptalan bizalom között helyezkedik el. Könnyelműen az bízik, aki nem csupán a szerencséjére alapozza azt a reményét, hogy a következmények elmaradnak, hanem valamilyen konkrét körülményben (tapasztalatában, képességeiben, ügyességében stb.) bízik, s emiatt nem veszi komolyan a bekövetkezés lehetőségét.

Azt, hogy a bizakodás alapos, alaptalan vagy könnyelmű volt-e, a bíróság mérlegeli. A könnyelműség ezért nem egyszerűen csak az elkövetőben rejlő, tisztán lélektani mozzanat, hanem a bíróság értékelése alá eső értékkategória is.

A bűnösség eddig tárgyalt formáit aktuális pszichikus viszonyként jellemezve megállapíthatjuk, hogy az elkövető rágondol magatartása következményeire szándékosság, illetve e következmények lehetőségére luxuria esetén. A rágondolásban kifejezésre jutó előrelátást a szándékosság, illetve a tudatos gondatlanság értelmi (tudati) oldalának nevezzük. Ehhez az értelmi (tudati) oldalhoz kapcsolódik szándékosság esetén a kívánságban, illetve a belenyugvásban, tudatos gondatlanság esetén a könnyelmű bizalomban megnyilvánuló érzelmi (akarati) oldal.

Hanyag gondatlanság esetén az elkövetéskor hiányzik a bűncselekményhez fűződő aktuális pszichikus viszony. Sem az elkövető értelmi (tudati) világa, sem az érzelmei nem fogják át a tárgyi oldal ismérveit. Aki nem látja előre magatartása lehetséges következményeit, ezekhez nem is tud érzelmileg viszonyulni. Ami nem jut eszünkbe, azt nem kívánhatjuk, nem nyugodhatunk bele, elmaradásában könnyelműen nem bizakodhatunk. Hanyag gondatlanság esetén hiányzik az értelmi (tudati) és az érzelmi (akarati) összetevő is, ezért a negligentia lélektani hátterét - ezek hiányában - nem tehetjük vizsgálat tárgyává.

Hanyag gondatlanság esetén az elkövető bűnössége abban áll, hogy a tőle elvárható figyelem vagy körültekintés tanúsítását elmulasztja magatartása során (hiányzik az előrelátás). Ennek következtében nem is jelenhet meg semmilyen kép a tudatában magatartásának - egyébként elkerülhető - lehetséges következményeiről. Az előrelátás hiánya azonban csak részben alapozza meg a hanyag gondatlanságot. Csak akkor lehet szó negligentiaról, ha az elkövető számára adott volt az előrelátás lehetősége. Azt a megállapítást, hogy az elkövető magatartása lehetséges következményeit előre láthatta volna, a bíróság értékelő tevékenységével alakítja ki.

A negligentia - hasonlóan a luxuria körében tárgyalt könnyelmű bizakodalomhoz - bírói értékelés alá eső értékkategória. A tőle elvárhatóságnak objektív és szubjektív feltételét határozhatjuk meg. Ezek: az objektív gondossági köteleesség és

az objektív gondossági kötelesség tanúsítására való képesség.

A gondossági kötelesség annyiban objektív jellegű, amennyiben azonos helyzetben mindenkit azonos módon terhel. Azt, hogy adott esetben a magatartás tanúsítója eleget tett-e gondossági kötelességének, úgy állapíthatjuk meg, hogy a vele azonos társadalmi feladatot ellátó személyek képzeletbeli gondolkodásával, viselkedésével összevetjük az elkövető konkrét magatartását. Az objektív gondossági kötelességet sértő magatartás esetén - ha a tanúsítására való képesség egyébként adott - az elkövető felelőssége megállapítható. Amennyiben az adott társadalmi feladat ellátására írott szabályok (foglalkozási, közlekedési stb.) vagy hagyományosan megtartott, megszilárdult íratlan szabályok vonatkoznak, úgy az objektív gondossági kötelesség ezekhez a szabályokhoz (úgynevezett külön normákhoz) igazodik.

Ahol a társadalmi feladatok ellátása szabályokhoz nem kötött magatartásokban nyilvánul meg, ott az objektív gondossági kötelesség vizsgálata a mindennapi élettapasztalatok figyelembevételével történik. Az objektív gondossági kötelesség tartalma olyan társadalmi elvárás, amely független a cselekvő jóhiszeműségétől. Így nem kizárt, hogy az elkövető a legjobb tudása szerint jár el, mely tudás szerinti eljárás konkrét esetben kevésnek bizonyulhat, és így sértheti az objektív gondossági kötelességet.

Az elkövető bűnössége az objektív gondossági kötelességet nem sértő magatartása esetén nem állapítható meg.

A hanyag gondatlanság adott elkövetőre konkretizálódó szubjektív feltétele a gondossági kötelesség tanúsítására való képesség. A figyelem és körültekintés képessége egyénenként változó. Több összetevője van, többek között függvénye az elkövető képességeinek, képzettségének. A jog mindenkitől azt a körültekintést és figyelmet várja el, amelynek tanúsítására adottságainál és képzettségénél fogva képes, ami tőle elvárható.

Megjegyezzük, hogy aki a képességeit meghaladó társadalmi feladat ellátására vállalkozik, vagy e feladat ellátására képtelen (például beteg) állapotban jelenik meg - bár a feladatot egészen el tudná látni -, az a vállalkozás teljesítésével, illetve a feladat ellátásának a megkezdésével az objektív gondossági kötelességét szegi meg.

Btk. 9. § alcíméhez:

Felelősség az eredményért mint minősítő körülményért (szűkebb értelemben vett vegyes bűnösség)

4.3. A Btk. Különös Részében több olyan tényállással találkozhatunk, amelyeknél minősített eseteket is megfogalmaz a törvényalkotó. A bűncselekményeket súlyosabban minősítő körülmények között leggyakrabban az objektív, illetve a szubjektív tényállási elemek valamelyikét találjuk.

Az objektív tényállási elemek köréből minősítő körülményként kerülhet megfogalmazásra az elkövetés eszköze, az elkövetés ideje, módja, helye vagy az elkövetési tárgy meghatározott tulajdonsága.

A szubjektív tényállási elemek sorából minősített esetként nyerhet értékelést a motívum, a célzat, illetve az elkövető meghatározott tulajdonsága.

Szabály, hogy a minősítő körülményekre nézve csak akkor állapítható meg az elkövető felelőssége, ha a bűnössége e körülményeket - az alapesetre kiterjedő szándékosság mellett - legalább eshetőlegesen szándék formájában átfogja.

A bűncselekmények minősítő körülménye nagyon gyakran az eredmény. Az imént említett szabály alól a Btk. a következőképpen teremt kivételt arra az esetre, ha a bűncselekmény minősítő körülménye az eredmény:

Felelősség az eredményért mint minősítő körülményért

9. § Az eredményhez, mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövetkezmények akkor alkalmazhatóak, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli.

A Btk. rendelkezéséből kitűnően az eredmény alapján súlyosabban minősülő szándékos bűncselekmény megállapításának nem feltétele, hogy a szándékosság az alapeseti tényállási elemeken túl a minősítő eredményre is kiterjedjen. A szándékos bűncselekmény minősített esete akkor is megállapítható, ha a minősítő eredmény tekintetében az elkövetőt csupán gondatlanság terheli. Ilyen esetben a bűncselekmény vegyes bűnösséggel valósul meg.

A minősített esetben eredményt tartalmazó bűncselekmények többségénél az alapeseti szándékosság mellett a minősítő eredményre is kiterjedhet az elkövető szándékossága annak a következménye nélkül, hogy ilyenkor már más bűncselekményt kellene megállapítani. Az ilyen bűncselekmények akár teljes egészében (alap- és minősített esetre is kiterjedő) szándékos bűnösséggel is és (alapeseti szándékos bűnösség mellett a minősítő eredményre kiterjedő gondatlan bűnösséggel) vegyes bűnösséggel is megvalósulhatnak.

Az eredmény alapján súlyosabban minősülő bűncselekmények kisebb hányadánál az alapeseti szándékosság mellett a minősítő eredményre az elkövető szándékossága nem terjedhet ki. Az ilyen bűncselekmények kizárólag vegyes bűnösséggel valósulhatnak meg, és szándékon túli eredményű (praeterintentionalis) bűncselekményeknek nevezzük őket.

Álláspontunk szerint (más szerzőktől eltérően) a praeterintentionalis bűncselekmények - dogmatikai értelemben - gondatlan bűnösségű bűncselekmények, a súlyosabb jogkövetkezmények (büntetés-végrehajtás fokozata, mentesítés stb.) alkalmazhatósága szempontjából - a Btk. 9. §-a alapján - csupán osztják a szándékos bűnösségű bűncselekmények jogi sorsát.

A vegyes bűnösség a fentieknél tágabban is értelmezhető. Ugyanis kétségkívül vegyes bűnösség jön létre akkor, ha az alapeseti tényállásnak egyes objektív tényállási elemeire az elkövető szándékossága, míg másokra (de legalább egyre) a gondatlansága terjed ki. Az ilyen bűncselekmény gondatlan bűnösséggel elkövetettnek minősül. Ezért, ha a törvényalkotó a konkrét esetben nem bünteti az adott cselekmény gondatlan bűnösségű változatát, az elkövető nem vonható büntetőjogi felelősségre.

A gondatlan bűnösséggel elkövethető bűncselekmények körében van olyan is, amely kizárólag az előbbiek szerinti tágabb értelemben felfogott vegyes bűnösséggel jöhet létre. Például a Btk. 268. § (5) bekezdésében írt gondatlanságból elkövetett hamis vád vétségének tényállása.

Ismerünk olyan gondatlan bűnösségű bűncselekményeket is, amelyek megvalósulhatnak úgy, hogy valamennyi objektív tényállási elem tekintetében az elkövető gondatlansága áll fenn, de nem kizárt, hogy vegyes bűnösséggel jönnek létre. Például a Btk. 235. § (1) bekezdésében írt közúti baleset gondatlan okozásának vétsége.

A bűncselekmény megvalósulási szakaszairól általában

5. A bűncselekmény elkövetésére irányuló elhatározás (akarat-elhatározás) kialakulásától a delictum tényleges végrehajtásáig, annak befejeztéig válásáig hosszabb-rövidebb időtartam telhet el. Ez az időtartam - lényegét tekintve a bűncselekmény megvalósulásának időbeli útja - különböző szakaszokra osztható. A bűncselekmény megvalósulási szakaszai:

a bűncselekmény elkövetésének elhatározása, vagyis az elkövetésre irányuló akarat kialakulása;

az előkészület;

a kísérlet;

a befejezett bűncselekmény.

Honi büntetőjogi hagyományainknak megfelelően a bűncselekmény megvalósulási szakaszai megjelöléssel felváltva a bűncselekmény stádiumai, röviden: a stádiumok kifejezést is használjuk.

A bűncselekmények megvalósulásának inémet ismertett szakszokra osztási lehetősége azonban a gondatlan bűnösséggel megvalósuló bűncselekmények esetében nem érvényesíthető. A gondatlanságból elkövetett delictumoknak csak befejezett stádiuma van.

A szándékosan elkövetett bűncselekmény befejeztéig válásához sem feltétlenül szükséges, hogy egy adott delictum valamennyi - egyébként lehetséges - stádiuma megvalósuljon. Abban az esetben, ha a szándékosan elkövetett bűncselekmény befejeztéig válik, a befejezettséget időben esetleg megelőző előkészület és/vagy kísérlet mint stádiumok a minősítés során nem kerülhetnek külön értékelésre, ebben a tekintetben súlytalanná válnak, azonban a büntetés kiszabása körében jelentőséghez juthatnak. Ha a bűncselekmény csak a kísérleti szakaszig jutott el, hasonlóan nyeli el a kísérlet az időben őt megelőző előkészületet.

Az előkészület, a kísérlet és a befejezett bűncselekmény a törvényi tényálláshoz való viszonyuk szerint különböznek egymástól. Nem kizárt az, hogy ugyanaz a cselekmény - az említett viszonyra tekintettel - más-más megvalósulási szakaszba illik.

Például az elkövető éjszaka, a zárat feltörve behatol más lakásába. Ez a cselekmény önmagában megvalósítja a befejezett magánlaksértést. Függően azonban az elkövető szándékától, a cselekmény minősítésénél szóba jöhet a lopás kísérlete, illetve az emberölés előkészülete is.

A kísérlet

10. § (1) Kísérlet miatt büntetendő, aki a szándékos bűncselekmény elkövetését megkezdi, de nem fejezi be.

5.1. A szándékosan elkövetett bűncselekmény megvalósítása a kísérlettel veszi kezdetét azáltal, hogy a tettes a törvényi tényállás keretébe tartozó magatartást tanúsít. Ez jelentheti az elkövetési magatartás teljes kifejtését (materiális bűncselekmény esetén úgy, hogy az eredmény még nem következik be), illetve az elkövetési magatartás nem teljes, csupán részbeni kifejtését (immateriális vagy materiális bűncselekmény esetén is).

A későbbiek során tárgyalt előkészületnek a kísérlettel való elhatárolása az esetek egy részében értelmezési problémákat vet fel. Arra a kérdésre, hogy a tényállás megvalósítását mikor kezdi meg az elkövető, a helyes minősítés érdekében a választ csak az egyes törvényi tényállásokban megfogalmazott elkövetési magatartások egzakt megismerése adja meg.

Tevéssel elkövethető bűncselekményeknél az elkövetési magatartás megkezdésével lép a bűncselekmény a kísérlet szakaszába. Lásd például: Legf. Bír. Bfv. IV. 1683/1998. sz.

Az erőszakkal vagy fenyegetéssel történő elkövetést tényállási elemként megfogalmazó bűncselekmények kísérleti stádiumba kerülnek az erőszak, illetve fenyegetés megkezdésével. Lásd például: Legf. Bír. Bfv. III. 2073/1994. sz.

A többmozzanatú bűncselekmények az első magatartásmozzanat megkezdésével kísérleti szakba jutnak, ha bizonyítani lehet a második mozzanatra is kiterjedő szándékot. Lásd például: Nógrád Megyei Bíróság Bf. 204/1998. sz.

A tiszta mulasztásos bűncselekményeknek - melyek immateriálisak - fogalmilag kizárt a kísérletük, ezért a kérdés érdemben csak a mulasztással elkövethető materiális delictumnál, illetve a vegyes mulasztásos bűncselekménynél (a szükségképpeni eredmény-bűncselekmény egyik lehetséges előfordulási lehetősége) vizsgálható. Ez utóbbi két esetben a kísérlet akkor jön létre, amikor a tettes olyan kötelezettséget mulaszt el az eredmény előidézésére kiterjedő szándékossággal, amely már a jogi tárgy közvetlen veszélyeztetését idézi elő. Lásd például: Eln. Tan. B. törv. 1029/1982. sz.

A kísérlet fajtái

5.1.1. A kísérlet fajtáit a büntetőjog-tudomány több szempont szerint is csoportosítja. Megkülönböztethető például az úgynevezett távoli, illetve közeli kísérlet, a befejezettségtől való távolság, illetőleg a jogi tárgy veszélyeztetése alapján. Ennek a megkülönböztetésnek a jelenlegi ítélkezési gyakorlatban a büntetés kiszabása körében van jelentősége. A büntetőjog-tudomány ma a kísérlet fajtáit a befejezettség stádiumához képest, az elkövetési magatartás kifejtése alapján leggyakrabban teljes és nem teljes kísérletre osztja.

A teljes (befejezett) kísérlet csak eredmény-bűncselekményeknél lehetséges. Egyes büntetőjogi iskolák befejezett kísérletként tartják számon. A teljes kísérlet esetében a tettes az elkövetési magatartást teljes egészében kifejti, a bűncselekmény mégis a kísérlet stádiumában reked azért, mert a tényállásszerű eredmény nem következik be.

A nem teljes (befejezetlen) kísérlet esetében az elkövető nem fejezi ki egészében az elkövetési magatartást. Nem teljes kísérlet mind materiális, mind immateriális bűncselekményeknél előfordulhat.

A kísérlet az elkövetési magatartás megkezdésétől a bűncselekmény befejeztéig tart. Aszerint, hogy a bűncselekmény eredmény (materiális) vagy nem eredmény (immateriális) delictum, máshol jelölhető ki az a határvonal, ami a kísérlet és a befejezett bűncselekmény között húzódik.

Materiális bűncselekmények esetén ezt a határvonalat az eredmény bekövetkezése jelenti. Ha az elkövetési magatartással okozati összefüggésben megvalósul a tényállásszerű eredmény, a bűncselekmény a befejezettség stádiumába kerül.

Immateriális bűncselekmények esetén mindaddig nem következik be a befejezettség stádiuma, amíg az elkövetési magatartás teljes egészében kifejtésre nem kerül. A gyakorlat e vonatkozásban több esetben vet fel olyan elhatárolási kérdéseket, melyek eldöntése a stádiumok problematikáján túlmutatva például az elkövetői minőség (tettesség-részesség) meghatározása szempontjából is sajátos értelmezési kérdéseket involvál. Lásd például: Legf. Bír. Bf. V. 346/1978. sz.

A kísérlet alanyi oldala teljes. Ezen az értendő, hogy kísérleti magatartás esetén a szándék tartalmának, irányultságának, terjedelmének ugyanolyannak kell lennie, mint amilyen szándék az egyébként befejezett bűncselekményt jellemzi. Csak a bűncselekmény elkövetésének szándékával megkezdett elkövetési magatartás tekinthető a továbbiakban kísérletnek. A szándék túlterjed azon a cselekményen, ami - mint kísérlet - ténylegesen létrejött, és valójában át kell, hogy fogja a bűncselekmény egészét.

A büntetendő előkészületi magatartás (mint látni fogjuk) - tekintettel a célzatosságára - minden esetben egyenes szándékosságot vonz. Ezzel szemben, ha a bűncselekmény befejezettségéhez az eshetőleges szándékosság is elegendő, úgy annak a kísérlete is létrejöhet dolus eventualis mellett. Amennyiben a bűncselekmény tényállása motívumot, illetve célzatot is tartalmaz, a kísérlet megvalósításához ezen szubjektív elemek megléte is szükséges.

A kísérlet kizártságának esetei

5.1.2. Szemben az előkészületi magatartással - amely csak akkor büntetendő (mint később látni fogjuk), ha a Btk. ezt külön elrendeli -, a bűncselekmény kísérletének büntetendősége a törvényalkotó külön nem rendelkezik. Ebből következik, hogy eltekintve az alábbi esetektől - melyeket a kísérlet kizártsága eseteinek nevezünk -, minden külön erre irányuló Btk.-beli utalás nélkül a bűncselekmények kísérlete (nyilván a büntethetőség egyéb feltételeinek fennállása esetén) büntethető.

Kizárt a kísérlete:

a gondatlan bűnösséggel megvalósuló bűncselekményeknek;

a vegyes bűnösségű bűncselekményeknek, ideértve a praeterintencionális bűncselekményeket is;

a tiszta mulasztásos bűncselekményeknek;

a veszélyeztetési bűncselekményeknek (a közvetlen veszélyt időben elméletileg megelőzheti az absztrakt veszély, azonban az absztrakt veszély ilyen esetekben kísérletként történő minősítése - tekintettel arra, hogy maga a veszély is az eredmény egyik fajtája - bár elméletileg nem kizárt, de gyakorlati jelentősége elhanyagolható);

az előkészületnek és a kísérletnek (a Btk. Különös Részében előforduló sui generis előkészületi delictumok kísérlete elvileg nem kizárt, gyakorlati súlya e lehetőségnek azonban elenyésző);

a részességnek;

azoknak a bűncselekményeknek, melyeknek a természete zárja ki a kísérlet lehetőségét. Például a szóban megvalósuló (verbális) immateriális bűncselekmények esetén.

- (2) A kísérletre a befejezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni.

A kísérlet büntetendősége

5.1.3. A magyar Btk. az úgynevezett parifikációs rendszert követve nem határoz meg önálló büntetési tételt a kísérleti szakban rekedt delictumokra. A Btk. idézett rendelkezése szerint a kísérletre is a befejezett bűncselekmény büntetési tételének kereteit kell alkalmazni. Természetesen ez nem érthető úgy, hogy befejezett bűncselekményként kell a kísérletet is büntetni, hanem azt jelenti, hogy a bíróság a befejezett bűncselekményre megállapított büntetési tételkeretből gazdálkodhat. E tételkeretet - szabályként - sem lefelé, sem fölfelé nem lépheti át. Viszont e kereteken belül a Btk. komoly lehetőséget biztosít arra, hogy a bíróság a büntetés kiszabásánál irányadó körülményeket mérlegelhesse. Az állandósult ítélkezési gyakorlatból levonható következtetés, hogy kísérlet esetén - tekintettel a büntetés kiszabásának elveire (Btk. 80. §) - a bíróságok enyhébb büntetést szabnak ki. E gyakorlat visszatükrözi azt, hogy a kísérleti szakban maradó cselekmény társadalomra veszélyessége objektíve kisebb fokú, mint a befejezett bűncselekményé.

A büntetési tételkeret lefelé történő átlépésének szabálya alól teremt kivételt a Btk. 82. § (4) bekezdése a büntetés enyhítéséről rendelkezve. A törvény kísérlet esetén lehetőséget teremt az úgynevezett kétszeri leszállásra. Ennek alkalmazása a büntetési tétel jelentős enyhítését engedi meg, ha annak legkisebb mértéke is túl szigorú. A kísérlet elkövetőjével szembeni, adott esetben méltánytalanul súlyos büntetés kiszabásának kötelezettségét oldja fel - a Btk. 82. §-ában - a parifikációs elv félre tételével a törvényalkotó. Lásd például: Legf. Bír. Bf. I. 2060/1994. sz.

- (3) A büntetést korlátlanul enyhíteni vagy mellőzni is lehet, ha a kísérletet alkalmatlan tárgyon, alkalmatlan eszközzel vagy alkalmatlan módon követik el.

Az alkalmatlan kísérlet

5.1.4. A kísérlet alanyi oldala - mint arról már volt szó - teljes, tehát tartalmilag ugyanazt a szándékosságot feltételezi, mint a befejezett bűncselekmény. Az alkalmatlan kísérlet esetén ez a szándékosság adott, azonban az elkövető a szándékolt cselekményt - tévedése folytán - az elkövetésre alkalmatlan tárgyon vagy az elkövetésre alkalmatlan eszközzel, illetve alkalmatlan módon hajtja végre. A tárgy, az eszköz és a mód alkalmatlansága az elkövetett cselekmény objektív veszélyességét befolyásoló körülmény.

A jogirodalomban megkülönböztetik az abszolút alkalmatlan tárgyat és eszközt a relatív alkalmatlan tárgytól és eszköztől.

Abszolút alkalmatlan a tárgy, ha azon a bűncselekmény semmilyen körülmények között nem hajtható végre. Relatív alkalmatlan a tárgy, ha azon a bűncselekmény csak az adott körülmények között, az alkalmazott módszerrel stb. nem hajtható végre. Lásd például: Legf. Bír. Bf. IV. 1683/1977. sz. Alkalmatlan tárgyra elkövetett kísérlet esetén a törvényi tényállásban meghatározott elkövetési magatartás megvalósul, elkövetési tárgy hiányában azonban a jogi tárgy sérelme nem következik be.

Abszolút alkalmatlan az eszköz, ha az az eset konkrét alakulásától függetlenül, természeténél fogva (in abstracto) alkalmatlan a törvényi tényálláshoz tartozó eredmény előidézésére, míg relatív alkalmatlan az eszköz, ha csak bizonyos esetekben, más feltételek mellett alkalmas az eredmény előidézésére, a konkrét eset alakulása körében (in concreto) azonban a célzott hatás kiváltására nem volt alkalmas. Az abszolút alkalmatlan eszközzel tehát a bűncselekmény semmilyen körülmények között nem valósítható meg. Relatív alkalmatlan eszközzel pedig a bűncselekmény csak az adott körülmények között, az alkalmazott módszerrel, a végrehajtáshoz használt mértékben, nagyságrendben stb. nem követhető el. Lásd például: Legf. Bír. Bf. II. 210/1990. sz.

Nem alkalmatlan kísérlet az úgynevezett nem helyén lévő tárgy vonatkozásában megvalósított cselekmény. Például a zsebtolvaj üres zsebbe nyúl, a betörő üres páncélszekrényt tör fel abban a tudatban, hogy az nagy mennyiségű pénzt tartalmaz. Ilyen esetben a cselekmény minősítése - az elkövető szándékának terjedelme szerint - az elvenni kívánt értékhez igazodó lopás kísérlete.

Az alkalmatlan eszközzel elkövetett kísérlet nem állapítható meg, ha az alkalmazott eszköz nem az elkövető által vélt, hanem más módon vezethet a célba vett eredményhez. Lásd például: Legf. Bír. Bf. IV. 188/1977. sz.

A Btk. nem tesz különbséget a tárgy vagy az eszköz abszolút vagy relatív alkalmatlan jellege között, amiből következik, hogy minden olyan esetben, amikor a tárgy vagy az eszköz bármely okból alkalmatlan a szándékolt külvilági változás előidézésére, az elkövető büntetőjogi felelősségét meg kell állapítani, a cselekmény minősítése a szándékolt bűncselekmény kísérleteként értékelendő. Tekintettel azonban arra, hogy az alkalmatlan kísérlet veszélyessége széles skálán mozog, a jogkövetkezmények ehhez képest a büntetés mellőzésétől a korlátlan enyhítés lehetőségén át elvileg a büntetési tétel felső határáig terjedően alakulhatnak.

Az ítélkezési gyakorlat azt a ténykérdést, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez használt eszköz az eredmény előidézésére alkalmas volt-e vagy sem, nem elvontan, hanem az elkövetés konkrét körülményeinek gondos vizsgálata útján állapítja meg. Ha a konkrét feltételek mellett az eszköz ténylegesen alkalmas volt az elkövető szándéka által átfogott külvilági változás előidézésére, nem kerülhet sor a büntetés korlátlan enyhítésére vagy a büntetés kiszabása mellőzésére. Abban az esetben viszont, ha az eszköz a konkrét adottságok mellett nem volt alkalmas a célzott eredmény előidézésére, úgy abban az esetben is alkalmazható a Btk. 10. § (3) bekezdésében foglalt rendelkezés, ha más körülmények, adottságok, eltérő feltételek, illetőleg más mennyiségben vagy nagyobb mértékben való alkalmazás esetén az eszköz alkalmas lett volna az eredmény előidézésére. Lásd például: Legf. Bír. B. törv. Eln. Tan. 533/1969. sz.

(4) Nem büntethető kísérlet miatt,

Büntethetőséget megszüntető okok kísérlet esetén

5.1.5. A társadalomnak jelentős érdeke fűződik ahhoz, hogy a bűncselekmények elkövetésére, a megkezdett bűncselekmények befejezésére ne kerüljön sor. Ennek a célnak az érvényesülése érdekében a büntetőjogi rendelkezések az elkövető részére meghatározott feltételek teljesítésének bekövetkezése esetén - akár büntetlenséget is eredményező lehetőséget biztosítanak. Az önkéntes elállás és az önkéntes eredmény-elhárítás jogintézményeinek az a célja, hogy:

az elkövető a cselekménye társadalomra káros következményeit elhárítsa, vagy a lehetőség szerint a legkisebbre csökkentse, illetőleg

e jogintézmények által az ilyen eredménnyel járó elkövetői magatartás a társadalom, de az elkövető érdekében is megfelelő értékelésre kerüljön.

A társadalomra káros következmények elhárítása, illetve csökkentése irányuló elkövetői magatartás egyrészt a társadalmi védelmi célok érvényesülésének hatékonyságát biztosítja, másrészt pedig az elkövető személye társadalomra veszélyességének alacsonyabb fokára ad következtetési alapot.

Amint a Btk. szövegéből kitűnik, a kísérlet körében büntethetőséget megszüntető okok:

az önkéntes elállás (a bűncselekmény befejezésétől) és

az önkéntes eredmény-elhárítás.

A bűncselekmény befejezésétől való önkéntes elállás a nem teljes, az önkéntes eredmény-elhárítás a befejezett kísérlethez kapcsolódik. Az elállás és az eredmény-elhárítás önkéntessége - éppúgy, mint az előkészületnél - ebben a körben is döntően belső elhatározásból kell, hogy fakadjon, és az elállásnak egyúttal véglegesnek, az eredmény-elhárításnak pedig sikeresnek kell lennie. Lásd például: Legf. Bír. Bfv. III. 1595/1996. sz.

ad. I. Az önkéntes elállás azt jelenti, hogy a tettes felhagy az elkövetési magatartás tovább folytatásával, abbahagyja az elkövetési magatartás további kifejtését, vagyis elegendő az egyedüli elkövető továbbiakban tanúsított passzív magatartása. Nem állapítja meg a bírói gyakorlat az önkéntes elállást akkor, amikor a tettes az általa leküzdhetetlennek tartott akadály folytán hagy fel a bűncselekmény továbbfolytatásával. Lásd például: Legf. Bír. B. törv. III. 92/1978. sz.

Az önkéntes elállás társtetteség vagy részesség esetén csak akkor írható az egyik tettestárs vagy részes javára, ha ez megakadályozó hatású a bűncselekmény befejezésében.

ad. II. Az önkéntes eredmény-elhárítás azt jelenti, hogy a tettes önként beavatkozik az eredményhez vezető kauzális folyamatba, és azt megszakítva hárítja el az eredményt. Ebből az következik, hogy e büntethetőséget megszüntető oknál csak az aktív magatartás értékelhető. A mintegy két évtizede állandósult bírói gyakorlat szerint szóba jöhet az önkéntes eredmény-elhárítás, ha a tettes az eredmény elhárításához igénybe veszi más személyek segítségét is.

Ugyanakkor nem tekinthető önkéntes eredmény-elhárításnak, ha az eredmény elmaradása a véletlennek köszönhető, vagy más, az elkövető által segítségül fel nem kért személyek közreműködésének, illetve a sértett ténykedésének tulajdonítható. Lásd például: Legf. Bfv. III. 1036/2007.

Az önkéntes elhárítás társtetteség vagy részesség esetén csak annak javára írható, aki az eredmény megakadályozása érdekében saját maga cselekedett.

- a) akinek önkéntes elállása folytán marad el a bűncselekmény befejezése, vagy
b) aki az eredmény bekövetkezését önként elhárítja.
(5) Ha a (4) bekezdésben meghatározott esetben a kísérlet már önmagában is megvalósít más bűncselekményt, az elkövető e bűncselekmény miatt büntethető.

A maradékcselekményekért való felelősség

5.1.7. A maradékcselekményért való felelősség kérdése a büntethetőséget megszüntető okok (önkéntes elállás, önkéntes eredmény-elhárítás) alkalmazása során merülhet fel. Ezekben az esetekben az elkövető magatartása a visszalépéséig már megvalósított valamilyen befejezett bűncselekményt. E befejezett bűncselekmény az úgynevezett maradékcselekmény. A maradékcselekmény esetén - tekintettel arra, hogy befejezett bűncselekmény - a Btk. nem biztosítja a visszalépés lehetőségét, ezért az ilyen magatartás büntetendősége megmarad. Lásd például: Legf. Bír. Bf. III. 2074/1998. sz.

Az előkészület

11. § (1) Ha e törvény külön elrendeli, előkészület miatt büntetendő, aki a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, az elkövetésre felhív, ajánlkozik, vállalkozik, vagy a közös elkövetésben megállapodik.

5.2. A bűncselekmény elkövetésére irányuló akarat kialakulását követően a bűncselekmény megvalósításának második szakasza az előkészület. Az akarat kialakulásától azzal határolható el, hogy a bűncselekmény ebben a stádiumban jelenik meg a nyilvánosságban, büntetőjogilag értékelhető bűnös (szándékosan elkövetett) magatartás formájában. Ez a magatartás azonban még nem az elkövetni szándékolt bűncselekmény elkövetési magatartása, hanem az arra történő, büntetőjogilag értékelt felkészülés. Ennélfogva az előkészületi cselekmény és a kísérlet között az a legfontosabb különbség, hogy az előkészület a törvényi tényálláson kívüli magatartás, így ahhoz még nem tartozik.

Az elkövető előkészületi magatartása tehát nem valamely különös törvényi tényállás elemeinek megvalósítását jelenti, hanem azok kimerítését könnyíti meg, teszi lehetővé, tettekben vagy gondolatközlésben megnyilvánulóan. Például emberöléshez lőfegyver beszerzésével, mérge vásárlásával, elkövetési alkalom kipuhatolásával, ilyen alkalom megrendezésével, az elkövetést lehetővé tevő eszköz beszerzésével, az eszköz alkalmassá tételével, a bűncselekmény elkövetésére való vállalkozással, terepszemle tartásával, az elkövetés helyszínére érkezés megtervezésével (térkép, tájoló beszerzésével), a bűncselekmény felfedezésének előzetes megnehezítésével (alibiről gondoskodással), menekülési útirány és egyéb ehhez tartozó feltétel biztosításával, a menekülési lehetőségek, rejtékhely stb. kiválasztásával. Adott esetben tehát előkészületnek tekinthetők olyan magatartások is, amelyek valójában a bűncselekmény elkövetése utáni szakaszban jutnak jelentőséghez.

A Btk. nem minden bűncselekmény előkészületét rendeli büntetni, hanem kiválasztja a legsúlyosabb bűncselekményeket vagy azokat az eseteket, ahol jogpolitikai indokok miatt ez célszerű, és csak ezen delictumoknál rendelkezik az előkészület büntetendőségéről. Tehát arról van szó, hogy bizonyos jogtárgyak tekintetében - a védelemhez fűződő társadalmi érdek rendkívüli fontosságát felismerve - a jogalkotó a tényállásszerű kísérletet megelőző, de a jogtárgy veszélyeztetését már magában hordozó magatartást is büntetőjogi üldözés alá vonja. Annak ellenére, hogy a legtöbb szándékosan elkövetett bűncselekménynél megtalálható az elkövetésre történő felkészülés, szoros (büntetőjogi) értelemben vett előkészületről mint stádiumról csak akkor beszélhetünk, ha az adott bűncselekmény előkészületét a törvény külön büntetni rendeli.

A Btk. az előkészületet (fogalmát, büntethetőséget megszüntető okokat) a Kódex Általános Részében határozza meg. A Btk. Különös Részében az adott törvényi tényállás külön bekezdésében rendelkezik a törvényalkotó az előkészület büntetendőségéről. Az előkészületi stádium meglete ugyan nem feltétlenül szükséges valamely bűncselekmény kísérleti szakaszba lépéséhez, viszont - elvben - olyan bűncselekménynek is lehet előkészülete, amelynek kísérlete nincs. Az előkészületi magatartás tanúsítójának büntethetőségéhez azonban - szemben a kísérlettel - tehát az szükséges, hogy az előkészületet a Btk. Különös Része büntetni rendelje.

Az előkészület fogalmi elemei

5.2.1. Az előkészületi magatartás következtében a jogi tárgy nem kerül közvetlen veszélyhelyzetbe. Az ilyen magatartás társadalomra veszélyessége abban nyilvánul meg, hogy a bűncselekmény előfeltételeinek megteremtésével a jogi tárgyat távoli veszélynek teszi ki. Azzal, hogy a törvényalkotó az elkövető bűnösségére, valamint a jogi tárgy távoli veszélyeztetésében rejlő társadalomra veszélyességére alapozva büntetni rendeli az előkészületi magatartást, a büntetőjogi védelmet hozza előbbre. Mint már utaltam rá, előkészület esetén még nem kezdődik meg a törvényi tényállás megvalósítása, erre tekintettel a jogi tárgy veszélyeztetése még távoli. Következésképp a magatartás társadalomra veszélyessége is alacsonyabb fokú, ezért büntetendő előkészületi magatartások esetén a Btk. önálló büntetési tételek keretében, enyhébb büntetést helyez kilátásba.

Az előkészületi magatartásokat két csoportra oszthatjuk.

A Btk. szóhangzata szerint, aki az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, az tettekben megnyilvánuló előkészületi magatartás miatt felel. Általában aktív magatartások tartoznak e körbe. A mulasztással elkövetett előkészületi magatartás - bár elviekben nem zárható ki - gyakorlati jelentőséggel kevésbé bír.

A Btk. szóhangzata szerint az, aki az elkövetésre felhív, ajánlkozik, vállalkozik, vagy a közös elkövetésben megállapodik, gondolatközlésben megvalósuló előkészületi magatartás miatt vonható felelősségre. Az előkészület ezen csoportjába tartozó magatartások mint akaratnyilatkozatok az információ továbbítására alkalmas bármilyen módon megvalósulhatnak. Például írásban, szóban, hangszalagon, képrögzítés útján. Ezen akaratnyilatkozatok között van olyan, amelyik egy irányba ható és kezdeményező jellegű (felhívás, ajánlkozás), van olyan, amelyik egy irányba ható és elfogadó jellegű (vállalkozás), és van olyan, amelyik egymás irányába ható és kezdeményező/elfogadó jellegű (közös elkövetésben megállapodás). Az ajánlkozás, vállalkozás, illetve a közös elkövetésben való megállapodás nem feltételezi azt, hogy anyagi haszonszerzési célból tanúsítsák őket. A minősítés szempontjából közömbös (így a büntetés kiszabása során vehető figyelembe) az elkövető belső motivációja.

A büntetendő előkészületi magatartás célzatos bűncselekmény. A mindennapi élettevékenység körében, azonos feltételek mellett bárki által megvalósítható magatartások halmazából csak az válhat büntetőjogi értelemben előkészületi magatartássá, amelyet bűncselekmény elkövetése céljából tanúsít az elkövető. Ez egyúttal azt jelenti, hogy az ilyen magatartás bűnösségi formája csak az egyenes szándékosság lehet.

Összegzőként tehát állapítsuk meg, hogy az előkészület a már elemzett (tettekben vagy gondolatközlésben megnyilvánuló) magatartásoknak a bűncselekmény elkövetése céljából történő tanúsításával veszi kezdetét, s addig tart, míg az elkövető az adott bűncselekmény törvényben meghatározott elkövetési magatartását meg nem kezdi. Ezzel ugyanis a bűncselekmény már a kísérlet szakaszába jut.

A büntetőjogi felelősségnek a Btk. Általános, illetve Különös Részében meghatározott feltételei között lényeges különbségek vannak. Ilyen különbség az, hogy a Btk. rendelkezései a Különös Részben az egyes bűncselekmények elkövetési magatartását írják le, az Általános Részben pedig a Btk. 11. §-ának (1) bekezdése semleges (önmagukban büntetőjogilag közömbös) magatartásokat nyilvánít előkészületi cselekményeknek, ha azokat - mint láthattuk - bűncselekmény elkövetése céljából fejtik ki. A Btk. Általános Részének rendelkezéseit és általában a bűncselekmény tanának tételeit az előkészületre is alkalmazni kell, de értelemszerű eltérésekkel. Például mivel az előkészület alanya még részben sem valósítja meg annak a bűncselekménynek az elkövetési magatartását, amelyre az előkészület irányul, a bűncselekmény elkövetésének előkészületi szakaszában nem lehet tettesek és részesek között különbséget tenni, s az előkészületen belül stádiumokat sem különböztetünk meg; egy előkészületi cselekménynek nincs előkészülete vagy kísérlete. (A Btk. Különös Részében előforduló sui generis előkészületi magatartásoknak a kísérlete elvileg nem kizárt, gyakorlati súlya e lehetőségeknek azonban elenyésző.) Ellenben az előkészületi szakaszban maradó bűncselekménynek is lehet passzív alanya (sértettje). Lásd: BKv. 61.

A Btk. Különös Része ugyancsak ismer előkészületi magatartásokat, melyeket önálló, befejezett delictumként rendel büntetni a jogalkotó [lásd: Btk. 321. § (Bűnszervezetben részvétel)]. Az ilyen törvényi tényállás a fogalmilag előkészületi magatartások kimerítésével befejezett bűncselekményként minősül.

(2) Nem büntethető előkészület miatt,

A büntethetőséget megszüntető okok az előkészület körében

5.2.2. A büntethetőséget megszüntető okok megfogalmazásával az a törvényalkotói akarat jut kifejezésre, mely szerint fontosabb társadalmi érdek fűződik a bűncselekmények előkészületi szakban történő megszakításához - megelőzve ezzel a jogi tárgyak sérelmét vagy közvetlen veszélybe kerülését -, mint ahhoz, hogy az előkészületi magatartás tanúsítóját megbüntessék. Az elkövetőt a cselekmény kísérleti szakba juttatásáról vagy befejezéséről való lemondásra indíthatja annak lehetősége, hogy a Btk.-ban írt feltételek teljesítése esetén az egyébként már megvalósított előkészületi magatartás elkövetése miatt nem vonható felelősségre. Jogpolitikai indokok szólnak amellett, hogy ha az előkészületi magatartás tanúsítója már lemondott arról, hogy a bűncselekmény elkövetését (valójában véghezvitelét) megkezdje, mivel szükségtelen, ne kerüljön sor a büntetőjogi felelősségre vonására.

ad. a) Az önkéntes elállás - döntően - belső indítékokon nyugvó elhatározáson alapuló nem tevés. Éppen az biztosít büntetlenséget az elkövetőnek, ha e passzivitása miatt nem kerül sor a bűncselekmény elkövetésének megkezdésére.

A pusztán nem tevés akkor elegendő a büntetlenséghez, ha egy személy tanúsított tettekben megnyilvánuló előkészületi magatartást, vagy egyedüli tettességre történt az ajánlkozás, illetve a vállalkozás. Egyedüli felhívó önkéntes és végleges elállása esetében szükséges, hogy az elállásról tudomást szerezzen az ajánlkozó, illetve vállalkozó is. Ha a felhívó saját maga akarja végrehajtani a bűncselekményt, és az abban való segítségére (bűnségélyre) hív fel mást, a felhívó pusztán elállása is elegendő a büntetlenséghez, mert a magatartás nem jut el a kísérleti szakaszba.

Személyes jellegű visszalépési lehetőségről lévén szó, amennyiben több elkövető vett részt az előkészületben, csak akkor élveznek büntetlenséget, ha mindannyiukra vonatkozóan fennállnak az önkéntes elállás feltételei.

Több elkövető esetén, ha csak egyikük mond le a véghezvitel megkezdéséről és elállása véglegesen megakadályozó hatású a többiekre nézve is (például speciális informatikai ismeretei nélkülözhetetlenek a bűncselekmény elkövetéséhez), csak az ily módon elálló személy nem büntethető, a többiek előkészület miatt felelnek.

Mindegyik elkövető önkéntes elhatározás alapján történő, közös elállása a bűncselekmény elkövetésének megkezdésétől valamennyiük számára büntetlenséget biztosít.

Ahhoz, hogy ez a büntethetőséget megszüntető ok alkalmazásra kerülhessen, az elkövetőnek önként kell lemondania a bűncselekmény elkövetésének megkezdéséről. Az önkéntességet az alapozhatja meg, ha az elkövetés megkezdéséről való lemondás nem külső körülmények kényszerítő hatásának a következménye, hanem alapvetően belső indítékokon nyugszik. Közömbös, hogy ezek milyen erkölcsi értékítélet alá esnek.

Az önkéntes elállásnak az elkövető komoly elhatározásán kell alapulnia. Tervét véglegesen fel kell adnia, mert a bűncselekmény konkrétan tervezett végrehajtásának elhalasztása nem alapozza meg az a) pont szerinti megszüntető ok alkalmazását.

ad. b) Az önkéntes elállás feltételeinek hiányában - több elkövető esetén - a büntetlenség elnyerésének további kritériumai is vannak. Az előkészületről lemondó elkövetőnek aktív magatartást kifejtve, az elkövetés elhárításának célzatával vissza kell vonnia korábbi felhívását, ajánlkozását, vállalkozását, vagy (közös elkövetésben való megállapodás esetén) arra kell törekednie, hogy a többi közreműködő az elkövetéstől elálljon.

Objektív feltétel az, hogy a bűncselekmény elkövetésének megkezdése bármely okból elmaradjon. A bűncselekmény bármely okból történő elmaradása azt jelenti, hogy nem az a döntő szempont, hogy az elálló személy fentiek szerinti törekvése, aktív magatartása sikeres volt-e, és a többi résztvevő emiatt állt el a bűncselekmény elkövetésének megkezdésétől. A büntetlenség objektív feltétele bekövetkezhet akkor is, ha nem sikerült ugyan a többi elkövetőtársat a megkezdéstől eltántorítani, de mégis, valamilyen külső körülmény miatt a többiek sem követik el a bűncselekményt. Nem szükséges tehát, hogy a visszavonás avagy a rábíró magatartás és a bűncselekmény végrehajtása megkezdésének az elmaradása között okozati összefüggés álljon fent. E pont alapján a többi elkövetőtárs előkészület miatti büntethetősége megmarad.

ad. c) A hatóságnál történő feljelentés csak annak biztosít büntetlenséget, aki a feljelentést ténylegesen megtette, feltéve, hogy nem szándékosan akkor tette, amikor a bűncselekmény elkövetését már nem lehet megakadályozni.

A feljelentésnek akkor kell megtörténnie, mielőtt az előkészület a hatóság tudomására jut, és mielőtt az a kísérleti szakaszba kerül. Ha a feljelentő még nem tud arról, hogy időközben a társa(i) megkezdte, illetve megkezdték a végrehajtást, az előkészületet a hatóság tudomására juttató személy részére büntetlenséget kell biztosítani.

A feljelentés alapján a hatóságoknak módjuk van a véghezvitel megkezdését megakadályozni. Éppen ezért a feljelentés nem biztosít büntetlenséget, ha - mint arra fentebb utaltam - az elkövető szándékosan késedelmesen teszi azt meg, és emiatt a hatóságnak már nincs lehetősége a beavatkozásra.

Az ún. maradékcselekményért való felelősség kérdését az alábbiak szerint szabályozza a Btk.

- a) akinek önkéntes elállása folytán marad el a bűncselekmény elkövetésének megkezdése,*
 - b) aki az elkövetés elhárítása céljából korábbi felhívását, ajánlkozását, vállalkozását visszavonja, vagy arra törekszik, hogy a többi közreműködő az elkövetéstől elálljon, feltéve, hogy a bűncselekmény elkövetésének megkezdése bármely okból elmarad, vagy*
 - c) aki az előkészületet a hatóságnál a bűncselekmény elkövetésének megkezdése előtt feljelenti.*
- (3) Ha a (2) bekezdésben meghatározott esetben az előkészület már önmagában is megvalósít más bűncselekményt, az elkövető e bűncselekmény miatt büntethető.*

Amennyiben az ímént ismertetett előkészületi büntethetőséget megszüntető okok valamelyike miatt az elkövető nem büntethető, ugyanakkor a magatartása egyúttal kimerítette valamely más bűncselekmény törvényi tényállását, akkor ez utóbbiért felelősséggel tartozik. Azt a delictumot, amiért az elkövető büntetőjogi felelőssége megállapítható, maradékcselekménynek nevezzük.

Az előkészületi cselekmények egy- vagy többrendbeli előkészületi cselekménnyé minősítésének feltételeiről, valamint az emberölés előkészületének büntette többrendbelinek minősítése feltételéről szóló 5/1999. BJE rendelkező része szerint:

A törvény külön rendelkezése szerint büntetendő előkészületi cselekmények általában attól függően minősülnek egy- vagy többrendbeli előkészületnek, hogy az előkészületi cselekmények alanyának célja egy vagy több bűncselekmény elkövetésére irányul.

Az emberölés előkészületének büntette többrendbelinek minősül, ha az alanyának célja több ember megölésére irányul.

Btk. 12. § alcíméhez:

A bűncselekmény elkövetőiről általában

6.1. A bűncselekmény elkövetői-t, gyűjtőfogalomként határozza meg a jogalkotó. Elkövetők a tettesek és részesek, vagyis mindazok a személyek, akik a bűncselekmények megvalósításában a magyar büntetőjog szerint közreműködhetnek.

Az említett gyűjtőfogalom két tagból - tettség, részeség - álló fogalompárja nem tekinthető mellérendeltnek. Összefüggésüket szerkezetileg az jellemzi, hogy viszonyuk nem tekinthető kölcsönös jellegűnek.

Helyzetük - abban a logikai kapcsolatban, amelyben állnak - nem cserélhető fel. Helyesen állapítja meg Losonczy István: A két fogalom közül ugyanis a tettség az elsődleges és önálló, amelyhez képest a részeség másodlagos és származékos jellegű. Logikai relációjukra tehát az a jellemző, hogy a tettség fogalmának megalkotásához nincs szükség a részeségre, de a részeség fogalma csak a tettség fogalmának alapulvételével alkotható meg.

Említést érdemel azonban, hogy korabeli felfogások szerint széles körben hódított a részeség önállóságának elmélete (théorie de la complicité délit-distinct, illetve Theorie der Verselbständigung der Teilnahme), mely szerint: több egyénnek közreműködése esetén ezeknek bűnössége és büntetése nem az ún. tettesi vagy alapcselekménytől függőleg, hanem önállóan állapítandó meg és tehát mindenki csak azért és oly mértékben büntetendő, amit ő maga akart és tett. Megjegyezzük: Agyal a részeség önállóságának elméletét nem fogadta el.

Az elkövető

12. § Elkövető a tettes, a közvetett tettes és a társtettes (a továbbiakban együtt: tettesek), valamint a felbújtó és a bűnségéd (a továbbiakban együtt: részesek).

Az egyes elkövetői alakzatok részletesebb ismertetését megelőzően tekintsünk át néhány olyan általános ismérvet, melyek minden elkövetőre jellemzőek. Az alannyá válás általános feltételei (követelményei) valamennyi elkövetővel szemben fennállnak, vagyis a bűncselekmény elkövetője csak az lehet, aki rendelkezik az alább felsorolt tulajdonságokkal:

az elkövetéskor betöltött 14.- kivételesen a 12.- életév;

legalább korlátozott beszámítási képesség;

a természetes személyi mivolt.

A jogalkotó a Btk.-ban az egyes bűncselekmények tényállásaiban minden elkövetőre vonatkozóan azonos büntetési tételt fogalmaz meg.

14. § (3) A részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni.

13. § (1) Tettes az, aki a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósítja.

A tettség

6.2. Annak ellenére, hogy a Btk. az elkövetők két nagy csoportját, azaz a tetteseket és részeseket mintegy egyenlő súlyúként kezeli - azonos büntetési tételek vonatkoznak rájuk -, a valóságban ez az egyenlőség csak látszólagos. A tettesek képezik ugyanis a nagyobb társadalomra veszélyességű elkövetői kört, hiszen ők azok, akik a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósítják. Tettesi magatartás hiányában bűncselekmény nem jöhet létre, a részesi magatartások is mindig valamely tettesi alapcselekményhez kapcsolódnak.

A Btk. Különös Részében megfogalmazott egyes törvényi tényállásokban a tettesi magatartás került megfogalmazásra. A Btk. a tettest általában az aki szóval jelöli, amely rendszerint az általános alannyal azonos. A tettes lehet úgynevezett speciális tettes is, akivel kapcsolatban a törvény - az alannyá válás általános feltételein túl - speciális követelmények, tulajdonságok, jellemzők meglétét is megkívánja.

Ez azt jelenti, hogy a tettesnek meghatározott testi képességgel, tulajdonsággal kell rendelkeznie, avagy a tettesnek valamilyen társadalmi, jogi vagy vérségi viszonyban kell állnia (bővebben lásd a közvetett tettségnél).

A Btk. a 2009. évi LXXX. törvény 3. §-ával történt módosításáig a tettesek két csoportját határozza meg: a tetteseket és a társtetteseket. Említett törvény - 2009. augusztus 9-i hatályba lépéssel - a jogtudományban és a gyakorlatban kialakult harmadik tettségi formát (a közvetett tettséget) is az elkövetők gyűjtőfogalma alá vonta.

A tettes (önálló, egyedüli tettes)

6.2.1. A Csemegi-kódex a szóban forgó elkövetői alakzatot nem határozta meg. Jóllehet: A Btk.-nk által normálisként szem előtt tartott esetekben a bűncselekményt egyetlen személy egyedül követi el, ennek ellenére: A tettség fogalmát a Btk. általános része nem határozza meg abból kiindulón, hogy a különös részben foglalt egyes tényálladékok alkatelemeinek megállapításából szükségképpen folyik a tettes kiléte.

Az önálló tettség - más terminológia szerint egyedüli vagy közvetlen tettség - a leggyakrabban megvalósuló tettesi forma, gondatlan bűnösségű bűncselekményeknél pedig az egyetlen elkövetői minőség az önálló tettség. Az önálló tettes a bűncselekmény törvényi tényállását - egészében vagy részben - egyedül, kizárólag a saját cselekményével valósítja meg. Az (önálló) tettesi minősítésen nem változtat, ha valaki a bűncselekmény elkövetéséhez bármilyen eszközt, gépet, szerkezetet, berendezést, esetleg állatot használ. Az elkövetési magatartás megvalósításában azonban más személy nem vehet részt. Az önálló tettes cselekményéhez más személyek magatartása kapcsolódhat ugyan, de kizárólag csak tényálláson kívüli cselekménnyel, azaz részesi magatartással. Az előkészületi magatartásnak csak önálló elkövetője, a mulasztásos bűncselekménynek és a gondatlan bűnösségű bűncselekménynek csak önálló tettese lehet.

Abban az esetben, ha a Btk. fogalmilag részesi magatartást önálló tettesi magatartásként fogalmaz meg, sui generis (saját képi) felbujtói, illetve sui generis (saját képi) bűnszegédi magatartásról beszélhetünk. Ilyen esetben a tettségre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

A bűncselekmények egy részének több önálló tettese is lehet. A szükségképpen többes közreműködés (concursum necessarium) eseteiben - ez valójában néhány különös törvényi tényállást jelent csak - a bűncselekmény megvalósulásához ugyanis több személy együttműködése szükséges. Az ilyen bűncselekmények sajátossága, hogy tettesként csak több személy által valósíthatók meg. Ilyenkor nincs helye a társtetesi minőség megállapításának, a tettesek valamennyien önálló tettesként felelnek.

A szükségképpen többes közreműködés körébe tartozó tényállásokat két csoportra oszthatjuk:

az úgynevezett konvergens bűncselekmény esetén a tettesek cselekménye egy közösen elérni kívánt külső cél irányába hatóan, mintegy párhuzamosan halad - például az alkotmányos rend elleni szervezkedés (Btk. 255. §) és a fogolyzandulás (Btk. 284. §) elkövetésekor;

az úgynevezett találkozó bűncselekmény esetén a tettesek magatartása egymás felé irányul, egymást kiegészíti - például a vérfertőzés (Btk. 199. §) elkövetésekor.

(2) Közvetett tettes az, aki a szándékos bűncselekmény törvényi tényállását e cselekményért gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer vagy fenyegetés miatt nem büntethető, illetve tévedésben levő személy felhasználásával valósítja meg.

A közvetett tettség

6.2.2. A büntetőjogi irodalomban a 19. század közepe táján már felmerült a közvetett tettség kérdése, de a német büntetőjogi irodalomtól eltekintve a magyar, angol, francia kutatók - legalábbis - mélységében nem elemezték a témát. A 20. század első évtizedeiben a magyar büntetőjogi irodalomban is fellelhetők a közvetett tettséggel kapcsolatban kialakult állásfoglalások.

Az uralkodó hazai felfogás (elmélet és gyakorlat) szerint a közvetett tettes is önálló tettes volt, tehát úgy felelt, mintha egyedül hajtotta volna végre a bűncselekményt. Elméleti definíciót tekintve: a közvetett tettes az, aki a szándékos bűncselekmény végrehajtásához más személyt - eszközként - felhasznál. A közvetett tettes olyan személlyel hajtattja végre a bűncselekményt, akinél büntethetőséget kizáró ok áll fenn. Ezáltal a bűncselekmény objektív és szubjektív oldala elválik. Az objektív oldalhoz tartozó tényállási elemeket (elkövetési magatartás stb.) a nem büntethető személy tanúsítja. Büntethetősége az alábbi okok miatt kizárt:

gyermekkorú, vagy

nem rendelkezik beszámítási képességgel (kóros elmeállapota ezt kizárja), vagy

az akaratú képessége (mint a beszámítási képesség egyik összetevője) az akaratot megtörő kényszer vagy fenyegetés miatt teljesen hiányzik, illetve

tévedésben van.

A szubjektív tényállási elemek a büntethető személy, a közvetett tettes tekintetében vizsgálandók. Ő felel meg az alannyá válás általános feltételeinek, és a bűncselekmény elkövetésében a bűnösség is őt terheli.

A közvetett tettes bűnössége csak szándékos lehet, mert a nem büntethető személyt mint eszközt használja fel. Tudatában tükröződnie kell a felhasznált személy által tanúsított magatartásnak, annak lehetséges következményeivel együtt, ezeket kívánnia kell, vagy legalább belenyugodnia a bekövetkezésükbe. Tisztában kell lennie azzal is, hogy saját magatartásának hatására jött létre a bűncselekmény. A később elemzésre kerülő felbujtó szándékosságának nagyon hasonló a tartalma. A közvetett tettesi szándékosság annyival több, hogy ez utóbbi annak is tudatában van, hogy a felhasznált személy gyermekkorú, beszámítási képessége, illetve bűnössége teljesen hiányzik, vagyis nem büntethető.

Sajátos kérdésként vetődik fel az, hogy amennyiben a Btk. speciális tettest kíván meg a bűncselekmény elkövetéséhez - azaz úgynevezett sajátképi bűncselekményről van szó -, kinél kell fennállnia a speciális tettesesség feltételeinek: a közvetett tettesnél, avagy a felhasznált személynél. A kérdésre adandó válasz előtt vizsgáljuk meg a bűncselekmények - elkövetők szempontjából történő - csoportosításának lehetőségeit!

Azt már korábban láthattuk, hogy a bűncselekmények több szempont alapulvételével csoportosíthatók. (Például a bűncselekmények súlyuk szerint vétségekre és büntetésekre oszthatók, az eredményt alapul véve beszélhetünk materiális és immateriális bűncselekményről, a bűnösségre tekintettel ismerünk szándékossággal és gondatlansággal elkövetett bűncselekményeket.) A bűncselekmények annak alapulvételével is csoportosíthatók, hogy tettesük bárki lehet-e, avagy a tettesnek az általános alannya válás feltételein túl más tulajdonsággal is rendelkeznie kell-e. Az előbbi csoportba tartozó bűncselekmények neve: közönséges bűncselekmények (*delicta communia*), az utóbbi csoportba tartozóké pedig különös bűncselekmények (*delicta propria*). Közönséges bűncselekmények például a Btk. 195. §-a szerinti kényszerítés büntette vagy a Btk. 370. §-a szerinti lopás bűncselekménye. Ezek elkövetője bárki lehet, aki az általános alannya válás feltételeivel rendelkezik. Különös bűncselekmények például a katonai bűncselekmények (Btk. XLV. Fejezet) vagy a hivatali bűncselekmények (Btk. XXVIII. Fejezet), hiszen ezek elkövetői tettesként csak olyan személyek lehetnek, akik az általános alannya válás feltételein túl egyéb személyes kvalifikáltsággal is rendelkeznek.

A *delicta propria* abból a szempontból is megkülönböztethető, hogy szorosabban vett - *sui generis* - *delictum proprium*-ról van-e szó, mely esetben a büntethetőség előfeltétele az általános alannya válás feltételein túl meglévő más tulajdonság stb. (például katonai bűncselekmények, hivatali bűncselekmények), avagy olyan (nem sajátképi) különös bűncselekményről, amelynél a szóban forgó többlet ismérvek hiánya nem a bűncselekmény megvalósulását zárja ki, hanem a minősítésre kihatva - általában - enyhébb megítélésű *delictum* megállapítását teszi lehetővé. (Például a Btk. 282. § (3) bekezdés d) pontja szerint minősülő bűnpártolás büntetett hivatalos személy követheti el, egyébiránt a bűnpártolás elkövetője bárki lehet.)

A *sui generis delicta propria* további két csoportra osztható aszerint, hogy a tettesnek meghatározott testi képességgel, tulajdonsággal kell rendelkeznie [például a Btk. 163. § (4) bekezdés első fordulata szerinti - teherben lévő nő által, egyedül elkövetett - magzatelhajtás vétsége], avagy a tettesnek valamilyen társadalmi, jogi vagy vérségi viszonyban kell állnia (például a Btk. 258. §-a szerinti hazaárulás büntette, a Btk. 259. §-a szerinti hűtlenség büntette, a Btk. 165. §-a szerinti foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, a Btk. XXVIII. Fejezetben írt hivatali bűncselekmények, a Btk. XLV. Fejezetében írt katonai bűncselekmények, a Btk. 199. §-a szerinti vérfertőzés bűncselekménye).

Az imént I. csoportba sorolt bűncselekmények esetében a közvetett tettes által felhasznált személynek kell a meghatározott testi képességekkel rendelkeznie ahhoz, hogy a *delictum* elkövethető legyen. A bűncselekmény megvalósítása szempontjából nem bír jelentőséggel, hogy a közvetett tettes rendelkezik-e a testi sajátosságokkal vagy nem. Például a teherben lévő nőt az általa, egyedül, önmagán végrehajtott magzatelhajtás elkövetésére közvetett tettesként akár egy másik teherben lévő nő - tehát a speciális tulajdonságokkal rendelkező másik személy -, de akár egy férfi is kényszerítheti.

A fentebb II. csoportba sorolt *sui generis delicta propria* - ahol a tettesnek valamilyen meghatározott viszonyban kell állnia - az előző csoporthoz képest eltérést mutat. Ezek egy részénél a felhasznált személynek, egy részükénél a közvetett tettesnek kell meghatározott viszonyban állnia.

A felhasznált személy(ek)nek kell meghatározott viszonyban állnia/állniuk. Az, hogy a közvetett tettesnél ilyen viszony fennáll-e vagy sem, itt indifferens. Például a Btk. 199. §-a szerinti vérfertőzés büntette esetén a közvetett tettes tudatának át kell fognia, hogy barátját egy olyan nővel történő közösülésre beszéli rá, akiről tudja, hogy a barátja testvére, ugyanakkor a közösülő nő és férfi nem tud arról, hogy vérszerinti testvérek.

Akár a közvetett tettes, akár a felhasznált személy állhat meghatározott viszonyban például a hivatali és katonai bűncselekmények esetén. Például a hivatali vagy katonai bűncselekmény elkövetésére a hivatalos személyt vagy a katonát akár hivatalos személy, akár katona vagy akár ilyen meghatározott viszonyban nem álló személy is kényszerítheti.

A privilegiált eseteket megfogalmazó *sui generis delicta propria* esetén a közvetett tettesnél kell fennállnia az általános alannya váláson túli jellemzőknek, tulajdonságoknak. Lásd például: Legf. Bír. Bf. IV. 1467/1999. sz.

Közvetett tettes az az előljáró is, akinek a parancsára a katona bűncselekményt követ el.

130. § (2) A parancsra elkövetett bűncselekményért a parancsot adó is tettesként felel, ha a katona tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, egyébként a parancsot adó közvetett tettesként felel.

A katona tévedése esetén, vagyis akkor, ha nem tudja, hogy a parancs teljesítésével bűncselekményt követ el, aggálytalanak tartjuk a parancsot adó előljáró magatartásának közvetett tetteskénti értékelését. Más a helyzet akkor, ha a parancsot végrehajtó katona tudja, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt valósít meg. Mindkét személy büntetőjogi felelősséggel tartozik - ez eltérés a közvetett tetteségi formától. Az idézett 130. § (2) bekezdés szerint az előljárót ez esetben önálló tettesként kell felelősségre vonni. Az előljáró magatartása ilyenkor sem az önálló, sem a közvetett tetteség - általános - kritériumainak nem felel meg. Mivel azonban ezeket az általános szabályokat a tetteség vonatkozásában a törvényalkotó munkálta ki a Btk. 13. § (2) bekezdésében, így semmi nem tilthatja, hogy el is térjen ezektől a tetteségre vonatkozó általános szabályoktól. Tulajdonképpen ezt teszi meg a Btk. 130. § (2) bekezdésében, létrehozva ezzel egyfajta értelemben egy sui generis tettesi alakzatot. Nem osztjuk azt az álláspontot, hogy - amiért a parancsot adó előljáró valójában felbujtói magatartást tanúsít - a büntetés kiszabásánál lehetne nyomatékos súlyosító körülményként értékelni, hogy a rábírás előljárói parancs formájában történt.

Közvetett tetteség esetén említést érdemel a delictum sui generis következő sajátos esete is. A Btk. 342. § (1) bekezdés c) pontja szerinti közokirat-hamisítás büntette - a közvetett tetteség Btk.-ban történő szabályozására tekintettel (lényegileg) - quasi sui generis közvetett tettesi magatartásnak tekinthető abban az esetben, ha a valóltan adatot stb. közokiratba foglaló személy tévedésben van.

- (3) Tártstettesek azok, akik a szándékos bűncselekmény törvényi tényállását egymás tevékenységéről tudva, közösen valósítják meg.

ÍH 2015. 83. A mulasztással elkövetett emberölés

A tártstettség

6.2.3. Tártstettségéről akkor beszélünk, ha minimum két, büntetőjogilag felelősségre vonható személy vesz részt az elkövetésben oly módon, hogy a bűncselekményt közösen és

szándékegységben valósítják meg.

A közös elkövetés és a szándékegység a tártstettség megállapításának - a törvény szövegéből következő - konjunktív feltételei. E feltételek bármelyikének hiánya esetén nem jön létre tártstettség.

ad. I. A tártstettség megállapíthatóságának objektív feltétele a bűncselekmény közös megvalósítása. Ez az elkövetési magatartás tanúsításában való együttes részvételt jelenti. Természetesen a közös elkövetés nem azt jelenti, hogy a tártstettesek mindegyike teljes egészében fejtsse ki az elkövetési magatartást, hanem csak annyit, hogy mindketten valósítsák meg annak egy-egy elemét, mozzanatát. Az elkövetési magatartásban való részvétel hiányában ugyanis legfeljebb bűnszegédi bűnrészesség címén felelhet a tetteszel együttműködő elkövető.

A bűncselekmény közös megvalósítása, a közös elkövetés megállapításának feltételei a különböző bűncselekmény-típusoknál eltérően alakulnak.

A csak tevéllel elkövethető materiális delictumoknál és a tiszta tevékenységi bűncselekményeknél aktív elkövetési magatartással (tevéllel) kell közreműködni a bűncselekmény végrehajtásában.

Több mozzanatú bűncselekményeknél, például a Btk. 197. §-a szerinti szexuális erőszak büntetténél a tártstettség megállapításához elégséges az, ha az egyik elkövető az első, a másik pedig az elkövetési magatartás második mozzanatát valósítja meg, ezáltal létrejöhet egyfajta munkamegosztás.

A személy elleni erőszakos bűncselekmények (például a Btk. 160. §-a szerinti tevéllel megvalósított emberölés büntette) esetében a tártstetesi közreműködés minimuma, hogy - a tártstettség egyéb feltételeinek megléte mellett - a sértett testére az egyik tettestárs erőszakos ráhatást gyakoroljon, fizikailag gátolva, akadályozva őt a védekezésben.

A tiszta mulasztásos bűncselekményeknél a tártstettség kizárt. Ilyenkor a kötelezettségek külön-külön terhelik az egyes személyeket, s a mulasztásokat sem kapcsolja össze (mert a delictum immateriális) a tényállásban foglalt eredmény.

A vegyes mulasztásos bűncselekményeknél (tekintettel arra, hogy a szükségképpen eredmény-bűncselekmény mulasztásos változatáról van szó) épp az előbbi érvelés alapján a tártstettség megállapítható, feltéve, ha a tártstetteseket önállóan terhelő kötelezettségek mindegyikük által való elmulasztása együttesen hozza létre a tényállásban foglalt eredményt.

ad II. A tártstettség megállapíthatóságának szubjektív feltétele a szándékegység. A szándékegység a következőket jelenti:

Tártstettség csak szándékosan elkövetett bűncselekményeknél állapítható meg, gondatlan bűnösségű delictumoknál ez az elkövetői minőség kizárt.

A tettestársak szándékának egyezőnek kell lennie, tehát arról van szó, hogy ugyanazt a bűncselekményt kívánják együtt megvalósítani.

A tártstettesek mindegyikének tudatában tükröződnie kell a saját magatartásának, a magatartás következményeinek, s e következményeket kívánva vagy ezekbe belenyugodva kell végrehajtaniuk a cselekményt.

Egyben a tettestársak tudatában saját szándékukon túlmenően a tettestárs szándékának is tükröződnie kell, valamint annak is, hogy együttes magatartásukkal, közösen valósítják meg a bűncselekményt. Ezt úgy fogalmazza meg a törvény, mint egymás tevékenységéről tudva

Amennyiben az egyik tettestárs elkövetési magatartásának bűnösségi formája az egyenes szándékosság, míg a másik eshetőleg szándékossággal tanúsítja magatartását, a tártstettség megállapítható. Noha a tettestársak előzetesen is megállapodhatnak az elkövetésben, a szándékegység megállapításának az előzetes megállapodás nem feltétele. A szándékegység kialakulhat közvetlenül az elkövetés előtt is (például rögtönös szándékossággal megvalósuló bűncselekményeknél) és az elkövetés során is.

Egyező az elmélet és a gyakorlat álláspontja - ennek egyébként a legfőbb bírói fórum több eseti döntésben is hangot adott - abban, hogy a társtettesként elkövetés csak az elkövetők azonos törvényi tényállás alá tartozó bűncselekményei tekintetében állapítható meg. Például társtettség megállapításához az szükséges, hogy két vagy több személy az azonos törvényi tényállás alá eső bűncselekményt egymás tevékenységéről tudva, közösen valósítsa meg. Feltétele a társtettségnek, hogy valamennyi elkövetőt az ugyanazon törvényi tényállás megvalósítására irányuló szándék vezesse, továbbá az a tudat, hogy a társtettesi tevékenység a másik (többi) társtettes tevékenységét kiegészíti. Végül feltétele a társtettségnek a törvényi tényállás legalább részbeni megvalósítása. Lásd például: Eln. Tan. B. törv. 835/1983. sz.

A szándékegységben történő elkövetés alapján mindegyik társtettes nemcsak a maga, hanem tettestársa(i) magatartásáért is felel. Előfordulhat azonban, hogy a tettestársak közül valamelyik szándéka az elkövetés közben megváltozik.

Abban az esetben, ha az egyik tettestárs megváltozott szándékát a másik felismeri, és ennek tudatában továbbra is együttműködik vele, a szándékegység megmarad.

Abban az esetben viszont, ha a másik fél nem ismeri fel a szándék megváltozását, felmerül a túllépés (excessus) kérdése. Excessus esetén a szándékegység megtörik.

Az elkövetőtárs a szándéka által át nem fogott minőségi túllépésért - szabályként - nem felel. A tettesek cselekményének minősítése eltérő lesz.

Minőségi túllépés (qualitativ excessus) valósul meg akkor, ha az egyik tettestárs mást követett el, mint amit a másik szándéka átfogott. Lásd például: Legf. Bír. Bf. V. 1291/1997. sz.

Az elkövetőtárs felelőssége mennyiségi túllépésért álláspontunk szerint esetenként megállapítható. A tettesek cselekményének minősítése nem lesz eltérő.

Mennyiségi túllépés (quantitativ excessus) valósul meg akkor, ha az egyik tettestárs többet követ el, mint amit a másik szándéka átfogott.

A vegyes bűnösséggel megvalósuló, ezen belül a praeterintentionális bűncselekmények is elkövethetők társtettségben - különös tekintettel arra, hogy a Btk. 9. §-ában szabályozott minősítő eredményért való felelősség körében a tettestárs túllépésért a másik elkövetőtárs akkor is felelősséggel tartozik, ha a minősítő eredményt csupán a gondatlansága fogja át -, ha a szándékegység az alapeset tekintetében megállapítható. Lásd például: Legf. Bír. Bf. III. 2585/1993. sz.

A társtettséggel összefüggésben még a következőkre kívánunk kitérni:

A sui generis delicta propria eseteiben - ha a társtetteskénti elkövetés nem kizárt, mint például a Btk. 199. §-a szerinti vérferdítés büntetténél - a társtettségben elkövetettkénti minősítés megkívánja, hogy a tényállás kimerítéséhez szükséges személyes kvalifikáltsággal valamennyi elkövetőtárs rendelkezzen. Például katonai bűncselekmény vagy hivatali bűncselekmény közvetett tettese is és társtettese is - álláspontunk szerint - csak katona vagy hivatalos személy lehet.

A társtettesekre is az önálló tettesekre kilátásba helyezett büntetési tétel az irányadó. A konkrét büntetés mértéke azonban - figyelemmel a Btk. 80. §-ában megfogalmazott büntetés kiszabási elvekre - eltérhet, sőt rendszerint el is tér az egyes társtetteseknél.

A BKv. 56. II/8. pontja szerint: Ha a bűncselekményt több személy együttesen követi el, akkor az elkövetők egymás szándékát és önbizalmát kölcsönösen erősíthetik, végre tudnak hajtani olyan cselekményt is, amelyre külön-külön nem lennének képesek, és több elkövetővel szemben védekezni is nehezebb. A társas elkövetés a bűnelkövetésnek általában veszélyesebb formája, ezért a társtettségben, a fizikai bűnségeikkel együtt történő és - ahol ez nem minősítő körülmény - a csoportos elkövetés általában súlyosító körülmény; különös a nyomatéka az erőszakos bűncselekmények esetében.

Vannak olyan szándékosan elkövetett bűncselekmények, amelyek nem tartoznak a szükségképpeni többes közreműködés esekörébe, ennek ellenére nem lehet őket társtettségben végrehajtani, mert a tényállás kimerítése személyhez kötött. Például a Btk. 214. §-a szerinti kettős házasság büntettének elkövetője csak az a személy lehet, aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, vagy aki házasságát személytel házaságot köt.

14. § (1) Felbujtó az, aki mást bűncselekmény elkövetésére szándékosan rábír.

A részesség

6.3. A bűncselekmény megvalósításában a különös törvényi tényálláson kívüli magatartásukkal közreműködő elkövetőket részeseknek nevezzük. Tettesi alapcselekmény hiányában nem jöhet létre bűncselekmény. A részesi közreműködés ellenben nem szükségképpeni feltétele annak, hogy valamilyen tényállás megvalósuljon. Már csak ennél fogva is megállapítható, hogy a részesség általában kisebb társadalomra veszélyességű elkövetői alakzat, mint a tettesesség.

12. § Elkövető [...] a felbujtó és a bűnségéd (részesek).

Az egyes részesi alakzatok részletesebb kifejtése előtt tekintsük át azokat a közös jellemzőket, melyek a részesség egészére, tehát mind a felbujtásra, mind a bűnségélyre érvényesek. A felbujtást és a bűnségélyt egyaránt jellemzi:

a járulékos jelleg;

az azonos büntetési tétel;

a részesi magatartás tényálláson kívülsége;

önmaga szándékosságán túl, a csak szándékosan elkövetett bűncselekménnyel való kapcsolat;

a tettesi alapcselekményhez való időbeli viszony (időbeli okozatosság).

ad. I. A részesi magatartás járulékos jellegén azt értjük, hogy részesi magatartás mindig csak - legalább a kísérleti stádiumba jutott - tettesi alapcselekményhez járulhat. El kell oszlatni azonban azt a rendszerinti félreértést, hogy az imént megfogalmazott feltétel egyúttal azt is jelenti, hogy a tettesi alapcselekmény elkövetőjének minden esetben büntethetőnek kell lennie. A részesi és a tettesi cselekmény kapcsolata annyiban objektív természetű, hogy ha a tettesi cselekmény elkövetője valamilyen büntethetőségi akadály miatt nem büntethető, a részes felelősségre vonásának lehetősége - a büntethetőség egyéb feltételeinek megléte esetén - még nem esik el. Az sem akadály a részes felelősségre vonásának, ha a tettesi alapcselekmény elkövetőjének személyét nem lehet megállapítani. Lásd például: Legf. Bír. Bf. III. 1612/1997. sz.

A részes jogi sorsa általában osztja a tettes jogi sorsát, vagyis azonos bűncselekményért felel, mint a tettes. Azonban a részesség vonatkozásában is felmerülhet a túllépés (excessus, felbujtásnál excessus mandati), mégpedig a mennyiségi túllépés (quantitativ excessus, felbujtásnál quantitativ excessus mandati) és a minőségi túllépés (qualitativ excessus, felbujtásnál qualitativ excessus mandati) kérdése. Abban az esetben, amikor a tettes a részes tudtán kívül más bűncselekményt valósít meg, mint amelyről a részesnek tudomása volt, eltérhet a cselekményük minősítése.

Több változatban fordulhat elő, hogy az egyik elkövető (tettes) tudata által átfogott cselekmény nem egyezik a másik elkövető (részes) tudata által átfogott cselekmény tényállási elemeivel. Ezek az előfordulási lehetőségek a következők:

kevesebb történt annál, mint amit a részes tudata átfogott;

több történt annál, mint amit a részes tudata átfogott;

más történt, mint amit a részes tudata átfogott.

Amennyiben kevesebb vagy több történt annál, mint amit a részes tudata átfogott, mennyiségi túllépés jön létre.

Ha a tettes kevesebbet valósít meg, mint amiről a részes tudott, a részes a tudatával átfogott többletet nem felel, mert a részes szándékossága nem pótolja azt a hiányt, ami a tettes által ténylegesen megvalósított cselekmény és a részes szándéka szerinti, de be nem következett cselekmény között fennáll. A részes felelőssége a tettes által ténylegesen kimerített cselekményhez igazodik. A részes szándéka önálló életet nem élhet. Lásd például: Legf. Bír. Bf. III. 1135/1996. sz.

Ha a tettes többet valósít meg, mint amiről a részes tudott, vagyis a tettes magatartása a bűncselekmény ugyanazon törvényi tényállás keretein belüli súlyosabb változatát valósítja meg - mint amit a részes szándékossága által átfogott -, ezért a részes általában felelősséggel tartozik. Lásd például: Legf. Bír. Bf. III. 2585/1993. sz.

Amennyiben más történt, mint amit a részes tudata átfogott, minőségi túllépés valósul meg. Ekkor a tettes által elkövetett bűncselekmény minőségileg más tényállásba ütközik, ennél fogva különbözik egymástól a tettes és a részes cselekményének minősítése. Álláspontunk szerint egyébként a qualitativ excessus valójában nem túllépés. Ezt támasztja alá, hogy ilyen esetben a részes nem is tartozik felelősséggel.

ad. II. Az azonos büntetési tétellel az elkövetők általános jellemzésénél már utaltunk [14. § (3) bekezdés]. A magyar Btk. tehát - miként korábban a kísérlet tárgyalásakor már láthattuk - itt is az úgynevezett parifikációs rendszert követi, vagyis nem határoz meg önálló büntetési tételt a részesi magatartásokra. Az ítélkezési gyakorlat alapján azonban megállapítható, hogy részesi magatartások esetén általában enyhébb büntetést szab ki a bíróság.

Természetesen a részesi magatartások enyhébb megítélése nem kötelező a bíróság számára, így előfordulhat, hogy - tekintettel a részesi magatartás súlyára, jellegére, továbbá figyelemmel az egyéb körülményekre is - a kiszabott büntetés meghaladja a tettesre kiszabott büntetést.

E megállapítás elsősorban a felbujtásra mint részesi magatartásra vonatkozik. A büntetőjog-történetben találunk olyan büntetőjogi rendelkezéseket is, amelyek a felbujtó büntetőjogi felelősségét - a felbujtásnál részletesebben tárgyalt okok miatt - súlyosabban ítéli meg, mint a tettesét.

Említést érdemel, hogy a Btk. 82. § (4) bekezdése a bűnsegély (és kísérlet) vonatkozásában kivételt tesz a fent említett általános szabály alól, és a büntetés kiszabása során lehetőséget biztosít az úgynevezett kétszeres leszállásra.

ad. III. A részes magatartása mindig tényálláson kívüli magatartás. Ezért a részes tényállási elemet nem valósíthat meg. Ez azt jelenti, hogy az elkövetési magatartás megvalósításában nem vehet részt, mert ezzel társtettesse válna. A felbujtás - mint részesi cselekmény - a tettesébe beleolvad, azaz, ha a felbujtó rábír valakit a bűncselekmény elkövetésére, majd vele együtt társtettesként követi el a bűncselekményt, a bűnösségét csak a társtetteségből kell megállapítani. Ezzel szemben a bűnsegély - mint enyhébb részesi cselekmény - a felbujtásba olvad be.

ad. IV. A részességet ön maga szándékosságán túl egyúttal az jellemzi, hogy csak szándékosan elkövetett tettesi alapcselekményhez járulhat.

Egyrészt tehát: a csak szándékosan elkövetett bűncselekménnyel való kapcsolat azt jelenti, hogy kizárólag szándékos alapcselekményhez kapcsolódhat részesi magatartás.

Felvetődik annak a kérdése, hogy a praeterintencionális bűncselekményhez részesi magatartás járulhat-e. Éppen azért, mert vegyes bűnösségű delictumról van szó - álláspontunk szerint -, a szándékon túli eredményű bűncselekmény dogmatikai értelemben nem szándékos bűncselekmény. Nem is mondja ki szándékos bűnösségét a Btk. 9. §-a sem. Az említett törvényhely azonban félreérthetetlenül utal arra, hogy súlyosabb jogkövetkezmények akkor alkalmazhatók..., vagyis ha a feltételek fennállnak, a praeterintentionalis delictum a szándékos bűncselekmények jogi sorsát osztja - de csak - a jogkövetkezmények szempontjából (épp erre tekintettel büntett a Btk. szerint). Pusztán ettől azonban még nem válik maga is dogmatikai értelemben szándékos bűncselekménnyé. Egyébként ezt támasztja alá a Bíróság eseti döntése is (B. törv. I. 1268/1990. sz.). Meg kell említenünk, hogy a gyakorlat a szándékon túli eredményű bűncselekményt szándékos bűnösséggel elkövetettnek tekinti, így a szóban forgó delictum fajtához e felfogás szerint részesi magatartás kapcsolódhat.

Másrészt: a részesi magatartás maga is csak szándékosan valósítható meg. A részesi szándék tartalmilag több, mint a tettesi, mivel a részes tudatában a tettesi szándékon túlmenően annak is tükröződnie kell, hogy saját magatartása mennyiben járul hozzá a tettesi cselekmény elkövetéséhez.

ad. V. A részesi magatartás tettesi alapcselekményhez való időbeli viszonya - tekintettel arra, hogy büntetőjogunk az utólagos részséget nem ismeri - alapvető jelentőséggel bír. Az időbeli okozatosságra vonatkozó szabály a két részesi alakzat tekintetében részben eltér egymástól.

A felbujtói magatartás csak a tettesi alapcselekmény előtt fejthető ki.

A bűnsegédi magatartás a tettesi alapcselekmény előtt is és alatt is tanúsítható.

Végül mintegy ismétlésként utalok arra, hogy a kísérlet kizártsága eseteinek tárgyalásakor már megállapításra került: a részesi magatartás kísérlete kizárt.

A felbujtás

6.3.1. A római jog a felbujtót, melyet auctor szóval jelölt, causam dat criminalis-nak, vagyis a bűncselekmény okának nevezte. Ebből következett, hogy egyes korábbi büntető jogszabályok, például a Csemegi-kódex is szigorúbban rendelte büntetni a felbujtót, mint a tettest.

A felbujtás elkövetési magatartása a rábír kifejezéssel került meghatározásra. A rábírás olyan, formához nem kötött akaratnyilatkozat, amely arra irányul, hogy a rábírás címzettjében kiváltsa a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándékot.

A rábírás megvalósulhat rábeszéléssel, meggyőzéssel, különféle előnyök, jutalom kilátásba helyezésével. Sőt, nem kizárt, hogy a felbujtás azáltal valósul meg, hogy a felbujtó látszólag lebeszélni igyekszik az elkövetésről azt, akiről tudja, hogy éppen az váltja ki majd a címzettből az elkövetésre irányuló szándékot, ha közlik vele: Ne csináld, úgysem értesz hozzá, gyáva és kétkedő vagy, neked nem sikerülhet stb. Ideartozik a beszámítási képességet ki nem záró erőszak vagy fenyegetés alkalmazása is. Ellenkező esetben a rábíró, ha a bűncselekmény elkövetését megkísérlik - mint korábban volt róla szó -, közvetett tettesé válik.

A rábírás - konkrét megnyilvánulási formájától függetlenül - tartalmilag azt jelenti, hogy a tettesben kialakítja a bűncselekmény elkövetésére irányuló akaratot, más kifejezéseket használva: szándék-keletkeztető, akarat-kiváltó hatású. A felbujtó rábíró tevékenységének hiányában a tettes bűncselekmény elkövetésére irányuló akarat, ennek megfelelően a bűncselekmény sem jönne létre. Ilyen értelemben a felbujtó rábírás-ban megnyilvánuló magatartása napjainkban is a bűncselekmény oka.

A büntetőjog alias facturus-ként ismeri azt, akiben a bűncselekmény elkövetésére irányuló akarat a rábíró tevékenység idején már megvolt, ennek okán nem is bujtható fel. Az ilyen személyre irányuló rábírás akarat-erősítő hatására tekintettel legfeljebb a pszichikai bűnsegédi magatartás megállapítására ad lehetőséget.

Ügyelnünk kell arra, hogy az alias facturust felbujtani törekvő azért nem büntetlen; mint értelmi segéd legalábbis felelősségre vonható, mert a szándékébresztésben bent foglaltatik a szándék-erősítés célzata, s idevonatkoztatással irrelevans, hogy a felbujtásszerű értelmi tevékenység csakugyan erősítette a tettes szándékát vagy sem;

A felbujtással szembeni további követelmény, hogy konkrétan kell lennie.

Ez egyrészt azt jelenti, hogy az aktivitásban, tevésben megnyilvánuló felbujtói magatartásnak, vagyis a rábírás-nak meghatározott személy vagy személyek - a potenciális tettes vagy tettesek - felé kell irányulnia. E feltétel akkor valósulhat meg, ha a felbujtó és a kiszemelt tettes érintkezik, ez viszont csak meghatározott személyek között képzelhető el.

Az előbbieknél megfelelően, együttlévő személyekhez (tömeghez) vagy szétszórtan lévő határozatlan személyekhez szóló - bűncselekmény elkövetésére irányuló felhívás - felbujtást nem valósít meg.

Másrészt az imént jellemzett magatartásnak konkrét bűncselekmény vagy bűncselekmények elkövetésére kell szólnia.

A bűnözésre, bűnöző életmód folytatására - általában - történő rábeszélés akkor sem tekinthető felbujtói magatartásnak, ha ennek hatására a tettes bűncselekményt vagy bűncselekményeket követ el.

A felbujtás szándékos bűnösségű magatartás. A felbujtó szándékosságának, mint már említettük, túl kell terjednie a tettesi szándékon, mert a felbujtó tudatában saját, a bűncselekmény elkövetésére mást rábíró magatartása és e magatartásának akarat-keletkeztető, szándék-kiváltó hatása is megjelenik.

A felbujtó tudattartalmának, szándékának vizsgálata azért nélkülözhetetlen, mert a szándék hiányában felbujtás nem állapítható meg. Tagadjuk például annak a személynek felbujtói minőségét, aki bűncselekmény elkövetésének ötletét tréfából veti fel, de ennek hatására más a bűncselekményt elköveti.

A felbujtás - járulékos jellegéből következően - csak akkor állapítható meg, ha a rábírás eredményes. A felbujtás akkor eredményes, ha ennek hatására a felbujtott személy a tettesi alapcselekményt legalább a kísérleti szakaszba juttatja.

Az eredménytelen felbujtás - ha az adott bűncselekmény előkészületét a törvény büntetni rendeli - felhívásként s mint ilyen, előkészületként értékelendő. Ha az előkészület nem büntetendő, az eredménytelenül felbujtó általában nem felel. Kivétel ez alól, ha az eredménytelen felbujtást (vagyis: a rábírt törekvés-t) úgynevezett sui generis bűncselekményként, önálló, befejezett bűncselekmény tettesi alakzataként - voltaképpen sui generis előkészületi magatartásként - fogalmazza meg a Btk.

Amennyiben a Btk. önálló elkövetési magatartásként nevesíti a rábírás-t, úgy sui generis felbujtás jön létre - például kiskorú veszélyeztetése [Btk. 218. § (2) bekezdés első fordulat]. Az ilyen bűncselekmények tettesére - azon túl, hogy szándékos bűnösségűek - nem vonatkoznak a felbujtásnál meghatározott kritériumok, jöllehet a rábírás mint elkövetési magatartás akkor befejezett, ha a címzettben kialakul a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándék.

Ugyanakkor több más tényállás is elkövetési magatartásként határozza meg a rábírás-t. Ezek esetén azonban azért nem beszélhetünk sui generis felbujtásról, mert a rábírás nem bűncselekmény elkövetésére irányul. Ilyen delictum például az öngyilkosságban közreműködés (Btk. 162. §), a szexuális visszaélés [Btk. 198. § (1) bekezdés], a prostitúció elősegítése (Btk. 201. §), a tőkebefektetési csalás (Btk. 411. §).

A jogirodalom ismeri az úgynevezett többes felbujtás (társfelbujtás) eseteit. Egy tettesnek több felbujtója is lehet abban az esetben, ha többen együtt bírják rá a bűncselekmény elkövetésére. Az is előfordulhat, hogy egy felbujtó több tettest bír rá egy vagy több bűncselekmény elkövetésére. Ez utóbbi esetben - a Btk. 6. § (1) bekezdésében írt szabályra is tekintettel - a felbujtó annyi rendbeli bűncselekményben való részességért vonható felelősségre, ahány bűncselekmény ténylegesen megvalósult. A felbujtó felelőssége ennek megfelelően nem egyszerűen a rábírt személyek számához, hanem az általuk elkövetett bűncselekményekhez igazodik.

A felbujtó felbujtójának magatartását is felbujtásként kell minősíteni. Ez az úgynevezett közvetett felbujtás esete. Következik ez a Btk. szövegezéséből - ...mást bűncselekmény elkövetésére.... A bűncselekmény elkövetésére pedig nemcsak a tettes, hanem az elkövetők közé tartozó részes is felbujtható. Ugyanezen okból felbujtó a bűnszegéd felbujtója is.

- (2) Bűnszegéd az, aki bűncselekmény elkövetéséhez másnak szándékosan segítséget nyújt.

A bűnszegély

6.3.2. A jogtudományban megtett azon út szemléltetésére, amíg az a bűnszegédi alakzatnak a mai formájában letisztult értelmezéséhez eljutott, megemlítjük a segítő tevékenység korábbi hazai büntetőjogunkban is érvényesülő néhány kategorizálási formáját: 1. fizikai és pszichikai bűnszegély; 2. pozitív és negatív bűnszegély; 3. fősegéd és melléksegéd; 4. közvetett és közvetlen segély; 5. általános segéd és különös segéd; 6. egyszerű segéd és szövetség alapján működő segéd stb.

A bűnszegélyhez tartozó elkövetési magatartás: szándékos segítségnyújtás - általában tevékenységben megnyilvánulva - a bűncselekmény elkövetéséhez. A bűnszegéd - mint már arról korábban is szó volt - nem vesz részt a bűncselekmény elkövetésében, az elkövetési magatartáshoz tartozó mozzanatot nem fejt ki, hanem cselekményével megkönnyíti, előmozdítja a tettes cselekményének sikerét.

A bűnszegédi magatartás akkor is megvalósul, ha a szándékos segítségnyújtás nem vezet a bűncselekmény sikeréhez. Például ha a bűncselekmény sikeres elkövetésében éppen az akadályozza meg a tetteseket, hogy a rendőröknek feltűnik az elkövetés zavartalansága érdekében őrt álló - bűnszegédi magatartást tanúsító - személy feltűnő nyugtalansága, gyanús örködése.

A jogtudomány - a segítségnyújtás természetének megfelelően, hagyományosan - a bűnszegélynek két formáját különbözteti meg: a fizikai és a

pszichikai bűnszegélyt.

ad. I. A fizikai bűnszegéd az elkövetéshez nyújt fizikai, tárgyi segítséget. Ez valamely akadály leküzdésében, elhárításában való részvételben, a bűncselekmény tettesének az elkövetéshez valamilyen eszköz biztosításában, a helyszínen történő figyelésben stb. nyilvánulhat meg. A fizikai segítségnyújtás általában aktív magatartást feltételez, de konkrét esetben megvalósulhat mulasztással is.

Például az üzlet vezetője, a tettestel megbeszélve, a lopás megkönnyítése érdekében nyitva hagyja a raktár ajtaját. Felhívjuk a figyelmet arra, hogy ebben az esetben mulasztással megvalósított fizikai bűnszegédi magatartás nem azonos a később tárgyalt passzív (mulasztásos) bűnszegéellyel.

ad. II. A pszichikai bűnszegéd szándék-erősítő hatást fejt ki a tettesre, vagyis a tettesben a bűncselekmény elkövetésére már kialakult akaratot csupán erősíti. Ez kifejeződik tanácsadásban, bátorításban, a bűncselekmény elkövetése utáni segítségnyújtás előzetes megígéréseben stb. A felsorolt példák aktív magatartással megvalósított pszichikai bűnszegélyre vonatkoznak.

Az ún. passzív (mulasztásos) bűnszegély a pszichikai bűnszegélynek a joggyakorlatban kialakult sajátos formája. Ilyen bűnszegédi magatartást valósít meg az, aki azzal gyakorol szándék-erősítő hatást a tettesre, hogy a bűncselekmény elhárítására, a bűncselekmény elkövetésének megakadályozására fennálló speciális jogi kötelezettségének nem tesz eleget. E kötelezettség forrása leggyakrabban a családi kapcsolat ténye, de származhat a kötelezettség munkaviszonyból és polgári jogi szerződésből is. Elviekben minden olyan kötelezettség ideartozhat, melyek az úgynevezett nyitott törvényi tényállású bűncselekményeknél szóba jöhetnek mint olyanok, melyek a mulasztás megállapításának alapjául szolgálhatnak. Megállapítható ez a segítségnyújtás akkor is, ha arról a tettesek nem bírnak tudomással.

Speciális beavatkozási, elhárítási kötelezettség hiányában a puszta, egyszerű jelenlét a bűncselekmény helyszínén nem minősül bűncselekménynek. Lásd például: Legf. Bír. Bfv. I. 858/2001. sz.

Esetenként azonban a részes passzív jelenléte is alkalmas lehet a bűnszegédi felelősség megállapítására. A jogirodalom pszichikai bűnszegélyként tartja számon az úgynevezett bátorító jelenléte. Ebben az esetben a terhelte nézve egyértelműen bátorító, illetőleg a sértett vonatkozásában egyértelműen bénító jellegű - az elkövető, valamint a bűnszegéd közötti - felismerhető akarategység jön létre. A bátorító jelenlét azzal fejt ki szándékerősítő hatást, hogy a tettes számíthat az érdekében és oldalán kifejtett segítő jellegű beavatkozásra. Lásd például: Legf. Bír. Bf. IV. 1354/1993. sz.

A tettes számára is váratlan, meglepetésszerű és előzmény nélküli passzív jelenlét a pszichikai bűnszegédi felelősség megállapítását nem alapozza meg. Lásd például: Legf. Bír. Bf. III. 1135/1997. sz.

A bűnszegéellyel szemben is (akár csak a felbujtásnál) követelmény, hogy eredményes legyen. A tettesnek a bűncselekményt legalább kísérleti szakba kell juttatnia. Ez utal arra, hogy a fizikai vagy pszichikai segítségnyújtás alkalmas a tettesi magatartás előmozdítására. Ezek hiányában a tényleges segítségnyújtás ellenére nem kerülhet sor a részes büntetőjogi felelősségének a megállapítására.

A bűnszegédi magatartás szándékos bűnösségű magatartás. A bűnszegéd szándékossága, hasonlóan a felbujtóéhoz, magába foglalja a tettesi szándékot, s ezen túlmenően saját magatartása s ennek a tettesi magatartással való kapcsolata is tükröződik a bűnszegéd tudatában. Ez fordítva nem igaz. A tettesnek nem kell feltétlenül ismernie a bűnszegéd szándékát, sőt az is lehetséges, hogy a tettes egyáltalán nem tud (mint fentebb a passzív bűnszegédi magatartásnál említett példában) a bűnszegédi közreműködésről.

A bűncselekmény befejezése után nyújtott segítség esetében a bűnsegély csak akkor állapítható meg, ha a segítségnyújtást előzetesen megígérték. Ilyenkor a tényleges bűnsegédi magatartás az előzetes ígéret.

Tettesi alapcselekmény hiányában az egyébkénti bűnsegédi magatartás előkészületként értékelendő; ez a bűnsegély járulékos jellegéből következik. Például valaki a bűncselekmény elkövetését könnyítő feltételeket úgy biztosítja, hogy valamilyen eszközt készít a bűncselekmény elkövetéséhez. Ha a bűncselekmény előkészülete a konkrét esetben nem büntetendő - bűnsegély sem állapítható meg -, nem valósul meg bűncselekmény.

A Btk. esetenként valamilyen bűncselekmény elkövetéséhez történő segítségnyújtást - fogalmilag bűnsegédi bűnrészességet - önálló, befejezett delictumként, úgynevezett sui generis bűnsegédi magatartásként határoz meg.

Ilyen sui generis bűnsegély például a Btk. 354. §-a szerinti jogellenes tartózkodás elősegítése, ahol a tettesi magatartás a vagyon tárgyak megrongálásához történő segítségnyújtás, vagy: a Btk. 260. §-a szerinti ellenség támogatása, ahol az egyik tettesi magatartás az ellenséggel érintkezésbe bocsátkozottnak való segítségnyújtás. E körben is szóba hozhatók olyan delictumok, melyek csak quasi sui generis bűnsegédi magatartásnak tekinthetők, mert az elkövetési magatartásként írt segítségnyújtás nem bűncselekmény elkövetőjének, illetve elkövetéséhez történik. Például: a Btk. 353. §-a szerinti embercsempészség, ahol a tettesi magatartás a tiltott határátlépéshez történő segítségnyújtás, vagy: a Btk. 282. § (1) bekezdés a) pontja szerinti bűnpártolás vétsége, vagy: a Btk. 162. §-a szerinti öngyilkosságban segítségnyújtással közreműködés.

A bűnsegéd bűnsegédjének és a felbujtó bűnsegédjének a magatartása közvetett bűnsegélyként értékelhető.

A két részesi alakzat közül a bűnsegélyt kisebb társadalomra veszélyességűnek értékelve teszi lehetővé ilyen esetben az úgynevezett kétszeres leszállás lehetőségét a Btk. 82. § (4) bekezdése a büntetés enyhítése körében.

Bírósági gyakorlat

35/1999. BJE, 4/2002. BJE, 3/2007. BJE, 6/2009. BJE, 3/2011. BJE, 2/2000. BJE, 4/2005. BJE, 4/2007. BJE, 3/2011. BJE, BKv. 8., BKv. 10., BKv. 29., BKv. 31., BKv. 34., BKv. 36., BKv. 37., BKv. 39., BKv. 40., BKv. 41., BKv. 42., BKv. 43., BKv. 49., BKv. 57., BKv. 61., BKv. 87., BH 1996. 179., BH 2002. 123., BH 2005. 5., BH 2005. 92., BH 2005. 338., BH 2006. 178., BH 2007. 33., BH 2008. 236., BH 2009. 169., BH 2010. 179., BH 2010. 239., BH 2011. 56., BH 2011. 57., BH 2011. 123., BH 2011. 184., BH 2010. 208., BH 2012. 146., BH 2012. 166., BH 2013. 1., BH 1998. 470., BH 1998. 570., BH 1999. 434., BH 2000. 238., BH 2000. 339., BH 2001. 211., BH 2001. 408., BH 2002. 339., BH 2004. 267., BH 2007. 4., BH 2009. 135., BH 2009. 135., BH 2011. 32., BH 2012. 233., BH 2013. 31., EBH 1999. 87., EBH 2009. 2024., EBH 2009. 2029., BH 1993. 73., BH 1994. 168., BH 2001. 211., BH 2002. 294., BH 2003. 396., BH 2005. 167., BH 2006. 39., BH 2009. 210., BH 2010. 58., EBH 2005. 1289., BH 1997. 565., BH 1998. 518., BH 1998. 526., BH 1998. 573., BH 1999. 2., BH 1999. 488., BH 2000. 1., BH 2000. 280., BH 2000. 285., BH 2000. 1., BH 2000. 437., BH 2000. 522., BH 2000. 523., BH 2001. 3., BH 2001. 255., BH 2001. 256., BH 2003. 1., BH 2003. 2., BH 2003. 138., BH 2004. 174., BH 2004. 215., BH 2005. 3., BH 2007. 1., BH 2009. 36., BH 2011. 3., BH 1995. 325., BH 1996. 182., BH 1997. 427., BH 1997. 511., BH 1998. 573., BH 1999. 538., BH 2000. 236., BH 2001. 257., BH 2001. 511., BH 2005. 3., BH 2008. 6., BH 2009. 36., BH 2010. 31., BH 2010. 174., BH 1977. 523., BH 1998. 110., BH 1999. 53., BH 1999. 96., BH 1999. 486., BH 2000. 185., BH 2000. 186., BH 2000. 191., BH 2001. 308., BH 2001. 513., BH 2003. 2., BH 2003. 271., BH 2003. 309., BH 2003. 486., BH 2004. 270., BH 2005. 43., BH 2005. 89., BH 2005. 131., BH 2005. 417., BH 2010. 60., BH 2010. 172., BH 2010. 319., BH 2011. 59., BH 2011. 123., BH 2011. 299., BH 2013. 7., BH 2006. 73., BH 2006. 207., BH 2006. 239., BH 2008. 173., BH 2009. 40., BH 2009. 264., BH 2010. 318., BH 2012. 111., BH 2012. 186., EBH 2008. 1849., BH 1999. 398., BH 2000. 89., BH 2000. 284., BH 2001. 53., BH 2001. 256., BH 2002. 211., BH 2002. 474., BH 2003. 48., BH 2004. 42., BH 2004. 168., BH 2004. 271., BH 2004. 310., BH 2005. 271., BH 2005. 307., BH 2006. 75., BH 2006. 240., BH 2006. 277., BH 2006. 384., BH 2007. 77., BH 2007. 177., BH 2007. 401., BH 2008. 79., BH 2008. 262., BH 2009. 344., BH 2012. 213., BH 2012. 255., BH 2013. 2., BH 1996. 348., BH 1999. 398., BH 2006. 40., BH 2006. 72., BH 2006. 174., BH 2008. 262., BH 2012. 167.

(3) A részesekre is a tettesekre megállapított büntetési tételt kell alkalmazni.

ÍH 2015. 87. A kitartottság büntetnének megvalósulása

ÍH 2014. 84. Felbujtó, bűnsegéd

IV. FEJEZET

A BÜNTETHETŐSÉGET KIZÁRÓ VAGY KORLÁTOZÓ OKOK

15. § Az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizárja vagy korlátozza:

1. A büntetőjogi felelősség pozitív feltételeit a bűncselekmény fogalma határozza meg. E szerint bűncselekmény az a szándékosan vagy - ha e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli - gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre e törvény büntetés kiszabását rendeli [4. § (1) bekezdés]. Egy büntetőtörvénybe ütköző (tényállásszerű vagy diszpozíciószerű) cselekmény megvalósítása azonban nem szükségképpen eredményez büntetőjogi felelősséget. Léteznek ugyanis olyan okok és körülmények, amelyek vagy a tényállásszerűséget, vagy a társadalomra veszélyességet (büntetőjog-ellenességet), vagy a bűnösséget érintve kizárják azt. Ebben az esetben valójában a bűncselekmény fogalmilag nem valósul meg, és így nem kerülhet sor büntetőjogi felelősségre vonásra sem. Ugyanezen okok egy része adott esetben csupán korlátozhatja a felelősség mértékét (IV. Fejezet). Ebben az esetben a bűncselekmény fogalmilag megvalósul, és sor kerül a büntetőjogi felelősségre vonásra, azonban a bírónak lehetősége van a büntetés korlátlan enyhítésére. Ezeknek a körülményeknek tehát kizárólag a bünteteskiszabás körében van szerepük és jelentőségük. Úgyszintén léteznek olyan körülmények, amelyek a büntethetőséget megszüntetik (V. Fejezet), illetve amelyek a büntetőjogi felelősségre vonást akadályozzák (VI. Fejezet). A büntethetőséget megszüntető okok esetében is megvalósul a bűncselekmény, azonban annak elkövetése után áll elő egy olyan állapot, így például az elkövető halála, amely miatt az elkövető nem lesz büntethető. A büntetőjogi felelősségre vonás akadályait jelentő okok jellemzője, hogy hiányuk esetén azért nem kerülhet sor a büntetőjogi felelősségre vonásra, mert hiányzik a büntetőeljárás megindíthatóságának valamilyen törvényi feltétele. Így például a könnyű testi sértés vétségének [164. § (2) bekezdés], a szexuális kényszerítés büntetnének [196. § (1) bekezdés] elkövetője csak magánindítványra büntethető [164. § (10) bekezdés, illetve 207. §].

Ezek az okok és körülmények eddig is ismeretesek voltak a hazai büntetőjogban, az új törvény azonban átalakítja a büntethetőség akadályainak rendszerét. A törvény abból indul ugyanis ki, hogy a büntethetőségi akadályok alapvetően kétfélék lehetnek. Az egyik fajtájuk körébe azok a körülmények tartoznak, amelyek jelentkezése esetén már a törvényi tényállás kimerítésének pillanatában sem jön létre bűncselekmény. A másik kategóriába azok tartoznak, amelyek jelentkezése ellenére az elkövetés pillanatában a bűncselekmény létrejön ugyan, de az elkövető a megszüntető ok fennállása miatt nem büntethető. E két kategória mellett vannak részint a büntethetőséget kizáró, részint a büntethetőséget megszüntető okokkal hasonlóságot mutató olyan körülmények, amelyek a büntetőjogi felelősségre vonást azáltal akadályozzák, hogy nem a jelentkezésük, hanem a hiányuk képezi a büntethetőség akadályát.

Ennek megfelelően a törvény rendszerében különbséget lehet tenni:

a cselekmény büntetendőségét, illetve az elkövető büntethetőségét kizáró vagy korlátozó okok;

a büntethetőséget megszüntető okok, és

a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai között, ez utóbbiak a büntethetőséget és a büntetőeljárást egyaránt akadályozzák.

A büntetőjogi felelősséget kizáró (illetve korlátozó) okokat az új törvény - jellegükre való tekintettel - pontosabban fogalmazza meg, mint azt az 1978. évi IV. törvény tette. Az új törvény ugyanis tekintettel van arra, hogy a büntetőjogi felelősséget kizáró okok között jogi természetűeket tekintve különbséget lehet tenni aszerint, hogy azok a cselekmény büntetendőségét, avagy az elkövető büntethetőségét (bűnösségét) zárják-e ki.

A cselekmény büntetendőségét kizáró okok objektív alapúak, a bűncselekmény megvalósulásának tárgyi oldalát érintik. Fennállásuk esetén a tényállásszerű cselekmény nem minősül büntetőjog-ellenesnek (társadalomra veszélyesnek). Mivel ezek az okok objektív jellegűek, felelősség-mentesítő hatásuk a cselekmény elkövetésében közreműködő valamennyi elkövetőre nézve kiterjed. Ezek az okok:

a jogos védelem,

a végszükség és

a jogszabály engedélye.

Az elkövető büntethetőségét (bűnösségét) kizáró okok ezzel szemben szubjektív alapúak. Fennállásuk a cselekmény büntetendőségét nem érinti, azaz a tényállásszerű cselekmény továbbra is büntetőjog-ellenes (társadalomra veszélyes) marad, az elkövető azonban az őt érintő körülmény miatt mégsem lesz büntetőjogi értelemben felelősségre vonható. Mivel ebben a körben szubjektív alapú felelősséget kizáró okokról van szó, ezek csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségének a hiányát eredményezik, akinél fennállnak, azaz e szubjektív okok fennállását elkövetőnként, egyedileg kell vizsgálni. Megjegyzendő, hogy adott esetben, ha több elkövető működik közre a bűncselekmény elkövetésében, és az egyiküknél áll fenn szubjektív alapú felelősséget kizáró ok (például bizonyítást nyer, hogy a tényállásszerű elkövetési magatartást kifejtő személy kóros elmeállapotú volt a cselekmény elkövetésekor), ez a többi közreműködő büntetőjogi felelősségét annyiban érinti, hogy más elkövetői minőségben fog a bűncselekményben szerepelni. Így például a társtetteség felbomlik, ha az egyik elkövető kóros elmeállapotú vagy gyermekkorú, a másik elkövető ezért önálló tettesként fog felelősséggel tartozni. Úgyszintén, a felbújtó közvetett tettesé válik, ha a büntetendő cselekmény törvényi tényállásának megvalósítója kóros elmeállapotú.

Az elkövető büntethetőségét (bűnösségét) kizáró okok:

a gyermekkor,

a kóros elmeállapot,

a kényszer és a fenyegetés, illetve

a tévedés.

Mindkét esetkorre jellemző ugyanakkor, hogy bármely ok fennállása már a cselekmény elkövetésekor kizárja a bűncselekmény fogalmi megvalósulását: a bűncselekmény fogalmának valamelyik eleme (tényállásszerűség, társadalomra veszélyesség, bűnösség) hiányzik.

Az új törvény az egyes felelősséget kizáró okok kapcsán egyértelművé teszi, hogy azok a cselekmény büntetendőségét vagy az elkövető büntethetőségét (bűnösségét) zárják-e ki.

Az 1978. évi IV. törvény felsorolásából [22. § (h) pont] az új törvény kivette a magánindítvány hiányát, és azt a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai között helyezte el, a feljelentés hiányával kiegészítve (30. §).

- a) a gyermekkor,
- b) a kóros elmeállapot,
- c) a kényszer és a fenyegetés,
- d) a tévedés,
- e) a jogos védelem,
- f) a végszükség,
- g) a jogszabály engedélye,
- h) a törvényben meghatározott egyéb ok.

A gyermekkor

16. § Nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a terrorcselekmény [314. § (1)-(4) bekezdés], a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

1.1. A gyermekkor

Az életkornak hagyományosan meghatározó jelentősége van a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából. Az első írott magyar büntető törvénykönyv, az 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex) a tizenkettedik életév betöltésében határozta meg a büntetőjogi felelősség alsó határát (83. §). A kódex, bár a fiatalkorúság fogalmát nem használta, úgy rendelkezett, hogy aki a büntett vagy vétség elkövetésekor a tizenkettedik életévét már túlhaladta, de a tizenhatodik életévét még nem töltötte be, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bír, a cselekményéért büntetés alá nem volt vehető, hanem javítóintézetii elhelyezésre lehetett ítélni (84. §). A bűnösség felismerésére szükséges belátási képesség (discernement) középpontba állítása az 1810-es francia Code pénal-on alapult (66. cikk), és ezt a megoldást a 19. században több európai büntető törvénykönyv is elfogadta. Hazánkban a Csemegi-kódex első novellája, az 1908. évi XXXVI. törvénycikk elvetette a megkülönböztetés ezen alapját, és a fiatalok tekintetében a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettséget követelte meg mint a büntetőjogi felelősségre vonás feltételét (16. §). A gyermekkor alsó határa azonban ekkor is normatíván a tizenkettedik életév betöltése volt (15. §), és a későbbiekben is ez a megoldás érvényesült azzal, hogy időközben a büntethetőség alsó határa felemelkedett tizennégy évre (1961. évi V. törvény 20. §-a, illetve az 1978. évi IV. törvény 23. §-a).

Az új törvény ezen a megoldáson változtat, és ismét visszatér a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátás fogalmához. A törvény egyrészt főszabály szerint a büntethetőség alsó korhatárát az elkövető tizennegyedik életévében határozza meg azzal az indokkal, hogy a gyermekek nagyobb része ebben a korban fejezi be általános iskolai tanulmányait, és ér el olyan testi és szellemi fejlettségi szintet, amelyre tekintettel büntetőjogi felelősségre vonható. Másrészt a törvény változtat is az eddigi megoldáson azzal az indokkal, hogy napjainkban a gyermekek biológiai fejlődése felgyorsult, a gyermekek korábban érnek, az információs forradalom következtében a kiskorúakat már tizennegyedik életévüket megelőző életstageszokban érik a társadalom olyan hatásai, amelyekből a korábbi időkben védve voltak. Ezen túl, a tizenkettő és tizennégy év közötti gyermekek körében egyre nagyobb mértékben elterjedt az erőszakos érdekérvényesítés, ezért a törvény leszállítja a büntethetőségi korhatárt a kirívóan agresszív, élet elleni és más súlyos bűncselekményeknél. Az ilyen gyermekkorú magatartásból ugyanis arra lehet következtetni, hogy megfelelő segítség hiányában nem lesz képes a későbbiekben a társadalomba való beilleszkedésre és a törvénytisztelő életmódra, ezért a speciális prevencióhoz mindenképpen szükség van a büntetőjog eszközeinek az igénybevételére. A törvény azonban a tizennegyedik életévét be nem töltött elkövetővel szemben legsúlyosabb szankcióként javítóintézetii nevelést tesz lehetővé, amelynek tartama egy évtől négy évig terjedhet [vö. 106. § (2) bekezdés, illetve 120. § (2) bekezdés].

A büntetőjogi értelemben vett gyermekkor a tizenkettedik, illetve a tizennegyedik életév betöltésének napján ér véget. Ebből következően, aki ezen a születésnapján valósít meg olyan cselekményt, amelyet a Btk. Különös részi tényállása vagy Általános részi dispozíciója büntetni rendel (büntetendő cselekményt), a törvényben szabályozott büntethetőséget kizáró okra figyelemmel büntetőjogi felelősségre még nem vonható, mivel azon a napon, amelyen tizenkettedik vagy tizennegyedik életévét betölti, még gyermekkorúnak számít. Szintén nem vonható felelősségre a gyermekkorú személy akkor, ha a büntetendő cselekmény elkövetési magatartását még gyermekkorúként fejtí ki, és az eredmény a büntethetőséghez szükséges életkor betöltését követően következik be.

A gyermekkor hatása van az elkövetői minőségre. Így amennyiben a tényállásszerű és társadalomra veszélyes cselekményt kifejtő több elkövető közül az egyik gyermekkorú, nem létesül társtetteség, hanem a megfelelő életkorú elkövető önálló tettesként tartozik felelősséggel. Amennyiben az elkövető gyermekkorú személyt használ fel bűncselekmény elkövetésére, a gyermekkorúval szemben fennálló büntethetőséget kizáró ok miatt nem felbujtója, hanem közvetett tettese lesz az általa szándékoltt bűncselekménynek [13. § (2) bekezdés].

A gyermekkorú elkövetővel szemben - mivel bűncselekmény miatt nem vonható felelősségre - nem szabható ki büntetés. Intézkedésként azonban alkalmazni lehet vele szemben is az elkobzást [72. § (4) bekezdés], a vagyonekobzást [75. § (2) bekezdés] és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét [77. § (2) bekezdés]. Ezeken kívül a gyermekkorúval szemben más büntetőjogi szankciót nem lehet elrendelni. Azonban vele szemben is alkalmazhatók - megelőző jelleggel - bizonyos intézkedések a gyermekek védelméről és a gyámiügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 15. § (4) bekezdése alapján.

A gyermekvédelmi gondoskodás keretében tartozó hatósági intézkedések a következők:

a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása,

védelembé vétel,

családba fogadás,

ideiglenes hatályú elhelyezés,

átmeneti nevelésbe vétel,

tartós nevelésbe vétel,

nevelési felügyelet elrendelése,

utógondozás elrendelése és

utógondozói ellátás elrendelése.

Gyakorlati problémákat vethet fel a gyermekkorú személy tanúkénti kihallgatásának, és a szakértői eljárásban való közreműködési kötelezettségének a kérdése. A tanú - akárcsak a sértett - köteles magát alávetni a szakértői vizsgálatnak, beavatkozásnak [Be. 106. § (1) bekezdés], azonban rá alkalmazni kell a Be. tanúvallomás akadályaira vonatkozó rendelkezéseit [Be. 81-82. §].

Az eljárási törvény a tizennegyedik életév be nem töltését önmagában nem tekinti a tanúvallomás sem abszolút, sem relatív akadályának, azonban az ilyen személyt csak akkor lehet tanúként kihallgatni, ha a vallomásától várható bizonyíték mással nem pótolható [Be. 86. § (1) bekezdés]. A tanúvallomás tételének ezenfelül több akadály is lehet.

Ha a tizennegyedik életévét be nem töltött személytől - akár életkoránál fogva - testi vagy szellemi állapota miatt nyilvánvalóan nem várható helyes vallomás, ez a vallomástétel abszolút akadály [Be. 81. § (1) bekezdés c) pont]. Ebben az esetben szakértői vizsgálatnak sem vethető alá.

Ha a tizennegyedik életévét be nem töltött személy a Be. 82. § (1) bekezdése alapján megtagadhatja a vallomástételt, akkor két további eset lehetséges.

Amennyiben a vallomástétel megtagadásának jelentőségét egyértelműen nem képes megítélni, akkor valójában ez szintén abszolút vallomástételi akadályt jelent [Be. 81. § (1) bekezdés c) pont].

Amennyiben viszont szellemi vagy egyéb állapota miatt csupán korlátozottan képes megítélni a vallomástétel megtagadásának jelentőségét, tanúként két együttes feltétel fennállása esetén hallgatható ki: ha vallomást kíván tenni, és ha ehhez a törvényes képviselője vagy a tanúként kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó hozzájárul [Be. 86. § (2) bekezdés]. Bármelyik feltétel hiányában a tanú nem hallgatható ki. A problémát ugyanakkor az jelenti, hogy a Be. 106. § (4) bekezdése csupán a 81-82. §-okra tartalmaz utalást, a 86. §-ra nem. A törvényhozó szándéka azonban kétségtelenül az volt, hogy a tanú vallomástételének akadályai a szakértői eljárásban való közreműködésre is irányadók legyenek [a Be. 106. §-hoz fűzött miniszteri indokolás]. Ebből következően a törvény helyes értelmezésének az felel meg, hogy ebben az esetben a tizennegyedik életévét be nem töltött személy szakértői vizsgálat alá sem vonható, arra nem kötelezhető.

A kóros elmeállapot

17. § (1) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt az elmeműködés olyan kóros állapotában követi el, amely képtelenné teszi cselekménye következményeinek a felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elmeműködés kóros állapota az elkövetőt korlátozza a bűncselekmény következményeinek a felismerésében, vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen.

ÍH 2016. 1. Több emberen elkövetett emberölés büntette

1.2. A kóros elmeállapot

A kóros elmeállapot - akárcsak a gyermekkor - hagyományosan büntetőjogi felelősséget kizáró ok. A Csemegi-kódex A beszámítást kizáró vagy enyhítő okok című fejezetben elsőként rendelkezett arról, hogy nem számítható be a cselekmény annak, aki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy akinek elmebetegsége meg volt zavarva, és emiatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt (76. §). Az 1950. évi II. törvény (Bt.) a büntetlenséget azzal szemben tette lehetővé, aki olyan elmebeteg állapotban vagy olyan öntudatzavarban követte el a büntetett, amely őt képtelenné tette a cselekmény társadalmi veszélyességének felismerésére vagy az akaratának megfelelő magatartásra, az ebben való korlátozottság esetén pedig a büntetés korlátlan enyhítését engedte [10. § (1), illetve (3) bekezdés]. Az 1961. évi V. törvény kizárta a büntetethez azzal szemben, aki a cselekményt olyan elmebeteg állapotban, gyengeelméjűségben vagy tudatzavarban követte el, amely őt képtelenné tette cselekménye társadalomra veszélyes következményeinek a felismerésére vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék, a büntetés korlátlan enyhítését pedig a korlátozottság esetére engedte (21. §). Az 1978. évi IV. törvény kibővítette a kóros elmeállapot esetköreit, amely immár az elmebetegségre, a gyengeelméjűségre, a szellemi leépülésre, a tudatzavarra és a személyiségzavarra terjedt ki. Elkövette azonban a jogalkotó azt a jogalkotási hibát, hogy a taxációt feloldotta az így különösen szövegrésszel, így a kóros elmeállapot nevesített esetei csupán példának voltak tekinthetők. Szintén változott a törvény annyiban, hogy mellőzte, hogy a felismerési képességnek a társadalomra veszélyes következményekre kell vonatkoznia (24. §).

Az új törvény orvosolta a korábbi Btk. azon jogszabály-szerkesztési hibáját, amely példálózó jelleggel, nem taxatív módon sorolta fel a kóros elmeállapotot megalapozó fiziológiai rendellenességeket. A szabályozás egyebekben nem változott.

A kóros elmeállapot a beszámítási képességet kizáró, belső eredetű körülmény (pszichés állapot). Beszámítási képességgel az rendelkezik, aki képes felismerni cselekménye társadalomra veszélyes következményeit, és képes e felismerésének, illetve akaratának megfelelően cselekedni. Bár a törvény nem utal arra, hogy a felismerési képességnek a társadalomra veszélyes következményekre kell vonatkoznia, a fogalomnak ez valójában továbbra is eleme kell, hogy maradjon. A törvény a bűncselekmény miatti felelősséget kizáró okok között szabályozza a kóros elmeállapotot, a bűncselekménynek (de a büntetendő cselekménynek is) pedig eleme a társadalomra veszélyesség.

A beszámítási képesség tehát valójában kettős képességet jelent: felismerési és akaratot. A felismerési képesség a cselekmény társadalomra veszélyes következményeinek az előrelátását jelenti, az akaratot pedig azt, hogy a felismerési képességgel rendelkező személy szabadon alakíthatja ki az akaratát, és annak megfelelő magatartást képes tanúsítani.

A beszámítási képességet érintheti külső és belső eredetű körülmény. Fokozatait tekintve lehet teljes, korlátozott vagy kizárt. A beszámítási képesség vizsgálatakor azonban minden esetben a konkrét cselekménnyel összefüggésben kell feltárni az elkövetés körülményeit. Előfordulhat ugyanis, hogy ugyanazzal a személlyel összefüggésben az adott elmeállapot az egyik cselekmény esetében kizárja, míg egy másik cselekmény tekintetében csak korlátozza vagy akár nem is érinti a beszámítási képességet.

A kóros elmeállapot belső eredetű, és a felismerési képesség hiányosságát eredményező körülmény. Ezzel szemben az akaratot a képességet érinti, és külső behatás eredménye a kényszer és a fenyegetés.

A kóros elmeállapot olyan pszichés állapot, amelynek fennállása és mértéke kérdésében a bíróság csak orvos-szakértői vélemény alapján foglalkozhat állást. Ennek következtében az ügyész vagy a bíróság köteles igazságügyi szakértőt kirendelni [Be. 99. § (2) bekezdés a) pont]. Az elmeállapot szakértői vizsgálatát két szakértőnek kell végeznie [Be. 101. § (2) bekezdés]. Ha a szakvélemény szerint a terhelt elmeállapotának hosszabb szakértői megfigyelése szükséges, a bíróság - a vádirat benyújtásáig az ügyész indítványára - a terhelt elmeállapotának megfigyelését rendeli el. A fogva levő terheltet igazságügyi megfigyelő és elmeorvos intézetbe, a szabadlábon levő terheltet a jogszabályban meghatározott pszichiátriai fekvőbeteg-intézetbe kell beutalni. A megfigyelés egy hónapig tarthat, ezt a határidőt a bíróság a megfigyelést végző intézet véleménye alapján egy hónappal meghosszabbíthatja [Be. 107. § (1) bekezdés]. Amennyiben a vádlott elmeállapotának pontos körismét rögzítő, az ellentmondásokat feloldó, egységes orvos-szakértői megítélése nem lehetséges, a bíróság a kétséget a vádlott javára értékelve foglalkozhat állást arról, hogy a cselekményt az elmebeteg olyan kóros elmeállapotában követte-e el, amely képtelenné tette avagy korlátozta a cselekmény következményeinek a felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék (BH 2004. 43.).

A kóros elmeállapot hatását tekintve vagy képtelenné teszi, vagy korlátozza az elkövetőt abban, hogy felismerje cselekményének következményeit, illetve hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen. Ennek megfelelően, a törvény megkülönbözteti a büntethetőséget kizáró, illetve a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő kóros elmeállapotot.

A büntethetőséget kizáró kóros elmeállapot fennállása esetén bűncselekmény fogalmilag (bűnösség hiányában) nem valósul meg (erre utal a törvény, midőn a büntetendő cselekmény kifejezést használja). Ennek az a következménye, hogy a büntetendő cselekmény elkövetőjével szemben nem lehet büntetést kiszabni (nullum crimen sine culpa). Intézkedésként azonban alkalmazni lehet vele szemben is az elkövetést [72. § (4) bekezdés], a vagyonelkobozást [75. § (2) bekezdés], az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét [77. § (2) bekezdés] és a törvényi feltételek fennállása esetén a kényszerorvoskezelést [78. § (1) bekezdés]. Ez utóbbit tekintve a törvényi feltételek: az elkövető személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekményt követően, elmebeteg kóros állapota miatt ne legyen büntethető, tartani kelljen attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni, és büntethetősége esetén egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene vele szemben kiszabni. A kényszerorvoskezelés elrendelése azonban kizárt, ha a terhelt a bűncselekmény elkövetésének idején még nem volt a beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapotban. Amennyiben a terhelt a cselekmény elbírálásának az idején vált elmebeteggé, a büntetőeljárás a Be. 266. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján - figyelemmel a Be. 188. §-a (1) bekezdésének b) pontjára - fel kell függeszteni (BH 1992. 747.).

A büntethetőséget korlátozó kóros elmeállapot fennállása esetén, azaz ha a kóros elmeállapot nem zárja ki, csupán korlátozza az elkövetőnek a felismerési képességét, a bűncselekmény fogalmilag megvalósul. A bűncselekmény általában büntetést von maga után, azonban a beszámítási képesség korlátozottságára tekintettel a törvény lehetővé teszi az elkövető büntetésének korlátlan enyhítését.

Akárcsak a gyermekkor, a kóros elmeállapot is hatással van az elkövetői minőségre is. Így amennyiben a bűncselekmény elkövetésére felhasznált személy kóros elmeállapota miatt nem büntethető, az őt erre felhasználó közvetett tettese lesz az általa szándékolt bűncselekménynek, és nem felbujtója [13. § (2) bekezdés]. Kizárt továbbá a társtetteség megállapítása, ha az elkövetők egyike kóros elmeállapotú. Ebben az esetben a beszámítási képességgel rendelkező személy önálló tettesként felel a megvalósított bűncselekményért. Azonban a többiek által elkövetett erőszakos közöszlész büntette megállapításának nem akadálya az, hogy a bűncselekmény elkövetési magatartását megvalósító két személy egyikének büntethetőségét a kóros elmeállapot kizárja (BKv. 27/2007.).

18. § A 17. § nem alkalmazható arra, aki a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követi el.

1.2.1. Az ittas vagy bódult állapotban elkövetett bűncselekményért való felelősség

Az ittas állapotban elkövetett bűncselekmény megítélésére vonatkozóan a Csemegi-kódex nem tartalmazott speciális rendelkezést, hanem csupán annyit írt elő, hogy nem számítható be a cselekmény annak, aki azt öntudatlan állapotban követte el, vagy akinek elmetehetsége meg volt zavarva, és emiatt akaratának szabad elhatározási képességével nem bírt (76. §). Ez a szabály azonban csupán az öntudatlan ittas állapotra vonatkozott, az öntudatos állapotnak ittasság esetében beállott időleges megzavarodása és az akarat szabad elhatározási képességének ebben az állapotban tapasztalható fogyatékossága és korlátozottsága ugyanis nem azonos az öntudat teljes hiányával, amely felől a 76. § rendelkezik. Továbbá az (akár szándékos, akár gondatlan) *actio libera in causa* esetén sem érvényesült a beszámítás kizártságára vonatkozó rendelkezés. (Az *actio libera in causa* azt az esetet jelenti, amikor a cselekmény döntő oka az elkövető még beszámítható állapotban kifejtett, felróható előmagatartása, amelynek következtében olyan állapotba helyezi magát, hogy a tényállásszerű eredmény, illetve az objektív tényállási elemek csak abban az időpontban jelentkeznek, amikor az elkövető már nem beszámítható.) A Csemegi-kódex harmadik novellája, az 1948. évi XLVIII. törvénycikk *sui generis* tényállást vezetett be az ittas vagy bódult állapotban elkövetett cselekményre midőn előírta, hogy aki önhibájából eredő ittas vagy kábítószertől bódult állapotban olyan cselekményt követ el, amely a büntetőtörvények értelmében büntett vagy egy évet meghaladó fogházzal büntetendő vétség - ha ez az állapot annak beszámítását kizárja -, egy évig terjedhető fogházzal büntetendő (14. §). Az 1950. évi II. törvény értelmében az elmebeteg állapotban és öntudatzavarban elkövetett cselekményre vonatkozó, büntetlenséget eredményező rendelkezések nem alkalmazhatók annak a javára, aki maga idézte elő állapotát vagy helyzetét abból a célból, hogy a büntettet elkövesse [10. § (4) bekezdés]. A Btá. tehát lényegében általános részi szinten szabályozta a szándékos *actio libera in causa* esetét (kodifikálta a Csemegi-kódex idején érvényesülő, elméleti alapon nyugvó gyakorlatot), amelybe beletartozott az önhibából eredő ittas állapotban elkövetett bűncselekmény is. Az 1961. évi V. törvény értelmében a büntetlenséget kizáró vagy korlátozó elmebetegség, gyengeelméjűség és tudatzavar rendelkezései nem alkalmazhatók annak javára, aki a cselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követte el (22. §). Az 1978. évi IV. törvény átvette ezt a szabályozást (25. §).

A törvény továbbra is fenntartja azt, hogy a kóros elmeállapot szabálya nem alkalmazható arra, aki a bűncselekményt önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban követi el. Ebből következően az elkövetőt olyannak kell tekinteni, mint aki beszámítási képességgel rendelkezik, és azért a bűncselekményért kell felelősségre vonni, amit ténylegesen megvalósított. Az önhibából eredő ittas állapotban lévő elkövető cselekményét tehát a felismerési képesség ittasság okozta korlátozottságának figyelmen kívül hagyásával, a cselekmény tárgyi oldalának értékelése alapján kell elbírálni: a szándékosság és gondatlanság kérdésében is a tárgyi tényezők alapján kell állást foglalni (BH 2009. 3., BH 1993. 73.). Úgysszintén, a (minősítő) eredményhez fűződő következményekért való felelősség vonatkozásában is a tárgyi külső ismérveket kell a bíróságnak vizsgálnia és alapul vennie (III. BED 5. pont).

A bíróságnak az alanyi oldalt annyiban kell vizsgálnia, hogy az elkövető tudatzavart előidéző leittasodása önhibából eredt-e. Ha ugyanis az elkövető teljesen önhibáján kívül ittasodott le, a törvény 17. §-a alkalmazásának van helye. Nem áll fenn önhiba, ha az italt fogyasztó:

egyáltalán nem tudja, hogy az ital alkoholtartalmú, vagy
abban téved, hogy az általa elfogyasztott szeszes ital milyen erősségű.

Az ittas állapot a tudatzavar speciális változata, a bódult állapot pedig a tudatzavar keltésére alkalmas szer (tipikusan kábítószer vagy kábító hatású anyag) által előidézett állapot. Az önhibából eredő kábítószer-fogyasztás következtében előállt zavar, hallucinatórius állapot önhibából eredő bódult állapot, ezért büntetlenséget kizáró okként nem értékelhető (BH 2000. 432.).

A bíróságnak fokozott alaposággal kell vizsgálnia, hogy a terhelt az elkövetéskor cselekménye társadalomra veszélyes következményeinek a felismerésére, illetve a felismerésnek megfelelő cselekvésre képtelen volt-e avagy sem. Erre az eset összes körülményeinek egybevetése alapján lehet következtetni. Egymagában ugyanis a még oly súlyos fokú ittasság sem szolgálhat alapul a beszámítási képességet kizáró tudatzavar megállapításához. Hasonlóképpen az sem, hogy a terheltnek nem volt oka, indítéka a cselekmény elkövetésére. Ugyanakkor következtetési alapul szolgálhat az, ha az elkövető magatartása még viszonylagosan sem mutatkozott logikusnak, ha nem volt tisztában kijelentései tartalmával, ha az ittasság egyébként fellépő tünetei mellett, magatartásából hiányzott az értelmi funkció, a reakció a személyekre és jelenségekre stb. Mindezeket a körülményeket a bíróságnak nem külön-külön, hanem egybevetve, a maguk együttességében kell értékelnie. Ennek során a szükséghez képest orvos-szakértőt is meghallgathat. Ez azonban nem mellőzhető az alkoholos eredetű elmebetegség, a patológiás vagy abortív patológiás ittasság fennállásának gyanúja esetén (III. BED 4. pont).

A törvény 18. §-a az úgynevezett szokványos vagy típusos részegség eseteire vonatkozik. Ettől meg kell különböztetni az úgynevezett patológiás, illetve abortív patológiás részegséget.

A patológiás (kóros) ittasság különböző formái az elmeműködés olyan időleges jellegű, tudatborulással járó zavarai, amelyek minőségileg különböznek a közönséges ittasságtól, és a heveny elmebetegséggel egyenlő állapotnak tekinthetők. A közönséges ittassággal szemben a kóros részegség akkor állapítható meg, ha az alkoholfogyasztó alkoholtűrő-képessége a veleszületett vagy szerzett károsodásnak, illetve - akár ideiglenesen - diszpozíciójának következtében megváltozott (mennyiségi és minőségi intolerancia). A tűrőképesség mennyiségi elváltozását rendszerint az jelzi, hogy viszonylag kisebb mennyiségű alkoholfogyasztás előzte meg a részegséget. A minőségi elváltozásra a következő tünetekből lehet következtetni:

az érintkezés felvétel megnehezülése,
érzéksaladások fellépése,
a magatartás énidégensége,
a cselekménynek a szituációhoz képest inadekvát volta,
heves, megokolatlan és túlméretezett indulatkitörés,
terminális alvás,
teljes vagy részleges emlékezőzavar.

Ilyen állapot esetén nem a törvény 18. §-a, hanem a büntetőjogi felelősséget kizáró 17. § (1) bekezdése érvényesül.

Az úgynevezett abortív patológiás részegségnél az említett pszichopatológiai tünetek nem lépnek fel olyan fokú intenzitással, mint a teljesen kialakult kóros részegségnél, ugyanakkor a közönséges részegségtől eltérően a tudat zavart állapota többnyire rohamosan és nagyobb intenzitással áll be, anélkül azonban, hogy - a rendszerint meglévő emlékezőszavarok ellenére - az összefüggések, a helyzeti körülmények felismerése vagy a tájékozódás teljesen eltűnne. Az említett tünetek sok esetben nagymértű aránytalanságokat mutatnak az alkoholfogyasztás mérvével is. Itt sem elengedhetetlen feltétel a csupán csekély mennyiségű alkohol fogyasztása. Büntetőjogi megítélését tekintve a kóros részegség e nem teljesen kifejlődött alakzata az elkövetőt csupán korlátozza a cselekmény társadalomra veszélyes következményeinek a felismerésében, illetve abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék, ezért ez a 17. § (2) bekezdésének alkalmazására ad alapot.

A kábítószeres és kábító anyagok fogyasztásából eredő állapotok olyan, a szokványos részegséghez hasonló állapotok, amelyek nem zárják ki, illetve nem korlátozzák az elkövető büntetőjogi felelősségét. A kábítószer-függőség csak akkor vezethet az elkövető beszámítási képességének a korlátozására vagy kizárására, ha a betegség szintjét elérő személyiségzavart, elmebetegséget vagy szellemi leépülést okoz. A kábítószerhez való hozzájutás hiányában jelentkező megvonásos tünetek is csak akkor zárhatják ki vagy korlátozhatják az elkövető beszámítási képességét, amennyiben eléri az elmebetegség szintjét (BKv. 57/2007.).

Hasonlóan a korábbi Btk.-hoz, a törvény felelősségi vélelmet állít fel, midőn bűncselekménynek minősíti és büntetni rendeli az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotban elkövetett cselekményt. A törvény ugyanis azt juttatja kifejezésre, hogy az önhibából ittas vagy bódult állapotba kerülő és ebben az állapotban bűncselekmény tényállását megvalósító cselekmény elkövetőjét olyannak kell tekinteni, mint azt, akinek beszámítási képessége van (III. BED 2. pont). Ezáltal a törvény áttöri a bűnösségen alapuló felelősség elvét, pontosabban a bűnösséget nem a cselekmény elkövetésekor követeli meg, hanem az azt megelőző lerészegedésre, az önhibára vonatkoztatja.

A kényszer és a fenyegetés

19. § (1) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt olyan kényszer vagy fenyegetés hatása alatt követi el, amely miatt képtelen az akaratának megfelelő magatartásra.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha a kényszer vagy a fenyegetés a bűncselekmény elkövetőjét korlátozza az akaratának megfelelő magatartásban.

JH 2015. 3. Okirattal való visszaélés vétsége

1.3. A kényszer és a fenyegetés

A Csemegi-kódex szerint nem volt beszámítható az a cselekmény, amelyre annak elkövetőjét olyan ellenállhatatlan erő vagy olyan fenyegetés kényszerítette, amely saját vagy valamelyik hozzátartozójának életét vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztette, amennyiben a veszély másként nem volt elhárítható (77. §). Az ellenállhatatlan erő fizikai kényszer, vagyis külső erőszakban megnyilvánuló olyan hatalom, amely leküzdhetetlenül irányítja másnak elhatározását és cselekvését, amikor a tevést végző egyén a másnak akaratát végrehajtó eszközzé válik, vagy lelki kényszer, amely pedig fenyegetésben kell, hogy megnyilvánuljon, és ennek is olyannak kell lenni, amely a cselekvő saját vagy hozzátartozójának életét vagy testi épségét közvetlenül veszélyezteti, és másként, mint a bűncselekmény elkövetésével nem volt elhárítható. Az 1950. évi II. törvény szerint nem volt büntethető, aki a büntetett kényszer vagy fenyegetés hatása alatt követte el, ha helyzete őt képtelenné tette az akaratának megfelelő magatartásra, korlátozottság esetében pedig a büntetés korlátlan enyhítésére nyílt lehetőség [10. § (2), illetve (3) bekezdés]. Lényegében ez a megoldás érvényesült az 1961. évi V. törvényben (23. §), az 1978. évi IV. törvényben (26. §) és az új Btk.-ban is.

A kényszer és a fenyegetés a beszámítási képességre az akaratoképességen keresztül, külső körülmény hatására befolyást gyakorló körülmény. Mindkettőre jellemző, hogy a hatása alatt álló nem azt a magatartást tanúsítja, amit egyébként ezek hiányában kifejtene.

A kényszer fogalmát a törvény nem határozza meg, azt azonban a bírói gyakorlat a fizikai kényszerrel, az erőszakkal hozza összefüggésbe. Az erőszak eszerint valamely személyre közvetlenül ható olyan fizikai erő kifejtése, amely az ellenállást megtöri (BKv. 34. III. 1.) Megemlítendő, hogy a büntetőjogi felelősséget kizáró vagy korlátozó erőszak értelmezésénél ez az erőszakfogalom bír jelentőséggel. Különbség van ugyanis az erőszak és a törvény által más helyen használt erőszakos magatartás között. Ez utóbbi szerepel a hatósági eljárás megzavarása [279. § (1) bekezdés] és a garázdaság törvényi tényállásában [339. § (1) bekezdés], és ehhez kapcsolódik a törvény értelmező rendelkezése, amely szerint erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására [459. § (1) bekezdés 4. pont]. Vannak ellenben olyan bűncselekmények, amelyekben az erőszak elkövetési módként szerepel, mint például a szexuális erőszak [197. § (1) bekezdés a) pont] esetén. Ezeknél a bűncselekményeknél szintén az előbb említett erőszak-definíció bír jelentőséggel. A különbség tehát az erőszak és az erőszakos magatartás között az, hogy az erőszakos magatartás - bár szintén támadó jellegű, de - enyhébb fellépést jelent, és nem szükségképpen feltételezi a könnyű testi sértés okozását, ezért is kerülhet halmazatba a garázdaság vétsége a könnyű testi sértés vétségével. Az erőszakkal elkövetett bűncselekmények ellenben legtöbbször együtt járnak a könnyű testi sértés okozásával, ezért ezekkel a bűncselekményekkel halmazatban a könnyű testi sértés általában nem állapítható meg.

A fenyegetést a törvény értelmező rendelkezése határozza meg, eszerint a fenyegetés olyan súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen [459. § (1) bekezdés 7. pont]. A tárgyi oldalon a súlyos hátrány kilátásba helyezése olyan magatartás kilátásba helyezését jelenti, amely egyébként bűncselekménynek minősülne, ilyen például a testi sérelem okozásával való fenyegetés. De szintén ilyennek minősülhet a jogszerű magatartás kilátásba helyezése is, ha azt jogellenes cél elérése érdekében alkalmazzák. Ilyen lehet például a büntető vagy szabálysértési feljelentéssel, vagy különböző adatok nyilvánosságra hozatalával való fenyegetés, ha ezek a megfenyegetett személy vagyoni, egzisztenciális, családi kapcsolatait vagy becsületét érintik. Az alanyi oldalon a súlyos hátrány kilátásba helyezésének alkalmasnak kell lennie arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.

Mind a kényszer, mind a fenyegetés hatását tekintve lehet akaratot megtörő (vis absoluta), illetve akaratot hajlító (vis compulsiva).

Az akaratot megtörő kényszer vagy fenyegetés jellemzője, hogy a hatása alatt álló személy viszonylatában lehetetlenné teszi az akaratnak megfelelő magatartás tanúsítását, vagyis bénító jellegű. Ennek következménye az, hogy a hatása alatt cselekvő nem valósít meg bűncselekményt (bűnössége hiányában). Az ilyen személyt büntetendő cselekményéért az őt felhasználó fog közvetett tettesként felelősséggel tartozni [13. § (2) bekezdés].

Az akaratot hajlító kényszer vagy fenyegetés esetén az ellenállás alapvetően nem lehetetlen, azonban a hatása alatt álló mégis az akaratával ellentétes magatartást tanúsít végül. Ez a fajta kényszer vagy fenyegetés nem zárja ki a bűncselekmény megvalósulását, azonban - akárcsak a kóros elmeállapot esetén - itt is lehetőség van a büntetés korlátlan enyhítésére. Mivel pedig a bűncselekményi jelleget ezek az okok nem zárják ki, az akaratot hajlító kényszert vagy fenyegetést alkalmazó az ilyen befolyás alatt álló tettes bűncselekményének a valóságos felbujtója lesz [14. § (1) bekezdés]. A kényszer vagy fenyegetés hatása alatt álló tettes esetén azonban lehetőség van a büntetés korlátlan enyhítésére.

A tévedés

20. § (1) Nem büntethető az elkövető olyan tény miatt, amelyről az elkövetéskor nem tudott.

(2) Nem büntethető, aki a büntetendő cselekményt abban a téves feltevésben követi el, hogy az a társadalomra nem veszélyes, és erre a feltevésre alapos oka van.

(3) Nem zárja ki a büntethetőséget a tévedés, ha azt gondatlanság okozza, és e törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli.

ÍH 2015. 3. Okirattal való visszaélés vétsége

1.4. A tévedés

Tévedés esetén az elkövető tudatában a valóságtól eltérő képzet alakul ki, de ő azt valónak tartja, vagy nem is alakul ki képzele, nem tud valamiről. A tévedés a szándékosság tudati oldalát befolyásolja, annak a fogyatékossága. A Btk. a korábbi szabályozással megegyezően a tévedés két fajtájáról rendelkezik, a ténybeli tévedésről és a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedésről. Releváns a tévedés, ha olyan tényre vonatkozik, amit a szándékosságnak át kell fognia.

1. Ténybeli a tévedés akkor, ha a tényállászerű cselekményt megvalósító személy tudata az elkövetéskor nem fogta át a konkrét bűncselekmény törvényi tényállásának valamennyi tárgyi oldali ismérvét. A cselekményét úgy kell minősíteni, mintha ezek a tények fenn sem forogtak volna.

A szándékosság fogalmi ismérve, hogy az elkövető tudata átfogja a törvényi tényállás valamennyi elemét. Ha a törvényi tényállással kapcsolatosan valamely tény tekintetében az elkövető téved, akkor a tévedés a szándékos bűncselekmény miatti büntethetőséget kizárja. Lényeges az olyan tényre vonatkozó tévedés, mely ténynek a bűncselekmény megvalósulásában szerepe van. Ha a ténybeli tévedést gondatlanság okozza, és az adott bűncselekménynek nincs gondatlan bűnösséggel megvalósítható alakzata, akkor a ténybeli tévedés a büntethetőséget teljes egészében kizárja. Az orvvadászatnak (Btk. 245. §) például nincsen gondatlan alakzata, ezért ténybeli tévedés miatt nem büntethető az, aki vendégvadászként a vadászterület határaiba téved, és abban a tudatban végez vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenységet, hogy erre engedélye van az adott vadászterületen.

Nem alapozza meg a terhelt felmentését ténybeli tévedés címén, ha a segítségnyújtási kötelezettség körében a meggyőződést elmulasztja, és a körülményekből nincs alapos oka arra a feltételezésre, hogy a balesetben nem sérültek meg, nem szorulnak segítségre (Legf. Bír. Bfv. II. 221/2007/5. sz.). Ugyanezen törvényi tényállás kapcsán elfogadta a bíróság a ténybeli tévedésre hivatkozást, amikor erre a feltételezésre a terheltnek alapos oka volt, mert a balesetet követően a sértett felállt, integetve és szóban is jelezte, hogy nincs szüksége segítségre, majd továbbindult (BH 2005. 274.).

Ha a tévedést gondatlanság okozta, és van gondatlanul is elkövethető alakzata az adott bűncselekménynek, akkor a gondatlan cselekményben az elkövető felelősségét meg kell állapítani. Emberölés büntettének kísérlete helyett így gondatlanságból elkövetett, életveszélyt okozó testi sértésnek minősülhet az elkövető cselekménye (BH 1983. 142.).

Előfordulhat azonban, hogy a releváns tévedés ellenére is szándékos bűncselekményt kell megállapítani. Ha a tévedés miatt egy szándékos bűncselekményt nem lehet megállapítani, helyette elsődlegesen azt a szándékos bűncselekményt kell megállapítani, amely tényállási elemeit az elkövető megvalósította. A sértett életkorában való tévedés esetén így szexuális erőszak (Btk. 197. § (2) bekezdés) helyett szexuális visszaélésnek [Btk. 198. § (1) bekezdés] minősülhet az elkövető cselekménye, ha a tizenkettedik életévét még éppen be nem töltött sértett beleegyezésével végez szexuális cselekményt.

Ha az eredmény kivételével valamely minősítő körülményben téved az elkövető, a szándékos bűncselekmény alapesetéért, illetve a tudata által átfogott minősített esetért felel. Az emberölésnek különös kegyetlenséggel elkövetésként megállapítására nincs alap, ha a terhelt a sértett fejének a testéről való levágásakor abban a tudatban volt, hogy a sértett már halott. Az emberölés különös kegyetlenséggel való elkövetése megállapításának a feltétele ugyanis az is, hogy az elkövető tudata átfogja a tényállásszerű ölési cselekményének a különös kegyetlenségét, rendkívüli embertelenségét (BH 1999. 495.). A lopás sem minősül súlyosabban, ha az elkövető nem tudja, hogy védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra követte el a cselekményt [Btk. 370. § (3) bekezdés bb) pont].

A materiális bűncselekményeknél az eredményre is kiterjedő szándékkal cselekvő elkövető csak a cselekmény kísérletéért felel, ha az okozati összefüggés lényeges kérdésében téved, és valamely közreható ok, például a sértettnek egy nem ismert szervezeti rendellenessége miatt következett be az eredmény, mert ilyenkor az okozati összefüggéssel együtt az eredmény sem írható a terhére.

Az ítélezési gyakorlat a ténybeli tévedés körében bírálja el a személyben vagy tárgyban való tévedést, az elvétést.

Személyben vagy tárgyban való tévedésnél az elkövető más személyre vagy tárgyra kívánta irányítani cselekményét. Ha a passzív alany, illetve elkövetési tárgy meghatározott minőségének a tényállásszerűség szempontjából jelentősége van, akkor lényeges lehet a tévedés. A sértett személyéhez mint hivatalos személyhez fűződő súlyosabb jogkövetkezmények így nem alkalmazhatók, ha erről az elkövető nem tudott, de ez nem zárja ki, hogy az elkövetett cselekménytől függően hivatalos személy elleni erőszak büntette (Btk. 310. §) helyett cselekménye garázdaságnak (Btk. 339. §) és/vagy testi sértésnek (Btk. 164. §) minősüljön.

Az elvétésnél céltévesztés folytán az elkövető cselekménye más személynél realizálódik, mint akire az elkövető eredetileg irányította cselekményét. Ebben az esetben a célba vett személyre nézve a szándékos bűncselekmény kísérlete, míg a sérelmet szenvedettre nézve a megvalósult gondatlan bűncselekmény - annak büntetendőségétől függően - befejezett alakzata állapítható meg (BH 1992. 618.).

2. A bírói gyakorlat szerint az irreleváns tévedésnek több esete különböztethető meg, amikor a tévedés nem eredményez büntetendőséget kizáró okot.

a) Közömbös a ténybeli tévedés, ha olyan tényre vonatkozik, amelyet a szándékosságnak nem kell átfognia. A tényállási elemek lehetnek olyan részletkérdései, például a sértett személye, ami konkrétabb, mint, ami a tényállás diszpozíciójában szerepel. A sértett azonossága vagy különbözősége a folytatólagosság törvényi egységének a meghatározása szempontjából az elkövető tudatától független tárgyi ismérv, a cselekmény véghezviteli megatartásának időpontjában az elkövető tudatának azt nem kell átfognia. Annak sincs jelentősége, hogy az elkövető tudta-e, hogy a tulajdon, a birtok, a használat vagy egyéb jogosítvány tekintetében sértette vagy veszélyeztette-e a sértett(ek) érdekkörét. Az elkövető tudatától független tárgyi tényezőnek van meghatározó jelentősége így annak eldöntése szempontjából, hogy például a folytatólagosság tárgyi feltétele megvalósult-e, vagy bűnhalmazat megállapításának van-e helye. (45/2007 BK vélemény) Ennek megfelelően amennyiben az elkövető nem tudja, hogy melyik különös részi bűncselekményben meghatározott hazai vagy uniós intézmény támogatás-politikájának a sérelmére követi el a tényállásszerű cselekményét, javára a tévedés szabályai nem alkalmazhatók. A költségvetés sérelmére elkövetett bűncselekmények véghezviteli megatartásának kifejtése időpontjában az elkövető tudatának nem kell átfognia a sértett személyét, azt, hogy egy vagy több támogató támogatáspolitikáját sértette-e. A büntetőügyekben eljáró hatóságok nem is vizsgálják, hogy az elkövető tudata mindezt átfogta-e. A sértett objektív, az elkövető tudatától független kategória, ezért e körben a ténybeli tévedés szabályai nem alkalmazhatók. (BH 2009.169, EBH 2008.1854)

A személyben vagy tárgyban való tévedésnek akkor lehet jelentősége, ha annak valamilyen minősége külön kiemelt, például muzéális tárgy az elvett vagy megrongált dolog, vagy hivatalos személy a sértett, mert ezzel is tisztában kell lennie az elkövetőnek. Kizárja a büntetendőséget a tévedés akkor is, ha az elkövető abban a tévedésben valósítja meg a tényállásszerű elkövetési magatartást, hogy a cselekménynek nincs sértettje. Tévesen sajátjának gondolja például az elvett dolgot. Fordított irányú tévedésről akkor van szó, ha abban a tévedésben követi el a cselekményt, hogy az bűncselekmény, de ebben téved, mert valójában az elvétel a saját dolgára irányult. A vélt bűncselekmény azonban nem bűncselekmény.

b) Közömbös az okozati összefüggés lényegtelen kérdéseiben is a tévedés. Ha az elkövető igazoltan a sértett életének kioltására törekedett, és abban a tévedésben ássa el a súlyosan bántalmazott sértettet, hogy az már életét veszítette a kitartó bántalmazása következtében, lényegtelen a tévedése, ha halált valójában az elásás miatti fulladás okozza. Befejezett tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölésért felel az a szülő nő, aki gyermekét közvetlenül szülés után fojtogatja, majd a halottnak vélt újszülöttet egy műanyag zacskóba csomagolva a szemeteskukába dobja, de nem állapítható meg, hogy a sértett a fojtogatás vagy a nejlonzacskóba csomagolás okozta légúti elzáródás következtében halt-e meg. (BH1996.239)

A vegyes bűnösséggel is megvalósítható bűncselekményeknél a minősítő körülményt képező eredményben való tévedés közömbös, mert arra elegendő a gondatlanságnak kiterjednie.

Nem szolgálhat az elkövető javára az önhibából eredő ittas vagy bódult állapot okozta tévedés sem. Ha a cselekményt önhibából eredő és (a cselekmény következményeinek felismerésére képtelenné tevő) tudatzavart okozó ittas vagy bódult állapotban követik el, ez az elkövető javára figyelembe nem vehető, a cselekmény annak tárgyi oldalához képest minősülhet szándékos vagy gondatlan cselekménynek.

3. A cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedésnél a tévedésben lévő személy nincsen tisztában a cselekmény jogellenességével, illetve társadalmi helytelenítésével.

A társadalomra veszélyességben való tévedés tipikus esete a társadalomra veszélyességet kizáró okok fennállásának téves feltételezése, valamint a keretdiszpozíciót kitöltő igazgatási norma tartalmában való tévedés.

A társadalomra veszélyesség tudata akkor adott, ha az elkövető akár magatartásának jogilag tilalmazott volta, akár erkölcsstelen jellege, akár veszélyessége ismeretében hajtja végre cselekményét. A cselekmény társadalomra veszélyességének tudatát a cselekmény jogellenességének, erkölcsellenességének vagy egyébkénti társadalmi helytelenítésének tudata adhatja. Ha a tett erkölcsi elítélése sem igazolható a társadalom részéről, akkor is megállapítható, ha materiális vagy immateriális sérelmet, kárt, hátrányt, veszteséget okoz. A jogellenesség tudatánál nem feltétlenül kell tudni azt, hogy a cselekmény a büntető törvénykönyvből ütközik. Az elkövető felismeri magatartásának jogilag tilalmazott voltát, és elég, ha annyit tud, hogy valamilyen jogszabályt sért. Ha e feltételek mindegyike hiányzik, az elkövető ténylegesen nincs tudatában cselekménye társadalomra veszélyességének. Különösen gyakori ez az olyan büntetőjogilag tilalmazott magatartások esetében, melynek során az elkövető ténylegesen a kerettényállást kitöltő igazgatási szabályt szegi meg. Az igazgatási jellegű rendelkezések alapos ismerete általában csak az e jogszabályokkal rendszeresen vagy hivatalból foglalkozó személyek, illetőleg olyanok tekintetében várható el, akik egyéb okból az igazgatási rendelkezésekkel szabályozott területen fejtik ki rendszeres tevékenységüket. Am aki véletlenszerűen és csupán alkalmilag sérti meg az egyébként nehezen hozzáférhető, bonyolult igazgatási szabályokkal rendezett előírásokat, esetenként alapos okkal hivatkozhat cselekménye társadalomra veszélyességében való tévedésre (Legf. Bír. Bfv. II. 360/2007/5. sz.).

Természetkárosítás büntette miatt folyamatban volt büntetőeljárásban a Legfelsőbb Bíróság arra alapozta a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés megállapíthatóságát, hogy a terhelt a határ átlépéséhez kapcsolódó, általánosan ismert vagy a hatósági tájékoztatások alapján könnyen megismerhető jogi előírásoknál nehezebben felkutatható, megismerhető tilalmat sértett. A védett, fokozottan védett vagy nemzetközi szerződések oltalma alá tartozó növény- és állatfajok bonyolultan szabályozott, igen terjedelmes listájának felkutatása és megismerése bizonyos szakértelmet, több tekintetben jogi szaktudást feltételez, a vonatkozó jogszabályok és nemzetközi jogi aktusok keresése és egybevetése nem egyszerű, a tilalmi listák időről időre változnak, emiatt pontos tartalmukról az adott cselekmény idején célszerű mindig újjól tájékozódni (Legf. Bír. Bfv. II. 360/2007/5. sz.).

A társadalomra veszélyességben való tévedés megállapíthatósága az aktuális tudattartalom miatt személyfüggő, és idővel is változhat a megítélése, ha egy korábban kevésbé ismert szabály része lesz a köztudatnak. A társadalomra veszélyességben való tévedésre vonatkozó rendelkezés minden egyes esetben megkívánja a jogalkalmazótól a konkrét cselekmény értékelését. Hasonló tényállás mellett már nem fogadta el a társadalomra veszélyességben való tévedésre hivatkozást a bíróság amiatt, hogy annak elkövetője - sportvadászként - vadászott, külföldi vadászaton is gyakran részt vett, és ezért a vadászatra (mint foglalkozásra) vonatkozó szabályokat ismernie kellett (Legf. Bír. Bfv. III. 843/2008/5. sz.). Speciális szakértelemmel rendelkező személyek esetén a jogszabályok tartalmában és ehhez igazodóan a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés megállapítása körében fokozottabb követelményeket kell támasztani.

A szakirodalomban megjelenő jogi okfejtésre való hivatkozás a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítását önmagában nem eredményezheti. A tévedés megállapításának ugyanis elsőrendű feltétele az elkövetéskori tudattartalom vizsgálata. Ehhez képest a szakirodalomra mint a tévedést megalapozó körülményre hivatkozás minimális feltétele annak a valószínűsítése, hogy az elkövető a cselekménye előtt találkozott olyan szakirodalommal, amelyben foglaltakat értékelve az élet adott területén az általa is helyesnek ítélt magatartást kialakította. Speciális szaktudást szerezhet egy joghallgató, aki tanulmányai során azzal találkozik rendszeresen, hogy valamely életbeli (társadalmi) jelenségre a jogtudomány képviselői egymástól eltérő jogi, büntetőjogi választ adnak. Magának a jog oktatásának is az egyik legfontosabb eleme az, hogy - ellentétben a természettudományos válaszokkal - a jogi válasz soha nem kizárólagos, hanem mindig értékelés eredménye. Ennél fogva azonos jelenségek egymástól alapvetően eltérő kezelése és értékelése is lehetséges és ismeretes. A büntetőjogi tanulmányokat például végigkíséri az objektív és a szubjektív, vagy tett-, illetve tettes-központú megközelítés, amelyek eredménye látványosan eltér egymástól, szembeállítható egymással, és az ilyen eltérő kiindulópontú megközelítéseket rendszerint követik az eltérő megoldások között kialakuló kompromisszumos (közvetítő jellegű) megoldások. A büntetőjogi válasz tehát mindig értékelés eredménye. A tudományos válasz ismerete az olyan elkövető esetén, akivel szemben - a fentiek szerint - fokozottabb elvárások támaszthatóak, önmagában akkor sem alapozza meg a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítását, ha igazolja, hogy a cselekménye előtt körültekintően vizsgálta az elérhető szakirodalmat. További feltétel esetében, hogy a megismerhető vélemények lényege azonos legyen, tehát ne hagyjon kétséget az adott időszakban elfogadott (uralkodó) értékelés felől. Egységes értékelésről azonban az adott kérdés kapcsán ugyancsak nem lehet beszélni, hiszen a mindenki (elsősorban minden szakember) számára elérhető szakirodalomban egymással ellentétes, egymást kizáró értelmezések jelentek meg. A jogszabály tartalmában való tévedésre alapozott társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítását a jogalkalmazó szervek döntései, illetve tájékoztatása alapozhatja meg. Az uralkodó értelmezést rendszerint a közzétett jogalkalmazó gyakorlat közvetíti (Bfv. II. 13/2009/5. sz.).

A valótlan lakcímbeljelentéssel az intellektuális közokirat-hamisítás (vagy annak kísérlete) megvalósul, minthogy a bejelentés alapján létesült hatósági nyilvántartási adat és a kiállított közokirat (lakcímkártya) a lakóhely bizonyítására alkalmas. E bűncselekmény miatt azonban tévedés címén a terhelt felmentésének van helye, ha az önkormányzat jegyzője - aki a feladatkörében eljárva a bejelentett lakcím valóságának ellenőrzésére is köteles - annak ismeretében ad olyan felvilágosítást, miszerint a beköltözés előtti bejelentésnek nincs jogi akadálya, hogy tudja, a lakcím bejelentésére tényleges beköltözés nélkül kerül sor, egyben a bejelentkezés megtörténtét előmozdítja. Az adott ügyben azonban a jegyző maga sem tartotta - a helytelen jogszabály-értelmezés következtében - törvénysértőnek a terhelt bejelentkezését, így abból, hogy abban közreműködött, alappal következtethetett a terhelt annak jogszerűségére. Ugyanez irányadó kifejezett jogszabályi rendelkezés nélkül is a polgármesterre és az ügyintézőre; sem hivatalos, sem közfeladatot ellátó személy nem nyújthat szándékosan segítséget jogellenes magatartáshoz. A töretlen bírói gyakorlat szerint a társadalomra veszélyesség tudata alapvetően akkor hiányozhat, ha a terhelt olyan személytől vagy szervtől kap jogi tájékoztatást, akinek vagy amelynek a véleményében okkal, alappal bízhatott. A polgármester, a jegyző, illetve a jogi végzettségű ügyintéző pedig kétségtelenül ebbe a körbe tartozik. Emellett - miután a nem egyértelmű jogszabályi rendelkezést a terhelt ügyvédjé, az önkormányzat tisztviselői és ügyintézője is tévesen értelmezték - nem lett volna felróható a terheltnek az sem, ha saját maga tanulmányozza az irányadó jogszabályokat és azokat ő is akként értelmezi, ahogy azt a jogban járatos, illetve az ügy intézésére, valamint a jogszerűséget ellenőrizni hivatott személyek tették; a tévedés megállapíthatóságát ez is megalapozhatja. (BH2014.1)

Jelentősége lehet annak is, ha az elkövetőnek jogi vagy államigazgatási főiskolai végzettsége van, és így tudta, tudnia kellett a reá vonatkozó jogszabályok rendelkezéseit. Nem lehetett szó társadalomra veszélyességben való tévedésről, amikor az elkövető kezességét vállalt saját kötelezettségére, mert köztudott, hogy senki sem vállalhat kezességet saját kötelezettségére, illetve ez nem megengedett (Fővárosi Ítéltábla Bf. 5. 1017/2004/9. sz.).

A speciális szakértelmet igénylő felszámoló foglalkozású terheltnél még az sem alapozhatta meg a társadalomra veszélyességben való tévedést, hogy a tanúként kihallgatott felszámoló bíró szerint az úgynevezett keretfinanszírozás élő gyakorlat a felszámoló szervezetek körében. Az évek óta felszámolóval foglalkozó egyetemi végzettségű elkövető nem hivatkozhat arra, hogy nem ismerte a foglalkozásának gyakorlásához nélkülözhetetlen jogszabály rendelkezéseit, illetve a jogszabály alkalmazása során nélkülözhetetlen joggyakorlatot. A büntetőbíróság nem szentesíthet egy olyan gyakorlatot, amely a büntető törvénykönyv szabályaiba ütközik. Az a körülmény, hogy adott helyen és időben egyes gazdálkodó szervezetek - akár valamely állami szerv tudtával - büntetőjog-ellenes gyakorlatot folytatnak, önmagában nem legalizálja az ilyen gyakorlatot. E körülmény a büntetőügyekben eljáró hatóságoktól legfeljebb a társadalomra veszélyességben való tévedés körülméteknél vizsgálatát igényelheti (Legf. Bír. Bfv. II. 763/2008/6. sz.).

A társadalomra való veszélyesség tudatát a jogellenesség tudata, az erkölcsellenesség tudata, illetve a cselekmény veszélyességének a tudata közvetíti, ami szerény iskolázottságú személyeknél is megállapítható. Esetileg, alkalmilag, rokonnak, barátának ismerősnek pénzt kölcsönözni valóban társadalomra veszélytelen, nem jogellenes magatartás. Ezzel ellentétben megállapításra juthatunk, amikor a bíróság által megállapított tényállás szerint a pénzkölcsönzés rendszeres, az jelentős üzleti haszonnal jár, és ennek megfelelően bizonyos szervezetszervezetek alakul ki, amely a tartozások pontos kimutatásában, a behajtási technikák kidolgozásában, részletfizetés engedélyezésében stb. is megnyilvánul. Ez a tevékenység - legalábbis részben - a terheltek megélhetési forrása volt. Ebből egyértelműen következik, hogy e terheltek mindenképpen tudatában voltak annak, hogy tevékenységük egy üzleti vállalkozás fogalmának felel meg, amit különféle engedélyek (vállalkozói igazolvány) birtokában és csak az adóhatósághoz bejelentve lehet folytatni. Tisztában voltak tehát azzal, hogy magatartásukkal sértik a jogrendet. Ezen túl a százszázalékos havi kamatot figyelembe véve, ez a tőkének évente mintegy négyezerszeres megtérülését jelenti. Az efféle, uzsorakamatra történő pénzkölcsönzés - még a pénzügyi tevékenységre vonatkozó jogi szabályozás tételes ismerete nélkül is - az általános iskolát végzett terheltek által tudottan társadalmilag elítélt, tiltott tevékenység (Legf. Bír. Bfv. III. 1. 161/2001/4. sz.).

Nem fogadta el a társadalomra veszélyességben való tévedésre hivatkozást a bíróság annál az elkövetőnél, aki a rendőrségen dolgozó ismerőst (az I. r. vádlottat) kérte meg a gépjármű-nyilvántartás adataival kapcsolatban információ átadására, aki hatáskörét túllépve a kérését teljesítette is. A terhelt ugyanis erkölcstelen indítatásból, nem a hivatalos ügyintézési módot választotta, hanem a hivatalos személyként eljáró ismerőst kérte meg, miáltal lehetővé vált számára, hogy költség- és illetékmentesen jusson a szükséges információhoz. Nem tekinthető szabályos hivatali ügyintézésnek a jó ismerősök, barátok, esetleg hozzátartozók telefonon történő felhívása, amikor a hivatalos ügyintézés megkerülésével történik az információ megszerzése (Debreceni Ítéltábla Bf. 839/2011/10. sz.).

Társadalomra veszélyességben való tévedés jogcímén mentette fel a Legfelsőbb Bíróság a terheltet a sikkasztás vádjától, aki egy kft. alkalmazottjaként és az érintett bank ügyfeleként úgy járt el, ahogy az adott helyzetben elvárható, ahogy az a mindennapi életben szokásos. Alapos okkal feltételezte, hogy a banki alkalmazott II. r. terhelt ismeri és alkalmazza a hivatásszerűen gyakorolt tevékenységére vonatkozó alapvető szabályokat, amikor őt egy pár perccel korábban már megtörtént átutalás visszarendezésére kérte fel (Legf. Bír. Bfv. II. 797/2007/5. sz.).

A társadalomra veszélyességben tévedés sem zárja ki a büntethetőséget, ha azt gondatlanság okozta, és a törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendeli.

A társadalomra veszélyességben való tévedés éplélektani kategória, ezért önmagában a terhelt beszámítási képességének mértéke és a hivatkozott büntethetőséget kizáró ok között összefüggés nincs. A társadalomra veszélyességben tévedés ezért nem következik a terhelt beszámítási képességének korlátozott - és nem kizárt - voltából. (BH 2015.92.1)

Több mint 2000 rendbeli csalás megállapítása esetén a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítását nem alapozza meg azon körülmény, hogy az évek során a hatóságok részéről több eljárást megszüntető határozat is született, melyben az eljáró hatóságok akként foglaltak állást, hogy a terhelt a cégei által végzett tevékenységével nem valósított meg bűncselekményt, illetve szabálysértést. A megszüntető határozatot hozó hatóságok ugyanis nem voltak abban a helyzetben, hogy a terhelt tevékenységének egészét átlássák és azt összességében megítéljék. (Kúria Bfv. II. 564/2014/7)

A jogi tévedést külön nem szabályozza a törvény, azt a társadalomra veszélyességben való tévedés keretein belül kell elbírálni, ha a jogismeret hiánya idézi elő azt a téves következtetést, hogy az adott cselekmény nem veszélyes a társadalomra. A Csemegi-kódex 81. §-a még kifejezetten tartalmazta azt a rendelkezést, hogy A büntetőtörvény nem tudása vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki. Ez a szabály már akkor is a büntető törvénykönyvre vonatkozott, és előfordulhatott, hogy bebizonyította a terhelt, hogy a vonatkozó magánjogi vagy egyéb törvényt nem ismerte, ami őt mentesíthette, ha lényeges a körülmény, amelyre nemtudása vonatkozott.

A büntetőjogban való tévedés jelenleg irreleváns. A jogi tévedésnél az elkövető nem a kifejtett magatartásának jogellenességében, hanem cselekménye jogi értékelésében téved, aminek a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége. Ha az elkövető abban a hitben követte el cselekményét, hogy az legfeljebb szabálysértés, holott bűncselekmény, tévedésének nincs jelentősége. Ez különösen a szabálysértési törvényből a büntető törvénykönyvre kerülő új tényállásoknál merülhet fel. A korábban jogosulatlan vadászat szabálysértéseként tilalmazott magatartás orvvadászatként (Btk. 245. §) a Btk.-ba emelése nem változtat azon, hogy az elkövető a cselekmény társadalomra veszélyességéről tudott, legfeljebb a konkrét jogi értékelésével kapcsolatban lehetett tévedésben, ami viszont a büntetőjogi felelőssége alól nem mentesíti.

Társadalomra veszélyességben való tévedést megalapozhatja a bűncselekmény különös részi szabályozását tartalommal kitöltő igazgatási szabályok alapján eljáró hatóságok határozata is. Társadalomra veszélyességben való tévedés címén az adócsalás (jelenleg már költségvetési csalás, Btk. 396. §) büntette alól felmentésnek lehet helye, ha az elkövető az adójogszabályok tekintetében téved, és erre az adóhatóság határozatára alapítottan alapos oka van. A büntetőjogi felelősséget érintő lényeges tényeket a közigazgatási szervek határozatától függetlenül a büntető bíróság önállóan állapítja meg, de annak, hogy az adott ügyben a másodfokú adóhatóság arra az álláspontra helyezkedett, miszerint a konkrét adójogviszony következtében a terheltnek adófizetési kötelezettsége nem keletkezett, a terhelti tévedés szempontjából jelentősége van. Az adózótól ugyanis a jogkövető magatartás megkívánható, az viszont - különösen büntetőjogi következmények terhe mellett - nem várható el, hogy egy konkrét adózási kérdésben, amelynek megítélésében az adóhatóság is bizonytalan, a saját érdekeivel ellentétesen cselekedjék (BH 2004. 311., EBH 2003. 931.).

Társadalomra veszélyességben való tévedés kizárólag az elkövetéskor fennálló tévedés tekintetében releváns. A terheltnek az adócsalás (jelenleg már költségvetési csalás) befejezése után elvégzett önellenzéssel, illetve az ezzel összefüggésben eszközölt pótlólagos adóbefizetésekhez fűződő téves feltevései - legyenek azok akár ténybeli, akár jogszabály-értelmezési tévedések - közömbösek, irrelevánsak a már befejezett bűncselekményben való bűnösségének megítélésében. Az a körülmény tehát, hogy az elkövető a tett befejezése utáni államigazgatási eljárás során a bűncselekményével okozott következmény megváltoztatására törekszik, bűnössége megítélésében közömbös (BH 2007. 399.).

A korábban löfegyvernek nem minősülő és engedélyhez nem kötött Flobert pisztolyok jogszabály által előírt engedélyeztetésének elmulasztása nem von maga után tévedés címén büntethetőséget kizáró okot azért, mert a tartója a fegyver használhatatlanságára hivatkozik. A fegyvertartásra vonatkozó törvényi szabályok rendelkezéseivel kapcsolatos jogszabályváltozás megfelelő nyilvánosságot kapott. A Kúria megállapította azt is, hogy a büntető törvénykönyv azért rendeli büntetni - többek között - a löfegyverrel visszaélés bűncselekményét, mert a löfegyverek birtoklása személyek és közösségek testi épségének, vagy egyenesen életének veszélyeztetettségét jelenti. Jelen tényállásbeli elkövetés azon sajátossága, hogy a terhelt az elkövetési tárgyakat a lakásán tárolta, megteremtette más személy számára a megszerzés nemkívánatos esélyét. Ezt meghaladóan azt a veszélyt is magában hordozta, hogy jogellenes birtoklason túl bármikor jogellenesen más vagy mások testi épsége elleni felhasználásáról döntsön. Ilyen körülmények között a társadalomra veszélyesség hiánya, illetve a társadalomra veszélyesség tudatának hiánya fel sem merülhet. (Kúria Bhar. II. 118/2014/11)

A ténybeli tévedésnél az elkövető valamely tény nem ismer, míg a társadalomra veszélyességben való tévedésnél azokat ismeri, csak azokból téves következtetést von le a cselekmények társadalmi megítélését illetően. A vélt jogos védelmi helyzetet a bírói gyakorlat egységesen a tévedés szabályai szerint bírálja el. Vélt jogos védelmi helyzetről akkor van szó, ha az elkövető az ellene színteg vagy nem is irányzott támadást vagy közvetlen fenyegetést komolynak, illetve létezőnek véli, és a feltételezett támadás objektív jellegének megfelelően védekezik (BJD 4673.). Itt a két tévedési alaptípus egymással kölcsönhatásban van, mert a lényeges ténybeli tévedés a társadalomra veszélyesség tudatát is befolyásolhatja, mert az elkövető a ténybeli tévedés következtében az egész cselekmény jellegét tévesen értékeli. A jogos védelmi helyzet téves feltételezése az, hogy valakit ért-e támadás ténykérdés, ebből pedig az következik, hogy a ténybeli tévedés körében bírálendő el, de ismert olyan döntés is, amely a társadalomra veszélyességben való tévedés körében utalt rá (BH 1983. 261.).

A vélt jogos védelem szabályai szerint mentette fel a bíróság az elkövetőt, aki az éjjel a lakásába bemászó, majd a riasztó hangjára az ablakon keresztül távozni készülő betörőt leszúrta annak halálát okozva, mert az adott elkövetési körülmények között nem volt tőle elvárható, hogy higgadt, körültekintő magatartást tanúsítson. A bűncselekmény megvalósulásakor intenzív szorongást élt át, nagyfokú ijedtsége és fenyegetettség érzése hatására tévesen mérte fel a körülményeket, azaz cselekménye kifejtésekor téves feltevésben volt a személye ellen irányuló közvetlen fenyegetést és támadást illetően, ezért a putatív (vélt) jogos védelem szabályait alkalmazta a bíróság (Debreceni Ítélőtábla Bf. II. 602/2006/5. sz.). Ez a büntetőügy is jelzi azonban, hogy a tévedés szabályait konkrét személyek feltárt tudattartalma mellett az aktuális jogszabályi környezetben szükséges vizsgálni, így nem kerülhető el a jogos védelem megváltozott szabályaira történő utalás sem. Ezen új szabályok mellett sem lehet szó támadásról, ha a személy elleni vagy a lakásba történő jogtalan behatolás útján megvalósult támadás szándékával az elkövető felhagy, és a helyszínről megkezdje a távozását. A Btk. 22. § (2) bekezdésében felállított törvényi védelem csak jogtalan támadás esetén alkalmazható, a már menekülő korábbi támadóra nem.

A vélt jogos védelem szabályainál is irányadó azonban a Btk. 20. § (3) bekezdése, mely szerint a tévedés nem zárja ki a büntethetőséget, ha gondatlanság okozza, és a törvény a gondatlanságból eredő elkövetést is bünteti. Ebben az esetben az elkövető a törvényi tényállás tárgyi oldalát átfogó egyenes szándékkal elkövetett cselekmény esetén is az adott bűncselekmény gondatlan alakzatáért tartozik büntetőjogi felelősséggel. Az elkövető cselekménye így például szándékos testi sértés helyett gondatlan testi sértésnek minősül (Bfv. III. 359/2010/5. sz., BH 1997. 427.).

Nem kizárt a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítása a tudatos gondatlansággal megvalósuló bűncselekményeknél sem, mert itt az elkövető tudata átlátja azokat a gondossági követelményeket, amelyeknek megfelelően el kellene járnia, és az eredmény bekövetkezésének lehetőségét is előre láthatja, ami feltételezi a társadalomra veszélyesség tudatának a lehetőségét is. Nem tudatos gondatlanság esetén viszont hiányzik a társadalomra veszélyesség tudata, mert a cselekménynek nincs sem értelmi, sem érzelmi oldala. Azt mindig a konkrét elkövetőnél kell eldönteni, hogy az objektíve előrelátható és ennek megfelelően elkerülhető eredményt láthatta-e előre, és lett volna-e lehetősége azt elkerülni, ha a tőle elvárható figyelmet és körültekintést fejt ki. Az objektív előreláthatóság miatt a társadalomra veszélyesség tudatának a lehetősége mindig fennáll.

A jogos védelem

21. § Nem büntetendő annak a cselekménye, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.

1.5. A jogos védelem

1. A jogos védelem jogintézményének indokait kutatva visszanyúlhatunk a jog keletkezésének, kialakulásának időszakához. E jogintézmény alap gondolata az ember veleszületett jogaként már a legrégibb jogokban is érvényesült.

A római jogban megfogalmazást nyert a *vim vi repellere cuique licet* elve, vagyis hogy az erőszakot szabad erőszakkal visszaverni.

A természetjogi felfogás szerint a jogos védelem az ember veleszületett joga. Álláspontjuk a római jogban fellelhető, fent idézett elv folytatása. Cicero kifejezését használva: *non scripta sed nata lex*, azaz nem írott, hanem az emberrel veleszületett törvény.

A Code pénal az ember élete és testi épsége elleni bűncselekmények körében szabályozza a jogos védelmet. Meghatározott feltételek mellett engedi meg az egyén testi épsége és vagyona elleni támadásokkal szembeni védekezést.

Az angol bírói gyakorlat általában felony - főben járó bűncselekmény - esetén, ezzel szemben fellépve engedi meg a jogos védelmet (például emberölés, erőszakos közöszlész).

Szlemenics és Vuchetich a XIX. század első felének két kiváló magyar büntetőjogásza, a jogos védelem elméletét Feuerbach nyomán építi fel; mindkettő ősjognak tekinti a védelmet, melyről a társadalomba lépett ember lemondott, de a mely, ha az állam segítsége hiányzik, feléled.

2. A büntetőjogi hagyományainkat követő Btk. a jogtalan támadás elhárításához szükséges cselekmény elkövetőjének a büntethetőségét - tekintettel a magatartás társadalomra veszélyességének hiányára - kizárja. Mindemellett figyelemmel kell lenni az Alaptörvényre, mely Alap a II. cikkében deklarálja, hogy: Minden embernek joga van az élethez..., illetve a IV. cikk (1) bekezdésében, hogy: Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz.

Az Alaptörvény V. cikke a jogos védelem formális- és egyben tartalmi alapját megteremtve kimondja, hogy Mindenkinek joga van törvényben meghatározottak szerint a személye, illetve a tulajdona ellen intézett vagy az ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához. A jogos védelem abból meríti megengedetttségét, hogy a jogosan védekező jogtalan emberi támadást hárít el, azaz a jog áll szemben a jogtallal. A jogos védelem gyakorlása segítség a társadalomnak, az államnak és a megtámadottnak, tehát elismerést érdemlő magatartás. Az ilyen - jogos védelmi helyzetben megvalósuló - cselekménnyel okozott jogtárgy-sértés esetén a tényállásszerűség csupán látszólagos, mivel hiányzik a bűncselekmény lényegi eleme, a társadalomra veszélyesség.

A Btk. indokolása utal arra, hogy a jogalkotó azt tekintette kriminálpolitikai kiindulópontnak a jogos védelem megfogalmazásánál, hogy a jogtalan támadás elhárításának kockázatát a jogtalan támadónak kell viselnie, és a megtámadott elhárító cselekményét méltányosan kell megítélni. A jogos védelem kriminálpolitikai céljának hangsúlyosabb előtérbe állítása érdekében a Btk. kifejezetten megengedi a saját vagy más személye vagy javai ellen irányuló, esetleges jövőbeli támadás megelőzését szolgáló védelmi cselekményeket.

3. A Btk. megelőző jogos védelmet szabályozó 21. §-a szerint:

„Nem büntetendő annak a cselekménye, aki a saját, illetve a mások személye vagy javai elleni jogtalan támadás megelőzése céljából telepített, az élet kioltására nem alkalmas védelmi eszközzel a jogtalan támadónak sérelmet okoz, feltéve, hogy a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.”

A jogos védelemre vonatkozó szabályokon már a korábbi Btk.-t módosító 2009. évi LXXX. törvény 4. és 5. § jelentős tartalmi módosítást hajtottak végre, illetve beiktatásra került az úgynevezett megelőző jogos védelem (a továbbiakban: megelőző jogos védelem). A szóban forgó változások 2009. augusztus 20-án léptek hatályba. Az új Btk. részben túllépett a korábbi Btk. korszerűsített rendelkezéseire is. Amint azt a Btk. 21. §-ának rendelkezéséből látjuk, a megelőző jogos védelem akkor zárja ki a cselekmény büntetendőségét, ha olyan jogtalan támadás megelőzésére irányul, amely a jövőben a védekező vagy más személye vagy javai ellen következhet be.

A megelőző jogos védelem körében tehát csak (a saját, illetve mások) személye és/vagy javaik elleni jogtalan támadás megelőzéséhez szükséges védelmi eszköz telepíthető (például farkasverem, medvecsapda, idomított házörző állat). A jogos védelem kriminálpolitikai céljainak érvényre juttatását elősegítendő új, előrehozott megelőző jogos védelem lényege, hogy a jövőben esetleg bekövetkező bűnelkövetés kockázatát a majdani jogtalan támadó viseli. A védekező, illetőleg más személye vagy javai elleni esetleges, majdani támadás megelőzése érdekében - a visszaélések elkerülése érdekében megfelelő garanciák mellett - védelmi eszköz alkalmazható.

Ami a jogtalan támadóra telepített kockázatot illeti, el kell ismerni, valóban adott. Osztom azonban azt a jogalkotói vélekedést (a Btk. indokolása), hogy a jövőbeni bűnelkövetés kockázatát nem kizárólag a majdani jogtalan támadó viseli. Részben: a védekező - hacsak nem jövőbe látó - legfeljebb csak feltételezheti, de biztos soha nem lehet benne, hogy ki lesz majd a jogtalan támadó. Másrészt: az előzőre és a szigorú garanciális szabályokra is tekintettel az vélelmezhető, hogy a (jogosan) védekező is viseli a kockázatot. Éspedig nem is akármilyen súlyút. Elég azokra a kritériumokra utalni, melyekkel a Btk. meghatározza milyen - megelőző - védelmi eszköz telepíthető. Csak olyan, ami:

az élet kioltására nem alkalmas,

a jogtalan támadónak okoz sérelmet,

a védekező mindent megtett, ami az adott helyzetben elvárható annak érdekében, hogy az általa telepített védelmi eszköz ne okozzon sérelmet.

ad. a) Objektív, kimentést nem tűrő kritérium. Óriási rizikófaktorot jelent a megelőző védelmi eszköz telepítője számára, hogy az élet kioltásának vagy megmaradásának nincs közös nevezője. Természetesen rengeteg olyan védelmi eszköz van, amelyek nem okoznak sérülést (erős ajtó, hevederzár, rácsok stb.), de jelen törvényhely megengedi a csak sérülést okozó megelőző védelmi eszköz telepítését. Márpedig más okozhatja például a halálát a hat éves paradicsomot lopó gyerekek és más a 120 kilós kazánfűtőnek; ha villamos árammal védekeznek, a villanszerelőnek, illetve a szívritmus-szabályozót viselő postai kézbesítőnek etc., etc. A jelenlegi szabályozást megelőző - prohibíciós - időszak ilyen jellegű ügyeiben is felmerült az eszköz alkalmazójának igazságügyi elmeszakértői vizsgálata. Az előírt feltételek melletti megengedettség időszakában is - vélhetően - szükség lesz az ilyen vizsgálatokra.

ad. b) Objektív, kimentést nem tűrő kritérium. Valószínűségszámítással bizonyítható, hogy a nagy számok törvénye alapján a védelmi eszköz inkább okoz sérelmet véltlen, mint jogtalanul támadó személynek. Ezt a rizikót is vállalnia kell a megelőző védelmi eszköz telepítőjének.

ad. c) Bírói mérlegelés alá eső kategória. Az elvárhatóság szintje egyénenként változó, nagy szóródást mutathat. Előfordulhat, hogy éppen e szint alacsony küszöbértéke miatt menekülhet a felelősségre vonás elől az elkövető. Például az egyébként különösebben nem veszélyes eszköz telepítésével védekező, elhagyott tanyasi környezetben élő 75 éves - mozgásában nagy fokban korlátozott - elkövető nem tud azonnali segítséget nyújtani annak a betörőnek, aki a figyelmeztető, falon elhelyezett, veszélyre utaló jelzést nem látva, saját figyelmetlensége folytán megbotlik a bejárati ajtó elé helyezett, a földre leásott, a földfelszín fölé 15 cm magasságig emelkedő, vízszintesen egy méter széles fémlapban, és beleesve a bejárati ajtó portálluvegébe elvágja combi artériáját, majd öt percen belül elvérzik. Segélykiáltásaira a jární is alig tudó, ajtóhoz botorkáló elkövető érdemben nem tud reagálni. A fémlapot egyébként az óvodáskorú gyermekek és az idős elkövető - ha lassan is, de - gond nélkül át tudja lépni.

Időszerűvé válásakor a megelőző jogos védelemről szóló jogegységi aktus kiemelkedő jelentőségéhez, szükségességéhez kétség sem fér. Addig is, a sérelem elkerülése érdekében megtett - az elvárhatóságnak megfelelő - óvintézkedések (veszélyre figyelmeztető jelzések stb.) ellenére bekövetkező halálos eredmény miatt az elkövető - remélhetőleg - luxuriózus bűnössége lesz megállapítható.

22. § (1) Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.

(2) A jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha

a) azt személy ellen

aa) éjjel,

ab) fegyveresen,

ac) felfegyverkezve vagy

ad) csoportosan

követik el,

b) az a lakásba

ba) éjjel,

- bb) fegyveresen,
- bc) felfegyverkezve vagy
- bd) csoportosan

történő jogtalan behatolás, vagy

- c) az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás.

(3) Nem büntethető, aki az elhárítás szükséges mértékét ijedtségből vagy menthető felindulásból lépi túl.

(4) A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.

4. A Btk. jogos védelmet szabályozó 22. § (1) bekezdése szerint:

„Nem büntetendő az a cselekmény, amely a saját, illetve más vagy mások személye, javai vagy a közérdek ellen intézett, illetve ezeket közvetlenül fenyegető jogtalan támadás elhárításához szükséges.”

A jogos védelem értelmezése kapcsán a következő kérdéseket vizsgáljuk meg:

mi a jogtalan támadás;

mikor jogos a jogtalan támadás elhárításához szükséges (védekező) cselekmény;

a túllépés értékelésének feltételei.

4.1. A jogtalan támadást értelmezve megállapíthatjuk, hogy a jogos védelem intézménye kizárólag olyan támadások elhárítását szolgálja, amelyek embertől erednek. A gyakorlat és a jogirodalom egységes abban, hogy fogalmilag a támadás csak aktív emberi magatartással valósítható meg. Végszükségként értékelendő az állat támadása és a természeti erők hatására vagy az emberi mulasztás által kialakult veszélyhelyzet.

Nem értek egyet azzal az irodalomban fellelhető nézettel, hogy jogos védelmi helyzetet mulasztás is keletkeztethet. Azon egyszerű oknál fogva, hogy a mulasztás nem azonos a passzív magatartással. Ha valaki nem csinál semmit - passzív magatartást tanúsít -, tévedés azt gondolni, hogy egyúttal büntetőjogi értelemben is mulaszthat. (Részletesebben lásd a mulasztás elemzésénél.)

A mulasztás jogos védelmi helyzet keletkeztetésre alkalmasságára szokás citálni például a Bíróság (Legf. Bír. Bf. III. 1970/1996. sz.) ítéletét. A rövidített irányadó tényállás: 1994. december 9. napjáig az I. r. és a II. r. vádlottat öt orosz állampolgárságú személy a lakásban fogva tartotta, és hátrattett kézzel egymáshoz bilincseltek őket. Ezen a napon az öt orosz állampolgárságú személy közül négyen eltávoztak a lakásból, egyedül B. V. maradt a lakásban az összebilincselte vádlottakra vigyázva. B. V. fegyverrel is rendelkezett, és a televíziót nézte, amikor az összebilincselte vádlottak az őrzőjük engedélyével kimentek a WC-re, ahol az I. r. vádlottnak sikerült a rajta levő bilincset meglazítani és azt a kezéről lehúzni. A vádlottak megtámadták B. V.-t (fejét ütlegelték, többször megsúrták), majd elmenekültek a lakásból. B. V. a helyszínen meghalt. Halálát a fejét ért durva, repesztett jellegű fejbőrsérülések, a tüdősérülés okozta belső vérvesztés és a traumás sokk okozta. Az elsőfokú bíróság a vádlottakat emberölésben mondta ki bűnösnek, míg az LB jogos védelem címén felmentette őket. A Bíróság felmentő ítéletével egyetérték. Álláspontom szerint azonban a helyes döntést helytelen indokolással támasztotta alá a jogerős - felmentő - ítéletet meghozó tanács.

Röviden az indokolásból: A Bíróságnak mindenekelőtt azt kellett tisztáznia a jogos védelmi helyzet megállapításához, hogy a vádlottak részéről kifejtett védekező magatartás során ténylegesen fennállt-e a törvényalkotó által megkívánt jogtalan támadás, figyelemmel arra, hogy a tényállás szerint a vádlottak által elkövetett cselekmény megkezdésekor az őrzőjük a televíziót nézve passzív magatartást tanúsított. Az ítélezési gyakorlat szerint ugyanis a jogos védelmi helyzet megállapításának csak támadással, azaz erő kifejtéssel szemben van helye, amelyen aktív magatartás értendő. [Eddig egyetérték az indokolással - B. B.] Lássuk azonban tovább: így a támadás fogalma további értelmezésre szorul. Ezzel összefüggésben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a támadás fogalmát az eddigieknél szélesebb körben kell értelmezni, és nem hagyható figyelmen kívül a Legfelsőbb Bíróság 15. számú irányelvében írt azon követelmény sem, hogy az adott ügyben a történések egész folyamatát figyelembe véve, a cselekménysor összefüggő vizsgálata alapján ítéltető csak meg, hogy a cselekmény véghezvitelének időpontjában a jogos védelmi helyzet fennállt-e. Ha ugyanis a sértett vagy a sértettek részéről megnyilvánuló passzív magatartás olyan jogtalan állapot további fenntartását célozza, amelynek létesítése bűncselekmény, és ez a passzív magatartás lényegében a sértettek részéről a már elkövetett bűncselekménynek a további folytatását célozza, még akkor is jogtalan támadásnak minősül, ha az elhárítás pillanatában ez nem párosul aktív támadó magatartással. Ezért a bűncselekmény folytán kialakított állapotot megváltoztató magatartás jogellenesnek nem tekinthető, mivel a jogsértést okozó erő kifejtés még tart, mert passzív magatartás mellett is a jogi tárgy további veszélyhelyzetnek van kitéve. Mindezek alapján a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a vádlottak a cselekmény elkövetésekor az őrzők által megvalósított bűncselekmény következményeként olyan közvetlenül fenyegető jogtalan támadás alatt álltak, mely más módon elhárítható nem volt.

Mint jeleztem, az indokolásnak csak egy részét közöltem, de állítom, hogy a teljes - közzétett - szöveg sehol sem tartalmazza azt a kifejezést (ragozott formában sem), hogy mulasztás. A Bíróság mindvégig - teljesen korrekt módon és nem véletlenül - passzív magatartásról beszél, és nem mulasztásról. Röviden: számomra világos (abból, amit közzétettek), hogy a jogerős döntést hozó ítészek legalább tisztában voltak azzal - nem úgy, mint például az ezen ítéletre hivatkozók -, hogy a büntetőjog egyik alapvető dogmatikai szabálya: a passzív magatartás még nem mulasztás. Vagyis azzal, hogy a büntetőjogi értelemben vett mulasztás nem azonos a pusztán semmittevéssel, a passzivitással. Itt nem részletezve korábban magunk is kifejtettük az egyébként a büntetőjog-tudományban és ítélkezési gyakorlatban igen hosszú ideje uralkodó nézetet, hogy a mulasztás több, mint a passzív magatartás. A mulasztás büntetőjogi értelemben véve lehetséges cselekvés (ontológiai összetevő) - kötelességgel ellensúlyozható (normatív összetevő) nem tévesztése. A mulasztás tárgyalásánál utalok arra, hogy a mulasztást normatív szempontból milyen kötelességszegések alapozhatják meg. Érthetetlen számomra, hogy e kötelességek közül vajon melyik terhelte volna a megölt B. V.-t, aki emberrablásban közreműködött. Az emberrablás elkövetőit - jellemzően - nem terheli semmiféle arra irányuló (a mulasztást megalapozó) kötelezettség, hogy áldozataikat elengedjék stb. Tehát B. V. - a kétségkívül jogellenes állapot (nem idézem most ide az emberrablás tényállását) ellenére, mivel ennek az állapotnak a megszüntetésére nem kötelezett (legfeljebb büntetőjogi felelősséggel tartozik) - büntetőjogi értelemben nem mulaszkodhatott, hanem passzív magatartást tanúsított.

Problémát abban látok, hogy az LB a 15. sz. irányelvre hivatkozva úgy ítélte meg, hogy a támadás fogalmát az eddigieknél szélesebb körben kell értelmezni. Ennek az értelmezésnek a mentén pedig elmagyarázza, hogy a támadás pusztán nem tevésség is lehet. Teszi mindezt azért, hogy a vádlottak felmenthetőek legyenek. Nem derül ki sehonnán, hogy a döntést hozók fejében megfordult-e annak a lehetősége, hogy B. V. magatartását ne a semmit sem tevő ember támadásának, hanem az adott helyzetet jogtalan támadással közvetlenül fenyegető szituációként értelmezzék. A támadást (ami intézett) nem lehet olyan tágan értelmezni, hogy: nem teszünk semmit (jó: nézzük a TV-t). A jogtalan támadással közvetlenül fenyegetettséget - mint kategóriát - pedig meg sem kellett volna erőszkölni a bíróságnak. Vajon nem lett volna-e életszerűbb és persze dogmatikailag is korrekten ezt a kategóriát - ha már tágan akartak értelmezni - használni a passzív támadás helyett??? Abban a jogtalan helyzetben, ami kialakult, majd B. V. közreműködésével is fenntartatott, vajon mi akadályozhatta volna meg a készenléletben lévő, jóllehet éppen semmit sem tevő B. V.-t, hogy a nála lévő fegyverrel tényleg támadja a fogvatartottakat, ha azok ügyetlenek, és fogvatartójuk észreveszi, mire készülnek. B. V. jelenléte olyan szituációt teremtett, amelyben a fogvatartottak - joggal - a személyüket közvetlenül fenyegető támadástól tarthattak. Abban a helyzetben, amiben a jogtalan támadás bekövetkezése közvetlenül fenyeget, már beszélhetünk - akár - passzív magatartásról is (persze ekkor sem mulasztásról), a támadás pedig megmarad fogalmilag annak, ami.

Ugyancsak több szerző hozza elő a jogtalan támadás mulasztás általi megvalósíthatóságára, a mulasztásos támadásra például annak az anyának az esetét, aki a csecsemőjét nem látja el, hosszú időn át nem gondozza (mulaszt), és ebben a szituációban valaki erőszakkal vagy fenyegetéssel őt a csecsemő ellátására kényszeríti. Álláspontom szerint - az ilyen és hasonló mulasztásos példákban felhozott esetekre is vonatkoztatva - a jogos védelem jogtalanság áll szemben a joggal paradigmáját tiszteltetben tartva, úgy a jogtalan támadás kiterjesztő értelemben vett fogalmának alkalmazása mint a mulasztásos támadás jogos védelmi helyzetet előidéző szerepének elismerése szükségtelen. Az anya példájában kétségkívül büntetőjogi értelemben vett mulasztásról (és nem pusztán passzív magatartás tanúsításáról) van szó. Ez a mulasztás azonban pontosan annak a helyzetnek az oka, ami a törvényből eredeztethetően nem más, mint a jogtalan támadást közvetlenül megelőző, azzal fenyegető - a jogos védelmet megengedő - helyzet. Az anyával szembeni - jogos védelmi helyzetben való - fellépésre ennek a helyzetnek a bekövetkezése ad közvetlenül alapot. Ebben a helyzetben ugyanis fennáll a csecsemő életének, testi épségének, egészségének az ellátatlansága következtében kialakuló közvetlen veszélye, ami a beavatkozást indokolhatja. Annak belátása, hogy a kauzális folyamatban ezt a helyzetet (hasonlóan más ilyen esetekhez) a mulasztás váltotta ki, nem aggályos. Azonban a jogos védelmi helyzetet megalapozó támadással közvetlenül fenyegető helyzetet nem tekintem mulasztásos jogtalan támadásnak, mert a támadást mulasztással elkövethetőnek nem tartom.

A jogos védelmi helyzetet az a támadás keletkezteti, amely büntetőjogi értelemben véve jogtalan. Így csak az a támadás értékelhető jogtalanul ebben a körben, amely kimeríti valamely bűncselekmény (például testi sértés) törvényi tényállását. A büntetőjogi értelemben vett jogtalanság alóli kivétel, amikor a támadás szabálysértésnek minősül, és az adott cselekménynek bűncselekményi (például lopás, lásd: Btk. 370. §) és szabálysértési [például tulajdon elleni szabálysértés, lásd: 2012. évi II. törvény 177. § (1) bekezdés a) pont] alakzata is van. Ebben az esetben a szabálysértési cselekmény is jogos védelmi helyzetet keletkeztet.

A jogtalanság mint objektív kategória nem feltételezi sem a támadó bűnösségét, sem a beszámítási képességét, független annak egyéni értékrendjétől. Ezért a gyermek és a kóros elmeállapotú személy magatartása is minősülhet jogtalan támadásnak, ezzel megalapozva a jogos védelmi helyzetet. Ellenben hiányzik a magatartás jogellenessége annak jogilag megengedettsége esetén.

A Btk. nevesíti azokat az értékeket, illetve érdeket, amelyek elleni támadás jogos védelmi helyzetet keletkeztet. Ezek:

a saját, illetve

más vagy mások személye, javai vagy

közérdek.

A támadás irányulhat személyek élete, testi épsége, egészsége, személyi szabadsága, nemi szabadsága (szexuális önrendelkezés) stb. és javak ellen. A támadásnak a fenti jogtárgyak ellen kell intézettnek lennie, vagy ezeket közvetlenül kell fenyegetnie.

Az emberi méltóságot támadó - verbális immateriális - delictumok elkövetése a sértettre nézve jogos védelmi helyzetet nem keletkeztet. Egységes az ítélkezési gyakorlat abban, hogy a becsületsértő kijelentés a kijelentéssel érintett személy részére - akár az őt ért erkölcsi sérelem esetén - jogos védelmi helyzetet nem eredményez. A becsületsértő kifejezések használata élet, testi épség vagy vagyon ellen intézett jogtalan támadást nem valósít meg, és az ilyen jogtárgyak elleni támadás veszélyét sem rejti magában (EBH 1999. 85.). Fordítva: a becsületsértő kijelentése miatt támadott személy, amennyiben védekezik, úgy ezt teheti, tekintettel jogos védelmi helyzetére; ennek szabályai szerint.

Napjainkban nem vitatott, hogy a jogos védelemnek abszolút vagyoni jogok (tulajdon, birtok), illetőleg az e jogok tárgyául szolgáló dolgok, vagyontárgyak megvédelem céljából is helye van. Megfelel ez a Ptk. rendelkezéseinek, vagyis a tulajdonos önhatalommal is elháríthatja a tulajdonjogának gyakorlását akadályozó minden jogellenes behatást, vagy a birtokos önhatalommal is elháríthatja a birtoka ellen irányuló támadást. Az arányosság követelményeinek azonban ekkor is eleget kell tennie a jogos védelmi helyzetben cselekvőnek.

A törvényalkotó szerint tehát a közérdek elleni támadás is jogos védelmi helyzetet hoz létre. A közérdek fogalmába soroljuk például a közrend és a közbiztonság védelmét, az államigazgatás és az igazságszolgáltatás zavartalan működését, a köz vagyoni jellegű érdekeit. Mivel a védelem jogát a Btk. nemcsak a védekező személye vagy javai ellen intézett vagy ezeket közvetlenül fenyegető támadás esetére biztosítja, hanem a mások személye vagy javai ellen intézett, vagy ezeket közvetlenül fenyegető támadás esetére is - mondhatjuk azt, hogy a jogos védelem nem csupán jogos önvédelem.

Az imént láthattuk, hogy a méltóságnak például becsületsértéssel történő csorbítása az ilyen kijelentéssel érintett számára nem keletkeztet jogos védelmi helyzetet. Honi jogirodalmunkban fellelhető - az utóbbi években erősödő - megfontolások szerint a jogalkotónak lépéseket kell tennie a közösségi méltóság, önkényuralmi jelképek politikai véleménynyilvánításra történő felhasználása, gyalázkodás stb. megnyilvánulási formái ellen, akár új tényállások beiktatásával is. A joggyakorlatra vár annak majdani kimunkálása, mennyire tekinthető vajon közérdek, közösségi érdek elleni támadásnak (avagy nem) például nagy számú embercsoportot (közösséget) érő - verbalításban testet öltő - gyalázkodás, és keletkeztethet-e jogos védelmi helyzetet (avagy nem) az ilyen magatartás ellen fellépő javára.

A Btk. adott életbeli szituáció jogos védelmi helyzetként történő értékeléséhez két - generális ismérvként a jogtalansággal jellemzett - követelményt támaszt. Ezek:

olyan magatartás, mely a külvilágban aktív cselekvőségben jelenik meg és a törvényben támadás kifejezéssel nevesített. Speciális ismérve az, hogy intézett.

olyan helyzet kialakulása, melyben fennáll a támadással fenyegetettség közvetlensége. Speciális jellemzője, hogy e helyzetet olyan magatartás - tevé vagy nem tevé - idézi elő, amely magatartások és a támadással közvetlenül fenyegető helyzet kialakulása között okozati összefüggés áll fenn.

Intézett a támadás akkor, ha az már tart, tehát megkezdődött, folyamatban van. A jogtalan támadással közvetlenül fenyegető magatartás, ami még nem támadás (!!!), azt jelenti, hogy a támadás megkezdésének nincs akadálya, azaz a támadás nyomban bekövetkezéséről kell tartani. Ezért ez a magatartás nem tevé is lehet. A törvény nem kívánja meg, hogy a megtámadott kíváncsija a támadást (például az első ütezt), feltétel azonban, hogy a fenyegetés közvetlen legyen.

Felhívom a figyelmet arra - az egyébként a törvény megfogalmazásából eredeztethető - téves következtetésre, miszerint: a közvetlenül fenyegető jogtalan támadás.... a támadás jellemzője lenne. A támadás jellemzője a jogtalanság, valamint az, hogy intézett. A támadás nem lehet: közvetlenül fenyegető.

Az elkövető magatartása lehet olyan, amiből arra lehet következtetni, hogy támadás fog bekövetkezni. De ez a magatartás - mint fentebb írtam - még nem támadás, ezért nem tevésben is megnyilvánulhat. A közvetlen fenyegetéssel a jogalkotó egy adott szituációra utal, amelyben támadás fenyeget, de arra semmiképp, hogy támadás következett volna már be. Eppen arról van szó, hogy jogtalan támadás még nincs, vagyis az még nem intézett, hanem a kialakult helyzetből lehet arra következtetni, hogy az nyomban bekövetkezik.

Aki tévesen feltételezi azt, hogy meg akarják támadni, vélt jogos védelmi helyzetben van. Ebben az esetben nem a jogos védelem, hanem a társadalomra veszélyességben való tévedés szabályait [Btk. 20. § (2) és (3) bekezdések] kell alkalmazni. A jogos védelem és a vélt (putatív) jogos védelem abban megegyezik, hogy a cselekvő egyaránt jogos cél elérésére törekszik, ám amíg az előbbi esetben az ennek alapjául szolgáló feltételek (a jogtalan támadás, illetve annak közvetlen veszélye) objektíve fennállnak, az utóbbi esetben ellenben nem: az elkövető a kialakult helyzet félreértéséből eredően csupán úgy véli, hogy jogszerűen cselekszik. A vélt jogos védelem kapcsán tehát a tévedés jelentkezik egyfelől a jogos védelem előfeltételeinek téves megítélésében (amikor az elkövető a sértett mozdulatát támadásként vagy annak közvetlen veszélyeként értékeli, holott erről valójában nincs szó), másfelől abban, hogy az elhárítás bizonyos intenzitását tartja - tévesen - szükségesnek azért, mert helytelenül mérte fel a feltételezett támadás jellegét, erejét vagy veszélyességét. Abban az esetben, ha mind a támadó, mind a megtámadott a jogtalanság talaján áll - például kölcsönös tettelegesség esetén -, úgy egyik fél sem hivatkozhat arra, hogy jogos védelmi helyzetben cselekedett. Ellenben kölcsönös tettelegesség esetén is megállapítható a jogos védelem annak javára, aki harmadik személy beavatkozása és támadása következtében kiszolgáltatott helyzetbe kerül. Akkor, ha a kölcsönös tettelegesség során az erőviszonyok azért változnak meg, mert az egyik félhez utóbb - előzetesen fel nem ismerhetően - további támadó személy csatlakozik, az emiatt hátrányba kerülő fél javára a jogos védelem megállapítása már nem zárható ki (Legf. Bír. Bhar. III. 644/2007.).

Kiprovokált támadás nem keletkeztet jogos védelmi helyzetet. A támadó sincs megfosztva azonban attól a jogától, hogy védje magát. Az egységes ítélkezési gyakorlat szerint a szóbeli becsületsértés nem fosztja meg az elkövetőt attól, hogy annak hatására az élete vagy a testi épsége ellen irányuló tettelegesen támadással szemben - az elhárítás szükséges mértékéig - jogosan védekezhessen (B. törv. IV. 416/1983. sz.).

4.2. Mikor jogos a jogtalan támadás elhárításához szükséges (védekező) cselekmény?

Álláspontom szerint a védekező (jogtalan támadást elhárító) cselekmény akkor jogos, ha az:

szükséges és
arányos.

A Btk. 22. §-a nem használja az arányosság kifejezést, azonban, amint erre - helyesen - a Btk. indokolása is utal: Az elhárító cselekmény vonatkozásában a magyar büntetőjog két követelmény vizsgálatát teszi kötelezővé, ez a szükségesség és az arányosság követelménye.

Mielőtt továbblépek, előre kell bocsátanom, hogy komoly vita tárgya volt a Btk. szövegezésekor arról, hogy az arányosság - mint a jogos védelmi helyzet egyik feltétele - szerepeljen-e a törvényben. Az arányosság végül kimaradt a szóban forgó törvényhely szövegéből. Következésképp van olyan felfogás, hogy a magyar büntetőjog nem teszi kötelezővé az arányosság követelményének vizsgálatát. Az kétségtelen, hogy a jelenlegi bírói gyakorlat helyenként vizsgálja az arányosságot, azonban ez a törvény szövegéből nem következik. Az említett nézet szerint a szükségesség nyilvánvalóan tartalmazhatja az arányosságot is, azonban ez szabad mérlegelés kérdése.

ad. 1) A Btk. szerint az elhárító cselekmény jogos, amennyiben a konkrét támadás elhárításához szükséges. A szükségesség mindenekelőtt azt jelenti, hogy a támadás csak formailag bűncselekményt megvalósító (diszpozíciószerű) cselekménnyel hárítható el. A támadás legyőzéséhez használt cselekmény szükségességét a támadás minősége, mérve és az adott helyzet mérlegelése alapján kell elbírálni. A jogos védelem szükségességének megítélését nem lehet kizárólag a támadó és a védekező személynél levő eszközök veszélyességének mechanikus vizsgálatára korlátozni, hanem a konkrét veszélyhelyzet felmérése, az egymással szemben álló személyek adottságai, a támadók, illetőleg védekezők számaránya, fizikai erőfölénye és az ebből fakadó támadási és védekezési lehetőségek alapján kell a helyzetet értékelni.

Az elhárító cselekmény szükségességének megítélésével kapcsolatban szólni kell a menekülési kényszer (kitérés kötelezettség) kérdéséről. Hosszabb ideje töretlen a bírói gyakorlat abban, hogy a jogtalan támadással szemben általában megengedett a szembeszállás.

E gyakorlat a korábbi Btk.-t módosító 2009. évi LXXX. törvény értelmében megerősítést nyert azzal, hogy - az egyébként korábban is csak kivételesen meglévő - büntetőjogilag közömbös elhárítási mód választásának a kötelezettségét (az úgynevezett kitérés kötelezettségét) a jogszabály most már nem kívánja meg. Lásd: Btk. 22. § (4) bekezdés A megtámadott nem köteles kitérni a jogtalan támadás elől.]

ad. 2) Az arányosságról tehát a Btk. nem szól. Tartalma a bírói gyakorlatban alakult ki. Az arányosság kérdését a bíróság minden esetben egyedileg, az ügy részleteinek ismeretében vizsgálja a szükségesség törvényi fogalmának keretei között. (a Btk. indokolása) Az arányosság azt jelenti, hogy a sérelem, amelyet az elhárító cselekmény okoz, ne legyen aránytalanul nagyobb, mint amelyet a jogtalan támadás okozott volna. Az élet elleni vagy azt közvetlenül fenyegető támadás esetén - a védett jogtárgy egyenértékűsége folytán - az arányosság vizsgálata szükségtelen. Más a helyzet, ha a támadás a testi épség ellen irányul. Ilyen esetben az elhárító magatartásnak arányban kell állnia a támadással. Nem jelenti az arányosság követelményének a megsértését, ha az életveszélyes testi sértés okozását célzó jogtalan támadás elhárítása a támadó halálát eredményezte.

Az arányosság vizsgálatánál a következő főbb szempontok vehetők figyelembe:

a megtámadott társadalmi viszony milyensége (élet, nemi erkölcs vagy vagyon elleni stb. támadás);

a megtámadott és a támadó erőviszonyai;

a támadó által igénybevetett eszköz és használatának módja.

Az összehasonlítás nehéz, mivel az egyik oldalon egy megállapítható nagyságú sérelem van, míg a másikon csak egy várható sérelem. A jogos védelem társadalmi rendeltetésének az felel meg, ha a várható sérelem megítélésénél azt a veszélyt veszik figyelembe, amellyel a támadás a mindennapi élettapasztalat szerint - maximálisan fenyegetett.

A jogtalanul megtámadott személynek védekezése során - a támadás elhárítására adódó lehetőségek közül - a legenyhébb elhárítási módot kell választania. Több alkalmas eszköz és mód közül annak alkalmazására kerülhet sor, amelyik - amellett, hogy a szükségnek megfelel - a támadónak a legkisebb hátrányt okozza.

A jogos védelem körében vizsgálat tárgyát képezik a támadó és a védekező közötti testi (fizikai) és életkorbeli különbségek is. Például az ittas és a vádlottnál jóval fiatalabb, fizikai fölényben levő sértett jogtalanul behatolt a vádlott nyaralójába. Vasvillával kényszerítette a vádlottat vissza az emeleti szobába, akinek immár nem lehetett kétsége a vonatkozásban, hogy a korábbi - a vádlott részéről még komolynak nem vett - fenyegetések meg is valósulhatnak. Az emeleti szobában a sértett pénzt követelt, a vádlottat ismét megöléssel fenyegette, majd elkezdte pofozni. A pofozás és közben a sértett fenyegető kijelentései a vádlottban egyértelművé tették, hogy itt már csak a legrosszabbra számíthat. Előkapta törkését, megszúrta a sértettet, aki ettől még agresszívebb lett, és torkon ragadta a vádlottat; ami már élet elleni támadásnak minősül, mivel a nyak ilyen erejű megszorítása úgynevezett reflexes szívhalál bekövetkezését is eredményezheti. Ekkor a vádlott kétszer nyakon szúrta a sértettet, ami annak azonnali halálát okozta. A nyak megragadása és szorítása közismerten halálos veszedelem képzetét kelti az azt elszenvedőben. A vádlott is ezt érezte, amikor a késével végső megoldásként nyakon szúrta a támadó sértettet. A bíróság álláspontja szerint a védelmi cselekmény szükséges és arányos volt. A személy ellen irányuló testi sértés - a támadó szándékától függetlenül - legtöbb esetben magában rejti a halál, az életveszély, a maradandó fogyatékoság stb. veszélyét is, az adott esetben azonban a nyak megragadása halál bekövetkezését is eredményezheti. A támadó szándékától függetlenül - amelyről a megtámadott nem tudhat - csak a külső megjelenési formákból következtethet, hogy milyen veszély fenyegeti. A halállal objektíve fenyegető támadás elhárítása ölési cselekménnyel: arányos védekezés. Az arányosság nem jelenthet azonosságot, és a megtámadottnak nem kell kívánnia azt, hogy a támadás teljesen kifejlődjék, és egyértelműen világossá váljék, hogy mire irányul a támadó szándéka: a testi épség ellen vagy az élet ellen, és ennek megfelelően mérje fel a védelem módját, mert ebben az esetben a védekezés lehetősége is kizárt lenne. A jelenlegi ítélkezési gyakorlat a korábbinál szélesebb körben fogadja el a jogos védelmi cselekmény szükségesességét, és szűkebb körben helyezkedik a túllépés megállapítására. Ezt a követelményt az élet hozta magával. A jelenlegi életviszonyok mellett - mikor napról napra törnek rá idős, egyedülálló, a védekezésben korlátozott személyekre, és a javaik elrablása mellett az életüket is kioltják, amikor egyre több a személyek és a javaik elleni támadás - a jogos védelmi helyzetet mint büntethetőséget kizáró okot indokolt szélesebb körben alkalmazni. A jogos védelem esetében a szükségesesség és az arányosság megítélésénél a bíróságnak nem a jogtalanság talaján álló támadó, hanem a megtámadott szempontjait kell elsődlegesen értékelnie, és a támadónak kell a kockázatot viselnie, vagyis azokat a következményeket, amelyeket a védelmi cselekmény okoz. Mindezekre tekintettel a bíróság a vádlottat a Btk. 166. §-ának (1) bekezdésébe ütköző emberölés büntetének vádja alól büntethetőséget kizáró okból - a Btk. 29. §-ának (1) bekezdésében foglalt jogos védelem címén - felmentette (Pest Megyei Bíróság 5. B. 673/1994. sz.).

A csoportos, lincselés jellegű támadásnál a mennyiségi különbség, amellyel a támadó erő a védelmit meghaladja, minőségi különbségbe csap át, és feleslegessé teszi a védekező bármiféle mérlegelését. Például abban az esetben, amikor két személyt körülbelül tízfőnyi, ütlegekkel felszerelt csoport támadott meg, a megtámadottak bármilyen eszközzel jogosan védekezhettek, és így az arányosság vagy szükségesesség kérdése fel sem merülhetett (Törv. Eln. Tan. 590/1969.).

4.3. A túllépés értékelésének feltételei. E körben az elhárítás szükséges mértékének túllépéséről kell szólni. Ez a helyzet akkor következik be, ha káró aránytalanság van a támadás és a védelem intenzitása, valamint a támadással célba vett és az elhárítással okozott sérelem között. A jogos védelem körében nincs olyan szigorú - mintegy patikamérlegen kimért - arányossági szabály, hogy a támadónak nem lehet büntetlenül súlyosabb sérelmet okozni, mint amilyen a támadás objektíve fenyegetett. Ez okból nincs túllépés például, ha a súlyos testi sértésre irányuló támadást úgy hárítja el a védekező, hogy a támadónak maradandó fogyatékoságot [Btk. 164. § (6) bekezdés d) pont] okoz.

Ha a védekező súlyosabb sérelmet okoz, mint ami szükséges és elég lett volna a támadás elhárításához, és a többsérelmet nyilvánvalóan aránytalan, a védekező a túllépésért felel, kivéve: a Btk. 22. § (3) bekezdés esetét. A jogos védelem körében kifejtett cselekmény értékelése megelőzi az erős felindulásban elkövetett emberölés miatti felelősség megállapítását. Ha a jogos védelmi helyzetben cselekvő menthető felindultságában túllépi az elhárítás szükséges mértékét, és tényállásszerű ölési cselekményt valósít meg: a cselekményt a Btk. 160. §-a szerint (emberölés) kell minősíteni, egyúttal a büntetőjogi felelősség tekintetében a Btk. 22. §-a (3) bekezdésében foglalt rendelkezést kell alkalmazni. Ha viszont az elkövető a jogos védelmi helyzet megszűnése után, de a jogtalan támadás miatt kialakult menthető felindulásban követi el a cselekményt: az a Btk. 161. §-a szerint (erős felindulásban elkövetett emberölés) minősülhet. Fennáll a túllépés például, ha a tettleges becsületsértéssel fenyegető magatartást életveszélyes sérülést okozó bántalmazással hárítják el. A megtámadott személy a dulakodás, a vita hevében nem mindig képes világos képet alkotni a támadó tevékenységének súlyáról és intenzitásáról, valamint a támadás befejezésének pillanatáról. A törvényhozó figyelembe veszi a védekezőnek ezt a sajátos lelkiállapotát. A Btk. 22. § (3) bekezdése az olyan túllépésről szól, amelynek rendkívüli lelkiállapot - nevezetesen ijedség vagy menthető felindulás - volt a kiváltó oka.

Az ijedség vagy a menthető felindulás foka különböző lehet, így ennek a felismerési képességre gyakorolt hatása is eltérő. Kizárt a büntethetősége annak, aki a jogos védelem határát azért lépi túl, mert az elhárítás szükséges mértékét - az arányossági követelményt - ijedségtől vagy menthető felindulásból képtelen felismerni [Btk. 22. § (3) bekezdés]. A jogalkotó tehát ez esetben áttört az elhárítás szükséges mértékére (a védekezés arányosságára) vonatkozó szabályt. Míg a Btk. 21. §-án alapuló jogos védelmi helyzetben lévő a támadás elhárításához szükséges cselekménnyel, azaz arányosan védekezhet, addig a szóban forgó esetben a védekező ijedsége vagy menthető felindulása - védekezésének aránytalansága esetén - is kizárja büntethetőségét. Például a 38 kg súlyú, többször műtött nő vádlottat a férje ütötte-verte, ahol érte, mire a vádlott késsel hasba szúrta. A bíróság felmentő ítélete szerint a vádlott képtelen volt felmérni az elhárítás szükséges mértékét, és ezért okozott a sértettnek életveszélyes sérülést. Az ijedség vagy menthető felindulás mértékének és a vádlottra gyakorolt hatásának megállapítása a jogos védelem körében nem orvosi, hanem jogi szakkérdés. Az ijedség vagy menthető felindulás jellegét tekintve olyan szubjektív büntethetőséget kizáró ok, amely a beszámítási képességre gyakorolt tényleges hatásától függetlenül minden esetben kizárja a büntethetőséget.

Szabályként megállapítható, hogy a jogos védelmi helyzet addig tart, ameddig a jogtalan támadás fennáll. A jogos védekezés kereteinek időbeli túllépése a Btk. 21. §-ának az alkalmazására nem ad alapot. Ennélfogva az elhárító tevékenység arányosságának a vizsgálata szóba sem jöhet. Időbeli túllépés történik akkor is, ha a védelmi cselekményt túl korán fejtik ki vagy a fenti szabályt megszegve;

az elhárító cselekmény a támadás elhárításához szükséges időn túl is egyhuzamban tart.

A jogos védelem időbeli túllépésének az esete akkor kerülhet megállapításra, ha még nincs olyan magatartás (tevés vagy mulasztás), amellyel okozati összefüggésben alakult volna ki a (jogtalan támadással) közvetlenül fenyegető helyzet. Továbbá, ha korábban ténylegesen fennállt a jogos védelmi helyzet, de a jogtalan támadás vagy azzal közvetlenül fenyegető helyzet már megszűnt, és ezt követően az elkövető a korábbi jogellenes támadás hatása folytán tovább cselekszik (például mert indulat hatása alatt áll). A túllépésről szóló rendelkezés [Btk. 22. § (3) bekezdés] csak a jogos védelmi helyzetben kifejtett tevékenységre vonatkozik, az időbeli túllépés azonban nem ilyen, mert - mint utaltam rá - ekkorra a jogos védelmi helyzet már megszűnik. Amennyiben a megtámadott a jogos védelmi helyzet megszűnését nem ismeri fel, vélt jogos védelmi helyzetben cselekszik, és ezért ebben az esetben a tévedésre vonatkozó szabályokat [Btk. 20. § (2) és (3) bekezdés] kell alkalmazni. A jogos védelmi helyzet nem állapítható meg, ha az elkövető a testi épségét sértő cselekmény befejezése után, annak megtorlásaként bosszúból bántalmazza a neki korábban sérelmet okozó személyt - tehát amennyiben a támadó végleg felhagyott a támadással. A támadót például bosszúból üldöző vagy a már harcképtelen támadót bántalmazó korábbi sértett magatartása önálló jogtalan támadásként értékelendő.

A jogos védelmi helyzet fennállása és megszűnése kérdésében a Legfelsőbb Bírói fórum több elvi élű eseti döntésben foglalt állást. Így például

Nincs időbeli túllépésről szó, ha a megtámadott fél a várható további támadás elhárítása céljából eszközt vesz magához, jogos védelmi helyzete ezáltal nem szűnik meg, és védekezése nem kerül át a jogtalanság talajára. (Legf. Bír. Bf. 1. 758/1975. sz.)

A jogtalan támadónak az az elhatározása, hogy a további támadással felhagy, csak akkor zárja ki a jogos védelmi helyzet megállapítását, ha objektíve is érzékelhetően hagyja abba a támadó fellépést. (Legf. Bír. Eln. Tan. B. törv. 759/1978. sz.)

A támadás eszközének elvétele nem szünteti meg a jogos védelmi helyzetet. (Legf. Bír. Bf. II. 1061/1975. sz.)

5. A jogos védelem körébe tartozó kérdés a Btk. - nívumnak számító - 22. § (2) bekezdésben írt rendelkezése, mely szerint:

„A jogtalan támadást úgy kell tekinteni, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha azt személy ellenéjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosankövetik el, az a lakásbaéjjel, fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosantörténő jogtalan behatolás, vagy az a lakáshoz tartozó bekerített helyre fegyveresen történő jogtalan behatolás.”

A Btk. a súlyos, erőszakos bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépés biztosítására a jogos védelmi helyzetet kiszélesíti, és törvényi védelmet állít fel arra, miszerint vannak esetek, amikor a jogtalan támadás oly módon történik, hogy a megtámadott joggal feltételezheti, hogy a támadás az élete ellen irányult, és ilyenkor már a jogtalan támadás körülményei megteremtik a lehetőséget a védekezés szükséges mértékének a túllépésére. Ezekben az esetekben a bíróságnak nem kell vizsgálnia a szükséges mérték kérdését. A törvény úgy rendelkezik, hogy az a személy, akit éjjel támadnak meg például közterületen, vagy akire fegyverrel támadnak, alappal gondolhatja, hogy a támadás az élete kioltására irányul, és ennek megfelelően választhatja meg a védekezés módját. Ezt a feltételezést a támadók számbeli fölénye is megalapozhatja. (a Btk. indokolása)

A jogalkotó a tárgyalat rendelkezésben törvényi védelmet állít fel, miszerint úgy kell tekinteni a jogtalan támadást, mintha az a védekező életének kioltására is irányult volna, ha a) azt személy ellen aa) éjjel, ab) fegyveresen, követik el stb. Lásd: Btk. 22. § (2) bekezdés.

Személy elleni támadásként kell értékelni a természetes személy élete, testi épsége, egészsége, valamint alapvető jogai ellen intézett valamennyi támadást, beleértve a jó hírnevet, becsületet sértő, több mozzanatú verbális támadást is.

Az ilyen esetekben nem kell vizsgálni a szükségességet. A teljességhez azonban hozzátartozik, hogy mérlegelésnek annyiban helye van, hogy a kiterjesztett jogos védelem feltételeit kell mérlegelni.

A végszükség

23. § (1) Nem büntetendő annak a cselekménye, aki saját, illetve más személyét vagy javait közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből menti, vagy a közérdek védelme érdekében így jár el, feltéve, hogy a cselekmény nem okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett.

1.6. A végszükség

A Btk. 23. §-a szerint:

„(1) Nem büntetendő annak a cselekménye, aki saját, illetve más személyét vagy javait közvetlen és másként el nem hárítható veszélyből menti, vagy a közérdek védelme érdekében így jár el, feltéve, hogy a cselekmény nem okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett. (2) Nem büntetendő, aki azért okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett, mert ijedtségéből vagy menthető felindulásból nem ismeri fel a sérelem nagyságát. (3) Nem állapítható meg végszükség annak javára, akinek a veszély előidézése felróható, vagy akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége.”

A végszükség - hasonlóan a jogos védelemhez - a cselekmény társadalomra veszélyességét zárja ki. A végszükségi veszélyből mentő annak ellenére marad büntetlenül, hogy az másnak - más körülmények között bűncselekményként értékelhető - sérelmet okoz. A végszükség és a jogos védelem között az egyik eltérés az, hogy a végszükségi helyzetet nem jogtalan, aktív emberi magatartás idézi elő, hanem olyan veszélyhelyzet (például természeti katasztrófa), amelynek előidézése nem róható az elhárító terhére. Azonban nem zárható ki az sem, hogy a végszükségben cselekvő a más által előidézett veszélyből (például tűzvészből) menekül. Ez utóbbi esettől eltérő a jogos védelem, mert ennél - eltekintve a megelőző jogos védelemtől - a védekező közvetlenül a jogtalan támadóval áll szembe.

A végszükséget keletkeztető veszély forrása tehát lehet természeti esemény (földrengés, tűzvész stb.), állat támadása. De lehet vértlen emberi magatartás, jogtalan emberi támadás, ha a támadó nincs már a helyszínen, illetve jogellenes mulasztás. A veszély csak tényleges lehet. A tévesen feltételezett veszélyben cselekvő magatartását a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedés szabályai [Btk. 20. § (2) és (3) bekezdés] szerint kell értékelni.

Azok a kriminálpolitikai elképzelések, melyek a jogos védelem Btk.-beli szabályozásában tükröződnek, érvényesülnek a Btk. végszükségre vonatkozó rendelkezéseiben is. Végszükségi helyzet esetén két jogilag védett érdek ütközik, azonban az egyik védelme csak a másik megsértésével történhet. Aki végszükségben cselekszik az: vagy nem emberi magatartással okozati összefüggésben keletkezett veszélyt, vagy: más személy által előidézett veszélyt hárít el. Végszükségi helyzetben (valamint gondatlan bűnösségű cselekménnyel szemben) a veszély elhárításának joga mindenkit megillet. (a Btk. indokolása)

A veszélyhelyzetnek közvetlennek kell lennie. A közvetlenség azt jelenti, hogy az ebből fakadó sérelem bekövetkezésére rövid időn belül vagy nyomban számítani kell. A veszélyhelyzet másik ismérve az, hogy másként el nem hárítható, azaz csak a Btk. valamely különös törvényi tényállásának kimerítésével lehet megszüntetni. A veszély előidézésében az elhárító személynek vétkesnek kell lennie, a veszélyhelyzet létrehozásában sem szándékosság, sem gondatlanság nem terhelheti. Például végszükségre hivatkozással mentette fel a bíróság azt az elkövetőt, aki - súlyos sérüléssel járó és azonnali műtét elvégzését igénylő, balesetet szenvedett - hozzátartozóját más lehetőség hiányában gépkocsiját szeszes italtól befolyásolt állapotban vezetve, kórházba szállította (Győr-Moson-Sopron Megyei Bíróság Bf. 667/1992. sz.). Végszükségre hivatkozással mentette fel a bíróság azt a vádlottat, aki gépkocsijával - a közlekedési szabályok betartása ellenére - a vasúti átjáróban rekedt a sorompó lezárásakor, és a balesetet a sorompó áttörésével hárította el. Nem állapították meg a végszükséget annak javára, aki öncsonkítási céllal maga hozta létre a veszélyhelyzetet (BJD 8526.).

A végszükség megállapításának nem feltétele az, hogy a végszükségben cselekvő személlyel szemben álló (például a bamba került vagy a károsult) személy is vétkes legyen. A következetes ítélkezési gyakorlat szerint a más által előidézett váratlan veszélyhelyzetben az elhárítás módjának nem a legegyszerűsebb módon történő megválasztása esetén nincs alap a bűnösség megállapítására (BJD 4118.).

A veszélyből mentés szükségessége és arányossága kapcsán megállapítható, hogy a menthető életviszonyok megegyeznek a jogos védelemmel írtakkal. Így:

a saját, illetőleg

más vagy mások személye, javai vagy közérdek.

A Btk. 21. § (1) bekezdése a mások személye kitélt nem tartalmazza. Ennek okát nem ismerjük, így a szóban forgó, többes számú kitélt is számon tartjuk.

Végszükségben, csakúgy, mint a jogos védelemnél, a cselekmény büntetendősége akkor kizárt, ha a veszélyt elhárító cselekmény szükséges és arányos. A szükségességet a végszükségnél a Btk.- már említett - másként el nem háríthatóság kifejezéssel fogalmazza meg. Ez azt is jelenti, hogy ha a veszély tényállásszerű cselekmény megvalósítása nélkül is elhárítható, ezt kell választani. A védekező cselekménye ugyanakkora sérelmet is okozhat, mint amelynek elhárítására hivatott volt. A végszükségben elkövetett cselekmény tehát a jogalkotó szerint csak akkor veszélyes a társadalomra, ha nagyobb sérelmet okoz, mint amelynek elhárítására törekedett az elkövető.

Az arányosság megítélésére vonatkozó kriminálpolitikai változás e körben paradigmaváltásnak is tekinthető. A Btk. indokolása szerint: ha a veszélyt kisebb vagy azonos sérelem okozásával hárítják el, mint amivel az fenyegetett, a cselekmény nem veszélyes a társadalomra, míg ha a megmentett és a feláldozott jogi tárgy vagy a sérelem nagyobb, mint a mentett érték, már csak a büntetendő cselekményt elkövető bűnösségének kizárásáról lehet szó.

Végszükségi helyzetben a Btk. tehát tágabb körben vonja meg az elhárító cselekménnyel kapcsolatos mozgásteret, mint a korábbi Btk., mely a jelenleginél szigorúbb - a szakzsargonban előszeretettel használt kifejezéssel élve -, patikamérlegen kimért arányossági követelményeket támasztott a végszükségben cselekvővel szemben, mint jogos védelem esetén.

(2) Nem büntethető, aki azért okoz nagyobb sérelmet, mint amelynek elhárítására törekedett, mert ijedségből vagy menthető felindulásból nem ismeri fel a sérelem nagyságát.

A megengedett mérték túllépésével kapcsolatban a Btk. 23. § (2) bekezdése mint a Btk. új rendelkezése - a korábbi Btk.-ban szereplő korlátlan enyhítés mellőzésével - méltányosabb megítélést tesz lehetővé a veszélyhelyzetből mentési cselekményt végző személy számára.

Mint arra korábban már utaltam, az ijedség vagy menthető felindulás a beszámítási képességre gyakorolt tényleges hatásától függetlenül minden esetben kizárja annak a büntetethezetét, aki végszükségi helyzetben cselekszik. Vagyis kizárt az elkövető büntetethezetége, ha ijedségből vagy menthető felindulásból nagyobb sérelmet idéz elő, mint amilyennek az elhárítására törekedett.

A végszükségi helyzetben cselekvő gondatlan bűnösségű bűncselekmény törvényi tényállását is kimerítheti. A végszükségi helyzet fennállása kizárhatja a büntetőjogi felelősség megállapítását gondatlanságból elkövetett bűncselekményben. Például a veszélyeztetett terhességgel tanyasi házában fekvő nőnél éjszaka váratlanul megindult a vajúdás. Az otthoni - szakképzett egészségügyi személyzet nélküli - szülés komplikációira, melyek akár az anya, akár a magzat életét is veszélyeztethetik, a városi szülészeten korábban nyomatékosan felhívták a házaspár figyelmét. Ettől tartva a férj hibás világítású gépkocsijába ültette feleségét azzal, hogy a városi kórház szülészetre szállítsa. Szállítás közben a férj - gépkocsijának hibás világítása miatt - károkozással járó közlekedési balesetet okozott.

(3) Nem állapítható meg végszükség annak javára, akinek a veszély előidézése felróható, vagy akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége.

A Btk. 23. § (3) bekezdése kizárja a végszükségre hivatkozás lehetőségét annak javára:

akinek a veszély előidézése felróható, vagy

akinek a veszély vállalása foglalkozásánál fogva kötelessége.

Ez utóbbi esetben nem kizárt, hogy más büntethetőséget kizáró ok (például jogos védelem, hivatali vagy szolgálati kötelesség teljesítése) címén büntetlen maradjon az ilyen személy. A törvényalkotó csak azt kívánja megakadályozni, hogy az őt vagy javait veszélyeztető helyzetből úgy meneküljön, hogy a fenyegető veszélyt másra hárítsa át.

A vélt végszükségi helyzet - hasonlóan a vélt jogos védelmi helyzethez - a társadalomra veszélyességben való tévedés szabályai szerint [Btk. 20. § (2) és (3) bekezdések] bírálható el.

A jogszabály engedélye

24. § Nem büntetendő az a cselekmény, amelyet jogszabály megenged, vagy büntetlennek nyilvánít.

1.7. A jogszabály engedélye

24. § Nem büntetendő az a cselekmény, amelyet jogszabály megenged vagy büntetlennek nyilvánít.

Hazai viszonylatban büntetőtörvény nem rendelkezett ez idáig a jogszabály engedélyéről a büntetőjogi felelősséget kizáró okok között. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lett volna ismert és elismert jogellenességet kizáró ok. Korábban Wiener A. Imre tett javaslatot az engedély Btk.-beli kodifikációjára megengedett cselekményként. Javaslatára szerint nem lett volna büntetendő az a cselekmény, amelyet jogszabály avagy a bíróság által felelősséget kizáró körülményként elismert társadalmi szokás vagy szakmai gyakorlat előír vagy megenged. Európai viszonylatban több ország büntető kódexe ismeri és szabályozza az engedélyt. Így a francia Code pénal 122-4. cikke szerint nem felelős büntetőjogilag az, aki olyan cselekményt fejt ki, amelyet törvény vagy rendelet rendelkezése ír elő vagy engedélyez, illetve aki olyan cselekményt fejt ki, amely hatósági parancson alapul, még ha ez a cselekmény jogellenesnek is minősülne. A belga Code pénal 70. cikke szerint nem valósul meg bűncselekmény, ha a cselekményt törvény vagy hatóság írja elő. A svájci büntető kódex 14. cikke szerint, aki úgy cselekszik, ahogy a törvény rendeli vagy engedélyezi, jogszerűen viselkedik, még akkor is, ha a cselekmény e törvény vagy más törvény szerint büntetendő.

A törvény megteremtí a jogszabályi engedély törvényi alapját. Bizonyos esetben a tényállásszerű cselekmény jogellenességét valamely, a Büntető törvénykönyvön kívüli jogszabály engedélye zárja ki. Megjegyzendő, hogy a törvényi rendelkezés szűkebb értelemben fogalmazta meg a jogszabály engedélyét, mint ahogy azt Wiener A. Imre javasolta, és a büntetlenség csak akkor állhat fenn, ha a cselekményt a jogszabály kimondottan megengedi vagy büntetlennek nyilvánítja.

A jogszabályi engedélynek két esete ismert: az úgynevezett absztrakt és az úgynevezett konkrét jogszabályi engedély.

Absztrakt jogszabályi engedélyről akkor van szó, amikor az engedély közvetlenül magából a jogszabályból fakad. Erre szolgál példaként a Büntetőeljárás törvénynek (Be.) a régi római jogi axiómát (mely szerint a tetten ért tolvajt bárki elfoghatja) rögzítő rendelkezése, amely alapján a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt bárki elfoghatja, köteles azonban őt a nyomozó hatóságnak haladéktalanul átadni, vagy ha erre nincs módja, a rendőrséget értesíteni [Be. 127. § (3) bekezdés]. De szintén ide tartoznak a különböző eljárási kényszerintézkedések, mint például az őrizetbe vétel (Be. 126. §), az előzetes letartóztatás (129. §) vagy az ideiglenes kényszergyógykezelés (140. §), amely intézkedések szintén a személyi szabadság elvonásával járnak.

Konkrét jogszabályi engedélyről van szó akkor, ha a büntetlenséghez a jogszabályi felhatalmazáson túl valamely szerv vagy hatóság közbelső aktusa is szükséges. Így például a terhesség megszakítása bűncselekményt képez (Btk. 163. §), azonban a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény bizonyos feltételek esetén lehetőséget teremt a terhesség megszakítására. A törvény szerint a terhesség megszakítása, ha azt nem egészségi ok indokolja, az állapotos nő írásbeli kérelme alapján végezhető el [7. § (1) bekezdés]. Ezt azonban a terhes nőnek kérelmeznie kell a Családvédelmi Szolgálat munkatársa előtt, a terhességet megállapító szülész-nőgyógyász szakorvos által kiállított igazolás benyújtása mellett [8. § (1) bekezdés].

1.8. Az előjáró parancsa

130. § (1) Nem büntetendő a katona a parancsra végrehajtott cselekményért, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el. (2) A parancsra elkövetett bűncselekményért a parancsot adó is tettesként felel, ha a katona tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, egyébként a parancsot adó közvetett tettesként felel.

A fegyveres erők és rendvédelmi szervek akkor tudják ellátni feladataikat, ha a katonának minősülő személyek [127. § (1) bekezdés] között szigorú alá- és fölérendeltségi viszony érvényesül. Az előjáró jogosult arra, hogy az alárendelt tevékenységét parancs kiadásával irányítsa. A parancs meghatározott tevékenység vagy feladat végrehajtására vonatkozó egyedi utasítás. A parancsot adó felelősséggel tartozik a parancsért, amit úgy kell kiadnia, hogy az az alárendelt számára félreérthetetlen legyen, illetve képes legyen annak végrehajtására. A katona a parancsot ellentmondás nélkül, kellő időben, a legjobb tudása szerint és maradéktalanul köteles teljesíteni. Amennyiben a katona a parancs jogellenességét a tartalmából és a körülményeiből azonnal és félreérthetetlenül nem ismeri fel, az annak teljesítésével elkövetett bűncselekmény miatt nem büntethető (BH 1998. 210.). A parancs végrehajtásáért tehát a katona nem büntethető, a törvény mentesíti a büntetőjogi felelősség alól. Az egyedüli kivétel az, ha felismerte, hogy a parancs teljesítésével bűncselekményt követ el, és ennek ellenére végrehajtotta azt. Ekkor a bűncselekményért tettesként felel. Azaz, a katona akkor nem büntethető a parancs végrehajtásával elkövetett bűncselekményért, ha a parancs jogellenességét a tartalmából és a kiadás körülményeiből azonnal és félreérthetetlenül nem ismerte fel.

A parancsra elkövetett bűncselekményért a parancsot adó is tettesként felel, ha a katona tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, egyébként a parancsot adó közvetett tettesként felel.

1.9. A törvényben meghatározott egyéb ok

A Btk. több helyen tartalmaz egyéb, büntethetőséget kizáró okot.

A törvény Általános Részében ilyen ok az előkészülettől [11. § (2) bekezdés] és a kísérletől [10. § (4) bekezdés] való önkéntes visszalépés.

A Btk. Különös Részének több tényállása tartalmaz az adott bűncselekmény vonatkozásában büntetőjogi felelősséget kizáró okot, így például a rágalmazás (226. §), becsületsértés (227. §), kegyetsértés (228. §) kapcsán, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valóban bizonyul [valóság bizonyítása, 229. § (1) bekezdés].

1.10. A büntetőjogi felelősség úgynevezett törvény feletti kizáró okai

A törvény az elkövető büntethetőségét és a cselekmény büntetendőségét kizáró vagy korlátozó okok közül csak azokat sorolja fel, amelyek előfordulásával gyakrabban kell számolni a gyakorlatban, és amelyekről - jelentőségüknek fogva - a legtöbb európai büntető törvénykönyv is rendelkezik. Ennek megfelelően a törvény a továbbiakban sem sorolja fel azokat a felelősségi akadályokat, amelyeket a bírói gyakorlat alakított ki. Ennek oka, hogy egyrészt a bírói gyakorlat által kialakított, büntetőjogi felelősséget kizáró okokat nem lehet kimerítően felsorolni a törvényben, másrészt a bírói gyakorlat folyamatosan változtatja azok határát. Ez utóbbira szolgál példaként a szülői vagy pedagógusi fegyelmezési jog mértéke, avagy a gazdasági kockázat körébe vonható magatartások bírói megítélése.

Az úgynevezett törvény feletti felelősséget kizáró okok érinthetik egyrészt a tényállásszerű cselekmény büntetőjog-jogellenességét (társadalomra veszélyességét), avagy az elkövető büntethetőségét (bűnösségét).

A. A tényállásszerű cselekmény büntetőjog-jogellenességét (társadalomra veszélyességét) kizárhatja:

a sértett beleegyezése (engedélye);

a különböző jogok gyakorlása, kötelezettségek teljesítése;

a megengedett kockázatvállalás, illetve

a jogellenességet kizáró kötelesség-összeütközés.

A sértett beleegyezése az engedély egy fajtája, amely azonban nem jogszabályon alapul. A sértett beleegyezése szigorú feltételek mellett zárhatja csak ki a cselekmény jogellenességét. Ezek a feltételek a következők:

a sértettet megillessa a rendelkezési jog;

megfelelő ítélőképességgel rendelkezzen;

a beleegyezés önkéntes és komoly legyen;

azt a sértett az elkövetés előtt vagy legfeljebb az alatt adja meg;

a beleegyezés ne irányuljon társadalmilag káros célra.

Mindezek fényében az élet elleni cselekménybe alapvetően nem lehet joghatályosan beleegyezni. Kivételt ez alól az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eü. tv.) tesz azzal, hogy a beteg részére lehetőséget teremt az életfenntartó vagy életmentő beavatkozás visszautasítására abban az esetben, ha a beteg olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül - megfelelő egészségügyi ellátás mellett is - halálhoz vezet és gyógyíthatatlan [20. § (3) bekezdés]. Ilyen esetben az eljárás szabályai meglehetősen szigorúak: a beteget egy háromtagú orvosi bizottságnak kell megvizsgálnia, és egybehangzóan és írásban kell nyilatkoznia arról, hogy a beteg a döntését annak következményei tudatában hozta meg. Ezt követően a betegnek az orvosi bizottság nyilatkozatát követő harmadik napon, két tanú jelenlétében ismételten ki kell nyilvánítania visszautasítási szándékát [Eü. tv. 20. § (4) bekezdés].

A különböző jogok gyakorlása, kötelezettségek teljesítése a törvény feletti jogellenességet kizáró okok egyfajta gyűjtőkategóriája: az élet számos területére tartozó jelenség tartozik ide. Így például az orvosi tevékenység jogszerűségének, a véleménynyilvánítás szabadságának vagy a házi, pedagógusi fegyelmi jog gyakorlásának az esete.

Az ide tartozó okok alapulhatnak általános jogszabályi felhatalmazáson, konkrét jogszabályi rendelkezésen, szakmai gyakorlaton vagy elismert társadalmi szokáson. Ide tehát olyan okok tartoznak, amelyek nem vonhatók a jogszabály engedély alá.

A véleménynyilvánítás szabadságát az Alaptörvény IX. cikkének (1) bekezdése deklarálja. Ez azonban nem olyan jellegű felhatalmazás, mint ami a személyi szabadság megsértésével járó intézkedések kapcsán érvényesül. Azok esetén ugyanis szintén érvényesül egy általános alaptörvényi rendelkezés, amely szerint mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz, azonban az Alaptörvény kifejezett felhatalmazást ad más jogszabály részére, miszerint senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani [IV. cikk (1)-(2) bekezdés]. A véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos jogellenességet kizáró okok kapcsán tehát másról van szó: különböző jogok gyakorlásáról, illetve kötelezettségek teljesítéséről. A jogok gyakorlására példa lehet a tudományos, művészeti vagy társadalmi tevékenység gyakorlása során megfogalmazott bírálat, amely adott esetben becsületsorbító lehet, de ezt a bírói gyakorlat kritikai tevékenységnek tekinti, és kizárja az emiatti büntetőjogi felelősséget. Úgyszintén ide tartozik a hivatalos személy által, az ügyintézés során és azzal összefüggésben, a hivatali hatáskörben tett megállapítás, amely jogellenesség hiányában nem valósít meg rágalmozást vagy becsületsértést, mivel a hivatali működésből eredő jogok gyakorlása, illetve kötelezettségek teljesítése mint büntethetőséget kizáró ok a cselekmény jogellenességét kizárja, és így bűncselekmény nem valósul meg (BH1991. 338.). A kötelezettségek gyakorlására példaként a tanút terhelő igazmondási kötelezettséget lehet említeni. Vallomásaiban a tanú nem mindig szól dicsőítő jelleggel, azonban ha attól kellene tartania, hogy a perben tett kijelentése miatt vádat lehetne emelni ellene, nem működne a tanúzás intézménye.

Az orvosi beavatkozás több tevékenységet foglal magában, így több jogellenességet kizáró okot is érinthet. Egyrészt a jogszabály engedélyét, amennyiben az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény szerint a beteget megilleti az önrendelkezéshez való jog, amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható [15. § (1) bekezdés]. Másrészt érinti a sértett beleegyezését, a megengedett kockázatvállalást és a hivatásbeli jogok gyakorlását és kötelezettségek teljesítését az orvosi műhibák kérdésével összefüggésben. Ezzel kapcsolatban az emelendő ki, hogy amennyiben az orvos a tevékenységét a szakmai előírások betartása mellett - de lege artis - végzi, és ennek ellenére áll be szövődmény akár a beavatkozás folyamán, akár azt követően, ez olyan kockázatnak tekintendő, amely kizárja a magatartás jogellenességét, azaz az orvosnak a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés miatti (Btk. 165. §) büntetőjogi felelősségét. Azt, hogy az orvos teljesítette-e kötelezettségét vagy sem, az orvosi rendtartás és az orvosi tevékenységgel kapcsolatos szakmai szabályok, tankönyvek alapján lehet megállapítani.

A szülői fegyelmezési jogot tekintve, annak mértékét néhány évtizede mind a társadalom, mind a bíróságok tágabb körben fogadták el. Ma már azonban a tetteges becsületsértésnél és a szabadság rövidebb tartamú korlátozásánál súlyosabb bűncselekmény esetén a bíróság nem menti fel az elkövetőt szülői fegyelmezési jogra hivatkozással. Kiemelendő, hogy a szülői fegyelmezési jog gyakorlására kifejezetten társadalmilag elfogadott nevelési célból kerülhet sor. Amennyiben a gyermek bántalmazása rendszeres, az emberi méltóságot súlyosan sérti, vagy megalázó jellegű, a szülő nem mentesülhet a büntetőjogi felelősség alól.

A pedagógusi fegyelmezési jog még ennél is szűkebb körben érvényesülhet: még a tetteges becsületsértést sem érheti el, legfeljebb szóbeli becsületsértésig, illetve a személyi szabadság rövid idejű megfosztásáig terjedhet. A pedagógust a fegyelmezési jog kizárólag nevelési célból illeti meg. A pedagógus ugyanis nemcsak jogosult, de köteles is a tanóra rendjét biztosítani az oktatás eredményessége érdekében. A rendet ismételt és súlyosan megzavaró tanulóval szemben jogosult intézkedni.

A megengedett kockázatvállalás volt az első olyan büntethetőséget kizáró körülmény, amelyről nem rendelkezett jogszabály. Rizikóhelyzetnek az olyan szituáció nevezhető, amelyben valamely bűncselekményi tényállásban rögzített eredmény (halál, testi sérülés, kár, hátrány) bekövetkezésének is fennáll a lehetősége, de valamilyen társadalmilag előnyös cél elérésének is megvan a reális lehetősége. A megengedett kockázatvállalás rendeltetése az, hogy optimális arányt teremtsen a még vállalható veszély és az annak vállalásából származó társadalmi előny között. A megítélése kezdetben a szubjektív oldalon, a tudatos gondatlanság (luxuria) keretében történt (az elkövető könnyelműen vagy alappal bízhatott a káros eredmény elmaradásában), később objektív mérlegelés alapján a cselekmény jogellenességét zárta ki. Végül, több törvényi tényállásban elkövetési magatartásként a foglalkozási vagy egyéb, például közlekedési szabályszegés került megfogalmazásra, így a kockázatvállalást el lehet bírálni a foglalkozási (közlekedési) szabályszegés keretében. Így azonban ez a törvény feletti jogellenességet kizáró ok nagyrészt elvesztette önállóságát, csak rendkívül szűk körben lehet jelentősége. Így például egyes vagyon elleni vagy gazdasági bűncselekmények tekintetében merülhet fel az, hogy az idegen vagyon kezelésével megbízott személy gazdasági döntése indokolt kockázat volt-e.

Az úgynevezett jogellenességet kizáró kötelesség-összeütközésről akkor van szó, ha egyidejűleg legalább két azonos súlyú és tevési kötelezettség kerül kollízióba. Így például, ha a vízparton ülő szülő látja, hogy mindkét gyermeke elmerül a vízben, azonban csak az egyiket tudja kimenteni. Az ilyen esetben az elkövető akkor mentesül az elmulasztott cselekmény miatti büntetőjogi felelősség alól, ha a kötelesség-összeütközés nem róható a terhére, és legalább az egyik kötelességét teljesíti, illetve ha később van rá mód, akkor a többit is.

Az elkövető büntethetőségét (bűnösségét) kizáró törvény feletti ok az elvárhatóság hiánya.

Az elvárhatóság hiánya a jogszerű magatartás tanúsítása elvárhatóságának hiányát jelenti. Ennek esete közé tartozott korábban a Btk. Általános Része körében a végszükségi arányosság túllépése, amennyiben az nem ijedtségen vagy menthető felinduláson alapul. Az új törvény azonban újraszabályozta a végszükségi arányosságot [vö. 1978. évi IV. törvény 30. § (1) bekezdés, illetve 2010. évi C. törvény 23. § (1) bekezdés]. Az elvárhatóság hiánya szerepet kaphat ugyanakkor az akaratot hajlító (vis compulsivaként ható) kényszer vagy fenyegetés esetén.

A törvény Különös Része is tartalmaz olyan eseteket, amelyekben az elvárhatóság hiánya biztosít büntetlenséget. Így például a feljelentés elmulasztása miatt az elkövető hozzátartozója nem büntethető [263. § (2) bekezdés, az állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása; 297. § (2) bekezdés, a vesztegetés feljelentésének elmulasztása; illetve 328. § (2) bekezdés, a nemzetközi gazdasági tilalom megszegése feljelentésének elmulasztása körében]. Szintén az elvárhatóság hiányán alapul az a szabály, hogy az elkövető nem büntethető hamis tanúzásért, és a mentő körülmény elhallgatásáért, ha a valóság feltárása esetén önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná [275. § (1) bekezdés a) pont, illetve 281. § (4) bekezdés a) pont]. Végül, vérfertőzés miatt nem büntethető a leszármazó, ha a cselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét nem töltötte be [199. § (3) bekezdés].

Bírósági gyakorlat

57/2007. BK vélemény, 27/2007. BK vélemény, 3/1998 BJE., III. BED.

BH 1991. 265., BH 1982. 361., BH 2011. 215., BH 2009. 3., BH 2004. 43., BH 2003. 393., BH 2000. 432., BH 1998. 516., BH 1993. 132., BH 1992. 747., BH 1992. 217., EBH 2009. 1937., BH 2009. 36., BH 2009. 3., BH 2000. 432., BH 1997. 565., BH 1993. 73., BH 1979. 351., EBH 2004. 1102., EBH 2000. 182., BH 1998. 111., BH 1998. 210., BH 1991. 338., BH 2005. 274., BH 1983. 142., BH 1999. 495., BH 1992. 618., BH 1996. 239., BH 2004. 311., EBH 2003. 931., BH 2007. 399., BH 1983. 261., BH 1997. 427.

V. FEJEZET

A BÜNTETHETŐSÉGET MEGSZÜNTETŐ OKOK

25. § A büntethetőséget megszünteti

1. A tárgyalat Fejezet címében írt büntethetőségi akadályok már ismert eseteit korabeli jogirodalmunkban olyan büntetést kizáró okoknak tekintették, melyeket élesen meg kellett különböztetni a büntetést kizáró (beszámíthatóság, bűnösség, jogtalanság hiánya) okoktól. A büntetést kizáró ok a Büntetési igény keletkezésének vagy érvényesítésének állja útját, még pedig aszerint, amint a bűnvádi eljárás megindítását vagy a büntetés végrehajtását zárja ki: 1. a terheltnek, illetve az elítéltnak a halála, 2. a királyi kegyelem, 3. az elévülés [...] ellenben csupán a büntetés végrehajtását kizáró ok, 4. a próbaidő kedvező eltelte, a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztése esetében.

Angyal Pál a büntethetőség akadályait négy csoportra osztva a harmadik helyen említett eljárásjogi feltételekhez sorolja a terhelt elhalálozását és a kegyelmet. A 3. eljárásjogi feltételek, melyeknek sajátossága, hogy hiányuk (ha negatív formájúak, úgy létezésük) a már megszületett, tehát létező állami büntetőigény processzuális érvényesülését akadályozza, azaz majd az eljárás folyamatba vételét gátolja, majd a már folyó eljárásnak megszüntetését [...] eredményezi.

2. Hatályos büntetőjogszabályaink szerint a büntethetőséget megszüntető okok a büntetőjogi felelősségre vonás akadályainak második nagy csoportját alkotják. Büntethetőséget megszüntető ok esetén a magatartás tanúsításakor megvalósul a bűncselekmény, azonban később - az elkövetéstől az elbírálásig terjedő időben - olyan, a Btk. 25. §-ában meghatározott körülmény áll be, amely miatt az elkövető büntethetősége utólag megszűnik.

25. § A büntethetőséget megszünteti az elkövető halála, az elévülés, a kegyelem, a tevékeny megbánás, a törvényben meghatározott egyéb ok.

Az elkövető halála

2.1. A bűntevő halála véget vet a földi igazságszolgáltatásnak; az elhalt büntetett ellen bűnvádi eljárás nem indítható, megindított megszüntetendő, - büntetés ellene ki nem szabható és illetőleg a kiszabott végre nem hajtható. Ellentétben a középkori büntetőjoggal, amely az elrettentés gondolatának uralma alatt a bűnös holttestén szimbolizálta a büntetés végrehajtását - a hulla felakasztásával, kerékbecsúszásával stb.- vagy a mult század dematerializált brutalitásával, amely in effigie hajtotta végre a valóságban végre nem hajtható büntetést, a mai törvényhozások a halálnak büntetést kizáró jelentőséget tulajdonítanak.

Már első Btk.-nk (Csemegi-kódex) 105. §-a is kizárta a bűnvádi eljárást a bűnös halála estén, de az elítélt hagyatékából a még életében jogerősen megállapított pénzbüntetést be lehetett hajtani, valamint az elkobzást sem a tárgyak tulajdonosának, sem a vádlott elítélése előtt bekövetkezett halála nem szüntette meg.

Az elkövető halála tehát fizikailag teszi lehetetlenné a megbüntetését. Az elkövető halála akkor büntethetőséget megszüntető ok, ha a halál az elkövetés és a jogerős elítélés közötti időben áll be. Az elítéltnak az ítélet jogerőre emelkedése után bekövetkező halála ugyanis a már kiszabott büntetésnek, illetve a még végre nem hajtott részének végrehajtását zárja ki. Halott ember esetén nem beszélhetünk arról, hogy a büntetés eléri célját, az ilyen büntetés alkalmazása értelmetlen lenne.

A már meghalt elkövetővel szemben nem lehet büntetőeljárást indítani, illetve a már folyamatban lévő büntetőeljárást meg kell szüntetni. A büntethetőséget megszüntető halál nem zárja ki azonban az elkobzás, illetve vagyonelkobzás alkalmazását. Az elkobzásra, illetve vagyonelkobzásra irányuló tárgyi eljárást tehát az elkövető halála esetén is le lehet folytatni, és a bíróság a szóban forgó intézkedéseket elrendelheti (Be. 334. §).

Ha az ügydöntő határozat kihirdetését követően, annak jogerőre emelkedése előtt válik ismertté, hogy a vádlott meghalt vagy eljárási kegyelemben részesült, és a határozat ellen nem jelentettek be fellebbezést, a bíróság a nem jogerős ügydöntő határozatát vagy határozatának e vádlottat érintő részét hatályon kívül helyezi, és az eljárást megszünteti [Be. 332. § (5) bekezdés]. Ilyen esetben a bíróság a korábbi ügydöntő határozat elkobzást, illetőleg vagyonelkobzást kimondó rendelkezését hatályában fenntartja (Be. 334. §).

- a) az elkövető halála,
- b) az elévülés,

- c) a kegyelem,
- d) a tevékeny megbánás,
- e) a törvényben meghatározott egyéb ok.

A büntethetőség elévülése

26. § (1) A büntethetőség - a (2)-(3) bekezdésben meghatározottak kivételével, illetve az egyes bűncselekmények elévülésének kizárásáról szóló törvény eltérő rendelkezése hiányában - elévül a büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év elteltével.

 (2) A XXVII. Fejezetben meghatározott bűncselekmények büntethetősége tizenkét év elteltével évül el.

(3) Nem évül el a büntethetősége

- a) a XIII. és XIV. Fejezetben meghatározott bűncselekményeknek,
- b) az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekményeknek, és
- c) a XIX. Fejezetben meghatározott, ötévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekményeknek, ha a bűncselekmény sértette a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhatalcadik életévét nem töltötte be.

2.2. A *elévülés az időmúlás büntethetőséget megszüntető hatását jelenti. Jelentősége van azonban az elévülésnek a jogerősen kiszabott büntetés végrehajthatósága vonatkozásában is. A büntethetőség elévülése a bűncselekmény miatti felelősségre vonás lehetőségét zárja időbeli határok közé, a büntetés elévülése ezzel szemben a jogerős ítéletben meghatározott büntetés végrehajthatóságát szab határidőt. A büntethetőséget megszüntető elévülés alapvetően a jogbiztonságot szolgálja, az állam büntető igénye érvényesítésének időbeni korlátok közé szorítását jelenti. Az állam a büntethetőséget megszüntető okokkal, így az elévüléssel is elsősorban saját büntetőhatalmának szab határt [11/1992. (III. 5.) AB határozat].*

A büntetőjog sem a társadalmat, sem az elkövetőt nem kívánja hosszú ideig bizonytalanságban tartani az elkövetett cselekmény jogi megítélését, valamint a felelősségre vonást és annak következményeit illetően. Az elévülés intézményének indoka az, hogy amennyiben a bűncselekmény elkövetése óta hosszabb idő eltelt, és a bűncselekmény elkövetését nagyon hosszú idő múlva követi a felelősségre vonás, a büntetés már nem vagy csak jelentősen csökkent mértékben érheti el a célját. Hosszabb idő eltelte után a felelősségre vonás bűnüldözési szempontból is célszerűtlen, hiszen a bizonyítékok az idő múlásával elenyésznek, és a bizonyítás a várható eredménnyel arányban nem álló megterhelést jelent a büntető igazságszolgáltatási hatóságok számára, valamint a terhelt védekezését is megnehezíti. Végül az elévülés méltányossági szempontokat is szolgál. Nem méltányos az, hogy már feledésbe merült bűncselekményért az elkövető akár élete végéig megbüntethető legyen.

Ha az elévülés beállt, az elkövetőnek alanyi joga keletkezik arra, hogy ne lehessen megbüntetni. Ez az alanyi jog annak következtében nyílik meg, hogy a másik oldalon eredménytelenül telt el az az idő, amelyet az állam megszabott magának a törvényben a büntető hatalmának gyakorlására, az elkövető üldözésére és megbüntetésére, és ezért az állam büntető igénye megszűnik.

A Btk. súlyosítja az elévülés szabályait a korábbi Btk. rendelkezéseihez képest. A büntethetőség elévülésének tartama a törvény szerint egységesen a törvény különös részében meghatározott büntetési tétel felső határának megfelelő idő, de legalább öt év. Az általános részben meghatározott emelt büntetési tételeket az elévülés szempontjából figyelmen kívül kell hagyni. Ilyen szabály található a törvényben a bünszervezetre [Btk. 91. § (1) bekezdés] és a bűnhalmazatra [Btk. 81. § (3) bekezdés].

Fiatalkorúakra ezzel szemben olyan eltérő szabályok vannak, amelyek az elévülési időt is érintik, mert általános szabályként irányadóak az alacsonyabb büntetési tételkeretek felső határai [Btk. 109. § (2)-(3) bekezdés]. A büntethetőség elévülése számításánál a fiatalokúakra irányadó enyhébb szabályokat kell figyelembe venni [Btk. 109. § (4) bekezdés].

Az egymással bűnhalmazatban álló bűncselekmények külön-külön évülnek el még akkor is, ha az elévültnek tekintendő bűncselekmény könnyítette meg vagy tette lehetővé a másik bűncselekmény elkövetését (BJD 201., 3640.). A büntethetőség elévülését a terhelt terhére rótt minden bűncselekmény tekintetében külön-külön kell vizsgálni, illetve megállapítani.

Az elévülés fogalma, bekövetkeztének feltételei, konzekvenciája anyagi jogi, és csupán ennek mikénti érvényesítése eljárásjogi kérdés. Az elévülési idő a büntetőeljárás szabályokról függetlenül folyik, és az elévülési határidő leteltével a büntethetőségi akadály a kezdőnapnak megfelelő napon beáll, függetlenül attól, hogy az munkaszüneti nap vagy sem. Ha az elévülés bekövetkezett, az utóbb semmilyen ok folytán nem éledhet fel (EBH 2009. 2032., BH 2010. 8. 204.). Ha a büntethetőség elévülésének bekövetkeztét követően állapították meg a bűnösséget, illetve annak figyelmen kívül hagyásával hoztak ügydöntő határozatot, akkor az a Be. 416. § (1) bekezdés a) pontja szerinti anyagi jogi, viszont az elévülés bekövetkeztének törvénysértő megállapítása a Be. 416. § (1) bekezdés c) pontja szerinti eljárásjogi felülvizsgálati okot képez. Az elévülés figyelmen kívül hagyásával meghozott érdemi ügydöntő határozat meghozatala anyagi jogi, míg az elévülés téves megállapítása eljárásjogi szabálysértés. A különbségtétel oka, hogy előbbi esetben ilyen ok ellenére ügydöntő határozatot hoztak, az utóbbi esetben pedig ilyen ok hiányában nem folytatták le az eljárást. (B.21 Elvi Határozat)

Ha a bíróság az elkövetéskor hatályos büntető jogszabályok alkalmazásával minősíti a bűncselekményt, akkor az időközben súlyosabbá vált büntetési tételei helyett az elévülés kérdését is az elkövetéskor hatályos törvény szerinti büntetési tételek alapulvételével kell vizsgálni (Legf. Bír. Bfv. I. 47/2008/7. sz.). A Btk. meghosszabbított elévülési szabályai sem alkalmazhatók így az elkövetéskori Btk. alkalmazása mellett. Ellenkező értelmezés sértené a jogbiztonságot, így az előreláthatóságot, a kiszámíthatóságot, és a visszaható hatály alkotmányos tilalmát [11/1992. (III. 5.) AB határozat].

A Btk. 26. § (3) bekezdés felsorolja azokat a bűncselekményeket, amelyek büntethetősége nem évül el. Ezek olyan súlyos bűncselekmények, amelyek esetében az állam fenntartja büntetőigénye érvényesítésének a lehetőségét, tekintet nélkül az idő múlására. Ilyen cselekmények az emberiesség elleni, továbbá a háborús bűncselekmények.

Az emberiség elleni bűncselekmények büntetendőségéről és elévülésének kizárásáról, valamint a kommunista diktatúrában elkövetett egyes bűncselekmények üldözéséről szóló 2011. évi CCX. törvény 1. §-a szerint a nemzetközi jog szerint el nem évülő bűncselekmények nem évülnek el akkor sem, ha a bűncselekmény elkövetésekor a cselekmény a belső jog szerint nem minősült el nem évülő bűncselekménynek. Erre figyelemmel a Btk. 26. § (1) bekezdése utalás szintjén megemlíti, hogy ez a külön törvény az elévülés vonatkozásában eltérő szabályokat állapít meg. Amennyiben a cselekmény az elkövetéskor nem minősült bűncselekménynek, de a nemzetközi jog általánosan elismert szabályai szerint az volt, a Btk. 2. § (3) bekezdése alkalmazandó.

A korábbi Btk. egyes életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények elévülési idejét húsz évben állapította meg, míg másokat kiemelve ebből a körből az el nem évülő bűncselekmények közé sorolt. A Btk. ezt megszüntetve egységesen úgy rendelkezik, hogy nem évül el az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények büntetendősége.

A Büntető Törvénykönyvről a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményekről szóló XIX. Fejezete számos olyan törvényi tényállást tartalmaz, ami büntetőjogilag értékeli, ha a cselekményt meghatározott életévüket be nem töltött sértettek sérelmére követik el. A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni legviSSzatasztóbb, gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények esetében az elkövetést több évtizeddel követően is felszínre kerülhetnek olyan információk, amelyek a tettesek felelősségre vonását lehetővé tennék. Annak érdekében, hogy a jövőben az elévülés e bűncselekmények elkövetőinek a felelősségre vonását ne akadályozza, a törvény kizárja a Btk. XIX. Fejezetének azon bűncselekményeinek elévülését, amiket a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek sérelmére követnek el és a büntetési tételük felső határa az öt évet meghaladja.

27. § Az elévülés kezdő napja

A Btk. az elévülés kezdő napjának számításáról a korábbi szabályozással egyezően rendelkezik.

Az a) pont a befejezett bűncselekményekre vonatkozik, ahol az elévülés akkor kezdődik, amikor a bűncselekmény törvényi tényállásának minden eleme megvalósult. Az elévülés kezdő napja a törvényi tényállás megvalósulásának időpontja, ami alaki bűncselekmények esetén az elkövetési magatartás utolsó mozzanatának kifejtése, míg az eredményt tartalmazó bűncselekmények az eredmény bekövetkezésével válnak befejezetté, és az elévülés is ekkor kezdődik, és nem az eredményt előidéző magatartás kifejtésének a napján. A vegyes mulasztásos cselekmények, amelyeknek a tényállása eredményt is tartalmaz, az a) pont szerint évülnek el, azaz az elévülés határidejének kezdő napja az eredmény bekövetkezésének időpontja.

A b) pont a kísérlet és az előkészület miatti büntetendőség elévüléséről szól, és ilyenkor a büntetőjogilag értékelhető tevékenység utolsó mozzanata az elévülés kezdő napja.

A c) pont a tiszta mulasztásos bűncselekményekre vonatkozik. Az ilyen bűncselekmények büntetendőségének az elévülése azon a napon kezdődik, amikor az elkövető még az e törvényben meghatározott következmény nélkül eleget tudott volna tenni kötelességének.

Ha a természetes egységet alkotó cselekmény sorozatos mulasztások útján valósul meg, mint a tartás elmulasztása esetében, az egyes mulasztások önálló elévülése ugyancsak kizárt (BH 2004. 307.).

A d) pont az ítélezési gyakorlatban állapot bűncselekményeknek hívott bűncselekményekre vonatkozik. Ezen bűncselekmények esetében a cselekmény befejezetté válik a jogellenes állapot létrehozásával. Az elévülés kezdő időpontja azonban a jogellenes állapot megszűnésének napján kezdődik, ami nem biztos, hogy egybeesik a jogsértő magatartás befejezésével. Jogellenes állapot fenntartása útján valósul meg például a személyi szabadság megsértése (Btk. 194. §). Az elévülés kezdő napja nem a bűncselekmény befejezettségéhez, hanem a bevégezettségének időpontjához kapcsolódik, amikor a jogellenes állapot megszűnik. Azon bűncselekményeknél, amelyek elkövetési magatartása tartós, folyamatos vagy ismétlődő jellegű - például kitarthatóság (Btk. 202. §), kuruzslás (Btk. 187. §), villamos energia jogtalan eltulajdonítása (Btk. 370. §, 383. § a) pont), zaklatás [Btk. 222. § (1) bekezdés], a természetes egység körében a részselekmények önálló elévülése kizárt. A természetes egységként elbírálható cselekményeknél az egyes részselekmények elkövetési időpontjának nincs jelentősége, mert ezek önálló elévülése kizárt. Ezek a cselekmények azonban nem valamely állapot jogellenes fenntartásával valósulnak meg, így elévülésük az a) pont szerint számítandó.

Hasonló a helyzet folytatólágosságnál, ahol az elévülés kezdő napja az utolsó részselekmény elkövetésének napjával azonos (BKv. 31.). A folytatólágosan elkövetett bűncselekmény egység, amelynél a törvényi tényállást külön-külön is megvalósító részselekmények együttesen alkotnak egyetlen bűncselekményt. Ebből következik, hogy a büntetendőség elévülése szempontjából nem külön-külön az egyes részselekmények elkövetésének, hanem a bűncselekmény törvényi tényállásához tartozó legutolsó részselekmény befejezésének, illetőleg - kísérlet esetén - a véghezvitelre irányuló utolsó tevékenység megvalósításának az időpontja az irányadó, és ettől kell számítani a folytatólágosan elkövetett bűncselekmény törvényi büntetési tételéhez igazodó elévülési időt.

Speciális szabályok vannak a hamis vád és a hamis tanúzás büntetendősége elévülésének kezdő időpontjára, mert az ügyben eljáró hatóság feljelentését kivéve a büntetendőség elévülésének kezdő időpontja az alapügy befejezésének napján kezdődik [Btk. 270. § (1) bekezdés, Btk. 274. §].

a) befejezett bűncselekmény esetén az a nap, amikor a törvényi tényállás megvalósul,

b) kísérlet és előkészület esetén az a nap, amikor az ezeket megvalósító cselekmény véget ér,

c) olyan bűncselekmény esetén, amely kizárólag kötelesség teljesítésének elmulasztásával valósul meg, az a nap, amikor az elkövető még az e törvényben megállapított következmény nélkül eleget tehetne kötelességének,

d) olyan bűncselekmény esetén, amely jogellenes állapot fenntartásában áll, az a nap, amikor ez az állapot megszűnik.

28. § (1) Az elévülést félbeszakítja a bíróságnak, az ügyésznek, a nyomozó hatóságnak, illetve nemzetközi vonatkozású ügyekben az igazságügyért felelős miniszternek vagy a külföldi hatóságnak az elkövető ellen a bűncselekmény miatt foganatosított büntetőeljárási cselekménye. A félbeszakítás napján az elévülés határideje ismét elkezdődik.

(1a) Ha az erős felindulásban elkövetett emberölés, a háromévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő szándékos súlyos testi sértés, az emberrablás, az emberkereskedelem, a személyi szabadság megsértése, illetve - a 26. § (3) bekezdés c) pontjában foglalt kivétellel - a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértette a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a tizennyolcadik életévét be nem tölti vagy be nem töltötte volna.

(2) Ha a büntetőeljárást felfüggesztik, a felfüggesztés tartama az elévülés határidejébe nem számít be. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a büntetőeljárást azért függesztik fel, mert az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, ismeretlen helyen tartózkodik, vagy kóros elmeállapotú lett.

(3) Az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amely alatt közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség folytán a büntetőeljárás azért nem volt megindítható vagy folytatható, mert a törvényben biztosított mentelmi jogot a döntésre jogosult nem függesztette fel. Ez a rendelkezés nem alkalmazható olyan magánindítványra büntetendő bűncselekmény esetén, amely miatt a vádat a magánvádló képviseli.

(4) A vádemelés elhalasztásának tartama, próbára bocsátás esetén a próbaidő tartama és a jóvátételi munka tartama az elévülés határidejébe nem számít be.

IH 2016. 5. Az elévülés félbeszakadása

Az elévülés félbeszakadására és nyugvására vonatkozó rendelkezések a korábbi Btk. már korszerűsített rendelkezéseihez képest lényegében nem változtak, de ezen anyagi jogi szabályok az 1878. évi V. törvénycikk 108-109. §-aiban meghatározott rendelkezésekkel is lényegi egyezőséget mutatnak. Az elévülés félbeszakításának joghatása, hogy az elévülés idő addig eltelt részét figyelmen kívül kell hagyni, és az elévülés újra kezdődik. Az elévülést félbeszakító intézkedés csak az elévülési idő bekövetkezése előtt történhet.

A Btk. megnevezi azokat a büntetőügyekben eljáró szerveket, amelyek cselekménye megszakítja az elévülést, így nevesíti a bíróságot, az ügyészt, a nyomozó hatóságot, valamint a nemzetközi vonatkozású ügyekben az igazságügyért felelős minisztert, valamint a kiadási és átadási eljárás során a külföldi hatóságot.

A hatósághoz elévülési időn belül benyújtott feljelentés így nem szakítja félbe az elévülést, mert az még nem a hatóság intézkedése (Legf. Bír. Bfv. I. 335/2008/5. sz.).

A büntethetőség elévülését félbeszakítja az ügyésznek a - megrovás alkalmazása mellett nyomozást megszüntető, valamint az ezt hatályon kívül helyező és a vádemelésre felhívó - határozata. A vádemelést követően az ügyész a büntetőperben már az ügyfél pozíciójában van, és a bíróság határozatai ellen ebben a helyzetben nem büntetőügyben eljáró hatóságként terjeszthet elő fellebbezést. A Btk. 28. § (1) bekezdésének a helyes értelmezése nem az ügyfélnek az elkövető ellen foganatosított eljárás cselekményéhez fűz elévülést megszakító hatást, hanem az eljáró hatóság ilyen cselekményéhez. Az elévülést az eljárás bírósági szakaszában az ügyésznek semmilyen indítványa nem szakítja félbe, de nem szakítja félbe az elévülést az ügyésznek az elsőfokú bíróság végzése ellen benyújtott fellebbezése sem. A vádemelést követően legfeljebb vádkiterjesztés esetén tekinthető büntetőügyben eljáró hatóságnak az ügyész, így a vádemelést követően a bíróság cselekményei szakítják félbe az elévülést (Debreceni Ítéltábla Bhar. II. 285/2011. sz.). Ez érvényesül a megismételt eljárásban is, ahol az ügyész a vádat kiegészíti, illetve módosítja, ami alkalmas az elévülés félbeszakítására (Kúria Bfv. I. 737/2012/4. sz.).

A terhelt terhére benyújtott ügyészi felülvizsgálati indítvány sem szakítja félbe a büntethetőség elévülését [3/2010. (XI. 8.) Büntető jogegységi határozat]. A jogerős ügydöntő határozat meghozatalával büntetőeljárás már nincs folyamatban, a terhelt terhére szóló rendkívüli jogorvoslati indítványok (felülvizsgálati indítvány, perújítási indítvány) előterjesztésére vonatkozó ügyészi jogosultság az alapeljárásban betöltött ügyféli pozícióból fakad ugyanúgy, mint a pótmagánvádló és a magánvádló esetében.

A pótmagánvádló vádindítványa az elkövető ellen a bűncselekmény miatt foganatosított büntetőeljárás intézkedése ugyan, azonban a pótmagánvádló nem büntető ügyekben eljáró hatóság. Az ugyanis, hogy a bírósági eljárásban a pótmagánvádló az ügyész jogait gyakorolja a törvény eltérő rendelkezése hiányában, nem jelenti azt, hogy jogi státusza azonos lenne az ügyészével, tehát büntetőeljárásban eljáró hatóság lenne. A Be. egyértelmű különbséget tesz a büntetőügyekben eljáró hatóságok (II-IV. Fejezet) és a büntetőeljárásban részt vevő személyek (V. Fejezet) között, és a pótmagánvádlót ez utóbbiak között (Be. 42. §) sorolja fel. A pótmagánvádlónak ezért az elkövető ellen a bűncselekmény miatt foganatosított eljárás cselekménye az elévülést nem szakítja meg (BH 2010. 204.).

A törvény szerint az elkövető az, aki a bűncselekménynek a Btk. általános és különös részében meghatározott törvényi tényállását megvalósítja. Tapasztalati tény, hogy van olyan elkövető, akinek kilétét nem lehet felderíteni, ezért soha nem lesz belőle terhelt, de olyan is, amikor a terhelt nem elkövetője a terhére rótt bűncselekménynek. A terhelt az, akit bűncselekmény alapos gyanúja terhel, és emiatt büntetőeljárást folytatnak ellene. Ebből következően az elkövető és a terhelt nem azonos fogalmak, nem fedik egymást (Legf. Bír. Bfv. II. 1. 103/2009/5. sz.). Az elkövető anyagi jogi, a terhelt gyanúsított, vádlott, elítélt) eljárásjogi fogalom. Utóbbi rendeltetése az eljárás joggyakorlással veszi kezdetét, és ismert kilétű személyt takar. Ezzel szemben az elkövető fogalma átfogja mind az ismeretlen, mind pedig az ismert kilétű személyt, mert rendeltetése a büntetőigény érvényesítésével függ össze. Az elévülés attól függetlenül kezdetét veszi, hogy indul-e és ha igen, mikor büntetőeljárás, viszont azt a büntetőeljárás cselekmény attól függetlenül félbeszakítja, hogy ismert vagy ismeretlen kilétű személy (mint elkövető) ellen irányul-e.

Az eltérő fogalomhasználat egyébként jelzi azt is, hogy nem esik egybe a büntetőigény érvényesítésének és az eljárási jogok gyakorolhatóságának kezdete. Az eltérés oka, hogy az elkövető magatartása keletkezteti a büntetőigényt, aminek a büntetőügyben eljáró hatóság általi érvényesítése teszi szükségessé az eljárási joggyakorlás lehetőségének biztosítását, és nem fordítva (Legf. Bír. Bfv. III. 1. 002/2009/16. sz.). Nincs jelentősége az elévülés félbeszakadása szempontjából annak sem, hogy a vádlottat gyanúsítottként kihallgatták-e (BH 2007/363., 2008/204. I.).

A következetes jogértelmezés szerint az elévülést a nyomozó hatóság, az ügyész és a bíróság olyan - az ügy előbbre vitelét célzó, érdemi - büntetőeljárási cselekményei szakítják félbe, amelyek meghatározott személy - az anyagi jogi értelemben vett elkövető - ellen irányulnak, és azonos ténybeli alapú bűncselekménnyel kapcsolatosak. Az elkövető ellen más ténybeli alapú bűncselekmény miatt foganatosított eljárási cselekmény nem szakítja félbe az adott bűncselekmény büntethetőségének elévülését. (23/D/2007. AB határozat indokolás III/2.2. pont.)

Az elkövető kilétének ismerete nem feltétele, hanem legfeljebb célja a nyomozás elrendelésének. A Be. 164. § (2) bekezdése alapján ugyanis a nyomozás feladata - egyebek mellett - az elkövető személyének felderítése. Az elkövető személyének ismeretlensége nem azt jelenti, hogy az elkövető ne lenne konkrét személy, hanem csupán azt, hogy kiléte a nyomozóhatóság előtt még nem ismert. Ennélfogva, amikor ismeretlen személy esetében elrendelik a nyomozást, akkor az valójában nemcsak tárgyi, hanem alanyi szempontból is meghatározott, szükségképpen mindig valaki ellen, az elkövető ellen történik. Általa nem csupán önmagában a tett, hanem elkövetője is üldözötté válik. Értelemszerűen nemcsak a hollét, hanem a kilét kiderítése iránti intézkedés is az elkövető ellen irányulónak tekintendő. Az illető személy tudomásszerzése pedig nem feltétele annak, hogy ellene irányulónak lehessen tekinteni valamely büntetőeljárási cselekményt. Ezzel ellentétes felfogás odavezetne, hogy az ismerteté vált kitétt, de szökésben lévő személy elleni elfogatóparancs kibocsátása nem, csupán az elfogás avagy az elfogást követően a gyanúsítottá nyilvánítás ténye lenne alkalmas a büntethetőség elévülésének félbeszakítására, ami nyilvánvalóan téves [Legf. Bír. Bfv. III. 950/2009/5. sz., 11/1992. (III. 5.) AB határozat indokolás V/2.-3. pont].

Az elévülést akkor is félbeszakítják a nyomozó hatóság intézkedései, ha csupán egy ismeretlen tettes felkutatása érdekében foganatosította a hatóság a büntetőeljárási cselekményt. Mindaddig, amíg nem körvonalazódott az egyes terheltek elkövetési magatartása, a nyomozás nyilvánvalóan valamennyiük ellen folyt, függetlenül attól, hogy a többes elkövetésről a hatóságnak nem volt tudomása (Legf. Bír. Bfv. I. 397/2007/5. sz.).

Az elévülést félbeszakító büntetőeljárási cselekmények

Az ítélkezési gyakorlat az elmúlt évtizedekben a jogállami követelményeknek megfelelően tételesen kimunkálta, hogy a nyomozás egyébként törvényben korlátozott határidejében melyek azok a releváns eljárási cselekmények, amelyek az eljárás előbbre vitelét szolgálják és az elévülés félbeszakadását eredményezhetik.

Büntetőeljárási az olyan cselekmény, mely a Be.-ben kifejezetten szabályozott, illetve elvégzésére a Be. szabályai adnak felhatalmazást, teljesítése a büntetőeljárás érdekében áll.

Büntetőügyben eljáró hatóság általi büntetőeljárási cselekmény egyrészt az, melynek megtételéhez már önmagában - tartalmától függetlenül - joghatást fűz a Be. (nyomozás elrendelése, vádemelés, ítélet meghozatala stb.). Másrészt olyan cselekmény, amely valamely konkrét, reálcselekmény foganatosítása (házkutatás, lefoglalás, elfogatóparancs, elfogás, idézés, kiadatás stb.).

A büntethetőség elévülését félbeszakító eljárási cselekményre a bírói gyakorlat több követelményt állított fel:

A cselekménynek a foganatosítója olyan, büntetőügyekben eljáró hatóság, amely éppen az adott büntetőügyben ekként eljár (alanyi követelmény; BH 1998. 162. II.).

A ténybeli alapja azonos az elévülés kérdésének vizsgálatakor eljárás tárgyát képező cselekmény ténybeli alapjával, tehát azonos ténybeli alapú bűncselekmény miatt és nem más, olyan eljárásban foganatosították, melynek az nem tárgya (tényazonosság követelménye; BJD 3640., 4696., 7884., (BH 2007. 363.)).

A tartalma az elkövető ellen irányul, tehát nem csupán vele kapcsolatos (irányultság követelménye; BJD 4696., 7884., BH 1998. 162. II., 2007. 363. I.).

A jelentősége érdemi, tehát az eljárás előbbre vitelére alkalmas, nem kizárólag az elévülés félbeszakítását célozza, nem csupán adminisztratív, illetve korábbi megismétlésében kimerülő (érdemiség követelménye; BJD 206., 2486., 2493., 4696., 5692., 5693., 7087., 7884., BH 1996. 567. I., 1998. 162. II., 2003. 99. II., 2005. 163., 2007. 363. I.).

E feltételek együttes teljesülése esetén az elévülés attól függetlenül félbeszakad, hogy a büntetőeljárás megindítására a későbbi vádlott, ismeretlen személy vagy más ismert személy ellen került-e sor; illetve hogy a terhelttel szemben a bűncselekmény megalapozott gyanújának közlése, gyanúsítottkénti kihallgatása megtörtént-e.

Elévülést félbeszakító hatása az első ízben kiadott laccímfigyelőnek és lakhelykutatásnak van, illetve félbeszakítja az elévülést a tárgyalási szakban történt első ízbeni lakhelykutatás is, de csak annak a terheltnek a vonatkozásában, akivel szemben elrendelték (BH 2005. 378., BH 1977. 176., Legf. Bír. Bpf. I. 3. 227/2002/2. sz.).

Félbeszakítja az elévülést a nyomozás elrendelése és meghosszabbítása, a vádemelés, az elfogatóparancs kiadása, a kényszerintézkedések, a házkutatás, a lefoglalás elrendelése és foganatosítása, a szakértő kirendelése. A gyanúsítottá idézés kibocsátása félbeszakítja az elévülést, függetlenül attól, hogy azt a terhelt átvette-e vagy sem, tudott róla vagy sem (Legf. Bír. Bfv. III. 120/2009/5. sz.). Félbeszakítja a gyanúsítottá kihallgatás, a megalapozott gyanú közlése, bizonyítás felvétele, így a sértett és a tanúk kihallgatása.

A nyomozó hatóság azon intézkedései is félbeszakítják az elévülést, amelyeket azon tanú felkutatása és tanúként kihallgatása érdekében tesz, amely a feljelentett cselekményben közreműködők szerepének a tisztázására szolgál, az eljárás előbbre vitelét célozza. Ezen intézkedések sorában a tanú személyi körözésének az elrendelése az elévülést ugyancsak félbeszakítja. A tanú kihallgatása nemcsak akkor és azért szakítja félbe az elévülést, ha a tanú kihallgatása során nyert adatok a tanú részeskénti közreműködésének a gyanúját vetik fel, hanem azért, mert az eljárás tárgyát képező bűncselekmény(ek) elkövetői körének a meghatározását és ezzel az eljárás előbbre vitelét szolgálja (Legf. Bír. Bfv. II. 129/2011/5. sz.).

Egységes a bírói gyakorlat abban, hogy az elévülést csak a büntetőeljárás előbbre vitelére alkalmas eljárási cselekmény szakítja félbe. Nem kizárt, hogy az elfogatóparancs hatályban léte alatt is van olyan intézkedés, amely alkalmas az eljárást előbbre vinni és ennek folytán az elévülést félbeszakítani. Az elfogatóparancs kibocsátása után a terhelt lakhelyének megállapítására tett adminisztratív intézkedések nem ilyenek, de az elővezetés erre alkalmas lehet. Az elővezetéssel elrendelt idézés a folyamatos megfigyelésen és esetenkénti ellenőrzésen túlmenő, konkrét helyen és időben végrehajtandó intézkedés, amelynek az eredményessége a gyakorlat által is igazoltan nem kizárt. Nem pusztán adminisztratív jellegű vagy öncélú intézkedés, amelyet a hatóság tetszése szerint bármikor alkalmazhat, hanem mindegyike olyan intézkedés, amelyet a bűncselekmény miatt folytatott eljárásban a törvény a bíróság számára előír. Nincs törvényes ok, amelyből az a következtetés lenne levonható, hogy az elévülés félbeszakadását kizárná (Legf. Bír. Bfv. I. 39/2005/7. sz.).

A nemzetközi körzést elrendelő elfogatóparancs, illetőleg a kiadási kérelem elévülést félbeszakító hatásának kérdései tárgyában meghozott 1/2005. számú Büntető jogegységi határozat a) pontja megállapítja, hogy félbeszakítja az elévülést a belföldi körzést elrendelő elfogatóparancsot követően kiadott európai elfogatóparancs is. A terhelt ismeretlen tartózkodási helyének felkutatását célzó elfogatóparancs kiadását követően a külföldi ismert helyen tartózkodó terhelt kiadása érdekében a nemzetközi bűnügyi jogsegély keretében kibocsátott elfogatóparancs a büntethetőség elévülését ismét félbeszakítja, ugyanis a két elfogatóparancs kibocsátására külön törvényi okok, illetőleg célok alapján került sor. (B.13. Elvi Határozat)

Az elévülés félbeszakítását eredményezik az ügy előbbre vitelét szolgáló eljárási cselekmények. A büntethetőség elévülését - ennek megfelelően - félbeszakítja az ismeretlen tettes ellen tett feljelentés, illetve a személyének felkutatása érdekében foganatosított büntetőeljárási cselekmény. (BH2014.130.II.) Az irányadó bírói gyakorlat szerint az elévülés félbeszakadását kétségtelenül csak az ügy előbbre vitele érdekében foganatosított eljárási cselekmények eredményezik. Ilyennek tekintendők és ezért megszakítják az elévülést az adott cselekmények (cselekmények) tekintetében a nyomozás elrendelése, a gyanúsítottkénti kihallgatás, a vádirat benyújtása, a belföldi elfogatóparancs első kibocsátása, a bírósági idézés kiadása stb. (1/2005. BJE határozat). (BH2014.130.II.)

Így helyesen utalt arra az elsőfokú ítélet, hogy a terhelt büntethetőségének elévülését az ismeretlen tettes ellen tett feljelentés, illetve a személyének felkutatása érdekében foganatosított büntetőeljárási cselekmény is félbeszakította; ezzel azonos módon foglalt állást a Legfelsőbb Bíróság a Bírósági Határozatokban 2008.204. szám alatt közzétett eseti döntésében is. Az ekkor ismételen elkezdődött elévülést újra félbeszakította valamennyi, az eljárást előre vivő, a nyomozó hatóság, illetve a bíróság által foganatosított eljárási cselekmény.

Félbeszakítja az elévülést a tárgyalás kitűzésére és idézésre vonatkozó bírói intézkedés megtétele, illetve annak tényleges teljesítése, majd a tárgyalás megtartása. Egymagában a tárgyalási időpont meghatározásának, a kitűzésnek nincs elévülést félbeszakító hatása, ha azt nem követi az idézések és értesítések kibocsátása (BH 2003. 99.). Félbeszakítja az elévülést az ítélet kihirdetése, amely az adott cselekményben a terhelteket bűnösnek mondja ki, és az eljárást megszüntető vagy egyéb határozatot hatályon kívül helyező és az eljárás folytatására utasító végzés is (Legf. Bír. Bfv. III. 208/2010/14. sz.).

Az áttételt elrendelő határozat is olyan, a büntetőjogi felelősség megállapítását elősegítő eljárásjogi cselekmény, ami az eljárás előbbre vitelét, az ügy tényleges lefolytatását célozza, ami az összes terhelte nézve félbeszakítja az elévülést. Ha a vádlottak cselekménye összefügg, a magasabb hatáskörű bírósághoz történt áttétel elrendelését a vádirati tényállás alapozta meg a súlyosabb minősítés lehetőségére figyelemmel. Az áttételt elrendelő végzés egységesen érinti valamennyi vádlottat, hiszen a bizonyítási eljárás lefolytatása és eredménye alapján kerülhet az ügyész, a védelem, végső soron a bíróság abba a helyzetbe, hogy az egyes vádlottak büntetőjogi felelősségének mibenlétét, határait megszabja. (Fővárosi Ítéltábla, 2. Bkf. 10863/2009/3. sz.). Közömbös tehát az, hogy az a bíróság vagy egyéb hatóság, amely a büntetőeljárási cselekményt foganatosítja, rendelkezik-e a büntetőeljárási szabályok szerint hatáskörrel vagy illetékességgel. Feltétel azonban, hogy büntetőügyekben eljárni jogosult hatóság vagy bíróság legyen. Ugyanezen követelmény támasztható a külföldi hatóságok eljárására nézve is.

Nem szakítja félbe az elévülést az ügyviteli jellegű belső intézkedés, illetve a bíróság eljárást megszüntető végzése sem, mert nem a terheltek ellen irányul; ennél fogva az ehhez kapcsolódó ügyintézésnek sincs félbeszakító hatása (jogerősítés, kézbesítés végett történt lakcímkutatás stb.). A vádirat kézbesítése (Be. 263. §) sem az eljárást előbbre vivő eljárási cselekmény, önmagában az elévülés félbeszakítását nem eredményezheti.

Újabb bűncselekmény elkövetése, illetve az elkövető ellen más bűncselekmény miatt foganatosított eljárási cselekmény ugyancsak nem szakítja félbe az elévülést (BJD 3640.). Az elévülést félbeszakító büntetőeljárási cselekménynek az - ismert vagy még ismeretlen - elkövető ellen szükséges irányulnia, és az adott, konkrét bűncselekménnyel kapcsolatban az ügy érdemi előbbre vitelét kell céloznia. Egy meghatározott eljárási cselekmény tehát az utóbb ismertté vált további bűncselekmények elévülésének félbeszakítására nem alkalmas (Legf. Bír. Bfv. III. 818/2006/5. sz.).

A vádemelés elhalasztása a cselekmény büntethetőségének elévülését nem szakítja félbe, de az elhalasztás tartama az elévülés határidejébe nem számít be (4/2007. BK vélemény).

Az elévülés félbeszakítására vonatkozó rendelkezések a katonákra vonatkozó Btk. 131. § szerinti speciális büntethetőséget megszüntető ok tekintetében nem érvényesülnek.

A ténybeli azonosság

A nyomozás elrendelése büntetőeljárási cselekmény, a büntetőeljárás megindítását, ekként annak előbbre vitelét szolgálja. Nem kötelessége a nyomozóhatóságnak a nyomozás elrendelésekor megjelölnie név szerint a lehetséges gyanúba került személyeket, továbbá a cselekmények helyes és hiánytalan minősítése sem kötelessége, mert a feljegyzésnek csak az eljárás szempontjából leglényegesebb tényekre kell szorítkoznia. A nyomozás elrendelése a törvény szerint a feljelentést tartalmazó iraton is feljegyezhető. Irreleváns, ha a későbbi vádlottakat a nyomozás elrendelése során nem nevezték meg, valamint az is, ha valamelyik bűncselekményt a nyomozási iratokban nem említették meg. Az elévülés szempontjából jelentősége van annak, hogy a nyomozás elrendelése a sértett feljelentése tárgyában történt-e. A feljelentés elkövetési időre és helyre konkretizált tartalmához igazodó nyomozás elrendelése kiterjed a feljelentés tárgyát képező cselekmények ténybeliségére.

Nincs jelentősége az elévülés szempontjából annak sem, hogy a gyanúsításban a cselekményt miként minősítették. Az elévülést a törvényi követelményeknek maradéktalanul megfelelő eljárási cselekmények minden alkalommal félbeszakítják (Legf. Bír. Bfv. II. 129/2011/5. sz.).

A ténybeli azonosság korántsem azonosítható a minősítés helyességével vagy helytelen voltával. Ilyen követelményt a büntetőeljárás törvénye még a váddal kapcsolatban sem tartalmaz. A Be. 2. § (4) bekezdése szerint ugyanis a bíróság nincs kötve még a vádlónak a vád tárgyává tett Btk. szerinti minősítéséhez sem, csupán a vádhatóság által közölt tényállás köti [Be. 2. § (3) bekezdés]. A nyomozás elrendelésekor, különösen a nehéz jogi megítélésű, kiterjedt tényállású vagyron elleni ügyekben még nem lehet megállapítani, hogy az esetenként évekig tartó nyomozási cselekmények során mely bűncselekményekre nézve merül fel olyan alapos gyanú, ami a gyanúsítottkénti kihallgatást indokolja. Az elévüléssel kapcsolatos bírósági vizsgálat tehát nem irányulhat arra, hogy a nyomozás elrendelésekor a feljegyzésben szerepeltek-e az összes bűncselekménnyel kapcsolatos tényállási elemek, hanem csupán azt vizsgálhatja, hogy a teljes körűen befogadott feljelentésben, illetőleg a feljelentés kiegészítésében, amely eredményre vezetett, ezek az adatok szerepeltek-e (Fővárosi Ítéltábla, Bf. 3. 121/2011/11. sz.).

A vádemelésnél az elévülés szempontjából vizsgálni kell, hogy a vád tárgyává tett történeti tényállás tartalmazza-e az adott törvényi tényállásnak megfelelő elkövetési magatartást. Ennek hiányában még a vádirat benyújtása sem tekinthető az elévülés félbeszakítását eredményező eljárási cselekménynek (Legf. Bír. Bfv. II. 98/2010/8. sz.). Az elévülés ideje a bűncselekmény törvényes minősítéséhez igazodik akkor is, ha a vádirat jogi minősítése téves (BH 2012. 86.).

A bíróságnak a büntethetőség elévülését megállapító és eljárást megszüntető - jogerőre emelkedett - határozata ügydöntő határozat. Az elévülés mint büntethetőséget megszüntető ok bekövetkeztét a Btk. 26-28. §-ai vonatkozó rendelkezése alapján, illetve figyelembevételével lehet és kell megállapítani. Ebből következően ezen határozatok irányadó tényállásának mindazokat a tényeket tartalmaznia kell, amelyek a Btk. 26-28. §-ai szerinti rendelkezések alkalmazása szempontjából jelentősek, hogy maradéktalanul és megnyugtatóan állást lehessen foglalni abban a kérdésben, hogy a megtámadott határozat elévülés okából történt megszüntető rendelkezése helytálló-e. Mindezek alapján elengedhetetlen, hogy az irányadó tényállás - minden egyes bűncselekmény vonatkozásában - tartalmazza az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jogi minősítését, megvalósulása időpontját, valamint az elévülés tartamát (esetlegesen) félbeszakító eljárási cselekmény pontos időpontját. Ezek egybevetésével ítéltető meg, hogy a megtámadott határozat ügydöntő rendelkezése a büntető anyagi jog szabályaival összhangban áll-e, illetve az elévülés bekövetkezett-e (Legf. Bír. Bfv. III. 208/2007/5. sz.).

Az elévülés bekövetkeztére hivatkozó felülvizsgálati indítvány érdemi elbírálásához elengedhetetlen mindazon nyomozási cselekmények vizsgálata is, amelyek az elévülés bekövetkeztének vagy kizárásának megállapításához alapot képeznek. Ezen nyomozási cselekmények adatait a Be. előírásainak megfelelően az ítéleti tényállásnak nem kell rögzítenie. Ebből következően nem jelenti a felülvizsgálati eljárásban előírt tényálláshoz kötöttség sérelmét az, hogy az elévülés vonatkozásában a Kúria egyes nyomozási cselekmények jellegét, teljesítésének időpontját veszi alapul a döntésének meghozatalához (BH 2005. 163.).

A bűncselekménnyel okozott kár megtérítése iránti igény elévülése nem következik be addig, amíg a károkozó bűncselekmény miatti büntethetőség el nem évül; ezért ha a büntetőeljárás cselekmények a büntethetőség elévülését félbeszakítják, ezzel a polgári jogi igény elévülési ideje is meghosszabbodik (BH 2009. 366.).

A Btk. 28. § (1a) bekezdése szerint, ha az erős felindulásban elkövetett emberölés, a háromévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő szándékos súlyos testi sértés, az emberrablás, az emberkereskedelem, a személyi szabadság megsértése, illetve - a 26. § (3) bekezdés c) pontjában foglalt kivétellel - a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértette a bűncselekmény elkövetésekor a tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, az elévülés határidejébe nem számít be az a tartam, amíg a tizennyolcadik életévét be nem tölti, vagy be nem töltötte volna.

A rendelkezés az elévülési időt hosszabbítja meg oly módon, hogy az elévülési idő nyugvására kerül sor addig az időpontig, amíg a sértett nagykorúvá nem válik. Ezt követően kezdődik az elévülés, ami az elkövetett cselekmény büntetési tételéhez igazodik. A rendelkezés meghosszabbítja a sértett gondolkodási idejét azzal kapcsolatosan, hogy kezdeményezi-e büntetőeljárás lefolytatását, azonban nincs kizárva, hogy ezen meghosszabbított idő alatt hivatalból induljon meg a büntetőeljárás.

A Btk. a korábbi Btk.-tól eltérően nem nevesíti külön a nemi erkölcs elleni bűncselekmények sértette mellett az üzletszerű kéjelgést bordélyházban folytató személyt és az üzletszerű kéjelgést folytató kitaró személyt, mint akiknek az életkora jelentőséggel bírna az elévülés szempontjából. A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények fejezetre történő egyértelmű utalás miatt azonban nincs jelentősége annak, hogy a sértett eljárásjogi fogalmába csak tágabb értelemben vonható a más kitaró üzletszerű kéjelgést folytató személy, illetve a bordélyházban foglalkoztatott személy, így az ő életkorukhoz kell mérni a speciális elévülési időt a prostitúció elősegítése (Btk. 201. §) és a gyermekprostitúció kihasználása bűncselekményeknél (Btk. 203. §) is.

A Btk. 28. § (2) bekezdése alapján, ha a büntetőeljárást felfüggesztik, a felfüggesztés tartama az elévülés határidejébe nem számít be. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a büntetőeljárást azért függesztik fel, mert az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, ismeretlen helyen tartózkodik, vagy kóros elmeállapotú lett.

5.1. Az elévülés félbeszakításától különbözik az elévülés nyugvása, amit a büntetőeljárás felfüggesztése idéz elő. A büntetőeljárás felfüggesztése esetén átmeneti jellegű akadály miatt nem lehet folytatni a nyomozást vagy a bírósági eljárást, ezért a felfüggesztés tartama alatt az elévülés nyugszik [Be. 188. §, 266. §, 307. §, 359. § (3) bekezdés, 392. § (1) bekezdés a) pont].

A büntetőeljárás felfüggesztése miatt nyugvó elévülés nem szakadhat félbe, ezért közömbös, hogy a felfüggesztés tartama alatt az elkövetővel szemben büntetőeljárást előbbre vivő cselekményeket foganatosítottak-e. Az elévülés határideje az elévülés nyugvását követően nem kezdődik újra (BH 2008. 110.).

Fogalmilag kizárt, hogy az elévülés nyugvása alatt az elévülés félbeszakadjon. A nyugvásnak ugyanis éppen az a rendeltetése, hogy az alatt az idő alatt a bűncselekmény elévülése ne következzen be. Ennélfogva közömbös, hogy az elévülés az adott ügyben mennyi ideig nyugszik. Nincs tehát annak jelentősége, hogy a nyugvás tartama esetleg hosszabb, mint az adott bűncselekmény elévülésének az ideje. Az elévülés nyugvásának - amellet, hogy tartama alatt az elévülés nem következhet be - az a további következménye, hogy a nyugvást megelőzően és a nyugvást követően eltelt időt az elévülés határidejének a számítása szempontjából egybe kell számítani, tehát - ellentétben az elévülés félbeszakadásával - az elévülés a nyugvását követően nem kezdődik újra (BH 2008. 110.).

A Btk. a fogalmi pontosság és az egységes szóhasználat miatt a 28. § (2) bekezdésében a korábbi Btk.-hoz képest az elmebeteg szót kóros elmeállapotúra változtatta. A Btk. 28. § (3) bekezdés rendelkezése szerint nem számít be az elévülés határidejébe az a tartam, amely alatt a közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség folytán a büntetőeljárást azért nem lehetett folytatni vagy megindítani, mert a mentelmi jogot a döntésre jogosult nem függesztette fel. Ez a rendelkezés nem alkalmazható olyan magánindítványra büntetendő bűncselekmény esetén, amely miatt a vádat a magánvádló képviseli.

5.2. A mentességet élvező személyek ügyében elrendelt eljárás lényeges szabályait a Be. tartalmazza, és külön-külön határozza meg a közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség, valamint a nemzetközi jogon alapuló mentesség szabályait (Be. 551-554. §). A közjogi tisztséget betöltő személyek körét külön törvények határozzák meg.

A Btk. 28. § (3) bekezdése az elévülés határidejének a közjogi tisztség betöltésén alapuló mentesség miatti nyugvásával kapcsolatban csupán technikai változtatásokat tartalmaz a korábbi Btk.-hoz képest. Elhagyja az eljárás megindításához vagy folytatásához való hozzájárulás meg nem adására történő utalást, tekintettel arra, hogy ilyen szabály már nem létezik.

Nem alkalmazható a Btk. 28. § (3) bekezdése első mondatának rendelkezése azon magánindítványra üldözendő bűncselekményekre, amelyekben a vádat a magánvádló képviseli. Ezen szabály alkalmazása körében a Be. 52. § (1) bekezdése az irányadó, mely szerinti ha a büntetőeljárásról szóló törvény (Be.) másképp nem rendelkezik, könnyű testi sértés, magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmozás, becsületsértés és kegyeletsértés esetén a vádat mint magánvádló a sértett képviseli, feltéve, hogy az elkövető magánindítványra büntethető. A törvényhely alkalmazása szempontjából a hangsúly így azon van, hogy a vádat magánvádló képviseli. Ha az ügyész mint közvádló átveszi a vád képviseletét, esetleg ő emel vádat, akkor a Btk. 28. § (3) bekezdés első mondatának főszabálya alkalmazandó, mert ilyenkor nem a magánvádló képviseli a vádat (Be. 496. §). Ha eredetileg magánvádló képviselte a vádat, és a cselekmény elévült, utólag az ügyész sem tudja átvenni a vádképviseletet az elévülés akadályai miatt.

Az elévülés félbeszakadása és nyugvása esetére a határidők számításának szabályait a Btk. 28. § (4) bekezdés a korábbi Btk.-val azonosan határozza meg azzal a kiegészítéssel, hogy a próbára bocsátás (Btk. 65. §) próbaidejének tartama mellett a vádemelés elhalasztásának tartama (Be. 222. §), továbbá a jóvátételi munka (Btk. 67. §) tartama sem számít be az elévülés idejébe. Ezen szabály hiányában előfordulhatna, hogy elévülés okából nem lehetne megszüntetni a próbára bocsátást. Vádelhalasztás esetén egy függő jogi helyzet alakul ki, amely - ha a vádemelés elhalasztása eredményes - az eljárás megszüntetésével, ha pedig az elhalasztás eredménytelen, vádemeléssel ér véget. Az elévülés nyugvásának törvénybe iktatása a megjelölt függő jogi helyzetre tekintettel indokolt.

A próbára bocsátást alkalmazó határozat jogerőre emelkedésével az annak alapjául szolgáló cselekmény büntethetősége nem szűnik meg. A próbaidő leteltét követően újra induló elévülést pedig a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatti vádemelés, majd az ügyek egyesítését követő valamennyi eljárási cselekmény félbeszakítja. (BH2015. 93.) A próbára bocsátás megszüntetésekor figyelemmel kell lenni arra is, hogy arra addig van lehetőség, ameddig annak a bűncselekménynek a büntethetősége, amely miatt a próbára bocsátást elrendelték, el nem évült (2/2013. (VII.8.) BK véleménynel fenntartott 54. BK vélemény II/1. pontja)

A kegyelem

2.2. A kegyelem mint lényegileg törvényfelfüggesztő s a szuverén akarat hatáskörébe eső, tehát elvileg a törvényhozó szervet megillető [...] jog, a büntetőjog világában: lemondás a büntetőigénnyről. A törvényhozó nem képes a büntetőtörvényt oly pontosan formulázni, hogy eshetőleges igazságtalanság ne jusson abban kifejezésre. Az uralkodó van hivatva a kegyelmi jog gyakorlásával ezen igazságtalanságok következményeit eloszlanni. Természetesen mindig csak a vádlott javára. És itt ismét mutatkozik az, hogy melyik igazságtalanságot tartja az állam súlyosabbnak: az egyén ellenit vagy az állam büntetési igénye ellenit-e.

A kegyelem tehát az állam büntetőjogi igényéről - részben vagy egészben - való lemondásának módja. A kegyelmezési jogot az állam nevében az arra jogosult szerv, illetve személy meghatározott eljárási rend keretében gyakorolhatja. A kegyelem az elkövetőt teljesen vagy részlegesen mentesítheti a büntetőeljárás, a megbüntetés, illetve a büntetés végrehajtása alól.

A kegyelem fajtái között aszerint tehetünk különbséget, hogy a büntetőeljárás melyik szakaszában részesül kegyelemben az elkövető. Ennek alapján a kegyelem három fajtájáról szólhatunk:

Az úgynevezett pertörles, más kifejezéssel: eljárási kegyelem (abolíció) olyan büntethetőséget megszüntető ok, amellyel az elkövetőnek a bűncselekmény elkövetése és annak jogerős elbírálása közötti időben (még az ügydöntő határozat kihirdetése előtt) kegyelmeznek meg. A kegyelem ez esetben az eljárás megszüntetését és ennek folytán teljes büntetlenséget eredményez.

A végrehajtási kegyelem (adgraciáció) megszünteti a jogerősen kiszabott büntetésnek vagy a még hátralévő részének végrehajthatóságát.

A kegyelmi mentesítés az elítéltet a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól mentesíti (Btk. 104. §).

A Btk. 25. § c) pontja szerinti - büntethetőséget megszüntető - kegyelem: eljárási kegyelem, így a továbbiakban a kegyelem ezen fajtájáról szólunk. Az eljárási kegyelem mint ilyen megszünteti a büntethetőséget, de nem akadályozza az elkobzás, vagyonelkobzás (intézkedés) kimondásának (Be. 334. §).

A kegyelmi aktus a személyi hatályának terjedelmét tekintve lehet: egyéni és

közkegyelem.

ad. I. Az Alaptörvény 9. cikk (4) bekezdése szerint a köztársasági elnök: g) gyakorolja az egyéni kegyelmezés jogát.... Egyéni kegyelem esetén a konkrét elkövető vagy elítélt individuális körülményeit (például súlyos betegség) méltányolja a köztársasági elnök, s maga állapítja meg az érintett személy kegyelemre érdemességét.

Kegyelem iránti előterjesztést - hivatalból vagy kérelemre - a büntetőeljárás megszüntetésére a vádirat benyújtásáig a legfőbb ügyész, azt követően az igazságügyért felelős miniszter, a még végre nem hajtott büntetés, a próbára bocsátás és a javítóintézeti nevelés elengedése vagy mérséklése, illetőleg a büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli mentesítésre az igazságügyért felelős miniszter tehet a köztársasági elnökhöz. Az előbbieken fel nem sorolt intézkedés mérséklése vagy elengedése, valamint a már végrehajtott büntetés vagy intézkedés utólagos elengedése iránti kegyelmi kérelem nem nyújtható be. Kegyelmi kérelmet a terhelt, a védő, a fiatalkorú törvényes képviselője, valamint a terhelt hozzátartozója nyújthat be [Be. 597. § (1)-(3) bekezdései].

A döntéshez szükséges adatokat tartalmazó iratokat, valamint a kegyelmi kérelmet

a vádirat benyújtásáig az ügyész a legfőbb ügyészhez,

a vádirat benyújtása után a bíróság az igazságügyért felelős miniszterhez

felterjeszti. A kegyelmi kérelemnek az eljárás folytatására nincs halasztó hatálya [Be. 598. § (1) bekezdés].

Szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy a Legfelsőbb Bíróság Jogegységi Tanácsa Budapesten 2003. május 12. napján tartott nem nyilvános ülésen a legfőbb ügyész indítványa alapján a köztársasági elnök által gyakorolt egyéni kegyelmi mentesítés jogértelmezéséről határozott a 3/2003. BJE-ban. Ennek rendelkező része szerint: A Btk. 19. §-ának a szabályai a köztársasági elnök által gyakorolt egyéni kegyelmi mentesítésre vonatkoznak; e szabályok közkegyelmi mentesítéssel összefüggésbe nem hozhatók. Az 1990. évi XXXIX. törvény alapján végrehajtási közkegyelemben részesült elítéltek esetében is a Btk. erre vonatkozó szabályai szerint kell a szabadságvesztést kitöltőnek tekinteni.

ad. II. Az Alaptörvény 1. cikke szerint az Országgyűlés: j) közkegyelmet gyakorol.... Közkegyelem esetén - az elkövetőtől függetlenül - az Országgyűlés törvényben kimondja, hogy egyes bűncselekmény-fajták miatt büntetőeljárás nem indítható, illetve nem folytatható. Közkegyelem formájában mindhárom kegyelemfajta (eljárási, végrehajtási, mentesítési) alkalmazható.

Ha a terhelt közkegyelem folytán a szabadságvesztés meghatározott része tekintetében végrehajtási kegyelemben részesült, a bírósági mentesítés várakozási idejét az ítéletben eredetileg megállapított büntetési tartamhoz igazodóan kell figyelembe venni. A bírósági mentesítés időbeli előfeltétele szempontjából a szabadságvesztésnek nem a közkegyellemmel csökkentett, hanem az ítéletben eredetileg megállapított tartama az irányadó, mivel a végrehajtási közkegyelem nem a kiszabott szabadságvesztés mértékét változtatja meg, hanem a törvény erejével rendelkezik arról, hogy a szabadságvesztés egy részét az elítéltnak nem kell letöltenie. Mivel a bírósági mentesítéshez szükséges időbeli feltétel még hiányzik, ezért az elítélt bírósági mentesítésben nem részesíthető. Lásd például: (Legf. Bír. Bf. I. 3479/1993. sz.).

A tevékeny megbánás

29. § (1) Nem büntethető, aki az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntetett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében - vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva - a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. E rendelkezés akkor is irányadó, ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni vagy a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmény a meghatározó.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elkövető az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmények esetében az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntetett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében - vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva - a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. E rendelkezés akkor is irányadó, ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni vagy a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmény a meghatározó.

(3) Az (1)-(2) bekezdés alkalmazásának nincs helye, ha az elkövető

a) többszörös vagy különös visszaeső,

b) a bűncselekményt bünszervezetben követte el,

c) bűncselekménye halált okozott,

d) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt vagy a szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélté után, a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt, illetve próbára bocsátás vagy vádemelés elhalasztásának tartama alatt követte el, vagy

e) korábban szándékos bűncselekménye miatt közvetítői eljárásban vett részt, és ennek eredményeként vele szemben az (1) vagy (2) bekezdést alkalmazták, feltéve, hogy az ügydöntő határozat jogerőre emelkedésétől az újabb szándékos bűncselekmény elkövetéséig két év még nem telt el.

2.3. A tárgyalat jogintézményt a 2006. évi LI. törvény - 2007. január 1-jei hatálybalépéssel - iktatta be a korábbi Btk.-ba. Az eltelő idő alatt többször módosították, figyelemmel a helyreállító igazságszolgáltatás szempontjaira, valamint a büntetőjogi mediáció elmúlt évek során kialakult gyakorlati tapasztalataira. A tevékeny megbánás (mint jogintézmény) voltaképp nem más, mint annak lehetővé tétele, hogy közvetítői eljárás (mediáció) eredményeként létrejött megállapodás alapján az elkövető a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátegye. Célját tekintve tehát a közvetítői eljárás annak elősegítésére irányul, hogy a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítse.

A kérdéskör kapcsán Be.-t módosító törvény az indoklásában utal arra, hogy: Az elkövető és a sértett közötti megállapodás elősegítése, illetve e megállapodás figyelembevétele a büntetőeljárásban mint elérendő cél súlyozottan jelent meg az Európai Unió Tanácsának a sértett büntetőeljárásbeli jogállásáról szóló 2001/220/IB számú kerethatározatában. A kerethatározat 10. cikke előírja a tagállamok számára, hogy a saját jogalkotásuk által megállapított bűncselekmények körében segítsék elő a büntetőügyekben való közvetítést. A kerethatározatban megfogalmazottak értelmében minden tagállamnak biztosítania kell, hogy a közvetítés útján elérte, a sértett és az elkövető közötti megállapodást a büntetőeljárásban figyelembe lehessen venni. A kerethatározat az Európai Unióról szóló szerződés 34. cikke értelmében kötelező a tagállamokra az elérendő eredményt illetően, de a nemzeti hatóságokra bízta a forma és a módszerek megválasztását. Ez lényegében annyit jelent, hogy a kerethatározat nem közvetlenül hatályosul a tagállamok belső jogában. A hivatkozott kerethatározat a mediáció intézményi kereteit, eljárásának általános rendjét határozza meg; ugyanakkor előírja, hogy a rendelkezéseit a tagállamoknak a belső jogukkal összhangban kell alkalmazniuk, vagyis a tagállamok kötelesek a belső joguknak megfelelő végrehajtási szabályok megalkotására, a forma és a módszerek szabadon történő megválasztásával.

A közvetítői eljárás rendeltetése az, hogy a sértettet kedvezőbb helyzetbe hozza a büntetőeljárásban. A fent említett módosítások előtti rendelkezések csak részben tették lehetővé a bűncselekmény káros következményeinek egyéb módon történő jóvátételét, mert inkább a sértettnek okozott kár megtérítésére összpontosítottak. Előtérbe kellett állítani a mediáció pergazdaságossági szempontjait, valamint szélesebb teret kellett biztosítani a sértetti érdekek figyelembevételének. A sértettnek fizetett kártérítés mellett egyéb kiaknázatlan jóvátételi lehetőségek jelennek a mediációban, például az elkövetői megbánás kifejezésre juttatása, a sértett, illetőleg az áldozat kiengesztelése, az okozott sérelemnek a sértett igényei szerint és a megelégedésére történő jóvátétele. Az elkövető büntetlensége nem függhet a sértettnek teljesített kártérítés jellegű kifizetésétől.

A megbánás tanúsító és bűnösségét a vádemelésig beismert elkövető büntetethetősége tehát akkor szüntethető meg, ha a sértett által elfogadott módon és mértékben jóváteszi a bűncselekményével okozott sérelmet.

A mediáció lehetősége - az egyéb feltételek meglétekor - természetes és jogi személy sértett esetén is adott.

A tevékeny megbánás tehát megteremtette a büntető (anyagi) jogi alapját annak, hogy a Btk. 29. §-ában írt rendelkezés talaján, eredményes közvetítői eljárást követően a büntetőeljárás megszüntethető legyen, illetve a bíróság a vádlott büntetését korlátlanul enyhíthesse.

A Btk. 29. § (1) és (2) bekezdése a tevékeny megbánás szabályainak alkalmazásához - alapvetően - azonos feltételeket szab. Különbőség a tevékeny megbánás szempontjából figyelembe vehető bűncselekmények tárgyi súlyához igazodó jogkövetkezmények között van. Nevezetesen:

a tevékeny megbánás feltételeinek teljesülése az (1) bekezdés esetén az elkövető büntetethetőségének megszűnését eredményezi, vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett elkövetése esetén, míg

a (2) bekezdés az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett elkövetése esetén a büntetés korlátlan enyhítésére biztosít lehetőséget.

Tekintsük át a tevékeny megbánásnak az (1) és (2) bekezdés szempontjából azonos - konjunktív - feltételeit!

A Btk.- a bűncselekmény tárgyi súlyára figyelemmel - cezúrát állít annak leszőgésével, hogy a tevékeny megbánás alkalmazása eleve csak az élet, testi épség és az egészség (Btk. XV. Fejezet) elleni, az emberi szabadság (Btk. XVIII. Fejezet) elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok (Btk. XXI. Fejezet) elleni, a közlekedési (Btk. XXII. Fejezet), a vagyon elleni (Btk. XXXVI. Fejezet), illetve a szellemi tulajdonjog (XXXVII. Fejezet) elleni bűncselekmények elkövetése esetén jöhet szóba, amint arra fent már utaltunk:

részben mint büntetethetőséget megszüntető ok, vétség, illetve háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett elkövetése esetén [Btk. 29. § (1) bekezdés];

részben mint a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő rendelkezés, az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett elkövetése esetén [Btk. 29. § (2) bekezdés].

Az elkövetőnek a bűncselekmény elkövetését a vádemelésig kell beismernie. A beismerésnek a bűnösségre is ki kell terjednie.

A vádemelésig tett terhelti beismerő vallomás esetén dönthet az ügyész arról, hogy az ügyet közvetítői eljárásra utalja. Amennyiben a mediációs eljárás eredményes, az ügyész - tekintettel a tevékeny megbánásra - megszünteti a büntetőeljárást.

Ha a vádemelést megelőzően a terhelt beismerő vallomást tett, akkor az ügyet a bíróság is közvetítői eljárásra utalhatja. Ebben az esetben a sikeres mediációt követően a bíróság szünteti meg tevékeny megbánás miatt az eljárást.

A Btk. 29. § (2) bekezdése szerinti esetben a büntetőeljárást az eredményes közvetítői eljárást követően is folytatni kell, így a bírósági eljárás szakaszában nyílik mód a tevékeny megbánásra, tekintettel arra, hogy a büntetés enyhítéséről csak a bíróság dönthet.

A sértetti igény minél hatékonyabb (gyorsabb) érvényesítése érdekében a Btk.- nómuként - biztosítja azt a lehetőséget, hogy már a közvetítői eljárást megelőzően a sértett felé teljesített jóvátétel is alapul szolgálhasson a büntetőeljárás megszüntetésére, illetve a büntetés korlátlan enyhítésére. A szóban forgó lehetőség esetén azonban feltétel, hogy a teljesítést utólagosan - a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban - jóváhagyva: - az eljárást meg lehessen szüntetni, vagy - a büntetés korlátlan enyhítésének a feltételei fennálljanak.

Feltétele a tevékeny megbánásnak az is, hogy a sértett és az elkövető egyaránt és önkéntesen kérje a közvetítői eljárás lehetőségét.

Feltétele a tevékeny megbánásnak az is, hogy az elkövető a bűncselekményével okozott sérelmet a sértett által elfogadott módon és mértékben tegye jóvá.

A tevékeny megbánáshoz az elkövető beismerése mellett a jóvátétel módjában való megegyezés és a jóvátétel is szükséges.

A jóvátétel a sértett által elfogadott módon és mértékben meghatározott bármilyen - nem csak pénzbeli - szolgáltatás lehet (például járadékfizetés, a kárnak részbeni megtérítése, az okozott kár fizikai munkával történő kiváltása).

A jogalkotónak a közvetítői eljárás szélesítésére irányuló törekvése ölt testet a Btk. 29. § (1) és (2) bekezdéseiben, amikor azt rendeli, hogy:

Nem akadályozza a közvetítői eljárásnak, ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül a szóban forgó bekezdésekben meghatározott bűncselekmények a meghatározók, akár úgy, hogy velük szorosan összefüggő vagy akár velük halmazatban álló más (nem súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett) bűncselekmény is megvalósul.

A tárgyalat rendelkezés azt is biztosítja, hogy olyan bűncselekmények elkövetésekor, melyeknek nincs sértettje (például környezetvédelmi, fogyasztóvédelmi delictumok), az ügyész vagy más hatóság is kerülhessen alkupozícióba, és közvetítői eljárást lehessen lefolytatni (a Btk. indokolása).

A Btk. fent már idézett 29. § (3) bekezdése ismerteti azokat az okokat, melyek az egyéb feltételek megléte esetén sem teszik lehetővé a tevékeny megbánást, illetve az ehhez vezető közvetítői eljárás megindítását kizárják. Ezek az okok részben az elkövető személyéhez kapcsolódnak, részben pedig a gyanúsítás, illetve a vád tárgyát képező cselekmények jellegéből, kiemelkedő tárgyi súlyából adódnak.

Az eddigiekből is belátható, hogy jogi természetét tekintve a tevékeny megbánás egyszerre büntető anyagi jogi és büntető-eljárásjogi intézmény.

Az anyagi jog szabályai írják le azokat a bűncselekményeket, amelyek esetében a közvetítői eljárás mint eljárásjogi eszköz alkalmazható. Ugyancsak a Btk. szabályozza a közvetítői eljárás alkalmazását kizáró okokat, és rendelkezik a sikeres közvetítői eljárás anyagi jogi következményeiről is, vagyis: mikor jöhet szóba büntethetőséget megszüntető ok és mikor a büntetés korlátlan enyhítése. Anyagi jogi szempontból a közvetítői eljárás eredménye tehát a tevékeny megbánás, következménye pedig a bűncselekmény büntetési tételétől függően a büntethetőség megszüntetését eredményező, illetve a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő ok.

A Be. alább idézett 221/A. §-a a közvetítői eljárásról szólva említést tesz többek között az eljárás céljáról, a közvetítői eljárásra utalás feltételeiről, egyben utal arra, hogy a közvetítői eljárás részletes szabályait külön törvény állapítja meg. A 2006. évi CXXIII. törvény (a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről) hatálya szerint: 1. § Ezt a törvényt azokban az ügyekben kell alkalmazni, amelyeket a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) alapján az ügyész, illetőleg a bíróság közvetítői eljárásra utalt.

A büntető jogszabályban meghatározott egyéb megszüntető okok

2.4. A Btk. 25. §-ának e) pontja utal arra, hogy a büntethetőséget megszünteti a törvényben meghatározott egyéb ok is. Ezeket részint a Btk. Általános Része, illetve Különös Része szabályozza.

A Btk. Általános Részében például a következő büntethetőséget megszüntető egyéb okok találhatók:

kísérlettel az önkéntes elállás, illetve az önkéntes eredmény-elhárítás [Btk. 10. § (4) bekezdés];

az előkészülettel történő önkéntes visszalépés esetei [Btk. 11. § (2) bekezdés];

a próbára bocsátás esetén, ha a próbaidő sikeresen telik el [Btk. 66. § (2) bekezdés];

nem büntethető katonai vétség miatt az elkövető, ha a tettes szolgálati viszonyának megszűnése óta egy év eltelt (Btk. 131. §).

A Btk. Különös Részében többek között például a következő büntethetőséget megszüntető egyéb okok nyertek megfogalmazást:

A tartás elmulasztásánál a vagyoni kötelezettségnek az első fokú ítélet meghozataláig eleget tesz [Btk. 212. § (3) bekezdés].

Az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, illetve az alkotmányos rend elleni szervezkedés miatt nem büntethető, akinek az önkéntes elállása következtében a bűncselekmény, illetve a szervezkedés folytatása elmarad, vagy aki annak folytatását önként megakadályozza [Btk. 254. § (3) bekezdés, 255. § (2) bekezdés].

A lázadás résztvevőjének (szervezőjének és vezetőjének nem) a büntethetősége megszűnik, ha a tömegzavargást önként vagy a hatóság felhívására az erőszakos cselekmények megkezdése előtt elhagyja [Btk. 256. § (4) bekezdés]. Kémkedés miatt nem büntethető a hírszerző tevékenységre ajánlkozó vagy vállalkozó, ha mielőtt egyéb hírszerző tevékenységet fejtett volna ki, a hatóságnak bejelenti és a külföldi kapcsolatát teljesen feltárja [Btk. 261. § (4) bekezdés].

Megszűnik a büntethetősége a hivatalos személy elleni erőszakra irányuló csoport résztvevőjének (szervezőjének és vezetőjének nem), ha a csoportot önként vagy a hatóság felhívására elhagyja [Btk. 310. § (7) bekezdés].

Bírósági gyakorlat

11/1992. (III. 5.) AB határozat, 23/D/2007. AB határozat

3/2003 BJE, 1/2005. BJE, 3/2010. BJE, 3/2007. BK, BKv. 3., BKv. 67., BKv. 69., 4/2007 BKv., BKv. 31.

BH 1995. 3., BH 1995. 202., BH 1995. 443., BH 1995. 686., BH 2007. 149., BH 2009. 132., BH 2010. 30., BH 2011. 88., EBH 2008. 1851, BH 1977. 176., BH 1996. 567., BH 1998. 162., BH 2003. 99., BH 2004. 307., BH 2005. 163., BH 2005/ 378., BH 2007. 363., BH 2008. 110., BH 2008. 204., BH 2009. 366., Elvi 2009. 2032., BH 2010. 204.

BJD 201., 206, 2486., 2493., 3640, 4696., 5692., 5693., 7087., 7884.

VI. FEJEZET

A BÜNTETŐJOGI FELELŐSSÉGRE VONÁS EGYÉB AKADÁLYAI

30. § A büntetőjogi felelősségre vonást akadályozza

1. A cselekmény büntetendőségét és az elkövető büntethetőségét kizáró vagy korlátozó okok, valamint a büntethetőséget megszüntető okok mellett a büntethetőségi akadályok harmadik csoportját a felelősségre vonást akadályozó körülmények alkotják. Ezek jogi természetüket tekintve heterogén jellegűek, részben anyagi, részben eljárási jogi akadályok. Az ezen harmadik csoportba tartozó akadályok nem zárják ki az elkövetett cselekmény bűncselekményi jellegét, de egyaránt akadályai a büntethetőségnek és a büntetőeljárásnak. A Btk. egyes bűncselekmények esetén meghatározott személy akaratától, illetve akaratnyilatkozatától teszi függővé, hogy a cselekmény miatt büntetőeljárás induljon. A büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai esetében az elkövetéskor a bűncselekmény valamennyi törvényi ismérve megvalósul, de hiányzik az elkövető felelősségre vonását eredményező eljárás megindításához és lefolytatásához a törvény által megkövetelt további feltétel, vagyis a meghatározott személy akaratnyilatkozata.

A büntethetőségi akadályok e csoportjába tartozik a magánindítvány, a feljelentés hiánya, továbbá a diplomáciai mentesség, a mentelmi jog, illetőleg az egyéb személyes mentesség. Az eljárás lefolytatásához szükséges feltételek hiányának egy részét a Btk., egy részét egyéb jogszabály, elsősorban a Be. tartalmazza. A korábbi Btk. Általános Része a magánindítványról a büntethetőséget kizáró okokat szabályozó fejezetben rendelkezett. A Btk. változtatott ezen, és külön fejezetben szabályozza a büntethetőségi akadályok e csoportját.

- a) a magánindítvány,
 - b) a feljelentés
- hiánya.

A magánindítvány hiánya

31. § (1) Az e törvényben meghatározott esetekben a bűncselekmény elkövetője csak magánindítványra büntethető.

(2) A magánindítvány előterjesztésére a sértett jogosult.

(3) Ha a sértett cselekvőképtelen, a magánindítványt törvényes képviselője terjesztheti elő. A magánindítványt a korlátozottan cselekvőképes kiskorú sértett önállóan is előterjesztheti, és erre törvényes képviselője is jogosult. Ha a sértett a személyes ügyei vitelében vagy a bírósághoz, hatósághoz fordulás joga tekintetében cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú, a magánindítvány előterjesztéséhez a törvényes képviselő hozzájárulása szükséges. Ezekben az esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság is jogosult. Érdekellentét esetén a Polgári Törvénykönyv szabályai az irányadók.

(4) Ha a magánindítvány előterjesztésére jogosult sértett meghal, a hozzátartozója jogosult a magánindítvány előterjesztésére.

(5) Bármelyik elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos.

(6) A magánindítvány nem vonható vissza.

2. A magánindítvány az előterjesztésére feljogosított személy olyan nyilatkozata, amelyben kifejezésre juttatja az elkövető felelősségre vonására és megbüntetésére vonatkozó akaratát. A korábbi Btk. Általános Részével egyezően a Btk. sem határoz meg formai követelményeket a magánindítvánnyal szemben, annak lényege, hogy a sértett akaratnyilvánítását tartalmazza, amelyet mindig a tartalma szerint kell megítélni.

A Btk. Különös Részében meghatározott esetekben a magánindítvány a büntethetőség feltétele, hiánya a büntetőjogi felelősségre vonás akadály. A kizárólag magánindítványra való büntethetőség jogpolitikai indoka egyes esetekben a bűncselekmény nem kiemelkedő tárgyi súlya, amikor az állam a sértettre bízta annak eldöntését, hogy akarja-e az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását. Más esetekben a büntethetőség magánindítványhoz kötését a sértett kímélete indokolja.

A Be. alapelvei körében a hivatalból való eljárást, azaz az officialitás elvét fogalmazza meg (Be. 6. §), mely szerint a büntető ügyekben a bíróságnak, ügyésznek, nyomozó hatóságnak kötelessége az eljárás megindítása és lefolytatása, függetlenül a sértett hozzájárulásától.

Kivételes az az eset, amikor az arra feljogosított személy vagy szerv akaratától függ a büntetőeljárás megindíthatósága. Magánindítványos bűncselekmények a következők: könnyű testi sértés [Btk. 164. § (2) bekezdés], szexuális kényszerítés alapesete [Btk. 196. § (1) bekezdés], szexuális erőszak egyik alapesete [Btk. 197. § (1) bekezdés a) pont], szemérmesértés [Btk. 205. § (3) bekezdés szerinti alapesete], egészségügyi önrendelkezési jog megsértése (Btk. 218. §), magánlaksértés (Btk. 221. §), zaklatás (Btk. 222. §), magántitok megsértése (Btk. 223. §), levéltitok megsértése (Btk. 224. §), kiszolgáltatott személy megalázása (Btk. 225. §), rágalmozás (Btk. 226. §), becsületsértés (Btk. 227. §), kegyeltsértés (Btk. 228. §), illetve a lopás, rongálás, sikkasztás, csalás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, hűtlen kezelés, jogtalan elsajátítás, orgazdaság, valamint a jármű önkényes elvétele, ha a sértett az elkövető hozzátartozója (Btk. 382. §).

A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények azonban nem magánindítványra üldözendők, ha azokkal összefüggésben nem magánindítványra büntetendő bűncselekmény is megvalósult. Hasonló rendelkezést tartalmaz a törvény az egészségügyi önrendelkezési jog megsértésével kapcsolatban [Btk. 231. § (1) bekezdés]. A magánindítvány hiánya a Be. 416. § (1) bekezdés c) pontja, illetve a Be. 373. § (1) bekezdés I) pont b) alpont szerinti feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező eljárásjogi szabálysértés. Ha azonban a jogerős határozat szerint a magánindítvány hiánya az előzőekben említett összefüggés miatt nem akadály a büntethetőségnek, akkor a bűnösség megállapítását kifogásoló indítvány alapján a felülvizsgálat tárgya e körben nem eljárási, hanem anyagi jogi kérdés. A magánindítványra és nem magánindítványra büntetendő bűncselekmény közötti összefüggés akkor állapítható meg, ha a magánindítványra büntetendő cselekmény egyidejű felderítésének (akadályt képező magánindítvány) hiánya kizárná a hivatalból üldözendő bűncselekmény felderítését, tényállásának tisztázását. Ilyenkor ugyanis a sértett kíméletehez fűződő - a büntetendőség magánindítványhoz kötésében megnyilvánuló - érdekeltséggel szemben a Btk. alapján előtérbe kerül a hivatalból üldözendő bűncselekmény felderítésének érdeke (BH 2009. 97.).

Eljárásjogi szempontból a magánindítványra üldözendő cselekmények egy része magánvádas, vagyis a vádat a sértett képviseli, de azt az ügyész átveheti. A magánindítványra üldözendő bűncselekmények többsége azonban közvádas, azokban a vádat az ügyész képviseli. A magánindítványra üldözendő bűncselekmények közül magánvádra üldözendő a könnyű testi sértés, a magántitok megsértése, levéltitok megsértése, rágalmazás, becsületsértés és a kegyeletsértés. A becsületsértés és a rágalmazás magánindítványra, de közvádra üldözendő, ha hivatalos személy sérelmére hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt vagy hatóság sérelmére hivatali működésével összefüggésben követik el [Be. 52. § (4) bekezdés]. A Btk 231. § (2) bekezdése szerint nem magánindítványra büntethető a becsületsértés, ha rendvédelmi szerv tagjának sérelmére követik el [Btk. 231. § (2) bekezdés]. A rendelkezés nyilvánvalóan rendvédelmi szerv tagjánál is a hivatalos eljárásához kapcsolódik, és a hivatkozott eljárási szabály alóli kivételnek tekinthető. A rendvédelmi szervek tagjainál a speciális hivatásbeli alá-fölrendeltségi szabályokra tekintettel a más hivatalos személyekhez képest nem indokolt, hogy a büntetőeljárás kezdeményezését személyükben döntsék el. Azon esetekben, amikor nem kapcsolódik a becsületsértés a hivatalos eljáráshoz, esetleg a sértett ezen minősége nem is ismert az elkövető előtt, az általános szabályok érvényesülnek.

A cselekvőképes sértett saját maga gyakorolhatja a magánindítvány előterjesztésére vonatkozó jogát, de ez nem zárja ki azt, hogy ennek előterjesztésére meghatalmazást adjon [Be. 57. § (2) bekezdés]. Ha a sértett helyett házastársa tesz magánindítványt, őt a meghatalmazás csatolására kell felhívni. Ez a határidő a magánindítványi határidő lejártát követő időre is átnyúlhat (BKv. 7.).

A 2013. évi V. törvény, a Polgári Törvénykönyv (Ptk.) értelmében a cselekvőképesség elsősorban csak a bíróság által meghatározott ügycsoportban korlátozható. Abból az elvből indul ki, hogy a cselekvőképesség mindenkit megillet, akinek a cselekvőképességét a törvény, vagy a törvény alapján a bíróság gondnokság alá helyezést elrendelő ítélete nem korlátozza. Korlátozottan cselekvőképes a törvény alapján az a kiskorú, aki a tizennegyedik életévét betöltötte, és nem cselekvőképtelen. (Ptk. 2:8. § (1) bekezdés, 2:11. §) A bíróságnak a cselekvőképességet korlátozó határozatában az egyéni körülményeket mérlegelve kell meghatároznia azt a személyi vagy vagyoni jellegű ügycsoportot vagy ügycsoportokat, amelyekre nézve a korlátozás feltétlenül szükséges. (Ptk. 2:19. § (1)-(3) bekezdés) A cselekvőképesség teljes korlátozására csak akkor kerülhet sor, ha az érintett személy jogainak védelmére a cselekvőképesség részleges korlátozása nem elégséges. Cselekvőképtelen az a nagykorú, akit a bíróság cselekvőképességet teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett. (Ptk. 2:21. § (1) bekezdés) A cselekvőképtelen nagykorú jognyilatkozata semmis, nevében gondnoka jár el. (2:22. § (1) bekezdés)

Abban az esetben, ha a cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértettet, magánvádlót és egyéb érdekeltet a bíróság a személyes, illetve a vagyoni ügyei vitelében korlátozta, jognyilatkozatot csak a törvényes képviselője hozzájárulásával tehet. A korlátozottan cselekvőképes kiskorú és a cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy a személyiségi jogai védelmében önállóan felléphet. A cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértett esetében a törvényes képviselő hozzájárulása csak akkor szükséges a magánindítvány előterjesztéséhez, ha a nagykorút a személyes ügyei vitelében vagy bírósághoz, hatósághoz fordulás jogában a bíróság korlátozta.

A korlátozottan cselekvőképes kiskorú sértett jogainak védelmére érdekében a magánindítványt nemcsak az ilyen kiskorú, hanem törvényes képviselője is előterjesztheti. Ezen esetekben a magánindítvány előterjesztésére a gyámhatóság önállóan, párhuzamosan is jogosult.

Abban az esetben, ha a magánindítvány tételi jogosultság párhuzamos, akkor a jogosultak indítványtételi joga önálló, a másik jogától független, ezért a nyitva álló határidő is külön-külön nyílik meg. Amennyiben a bűncselekmény miatt hivatalból indult eljárásban csak később derül fény arra, hogy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény csak magánindítványra üldözhető, a Be. 173. § (2) bekezdése szerint az eljáró hatóságot vagy bíróságot az a kötelezettség terheli, hogy a magánindítványra jogosult nyilatkozatát beszerezze, a 30 napos határidőt ez esetben attól a naptól kell számítani, amelyen a magánindítványra jogosult a felhívásról tudomást szerez. A magánindítvány előterjesztésére párhuzamosan feljogosított gyámhatóság tehát a felhívásról tudomásszerzését követő 30 napon belül élhet a magánindítvány tételi jogával függetlenül attól, hogy a sértett ezt a jogát gyakorolta-e vagy jogának gyakorlásával elkésett. A gyámhatóság magánindítvány tételi joga nem enyészik el azáltal, hogy időközben a sértett nagykorúvá vált, és a nagykorú sértett már nem terjesztheti elő a magánindítványt. (Legf.Bír.Bfv.I.505/2007/5.)

Abban az esetben, ha magánindítványra büntethető bűncselekmény esetén nem a sértett, hanem annak munkahelyi felettese tesz feljelentést, a hatóságnak a sértettet ki kell oktatnia a magánindítvány előterjesztésének lehetőségére. (Be. 173. § (1)-(3) bekezdés) Ennek elmulasztása nem eshet a sértett terhére, a hatóság kioktatását követően határidőben tett feljelentést ezért joghatályos magánindítványnak kell tekinteni. (BH 2015.58)

A gyámhatóság és az eseti gyám terjesztheti elő a magánindítványt akkor, ha a bűncselekményt a sértett sérelmére a törvényes képviselője követte el. (Ptk. 4:163. §)

Ha a magánindítvány előterjesztésére jogosult sértett meghal, a sértett hozzátartozója jogosult a magánindítvány előterjesztésére. Kegyeletsértés miatt a magánindítványt a meghalt személy hozzátartozója és örököse terjesztheti elő. A hozzátartozó fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 14. pont határozza meg.

Az egészségügyi önrendelkezési jog megsértése megvalósulásakor [Btk. 218. § (2) bekezdés] a magánindítványt előterjesztheti az egészségügyi törvényben meghatározott cselekvőképtelen, elhunyt személy törvényes képviselőjén kívül az elhunyt hozzátartozója, örököse [Eü. tv. 211. § (1) bekezdés].

Bármely elkövetővel szemben előterjesztett magánindítvány valamennyi elkövetőre hatályos, az oszthatatlan és visszavonhatatlan, de a magánvádas és pótmagánvádas eljárásban a sértett a vádat elejtheti, ami az eljárás megszüntetését eredményezi. A visszavonhatatlanság nem zárja ki, hogy a magánindítványra jogosult a korábbi nemleges nyilatkozatát a magánindítvány előterjesztésének törvényes határidején belül ne változtathatná meg.

A magánindítvány előterjesztésének részletszabályait a Be. 173-174. §-a határozza meg. A magánindítvány előterjesztése a megindult büntetőeljárás alatt is pótolható. A tudomásszerzéstől számított 30 napon belül a jogosult előterjesztheti a magánindítványt addig az időpontig, amíg a bíróság az érdemi döntéssel kapcsolatos tanácsülésre vissza nem vonul, és az a másodfokú eljárásban is pótolható (BH 2001. 508.).

A magánindítványnak a hatóság felhívására való pótlására akkor is lehetőség van, ha a büntetőeljárás során új adatok, tények hiányában derül ki az, hogy a bűncselekmény csak magánindítványra büntethető. A büntetőeljárás megindítását, folyamatát észlelő sértett vagy más magánindítvány előterjesztésre jogosult számára hatósági felhívás hiányában nyilvánvalóan nem tűnik logikusnak és magától értetődően külön formalizált újabb nyilatkozat megtétele, mivel az elkövető felelősségre vonása számára is tudottan folyamatban van. A hatóság mulasztása, kioktatás, felhívás elmulasztása tehát nem eshet a magánindítvány előterjesztésére jogosult terhére, annak pótlása törvényes. Annak is jelentősége lehet, hogy a sértettek és a magánindítvány előterjesztésére jogosultak (a törvényes képviselők) személye elválílik. A sértettek előtt a cselekmény elkövetésével egyidejűleg ismert lehet az elkövető személye, de a törvényes képviselők előtt lehet, hogy az csak a büntetőeljárás megindítását követően válik ismertté, különösen, ha a cselekményről is csak akkor szereznek tudomást (BH 2001. 58.).

A magánindítvány jogi természetére kettős. A magánindítvány határideje azonban egyértelműen eljárásjogi határidő. Az anyagi és eljárásjogi határidő közötti különbség lényege, hogy a kezdő nap az anyagi jogi határidőbe beszámít, viszont az eljárásjogi határidőbe nem számít be. Ennek indoka, hogy amíg az anyagi jogi határidő a tudomásszerzéstől függetlenül magához a történéshöz, például elévüléshez kapcsolódik, addig az eljárásjogi határidő valójában a tudomásszerzéshez kötődik. Eljárásjogi határidő esetén a határidő kezdetére okot adó körülmény nem más, mint a tudomásszerzés, ezért annak napja, a kezdőnap a határidőbe nem számít be. A magánindítvány előterjesztésének határideje 30 nap, ami nem a cselekményhez, hanem kifejezetten az elkövető kilitéről való tudomásszerzéshez kötött [Be. 173. § (3) bekezdés]. A magánindítvány előterjesztésére irányadó határidő elmulasztása miatt azonban igazolásnak csak akkor van helye, ha a bűncselekmény közvéderre üldözendő [Be. 173. § (4) bekezdés].

A magánindítvány előterjesztésére nyitva álló határidőt a Be. 497. §-ának (3) bekezdése kölcsönösen elkövetett könnyű testi sértés, rágalmazás és becsületsértés esetén meghosszabbítja.

Alaki követelményeket jogszabály nem határoz meg a magánindítvány előterjesztésével kapcsolatban, így az előterjeszthető alaki körttségek nélkül írásban, megtehető a hatóság előtt szóban is jegyzőkönyvbe foglalva, de az ügyben eljáró rendőr jelentése is tartalmazhatja (BH 1983. 272.). A hatósághoz intézett szóbeli nyilatkozatban előterjesztett magánindítvány attól függetlenül érvényes, hogy a hatóság azt milyen formában (például jegyzőkönyvben, jelentésben, feljegyzésben vagy más arra alkalmas módon rögzíti [Legf. Bír. Bfv. II. 851/2010/5. sz.]). A magánindítvány előterjesztésére jogosultnak minden olyan nyilatkozatát, mely az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja, magánindítványnak kell tekinteni. A magánindítvány joghatályosságának a megítélésénél nem a cselekménynek a jogosult által tett megjelölését, hanem azt kell irányadónak tekinteni, hogy a sértett az elkövetőnek milyen jogsértő magatartása miatt kívánja a büntetőjogi felelősségre vonást (BH 1984. 184.).

Feltétel azonban az, hogy a magánindítványból megállapíthatónak kell lennie annak az igénynek, hogy az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását kívánja a sértett (BH 2003. 106.).

A Be. 173. § (3) bekezdése szerint a magánindítványt attól a naptól számított harminc napon belül lehet előterjeszteni, amelyen a magánindítványra jogosult a bűncselekmény elkövetőjének kilitéről tudomást szerzett. Legkésőbb az elévülési időn belül lehet előterjeszteni. Ez a szabály azonban nem jelenti azt, hogy ismeretlen elkövetővel szemben ne lehetne joghatályos magánindítványt előterjeszteni, hiszen az a feljelentés elutasítását eredményezné [Be. 174. § (1) bekezdés e) pont], holott éppen az elkövető személyének felderítése a nyomozás egyik célja. A lényeg, hogy konkrétan meghatározott személy felelősségre vonását kérje. A büntetőeljárás során ismertté vált elkövető esetén nem kell újabb indítványt beszerezni, az a magánindítvány visszavonását jelentené.

Azoknál a bűncselekményeknél azonban, ahol jelentősége van az elkövető és a sértett közötti hozzátartozói kapcsolatnak, az ismeretlen tettes elleni feljelentés akkor lesz joghatályos magánindítványnak tekinthető, ha a sértett az elkövető személyének ismeretében is kéri a büntetőeljárás lefolytatását (BJD 1500.). A magánindítványra büntethető vagyon elleni bűncselekmények a sértett és az elkövető között fennálló hozzátartozói kapcsolatra tekintettel büntethetők magánindítványra. Ezért ismeretlen tettes ellen tett feljelentést nem lehet joghatályos magánindítványnak tekinteni, ha a sértett csak a nyomozás után szerez tudomást arról, hogy az elkövető a hozzátartozója. Ha ilyen személy ellen merül fel a bűncselekmény megalapozott gyanúja, mindig be kell szerezni a sértett nyilatkozatát arra nézve, hogy kívánja-e a felelősségre vonását.

Az ismeretlen tettes elleni erkölcs elleni bűncselekmény miatt tett feljelentés a tettes ismertté válása után továbbra is joghatályos magánindítványnak tekintendő, mert az ilyen bűncselekmény jellege miatt az ismeretlen személy és a sértett között nem lehet olyan kapcsolat, amely szükségessé tenné, hogy a sértett az elkövető kilitének megismerése után e személy ellen név szerint is előterjessze a magánindítványt (BJD 1268.).

A magánindítvány joghatályos voltát nem érinti, ha az azt előterjesztő később mentességi jogával élve nem tesz vallomást (BH2014.2.). Joghatályos a bíróság - tárgyaláson történt - felhívása alapján a törvényes határidőben előterjesztett magánindítvány akkor is, ha már a nyomozás adatai alapján megállapíthatóvá vált a magánindítvány szükségessége e büntethetőséghez, de a jogosult erre vonatkozó nyilatkozatát a nyomozó hatóság, majd a vádemelés során az ügyész elmulasztotta beszerezni. A hiányzó magánindítvány a másodfokú eljárásban is pótolható. (BH 2014.10.)

A magánindítvány hiánya a büntetőjogi felelősségre vonás anyagi jogi akadálya, azonban nem a bűncselekmény létrejöttét, hanem a büntetőeljárás megindítását vagy folytatását zárja ki. Magánvádas eljárásban valójában nem a magánindítvány, hanem a feljelentés a vád, ami tartalmazza a magánindítványt, és egyben eleget tesz a törvényes vád követelményének.

A magánindítványnak azonban mint a törvényes vádnak s ekként a magánvádnak feltétlen eleme a terhelt személyének egyértelmű (beazonosítható) megnevezése. Ehhez képest ismeretlen kiltű személy vonatkozásában fogalmilag nincs magánindítvány, ami egyben azt jelenti, hogy a magánvád nem törvényes, bírósági eljárásának alapján nem képezheti. (EBH 2012. B. 17.)

A magánindítvány előterjesztésének időpontja olyan ténykérdés, amit a határozat történeti tényállásában kell rögzíteni, ehhez kapcsolódóan az irányadó bírói gyakorlat szerint a másodfokú határozatnak az az esetleges hibája, hogy a magánindítványt tartalmazó beadvány benyújtásának az időpontját tévesen jelölte meg, és a magánindítvány elkészítésére vonatkozó, egyébként helyes következtetés ezen a ténymegállapításon alapul, nem orvosolható felülvizsgálat körében, mert ez a megállapítás a tényállás része (Legf. Bír. Bfv. III. 1. 645/1998.).

A magánindítvány léte tény és egyszeres jogkérdés is. Ténykérdés a felhívás időpontja, a tudomásszerzés időpontja és a magánindítvány előterjesztésének időpontja. Az, hogy szükséges-e magánindítvány, illetve az joghatályos-e, már jogkérdés. A joghatályosság alapvetően két követelmény meglétét feltételezi. Egyrészt az arra jogosult nyilatkozzon arról, hogy a terhelt felelősségre vonását kívánja, másrészt ezt a jognyilatkozatát jogvesztő határidőn belül terjessze elő.

Ítéleti tények körében kell rögzíteni azt is, hogy mikor történt meg a jogosult felhívása, és hogy a felhívástól a magánindítvány megtételére jogosult mikor szerzett tudomást (Legf. Bír. Bfv. I. 505/2007/5. sz.). Az ügydöntő határozat tényállásának tartalmaznia kell azt is, hogy a jogosult mikor szerzett tudomást arról, hogy a terhelt követte el az adott bűncselekményeket, és így a tényállás alapján eldönthetőnek kell lenni, hogy a magánindítvány a Be. előírásainak megfelel-e, az joghatályos-e. A bizonyításnak így erre a körülményre is ki kell terjednie, mert ennek hiányában ez hatályon kívül helyezést megalapozó hiányosság is lehet (Legf. Bír. Bfv. III. 700/2007/6. sz.). Azon magánindítványra üldözendő bűncselekményeknél, ahol a hozzátartozói viszonynak jelentősége van, a sértett és az elkövető rokonsági fokát fel kell tárni, ennek hiánya megalapozatlanná teheti az ítéletet, mert nem állapítható meg, hogy a cselekmény magánindítványra üldözendő-e.

A feljelentés hiánya

32. § Az e törvényben meghatározott esetekben a bűncselekmény elkövetője csak az arra jogosult által tett feljelentésre büntethető.

3. A Be. 171. § (1) bekezdése szerint bűncselekmény miatt bárki tehet feljelentést. A Btk. az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények közül a hamis vád és a hamis tanúzás vonatkozásában szabályozza a kizárólagos feljelentési jogot, amikor a bűncselekmény csak az arra jogosult által tett feljelentésre büntethető [Btk. 270. § (1) bekezdés, Btk. 274. §]. A kizárólagos feljelentési jog esetén a feljelentés hiánya megakadályozza a felelősségre vonást, ami következik a büntetőeljárásról szóló törvénynek (Be.) a feljelentés elutasítására, a nyomozás megszüntetésére és eljárás megszüntetésére vonatkozó rendelkezéseiből is [Be. 174. § (1) bekezdés e) pont, Be. 190. § (1) bekezdés g) pont, Be. 267. § (1) bekezdés e) pont, Be. 332. § (1) bekezdés b) pont]. A Btk. 32. §-a megteremtí a kizárólagos feljelentési jog esetén a feljelentés hiánya büntethetőségi akadály anyagi jogi alapjait. A Btk. ezzel egyértelművé teszi azt, hogy a hivatalból való eljárás elvétől kizárólag a büntető törvényben rögzített esetekben lehet eltérni.

A Btk. 274. § alapján hamis tanúzás miatt mindaddig, amíg az az alapügy, amelyben a hamis tanúzást elköveték, nem fejeződik be, büntetőeljárás csak az alapügyben eljáró hatóság feljelentése alapján indítható. Ha a hamis tanúzás miatt benyújtott vádirat nem tartalmazza a feljelentés meglétére utaló adatokat, ettől a vád még törvényes ugyan, azonban e hiányosság első fokú eljárásban az eljárás megszüntetéséhez, a másodfokú eljárásban és a felülvizsgálati eljárásban pedig az ítélet e részének hatályon kívül helyezésére és az eljárás megszüntetésére kerül sor. Vádemeléskor az ügyész, majd a bírósági eljárás során a bíróság tehet lépéseket annak érdekében, hogy az addig be nem szerzett, de a Be. 217. § (3) bekezdésének d) pontja alapján a vádirat kötelező elemeiként szerepeltetni előírt feljelentést az eljárás során pótolják. A Btk. 274. §-a szerinti büntethetőségi akadály feltételes, mert az alapügy befejezését követően a törvény már nem kívánja meg az alapügyben eljáró hatóság kizárólagos feljelentését. A büntető törvény és Be. vonatkozó rendelkezései nem játszhatók ki olyképp, hogy a rendőrség személyi állományával összefüggő belső bűnfelderítése kapcsán titkos felderítést végző Nemzeti Védelmi Szolgálat tegyen feljelentést az alapügyben eljáró hatóság helyett, mégpedig úgy, hogy az alapügy a feljelentés megtételekor még nem fejeződött be, e feljelentés alapján pedig - ami a büntetőeljárás megindítása szempontjából irreleváns -, vádat lehet emelni és bírósági eljárást folytatni. Hasonlóan a többi, az eljárás lefolytatásához szükséges feltételhez, a hamis tanúzás miatt sem indítható büntetőeljárás az alapügyben eljáró hatóság feljelentése nélkül. Ez ugyanis azt jelentené, hogy meg lehetne kerülni a minősített adattal visszaélés esetén a minősítő feljelentési jogát, a mentelmi jog felfüggesztése nélkül lenne lefolytatható közjogi mentességet élvező személyekkel szemben eljárás, át lehetne lépni a legfőbb ügyész számára biztosított, a külföldön elkövetett, ám magyar joghatóság alá tartozó bűncselekmények tekintetében a feljelentési jogot, vagy magánindítvány hiányában is el lehetne járni. (Kúria Bfv. I. 779/2015/6)

A hamis tanúzás büntetése a feljelentés hiánya esetén nem lehetséges a vádlott cselekményét kvázi maradék bűncselekményként csalás büntetéként és ezzel halmazatban magánokirat hamisítás vétségének minősíteni. A feljelentés hiánya, ami már nem pótolható, akkor is a büntetőeljárás megszüntetését eredményezi, ha eredetileg tévesen csalás büntette miatt történt a vádemelés a Btk. 272. § (2) bekezdés c) pontjában foglalt hamis tanúzás helyett. (Debreceni Ítéltábla Bf.II.816/2013/10. számú ítélet)

Bírósági gyakorlat

BH 2009. 97., BH 2001. 508., BH 1983. 272., BH 1984. 184., BH 2003. 106., EBH 2012. B. 17.

VII. FEJEZET

A BÜNTETÉSEK

33. § (1) Büntetések

- a) a szabadságvesztés,
- b) az elzárás,
- c) a közérdekű munka,
- d) a pénzbüntetés,
- e) a foglalkozástól eltiltás,
- f) a járművezetéstől eltiltás,
- g) a kitiltás,
- h) a sportrendezvények látogatásától való eltiltás,
- i) a kiutasítás.

(2) Mellékbüntetés a közügyektől eltiltás.

(3) A büntetések - az (5) és (6) bekezdésben foglalt kivételekkel - egymás mellett is kiszabhatók.

(4) Ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, szabadságvesztés helyett elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás, illetve e büntetések közül több is kiszabható.

(5) Ha a bűncselekményt e törvény elzárással rendeli büntetni, e büntetés helyett vagy mellett közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás, illetve e büntetések közül több is kiszabható.

(6) Nem szabható ki

- a) szabadságvesztés mellett elzárás vagy közérdekű munka,
- b) kiutasítás mellett közérdekű munka vagy pénzbüntetés.

A büntetőjog három alapkérdése a következő: mi legyen bűncselekmény, ki lehet elkövető, és milyen büntetéseket alkalmazunk. Azoknak a büntető jogszabályoknak az összességét, amelyek az egyes büntetőjogi jogkövetkezményekre, azok alkalmazására és végrehajtására vonatkoznak, szankciórendszernek nevezzük.

Az új Btk. szankciórendszerének jellemzőit öt pontban foglalhatjuk össze:

Megmaradt a duális jelleg: a büntetések (és hozzájuk kapcsolódóan egyetlen mellékbüntetés) mellett intézkedések alkalmazását is lehetővé teszi.

A büntetések főszabály szerint egymás mellett is kiszabhatók.

A bűncselekmények döntő többségét a korábban hatályos Btk.-hoz hasonlóan szabadságvesztéssel rendeli büntetni a törvény. (A büntetéskiszabás gyakorlata azonban várhatóan és remélhetően változatlanul a szabadságelvonással nem járó szankciók dominanciáját mutatja majd a jövőben is.)

Főszabály továbbra is a relatíve határozott szankció, vagyis a törvény a szabadságvesztés kapcsán megjelöl egy alsó és felső határt. (Alsó határ hiányában a generális minimum lép be helyette.) A főszabály mellett az új Btk. megtartja az 1978. évi IV. törvénybe 2010-ben beiktatott három csapás szabályt, vagyis egyes esetekben a bírónak nincs mérlegelési lehetősége: életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabnia. Ez a szabály egyébként abszolút határozott szankciónak minősül.

Az intézkedések nevelő, gyógyító vagy társadalomvédelmi célokat szolgálnak, és vagy a büntetés helyett, vagy mellette, illetve utána kerülnek alkalmazásra.

A büntetés egy régebbi, ma már klasszikusnak számító definíció szerint az állam által a bűncselekmény alanyára a cselekmény elkövetése előtt megállapított és a büntetőbíróságok által kiszabott, erkölcsi rosszalló értékítéletet tartalmazó és társadalmi védelmi célt szolgáló joghátrány. A büntetőjog-tudomány által napjainkban leginkább elfogadott definíció szerint pedig a büntetés olyan hátrány, amelyet az állam arra feljogosított szervei bűncselekmény elkövetőjével szemben a társadalom védelme, az újabb bűnelkövetések megelőzése végett a törvényben meghatározott módon szabnak ki, és kényszerrel is végrehajtanak, és amely kifejezi a társadalom rosszalló értékítéletét. A büntetés fogalmának a lényege, vagyis genus proximuma az, hogy valamilyen hátrányt jelent a megbüntetett személy számára. A megbüntetett személyt megfosztjuk valamilyen értéktől, a szabadságától, szabadidejétől, pénzétől vagy valamilyen lehetőségtől (járművezetés, foglalkozás gyakorlása, meghatározott helyen tartózkodás, sportrendezvények látogatása vagy Magyarország területén történő tartózkodás). A büntetésnek a hátrányjellegen túl vannak egyéb tulajdonságai is, ahogy ezt a fenti definíció is megmutatja. A büntetésben szükségszerűen megjelenik a társadalom rosszalló értékítélete. A büntetés kiszabásának mindig előfeltétele bűncselekmény elkövetése, ez az egyik leglényegesebb körülmény a szankciórendszer másik fő ágát jelentő intézkedésekkel szemben, az intézkedés alkalmazásának ugyanis nem feltétele bűncselekmény elkövetése, elég a büntetendő (tényállásszerű) cselekmény is. Büntetést kiszabni csak bírói döntéssel lehet, a törvényben meghatározott formai követelmények maradéktalan betartása mellett lefolytatott büntetőeljárás keretében. A büntetés egyik legfontosabb jellemzője továbbá a kényszerjelleg, vagyis az, hogy a jogszabályok nemcsak a büntetés kiszabásának, hanem a végrehajtásának a lehetőségét is megteremtik. A büntetés célja kettős: a társadalom védelme és az újabb bűnelkövetések megelőzése. Ez utóbbit prevenciónak nevezzük, és két formája jut néha kisebb, néha nagyobb szerephez: a generális prevenció (vagyis hogy a társadalom többi tagja ne kövessen el bűncselekményt) és a speciális prevenció (vagyis hogy a megbüntetett elkövető később ne kövessen el újabb bűncselekményt.)

A rendszerváltozás óta minden magyar kormány megpróbálta a saját kriminálpolitikája útján a bűnözés csökkentését mint egyetlen reális célt elérni. Liberális enyhítő és konzervatív szigorító kriminálpolitika váltotta egymást, egyfajta ingamozgást létrehozva a bűnözés elleni küzdelemben. Az új Btk. a szigorító irányzatot képviseli a szankciórendszerében is. A büntetőjogi jogkövetkezmények új rendszerének kialakítását a 21. század második évtizedének elején az határozta meg, hogy milyen feladatot kell a szankciórendszernek betöltenie. A rosszallást is maga után vonó arányos viszonzás és a prevenció mellett napjainkban elfogadottá vált az, hogy a büntetőjogi jogkövetkezmény a sértett, illetve a megsértett közösség kiengesztelését is szolgálja. Az új Btk.-nak ezért az a kifejezett célja, hogy nagyobb teret biztosítson a helyreállító igazságszolgáltatás eszközrendszerének. Ennek megfelelően, a súlyos bűncselekmények esetében, illetve a fokozottan veszélyes elkövetőkkel szemben az állami büntetőhatalmat megtestesítő büntetőjogi szigorot kell érvényesíteni, míg a kisebb súlyú bűncselekmények esetében a sértetti érdekeket az állam büntetőigénye elé kell helyezni és az elkövetőt jóvátételre kell ösztönözni.

Mára a magyar büntetőjog szankciórendszere mind formailag, mind tartalmilag átalakult. A halálbüntetés eltörlése után néhány évvel megszűntek a munkabüntetések korábbi formái is (javító-nevelő munka, szigorított javító-nevelő munka), fokozatosan elvesztette jelentőségét a fő- és mellékbüntetések megkülönböztetése (hiszen csak egy főbüntetés szerepel a hatályos Btk.-ban), egyidejűleg alkalmazhatóvá vált több büntetés és intézkedés. A Btk. beiktatta az elzárást és a sportrendezvények látogatásától való eltiltást, önállóan alkalmazhatóvá tette a kitiltást, valamint bekerült az intézkedések közé a jóvátételi munka és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele. A büntetőjog és a közigazgatási jog területére tartozó szabálysértési jog szankciórendszere is közelebb került egymáshoz az új Btk. hatályba lépésével.

A büntetések alkalmazása a gyakorlatban a statisztika szerint érdekes képet mutatott az elmúlt évtizedben. Az új Btk. hatályba lépése előtt a legnagyobb arányban alkalmazott főbüntetés a pénzbüntetés volt (aránya körülbelül 40-45%-ra volt tehető), ezt 30% körüli részesedéssel követte a szabadságvesztés (ám e büntetések mintegy 60%-át évről évre próbaidőre felfüggesztik). Ez tendenciájában várhatóan nem változik majd meg az új törvény hatályba lépést követően sem, de reálisan számolni lehet a kiszabott szabadságvesztések számának és arányának emelkedésével. Az életfogytig tartó szabadságvesztések száma a kétezres évek első évtizedében évenként 8 és 12 között volt. Várhatóan a három csapás szabálya miatt is ez a szám emelkedni fog. A közérdekű munka 7%-ot el nem érő részesedése továbbra is arra utal, hogy ez a büntetés széles körű alkalmazhatóságához képest még mindig nem képes más joghátrányokkal szemben valódi alternatívát kínálni. A többi büntetés (kivéve a két új büntetési nemet) eddig egységesen szerepelt a statisztikában mint önállóan alkalmazott mellékbüntetés és intézkedés (hiszen korábban a mai büntetések többsége mellékbüntetésnek minősült), részarányuk együttesen az összes kiszabott szankció egyötöde és egynegyede között mozgott.

Végül megjegyezzük, hogy Földvári Józseffel egyetértve hiszünk abban, hogy a büntetőjogi büntetés mint a bűnözés elleni küzdelem egyik - nem elsődleges és nem legfontosabb - eszköze alkalmas nevelő jellegű hatások elérésére, az állampolgárok tudatának és magatartásának alakítására, személyiségük formálására.

A szankciórendszer két fő ága közül tehát az elsőt jelentő büntetések felsorolását és egymás mellett, illetve helyett történő alkalmazásuk feltételeit a Btk. a következőképpen szabályozza:

33. § (1) Büntetések
a szabadságvesztés,
az elzárás,
a közérdekű munka,
a pénzbüntetés,
a foglalkozástól eltiltás,
a járművezetéstől eltiltás,
a kitiltás,
a sportrendezvények látogatásától való eltiltás,
a kiutasítás.
(2) Mellékbüntetés a közügyektől eltiltás.
(3) A büntetések - az (5) és (6) bekezdésben foglalt kivételekkel - egymás mellett is kiszabhatóak.
(4) Ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, szabadságvesztés helyett elzárás,
(5) Ha a bűncselekményt e törvény elzárással rendeli büntetni, e büntetés helyett vagy mellett közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás, illetve e büntetések közül több is kiszabható.
(6) Nem szabható ki szabadságvesztés mellett elzárás vagy közérdekű munka, kiutasítás mellett közérdekű munka vagy pénzbüntetés.

A törvény a büntetések sorrendjét azok súlya szerint rangsorolja. A korábbi szabályozás - az 1978. évi IV. törvény alapján - eredetileg három főbüntetést tartalmazott. A mellékbüntetések egy része fokozatosan alakult át főbüntetéssé az új Btk. hatályba lépését megelőző egy évtizedben, és mivel jelenleg már csak egyetlen mellékbüntetést tartalmaz a törvény (a közügyektől eltiltást), ezért indokolatlanná is vált a főbüntetés kategória fenntartása és a fogalom használata. Így, mivel az új Btk. két, a magyar büntetőjogban újszerűnek számító büntetéssel egészítette ki a felsorolást, jelenleg kilenc büntetést és egy mellékbüntetést tartalmaz a hatályos magyar büntetőjog szankciórendszere.

A büntetések kombinatíván, azaz egymás mellett is alkalmazhatók, aminek a legfontosabb célja az, hogy minél hatékonyabb visszatartó erőt lehessen elérni általuk. Ezen főszabály alól tartalmaz kivételeket a 33. § (4) és (5) bekezdése. Ezek együttes értelmezésével kijelenthető, hogy amennyiben egy bűncselekményt a különös rész elzárással vagy legfeljebb háromévi szabadságvesztéssel rendel büntetni, ebben az esetben közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás, illetve e büntetések közül több is kiszabható. A kettő közül az utóbbi esetben, vagyis ha a kilátásba helyezett büntetés legfeljebb három év szabadságvesztés, akkor elzárás is kiszabható (önállóan vagy más büntetésekkel kombinálva).

A szabadságvesztés mellett értelemszerűen nem szabható ki az elzárás, hiszen ez is szabadságelvonással járó büntetés, lényegében kis-szabadságvesztés, a két büntetést ugyanott hajtják végre, eltérés csak a tartamukban van: az elzárás leghosszabb tartama lényegében megegyezik a szabadságvesztés legrövidebb tartamával.

Nem szabható ki továbbá a szabadságvesztés mellett közérdekű munka sem. Ennek a praktikus gyakorlati oka az, hogy a szabadságvesztés mellett a közérdekű munka végrehajtása rendkívül megnehezülne. (A rövidebb tartamú elzárás mellett azonban kiszabható a közérdekű munka, hiszen az elzárás büntetés kitöltése után nincs akadálya a végrehajtásának.)

Nem szabható ki továbbá a kiutasítás mellett közérdekű munka vagy pénzbüntetés. Az országból kiutasított személyen a közérdekű munkát értelemszerűen nem lehetne végrehajtani, a pénzbüntetést pedig - meg nem fizetése esetén - nem lehetne szabadságvesztésre átváltoztatni.

A 33. § (4) bekezdése alapján tehát háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén a 82. §-ban szabályozott úgynevezett enyhítő szakasz alkalmazása nélkül is kiszabható a szabadságvesztés helyett elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás, illetve e büntetések közül több is.

A szabadságvesztés

34. § A szabadságvesztés határozott ideig vagy életfogytig tart.

35. § (1) Ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, annak végrehajtását fogházban, börtönben vagy fegyházban rendeli végrehajtani.

(2) A büntetés kiszabásánál irányadó körülményekre tekintettel a törvényben meghatározottnál eggyel enyhébb vagy eggyel szigorúbb végrehajtási fokozat határozható meg. E rendelkezés a 44. § (1)-(2) bekezdése és a 90. § (2) bekezdése alapján kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés esetén nem alkalmazható.

JH 2017. 18. Bűncselekményt is megvalósító károkozásból eredő igény elévülése - elévülés nyugvása

JH 2016. 1. Több emberen elkövetett emberölés büntette

1. A szabadságvesztés már a Csemegi-kódex büntetési rendszerében is meghatározó szerepet töltött be, a kódex egyaránt ismerte a határozott ideig tartó és az életfogytig tartó szabadságvesztést (igaz ugyan, hogy a büntetőtörvény csak a szabadságvesztés különálló neveit nevesítette, s ezek közül életfogytig csak a fegyház tarthatott). Az 1950. évi II. törvény (Bt.) is egyaránt ismerte a határozott ideig és az életfogytig tartó szabadságvesztést mint főbüntetést (bár azt börtönnak nevezte). Az 1961. évi V. törvény kizárólag a határozott ideig tartó szabadságvesztésre vonatkozóan tartalmazott rendelkezéseket, de a főbüntetés megjelölésére már a ma elfogadott terminológiát használta. Az 1978. évi IV. törvény ugyancsak alkalmazni rendelte a szabadságvesztés határozott ideig és életfogytig tartó változatát, a Btk. szövege e tekintetben érdemi változást nem tartalmaz. A Csemegi-kódex és az 1879. évi XL. törvénycikk (magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról) a szabadságvesztés öt különálló nemét (fegyház, börtön, államfogház, fogház és elzárás) határozta meg. A Bt. ezzel szemben a végrehajtás egységesítését szem előtt tartva bevezette a börtönt mint a szabadságvesztés egyetlen fajtáját. Az 1961. évi V. törvény a szabadságvesztésnek két végrehajtási módját különböztette meg (a börtönt és a büntetés-végrehajtási munkahelyet). Az 1966. évi 20. számú tvr. a fokozottabb egyéniesítésnek utat engedve, az addigi két végrehajtási mód helyett a szabadságvesztésnek négy végrehajtási fokozatát állapította meg: a szigorított börtönt, a börtönt, a szigorított büntetés-végrehajtási munkahelyet és a büntetés-végrehajtási munkahelyet. E tvr. a bíróság feladatává tette, hogy ítéletében rendelkezzen a kiszabott szabadságvesztés végrehajtási fokozatáról. A jogszabály - döntően az elítélt árnevelhetőségét szem előtt tartva - azt is előírta, hogy az ítéletben milyen esetben milyen végrehajtási fokozatot kell meghatározni, megengedte azonban, hogy a bűnösségi körülményekre tekintettel a bíróság - kivételesen - egy fokozattal enyhébb vagy súlyosabb végrehajtási fokozatot jelöljön ki. Az 1978. évi IV. törvény - hasonlóan a Btk. által alkalmazott megoldáshoz - három végrehajtási fokozatról (fegyház, börtön, fogház) rendelkezett. E törvény hasonló rendelkezéséhez képest pontosítás, hogy míg annak szövegezése szerint a bíróság fegyházat, börtönt vagy fogházat szabott ki, addig a Btk. szerint a bíróságnak helyesen szabadságvesztést kell kiszabnia, s egyúttal arról is rendelkeznie kell, hogy e büntetést milyen rezsimben, tehát fegyházban, börtönben vagy fogházban kell végrehajtani. A törvényben meghatározottnál eggyel enyhébb vagy szigorúbb végrehajtási fokozatnak a büntetés kiszabásánál irányadó körülményekre tekintettel történő meghatározására az 1978. évi IV. törvény alapján is lehetőség nyílt, a Btk. szabályozása azonban némileg eltér a korábbi büntető törvény által alkalmazott megoldástól. Az 1978. évi IV. törvény ugyanis kiemelten rendelte figyelembe venni az elkövető személyiségét és a bűncselekmény indítékát, a Btk. ilyen preferenciákat nem említ. Ennél lényegesebb különbségként értékelhető a két törvény szabályozása között, hogy míg az 1978. évi IV. törvény elvileg bármely esetben lehetővé tette az eltérést, az új büntető törvény e téren korlátozást vezet be.

2. A szabadságvesztés a legáltalánosabb büntetési nem, amely elsősorban az elkövető izolációja révén valósítja meg a társadalom védelmét. Szükségességként az is alátámasztja, hogy ez a büntetés képes a potenciális bűnelkövetőkre a legerőteljesebb visszatartó hatást kifejteni.

A szabadságvesztés a Btk. szankciórendszerében központi helyet foglal el. A büntetési célok elérésére való alkalmasságát biztosítja e büntetési nem törvényi szabályozásának, kiszabásának és végrehajtásának a megfelelő differenciálása. Ez a differenciálás többek között abban nyilvánul meg, hogy a szabadságvesztés különböző tartamban, eltérő végrehajtási fokozatokban, különböző módon és végrehajtási rendben alkalmazható.

A szabadságvesztés büntetés törvényi szabályozása az egyik legfontosabb jellemzőjével, a tartamának a meghatározásával kezdődik. A törvény alapján a szabadságvesztés határozott tartamú, vagy pedig életfogytig tart. Az életfogytig tartó szabadságvesztés határozatlan tartamú, mert e büntetés az elítélt élete végéig is tarthat, ennek időpontja pedig előre nem meghatározható. A Btk. Különös Részének büntetési tételeiben az életfogytig tartó szabadságvesztés soha nem szerepel önállóan, csak vaglyagosan a határozott ideig tartó szabadságvesztés mellett. Erre figyelemmel e büntetés kivételes jellegűnek tekinthető. Kiszabása akkor indokolt, ha feltételezhető, hogy a büntetési célok csak az elkövető végleges elszigetelése révén valósulhatnak meg. A határozott ideig tartó szabadságvesztés tartamának meghatározásakor a bíróságnak szintén a büntetési célok hatékony érvényesítését kell szem előtt tartania.

A szabadságvesztés egységes büntetési nem, a Különös Rész az egyes bűncselekmények elkövetőit szabadságvesztéssel fenyegeti. A szabadságvesztés büntetés végrehajtásában azonban már eltérések vannak, az egyéniesítés elve a szabadságvesztés különböző fokozatokban való végrehajtását igényli. A törvény által alkalmazott három végrehajtási fokozatot az indokolja, hogy az elítéltek döntő többsége is három alapvető csoportba illeszkedik: a többszörös visszaesők és a súlyos bűncselekményt elkövetők, a korábban már büntetett (többnyire visszaeső) elkövetők és a gondatlan bűncselekmény miatt, valamint szándékos bűncselekmény miatt rövidebb tartamú szabadságvesztésre ítélték. Ezen túlmenően a háromnál több fokozat megállapítása a szabályozást bonyolulttá tenné, és az egyes fokozatok között már nem lehetne érdemi különbséget tenni.

A büntetés-végrehajtási fokozatot a bíróság az ítéletben határozza meg a törvényi feltételek és keretek alapján. Az egyéniesítés megfelelő érvényesülése érdekében a törvény lehetővé teszi, hogy a bíróság indokolt esetben - a bűncselekmény tárgyi súlyára, a bűnösség fokára, az elkövető társadalomra veszélyességére, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekre tekintettel - egy fokozattal enyhébb vagy egy fokozattal szigorúbb végrehajtási fokozatot határozzon meg. E rendelkezés tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén nem alkalmazható. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy ilyenkor a kiszabott szabadságvesztés végrehajtásáról a bíróságnak ítéletében mindig úgy kell rendelkeznie, hogy azt fegyházban kell végrehajtani.

A szabadságvesztés végrehajtási fokozatának a vádlott terhére történő megváltoztatása nem esik súlyosítási tilalom alá, tehát a másodfokú bíróság a súlyosításra irányuló fellebbezés hiányában is kijelölhet szigorúbb végrehajtási fokozatot, illetőleg az elsőfokú bíróság által törvénysértően megállapított eggyel enyhébb végrehajtási fokozatot megváltoztathatja (korrigálhatja). Ha a bíróság a Btk. 35. §-ának (2) bekezdése alapján eggyel enyhébb vagy eggyel szigorúbb végrehajtási fokozatot határoz meg, ez a rendelkezése az összbüntetés során eljáró bíróságot is köti. A törvényben meghatározottnál eggyel enyhébb vagy eggyel szigorúbb végrehajtási fokozat kijelölésénél irányadó szempontokat a bírói gyakorlat már az 1978. évi IV. törvény vonatkozó rendelkezésének alkalmazása során finomította. Ennek egy része a Btk. hatályba lépése után is fenntartandó. Így például pusztán a vádlott megromlott egészségi állapota az enyhébb fokozatot nem indokolja (BH 2000. 91.), de a büntetés kiállítását jelentős mértékben megnehezítő, orvosilag is igazolt súlyos betegsége és a büntetőjogi beszámítás képességét az elkövetéskor enyhe fokban korlátozó szellemi hanyatlása - nagy tárgyi súlyú bűncselekmény elkövetése esetén is - együttesen megalapozhatja a törvényben foglaltaknál eggyel enyhébb büntetés-végrehajtási fokozat alkalmazását (BH 1998. 516.). Vezérelveként az emelhető ki, hogy a bíróságnak a büntetés kiszabásánál irányadó összes körülmény mérlegelésével kell meghoznia a döntését.

A határozott ideig tartó szabadságvesztés

36. § A határozott ideig tartó szabadságvesztés legrövidebb tartama három hónap, leghosszabb tartama húsz év; bünszervezetben, különös vagy többszörös visszaesőként történő elkövetés, illetve halmazati vagy összbüntetés esetén huszonöt év.

37. § (1) A szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata fogház, ha azt vétség miatt szabták ki, kivéve, ha az elítélt visszaeső.

(2) A szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata börtön, ha azt

a) büntett miatt szabták ki, vagy

b) vétség miatt szabták ki, és az elítélt visszaeső.

(3) A szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata fegyház, ha

a) a háromévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztést

aa) a XIII., a XIV. vagy a XXIV. Fejezetben meghatározott bűncselekmény,

ab) életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető katonai bűncselekmény,

ac) terrorcselekmény [314. § (1)-(2) bekezdés, 315-316. §], terrorizmus finanszírozása [318. § (1)-(2) bekezdés], jármű hatalomba kerítése [320. § (1)-(3) bekezdés], bünszervezetben részvétel [321. § (1) bekezdés], robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés [324. §], lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés [325. § (1)-(3) bekezdés], nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés [326. § (1)-(6) bekezdés], haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés [329. § (1)-(4) bekezdés], kettős felhasználású termékkel visszaélés [330. § (1)-(3) bekezdés],

ad) emberölés, kábítószer-kereskedelem, kábítószer birtoklása, emberrablás, emberkereskedelem, szexuális erőszak, közveszély okozása, nemzetközi gazdasági tilalom megszegése vagy rablás súlyosabban minősülő esetei [160. § (2) bekezdés, 176. § (2)-(3) bekezdés, 177. § (1)-(2) bekezdés, 178. § (2) bekezdés, 179. § (2) bekezdés, 190. § (2)-(4) bekezdés, 192. § (2)-(6) bekezdés, 197. § (2)-(4) bekezdés, 322. § (2)-(3) bekezdés, 327. § (3) bekezdés, 365. § (3)-(4) bekezdés]

miatt szabták ki, vagy

- b) a szabadságvesztés kétévi vagy ennél hosszabb tartamú, és
ba) az elítélt többszörös visszaeső, vagy
bb) a bűncselekményt bünszervezetben követte el.

ÍH 2015. 9. Az ún. három csapás rendelkezései alkalmazásának kizártsága

ÍH 2014. 2. A Btk. időbeli hatálya

A halálbüntetésre vonatkozó rendelkezéseket 1990-ben az Alkotmánybíróság megsemmisítette. Így jelenleg a szabadságvesztés a súlyosabb büntetési nem a magyar büntetőjogban. Jelenleg a szabadságvesztésnek tulajdonítjuk a legnagyobb visszatartó erőt, és a potenciális elkövetők többsége esetében ez valószínűleg meg is felel a valóságnak. A szabadságvesztés a legáltalánosabb, és szabályozási rendszerét tekintve a legkímunkáltabb és leginkább differenciált büntetési nem. Az új Btk. indoklása szerint a szabadságvesztés büntetésnek a Btk. szankciórendszerében elfoglalt központi helyének oka, hogy sokoldalú, és a büntetési célok megvalósítására alkalmas büntetési nem. A szabadságvesztésnek a büntetési célok elérésére való alkalmasságát biztosítja e büntetési nem törvényi szabályozásának, kiszabásának és végrehajtásának a megfelelő differenciálása. Ez a differenciálás többek között abban nyilvánul meg, hogy a szabadságvesztés különböző tartamban, eltérő végrehajtási fokozatokban, különböző módon és végrehajtási rendben alkalmazható. A további differenciálást szolgálják a feltételes szabadságra bocsátásra, a végrehajtás felfüggesztésére és a pártfogó felügyelet alkalmazhatóságára vonatkozó szabályok is.

A szabadságvesztést a bíróság általában és tipikusan határozott tartamban szabja ki. A büntetés tartama a büntetési célok megvalósításának egyik legfontosabb eszköze. A büntetési célok megvalósulását a kiszabott büntetés végrehajtása szolgálja, amelyet a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló Bv. törvényerejű rendelet 19. §-a a következőkben állapít meg: A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy e törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltek a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől.

A törvény az egyes büntetendő magatartásokra előírt szabadságvesztés mértékében fejezi ki, hogy a bűncselekményt milyen fokban tartja veszélyesnek a társadalomra. Ezt nevezzük speciális minimumnak és maximumnak. A bíróság a szabadságvesztésnek e keretek között történő kiszabásával azt fejezi ki, hogy a cselekményt - az elkövető társadalomra veszélyességére is figyelemmel - mennyire ítéli súlyosnak. A speciális minimumok és maximumok, vagyis az egyes bűncselekmények büntetési tételei több esetben emelkedtek az új törvényben. Az új Btk. emellett felemelte a határozott ideig tartó szabadságvesztés generális minimumát és maximumát is. A generális minimum 3 hónapra emelkedett. Ennek oka az, hogy az elzárás büntetés megfelelő helyettesítője lehet a szabadságvesztésnek, amennyiben három hónapnál rövidebb szabadságelvonás indokolt a bíróság szerint. A generális maximum öt évvel emelkedett, általános esetben húsz év, bünszervezetben, különös vagy többszörös visszaesőként történő elkövetés, illetve halmazati vagy összbüntetés esetén huszonöt év. A szigorítás oka elsősorban a nagyobb visszatartó erő iránti össz társadalmi igény és elvárás volt.

A szabadságvesztés egységes büntetési nem (ezt a korábbi törvénynél egyértelműen fejezi ki az új törvény megfogalmazása), ezen belül azonban a bíróság nagymértékben képes differenciálni a tartamának a meghatározásával, továbbá három végrehajtási fokozatban hajtják végre. Mindhárom fokozat végrehajtása büntetés-végrehajtási intézetben történik. Ezek általában vagy fogház, vagy együttesen fegyház és börtön fokozatok végrehajtására szolgálnak. A büntetés-végrehajtási intézetek differenciálására nemcsak hazánkban, hanem szinte mindenütt a világon találunk eltérő példákat. A büntetés-végrehajtási intézetek speciális kategóriáit alakítják ki például a fiatalok részére, a veszélyes bűntettesekre nézve, avagy külön intézetet hoznak létre, amelyek a szabadságelvonás mellett külön gondot fordítanak az elítélt gyógyítására is. A hazánkban létesített különböző fokozatú intézetek elsősorban a végrehajtás szigorúbb vagy kötetlenebb módja tekintetében térnek el egymástól.

A Bv. tvr. 24. §-ának rendelkezése szerint a fegyház a börtönnél, a börtön pedig a fogháznál szigorúbb végrehajtási mód.

Gyakorlati tapasztalatok bizonyítják egyrészt azt, hogy a végrehajtás során nem lehet háromnál több fokozatot egymástól érdemi különbségeket tartalmazó módon elkülöníteni. Másrészt az is elfogadható, hogy a bűnelkövetők zöme is három alapvető csoportot képez:

a súlyos bűncselekményt elkövetők vagy többszörösen visszaesők csoportját;

a szándékos bűncselekmény miatt viszonylag hosszabb szabadságvesztésre ítélték csoportját;

a gondatlan bűnelkövetők s az enyhébb szándékos bűncselekményt elkövetők csoportját.

A fokozatok elkülönítése a köznyelvben is megszokott, egyben erkölcsileg is kellően színezett.

A szabadságvesztés végrehajtásának egyes fokozataiban eltérő az elítélt elkülönítése a külvilágtól, őrzése, felügyelete és ellenőrzése, büntetés-végrehajtási intézetben belüli mozgása, életrendje, személyes szükségleteire fordítható összeg, jutalmazása és fenyítése, részvétele az elítéltek öntevékeny szervezeteiben. A szabadságvesztés végrehajtásának rendjét, az elítéltek kötelezettségeit és jogait tartalmazó legfontosabb jogszabályok a Bv. tvr., valamint a 6/1996. (VII. 12.) IM r. a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól, a 17/1997. (V. 9.) IM r. a szabadságvesztés kezdő és utolsó napjának megállapításáról. A 41. § (2) bekezdésében említett külön jogszabályok alatt tehát elsősorban e két jogszabály értendő. Az összbüntetés végrehajtási fokozatáról a 94. § rendelkezik. (Lásd még: 3/2002. BJE sz. jogegységi határozat III/1. és 2. pont.)

A törvény rendelkezik a végrehajtási fokozatokról. Az egyes fokozatok között a gyakorlatban a legfontosabb különbség abban lehet fel, hogy milyen mértékű az elítélt elszigetelése a külvilágtól. (Erre vonatkozóan egyébként a Bv. tvr. tartalmazza az alapvető rendelkezéseket.)

A szabadságvesztés büntetés-végrehajtási fokozata fogház, ha azt vétség miatt szabták ki, kivéve, ha az elítélt visszaeső. A fogházban az elítélt rövid tartamú eltávoztása engedélyezhető, amelynek időtartama a szabadságvesztésbe beszámít, külső munkában részt vehet, életrendje részben meghatározott, szabadidejét belátása szerint használhatja fel, és a büntetés-végrehajtási intézet területén szabadon járhat.

A szabadságvesztés büntetés-végrehajtási fokozata börtön, ha azt büntett miatt szabták ki, vagy vétség miatt szabták ki, és az elítélt visszaeső. A börtönben az elítélt rövid tartamú eltávoztása kivételesen engedélyezhető, amelynek időtartama a szabadságvesztésbe beszámít, külső munkában kivételesen vehet részt, életrendje meghatározott, irányítás és ellenőrzés alatt áll, a büntetés-végrehajtási intézet kijelölt területén szabadon járhat.

A szabadságvesztés büntetés-végrehajtási fokozata fegyház, ha a háromévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztést a Btk. 37. § (3) bekezdés a) pont aa)-ad) alpontjában felsorolt súlyos, többségében erőszakos jellegű bűncselekmény vagy bűncselekmények miatt szabták ki, illetve ha a kétévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztést többszörös visszaesővel szemben szabták ki, vagy ha a szintén legalább kétévi szabadságvesztésre ítélt elkövető a bűncselekményt bünszervezetben követte el. A fegyházban az elítélt életrendje részleteiben is meghatározott, állandó irányítás és ellenőrzés alatt áll, a büntetés-végrehajtási intézeten belül is csak engedéllyel és felügyelet mellett járhat. Külső munkában kivételesen részt vehet, ha a külvilágtól a munkavégzés alatt is elkülöníthető.

A fiatalokorával és katonával szemben kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának fokozataival kapcsolatban a 110. §-hoz, illetve a 132. §-hoz fűzött magyarázat tartalmaz elemzést.

Az Alaptörvény XXIII. cikkének (6) bekezdése szerint nem rendelkezik választójoggal az, akit bűncselekmény elkövetése vagy belátási képességének korlátozottsága miatt a bíróság a választójogból kizárt. Ez azonban nem vonatkozhat valamennyi szabadságvesztést töltő személyre, ezért 2012. január 1. napjától kezdődően (még az új Btk. hatályba lépését megelőzően, az 1978. évi IV. törvény alapján) csak azok nem szavazhatnak a büntetés-végrehajtási intézetben, akiket a bíróság eltiltott a közügyek gyakorlásától. A Bv. tvr. 2013. július 1-től hatályos 32. § (2) bekezdése szerint a fentiekkel összhangban a szabadságvesztés végrehajtása alatt

szünetelnek azok az állampolgári jogok és kötelezettségek, amelyek a büntetés végrehajtására tekintettel nem gyakorolhatóak; szünetelnek azok az állampolgári jogok, amelyekre - ha a bíróság az elítéltet eltiltotta a közügyek gyakorlásától - a közügyektől eltiltás hatálya kiterjed;

korlátozottan érvényesíthetők azok a jogok és állampolgári kötelezettségek, amelyekről törvény így rendelkezik, vagy amelyek gyakorlásában, illetve teljesítésében az elítélt akadályozva van.

Külföldi bíróság által kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának átvétele iránti eljárásban vizsgálni kell, hogy a külföldi ítéletnek a szabadságvesztésre vonatkozó rendelkezései összeegyeztethetők-e a magyar törvénnyel (HGY 1287.).

Feltételes szabadságra bocsátás a határozott ideig tartó szabadságvesztésből

38. § (1) Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében megállapítja a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy - a (4) bekezdésben meghatározott esetekben - azt, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárt.

(2) Ha a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nem kizárt, annak legkorábbi időpontja

a) a büntetés kétharmad,

b) visszaeső esetén háromnegyed

részének, de legkevesebb három hónapnak a kitöltését követő nap.

(3) Öt évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén - különös méltánylást érdemlő esetben - a bíróság ítéletében akként rendelkezhet, hogy az elítélt a büntetés fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsátható. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha az elítélt többszörös visszaeső.

(4) Nem bocsátható feltételes szabadságra

a) a többszörös visszaeső, ha a szabadságvesztést fegyház fokozatban kell végrehajtani,

b) az erőszakos többszörös visszaeső,

c) aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el,

d) akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre, amelyet korábbi, határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a végrehajtás befejezése vagy a végrehajthatóság megszűnése előtt követett el.

ÍH 2016. 134. Összbüntetésbe foglalási indítvány, enyhébb végrehajtási fokozat meghatározása

ÍH 2016. 43. Összbüntetésbe foglalkor a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának meghatározása

ÍH 2016. 42. A súlyosítási tilalom érvényesülése a feltételes szabadságra bocsáthatóság megállapításánál

ÍH 2014. 86. Halmazat, természetes egység

ÍH 2014. 4. Az időbeli hatály kérdése - a feltételes szabadságról való rendelkezés

ÍH 2014. 2. A Btk. időbeli hatálya

ÍH 2013. 131. Közügyektől eltiltás - a Btk. időbeli hatálya

39. § (1) Határozott ideig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság tartama azonos a szabadságvesztés hátralevő részével, de legalább egy év. A 38. § (3) bekezdés alkalmazása esetén a bíróság ítéletében rendelkezhet úgy, hogy a feltételes szabadság tartama legalább egy, legfeljebb három évvel meghosszabbodik.

(2) Ha a szabadságvesztés hátralevő része egy évnél rövidebb, és végrehajtását nem rendelték el, a büntetést - a feltételes szabadság letelte után - a hátralevő rész utolsó napjával kell kitöltőtnek tekinteni.

40. § (1) A bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, ha az elítéltet
a) az ítélet jogerőre emelkedését követően elkövetett bűncselekmény miatt a feltételes szabadság tartama alatt, vagy
b) a feltételes szabadság tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt
végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik.

(2) A bíróság a feltételes szabadságot megszüntetheti, ha az elítéltet az (1) bekezdésben meghatározottakon kívül egyéb büntetésre ítélik.

(3) A feltételes szabadság megszüntetése esetén a feltételes szabadságon eltöltött idő a szabadságvesztésbe nem számít be.

(4) Ha a feltételes szabadság tartama alatt az elítélten olyan bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztést kell végrehajtani, amelyet a korábbi ítélet jogerőre emelkedése előtt követett el, a szabadságvesztés végrehajtása a feltételes szabadságot félbeszakítja, és a bíróság a feltételes szabadság folytatásának legkorábbi időpontját

a) az utóbb kiszabott szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadság időpontjáig, vagy
b) - ha az utóbb kiszabott szabadságvesztés esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárt - a szabadságvesztés végrehajtásának időtartamáig
elhalasztja.

Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén az ítéletben meg kell állapítani a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját. Ennek során a (2) bekezdés a) és b) pontjában írtaktól eltérni nem lehet. Vagyis az ítéletben ettől sem rövidebb, sem hosszabb időtartam nem állapítható meg, valamint azt is hangsúlyozni kell, hogy amennyiben a törvény szerint a feltételes szabadság lehetséges, azt az elítélt számára lehetővé kell tenni, bírói mérlegelésnek helye nincs e kérdésben. Ha az elítélt feltételes szabadságra bocsátása bármely okból kizárt, ezt a bíróságnak határozatában rögzíteni kell.

A terhelt legkevesebb három hónap szabadságvesztés kitöltését követően bocsátható feltételes szabadságra, egyebekben a büntetés kétharmad, visszaeső esetén a háromnegyed részének kitöltését követő napon lehet az elítéltet feltételes szabadságra bocsátani, ha nem áll fenn a 38. § (4) bekezdésében található kizáró okok egyike sem.

A feltételes szabadságra bocsátással a szabadságvesztés büntetés ténylegesen végrehajtandó része csökken. A feltételes szabadságra bocsátás jogintézmény alkalmazásának objektív feltétele a szabadságvesztés büntetés meghatározott részének kitöltése. A feltételes szabadságra bocsátás időpontja az új Btk. szerint - a korábbi törvénytől eltérően nem a végrehajtási fokozathoz, hanem - az elkövető előéletéhez igazodik, tekintettel arra, hogy azok az elkövetők, akik még korábban nem követtek el vagy csak viszonylag régebben követtek el olyan bűncselekményt, amely miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték őket, nagy valószínűséggel könnyebben és hamarabb visszaülleszkednek a társadalomba, és törvénytisztelő életmódot folytatnak, ha korábban feltételes szabadságra kerülhetnek. Feltételezhető, hogy az ő vonatkozásukban a feltételes szabadság is eredményesen telik el.

Felmerülhet a kérdés az új Btk. hatályba lépésekor számos elítélt esetében, hogy a szabadságvesztés büntetésüket töltő terheltek a régi vagy az új Btk. szabályai szerint bocsáthatóak feltételes szabadságra. Ha a bíróság a jogerős ítéletben a korábbi Btk. alapján határozta meg a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját (az elítélt úgynevezett feles kedvezményt kapott), akkor az új Btk. hatályba lépése ezt nem érinti. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (azaz a korábbi Btk.) alkalmazásával kiszabott szabadságvesztésre ítélt pedig a 2013. június 30. napján hatályban volt 1978. évi IV. törvény rendelkezései szerint bocsátható feltételes szabadságra [Bv. tvr. 126. § (2c) bekezdés]. Vagyis lényegtelen, hogy mikor (2013. július 1. előtt vagy ezen időpont után) történik az elítélés, ha az elkövetőt a bíróság a korábbi Btk. alkalmazásával ítélte el jogerősen, akkor a feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezéseket a korábbi Btk. utolsó (2013. június 30-i) szövegállapota szerint kell az elítélre alkalmazni. A feltételes szabadságra bocsátásról a büntetés-végrehajtási bíró a büntetés-végrehajtási intézet előterjesztése alapján, a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt az elítélt meghallgatása után határoz. A határozat meghozatala előtt a büntetés-végrehajtási bíró - feltéve, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontjáig rendelkezésre álló idő legalább kettő hónap - elrendelheti a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését [Bv. tvr. 8. § (1) bekezdés].

Nem bocsátható feltételes szabadságra

a többszörös visszaeső, ha a szabadságvesztést fegyház fokozatban kell végrehajtani;

az erőszakos többszörös visszaeső;

aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el;

akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítéltek szabadságvesztésre, amelyet korábbi, határozott ideig tartó végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a végrehajtás befejezése vagy a végrehajthatóság megszűnése előtt követett el.

A fenti négy esetben a bíró nem mérlegelhet, a feltételes szabadság lehetőségét ki kell zárnia. Eszerint nem bocsátható feltételes szabadságra a többszörös visszaeső, ha kétévi vagy hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélik, az erőszakos többszörös visszaeső, illetve az, aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el, a büntetés tartamától függetlenül. Nem bocsátható végül feltételes szabadságra az sem, akit akár szándékos, akár gondatlan bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a jogerős elítélés után, de még a végrehajtás befejezése vagy a végrehajthatóság megszűnése előtt követ el szándékos bűncselekményt.

A Btk. 38. § (3) bekezdése rendelkezik az úgynevezett feles kedvezményről. Az 1978. évi IV. törvény erre legfeljebb három év szabadságvesztés kiszabása esetén adott lehetőséget, azonban ismerte a részben felfüggesztett szabadságvesztés jogintézményét, amelyre legfeljebb öt év szabadságvesztés kiszabása mellett volt lehetőség, és amely alapján az elítélt a büntetés felét töltötte le ténylegesen, a másik felét felfüggesztette a bíróság a korábbi Btk. vonatkozó rendelkezései alapján. Az új Btk. a két jogintézményt - eltekintve néhány kisebb különbségtől - gyakorlatilag összevonja: megszünteti a részben felfüggesztett szabadságvesztést, és kiterjeszti a feles kedvezmény alkalmazásának a lehetőségét az öt évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetére. A személyükben rejlő fokozott társadalomra veszélyességre tekintettel ez a rendelkezés a többszörös visszaesőkkel szemben nem alkalmazható.

Határozott ideig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság tartama azonos a szabadságvesztés hátralevő részével, de legalább egy év. Vagyis amennyiben egy évnél rövidebb idő lenne vissza a büntetésből, a feltételes szabadság tartama ebben az esetben egy év lesz. A Btk. szerinti úgynevezett feles kedvezmény alkalmazása esetén a bíróság ítéletében rendelkezhet úgy, hogy a feltételes szabadság tartama legalább egy, legfeljebb három évvel meghosszabbodik. Erre a lehetőségre a végrehajtásban részben felfüggesztett szabadságvesztésnek a magyar büntetőjog szankciórendszeréből történő törlése miatt volt szükség. Vagyis az új Btk. alapján lehetőség van rá, hogy például öt év szabadságvesztés mellett, ha az elítélt megkapja a feles kedvezményt, ne két év hat hónap, hanem öt év hat hónap legyen. Ebben az esetben a feltételes szabadság tartamának meghosszabbodása - egy és három év között - nemcsak években, hanem hónapokban és napokban is meghatározható.

Ha a szabadságvesztés hátralevő része egy évnél rövidebb, és végrehajtását nem rendelték el, a büntetést - a feltételes szabadság letelte után - a hátralevő rész utolsó napjával kell kitöltöttnek tekinteni, vagyis ha eredményesen eltelt az egy év feltételes szabadság, a büntetés kitöltéséhez kapcsolódó jogkövetkezmények nem ekkor, hanem akkor állnak be, amikor az elítélt az egyébként egy évnél rövidebb hátralevő időtartamot kitöltötte volna.

A 40. § a feltételes szabadság megszüntetésével kapcsolatos szabályokat tartalmazza. A feltételes szabadság megszüntetésének két kötelező és egy fakultatív esete van. Kötelező megszüntetni a feltételes szabadságot, ha az ítélet jogerőre emelkedését követően elkövetett bűncselekmény miatt a feltételes szabadság tartama alatt vagy a feltételes szabadság tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik. Megszüntethető a feltételes szabadság abban az esetben, ha az elítéltet a fenti két esetben meghatározottakon kívül egyéb büntetésre ítélik. Álláspontunk szerint ebben az esetben is az elkövetés a korábbi jogerős ítélet meghozatala után (akár a büntetés végrehajtása közben, akár a feltételes szabadság alatt) elkövetett bűncselekmény miatt a feltételes szabadság tartama alatt egyéb büntetésre ítélik.

Nem szűnik meg, hanem csak félbeszakad a feltételes szabadság, ha annak tartama alatt az elítélten olyan bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztést kell végrehajtani, amelyet a korábbi ítélet jogerőre emelkedése előtt követett el. Ilyen esetekben a bíróság a feltételes szabadság folytatásának legkorábbi időpontját az utóbb kiszabott szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadság időpontjáig, vagy - ha az utóbb kiszabott szabadságvesztés esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárt - a szabadságvesztés végrehajtásának időtartamáig elhalasztja. A feltételes szabadság félbeszakításáról és folytatása legkorábbi időpontjának (4) bekezdés szerinti elhalasztásáról az utóbb végrehajtásra kerülő szabadságvesztést kiszabó bíróság rendelkezik.

Kapcsolódó kérdéskör az 1978. évi IV. törvény alapján kiszabott, részben felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának a problémaköre. Erről a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény 2. §-a tartalmaz rendelkezéseket:

2. § (1) A részben felfüggesztett szabadságvesztést végre kell hajtani, ha a próbaidő alatt, a Btk. hatálybalépését követően állapítják meg, hogy a szabadságvesztés végrehajtását a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: 1978. évi IV. törvény) 91. § (1) bekezdésében foglalt kizáró ok ellenére függesztették fel; az elkövetőt a szabadságvesztés végrehajtandó része alatt, a Btk. hatálybalépését követően elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik; az elkövetőt a próbaidő alatt, a Btk. hatálybalépését követően elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik; az elkövető a Btk. hatálybalépését követően súlyosan megszegi. (2) Ha az elkövetőn olyan szabadságvesztést hajtának végre, amely miatt a részben felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását nem lehet elrendelni, akkor a próbaidő a szabadságvesztés tartamával meghosszabbodik. Ezt a rendelkezést a közérdekű munka és pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés esetén is alkalmazni kell.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés

41. § (1) Életfogytig tartó szabadságvesztés azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte. E rendelkezés a 90. § (2) bekezdése alapján kiszabható életfogytig tartó szabadságvesztésre is vonatkozik.

(2) Az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtási fokozata fegyház.

Az új Btk. Indokolása szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés hatályos büntetőjogunkban a leghigorúbb büntetési nem, vagylagos büntetés az öt, illetve tíz évtől húsz évig terjedő szabadságvesztés büntetés mellett. A vagylagos büntetesként történő meghatározásából következően kivételes jellegű büntetésnek tekintendő.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés álláspontunk szerint is kivételes büntetési nem, a feltételes szabadságra bocsátás kizárása mellett kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés pedig alkalmas a halálbüntetés kiváltására, hiszen az elkövető kikerül a társadalomból, és elvileg soha többé nem kerül vissza (ha eltekintünk a köztársasági elnöki kegyelem lehetőségétől). Vannak azonban olyan szakirodalmi álláspontok, amelyek szerint az életfogytig tartó szabadságvesztés a halálbüntetés eltörlése után sem vált kivételes büntetéssé: Az Alkotmánybíróság a 23/1990. (X. 31.) AB határozatával a halálbüntetésre vonatkozó törvényi rendelkezéseket megsemmisítette. Ez a tény azonban nem eredményezte az életfogytig tartó szabadságvesztésnek kivételes büntetéssé válását, mert ez a fogalom kizárólag a halálbüntetésre vonatkozott. Kivételes büntetési nem az új Btk. büntetési rendszerében sincs. A szabadságvesztés egységes büntetési nem, és ennek egyik lehetséges fajtája az életfogytig tartó szabadságvesztés. A halálbüntetés alkotmányellenességének megállapítása 1990-ben az Alkotmánybíróság által, majd később az erre vonatkozó büntető anyagi jogi szabályoknak és más jogszabályok ezzel összefüggő rendelkezéseinek megsemmisítése nem indokolhatja általában véve a büntetéskiszabás rendszerének az enyhülés irányába történő elmozdulását. Az Alkotmánybíróság határozata kizárólag a halálbüntetést érintette, és nem a szabadságvesztés mint egységes büntetési nem alkalmazhatóságának elveit.

Mivel az életfogytig tartó szabadságvesztés a legsúlyosabb büntetés a magyar büntetőjog szankciórendszerében, indokolt korlátozni az alkalmazásának a lehetőségét olyan elkövetőkre, akiknek a belátási képessége az életkoruk alapján is magasabb fokú. Emiatt életfogytig tartó szabadságvesztés csak azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte. Az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtási fokozata a büntetés hosszú időtartamára tekintettel is csak fegyház lehet, ezt rögzíti a Btk. 41. § (2) bekezdése.

Feltételes szabadságra bocsátás az életfogytig tartó szabadságvesztésből

42. § Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság az ítéletében meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, vagy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárja.

43. § (1) Ha a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nem zárja ki, annak legkorábbi időpontját legalább huszonöt, legfeljebb negyven évben állapítja meg. A feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját években kell meghatározni.

(2) Életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság tartama legalább tizenöt év.

44. § (1) Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét csak az alábbi bűncselekmények miatt zárhatja ki:

- a) népiirtás [142. § (1) bekezdés],
- b) emberiség elleni bűncselekmény [143. § (1) bekezdés],
- c) apartheid [144. § (1) és (3) bekezdés],
- d) hadikövet elleni erőszak súlyosabban minősülő esete [148. § (2) bekezdés],
- e) védett személyek elleni erőszak [149. § (1)-(2) bekezdés],
- f) nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása [155. § (1) bekezdés],
- g) egyéb háborús bűntett (158. §),
- h) emberölés súlyosabban minősülő esete [160. § (2) bekezdés],
- i) emberrablás súlyosabban minősülő esete [190. § (3)-(4) bekezdés],
- j) emberkereskedelem súlyosabban minősülő esete [192. § (6) bekezdés],
- k) alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása [254. § (1) bekezdés],
- l) rombolás súlyosabban minősülő esete [257. § (2) bekezdés],
- m) fogolyzendülés súlyosabban minősülő esete [284. § (4) bekezdés],
- n) terrorcselekmény [314. § (1) bekezdés],
- o) jármű hatalomba kerítése súlyosabban minősülő esete [320. § (2) bekezdés],
- p) közveszély okozása súlyosabban minősülő esete [322. § (3) bekezdés],
- q) zendülés súlyosabban minősülő esete [442. § (4) bekezdés],
- r) előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak súlyosabban minősülő esete [445. § (5) bekezdés],

ha azt személy elleni vagy dolog elleni erőszakkal követik el.

(2) A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét ki kell zárni, ha az elkövető

- a) erőszakos többszörös visszaeső, vagy
- b) az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszervezetben követte el.

ÍH 2015. 133. Erőszakos többszörös visszaesővel szembeni büntetéskiszabás

ÍH 2014. 90. Erőszakos többszörös visszaeső - a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétsége - a feltételes szabadságból kizáró rendelkezés

45. § (1) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélese előtt elkövetett bűncselekmény miatt az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztés időtartamáig elhalasztja.

(2) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélese előtt elkövetett bűncselekmény miatt az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás alatt határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, és a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú végrehajtandó szabadságvesztés időtartamáig elhalasztja.

(3) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt elkövetett bűncselekmény miatt az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt határozott tartamú szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott ideig tartó szabadságvesztés tartamáig, de legalább öt és legfeljebb húsz év közötti időtartamra elhalasztja.

(4) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtása alatt elkövetett bűncselekmény miatt az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás alatt határozott tartamú szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, és a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú szabadságvesztés tartamáig, de legalább öt és legfeljebb húsz év közötti időtartamra elhalasztja.

(5) Ha az elítéltet az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás alatt elkövetett bűncselekmény miatt határozott tartamú szabadságvesztésre ítélik, a bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, és a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú szabadságvesztés tartamáig, de legalább öt és legfeljebb húsz év közötti időtartamra elhalasztja.

(6) Ha az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának elhalasztására az (1), (2), (4) és (5) bekezdés szerinti határozott tartamú szabadságvesztés miatt kerül sor, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú szabadságvesztésbe beszámított előzetes fogva tartás, valamint házi őrizet idejének figyelembevételével kell megállapítani.

(7) Nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt, ha ismételten életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik. Ha a korábbi életfogytig tartó szabadságvesztést még nem hajtották végre, az ismételten kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés nem hajtható végre.

(8)

A 42. § rendelkezései alapján a magyar büntetőjog az életfogytig tartó szabadságvesztésnek továbbra is két változatát ismeri: a gyakorlat által valódi, illetve nem valódi életfogytiglani szabadságvesztésnek nevezett két típus közötti különbség a feltételes szabadság lehetőségében, illetve e lehetőség kizárásában van.

A 44. § meghatározza azon bűncselekmények körét, amelyekre ez a legsúlyosabb szankció kiszabható. Csak a 44. § (1) bekezdésében taxatív felsorolt tizenkilenc bűncselekmény esetében van lehetőség a feltételes szabadság lehetőségének a kizárására, és ezen bűncselekmények esetében is csak akkor, ha a bűncselekményt személy elleni vagy dolog elleni erőszakkal követik el. Vagyis az életfogytig tartó szabadságvesztés ezen kivételes, az emberi jogokat legsúlyosabban korlátozó változata csak az életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmények közül a leginkább veszélyesekre szabható ki, amennyiben azokat (személy vagy dolog elleni) erőszakkal követik el. Ezen két feltétel (taxatív felsorolt bűncselekmények, valamint az elkövetés módjának meghatározása) teljesülése a garancia arra, hogy ezt a kivételes büntetést valóban csak a legsúlyosabb esetekben legyen módja kiszabni a magyar bíróságoknak.

A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét a 44. § (2) bekezdése értelmében ki kell zárni, két esetben: ha az elkövető erőszakos többszörös visszaeső, vagy az (1) bekezdésben felsorolt tizenkilenc bűncselekmény valamelyikét (vagy akár ezek közül többet) az elkövető bünszervezetben követte el. (Logikai értelmezéssel megállapíthatjuk, hogy az erőszakos többszörös visszaeső esetében is csak a 44. § (1) bekezdésében felsorolt tizenkilenc bűncselekmény elkövetése esetén van lehetőség az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadság kizárására, itt azonban ez már nem pusztán lehetőség, hanem a bíróság kötelessége is.) Ez a rendelkezés látszólag abszolút határozott szankciót tartalmaz, vagyis úgy tűnik, hogy a bírónak nincs mérlegelési lehetősége. Ez azonban a bünszervezetben történő elkövetés esetén a nyelvtani értelmezés és a történeti értelmezés alapján is kizárható, a bíró ugyanis mérlegelhet: határozott ideig tartó szabadságvesztést szab ki a törvényben előírt kereteken belül, vagy életfogytig tartó szabadságvesztést szab ki, ez utóbbi esetben azonban már ki kell zárnia a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét. Az erőszakos többszörös visszaeső esetében azonban a szankció valóban abszolút határozott: ha olyan bűncselekményt követ el, amelynek a büntetési tételének a felső határa tizenöt vagy húsz év, akkor kötelező életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélni, de lehetőség van feltételes szabadságra bocsátásra, ha a bíró így mérlegel. Ha azonban az általa elkövetett bűncselekmény vagy bűncselekmények közül legalább egy a 44. § (1) bekezdésében felsorolt legsúlyosabb bűncselekmények valamelyike, akkor a bírói mérlegelés kétszeresen ki van zárva: mérlegelés nélkül életfogytig tartó szabadságvesztésre kell ítélni, és mérlegelés nélkül kötelező kizárni a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét. (Vagyis az erőszakos többszörös visszaesővel szemben 2010 augusztusában bevezetett három csapás szabály alapján azonban - figyelemmel a Btk. 90. § (2) bekezdésére -, ha az erőszakos többszörös visszaeső harmadik súlyos erőszakos jellegű bűncselekménye Btk. szerinti büntetési tételének felső határa a tíz évet meghaladja, akkor kötelező életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabni. Ebben az esetben pedig - figyelemmel a 44. § (2) bekezdésének a) pontjára is - a kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztésből az elítélt feltételes szabadságra nem bocsátható.

Ha a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nem zárja ki, akkor huszonöt és negyven év közötti időtartamban (években megállapítva) az ítéletben meghatározza a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját. Ez azonban csak egy lehetőség, az elkövető későbbi magaviseletétől is függ, hogy mikor bocsátják majd feltételesen szabadságra.

Életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság tartama legalább tizenöt év. Ez azt jelenti, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés esetén a feltételes szabadság 43. § (2) bekezdése szerinti tartamát a bíróság mérlegeléssel állapítja meg, amelynek során tizenöt évet vagy annál hosszabb tartamot is megállapíthat. (Mivel azonban az életfogytig tartó szabadságvesztésből legkorábban huszonöt év elteltével bocsátható az elkövető feltételes szabadságra, és a bűncselekmény elkövetésekor már be kell töltenie a huszadik életévét, a gyakorlatban legtöbbször tizenöt, illetve kivételes esetekben húsz év képzelhető el reálisan a feltételes szabadság tartamának, figyelembe véve az átlagos elkövetők átlagos várható élettartamát.)

A 45. § meghatározza az életfogytig és a határozott ideig tartó szabadságvesztés találkozásának öt esetét. Eszerint az újabb bűncselekmény elkövetésének ideje három intervallumba eshet: elkövethető az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélet előtt, a büntetés végrehajtása alatt, illetve a feltételes szabadság tartama alatt. Az első esetben, vagyis ha az elkövető az életfogytig tartó szabadságvesztésre történő jogerős elítélése előtt követi el azt a bűncselekményt, amelyre határozott ideig tartó szabadságvesztést szab ki a bíróság, akkor a kiszabott szabadságvesztés tartamával kitolódik a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja, illetve - amennyiben az elkövetőt már feltételes szabadságra bocsátották - a feltételes szabadság megszűnik, és be kell vonulnia a büntetés-végrehajtási intézetbe, kvázi letölteni a kiszabott határozott ideig tartó szabadságvesztést. (Ezt mondja ki az (1) és (2) bekezdésben szabályozott első két eset.) Amennyiben az elkövetőt már jogerősen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, és ezt követően követi el az újabb bűncselekményt (vagyis egy súlyos büntetés jogerős kiszabása után tudatosan ismét szembehelyezkedik a büntetőjog által közvetített társadalmi normákkal), akkor - függetlenül attól, hogy a végrehajtás alatt vagy a feltételes szabadság alatt követi el az újabb bűncselekményt - a határozott ideig tartó szabadságvesztésre a Btk. minimum tartamot ír elő. Ezekben az esetekben legalább öt, de legfeljebb húsz év kiszabására van lehetőség határozott ideig tartó szabadságvesztésként. A kiszabott szabadságvesztés letöltése pedig úgy történik, hogy vagy a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontja tolódik ki a fenti időtartammal, vagy pedig, ha az elkövető már a feltételes szabadságát tölti, megszűnik a feltételes szabadság, és be kell vonulnia a büntetés-végrehajtási intézetbe kvázi letölteni a kiszabott újabb büntetést. (Ezen három további esetet tartalmazzák a (3), (4) és (5) bekezdések.)

Ha az életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának elhalasztására az (1), (2), (4) és (5) bekezdés szerinti határozott tartamú szabadságvesztés miatt kerül sor, a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját a határozott tartamú szabadságvesztésbe beszámított előzetes fogva tartás, valamint házi őrizet idejének figyelembevételével kell megállapítani. Vagyis a törvény egyértelművé teszi, hogy mit lehet a kiszabott büntetésbe beleszámítani. Ez a rendelkezés kizárja, hogy az elkövetőre hátrányos értelmezést alkalmazzon a bíróság a beszámítás tekintetében.

Ha az elítéltet ismétletlen életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik, soha többé nem bocsátható feltételes szabadságra, függetlenül attól, hogy az újabb bűncselekményt, amely miatt a második életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélik, mikor követte el (az első életfogytig tartó szabadságvesztésre ítétele előtt vagy az után). A Btk. technikai jellegű szabályként rögzíti azt is, hogy ha a korábbi életfogytig tartó szabadságvesztést még nem hajtották végre, az ismétletlen kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés nem hajtható végre.

Végül megjegyezzük, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt személy a törvény erejénél fogva nem mentesülhet a hátrányos jogkövetkezmények alól. Ezt megerősíti egy a korábbi Btk. hatálya alatt született, de ma is irányadó döntés a joggyakorlatból: az életfogytig tartó szabadságvesztés határozatlan tartama teszi nyilvánvalóvá azt is, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt bírósági mentesítésben nem részesülhet, hanem csak kegyelem útján mentesülhet a büntetett előlethez fűződő hátrányos következmények alól (BJD 5699.).

Az elzárás

46. § (1) Az elzárás tartamát napokban kell meghatározni, annak legrövidebb tartama öt, leghosszabb tartama kilencven nap.

(2) Az elzárást büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.

Az elzárást a szabálysértési jogból emelte át a büntetőjogba az új Btk. Célja az volt, hogy a szabadságvesztés - amelynek a legrövidebb tartamát három hónapra emelte - mellett legyen lehetőség szabadságelvonással járó, rövid tartamú büntetés kiszabására. Az új Btk. azért vezette be az elzárást, hogy szélesítse a bíróság által alkalmazható joghátrányok körét. Az elzárás olyan - szabadságelvonással járó - büntetés, amely főként azokkal az elkövetőkkel szemben alkalmazható, akikkel szemben szociális, gazdasági, családi vagy életkori viszonyaikra tekintettel más büntetés kiszabása célszerűtlen, illetve az elzárás büntetés hatékonyabban szolgálhatja a speciális prevenciót. Az elzárás tartama öt naptól kilencven napig terjed. Az új kódex megalkotásakor részben a gazdasági válság miatt is egyre több elkövető számára a pénzbüntetés burkolt rövid tartamú szabadságelvonást jelentett, hiszen előre lehetett látni, hogy a megfizetésére képtelenek lesznek, és fogházbüntetésre kell majd átváltotatni a kiszabott pénzbüntetést. A hatályos Btk. tehát látszólag főszabállyá tette a szabadságelvonással járó szankciók alkalmazását, a legtöbb bűncselekményre szabadságvesztést, tizenhárom bűncselekményre pedig elzárást rendel büntetésként. Ezen esetekben azonban az elzárás helyett a bíróságnak mindig lehetősége van enyhébb szankció (közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás, illetve e büntetések közül több) kiszabására.

Az első magyar írott Büntető törvénykönyv, az 1878. évi V. törvény (Csemegi-kódex) a bűncselekményeket trichotómikus rendszerben három súly szerinti fokozatra osztotta: büntett, vétség és kihágás. A kihágásokat külön törvény, az 1879. évi XL. (40.) törvény (Kbt.) szabályozta. A törvény 15. §-a szerint a kihágások büntetései: 1. elzárás, 2. pénzbüntetés. Az elzárás legrövidebb tartama három óra, leghosszabb tartama két hónap volt, ha törvényben, tizenöt nap, ha miniszteri rendeletben, öt nap, ha törvényhatósági rendeletben és három nap, ha városi szabályrendeletben nyilvánított valamely cselekmény kihágásnak. A kihágást fő szabályként közigazgatási fogházban, ha pedig a körülmények megengedték, magánzárkában hajtották végre.

A Btk. alapján a következő bűncselekmények fő szabályként kizárólag elzárással büntetendők:
méreggel visszaélés (188. §);
magánítók megsértése (223. §);
levéltitok megsértése (224. §);
minősített adattal visszaélés legenyhébb alakzata [265. § (2) bekezdés a) pont] - ha korlátozott terjesztésű adatra követik el, illetve (6) bekezdés;
hatóság félrevezetésének privilegizált alakzata [271. § (3) bekezdés], amikor büntető, szabálysértési, fegyelmi eljáráson kívül egyéb hatósági eljárás alapjául szolgáló valótlan bejelentés történik;
közokirat-hamisítás egyik fordulatainak gondatlan elkövetése [342. § (3) bekezdés], a 342. § (1) bekezdés c) pontjában írt intellektuális közokirat-hamisítás esetén;
önként nyújtott jogtalan megtagadása (335. §);
tanúvallomás jogtalan megtagadása (277. §);
mentő körülmény elhallgatásának privilegizált alakzata [281. § (3) bekezdés], szabálysértési vagy közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés miatt indult vagy fegyelmi eljárással kapcsolatos ügyben történt elkövetés;
járványügyi szabályszegés (361. §);
készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés előkészülete [392. § (2) bekezdés];
kötelességszegés szolgáltatásban gondatlan alakzata [438. § (4) bekezdés], béke idején, azaz nem háborúban és nem megelőző védelmi helyzetben gondatlan elkövetés;
parancs iránti engedetlenség (443. §).
A Btk. 46. §-a két bekezdésben, lakonikusan határozza meg az elzárás szabályait. Az (1) bekezdés szerint az elzárás tartamát napokban kell meghatározni, legrövidebb tartama öt, leghosszabb tartama kilencven nap lehet. A (2) bekezdés rögzíti, hogy az elzárást büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.
Rögtön hozzá kell tennünk, hogy szabálysértés miatt is kiszabható kilencven napi elzárás a szabálysértések halmazánál vagy az ismételt elkövetés speciális szabályai szerint, tehát elmondható, hogy a szabálysértési szankció egyes esetekben teljesen azonos súlyú lehet, mint a Btk. ezen büntetése.
Fiatalkorúak esetében az elzárás tartama a felnőtt korú elkövetőkhöz képest rövidebb lehet. A Btk. 111. §-a szerint bűncselekmény elkövetése miatt is kiszabható elzárás fiatalkorú elkövetővel szemben, melynek legrövidebb tartama három nap, leghosszabb tartama harminc nap. A fő szabály szerinti tartam az alsó határt nem tekintve egyező a hatályos szabálysértési törvényben találhatóval.

A közérdekű munka

47. § (1) A közérdekű munka tartamát órákban kell meghatározni, annak legkisebb mértéke negyvennyolc, legnagyobb mértéke háromszázötvenkettő óra.
(2) A közérdekű munkát az elítélt, ha törvény eltérően nem rendelkezik, hetente legalább egy napon - a heti pihenőnapon vagy a szabadidejében -, díjazás nélkül végzi.
(3) A bíróság ítéletében a közérdekű munka jellegéről rendelkezik.
(4) A közérdekű munkára ítélt köteles a számára meghatározott munkát elvégezni. Az elkövető olyan munka végzésére kötelezhető, amelyet - figyelemmel egészségi állapotára és képzettségére - előreláthatóan képes elvégezni.

ÍH 2017. 49. Perújítás megengedhetősége

48. § (1) Ha az elítélt a számára meghatározott munkát önhibájából nem végzi el, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni.
(2) A közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztést büntetés-végrehajtási intézetben, fogház fokozatban kell végrehajtani.
(3) A közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés három hónapnál rövidebb is lehet.

49. § Ha az elítéltet a közérdekű munkára ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, és a közérdekű munka büntetést még nem hajtották végre, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni úgy, hogy négy óra közérdekű munkának egynapi szabadságvesztés felel meg. Az átváltoztatás után fennmaradó közérdekű munkának egynapi szabadságvesztés felel meg.

A munkát önálló büntetésként először a Szovjetunióban, közmunka formájában vezették be, ez később - a büntetési ideológiának megfelelően - a javító-nevelő munkával egészült ki. Ez utóbbi lényege szerint az elítélt a számára kijelölt munkahelyen a közösség irányítása, felügyelete mellett végzi a munkáját, és a munkabéréből meghatározott hányadot a büntetés tartama alatt le is vonnak. Ezt a magyar büntetőjogban korábban nem alkalmazott büntetési nemet - igaz, először nem büntetésnek, hanem intézkedésnek nyilvánítva - hazánkban az 1950. évi II. törvény (Bt.) vezette be, szovjet mintára. A rendszerbeli elhelyezés indoka az volt, hogy míg a büntetés céljai összetettek, e jogkövetkezmény kizárólag a javításra s a nevelésre irányul. A munkabüntetések köre 1984-ben a szigorított javító-nevelő munkával bővült. Ennek elfogadásával a jogalkotó ismét a szabadságvesztés és a munkabüntetés nehezen megrajzolható határvidékére lépett, minthogy ez a büntetési nem lényegében nappal kijelölt munkahelyen való munkavégzést, éjjel pedig kijelölt szálláshelyen való tartózkodási kötelezettséget s a szálláshely rendjének megtartását jelentette. Az elítéltek mindössze évi 15 nap pihenőidejüket tölthették e szálláson kívül.

A közérdekű munka kiszabásának szempontjairól a BH 1994. 465. számú döntés tartalmaz iránymutatást. A fenti BH szerint közérdekű munkán a közérdeket szolgáló tevékenységet kell érteni: például valamely település közlekedésének a biztosításához, a közbiztonság fenntartásához szükséges anyagok raktározása a közérdeket szolgálja, ezért az ilyen munkahely közérdekű munka végzésére kijelölhető.

A közérdekű munkára vonatkozó magyar szabályozás kielégíti Magyarország nemzetközi kötelezettségvállalásait. A kényszer- vagy kötelező munkáról szóló, a Nemzetközi Munkaügyi konferencia 1930. évi 14. ülészakán elfogadott 29. számú Egyezmény (amelyet Magyarországon a 2000. évi XLVIII. törvény hirdetett ki) 2. cikke (2) bekezdésének c) pontja úgy rendelkezik, hogy nem minősül kényszer- vagy kötelező munkának az olyan munka, amelyet bírói ítélet alapján követelnek valakitől, feltéve, hogy a munkát vagy szolgáltatást a hatóságok felügyelete és ellenőrzése alatt végzik, valamint a munkára kötelezett személyt nem bocsátják magánszemélyek, vállalatok vagy egyesületek rendelkezésére. A nemzetközi előírásoknak megfelelően a közérdekű munkára ítélelhez nem kell a vádlott beleegyezése, de az elítélt számára a munkalehetőséget állami vagy önkormányzati kereteken belül kell biztosítani.

A közérdekű munka tartamát órákban kell meghatározni. A Btk. új rendelkezése alapján azonban, a szigorítás elvét követve, a közérdekű munka legkisebb mértéke negyvennyolc, legnagyobb mértéke háromszázötvenkét órára emelkedik. A (2) bekezdés a korábbi szabályozáshoz képest változatlanul úgy rendelkezik, hogy az elítélt a közérdekű munkát - ha jogszabály másként nem rendelkezik - hetenként legalább egy napon, a heti pihenőnapon vagy a szabadidejében díjazás nélkül végzi. A közérdekű munka jellegéről - a hatályos szabályozással egyezően - a bíróság ítéletében rendelkezik, a munka jellegének meghatározása során figyelemmel kell lenni az elítélt egészségi állapotára és képzettségére.

A bíróság a terhelt egészségi állapotát és képzettségét a bizonyítási eljárás adataiból ismerheti meg. A közérdekű munka indítványozására felkészülve, már a nyomozati szakban fel kell deríteni az ehhez szükséges adatokat, így a szakképzettséget igazoló iratokat be kell szerezni, szükség esetén pedig környezetatanulmányt is kell készíttetni. Az ítélet rendelkező részében a közérdekű munka természetét olyan általánossággal kell meghatározni, amely annak tényleges végrehajthatóságát biztosítja. Ehhez képest az elkövető személyi adottságaihoz mérten kell megjelölni a betöltendő munkakört vagy elvégzendő feladatot (például az elítélt köteles könnyű fizikai munkát végezni, vagy hivatalsegédként dolgozni, betegápolást végezni stb.). Az ügydöntő határozatban a bíróság nem dönt mindenről, csak a munkát és annak tartamát határozza meg. A végrehajtást illetően továbbra is fontos feladatok hárulnak a büntetés-végrehajtási bíróra, aki a konkrét munkahelyet (a munkavégzés helyét) a hivatásos pártfogó javaslatára kijelöli.

A közérdekű munka végrehajtására vonatkozó részletes szabályokat a Bv. tvr. 60-67/D. §-ai tartalmazzák, amelyek közül az anyagi büntetőjog szempontjából a legfontosabb rendelkezések a következők:

A közérdekű munka végrehajtásáról a pártfogó felügyelői szolgálat gondoskodik. A kijelölt munkahellyel a közérdekű munka tartamára nem létesül munkaviszony, az elítélt a munkát büntetés-végrehajtási jogviszony keretében végzi. A közérdekű munka végrehajtása során a napi munkaidő legalább négy óra, legfeljebb tizenkét óra. A közérdekű munkavégzés heti időtartama legalább négy óra, de a negyvennyolc órát nem haladhatja meg. A letöltött közérdekű munkát órákban kell nyilvántartani. A közérdekű munkát az első munkahely kijelöléséről szóló határozat jogerőre emelkedésétől számított két éven belül végre kell hajtani.

A közérdekű munka végrehajtása során az elítélt jogosult

a munkavédelemre vonatkozó jogszabályokban meghatározott védelemre;

ha a munkakör jellege indokolja, a munkahely által biztosított munkaruházatra és egyéni védőeszköz-ellátásra;

munkahelyi vagy üzemi baleset esetén a külön törvény szerinti baleseti ellátásként baleseti egészségügyi szolgáltatásra.

A közérdekű munka végrehajtásának elévülését felfüggesztik, ha az elítélttel szemben szabadságvesztést vagy előzetes letartóztatást vesznek foganatba. Ezeknek a körülményeknek a megszűnéséig az elévülés nyugszik.

A közérdekű munka végrehajtására szolgáló munkahelyet az elítélt lakóhelye - ennek hiányában a tartózkodási helye - szerint illetékes kormányhivatal pártfogó felügyelője jelöli ki, a munkahely kijelölése előtt az elítéltet meghallgatja. Evégből az elítéltet a bíróság értesítésének kézhezvételétől számított nyolc napon belül megidézi, egyben az iskolai végzettségére, szakképesítésére és az egészségi állapotára vonatkozó iratok bemutatására hívja fel. (Ha az elítéltnak magyarországi lakóhelye vagy tartózkodási helye nem ismert, az eljárásra a Fővárosi Kormányhivatal pártfogó felügyelője illetékes.)

A munkavégzés helyeként elsősorban az elítélt lakóhelye, ennek hiányában, illetve az elítélt kérelmére a tartózkodási helye szerinti munkahelyet kell kijelölni. Az elítélt legkésőbb a meghallgatáson kérheti, hogy a közérdekű munka végrehajtási helyét a tartózkodási helye szerint illetékes kormányhivatal pártfogó felügyelői szolgálata jelölje ki. A munkahely kijelölésénél az ítélet rendelkezésén túl figyelembe kell venni az elítélt egészségi állapotát, a foglalkoztathatósági szakvéleményt, az elítélt szakképzettségét, szakképesítését és a munkára való alkalmasságát, valamint az elkövetett bűncselekmény jellegét. A munkavégzés kezdő időpontjáról a pártfogó felügyelő értesíti a munkahelyet. A közérdekű munka végrehajtását a pártfogó felügyelő ellenőrzi, ennek keretében rendszeresen vizsgálja, hogy az elítélt, illetve a munkahely a közérdekű munka végrehajtásával összefüggő kötelezettségeinek eleget tesz-e.

A Btk. 48. §-a rendelkezik a közérdekű munka átváltoztatásáról. Ha az elítélt a számára meghatározott munkát önhibájából nem végzi el, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni. A pártfogó felügyelő jelentést készít, ha az elítélt a közérdekű munka elvégzését megtagadja, vagy az elítélt a foglalkoztathatósági vizsgálaton nem jelenik meg és távolmaradását nem igazolja, illetve ha a munkahely értesítése alapján vagy az ellenőrzések során megállapítja, hogy az elítélt önhibájára visszavezethető okból nem teljesítette a munkavégzési kötelezettségét. A pártfogó felügyelő a jelentést - az azt alátámasztó bizonyítékok csatolásával - megküldi az ügyésznek, és javaslatot tesz a közérdekű munka szabadságvesztésre való átváltoztatásának indítványozására. Az ügyész szükség esetén meghallgatja a pártfogó felügyelőt és az elítéltet, illetve további bizonyítékok csatolására hívhatja fel a pártfogó felügyelőt (Bv. tvr. 67/C. §).

A Btk. rendelkezik arról is, hogy a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztést büntetés-végrehajtási intézetben, fogház fokozatban kell végrehajtani. A közérdekű munka, illetve annak hátralévő része helyébe lépő szabadságvesztést úgy kell megállapítani, hogy négy óra közérdekű munkának egy napi szabadságvesztés felel meg. Az átváltoztatás után fennmaradó közérdekű munkának egy napi szabadságvesztés felel meg [Bv. tvr. 67/D. § (1) bekezdés]. Az átváltoztatás után fennmaradó közérdekű munkának - akár egyetlen órának is - egy napi szabadságvesztés felel meg. A közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés három hónapnál rövidebb is lehet.

A közérdekű munka végrehajtását nehezíti, ha az elkövetővel szemben utóbb végrehajtandó szabadságvesztést szabnak ki. Ezért a Btk. 49. §-a rendelkezik arról az esetről, amikor az elítéltet a közérdekű munkára ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, és a közérdekű munka büntetést még nem hajtották végre. Ilyenkor a közérdekű munkát az általános szabályok szerint kell fogházbüntetésre átváltoztatni.

A pénzbüntetés

50. § (1) A pénzbüntetést úgy kell kiszabni, hogy - figyelemmel a bűncselekmény tárgyi súlyára - meg kell állapítani a pénzbüntetés napi tételeinek számát, és - az elkövető vagyoni, jövedelmi, személyi viszonyaihoz és életviteléhez mérten - az egy napi tételnek megfelelő összeget.

(2) Akit haszonszerzés céljából elkövetett bűncselekmény miatt határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélnék, ha megfelelő jövedelme vagy vagyona van, pénzbüntetésre is kell ítélni.

(3) A pénzbüntetés legkisebb mértéke harminc, legnagyobb mértéke ötszáznegyven napi tétel. Egy napi tétel összegét legalább ezer, legfeljebb ötszázezer forintban kell meghatározni.

(4) A bíróság ítéletében - az elkövető vagyoni, jövedelmi viszonyaira tekintettel - rendelkezhet úgy, hogy az elkövető a pénzbüntetést legfeljebb két éven belül havi részletekben fizetheti meg.

ÍH 2014. 50. A cserbenhagyás

51. § (1) Ha az elítélt a pénzbüntetést nem fizeti meg, illetve részletfizetés engedélyezése esetén egyhavi részlet megfizetését elmulasztja, a pénzbüntetést vagy annak meg nem fizett részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni.

(2) Ha a pénzbüntetést végrehajtandó szabadságvesztés mellett szabták ki, vagy a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendelték, a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés végrehajtási fokozatára a szabadságvesztés fokozata az irányadó. Egyéb esetekben a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést fogház fokozatban kell végrehajtani.

(3) A pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés három hónapnál rövidebb is lehet.

A pénzbüntetés olyan vagyoni hátrányt tartalmazó és a bíróság által megállapított összegű pénzbeli kötelezettség, amelyet a bűncselekmény miatt elítélt az államnak tartozik megfizetni. A pénzbüntetés a magyar büntetéskiszabási gyakorlatban is a leggyakrabban alkalmazott büntetés, bár például a német büntetéskiszabási gyakorlathoz képest sokkal kisebb arányban alkalmazzuk. Széles körű alkalmazásának egyik előnye, hogy - szemben a szabadságvesztés büntetéssel - az elkövetőt nem szakítja ki a családi, társadalmi, munkahelyi környezetéből. A pénzbüntetés alkalmazásának másik előnye a gazdasági vetülete, egyrészt az elkövető nem esik ki a munkából, másrészt az állam számára bevételi forrást jelent. További előnye végül, hogy jól egyéniesíthető szankció.

A pénzbüntetés 2010 májusa óta egységes büntetés, korábban fő- és mellékbüntetésként egyaránt alkalmazható volt. Napjainkra azonban - a büntetések kombinatív alkalmazásának lehetővé tételével - feleslegessé vált ez a megkülönböztetés.

A pénzbüntetést napi tételes rendszerben szabjuk ki a magyar szabályozás szerint. Először a bíróság meghatározza a napi tételek számát, a bűncselekmény tárgyi súlyához (mint objektív körülményhez) igazodva. Ezt követően meghatározzák az egy napra jutó összeget, ennek során az elkövető vagyoni, jövedelmi, személyi viszonyait kell figyelembe venni (szubjektív körülmény). Az egy napi tétel összegének a meghatározását nehezíti, hogy jelenleg nincs Magyarországon egységes vagyonnyilvántartás, és az esetek döntő többségében a bíróságok nem végeznek alaposabb vizsgálatot, mintegy bemondás alapján fogadják el az elkövető vagyoni és jövedelmi viszonyaival kapcsolatos adatokat.

A pénzbüntetés összege tehát szorzás eredménye: a szorzó a tett súlyához (30-540 nap) a szorzandó lényegében a tettes körülményeihez igazodik (1000-500 000 forint). Világos az is, hogy ily módon minimum 30 000, maximum 270 millió forintos pénzbüntetés szabható ki.

Az 50. § (2) bekezdése a pénzbüntetés kötelezően alkalmazandó esetét tartalmazza. Ez a kötelező eset azonban tartalmaz mérlegelést igénylő elemet: vizsgálni kell, hogy az elkövetőnek megfelelő jövedelme, vagyona van-e (szubjektív feltétel). Igen válasz esetén, amennyiben a bűncselekményt haszonszerzés céljából követte el (objektív feltétel), kötelező pénzbüntetésre (is) ítélni.

A pénzbüntetés alkalmazása szempontjából nem tekinthető megfelelő keresetnek vagy vagyonnak a havi 80 000 forint, különösen akkor nem, ha a vádlottnak két kiskorú gyermek eltartásáról kell gondoskodnia, és a felesége GYED-en van. Továbbra is figyelembe vehető az az ítélkezési gyakorlat, amely szerint a jövedelem akkor tekinthető megfelelőnek, ha az elkövető a büntetést a saját, valamint eltartottjai létfenntartásának veszélyeztetése nélkül - akár részletekben is - képes megfizetni (BH 2012. 5. 112.).

A következetes ítélkezési gyakorlat szerint, ha a szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény esetén a bíróság az enyhítő rendelkezés alkalmazásával pénzbüntetést szab ki, a napi tételek számának általában el kell érnie a napi tételek középértékét (BH 1987. 66.).

A Btk. 50. § (4) bekezdése rendelkezik a részletfizetés engedélyezésének lehetőségéről. Eszerint az ítéletet meghozó bíróság az elkövető vagyoni, jövedelmi viszonyaira tekintettel rendelkezhet úgy is, hogy az elkövető a pénzbüntetést legfeljebb két éven belül havi részletekben fizetheti meg. Ha a bíróság az ügydöntő határozatában nem rendelkezett a részletfizetés lehetőségéről, akkor utóbb még mindig van erre lehetőség, a Be. 592. §-a alapján három hónapi halasztás vagy két éven belüli részletekben történő megfizetés engedélyezhető.

A pénzbüntetést nemcsak az elkövető, hanem bárki (hozzátartozója, ismerőse stb.) megfizetheti. A megfizetés azonban ennek ellenére az esetek mintegy egyötödében elmarad, és ez az arány évről-évre növekszik. A Btk. emiatt is tartalmaz a pénzbüntetés meg nem fizetésével kapcsolatos rendelkezéseket. Ezeket a szabályokat a Btk. 51. §-a, részben pedig a Bv. tvr. tartalmazza. Ilyen esetekben természetesen a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés három hónapnál rövidebb is lehet.

Ha az elítélt a pénzbüntetést nem fizeti meg, illetve részletfizetés engedélyezése esetén egyhavi részlet megfizetését elmulasztja, a pénzbüntetést vagy annak meg nem fizetett részét szabadságvesztésre kell átválttatni. Ennek végrehajtási fokozata fogház, illetve ha a pénzbüntetést végrehajtandó szabadságvesztés mellett szabták ki, vagy a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendelték, a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés végrehajtási fokozatára a szabadságvesztés fokozata az irányadó.

A pénzbüntetést a törvényszék gazdasági hivatala hajtja végre. Az elítélt a pénzbüntetést legkésőbb a gazdasági hivatal felhívásának kézbesítésétől számított tizenöt napon belül, ha pedig a bíróság halasztást, illetőleg részletfizetést engedélyezett, a bíróság által megállapított időpontig köteles megfizetni. Ha az elítélt a pénzbüntetést a fenti időpontig nem fizette meg, a gazdasági hivatal

fiatalkorú elítélt esetén a pénzbüntetés behajtása iránt intézkedik, ennek eredménytelensége esetén az első fokon eljáró bíróságot megkeresi a pénzbüntetés közérdekű munkára vagy szabadságvesztésre átválttatása iránt,

felnőtt korú elítélt esetén az első fokon eljáró bíróságot megkeresi a pénzbüntetés szabadságvesztésre átválttatása iránt.

A meg nem fizetett pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztést úgy kell megállapítani, hogy egynapi tétel helyébe egynapi szabadságvesztés lép. A közérdekű munka vagy annak hátralévő része helyébe lépő szabadságvesztést úgy kell megállapítani, hogy két óra közérdekű munkának egynapi szabadságvesztés felel meg. Az átválttatás után fennmaradó közérdekű munkának egynapi szabadságvesztés felel meg. A pénzbüntetés helyébe lépő közérdekű munka végrehajtás során eltérés, hogy a napi munkaidő legalább két óra, legfeljebb nyolc óra (Bv. tvr. 68. §).

A pénzbüntetés meg nem fizetése esetén a szabadságvesztésre átválttatásról az ügyben első fokon eljáró bíróság határoz. A pénzbüntetés akkor is megfizethető, ha azt a bíróság már átválttatta szabadságvesztésre vagy közérdekű munkára. A megfizetés a pénzbüntetés egy részére vonatkozóan is történhet. Ilyen esetekben a pénzbüntetésből annyi hajtható végre, amennyit nem fizettek meg.

A foglalkozástól eltiltás

52. § (1) A foglalkozás gyakorlásától azt lehet eltiltani, aki a bűncselekményt

a) szakképzettséget igénylő foglalkozása szabályainak megszegésével követi el, vagy

b) foglalkozásának felhasználásával, szándékosan követi el.

(2) Az (1) bekezdés a) pontja azzal szemben is alkalmazható, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tevékenységet nem a foglalkozásaként gyakorolta, de rendelkezik annak a foglalkozásnak a gyakorlásához szükséges szakképesítéssel, amely szabályainak megszegésével a bűncselekményt elkövette.

(3) A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény elkövetője, ha a bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követte el, valamint a kiskorú veszélyeztetése bűncselekmény elkövetője eltiltható bármely olyan foglalkozás gyakorlásától vagy egyéb tevékenységtől, amelynek keretében tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelését, felügyeletét, gondozását, gyógykezelését végzi, illetve ilyen személlyel egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban áll.

53. § (1) A foglalkozástól eltiltás határozott ideig tart, vagy végleges hatályú.

(2) A határozott ideig tartó eltiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év. Végleges hatállyal az tiltható el, aki a foglalkozás gyakorlására alkalmatlan vagy arra méltatlan.

(3) A foglalkozástól eltiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. Ha a foglalkozástól eltiltást szabadságvesztés mellett szabják ki, annak tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt a szabadságvesztést tölti, illetve amíg kivonja magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, a feltételes szabadságon töltött időt a foglalkozástól eltiltás tartamába be kell számítani.

(4) A végleges hatályú eltiltás alól a bíróság az eltiltottat kérelemre mentesítheti, ha az eltiltás óta tíz év eltelt, és az eltiltott a foglalkozás gyakorlására alkalmassá, vagy - ha az eltiltást méltatlanság miatt alkalmazták - érdemessé vált. Ez utóbbi esetben sem mentesíthető az, aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el.

54. § Ezen alcím alkalmazásában foglalkozásnak minősül az is, ha az elkövető

Bizonyos tevékenységektől történő eltiltás büntetésként Magyarországon kifejezett formában először az 1843. évi büntetőjavaslatban fordult elő, amely főbüntetés mellett a hivatalvesztés kiszabását tette volna lehetővé, ha hatályos jogszabállyá válhatott volna. A Csemegi-kódex már a jogfosztó büntetések egész járulékos arzenálját a jogkövetkezmények körébe sorolta: szabályozta például a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését, a szakképzettséget kívánó foglalkozás gyakorlásától eltiltást, a viselt hivatal vagy állás, illetve az ügyvédi tevékenység gyakorlási lehetőségének elvesztését. A II. világháború után hiába enyhítettek a túlzottan kazuisztikus rendszeren az úgynevezett állásvesztés egységesítésével, a szisztéma bonyolultsága nem csökkent. A Btk. 1950-ben a profiltisztítás mellett a közügyektől eltiltást és a foglalkozástól eltiltást általában mellékbüntetésként, de (szűk körben) főbüntetésként is kiszabhatóvá tette. Ez a lehetőség azonban nem vált gyakorlattá, így az 1961. évi V. törvény meg is szüntette. Önálló alkalmazásuk a szankciórendszer szélesítése érdekében csak az 1970-es években merült fel ismét.

A foglalkozástól eltiltás az elítélt jogait korlátozó büntetés, amelynek kettős célja van: egyrészt a társadalom védelmét célozza, másrészt prevenciós célt szolgál azzal, hogy az - adott esetben egzisztenciális hátrányt is jelentő - eltiltás kizárja annak a lehetőségét, hogy az elkövető a foglalkozásával összefüggésben újabb bűncselekményt kövessen el az eltiltás ideje alatt. A foglalkozástól eltiltás önállóan és más büntetéssel egyidejűleg is kiszabható. A foglalkozástól eltiltás büntetés alkalmazása a Btk. értelmében minden esetben a bíró mérlegelésétől függ, annak kötelezően alkalmazandó esete nincsen.

Az 52. § (1) bekezdése alapján két esetben van lehetőség az elkövető eltiltására meghatározott foglalkozások gyakorlásától. Az első eset (amikor az elkövető szakképzettséget igénylő foglalkozása szabályainak megszegésével követi el a bűncselekményt) szándékos és gondatlan elkövetés mellett is megállapítható, de tipikus a gondatlan, hanyag elkövetés. A második esetben az elkövető foglalkozásának felhasználásával, szándékosan követi el a bűncselekményt, vagyis a foglalkozását mintegy eszközül használja fel a bűnelkövetéshez. Nyilvánvalóan ez utóbbi a súlyosabb eset, azt a büntetés kiszabásakor is figyelembe kell venni. Ez a rendelkezés szakképzettséghez nem kötött és hatósági engedély nélkül gyakorolható foglalkozás körében is alkalmazható, de csak a foglalkozási ágon belül konkrétan megjelölt munkakör tekintetében. Ebben az esetben tehát a foglalkozás fogalma a munkakörrel azonos. A foglalkozásának felhasználásával kitélen pedig azt kell érteni, amikor a foglalkozás nyújtotta lehetőség közvetlen kihasználása révén valósul meg a szándékos bűncselekmény. Ilyenkor a foglalkozás voltaképpen eszköze a szándékos bűncselekmény véghezvitelének (BKV. 18.).

A szakképzettséget igénylő foglalkozások körében a foglalkozástól eltiltás csak egységesen mondható ki, nem szűkíthető le valamely szakfoglalkozás gyakorlására. Amennyiben a bíróság megállapítja, hogy az elkövető foglalkozását használta fel a bűncselekményhez, a foglalkozás, nem pedig a szakfoglalkozás gyakorlásától kell eltiltani. Ezért helytelen volt, hogy az üzletszerűen magzatelhajtást elkövető orvost a bíróság csupán a szülész-nőgyógyász szakorvos foglalkozástól tiltotta el, mert az ilyen szakterület szerinti korlátozás lehetővé tette, hogy más területen orvosi gyakorlatot folytasson (BJD 2535.).

Az 52. § (2) bekezdése az egységes értelmezés végett kimondja, hogy az (1) bekezdés a) pontja azzal szemben is alkalmazható, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tevékenységet nem a foglalkozásaként gyakorolta, de rendelkezik annak a foglalkozásnak a gyakorlásához szükséges szakképzettséssel, amely szabályainak megszegésével a bűncselekményt elkövette.

A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény elkövetője, ha a bűncselekményt tizenhét éves életét be nem töltött személy sérelmére követte el, eltiltható bármely olyan foglalkozás gyakorlásától vagy egyéb tevékenységtől, amelynek keretében tizenhét éves életét be nem töltött személy nevelését, felügyeletét, gondozását, gyógykezelését végzi, illetve ilyen személlyel egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyban áll. Az ebben a rendelkezésben található egyéb hatalmi vagy befolyási viszony felöl minden a hozzátartozói, nevelői kapcsolat kivételével eső személyes, függelmi viszonyt, így e körbe vonható a család barátja vagy a szomszéd is. (Csak abban az esetben kizárható el azonban az eltiltás az utóbb említett körben, ha az ilyen személy (család barátja stb.) valamilyen tevékenységet fejtett ki: például a gyerekekre vigyázott stb.)

A foglalkozástól eltiltás tarthat határozott ideig (ez esetben egy évtől tíz évig, években kell meghatározni) vagy kiszabható végleges hatállyal is. Végleges hatállyal az tiltható el, aki a foglalkozás gyakorlására alkalmatlan vagy arra méltatlan (az előbbi objektív, az utóbbi mérlegelést igénylő, vagyis szubjektív eset).

A Btk. 53. § (3) bekezdése technikai szabályokat mond ki a foglalkozástól eltiltás megkezdésével kapcsolatban. Eszerint a foglalkozástól eltiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. Ha a foglalkozástól eltiltást szabadságvesztés mellett szabják ki, annak tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt a szabadságvesztést tölti, illetve amíg kivonja magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, a feltételes szabadságon töltött időt a foglalkozástól eltiltás tartamába be kell számítani.

Akit végleges hatállyal tiltottak el valamely foglalkozás gyakorlásától, tíz év elteltével kérheti a büntetésben foglalt hátrányok feloldását a bíróságtól, amennyiben a foglalkozás gyakorlására alkalmassá, vagy - ha az eltiltást méltatlanság miatt alkalmazták - érdemessé vált. Ez utóbbi esetben sem mentesíthető az, aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el.

Az 54. § törvényi értelmező rendelkezéssel kibővíti a foglalkozásnak minősülő tevékenységek körét. Eszerint ezen alcím alkalmazásának foglalkozásnak minősül az is, ha az elkövető

gazdálkodó szervezet általános vezetését ellátó szerv tagja vagy egyszemélyi vezetője,

gazdasági társaság vagy szervezet felügyelőbizottságának tagja,

egyéni cég tagja,

egyéni vállalkozó vagy

a civil szervezetnek a civil szervezetekről szóló törvényben meghatározott vezető tisztségviselője.

Az 54. §-ban foglalt értelmező rendelkezés - a korábbi Btk.-val megegyezően - a foglalkozástól eltiltás kiszabása szempontjából foglalkozásnak minősíti azt is, ha az elkövető a gazdálkodó szervezet általános vezetését ellátó szerv tagja, illetve igazgatója, a szervezet igazgatóságának vagy felügyelő bizottságának tagja, a gazdasági társaság vezető tisztségviselője, felügyelő bizottságának tagja, illetve egyéni vállalkozó.

A foglalkozástól eltiltás és a járművezetéstől eltiltás elhatárolása esetenként gondot jelent a gyakorlatban, mivel az utóbbi büntetés a járművezető foglalkozású elkövetőknél egyidejűleg foglalkozástól eltiltást is jelent. A foglalkozástól eltiltás és a járművezetéstől eltiltás elhatárolásánál abból kell kiindulni, hogy a két büntetés egymással a specialitás viszonyában van. A járművezetéstől eltiltás eredetét tekintve a foglalkozástól eltiltásból mint általánosabb jellegű jogintézményből vált ki. A BKv. 38. vélemény szerint a foglalkozástól eltiltás alkalmazásának van helye azzal szemben, akinek tevékenysége a közlekedési bűncselekményt megvalósító járművezetéshez csak másodlagosan és áttételesen kapcsolódik, de magát a járművet ténylegesen nem vezeti. Ennek megfelelően a vonatvezetőt, aki nem tekinthető járművezetőnek, mert a vasúti járművet ténylegesen nem vezeti, hanem csupán adatokat szolgáltat a járművezetéshez, nem a járművezetéstől, hanem a vonatvezetői foglalkozástól kell eltiltani, ha a vonatvezetés foglalkozási szabályainak megszegésével követ el bűncselekményt (BJD 5752.). A vonaton vontatási vonatkísérőként szolgálatot teljesítő személyt nem a járművezetéstől, hanem a vonatkísérői foglalkozástól kell eltiltani, ha foglalkozása szabályainak megszegésével követi el a bűncselekményt (BH 1984. 6.). Nem járművezetéstől, hanem foglalkozástól eltiltás kiszabásának van helye azzal a járművezetővel szemben, aki a foglalkozás körében vezetett jármű rakományát fosztogatja (BH 2009. 71.). Nem a járművezetéstől eltiltás, hanem a gépkocsivezetői foglalkozástól huzamosabb időre (négy évre) történő eltiltás kiszabását látta indokoltnak - rendkívüli perorvoslat folytán történő eljárásában - a Legfelsőbb Bíróság azzal az autóbusszvezetővel szemben, aki foglalkozásának felhasználásával valósított meg halált okozó testi sértést (BJD 9872.).

- a) gazdálkodó szervezet általános vezetését ellátó szerv tagja vagy egyszemélyi vezetője,
- b) gazdasági társaság vagy szövetkezet felügyelőbizottságának tagja,
- c) egyéni cég tagja,
- d) egyéni vállalkozó vagy
- e) a civil szervezetnek a civil szervezetekről szóló törvényben meghatározott vezető tisztségviselője.

A járművezetéstől eltiltás

55. § (1) A járművezetéstől azt lehet eltiltani, aki

- a) az engedélyhez kötött járművezetés szabályainak megszegésével követi el a bűncselekményt, vagy
- b) bűncselekmények elkövetéséhez járművet használ.

(2) A járművezetéstől el kell tiltani azt, aki járművezetés ittas állapotban vagy járművezetés bódult állapotban bűncselekményt követ el. Különös méltánylást érdemlő esetben a járművezetéstől eltiltás kötelező alkalmazása mellőzhető.

(3) A járművezetéstől eltiltás meghatározott fajtájú (légi, vasúti, vízi vagy közúti) és kategóriájú járműre is vonatkozhat.

56. § (1) A járművezetéstől eltiltás határozott ideig tart, vagy végleges hatályú.

(2) A járművezetéstől eltiltás tartamába be kell számítani azt az időt, amelynek tartamára az elkövető vezetői engedélyét - a járművezetéstől eltiltásra ítéletét megelőzően - a bűncselekménnyel összefüggésben a helyszínen elvették, vagy azt a hatóságnál leadta.

(3) A határozott ideig tartó eltiltás legrövidebb tartama egy hónap, leghosszabb tartama tíz év. A járművezetéstől eltiltást hónapokban vagy években, illetve években és hónapokban kell meghatározni.

(4) A járművezetéstől eltiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. Ha a járművezetéstől eltiltást szabadságvesztés mellett szabják ki, annak tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt a szabadságvesztést tölti, illetve amíg kivonja magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, a feltételes szabadságon töltött időt a járművezetéstől eltiltás tartamába be kell számítani.

(5) Végleges hatállyal az tiltható el, aki a járművezetésre alkalmatlan. A végleges hatályú eltiltás alól a bíróság az eltiltottat kérelemre mentesítheti, ha az eltiltás óta tíz év eltelt, és az eltiltott a járművezetésre alkalmassá vált.

ÍH 2014. 50. A cserbenhagyás

A járművezetéstől eltiltás a foglalkozástól eltiltáshoz hasonlóan olyan jogkorlátozó jellegű büntetés, amely egyszerre szolgálja a társadalom védelmét és a bűnisméltlessé veszélyének a megelőzését.

A járművezetéstől eltiltás a közlekedés rohamos terjedésével, fejlődésével és mind veszélyesebbé válásával 1971-től vált a magyar büntetőjogban önálló szankcióvá, kezdetben mellékbüntetésként. 1993-tól alkalmazhatóvá vált önállóan is, 2010-től pedig már formálisan sem minősül mellékbüntetésnek. A járművezetésnek a foglalkozási szabályokból való kiemelését az is indokolta, hogy a járművek vezetése tömegessé vált, ezért az e körben megvalósított kriminogén magatartások a szakképzettséget igénylő, speciális foglalkozásokhoz képest részben eltérő szemléletet, valamint feltételrendszert igényeltek. A későbbi fejlődés, a bűnözés mobilizálódása, a mozgó bűnözés kialakulása ugyanakkor szükségessé tette e büntetés alkalmazásának a lehetőségét a közlekedési bűncselekmények területén kívül is.

A vizsgált büntetés alkalmazása szempontjából a jármű fogalma alatt a vasúti, a légi, a vízi és a közúti járműveket kell érteni. Eszerint jármű a közúti jármű vagy vontatószerkezet, ideértve az önjáró vagy vontatott munkagépeket is. A KRESZ ezen belül megkülönböztet gépjárművet, mezőgazdasági vontatót, lassú járművet, segédmotoros kerékpárt és villamost. A Btk. az eltiltás szempontjából szóba jöhető járművek felsorolása helyett a járművezetés engedélyhez kötöttségére utal. Ilyen járművek a vasúti, a légi, a vizsgával, illetve engedéllyel vezethető vízi járművek, valamint a közúti járművek közül azok, amelyek vezetését a közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról szóló 35/2000. (XI. 30.) BM rendelet járművezetésre jogosító okmány birtokához köti. Nem tilthat el a bíróság olyan jármű vezetésétől, amelynek a vezetését jogszabály nem köti engedélyhez, ilyen például a kerékpár. A kerékpár vezetése nem engedélyhez kötött, ezért a közúti közlekedés szabályainak megszegésével közúti balesetet okozó kerékpárossal szemben önálló mellékbüntetésként közúti járművezetéstől eltiltás nem alkalmazható (BH 2006. 138.). A járművezetéstől eltiltást olyan elkövetőkkel szemben is alkalmazni lehet, akiknek nincs járművezetésre jogosító okmánya. A járművezetéstől eltiltásnak ugyanis az az igazgatási következménye, hogy az eltiltott a mellékbüntetés tartama alatt ilyen okmányt nem kaphat.

A járművezetéstől eltiltásnak két esete van, mérlegelés melletti és mérlegelést nem tűrő. Az első két további változatra osztható. Ezek közül az egyik esetben a bűncselekmény annak a következménye, hogy az elkövető megszegte a járművezetés szabályait. Erről természetesen csak az engedélyhez kötött járművezetés esetében lehet szó. A második fordulat legalább két bűncselekmény (bűncselekmények) megállapítását feltételezi, és az eltiltás indoka az, hogy a jármű e bűncselekmények elkövetését, leplezését, az elkövető menekülését, a bűncselekmény tárgyának elrejtését, őrzését szolgálja. Az ítélkezési gyakorlat több bűncselekményen legalább két térben és időben egymástól elkülönülő önálló cselekményt ért (BH 1994/446.). Nem feltétel, hogy az ismétlődő alkalmak során a jármű ugyanazt a funkciót töltse be, s nyilván az sem, hogy ugyanolyan vagy hasonló bűncselekmények elkövetéséhez kötődjék. Használatának nemcsak a jármű vezetője tekinthető, hanem valamennyi olyan elkövető, aki a járművet a bűncselekmények kockázatmentesebb, gyorsabb, hatékonyabb elkövetése érdekében akár csupán utasként veszi igénybe. A másik esetben tehát az elkövető bűncselekmények elkövetéséhez használ járművet. Ez a második eset szándékos elkövetést feltételez, mert a járművet fogalmilag is csak szándékos bűncselekmény elkövetésére lehet felhasználni. A járművezetéstől nemcsak a járművet ténylegesen vezető személy, hanem az is eltiltható, aki azt tiltott módon engedi át (BJD 8585., BH 1993. 8.). Téves viszont a járművezetéstől eltiltás alkalmazása jármű önkényes elvétele miatt (BH 1978. 184.).

A járművezetéstől eltiltásnak az új Btk. alapján már van kötelező, mérlegelést nem tűrő esete is. Az ittas járművezetés törvényi tényállásának átalakítására tekintettel a Btk. kötelező jelleggel is előírja a járművezetéstől eltiltást. Az ittas járművezetés az alkoholos befolyásoltság mértékétől függetlenül bűncselekménynek minősül, az alkoholfogyasztás ténye megalapozza a büntetőjogi felelősséget. A szigorítás elvét követve azokkal az elkövetőkkel szemben, akik ittasan vezetnek, minden ügyben indokolt a járművezetéstől eltiltás, ami alól csak különös méltánylást érdemlő esetben enged kivételt a törvény. A két alkalommal ittas járművezetésért elítélt és az ittas járművezetést ismételten súlyos fokú alkoholos befolyásoltság állapotában elkövető vádlott esetében nincs reális alapja annak a feltételezésnek, hogy csupán bizonyos járművek vezetésétől való eltiltás indokolt (BH 2003. 51.).

Az 55. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a járművezetéstől eltiltás meghatározott fajtájú és kategóriájú járműre is vonatkozhat. A Btk. tehát ezzel nemcsak járműkategóriákra, hanem járműfajtákra is utal.

A járművezetéstől eltiltás lehet végleges hatályú, vagy tarthat határozott ideig is. A határozott ideig tartó eltiltás legrövidebb tartama egy hónap, leghosszabb tartama tíz év. A járművezetéstől eltiltást hónapokban vagy években, illetve években és hónapokban kell meghatározni. (Ez utóbbi új rendelkezés - vagyis hogy hónapokban is meg lehet határozni az eltiltás tartamát - jelentősen enyhíti a kötelezően alkalmazott büntetés szigorúságát, hiszen amennyiben az ittas vezetőtől a tettenéréskor amúgy is elveszik a vezetői engedélyét, az eljárás jogerős lezárásakor lehetőség van olyan tartamú járművezetéstől eltiltás kiszabására, hogy azt rögtön visszakaphassa.) Végleges hatállyal az tiltható el, aki a járművezetésre alkalmatlan. Alkalmatlan az a bűncselekményt elkövető, aki a jármű biztonságos vezetésére életkoránál, betegségénél vagy személyisége valamely tartós korlátozottságánál fogva, avagy vezetési képessége hiánya folytán képtelen. Alkalmatlannak tekintendő az olyan elkövető is, akinél súlyos fokú és állandósult jellemhiba, kifogásolható életvezetési stílus észlelhető. A végleges hatályú eltiltás alól a bíróság az eltiltotat kérelemre mentesítheti, ha az eltiltás óta tíz év eltelt, és az eltiltott a járművezetésre alkalmassá vált. (Itt tehát nincs olyan kivétel - mint a bünszervezetben történő elkövetés a foglalkozástól eltiltás esetén - amely kizárná a végleges hatályú eltiltás feloldását.)

Az 56. § (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a járművezetéstől eltiltás tartamába be kell számítani azt az időt, amelyre az elkövető vezetői engedélyét - a járművezetéstől eltiltásra ítéletét megelőzően - a bűncselekménnyel összefüggésben a helyszínen elvették, vagy azt a hatóságnál leadta. A (4) bekezdés pedig a járművezetéstől eltiltás büntetés kezdetéről rendelkezik, illetve tartamának számításáról abban az esetben, ha végrehajtandó szabadságvesztés mellett szabják ki. Az 56. § (2) bekezdése egyértelművé teszi, hogy a járművezetéstől eltiltás tartamába csak olyan időszakok számíthatók be, melyek alatt a vezetői engedély - a bűncselekménnyel összefüggésben - ténylegesen kikerült a terhelt birtokából.

A kitiltás

57. § (1) E törvényben meghatározott esetekben azt, akinek ott tartózkodása a közérdeket veszélyezteti, egy vagy több településről, vagy egy település, illetve az ország meghatározott részéből ki lehet tiltani.

(2) A kitiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama öt év.

(3) A kitiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. Ha a kitiltást szabadságvesztés mellett szabják ki, annak tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt a szabadságvesztést tölti, illetve amíg kivonja magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, a feltételes szabadságon töltött időt a kitiltás tartamába be kell számítani.

A Btk. a kitiltást mellékbüntetésről büntetésre változtatja, így önállóan és más büntetés mellett is alkalmazható. A törvény a bíróság mérlegelésére bízta, hogy az elkövetőnek meghatározott helységben való tartózkodása a közérdeket veszélyezteti-e. A bíróság a kitiltást kimondhatja egy vagy több helységre, közigazgatási egységre vagy az ország meghatározott részére. A bíróság által meghatározott helyen a kitiltott személy nem tartózkodhat, a kitiltás büntetés így szolgálja az újabb bűncselekmény elkövetésének a megelőzését. A kitiltás tartama - a hatályos szabályozással egyezően - egy évtől öt évig terjedhet, és az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. A (3) bekezdés rendelkezik továbbá a kitiltás tartamának számításáról abban az esetben is, ha végrehajtandó szabadságvesztés büntetés mellett szabják ki.

A törvény a kitiltás alkalmazásához két együttes feltétel megállapítását írja elő:

a Különös Részben az adott bűncselekménynél a kitiltás kifejezetten alkalmazható legyen,

az elkövetőnek meghatározott egy vagy több településen, illetve az ország meghatározott részén való tartózkodása a közérdeket veszélyeztesse.

A kitiltás az elkövetőre rendszerint jelentős hátránnyal jár, ezért alkalmazása nem indokolt, ha az elkövetőt kedvező családi környezetből ragadja ki, mert így kevesebb anyagi alap és remény lesz életmódjának, gondolkodásának megváltoztatására. Ez utóbbi tényezőkre figyelemmel nem találta indokoltnak a Legfelsőbb Bíróság a kitiltás alkalmazását azzal a garázdaság büntette miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt terhelttel szemben, aki mint állandó lakos, a községben tartotta el időse, rokkant szüleit (BH 1989. 179.). Nincs helye a kitiltásnak továbbá akkor sem, ha az elkövetett bűncselekmény nincs kapcsolatban az adott várossal (BJD 7140.).

A megfelelő családi környezettel rendelkező fiatalok nem tiltható ki arról a településről, amelyben családjá él.

A sportrendezvények látogatásától való eltiltás

58. § (1) A bíróság az elkövetőt a sportrendezvényen való részvétel, az odamenetel vagy az onnan történő távozás során a sportrendezvénnyel összefüggésben elkövetett bűncselekmény miatt eltilthatja

a) bármelyik sportszövetség versenyrendszerében megrendezésre kerülő sportrendezvény látogatásától, vagy

b) bármelyik sportlétesítménybe való belépéstől, amikor az valamely sportszövetség versenyrendszerében megrendezett sportesemény helyszínénél szolgál.

(2) Az eltiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama öt év.

(3) Az eltiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. Ha a sportrendezvények látogatásától való eltiltást szabadságvesztés mellett szabják ki, annak tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt a szabadságvesztést tölti, illetve amíg kivonja magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, a feltételes szabadságon töltött időt a sportrendezvények látogatásától való eltiltás tartamába be kell számítani.

Az elzárás mellett a sportrendezvényektől eltiltás is a szabálysértési jogból került át a büntetőjogba. A büntetés a sporthuliganizmus elleni megfelelő fellépés jegyében született, és felfogható a kitiltás sajátos formájaként is. A különbség nyilvánvaló: a tartózkodás lehetőségének megvonása nem egy állandó közigazgatási egységhez, hanem sportrendezvények idejére, azok lebonyolításának helyszínéhez kötődik.

A Btk. a korábbi magyar büntetőjogi szabályozáshoz képest teljesen új büntetési nemként bevezeti a sportrendezvények látogatásától való eltiltást. Ennek indoka a sportrendezvényeken és az azokkal összefüggésben elkövetett bűncselekmények elszaporodottsága az elmúlt két évtizedben. A sporthuliganizmus elleni hatékony fellépés eszközévé válhat a sportrendezvények látogatásától való eltiltás büntetés, amely megfelelően szolgálná az egyéni és az általános prevenciót is. A sportrendezvények látogatásától való eltiltás büntetés, amely önállóan és más büntetés mellett is kiszabható.

E büntetés alkalmazásának az a feltétele, hogy az elkövető a bűncselekményt a sportrendezvényen való részvétel, az odamenetel vagy az onnan történő távozás során a sportrendezvénnyel összefüggésben kövesse el. A bűncselekményre okot adó magatartás tehát lehet folyamatos, de akár egyetlen elkövetési magatartás is megalapozhatja ennek a büntetésnek a kiszabását.

A bíróság az ítéletében határozza meg, hogy az elkövetőt mely sportszövetség által, mely sportág keretében vagy mely sportlétesítményben rendezett sportesemény látogatásától tiltja el (az elkövető eltiltható egyszerre több sportrendezvény látogatásától is). Az eltiltás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama öt év. Ugyanolyan tartamban szabható tehát ki, mint a kitiltás.

Az eltiltás tartamának kezdetéről és tartamának számításáról abban az esetben, ha végrehajtandó szabadságvesztés mellett szabják ki, a (3) bekezdés rendelkezik. Megjegyezzük, hogy a sportrendezvények látogatásától való eltiltással egyező magatartási szabályok előírhatók pártfogó felügyelet keretében is (például akkor, ha ez elkövetőt a bíróság próbára bocsátotta). Utóbbi egyes esetekben hatékonyabb is lehet, hiszen szankcionálható is, ha a magatartási szabályokat az elkövető súlyosan megszegi. (Az eltiltás pedig technikailag az elektronikus beléptető rendszerek alkalmazásával lesz majd igazán hatékony.)

A kiutasítás

59. § (1) Azt a nem magyar állampolgár elkövetőt, akinek az országban tartózkodása nem kívánatos, Magyarország területéről ki kell utasítani. A kiutasított köteles az ország területét elhagyni, és a kiutasítás tartama alatt nem térhet vissza.

(2) Nem utasítható ki az, aki menedékjogot élvez.

(3) A szabad mozgás és tartózkodás jogával, valamint Magyarország területén letelepedettként vagy bevándoroltként tartózkodási joggal rendelkező személlyel szemben kiutasításnak csak olyan bűncselekmény elkövetése miatt lehet helye, amely ötévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Azzal szemben,

a) aki Magyarország területén legalább tíz éve jogszerűen tartózkodik, vagy

b) aki Magyarország területén jogszerűen tartózkodik, és a családi élet tiszteletben tartásához való joga sérülne, csak tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén lehet helye kiutasításnak, feltéve, hogy az elkövetőnek az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné.

60. § (1) A kiutasítás határozott ideig tart, vagy végleges hatályú.

(2) A határozott ideig tartó kiutasítás legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év.

(2a) A határozat tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határozat megrongálása (Btk. 352/B. §), valamint a határozattal kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §) esetén kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés mellett, valamint a 85. § (1a) bekezdésben meghatározott esetben a kiutasítás nem mellőzhető. Amennyiben a kiutasítás határozott ideig tart, annak tartama a kiszabott szabadságvesztés tartamának kétszerese, de legalább két év. A kiutasítás tartamát években, hónapokban és napokban is meg lehet állapítani.

(3) Végleges hatállyal az utasítható ki, akit tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélnék, és - figyelemmel a bűncselekmény kiemelkedő súlyára, az elkövetés jellegére, és az elkövető kapcsolataira - az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné. A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személy végleges hatállyal nem utasítható ki.

(4) A kiutasítás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. A kiutasítás tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt szabadságvesztés büntetést tölt.

(5) A végleges hatályú kiutasítás alól a bíróság a kiutasítottat kérelmére mentesítheti, ha a kiutasítás óta tíz év eltelt, és a kiutasított arra érdemes.

A kiutasítás 2009 óta büntetés, korábban mellékbüntetésként lehetett kiszabni. Jelenleg kiszabható önállóan és más büntetésekkel együtt is. Alkalmazhatóságát és tartamát befolyásolja többek között az elkövetett bűncselekmény jellege és súlya, az elkövető magyarországi tartózkodásának jogcíme, személyi körülményei és családi kapcsolata. A hatályos Btk. a korábbi szabályozásokhoz képest érdemi változtatásokat nem eszközölt a kiutasítás feltételrendszerében és a tartama is változatlan. Az egyszerűsítés jegyében azonban a szerkezeti felépítését kissé megváltoztatta.

A kiutasításra ítélnék az országot el kell hagynia, illetve túlnie kell azt, hogy az ország területéről eltávolítsák. A kiutasítás csak nem magyar állampolgárral szemben alkalmazható. Kettős állampolgárságú személlyel szemben viszont - aki magyar állampolgár is - nem alkalmazható (BJD 5768.). A kiutasított köteles az ország területét elhagyni, és a kiutasítás tartama alatt nem térhet vissza.

A kiutasítást a törvény egy esetben kizárja [59. § (2) bekezdés], két további esetben pedig korlátozza, feltételekhez köti [59. § (3) és (4) bekezdés].

A menedékgot élvező személy nem utasítható ki az országból. A menedékgot a menedékgotról szóló 2007. évi LXXX. törvény szerint jogcím Magyarország területén való tartózkodásra, egyidejű védelem a visszaküldés, a kiutasítás és a kiadatás ellen. Magyarország menekültként ismeri el azt a külföldit, akinek az esetében az Alaptörvény XIV. cikk (3) bekezdésében meghatározott feltételek fennállnak. Az üldözéstől való megalapozott félelem alapulhat olyan eseményeken is, amelyek azt követően következtek be, hogy a külföldi a származási országát elhagyta, vagy a külföldi olyan tevékenységén, amelyet a származási országa elhagyását követően fejtett ki.

A Btk. különbséget tesz a külföldiek között aszerint, hogy milyen a Magyarországhoz való kötődésük. Aki a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkezik, vagy Magyarország területén letelepedtként vagy bevándoroltként tartózkodási joggal rendelkezik, csak olyan bűncselekmény elkövetése miatt utasítható ki az országból, amelynek a büntetési tétele legalább öt év. Az egyéb külföldi személyek elvileg bármilyen bűncselekmény elkövetése miatt kiutasíthatók Magyarországról, természetesen bírói mérlegelés alapján. A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkezők körét a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvény, a letelepedtként vagy bevándoroltként tartózkodási joggal rendelkezők körét pedig a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény tartalmazza.

Azzal szemben, aki Magyarország területén legalább tíz éve jogszerűen tartózkodik, vagy akinek a családi élet tiszteletben tartásához való joga sérülne, csak rendkívül súlyos bűncselekmény elkövetése esetén van lehetőség kiutasításra a Btk. szerint. A törvény nem a bűncselekmény büntetési tételéből indul ki, hanem a kiszabott büntetésnek kell legalább tíz év szabadságvesztésnek lennie ahhoz, hogy az ilyen elkövető kiutasítható legyen. Kell azonban még egy feltételnek is teljesülnie: az elkövetőnek az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztessen. A két feltétel együttes teljesülése esetén sem kötelező azonban a kiutasítás.

A kiutasítás lehet határozott időre szóló (egytől tíz év, tartamát években kell meghatározni) és végleges hatályú is. Csak a nem magyar állampolgár (vagyis a külföldi és a hontalan) utasítható ki az országból. Hontalan az, akit saját joga szerint egyetlen állam sem ismer el állampolgárának. A 60. § (3) bekezdés azonban az ott említett nem magyar állampolgárokkal szemben korlátozza a kiutasítás lehetőségét: a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személy végleges hatállyal nem utasítható ki.

Végleges hatállyal az utasítható ki, akit tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztésre ítélnék, és a Btk. többfeltételként előírja, hogy csak akkor lehet végleges hatállyal kiutasítani az elkövetőt, ha figyelemmel a bűncselekmény kiemelkedő súlyára, az elkövetés jellegére és az elkövető kapcsolataira, az elkövetőnek az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyezteti.

A büntetőtörvény időbeli hatályára vonatkozó rendelkezés nem vezethet az elkövetéskori és az elbíráláskori törvény vegyített alkalmazására. Az elkövetéskori törvény alkalmazása esetén a kiutasítás mellékbüntetés alkalmazási feltételei is aszerint alakulnak, akkor is, ha az elbíráláskori szabályok ebben a tekintetben az elkövetőre nézve kedvezőbbek (BH 2010. 10. 264.).

A közügyektől eltiltás

61. § (1) A közügyek gyakorlásától el kell tiltani azt, akit szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnék, és méltatlan arra, hogy azok gyakorlásában részt vegyen.

(2) A közügyektől eltiltott

a) nem rendelkezik választójoggal, nem vehet részt népszavazásban és népi kezdeményezésben,

b) nem lehet hivatalos személy,

c) nem lehet népképviselői szerv testületének, bizottságának tagja, azok munkájában nem vehet részt,

d) nem delegálható törvényben kihirdetett nemzetközi szerződéssel létrehozott szervezet közgyűlésébe, testületébe,

e) nem érhet el katonai rendfokozatot,

f) nem kaphat belföldi kitüntetést és külföldi kitüntetés elfogadására engedélyt,

g) hatósági eljárásban nem lehet védő vagy jogi képviselő,

h) nem viselhet tisztséget köztisztületben, közalapítványban, és

i) nem lehet civil szervezetnek a civil szervezetekről szóló törvényben megjelölt vezető tisztségviselője.

(3) A közügyektől eltiltott az ítélet jogerőre emelkedésével elveszti mindazon tagságát, állását, tisztségét, katonai rendfokozatát, megbízatását és kitüntetését, amelynek elnyerését a (2) bekezdés kizárja, valamint címzetes rendfokozatát.

ÍH 2013. 131. Közügyektől eltiltás - a Btk. időbeli hatálya

62. § (1) A közügyektől eltiltás határozott ideig tart, annak legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama tíz év.

(2) A közügyektől eltiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik. A közügyektől eltiltás tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt a szabadságvesztést tölti, vagy amely alatt kivonja magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, a feltételes szabadságon töltött időt a közügyektől eltiltás tartamába be kell számítani.

ÍH 2013. 131. Közügyektől eltiltás - a Btk. időbeli hatálya

A hatályos Btk. csak egyetlen mellékbüntetést ismer, ez a közügyektől eltiltás. Az egyszerűsítés jegyében a magyar büntetőjog a kétezres évek második felétől a mellékbüntetéseket ezzel az egy kivétellel fokozatosan főbüntetéssé változtatta. A közügyektől eltiltásnak azonban mellékbüntetésnek kell maradnia, hiszen ezt végrehajtandó szabadságvesztés nélkül értelmetlen, szükségtelen, sőt káros lenne alkalmazni, mivel a közügyektől eltiltás érinti az állampolgári jogok legszélesebb körét, tartalmilag sokrétű jogkorlátozást jelent. Ez a büntetés egyébként szinte változatlan tartalommal került át a hatályos Btk.-ba a korábbi törvényből.

A 61. § (1) bekezdés megállapítja a közügyektől eltiltás kiszabásának feltételeit. A két konjunktív feltétel közül az első objektív, mérlegelést nem tűrő: az elkövetőt szándékos bűncselekmény elkövetése miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték. A második feltétel már szubjektív, azaz bírói mérlegelést igényel: meg kell vizsgálni, hogy az elkövető méltatlan-e arra, hogy a közügyek gyakorlásában részt vegyen.

A 61. § (2) bekezdése meghatározza azokat a hátrányokat, amelyeket a közügyektől eltiltott köteles elviselni, a (3) bekezdés pedig a korábbi szabályozással megegyezően úgy rendelkezik, hogy a közügyektől eltiltott az ítélet jogerőre emelkedésével elveszíti mindazon jogosultságait, amelyek megszerzésére, illetve gyakorlására a közügyektől eltiltás tartama alatt ex lege nem jogosult.

A közügyektől eltiltott

nem rendelkezik választójoggal, nem vehet részt népszavazásban és népi kezdeményezésben;

nem lehet hivatalos személy;

nem lehet népképviselői szerv testületének, bizottságának tagja, azok munkájában nem vehet részt;

nem delegálható törvényben kihirdetett nemzetközi szerződéssel létrehozott szervezet közgyűlésébe, testületébe;

nem érhet el katonai rendfokozatot;

nem kaphat belföldi kitüntetést és külföldi kitüntetés elfogadására engedélyt;

hatósági eljárásban nem lehet védő vagy jogi képviselő;

nem viselhet tisztséget köztisztületben, közalapítványban, és

nem lehet civil szervezetnek a civil szervezetekről szóló törvényben megjelölt vezető tisztségviselője.

A közügyektől eltiltás csak határozott időre szólhat, tartama egy évtől tíz évig terjedhet, és az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik, de a tartamába nem számít bele az az idő, amely alatt az elítélt a szabadságvesztést tölti, vagy amely alatt kivonja magát a szabadságvesztés végrehajtása alól. Ha a feltételes szabadságot nem szüntetik meg, a feltételes szabadságon töltött időt a közügyektől eltiltás tartamába be kell számítani.

Végül megemlítünk néhány döntést a Btk. hatályba lépése előtti joggyakorlatból, amelyek várhatóan a hatályos Btk. alkalmazása során is irányadónak minősülnek majd. A szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott hosszabb tartamú szabadságvesztés mellett a bírói gyakorlat rendszerint alkalmazza a közügyektől eltiltást. A Legfelsőbb Bíróság több határozatában kifejtette, hogy a viszonylag rövidebb tartamú szabadságvesztés mellett is indokolt a közügyektől eltiltás, ha az elkövetőt a bíróság a közügyekben való részvételre méltatlannak ítéli (BJD 4738., 7120., 7894.).

Az elkövető személyi társadalomra veszélyességének körültekintő vizsgálata, és bűnelkövetést megelőző életútjának értékelése mindig mellőzhetetlen. Nem kizárt ugyanis, hogy súlyos bűncselekmény elkövetése esetén is eltekintsen a bíróság a mellékbüntetés alkalmazásától, ha arra a meggyőződésre jut, hogy - a bűncselekmény elkövetésének körülményeire tekintettel - az elkövető személyi társadalomra veszélyessége kisebb, mert a cselekmény esetleg csak konkrét szituációhoz kötődött, és az elkövető személyiségéből, annak társadalomellenes beállítottságára nem lehet következtetni. Ezzel kapcsolatban tartalmaz irányadót a BJD 5743.

A közügyekben méltatlanság mérlegeléséhez a bűncselekmény jellege, tárgyi súlya, alapvető kiindulási pontként szolgál. Ehhez képest a bírói gyakorlat egységes abban, hogy az élet elleni szándékos bűncselekmények elkövetői általában érdemtelenek a közügyekben részvételre.

Az általános jellegű megállapítás alól egyetlen egy bűncselekmény képez kivételt, és pedig az emberölés büntettének privilegizált esete, a 167. §-ban szabályozott erős felindulásból elkövetett emberölés. Természetesen e bűncselekmény tárgyi súlya is jelentős, de nem hagyható figyelmen kívül, hogy e delictumnak a társadalomra veszélyessége általában kisebb. E minősítés megállapíthatósága esetén fokozottan kell vizsgálni az elkövető személyiségét, valamint a méltányolható ok megállapítását megalapozó tényezőket, és azok erkölcsileg menthető jellegét. A közügyektől eltiltás szükségessége vagy mellőzhetősége kérdésében csak ezek együttes mérlegelése eredményeképpen lehet megnyugtatóan állást foglalni. - Az ölési cselekményt erkölcsileg menthető felindulásban elkövető vádlottal szemben közügyektől eltiltás mellékbüntetés alkalmazása nem indokolt (BH 2004. 46.). Természetesen a 167. § szerinti minősítés mellett is a közügyektől eltiltás alkalmazását indokolhatja, ha az elkövetőt korábban erőszakos jellegű bűncselekmények miatt már elítélték, és ebből a tényből agresszivitásra való hajlamosságra lehet következtetést vonni.

E mellékbüntetés jogfosztó-jogkorlátozó természete magában hordozza a társadalom negatív erkölcsi értéktételét. Ebből következik, hogy alkalmazásánál - az előzőekben kifejtetteken túlmenően - jelentőséggel bír az elkövetett bűncselekménynek az erkölcsi közfelfogása szerint is különösen elítélendő jellege. Egyebek között ezért különösen indokolt a mellékbüntetés alkalmazása a közélet tisztaságát sértő, korrupciós jellegű bűncselekmények, valamint a hivatalos személyek elleni és más - jelentősebb tárgyi súlyú - erőszakos bűncselekményeket elkövetőkkel szemben.

A bűncselekmény erkölcsileg is különösen elítélendő jellege miatt látta mellőzhetetlennek a Legfelsőbb Bíróság a közügyektől eltiltás mellékbüntetését azzal a vádlottal szemben, akit szemérem elleni erőszak büntette miatt ítélték el (BH 1992. 620.).

A társadalom erkölcsi felfogásával azonosuló bírói értéktétel fejeződött ki abban a döntésben, amelynek során a Legfelsőbb Bíróság mellőzte a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztését, és közügyektől eltiltás mellékbüntetését alkalmazott azzal a körzeti orvossal szemben, aki az általa kezelt sértett halálát észelve, annak pénzét eltulajdonította (BH 1993. 715.).

Bírósági gyakorlat

BH 1998. 516., BH 2000. 91.

VIII. FEJEZET

AZ INTÉZKEDÉSEK

63. § (1) Intézkedések

- a) a megrovás,
- b) a próbára bocsátás,
- c) a jóvátételi munka,
- d) a pártfogó felügyelet,
- e) az elkobzás,
- f) a vagyoneklobzás,
- g) az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele,
- h) a kényszergyógykezelés,
- i) a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló törvény szerinti intézkedések.

(2) A megrovás, a próbára bocsátás és a jóvátételi munka önállóan, büntetés helyett alkalmazható.

(3) A pártfogó felügyelet büntetés vagy intézkedés mellett alkalmazható. Kiutasítás mellett nem rendelhető el pártfogó felügyelet.

(4) Az elkobzás, a vagyoneklobzás és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele önállóan, és büntetés vagy intézkedés mellett is alkalmazható.

1. A jogkövetkezmények dualista rendszerében a büntetések mellett intézkedéseket is ismer és szabályoz a törvény. Az intézkedések fogalma nehezebben határozható meg, mint a büntetésé. (Bár az új törvény a büntetés fogalmát a korábbi Btk.-tól eltérően nem határozza meg, az alatt a továbbiakban is a bűncselekmény elkövetése miatti, törvényben (a Btk.-ban) meghatározott joghátrányt kell érteni.) Az intézkedések fogalmának általános meghatározása helyett célszerűbb azokat a különbségeket megemlíteni, amelyek elhatárolják e szankciónemet a büntetésektől. Ezek a következők:

az intézkedések egy részét nemcsak bűncselekmény, hanem büntetendő cselekmény elkövetése esetén is alkalmazni lehet, azaz a büntetőjogi értelemben vett bűnösség nem abszolút alkalmazási feltétel;

a büntetésekkel ellentétben a megrovást mint intézkedést nemcsak a bíróság, hanem az ügyész is elrendelheti;

az intézkedések célja speciális a büntetési célokhoz képest, sokkal inkább szolgálják az egyéniesítést;

bizonyos intézkedések, így az elkobzás és a vagyoneklobzás nemcsak az elkövetővel szemben alkalmazhatók, hanem adott esetben azzal a más személlyel szemben is, aki a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonból gazdagodott, halála esetén pedig a jogutódjával;

az intézkedések a büntetésekkel ellentétben nem eredményeznek büntetett előéletet.

Az intézkedések között tartalmuk szerint meg lehet különböztetni:

gyógyító jellegű (kényszergyógykezelés),

nevelő, reszocializációs jellegű (megrovás, próbára bocsátás, pártfogó felügyelet, javítóintézeti nevelés),

reparációs jellegű (jóvátételi munka),

vagyoni szankció jellegű (vagyoneklobzás), illetve

társadalomvédelmi, biztonsági intézkedéseket (elkobzás, elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele).

Ezen osztályozási kategóriák között a határ nem merev, egy-egy intézkedés akár több célt is szolgálhat, így a pártfogó felügyelet egyrészt nevelő jellegű, másrészt biztonsági, a jóvátételi munka pedig részben reparációs, részben nevelő jellegű intézkedés is. A jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések köre pedig nem vagy csak nehezen illeszthető be az intézkedési célok alkotta rendszerbe.

2. Szintén különbséget lehet tenni aszerint, hogy az intézkedést önállóan vagy büntetés avagy intézkedés helyett, illetve mellett lehet-e alkalmazni. Ennek megfelelően:

önállóan, büntetés helyett alkalmazható:

a megrovás,
a próbára bocsátás,
jóvátételi munka és
a kényszergyógykezelés.

Ezekben az esetekben a bíróság nem szab ki büntetést, mert azt vagy elhalasztja, illetve mellőzi, vagy az elkövető beszámítási képességét kizáró kóros elmeállapota miatt nem is kerülhet sor büntetés kiszabására (nulla poena sine culpa).

büntetés vagy intézkedés mellett alkalmazható (a kiutasítás kivételével): a pártfogó felügyelet;

A pártfogó felügyelet az egyedüli kimondottan járulékos intézkedési nem, amely feltételezi vagy büntetés kiszabását, vagy intézkedés alkalmazását, vagy az elkövetővel szemben a vádemelés elhalasztását.

önállóan és büntetés vagy intézkedés mellett is alkalmazható:

az elkobzás,
a vagyonekobzás és

az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele.

Ez a három intézkedés alkalmazható önállóan, azaz büntetés kiszabása helyett, de büntetés vagy intézkedés mellett is. Egyik intézkedés alkalmazásának sem feltétele az elkövető büntetőjogi értelemben vett bűnössége, mert mind gyermekkorú, mind kóros elmeállapotú személlyel szemben alkalmazni lehet. Úgysszintén alkalmazni lehet ezeket akkor is, ha az elkövető valamely, törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető (25. §).

Az új Büntető törvénykönyv a korábbihoz képest kibővítette az intézkedések körét, nevezetesen a jóvátételi munkával, illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételével. Mindemellett a továbbiakban is ki kell egészíteni az intézkedések felsorolását a csak a fiatalokkal szemben alkalmazható javítóintézetű neveléssel, amely mellett nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás vagy közérdekű munka (108. §).

Végül, speciális intézkedési nem a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések köre, amelyekről részleteiben nem a Büntető Törvénykönyv, hanem külön törvény, a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről szóló 2001. évi CIV. törvény tartalmaz rendelkezéseket.

A megrovás

64. § (1) Megrovásban kell részesíteni azt, akinek cselekménye az elbíráláskor már nem veszélyes, vagy olyan csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy az e törvény szerint alkalmazható legkisebb büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása - ide nem értve az elkobzást, a vagyonekobzást és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét - szükségtelen.

(2) A megrovással a bíróság vagy az ügyész helytelenítését fejezi ki a jogellenes cselekmény miatt, és felszólítja az elkövetőt, hogy a jövőben tartózkodjon bűncselekmény elkövetésétől.

3. A megrováshoz hasonló jogintézményt elsőként a Csemegi-kódex első novellája, az 1908. évi XXXVI. törvénycikk vezetett be, akkor még kizárólag a fiatalokkal szemben, dorgálás elnevezéssel. Lényegét tekintve a dorgálás abban állt, hogy a bíróság nyilvános tárgyaláson az elítélthez ünnepélyes, komoly intelmet intézett, és figyelmeztette őt, hogy újabb büntetett vagy vétség elkövetése esetében ellene szigorú büntetést fog alkalmazni [19. § (1) bekezdés]. A törvénykezés egyszerűsítéséről szóló 1930. évi XXXIV. törvénycikk az intézkedés lényegét kiterjesztette a felnőtt korúakra is, midőn előírta, hogy ha a vád tárgya vétség vagy kihágás, és a bűnösség oly csekély, a cselekmény tárgyi súlya pedig annyira jelentéktelen, hogy büntetés sem a jogrend védelme, sem a sértettnek nyújtandó elégtétel érdekében nem mutatkozik szükségesnek, a bíróság az ítélelhozatalt mellőzheti, és az eljárást végzéssel megszüntetheti (125. §). Ebből viszont, akárcsak a Btá. 56. §-ában meghatározott, lényegében hasonló tartalmú megoldásból a figyelmeztetés és a rosszallás kifejezésre juttatása hiányzott. Az 1961. évi V. törvény a legenyhébb intézkedés gyanánt, figyelmeztetés néven írta elő, hogy büntetés kiszabása nélkül figyelmeztetésben kell részesíteni azt, akinek a cselekménye és a személye akár az elkövetéskor, akár - a körülmények megváltozása folytán - az elbíráláskor olyan csekély veszélyességű a társadalomra, hogy az e törvény szerint alkalmazható legenyhébb büntetés is szükségtelen (60. §). Emellett a fiatalokúakra vonatkozó rendelkezések között szabályozta a bírói megrovást, amely abban áll, hogy a bíróság megmagyarázza a fiatalokúak cselekménye társadalomra veszélyességét, rosszallását fejezi ki a büntetett elkövetése miatt, és felhívja őt arra, hogy a jövőben tartózkodjék társadalomra veszélyes cselekmények elkövetésétől (89. §). Az 1978. évi IV. törvény eredeti változata kötelezővé tette a megrovás alkalmazását azzal szemben, aki a cselekménye társadalomra veszélyességének csekély foka vagy csekéllyé válása miatt nem volt büntethető, emellett lehetőségként írta elő azzal szemben, aki a cselekménye társadalomra veszélyességének megszűnése miatt nem volt büntethető, vagy akinek a büntethetősége a törvényben meghatározott egyéb okból szűnt meg (71. §). Azt a szabályozást, amelyet az új Btk. is lényegében átvett, a 2006. évi LI. törvény 265. §-a állapította meg.

A megrovás a legenyhébb intézkedési nem. Lényegét tekintve a megrovással a bíróság vagy az ügyész rámutat az elkövető büntetőjogi felelősségére, és a helytelenítést (a korábbi törvény szerint rosszallást) fejezi ki, illetve ezzel együtt az elkövetőt felhívja, hogy a jövőben tartózkodjék bűncselekmény elkövetésétől. A korábbi törvény megfogalmazását, amely a megrovás alkalmazását a hatóság jogkörébe utalta, az új Btk. annyiban pontosította, hogy kifejezetten utal rá, hogy csak a bíróság és az ügyész alkalmazhat megrovást. A nyomozó hatóság, amely szintén büntetőügyben eljáró hatóság, erre a továbbiakban sem jogosult.

A megrovás alkalmazásának feltétele, hogy az elkövető cselekménye annak elbírálásakor már nem veszélyes, vagy olyan csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy a Btk. szerint alkalmazható legkisebb büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása szükségtelen. Ezekben az esetekben a megrovás alkalmazása kötelező. Annak megítélése azonban, hogy a konkrét esetben hiányzott-e, vagy legalábbis csekélylő vált-e a cselekmény társadalomra veszélyessége, az egyedi körülmények gondos elemzését követően a bíró vagy az ügyész mérlegelését feltételezi.

A megrovás elvileg bármely bűncselekmény elkövetése miatt alkalmazható intézkedés, ebben a körben nem a bűncselekményre rendelt büntetési tételnek van jelentősége, hanem annak, hogy a cselekmény társadalomra veszélyessége az elbíráláskor vagy megszűnjön, vagy csekélylő váljon (BH 1984. 341.). A cselekmény tárgyi veszélyessége, adott esetben a foglalkozási szabályszegés súlya és jelentősége, az elvárhatóság magasabb szintje olyanok körülmények lehetnek, amelyek a bűnösség kimondását és büntetés kiszabását teszik indokolttá (BH 1989. 300.). A jellegénél fogva súlyosabban megítélendő bűncselekmény (így például a közélet tisztaságát veszélyeztető bűncselekmény) elkövetője javára a megrovás helyett a próbára bocsátás intézménye alkalmazható, ha a cselekményt alkalomszerűen, menthető indítekből követte el (BH 1989. 260.).

Kizárta teszik azonban a megrovás alkalmazását mind a cselekmény büntetendőséget, illetve az elkövető büntethetőségét kizáró (15. §), mind az elkövető büntethetőségét megszüntető (25. §) okok. Azokban az esetekben viszont, amikor a törvény a büntetés korlátlan enyhítését teszi lehetővé, lehetőség van a megrovás alkalmazására.

Azon alkalmazási feltétel alól, hogy más intézkedés alkalmazása szükségtelen lenne, a törvény kivételt állapít meg az elkobzásra, a vagyonelkobzásra és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételére vonatkozóan. Ebből következően ezen intézkedések alkalmazásának szükségessége nem érinti a megrovás alkalmazhatóságát.

Ha ügyész alkalmazza a megrovást, nyomozást megszüntető határozatot hoz, és megrovást alkalmaz [Be. 190. § (1) bekezdés j) pont]. A bíróság vagy az eljárást megszüntető végzést hoz, és a vádlottat megrovásban részesíti [Be. 267. § (1) bekezdés h) pont], vagy a bűnösséget megállapító ítéletében a vádlottat megrovásban részesíti [Be. 330. § (2) bekezdés b) pont], illetve a tárgyalás mellőzésével hozott végzésében a szabadlábon lévő vádlottal szemben megrovást alkalmaz [Be. 544. § (1) bekezdés]. Akármelyik esetben is történik a megrovás alkalmazása, az annak kinyilvánítását jelenti, hogy az elkövető büntetőjogi felelőssége megállapítható, a felelősségre vonása indokoltan történt. Az ügyészi megrovás sem sérti azonban a bírósági eljáráshoz való jogot, mert ha a gyanúsított az ügyészi megrovás ellen panasszal él, az ügy vádemeléssel a bíróság elé kerül.

A megrovás foganatosítása történhet szóban, illetve a határozat kézbesítésével. Ha a terhelt a határozat kihirdetésekor jelen van, a megrovást a bíróság a határozat jogerőre emelkedésének bevétele nélkül, illetőleg az ügyész szóban foganatosítja, egyéb esetben a megrovás végrehajtása a határozat kézbesítésével történik. Fiatalkorú esetében a megrovás foganatosításáról a fiatalkorú gondozóját értesíteni kell (1979. évi 11. tvr. 81. §).

A megrovás nem eredményez büntetett előéletet, azonban alkalmazását három évig nyilván kell tartani. Ez alatt az idő alatt - újabb bűncselekmény elkövetése esetén - a büntetőügyben eljáró hatóságok tudomást szerezhetnek a korábbi büntetőeljárás eredményéről, illetve az intézkedés alkalmazásának sikertelenségéről. Ez azonban önmagában nem zárja ki azt, hogy az elkövetőt ismét megrovásban részesítsék.

A próbára bocsátás

65. § (1) A bíróság a vétség, valamint a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett miatt a büntetés kiszabását próbaidőre elhalaszthatja, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja intézkedés alkalmazásával is elérhető.

(2) Nem bocsátható próbára

a) a visszaeső,

b) aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el,

c) aki a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélté után, a végrehajtás befejezése előtt követte el, vagy

d) aki a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbáideje alatt követte el.

(3) A próbaidő tartama egy évtől három évig terjedhet, a tartamot években, vagy években és hónapokban kell meghatározni.

(4) A próbára bocsátott pártfogó felügyelet alá helyezhető. Ha a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait megszegi, a próbaidő egy alkalommal, legfeljebb egy évvel meghosszabbítható.

66. § (1) A próbára bocsátást meg kell szüntetni, és büntetést kell kiszabni, ha

a) a próbára bocsátottat a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt elítélik,

b) a próbára bocsátottat a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, vagy

c) a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül a próbaidő elteltével az elkövető büntethetősége megszűnik.

4. A próbára bocsátást a magyar büntetőjogba az 1908. évi XXXVI. törvénycikk vezette be a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható intézkedésként. Lényege abban állt, hogy a bíróság a fiatalkorút ítélet hozatala nélkül, megfelelő figyelmeztetés után egy évi próbaidőre szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett feltételesen szabadlábon hagyta (21. §). Az 1961. évi V. törvény szintén csak a fiatalkorúakkal szemben tette még lehetővé a próbára bocsátást, amikor is a bíróság a végleges határozat meghozatalát egy évre elhalasztja, s erre az időre magatartási szabályokat állapít meg (90. §). Felnőtt korúakkal szemben az 1978. évi IV. törvény tette lehetővé az intézkedés alkalmazását (72-73. §).

A próbára bocsátás a feltételes elítélés egyik formája. A büntetés végrehajtásának felfüggesztésétől mint a feltételes elítélés másik törvényi formájától ez az intézkedés abban különbözik, hogy bár a bíróság megállapítja a bűncselekmény elkövetését és az elkövető büntetőjogi felelősségét, azonban büntetést még nem szab ki, hanem azt próbaidőre elhalasztja. A büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetén a bíró kiszabja a büntetést, azonban annak végrehajtását halasztja el próbaidőre. Megemlítendő, hogy a 2009. évi LXXX. törvény 28. és 29. §-ai megszüntették a lehetőségét a pénzbüntetés végrehajtása felfüggesztésének, arra való tekintettel, hogy az túlságosan enyhe, súlytalan joghátrány volt, amit a bíróságok is ritkán alkalmaztak. Azóta a büntetés végrehajtásának felfüggesztése a szabadságvesztésre korlátozódik.

A próbára bocsátás alkalmazását a törvény mind fiatalkorú, mind felnőtt korú elkövetőkkel szemben lehetővé teszi, de míg fiatalkorúak esetén bármely bűncselekmény esetén helye lehet a próbára bocsátás alkalmazásának (116. §), felnőtteknél ez csak bizonyos enyhébb tárgyi súlyú bűncselekmények esetén lehetséges.

A próbára bocsátás alkalmazási feltétele, hogy az elkövető vétséget vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettet kövessen el. Ebbe a körbe tehát beletartozik az összes gondatlan bűncselekmény, illetve a kisebb tárgyi súlyú szándékos bűncselekmények. Megemlítendő, hogy önmagában a hároméves büntetési tétellel való fenyegetettség még nem eredményezi a kisebb tárgyi súly megállapítását. Így a nagyobb összeggel elkövetett vesztegetés esetén, ha a terheltek folyamatosan követik el a vesztegetési cselekményeiket, mindez nagymértékben veszélyezteti a közélet tisztaságát, ezért a próbára bocsátás alkalmazása ilyen esetben nem felel meg sem az egyéni, sem az általános megelőzés szempontjainak, de nem áll arányban a terheltek által elkövetett cselekmény tárgyi súlyával sem (BH 1985. 337.).

A háromévi szabadságvesztéssel fenyegetettség kapcsán mindig a bűncselekményre, illetve több bűncselekmény halmazata esetén mindegyik bűncselekményre önállóan megállapított törvényi büntetési tételtől kell kiindulni (BH 2007. 33.). Ebből következően nem kizárt a próbára bocsátás, ha a halmazati büntetés felső határa négy és fél év lenne [81. § (2) bekezdés]. A másik oldalról azonban, ha a Btk. Általános Része a bűncselekményre korlátlan enyhítést enged, büntetés kiszabása helyett próbára bocsátás alkalmazására csak akkor kerülhet sor, ha ennek az intézkedésnek a törvényi feltételei a korlátlan enyhítés lehetőségétől függetlenül fennforognak. A feltételek hiányában viszont a leszállás lehetősége mindenképpen büntetés kiszabását teszi szükségessé azzal, hogy a büntetés mértéke ilyenkor a legenyhébb büntetési nem Általános Részben meghatározott legkisebb mértékéig terjedhet (BH 2011. 330.). Azaz, a próbára bocsátás alkalmazhatóságának vizsgálatánál nem vehető figyelembe, ha valamely ügyben a három évet meghaladó büntetési tétellel fenyegetett cselekmény tekintetében a törvény korlátlan enyhítést enged, de az sem, ha az alkalmazható büntetési tétel azért mérséklődik, mert a büntetés kiszabására tárgyalásról lemondás mellett kerül sor (BH 2007. 324.).

Szintén alkalmazási feltétel, hogy a törvényben meghatározott büntetési cél - a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el (79. §) - az intézkedés alkalmazásával is elérhető legyen. Azaz minden esetben, amikor a törvény a próbára bocsátás alkalmazását lehetővé teszi, a bíróság gondos vizsgálat alapján dönt arról, hogy az adott esetben a büntetés célja ezzel az intézkedéssel is elérhető-e. Ennek során egyenként és összességükben szükséges értékelni a súlyosító és enyhítő körülményeket [80. § (1) bekezdés], továbbá azt, hogy a próbára bocsátás - az egyéni megelőzés, az elkövető társadalmi beilleszkedésének elsődleges biztosítása mellett - nem kerülne-e ellentétbe az általános megelőzés követelményével. Az intézkedés célja és az ahhoz igazodó tételes rendelkezések nem hagynak kétséget abban a tekintetben, hogy az ország területén átutazó külföldi állampolgárral szemben a próbára bocsátás alkalmazása általában célszerűtlennek mutatkozik. Az érintett személy ilyen esetben a bírósági eljárás lezárulását követően távozik az ország területéről, a visszatérése többnyire nem is várható, következésképpen semmiképpen nem hatályosulhat a törvénynek az a követelménye, hogy a próbaidő alatt az eljárás alá vont személynek olyan magatartást kell tanúsítania, amely bizonyítja, hogy esetében a büntetés célja büntetés kiszabásának a mellőzésével is elérhetővé vált (BH 1992. 366.).

Ha az elkövető személyi körülményei kedvezőek (büntetlen előéletű, korábban becsületes életmódot folytatott), és a társadalomra kisebb mértékben veszélyes bűncselekményt követett el, büntetés kiszabása helyett általában próbára bocsátást lehet elrendelni. Ilyen személyi körülmények mellett az elkövető próbára bocsátása akkor sem kizárt, ha jelentősebb társadalomra veszélyességű vagyon elleni vagy jellegénél fogva súlyosabban megítélendő (például erőszakos, garázda jellegű) bűncselekményt követett ugyan el, de a bűnösségének foka csekélyebb (figyelembe véve a cselekmény alkalmosságát, menthető indítékát, a kár jóvátételét, a sértett kihívó magatartását stb.).

Mindazonáltal az elkövető kifogásolható életvezetése (ismételten követett el bűncselekményt, korábban szabálysértésért már felelősségre vonták, túlzott mértékben, rendszeresen italozik, családi kötelezettségeit elhanyagolja stb.) önmagában még nem zárja ki a próbára bocsátását, ha a társadalomra kisebb mértékben veszélyes bűncselekményt követett el, és a bűnösségének foka is kisebb. Ebben az elkövetői körben, ha próbára bocsátás elrendelésére kerül sor, szándékos bűncselekmény esetében a próbaidő eredményes elteltéhez többnyire szükséges az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése. Ennek érdekében a próbára bocsátottat általában indokolt pártfogó felügyelet alá helyezni [69. § (1) bekezdés], és ennek keretében külön magatartási szabályokat [71. § (2) bekezdés] is elő lehet írni a számára, figyelembe véve a magatartási hibáit és az egyéni nevelés szempontjait, így különösen azt, hogy a társadalomba való beilleszkedés érdekében milyen irányú segítségére és ellenőrzésre szorul. Külön magatartási szabályként csak olyan konkrét kötelezettséget lehet megállapítani, amely teljesíthető és végrehajtása megfelelően ellenőrizhető (55/2007. BK vélemény).

A vádlott cselekményének jellege és személyi körülményei együttesen azt a következtetést is eredményezhetik, hogy a büntetés célja próbára bocsátással nem biztosítható. Így például azzal a vádlottal szemben, aki útonálló módon támad a sértettre, és azt ismételt bántalmazza, majd a menekülésben is megakadályozza, és támadását kutya ráuszításával is folytatja, ha az illetékes hatóság korábban két ízben is eljárást folytatott azonos jellegű cselekmény miatt, és alkalmazott vele szemben joghátrányt. Mindez arra mutat ugyanis, hogy a vádlottnál nemcsak a büntetés kiszabása nem mellőzhető, de vele szemben intézkedés vagy szabadságvesztésnél enyhébb büntetés sem alkalmazható. Ilyen esetben előéletére és az elkövetés körülményeire tekintettel a szabadságvesztés felfüggesztése sem megfelelő a büntetés céljának megvalósítására (BH 1987. 381.).

Törvényi feltétel, hogy a próbára bocsátás csak önállóan, büntetés helyett alkalmazható intézkedés [63. § (2) bekezdés]. Ebből következően a járművezetéstől eltiltás büntetés és a próbára bocsátás intézkedés egymás mellett történő alkalmazása a büntető anyagi jog szabályait sérti (BH 2012. 113.).

A próbaidő tartama a törvény szerint egy évtől három évig terjedhet. A tartamot, eltérően a korábbi Btk. megoldásától, években vagy években és hónapokban kell meghatározni. Ennek során a bíróság általában ugyanazokat a körülményeket veszi figyelembe, amelyeknek már a próbára bocsátás elrendelésekor jelentőséget tulajdonított.

Pártfogó felügyelet elrendelése esetén - az egyéb körülmények szem előtt tartása mellett - elsősorban ahhoz mérten kell meghatározni a próbaidő tartamát, hogy az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése az egyéni megelőzés érdekében előreláthatóan hosszabb vagy rövidebb időn át szükséges-e. Annak érdekében, hogy az intézkedés sikeres legyen, és az elkövető életvitelét kedvező irányban lehessen befolyásolni, értékelni kell az elkövető személyi körülményeit, jellembeli tulajdonságait (például könnyelműségét, fegyelmezetlenségét, befolyásolhatóságát stb.). Ezen túlmenően jelentősége van az elkövető környezetének is: a kedvező családi vagy munkahelyi körülmények rövidebb próbaidőt, az esetleges újabb bűnelkövetést elősegítő kedvezőtlen környezet viszont hosszabb próbaidőt megállapítását teheti indokoltá (55/2007. BK vélemény).

A megállapított próbaidőt a bíróság egy alkalommal, legfeljebb egy évvel meghosszabbíthatja, ha a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait megszegi. A próbára bocsátás próbaidejét a bíróság azonban csak az eredeti próbaidő letelte előtt hosszabbíthatja meg. A próbaidő meghosszabbítása folyamatosságot feltételez az eredeti és a meghosszabbított próbaidő között, s ha ez nem lenne meg, a bíróság az eredeti próbaidő letelte után visszamenőleges hatállyal meghosszabbítaná a próbaidőt és a pártfogó felügyeletet. Nem szakad meg azonban a folyamatosság, ha a bíróság az eredeti próbaidő letelte előtt nem jogerős határozattal elrendelte a meghosszabbítást, de az erről szóló határozat csak a próbaidő letelte után emelkedik jogerőre (54/2007. BK vélemény).

A próbára bocsátott a próbaidő tartamára pártfogó felügyelet alá helyezhető. Eltérő megoldás a korábbi Btk.-hoz képest, hogy az új törvény sem a próbára bocsátás, sem a pártfogó felügyelet szabályai között nem rendelkezik próbára bocsátás esetén a pártfogó felügyelet kötelező elrendeléséről. A korábbi törvény kötelezővé tette a pártfogó felügyelet elrendelését, ha a próbára bocsátott visszaeső volt [1978. évi IV. törvény 72. § (6) bekezdés második mondat]. Az új törvény azonban kizárja a próbára bocsátás köréből azt, aki visszaeső, így természetesen nem lehet kötelezően elrendelni a pártfogó felügyeletét sem. (A korábbi Btk. csupán a többszörös visszaesőt zárta ki a próbára bocsátás lehetőségéből; vö. 72. § (4) bekezdés a) pont.)

Amennyiben a próbaidő eredményesen telik el, az elkövető büntethetősége megszűnik.

Ha azonban a próbára bocsátottat a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt vagy a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, avagy a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi, a próbára bocsátást meg kell szüntetni, és büntetést kell kiszabni. Ha a próbára bocsátott a próbaidő tartama alatt követ el újabb bűncselekményt, a bűnhalmazatban megállapított bűncselekmények miatt újbóli próbára bocsátás alkalmazásának nincs helye, erre csak akkor van mód, ha a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt indult eljárás (BH 1991. 382.).

Az eljárás szabályait a Be. tartalmazza, eszerint ha a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt a próbára bocsátott ellen újabb eljárás indul, vagy ha a próbára bocsátott ellen a próbaidő előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt indult eljárás, az ügyeket egyesíteni kell, és az újabb ügy elbírálására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság jár el. Ha a vádlottat katonai büntetőeljárásban bocsátották próbára, az ügyeket az a bíróság egyesíti, amely a katonai büntetőeljárást lefolytatta, kivéve, ha a katonai büntetőeljárás hatályát a Be. 470. § (3) bekezdése alapozta meg. Az egyesítésnek nem akadálya, hogy a vádlottat korábban magánvádas ügyben bocsátották próbára, az újabb büntetőügyben azonban az ügyész, pótmagánvádló vagy másik magánvádló képviseli a vádat. Ha a vádlottat közvédas ügyben bocsátották próbára, és az újabb büntetőeljárás magánvádra indul ellene, az ügyeket akkor lehet egyesíteni, ha az ügyész a vád képviselőjét a magánvádlótól átvette. Ebben az esetben a bíróság az iratokat a vádképviselő átvételének megfontolása végett az ügyésznek küldi meg. Ez a korlátozás azonban nem érvényesül, ha az újabb ügyben a vádat pótmagánvádló képviseli. Ha az újabb eljárásban a vádlott bűnösségét a bíróság nem állapítja meg, az egyesített ügyeket újból el kell különíteni [Be. 265. § (2)-(4) bekezdés].

A törvény továbbra is meghatározza azokat az eseteket, amikor az elkövető nem bocsátható próbára. Ezekben az esetekben az elkövető személyében rejlik az a fokú veszélyesség, amely a próbára bocsátás alkalmazásának kizártságát indokolja, és amelyek a következők: ha az elkövető visszaeső,

a bűncselekményt bünszervezetben követte el,

a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a végrehajtás befejezése előtt követte el, vagy

a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.

A visszaesés fogalmát a törvény 459. §-a (1) bekezdésének 31. pontja határozza meg, és eszerint visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el.

A bünszervezet a törvény 459. §-a (1) bekezdésének 1. pontja értelmében három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.

A jóvátételi munka

67. § (1) A bíróság a vétség, valamint a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett miatt a büntetés kiszabását egy évre elhalaszthatja, és jóvátételi munka végzését írja elő, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja így is elérhető. A jóvátételi munkavégzés előírása mellett pártfogó felügyelet is elrendelhető.

(2) Jóvátételi munka végzése nem írható elő azzal szemben, aki

a) visszaeső,

b) a bűncselekményt bünszervezetben követte el,

c) a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a végrehajtás befejezése előtt követte el, vagy

d) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.

(3) Az elkövető - választása szerint - állami vagy önkormányzati fenntartású intézménynél, közhasznú jogállású civil szervezetnél, egyházi jogi személynél vagy azok részére végezheti a jóvátételi munkát.

(4) A jóvátételi munka tartamát órákban kell meghatározni, annak legkisebb mértéke huszonnégy, legnagyobb mértéke százötven óra.

68. § (1) Ha az elkövető a jóvátételi munka elvégzését egy éven belül megfelelően igazolja, büntethetősége megszűnik.

(2) Ha az elkövető a jóvátételi munka elvégzését nem igazolja, vagy a pártfogó felügyelet szabályait súlyosan megszegi, a bíróság büntetést szab ki. Ha az elkövető a jóvátételi munka elvégzését egészségügyi okból nem tudja igazolni, a jóvátételi munka elvégzése igazolásának határideje egy alkalommal legfeljebb egy évvel meghosszabbítható.

5. A jóvátételi munka új intézkedési nem a magyar büntetőjogban. A törvény próbál nagyobb teret engedni a helyreállító, jóvátételi szempontoknak, ezért új intézkedésként vezeti be a jóvátételi munkát, ami részben a próbára bocsátáshoz, részben a közérdekű munka büntetéshez hasonló jogintézmény.

A jóvátételi munka a próbára bocsátástól abban is különbözik, hogy a büntethetőség megszűnése a próbára bocsátás esetén a próbaidő eredményes elteltéhez, jóvátételi munka esetén viszont a munkavégzés egy éven belüli igazolásához kötött.

A jóvátételi munka a közérdekű munkától abban is különbözik, hogy míg a közérdekű munka büntetés esetén a munkahelyet kijelölik, addig a jóvátételi munka mint intézkedés esetén az elkövető választhat meghatározott közintézmények között. Továbbá, míg a közérdekű munka önhibából történő elmulasztása esetén a munkabüntetést szabadságvesztésre változtatják át, ugyanez a jóvátételi munka esetén büntetés kiszabását eredményezi.

A közösség javára teljesített hasznos munkavégzés egyrészt a közösség felé irányuló reparációt célozza, másrészt a tervszerű életvitel szervezését segítheti, ami főként a fiatalok elkövetők vonatkozásában bírhat jelentős hatással.

A jóvátételi munka eltér a háromévi szabadságvesztéstől nem súlyosabban büntetendő bűntett elkövetése esetén, a jóvátétel egyik formájaként alkalmazható. A bíróság ebben az esetben - akárcsak a próbára bocsátás esetén - a büntetőjogi felelősség megállapításával egyidejűleg elhalasztja a büntetés kiszabását, egy évre, jóvátételi munka végzésének előírása mellett.

A törvény jóvátételi munkára vonatkozó rendelkezései szerint nem feltétele az intézkedés alkalmazásának az elkövető hozzájárulása. A jóvátételi munka elrendelésére bírói ítéletben kerül sor, és a (2) bekezdés rendelkezései értelmében a jóvátételi munkát állami vagy önkormányzati fenntartású intézménynél, közhasznú jogállású civil szervezetnél, illetve egyháznál vagy azok részére lehet végezni, így a rendelkezések a nemzetközi előírásokkal összhangban vannak.

A jóvátételi munka tartamát legalább huszonnégy, legfeljebb százötven óra időtartamban kell meghatározni. A jóvátételi munka - természetesen ingyenesen - állami vagy önkormányzati intézményben (például iskola, kórház), illetve közhasznú jogállású civil szervezetnél vagy egyháznál végezhető, a munkavégzés helyét, idejét az elkövetőnek kell megkeresni, megválasztani.

Az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény szerint közhasznú szervezetté minősíthető a Magyarországon nyilvántartásba vett közhasznú tevékenységet végző szervezet, amely a társadalom és az egyén közös szükségleteinek kielégítéséhez megfelelő erőforrásokkal rendelkezik, továbbá amelynek megfelelő társadalmi támogatottsága kimutatható, és amely:

civil szervezet (ide nem értve a civil társaságot), vagy

olyan egyéb szervezet, amelyre vonatkozóan a közhasznú jogállás megszerzését törvény lehetővé teszi [32. § (1) bekezdés].

Az egyház, vallásfelekezet, vallási közösség (a továbbiakban együtt: egyház) a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény értelmében azonos hitelveket valló természetes személyekből álló, önkormányzattal rendelkező autonóm szervezet, amely elsődlegesen vallási tevékenység gyakorlása céljából jön létre és működik [7. § (1) bekezdés]. A törvény melléklete határozza meg az Országgyűlés által elismert 27 magyarországi egyházat, vallásfelekezetet és vallási közösséget.

Az előírt tartamú munka elvégzésének igazolása esetén az elkövető büntethetősége megszűnik.

Ha azonban az elkövető a jóvátételi munka elvégzését nem tudja megfelelően (az intézet vezetőjének aláírásával) igazolni, a bíróság vele szemben büntetést szab ki. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépéséhez kapcsolódó átmeneti rendelkezésekről és egyes törvények módosításáról szóló 2012. évi CCXXIII. törvény rendelkezései értelmében azonban, ha az elkövető a jóvátételi munka elvégzését egészségügyi okból nem tudja igazolni, a jóvátételi munka elvégzése igazolásának határideje egy alkalommal legfeljebb egy évvel meghosszabbítható [318. § (6) bekezdés].

A pártfogó felügyelet

69. § (1) Pártfogó felügyelet rendelhető el

- a) a vádemelés elhalasztásának tartamára,
- b) a feltételes szabadság tartamára,
- c) a próbára bocsátás próbaidejére,
- d) a jóvátételi munka előírása mellett,
- e) a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére,

ha annak eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges.

(2) Pártfogó felügyelet alatt áll,

- a) akit életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátottak,
- b) az a visszaeső, akit feltételes szabadságra bocsátottak, vagy akivel szemben a szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztették.

70. § (1) A pártfogó felügyelet tartama azonos

- a) a feltételes szabadság tartamával,
- b) a próbára bocsátás próbaidejével,
- c) a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejével,
- d) a vádemelés elhalasztásának tartamával,

de legfeljebb öt év, életfogytig tartó szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadság esetén legfeljebb tizenöt év.

(2) A jóvátételi munka előírása mellett elrendelt pártfogó felügyelet addig tart, amíg a jóvátételi munka végzésére kötelezett a jóvátételi munka elvégzését nem igazolja, de legfeljebb egy évig.

(3) A 69. § (1) bekezdés esetében a pártfogó felügyelet fele részének, de legalább egy év eltelte után a pártfogó felügyelő javasolhatja a pártfogó felügyelet megszüntetését, ha annak szükségessége már nem áll fenn.

71. § (1) A pártfogolt általános magatartási szabályként köteles

- a) a jogszabályban és a határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani,
- b) a pártfogó felügyelővel rendszeres kapcsolatot tartani, és
- c) a pártfogó felügyelő részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást megadni.

(2) A bíróság, illetve vádemelés elhalasztása esetén az ügyész a határozatában a pártfogó felügyelet céljának elősegítése érdekében külön magatartási szabályként kötelezettségeket és tilalmakat írhat elő. A bíróság, illetve az ügyész elrendelheti, hogy a pártfogolt

- a) a bűncselekmény elkövetésében részt vett, meghatározott személlyel ne tartson kapcsolatot,
- b) a bűncselekmény sértettjétől, illetve annak lakásától, munkahelyétől, vagy attól a nevelési-oktatási intézménytől, ahová a sértett jár, továbbá a sértett által rendszeresen látogatott helytől tartsa távol magát,
- c) meghatározott jellegű nyilvános helyeket és nyilvános rendezvényeket, meghatározott közterületeket ne látogasson,
- d) nyilvános helyen ne fogyasszon szeszes italt,
- e) meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezzen,
- f) vegye fel a kapcsolatot az állami foglalkoztatási szervvel, vagy a helyi önkormányzatnál közfoglalkoztatásra jelentkezzen,
- g) meghatározott tanulmányokat folytasson,
- h) - beleegyezése esetén - meghatározott gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak vesse alá magát,
- i) vegyen részt a pártfogó felügyelő által szervezett csoportos foglalkozáson vagy a pártfogó felügyelői szolgálat közösségi foglalkoztatójának programja szerinti más foglalkozáson.

(3) A bíróság, illetve az ügyész a (2) bekezdésben felsorolt magatartási szabályokon kívül más magatartási szabályokat is előírhat, különös tekintettel a bűncselekmény jellegére, az okozott kárra és az elkövető társadalmi beilleszkedése esélyeinek növelésére.

6. A pártfogó felügyelet a bűnelkövetők ellenőrzését és társadalmi integrálását egyaránt szolgáló, jellegét tekintve járulékos, kettős természetű intézkedési nem: a speciális prevenciót egyrészt a bűnelkövető ellenőrzésével, felügyeletével, másrészt a pártfogolt segítségével és támogatásával szolgálja. A pártfogó felügyelet célja, hogy az elkövető ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el, és segítséget nyújtson a társadalomba való beilleszkedéséhez, az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez [1979. évi II. tv. 92. § (1) bekezdés].

Járulékosága azt jelenti, hogy önállóan nem, csupán - a törvényben meghatározott - büntetés (így a határozott tartamú vagy életfogytig tartó szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás, a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése) vagy intézkedés (próbára bocsátás, jóvátételi munka) mellett, illetve a vádemelés ügyészi elhalasztása esetén alkalmazható. A törvény csupán annyiban változtatott a pártfogó felügyelet korábbi alkalmazási körén, hogy azt lehetővé tette az új intézkedési nem, a jóvátételi munka előírása mellett is. Közérdekű munka mellett azonban a pártfogó felügyelet a továbbiakban sem rendelhető el (BH 2011. 301.).

A törvény egyértelműbb megfogalmazással, külön pontokba szedve határozza meg a pártfogó felügyelet elrendelésnek kötelező és mérlegeléstől függő eseteit.

A törvény értelmében a pártfogó felügyelet elrendelése a bíró mérlegelésétől függ a vádemelés elhalasztásának tartamára, a feltételes szabadságra bocsátás tartamának idejére, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére, valamint a próbára bocsátás próbaidejére, illetve a jóvátételi munka mellett.

Ezen jogintézmény-típusok esetén a pártfogó felügyelő személyes közreműködése elősegíti azt, hogy a próbaidő, illetve feltételes szabadság ideje eredményesen teljen el. A törvény ezért - a korábbi Btk.-hoz hasonlóan - az eljáró bíróság számára lehetővé teszi, hogy már az ítélet meghozatalakor elrendelje az elkövető pártfogó felügyeletét, akár közvetlenül az ítélethozatalt követő időre, akár a későbbi esetleges feltételes szabadságra bocsátás esetére. Mivel a vádemelés elhalasztására az ügyész jogosult, ebben az esetben a pártfogó felügyeletet az ügyész rendeli el [Be. 225. § (1) bekezdés].

Kötelező azonban a bírónak azon elkövetőnek a pártfogó felügyeletét elrendelni, akit életfogytig tartó szabadságvesztésből bocsátottak feltételes szabadságra, illetve akit visszaesőként bocsátottak feltételes szabadságra, vagy akivel szemben visszaesőként függesztették fel a szabadságvesztés végrehajtását. A korábbi Btk. ebben a körben még utalt a próbára bocsátott visszaesőre is [1978. évi IV. törvény 82. § (2) bekezdés], az új törvény azonban kizárja a visszaesőt a próbára bocsátás alkalmazásából [65. § (2) bekezdés a) pont]. Szintén, a korábbi Btk. nem rendelkezett külön az életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátott elkövető pártfogó felügyeletéről, hanem általában a szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra vonatkozó szabályok között rögzítette azt, hogy a feltételes szabadság tartamára, de legkevesebb egy évre az elítélt pártfogó felügyelet alá helyezhető, ha pedig a feltételes szabadságra bocsátott elítélt visszaeső, pártfogó felügyelet alatt áll [1978. évi IV. törvény 48. § (3) bekezdés.].

Amennyiben az ügyész a vádemelés elhalasztása során az elkövetőt magatartási szabályok megtartására vagy más kötelezettségek teljesítésére kötelezi, a határozatban elrendeli pártfogó felügyeletét, a magatartási szabályok megtartását és a kötelezettségek teljesítését a pártfogó - a pártfogó felügyelet végrehajtására vonatkozó jogszabályok szerint - ellenőrzi és segíti [Be. 225. § (1) bekezdés].

A pártfogó felügyelet tartamát tekintve a törvény a korábbi Btk. rendelkezésein - legalábbis a korábban is ismeretes esetköröket tekintve - nem változtatott. Ennek értelmében a pártfogó felügyelet tartama azonos a szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás tartamával, a próbára bocsátás próbaidejével, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejével, valamint a vádemelés elhalasztásának tartamával, de legfeljebb öt évig tarthat. Az intézkedés alkalmazásával összefüggő joggyakorlatban bebizonyosodott az, hogy nem szükséges öt évnél hosszabb tartam ahhoz, hogy a pártfogó felügyelet eredményes legyen, ezért a törvény ezen a rendelkezésen nem változtat. Életfogytig tartó szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadság esetén a pártfogó felügyelet tartama legfeljebb tizenöt év.

Mivel a törvény új intézkedési nemként vezette be a jóvátételi munkát, és emellett is lehetővé tette a pártfogó felügyelet elrendelését, szükséges volt meghatározni ennek tartamát: a jóvátételi munka mellett elrendelt pártfogó felügyelet addig tart, amíg az elkövető a jóvátételi munka végzésének teljesítését nem igazolja.

A pártfogó felügyelet végrehajtása során előfordulhat, hogy a pártfogó felügyelet az eredetileg meghatározott tartam leteltét megelőzően meghozza a kívánt eredményt. A szükséges mértéken felüli pártfogás és az elkövető élete indokolatlanul hosszú ellenőrzésének elkerülése érdekében a pártfogó felügyelet fele részének, de legalább egy év eltelte után a pártfogó felügyelő javasolhatja a pártfogó felügyelet megszüntetését, ha annak szükségessége már nem áll fenn.

A pártfogó felügyelet tartalmának lényege az elkövető ellenőrzését és reintegrációját elősegítő magatartási szabályok megállapítása. Az elítélt köteles megtartani ezeket a szabályokat. A magatartási szabályok megtartását a pártfogó felügyelő ellenőrzi. A törvény különbséget tesz a pártfogó felügyelet kétféle típusú magatartási szabálya között. Az első csoportba tartozó szabályok minden pártfogoltra kötelezőek, míg a második csoportba tartozók közül a bíróság, illetve az ügyész mérlegelés alapján állapít meg egy vagy több előírást.

Az általános magatartási szabályok körét, amelyeket minden pártfogolt köteles megtartani, a törvény a korábbi Btk.-val egyezően állapítja meg. A pártfogó felügyelet tartalmát meghatározó szabályok jelenleg a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendeletben (a továbbiakban: Bv. tvr.) találhatóak. A törvény arra tekintettel, hogy ezek a magatartási szabályok tulajdonképpen végrehajtási szabályok, teljességében nem emeli át azokat az anyagi jogi szabályok közé. Ezen szabályok értelmében a pártfogolt köteles:

a pártfogó felügyeletet elrendelő határozat jogerőre emelkedése, illetve a szabadságvesztésből szabadulása után a jogszabályban meghatározott időben az állandó lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságon és a pártfogó felügyelőnél jelentkezni;

ha munkaképes - a jogszabályban meghatározott kivétellel, a lehetőségekhez képest -, munkaviszonyba állni, vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni;

a munkahelyének és a lakóhelyének megváltoztatására irányuló szándékát a pártfogó felügyelőnek előzetesen bejelenteni;

a pártfogó felügyelőnek a magatartási szabályok megtartására és ellenőrzésére vonatkozó rendelkezéseit teljesíteni;

a jogszabályban vagy a bíróság határozatában előírt egyéb kötelezettséget megtartani;

a pártfogó felügyelet tartama alatt a pártfogó felügyeletet elrendelő határozatot magánál tartani, és ha a rendőrség igazoltatja, a határozatot a személyazonosító igazolvánnyal együtt bemutatni [1979. évi 11. tvr. 96. §].

Amennyiben az ügyész halasztja el a vádemelést, a pártfogolt köteles:

a vádemelés elhalasztásáról szóló határozat kézbesítése után a jogszabályban meghatározott időben az állandó lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságon és a pártfogó felügyelőnél jelentkezni;

az ügyész határozatában előírt egyéb kötelezettséget megtartani [1979. évi 11. tvr. 102/A. § (3) bekezdés].

Ezek az általános szabályokon kívül a bíróságnak, illetve vádemelés elhalasztása esetén az ügyésznek lehetősége van arra, hogy további magatartási szabályokat (kötelezettségeket és tilalmakat) határozzon meg. Ezeket a magatartási szabályokat - akárcsak a korábbi Btk.- példálózó jelleggel határozza meg a törvény, és esetei is nagyrészt megegyeznek a korábbi Btk.-ban felsorolt magatartási szabályokkal. A két új elem az, hogy a pártfogolt részére megtiltható, hogy a sértett által rendszeresen látogatott helytől tartsa távol magát, illetve kötelezhető arra, hogy vegyen részt a pártfogó felügyelő által szervezett csoportos foglalkozáson vagy a pártfogó felügyelői szolgálat közösségi foglalkoztatójának programja szerinti más foglalkozáson [71. § (2) bekezdés b) illetve i) pont]. Fontos kiemelni, hogy a különös magatartási szabályok listája nem teljes, csupán a legjellemzőbb és leggyakrabban alkalmazott kötelezettségeket és tilalmakat tartalmazza. A bíróság, illetve az ügyész a felsorolt szabályokon kívül más magatartási szabályokat is előírhat, különös tekintettel a bűncselekmény jellegére, az okozott kárra és az elkövető társadalmi beilleszkedésének esélyeire. Fontos azonban, hogy a különös magatartási szabályok meghatározása során csak olyan kötelezettségeket és tilalmakat lehet előírni, amelyek az intézkedés céljának az elősegítésére alkalmasak (BH 1984. 184.).

Vádemelés elhalasztása esetén külön magatartási szabályok előírására és a magatartási szabályok módosítására az ügyész jogosult. Ebben a körben az ügyész a gyanúsított részére kötelezettségként írhatja elő, hogy

részben vagy egészben térítse meg a sértettnek a bűncselekménnyel okozott kárt;

más módon gondoskodjék a sértettnek adandó jóvátételről;

meghatározott célra anyagi juttatást teljesítsen, vagy a köz számára munkát végezzen (a köz javára teljesített jóvátétel);

pszichiátriai vagy alkoholfüggőséget gyógyító kezelésben vegyen részt.

Az ügyész azonban e magatartási szabályok és kötelezettségek közül többet is, illetőleg a felsoroltakon kívül más magatartási szabályt is megállapíthat, vagy más kötelezettséget is előírhat [Be. 225. § (2)-(3) bekezdés].

A pártfogó felügyelet végrehajtása a pártfogó felügyelői szolgálat feladata. A pártfogó felügyelői szolgálat elsődlegesen az egyes büntetőjogi jogkövetkezmények, így főként a közösségben végrehajtott büntetések hatékonyságának biztosítását és ezzel a bűnismétlés veszélyének csökkentését szolgálja. Az újjászervezett pártfogó felügyelői szolgálat a gyakorlatban beváltotta a hozzá fűzött reményeket. A pártfogó felügyelet végrehajtásában egyrészt a rendőrség működik közre, és közbiztonsági szempontból ellenőrzi a pártfogolt magatartását, másrészt a helyi önkormányzatok, a munkáltatók, a karitatív és öntevékeny szervezetek is segítséget nyújtanak [1979. évi 11. tvr. 94. § (2)-(3) bekezdés].

Az elkobzás

72. § (1) El kell kobozni azt a dolgot,

a) amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak vagy arra szántak,

b) amely bűncselekmény elkövetése útján jött létre,

c) amelyre a bűncselekményt elkövették, vagy amelyet a bűncselekmény befejezését követően e dolog elszállítása céljából használtak,

d) amelynek a birtoklása a közbiztonságot veszélyezteti, vagy jogszabályba ütközik.

(2) El kell kobozni azt a sajtóterméket, amelyben a bűncselekmény megvalósul.

(3) Az (1) bekezdés a) és c) pontja esetében - feltéve, hogy a tulajdonos az elkövetésről előzetesen nem tudott - az elkobzást nem lehet elrendelni, ha a dolog nem az elkövető tulajdona, kivéve, ha az elkobzás mellőzését nemzetközi jogi kötelezettség kizárja.

(4) Az elkobzást akkor is el kell rendelni, ha

a) az elkövető gyermekkor, kóros elmeállapot vagy törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető,

b) az elkövetőt megrovásban részesítették,

c) az a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló törvényben meghatározott különleges védelem időtartama alatt nem hajtható végre.

(5) Nem lehet elrendelni annak a dolognak az elkobzását, amelyre a vagyoneklobzás kiterjed.

(6) Az elkobzott dolog tulajdonjoga törvény eltérő rendelkezése hiányában az államra száll.

(7) Nincs helye elkobzásnak a cselekmény büntethetőségének elévülésére megállapított idő, de legalább öt év elteltével.

73. § A 72. § (1) bekezdés a) és c) pontjában meghatározott esetekben az elkobzás kivételesen mellőzhető, ha az az elkövetőre vagy a tulajdonosra a bűncselekmény súlyával arányban nem álló, méltánytalan hátrányt jelentene, kivéve,

7.1. Az elkobzás már a Csemegi-kódexben is helyet kapott. A Btá. szintén tartalmazott elkobzásra vonatkozó rendelkezéseket; e büntető törvény már kimondta, hogy az elkobzott dolog tulajdona az államra száll, illetőleg azt is, hogyha az elkobzás előfeltételei fennállnak, ennek a büntetésnek akkor is helye van, ha az elkövető egyébként nem büntethető. A jogintézmény fejlődés-történetében további előrelépést jelentett az 1961. évi V. törvény, amely már intézkedésként szabályozta az elkobzást.

Az elkobzásnak a Btk.-ban található szabályozása nagyrészt megegyezik a jogintézménynek az 1978. évi IV. törvényben található szabályaival. Lényeges változtatásra nem volt szükség, tekintettel arra, hogy a jogalkotó koncepciója a Btk. létrehozása során az elkobzás tekintetében tulajdonképpen egybeesett a korábbi büntetőtörvény koncepciójával. Az elkobzás alkalmazásának lehetőségei meglehetősen széles körűek voltak az 1978. évi IV. törvény alapján is, s ezzel a felfogással a Btk. sem szakított, hiszen továbbra is lehetőség van az elkobzás önálló alkalmazására (különleges eljárásban), de arra is, hogy más büntetés vagy intézkedés mellett éljen vele a bíróság.

7.2. Az elkobzás sajátos szankciója a Btk.-nak, hiszen bizonyos értelemben egyfajta büntetés-jelleget is magában hordoz, esetenként súlyos joghátrányt is jelenthet az elkövető számára. Alapvetően azonban mégis védelmi intézkedésnek minősíthető.

Az elkobzás alkalmazása a törvényi feltételek fennállása esetén fő szabály szerint kötelező. Ezt az intézkedést a Btk. általában olyan dolgok esetében rendeli alkalmazni, amelyek valamilyen formában kapcsolódnak a bűncselekmény elkövetéséhez.

A bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használt vagy arra szánt dolog elkobzása azért szükséges, mert az a megvalósult vagy a megvalósítani szándékozott bűncselekmény által bizonyítottan veszélyes a társadalomra. Elkobzásra csak szándékos vagy vegyes bűnösségű bűncselekményhez használt vagy használni kívánt dolog esetében kerülhet sor, mivel az eszközként felhasználás gondatlan bűncselekmények esetében fogalmilag kizárt (például BH 1992. 511.). Csak azt a dolgot kell (és lehet) elkobozni, amelyet az elkövető az adott bűncselekmény tényállásának megvalósításához használ eszközül. A bűncselekmény elkövetésére szánt dolog elkobzásának előírására azért van szükség, mert előfordulhat, hogy a bűncselekmény kísérleti vagy előkészületi stádiumban maradt, s így a dolog tényleges felhasználása nem történt meg, ugyanakkor már magának a szándéknak a megléte is feltételezi a használni kívánt dolog társadalomra veszélyességét. Fontos megjegyezni, hogy előkészület esetében elkobzásnak csak akkor van helye, ha a Btk. az adott bűncselekmény előkészületét büntetni rendeli.

El kell kobozni azt a dolgot is, amely közvetlenül a bűncselekmény elkövetése útján jött létre (produktum). Ilyennek kell tekinteni például a gyermekpornográfiánál a tizenévesek életévét be nem töltött személyről készült pornográf felvételt. A bűncselekmény produktumát csak akkor lehet elkobozni, ha az ténylegesen a bűncselekmény elkövetése útján jött létre, ezért nem lehet elkobozni például a már korábban létezett, meghamisított közokiratot (BH 1990. 245.). Az ellopott és a tárgyi bűnpártoló által elrejtett, majd elidegenített tárgy eladásából származó pénzösszeg nem tekinthető a bűncselekmény útján létrejött dolognak, ezért annak elkobzása is kizárt (BH 1993. 208.).

Ugyancsak elkobzás alá esik az a dolog, amelyre a bűncselekményt elkövették (objektum). E rendelkezés alkalmazása azoknál a bűncselekményeknél lehetséges, amelyeknél elkövetési tárgyról beszélhetünk (ilyen például a kábítószerrel visszaélés).

Ha azt a dolgot, amelyre a bűncselekményt elkövették, a bűncselekmény befejezését követően a bűncselekmény helyszínéről elszállították, az elszállításhoz használt dolgot szintén el kell kobozni. Ilyen dolog például a lakásbetörés során eltulajdonított idegen dolgok elszállításhoz használt gépjármű, melynek elkobzása a speciális megelőzés érvényesítésén túlmenően jelentős anyagi hátrányt is okozhat.

Ha a dolog birtoklása a közbiztonságot veszélyezteti vagy jogszabályba ütközik, akkor is el kell kobozni, ha a birtoklás önmagában nem valósít meg bűncselekményt, vagy az nincs közvetlen kapcsolatban a terhelt terhére rótt bűncselekménnyel. A közbiztonságra különösen veszélyes eszközökre vonatkozó előírásokat a 175/2003. (X. 28.) Korm. rendelet tartalmazza. E jogszabályra figyelemmel például a nyilvános szórakozóhelyen elfogott terheltől lefoglalt elektromos sokkolót mint a közbiztonságra különösen veszélyes eszközt el kell kobozni.

Azt a sajtóterméket, amelyben a bűncselekmény (például rágalmazás) megvalósult, szintén indokolt elkobozni, mert fennmaradása veszélyes a társadalomra, ezen túlmenően azt a sértett személyhez fűződő jogainak a védelme is szükségessé teszi. Figyelemmel arra, hogy ez az elkobzásra vonatkozó egyéb rendelkezések alapján nem lehetséges, a Btk. erről külön rendelkezik.

Fő szabály szerint az elkobzást akkor is el kell rendelni, ha a dolog nem az elkövető tulajdona. Vannak olyan esetek azonban, amikor ennek a szabálynak a követése nem indokolt. Ha a bűncselekmény eszköze (vagy amit arra szántak), valamint az a dolog, amelyre a bűncselekményt elkövették, illetőleg, amelyet a bűncselekmény befejezését követően a dolog elszállításhoz használtak, nem az elkövető tulajdona, és a tulajdonos az elkövetésről előzetesen nem is tudott, általában nincs helye elkobzásnak (így például akkor sem, ha valakinek a gépkocsiját eltulajdonítják, és azzal szállítják el a lakásbetörésből származó tárgyakat a tetthelyről). Ez alól csak az képez kivételt, ha az elkobzás mellőzését nemzetközi jogi kötelezettség zárja ki. Ha azonban a bűncselekmény elkövetéséről a tulajdonos előzetesen tudott, nincs akadálya az elkobzásnak akkor sem, ha a bűncselekmény elkövetéséért sem bűnsegédként, sem felbujtóként nem vonható felelősségre.

A társadalom védelmét szem előtt tartva az elkobzást bizonyos büntethetőséget kizáró okok (gyermekkor és kóros elmeállapot) fennállása esetén is el kell rendelni. Úgyszintén nem képezi akadályát az elkobzásnak az sem, ha az elkövető büntethetőséget megszüntető ok (az elkövető halála, elévülés, kegyelem stb.) miatt nem büntethető, vagy ha vele szemben megrovást alkalmaztak. Ezzel kapcsolatban említést érdemel az Alkotmánybíróság 1624/B/1991. számú határozata, amely megállapítja, hogy az elkobzás olyan büntetőjogi jogkövetkezmény, védelmi jellegű biztonsági intézkedés, amelynek alapja és elengedhetetlen előfeltétele valamely, a törvényben büntetendővé nyilvánított magatartás, büntetőjog-ellenes cselekmény megvalósulása, amellyel az elkobzandó tárgy a törvény által meghatározott viszonyban áll, azonban nem szükségképpen előfeltétele, hogy az elkobzással érintett személy az adott cselekményért büntetőjogilag is felelőssé tehető legyen.

A kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló 2012. évi XCV. törvény 3. §-ának (1) bekezdése kimondja, hogy a kölcsönzött kulturális javak különleges védelmének időtartama alatt tilos a kölcsönzött kulturális javakra bírósági, hatósági vagy más hivatalos eljárás során elrendelt olyan intézkedés vagy kényszerintézkedés végrehajtása, amely a kölcsönzött kulturális javakkal kapcsolatos rendelkezési vagy birtoklási jogot korlátozza vagy elvonja. A törvény szerint a különleges védelem időtartama fő szabály szerint nem haladhatja meg a kölcsönzési szerződésben meghatározott időtartamot, de legfeljebb a 12 hónapot. A különleges védelem a kölcsönzött kulturális javaknak a különleges védelem fennállása alatt keletkezett sérelme vagy károsodása esetén a helyreállításhoz vagy restauráláshoz szükséges idővel, de legfeljebb - a különleges védelem időtartamának eredeti lejáratától számított - 4 hónappal meghosszabbítható. A Btk. ezzel kapcsolatban egyértelműen rögzíti, hogy a különleges védelem fennállása ugyan az elkobzás végrehajtását kizárja, a védelem fennállása ugyanakkor nem képezi akadályát az elkobzás elrendelésének (vagysis a törvényi feltételek fennállása esetén kötelező azt ilyenkor is elrendelni).

Ugyanaz a dolog nyilvánvalóan nem eshet két, hatásában azonos intézkedés hatálya alá, ezért a jogalkotó ezek között elsőbbségi sorrendet állít fel. Amennyiben tehát az elkobzás és a vagyoneklobzás feltételei egyaránt fennállnak, a vagyoneklobzást kell elrendelni. Az elkobzott dolog az elkobzást kimondó bírósági határozat jogerőre emelkedésével az állam tulajdonába kerül, kivéve, ha törvény erről másként rendelkezik. Tekintettel arra, hogy az intézkedések nem érvülhetnek el, indokolt az elkobzás esetében egy olyan speciális szabály előírása, amely szerint az elkobzást meghatározott idő elteltével mégsem lehet elrendelni. Ez az időtartam - a jogalkotó akarata szerint - igazodik a bűncselekmény büntethetőségének elévüléséhez (amely legalább öt év). A bírói gyakorlat az elévülés félbeszakítására és nyugvására vonatkozó szabályokat az elkobzás elrendelésére nyitva álló határidő számításánál is figyelembe veszi (BH 1993. 275.).

A Btk. lehetőséget biztosít az elkobzás méltányosságból történő kivételes mellőzésére. Ezzel a kötelező elkobzás szabályai megfelelnek a büntetőjogi legalitás alkotmányos elvének, amely megköveteli a jogalkotótól, hogy a büntetéssel fenyegetésnek alkotmányos indokon kell alapulnia, szükségesnek, arányosnak és végső soron igénybevettnek kell lennie [11/1992. (III. 5.) AB határozat]. E méltányosság gyakorlása a bíróság mérlegelésétől függ. A törvény a mérlegelés szempontjaként az elkövetett cselekmény tárgyi súlyának és az elkobzásban jelentkező joghátrány arányosságának a vizsgálatát nevezi meg. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy nagyobb súlyú bűncselekmény esetén nagyobb értékű dolog elkobzása sem minősül aránytalannak, kisebb súlyú bűncselekmény elkövetése esetén azonban indokolt lehet az ugyanilyen értékkel bíró dolog elkobzásának a mellőzése. A méltányosság gyakorlását azonban három tényező kizárhatja. Egyfelől kizárhatja azt nemzetközi jogi kötelezettség, másfelől - kifejezett büntetőpolitikai megfontolásból - nincs helye méltányosságnak, ha az elkövető a bűncselekményt bünszervezetben követte el. Végül nem jöhet szóba az elkobzás méltányosságból történő mellőzése egyes, a törvényhozó által nevesített bűncselekmények (például kábítószerrel kapcsolatos tényállások) esetén sem.

- a) ha azt nemzetközi jogi kötelezettség kizárja,
- b) ha az elkövető a bűncselekményt bünszervezetben követte el,
- c) kábítószer-kereskedelem, kábítószer birtoklása, kábítószer készítésének elősegítése, kábítószer előállításához szükséges anyaggal visszaélés, új pszichoaktív anyaggal visszaélés, teljesítménycsökkentő szerrel visszaélés, egészségügyi termék hamisítása, méreggel visszaélés, ártalmas fogyasztási cikkel visszaélés, természetkárosítás, állatkínzás, orvhalászat, orvvadászat, tiltott állatviadal szervezése, ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés, radioaktív anyaggal visszaélés, nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés, robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés, lőfegyverrel vagy lőszernel visszaélés, nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés, haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés, kettős felhasználású termékkel visszaélés vagy veszélyes eb tartásával kapcsolatos kötelezettség megszegése esetén.

A vagyoneklobzás

74. § (1) Vagyoneklobzást kell elrendelni arra

a) a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonra, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett,

b)-c)

d) a vagyonra, amely a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyon helyébe lépett,

e) a vagyonra, amelyet a bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételek biztosítása végett szolgáltatottak vagy arra szántak,

f) a vagyonra, amely az adott vagy ígért vagyoni előny tárgya volt.

(2) A vagyoneklobzást el kell rendelni arra a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyonra is, amellyel más gazdagodott. Ha gazdálkodó szervezet gazdagodott ilyen vagyonnal, a vagyoneklobzást a gazdálkodó szervezettel szemben kell elrendelni.

(3) Ha az elkövető vagy a (2) bekezdés szerint gazdagodott személy meghalt, vagy a gazdálkodó szervezet átalakult, a vagyoneklobzást a jogutóddal szemben kell elrendelni arra az (1) bekezdés vagy a 74/A. § szerinti vagyonra, amelyre a jogutódlás történt.

(4)

(5) Nem rendelhető el vagyoneklobzás

a) arra a vagyonra, amely a büntetőeljárás során érvényesített polgári jogi igény fedezetül szolgál,

b) arra a vagyonra, amelyet jóhiszeműen, ellenérték fejében szereztek,

c)

ÍH 2016. 86. Költségvetési család - hamis magánokirat felhasználása - folytatólagos elkövetés - NAV polgári jogi igénye - vagyoneklobzás - zár alá vétel

74/A. § (1) Az ellenkező bizonyításáig vagyoneklobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni, és vagyoneklobzást kell elrendelni arra a vagyonra, amelyet az elkövető

a) bünszervezetben való részvétele,

b) a kábítószer forgalomba hozatala, illetve az azzal való kereskedelem elkövetésének,

c) az üzletszerűen vagy bünszövetségben elkövetett embercsempészség elkövetésének ideje alatt szerzett.

(2) Az ellenkező bizonyításáig vagyoneklobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni, és vagyoneklobzást kell elrendelni arra a vagyonra is, amelyet

a) a kábítószer forgalomba hozatala, illetve az azzal való kereskedés [176. § (1)-(4) és (6) bekezdés, 177. § (1) bekezdés b) pont, c) pont cb) alpont és (2)-(3) és (5) bekezdés], kábítószer termesztése, előállítása, az ország területére behozatala, kivitele, átszállítása [178. § (1)-(5) bekezdés és 179. §], a kábítószer készítésének elősegítése [182. § (1)-(4) bekezdés], a kábítószer-prekursor forgalomba hozatala, szállítása, azzal közvetítői tevékenység végzése [183. § (1) bekezdés a) pont],

b) az új pszichoaktív anyag előállítása, az ország területére behozatala, kivitele, átszállítása, forgalomba hozatala, illetve az azzal való kereskedés [184. § (1)-(3) és (5) bekezdés, 184/A. § (1) bekezdés b) pont és c) pont cb) alpont, (2)-(3) és (5) bekezdés, 184/B. § (1) bekezdés a) pont, (2)-(5) bekezdés, 184/C. § (1) bekezdés a) pont aa) alpont, b) pont ba) alpont, (2)-(5) bekezdés],

c) az emberkereskedelem [192. § (1)-(7) bekezdés], a kényszermunka (193. §),

d) a kerítés (200. §), a prostitúció elősegítése (201. §), a kitartottság (202. §), a gyermekprostitúció kihasználása [203. § (1) és (3)-(4) bekezdés], a gyermekpornográfia [204. § (1) bekezdés b)-c) pont, (2)-(4) bekezdés, (5) bekezdés a) és c) pont és (6) bekezdés],

e) a gyermekmunka (209. §), a harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása [356. § (1)-(2) bekezdés],

f) a hasznoszerzési célból elkövetett személyes adattal visszaélés [219. § (1) és (3)-(4) bekezdés],

g) a vesztegetés, a vesztegetés elfogadása, a hivatali vesztegetés, a hivatali vesztegetés elfogadása (290-294. §),

h) a terrorcselekmény [314. §, 315. § (1)-(2) bekezdés és 316. §], a terrorizmus finanszírozása [318. § (1)-(2) bekezdés],

i) a bűnszervezetben részvétel [321. § (1) bekezdés],

j) az embercsempészség (353. §)

k) a zsarolás (367. §),

l) a különösen nagy vagy különösen jelentős értékre, bűnszervezetben elkövetett sikkasztás [372. § (5) bekezdés a) pontja és (6) bekezdése], a különösen nagy vagy különösen jelentős kárt okozó, bűnszervezetben elkövetett csalás [373. § (5) bekezdés a) pontja és (6) bekezdése], a különösen nagy vagy különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó, bűnszervezetben elkövetett gazdasági csalás [374. § (5) bekezdés a) pontja és (6) bekezdése], a különösen nagy vagy különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó, bűnszervezetben elkövetett hűtlen kezelés [376. § (5) bekezdés a) pontja és (6) bekezdése],

m) az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás [375. § (1)-(5) bekezdés],

n) a pénzhamisítás [389. § (1)-(3)], a pénzhamisítás elősegítése (390. §), a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása [392. § (1)-(2) bekezdés], a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés [393. § (1)-(2) bekezdés], a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése (394. §),

o) a bűnszervezetben elkövetett, különösen nagy vagy különösen jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalás [396. § (4)-(5) bekezdés],

p) a pénzmosás (399. §),

q) a bűnszövetségben vagy üzletszerűen elkövetett tiltott adatszerzés [422. § (4) bekezdés b) és c) pont], az információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása [424. § (1) bekezdés] elkövetője a büntetőeljárás megindítását megelőző öt évben szerzett, ha a vagyon, illetve az elkövető életvitele az igazolható jövedelmi viszonyaihoz, személyi körülményeihez képest különösen aránytalan.

(3) Nem rendelhető el vagyonekobjzás az (1) és (2) bekezdés esetében, ha az elkövető bizonyítja, hogy a vagyon nem bűncselekményből származik.

75. § (1) A vagyonekobjzást pénzüsszegben kifejezve kell elrendelni,

a) ha a vagyonekobjzás alá eső vagyon már nem lelhető fel,

b) ha a vagyonekobjzás alá eső vagyon az egyéb vagyontól nem különíthető el, vagy az elkölönítése aránytalan nehézséget okozna,

c) a 74. § (5) bekezdés b) pontjában meghatározott esetben.

(2) A vagyonekobjzást akkor is el kell rendelni, ha

a) az elkövető gyermekkor, kóros elmeállapot vagy törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető,

b) az elkövetőt megrovásban részesítették,

c) az a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló törvényben meghatározott különleges védelem időtartama alatt nem hajtható végre.

(3) Az elkobjzott vagyon törvény eltérő rendelkezése hiányában az államra száll.

ÍH 2016. 86. Költségvetési csalás - hamis magánokirat felhasználása - folytatólagos elkövetés - NAV polgári jogi igénye - vagyonekobjzás - zár alá vétel

76. § Ezen alcím alkalmazásában vagyonon annak hasznát, a vagyoni értékű jogot, követelést, továbbá bármely, pénzben kifejezhető értékkel bíró előnyt is érteni kell.

8.1. Ezt a jogintézményt a Csemegi-kódex még nem ismerte. Elsőként az 1950. évi II. törvény vezette be a magyar büntetőjog tételesjogi rendelkezései közé (ekkor még csak bizonyos, különösen súlyos bűncselekmény esetében lehetett alkalmazni). Az 1961. évi V. tv. alapján a vagyonekobjzást mint mellékbüntetést a törvényben meghatározott esetekben kötelező volt kiszabni halálbüntetés, illetőleg öt évet meghaladó szabadságvesztés mellett. Ezen túlmenően a törvényben meghatározott esetekben lehetőség volt vagyonekobjzás alkalmazására három évet meghaladó szabadságvesztés mellett is, ha ezt a társadalom védelme szükségessé tette. Ekkor még a szankció alkalmazására sor kerülhetett függetlenül attól, hogy a kérdéses vagyon bűncselekményből származott vagy törvényes úton került az elkövető birtokába.

A szabályozás lényegi változása az ezredforduló éveiben kétirányú volt. Először is arra irányult a jogalkotó törekvése, hogy - nemzetközi kötelezettségeinknek megfelelően - a vagyonelkobzás kötelezővé váljék valamennyi olyan esetben, amikor az elkövető a vagyont bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerezte. A másik, ezzel összhangban lévő változás abban állt, hogy a jogszerűen szerzett vagyon vagyonelkobzás tárgyát nem képezhetette. Ezzel megszűnt a vagyonelkobzás megtorló funkciója, és egyúttal helyreállító jogkövetkezménnyé vált. E változásnak megfelelően a vagyonelkobzás 2001-ben (a 2001. évi CXXI. törvény által) büntetésből intézkedéssé alakult át, hiszen a bűncselekmény révén, illetőleg kapcsán történt vagyonnövekedés elvonása nyilvánvalóan nem lehet büntetés, csupán egy reparatív jellegű, a megsértett helyzet formális helyreállítását célzó intézkedés.

A vagyonelkobzásnak az 1978. évi IV. törvényben található szabályozása nagyrészt megegyezik a jogintézménynek a Btk.-ban található szabályaival. Az 1978. évi IV. törvényhez képest a Btk. új rendelkezésével kiterjeszti a vagyonelkobzás hatályát arra a vagyonra is, amelyet a kábítószer-kereskedelem elkövetője e bűncselekmény elkövetésének ideje alatt szerzett.

8.2. A Btk. generálisan és kötelező jelleggel rendeli alkalmazni az intézkedést. Bármely (szándékos vagy gondatlan) bűncselekmény esetében ugyanis, ha a törvényi feltételek fennállnak, a bíróság köteles elrendelni a vagyonelkobzást. A vagyonelkobzás önállóan és büntetés vagy intézkedés mellett is alkalmazható.

A vagyonelkobzást el kell rendelni arra a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyonra, amelyet az elkövető a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett. Egyértelműen a bűncselekmény elkövetéséből ered a vagyon, ha a bűncselekmény eleve annak megszerzésére irányul (például csalás), de e törvényhely alkalmazását nem lehet kizárólag erre az esetre korlátozni. A Btk.-nak ez a vagyonelkobzást lehetővé tevő szabálya általános jellegű, míg a többi előírás bővíti az általa meghatározott általános esetkör, illetőleg speciális szabályozás érvényesülésének lehetővé tétele érdekében egyes esetszoportokat kiemel ebből az esetkörből.

A Legfelsőbb Bíróság az orgazdaság bűncselekménye kapcsán felmerült jogértelmezési kérdést döntött el a Bkv. 95. számú véleményében. Eszerint az orgazdával szemben az általa e bűncselekmény folytán megszerzett, csempészetből, lopásból, sikkasztásból, csalásból, hűtlen kezelésből, rablásból, kifosztásból, zsarolásból, jogtalan elsajátításból, orgazdaságból származó vagyonra kell vagyonelkobzást elrendelni. Annak a vagyon elleni bűncselekménynek az elkövetőjével szemben pedig, akitől az orgazda az alapbűncselekmény tárgyát képező vagyont megszerezte, az általa az orgazdától szerzett vagyonra kell a vagyonelkobzást elrendelni.

A Btk. abból indul ki, hogy a szervezett bűnözés elleni küzdelem egyik leghatékonyabb eszköze a bűnszervezetek megfosztása vagyoni alapjuktól, ezért előírja, hogy vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyonra, amelyet az elkövető a bűnszervezetben való részvétele ideje alatt szerzett. Nem lehet azonban elrendelni az intézkedést arra a vagyonra, amelynek törvényes eredete bizonyított.

A Btk. fenntartja a korábbi szabályozásnak a bizonyítási teher megfordítására vonatkozó előírását. Eszerint az ellenkező bizonyításáig vagyonelkobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni a bűnszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett valamennyi vagyont (megdönthető vélelem). Ebből következik, hogy a bizonyítás sikertelenségének kockázatát a terhelt viseli, azaz amennyiben az ilyen vagyon törvényes eredete kétséges; nem egyértelmű, hogy a vagyont nem a bűnszervezetben való részvétel ideje alatt, törvényes úton szereztek, a vagyonelkobzást el kell rendelni. A bűnszervezet tagjaként szerzett vagyon elkobzásának fontos feltétele, hogy az elkövetőt bűnszervezetben részvétel (Btk. 321. §) vagy bármely bűnszervezet keretében elkövetett bűncselekményben bűnösnek mondja ki a bíróság.

A Btk. 74. §-a (1) bekezdésének c) pontjába beiktatott új rendelkezésnek az a célja, hogy a szervezett és a határokon átnyúló bűnözés elleni küzdelemben a vagyoni, anyagi alapjaik elvonásával hatékonyabban fel lehessen lépni a kábítószer-kereskedőkkel szemben. Ebben az esetben sem lehet azonban a vagyonelkobzást elrendelni arra a vagyonra, amelynek törvényes eredete bizonyított. A törvény a bizonyítási terhet ebben az esetben is megfordítja, azaz a kábítószer forgalomba hozatalának, illetőleg az azzal való kereskedésnek az ideje alatt szerzett vagyon törvényes eredetét a terheltnek kell bizonyítania (megjegyzendő, hogy a bizonyítási teher megfordítása a kábítószer-kereskedelem bűncselekménye egyéb elkövetési magatartásainak vonatkozásában nem áll fenn).

Vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyonra is, amely a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyon helyébe lépett. E rendelkezés lehetővé teszi, hogy az intézkedés alkalmazható legyen akkor is, ha a büntetőeljárás lefolytatásakor a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyontárgy már nincs meg, de a helyébe egy másik vagyontárgy (például a bűncselekmény elkövetéséből eredő pénz helyébe az abból vásárolt ingatlan) lépett. Abban az esetben, ha a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyon már nem lelhető fel, a vagyonelkobzást pénzösszegben kifejezve kell elrendelni. A vagyonelkobzásnak tehát nem képezi akadályát, ha a bűncselekmény elkövetésével szerzett vagyonnövekmény már nincs meg (teljes egészében), és az sem, ha az elkövetőnek nincs semmilyen vagyona (BH 2009. 133.).

A Btk. 74. §-a (1) bekezdésének e) pontja lehetővé teszi a vagyon elkobzását akkor, ha azt előkészületi vagy kísérleti szakaszban nyújtottak segítségül (anyagi bűnsegély) a bűncselekmény elkövetése céljából, és akkor is, ha csak erre szánták. Ha a cselekmény előkészületi stádiumban megreked, vagyonelkobzásnak csak akkor van helye, ha a Btk. a bűncselekmény előkészületét is büntetni rendeli.

A Btk. 74. §-a (1) bekezdésének f) pontjában található rendelkezés a korrupciós bűncselekmények vonatkozásában teszi kötelezővé a már átadott vagy az ígért előny elkobzását. A passzív vesztegetővel szemben nem lehet vagyonelkobzást elrendelni, ha a bűncselekmény elkövetése révén vagy azzal összefüggésben nem szerezte meg a vagyoni előnyt. Amennyiben azonban az aktív vesztegető birtokából már kikerült a vesztegetésre szánt vagyoni előny, vele szemben vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyonra, amely az adott vagyoni előny tárgya volt (Bkv. 78.).

Előfordulhat, hogy a bűncselekmény elkövetéséből eredő vagyont a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben nem az elkövető, hanem más természetes személy vagy gazdálkodó szervezet szerzi meg. Annak érdekében, hogy ilyen módon a bűnös úton szerzett vagyon elkobzása ne legyen elkerülhető, a törvény kifejezetten úgy rendelkezik, hogy ezt a vagyon is el kell kobozni.

Ugyancsak ilyen célból teszi lehetővé a Btk. annak a bűnös úton szerzett vagyonnak az elkobzását is, amelyet az elkövető másra átruház. Ha azonban ennek a vagyonnak a megszerzésére jóhiszeműen, ellenérték fejében kerül sor, e vétlen fél érdekeinek védelmét szem előtt tartva a Btk. úgy rendelkezik, hogy a vagyont elkobozni nem lehet, ugyanakkor az átruházó elkövetővel szemben pénzüsszegben kifejezve kell a vagyoneklobzást elrendelni. Nyilvánvaló praktikus megfontolások miatt ugyanígy kell eljárni akkor is, ha a vagyoneklobzás alá eső vagyon az egyéb vagyontól nem különíthető el, vagy az elkülönítése aránytalan nehézséget okozna.

Az sem képezi akadályát az intézkedés alkalmazásának, ha az elkövető vagy a bűncselekmény révén gazdagodott személy meghalt, illetőleg gazdálkodó szervezet átalakult. Ilyenkor az intézkedést a jogutóddal szemben kell elrendelni arra az egyébként vagyoneklobzás alá eső vagyonra, amelyre a jogutódlás történt.

A törvény nem határozza meg a vagyon fogalmát. Vagyon alatt a Btk. vonatkozásában is mindazt érteni kell, amit a polgári jog a vagyon alatt ért, ideértve az ingatlanokat is. Ugyanakkor a vagyoneklobzás alkalmazhatóságával kapcsolatban a gyakorlat során felmerült problémák tisztázása érdekében a Btk. értelmező rendelkezésben rögzíti, hogy a vagyoneklobzás alkalmazása során vagyonon a vagyon hasznait, a vagyoni értékű jogot és követelést, illetve pénzben kifejezhető értékkel bíró előnyt is érteni kell.

A Btk. igen széleskörűen igyekszik biztosítani a bűncselekményből származó vagyongyarapodás állam részére történő elvonását, ugyanakkor megelőzi a vagyoneklobzást a sértettnek a büntetőeljárásban érvényesített kárigénye, azaz a polgári jogi igény. Ha a bűnös úton elért vagyongyarapodás a polgári jogi igény megtételével kimerül, akkor nincs helye vagyoneklobzásnak. Ha azonban a megtélt polgári jogi igény a vagyongyarapodásnak csak egy részét meríti ki, akkor a fennmaradó részre - az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén - vagyoneklobzást kell elrendelni. A polgári jogi igény érvényesítésének egyéb törvényes útra utasítása esetén nincs akadálya a vagyoneklobzás elrendelésének, amennyiben annak egyéb törvényi feltételei fennállnak.

Ha a bűncselekményt többen követték el, külön kell vizsgálni minden egyes elkövetőnél, hogy vele szemben elrendelhető-e vagyoneklobzás és milyen mértékben. A törvény ugyanis nem teszi lehetővé, hogy ugyanarra a vagyonra (vagyonrészre, vagyontárgyra, pénzüsszegre) több elkövetővel szemben egyetemlegesen rendeljenek el vagyoneklobzást, illetve hogy az egyik elkövető egyetemlegesen feljeljen a másik elkövető vagyoneklobzással elvont vagyonáért (BKv. 69.).

Az 1/2008. számú BJE határozat kimondja, hogy a kábítószerrel visszaélés esetében a vagyoneklobzás nem korlátozható az értékesítéssel elért nyereségre. Azt ugyanis a bűncselekménnyel összefüggő teljes vagyonra el kell rendelni, függetlenül a kábítószer megszerzésére fordított vagyon mértékétől, illetve attól, hogy a kábítószer értékesítése az elkövető számára nyereséges vagy veszteséges volt-e; a vagyoneklobzás mértéke nem csökkenthető a kábítószer megszerzésével összefüggő kiadásokkal.

A vagyoneklobzás biztosítása a büntetőeljárás során elsősorban zár alá vétellel történik. A 2/2008. számú BJE határozat szerint, ha a büntetőeljárás olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amellyel kapcsolatban vagyoneklobzásnak lehet helye, és alaposan tartani kell attól, hogy annak kielégítését meghiúsítják, a vagyoneklobzással elvonható vagyon, vagyonrész vagy vagyontárgy zár alá vétele akkor is elrendelhető, ha a nyomozás ismeretlen tettes ellen folyik, vagy terhelte nyilvánításra nem került sor.

A vagyoneklobzás és az elkobzás jogintézményének hasonlóságából fakad, hogy a Btk.-nak az elkobzásra vonatkozó néhány rendelkezése a vagyoneklobzásnál is megtalálható. A vagyoneklobzást az elkobzáshoz hasonlóan akkor is el kell rendelni, ha az elkövető gyermekkor vagy kóros elmeállapot miatt nem büntethető. Szintén nem képezi akadályát a vagyoneklobzásnak az sem, ha az elkövető valamely büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető, vagy ha vele szemben megrovást alkalmaztak. Ezen túlmenően - az elkobzáshoz hasonlóan - akkor is kötelező a vagyoneklobzás elrendelése, ha az a kölcsönzött kulturális javak különleges védelméről szóló törvényben meghatározott különleges védelem fennállása miatt - meghatározott ideig - nem hajtható végre.

Az a dolog, amelyre nézve vagyoneklobzást rendeltek el, az intézkedést kimondó bírósági határozat jogerőre emelkedésével az állam tulajdonába kerül, kivéve, ha törvény erről eltérően rendelkezik.

Az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele

77. § (1) Véglegesen hozzáférhetetlenné kell tenni azt az elektronikus hírközlő hálózaton közzétett adatot,

- a) amelynek hozzáférhetővé tétele vagy közzététele bűncselekményt valósít meg,
- b) amelyet a bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak, vagy
- c) amely bűncselekmény elkövetése útján jött létre.

(2) Az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét akkor is el kell rendelni, ha az elkövető gyermekkor, kóros elmeállapot, vagy törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető, illetve ha az elkövetőt megrovásban részesítették.

9.1. A Btk. új intézkedésként vezette be az elektronikus hírközlő hálózaton közzétett adatoknak a végleges hozzáférhetetlenné tételét. A számítástechnika fejlődésével, az elektronikus világháló széleskörű térhódításával az úgynevezett internetes bűnözés egyre nagyobb veszélyt jelent a társadalom számára. Azokat a bűncselekményeket, amelyek a számítástechnikai hálózaton való közzététellel valósulnak meg, az 1978. évi IV. törvény is büntetni rendelte (ilyen például a tiltott pornográf felvétellel visszaélés). Ugyanakkor a Btk. megalkotása előtt nem létezett olyan jogszabályi előírás, mely szerint az ilyen jogellenes tartalmat az eljáró hatóságnak elérhetetlenné kell tennie. A hatékonyabb fellépés érdekében a Btk. kötelezővé tette azoknak az elektronikus hírközlő hálózaton közzétett adatoknak a hozzáférhetetlenné tételét, amelyek bűncselekményt valósítanak meg, amelyeket bűncselekmény elkövetéséhez eszközül használtak, illetőleg amelyek a bűncselekmény elkövetése útján jöttek létre. Nyilvánvaló, hogy alkalmazására annak érdekében van szükség, hogy a bűncselekmény a továbbiakban ne fejthessen ki káros hatásokat a társadalom, illetőleg a veszélyeztetett egyének irányában.

Akárcsak az elközbzás és a vagyonekbzás esetén, a társadalom védelmét előtérbe helyezve a törvény rendelkezik arról, hogy az elektronikus hírközlő hálózaton közzétett adatoknak a hozzáférhetetlenné tételét akkor is el kell rendelni, ha az elkövető gyermekkor vagy kóros elmeállapot miatt, illetőleg törvényben meghatározott büntethetőséget megszüntető ok miatt nem büntethető, illetve ha az elkövetőt megrovásban részesítették. Ezekben az esetekben az elektronikus adatoknak a végleges hozzáférhetetlenné tételét önálló intézkedésként kell alkalmazni.

A törvény ezen intézkedés bevezetésével uniós kötelezettségnek is eleget tesz. A 2011/93/EU irányelv 25. cikkének (1) bekezdése alapján a tagállamoknak meg kell tenniük a szükséges intézkedéseket a gyermekpornográfiát tartalmazó vagy azt terjesztő, a területükön üzemeltetett weboldalak azonnali eltávolításának biztosítására, valamint törekedniük kell a területükön kívül üzemeltetett hasonló weboldalak eltávolítására. Az intézkedés tipikusan alkalmazható a gyermekpornográfia bűncselekményével kapcsolatban, de szóba jöhet más bűncselekmények esetében is (például rágalmozás, terrorcselekmény stb.).

A kényszergyógykezelés

78. § (1) Személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetőjének kényszergyógykezelését kell elrendelni, ha elmeműködésének kóros állapota miatt nem büntethető, és tartani kell attól, hogy hasonló cselekményt fog elkövetni, feltéve, hogy büntethetősége esetén egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést kellene kiszabni.

(2) A kényszergyógykezelést meg kell szüntetni, ha szükségessége már nem áll fenn.

ÍH 2015. 50. Időbeli hatály a kényszergyógykezelés alkalmazásakor

10. A kényszergyógykezelés a beszámíthatatlan állapotban elkövetett büntetendő cselekményhez fűzött jogkövetkezmény, amely egyrészt a társadalom védelmét, másrészt a kóros elmeállapotú elkövető gyógyítását szolgálja.

A Csemegi-kódex kizárta a cselekmény beszámíthatóságát annak, akinek elmebetegsége meg volt zavarva, és emiatt akarátának szabad elhatározási képességével nem bírt (76. §). A kódex harmadik novellája, az 1948. évi XLVIII. törvény rendelkezett az elmebeteg bűnözők biztonsági őrizetéről. A törvény szerint azt a személyt, aki tizennyolcadik életévének betöltése után büntetett vagy vétséget követett el, ha a bűncselekmény beszámítását elmebetegsége kizárja, biztonsági őrizetbe kell helyezni. A törvény lehetővé tette a biztonsági őrizet vétség miatti, első ízben való mellőzését, ha az elkövető elmeállapota nem teszi valószínűvé újabb büntetett vagy vétség elkövetését. A biztonsági őrizet célja a biztonsági őrizetbe helyezett személy ártalmatlanná tétele, gyógyítása, illetőleg újabb büntetett vagy vétség elkövetésének veszélyével járó elmeállapotának (közveszélyes állapot) megszüntetése volt (1-2. §). Az 1950. évi II. törvény hasonló szabályozást tartott fenn, midőn biztonsági őrizetként arról rendelkezett, hogy azt, aki tizennyolcadik életévének betöltése után büntetett követ el, ha elmebetegsége okából nem büntethető, viszont elmeállapotánál fogva alaposan feltehető, hogy újabb büntetett követ el (közveszélyes állapot), biztonsági őrizetbe kell helyezni [49. § (1) bekezdés]. Az 1961. évi V. törvény már kényszergyógykezelésként írta elő azt, hogy azzal szemben, aki elmebeteg állapotban, gyengeelműségben vagy tudatzavarban elkövetett cselekménye miatt nem büntethető, a bíróság kényszergyógykezelést rendel el, ha attól kell tartani, hogy olyan cselekményt követ el, amely egyébként megvalósítja valamely büntetett törvényi tényállását [61. § (1) bekezdés.]. Az 1971. évi 28. tvr. lehetővé tette, hogy az olyan cselekmény esetében, amely egyébként valamely vétség tényállását valószínűsítette meg, a bíróság mellőzze a kényszergyógykezelés elrendelését, ha az - a cselekmény elkövetőjének személyi körülményeire vagy a cselekmény súlyára és jellegére figyelemmel - a társadalom védelme szempontjából szükségtelen (13. §).

Az intézkedés alkalmazási körét meghatározott cselekményi körre először az 1978. évi IV. törvény szűkítette le, és az új törvény azzal azonos tartalmú szabályozást vett át.

A kényszergyógykezelés jogintézményét legutóbb a 2009. évi LXXX. törvény 25. §-a módosította úgy, hogy a tartamát határozottá tette. Ennek indoka az volt, hogy a büntetőjog-tudomány régóta kifogásolta azt, hogy a kényszergyógykezelés határozatlan tartamú jogkövetkezmény, mivel az akkor hatályos Btk. nem rendelkezett annak felső határáról. Ez a szabályozás az indoklás szerint sértette a jogkövetkezmények meghatározására irányadó nulla poena sine lege elvét, amely megköveteli a büntetőjogi jogkövetkezmények pontos és egyértelmű meghatározását. Erre tekintettel a törvény felső határt állapított meg a kényszergyógykezelés tartamára: a törvény értelmében a kényszergyógykezelés legfeljebb azon büntetendő cselekmény büntetési tételének felső határáig tarthat, amely az elrendelésének az alapjául szolgált, illetve életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegetett büntetendő cselekmény esetén, maximum húsz évig. Ezt követően, ha a kényszergyógykezelés fenntartását a kezelt egészségi állapota - az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényben meghatározott feltételek fennállása miatt - továbbra is szükségessé teszi, akkor a kényszergyógykezelést pszichiátriai intézetben kell elhelyezni. A módosító törvény rögzítette azt is, hogy a kényszergyógykezelés csak addig tarthat, amíg annak szükségessége fennáll. Emellett a törvény a maximális tartam meghatározására tekintettel azt is kimondta, hogy akkor is meg kell szüntetni a már szükségtelen kényszergyógykezelést, ha a felső határra vonatkozó tartam még nem telt el.

A 2009. évi LXXX. törvény által bevezetett módosításokkal kapcsolatban felmerült jogalkalmazói tapasztalatok mérlegelése eredményeként a törvény visszaállítja a korábbi szabályozást. Ennek indoka, hogy alkotmányossági problémát jelentett, hogy a 2010. május 1-je óta elrendelt intézkedések határozott tartamúak (sor kerülhet a megszüntetésükre és megszűnésükre is), míg a korábban elrendelt kényszergyógykezelések továbbra is határozatlan jellegűek, és csak megszüntetésükre kerülhet sor. A kényszergyógykezelés megváltozott szabályai számos jogalkalmazási nehézséget is okoztak (párhuzamos telés, ideiglenes kényszergyógykezelés beszámítása stb.). Mindezeket mérlegelve a törvény tehát a kényszergyógykezelést ismét határozatlan tartamú intézkedésként szabályozza, amely akkor szűnik meg, ha a bírói felülvizsgálat értelmében annak szükségessége már nem áll fenn. Ezzel a Legfelsőbb Bíróság 1/2011. büntető jogegységi határozata - amely az intézkedés átmeneti határozott idejűvé tételével kapcsolatos értelmezési kérdéseivel foglalkozott - nagyrészt okafogyottá vált. A jogegységi határozat rendelkező részéből azonban továbbra is fenntartható az a rendelkezés, amely szerint ha ideiglenes kényszergyógykezelést rendeltek el, akkor a kényszergyógykezelés tartamának kezdőnapja az ideiglenes kényszergyógykezelés elrendelésének a napja (IV. pont).

A kényszergyógykezelés elrendelésének négy feltétele van:

az elkövetett cselekmény személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó jellege;

az elkövető büntethetősége kóros elmeállapota miatt kizárt;

megalapozottan attól kell tartani, hogy az elkövető hasonló cselekményt fog elkövetni;

az elkövető büntethetősége esetén a bíróság egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést szabna ki.

Ezek a feltételek megegyeznek a korábbi Btk. rendelkezéseivel.

A személy elleni erőszakos cselekmények fogalmát a törvény értelmező rendelkezései (459. § 26. pont) határozzák meg, eszerint ide tartozik:

a népiirtás [142. § (1) bekezdés], az emberiség elleni bűncselekmény [143. § (1) bekezdés], az apartheid [144. § (1)-(3) bekezdés];

a hadikövet elleni erőszak (148. §), a védett személyek elleni erőszak [149. § (1)-(2) és (4) bekezdés], az egyéb háborús bűntett (158. §);

az emberölés [160. § (1)-(3) és (5) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (3)-(6) és (8) bekezdés];

az emberrablás [190. § (1)-(4) bekezdés], az emberkereskedelem [192. § (1)-(6) bekezdés], a kényszermunka (193. §), a személyi szabadság megsértése (194. §), a kényszerítés (195. §);

a szexuális kényszerítés (196. §), a szexuális erőszak [197. § (1)-(4) bekezdés];

a lelkiismeret és vallásszabadság megsértése (215. §), a közösség tagja elleni erőszak [216. § (2)-(3) bekezdés], az egyesülési, a gyülekezési szabadság, valamint a választási gyűlésen való részvétel jogának megsértése (217. §);

az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása [254. § (1) bekezdés], a lázadás [256. § (1)-(2) bekezdés];

a bántalmazás hivatalos eljárásban [301. § (1)-(2) bekezdés], a bántalmazás közfeladatot ellátó személy eljárásában [302. § (1)-(2) bekezdés], a kényszervallatás [303. § (1)-(2) bekezdés], a jogellenes fogva tartás (304. §);

a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)-(3) és (5) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (311. §), a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak (312. §), a nemzetközileg védett személy elleni erőszak [313. § (1) bekezdés];

a terrorcselekmény [314. § (1)-(2) bekezdés], a jármű hatalomba kerítése [320. § (1)-(2) bekezdés];

a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés], a zsarolás (367. §), az önbíráskodás [368. § (1)-(2) bekezdés];

a zendülés minősített esetei [442. § (2)-(6) bekezdés] és az előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak [445. §].

Fontos hangsúlyozni, hogy ebbe a körbe csak szándékos cselekmények tartozhatnak, így a gondatlan vétségek, akár a gondatlan emberölés [160. § (4) bekezdés] nem vonható ebbe a körbe (BH 1987/423.).

A közveszélyt okozó cselekmények azok, amelyek tényállási elemei között szerepel a közveszélyt előidéző magatartás megvalósítása. Ebben a körben a terrorcselekményhez fűzött értelmező rendelkezés nyújt segítséget [314. § (4) bekezdés].

A kóros elmeállapot a beszámítási képességet kizáró vagy korlátozó, belső eredetű körülmény (pszichés állapot). Amennyiben az elkövetőnek kóros elmeállapota miatt kizárt a beszámítási képessége, bűncselekményt nem valósít meg, ennek következtében büntetést sem lehet vele szemben kiszabni. Intézkedésként azonban el kell rendelni kényszergyógykezelését (illetve helye lehet vele szemben elközbzás, vagyonekzbzás és az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele elrendelésének). A büntethetőséget korlátozó kóros elmeállapot fennállása esetén ellenben, azaz ha a kóros elmeállapot nem zárja ki, csupán korlátozza az elkövetőnek a beszámítási képességét, a bűncselekmény fogalmilag megvalósul. A bűncselekmény általában büntetést von maga után, azonban a beszámítási képesség korlátozottságára tekintettel a törvény lehetővé teszi az elkövető büntetésének korlátlan enyhítését. Ebben az esetben nem alkalmazható a kényszergyógykezelés. Ügyszintén nincs lehetőség a kényszergyógykezelés elrendelésére, ha az elkövető beszámítási képessége a cselekmény elkövetésekor kizárt volt ugyan, de a jogerős határozat meghozataláig meggyógyult (BH 2001. 352.). Abban az esetben pedig, amikor a terhelt a cselekmény elbírálásának idején vált elmebeteggé, szintén kizárt a kényszergyógykezelés elrendelése, ilyenkor a büntetőeljárást fel kell függeszteni (BH 1992. 747.).

Az intézkedés elrendelésének prognosztikus feltétele, hogy megalapozottan kelljen tartani attól, hogy az elkövető hasonló cselekményt fog elkövetni. Ennek megítélése során körültekintően kell eljárni, a konfliktusos jellegű, konkrét szituációhoz tartozó cselekmények esetén rendszerint nem állapítható meg ez a feltétel, ha az nem az elkövető kóros elmeműködéséből következik.

Azt a feltételt, hogy az elkövető büntethetősége esetén a bíróság egyévi szabadságvesztésnél súlyosabb büntetést szabna ki, alapvetően objektív alapon lehet megítélni. A büntetést a törvény szerint az abban meghatározott keretek között, céljának szem előtt tartásával úgy kell kiszabni, hogy az igazodjon a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez [80. § (1) bekezdés]. Mivel az elkövető beszámítási képessége ebben az esetben hiányzik, a bűnösség fokához igazodni nem lehet, támpontul a többi kritérium mérlegelése szolgálhat.

Ha a büntetőeljárásban felmerül a terhelt kóros elmeállapotának a kérdése vagy lehetősége, a hatóságnak szakértőt kell igénybe vennie ennek tisztázása érdekében [Be. 99. § (2) bekezdés b) pont]. Ebben az esetben, garanciális szempontok miatt két szakértőnek kell véleményt nyilvánítani az elmeállapot kérdésében [Be. 101. § (2) bekezdés]. Amennyiben megalapozottan lehet következtetni arra, hogy a terhelt kényszergyógykezelését kell elrendelni, a bíróság elrendelheti a kóros elmeállapotú személy ideiglenes kényszergyógykezelését. Erre az eljárási kényszerintézkedésre az előzetes letartóztatás szabályait kell alkalmazni (Be. 140-145. §). Ha erre sor kerül, akkor a kényszergyógykezelés tartamának kezdőnapja az ideiglenes kényszergyógykezelés elrendelésének a napja (1/2011. BJE, IV. pont).

A kényszergyógykezelés felülvizsgálatának szabályairól a büntetőeljárás törvény rendelkezik. Eszerint a bíróság a kényszergyógykezelés megkezdésétől számított hat hónap eltelte előtt a kényszergyógykezelés szükségességét hivatalból felülvizsgálja. Ha a kényszergyógykezelést nem szünteti meg, a felülvizsgálatot hathónaponként megismétli. Ha a kényszergyógykezelésre kötelezett személy a vele szemben hozott ítélet jogerőre emelkedése előtt ideiglenes kényszergyógykezelés hatálya alatt állt, a határidőt a kényszerintézkedés megkezdésének napjától kell számítani. A felülvizsgálat előtt elmeorvos-szakértői véleményt kell beszerezni. Az eljárásban a kényszergyógykezelést végrehajtó intézet orvosa az elmeorvos-szakértői vélemény kialakításában egyik szakértőként közreműködhet. A kényszergyógykezelés felülvizsgálatának helye van az ügyésznek, a kényszergyógykezelés alatt állónak, házastársának, élettársának, törvényes képviselőjének vagy a védőnek az indítványára, továbbá a kényszergyógykezelést végrehajtó intézet vezetőjének előterjesztésére is (Be. 566. §).

Bár az új törvény nem utal már rá, de a kényszergyógykezelést a továbbiakban is az erre kijelölt zárt intézetben, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben kell végrehajtani.

A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések

11. A jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedésekről külön törvény, a 2001. évi CIV. törvény rendelkezik. A törvény alkalmazásában jogi személy minden szervezet és annak önálló képviseleti joggal rendelkező szervezeti egysége, amelyet jogszabály jogi személyként ismer el, valamint az a szervezet, amely a polgári jogi viszonyok önálló jogalanya lehet, és a tagoktól elkülönülő vagyonnal rendelkezik, ideértve a gazdasági társaságokról szóló törvény szerinti előtársaságokat is [1. § (1) bekezdés]. Fontos azonban megemlíteni, hogy jogi személy a magyar büntetőjog szabályai szerint büntetőjogi felelősséggel nem rendelkezhet, bűncselekményt nem követhet el, bűncselekmény elkövetője sem tettesként, sem részesként nem lehet. Büntetőjogi intézkedés ennek ellenére alkalmazható vele szemben, ez azonban járulékos jellegű.

Jogi személlyel szemben intézkedést csak meghatározott természetes személy meghatározott bűncselekménye esetén lehet alkalmazni, ha vele szemben a bíróság büntetést szab ki, megrovást vagy próbára bocsátást alkalmaz. Azaz, jogi személlyel szemben intézkedés csak a Btk.-ban meghatározott szándékos bűncselekmény elkövetése esetén alkalmazható, mégpedig akkor, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését célozta vagy eredményezte, és a bűncselekményt a jogi személy

vezető tisztségviselője vagy a képviseletre feljogosított tagja, alkalmazottja, illetőleg tisztségviselője, cégvezetője, valamint felügyelő bizottságának tagja, illetőleg ezek megbízottja a jogi személy tevékenységi körében követte el; vagy tagja vagy alkalmazottja a jogi személy tevékenységi körében követte el, és a vezető tisztségviselő, a cégvezető, illetőleg a felügyelő bizottság irányítási vagy ellenőrzési kötelezettségének teljesítése a bűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna.

Ezek az esetek kivül a jogi személlyel szemben intézkedés alkalmazható akkor is, ha a bűncselekmény elkövetése a jogi személy javára előny szerzését eredményezte, és a jogi személy vezető tisztségviselője vagy a képviseletre feljogosított tagja, alkalmazottja, illetőleg tisztségviselője, cégvezetője, valamint felügyelő bizottságának tagja a bűncselekmény elkövetéséről tudott [2. § (1)-(2) bekezdés].

Mindezen feltételek teljesülése esetén a jogi személlyel szemben alkalmazható intézkedések:

a jogi személy megszüntetése,

a jogi személy tevékenységének korlátozása és

pénzbírság.

A jogi személy megszüntetése kizárólag önállóan, a jogi személy tevékenységének korlátozása és a pénzbírság pedig önállóan és egymás mellett is alkalmazhatók.

A jogi személy megszüntetésének a törvény a kötelező és a mérlegelésen alapuló változatát ismeri.

A bíróság a jogi személyt megszünteti, ha jogszerű gazdasági tevékenységet nem folytat, és

a jogi személyt bűncselekmény elkövetésének leplezése céljából hozták létre, vagy

a jogi személy tényleges tevékenysége bűncselekmény elkövetésének leplezését szolgálja.

A bíróság a jogi személyt megszüntetheti az előzőekben említett esetekben akkor is, ha jogszerű gazdasági tevékenységet folytat.

Kivételt jelent ez alól, ha a jogi személy megszüntetésével állami vagy önkormányzati feladat ellátása veszélybe kerülne, vagy a jogi személy:

országos közüzemi szolgáltató,

nemzetgazdasági szempontból stratégiai jelentőségűnek minősül,

hónvédelmi vagy más különleges feladatot valósít meg, illetve célt szolgál. (4. §)

A bíróság a jogi személy tevékenységét egy évtől három évig terjedő időre korlátozhatja, ez alatt a jogi személy nem végezhet nyilvános felhívás alapján betétgyűjtést;
nem vehet részt közbeszerzési eljárásban;
nem köthető vele koncessziós szerződés;
nem minősíthető közhasznú szervezetté;
nem részesülhet központi vagy helyi önkormányzati költségvetés, elkülönített állami pénzalapok, külföldi állam, az Európai Községek vagy más nemzetközi szervezet által céljellelleggel nyújtott támogatásban;
nem folytathat egyéb olyan tevékenységet, amelynek gyakorlásától a bíróság eltiltotta.
A korlátozás kiterjedhet valamennyi felsorolt tevékenység vagy egyes tevékenységek gyakorlására. A tartamot években kell megállapítani [5. § (1)-(2) bekezdés].
A jogi személlyel szemben kiszabható pénzbírság legnagyobb mértéke a bűncselekménnyel elért vagy elérni kívánt vagyoni előny értékének a háromszorosa, de legalább ötszázezer forint. A vagyoni előny értékét a bíróság becsléssel állapíthatja meg, ha az elért vagy elérni kívánt vagyoni előny értéke nem vagy csak aránytalanul nagy ráfordítással állapítható meg. Ha a bűncselekménnyel elért vagy elérni kívánt előny nem vagyoni jellegű, a bíróság a jogi személy vagyoni helyzetére tekintettel állapítja meg a pénzbírságot, amelynek legkisebb mértéke ötszázezer forint. A pénzbírságot - meg nem fizetése esetén - a bírósági végrehajtás szabályai szerint kell behajtani (6. §).
Ezek az intézkedések abban az esetben is alkalmazhatók, ha az elkövető a halála vagy kóros elmeállapota miatt nem büntethető, illetve ha vele szemben a büntetőeljárást a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett elmebetegsége miatt felfüggesztették.
A fiatalkorúval szemben alkalmazható javítóintézeti nevelés
12. A fiatalkorúval szemben alkalmazható javítóintézeti nevelés részletes szabályait a fiatalkorúakra vonatkozó speciális rendelkezések között tárgyaljuk.

Bírósági gyakorlat

1/2011. BJE, 55/2007. BKv., 54/2007. BKv.

BH 2004. 351., BH 1993. 272., BH 1992. 290., BH 1989. 300., BH 1989. 260., BH 1984. 341., BH 2012. 113., BH 2011. 330., BH 2011. 88., BH 2009. 197., BH 2007. 324., BH 2007. 33., BH 2003. 12., BH 1997. 159., BH 1996. 570., BH 1994. 2., BH 1992. 366., BH 1991. 382., BH 1990. 287., BH 1987. 381., BH 1985. 337., BH 1981. 172., BH 2011. 301., BH 2001. 520., BH 1985. 339., BH 1984. 184., BH 1982. 401., BH 1980. 318., BH 1980. 45., EBH 2009. 1937., BH 2001. 352., BH 1993. 724., BH 1992. 747., BH 1987. 423.

1624/B/1991. AB határozat, 11/1992. (III. 5.) AB határozat, 1/2008. BJE, 2/2008. BJE, BKv. 69., BKv. 78., BKv. 95., BH 1990. 245., BH 1992. 511., BH 1993. 208., BH 1993. 275., BH 2009. 133., BH 2010. 173., EBH 2011. 2306.

IX. FEJEZET

A BÜNTETÉS KISZABÁSA

A büntetés célja

79. § A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.

1. Az új Btk. a korábbi Btk.-val egyezően határozza meg a büntetés célját mint annak megelőzését, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. A büntetés célja így a társadalom védelme, amelynek egyik oldala az egyéni, a másik az általános bűnmegelőzés. Szemléletváltozást tükröz a korábbi Btk.-hoz képest azonban abban, hogy a büntetés célja a büntetéskiszabási fejezet elejére került, és nem a büntetéstan fejezetbe, ezzel is kifejezve azt, hogy önmagában a büntetés nem cél, hanem a cél megvalósításának az eszköze. A Btk. a Különös Rész törvényi tényállásainál a kiszabható büntetésre a büntetendő szóval utal, ami a lehetséges hátrány elszenvetését jelenti. Éppen ezért a korábbi Btk.-tól eltérően nem is deklarálja azt, hogy a büntetés a bűncselekmény elkövetése miatt a törvényben meghatározott joghátrány.

A Btk. 79. §-ában megfogalmazott megelőzésnek mint célnak a büntetés kiszabása csupán az egyik eszköze. Szűkebb értelemben a büntetéssel való fenyegetés, a bűnüldözés, az igazságszolgáltatás hatékony működése, a büntetés-végrehajtás eszközrendszere is ide sorolható, de tágabb értelemben a társadalom megfelelő működése, az oktatás, a nevelés, a szociális intézményrendszer, megfelelő közvilágítás stb. is szolgál bűnmegelőzési célokat.

Az egyéni és a társadalmi megelőzés egymással összefügg, hiszen az egyénnel szemben kiszabott büntetésnek és egyéb joghátrányoknak is van generál prevenció hatásuk, de a hatékony társadalmi megelőzés kihat az egyénre is. A Btk. 79. §-ában meghatározott egyéni megelőzés nem kizárólag nevelés útján valósítható meg, hanem olyan arányos büntetés kiszabása révén is, ami az anyagi jogszabályoknak és a társadalom túlnyomó többsége igazságérzetének is megfelel.

Az egyéni megelőzés azt jelenti, hogy a büntetésnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy az elkövetőt újabb bűncselekmény elkövetésétől visszatartsa. Az egyéni megelőzés elméletileg akkor éri el valódi célját, ha a büntetés az elkövető személyiségének lényegét úgy változtatja meg, hogy törvénytisztelő állampolgárrá válik. Megvalósul az egyéni visszatartás azzal is, ha az elkövető a büntetéstől való félelme miatt nem követ el újabb bűncselekményt.

A tettarányos büntetés kiszabásával a büntetés céljai között meg kell említeni a megtorlást és az elrettentést is, mert a büntetésnek szükségszerűen van megtorló jellege is, de a Btk. egyértelművé teszi, hogy a legfontosabb szerep a megelőzésé. Törekedni kell arra, hogy a büntetés a célját úgy érje el, hogy közben a megtorló hatás a lehető legkisebb mértékben legyen érezhető az elkövetőn kívül. Az állam büntetőhatalma arra szolgál, hogy az egyén biztonságát védje. Egyrészt azért, hogy a támadást vagy sértést megtorolva a sértőt saját állásfoglalása megváltoztatására indítsa, másrészt azért, hogy a büntetéssel fenyegetés másokat a hasonló sértésektől visszatartsa, végül azért is, hogy azokat a helyzeteket, amelyekben valaki élete és emberi méltósága fenyegethető megszüntesse, minimumra csökkentse.

A büntetésnek azt a célt is szolgálnia kell, hogy másokat is visszatartsa a bűnelkövetéstől. A büntetéssel a társadalom tagjait meghatározott irányba lehet befolyásolni. A befolyásolás eredményessége, az alkalmazott intézkedésnek vagy büntetésnek a társadalomban kifejtett hatása az elkövetett cselekményhez és az amiatt alkalmazott szankcióhoz viszonyuló személyek egyéni felfogásától is függ. A büntetés akkor szolgálja megfelelően az általános megelőzést, ha a társadalom tagjaiban a pozitív értékrend megszilárdulásához járul hozzá, de ennek hiányában megvalósulhat a társadalom tagjainak a hasonló mértékű büntetéstől való félelmével is.

A büntetési célok érvényesítése elsődlegesen a bíróságok feladata. Erre utal a Büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 12. § (1) bekezdése, mely szerint a büntető igazságszolgáltatás a bíróság feladata. Büntetést a bíróság a bűnösséget megállapító ítéletben szabhat ki [Be. 330. § (2) bekezdés a) pont]. Megjegyzendő azonban, hogy a Btk.-nak a büntetés kiszabásáról szóló IX. Fejezete nemcsak a szorosan vett büntetésekre (Btk. VII. fejezet), hanem az intézkedésekre (VIII. Fejezet) is tartalmaz szabályokat. Intézkedésként megrovást az ügyész is alkalmazhat feladatai ellátása során [Be. 190. § (1) bekezdés j) pont], amikor ugyancsak szem előtt kell tartania a büntetés általános céljait, de végső soron a vádemelés elhalasztásáról szóló döntés meghozatalakor is figyelemmel kell lennie ugyanezen szempontokra is [Be. 222. § (1) bekezdés].

A büntetés kiszabásának elvei

80. § (1) A büntetést az e törvényben meghatározott keretek között, céljának szem előtt tartásával úgy kell kiszabni, hogy az igazodjon a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez.

(2) Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke irányadó. A középérték a büntetési tétel alsó és felső határa összegének fele.

(3) Ha e törvény a büntetés kiszabása esetén a Különös Részben meghatározott büntetési tételek emelését írja elő, a (2) bekezdésben meghatározott számítást a felemelt büntetési tételekre tekintettel kell elvégezni.

(4) Ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, a büntetés mértékét a végrehajtás felfüggesztése, illetve a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a figyelmen kívül hagyásával állapítja meg.

ÍH 2014. 128. Folytatólagosan elkövetett bűncselekmény - a tisztességes eljárás

2. A Btk. 79. §-ában meghatározott célok elérése érdekében a törvény a 80. §-ban bünteteskiszabási elveket határoz meg. A jogalkotó és a jogalkalmazó közötti feladatmegosztás jelenik meg a relatíve határozott és határozatlan szankciórendszerben. A relatíve határozott szankciórendszerben a törvényalkotó meghatározza a vonatkozó büntetőjogi szankció nemét, valamint mértékének alsó és felső határát, és ezen tételkereten belül a jogalkalmazó feladata lesz - az eset körülményeihez, az elkövető személyiségéhez igazodó - konkrét jogkövetkezmény kiszabása. A relatíve határozatlan rendszerben a jogalkotó az alkalmazandó szankciót, és mértékének vagy az alsó, vagy a felső határát határozza meg. (A magyar jog relatíve határozatlan szankciókat az intézkedések körében ismer, ilyen például a kényszergyógykezelés.) A hatályos Btk. büntetőjogi jogkövetkezményeinek rendszere a relatíve határozott modellnek felel meg, amelyben a törvényi keretek megteremtik az elbírálás során az egyéniesítés lehetőségét. (23/2014.(VII.15.) AB határozat)

A bíróság a törvényes kereteken belül az egyéniesítés elvét alapul véve szabja ki a tettarányos büntetést, illetve alkalmazza az intézkedést. Kizárólag a bíróság jogosult annak mérlegelésére, hogy a törvényi büntetési tétel keretei között milyen büntetés áll arányban a bűncselekmény súlyával, milyen büntetés felel meg a bünteteskiszabási elveknek. A bünteteskiszabás során a büntetőjog általános elveire és az Alaptörvényből fakadó alkotmányos követelményekre is figyelemmel kell lenni. A büntetéssel történő jogkorlátozásnak meg kell felelnie az arányosságnak, a szükségszerűségnek és az ultima ratio elveinek. A szankció arányossága azt is jelenti, hogy az eltérő bűncselekménytípusokhoz eltérő szankciókat rendel a törvény, amelyek egymással arányaikban összehasonlíthatók. A hasonló tett elkövetőit hasonló büntetéssel kell sújtani az elkövetett tettehez és a bűnösség mértékéhez is viszonyítva, de az arányosság vizsgálata a sérelem, a kár, a bűnösség foka, a bűncselekmények súlya egybevetését is feltételezi. Az arányos büntetés elve azért is egyedül lehetséges alkotmányos jogállami büntetés, mert egyedül ez fér össze a jogegyenlőség eszméjével.

Az arányosság jelenti a tettarányosságot, és több elkövető esetén az ítélet belső arányossága sem hagyható figyelmen kívül, de a büntetésnek az elkövető személyiségéhez is igazodnia kell. Az egyéniesítés azonban nem sértheti a bírói gyakorlat egységének elvét, amely a jogbiztonság és a törvény előtti egyenlőség szempontjából alapvető. Ennek megfelelően a hasonló súlyú bűncselekményekre, illetve hasonló személyi körülményekkel jellemzett elkövetőkkel szemben nem szabad lényegesen eltérő szankciókat alkalmazni.

A Btk. 33. § (4) bekezdése szerint, ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, szabadságvesztés helyett elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás, illetve e büntetések közül több is kiszabható. A büntetéskiszabás elveinek helyes alkalmazása mellett a bíróságnak a szabadságelvonással nem járó büntetést kell választania, ha a büntetés céljának eléréséhez ez is elégséges.

A büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az ultima ratio, társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek.

A büntetéskiszabás elvei azokat az általános szempontokat jelölik ki, amelyeket a bíróságnak figyelembe kell vennie akkor, amikor megállapítja a bűncselekmény jogkövetkezményeként alkalmazott büntetés nemét és mértékét. Amint arra az Alkotmánybíróság a 13/2002. (III. 20.) AB határozatban is rámutatott: a Btk. büntetési rendszerében a szankció meghatározásának joga megoszlik a jogalkotó és a jogalkalmazó között.

A bíróság számára a kiindulópontot a törvény különös részében meghatározott büntetési tételkeret adja meg, amit a Btk. Általános Részében foglalt szabályok esetenként kötelező erővel megemelnek, illetve a bíró mérlegelésére bízva lehetőséget adnak annak alsó határa átlépésére. A Btk. 81. §-ának (3) bekezdése szerint a legalább kettő, határozott ideig tartó szabadságvesztéssel büntetendő, bűnhalmazatban lévő bűncselekménynél a büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel felével emelkedik. A törvény erejénél fogva kötelezően emelkedik a bűncselekmény büntetési tétele a Btk. 89. §-ának (1) bekezdése alapján a különös és többszörös visszaesőkkel szembeni eljárásban, amikor eltérő szabályok hiányában az újabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a felével emelkedik. Kötelezően alkalmazandó kerettárgú szabályt tartalmaz a Btk. 90. §-ának (2) bekezdése erőszakos többszörös visszaesőkkel szembeni eljárásban azzal, hogy a súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa emelkedik a kétszeresére. A szándékos bűncselekmény bünszervezetben történő elkövetésekor a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik a Btk. 91. § (1) bekezdése alapján. Az alsó határ átlépésére a Btk. 82. § ad lehetőséget a büntetés enyhítésének szabályai alkalmazásával.

A büntetéssel szembeni követelményként a jogtudományban kezdetektől fogva ismert az az álláspont, hogy annak gazdaságosnak is kell lenni, ami azt jelenti, hogy legyen a büntetés olyan, hogy végrehajtása ne okozzon az államnak, a társadalomnak nagyobb bajt, mint maga a büntetendő cselekmény okozott, vagyis arányban álljon a büntetés által okozott érdeksérelemmel vagy veszélyeztetéssel, s ne ejtsen esetleg nagyobb sebet a társadalmon, mint aminő volt maga a büntetendő cselekmény. Az Alaptörvény 28. cikke szerint a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és közjónak megfelelő, erkölcsi, gazdaságos célt szolgálnak. A Btk. a büntetéskiszabásra nézve az erkölcsi, gazdasági kereteket is kijelöli a bíróságok számára az Alaptörvénnyel összhangban, így általában nem mérlegelési szempont az, hogy a várható büntetés végrehajtása milyen terheket ró a társadalomra, mert annak határait a jogalkotó megjelöli. Nem lehet azonban kizárni, hogy végső soron az Alaptörvény ezen szempontjait is beépítse a bíróság ítéletének indoklásába.

A Btk. a büntetéskiszabási elvek között a korábbi Btk.-val egyezően fő igazodási szempontként kiemeli az elkövető bűnösségének fokát, az elkövető társadalomra veszélyességét és az egyéb enyhítő és súlyosító körülményeket, valamint a töretlen bírói gyakorlatnak megfelelően a bűncselekmény konkrét tárgyi súlyát is nevesíti.

2.1. A bűncselekmény tárgyi súlya

A jogalkotó a büntetési tételkeretek meghatározásakor értékeli az általa meghatározott bűncselekmény társadalmi kockázatát, hátrányos következményeit, és dönt arról, hogy az egyes bűncselekményeknek milyen tárgyi súlyt tulajdonít. A Btk. 80. § (1) bekezdésében a bűncselekmény tárgyi súlya alatt nem a bűncselekménynek a jogalkotó által már értékelt, és a törvényben meghatározott absztrakt tárgyi súlyát, hanem az elkövetett bűncselekmény konkrét súlyosságát érti. A bűncselekmény tárgyi súlya lényegében megfelel a cselekmény társadalomra veszélyessége fokának. A cselekmény társadalomra veszélyessége, azaz súlya objektív kategória, az elkövető tudata, szándéka itt figyelmen kívül hagyandó. Az elkövető tudati állapota a bűnösséggel összefüggő körülmény, és annak kapcsán értékelhető. A bűncselekmény tárgyi súlyát (hasonlóan a bűncselekmény rendbeliségéhez) olyan körülmény is befolyásolhatja, amelyről az elkövetőnek a cselekmény véghezviteléhez nem volt tudomása, vagy az utóbb következett be, ezért a bűncselekménynek a törvényi tényálláson kívül eső következménye akkor is értékelésre kerülhet a büntetés kiszabásánál, ha arra az elkövető tudata nem terjedt ki.

A jogtárgysértés nyilvánvalóan súlyosabb megítélés alá esik, mint a jogtárgy-veszélyeztetés. A jogtárgysértésen és a jogtárgy-veszélyeztetésen belül is számtalan fokozat eredményezi a cselekmény társadalomra veszélyességének különbözőségét. Kisebb a cselekmény tárgyi súlya, ha például a vagyon elleni bűncselekmény esetében az elkövetőtől függetlenül megtérül a kár, de nagyobb, ha a cselekménynek további súlyos következményei vannak, még akkor is, ha ezzel kapcsolatosan az elkövetőt bűnösség nem terheli, például a szexuális erőszak sértettje öngyilkos lesz.

A cselekmény társadalomra veszélyességét érintik az olyan körülmények is, mint az elkövetés módja, helye, ideje, eszköze, de e körben értékelhetők a sértettel összefüggő egyes körülmények is, ha például a csalás sértettje fiatal, serdületlen, éretlen gyermek- vagy idősebb korú.

A személyi szabadság megsértése bünteténél a szabadságkorlátozás időtartama a cselekmény konkrét tárgyi súlyaként a büntetés kiszabása szempontjából értékelhető (BH 1998. 258.).

A bűncselekmény tárgyi súlyát annak következményei nagymértékben meghatározzák, így testi sértés esetén a sérülés jellege, a gyógytartam is nagyban különbözhet. A büntetés kiszabása során kell értékelni, hogy például testi sértésnél a maradandó fogyatékoság egy kisebb, szinte észre sem vehető mozgásbeszűkülés a kéz valamelyik ujjánál, vagy esetleg a sértett mozgássérült lesz, és segédeszközök nélkül még járásra sem lesz képes élete során. Az átlagost lényegesen meghaladó sérelem vagy veszély általában súlyosító, míg az átlagosnál lényegesen kisebb sérelem enyhítő körülmény.

Ha a minősítés függ az értékhatórtól, enyhítő körülmény, ha a kár, az érték vagy a vagyoni hátrány az alsó határ, súlyosító, ha a felső határ közelében van, a törvényhozó egy büntetési tételkereten belül fenyegeti az ötmillió forintot éppen meghaladó értékre elkövetett bűncselekményt, illetve azt is, aki ténylegesen ötvenmillió forintba követte el [Btk. 459. § (6) bekezdés c) pontja]. A tételkereten belüli eltérést a büntetéskiszabás körében lehet értékelni.

Az elkövető terhére értékelendő, ha a cselekmény alapesetnek minősül ugyan, de közel áll valamely minősített esethez, például az emberölés a különös kegyetlenséghez.

A Btk. rendszerében a védett jogtárgyak közé az ember mellé bekerült az állat is, így a cselekmények tárgyi súlyával összefüggésben ügyelni kell arra, hogy ez ne zavarja meg a büntetés kiszabás értékrendjét kifejezni hivatott arányokat.

2.2. Az elkövető bűnössége mint büntetéskiszabási szempont

Az alkalmazandó büntetésnek igazodnia kell az elkövető bűnösségének a fokához is. A bűnösség az elkövető és a társadalomra veszélyes cselekmények közötti felróható, pszichés viszonyként értelmezhető. A bűnösség a bűncselekmény fogalmának az összetevője, de a büntetés mértékét is megalapozó ismérv. Ebből az következik, hogy az elkövető büntetőjogi felelőssége és büntetése is csak akkor állapítható meg, ha a Btk. által büntetni rendelt, társadalomra veszélyes cselekményt az elkövető bűnösen, azaz szándékosan, vagy ha a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti, gondatlanságból követte el.

A bűnösség foka körében kell értékelni a szándékos és a gondatlanság megvalósult formáját, a hanyag és a tudatos gondatlanságot, illetve az egyenes és az eshetőleges szándékot. A hanyag gondatlanság és az eshetőleges szándék mindig kisebb fokú bűnösségre ad következtetési alapot. A szándék vagy a gondatlanság kisebb vagy nagyobb fokára tárgyi körülményekből lehet következtetni. A bűnösség fokával függ össze a bűncselekmény indítéka és célja, az elkövetés eszköze, módszere is, amit a büntetés mértékénél ugyancsak figyelembe kell venni. A bűnösség foka rendszerint csekélyebb a cselekmény alkalmosszerűsége, menthető indítéka esetén. A szándék nagyobb intenzitására lehet következtetni a bűncselekménynek a kitartó, az elkövetéshez következetesen ragaszkodó véghezviteléből. A tudatos gondatlanságnak az átlagost lényegesen meghaladó foka, ha nagymértékű volt az elkövető könnyelműsége, amikor bízott az eredmény elmaradásában, az elkövetői bűnösség nagyobb fokára utal. A hanyagság megvalósulásakor súlyosító körülmény lehet az, ha a súlyos következmény lehetősége a feltétlenül elvárható figyelem mellett is észlelhető lett volna.

2.3. Az elkövető társadalomra veszélyessége

Az elkövető társadalomra veszélyességét ugyancsak figyelembe kell venni a büntetés kiszabása körében, ahol már az elkövetők személyiségének is jelentőséget kell tulajdonítani abból kiindulva, hogy minden egyes büntetettben megnyilvánul valami az elkövető személyéből is. Az elkövető társadalomra veszélyességéből lehet következtetni arra, hogy milyen mértékű büntetés kiszabása lesz alkalmas a büntetés céljainak a megvalósulásához, milyen büntetés tudja kedvezően befolyásolni a bűncselekmény elkövetése utáni magatartását.

Az elkövető társadalomra veszélyességére elsősorban magából a bűncselekményből, annak jellegéből lehet következtetni. Az elkövetés módja a cselekmény tárgyi súlyát is meghatározhatja, de jellemezheti az elkövető személyiségét is. Ilyenkor valójában nem ugyanannak a körülménynek a kétszeres értékeléséről van szó. Az elkövető társadalomra veszélyességét ugyanis végső soron az elkövető személyében rejlő körülmények határozzák meg, legfeljebb ezekre a körülményekre lehet magából a tettből is következtetni. Az elkövető személyi társadalomra veszélyességére lehet következtetni az elkövetőnek a bünelkövetés előtti és utáni viselkedéséből is, és e körben értékelhetők a bűnismétlés különböző fokozatai. A személyiség vizsgálata körében értékeli a bíróság az elkövető előéletét és az elkövetés utáni magatartását is. A jogalkalmazó az elkövető személyiségének a megítélésénél a személyi körülményeit, ennek részeként az életvitelét is vizsgálja. Az elkövető személyi körülményei kedvezőek például akkor, ha büntetlen előéletű, korábban becsületes életmódot folytatott. Az elkövető társadalomra veszélyességének a fokára lehet következtetni a bűnismétlésből, a megbánás jeleit mutató magatartásából.

A Btk. a büntetés kiszabási elvei között a bűnösséget és az elkövető személyi társadalomra veszélyességét külön említi. A konkrét cselekményhez fűződő felróható pszichés viszonyt ugyanis nem az elkövető társadalomra veszélyessége keretében kell értékelni, hanem a bűnösség fokaként. A bűnösség az elkövető személyiségének egy rész megnyilvánulása, a büntetés ezzel szemben az egész személyiséget éri, ezért a büntetés várható hatása szempontjából az elkövető személyi társadalomra veszélyességét is figyelembe kell venni a bűnösen elkövetett bűncselekmény által meghatározott keretek között.

Az elkövető társadalomra veszélyességével a jogalkotó az elkövető személyi társadalomra veszélyességére utal, de ennek során a többi büntetés kiszabási elvvel összhangban kell a büntetést meghatározni. Hiába lehet kimagasló az elkövető személyében rejlő társadalomra veszélyessége, ha az általa elkövetett bűncselekmény kisebb tárgyi súlyú. A büntetést az összes általános büntetéskiszabási elv összhangjával együtt kell meghatározni, a Btk. 80. §-ában felsorolt körülmények között rangsor már nem állítható fel. A bűnösségi körülményeket egymással egybevetve, összefüggésükben kell értékelni. Nem a számuk, hanem az adott esetben meglevő hatásuk a döntő a büntetés meghatározásánál, amit megfelelően egyéniesítve kell kiszabni. Az sem felel meg a büntetés céljának és a tettarányosság követelményének, ha a cselekmény jelentős tárgyi súlya mellett az alanyi oldalon jelentkező viszonylag csekély súlyú enyhítő körülményeket túlértékeli a bíróság (BH 1999. I., 1982. 174.).

Az elkövető társadalomra veszélyességével a jogalkotó az elkövető személyi társadalomra veszélyességére utal, de ennek során a többi büntetés kiszabási elvvel összhangban kell a büntetést meghatározni. Hiába lehet kimagasló az elkövető személyében rejlő társadalomra veszélyessége, ha az általa elkövetett bűncselekmény kisebb tárgyi súlyú. A büntetést az összes általános büntetéskiszabási elv összhangjával együtt kell meghatározni, a Btk. 80. §-ában felsorolt körülmények között rangsor már nem állítható fel. A bűnösségi körülményeket egymással egybevetve, összefüggésükben kell értékelni. Nem a számuk, hanem az adott esetben meglevő hatásuk a döntő a büntetés meghatározásánál, amit megfelelően egyéniesítve kell kiszabni. Az sem felel meg a büntetés céljának és a tettarányosság követelményének, ha a cselekmény jelentős tárgyi súlya mellett az alanyi oldalon jelentkező viszonylag csekély súlyú enyhítő körülményeket túlértékeli a bíróság (BH 1999.I., 1982.174.).

Ha az elkövető az ellene folyamatban levő büntetőeljárás hatálya alatt, erről tudva követi el a bűncselekményt, ebből a tényből az előző eljárás eredményétől függetlenül a személyének fokozott veszélyességére lehet következtetni, a büntetőeljárás hatálya alatt történt bűnelkövetés súlyosító körülmény. Súlyosító körülmény az is, ha az elkövető más ügyben alkalmazott felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt, a feltételes szabadság ideje alatt vagy a kegyelem véglegessé válása előtt követte el a bűncselekményt, mivel abból a tényből, hogy a többlethátránnyal való fenyegetettség sem tartotta vissza a bűnelkövetéstől, a személynek nagyobb veszélyességére lehet következtetni. Ez nem jelent kétszeres értékelést, mivel a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának esetleges elrendelése, a feltételes szabadság megszüntetése, a kegyelem hatályvesztése nem a bűncselekmény mikénti elkövetéséhez, hanem az ítéletben kiszabott büntetéshez fűződő jogkövetkezmény (BKv. 56.).

2.4. Az egyéb súlyosító és enyhítő körülmények

A büntetésnek igazodnia kell az egyéb súlyosító és enyhítő körülményekhez is. A bűncselekmény tárgyi súlya, a bűnösség foka és az elkövető személyisége olyan tényezők, amelyek maguk is súlyosítják vagy enyhítik a büntetést. Az ítélkezési gyakorlat azonban számos egyéb súlyosító és enyhítő körülményt dolgozott ki, amelyek felsorolása a törvényben szerteágazóságuk miatt lehetetlen. A büntetés kiszabása során figyelembe vehető tényezőkről a BKv. 56. számú vélemény ad iránymutatást a jogalkalmazó számára azzal, hogy ezeket az enyhítő és súlyosító körülményeket maradéktalanul felsorolni nem lehet, azok konkrét jelentősége, súlya az egyes bűncselekményeknél változik is. A helyes eljárás a bíróról az, ha az enyhítő és súlyosító tényezőket először számba veszi, súlyuknak megfelelően gondosan értékeli, majd ehhez mérten szabja ki a büntetést, és nem a büntetés meghatározása után gyűjti össze az egyéb súlyosító és enyhítő körülményeket. A Btk. 80. § (1) bekezdése a bíróságok számára azt a kötelezettséget jelenti, hogy a büntetéskiszabás során figyelembe jövő valamennyi alanyi és tárgyi tényt felderítsék, és a jogkövetkezmények alkalmazásakor értékeljék. A BKv. 56. számú véleményben a Legfelsőbb Bíróság rámutatott arra, hogy a büntetéskiszabási tényezőket nem lehet egyszer s mindenkorra meghatározni, de a törvény előtti egyenlőség alapelveinek az egységes ítélkezés felel meg, és ebbe az is beletartozik, hogy a büntetést befolyásoló körülmények értékelése ne mutasson feltűnő és indokolatlan eltéréseket. A büntetést befolyásoló körülményeket tehát nem elvont általánosságban, nem mechanikusan, hanem a konkrét ügy tényeire vonatkoztatva kell értékelni és a határozatban megindokolni. Valamely, általában súlyosítónak vagy enyhítőnek tartott tényezőt akkor lehet a konkrét ügyben is ilyenként értékelni, ha az indok, amely miatt annak súlyosító vagy enyhítő hatása van, az adott ügyben is megállapítható. Ugyanazon tény más cselekmény vagy más elkövető vonatkozásában közömbös vagy ellenkező hatású is lehet. Egy adott körülmény lehet súlyosító és enyhítő tényező is a megvalósult bűncselekménytől függően. A családos állapot, a kiskorú gyermekekről való gondoskodás általában enyhítő körülmény, de ha a családja sérelmére követi el a bűncselekményt, figyelmen kívül marad, esetleg még súlyosító körülmény is lehet. Megjegyzendő az is, hogy a kiskorú gyermekekről való gondoskodás fokozottabban feltételezi a bűncselekmények elkövetésétől való tartózkodást.

A kétszeres értékelés tilalma a büntetést befolyásoló körülmények értékelésénél is érvényes. A törvényhozó által tényállási elemként szabályozott, avagy a súlyosabb vagy enyhébb minősítést megalapozó körülményt nem lehet külön enyhítőként vagy súlyosítóként is értékelni, de olyan esetben, amikor a konkrét körülmény súlya a minősítéshez szükséges mértéket jelentősen meghaladja, nincs akadálya azt - a súlyosabb vagy a privilegiált minősítés mellett - súlyosító vagy enyhítő körülményként is értékelni.

Az egyes bűncselekményeknél súlyosabban vagy enyhébben minősülő esetként szabályozott körülmény az ilyen minősített esetet nem tartalmazó más bűncselekmények elbírálásánál súlyosító vagy enyhítő lehet.

A BKv. 56. számú döntésében a Legfelsőbb Bíróság külön veszi számba a büntetést befolyásoló alanyi és tárgyi tényezőket. A büntetést befolyásoló alanyi tényezők például az elkövető előélete, életkora, életvitele, van-e munkahelye, vagy munkakerülő, csavargó életmódot folytat, műveltsége, iskolázottsága, köz javára végzett tevékenysége, alkoholos befolyásoltsága, az irányító vezető szerep, a más általi befolyásoltság, a bűncselekmény menthető vagy különösen elítélendő indítók, egészségi állapota.

A fiatalkor nem enyhítő körülmény, ilyennek értékelhető azonban, ha az elkövető a büntethetőség határát jelentő életkort nem sokkal haladta meg, vagy fiatal felnőtt volt, amikor a bűncselekményt elkövette. A fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott szankciók meghatározása során a Btk. 106. §-ban rögzített, a Btk. 79. §-ában megjelölt általános büntetéskiszabási célokhoz képest speciális követelményt kell szem előtt tartani. A fiatalkorúakkal szemben alkalmazott joghátrány elsődleges célja a speciális prevenció, ehhez képest annak megválasztásánál - a tett tárgyi súlyának megítélésén túl - meghatározó jelentőségű az alkalmazott szankciónak a fiatalkorú elkövetőre gyakorolt hatása. A fiatalkorúval szemben alkalmazott végrehajtandó szabadságvesztés kiszabása mellett a súlyosabb megítélésű bűncselekményekre figyelemmel a tettarányosság követelménye lehet, hogy kevésbé sérülne, ám a fiatalkorúakkal szemben érvényesülő speciális büntetéskiszabási követelménnyel ellentétesen az elkövető személyiségének fejlődését hátrányosan befolyásoló helyzet is előállhat, ami a Btk. szabályaival ellentétes.

Az elkövető önfeljelentése enyhítő körülmény. Különös a nyomatéma, ha ennek folytán vált lehetővé a bűncselekmény felderítése, vagy azt jelentős mértékben elősegítette. Enyhítő hatása az is, ha az elkövető közreműködött a bűncselekmény felderítésében, és ennek szerepe volt a felderítés eredményességében. A bűnösségre is kiterjedő beismerő vallomás nyomatékos enyhítő körülmény, és a részbeni beismerés is az lehet. Nagyobb a nyomatéma, ha az feltáró jellegű; ilyen esetben a cselekmény egészére kiterjedő beismerésnek a bűnösség részbeni tagadása mellett is enyhítő hatása van (BH 1993. 480., BH 1992. 291.). Az őszinte beismerő vallomás ösztönzésére a Be. több külön eljárásban a büntetéskiszabásban is megnyilvánuló kedvezményt nyújt az elkövető számára. A beismerő vallomás megszerzésére törekvés a hatóságok oldaláról mára sokat veszített súlyából, de az elkövető oldaláról fokozottan értékelni kell. Tettenérés esetén csak a bűnösség elismerésének és a megbánásnak van jelentősége.

A BKv. 56. számú vélemény a büntetést befolyásoló (enyhítő és súlyosító) tárgyi körülmények körében kiemeli a cselekmény kísérleti szakban maradását, az elkövetés módját, az elkövetés eszközének jellemzőit, veszélyességét, a közbiztonság veszélyeztetését, a köznyugalom tartós vagy súlyos megzavarását, a nagyobb nyilvánosság előtti elkövetést, az okozati összefüggés közvetett vagy közvetlen voltát, a közreható okok szerepét, a sértett egyes személyi jellemzőit (beteg, idős, oltalomra szoruló stb.), a sértett esetleges kihívó magatartását, megbocsátását, a folytatatlanságot, az alkalmasszerű elkövetést, az időmúlást, a bűncselekmény elszaporodottságát.

A bűnsegédnek általában kisebb a szerepe a bűncselekményben, mint a tettesnek, ezért a bűnsegédi minőség általában enyhítő körülmény, de előfordulhat, hogy a bűnsegéd bűnössége meghaladja a tettesét, például költségvetési csalásnál a fiktív adólevonáshoz a számlagárosként közreműködő, nagyszámú tettes elkövetését lehetővé tevő személy esetében. Ehhez hasonlóan a tevékenység súlya és jellege folytán még a tettesi cselekményhez képest is súlyosabb büntetés kiszabását eredményező büntetőjogi felelősségre vonás alkalmazása indokolt, ha a felbujtó a képzettsége és vezető, irányító szerepe alapján veszi rá a tetteseket a sértett bántalmazására, amely végül annak a halálát eredményezi (BH 1994. 296.).

A tevékeny megbánás közvetítői eljárás keretében büntethetőséget megszüntető ok [Btk. 29. § (1) bekezdés], illetve a büntetés korlátlan enyhítését megalapozó körülmény lehet [Btk. 29. § (2) bekezdés]. Ha a közvetítői eljárás feltételei nem valósultak meg, akkor is enyhítő körülmény, ha az elkövető a sértettnek elégtételt szolgáltatott, rendezte vele a közöttük keletkezett konfliktust, ennek során valamilyen szolgáltatást teljesített vagy igényt kielégített.

Igen nyomatékos enyhítő körülményt jelent költségvetési csalás miatt folyamatban lévő büntetőeljárásban az adóhatóság részéről megnyugtatóan igazolt vagyoni hátrány - ugyan részbeni, ám - jelentős összegű megtérítése is. E tekintetben nem maradhat figyelmen kívül a releváns jogszabályokban megjelenő államérdek, mely a költségvetési csalás esetében bizonyos kógens feltételek fennállása esetén a büntetés korlátlan enyhítését engedi meg (Btk. 396. § (8) bekezdés). Ez pedig csakis akként értelmezhető, hogy a jogalkotó kiemelt figyelmet fordítva pozitívan értékeli az állami adóbevételek - akár utólagos - biztosítását. A terheltek esetében ezek a törvényi feltételek ugyan tényszerűen nem voltak adottak, ám nem vitásan erőn felüli kártérítésük, - melynek folytatása személyi szabadságuk elvonása esetén tovább nem lenne várható - igen nyomatékos enyhítő körülményt jelent. A terheltek által eszközölt adóhiány megtérítésének ténye vezette végül az ítéletábrát a szabadságvesztések jelentős enyhítéséhez. (Debreceeni Ítéletábra Bf.II.558/2014/47. szám)

2.5. A középértékes büntetéskiszabás

A Btk. 80. § (2) bekezdése a korábbi Btk.-val megegyezően a büntetéskiszabási tevékenység kiinduló szempontjaként írja elő az adott tételkeret középértékéhez történő viszonyítást. A középértékű büntetéskiszabás kérdése a Csemegi-kódexre és annak miniszteri indoklására is visszavezethető, mely szerint amennyiben sem a súlyosbító, sem az enyhítő körülmények nem forognak fenn, vagy ezek egymást kölcsönösen kiegyensúlyozzák, a maximum és a minimum közti középszám képezendi a büntetés tartamát megállapítandó időt. A Kúria 1885-ből származó XLIX. számú teljes ülési döntvénye is ezt erősítette meg, bár a bíróságok büntetéskiszabási gyakorlata általában a középértéket sem érte el. A jogalkotó akkor, ha a direkt mennyiségi alapú szigorítást akarja elkerülni, választhat olyan megoldást, amely a bírói gyakorlatot, a jogalkalmazói szemléletet kívánja orientálni, terelni, és ehhez ad szempontokat. Ennek megvalósulása a középértékes büntetéskiszabás, amelyet eredetileg az 1998. évi LXXXVII. törvény vezetett be.

Megjegyzendő, hogy a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásának mintegy ideális kiindulópont szerinti elvárhatósági követelménye már az 1999 előtti közzétett bírósági határozatokban is jól nyomon követhetően működött a bírói gyakorlatban (BH 1978. 420., BH 1980. 157., BH 1989. 48., BH 1996. 350.).

A rendelkezés a bírói gyakorlat egységességét igyekszik biztosítani. A középértékes szabály vizsgálata kapcsán az Alkotmánybíróság megállapította, hogy sem a bírói mérlegelés jogának értékét nem kérdőjelezi meg, sem az alkotmányosan elismerhető büntetési célokból nem következnek, hogy a büntetés kiszabása körében törvény ne írhatna elő orientáló jellegű vagy éppen kötelezően alkalmazandó szabályokat. [...] Nincs tehát az Alkotmányból levezethető korlátja annak, hogy a bírói mérlegeléshez a jogalkotó törvényi szabályozás útján az alkotmányos büntetőjogi elvekkel összhangban álló szempontokat határozzon meg, akár a büntetés kiszabási gyakorlat egységesítése, akár annak szigorítása vagy enyhítése érdekében. Súlyom László alkotmánybíró úgy fogalmazott, hogy önkényesnek minősülhet a büntetéskiszabás, ha túlságos teret enged a bíró szubjektív döntésének.

A középérték meghatározása a korábbi Btk.-nál egyszerűbb szabállyal történik. A középérték a büntetési tétel alsó és felső határa összegének a fele. A kettőtől nyolc évig terjedő rablás büntettének (Btk. 365. §) középértéke kiszámolása úgy történik, hogy a kettő év alsó határhoz hozzáadjuk a nyolc év felső határt, ami összesen tíz év, és ezt osztjuk kettővel, és az eredmény öt év. A középértékre történő utalás nem jelenti a tételkeret adta lehetőségek szűkítését, nem teszi a büntetési rendszert abszolúte határozottá, és nem hoz létre bünteteskiszabási kényszerhelyzetet sem. Semmi nem zárja ki azt, hogy a bíróság az egyes körülményeket a saját belátása szerint vesse össze, értékelje. Szabadságvesztés kiszabására végső esetben kerülhet sor. A Btk. 80. § (2) bekezdése nem korlátozza a bíróságot abban, hogy a törvényi büntetési tétel keretei között meggyőződése szerint értékelje a büntetés kiszabása szempontjából jelentős körülmények súlyát, de felhívja a figyelmet arra, hogy a bírói gyakorlat egysége érdekében a büntetési tétel középértékét tekintse irányadónak, azaz a kiszabandó büntetést ahhoz viszonyítsa.

A büntetési tételkeret középértékét irányadónak tekintő szabály nem érinti azt, hogy a bíróságnak a törvényben írt kereteken belül, az egyéniesítés követelményét alapul véve kell kiszabnia a tettarányos büntetést. Amennyiben a bíróság a határozott ideig tartó szabadságvesztést nem a középérték körüli tartományban szabja ki, hanem attól lényegesen eltér, számot kell adnia arról, hogy ezt milyen szempontokra tekintettel tette (BH 2001. 354.).

A törvényben tükröződik a jogalkotónak az az elvárása is, hogy a bíróság adjon kimerítő indokolást a tételkeret adta lehetőség kihasználásáról. Az ítélet indoklásában a kiszabott büntetést mindig indokolni kell [Be. 258. § (3) bekezdés e) pont], de külön a középértéktől eltérő büntetés kiszabását akkor kell kimerítően megindokolni, ha az eltérés jelentős. A bíróság ugyanis jogosult annak mérlegelésére, hogy a törvényi büntetési tétel keretei között milyen büntetés áll arányban a bűncselekmény tárgyi súlyával, az egyéb enyhítő és súlyosító tényezőkkel [13/2002. (III. 20.) AB határozat].

2.6. A Btk. 80. § (3) bekezdése a korábbi Btk.-val egyezően a büntetés kiszabása körében rendelkezik arról, hogy ha a Btk. Különös Részben meghatározott büntetési tételek emelését írja elő, akkor a középértékre meghatározott számítást a felemelt büntetési tételekre tekintettel kell elvégezni.

Fiatalkorúak esetén a büntetési tétel középértékét a fiatalkorúakra vonatkozó szabályok alapulvételével kell kiszámítani [Btk. 109. § (2)-(3) bekezdés].

A Btk. 80. § (4) bekezdése a bünteteskiszabás elveinek olyan kiegészítését tartalmazza, amely a bírósági jogalkalmazásban korábban is meglévő szempont volt. E szerint, ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, akkor annak mértéke meghatározásánál a végrehajtás felfüggesztésének és a feltételes szabadságra bocsátásnak a lehetőségét figyelmen kívül kell hagynia.

A halmazati büntetés

81. § (1) Bűnhalmazat esetén egy büntetést kell kiszabni.

(2) A halmazati büntetést a bűnhalmazatban lévő bűncselekményekre megállapított büntetési nemek, illetve büntetési tételek közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni.

(3) Ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettő határozott ideig tartó szabadságvesztéssel büntetendő, a büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel felével emelkedik, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát.

(4) Ha ennek feltételei az adott bűncselekmény vonatkozásában fennállnak, a bűnhalmazatban lévő bűncselekmény büntetési tételét a különös, a többszörös és az erőszakos többszörös visszaesőkre, továbbá a bünszervezetben történő elkövetésre vonatkozó rendelkezések alapján, a (2) és (3) bekezdés alkalmazását megelőzően kell megállapítani.

(5) A mellékbüntetés halmazati büntetés esetében sem haladhatja meg a törvényben meghatározott legmagasabb mértéket, illetve tartamot.

3.1. Bűnhalmazat az, ha az elkövető egy vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg, és azokat egy eljárásban bírálják el [Btk. 6. § (1) bekezdés], ilyenkor a bíróság halmazati büntetést szab ki. A Btk. alapvetően megtartotta a halmazati büntetésre vonatkozó korábbi rendelkezéseket. A halmazati büntetés a bűnhalmazatban lévő cselekmények számától függetlenül formailag és tartalmilag is egységes büntetés, egyszeri elítélést jelent. Bár a Btk. 81. § (1) bekezdése a halmazati szabályokkal összefüggésben büntetés kiszabásáról rendelkezik, nincs kizárva az, hogy a bíróság intézkedést alkalmazzon, ha erre a törvény általános részében meghatározott egyéb feltételek megállapíthatóak. Nincs akadálya így például két rendbeli hamis magánokirat felhasználása vétsége (Btk. 345. §) miatt intézkedésként próbára bocsátás alkalmazásának.

A halmazati büntetés kiszabása során nincsen dogmatikai jelentősége annak, hogy az elkövető egyetlen cselekményével valósítja-e meg több bűncselekmény törvényi tényállását (alaki halmazat), vagy egymással anyagi halmazatban, azaz térben és időben is elkülönülő cselekményeket valósított-e meg. Az alaki halmazatban álló bűncselekmények több külön büntetőeljárásban történő elbírálásának eljárásjogi akadálya van. A halmazati büntetés egységes, ami azt is jelenti, hogy egyszeri elítélést jelent, így egy időpont számít a büntetett előélethez fűződő mentesítés, a visszaesés, különös visszaesés, (erőszakos) többszörös visszaesés megállapítása szempontjából is. Ha az egymással anyagi halmazatban álló bűncselekményeket külön büntetőeljárásokban bírálták el, és a bíróságok (végrehajtandó) határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetést szabtak ki, akkor az összbüntetési eljárás (Btk. 93. §) teremtheti meg annak a lehetőségét, hogy az elkövetőt utólag olyan helyzetbe hozza, mintha egy eljárás keretében került volna sor halmazati büntetés kiszabására. Ennek feltétele, hogy az elkövető valamennyi bűncselekményt a legkorábbi elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően kövesse el [Btk. 93. § (1) bekezdés].

3.2. A Btk. 81. § (2) és (3) bekezdése a bűnhalmazat elbírálására irányadó büntetési keretet állapítja meg. A halmazati büntetés kiszabására az úgynevezett abszorpció elve az egyik szabály, ami azt jelenti, hogy a halmazati büntetést a bűnhalmazatban lévő bűncselekményekre megállapított büntetési nemek, illetve büntetési tételek közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni. A törvény azon különös részi tényállásának a szankciója súlyosabb, amelyiknek a büntetési tételkeretének felső határa magasabb, illetve több tényállás összetételekor nyilvánvalóan súlyosabb büntetés a szabadságvesztés, mint az elzárás. Ha a tíz évtől húsz évig vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető minősített emberölés a lopás bármely fordulatával találkozunk, akkor az irányadó büntetés is a minősített emberölésre irányadó büntetési tétel lesz.

Az aszperáció elve lehetővé teszi a (2) bekezdés szerint irányadó büntetési tételkeret felső határának az áttörését abban az esetben, ha az nem elegendő a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények megfelelő elbírálására. A halmazati büntetésnek a (3) bekezdésben rögzített szabálya a büntetés felső határa ható kerettágító rendelkezés. A Btk. a korábbi Btk. szabályaival egyezően úgy rendelkezik, hogy a legsúlyosabb büntetési tétel felső határa a felével emelkedik abban az esetben, ha a törvény a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettőre kizárólag határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetést rendel. A Btk. megtartja a korábbi Btk. emelkedik fordulatát, és ezzel egyértelművé teszi, hogy a büntetési tételkeretet a jogalkotó határozta meg, annak emelése nem a jogalkalmazó feladata.

A megemelt felső határ nem érheti el az egyes bűncselekményekre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartamát, amiből az következik, hogy annál legalább egy nappal enyhébbnek kell lennie. Két bűncselekménynél a súlyosabb cselekmény büntetési tételének felső határa akkor emelkedhet a felével, ha ez kevesebb, mint a másik bűncselekmény büntetési tételének a felső határa. Ellenkező esetben a legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa csak az enyhébben büntetendő cselekmény felső határának egy nappal kisebb mértékével emelkedik. Ha a Btk. 365. § (1) bekezdésében meghatározott két rablás büntette találkozik, akkor mindkét cselekmény két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Ilyenkor a kiszabható maximális büntetés tizenkettő év lehet, mert a nyolc éves felső határ a felével emelkedik. (Két azonos büntetési tételnél nyilvánvaló, hogy nem súlyosabb egyik sem, így a rablás büntetése irányadó felső értéket kell a felével megemelni.) A két bűncselekmény büntetési tételének felső határa tizenhat év lenne, ami súlyosabb, mint a (3) bekezdés első fordulata szerint meghatározott tizenkettő év, így a kisebb érték lesz az adott esetben a felső büntetési tételkeret.

Abban az esetben azonban, ha az alapeseti rablás büntette egy három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekménnyel találkozunk, a súlyosabb rablás büntetése a felső határa felével történő emelése ugyancsak tizenkét évet eredményezne. A két bűncselekményre megállapított büntetési tételek felső határának együttes tartama nyolc plusz három év, vagyis tizenegy év, ami a tizenkét évnél alacsonyabb. A halmazati büntetés az együttes tartamot, a tizenegy évet nem érheti el, azt tehát csökkenteni kell, mégpedig a szóba jöhető legkisebb tartammal, ami egy nap. Ebben az esetben a kiszabható szabadságvesztés maximuma tizenegy év mínusz egy nap lesz. Megjegyzendő azonban az, hogy években és napokban nem jellemző a halmazati büntetés kiszabása.

A halmazati büntetés nem haladhatja meg a határozott ideig tartó szabadságvesztésnek a Btk. 36. §-ában meghatározott generális maximumát, a huszonöt évet sem.

A bűnhalmazatnak a büntetési tételkeret felső határát emelő hatása van, ezért súlyosító körülményként a kétszeres értékelés tilalma miatt nem értékelhető (BKv. 56.). Ha kettőnél több olyan cselekmény alkot halmazatot, amit a törvény határozott tartamú szabadságvesztéssel fenyegetett, a kettőt meghaladóan elkövetett bűncselekményt súlyosító körülményként kell értékelni attól függetlenül, hogy az aszperáció szabályai szerint felemelt büntetési tétel keretét igénybe veszi-e a bíróság a büntetés kiszabás során, vagy a legsúlyosabb bűncselekményre előírt büntetési tétel figyelembevételével szabja ki a halmazati büntetést. Ha a bűnhalmazatban álló bűncselekmények egyikére a Btk. korlátlan enyhítést enged, akkor a halmazati büntetés kiszabása során a korlátlan enyhítés szabályait nem lehet alkalmazni, de az irányadó büntetési tétel keretein belül ezt enyhítő körülményként lehet értékelni. Nincs akadálya a korlátlan enyhítésnek, ha a halmazatban álló bűncselekmények bármelyikénél lehetőség van az enyhébb büntetés kiszabására (BH 1997. 377.).

A próbára bocsátás tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt a próbára bocsátást meg kell szüntetni, és a megszüntetett próbára bocsátásos ügyet, valamint az újabb bűncselekmény miatt indult büntetőügyeket egyesíteni kell, és bűnösség kimondása esetén halmazati büntetés kiszabásának van helye.

3.3. A Btk. 81. § (4) bekezdése egyértelművé teszi a különös, a többszörös és az erőszakos többszörös visszaesőkre, a bünszervezetben történő elkövetésre és a halmazati büntetés kiszabására vonatkozó rendelkezések alkalmazásának sorrendjét. A Btk. 81. §-ának alkalmazása nem eredményezheti, hogy a különös, a többszörös, az erőszakos többszörös visszaesőkre és a bünszervezetben történő elkövetésre vonatkozó rendelkezések a halmazatban lévő olyan bűncselekményre is kihatással legyenek, amelyek tekintetében a szigorúbb büntetőjogi értékelés e feltételei nem állnak fenn. A különös, a többszörös, az erőszakos többszörös visszaesőkre és a bünszervezetben történő elkövetésre vonatkozó rendelkezések - ha ezek feltételei az adott bűncselekmény vonatkozásában fennállnak - a bűnhalmazat szabályainak alkalmazását megelőzik. Bűnhalmazat esetén ezért először azt kell értékelni, ha a halmazatban lévő bűncselekményt különös, többszörös, erőszakos többszörös visszaesőként, vagy bünszervezetben követték el, és a halmazati büntetést csak ezen értékelés elvégzése után, az így már felemelt büntetési tételeket alapul véve kell kiszabni. I jelent, hogy amennyiben a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a halmazatban lévő bűncselekmények közül a törvény szerint valamelyikre életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható, az elkövetőre életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.

A halmazati büntetésre vonatkozó súlyosabb rendelkezések értelemszerűen csak akkor érvényesülhetnek, ha valamennyi bűncselekmény elbírálására egy bírósági eljárásban kerül sor. (5/2013.(XII.11.) BK vélemény)

3.4. A Btk. 81. § (5) bekezdése szerint a mellékbüntetés halmozati büntetés esetén sem haladhatja meg a törvényben meghatározott legmagasabb mértéket, illetve tartamot. A Btk. 33. § (2) bekezdése szerint mellékbüntetés a közügyektől eltiltás, aminek a leghosszabb tartama tíz év. A Btk. 81. § (5) bekezdése erre külön nem utal, de a szabadságvesztésen kívüli többi büntetés (elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától eltiltás, kiutasítás) kiszabásakor sem haladhatja meg a halmozati büntetés a törvényben meghatározott legmagasabb mértéket, illetve tartamot. Halmozati büntetés esetén ugyanis egy büntetést kell kiszabni, és csak szabadságvesztés büntetési nemre lehetséges a büntetési tételkeretek emelése a 81. § (1)-(3) bekezdés alapján.

A büntetés enyhítése

82. § (1) A büntetési tételnél enyhébb büntetés szabható ki, ha annak legkisebb mértéke a büntetés kiszabásának elveire figyelemmel túl szigorú lenne.

(2) Az (1) bekezdés alapján, ha a büntetési tétel alsó határa

a) tízévi szabadságvesztés, ehelyett legkevesebb ötévi,

b) ötévi szabadságvesztés, ehelyett legkevesebb kétévi,

c) kétévi szabadságvesztés, ehelyett legkevesebb egyévi,

d) egyévi szabadságvesztés, ehelyett rövidebb tartamú szabadságvesztést lehet kiszabni.

(3) A (2) bekezdés d) pontja esetében szabadságvesztés helyett elzárás, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, illetve e büntetések egymás mellett is kiszabhatóak.

(4) Kísérlet vagy bűnsegély esetében, ha a (2) bekezdés alapján kiszabható büntetés is túl szigorú lenne, a büntetést a (2) bekezdés soron következő pontja alapján lehet kiszabni.

(5) Ha e törvény korlátlan enyhítést enged, bármely büntetési nem legkisebb mértéke is kiszabható.

4.1. A Btk. szankciórendszere relatíve határozott, ami azt jelenti, hogy a bíróság a büntetést a törvény által meghatározott büntetési tétel keretei között szabja ki. A Btk. indoklása is utal arra, hogy a gyakorlatban előfordulhatnak olyan esetek, amikor a törvény adta büntetési keretek között nincs lehetőség igazságos értékelésre. Az igazságra történő utalás egybecseng a Büntetőeljárásról szóló törvény 12. § (1) bekezdésével, mely szerint a bíróság feladata az igazságszolgáltatás. A jogalkotó itt figyelemmel van arra is, hogy a bíró meggyőződése szerint a konkrét bűncselekmény tárgyi súlya, az elkövető társadalomra veszélyessége, a bűnösség foka, illetve a figyelembe vehető egyéb enyhítő és súlyosító tényezők mellett a büntetés célja csak a törvényi büntetési tétel alsó határánál enyhébb büntetéssel érhető el. Ez indokolja bizonyos esetekben, hogy a bíróság a büntetést úgy enyhítse, hogy a büntetési tétel alsó határát, a speciális minimumot is átlépje.

A büntetés enyhítése vagy korlátozott, vagy korlátlan lehet. Korlátozott enyhítésre az erőszakos többszörös visszaesők kivételével bármely ügyben lehetőség van, ha a bíróság arra a következtetésre jut, hogy a büntetés legkisebb mértéke is túl szigorú.

A korlátozott egyfokú enyhítés szabályait a Btk. 82. § (2) és (3) bekezdése tartalmazza. A büntetési tétel alsó határából kiindulva határozható meg a kiszabható büntetés legkisebb mértéke. A Btk. a büntetés enyhítését kivételes intézménynek tekinti, alkalmazási feltétele az, hogy a kiszabható büntetési tétel minimuma a büntetés kiszabásának elveire figyelemmel túl szigorú legyen. A Btk. a korábbi Btk.-val megegyezően abból az elvből indul ki, hogy a büntetés enyhítése mindig a tételkeret alsó értékének az áttörését jelenti. A Btk. 82. § (3) bekezdése a korábbi Btk. szabályozásánál jelentősebb enyhítést is lehetővé tesz, így az időbeli hatály kérdésének eldöntésénél az enyhébb büntetőtörvény meghatározásakor ezen szabályt is értékelni kell.

A Btk. 89. § (2) bekezdés szerint a különös és többszörös visszaesőkre csak különös méltánylást érdemlő esetben alkalmazható a Btk. 82. § (1) bekezdése. Az erőszakos többszörös visszaesők tekintetében pedig a korlátozott enyhítés lehetőségét a Btk. kizárja [Btk. 90. § (3) bekezdés a) pont].

A törvény helyes értelme szerint a korlátozott enyhítés szabályai csak szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén alkalmazhatóak. Az elzárással fenyegetett bűncselekményeknél alkalmazásának indoka nem merülhet fel, arra a Btk. 33. § (5) bekezdése tartalmaz szabályokat. Szükséges megemlíteni azt is, hogy a Btk. 33. § (4) bekezdésének alkalmazásával az enyhítő szakasz szabályai nélkül alkalmazható a terhelttel szemben kedvezőbb joghátrány akkor, ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb.

4.2. A Btk. 10. § (2) bekezdése szerint a kísérlet esetén a befejezett bűncselekmény büntetési tételét kell alkalmazni, illetve a Btk. 14. § (3) bekezdése szerint a részesekre a tettesekre megállapított büntetés az irányadó. A büntetékiszabási elvek egyes elemeinek vizsgálata alapján azonban az állapítható meg, hogy a kísérleti szakban megrekedő bűncselekmények általában csekélyebb tárgyi súlyúak, mint a befejezett bűncselekmények, és a bűnsegéd tevőlegessége is rendszerint enyhébb megítélés alá esik, mint a tettesé, illetve a felbujtóé. Ezen szabályokat oldja fel a Btk. 82. § (4) bekezdése azzal, hogy a korábbi Btk.-val megegyezően lehetőséget ad az úgynevezett kétszeres leszállásra. Ha a Btk. 82. § (2) bekezdés szerint enyhített büntetés is túl szigorúnak bizonyulna, kísérlet, illetőleg bűnsegély esetén a (2) bekezdés soron következő pontjában meghatározott minimum értékig enyhíthető a büntetés.

A bűncselekmények be nem fejezésének, a kísérletnek a büntetés kiszabás során történő pozitív értékelése emellett ösztönzőleg hathat a bűncselekmények elmaradására. Kísérletnél és bűnsegélynél a kétszeres leszállást bármilyen nyomatékos enyhítő körülmény megalapozhatja annak érdekében, hogy a büntetéskiszabás elvei érvényesüljenek, nem feltétel, hogy az enyhítő körülmények magával a kísérlettel vagy a bűnsegédi elkövetői alakzattal legyenek kapcsolatosak. A törvény helyes értelmezéséből az következik, hogy csak egy soron következő pontot lehet figyelembe venni akkor is, ha az elkövető bűnsegédként valósítja meg a kísérleti szakban maradt bűncselekményt.

Büntetés kiszabása során lehet értékelni azt, hogy a kísérlet befejezett vagy nem befejezett, az közeli vagy távoli, továbbá jelentősége lehet, hogy pszichikai vagy fizikai bűnrészességnek értékeli-e a bíróság az elkövető cselekményét.

4.3. A Btk. meghatározott esetekben az irányadó büntetési tételkerethez képest korlátlan enyhítést enged. Ha a törvény megengedi a korlátlan enyhítést, akkor a Btk. 82. § (5) bekezdése alapján bármelyik büntetési nem legkisebb mértéke is kiszabható. A korlátlan enyhítés lehetőségének az az indoka, hogy vannak esetek, amelyekben a Btk. 82. § (2) bekezdésében megengedett enyhítés sem teszi lehetővé a méltányos elbírálást. Korlátlan enyhítésnél bármely büntetési nem legkisebb mértéke kiszabható. Korlátlan enyhítés alkalmazására csak akkor kerülhet sor a törvényben meghatározott esetekben, ha a büntetés egy- vagy kétfokú enyhítésével kiszabható büntetés túl szigorú lenne. Azokban az esetekben, amikor a törvény általános része lehetővé teszi a korlátlan enyhítést, annak szabályait az erőszakos többszörös visszaesővel szemben is alkalmazni lehet [Btk. 90. § (3) bekezdés b) pont].

A korlátlan enyhítés címén sincs lehetőség azonban a szabadságvesztésnek a Btk. 36. §-ában meghatározott általános minimum mértékénél, három hónapnál enyhébb szabadságvesztés kiszabására, illetve háromévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő büntett elkövetése esetén a korlátlan enyhítés szabályait alkalmazva sem lehetséges próbára bocsátás intézkedés alkalmazása. A korlátlan enyhítés lehetősége önmagában nem alapoza meg a megrovás vagy a próbára bocsátás alkalmazását (BH 2009. 197.). Próbára bocsátás intézkedés alkalmazására csak akkor van lehetőség, ha annak az általános feltétele [Btk. 65. § (1) bekezdés] fennáll.

A büntetés kiszabása tárgyalásról lemondás esetén

83. § (1) Tárgyalásról lemondás esetén - a (2) bekezdésben meghatározottak kivételével - a büntetés kiszabásakor a 82. § (2) bekezdésében meghatározott enyhébb büntetési tételek alsó határát kell alapul venni.

(2) Együttműködő terhelt tárgyalásról lemondása esetén a szabadságvesztés mértéke

a) nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a három évet,

b) öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a két évet,

c) három évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a hat hónapot nem haladhatja meg.

(3) Ha a tárgyalásról lemondásnak nyolcévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt van helye, a bünszervezetben elkövetett bűncselekményre előírt szigorúbb rendelkezések nem alkalmazhatóak, a büntetést a bűncselekményre az e törvény által előírt büntetési tételkeretek között kell kiszabni.

84. § (1) Tárgyalásról lemondás esetén a bűnhalmazatban lévő bűncselekményekre a halmazati büntetésre vonatkozó rendelkezések az irányadók azzal, hogy a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények büntetési tételeinek felső határát a 83. § (1)-(2) bekezdése alapján kiszabható büntetések közül a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni.

(2) Ha e törvény a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztést rendel, a 83. § (1)-(2) bekezdése alapján kiszabható legsúlyosabb büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel középmértékével emelkedik, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre a 83. § (1)-(2) bekezdés alapján kiszabható büntetések együttes tartamát.

5.1. A tárgyalásról lemondás a büntetőeljárás gyorsítását és egyszerűsítését szolgáló, a Be. XXVI. Fejezete által külön eljárásként szabályozott intézmény. Ha a terhelt a vádemelést megelőzően bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomást tesz, és a tárgyaláshoz való jogáról lemond, a bíróság nyilvános ülésen hozott ítélettel megállapíthatja a vádirattal egyező tényállás, valamint a vádirattal egyező minősítés miatt a vádlott bűnösségét, és büntetést szabhat ki, illetve intézkedést alkalmazhat (Be. 534. §). A tárgyalásról lemondás intézménye lehetőség arra, hogy a bíróságok munkaterhét csökkentse, és a terheltek számára is jelentős előnyökkel jár a kiszabható büntetés mértékének alacsonyabb tartalma miatt.

A vádlott bűnösségére is kiterjedő beismerő vallomása mellett nincs szükség az eljárási garanciákkal körülbástyázott tárgyaláson történő bizonyítási eljárás lefolytatására, hanem a vádlott bűnösségének a megállapítására a bíróság által elfogadott, aggálytalan beismerő vallomására alapítva kerülhet sor.

5.2. A büntetési tételkeret törvényi enyhítésének az a célja, hogy elősegítse ennek a büntetőeljárást gyorsító intézménynek az érvényesülését. A tárgyalásról lemondás esetén irányadó tételkeretet a Btk. 83. § (1)-(2) bekezdés határozza meg, és a büntetés kiszabásakor a Btk. 82. § (2) bekezdésben meghatározott büntetési tételek alsó határát kell alapul venni. Ez azt jelenti, hogy ha az irányadó büntetési tétel alsó határa ötévi szabadságvesztés lenne [például Btk. 370. § (6) bekezdés a) pontja], akkor nem ezt kell irányadónak venni, hanem ehelyett legkevesebb kétévi szabadságvesztés büntetést [Btk. 82. § (2) bekezdés b) pont]. A törvényhely külön nem rendelkezik a büntetéskiszabás elveiről [Btk. 80. § (1) bekezdés], és a középmértékes büntetéskiszabási szabályról. A Btk. 83. § (1) bekezdés azonban egyértelműen úgy fogalmaz, hogy tárgyalásról lemondás esetén a büntetés kiszabásakor a büntetési tételek alsó határát kell alapul venni. Az alapulvétel azt jelenti, hogy az enyhítő rendelkezéssel kiszabható legkisebb büntetési tétel a kiszabható büntetés minimuma (alapja), amit azonban nem kötelező kiszabni. A szabályozás arra utal, hogy a büntetés enyhítésének általános szabályai nélkül is átléphető az irányadó különös részi tételkeret alsó határa a büntetés kiszabásakor.

5.3. A Btk. 80. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ha a törvény a Különös Részben meghatározott büntetési tételek emelését írja elő, a Btk. 80. § (3) bekezdésében meghatározott középértékre vonatkozó számítást a felemelt büntetési tételekre kell elvégezni. A tárgyalásról lemondás esetén azonban nem felemelt büntetési tétel, hanem csökkentett büntetési tétel az irányadó, amire nem utal a Btk. 80. § (3) bekezdése. Ha a lemondás a tárgyalásról eljárásban is a büntetési tétel középértéke lenne az irányadó, az valós kedvezményt alig jelenthetne. Ez következik a lemondás a tárgyalásról egyéb büntetékiszabási szabályaiából is. A Btk. 83. § (3) bekezdése például bünszervezetben elkövetett bűncselekményeknél nyújt jelentős kedvezményt nyolcévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények elkövetőinek. (Különösen jelentős értékre elkövetett lopás büntetése az irányadó büntetési tétele öttől tíz évig terjedő szabadságvesztés büntetés. A büntetési tétel középértéke hét és fél év. Ha lemondás a tárgyalásról eljárásban a középérték lenne az irányadó a büntetés kiszabásakor, akkor a középérték kettő plusz tíz év összegének a fele, azaz hat év lenne.)

5.4. A Büntetőeljárásról szóló törvény külön szabályozza az együttműködő terhelt tárgyalásról történő lemondását (Be. 537-540. §). Az együttműködő terhelttel szemben más logikát alkalmaz a Btk., ugyanis a Btk. 83. § (2) bekezdése szerint ilyenkor a szabadságvesztés mértékének maximális felső határát határozza meg. A nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a három évet, az öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a kettő évet, míg a három évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a hat hónapot nem haladhatja meg a bíróság által kiszabandó büntetés.

A Btk. 83. § (3) bekezdése alapján, ha a bünszervezetben elkövetett bűncselekményre a törvény nyolcévi szabadságvesztéssel súlyosabb büntetést rendel, a bünszervezetben elkövetett bűncselekményre előírt szigorúbb rendelkezések nem alkalmazhatók, a büntetési tétel felső határa nem emelkedik a kétszeresére, a büntetést a különös részi büntetési tételkeret között kell kiszabni. A rendelkezés nem hagy kétséget afelől, hogy a bünszervezethez kötődő egyéb általános részi rendelkezéseket alkalmazni kell, csak a büntetést kell a bűncselekményre az e törvény által előírt büntetési tételkeretek között kiszabni.

5.5. A Btk. 84. § (1) bekezdése egyértelművé teszi, hogy nem akadályozza a tárgyalásról lemondás alkalmazásának az, ha az elkövető több bűncselekményt valósít meg. A szabályozás elvi alapjai megegyeznek a halmazati büntetéssel kapcsolatban írtakkal. Ennek megfelelően, ha a bíróság tárgyalásról lemondás alkalmazása mellett szab ki halmazati büntetést, akkor a halmazati büntetés felső határát a legsúlyosabbnak az alapulvételével kell kiszabni.

A Btk. 84. § (2) bekezdése arra az esetre tartalmaz szabályokat, ha a bűnhalmazatban lévő tárgyalásról lemondással érintett bűncselekmények közül kettőre határozott ideig tartó szabadságvesztést rendel a törvény. Ebben az esetben a Btk. 83. § (1)-(2) bekezdése alapján irányadó legsúlyosabb büntetési tétel felső határa a legmagasabb büntetési tétel középértékével emelkedik, de nem érheti el az egyes bűncselekményekre a 83. § (1)-(2) bekezdés alapján kiszabható büntetések együttes tartamát.

Az együttműködő terhelt tárgyalásról lemondása esetén a törvény a kiszabható büntetés felső határára nézve csökkentett felső tételkeretet ad. A Btk. 83. § (2) bekezdés a) pontja például a nyolc évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt a kiszabható büntetés maximumát három évben határozza meg. Együttműködő terhelt tárgyalásról lemondása esetén a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül az így meghatározott legsúlyosabb büntetési tételt kell a középértékével felemelni. Az együttműködő terhelt tárgyalásról lemondása esetén a Btk. a kiszabható büntetési tételkeret minimumára nem alkot külön szabályokat, így a kettőtől nyolc évig terjedő rablás büntette (Btk. 365. §) esetében a büntetési tételkeret kettőtől három évig tart, annak középértéke két és fél év. A halmazat esetén megemelt büntetési tételkeret felső határa így öt és fél év.

A lemondás a tárgyalásról büntetékiszabási szabályai [Btk. 83. § (1) bekezdés] a büntetés felső határára nem tartalmaznak az általánostól eltérő előírásokat. A büntetés kiszabásakor a Btk. 82. § (2) bekezdésben meghatározott enyhébb büntetési tételek alsó határát kell alapul venni. Rablás büntette [Btk. 365. § (1) bekezdés] esetében a büntetési tétel így a Btk. 82. § (2) bekezdés c) pontja alapján egy évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés büntetés. A büntetési tétel középértéke négy és fél év. A megemelt büntetési tétel így tizenkét és fél év. (Megjegyzendő, hogy az általános halmazati szabályok alkalmazásával tizenkét év lenne a kiszabható büntetés maximuma.) Lemondás a tárgyalásról külön eljárásban azonban az eljárás kedvezmény jellegéből kell kiindulni a büntetés kiszabásakor.

A szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése

85. § (1) A két évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása próbaidőre felfüggeszthető, ha - különösen az elkövető személyi körülményeire figyelemmel - alaposan feltehető, hogy a büntetés célja annak végrehajtása nélkül is elérhető.

(1a) A határozat tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határozat megrongálása (Btk. 352/B. §), valamint a határozattal kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §) esetén az öt évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtása próbaidőre felfüggeszthető.

(2) A próbaidő tartama - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - egy évtől öt évig terjedhet, de a kiszabott szabadságvesztésnél rövidebb nem lehet. A próbaidőt években, vagy években és hónapokban kell meghatározni.

(2a) A határozat tiltott átlépése (Btk. 352/A. §), a határozat megrongálása (Btk. 352/B. §), valamint a határozattal kapcsolatos építési munka akadályozása (Btk. 352/C. §) esetén a próbaidő tartama két évtől tíz évig terjedhet, de nem lehet rövidebb az ezen bűncselekmények miatt kiszabott kiutasítás tartamánál.

86. § (1) A szabadságvesztés végrehajtása nem függeszthető fel azzal szemben, aki

- a) többszörös visszaeső,
- b) a bűncselekményt bünszervezetben követte el, vagy

c) a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt vagy felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.

(2) Ha az elkövetőn olyan szabadságvesztést hajtanak végre, amely miatt a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását nem lehet elrendelni, akkor a próbaidő a szabadságvesztés tartamával meghosszabbodik.

(3) A (2) bekezdés szerinti rendelkezést a közérdekű munka és pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés esetén is alkalmazni kell.

(4) A (2) és (3) bekezdés esetén a próbaidő tartama az öt évet meghaladhatja.

(5) Ha az elkövetőt többször ítélik próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre, és a szabadságvesztések próbaideje még nem telt el, valamennyi próbaidő párhuzamosan telik.

(6) A szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésével egyidejűleg az elkövető pártfogó felügyelet alá helyezhető. Ha az elkövető visszaeső, pártfogó felügyelet alatt áll.

87. § A felfüggesztett szabadságvesztést végre kell hajtani, ha

a) a próbaidő alatt megállapítják, hogy a szabadságvesztés végrehajtását a 86. § (1) bekezdésében foglalt kizáró ok ellenére fűggesztették fel,

b) az elkövetőt a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, vagy

c) az elkövető a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi,

d) a 60. § (2a) bekezdése alapján kiutasított elkövető a felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt Magyarország területére visszatér.

88. § A büntetés végrehajtásának kegyelemből történt felfüggesztése esetén a végrehajtás elrendelésére a felfüggesztett büntetés végrehajtására vonatkozó rendelkezést megfelelően alkalmazni kell.

A büntetés végrehajtásának felfüggesztése az elkövető számára lehetőséget kínál a bűncselekmények elkövetésétől tartózkodó életvezetésre és a büntetés végrehajtásának elkerülésére. A szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztése a büntetéskiszabás elveit a szabadság tényleges elvonása nélkül juttatja érvényre.

6.1. A Btk. 85. § (1) bekezdés a két évig terjedő szabadságvesztés esetén ad lehetőséget a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére. A rendelkezés helyes értelme szerint a Btk. nem tekinti kivételes lehetőségnek az egy évnél hosszabb tartamú szabadságvesztés felfüggesztését. Nincs lehetőség azonban a két évnél hosszabb tartalmú szabadságvesztés, az egyéb büntetések, a mellékbüntetések és a szabadságvesztésre átváltotatott közérdekű munka vagy pénzbüntetés végrehajtásának a felfüggesztésére.

A Legfelsőbb Bíróság a BKv. 55. számú kollégiumi véleményében adott iránymutatást a büntetés végrehajtása felfüggesztése mint feltételes elítélés alkalmazására, ami alapvetően irányadó az új Btk. alkalmazása mellett is.

Ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, a büntetés mértékét a végrehajtás felfüggesztése lehetőségének a figyelmen kívül hagyásával állapítja meg, a felfüggesztett szabadságvesztés nem tekinthető önálló büntetési nemnek, annak céljaival nem egyeztethető össze olyan gyakorlat, amely a végrehajtás felfüggesztését a büntetés hosszabb tartamával mintegy ellensúlyozza.

A szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztéséről a bíróság a Btk. 85. §-ának rendelkezései alapján, a súlyosító és enyhítő körülmények, valamint a Btk. 80. §-ának (1) bekezdésében meghatározott büntetéskiszabási elveket figyelembe véve dönt. Az említett körülmények és a büntetési célok érvényesülése között szoros kölcsönhatás van. A bíróságnak szem előtt kell tartania, hogy a szabadságvesztés végrehajtásnak felfüggesztése nem kerülhet ellentétbe az általános megelőzés követelményével, de előtérbe kerül az egyéni megelőzés, mert a büntetés végrehajtásának felfüggesztésére - a Btk. 85. §-ának (1) bekezdése szerint - különösen az elkövető személyi körülményeire figyelemmel kerülhet sor. Ha az elkövető személyi körülményei kedvezőek, a bíróság általában csak jelentős társadalomra veszélyességű bűncselekmény miatt szab ki szabadságvesztést. A társadalom értékítéletével összhangban azonban többnyire nem indokolt a büntetés végrehajtásának a felfüggesztése, ha az elkövető jellegénél fogva súlyosabban megítélendő (például erőszakos, garázda jellegű vagy a közélet tisztaságát veszélyeztető), nagyobb tárgyi súlyú bűncselekményt követett el; ha a gondatlansága nagyfokú, és a bekövetkezett eredmény is súlyos; ha az elkövetők szervezeten követték el a bűncselekményt.

Kifogásolható életvezetésű elkövetőkkel szemben - a Btk. 86. §-ában meghatározott ok hiányában - akkor kerülhet sor a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére, ha az elkövető jelentősebb társadalomra veszélyességű bűncselekményt követett el, de a bűnösségének foka kisebb, vagy a cselekmény kisebb mértékben veszélyes a társadalomra, míg a bűnösség foka jelentősebb. Próbára bocsátás próbaideje alatt elkövetett bűncselekmény esetében azonban fokozott gonddal szükséges vizsgálni, hogy elérhető-e a büntetés célja a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésével olyan elkövetővel szemben, akinél a feltételes felelősségre vonás másik változata már eredménytelennek bizonyult.

Az elkövető személyi körülményei körében értékelhető például a súlyos betegsége, családi viszonyai. Szükséges azonban figyelembe venni a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatos körülményeket is (a bűnösség kisebb foka, a cselekmény menthető indítéka, a sértett kihívó magatartása stb.).

Ha az elkövető személyi körülményei kedvezőek, előtérbe kerülnek a bűncselekmény elkövetésének körülményei, így a bűncselekmény jellege, a bűnösség foka, a bűncselekmény indítéka, az elkövetőnek a bűncselekmény elkövetése után tanúsított magatartása (megbánta a bűncselekményt, jóvátette az okozott kárt stb.). Mindezeket a körülményeket elsősorban az egyéni megelőzés szempontjából kell értékelni, és ennek megfelelően lehet a próbaidő tartamát egyéniesítve megállapítani. Lehetőséget látott a bíróság a büntetés végrehajtásának a felfüggesztésére olyankor, amikor a csalást megvalósító elkövető a kárt a büntetőeljárás során megtérítette (BH 1988. 394.). Ugyancsak lehetőség lehet a büntetés végrehajtásának a felfüggesztésére olyan esetekben, amikor az irányadó büntetési tétel miatt nem jelent büntethetőséget megszüntető okot a tevékeny megbánás [Btk. 29. § (2) bekezdés], de az elkövető a sértett kárát megtéríti vagy egyéb módon jóvát teszi.

A súlyos testi sértés büntette miatt kiszabott szabadságvesztés próbaidőre felfüggesztése nem indokolt, ha a cselekmény tárgyi súlya jelentős, durva elkövetési módja és következményei folytán közelít az életveszélyt okozó testi sértés büntetetének a kísérletéhez. (BH 2015.118)

A bírói gyakorlat által mértékadónak tekintett büntetéskiszabási gyakorlat alapján a hivatalos személy által elkövetett vesztegetési cselekmények alapesetében sem kerülhet sor sem a szabadságvesztés enyhítő szakasszal történő kiszabására, sem végrehajtásának próbaidőre történő felfüggesztésére, és különösen nem indokolt az előzetes mentesítés. Emellett a büntetőjogi értelemben vett katonával szemben korrupciós bűncselekmény miatt a szolgálati viszonyt megszüntető lefokozás, mint katonai büntetés akkor sem mellőzhető, ha köztudott, hogy a belső rendőrségi szabályzatok értelmében az ilyen jellegű bűncselekményeket elkövető rendőröket fegyelmi vagy méltatlansági eljárás keretében a fegyveres szerv kötelékéből mindenképpen eltávolítják. (BH2015.243)

A törvényes és egyéniesített felelősségre vonás fontos követelménye, hogy a büntetőügyekben eljáró hatóságok a próbára bocsátás és a büntetés végrehajtásának felfüggesztése, a pártfogó felügyelet elrendelése, illetve külön magatartási szabályainak előírása szempontjából jelentős tényeket, így különösen az elkövető személyi körülményeit a büntetőeljárás során felderítsék, és azokat a bíróság az ügydöntő határozatában rögzítse és értékelje. Ezen tényeket az ítélet tényállásában rögzíteni, és megfelelően indokolni kell [Be. 258. § (3) bekezdés b) pont].

Az értékelés keretében a bíróság számot ad arról, hogy a megállapított tények alapján miért és mennyiben találta indokoltnak a szabadságvesztés büntetés végrehajtása felfüggesztésének alkalmazását. Az érdemi értékelést nem pótolja a jogszabályi rendelkezések pusztá felsorolása vagy szövegének idézése.

Az 1998. évi XIX. törvény (Be.) 259. §-ának (1) bekezdése alapján készült ügydöntő határozat rövid tényállása is tartalmazza - a bűncselekmény tényállásán kívül - az említett jogintézmények alkalmazása szempontjából jelentős körülményeket, így különösen az elkövető személyi körülményeit, valamint - jogi indoklás nélkül - az alkalmazott jogszabályok megjelölését (BKv. 55.).

A Btk. 85. § (1a) bekezdése lehetővé teszi, hogy a határozattal kapcsolatos bűncselekmények esetén a szabadságvesztés felfüggesztésére az általános szabályok szerintinél súlyosabb büntetés kiszabása esetén is sor kerülhessen. Ezen bűncselekmények elkövetői körével kapcsolatban a büntetés kiszabás szempontjai, így a büntetés céljai is érvényesülhetnek a szabadságvesztés büntetés végrehajtásának felfüggesztése mellett a két évet meghaladó, de öt évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén is.

6.2. A Btk. 85. § (2) bekezdése a korábbi Btk. 89. §-ával lényegében megegyező szöveget tartalmaz, a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére azzal a különbséggel, hogy egyértelművé teszi, hogy a próbaidőt években vagy években és hónapokban kell a bírónak mérlegelés útján meghatározni.

Lényeges különbség a korábbi szabályozáshoz képest, hogy a szabadságvesztés részbeni felfüggesztését mint jogintézményt a Btk. nem vette át.

A próbaidő tartama a kiszabott büntetésnél rövidebb nem lehet. A próbaidő tartamánál nincs jelentősége annak, hogy a szabadságvesztést vétség vagy büntett miatt szabták ki, a próbaidő tartama egységesen egy évtől öt évig terjedhet, hacsak a törvény eltérően nem rendelkezik. Lásd: Btk. 86. § (4) bekezdés.

A szándékosan elkövetett bűncselekmények esetében általában hosszabb tartamú próbaidőt indokolt meghatározni. A próbaidő tartamának meghatározásánál a bíróság általában ugyanazokat a körülményeket értékeli, amelyeket büntetés kiszabása során, illetve a büntetés felfüggesztéséről hozott döntéskor már figyelembe vett, de részben más szempontból. Ha az elkövető életvezetése kifogásolható, és különösen ha a bíróság a pártfogó felügyeletét rendeli el, a próbaidőt általában hosszabb tartamban indokolt megállapítani (BKv. 55.).

A felfüggesztett szabadságvesztés próbaidejére vonatkozóan nem a Be. 64. §-a által szabályozott úgynevezett eljárási határidők, hanem anyagi jogi határidők számítására irányadó szabályokat kell alkalmazni, így a kezdő nap, azaz az ítélet jogerőre emelkedésének a napja is beleszámít a határidőbe. A Btk.-ban szabályozott határidők ugyanis anyagi jogi vonatkozásúak, amelyeknek egyik jellemzője az, hogy a kezdőnap a határidőbe beszámít, vagyis a felfüggesztett büntetés próbaideje a határozat jogerőre emelkedésének napjával kezdődik, és ehhez igazodik a határidő utolsó napjának a számítása. Az ítélet jogerőre emelkedésének időpontja viszont már eljárásjogi kérdés, amelyről a Be. rendelkezései az irányadóak (BH 1983. 474.). Amíg az anyagi jogi határidő a tudomásszerzéstől függetlenül magához a történéshez, addig az eljárásjogi határidő valójában a tudomásszerzéshez kötődik. Eljárásjogi határidő esetében ugyanis a határidő kezdetére okot adó körülmény valójában nem más, mint a tudomásszerzés, ezért annak napja (a kezdőnap) a határidőbe nem számít be (Legf. Bír. Bfv. III. 950/2011/3. sz.). Az eljárásjogi határidőknél lehetővé teszi a törvény az igazolási kérelem benyújtását, jelentősége lehet a munkaszüneti napoknak vagy a hatóság hivatali munkaideje végének is.

Abból következően, hogy a jogerő megállapításánál már az eljárási határidők számításának a szabályai az érvényesek, jelentősége lehet annak, hogy az ítélet jogerőre emelkedése - óra szerint - mely időpontban következik be. Így például, ha valamely első-, másod- vagy harmadfokú bírósági ítélet valamely napon délelőtt 10 órakor emelkedett jogerőre, és a terhelt ezt követően valósította meg az újabb bűncselekményt, a felfüggesztett szabadságvesztés büntetés esetén a próbaidő alatti elkövetés megállapításának van helye. Arra is volt már precedens, hogy a másodfokú ítélet rendelkező részének szóbeli kihirdetését követően az indoklás felolvasása közbeni rendezavarás miatti bűncselekmény alapozta meg a vádlott többszörös visszaesői minőségét az újabb eljárásban (BH 1989. 140.).

Sajátosan alakul a jogereje azon határozatoknak, amelyek más államok büntetőítéleteinek az érvényét ismerik el. Ennek különös jelentősége lehet a felfüggesztett szabadságvesztés büntetés utólagos végrehajtása elrendelésekor. A külföldi bíróság ítéletének érvényét elismerő határozat joghatása az, hogy a végzésben meghatározott pontosításokkal a külföldi bíróság ítéletét minden tekintetben a hazai bíróságok által hozott ítéletekkel egyezően kell kezelni. A külföldi bíróság ítéletének jogerőre emelkedése, így a felfüggesztett szabadságvesztés próbaidejének kezdete sem változik, nem hosszabbodik meg a Fővárosi Bíróság érvényi elismerő (jogerős) végzésével (Debreceni Ítéltábla Bf. II. 826/2011/7. sz.).

6.3. A Btk. 86. §-a felsorolja azokat az eseteket, amikor nem is vizsgálható az, hogy indokolt lehet-e a büntetés végrehajtásának a felfüggesztése, mert az kizárt. A Btk. 86. §-a lényegében megegyezik a korábbi Btk. 91. § (1)-(6) bekezdésével, azzal a különbséggel, hogy szigorítja a szabadságvesztés végrehajtása felfüggesztésének kizárt eseteit, így nemcsak az erőszakos többszörös visszaesővel, hanem a többszörös visszaesővel szemben sem lehetséges végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetésnek a kiszabása. A kizáró okoknak az indoka, hogy ezekben az esetekben olyan, az elkövető személyében, illetve az elkövetett bűncselekmény jellegében rejlő ok áll fenn, amely miatt nem lehet azt feltételezni, hogy a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése meghozza a várt hatást.

A Btk. 86. § (1) bekezdése alapján kizárt a büntetés végrehajtásának a felfüggesztése a többszörös visszaesővel szemben [Btk. 459. § (1) bekezdés 31.) pont b) alpontja], továbbá azzal szemben, aki a bűncselekményt bünszervezetben [Btk. 459. § (1) bekezdés 1.) pont] valósította meg, illetve aki a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés végrehajtásának befejezése előtt vagy felfüggesztésének próbaideje alatt követte el. Amennyiben az újabb bűncselekmény nem szándékos, hanem a gondatlanság bármely formájával valósult meg, a kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtása felfüggesztésének nincs akadálya. Annak nincs jelentősége, hogy a korábbi elítélés szándékos vagy gondatlan bűncselekmény miatt történt-e.

A Btk. 86. § (1) bekezdés c) pontja alkalmazásában a szabadságvesztés végrehajtása befejezése előtt követi el az elkövető a bűncselekményt, ha azt az ítélet jogerőre emelkedése után, de a szabadságvesztés végrehajtásának megkezdése előtt vagy a szabadságvesztés végrehajtása alatt követte el. A szabadságvesztés végrehajtásához a feltételes szabadság időtartama is hozzátartozik, így a feltételes szabadság tartalma alatt elkövetett szándékos bűncselekmény is kizárja az újabb szabadságvesztés büntetés felfüggesztését.

Nem kizárt a büntetés végrehajtásának felfüggesztése a visszaeső és különös visszaeső elkövetőkkel szemben, kizárt azonban a korábbi Btk.-tól eltérően a többszörös visszaesők szabadságvesztés büntetése végrehajtásának a felfüggesztése. A törvénynek szükségtelen lenne külön megjelölni, de érdemes utalni rá, hogy ebből következően az erőszakos többszörös visszaesővel szemben is kizárt a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése.

A Btk. 86. § (2) bekezdése nem változtat a korábbi Btk.-nak azon a rendelkezésén, amely szerint, ha az elkövető olyan szabadságvesztést hajtának végre, amely miatt a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását nem lehet elrendelni, a próbaidő meghosszabbodik az utóbb kiszabott szabadságvesztés tartamával. Ugyanezt a szabályt a közérdekű munka, illetve a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés esetén is alkalmazni kell. A közérdekű munkavégzés esetén a felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje a közérdekű munka büntetés végrehajtásától függetlenül telik. A Btk. 86. § (2) és (3) bekezdésében foglalt szabály értelme tehát az, hogy a szabadságvesztés büntetés végrehajtása alatt is próbaidő alatt áll az elkövető. Előfordulhat, hogy ezekben az esetekben a próbaidő meghaladja az öt évet, a Btk. 85. § (2) bekezdés szerinti leghosszabb tartamot, ezért a (4) bekezdés úgy rendelkezik, hogy ilyenkor a próbaidő tartama az öt éves felső határt is meghaladhatja.

Az elkövetőt többször ítélteti a bíróság próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésre, ha a felfüggesztett szabadságvesztést kiszabó ítélet jogerőre emelkedése előtt követte el azt a bűncselekményt is, amely miatt a próbaidő alatt újabb felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték. A másik lehetőség az, ha az elkövetőt a próbaidő alatt elkövetett gondatlan bűncselekmény miatt ismét felfüggesztett szabadságvesztésre ítéli a bíróság. A jogerőre emelkedés utáni szándékos elkövetés esetén nincs lehetőség felfüggesztett szabadságvesztés kiszabására.

A Btk. 86. § (5) bekezdés alapján akár két vagy akár ennél több felfüggesztett szabadságvesztés találkozása esetén a büntetések próbaideje egymástól függetlenül, párhuzamosan telik, így azokat külön-külön kell számítani. Az a rendelkezés, hogy a próbaidő párhuzamosan telik, azt jelenti, hogy a korábbi büntetés próbaideje nem hosszabbodhat meg az utóbbi büntetés próbaidejének leteltével. A szabály fordítva is érvényesül, így, ha az utóbb kiszabott büntetés próbaideje telne le előbb, az sem hosszabbodik meg az előző büntetés próbaidejének leteltéig.

A Btk. 86. § (6) bekezdés első mondata lehetővé teszi a pártfogó felügyelet elrendelését a felfüggesztett szabadságvesztés mellett a bíróság mérlegelésének eredményétől függően. Annak eldöntésében, hogy ez mely esetekben indokolt, elsődlegesen az elkövetett bűncselekmény jellegének és az elkövető személyi körülményeinek van döntő jelentősége. A felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt elkövető pártfogó felügyeletének az elrendelése általában akkor indokolt, ha alaposan remélhető, hogy ez az intézkedés is hozzájárul a terhelt korábbi életvitelének megváltozásához és az újabb bűncselekmény elkövetésétől való hathatós visszatartásához (BJD 8651.). A gondatlanságból elkövetett bűncselekmények esetén az ítélkezési gyakorlat általában indokolatlannak tartja a pártfogó felügyelet elrendelését.

Ha az elkövető visszaeső, a pártfogói felügyelet elrendelését a Btk. 86. § (6) bekezdés második mondata kötelezően előírja. A fiatalkorúak ugyancsak pártfogó felügyelet alatt állnak, ha velük szemben végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztést szab ki a bíróság [Btk. 119. § (1) bekezdés c) pont]. Amikor kötelező a pártfogó felügyelet, akkor a bíróság az ítélet rendelkező részében azt nem is elrendeli, mint az intézkedés mérlegelésétől függő eseteiben, hanem csak az erre vonatkozó megállapítást kell rögzíteni.

6.4. A Btk. 87. §-a rendelkezik azokról az esetekről, amikor el kell rendelni a korábban kiszabott felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását. El kell rendelni a szabadságvesztés végrehajtását, ha a felfüggesztés próbaideje alatt megállapítást nyer, hogy a felfüggesztés valamely felfüggesztést kizáró ok ellenére történt.

Ha az elkövető a próbaidő alatt újabb bűncselekményt követ el, amely miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a korábbi felfüggesztett szabadságvesztést is végre kell hajtani, annak végrehajtását el kell rendelni. Ilyenkor megdől az a feltételezés, hogy a büntetékiszabási elvek a szabadságvesztés teljes végrehajtása nélkül is megvalósulhatnak. Ebben az esetben nincs jelentősége annak, hogy az újabb bűncselekmény, amely miatt végrehajtandó szabadságvesztést szabtak ki az elkövetővel szemben, szándékos vagy gondatlan. A felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt elkövetett gondatlan bűncselekmény miatt alkalmazott újabb felfüggesztett szabadságvesztés nyilvánvalóan nem teszi lehetővé a korábbi felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának elrendelését. Abban az esetben azonban, ha az elkövetővel szemben a próbaidő alatt elkövetett gondatlan bűncselekménye miatt végrehajtandó szabadságvesztést szabnak ki, a felfüggesztett szabadságvesztést is végre kell hajtani.

A szabadságvesztés végrehajtását végül a bíróság mérlegelésétől függően is el lehet rendelni, ha az elkövető a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.

Ha a bíróság a Btk.-ban meghatározott kizáró ok ellenére függeszti fel a szabadságvesztés végrehajtását, a végrehajtás utólagos elrendelésére a súlyosítási tilalom (Be. 354. §) szabályaitól függetlenül lehetőség van a másod- vagy harmadfokú eljárásban, különleges eljárásban (Be. 572. §), de a Be. 416. § (1) bekezdés b) pontjára figyelemmel felülvizsgálati eljárás keretében is van lehetőség korrekcióra (BH 2006. 146.).

A Btk. 87. § d) pontja alapján a felfüggesztett szabadságvesztést végre kell hajtani, akkor is ha a kiutasított elkövető a szabadságvesztés próbaideje alatt Magyarország területére visszatér. A rendelkezés célja a kiutasítás büntetés hatékonyabb érvényesülésének biztosítása.

6.5. Az Alaptörvény (9. cikk (4) bekezdés g) pont) rendelkezik a köztársasági elnököt megillető kegyelmezési jogkör gyakorlásáról, amely eljárásra a Be. 597-598. § is tartalmaz szabályokat. Ha a kegyelmi elhatározás nem a jogerősen kiszabott büntetés teljes elengedésére, hanem annak a felfüggesztésére vonatkozik, a kegyelmi döntés rendelkezhet arról is, hogy milyen feltételek bekövetkezése esetén veszti hatályát a végrehajtási kegyelem, de ha nem tartalmaz ilyen rendelkezést, akkor a Btk. 88. §-a és az az alapján alkalmazandó Btk. 87. §-a irányadó lesz a büntetés végrehajtásának kegyelemből történő felfüggesztése esetére is. Ennek értelmében a köztársasági elnök által kegyelemből felfüggesztett büntetést végre kell hajtani, ha az elkövető a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik vagy az elkövető a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.

A különös, a többszörös és az erőszakos többszörös visszaesőkre vonatkozó rendelkezések

89. § (1) A különös és a többszörös visszaesővel szemben az újabb bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a felével emelkedik, de nem haladhatja meg a huszonöt évet. Tárgyalásról lemondás esetén a 83. § (2) bekezdése szerinti büntetési tételt kell a felével emelni.

(2) A különös és a többszörös visszaesővel szemben a büntetés a 82. § (1) bekezdése alapján csak különös méltánylást érdemlő esetben enyhíthető.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott súlyosabb jogkövetkezmények nem alkalmazhatók, ha e törvény Különös Része a különös visszaesőként történő elkövetést a bűncselekmény súlyosabban minősülő eseteként rendeli büntetni.

90. § (1) Erőszakos többszörös visszaesővel szemben a 33. § (4) bekezdése nem alkalmazható.

(2) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni. Tárgyalásról lemondás esetén a 83. § (2) bekezdése szerinti büntetési tételt kell a kétszeresére emelni.

(3) Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben a büntetés

a) a 82. § (1) bekezdése alapján nem enyhíthető,

b) - ha e törvény Általános Része lehetővé teszi - korlátlanul enyhíthető.

IH 2015. 133. Erőszakos többszörös visszaesővel szembeni büntetékiszabás

IH 2014. 90. Erőszakos többszörös visszaeső - a késpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétsége - a feltételes szabadságból kizáró rendelkezés

7.1. A visszaesők büntetőjogi felelősségének alapja a törvény által büntetni rendelt cselekmény. A büntetőjog az elkövetés tekintetében a bűnismétlésnek, az ismételt vagy többszöri elkövetésnek felelősségfokozó jelentőséget tulajdonít. A visszaesői minősítés alapja is a bűnismétlés. A különös és többszörös visszaesés a bűnismétlés speciális esete. Az ismételtség felelősségfokozó általános szabályához képest a visszaesőként elkövetés felelősségfokozó szabálya nem rendhagyó előírás, hanem az előbbiből logikusan következik. A büntetettséget követő bűnismétlés a cselekményhez kapcsolt sajátos elkövetési mód: a büntetőjogi tilalmak tudatos, ismételt megszegése, annak tudatában és annak a kockázatnak vállalásával, hogy a büntetettségtől megállapításához. A büntettség (az előélet) figyelembevétele a jogbiztonság elvének is megfelel, hiszen a jogerős elítélésnek tulajdonít szerepet, a jogerő mindenki számára kötelező jelentőségét ismeri el. Az igazságszolgáltatásnak nemcsak joga, hanem kötelessége is a jogerős döntéseknek jelentőséget tulajdonítani. A visszaesők súlyosabb felelőssége a büntetőjog hatályos rendszerében megfelel a tettbüntetőjog elveinek (1214/B/1990. AB határozat).

A visszaeső, különös visszaeső, többszörös visszaeső és az erőszakos többszörös visszaeső fogalmát a Btk. Záró Részének értelmezési rendelkezései, a 459. § (1) bekezdés 31. pontja tartalmazza, és a 83/2010. BK vélemény ad iránymutatást az erőszakos többszörös visszaesés fogalmához.

A Btk. 89. §-a a visszaeső elkövetőkre nem vonatkozik. A visszaesőkre hátrányosabb rendelkezést tartalmaz a Btk. 37. § (2) bekezdés b) pont, mely szerint a szabadságvesztés végrehajtási fokozata vétség esetén is börtön, ha az elkövető visszaeső. A visszaesőkre a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége a büntetés háromnegyed részének kitöltését követő nap [Btk. 38. § (2) bekezdés b) pontja], nem bocsáthatók próbára intézkedésként [Btk. 65. § (2) bekezdés a) pont], nem alkalmazható velük szemben a jóváérteli munka kedvezménye [Btk. 67. § (2) bekezdés a) pont], illetve a Btk. 86. § (6) bekezdése alapján a visszaeső pártfogó felügyelet alatt áll a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése alatt. A visszaesőkre vonatkozó szigorúbb szabályok a Btk. 89-90. §-ában kiegészülnek további jogkövetkezményekkel, miközben a Btk. egyértelművé teszi, hogy az erőszakos többszörös visszaesőkre a Btk. 89. § szabályai nem alkalmazhatóak, rájuk a Btk. 90. §-a ad eltérő szabályozást.

Erőszakos többszörös visszaeső az a többszörös visszaeső, aki mindhárom alkalommal személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el. Többszörös visszaeső az, akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el.

A Btk. a többszörös és az erőszakos többszörös visszaesőkre egyéb helyen is tartalmaz szigorúbb szabályokat. A szabadságvesztés végrehajtási fokozata fegyház, ha a szabadságvesztés kétévi vagy ennél hosszabb tartamú, és az elítélt többszörös visszaeső [Btk. 37. § (3) bekezdés b) ba)]. A büntetés fele részének kitöltése után nem bocsátható feltételes szabadságra [Btk. 38. § (3) bekezdés]. A Btk. 38. § (4) bekezdés alapján nem bocsátható feltételes szabadságra a többszörös visszaeső, ha a szabadságvesztést fegyház fokozatban kell végrehajtani, valamint az erőszakos többszörös visszaeső sem.

7.2. A különös és a többszörös visszaesővel szemben alkalmazott büntetés esetén - egyezően a korábbi Btk.-val - áttöri az adott bűncselekmény büntetési tételének a felső határát. Ilyen esetben a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a felével emelkedik. A büntetés felső határa azonban így sem haladhatja meg a határozott ideig tartó szabadságvesztésnek a Btk. 36. §-ában meghatározott huszonöt éves felső határát. Ez a rendelkezés lehetőséget ad a bíróságnak arra, hogy a különös és a többszörös visszaesést a büntetés kiszabása során megfelelően értékelje, ugyanakkor nem teremt kötelezettséget szigorúbb joghátrány megállapítására. Ellentétben a korábbi Btk. megoldásával, a büntetési tételkeret alsó határát nem emeli meg a Btk. A bírói gyakorlat a többszörös visszaesőkkel szemben szigorú büntetéskiszabási gyakorlatot folytat. Régebbi döntés szerint is az életveszélyt okozó testi sértést és rablást követő, többszörös visszaeső vádlott esetében a felemelt büntetési tételkeret középértékében megállapított fegyházbüntetés kiszabása indokolt (BH 2002.342.).

Egyértelmű a Btk. abban, hogy nem kizárt a tárgyalásról lemondás a különös és a többszörös visszaesőkkel szembeni eljárásban sem. Tárgyalásról lemondás esetén a Btk. 89. § (1) bekezdése szerint a Btk. 83. § (1)-(2) bekezdése szerinti büntetési tételt kell a felével emelni.

A Btk. csak különös méltánylást érdemlő esetben engedi meg a büntetésnek a Btk. 82. § (1) bekezdése szerinti enyhítését a különös és a többszörös visszaesők esetében. Erre azért van lehetőség, mert a különös és többszörös visszaesők büntetési tételkeretének törvényi alsó határa nem változik. A különös méltánylás megállapítása körében a Btk. 80. §-ban foglalt büntetéskiszabási elveket kell figyelembe venni, ha köztük van olyan körülmény, amelynek a nyomatéka kiemelkedő, és indokoltá teheti a jelentős enyhítést.

A kétszeres értékelés tilalmának egyértelmű érvényesülése érdekében a különös visszaesői minőséghez fűződő súlyosabb jogkövetkezmények nem alkalmazhatóak, ha a Btk. Különös Része a különös visszaesőként történő elkövetést a bűncselekmény súlyosabban minősülő eseteként rendeli büntetni. A különös visszaesőként elkövetett emberölés büntetése a büntetési tételkerete így a Btk. 160. § (2) bekezdés h) pontja alapján tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés. Az emberölés előkészülete büntetése viszont nincs különös visszaesőként elkövetett minősített esete, ha a feltételek adóttak, a büntetést mint különös visszaesőként elkövetett terhelttel szemben kell kiszabni (BH 2004. 397.). Ugyancsak a kétszeres értékelés büntetőjogi tilalmából következik az, hogy nem értékelhető külön súlyosító körülményként a különös, többszörös vagy erőszakos többszörös visszaesői minőség, ha a bíróság a Btk. 89. § szabályaival szabja ki a büntetést.

A többszörös és a különös visszaesést az ítélet rendelkező részében a büntetés kiszabására vonatkozó rendelkezéshez kapcsolódóan kell kifejezésre juttatni (kivéve természetesen, amikor a különös visszaesés a cselekmény Különös részű minősítő körülménye) (BH 2009. 96.).

7.3. A Btk. 90. §-a az erőszakos többszörös visszaesővel szemben külön szabályokat alkot a Btk. 89. §-ához képest. Erőszakos többszörös visszaesőkre sem a Btk. 33. § (4) bekezdésében foglalt enyhítő szabály, sem a Btk. 82. § (1) bekezdésének büntetést enyhítő szabályai nem alkalmazhatóak. Ha az erőszakos többszörös visszaesőnek minősülő elkövető (súlyos) testi sértést [Btk. 164. § (3) bekezdés] követ el, amely bűncselekmény három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett, akkor kizárt a szabadságvesztés helyett önállóan más büntetés kiszabása. A korábbi Btk. szabályozásától eltérően a Btk. az Általános Részben meghatározott esetekben lehetővé tett korlátlan enyhítés alkalmazását az erőszakos többszörös visszaesőknél sem zárja ki. Ha például az elmeműködés kóros állapota az erőszakos többszörös visszaeső elkövetőt korlátozta a bűncselekmény következményeinek felismerésében vagy abban, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjen, a büntetése korlátlanul enyhíthető.

A Btk. 90. § (2) bekezdése az erőszakos többszörös visszaesők esetében az e minősítést megalapozó, súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határát a kétszeresére emeli. A Btk. megtartja a korábbi Btk.-nak azt a szigorítását, hogy amennyiben a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint az újabb bűncselekményre életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható, az elkövetőre életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni. Életfogytig tartó szabadságvesztés kötelező kiszabása esetén a törvényhelyek kötelező alkalmazására történő utalás szerepel az ítélet indoklásában. A Btk. 44. § (2) bekezdés a) pontja azt is egyértelművé teszi, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés esetén is kizárt a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből az erőszakos többszörös visszaeső.

A Btk. 90. § (2) bekezdése egyértelművé teszi, hogy az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az életfogytig tartó szabadságvesztést bűnhalmazat esetén csak akkor lehet - de akkor kötelező - kiszabni, ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a húsz évet nem a halmazati büntetés kiszabására vonatkozó szabályok, hanem kizárólag az erőszakos többszörös visszaesésre tekintettel, a Btk. 90. § (2) bekezdése alapján haladná meg.

Az alkalmazási sorrend egyértelmű meghatározása így feloldja a büntetési tételkeretet megemelő, az erőszakos többszörös visszaeső esetén továbbá az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását előíró szabályok és a halmazati büntetés viszonyának jogértelmezési ellentmondásait.

A Btk. 90. §-a alkalmazásában kevés, de személyükben a társadalomra a jogalkotó értékelése szerint komoly veszélyt jelentő elkövetővel kell számolni, akik más elbánást érdemelnek, mint az egyéb elkövetők. Az erőszakos többszörös visszaesők csoportja a kegyetlen erőszakos cselekményeket és a köz biztonságát személyükben visszatérően veszélyeztető elkövetők csoportja, akik más vagy mások életét testi épségét, egészségét, nemi szabadságát, szemérmét nem tisztelik, és mindenkin könyörtelenül át gazolnak. A kezelhető bűnelkövetőt büntetni és visszatartani indokolt, míg az utóbbi körrel szemben a Btk. alapján a megtorlásnak kell érvényesülnie.

A jogalkotó úgy ítélte meg, hogy a kis számú, de fokozottan veszélyes, primitív agressziót képviselő személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövető erőszakos többszörös visszaeső elkövetőkkel szemben a jogalkotó által egyéniesített, alapvetően megtorlást alkalmazó büntetéskiszabást indokolt alkalmazni.

A bünszervezetben történő elkövetésre vonatkozó rendelkezések

91. § (1) Azzal szemben, aki a szándékos bűncselekményt bünszervezetben követte el, a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik, de a huszonöt évet nem haladhatja meg. Tárgyalásról lemondás esetén a 83. § (2) bekezdése szerinti büntetési tételt kell alapul venni.

(2) Azzal szemben, aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el, kitiltásnak is helye van.

(3) A bűncselekmény bünszervezetben történő elkövetésének megállapítása esetén az e törvényben a bűncselekmény bünszövetségben történő elkövetésének esetére megállapított jogkövetkezmények nem alkalmazhatók.

A Btk.- ugyanúgy, mint a bűncselekményt különös vagy többszörös visszaesőként elkövetőkre - a bünszervezetben történő elkövetés esetére is tartalmaz az általánosan érvényesülőnél szigorúbb rendelkezéseket. A Btk. 459. § (1) bekezdés 1. pont értelmező rendelkezése szerint bünszervezet a három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése.

Ha a szándékos bűncselekményt bünszervezetben követik el, a bűncselekmény büntetési tételének felső határa a Btk. 91. § (1) bekezdés rendelkezésénél fogva a kétszeresére emelkedik, de a huszonöt évet nem haladhatja meg. Az emelkedik szófordulattal egyértelművé teszi a jogalkotó, hogy nem a jogalkalmazó mérlegelésén múlik a büntetési tételkeret meghatározása, annak emelése.

Az alap büntetési tételen ebből a szempontból is a bűncselekményre a Btk. Különös Részében meghatározott büntetési tételt kell érteni, de miként a különös és többszörös visszaesőknél, h a ennek feltételei az adott bűncselekmény vonatkozásában fennállnak, a bűnhalmazatban lévő bűncselekmény büntetési tételét a bünszervezetben történő elkövetésre vonatkozó rendelkezések alapján, a Btk. 81. § (2) és (3) bekezdésének alkalmazását megelőzően kell megállapítani. Tárgyalásról lemondás esetén a 83. § (2) bekezdés szerinti büntetési tételt érinti.

Tárgyalásról lemondás és együttműködő terhelt tárgyalásról lemondása esetén a Btk. 91. § (1) bekezdése szerint a Btk. 83. § (1)-(2) bekezdése szerinti büntetési tételt kell alapul venni. Ha azonban a tárgyalásról lemondásnak nyolcévi szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt van helye, a bünszervezetben elkövetett bűncselekményre előírt szigorúbb rendelkezések nem alkalmazhatóak, a büntetést a bűncselekményre a Btk. által előírt büntetési tételkeretek között kell kiszabni [Btk. 83. § (3) bekezdés].

A bünszervezetben történő elkövetés nem a Btk. Különös Részében meghatározott minősítő körülmény, az a büntetés kiszabása körében jut elsődleges jelentőséghez, így az ítélet rendelkező részében sem a cselekmény minősítésének részeként, hanem a büntetés kiszabására vonatkozó rendelkezéshez kapcsolódóan kell kifejezésre juttatni (BH 2009. 96.).

A Btk. 91. § (2) bekezdés alapján a bűncselekményt bünszervezetben elkövetővel szemben bármely bűncselekmény esetében helye van kitiltásnak. Kitiltás büntetést (Btk. 57. §) főszabályként csak a Btk.-ban külön meghatározott esetekben lehet alkalmazni. Akinek ott tartózkodása a közérdeket veszélyezteti, egy vagy több településről vagy egy település, illetve az ország meghatározott részéből ki lehet tiltani. Bünszervezet megállapíthatósága esetén gyakran előfordulhat, hogy az elkövető(k) egy adott helyen tartózkodása is szorosan összefügg a bűncselekmény elkövetésével, és ez a tény is súlyosan sértheti a közérdeket, ezért teszi lehetővé a Btk. a kitiltás alkalmazását is.

A bünszervezet esetenként a bünszövetség fogalmát lefedi. A Btk. 91. § (3) bekezdése a bünszervezetben történő elkövetés megállapítása esetére kizárja, hogy emellett a bűncselekmény bünszövetségben történő elkövetésének esetére megállapított jogkövetkezmények is alkalmazhatók legyenek. A bűncselekményt bünszervezetben elkövető célja öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Ha a bünszövetség súlyosabban minősítő körülmény, de a büntetési tétel ettől függetlenül eléri az öt évi szabadságvesztés büntetést [Btk. 370. § (4) bekezdés b) pontja], a bünszervezetben történő elkövetéskor a bünszövetség minősítő körülmény nélküli alakzata büntetési tételének felső határa emelkedik a kétszeresére.

Ha az elkövető célja olyan bűncselekmény elkövetése, amely a bünszövetség minősítő körülményre tekintettel lesz öt évi szabadságvesztéssel fenyegetett (például a Btk. 370. § (1) bekezdésben meghatározott, de nagyobb értékre elkövetett lopást az elkövető bünszövetségben követi el), a bünszervezetre vonatkozó szabályok nem alkalmazhatóak, az irányadó büntetési tétel egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés büntetés lesz [Btk. 370. § (4) bekezdés a) pontja]. A Btk. ugyanis kizárja a bünszervezet és bünszövetség súlyosabb jogkövetkezményeinek együttes alkalmazását.

Az előzetes fogvatartás, a házi őrizet és a szabálysértési büntetések beszámítása

92. § (1) Az előzetes fogvatartás és a házi őrizet teljes idejét be kell számítani a kiszabott szabadságvesztésbe, elzárásba, közérdekű munkába és pénzbüntetésbe.

(2) A beszámításnál egy napi előzetes fogvatartás egy napi szabadságvesztésnek, egy napi elzárásnak, egy napi tétel pénzbüntetésnek, illetve négy óra közérdekű munkának felel meg.

(3) Házi őrizet beszámítása esetén

a) egy napi szabadságvesztésnek fegyház fokozat esetén öt nap, börtön fokozat esetén négy nap, fogház fokozat esetén három nap,

b) egy napi elzárásnak két nap,

c) négy óra közérdekű munkának egy nap,

d) egy napi tétel pénzbüntetésnek egy nap

házi őrizetben töltött idő felel meg.

(4) A (2) és (3) bekezdés szerinti beszámítás után fennmaradó előzetes fogvatartás vagy házi őrizet tartamát egy napi szabadságvesztésként kell beszámítani.

Az őrizetbe vétel (Be. 126. §), az előzetes letartóztatás (Be. 129. §) és az ideiglenes kényszergyógykezelés (Be. 140. §) közös elnevezése az előzetes fogva tartás. Nem előzetes fogva tartás az ittasan bűncselekményt elkövető személynek a rendőrségre, majd vésztételre történő előállítása, és ezzel összefüggésben négy órát meg nem haladó időtartamig, a kijózanodásáig a rendőrségen történő visszatartása (BJD 8768.).

Az előzetes fogva tartás és a házi őrizet közös jellemzője az, hogy jelentősen korlátozza az elkövető szabadságát, annak ellenére, hogy a személyi szabadság elvonásával, illetőleg a korlátozásával járó kényszerintézkedések nem előrehozott büntetések. A Btk. ezért biztosítja az előzetes fogva tartás és a házi őrizet tartamának az utóbb kiszabott büntetésbe történő beszámítását. Az elkövető külföldön történő elfogása esetén a külföldi hatóság által elrendelt őrizet vagy más előzetes fogva tartás tartamát is be kell számítani a büntetésbe (BH 1991. 428.).

A Btk. 92. § (1) bekezdés csak a szabadság tényleges elvonásával vagy annak a lehetőségével járó, illetve a szabadságvesztésre átváltoztatható büntetésekre engedi beszámítani az előzetes fogva tartásban, illetve a házi őrizetben töltött időt. Úgy rendelkezik, hogy a kiszabott szabadságvesztésbe, az elzárásba, a pénzbüntetésbe, illetve a közérdekű munkába kell beszámítani az előzetes fogva tartás és a házi őrizet teljes tartamát. Nincs helye beszámításnak a lakhelyelhagyási tilalom időtartamára.

A Btk. 92. § (2) bekezdés meghatározza a beszámítás alapjául szolgáló átváltási szabályokat. A Btk. a kényszerintézkedés beszámítását a kényszerintézkedés természetétől (előzetes fogva tartás, illetve házi őrizet) és a büntetés nemétől, illetve szabadságvesztés büntetés esetén annak végrehajtási fokozatától függő kulcs alapján teszi lehetővé. E beszámítási kulcs szerint egy napi előzetes fogva tartás egy napi szabadságvesztés büntetésnek, egy napi elzárásnak, egy napi tétel pénzbüntetésnek, illetve négy órai közérdekű munkának felel meg.

Házi őrizet beszámítása esetén négy órai közérdekű munkának, illetve egy napi tétel pénzbüntetésnek egy nap, egy napi elzárásnak két nap, egy napi szabadságvesztés büntetésnek fegyház fokozat esetén öt nap, börtön fokozat esetén négy nap, fogház fokozat esetén három nap házi őrizetben töltött idő felel meg. A beszámítás kérdésében nincs mérlegelési lehetősége a bíróságnak, a Btk. szerinti átváltoztatási kulcs alkalmazása kötelező. A Btk. 92. § (4) bekezdés értelmében a beszámítás után még fennmaradó házi őrizetet egy napi szabadságvesztés büntetésként kell beszámítani. Előfordulhat ugyanis, hogy a házi őrizetben töltött idő tartamának a szabadságvesztésbe történő beszámítása utáni napok száma már nem lenne elég a fegyház, börtön, illetve fogház fokozatnak megfelelő öt, négy és három napnak.

Az előzetes fogva tartás beszámítása során az anyagi jogi határidők számításának szabályai alkalmazandóak, ami azt is jelenti, hogy az előzetes fogva tartás kezdő és befejező napja is beszámít annak tartamába. Megjegyzendő ezzel összefüggésben az is, hogy a házi őrizetben töltött időnek a kiszabott szabadságvesztésbe való beszámítása törvényi kötelezettség, és az a terheltet megillető előnynek sem tekinthető, ezért sem a kényszerintézkedés fenntartásánál, sem megszüntetésénél nem lehet figyelembe venni (BH 2011. 130.).

A Legfelsőbb Bíróság BKv. 53. számú kollégiumi véleménye alapján kialakult bírói gyakorlat szerint a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés és pénz(mellék)büntetés kiszabása esetén az előzetes fogva tartásban töltött időt elsősorban a szabadságvesztésbe kell beszámítani e büntetés végrehajtásának az esetére. A szabadságvesztés mellett pénzbüntetést is kiszabhat a bíróság, így az előzetes fogva tartásban töltött idő beszámítására vonatkozóan kifejtettek a pénzbüntetésre nézve is irányadóak. A fogva tartást elsősorban a szabadságvesztésbe kell beszámítani, attól függetlenül, hogy ennek végrehajtását felfüggesztették-e, és ha a szabadságvesztés időtartamát a fogva tartás meghaladta, a fennmaradó részt a pénzbüntetésbe kell beszámítani.

Szükséges utalni arra is, hogy a terhelt ellen folyamatban levő büntetőügyek egyesítése esetén a kiszabott büntetésbe akkor is be kell számítani az előzetes fogva tartásban töltött időt, ha azt eredetileg azzal a bűncselekménnyel kapcsolatban rendelték el, amely tekintetében a bíróság felmentő rendelkezést hozott (BH 1979. 100.).

92/A. § (1) A szabálysértési eljárásban kiszabott és végrehajtott elzárás és közérdekű munka teljes időtartamát, valamint a pénzbüntetést be kell számítani - a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 127. § (1) bekezdés e) pontja szerint lefolytatott perújítási eljárást követően, a perújítással érintett cselekmény miatt - a büntetőeljárásban kiszabott szabadságvesztésbe, elzárásba, közérdekű munkába és pénzbüntetésbe.

(2) A beszámításnál egy napi szabálysértési elzárás egy napi szabadságvesztésnek, illetve elzárásnak, egy napi közérdekű munkának, valamint ötezer forint pénzbüntetésnek felel meg.

(3) A szabálysértési pénzbírság ötezer forintként egy napi szabadságvesztésnek, illetve elzárásnak, hat óra közérdekű munkának, illetve a pénzbüntetés azonos értékének felel meg.

(4) A szabálysértési eljárásban kiszabott közérdekű munka hat óránként egy napi szabadságvesztésnek, illetve elzárásnak, ötezer forint pénzbüntetésnek, valamint a közérdekű munka azonos mértékének felel meg.

Összbüntetés

93. § (1) Ha az elkövetőt több, határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélik, a jogerősen kiszabott büntetéseket - törvényben meghatározottak szerint - összbüntetésbe kell foglalni, ha az elkövető valamennyi bűncselekményt a legkorábbi elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően követte el.

(2) Összbüntetésbe csak olyan végrehajtandó szabadságvesztések foglalhatók, amelyeket az összbüntetésbe foglaláskor még nem hajtottak végre, vagy amelyeket folyamatosan hajtanak végre.

(3) Ha felfüggesztett szabadságvesztést kell utóbb végrehajtani, azt az összbüntetésbe foglalás szempontjából a továbbiakban végrehajtandó szabadságvesztésnek kell tekinteni.

(4) Nem foglalható összbüntetésbe

a) a korábban már összbüntetésbe foglalt büntetés,

b) a pénzbüntetés és a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés.

ÍH 2016. 93. Összbüntetésbe foglalásról terhelt értesítése

ÍH 2014. 92. Összbüntetés

94. § Az összbüntetés tartamát úgy kell meghatározni, mintha halmazati büntetést szabnának ki. Az összbüntetés tartamának azonban el kell érnie a legsúlyosabb büntetésnek és a rövidebb büntetés vagy büntetések egyharmad részének összegeként számított tartamot, de az nem haladhatja meg a büntetések együttes tartamát.

ÍH 2016. 93. Összbüntetésbe foglalásról terhelt értesítése

95. § (1) Különböző fokozatban végrehajtandó szabadságvesztések összbüntetésbe foglalása esetén végrehajtási fokozatként a legszigorúbbat kell meghatározni. Ha az összbüntetés mértéke három év vagy azt meghaladó tartamú, illetve többszörös visszaesőnél két év vagy ezt meghaladó tartamú, az összbüntetés végrehajtási fokozatát ennek figyelembevételével kell meghatározni.

(2) Ha az (1) bekezdés alkalmazásával megállapítandó végrehajtási fokozat az elítélt számára méltánytalan hátrányt jelentene, eggyel enyhébb fokozat állapítható meg.

(3) Ha a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nem kizárt, annak legkorábbi időpontját a legszigorúbb rendelkezés alapján kell meghatározni. Nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt az összbüntetésből, ha bármelyik szabadságvesztés esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárt.

(4) Ha azt a szabadságvesztést, amellyel kapcsolatosan az elítéltet önhibájából eredően zárták ki a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből, utóbb összbüntetésbe foglalják, akkor az elítélt az összbüntetésből sem bocsátható feltételes szabadságra.

ÍH 2016. 134. Összbüntetésbe foglalási indítvány, enyhébb végrehajtási fokozat meghatározása

ÍH 2016. 43. Összbüntetésbe foglaláskor a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának meghatározása

96. § (1) Ha a foglalkozástól eltiltást, a járművezetéstől eltiltást, a kitiltást, a sportrendezvények látogatásától való eltiltást vagy a kiutasítást szabadságvesztés mellett szabták ki, és a szabadságvesztés büntetéseket összbüntetésbe foglalták, akkor több, azonos tartalmú foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás közül azt kell végrehajtani, amelyik az elítélre hátrányosabb.

(2) A közügyektől eltiltás mellékbüntetés nem foglalható összbüntetésbe. Több közügyektől eltiltás mellékbüntetés közül azt kell végrehajtani, amelyik a leghosszabb tartamú.

10.1. Összbüntetésbe foglalásnak a Btk. 93. § (1) bekezdése alapján akkor van helye, amikor az elkövető több bűncselekményét a bíróság több eljárásban bírálta el, és külön-külön szabott ki határozott idejű szabadságvesztés büntetéseket. Az összbüntetésbe foglalás szempontjából annak nincs jelentősége, hogy ugyanazon bíróság vagy különböző bíróságok jártak el az elkövetővel szemben. Az összbüntetésbe foglalás célja azon hátrányok kiküszöbölése, melyek az elíteltet az egyes cselekményei külön eljárásban elbírálása folytán érik. Az összbüntetéssel az elítelt olyan helyzetbe kerül, mintha a vele szemben kiszabott, több szabadságvesztés büntetés alapján szolgáló cselekményeket egy eljárásban bírálta volna el a bíróság, és halmazati büntetést szabott volna ki vele szemben.

Halmazati büntetés kiszabása akkor lehetséges, ha az elkövető által megvalósított több bűncselekményt a bíróság egy eljárásban bírálja el. Gyakran előfordul azonban, hogy az elkövetővel szemben több bűncselekmény miatt folyik több eljárás, amely ügyeknek az egyesítése nem célszerű. Kizárhatja az ügyek egyesítését, ha az eljárási pozíciók keverednének az egyesített ügyben, ami bizonyítási nehézséget is okozhat a tanúk és terheltek eltérő vallomás-megtagadási okaira is figyelemmel. Ilyenkor az egyes ítéletekben kiszabott büntetéseket utólag kell összbüntetésbe foglalni.

Összbüntetésre az egymással úgynevezett quasi halmazati viszonyban álló büntetésekre nézve van lehetőség, ami azt jelenti, hogy az elkövető valamennyi bűncselekményt a vele szemben legkorábban hozott elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően követte el.

Ha a terhelt a vele szemben szabadságvesztést kiszabó elsőfokú ítélet kihirdetése után valósítja meg azt a bűncselekményt, amely miatt ismételen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, az összbüntetésbe foglalás a törvény rendelkezésére figyelemmel kizárt. A Btk. a legkorábbi elsőfokú ítélet kihirdetése után megvalósított bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztés összbüntetésbe foglalására azonban akkor sem ad lehetőséget, ha az ítélet csak másod- vagy harmadfokon emelkedik jogerőre. Az a terhelt, aki büntetőeljárás hatálya alatt áll, és a bíróság nem jogerősen még ítéletet is hoz vele szemben, nem élhet az összbüntetésben megnyilvánuló kedvezménnyel, és rendszerint nincs is eljárási lehetőség a már kihirdetett ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt meginduló büntetőeljárások egyesítésére. Ebben az esetben saját maga igazolja az elkövető, hogy a vele szemben hozott ítélet rá nézve nem volt visszatartó hatással. Megjegyzendő, hogy az elsőfokú ítélet kihirdetésekor nem biztos, hogy marasztaló ítéletet hozott a bíróság, mert azonos tényállás megállapítása mellett is előfordulhat, hogy csak másodfokon mondja ki bűnösnek a bíróság, és szab ki büntetést, amely döntéssel szemben még élhet a harmadfokú jogorvoslat lehetőségével. Az ítélet kihirdetése a büntető eljárási szabályok szerint nem feltétlenül jelenti azt is, hogy arról a terhelt tudomást szerez, az elsőfokú ítélet kihirdetésének mint objektív körülménynek van az összbüntetésbe foglalás szempontjából jelentősége. Előfordulhat, hogy az ítélet kihirdetése és az egyéb módon történő közlésének időpontja elválik egymástól. A legkorábbi ítéleten ebben az esetben a legkorábban kihirdetett első fokú ítéletet kell érteni. A terhelt távollétében is hozhat a bíróság ítéletet, amikor vagy hirdetményi úton [Be. 70. § (5) bekezdés], vagy kézbesítés ([Be. 262. § (2) bekezdés, 281. § (9) bekezdés] vagy kézbesítési megbízott útján [Be. 586. § (3) bekezdés] közli a határozatát. Az összbüntetésbe foglalás szempontjából az elsőfokú ítélet szóbeli kihirdetése időpontjának van jelentősége. Figyelemmel az anyagi határidők szabályaira, az elsőfokú ítélet szóbeli kihirdetését követően, ugyanazon a napon elkövetett (befejezett) bűncselekmény már nem foglalható összbüntetésbe.

10.2. Az összbüntetés jogintézménye a célját akkor tudja elérni, ha az összbüntetésbe foglaláskor az összbüntetésbe foglalandó szabadságvesztések végrehajtása még nem fejeződött be. A Btk. 93. § (2) bekezdése alapján, ha az elítelt valamelyik szabadságvesztést már kitöltötte, nincs arra lehetőség, hogy a terheltet a bíróság olyan helyzetbe hozza, mintha ügyeit egy eljárásban bírálták volna el. Az összbüntetésbe foglalás addig lehetséges, amíg a Btk. 93. § (1) bekezdésben előírt feltételnek megfelelő büntetéseket még nem hajtották teljesen végre, illetve ha végrehajtásuk folyamatos. Nincs lehetőség az összbüntetésbe foglalásra, ha az elkövető a jogerős ítélettel kiszabott végrehajtandó szabadságvesztést már kitöltötte, majd ezt követően válik ismertté, hogy a szabadságvesztést kiszabó ítélet meghozatala előtt is megvalósított már egy bűncselekményt.

Ha a korábbi ügyben jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetését még tölti az elkövető, vagy ebből a büntetésből feltételes szabadságra bocsátották, és ez idő alatt ítélik el a korábbi elsőfokú ítélet kihirdetését megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt, az összbüntetésbe foglalásnak nincs akadálya. A feltételes szabadságra bocsátás ideje ugyanis még része a végrehajtásnak, annak tartama alatt a terhelt még szabadságvesztés hatálya alatt áll. A büntetés akkor tekinthető végrehajtottnak, ha a feltételes szabadság eredményesen letelt.

Ugyanez a helyzet, ha két szabadságvesztést folyamatosan, időbeli megszakítás nélkül hajtanak végre, vagy ha az elkövető az egyik büntetés kitöltése után bármely okból, például előzetes letartóztatás miatt nem kerül szabadlábra, vagy korábbi, olyan felfüggesztett szabadságvesztés utólagos végrehajtását rendelte el a bíróság, ami nincs quasi halmazati viszonyban a másik két szabadságvesztés büntetéssel.

A határozott ideig tartó szabadságvesztésből engedélyezett feltételes szabadságra bocsátás megszüntetése körében a Btk. 40. § (1) bekezdés a) és b) pontja esetében az összbüntetés kérdése nem merülhet fel. A Btk. 40. § (4) bekezdése szerint, ha a feltételes szabadság tartama alatt az elítélten olyan bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztést kell végrehajtani, amelyet a korábbi ítélet jogerőre emelkedése előtt követett el, a szabadságvesztés végrehajtása a feltételes szabadságot félbeszakítja, és a bíróság a feltételes szabadság legkorábbi időpontját az a) és b) pontban meghatározott tartamig elhalasztja. Az idézett rendelkezésből az következik, hogy nem lehet megszüntetni a feltételes szabadságot quasi halmaztat esetén, hanem az ezért kiszabott büntetés végrehajtása miatt a feltételes szabadság félbeszakad, és a folytatódását el kell halasztani. Abban az esetben azonban, ha az összbüntetésbe foglalás feltételei fennállnak, az összbüntetésbe foglalás megelőzi a Btk. 40. § (4) bekezdésének alkalmazását. A korábbi ítélet jogerőre emelkedése előtt, de a korábbi ítélet kihirdetését követően elkövetett cselekmény esetén - az egyéb feltételek fennállása mellett - a Btk. 40. § (4) bekezdését kell alkalmazni.

Az összbüntetésnek a Btk. továbbra is csak a keretszabályait adja meg. A részletszabályok kidolgozása a bírói gyakorlatra hárul. Az új szabályokra figyelemmel a korábbi 3/2002. és a 2/2006. Büntető Jogegységi határozat lényegében már nem vagy csak nagyon szűk körben alkalmazható.

Az összbüntetés szabályainak többszöri változása kapcsán a bírói gyakorlat kialakította, hogy az alapítételek jogereje számít akkor, amikor abban dönt a bíróság, hogy mely jogszabályok alapján kell összbüntetésbe foglalni. Ha az összbüntetésbe foglalandó ítéletek közül legalább egy a Btk. hatálybalépését követően emelkedett jogerőre, a Btk. 93-96. §-át kell alkalmazni. Ilyen esetben nem is lehet vizsgálni, hogy mely szabályok kedvezőbbek az elkövetőre nézve.

Az összbüntetés anyagi jogi jogintézmény. Tartalma szerint azonban nem vonható a Btk. 2. §-ában írt időbeli hatály értelmezési körébe. A hátrányosabb rendelkezések visszaható hatállyal való alkalmazásának tilalma, és fő szabályként az elkövetéskor hatályos büntető törvény alkalmazása a bűncselekmény elbírálására vonatkozik. A bűncselekmény elbírálása a fellebbezéssel már nem támadható ügydöntő határozat kihirdetésével, az összbüntetéssel összefüggésben a bűnösséget megállapító és határozott ideig tartó szabadságvesztést kiszabó ítélet jogerőre emelkedésével befejeződik. Összbüntetésbe foglalásra csak azt követően kerülhet sor, ha van legalább két jogerős ítélet, amely határozott ideig tartó és végrehajtható (vagy végrehajthatóvá vált) szabadságvesztést tartalmaz. Az összbüntetési eljárás jogerő után lefolytatható különleges eljárás, és az összbüntetési ítéletben a bíróság nem meghatározott tartamú szabadságvesztésre ítéli a terheltet, hanem megállapítja az összbüntetés tartamát. Az összbüntetés tehát a jogi természetét illetően inkább büntetés-végrehajtási jellegű.

Amennyiben felfüggesztett szabadságvesztést utóbb végre kell hajtani, akkor azt a Btk. 93. § (3) bekezdése alapján az összbüntetésbe foglalás szempontjából a továbbiakban végrehajtandó szabadságvesztésnek kell tekinteni. Ha két korábbi felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását rendelik el, és ezek az elítélések quasi halmaztatban állnak egymással, ezeket a büntetéseket összbüntetésbe kell foglalni.

10.3. A Btk. 93. § (4) bekezdés a) pontja alapján nem foglalható összbüntetésbe a korábban már összbüntetésbe foglalt büntetés. A Btk. tehát nem teszi lehetővé az összbüntetésként megállapított büntetés újabb összbüntetésbe foglalását a többszörözött kedvezmény kizárása érdekében. A többszörös összbüntetésbe foglalás nem lenne összeegyeztethető a Btk.-ban megtestesülő kriminálpolitikai törekvésekkel. A Btk. szabályai nem érintik a Be. utólagos összbüntetésbe foglalást megengedő szabályait. Az utólagos összbüntetésbe foglalásnak azt a törvényi feltételét, hogy az összbüntetési ítélet nem a törvénynek megfelelően rendelkezett, továbbra sem lehet kiterjesztően értelmezni, ennek a különleges eljárásnak tehát csak akkor van helye, ha a korábbi összbüntetés tartamát a bíróság a Btk. rendelkezéseinek kifejezett megszegésével állapította meg (BH 1997. 513.).

Amennyiben az alapítételek egyikének jogereje a Btk. hatálybalépése, azaz 2013. július 1-je utáni, akkor a korábban összbüntetésbe foglalt büntetésekkel az újabb elítélés akkor sem foglalható összbüntetésbe, ha közöttük a tiszta kvázi halmazati viszony fennáll. A Btk. 3. §-a értelmében az új Btk. alkalmazandó, melynek 93. §-a a (4) bekezdésének a/ pontja kimondja, hogy nem foglalható összbüntetésbe a korábban már összbüntetésbe foglalt büntetés. (Debreceni Ítéltörvény Bpkf.III.41/2014/2.) Szükséges megjegyezni, hogy akad olyan álláspont is, amely szerint a rendelkezés a korábban már összbüntetésbe foglalt büntetés összbüntetésbe foglalását zárja ki, nincs azonban elvi akadálya az alapítételekhez való visszatérésnek és az azokban kiszabott büntetések ismételt összbüntetésbe foglalásának.

A Btk. 93. § (4) bekezdés b) pontja a pénzbüntetés és a közérdekű munka helyébe lépő szabadságvesztés összbüntetésbe foglalását zárja ki, de az összbüntetés általános szabályaiból az is következik, hogy az elzárás sem foglalható összbüntetésbe, mert az sem szabadságvesztés büntetés.

A Btk. az összbüntetésbe foglalás kötelezettségét írja elő, amit az összbüntetésbe kell foglalni szófordulattal fejez ki, de a Be. 574. § (4) bekezdése előírja, hogy az összbüntetési eljárás lefolytatásához - kivéve, ha azt az elítélt indítványozta - az elítélt hozzájárulását minden esetben be kell szerezni. Az összbüntetési eljárást hivatalból vagy indítványra lehet lefolytatni. A hivatalból való eljárás lefolytatása mellett szól, hogy az összbüntetésbe foglalás lehetősége ténykérdés. Az elítélt eldöntheti, hogy hozzájárul-e az összbüntetési eljárás lefolytatásához, vagy esetleg kivárja a további elítélést, mert tudja, hogy akkor kedvezőbb helyzetbe kerülhet, mintha már az első kettő után kérte volna. Előfordulhat, hogy azért nem járul hozzá az összbüntetésbe foglaláshoz, mert az ránézve hátrányosabb lenne olyan esetben, ha a hosszabb tartamú alapítéletben nem zárták ki a feltételes szabadságból, a rövidebb tartamúban igen, és ez utóbbi rendelkezés lenne irányadó az összbüntetésre is.

Az elítélt hozzájárulását előíró szabály sem kiterjesztően, sem szűkítően nem értelmezhető, ami azt jelenti, hogy azokat a büntetéseket nem lehet összbüntetésbe foglalni, melyekhez az elítélt kifejezetten nem járult hozzá. Az általa megjelölt büntetések összbüntetésbe foglalása viszont - ha az anyagi jogi törvényi feltételek fennállnak - nem mellőzhető. Az elítélt tehát szabadon választhat, hogy a folyamatosan töltött (vagy még végre nem hajtott) büntetései közül melyek összbüntetésbe foglalását kéri, melyekét nem. A bíróság e nyilatkozatához kötve van, csak annak keretei között vizsgálhatja a további törvényi feltételek meglétét.

10.4. A Btk. 94. § alapján az összbüntetés mértékét úgy kell meghatározni, mintha halmazati büntetés kiszabására kerülne sor. Az összbüntetés tartamának megállapításakor kizárt a kumuláció, azaz az összbüntetési tartam nem haladhatja meg az alapítéletekben kiszabott szabadságvesztés büntetések együttes tartamát.

Az összbüntetés mértékének a megállapításakor a leghosszabb tartamú szabadságvesztést kell alapul venni, míg a rövidebb büntetés (vagy büntetések) legfeljebb kétharmad részének együttes tartamát lehet elengedni. Az összbüntetésnek a Btk.-ban meghatározott minimális tartama a legsúlyosabb büntetésnek és a rövidebb büntetés vagy büntetések egyharmad részének összege.

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azonban a halmazati büntetés maximális tartamára a Btk. 81. § (3) bekezdésében rögzített szabályt, amit az összbüntetésre vonatkozó szabályok sem írhatnak felül. Ha a bíróság halmazati büntetést szabott ki valamelyik eljárásban, és például a nagyszámú halmazatra figyelemmel a halmazati büntetesként kiszabható büntetés felső határát elérte az egyik alapítéletben kiszabott szabadságvesztés büntetés, ezt az összbüntetés sem lépheti túl, hiszen összbüntetéssel sem kerülhet hátrányosabb helyzetbe, mintha egy eljárásban halmazati büntetést szabtak volna ki vele szemben.

A Btk. 94. § második mondatának az a rendelkezése, hogy az összbüntetés tartamának el kell érnie a legsúlyosabb büntetésnek és a rövidebb büntetés egyharmad részének összegeként számított tartamot, nem teszi mellőzhetővé a 94. § első mondatát, az nem eredményezheti a halmazati büntetéssel kapcsolatos normák sérelmét. Az összbüntetés jogintézményének elvi alapja az, hogy halmazat és halmazati büntetés lett volna.

Az összbüntetésbe foglalás során a Btk. 80. §-ában meghatározott büntetékiszabási elvek már nem alkalmazhatók. Így a büntetés tárgyi súlya, az elkövető társadalomra veszélyessége, a bűnösség foka vagy az egyéb enyhítő és súlyosító körülmények nem vizsgálhatók. Kizárt az alapítéletekben kiszabott büntetések újraértékelése, és a terhelt személyi körülményeiben a jogerős alapítéletek óta eltelt változásokat sem lehet figyelembe venni. Összbüntetésbe foglalásnál nem is büntetés kiszabásról van szó, hanem az összbüntetés tartamának meghatározásáról. Figyelembe lehet venni azonban a csökkentés mérvének a megítélésénél - többek között - azt is, hogy a több alapeljárásban elbírált cselekmények jellegükben azonosak vagy hasonlóak-e; elkövetési magatartásuk időbelileg egybeeső vagy közeli-e; a cselekmények egymással összefüggésben állnak-e (BH 2004. 396.). Az összbüntetésbe foglaláskor a cselekmények ismételt elbírálására már nem kerülhet sor, hanem a kiszabott büntetések összevetéséről van szó. A Btk. 94. § szóhasználatja is az összbüntetés tartamának meghatározásáról szól, és nem büntetés kiszabásáról.

Az összbüntetés tartamának, illetve az elengedés mértékének megállapítása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy az egyes alapítéletekből kiszabott büntetésekből a terhelt ténylegesen mennyit töltött ki az összbüntetésbe foglalás időpontjáig, illetve hogy milyen tartamú a büntetés még le nem töltött része.

A Btk. 36. §-a alapján az összbüntetés tartama a huszonöt évet sem haladhatja meg, mint a határozott ideig tartó szabadságvesztés büntetés halmazati vagy összbüntetésre irányadó felső határát.

10.5. Az összbüntetés egységes büntetés, tehát a kapcsolódó járulékos rendelkezések vonatkozásában is egységes szabályoknak kell érvényesülniük. A Btk. 95. § (1) bekezdése alapján ez vonatkozik az összbüntetesként megállapított szabadságvesztés végrehajtási fokozatára, valamint a feltételes szabadságra bocsátásra is.

Ha az alapítéletekben különböző fokozatban végrehajtandó szabadságvesztések szerepelnek, és ezek kerülnek összbüntetésbe foglalásra, az összbüntetést abban a fokozatban kell végrehajtani, amelyik az alapítéletekben megállapítottak közül a legszigorúbb. Három év vagy azt meghaladó tartamú, többszörös visszaeső esetében kettő év vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztésnél a Btk. 37. § (2) és (3) bekezdésének szabályait is vizsgálni kell, és a végrehajtási fokozatot ennek figyelembevételével kell megállapítani. Ha a szabadságvesztés tartalma összbüntetésbe foglalás folytán éri el vagy haladja meg a három évet, és az alapítéletekkel elbírált bűncselekmények között a Btk. 37. § (3) bekezdésének aa), ab), ac) vagy ad) alpontjaiban felsorolt bűncselekmény is szerepel, az összbüntetés végrehajtási fokozatát fegyházban kell meghatározni. Összbüntetésbe foglalásra csak quasi halmazati viszonyban álló elítélések esetében kerülhet sor, s ha a cselekményeket egy eljárásban bírálták volna el, akkor is fegyház végrehajtási fokozatot kellett volna megállapítani. Hasonló az eljárási helyzet, ha az összbüntetésbe foglalás folytán a két évet eléri vagy meghaladja a szabadságvesztés büntetés, és az elítélt többszörös visszaeső, a Btk. 37. § (3) bekezdés b) pontja alapján ugyancsak fegyház a szabadságvesztés büntetés végrehajtási fokozata.

Ha az általános szabályok szerint megállapítandó végrehajtási fokozat az elítélt számára méltánytalan hátrányt jelent, fegyház helyett börtön határozható meg, míg börtön esetében fogház alkalmazására nyílnak lehetőség a Btk. 95. § (2) bekezdésének alkalmazásával.

Az összbüntetés egységes büntetés, amiből az is következik, hogy az egyéb járulékos rendelkezések vonatkozásában is egységes szabályoknak kell érvényesülni, mint a feltételes szabadságra bocsátásra is. A Btk.-ban a 95. § (3) bekezdésének szabálya a 3/2002. számú büntető jogegységi határozat szerint kialakult jogalkalmazói gyakorlatnak megfelelően tartalmaz rendelkezést arra az esetre, ha olyan szabadságvesztéseket kell összbüntetésbe foglalni, amelyek esetében a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges legkorábbi időpontját a törvény különbözőképpen határozza meg.

Ha az összbüntetésbe foglalásra 2013. július 1. napja után kerül sor, de valamennyi alapítélet jogereje ezen időpont előtti, akkor kizárólag a régi Btk. szabályai az irányadók, amelyeken az alapítéletek rendelkezései nyugszanak. Az összbüntetésbe foglalás is a régi Btk-n alapszik. Ennek megfelelően a feltételes szabadságra bocsáthatóság a végrehajtási fokozathoz igazodik. A 3/2002. Büntető Jogegységi határozat szerint a feltételes szabadságra bocsáthatóság legkorábbi időpontját nem kell feltüntetni az összbüntetési ítélet rendelkező részében. A 2013. július 1. napjával módosított Be. 258. §-a (2) bekezdésének e/ pontja értelmében az ítélet rendelkező résznek tartalmaznia kell a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges legkorábbi időpontját [Btk. 38. § (1) bekezdés]. A büntetőeljárás törvényt - figyelemmel a 11. §-ában megfogalmazottakra, mely szerint a büntetőeljárás a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő törvény szerint kell lefolytatni - csak a hatályos Btk., a 2012. évi C. törvény tolthati ki tartalommal. A Be. szövegébe illesztett Btk. 38. §-ának a megjelölése, amely a feltételes szabadságra bocsáthatóságról szól, nem értelmezhető a korábbi anyagi jogi szabály, az 1978. évi IV. törvény 47. §-ának alkalmazása mellett. Ebből is nyilvánvaló, hogy amennyiben a régi Btk. alapján történik az összbüntetésbe foglalás, akkor a Büntetőeljárásról szóló törvénynek az új Btk-ra utaló előírásai sem alkalmazhatók, hanem a jogegységi határozat III. pontja az irányadó. (Debreceni Ítéltábla Bkf.III.757/2013/2.)

Az új Btk. nem a végrehajtási fokozathoz igazítja a feltételes szabadságra bocsáthatóság legkorábbi időpontját, hanem egy büntetéskiszabási tényező, a visszaesés függvényévé vált. Ezáltal a bűncselekmény elbírálásának körébe tartozik, mint ahogyan ezt a 4/2013. BK vélemény kimondja. A bűncselekmény elbírálása az ítélet jogerőre emelkedésével befejeződik, ezt követően, végrehajtási szakban a Btk. 2. §-a, az időbeli hatály kérdése nem értelmezhető, mert többé már nem beszélhetünk elbírálásról. Az összbüntetési eljárás különleges eljárás, azaz jogerő utáni. Mindezekre is figyelemmel az alapítéletek rendelkezései res iudicata-t (ítélt dolgot) képeznek, az összbüntetésbe foglalás során nem változtathatók meg.

A Btk. 95. § (3) bekezdése alapján nem bocsátható feltételes szabadságra az elítélt az összbüntetésből, ha bármelyik szabadságvesztés esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége kizárt.

A foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől eltiltás, a kitiltás, a sportrendezvények látogatásától való eltiltás és a kiutasítás esetében a Btk. 96. §-a alapján az abszorpció elve érvényesül, ha ezen büntetéseket összbüntetésbe foglalható szabadságvesztés mellett szabták ki, hiszen ezek közül - ha azonos tartalmúak - az elítéltre nézve hátrányosabbat kell végrehajtani. A pénzbüntetés nem szerepel a Btk. 96. § felsorolásában. Az eltérő szabályozás azt eredményezi, hogy több pénzbüntetés vonatkozásában maradéktalanul érvényesül a kumuláció elve.

A közügyektől eltiltás mindig egységes büntetés, így több közügyektől eltiltás kiszabása esetén minden esetben a leghosszabb tartamút kell végrehajtani.

Több foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás vagy kiutasítás esetében nemcsak a tiltási időtartamban lehet eltérés, hanem lehetséges, hogy például a foglalkozástól eltiltás különböző foglalkozási ágakra, a több járművezetéstől eltiltás a járművek más-más körére terjed ki. Ilyenkor az azonos megnevezésű büntetések sem azonos tartalmúak, így végrehajtásukra nem vonatkozik a Btk. 96. § (1) bekezdésben meghatározott szabály, ezért az eltérő tartalmú azonos büntetéseket egymástól függetlenül, külön-külön kell végrehajtani, de telhetnek ugyanazon időtartam alatt is. Az azonos tartamú büntetések közül az elítéltre hátrányosabb nem feltétlenül a leghosszabb tartamú, hanem amelyből az összbüntetésbe foglaláskor még több vár végrehajtásra.

Bírósági gyakorlat

BKv. 56.

BH 1998. 258., BH 1999. 1., 1982. 174., BH 1978. 420., BH 1980. 157., BH 1989. 48., BH 1996. 350., BH 1993. 480., BH 1992. 291., BH 2001. 354., BH 2004. 396., BH 1997. 513., BH 1979. 100., BH 2011. 130., BH 1991. 428., BH 2009. 96., BH 2004. 397., BH 2006. 146., BH 1997. 377.

X. FEJEZET

AZ ELÍTÉLÉSHEZ FÜZŐDŐ HÁTRÁNYOS JOGKÖVETKEZMÉNYEK ÉS A MENTESÍTÉS

Az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények

97. § (1) A büntetőjogi felelősség megállapításához, büntetés kiszabásához vagy intézkedés alkalmazásához fűződő hátrányos jogkövetkezményt törvény állapíthat meg.

(2) A büntetőjogi felelősség megállapítására, a kiszabott büntetésre és az alkalmazott intézkedésre vonatkozó adatokat közhiteles hatósági nyilvántartás tartalmazza a törvényben meghatározott időpontig, ezt követően hátrányos jogkövetkezmény az elítélés miatt már nem állapítható meg az elítélttel szemben. A visszaesés és az ahhoz fűződő, e törvényben meghatározott hátrányos jogkövetkezmények a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 178/A. § (2) bekezdése szerint, az újabb bűncselekmény elkövetéséhez legközelebbi időpontban a bűnügyi nyilvántartásból beszerzett adatok alapján akkor is megállapítandók, ha utóbb ezek az adatok törlésre kerültek.

Az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények részben a büntetőjogon belül, részben azon kívül érvényesülnek. A büntetőjogi jogkövetkezményeket maga a büntető törvény határozza meg. A büntetőjogon kívüli, törvény által meghatározott hátrányos jogkövetkezmények lehetnek alkotmányjogiak, közjogiak (például az Alkotmánybíróság tagjává csak büntetlen előéletű személy választható), munkajogiak (például a közoktatásban alkalmazás feltétele az, hogy az alkalmazott büntetlen előéletű legyen), polgári jogiak (például hivatásos gondnok csak büntetlen előéletű személy lehet), de a gazdasági jog területén is található ilyen rendelkezés (például közbeszerzési eljárásban nem lehet ajánlattevő, aki a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól nem mentesült).

Az elítéléshez kapcsolódó adatokat a bünygyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bünygyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII. törvény (a továbbiakban: Bnytv.) szerint a büntettek nyilvántartása és a hátrányos jogkövetkezmények alatt álló, büntetlen előéletű személyek nyilvántartása tartalmazza. Előbbi nyilvántartás a nem mentesült, büntetett előéletű személyek adatait tartja nyilván, utóbbi nyilvántartás célja elsősorban a bűnismétlés, visszaesés megállapíthatóságának, valamint az elítéléshez fűződő, a büntetlen előlethez képest szigorúbb követelményeket meghatározó foglalkoztatási, engedélyezési szabályok végrehajthatóságának biztosítása.

A Bnytv. alapján a bünygyi nyilvántartásokban kezelt adatok nyilvántartási ideje legalább a mentesítés beálltától számított három év, de nem lehet több, mint a mentesítés beálltától számított tizenkét év. Ha a kezelt adatra vonatkozóan a nyilvántartás feltételei megszűnnek, az adatot a nyilvántartásból haladéktalanul törölni kell. Ezt követően az elítélssel szemben az elítélés miatt már semmilyen hátrányos jogkövetkezmény nem állapítható meg. Ez azt is jelenti, hogy a korábbi elítélés ilyenkor már akkor sem vehető figyelembe súlyosító körülményként, ha a bíróság arról valamilyen módon hitelt érdemlő tudomást szerez.

A mentesítés természetesen nem akadályozza annak, hogy a kiszabott büntetést, illetve a megítélt polgári jogi igényt végrehajtsák (ennek megemlézése különösen arra figyelemmel indokolt, hogy a mentesítés az ítélet jogerőre emelkedésének napján, tehát már a végrehajtás megkezdése előtt bekövetkezhet).

A mentesítés hatálya

98. § (1) A mentesítés folytán - törvény eltérő rendelkezése hiányában - az elítélt mentesül a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól.

(2) A mentesített személy büntetlen előéletűnek tekintendő, és - törvény eltérő rendelkezése hiányában - nem tartozik számot adni olyan elítéltekről, amelyekre nézve mentesítésben részesült.

(3) Újabb bűncselekmény elkövetése esetén a mentesítés nem terjed ki azokra a büntetőjogi jogkövetkezményekre, amelyeket e törvény a korábbi elítéléshez fűz.

A mentesítés módja

99. § Az elítélt mentesítésben részesülhet

A mentesítés hatálya azt jelenti, hogy a mentesítés következtében az elítélt mentesül a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól. A mentesített személy büntetlen előéletűnek minősül, vagyis a mentesítés beálltával újból lehetősége nyílik mindazon jogok megszerzésére és gyakorlására, amelyekhez a büntetlen előéletű állampolgároknak joguk van. A mentesített személy mindig a jövőre nézve válik büntetlen előéletűvé, nem pedig az elítélésre visszamenő hatállyal. Fontos azonban megjegyezni, hogy a mentesítés nem terjed ki a büntető törvény által meghatározott jogkövetkezményekre, újabb bűncselekmény elkövetése esetén ugyanis nem vonatkozik azokra a hátrányos jogkövetkezményekre, amelyeket a Btk. a korábbi elítéléshez fűz. Így például a törvény alapján súlyosító körülmény a büntetett előélet, az elkövetőt visszaesőként, többszörös visszaesőként stb. vonhatják felelősségre.

A mentesítés bekövetkezhet a törvény erejénél fogva (törvényi mentesítés), a bíróság ilyen tartalmú döntése folytán (bírósági mentesítés), valamint kegyelem útján (kegyelmi mentesítés). A mentesítés leggyakoribb módja a törvényi mentesítés. Ennek lényege abban áll, hogy meghatározott várakozási idő letelte után a mentesítés a törvény ilyen tartalmú rendelkezése folytán automatikusan bekövetkezik. A bírósági mentesítés esetében a mentesítés a bíróság mérlegelésen alapuló döntésétől függően áll be. A kegyelmi mentesítés a kegyelmi jogkör gyakorlója által hozott jogalkalmazói (egyéni kegyelem), illetőleg jogalkotói aktus (közkegyelem) függvénye.

- a) e törvény erejénél fogva,
- b) bírósági határozat alapján vagy
- c) kegyelem útján.

A törvényi mentesítés

100. § (1) E törvény erejénél fogva áll be a mentesítés

- a) elzárás, pénzbüntetés és közérdekű munka esetén az ítélet jogerőre emelkedésének napján,
- b) foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás és sportrendezvények látogatásától való eltiltás esetén az ítélet jogerőre emelkedése napján,
- c) kiutasítás esetén a büntetés végrehajtásának befejezése vagy végrehajthatóságának megszűnése napján,
- d) felfüggesztett szabadságvesztés esetén a próbaidő leteltének napján,
- e) gondatlan vétség miatt kiszabott szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének napján,
- f) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését vagy végrehajthatóságának megszűnését követő három év elteltével,
- g) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését vagy végrehajthatóságának megszűnését követő öt év elteltével,
- h) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, öt évet meghaladó, de tíz évnél nem hosszabb tartamú szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését vagy végrehajthatóságának megszűnését követő nyolc év elteltével,
- i) szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, tíz évet meghaladó tartamú, határozott ideig tartó szabadságvesztés esetén a büntetés kitöltését vagy végrehajthatóságának megszűnését követő tíz év elteltével.

(2) Az (1) bekezdés *b)* pontja esetén a mentesítés nem terjed ki
a) foglalkozástól eltiltás esetén a foglalkozás gyakorlásának,
b) járművezetéstől eltiltás esetén a járművezetés gyakorlásának,
c) kitiltás esetén az ítéletben meghatározott településen vagy az ország meghatározott részén való tartózkodás,
d) sportrendezvények látogatásától való eltiltás esetén az elítélt sportrendezvények látogatásához való jogára.

(3) Az (1) bekezdés *d)* pontja esetében a mentesítés nem áll be, ha a szabadságvesztés végrehajtását elrendelik. Ilyenkor a mentesítésre a végrehajtandó szabadságvesztésre vonatkozó mentesítési szabályok az irányadók.

A törvényi mentesítés bekövetkezéséhez szükséges várakozási idő alapvetően a büntetés nemétől, illetőleg végrehajtandó szabadságvesztés esetén az elkövetett bűncselekmény bűnösségi alakzatától, valamint a büntetés tartamától függ. A felfüggesztett szabadságvesztés vonatkozásában a várakozási idő a felfüggesztés próbaidejéhez igazodik.

A törvényi mentesítés hatálya a következő időpontokban állhat be:

az ítélet jogerőre emelkedésének napján;

a próbaidő leteltének napján;

a büntetés kitöltésének vagy végrehajtásának befejezése, illetve végrehajthatóságának megszűnése napján;

a büntetés kitöltését vagy végrehajthatóságának megszűnését követő három, öt, nyolc vagy tíz év elteltével.

Foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás és sportrendezvények látogatásától való eltiltás esetén az elítélt az ítélet jogerőre emelkedésének napján mentesül, azaz öt ettől a naptól kezdve büntetlen előéletűnek kell tekinteni, ugyanakkor a mentesítés nem terjed ki a foglalkozás és a járművezetés gyakorlásának, illetőleg az ítéletben meghatározott településen vagy az ország meghatározott részén való tartózkodásnak a jogára, valamint az elítélt sportrendezvények látogatásához való jogára. Abban az esetben ugyanis, ha a mentesítés ezekre is kiterjedne, az az említett büntetések végrehajtását veszélyeztetné.

Ha utóbb elrendelik a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását, az a mentesítés szempontjából már végrehajtandó szabadságvesztésnek minősül. Ha a jogerősen kiszabott büntetéseket utóbb összbüntetésbe foglalják, a várakozási idő leteltét minden egyes büntetésre nézve külön kell vizsgálni (BH 1980. 276.), az összbüntetés törvényi mentesítéséhez szükséges várakozási idő pedig megegyezik az összbüntetésbe foglalt büntetések közül a leghosszabb várakozási idővel rendelkező büntetés várakozási idejével. Ha valaki a várakozási idő alatt újabb bűncselekményt követ el, ez a törvényi mentesítéshez szükséges várakozási időt nem hosszabbítja meg. A Btk. törvényi mentesítésre vonatkozó szabályai nem rendelkeznek az életfogytig tartó szabadságvesztésről, ami azt jelenti, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés esetén nincs helye törvényi mentesítésnek (és mivel a bírósági mentesítésre vonatkozó rendelkezések a törvényi mentesítés szabályaira utalnak vissza, így bírósági mentesítésnek sem).

A bírósági mentesítés

101. § (1) Végrehajtandó szabadságvesztés esetén a bíróság az elítéltet kérelemre utólag mentesítésben részesítheti, ha erre érdemes, és a szabadságvesztés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a 100. § (1) bekezdés *f)*-*i)* pontjában meghatározott idő fele már eltelt.

(2) Felfüggesztett szabadságvesztés esetén a bíróság az elítéltet kérelemre utólag mentesítésben részesítheti, ha erre érdemes, és a próbaidő fele része, de legalább egy év már eltelt.

(3) Az érdemesség elbírálásánál figyelembe kell venni az elítéltnek a büntetés kitöltése, felfüggesztett szabadságvesztés esetén az ítélet jogerőre emelkedése óta folytatott életmódját, továbbá azt, hogy - ha erre módja volt - jóvátette-e a bűncselekménnyel okozott sérelmet.

(4) Felfüggesztett szabadságvesztés esetén az utólagos mentesítés hatályát veszti, ha a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendelik.

ÍH 2017. 42. Az utólagos bírósági mentesítésnél figyelembe vehető szempontok

102. § (1) A szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése esetén a bíróság ítéletében előzetes mentesítésben részesítheti az elítéltet, ha arra érdemes.

(2) Az előzetes mentesítés hatályát veszti, ha a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendelik.

A Btk. érdemben nem változtatott az 1978. évi IV. törvénynek a bírósági mentesítésre vonatkozó szabályain, csupán mellőzte az arra való felesleges utalást, hogy annak szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélés esetén lehet helye. Ez ugyanis a 101. § (1) bekezdése által tartalmazott, jogszabályhelyekre történő utalásból egyértelműen következik.

A bírósági mentesítésre - a törvényi mentesítéstől eltérően - nem a törvény erejénél fogva, hanem kérelemre, a bíróság döntése alapján kerülhet sor. A bíróság határozatán alapuló mentesítésnek két fajtája van: az utólagos bírósági mentesítés, valamint az előzetes bírósági mentesítés.

A jóval gyakrabban előforduló utólagos bírósági mentesítés objektív feltétele, hogy a szándékos bűncselekmény miatt kiszabott határozott tartamú szabadságvesztés esetében a törvényi mentesítéshez szükséges várakozási idő fele elteltjen. Az utólagos bírósági mentesítés szubjektív feltétele az, hogy az elítélt érdemes legyen a mentesítésre. Az érdemesség vizsgálatánál a bíróság megvizsgálja az elítéltnél a büntetés kitöltése óta folytatott életmódját, valamint azt, hogy ha erre módja volt, jóvátette-e a bűncselekményével okozott sérelmet (például a kárt megtérítette-e.) Az elítélt által folytatott életmód vizsgálata során indokolt az elkövető személyiségének a vizsgálata. Ennek alapvető célja az arról való meggyőződés, hogy a büntetés kitöltése után az elítélt szakított-e az addig folytatott életmódjával, törvénytisztelő állampolgárrá vált-e, és így a társadalom teljes jogú tagjaként beilleszkedhet-e (BH 1986. 92.). Nem zárja ki ab ovo az elítélt bírósági mentesítését, ha a várakozási idő alatt őt pénzbüntetésre ítélik (BH 2001. 5.), és nem képezi akadályát a mentesítés megállapításának az sem, ha az elítélt külföldön tartózkodik (BH 1986. 91.). Ha azonban a vizsgált körülmények ezt indokolják, újabb marasztaló ítélet nélkül is alappal lehet következtetni a kérelmező súlyosan kifogásolható életvitelére (BH 1980. 155.) Az utólagos bírósági mentesítés esetében is külön-külön kell vizsgálni az elítélt valamennyi ítélete vonatkozásában, hogy a bírósági mentesítéshez szükséges feltételek fennállnak-e (BJD 8777.).

Az utólagos bírósági mentesítés tárgyában az első fokon ítéletet hozó bíróság különleges eljárásban határoz (Be. 577. §). Ezt az eljárást a bíróság az elítélt vagy törvényes képviselőjének kérelmére folytatja le. A bíróság a kérelem elbírálása előtt beszerzi az ügyésznek a kérelem elbírálásával kapcsolatos nyilatkozatát. Ha a mentesítés törvényi előfeltételei hiányoznak, a bíróság a kérelmet elutasítja, egyébként azt érdemben elbírálja. Ugyancsak ebben a különleges eljárásban jár el a bíróság akkor is, ha a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendelik, s így az ezzel kapcsolatos törvényi vagy előzetes bírósági mentesítés hatályát veszti.

Az előzetes bírósági mentesítésre egyetlen büntetés, a felfüggesztett szabadságvesztés vonatkozásában van mód. Felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása esetén az elítélt a törvény erejénél fogva a próbaidő leteltének napján mentesül. Ha azonban a bíróság úgy látja, hogy az elítélt előzetes mentesítésre érdemes, ítéletében úgy rendelkezhet, hogy az elítélt már az ítélet jogerőre emelkedésének napján mentesül az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól. Az érdemesség tárgyában a bíróság mérlegeléssel hozza meg a döntését, de e mérlegelés során - a jogintézmény jellegénél fogva - más szempontokat vesz figyelembe, mint az utólagos bírósági mentesítés során. A bírói gyakorlat szerint az előzetes mentesítés rendkívüli intézmény (BH 1996. 510.), az érdemesség megítélésénél pedig nemcsak az elkövető személyét és életvitelét, hanem a bűncselekmény tárgyi súlyát és jellegét is értékelni kell (BH 1983. 221.). Előzetes mentesítésre csak az ítélet jogerőre emelkedéséig kerülhet sor, ha tehát az elítélt az ítélet jogerőre emelkedése után terjeszt elő ilyen kérelmet, azt el kell utasítani (BH 1996. 238., BH 1997. 467.). Nem ütközik a súlyosítási tilalomba, ha a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítéletének előzetes mentesítést kimondó rendelkezését ügyészi fellebbezés hiányában mellőzi.

Az előzetes mentesítés akkor válik véglegessé, ha a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását utóbb nem rendelik el. Ha ez mégis megtörténik, az előzetes mentesítés hatályvesztését a bíróságnak szintén különleges eljárásban kell kimondania.

A mentesítés egységessége

103. § Mellékbüntetés alkalmazása esetén az elítélt az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól mindaddig nem mentesül, illetve nem mentesíthető, amíg a mellékbüntetés végrehajtása nem fejeződött be, vagy végrehajthatósága nem szűnt meg.

A mentesítés szempontjából az egyetlen mellékbüntetésnek, a közügyektől eltiltásnak is van jelentősége. Mellékbüntetés alkalmazása esetén ugyanis az elítélt az elítéléshez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól mindaddig nem mentesül, illetve nem mentesíthető, amíg a mellékbüntetés végrehajtása nem fejeződött be vagy végrehajthatósága nem szűnt meg. Tekintettel arra, hogy a Btk. alapján a közügyektől eltiltás csak végrehajtandó szabadságvesztés mellett szabható ki, abban az esetben, ha e mellékbüntetés végrehajtása még nem fejeződött be, az elítélt sem törvényi, sem bírósági mentesítésben nem részesülhet (kegyelmiben azonban igen), függetlenül attól, hogy ezek törvényben meghatározott feltételei a szabadságvesztés vonatkozásában bekövetkeztek.

Bíróági gyakorlat

3/2003. BJE, BJD 8777., BH 1980. 155., BH 1980. 276., BH 1983. 221., BH 1986. 91., BH 1986. 92., BH 1992. 221., BH 1996. 238., BH 1996. 510., BH 2001. 5., BH 1997. 467.

A kegyelmi mentesítés

104. § (1) A kegyelmi jogkör gyakorlója az elítéltet kegyelemből mentesítésben részesítheti akkor is, ha e törvény szerint ennek egyébként nincs helye.

(2) A kegyelmi mentesítésben részesített személy a büntetőjogon kívüli hátrányos jogkövetkezmények szempontjából büntetlen előéletűnek tekintendő.

A kegyelmi mentesítés lényege, hogy a kegyelmi jogkör gyakorlója az elítéltet akkor is mentesítésben részesítheti, ha a mentesítésnek egyetlen törvényi feltétele sem állapítható meg (így például kegyelmi mentesítésben részesülhet az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt is). A kegyelmi mentesítésre két formában kerülhet sor. Az egyéni kegyelmezés joga a köztársasági elnököt illeti meg, a közkegyelem az Országgyűlés hatáskörébe tartozik. Fontos megjegyezni, hogy az úgynevezett végrehajtási kegyelem (amely megnyilvánulhat a kiszabott büntetés teljes elengedésében vagy csökkentésében) nem eredményez egyúttal automatikusan mentesítést a büntetett előéletéhez fűződő hátrányok alól. Ez ugyanis csak akkor következik be, ha a kegyelmi jogkör gyakorlójának döntése kifejezetten a mentesítésre is kiterjed.

A kegyelmi jogkör gyakorlójának a mentesítésre vonatkozó hatáskörét a Btk. semmilyen korlátozásnak nem veti alá. Ez azt jelenti, hogy az történhet a törvényi mentesítéshez szükséges várakozási idő csökkentésével, de akár úgy is, hogy a kegyelmi jogkör gyakorlója a várakozási idő teljes elengedése mellett azonnali hatállyal a büntetlen előélet kedvezményében részesíti az elítéltet. A kegyelmi jogkör gyakorlója döntését indokolni sem köteles.

A 3/2003. BJE arra ad választ, hogy hogyan kell számítani a mentesítéshez szükséges várakozási időt, ha a bíróság által kiszabott végrehajtandó szabadságvesztés tartama végrehajtási közkegyelem folytán csökkent. A jogegységi határozat szerint a mentesítéshez szükséges várakozási idő - mint objektív törvényi előfeltétel - kezdő napja a büntetés kitöltésének, illetőleg végrehajthatósága megszűnésének napja (ez a végrehajtási kegyelem folytán természetesen előbb következik be, mintha az elítélt ilyen kedvezményben nem részesült volna). A várakozási idő tartama azonban - mint további törvényi előfeltétel - az ítéletben kiszabott (és nem a végrehajtási kegyelem folytán csökkent) büntetéshez igazodik.

A kegyelmi mentesítés lehet feltételhez kötött vagy feltétel nélküli. Ha a közkegyelmi rendelkezés valamely személyi körülményt ír elő a kegyelem feltételeként (például terhes nő), akkor e körülménynek a kegyelmi rendelkezés hatályba lépésének napján kell fennállnia (BH 1992. 221.). Ha a kegyelmi mentesítés feltételhez kötött, és a mentesítés hatályát veszti, a mentesítésre a továbbiakban a Btk. vonatkozó szabályai válnak irányadóvá (tehát például a törvényi mentesítés a Btk. előírásainak megfelelően következik be).

XI. FEJEZET

A FIATALKORÚAKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

Alapvető rendelkezések

105. § (1) Fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.

(2) E törvény rendelkezéseit a fiatalkorúakra a jelen fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

1. A fiatalkorúság fogalmát a magyar büntetőjogban az 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi-kódex) első novellája, a büntető törvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908. évi XXXVI. törvénycikk 16. §-ának első bekezdése határozta meg a következők szerint: az, aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életének tizenkettedik életévét már meghaladta, de tizennyolcadik évét még nem töltötte be (fiatalkorú), ha a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg, büntetőjogi felelősségre nem vonható. Ezt megelőzően, a Csemegi-kódex a fiatalkorú elnevezést bár nem használta, azonban A beszámítást kizáró vagy enyhítő okok között említette a 12-16. éves életkort: az ilyen személy is csak akkor volt büntetés alá vehető, ha rendelkezett a cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással, és ekkor is enyhébb szabályok szerint alakult a vele szemben kiszabott büntetés. Ellenkező esetben javítóintézetben volt elhelyezhető (84-86. §). Az 1908-as novellát a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. tvr. helyezte hatályon kívül, az életkori kereteken azonban a rendelet nem változtatott.

A fiatalkorúak büntetőjogának viszonylagos önállóságát megszüntetve, a fiatalkorúakra vonatkozó eltérő rendelkezéseket mint az egységes büntető törvénykönyv önálló szerkezeti részét először az 1961. évi V. törvény (VI. Fejezet) fogalmazta meg, és ezt a megoldást tartotta fenn mind az 1978. évi IV. törvény (VII. Fejezet), mind a 2012. évi C. törvény (IX. Fejezet). Megjegyzendő azonban, hogy az új Btk. kodifikációs folyamatának egy korábbi fázisában volt egy olyan elgondolás, hogy a fiatalkorúak büntetőjoga külön törvényben kerüljön szabályozásra mind az anyagi jogi, mind az eljárásjogi joganyagra kiterjedően.

A fiatalkorúság fogalmát az 1961. évi V. törvény [85. § (1) bekezdés] és az 1978. évi IV. törvény [107. § (1) bekezdés] is a tizennegyedik életév betöltésében (meghaladásában) és a tizennyolcadik életév be nem töltésében határozta meg.

2. Az új Büntető Törvénykönyv ezen a szabályon a büntethetőségi korhatár lezállítása miatt változtatott, és a fiatalkor alsó határát a tizenkettedik életév betöltésében határozta meg. Eszerint fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.

Fontos megemlíteni, mert félreértésekre adhat okot, hogy a fiatalkorúság fogalmát a törvény 16. §-ával (gyermekkor) összhangban kell értelmezni. Eszerint ugyanis nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással. Mindebből az következik, hogy fiatalkorú a törvény értelmében csak büntetőjogi felelősséggel rendelkező, azaz bűncselekményt elkövető személy lehet, ellenben, aki gyermekkorra miatt nem büntethető, nem minősül fiatalkorúnak, mivel nem követ el bűncselekményt, csupán büntetendő cselekményt.

3. Alapvető különbséget kell tenni büntetőjogi értelemben a gyermekkor, a fiatalkor és a kiskorúság között. A gyermekkorú személy fogalmilag nem követ el bűncselekményt, büntetendő cselekményéért nem tartozik büntetőjogi felelősséggel (16. §). Ez azonban nem érinti azt, hogy ne lehetne vele szemben is bizonyos intézkedéseket foganatosítani, így elkobzást [72. § (4) bekezdés], vagyonekobzást [75. § (2) bekezdés], illetve az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételét [77. § (2) bekezdés]. A fiatalkorú ellenben bűncselekmény elkövetője, amiért büntetőjogi felelősséggel tartozik, még ha az általánostól adott eseten enyhébb szabályok szerint is. A törvény a tizenkettedik és tizennyolcadik életév közötti intervallumon belül adott esetben jelentőséget tulajdonít a tizenhatodik életév betöltésének, illetve be nem töltésének. Így alapvető különbség van a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabható leghosszabb tartamánál annak, hogy a fiatalkorú a bűncselekmény elkövetésekor betöltötte-e avagy sem tizenhatodik életévét (109. §), illetve közérdekű munka és jóvátételi munka fiatalkorúval szemben csak akkor szabható ki, illetve írható elő, ha az ítélet meghozatalakor a tizenhatodik életévét betöltötte (112. §, illetve 117. §). A kiskorúság alapvetően polgári jogi fogalom, és a tizennyolcadik életévét még be nem töltött személyt jelöli, kivéve, ha házasságot kötött (a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 12. §-a). Mindemellett a kiskorúságnak is van büntetőjogi relevanciája, alapvetően a passzív alany oldalán, így kifejezetten kiskorúról rendelkezik a törvény a kiskorú veszélyeztetése (208. §), a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása (210. §), illetve a kiskorú elhelyezésének magváltoztatása (211. §) kapcsán, más esetekben arra utal a törvény, hogy a bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére lehet elkövetni, így például az öngyilkosságban közreműködés [162. § (2) bekezdés] vagy az emberrablás [190. § (2) bekezdés] kapcsán, más esetekben a bűncselekményt a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával lehet elkövetni, mint például a kábítószer birtoklásának egy esetében [179. § (1) bekezdés a) pont], végül bizonyos esetekben a törvény kimondottan a sértett kapcsán szól a tizennyolcadik életév be nem töltéséről, így a büntethetőség elévülése [26. § (2) bekezdés] kapcsán.

A fiatalkor kezdő időpontja a gyermekkor felső határát követő nap, azaz főszabály szerint a tizennegyedik, legkorábban és kivételesen pedig a tizenkettedik életév betöltése, aminek a bűncselekmény elkövetésekor kell fennállnia. Ez azt jelenti, hogy az elkövető a tizennegyedik vagy tizenkettedik születésnapján még gyermekkorú, az ezt követő napon válik fiatalkorúvá.

A fiatalkor utolsó napja a tizennyolcadik születésnap, az ezt követő napon válik az elkövető felnőtt korúvá. Ennek megfelelően, a fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések alkalmazásának van még helye akkor, ha a terhelt a tizennyolcadik életévének betöltése napján követi el a bűncselekményt (BH 1987. 267.). Megjegyzendő, hogy az ennél fiatalabb személyek házasságkötéssel szerzett nagykorúsága (Ptk. 12. §) nem befolyásolja a büntetőjogi felelősséget.

Problémát adott esetben az időben elhúzódó bűncselekmények okozhatnak, azaz olyanok, amelyek törvényi tényállási elemei nem egy időben valósulnak meg. Az általános szabály (legalábbis az időbeli hatály szempontjából) az, hogy az elkövetési idő az a nap, amikor az elkövetési magatartás utolsó mozzanatát kifejtik. Ezzel szemben a folyamatos és folytatódó bűncselekmények, az állapot bűncselekmények és az olyan materiális bűncselekmények esetén, ahol az elkövetési magatartás és az eredmény bekövetkezése időben elkülönül, a fiatalkorúakra vonatkozó szabályokat akkor kell alkalmazni, ha a törvényi tényállás teljes egészében fiatalkorban valósul meg. Ennek a szabálynak a következetes érvényesítéséből az is következik, hogy amennyiben az elkövetési idő részben felnőttkorra esik, az elkövetőt a felnőtt korúakra vonatkozó, általános szabályok szerint kell felelősségre vonni (hasonló értelemben: BH 1981. 272.). Az a körülmény, hogy a cselekmények egy részét fiatalkorúként követte el, a büntetéskiszabás körében vehető figyelembe, enyhítő körülményként. A másik oldalról viszont, azokért a cselekményekért, amelyeket gyermekkorúként követett el, nem tartozik az elkövető felelősséggel.

A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések speciálisak az általános részi rendelkezésekhez képest, ebből kifolyólag elsőbbséget is élveznek azokkal szemben. Ebből következően, elsőként azt kell megnézni, hogy nincs-e a XI. Fejezetbe foglalt eltérő rendelkezés a fiatalkorúra vonatkozóan, és amennyiben nincs, akkor lesznek irányadóak az Általános Rész egyéb rendelkezései.

106. § (1) A fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.

(2) Fiatalkorúval szemben büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető. Azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható.

(3) Fiatalkorúval szemben szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni vagy szabadságelvonással járó büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.

4. A törvény a 79. §-ában meghatározza a büntetés célját: a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el. Ez az általános érvényű rendelkezés a fiatalkorúakra is irányadó, azonban a törvény a 106. §-ának (1) bekezdésében a fiatalkorúak vonatkozásában az általános megelőzést tekinti elsődlegesnek: a fiatalkorú helyes irányú fejlődését és a társadalom hasznos tagjává válását. Ezek indokolják, hogy a fiatalkorú nevelését és védelmét a szankció megválasztásakor mindig figyelembe kell venni.

A fiatalkorúakkal szemben alkalmazható szankciók kapcsán az 1908. évi XXXVI. törvénycikkhez kell visszanyúlni. A büntető novella miniszteri indokolása szerint a fiatalkorúakkal szemben nem a megtorlás, hanem a megmentés és a nevelés szempontjait kell érvényre emelni, továbbá a fiatalkorúval szemben a rövid tartamú szabadságvesztés büntetést, amely a gyakorlati tapasztalatok szerint igen sokszor az elítélt erkölcsiségét veszélyeztette, lehetőleg mellőzni kell, és ha a fiatalkorú büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége megvan, az egyéniesítés helyes elvének megfelelően különböző intézkedéseket kell alkalmazni. Ennek megfelelően a novella megnyitotta a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható, nevelő jellegű büntetőjogi intézkedéseket, úgymint a dorgálást, a próbára bocsátást és a javítónevelést (17. §). Az 1951. évi 34. tvr. a 12-14 évesekkel szemben csak nevelő jellegű intézkedéseket tett lehetővé, a 14-18 évesekkel szemben pedig főszabályként büntetést kellett kiszabni. Az 1961. évi V. törvény meghatározta, hogy fiatalkorúval szemben milyen nevelő intézkedések (bírói megrovás, próbára bocsátás, javítóintézeti nevelés) és gyógyító intézkedések (kényszergyógykezelés vagy gyógyító nevelés) alkalmazhatók, illetve milyen büntetések (főbüntetesként szabadságvesztés, javító-nevelő munka, pénzbüntetés, mellékbüntetesként közügyektől eltiltás, foglalkozástól eltiltás, kitiltás és kiutasítás) szabhatók ki (88. § - 101. §.). Az 1978. évi IV. törvény ezt a fajta meghatározást nem vette át, a fiatalkorúakkal szemben - bizonyos eltérésekkel - az általános szankciók alkalmazhatók, illetve speciális intézkedésként a javítóintézeti nevelés. A törvény miniszteri indokolása arra utal, hogy a büntetés céljáról szóló általános rendelkezés a fiatalkorúakra is érvényes, a fiatalkorúaknál azonban - az általános megelőzés szabályait is figyelembe véve - a büntetés és intézkedés alkalmazásának célja elsődlegesen a nevelés, az egyéni megelőzés. Ez jut kifejezésre a büntetések és intézkedések rendszerében is: fiatalkorú ügyében elsősorban intézkedést kell alkalmazni, büntetést csupán akkor, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető, illetve különös gonddal kell mérlegelni, hogy a fiatalkorút feltétlenül szükséges-e végrehajtandó szabadságvesztésre ítélni.

A 2012. évi C. törvény abból indul ki, hogy a fiatalkorú terheltekkel szemben a büntető anyagi jognak (de ugyanígy az eljárási és végrehajtási jognak is) a felnőttekhez képest több vonatkozásban eltérő szabályokat kell megállapítania, mivel a fiatalkorú erkölcsi értékrendje, értelmi fejlettsége ebben az életszakaszban még alakul, változik. Ennek megfelelően a szankciók kiválasztása során azt az elvet követi a törvény, hogy a fiatalkorúval szemben elsősorban a nevelés eszközeit kell alkalmazni. A törvény fenntartja az 1978. évi IV. törvény azon megoldását, hogy - bizonyos eltérésekkel, megszorításokkal vagy éppen kiterjesztésekkel - alapvetően a felnőttkorúakra vonatkozó szankciók (büntetési és intézkedési nemek) alkalmazhatóak a fiatalkorúakra is, azonban a szankciók kiválasztása során a következő sorrendet kell alapul venni:

szabadságelvonással nem járó intézkedés,

szabadságelvonással nem járó büntetés,

szabadságelvonással járó intézkedés,

szabadságelvonással járó büntetés.

A törvény a fiatalkorú fogalmának változására tekintettel és azt szem előtt tartva, hogy a fiatalkorú elkövetők vonatkozásában a büntetőjog elsődleges feladata a nevelés, új szabályként előírja, hogy azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható [106. § (2) bekezdés].

A fiatalkorúval szemben meghatározott szankció célját szem előtt tartva, büntetést csak akkor lehet kiszabni, ha a bíróság azt állapítja meg, hogy a fiatalkorú helyes irányú fejlődése másként nem érhető el. Erre utalhat a törvényhelyhez fűzött indokolás szerint például a sorozatos elkövetés, a többszörös halmazat, az elkövetési mód jellege, a több minősítő körülmény megvalósítása, a társas bűnelkövetés (ideértve mind a társtettségét, mind a csoportos vagy bűnszövetségben történő elkövetést).

Ezek az eseteken kívül abban a kérdésben, hogy elegendő-e a szabadságelvonással nem járó intézkedés alkalmazása vagy büntetés kiszabása, avagy szükséges-e a szabadságelvonással járó szankció alkalmazása, a bírónak kell körültekintően eljárni, és a büntetés céljának szem előtt tartásával, illetve gondozójának a fiatalkorú életvitelére vonatkozó vallomásának figyelembe vételével mérlegelni:

a súlyosító és enyhítő körülményeket,

a fiatalkorú elkövetés alatt és utána tanúsított magatartását,

a személyi és családi körülményeit.

Amennyiben a bíróság arra a következtetésre jut, hogy a fiatalkorúval szemben büntetés kiszabása indokolt, vizsgálnia kell, hogy van-e helye szabadságelvonással nem járó büntetés kiszabásának. Amennyiben ezt nem tartja lehetségesnek, akkor - a fokozatosság elve alapján - azt kell vizsgálnia, hogy van-e helye szabadságelvonó intézkedésként javítóintézeti nevelés alkalmazásának. Csak ha ez nem lehetséges vagy nem elegendő, jöhet szóba a fiatalkorúak fogháza, illetve a fiatalkorúak börtöne büntetés kiszabása. Ekkor is mérlegelni kell azonban, hogy nem elégséges-e a büntetés végrehajtásának felfüggesztése. Végrehajtandó szabadságvesztést csak nemleges válasz esetén alkalmaz a bíróság.

A törvény gyakorlatilag átveszi az 1978. évi IV. törvény 108. §-ának (2) és (3) bekezdésbe foglalt rendelkezéseket. Ezzel kapcsolatban azonban értelmezési probléma állt elő, amit a Legfelsőbb Bíróság (jelenleg Kúria) a 4/2007. számú büntető kollégiumi véleményében próbált meg rendezni. Ennek rendelkezései, értelemszerűen aktualizálva, a továbbiakban is fenntartandók. A vélemény arra utal, hogy a Btk. 108. §-ának (2) bekezdése (jelenleg a Btk. 106. §-ának (2) bekezdése) szerint a fiatalok büntetőjogában az intézkedés megelőzi a büntetést. Ebből az következik, hogy nemcsak a megrovásnak és a próbára bocsátásnak, hanem a szabadságelvonással járó javítóintézeti nevelésnek is elsőbbséget kell adni a pénzbüntetéssel és a főbüntetés helyett alkalmazott mellékbüntetéssel (jelenleg a közérdekű munkával, a foglalkozástól eltiltással, a járművezetéstől eltiltással és a kiutasítással) szemben. Ellenben a 108. § módosított (3) bekezdése (jelenleg a Btk. 106. §-ának (3) bekezdése) szerint a szabadságelvonással nem járó büntetéseket és intézkedéseket előnyben kell részesíteni a szabadságelvonással járó büntetésekkel és intézkedésekkel szemben. Eszerint a pénzbüntetésnek és a főbüntetés helyett alkalmazott mellékbüntetésnek (jelenleg a közérdekű munkának, a foglalkozástól eltiltásnak, a járművezetéstől eltiltásnak és a kiutasításnak), sőt a felfüggesztett szabadságvesztésnek is elsőbbséget kell adni a javítóintézeti neveléssel szemben. A pénzbüntetés csak a fiatalok szűkebb körével szemben alkalmazható büntetési nem, és a főbüntetésként alkalmazott mellékbüntetéssel is hasonló a helyzet. Ha az adott esetben mégis választani kell az említett büntetések és a javítóintézeti nevelés között, a 108. § (1) bekezdésének (jelenleg a 106. § (1) bekezdése) alapulvételével abból kell kiindulni, hogy az ott megjelölt célnak az említett büntetések alkalmazása felel-e meg inkább, vagy a fiatalok személyi szabadságának elvonása (a javítóintézeti nevelés) a célravezető.

Ugyancsak az eset körülményei szerint döntendő el, hogy felfüggesztett szabadságvesztés vagy javítóintézeti nevelés alkalmazása célravezetőbb-e (feltétlenül szükséges a szabadságvesztés - esetleg valamilyen mellékbüntetés - kiszabása, de a főbüntetés végrehajtása felfüggeszthető), vagy pedig a fiatalok személyi szabadságának elvonása javítóintézeti nevelés útján célravezetőbb, mivel a próbára bocsátás nem lenne elégséges).

A tevékeny megbánás

107. § Ha az elkövető fiatalkorú, tevékeny megbánásnak a 29. § (1) bekezdésében meghatározott vétség vagy öt évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban fenyegetett büntett elkövetése esetén is helye lehet.

5. A tevékeny megbánás

A tevékeny megbánás jogintézményét a hazai büntetőjogba a 2006. évi LI. törvény 270. §-a iktatta be, majd a 2009. évi LXXX. törvény 37. §-a módosította. A büntethetőséget megszüntető, illetve a büntetés korlátlan enyhítését lehetővé tevő tevékeny megbánás szabályait az 1978. évi IV. törvény 36. §-a, illetve a fiatalokkorúakra vonatkozó szabályokat a 107/A. §-a tartalmazta. A korábbi törvény megoldását - a részletszabályokon némileg módosítva - az új Btk. is fenntartotta. A törvény 29. §-ának (1) bekezdése szerint nem büntethető, aki az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni, illetve a szellemi tulajdonjog elleni vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett elkövetését a vádemelésig beismerte, és közvetítői eljárás keretében - vagy azt megelőzően, de a közvetítői eljárás keretében született megállapodásban jóváhagyva - a sértett által elfogadott módon és mértékben a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátette. E rendelkezés akkor is irányadó, ha a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési, a vagyon elleni vagy a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmény a meghatározó.

A fiatalokkorúak vonatkozásában a tevékeny megbánás alkalmazásának feltételei általában azonosak a felnőtt korúakkal, eltérés a bűncselekményi kör tekintetében van. Az új törvény ugyanis a fentebb meghatározott vétségek mellett a nagyobb tárgyi súlyú, öt évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő (szándékos) büntettek terjeszti ki a büntethetőséget megszüntető tevékeny megbánást. Ebben a körben a felnőtt korúak esetén csupán a büntetés korlátlan enyhítésére van lehetőség [29. § (2) bekezdés]. Azaz, az új törvény a felnőtt korúakhoz képest szélesebb körben teszi lehetővé a tevékeny megbánást mint büntethetőséget megszüntető okot.

Úgyszintén azonosak a tevékeny megbánás alkalmazásának kizáró okai is [29. § (3) bekezdés].

A tevékeny megbánás eljárásjogi feltétele a közvetítői eljárás sikeressége. A közvetítői eljárás tekintetében azt kell megjegyezni, hogy abban mind a védő, mind a fiatalokkorú törvényes képviselőjének a részvétele kötelező [Be. 450. §, illetve 459. § (3) bekezdés]. További eljárásjogi szabályokat a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény, illetve a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügy-miniszteri rendeletek módosításáról szóló 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet tartalmaz.

A büntetések és az intézkedések

108. § (1) Fiatalokkorúval szemben intézkedésként javítóintézeti nevelés is alkalmazható.

(2) Javítóintézeti nevelés mellett nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás vagy közérdekű munka.

6. A büntetések és az intézkedések

A felnőtt korúakhoz képest eltérő, speciális szabályozás a leghangsúlyosabban a jogkövetkezmények területén érvényesül mind a szankciónemek, mind a büntetési tételkeretek, mind az egyéb jogkövetkezmények tekintetében. A fiatalkorúakra vonatkozó szankciórendszer ugyancsak a büntetések és intézkedések dualizmusa jellemzi, azzal a két kiegészítéssel, hogy fiatalkorúval szemben büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető, illetve alapvető követelmény, hogy a szabadságelvonással járó szankciók kivételesen, ultima ratio-ként kerüljenek alkalmazásra, ezekkel szemben előtérbe kell kerülniük az alternatív szankcióknak, diverziós megoldásoknak. Az ENSZ Fiatalkorúak Igazságszolgáltatásával Kapcsolatos Minimumkövetelményei (Pekingi Szabályok) alapvetően a prevencióra és az igazságszolgáltatással okozott érdeksérelem minimalizálására helyezi a hangsúlyt. Ennek értelmében a fiatalkorúakkal szembeni beavatkozás során nemcsak a bűncselekmény körülményeire és súlyosságára, hanem a fiatalkorú körülményeire és szükségleteire is tekintettel kell lenni [17. 1. cikk a) pont], a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható intézkedéseknek pedig széles körűnek kell lenniük amelyek magukba foglalják többek között a próbára bocsátást, a közösségi munkavégzést, pénzbüntetést, kompenzációt és az okozott kár helyreállítását vagy a közvetítői eljárást [18. 1. cikk]. A Gyermek jogairól szóló ENSZ Egyezmény (kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény) azt írja elő, hogy gyermekkel (a tizenharmadik életévét be nem töltött személlyel) szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal [37. cikk b) pont].

A fiatalkorúakkal szemben tehát - adott esetben bizonyos eltérésekkel - alapvetően kiszabhatók azok a büntetések (33. §) és alkalmazhatók azok az intézkedések (63. §), amelyek a felnőtt korúakkal szemben. Ezeken kívül fiatalkorúval szemben speciális intézkedésként lehetőség van javítóintézeti nevelés alkalmazására is.

A büntetések közül a fiatalkorúakkal szemben eltérő szabály vonatkozik:

a szabadságvesztés,

az elzárás,

a közérdekű munka,

a pénzbüntetés,

a kitiltás,

a kiutasítás és

a közügyektől eltiltás mint mellékbüntetés vonatkozásában.

Mindezek mellett az általános szabályok szerint szabhatók ki fiatalkorúval szemben a következő büntetések:

a foglalkozástól eltiltás,

a járművezetéstől eltiltás és

a sportrendezvények látogatásától való eltiltás.

Megjegyezendő, hogy fiatalkorúval szemben életfogytig tartó szabadságvesztés nem szabható ki [41. § (1) bekezdés].

Az intézkedések közül eltérő szabály vonatkozik:

a próbára bocsátás,

a jóvátételi munka,

a pártfogó felügyelet vonatkozásában.

Mindezek mellett az általános szabályok szerint alkalmazhatók fiatalkorúval szemben a következő intézkedések:

megrovás,

elkobzás,

vagyonekobzás,

elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele,

kényszergyógykezelés.

Természetesen nem alkalmazhatók fiatalkorúval szemben - mint ahogy felnőtt korúval szemben sem - a jogi személlyel szemben alkalmazható büntetőjogi intézkedések köre [63. § (1) bekezdés i) pont], csak fiatalkorúval szemben alkalmazható azonban a javítóintézeti nevelés (120. §).

Az egyes büntetésekre és intézkedésekre vonatkozó alkalmazási szabályok (tilalmak) a speciális intézkedés tekintetében kiegészülnek azzal, hogy a javítóintézeti nevelés mellett nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás mint szabadságelvonó büntetés, illetve a végrehajtás nehézsége miatt közérdekű munka.

A szabadságvesztés

109. § (1) A fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés legrövidebb tartama bármely bűncselekmény esetén egy hónap.

(2) A bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama

a) életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tíz év,

b) öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év.

(3) A bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartama

a) életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tizenöt év,

b) tíz évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén tíz év,

c) öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év.

(4) A büntethetőség elévülése határidejének számításánál és a visszaesőkre vonatkozó rendelkezések szempontjából a (2)-(3) bekezdésben meghatározott időtartamok az irányadók.

110. § (1) A szabadságvesztés végrehajtási fokozata fiatalkorúak börtöne, ha

a) a fiatalkorút büntett miatt kétévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélik,

- b) az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalkorú visszaeső, vagy
c) az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalkorút a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőző három éven belül szándékos bűncselekmény miatt javítóintézeti nevelésre ítélték.
(2) Az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül a szabadságvesztés végrehajtási fokozata fiatalkorúak fogháza.

7. A szabadságvesztés

A szabadságvesztés büntetés a fiatalkorúakkal szemben végső eszközként, ultima ratioként kiszabható büntetési nem, amelyre csak akkor van lehetőség, ha az intézkedés vagy büntetés célja más módon nem érhető el. A fiatalkorúakkal szemben kiszabható -, leg súlyosabb szankciót jelentő határozott ideig tartó szabadságvesztés különleges szabályai lényegében nem változtak az 1978. évi IV. törvényhez képest. (Életfogytig tartó szabadságvesztés az új törvény értelmében is csak azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte; vö. 41. §.) A fiatalkorúval szemben kiszabható határozott ideig tartó szabadságvesztés legrövidebb tartama bármely bűncselekmény esetén egy hónap. Ez a szabály nemcsak az általános generális minimumként érvényesülő három hónapot helyettesíti (36. §), hanem azokra a bűncselekményekre is vonatkozik, amelyekre a törvény speciális minimumot állapít meg. Így például az alapeseti rablás [365. § (1) bekezdés] büntetési tétele két évtől nyolc évig terjed, azonban fiatalkorúval szemben ilyenkor is egy hónap a kiszabható szabadságvesztés-büntetés minimuma.

Az új törvény tartalmában nem érinti, azonban a két alapvető esetkört az eddigi szabályozáshoz képest felcserélve, átláthatóbban rendezi a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabható leghosszabb tartamát (generális maximumát) a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhatodik életévét betöltött, illetve be nem töltött fiatalkorú esetén. A büntetési tételkeret felső határa a fiatalkorúak esetén tehát a továbbiakban is két tényezőtől függ: a fiatalkorú életkorától, illetve a bűncselekményre a Különös Részben rendelt felső büntetési tételtől.

Ennek megfelelően előbb szabályozza a törvény a bűncselekmény elkövetésekor tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartamát, amely:

életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tíz év;

öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év.

Ezt követően határozza meg a tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúra kiszabható szabadságvesztés leghosszabb tartamát, amely:

életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tizenöt év;

tíz évet meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén tíz év; végül

az öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény elkövetése esetén öt év.

Az ismertetett szabályozásból következően azon bűncselekmények esetében, amelyekre a törvény öt évet meg nem haladó büntetési tételt ír elő, a fiatalkorúakra - függetlenül attól, hogy a tizenhatodik életévüket betöltötték-e vagy sem - ugyanaz a büntetési tétel-maximum az irányadó, mint általában a felnőtt korúakra.

Nem változtak a büntethetőség elévülésének határidejére és a visszaesőkre vonatkozó rendelkezések szempontjából figyelembe veendő időtartamok szabályai sem: ebben a tekintetben az előbb említett időtartamok az irányadók a továbbiakban is. Azaz, életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegetett bűncselekmény elkövetése esetén, ha a fiatalkorú az elkövetésekor a tizenhatodik életévét betöltötte, a büntethetőség tizenöt év elteltével, míg a tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorú esetében tíz év elteltével évül el. A többi bűncselekmény elévülése esetében sem a különös részi tételkeret felső határa az irányadó, hanem a törvény 109. §-ának (2)-(3) bekezdéseiben írt tételkeretek. Azaz, míg például egy kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő alapeseti rablás [365. § (1) bekezdés] felnőtt korú elkövető esetén nyolc év elteltével évül el [26. § (1) bekezdés], fiatalkorú elkövető esetén csupán öt év elteltével.

A fiatalkorúakkal szembeni kiszabott szabadságvesztés végrehajtási fokozatait, illetve annak esetköreit szintén érintetlenül hagyja a törvény: a fiatalkorúval szemben kiszabott szabadságvesztést a fiatalkorúak büntetés-végrehajtási intézetében kell végrehajtani, amely börtön vagy fogház fokozatú lehet. A törvény a fiatalkorúak börtönének szabályai körében annyi változást eszközölt, hogy az eddigi két pontban meghatározott eseteket három részre bontotta (vö. 1978. évi IV. törvény 111. § (2) bekezdést a törvény 110. §-ának (1) bekezdésével).

Nem tartalmazza ugyanakkor az új törvény az 1978. évi IV. törvény 111. §-ának (4) bekezdésében írt szabályt, amely arra vonatkozik, hogy amennyiben az elítélt a szabadságvesztés megkezdésekor a huszonegyedik életévét betöltötte vagy a végrehajtás alatt tölti be, a bíróság az általános (felnőtt korúakra vonatkozó) szabályok alapján határozza meg a szabadságvesztés végrehajtásának fokozatát. A szabadságvesztés fokozata utólagos meghatározásának részletes szabályait a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. 14. §-a rendezi.

Az elzárás

111. § A fiatalkorúval szemben kiszabható elzárás legrövidebb tartama három nap, leghosszabb tartama harminc nap.

8. Az elzárás

Új büntetési nemként szabályozza az új Btk. az elzárást mind felnőtt korúak, mind fiatalkorúak esetén. Ez utóbbiak tekintetében az általános szabályokhoz képest eltérés a legrövidebb és a leghosszabb tartamot tekintve van. Míg felnőtt korúak esetén a büntetett előéletet nem eredményező elzárás legrövidebb tartama öt, leghosszabb tartama kilencven nap [46. § (1) bekezdés], addig ez fiatalkorúaknál három, illetve harminc nap. Egyebekben az elzárás tartamát fiatalkorúak esetében is napokban kell meghatározni, és büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.

9. Exkurzus: a feltételes szabadságra bocsátás

Az 1978. évi IV. törvény 112. §-a eltérő szabályként írta elő, hogy a fiatalkorú a szabadságvesztésből akkor bocsátható feltételes szabadságra, ha a fiatalkorúak börtönében végrehajtandó büntetésének legalább háromnegyed részét, a fiatalkorúak fogházában végrehajtandó büntetésének legalább kétharmad részét kitöltötte. Az új Btk. a határozott ideig tartó szabadságvesztésből való feltételes szabadságra bocsátás szabályait az 1978-as Btk.-hoz képest kedvezőbben változtatta meg akként, hogy annak legkorábbi időpontja a büntetés kétharmad részének, illetve visszaeső esetén háromnegyed részének, de legalább három hónapnak a kitöltését követő nap. Ebből kifolyólag nincs szükség a fiatalkorúakra nézve külön rendelkezés előírására. Végezetül azt kell kiemelni, hogy feltételes szabadságra bocsátásra csak a szabadságvesztés-büntetésből van lehetőség, az elzárás büntetésből nincs lehetőség feltételes szabadságra bocsátásra.

A közérdekű munka

112. § Fiatalkorúval szemben közérdekű munkát akkor lehet kiszabni, ha az ítélet meghozatalakor tizenhatodik életévét betöltötte.

10. A közérdekű munka

Fiatalkorúval szemben közérdekű munka büntetés kiszabására először a Btk.-t módosító 1997. évi LXXIII. törvény nyomán vált lehetőség (8. §). Ez a törvény azonban ezt a szankciót még csak az ítélet meghozatalakor a tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúval szemben tette lehetővé. A 2009. évi LXXX. törvény 38. §-a szállította le a büntetés alkalmazhatóságát a tizenhatodik életévét beöltött fiatalkorúakra. A módosítás indoka az volt, hogy ezzel került összhangba a büntetőjogi szabályozás az akkor hatályos Munka törvénykönyvével (1992. évi XXII. törvény), amely a munkaviszony létesítését a tizenhatodik életév betöltéséhez kötötte [34. § (1) bekezdés].

A munka törvénykönyvről szóló új jogszabály, a 2012. évi I. törvény 34. §-ának (2) bekezdése szerint munkavállaló továbbra is az lehet, aki a tizenhatodik életévét betöltötte. Ezzel van összhangban az új Btk. azon rendelkezése, amely szerint közérdekű munka fiatalkorúval szemben akkor szabható ki, ha az ítélet meghozatalakor betöltötte a tizenhatodik életévét. Az ítélet meghozatalán a cselekmény jogerős elbírálásának időpontját kell érteni. Így, ha a fiatalkorú terhelt a fellebbviteli eljárás során tölti be a tizenhatodik életévét, akkor a másodfokú bíróságnak is módjában áll a közérdekű munkát kiszabni, illetve - az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén - ugyancsak lehetőség van erre a rendkívüli perorvoslatokban eljáró bíróság számára is.

Ha a közérdekű munkára ítélt fiatalkorú a számára meghatározott munkát önhibájából nem végzi el, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni, amelyet a törvény 110. §-ának (2) bekezdésére figyelemmel fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani.

A pénzbüntetés

113. § (1) Fiatalkorúval szemben pénzbüntetést akkor lehet kiszabni, ha önálló keresete, jövedelme vagy megfelelő vagyona van.

(2) Fiatalkorú esetén a pénzbüntetés legkisebb mértéke tizenöt, legnagyobb mértéke kétszázötven napi tétel, az egy napi tétel összegét legalább ötszáz, legfeljebb ötvenezer forintban kell meghatározni.

(3) Fiatalkorú esetén a pénzbüntetést behajthatatlansága esetén

a) ha a 112. § lehetővé teszi, közérdekű munkára vagy

b) szabadságvesztésre

kell átváltoztatni.

(4) A pénzbüntetés helyébe lépő közérdekű munkát úgy kell megállapítani, hogy egy napi tétel helyébe két óra közérdekű munka lép. Egyebekben a pénzbüntetés helyébe lépő közérdekű munkára a 47. §-ban foglaltak irányadóak azzal, hogy annak tartama eltérhet a 47. § (1) bekezdésében meghatározottaktól.

(5) Ha a fiatalkorú a munkakötelezettségének önként nem tesz eleget, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni. Egyebekben a 48. §-ban foglaltak irányadóak.

11. A pénzbüntetés

A pénzbüntetés lényegi eleme az, hogy a bíróság a bűncselekmény elkövetőjét vagyoni hátránnyal kívánja sújtani. Ugyanez igaz a fiatalkorú elkövetőkre is, amiből az következik, hogy a fiatalkorúakkal szemben pénzbüntetés kiszabására csak akkor kerülhet sor, ha a fiatalkorú önálló keresettel, jövedelemmel vagy megfelelő vagyonnal rendelkezik. Ez akkor valósul meg, ha állandó munkaviszonyból vagy olyan folyamatos alkalmi munkából származó rendszeres pénzbeli juttatással rendelkezik, amely lehetővé teszi, hogy a fiatalkorú saját forrásból legyen képes a büntetés kifizetésére (önálló kereset), vagy ösztöndíjból, jogügyletből származó rendszeres bevétellel rendelkezik (önálló jövedelem), megjegyezendő azonban, hogy ide nem vonhatók a fiatalkorút vagy a hozzátartozóját megillető szociális juttatások; vagy olyan ingó vagy ingatlan tárggyal rendelkezik, amely kizárólag a fiatalkorú tulajdonában áll, értéket képvisel, és végrehajtás alá vonható (megfelelő vagyon).

Mindebből következően, a szülői eltartás, juttatás nem alapozza meg e büntetés kiszabását. Úgyisnt nem lehet helye fiatalkorúval szemben pénzbüntetés kiszabásának, ha az alkalmi munkavégzés mértéke nem biztosítja a büntetés saját keresményből való kifizetését (BH 1987. 5.).

A fiatalkorúval szemben kiszabható pénzbüntetés részletszabályait a 2012. évi LXII. törvény határozta meg, és ezeket az új Büntető Törvénykönyv is átvette.

Ennek során került megállapításra a pénzbüntetés legkisebb mértéke tizenöt és legnagyobb mértéke kétszázötven napi tételben, illetve az egy napi tétel összege legalább ötszáz, legfeljebb ötvenezer forintban. Azaz, az új törvény mind a napi tételek számának legkisebb és legnagyobb mértékét (harminctól ötszáznegyven napi tétel helyett tizenötötől kétszázötven napi tétel), mind az egy napi tétel legalacsonyabb és legmagasabb összegét (ezértől ötszáz ezer forint helyett ötszázötől ötvenezer forint) alacsonyabban határozza meg a felnőtt korúakhoz képest. Az általános szabályoktól való kedvezőbb eltérés indoka a pénzbüntetés várhatóan gyakoribb alkalmazása volt. Mindezek alapján fiatalkorúval szemben pénzbüntetés legalább hétezer-ötszáz, legfeljebb tizenkétmillió-ötszáz ezer forint összegben szabható ki.

Szintén eltérő szabály a felnőtt korúakhoz képest, hogy a pénzbüntetést fiatalkorúval szemben meg kell kísérelni végrehajtani, és csak behajthatatlanság esetén kell átváltoztatni szabadságvesztésre vagy közérdekű munkára. Az így átváltoztatott szabadságvesztést a fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani, az átváltoztatott közérdekű munkát pedig úgy kell megállapítani, hogy egy napi tétel helyébe két óra közérdekű munka lép. Ha a fiatalkorú a számára meghatározott munkának önként nem tesz eleget, a közérdekű munkát vagy annak hátralévő részét fiatalkorúak fogházában végrehajtandó szabadságvesztésre kell átváltoztatni.

A kiutasítás

114. § Kiutasításnak fiatalkorúval szemben akkor lehet helye, ha

12. A kiutasítás

A fiatalkorúval szemben kiszabható kiutasításra vonatkozóan az 1978. évi IV. törvény nem tartalmazott kifejezett rendelkezést a fiatalkorúakra vonatkozó speciális szabályai között. E törvény 61. §-ának (7) bekezdése annyit rögzített, hogy kiutasításnak csak tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén lehet helye azzal szemben,

aki Magyarország területén legalább tíz éve jogszerűen tartózkodik,

aki fiatalkorú,

akinek a családi élet tiszteletben tartásához való joga sérülne

feltéve, ha az elkövetőnek az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné.

Az új Btk. a kiutasítás általános szabályainál csak a következőket említi: azzal szemben,

aki Magyarország területén legalább tíz éve jogszerűen tartózkodik, vagy

akinek a családi élet tiszteletben tartásához való joga sérülne,

csak tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztés kiszabása esetén lehet helye kiutasításnak, feltéve, hogy az elkövetőnek az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné [59. § (4) bekezdés].

Ehhez képest megszorító szabály vonatkozik a fiatalkorúakra, és csak szűkebb körben van lehetőség a kiutasításra, mivel az életkori sajátosságon túl mindhárom említett feltételnek együttesen kell teljesülni.

a) vele szemben tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztést szabtak ki,

b) az országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné, és

c) nem sérül a családi élet tiszteletben tartásához való joga.

A közügyektől eltiltás

115. § Fiatalkorút csak egy évet meghaladó szabadságvesztés kiszabása esetén lehet a közügyektől eltiltani.

13. A közügyektől eltiltás

A közügyektől eltiltást az általános szabályok szerint szándékos bűncselekmény elkövetése esetén azzal szemben lehet kiszabni, akit emiatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és méltatlan arra, hogy a közügyek gyakorlásában részt vegyen. A fiatalkorúakkal szemben ezen felül az kell, hogy a végrehajtandó szabadságvesztés haladjon meg az egy évet. A méltatlanságot, akárcsak az általános esetben, a cselekmény jellege, jogi és erkölcsi megítélése, az elkövető előélete és életmódja alapján kell megítélni.

A próbára bocsátás

116. § (1) Fiatalkorúval szemben próbára bocsátásnak bármely bűncselekmény esetén helye van.

(2) A próbaidő tartama egy évtől két évig terjedhet.

(3) A bíróság a 66. § (1) bekezdésében meghatározott esetekben javítóintézeti nevelést rendel el, vagy büntetést szab ki.

14. A próbára bocsátás

A próbára bocsátás mint nevelő jellegű intézkedés fiatalkorúakkal szemben alkalmazandó szabályai lényegében nem változtak az új Büntető Törvénykönyvben: továbbra is széles körben van lehetőség az intézkedés elrendelésére. Fiatalkorúval szemben a továbbiakban is elvileg minden büntett és vétség elkövetése esetén helye lehet próbára bocsátásnak, függetlenül a bűncselekményre rendelt büntetési tételtől. Így a tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorú által elkövetett közveszéllyel fenyegetés vétsége miatt a próbára bocsátás alkalmazása is kellően szolgálja az elkövető helyes irányban fejlődését és azt, hogy a társadalom hasznos tagjává váljék (BH 2002. 297.). De úgyszintén megfelelő lehet büntetés helyett próbára bocsátás alkalmazása életveszélyt okozó testi sértés vagy rablás elkövetése esetén is (BH 1994. 7., illetve BH 1984. 391.).

Ugyancsak fenntartja a törvény a próbaidő tartamának szabályozását, amely - a differenciáltabb elbírálást szem előtt tartva - egy évtől két évig terjedhet, amit - figyelemmel a törvény 65. §-ának (3) bekezdésére - években vagy években és hónapokban kell meghatározni.

A próbaidő a próbára bocsátást elrendelő határozat jogerőre emelkedésével kezdődik, és folytatódhat a tizenhatalomadik életév betöltése után is. A fiatalkorú a próbaidő alatt pártfogó felügyelet alatt áll [119. § (1) bekezdés b) pont].

Abban az esetben, ha a fiatalkorú próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi; a fiatalkorú próbára bocsátottat a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt elítélik; avagy a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, a bíróság nemcsak büntetést szabhat ki, hanem elrendelheti a fiatalkorú javítóintézeti nevelését is. Ezzel kapcsolatban kell megjegyezni egyrészt azt, hogy ha a próbára bocsátott a próbaidő tartama alatt újabb bűncselekményt követ el, a bűnhalmazatban megállapított bűncselekmények miatt újbóli próbára bocsátás alkalmazásának nincs helye, erre csak akkor van mód, ha a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt indul a büntetőeljárás (BH 1991. 382.). Másrészt, ha a fiatalkorú terhelt a korábbi próbára bocsátás tartama alatt újabb bűncselekményt követ el, az ügyek egyesítése mellett sem lehet helye az újbóli próbára bocsátás kimondásának, hanem a korábbi próbára bocsátást meg kell szüntetni, és javítóintézeti nevelést kell alkalmazni, vagy halmazati büntetést kell kiszabni (BH 1990. 287.).

A jóvátételi munka

117. § Fiatalkorúval szemben jóvátételi munkavégzés akkor írható elő, ha az ítélet meghozatalakor tizenhatodik életévét betöltötte.

15. A jóvátételi munka

Új intézkedési nemként vezette be a törvény a jóvátételi munkát, azzal az indokkal, hogy nagyobb teret kíván engedni a helyreállító, jóvátételi szempontoknak. Az új intézkedés részben a próbára bocsátáshoz, részben a közérdekű munka büntetéshez hasonló jogintézmény, amely egyrészt a közösség felé irányuló reparációt célozza, másrészt a tervszerű életvitel szervezését segítheti, ami főként a fiatalkorú elkövetők vonatkozásában bírhat jelentőséggel. A törvény szerint az intézkedést a bíróság a vétség, valamint a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő büntett miatt írhatja elő a büntetés kiszabásának egy évre való elhalasztása mellett, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja így is elérhető [67. § (1) bekezdés].

A fiatalkorúakkal szemben a felnőtt korúakhoz képest eltérő szabály, hogy - akárcsak a közérdekű munka esetén - a jóvátételi munka a fiatalkorúval szemben csak akkor rendelhető el, ha az ítélet meghozatalakor betöltötte a tizenhatodik életévét. Szintén eltérő szabály, hogy a jóvátételi munka előírása mellett a pártfogó felügyeletet fiatalkorú esetén el kell rendelni, míg felnőtt korúak esetén ez csak lehetőség (vö. a 67. § (1) bekezdésének második mondatát a 119. § (2) bekezdésével).

A kitiltás

118. § A megfelelő családi környezettel rendelkező fiatalkorú nem tiltható ki arról a településről, amelyben családjá él.

16. A kitiltás

A törvény fenntartja a korábbi szabályozást, és csak akkor teszi lehetővé, hogy a fiatalkorút a bíróság kitiltsa arról a településről, amelyben családjá él, ha nem rendelkezik megfelelő családi környezettel. A megfelelő családi környezet ugyanis a fiatalkorú helyes irányú fejlődését, a társadalomba való beilleszkedését szolgálja. Az ebből való elszakítás ellentétes lenne a büntetés fiatalkorúakkal szemben megfogalmazott céljával [106. § (1) bekezdés]. Megemlítenéd, hogy a szűk értelemben vett családi környezet mellett a megfelelő élettársi kapcsolat is keletkeztethet olyan helyzetet, amely kizárta teszi a büntetés alkalmazását.

A kitiltás alkalmazása szempontjából tehát alapvető jelentősége van a családi környezet megfelelőségének. A Be. korábban kötelezővé tette a fiatalkorúval szembeni eljárás során gondozójának tanúként való kihallgatását a fiatalkorú egyéniségét, értelmi fejlettségét és életviszonyait jellemző körülmények felderítése érdekében. A hatályos Be. ugyanakkor továbbra is előírja a környezettanulmány beszerzését, amelyet a pártfogó felügyelő készít el [453. § (2) bekezdés.]. A környezettanulmányban a pártfogó felügyelő a fiatalkorú terhelt környezetének tanulmányozása és a szükséges meghallgatások lefolytatása után az ügyész és a bíróság döntésének megalapozásához szolgáltat egyéb forrásból be nem szerezhető információkat. Ebben bemutatja - többek között - a fiatalkorú terhelt családi körülményeit is. A jogalkalmazó erre a tanulmányra támaszkodhat a kitiltás alkalmazhatósága során. A legfontosabb kérdés ugyanakkor, amit szem előtt kell tartania, az, hogy a családi környezet alkalmas-e a fiatalkorú nevelésére avagy sem, ennek érdekében helyes követelményeket képes-e támasztani vele szemben, illetve képes-e azoknak érvényt szerezni. Támpontot jelenthet annak vizsgálata, hogy a hozzátartozók jogkövető vagy bűnöző életmódot folytatnak-e, eleget tesznek-e gondozási kötelezettségüknek, milyen irányba befolyásolják a fiatalkorú erkölcsi vagy szellemi fejlődését, gondoskodnak-e az ellátásáról, tanítatásáról.

A családi környezet megfelelőségének vizsgálata alapvetően ténykérdés, amely főszabály szerint nem igényli szakértő kirendelését. Szélsőséges esetben azonban nem kizárt annak igénybevétele [Be. 99. § (1) bekezdés].

Az új Btk.-ban csupán annyi változás történt, hogy a törvény rendelkezése a korábbi helység helyett település-ről szól, ennek azonban nincs különösebb gyakorlati jelentősége, mivel a helység fogalma a közigazgatási egységet alkotó települést - a fővárost, a megyei jogú várost, a nagyközséget és a községet - foglalja magában.

A pártfogó felügyelet

119. § (1) A fiatakorú

- a) a feltételes szabadság tartama,
- b) a próbára bocsátás próbaideje,
- c) a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje,
- d) a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás tartama,
- e) a vádemelés elhalasztásának tartama

alatt pártfogó felügyelet alatt áll.

- (2) Fiatakorúval szemben a jóvátételi munkavégzés előírása mellett pártfogó felügyeletet is el kell rendelni.

17. A pártfogó felügyelet

A pártfogó felügyelet az elkövetők ellenőrzését és társadalmi integrálását egyaránt szolgáló, kettős természetű intézkedés: a speciálprevenციót egyrészt a bűnelkövető ellenőrzésével, felügyeletével, másrészt a pártfogolt segítségével és támogatásával szolgálja. A pártfogó felügyelet járulékos intézkedés, mindig büntetéshez vagy intézkedéshez kapcsolódik.

A fiatakorúval szemben megfogalmazott büntetés és intézkedés céljának, a fiatakorú helyes irányú fejlődése biztosításának az felel meg, ha a fiatakorút a feltételes elítélés (próbára bocsátás, szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése), a feltételes szabadság (ideiglenes elbocsátás) és a vádemelés elhalasztásának próbaidejére pártfogó felügyelet alá helyezi a bíróság. Ezt az 1978. évi IV. törvény is előírta már, az új Btk. sem tért el ettől a megoldástól.

A jóvátételi munka lehetőségének megteremtésével azonban szükségessé vált annak előírása, hogy a fiatakorúval szemben a jóvátételi munkavégzés előírása mellett pártfogó felügyeletet is kötelező jelleggel el kell rendelni.

Ezekben az esetekben (az ideiglenes elbocsátás értelemszerű kivételével) a felnőtt korúak esetén - ha ezek eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges - csupán lehetőség a pártfogó felügyelet elrendelése [69. § (1) bekezdés]. A pártfogó felügyelet tartamára vonatkozóan nincs külön szabály a fiatakorúakat illetően, hanem az általános rendelkezések érvényesülnek (70. §). Ügyszintén irányadóak a fiatakorúakra is mind az általános, mind a különös magatartási szabályok (71. §).

A pártfogó felügyelet végrehajtása a pártfogó felügyelői szolgálat feladata.

A javítóintézeti nevelés

120. § (1) Javítóintézeti nevelést a bíróság akkor rendel el, ha a fiatakorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. Javítóintézeti nevelés nem rendelhető el azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor huszadik életévét betöltötte.

- (2) A javítóintézeti nevelés tartama egy évtől négy évig terjedhet.

121. § (1) Javítóintézeti nevelés elrendelése esetén a bíróság megállapítja, hogy a fiatakorú a javítóintézeti nevelés felének letöltése után ideiglenesen elbocsátható az intézetből, ha

- a) legalább egy évet eltöltött az intézetben, és
- b) alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja további javítóintézeti nevelés nélkül is elérhető.

- (2) Az ideiglenes elbocsátás tartama azonos a javítóintézeti nevelés hátralévő részével, de legalább egy év.

(3) A bíróság az ideiglenes elbocsátást megszünteti, ha a fiatakorút az ideiglenes elbocsátás alatt - a 122. §-ban meghatározott esetet kivéve - szabadságvesztésre ítélik, vagy vele szemben javítóintézeti nevelést rendelnek el. Ha a bíróság a fiatakorúval szemben más büntetést szab ki, vagy más intézkedést alkalmaz, a bíróság az ideiglenes elbocsátást megszüntetheti.

(4) Az ideiglenes elbocsátás megszüntetése esetén az ideiglenes elbocsátáson töltött idő a javítóintézeti nevelésbe nem számítható be.

122. § Ha a fiatakorút a javítóintézeti nevelésre ítézés után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztés büntetést kell végrehajtani. Ebben az esetben a javítóintézeti nevelés hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni úgy, hogy kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe egy napi szabadságvesztés lép.

18. A javítóintézeti nevelés

A javítóintézeti nevelés az egyetlen olyan büntetőjogi szankció (intézkedés), amelyek csak fiatakorúval szemben lehet alkalmazni. Az intézkedés alkalmazására bármely bűncselekmény elkövetése esetén lehetőség van, ha a fiatakorú eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges. A javítóintézeti nevelés minimuma egy év, maximumát azonban a törvény - a korábbi szabályozástól eltérően - négy évben határozta meg. A felső határ felemelése - a törvény indokolása értelmében - a büntethetőségi korhatár szektorális leszállításával függ össze (a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét be nem töltött személyekkel szemben a javítóintézeti nevelés a legszigorúbb szankció). Ez a generális maximum az irányadó ugyanakkor akkor is, ha a fiatakorú egy vagy több cselekménye több bűncselekményt valósít meg, és azokat egy eljárásban bírálják el (bűnhalmazat), illetve ha vele szemben a bíróság egységes intézkedésként javítóintézeti nevelést rendel el [124. § (2) bekezdés]. A javítóintézeti nevelés tartamát a bíróság - a szabadságvesztéshez hasonlóan - években és hónapokban állapítja meg.

Az új törvény értelmében javítóintézeti nevelést nem lehet elrendelni azzal szemben, aki az ítélet meghozatalakor a huszadik életévét betöltötte. Ennek az indoka eredetileg az volt, hogy az intézkedés leghosszabb tartama négy év, illetve a fiatakorút a huszonegyedik életévének betöltésekor el kell bocsátani az intézetből (az 1978. évi IV. törvény 118. §-ának (6) bekezdése ezt a tizenkilencedik életévben jelölte meg). Az új törvény azonban mellőzte ezt a szabályt.

A javítóintézetből való elbocsátásnak a törvény továbbra is fenntartja az ideiglenes és a végleges esetköreit.

Ha alaposan feltehető, hogy a fiatalkorúval szembeni nevelő jellegű intézkedés célja a továbbiakban az intézetben kívül, pártfogó felügyelet irányításával is elérhető, akkor a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátásnak van helye. Ennek további, objektív feltétele azonban, hogy a fiatalkorú a javítóintézeti nevelés fele részét, de legalább egy évet eltöltött az intézetben. Az ideiglenes elbocsátás legrövidebb tartama egy év, egyebekben tartama a javítóintézeti nevelés hátralévő részéhez igazodik. Akárcsak az elrendelt javítóintézeti nevelésbe, az ideiglenes elbocsátás legkorábbi időpontjának meghatározásába is bele kell számítani az előzetes fogva tartás, illetve a házi őrizet tartamát [125. § (1) bekezdés]. Az ideiglenes elbocsátás alatt a fiatalkorú pártfogó felügyelet alatt áll [119. § (1) bekezdés d) pont].

Az intézetből való elbocsátás akkor végleges, ha az ideiglenes elbocsátás sikeresen telik le, akkor ugyanis nem kell letölteni a javítóintézeti nevelés hátralévő részét.

Eredménytelen ugyanakkor az ideiglenes elbocsátás, ha azt meg kell szüntetni. Erre akkor kerül sor, ha a fiatalkorút az ideiglenes elbocsátás alatt - a 122. §-ban meghatározott esetet kivéve - szabadságvesztésre ítélik, vagy vele szemben javítóintézeti nevelést rendelnek el. Ezen kötelező eseten kívül a bíróság az ideiglenes elbocsátást akkor szüntetheti meg, ha a fiatalkorúval szemben más büntetést szab ki vagy más intézkedést alkalmaz. Az ideiglenes elbocsátás megszüntetésének mind a kötelező, mind a mérlegelést engedő esetében az ideiglenes elbocsátáson töltött idő a javítóintézeti nevelésbe nem számítható be.

Ha a fiatalkorút a javítóintézeti nevelésre ítélet után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztés büntetést kell végrehajtani. Ebben az esetben a javítóintézeti nevelés hátralévő részét szabadságvesztésre kell átválttatni. Ilyenkor kétnapi javítóintézeti nevelés helyébe egynapi szabadságvesztés lép.

A továbbiakban is helytállóak a Legfelsőbb Bíróság (Kúria) 60/2007. BK véleményében foglaltak. Ezek értelmében egyrészt a javítóintézeti nevelés hatálya alatt álló fiatalkorúval szemben - akár az intézkedés hatálya alatt, akár azt megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt - általában nem célravezető végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása. Azzal a fiatalkorúval szemben ugyanis, akivel szemben szabadságelvonással járó intézkedést alkalmaztak, és az újabb bűncselekmény társadalomra veszélyessége nem indokolja végrehajtandó szabadságvesztés kiszabását, a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása általában nem alkalmas a büntetés céljának az elérésére, a fiatalkorú helyes irányú fejlődésének az előmozdítására. Ezért ehelyett ismételt javítóintézeti nevelés mint szabadságelvonással járó intézkedés alkalmazása lehet indokolt. Abban a kivételes esetben, amikor például már csak rövid idő van hátra a javítóintézeti nevelésből, lehet esetleg indokolt a felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása.

Másrészt a kollégiumi véleményben foglaltak szerint, ha a fiatalkorú a végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt újabb bűncselekményt követ el, nincs akadálya annak, hogy a bíróság - az összes körülmény mérlegelése alapján - a fiatalkorú javítóintézeti nevelését rendelje el. Ha ugyanis a korábban végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt fiatalkorú a próbaidő alatt követ el újabb bűncselekményt, ez általában arra utal, hogy a korábbi - szabadságelvonással nem járó - büntetés nem gyakorolt rá kellő nevelő hatást. A bíróságnak ilyenkor az újból elkövetett bűncselekmény társadalomra veszélyességének fokát is szem előtt tartva kell gondosan és körültekintően vizsgálnia azt, hogy az adott esetben szabadságelvonással járó intézkedést (javítóintézeti nevelést) vagy büntetést (végrehajtandó szabadságvesztés) alkalmaz-e.

Végezetül, a 2012. évi CCXXIII. törvény 57. §-a szabályozza - és iktatja be a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet 16. §-ába - a javítóintézeti nevelés szabadságvesztésre való átválttatásának szabályait. Ezek értelmében a büntetés-végrehajtási bíró hivatalból vagy az ügyész indítványára a Btk. 122. §-ában meghatározott feltételek fennállása esetén - az iratok alapján - a javítóintézeti nevelést vagy annak hátralévő részét szabadságvesztésre változtatja át. Az átválttatott javítóintézeti nevelés helyébe lépő szabadságvesztésre halasztás nem engedélyezhető. A büntetési költség ilyenkor az állam viseli.

A halmazati és az összbüntetés

123. § (1) Fiatalkorú esetén a halmazati és az összbüntetés nem haladhatja meg

- a) a 109. § (3) bekezdés a) pontja esetén a húszévi,
- b) a 109. § (2) bekezdés a) pontja és a (3) bekezdés b) pontja esetén a tizenöt évi,
- c) a 109. § (2) bekezdés b) pontja és a (3) bekezdés c) pontja esetén a hét év hat hónapi szabadságvesztést.

(2) A fiatalkorúval szemben kiszabható szabadságvesztés a 90. § (2) bekezdése alkalmazása esetén sem haladhatja meg az (1) bekezdés a) és b) pontjában meghatározott mértéket.

(3) Javítóintézeti nevelés és szabadságvesztés találkozása esetén összbüntetésként a szabadságvesztést kell végrehajtani. Ennek tartamát a bíróság legfeljebb egy évvel meghosszabbíthatja, ha erre a 106. §-ban meghatározott cél elérése érdekében szükség van. A meghosszabbítás tartama azonban a javítóintézeti nevelés hátralévő részét nem érheti el.

19. A halmazati és az összbüntetés

A fiatalkorúak tekintetében a büntetési tételek felső határát a törvény Különös Részének, illetve a 123. §-ában írt szabályok összevetésével kell megállapítani. A törvény 123. §-ában foglalt rendelkezések, mind a halmazati, mind az összbüntetést tekintve, eltérően alakulnak az általánoshoz képest.

A halmazati és az összbüntetés felső határa alapvetően a büntetési tételek fiatalkorúakra vonatkozó felső határához igazodnak. Ennek megfelelően:

a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorúval szemben, ha életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekményt követ el, a kiszabható büntetés leghosszabb tartama tízévi szabadságvesztés, amely halmazati vagy összbüntetés esetén sem haladhatja meg a tizenöt évet;

a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorúval szemben, ha öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követ el, a kiszabható büntetés leghosszabb tartama ötévi szabadságvesztés, amely halmazati vagy összbüntetés esetén sem haladhatja meg a hét év hat hónapot;

a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúval szemben, ha életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekményt követ el, a kiszabható büntetés leghosszabb tartama tizenöt évi szabadságvesztés, amely halmazati vagy összbüntetés esetén sem haladhatja meg a húsz évet;

a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúval szemben, ha tíz évet meghaladó tartamú is büntetendő bűncselekményt követ el, a kiszabható büntetés leghosszabb tartama tízévi szabadságvesztés, amely halmazati vagy összbüntetés esetén sem haladhatja meg a tizenöt évet;

a bűncselekmény elkövetésekor a tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorúval szemben, ha öt évet meghaladó tartamú szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követ el, a kiszabható büntetés leghosszabb tartama ötévi szabadságvesztés, amely halmazati vagy összbüntetés esetén sem haladhatja meg a hét év hat hónapot.

További speciális szabályt határoz meg a törvény a fiatalkorúak vonatkozásában arra a két esetkörre nézve, amikor a bűnhalmazatban lévő bűncselekmények közül legalább három különböző időpontokban elkövetett személy elleni erőszakos bűncselekmény, illetve ha az elkövető erőszakos többszörös visszaeső. Az első esetben a bűnhalmazatban lévő legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tételének, a másodikban az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó, súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa emelkedik a felével, illetve mindkét esetben, ha az így felemelt büntetési tétel felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni [81. § (4) bekezdés, illetve 90. § (2) bekezdés]. A törvény azonban az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását csak azzal szemben teszi lehetővé, aki a bűncselekmény elkövetésekor a huszadik életévét betöltötte [41. § (1) bekezdés]. Ezért szükséges a törvénynek a fiatalkorúak vonatkozásában rendezni ezt az ellentmondást. A törvény ezért úgy rendelkezik, hogy az ismertetett esetekben a fiatalkorúval szemben határozott tartamú szabadságvesztést kell kiszabni, amely a tizenhatodik életévét be nem töltött fiatalkorú esetén a tizenöt, a tizenhatodik életévét betöltött fiatalkorú esetén pedig a húsz évet nem haladhatja meg.

Az 1978. évi IV. törvényhez hasonlóan rendezi a törvény a javítóintézeti nevelés és a szabadságvesztés találkozásának esetét. Fenntartja a törvény azt a megoldást, hogy ilyenkor összbüntetésként a szabadságvesztést kell végrehajtani. A fiatalkorúval szemben kiszabott szabadságvesztés és javítóintézeti nevelés összbüntetésbe foglalásának akkor is helye van, ha a fiatalkorú időközben előzetes letartóztatásba került, de a büntetés és az intézkedés végrehajtása még nem fejeződött be (BH 2004. 95.).

Az összbüntetésként kiszabott szabadságvesztés tartamát a bíróság legfeljebb egy évvel meghosszabbíthatja, ha erre a fiatalkorúval szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés céljának elérése érdekében szükség van. A meghosszabbítás tartama azonban a javítóintézeti nevelés hátralevő részét nem érheti el. A fiatalkorúval szemben alkalmazott javítóintézeti nevelés és a kiszabott szabadságvesztés összbüntetésbe foglalásánál a szabadságvesztés meghosszabbítása mértékének a megállapítása szempontjából a büntetés céljának figyelembevételén túlmenően jelentősége van a büntetés és az intézkedés le nem töltött részének is (BH 2004. 95.).

A Legfelsőbb Bíróság (Kúria) 3/2002. büntető jogegységi határozata több tekintetben foglalkozik a fiatalkorúval szembeni összbüntetésbe foglalás kérdésével. Ezek a szabályok a továbbiakban is fenntartandók. A határozat értelmében egyrészt a javítóintézeti nevelést és a szabadságvesztést akkor is összbüntetésbe kell foglalni, ha az elkövető a bűncselekményt egy másik alapügyben hozott ítélet jogerőre emelkedése után követte el. Másrészt, az összbüntetésbe foglalás feltételei addig állnak fenn, amíg egyik büntetést vagy intézkedést sem hajtották végre, illetve a végrehajtásuk folyamatos. Harmadrészt, javítóintézeti nevelés és szabadságvesztés találkozása esetén a bíróság elsősorban a fiatalkorú személyiségét és nevelhetőségét figyelembe véve bírálja el, hogy az összbüntetést az alapítéletben kiszabott szabadságvesztéssel egyező tartamban határozza-e meg vagy meghosszabbítja. Végül, a határozat értelmében, ha valamennyi alapítélet szerint a fiatalkorúak fogházában kell végrehajtani a szabadságvesztést, az összbüntetés végrehajtási fokozata - az összbüntetés tartamától függetlenül - a fiatalkorúak fogháza.

Egységes intézkedés

124. § (1) Ha a bíróság a fiatalkorúval szemben több olyan javítóintézeti nevelést rendelt el, amelyeket az egységes intézkedés elrendelésekor még nem hajtottak végre, vagy amelyeket folyamatosan hajtanak végre, a bíróság a fiatalkorúval szemben egységes intézkedésként javítóintézeti nevelést rendel el.

(2) Az egységes intézkedésként elrendelt javítóintézeti nevelés tartamát úgy kell megállapítani, hogy az ne legyen rövidebb a leghosszabb tartamú javítóintézeti nevelésnél, de ne haladja meg az elrendelt javítóintézeti nevelések együttes tartamát, illetve a négy évet.

20. Egységes intézkedés

Az egységes intézkedés szabályain a törvény két tekintetben változtat. Az egyik, hogy az egységes intézkedés leghosszabb tartamát a korábbi három évről négy évre emelte fel. A másik, hogy több javítóintézeti nevelés találkozásakor esetén az egységes intézkedésként megállapított javítóintézeti nevelés tartama nem lehet rövidebb a leghosszabb tartamú javítóintézeti nevelésnél, azonban nem haladhatja meg az elrendelt javítóintézeti nevelések együttes tartamát (illetve a már említett négy évet). A korábbi törvény úgy rendelkezett, hogy az egységes intézkedésként elrendelt javítóintézeti nevelés tartama nem érheti el az együttes tartamot [1978. évi IV. törvény 120/A. § (2) bekezdés], ehhez képest az új törvény értelmében az egységes intézkedésként elrendelt javítóintézeti nevelés tartama az együttes tartamot elérheti, azonban nem haladhatja azt meg.

Az előzetes fogvatartás és házi őrizet beszámítása

125. § (1) Az elrendelt javítóintézeti nevelésbe az előzetes fogvatartás és házi őrizet teljes idejét be kell számítani.

(2) A beszámításnál egy napi javítóintézeti nevelésnek egy napi előzetes fogvatartás, illetve három nap házi őrizet felel meg. A beszámítás után fennmaradó házi őrizet tartamát egy napi javítóintézeti nevelésként kell beszámítani.

21. Az előzetes fogvatartás és házi őrizet beszámítása

Az előzetes fogva tartás és a házi őrizet javítóintézeti nevelésbe való beszámításnak szabályai megegyeznek a korábbi rendelkezésekkel. A javítóintézeti nevelésbe való beszámítás alapja az, hogy ez az intézkedés is, akár csak a szabadságvesztés, szabadságelvonással jár. Ebbe mind az előzetes fogva tartás, mind a házi őrizet teljes tartamát be kell számítani. Az előzetes letartóztatás tekintetében nincs jelentősége annak, hogy azt javítóintézetben vagy büntetés-végrehajtási intézetben hajtották-e végre, annak tartamát a javítóintézeti nevelésbe éppúgy be kell számítani, mint a szabadságvesztésbe, az elzárásba, a pénzbüntetésbe vagy a közérdekű munkába. Ez utóbbi büntetésekbe való beszámításra az általános szabályok vonatkoznak, a javítóintézeti nevelésbe való beszámításnál pedig egy napi javítóintézeti nevelésnek egy napi előzetes fogva tartás, illetve három nap házi őrizet felel meg. A beszámítás után fennmaradó házi őrizet tartamát egy napi javítóintézeti nevelésként kell beszámítani.

A mentesítés

126. § (1) A fiatalkorú elítélt a törvény erejénél fogva mentesül

a) az ítélet jogerőre emelkedésének napján, ha a kiszabott szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztik,

b) a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének napján, ha szándékos bűncselekmény miatt egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésre ítélték,

c) a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének napjától számított három év elteltével, ha szándékos bűncselekmény miatt egy évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték.

(2) A szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztés kitöltése után a bíróság a fiatalkorút kérelemre mentesítésben részesítheti, ha erre érdemes.

22. A mentesítés

A mentesítés folytán - eltérő törvényi rendelkezés hiányában - az elítélt mentesül a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól: a mentesített személy büntetlen előéletűnek tekintendő, és - törvény eltérő rendelkezése hiányában - nem tartozik számot adni olyan elítéltekről, amelyre nézve mentesítésben részesült (98. §). A törvény az úgynevezett törvényi és bírósági mentesítés tekintetében - a hatékonyabb reintegráció elősegítése érdekében - az általánostól eltérő szabályokat határoz meg. Ennek fényében a fiatalkorú a törvény erejénél fogva mentesül:

ha a kiszabott szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztik, az ítélet jogerőre emelkedésének napján (ezzel szemben felnőtt korúak esetén a próbaidő leteltének a napján);

ha szándékos bűncselekmény miatt egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésre ítélték, a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének napján (felnőtt korúak esetén a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének a napjától számított három év elteltével);

ha szándékos bűncselekmény miatt egy évet meghaladó, de öt évnél nem hosszabb tartamú végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének napjától számított három év elteltével (felnőtt korúak esetén a büntetés kitöltésének vagy végrehajthatósága megszűnésének a napjától számított öt év elteltével).

Az utólagos bírósági mentesítést tekintve, a bíróság a fiatalkorút a szándékos bűncselekmény miatt kiszabott, egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztés kitöltése után akkor részesítheti kérelemre mentesítésben, ha erre érdemes. Azaz, a mentesítés azonnal kérelmezhető, és érdemesség esetén alkalmazható is, tehát nincs szükség a törvényi mentesítés kapcsán megállapított idő fele részének elteltére.

Bírósági gyakorlat

3/2002 BJE, 60/2007 BKv., BH 2004. 95., BH 2002. 297., BH 1994. 7., BH 1993. 76., BH 1991. 382., BH 1990. 287., BH 1987. 267., BH 1987. 5., BH 1985. 47., BH 1984. 391., BH 1981. 272.

Az ENSZ Fiatalok Igazságszolgáltatásával Kapcsolatos Minimumkövetelményei (Pekingi Szabályok); A gyermek jogairól szóló ENSZ egyezmény (kihirdette az 1991. évi LXIV. törvény)

Btk. 127. § fejezetcíméhez:

1. Első hazai büntető törvénykönyvünk, a Csemegi-kódex (1978. évi V. tc.) 5. §-a kiveszi a törvény területi és személyi hatálya alól a katonákat azzal, hogy: A kivételeket a fegyveres erőhöz tartozó személyekre nézve külön törvény szabályozza. Abban az időben ez a külön törvény az 1855. július 15-én életbe lépett katonai büntető törvénykönyv volt, amely tulajdonképpen szokásjogi alapon van nálunk érvényben. A katonai fogalomkörét már a 19. század utolsó harmadában is kiterjesztően értelmezték. Az 1881. évi III. tc. (a közbiztonsági szolgálat szervezéséről) 8. §-a szerint: A csendőrségi tisztek és összes csendőrségi személyi, előléptetési és fegyelmi ügyekben a honvédelmi miniszter alá helyezett, az összes személyes ügyek a honvédelmi miniszteriumban kezeltetnek, s a csendőrség által elkövetett fegyelmi és bűnügyekben kizárólag a magyar királyi honvédbíróságok illetékesek;... De az 1886. évi XX. tc. (a népfölkelésről) 6. §-a is bővítette a kört: A népfölkeléshez szolgáltatásra beidézett egyének a behívás napjától fogva elbocsátásuk napjáig, a katonai büntető és fegyelmi szabályok alatt állanak.

A 1912. évi XXX. tc. (a véderőről) rendelkezett a hadkötelezettségről, illetve a fegyveres erő összetételéről: 1. § A hadkötelezettség általános és azt minden állampolgárnak személyesen, e törvény rendelkezései szerint kell teljesítenie. A hadkötelezettség magában foglalja: az állítási kötelezettséget, a szolgálati kötelezettséget és a népfölkelési kötelezettséget, illetve a fegyveres erő tagozatáról: 2. § A fegyveres erő áll a közös haderóból, továbbá a honvédségből és a népfölkelésből. A közös haderő a közös hadsereget és a hadi tengerészetet foglalja magában.

Amellett, hogy továbbra sem volt hazánknak katonai büntető törvénykönyve, az 1912. évi XXXI. tc. (a honvédségről) meghatározta a honvédség rendeltetését: 1. § A honvédség a fegyveres erő egyik része; háboru idején a közös haderő támogatására és a belvédelemre, béke idejében pedig a belső rend és biztonság fentartására is van hivatva [...] A honvédséghez tartozik a méneskar is, mely a katonailag szervezett állami magyar és horvát-szlavon országos lötenyészti intézetekben a szolgálat ellátására van hivatva. Továbbmenve (a monarchia sajátosságainak megfelelően), az 1912. évi XXXII. tc. (a közös haderő katonai bünvádi perrendtartásáról), míg az 1912. évi XXXIII. tc. (a honvédség katonai bünvádi perrendtartásáról) rendelkezett. A két törvény szó szerint egyező 1. §-a szerint: Büntetésnek büntettek és vétségek (kihágások) miatt csakis e bünvádi perrendtartás szerint előrebocsátott bünvádi eljárás után, közvadra és az illetékes bíróság ítélete alapján lehet helye....

Az első hazai Kbt.-nk az 1930. évi II. tc. (a katonai büntető törvénykönyvről), melynek 1. §-a kimondta, hogy: A katonai büntetőbíráskodás alá tartozó egyénekre mind a közönséges bűncselekmények, mind a katonai büntettek és katonai vétségek tekintetében a közönséges büntetőtörvényeket kell alkalmazni, amennyiben ez a törvény - a katonai büntető törvénykönyv, rövidítve: Kbt.-t - mást nem rendel.

Ezt követte a 1948. évi LXII. tc. (a katonai büntetőtörvénykönyvről), melynek 1. §-a tartalmilag a korábbi Kbt.-k. szerint határozta meg a törvény hatálya alá tartozó személyi kört.

Bár korábban a honi katonai büntetőjog - mint fentebb láthattuk - két önálló Kbt.-ban is testet öltött, ez az önállóság az 1961. évi V. törvény hatálybalépésével formailag is megszűnt. A soron következő Btk.-k megalkotásakor sem történt meg az egységes - katonákra is rendelkezéseket tartalmazó - joganyag kettéválasztása. Hazánkban jelenleg nincs önálló Kbt.-k.

2. A katonai büntetőjog és a Btk. XII. Fejezetben írt katonákra vonatkozó rendelkezések nem azonos fogalmak. Az előbbibe - tágabb értelemben - beletartoznak a Btk. XLIV. Fejezetében írt A honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények és a Btk. XLV. Fejezetében szankcionált A katonai bűncselekmények, továbbá a katonai büntetőeljárásra vonatkozó szabályok is. Ezek együttesen alkotják az úgynevezett katonai büntetőjogot. Egyes szerzők szerint talán nem is helyes e terminológia használata, mert a büntetőjog egységes.

A Btk. Általános Része önálló fejezetben tárgyalja a katonákra vonatkozó külön rendelkezéseket. Ami az fiatalokúakkal kapcsolatos külön rendelkezésekkel kapcsolatban is megállapítható, az itt is igaz. Nevezetesen itt nem a katonákra vonatkozó külön rendelkezések büntetőjogon belüli valamiféle idegenségről van szó, mert ezek a külön rendelkezések a büntetőjog egységét nem bontják meg. Valójában az Általános Rész eddig már érintett rendelkezései - ide nem értve a XI. Fejezetet - és e Fejezet szabályai egymással az általános és a különös viszonyában vannak. A katonai büntetőjog tehát a magyar büntetőjognak a speciális részterülete, s a katonákra vonatkozó rendelkezések - a Btk. XII. Fejezetében - tartalmazzák azokat a szabályokat, melyek a sajátos katonai életviszonyoknak megfelelően, esetenként eltérően állapítják meg a büntetőjogi felelősséget s az alkalmazható jogkövetkezményeket.

XII. FEJEZET

A KATONÁKRA VONATKOZÓ RENDELKEZÉSEK

Az elkövetők

127. § (1) E törvény alkalmazásában katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja.

(2) E törvény rendelkezéseit a katonákra az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

3. Az elkövetők

Első kérdésként azt érdemes tisztázni, hogy a Btk. szerint kit kell katonának tekinteni. E fogalom definiálása azért is szükséges, mert amint azt később látni fogjuk, a katonai bűncselekmények speciális alanyiságot követelnek meg, pontosabban a katonai bűncselekményeknek speciális tettese van.

Az elkövetők körét a Btk. a következők szerint határozza meg:

127. § (1) E törvény alkalmazásában katona a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagja. 127. § (2) E törvény rendelkezéseit a katonákra az e fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni.

E rendelkezés is igazolja a fentebbi álláspontot - a büntetőjog egységével kapcsolatban -, miszerint a katonákra is érvényesek a Btk. büntetőjogi alapelvei, általános rendelkezései, s csak a szolgálati viszonyból eredő, esetenként lényeges különbségek indokolják e téma önálló fejezetben történő tárgyalását.

(3) Katonai bűncselekményt tettesként csak katona követhet el.

E rendelkezés jogpolitikai indoka az, hogy a katonai büntető jogszabályok elsősorban a fegyveres erő, illetve az (1) bekezdésben nevesített rendészeti szervek, szolgálatok állományának (ezután: katonák) rendjét és fegyelmét védelmezik. A katonai bűncselekmények egy részének közvetlen jogi tárgyát a katonáknak a szolgálati rendből és fegyvelemből eredő kötelességei alkotják. Ebből következik, hogy e bűncselekmények alapja olyan magatartási szabály, amely csak katonákra vonatkozik, általuk sérthető csak meg. Ezért rendelkezik úgy a Btk., hogy a XLV. Fejezetében szabályozott katonai bűncselekmények tettese csak katona lehet.

4. A Btk. 12. §-a szerint: *Elkövető a tettes, a közvetett tettes és a társtettes (a továbbiakban együtt: tettesek).... Az idézett rendelkezésből egyértelműen kiderül, hogy a tettes az elkövetők gyűjtőfogalma alá tartozik, ezen belül a tettesek közé. A tettesek között kerül nevesítésre, mint látjuk, a tettes mellett még a közvetett tettes és a társtettes is. A Btk. fent idézett 127. §-ának (4) bekezdése - e három tettesi alakzatból - a tettesre szűkíti a katonai bűncselekmény elkövetőjét. Mondhatnánk, hogy természetesen eddig sem okozott gondot e szűkítés, mert (helyesen gyakorolt) kiterjesztő értelmezéssel hozzátettük, hogy katonai bűncselekmény társtettese is csak katona lehet. A korábbi Btk. 2009-ben történt módosítása beiktatta a közvetett tettesi kategóriát. Úgy véljük, e módosítás, illetve a hatályos Btk. megalkotása is alkalmat adott volna arra, hogy a 122. § (3) bekezdésében adott meghatározást végre pontosítsa a jogalkotó. Különös tekintettel arra, hogy közvetett tettesi alakzatot emel be a Btk. 130. §-ának (2) bekezdésébe. De lege ferenda: Btk. 122. § (3) bekezdés: Katonai bűncselekményt tettesként, közvetett tettesként, illetve társtettesként, csak katona követhet el.*

Ellenkező esetben - vagyis a jelenlegi szabályozást alapul véve - katonai bűncselekmény elkövetőjének kellene tekintenünk azt a polgári személyt, aki például azért, mert haragszik XY őrnagyra, annak a szolgálati tekintélye megsértését (Btk. 447. §) tévedésben lévő katona felhasználásával valósítja meg.

Katonai bűncselekményt polgári személy csak részesként valósíthat meg, és vele szemben nem alkalmazhatók az e Fejezetben írt jogkövetkezmények. Ez utóbb említetteken (részeseken) kívül még egy elkövetői kört kell a katonai büntetőjog hatálya alól kizárni, éspedig a fegyveres erőknél és testületeknél munkaviszonyban álló közalkalmazottakat.

5. Miután e Fejezet rendelkezéseinek hatálya csak azokra az elkövetőkre terjed ki, akik a bűncselekmény elkövetésének időpontjában katonák voltak, tisztázandó kérdés, hogy mely időponttól tekintendők a Btk. 127. § (1) bekezdésben szereplő személyek katonának. Erről, valamint a katonai szolgálat megszűnéséről többek között a 2012. január 1-jén hatályba lépett 2011. évi CXIII. törvény (a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről), valamint a 127. § (1) bekezdésében nevesített rendészeti szervek, illetve szolgálatok állományára vonatkozó rendelkezéseket tartalmazó - itt nem részletezett - jogszabályok szólnak.

Más állam katonája ellen elkövetett bűncselekmény

128. § (1) A XLV. Fejezet szerint büntetendő a katona, aki a katonai bűncselekményt

a) a szövetséges fegyveres erő katonájával szemben, vagy
b) külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenység, békefenntartás vagy humanitárius művelet keretében, illetve egyéb külföldi szolgálat során más állam katonájával szemben
szolgálati feladat közös ellátása alatt követi el.

(2) Az (1) bekezdés a) pontjának alkalmazásában a szövetséges fegyveres erő katonája a szövetséges fegyveres erő állama rendőrségének, illetve polgári védelmi szolgálatának tagja, az (1) bekezdés b) pontjának alkalmazásában más állam katonája a más állam rendőrségének, illetve polgári védelmi szolgálatának tagja is.

6. Más állam katonája ellen elkövetett bűncselekmény

Magyarországnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozása szükségessé tette a szövetséges haderők katonájának a magyar katonával egyenrangú védelmét. Emiatt kellett a katonákra vonatkozó rendelkezések alábbiak szerinti kiegészítése.

7. A NATO-hoz történő csatlakozás következménye az, hogy a magyar katonák jelenleg és a jövőben is külföldön, a szövetséges katonákkal együtt teljesítenek szolgálatot. E körülmény indokolja, hogy büntetőjogi védelmet nyújtson a Btk. azokra az esetekre, ha a magyar katona a szövetségesek sérelmére követ el bűncselekményt. A szövetséges fegyveres erő fogalma a Btk. 459. § (3) bekezdése szerint: *Ahol e törvény szövetséges fegyveres erőt, külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenységet, békefenntartást vagy humanitárius műveletet említ, azon a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvényben meghatározott fogalmakat kell érteni.*

129. § A XLV. Fejezet szerint büntetendő az a katona is, aki a katonai bűncselekményt

8. *A bűncselekmény fogalmából következik, hogy csak az a társadalomra veszélyes cselekmény - tevékenység vagy mulasztás -, amely mások személyét vagy jogait, illetve Magyarország Alaptörvénye szerinti társadalmi, gazdasági, állami rendjét sérti vagy veszélyezteti. Ebből eredően a jogi tárgy a magyar haderő szolgálati rendjének és fegyelmének sérthetlenségéhez fűződő társadalmi érdek. E szerint nem lehetne a XLV. Fejezetben írt katonai bűncselekmények elkövetését megállapítani azzal a magyar katonával szemben, akinek a cselekménye az ENSZ vagy az EBESZ felkérésére végzett külföldi szolgálat során valósul meg. (A magyar katona által elkövetett nem katonai bűncselekményre természetesen továbbra is az általános szabályok vonatkoznak.)*

A jogalkotó a fent hivatkozott törvényi rendelkezések szerint a katonai büntetőeljárás hatálya alá vonja azokat az eseteket, amikor a magyar katona a szolgálati feladat közös ellátása alatt követ el bűncselekményt a fegyveres erők katonájával szemben, illetve amikor nemzetközi tevékenység keretében külföldi szolgálat során követ el nevezettek sérelmére katonai bűncselekményt.

Az ENSZ meghatározása szerint béketeremtés: az egymással szembenálló ellenséges felek megegyezésre bírása alapvetően olyan békés eszközökkel, amelyekről az ENSZ alapokmánya VI. szakasza rendelkezik. A béketeremtés jellemzői: a szigorúan diplomáciai jelleg és a kormány részvétele a katonai biztonsági segítségnyújtás és a fegyveres erők közötti kapcsolat létesítésében. A békefenntartás fogalmát az ENSZ-en kívül meghatározza az USA is. Az ENSZ fogalma szerint a békefenntartás olyan módszer, amely kiterjeszti mind a konfliktus megelőzésének, mind a béke megteremtésének lehetőségeit.

- a) a szövetséges fegyveres erőkben teljesített szolgálata során,
b) külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenység, békefenntartás vagy humanitárius művelet keretében követi el.

A büntethetőséget kizáró okok

130. § (1) Nem büntethető a katona a parancsra végrehajtott cselekményért, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el.

(2) A parancsra elkövetett bűncselekményért a parancsot adó is tettesként felel, ha a katona tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, egyébként a parancsot adó közvetett tettesként felel.

9. A büntethetőséget kizáró okok

A büntethetőségi akadályok köréből a következőkben azokról az akadályokról lesz szó, melyeknek csak katonai életviszonyok között van jelentőségük. Ilyen speciális büntethetőséget kizáró ok az előjáró parancsa.

Nagyon régóta felmerül kérdésként, hogy a katona felel-e a parancsra elkövetett bűncselekmény miatt. Különösen a háború idején elkövetett (bűn)cselekmények esetén szokványos hivatkozás, ha utóbb felelősségre vonás történik, hogy: Parancsra tettem! A büntetőjog elméletének fejlődése során különböző elvek alapján lehetett a kérdést megválaszolni.

A feltétlen engedelmisség elve szerint csak és kizárólag a parancs kiadójának a felelősségét kell vizsgálni, illetve megállapítani. Ebből következik, hogy az alárendelt feltétlen köteleessége annak a parancsra a végrehajtása is, ami bűncselekmény elkövetésére irányul. Az ilyen parancsot végrehajtó alárendelt mentesül a felelősségre vonás alól.

Az előbbi elvvel ellentétes felfogás szerint a katona minden esetben köteles, minden kapott parancsot jogszerűség szempontjából mérlegelni és ha a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, ezért felelősséggel tartozik.

Az úgynevezett mérsékelt engedelmisség elve szerint az alárendelt a nyilvánvalóan büntetőtörvénybe ütköző parancsot a saját felelősségére hajthatja végre.

10. A katonai életviszonyokban az engedelmisséghez, a szolgálati fegyelemhez, a parancs teljesítéséhez kiemelkedően fontos társadalmi érdek fűződik. A katonai szolgálati rend a szigorú alá- és fölérendeltségen alapszik. Ezt az is tükrözi, hogy az előjáró parancsát az alárendeltek kötelesek teljesíteni.

A 2011. évi CXIII. törvény (a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről) például a parancs és a parancsadás jogáról ezt írja: 50. § (1) A parancsot adó katona a parancsáért felelősséggel tartozik. A parancsadás jogával visszaélni tilos. A parancsot adónak biztosítania kell a parancs végrehajtásának feltételét és a végrehajtást a szükséges mértékben ellenőriznie kell. (2) A parancsnak összhangban kell lennie a jogszabályokkal, az egyéb rendelkezésekkel és az előjárók parancsaival. A parancs nem irányulhat különösen az alárendelt indokolatlan zaklatására, emberi méltóságának megsértésére. (3) Tilos az olyan parancs kiadása, amely a) a törvényben foglalt kivétellel a katona életét, egészségét vagy testi épségét közvetlenül vagy súlyosan veszélyeztetné, b) bűncselekmény elkövetésére irányul, c) a katona magáncélú igénybevételét valószínűsíti. 51. § (1) A katona szolgálatteljesítése során köteles végrehajtani a parancsot, kivéve, ha azzal bűncselekményt követne el. (2) Az (1) bekezdésben foglalt kivétellel a katona a jogszabálysértő parancs végrehajtását nem tagadhatja meg. Ha azonban annak jogellenessége felismerhető számára, arra haladéktalanul köteles a parancsot adó figyelmét felhívni. Ha a parancsot adó a parancsát ennek ellenére fenntartja, azt kérelemre írásba kell foglalnia. Ha ezt követően továbbra is fenntartja, a jogszabálysértő parancs végrehajtásáért kizárólag az azt kiadó felel.

11. Büntetőjogi felelősséggel tartozik a katona a jogszerű parancs nem teljesítése esetén. Ez fejeződik ki a Btk. 444. §-ban írt parancs iránti engedetlenség tényállásában, amely szerint, aki a parancsot nem teljesíti, vétséget követ el. A parancs alatt mindig a szolgálati parancsot kell érteni, amely személy vagy személyek egyértelműen meghatározott köre részére adható ki. A parancsot a szolgálati előjáró az alárendeltjének olyan formában és keretek között adja, ahogy ezeket az egyes szabályzatok előírják. A parancsot adónak biztosítania kell a parancs végrehajthatóságát.

A katona bízik az előjárója parancsának jogszerűségében, s emiatt az alárendelt nem mindig ismeri fel, hogy cselekménye társadalomra veszélyes. Bizonyos tények ismerete, melyeket csak az előjárója tudhat, szintén befolyásolja a helyzet felismerését.

12. Emellett a katonai életviszonyokban a szolgálati fegyelemhez, engedelmisséghez, a parancs teljesítéséhez - mint fentebb utaltunk rá - fontos társadalmi érdek fűződik. Emiatt általában nem megengedett, hogy az alárendelt a parancs teljesítésének helyességét mérlegelje. A parancs teljesítése (általában) az, ami társadalmilag hasznos, és ez kizárja a parancs teljesítésének társadalomra veszélyességét.

Az elvárhatóság hiánya is szerephez jut a parancsra elkövetett bűncselekmények esetén, mert a katonától kevésbé várható el az, hogy a parancs megtagadásával vállalja annak büntetőjogi következményeit. A katona konfliktushelyzetbe kerül. Vagy parancsmegtagadásért vonják felelősségre, vagy a parancs végrehajtásával elkövetett bűncselekmény miatt.

Egyes szerzők az előjáró parancsát bűnösséget kizáró okként tartják számon. Azt, hogy az előjáró szempontjából a cselekmény társadalomra veszélyes és jogellenes, az alárendelt szempontjából a társadalomra nem veszélyes és jogszerű, ellentétes hatásúnak tekintik. Álláspontjuk szerint a jogrendre - az abban közreműködő személyektől függően - kétféle, egymással ellentétes hatása nem lehet a katona magatartásának.

Amennyiben a katona bűncselekmény elkövetésére kap parancsot, felelőssége azon múlik, tudta-e vagy nem, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el. A katona nem büntethető a parancsra végrehajtott cselekményért, kivéve, ha tudta, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el.

A katona a kivétel körében jogismerettel rendelkezik. Nemcsak valamely bűncselekmény objektív (tárgy, tárgyi oldali) tényállási elemeinek a tudatában cselekszik, hanem azzal is tisztában van egyúttal, hogy szándékos magatartásával bűncselekményt valósít meg. Lásd például: Legf. Bír. Bf. V. 2273/1997. sz.

13. A katona bármilyen tévedése büntetlenséget biztosít számára, s nem tehető vizsgálat tárgyává, hogy a katona felismerhette-e a parancs jogellenes voltát. Abban az esetben, ha az alárendelt nem tudja, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, lényegében az előjáró mással (az alárendeltjével) hajtja végre a bűncselekményt. Ilyenkor a Btk. 130. § (2) bekezdése szerint a parancsot kiadó közvetett tettesként felel a parancsra elkövetett bűncselekményért.

Abban az esetben, ha a katona kifejezetten tudta, hogy az előjáró parancsának végrehajtásával bűncselekményt követ el, a katonát és a parancsot adó előjárót is önálló tettesként kell felelősségre vonni. Így előfordulhat az a sajátos helyzet, hogy a parancsra elkövetés ezen esetében ugyanannak a bűncselekménynek egyszerre két önálló tettese van. Lásd például: Legf. Bír. Katf. II. 420/1980. sz.

Amennyiben az előjáró csak gondatlansága miatt nem ismeri fel, hogy parancsának végrehajtása alárendeltjétől bűncselekmény megvalósítását követeli meg, a bűncselekmény gondatlan megvalósításáért felel, amennyiben a Btk. az alárendelt által megvalósított bűncselekmény gondatlanságból történt elkövetését is büntetni rendeli.

Mint látjuk tehát a szolgálati rend szigorú alá- és fölérendeltséget tételez fel. Ezen belül A parancs a katonai tevékenység irányításának, a feladatok megszabásának, a katonai életet szabályozó előírások érvényre juttatásának alapvető eszköze, mely az előjáró kezébe adott törvényes szolgálati hatalom folytán az alárendeltre olyan kötelezettséget ró, amelyet minden akadályt leküzdve teljesítenie kell. A parancs ezért megfellebbezhetetlen és bírálata tilos. Ehhez rögtön tegyük hozzá, hogy a parancs szemben csak akkor van helye ellenszegülésnek, ha nyomban, minden különösebb mérlegelés nélkül felismerhető, hogy a parancs teljesítése esetén a katona bűncselekményt követ el.

Látjuk azt is, hogy az előjáró szolgálati parancsának a katonai életviszonyok között kiemelkedő jelentősége van, mivel a fegyveres erő és rendészeti (rendvédelmi) szervek működésének mechanizmusa túlnyomórészt parancsokon alapul. E rendeltetésükből következően, hogy a parancs nem teljesítése súlyos következményekkel, esetenként büntetőjogi felelősségre vonással (például: Btk. 444. §) is járhat.

Amennyiben azonban a katona, felismerve azt, hogy a parancs bűncselekmény elkövetésére szól, és ennek ellenére a parancsot végrehajtja - mint arra már utaltunk -, a cselekményért maga is felel, és a büntetőjogi felelősség a parancsot adó előjáró és az azt végrehajtó katona között megoszlik. Ez esetben azonban az előjáró parancsa a büntetés kiszabása során nyomatékos enyhítő körülményként értékelendő. Egyébként - mint arra úgyszintén korábban már utaltunk -, ha az alárendelt nem tudja, hogy a parancs végrehajtásával bűncselekményt követ el, e törvénytelen parancs teljesítése alapján elkövetett bűncselekményért a parancsot adó viseli a büntetőjogi következményeket. Úgy kell tehát őt (a parancsot adót) tekinteni, mintha maga követte volna el a bűncselekményt. Ez utóbbi tekintetben az előjáró parancsára elkövetett bűncselekmény esetén a parancsot adó előjáró közvetett tettesként felel.

A büntethetőséget megszüntető ok

131. § A 66. § (1) bekezdésben meghatározott eseteket kivéve nem büntethető katonai vétség miatt az elkövető, ha szolgálati viszonyának megszűnése óta egy év eltelt.

14. Büntethetőséget megszüntető ok

A törvényben meghatározott megszüntető ok a katonai vétség elévülési idejét rövidíti le.

E rendelkezés azt a körülményt veszi figyelembe, hogy a leszerelt katona már nem jelent veszélyt a szolgálati rendre és fegyelemre. Ez az időmúlás az összes elkövető - tehát a felbujtó és a bűnszervező - büntetőjogi felelősségét is megszünteti, hiszen a törvény az érintettek körét az elkövető-ben jelöli meg, s ebbe a tettesen (társtettesen) kívül a részesek is beletartoznak. (E szabály egyébként összhangban van a részesség járulékos jellegével is.)

Nem alkalmazható a szóban forgó büntethetőséget megszüntető ok, ha a próbára bocsátást büntetés kiszabása mellett kell megszüntetni, vagyis, ha:

a próbára bocsátottat a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt elítélik,

a próbára bocsátottat a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, illetve

a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.

15. A büntetések

A Btk. VII. Fejezete - mint korábban láttuk - a büntetőjogi jogkövetkezményeket büntetésekre, mellékbüntetésre, valamint intézkedésekre osztja. A következőkben azokat a szabályokat tekintjük át, melyek

a szabadságvesztés végrehajtási módjára,

az összbüntetésre,

a közérdekű munkára vonatkozóan tartalmazzanak a katonákra az általánostól eltérő rendelkezéseket.

A katonai fogda

132. § (1) Ha az elítélt a szolgálatban megtartható, a bíróság a vétség miatt kiszabott, egy évet meg nem haladó szabadságvesztést, illetve az elzárást katonai fogdában rendeli végrehajtani, kivéve, ha az elítélt visszaeső.

(2) Ha az elítélt szolgálati viszonya megszűnt, a büntetés, illetve hátralevő részének végrehajtási fokozata fogház.

16. A katonai fogda

A szabadságvesztés büntetést a katonával szemben is az általános szabályok szerint kell végrehajtani, ha a szolgálatban nem tartható meg. Eltérő rendelkezést - ha a szolgálatban megtartható - a szabadságvesztés végrehajtásának módjára vonatkozóan tartalmaz a Btk.

A fenti esetben is szabadságvesztést vagy elzárást szab ki tehát a bíróság, és a katonai fogda csak e büntetés speciális végrehajtási módja. Amennyiben a katona szolgálati viszonya a büntetés végrehajtása során megszűnt, a szabadságvesztést illetőleg annak hátralevő részét a Btk. 132. § (2) bekezdésben írtaknak megfelelően fogházban kell végrehajtani.

Az előzetes letartóztatásban levő, valamint katonai fogdában szabadságvesztését töltő katona is a katonákra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések hatálya alá tartozik.

A katonára kiszabott szabadságvesztést katonai fogdában kell végrehajtani, ha az elkövetett bűncselekmény jellege, tárgyi súlya, az elkövető életvezetése lehetővé teszi, hogy a szolgálatban meghagyható legyen. A büntett miatt kiszabott szabadságvesztés katonai fogdában történő végrehajtása elrendelésénél a szolgálatban megtarthatóság feltételeit az enyhébb végrehajtási fokozat kijelölésének követelményeivel összefüggően kell vizsgálni.

Összbüntetés

133. § Az összbüntetésként kiszabott szabadságvesztés végrehajtására a 132. § irányadó.

17. Az összbüntetés

Összbüntetés esetén a szabadságvesztés speciális végrehajtási módjai csak akkor alkalmazhatók, ha az összbüntetésbe foglalt legalább egyik szabadságvesztést katonai bíróság szabta ki. Ez esetben az összbüntetési eljárást a katonai bíróság folytatja le.

A közérdekű munka kiszabásának kizárása

134. § Katonával szemben szolgálati viszonyának fennállása alatt közérdekű munka nem szabható ki.

18. A közérdekű munka alkalmazásának kizárása

A közérdekű munka - mint büntetés - elemzése korábban megtörtént. Mint emlékeztet, a Btk. 47. § (2) bekezdése szerint a közérdekű munkát az elítélt - ha törvény eltérően nem rendelkezik - hetenként legalább egy napon, a heti pihenőnapon vagy a szabadidejében, díjazás nélkül végzi. A szolgálati rend, beosztás, szervezeti struktúra olyan természetű, amely lehetetlenné teszi, vagy jelentősen megnehezítené katonai életviszonyok között e büntetés végrehajtását. Ezért ezt a büntetési nemet mindaddig, míg a katona szolgálati viszonya fennáll, nem lehet alkalmazni.

A katonai büntetések

135. § (1) Katonával szemben

a) lefokozás vagy

b) szolgálati viszony megszüntetése

más büntetés mellett, vagy ha a bűncselekmény büntetési tételének felső határa háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabb, akkor önállóan is kiszabható.

(2) Katonai büntetés alkalmazásának nincs helye, ha a katonát a közügyektől eltiltják.

A katonai mellékbüntetések

136. § (1) Katonával szemben

a) rendfokozatban visszavetés vagy

b) várakozási idő meghosszabbítása

büntetés mellett szabható ki.

(2) Katonai mellékbüntetés alkalmazásának nincs helye katonai büntetés mellett, vagy ha a katonát a közügyektől eltiltják.

19. A katonai büntetések

A korábbi Btk. 2009-ben a szankciók megváltoztatásának keretében újraszabályozta a büntetések és mellékbüntetések rendszerét, és ennek során módosította a katonai szankciókra vonatkozó szabályokat is.

Katonai életviszonyok között a katonai rendfokozatnak különös jelentősége van, ezért a jogalkotó az ezzel kapcsolatos joghátrányokat katonai büntetésekben és mellékbüntetésekben határozza meg. A szolgálatban megtartható katonákkal szemben különös jelentőséggel bírnak e szankciók.

A közügyektől eltiltás (Btk. 61. §) mint mellékbüntetés tartalmilag azt is jelenti, hogy a közügyektől eltiltott az ítélet jogerőre emelkedésével elveszti katonai rendfokozatát, illetve nem érhet el katonai rendfokozatot. E mellékbüntetést tehát általában akkor alkalmazzák katonával szemben, ha a katona a szolgálatban nem tartható meg.

A lefokozás

- 137. §** (1) A lefokozással a katona elveszti a rendfokozatát és címzetes rendfokozatát.
(2) Lefokozást akkor kell alkalmazni, ha az elkövető a rendfokozatra méltatlanná vált.

20. A lefokozás

A lefokozás a súlyosabb katonai büntetés. Akkor kell alkalmazni, ha a bűncselekmény súlya, jellege olyan, hogy az elkövetőt méltatlanná teszi a rendfokozat viselésére.

A lefokozás alkalmazható azzal a katonával szemben is, aki a bűncselekmény időpontjában már tartalékos állományban van. A lefokozás egyben a szolgálati viszony megszüntetését is jelenti, hiszen az elkövető rendfokozat nélkül nem állhat szolgálati viszonyban.

A szolgálati viszony megszüntetése

- 138. §** A szolgálati viszony megszüntetésének akkor van helye, ha az elkövető a szolgálatra méltatlanná vált.

21. A szolgálati viszony megszüntetése

E büntetés alkalmazására akkor kerül sor, ha a bűnösségi körülmények mérlegelése alapján megállapítható, hogy az elkövető a katonai szolgálatra méltatlanná vált, de a rendfokozatára nem. Ilyen esetben az elítélt rendfokozatát megtartja, a szolgálati viszony megszűnése ezt nem érinti.

22. A katonai mellékbüntetések

136. § (1) Katonával szemben rendfokozatban visszavetés vagy várakozási idő meghosszabbítás büntetés mellett szabható ki. (2) Katonai mellékbüntetés alkalmazásának nincs helye katonai büntetés mellett, vagy ha a katonát a közügyektől eltiltják.

A rendfokozatban visszavetés

- 139. §** (1) Rendfokozatban visszavetés esetén a katona eggyel alacsonyabb rendfokozatba kerül annál, amelyet a bűncselekmény elbírálása idején visel.

(2) A rendfokozatban visszavetést akkor kell alkalmazni, ha a bűncselekmény a rendfokozat tekintélyének sérelmével jár, de lefokozásra nincs szükség.

(3) A rendfokozatban visszavetéssel egyidejűleg az alacsonyabb rendfokozatban eltöltendő időt egy évtől két évig terjedő tartamban kell meghatározni.

23. Rendfokozatban visszavetés

E mellékbüntetés alkalmazásának feltétele, hogy a cselekmény sértse a rendfokozat tekintélyét, de ne legyen szükség lefokozásra. A rendfokozatban visszavetésnél a bűncselekmény elbírálásának idején viselt rendfokozatot kell figyelembe venni, s meg kell határozni azt az időtartamot, amit az elítéltek az alacsonyabb rendfokozatban kell tölteni. Ez az időtartam egy évtől két évig terjedhet. A mellékbüntetés az ítélet jogerőre emelkedésével lép hatályba, vagyis a várakozási idő ezen a napon kezdődik, és nem számít bele az az idő, amíg az elítélt szabadságvesztés büntetését tölti.

A várakozási idő meghosszabbítása

- 140. §** (1) A várakozási idő meghosszabbítása esetén a Magyar Honvédség tényleges állományú tagjának a soron következő rendfokozatba előlépésre előírt várakozási ideje meghosszabbodik. A meghosszabbítást években kell meghatározni, annak tartama nem haladhatja meg a rendfokozatra előírt várakozási idő felét.

(1a) A várakozási idő meghosszabbítása esetén a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja esetében a soron következő fizetési fokozatba előresorolásra előírt várakozási idő meghosszabbodik. A meghosszabbítást években kell meghatározni, annak tartama nem haladhatja meg a fizetési fokozathoz rendelt várakozási idő felét.

(2) A várakozási időt akkor kell meghosszabbítani, ha a katonának az előléptetést vagy az előresorolást hosszabb várakozási idő eltöltésével kell kiérdemelnie.

(3) A Magyar Honvédség tényleges állományú tagja esetében az (1) és (2) bekezdésben meghatározott várakozási időn kötelező várakozási időt kell érteni.

24. A várakozási idő meghosszabbítása

Megjegyezzük, hogy e sorok írásakor a jogalkotó a (3) bekezdésben szereplő lapsus calamit még nem javította.

A várakozási idő meghosszabbítása a legenyhébb katonai mellékbüntetés. Bár a törvény szövegéből nem derül ki, de alkalmazására a korábbi mellékbüntetéshez képest lényegesen szűkebb körben van lehetőség. Csak akkor alkalmazható, ha a rendfokozatra várakozási idő van előírva. Ezért nem alkalmazható például alezredesi rendfokozatot viselő katonával szemben. A meghosszabbítást években kell meghatározni oly módon, hogy figyelembe kell venni, mennyi várakozási idő van előírva a soron következő magasabb rendfokozatra.

Katonai mellékbüntetés alkalmazásának nincs helye katonai büntetés mellett, vagy ha a katonát a közügyektől eltiltják. Ennek oka, hogy a katonai mellékbüntetések alkalmazása nem zárja ki a katona további szolgálatban való megtartását. Ezzel szemben a lefokozás, a szolgálati viszony megszüntetése (mint katonai büntetések), illetve a közügyektől eltiltás (a rendfokozat elvesztésével jár) nem teszi lehetővé a katona további szolgálatban való megtartását.

Mentesítés a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól

141. § (1) A törvény erejénél fogva áll be a mentesítés a lefokozás és a szolgálati viszony megszüntetése esetén az ítélet jogerőre emelkedésének napján.

(2) A bíróság ítéletében az elítéltet a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól előzetes mentesítésben részesítheti, ha a szabadságvesztést katonai fogdában rendeli végrehajtani. Ez a mentesítés a büntetés kiállásának, illetve végrehajthatósága megszűnésének napján áll be.

(3) Katonai mellékbüntetés alkalmazása az elítélt mentesítését nem akadályozza.

25. Mentetés a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól

Mint már korábban említettük, a bíróság az általános szabályok szerint azt az elítéltet részesítheti előzetes mentetésben - ha arra érdemes -, akit felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték.

A tárgyalat rendelkezés jogpolitikai indoka elsősorban az, hogy a katonai fogdában büntetésüket töltők nagy része katonai bűncselekményt vagy egyéb bűncselekményt a szolgálattal összefüggésben követett el, vagyis cselekményük csak katonai életviszonyok között bűncselekmény, s így méltánytalan lenne velük szemben az előzetes mentetés lehetőségének a mellőzése.

E speciális rendelkezés azonban csak az általános szabályokkal összhangban alkalmazható, vagyis nem menti fel a bíróságot az érdemesség vizsgálata alól. Az érdemesség vizsgálatánál, illetve eldöntésénél jelentősége van az elkövetett bűncselekmény jellegének, súlyának, a büntetés mértékének, de nem hagyható figyelmen kívül az elítélt személyisége, életvitele a szolgálatban és azt megelőzően tanúsított magatartása sem. A katonai fogdában történő végrehajtás esetén az elítélt - általában - előzetesen mentesíthető a büntetett előlethez fűződő hátrányos jogkövetkezmények alól.

Természetesen az előzetes bírósági mentetés megadásának szükségessége nem vetődhet fel azokban az esetekben, amikor a katonai fogdában letöltendő szabadságvesztésre ítélt a törvény erejénél fogva mentesül a hátrányos következmények alól [Btk. 100. § (1) bekezdés e) pontja]. A gondatlan vétség miatt katonai fogdában végrehajtandó szabadságvesztésre ítélnél tehát az előzetes bírósági mentetés megadására nem kerülhet sor, mivel e személyek a büntetés kiállásának, illetőleg végrehajthatósága megszűnésének napján a törvény erejénél fogva mentesülnek a hátrányos következmények alól.

A 141. § (2) bekezdése kivételt tesz a mentetés egységességére vonatkozó általános rendelkezés alól, amikor kimondja, hogy az elítélt mentetését nem akadályozza a katonai mellékbüntetés alkalmazása.

Bírósági gyakorlat

1/2012. BJE, EBH 2001. 389., EBH 2001. 396., EBH 2001. 401., EBH 2001. 402., EBH 2001. 404., EBH 2002. 615., EBH 2004. 1112., EBH 2009. 1949., EBH 2010. 2120., EBH 2010. 2215., EBH 2010. 2216., EBH 2011. 2305., EBH 2011. 2382., EBH 2011. 2386., BKv. 44., BKv. 46., BKv. 47., BKv. 48., BKv. 49., BKv. 50., BKv. 51., BKv. 4/2007., BH 1982. 367., BH 1987. 146., BH 1992. 6., BH 1992. 364., BH 1993. 1., BH 1997. 376., BH 2000. 49., BH 2000. 280., BH 2002. 420., BH 2010. 210.

KÜLÖNÖS RÉSZ

XIII. FEJEZET

AZ EMBERIESSÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Népiptás

142. § (1) Aki valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport teljes vagy részleges megsemmisítése céljából

a) a csoport tagjait megöli,

b) a csoport tagjainak súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz,

c) a csoportot olyan életfeltételek közé kényszeríti, amelyek azt vagy annak egyes tagjait pusztulással fenyegetik,

d) olyan intézkedést tesz, amelynek célja a csoporton belül a születések meggátolása,

e) a csoporthoz tartozó gyermekeket más csoportba elhurcolja,

büntettéssel tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki népiptásra irányuló előkészületet követ el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A nemzetközi bűncselekmény átfogó fogalmát nem igen lehet megadni, talán csak annyi mondható, hogy a nemzetközi bűncselekmény olyan nemzetközi jogi kötelezettség megsértése, amely annyira alapvető a nemzetközi közösség érdekei szempontjából, hogy ennek megsértését a nemzetek közössége mint egész bűncselekménynek ismeri el.

Összesen körülbelül 300 nemzetközi egyezmény és egyéb jogforrás több mint 20 nemzetközi jog alapján büntetendő cselekményt határoz meg. Ezek egy csoportja a nemzetközi jus cogens részét képezi. Ide sorolhatók a következő bűncselekmények: 1) agresszió, 2) népirtás, 3) emberiség elleni bűncselekmény, 4) háborús bűncselekmény, 5) az ENSZ és hozzárendelt személyzet elleni bűncselekmények, 6) nukleáris anyagok lopása, 7) zsoldosság, 8) apartheid, 9) tiltott fegyverek jogtalan használata, tartása, 10) rabszolgaság és kapcsolódó cselekmények, 11) kínzás és más embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés, 12) jogellenes kísérletek az emberen. Illetve komoly érvek hozhatók fel amellett, hogy a terrorizmust is ide vegyük.

Az Ottomán Birodalom területén élő örmények ellen elkövetett cselekmények 1915. május 28-án közös deklarációkra ösztönözték a francia, a brit és az orosz kormányokat: mivel Törökország ilyen új bűncselekményeket követett el az emberiség és a civilizáció ellen, a szövetséges Kormányok nyilvánosan tudtára adják a Fenséges Portának, hogy személyes felelősséggel tartoznak majd ezen említett bűncselekményekért mindazon tagjai az ottomán kormánynak és ezek képviselői, akikről kiderül, hogy részük volt ezekben a mézárásokban. (United Nations War Crimes Commission, History of the United Nations War Crimes Commission.)

Winston Churchill a népirtást a név nélküli bűncselekménynek nevezte. Néhány évvel később a genocídium fogalmát Raphael Lemkin alakította ki A tengelyhatalmak uralma a megszállt Európában (Axis Rule in Occupied Europe: Laws of Occupation - Analysis of Government - Proposals for Redress. Washington, D. C.: Carnegie Endowment for International Peace, 1944.) című, 1944-es művében összeolvastva a görög *genos* (; faj, emberek) és a latin *cidere* (ölni) fogalmait. Az angol nyelvbe történő bevezetését követő alig több mint egy évvel már a Nemzetközi Katonai Törvényszék (NKT) használta a vádirataiban, és két évvel később az ENSZ közgyűlési határozatának tartalmát képezte. A nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék 1946. október 1-i ítéletét követően az ENSZ Közgyűlése 1946. december 11-én elfogadta 95 (I) számú határozatát, amelyben megerősítette azon nemzetközi jogelveket, melyeket a Törvényszék Statútuma és az ítélet is megfogalmazott, így azok a nemzetközi szokásjog részévé váltak, legalábbis már akkor megkezdődött ennek folyamata. Ezt erősítette meg az úgynevezett Eichmann-ügy is, így vált a népirtás a nemzetközi jogba ütköző olyan bűncselekménnyé, amelyet a civilizált világ elítél. 1947-ben az ENSZ Közgyűlése a 177 (II) határozat (a) bekezdésében felkérte a Nemzetközi Jogi Bizottságot (International Law Commission), fogalmazza meg azokat az elveket, amelyeket a NKT Statútuma és ítélete explicite vagy implicite tartalmaz. 1948. december 9-én a Közgyűlés elfogadta A népirtás bűncselekményének megelőzéséről és büntetéséről szóló konvenciót (Genocídium Egyezményt). A Hágai Nemzetközi Bírósága (ICJ) a Genocídium Egyezményhez kapcsolódó konzultatív véleményében megerősítette, hogy a népirtás a nemzetközi jus cogens része, sem fenntartás, sem derogáció nem fogadható el.

Magyarország az 1955. évi 16. törvényerejű rendelettel hirdette ki a népirtás büntetnének megelőzése és megbüntetése tárgyában született nemzetközi egyezményt. Az egyezmény preambulumban kimondja, hogy a népirtás a történelem mindegyik korszakában nagy veszteségeket okozott az emberiségnek, és ennek megelőzése végett nemzetközi együttműködés szükséges. Az egyezmény I. cikkében a szerződő felek megerősítik, hogy függetlenül attól, hogy a népirtást békében vagy háborúban követik el, az a nemzetközi jogba ütköző olyan bűncselekménynek tekintendő, ami miatt kötelezik magukat arra, hogy megelőző lépéseket tesznek, az elkövetőket pedig megbüntetik.

Számba a korábbi Btk. 155. §-ával, az új szabályozás több ponton jelent változást, melyekre elsősorban az ICC Statútummal való harmonizálás miatt került sor. A Btk. 155. §-tól eltérően a Genocídium egyezmény, az ICTY Alapokmánya és a Statútum nem követel célzatot, a magyar bűnösségi dogmatika fogalmaira fordítva elégséges a csoport teljes vagy részleges kiirtásának eshetőleges szándéka is. A korábbi Btk. 155. § (1) b) pontja vonatkozásában tényállási elem a motívum, a Genocídium egyezmény, az ICTY Alapokmánya, a Statútum és a népirtás nemzeti kódexekben foglalt tényállásai azonban nem követelnek motívumot a népirtás egyetlen formája esetén sem, ezért az új Btk. a nemzetközi megoldást követi.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény számos cikke határozza meg olyan alapelveket, amelyek a népirtás, de e fejezet többi bűncselekménye szempontjából is lényegesek. A Preambulum kimondja, hogy Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát, a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját, a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk. Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit. Nem ismerjük el történeti alkotmányunk idegen megszállások miatt bekövetkezett felfüggesztését. Tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és kommunista diktatúrák uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését. A III. cikk szerint: (3) Tilos az emberi fajnemesítést célzó gyakorlat, az emberi test és testrészek hasznoszerzési célú felhasználása, valamint az emberi egyedmásolás. Továbbá a XV. cikk kimondja, hogy (1) A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. (2) Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.

A bűncselekmény általános jogi tárgya az emberiség lelkiismerete, legalapvetőbb morális értéke és/vagy békéje és biztonsága. Ki kell emelni, hogy számos magyarázat jogi tárgyként az emberiség békéjét fogalmazta meg, be kell azonban látni, hogy a népirtás az emberiség békéjét nem veszélyezteteti szükségszerűen. A közvetlen jogi tárgy pedig a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport létehez fűződő egyetemes társadalmi érdek, és ezen belül az egyes elkövetési magatartások által speciálisan is védett jogok, így például az élethez való jog.

2. Passzív alany: A törvényi tényállásban rögzített nemzeti, etnikai, faji vagy vallási jelző nemzetközileg elfogadott fogalmak. Nemzetet történelmileg kialakult tartós emberi közösség értendő, amelyet a közös nyelv, közös terület és gazdasági élet, valamint a kultúrában megnyilvánuló közös lelki sajátosságok tartanak össze.

Etnikum a bizonyos népre vagy népcsoportra jellemző sajátosságok összességét jelenti. A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvénynek az 1. § (1) bekezdése szerint nemzetiség minden olyan - Magyarország területén legalább egy évszázada honos - népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul. A Genocídium egyezményt ratifikáló 1955. évi 16. tvr. és az ICTY (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia; a volt Jugoszlávia területén elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekmények megbüntetésére létrehozott Nemzetközi Törvényszék) statútumát transzformáló 1996. évi XXXIX. törvény a csoport definiálásában még a népi jelzőt alkalmazza, miközben az ICTY és az ICC (a nemzetközi büntetőbíróság - NBB; International Criminal Court) statútuma is az etnikai (ethnic) jelzőt használja. A VStgb.-hez (Volkerstrafgesetzbuch - a német Nemzetközi Btk., BGBl. I S. 2254) hasonlóan a törvény sem a népi, hanem az etnikai jelzőt alkalmazza.

A faj biológiai fogalom, a rendszertan alapegysége. Ebben az értelemben az emberiség önálló faj, amelyen belül csak bizonyos rasszok különböztethetők meg. A faji jelző a fajelméletek hatása alatt elkövetett nemzetközi bűncselekmények megbüntetése és megelőzése érdekében létrejött nemzetközi egyezmények fogalomrendszerét követi.

A vallás a társadalmi tudatnak természetfölötti erők és lények létezésébe vetett hiten alapuló formája, illetve az ilyen hittel kapcsolatos megnyilvánulások, tanítások, szertartások rendszere. A vallási csoporthoz tartozás az azonos hitelveket valló személyek közösségét jelenti, függetlenül attól, hogy az ország területén egyházi szervezettel rendelkeznek-e, illetve a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 2011. évi CCVI. törvény mellékletében az Országgyűlés által elismert vallási közösségeként szerepel-e.

A törvényhely által meghatározott csoportfogalom e helyen nem a csoportos elkövetéssel azonos, hanem épen ellenkezőleg a nemzetközi jogból folyó teljesen eltérő koncepció. Ismérvei a következők: olyan emberek alkotta közösség, amelyen belül a tagok összetartozását nemzeti, etnikai, faji vagy vallási szempontból egységes életviszonyok határozzák meg. Nem feltétel a földrajzi elhelyezkedés, továbbá az sem, hogy a csoporthoz tartozók meghatározott létszámúak legyenek. Sőt nemcsak az tartozik a csoporthoz, aki nemzeti, etnikai, faji vagy vallási szempontból azonos jellemzőkkel rendelkezik, hanem az is, aki egyéb okból önként csatlakozott a csoporthoz, vagy a csoporthoz tartozónak vallja magát, vagy aki a csoport valamely tagjával házasságra lépett.

A csoporttagságnak tehát nincs törvényi definíciója, azt a nemzetközi szokásjog alakította ki, a közösséghez tartozás szubjektív és objektív kritériumait a csoport jellegének (vallási, etnikai) a bírói gyakorlatnak lehet tovább csiszolnia.

A passzív alanyok számát minimálisan kétféleképpen határozza meg a törvény. Az ICC 6. cikk a), b) és e) pontjaiban a passzív alany személyét többes számban határozza meg, tehát a csoport tagjaival szemben elkövetett cselekmények büntetendők. Ez összhangban van a nemzetközi egyezményekkel. A VStGb. szerint az 1., 2. és 5. pontokban meghatározott cselekményeknek már egy személlyel szemben történő elkövetése is kimeríti a népiirtás tényállását. A német szakirodalomban (Leipziger Kommentar 11. ed.; Eser féle-StGb. Kommentar) a nemzetközi egyezményekhez képest szigorúbb felfogás már korábban is megfogalmazódott. Ennek felelt meg a régi Btk. 1996. évi XVII. tv.-vel történő módosítása előtti tényállás, amely a csoport egy tagja elleni élet elleni bűntettét is népiirtásnak minősítette. Az új Btk. a passzív alanyok többes számának követelményével demonstrálja azt a kriminálpolitikai szemléletet, amely szerint a csoport egy tagjára korlátozott szándék önmagában még nem érheti el a nemzetközi bűncselekményi minősítéshez szükséges kriminalitást, hanem köztörvényes bűncselekménynek számít.

3. A népiirtás elkövetési magatartásait a törvényhely öt pontba sorolva határozza meg. A törvény a Statútum 6. cikkének történő megfelelés céljából a népiirtás (1) bekezdés b) pontjából a hatályos szabályozáshoz képest mellőzi a csoporthoz tartozása miatt fordulatot, tekintettel arra, hogy az a tényállásban meghatározott célzat miatt teljesen felesleges, azt a Statútum sem tartalmazza.

Az emberölés. Ennek részletezését a Btk. 160. §-ához fűzött magyarázat tartalmazza.

Súlyos testi vagy lelki sérelem okozása. A testi sértés esetében a Btk. 164. §-hoz fűzöttek irányadóak. A lelki sérelem esetében törvényi definíciót nem találunk. A lelki sérelem valamely negatív élmény, bántalmazás hatására jöhet létre, amely a sértett lelki épségének, egyensúlyának átmeneti vagy tartós megbomlásával, felborulásával jár. A lelki sérelem tehát a passzív alany érzelmvilágának tartós károsodását jelenti. E tekintetben álláspontunk az, hogy a lelki sérelem a betegség fogalmán belül kezelendő, és akkor súlyos, ha egy éven túl következik be a gyógyulás. E pont értelmezésében az ICTR gyakorlatában a szexuális erőszak más formái is megjelennek. Az alanyi oldal feltételeinél több szerző rámutat arra a gyakorlatra, amely a szándékosságot csak a csoport megsemmisítésére vonatkoztatja, azonban a konkrét sérelmet illetően a nem szándékos okozást is tényállásszerűnek ítéli.

A pusztulással fenyegető életfeltételek közé kényszerítés olyan elkövetési magatartás, amely részben a Btk. 195. §-ában megfogalmazott kényszerítés elkövetési magatartásával valósul meg, ám ezen túlmenően alkalmas arra, hogy a kényszerített személy életkörülményei olyan mértékben hátrányosan megváltozzanak, hogy a halál bekövetkezése is reálisan lehetséges (például sivatagos helyre telepítés, ahol élelem és víz nem áll rendelkezésre, zord éghajlati körülmények közé telepítés megfelelő ruházat és menedék nélkül stb.). A népiirtás e klasszikus elkövetési magatartásának számító, a csoport életfeltételeinek hátrányos megváltoztatásában megnyilvánuló bűncselekményt a nemzetközi jogforrások különböző módon definiálják. A Genocídium egyezmény szerint a csoportra megfontolva oly életfeltételek ráerőszakolása, melyeknek célja a csoport teljes vagy részleges fizikai elpusztulásának előidézése, az ICC statútuma szerint csoportnak szándékosan olyan életfeltételek közé kényszerítése, amelyek a csoport teljes vagy részleges fizikai megsemmisülését okozhatják. A Btk. a jogbiztonság követelte biztos értelmezhetőség és egyértelműség követelményét szem előtt tartva, a magyar büntetőjogi fogalomrendszerhez és dogmatikához törekszik illeszteni a tényállást oly módon, hogy a veszélyeztetés tényét kifejező objektív alkalmasságot teszi tényállási elemmé.

Születések meggátolása céljából tett intézkedés alatt minden olyan cselekményt érteni kell amely a születéseket megakadályozza, korlátozza, számukat csökkenti. Így a kötelező sterilizáció (férfiaké és/vagy nőké), kötelező magzatelhajtás történelmi példák, de ide tartozik a szülés esetén szankció kilátásba helyezése is (!)

Gyermekek elhurcolása más csoportba a csoporthoz tartozó gyermekek erőszakkal, fenyegetéssel vagy jobb életfeltételekkel való hitegetéssel történő elvételét jelenti.

Sem a rendbeliségre nincs befolyással, sem halmazatot nem lehet megállapítani abban az esetben, ha a tettes azonos alkalommal a tényállás egy vagy több fordulátát és egy vagy több személy sérelmére követi el.

A népiirtás nemcsak háború idején követhető el. Ez következik az Egyezmény L. cikke szövegéből is, mely szerint: A szerződő felek megerősítik, hogy a népiirtás függetlenül attól, hogy békében vagy háborúban követik el, a nemzetközi jogba ütköző bűncselekmény.

4. Eredmény és okozati összefüggés tekintetében az mondható, hogy e bűncselekmény egyes elkövetési magatartásainak többsége megvalósít valamely más köztörvényes bűncselekményt. Azok dogmatikájának megfelelően kell az eredményt és az okozati összefüggést vizsgálni. Ugyanakkor az olyan életfeltételek közé kényszerítés, mely a csoportot vagy egyes tagjait pusztulásra fenyegeti, absztrakt veszélyeztetés, azaz nem kell, hogy akár egy személy halálának közvetlen veszélye bekövetkezzen, elég a magatartás alkalmas volta, azaz a halál lehetősége. Ez utóbbi jogkérdés, melyet az adott életfeltételek általános társadalmi megítélése alapján kell a bíróságnak eldöntenie. Hasonlóképpen, a születéseket meggátoló intézkedés is immateriális bűncselekményi forma, vagyis nem szükséges a befejezettséghez, hogy akárcsak egy születés is elmaradjon az intézkedés következtében.

5. A bűncselekmény alanya tettesként és részesként is bárki lehet, tekintet nélkül állampolgárságára. Sőt elkövető lehet az adott csoport tagja is.

6. A bűnösség szempontjából a népiirtás szándékos bűncselekmény. A Genocídium egyezmény, az ICTY statútuma és az ICC statútuma nem követel célzatot, a magyar bűnösségi dogmatika fogalmainra fordítva elégséges a csoport teljes vagy részleges kiirtásának eshetőleges szándéka is. A Vstgb. szintén a szándékosan fordulatot és nem a célzat-ra utalást alkalmazza. A nemzetközi jogirodalom a bűnösségi feltételt a mens rea gyengébb követelményei felé tereli, amely nem érheti el a gondatlanság büntetendőségét, de a célzatosságnál határozatlanabb és érzelmileg kevésbé színezett mentális viszonyulást is elégségesnek ítélt a büntetendőséghez. Igaz, hogy a törvényi tényállás célzatot is tartalmaz: kizárólag a csoport teljes vagy részleges kiirtásának célzatával, azaz egyenes szándékkal követhető el (BH 1994. 299.). Ugyanakkor álláspontunk szerint ez Magyarország nemzetközi kötelezettségét megsértő értelmezés lenne, amely nem felel meg a nemzetközi törvényszékek gyakorlatának sem, sőt más hasonló jogrendszerű országok kodifikációs és jogalkalmazási praxisának sem. Így az alkotmányos értelmezés az eshetőleges szándékot is meg kell, hogy engedje. Kiemelendő, hogy az a) pont alkalmazásában a nemzetközi gyakorlat a bűnösségi feltételeket jelentősen tágította, erre példa az ICTR ítélete az Akayesu-ügyben, amely - vitathatóan - a gondatlan emberölést is büntetendővé nyilvánította.

7. Stádiumok: A Genocídium Egyezmény III. cikk b) pontja szerint büntetendő a népiirtás elkövetésére irányuló szövetkezés (Conspiracy to commit genocide). A Genocídium Egyezmény a nemzetközi büntető szokásjog része, amelyre az ICC statútum is jogforrásként utal. A Btk.-ban a népiirtás esetén az erre irányuló szövetkezésnek is büntetendő magatartásként kell szerepelnie. A Genocídium egyezmény angol nyelvű szövege a conspiracy, francia nyelvű szövege a lentente kifejezést használja. Az angolszász és a francia jogrendszerben ez a két alakzat nem azonos a bűncselekmény előkészületével. A francia Code Pénal (212-3. art.) szerint olyan csoportosulásban való részvételt jelent, amely büntetettnek egy vagy több ténybeli körülményben megnyilvánuló előkészülete céljából alakul. Az angol jogban conspiracy-ként büntetendő két vagy több személy megállapodása (agreement) törvénytelen tett (unlawful act) elkövetésére. Tárgyi oldalról ez azt jelenti, hogy bizonyítandó, hogy legalább két személy egy közös cél (bűncselekmény elkövetése) érdekében tevékenykedik. Bizonyítandó, hogy a konspirátor kifejezte ráutaló magatartással (overt act) vagy szóban kölcsönös szándékát arra, hogy elérjen egy törvénytelen célt. Az összehasonlító vizsgálatok rámutatnak arra, hogy a Btk. szerinti előkészület megfelelően kriminalizálja a szövetkezés minden formáját. Ez feltételezi alanyi oldalról, hogy a közös céllal a megállapodás minden részese azonosul. A Btk. a népiirtásra irányuló valamennyi előkészületi magatartást büntetni rendeli. Ezzel szemben a Genocídium egyezmény III. cikke b) pontja szűkebben fogalmaz: büntetés alá esik a népiirtás elkövetésére irányuló szövetkezés. Ez azonban nem ellentmondás, hazánk nemzetközi jogi kötelezettsége a kodifikációs minimumot fogalmazza meg, annál szélesebb felelősségi struktúrát létrehozhat a törvényalkotó, csak szűkebbet nem.

8. Halmazat, rendbeliség és elhatárolási kérdések: Halmazati kérdésként jelentkezett korábban, hogy a csoport egyetlen tagja ellen elkövetett magatartás megvalósítja-e a bűncselekményt, mely kérdésre adott igenlő válasz a többes sértettek esetén halmazatot eredményezhetett volna. Megállapítható, hogy a nemzetközi gyakorlattal összhangban az új Btk. e bűncselekményt csak akkor tartja elkövetettnek, ha a csoport több tagja ellen irányul az elkövetési magatartás. Dogmatikailag nem kizárható tehát a két tag ellen irányuló cselekménnyel való elkövetés. Ebből következően a több sértett sérelmére történő elkövetés is egy rendbeli népiirtásként értékelendő.

A köztörvényes bűncselekményektől nem nehéz elhatárolni a népiirtást, hiszen mind a specialitás, mind pedig a konzumpció elvei feloldják a látszólagos halmazatot. Problémaként az emberiség elleni bűncselekménytől való elhatárolás jelentkezik. Amennyiben mind a két bűncselekmény tényállási elemei megvalósulnak (vagyis például egy falu kiirtása átfogó vagy módszeres támadás részeként történt, de az etnikai szándék a teljes vagy részleges kiirtásra is fennáll) az emberiség elleni bűncselekményt kell megállapítani és súlyosító körülmény a népiirtásnak is megfelelőség. Nem kizárt ugyanakkor, hogy az emberiség elleni bűncselekmény egy tényállási eleme hiányzik, így leggyakrabban az átfogó vagy módszeres támadás, ilyen esetben nem kizárt a népiirtás megállapítása. Politikai csoport ellen elkövetett cselekmények esetén csak az emberiség elleni bűncselekmény alkalmazható.

Az Apartheid Egyezmény (1973) és a régi Btk. 157. §-a a faji csoport vagy csoportok tagjai ellen elkövetett jogsértések szankcionálásával nem tulajdonítanak halmazat-keletkeztető hatást a több faji csoport érintettségének az apartheid bűncselekmény esetén. Ezzel szemben a népi társasági tényállása több nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport érintettsége esetén halmazott jogtárgysértést konstituál a csoport egyes számban használt fordulatával, így ekkor halmazat alakul ki.

Emberiesség elleni bűncselekmény

143. § (1) Aki a lakosság elleni átfogó vagy módszeres támadás részeként

- a) emberölést követ el,
 - b) a lakosságot vagy annak egy részét olyan életfeltételek közé kényszeríti, amelyek azt vagy annak egyes tagjait pusztulással fenyegetik,
 - c) a lakosságot vagy annak egy részét jogszerű tartózkodási helyéről kitelepíti,
 - d) emberkereskedelmet követ el, vagy kényszermunkát végeztet,
 - e) más személyi szabadságától megfoszt, vagy fogva tartását jogellenesen tartja fenn,
 - f) más szexuális erőszakra vagy annak eltűrésére, prostitúcióra, magzat kihordására vagy magzatelhajtásra kényszerít,
 - g) másnak súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz,
 - h) politikai, nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, nemi vagy más ismérvi alapján meghatározható csoportot vagy annak tagját a csoporthoz tartozása miatt alapvető jogaitól megfoszt,
- büntett miatt tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki emberiesség elleni bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) E § alkalmazásában polgári lakosság elleni átfogó vagy módszeres támadásnak minősül minden olyan magatartás, amely magában foglalja az (1) bekezdésben írt cselekmények polgári lakosság elleni sorozatos elkövetését, egy állam vagy szervezet politikájának végrehajtása vagy elősegítése érdekében.

Szövegtörténet

Legelőször utalni kell arra, hogy sokáig emberiesség elleni bűncselekményként volt ismert a helyesen emberiesség elleni bűncselekmény. E terminológiai zavar megszüntetésére is törekedett az új Btk. Az emberiesség elleni bűncselekmény mint a nemzetközi bűncselekmények egy csoportjának megjelölése először 1915. május 28-án tűnt fel, amikor a francia, a brit és az orosz kormányok közös nyilatkozatban elítélték, hogy az Ottomán birodalom kormánya lemészárolta az örményeket. Később a Svres-i Szerződés ezen emberiesség elleni bűncselekményeket elkövetőket kívánta bíróság elé állítani, ám a szerződést soha nem ratifikálták. Mind a népi társaságnak, mind az emberiesség elleni bűncselekménynek ez a közös gyökere. E két bűncselekmény párhuzamosságai máig fennállnak, komoly elhatárolási gondokat okozva, sőt egyes szerzők szerint mára a népi társaság helyébe lépett az emberiesség elleni bűncselekmény.

1945-ben a Londoni Statútum készítésekor tehát még valóban nem volt precedens e bűncselekmény definiálására és alkalmazására sem. Ugyanakkor Robert H. Jackson nyugodtan írhatta Roosevelt elnöknek jelentésében, hogy ezen elveket legkésőbb 1907-től magába foglalta a nemzetközi jog.

A Londoni Statútum 6. cikk (c) bekezdésében a következőképpen fogalmazta meg az emberiesség elleni bűncselekményeket: a háború előtt vagy közben politikai, faji vagy vallási okból, a Törvényszék hatáskörébe tartozó bűncselekmény elkövetése közben vagy azzal kapcsolatban bármely civil lakosság sérelmére elkövetett emberölés, kiűrés, rabszolgaságba hajtás, deportálás és más embertelen cselekmények, függetlenül attól, hogy az adott cselekmény büntetendő-e az elkövetés helye szerinti ország belső joga szerint.

Az emberiesség elleni bűncselekmények nürnbergi definíciója szorosan kötődik a háborús bűncselekményekhez, mert alkotói annak kiterjesztéseként fogták fel. Ugyanakkor az idők folyamán a nemzetközi bűncselekmények külön kategóriájává vált, ám soha nem lett valamely nemzetközi szerződés vagy egyezmény tárgya. Az emberiesség elleni bűncselekmények jogi alapjait azonban nem a nürnbergi jog vetette meg. Már az 1899-es és 1907-es Hágai Konvenciókban megjelenő Martens Klauzula (és fél évszázaddal később az 1949-es Genfi Konvenciók 1977-ben elfogadott I. és II. Kiegészítő Jegyzőkönyveinek hasonló deklarációi) előrevetítette a nemzetközi jog ilyenképpen alakulását. Az emberiesség elleni bűncselekmény tulajdonképpen a háborús bűncselekmények analógiájaként jött létre. A Londoni Statútum kitágította a tradicionális, szűk fogalmát a háborús bűncselekményeknek az emberiesség elleni bűncselekményekkel. Az alapvető különbség a háborús bűncselekmények és az emberiesség elleni bűncselekmények között az, hogy az előbbieket háború alatt egy másik állam állampolgárai ellen követik el, míg az utóbbi bűncselekményt az elkövetőkkel azonos állampolgárok ellen is el lehet követni, sőt békeidőben is. A polgári lakosság elleni atrocitások, amelyek a 6. cikk (c) pontjában meghatározott bűncselekmény központi elemét képezik, a háborús bűncselekmények elkövetési magatartásaira épülnek. A lényeges eltérés abban áll - még egyszer kiemelve -, hogy az emberiesség elleni bűncselekmények passzív alanyai lehetnek a bűncselekményt elkövető állam állampolgárai is. Azaz, saját állampolgárai ellen elkövetett cselekményekért is felelősségre lehet vonni az országot és e cselekmények tetteseit, részeseit.

1945. november 20-án kezdődött meg a II. világháborúban aktívan közreműködő, háborús bűnökkel vádolt náci vezetők pere. Az első ülést Berlinben 1945. október 18-án tartották, majd a folytatásra 1945. november 20-tól Nürnbergben került sor a brit Lord Geoffrey Lawrence elnökletével. 24 korábbi náci vezetőt vádoltak háborús bűncselekmények elkövetésével, különféle szervezeteket pedig azzal, hogy jellegüket tekintve háborús bűnösök. 1946. szeptember 30-án hirdetett ítéletet a Törvényszék.

A Tokiói Statútum, amelynek 5. cikk (c) bekezdése tartalmazta az emberiség elleni bűncselekményeket, lényegében azonos volt a londonival. A fő különbség Hirohito császár személyes felelősségének kizárásában jelentkezett. Meg kell még említeni az Ellenőrző Tanács (Control Council) által kiadott rendeletet, amely a Szövetségesek Németországban gyakorolt törvényhozói főhatalmából kifolyólag nemzeti belső jognak számított. Az eszerinti emberiség elleni bűncselekmények megfeleltek a Londoni Charta definíciójának, de egyrészt tényálláson belüli analógiával bármely hasonló magatartásra kiterjesztette a bűncselekményt (including but not limited to), másrészt többleteleként tartalmazta a személyi szabadság megsértését és az erőszakos közöszlést mint elkövetési magatartásokat. Az Egyesült Államok 1946 és 1949 között saját illetékességi körében még további 12 pert rendezett Nürnbergben 199 vádlott ellen, akik közül harminchatot ítélték halálra.

Az ICTY Statútuma 5. cikkében fogalmazza meg e bűncselekményt. Eszerint: A Nemzetközi Törvényszék jogosult arra, hogy eljárást folytasson olyan személyek ellen, akik felelősek a következő, nemzetközi vagy belső, fegyveres konfliktus során elkövetett, a polgári lakosság ellen irányuló bűncselekményekért: a) emberölés, b) kiirtás, c) leigázás, d) kitoloncolás, e) bebörtönzés, f) kínzás, g) nemi erőszak, h) politikai, faji, vallási alapon való üldözés, i) egyéb embertelen cselekmények. A Ruandai Nemzetközi Törvényszék Statútuma (1999. évi C. tv.) 3. cikkében fogalmazza meg az emberiség elleni bűncselekményt: A Ruandai Nemzetközi Törvényszék jogosult arra, hogy eljárást folytasson a következő bűncselekményekért felelős személyek ellen, ha azokat a polgári lakosság elleni széles körű és szisztematikus támadás során követték el, nemzeti, politikai, népi, faji vagy vallási alapon: a) emberölés; b) kiirtás; c) leigázás; d) kitoloncolás; e) bebörtönzés; f) kínzás; g) erőszakos közöszlés; h) politikai, faji vagy vallási alapon történő üldözés; i) egyéb embertelen cselekmények.

Az ICTY definíciója tehát igen hasonló az ICTR Alapokmányában megfogalmazott bűncselekményhez. A különbség a következőkben foglalható össze: Az ICTY Statútuma 1) nemzetközi vagy belső fegyveres összeütközést közbeni elkövetést kíván meg, 2) széles körű és szisztematikus támadás történő elkövetést nem kívánja meg, 3) a nemzeti, politikai, népi, faji vagy vallási alapon való elkövetés célzatát nem tartalmazza.

Az ICC 7. cikkében fogalmazza meg ugyanezt a bűncselekményt. E definíció sokkal összetettebb, mint a korábbiak, ugyanakkor az ICTR által megkezdett fejlődést folytatja. Tovább viszi azt a folyamatot, amely szerint a háborús bűncselekményből lassan kiváló emberiség elleni bűncselekménynek megszűnik a pusztán a nemzetközi fegyveres összeütközésre való korlátozottsága, és belső fegyveres összeütközésekben is alkalmazhatóvá válik, sőt az ICC tényállása szerint már a fegyveres összeütközés sem tényállási elem. Az ICTY Statútumával kiteljesedik tehát e fejlődés, amelyet a Genfi Egyezmények közös 3. cikke, majd a Genfi Egyezmények II. Kiegészítő Jegyzőkönyve kezdett meg. Az ICTR és az ICC még tovább megy, és elvetni látszik a fegyveres összeütközés tényállási elemét is.

Ennek az a következménye, hogy amíg korábban a belső fegyveres összeütközésnek nem minősülő zavargások, felkelések, csak a nemzetközi emberi jogok védelme alatt álltak, melyek nemzetközi jus cogens jellegük hiánya miatt csak önkéntes alvétel esetén kötelezték, és csak visszavonásig, kilépésig az államot, addig ezen új tendencia arra enged következtetni, hogy a zavargások esetén saját polgári lakosság elleni széles körű és szisztematikus támadás során nemzeti, politikai, népi, faji vagy vallási alapon elkövetett a) emberölés, b) kiirtás, c) leigázás, d) kitoloncolás, e) bebörtönzés, f) kínzás, g) nemi erőszak, h) politikai, faji, vallási alapon való üldözés, i) egyéb embertelen cselekmények is megvalósítják az emberiség elleni bűncselekményt.

A korábbi Btk. XI. fejezete nem tartalmazott olyan tényállást, amely a nürnbergi gyakorlat, a Jugoszlávia Törvényszék Alapokmánya vagy az expanzívabb kriminalizációt tartalmazó ICC Statútum szerinti emberiség elleni büntett tényállását implementálná. Az említett Jugoszlávia Törvényszék Alapokmányának 5. cikke, amelyet az 1996. évi XXXIX. törvény hirdetett ki, tartalmaz ugyan a Statútum 5. cikkének megfelelő rendelkezést, ez azonban - ebben a formában - nem felel meg a legalitás és az alkalmazhatóság követelményeinek. A korábbi Btk. háborús bűncselekményeket pönalizáló tényállásai lényegesen korlátozottabb esetköröt fedtek le, mint a nemzetközi büntetőjogban kikristályosodott emberiség elleni büntett fogalomköre, amely a háborús bűncselekménytől különálló, önálló bűncselekményt képez az emberi jogok súlyos megsértésének büntetni rendelésével.

A szakirodalom gyakran említi a nemzetközi bűncselekmények joga és a belső büntetőjog közötti alapvető eltérést. A két jogrend külön kezelésének dualista szemlélete az AB gyakorlatában is megjelenik: Eszerint a háborús és emberiség elleni bűncselekmények sok tekintetben eltérnek a belső büntetőjog alapelveitől és a büntető hatalom gyakorlásának szokásos módjától is. Ennek magyarázata, hogy a háborús bűncselekmény és emberiség elleni bűncselekmények esetében olyan bűncselekményekről van szó, amelyek e minőségükben nem a belső jog részeként keletkeztek, hanem a nemzetek közössége határozza meg tényállásukat. A nemzetek közössége büntető hatalma más feltételek és más korlátok között működik, mint az egyes államoké; az eltérések az általa üldözött bűncselekmények sajátosságából, különösen az egész emberiségre nézve bennük rejlő veszélyből erednek, amelyek miatt kiemelték őket a nemzeti megítélésből. [53/1993. (X. 13.) AB hat.] Az 53/1993. (X. 13.) AB határozat kimondja, hogy A háborús bűncselekmények és emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi jogi szabályozása nincs tekintettel a belső jogokban érvényesülő nullum crimen elvre. E döntésében az Alkotmánybíróság rámutatott arra, hogy a nemzetközi jog bizonyos bűncselekmények vonatkozásában a belső jogtól függetlenül is alkalmazható, továbbá kifejezetten a jogalkalmazás számára is meghatározta ennek alkotmányossági követelményeit (a rendelkező rész 1. és 2. pontjában). A határozat szerint a nemzetközi jog maga definiálja a nemzetközi jog szerint üldözendő és büntetendő bűncselekményeket és büntethetőségük összes feltételét. A nemzetközi jogban meghatározott tényálláselemeknek és feltételeknek fenn kell állniuk ahhoz, hogy a hazai jog valamely bűncselekménye a nemzetközi jog szerinti bűncselekménynek minősüljön [36/1996. (IX. 4.) AB határozat]. A nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak transzformációját - a szabályok felsorolása, illetve meghatározása nélkül - maga az Alkotmány hajtja végre [53/1993. (X. 13.) AB. hat. III. a)]. Azaz, a büntetőjogi felelősség alapjárá a nemzetközi bűncselekmények joga az Alkotmány, azaz most már az Alaptörvény közvetítésével válik.

A nemzetközi bűncselekmények büntetőjogának nem létezik kizárólagos forrása, alakulását nem a klasszikus legiszláció határozza meg, hanem a fent kifejtett elvek (az obligatio erga omnes, a pacta sunt servanda, par in parem non habet imperium, aut dedere aut judicare/punire).

Az 53/1993. (X. 13.) AB határozaton alapuló 1956-os sortűzperek jogi kérdéseit elvileg megvizsgálhatta volna az Európai Emberi Jogi Bíróság (EEJB) a Korbély v. Hungary, ügyben, de sajnos ehelyett joggyakorlatának egyik legrosszabb döntését sikerült meghoznia. Az eset tényei szerint Korbély János százados a Tatán állomásozó Dózsa Páncélos és Lövésztszti Iskolában teljesített szolgálatot, tanfolyamparancsnok beosztásban. A tatái felkelők október 26-án elfoglalták a Tatai Járási Börtön és Ügyészség épületét, és az épületben fogva tartottakat szabadon engedték. Korbély János parancsnoksága alatt álló 20-25 fős különítmény indult el a rendőrség épületéhez, de mire odaért embereivel, már csak néhány fegyvertelen civil talált, akiket felszólított, hogy hagyják el a terepet. Időközben a forradalmárok a rendőrség épületét is elfoglalták. Ezért Korbély 15 fős csoporttal a helyszínre sietett. A felkelők a rendőrséget korábban lefegyverezték, őket Kasza Tamás és egy másik személy vezette. Korbély két szakaszra osztotta embereit, az egyik a rendőrség bejáratánál vett fel állást, a másikkal Korbély behatolt az épületbe. Az utóbbi szakasz tagjai géppisztolyaikat a felkelőkre tartották, akik közül az egyik azt állította, hogy nincs náluk fegyver, illetve Korbély felszólította Kaszát, hogy adja át a nála lévő pisztolyt. Kasza és Korbély között ismeretlen tartalmú szóváltás alakult ki, amelynek során Kasza ismeretlen szándékkal elővette fegyverét. Ezzel egy időben Korbély tüzet vezényelt, és maga is löni kezdett géppisztolyával. Kaszát és egy másik felkelőt számos találat ért, melyek következtében meghaltak, ketten kiszaladtak az utcára, rájuk az ott várakozó szakasz nyitott tüzet, közülük is az egyik meghalt.

Az EEJB ítéletében a 7. cikk alapelveinek megállapításakor többek között többször hivatkozik a Eur. Court H. R., Streletz, Kessler and Krenz v. Germany ítéletére, amely mind szellemiségében, mind pedig jogi megítélésében szöges ellentéte a Korbély-ítéletnek. A Streletz, Kessler, Krenz döntésben a Bíróság megállapítja az előreláthatóság szükségességét, amelyet azonban nem sért az adott bűncselekmény, a jog folyamatos bírói értelmezése, pontosítása, feltéve, hogy ez a bűncselekmény lényegével összhangban történik, és ésszerű keretek között előrelátható.

Az ítélet szerint azonban az előreláthatóság vizsgálatakor jelentkezett a 7. cikk megsértése. Az EEJB bírálta a magyar bíróságokat, miszerint ahelyett, hogy azt vizsgálták volna, hogy a megállapított tényállás tartalmazza-e mindazon tényállási elemeket, amelyeket az emberiesség elleni bűncselekmény 1956-ban tartalmazott, azt nézték, melyek a polgárháború feltételei, és különböznek-e a közös 3. cikk kondíciói a II. Kiegészítő Jegyzőkönyv feltételeitől. A többség - amennyire ez az indoklásból megítélhető - nem ismerte fel éppen ennek a megállapításnak (a közös 3. cikk feltételrendszerének) a jelentőségét. Az EEJB hibát hibára halmozva még saját indoklásának logikáját sem követi - amint erre Lorenzen, Tulkens, Zagrebelsky, Fura-Sandström és Mr Popovi bírák kitűnő különvéleménye is rámutat -, hanem az emberiesség elleni bűncselekmény tényállási elemeinek vizsgálata helyett a belső bíróság ténymegállapítását vizsgálja felül, megsértve ezzel az emberi jogi bíraskodás több alapelvét (nem 4. instancia, a ténymegállapítás és a belső jog értelmezése a nemzeti bíróságok joga). Az EEJB többsége tulajdonképpen arra konkludál, hogy mivel Kasza nem adta meg magát, nem volt védett személy a közös 3. cikk értelmében, így sérelmére emberiesség elleni bűncselekmény nem volt elkövethető. Nem vizsgálta még említés szintjén sem, hogy egyáltalán emberiesség ellenes bűncselekmény elkövethető-e az 1949-es Genfi Egyezmények közös 3. cikk szerinti cselekményekkel, vagy azok háborús bűncselekmények.

Az EEJB Korbély ügyben hozott ítélete alapján indult felülvizsgálati eljárásban a Legfelsőbb Bíróság a következőket állapította meg: Az EEJB ítéletében megállapította, hogy a jogerős ítélet sérti az Egyezmény 7. cikkét. [...] a jogerős ítéletből nem állapítható meg, hogy a terhelt magatartása tényállásszerűen megvalósította az emberiség elleni büntetett. Az elkövetéskor releváns nemzetközi normák tükrében nem hozható megalapozottan marasztaló határozat a Genfi Egyezmény 3. Cikkére alapítva. Ezért a Be. 331. § (1) bekezdése alapján bűncselekmény hiányában történő felmentésnek van helye...

Jelen esetben e rendelkezés záró fordulatainak van jelentősége, mivel az EEJB döntése nem azt állapította meg, hogy az eljáró bíróságok által alkalmazott valamely jogszabály ellentétes az Egyezménnyel. K. T. sértett esetében (aki részt vett a kapitányság elleni támadásban, illetve a rendőrök lefegyverzésében) az irányadó tényállás szerint tanúsított magatartása alapján valóban nem vonható kétséget kizáró következtetés arra, hogy adott helyzetében a Negyedik Genfi Egyezmény (közös) 3. cikke szerinti védetség alá tartozott [...] Ezért alapul véve az EEJB döntését az emberiség elleni bűncselekmény megállapítása - K. T. sérelmére elkövetett bűncselekmény esetében - nem lehetséges. Ugyanakkor más a helyzet a terheltnek a S. J., F. S., R. B. és B. I. sértettekkel szembeni magatartása esetében. Előrebocsátja a Legfelsőbb Bíróság, hogy az EEJB döntéséből - értelemszerűen - nem következik, hogy a K. T.-on kívüli többi sértett személye sem tartozott, illetve tartozhatott a Negyedik Genfi Egyezmény (közös) 3. Cikke által védett körbe. A (közös) 3. cikk 1. pontja ugyanis kifejezetten személyenként ad védetséget. Következésképpen az egyénenként vizsgálendő. Az irányadó tényállás alapján ezen sértettek fegyvertelenek voltak, a helyszínre békés szándékkal mentek, ott támadó, fenyegető magatartást nem tanúsítottak, annak bárminemű jelét nem mutatták; csupán a terhelt és tisztársai által rájuk szegezett fegyverekkel szemben, egymás közelében álltak. Egyikőjük, B. I. volt épp az, aki mikor megtudta, hogy K. T.-nél fegyver van, akkor őt fegyverátadásra szólította fel. Jelen esetben utóbbiról van szó. A terhelt - tűzparancsban megnyilvánuló, ekként pedig egyenes - szándéka kétségtelenül több ember életének (egyidejű) kioltására irányult. Következésképpen a terhelt - ezen sértettek elleni - magatartása a több emberen elkövetett szándékos emberölés büntetettének kísérletével megvalósított emberiség elleni bűncselekménynek minősül. (EBH 2009. 1949.)

Végül ki kell emelni, hogy mind a Legfelsőbb Bíróság, mind az EEJB tévedésben volt, amikor az adott cselekményt emberiesség elleni bűncselekménynek minősítette, ugyanis - amint arra e törvény Indoklása is rámutat - a háború idején [akár polgárháború] elkövetett cselekmények esetén a háborús bűncselekmények fejezetében meghatározott bűncselekmény megállapításának van helye.

Szövegmagyarázat

1. Az új Btk. az emberiesség elleni bűncselekmény tényállását az ICC Statútum 7. cikkére figyelemmel határozza meg. A bűncselekmény általános jogi tárgya azonos a népiirtással (ez igaz e fejezet minden bűncselekményére). Közvetett és közvetlen jogi tárgya adott területen élő lakosság közös és személyekre lebontott joga az elkövetési magatartások által sértett vagy veszélyeztetett egyes jogokhoz, így például az élethez való joghoz.

2. A bűncselekmény passzív alanya a lakosság. Az emberiség elleni bűncselekmények esetében közös elem, hogy azok abban az esetben valósulhatnak meg, ha az elkövetési magatartást a lakosság elleni átfogó vagy módszeres támadás részeként valósítják meg. Az átfogó és módszeres támadás azonban nem jelenti azt, hogy a törvény értelmező rendelkezésében meghatározott háborúnak kell fennállnia, sőt a háború idején elkövetett cselekmények esetén a háborús bűncselekmények fejezetében meghatározott bűncselekmény megállapításának van helye. A békeidőben való elkövetés lehetőségére figyelemmel maradt ki a tényállásból a polgári jelző az (1) bekezdésben, ezzel is hangsúlyozva, hogy a harcolók és a polgári lakosság megkülönböztetése a háborús bűncselekmények körében releváns elsősorban (más a helyzet a polgárháború esetén). Ehhez képest kodifikációs hibának kell tekinteni e szakasz (3) bekezdésében megjelenő polgári jelzőt a lakosság szó előtt.

3. Az elkövetési magatartások tekintetében a következőkre szükséges felhívni a figyelmet. A törvényi tényállás és az ICC Statútum rendelkezései közötti összhang megteremtése volt e kodifikáció elsődleges célja.

Így az (1) bekezdés a) pontja a Statútum 7. cikk (1) bekezdés a) pontjának való megfelelő rendelkezést tartalmaz. Az emberölésre e törvény 160. §-ához írottak vonatkoznak.

A Statútum a kiírt elkövetési magatartást használja a 7. cikk (1) bekezdés b) pontjánál. A Statútumhoz kapcsolódó A bűncselekmények tényállási elemei - Elements of Crime című magyarázata szerint a kiírtás olyan életfeltételek szándékos előidézése, többek között például a táplálékhoz vagy a gyógyszerhez jutás lehetőségétől való megfosztás, amely a lakosság vagy egy részének pusztulását okozhatja. Ezen értelmező rendelkezésnek a törvény szövege megfeleltethető ((1) bekezdés b) pont), amellyel azonos fogalmat a népiirtás és az apartheid bűncselekmény is tartalmaz.

Az (1) bekezdés c) pontja a Statútum 7. cikk 1. bekezdés d) pontjának való megfelelést szolgálja.

Az (1) bekezdés d) pontja a Statútum 7. cikk 1. bekezdés c) pontjának való megfelelést szolgálja azzal, hogy a Statútum szerinti rabszolgaságba taszítást e törvényben megfogalmazott emberkereskedelem (192. §) és kényszermunka (193. §) valósítja meg. E körben, az itt leírtakkal kiegészítve az ott megfogalmazott magyarázat alkalmazandó.

Az (1) bekezdés e) pontja a Statútum a 7. cikk 1. bekezdés e) pontjának való megfelelést szolgálja. A személyi szabadságtól megfosztás mind a bebörtönzés, mind a fizikai szabadság elvonása fogalmát lefedi, tehát minden olyan bűncselekmény, amelynek tényállásszerű elkövetési magatartásához hozzátartozik a személyi szabadság megsértése alkalmas e pont szerinti emberiség elleni bűncselekmény megvalósítására, ha a többi feltétel, így például az átfogó vagy módszeres támadás fennáll.

Az (1) bekezdés f) pontja a Statútum 7. cikk 1. bekezdés g) pontjának való megfelelést szolgálja, ahol lehet a törvény különös részi tényállásaira utalni. A magzat kihordása fogalom szerepel az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvényben (a továbbiakban: Eütv.), így az a hazai jogrendszerben bevett fogalomnak tekinthető. Prostitúció alatt a 459. § 25. pontja szerinti prostitúció értendő: a rendszeres haszonszerzés céljából történő szexuális cselekmény végzése.

Az (1) bekezdés g) pontja a Statútum 7. cikk 1. bekezdés f) pontjával való harmonizálást jelenti. A kínzás súlyos testi vagy lelki sérelem okozását jelenti, melynek értelmezésénél a testi sértésre vonatkozó magyarázatot és a népiirtásnál írtakat kell figyelembe venni.

Az (1) bekezdés h) pontja a Statútum 7. cikk 1. bekezdés h) pontját transzformálja a büntetőjogba. A csoporttal összefüggésben a népiirtás értelmezésénél előadottak irányadóak. Alapvető jogokon pedig az Alaptörvényben, az Európai Emberi Jogi Egyezményben, az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában, valamint a Genfi egyezményekben foglalt jogok értendők.

4. Eredmény és okozati összefüggés: E bűncselekmény egyes elkövetési magatartásainak többsége megvalósít valamely más köztörvényes bűncselekményt. Azok dogmatikájának megfelelően kell az eredményt és okozati összefüggést vizsgálni. Ugyanakkor az olyan életfeltételek közé kényszerítés, mely a lakosságot vagy egyes tagjait pusztulással fenyegeti, absztrakt veszélyeztetés, azaz nem kell, hogy akár egy személy halálának közvetlen veszélye bekövetkezzen, elég a magatartás alkalmas volta, azaz a halál lehetősége. Ez utóbbi jogkérdés, melyet az adott életfeltételek általános társadalmi megítélése alapján kell a bíróságnak eldöntenie.

5. Szituációs elemként említhető a polgári lakosság elleni széles körű és módszeres (szisztematikus) támadás, mely tényállási elem nem az elkövető tevékenységének, hanem az elkövetés idejének tárgyi ismérve. Az új Btk. a Statútum 7. cikk 2. a) pontjának megfelelően határozza meg, hogy mit kell a lakosság elleni átfogó vagy módszeres támadás alatt érteni. Annak nem csupán az tesz eleget, ha az elkövető (a terhelt) a nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés folyamatos, legitenzívebb és központi szereppel bíró közreműködője. Ennek elvárása - tehát a konfliktus mérvéhez, illetve az elkövető abban játszott tényleges szerepéhez szabni a védendő érdek létét - ugyanis ellenkezik az 1949-es Genfi Egyezményeket életre hívó humanitárius, a polgári lakosságnak az egymásnak feszülő, egymással harcoló felektől, illetve magának a küzdelem kihatásától való megkímélésére irányuló szándékkal. A terheltnek azt kellett felismernie, hogy magatartása idején az országban s annak részeként T.-n is nem nemzetközi jellegű fegyveres összeütközés zajlik. Ennek ismeretében azzal kellett tisztában lennie, hogy magatartásával állami politikát hajt végre; s aki ellen ekként fellép az nem, illetve már nem részese fegyveres konfliktusnak (védett).

6. Bármely elkövetője lehet az emberiség elleni bűncselekménynek, akár tettesi, akár részesi alakzatban.

7. E bűncselekmény szándékosan követhető el, mind egyenes, mind pedig eshetőleges szándékkal.

8. A stádiumok körében ki kell emelni, hogy mind a kísérlet, mind pedig a cselekmény rendkívüli súlyosságára tekintettel az előkészületi alakzat is büntetendő.

9. Halmazat, rendbeliség és elhatárolási kérdések: Halmazati kérdésként jelentkezett korábban, hogy a lakosság egyetlen tagja ellen elkövetett magatartás megvalósítja-e a bűncselekményt, mely kérdésre adott igenlő válasz a többes sértettek esetén halmazatot eredményezhetett volna. Megállapítható, hogy a nemzetközi gyakorlatlal összhangban az új Btk. e bűncselekményt csak akkor tartja elkövetettnek, ha a lakosság több tagja ellen irányul az elkövetési magatartás. Dogmatikailag nem kizárható tehát a két tag ellen irányuló cselekménnyel való elkövetés, ugyanakkor - ellentétben a népiirtással - igen fontos, hogy a szituációs elem is megvalósuljon.

A köztörvényes bűncselekményektől nem nehéz elhatárolni az emberiség elleni bűncselekményt, hiszen mind a specialitás, mind pedig a konzumpció elvei feloldják a látszólagos halmazatot. Problémaként a népiártástól való elhatárolás jelentkezik. Erre a népiártásnál írtak vonatkoznak. Politikai csoport - ha az megfelel a lakosság fogalmának - ellen elkövetett cselekmények esetén csak az emberiség elleni bűncselekmény alkalmazható.

Apartheid

144. § (1) Aki az emberek valamely faji csoportja által az emberek egy másik faji csoportja feletti uralom megszerzése és fenntartása, illetve a másik faji csoport rendszeres elnyomása céljából

a) valamely faji csoport vagy csoportok tagjait megöli,
b) valamely faji csoportot vagy csoportokat olyan életkörülmények közé kényszerít, amelyekkel a csoport, illetve a csoportok teljes vagy részbeni fizikai megsemmisítésére törekszik,
büntetett miatt tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki egyéb apartheid bűncselekményt követ el, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az egyéb apartheid bűncselekmény súlyos következményekre vezet.

(4) Aki apartheidre irányuló előkészületet követ el,

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben öt évtől tíz évig,

b) a (2) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig
terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) A (2)-(3) bekezdés alkalmazásában egyéb apartheid bűncselekményen az 1976. évi 27. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az apartheid bűncselekmények leküzdéséről és megbüntetéséről szóló, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésén, 1973. november 30-án elfogadott nemzetközi egyezmény II. Cikkének a)/(ii), a)/(iii), c), d), e) és f) pontjában meghatározott apartheid bűncselekményeket kell érteni.

Szövegtörténet

Az apartheid emberiség elleni bűncselekmény, amelynek nemzetközi jogi hátterét részben az 1976. évi 8. számú törvényerejű rendelettel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 20. cikkének 2. pontja, másrészt közvetlen nemzetközi jogi alapot az apartheid bűncselekmények leküzdéséről és megbüntetéséről szóló, New Yorkban az ENSZ Közgyűlésén 1973. november 30-án elfogadott nemzetközi egyezmény (Apartheid Egyezmény) képezi, amelyet Magyarország az 1976. évi 27. számú törvényerejű rendelettel hirdetett ki. Az Apartheid Egyezmény az ENSZ Alapokmányának alapvető rendelkezéseire és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában foglaltakra volt figyelemmel, amikor megállapította, hogy az apartheid politikájából származó embertelen cselekmények emberiség ellen elkövetett bűncselekménynek minősülnek. Ezt rögzíti az egyezmény I. cikke.

Az ICTY statútuma az emberiség elleni bűncselekmények között nem nevesíti az apartheid bűncselekményeket, 5. cikkének (Emberiség (helyesen emberiség) elleni bűncselekmény) h) pontjában utal a faji alapon való üldözés büntetendőségére.

Az ICC Statútuma az emberiség elleni bűncselekmények [7. cikk 1. j) pont] között felsorolja az apartheid cselekményt, amelyet a tényállási elemek rendelkezéseiben [7. cikk 2. h) pont] úgy definiál, hogy az apartheid büntette az első bekezdésben meghatározottakhoz hasonló embertelen cselekményeket jelent, amelyeket a módszeres elnyomás és egy faji csoport bármely más faji csoport vagy csoportok fölötti uralmánál intézményesített rendszerben követnek el, a rendszer fenntartásának szándékával. Az apartheid bűncselekmény elkövetési magatartásait az emberiség elleni bűncselekményekkel azonosítja, amelyeket a speciális szándék minősít apartheid büntetetté. Eszerint a Statútum az Apartheid Egyezmény fogalmait és szerkezetét nem veszi át, az összességében egyértelműbb és cizelláltabb módon statuált emberiség elleni büntett fogalomba építi be. A speciális szándékot és a speciális objektív elkövetési körülményt a Tényállási elemek textusában helyezi el. Az ICC statútuma ezzel azonban nem derogálja az apartheid egyezményt. A statútum 21. cikke értelmében az apartheid fogalmának 7. cikkbeli generális és egyszerű diszpozíciója nem jelenti az apartheid nemzetközi egyezményes definíciójának korlátozását. Az ICC az apartheid cselekmények minősítésében az Apartheid Egyezményt és a nemzetközi bíróságok és joggyakorlat elveit, szabályait alkalmazza. Az ICC statútuma vegyíti az apartheid fogalmában a speciális szándékú emberiség elleni büntetteket, és generális jogforrási rendelkezésében utal az apartheid egyezményben meghatározott további egyéni és kollektív jogsértésekre.

A régi Btk. 157. §-a részben átvette az Apartheid Egyezmény szövegét, részben kerettényállásban utalt az Egyezmény rendelkezéseire. A régi 157. §-ban büntetni rendelt cselekmény az apartheid elleni egyezményben meghatározott magatartások büntetőjogi üldözését biztosította, mintegy kiegészítő tényállásként a 155. §-hoz képest.

A korábbi indoklás jogi tárgyként az emberiség békéjét fogalmazta meg, be kell azonban látni, hogy az apartheid az emberiség békéjét nem veszélyezteteti szükségszerűen. A jogalkotó előtt két megoldás kínálkozott az apartheid nemzetközi tilalmának belső jogi kriminalizációjakor. A régi Btk. 157. § részben átvesszi az Apartheid Egyezmény szövegét, részben kerettényállásban utal az Egyezmény rendelkezéseire. A másik követhető megoldás az ICC statútumának tényállása, amely az Apartheid Egyezmény definícióját közvetlenül nem veszi át, hanem tárgyi oldalról az Emberiség elleni bűncselekmény elkövetési magatartásaival azonosítja az Apartheid bűncselekményeket. A korábbi Btk. 157. § felépítése jelentősen eltért az Apartheid Egyezmény szerkezetétől. Ennek oka, hogy a büntetőjogi tényállás a büntetési tételek mentén súlyozva építette fel a norma szerkezetét, az Egyezmény viszont hat csoportba gyűjti a jogsértéseket, azok természetétől és irányától függően.

Lényeges, hogy az első csoport a valamely faji csoport, vagy csoportok tagjától, illetőleg tagjaitól az élethez, vagy személyi szabadsághoz való jog megtagadásaként három alponthoz meghatározza azokat a cselekményeket, amelyekből a korábbi Btk. (157. § (1) a) pont) az emberölést önálló elkövetési magatartásként szabályozta, a testi és lelki bántalmazást és a szabadságkorlátozást az egyéb cselekményeket között keretdispozícióval határozta meg. A korábbi Btk. így nem vett tudomást arról, hogy az Apartheid Egyezmény általános rendelkezése szerint elégséges a csoport egy tagjával szembeni elkövetés az élet és a szabadság elleni bűncselekményeknél, míg a különös rendelkezések már többes számot használnak a passzív alany megjelölésében.

A korábbi Btk. 157. §-ában a magyar büntetőjogi hagyományoknak megfelelően az apartheid sui generis büntett az emberiség elleni bűncselekmények fejezetében. A külön bűncselekményi diszpozíciót indokolta, hogy az apartheid specifikus jogi tárggyal és önálló sajátos fogalmi jegyekkel, valamint külön egyezményes háttérrel rendelkezik az emberiség elleni bűncselekmények kategóriáján belül. A nemzetközi bíróságok statútumaiban az apartheid szerkezeti integrációját az emberiség elleni bűncselekménybe a nemzetközi jogforrások koherens alkalmazásából következő egyszerűsítési lehetőségek generálták. A VS-tg szintén ezt a technikát követi, azonban az apartheidről rendelkező 7. § (5) bekezdés törvényi diszpozíciójába a Tényállási elemek értelmező rendelkezéseit is beemeli.

Alanyi oldalról az apartheidet képező egyes jogsértéseket az emeli a nemzetközi bűncselekmény szintjére, hogy a bűncselekmény passzív alanya faji csoport, illetve a faji csoport valamely tagja, célzata pedig az emberek valamely faji csoportja által az emberek egy másik faji csoportja feletti uralom megszerzése és fenntartása, illetőleg a másik faji csoport rendszeres elnyomása.

Szövegmagyarázat

1. Az apartheid korábbi tényállásán az új Btk. jelentősen nem változtat, az megfelel az Apartheid Egyezménynek. Az új Btk. a nemzetközi egyezményekkel való összhang és a jogbiztonság egyidejű érvényesítésének céljával ötvözi a két előbb vázolt megoldást.

A bűncselekmény általános jogi tárgya az emberiség lelkiismerete, békéje és biztonsága, míg a közvetlen jogi tárgy az emberek faji elkülönítésének és megkülönböztetésének tilalma. A korábbi Btk. 157. §-ához fűzött indoklás jogi tárgyként az emberiség békéjét fogalmazta meg, be kell azonban látni, hogy az apartheid az emberiség békéjét nem veszélyeztetési szükségsszerűen.

2. A bűncselekmény passzív alanya valamely faji csoport, illetve a faji csoport valamely tagjai. A nemzetközi egyezmények (Apartheid Egyezmény 1973) és a régi Btk. 157. §-a a faji csoport vagy csoportok tagjai ellen elkövetett jogsértések szankcionálásával nem tulajdonítanak halmazat-keletkeztető hatást a több faji csoport érintettségének. Ezzel szemben például a népiirtás tényállása több nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport érintettsége esetén halmazot jogtárgysértést konstituál a csoport egyes számban használt fordulatával, így ott halmazat alakul ki.

3. Az apartheid bűncselekmények két legsúlyosabb formája az emberölés és a csoport megsemmisítésének céljával hátrányos életkörülmények közé kényszerítés. A jogsértések további formái enyhébb büntetési tétellel fenyegetett kategóriába sorolásával alakul ki az apartheid cselekmények arányos szerkezete, amely megfelel a korábbi Btk. 157. § büntetési szerkezetének.

A Btk. 144. § szerinti apartheid bűncselekmény elkövetési magatartásait az (1) bekezdés a) és b) pontjai, valamint a (2) bekezdés tartalmazza. Ennek megfelelően az elkövetési magatartások két csoportra oszthatók.

Az (1) bekezdésben nevesített magatartások:

Az első elkövetési magatartás valamely faji csoport vagy csoportok tagjainak megölése. Ezen fordulat azonos a Btk. 160. §-a által büntetni rendelt emberöléssel. Az ott leírtak irányadóak itt is.

Valamely faji csoport vagy csoportok olyan életkörülmények közé kényszerítése, amelyekkel a csoport, illetve a csoportok teljes vagy részbeni fizikai megsemmisítésére törekszik. A második alternatív elkövetési magatartás. Ez a magatartás komoly hasonlóságot mutat a népiirtás és az emberiség elleni bűncselekmény megfelelő elkövetési magatartásával. A kedvezőtlen létfeltételek közé kényszerítés általában fizikai erőszak alkalmazásával történik, ami a gyakorlatban az életfeltételek olyan hátrányos, negatív megváltoztatását jelenti, ami a csoport vagy annak tagjainak halálát idézhetik elő. Ezen fordulat megállapíthatóságának nem feltétele, hogy a passzív alany halála ténylegesen be is következzen, elég, ha csak fennáll annak a lehetősége. E szakasz (1) bekezdés b) pontja az emberiség elleni bűncselekmények tipikus cselekménye, amelynek tényállása összhangban van az Apartheid Egyezmény megfogalmazásával. Már kiemelésre került, hogy az ICC statútum 7. cikkében (kiirtás) az objektív alkalmasság elégséges. Az (1) (b) értelmezésében az ICC statútumának értelmező szabályai a faji csoport (lakosság) egy részének elpusztítására alkalmas életfeltételek szándékos előidőzésének tekintik különösen a táplálékhoz és a gyógyszerhez jutás lehetőségétől való megfosztást.

A (2) bekezdésében meghatározott magatartás szintén az apartheid bűncselekmény alapesete. A korábbi Btk. 157. § (2) bekezdésével azonosan az új Btk. ezen szabályozása, így sajnos a jogbiztonság elve nem érvényesül teljes egészében. Követve az Apartheid Egyezményre és az azt ratifikáló 1976. évi 27. tvr. egyéb apartheid bűncselekmény fordulatát e bekezdés az említett egyéb apartheid bűncselekmény-t bünteti. A 144. § (2) és (3) bekezdései tehát kerettényállások. Egyéb apartheid bűncselekményen e szakasz (5) bekezdése szerint az 1976. évi 27. tvr. II. cikkének a/(ii), a/(iii), c), d), e) és f) pontjaiban részletesen felsorolt apartheid bűncselekményeket kell érteni, amelyek az alábbiak:

a/(ii) valamely faji csoport, vagy csoportok tagjainak súlyos testi, vagy lelki bántalom okozása azáltal, hogy szabadságukat, vagy méltóságukat megsértik, kínzásoknak, vagy más kegyetlen, embertelen, vagy megalázó bánásmódnak, illetőleg büntetésnek vetik őket alá;

a/(iii) valamely faji csoport, vagy csoportok tagjainak önkényes letartóztatása, vagy törvénytelen bebörtönzése;

c) bármely törvényhozási, vagy egyéb intézkedések, amelynek az a célja, hogy szándékosan megakadályozza valamely faji csoportot, vagy csoportokat az ország politikai, társadalmi, gazdasági és kulturális életében való részvételben, valamint olyan feltételek szándékos előidézése, amelyek megakadályozzák az ilyen csoportnak, vagy csoportoknak teljes fejlődését különösen azáltal, hogy megtagadnak valamely faji csoport vagy csoportok tagjaitól alapvető emberi jogokat és szabadságokat, ideértve a munkához való jogot, elismert szakszervezet létrehozásához való jogot, a művelődéshez való jogot, azt a jogot, hogy az országot elhagyhassák és oda visszatérhessenek, az állampolgársághoz való jogot, a szabad mozgáshoz és letelepedéshez való jogot, a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot, valamint a békés gyülekezés és társulás szabadságához való jogot;

d) bármiféle intézkedés, ideértve a törvényhozási intézkedéseket is, amely valamely faji csoport, vagy csoportok tagjai számára külön lakóhelyek és gettók létrehozásával, a különböző faji csoportok tagjai közötti vegyes házasságok megtiltásával, valamely faji csoporthoz, vagy csoportokhoz, illetőleg ezek tagjaihoz tartozó földtulajdon kisajátításával a lakosság faji származás szerinti szétválasztására irányul;

e) valamely faji csoport vagy csoportok tagjai munkájának kizsákmányolása, különösen azáltal, hogy kényszermunkának vetik őket alá;

f) szervezetek és személyek üldözése, alapvető joguktól, szabadságtól való megfosztása, azért mert az apartheid-et ellenzik.

Jól látható, hogy ezen elkövetési magatartások idegenek a magyar büntetőjogtól, megfeleltetésük nehézkes vagy éppen lehetetlen egy már ismert fogalomrendszernek. A helyes törvényhozói álláspont az lett volna, ha az itt felsorolt magatartásokat átalakítja a törvényalkotó úgy, amint azt az emberiség elleni bűncselekménynél tette. Szerencsére szinte bizonyosan elméleti problémáról van szó, hiszen nem kell majd magyar hatóságoknak a gyakorlatban alkalmazni e tényállást. Mindazonáltal a mondható, hogy a jogalkalmazónak a létező köztörvényes bűncselekmények közül ki kell választania azt, amelyik az adott cselekményt legteljesebben magában foglalja, és analóg módon annak a dogmatikáját használva kell értelmeznie ezen elkövetési magatartásokat. Így például az önkényes letartóztatása, vagy törvénytelen bebörtönzése esetén az emberrablás, személyi szabadság megsértése, jogellenes fogvatartás bűncselekményeket kell vizsgálni az adott történeti tényállásnak megfelelően.

4. Az apartheid szándékos bűntett, és mivel célzatos bűncselekmény, így csak egyenes szándékkal követhető el. A törvényhely tehát az (1) bekezdés a) és b) pontjai szerinti elkövetési magatartások esetében célzatot is megfogalmaz: az emberek valamely faji csoportja által az emberek egy másik faji csoportja feletti uralom megszerzése és fenntartása, illetőleg a másik faji csoport rendszeres elnyomása céljából kell elkövetni. Ugyanakkor a (2) bekezdésben írt egyéb apartheid bűncselekmény megállapíthatóságának nem törvényben előírt feltétele a célzat megléte. Ugyanakkor mégis a (2) bekezdéshez is hozzá kell érteni a célzatot, hiszen éppen ez az a jellemzője e bűncselekménynek, amely nemzetközi bűncselekménnyé teszi. E célzat nélkül lehet népiirtás, emberiség elleni bűncselekmény vagy akár a megfelelő köztörvényes bűncselekmény. Itt tehát a történeti, rendszertani és teleologikus értelmezés az amely a helyes eredményre vezet. Összehasonlítva a népiirtással, a két bűncselekmény más-más célzatot (motívumot) tartalmaz: míg a népiirtás tettesének a nemzeti, etnikai stb. csoport kiirtása a motívuma (hanem is dogmatikai értelemben vett célzata), addig az apartheid elkövetőjének a fentebb írtak szerint a csoport feletti uralom megszerzése, fenntartása, illetőleg a csoport rendszeres elnyomása.

5. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, így akár az elnyomott faji csoport tagja is.

6. Stádiumok: A bűncselekmény az elkövetési magatartások bármelyikének tanúsításával befejezetté válik, azzal, hogy ahol eredményt fogalmaz meg az adott tényállás, ott ennek is be kell következnie (megöli-halál). A törvény bünteti e bűncselekmény előkészületét is [144. § (4)].

7. Minősített esetet fogalmaz meg az új Btk. 144. § (3) bekezdése, amely a legsúlyosabb büntetés kiszabását is lehetővé teszi, ha a (2) bekezdésben írt egyéb apartheid bűncselekmény súlyos következményekre vezetett. Súlyos következmény lehet például maradandó fogyatékoság okozása.

8. Halmazat, rendbeliség és elhatárolási kérdések: Halmazati kérdésként jelentkezik, hogy a csoport egyetlen tagja ellen elkövetett magatartás megvalósítja-e a bűncselekményt. Megállapítható, hogy a nemzetközi gyakorlattal összhangban ez csak a bűncselekmény kísérlete lehet a többi feltétel fennállása esetén. A sértettek többsége nem eredményez többrendbeliséget. Az Apartheid Egyezmény és a régi Btk. 157. §-a a faji csoport vagy csoportok tagjai ellen elkövetett jogsértések szankcionálásával nem tulajdonítanak halmazat-keletkeztető hatást a több faji csoport érintettségének az apartheid bűncselekmény esetén. Ezzel szemben a népiirtás tényállása több nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport érintettsége esetén halmozott jogtárgysértést konstituál a csoport egyes számban használt fordulatával, így ekkor halmazat alakul ki.

A köztörvényes bűncselekményektől nem nehéz elhatárolni az apartheid bűncselekményt, hiszen mind a specialitás, mind pedig a konzumpció elvei feloldják a látszólagos halmazatot. Problémaként a népiirtástól és az emberiség elleni bűncselekménytől való elhatárolás jelentkezik. Amennyiben mind a két bűncselekmény tényállási elemei megvalósulnak, a célzatot kell vizsgálni, mert az speciális az apartheid bűncselekménynél. Így a specialitás elve alapján az apartheid bűncselekmény az, amely létrejön.

Előjáró vagy hivatali vezető felelőssége

145. § Az e fejezetben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével azonosan felel

Szövegtörténet

A nemzetközi büntetőjogban régóta elismert elv a parancsnok felelőssége [command (superior) responsibility]. A háborús bűncselekmények vonatkozásában az előjárói vagy parancsnoki felelősség a II. világháborút követően a Nürnbergi és a Tokiói Törvényszék előtt folytatott eljárásokban kapott kiemelt figyelmet. Igen fontos, hogy e felelősségi elvet megkülönböztessük a parancsért való felelősségtől. Itt ugyanis éppen a parancsnok mulasztása alapozza meg a büntetőjogi felelősségét. Az In re Yamashita ügyben az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága foglalkozott a kérdéssel. A vád szerint Yamashita 1944. október 9. és 1945. szeptember 2. között a Fülöp-szigeti japán erők parancsnokaként parancsnoki kötelezettségeit jogellenesen figyelmen kívül hagyta, valamint elmulasztotta e kötelezettségek teljesítését, amennyiben nem ellenőrizte beosztottjainak tevékenységét, és ezzel lehetővé tette, hogy brutális atrocitásokat és más súlyos emberiség elleni bűncselekményeket kövessenek el az Egyesült Államok és szövetségeseinek állampolgárai ellen a Fülöp-szigeteken. Így különösen, hogy lehetővé tette Batangas régió lakosságának szándékos lemészárlását. Senki nem tagadta, hogy e cselekmények a háború jogának megsértését, azaz háborús bűncselekményeket valósítottak meg, megsértve az 1907-es IV. Hágai Egyezmény mellékletét képező Hágai Szabályok 4., 28., 46., és 47. cikkeit. A jogi kérdés az volt, hogy mivel a vád szerint sem a vádlott követte el e bűncselekményeket, sőt nem is adott parancsot e cselekmények elkövetésére, felelősségre vonható-e mégis ezekkel kapcsolatban. Azaz, kötelezi-e a háború joga a fegyveres erők parancsnokait, hogy megtegyenek minden tőlük elvárható és megfelelő lépést annak érdekében, hogy a parancsnokságuk alatt álló erők ne sértsék meg a háború jogát? Stone bíró foglalta össze a Bíróság véleményét. Megállapította, hogy a háború joga vélelmezi a parancsnok felelősségét a beosztottjai cselekedeteiért [H. IV. R. 1. cikk (1), 26. cikk, 43. cikk].

Az Genfi Egyezmények (1949) I. Kiegészítő Jegyzőkönyve (I. KJ) 86. cikk (2) bekezdése és az ICTY Statútum 7. cikk (3) bekezdése azonosan ítéli meg a katonai és polgári vezető felelősségét. Az ICTY a Delali ügyben (melyet elibii eseként is szoktak említeni a szóban forgó koncentrációs tábor neve után) megállapította, hogy a katonai parancsnok felelőssége az alábbiak meglétét feltételezi: a) parancsnoki és beosztotti viszony létezése és gyakorlása; b) a parancsnok tudta vagy tudhatta, hogy az adott cselekményt elkövették vagy el fogják követni; c) a parancsnok nem tett meg minden szükséges és ésszerű lépést az adott cselekmény megakadályozása vagy megbüntetése végett. A későbbi ítéletek (Aleksovski és Blaki) megerősítették a Delali-döntést. Hasonlóképpen az ICTR ítéletei is követik a Delali által kialakított tesztet. Az I. KJ alapján a Delali-teszt az alábbiakkal egészíthető ki: a) a parancsnok kötelessége, hogy katonái előtt ismertesse a humanitárius jog alapjait - e kötelezettséget az I. KJ 87. cikk (2) bekezdés tartalmazza; b) biztosítania kell a humanitárius jog betartását [87. cikk (1) (3)]; c) fel kell állítania egy hálózatot, amely gyorsan informálni tudja a jogsértésekről, és neki is jelentenie kell ezeket az eseteket [87. cikk (1)]; d) a nemzetközi büntetőjog szerint szankcionálni kell a jogsértéseket [86. cikk (2), 87. cikk (1) (3)].

A parancsnokok és más előjárók felelősségét az ICC Statútum 28. cikke is szabályozza: A büntetőjogi felelősség egyéb alapjain kívül, a jelen Statútum szerint a Bíróság joghatósága alá tartozó bűntettekért:

A katonai parancsnokot vagy a katonai parancsnokként ténylegesen eljáró személyt büntetőjogi felelősség terheli a Bíróság joghatóságába tartozó bűntettek miatt, ha azokat a tényleges parancsnoksága és ellenőrzése, vagy tényleges hatalma és ellenőrzése alatt álló erők követik el, feltéve, hogy ezen erők fölött nem gyakorolt megfelelő ellenőrzést, ha:

A katonai parancsnok vagy személy tudta, vagy az akkori körülmények között tudnia kellett volna, hogy erői ilyen bűntetteket követnek el vagy szándékoznak elkövetni; és

Az a katonai parancsnok, vagy személy hatáskörében nem tett meg minden szükséges és indokolt intézkedést annak érdekében, hogy megakadályozza vagy megfékezze a bűntettek elkövetését, vagy hogy átadja az ügyet a hatáskörrel rendelkező hatóságoknak vizsgálat és büntetőeljárás lefolytatása céljából;

Az (a) pontban nem említett felettes és alárendelt közötti viszonyok tekintetében a felettes büntetőjogilag felelős a Bíróság joghatóságába tartozó bűntettek miatt, ha azokat a tényleges hatalma és ellenőrzése alatt álló alárendeltjei követik el, annak következtében, hogy az alárendeltjei fölött nem gyakorolt megfelelő ellenőrzést, ha:

A felettes tudta, hogy alárendeltjei ilyen bűntetteket követtek el vagy szándékoztak elkövetni, vagy tudatosan figyelmen kívül hagyta az egyértelműen erre utaló információt;

A bűntettek az előjáró tényleges felelősségébe és ellenőrzése alá tartozó tevékenységeket érintettek; és

A felettes hatáskörében nem tette meg az összes szükséges és indokolt intézkedést annak érdekében, hogy megakadályozza vagy megfékezze elkövetésüket, illetve átadja az ügyet a hatáskörrel rendelkező hatóságoknak vizsgálat és büntetőeljárás lefolytatása céljából.

E rendelkezés különbséget tesz katonai parancsnok és polgári vezető között. A korábbi kodifikációk nem tartalmazták e különbségtételt. Az ICC szabályozásának lényegét az alábbiakban lehetne összefoglalni: A katonai parancsnok felelős, ha a) tudta vagy tudnia kellett volna, hogy b) parancsnoksága vagy felügyelete alatt szolgáló katonák nemzetközi bűncselekményeket követnek el vagy fognak elkövetni, c) és nem tett meg minden tőle telhető és ésszerű lépést, hogy e cselekményeket megakadályozza, illetve szankcionálja.

Ezzel szemben a polgári vezető felelősségének szabályaiból röviden a következő elemek emelhetők ki. A polgári vezető felelős a) ha tudta vagy szándékosan figyelmen kívül hagyott olyan információt, b) amelyből tudhatta volna, hogy nemzetközi bűncselekményeket követnek el a beosztottjai, és c) olyan cselekményekről volt szó, amelyeket közvetlen felelősségi körében követtek el, illetve amelyek felügyeletére hatásköre volt, d) valamint nem tett meg mind tőle telhető és ésszerű lépést, hogy e cselekményeket megakadályozza, illetve szankcionálja.

Ebből következik, hogy a polgári vezető felelőssége szűkebb, azaz a bizonyítási teher a vádon nagyobb, hiszen bizonyítani kell, hogy a polgári vezetőnek valóban rendelkezésére állt olyan információ, amelyből ő tudta volna a bűncselekmény elkövetését. E különbségtételnek a lényege egy 1998-as USA-javaslatra vezethető vissza, amelynek célja az volt, hogy egy szubjektív zsinórmértéket vezessenek be mind a katonai, mind pedig a polgári vezetők mulasztása tekintetében. Ennek megfelelően a katonai vezető bűnössége átfogta volna mind a szándékosság, mind a gondatlanság mindkét formáját, míg a polgári vezető csupán szándékos mulasztásért lett volna felelősségre vonható. Ez utóbbi igen nehéz helyzet elé állította volna a vádat, hiszen a szándékos mulasztás bizonyítása mindig nehezebb, mint a gondatlané, különösen a negligenciáé. A jelenlegi szabályozás egy kompromisszum eredménye, így a szándékos mulasztás mellett megjelent a tudatosan figyelmen kívül hagyott (consciously disregarded) információt formula.

A katonai előjáró felelőssége az alárendelt által elkövetett bűncselekményért önálló elkövetői alakzatot képez. A fokozott felelősséget hordozó és önálló elkövetői alakzat magyarázata az előjáró ellenőrzési és felügyeleti hatalma az alárendeltek felett és az ezzel járó fokozott felelősség azok cselekedeteiért. Az ICC Statútum 28. cikke a parancsnokok és más előjárók felelősségét az általános felelősségi rendelkezések között önálló tettesi alakzatként helyezi el.

Szövegmagyarázat

A törvény megfelel az ICC Statútumból folyó harmonizációs kötelezettségnek azzal, hogy 145. §-ába gyakorlatilag átülteti a Statútum 28. cikkét. Ebből kifolyólag az emberiség elleni bűncselekmények és a háborús bűncselekmények fejezetcímek alá tartozó bűncselekmények vonatkozásában megteremti a katonai előjárók, illetve a katonai előjáróként ténylegesen eljáró személyek [a) pont], továbbá a vezető beosztással rendelkező hivatalos vagy külföldi hivatalos személyek [b) pont] felelősségre vonhatóságának jogi alapját.

Az előjáró felelőssége önálló felelősség, önálló jellegét nem zárja ki, hogy az alárendelt által elkövetett bűncselekmény nyer beszámítást az előjárónak, az előjáró felelősségének ugyanis önálló tárgyi és alanyi elemei vannak. Az előjáró felelőssége a közvetlen tettes bűnösségének megállapításától független. A Btk. meghatározott személy, fegyveres csoport vagy polgári (nem katonai) szervezet cselekményét számítja be az előjárónak. A konkrét személyhez nem köthető bűncselekményeket is kezelő megoldás a nemzetközi bűncselekmények történeti tanulságaiból kiindulva szükséges (Yamasita-ügy). Kétségtelen, hogy ez a konstrukció kissé idegen a magyar cselekmény- és felelősségi tantól, hiszen a bűncselekményt nem egy természetes személyhez, hanem - legalábbis tárgyi oldali elemeiben - egy kollektívához is lehet kötni. A magyar jogi gondolkodásban a szervezeti cselekmény- és felelősség a közigazgatási jogban kiérlelt, de a jogi személyekkel szembeni büntetőjogi intézkedések területén is már kidolgozott terület. A bűncselekmény tárgyi oldali elemeit a magyar jogi gondolkodás képes a szervezethez kötni. A fenti jogpolitikai érvek és történeti tapasztalatok indokolják a bűnös vezetői mulasztás büntetni rendeltségét a mulasztást vagy gondatlanságot egyébként nem büntető tényállások vonatkozásában is.

E felelősségi alakzat átmenet egy speciális elkövetői alakzat és egy sui generis bűncselekmény között. Amennyiben elkövetői alakzatnak tekintjük, akkor létre hoz egy speciális tettet (speciális alanyú bűncselekmény, *delictum proprium*), aki a fejezet bűncselekményeit a 145. §-ban meghatározott tárgyi és alanyi feltételek mellett (így gondatlanságból is!) elkövetheti. Ha önálló bűncselekményként fogjuk fel, akkor olyan bűncselekményről van szó, amelyben a tárgyi oldal elemeit és egyes alanyi elemeket (például célzat, motívum) a fejezet bűncselekményeinek tényállásai határoznak meg, míg egyéb alanyi elemeket a 145. § tartalmaz. A gyakorlati alkalmazás szempontjából nincs jelentősége e különbségtételnek. A 145. § rendszertani elhelyezkedése arra enged következtetni, hogy a törvényalkotó inkább ezen utóbbiként, vagyis önálló bűncselekményként tekint eme jogintézményre, és egy speciális utaló tényállást fogalmazott meg.

A katonai előjárók felelőssége szigorú: minden, a tényleges alárendeltsége és ellenőrzése, vagy tényleges hatalma és ellenőrzése alá tartozó személy által elkövetett emberiség elleni vagy háborús bűncselekmény miatt felelősségre vonható, ha az elkövetéséről a parancsnok tudott, vagy az adott körülmények alapján tudnia kellett volna, és nem tette meg a bűncselekmény megakadályozásához a szükséges és a hatáskörében álló intézkedéseket, vagy haladéktalanul nem tett feljelentést azt követően, hogy a bűncselekmény elkövetéséről tudomást szerzett.

Az adminisztratív (polgári) előjáró a Btk. terminológiája szerint: vezető beosztású hivatalos vagy külföldi hivatalos személy (hivatali vezető), fogalom értelmezését a záró részi értelmező rendelkezések tartalmazzák. Az ilyen vezetők felelőssége a katonai előjárókéhoz képest korlátozottabb: akkor vonható felelősségre, ha tudtával a hatás- vagy feladatköréhez tartozó területen alárendeltje vagy beosztottja követett el emberiség elleni vagy háborús bűncselekményt, és feladat- és hatáskörébe tartozóan nem tette meg a bűncselekmény megakadályozásához szükséges intézkedéseket, vagy haladéktalanul nem tett feljelentést azt követően, hogy a bűncselekmény elkövetéséről tudomást szerzett. További feltétel, hogy az alárendelt által elkövetett bűncselekmény elkövetéséhez az (is) hozzájárult, hogy felette a hivatali vezető nem gyakorolt megfelelő ellenőrzést.

Bírósági gyakorlat

1949/2009. számú büntető elvi határozat Eur. Court H. R.: Korbély v. Hungary, Judgement of 19 September 2008, no. 9174/02.; Int. Court J.: Yugoslavia v. Bosnia and Herzegovina, 24 april 2001, PR.: no. 2003/8bis

Btk. 146. §-hoz fejezetcíméhez:

Az új Btk. miniszteri indoklása rámutat, hogy a háborús bűncselekményeket tartalmazó fejezet a hatályos Btk.-hoz képest több új bűncselekményt tartalmaz, tekintettel arra, hogy a törvény célja a Római Statútum (Statútum) vonatkozó rendelkezéseivel való összhang megteremtése volt. A Statútum 8. cikkének 2. bekezdése négy pontban határozza meg azokat a körülményeket, amelyek megalapozzák az egyes pontok alatt részletesen kifejtett cselekmények háborús bűncselekménnyé nyilvánítását. E négy pont alapján háborús bűncselekménynek minősül a nemzetközi jog és szokások súlyos megsértése mind nemzetközi, mind nem nemzetközi fegyveres konfliktusokban. Az egyes pontokon belül meghatározott alpontok számos esetben átfedést, illetve azonosságot mutatnak egymással. Az így meghatározott egyes tényállások között nagyon gyakran csak annyi a különbség, hogy a jogsértés nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktusban történik.

A törvény a háború fogalmát az általános részi értelmező rendelkezésben [459. § (bekezdés) 10. pont] úgy határozza meg, hogy az mind a nemzetközi, mind a nem nemzetközi fegyveres konfliktusokra kiterjed, függetlenül attól, hogy történt-e hadüzenet vagy sem. Erre tekintettel a törvény annak alapján nem tesz megkülönböztetést a háborús bűncselekmények között, hogy azokat nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktus idején követték el. A törvény aszerint differenciál az új háborús bűncselekmények között, hogy a jogsértés védett személy vagy védett dolog ellen irányul.

Az Indoklás azt is kifejti, miszerint az új törvény a Statútum összesen ötven különböző pontban foglalt elkövetési magatartásai közül az azonosságot, átfedést mutatókat összevonja, mivel például indokolatlan különbséget tenni a védett személy megölése esetén aszerint, hogy az nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktusban történt-e. A törvény, ahol lehetséges, a magyar büntetőjogban már használt fogalmakat alkalmaz, illetve ahol lehet, más különös részi tényállásokra utal (például szexuális erőszak). Ez utóbbi esetben a hivatkozott különös részi tényállás attól lesz háborús bűncselekmény, hogy azt háború idején, védett személy sérelmére követik el.

A háborús bűncselekmények fejezet alá a következő bűncselekményeket sorolja be a törvény:

*tiltott toborzás,
fegyverszünet megszegése,
hadikövet elleni erőszak,
védett személyek elleni erőszak,
túlélők megölésére utasítás,
élő pajzs használata,
tiltott sorozás,
védett tulajdon elleni támadás,
háborús fosztogatás,
nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása,
humanitárius szervezet elleni támadás,
visszaélés a nemzetközi jog által védett jelvénnel vagy jelzéssel,
egyéb háborús bűntett,
előljáró vagy hivatali vezető felelőssége.*

a) a katonai előljáró vagy katonai előljáróként ténylegesen eljáró személy is (e § alkalmazásában a továbbiakban együtt: előljáró), ha a tényleges alárendeltsége és ellenőrzése vagy tényleges hatalma és ellenőrzése alá tartozó személy követett el az e fejezetben meghatározott bűncselekményt, és e bűncselekmény elkövetéséről vagy annak előkészületéről az előljáró tudott, vagy az adott körülmények alapján tudnia kellett volna, és nem tette meg a bűncselekmény megakadályozásához szükséges, hatáskörében álló intézkedéseket, vagy haladéktalanul nem tett feljelentést azt követően, hogy a bűncselekmény elkövetéséről tudomást szerzett;

b) az a) pont alá nem tartozó vezető beosztású hivatalos vagy külföldi hivatalos személy (a továbbiakban e § alkalmazásában: hivatali vezető) is, ha a tényleges hatalma és ellenőrzése alá tartozó személy (e § alkalmazásában a továbbiakban: alárendelt) követett el az e fejezetben meghatározott bűncselekményt, annak következtében, hogy felette nem gyakorolt megfelelő ellenőrzést, ha

ba) tudta, hogy alárendeltje ilyen bűncselekményt követett el vagy készít elő, vagy tudatosan figyelmen kívül hagyta az egyértelműen erre utaló körülményeket,

bb) a bűncselekmény a tényleges feladat- vagy hatáskörébe tartozó tevékenységet érintett, és

bc) nem tett meg a hatáskörében álló minden szükséges és indokolt intézkedést annak érdekében, hogy megakadályozza elkövetését, vagy haladéktalanul nem tett feljelentést azt követően, hogy a bűncselekmény elkövetéséről tudomást szerzett.

XIV. FEJEZET

HÁBORÚS BŰNCSELEKMÉNYEK

Tiltott toborzás

146. § (1) Aki a Magyarország területén idegen fegyveres szervezetbe - szövetséges fegyveres erőn kívül - katonai szolgálatra, katonai érdekű egyéb szolgálatra toboroz, vagy ilyen szolgálatra vállalkozókat közvetít, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az a magyar állampolgár, aki - szövetséges fegyveres erőn kívül - nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres összeütközésben részt vevő idegen fegyveres szervezetbe önként belép, erre ajánlkozik, vagy ilyen fegyveres szervezetben kiképzésen vesz részt.

(3) Ha a Magyarország területén idegen fegyveres szervezetbe katonai szolgálatra, katonai érdekű egyéb szolgálatra toborzott vagy ilyen szolgálatra közvetített személy a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, a toborzó vagy közvetítő személy két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Btk. hatálybalépésétől 2000. március 1-ig a 154. § a Bűncselekmény a népek szabadsága ellen tényállását szabályozta, mely szerint az a magyar állampolgár, aki népelnyomó fegyveres alakulatba önként belép, büntetett követett el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő. A tiltott toborzás bűncselekmény címét és szövegét az 1999. évi CXX. törvény 9. §-a állapította meg 2000. március 1. napjától kezdődő hatállyal.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a népek elnyomására szervezett alakulatba való önkéntes belépés volt. A belépés az alakulathoz való mindenfajta csatlakozást, az alakulat működésében bármilyen formában történő részvételt magában foglalt. Az alakulatba lépés célja és indoka közömbös volt. A belépés csak annak önkéntessége esetén valósított meg bűncselekményt, kényszer, megfélemlítés esetén bűncselekmény nem volt megállapítható.

A bűncselekmény alanya kizárólag magyar állampolgár lehetett. A miniszteri indokolás szerint a hazai büntetőtörvénykönyv személyi hatályának túlzott kiterjesztése lett volna, ha fegyveres alakulatba belépésért más államok állampolgárait is büntetéssel fenyegetné a magyar törvény. A belépés önkéntessége kapcsán kifejtettekből következően az elkövetőnek tisztában kellett lennie a fegyveres szervezet céljával, a bűncselekmény tehát csak szándékosan volt elkövethető.

A bűncselekmény a népek szabadsága ellen törvényi tényállását 2000. március 1-től a Tiltott toborzás váltotta fel. A törvényhely 2000. március 1-jétől hatályos szövege szerint aki a Magyar Köztársaság területén idegen fegyveres szervezetbe katonai szolgálatra, katonai érdekű egyéb szolgálatra, vagy katonai kiképzésre toboroz, büntetett követ el és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (régi Btk. 154. §)

A tiltott toborzás kodifikálása a korábbiakhoz képest markáns szemléletváltást jelentett. Míg a bűncselekmény a népek szabadsága ellen tényállás a belépést szankcionálta, a Tiltott toborzás a toborzó, agitáló magatartáshoz fűzött büntetőjogi szankciót. A bűncselekmény a népek szabadsága ellen tényállási eleme volt a fegyveres szervezet népelnyomó jellege, a Tiltott toborzás megvalósulása szempontjából a fegyveres szervezet célja irreleváns volt. Változást jelentett az is, hogy míg az előbbit csak magyar állampolgár követhette el, a Tiltott toborzást bárki megvalósíthatta.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a toborzás, azaz az idegen fegyveres szervezetbe a tényleges katonai szolgálatra, illetve a katonai érdekű egyéb szolgálatra vagy valamilyen katonai jellegű kiképzésre való felhívás volt. A törvényhely ezzel a széles körű megfogalmazással az összes lehetséges katonai tevékenységet magában foglalta.

A tényállás megvalósulásának törvényi előfeltétele volt, hogy az elkövetési magatartást idegen fegyveres szervezetbe való toborzással valósítsa meg az elkövető. Sem a törvénysszöveg, sem a törvényhez fűzött indokolás nem adott azonban a tekintetben iránymutatást, hogy mely fegyveres szervezet tekintendő idegennek. A jogszabályhelyet értelmező kommentárokból, tankönyvi magyarázatokból az alábbi álláspontok rajzolódtak ki: Idegen fegyveres szervezet alatt értendő - a Magyar Köztársaság fegyveres erőin és rendvédelmi szervein kívüli - minden militarista célt, érdeket szolgáló olyan felfegyverzett csoport vagy intézmény, amelynek létrehozója vagy fenntartója idegen államhatalom vagy annak szervezete. A törvényhely alkalmazása szempontjából csak a külföldi (az idegen állam joga szerint) legitim fegyveres szervezetek jöhetnek szóba. Ezen értelmezés szerint a Magyar Köztársaság fegyveres erőin és rendvédelmi szervein kívül minden fegyveres szervezet idegennek volt tekintendő.

2003-ban a Somogy Megyei Bíróság e bűncselekmény tárgyában emelt váddal találta magát szemben. A tényállás szerint 2003-ban az I. r. vádlott úgy döntött, hogy a Francia Idegenlégióba fog jelentkezőket toborozni és szállítani. Annak érdekében, hogy minél több személy jelentkezzen, a város több pontján felhívásokat helyeztek el. Jelentkez a Francia Idegenlégióba felíratokkal, melyen a telefonos és internetes elérhetőségeket is megadták. Az eljárás valódi kérdése az volt, hogy a Francia Idegenlégió idegen fegyveres szervezetnek minősül-e. Az Ítéletábra a konkrét társadalomra veszélyességgel, nem pedig a tényállásszerűséggel összefüggésben látta szükségesnek a Magyar Köztársaság és a vele egy katonai szövetségben lévő tagállamok, ezen belül Franciaország viszonyának vizsgálatát. E körben az Ítéletábra rögzítette, hogy az Észak-atlanti Szerződés tagjaként Magyarország és Franciaország céljai, érdekei, illetve kötelezettségei a szerződésben meghatározott körben azonosak. Mindezen körülményekre tekintettel az Ítéletábra szerint társadalomra veszélyesség hiányában bűncselekmény elkövetése nem volt megállapítható.

A 2004. évi CXXXI. tv. 7. §-a 2005. január 1. napjától kezdődő hatállyal jelentősen módosította a Tiltott toborzás tényállását. Az új rendelkezés értelmében:

(1) Aki a Magyar Köztársaság területén idegen fegyveres szervezetbe - szövetséges fegyveres erőn kívül - katonai szolgálatra, katonai érdekű egyéb szolgálatra toboroz, vagy ilyen szolgálatra vállalkozókat közvetít, büntetett követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az a magyar állampolgár, aki - szövetséges fegyveres erőn kívül - nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres összeütközésben résztvevő idegen fegyveres szervezetbe önként belép, erre ajánlkozik, vagy ilyen fegyveres szervezetben kiképzésen vesz részt.

Az új törvény a korábbi rendelkezést az alábbi négy vonatkozásban módosította:

A módosítás a jogirodalomban és joggyakorlatban mutatkozó bizonytalanságot megszüntetendő egyértelművé tette, hogy a Magyar Köztársasággal szövetséges fegyveres erő szervezetébe történő toborzás esetén nem alkalmazható a törvényi tényállás. A régi Btk. 154. § (1) bekezdése szempontjából idegen fegyveres szervezetnek kellett ekkor tekinteni minden, külföldi katonai vagy militarista célt szolgáló felfegyverzett csoportot, alakulatot vagy szervezetet. Ennek megfelelően nem tartoztak az idegen fegyveres szervezetek közé a Magyar Köztársaság fegyveres erői (Magyar Honvédség, Határőrség), rendvédelmi szervei (rendőrség, vám- és pénzügyőrség, határőrség, polgári védelem, büntetés-végrehajtási szervezet, tűzoltóság), a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok, a kölcsönös katonai segítségnyújtási kötelezettséget tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés (a NATO csatlakozásról szóló 1999. évi I. törvény) alapján a szövetséges államoknak hazánkban tartózkodó fegyveres erői (szövetséges fegyveres erők).

A módosított rendelkezés a toborzás vonatkozásában immár csak a katonai szolgálatra vagy katonai érdekű egyéb szolgálatra való toborzást bünteti.

Az (1) bekezdés új elkövetési magatartásként szabályozza a katonai szolgálatra, katonai érdekű egyéb szolgálatra vállalkozók közvetítését. Ez utóbbi elkövetési fordulat a már eredményesen toborzott személyek tekintetében állhat fenn. A közvetítés magában foglalja az idegen fegyveres szervezet és az ott katonai szolgálatot vagy egyéb katonai jellegű szolgálatot vállaló személyek közötti kapcsolat létrehozását, fenntartását és a két fél közötti konzultációt. Ilyen cselekménynek tekinthető például a felhívások, ajánlatok közzététele, továbbítása, az egyeztetés, az információk cseréje.

A 2004. évi CXXXI. törvény által bevezetett legjelentősebb módosítás, hogy új bekezdést iktat a tényállásba, amely azt a magyar állampolgárt rendelte büntetni, aki szövetséges fegyveres erőn kívül nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres összeütközésben részt vevő idegen fegyveres szervezetbe önként belép, erre ajánlkozik, vagy ilyen fegyveres szervezetben kiképzésben vesz részt.

A törvényhez fűzött miniszteri indokolás az Egyesült Nemzetek által 1989. december 4-én New Yorkban a zsoldosok toborzása, felhasználása, finanszírozása és kiképzése tárgyában elfogadott nemzetközi egyezményre hivatkozik, amely meghatározza a zsoldos fogalmát, és azokat a cselekményeket, amelyeket az Egyezményben részes államok büntetni kötelesek.

Az I. Kiegészítő Jegyzőkönyv 47. cikke a zsoldosokról az alábbiakat írja elő:

1. A zsoldos nem tekinthető harcosnak, vagy hadifogolynak.

Zsoldos minden olyan személy:

aki helyben, vagy külföldön kifejezetten abból a célból toboroztak, hogy fegyveres összeütközésben harcoljon;

aki ténylegesen közvetlenül részt vesz az ellenségeskedésekben;

aki alapjában véve egyéni haszonszerzési vágyból vesz részt az ellenségeskedésekben és akinek valamelyik összeütköző Fél, vagy annak nevében más, ténylegesen olyan anyagi ellenszolgáltatást ígért, amely lényegesen meghaladja az érintett Fél fegyveres erőinél szolgáló hasonló rangú és feladattal megbízott harcosoknak ígért, vagy fizetett összeget;

aki valamelyik összeütköző Félnek nem állampolgára, vagy valamelyik összeütköző Fél által ellenőrzött területnek nem lakosa;

aki nem tagja valamelyik összeütköző Fél fegyveres erőinek; és

akit nem az összeütközésben részt nem vevő valamely állam küldött fegyveres erőinek tagjaként hivatalos szolgálatra.

A régi Btk. 154. § (2) bekezdésének megalkotására ezen nemzetközi kötelezettségnek eleget téve került sor. Meg kell jegyezni azonban, hogy a 154. § (2) bekezdés szerinti bűncselekmény akkor is megvalósult, ha a magyar állampolgár az idegen fegyveres szervezetbe anyagi ellenszolgáltatás nélkül - tehát nem zsoldosként - lépett be, hiszen az elkövetési magatartás az idegen fegyveres szervezetbe való önkéntes belépés, erre ajánlkozás, vagy a fegyveres szervezetben, kiképzésben történő részvétel. Az önkéntesség vonatkozott mind az ajánlkozásra, mind a kiképzésben történő részvételre is. Ezen elkövetési magatartások csak aktív cselekmények lehettek.

Az új bűncselekmény lényegében csak a (3) bekezdésben foglalt minősített esetben tér el e korábbi szabályozástól.

Szövegmagyarázat

1. A hatályos szöveg magyarázatánál a történelmi fejlődés megfelelő értelmezését alkalmazni kell. E bűncselekmény általános jogi tárgya az emberiség békéje és biztonsága, közvetlen jogi tárgya pedig Magyarország békéje és biztonsága, az állampolgárok honvédelmi kötelezettsége, a kiskorúak védelme.

2. A bűncselekmény elkövetési magatartásai a következők.

Jelen bűncselekmény első fordulatának elkövetési magatartása a toborzás, azaz az idegen fegyveres szervezetbe a tényleges katonai szolgálatra, illetve a katonai érdekű egyéb szolgálatra való felhívás. A törvényhely ezzel a széles körű megfogalmazással az összes lehetséges katonai tevékenységet magában foglalja. A toborzás aktív magatartást feltételez: agitálást, meggyőzést, szervezkedést annak érdekében, hogy valaki az idegen fegyveres szervezetbe belépjen. Az elkövetési magatartás megvalósítása lehetséges szóban, írásban, elektronikus formában, média útján stb.

A másik e bekezdés szerinti elkövetési fordulat a már eredményesen toborzott személyek tekintetében állhat fenn, azaz az elkövető katonai stb. szolgálatra vállalkozókat közvetíti. A közvetítés magában foglalja az idegen fegyveres szervezet és az ott katonai szolgálatot, vagy egyéb katonai jellegű szolgálatot vállaló személyek közötti kapcsolat létrehozását, fenntartását és a két fél közötti konzultációt. Ilyen cselekménynek tekinthető például a felhívások, ajánlatok közzététele, továbbítása, az egyeztetés, az információk cseréje.

A tényállás megvalósulásának törvényi előfeltétele, hogy az elkövetési magatartást az idegen fegyveres szervezetbe való toborzással, közvetítéssel valósítsa meg az elkövető. A Btk. 146. § (1) bekezdésének alkalmazhatósága szempontjából, idegen fegyveres szervezetnek kell tekinteni minden, külföldi katonai vagy militarista célt szolgáló felfegyverzett csoportot, alakulatot vagy szervezetet. Fegyveres szervezeten - a törvényhely helyes értelmezése alapján - nem csupán reguláris, hanem zsoldos csapatokat is érteni kell. Ennek megfelelően nem tartoznak az idegen fegyveres szervezetek közé Magyarország fegyveres erői (Magyar Honvédség, Határőrség), rendvédelmi szervei, az alkotmányvédelmi hivatal megfelelő beosztású munkatársai, a kölcsönös katonai segítségnyújtási kötelezettséget tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés (a NATO csatlakozásról szóló 1999. évi I. törvény) alapján a szövetséges államok fegyveres erői (szövetséges fegyveres erők).

A Btk. 146. § (2) bekezdésének elkövetési magatartása az idegen fegyveres szervezetbe való önkéntes belépés, erre ajánlkozás vagy a fegyveres szervezetben, kiképzésben történő részvétel. Az önkéntesség nemcsak a belépésre vonatkozik, hanem mind az ajánlkozásra, mind a kiképzésben történő részvételre is. Ezen elkövetési magatartások csak aktív cselekmények lehetnek. A (2) bekezdéshez fűzött Indokolás idézi az Egyezmény I. cikkének (1) bekezdését, amely definiálja a zsoldos fogalmát. Azonban elmondható, hogy a 146. § (2) bekezdés szerinti bűncselekmény akkor is megvalósul, ha a magyar állampolgár az idegen fegyveres szervezetbe anyagi ellenszolgáltatás nélkül - tehát nem zsoldosként - lép be.

A gyermekek fegyveres konfliktusba történő bevonásáról szóló, a Gyermekek jogairól szóló egyezményhez fűzött Fakultatív Jegyzőkönyv - amelyet a 2009. évi CLX. törvény hirdetett ki - 3. és 4. cikke alapján a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek vonatkozásában főszabályként ki kell zárni a jogszerű, önkéntes nemzeti haderőbe történő toborzás lehetőségét. Erre tekintettel a törvény a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek tiltott toborzásával szemben kiemelt büntetőjogi védelmet biztosít azzal, hogy a tiltott toborzás hatályos szabályozásához képest egy új minősített esetet határoz meg.

3. A törvényi tényállás az (1) bekezdés szerinti bűncselekmény esetében tartalmaz területi hatályú rendelkezést is: kizárólag a Magyarország területén való elkövetést rendeli büntetni a Btk. Ezzel szemben a (2) bekezdés esetében az elkövetés helye nem korlátozódik Magyarország területére, hanem bárhol megvalósulhat, ahol valamilyen fegyveres összecsapás zajlik.

4. A tiltott toborzás büntetnének mindegyik fordulatát kizárólag szándékosan lehet elkövetni. Az elkövető kifejezetten az idegen fegyveres szervezetbe való önkéntes belépés, ajánlkozás, kiképzésen való részvétel, továbbá másnak az idegen fegyveres szervezetbe való belép(tet)ése, közvetítése érdekében követi el a bűncselekményt, ezért csak egyenes szándékkal valósítható meg.

5. A törvényhez fűzött Indoklás szerint az (1) bekezdésében meghatározott deliktum tettese állampolgárságra tekintet nélkül mindenki, míg a (2) bekezdésben meghatározott cselekmény alanya értelemszerűen csak magyar állampolgár lehet. Továbbá a tiltott toborzás elkövetője bárki, azaz katoná és polgári személy egyaránt lehet.

A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény (Hszt.) 37. § (1) bekezdése rögzíti a hivatásos szolgálati viszony létesítésének feltételeit. A Hszt. hatálya a rendőrség, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, a büntetés-végrehajtási szervezet, az Országgyűlési Őrség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok (e törvény alkalmazásában a továbbiakban együtt: fegyveres szervek) hivatásos állományú tagjainak szolgálati jogviszonyára (a továbbiakban: szolgálati viszony) terjed ki [Hszt. I. § (1)]. A szolgálati viszony alanya az állam képviselőjében a fegyveres szerv, illetve a szolgálatában álló hivatásos állományú tagja [Hszt. 36. § (1) bekezdés]. Hasonló tartalmúak a rendelkezései a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáinak jogállásáról szóló 2001. évi XCV. törvény (Hjt.) 41. § (1) és (3) bekezdéseinek is, amelyek természetesen a Magyar Honvédség hivatásos és szerződéses állományú katonáira terjednek ki. A Magyar Honvédség állományában csupán hivatásos katonák teljesítenek szolgálatot, kivétel azonban Hvt.-ben (2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről) és az Alaptörvényben előírt, a megelőző védelmi helyzet, illetve rendkívüli állapot idején a nagykorú magyar állampolgár férfiakat terhelő hadkötelezettség. Magyarország területén az említetteken kívül más szolgálati viszony törvényesen nem létesíthető.

6. A tiltott toborzás alaki bűncselekmény, az elkövetési magatartás tanúsításával befejezetté válik. Eredménye lehet az idegen fegyveres szervezetbe való tényleges belépés, amely azonban nem szükséges a büntett megállapításához. A törvényi tényállás nem tartalmazza az idegen fegyveres szervezet célját. Az idegen fegyveres szervezet céljának és a tiltott toborzással megvalósított cselekmény motívumának a büntetés kiszabásakor lehet legfeljebb jelentősége. A gyakorlatban elképzelhető a tiltott toborzás kísérlete is.

Fegyverszünet megszegése

147. § (1) Aki a fegyverszünet feltételeit megszegi, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a fegyverszünet megszegése különösen súlyos következményekre vezet.

Szövegtörténet

E tényállás teljességgel megfelel a korábbi Btk. szabályozásának. A bűncselekmény nemzetközi jogi alapját a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól szóló 1907. évi Hágai Egyezményhez csatolt Szabályzat (hazánkban kihirdetve az 1913. évi XLIII. törvénnyel) II. Része V. Fejezetének 36-41. cikkei képezik, amelyek a fegyverszünetre vonatkozó nemzetközi jogi szabályokat tartalmazzák, és tilalmazzák a fegyverszünet megszegését. Ezen rendelkezések szerint a fegyverszünet a hadműveleteket a hadban álló felek kölcsönös megegyezésével felfüggeszti. Ha a fegyverszünet időtartama meghatározva nincsen, a hadviselő felek a hadműveleteket bármikor újra kezdhetik, de csak úgy, ha erről az ellenséget a kikötött időben a fegyverszünet feltételeinek megfelelően értesítették (36. cikk). A fegyverszünet általános vagy helyi lehet. Az előbbi mindenütt, a szembenálló felek összes egységére vonatkozóan, míg az utóbbi csak a hadviselő felek seregeinek bizonyos részei közt és csak meghatározott övezeten belül, csak a hadviselő felek bizonyos egységei közt függeszti fel a hadviselő államok hadműveleteit (37. cikk). Az illetékes hatóságokat és csapatokat a fegyverszünetről szabályszerűen és kellő időben kell értesíteni. Az ellenségeskedések felfüggesztése vagy azonnal az értesítés után, vagy a megállapított időpontban következik be (38. cikk). A szerződő feleken áll, hogy a fegyverszünetre vonatkozó megállapodásokban rendezik-e azokat a viszonyokat, amelyek a háború színterén a lakosság irányában s a felek között előfordulnak (39. cikk).

A fegyverszüneti feltételeket, így a hadműveletek felfüggesztését, egyes területek kiürítését, a hadfelszerelés átadását, megsemmisítését stb. a szembenálló haderők főparancsnokai állapítják meg. A fegyverszünetről meg kell különböztetni a fegyvernugvást vagy más kifejezéssel élve tűzszünetet, amely általában rövid időre szóló, meghatározott területre vonatkozó megállapodás az ellenségeskedés felfüggesztésére.

A fegyverszünet megszegését a közvélemény is mélyen elítéli, annak következményei igen súlyosak lehetnek, általában retorziókat eredményeznek, általa a békés kapcsolatok helyreállítása hiúsulhat meg.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény általános jogi tárgya a hadviselés szabályainak megtartásához, míg közvetlen jogi tárgya a fegyverszünet fenntartásához fűződő nemzetközi érdek.

2. A Btk. 147. § (1) bekezdése tartalmazza a fegyverszünet megszegése alapesetét. Eszerint minősül annak az elkövetőnek a cselekménye, aki a fegyverszünet feltételeit megszegi. A fegyverszünet megszegése bármilyen módon elkövethető, de hogy ténylegesen milyen magatartás minősül e tényállás szerint, az csak a konkrét fegyverszüneti megállapodás tartalma alapján dönthető el.

3. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el.

4. A bűncselekmény alanya elkövetőként általában csak olyan katona lehet, aki a fegyverszüneti megállapodásról tudott, és akivel ezt közzölték. A nemzetközi gyakorlat szerint viszont nemcsak katonának tekintendő személy, hanem elvileg bárki lehet a cselekmény tettese, ha ténylegesen tudott a fegyverszüneti megállapodásról.

5. A bűncselekmény befejezetté válik azon magatartás tanúsításával, mely által a fegyverszünet tartalma sérelmet szenved.

6. A Btk. minősített esetet is tartalmaz. A 147. § (2) bekezdése a fegyverszünet megszegését magasabb büntetési tétellel rendeli büntetni, ha az elkövetési magatartás súlyos következményekre vezet. Ilyen következmény lehet az egymással szembenálló felek katonái körében, de akár a polgári lakosság életében és egyéb javaiban bekövetkező veszteség vagy kár, de e körbe vonható akár a békekötés emiatti elhúzóddása is.

Hadikövet elleni erőszak

148. § (1) Aki az ellenség hadikövetét vagy ennek kísérőjét bántalmazza, jogtalanul visszatartja, vagy ellene más erőszakot alkalmaz, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a hadikövetet vagy a kísérőjét megöli, tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A hadikövet elleni erőszak büntett nemzetközi jogi alapját a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól szóló 1907. évi Hágai Egyezményhez csatolt Szabályzat képezi, amelyet az 1913. évi XLIII. törvény hirdetett ki, így erre tekintettel változatlanul szerepel az új Btk.-ban a korábbi szabályozáshoz képest.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a hadikövet vagy kísérője életéhez, testi épségéhez, sérthetlensége biztosításához, valamint a háború írott és íratlan törvényeinek megtartásához fűződő nemzetközi érdek.

2. A bűncselekmény passzív alanya a hadikövet és annak kísérője, az nem szükségeltetik, hogy katonák legyenek, a sérthetlenség bárkire kiterjed, aki ilyen minőségben tárgyalni kíván felhatalmazás alapján a másik féllel.

3. A Btk. 148. § (1) bekezdése (alapeset) szerint a hadikövet elleni erőszak elkövetési magatartásai 1) az ellenség hadikövetének vagy ennek kísérőjének bántalmazása, 2) jogtalan visszatartása, vagy 3) ellenük más erőszak alkalmazása. A bűncselekmény alapelkövetési magatartásai tehát egyrészt a tetteles becsületsértés vagy könnyű testi sértés lehet. A szubszidiaritás miatt csak a három évet meg nem haladó büntetési tétellű bűncselekményekkel állhat halmazatban. A hadikövet és kísérője védett személy, így a sérelmükre a súlyos testi sértést vagy ezt meghaladó sérelmet okozó cselekmény megvalósítása, illetve a személyi szabadságuktól való megfosztás a Btk. 149. § (2) bekezdés d) pontja, illetve a (3) bekezdés szerinti védett személy elleni erőszakot valósít meg.

4. A bűncselekmény csak háború idején és kizárólag szándékosan követhető el.

5. A bűncselekmény a hadikövet vagy kísérője bántalmazásával, visszatartásával az erőszak alkalmazásával válik befejezetté.

6. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. Általában azonban katonának minősülő személy az elkövető, de nem kizárt, hogy polgári személy kövesse el a deliktumot.

7. A Btk. 148. § (2) bekezdése minősített esetet is tartalmaz: a legsúlyosabb büntetés kiszabását is lehetséges azzal szemben elrendelni, aki a hadikövetet vagy a kísérőjét megöli. A hadikövet és kísérője ellen elkövetett szándékos emberölés a 148. § (2) bekezdése értelmében akkor is az emberölés minősített eseteiben meghatározott büntetéssel büntetendő [160. § (2) bekezdés], ha az ott írt minősítő körülmények nem állapíthatók meg. E szigorú büntetőjogi megítélésnek az az alapja, hogy a hadikövet elleni erőszakos cselekmény nemcsak a passzív alany személyét veszélyezteti, hanem fontos katonai vagy állami érdeket is. A halálos eredmény tekintetében elegendő, ha a tettet gondatlanság terheli. Ugyanezen minősített eset szerint kell azonban értékelni, ha szándéka a halál bekövetkezésére is kiterjed, s azt kívánta vagy abba belenyugodott az elkövetési magatartás tanúsításakor.

8. A hadikövet elleni erőszakot annak szubszidiárius jellege miatt csak akkor lehet megállapítani, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. A fent kifejtettek mellett a szubszidiaritás szabályait értelemszerűen alkalmazni kell, így például a 148. § (1) bekezdéssel együtt a könnyű testi sértést meg lehet állapítani (a súlyos testi sértés megállapítását a védett személyek elleni erőszak zárja ki).

Védett személyek elleni erőszak

149. § (1) Aki háború idején

a) védett személyek ellen támadást irányít, vagy
b) olyan támadást irányít, amely a védett személyek halálát vagy súlyos sérülését okozhatja, úgy, hogy az nyilvánvalóan túlzott mértékű a várható közvetlen katonai előnyhöz képest,
büntett miatt tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki háború idején védett személyt

a) megöli,

b) olyan életfeltételek közé kényszeríti, amelyek a védett személyt pusztulással fenyegetik,

c) szexuális erőszakra vagy annak eltűrésére, prostitúcióra, magzat kihordására vagy magzatelhajtásra kényszeríti,

d) személyi szabadságától jogellenesen megfoszt,

e) jogszerű tartózkodási helyéről kitelepít vagy elhurcol, kivéve, ha azt fontos katonai szükséglet indokolja, tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki háború idején védett személy egészségügyi önrendelkezési jogát megsérti, vagy a védett személynek súlyos testi vagy lelki sérelmet okoz, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki háború idején védett személyt vagy védett személyek egy csoportját a tisztességes és szabályos bírósági eljáráshoz való jogától megfoszt, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Aki az (1) vagy (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A háborús bűncselekmények kialakulásának története szorosan összefügg a fegyveres összeütközések jogának fejlődésével, azaz a nemzetközi humanitárius jog kialakulásával. Mielőtt azonban ennek tárgyalásába kezdenék, szólni kell a *jus ad bellum* és a *jus in bello* közötti különbségről. Volt idő, amikor a háború indítása, illetve folytatása jogos volt, és a háborúhoz való jogot szabályozó rendelkezések összessége jelentette a *jus ad bellum*-ot. Amint azt majd látni fogjuk az agresszió rövid tárgyalásánál, a Nemzetek Ligájának érája alatt alakult ki a háború jogosságának korlátozása, ami mára az államok közötti erőszak majdnem teljes tilalmához vezetett, azaz ma már helyesebb *jus contra bellum*-ról beszélni. Természetesen vannak e szabály alól is kivételek, melyek közé tartozik az egyéni és kollektív önvédelem, a Biztonsági Tanács határozatai alapján alkalmazott erőszak és vitathatóan a nemzeti felszabadító háborúk az önrendelkezési jog gyakorlásának biztosítása céljából, egyesek ide sorolják a humanitárius intervenciót is. Logikailag következik ebből, hogy legalábbis az egyik fél a nemzetközi fegyveres összeütközés során megsérti a nemzetközi jogot. Ám éppen az, hogy ki alkalmaz jogosan vagy jogtalanul erőszakot, mindig vitatott, legalábbis a felek részéről. Így a háborúban alkalmazott jognak, azaz a fegyveres összeütközés során alkalmazott szabályoknak, a *jus in bello*-nak függetlennek kell lennie a háborúhoz való jogtól, a *jus ad bellum*-tól (vagy a *jus contra bellum*-tól). Következésképpen minden nemzetközi fegyveres összeütközésben kötelező a felekre a *jus in bello*, teljesen függetlenül attól, hogy mit hisznek vagy valóban mi is a helyzet a háború jogossága tekintetében. A háborúhoz való jognak és a háborúban alkalmazott jognak ez a teljes elkülönítése a nemzetközi humanitárius jog és így a nemzetközi büntetőjog egyik legfontosabb elve, amelyet például a négy Genfi Konvenció 1977-es I. Kiegészítő-jegyzőkönyvének Preambuluma is tartalmaz.

Másfelől a polgári lakosság védelme is előtérbe került. 1474-ben a Hansa városok képviselői Breisachban bíróságot alkottak, hogy elbírálják Peter von Hagenbach kegyetlenkedéseit a csapatai által megszállt területen. A bíróság nem fogadta el Hagenbach védekezését, hogy hercege utasítására járt el, és halálra ítélték. Ez volt talán az első nemzetközi büntetőper.

A felvilágosodás újabb változást hozott. Jean-Jacques Rousseau *Le Contrat Social*-ban kifejti azt az alapelvet, amely meghatározó lett a háborúban elkövetett cselekményekért való felelősség megállapítása szempontjából: A háború nem ember és ember, hanem állam és állam közötti viszony, amelyben az egyének csak véletlenszerűen válnak ellenséggé, nem mint ember, sőt nem is mint állampolgár, hanem mint katona [...] A háború célja az ellenséges állam elpusztítása, ennek védelmezőit jogosan meg lehet ölni, amíg fegyvert viselnek; ám amint leteszik ezeket és megadják magukat, megszűnnek ellenségnek vagy az ellenség ügynökének lenni, egyszerűen újra embereké válnak, és nincs már semmilyen jog másnak az életükkel való rendelkezésre.

Ezen egyszerű elv következménye beláthatatlan: a háború nem jogosít fel korlátlan erőszakra, az erőszak csak addig és olyan mértékben jogos, amíg és amennyiben a háború céljának eléréséhez szükséges. Tehát egyrészt különbséget kell tenni a harcolók és nem harcolók között, és csak a harcolók támadhatók, másrészt a harcolók is csak a szükséges és arányos mértékben sérthetők.

1899-ben és 1907-ben Hágában megtartották az első és második békekonferenciát, melyek eredményeként megszülettek az úgynevezett hágai szabályok, azaz az 1907-es Hágai Egyezmény és a Szárazföldi hadviselés Szabályai.

Az 1925. évi genfi jegyzőkönyv a mérgező, fojtó vagy hólyaghúzó gázokról és a bakteriális fegyverekről, valamint az 1929-es Genfi Egyezmény a hadifoglyokkal való bánásról kialakította az úgynevezett hágai és genfi jogot. A hágai jog a nemzetközi fegyveres összeütközések során megengedett harcászati módszerek és eszközök jogát foglalja magában, míg a genfi jog a védett személyekre vonatkozó szabályok összességét jelenti. Igaz, azt is meg kell említeni, hogy ez a különbségtétel az 1977-es Genfi Egyezmények Kiegészítő Jegyzőkönyveivel erodálódott.

A Londoni Statútum 6. cikk (b) pontja a háborús bűncselekményt a következőkben határozta meg: A háború jogának és szokásainak megsértése. E jogsértések felölelik a következő cselekményeket anélkül azonban, hogy azokra korlátozódna: megszállt területen vagy onnan származó polgári lakosság tagjaival szemben elkövetett emberölés, embertelen bánásmód, vagy kényszermunkára vagy más célból történő kitelepítés, hadifoglyok vagy hajótöröttek megölése vagy embertelen bánásmód, túszok megölése, köz- vagy magántulajdon fosztogatása, városok, piacok, falvak szándékos elpusztítása vagy minden hadászatiilag nem szükséges megsemmisítés.

A tradicionális néven háborús bűncselekményeknek nevezett bűncselekményeket már az említett, 1899-ben és 1907-ben Hágában megtartott első és második békekonferencia során elfogadott úgynevezett hágai szabályok, azaz az 1907-es Hágai Egyezmény és a Szárazföldi hadviselés Szabályai tartalmazták. A Londoni Statútum e szabályokat vette tulajdonképpen alapul, és összefoglalva őket egyéni büntetőjogi felelősséget társított hozzájuk.

A II. Világháború borzalmi jogalkotási hullámot váltottak ki a nemzetek közösségéből. Megszülettek az egyéni nemzetközi büntetőfelelősséget feltételező egyezmények: 1948-ban a népiirtás büntetettének megelőzéséről és megbüntetéséről, valamint 1949. augusztus 12-én a négy genfi egyezmény; a hadra kelt fegyveres erők sebesültjei és betegek helyzetének javítására Genfben 1949. augusztus 12-én kötött egyezményt (Első Egyezmény); a tengeri haderők sebesültjei, betegek és hajótöröttei helyzetének javítására kötött egyezményt (Második Egyezmény), a hadifoglyokkal való bánásmódról kötött egyezményt (Harmadik Egyezmény), illetve a polgári lakosságnak a háború idején való védelmére kötött egyezményt (Negyedik Egyezmény). A Genfi Egyezmények rendszere is megfogalmazza a háborús bűncselekményeket. A III. Genfi Egyezmény 130. cikkében büntetendő súlyos jogsértésnek nyilvánítja a hadifogoly megölését, kínzását, az embertelen bánásmódot, de még a megfosztást is a tisztességes és szabályos büntetőeljárástól, melynek minimumszabályait ezen egyezmény III. fejezete tartalmazza. Hasonlóképpen a IV. Genfi Egyezmény 147. cikkében súlyos jogsértésnek minősíti a megszállt területek polgári lakosságával szemben alkalmazott emberölést és egyéb súlyos bűncselekményeket, ám ezeken túlmenően is a tisztességes és szabályos eljárás szándékos megsértését. Továbbá a Genfi Egyezmények Kiegészítő Jegyzőkönyvei is előírják idevágó részletes szabályokat [I. KJ 75. cikk (4)-(7) bekezdések, II. KJ 6. cikk].

Az ENSZ Alapokmánya jogellenesnek nyilvánítja a nemzetközi kapcsolatok során az erőszak alkalmazását és az azzal való fenyegetést, az ENSZ céljaival ellentétes módon. Mint már említettük, az erőszak tilalma nem teljes. Kivételt jelenet például az egyéni és kollektív önvédelem, a Biztonsági Tanács határozatai alapján alkalmazott erőszak és vitathatóan a nemzeti felszabadító háborúk, az önrendelkezési jog gyakorlásának biztosítása céljából. Logikailag következik ebből, hogy általában legalábbis az egyik fele a nemzetközi fegyveres összeütközésnek ennek során megsérti a nemzetközi jogot.

Hosszú kísérletezés után az ENSZ az Agresszió Definíálására Létrehozott Különleges Bizottsága, amelyet 1967-ben hoztak létre, megfogalmazott egy általánosan elfogadott verziót, amelyet 1974-ben a Közgyűlés elfogadott. E szerint agresszió a következő: 1. cikk. Agressziót valósít meg a fegyveres erők alkalmazása az egyik állam részéről a másik állam szuverenitása, területi integritása vagy politikai függetlensége ellen, vagy bármely más olyan módon, amely összeegyeztethetetlen az ENSZ Alapokmányával, amint azt ez a definíció meghatározza.

Mindazonáltal a Biztonsági Tanács sosem hivatkozta vagy használta az 1974-es definíciót. Az ILC azonban tovább dolgozott a definíción a Tervezett kódex az emberiség békéje és biztonsága elleni bűncselekményekről. Az ICL 1991-ben elfogadta ez első, majd 1996-ban az utolsó tervezetet. Míg az első fogalmak igen részletesek voltak, az 1996-os tervezet 16. cikkében már csak egy mondatban fogalmazta meg az agressziót, és főképpen az egyéni felelősségre fektette a hangsúlyt. Az ICJ is foglalkozott az agresszió kérdésével a Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua ügyben. A nicaraguai Kormány az ICJ előtt azért perelte az Egyesült Államokat, mert szerinte jogtalan erőszakot alkalmazott az USA, mely Nicaragua szuverenitását és területi integritását sértette. A Bíróság többségi véleménye az 1974-es definíció 3. cikk (g) pontjára hivatkozott, és létező nemzetközi szokásjognak tekintette azt: 3. cikk. Bármely az alábbi cselekmények közül, függetlenül attól, hogy hadat üzentek-e, a 2. cikk rendelkezéseivel összhangban és azoktól függően, az agresszió elkövetésének számít: (g) az állam által vagy nevében olyan fegyveres csapatok, csoportok, irreguláris fegyveresek vagy zsoldosok küldése, amelyek fegyveres erőszakos cselekményeket hajtanak végre egy másik állam ellen, és ezek olyan súlyúak, hogy megfelelnek a fent felsorolt cselekményeknek vagy lényeges beavatkozást jelentenek. Az ICJ által kialakított mérlegelési elv, amely a beavatkozás súlyától teszi függővé, hogy például pusztán egy határ menti incidensről van-e szó, vagy valóban fegyveres támadás történt, amely önvédelemre jogosít, sok kritikát és dicséretet is kiváltott a kommentátorokból.

Itt csak röviden érdemes már elöljáróban utalni arra, hogy az NBB Statútumában az agresszióról, azaz a negyedik bűncselekményről az 5. cikk (1) bekezdés (d) pont rendelkezik. Ugyanakkor a bűncselekményt nem fogalmazza meg a Statútum, szemben a másik három bűncselekménnyel, hanem a fogalom jövőbeni kidolgozásáról rendelkezik. Ugyanakkor ez a bűncselekmény csak akkor lép életbe, ha a részes államok gyűlése konszenzussal vagy kétharmados többséggel elfogadta a definíciót, ha konszenzust nem lehet elérni. Az agresszió fogalmának elfogadása után az csak azokra a részes államokra lesz kötelező, akik elfogadták a kiegészítést, és a többiek vonatkozásában sem lesz visszaható hatálya a bűncselekménynek.

A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállt területről való kivételének tilalma tárgyában) jelentős lépés volt a hadászati tiltott objektumok védelme tekintetében, melyhez az 1957. évi 14. törvényerejű rendelettel hazánk is csatlakozott. A 2006. évi XXIX. törvény pedig az 1954. évi Hágai Egyezmény Második Kiegészítő Jegyzőkönyvét hirdette ki, és módosította a Btk.-t ennek megfelelően.

A vonatkozó jog jelentős állomása volt a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan az 1949-es Genfi Egyezmények két, I. és II. Kiegészítő Jegyzőkönyve, amelyek a polgári lakosság védelmének szabályait részletezték (I.), illetve a nem nemzetközi fegyveres összeütközésre vonatkozó szabályokat határozták meg (II.)

Genfben 1980. évi október 15-én megszületett a Mértéktelen sérülést okozóknak vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg korlátozásáról szóló egyezmény. Az egyezményhez négy Kiegészítő jegyzőkönyv kapcsolódik: a röntgensugárral ki nem mutatható repeszekről (I. Jegyzőkönyv), módosított jegyzőkönyv az aknák, meglepő aknák és más eszközök alkalmazásának betiltásáról, illetve korlátozásáról (II. Módosított Jegyzőkönyv), a gyújtófegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetve korlátozásáról (III. Jegyzőkönyv), a vakító lézerfegyverekről (IV. jegyzőkönyv). Magyarország az 1984. évi 2. törvényerejű rendelettel kihirdette az egyezményt és a hozzá csatolt jegyzőkönyveket is. Az 1997. évi CXXXIII. törvény pedig módosította és kiegészítette az előbbi jogforrásokat.

A fejlődés óriási fordulatot és lendületet vett, amikor az ENSZ Biztonsági Tanácsa 827. (1993) számú határozatával a nemzetközi humanitárius jognak a volt Jugoszlávia területén 1991 óta történt súlyos megsértéséért felelős személyek elleni büntetőeljárás lefolytatása céljából létrehozott egy ad hoc Nemzetközi Büntető Törvényszéket [International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991 (ICTY)]. Az 1996. évi XXXIX. törvény transzformálta a magyar jogba e Statútumot. A kezdeti bizonytalankodások után az ICTY talán a történelem legjelentősebb nemzetközi büntetőjogi ítélkezési gyakorlatát alakítja ki jelenleg.

Hasonlóan az ENSZ Biztonsági Tanácsa 955. (1994) számú határozatával az 1994. január 1. és 1994. december 31. között Ruanda területén elkövetett népirtásért és a nemzetközi humanitárius jog egyéb súlyos megsértéséért felelős személyek, valamint a szomszédos államok területén elkövetett népirtásért és egyéb hasonló jogsértésekért felelős ruandai állampolgárok megbüntetésére létrehozott egy újabb ad hoc Nemzetközi Büntető Törvényszéket [International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Rwanda and Rwandan Citizens responsible for genocide and other such violations committed in the territory of neighbouring States, between 1 January 1994 and 31 December 1994 (ICTR)]. Az 1999. évi CI. törvény transzformálta a magyar jogba e Statútumot. Az ICTR működése is sokat ígér, bár jelentősége elmarad az ICTY-hoz képest.

A Biztonsági Tanács saját szupranacionális jogát vette igénybe a nemzetközi büntetőtörvényszékek felállítására, amelyeket így nem köt egyes államok részvételi szándéka vagy éppen az ad hoc bíróságok elutasítása.

Az 1998. évi X. törvényben az Országgyűlés a Gyalogsági aknáknak alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, illetőleg megsemmisítéséről szóló, Oslóban 1997. szeptember 18-án elfogadott Egyezményt megerősítette és kihirdette.

1998. július 17-én az ENSZ Diplomáciai Konferenciája elfogadta a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumát (Statútum). A NBB Statútuma 2002. július 1-jén lépett hatályba. A 126. cikke értelmében a 60. állam megerősítő, elfogadó, jóváhagyó vagy csatlakozási okiratának elhelyezése utáni hatvan napot követő hónap első napján kellett a Statútumnak hatályba lépnie, és a 60. megerősítő okiratnak az ENSZ Főtitkáranál történő letétbe helyezése 2002. április 11. napján megtörtént. A részes államok 2003. február 3-7. között megválasztották a Hágában székelő NBB 18 bíróját.

Szövegmagyarázat

1. A védett személyek elleni erőszak általános, közvetett és közvetlen jogi tárgya az emberiség békéje és biztonsága, a fegyveres összeütközések jogszerűségéhez fűződő emberi érdek. Másodlagos jogi tárgyként megjelenik a védett személyek életének, testi épségének, egészségének a védelme.

Az új Btk. aszerint differenciál a háborús bűncselekmények között, hogy a jogsértés védett személy vagy védett dolog ellen irányul. A védett személyek elleni erőszak tényállása a Statútum háborús bűncselekményekről szóló 8. cikkében szabályozott, összesen ötven különböző pontban foglalt elkövetési magatartásai közül az azonosságot, átfedést mutatókat összevonja, mivel például indokolatlan különbséget tenni a védett személy megölése esetén aszerint, hogy azt nemzetközi vagy nem nemzetközi fegyveres konfliktusban követték-e el. A törvény, ahol lehetséges, a magyar büntetőjogban már használt fogalmakat alkalmaz, illetve ahol lehet, más különös részi tényállásokra utal (például szexuális erőszak). Ez utóbbi esetben a hivatkozott különös részi tényállás attól minősül háborús bűncselekménynek, hogy azt háború idején, védett személy sérelmére követik el.

2. A bűncselekmény passzív alanya a védett személy. Az új Btk. a tradicionális néven háborús bűncselekményeknek nevezett bűncselekményeket kodifikálja a RS alapján, figyelembe véve azonban az 1949. augusztus 12-én kelt Genfi Egyezmények szerint büntetendő egyéb ilyen cselekményeket is, valamint az ICTY és az ICTR vonatkozó gyakorlatát.

A RS 8. cikk (2) (a) (i) szerint A jelen Statútum alkalmazásában a háborús bűntettek a következőket jelentik: (a) Az 1949. augusztus 12-én kelt Genfi Egyezmények súlyos megsértései, azaz, bármely alábbiakban megjelölt cselekmény, ha a vonatkozó Genfi Egyezmény rendelkezései által védett személyek vagy tulajdon ellen követik el. A védett személy összetett fogalom, amelynek tárgyalása itt nem lehetséges. A Gellér Balázs és Kis Norbert által 2003-ban kidolgozott Nemzetközi Büntető Törvénykönyv-javaslat is csak a következőket tudta erre mondani: védett személy az a természetes személy, aki a fegyveres összeütközéssel összefüggésben a nemzetközi jog szerint a bűncselekmény elkövetésekor az elkövető tekintetében védelem alatt áll. A fegyveres összeütközésekkel összefüggésben a nemzetközi jog általában azt a személyt tekinti védett személynek (protected person), aki a bűncselekmény elkövetése idején közvetlenül nem vesz részt az ellenségeskedésben. Ez a személy lehet civil, de lehet olyan harcoló (combatant), aki valamely oknál fogva már nem vesz részt a fegyveres összeütközésben (például megadta magát, védekezésre képtelen vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotban van - például sebesült, beteg, hadifogoly). Ki kell emelni, hogy a polgárháborúban (nem-nemzetközi fegyveres összeütközés) nincs civil és harcoló közötti megkülönböztetés, hanem a fegyveres összeütközésben közvetlenül részt vevő és részt nem vevő személyek között kell differenciálni. Ezen utóbbi személyek a védettek.

A fegyveres összeütközésben (csak) közvetetten részt vevő személyektől tételesen elválasztja a genfi jog a védett személyeket (lásd: I. Kiegészítő Jegyzőkönyv 44., 73., 50., 42., 75. cikk; III. Genfi Egyezmény).

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai összetettek. A 149. § (1) bekezdés a) pontja a Statútum 8. cikk 2. b) pontjának (i) alpontjának és e) pontja (i) alpontjának feleltethető meg. A támadás irányítása elkövetési magatartásának gyökerei az I. KJ 51. cikk (2) bekezdéséhez nyúlnak vissza. Támadás alatt az I. KJ 49. cikk (1) bekezdése szerinti magatartást kell érteni: Támadás alatt az ellenség ellen irányuló erőszakos cselekmények értendők, akár támadó, akár védelmi jellegűek. Figyelembe kell azonban venni az 52. cikk (2) bekezdését is: Támadást szigorúan csak katonai célpontok ellen lehet indítani. Csak azok a tárgyak minősülnek katonai célpontoknak, amelyek jellegüknél, elhelyezkedésüknek, céljuknál, vagy rendeltetésüknek fogva hatékonyan elősegítik a katonai műveletet és amelyek teljes, vagy részleges megsemmisítése, elfoglalása, vagy semlegesítése az akkori körülmények között meghatározott katonai előnyt jelent. Katonai célpont elleni támadás tehát járhat maximum eshetőleges szándékkal védett személynek okozott sérelemmel, azonban azt kell vizsgálni, hogy a célpont kiválasztásánál a parancsnok eleget tett-e a szükségesség és arányosság követelményének. Vagyis mérlegelte-e a parancsnok, hogy védett személyek sérelme nélkül vagy kisebb sérelmével ugyanez a katonai cél megvalósítható lett volna-e, illetve a hadászati cél elérése szempontjából szükséges és arányos volt-e a védett személyek nem célzott, de elfogadott eshetőleges sérelme.

A Btk. 149. § (1) bekezdés b) pontja a Statútum 8. cikk 2. b) pontjának (iv) alpontja első fordulatának feleltethető meg. Az I. KJ 51. cikk 2. pontja rögzíti, hogy a polgári lakosság, úgyszintén a polgári személyek nem lehetnek támadás célpontjai. A 85. cikk 3. pontja ezt a humanitárius jog súlyos megsértésének minősíti, ha a tett szándékos és halált vagy súlyos sérülést okoz. A támadást a Statútum nemzetközi és nem-nemzetközi fegyveres összeütközéssel összefüggésben rendeli büntetni (8. Cikk 2. b. (iv) pont). A védett személyi kör tágabb (például harc képtelenek, sérült harcolók, hadifoglyok), mint a polgári személyek vagy lakosság köre, e tényállás keretei tehát tágabbak, mint a Statútum vonatkozó szakasza. Az elkövetési magatartás alapfogalma a támadás. A támadás ellenséges erőszakos cselekményeket ölel fel, és akár támadó, akár védekező pozícióban elkövethető. A támadás léte nem követeli meg sérülés vagy kár bekövetkezését. A támadás jogos, ha az közvetlenül katonai célokra irányul, azaz vagy katonákra, vagy más, az összeütközésben közvetlenül részt vállaló személyre (I. KJ 52. cikk). Ha ezek során civil személyeket ér sérülés (például rossz célzás vagy téves információk miatt), ez önmagában nem konstituál jogellenességet. A Statútum 8. Cikke a támadás intézését jelöli meg elkövetési magatartásként, a Btk. a támadás irányítását bünteti e pontban. Irányítás alatt a parancsnoki feladatok ellátását kell érteni.

A védett személyek halála vagy súlyos sérülése sajnos a háború velejárója, ez önmagában nem bűncselekmény. Sőt éppen az a háború jogának egyik legfontosabb szabálya, hogy jogszerű harci cselekményért a harcoló nem tartozhat felelősséggel. Ugyanakkor a harcoló minden szinten és minden helyzetben követni tartozik a szükségesség és arányosság elvét, azaz azt, hogy a védett személyekben és tulajdonban okozott sérelem szükséges kell, hogy legyen a közvetlen katonai előny eléréséhez, valamint azzal arányosnak is kell lennie. A meghatározás a hadművelleti szükségesség helyzetben a hosszabb távú, átfogó hadművellet eredményességét tekintve a szükségesség támpontjának. Ezt a támpontot követi a hadművellet folyamatában a harci cselekmény célja, amely a konkrét bűncselekmény léptékében közvetlenebb viszonyítási mérték lehet a szükségesség eldöntésében. A hadművellet végső eredményessége, azaz a győzelem távoli és bizonytalan viszonyítási pont lenne a konkrét bűncselekmény vonatkozásában, ezért indokolt az azt szolgáló konkrét harci cselekmény céljának léptékében végezni a vizsgálatot. Így természetesen nem büntetendő, akinek a nemzetközi jog és a magyar jog szerint is jogszerű harci cselekménynek minősülő cselekménye sérti vagy veszélyezteti más vagy mások személyét vagy jogait. Azaz, nem büntetendő, akinek cselekménye a hadművellet eredményességéhez elengedhetetlenül szükséges jogszerű harci cél megvalósítása során elkerülhetetlen, és az elkövető mindent megtett, hogy az okozott sérelem a legkisebb mértékű legyen.

A 149. § (2) bekezdés a) pontja a Statútum 8. cikk 2. a) pontja (i) alpontjának, illetve b) pontja (vi) alpontjának és (xi) alpontja első fordulatának, továbbá c) pontja (i) alpontja első fordulatának, e) pontja (ix) alpontja első fordulatának feleltethető meg. A (2) bekezdés b) pontja a Statútum 8. cikk 2. b) pontja (xxv) alpontjának feleltethető meg. A (2) bekezdés c) pontja a Statútum 8. cikk 2. b) pontja (xxii) alpontjának, e) pontja (vi) alpontjának felel meg. A (2) bekezdés d) pontja a Statútum 8. cikk 2. a) pontja (vii), (viii) alpontjainak, b) pontja (viii) alpontjának, c) pontja (iii) alpontjának való megfelelést szolgálja. A (2) bekezdés e) pontja a Statútum 8. cikk 2. a) pontja (vii) alpontjának, valamint e) pontja (viii) alpontjának felel meg.

A megöl elkövetési magatartást ki kell terjeszteni azokra az esetekre is, amikor ez az emberölés egy ál, azaz koncepciók büntetőeljárás során kiszabott halálbüntetés formájában valósul meg. E szakasz mind a nemzetközi, mind pedig a belső fegyveres összeütközések tekintetében büntetni rendeli a Genfi Egyezmények és Kiegészítő Jegyzőkönyvekben foglalt tisztességes eljáráshoz való jogot jelentősen sértő eljárásban védett személyre halálbüntetés kiszabását, vagy ilyen eljárásban meghozott halálbüntetést elrendelő ítélet végrehajtását. A Statútum helytelenül csak a nem-nemzetközi fegyveres összeütközésre vonatkozóan határozza meg bűncselekményként a Szabályszerűen megalakított és általánosan elengedhetetlennek tekintett igazságszolgáltatási biztosítékok alapján működő bíróság által előzetesen meghozott ítélet nélkül büntetések kiszabását és kivégzéseket végrehajtását [8. cikk (2) (c) (iv)].

A 149. § (2) bekezdésének elkövetési magatartásaira értelemszerűen az emberiség elleni bűncselekményeknél mondottakat kell alkalmazni.

A 149. § (2) d) pont szerinti személyi szabadságtól jogellenesen megfoszt-ra a Btk. 194. §-ában meghatározott személyi szabadság megsértése körében írtak alkalmazandóak. A jogellenesen kitétel a szükségesség és arányosság humanitárius jogi követelményének megsértését jelenti, a fent kifejtettek szerint. Ugyanez mondható el az e) pontról is.

A 149. § (3) bekezdés a Statútum 8. cikk 2. a) pontja (ii), (iii) alpontjainak, b) pontja (vi) alpontja második fordulatának, (x), (xi), (xxi) alpontjainak, c) pontja (i) alpontja második fordulatának és (ii) alpontjának, e) pontja (ix) alpontja második fordulatának, valamint (xi) alpontjának feleltethető meg. A Statútum büntetni rendeli a védett személyek személyi, szellemi integritása elleni támadásokat, a rajtuk végzett biológiai, orvosi kísérleteket, valamint a velük való embertelen bánásmódot, a védett személy kínzását [8. cikk (2) (a) (ii) bekezdés I fordulat]. A 8. cikk (2) (a) (ii) bekezdés 2. fordulata pönalizálja az embertelen bánásmódot.

Ezzel kapcsolatban a bűncselekmények elemeiről szóló tervezet (PCNICC/2000/INF/3/Add.2) szerint az embertelen bánásmód elemei a következők: 1) az elkövető súlyos testi vagy lelki szenvedést okoz a sértettnek; 2) a sértett védett személy; 3) az elkövető tudott azokról a körülményekről, amelyek védett személlyé teszik a sértettet; 4) a cselekményre fegyveres összeütközéssel összefüggésben került sor.

Az embertelen bánásmód tilalma általánosságban az Emberi Jogok Európai Bíróságának az Emberi Jogok Európai Egyezményének (EJEE) 3. cikkével kapcsolatban kialakított joggyakorlatából is kiolvasható. Az embertelen bánásmód Statútum szerinti és az EJEE szerinti jelentéseinek nem kell feltétlenül egybevágniuk, ugyanakkor kívánatos lenne, hogy a magyar jogalkalmazó az embertelen bánásmódot egyféleképpen értelmezze, ha az megfelel, mind a Statútumnak, mind pedig az EJEE-nak. Az embertelen bánásmód lényege, hogy az a sértettnek nem feltétlenül testi sérülést, de mindenképpen erős (súlyos) testi vagy/és lelki szenvedést okoz. Továbbá tartalmaz a simpla súlyos testi (például éheztetés) vagy lelki szenvedésen (például családtagok halálának szándékosan téves híre), vagy súlyos testi sértésen felül az emberi méltóságot sértő mozzanatot, amely túlmutat az erős testi vagy lelki szenvedésben, súlyos testi sértésben eleve meglévő emberi méltóságot sértő jellegzetességen. Azaz, például folyamatosan, megalázó módon alkalmazott könnyű testi sértések sorozata is megalapozhatja e cselekményt, ha az súlyos lelki szenvedést okoz (például sértett ruhátlan fogva tartása, kitéve a hidegnek, esőnek és időszakos súlyos testi sértést nem elérő bántalmazása).

A védett személyek e jellegüket éppen azért nyerték el mert különösen kiszolgáltatott helyzetben vannak. A nemzetközi jog ezért abból indul ki, hogy joghatályos nyilatkozatot, amellyel jogaikat csorbítják vagy azokról lemondanak, nem tehetnek, illetve csak rendkívüli esetben. Ilyenkor is fokozott garanciák mellett kell vizsgálni, hogy valóban a védett személy szabad, informált döntésének következménye a lemondó nyilatkozat. Ennek következtében tudományos, orvosi vagy biológiai kísérletbe joghatályosan nem egyezhet bele védett személy, azaz ilyenek elvégzése védett személyen akkor is bűncselekmény, ha a sértett abba beleegyezett.

Ugyanez az elv vonatkozik az orvosi beavatkozásokra is. Ezekben az esetekben azonban problémás lehetne a védett személy vagy másik beteg (például bőr-, szervátültetés) valós érdekében végrehajtott beavatkozás. Ezt teszi lehetővé az első esetben az, hogy csak akkor büntethető a beavatkozás, ha az nem következik a védett személy sértett egészségi állapotából, a második esetben (más beteg érdekében végrehajtott beavatkozás) pedig az igen szigorú feltételekhez között sértett beleegyezése mint büntethetőséget kizáró ok ad a beavatkozásra lehetőséget.

A (4) bekezdés a Statútum 8. cikk 2. a) pontja (vi) alpontjának, b) pontja (xiv) alpontjának, illetőleg c) pontja (iv) alpontjának való megfelelést szolgálja.

A III. Genfi Egyezmény 130. cikkében büntetendő súlyos jogsértésnek nyilvánítja a hadifogoly megfosztását a tisztességes és szabályos büntetőeljárástól, melynek minimum szabályait ezen Egyezmény III. fejezete tartalmazza. Hasonlóképpen a IV. Genfi Egyezmény 147. cikkében súlyos jogsértésnek minősíti a tisztességes és szabályos eljárás szándékos megsértését és 64-77. cikkei pontos szabályokat tartalmaznak a megszállt területek lakosai ellen folytatott büntetőeljárásról és az alkalmazható büntetésekről. Továbbá a Genfi Egyezmények Kiegészítő Jegyzőkönyvei is előírják idevágó részletes szabályokat (I. KJ 75. cikk (4)-(7) bekezdések, II. KJ 6. cikk). Statútumban a nemzetközi fegyveres összeütközések tekintetében csupán a Hadifogoly vagy bármely más védett személy szándékos megfosztása a tisztességes és szabályos bírósági eljáráshoz való jogától [8. cikk (2)(a) (vi)] és Az ellenség állampolgárai jogainak és kereseteinek az igazságszolgáltatás előtt érvénytelenné, felfüggesztetté vagy elfogadhatatlanná nyilvánítása [8. cikk (2)(a) (xiv)] szerepel bűncselekményként.

4. A tényállás elkövetési időt is tartalmaz: háború idején. A Btk. Értelmező rendelkezései meghatározzák a háború fogalmát [459. § (1) bekezdés 10. pont]:

a) a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, az 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezmények közös 2. és 3. Cikkében, valamint ezen egyezmények I. Kiegészítő Jegyzőkönyve 1. Cikkének 4. bekezdésében meghatározott helyzetek,

az a) pontban említett egyezmények II. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. Cikkében meghatározott helyzetek,

a rendkívüli állapot,

a szükségállapot,

a háborús és a katonai bűncselekmények esetében a Magyar Honvédség külföldi alkalmazása is.

Ebből kitűnik, hogy a Btk. háború alatt a nemzetközi fegyveres összeütközést és a nem-nemzetközi fegyveres összeütközésnek mind a nagyobb, mind pedig a kisebb intenzitású fajtáját is érti.

5. Az elkövetőkről a következők mondhatók: A háborús bűncselekmények lehetséges elkövetői köre nem korlátozódik a harcolókra, és a harcoló sem feltétlenül lehet elkövetője a háborús bűncselekménynek. A védett személyek körén kívül maradt személyeket általában az ellenségeskedésben közvetlenül részt vevő személyeknek kell tekinteni.

6. A bűncselekmény szándékosan követhető el.

7. A büntetettnek kísérlete van, az (1) és (2) bekezdés szerinti alakzatainak büntetendő előkészülete is van.

Túlélők megölésére utasítás

150. § Aki háború idején alárendeltjének olyan parancsot vagy utasítást ad, hogy ne hagyjon túlélőket, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

Már az 1907-es Hágai szabályok 23. cikk (d) bekezdése tartalmazta e tilalmat. Sőt az 1863-as Lieber Kódex is kimondta e szabályt. A Statútum 8. cikk 2. bekezdése b) pontja (xii) alpontja és d) pontja (x) alpontja (Declaring that no quarter will be given) átvette ezen elvet.

Szövegmagyarázat

A Btk.-ba a Statútum vonatkozó szabályozása szűkítő értelmezéssel került be. Az indoklás szerint a túlélők megölésére utasítás a Statútum 8. cikk 2. bekezdése b) pontja (xii) alpontjának és d) pontja (x) alpontjának megfelelően büntetni rendeli azt, aki alárendeltjének olyan utasítást ad, hogy ne hagyjon túlélőket. Ez a cselekmény szubszidiárius, azaz csak akkor állapítható meg az elkövetése, ha az utasítás eredményeként nem valósul meg súlyosabb bűncselekmény, például védett személy elleni erőszak.

A Statútum azonban nem kizárólag az alárendeltnek adott utasítást büntette volna, hiszen a kegyelem tilalma (azaz a túlélők meghagyásának tilalma) a bárkihez - ideértve az ellenséget is - intézett deklaráció és nem elsősorban a saját beosztottaknak adott utasítás. Így a Statútum vonatkozó pontja szerinti háborús bűntett az, amikor valaki a fegyveres összeütközéssel összefüggésben más előtt kijelenti, hogy akár az ellenség harcolóit, akár a védett személyeket vagy éppen mind a két csoportba tartozó személyeket mind megöli.

A joggyakorlat akkor jár el helyesen, ha ezen utóbbi magatartást (aki más előtt kijelenti, hogy akár az ellenség harcolóit, akár a védett személyeket vagy éppen mind a két csoportba tartozó személyeket mind megöli) a védett személyek elleni erőszak (3) bekezdésébe ütköző magatartásként értékeli, azaz amely súlyos lelki sérelmet okoz.

Élő pajzs használata

151. § (1) Aki védett személyt arra használ fel, hogy meghatározott területet vagy katonai erőket az ellenség katonai műveleteitől megóvjon, büntett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A humanitárius jog különbséget tesz a jus in bellon belül jogszerű és jogellenes harci cselekmények között. A humanitárius jog e tekintetben lex speciális, ami az emberi élet kioltásának általános tilalmát (Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 6. cikk) felülírja a nemzetközi jog, speciálisan a humanitárius jog által nem jogszerűtlennek nyilvánított harci cselekmények közben okozott sérelem tekintetében, amint azt a Hágai Nemzetközi Bíróság az atomfegyverek használatáról szóló tanácsadó véleményében kifejtette [ICJ Rep. (1996) 226.]. Tehát például nem tekinthető népi társaság az ellenséges hadsereg elpusztítása - pedig az minden tekintetben megfelel a törvényi tényállásnak -, ha az egyébként a humanitárius jog szabályaiba nem ütközik. Bizonyos esetekben a védett személyek sérelme megengedett olyan esetekben is, amikor a büntethetőséget a megengedett sérelem nem zárja ki. Így nemzetközi bűncselekmény az élő pajzs használata, ám - sajnos - ez nem diszkvalifikálja az adott célpontot mint jogszerűen támadható, és nem keletkeztet kötelezettséget a másik harcoló fél számára más célpont keresésére. A támadást tervező parancsokat természetesen nem oldja fel a szükségesség és arányosság vizsgálata alól. Hiszen ha ez lenne a helyzet, akkor igen egyszerűen komoly nehézségeket lehetne okozni a jogszerűen harcoló fél számára. Az élő pajzsot használó személy a Btk. 151. §-a szerint felel, és esetleg más bűncselekmények miatt is, ha sérelem is bekövetkezik, ám a másik fél nem büntethető az élő pajzsot alkotó védett személyeknek okozott sérelemért a jogszerű harci cselekmény büntethetőséget kizáró oka miatt.

A szabályozás visszavezethető az I. KJ 51. cikk (7) bekezdésére.

Szövegmagyarázat

1. E bűncselekmény általános jogi tárgya az emberiség békéje és biztonsága, közvetett és közvetlen jogi tárgya a háború jogszerűségéhez fűződő egyetemleges érdek. Másodlagos jogi tárgya az élő pajzsban felhasznált védett személyek élete és testi épsége. Az élő pajzs használata - amelyet korábban nem szabályozott a Btk.- a Statútum 8. cikk 2. bekezdése b) pontjának (xxiii) alpontja szerinti háborús bűncselekmény magyar jogba történő átültetését hajtja végre.

2. A bűncselekmény passzív alanya a védett személy, akinek a fogalma megegyezik a korábban kifejtettekkel.

3. Elkövetési magatartása akkor valósul meg, ha védett személyt használnak fel azért, hogy meghatározott területet vagy katonai erőt az ellenséges katonai műveletektől megóvjának. A bűncselekmény immateriális, azaz eredményt nem tartalmaz a tényállás.

4. Elkövetője bárki lehet, polgári személy éppen úgy, mint katona.

5. A bűncselekmény mind eshetőleges, mind egyenes szándékkal elkövethető.

6. A törvény szerint a cselekmény előkészülete is büntetendő, így kísérlete természetesen van.

7. Ki kell emelni, hogy polgári lakosság szisztematikus és széles körű felhasználása élő pajzsként alkalmas az emberiség elleni bűncselekmény megvalósítására, amellyel halmaztatban kell az élő pajzs bűntettét megállapítani.

Tiltott sorozás

152. § (1) Aki

a) védett személyt arra kényszeríti, hogy a számára ellenséges hatalom fegyveres erőiben vagy csoportjában szolgáljon, b) az ellenséges hatalom állampolgárát arra kényszeríti, hogy saját állama elleni hadműveletben részt vegyen, büntett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt fegyveres erőkhöz vagy csoporthoz behív, besoroz, vagy háborúban való részvételre rábír, ehhez segítséget nyújt, vagy az ehhez szükséges feltételeket biztosítja, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A tényállás három esetkört rendel büntetni. Az (1) bekezdés az 1907-es Hágai Egyezmény 23. cikkében és a IV. Genfi Egyezmény 51. cikkében foglalt tilalmat öleli fel, amelyek megsértését a III. Genfi Egyezmény 130. cikke és a IV. Genfi Egyezmény 147. cikke alapján a humanitárius jogok súlyos megsértésének kell tekinteni. A Btk.-ban nem szereplő új tényállás, a tiltott sorozás a Statútum 8. cikk 2. bekezdése a) pontja (v) alpontjának, b) pontja (xv) alpontjának való megfelelést szolgálja. A 152. § (3) bekezdés a Statútum 8. cikk 2. b) pontja (xxvi) alpontjának, valamint e) pontja (vii) alpontját harmonizálja. A Statútum 8. cikk 2. bekezdése a) pontja (v) alpontja szerint háborús bűncselekmény a Hadifoglyoknak, vagy más védett személyeknek ellenséges hatalom fegyveres erőinél való szolgálatra kényszerítése. Hasonlóan fogalmaz a b) pont (xv) alpontja: Az ellenfél állampolgárainak a hadviselő fél által arra történő kényszerítése, hogy a saját államuk elleni hadműveletekben részt vegyenek, még abban az esetben is, ha a hadviselő fél szolgálatában álltak a háború megkezdése előtt háborús bűntett. A Statútum 8. cikk 2. bekezdés b) pontja (xxvi) alpontja szerint pedig: 15 éven aluli gyermekeknek a nemzeti fegyveres erők soraiba való behívása vagy besorozása, vagy az ellenségeskedésekben való aktív részvételük igénybevétele valósítja meg e bűncselekményt. Ugyanezt a magatartást pönalizálja a 8. cikk 2. bekezdés e) pont (vii) alpontja.

A fegyveres konfliktusok és háborús manipulációk történetében növekvő mérteteket öltött a gyermekek sorozása, amely az ifjúság és a társadalom elleni legnagyobb bűnök egyike [II. Kiegészítő Jegyzőkönyv 77. Cikk; Statútum 8. cikk 2.b. (xxvi) pont, 2.e) (vii) pont].

Szövegmagyarázat

1. Amint kifejtésre került, a tiltott sorozás a Statútum 8. cikk 2. bekezdése a) pontja (v) alpontjának, b) pontja (xv) alpontjának való megfelelést szolgálja. A 152. § (3) bekezdés a Statútum 8. cikk 2. b) pontja (xxvi) alpontjának, valamint e) pontja (vii) alpontjának megfelelését szolgálja.

A bűncselekmény általános jogi tárgya az emberiség békéje és biztonsága. Közvetett és közvetlen jogi tárgya a védett személyek, illetve kiskorú védett személyek élethez, testi épséghez, erkölcsi integritáshoz, kiskorú esetében továbbá erkölcsi és értelmi fejlődéshez való joga.

2. Az új tényállás a Statútum tényállásához képest kiterjeszti a védelmi kört. A Statútum az ellenséges hatalom állampolgáira vonatkozóan fogalmaz meg tilalmat, a genfi jognak megfelelően azonban a védett személyek teljes körét védelem alá helyezi az új Btk. A genfi jog és a szokásjog is kiszélesítette a tilalmi kört az irányzott hadműveletekben való részvétel-t meghaladóan a fegyveres erőkhöz való szolgálat (kiszolgálás) genfi jogban körvonalazott tilalmazott területeire. A Btk. szűkebb területet jelöl ki, mint a Genfi Egyezmény, mivel a fegyveres erőben, azaz annak állományában való szolgálatot és nem általában a fegyveres erőkhöz, a hadigépezetnek való közvetett szolgálatot emeli be a tényállásba.

Valójában két alapeseti tényállást tartalmaz a 152. §, az (1) bekezdés szerinti tényállást és a (3) bekezdés szerinti tényállást. E két tényállás elsősorban a passzív alanyokban és másodsorban az elkövetési magatartásokban különbözik. A bűncselekmény azt a magatartást kívánja szankcióval sújtani, ha védett személyt ellenséges hatalom fegyveres erőiben történő szolgálatra kényszerítenek. Ebből kifolyólag e bűncselekmény passzív alanya is a védett személy.

Annak, hogy az (1) bekezdés b) pontja ellenséges hatalom állampolgárát határozza meg passzív alanyként, ebből a szempontból nincs jelentősége, hiszen ezen állampolgárok is védett személyek, az elkövetési magatartás meghatározása miatt volt szükséges az állampolgárság hangsúlyozása.

Súlyosabban büntetendő az, aki a tizenharmadik életévét be nem töltött személyt - akár kényszer alkalmazása nélkül is - fegyveres erőkhöz besoroz, behív, vagy a fegyveres ellenségeskedésben való részvételre bír rá. Mindez a passzív alany életkorára tekintettel egy előrehozott védelmet jelenít meg, hiszen nem szükséges annak a bekövetkezése, hogy a tizenharmadik életévét be nem töltött személy tényleges szolgálatot is ellásson, elég, ha a fegyveres erőkhöz beléptetik.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása az (1) bekezdés a) pontjában az ellenséges hatalom fegyveres erőiben vagy csoportjában szolgálatra kényszerítés. Fegyveres erőn a korábban kifejtettek értelemszerűen irányadóak, csoport pedig a III. Genfi Egyezmény értelmében alkalmazandó:

4. cikk A)

Valamely összeütköző Fél fegyveres erejének, valamint az ezen fegyveres erők részét alkotó néphadnak (milícia) és önkéntes csapatoknak tagjai.

Az egyéb néphadnak (milícia) és önkéntes csapatoknak tagjai, ideértve a szervezett ellenállási mozgalmak tagjait, ha azok valamely összeütköző Félhez tartoznak és a saját területükön belül vagy azon kívül tevékenykednek, még ha ez a terület megszállás alatt áll is, feltéve, hogy a néphad és az önkéntes csapatok, ideértve a szervezett ellenállási mozgalmakat is, megfelelnek a következő feltételeknek:

élükön oly személy áll, aki alárendeltjeiért felelős;

meghatározott és messziről felismerhető megkülönböztető jelvényt viselnek;

fegyvereiket nyíltan viselik;

hadműveleteikben a háború törvényeihez és szokásaihoz alkalmazkodnak.

A rendes fegyveres erők ama tagjai, akik olyan kormány vagy hatóság szolgálatában állnak, amelyet az őket fogva tartó Hatalom nem ismer el.

A fegyveres erőket kísérő, de azoknak nem közvetlen részét alkotó személyek, mint a katonai légi járművek polgári személyzetének tagjai, a haditudósítók, a szállítók, a katonák jólétéről való gondoskodással megbízott munka- és szolgálati egységek tagjai, feltéve, hogy engedélyt kaptak azoktól a fegyveres erőktől, amelyeknek kíséretéhez tartoznak, és amely erők kötelesek őket a csatolt mintához hasonló személyazonossági igazolvánnyal ellátni.

Az összeütköző Felek kereskedelmi tengerészete legénységének tagjai, ideértve a parancsnokokat, a révkalauzokat és a tisztjelölteket, valamint a polgári repülés személyzetének tagjai, ha azok a nemzetközi jog egyéb rendelkezései értelmében nem részesülnek kedvezőbb elbánásban.

A meg nem szállt terület lakossága, amely az ellenség közeledtére önként ragad fegyvert, hogy szembeszálljon a benyomuló csapatokkal, és amelynek nem volt ideje rendes fegyveres erőkké átalakulnia, ha fegyvereit nyíltan viseli és a háború törvényeit és szokásait tiszteletben tartja.

Kényszerítésen a nem minősített erőszak és fenyegetés is értendő, szolgálat pedig bármilyen olyan jellegű tevékenység, amely az adott csoport hadműveletben való részvételéhez, akár közvetetten kapcsolódik. Így szolgálat fogalma alá tartozik például a lövészárózkodás, a katonai ruhák mosása is, de a szexuális kényszerítés, erőszak nem (az más bűncselekményt valósít meg).

A b) pont szerinti hadműveletben való részvételt tágan kell értelmezni, így a háborúval kapcsolatos különböző munkák, szolgálatok is ide tartoznak. A IV. Genfi Egyezmény 51. cikke szerint A védett személyeket nem lehet semmiféle olyan munkára kényszeríteni, amely azokat a katonai műveletekben való részvételre kötelezné. A Genfi Egyezmény idézett 51. cikke a munkára (szolgálatra) kényszerítés legális formáit is felsorolja.

Végül a (3) bekezdéssel kapcsolatban ki kell emelni, hogy a Statútumhoz fűzött jogirodalmi magyarázatok megjegyzik, hogy a 15 éven aluli gyermekekre vonatkozó kampány, a hadsereg által működtetett iskolába, intézetbe vagy szakmai gyakorlatra történő felvétel nem tiltott.

4. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet.

5. A bűncselekmény szándékosan követhető el.

6. A tiltott sorozás kísérlete és az (1) bekezdése szerinti magatartás előkészülete is büntetendő.

7. A tiltott toborzás és tiltott sorozás elhatárolási problémákat vet fel. A tiltott sorozás, értelemszerűen, nem kerül látszólagos halmazati helyzetbe a tiltott toborzással, hanem a tiltott sorozás állapotandó meg. Ellenben a 152. § (3) bekezdése felvethetne ilyen problémákat, ám a tiltott sorozás konsumálja a tiltott toborzást esetleges látszólagos halmazat esetén is.

Védett tulajdon elleni támadás

153. § (1) Aki háború idején támadást indít vagy folytat katonai célpontnak nem minősülő és katonailag védtelen létesítmény ellen, illetve olyan támadást indít vagy folytat, amely katonailag védtelen létesítményben olyan kárt okoz vagy a természeti környezetben olyan nagy kiterjedésű, hosszantartó és súlyos károsodást okozhat, amely nyilvánvalóan túlzott mértékű a várható közvetlen katonai előnyhöz képest, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a támadás

a) kórház, betegek és sebesültek kezelésére vagy elhelyezésére szolgáló hely vagy

b) a nemzetközi szerződés által védett kulturális javak ellen irányul.

(3) A (2) bekezdés szerint büntetendő, aki nemzetközi szerződés által védett kulturális javakat vagy azok közvetlen környékét katonai célra igénybe veszi vagy felhasználja, illetve ilyen javakat eltulajdonít, fosztogat, megrongál vagy megsemmisít.

(4) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdés b) pontjában vagy a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekményt nemzetközi szerződés szerinti különleges vagy kiemelt védelem alatt álló kulturális javakra, illetve azok közvetlen környékére követik el.

(5) E § alkalmazásában

a) kulturális javak: az 1957. évi 14. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában, 1954. május 14-én kelt nemzetközi egyezmény 1. Cikkében meghatározott kulturális javak,

b) különleges védelem alatt álló kulturális javak: az a) pontban említett egyezmény 8. Cikkében meghatározott kulturális javak,

c) kiemelt védelem alatt álló kulturális javak: az a) pontban említett egyezmény 2006. évi XXIX. törvénnyel kihirdetett Második Kiegészítő Jegyzőkönyvének 10. Cikkében meghatározott kulturális javak.

Szövegmagyarázat

1. A védett tulajdon elleni támadás tényállása a katonai célpontnak nem minősülő és katonailag védtelen létesítmények védelmét biztosítja a katonai, hadművelési célokkal nem indokolható támadásokkal szemben. A törvény ebben a tényállásban egyrésztől biztosítja a Statútum 8. cikkében szabályozott, a háborús körülmények között is a támadásokkal szemben védelmet élvező dolgok magyar jog szerinti büntetőjogi védelmét. E bűncselekmény általános jogi tárgya az emberiség békéje és biztonsága, a háború jogszerű folytatásához fűződő érdek. Másodlagos jogi tárgya a nem katonai célú tulajdon, a természeti környezet, a kulturális javak sértetlenségéhez fűződő érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgyai: - katonailag védtelen létesítmény, - természeti környezet, - kórház, betegek és sebesültek kezelésére vagy elhelyezésére szolgáló hely, - nemzetközi szerződés által védett kulturális javak, különleges vagy kiemelt védelem alatt álló kulturális javak, illetve ez utóbbiak közvetlen környéke.

A védett javakat a genfi jog változatos terminológiával, differenciált védettségi rendszerrel írja körül. A genfi egyezményekben és a Statútumban védett értékek, anyagi javak körébe tartoznak: a polgári javak (mindazok a tárgyak, amelyek nem katonai célpontok), kulturális javak és kegyhelyek, természeti környezet, a polgári lakosság létfenntartásához nélkülözhetetlen javak, veszélyes erőket tartalmazó létesítmények. A Statútum védi a genfi jog által védett tulajdont, vagyontárgyakat, polgári létesítményeket, humanitárius szervezetek felszerelését, természeti környezetet, vallási, oktatási, művészeti, tudományos vagy jótékony célú épületeket, történelmi műemlékeket, kórházakat, generálisan az ellenség vagyontárgyait, az életben maradáshoz nélkülözhetetlen dolgokat. A Genfi Egyezmény I. Kiegészítő Jegyzőkönyve a polgári javakat több kategóriába sorolva rendelkezik azok védettségéről (52.-56. Cikk). A Statútum 8. cikke 2. a) pontja a háborús büntettek körében bünteti a védett anyagi javakat veszélyeztető vagy sérelmes magatartást, a 8. cikk 2. b) pontja a nemzetközi fegyveres konfliktusok jogának és szokásainak egyéb megsértése körében már specializálja a védett értékek körét. A 8. cikk 2. e) pontja kiterjeszti a tilalmak hatókörét a nem nemzetközi fegyveres összeütközésekre is [(ii) pont; (iii) pont; (iv) pont].

A javak védettsége nem abszolút természetű. A sérelem ténye nem feltétlenül alapozza meg a bűnösséget, a károsító cselekményt annak célja és objektív jellemzői szerint kell megítélni. Másfelől az ingó vagy ingatlan javak funkciója, rendeltetése határozza meg a védettség feltételeit. A védett anyagi javakban történő károkozás a szükségesség és arányosság korlátjainak átlépésével (a teszt alkalmazásával) minősülhet büntetendő cselekménynek. A szükségesség-arányosság elvének sérelmét jelenti, ha a károkozás nyilvánvalóan túlzott mértékű a várható tényleges és közvetlen katonai előnyökhöz képest.

Ennek megfelelően (1) bekezdés megfelel a Statútum 8. cikk 2. bekezdés a) pontja (iv), b) pontja (ii) alpontjának és ugyanezen pont (iv) alpontja második fordulataának, valamint (v), (ix) alpontjainak. A (2) bekezdés a Statútum 8. cikk 2. b) pontja (ix) alpontjának, e) pontja (iv) alpontjának feleltethető meg.

Mindebből következik, hogy a létesítmény fogalmába minden polgári célú és tulajdonú dolog beletartozik, amely katonailag védtelen (azaz polgári dologi pajzsak nem használják). Katonai célú igénybevételnek vagy felhasználásnak minősül például, ha az ingatlan kulturális javak területére katonai egységet telepítenek, vagy harcállást létesítenek ami egyébként már önmagában háborús bűncselekmény [részben bünteti a 153. § (3)]. A védtelen jelleg a nemzetközi irodalom szerint azt jelenti, hogy katonai célpontnak nem minősíthető helyről van szó. Egy város nem védtelen, ha védelmi állásokkal van körbevéve, vagy ha része egy egységes védelmi láncolatnak, szintén védett a város, ha katonai erők elfoglalták, vagy ezek haladnak át a városon.

Természeti környezet alatt minden értendő, amely az emberen kívül az élővilághoz tartozik.

A törvény a védett tulajdon elleni támadás tényállásába illeszti be a védett jogtárgy hasonlóságára tekintettel a korábbi Btk. 160/B. §-a szerinti kulturális javak nemzetközi védelmének megsértése tényállásában szabályozott magatartásokat. A szakasz (5) bekezdése értelmező rendelkezést tartalmaz, amely a keret diszpozíciót kitöltő igazgatási normákra utal: a) kulturális javak: az 1957. évi 14. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában Hágában 1954. május 14-én kelt nemzetközi egyezmény 1. Cikkében meghatározott kulturális javak; b) különleges védelem alatt álló kulturális javak: az a) pontban említett egyezmény 8. Cikkében meghatározott kulturális javak; c) kiemelt védelem alatt álló kulturális javak: az a) pontban említett egyezmény 2006. évi XXIX. törvénnyel kihirdetett Második Kiegészítő Jegyzőkönyvének 10. Cikkében meghatározott kulturális javak.

Az 1954-es Egyezmény értelmében a védelem alatt álló kulturális javak ingók és ingatlanok egyaránt lehetnek. A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény 1. számú mellékletének sz) pontjában adott meghatározás szerint a magyar jogi terminológiában kulturális javaknak azonban csak az alábbiak minősülnek: az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei, és egyéb bizonyítékai - az ingatlanok kivételével -, a művészeti alkotások. Figyelembe véve, hogy az 1954-es Egyezmény a kulturális javak fogalma alatt ingatlan javakat is ért, szükséges a törvény szerinti új bűncselekményi tényállás e fogalmához értelmező rendelkezést adni. A kulturális javak körének meghatározásánál az értelmező rendelkezésben foglaltakat (tehát az Egyezmény és a Jegyzőkönyv előírásait) kell irányadónak tekinteni.

3. A törvény olyan elkövetési magatartásokat rendel büntetni, mint katonailag védtelen polgári létesítmény vagy a kulturális javak stb. elleni támadás indítása, támadás folytatása, amely kárt okoz vagy okozhat. A támadással mint elkövetési magatartással kapcsolatban lásd a 149. §-hoz írtakat. Itt elég legyen annyi, hogy az elkövetési magatartás a támadás indítása, amely a támadást célzó intézkedést, parancs vagy engedély kiadását és a támadás konkrét megindulását jelenti, ide kell sorolni a támadási művelet konkrét végrehajtását is. A tényállás immateriális, ezért a büntetendőséghez elégséges a támadás indítása, ezen túl azonban károkozás vagy közvetlen kárvesztély kialakítása nem feltétel.

A természeti környezet védelmét is ez a tényállás biztosítja. Büntetendőségének speciális feltételei: az okozott vagy lehetséges kár 1) nyilvánvalóan 2) túlzott mértékű 3) a várható tényleges és közvetlen katonai előnyökhöz viszonyítva. A tettesi magatartás a támadás megindítása, folytatása; nem a károkozás tehát az elkövetési magatartás, a kár pusztán a támadás során bekövetkező lehetséges eredmény.

A tényállás (2) bekezdés b) pontjának és (3) bekezdésének elkövetési tárgya az Egyezmény 1. Cikke szerinti, általános védelem alatt álló kulturális javak, az elkövetési magatartások pedig megfelelnek az 1954-es Egyezmény 4. Cikkében tiltott magatartásoknak.

A különleges védelem alatt álló kulturális javak kategóriáját szintén az Egyezmény vezette be. Az 1954-es Egyezmény 8. Cikke értelmében az ingó kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való elrejtésére szolgáló óvóhelyek és műemlékközpontok helyezhetők különleges védelem alá. A kiemelt védelemről a Jegyzőkönyv 10. Cikke rendelkezik, miszerint azok az emberiség számára kiemelkedő jelentőségű, a kulturális örökség részét képező javak helyezhetők kiemelt védelem alá, amelyeket megfelelő belső jogszabályok védenek, feltéve azonban, hogy nem használják fel azokat katonai célra. A Jegyzőkönyv 15. Cikkének 1. pontja az 1954-es Egyezmény szerinti büntetőjogi védelmet kiterjeszti a kiemelt védelem alatt álló kulturális javak körére is. A törvény ennek megfelelően súlyosabban minősülő bűncselekménynek minősíti a különleges vagy kiemelt védelem alatt álló kulturális javak nemzetközi védelmének megsértését, bármely ezek ellen irányuló magatartást öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel szankcionál.

A 153. § (3) bekezdése az élő pajzs bűncselekményének védett kulturális javakra történő elkövetését is szankcionálja amellyel, hogy ezen elkövetési tárgyak tekintetében klasszikus elkövetési magatartásokat is megfogalmaz (eltulajdonít stb.). Ezen utóbbiak esetében a már kialakult gyakorlatot kell alkalmazni.

4. A háború idején fogalmára lásd a 149. §-hoz írtakat.

5. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet.

6. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el.

7. A bűncselekmény megfelelő elkövetési magatartásainak kísérlete lehet.

8. A bűncselekmény minősített esete valósul meg, ha azt különleges vagy kiemelt védelem alatt álló kulturális javakra követik el.

Háborús fosztogatás

154. § (1) Aki hadművelleti vagy megszállt területen

a) a polgári javakat fosztogatja,
b) a lakosságot szolgáltatás kikényszerítésével vagy más módon a létfenntartásához szükséges javaitól megfosztja, vagy e javait elpusztítja, kivéve, ha azt fontos katonai szükséglet indokolja,
ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a harc téren az elesetteket, a sebesülteket vagy a betegeket fosztogatja, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A háborús fosztogatás bűncselekménye nemzetközi jogi alapját elsősorban a hágai hadijogi egyezmények és a háború áldozatainak védelmére Genfben 1949. augusztus 12-én kötött Egyezmények - melyek közül is legfőképpen a polgári lakosság háború idején való védelmére vonatkozó negyedik egyezmény - és az azt kiegészítő I. és II. kiegészítő Jegyzőkönyvek képezik. Az ICTY Alapokmányának 3. Cikk e) pontja a háború jogának és szokásainak megsértéseként bünteti a köz- és magántulajdon fosztogatását. A Statútum 8. cikk 2.b. (xvi) pontja, valamint a nem-nemzetközi fegyveres konfliktusokra kiterjesztve az e) (v) pontja rendeli büntetni városok és helységek fosztogatását, akkor is, ha rohammal vették be. A 8. cikk 2.b. (xiii) szerint büntett az ellenség vagyontárgyainak elpusztítása vagy elvétele, kivéve, ha az elpusztítást vagy az elvételt a hadviselési szükségletek elkerülhetetlenül megkövetelik.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény közvetett és közvetlen jogi tárgya a hadművelleti vagy megszállt területeken tartózkodó polgári lakosság vagyoni biztonságához kapcsolódó egyetemes érdek, továbbá a polgári lakosságnak az az érdeke, hogy a háborús cselekmények ne idézzenek elő számukra vagyoni hátrányt.

2. Az elkövetési tárgyról elmondható, hogy a védett vagyoni érdek megtestesülhet dolgokban, javakban, ebben az esetben a bűncselekmény elkövetési tárgyáról beszélhetünk. Javak alatt nemcsak a civil lakosság, hanem a jogi személyek vagyona is értendő. A háborús fosztogatás első fordulata esetében elkövetési tárgyat - a polgárok javait, ingóságait - is meghatároz az törvényhely. A második fordulat elkövetési tárgya nehezebben meghatározható, hiszen ide tartoznak a létfenntartáshoz szükséges javak és a polgári lakosság mint passzív alany is megjelenik (a lakosságot szolgáltatás kikényszerítésével....).

A bűncselekménynek van második alapeseti alakzata a (2) bekezdésben, amelynek passzív alanyai a sebesültek, betegek.

3. E bűncselekményt az követi el, aki hadművelleti vagy megszállt területen a polgári javakat fosztogatja, illetve a lakosságot szolgáltatás kikényszerítésével vagy más módon a létfenntartáshoz szükséges javaitól megfosztja, e javakat elpusztítja. Az első fordulat szerint az elkövetési magatartás tehát a fosztogatás. Fosztogatáson a polgári lakosság, valamint a polgári, civil szervezetek javainak, vagyontárgyainak eltulajdonítását kell érteni.

A fosztogatás a második alapeset elkövetési magatartása is.

A szolgáltatás kikényszerítése a polgári lakosságra nézve vagyoni hátránnyal járó szolgáltatás nyújtására való kötelezést jelent, de az elkövetési analógia miatt inkább az absztrakt veszélyhelyzetnek van jelentősége, ami abban nyilvánul meg, hogy ennek következtében a lakosság létfenntartása veszélybe kerülhet. Ebben az értelemben kell az elpusztítást is alkalmazni.

4. A háborús fosztogatást csak hadművelleti vagy megszállt területen, azonban nem kizárólag háború idején lehet elkövetni. Hadművelleti területnek minősül az a földrajzi hely, ahol az ellenséges katonai erők fegyveres összecsapása zajlik, valamint ahol azok hadi tevékenységüket kifejtik. A hadművelleti területnek továbbá nemcsak az egymással ellenséges katonai csapatok konkrét összeütközésének helyszíne, tehát a harc tér tekintendő, hanem a katonai erők felvonulási területe is. A bűncselekmény másik elkövetési helye a megszállt terület lehet. Elsősorban az 1907. évi Hágai Egyezmény mellékletét képező, A szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól szóló szabályzat 42. cikke határozza meg a megszállt terület fogalmát: megszállottnak kell tekinteni azt a területet, amely tényleg az ellenség hadseregének hatalmába került. Ellenség alatt a megszállt területen eredetileg szuverenitást gyakorló állammal hadviselést folytató másik állam katonai erejét kell érteni. A megszállás csupán azokra a területekre terjed ki, ahol ez a hatalom fennáll, és gyakorolható.

5. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el. Egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt megvalósítható.

6. A háborús fosztogatás alanya elkövetőként bárki lehet, tehát katoná, valamint polgári személy egyaránt, ideértve a megszállt terület állampolgárát is.

7. A fosztogatás fordulat alaki bűncselekmény, a fosztogatás tanúsításával befejezetté válik. A kísérlet megállapítható.

8. A háborús fosztogatás szubszidiárius bűncselekmény, azaz csak akkor állapítható meg, ha más súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Ilyen súlyosabb bűncselekmény lehet a közveszélyokozás büntetvének minősített esete.

9. Az eltérő jogtárgyakra tekintettel a vagyon elleni bűncselekményekkel halmazatban megállapítható.

Nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása

155. § (1) Aki hadművelleti vagy megszállt területen nemzetközi szerződés által tiltott fegyvert vagy harci eszközt alkalmaz vagy alkalmaztat, büntett miatt tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazása bűncselekmény törvényi tényállását az 1998. évi LXXXVII. törvény 38. §-a iktatta be a korábbi Btk.-ba 1999. március 1-jei hatállyal. 1999 előtt tehát azzal szemben, aki nemzetközi szerződés által tiltott fegyvert alkalmazott, a bűnös hadviselés bűncselekménye volt megállapítható. Azonban míg a bűnös hadviselés esetében speciális alany lehetett csak az elkövető (a hadműveletet irányító katonai parancsnok), addig a Btk. 160/A. §-a által tilalmazott bűncselekmény esetében a tettes nemcsak hadműveletet irányító katonai parancsnok volt, sőt nemcsak katonai parancsnok, hanem akár civil személy is lehetett.

Az 1868-as Szentpétervári Deklaráció óta kialakuló elveket fogalmazza meg az új Btk.: Tilos olyan fegyvert, lövedéket vagy anyagot, továbbá hadi módszert alkalmazni, amely jellegénél fogva fölösleges sérülést vagy szükségtelen szenvedést okoz, vagy amely a fegyveres konfliktusok nemzetközi jogának megsértésével, megkülönböztetés nélkül hat. Tiltott fegyver vagy hadi módszer alkalmazásának minősül különösen a mérgező, mérgező fegyver, fojtó, mérgező gázok, minden hasonló folyadék, anyag vagy eszköz használata, továbbá olyan golyó alkalmazása, amely az emberi testben becsapódáskor szétterjed, vagy könnyen ellapul, irányt változtat, lökéshullámokat keletkeztet, amelyek kiterjedt szövetroncsolódáshoz vezetnek, valamint annak a fegyvernek az alkalmazása is, amelynek elsődleges célja a megvakítás vagy az, hogy röntgen sugarak által ki nem mutatható anyagot juttasson az emberi testbe.

A bűncselekmény nemzetközi hátterét elsősorban a tényállásban felsorolt nemzetközi szerződések adták. A háború szükségszerű velejárója a pusztítás, valamint az élet és testi épség sérelme, ezért szükséges az egyezmények által felsorolt fegyverek és eszközök alkalmazásának tilalma, hiszen ez mintegy minimális garanciát nyújt a humánusabb háborúra.

Ezen törvényhely Btk.-ba iktatásának szükségességét az a körülmény adta, hogy Magyarország több olyan nemzetközi szerződéshez csatlakozott, melyek valamely fegyverfajta kifejlesztését, gyártását, használatát tilalmazzák és az egyezményben szereplő ehhez kapcsolódó tevékenységfajták büntetendővé nyilvánítását és az elkövetők megbüntetését kívánják meg a részes államoktól.

A Statútum 8. cikk b) pontja a következőkben határozza meg a tiltott fegyver használatával elkövetett háborús bűncselekményeket:

(xvii) Mérgező vagy mérgező fegyverek használata;

(xviii) Fojtó, mérgező gázok, illetve minden hasonló folyadék, anyag vagy eszköz használata;

(xix) Olyan golyók használata, amelyek az emberi testben szétterjednek vagy könnyen ellapulnak, például olyan golyók, amelyek kemény burka nem fedi teljesen a magot, vagy bemeztett golyók;

(xx) Olyan fegyverek, lövedékek és anyagok, továbbá harci módszerek alkalmazása, amelyek jellegükénél fogva felesleges sérüléseket vagy szükségtelen szenvedést okoznak, vagy amelyek, a fegyveres konfliktusok nemzetközi jogának megsértésével, megkülönböztetés nélkül mindenkit sújtanak, feltéve, hogy ezek a fegyverek, lövedékek és anyagok, továbbá harci módszerek általános tilalom alatt állnak, és szerepelnek a jelen Statútum mellékletében, a 121. és 123. cikkek rendelkezései szerint elfogadott módosítások révén.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény általános jogi tárgya megegyezik e fejezet többi bűncselekményével. Közvetett és közvetlen jogi tárgya a harcolók és civilek joga, hogy a fegyveres összeütközés során olyan harcászati módszert ne alkalmazzanak, amely jellegénél fogva fölösleges sérülést vagy szükségtelen szenvedést okoz, vagy amely megkülönböztetés nélkül hat. A törvény a korábbi Btk. szabályozásának megfelelően rendeli büntetni a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazását azzal, hogy az értelmező rendelkezés [459. § (1) 23. pont] határozza meg azokat a nemzetközi szerződéseket, amelyek e keret tényállást kitöltik.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgyai a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver vagy harci eszköz. A nemzetközi szerződés által tiltott fegyver a Btk. 459. § (1) bekezdés 23. pontja szerint:

az 1955. évi 20. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a fojtó, mérgező és egyéb hasonló gázok, valamint a bakteriológiai eszközök hadviselési célokra történő használatának eltiltására vonatkozóan Genfben, az 1925. évi június hó 17. napján kelt jegyzőkönyvben említett fojtó, mérgező és egyéb hasonló gáz, a bakteriológiai harci eszköz,

az 1975. évi 11. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a bakteriológiai (biológiai) és toxinfegyverek kifejlesztésének, előállításának és tárolásának megtiltásáról és e fegyverek megsemmisítéséről szóló, az Egyesült Nemzetek Szervezete XXVI. ülészakán, 1971. december 10-én elfogadott egyezmény 1. cikkében meghatározott bakteriológiai (biológiai) és toxinfegyver,

az 1984. évi 2. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a Mértéktelen sérülést okozó vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg korlátozásáról szóló, Genfben, az 1980. évi október hó 15. napján kelt egyezményhez csatolt

I. Jegyzőkönyvben meghatározott röntgensugárral ki nem mutatható repesszel sérülést okozó fegyver,

az 1997. évi CXXXIII. törvénnyel kihirdetett II. Módosított Jegyzőkönyv 2. Cikk 1-5. pontjában meghatározott akna, távtelepítésű akna, gyalogság elleni akna, meglepő akna és más eszköz,

III. Jegyzőkönyv 1. Cikk 1. pontjában meghatározott gyújtófegyver,

IV. jegyzőkönyv I. Cikkében meghatározott vakító lézerefegyver,

az 1997. évi CIV. törvénnyel kihirdetett, a vegyi fegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló, Párizsban, 1993. január 13-án aláírt egyezmény II. Cikk 1. és 7. pontjában meghatározott vegyi fegyver vagy vegyi kényszerítő eszköz,

az 1998. évi X. törvénnyel kihirdetett Gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, illetőleg megsemmisítéséről szóló, Oslóban, 1997. szeptember 18-án elfogadott egyezmény 2. Cikk 1. pontjában meghatározott gyalogsági akna,

a 2012. évi XI. törvénnyel kihirdetett, a Kazettás Lőszerokről szóló Egyezmény 2. Cikk 2. pontjában meghatározott kazettás lőszer, valamint 2. Cikk 13. pontjában meghatározott kisméretű ejtő lőszer.

3. A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet, a szembenálló ellenséges félhez tartozó személy, polgári személy vagy hadifogoly egyaránt, azaz katonai és civil személy is.
4. Az elkövetési magatartás a hadművelleti vagy megszállt területen az ellenséggel, polgári személlyel vagy hadifogollyal szemben nemzetközi szerződés által tiltott fegyver vagy harci eszköz alkalmazása vagy alkalmaztatása. A tiltott fegyver vagy harci eszköz alkalmazását az valósítja meg, aki e tevékenységet közvetlenül végrehajtja, illetőleg abban részt vesz. Alkalmaztatását pedig az követi el, aki személyesen ugyan nem használ tiltott fegyvert vagy harci eszközt, illetve nem vesz részt a végrehajtásban, de ezekre parancsot, utasítást ad.
5. A háború, a hadművelleti és a megszállt terület fogalmának értelmezése tekintetében a fentebb írtak irányadóak.
6. Szándékos bűncselekmény. A bűncselekmény egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt megvalósítható. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy a fegyver vagy harci eszköz használata tiltott.
7. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, de a bűncselekmény jellegére, feltételeire tekintettel elsősorban katonának minősülő személy valósíthatja meg. Elkövető, aki a tiltott fegyvereket vagy harci eszközöket ténylegesen - akár átmenetileg - birtokolja, vagy azokhoz hozzájut.
8. Az elkövetési magatartás tanúsításával, úgy mint a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazásával vagy alkalmaztatásával a cselekmény befejezetté válik, ezért a bűncselekmény megállapításának nem feltétele az eredmény bekövetkezése. A törvényhozó a (2) bekezdésben - a cselekmény kiemelkedő tárgyi súlyára tekintettel - a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver alkalmazására irányuló előkészületi tevékenységet is büntetni rendeli.

Humanitárius szervezet elleni támadás

156. § Aki háború idején támadást irányít az Egyesült Nemzetek Alapokmányával összhangban tevékenykedő humanitárius, segély- vagy békefenntartó szervezet személyzete, felszerelése, eszközei, egységei vagy járművei ellen, ha azok jogosultak a védett személyeknek vagy létesítményeknek a fegyveres összeütközés nemzetközi joga által biztosított védelemre, büntett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Statútum a humanitárius szervezetekkel és a békefenntartó missziókkal összefüggő támadást önálló háborús bűntettnek minősítette (Statútum 8. cikk 2. bekezdés b) pontja (iii), (xxiv) és e) pontja (ii) és (iii)). A két védett szervezeti forma: a humanitárius segélyező képviselő és a békefenntartó egység. A humanitárius segély egy fegyveres konfliktussal összefüggésben a konfliktus áldozatainak emberi szenvedésében megelőző és kezelő segítséget jelent (I. Genfi Egyezmény 9. cikke, IV. Genfi Egyezmény 10. cikke és az I. Kiegészítő Jegyzőkönyv).

Szövegmagyarázat

1. A humanitárius segély erőszakmentes, a konfliktusban részt vevő felek beleegyezésén alapul, pártatlan, nem diszkriminatív. A békefenntartó misszió - az ENSZ gyakorlata alapján - a fogadó ország hozzájárulásával, átmeneti ideig működő fegyveres erő, amely fegyvert csak önvédelemre használhat, semleges és pártatlan, általában nemzetközi szervezet felhatalmazásával bír. Ennek megfelelően e fejezet általános jogi tárgya mellett a jogi tárgy a humanitárius, segély- vagy békefenntartó szervezetek sérthetlenségéhez és sértetlenségéhez fűződő érdek.
2. Az elkövetési tárgyak a két védett szervezeti forma: a humanitárius segélyező képviselő és a békefenntartó egység. A humanitárius segély egy fegyveres konfliktussal összefüggésben a konfliktus áldozatainak emberi szenvedésében megelőző és kezelő segítséget jelent (I. Genfi Egyezmény 9. cikke, IV. Genfi Egyezmény 10. cikke és az I. Kiegészítő Jegyzőkönyv).
3. A támadás irányítása az elkövetési magatartás, amely értelmezését korábban megtettük. A tényállás a cselekmény jogellenességének feltételül szabja, hogy az adott szervezet, személyek, tárgyak jogosultak legyenek a fegyveres összeütközések joga által biztosított védelemre. A nemzetközi irodalom ennek értelmezésében az I. KJ 13. cikkét használja hivatkozásként, amely a polgári egészségügyi alakulatok védelmének megszűnéséről rendelkezik. A békefenntartó egységek működésének feltételei a nemzetközi jogban szabályozatlanok. Az ENSZ egységek mandátumának alapelve, hogy harcokba ne bocsátkozzanak, de ha mégis összetűzésbe keverednének, legalább a nemzetközi humanitárius jog szellemét és elveit alkalmazzák. Az ENSZ gyakorlata a védeltséget két esetben ismeri el: a békefenntartó egység önvédelemből, a humanitárius jogok tiszteletben tartásával vesz részt harcban, illetve ha polgári személyek védelme teszi szükségessé a fegyveres erő bevetését. A védeltséget nem zárja ki, hogy a békefenntartó egység felhatalmazása nem statikus, hanem fegyveres erő alkalmazására eleve felhatalmazásuk van.
4. A támadás irányításának előkészülete is büntetendő.

Visszaélés a nemzetközi jog által védett jelvénnel vagy jelzéssel

157. § Aki háború idején a vöröskereszt, a vörös félhold vagy a vörös kristály jelvénnel, illetve hasonló célt szolgáló és a nemzetközi jog által védett más jelvénnel vagy jelzéssel visszaél, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A bűncselekmény nemzetközi jogi háttere körébe az alábbi egyezmények tartoznak.

A hadra kelt fegyveres erők sebesültjei és betegei helyzetének javítására vonatkozó (első) Genfi Egyezmény 53. Cikke alapján a vörös kereszt vagy a genfi kereszt jelvényének vagy elnevezésének, valamint minden, annak utánzását jelentő jelnek vagy elnevezésnek a jelen Egyezmény értelmében arra fel nem jogosított magán személyek, köztestületek, magántársaságok, valamint kereskedelmi vállalatok részéről való használata mindenkor tilos, tekintet nélkül a használat céljára és megkezdésének időpontjára. Azonosan rendelkezik a tengeri haderők sebesültjei, betegei és hajótöröttei helyzetének javítására vonatkozóan Genfben 1949. augusztus 12-én hozott Egyezmény 45. cikke, amely kötelezettséget jelent a megállapított ismertetőjelekkel való visszaélések megakadályozására, sőt megbüntetésére.

A háború áldozatainak védelméről szóló és az 1954. évi 32. tvr.-tel kihirdetett genfi egyezményt kiegészítő jegyzőkönyvek alapján a törvény a vöröskereszt jelvénye mellett a vörös félhold, valamint a vörös oroszlán és a nap jelvényét is védelemben részesíti, ezek a jelvények szintén elfogadottak. Az említett jelvényeket használó szervezetek humanitárius célokat szolgálnak. Tiszteletben tartásuk minden országnak érdeke. Ezért büntetőjogi védelmüket az egész világon elismerik.

Az 1949-es Genfi Egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközés áldozatainak védelméről szóló 1977-ben elfogadott I. kiegészítő jegyzőkönyv, melyet Magyarországon az 1989. évi 20. tvr.-tel hirdettek ki, a vonatkozó szabályokat módosította. A Jegyzőkönyv I. számú mellékletének II. Fejezete a megkülönböztető jelvényeket, III. Fejezete pedig a megkülönböztető jelzéseket határozza meg. Kimondja tehát, hogy megkülönböztető jelzés alatt kizárólag egészségügyi alakulatok, illetve szállítóeszközök azonosítására meghatározott jelzéseket vagy üzenetjeleket kell érteni. Az ilyen jelzéssel megkülönböztetett objektumok elleni erőszakos támadások azonos büntetőjogi védelem alá esnek, mint a természetes személyek. Tilos a Vöröskereszt, Vörös Félhold, Vörös Oroszlán és Nap megkülönböztető jelvényt, illetőleg az egyezményekben és Jegyzőkönyvben megjelölt egyéb jelvényeket, jeleket vagy jelzéseket rendeltetésellenesen használni. Ugyancsak tilos fegyveres összeütközés során más nemzetközileg elismert védőjelvények, -jelek, -jelzések, - a fegyverszüneti zászlót, valamint a kulturális javak védelmére szolgáló jelvényt is ideértve - használatával szándékosan visszaélni. A jegyzőkönyv súlyos megsértésének tekintendő a Vöröskereszt, Vörös Félhold, Vörös Oroszlán és Nap megkülönböztető jelvényeknek vagy az Egyezmények és a Jegyzőkönyv által elismert más védőjelvényeknek a 37. Cikk megsértésével történő álnok használata, ha a Jegyzőkönyv vonatkozó rendelkezéseinek megsértésével szándékosan követik el és halált, súlyos testi sértést vagy súlyos egészségkárosodást okoznak. Az 1949. évi Genfi Egyezmények súlyos jogsértések megtorlására vonatkozó rendelkezéseit a jegyzőkönyv súlyos megsértésének megtorlására is alkalmazni kell.

A Magyar Vöröskeresztről szóló 1993. évi XL. törvény 5. §-a kimondja, hogy a Vöröskereszt szervezet ismertetőjele a fehér alapon vörös kereszt. A jelvény kör alakú, fehér mezőben nyugvó vörös kereszt Magyar Vöröskereszt körfelirattal. Ez az ismertetőjel, jelvény és megnevezés (együttesen: jelvény) mind béke, mind háború idején a Vöröskereszt szervein kívül csak a nemzetközi egyezményekben meghatározott egészségügyi alakulatok és intézmények, valamint az utóbbiak személyzetének és felszerelésének védelmére vagy megjelölésére használható. Egyéb használatra, béke idején, kivételesen, a nemzetközi egyezményekben meghatározott célokra csak a Vöröskereszt engedélyével lehet a jelvényt, valamint annak utánzását jelentő mindenféle jelet, elnevezést felhasználni.

A Vöröskereszt nemzetközi szervei és megfelelően igazolt személyzetük mindig jogosultak a vörös keresztnek fehér alapon való viselésére. Így a Nemzetközi Szövetségnek, Küldöttségének és személyzetének bármikor joga van a vörös kereszt és vörös félhold embléma használatára.

Béke idején, kivételesen, a belső jogszabályoknak megfelelően a Vöröskereszt nemzeti egyesületének engedélyével a sebesültszállításra szolgáló járművek és az olyan segélyhelyek elhelyezésének megjelölésére is használható, amelyek kizárólag sebesültek és betegek ingyenes ápolására vannak fenntartva. Háború és béke idején a katonaság egészségügyi alakulatai minden esetben jogszerűen viselhetik tehát e megkülönböztető jelvényt.

Azt, hogy ki a szervezet tagja, képviselője, dolgozója, önkéntese, az illető köteles igazolni. Minden esetben (például elsősegély helyének megjelölésénél, gépjármű parkolásakor, szolgáltatások reklámozásakor) a Vöröskereszt engedélyének meglétét ellenőrizni kell. Ha azzal az illető nem rendelkezik, illetve a szervezethez tartozását nem igazolja, jogosulatlan címhasználat miatt az eljárást le kell folytatni, és tekintetbe kell venni, hogy nemzetközi jogi kötelezettségnek érvényt szerezve, megfelelően visszatartó erejű szankciót kell kiszabni.

A korábbi Btk. szerint visszaélés a vöröskereszttel alcímű bűncselekmény a törvényben új alcímet kap, tekintettel arra, hogy a tényállás nem kizárólag a vöröskereszttel, hanem nemzetközi humanitárius szervezet által használt nemzetközileg elismert jelvényrel visszaélést, illetve az ilyen jelvények által biztosított oltalom megsértését büntetni rendeli. A tényállás megszövegezésében a törvény a korábbi Btk.-hoz képest annyi változtatást tartalmaz, hogy a jelvények között nevesíti a vörös kristályt is, továbbá a tényállást szubszidiáriussá teszi, ez a cselekmény csak akkor valósulhat meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. A rendelkezés megfelel a Statútum 8. cikk 2. b) pontja (vii) alpontjának.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a humanitárius célokat szolgáló szervezetek és azok oltalma alatt álló személyek, illetve dolgok védelméhez, valamint azok sérthetlenségének tiszteletben tartásához fűződő egyetemes érdek.

2. A deliktum elkövetési tárgya a vöröskereszt, vörös félhold, vörös kristály jelvény, valamint a hasonló célt szolgáló és nemzetközileg elismert más jelvény vagy jelzés. A tényállás első fordulatában felsorolt elkövetési tárgyak mindenki által ismert nemzetközi szervezeteket szimbolizálnak. A más jelvény vagy jelzés, illetve az oltalmuk alatt álló dolgok büntetőjogi védelemben részesítését az magyarázza, hogy háború idején a humanitárius feladatokat nemcsak a Vöröskereszt, illetve az azonos tevékenységet folytató nemzetközileg elismert szervezetek folytatnak, hanem az egyes országok polgári védelmi szervezetei is ellátnak ilyen tevékenységet. Ezek tagjai és létesítményei szintén jogosultak a megkülönböztető jel használatára (kék háromszög narancsszín alapon), és ugyancsak részesülnek a büntetőjogi védelemben. Különleges jellel (három narancsszínű kör) különböztethetők meg azok a létesítmények, amelyek feladata az energia termelése vagy a természeti erők mesterséges műveivel való biztosítása. Ide tartoznak például a gátak, töltések, atom- és vízierőművek, mivel ezek károsítása a terület polgári lakosságára nézve is katasztrófával járna.

3. A törvény csak a háború idején való elkövetést rendeli büntetni. Nem háborús körülmények között a magyar jog szerint nincs büntetőjogi, csak szabálysértési szankciója.

4. A vöröskereszttel stb. való visszaélés csak egyenes szándékkal követhető el.

5. A bűncselekmény befejezett a visszaéléssel.

6. A tényállás szubszidiárius, így nem állapítható meg halmazatban olyan bűncselekménnyel, melynek büntetési tétele magasabb.

Egyéb háborús bűntett

158. § Az egyéb háborús bűntettekről és az azok elkövetése esetén kiszabható büntetésekről az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt, az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelettel módosított és kiegészített 81/1945. (II. 5.) ME rendelet rendelkezik.

Szövegtörténet

A 2/1994. (I. 14.) AB határozata tartalmazza a jogszabályhely legjobb történeti ismertetését, így az alábbiakban erre hagyatkozunk: A háborús bűnösök felelősségére vonásáról már a második világháború tartama alatt több nemzetközi megállapodás, deklaráció született. Így a Szövetségi Nyilatkozat Londonban 1942. január 13-án, a moszkvai deklaráció 1943. október 30-án. Kiemelkedő fontosságú a Londonban 1945. augusztus 8-án aláírt egyezmény A tengely európai háborús főbűnösökének üldözése és megbüntetése tárgyában. A megállapodások közös elve, hogy minden háborús bűnös abban az országban vonjon felelősségre, amelyben cselekményeit elkövette és a felelősségre vonás az illető ország törvényei szerint történjék. Azoknak a háborús főbűnösöknek, akiknek cselekményeit nem lehet földrajzi helyhez rögzíteni - mert bűnös magatartásuk több országra is kihatott -, Nemzetközi Katonai Bíróság előtt kell felelniük. A londoni egyezménnyel egyidejűleg elfogadták a felállítandó nemzetközi büntetőbíróság szabályzatát, alapokmányát (Charter) is.

A szövetséges hatalmak és Magyarország között 1945. január 20-án Moszkvában jött létre a fegyverszüneti egyezmény. Az egyezményt 1945. január 20-i visszamenőleges hatállyal az 1945. évi V. törvény cikkelyezte be, amelyet az Ideiglenes Nemzetgyűlés 1945. szeptember 13-án fogadott el. A vizsgált téma szempontjából különösen fontos a fegyverszüneti egyezmény 14. pontjának rendelkezése: Magyarország közre fog működni a háborús bűncselekményekkel vádolt személyek letartóztatásában, az érdekelt kormányoknak való kiszolgáltatásában és az ítélezésben e személyek felett. A fegyverszüneti egyezmény aláírása után az Ideiglenes Kormány - az Ideiglenes Nemzetgyűléstől kapott felhatalmazás alapján - 1945. január 25-én kibocsátotta a népbíráskodásról szóló 81/1945. ME rendeletet, amely 1945. február 5-én lépett hatályba. Ezt módosította és egészítette ki az 1945. április 27-én elfogadott és május 1-jétől hatályos 1440/1945. ME rendelet. A rendeleteket két másikkal együtt az 1945. szeptember 16-án kihirdetett VII. törvénycikk emelte törvényerőre. A törvény kodifikációs technikája szerint az alaprendeletet nem foglalta egységes szerkezetbe az utóbbi módosításokkal és kiegészítésekkel, hanem a törvényerőre emelés külön-külön, az 1945. évi VII. törvénycikk I-IV. mellékleteiként történt. A népbíráskodással kapcsolatos egyes rendelkezésekről szóló 1947. évi XXXIV. törvénycikk több helyen változtatta az Nbr. rendelkezéseit. E törvény 1. §-a érintette a büntetéseket, 5. §-a pedig kiegészítette a háborús bűntettek tényállásait is. A népbírásgok működésének megszűnését követően (1950. április 1.) a népbírási anyagi büntetőjog sajátos - az általános és a különös rész szerint elkülönült, illetve párhuzamos - szerkezetben élt tovább 1962-ig.

1951. január 1-jén lépett hatályba a büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény (Bt.). A hatálybalépéséről rendelkező 1950. évi 39. tvr. kimondta, hogy a Bt. hatályba lépésével hatályukat veszítik a fennálló jogszabályoknak mindazon rendelkezései, amelyek a Bt. által szabályozott kérdésekre vonatkoznak. Ugyanakkor a 3. § (3) bekezdésében kimondta, hogy a Bt. nem érinti az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt 81/1945. (II. 5.) ME rendelet 1. §-át, nem érinti továbbá azoknak a különleges büntetőjogi szabályoknak hatályát sem, amelyek az 1.440/1945. (V. 1.) ME rendelet 1. §-a harmadik bekezdésében és az 1947. évi XXXIV. tv. 1. §-a (2) bekezdésében a vagyonek kobzására, az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelet 2. §-a harmadik bekezdésében a halálbüntetés alkalmazására, a 81/1945. (II. 5.) ME rendelet 9. §-ának (1) bekezdésében és az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelet 5. §-ában az elévülés kezdőnapjára, végül az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelet 15. §-ában a fiatalokúakkal szemben alkalmazható intézkedésekre vonatkozóan rendelkeznek. A tvr. rendelkezett arról, hogy a Bt. hatálybalépése előtt kiszabott életfogytig tartó kényszermunkát, illetve kényszermunkát miként kell szabadságvesztésként végrehajtani (12. §). E rendelkezésekből kikövetkeztethető, hogy a tvr. hatályon kívül helyezte az életfogytig tartó kényszermunkát, illetve kényszermunkát, amelyek a háborús bűntettek sajátos főbüntetési közé tartoztak. A törvényerőre emelt ME rendeleteknek, valamint az 1947. évi XXXIV. törvénynek a háborús és népellenes bűncselekmények tényállásaira, büntetési tételeire és elévülésük kezdetének sajátos szabályaira vonatkozó rendelkezéseit az 1952. augusztus 31. napján hatályban volt anyagi jogszabályokat tartalmazó, a Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása (BHÖ), a Különös rendelkezések Első részébe, a Népköztársaság elleni bűncselekmények IV. fejezetének 81-94. pontjaiba építette be.

Az 1961. évi V. törvény X. fejezete rendelkezett a béke és az emberiség elleni bűntettekről, a katonai bűntettekről szóló XVII. fejezet IV. címében pedig a nemzetközi hadijogot sértő bűntettekről. Magában a Kódexben nem történik említés az ME rendeletekben meghatározott háborús és népellenes bűncselekményekről, nincs különleges szabály sem a törvény hatálya, sem pedig az elévülés tekintetében.

A joganyag a Büntető Törvénykönyv hatálybalépéséről, végrehajtásáról és egyes szabálysértésekről szóló 1962. évi 10. törvényerejű rendelet szabályainak megfelelően maradt hatályban. A tvr. 2. § (1) bekezdése szerint: A Btk. hatálybalépésével hatályukat veszítik a hatálybalépése előtt alkotott büntető anyagi jogi tartalmú jogszabályok, illetve a hatálybalépése előtt alkotott jogszabályok büntető anyagi jogi tartalmú rendelkezései. A (3) bekezdés azonban a következőképp rendelkezik: Az (1) bekezdésben meghatározott rendelkezés nem érinti a népbíráskodás tárgyában kibocsátott, az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt 81/1945. (II. 5.) ME számú rendelet 1., 3., 9., 11., 12., 13., 14., továbbá a 7. pont kivételével a 15., valamint a 16., 17., 18. és 31. §-ában foglalt rendelkezéseket. A 12. § b) pontjában és a 14. § b) pontjában foglalt büntetés azonban nem alkalmazható. Bár a tvr. kifejezetten csak az Nbr.-re utal, és nem említi a módosító szabályokat, a hatályban tartott jogszabályhelyek közelebbi vizsgálata alapján nyilvánvaló, hogy a kiegészített, illetve módosított Nbr. rendelkezéseinek hatályban maradásáról van szó. A 12. § b) pontjában és a 14. § b) pontjában foglalt büntetés alkalmazásának tilalma a büntetési rendszerből átmenetileg száműzött életfogytig tartó szabadságvesztés alkalmazásának tilalmát jelentette. A háborús és népellenes bűncselekmények, valamint a nem üldözött politikai bűncselekmények elévülésének kezdetére vonatkozó sajátos szabályokat az Nbr. 9. §-a tartalmazta, tehát azok továbbra is érvényesültek.

A háborús bűntettek üldözésével kapcsolatos nemzetközi kötelezettségeknek a Kódexbe építése a Büntető Törvénykönyv módosításáról és kiegészítéséről szóló 1971. évi 28. számú törvényerejű rendelettel, az úgynevezett Btk. novellával történt meg, melynek 2. §-a a Büntető Törvénykönyv 31. §-át a következő (2) bekezdéssel egészítette ki: Nem évül el az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt és az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelettel módosított és kiegészített 81/1945. (II. 5.) ME számú rendelet 11. és 13. §-ában meghatározott háborús bűntettek, a béke és az emberiség elleni bűncselekmények (X. Fejezet), valamint a nemzetközi hadijogot sértő bűncselekmények (XVII. Fejezet VI. Cím) büntethetősége. A népellenes bűntettek vonatkozó rendelkezések hatályon kívül helyezése a Btk. hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1979. évi 5. törvényerejű rendelet (Btké.) 2. § (1) bekezdésében történt meg, amikor az az 1961. évi V. törvényt, valamint az 1962. évi 10. tvr. valamennyi rendelkezését, így az Nbr. bizonyos rendelkezéseit hatályban tartó 2. § (3) bekezdését is hatályon kívül helyezte.

A korábbi Btk. már nem rendelkezett a népellenes bűntettekről. Ennek rationális magyarázata, hogy az Nbr. 15. és 17. §-ában meghatározott népellenes bűntettek, mivel elévülésük nem volt kizárt, 1979. július 1-jéig már bizonyosan elévülhettek. A Btk.-nak a büntethetőség elévülését kizáró szabálya 1993. május 15-ig a következőképp szólt: 33. § (2) Nem évül el az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt és az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelettel módosított és kiegészített 81/1945. (II. 5.) ME rendelet 11. és 13. §-ában meghatározott háborús bűntettek és az emberiség elleni egyéb bűncselekmények (XI. Fejezet) büntethetősége. Az 1993. évi XVII. törvény bővítette az elévülésből kizárt bűncselekmények körét, így az eredeti rendelkezés a Btk. 33. § (2) bekezdés a) és b) pontjaként volt hatályos.

A háborús bűncselekmények sorát zárta a korábbi Btk. 165. §-a Egyéb háborús bűntettek elnevezéssel. Az akkori indoklás szerint, mivel e háborús bűntettek nem évülnek el, mindaddig, amíg a második világháború folyamán elkövetett háborús bűntettek elkövetői életben lehetnek, indokolt, hogy a törvény utaljon ezekre, megjelölve azt a jogszabályt, amely a rájuk vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza.

A korábbi Btk. 165. §-a a Btk. Különös Részében szabályozott többi bűncselekménytől eltérően törvényi tényállást nem tartalmazott, ezért kivételnek tekintendő. Különös Rész deliktumok mindegyike tartalmaz elkövetési magatartást, amit a törvény szankcionálni rendel. Így a törvény 160. §-át az 1945. évi VII. törvénnyel (Nbr.) törvényerőre emelt és az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelettel módosított és kiegészített 81/1945. (II. 5.) ME rendelet tölti ki tartalommal, amelynek rendelkezései szerint a 11. § és 13. §-ok még hatályban lévő pontjai határozták meg az egyéb háborús bűntetteket.

Korábban az egyéb háborús bűntetteket szélesebb körben rendelte büntetni a törvény, azonban az Alkotmánybíróság 2/1994. (I. 14.) AB határozata ezen jogszabályi rendelkezések alkalmazhatóságával kapcsolatban megállapította, hogy alkotmányellenesek, ezért azokat megsemmisítette. E határozatában az Alkotmánybíróság a következőket mondta ki: Az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy az 1945. évi VII. törvénnyel törvényerőre emelt, az 1440/1945. (V. 1.) ME rendelettel, valamint az 1947. évi XXXIV. törvénnyel módosított és kiegészített 81/1945. (II. 5.) ME rendelet (a továbbiakban: Nbr.) 11. §-ának 1-4. pontja és 6. pontja, továbbá 13. §-ának 1. és 3-7. pontja alkotmányellenes, ezért azokat a határozat közzétételének napjával megsemmisíti. Az Alkotmánybíróság ezen határozatának indoka az volt, hogy a háborús bűntettek elkövetési magatartásait meghatározó rendelkezések sértik a nullum crimen sine lege elvét.

Szövegmagyarázat

Az Nbr. 1. §-ában kimondja, hogy az általa szabályozott bűncselekmények abban az esetben is büntethetők, ha a cselekmény a rendelet életbe lépésekor már befejezett, és a cselekmény befejezésének időpontjában fennállott törvényes rendelkezések alapján az büntethető nem volt.

Az Nbr. különös része határozza meg az egyes deliktumok tényállását. A hatályos rendelkezések csak szűken határoznak meg bűncselekménynek tekintendő magatartásokat: a hivatkozott jogszabály 11. §-ának 5. pontjában, valamint 13. §-ának 2. pontjában rögzített elkövetési magatartás büntethetősége maradt csupán fenn.

A 11. § 5. pontja szerint az tekintendő háborús bűnösnek, aki a megszállott területek lakosságával vagy a hadifoglyokkal való bánás tekintetében a háborúra vonatkozó nemzetközi jogszabályokat súlyosan megsértette, vagy a visszacsatolt területek lakosságával, a rá bízott hatalommal visszaélve kegyetlenkedett, vagy aki általában akár belföldön, akár külföldön felbujtója, tette vagy részese volt emberek törvénytelen kivégzésének vagy megkínzásának.

A 13. § 2. pontja alapján háborús bűnös az is, aki valamilyen katonai jellegű alakulatnak személy vagy vagyontárgya ellen elkövetett erőszakos cselekményéhez segítséget nyújtott.

A 2/1994. (I. 24.) AB határozat megállapította azt is, hogy a Btk. 33. § (2) bekezdésének a) pontja alapján a 81/1945. (II. 5.) ME rendelet 11. § 5. és 13. § 2. pontjában meghatározott háborús bűntettek nem évülnek el, azonban az Alkotmánybíróság a hivatkozott határozatában azt is kimondta, hogy a Btk.-nak elévülést kizáró utóbbi rendelkezése csak az Nbr. 11. § 5. pontjában és 13. §-ának 2. pontjában meghatározott háborús bűntettek vonatkozatható.

A fentebb idézett tettesi cselekményeket az 1949. évi Genfi Egyezmények is tiltják. Az Alkotmánybíróság által az 53/1993. (X. 13.) AB határozatában kifejtettek szerint attól függetlenül büntetendők, hogy azokat a Btk. vagy az Nbr. külön is büntetni rendeli.

Elöljáró vagy hivatali vezető felelőssége

159. § Az e fejezetben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével azonosan felel

A katonai elöljáró vagy a hivatali vezető büntetőjogi felelősségének megállapíthatóságával kapcsolatban lásd a 145. §-hoz írtakat.

a) a katonai elöljáró vagy katonai parancsnokként ténylegesen eljáró személy (e § alkalmazásában a továbbiakban együtt: elöljáró), ha a tényleges alárendeltsége és ellenőrzése, vagy tényleges hatalma és ellenőrzése alá tartozó személy követett el az e fejezetben meghatározott bűncselekményt, és e bűncselekmény elkövetéséről vagy annak előkészületéről az elöljáró tudott, vagy az adott körülmények alapján tudnia kellett volna, és nem tette meg a bűncselekmény megakadályozásához szükséges, hatáskörében álló intézkedéseket, vagy haladéktalanul nem tett feljelentést azt követően, hogy a bűncselekmény elkövetéséről tudomást szerzett;

b) az a) pont alá nem tartozó vezető beosztású hivatalos vagy külföldi hivatalos személy (a továbbiakban e § alkalmazásában: hivatali vezető) is, ha a tényleges hatalma és ellenőrzése alá tartozó személy (e § alkalmazásában a továbbiakban: alárendelt) követett el az e fejezetben meghatározott bűncselekményt, annak következtében, hogy felette nem gyakorolt megfelelő ellenőrzést, ha

ba) tudta, hogy alárendeltje ilyen bűncselekményt követett el vagy készít elő, vagy tudatosan figyelmen kívül hagyta az egyértelműen erre utaló körülményeket,

bb) a bűncselekmény a tényleges feladat- vagy hatáskörébe tartozó tevékenységet érintett, és

bc) nem tett meg a hatáskörében álló minden szükséges és indokolt intézkedést annak érdekében, hogy megakadályozza elkövetését, vagy haladéktalanul nem tett feljelentést azt követően, hogy a bűncselekmény elkövetéséről tudomást szerzett.

XV. FEJEZET

AZ ÉLET, A TESTI ÉPSÉG ÉS AZ EGÉSZSÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Emberölés

160. § (1) Aki mást megöl, büntett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az emberölést

a) előre kitervelten,

b) nyereségvágyból,

c) aljas indokból vagy célból,

d) különös kegyetlenséggel,

e) hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy sérelmére, hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt, közfeladatot ellátó személy sérelmére, e feladatának teljesítése során, továbbá a hivatalos, a külföldi hivatalos vagy a közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személy sérelmére,

f) több ember sérelmére,

g) több ember életét veszélyeztetve,

h) különös visszaesőként,

i) tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére,

j) védekezésre képtelen személy sérelmére vagy

k) a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el.

(3) Aki emberölésre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki az emberölést gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt öngyilkosságra rábír, ha az öngyilkosságot elkövetik.

(6) A (2) bekezdés h) pontja alkalmazásában a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekmény

- a) a népirtás [142. § (1) bekezdés a) pont], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §),
- b) az emberrablás és az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak súlyosabban minősülő esetei [190. § (4) bekezdés, 445. § (5) bekezdés a) pont],
- c) a terrorcselekmény, a jármű hatalomba kerítése, és a zendülés súlyosabban minősülő esetei, ha a halált szándékosan okozva követik el [314. § (1) bekezdés, 320. § (2) bekezdés, 442. § (4) bekezdés].

ÍH 2017. 45. Halmazati kérdések az emberölés előkészülete és kísérlete körében

ÍH 2017. 8. Védő értesítése gyanúsított kihallgatásáról

ÍH 2016. 124. Nyereségvágyból, aljas indokból elkövetett emberölés

ÍH 2016. 90. Emberölés minősítése

ÍH 2016. 47. Az öngyilkosságban közreműködés megállapításának szempontjai

ÍH 2016. 46. Az emberölés és a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntetnének elhatárolása

ÍH 2016. 45. Különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés

ÍH 2016. 1. Több emberen elkövetett emberölés büntetése

ÍH 2015. 137. Tanúvallomás bizonyítékként való értékelhetősége - alvó sértett megölése

ÍH 2015. 133. Erőszakos többszörös visszaesővel szembeni büntetéskiszabás

ÍH 2015. 94. A közúti baleset gondatlan okozása

ÍH 2015. 83. A mulasztással elkövetett emberölés

ÍH 2014. 132. Elbíráláskori és az elkövetéskori törvény alkalmazása

ÍH 2014. 131. Emberölés

ÍH 2014. 86. Halmazat, természetes egység

ÍH 2014. 84. Felbujtó, bűnségéd

ÍH 2014. 43. Az időbeli hatály - az időbeli hatály szabályainak alkalmazása során az enyhébb elbírálás kérdésében a büntetőjogi felelősségre vonatkozó összes rendelkezés egybevetésével lehet állást foglalni, nem csupán az alkalmazandó büntetés neme és mértéke irányadó. az adott elkövető konkrét magatartását vizsgálva indokolt eldönteni, hogy együttvéve melyik törvényi rendelkezést kell enyhébbnek tekinteni [Btk. 2. § (1) és (2) bekezdés, 4/2013. (X. 14.) BK vélemény].

ÍH 2014. 4. Az időbeli hatály kérdése - a feltételes szabadságról való rendelkezés

Szövegtörténet

A legsúlyosabb személy elleni bűncselekmény az emberölés, amit a büntető kódexek az adott időszak legszigorúbb jogkövetkezményeivel szankcionálnak.

A Csemegi-kódex gyilkossággént rendelte büntetni, aki embert előre megfontolt szándékkal megölt, továbbá megkülönböztette az emberölés szándékos és gondatlan alakzatát. Az előkészület is büntetendő volt, és az emberölés minősített eseteként szabályozta, ha azt a tettes felmenő ágbeli törvényes rokonán, házastársán, több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el. Privilegizált eset volt azon anyának a cselekménye, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megölte.

Az 1961. évi V. törvény már egységesen emberölésként rendelte büntetni azt, ha valaki mást megöl, míg minősített esetként szabályozta a különösen kegyetlenséggel, előre kitervelten, sok ember életét veszélyeztető módon, nyereségvágyból, avagy más aljas indokból vagy célból, hivatalos személy ellen hivatalos eljárása alatt, illetőleg amiatt és a több emberen vagy visszaesőként elkövetett emberölést.

Az 1978. évi IV. törvény is - a hatálybalépésekor - ugyanezeket a minősített eseteket tartalmazta, majd ezek fokozatosan kibővültek a tizennegyedik életévét be nem töltött, a külföldi hivatalos és közfeladatot ellátó vagy ezek támogatására, illetve védelmére kelt és a védekezésre képtelen személy sérelmére megvalósított esetekkel. 1999. március 1. és 2003. március 1. között a törvény privilegizált esetként, újszülött megölése miatt rendelte büntetni azt a nőt, aki születő gyermekét a szülés alatt vagy megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után megöli. Az utolsó lényeges módosítás e körben az volt, hogy a törvény az emberölés alapesete szerint rendelte büntetni azt, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt bírt rá öngyilkosságra, ha a passzív alany azt el is követte.

A Btk. a minősített esetek körét kibővíti, és szigorúbban rendeli büntetni, ha az emberölést a bűncselekmény elhárítására idő koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követték el.

Szövegmagyarázat

I. Az emberölés bűncselekményének jogi tárgya az emberi élet. Az Alaptörvény II. Cikke szerint minden embernek joga van az élethez. Az élethez való jog korlátozhatatlan, abszolút jellegű, és megelőz minden más jogot. Bár az élet a fogantatással kezdődik, de a méhmagzat életének védelmét a jogalkotó nem a 160. §-ban, hanem a magzatelhajtás törvényi tényállásának keretei között szabályozza. Az emberölés tényállása által oltalmazott élet az ember élve megszületésével kezdődik, és a halálig tart.

Az emberölésnek passzív alanya az élve világra jött újszülött, az élő személy - függetlenül egészségi állapotától - és a haldokló is. A halál beálltát követően, passzív alany hiányában - az elkövető akaratától függetlenül - emberölés nem követhető el. A halva született gyermek ellátatlanul hagyása ezért alkalmatlan kísérletet sem valósít meg, így passzív alany hiányában nem az alkalmatlan kísérlet jogkövetkezményeit kell alkalmazni, hanem - bűncselekmény hiányában - felmentő ítéletet kell hozni (EBH 2012. B. 4.).

A haldokló megölése - akár az ő kívánságára történő halálba segítése is (aktív eutanázia) - emberölésnek minősül. Ehhez képest a passzív eutanázia (halni hagyás) az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 20. § (3) és (4) bekezdéseiben írtak alapján lehetséges. Ha a beteg olyan súlyos betegségben szenved, amely az orvostudomány mindenkori állása szerint rövid időn belül - megfelelő egészségügyi ellátás mellett is - a halálához vezet és gyógyíthatatlan, akkor a további kezelés (a törvényben szabályozott keretek között és módon) visszautasítható.

Az orvostudomány különbséget tesz agyhalál, klinikai halál és biológiai halál között. Ez utóbbi akkor következik be, ha a létfontosságú szervek (szív és légzőszervek) leállása mellett bekövetkezik a keringési rendszer összeomlása, az agy- és idegműködés megszűnése, a sejt- és szöveti rendszer felbomlása. A büntetőjog a biológiai halálnak tulajdonít jelentőséget, annak bekövetkeztéig tehát az emberölés tényállása megvalósítható.

Speciális passzív alanya van a 160. § (2) i) pontjának (tizennegyedik életévét be nem töltött személy), j) pontjának (védekezésre képtelen személy), k) pontjának (idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva bűncselekmény elhárítására korlátozottan képes személy), valamint az (5) bekezdésnek (tizennegyedik életévét be nem töltött, illetve akaratnyilvánításra képtelen személy).

2. Az emberölés alanya bármely beszámítási képességgel rendelkező, tizennegyedik életévét betöltött természetes személy lehet. Az emberölés 160. § (1) és (2) bekezdésben írt tényállási elemeinek megvalósítása esetén büntethető az is, aki az elkövetéskor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességgel (Btk. 16. §). Az ilyen elkövetővel szemben azonban a Btk. 106. § (2) bekezdése értelmében csak intézkedés alkalmazható.

A Btk. 160. § (1) bekezdésében írt szándékos emberölés, valamint a (2) bekezdésében írt minősített esetek elkövetői a Btk. 12. §-ában írtak szerint - az emberöléshez a fentiek szerint szükséges alanyisággal rendelkező személyek - tettesek és részesek lehetnek. A 160. § (3) bekezdésében írt előkészületi cselekményért mindegyik elkövető tettesként felel, ez esetben sem társtetteség, sem részesség nem jöhet létre. A 160. § (4) bekezdésében írt gondatlan emberölésért, ha több személy gondatlansága állapítható meg, akkor is valamennyi elkövető önálló tettesként felel. A 160. § (5) bekezdésében írt cselekménynek elkövetője csak tizennegyedik életévét betöltött személy lehet, az ott rábíró tevékenység megvalósítható önállóan (tettesként), közösen (társtettesként), és a rábíráshoz is kapcsolódhat részesség.

Tettese [Btk. 13. § (1) bekezdés] az emberölésnek, aki közvetlenül saját tevékenységével vagy állat felhasználásával valósítja meg a tényállási elemet (az ölést), továbbá az is, aki a tudatzavara folytán büntetőjogi felelősségre nem vonható társával együtt vesz részt a tényállásszerű ölési cselekmény véghezvitelében (BH 1992. 565.). Az irányadó tényállás szerint a vádlott a sértett kezét kb. 1/2 percen keresztül lefogva tartotta, miközben az anyja a sértett nyakát két kézzel, nagy erővel szorította. Nyilvánvaló: ha az édesanyja büntetőjogi beszámítási képessége nem hiányzik, a vádlott az emberölés társtettese lenne. Az emberölés esetében társtettesek mindazok, akik az eredményt - az adott esetben a halált - előidéző cselekménysorban úgy vesznek részt, hogy tudatuk átfogja a törvényi tényállásban megjelölt eredmény bekövetkezésének a lehetőségét is, függetlenül attól, hogy végül is melyikük fejtette ki ténylegesen a halált előidéző magatartást. Az adott esetben a két elkövető (a vádlott és édesanyja) társtetteségének megállapítására azért nem kerülhetett sor, mert hiányzott a bűncselekmény közös megvalósításának tudata a beszámítási képességét nélkülöző édesanya részéről. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a vádlott tevékenysége bűnszerű magatartásként lenne értékelhető (bár köznap értelemben kétségtelenül segített az ölést megvalósító anyjának). A sértett halálát előidéző magatartás ugyanis a törvényi tényállás tárgyi elemeihez tartozik, és annak megvalósítása azzal a tudattal, hogy a halál okozása a másik személy tevékenységével együttesen következhet csak be, tettesi tevékenység, attól függetlenül, hogy a másik elkövető értékelhető tudatállapotának hiánya miatt a társtetteség megállapítására nincs alap. A büntetőjogi felelősségre vonható, egyedül maradt elkövető ugyanis a beszámítási képességgel nem rendelkező és vele közösen cselekvő magatartásáért is felel az ilyen esetekben.

Közvetett tettese [Btk. 13. § (2) bekezdés] az emberölésnek az, aki a szándékos emberölést e cselekményért gyermekkor, kóros elmeállapot, kényszer vagy fenyegetés miatt nem büntethető, illetve tévedésben levő személy felhasználásával valósítja meg.

Társtettesként [Btk. 13. § (2) bekezdés] felelnek szándékos emberölésért az elkövetők, ha mindegyikük a törvényi tényállás keretei közé tartozó magatartást fejt ki akként, hogy azok együttesen eredményezik a halál bekövetkezését. Az emberölés elkövetésében való társtetteség megállapítható abban az esetben is, ha az elkövetőket az egyenes ölési szándék valóra váltása tekintetében eltérő indítók vezeti (BH 1995. 554.). Társtetteség áll fenn akkor is, ha a több személy mindegyike nem vett részt a tényállásszerű ölési magatartás kifejtésében, de a közöttük létrejött akarategység folytán a véghezvitel folyamatában a szerepeket megosztva mozdítják elő az ölési cselekmény eredményességét. Így társtettese az emberölés büntettének, aki - ismerve társa ölési szándékát - azért köti össze a társa által folyamatosan bántalmazott sértett kezét, hogy annak ellenállását megtörje, és társa a sértettet megfojthassa (BH 2010. 172.). Társtetteség állapítandó meg akkor is, ha az akarategységben levő terheltek úgy valósítják meg az emberölést, hogy az egyik terhelt mérget önt az italba, a másik pedig a mérgezett italt átadja a sértettnek (BH 1989. 298.).

Felbujtóként [Btk. 14. § (1) bekezdés] felel az emberölésért, aki más személyt az emberölés végrehajtására rábírt, amennyiben a felbujtott személy az emberölést legalább megkísérli. Az eredménytelen felbujtás a Btk. 11. § (1) bekezdésében foglaltakra tekintettel - az elkövetésre felhívás folytán - az emberölés előkészületét valósítja meg. A felbujtás megállapítható akkor is, ha a tettesben már korábban felmerült a sértett megölésének a gondolata és a véghezvitelre való hajlandósága, de ezt a rábírást érlelte akarat-elhatározással. Az előre kitervelten elkövetett emberölés büntettének a felbujtója az, aki a tőle érzelmiileg függő élettársát arra veszi rá, hogy kiskorú gyermekeit ölje meg (BH 1999. 146.).

A bűnsegéd [Btk. 14. § (2) bekezdés] az emberölésnél is lehet fizikai és pszichikai egyaránt. Az előbbi körbe tartozik tipikusan az ölési cselekmény véghezviteléhez szükséges eszközök biztosítása. Pszichikai bűnsegéde az emberölés büntettének, aki társa rögtönös ölési szándékát felismerve végig a helyszínen marad, majd a holttest elrejtésében is segédkezik (EBH 2000. 290.). Ellenben a testi sértésre irányuló közös bántalmazás után a társa ölési cselekményében már részt nem vevő és e szándékról tudomással sem bíró vádlott-társ magatartása nem értékelhető az emberöléshez nyújtott pszichikai bűnsegélyként (BH 1997. 429.). Az emberölés büntette kísérletéért pszichikai bűnsegédként felelnek azok, akik azon túlmenően, hogy a helyszínen jelen vannak, a tártetteseket támogatva a sértett megölését helyezik kilátásba (BH 2003. 3.). Ha az önálló tettesi magatartást kifejtő elkövető arra vonatkozó kérdésére, hogy a cselekmény passzív alanyát megölje-e, a társa egyetértő nyilatkozatot tesz: pszichikai bűnsegélyért vonható felelősségre (BH 2003. 2.). A különös kegyetlenséggel elkövetett emberöléshez nyújtott pszichikai bűnsegély megállapítható, ha az elkövető a tártettesek súlyos és brutálisan véghezvitt ölési cselekményénél jelen van, és a tártetteseket a végrehajtás során e szándékukban erősíti (BH 2000. 89.).

3. Az alanyi oldalt illetően az emberölés 160. § (1), (2), (3) és (5) bekezdéseiben írt esetei csak szándékosan (Btk. 7. §) valósíthatók meg, míg a (4) bekezdés a gondatlan (Btk. 8. §) elkövetést rendeli büntetni.

Egyenes szándékkal követi el az emberölést, aki magatartása lehetséges következményét, nevezetesen a passzív alany halálának bekövetkezését előre látja (tudati elem), és ezt kívánja (érzelmi elem). Az emberölés büntettét egyenes szándékkal követi el, aki a sértettet közvetlen közlőről a mellkasára célzott pisztolylövésekkel öli meg (BH 2003. 307.). Az egyenes szándékkal elkövetett emberölés büntette valósul meg, ha a tettes közlőről, irányítottan lő a sértett fejére, és ennek folytán annak a halála bekövetkezik (BH 1998. 465.). Az emberölés kísérletét nem eshetőleges, hanem egyenes szándékkal valósítja meg az elkövető, aki a sértettet több mint 10 méter magasságból a lakás ablakán át kituszkolja, és a sértett a földre zuhanása következtében maradandó fogyatékos állapotot eredményező sérüléseket szenved (BH 1993. 273.). Az emberölés előkészülete célzatos magatartás, így az csak egyenes szándékkal követhető el.

Eshetőleges szándékkal cselekszik, aki a magatartásának következményét, nevezetesen a sértett halálát előre látja (tudati elem), és bár ezt a következményt kifejezetten nem kívánja, de belenyugszik (érzelmi elem) annak a bekövetkezésébe. Eshetőleges szándékkal és nem gondatlanságból elkövetett emberölést valósít meg az a terhelt, aki - önhibájából eredő ittas állapotban - a sértettel kialakult kölcsönös dulakodás során, a vele szemben álló sértettet 10 cm pengehosszúságú késsel közepes-nagy erővel megszúrja, és a bordaporcok, valamint a szív átmetszése percekben belül a sértett halálát eredményezi (BH 2009/36.). A szeszital hatása alatt álló fiatalkorú elkövetőnek a nagy pengehosszúságú, igen éles késsel a sértett nyakára irányított és közepes erővel leadott szúrása esetén - amely a nyaki főverőér és a belső torkolati véna sérülésével járt - az élet kioltására irányuló eshetőleges szándék fennállására kell következtetést levonni (BH 1995. 381.). A vádlott az adott esetben késsel - tehát az emberölés egyik úgynevezett tipikus és veszélyes eszközeivel - nagy erővel, irányítottan szúrta hátba a sértettet testének olyan részén, amely életfontosságú szerveket tartalmaz. Az adott esetben az elkövetéskori tudattartalomhoz kapcsolódó objektív és szubjektív körülmények egyértelműen arra mutatnak, hogy a vádlott tudatában felmerült a halálos eredmény bekövetkezésének lehetősége, és ez iránt már olyan nagyfokú közömbösséget tanúsított, hogy szándékának formája az ölésnek még egyenes szándékból fakadó jellegét is nagyban megközelítette, az eshetőleges szándékú emberölés kísérlete aggálytalanul megállapítható (BH 1982. 270.).

A különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés megvalósítható eshetőleges szándékkal is. Az emberölés büntettét különös kegyetlenséggel és eshetőleges szándékkal követi el az a vádlott, aki az elhúzódo bántalmazás során többször rátérdel a sértettre, bordatörést okoz, és ezzel közvetlen okozati kapcsolatban áll be a sértett halála (BH 2003. 485.). A különös kegyetlenséggel elkövetett emberölést eshetőleges szándékkal valósítja meg a terhelt, aki a sértett testére hígítót önt, majd azt meggyújtja, és a sértett halála az égési sérülés alapján fellépő szövődmények folytán következik be (BH 2002. 170.). A különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntette eshetőleges szándékkal elkövetett, ha az elkövető a sértettet hosszasan, közepes és nagy erővel ütlegeli, rugdossa, valamint megtapossa, és ezzel közvetlen okozati kapcsolatban áll be a sértett halála (BH 2000. 523.).

Az aljas indok mint motívum, illetve a nyereségvágy mint célzat mellett az emberölés megvalósítható akár eshetőleges szándékkal is. Az aljas indok mint minősítő körülmény megállapításának nem előfeltétele, hogy az elkövető az életet vagy a testi épséget sértő bűncselekményt egyenes szándékkal valósítja meg (EBH 2002. 730.). A nyereségvágyból elkövetett emberölés büntettének megállapíthatóságát nem zárja ki, ha a haszonszerzésre irányuló egyenes szándék mellett az ölés tekintetében csak eshetőleges szándék róható fel (EBH 2010. 2116.).

Gondatlanságból követi el az emberölést, aki magatartásának következményeként a halálos eredmény bekövetkezését előre látja, de könnyelműen bízik annak elmaradásában (luxuria), illetőleg, aki a halálos eredmény beállásának a lehetőségét éppen azért nem látja előre, mert azt a figyelmet és körültekintést, amely tőle elvárható, elmulasztja (negligencia). A hanyag gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét valósítja meg az a szülő, aki az 5 éves, valamint a 2 és fél éves gyermekeit a súlyosan mozgáskorlátozott nagyszülő felügyeletére bízta úgy, hogy a lakásban a gyufa a gyermekek számára hozzáférhető, és így a gyermekek egyike a bútor meggyújtásával halálos kimenetű füstmérgezést okoz (BH 2003. 308.). A gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét - a hanyag gondatlanság (negligencia) szintjén - megvalósítja a vádlott, aki a mérgező hatású permetezőszert barackpálinkás üvegben a nyári konyhában tárolja, melyből az édesapja fogyaszt, és halálos mérgezést szenved, holott a vádlott tudta, hogy az édesapjának gyenge látóképessége, valamint az a szokása, hogy a lakásban rendszeresen szeszes ital után kutat (BH 2001. 52.). Ha a vádlott kisebb erővel a testi épség sértésének szándéka nélkül meglöki a sértettet, aki ennek következtében hanyatt esve olyan sérülést szenved, amely halálához vezet: a cselekmény a hanyag gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét valósítja meg (BH 1999. 353.). A hanyag gondatlanságból elkövetett emberölés vétségének minősül annak a vádlottnak a cselekménye, aki az ittas sértettet nyitott tenyérrel, testi sérülés okozása nélkül egyszer arcul üti, aminek következtében a sértett elesik, és fejét egy betonozott területbe üve halálos sérülést szenved (BH 1995. 325.). Ha az elkövető kisebb erővel löki meg a súlyos testi hibában szenvedő sértettet, aki ennek következtében a földre zuhan, majd ezzel okozati összefüggésben a halála is bekövetkezik: a hanyag gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége megállapításának van helye (BH 1987. 385.).

4. Az emberölés nyitott törvényi tényállás, így az elkövetési magatartás bármely, az eredmény - ami a passzív alany halálát jelenti - elérésére alkalmas módon, tevással (aktív magatartással) és nem tevással (passzív mulasztással) egyaránt kifejezhető. Az aktív magatartás általában valamilyen fizikai tevékenységet jelent, ami megvalósulhat eszköz nélkül, ilyen a fojtogatás, ütlegelés, rugdosás, megtaposás, vagy valamilyen eszköz, jellemzően lőfegyver, kés, balta, kötél, mérge stb. alkalmazásával.

A mulasztás mint büntetőjogi fogalom nem azonosítható a nem tevással. A nem tevés - jogirodalmi megfogalmazás szerint - csupán erőpihentetés. Önmagában a nem tevés büntetőjogilag nem releváns emberi magatartás. A mulasztás több, mint puszta nem-tevés. Olyannak a nem tévése, amit az elkövetőnek meg kellett volna tennie. A mulasztás a jog világában kötelességgel ellensúlyozott nem-tevést jelent. A mulasztást bűncselekménnyé nyilvánító törvényi tényállások mögött mindig valamilyen parancs húzódik meg, amely valamilyen kötelesség teljesítését írja elő. Mulasztásról tehát csak kötelezettséggel szemben lehet szó. Ez a kötelezettség fakadhat közvetlenül a büntetőjogszabályból, ezenkívül egyéb jogi normából, valamint - szűk körben - alapvető erkölcsi normából (parancsból) is (Kúria, Bfv. II. 390/2012/5.).

A 160. § (5) bekezdése - öngyilkosságra rábírással elkövetett emberölés - esetén az aktív magatartás a speciális passzív alanyra való pszichikai ráhatás azért, hogy az öngyilkosságot kövessen el. A felelősség feltétele, hogy az öngyilkosságot elkövessék.

A szándékos emberölés mulasztással történő megvalósítása akkor állapítható meg, ha az elkövető magatartásától függetlenül megindul a halálos eredmény irányába vezető folyamat, az elkövető mindezt felismeri, de a halálos eredmény bekövetkezésének a megakadályozását szándékosan elmulasztja, bár erre egyrészt - büntetőjogon kívüli, például családi jogi, polgári - jogi alapon nyugvó kötelezettsége áll fenn, másrészt pedig a halálos eredmény bekövetkeztének az elhárítására, megakadályozására reális lehetősége volt.

Amennyiben a terheltet a családjogi szabályok alapján az életveszélyes állapotban lévő sértett részére segítségnyújtási kötelezettség terheli, annak szándékos elmulasztása nem segítségnyújtás elmulasztása büntettként, hanem emberölés büntettként értékelendő (EBH 2010. 2115.). Az emberölés büntetttét mulasztással követi el, aki a vele együtt élő, a halálához vezető okfolyamatot elindító súlyos fokú betegségekben szenvedő édesanyja ápolását oly mértékben elmulasztotta, hogy a szervezetének kiszáradása és a táplálékhiány mellett kialakult általános vérmérgezés következik be, amely a sértett halálát eredményezi. A sértett elhanyagolásából adódó, a betegséggel együtt járó fájdalomnál nagyobb kínszenvedés okozása a különös kegyetlenséggel elkövetés megállapítását is megalapozza (BH 2009. 291.). A mulasztással elkövetett emberölés és a segítségnyújtás halált okozó elmulasztása a mulasztás alapját képező kötelezettség szerint határozható el. Emberölés büntettté állapítandó meg, ha a családi kapcsolat miatt segítségnyújtásra kötelezett terhelt a leánya szülésénél észleli, hogy az újszülött életveszélyes helyzetbe került, ennek ellenére nem tesz semmit annak elhárítása érdekében, és e mulasztás is közrehat a csecsemő halálában (BH 2009. 263.).

Mivel az emberölés eredmény-bűncselekmény, így az elkövetési magatartás és a halál mint eredmény között fenn kell állnia az ok-okozati összefüggésnek. Ez fennáll akkor is, ha az elkövető halálos eredmény létrehozására alkalmas magatartása által megindított okfolyamatba más személy magatartása vagy egyéb külső körülmények is közrehatottak. A vádlott büntetőjogi felelősségét akkor is emberölés büntetttében kell megállapítani, ha a sértett halálának bekövetkezését az orvosi szakma szabályait betartó sebész munkája és gondosabb orvosi ellátás esetlegesen megakadályozta volna. Az élet kioltására alkalmas elkövetési magatartás és a halál mint eredmény közötti okozati összefüggésnek azonban fenn kell állnia (BH 2006. 310.). A tényállásszerű ölési magatartás és a sértett halála között a közvetett okozati összefüggés fennáll, ha az idős sértett hasúri sérülése folytán jelentkező közvetlen életveszélyt a műtéti eljárás során elhárították, de néhány hét múlva a szövődmenyként jelentkező tüdőgyulladás következtében áll be a sértett halála (BH 2002. 169.). Ha az elkövető magatartása indítja el azt az okfolyamatot, amely végül a sértett halálához vezetett, de az orvosi (diagnosztikai) tévedésnek - mint közreható oknak (concausa) - is hatása volt a sértett halála bekövetkezésében: ez nem zárja ki az elkövető büntetőjogi felelősségét (BH 1997. 511.).

5. Előkészület (Btk. 11. §) esetén az elkövető nem valósít meg tényállási elemet. A lőfegyverrel célzás csak emberölés előkészülete, az elsütő szerkezet mozgásba hozása jelenti az ölési cselekmény megkezdését (EBH 2007. 1583.). A vádlottól több mint három méterre álló sértettel szemben a késnek szúrásra emelése még nem tekinthető az emberölés büntette megkezdésének; a cselekmény nem emberölés büntette kísérletének, hanem emberölés előkészülete büntettének minősül (BH 2003. 48.). Az előkészület irányulhat az alapesetre vagy a minősített esetekre is. Nincs különös visszaesőként elkövetett minősített esete az emberölés előkészülete büntettének, de a büntetést a különös visszaeső terheléssel szemben kell kiszabni (BH 2004. 397.). Az emberölés elkövetésére felhívás, ajánlkozás és vállalkozás egyoldalú nyilatkozatok, és bűntársak, végrehajtók, megbízók keresését, kiválasztását jelenti, amely ha eredményes, akkor kétoldalú nyilatkozattal, a megállapodással folytatódik. A bűncselekmény elkövetésére történő felhívással megvalósul az emberölés előkészülete, ha az elkövető - anyagi előny kilátásba helyezésével - mást megbíz azzal, hogy a vele üzleti viszonyban álló sértettet ölje meg (BH 2000. 2.). Az elkövetéshez szükséges vagy azt könnyítő feltételek biztosítása körébe tartozik jellemzően az elkövetési eszközök, például fegyver, mérge, kések, kötelek, balta beszerzése, az elkövetés helyszínének felderítése, a passzív alany szokásainak, családi körülményeinek, környezetének, közlekedési útvonalának megfigyelése, felderítése.

Az emberölés előkészületének büntette többrendbelinek minősül, ha az alanyának célja több ember megölésére irányul (5/1999. Büntető Jogegységi Döntés).

Az emberölés kísérlete [Btk. 10. § (1) bekezdés] valósul meg, ha a szándékos ölési magatartást az elkövető megkezdte, de nem fejezte be, illetőleg a sértett halála egyéb okból elmaradt.

Emberölés büntettének kísérletét valósította meg a terhelt, amikor közel két méter távolságból célzott lövést adott le a sértett mellkasára, akkor is, ha a véletlennek köszönhetően - a lövedék a kulcscsont magasságában elakadt, s csupán három hét alatt gyógyuló életveszélyt elő nem idéző sérülést okozott (BH 2010. 57.). Emberölés büntettének a kísérletét - és nem közlekedési bűncselekményt - valósítja meg az a terhelt, aki tehergépkocsijával kilenc kilométeren keresztül üldözi a sértettet, majd balesetet okozva nagy sebességgel belehajt a sértett által vezetett személygépkocsiba (BH 2009. 38.). Emberölés büntettének kísérlete valósul meg, ha a terhelt - az ölési szándékára utaló kijelentéseit követően - a sértettet a nyakába tett megszorított hurokkal az emeletes ágyról lelöki, és a halálos eredményt más a kötél elvágásával hárítja el (BH 2005. 2.). Az emberölés büntettének a kísérletét eshetőleges szándékkal valósítja meg a vádlott, aki a villanykapcsoló külső védőburkolatát szétszereli, és a feszültség alatt álló vezetéket abban a tudatban hagyja szabadon, hogy az esti sötétségben a hozzátartozóinak valamelyike halálos áramütést szenved (BH 2001. 3.). A sérülés tényleges gyógytartamától függetlenül az emberölés kísérletét valósítja meg az elkövető, aki az élet kioltására alkalmas nagyméretű szamurájtőrrel több ízben a sértett nyaka irányába sújt, és csak a sértett reflexszerű védekező mozdulata folytán hárul el a súlyos eredmény bekövetkezése (BH 2000. 284.). A 8 napot meg nem haladó gyógytartamú sérülés ellenére is az emberölés büntette kísérletének megállapítása, mert a vádlott a lőfegyverével 20 méterről gerincre célzott lövést adott le a neki háttal álló sértettre (BH 1999. 1.). Az eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés kísérletét valósítja meg a fiatalkorú vádlott, aki a gyermekkorú sértettet védekezésre képtelenné teszi, ezután a fejét többször a vízbe meríti, és esetenként csaknem egy percig a víz alatt tartja, majd a sértett nyakát két kézzel közepes erővel megragadja (BH 1996. 407.). Az eredménytől függően befejezett bűncselekményként vagy kísérletként különös kegyetlenséggel, sok ember életét veszélyeztetve elkövetett emberölés büntette megállapításának van helye, ha az elkövető a lakás általa történt felgyújtása esetén az ebből származó közveszély előidézésén túl felismeri azt is, hogy a lakástűz következtében a bent tartózkodó személy - amennyiben a tüzet időben nem oltják el vagy őt ki nem menekítik - meghalhat (BH 2012. 28.).

Az emberölésnek nem az előkészületét, hanem a kísérletét valósítja meg az elkövető, aki az esti sötétségben a magatehetetlenül ittas és sötét ruhában levő sértettet a jelentős forgalmú, erős ívben balra ívelő közútra löki azért, hogy őt egy arra haladó jármű halálra gázolja (BH 1999. 52.).

Az elkövetőt a befejezett emberölés büntette miatt terheli a büntetőjogi felelősség, ha egyenes ölési szándékkal a sértettet hátba szúrja, és a gerincvelőt sértő szúrás nyomán a láb részleges bénulása és ezzel közvetett okozati összefüggés folytán az állandó katéterezés során a vesemedence- és húgyúti gyulladás miatt bekövetkezett szövődmény vezet a sértettnek az elkövetési magatartás után több hónappal bekövetkezett halálához (BH 1997. 564.). Az okozati összefüggésben való tévedés lényegtelen, és a befejezett emberölésért felel az a szülő nő, aki a gyermekét közvetlenül a szülés után fojtogatja, majd a halottnak vélt újszülöttet egy műanyag zacskóba csomagolva a szemeteskukába dobja, de nem állapítható meg, hogy a sértett a fojtogatás vagy a nejlonzacskóba csomagolás okozta légúti elzáródás következtében halt-e meg (BH 1996. 239.).

Befejezetlen kísérlet esetén az önkéntes elállás [Btk. 10. § (4) bekezdés a) pont] büntethetőséget kizáró [Btk. 15. § h) pont] okot jelent.

Nem büntethető emberölés előkészületének büntette miatt az, aki a cselekmény elkövetésének a megkezdésétől - döntően a saját elhatározásából - áll el (BH 2006. 174.). Ha az elkövető a tényállásszerű ölési cselekmény elkövetése után nyomban intézkedést tesz a sértett azonnali kórházba szállítása iránt, és annak halála az elkövető segítségnyújtásának eredményeként orvosi műtéttel válik elháríthatóvá: önkéntes eredmény-elhárítás folytán a cselekmény emberölés büntettének a kísérlete helyett életveszélyt okozó testi sértés büntettének minősül (BH 1992. 218.). Az emberölés kísérletétől való önkéntes elállás akkor állapítható meg, ha az elkövetés konkrét körülményei között az elkövető a megkezdett ölési cselekményt - külső körülményektől nem akadályozva - zavartalanul folytathatná, de eredeti szándékát megváltoztatja, és lemond a további elkövetésről (BH 1984. 134.).

Emberölés büntettének befejezett kísérlete esetén az önkéntes elállás megállapítása fogalmilag kizárt. Az önkéntes eredmény-elhárítás nem állapítható meg, ha a terhelt a sértett életének a megmentése érdekében más személy segítségét nem kéri, az eredmény elmaradását másnak - a terhelttől független - fellépése indítja el, a terhelt csupán közreműködik a más által megkezdett és megvalósított eredmény-elhárító tevékenységben. A sértettnek gépkocsival történt elgázolása és ezt követően nyomban a helyszínről való elhajtás az emberölés befejezett kísérletét valósítja meg, ekként a kísérlettel való önkéntes elállás fogalmilag kizárt (BH 1999. 543.). Az emberölés kísérletétől való önkéntes elállás szóba sem kerülhet, ha az elkövető abban a tudatban hagyta abba a sértett további fojtogatását, hogy annak a halála már bekövetkezett (BH 1995. 440.). Emberölésre irányuló szándékkal egyetlen ütés leadásával létrejött befejezett kísérlet esetén fogalmilag kizárt az önkéntes elállás megállapítása (BH 1987. 149.).

Az emberölés kísérletétől való önkéntes elállás nem kerülhet szóba, ha a vádlott 10 méter magasból kísérli meg a sértettet a földre ledobni, és a többszöri próbálkozásában az élettársa közbelépése - mint külső körülmény - akadályozza meg. Ebben az esetben a cselekmény jogi minősítését az határozza meg, hogy az elkövető szándéka mire irányul, és nincs jelentősége, hogy bizonytalan-e a szándékolt eredmény bekövetkezése, vagyis a cselekmény esetleg testi sérülést (és nem halált) eredményezett volna (BH 2004. 215.).

Befejezett kísérlet esetén csak önkéntes eredmény-elhárítás [Btk. 10. § (4) bekezdés b) pont] jelent büntetethetőséget kizáró okot, ez esetben az elkövetőnek kell aktív tevékenységet kifejtenie. Az emberölés kísérletétől való önkéntes elállására, az önkéntes eredmény-elhárításra vagy a jogos védelmi, illetőleg a végszükségbeli helyzetre eredményesen nem hivatkozhat az elkövető, aki a nagyméretű késsel a sértett szívére irányzott szúrás után a sértettet magára hagyja, és a sértett kórházba szállításával az élete megmentéséről kívülről álló személyek gondoskodnak (BH 2002. 211.).

A kísérlet közeli vagy távoli voltát az dönti el, hogy a ténylegesen bekövetkezett sérelem az elkövető által célba vett vagy az általa szándékolt eredményhez képest hogyan alakul, amely független lehet a kísérlet befejezett vagy befejezetlen alakzatától. Különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntettének távoli kísérletét valósítja meg az a terhelt, aki a sértett - faszerezetű földemmel és vasrácsos ablakkal ellátott és propán-butángázzal működő tűzhellyel felszerelt - lakóhelyiségének ajtaját festékhígítóval lelocsolja és meggyújtja (BH 2004. 347.). Mindennek a büntetés kiszabása során van jelentősége.

Az alkalmatlan kísérlet esetén [Btk. 10. § (3) bekezdés] esetén a büntetés korlátlanul enyhíthető, akár mellőzni is lehet. Az emberölés kísérlete alkalmatlan eszközzel elkövetett, ha az elkövető magatartásának eredményeként olyan erősségű áram halad át a sértett testén, amely a halálos következmény bekövetkezéséhez nem alkalmas (BH 1991. 92.). Ellenben nem alkalmatlan eszköze az emberölésnek a hegygel nem, de éllel bíró 8 cm pengehosszúságú kés (BH 2013. 2.).

Az ítélkezési gyakorlat egységes abban, hogy ha valamely eszköz a szándékolt káros eredmény előidézésére objektíve nem alkalmas és ugyanakkor veszélytelen, társadalomra veszélyesség hiányában nincs helye bűncselekmény megállapításának. Minden más esetben a bűncselekmény kísérletének megállapítására kerül sor. Azt, hogy valamely eszköz a szándékolt eredmény előidézésére alkalmas-e, nem elvontan, hanem a konkrét elkövetésre vonatkoztatva kell eldönteni. Ha az eszköz a véghezvitel konkrét körülményei között nem is alkalmas a szándékolt eredmény előidézésére, de az elkövetés más viszonyai vagy más alkalmazási feltételek mellett alkalmas, a bűncselekmény kísérletének megállapítása törvényes.

Az adott esetben a vádlott által használt csavarhúzó emberi élet kioltására objektíve alkalmas eszköz. A súlyosabb, halálos eredmény elmaradása nem a használt eszközön, hanem használatának módján múlott. Mégpedig az alkalmazott erőbehatás és használatának azon módja, hogy belőle a vádlott tenyeréből csak mintegy 2 cm-es hegyrész állt ki, volt az akadálya annak, hogy a sértett nem szenvedett halálos eredménnyel járó sérülést. A vádlott által megsértett testtájékokból az a következtetés vonható le, hogy a vádlott a sértett felsőtestét támadta. Az elkövetés körülményeit vizsgálva abból, hogy a sértett a földön volt, és védekező mozdulatai közben mozgott, az állapítható meg, hogy számára a sértett felsőtestének bármely része elérhető volt. Csak a véletlenül múlt, hogy a sértett mögött elhelyezkedve nem a halántékát, a szemgödörét, a bal mellkas felet vagy nem a nyaki ereket találta el. Az eszköz az elérhető más testrészekre más módon alkalmazva alkalmas volt az ölési cselekmény elkövetésére, jelen esetben is az emberölés kísérletének megállapítása törvényes (BH 2007. 177.).

A minősített esetek kísérlete:

Az emberölés kísérlete előre kitervelten elkövetettként minősül, ha az elkövető olyan robbanószerkezetet állít elő és szerel be az apja gépkocsijába, amely a gyújtáskapcsoló bekapcsolásával lép működésbe (BH 2001. 6.).

A nyereségvágyból elkövetett emberölés büntettének a kísérletét valósítja meg, aki a kiszolgáltatott gyermekkorú sértettet pénz megszerzése érdekében kitartóan bántalmazza, földhöz vágja, és ezáltal életveszélyes sérüléseket okoz (BH 1999. 54.). Ha a három vádlott az éjszaka során a tanyában egyedül élő sértett értékeinek a megszerzése érdekében úgy alkalmaz erőszakot, hogy az I. r. vádlott a sörétes vadásztölténnyel töltött lőfegyverével 1-1,5 méter távolságból irányzott lövést ad le a menekülő sértettre: a cselekmény nyereségvágyból elkövetett emberölés büntette kísérletének, a társai cselekménye pedig e bűncselekményhez nyújtott bűnszegédi bűnrészességnek minősül (BH 2000. 478.).

A nyereségvágyból és különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntettének kísérlete valósul meg, ha a vádlott a sértettnél levő táskában tartott pénz megszerzése érdekében egy úgynevezett tonfával legalább 17 esetben, nagy erővel sújtja a sértett fejére, akinek a halála azért nem következett be, mivel koponyaboltozati csontjainak a vastagsága az átlagosat meghaladta (BH 1998. 519.).

Eszeiőleges szándékkal megvalósított, aljas indokból és több emberen elkövetett emberölés büntettének a kísérletét valósítja meg az elkövetőnek az a cselekménye, hogy a közforgalmú közlekedési eszközön (autóbuszon) olyan időzített robbanószerkezetet helyez el, amely utóbb felrobban (BH 2000. 1.).

A házkutatásra irányuló rendőri intézkedés megghiúsítása végett a ház kerítésének és vas-kapujának az élet kioltására alkalmas módon elektromos feszültség alá helyezése: az aljas indokból, hivatalos személy ellen és több emberen elkövetett emberölés büntette kísérletének minősül (BH 1995. 385.).

Mindkét sértett életének kioltását kilátásba helyező fenyegető kijelentést közvetlenül követően ölésre alkalmas lőfegyverből a sértettekre irányozottan leadott több lövés akkor is alapot ad a több emberen elkövetett emberölés büntette kísérletének megállapítására, ha a cselekmény folytán csak az egyik sértett szenved halálos kimenetelű sérülést (BH 2012. 255.). Több emberen elkövetett emberölés büntettének kísérletét valósítja meg az a terhelt, aki öngyilkossági szándékkal a nagy sebességgel haladó gépkocsit a szembejövő járműnek irányítja, belenyugodva a járművek vezetőinek és utasainak halálába (BH 2004. 447.). A több emberen elkövetett emberölés büntettének a kísérletét - és nem a közúti veszélyeztetést - valósítja meg, aki a gépkocsiját a sértettek elütése végett célzottan feljűk irányítja, és az egyik sértettet el is gázolja. Az emberölés büntettének kísérlete több emberen elkövetettként minősül, ha az elkövető a kertje bejáratí ajtájának kilincset áram alá helyezi, és ennek következtében a kiskorú sértett meghal, és a segítségére siető édesapját is áramütés éri (BH 1993. 537.).

6. A minősített esetek csak a Btk. 160. § (1) bekezdéséhez kapcsolódhatnak, a törvény szövegének rendszertani elhelyezéséből következően a Btk. 160. § (5) bekezdésben írt elkövetési magatartáshoz - az öngyilkosságra rábíráshoz - minősített esetek nem párosíthatók.

(Ismert azonban olyan vélemény is, ami ezzel ellentétes álláspontot képvisel.)

Az emberölés előre kitervelten történő elkövetése feltételezi, hogy az elkövető az ölési cselekmény véghezvitelének helyét, idejét és módját átgondolja, a végrehajtást akadályozó vagy segítő tényezőket felméri, és a lényeges előkészületi, elkövetési és az elkövetés utáni mozzanatok figyelembe vegye. Az előre kiterveltséget a tervszerű és céltudatos magatartás jellemzi. Ez az ölési cselekmény részleteinek átgondolását, viszonylag hosszabb időn át történő fontolgatását, a cselekmény elkövetési szakaszainak megfelelő mozzanatok mérlegelését jelenti. Nem feltétel azonban az említett tényezők együttes fennállása. Az ölésre irányuló céltudatos törekvés az egyenes szándék meglétét tételezi fel. Az előre kitervelten elkövetés megállapítása kizárt, ha az elkövető ölési szándéka eshetőleges. Nem zárja ki viszont ezt a minősítést a vaglyagos terv vagy végrehajtási mód kialakítása, amint az sem, ha az ölési cselekmény végrehajtása nem a tervnek megfelelően megy végbe. Nem szükséges az, hogy az elkövető valamennyi lehetőséget pontosan számításba vegyen, és teljes bizonyossággal, határozottsággal alakítsa ki a véghezvitel tervét. A tervszerűség megállapítható már akkor is, ha tudatilag döntő vonásaiban gondolja át, alakítja ki a végrehajtási módot.

Az előre kiterveltségnek nélkülözhetetlen feltétele a cselekmény elkövetésére indító és az ez ellen szóló motívumoknak az elkövető tudatában lejátszódó küzdelme, a céltudatos és tervszerű elkövetés mérlegelése, megfontolása. Mindezekhez bizonyos idő szükséges. Az emberölésre irányuló szándék kialakulásának és fejlődésének feltárása ezért a súlyosabb minősítés megállapításának fontos része. Általában nem lehet szó előre kitervelt elkövetésről, ha az elhatározást rövid időn belül követi a véghezvitel megkezdése. Nem zárja ki az előre kiterveltség megállapítását, ha az elkövető beszámítási képességében korlátozott, kóros elmeállapotú, és az sem, ha a cselekményt a leleplezés biztos tudatában követi el. A véghezvitel módjából és/vagy az elkövetést követően tanúsított magatartásból visszamenőleg is következtetés vonható az előre kiterveltségre.

A több emberen aljas indokból, részben tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés büntette mindkét sértettel szemben előre kiterveltként is minősül, ha a tettes eredendően egy személy megölését tervelte ki, ám - cselekménye leleplezésének elkerülése érdekében - a helyszínen tartózkodó másik sértett agyonlövését is elhatározza, s az ölest az első sértett részleteiben átgondolt és kidolgozott terv ismételt felhasználásával - viszonylag rövidebb időn belül - végrehajtja (BH 2012. 57.). Előre kitervelten és különös kegyetlenséggel követi el az emberölést, aki az ölési cselekményt már korábban elhatározza, a sértett ellenállását alatoval erőtlenné teszi, majd a fejére mért tizenöt kalapácsütés után késsel két jelentős erejű, a gerincsigolyát részben átmetsző szúrást ejt a már több sebből vérző sértetten (BH 2007. 327.). Az emberölés előre kiterveltként történő elkövetése csak abban az esetben állapítható meg, ha a rendelkezésre álló adatok egyértelműen arra a következtetésre nyújtanak alapot, hogy a sértett életének a kioltására irányult az elkövető egyenes szándéka (BH 2001. 308.). Az előre kitervelt emberölés büntettét valósítja meg, aki a sértett megölésének módját, helyét és idejét véglegesen elhatározza, majd egy órán át azért várakozik, hogy a sértett elaludjon, és így a sértettet az ellenállás kifejtésére képtelen állapotában - az előre átgondolt terv szerint - fojtja meg (BH 1999. 436.). Az emberölés előre kiterveltségét a tervszerűség és céltudatosság jellemzi, amelynél a cselekmény előre átgondolása nem köthető meghatározott időtartamhoz. Az emberölés büntettének nyereségvágyból elkövetettkénti minősítése mellett az előre kiterveltség megállapítása is indokolt, ha a tettes a sértett értékeinek megszerzése érdekében az ölest alternatív lehetőségként - feltételtől függően - tervezi el (BH 1999. 346.). Az előre kitervelten elkövetett emberölés büntettének kísérlete egyszersmind nyereségvágyból elkövetettként nem értékelhető, ha teljes határozottsággal nem állapítható meg, hogy az elkövető az ölési cselekményt a neki felajánlott anyagi juttatás miatt valósította meg (BH 1998/466.). Az emberölésnek előre kitervelten elkövetettként minősítésére nem kerülhet sor, ha az ölési cselekmény megkezdése időpontjában az elkövető ölési szándéka csak eshetőleges volt, és csak a véghezvitel során - az elkövetőn elhatalmasodott indulat és düh folytán - alakult ki az ölésre irányuló egyenes szándék (BH 1997. 426.). Az emberölés előre kitervelt elkövetése akkor is megállapítható, ha az ölés elhatározása és végrehajtása között viszonylag rövid idő telik el, és a terhelt az ölési cselekmény valamennyi részletét nem tervezi meg előzetesen (BH 1995. 197.). A nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés előre kitervelten elkövetettként is minősül, ha az elkövető a sértett megölésére irányuló szándékkal a cselekmény végrehajtása előtt a helyszínt, a sértett személyét, a lakókörnyezetét, az anyagi helyzetét, a szokásait, a megközelítés útvonalát részletesen felderíti, majd a cselekményt ennek megfelelően hajítja végre (BH 1993. 213.). Az emberölés előre kitervelt, ha az elkövető az élet kioltására alkalmas mérget megszerzi, azt szeszesitalba keveri, majd a mérgezett folyadékot tervszerűen, úgy helyezi el, hogy abból a sértett fogyasszon (BH 1982. 30.).

Az emberölés akkor minősül nyereségvágyból elkövetettnek, ha közvetlen anyagi előny megszerzésére irányul. A közvetett anyagi előny elérése érdekében végrehajtott ölés aljas indokból vagy célból elkövetettként értékelhető. Közömbös, hogy az elkövető által elérni kívánt vagy ténylegesen megszerzett vagyoni előny életszükséglet, káros szenvedély vagy erkölcsileg meg nem alapozott igény kielégítését szolgálja.

A nyereségvágyból elkövetett emberölés esetén az elkövetés indoka és a célzat összefonódik. A nyereségvágy a célzatot és az indítóokot is magában foglalja. Így ez a cselekmény eshetőlegesen szándékkal is megvalósítható. Befejezettségéhez elegendő az ilyen indítóok megléte és a sértett halálának bekövetkezése, de nem feltétel, hogy az elkövető az anyagi előnyt, a vagyoni hasznót ténylegesen megszerezze. Nyereségvágyból elkövetettként minősül az anyagi ellenszolgáltatás fejében elkövetett ölési cselekmény, továbbá a rablási célzattal megvalósított emberölés, ideértve a megszerzett vagyon megtartása érdekében elkövetést is. A nyereségvágyból elkövetett emberölés nem összetett bűncselekmény, ennél fogva a társtettesiséget kizárólag a dologelvételeben való közreműködés nem alapozza meg. E minősített eset társtettese ugyanis csak az lehet, aki magában az ölésben társtettesként részt vesz.

Nyereségvágyból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntettének bűnsége, aki a tettes szándékát ismerve a bűncselekmény elkövetése során - annak sikere érdekében - a sértettet a fején kalapáccsal súlyosan bántalmazó terheltségének figyelemmel segítségét nyújt, majd a sértettet maga is megüti és annak zsebeiben értékek után kutat (BH 2008. 233.). Nyereségvágyból elkövetett emberölés büntettét bűnségként valósítja meg a terhelt, ha - a sértettel szemben a tettes részéről alkalmazott egyre durvább erőszak láttán - jelenlétével, az ölés véghezvitelét biztonságosabbá tevő magatartásával erősíti a tettes ölési szándéka kialakulását, és azonnal részt vesz a sértett értékei felkutatásában (BH 2006. 73.). Halált okozó testi sértés és rablás bűnhalmazatban megvalósítása helyett a nyereségvágyból elkövetett emberölést valósítja meg a vádlott, aki a 86 éves sértett asszony fejét hosszasan és durván ütlegeli mindaddig, amíg annak a magatehetetlensége be nem következik, azért, hogy a lakásból értékeket tulajdonítson el (BH 2001. 459.). Az emberölés büntette nem minősül egyidejűleg nyereségvágyból és aljas indokból elkövetettnek, ha a nyereség megszerzésének a leplezése - mint indíték - szorosan tapad a nyereségvágyhoz, annak részét alkotja, és ezért attól nem különíthető el (BH 2001. 412.). A nyereségvágyból elkövetett emberölés büntettét valósítja meg az a homoszexuális hajlamú vádlott, aki a szexuális kapcsolat létesítése után elaltatott sértett visszerébe injekciós tűvel a halálos adag sokszorosát meghaladó mérget fecskendez be annak érdekében, hogy az értékeit megszerezhesse (BH 1997. 515.). Halált okozó testi sértés és rablás büntettének halmazata helyett eshetőlegesen szándékkal megvalósított, nyereségvágyból elkövetett emberölés büntettének minősül a bűncselekmény, ha az idős sértettet - értékeinek megszerzése érdekében - a döntő erőfölényben levő vádlott testszerte ütlegeli, rugdossa, és az így létrejött sérülések következtében a sértett meghal (BH 1995. 328.). A rablás és az élet elleni bűncselekmény bűnhalmazatban történt megállapítása helyett egységesen nyereségvágyból és hivatalos személy ellen elkövetett emberölés büntette kísérletének minősül, ha a vádlott a pénz megszerzése végett, az eredeti szándékának véghezvitelére érdekében a számára váratlan akadályt jelentő rendőrről ellen fegyvert használ (BH 1992. 372.).

Az aljas indokból vagy célból elkövetett emberölésen az erkölcsileg elvetendő motívumból fakadó vagy ilyen célból megvalósított cselekményeket kell érteni. Az indok és cél szerinti megkülönböztetés a szándék fajtája szempontjából lényeges; az aljas indokból elkövetés - éppen úgy, mint a nyereségvágyból történő elkövetés - eshetőlegesen szándékkal is megvalósítható, a célzatos elkövetésnek azonban az egyenes szándék az előfeltétele.

Ha az élet elleni bűncselekmény végrehajtása érdekében alkalmazott erőszakhoz ölési szándék is társul vagy az ölési cselekmény elkövetésének egyik motívuma a nemi szabadság vagy a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény végrehajtása, a súlyosabb minősítésű emberölés állapítható meg. Úgyis akkor is, ha az elkövető az ölési cselekményt nemi vágy kielégítésének fokozása érdekében követi el. A bosszú az aljas indokból (célból) elkövetett ölési cselekmény megállapítása szempontjából annyiban lényeges, hogy milyen ok váltja ki az elkövetőben a keletkezett indulatot. Ennek a jellege és mibenléte a súlyosabb minősítés feltétele.

Önmagában az a körülmény, hogy az elkövető önkényesen maga vesz elégtételt a rajta esett sérelem miatt, haragos viszonyból, szerelmi kapcsolatból eredő indulat, például féltékenység hatása alatt cselekszik, még nem szolgálhat alapul az aljas indokból való elkövetés megállapítására. Ha viszont az elkövető más bűncselekmény megvalósítása, avagy már véghezvitt más bűncselekmény leplezése, nyomainak eltüntetése vagy a felelősségre vonás elkerülése végett követi el az ölési cselekményt, a minősített emberölés megállapítása megalapozott lehet. Ugyanez a helyzet, amikor az ilyen magatartás harmadik személy bűncselekményének a leplezését célozza, ezért ilyenkor is a c) pont alatti minősített eset állapítandó meg.

Ha az ölési cselekményt kölcsöntartozástól való megszabadulás motiválta, az nem nyereségvágyból, hanem aljas indokból elkövetett emberölésként minősül, mivel nem közvetlenül irányul haszonszerzésre (BH 2012. 141.). Az emberölés aljas indokból elkövetettként minősül, ha az ölési cselekmény nem közvetlenül irányul haszonszerzésre, ám kiváltó oka a tettes által remélt nyereség - elkövető feltételezése szerint a sértettnek felróható - elmaradása (BH 2012. 56.). Az emberölésnek szerelemföltétlsből elkövetése nem minősül aljas indokból elkövetettként (BH 2003. 490.). Az emberölés kísérlete aljas indokból és különös kegyetlenséggel elkövetettként minősül, ha a vádlottak a sértett által lakott fabódét az abból való menekülés megakadályozása céljából elreteszlik, majd az építményt felgyújtják a sértett életének egyenes szándékkal való kioltása céljából (BH 2002. 45.). Aljas indokból követi el az emberölést, aki a házastársa iránti bosszúvágytól vezérelve oltja ki 10 éves gyermekének életét (BH 1999. 291.). Az emberölés aljas indokból elkövetettként minősül, ha az ölési cselekménynek az indítéka a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmény véghezvitelére volt (BH 1998. 316.). Valamely eltérő nemzeti, népi, faji vagy vallási csoporthoz tartozás miatt más megölése az aljas indokból elkövetett emberölés büntettét valósítja meg (BH 1995/261.). A féltékenységből és az elhagyás miatt keletkezett elkeseredésből fakadó indulat általában nem ad alapot az emberölés aljas indokból elkövetettkénti minősítésére (BH 1985. 455.). Aljas indokból elkövetettnek kell minősíteni az emberölést, ha a bosszút erkölcsileg is súlyosan elítélendő indító okok jellemezték (BH 1983. 384.).

A különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés megállapításánál elsősorban emberiség, valamint erkölcsi szempontok a meghatározók.

A különös kegyetlenség fogalma alá az átlagost lényegesen meghaladó szenvedéssel járó (amilyen például a tűzhalál, az élve eltemetés stb.), rendkívüli embertelenséggel, brutalitással, gátlástalanul, az emberi méltóság mély megalázásával vagy az elkövető emberi mivoltából kivetközve véghezvitt ölési cselekmények vonhatók. Annak, hogy a sértett eszméletlensége folytán ténylegesen elviselt-e fájdalomérzést, nincs jelentősége, miként nincs különösebb jelentősége az elkövetés eszközének sem. Így megállapítható a súlyosabb minősítés akkor is, ha az elkövető az ölési cselekményekhez általában használatos, úgynevezett tipikus eszköz igénybevétele nélkül, pusztá kézzel, agyonveréssel, rúgással vagy taposással valósítja meg a cselekményt.

Az eszköz nélkül - lábbal, pusztá kézzel -, testszerte történő, elhúzódo bántalmazás esetén azonban először abban a kérdésben kell állást foglalni, hogy az elkövető ölésre vagy testi sértésre irányuló szándékkal cselekedett-e. Amennyiben az ölésre irányuló szándék megállapítható, a sértettnek okozott sérülések nagyobb száma, súlya és jellege alapján - különösen, ha az aktív elkövetői tevőlegesség több halálhoz vezető folyamatot is megindított - általában következtetés vonható az elkövetés embertelenségére is. Ilyenkor - mivel a vizsgálódás szempontjai eltérőek - a kétszeres értékelés tilalmának megsértéséről nincs szó.

Az elkövető tudatának az elkövetés idején át kell fognia a végrehajtás különös kegyetlenségét. Az elkövető ezzel kapcsolatos tudattartalmára a sérülések számából, a bántalmazás hosszantartó, elhúzódo voltából, a sértett látható szenvedéséből, illetőleg a sértettnek a végrehajtás ideje alatt tanúsított magatartásából vonható következtetés.

A különös kegyetlenséggel elkövetés felróhatósága mulasztásos emberölés esetén sem kizárt.

Az elkövetőnek a sértett megölése után tanúsított magatartása, például a holttest feldarabolása, elásása vagy elégetése kívül esik az elkövetésen, és általában a cselekmény felfedezésének a megghiúsítását célozza; ezért önmagában az ilyen magatartás nem valósítja meg a különös kegyetlenséggel elkövetést.

Az emberölés minősítette különös kegyetlenséggel elkövetettként minősül, ha az elkövető az ölés véghezvitele során a földön fekvő sértettet percekben át fojtogatja, fejére közepes-nagy erejű ütések mér, majd nyakát fűrészlappal elmettszi (BH 2009. 3.). A kisebb számban ismétlődő ütések vagy rúgások önmagukban nem tekinthetők a véghezvitel különösen kegyetlen módjának; így nem nyújtanak alapot az élet vagy testi épség elleni bűncselekmény súlyosabban minősülő esetének megállapítására (BH 2008. 205.). Az emberölés különös kegyetlenséggel elkövetettként minősül, ha a vádlott a sértett nyakán késsel metszett sérülést okoz, tompa tárgygal fejbe sújtja, majd miután a sértett a földre került, vasvillával háromszor hasba szúrja (BH 2003. 311.). Az ölési cselekmény helyszínén tűz okozása nem vonható a különös kegyetlenséggel elkövetés minősítés alá, kizárólag a cselekmény nyomai eltüntetésére irányuló magatartásnak tekinthető, ha a tűzgyújtás az ölési cselekmény befejezése után történik (BH 2003. 141.). Emberölés büntetnének megállapítása indokolt, ha a terhelt a sértettet eredetileg a testi sértés okozásának szándékával ütlegeti, de a bántalmazást - a különösen kegyetlen elkövetést közelítő módon - úgy folytatja, hogy a sértettnek arc- és többszörös koponyatörést és ennek következtében néhány percen belüli halálát okozza (BH 2003. 138.). Az emberölésnek különös kegyetlenséggel elkövetését nem alapozza meg, ha a vádlott a sértettet hat esetben, közepes és nagy erővel olyan szúrásokkal öli meg, amelyek közül öt szúrás külön-külön is a sértett halálát eredményezte volna (BH 2002. 343.). A különös kegyetlenséggel elkövetett emberölést eshetőleges szándékkal valósítja meg a vádlott, aki a sértett ruházatát is érintően motorbenzint locsol szét a lakásban, és a benzingőz robbanása, majd az annak következtében keletkezett tűz folytán a sértett a halálát eredményező égési sérüléseket szenved (BH 2001. 255.). Az emberölésnek különös kegyetlenséggel elkövetettként megállapítására nincs alap, ha a terhelt a sértett fejének a testéről való levágásakor abban a tudatban volt, hogy a sértett már halott (BH 1999. 495.). Az emberölésnek különös kegyetlenséggel elkövetettként minősítését megalapozza, ha az elkövető a sértett testét és fejét - eszköz igénybevétele nélkül - hosszabb időn át üti és rugdossa, és a sértett fejét ért bántalmazások egyenként és önmagukban véve is szükségszerűen a halálos eredményhez vezetnek (BH 1997. 514.). Az emberölés különös kegyetlenséggel elkövetése állapítható meg annak a terhére, aki az általa elkövetett súlyos bántalmazás folytán eszméletét elvesztett, súlyosan sérült személyt a befagyott tó jegén magára hagyja (BH 1986. 94.). Az emberölés különös kegyetlenséggel elkövetettként minősül, ha az elkövető abba belenyugodva gyújtja fel a házat, hogy az abban tartózkodó személyek tűzhalált szenvednek (BH 1984. 387.). Ha a tűzhalál bekövetkezésének a közvetlen lehetősége fennáll, az emberölési cselekmény kísérlete különös kegyetlenséggel elkövetettként minősülhet (BH 1984. 345.).

Fokozott büntetőjogi védelem illeti meg a hivatalos személyt [Btk. 459. § (1) bekezdés 11. pont] és a külföldi hivatalos személyt [Btk. 459. § (1) bekezdés 13. pont] a hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt ért élet elleni támadás esetén, ugyanígy a közfeladatot ellátó személyt [Btk. 459. § (1) bekezdés 12. pont] is a sérelmére a feladata ellátása során, továbbá a hivatalos, a külföldi hivatalos avagy a közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személyt a sérelmére megvalósított ölési cselekmény kapcsán.

Az elkövetésre indító motívumnak a jogi minősítés szempontjából nincs jelentősége. Akkor azonban, ha a hivatalos személy sértettet a hivatalos eljárása során tett intézkedése miatt, de a hivatali minőségének megszűnése után vagy a közfeladatot ellátó személyt a feladatának ellátását követően, emiatt, illetve a támogatásukra, védelmükre kelt személyt utóbb e tevékenysége miatt éri az élet elleni támadás, az aljas indokból (célból) elkövetett emberölés állapítandó meg.

Hivatalos személy ellen, több emberen elkövetett emberölés kísérlete helyett hivatalos személy elleni erőszak és életveszélyt okozó testi sértés kísérlete állapítandó meg, ha a több személlyel dulakodó terhelt, az egyik sértettől megszerzett lőfegyverrel nem célzott lövést ad le, és ölési szándékára nem lehet következtetni (BH 2006. 75.).

Több ember sérelmére elkövetett emberölés törvényi egység [összefoglalt bűncselekmény] megállapításának akkor van helye, ha az elkövető akár egyetlen akarat-elhatározásból fakadóan, egy időben, illetőleg egymást követően, akár különböző időpontokban és eltérő akarat-elhatározásból hajtja végre a több ember megölését. Nem előfeltétele tehát a törvényi egységbe foglalásnak az akarat-elhatározás egységessége és az időbeli közelség sem, de a felelősségre vonásnak egy eljárásban kell megtörténnie. Ez azt jelenti, hogy az emberölés büntettét megvalósító cselekményeknek egymással quasi halmazati viszonyban kell állniuk (következésképpen az emberölés büntettét elbíráló ügydöntő határozat jogerőre emelkedését követően véghezvitt emberölés már nem foglalható törvényi egységbe), s az egy eljárásban történő felelősségre vonás feltétele fennáll akkor is, ha perújítási tárgyalás eredményeként kerül sor a több ember sérelmére elkövetett emberölés megállapítására.

A Btk. 160. §-a (2) bekezdésének f) pontja alá tartozó összefoglalt bűncselekmény megállapítására csak tettesi (társtettesi) magatartással megvalósult részcsselekmények (emberölések) esetén kerülhet sor, az emberöléshez részesi kapcsolódás esetén nem. Ehhez képest, amennyiben nincs olyan elkövető, akinek a terhére legalább két sértett megölése vagy egy ember befejezett megölése és egy személy ölésének megkísérlése tettesként (közvetett tettesként, társtettesként) megállapítható volna, több ember sérelmére részesi alakzatként véghezvitt emberölés büntettéről (kísérletéről) akkor sem lehet szó, ha a több különállóan végrehajtott emberöléshez ugyanaz az elkövető nyújtott bűnsegédi támogatást vagy a több ember megölésére ugyanaz az elkövető bujtott fel.

A bűncselekmény befejezettségéhez legalább két ember halálának a bekövetkezése szükséges, így - feltéve, hogy a szándék több személy életének kioltására irányul - egy sértett halála és egy további kísérleti szakban rekedt ölési cselekmény esetén a több ember sérelmére elkövetett emberölés büntettének kísérlete állapítandó meg akkor is, ha az egyik ölési cselekmény egyébként - adott esetben önmagában minősített emberölést megvalósítva - befejeződött. Több ember sérelmére elkövetett emberölés büntettének kísérletéről van szó akkor is, amikor a két vagy több sértett ellen megkísérelt ölési cselekmény során halálos eredmény egyáltalán nem következett be. A minősített eset csak a Btk. 160. §-a szerinti bűncselekmény vonatkozásában alkalmazható. Ha tehát a két sértett sérelmére megvalósított ölési cselekmény egyikét erős felindulásban követték el, a több emberen elkövetett emberölés megállapításának nincs helye.

A több emberen elkövetett emberölés két vagy több különböző passzív alanyt feltételez, ennél fogva ugyanannak a passzív alanynak a sérelmére két különböző alkalommal véghezvitt emberölés kísérlete homogén halmazat. A több emberen elkövetett emberölés büntettének kísérlete különös kegyetlenséggel elkövetettként is minősül, ha a vádlott az alvó sértettekre rágyújtja a házat; ugyanakkor az aljas indok - mint további minősítő körülmény - megállapításához nem elegendő önmagában az a körülmény, hogy a vádlott a sértettel fennállt aktuális konfliktusából fakadó indulatában megtorlásból cselekszik (BH 1998. 261.). Több emberen elkövetett emberölés kísérletét kell megállapítani akkor is, ha az elkövető egyenes ölési szándéka csak egy sértetre vonatkozóan állott fenn, a többi sértett tekintetében pedig csupán eshetőleges szándék volt megállapítható (BH 1983. 307.).

A több ember életét veszélyeztetve elkövetett emberölés megállapításának akkor van helye, ha az elkövető szándéka meghatározott személy (vagy személyek) életének kioltására irányul, de a cselekményt úgy hajtja végre, hogy ezáltal a célszemélyeken kívül mások élete is - reális - veszélybe kerül. A befejezett és/vagy megkísérelt emberöléshez kapcsolódó több ember életének veszélyeztetése körében a minősítéshez legalább kettő vagy ezt meghaladó létszámú személyre nézve kell a veszélynek fennállnia. A veszély pedig az elkövetési cselekménnyel szükségszerű összefüggésben álló, még létre nem jött olyan helyzet vagy esemény, amelynek bekövetkezésével reálisan számolni kell, s amelynek bekövetkezése közvetlenül avagy a testi épség vagy egészség jelentős sérelmén keresztül a fenyegetett személyek életének elvesztésével jár.

Az emberölésnek egyrészt több emberen, másrészt több ember életét veszélyeztetve elkövetése nem zárja ki egymást; vagyis a több ember sérelmére elkövetett emberölés mellett adott esetben a több ember életét veszélyeztetve elkövetés is megállapítható.

Több emberen, sok ember életét veszélyeztetve elkövetett emberölés büntettének minősül a cselekmény, ha az emberölés tényállásszerű elkövetési magatartása közveszélyt okoz vagy annak okozására alkalmas, mert a megölni szándékolt több személyen kívül - ölési szándék nélkül - sok vagy előre meg nem határozott ember életét is veszélyeztette (EBH 2002. 731.).

A különös visszaeső fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdése 31. a) pontja határozza meg, arról pedig, hogy az emberöléssel kapcsolatos különös visszaesés szempontjából melyek a hasonló jellegű bűncselekmények, a Btk. 160. § (6) bekezdése ad taxatív felsorolást.

Az egyazon törvényszakaszból szereplő szándékos bűncselekmények viszont a különös visszaesést tekintve ugyanolyanok, következésképpen különös visszaesőként elkövetett az emberölés - a Btk. 459. § (1) bekezdése 31. pontjában a visszaesésre megállapított feltételek esetén -, ha az elkövetőt korábban emberölés előkészületének büntette [Btk. 160. § (3) bekezdés] miatt ítélték végrehajtható szabadságvesztésre. Az emberölés büntettét érintően a különös visszaesés alanyi jellegű, személyhez tapadó minősítő körülmény, amely kizárólag annak az elkövetőnek a cselekményét minősíti súlyosabban, akinél ez a tényező megállapítható. Közömbös tehát, hogy az egyik elkövetőnek a másik elkövető különös visszaesői minőségéről az elkövetéskor volt-e tudomása. Ehhez képest a társtettesek vagy a tettes és részes ölési cselekményének jogi minősítése ebből a szempontból eltérő lehet.

Az emberölés büntette esetében a különös visszaesés minősítő körülmény, amely az alanyi oldal jellemzőjeként személyhez kötött, így csak annak az elkövetőnek a bűncselekményét minősíti súlyosabban, akivel szemben ez a körülmény fennáll (EBH 2007. 1679.).

A tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölésnél a minősítés szempontjából kizárólag a sértett életkorának van jelentősége, közömbös tehát, hogy védekezésre képes volt-e vagy sem.

E minősített eset alá tartozik az újszülött megölése, nevezetesen az, amikor a szülő nő gyermekét a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli. Az újszülöttnak a szülés tartama alatt vagy közvetlenül azt követően az anya általi megölése kapcsán - igazságügyi orvos- és pszichológus szakértő bevonásával - tisztázni szükséges, hogy az a különleges állapot, amely az újszülött világra hozatalával jár, befolyásolta-e (s ha igen, milyen mértékben) az elkövetőt a cselekményében. Ennek ugyanis a büntetés kiszabásánál jelentősége lehet, miként annak is, hogy a szülő nőt milyen ok vezette az ölésre. Így a szülő nő esetében figyelembe kell venni, hogy a magára hagyatottság érzése, a szűkebb környezet rosszallásától való félelem olyan motiváló tényező, amely számottevő enyhítő hatást jelenthet.

Az a körülmény, hogy az elkövető titkolja a terhességét, nem tesz előkészületeket a szülésre, s nem vesz igénybe orvosi ellátást, gondozást sem, önmagában még nem alapozza meg a cselekmény előre kiterveletkénti minősítését.

Védekezésre képtelen személynek kell tekinteni azt, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére [Btk. 459. § (1) bekezdés 29. pont]. E minősítő körülmény egyébként akkor róható fel, ha a sértett védekezésre képtelensége az elkövetőtől függetlenül állt elő, vagy azt az elkövető az ölési szándék kialakulását megelőzően - az ölési cselekménytől függetlenül - idézte elő. Nem ezen, hanem az i) pont alatti minősített eset valósul meg, ha a passzív alany kizárólag az életkora miatt tekinthető védekezésre képtelennek. Abban az esetben, ha egyéb körülmény eredményezi a tizennegyedik életévét be nem töltött személy ellenállási képtelenségét (például alszik, súlyos fokú ittas vagy bódult állapotban van, eszméletlen, mozgássérült), akkor a cselekmény az i) és j) pont szerint is minősülhet.

Az elhárításra korlátozottan képes személy sérelmére megvalósított emberölés csak akkor képez súlyosabban minősülő esetet, ha a korlátozottság a sértett idős korából vagy fogyatékosságából fakad. Amennyiben a sértett idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva egyáltalán nem képes a bűncselekmény elhárítására, azaz védekezésre képtelen, a Btk. 160. § (2) bekezdésének j) pontja alatti minősítő körülmény állapítandó meg. Annak megítélése, hogy a sértett elhárításra korlátozottan volt-e képes, egyrészt a sértett életkorának a mentális és fizikai állapotával összefüggésében kell jelentőséget tulajdonítani, másrészt a támadás jellegének és a kialakult erőviszonyoknak az egybevetését igényli.

7. Öngyilkosságra rábírással elkövetett emberölés

Az öngyilkosság a magyar büntetőjog szerint nem bűncselekmény. A törvény - a 160. § (5) bekezdése szerint emberölésként, illetőleg a 262. §-ban írt öngyilkosságban közreműködés alcímű tényállás keretében - azonban büntetni rendeli az öngyilkossághoz kapcsolódó (rábíró, azt elősegítő) magatartásokat.

Az emberölés Btk. 160. §-ának (5) bekezdése az öngyilkosságban közreműködéshez (Btk. 162. §) képest speciális törvényi tényállás, amely az emberölés alapeseteként [160. § (1) bekezdés] rendeli büntetni azt, aki tizennegyedik életévét be nem töltött vagy akaratnyilvánításra képtelen személyt arra bírja rá, hogy maga váljon meg az életétől, ha az öngyilkosságot elkövetik. Az elkövetési magatartása a rábírás pusztán az önkészületi életkioltásra vonatkozik, kivitelezési módjának meghatározása nélkül. Ez határolja el a pszichikai - a Btk. 160. §-a (2) bekezdésének i) pontja szerint minősülő - emberöléstől, amikor az elkövető (azért, hogy a sértett életét veszítse) a gyermekkorú olyan konkrét tevékenységre vagy olyan konkrét helyzetben való részvételre bírja rá, amely halál bekövetkezését eredményezi.

A törvényi tényállás eredmény-bűncselekmény, befejezettségéhez az szükséges, hogy az öngyilkosság végrehajtása folytán a passzív alany halála bekövetkezzék. Amennyiben tehát a passzív alany az öngyilkosság fogalmi ismérveit kimerítő magatartást megkezdi, de nem fejezi be, avagy befejezi, de a halál (az önkéntes elállás és az önkéntes eredmény-elhárítás kivételével) bármely okból nem következik be, e bűncselekmény kísérletét kell megállapítani.

A Btk. 160. § (5) bekezdésének rendszertani elhelyezkedéséből és a 160. § (1) bekezdése szerinti büntetendőségéből, továbbá abból, hogy a cselekmény passzív alanya azonos a Btk. 160. § (2) bekezdésének j) pontjában meghatározott egyik lehetséges passzív alannal, az következik, hogy ezt a cselekményt a Btk. 160. §-ának (2) bekezdésében felsorolt körülmények nem minősítik súlyosabban. (Ettől eltérő álláspont is létezik.)

A Btk. 160. §-ának (1) bekezdésében és az (5) bekezdésében meghatározott bűncselekmények a különös visszaesés szempontjából ugyanolyan bűncselekmények. Ebből és az előbbiekből írtakból az következik, hogy azzal szemben, akit korábban emberölés vagy a Btk. 160. § (6) bekezdése szerinti hasonló jellegű bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a Btk. 459. § 31. pontjában meghatározott időtartam alatt a Btk. 160. § (5) bekezdése szerinti bűncselekményt elköveti - a Btk. 160. § (1) bekezdésében meghatározott büntetési tételkeretből kiindulva -, mint különös visszaesővel szemben a Btk. 89. §-a alapján kell a büntetést kiszabni. Ellenben annak a személynek, aki a Btk. 160. §-ának (5) bekezdésében meghatározott bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéletét követően a Btk. 459. § 31. pontjában meghatározott időtartam alatt a Btk. 160. § (1) bekezdése szerinti [vagy értelemszerűen a 160. § (2) bekezdés a-g), illetve i-k) pontjai szerint minősülő] emberölést követ el, ez utóbbi cselekménye a Btk. 160. § (2) bekezdésének h) pontja szerint mint különös visszaesőként (is) elkövetett emberölésnek minősül.

A Btk. 162. §-ában meghatározott öngyilkosságban közreműködés törvényi tényállása kétféle elkövetési magatartást rendel büntetni: az öngyilkosságra rábírást és az öngyilkosság elkövetéséhez segítségnyújtást. Mindkét elkövetési magatartás kifejtése esetén a bűncselekmény már akkor befejezett, ha az öngyilkosságot megkísérlik, azaz akkor is, ha az öngyilkosság fogalmi ismérveit kimerítő magatartás nem eredményezi a halál bekövetkezését. A bevezettség - a halál beállta - a törvényi tényállás teljességéhez nem feltétlenül szükséges.

Az öngyilkosságra rábírás fogalmilag az öngyilkosság elkövetésére felbujtás (azért sui generis alakzat, mert az öngyilkosság nem büntetendő). Ezért a rábíró magatartás megállapításához a felbujtás ismérvei az irányadók. Az eredménytelen rábírással a cselekmény kísérlete valósul meg.

Eltérő azonban az öngyilkosságra rábíró magatartás jogi értékelése (minősítése) a passzív alanytól és az elkövető életkorától függően.

A Btk. 162. § (1) bekezdésében meghatározott alapeset elkövetője bárki lehet, passzív alanya (az öngyilkos) általában bármilyen 18. életévét betöltött, akaratnyilvánításra (legalább korlátozottan) képes személy. Ugyanígy felel a 18. életévét be nem töltött elkövető is, aki akaratnyilvánításra (legalább korlátozottan) képes, 14. életévét betöltött, de 18. életévét be nem töltött passzív alanyt bír rá az öngyilkosságra.

Az (5) bekezdés szerinti büntett elkövetési magatartása a rábírás, így helye van e bűncselekmény megállapításának abban az esetben is, ha a passzív alany az öngyilkosságot a tizennegyedik életévének betöltését megelőzően megvalósult rábírás alapján tizennegyedik életévének betöltése után követi el.

Ha az elkövető a 18. életévét már betöltötte, és az általa öngyilkosságra rábírt, akaratnyilvánításra (legalább korlátozottan) képes passzív alany a 14. életévét betöltötte, de 18. életévét még nem, a Btk. 162. § (2) bekezdése szerinti minősített eset valósul meg.

Amennyiben a cselekmény passzív alanya (az öngyilkos) a 14. életévét sem töltötte be, vagy betöltötte ugyan, de akaratnyilvánításra képtelen, függetlenül az elkövető életkorától nem a 162. §-ban meghatározott bűncselekmény, hanem az emberölés 160. § (5) bekezdése szerinti alakzata valósul meg.

Az öngyilkosságban közreműködés másik elkövetési magatartása, a más öngyilkosságához segítségnyújtás az elkövető részéről fogalmilag a bűnsegéllyel azonosítható magatartást feltételez. Ehhez képest a segítségnyújtás lehet fizikai vagy pszichikai, történhet az öngyilkosság megkezdése előtt és az önpusztító magatartás folyamatában egyaránt, az előbbi esetben azonban nem lehet a pszichikai ráhatás öngyilkossági akaratot kialakító, hanem a már kialakult ilyen elhatározást erősítő, támogató. A segítség pedig nem nyilvánulhat meg az öngyilkosság fogalmi ismérveit kimerítő magatartás részleges, részbeni kifejtésében, mert ez a cselekvőség emberölés.

A segítségnyújtással elkövetett öngyilkosságban közreműködést illetően a b) pontban kifejtett, a passzív alanyra és az alanyra (elkövetőre) vonatkozó elhatárolási elvek azzal az eltéréssel irányadók, hogy nemcsak 14. életévét betöltött és 18. életévét be nem töltött személy öngyilkosságában, hanem a 14. életévét be nem töltött személy öngyilkosságában való ilyen közreműködéssel is a Btk. 162. § (2) bekezdésében megállapított minősített eset valósul meg, minthogy a Btk. 160. § (5) bekezdésében írt törvényi tényállás elkövetési magatartása között az öngyilkossághoz segítségnyújtás nem szerepel.

8. Az emberölések folytatóságossága fogalmilag kizárt.

A nyereségvágyból megvalósított emberölés tettesének az a magatartása, hogy a sértett 200 000 forint értékű letéti jegyét a kiváltás szándékával eltulajdonította, a haszonszerzési motivációk körébe tartozik, és beleolvad a nyereségvágyból elkövetett emberölésbe, ezért külön magánokirattal visszaélésnek nem minősíthető (EBH 2000. 185.). Ez esetben tehát halmazat megállapítására nem kerülhet sor.

Ha az elkövető nem nyereségvágyból, hanem más okból vagy célból, illetve indíték és motívum nélkül valósítja meg az emberölést, majd ezt követően nyomban elveszi a passzív alany értékeit, akkor az emberölés büntettét és a kifosztás büntettét [Btk. 366. § (1) bekezdés b) pont] halmazatban kell megállapítani.

(2/1998 Büntető Jogegységi Határozat)

A több emberen elkövetett emberölés két vagy több különböző passzív alanyt feltételez, ennél fogva ugyanannak a passzív alanynak a sérelmére két különböző alkalommal véghezvitt emberölés kísérlete homogén halmazat.

Ha a sértett életének kioltására az idegen dolog megtartása végett alkalmazott erőszak után, térben és időben elkülöníthető módon, e cselekmény büntetőjogi következményeinek az elkerülése céljából kerül sor: nem nyereségvágyból és aljas indokból elkövetett emberölés büntette, hanem rablás büntettével halmazatban aljas indokból elkövetett emberölés büntette megállapításának van helye (BH 2005. 167.).

A kiskorú veszélyeztetése büntetén felül megvalósítják a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét a szülők, akik a kisgyermekük részére az orvos által felírt gyógyszer huzamos időn át nem váltják ki, majd a súlyosan beteg gyermekhez olyan késedelmesen hívnak orvost, hogy a gyermek állapota kezelhetetlenné válik, és ez a gyermek halálához vezet (BH 2004. 96.).

A több emberen, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntetnének kísérletével bűnhalmazatban a két rendbeli kiskorú veszélyeztetésének büntettét is megvalósítják az élettársi viszonyban élő vádlottak, akik a gondjaikra bízott kisgyermekük ellátását, gondozását és szellemi nevelését hosszú időn át olyan mértékben hanyagolják el, hogy az egyik gyermek a súlyos testi leromlás miatt meghal, míg a másik gyermek az alultápláltságból eredően közvetlen életveszélyes állapotba kerül (BH 2004. 1.).

A vádlott a négyéves gyermekének különös kegyetlenséggel történt megölésével bűnhalmazatban megvalósítja a folytatólagosan, védekezésre képtelen személy sérelmére, részben különös kegyetlenséggel elkövetett és maradandó fogyatékoságot okozó testi sértés büntettét is, ha a tényállásszerű ölési cselekménytől időbelileg is elkülönülten a gyermekét kínzással úgy bántalmazza, hogy a karját eltöri, az ujjait megégeti, és a nemi szervét gumigyűrűvel elszorítja, ezáltal pedig maradandó fogyatékoságot is okoz (BH 2002. 295.).

Az emberölés - az erőszakos közöszlész büntetnének kísérletével bűnhalmazatban - aljas célból elkövettként minősül, ha az elkövető a nemi erkölcs ellen elkövetett bűncselekményt követően amiatt öli meg a sértettet, mert őt a rendőrségen való feljelentéssel megfenyegeti (BH 2001. 152.).

Ha más személy jogellenes magatartása váltja ki az ölési cselekményt megvalósító elkövető erős felindulását, de céltévesztés folytán a mellette álló személyt öli meg: az erős felindulásban elkövetett emberölés büntetnének kísérletét és ezzel bűnhalmazatban a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét kell megállapítani (BH 1992. 618.).

Közveszélyokozás büntetnének és több emberen elkövetett emberölés kísérletének megállapítása akkor sem kizárt, ha a keletkező tüzet rövid idő alatt sikerült eloltani (BH 1984. 219.).

9. Elhatárolások

Erős felindulásban elkövetett emberöléstől [Btk. 161. §]

Az erős felindulásban elkövetett emberölés mint privilegizált eset megállapíthatóságnak két együttes feltétele: az erkölcsileg méltányolható ok és az emiatt fiziológiai, ép-lélektani alapon létrejövő tudatszűkülti indulati állapot. Ezek valamelyikének hiánya esetén az emberölés büntettét kell megállapítani.

Az emberölés nem minősül erős felindulásban elkövetettként, ha a szeszes italtól közepes fokban befolyásolt és emberölési cselekmény miatt korábban már elítélt, enyhe fokban gyengeelméjű terhelt egyenes szándékkal azért szúrja szíven a sértettet, mivel az őt a hozzátartozóival szembeni erőszakos magatartásának az abbahagyására szólítja fel (BH 2001. 562.). Az emberölésnek erős felindulásban elkövetettkénti minősítését nem alapozza meg, ha az elkövető a megelőzően vele szemben durva, fenyegető magatartást tanúsító házastársát hátulról megközelítve a lőfegyverével fejbe lövi (BH 1995. 687.). Az emberölésnek erős felindulásban elkövetettként minősítése nem állapítható meg, ha a vádlott a cselekmény elkövetésekor nem állt olyan külső körülmények által kiváltott fiziológiai indulat hatása alatt, amely a tudatát elhomályosította, az elkövetés időpontjában fennálló, méltányolható okból kialakult indulat nem állapítható meg, és a tervszerű, tudatos magatartás kizárja az ölésre irányuló rögtönös szándék megállapítását (BH 1995. 617.).

Életveszélyt okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bekezdés első fordulat]

és az emberölés büntetének kísérlete egyaránt szándékos elkövetési magatartással valósul meg, elhatárolásuk az elkövetőnek a cselekmény véghezvitele időpontjában fennálló konkrét tudattartalma alapján történhet.

Az emberölés kísérlete esetén az elkövető tudata átfogja a sértett halála bekövetkezésének lehetőségét, és ezt kívánja, vagy ebbe belenyugszik. Ezzel szemben az életveszélyt okozó testi sértés esetében az elkövető szándéka csupán testi sérülés előidézésére irányul. Az életveszélyt okozó testi sértésnél a szándék kiterjedhet az eredményre, de lehetséges e vonatkozásban a gondatlanság is. Az elkövetés időpontjában fennálló tudati állapot tisztázásánál, így annak megítélésénél, hogy az elkövető szándéka ölésre avagy testi sértésre, illetőleg egészségkárosításra irányult-e: jelentős mértékben a külvilágban megnyilvánult és ennél fogva megismerhető tények elemzésének van jelentősége. Az emberölésre, illetőleg a testi sértésre irányuló szándék megállapításánál az elkövetéskori tudattartalomra a tárgyi (objektív) és az alanyi (szubjektív) tényezők közül lehet következtetni.

Az emberölés büntette kísérletének, nem pedig az életveszélyt okozó testi sértés büntetének megállapítására alkalmas a vádlottnak az a cselekménye, hogy egy 8,5 cm pengehosszúságú zsebkéssel, közepes-nagy erővel hasba szúrja a sértettet, és ezáltal közvetlenül életveszélyes sérülést okoz (BH 2003. 175.). Az életveszélyt okozó testi sértés büntette helyett az emberölés büntette kísérletének a megállapítása indokolt, ha az elkövető kitarító szándékkal, késsel történt támadása azért nem vezet halálos következményhez, mivel a sértett a támadó eszközt megragadva akadályozza meg a késnek a testüregbe mélyebben való behatolását (BH 2000. 524.). Életveszélyt okozó testi sértés büntetének kísérlete helyett emberölés büntetének kísérletének minősül, ha az elkövető az élet kioltására alkalmas szurkáló-karddal a sértett feje, illetve nyaka irányába sújt, mely támadást a sértett ösztönös mozdulattal, a kezének felemelésével hárít el (BH 2000. 335.). Nem az életveszélyt okozó testi sértés büntette kísérletének, hanem az eshetőséges szándékkal elkövetett emberölés büntette kísérletének a megállapítását alapozza meg az az elkövetési magatartás, amikor a tettes jégcsákánnyal, nagy erővel sújt a haragosa feje irányába, és a halálos eredmény bekövetkezését a sértett védekező cselekménye hárítja el (BH 1998. 407.). Életveszélyt okozó testi sértés helyett emberölés kísérletének minősül a vádlott cselekménye, aki a sértettre egy 15 cm-es pengehosszúságú konyhakéssel a hastájékra irányított, közepes erejű szúrást mért, mely legalább 10 cm-es szúrcsatornájú sérülés kétszeresen sértette a vékonybelet, a sértett életét pedig csak az idejekorán alkalmazott szakszerű orvosi beavatkozás mentette meg (BH 1997. 108.).

Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés

[Btk. 165. § (2) bekezdés b) és c) pont]

Több emberen elkövetett emberölés büntetének a kísérlete helyett foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés büntette megállapításának van helye, ha a sértettek irányába lövöldöző vádlott ölési szándékára - az eset összes körülményeit mérlegelve - nem lehet következtetést levonni (BH 2004. 168.). A foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés helyett eshetőleges szándékkal és több emberen elkövetett emberölés büntette kísérletének minősül a cselekmény, ha az elkövető az őt üldöző személyek irányába géppisztollyal testmagasságban, közelről több lövést ad le (BH 1996. 132.).

Halált okozó testi sértés [Btk. 164. § (8) bekezdés második fordulat],

mely egyes bűnösségű cselekmény és a szándékos emberölés büntette egyaránt szándékos elkövetési magatartással valósul meg, elhatárolásuk az elkövetőnek a cselekmény véghezvitele időpontjában fennálló konkrét tudattartalma alapján történhet.

Az emberölés esetén az elkövető tudata átfogja a sértett halála bekövetkezésének lehetőségét, és ezt kívánja, vagy ebbe belenyugszik. Ezzel szemben a halált okozó testi sértés esetében az elkövető szándéka csupán testi sérülés előidézésére irányul, az eredmény tekintetében csak gondatlanság állhat fenn. Ez utóbbi bűncselekmény kapcsán az elkövető tudatában - a tőle elvárható figyelem, körütekintés elmulasztása miatt - fel sem merül a halálos eredmény bekövetkezésének a lehetősége, vagy ha igen, azt nem kívánja, nem nyugszik bele abba, hanem könnyelműen bízik az elmaradásában. A halált okozó testi sértés és a gondatlanságból elkövetett emberölés elhatárolásának alapja, hogy előbbi esetben a szándék fennáll, de csak testi sértés okozására irányul, míg az utóbbi bűncselekménynél teljes egészében hiányzik a szándékos elem.

Az elkövetés időpontjában fennálló tudati állapot tisztázásánál, így annak megítélésénél, hogy az elkövető szándéka ölésre avagy testi sértésre irányult-e, jelentős mértékben a külvilágban nyilvánult és ennél fogva megismerhető tények elemzésének van jelentősége.

Az emberölésre, illetőleg a testi sértésre irányuló szándék megállapításánál az elkövetéskori tudattartalomra a tárgyi (objektív) és az alanyi (szubjektív) tényezők közül lehet következtetni.

Emberölés büntettét és nem halált okozó testi sértés büntettét valósítja meg az, aki az élettársát úgy bántalmazza, hogy a sértettet összesen 30 erőbehatás éri, amelyeknek körülbelül a fele az arcát és a fejét közepes-nagy erejű, ököllel, illetve rúgással támadja. A sértett által elszenvedett - keményburok alatti bevérzés, többrendbeli agyzúzódás, traumás agyvizenyő - sérülés 8 napon túl gyógyuló és közvetlenül életveszélyes (BH 2008. 112.). Halált okozó testi sértés helyett emberölés megállapításának van helye, ha az erőteljes vádlott által a gyenge fizikumú sértettnek okozott sérülések jelentős száma, azok intenzitása és a sértett megtaposása folytán az a jogi következtetés vonható le, hogy a halálos eredmény viszonylatában a vádlottnak nem a gondatlansága, hanem az eshetőlegesen szándéka állapítható meg (BH 2001. 257.). Nem a halált okozó testi sértés büntettét, hanem a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét valósítja meg a vádlottnak az a cselekménye, hogy az általa ismerten megromlott egészségi állapotú, idős sértettet tenyérrel mellbe löki, aki ennek következtében történő elesése folytán halálos koponyasérülést szenved (BH 2000. 235.). A halált okozó testi sértés büntette helyett a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségének minősül, ha az elkövető az erősen ittas állapotban levő sértettet - testi sértésre irányuló szándék nélkül - meglöki, és ennek folytán a sértett a padlóra zuhanva a halálát eredményező koponyasérülést szenved (BH 1995. 553.). Ha a vádlott a súlyosan ittas sértettet testi sértés okozására irányuló szándék nélkül egy ízben, kisebb erővel, nyitott tenyérrel arcul üti, amelynek következtében a sértett hanyatt esve halálos kimenetelű koponyasérülést szenved: a cselekménye nem halált okozó testi sértés büntettének, hanem gondatlanságból elkövetett emberölés vétségeként minősül (BH 1995. 445.). A halált okozó testi sértés büntette helyett gondatlanságból elkövetett emberölés vétségének minősül annak a vádlottnak a cselekménye, aki az ittas sértettet nyitott tenyérrel, testi sérülés okozása nélkül egyszer arcul üti, és ennek következtében a sértett elesik, és fejét egy betonozott területbe ütve halálos sérülést szenved (BH 1995. 325.). Halált okozó testi sértés helyett emberölés megállapításának van helye, ha a terhelt az ajtó üvege mögött álló sértettet vasvillával fejbe szúrja (BH 1989. 341.).

Kuruzslástól [187. §]

Nem emberölés büntettét, hanem kuruzslás vétségét valósítja meg az elkövető, ha az orvostudomány mai állása szerint gyógyíthatatlan tumoros megbetegedésben szenvedő teljes beszámítási képességű beteget, aki az életkilátásait teljes bizonyossággal csak fél évvel meghosszabbító műtét beavatkozásáról már lemondott, más gyógyító, illetőleg élethosszát növelő orvosi kezelés alkalmazásáról lebeszéli, ehelyett - anyagi ellenszolgáltatás fejében - őt olyan, az orvostudomány által releváns gyógyító módként el nem ismert pszichés terápiában részesíti, amely a halálhoz vezető kóros folyamatot nem gátolja, de nem is segíti elő, s a beteg mintegy fél év múltán e kór talaján kialakult légzési, keringési elégtelenség következtében meghal (EBD 2012. B. 12.).

Rablástól [365. §]

A nyereségvágyból elkövetett emberölés büntettének kísérlete helyett rablás és életveszélyt okozó testi sértés megállapítása annak a vádlottnak a terhére, aki a bolti eladó sértettet egy körülbelül fél kg súlyú betondarabbal ölési szándék nélkül leüti, majd a pénztárból 15 000 forintot magához véve távozik (BH 1995. 386.).

Rongálástól [371. §]

Nem a rongálás büntettének, hanem a több emberen elkövetett emberölés büntettének a kísérletét valósítja meg az elkövetőnek az a cselekménye, hogy bosszúból a tanyaépület ajtajára gázolajat locsolva azt felgyújtja, és a bent tartózkodók menekülésének a megakadályozása érdekében az ajtót kívülről elrekeszti (BH 1993. 83.).

Segítségnyújtás elmulasztásától [166. §]

Amennyiben a terheltet a családjogi szabályok alapján az életveszélyes állapotban lévő sértett részére segítségnyújtási kötelezettség terheli, annak szándékos elmulasztása nem segítségnyújtás elmulasztása büntettként, hanem emberölés büntettként értékelendő (EBH 2010. 2115.). Aki a fagyhalál veszélyének kitétt édesanyjának nem nyújt tőle elvárható segítséget, és ennek következtében a sértett életét veszti, nem segítségnyújtás elmulasztását, hanem mulasztással elkövetett emberölés büntettét követi el (BH 2012. 185.).

Erős felindulásban elkövetett emberölés

161. § Aki mást méltányolható okból származó erős felindulásban megöl, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

Már a Csemegi-kódex óta büntető törvénykönyveink hagyományosan az emberölés privilegizált eseteként szabályozzák az erős felindulásban elkövetett emberölést, amit az indokol, hogy az emberölési cselekmények megnyilvánulási formái az elkövető pszichikai sajátosságai és a bűnösség foka folytán lényegesen eltérnek egymástól. Ezeknek a cselekményeknek egy része az emberölési cselekményekhez képest, a társadalmi közfelfogás szerint sem vonhatóak a szokásos és erkölcsileg mélyen elítélendő magatartások körébe.

Szövegmagyarázat

1. A Btk. 160. §-ához képest azonos a bűncselekmény jogi tárgya, a passzív alanya és az elkövetési magatartása, bár ez utóbbit illetően a gyakorlatban csak az aktív magatartásnak van jelentősége.
2. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, a gondatlan magatartás fogalmilag kizárt.
3. A stádiumok közül a törvény az előkészületet nem rendeli büntetni.

4. A bűncselekmény alanya tettesként kizárólag az lehet, aki méltányolható okból származó erős felindulásban van. Társtettség, részesség akkor jön létre, ha mindegyik elkövető esetében fennállnak az alanná válás speciális feltételei. Amennyiben a részes és a tettes is méltányolható okból származó erős felindulásban volt, úgy mindketten a Btk. 161. §-ában szabályozott bűncselekményért, ha a részesnél hiányzik az erős felindulás, avagy ez nem méltányolható okból keletkezett, akkor a részes a Btk. 160. §-ában meghatározott emberölés alap- avagy minősített esetéért, míg a tettes az emberölés privilegizált esetéért felel. Ha viszont a részesnél megállapítható a méltányolható ok és az erős felindulás, ám ezek a tettesnél hiányoznak, akkor a részes a Btk. 161. §-a, míg a tettes a Btk. 160. §-a szerint minősülő bűncselekményért felel.

5. A bűncselekménynek minősített esete nincs, a gyakorlatban jellemzően az erős felindulás különös kegyetlenséggel is párosul.

6. Az erős felindulásnak méltányolható okból való származása akkor állapítható meg, ha az bizonyos fokig igazolható és erkölcsileg menthető.

A méltányolható ok megítélésénél jelentősége van az elkövető és a sértett között fennálló viszonyoknak, érzelmi kapcsolatnak. Ezzel összefüggésben kell vizsgálni, hogy az elkövetést kiváltó ok súlyossága, valamint a magatartás objektíve is arányban áll-e. Így a jelentéktelen sérelmet követő túlméretezett indulatkikötés - méltányolható ok hiányában - nem alapozza meg az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapítását. Ettől eltér azonban az az eset, amikor a hosszan tartó, folyamatos gyötresből, megaláztatásból egy viszonylag kisebb jelentőségű sérelem hatására tör ki a fékezhetetlen indulat.

Az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapításához szükséges felindulás méltányolható okból fakad, ha az külső, tehát nem az elkövető előző magatartásából eredő okra vezethető vissza, és erkölcsileg méltányolható (BH 2008. 2.). Erős felindulásban elkövetett emberölés büntetetté valósítja meg az az elkövető, aki a különélő házastársát az életközösség helyreállítására akarja rávenni, és békülési próbálkozása közben házastársa az önértékét megalázó kifejezésekkel illeti (BH 2006. 140.). Erős felindulásban elkövetett emberölés büntetetté minősül a cselekmény, ha a sértettnek a cselekményt közvetlenül megelőző viselkedése - az ideges reakciókra hajlamos - terheltből a tudatát elhomályosító indulatot vált ki, és az őt megöléssel fenyegető sértettet a tőle elvett baltával a fején és a mellkasán nagy erővel többször megüti, és a sértett ennek következtében az életét veszíti (BH 2006. 4.). Az erős felindulásban elkövetett emberölés esetében az indulat méltányolható okból keletkezésének a megállapítása szempontjából vizsgálni kell az elkövető és a sértett között fennálló érzelmi viszonyt, valamint a korábbi és az elkövetést közvetlenül megelőző cselekményeket, ezek ismeretében kell állást foglalni, hogy az építéletani alapon kialakult intenzív indulat az elkövetőn kívül álló ok hatására jött-e létre, és hogy az erkölcsileg bizonyos fokig menthető-e (BH 2001. 461.). Méltányolható ok hiányában nem az erős felindulásban elkövetett emberölés büntette, hanem az emberölés büntette valósul meg, ha a vádlott indulatát az váltotta ki, hogy kölcsönös szóváltás után a sértett a vádlottat egy pohár borral szembeöntötte (BH 1993. 657.).

Az erős felindulás

Az indulat hatása alatt elkövetés egymagában még nem alapozza meg a privilegizált bűncselekmény megállapítását. Az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapításához az indulat olyan - fiziológiai eredetű - magas foka szükséges, amelynek következtében az elkövető belső egyensúlya megbomlik, tudata elhomályosul, és ennek folytán a megfontolás szokásos mértékének megtartása lehetetlenné válik. Ha viszont az indulat kóros alapon fejlődött ki, akkor a Btk. 17. §-ában foglaltak szerint kell eljárni. A törvényi előfeltételek megléte esetén azonban a kóros elmeállapota folytán korlátozott beszámítási képességű elkövető ölési cselekménye is minősülhet erős felindulásban elkövetettként, és ebben az esetben a Btk. 17. § (2) bekezdése is alkalmazható.

Az erős felindulás fennállta és foka nem elmeorvos-szakértői, hanem a bíróság által eldöntendő tény- és jogkérdés, amelyet az elkövető konkrét pszichikai tulajdonságai alapján kell megítélni.

A felindulást kiváltó ok megítélése nem szűkíthető le a cselekmény elkövetését közvetlenül megelőző eseményekre, hanem a megelőző események egész folyamatát, az eset összes körülményét kölcsönhatásában és folyamatosságában kell vizsgálat alá vonni. Az erős felindulást kiváltó külső okok közül az egyik leggyakoribb a sértett magatartása, amely az elkövető felháborodását, haragját idézi elő, vagy benne féltelmet okoz. Önmagában azonban nem alapozza meg az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapítását például az elkeseredettség, a bánat, a szomorúság, a magárahagyatottság érzete, a sértődöttség, a puszta személyi ellenszenv vagy kizárólagosan az idegfeszült állapot, és ugyancsak nincs alap ennek megállapítására, ha az elkövető a sértett fellépésére maga szolgáltatott okot.

Az erős felindulásban elkövetett emberölés megállapítását kizárja, ha az elkövető indulata nem váltott ki tudatszűkítő hatást, annak kialakulásában szerepe volt az önhibából eredő ittasságának, és a sértett kifogásolható magatartásának súlya objektíve sem áll arányban az elkövető magatartásával (BH 2002. 214.). Az emberölés nem minősül erős felindulásban elkövetettként, ha a szeszitaltól közepes fokban befolyásolt és emberölési cselekmény miatt korábban már elítélt, enyhe fokban gyengeelméjű terhelt egyenes szándékkal azért szúrja szíven a sértettet, mivel az őt a hozzátartozóival szembeni erőszakos magatartásának az abbahagyására szólítja fel (BH 2001. 562.). Az emberölésnek erős felindulásban elkövetése nem állapítható meg, ha az indulatot nem külső ok, hanem a terhelt elkeseredettségében már korábban kialakult érzelmi fogyatékoság motiválta (BH 1984. 434.).

Azonnali elkövetés

Szükséges továbbá, hogy az ölési cselekmény az erős felindulás állapotában menjen végbe, valamint hogy a cselekmény elkövetésére irányuló akarat-elhatározást nyomban kövesse a kivitelezés, vagyis az emberölésre irányuló szándék kifejlődése és a cselekmény között viszonylag rövidebb idő teljen el.

Az emberölésnek erős felindulásban elkövetettként minősítését kizárta teszi, ha az elkövető az őt ért sérelem és az ölési cselekményt megvalósító véghezvitel közötti időben olyan célszerű és logikus magatartást tanúsított, amelynek folytán nem vonható le olyan következtetés, hogy az indulata olyan mértékű volt, mely a tudatát elhomályosította (BH 1998. 160.).

Ha az elkövető a jogos védelmi helyzet megszűnését követően, de még a jogtalan támadás által kiváltott nagy fokú felindultságában hajtja végre az ölési cselekményét, magatartása erős felindulásban elkövetett emberölés büntetéként értékelhető.

A szeszese italtól és kábító hatású anyagtól is befolyásolt állapotban lévő vádlott cselekménye erős felindulásban elkövetett emberölés büntetéként minősíthető, ha a vádlott indulatát a volt felesége és annak gyermeke ellen a sértett által intézett, de már befejeződött jogtalan támadás váltotta ki (EBH 2000. 182.). A jogos védelmi helyzet megszűnése után, de a közvetlen hozzátartozó sérelmére elkövetett jogtalan támadás miatti menthető felháborodás folytán megvalósított ölési cselekmény erős felindulásban elkövettként minősülhet (BH 2000. 45.).

7. Az erős felindulásban elkövetett emberölés folytatólagos elkövetése fogalmilag kizárt. A bűncselekmény rendbelisége a passzív alanyok számától függ, továbbá halmazatba kerülhet a 160. §-ban írt emberöléssel, ha több passzív alany sérelmére történő elkövetés esetén nem mindegyik cselekménnyel kapcsolatban állapítható meg a méltányolható ok és az erős felindultság együttes fennállása.

Öngyilkosságban közreműködés

162. § (1) Aki más öngyilkosságra rábír, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá öngyilkosságra, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

***ÍH 2016. 47.** Az öngyilkosságban közreműködés megállapításának szempontjai*

Szövegtörténet

A Csemegi-kódex büntetni rendelte, azt, aki más személyt öngyilkosságra rábír, vagy ezen célból az öngyilkosságra készülőknek eszközöket vagy szereket szolgáltatott. Bűncselekmény volt az is, ha két személy kölcsönösen megegyezett az iránt, hogy előre meghatározott módon a sorsból tétessék függővé, hogy közülök melyik váljék öngyilkossá, s ennek következtében az öngyilkosságra irányzott cselekmény végre is hajtott, de a halál nem következett be.

Az 1961. évi V. törvény szerint öngyilkosságban közreműködésért felelt, aki más öngyilkosság elkövetésére rábír, vagy másnak öngyilkosság elkövetéséhez segítséget nyújtott, ha az öngyilkosságot elkövették vagy megkísérelték. Minősített esetként büntette, ha a passzív alany fiatalkorú, illetve olyan személy, akit elmebetegsége, gyengeelméjűsége vagy tudatzavara a cselekmény megítélésében korlátozott.

Az 1978. évi IV. törvény eredetileg csak a korábbi Btk.-val egyező alapesetet rendelte büntetni, majd a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2012. évi LXII. tv. 4. §-a ezt megváltoztatta, és kiegészítette a (2) bekezdéssel, ami az akkor már készülő új Btk. egyik előrehozott rendelkezése volt.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya más ember életének védelméhez kapcsolódó társadalmi érdek. Ennek megfelelően, miközben a törvény nem bünteti a saját életének kioltását megkísérlő személyt, felelősséggel tartozik az, aki eben bűnrészesként közreműködik. Ez alól egyetlen kivételt a passzív eutanázia külön törvényben szabályozott esete képez.

2. A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet, kivéve - ha az elkövetési magatartás rábírással valósul meg - a tizennégy éven aluli gyermekkorú, illetve az olyan személyt, aki akaratnyilvánításra képtelen. Ezen passzív alanyok esetén a cselekmény a Btk. 160. § (5) bekezdése szerint minősül.

3. Az elkövetési magatartás rábírással, illetve segítségnyújtással valósul meg.

Az öngyilkosságra rábírás tartalmát tekintve felbujtói tevékenység, vagyis olyan ráhatás, amelynek folytán az öngyilkosság elkövetésére irányuló elhatározás kialakul. Nem szükséges, hogy ezen rábíró magatartás legyen az egyetlen vagy kizárólagos oka az öngyilkosság elkövetésének avagy megkísérlésének, továbbá az sem, hogy az öngyilkosság elkövetésének a gondolata a felbujtótól származzék, elegendő, hogy a rábírás az öngyilkos elhatározásának a kialakulásánál döntő motívumként szerepeljen.

Az öngyilkosság elkövetéséhez való segítségnyújtás a tartalmát tekintve bűnsegédi tevékenység, vagyis az öngyilkosság véghezvitele előtt, illetve azzal egyidejűleg tanúsított olyan segítő magatartást jelent, amely átfogja mind a fizikai, mind a pszichikai bűnsegély eseteit. Ezen akár tevőleges, akár mulasztásban megnyilvánuló olyan magatartások értendők, melyek előmozdítják vagy megkönnyítik az öngyilkosságot.

4. A bűncselekmény kísérlete fogalmilag kizárt. Az öngyilkosságban való közreműködésért történő felelősség akkor kezdődik, amikor a passzív alany az öngyilkosságot megkísérli, ekkor azonban az elkövetői magatartás már befejezetté válik.

5. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. Társítettség jön létre, ha többen, szándékegységben, egymás tevékenységéről tudva közösen valósítják meg bármelyik elkövetési magatartást, azaz a többes felbujtást, avagy a többes segítségnyújtást.

6. Az alanyi oldalt illetően a bűncselekmény csak szándékosan, ezen belül egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt megvalósítható.

7. Objektív büntethetőségi feltétel, hogy az öngyilkosságot megkíséreljék vagy ténylegesen elkövessék.

8. Minősített eset, ha az alany tizennyolcadik életévét betöltött személy, míg passzív alany ennél fiatalabb, és az elkövetési magatartás rábírás vagy segítségnyújtás. Ha a passzív alany a tizennegyedik életévét sem töltötte be, és az elkövetési magatartás rábírás, akkor az emberölés [Btk. 160. § (5) bekezdés] valósul meg.

Magzatelhajtás

163. § (1) Aki más magzatát elhajtja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtást

- a) üzletszerűen,
- b) az állapotos nő beleegyezése nélkül vagy
- c) súlyos testi sérülést vagy életveszélyt okozva

követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtás az állapotos nő halálát okozza.

(4) Az a nő, aki magzatát elhajtja vagy elhajtja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Kapcsolódó jogszabályok

magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény

a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény végrehajtásáról szóló 32/1992. (XII. 23.) NM rendelet

Szövegtörténet

A magzatelhajtás történeti gyökerei a Csemegi-kódexig nyúlnak vissza, amelynek 285. §-a a magzatát elhajtó vagy elhajtató nőt, illetve az ő felhívására a magzatot elhajtó személyt, a 286. § pedig azt rendelte büntetni, aki a magzatot az anya beleegyezése nélkül hajtja el. Az 1961. évi V. törvény szövege már a modern kori követelményeknek megfelelően szabályozta a bűncselekményt, így többek között megszünt a büntetési tételekben jelentkező azon különbségtétel, amely az állapotos nő felelősségének mértékét attól tette függővé, hogy a magzat házasságban vagy házasságon kívüli kapcsolatban fogant meg. Az 1978. évi IV. törvény elhagyta a jogszabály engedélyére utaló büntethetőséget kizáró okot, így a jogszerűen végzett terhesség-megszakítások esetében a jogellenesség és társadalomra veszélyesség hiánya zárta ki a bűncselekmény megvalósulását. A Btk. az 1978. évi törvénnyel azonos szöveggel szabályozza a bűncselekményt.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény elsődleges jogi tárgya a magzati élet védelme, másodlagos jogi tárgyként - a (3) bekezdésben foglalt minősített eseten keresztül - megjelenik az állapotos nő élete, testi épsége és egészsége. Az állapotos nő testi épségének védelmét az indokolja, hogy a jogellenes és ebből fakadóan nem megfelelő körülmények között végzett terhesség-megszakítás közvetlen veszélyt jelenthet arra. A büntetőjogi védelem alkotmányos alapját az Alaptörvény II. cikke jelenti, amely szerint minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.

A bűncselekmény elkövetési tárgya a magzat. Az Eütv. 165. § b) pontja szerint a magzat a méhen belül fejlődő emberi lény a terhesség 12. hetétől, a megtermékenyítéstől eddig az időpontig embrióként minősül. Az Eütv. azonban a magzatelhajtásnak nem háttérnormája, annak fogalomhasználata nem irányadó a bűncselekmény elkövetési tárgyának meghatározása során. Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezésével is az a bírói gyakorlatban egységesen követett értelmezés van összhangban, amely szerint a magzatelhajtás tekintetében az orvosi értelemben vett embrió is beleértendő a magzat fogalmába. A magzati lét végét a szülés jelenti, e körben az emberölés kapcsán kialakult bírói gyakorlat követendő: az emberi élet kezdetének a szülési folyamat megindulását, vagyis a tolófájások megjelenését kell tekinteni, így addig a pontig magzatról, utána emberről van szó.

2. A bűncselekmény elkövetője az (1)-(3) bekezdésben írt alakzat esetében az állapotos nőn kívül bárki lehet, a (4) bekezdés szerinti alakzatot kizárólag az állapotos nő valósíthatja meg. A (2) bekezdés szerinti minősített esetek az (1) bekezdés szerinti alapesethez kötődnek, így azokat sem valósíthatja meg az állapotos nő. A (3) bekezdésben foglalt minősített esetnek az állapotos nő értelemszerűen nem lehet alanya.

Az (1) és a (4) bekezdés szerinti alapesetek találkozási pontján az állapotos nő - figyelemmel a speciális alanyiságra - kizárt, mind az állapotos nő, mind a magzatot elhajtó más személy önálló tette lesz a bűncselekménynek. Az állapotos nőnek a magzatot elhajtó személy irányába tanúsított, formálisan felbújtói magatartásnak minősülő tevékenysége beolvad a (4) bekezdés szerinti tettesi magatartásba, annak is az elhajtás fordulatába. Harmadik személy részesi tevékenysége esetén fokozott gondossággal kell vizsgálni, hogy az az (1) vagy (4) bekezdés szerinti tettesi alapcselekményhez kapcsolódik. Így például az a személy, aki az illegális abortusz költségeit olyan módon állja, hogy azt átadja az állapotos nőnek, aki azután önállóan intézi a szükséges teendőket, a (4) bekezdés szerinti esethez nyújt bűnsegélyt.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a magzat elhajtása vagy elhajtása. A tényállás nyitott törvényi tényállás, vagyis az elhajtás bármilyen olyan tevékenységgel vagy mulasztással (ez utóbbi elméletileg nem zárható ki, bár a gyakorlatban nem tipikus) megvalósítható, amely a magzat elpusztulását eredményezi. Ebből az is következik, hogy a magzatelhajtás eredmény-bűncselekmény, minden esetben vizsgálni kell az eredmény és az elkövetési magatartás közötti okozati kapcsolatot.

Az elhajtás esetén az állapotos nő a terhesség-megszakítást más személlyel végezteti el. Tartalmilag felbújtás-jellegű tevékenységről van szó, amiből az is következik, hogy az állapotos nő az (1) bekezdés szerinti eset részese nem lehet, ilyen esetben a (4) bekezdés szerinti eset önálló tetteként felel.

4. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el, mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal. A (2) bekezdés c) pontja és a (3) bekezdés szerinti minősítő körülményekre legfeljebb az elkövető gondatlansága terjedhet ki, amennyiben ezen körülmények tekintetében szándéka megállapítható, a testi sértéssel vagy az emberöléssel az alaki halmazat valószínű. Ha az elkövető szándéka a testi sértésre terjed ki, és gondatlanságból az állapotos nő magzatának pusztulását okozza a bántalmazás során, súlyos egészségromlást okozó testi sértés állapítandó meg (10. BkV.). Ha más célra irányuló jogszerű orvosi beavatkozás során az orvos gondatlanságból a magzat pusztulását okozza, foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés merülhet fel. Ha az állapotos nő gondatlan magatartása folytán idézi elő a tényállásszerű eredményt, bűncselekmény nem valósul meg.

A bűncselekmény megvalósulásának további feltétele a terhesség-megszakítás jogellenessége. A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény szabályozza a legális abortuszt, a törvény szabályainak betartásával végzett beavatkozás nem jogellenes. A jogellenesség vizsgálata során kiemelt jelentősége lehet annak, hogy a beavatkozást végző orvos csupán foglalkozása szabályait szegte meg a törvényi előírásoknak nem mindenben megfelelő eljárásával, vagy magatartása jogellenessége eléri azt a mértéket, ami már a magzatelhajtás bűncselekményének megállapítására vezet.

5. Mivel a magzatelhajtás eredmény-bűncselekmény, az eredmény bekövetkezésével, vagyis a magzat elpusztulásával kerül a befejezettség stádiumába. A kísérlet akkor állapítható meg, amikor az elkövető a terhesség megszakítására vezető beavatkozást megkezdi, de a tényállásszerű eredmény nem következik be (például a koraszülés előidézésével végrehajtani szándékozott cselekménynél a megszületett magzat életben marad). Ezek a beavatkozások tipikusan magukba foglalnak bizonyos mértékű testi sértést is, így önkéntes elállás vagy önkéntes eredmény-elhárítás esetén az így megvalósult testi sértési cselekményért mint maradék-bűncselekményért az elkövető felelőssége megállapítható [Btk. 10. § (5) bekezdés].

A bűncselekmény előkészülete nem büntetendő.

6. A bűncselekmény rendbelisége az érintett magzatok számához igazodik, így ikerterhesség esetén többrendbeli magzatelhajtást kell megállapítani.

7. Ahogy arra fent utaltunk, a minősített esetek az (1) bekezdés szerinti alapesethez, vagyis az állapotos nőn kívüli más személy tevékenységéhez kötődnek.

Az üzletszerűség értelmezése során a Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontjában írt értelmező rendelkezés irányadó. A BK véleményben adott iránymutatásra figyelemmel a magzatelhajtás és a kuruzslás az üzletszerűség szempontjából hasonló jellegű bűncselekménynek tekintendő.

Az állapotos nő beleegyezésének hiánya esetében a beleegyező nyilatkozat megléte, nem pedig az állapotos nő esetleges tiltakozása vizsgálendő, vagyis akkor is megállapítható ez a minősített eset, ha az állapotos nő egyáltalán nem nyilatkozik a terhesség-megszakításról. Az is a beleegyezés hiányának tekintendő, ha az állapotos nő akarata ellenére (például kényszer vagy fenyegetés hatása alatt) tette meg beleegyező nyilatkozatát. Amennyiben az állapotos nő életét veszélyeztető állapotban van, és a terhesség megszakítására az anya életének megmentése érdekében van szükség, a beleegyező nyilatkozat többnyire nem szerezhető be. Ebben az esetben a terhesség megszakítása nem valósít meg bűncselekményt, az azt végző orvos végszükségben cselekszik.

A (2) bekezdés c) pontja és a (3) bekezdés minősítő eredményt tartalmaz, amire az elkövetőnek kizárólag a gondatlansága terjedhet ki, amennyiben a szándék az eredmény tekintetében megállapítható, a testi sértés vagy emberölés halmazatban állapítandó meg. Ebben az esetben a minősített eset megállapítása kettős értékelésre vezetne, így arra nem kerülhet sor. A művi terhesség-megszakítás végrehajtása során elkerülhetetlen a nyolc napon belüli sérülés okozása, ezért a könnyű testi sértés minden esetben beolvad a magzatelhajtásba.

Testi sértés

164. § (1) Aki más testi épségét vagy egészségét sérti, testi sértést követ el.

(2) Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon belül gyógyul, az elkövető könnyű testi sértés vétsége miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy betegség nyolc napon túl gyógyul, az elkövető súlyos testi sértés büntette miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a könnyű testi sértést

a) aljas indokból vagy célból,

b) védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére, illetve

c) a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el.

(5) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a könnyű testi sértés maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okoz.

(6) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a súlyos testi sértést

a) aljas indokból vagy célból,

b) védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére,

c) a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére,

d) maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okozva,

e) különös kegyetlenséggel követik el.

(7) Aki a (3) vagy (6) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(8) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a testi sértés életveszélyt vagy halált okoz.

(9) Aki a súlyos testi sértést gondatlanságból követi el, vétség miatt

a) a (3) bekezdésben meghatározott esetben egy évig,

b) a (6) bekezdés b)-c) pontjában meghatározott esetben három évig,

c) életveszélyes sérülés okozása esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(10) A (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

ÍH 2016. 133. A magánindítvány előterjesztésére vonatkozó határidő számítása

ÍH 2016. 48. Az életveszélyt okozó testi sértés befejezett alakzata

ÍH 2015. 1. Életveszélyt okozó testi sértés büntette

ÍH 2014. 129. Garázdaság - testi sértés

ÍH 2014. 97. A tanúvallomás kirekesztésének indokoltsága

Szövegértéket

A személyek testi épsége és egészsége olyan alapvető és kiemelt érték, ami a büntetőjogi védelmet minden társadalmi rendszerben szükségessé tette. Ennek megfelelően már a legelső büntetőjogi kódex, a Csemegi-kódex 301-313. §-ai is részletes szabályokat tartalmaztak a testi sértés tekintetében. A szabályozás alapvető jellemzői azóta sem változtak jelentősen, így többek között az elkövetési magatartás, a könnyű és súlyos testi sértést megkülönböztető nyolc napos gyógytartam-határ, a minősítő körülmények rendszerének alapjai, a halált okozó testi sértés szabályozása, a könnyű testi sértés esetében a magánindítvány az azóta született törvénykönyvekben is hasonlóan kerültek szabályozásra.

Az 1961. évi V. törvény a normaszöveget jelentősen letisztított formában, egységes szerkezetben, egy szakaszban tartalmazta. A Csemegi-kódexhez képest jelentős változtatásként értékelhető, hogy elhagyta a súlyos testi sértés vétségét és büntetést megkülönböztető 20 napos gyógytartam-határt, a rokonai kapcsolatra figyelemmel súlyosabban minősülő esetet, az erős felindulásban elkövetett halált okozó testi sértést, a házi fenyegető jog gyakorlására alapított büntethetőséget kizáró okot, továbbá kiemelve, hogy a maradandó fogyatékos állapot és a súlyos egészségromlást absztrakt módon szabályozta.

Az 1978. évi IV. törvény alapjaiban nem változtatott a korábbi szabályozáson, jelentős módosításként az életveszély okozása mint új minősítő körülmény emelhető ki. Az életveszélyt okozó testi sértés minősített esetként történő pönalizálását az indokolta, hogy az emberölés és a testi sértés büntette között nem volt kellő átmenet, a két bűncselekmény büntetési tételei között nagy volt a különbség.

A Btk. a testi sértés tényállását új szerkezetben szabályozza, ezzel egyértelművé teszi, hogy a bűncselekménynek két alapesete van, a könnyű testi sértés és a súlyos testi sértés, és az egyes minősítő körülmények differenciáltan kapcsolódnak hozzájuk. Ettől a változtatástól eltekintve a normaszöveg lényeges módosítást nem hajt végre a tényálláson, így a régi Btk. alapján kialakított gyakorlat és a vonatkozó felsőbb bírósági iránymutatások továbbra is alkalmazhatók.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény elsődleges jogi tárgya az ember testi épsége és egészsége, ezen túlmenően - a (8) bekezdésben rögzített minősített esetek keretében - megjelenik az emberi élet védelme is. A büntetőjogi védelem alkotmányos alapjait az Alaptörvény két rendelkezése adja meg: a II. cikk szerint minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a XX. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.

Az egészség legáltalánosabb megfogalmazását az Egészségügyi Világszervezet (WHO) alapokmánya tartalmazza: Az egészség a teljes testi, lelki és szociális jólét állapota, és nem csupán a betegség vagy fogyatékos állapot hiánya. A testi épség és az egészség egymástól el nem választható, egymást kiegészítő fogalmak, mindkettőt mint az emberi élet megnyilvánulásának jellemzőit írhatjuk le. Az egészség biológiai, orvosi értelemben az életműködés zavartalanul, a testet alkotó sejtek, szövetek és szervek betegség nélküli állapotát jelenti, ahol betegség alatt a biológiai egyensúly megbomlását értjük. A testi épség akkor áll fenn, amikor az ember a testi és szellemi működés kifejtéséhez szükséges szervekkel rendelkezik, azok sértetlenek, hiánytalanok. Az egészség és testi épség közötti szoros kapcsolatot abban lehet megragadni, hogy amennyiben valamely szerv csak részben vagy egyáltalán nem képes funkcionálni, zavarok keletkeznek az egészségi állapotban is.

Büntetőjogi értelemben nem az egyén általános egészségi állapotának, hanem a bűncselekmény elkövetése előtti állapotának van jelentősége. A testi sértést beteg vagy fogyatékkal élő ember sérelmére is el lehet követni, ebben az esetben az állapotromlás mértéke vizsgálható az eredmény szempontjából.

A bűncselekmény passzív alanya az elkövetőn kívüli más élő személy lehet, az öncsonkítás nem büntetendő, mint ahogy az sem, amikor valaki saját magát fertőzi meg valamely betegséggel.

2. A testi sértés elkövetője a passzív alanyon kívül bárki lehet. A passzív alany öncsonkító, saját magában betegséget kiváltó magatartása a közvetett tettesesség eseteiben bírhat jelentőséggel, például abban az esetben, amikor valaki kóros elmeállapot folytán beszámítási képességgel nem rendelkező személyt bír rá az öncsonkításra. Állatnak a sértettre uszításával megvalósított bántalmazás esetén az elkövető közvetlen tettesként felel.

A több személy által megvalósított bántalmazás esetében a minősítő körülményhez való tudati viszony vizsgálata bír jelentőséggel a társtettség megállapíthatósága szempontjából. A gyakorlat abból az elvből indul ki, hogy a társtettség megállapításához elegendő, ha az egyes elkövetők csak egy-egy tényállási elemet valósítanak meg, nem szükséges, hogy mindegyikük teljes egészében kimerítse a teljes törvényt tényállást. Így ha az egyik elkövető lefogja a sértettet, és a másik valósítja meg a bántalmazást, társtettesként felelnek arra figyelemmel, hogy akarategységben cselekedtek, és a sértettet lefogó elkövető magatartása is hozzájárult a tényállásszerű eredmény eléréséhez. Hasonló elvi alapon állapítható meg valamennyi elkövető társtettesi minősége akkor, ha valamennyien részt vesznek a bántalmazásban, de nem különíthető el, hogy melyik sérülést pontosan melyik elkövető okozta. Ebben az esetben valamennyien a tényleges beállt eredményhez képest felelnek tetteikért (BH 2007. 71., BH 1996. 133.). Megjegyzendő, hogy ez az értelmezés összhangban áll a Csemegi-kódex 308. §-ában foglaltakkal is.

Jogirodalmi álláspontok szerint a fenti értelmezés a gondatlan eredményt tartalmazó minősített eset, vagyis a halált okozó testi sértés esetén változatlan tartalommal nem követhető, dogmatikailag problémás ugyanis a gondatlan eredmény tekintetében akarategységet megállapítani. A gyakorlat ennek ellenére mind az életveszélyt, mind a halált okozó testi sértés esetén megállapíthatónak látja a társtettséget abban az esetben is, amikor az elkövetőket az eredmény tekintetében csupán gondatlanság terheli (BH 2003. 271., BH 1989. 48., BH 1988. 212.). Mindemellett ki kell emelni azt is, hogy amennyiben az egyik elkövető a többi cselekményétől elkülönülten tanúsít olyan mértékű bántalmazást, ami a sértett halálát okozza, társtettség nem állapítható meg, a többi elkövető pedig a halálos eredményért nem felel (BH 2003. 176., BH 1997. 429.)

Részesség az általános szabályok szerint kapcsolódhat a bűncselekményhez. A halált okozó testi sértés büntetnének a bűnsége, aki az általa és a tettes által kiprovokált verekedés folyamatában - a sértett elleni tettelegességgel egyetértve - törött sörösiüveg-nyakat azért ad az elkövető kezébe, hogy azt az ellenfelével szemben használja, és amellyel a tettes halálos sérülést okoz a sértettnek (BH 2000/186.).

3. A könnyű testi sértés kizárólag szándékosan követhető el, mind eshetőleges, mind egyenes szándékkal. A súlyos testi sértés a (9) bekezdés rendelkezései alapján gondatlanságból is elkövethető. Gondatlan alakzata a súlyos testi sértés alapesetének, a súlyos testi sértés minősített esetei közül a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére, illetve a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére megvalósított cselekménynek, továbbá az életveszélyt okozó testi sértésnek van.

A sérülés vagy betegség jellegéhez, illetve az életveszély okozásához fűződő minősített esetek vegyes bűnösséggel is, a halált okozó testi sértés kizárólag vegyes bűnösséggel valósítható meg. Mivel a Btk. 9. §-a szerint az eredményhez mint a bűncselekmény minősítő körülményéhez fűzött súlyosabb jogkövetkezmények akkor alkalmazhatók, ha az elkövető az eredmény tekintetében legalább gondatlanság terheli, a minősített esetek akkor is megállapíthatók, ha az elkövető szándéka csupán a testi sértés okozására terjedt ki, és a minősítő eredmény tekintetében gondatlansága áll fenn. A gyakorlatban csak igen szűk körben képzelhető el olyan eset, amikor egy szándékos bántalmazás esetében ne lenne megállapítható a minősítő körülmény tekintetében a bántalmazás módjából és a célzott testtájékból következtetnie kellett arra, hogy nyolc napon túl gyógyuló sérülés is kialakulhat, a súlyosabb eredménybe belenyugodva fejti ki az elkövetési magatartást, vagyis a súlyos testi sértés kísérlete a helyes minősítés annak ellenére, hogy ténylegesen csak nyolc napon belül gyógyuló sérülést okozott.

A szándék vizsgálatának a célzott és a ténylegesen megvalósított eredmény közötti eltérés esetén van kiemelt jelentősége. A testi sértési cselekményeknél mindig alapos vizsgálatot igényel, hogy az elkövető szándéka milyen mértékű sérülés vagy betegség okozására irányult, és ehhez képest ténylegesen milyen eredmény valósult meg. A célzottnál kevésbé súlyos sérülés vagy betegség kialakulása esetén az elkövető szándékának megfelelő eset kísérlete állapítandó meg. Így például ha az elkövetőnek a bántalmazás módjából és a célzott testtájékból következtetnie kellett arra, hogy nyolc napon túl gyógyuló sérülés is kialakulhat, a súlyosabb eredménybe belenyugodva fejti ki az elkövetési magatartást, vagyis a súlyos testi sértés kísérlete a helyes minősítés annak ellenére, hogy ténylegesen csak nyolc napon belül gyógyuló sérülést okozott.

4. A testi sértés tényállása nyitott törvényi tényállás, vagyis az csupán eredmény meghatározását tartalmazza, az annak elérésére alkalmas bármilyen magatartással megvalósítható a bűncselekmény. Így a bűncselekmény elkövetési magatartása a testet érő olyan jogellenes, támadó szándékú külső fizikai behatás, amely a testen, illetve annak egy részén nyomokat visszahagyó sérülést eredményez, vagy amelynek következtében a szervezetben betegség alakul ki. Annak nincs jelentősége, hogy a behatás jár-e fájdalomérzettel. A bűncselekmény aktív és passzív magatartással is megvalósítható.

Bár a testi épség és az egészség egymástól el nem választható, egymást kiegészítő fogalmak, de a tényállás megállapítása és a cselekmény pontos minősítése szempontjából jelentőséggel bír elkülönítésük. Az Országos Igazságügyi Orvostani Intézet 16. számú Módszertani levele szól a testi sérülések és egészségkárosodások igazságügyi orvosszakértői véleményezéséről. Meghatározása szerint a testi sérülés folyamat, amelyet valamely külső behatás - erőművi, fizikai, kémiai behatás vagy ezek kombinációja - indít meg, és amelynek következtében a szervezet sejtjeiben, szöveteiben alaki eltérés (folytonosság-megszakítás vagy anyaghiány), illetve működési zavar keletkezik. Egészségsértés akkor következik be, ha külső behatás vagy biológiai tényezők eredményeként testi vagy lelki működési zavar, betegség/kóros állapot alakul ki.

A testi sértés két alapesetét a sérülés büntetőjogi gyógytartama alapján különböztetjük meg: a nyolc napon belüli sérülést vagy egészségkárosodást okozó testi sértés könnyű testi sértés vétségének, nyolc napon túl gyógytartam esetén a cselekmény súlyos testi sértés büntetnének minősül. Ha a sértett testére gyakorolt külső behatás nem okoz sérülést vagy betegséget, a magatartás az elkövető szándékától függően a 180. § (2) bekezdésébe ütköző tetteleges becsületsértésnek vagy a testi sértés valamely alakzata kísérletének minősülhet.

Gyógytartam alatt a tényleges gyógytartamot kell érteni, amelynek megállapítása minden esetben szakértői kérdés. Amennyiben adat van arra, hogy a sértett valamilyen sérülést szenvedett a bántalmazás következtében (például arcán bőrpír alakult ki, végtagján zúzódás látható), de szakértői vélemény híján annak pontos gyógytartama nem állapítható meg, a kétséget a terhelt javára értékelve akként kell állást foglalni, hogy a gyógytartam a nyolc napot nem haladta meg. A szakértők számára a gyógytartam meghatározása során a 16. számú Módszertani levél irányműve, ami kifejti, hogy a kórházi kezelés vagy a táppénzes betegállomány időtartama nem azonos a tényleges gyógytartammal, mivel az orvosszakértői gyakorlat anatómiai és funkcionális gyógytartamot ismer. Anatómiailag általában akkor gyógyult egy sérülés, ha a megsérült szövetek anatómiai egysége helyreállt: például a sebszélek összetapadtak, a sebváladék már nem ürül, a hámosodás befejeződött, esetenként a sérülést fedő var vagy pórk levált, csonttörések esetén a törtszeleteket csontos callus rögzíti. A funkcionális gyógyulás akkor következik be, ha a sérülés következtében károsodott szervezet működése maradéktalanul helyreállt, vagy érdemleges javulás a továbbiakban nem várható (úgynevezett végállapotról lehet beszélni): például a sérüléssel járó vérömleny felszívódott, a fájdalom okozta mozgáskorlátozottság megszűnt, az idegrendszeri elváltozások, bénulások elmúltak, a sérüléshez társult szövődemények meggyógyultak stb. A funkcionális gyógyulás az anatómiai gyógyulás idejét rendszerint meghaladja. Megjegyezzük, hogy a funkcionális gyógyulás nem azonos fogalom az alkalmazkodási gyógyulással. Utóbbi esetben a kóros folyamat defektállapot, maradandó működéscsökkenés visszamaradásával gyógyul. A megállapítható funkcionális károsodást orvosszakértői szempontból maradandó fogyatékoságnak kell minősíteni.

Az elkövető által tanúsított magatartás és a bekövetkezett eredmény között az okozati összefüggésnek fenn kell állnia, annak vizsgálata nem maradhat el. Ennek során abból kell kiindulni, hogy az okozati összefüggés az elkövetési magatartás és az eredmény között akkor is fennáll, ha az okozati láncba az elkövető magatartásán kívül más tényezők is beletartoznak, feltéve, hogy azok a maguk összességében az eredmény beállásához vezetnek. A bírói gyakorlat egységes abban, hogy azokban az esetekben, amikor a sérülés vagy betegség létrejöttéhez vezető okfolyamatot az elkövető indította el, ez az okfolyamat nem szakad meg pusztán azért, mert egyéb tényezők (például a sértett testi adottságai, a megfelelő kezelés hiánya, a sértettnek a gyógykezeléssel kapcsolatos magatartása, a gyógykezelés módja és színvonala) is közrehatottak az eredmény kialakulásában. Így az okozati összefüggés a bántalmazás és az eredmény között akkor is fennáll, ha a bántalmazás nem egyedül vagy közvetlenül vezetett eredményre, hanem a sértett szervezetének egyéni sajátosságai vagy különös állapota folytán, és a valóságos gyógytartam az irányműve akkor is, ha a gyógyulás nem közvetlenül a sérülés miatt, de a sérüléssel okozati összefüggésben álló fertőzés folytán húzódtott el. Az eredmény bekövetkezésébe közreható okok (konkauza) nem zárják ki az okozati összefüggést és így a büntetőjogi felelősséget, azok kizárólag a büntetés kiszabás körében vehetők figyelembe (BH 2008. 206., BH 1997. 511.).

5. Mivel a testi sértés eredmény-bűncselekmény, az eredmény bekövetkeztéig kísérleti szakban marad, annak bekövetkezésével válik befejezetté, vagyis akkor, amikor a sérülés, illetve betegség kialakul. Az előkészület a súlyos testi sértés alap- és minősített eseteihez kapcsolódhat.

A stádiummal kapcsolatos kérdéseknek az önkéntes elállás, illetve önkéntes eredmény-elhárítás szempontjából van kiemelt jelentősége, amikor az elkövető a Btk. 10. § (5) bekezdése alapján a maradék-bűncselekményért felel. Az emberölésre irányuló szándékos magatartással összefüggésben megvalósított önkéntes elállás vagy eredmény-elhárítás esetén a ténylegesen bekövetkezett sérülés vagy betegség szerint minősítendő szándékos testi sértésben állapítandó meg az elkövető felelőssége. Az, hogy a halálos eredmény-elhárítás kinek a magatartása folytán valósul meg, az önkéntes eredmény-elhárítás megállapíthatósága szempontjából annyiban lényeges, hogy az elkövető indította-e el azt a folyamatot, amely a sértett életének megmentésében nyilvánul meg. Az emberölés büntetettének kísérlete helyett az életveszélyt okozó testi sértés - mint maradékselekmény - megállapítása indokolt, ha a vádlott az általa konyhakéssel életveszélyesen megsebzett sértett életét azzal menti meg, hogy intézkedik a mentők értesítése iránt, és így a sértett halálához vezető okfolyamatot az idejében érkező orvosi beavatkozás hárítja el (BH 2003. 98.). Az önkéntes eredmény-elhárítás folytán az emberölés kísérlete helyett az életveszélyt okozó testi sértés büntette megállapításának van helye akkor is, ha a halálos eredmény elhárítása az elkövető által segítségül hívott más személy közreműködésével történik (BH 1996. 236.). Ha az elkövető szándéka a kiskorú gyermeke életének a kioltására irányult, majd utólag e káros következmény elhárítására irányuló magatartást tanúsít: maradékselekményként életveszélyt okozó testi sértés büntetése kell megállapítani a bűnösségét (BH 2000. 437.).

6. A törvény a minősített eseteket a két alapesethez kapcsolatan, differenciáltan szabályozza, a minősítő körülmények rendszerének alapvető rendező elve az okozott sérülés, egészségromlás gyógytartama, de ezen túl jelentőséggel bírnak a passzív alany személyes tulajdonságai, illetve az elkövetés módja.

Az aljas indokból vagy célból elkövetett testi sértésen az erkölcsileg elvetendő motívumból fakadó, illetve az ilyen célból megvalósított cselekményeket értjük. Az indok és a cél megkülönböztetése a szándék szempontjából lényeges: az aljas indokból elkövetett testi sértést eshetőségekkel is, az aljas célból elkövetett testi sértést - figyelemmel a célzatra - kizárólag egyenes szándékkal lehet elkövetni. Az aljas cél minden esetben magában foglalja a motívum aljasságát is, ilyen esetekben csak az előbbi megállapítására kerülhet sor. A bírói gyakorlat munkálta ki azokat a körülményeket, amelyek alapot adhatnak az aljas indok vagy cél megállapítására. Ide vonható például a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmény elkövetése érdekében alkalmazott erőszak keretében megvalósított súlyos testi sértés, az erkölcsileg elítélendő alapon kialakult bosszúvágy motiválta cselekmény (BH 2012. 115., BH 2002. 421.), más bűncselekmény megvalósítása vagy leplezése (BH 1990. 43.), a büntetőeljárás megállítására céljából megvalósított testi sértés, de megállapította a bíróság annak az elkövetőnek a felelősségét is ebben a minősített esetben, aki azért bántalmazta a sértettet, mert az őt feljelentette a hatóságnál (BH 1981. 178.).

A korábbi gyakorlat szerint, ha az elkövető a sértett nemzeti, népi, faji hovatartozása miatt tettelesen bántalmazza, aljas indokból elkövetett testi sértés megállapításának volt helye (BH 1994. 299.). A Btk. 216. § (2) bekezdése szerinti közösség tagja elleni erőszak ezt a körülményt önálló tényállásban értékeli, ezért az azzal alaki halmazatban megállapítandó testi sértés büntette esetében az aljas indok megállapítása kétszeres értékelésre vezetne. Ilyen esetben a közösség tagja elleni erőszak és a testi sértés alap- vagy más minősített esetének halmazatban történő megállapítása indokolt.

A védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére elkövetett testi sértés tekintetében védekezésre képtelennek azt a személyt kell tekinteni, aki akaratának kifejezésére képes, de arra már nem, hogy az elkövető tényállásszerű magatartásával szemben érdemi ellenállást fejtessen ki. A 459. § (1) bekezdés 29. pontja szerint védekezésre képtelennek kell tekinteni azt is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére. Akaratnyilvánításra képtelen személynek azt tekintjük, aki nem képes arra, hogy a bántalmazással szembeni tiltakozását kifejezze. Az akaratnyilvánításra képtelenség vizsgálata megelőzi a védekezésre képtelenség vizsgálatát, hiszen aki az akaratát sem tudja kifejezni, védekezésre is nyilvánvalóan képtelen. Annak a minősített eset megállapítása szempontjából nincs jelentősége, hogy a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot milyen okból alakult ki, így az lehet az elkövető korábbi magatartásának következménye is.

A bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére elkövetett testi sértés értelmezése során arra kell figyelemmel lenni, hogy az ilyen helyzetben levő személy védekezésre és akaratnyilvánításra alapvetően képes, de ez a képessége korlátozott. Amennyiben egyáltalán nem tud védekezni, vagy akaratát kifejezni, a b) pont szerinti minősített eset állapítandó meg. Figyelemmel kell lenni arra is, hogy a korlátozottság kizárólag a sértett idős korából vagy fogyatékos állapotából fakadhat, egyéb okok esetén (például gyerekkor) a minősítő körülmény nem állapítható meg. A korlátozottság megállapítása során mindig a sértettnek a bűncselekmény elkövetése idején fennállt aktuális mentális és fizikai állapotának, továbbá a támadás körülményeinek, az elkövető és a sértett testi jellemzőinek, az erőviszonyoknak az összevetése szükséges.

Maradandó fogyatékosságon a sérülést elszenvedett ember testrészein, érzékszervein mutatkozó valamely képességének, szervének elvesztésében vagy használhatatlanná válásában, a test torzulásában megjelenő, továbbá a szervek működésében (ideértve a szervek, szervrendszerek, az idegrendszer és a szellemi tevékenység működését is) felismerhető maradandó fogyatékosság értendő. A maradandóság tehát olyan defekt állapot, amely meghatározott időn belül kialakul és munkaképesség-csökkenésként is mérhető (16. számú Módszertani levél). A módszertani levél meghatározására figyelemmel maradandó fogyatékosságot okozó testi sértést kell megállapítani abban az esetben, amikor a sértett elveszíti valamelyik végtagját, vagy az használhatatlanná válik (képtelenné válik a rendeltetésszerű funkciójának elvégzésére); elveszíti valamely érzékszervét, akkor is, ha az csupán részlegesen történik; elveszíti nemző vagy fogantatási képességét, fogát vagy fogait (BH 1987. 263.). A maradandó fogyatékosság rendszerint munkaképesség-csökkenéssel is jár, azonban annak kialakulása nem feltétele a minősítő körülmény megállapíthatóságának (BH 1986. 179.). A maradandó fogyatékosság megállapítása szempontjából a testi sértés cselekmény közvetlen kihatásának van jelentősége függetlenül attól, hogy a későbbiekben a fogyatékosság orvosilag esetleg megszüntethető (BH 2003. 179., BH 1982. 178.).

Súlyos egészségromlásként - az egyén sérüléskori egészségi állapotát figyelembe véve - azokat a rendszerint krónikussá váló betegségeket kell értékelni, amelyeket előidézhet a sérülések szövődménye, az elhúzódó vagy elmaradó gyógyulás, a meglévő alapbetegségek állapot-rosszabbodása vagy a sérüléses eredetű betegség. Súlyos egészségromlás tehát az a közbülső átmeneti kóros állapot, egészségkárosodás, amely a sérülés kapcsán alakul ki, tartósan fennáll, a praetraumás állapothoz viszonyítottan romlást jelent, és folyamata után többnyire defekt állapot - kivételesen maradék nélküli gyógyulás - következik be. (16. számú Módszertani levél). Az ítélkezési gyakorlat a minősítő körülmény megállapítása során arra van figyelemmel, hogy a betegség krónikus, gyógyíthatatlan vagy tartós-e, hosszan tartó betegség fennállása esetén rendszerint a minősített eset miatt állapítandó meg a terhelt felelőssége. Hangsúlyozni szükséges, hogy a betegség lefolyásának időtartama csupán egy a vizsgálandó tényezők sorában, és elsősorban az egészségkárosodás súlyának és következményeinek van döntő jelentősége.

Súlyos egészségromlásnak minősítendő a halálos betegséggel (a gyakorlatban tipikusan HIV-vírussal) való megfertőzés. Ismert olyan álláspont, amely szerint ilyen esetben maradandó fogyatékosság állapítandó meg, azonban álláspontunk szerint önmagában a fertőzöttség nem jelenti valamely szerv funkcionális károsodását. Amennyiben a sértett a betegség következtében később, az elkövető testi sértés miatti jogerős elítélése után meghal, perújítás rendelhető el az emberölés büntette megállapítása érdekében.

Értelmezést igényel a könnyű testi sértés (5) bekezdés szerinti minősített esete. A könnyű testi sértés nyolc napon belül gyógyuló sérülést feltételez, a súlyos egészségromlás és a maradandó fogyatékosság esetén értelemszerűen ennél hosszabb gyógytartammal kell számolni. Ebből következik, hogy amennyiben az elkövető szándéka ezen eredményekre is kiterjed, a (6) bekezdés d) pontja szerinti súlyos testi sértés miatt kell őt felelősségre vonni. Ha az elkövető szándéka kizárólag a nyolc napon belüli sérülés okozására terjed ki, de a sérülés következtében, gondatlanságból súlyos egészségromlást vagy maradandó fogyatékosságot okoz (például az ujjon ejtett apró vágás elfertőződik, és ennek folytán az ujj amputálása válik szükségessé), az (5) bekezdés szerint könnyű testi sértés büntetettét követi el.

A különös kegyetlenség kizárólag a súlyos testi sértéshez köthető minősítő körülmény. A fogalom értelmezése során az emberölésnél kifejtettek irányadóak, vagyis akkor állapítható meg, amikor a bántalmazást az átlagost lényegesen meghaladó szenvedéssel járó, rendkívüli embertelenséggel, brutalitással, gátlástalanul, az emberi méltóság mély megalázásával vagy az elkövető emberi mivoltából kivetkőzve valósítja meg az elkövető. A bírói gyakorlat általában akkor állapítja meg ezt a minősítő körülményt, amikor az elkövető a földön fekvő sértettet többszörösen bántalmazza, durván rugdalja (BH 1988. 261.), továbbá ha több elkövető a sértettet az emberi méltóságot megalázó olyan módon bántalmazza, hogy nem csupán fájdalomérzetet, hanem a testi sértéssel általában együtt járó félelemérzetet messze meghaladó rettegést is okoznak (BH 2001. 311.). Hangsúlyozni szükséges, hogy a bántalmazás minden esetben hordoz magában kegyetlenséget, ezért a kisebb számban ismétlődő ütések vagy rúgások önmagukban nem tekinthetők a véghezvitel különösen kegyetlen módjának (BH 2008. 205.).

Az életveszély a halál bekövetkezésének reális lehetőségét jelenti, de nem azonosítható a halál szükségszerű beállásának a lehetőségével. Az előbbiről akkor van szó, ha a testi sértés folytán megindult azon okfolyamat, amely a halál bekövetkezéséhez vezethet, de rendszerint fennáll az életveszély megszüntetésére, illetve a halál elhárítására alkalmas beavatkozás lehetősége is. A hírközlés, a közlekedési hálózat, az egészségügyi ellátás és szolgálat, valamint az orvostudomány jelenlegi fejlettségére tekintettel ma már többnyire nem a véletlen mulik az életveszély tényleges elhárítása.

Az életveszély mint minősítő eredmény olyan esetben állapítható meg, amikor a testi sértés cselekmény eredményeként megindul azon okfolyamat, amely a halálos eredmény irányába halad, de általában fennáll annak a lehetősége, hogy az okfolyamatba orvosi beavatkozva az életveszély megszűnjék, és a halál bekövetkezése pedig sikerrel elhárítható. A 16. számú Módszertani levél szerint a sérülés életveszélyesnek véleményezhető, ha a trauma életfontos szervet sért, életfontos szervek működésének másodlagos gátlását idézi elő, súlyos heveny belső vagy külső vérzést okoz, olyan állapotot vezet, amely shocktanitást követel meg. A szervsérüléssel és/vagy jelentősebb vérzéssel nem járó, de testiüreg (koponya, mellkas, has) megnyitó sérülés önmagában közvetett életveszélyt jelent.

Az orvosszakértő nyilatkozik abban a kérdésben is, hogy az életveszély az adott esetben közvetlen vagy közvetett volt-e. Ennek a bűncselekmény megvalósítása szempontjából nincs jelentősége, hiszen az a közvetett életveszély esetén is megállapítható, vagyis a közvetett életveszélyt okozó testi sértés is befejezett bűncselekmény. Az életveszély típusának a büntetés kiszabása során van jelentősége: az életveszély közvetlen volta nem súlyosító körülmény, mert ez a bűncselekmény alaptípusa (BH 2002. 258.), vagyis a közvetett életveszélyt enyhítő körülményként kell értékelni.

Az életveszélyt okozó testi sértés szándékosan, vegyes bűnösséggel és tisztán gondatlanul is elkövethető. Szándékosan követi el a bűncselekményt az, aki úgy fejt ki a testi sérülés okozására irányuló szándékos magatartását, hogy az életveszély bekövetkezését kívánja, vagy abba belenyugodva cselekszik. Az életveszélyre irányuló egyenes szándék elméletileg nem zárható ki, de a gyakorlatban megállapítására nem kerül sor, ugyanis aki kívánja az életveszélyes állapot bekövetkezését, és a tudata átfogja, hogy a sértett életének megmentése csak az időben érkező, szakszerű orvosi beavatkozás eredményeként történhet, az a halálos eredmény kialakulásába legalábbis belenyugszik, így az eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés kísérlete megállapítható (BH 1997. 268.). A büntetés kiszabása körében a bírói gyakorlat nem tulajdonít enyhítő hatást az eshetőleges szándéknak (BH 1993. 401.), csupán annak van jelentősége, ha az elkövetőt az eredmény tekintetében gondatlanság terheli (BH 1992. 443.).

Amennyiben az életveszélyre irányuló (eshetőleges) szándék megállapítható, de ez az eredmény elmarad, életveszélyt okozó testi sértés kísérletének megállapítására kerülhet sor. Ilyen esetben gondosan kell vizsgálni a cselekmény objektív körülményeit (például elkövetés eszköze és módja, az elkövetési magatartás kifejtésének egyéb körülményei, a bántalmazással érintett testrészt), ugyanis azokból lehet következtetést levonni arra vonatkozóan, hogy az elkövetéskor a terhel tudatában az életveszély mint eredmény felmerült-e, és ahhoz milyen érzelmi viszony kapcsolható (BH 2006. 72, BH 1998. 208., BH 1995. 5., BH 1994. 61., BH 1994. 5.). A figyelembe veendő körülmények között a ténylegesen bekövetkezett sérülés gyógytartama kiemelt jelentőséggel bír, de annak viszonylag rövid volta nem zárja ki a sérülés élet kioltására alkalmasságát, ha a bántalmazás módja ilyen eredmény okozására önmagában is alkalmas volt. Abban az esetben, ha a cselekmény tárgyi és alanyi ismérveinek az együttes vizsgálata során nincs elegendő adat annak a megnyugtató és teljes bizonyossággal történő megállapítására, hogy az elkövető tudata a véghezviteli magatartás kifejtésének időpontjában átfogta az életveszélyes sérülés bekövetkezésének a reális lehetőségét: a cselekmény nem a be nem következett eredmény szerinti életveszélyt okozó testi sértés büntette kísérletének, hanem a tényleges gyógytartamhoz igazodó testi sértés bűncselekményeként minősül (BH 1996. 456.).

Ha az elkövető szándéka csupán a testi sértésre terjed ki, az vizsgálandó, hogy a beállott életet veszélyeztető állapot tekintetében terheli-e őt gondatlanság, a Btk. 9. §-a szerint megállapítható-e a felelőssége a minősített esetben. Tisztán gondatlan elkövetésről akkor lehet szó, amikor az elkövető a testi épséget sértő szándék nélkül cselekszik, és magatartásával okozati összefüggésben kialakul az életveszély.

A halált okozó testi sértés kizárólag vegyes bűnösséggel valósítható meg, ahol az elkövető szándéka a bántalmazásra korlátozódik, a halálos eredmény tekintetében pedig gondatlanság terheli (praeterintentionalis bűncselekmény). Amennyiben az elkövető szándéka a bántalmazásra sem terjedt ki, gondatlan emberölés állapítandó meg, ha pedig a szándék a halálos eredményre is kiterjedt (akár eshetőleges formában is), szándékos emberölés miatt kell felelősségre vonni. Az elkövető szándékának vizsgálata során a minősítés szempontjából annak nincs jelentősége, hogy az a testi sértés alap- vagy minősített esetére terjedt ki, vagyis ténylegesen milyen mértékű sérülés vagy egészségromlás okozására terjedt ki a szándéka. Amikor az elkövető szándéka testi sértés okozására irányul, ugyanakkor tudata az életveszély bekövetkezésének a lehetőségét is átfogja, és e következményt kívánja vagy ebbe belenyugodva cselekszik, de - az életet veszélyeztető szándékán túlmenően - a sértett halála is bekövetkezett: nem emberölés, hanem halált okozó testi sértés megállapításának van helye, feltéve, hogy az eredmény tekintetében gondatlan bűnösség áll fenn.

A halálos eredményhez fűződő tudati és érzelmi viszonyt - hasonlóan az életveszélyt okozó testi sértés kísérletéhez - elsősorban a cselekmény objektív körülményeinek vizsgálatával lehet tisztázni. A halált okozó testi sértés mint praeterintentionalis cselekmény esetén az eredmény tekintetében fennálló gondatlanság fennállásának nem az a feltétele, hogy az eredmény előre látható legyen, hanem a halálos eredmény lehetőségének kell - az elkövetőtől elvárható figyelem és körültekintés mellett - felismerhetőnek lennie (BH 2000. 281.). A halálos eredmény tekintetében fennálló tudatos gondatlanság és a hanyagság elhatárolása szempontjából annak van meghatározó jelentősége, hogy az elkövető tudata az elkövetés időpontjában átfogta-e a sértett halála bekövetkezésének a lehetőségét, illetőleg a cselekmény halálhoz vezető következményét azért nem látta előre, mivel elmulasztotta a tőle elvárható figyelmet és körültekintést (BH 1996. 570.).

A minősítő körülmények halmozódása esetén az eredményhez fűződő minősített esetek egymás mellett történő megállapítására nincs lehetőség (például az életveszélyt okozó testi sértésnél a sértett maradandó fogyatékoságot is szenvedett). Ilyen esetben a súlyosabb eredmény szerinti minősítés a helyes, az egyéb eredmény bekövetkezése a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként értékelendő (BH 2002. 418.).

7. A testi sértés rendbeliségét a sértettek száma határozza meg. Ugyanazon sértett sérelmére időben és térben szoros összefüggésben elkövetett testi sértési cselekmények természetes egységet képeznek. Az ugyanazon sértett sérelmére, azonos alkalommal és egységes akarat-elhatározásból folyóan elkövetett életveszélyt okozó testi sértés kísérleteként értékelhető cselekménybe beleolvad a nyolc napon belül gyógyuló és ugyanazon sértett sérelmére megvalósított testi sértési cselekmény, és a magatartás egységes jogi megítélést igényel (BH 1987. 263.). Amennyiben az egyes bántalmazások elkülöníthetők, de azok között rövid idő telt el, a folytatólagosan elkövetett testi sértés merülhet fel, azonban folytatólagosan elkövetett bűncselekményként történő értékelésére nincs alap, ha a két elkövetési magatartás között három hónap telt el, és az elkövetések eltérő indítékból fakadtak (BH 1988. 169.).

Azoknál a bűncselekményeknél, amelyek elkövetése erőszakot feltételez (rablás, szexuális erőszak stb.), a nyolc napon belüli sérülés okozása az erőszak keretén belül értékelendő, ezen bűncselekményekkel az alaki halmazat csak súlyosabb sérülés okozása esetén állapítható meg (BH 2004. 41.). Azon bűncselekmények esetében, amelyek megvalósítása ugyan személy elleni erőszakot feltételez, de azzal nem szükségszerűen, illetve nem tipikusan jár együtt testi sérülés vagy betegség okozása, a könnyű testi sértés halmazatban megállapítható. Ide sorolandó a bántalmazás hivatalos eljárásban, a hivatalos személy elleni erőszak, a kényszervallatás, a személyi szabadság megsértése, az önbíráskodás stb. Életveszélyt okozó testi sértés büntetével halmazatban nem állapítható meg a kiskorú veszélyeztetésének büntette, ha a terhelt a nevelésére, felügyeletére és gondozására bízott kiskorút életveszélyes sérülést, valamint maradandó fogyatékoságot eredményezően tettelegesen bántalmazza, majd az ennek következtében láthatóan rosszul lévő sértetthez nem hív segítséget (BH 2011. 184.).

A 34. BK véleményen alapuló ítélkezési gyakorlat szerint a személy elleni erőszakos magatartással megvalósított garázdaság esetén a könnyű testi sértés és a garázdaság vétsége halmazata megállapítható. Ha az erőszakos magatartással okozati összefüggésben nyolc napon túl gyógyuló sérülés alakul ki, a garázdaság vétsége - szubszidiaritásra figyelemmel - nem állapítható meg a három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő súlyos testi sértés büntette mellett. Ha azonban a garázdaságot valamilyen minősítő körülményre figyelemmel garázdaság büntettének kell minősíteni, a büntetési tételek egyenértékűségére tekintettel a súlyos testi sértéssel is valószínű az alaki halmazat. Mindez kizárólag az alaki halmazat eseteire igaz, ha a testi sértés és a garázdaság időbelileg is elkülönülő, eltérő elkövetési magatartással valósul meg: a bűnhalmazat megállapításának van helye (BH 1990. 7., BH 1986. 222.).

8. Az elhatárolási kérdések körében kiemelt jelentősége van a halált okozó testi sértés és az emberölés, illetve az életveszélyt okozó testi sértés és az emberölés kísérlete elhatárolásának. Ebben a kérdésben az emberölésnél kifejtettek értelemszerűen irányadók, a bírói gyakorlatból az alábbi esetek kiemelése szükséges:

Életveszélyt okozó testi sértés büntettének és nem emberölés büntette kísérletének minősül a terhelt cselekménye, ha az általa okozott életveszélyes sérülés miatt a sértett halála azért nem következik be, mert az eredményt a mentők értesítésével és aktív segítő magatartásával önként elhárította (BH 2008. 79.). Emberölés büntettének kísérlete helyett életveszélyt okozó testi sértés büntettének megállapítása, mert a vádlott a halálos eredményt önként elhárította, s ezért a büntetőjogi felelőssége a maradékcselekmény miatt állapítható meg (BH 2007. 106.). Hivatalos személy ellen, több emberen elkövetett emberölés kísérlete helyett hivatalos személy elleni erőszak és életveszélyt okozó testi sértés kísérlete állapítandó meg, ha a több személlyel dulakodó terhelt, az egyik sértettől megszerzett lőfegyverrel nem célzott lövést ad le, és ölési szándékára nem lehet következtetni (BH 2006. 75.). Emberölés büntettének kísérlete helyett ölési szándék hiányában életveszélyt okozó testi sértés büntettének minősül annak a terheltnek cselekménye, aki a sértett verekedésre szóló kihívását elfogadva, a kocsmá előtt egy fémcsővel nagy erővel a sértett halántékára sújt, majd többször kis erővel a nyakára és a tarkójára üt, és a nagy erejű ütéssel a sértett halántékán közvetetten életveszélyes sérülést okoz (BH 2004. 348.). Emberölés büntettének kísérlete helyett életveszélyt okozó testi sértés büntettének minősül annak a terheltnek a cselekménye, aki a sértett előzetes kihívását elfogadva, a kocsmá előtt verekedni kezd vele, nagy erejű ütéssel nyílt koponyatörést és közvetett életveszéllyel járó agyállományi bevezést okoz (BH 2004. 264.). A nyereségvágyból elkövetett emberölés büntettének kísérlete helyett az életveszélyt okozó testi sértés kísérleteként minősül annak a vádlottnak a cselekménye, aki a taxi gépkocsivezetőjét egy kisebb nagyságú vascsővel többször - kis-közepes erejű ütésekkel - hátulról fejbe ütve nyolc napon belüli gyógytartamú sérüléseket okoz, majd a gépkocsivezető védekezése miatt a helyszínről elmenekül (BH 2003. 49.). Az életveszélyt okozó testi sértés büntettét az emberölés büntettének kísérletétől az határolja el, hogy az elkövető testi sértés okozásának vagy a sértett megölésének - akár egyenes, akár eshetőlegesen - szándéka vezette-e (BH 2003. 1.). A nyereségvágyból elkövetett emberölés büntettének kísérlete helyett rablás és életveszélyt okozó testi sértés megállapítása annak a vádlottnak a terhére, aki a bolti eladó sértettét egy kb. fél kg súlyú betondarabbal ölési szándék nélkül leüti, majd a pénztárból 15 000 forintot magához véve távozik (BH 1995. 386.). Életveszélyt okozó testi sértés büntette kísérletének megállapítása emberölés kísérlete helyett, amikor a vádlott csapkodó mozdulatokkal a fekvő helyzetben levő sértett nyakát és állát sebzi meg késsel, és ezzel nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket okoz (BH 1993. 405.).

A halált okozó testi sértés és az emberölés elhatárolása szempontjából annak van jelentősége, hogy az elkövető szándéka még eshetőlegesen sem irányul a sértett életének a kioltására, hanem kizárólag testi sérülés okozására; és a magatartásával okozati összefüggésben bekövetkezett halálos eredmény tekintetében a bűnösség kizárólag gondatlanság formájában jelentkezhet. Ha azonban az elkövető tudata átfogja a sértett élete kioltásának a lehetőségét, és ebbe belenyugodva cselekszik: az eshetőlegesen szándékkal elkövetett emberölés megállapításának van helye (BH 2003. 2.). Az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolása szempontjából a tárgyi és alanyi körülmények vizsgálata alapján kell jogi következtetést levonni arra nézve, hogy az elkövető szándéka a sértett életének a kioltására, avagy testi sérülés okozására irányult-e (BH 2002. 214.). A cselekmény halált okozó testi sértés büntetteként minősül, ha az elkövető a sértettet közepes vagy azt meghaladó erővel csípőíráján megszurja, és ennek folyományaként a sértett halála a csípőíráján sérülése, valamint a visszersérülés miatti légembólia folytán jön létre (BH 2001. 260.). A tártstettesként, nyereségvágyból elkövetett emberölés, illetőleg a halált okozó testi sértés és rablás büntettének elhatárolása szempontjából az ítéleti tényállás megalapozatlanságát eredményezi, ha az elsőfokú bíróság a sértett halála bekövetkezésének az okait az igazságügyi orvos szakértőnek a tárgyaláson való meghallgatása útján kellően nem deríti fel, és így a vádlottak elkövetési magatartása tisztázatlanságának a hiányában nem lehet határozott jogi következtetést levonni arra nézve, hogy az elkövetők szándéka a sértett életének a kioltására avagy csupán testi sértés előidézésére irányult-e (BH 2001. 11.). A halált okozó testi sértés büntette és a gondatlanságból elkövetett emberölés vétsége annak alapján határozható el, hogy az elkövetési magatartás szándékos vagy gondatlan-e (BH 1998. 573.). Ha az elkövető önhibából eredő ittas állapotában valósítja meg a sértett életének a kioltását eredményező cselekményét: az emberölés és a halált okozó testi sértés elhatárolása szempontjából az elkövető aktuális tudattartalmára a tárgyi oldalon jelentkező ismérvek alapján lehet megalapozott következtetést levonni (BH 1998. 267.). A vádlott cselekménye emberölés helyett halált okozó testi sértés büntetteként minősül, ha a sértettet olyan testrészén szúrja meg, amely bár közvetlen életveszélyt eredményezett, de a kórházi ellátás - az érsérülés észlelésének és ellátásának a hiánya miatt történt diagnosztikai tévedés - hatott közre a sértett halálának a bekövetkezésében (BH 1997. 511.).

A közlekedési bűncselekmények minősítő körülményként szabályozzák az elszennvedett sérülés mértékét. A testi sértéssel való elhatárolás alapvető szempontja az elkövetőnek a sérülés tekintetében fennálló tudatállapota: amennyiben szándéka a sérülés okozására is kiterjed, testi sértés állapítandó meg. Ilyenkor a közlekedési bűncselekménnyel fennálló alaki halmazat látszólagos, az nem állapítható meg, de a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként kell értékelni az elkövető közlekedési szabályszegését. Ha az elkövető testi sértés okozására irányuló szándékkal a segédmotoros kerékpáron haladó sértettre támadva neki életveszélyes sérülést okoz: a magatartás a testi sértési cselekményen túlmenően egyszersmind a közlekedés biztonsága elleni büntettként nem minősülhet (BH 1992. 373.). A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés esetén szintén az elkövető szándékának van jelentősége: az élet és testi épség elleni szándékos bűncselekmények, valamint a testi sérüléssel járó vagy halált eredményező, foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés az elkövető szándékának a vizsgálata alapján határozható el (BH 1993. 475.).

9. A könnyű testi sértés alapesetének elkövetője kizárólag magánindítványra büntethető.

Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés

165. § (1) Aki foglalkozási szabály megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékossgot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,

b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Ha az elkövető a közvetlen veszélyt szándékosan idézi elő, büntetett miatt az (1) bekezdésben meghatározott esetben három évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben - az ott tett megkülönböztetés szerint - egy évtől öt évig, két évtől nyolc évig, illetve öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában foglalkozási szabály a lőfegyver, a robbantószer és a robbanóanyag használatára és kezelésére vonatkozó szabály is.

ÍH 2016. 96. Harmadfokon hatályon kívül helyezés felderítetlen első- és másodfokú tényállás miatt

ÍH 2016. 46. Az emberölés és a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntetettének elhatárolása

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az ember életének, testi épségének és egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállása a jogi tárgy védelmének kereteit a fejezetben belül található biológiai sértő alapeseti eredménnyel járó bűncselekményekhez képest kitágítja, és a büntetőjogi védelem határát a testi épség és egészség sérelmét közvetlenül megelőző veszélyhelyzetig hozza előre. Ennek a háttérében az a jogalkotói felismerés áll, hogy bizonyos munkatevékenységek szakszerűtlen végzése az emberi élet, a testi épség és az egészség sérelmének olyan magas fokú kockázatát hordozza magában, hogy a szabályszegés miatt kialakuló sérelem bekövetkezésének reális és közvetlen veszélye is büntetőjogi értékelést kíván. Mindezekre figyelemmel a munkatevékenység más személyre veszélytelen, illetve a lehető legkisebb sérülési vagy egészségi kockázattal járó művelési módját, ezzel együtt pedig a munkafolyamatra vonatkozó biztonsági, technológiai (együtt: foglalkozási) szabályok betartását a munkavégzőktől akár büntetőjogi eszközökkel: büntetés kiltatásba helyezésével is szükséges kikényszeríteni.

2. A bűncselekmény keretdiszpozícióját kitöltő jogszabályok taxatív felsorolása lehetetlen feladat, ugyanis a tényállás keretei közé illeszkedik minden olyan foglalkozás, amelynek a munkafolyamata az azt végző, illetve a munkavégző közvetlen vagy tágabb környezetében tartózkodó személyek életét, testi épségét vagy egészségét érintő veszéllyel jár, így e tevékenységek művelésével kapcsolatban biztonsági előírások és rendelkezések (foglalkozási szabályok) betartása szükséges. Mindemellett az ilyen, emelt kockázattal munkafolyamatok foglalkozási szabályaival kapcsolatos előírásokat és rendelkezéseket nemcsak jogszabályok, hanem más jogi, technológiai és munkavédelmi normák is tartalmaznak. A fentiekre figyelemmel a felsorolás - a legfontosabb előírásokat tartalmazó, kitöltő jogszabályok körét illetően is - csak példálózó lehet, így megemlítsre érdemes különösen: az 1993. évi XCIII. törvény a munkavédelemről, az 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről, a 2000. évi XXV. törvény a kémiai biztonságról, az 1993. évi XLVIII. törvény a bányászatról, a 2004. évi XXIV. törvény a lőfegyverekről és lőszerekről, az 1996. évi LV. törvény a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról; az 5/1993. (XII. 26.) MüM rendelet a munkavédelemről szóló 1993. évi XCIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról, a 3/2002. (II. 8.) SzCsM-EüM együttes rendelet a munkahelyek munkavédelmi követelményeinek minimális szintjéről, a 65/1999. (XII. 22.) EüM rendelet a munkavállalók munkahelyen történő egyéni védőeszköz használatának minimális biztonsági és egészségvédelmi követelményeiről, a 14/2004. (IV. 19.) FMM rendelet a munkaeszközök és használatuk biztonsági és egészségügyi követelményeinek minimális szintjéről, a 4/2002. (II. 20.) SzCsM-EüM együttes rendelet az építési munkahelyeken és az építési folyamatok során megvalósítandó minimális munkavédelmi követelményekről, a 20/1984. (XII. 21.) KM rendelet az utak forgalomrendezéséről és a közúti jelzések elhelyezéséről, a 3/2001. (I. 31.) KöViM rendelet a közutakon végzett munkák elkorlátozási és forgalombiztonsági követelményeiről, a 25/2000. (IX. 30.) EüM-SzCsM együttes rendelet a munkahelyek kémiai biztonságáról, a 4/2001. (II. 23.) GM rendelet a bányaiüzemekben megvalósítandó biztonsági és egészségvédelmi követelmények minimális szintjéről, a 43/2011. (VIII. 18.) NFM rendelet a külszíni bányászati tevékenységek Biztonsági Szabályzatáról, a 3/2003. (III. 11.) FMM-ESzCsM együttes rendelet a potenciálisan robbanásveszélyes környezetben levő munkahelyek minimális munkavédelmi követelményeiről, a 13/2010. (III. 4.) KHEM rendelet az Általános Robbantási Biztonsági Szabályzatról, a 253/2004. (VIII. 31.) Korm. rendelet a fegyverekről és lőszerekről, a 79/2004. (V. 4.) FVM rendelet a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló 1996. évi LV. törvény végrehajtásának szabályairól, a 72/2003. (X. 29.) GKM rendelet a Feszültség Alatti Munkavégzés Biztonsági Szabályzatának kiadásáról, a 61/1999. (XII. 1.) EüM rendelet a biológiai tényezők hatásának kitett munkavállalók egészségének védelméről, a 2/2006. (III. 23.) EüM rendelet az azbeszttel kapcsolatos kockázatoknak kitett munkavállalók védelméről, a 66/2005. (XII. 22.) EüM rendelet a munkavállalókat érő zajexponációra vonatkozó minimális egészségi és biztonsági követelményekről, a 22/2005. (VI. 24.) EüM rendelet a rezgés-exponációnak kitett munkavállalókra vonatkozó minimális egészségi és munkabiztonsági követelményekről, valamint a 16/2001. (III. 3.) FVM rendelet a Mezőgazdasági Biztonsági Szabályzat kiadásáról.

3. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés alanya speciális, mert kizárólag olyan személy lehet e bűncselekmény tettese, aki valamely foglalkozás gyakorlása miatt foglalkozási szabályok hatálya alatt áll. A foglalkozás gyakorlása nem jelent élethivatásszerű munkavégzést, kereső tevékenységet, de még az adott foglalkozás rendszeres művelését sem; az alannyá váláshoz szükséges és elégséges feltétel az akár csak egyszeri, olyan munka végzése, illetve pozíció (például munkáltatói jogkör) betöltése, amelyre - a munkavégzéssel járó kockázat miatt - biztonsági, technológiai (foglalkozási) szabályok vonatkoznak.

A bűncselekménynek nem csak az élet, testi épség vagy egészség veszélyeztetésére alkalmas munkát saját maga végző személy lehet a tettese, ugyanis abban az esetben, ha ezt a munkát munkaviszony vagy más szervezett munkavégzés keretei között teljesítik, úgy a munkát végző személy munkavállalónak, akinek pedig a javára, illetve az érdekében a munkát végzik, munkáltatónak minősül, és a munkáltató e minőségében a munkatevékenységgel kapcsolatban - a munkavédelemről szóló törvény rendelkezései alapján - utasítás adási és ellenőrzési jogkörrel rendelkezik. Minderre figyelemmel, ha a munkavállaló foglalkozási szabályszegése következtében közvetlen veszélyhelyzet vagy személyi sérülés jön létre, és ez okozati összefüggésben áll a munkáltatónak akár az utasítás adási vagy ellenőrzési kötelezettségével, akár a balesetmentes munkavégzéshez szükséges szerszámok, eszközök rendelkezésre bocsátásával kapcsolatos mulasztásával, akkor a munkáltató is foglalkozási szabályt szeg, és a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekmény tettese (BH 2005. 309., BH 2005. 236., BH 2001. 7.) Amennyiben ebben az esetben a bűncselekmény passzív alanya kizárólag a foglalkozási szabályt megszegő munkavállaló, akkor - jelentős sértetti közrehatás mellett - a bűncselekmény egyedüli tettese a munkáltató, ha pedig más, harmadik személy élete, testi épsége, egészsége kerül közvetlen veszélybe, vagy ilyen személy sérül meg, úgy mind a munkavállaló, mind pedig a munkáltató önálló tettesként felel. A munkáltató büntetőjogi felelősségével kapcsolatban azonban fontos hangsúlyozni azt, hogy a munkáltató a munkavédelmi kötelezettségeit nemcsak személyesen, hanem megbízott útján is teljesítheti, ebben az esetben azonban a tőle elvárható gondosság követelménye csupán az alkalmas megbízott kiválasztására terjed ki (BH 2005. 236.).

A bűncselekmény alanyi köréből külön kiemelésre érdemesek az orvosi hivatást gyakorlók, illetve az egyéb, más egészségügyi tevékenységet végzők. A Legfelsőbb Bíróság - az azóta már hatályon kívül helyezett - V. számú elvi döntésében kimondta, hogy az orvosi szakképzettséggel nem rendelkező személyek nem állnak az orvosi hivatás szabályainak hatálya alatt, így azokat meg sem szeghetik, még akkor sem, ha látszólag orvosi tevékenységet (például művi terhesség-megszakítást) végeznek.

A korábbi bírói gyakorlat szerint - az orvosi rendtartás szabályaira figyelemmel - a szakvizsgával nem rendelkező, illetve szigorló orvosok tevékenysége nem tartozott az orvosi hivatás foglalkozási szabályainak hatálya alá. A jelenleg hatályos egészségügyi igazgatási szabályok alapján ez bizonyos megszorításokkal ma is így van. A 47/2004. (V. 11.) ESzCsM rendelet 12/A. § (1) bekezdése és 10. § (1) bekezdésének a) pontja szerint a szakorvos jelöltek - illetőleg a rezidensek - kizárólag szakorvosi jelenlét melletti felügyelet alatt láthatnak el ügyeleti tevékenységet, ezért az ő ügyeleti idő alatt elkövetett foglalkozási szabályszegésük miatt bekövetkezett biológiai sértő eredmény esetén - a sérelem nagyságától függően - testi sértés vagy emberölés, a felügyeletüket ellátó szakorvos pedig foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés miatt tartozik büntetőjogi felelősséggel.

Foglalkozási szabályok vonatkoznak egyéb egészségügyi tevékenységet végző, szakképesítéssel rendelkező személyek tevékenységére is, arra figyelemmel, hogy az egészségügyi ápolási, gondozási és terápiás szakfeladatok ellátása az egyetlen olyan tevékenységi körbe tartoznak, amellyel kapcsolatban az úgynevezett kontár munkavégzést nem lehet a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekmény tényállási keretei között vizsgálni. Ezen - az egészségügyről szóló törvény által szakképesítéssel rendelkező egészségügyi dolgozóként nevesített - munkakörök azok, amelyekkel összefüggésben kizárólag az erre vonatkozó szakirányú végzettséggel rendelkező személyek állnak szakmai szabályok hatálya alatt.

A bűncselekmény szándékos alakzata esetében nem kizárt a társított megállapítása akkor, ha a tettel szándékegyesben cselekvő más személy, illetve személyek ugyanazon foglalkozási szabályok hatálya alatt áll vagy állnak. Ugyancsak a szándékos alakzatnál a tettes magatartásához kapcsolódhat mind felbujtói, mind bűnszegédi cselekvőség.

A Btk. 165. § (1) bekezdése a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés - leggyakrabban megvalósuló - gondatlan, a (3) bekezdése pedig a szándékos elkövetését egyaránt büntetni rendeli. Egy konkrét munkatevékenység foglalkozási szabályának akár gondatlan, akár szándékos megszegéséből és abból, hogy emiatt más személy életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül veszélyeztető helyzet alakult ki, okszerű következtetés vonható le a tettes veszélyeztető eredményre kiterjedő gondatlan bűnösségére, ugyanis - mivel a foglalkozási szabályok a munkatevékenység sérüléssel vagy egészség-károsodással kapcsolatos kockázatainak minimalizálását szolgálják, így - a foglalkozási szabályok megszegője ezáltal a munkát végzőtől elvárható legalacsonyabb szintű óvatosság: az objektív gondosság kötelesség megtartását is elmulasztja, és ezzel a ne veszélyeztess parancsának sem tesz eleget.

A gondatlan bűnösségű, vétségi alakzat esetében a tettes elkövetési magatartása (valamely meghatározott szakmai szabály megszegése) lehet szándékos vagy gondatlan is, az alapeseti eredményre azonban kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Abban az esetben, ha a tettes elkövetési magatartásának kifejtésekor előre látja a veszélyeztető eredmény bekövetkezését, de könnyelműen bízik annak elmaradásában, akkor a bűnösségének formája tudatos gondatlanság (luxuria); amennyiben azonban gondatlan elkövetési magatartásának tanúsításakor a tettes a tőle elvárható figyelem vagy körültekintés elmulasztása miatt még csak előre sem látja a veszélyeztető eredmény bekövetkezésének a lehetőségét, úgy pedig a terhére hanyag gondatlanság (negligencia) állapítandó meg. A szándékos bűnösségű, büntetési alakzat esetében a tettes által kifejtett elkövetési magatartás kizárólag szándékos lehet, és a bűncselekmény alapeseti veszélyeztető eredményére is legalább az eshetőleges szándékának ki kell terjednie. Szándékos foglalkozási szabályszegése esetén a tettes az alapeseti szándékos eredmény bekövetkezését mindenképpen előre látja, azonban ehhez az eredményhez kapcsolódó pszichés viszonya kétféle lehet. Amennyiben kívánja annak a bekövetkezését, úgy más személy (személyek) életének, testi épségének vagy egészségének a közvetlen veszélyeztetésére az egyenes szándéka (dolus directus), ha pedig az eredmény bekövetkezésébe belenyugszik, úgy az eshetőleges szándéka (dolus eventualis) állapítandó meg.

A tettes fentiek szerinti akár egyenes, akár eshetőlegesen szándéka azonban nem terjedhet túl az alapeseti veszélyeztető eredményen, ugyanis, ha a tettes szándéka akár a legcsekélyebb fokú biológiai sértő eredmény - könnyű sérülés - bekövetkezésére is kiterjed, úgy nem ennek a bűncselekménynek, hanem testi sértés vétsége vagy büntette, a halálos eredményre kiterjedő szándék esetében pedig emberölés büntette megállapításának van helye. Ennek az a magyarázata, hogy a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés büntette úgynevezett limitált veszélyeztetési szándékú bűncselekmény, amellyel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság 41/2007. BK véleményének I. pontja kifejti, hogy amennyiben az elkövetőnek a veszélyhelyzet okozásán túlmenő káros eredményre is kiterjed a szándéka, úgy a ténylegesen létrejött eredményhez képest kell a cselekményt minősíteni, mert ilyen esetben már nem veszélyeztető, hanem materiális, sértő bűncselekmény valósul meg.

A fent írtakból az is következik, hogy míg a bűncselekmény szándékos (büntetti) alakzata esetében bármely minősítő körülményre - és az alapeset keretei között értékelendő könnyű, illetve súlyos sérülésre is! - a tettesnek csak a tudatos gondatlansága terjedhet ki, addig a vétségi alakzatnál a minősítő körülményekre vonatkozóan ilyen korlát nincs, így a gondatlanságnak mindkét fajtája előfordulhat.

4. A bűncselekmény passzív alanyainak körébe tartozik mindenki, akinek az élete, testi épsége vagy egészsége a tettes szabályszegő okoztatása miatt közvetlen veszélybe kerül, sőt - a 3/a. pontban írtakra figyelemmel - munkáltató-munkavállaló jogviszony fennállása esetén passzív alany lehet maga a szabályszegő munkavállaló is.

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés elkövetési magatartásával kapcsolatban a foglalkozási szabály fogalma értelmezést igényel. A tényállás alkalmazásában foglalkozási szabály alatt a baleseti vagy egészségkárosodási kockázattal járó munkafolyamatokra, illetve azok egyes részműveleteire vonatkozó biztonsági rendelkezéseket és előírásokat értünk, amelyeknek a betartása az élet, a testi épség és az egészség védelme érdekében szükséges. Ezek egyrészt jogszabályok, amelyeknek a példálózó felsorolását a 2. pont tartalmazza, másrészt minden - a fenti célra szolgáló - írott műszaki (technológiai) előírás, szakmai, üzemi rendtartás vagy egyéb norma (például munkaköri leírás), továbbá minden olyan íratlan szabály is, amely egy adott foglalkozás gyakorlása kapcsán széleskörűen ismert, elfogadott és a szakma művelői által szokásosan megtartott (EBH 2010. 2117., EBH 2007. 1586., BH 1996. 627., valamint Pécsi Ítélőtábla Bhar. II. 205/2008/5.).

Megjegyzésre érdemes, hogy a bírói gyakorlat szerint munkavédelmi szabályok kizárólag munkaviszony vagy egyéb szervezett munkavégzés keretei között folytatott munkatevékenységgel kapcsolatban értékelhetők foglalkozási szabályoknak (BH 2005. 236.)

Mivel a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés alapeseti tényállása úgynevezett keretdiszpozíció, ezért vonatkoznak rá a Legfelsőbb Bíróság 1/1999. számú Büntető jogegységi határozatában foglaltak, azonban - a fent írtakra figyelemmel is - csak bizonyos megszorítással. A tényállás keretét kitöltő jogszabályi rendelkezésekben a bűncselekmény elkövetése után bekövetkezett változás az addigi büntetőjogi védelmet általában nem szünteti meg. Ennek egyrészt az az oka, hogy a munkatevékenységekre vonatkozó legtöbb biztonsági, technológiai (foglalkozási) szabály nemcsak jogszabályi, hanem annál alacsonyabb szintű, más írott norma által is szabályozott, sőt írott norma hiányában a bírói gyakorlat foglalkozási szabályként tekint a foglalkozás művelői által széles körben elfogadott és megtartott gyakorlatra is; másrészt a kitöltő jogszabály változásakor általában a hatályon kívül helyezett jogszabályi rendelkezést egy újabb, jogszabályi szintű foglalkozási szabály váltja fel. Így a kitöltő jogszabály megváltozása e két ok valamelyikének fennállása miatt a legkritikább esetben sem jár a kötelezettség megszüntetésével vagy a tilalom feloldásával.

A tényállás (4) bekezdése a foglalkozási szabályok között példálózó és egyben nyomatékosító jelleggel említi meg a lőfegyver, a robbantószer és a robbanóanyag használatára és kezelésére vonatkozó szabályokat. A lőfegyver használatával és kezelésével kapcsolatos foglalkozási szabályokat az egyes fegyveres testületek működésére vonatkozó ágazati jogszabályok külön-külön határozzák meg. Ugyanígy külön jogszabályi szintű rendelkezések vonatkoznak a sportcélú lőfegyverek, valamint a vadászfegyverek használatának és kezelésének foglalkozási szabályaira is. A robbantószer és a robbanóanyag használatára és kezelésére vonatkozó foglalkozási szabályokat részben a 2. pontban felsorolt, idevonatkozó jogszabályok, részben pedig a robbantószerrel és robbanóanyagokkal dolgozók munkaköri leírása tartalmazza. A gyakorlat számára nem jelent újdonságot az utóbbi foglalkozási szabályok normaszövegben új elemként való megjelenése, ugyanis mindazoknak a bűncselekményeknek, amelyeknek az elkövetési magatartása robbantószer, illetve robbanóanyag használatára vagy kezelésére vonatkozó szabály megszegését valósította meg - ha abból az életet, testi épséget vagy egészséget közvetlenül veszélyeztető eredmény jött létre -, korábban is a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés keretei között vizsgálta a jogalkalmazás.

5. A bűncselekmény elkövetési magatartása egy munkatevékenység meghatározott írott, illetőleg íratlan, de széleskörűen ismert és szokásosan megtartott foglalkozási szabályának megszegése.

A foglalkozási szabályszegésnek ok-okozati összefüggésben kell állnia az alapeseti eredménnyel, vagyis a bekövetkezett közvetlen veszélyhelyzet előidézésében - figyelemmel a passzív alany esetleges sértetti közrehatására is - a tettes szabályszegése a releváns (EBH 2007. 1680.). Nem tekinthető a bűncselekmény eredményét kiváltó releváns oknak az a foglalkozási szabályszegés, amelynek az elmaradásakor is bekövetkezett volna az alapeseti - vagy a minősítő körülményként megfogalmazott - eredmény; és az a szabályszegés sem, amelynek a megléte esetén más személy magatartása vagy külső körülmény közrehatása miatt válik elkerülhetetlenné az eredmény bekövetkezése.

A foglalkozási szabályszegés legtöbbször tevőleges (aktív) magatartás kifejtésében nyilvánul meg; azonban bizonyos hivatások és foglalkozások gyakorlása (orvos, szakképesítéssel rendelkező egészségügyi dolgozó, pedagógus stb.), illetve bizonyos munkakörök vagy pozíciók (például munkáltatói jogkör) betöltése esetén tipikus a mulasztással elkövetett veszélyeztetés is. Mulasztásos szabályszegés csak akkor állapítható meg, ha a tettes által elmulasztott magatartásra valamely jogszabály, egyéb írott vagy íratlan norma kötelezte. Ezenfelül a foglalkozási szabályok megszegése egyaránt lehet szándékos és gondatlan.

Szándékos elkövetési magatartásról akkor beszélünk, ha a tettes ismeri az adott munkatevékenység végzésével kapcsolatos, betartandó foglalkozási szabályt, ám tudatosan egyáltalán nem követi azt, illetve éppen azzal ellentétes magatartást tanúsít. Gondatlan az elkövetési magatartása annak a tettesnek, aki pontosan ismeri ugyan a betartandó foglalkozási szabályt, de végrehajtását elhanyagolja, mert úgy ítéli meg, hogy a balesetmentes munkavégzéshez nem szükséges annak pontos betartása; illetőleg nem ismeri kellő alaposággal a foglalkozási szabályt, ezért hiányos szabályismerete miatt nem a szabályban előírt magatartást tanúsítja. Gondatlan az elkövetési magatartása annak is, aki - annak ellenére, hogy a foglalkozási szabály ismerete a munkakörének ellátásához vagy foglalkozása gyakorlásához szükséges lenne - egyáltalán nem tud a szabály létezéséről.

Az itt írtakból és a 3/b. pontban írt magyarázatból együttesen következik, így összességépp megállapítható, hogy a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekmény helyes minősítésének meghatározása érdekében egy konkrét bűncselekmény esetében a gyakorlatban a bűnösség elemzését három lépésben célszerű elvégezni, ahol külön vizsgálendő a tettesnek a szabályszegő elkövetési magatartásra, az alapeseti veszélyeztető eredményre és - minősített eset kapcsán - a minősítő körülményként megjelenő biológiai sértő eredményre vonatkozó bűnössége. A tettesnek a biológiai sértő eredményre - a 3/b. pontban kifejtettek alapján - kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Amennyiben a tettes szabályszegése gondatlan, úgy az alapeseti veszélyeztető eredményre vonatkozó bűnössége is az, annak viszont mind a tudatos, mind a hanyag fajtája előfordulhat. A tettes szándékos szabályszegése esetén az alapeseti veszélyeztető eredménnyel kapcsolatos bűnössége lehet szándékos vagy gondatlan is, azonban az erre vonatkozó akár egyenes, akár eshetőleges szándékának a megléte esetén a biológiai sértő eredményre - a bűncselekmény limitált veszélyeztetési jellege miatt - csak a tudatos gondatlansága terjedhet ki.

Az egyes foglalkozások közül - annak specialitása miatt - az orvosi hivatással kapcsolatos elkövetési magatartások némelyike külön említésre is érdemes. Az orvosi hivatással kapcsolatos foglalkozási szabályok megszegéséről általánosságban akkor beszélhetünk, ha az orvos akár a diagnózis felállításával, akár a terápia meghatározásával vagy alkalmazásával kapcsolatban nem a vonatkozó szabályoknak megfelelően (de lege artis) végzi a tevékenységét.

Az orvos és a beteg között az egészségügyi jog rendelkezései szerint meghatározott kapcsolat áll fenn, ennek keretei között az orvost - a polgári jog által pontosan körülírt - úgynevezett gondossági kötelemből fakadó kötelezettségek terhelik. Erre tekintettel az orvos az orvostudomány aktuális állása és a saját szakterülete tudományos eredményeinek pontos ismerete alapján köteles gondosan eljárni, és a beteget a legjobb tudásának megfelelő ellátásban részesíteni. Amennyiben az orvos a betegnél diagnosztizált betegség gyógyítására és a beteg kezelésére az adott orvosi szakterület szakmai szabályainak, protokolljának megfelelő terápiát - illetőleg műtéti eljárást - alkalmaz, úgy gondos eljárása esetén a betegnél esetlegesen fellépő szövődmények, az előre látható vagy előzetesen nem kalkulálható egészségügyi komplikációk kialakulása az orvos terhére nem róható. Az ilyen körülmények között bekövetkezett egészségügyi komplikációk az orvoslással összefüggő normál egészségügyi kockázat keretei között maradnak, és így az orvos az általa megvalósított magatartásért - társadalomra veszélyesség hiányában - nem tartozik büntetőjogi felelősséggel. Foglalkozási szabályszegésről e körben tehát akkor beszélhetünk, ha az orvos az alkalmazandó terápiát (illetőleg műtéti eljárást) helytelenül választja meg, vagy a helyesnek megválasztott terápia (műtéti eljárás) műveleteit a szakterület szabályainak, protokolljának megszegésével végzi. Ugyanúgy foglalkozási szabályszegésként értékelendő, ha az orvos a beteg iránti írott vagy íratlan gondossági szabályokat szegi meg.

Az orvos büntetőjogi felelőssége kapcsán a gyakorlatban gyakran felmerülő probléma az úgynevezett diagnosztikai tévedés kérdése. Általánosságban kijelenthető, hogy - figyelemmel az orvostudomány aktuális állására, a fizikális vizsgálat és a műszeres diagnosztika sajátosságaiból fakadó korlátokra - az orvos a helytelenül felállított kórisme (diagnosztikai tévedés) és az ezen alapuló, helytelenül megválasztott terápia sikertelenségéért, illetőleg az ennek következtében a betegnél kialakuló állapot-rosszabbodásért nem tartozik felelősséggel. Ám mindenképpen megjegyzendő, hogy a diagnosztikai tévedés csak akkor állapítható meg, ha a helytelen kórisme felállítására - esetlegesen diagnózis elmaradásával járó helyzet kialakulására - úgy kerül sor, hogy a betegnél észlelhető tünetegyüttes kivizsgálása a megfelelő orvosszakmai protokoll szerint - az arra vonatkozó vizsgálatok teljes egészének elvégzésével - történik. Amennyiben a kivizsgáló orvos eltér a követendő protokolltól: a vizsgálatokat nem végzi el, illetőleg hiányosan vagy - az ezzel kapcsolatos gondosság hiányában - felületesen végzi, akkor foglalkozási szabályszegést követ el (EBH 2007. 1586., BH 2006. 77., BH 2002. 129., BH 1996. 182., BH 1983. 345., BJD 4127 Fővárosi Ítéltárba 4. Bf. 285/2011/16.).

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés materiális bűncselekmény, így akkor válik befejezetté, ha a tényállásban írt eredmény bekövetkezik. Erre tekintettel a bűncselekmény vétségi alakzatának - figyelemmel a gondatlan bűnösségre - nincs kísérlete, azonban büntetési alakzatánál a kísérlet elméletileg nem kizárt. A bűncselekmény kísérleti stádiumba akkor lép, amikor a tettes a tényállásban írt elkövetési magatartás kifejtését megkezdi, de még nem következik be az alapeseti eredmény: egy vagy több személy életének, testi épségének vagy egészségének a közvetlen veszélybe kerülése; a kísérleti stádiumban a közvetlen veszélyeztető eredmény beálltáig a jogi tárgyát fenyegető veszély csupán távoli. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntetettének nincs előkészületi stádiuma.

6. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés eredménye: más vagy mások életének, testi épségének vagy egészségének közvetlen veszélybe kerülése. A közvetlen veszély a fenyegető sérelem bekövetkezésének a szükségszerűséghez közeli valószínűségét hordozza magában. Emiatt a közvetlen veszély az élet vagy testi épség sérelmének reális lehetőségét, az adott helyzetre és személyre konkretizált veszélyt jelent. Ennek bekövetkezésakor a veszély általános jellegéből kilépve, határozott, külsőleg felismerhető formában, egyes személyhez vagy személyekhez kapcsolódva jelentkezik. A közvetlen veszély fennállásáról a gyakorlatban sok esetben csak a bekövetkezett sértő eredmény tényének ismeretében tud dönteni a jogalkalmazó, ugyanis, ha a tényállásszerű elkövetési magatartással okozati összefüggésben biológiai sértő eredmény következett be, akkor azt - mintegy az elkövetési magatartást és a sértő eredményt összekapcsolva - bizonyosan megelőzte a sértett életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül veszélyeztető állapot.

A kiforrott bírói gyakorlat szerint nem állapítható meg a büntetőjogi felelőssége foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés bűncselekményében annak a foglalkozási szabályok hatálya alatt cselekvő személynek, akinek szabályszerű magatartása nem idéz elő közvetlen, azaz meghatározott személy vagy személyek életének, testi épségének, egészségének sérelmére konkretizált veszélyt sem, hanem csak általánosságban hordoz veszélyt. (EBD 2012. B. 29., BH 2010. 317., BH 2006. 77., BH 2005. 132.). Az elkövetési magatartás és a közvetlen veszélyhelyzet - ezzel együtt a további biológiai sértő eredmény - bekövetkezése időben és térben eltávolodhat egymástól. Ez szándékos veszélyeztetés esetén - az alapeseti eredmény bekövetkezéséig - a cselekmény kísérleti stádiumban való rekedését jelenti, gondatlan veszélyeztetés esetén - a kísérleti stádium kizártsága miatt - pedig természetesen nem, itt a közvetlen veszélyhelyzet, illetve a további sértő eredmény bekövetkezéséhez valamely közbülső tényező későbbi hatása szükséges (BH 2010. 31.).

7. A bűncselekmény minősített esetei általában munka- vagy közlekedési baleset bekövetkezése esetén, illetőleg valamilyen ártalom (zaj, por, vibráció, sugárzó hő vagy energia stb.) elszívódása kapcsán fordulhatnak elő. A minősített esetek a balesettel vagy ártalommal érintett passzív alanyok száma, valamint a személyi sérülés súlyossága alapján felmenő rendszerben, egyre súlyosabb büntetéseket írnak elő. A minősített esetek bármelyikéért a tettes büntetőjogi felelőssége csak akkor állapítható meg, ha az elkövetési magatartás és a minősítő körülményként megfogalmazott biológiai sértő eredmény között fennáll az okozati összefüggés, valamint a tettes gondatlan bűnössége kiterjed a minősítő körülményre (BJD 4126.). Arra figyelemmel, hogy a minősítő körülmények felsorolása a maradandó fogyatékoság vagy súlyos egészségromlás kialakulásától, illetve tömegszerencsétlenség bekövetkezésétől indul, ezért a könnyű vagy a súlyos sérülés bekövetkezése - mint ahogy arról már az 5/a pontban szóltunk - az alapeset keretei között bírálendő el. Minősítő körülményként a súlyos sérüléstől a maradandó fogyatékoságon vagy súlyos egészségromláson át egészen a halál beálltával, avagy tömegszerencsétlenséggel, illetve kettőnél több ember halálával vagy halálos tömegszerencsétlenséggel járó biológiai sértő eredmények kerültek megfogalmazásra.

A tényállás alkalmazásában - a kiforrott bírói gyakorlat alapján - tömegszerencsétlenségen legalább egy személy súlyos és további másik kilenc személy legalább könnyű sérülését; halálos tömegszerencsétlenségen pedig legalább egy személy halálát és további másik kilenc személy legalább könnyű sérülését értjük (BH 2006. 102., Legfelsőbb Bíróság Bfv. I. 638/2005/5.).

8. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés rendbeliségét a tettes által kifejtett elkövetési magatartással okozati összefüggésben kialakult közvetlen veszélyhelyzetek száma határozza meg, így a tettes által megvalósított több olyan foglalkozási szabályszerűség, amely ugyanazt az alapeseti veszélyhelyzetet eredményezi, természetes egységet képez. Ezenkívül szintén egységként értékelendő a több személy életének, testi épségének vagy egészségének veszélyeztetése is.

9. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntette és a segítségnyújtás elmulasztásának a Btk. 166. § (3) bekezdése 1. fordulata szerinti büntette anyagi halmazatban áll egymással, ha a balesetben sérülést szenvedett személynek a tettes nem nyújt tőle elvárható segítséget. Alaki halmazat állapítható meg a közérdekű üzem működésének megzavarásával akkor, ha a tettes foglalkozási szabályszerűsége következtében létrejövő, a más személy életét, testi épségét vagy egészségét közvetlenül veszélyeztető helyzet egyben a közérdekű üzem (például közforgalmú tömegközlekedési üzem) működését is jelentős mértékben megzavarta. E körben a közlekedési bűncselekményekkel kapcsolatban megjegyzendő, hogy bármely közlekedési bűncselekmény és a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés alaki halmazata mindig látszólagos.

Jelen bűncselekmény emberöléstől és testi sértéstől való elhatárolásánál azt kell figyelembe venni, hogy bár a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésnek is van könnyű vagy súlyos sérüléssel járó, illetőleg halálos eredménnyel, maradandó fogyatékoság vagy súlyos egészségromlás kialakulásával járó alapeseti, illetve minősített eseti alakzata, ám ezekre az eredményekre a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés esetén a tettesnek csak a gondatlansága terjedhet ki. Ezért a két bűncselekmény büntetnének elhatárolására az eredményre kiterjedő bűnösség különbözősége alapján kerülhet sor. A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés biológiai sértő eredménnyel járó vétsége pedig a sajátos - foglalkozási szabályszerűségben megnyilvánuló - elkövetési magatartása és speciális alanya alapján határozható el a nyílt törvényi tényállású emberölés vagy testi sértés vétségétől (BH 2004. 168., BH 2001. 209., BH 1982. 451.).

A bíróság által kialakított gyakorlat alapján elvi élel is kimondható, hogy az orvos gyógyító tevékenysége során elkövetett foglalkozási szabályszerűsége nem a segítségnyújtás elmulasztását, hanem a veszélyeztetést valósítja meg. Amikor az orvos a gyógykezelésére bízott beteg irányába orvosi tevékenységet fejt ki, a betegnek nem segítséget nyújt, hanem gyógyítja. Következésképpen az e körben tanúsított kötelezettségességgel nem az általános kötelezettséggént jelentkező segítségnyújtást mulasztja el, hanem az orvosi foglalkozás szabályait szegi meg (BJD 4127.).

A bűncselekmény speciális alanyára tekintettel, ha orvosi gyakorlatra nem jogosult személy (nem orvos) az orvosi gyakorlat körébe tartozó tevékenységet rendszeresen vagy ellenszolgáltatásért végez - még ha ezzel közvetlen veszélynek teszi is ki a beteg életét, testi épségét vagy egészségét -, nem foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést, hanem kuruzslást követ el.

Abban az esetben, ha a tettes foglalkozási szabályszerűségével anyag vagy energia pusztító hatását váltja ki, és ezzel okozati összefüggésben nem személy, illetve személyek élete, testi épsége vagy egészsége, hanem jelentős értékű vagyontárgy kerül közvetlen veszélybe, nem foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, hanem közveszély okozása megállapításának van helye.

A közlekedési bűncselekmények és a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés elhatárolásával kapcsolatban lásd a közlekedési fejezet egyes tényállásaihoz írt magyarázatot.

Segítségnyújtás elmulasztása

166. § (1) Aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna.

(3) A büntetés büntett miatt az (1) bekezdés esetén három évig, a (2) bekezdés esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a veszélyhelyzetet az elkövető idézte elő, vagy ha a segítségnyújtásra egyébként is köteles.

(4) A (3) bekezdés utolsó fordulata nem alkalmazható azzal szemben, aki a közlekedési szabályok alapján köteles a segítségnyújtásra.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az ember életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A társadalomban élőkkel szemben támasztott általános erkölcsi-etikai követelmény az, hogy baleset, természeti erő vagy emberi tevékenység által kiváltott katasztrófa bekövetkezésekor tőlük elvárható segítséget nyújtsanak a veszélyben lévő vagy megsérült személyeknek; illetőleg a baleset vagy katasztrófa következményeinek felszámolásában, a további káros hatásainak elhárításában, valamint ezen következmények, illetve hatások súlyosabbá válásának megakadályozásában a tőlük elvárható módon és mértékben közreműködjenek. A jogalkotó álláspontja szerint indokolt, hogy a fent írt személyi sérüléssel járó, illetve azzal közvetlenül fenyegető helyzetek bármelyike folytán veszélybe került vagy sérült személyek iránt teljesítendő alapvető segítségnyújtási kötelezettség megszegése, ne csak a társadalom általános erkölcsi rosszallását, hanem azon túl, a mulasztó cselekményének büntetőjogi értékelését is maga után vonja.

2. A segítségnyújtás elmulasztásának tényállása nem keretdispozíció, így nem tartoznak hozzá keretkitöltő jogszabályok.

3. A segítségnyújtás elmulasztása általános alanyú bűncselekmény, a tényállás a tettessé váláshoz nem követel meg semmiféle személyes kvalifikáltságot, így a bűncselekményt elkövetheti minden - a Btk. általános részében szabályozott - büntethetőségi feltételnek megfelelő természetes személy. A tettes személyes ismereteinek és képességeinek értékelése kizárólag az elkövetési magatartással kapcsolatban, az elvárhatóság jogalkalmazó általi vizsgálatánál játszik szerepet.

Tettesként felel például a gépkocsi utasa, ha a gépkocsi vezetőjével szemben utasítási joggal rendelkezik, és a segítségnyújtás szükségességének észlelése után passzív marad vagy arra ad utasítást, hogy a vezető hajtson tovább; illetőleg az utasítási joggal nem rendelkező utas aktív magatartással - például továbbhajtásra biztatással - közreműködik abban, hogy a vezető ne tegyen eleget a segítségnyújtás kötelezettségének. A gépkocsiban utasként való pusztán passzív jelenlét azonban önmagában általában nem alapozza meg a bűncselekmény elkövetésének megállapítását (BH 2002. 130.).

A bűncselekmény - mulasztásos jellegére figyelemmel - társtetteségben nem követhető el, így az elkövetési magatartást mindig önálló tettes valósítja meg, mert mindenkit a saját személyében terhel segítségnyújtási, cselekvési kötelezettség.

A segítségnyújtás elmulasztásához felbujtói vagy bűnszegédi részesi magatartás egyaránt kapcsolódhat.

A segítségnyújtás elmulasztása csak szándékosan követhető el, ilyenkor a tettes tudata azt fogja át, hogy az akár általa okozott, akár neki fel nem róhatóan bekövetkezett baleset miatt van sérült vagy az életét, testi épségét közvetlenül veszélyeztető helyzetben lévő személy, és ennek, valamint annak a ténynek a tudatában, hogy ebben a helyzetben aktív magatartást, tevést megkövetelő segítségnyújtási kötelezettség terheli, télen marad, nem cselekszik. A fentiek alapján itt a mulasztásban megnyilvánuló elkövetési magatartás szándékos, így a tettes magatartása következményeinek bekövetkezését mindenképpen előre látja, azonban ezekhez a következményekhez kapcsolódó pszichés viszonya kétféleképpen is alakulhat. Amennyiben kívánja azok bekövetkezését, úgy a bűncselekmény vonatkozásában az egyenes szándék (dolus directus), ha pedig a következményekbe belenyugszik, úgy az eshetőleges szándék (dolus eventualis) állapítandó meg. A minősített esetek bármelyikének a megállapíthatóságához a tettes minősítő körülményre kiterjedő gondatlansága elengedhetetlen.

4. A bűncselekmény passzív alanya a sérült személy, illetőleg az olyan személy, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van. Sérült személy az, akinek a testi épsége vagy egészsége hátrányosan megváltozott, tehát sérelmet szenvedett. Közvetlen veszélyben pedig annak az élete vagy testi épsége van, aki sérülést ugyan még nem szenvedett, de annak közeli beállása fenyeget, a sérelem bekövetkezésének a reális lehetősége szinte a bizonyossággal határos. Ilyen közvetlen veszélyhelyzetet előidézhet más személy szándékos, gondatlan, sőt vétlen cselekménye, természeti erő, állat támadása, illetőleg maga a passzív alany szándékos, gondatlan vagy vétlen magatartása is. A közvetlen veszélyben lévő személyek közé tartozik különösen az, aki közlekedési baleset részese, attól függetlenül, hogy érte-e sérülés vagy sem.

5. A segítségnyújtás elmulasztásának elkövetési magatartása a tettestől elvárható segítség nyújtásának az elmulasztása. Ebből következően az elkövetési magatartás kizárólag mulasztással valósítható meg. A mulasztást az egyszerű nem tevéstől - mint mindig, így most is - a tettel szemben fennálló kötelezettség, ez esetben a mindenkivel szemben érvényesülő segítségnyújtási kötelezettség megléte különbözteti meg.

A segítségre szoruló személy számára való segítségnyújtás elmaradása csak kis számú esetben és igen szűk elkövetői körben nem von maga után büntetőjogi értékelést. Egyrészt akkor, ha az adott helyzetben valakit nem terhel segítségnyújtási kötelezettség, másrészt pedig akkor, ha adott helyzetben a segítségnyújtás nem várható el tőle.

Senkit sem terhel segítségnyújtási kötelezettség halott emberrel szemben, ilyenkor - passzív alany hiányában - a segítségnyújtás elmaradása nem valósít meg jogtárgysértést. Olyankor azonban, ha a passzív alany sérülése komolynak látszik, és a laikus szemlélő nem képes a halál tényének megállapítására, köteles orvosi segítség (orvos vagy mentő) értesítéséről gondoskodni, és a sérült személyt - az orvosi segítség megérkezéséig - elsősegélyben részesíteni [például az elvérzést megakadályozni] (BH 2011. 89.). Nem áll fenn segítségnyújtási kötelezettség akkor sem, ha a passzív alany nem szorul segítségre, mert az életét, testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyt önmaga is el tudja hárítani, illetőleg a sérülését - figyelemmel annak bekövetkezési körülményeire és a sérülés jellegére - önmaga is el tudja látni. Ilyen esetben természetesen a sérült személy részére a segítséget fel kell ajánlani. A felajánlott segítségre a sérült személy által adott elutasító válasz elfogadásáról vagy az elutasítás ellenére a segítségnyújtásról való döntés a segítségnyújtó részéről mindig gondos mérlegelést igényel, ugyanis a sérülés jellegére (fejsérülés), a sérült személy életkorára vagy lelki állapotára tekintettel okszerű kételey merülhet fel a segítségnyújtóban az elutasító válasz megalapozottságát illetően. A gyermek- vagy időskorú személy az ijedtségtől, illetve a magatartása miatti megszügyenüléstől, kellemetlenségtől tartva hajlamos lehet bagatellizálni, a fejsérülést szenvedett pedig nem képes helyesen felmérni a sérülésének komolyságát. Végül abban az esetben sem áll fenn segítségnyújtási kötelezettség, ha a közvetlen veszélyben lévő vagy sérült személy más részéről már megfelelő segítségben részesül vagy részesült. Megfelelő segítségen - arra figyelemmel, hogy a segítségnyújtási kötelezettség határait a tőle elvárhatóság mértéke jelöli ki - az észlelő személy képességeihez és lehetőségeihez mért, legalább azzal azonos színvonalú, hatékonyságú és szakszerűségű más által nyújtott segítséget értünk. Amennyiben a más által nyújtott segítség ezt a mértéket nem éri el, úgy az ezt észlelő személyt a közvetlen veszélyben lévő vagy sérült személy iránt - a más által nyújtott segítség ellenére is - segítségnyújtási kötelezettség terheli.

A fent írt kivételektől eltekintve segítségnyújtási kötelezettség mindenkit terhel, azonban a kötelezettség teljesítése konkrét esetekben egyénenként különböző: a tőle elvárhatóság mértékéhez igazodik (BH 2006. 39.). A tőle elvárhatóság mértékének meghatározásánál egyrészt rögzíthető az a mind erkölcsi, mind jogi megítélés szempontjából legalapvetőbb magatartás, amelynek teljesítése mindenkitől megkövetelhető, másrészt viszont e körben a segítségnyújtásra kötelezett személy egyéni képességeit és segítségnyújtásra vonatkozó lehetőségét is mérlegelni kell a bíróságnak. Ebben a vonatkozásban kijelenthető, hogy nem várható el más vagy mások számára segítségnyújtás attól, aki a balesetben súlyosan megsérült, így maga is segítségre szorul. Ugyanígy nem várható el segítségnyújtás akkor, ha az a segítségnyújtó vagy más személy életének, testi épségének vagy egészségének a kockáztatásával jár. Szintén elvárhatóság hiányában nem felel segítségnyújtás elmulasztásáért az, aki a passzív alany sérelmére szándékos biológiai sértő eredménnyel járó bűncselekményt (szándékos testi sértést, emberölés kísérletét) követett el, ugyanis ekkor a tettes szándéka éppen sérülés okozására irányult, így nem várható el tőle a passzív alany irányában fennálló segítségnyújtási kötelezettség teljesítése (BH 1977. 363.).

A segítségnyújtás konkrét személlyel kapcsolatos elvárhatósági szintjének megítélésénél egyaránt a figyelembe veendő körülmények és képességek körében értékelendő az adott személy egészségi, fizikális, mentális és műveltségi állapota, szakismeretei és etikai szintje is. Például folyó vízben fuldokló ember vízi jármű hiányában történő kimentéséhez nem elégséges a segítségnyújtó személy kifogástalan egészségi, fizikális és mentális állapota, sőt kiváló úszó tudása sem, itt a segítségnyújtáshoz speciális vízből mentési ismeretek szükségesek, azonban az ilyen ismeretekkel rendelkező személytől sem várható el a segítségnyújtás, ha a víz hőmérséklete mindössze 4 C.

A segítségnyújtással kapcsolatos objektív lehetőségek jogalkalmazói értékelésénél kiemelendő, hogy - a fentebb már megfogalmazottak alapján - senkitől sem várható el segítségnyújtás akkor, ha az a segítségnyújtó vagy más személy életének, testi épségének vagy egészségének a kockáztatásával jár, így például az objektív lehetőség hiánya miatt nem várható el a lángoló utasterű személygépkocsiból öntudatlan, sérült személy kiemelése, illetőleg ugyanígy nem elvárható a 4 C hőmérsékletű folyó vízből úszva történő életmentés sem.

A segítségnyújtási kötelezettség teljesítésével kapcsolatos objektív lehetőségek hiánya körében kell szólnunk a kötelesség-összeütközés problematikájáról. Kötelesség-összeütközésről akkor beszélünk, ha valakit egyidejűleg több kötelezettség terhel, azonban ezek közül csak egynek tehet eleget, mert ennek a teljesítése kizárja a többi teljesítésének a lehetőségét. Ilyen lehet például, ha közúti baleset folytán több életveszélyes sérülést szenvedett személy vár egyszerre orvosi ellátásra, a sérülteket pedig - mivel csak egy orvos van a helyszínen - kizárólag ő tudja ellátni. A kötelesség-összeütközés csak akkor mentesít a segítségnyújtás elmulasztása miatti büntetőjogi felelősségre vonás alól, ha az alábbi három konjunktív feltétel együtt teljesül. Így egyrészt a kötelesség-összeütközés létrejötte nem róható a segítségnyújtásra kötelezett terhére; másrészt ha a fontosabb kötelességét, illetőleg az azonos fontosságúak közül bármelyiket teljesíti; harmadrészt pedig a mellőzött kötelezettség utólag már nem teljesíthető, vagy ha igen, akkor - ahogy azt megteheti - utóbb annak is eleget tesz.

A fentiek összefoglalásaként: a segítségnyújtási kötelezettség teljesítésénél a tőle elvárhatóság mértékéhez mért, legalapvetőbb, mindenkitől megkövetelhető magatartás az, hogy a segítségre szoruló (sérült vagy közvetlen veszélyben lévő) személy észlelésekor nyomban - leginkább megsemmélyléssel és szóbeli tudakozódással - győződjön meg arról, hogy a sérült vagy veszélyben lévő személy segítségnyújtásra szorul-e, és segítségét késlekedés nélkül ajánlja fel a számára (BH 1976. 435.). Ezt követően rögtön kezdje meg a segítségnyújtást, például részesítse a sérültet elsősegélyben. Ha a sérült személy öntudatlan állapotban van vagy a sérülése komoly, haladéktalanul gondoskodjon orvosi segítség (orvos, mentő) értesítéséről, a helyszínt az orvosi segítség megérkezéséig ne hagyja el. Amennyiben a segítséget nyújtó nem a legmegfelelőbb módját választotta a segítségnyújtásnak, vagy éppen a laikus segítségnyújtás gyorsította a passzív alany állapotának súlyosbodását, esetleg bekövetkező halálát, ez a körülmény nem róható a segítségnyújtó terhére.

A bűncselekmény a segítségnyújtás elmulasztásával befejezetté válik, és mivel a segítségnyújtás elmulasztása úgynevezett tiszta mulasztásos bűncselekmény, így kísérlete fogalmilag kizárt.

6. A segítségnyújtás elmulasztása immateriális (és egyben tiszta mulasztásos) bűncselekmény, tényállása nem tartalmaz eredményt.

7. Jelen bűncselekmény alapesete vétség, két minősített esete pedig büntett. A segítségnyújtás elmulasztása büntetti alakzatának minősítő körülményei közül egy a sértő eredmény segítségnyújtási kötelezettség elmulasztása miatti bekövetkezésére, a továbbiak közül az egyik a veszélyhelyzet kialakulását előidéző tettesi magatartásra, a másik pedig a tettes passzív alannyal fennálló kapcsolatából vagy a tettes hivatásából fakadó kötelezettségére figyelemmel állapít meg fokozottabb büntetőjogi felelősséget, és helyez kilátásba súlyosabb büntetést.

A (2) bekezdésben írt minősített eset szerint minősül a tettes mulasztása, ha a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenhette volna (BH 2003. 444., BH 1992. 441.). A passzív alany halálához vezető okfolyamatot ebben az esetben nem a tettes gondatlan vagy szándékos magatartása indította meg, annak megindítója más személy, természeti erő, esetleg magának a passzív alannak a cselekvőse is lehetett. A minősített eset megállapításának nem feltétele az, hogy a passzív alany halála a tettes beavatkozása (segítségnyújtása) következtében feltétlenül elmaradt volna - ugyanis ezt a tényállás szövege csak lehetőségként fogalmazza meg -, elég, ha a passzív alany halálának elháríthatóságával kapcsolatos lehetőség reálisan felmerül. E vonatkozásban a tettes mulasztása és a passzív alany bekövetkező halála között csak hipotetikus okozati összefüggés áll fenn.

A (3) bekezdés I. fordulata a segítségnyújtás elmulasztását súlyosabb büntetéssel rendeli büntetni, ha a veszélyhelyzetet az elkövető idézte elő. Ennek a minősített esetnek a megállapítása leggyakrabban valamely biológiai sértő eredménnyel járó közlekedési bűncselekmény mellett, azzal anyagi halmazatban kerül megállapításra (BH 2010. 140., BH 2005. 274., BH. 1998. 576., BH 1998. 369.). A tényállás szövege nem utal arra, hogy az elkövető milyen bűnösségi alakzatú, vagy esetleg a vétkes magatartásával előidézett veszélyhelyzet esetén felel-e a minősített eset elkövetéséért. Emiatt egy ideig bizonytalanság volt megfigyelhető a korábbi joggyakorlatban, azonban a Legfelsőbb Bíróság 2/1999. számú Büntető jogegységi határozata kimondta azt, hogy amennyiben a személyi sérüléssel járó vagy a sértett életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyhelyzetet az elkövető vétkesen idézte elő, de nem nyújt tőle elvárható segítséget a rászorultnak, cselekménye a segítségnyújtás elmulasztásának alapeseteként és nem annak a (3) bekezdésben foglalt büntetti alakzata szerint minősül. Erre figyelemmel tehát az elkövető - tettes és részes - kizárólag bűnös (szándékos vagy gondatlan) cselekményével előidézett veszélyhelyzet esetén felel a minősített eset elkövetéséért (BH 1991. 343.).

A (3) bekezdés II. fordulata különös segítségnyújtási kötelezettséget ír elő, és ezzel fokozottabb büntetőjogi felelősséget ró a segítségnyújtásra egyébként is köteles személyekre; ebbe a körbe azonban a (4) bekezdés rendelkezése folytán nem tartoznak bele azok a személyek, akik a közlekedési szabályok alapján kötelesek segítségnyújtásra. Ennek a minősítő körülménynek a megállapítása alapulhat jogszabályi háttérű hivatásbeli kötelezettségen, például fokozott felelősséggel tartozik a pedagógus - bizonyos helyzetekben -, az orvos, a mentős, más egészségügyi dolgozó, a tűzoltó, a sportedző stb. Ezenfelül fokozott felelősséget alapoznak meg a családi kötelek is: például a szülő és gyermek, illetve a gyermek és idős szülő vagy nagyszülő közötti kapcsolat.

8. A segítségnyújtás elmulasztása mulasztásos bűncselekmény, és mivel a segítségnyújtási kötelezettség a tettesnél minden sérült vagy közvetlen veszélyben lévő személlyel szemben külön-külön is fennáll, ezért - az erre vonatkozó néhány eseti döntés ellenére is (BJD 4147.) - a cselekmény rendbeliségét a segítségnyújtásra szoruló személyek száma határozza meg, nem pedig a kialakított veszélyhelyzeteké (vagy baleseti helyszíneké), amelyeknek a rendbeliség számításakor való alapulvétele esetén a passzív alanyok száma - helytelen megoldást eredményező módon - teljes mértékben figyelmen kívül maradna.

9. A segítségnyújtás elmulasztásának (3) bekezdés I. fordulata szerinti büntette gyakran áll anyagi halmazatban a biológiai sértő eredménnyel járó közlekedési bűncselekmények szinte mindegyikével. A segítségnyújtás elmulasztásának vétsége sohasem állhat alaki halmazatban a cserbenhagyás vétségével, annak szubszidiárius volta miatt (BH 1980. 370.). A Legfelsőbb Bíróság 41/2007. BK véleményének II. pontja szerint a szándékos veszélyeztetési bűncselekményekkel (úgy mint a közlekedés biztonsága elleni büntettel, a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetésének büntetével, a közúti veszélyeztetés büntetével és a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés büntetével) halmazatban a segítségnyújtás elmulasztása akkor állapítható meg, ha az elkövető által szándékolt veszélyhelyzeten túl a sérülés mint eredmény is létrejön.

Jelen bűncselekménynek a nyílt törvényi tényállású - így akár mulasztással is elkövethető - emberöléstől való elhatárolása egyrészt a mulasztás alapját képező kötelezettség szerint, másrészt a tettes halálos eredmény bekövetkezésével kapcsolatos bűnössége alapján lehetséges. Amennyiben a terheltet a család jogi szabályok alapján az életveszélyes állapotban lévő sértett részére segítségnyújtási kötelezettség terheli, annak szándékos elmulasztása nem segítségnyújtás elmulasztása büntettként, hanem emberölés büntettként értékelendő (EBH 2010. 2115., BH 2012. 185., BH 2009. 263., BH 2006. 239.). Míg a szándékos emberölés esetén a tettesnek az egyenes vagy legalább eshetőleges szándéka kiterjed a halálos eredmény bekövetkezésére, addig a segítségnyújtás elmulasztásának büntettkét [a Btk. 166. § (3) bekezdésének II. fordulatát] megvalósító tettet csak gondatlanság terhelheti a bekövetkező eredménnyel kapcsolatban (BH 2012. 114.). A gondatlan emberöléstől való elhatárolás esetén pedig azt kell figyelembe venni, hogy - bár a segítségnyújtás elmulasztásának a (3) bekezdés II. fordulata szerinti büntette esetén a tettesnek a gondatlansága kiterjed a halálos eredmény bekövetkezésére, de az emberölés tettesétől eltérően - nem a segítségnyújtás elmulasztásának tettese indítja meg a halálos eredmény bekövetkezéséhez vezető okfolyamatot; a segítségnyújtás elmulasztásának más eseteiben pedig a tettesnek még a gondatlansága sem terjed ki a halálos eredmény esetleges bekövetkezésére.

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetéstől való elhatárolás kapcsán ismételten kiemelésre érdemes, hogy az orvos gyógyító tevékenysége során elkövetett foglalkozási szabályszegése nem a segítségnyújtás elmulasztását, hanem a veszélyeztetést valósítja meg. Amikor az orvos a gyógykezelésére bízott beteg irányába orvosi tevékenységet fejt ki, a betegnek nem segítséget nyújt, hanem gyógyítja. Következésképpen az e körben tanúsított kötelességszegéssel nem az általános kötelezettséggént jelentkező segítségnyújtást mulasztja el, hanem az orvosi foglalkozás szabályait szegi meg (BJD 4127.). Más a helyzet azonban akkor, ha az orvos nem a hivatása gyakorlásával összefüggő gyógyító tevékenysége, hanem más, mindennapi élethelyzetben észlel segítségre szoruló, sérült személyt. Ebben az esetben - mivel az orvost jogszabályon alapuló hivatásbeli kötelezettsége különös felelősséggel terheli, így - az általa elkövetett mulasztás a segítségnyújtás elmulasztásának a segítségnyújtásra egyébként is köteles által elkövetett bűntetteként minősül.

A segítségnyújtás elmulasztásának és a cserbenhagyásnak az elhatárolása kapcsán kiemelendő, hogy egyrészt a két bűncselekmény elhatárolási kérdései mindig csak közlekedési szituációban elkövetett mulasztásos cselekmények kapcsán merülnek fel, másrészt cserbenhagyás csak akkor állapítható meg, ha vele egyidejűleg súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Súlyosabb bűncselekményen itt egyértelműen a segítségnyújtás elmulasztása értendő, ugyanis amennyiben a baleset helyszínén segítségnyújtásra szoruló, közvetlen veszélybe került vagy sérült személy van, és a tettes nem áll meg, vagy nem győződik meg az ezzel kapcsolatos tényekről, úgy - a segítségnyújtás elmulasztásának bűncselekményi tényállása által megkövetelt - tőle elvárható segítséget sem nyújtja a közvetlen veszélyben lévő, illetve sérült személynek, így a cserbenhagyás vétségének szubszidiárius volta miatt csak a súlyosabb bűncselekmény (a segítségnyújtás elmulasztásának vétsége vagy bűntette) állapítható meg. A két bűncselekmény elhatárolásánál a gyakorlatban azt kell figyelembe venni, hogy a balesetben szenvedett-e más személy sérülést; amennyiben igen, úgy - a fentiek alapján - a segítségnyújtás elmulasztásának vétsége vagy bűntette, ha nem, akkor pedig cserbenhagyás vétsége a helyes minősítés (BH 1980. 370.).

Gondozási kötelezettség elmulasztása

167. § Aki állapotánál vagy idős koránál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személlyel szemben gondozási kötelezettségét nem teljesíti, és ezáltal a gondozásra szoruló életét, testi épségét vagy egészségét veszélyezteti, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az ember életének, testi épségének és egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A gondozási kötelezettség elmulasztásának tényállása a jogi tárgy védelmének érdekében speciális alanyi kör, sajátos jogviszonyon alapuló kötelezettségének megszegését rendeli büntetni annak érdekében, hogy a társadalom legkiszolgáltatottabb és leginkább gondozásra szoruló tagjainak mindennapi megélhetése, felügyelete, ellátása és gondozása akár büntetőjogi szankció - mint ultima ratio - kilátásba helyezésével is biztosítható legyen.

2. A tényállás vonatkozásában a gondozási kötelezettség szabályozásával kapcsolatban a leglényegesebb jogszabályok a következők: a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény, az egészségügyről szóló 2007. évi XLVII. törvény, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény és a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény.

3. A gondozási kötelezettség elmulasztásának alanya tettesként az a személy lehet, akit a passzív alannal szemben gondozási kötelezettség terhel. A gondozási kötelezettség alapulhat jogszabályi rendelkezésen, a passzív alany és a tettes között fennálló személyes, illetőleg szerződéses viszonyon vagy a cselekményt megelőző konkludens tényeken. Családjogi és erkölcsi szabályok által rendezett személyes kapcsolaton alapuló kötelezettség terheli például a szülőt a gyermekével, a gyermeket az idős szülővel, valamint a házastársakat egymással szemben. A tettes és a passzív alany közötti szerződéses viszony keletkeztet gondozási kötelezettséget a tettes terhére tartási szerződés vagy gondozási szerződés megkötése esetén.

Jelen bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el. A tettes tudatának azt kell átfognia, hogy a passzív alany olyan önmagáról gondoskodni nem tudó személy, akivel szemben neki gondozási kötelezettsége áll fenn, és az ezzel kapcsolatos teendőinek elmulasztása miatt a passzív alany életét, testi épségét vagy egészségét veszélyezteti. A fentiek alapján itt a mulasztásban megnyilvánuló elkövetési magatartás szándékos, így a tettes magatartása következményeinek beállását mindenképpen előre látja, azonban ezekhez a következményekhez kapcsolódó pszichés viszonya - arra figyelemmel, hogy a tényállás nem tartalmaz célzatot - kétféleképpen is alakulhat. Amennyiben kívánja azok bekövetkezését, úgy a bűncselekmény vonatkozásában az egyenes szándéka, ha pedig e következményekbe belenyugszik, úgy az eshetőleges szándéka állapítandó meg.

4. A bűncselekmény passzív alanya olyan személy, aki állapotánál vagy idős koránál fogva nem tud önmagáról gondoskodni. Az önmagáról gondoskodni nem tudó személy mindennapi életvitele megnehezült: saját létfenntartását, ellátását vagy gondozását és ápolását, illetőleg mindezeket együtt tartósnak vagy véglegesen nem képes ellátni.

A tényállás alkalmazásában életkor szerint nem határozható meg az az idős kor, amely alapul szolgálhat az önmagáról gondoskodni nem tudás megállapításához; erről a ténykérdésről a konkrét eset összes körülményének mérlegelésével dönt a bíróság.

Az olyan állapot megítélésénél, amelynek következtében a passzív alany képtelen önmagáról gondoskodni, közömbös az életkor, kizárólag annak van jelentősége, hogy a passzív alannál fennálló betegség vagy más, a mindennapi életvitel megnehezülését eredményező állapot milyen mértékben akadályozza a passzív alany öngondoskodását. Az öngondoskodás lehetőségét korlátozó vagy kizáró betegség, illetve állapot - bár a gondozási kötelezettség tartalma szempontjából nincs jelentősége az állapot fennállásával kapcsolatos időtartamnak - lehet időleges vagy végleges is.

A kiforrott bírói gyakorlat alapján kiskorú személy nem lehet a gondozás elmulasztásának passzív alanya, ugyanis a passzív alany fiatal életkora nem alapozza meg jelen bűncselekmény megállapíthatóságát, mert ebben az esetben - a speciálisabb tényállás - a kiskorú veszélyeztetése a helyes minősítés.

5. A gondozási kötelezettség elmulasztása bűncselekmény elkövetési magatartása a gondozási kötelezettség nem teljesítése, ami egyrészt a köteleesség teljes elmulasztását, másrészt pedig a köteleesség elhanyagolását: csak részbeni, illetőleg nem megfelelő minőségű, színvonalú teljesítést is jelenti. A gondozás - a passzív alany idős életkorától, illetve fizikális, mentális és pszichés egészségi állapotától vagy szociális körülményeitől függően - magában foglalhatja például a passzív alany felügyeletét, ellenőrzését, a létfenntartásához szükséges körülmények (élelmezés, lakhatás, ruházzkodás) megteremtését, egészségügyi állapotfenntartó vagy betegség elhárító gondozását, betegsége esetén ápolását. A fentieken túl a gondozás tartalmát, valamint az arra vonatkozó kötelezettség teljesítésének mikéntjét az is meghatározza, hogy a kötelezettség jogszabályon, a passzív alany és a kötelezett közötti személyes vagy szerződéses viszonyon alapul-e. A mulasztásban megnyilvánuló magatartásnak okozati összefüggésben kell állnia a passzív alany életét, testi épségét vagy egészségét veszélyeztető eredmény bekövetkezésével.

A gondozási kötelezettség elmulasztása materiális (mégpedig vegyes mulasztásos) bűncselekmény, így akkor válik befejezetté, ha a tényállásban írt eredmény bekövetkezik, erre figyelemmel megállapítható a kísérlete. A bűncselekmény kísérleti stádiumba akkor lép, amikor a tettes a tényállásban írt elkövetési magatartás kifejtését megkezdi, de még nem következik be az eredmény: a gondozásra szoruló személy életének, testi épségének vagy egészségének a veszélybe kerülése.

6. A gondozási kötelezettség elmulasztásának eredménye: a gondozásra szoruló személy életének, testi épségének vagy egészségének a veszélybe kerülése. Bár a tényállás ezt szövegszerűen nem jeleníti meg, a bírói gyakorlat azonban e bűncselekmény megállapíthatóságához nem elégszik meg a passzív alany életének, testi épségének vagy egészségének a távoli veszélybe kerülésével, hanem megköveteli a közvetlen veszély kialakulását. A közvetlen veszély fogalmával kapcsolatban lásd a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállásához írt magyarázat 6. pontjában foglaltakat.

7. A gondozási kötelezettség elmulasztása három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő büntetett, sem minősített, sem privilegizált esete nincs.

8. Jelen bűncselekmény rendbeliségét a gondozásra szoruló passzív alanyok száma határozza meg.

9. A gondozási kötelezettség elmulasztásával kapcsolatban kijelenthető, hogy általában nem állhat halmazatban a testi sértéssel, az emberölés vétségi és büntetési alakzatával és a tartás elmulasztásával sem.

A gyakorlatban a gondozási kötelezettség elmulasztásának a kiskorú veszélyeztetésétől való elhatárolása - mint ahogy arról a 4. pontban már szóltunk - a passzív alany életkora alapján lehetséges. Míg a gondozás elmulasztásának passzív alanya az idős korú vagy állapotánál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személy, addig a kiskorú veszélyeztetése esetében a passzív alany kizárólag kiskorú személy lehet.

A gondozási kötelezettség elmulasztásának és a mulasztással elkövetett szándékos testi sértés vagy emberölés elhatárolásával kapcsolatban a tettes testi sértő eredményre vagy a halál bekövetkezésére vonatkozó bűnösségének van jelentősége. Ha ugyanis a tettesnek akár csak az eshetőleges szándéka is kiterjed ezek valamelyikére, akkor a gondozási kötelezettség elmulasztásának megállapítására nem kerülhet sor (BH 1982. 316., BH 2009. 291.).

A segítségnyújtás elmulasztása (3) bekezdés II. fordulata szerinti alakzatának és a gondozási kötelezettség elmulasztásának elhatárolásával kapcsolatban az érdemmel figyelmet, hogy míg a segítségnyújtás elmulasztásának a segítségnyújtásra egyébként is köteles tettese - szemben a gondozási kötelezettség elmulasztásának tettesével - nem kizárólag az önmagáról gondoskodni nem tudó személy számára nem nyújt tőle elvárható segítséget, hanem más sérült vagy közvetlen veszélyben lévő passzív alannak sem.

Amennyiben a tettes és a gondozásra szoruló passzív alany között a tettes hivatásbeli kötelve vagy szerződéses jogviszony keletkezett gondozási kötelezettséget, és a tettes rendelkezik a gondozás keretei közé tartozó tevékenységgel (például ápolással) kapcsolatos egészségügyi szakképesítéssel, úgy a gondozási kötelezettség nem teljesítése egyben foglalkozási szabályszegés is, így a specialitás elve alapján a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést kell megállapítani. Abban az esetben viszont, ha az egészségügyi szakképesítéssel rendelkező tettes a passzív alannal közeli hozzátartozói viszonyban áll, akkor - e viszonyra tekintettel - a gondozási kötelezettség elmulasztása, illetőleg a segítségnyújtás elmulasztásának a segítségnyújtásra egyébként is köteles által elkövetett büntette lehet a helyes minősítés.

Bírósági gyakorlat

1/1999. Büntető jogegységi határozat

2/1999. Büntető jogegységi határozat

41/2007. BK vélemény

Emberi Jogok Európai Bírósága

- A., B. és C. Írország elleni ügye (25579/05.)

AZ EGÉSZSÉGÜGYI BEAVATKOZÁS ÉS KUTATÁS RENDJE ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Beavatkozás az emberi génállományba

168. § (1) Aki az emberi vagy magzati génállományon, illetve emberi embrió génállományán annak megváltoztatására irányuló beavatkozást végez, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdés szerinti beavatkozás a génállomány megváltozását idézi elő.

Szövegtörténet

A bűncselekményt az 1998. évi XXII. törvény 2. §-a iktatta be a régi Btk.-ba, és az új Btk. hatálybalépéséig változatlan szöveggel volt hatályban. Az új Btk. a korábban hatályos törvényi tényállást lényegi változtatás nélkül vette át, azon csupán stilisztikai, a büntetendő magatartások körét nem érintő módosítás történt, továbbá az új Btk. által megvalósítani szándékozott büntetőpolitikának megfelelően a büntetési tétel alsó határának emelésére került sor. A régi Btk. 173/A. (3) bekezdésében foglalt büntethetőséget kizáró egyéb okot a törvény szövege nem tartalmazza, mivel a Btk. 24. §-a az összes bűncselekmény tekintetében általános jelleggel szabályozza a jogszabály engedélyét mint büntethetőséget kizáró okot.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az emberi, magzati génállomány, illetve az emberi embrió génállományának jogellenes beavatkozásokkal szembeni védelme.

A büntetőjogi védelem alkotmányos rendelkezéseken és Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségvállalásain alapul. Az Alaptörvény III. cikk (3) bekezdése szerint tilos az emberi fajnemesítés célzó gyakorlat. Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására való tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban 1997. április 4-én kelt egyezménye (Egyezmény az emberi jogokról és a biomedicináról, kihirdette a 2002. évi VI. törvény, a továbbiakban: Oviedói Egyezmény) 2. cikké szerint az emberi lény érdeke és jóléte a társadalom vagy a tudomány érdekével szemben mindenkor elsőbbséget élvez. Ebből következik az, hogy a beavatkozástól mentes emberi genetikai örökséget jogi védelemben kell részesíteni, a genetikai eljárások alkalmazási lehetőségeit korlátozni kell a későbbi betegségek kórismezésére szolgáló esetekre. Ezen túlmenően a büntetőjogi védelem összefüggésben áll az Alaptörvény II. cikkével: a bűncselekmény közvetett jogi tárgya az emberi méltóság, amely a génállományba történt jogellenes beavatkozás során óhatatlanul sérül.

A törvényi tényállás hátterét az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Eütv.) adja. Az Eütv. 162. §-a szerint az emberi génállomány megváltoztatására irányuló vagy azt eredményező kutatás, beavatkozás kizárólag megelőzési, kórismzési vagy gyógykezelési indokból és - a 182. § (1)-(2) bekezdéseiben foglalt kivételekkel - csak akkor végezhető, ha a kutatásnak, beavatkozásnak nem a leszármazottak genetikai állományának megváltoztatása, illetve új egyed létrehozása a célja. Az Eütv. 182. § (1) bekezdése szerint az utód nemének születése előtti megválasztására irányuló eljárások a nemhez kötött öröklődő megbetegedések felismerésére vagy a megbetegedések kialakulásának megelőzésére végezhetőek, ugyanezen törvényhely (2) bekezdése szerint az embrió (1) bekezdésben foglaltaktól különböző genetikai jellemzői a születendő gyermek várható betegségének megelőzése, illetőleg kezelése céljából változtathatóak meg, a cél szerint feltétlenül szükséges mértékben és módon. A szabályozás összhangban van az Oviedói Egyezmény 13. cikkével, amely szerint a beavatkozás, amelynek tárgya az emberi génállomány megváltoztatása, csak megelőzési, kórismzési vagy gyógyítási indokból hajtható végre és csak akkor, ha nem célja a leszármazottak genetikai állományának megváltoztatása.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya az emberi embrió, a magzat, illetve az ember génállománya. Az Eütv. 165. § a) pontja szerint embrió minden élő emberi embrió a megtermékenyítés befejeződése után a terhesség 12. hetéig, ugyanezen törvényhely b) pontja szerint magzat a méhen belül fejlődő emberi lény a terhesség 12. hetétől. Az emberölés kapcsán kialakult bírói gyakorlat szerint az emberi élet kezdetének a szülési folyamat megindulását kell tekinteni, így addig a pontig magzatról, utána emberről van szó. A génállomány a DNS molekulában kódolt gének összességét jelenti, a büntetőjogi védelem szempontjából a génállomány megfeleltethető a DNS láncnak, az azon végzett bármilyen beavatkozás tényállásszerű lehet.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, társtetteség, részség az általános szabályok szerint kapcsolódhat hozzá.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a génállomány megváltoztatására irányuló beavatkozás végzése. A beavatkozás értelmezése során irányadónak tekinthető a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény (Gttv.) 2. § g) pontjában írt meghatározás a géntechnológiai módosításról: olyan eljárás, amely a gént vagy annak bármely részét kiemeli a sejtéből, és átülteti egy másik sejtbe, vagy szintetikus géneket vagy génszakaszokat visz be valamely természetes szervezetbe, ami által a befogadó génállománya megváltozik. A beavatkozásnak alkalmasnak kell lennie a génállomány megváltoztatására, amennyiben a beavatkozásnak az elkövető által választott formája eleve nem is alkalmas erre, az alkalmatlan módon elkövetett kísérlet [Btk. 10. § (3) bekezdés] lehetősége merülhet fel.

5. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el, és mivel a normaszöveg szerint a beavatkozás a génállomány megváltoztatására irányul, csak az egyenes szándék jöhet szóba.

6. A bűncselekmény előkészülete nem büntetendő. A kísérlet ugyan nem tekinthető fogalmilag kizártnak, de annak gyakorlati előfordulása csak kirívó esetekben képzelhető el. A törvény magát a beavatkozás végzését rendeli büntetni, tehát annak megkezdésekor - függetlenül attól, mennyi ideig tart - a bűncselekmény befejezettnek tekintendő. A beavatkozás megkezdése előtt a nem büntetendő előkészületi szakban reked meg a cselekmény. A befejezettséghez nem szükséges a génállomány megváltoztatása, az a (2) bekezdése szerinti minősített eset keretei között bírálendő el.

7. Az elkövetési tárgy az emberi és magzati génállomány, illetve az emberi embrió génállománya, így a rendbeliséget a megváltoztatni szándékozott DNS láncok száma határozza meg, attól függetlenül, hogy hány beavatkozásra kerül sor.

Emberi ivarsejt tiltott felhasználása

169. § (1) Aki halottból vagy halott magzatból származó ivarsejtet emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásra használ fel, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki emberi ivarsejt tiltott felhasználására irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A bűncselekményt az 1998. évi XXII. törvény 2. §-a iktatta be a régi Btk.-ba, és az új Btk. hatálybalépéséig változatlan szöveggel volt hatályban. Az új Btk. a korábban hatályos törvényi tényállást lényegi változtatás nélkül vette át, csupán az új Btk. által megvalósítani szándékozott büntetőpolitikának megfelelően a büntetési tétel alsó határának emelésére került sor.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárások törvényben biztosított rendje. Az Eütv. 166. § (1) bekezdése szerint emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásként méhen kívüli megtermékenyítés és embrióbeültetés, a házastárs, illetve élettárs ivarsejtjeivel vagy adományozott ivarsejttel végzett mesterséges ondóbevitel, ivarsejt adományozásával történő testen kívüli megtermékenyítés és embrióbeültetés, embrió-adományozással végzett embrióbeültetés, a nő ivarsejt megtermékenyülését, illetőleg megtermékenyíthetőségét, valamint a megtermékenyített ivarsejt megtapadását, fejlődését elősegítő egyéb módszer alkalmazható. Az Eütv. 166. § (2) bekezdése kifejezetten tiltja a holttestből vagy halott magzatból származó ivarsejt reprodukciós eljáráshoz való felhasználását. A tilalom megszegése sérti a kegyeleti jogot azzal, hogy az ivarsejtet adó személy ivarsejtjét még élőként adott beleegyezése nélkül használja fel utódnemzésre, továbbá komoly jogi aggályokat (például öröklési és családjogi kérdéseket) vethet fel, ezért indokolt a tilalom megszegését büntetőjogi eszközökkel is szankcionálni.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a halottból vagy halott magzatból származó ivarsejt. A halott fogalmának értelmezése során arra kell figyelemmel lenni, hogy a büntetőjog az emberi élet végének a biológiai halál beálltát tekinti, vagyis azt az állapotot, amikor a szív és a légzőszervek működésnek megszűnéséhez a központi idegrendszer működésének megszűnése is kapcsolódik. Ebből következően a klinikai halál állapotában levő személytől kinyert ivarsejt felhasználása nem bűncselekmény. A halott magzat esetében ugyanezek irányadók azzal, hogy amennyiben a magzat úgy születik meg, hogy életjelenséget mutat, élve születettnek kell tekinteni, attól függetlenül, hogy milyen idősen született, illetve mennyi ideig él.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, társtetteség, részesség az általános szabályok szerint kapcsolódhat hozzá.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása az elkövetési tárgyként szolgáló ivarsejt felhasználása az Eütv. 166. § (1) bekezdésében foglalt eljárások során.

5. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el, mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal.

6. A bűncselekmény előkészülete büntetendő, ide sorolandó minden olyan magatartás, amely a későbbi időpontra tervezett reprodukciós eljárás végrehajtásához szükséges feltételek biztosítására irányul. Az elkövető kísérleti szakba juttatja a bűncselekményt azzal, hogy megkezdje a reprodukciós eljárást, befejezetté akkor válik, amikor az ivarsejt felhasználása megtörténik. A tényállás eredményt nem tartalmaz, így nem szükséges az eljárás sikeressége, az ivarsejt felhasználásával embrió létrehozatala.

7. A bűncselekmény rendbeliségét azon halottak, illetve halott magzatok száma határozza meg, amelyekből az ivarsejtek kinyerésre kerültek. Annak nincs jelentősége, hogy egy alanyból hány ivarsejtet nyertek ki, illetve használtak fel a reprodukciós eljárás során.

Az ivarsejt felhasználás céljából történő jogellenes megszerzése nem az emberi ivarsejt tiltott felhasználásának előkészületét, hanem a Btk. 175. § (1) bekezdésébe ütköző emberi test tiltott felhasználása bűntettét meríti ki. Az emberi ivarsejt tiltott felhasználása és a születendő gyermek nemének megválasztása, az embrióval vagy ivarsejttel végezhető kutatás szabályainak megszegése, illetve a genetikailag megegyező emberi egyedek létrehozása közötti alaki halmazat valóságos.

Születendő gyermek nemének megválasztása

170. § Aki a születendő gyermek nemének megválasztására irányuló beavatkozást végez, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A bűncselekményt az 1998. évi XXII. törvény 2. §-a iktatta be a régi Btk.-ba, és az új Btk. hatálybalépéséig változatlan szöveggel volt hatályban. Az új Btk. a korábban hatályos törvényi tényállást lényegi változtatás nélkül vette át, csupán az új Btk. által megvalósítani szándékozott büntetőpolitikának megfelelően a büntetési tétel alsó határának emelésére került sor. A régi Btk. 173/C. (2) bekezdésében foglalt büntethetőséget kizáró egyéb okot a törvény szövege nem tartalmazza, mivel a Btk. 24. §-a az összes bűncselekmény tekintetében általános jelleggel szabályozza a jogszabály engedélyét mint büntethetőséget kizáró okot.

Szövegmagyarázat

1. Az Oviedói Egyezmény 14. cikke kimondja, hogy a születendő gyermek nemének megválasztására nem elfogadható az orvosi segítséggel végzett reprodukciós technikák alkalmazása, kivéve, ha a cél egy nemhez kötötten öröklődő súlyos betegség elkerülése. A nemzetközi kötelezettségvállalásoknak megfelelően az Eütv. 182. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy az utód nemének születése előtti megválasztására irányuló eljárások a nemhez kötötten öröklődő megbetegedések felismerésére vagy a megbetegedések kialakulásának megelőzésére végezhetőek. Ezen tilalmak megtartását szolgálja a tárgyalta bűncselekmény törvényi tényállásában rögzítettek büntetőjogi szankcionálása, a bűncselekmény jogi tárgya az emberi élet és génállomány természetes kialakulásához fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, társtetteség, részesség az általános szabályok szerint kapcsolódhat hozzá.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása lefed minden olyan orvosi beavatkozást, amelynek eredményeképpen a születendő gyermek neme akarattal befolyásolható. A beavatkozás jellegének nincs jelentősége, minden olyan eljárás, amely alkalmas a gyermek nemének megválasztására, ide sorolható. Amennyiben a beavatkozásra az Eütv. fent idézett rendelkezésével összhangban kerül sor, az elkövető jogellenesség hiányában nem büntethető.

4. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el, és mivel a normaszöveg szerint a beavatkozás a gyermek nemének megválasztására irányul, csak az egyenes szándék jöhet szóba.

5. A bűncselekmény előkészülete nem büntethető. A kísérlet fogalmilag ugyan nem kizárt, de gyakorlati előfordulása nem jellemző, mivel már a beavatkozás megkezdése is befejezett bűncselekménynek minősül, az azt megelőző tevékenységek a nem büntetendő előkészület körébe tartoznak. A befejezettséghez nem szükséges a beavatkozás sikeres elvégzése, az a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként értékelhető.

6. A bűncselekmény rendbeliségét a beavatkozások száma határozza meg. A látszólagos hasonlóság ellenére a beavatkozás az emberi génállományba és a születendő gyermek nemének megválasztása eltérő magatartásokat fed le. Az előbbi esetben a megtermékenyítés során már kialakult génállomány mesterséges megváltoztatására kerül sor, a születendő gyermek nemének megválasztása ezzel szemben a megtermékenyítés előtti beavatkozással befolyásolja a megtermékenyítés során kialakuló génállományt.

Emberen végezhető kutatás szabályainak megszegése

171. § Aki emberen orvostudományi kutatást engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően végez, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A bűncselekményt az 1998. évi XXII. törvény 2. §-a iktatta be a régi Btk.-ba, a normaszövegen az új Btk. hatálybalépéséig kizárólag technikai jellegű módosítás történt [2005. évi XCV. törvény 29. § (1) bekezdés]. Az új Btk. a korábban hatályos törvényi tényállást lényegi változtatás nélkül vette át, csupán az új Btk. által megvalósítani szándékozott büntetőpolitikának megfelelően a büntetési tétel alsó határának emelésére került sor. Az új normaszöveg a régi Btk. 173/D. § (2) bekezdésébe foglalt értelmező rendelkezést nem tartalmazza, vagyis az (1) bekezdésben írt engedély alatt bármilyen jogszabály alapján megadott engedélyt kell érteni.

Szövegmagyarázat

1. A biológiai és az orvostudomány területén gyakorolt kutatási tevékenység kétségtelen társadalmi hasznokkal jár, azonban az emberen végzett kutatás során a magát kutatásnak alávető személy kockázatot vállal, a kutatás eredményeképpen káros következményekkel is számolhat. Vagyis a tényállás által védett jogi tárgy az orvostudományi kutatás rendje és ezen keresztül a kutatásban részt vevő személyek alapvető jogai, biztonsága és testi épsége, amelyet az Alaptörvény III. cikk (3) bekezdése is védelemben részesít azzal, hogy kimondja, tilos emberen tájékoztatáson alapuló, önkéntes hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletet végezni.

Az Oviedói Egyezmény V. fejezete szabályozza a tudományos kutatás kereteit. A 15. cikk általános szabályként rögzíti, hogy a tudományos kutatás a biológia és az orvostudomány területén szabadon gyakorolható, amennyiben a jelen Egyezmény rendelkezéseit és az emberi lényt védelmező egyéb jogi rendelkezéseket betartják. Az egyezmény a továbbiakban rendelkezik a magukat kutatásnak alávető személyek védelméről (16. cikk), a kutatásba való beleegyezésük képességével nem rendelkező egyének védelméről (17. cikk) és az embriókon végzett in vitro kutatásról (18. cikk). Az Eütv. VIII. fejezete részletesen szabályozza az emberen végzett orvostudományi kutatás rendjét, alapvető szabályként került rögzítésre, hogy emberen végzett tudományos kutatásra kizárólag engedélyezett kutatási terv alapján kerülhet sor.

2. A bűncselekmény passzív alanya az az élő természetes személy, akin az orvostudományi kutatást végzik. Egy természetes személy akkor tekintendő halottnak, amikor a szív és a légzőszervek működésnek megszűnéséhez a központi idegrendszer működésének megszűnése is kapcsolódik. Ebből következően a klinikai halál állapotában levő személy embernek és így a bűncselekmény passzív alanyának tekintendő.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, társtetteség, részesség az általános szabályok szerint kapcsolódhat hozzá.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a kutatási tevékenység végzése, amely felölel minden, az ágazati jogszabályok által e körbe sorolt tevékenységet. Az *Eütv. 157. §-a* szerint az emberen végzett orvostudományi kutatás (a továbbiakban: kutatás) célja a betegségek kórismézésének, gyógykezelésének, megelőzésének és rehabilitációjának javítása, okainak és eredetének jobb megismerése, beleértve olyan beavatkozásokat és megfigyelési módozatokat is, amelyek eltérnek a megszokott egészségügyi ellátás során alkalmazottaktól, illetőleg, amelynek során még nem teljesen ismert és kivizsgált hatású tényezőket (hatóanyagok, anyagok, eszközök, eljárások, módszerek, körülmények, feltételek) alkalmaznak. Az emberen végzett orvostudományi-kutatásokról szóló 23/2002. (V. 9.) EüM rendelet 1. §-a szerint orvostudományi kutatásnak minősül, különösen a) a diagnosztikus, terápiás, megelőzési és rehabilitációs eljárások tökéletesítésére, új eljárások kidolgozására, valamint a betegségek kóroktanának és kórlefolyásának jobb megértésére irányuló, b) a genetikai, c) az élő emberből vagy halottból eltávolított sejtekkel, sejtalkotórésszel, szövettel, szervvel, testrésszel végzett, d) az epidemiológiai, e) a közegészségügyi-járványügyi érdekből végzett, g) az ivarsejten, embrióon végzett kutatás.

A büntetőtörvény kizárólag az engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően végzett orvostudományi kutatást pönalizálja. Ebből következően az engedélyben foglaltaknak mindenben megfelelő kutatási tevékenység végzése során az ágazati jogszabályok előírásainak megszegése nem büntetendő.

5. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el, mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal.

6. A bűncselekmény előkészülete nem büntetendő. A kísérlet fogalmilag ugyan nem kizárt, de a gyakorlati előfordulása nem jellemző, mivel az engedély nélküli kutatási tevékenység megkezdése vagy a megkezdett kutatás során az engedélytől való eltérés már önmagában befejezett bűncselekményt valósít meg.

7. Ugyan a bűncselekmény passzív alanya mindig legalább egy természetes személy, aki a kutatásban annak alanyaként vesz részt, a cselekmény rendbelisége a kutatások számához igazodik. Az emberen végezhető kutatás szabályainak megszegése és a beavatkozás az emberi génállományba, születendő gyermek nemének megválasztása közötti alaki halmazat valóságos.

Embrióval vagy ivarsejttel végezhető kutatás szabályainak megszegése

172. § (1) Aki emberi ivarsejten, illetve emberi embrióon engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően orvostudományi kutatást végez, vagy emberi embriót kutatási célból hoz létre, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki

a) emberi embriót állat szervezetébe átültet,

b) emberi és állati ivarsejtet egymással megtermékenyít,

c) olyan emberi embriót, amellyel kutatást végeztek, emberi szervezetbe beültet,

d) kutatáshoz felhasznált emberi ivarsejtet emberi reprodukcióra felhasznál,

e) emberi megtermékenyítéshez vagy embrió-beültetéshez nem emberi ivarsejtet vagy embriót használ fel,

f) emberi embriót több emberi embrió vagy állati embrió létrehozatalára használ fel,

két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában emberi ivarsejt alatt a magzati ivarsejtet is érteni kell.

173. § (1) Aki emberi embrióon az embrió génállományának megváltoztatására irányuló kutatást végez, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki

a) emberi embriót a fogamzással kialakult tulajdonságoktól eltérő vagy további sajátosságokkal rendelkező egyed létrehozatalára használ fel, vagy

b) emberi embrió sejtjeit szétválasztja,

két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A bűncselekményt az 1998. évi XXII. törvény 2. §-a iktatta be a régi Btk.-ba, az új Btk. a korábban hatályos törvényi tényállások első két esetét lényegi változtatás nélkül vette át, azon csupán stilisztikai, a büntetendő magatartások körét nem érintő módosítás történt, továbbá az új Btk. által megvalósítani szándékozott büntetőpolitikának megfelelően az alapesetek büntetési tétele alsó határának emelésére került sor. A régi Btk. 173/F. § (4) bekezdésében foglalt büntethetőséget kizáró egyéb okot a Btk. szövege nem tartalmazza, mivel a Btk. 24. §-a az összes bűncselekmény tekintetében általános jelleggel szabályozza a jogszabály engedélyét mint büntethetőséget kizáró okot. A normaszöveg kiegészült a 172. § (4) bekezdése szerinti értelmező rendelkezéssel. Lényegi változtatásnak tekintendő, hogy a régi Btk. 173/G. §-ában szabályozott esetet a Btk. külön tényállásként, a 174. §-ban genetikailag megegyező emberi egyedek létrehozása cím alatt szabályozza.

Szövegmagyarázat

1. Az Eütv. 180-186. §-ai részletesen szabályozzák az embriókkal, ivarsejtekkel végezhető kutatások, vizsgálatok és beavatkozások rendjét, összhangban az Oviedo Egyezmény 18. cikkével, amely kimondja, hogy amennyiben az embriókon végzett in vitro kutatást törvény megengedi, a törvénynek megfelelő védelmet kell biztosítani az embrió számára. E szabályok megsértése a természet rendjébe való olyan mértékű beavatkozásnak tekinthető, ami indokolja ezen magatartások büntetőjogi üldözését. A büntetőjogi védelem összefüggésbe hozható a kutatás, illetve beavatkozás eredményeképpen létrehozott embrió, illetve az abból kifejlődő ember emberi méltóságával, így az Alaptörvény II. cikkével, továbbá az Alaptörvény III. cikk (3) bekezdésében írt tilalommal.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya az embrió és az ivarsejt. Utóbbi részletes magyarázatot nem igényel, előbbire az Eütv. 165. § a) pontjában foglalt meghatározás az irányadó: embrió minden élő emberi embrió a megtermékenyítés befejeződése után a terhesség 12. hetéig.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, társtetteség, részség az általános szabályok szerint kapcsolódhat hozzá.

4. A törvényi tényállás az Eütv. fent hivatkozott szabályainak megsértését pónalizálja a szabályszegés súlyához mérten alap- vagy minősített esetként.

A Btk. 172. § (1) bekezdésében és a 173. § (1) bekezdésében foglalt alapesetek keretdispozíciók, azoknak az Eütv. 180. § (1) bekezdése ad tartalmat: embriókkal vagy ivarsejtekkel kizárólag az egészségügyi államigazgatási szerv engedélye alapján, az engedélyben meghatározott dokumentációs rendnek és az egyidejűleg jóváhagyott kutatási tervnek megfelelően, és a kutatás célja szerinti szakmai feltételekkel rendelkező egészségügyi szolgáltatónál vagy más kutatóhelyen végezhető kutatás. Az ágazati norma egyértelműen rögzíti, hogy az államigazgatási szerv engedélye magában foglalja a dokumentációs rendet és a kutatási tervet, vagyis az ezektől való eltérés is tényállásszerű. A bűncselekmény elkövetési magatartása a kutatási tevékenység végzése, amely felöl minden, az ágazati jogszabályok által e körbe sorolt tevékenységet. Az Eütv. 157. §-a ugyan az emberen végzett orvostudományi kutatást definiálja, de az ott írtak az embrión vagy ivarsejten végzett kutatás értelmezése során is irányadók, arra is figyelemmel, hogy az emberen végzett orvostudományi kutatásokról szóló 23/2002. (V. 9.) EüM rendelet 1. § g) pontja szerint orvostudományi kutatásnak minősül az ivarsejten, embrión végzett kutatás is. Figyelemmel kell lenni továbbá az Eütv. 181. § (2) bekezdésében írt értelmező rendelkezésre, amely szerint nem minősül embriókutatásnak a diagnosztikai vagy gyógykezelési célból, valamint az embrió visszaültetésre vagy beültetésre való alkalmasságának megállapítása érdekében végzett vizsgálat. A büntetőtörvény kizárólag az engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően végzett kutatást pónalizálja, vagyis az engedélyben foglaltaknak mindenben megfelelő kutatási tevékenység végzése során az ágazati jogszabályok előírásainak megszegése nem büntetendő.

Az alapeset további elkövetési magatartása az emberi embrió kutatási célból való létrehozatala. Ezt a magatartást az Oviedo Egyezmény 18. cikk 2. pontja tiltja, és ennek megfelelő szabályozást tartalmaz az Eütv. 180. § (3) bekezdése, amikor kimondja, hogy embrió kutatási célból nem hozható létre, kutatáshoz csak a reprodukciós eljárások során létrejött embriót szabad felhasználni az arra jogosultak rendelkezése alapján vagy az embrió károsodása esetén.

A Btk. 172. § (2) bekezdésében írt minősített esetek mindegyike az Eütv.-ben foglalt kifejezett tilalmak megszegését rendeli büntetni: emberi embrió állapot szervezetébe való átültetése, illetve emberi és állati ivarsejt egymással való megtermékenyítése [Eütv. 180. § (4) bekezdés], embriónak, amelyen kutatást végeztek, emberi szervezetbe való beültetése, illetve kutatáshoz felhasznált emberi ivarsejt emberi reprodukcióra való felhasználása [Eütv. 181. § (1) bekezdés], megtermékenyítéshez vagy embrió-beültetéshez nem emberi ivarsejt vagy embrió felhasználása [Eütv. 166. § (2) bekezdés], embrió több emberi embrió vagy állati embrió létrehozására való felhasználása [Eütv. 180. § (5) bekezdés].

A Btk. 173. § (2) bekezdésében írt minősített esetek szintén az Eütv. által tilalmazott magatartások büntetőjogi szankcióját tartalmazzák: emberi embriónak a fogamzással kialakult tulajdonságoktól eltérő vagy további tulajdonságokkal rendelkező egyed létrehozatalára való felhasználása [Eütv. 180. § (5) bekezdés], embrió sejteinek szétválasztása [Eütv. 182. § (3) bekezdés].

5. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el. A 172. § (1) bekezdés utolsó fordulatában írt magatartás (emberi embrió kutatási célból való létrehozatala) és a 173. § (1) bekezdésében írt alapeset célzatos, így egyenes szándékkal követhető el.

6. A bűncselekmény mindkét fordulatának minősített eseteinél az előkészület is büntetendő. A kísérlet az alapeseteknél fogalmilag ugyan nem kizárt, de a gyakorlati előfordulása nem jellemző, mivel az engedély nélküli kutatási tevékenység megkezdése vagy a megkezdett kutatás során az engedélytől való eltérés már önmagában befejezett bűncselekményt valósít meg. A 172. § (1) bekezdés utolsó fordulatában írt magatartás eredményt tartalmaz, a bűncselekmény egészen addig kísérleti szakban marad, amíg az embrió az elkövető tevékenységének eredményeképpen létre nem jön.

7. Magyarázatot igényel a Btk. 173. § (1) bekezdésében foglaltak és a Btk. 168. § (1) bekezdésében foglaltak elhatárolása. Mindkét tényállás az embrió génállományának megváltoztatásával összefüggésben kifejtett magatartásokat rendeli büntetni, az elsődleges elhatárolási szempont a tevékenység ismétlődő jellege. A kutatás átfogóbb, hosszabb időn át tartó, több embrió génállományát potenciálisan érintő tevékenység, míg a beavatkozás egyszeri, egy embrió génállományának megváltoztatására irányuló magatartás. A kutatás esetén nem feltétlen történik meg az emberi embrió génállományának megváltoztatására irányuló beavatkozás, ezért a két bűncselekmény alaki halmazata valószínű.

Genetikailag megegyező emberi egyedek létrehozása

174. § (1) Aki orvostudományi kutatás vagy beavatkozás során egymással genetikailag megegyező emberi egyedeket hoz létre, büntetett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A bűncselekményt az 1998. évi XXII. törvény 2. §-a iktatta be a régi Btk.-ba, az új Btk. a korábban hatályos törvényi tényállást érdemi változtatás nélkül vette át. A tényállás rendszertani helyének megváltoztatására került sor, kifejezendő a büntetni rendelt magatartás társadalomra veszélyességét a jogalkotó külön cím alatt szabályozta a tényállást.

Szövegmagyarázat

1. A klónozás általános tilalma mind a hazai, mind a nemzetközi szakmai és politikai gondolkodásban messzemenően támogatott. Egyetértés van abban, hogy a klónozás engedélyezése és gyakorlati alkalmazása beláthatatlan következményekkel járna, nincs olyan erkölcsi indok vagy jogi érdek, ami alapján elfogadható lenne egymással genetikailag megegyező emberek mesterséges létrehozása. Az ezen a téren kialakult konszenzust a jogi normák megfelelően tükrözik. Az Alaptörvény III. cikk (3) bekezdése szerint tilos az emberi egyedmásolás. Az Ovidói Egyezmény rendelkezései sorában az első helyen tiltja a klónozást: tiltott minden olyan beavatkozás, amelynek célja egy másik élő vagy holt emberi lényvel genetikailag azonos emberi lény létrehozása. Az Eütv. 180. § (5) bekezdés utolsó fordulata kimondja, hogy reprodukciós eljárás vagy más egészségügyi szolgáltatás, illetve orvostudományi kutatás során egymással genetikailag megegyező egyedek nem hozhatók létre. A tárgyalt bűncselekmény jogi tárgya ezen tilalmak megtartására irányuló társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgyai az egymással genetikailag megegyező emberi egyedek. Sem a Btk., sem az Eütv. nem ad meghatározást arra nézve, pontosan mikor lehet két emberi egyedet genetikailag azonosnak tekinteni, így az Ovidói Egyezmény 1. cikk 2. pontjában írtakat tartjuk irányadónak: egy másik emberi lényvel „genetikailag azonos emberi lény kifejezés azt az emberi lényt jelenti, akinek egy másikéval genetikailag megegyező sejtmagállománya van.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, tártettség, részesség az általános szabályok szerint kapcsolódhat hozzá.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a genetikailag egymással megegyező emberi egyedek létrehozása. A tényállás csupán az eredményt rögzíti, az annak elérése alkalmas magatartást nem, vagyis nyitott törvényi tényállásról van szó: bármilyen olyan tevékenységgel elkövethető a bűncselekmény, amelynek eredményeképpen létrejöhetnek a tilalmazott emberi egyedek.

5. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el, mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal. Az elkövető szándékának ki kell terjednie az eredményre is, amennyiben arra csupán az elkövető gondatlansága terjed ki, egyéb, a Btk. jelen fejezetében szabályozott bűncselekmény megvalósítása merülhet fel.

6. A bűncselekmény előkészülete is büntetendő. Mivel a törvényi tényállás eredményt tartalmaz (az egymással genetikailag megegyező egyedek létrejötte), annak bekövetkezéséig a cselekmény kísérleti szakban marad, a bűncselekmény akkor befejezett, amikor az azonos genetikai állománnyal rendelkező legalább két egyed kialakul.

7. A bűncselekmény rendbeliségét az eredmény határozza meg, e körben nem a létrehozott emberi egyedek, hanem genetikailag megegyező sejtmagállományok száma az irányadó. Az, hogy az adott sejtmagállományból utóbb hány emberi egyedet hoznak létre, a büntetéskiszabás során értékelendő.

A bűncselekmény megvalósítása során az elkövető óhatatlanul megvalósítja a beavatkozás az emberi génállományba büntetett és az embrióval vagy ivarsejttel végezhető kutatás szabályainak megszegése büntetett, azonban figyelemmel a Btk. 174. §-ában foglalt bűncselekmény specialitására, az alaki halmazat csak látszólagos.

Emberi test tiltott felhasználása

175. § (1) Aki emberi gént, sejtet, ivarsejtet, embriót, szervet, szövetet, halott testét vagy annak részét, illetve halott magzatot jogellenesen megszerez, vagyoni haszonszerzés végett forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az emberi test tiltott felhasználását egészségügyi szolgáltató alkalmazottja a foglalkozása körében követi el.

(3) A büntetés az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az emberi test tiltott felhasználását

a) tizenkilenc éven aluli személy sérelmére,

b) üzletszerűen vagy

c) bünszövetségben

követik el.

(4) Aki az emberi test tiltott felhasználására irányuló előkészületet követ el, vétség miatt az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évig, a (2) és (3) bekezdésben meghatározott esetben két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) E § alkalmazásában embrió alatt az anya testéből kikerült, valamint az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás során létrejött, illetve létrehozott, a méhbe be nem ültetett embriót is érteni kell.

Szövegtörténet

A bűncselekményt az 1998. évi XXII. törvény 2. §-a iktatta be a régi Btk.-ba, az új Btk. a korábban hatályos törvényi tényállás alapesetét annyiban változtatta meg, hogy a büntetőjogi védelmet kiterjesztette a halott magzatra is. A (2) bekezdésben foglalt minősített esetben csupán stilisztikai, a büntetendő magatartások körét nem érintő módosítás történt, továbbá az új Btk. által megvalósítani szándékozott büntetőpolitikának megfelelően a büntetési tétel alsó határának emelésére került sor. A (3) bekezdés szerinti minősített esetek kiegészültek a tizenkilenc éven aluli sérelmére történő elkövetéssel, továbbá a normaszöveg kiegészült az (5) bekezdés szerinti értelmező rendelkezéssel.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a személyiséghez fűződő jogok és az emberi méltóság, amely alapvető jogokat a szerv- és szövetkereskedelem súlyosan sért. A büntetőjogi védelem az Alaptörvény III. cikk (3) bekezdésében foglalt tilalmon alapul, amely szerint tilos az emberi test és testrészek hasznoszerzési célú felhasználása. A nemzetközi jogi hátteret az Oviedói Egyezmény 21. és 22. cikke adja, amelyek szerint az emberi test és részei mint ilyenek nem képezhetik hasznoszerzés forrását, illetve az emberi test valamely beavatkozás során eltávolított alkotórészét kizárólag a megfelelő tájékoztatási és beleegyezési eljárásokkal összhangban lehet az eltávolítás céljától eltérő célra megőrizni és felhasználni.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgyai az emberi gén, sejt, ivarsejt, embrió, szerv, szövet, halott teste vagy annak része, továbbá a halott magzat, passzív alanya az a természetes személy, akinek testéből az elkövetés tárgya eltávolításra került.

Az elkövetési tárgyak meghatározása során az Eütv. meghatározásai irányadók. Az Eütv. 202. § (1) bekezdés a) pontja szerint a sejt különálló emberi sejt vagy kötőszövet által össze nem kapcsolt emberi sejtek egy csoportja, a b) pont szerint a szövet az emberi test sejtekből álló valamennyi alkotórésze, ide nem értve az embriót és a magzatot, továbbá a vért és a véralkotórészt, a c) pont szerint a szerv az emberi test olyan része, amely szövetek meghatározott szerkezetű egysége, és amely megtartja szerkezetét, ereztettségét és azt a képességét, hogy jelentős önállósággal élettani funkciókat tartson fenn, valamint a szerv egy része, amennyiben működése az emberi szervezetben ugyanazt a célt szolgálja, mint az egész szerv, ideértve a szerkezet és ereztettség követelményét is. Az Eütv. 165. § a) pontja szerint embrió minden élő emberi embrió a megtermékenyítés befejeződése után a terhesség 12. hetéig, ugyanezen törvényhely b) pontja szerint magzat a méhen belül fejlődő emberi lény a terhesség 12. hetétől. A Btk. 175. § (5) bekezdésben írt értelmező rendelkezés szerint a tárgyalt bűncselekmény szempontjából embrió alatt az anya testéből kikerült, valamint az emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárás során létrejött, illetve létrehozott, a méhbe be nem ültetett embriót is érteni kell.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, társítettség, részesség az általános szabályok szerint kapcsolódhat hozzá. A kereskedéssel megvalósított fordulat valamennyi közreműködője önálló tettesként valósítja meg a bűncselekményt.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartásai az elkövetési tárgy jogellenes megszerzése, vagyoni hasznoszerzés végett való forgalomba hozatala vagy az azzal való kereskedés. A megszerzés a tartós birtoklás szándékával történő átvételt jelenti. A forgalomba hozatal - összhangban a fogalom általános büntetőjogi értelmével - több személy számára történő hozzáférhetővé tételt jelent. A forgalomba hozatal kizárólag akkor tényállásszerű, ha arra vagyoni hasznoszerzés érdekében kerül sor. A kereskedés többszöri, rendszeresen megvalósított, anyagi hasznoszerzésre törekedve végrehajtott adásvételek összessége.

A megszerzés akkor büntetendő, ha arra jogellenesen kerül sor, ami akkor állapítható meg, ha az átvétel az Eütv. XI. fejezetében meghatározott, a szerv- és szövetátültetésre vonatkozó szabályok megszegésével történik. A forgalomba hozatal és a kereskedés hasznoszerzés céljával történik, így - figyelemmel az Alaptörvény és az Oviedói Egyezmény idézett rendelkezésére is - minden esetben jogellenesnek tekintendő.

5. A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el, mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal.

6. A bűncselekmény előkészülete is büntetendő. A kísérlet a kereskedéssel megvalósított fordulat esetében általában kizárt, a forgalomba hozatal akkor válik befejezetté, ha az elkövetés tárgya bekerül a forgalomba, vagyis tényleges megnyílik annak a lehetősége, hogy ahhoz más vagy mások is hozzájuthassanak.

7. Minősített eset valósul meg, ha a bűncselekményt egészségügyi szolgáltató alkalmazottja a foglalkozása körében követi el, ami alatt az egészségügyi dolgozót és az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló személyt kell érteni. Súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha azt tizennyolc éven aluli személy sérelmére, üzletszerűen vagy bűnszövetségben követik el, utóbbi két fogalom értelmezése során a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. és 28. pontjaiban foglaltak irányadók.

A bűncselekmény rendbeliségét azon személyek száma határozza meg, akiknek a testéből az elkövetés tárgyaként szolgáló szerv, szövet, sejt stb. származik. Amennyiben halott magzatra, halott testére vagy annak részére követik el a bűncselekményt, a halott magzatok, illetve halottak száma irányadó.

Kapcsolódó jogszabályok

az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására való tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt egyezménye

az Európai Parlament és a Tanács 2001/20/EK Irányelve (2001. április 4.) az emberi felhasználásra szánt gyógyszerekkel végzett klinikai vizsgálatok során alkalmazandó klinikai gyakorlat bevezetésére vonatkozó tagállami törvényi, rendeleti és közigazgatási kérdések közelítéséről

az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény

a géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény

az emberi felhasználásra kerülő vizsgálati készítmények klinikai vizsgálatáról és a helyes klinikai gyakorlat alkalmazásáról szóló 35/2005. (VIII. 26.) EüM rendelet

az emberen végzett orvostudományi-kutatásokról szóló 23/2002. (V. 9.) EüM rendelet

XVII. FEJEZET

AZ EGÉSZSÉGET VESZÉLYEZTETŐ BŰNCSELEKMÉNYEK

Kábítószer-kereskedelem

176. § (1) Aki kábítószerrel kínál, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt
a) bünszövetségben,

b) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva vagy

c) a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal létesítményében követik el.

(3) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű kábítószerrel követik el.

(4) Az (1)-(3) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(5) Aki csekély mennyiségű kábítószerrel kínál vagy átad,

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben vétség miatt két évig,

b) a (2) bekezdés b)-c) pontjában meghatározott esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Aki

a) az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, három évig,

b) a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2016. 132. Megalapozatlanság, megváltoztatott tanúvallomás értékelése

177. § (1) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek kábítószerrel kínál, átad,

b) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával kábítószerrel forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik,

c) oktatási, köznevelési, gyermekjóléti vagy gyermekvédelmi feladatok ellátására rendelt épület területén, illetve annak közvetlen környezetében kábítószerrel

ca) kínál, átad,

cb) forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik,

büntetett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) jelentős mennyiségű kábítószerrel,

b) bünszövetségben,

c) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva követik el.

(3) Az (1)-(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(4) Aki az (1) bekezdés a) vagy ca) pontjában meghatározott bűncselekményt csekély mennyiségű kábítószerrel követi el, egy évtől öt évig, hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva történő elkövetés esetén két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Aki az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

1/2007. BJE, 5/1998. BJE, 57/2007. BK vélemény, EBH 2012. 19., BH 2011. 159., BH 2005. 418., BH 2003. 182., BH 2002. 299., BH 2002. 175., BH 1999. 101.

Szövegtörténet

A magyar jogba az 1925. február 19-én Genfben aláírt Nemzetközi ópium Egyezmény 1930. évi XXXVII. törvénnyel történt kihirdetése vezette be a kábítószerrel kapcsolatos első büntetőjogi rendelkezéseket. Jelentős szabályozási változást hozott az 1971. évi 28. tvr. Az 1978. évi Btk. visszaélés kábítószerrel alcím alatt négy szakaszban hat típusú elkövetési magatartást szabályozott: 1. fogyasztói típusú magatartások; 2. forgalmazói típusú magatartások; 3. tizennyolcadik életévét betöltött személy által tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával elkövetett fogyasztói típusú magatartások; 4. tizennyolcadik életévét betöltött személy által tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részére történő forgalmazói típusú magatartások; 5. kábítószerfüggő személyként elkövetett fogyasztói típusú magatartások; 6. kábítószerfüggő személyként elkövetett forgalmazói típusú magatartások.

A törvény változtat e rendszeren, és a tényállásokat önálló megnevezéssel, súlyosságuk szerinti sorrendben szerepelteti, illetve elhagyja a kábítószerfüggő személlyel kapcsolatos szabályozást mint indokolatlanul enyhébb minősítést. A mennyiségek rendszere is változik, mivel a törvény a különösen jelentős mennyiséget is bevezeti. A minősítési rendszer elgondolása azonban azonos, így az alapestet a csekély és jelentős mennyiség közötti alap értékre lehet elkövetni, és ehhez képest privilegizált a csekély mennyiség és minősített a jelentős és különösen jelentős mennyiség.

A törvény a kábítószer-kereskedelem tekintetében az alábbi nemzetközi egyezményekre és uniós jogi aktusokra tekintettel alakította ki a szabályozást:

az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, New-Yorkban 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény;

az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény;

az 1998. évi L. törvénnyel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Szervezete keretében a kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án Bécsben kelt Egyezmény;

az 1991. évi LXIV. törvénnyel kihirdetett, a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt Egyezmény;

a 2001. évi XXVII. törvénnyel kihirdetett, a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és felszámolására irányuló azonnali lépésekről szóló, a Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1999. évi 87. ülészakán elfogadott 182. számú ILO Egyezmény;

a tiltott kábítószer-kereskedelem területén a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló 2004/757/IB kerethatározat.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az állampolgárok egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek, mivel a kábítószeres függőséget, illetve akár rövid időn belül jelentkező súlyos egészségkárosodást okozhatnak.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a kábítószer, amelyet a törvény 459. § (1) bekezdés 18. pontja határoz meg az 1988. évi 17 tvr., az 1979. évi 25. tvr., valamint az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló 1998. évi XXV. törvény rendelkezéseire utalva. A törvény záró részében elhelyezett 461. § az aktív hatóanyag-tartalom, illetve a növényegyedek száma alapján meghatározza a kábítószer mennyiségét, amely így lehet csekély, alap, jelentős és különösen jelentős.

3. A 176. § szerinti bűncselekmény elkövetője bárki lehet, azonban a 177. § szerinti cselekményt csak 18. életévét betöltött személy követheti el. Az utóbbi esetben az életkori feltétel a társtettesre is irányadó. Szemben a jogirodalomban előforduló állásponttal, felbujtásra és bűnszervezésre az általános szabályok szerint mód van, azzal a megszorítással azonban, hogy a 176. § (4) bekezdése és a 177. § (3) bekezdése sajátos, sui generis bűnszervezési magatartásként rendeli büntetni a kábítószer-kereskedelem elkövetéséhez anyagi eszközök szolgáltatását, így ezt csak tettesként lehet elkövetni.

4. A törvény nem változtatta meg a korábbi forgalmazói típusú magatartások elkövetési magatartásait, így az 1/2007. BJE elkövetési magatartások elhatárolására vonatkozó megállapításai továbbra is alkalmazhatók. Hangsúlyozzuk azonban, hogy a témaival érintett mindkét jogegységi határozatot kellő óvatossággal kell alkalmazni, figyelemmel a jogszabályváltozásra.

A kínálás alatt kell érteni, amikor az elkövető más személynek felajánlja a kábítószer, azonban az nem veszi azt át. Ezáltal az elkövető fogyasztásra rábíró cselekménye eredménytelen marad. Amennyiben a felhívás sikeres, úgy az átadást vagy egyéb körülmények fennállása esetén a kereskedést, forgalomba hozatalt kell megállapítani. A kábítószerrel kereskedelem elkövetésére irányuló felhívás, amely a rábírt törekedett személy saját fogyasztásán túlmenően történik, nem tekinthető kábítószer kínálásának, így ez esetben az elkövető a 176. § (6) bekezdés szerinti kábítószer-kereskedelem előkészületét valósítja meg.

Amennyiben a kínálás következtében a személy a kábítószerrel elfogadja - kizárólag saját fogyasztása végett -, úgy az átadást mint elkövetési magatartást kell megállapítani. Megjegyzendő, hogy a BH 2003/182. számon közzétett egyedi esetben a bíróság hangsúlyozta, hogy a kábítószerrel tartalmazó cigaretta más személyekkel való együttes elszívása a cigaretta tulajdonosa részéről tartásnak minősül, nem pedig átadásnak. A kábítószer átadása annak a birtokba adását, a kábítószer megszerzése pedig a birtokba vételét jelenti. A kereskedés és az átadás magatartások összevetéséből következik, hogy az átadás egyedi, a címzett általi fogyasztás céljából történő egyszeri alkalmat jelent, mivel többszöri alkalom vagy harmadik személy részére történő továbbértékesítés céljából való megszerzés esetén kereskedést vagy forgalomba hozatalt kell megállapítani. E logika alapján, aki a kábítószerrel több személynek juttatja - az eset összes körülményének mérlegelése szerint - a kábítószer forgalomba hozatalát, illetve a kábítószerrel kereskedést valósítja meg.

Kábítószerrel hoz forgalomba, aki azt több - akár pontosan nem meghatározható számú - személy részére eljuttatja. A forgalomba hozatal azonban többet jelent a kábítószer pusztá átadásánál, mivel több résztvevőből tevődhet össze. Magában foglalhatja az eladók vagy a vevők felkutatását, ennek során a közvetítők igénybevétele, az előzetes megbeszéléseket, az áru tárolását, az átadás helyének előzetes felderítését, a szállítóeszköz és a kísérők biztosítását stb. Felölel tehát minden olyan mozzanatot, amely azt célozza, hogy a kábítószer - akár további közbeékelődő személyek révén is - bekerüljön a kereskedelmi forgalomba. Már most jelezzük, hogy stádiumtanilag a forgalomba hozatal megkezdéseként értékelendő a forgalmazással összefüggő résztvevők megvalósítása (kísérlet), míg befejezetté a cselekmény akkor válik, amikor a kábítószer bekerül a forgalomba, vagyis a továbbadás folytán ténylegesen megnyílik annak a lehetősége, hogy ahhoz más vagy mások is hozzájussanak (BH 2002. 299., BH 2002. 175.).

Lehetséges, hogy az elkövető csupán egy személlyel áll kapcsolatban, aki viszont a továbbértékesítés végett szerzi meg a kábítószerrel az elkövetőtől. Az elkövetőnek erre a szándékára - az eset egyéb körülményei mellett - az átadott kábítószer mennyiségéből is következtetni lehet. A forgalomba hozatal akár ellenérték fejében, akár ingyenesen történhet (57/2007. BK vélemény). Az EBH 2012. 19. utal arra, hogy a lefoglalás folytán forgalomba hozni már nem sikerült kábítószerre nem a megszerzés vagy a tartás elkövetési magatartásokat kell alkalmazni, hanem erre nézve is forgalomba hozatal elkövetési magatartása valósul meg, tekintettel az elkövető eredeti szándékára.

A kábítószer kereskedése tágabb körű elkövetési magatartás, mint a forgalomba hozatal. Magában foglal bármilyen tevékenységet, amely elősegíti a kábítószer eljuttatását a viszonteladóhoz, illetve a fogyasztóhoz, így például a kábítószer csomagolását, tárolását, raktározását, készletezését, szállítását, elosztását (57/2007. BK vélemény). A kereskedés mindig haszonszerzésre irányul, ilyen módon folyamatos jellegű tevékenységet takar, amely rendszeres, ismétlődő adásvételekből tevődik össze. Ha a terhelt a jelentős mennyiség alsó határát sokszorosán meghaladó mennyiségre több éven keresztül folytat olyan tevékenységet, amelynek célja kábítószer kereskedelmi forgalomba hozatala, akkor kereskedést kell megállapítani (BH 2011. 159.).

A kábítószerrel kereskedőnek ismétlődően vásárolnia kell ahhoz, hogy a kábítószer tovább tudja értékesíteni. Erre tekintettel a kábítószernek kereskedés céljára történő megszerzése önmagában akkor is a kereskedés keretébe illeszkedő elkövetési magatartás, ha ahhoz többletmagatartás nem kapcsolódik (1/2007. BJE).

A 176. § (4) bekezdése és a 177. § (3) bekezdése is rendelkezik arról, ha az elkövető a kábítószer-kereskedelem büntettségéhez anyagi eszközöket szolgáltat. Ezzel a törvény egy fizikai bűnszegédi magatartásból alkot sui generis bűncselekményt. Az anyagi eszköz szolgáltatása jellemzően pénz biztosítását jelenti, de megvalósulhat vagyontárgy átadása révén is. A cselekmény annyiban célirányos, hogy a kereskedelem tökélgényét kívánja a tettes biztosítani, finanszírozni. Miatán a tényállás többes számot használ, így megállapítható, hogy ugyanazon személyi körnek több alkalommal biztosított anyagi eszköz természetes egységet fog képezni. A tényállás megfogalmazásából adódik, hogy az anyagi eszközt nem feltétlenül közvetlenül a tettesnek kell adni, mivel azt a bűncselekmény elkövetéséhez szolgáltatja az elkövető. Így előfordulhat, hogy a tettes úgy szerzi be a kábítószer a kereskedés érdekében, hogy az ellenértéket más személy közvetlenül az eladónak adja át. Természetesen ilyen esetben a kereskedésben az anyagi eszközt szolgáltató személy nem vehet részt, mivel azzal túllépi ezen elkövetési magatartás kereteit.

5. A kábítószer-kereskedelem szándékosan követhető el, elvileg egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt. Megjegyezzük azonban, hogy a kínálás és az átadás kifejezetten célirányos magatartás, amelynek során az elkövető kívánja, hogy a kábítószer más személy birtokolja (fogyassza el), így csak egyenes szándékkal követhető el. A forgalomba hozatal és a kereskedés során a sok részecselekmény egymásutánisága szintén kizárja az eshetőleges szándékot, különös tekintettel arra, amikor az adásvétel mint polgári jogi aktus létrejön. Az anyagi eszköz szolgáltatása kifejezett cél érdekében történik, így az eshetőleges szándékot ilyen esetben sem tartjuk elképzelhetőnek.

6. A tényállás nem tartalmaz eredményt, immateriális bűncselekmény. Tekintettel a cselekmény kiemelkedő társadalomra veszélyességére, a törvény mindkét esetkörben az alapesetre és minősített esetekre vonatkozóan - eltérő büntetési tétellel - az előkészületet is büntetni rendeli. A bűncselekmény előkészületi magatartásait a 11. § szerint kell értelmezni, így a felhívás, ajánlkozás, vállalkozás és közös elkövetésben való megállapodás mondhatóak tipikusnak. A szükséges vagy könnyítő feltételek biztosítása a gyakorlatban nehezen fordul elő, mivel például a kábítószer forrásának a felkutatása ugyan önmagában még megfeleltethet ezen fordulatnak, de amint az elkövető a másik kereskedővel beszél, úgy a felhívást kell megállapítani.

A kínálás kísérlete elvileg lehetséges, de a gyakorlatban nem fordul elő, mivel önmagában az átadás kísérletének tekinthető, hiszen a kínáláskor a megkínált személy a kábítószer nem fogadja el. A forgalomba hozatal és a kereskedés bármelyik részecselekményével kísérleti szakba kerül, és csak akkor lesz befejezett, ha a kábítószer tényleges forgalomba kerül, vagy a kereskedés tekintetében az ellenérték fejében történő eladás megtörténik. A kereskedés befejezett alakzata akkor is megállapítható, ha ugyan csak egy értékesítés történt, de az elkövető szándéka és az objektív feltételek a többszöri értékesítésre fennálltak.

Forgalomba hozatal kísérletét követik el a terhelt, ha a jelentős mennyiség alsó határát többszörösen meghaladó mennyiségű kábítószer a határon kocsival megpróbálják a külföldi továbbértékesítő felé eljuttatni, azonban a határon történő hatósági vizsgálat a kábítószer a gépkocsiban feltalálja.

7. Az 1/2007. BJE rendelkezéseire is tekintettel az azonos tényállásba tartozó kereskedői típusú magatartások természetes egységet képeznek. Ugyancsak természetes egység, ha az elkövető folyamatosan különböző kábítószerre nézve követi el a cselekményét, a különböző kábítószer-mennyiségeket azonban összegezni kell. A passzív alany különbözőségére tekintettel külön tényállást képező 176. § és 177. § szerinti magatartások természetes egységben nem állapíthatók meg, hanem valóságos anyagi halmazatot képeznek.

Természetes egységben kereskedést vagy forgalomba hozatalt kell megállapítani akkor is, ha az elkövető a kábítószer megszerzi, előállítja vagy termeszt, de mindezt az értékesítés végett teszi, így a kábítószer megszerzése, előállítása vagy termesztése egy munkafolyamat részét képezi csupán.

A halmazati elhatárolás szempontjából kiemelendő azon eset, amikor az elkövető az országot elhagyja a kábítószerrel, de azt forgalomba hozatal végett teszi. A megszerzés, illetve az ország területéről kivitel a törvény szerint enyhébb büntetési tétellel fenyegetett, de ilyen esetben a forgalomba hozatal (kísérletének) szükségszerű részét képezi. A két törvényi tényállás tehát halmazatban a kétszeres értékelés tilalmára figyelemmel nem állapítható meg, és természetes egységet képez.

A kábítószer mennyisége, a terhelt egyéb például anyagi haszonszerzésre irányuló magatartása, egyértelművé teheti, hogy a továbbértékesítés szándéka vezérelte. Ezáltal az ország területéről kivisz fordulattal elkövetett kábítószer birtoklása bűncselekmény csak akkor állapítható meg, ha a terhelt a kábítószer csupán saját magának szánta (BH 2005. 418.).

Fontos elhatárolásra utal a BH 2003. 182. számon közzétett egyedi eset, amelyben a bíróság hangsúlyozta, hogy a kábítószer tartalmazó cigaretta más személyekkel való együttes elszívása a cigaretta tulajdonosa részéről tartásnak minősül, nem pedig átadásnak, így a kábítószer birtoklása bűncselekményt kell megállapítani.

A cselekmény minősítési rendszere többirányú. Egyfelől minősül a kábítószer mennyisége szerint, amelyhez a már említett értelmező rendelkezéseket kell alapul venni. További minősítő körülmény a bünszövetség, a hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként vagy e minőséget felhasználva történő elkövetés. A bünszövetség kapcsán megjegyezzük, hogy a szervezett elkövetés esetén alaposan vizsgálni kell, hogy fennállnak-e a bünszervezet tagjakénti elkövetés feltételei. Bünszervezet megállapítása esetén a bünszövetségi minősítés már nem lehetséges. A 176. § és a 177. § szerinti kereskedelem esetében az elkövetés helye képez további minősített esetet (rendvédelmi szervek létesítménye, oktatási célú épület közvetlen környezete). Mindkét alapesethez képest privilegizált eset a csekély mennyiségre történő elkövetés.

Kábítószer birtoklása

178. § (1) Aki kábítószeret termeszt, előállít, megszerez, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

aa) üzletszerűen,

ab) bünszövetségben,

ac) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva,

b) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha jelentős mennyiségű kábítószerre,

c) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha különösen jelentős mennyiségű kábítószerre követik el a bűncselekményt.

(3) Az (1)-(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(4) Aki az (1)-(2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Ha a bűncselekményt csekély mennyiségű kábítószerre követik el, a büntetés

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben vétség miatt két évig,

b) a (2) bekezdés aa) és ac) pontjában meghatározott esetben három évig terjedő szabadságvesztés.

(6) Aki kábítószeret fogyaszt, illetve csekély mennyiségű kábítószer fogyasztás céljából megszerez vagy tart, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2017. 49. Perújítás megengedhetősége

ÍH 2015. 48. A rendőri jelentésben írt terhelti nyilatkozat értékelése

ÍH 2014. 1. Kábítószerrel visszaélés

179. § (1) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával vagy

b) oktatási, köznevelési, gyermekjóléti vagy gyermekvédelmi feladatok ellátására rendelt épület területén, illetve annak közvetlen környezetében kábítószeret termeszt, előállít, megszerez vagy tart, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával kábítószerrel az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít.

(3) A büntetés

a) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

aa) bünszövetségben,

ab) üzletszerűen,

ac) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva,

b) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha jelentős mennyiségű kábítószerre,

c) öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha különösen jelentős mennyiségű kábítószerre követik el a bűncselekményt.

(4) Az (1)-(3) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(5) Aki az (1)-(3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Ha a bűncselekményt csekély mennyiségű kábítószerre követik el, a büntetés büntetett miatt

a) az (1) és (2) bekezdésben meghatározott esetben három évig,

b) a (3) bekezdés ab) és ac) pontjában meghatározott esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

180. § (1) Nem büntethető, aki csekély mennyiségű kábítószer saját használatra természet, előállít, megszerez vagy tart, illetve aki kábítószer fogyaszt, ha a bűncselekmény elkövetését beismeri, és az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt.

(2) Az (1) bekezdés nem alkalmazható, ha a bűncselekmény elkövetését megelőzően két éven belül

a) az elkövetővel szemben a vádemelést azért halasztották el, illetve a nyomozást vagy az eljárást azért függesztették fel, mert vállalta a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételt, vagy

b) az elkövető büntetőjogi felelősségét kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklása miatt megállapították.

(3) A 178. § (1) és (5)-(6) bekezdés, illetve a 179. § (1)-(2) és (6) bekezdés esetén - ha az (1) bekezdés nem alkalmazható - a büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az elkövető a vádemelésig lehetővé teszi a kábítószer értékesítő személy kilétének megállapítását.

1/2007. BJE, 5/1998. BJE, 57/2007. BK vélemény, EBH 2012. B. 19., EBH 2006. 1393., BH 2011. 159., BH 2005. 418., BH 2003. 491., BH 2003. 182., BH 2002. 299., BH 2002. 175., BH 1999. 101.

Szövegtörténet

A kábítószer birtoklása esetében nem térünk ki ismét a jogi tárgy és szabályozási előzmények részletezésére, mivel azok a kábítószer-kereskedelem vonatkozásában már ismertetésre kerültek. A törvény az alábbi változtatásokat vezeti be a 178. § és 179. § szerinti kábítószer-kereskedelem és kábítószer birtoklása bűncselekmények esetében:

A bűncselekmények a csekély, alap, jelentős mennyiség mellett különösen jelentős mennyiségű kábítószerre is elkövethetők. A különösen jelentős mennyiségre (a csekély mennyiség felső határának kétszázszorosa) történő elkövetés minősített esetként való bevezetése a kábítószer-kereskedelem elleni hatékonyabb fellépés érdekében szükséges. További szigorítás, hogy a bünszövetségben elkövetett bűncselekményeknek - a kábítószer-kereskedelemhez hasonlóan - nincs privilegizált esete (nem követhetők el csekély mennyiségre). A kábítószer előállításához szükséges anyaggal, berendezéssel, felszereléssel kapcsolatos magatartások (készít, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz) külön tényállásba kerülnek.

A tízennyolcadik életévét be nem töltött személyeket védő rendelkezések külön §-ba kerülnek, de nem külön alcím alá; a büntetési tételek e bűncselekmények tekintetében továbbra is magasabbak, mint alapesetben. A törvény súlyosabban minősíti a védett intézmények területén vagy környékén, illetve a hivatalos személyként történő elkövetést, de a csekély mennyiség vonatkozásában történő elkövetés ez esetben is enyhébben büntetendő. A kábítószerfüggő személyekre vonatkozó rendelkezések kiiktatásra kerültek.

A korábbi törvényben felsorolt elkövetési magatartásokat a törvény megtartotta, de a fogyasztással mint önállóan vagy szubszidiárius tényállásként megjelenő elkövetési magatartással kiegészítette azokat.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az állampolgárok egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek, mivel a kábítószeres függőséget, illetve akár rövid időn belül jelentkező súlyos egészségkárosodást okozhatnak.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a kábítószer, amelyet a törvény 459. § (1) bekezdés 18. pontja határoz meg az 1988. évi 17 tvr., az 1979. évi 25. tvr., valamint az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló 1998. évi XXV. törvény rendelkezéseire utalva. A törvény záró részében elhelyezett 461. § az aktív hatóanyag-tartalom, illetve a növénygyedek száma alapján meghatározza a kábítószer mennyiségét, amely így lehet csekély, alap, jelentős és különösen jelentős.

3. Elkövetési magatartások. A termesztés a kábítószer természetes úton történő előállítását jelenti, amelyen a 162/2003. (X. 16.) Korm. rendeletben szabályozott növények ültetését és nevelését kell érteni, azonban csak akkor, ha kábítószerként további jelentősebb feldolgozás nélkül is felhasználhatóak. Léteznek ugyanis olyan növények, amelyek önmagukban vagy amelyek részei (termése, levelei stb.) szinte feldolgozás nélkül felhasználhatók kábítószerként. Ezek termesztése befejezett bűncselekmény (BKv. 57/2007.). A BH 2003. 491. számon közzétett egyedi esetben a bíróság hangsúlyozta, hogy a kannabisz magok elültetése és gondozása a termesztés elkövetési magatartást megvalósítja, amennyiben abból a növény képes önállóan fejlődni, így a tényállás kereteibe belépve semmiképpen sem jöhet szóba előkészületi magatartás. Az elkövetési idő meghatározása szempontjából is a növény önálló fejlődésének van jelentősége. A gyakorlat szerint a növény az elültetéssel (magvak elvetése) válik önállóan fejlődővé, tekintet nélkül arra, hogy milyen gondozást fog igényelni a növekedés során. A kollégiumi vélemény és az idézett döntés egyértelművé tesz, hogy az olyan növény termesztése, amelynek kifejlődését követően még további jelentős feldolgozása szükséges ahhoz, hogy kábítószerként funkcionáljon; az előállítással elkövetett kábítószer birtoklás előkészületét kell megállapítani. A termesztés előfeltételeinek megteremtése szintén előkészület megállapítására lehet alkalmas.

Kábítószer előállításának minősül minden olyan művelet, amelynek közvetlen eredménye a fogyasztható kábítószer (BKv. 57/2007.). Az előállítás lehet a termesztett növény jelentős mértékű feldolgozása, míg a vegyi úton történő gyártás mindig ezen elkövetési magatartást meríti ki.

A megszerzés alatt a más személytől történő birtokbavétel kell érteni, függetlenül annak időtartamától vagy jogszerűségétől. Így megszerzésnek minősül a kábítószer lopása vagy rablása is, természetesen halmaztatban a vagyon elleni bűncselekményekkel. A megszerzést nem befolyásolja, hogy a szerző fél a kábítószer ellenérték fejében vagy ingyenesen kapja, ez csupán az átadó személy minősítését változtatja. Közömbösnek tekinthető az is, hogy mi a megszerzés célja, illetve, hogy az saját vagy másnak a céljára történik. Így megszerzésért felel az a személy is, aki a kábítószer megvásárolja, de akként rendelkezik, hogy a kábítószer másnak kell átadni vagy egy megadott címre kell leszállítani.

A tartás a kábítószer hosszabb idejű, folyamatos birtoklását jelenti, amely egyszerű nem-tevéssel nem valósulhat meg. A kábítószer tartása mint elkövetési magatartás ugyanis olyan birtoklást jelent, amely egyfelől jellemzően a kábítószer megszerzését vagy a kábítószer készítését feltételezi, másfelől lehetővé teszi a birtokos számára a használatot (a fogyasztást) vagy a kábítószerrel való rendelkezést (EBH 2006. 1393.).

A kábítószer szállításának, csempészetének különböző szakaszait három elkövetési magatartással pönalizálja a törvény. Így büntetendő a kábítószer országba való behozatala, országból való kivitele és az országon való átszállítása. Érdemes megjegyezni, hogy bár e fordulatok is elkövethetőek jelentős mennyiségű kábítószerre, a gyakorlatban tapasztalható körülmények (összehangolt szállítás felvezető kocsival, jelentős mennyiség alsó határának többszörösére való elkövetés, szervezetség stb.) a kábítószer-kereskedelem elkövetési magatartásai közül a forgalomba hozatalt alapozzák meg. Így ezen magatartások valamelyike csak akkor állapítható meg, ha a forgalomba hozatallal elkövetett kábítószer-kereskedelem tényállási elemei nem teljesültek.

A törvény önállóan nevesíti a kábítószer birtoklásának elkövetéséhez történő anyagi eszköz szolgáltatást, amely sui generis bűnszerű magatartás. Ez a magatartás a kábítószer-birtoklás bármely magatartásához kapcsolódhat.

A törvény ismét önállóan nevesíti a fogyasztást, amely 1999. március 1. és 2003. február 28. közötti időszakban már büntetni rendelt volt, de akkor is szabadszidiárius vétségként. Büntetési tétele megegyezik a csekély mennyiségre történő megszerzés 2 évig terjedő szabadságvesztési büntetési tételével. A fogyasztás szükségszerűen csak csekély mennyiségre követhető el, mivel a törvény az elkövetőnél meglévő kábítószer használatát pönalizálja önálló esetként, márpedig az alap mennyiség egy alkalommal történő elfogyasztása bizonyosan halálhoz vezet. Fogyasztás alatt minden olyan cselekményt érteni kell, amelynek eredményeként a kábítószer az emberi szervezetbe bejut, és ott hatást tud kifejteni. A fogyasztás külön való említésével megoldódik az a kétség, hogy büntethető-e, ha az elkövető nem fogja meg a kábítószer, hanem mással adja be magának, kvázi megkerülve ezzel a kábítószer megszerzésének elkövetési magatartását. A (4) bekezdés szerinti előkészülettől való elhatárolás érdekében volt szükséges a fogyasztás érdekében történő megszerzés vagy tartás külön való szerepeltetése a (6) bekezdésben második fordulatként.

4. A bűncselekmény alanya a 178. § szerinti birtoklás esetében bárki lehet, míg a 179. § szerinti bűncselekmény esetében kizárólag a tizennyolcadik életévét betöltött személy. A 179. § szerinti birtoklás úgynevezett nem sajátképi bűncselekmény, mivel az alannyá válási speciális feltétel hiányában a 178. § szerinti alakzat nyer megállapítást. A 179. § vonatkozásában a társatettséghez az életkori korlát teljesítése szükségszerű, míg a részesség vonatkozásában - tekintettel a kialakult bírói gyakorlatra - ez nem szükséges.

5. A bűncselekménynek csak szándékos alakzata van. Mindegyik elkövetési magatartás célirányos jellegű, még ha a tényállás nem is tartalmaz célzatot. A gyakorlatban nem képzelhető el, hogy a megszerzés magatartását az elkövető tudatában a belenyugvás formálja, vagy a termesztés és előállítás során az elkövető ne tegyen meg mindent a kábítószer létrejötte érdekében. A tartás esetén sem képzelhető el eshetőleges szándék, mivel a megszerzés folytán létrejött állapot tudatos fenntartásáról van szó. A csempészet jellegű magatartások pedig természetüknél fogva célirányosak.

6. Stádiumtani szempontból fontos, hogy a törvény a fogyasztás kivételével a kábítószer birtoklásának az előkészületét általánosan büntetni rendeli. A bűncselekmény elkövetési magatartásai közül a kábítószer csempészet eseteinek (behoz, kivisz, átvisz) vonatkozásában nem lehet szó kísérletről, mivel azokat szükségszerűen a megszerzés befejezett alakzatként megelőzi, márpedig a befejezett alakzathoz kapcsolódó kísérletben rekedt cselekmény önállóan nem értékelhető. Ilyen esetben a kábítószer-csempészet bármely fordulata a bünteteskiszabás körében nyerhet értékelést súlyosító körülményként.

7. A 178. § szerinti birtoklás esetében a minősített esetek közül az üzletszerűség, bűnszövetség, hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minősítést felhasználva történő elkövetés az alap mennyiség vonatkozásában történő elkövetést teszi súlyosabb megítélésűvé. A minősítési rendszer nem lépcsőzetes jellegű, így a jelentős és különösen jelentős mennyiségű kábítószer önállóan szerepel, és az előbbi minősítő körülményektől függetlenül emeli a büntetési tételt. Ennek eredményeként a jelentős és különösen jelentős mennyiségre elkövetett birtoklás esetén az üzletszerűség, bűnszövetség, hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minősítést felhasználva történő elkövetés csupán súlyosító körülményként szerepelhet. Ezzel a jogalkotó elkerülte a nem kívánt szuperminősített esetek tobzódását, amelynek tételkategoriai elvesztették volna az absztrakt társadalomra veszélyesség összehasonlító és értéktételező közvetítő funkcióját.

A 179. § szerinti birtoklás lényegében a 178. § szerinti bűncselekmény minősített esete, de mivel átveszi az ismertetet minősítési rendszert, a büntetési tételkategoriai eggyel emelkednek.

Az 1/2007. BJE iránymutatásait a rendbeliség vonatkozásában itt is alkalmazni kell, így a természetes egység kategóriájába tartoznak az azonos tényállás keretei közötti különböző elkövetési magatartások vagy azok többszöri megvalósulásai - ezáltal a mennyiségeket összegezve -, de a 178. § és 179. § különböző tényállásnak számítanak, így a valóságos anyagi halmazat szabályait kell alkalmazni.

A kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása azonban valóságos anyagi halmazatban állhat egymással, kivéve azt az esetet, amikor az elkövető a kábítószer előállítja vagy termeszt, de mindezt az értékesítés végett teszi, így a kábítószer előállítása vagy termesztése egy munkafolyamat részét képezi csupán. Ez utóbbi eset a kábítószer-kereskedelem tényállása szerint minősül, természetes egységet alkotva.

A csekély mennyiségre történő elkövetés privilegizált esetet hoz létre minden esetben, kivéve a bűnszövetségben való elkövetést, annak súlyosabb fokú társadalomra veszélyességére tekintettel.

A törvény a 180. §-ban büntethetőséget megszüntető okot szabályoz. Ennek feltételei, hogy az elkövető a kábítószer-birtoklás bűncselekményen belül, csekély mennyiségű kábítószerrel természet, előállít, megszerez, tart vagy fogyaszt; a bűncselekményt beismeri, illetve az elsőfokú ítéletig hat hónapig folyamatos gyógyító, kezelő ellátásban részesül; ha a bűncselekmény elkövetését megelőző két éven belül nem vett részt elterelésben, vagy nem állapították meg a felelősségét kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklása miatt. A 180. § (2) bekezdés a) pontja szerinti korlátozás azt kívánja megakadályozni, hogy vissza lehessen élni és halmozni az eltereléseket, annak ellenére, hogy az elkövető a korábbi elterelések eredményeként tiszta erkölcsűvé vált.

A kábítószer-bűnözés elleni harcban sokszor csak kis lépéseket lehet tenni, és csak az elkövetési láncolat végén lévő kereskedőt lehet elfogni, aki sok esetben maga is kábítószer-fogyasztó, de nem lehet feltárni a teljes láncolatot, mert a terhelt abban érdekelt. A felderítés hatékonyságának érdekében a törvény lehetővé teszi a 178. § (1) és (5)-(6) bekezdés, illetve a 179. § (1)-(2) és (6) bekezdés elkövetőjével szemben a büntetés korlátlan enyhítését, ha a terhelt a kábítószer értékesítő személy kilétét feltárja. A büntetés ilyen formán történő enyhítését a 2004/757/IB kerethatározat is lehetőséggént említi.

Kóros szenvedélykeltés

181. § (1) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag, illetve szer kóros élvezetére rábír vagy rábírtani törekszik, vagy

b) tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt kábítószer fogyasztására rábírtani törekszik, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag, illetve szer kóros élvezetéhez segítségét nyújt.

Szövegtörténet

A korábbi Btk.-tól eltérően a törvény önálló tényállásban szankcionálja a kóros szenvedélykeltést, amely 2003 előtt külön volt nevesítve.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a kábítószer-kereskedelem és -birtoklás bűncselekményeivel azonos. A kóros szenvedélykeltés bűncselekményével a törvény fokozottan védeni kívánja a kiskorúak egészségét, zavartalan testi és szellemi fejlődését.

2. Az (1) bekezdés elkövetési tárgya a - kábítószeren kívül minden más - kábító hatású anyag vagy szer, tipikusan például a gyógyszer, oldószer, ragasztó, hígító, öngyújtógáz stb. Az ilyen anyagok nem minősülnek kábítószernek, azonban bódulatot képesek előidézni. Ezen anyagok meghatározása sok esetben nehéz, nyilvántartásuk hiánya vagy hétköznapisága folytán, így a kábító hatás értékelése végett az eljárásban szükséges szakértő alkalmazása. Az (1) bekezdés b) pontja szerinti bűncselekménynek elkövetési tárgya a kábítószer, de a (2) bekezdés szerinti esetnek nem.

3. A bűncselekmény speciális aktív alanya a tizennyolcadik életévét betöltött személy, passzív alanya pedig a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy. A cselekmény felbujtója azonban nem szükséges, hogy tizennyolcadik életévét betöltött személy legyen.

4. Az elkövetési magatartások részben a korábbi Btk. 282/B. § (5) bekezdésének felelnek meg (segítségnyújtás, rábírtani törekvés), azonban annál több, mivel büntetendővé válik a rábírás; a kóros élvezetre való rábírással, illetve a kábítószer fogyasztására való eredménytelen rábírással is. Ezzel nem válik fenntarthatóvá a BH 1982. 366. eseti döntés szerinti elhatárolás. Utóbbi csak akkor állapítható meg, ha a magatartás nem a kábítószer kínálásában nyilvánult meg, mivel akkor a kábítószer-kereskedelem tényállásának keretei közé lép az elkövető.

A rábírás megállapításának előfeltétele, hogy a passzív alanyban a kábító hatású anyag fogyasztására irányuló szándék még nem alakult ki. A törvény különbséget tesz a kábító hatású anyag és a kábítószer között: előbbi esetében a sikeres rábírás mellett a rábírtani törekvés is büntetendő, míg utóbbi esetében kizárólag a sikertelen rábírás. Ennek indoka, hogy amennyiben a kábítószer fogyasztására a rábírás sikeres, úgy a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy a kábítószer fogyasztásáért felel mint tettes, míg a rábíró személy a kábítószer átadásáért felel tettesként.

A (2) bekezdés szerinti segítségnyújtást kell megállapítani abban az esetben, ha a kiskorúban a kábító hatású anyag vagy szer fogyasztására irányuló szándék már kialakult, vagy a szándékot már csak erősíteni szükséges. Ez a bűnsegédi jellegű magatartás elkövethető aktív vagy passzív magatartással, amely megnyilvánulhat pszichikai vagy fizikai segítségnyújtásban is. A bűncselekmény akkor is megállapítható, ha valakit jogi kötelezettség terhel a kábító hatású anyag vagy szer fogyasztásának megakadályozásában, azonban ennek ellenére akár csak mulasztással engedi a felügyelete alatt álló kiskorúnak a kábító hatású anyag vagy szer megszerzését, fogyasztását.

5. A tényállás (1) bekezdés szerinti mindkét fordulata kizárólag egyenes szándékkal követhető el, mivel a rábírás és a rábírtani törekvés célirányos magatartások. A (2) bekezdés szerinti segítségnyújtás elvileg eshetőséges szándékkal is elkövethető.

6. Mindegyik alakzat alaki bűncselekmény, a magatartás kifejtésével befejezetté válik. A cselekmény kísérlete nem lehetséges egyik esetben sem.

7. A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy részére kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyag, illetve szer kóros élvezetéhez történő segítségnyújtás új pszichoaktív anyaggal való visszaélés keretében is elkövethető (például kínálás, átadás). A kóros szenvedélykeltés (2) bekezdése azonban szubszidiárius, így az új pszichoaktív anyaggal visszaélés büntetével való alaki halmazata látszólagos.

A cselekmény rendbelisége a kiskorúak számához igazodik. Azonos személy többszöri rábírása vagy arra való törekvés egységet képez.

Kábítószer készítésének elősegítése

182. § (1) Aki kábítószer termesztése vagy előállítása céljából ehhez szükséges anyagot, berendezést vagy felszerelést

a) készít, megszerez, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít, átad,

b) forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik,

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszövetségben, vagy

b) az (1) bekezdés a) pontjában meghatározott bűncselekményt üzletszerűen

követik el.

(4) Aki az (1) vagy a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Nem büntethető, aki - mielőtt a kábítószer készítését elősegítő tevékenysége a hatóság tudomására jutott volna - cselekményét a hatóság előtt felfedi, a birtokában lévő anyagot, berendezést vagy felszerelést a hatóságnak átadja, és lehetővé teszi a kábítószer készítésének elősegítésében részt vevő más személy kilétének megállapítását.

Szövegtörténet

A törvény a kábítószer készítésének elősegítése és a kábítószer-prekurzorral való visszaélés bűncselekményekkel számos nemzetközi egyezményeknek és uniós jogi aktusoknak való megfelelést kívánja biztosítani:

Egységes Kábítószer Egyezmény,

Pszichotróp Egyezmény,

ENSZ Kábítószer Egyezmény,

Gyermejközi Egyezmény,

182. számú ILO Egyezmény,

a kábítószer-prekurzorokról szóló, 2004. február 11-i 273/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet,

a kábítószer-prekurzoroknak a Közösség és harmadik országok közötti kereskedelme nyomon követésére vonatkozó szabályok megállapításáról szóló, 2004. december 22-i 111/2005/EK tanácsi rendelet,

a 2004/757/IB kerethatározat.

A korábbi törvény a 282. § (3) bekezdés b) pontjában (visszaélés kábítószerrel), másrészt a 283/A. §-ban (visszaélés kábítószer-prekurzorral) szabályozta a kábítószer készítéséhez szükséges anyagokkal kapcsolatos magatartásokat. Az új szabályozás azonban világosabb elhatárolást ad a két bűncselekmény között, biztosítva az éles megkülönböztetést a kábítószer-prekurzor és a kábítószer készítéséhez szükséges anyagok között, valamint ezek elhatárolását a kábítószer birtoklása büntetettétől.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az állampolgárok egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek.

2. Az elkövetési tárgy nincs pontosan meghatározva, tekintettel annak nagyon szerteágazó lehetőségeire. Az anyag, berendezés vagy felszerelés azonban önmagában, illetve más anyaggal, berendezéssel alkalmas kell legyen a kábítószer termesztésére, előállítására. Tekintettel arra, hogy a tényállás sui generis előkészületi bűncselekmény, az elkövetési tárgyak teljesen hétköznapi használati tárgyak, anyagok is lehetnek.

3. A törvény a 182. § és a 183. § szerinti magatartások pönalizálásával többlépcsős védelmi rendszert alakít ki a kábítószer elleni küzdelem érdekében. A Btk. 178. § (4) bekezdése szerint a birtoklás előkészülete is büntetendő, beleértve ezáltal a termesztés és előállítás előkészületét. Ugyanakkor a törvény a jelen tényállás által számol azzal a lehetőséggel, hogy valaki más részére csak eszközöket, berendezéseket biztosít a kábítószer előállításához, azonban a későbbiekben a kábítószer előállításában nem vesz részt. Ehhez szükséges az is, hogy a termesztés vagy előállítás részleteiről nem is szerez tudomást, csupán annyi ismerettel rendelkezik, hogy az általa például forgalomba hozott eszköz a növénygyedek neveléséhez feltétlenül szükséges. A törvényi védelem lehetővé teszi ezen előkészületi jellegű magatartások előkészületének, illetve az ehhez szükséges anyagi eszköz szolgáltatásának mint sui generis bűnszerű magatartásnak a büntetését.

Érdemes megjegyezni, hogy a korábbi szabályozás a fogyasztói típusú magatartások előkészületét és a termesztéshez, előállításához szükséges anyagokhoz, berendezésekhez kapcsolódó magatartásokat azonos bekezdésben rendelte büntetni, azonos büntetési tétellel. A korábbi szabályozás tehát nem tett éles különbséget saját vagy idegen termesztés, előállítás között. Az új szabályozás azonban a kábítószer készítésének elősegítését egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti, míg a kábítószer birtoklása alapesetében előkészülete három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A törvény helyes rendszertani értelmezése tehát arra enged következtetni, hogy bár a cselekmény elkövetője bárki lehet, de szükségszerűen a kábítószer termesztőjétől vagy előállítójától különböző személynek kell lennie, máskéülően a termesztés vagy előállítás előkészületének tettese automatikusan e bűncselekmény tettese is lenne, ezáltal alaki halmazatot létrehozva, beleütközve a kettős értékelés tilalmába, amelyet a magasabb büntetési tétel folytán a szubszidiaritás sem tud feloldani.

4. Az (1) bekezdés szerinti elkövetési magatartások jórészt megegyeznek a kábítószer birtoklása és a kábítószer-kereskedelem elkövetési magatartásaival, így azok értelmezését e helyütt nem ismételjük meg. A készítés alatt minden olyan cselekményt érteni kell, amelynek eredményeként a berendezés vagy felszerelés létrejön.

A törvény a (2) bekezdésben egy fizikai bűnsegédi magatartásból alkot sui generis bűncselekményt. Az anyagi eszköz szolgáltatása jellemzően pénz biztosítását jelenti, de megvalósulhat vagyontárgy átadása révén is. A cselekmény annyiban célirányos, hogy a készítés és az ahhoz szükséges berendezések tökeigényét kívánja a tettes biztosítani, finanszírozni. Miután a tényállás többes számot használ, így megállapítható, hogy ugyanazon személyi körnek több alkalommal biztosított anyagi eszköz természetes egységet fog képezni. A tényállás megfogalmazásából adódik, hogy az anyagi eszközt nem feltétlenül közvetlenül a tettesnek kell adni, mivel azt a bűncselekmény elkövetéséhez szolgáltatja az elkövető. Így előfordulhat, hogy a tettes úgy szerzi be a berendezést a készítés érdekében, hogy az ellenértéket más személy közvetlenül az eladónak adja át.

A (4) bekezdés szerint mindezen magatartások (ha az anyagi eszköz szolgáltatása bűnszövetségben vagy üzletszerűen történik) előkészülete is büntetendő.

5. A cselekmény (1) bekezdése célzatot tartalmaz, így csak egyenes szándékkal követhető el. Ezáltal fontos bizonyítási kérdéssé válik, hogy az elkövető felmérte-e, hogy az általa megszerzett vagy értékesített dolog kábítószer készítését célozza; és e felismerésnek megfelelően a cselekmény következményeit kívánva valósította meg a cselekményt. A gyakorlatban az anyagi eszközök szolgáltatása és az előkészület tekintetében csak az egyenes szándékú elkövetést tartjuk elképzelhetőnek.

6. Az (1) és (2) bekezdés szerinti magatartások közül mindegyik esetében a kísérleti stádium megállapítható. A (4) bekezdés szerinti előkészület tartalmát a 11. § szerint kell megítélni.

7. A cselekmény rendbelisége az (1) és a (2) bekezdésben eltérő. Első esetben a több eszköz és felszerelés vonatkozásában történő elkövetés természetes egységet képez. A második esetben az anyagi eszköz szolgáltatása a támogatott személyek számához igazodik abban az esetben, ha ezek a személyek egymástól függetlenek, és elkövetési magatartásaik között nincs érdekkapcsolat. Abban az esetben ugyanis, ha például két személynek juttat az elkövető pénzt egy berendezés importálására, úgy a két személy nem eredményez kétrendbeli elkövetést.

Az (5) bekezdés büntethetőséget megszüntető okot alkalmaz, ha ezen elkövető a cselekményét a hatósági felderítés előtt feltárja, az anyagot, berendezést, felszerelést átadja, és elősegíti a kábítószer készítésének elősegítésében részt vevő más személy kilétének megállapítását. Utóbbiból következik, hogy a terheltnek a büntetlenség érdekében a kábítószer birtoklása bűncselekmény tettesét vagy részesét nem kell megneveznie.

Kábítószer-prekurzorral visszaélés

183. § (1) Aki az Európai Unió jogi aktusában meghatározott kábítószer-prekurzort

a) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve tart, forgalomba hoz, szállít, vagy azzal közvetítő tevékenységet végez,

b) úgy szerez meg, hogy evégből valótlannak tartalmú nyilatkozatot tesz,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az Európai Unió jogi aktusában meghatározott kábítószer-prekurzor forgalomba hozatalával, szállításával, vagy az azzal végzett közvetítő tevékenységgel összefüggő értesítési kötelezettséget megszegi, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) E § alkalmazásában

a) az Európai Unió jogi aktusán a kábítószer-prekurzorokról szóló 273/2004/EK rendeletet (e bekezdés alkalmazásában a továbbiakban: 273/2004/EK rendelet), illetve a kábítószer-prekurzoroknak a Közösség és harmadik országok közötti kereskedelme nyomon követésére vonatkozó szabályok megállapításáról szóló 111/2005/EK rendeletet (e bekezdés alkalmazásában a továbbiakban: 111/2005/EK rendelet),

b) forgalomba hozatalon a 273/2004/EK rendelet 2. cikkének c) pontjában meghatározott fogalmat,

c) szállításon a 111/2005/EK rendelet 2. cikkének c) és d) pontjában meghatározott fogalmat,

d) közvetítői tevékenységen a 111/2005/EK rendelet 2. cikkének e) pontjában meghatározott fogalmat,

e) értesítési kötelezettség alatt a 273/2004/EK rendelet 8. cikk (1) bekezdésében, és a 111/2005/EK rendelet 9. cikk (1) bekezdésében meghatározott kötelezettséget kell érteni.

Szövegtörténet

A korábbi törvény a 283/A. §-ban szabályozta a kábítószer-prekurzorral való visszaélést. A törvény azonban számos pontosítást végzett. Mivel a 182. § szerinti kábítószer készítésének elősegítése célzatos bűncselekmény, így a 183. § szerinti kábítószer-prekurzorral visszaélés alapvetően igazgatási normák megsértését pónalizáló nem célzatos bűncselekmény, büntetési tétele a belső arányosságra tekintettel három évig terjedő szabadságvesztésre csökkent. A tényállás elkövetési magatartásai kibővültek az értesítési kötelezettség megszegésével. A törvény a tényállásban lévő szabályok igazgatási jellege miatt elhagyta a korábban volt büntethetőséget megszüntető okot, egyidejűleg azt a 182. §-hoz telepítve.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a polgárok egészségének védelméhez, megőrzéséhez fűződő társadalmi érdek. A kábítószer-prekurzorok olyan vegyi anyagok, amelyeket tiltott kábítószeres előállítására használnak. Valójában a tiltott kábítószeres vegyi úton történő gyártása prekurzorok nélkül nem lehetséges. Az esetek többségében azonban a kábítószer-prekurzorként használt vegyi anyagoknak - elsődlegesen - többféle fontos és törvényes felhasználása van (például műanyagok, gyógyszerek, kozmetikai cikkek, illatszerek, mosó- és tisztítószeres vagy aromák előállításában). Az Egyesült Nemzetek Szervezetének a kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott kereskedelme elleni egyezményének 12. cikke olyan konkrét intézkedéseket említ, amelyek célja megelőzni, hogy a kábítószer-prekurzor vegyi anyagokat tiltott kábítószeres és pszichotróp anyagok előállítására használják. Ebben az összefüggésben az EU a kilencvenes évek eleje óta olyan jogszabályokat vezetett be, amelyek biztosítják a kábítószer-prekurzorok törvényes felhasználásból való eltérítésének megelőzését azok törvényes kereskedelmének ellenőrzése és nyomon követése által. Korábban jelentős mennyiségben vittek ki prekurzorokat az unióból, illetve hoztak be tiltott kábítószereseket. Időközben azonban változott a helyzet, ma már tetemes mennyiségű, törvénytelenül előállított szintetikus kábítószer viszik ki az Unióból, illetve előállításukhoz szükséges prekurzorokat hoznak be az EU-ba. A kábítószer-prekurzorok kereskedelmének nyomon követésére és ellenőrzésére vonatkozó uniós jogszabályokat, nevezetesen a 273/2004/EK rendeletet, illetve a 111/2005/EK rendeletet a behozatal ellenőrzésének megerősítésére, valamint a korábban meglévő nyomon követési követelmények kiterjesztésére hozták létre.

2. Az elkövetési tárgyat a törvény a (3) bekezdés szerinti értelmező rendelkezésben jogszabályi hivatkozással határozza meg. Megjegyzendő, hogy a kábítószer készítésének elősegítése bűncselekményben hivatkozott anyag fogalmába a prekurzor beletartozik, azonban a jelen cselekménnyel szemben ott az alanyi oldalon a kábítószer elkészítésének célzata szerepel, míg a jelen esetben az igazgatási normák megszegése dominál. Erre tekintettel, ha az elkövető a prekurzor a kábítószer készítése érdekében szerzi meg vagy tartja magánál, úgy cselekménye a 182. § szerint minősül. A kábítószer birtoklása előkészülete és a kábítószer készítésének elősegítése elhatárolása tárgyában írtak a jelen tényállásra is irányadóak.

Mivel a prekurzornak minősülő anyagok szabályozott keretek közötti felhasználása például a gyógyszeripar számára elengedhetetlenül szükséges, a bűncselekmény elkövetési magatartásai közé tartozik az engedély kereteinek a túllépése, illetve a valótlan tartalmú nyilatkozat tétele. A (2) bekezdés igazgatási norma megszegését pónalizálja - a prekurzorok legális forgalomból való eltérítésének megakadályozása érdekében.

3. Az (1) bekezdés szerinti cselekményt az általános alany használata folytán bárki elkövetheti, azonban a (2) bekezdés szerinti cselekményt csak az a személy, akire a jogszabály értesítési kötelezettséget rótt.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartásai a tartás, a forgalomba hozatal, a szállítás, a közvetítő tevékenység és a valótlan tartalmú nyilatkozat adása. Utóbbi a célzatosság folytán csak egyenes szándékkal követhető el. A magatartások közül magyarázatot csak a közvetítő tevékenység igényel. Tipikusnak mondható ugyanis, hogy a prekurzor jogosultja azt olyan személynek juttatja, aki nem rendelkezik engedéllyel a prekurzor tartására vagy felhasználására. A közvetítő tevékenység eredményeként kikerül az ellenőrzött folyamatból a prekurzor. Mindez történhet ellenérték fejében vagy ingyenesen. Értelmezésünk szerint a közvetítő tevékenységbe a kereskedői típusú magatartások is beletartoznak, ha a forgalomba hozatal nem állapítható meg.

A (2) bekezdés szerinti értesítési kötelezettség megszegése egy jogszabályon alapuló tevése kötelezettség elmulasztását, illetve részben vagy egészben valótlan tartalmú nyilatkozat megtételét jelenti.

Az engedély hiánya vagy kereteinek túllépése mint elkövetési mód jelenik meg.

5. A bűncselekmény szándékos alakzatát szabályozza a tényállás. A valótlan tartalmú nyilatkozat tétele célzatos magatartás, így csak egyenes szándékkal valósítható meg. A közvetítésnek, szállításnak és a forgalomba hozatalnak a célirányos és több rész-cselekményből való összetett jellegére tekintettel a gyakorlatban egyenes szándékkal való elkövetését tartjuk elképzelhetőnek. Egyedül az értesítési kötelezettség megszegése esetén valószínű az eshetőleges szándék előfordulása.

6. A cselekmény mindegyik fordulatának kísérlete lehetséges, kivéve az értesítési kötelezettség mulasztással történő megszegését. A kábítószer-prekurzorra történő különböző elkövetési magatartások - az 1/2007. BJE logikájából kiindulva - természetes egységet képeznek.

Új pszichoaktív anyaggal visszaélés

184. § (1) Aki új pszichoaktív anyagot kínál, átad, forgalomba hoz vagy azzal kereskedik, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) bünszövetségben,

b) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva vagy

c) a Magyar Honvédség, a rendvédelmi szervek vagy a Nemzeti Adó- és Vámhivatal létesítményében követik el.

(3) Az (1)-(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(4) Aki csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagot kínál vagy átad,

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben vétség miatt egy évig,

b) a (2) bekezdés b)-c) pontjában meghatározott esetben büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Aki az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

Általános jelenségnek tekinthető, hogy a kábítószeres előállítások a hatósági üldözés előtt a vegyi úton gyártható kábítószeres felé mozdultak el, kihasználva a jogszabályi szankcionálás időigényét. Ezeknek a dizájner drogoknak (új pszichoaktív anyagok) fogyasztása sokszor veszélyesebb a klasszikus kábítószerekhez képest, illetve a pillanatnyi legalitást kihasználva sokszor az interneten is megrendelhetők. Az új pszichoaktív anyagokat valamely kábítószernak minősülő anyag kémiai szerkezetének módosításával hozzák létre abból a célból, hogy az új szer hatásában az eredetihez hasonló maradjon. A gondosan fejlesztett és tervezett kémiai módosítások szinte korlátlan teret biztosítanak újabbnál újabb pszichoaktív szerek felbukkanásának.

A jelenleg azonosított és forgalomban lévő szerek által jelentett kockázatokra és elterjedtségükre tekintettel 2012. március 1-jével módosult az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény (a továbbiakban: Gytv.). A törvény a korábbi büntető szabályozást (283/B. §) áttemelte.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az állampolgárok egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek.

2. Az elkövetési tárgyat a Gytv. I. § 37. pontja határozza meg pontosan, amely szerint új pszichoaktív anyag: olyan, a forgalomban újonnan megjelent, gyógyászati felhasználással nem rendelkező anyag vagy vegyületcsoport, amely a központi idegrendszer működésének befolyásolása révén alkalmas a tudatállapot, a viselkedés vagy az érzékelés módosítására, megváltoztatására, és ezért hasonló mértékű fenyegetést jelenthet a közegészségügyre, mint az 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a New Yorkban 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotrop anyagokról szóló, Bécsben az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékén, vagy az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló törvény mellékletében meghatározott pszichotrop anyagok jegyzékén szereplő anyagok, és erre tekintettel azt a Kormány rendeletében ilyen anyaggá minősítette.

3. A tényállásban szabályozott elkövetési magatartások - értelemszerűen - a kábítószer-kereskedelem és a kábítószer birtoklása bűncselekményekkel azonosak, így az ott leírtak irányadóak a bűnösség, stádiumok és az elkövetési magatartások tartalmára vonatkozóan.

184/A. § (1) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek új pszichoaktív anyagot kínál, átad,

b) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával új pszichoaktív anyagot forgalomba hoz vagy azzal kereskedik,

c) oktatási, köznevelési, gyermekjóléti vagy gyermekvédelmi feladatok ellátására rendelt épület területén, illetve annak közvetlen környezetében új pszichoaktív anyagot

ca) kínál, átad,

cb) forgalomba hoz vagy azzal kereskedik,

büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) bünszövetségben,

b) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva

követik el.

(3) Az (1)-(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(4) Aki az (1) bekezdés a) pontjában vagy c) pont ca) alpontjában meghatározott bűncselekményt csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagra követi el, három évig, hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva történő elkövetés esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Aki az (1) vagy a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

184/B. § (1) Aki

a) új pszichoaktív anyagot előállít, az ország területére behoz, onnan kivisz vagy azon átszállít,

b) csekély mennyiséget meghaladó új pszichoaktív anyagot megszerez vagy tart,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) üzletszerűen,

b) bünszövetségben,

c) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva

követik el.

(3) Az (1)-(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(4) Aki az (1)-(2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Ha a bűncselekményt csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagra követik el, a büntetés

a) az (1) bekezdés a) pontjában meghatározott esetben vétség miatt egy évig,

b) a (2) bekezdés a) és c) pontjában meghatározott esetben vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés.

184/C. § (1) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával

aa) új pszichoaktív anyagot előállít, az ország területére behoz, onnan kivisz vagy azon átszállít,

ab) csekély mennyiséget meghaladó új pszichoaktív anyagot megszerez vagy tart,
b) oktatási, köznevelési, gyermekjóléti vagy gyermekvédelmi feladatok ellátására rendelt épület területén, illetve annak közvetlen környezetében

ba) új pszichoaktív anyagot előállít,
bb) csekély mennyiséget meghaladó új pszichoaktív anyagot megszerez vagy tart,
büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) bünszövetségben,
b) üzletszerűen,
c) hivatalos vagy közfeladatot ellátó személyként, e minőséget felhasználva követik el.

(3) Az (1)-(2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(4) Aki az (1)-(2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésére irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Ha a bűncselekményt csekély mennyiségű új pszichoaktív anyagra követik el, a büntetés

a) az (1) bekezdés a) pont aa) alpontjában és b) pont ba) alpontjában meghatározott esetben vétség miatt két évig,
b) a (2) bekezdés b) és c) pontjában meghatározott esetben büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés.

184/D. § (1) A 184-184/C. § alkalmazásában új pszichoaktív anyagon az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni.

(2) A 184-184/C. § alkalmazásában az új pszichoaktív anyag csekély mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a 2 gramm mennyiséget nem haladja meg. A só formában előforduló vegyületek esetén tiszta hatóanyag-tartalom alatt a bázis formában megadott hatóanyag-tartalmat kell érteni.

Teljesítményfokozó szerrel visszaélés

185. § (1) Aki sportteljesítmény fokozása céljából tiltott teljesítményfokozó szert

a) előállít,
b) kínál, átad, forgalomba hoz,
c) orvosi vényen vagy állatorvosi vényen rendel,
büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt üzletszerűen vagy bünszövetségben követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a bűncselekmény folytán tizennyolcadik életévét be nem töltött személy jut tiltott teljesítményfokozó szerhez,
b) a tizennyolcadik életévét betöltött személy az (1) bekezdés a) vagy b) pontjában meghatározott bűncselekményt tizennyolcadik életévét be nem töltött személy felhasználásával követi el.

(4) Aki az (1)-(3) bekezdésben meghatározott teljesítményfokozó szerrel visszaélésre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt tiltott teljesítményfokozó szer használatára rábír, vagy ilyen személynek a tiltott teljesítményfokozó szer használatához segítséget nyújt, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) E § alkalmazásában tiltott teljesítményfokozó szer: minden olyan szer, amely hatóanyagára tekintettel az anabolikus szerek, peptid hormonok, növekedési faktorok és rokonvegyületeik, hormon antagonisták és modulátorok közé tartozik, és nevesítve szerepel a sportbeli dopping elleni nemzetközi egyezmény I. mellékletének kihirdetéséről szóló kormányrendeletben.

Szövegtörténet

A korábbi Btk. 283/B. § szerinti szabályozást az Alkotmánybíróság a 47/2004. (XII. 14.) számú határozatával hatályon kívül helyezte. A törvénynek eleget kellett tennie a nemzetközi és uniós kötelezettségeinknek, egyidejűleg megfontolva az Alkotmánybíróság határozatában foglaltakat. Az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény rendelkezései értelmében a hormontartalmú anyagok és növekedésserkentők tiltott kereskedelme miatt kibocsátott európai elfogatóparancsot a kettős büntethetőség vizsgálata nélkül minden államnak teljesítenie kell. Az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) létrehozásáról szóló 2009/371/IB tanácsi határozatnak (Europol határozat) az Europol tevékenységi körébe tartozó bűncselekményeket tartalmazó mellékletében megtalálható a hormontartalmú anyagok és más, növekedésserkentők tiltott kereskedelme is. Az Europol határozat alapján is bűnüldözési célú, rendészeti jellegű együttműködési kötelezettség terheli Magyarországot a hormontartalmú anyagok és más, növekedésserkentők tiltott kereskedelme tekintetében. Mindezekre tekintettel a teljesítményfokozó szerekkel való visszaélésszerű cselekményekkel szemben a törvény alapján lehetővé válik a büntetőjogi fellépés, kiemelten a terjesztői, kereskedői típusú magatartásokkal szemben.

Szövegmagyarázat

1. A cselekmény védett jogi tárgya az állampolgárok - különös tekintettel a fiatalokra - egészségének védelméhez, valamint másodlagosan a sportrendezvények és az eredmények tisztaságához, befolyásmentességéhez fűződő társadalmi érdek.

2. Meg kell említeni, hogy a szabályozás célja nem a teljesítményfokozás vagy doppingolás pönalizálása - ezáltal elkerülve a korábbi alkotmányellenességi okot -, hanem az ezt lehetővé tevő anyagok, szerek előállításának és forgalmazásának tiltása. Ahogyan a törvény indokolása fogalmaz: A törvény a teljesítményfokozó szerrel visszaélés büntetőjogi fenyegetettségének megteremtésével nem a doppingszer felhasználása ellen kíván fellépni, hanem a szabadidős sportban is széles körben elterjedt, számos mellékhatást kiváltó és egészségkárosodást okozó anabolikus szerek, peptid hormonok, növekedési faktorok és rokonvegyületeik, hormon antagonisták és modulátorok közé tartozó, a sportbeli dopping elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 99/2007. (V. 8.) Korm. rendelet I. számú mellékletében nevesítve szereplő szerek terjesztésének a visszaszorítását célozza.

A 185. § (6) bekezdése az elkövetési tárgyra vonatkozó értelmező rendelkezésként meghatározza, hogy tiltott teljesítményfokozó szereknek minősülnek azon anyagok, amelyek hatóanyagukra tekintettel az anabolikus szerek, peptid hormonok, növekedési faktorok és rokonvegyületek, hormon antagonisták és modulátorok közé tartoznak, ha a forgalomba hozatal magyarországi engedély hiányában történik, feltéve, hogy a szer nevesítve szerepel a sportbeli dopping elleni nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 99/2007. (V. 8.) Korm. rendelet I. számú mellékletében.

3. A törvény nem a tiltott teljesítményfokozó szert alkalmazókat bünteti, hanem az ilyen szerek előállítását, forgalmazását, bárminemű terjesztését szankcionálja, így az elkövetői kör is közülük kerülhet ki.

4. A tiltott teljesítményfokozó szer előállítása, kínálása, átadása, forgalomba hozatala a kábítószer bűncselekményekből ered, azonban a törvény specifikus és tipikusan előforduló esetként büntetni rendeli azt is, aki tiltott teljesítményfokozó szert orvosi vagy állatorvosi vényen rendel, természetesen csak a tiltott felhasználás célzatának megvalósulása esetében.

5. A sportteljesítmény alatt érteni kell a verseny és amatőr szinten vagy szabadidős tevékenységként folytatott sporttevékenységet. Az így megfogalmazott célzatra figyelemmel a cselekmény csak egyenes szándékkal követhető el.

A (4) és (5) bekezdések ugyan nem tartalmaznak célzatot, azonban az előkészületet és a rábírást is az egyenes szándékú elkövetés formálja.

6. A törvény súlyosabban rendeli büntetni azt, aki a bűncselekményt üzletszerűen vagy bűnszövetségben követi el. További minősített esetet képez, ha az elkövető magatartása folytán tizennyolcadik életévét be nem töltött személy jut tiltott teljesítményfokozó szerhez, úgyszintén, aki az előállítást és a forgalmazási típusú magatartását ilyen személy felhasználásával követi el. Sui generis felbujtói és bűnszegédi magatartásként bünteti a törvény, ha valaki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt tiltott teljesítményfokozó szer alkalmazására rábír, illetve ilyen személy részére a tiltott teljesítményfokozó szer használatához segítséget nyújt.

7. A törvény az előkészületet is büntetni rendeli. A halmazati elhatárolások körében kell említeni, hogy az egészségügyi termék hamisítása bűncselekmény elkövetési tárgya azonos is lehet a jelen bűncselekmény elkövetési tárgyával, ha például Magyarországon nem engedélyezett, anabolikus szerek, peptid hormonok, növekedési faktorok és rokonvegyületeik, hormon antagonisták és modulátorok közé tartozó gyógyszerre követik el a teljesítményfokozó szerrel visszaélést. Az elkövetési tárgy specialitására és a célzatra, valamint az azonos büntetési tételre figyelemmel a tiltott teljesítményfokozó szerrel visszaélés megállapítása lehetséges ilyen esetben. A cselekmény tényálláson belüli különböző elkövetési magatartásai természetes egységet képeznek, különböző teljesítményfokozó szerek esetében is.

Egészségügyi termék hamisítása

186. § (1) Aki

a) egészségügyi terméket meghamisít, vagy hamis egészségügyi terméket készít,

b) hamis, meghamisított vagy Magyarországon nem engedélyezett egészségügyi terméket kínál, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik,

c) hamis vagy meghamisított egészségügyi terméket az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít, vagy indokolatlan mennyiségben megszerez, tart,

d) Magyarországon nem engedélyezett egészségügyi terméket indokolatlan mennyiségben megszerez, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít,

e) egészségügyi termékhez kapcsolódó eredeti dokumentumot kereskedelmi céllal rendeltetésétől eltérően felhasznál, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés az (1) bekezdés a) és b) pontjaiban meghatározott esetekben

a) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékossgot vagy súlyos egészségromlást,

b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált okoz.

(3) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) egészségügyi dolgozóként,

b) gyártásra, nagykereskedelemre, közvetlen lakossági ellátás végzésére engedéllyel rendelkező szervezet alkalmazottjaként, vagy

c) bűnszövetségben

követi el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A (3) bekezdés szerint büntetendő, ha a hamis, meghamisított vagy Magyarországon nem engedélyezett egészségügyi termék a felhasználók számára széles körben válik hozzáférhetővé.

(5) E § alkalmazásában

a) egészségügyi termék: a gyógyszer, az állatgyógyászati készítmény, az orvostechikai eszköz, az in vitro diagnosztikai orvostechikai eszköz és a vizsgálati készítmény;

b) indokolatlan mennyiség alatt olyan mennyiséget kell érteni, amelyről megállapítható, hogy nem valamely meghatározott személy személyes szükségleteinek kielégítését célozza;

c) Magyarországon nem engedélyezett egészségügyi termék alatt érteni kell a megfelelőség értékelési eljárás lefolytatása nélkül forgalomba hozott orvostechnikai eszközt is, továbbá azt a terméket is, amelyben gyógyszerhatóanyagot az adott termék összetételére vonatkozó jogszabályi előírások megsértésével használnak fel. Engedélyezett egészségügyi terméknek kell tekinteni azt a magyarországi forgalombahozatali engedéllyel nem rendelkező gyógyszert is, amelyre nézve olyan az (1) bekezdés b) vagy d) pontjában meghatározott magatartást fejtenek ki, amely jogszabályban előírt hatósági engedély birtokában vagy bejelentést követően jogszerűen végezhető.

Szövegtörténet

A törvény az egészségügyi termék hamisítása tényállással az Európa Tanács egészségügyi termékek hamisításáról és más hasonló bűncselekményekről - ideértve a közegészség veszélyeztetését is - szóló Egyezményéből (a továbbiakban: *Medicrime Egyezmény*) eredő jogalkotási kötelezettségnek tesz eleget.

Vonatkozó döntései az Európai Unió Bíróságának: C-211/03., C-299/03. és C-316/03-C-318/03. sz. *HLH Warenvertrieb és Orthica* ügyben hozott ítélet 51. pontja, C-319/05. sz. Bizottság kontra Németország ügyben hozott ítélet 55. pontja.

Szövegmagyarázat

1. A tényállás általános elemzése előtt a *Medicrime* Egyezmény tárgyát és célját érdemes vizsgálni. A *Medicrime* Egyezmény tárgyi hatálya az egészségügyi termékekre terjed ki, amely kategória alatt a gyógyszereken - amely emberi és állatgyógyászati alkalmazásra szánt is lehet -, a vizsgálati készítményeken kívül az orvostechnikai eszközöket is érteni kell. A *Medicrime* Egyezmény hatálya kiterjed továbbá a hatóanyagokra, segédanyagokra, a tartozékokra, alkatrészekre, más összetevőkre és nyersanyagokra is. A tárgyi hatály kiterjesztésének és a *Medicrime* Egyezmény életre hívásának az oka a hamisított gyógyszerek tömeges forgalma, amely az internetes kereskedelemmel tovább növekszik, ezáltal súlyosan veszélyeztetve az emberek egészségét.

A bűncselekmény védett jogi tárgya az emberi élet, a testi épség és egészség megóvása, másodlagosan pedig a gyógyszerek biztonságos kereskedelméhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya az egészségügyi termék, amelyről az (5) bekezdés értelmező rendelkezést ad. Eszerint az egészségügyi termék fogalma alatt érteni kell a gyógyszert, az állatgyógyászati készítményt, az orvostechnikai eszközt, az in vitro diagnosztikai orvostechnikai eszközt és a vizsgálati készítményt is.

A gyógyszer fogalmát az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény (Gytv.) határozza meg, összhangban az emberi felhasználású gyógyszerek közösségi kódexéről szóló 2001/83/EK irányelvvel. Eszerint gyógyszer bármely anyag vagy azok keveréke, amelyet emberi betegségek megelőzésére vagy kezelésére állítanak elő (kiszereles szerinti gyógyszer, mivel a készítményt így mutatják be, vagy azok az anyagok vagy keverékei, amelyek farmakológiai, immunológiai vagy metabolikus hatások kiváltása révén az ember valamely élettani funkciójának helyreállítása, javítása vagy módosítása, illetve az orvosi diagnózis felállítása érdekében alkalmazható (funkcionalitás szerinti gyógyszer, amely alkalmas a gyógyszerhatás elérésére).

Az állatgyógyászati készítmény fogalmát az állatgyógyászati készítmények közösségi kódexéről szóló 2001/82/EK irányelvvel összhangban az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény mellékletének 3. pontja határozza meg, amely szerint bármely anyag vagy anyagok keveréke, amelyet állatok betegségeinek kezelésére vagy megelőzésére készítenek, továbbá bármely anyag vagy anyagok keveréke, amely farmakológiai, immunológiai vagy metabolikus hatások kiváltása révén az állatok valamely élettani funkciójának helyreállítása, javítása vagy módosítása, illetve orvosi diagnózis felállítása érdekében alkalmazható.

Az orvostechnikai eszköz fogalmát az Eütv. 3. § h) pontja határozza meg: minden olyan, akár önállóan, akár más termékkel együttesen használt készülék, berendezés, anyag, szoftver vagy más termék - ideértve az azok megfelelő működéséhez szükséges szoftvert, amely a gyártó szándéka szerint kifejezetten diagnosztikai, illetve terápiás célra szolgál, valamint a rendelésre készült eszköz, továbbá a klinikai vizsgálatra szánt eszköz is -, amely a gyártó meghatározása szerint emberen vagy emberből származó mintán történő alkalmazásra szolgál, és amely rendeltetészerű hatását az emberi szervezetben vagy szervezetre elsősorban nem farmakológiai, immunológiai vagy metabolikus módon fejt ki, de működése ilyen módon elősegíthető.

Az orvostechnikai eszközökről szóló 4/2009. (III. 17.) EüM rendelet 2. § (2) bekezdése az orvostechnikai eszköz fogalmát tovább szélesíti az élettelen állati szövet vagy sejt felhasználásával készült eszköz, a gyógyszer beadására szolgáló eszköz, a vérszármazék kezelésére szolgáló eszköz kategóriáival.

Az in vitro diagnosztikai eszközök fogalmát a 8/2003. (III. 13.) ESzCsM rendelet 2. § (1) bekezdés a) pontja határozza meg: minden olyan orvostechnikai eszköz, amely mint reagens, reagens-származék, kalibráló, kontrollanyag, reagenskészlet, készülék, berendezés, gép vagy rendszer önmagában vagy más eszközzel együttesen alkalmazva, a gyártó meghatározása szerint emberi szervezetből származó minták - ideértve a vér- vagy szövetadományozást is - in vitro vizsgálatára szolgál kizárólag vagy elsősorban azzal a céllal, hogy információt nyújtson

valamely fiziológiai vagy patológiai állapotról, vagy

veleszületett rendellenességről, vagy

potenciális recipiens biztonságának és kompatibilitásának megítéléséről, vagy

terápiás beavatkozás monitorozásáról.

A *Gytv.* szerint vizsgálati készítménynek minősül a hatóanyag vagy placebo, gyógyszerformában elkészítve, amelyet klinikai vizsgálatban vizsgálnak vagy referencia-(összehasonlító) készítményként használnak, ideértve azokat a készítményeket is, amelyek már rendelkeznek forgalomba hozatali engedéllyel, de klinikai vizsgálat során az elfogadott alkalmazási előírástól eltérően, illetve más kiszerelésben vagy csomagolásban használnak, vagy az elfogadott alkalmazási előírásban foglalt indikációtól eltérő indikációban használják, vagy ha a már forgalomba hozatali engedéllyel rendelkező gyógyszerrel kapcsolatos további adatok gyűjtésére használják.

3. A bűncselekmény alanya bárki lehet, míg a (3) bekezdésben foglalt esetben csak az, aki az alannyá válás speciális feltételét teljesíti. A bűncselekmény ezen minősített esete úgynevezett nem sajátképi bűncselekmény.

4. A *Medicrime* Egyezmény előírásaira és a jogalkalmazói, gyakorlati tapasztalatokra figyelemmel a törvény tételesen felsorolja az elkövetési magatartásokat: az egészségügyi termék meghamisítása, hamis egészségügyi termék készítése, hamis vagy meghamisított egészségügyi terméknek az ország területére való behozatala, kivitele, átszállítása, indokolatlan mennyiségben történő megszerzése, tartása vagy az egészségügyi termékhez kapcsolódó dokumentumot rendeltetésétől eltérő felhasználása.

A hamis termék, amely a készítés eredményeként jön létre, a fogyasztó számára az eredeti termék látszatát kelti, és alkalmas a fogyasztó megtévesztésére. Az elkövető részéről alkalmazott módszer vagy eredmény közömbös a tényállás teljesülése szempontjából. Nem feltétel, hogy a hamisítvány tökéletes legyen, csupán csak annyira kell hasonlítania az eredetihez, hogy annak használatával a tévedésbe ejtés lehetősége valószínűnek mutatkozzék.

Az egészségügyi termékek körében a fent említett funkcionális gyógyszer definíció alapján hamis gyógyszernek kell tekinteni minden olyan terméket, amelyben az adott termékkategóriára vonatkozó jogszabályi rendelkezések megsértésével használnak fel egy vagy több gyógyszer-hatóanyagot. Ezekben az esetekben ugyanis tulajdonképpen gyógyszert kínálnak, forgalmaznak stb. a gyógyszerre vonatkozó szabályozás megkerülésével.

A meghamisított termék esetében az alapul szolgáló termék valódi, azonban nem rendelkezik azzal a tulajdonsággal, amelyet az elkövető feltüntet a leírásában vagy a dobozán. Meghamisítottnak minősül például a lejárt gyógyszer újracsomagolása, a valódi gyógyszer másként történő csomagolása (például C-vitamin rákellenes gyógyszerként való feltüntetése).

A nemzeti szakági szabályozásra tekintettel lényeges volt kiemelni a tényállásban, hogy az elkövetés irányulhat Magyarországon nem engedélyezett egészségügyi termékre is, hiszen az ilyen termék nem biztos, hogy hamis vagy meghamisított, de magyarországi forgalmazása engedély nélküli. Gondolni kell itt különösen a távol-keleti termékekre, amelyek hatásvizsgálatát nem végezték el az Unió egyik tagországában sem.

A kínálás, átadás, forgalomba hozatal és kereskedelem fogalmai a kábítószer-kereskedelemben használt jelentéstartalommal azonosak, azok megismétlésétől eltekintünk.

A *Medicrime* Egyezmény külön kiemeli azon esetet, amikor az egészségügyi termék dokumentumát rendeltetésétől eltérően használják fel a kereskedelmi forgalomban, amely egyfajta, az elkövetők részéről csalárd jellegű legalizálása az egyébként engedéllyel nem rendelkező terméknek.

5. A bűncselekmény szándékosan követhető el, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt, kivéve az egészségügyi termékhez kapcsolódó eredeti dokumentum rendeltetésétől eltérő felhasználását, mivel az a kereskedelmi céllal történő felhasználás célzatát tartalmazza.

6. A stádiumok vonatkozásában a kábítószer bűncselekményeknél írottak az irányadóak.

7. Minősített eset, ha a bűncselekmény halált, maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást okoz; az egészségügyi foglalkozás körében vagy a bünszervezetben történő elkövetés; ha a hamis termék forgalmazása széles körben, például információs rendszereken keresztül történik. Meg kell említeni, hogy a halál és egészségkárosodás mint minősítő eredmények vonatkozásában az elkövetőnek legfeljebb a gondatlansága formálhatja a bűnösséget, máskülönben emberölés vagy testi sértés megállapítására kerülne sor.

Kuruzslás

187. § (1) Aki ellenszolgáltatásért vagy rendszeresen az orvosi gyakorlat körébe tartozó tevékenységet jogosulatlanul fejt ki, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a kuruzslást az orvosi gyakorlatra jogosultság színlelésével követik el.

(3) E § alkalmazásában orvosi gyakorlatra jogosult az,

a) akinek hazai egyetemen szerzett általános orvosi vagy fogorvosi oklevele van,

b) akinek külföldi egyetemen szerzett és honosított, egyenértékűségi záradékkal ellátott általános orvosi vagy fogorvosi oklevele van,

c) a külföldi állampolgár, aki engedély alapján oklevelének honosítása nélkül fejthet ki orvosi tevékenységet, feltéve, hogy nem áll az orvosi tevékenységtől eltiltás hatálya alatt.

(4) A kuruzslás elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

EBD 2012. 12.

Szövegtörténet

A korábbi törvény rendelkezéseit veszi át az új törvény az értelmző rendelkezés finomítása mellett, illetve lehetővé téve a kitiltás alkalmazását.

Szövegmagyarázat

1. A cselekmény védett jogi tárgya az állampolgárok egészségének védelméhez fűződő társadalmi érdek, továbbá az orvosi szakmába vetett közbizalom védelme.

2. Az (1) bekezdés szerinti tényállásban rögzített elkövetési magatartás az orvosi gyakorlat körébe tartozó tevékenység jogosulatlan kifejtése, ha azt rendszeresen vagy ellenszolgáltatásért végzik. Ellenszolgáltatáson bármely vagyoni juttatást érteni kell, a nem vagyoni személyes előnyt azonban nem. A rendszeresség alatt a huzamosabb időn át, több embert érintően folytatott tevékenységet kell érteni. A tényállás megfogalmazásából az következik, hogy a tényállásszerűséghez nem szükséges az orvosi gyakorlat körébe tartozó magatartás huzamosabb ideig tartó, többszöri ismétlése, mivel ha az ellenszolgáltatásért történik, úgy az egyszeri alkalom is elegendő a befejezettséghez, ezzel előrébb hozva a büntetőjogi védelmet. A rendszerességet az ingyenesség esetére tartja fenn a tényállás mint szükséges elemet. Az elkövetési magatartás szükségszerűen mindig aktív magatartás. Nem szükséges, hogy a sértettet az elkövető megtévessze az orvosi végzettséget és a gyakorlatra jogosultságot illetően. Önmagában az a tény, hogy a sértett tudott arról, hogy az elkövetőnek nincs orvosi diplomája, a büntetőjogi felelősségre nem lesz kihatással, és sértetti beleegyezésnek sem tekinthető.

A (2) bekezdés szerinti esetben azonban a sértettet megtévesszi az elkövető, hiszen az orvosi gyakorlatra való jogosultságát színlelve, jogosulatlanul fejtí ki a tevékenységét. Ezzel a törvény egy elkövetési módot használ a bűncselekmény minősített esetének képzéséhez. Ezen esetet azonban nem lehet megállapítani akkor, ha a sértett tisztában volt az elkövető jogosultságának hiányával.

Az orvosi gyakorlat körébe tartozó tevékenység fogalmát sem a Btk., sem pedig az Eütv. nem határozza meg, azt csupán a (3) bekezdésben foglaltakból lehet kikövetkeztetni. Erre tekintettel orvosi gyakorlaton azt a tevékenységet kell érteni, amelynek a végzéséhez orvosi vagy fogorvosi oklevél kell vagy ezekkel egyenértékű honosított oklevél.

3. A tényállás általános alanyt használ, azonban a cselekménynek nyilvánvalóan nem lehet alanya, aki az orvosi tevékenység gyakorlására jogosult. Így a törvény a (3) bekezdésben meghatározza az orvosi gyakorlatra jogosultakat, kvázi negatív oldalról megközelítve az alanyok körét.

4. Nem tényállási elem, hogy az elkövetői magatartás a beteg egészségét károsítsa vagy veszélyeztesse, ezért az eredményes orvosi tevékenység is tényállásszerű.

5. A minősített esethez jellemzően okirat-hamisítás is társul, amely a jelen tényállással halmazatban megállapítható.

6. A rendszeresség folytán a kuruzslás elkövetési magatartásának ismétlése természetes egységet képez, de abban az esetben is, ha az ellenszolgáltatásért történik az elkövetés.

Az elhatárolás szempontjából fontos az EBH 2012. 12. számon közzé tett eseti döntés, amely szerint nem emberölés büntetett, hanem kuruzslás vétségét valósítja meg az elkövető, ha az orvostudomány mai állása szerint gyógyíthatatlan tumoros megbetegedésben szenvedő teljes beszámítási képességű beteget, aki az életkilátásait teljes bizonyossággal csak fél évvel meghosszabbító műtéti beavatkozásról már lemondott, más gyógyító, illetőleg élethosszát növelő orvosi kezelés alkalmazásáról lebeszéli, ehelyett - anyagi ellenszolgáltatás fejében - őt olyan, az orvostudomány által releváns gyógyító módként el nem ismert pszichés terápiában részesíti, amely a halálhoz vezető kóros folyamatot nem gátolja, de nem is segíti elő, s a beteg mintegy fél év múltán e kór talaján kialakult légzési, keringési elégtelenség következtében meghal.

Minősített esetet képez, ha a kuruzslást az orvosi tevékenység színlelésével követik el, hiszen ilyen esetben a csalárd jellegű elkövetés és a betegek megtévesszése magasabb fokú társadalomra veszélyességet eredményez.

Méreggel visszaélés

188. § (1) Aki mérget jogosulatlanul készít, tart, felhasznál vagy forgalomba hoz, illetve aki a mérgek visszaélésszerű felhasználásának megakadályozására vagy más személyek veszélyeztetésének kizárására előírt intézkedések megtételét elmulasztja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt elzárással büntetendő.

(2) E § alkalmazásában mérgen olyan veszélyes anyagot vagy keveréket kell érteni, amely toxikológiai tulajdonságai alapján a belégzése, lenyelése vagy a bőrön át történő felszívódása esetén az emberi életet veszélyezteti, illetve súlyos sérülést vagy súlyos egészségkárosodást idézhet elő.

BH 2001. 209.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 265. §-a szerinti keretdispozíciót a törvény átvette, azonban annak eltúlzott mértékű büntetési tételét enyhítette, egyidejűleg szubszidiárius tényállást alkotva. A tényálláshoz értelmező rendelkezést is fűzött a jogalkotó, meghatározva a mérge fogalmát.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az állampolgárok egészségének megőrzéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A törvényi tényállás háttérjogsabályát a kémiai biztonságról szóló 2000. évi XXV. törvény és a veszélyes anyagokkal és veszélyes készítményekkel kapcsolatos egyes eljárások, illetve tevékenységek részletes szabályairól szóló 44/2000. (XII. 27.) EüM rendelet képezi.

Az elkövetési tárgy a mérge, amelyet a (2) bekezdésben foglalt értelmező rendelkezés határoz meg. Biológiai szempontból mérgek minősül minden olyan anyag, amely az élő szervezetet kémiai reakció útján vagy más molekuláris szintű tevékenység folytán érintkezve abban károsodást, betegséget vagy halált okoz, feltéve, hogy belőle kellő mennyiség jut az élőlény szervezetébe.

3. A bűncselekményt tettesként a készítésre, tartásra, felhasználásra, forgalomba hozatalra nem jogosult személy követheti el. A mérgek visszaélésszerű felhasználásának megakadályozására vagy más személyek veszélyeztetésének kizárására előírt intézkedések megtételének elmulasztását pedig az intézkedés megtételére köteles személy követheti el.

4. Az elkövetési magatartásokat két csoportra lehet osztani. Elsőbe tartoznak azok, amelyeket kizárólag tevéssel lehet elkövetni, így a mérge jogosulatlan készítése, tartása, felhasználása vagy forgalomba hozatala. Ezek az elkövetési magatartások a kábítószer bűncselekményekből ismertek, így az ott írottak irányadóak. A második csoportba tartozik a mérgek visszaélészerű felhasználásának megakadályozására vagy más személyek veszélyeztetésének kizárására előírt intézkedések megtételének elmulasztása, amely kizárólag mulasztással követhető el. A mulasztást megalapozó kötelezettséget számos jogszabály írja elő, amelyek a mérgek kezelésével kapcsolatosak.

5. A méreggel visszaélés szándékos bűncselekmény. Az elkövetési magatartások első körében a gyakorlatban az egyenes szándékú elkövetést, míg a mulasztásos cselekmények esetében az eshetőleges szándékú elkövetést is elképzelhetőnek tartjuk.

6. A cselekmény több méregre történő vagy ismétlődő elkövetése természetes egységet képez. A bűncselekmény szubszidiárius jellegű, akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Ilyen lehet például a testi sértés, foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés.

Ártalmas közfogyasztási cikkel visszaélés

189. § (1) Aki forgalomba hozatal céljából olyan közfogyasztási cikket készít vagy tart, amely az egészségre ártalmas, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki ártalmas közfogyasztási cikket forgalomba hoz, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) jelentős mennyiségű vagy értékű ártalmas közfogyasztási cikkre,

b) bünszövetségben vagy

c) üzletszerűen

követik el.

(4) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Nem büntethető az (1) és (4) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetője, ha mihelyt tudomást szerez a közfogyasztási cikk ártalmas voltáról, mindent megtesz azért, hogy az ártalmas közfogyasztási cikk a birtokába visszakerüljön, illetve ne kerüljön forgalomba.

BH 1986. 264.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 279. §-a szabályozta a visszaélés ártalmas közfogyasztási cikkel tényállását. A jelenlegi szabályozás az elkövetési tárgy és elkövetési magatartások körében nem eszközölt változást, azonban megjelentek minősített esetek, továbbá a bűnügyi felderítés hatékonyságának javítása érdekében egy büntethetőséget megszüntető ok is.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az állampolgárok egészségének megőrzéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. Az elkövetési tárgy az a közfogyasztási cikk, amelynek az ártalmasság rendellenes tulajdonsága. Így például a cigaretta vagy az alkohol, amely bár ártalmas cikk, nem tekinthető elkövetési tárgynak, mivel ártalmassága a rendes tulajdonságai közé tartozik. A rendellenes tulajdonság a közfogyasztási cikkben általában gyártási hiba, megromlás vagy szándékos hamisítás folytán keletkezhet.

3. A bűncselekményt tettesként bárki elkövetheti, a részesi alakzatokra az általános szabályok érvényesek.

4. A tényállás szerinti elkövetési magatartás a készítés, a tartás és az egyik minősített esetben a forgalomba hozatal. A készítésen a még nem létező termék létrehozását kell érteni. A tartás - mint a kábítószer birtoklása esetében - tartósabb birtokállapotot jelent, így tipikus példa lehet a raktározása, rendelkezésre tartás. A forgalomba hozatalon minden olyan tevékenységet érteni kell, amelynek következtében a termék közfogyasztásra kerül, így például a termék csomagolása, kiszállítása, boltban, hipermarketben történő elhelyezése. A forgalomba hozatal visszerhes és ingyenes ügylettel is lehetséges. Az (1) és a (2) bekezdésben foglaltak együttes megvalósítása természetes egység, és a (2) bekezdés szerinti büntettként értékelendő.

5. A készítés és a tartás célirányos jellegű elkövetői magatartások, így azok kizárólag egyenes szándékkal követhetőek el; a forgalomba hozatal eshetőleges szándékkal is megvalósulhat. Ki kell emelni, hogy a törvény gondatlan alakzatként rendeli büntetni a forgalomba hozatalt, mivel ez az elkövetés - a kellő figyelem elmulasztása - tipikusnak mondható.

6. A törvény a cselekmény tárgyi súlyának megfelelően súlyosabban rendeli büntetni az ártalmas közfogyasztási cikkel visszaélést, ha azt jelentős mennyiségű vagy értékű ártalmas közfogyasztási cikkre, bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el. A forgalomba hozatal üzletszerűen történő elkövetése tipikusan az áruházakban, szupermarketekben való áruk elhelyezését kívánja szankcionálni, amelynek magasabb fokú társadalomra veszélyességét éppen az okozza, hogy a nagyközönség széles rétegei számára válik elérhetővé az ártalmas közfogyasztási cikk.

7. A bűncselekmény veszélyeztetési jellegű, így nem szükséges az, hogy a közfogyasztási cikkből ténylegesen vásároljanak, illetve az sem, hogy az egészséggügyi ártalom valóban bekövetkezzék. Utóbbi esetben a testi sértés halmazatban megállapítandó.

8. A törvény úgy rendelkezik, hogy nem büntethető az ártalmas közfogyasztási cikkel visszaélés (1) és (4) bekezdés szerinti elkövetője, ha mihelyt tudomást szerez a közfogyasztási cikk ártalmas voltáról, mindent megtesz azért, hogy az ártalmas közfogyasztási cikk a birtokába visszakerüljön, illetve ne kerüljön forgalomba.

A tényállás speciális a rossz minőségű termék forgalomba hozatala (Btk. 415. §) bűncselekményhez képest, így ha a fogyasztási cikk ártalmas az egészségre, úgy a jelen tényállás szerint kell a cselekményt minősíteni.

AZ EMBERI SZABADSÁG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Emberrablás

190. § (1) Aki más személyi szabadságától

a) erőszakkal, illetve az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel vagy

b) védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotba helyezésével vagy ilyen állapotát kihasználva megfoszt, és szabadon bocsátását követelés teljesítésétől teszi függővé, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha az emberrablást

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,

b) bűnszövetségben,

c) fegyveresen,

d) felfegyverkezve vagy

e) hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy ellen, e minőségére tekintettel követik el.

(3) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az emberrablást

a) tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére,

b) különösen súlyos hátrányt okozva vagy

c) halált okozva követik el.

(4) A büntetés tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az emberrablás szándékos emberölést is megvalósít.

(5) Aki emberrablásra irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az emberrablást - mielőtt abból súlyos következmény származott volna - önként abbahagyja.

BH 1998. 66., BH 1999. 544., BH 2002. 46., BH 2002. 470., BH 2003. 442., BH 2004. 45., BH 2010. 239.

Szövegtörténet

Az emberrablás viszonylag új bűncselekmény a magyar büntetőjogban, annak tényállását csak az 1993. évi XVII. törvény 38. §-a iktatta be az 1978. évi IV. törvény 175/A. §-ába. A rendelkezés 1993. május 15. napjától hatályos.

A rendelkezést új minősítő körülménnyel bővítette a 2003. évi II. törvény 10. §-a (2003. március 1. napjától), amely szerint súlyosabban minősül a hivatalos vagy külföldi hivatalos személy elleni elkövetés. A súlyosabb büntetendőség kiterjesztésének oka a miniszteri indoklás szerint a nemzetközileg védett személyek, köztük a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és megbüntetéséről szóló, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXVIII. ülészakán, 1973. december 14. napján elfogadott egyezmény volt, amelyet az 1977. évi 22. törvényerejű rendelet hirdetett ki.

A Btk. indoklása szerint nem változtat a tényállás szerkezeti felépítésén, a minősített esetek körét azonban kiegészíti a tizennyolcadik, illetve a tizennegyedik életévét be nem töltött személyek sérelmére történő elkövetéssel, így az emberrablás tekintetében is fokozottabb büntetőjogi védelem alá helyezi e személyeket. A törvény minősített esetként rendeli büntetni a felfegyverkezve történő elkövetést is. Az emberrablás feljelentésének elmulasztása továbbra is büntetendő, de arról a Btk. külön szakaszban (nevezetesen 191. §-ában) rendelkezik.

Szövegmagyarázat

1. Az emberrablás a legsúlyosabb személyi szabadságot sértő bűncselekmény, amelynek jogi tárgya az emberi szabadság (ezen belül a személyi szabadság), valamint az önrendelkezés ellen is irányul. A tényállás megvalósítása legtöbbször a vagyoni jogok sérelmével is együtt jár, illetve közvetve támadja a közrendet és a közbiztonságot is.

2. Az emberrablás tettese bárki lehet.

3. Az emberrablásnak legtöbbször két passzív alanya van, az egyiket a személyi szabadságától megfosztják, a másikhoz a követelést intézik. Nem szükséges azonban, hogy e két személy elkülönüljön, az emberrablás akkor is megvalósul, ha a követelés alapján az elrabolt személynek magának kell intézkednie a bankszámláján levő pénz átutalása iránt.

A személyi szabadságától megfosztott passzív alany más, azaz olyan természetes személy, aki él, illetve a tettestől különbözik. Ha a cselekményt védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapot kihasználásával követik el, akkor a passzív alanynak az elkövetési magatartások idején ilyen állapotban kell lennie.

Az, akihez a követelést intézik, bárki lehet, akár olyan természetes személy is, aki jogi személy vagy más jogalany képviselőjében jár el.

4. Az emberrablásnak két elkövetési magatartása van:

a személyi szabadságtól megfosztás, illetve

a követelés intézése.

A személyi szabadságtól megfosztás a Btk. 194. §-ában szabályozott bűncselekmény elkövetését jelenti.

A követelés arra irányul, hogy annak címzettje vagy harmadik személy valamit tegyen, ne tegyen, vagy eltűnjön. Ez általában vagyoni, de lehet például politikai jellegű is. Az emberrablás bűntette tekintetében bármely követelés alkalmas a bűncselekmény megállapítására. Annak a tényállásszerűség szempontjából nincs jelentősége, hogy az elkövető jogtalan, avagy jogos (BH 2003. 442., BH 2002. 470.), jogosnak vélt (BH 2001. 413.) vagy részben jogos, részben jogtalan (BH 1999. 544.) követelés teljesítésétől teszi függővé sértett szabadon bocsátását.

5. A személyi szabadságtól megfosztás nem önmagában, hanem csak akkor tényállásszerű, ha azt a következő elkövetési módokon valósítják meg:

erőszakkal,

az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel,

a sértett védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotba helyezésével,

a sértett védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotának kihasználásával követik el.

Az erőszak más személyre fizikai erővel történő ráhatás. Az emberrablás tényállásszerűségéhez elegendő erőszak, ha az elkövetők a sértettet két oldalról karon fogják, és egy autóba tuszkolják (BH 2002. 470.).

A fenyegetés fogalma vonatkozásában lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontját, azaz súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. A fenyegetés csak akkor tényállásszerű, ha az élet vagy testi épség ellen irányul, illetve közvetlen. A fenyegetés ilyen kvalifikáltságot megalapozza például az elkövetők erőszakos fellépése, fizikai, testi és számbeli fölénye is, amennyiben ez a sértett akaratára bénítóan hat (BH 1998. 66.).

C-D) A tényállás alkalmazásában a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotba helyezés (az ilyen állapot kihasználása) a személyi szabadságtól való megfosztás eszköze. Védekezésre képtelennek kell tekinteni azt is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére [Btk. 459. § (1) bekezdés 29. pont]. Az akaratnyilvánításra képtelenséget a személyi szabadságról való önrendelkezés vonatkozásában kell vizsgálni, így általában az öntudatlan állapot különböző formái (például mély álm, ájulás, teljes részegség, hipnotikus állapot, kábítószerrel vagy más kábító hatású szertől bódult állapot) tartoznak ide.

6. Az emberrablás csak szándékosan követhető el. Az elkövető tudatának ki kell terjednie adott elkövetési mód esetén például a passzív alany védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotára is.

7. Stádiumok

A bűncselekmény befejezetté válik a második elkövetési magatartás tanúsításával, azaz a követelés címzetthez intézésével. Az, hogy a passzív alany a követelést ténylegesen teljesítse, nem tartozik a tényálláshoz.

A bűncselekmény a befejezettséget követően a tűsz szabadon bocsátásával vagy halálával válik bevégeztté.

A bűncselekmény kísérlete az elkövetési magatartás megvalósításával valósul meg, és egészen addig tart, amíg nem intéztek követelést a címzetthez.

Az emberrablás előkészülete büntetendő [Btk. 190. § (5) bekezdés].

8. Rendbeliség

Egy személy megfosztása személyi szabadságától egység, függetlenül attól, hogy hány személyhez intéznek követeléseket.

A bűncselekmény rendbelisége a személyi szabadságuktól megfosztott passzív alanyok számától függ.

Nem eredményez egységet, ha több személyt egy követelés érvényesítése végett ejtettek tűszul.

9. A bűncselekménynek három különböző súlyú minősített esete van, amelyek büntetési tétele

öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés,

öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés,

tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés.

Az első minősített esethez (büntetési tétele öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés) tartozó minősítő körülmény, ha az emberrablást

tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,

bűnszövetségben,

fegyveresen,

felfegyverkezve

hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy ellen, e minőségére tekintettel

követik el.

A sértett a tizennyolcadik születésnapján is tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek minősül.

A minősítő körülmény vonatkozásában a személyi szabadságától megfosztott vagy megfosztandó személy minősül sértettnek.

A minősítő körülmény akkor is megvalósul, ha a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy a polgári jog szabályai szerint (házasságkötésre tekintettel) már nagykorúnak tekintendő.

Az elkövető szándékának ki kell terjednie arra, hogy a sértett tizennyolcadik életévét be nem töltött személy.

A bűnszövetségben elkövetés vonatkozásában lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontját.

A fegyveres elkövetés tekintetében lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pontját.

A felfegyverkezve elkövetés tekintetében lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pontját.

A hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy fogalmára lásd a Btk. 137. § 1. és 3. pontját. A súlyosabb minősítés feltétele - korábbi jogunkkal szemben - az is, hogy a cselekményre a (külföldi) hivatalos személy e minőségére tekintettel kerüljön sor.

Ha a személyi szabadságtól megfosztás idején a sértett már nem hivatalos (nem is külföldi hivatalos személy), akkor az emberrablás e súlyosabban minősített esete nem valósul meg.

A második minősített eset (büntetési tétele öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés) minősítő körülménye, ha az emberrablást tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére, különösen súlyos hátrányt okozva, illetve halált okozva követik el.

A sértett a tizennegyedik születésnapján is tizennegyedik életévét be nem töltött személynek minősül.

A különösen súlyos hátrány vonatkozásában értékelni kell a sértett életkorát, fizikai, pszichikai állapotát, továbbá azt, hogy milyen testi, lelki traumát, kínzást, gyötrelmet okozott a cselekmény megvalósítása (vö. BH 2002. 46.). Az emberrablás büntetnének különösen súlyos hátrányt okozva történő elkövetése valósul meg, ha a terheltek a sértettet egy héten át jogellenesen fogva tartják, folyamatosan bántalmazzák, életveszélyesen fenyegetik, megalázzák (levetkőztetik, megláncolják, fejét leborotváltatják) (BH 2010. 239.).

Az emberrablás nem minősül különösen súlyos hátrányt okozó büntettnék, ha az elkövetők a foglyul ejtett sértettet néhány órán át tartják fogva, és az alatt a részükről bántalmazásra, durva fenyegetésre vagy sanyargatásra nem került sor. Még akkor sem, ha a sértett elrablása, megbilincselése, helyzetének kilátástalansága a sértettben halálfélelmet, illetve a cselekményt követően szorongásos alvászavarral, félelemérzéssel jellemezhető úgynevezett krónikus poszttraumás állapotot eredményezett (BH 2002. 46.).

A különösen súlyos hátrányt okozó emberrablás büntetével alaki halmazatban a társtettesként elkövetett súlyos testi sértés büntette is megvalósul, ha a fogva tartott sértett a fogva tartók bántalmazása folytán nyolc napon túl gyógyuló sérüléseket is elszenved (BH 2010. 239.).

A halál vonatkozásában lásd a Btk. 160. §-ához fűzött magyarázatot. A halálnak az emberrablásból kell erednie, ide tartoznak a fogva tartás embertelen körülményei is.

Mivel a halál minősítő eredmény, a súlyosabb minősüléshez elegendő, ha erre az elkövető gondatlansága terjed ki (vö. Btk. 9. §).

Az emberrablás legsúlyosabban minősülő esete (büntetési tétel tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés), ha az emberrablás szándékos emberölést is megvalósít. A szándékos emberölés a Btk. 160. § (1)-(2), illetve (5) bekezdésében, valamint 161. §-ában meghatározott cselekmények elkövetését jelenti. A minősített eset megállapíthatóságának feltétele, hogy a sértett halálának - a személyi szabadság megsértésével okozati összefüggésben történő - bekövetkezésére az elkövető szándéka kiterjedjen.

Korlátlanul enyhíthető annak az elkövetőnek a büntetése, aki az emberrablást - mielőtt abból súlyos következmény származott volna - önként abbahagyja [Btk. 190. § (6) bekezdés]. E rendelkezés fenntartásának jogpolitikai indoka az, hogy az emberrablás olyan jogellenes állapotot eredményez, amelynek a megszüntetéséhez jelentősebb társadalmi érdek fűződik, mint a törvény teljes szigorának alkalmazásához.

Az emberrablás abbahagyása a cselekmény továbbfolytatásától való elállást jelenti, tipikusan azt, hogy az elkövető a tús további őrzését megszünteti.

A korlátlan enyhítés lehetőségét kizárja a súlyos következmény bekövetkezése. Ez nem korlátozódik a különösen súlyos hátrány vagy a halál bekövetkezésére [Btk. 190. § (3) bekezdés b) pont és c) pont, (4) bekezdés], hanem e fogalomba olyan következmény is beletartozik, amit csak az (1) bekezdéshez fűződő alapeset vagy a (2) bekezdésben szabályozott minősített eset körében lehet értékelni.

A korlátlan enyhítéshez a cselekmény abbahagyásának önkéntesnek kell lenni. A büntetés korlátlan enyhítésének nincs helye, ha az elkövető az emberrablástól akkor áll el, amikor felismeri, hogy a követelése eredménytelen maradt, vagy a hatóság eredményesen közbeavatkozik.

A különös visszaesés megállapíthatósága szempontjából ugyanolyan bűncselekmény elkövetését jelenti, ha az elbírálás alatt álló bűncselekmény törvényi tényállása a törvényi egység körébe tartozó összefoglalt bűncselekmény folytán magában foglalja a korábbi elítélés alapjául szolgáló bűncselekmény törvényi tényállását. Amennyiben tehát az elkövetőt személyi szabadság megsértéséért szabadságvesztésre ítélték, és annak kitöltésétől számított 3 éven belül emberrablást követ el, a különös visszaesés megállapítható, mert a személyi szabadságtól való megfosztás az emberrablásnak is tényállási eleme, utóbbi magába foglalja az előbbi bűncselekményt (BH 2004. 45.).

Emberrablás feljelentésének elmulasztása

191. § Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy emberrablás elkövetése készül, és erről az érintett személyt vagy a hatóságot, mihelyt teheti, nem tájékoztatja, ha az emberrablást megkísérlik vagy elkövetik, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény is büntetni rendelte az emberrablás feljelentésének elmulasztását, de az erről szóló rendelkezést az emberrablásról szóló § külön bekezdésében [175/A. § (7) bekezdés] helyezte el. A Btk. az emberrablás kiemelkedő társadalomra veszélyességére tekintettel az emberrablás feljelentésének elmulasztását a korábbival azonos körben rendeli büntetni, de az egyszerűs, áttekinthető szabályozás érdekében önálló bűncselekményként szabályozza.

Szövegmagyarázat

1. Az emberrablás feljelentésének elmulasztása olyan bűncselekmény, amelynek jogi tárgya azonos az alapcselekményével.

2. A készülő emberrablás esetén az elmulasztott elkövetési magatartás az érintett személy vagy a hatóság tájékoztatása. A kötelezettség tehát a rendelkezés címével ellentétben nem kizárólag feljelentéssel teljesíthető, hanem az is jogszerűen jár el, aki nem a hatóságot, hanem kizárólag az érintett személyt értesíti. Érintett személy az, akit mások el kívánnak rabolni, vagy akihez követelést kívánnak intézni. Mindenképpen érintett személy kiskorú esetén a törvényes képviselő is, ha nem minősül az emberrablás előkészülete tekintetében elkövetőnek.

A tájékoztatási (feljelentési) kötelezettség az emberrablás előkészületére vonatkozik, a bűncselekmény kísérletére és a befejezett bűncselekményre már nem. Nem büntethető tehát, aki a már elrabolt személyért a váltságdíjat úgy fizeti ki, hogy erről a hatóságot nem értesíti.

3. A tájékoztatási (feljelentési) kötelezettség elmulasztásának tettese bárki lehet. A tájékoztatási (feljelentési) kötelezettség az elkövető hozzátartozóját is terheli, más esetekkel [például Btk. 263. § (2) bekezdés] szemben, ugyanis itt a Btk. nem határoz meg elvárhatóságot kizáró okot.

4. Elkövetési idő

A tájékoztatási (feljelentési) kötelezettség teljesítésének határideje az emberrablás előkészítéséről tudomást szerző személy számára lehetséges legrövidebb idő.

5. Bűnösség

A tájékoztatási kötelezettség elmulasztása csak szándékos elkövetés esetén büntetendő. Nem felel tehát a Btk. 191. §-a szerint, aki a megfelelő körülménységek esetén tudhatta volna, hogy fiatalkorú gyermeke emberrablás elkövetésére készül.

6. Objektív büntethetőségi feltétel

A tájékoztatási kötelezettség elmulasztása csak akkor büntethető, ha az előkészített emberrablást legalább megkísérelték.

Erre figyelemmel a hozzátartozó mentesülhet a feljelentési (tájékoztatási) kötelezettség elmulasztása miatti felelősség alól, ha az előkészület után az elkövetőt lebeszéli az emberrablás véghezvitelének megkísérléséről.

Aki a készülő emberrablás kapcsán tájékoztatási kötelezettségét elmulasztotta, akkor is felel, ha ezzel egyidejűleg nem kívánja azt, hogy az emberrablást később megkíséreljék (illetve arról később sem szerez tudomást). Ez utóbbi körülmény ugyanis objektív büntethetőségi feltétel.

Emberkereskedelem

192. § (1) Aki mást

a) elad, megvásárol, elcserél, ellenszolgáltatásként átad vagy átvesz, illetve

b) az a) pontban meghatározott cselekmény megvalósítása érdekében szállít, elszállásol, elrejt vagy másnak megszerez, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki mást kizsákmányolás céljából elad, megvásárol, elcserél, átad, átvesz, toboroz, szállít, elszállásol, elrejt vagy másnak megszerez, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az emberkereskedelmet

a) személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére,

b) erőszakkal vagy fenyegetéssel,

c) megfélemlítéssel,

d) a sértett sanyargatásával,

e) az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonytal visszaélve,

f) emberi test tiltott felhasználása céljából,

g) hivatalos személyként, e minőséget felhasználva,

h) bűnszövetségben vagy

i) üzletszerűen

követik el.

(4) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt tizennyalcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el,

b) a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény a (3) bekezdés b)-i) pontjaiban foglaltak valamelyike szerint minősül, vagy

c) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okoz.

(5) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el,

b) a tizennyalcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény a (3) bekezdés valamely pontja szerint is minősül,

c) a tizennyalcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okoz, vagy

d) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt tizennyalcadik életévét be nem töltött személy sérelmére gyermekpornográfia céljából követik el.

(6) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha

a) a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény a (3) bekezdés valamely pontja szerint is minősül,

b) a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okoz, vagy

c) a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére gyermekpornográfia céljából követik el.

(7) Aki emberkereskedelemre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(8) E § alkalmazásában kizsákmányolás a kiszolgáltatott helyzetbe hozott vagy helyzetben tartott sértett e helyzetének kihasználásával előny szerzésére törekvés.

ÍH 2015. 87. A kitartottság büntetének megvalósulása
BH 2004. 217.

Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény eredeti (1978. évi) szövege nem tartalmazott semmiféle, az emberkereskedelemmel kifejezetten összefüggésbe hozható büntető rendelkezést. A tényállás megalkotásának előzményeként azonban hivatkozhatunk a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1995. évi XLI. törvényre, amely a családi állás megváltoztatásának (1978. évi IV. törvény 193. §), illetve a kiskorú veszélyeztetésének (1978. évi IV. törvény 195. §) bünteténél az emberkereskedelemmel kapcsolatos rendelkezéseket iktatott be. Az első bűncselekménynél beiktatta a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy eladásával vagy megvásárlásával való elkövetést, illetve az emberkereskedelemmel foglalkozó szervezet keretében követik el fordulatot. A kiskorú veszélyeztetésénél pedig egy olyan rendelkezés, amely alapján az a nagykorú személy volt büntetendő, aki adásvétel útján hozzá került kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír, vagy rábírti törekszik, továbbá az a nagykorú személy, aki az adásvétel útján hozzá került kiskorúval kényszermunkát végeztet.

A büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 43. §-a iktatta be a magyar büntetőjogba az emberkereskedelem tényállását (1978. évi IV. törvény 175/B. §). A bűncselekményi tényállás megalkotásának hátterében a jogalkotói koncepció szerint elsősorban a rabszolgaság tárgyában Genfben 1926. évi szeptember hó 25-én kelt nemzetközi egyezményből (becikkelyezte: 1933. évi III. törvény) eredő nemzetközi kötelezettségek álltak. Ezzel egy időben szükségtelemmé váltak mindazok a rendelkezések, amelyek más tényállásokban az ilyen elkövetési magatartásokra vonatkoztak, így az 1998. évi LXXXVII. törvény 49. §-a újból megállapította a családi állás megváltoztatásának tényállását (1978. évi IV. törvény 193. §), kihagyva abból minden emberkereskedelem körébe tartozó elemet. Ugyanezen törvény 50. §-a hasonlóképpen módosította a kiskorú veszélyeztetésének 1978. évi IV. törvény 195. § (3) bekezdésébe foglalt esetét.

Az emberkereskedelem tényállását a 2001. évi CXXI. törvény 21. §-a jelentősen átalakította, tekintettel az Egyesült Nemzetek határon átnyúló szervezett bűnözés elleni egyezményének az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló kiegészítő jegyzőkönyvében meghatározott követelményekre. Erre tekintettel egyrészt az alapeset több elkövetési magatartással bővült, ilyen az ennek érdekében toboroz, mást szállít, elszállít, elrejt, másrészt nagymértékben átalakult a minősített esetek rendszere és a minősítő körülmények köre is.

A jogirodalom azonban a módosított tényállást sem tartotta elegendőnek ahhoz, hogy a jegyzőkönyvből eredő vállalt jogharmonizációs kötelezettséget teljesítse, hiszen a tettes által való kizsákmányolás végett való toborzás nem volt tényállásszerű.

Az új Btk. fenntartotta az emberkereskedelem büntetni rendelését, hiszen az emberi méltósághoz fűződő jog alapján megengedhetetlen, hogy az ember maga kereskedés tárgyává váljon. Ennek megakadályozását több nemzetközi szerződés és az Európai Unió joga is Magyarország kötelezettségévé teszi. A Btk. azonban a jogharmonizációs kötelezettségek teljesítése végett kifejezetten büntetni rendelt bizonyos, a kizsákmányolás célzatával elkövetett cselekményeket is.

Szövegmagyarázat

1. Az emberkereskedelem tényállásának jogi tárgya az emberi méltóság, illetve az abból levezethető önrendelkezéshez, illetve kizsákmányolástól való mentességhez fűződő jog. Az Alaptörvény III. Cikk (1) bekezdés második mondata alapján tilos az emberkereskedelem.

2. Az emberkereskedelem tettese bárki lehet.

3. Az emberkereskedelem passzív alanya más, azaz olyan természetes személy, aki a tettestől különbözik és él.

Nem emberkereskedelmet, hanem emberi test tiltott felhasználását (Btk. 175. §) követi el, aki emberi génnel, sejtrel, ivarsejttel, embrióval, szervvel, szövetrel, halott testével vagy annak részével kereskedik.

4. Az emberkereskedelem elkövetési magatartásai a következők:

elad, megvásárol,

elcserél,

ellenszolgáltatásként átad vagy átvesz,

szállít,

elszállít,

elrejt,

másnak megszerez,

toboroz.

Az ember eladásán vagy megvásárlásán olyan cselekményeket kell érteni, amikor valaki az eladótól - pénz ellenében - a vevő hatalmába kerül.

Elcserélés akkor valósul meg, ha az önálló tettes mindkét, az ő oldalán jelentkező - a csere részét képező - elkövetési magatartást megvalósította.

Az ellenszolgáltatásként átad vagy átvesz fordulatok vonatkozásában az eladás vagy megvásárlás tekintetében kifejtettek megfelelően irányadók, ilyenkor azonban az ellenszolgáltatás nem pénz, hanem például más szolgáltatás.

A szállítás bármilyen, a sértett tartózkodási helyének megváltoztatására irányuló magatartás lehet.

Az elszállásolás a sértett számára szállás biztosítása, ami nem feltétlenül a tettes tulajdonában vagy jogszerű használatában álló ingatlanban történik.

A sértett elrejtése nemcsak a hatóságok vagy hozzátartozók, hanem bárki más (más emberkereskedők) elől is tényállásszerű.

A megszerzés körébe tartozhat a passzív alany rábírása arra, hogy a harmadik személy számára közvetlen rendelkezést biztosító helyre menjen.

A toborzás a sértett döntésének befolyásolására irányuló tevékenység, ami arra irányul, hogy a sértett a tettesnél vagy másnál prostituáltként tevékenykedjen.

5. Bűnösség

Az emberkereskedelem csak szándékos elkövetés esetén büntetendő.

Az eladás, megvásárlás, elcserélés, ellenszolgáltatásként átadás vagy átvétel bármilyen célzat hiányában is büntetendő. Ha ezen elkövetési magatartások célja a kizsákmányolás, akkor súlyosabb alapeset valósul meg.

A szállítás, elszállásolás, elrejtés, másnak való megszerzés esetén a tényállás megvalósulásához szükséges célzat az eladás, megvásárlás, elcserélés, ellenszolgáltatásként való átadás, illetve átvétel. Ha ezen elkövetési magatartások célja a kizsákmányolás, akkor a súlyosabb alapeset valósul meg.

A toborzás csak akkor büntetendő, ha annak célja a kizsákmányolás.

A kizsákmányolás a kiszolgáltatott helyzetbe hozott vagy helyzetben tartott sértett e helyzetének kihasználásával előny szerzésére törekvés [Btk. 192. § (8) bekezdés]. A kizsákmányolás központi fogalmi elemei tehát:

a kiszolgáltatott helyzettel visszaélés, illetve

az előny szerzésére törekvés.

A kiszolgáltatott helyzet előállhat egy tényező következményeként, de kiválthatja azt több tényező összessége, a kiszolgáltatott helyzetet előidézheti az elkövető, de az fennállhat tőle függetlenül is. Utóbbi esetben az elkövetői visszaélés a már meglévő kiszolgáltatott helyzet (például hajléktalanság, kilátástalan anyagi helyzet) fenntartásával vagy az abból való kilábalás megakadályozásával valósulhat meg.

A kizsákmányolási célzat fennáll már azzal, hogy az elkövető törekszik az előny megszerzésére. A befejezett bűncselekmény megállapításához nem szükséges tehát az, hogy az elkövető ténylegesen előnyhöz jusson, például a sértett keresményét, bevételét tőle ténylegesen elvegye. Előnyön nemcsak az anyagi előnyt, hanem bármely más olyan kedvezményt, kedvezőbb helyzetet is érteni kell, amely a sértetti kiszolgáltatott helyzetével való visszaélés révén áll vagy állhat elő.

6. Stádiumok

Az eladás, megvásárlás, átadás vagy átvétel esetén a kísérlet nem gyakorlati, hiszen az elkövetési magatartások közvetlen megkezdését, de be nem fejezését jelentő cselekményekre korlátozódik. Az ellenszolgáltatás - az ember átadása (átvétele) előtti - elfogadása nem keletkeztet kísérletet.

Az elcserélés vonatkozásában a cselekmény a kísérleti szakba lép, ha a tettes az egyik passzív alany vonatkozásában megkezdte a cselekménye tanúsítását, egészen addig, amíg a másik vonatkozásában még nem fejezte be.

A bűncselekmény előkészületét a törvény büntetni rendeli [Btk. 192. § (7) bekezdés].

7. Elkövetők

Az ítélkezési gyakorlat szerint emberkereskedelem bűncselekménye esetén társtetteség csak az azonos oldalon - a sértett eladásában, illetve megvásárlásában - közreműködő elkövetőknél állapítható meg. A törvény a különböző, még ha olykor egymáshoz is kapcsolódó elkövetési magatartásokat külön-külön rendeli büntetni, így másnak az eladását (átadását) és a megvásárlását (átvételét) is. Az eladók és a vevők csak a saját, egyedi tevékenységükért, nem pedig a teljes jogügyletért viselnek büntetőjogi felelősséget, s így társtetteség csak az azonos oldalon fellépő személyek esetében állapítható meg (BH 2004. 217.).

8. Rendbeliség

Az emberkereskedelem a sértettek száma szerint minősül bűnhalmazatként. Kivétel az elcserélés, amely esetén - annak ellenére, hogy két sértett van - csak egyrendbeli bűncselekményt kell megállapítani.

9. Az emberkereskedelemnek négy eltérő súlyú minősített esete különböztethető meg, amelyek büntetési tétele

két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés,

öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés,

öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés,

öt évtől húsz évig terjedő szabadságvesztés.

Az első minősített eset (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) bármelyik alapesethez kapcsolódhat. Az ide tartozó minősítő körülmények a következők:

személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére,

erőszakkal vagy fenyegetéssel,

meztelenítéssel,

a sértett sanyargatásával,

az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonytal visszaélve,

az emberi test tiltott felhasználása céljából,

a hivatalos személyként, e minőséget felhasználva,

a bünszövegetben vagy

az üzletszerűen

való elkövetés.

A személyi szabadságától megfosztott személy fogalma vonatkozásában lásd a Btk. 194. §-ához fűzött magyarázatot.

Az erőszakkal vagy fenyegetéssel elkövetés tekintetében lásd a Btk. 195. §-ához fűzött magyarázatot.

A megtévesztés téves tudattartalom kialakítása, aminek következtében a sértett valamit tesz, nem tesz vagy eltűr.

A sértett sanyargatásával való elkövetésre lásd megfelelően a Btk. 194. § (2) bekezdés c) pontjához fűzött magyarázatot.

Az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonytal visszaélve elkövetésre lásd a Btk. 196. § (2) bekezdés b) pontjához fűzött magyarázatot.

Az emberi test tiltott felhasználásán a Btk. 175. §-ában meghatározott bűncselekmény elkövetését kell érteni, azon belül is különösen az emberi gén, sejt, ivarsejt, embrió, szerv, szövet jogellenes megszerzését.

A hivatalos személy fogalma vonatkozásában lásd a Btk. 459. § 11. pontjához fűzött magyarázatot. A súlyosabb minősüléshez az is szükséges, hogy a cselekményt a hivatalos minőséget felhasználva kövessék el, azaz a hivatalos minőség megkönnyítse a cselekmény elkövetését.

A bünszövetségben elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontját.

Az üzletszerű elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontját.

A második minősített eset (a büntetési tétel öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés) kizárólag a kizsákmányolási célzatú alapeseti cselekményekhez kötődik. Az ide tartozó minősítő körülmény, ha a cselekmény

sértettje tizenkilencedik életévét be nem töltött személy, illetve

különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okoz.

A tizenkilencedik életévét be nem töltött személy sérelmére való elkövetésre lásd a Btk. 190. § (2) bekezdés a) pontjához fűzött magyarázatot.

A különösen súlyos hátrányt fogalma vonatkozásában lásd a Btk. 190. § (3) bekezdés b) pontjához fűzött magyarázatot.

Az életveszély fogalma vonatkozásában lásd a Btk. 164. § (8) bekezdéséhez fűzött magyarázatot.

A második minősített eset körében (öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel) büntetendő, ha a személyi szabadságától megfosztott személy sérelmére elkövetés minősítő körülménye bármelyik másik, a 192. § (3) bekezdésben szereplő minősítő körülménnyel kombinálódik.

A bűncselekmény harmadik minősített esete (öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés) is csak a Btk. 192. § (2) bekezdésben meghatározott alapesethez kapcsolódik. Az ide tartozó minősítő körülmények a következők:

a bűncselekményt tizenkilencedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el,

tizenkilencedik életévét be nem töltött személy sérelmére gyermekpornográfia céljából követik el.

A sértett a tizenkilencedik születésnapján is tizenkilencedik életévét be nem töltött személynek minősül.

A gyermekpornográfia alatt a 204. § (1) bekezdés b) pont első fordulata vagy (4) vagy (5) bekezdés a)-b) pontjait kell érteni.

A harmadik minősített eset körében (öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) az elkövető, ha a tizenkilencedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetés kombinálódik

az első minősített eset bármely körülményével, illetve

a különösen súlyos hátrány vagy életveszély okozásával.

A negyedik minősített esete (öt évtől húsz évig terjedő szabadságvesztés) minősítő körülményei a következők:

a tizenkilencedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény a (3) bekezdés valamely pontja szerint is minősül,

a tizenkilencedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény különösen súlyos hátrányt vagy életveszélyt okoz, vagy

a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt tizenkilencedik életévét be nem töltött személy sérelmére gyermekpornográfia céljából követik el.

Kényszersz munka

193. § (1) Aki mást annak kiszolgáltatott helyzetét kihasználva, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel munkavégzésre kényszerít, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a kényszersz munkát

a) a sértett sanyargatásával,

b) jelentős érdeksérelmet okozva vagy

c) tizenkilencedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el.

Szövegtörténet

1978. évi IV. törvény az 1995. évi XLI. törvény 9. §-a általi módosítását követően a kiskorú veszélyeztetése körében büntetni rendelte azt a nagykorú személyt, aki az adásvétel útján hozzá került kiskorúval kényszersz munkát végeztet. Ezt követően az 1998. évi LXXXVII. törvény 50. §-a - az emberkereskedelem tényállásának megalkotásával párhuzamosan - úgy módosította a tényállást, hogy büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az a nagykorú személy, aki a kiskorúval kényszersz munkát végeztet.

Az 1998. évi LXXXVII. törvény 42. §-a egy új, súlyosabb büntetési tétellel ellátott alapeseti tényállással egészítette ki a személyi szabadság megsértését, az emberkereskedelem tényállásának megalkotására tekintettel. Ebben a jogalkotó azt az esetet értékelte, amikor az elkövető az emberkereskedelem révén hozzákerült, személyi szabadságától megfosztott személyt továbbra is rabságban tartva munkára kényszerít.

A Btk. ettől eltérően a külön tényállásban, kényszmunka alcím alatt rendel büntetni minden munkavégzésre kényszerítést, mégpedig nem csak kiskorúak vonatkozásában, illetve nem csak abban az esetben, amikor valaki emberkereskedelem révén hozzakerült, személyi szabadságától megfosztott személyt kényszerít munkára.

Szövegmagyarázat

1. A kényszmunka jogi tárgya a szabadság, azon belül is az emberi méltóságból eredően mindenkit megillető önrendelkezési jog. Az Alaptörvény III. Cikk (1) bekezdése szerint senkit nem lehet [...] szolgátságban tartani.

2. A bűncselekmény passzív alanya a kiszolgáltatott helyzetű személy, illetve - erőszakkal vagy fenyegetéssel való elkövetés esetén - bárki más. A bűncselekmény akkor is megvalósul, ha a passzív alany nincs megfosztva a személyi szabadságától.

3. A bűncselekmény tettese bárki lehet, így az is tettes, akinek a passzív alany munkájából ténylegesen nem származik haszna.

4. Az elkövetési magatartás a munkavégzésre kényszerítés. A kényszerítés vonatkozásában lásd a Btk. 195. §-ához fűzött magyarázatot.

A munkavégzés rendszeresen végzett tevékenységet jelent. A tényállás alkalmazásában akkor is munkavégzésről lehet szó, ha a sértett egyáltalán nem kap ellenszolgáltatást (vagy éppen megfelelő ellenszolgáltatást kap), illetve a tevékenység jogszerűtlen vagy egyenesen bűncselekményt képez (például kábítószer árusítása).

5. A kényszmunka megállapításának feltétele, hogy az elkövetés módja, azaz másnak a kiszolgáltatott helyzetét kihasználva,

erőszakkal, vagy

fenyegetéssel

menjen végbe.

A kiszolgáltatott helyzet vonatkozásában lásd a Btk. 192. § (2) és (8) bekezdéséhez fűzött magyarázatot.

A bűncselekmény megvalósítására az indokolás szerint az erőszak bármely formája alkalmas, mind az akaratot lenyűgöző, mind pedig az akaratot hajlító. Feltétel azonban, hogy az erőszak személy ellen irányuljon, de nem kell közvetlenül alkalmazottnak lennie, azaz dologgal szemben alkalmazott erőszak is alkalmas lehet a bűncselekmény megállapítására, ha az áttevődik a személyre.

A fenyegetés tekintetében lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontját. A kilátásba helyezett súlyos hátránnak olyannak kell tehát lennie, amely alkalmas arra, hogy a passzív alanyban komoly félelmet keltsen, így a szabad akaratával ellentétes magatartásra készítse.

6. Bűnösség

A munkára kényszerítés csak szándékos elkövetés esetén büntetendő. Nem bűncselekmény tehát, ha a tettes a sértett kiszolgáltatott helyzetével a megfelelő körütekintés hiányában nincsen tisztában.

A kényszmunka megvalósulása haszonszerzési célzatot nem feltételez.

7. A kényszmunkáztatás súlyosabban minősített esete (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő), ha azt a sértett sanyargatásával,

jelentős érdeksérelmet okozva vagy

tízennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el.

A sértett sanyargatásával való elkövetésen e tényállás vonatkozásában - a személyi szabadság megsértése tekintetében kialakult gyakorlat (BH 1988. 20., BH 2003. 442.) megfelelő alkalmazásával - minden olyan testi vagy lelki ráhatást kell érteni, mely meghaladja a munkára kényszerítéssel általában együtt járó fizikai vagy pszichikai ártalmat. Ennek körébe sorolható, például ha a sértett embertelen körülmények közt dolgoztatják, nélkülözésnek teszik ki, megalázzák vagy rettegésben tartják.

Az érdeksérelmet jelentős fokát objektíve (de az adott sértett körülményeire konkretizálva) kell vizsgálni, annak megítélésénél azonban a sértett szubjektív érzékenysége nem lehet szerepe. A fenyegetés fogalmi körében kilátásba helyezett súlyos hátrányt nem lehet a jelentős érdeksérelmet körében értékelni.

A tízennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére való elkövetésre lásd a Btk. 190. § (2) bekezdés a) pontjához fűzött magyarázatot.

Személyi szabadság megsértése

194. § (1) Aki mást személyi szabadságától megfoszt, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a személyi szabadság megsértését

a) tízennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,

b) aljas indokból vagy célból,

c) a sértett sanyargatásával,

d) védekezésre képtelen személy sérelmére,

e) fegyveresen,

f) felfegyverkezve,

g) jelentős érdeksérelmet okozva vagy

h) hivatalos eljárás színlelésével

követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett bűncselekmény a (2) bekezdés b) vagy c) pontja szerint is minősül.

ÍH 2016. 1. Több emberen elkövetett emberölés büntette

BH 1978. 322., BH 1981. 96., BH 1984. 338., BH 1988. 20., BH 1989. 263., BH 1989. 343., BH 1991. 97., BH 1992. 673., BH 1994. 59., BH 1996. 295., BH 1997. 5., BH 1997. 113., BH 1998. 65., BH 1998. 258., BH 2001. 53., BH 2001. 408., BH 2003. 442., BH 2004. 304., EBH 2009. 1943., BH 2009. 199., EBH 2012. B. 6.

Szövegtörténet

A Btk. a korábbi törvénnyel egyezően határozza meg a személyi szabadság megsértésének elkövetési magatartását. Újdonság azonban, hogy a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek sérelmére történő elkövetés és más körülmények kombinálódása többszörösen is minősül.

Szövegmagyarázat

1. A személyi szabadság megsértése bűncselekményének jogi tárgya a mozgás, a helyváltoztatás, a tartózkodási hely megválasztásának a szabadsága.

2. A személyi szabadság megsértésének passzív alanya bármely élő természetes személy lehet. A személyi szabadság megsértésének a bűncselekménye - a jogi tárgyánál fogva nyilvánvalóan - csak élő ember sérelmére követhető el (BH 1996. 295.).

3. A bűncselekmény tettese bárki lehet. A szülői felügyeleti jogot a másik szülővel együttesen gyakorló személy is elkövetheti a személyi szabadság megsértésének büntetettét a kiskorú gyermeke sérelmére, mégpedig akkor is, ha ahelyett, hogy a gyámhatósághoz fordult volna, a gyermeket erőszakkal akarta visszavinni korábbi lakóhelyére, annak határozott tiltakozása ellenére (EBH 2009. 1943.).

4. A személyi szabadság megsértése is nyitott törvényi tényállás, így elkövetési magatartása tevással és mulasztással is megvalósítható.

A tevés esetén az elkövetési magatartás bármely olyan cselekmény lehet, amely alkalmas a személyi szabadságtól való megfosztottság állapotának előidézésére (BH 1989. 343.). Ide tartozhat a személy kényszerítése, akár erőszakkal (például megkötözés), akár fenyegetéssel (például a helyszínen maradás érdekében).

A tényállásnak azonban nem tényállási eleme az erőszak vagy fenyegetés alkalmazása (BH 1998. 65.). Tényállásszerű a sértett bezárása, rokkant ember járóbotjának, gyengén látó ember szemüvegének, fürdőző ember ruháinak, a helyiség elhagyására szolgáló létrának (pallónak) az elvétele (BH 1989. 343.).

A bűncselekmény (mivel nyitott törvényi tényállásról van szó) passzív magatartással csak akkor valósítható meg, ha az elkövetőnek speciális kötelezettsége áll fenn a személyi szabadságtól megfosztás megszüntetésére. Az ilyen speciális kötelezettség alapja e tényállásnál is lehet jogszabály (például rendőr, tűzoltó, szülő esetén), szerződés (az annak alapján a gyermekre vigyázó személynél), az elkövető előzetes magatartása (az elkövető az általa véletlenül, gondatlanságból vagy tévedésből bezárt személyt - ezt a helyzetet felismerve - nem engedi ki). Mulasztással valósítja meg a Btk. 194. § (1) bekezdését, aki a bűncselekmény elkövetése során tetten ért és a Be. 127. § (3) bekezdése alapján jogszerűen elfogott személyt nem adja át haladéktalanul a hatóságoknak.

5. A személyi szabadságtól való megfosztottság (a nyitott törvényi tényállás eredménye) olyan helyzet, amelyben a sértett nem képes a helyét megváltoztatni. A személyi szabadságtól meg van fosztva az is, aki egy bizonyos körülhatárolt helyet (szoba, lakás, ház, bekerített hely) nem tud elhagyni, de azon belül képes helyváltoztató mozgásra. Személyi szabadságtól megfosztásnak minősül az is, ha valaki kénytelen egy nem az akaratának megfelelő helyre (és csakis oda) menni.

A személyi szabadságtól való megfosztás tényleges időtartama közömbös a tényállásszerűség szempontjából, az tarthat bármilyen rövid ideig is (akár csak néhány percig is), a hangsúly a mozgási, helyváltoztatási képesség időleges, tényleges kizárásán van (BH 1998. 258.).

A személyi szabadságtól megfosztás akkor is megvalósul, ha a sértett a helyiségből (ahova bezárták őt) az ajtón keresztül kitörhetne, vagy az ablakon testi épségének veszélyeztetésével kimászhatna (BH 1992. 673.), illetve a mozgó gépkocsiból kiugorhatna (vö. BH 1998. 65.).

Nem valósul azonban meg a személyi szabadság megsértése, ha a terhelt a sértettet, mivel féltékeny volt rá, rendszeresen bántalmazta, elhagyása esetére öngyilkosságra bízta, megöléssel fenyegette, durván megalázta. Adott esetben ugyanis nem volt megállapítható, hogy a terhelt a sértettet mozgási, helyváltoztatási, tartózkodási hely megválasztásának lehetőségétől ténylegesen - akár időlegesen is - megfosztotta vagy abban gátolta volna. A sértett a saját elhatározásából önként költözött a terhelthez, különböző szállodákba őt követte, ahol szabadon mozoghatott; két hónapig együtt élt vele. Az ilyen cselekmény maradéktalanul kimeríti azonban a kényszerítés törvényi tényállását.

6. Bűnösség

A személyi szabadság megsértése csak szándékosan követhető el. Nem felel, aki mást gondatlanságból vagy véletlenül zárt be valahova. Azon elkövető, aki az általa korábban véletlenül (gondatlanságból) bezárt személyt nem engedi ki, csak akkor felel személyi szabadság megsértése miatt, ha tisztában van a passzív alany személyi szabadságtól megfosztott állapotával, valamint azzal, hogy az saját előzetes magatartásának eredménye.

7. Jogellenességet kizáró okok

A személyi szabadság megsértésének jogellenességét kizárják bizonyos más jogszabályban szabályozott okok. Ilyen különösen a hivatalos személy jogszerű intézkedése (előzetes letartóztatás, a szabadságvesztés végrehajtása, kényszergyógykezelés, közveszélyes állapotban levő elmebetegnek a zárt osztályra szállítása stb.).

Jogellenességet kizáró ok az a rendelkezés is, amely alapján a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt bárki elfoghatja. Nem képez bűncselekményt, ha valaki a más bűncselekmény elkövetésén tetten ért elkövetőket üldözőbe veszi, elfogja, egy autó csomagtartójába kényszeríti, lakására szállítja, majd onnan a rendőrséget értesíti, az elfogott személyeket pedig a 10 percen belül megérkező járőrnek átadja (BH 2001. 408.).

8. Rendbeliség

Mivel a személyi szabadság megsértése tartós bűncselekmény, ugyanazon sértettnek hosszabb időn keresztül történő fogva tartása természetes és nem folytatólagos egység.

A bűncselekmény rendbelisége a sértettek száma szerint alakul. Két rendbeli személyi szabadság megsértésének minősült, amikor az elkövető először az anya, majd gyermeke nyakát ragadta meg (BH 2001. 53.).

9. Halmazat

A halált okozó testi sértéshez képest viszont a személyi szabadság megsértése látszólagos alaki halmazatban háttérbe szorul, ha a bántalmazás önmagában nem vezetett volna a halálhoz, hanem az csak a személyi szabadságtól megfosztó cselekmény következtében következett be (BH 1994. 59.).

Amennyiben a rablás befejezését követően az elkövetők úgy távoznak, hogy a sértettet összekötözött lábbal, mozgásképtelenül hagyják a helyszínen, a rablás és a személyi szabadság megsértésének büntette valóságos anyagi halmazatot képez (BH 2009. 199., EBH 2012. B. 6.).

10. A személyi szabadság megsértésének két minősített esete van, amelyek

egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel, illetve két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők.

Az első súlyosabban minősített eset minősítő körülményei:

a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,

az aljas indokból vagy célból,

sértett sanyargatásával,

védekezésre képtelen személy sérelmére,

fegyveresen,

felfegyverkezve,

jelentős érdeksérelmet okozva,

hivatalos eljárás színlelésével,

való elkövetés.

A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetésre lásd a Btk. 190. § (2) bekezdés a) pontjához fűzött magyarázatot.

Az aljas indokból vagy célból elkövetésre lásd a Btk. 160. § (2) bekezdés c) pontjához fűzött magyarázatot. A személyi szabadság megsértésénél a nyereségvágy is (külön nem nevesített) aljas indok, illetve cél (BH 2001. 53.). Aljas indokból követi el a személyi szabadság megsértését, aki azért zárja be a sértettet, hogy az ne tudjon ellene feljelentést tenni (BH 2004. 304.).

Az erőszakos közöszlész véghezvitele érdekében elkövetett személyi szabadság megsértése - a kétszeres értékelés tilalma folytán - nem minősül egyszersmind aljas indokból (célból) elkövetettnek (így BH 1991. 97., de ellentétesen BH 1989. 263.).

A sértett sanyargatásával történő elkövetés minden olyan testi vagy lelki ráhatás, mely meghaladja a személyi szabadságtól való megfosztással általában együtt járó fizikai vagy pszichikai ártalmat (BH 1988. 20.). Ennek körébe sorolható például, ha a sértettet nélkülözésnek teszik ki, megalázzák, megkínózzák vagy rettegésben tartják (BH 2003. 442.). A sértett sanyargatásának minősül a sértett halálfélelemben tartása, életveszélyes megfenyegetése, így a személyi szabadság megsértése ezen minősített esetét valósítják meg, akik a sértettet a nyakához szegezett késsel arra kényszerítik, hogy őket az általuk megjelölt helységebe szállítsa (BH 1988. 20., BH 1984. 338.). A személyi szabadság sanyargatással járó megsértése büntetetté minősül, ha az elkövetők a két sértettet erőszakkal a gépkocsi csomagtartójába kényszerítik, ennek fedelét bezárják, s a legelemibb mozgás lehetőségétől így megfosztott személyeket 30 km-es távolságon szállítják (BH 1978. 322.).

Ha a sanyargatás egyébként más bűncselekményt is megvalósít, akkor annak a minősített esettel való halmazata sem kizárt. A személyi szabadság megsértésének a sértett sanyargatásával elkövetett minősített esetével a súlyos testi sértés halmazatban állhat, ha az elkövető a bántalmazáson túl a sértettet napokig éhezette, megvonta tőle a vizet, megkötözte, és újabb kínzásoktól való rettegésben, illetve halálfélelemben tartotta egy pincébe zárva (BH 1981. 96.).

Védekezésre képtelennek kell tekinteni azt a sértettet is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére [Btk. 459. § (1) bekezdés 29. pont]. A védekezésre képtelenséget a személyi szabadságtól megfosztás és annak sértettje vonatkozásában kell vizsgálni.

A fegyveres elkövetés fogalmára lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pontját.

A felfegyverkezve elkövetés fogalmára lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pontját.

A jelentős érdeksérelmeire lásd megfelelően a Btk. 194. § (2) bekezdés b) pontjához fűzött magyarázatot. A Legfelsőbb Bíróság - szerintiünk helytelenül - nem találta megállapíthatónak a személyi szabadság megsértésének jelentős érdeksérelmet okozó elkövetését, amikor az elkövetők katonatársukat emberi méltóságában úgy alázták meg, hogy egy partvis nyelet végbeléhez, majd szájához érintettek, utóbb nemi szervüket a szájához közelítették, miközben mintegy 20 percig lefogva tartották (BH 1997. 5.).

A jelentős érdeksérelmet - mivel minősítő eredményről van szó - az elkövető akkor is felel, ha arra csak a gondatlansága terjed ki (Btk. 9. §). A minősített eset azonban akkor is megállapítható, ha a jelentős érdeksérelmeire az elkövető szándéka terjed ki.

Hivatalos eljárás színlelésével követik el a személyi szabadság megsértését azok a rendőrök, akik a sértettet úgy ültetik be szolgálati gépkocsijukba és szállítják el, hogy az - tekintettel arra, hogy az egyik elkövetőről tudta, hogy rendőrnymozgó - azt gondolta, hogy hivatalos eljárás miatt akarják a kapitányságra bevinni (BH 1997. 113.).

A hivatalos eljárás színlelésével elkövetett minősített eset megvalósulásához egyébként az elkövetőnek nem feltétlenül a hivatalos személyi minőséget, hanem csak a hivatalos eljárást kell színlelnie.

A bűncselekmény még súlyosabban minősül, ha a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy elleni cselekmény aljas indokból vagy célból, illetve a sértett sanyargatásával követik el.

Kényszerítés

195. § Aki más erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszeríti, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel jelentős érdeksérelemt okoz, ha más bűncselekmény nem valósul meg, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

BH 1985. 297., BH 1995. 257., BH 1997. 5., BH 2010. 239.

Szövegtörténet

A kényszerítést már a 1978. évi IV. törvény is szabályozta. Az Btk.- javaslatának indokolása szerint - fenntartja a kényszerítés szubszidiárius jellegét, és egyéb tényállási elemek tekintetében sem hajt végre módosítást.

Szövegmagyarázat

1. A kényszerítés jogi tárgya az önrendelkezési jog. A kényszerítés az ember cselekvési szabadságát a legtágabb körben védi, olyan erőszakkal vagy fenyegetéssel véghezvitt támadásokkal szemben nyújt védelmet, amelyek nem ütköznek egyéb törvényi tényállásokba.

2. A kényszerítés passzív alanya bárki lehet, akár gyermekkorú vagy kóros elmeállapotú személy is.

3. A kényszerítés elkövetési magatartása a kényszerítés, azaz más személynél tevés, nem tevés vagy valami eltűrésének az előidézése.

4. A kényszerítés elkövetési módja az erőszak vagy a fenyegetés. E fogalmak magyarázatára lásd a Btk. 193. §-hoz fűzött magyarázatot. A fenyegetés komoly félelem keltésére alkalmasságát a kényszerítés következtében tanúsítandó magatartással összefüggésben kell vizsgálni (vö. BH 1981. 219.).

5. A kényszerítés materiális bűncselekmény, amelynek eredménye a jelentős érdeksérelem. Ennek fogalmára lásd a Btk. 193. §-ához fűzött magyarázatot.

6. Bűnösség

A kényszerítés csak szándékos elkövetés esetén minősül bűncselekménynek. A kényszerítésnél a jelentős érdeksérelem alapeseti tényállási elem, így arra az elkövető legalább eshetőleges szándékának ki kell terjednie.

7. Jogellenességet kizáró okok

Jogellenesség hiányában nem valósul meg bűncselekmény, ha a kényszerítés jogszerű. Ilyen különösen a jogszerű birtokvédelem (vö. Ptk. 190. §), a hivatalos személyek jogszerű kényszerítő intézkedései (vö. például: Rtv. 47. § - testi kényszer).

8. Stádiumok

A bűncselekmény kísérlete az erőszakos vagy fenyegetéssel megvalósított kényszerítő magatartás kifejtése, ha (például a sértett ellenállása miatt) a kikényszeríteni szándékozott magatartás elmarad. A kényszerítés kísérlete valósul meg, ha a vádlott, aki néhány nappal korábban öngyilkosságot kísérelt meg, azt mondta a feleségének, hogy ha nem megy vissza hozzá: a hajnali harangszó értem és a gyermekekért fog szólni (BH 1995. 257.). A bűncselekmény akkor is kísérleti szakaszban marad, ha a sértett a kikényszeríteni szándékozott magatartást tanúsítja, de a jelentős érdeksérelem elmarad.

9. Rendbeliség

A kényszerítés rendbelisége a passzív alanyok száma szerint alakul. Ugyanazon sértett sérelmére többszöri elkövetés folytatódó bűncselekmény lehet, de ehhez nem elegendő, ha az egyszeri erőszakkal kikényszerített szolgáltatás huzamosabb ideig tart (BH 1985. 297.).

10. A kényszerítés szubszidiaritását a törvény a ha más bűncselekmény nem valósul meg klauzulával juttatja kifejezésre. A kényszerítés tehát bármely más bűncselekményhez képest (függetlenül annak büntetési tételétől) látszólagos halmazatban háttérbe szorul.

A kényszerítés azonban valóságos anyagi halmazatban áll azzal a fenyegetéssel vagy erőszakkal megvalósuló más bűncselekménnyel, amelyik térben és időben elkülönülten valósul meg (BH 1997. 5.).

Btk. 196. § fejezetcíméhez:

A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs azon jogi tárgyak közé tartoznak, amelyeket a jogalkotó minden korszakban valamilyen szintű védelembe vont, a büntetőjogi szabályozás megjelenésétől egészen napjainkig. A büntetőjogi szabályok azonban függenek a társadalom aktuális erkölcsi értéktételétől is, így mind tartalmukban, mind a szabályozás nyelvezetében (lásd például a korábbi törvények szóhasználatában a természet elleni vagy a kéjelgés kifejezéseket, amelyek a mostani Btk.-ban már nem szerepelnek) folyamatos változáson mentek és mennek át. Új Büntető Törvénykönyvünk megváltoztatja a fejezet címét is, a korábbi Btk. XIV. Fejezet Címe A nemi erkölcs elleni bűncselekmények, az új Btk. XIX. Fejezete A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények címet viseli. Ezzel is kifejezi az új törvényünk, hogy nem a nemi erkölcs védelme az elsődleges és egyetlen védett jogi tárgy, hanem a nemi integritás, nemi önrendelkezés, nemi szabadság védelme is.

A középkorban, amikor a büntetőjogi szabályozás gyökerei kezdtek kialakulni, a szexuális bűncselekmények szabályozása rendkívül szorosan összefüggött a keresztény valláserkölcsi normákkal. Napjainkra folyamatos szekularizáció ment végbe ezen a területen. A XX. század közepén eltűntek a házasságon kívüli szexuális kapcsolat büntetendőségére vonatkozó szabályok, majd a homoszexualitás büntetőjogi üldözésében is radikális változások történtek. Az 1961. évi V. törvény (a második magyar Btk.) eltörölte a férfiak közötti homoszexuális cselekmények generális büntethetőségét. Az azonos nemű személyek közti fajtalanságot illető, ma már túlhaladott, és sem a büntetőjog tudományban, sem az orvostudományban uralkodó elvekkel összhangban nem levő azt a rendelkezést, amely szerint csak a férfiak közti ily cselekmény büntethető, ez azonban minden megszorítás nélkül, a kérdésnek új elvi alapokon nyugvó szabályozása váltotta fel. - olvashatjuk egy korabeli monográfiában. A homoszexualitás dekriminalizációjának a betetőzése volt az Alkotmánybíróság 37/2002. (IX. 4.) AB határozata, amellyel teljesen kikerült a homoszexualitás büntetőjogi üldözésének a lehetősége a magyar büntetőjogból, részben az orvostudomány fejlődése, részben az EU elvárásai miatt.

Az 1950-es években az úgynevezett szocialista erkölcs jegyében a prostitúciót rendeltük büntetni, majd a rendszerváltozás után, 1993-ban a prostitúció (akkor használt büntetőjogi szakkifejezéssel: üzletszerű kéjelgés) kikerült a büntetőjog látóköréből. A prostitúcióra épülő elődsí, abból haszonszerzésre törekvő magatartásformákat azonban változatlanul büntetjük azóta is, és a 2012-es új törvényünk is meghagyta (némi átalakítással) a prostitúciós bűncselekményeket a magyar büntetőjogban.

A nemi erkölcs nem más, mint a társadalomnak a nemi vágyak keletkezéséről és kielégítéséről vallott felfogása. Nemi erkölcs elleni bűncselekmények voltaképpen azok, amelyek a nemi élet területén ütköznek az erkölcs fogalmába. E bűntettek közvetlenül vagy közvetve sértik az erkölcsöt. A nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények tehát olyan magatartásokat nyilvánítanak büntetendővé, amelyeket a társadalom többségének erkölcsi normái is elítélnek. A nemiség a (büntető)jog mellett megjelenik a másik társadalmi normarendszerben, az erkölcsben is. A kérdés ezzel kapcsolatban az, hogy a szexuális magatartások, cselekmények erkölcsi és büntetőjogi megítélése mennyire esik, illetve eshet egybe, az erkölcsi tilalmak mennyiben jelentenek vagy jelenthetnek büntetőjogi tilalmakat is. A büntetőjog szubszidiárius jellegéből fakadóan nem büntetünk minden olyan magatartást, amelyet az emberek többsége erkölcsstelennek tart. (Például a testvérek közötti nemi kapcsolatokat a társadalom többsége elítéli, de ezek közül csak a közösülést rendeli büntetni a hatályos törvényünk is.) A büntetőjog végső eszköz, csak ott szabad alkalmazni, ahol a más jogágak által biztosított eszközrendszer már nem nyújt kellő védelmet. Emiatt például a prostitúció egyes vetületei a szabálysértési jog területére tartoznak, a büntetőjog pedig csak a leg súlyosabb cselekményeket szankcionálja közülük.

Új Büntető Törvénykönyvünk megalkotásakor a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények kodifikációja során kiemelt figyelemmel voltunk a vonatkozó nemzetközi egyezmények rendelkezéseire. Ezek közül a legfontosabbak:

az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában New Yorkban 1950. évi március hó 21. napján kelt nemzetközi egyezmény (a továbbiakban: New York-i Egyezmény, kihirdette: 1955. évi 34. törvényerejű rendelet),

a 182. számú ILO Egyezmény,

a Gyermekjogi Fakultatív Jegyzőkönyv,

az Európa Tanács gyermekek szexuális kizsákmányolása és szexuális bántalmazása elleni védelméről szóló Egyezmény,

a 2011/93/EU irányelv,

a nőkkel szembeni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről szóló Egyezmény.

E dokumentumok alapjaiban határozzák meg a tényállások szerkezetét és tartalmát, amelyekben emiatt jelentős változtatások szükségesek. A hatályos tényállások fogalmi rendszerébe és tartalmába az új magatartásokat nem lehet egy az egyben beiktatni, mivel azok szétfeszítik a jelenlegi tényállások kereteit, ezért új tényállásokat kell beiktatni. A fejezet figyelemmel van azon nemzetközi elvárára és társadalmi igényre, miszerint kiemelten kell védeni az ilyen jellegű bűncselekmények esetén (is) a tizennyolc éven aluli személyeket. Erre tekintettel például minősített esetként határozza meg a Btk. a tizennyolc éven aluli sérelmére elkövetett szexuális erőszakot, illetve azt, ha az elkövető részben vagy egészben tizennyolc éven aluli, prostitúciót folytató személlyel tartatja ki magát, továbbá önálló tényállásban szabályozza a gyermekprostitúció kihasználását.

A fejezet a következő bűncselekményeket tartalmazza (már a bűncselekmények elnevezéséből is látható, hogy megújult a vonatkozó büntetőjogi szabályozás):

szexuális kényszerítés,

szexuális erőszak,

szexuális visszaélés,

vérfertőzés,

kerítés,

prostitúció elősegítése,

kitartottság,

gyermekprostitúció kihasználása,

gyermekpornográfia,

szemérem sértés.

A XIX. Fejezetbe sorolt bűncselekmények közös jogi tárgya az emberi szabadságjogok részét képező nemi szabadság és a nemi kapcsolatoknak a társadalomban elfogadott rendje. Kissé önkényesen csoportosítva ezeket a bűncselekményeket, a következő kriminológiai kategóriákat képezhetjük:

nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények: szexuális kényszerítés és szexuális erőszak;

pedofilárhoz kapcsolódó bűncselekmények: szexuális visszaélés, gyermekprostitúció kihasználása, gyermekpornográfia;

a prostitúcióra ráépülő bűncselekmények: kerítés, prostitúció elősegítése, kitartottság;

a nemi kapcsolatoknak a társadalomban elfogadott rendjét sértő bűncselekmények (vagyis az egyéb kategória): vérfertőzés és szemérem sértés.

A jogalkotó nemcsak a Büntető Törvénykönyvben, hanem a büntetőeljárás kódexünkben is kifejezésre juttatja, hogy ezek a bűncselekmények rendkívül veszélyesek a társadalomra. A Be. 64/A. § a) pontja kimondja, hogy a kiskorú sérelmére elkövetett, nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmények miatt indított büntetőeljárásokat soron kívül kell lefolytatni.

XIX. FEJEZET

A NEMI ÉLET SZABADSÁGA ÉS A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Szexuális kényszerítés

196. § (1) Aki mást szexuális cselekményre vagy annak eltűrésére kényszerít, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a szexuális kényszerítést

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,
b) a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a szexuális kényszerítést tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény a korábbi Btk.-ban a kényszerítés egyik speciális esetének tekintett nemi zsarolást szabályozza önálló tényállásban. A bűncselekmény jogi tárgya a nemi szabadság. Az 1978. évi IV. törvény alapján a bírói gyakorlat kényszerítést állapított meg, amennyiben az erőszakos közönség vagy a szemérem elleni erőszak valamilyen okból nem volt megállapítható (például a fenyegetés nem volt közvetlen vagy nem élet, testi épség ellen irányult), de a sértettet az elkövető közönségre vagy fajtalanúságra kényszerítette. A hatályos Btk. alapján ez a magatartás szexuális kényszerítésnek minősül, amely az általános kényszerítéshez képest magasabb büntetési tétellel fenyegeti az elkövetőt.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, a sértettel azonos vagy ellenkező nemű személy is. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Abból kiindulva, hogy az elkövetési magatartás kétmozzanatú, és a szexuális cselekmény célcselekmény, a szándékosság csak egyenes szándékot jelenthet.

3. A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet. A törvény nem tesz különbséget a passzív alanyok között sem, ahogy az elkövető is lehet akár férfi, akár nő, igaz ez a sértettre is.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása kétmozzanatú. Eszközselekménye a kényszerítés, amely a passzív alany ellenállásának leküzdésére alkalmas olyan tevékenység, amelynek következtében a sértett nem a saját, hanem az elkövető akaratának megfelelő magatartást tanúsít. Célcselekménye a szexuális tevékenység, amelyet az új Btk. értelmező rendelkezése definiál:

459. § 27. szexuális cselekmény: a közönség és minden súlyosan szeméremértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.

Az elkövetési magatartás tehát a korábbi Btk. által közönség, illetve fajtalanúság fogalmakkal jelölt esetköröket foglalja össze. A töretlen bírói gyakorlat szerint közönség a férfi és a nő nemi szervének közönségi szándékkal történő összeérintése. (Mivel azonban a hatályos Btk. a két elkövetési magatartást összevonta szexuális cselekmény elnevezés alatt, feleslegesnek tartjuk a közönség külön kiemelését a definícióban, hiszen a közönség is a nemi vágy kielégítésére irányuló, súlyosan szeméremértő cselekmény.)

Elkövetési módot a Btk. nem értékel. Tipikusan azonban - az általános kényszerítés szabályozásából kiindulva - erőszakkal vagy fenyegetéssel lehet elkövetni ezt a bűncselekményt, de nem zárható ki más elkövetési mód sem. Fogalmazhatunk úgy is, hogy a szexuális kényszerítés minden olyan esetben tényállásszerű, amikor az elkövető olyan módon kényszeríti a sértettet szexuális cselekmény végzésére, amely nem minősül szexuális erőszaknak (mivel ez utóbbi a súlyosabb bűncselekmény, amely látszólagos alaki halmazat esetén a specialitás és a konszumpció elve alapján egyaránt kizárja, hogy a szexuális kényszerítést megállapítsuk). A bűncselekmény az alábbi tipikus (de nem kizárólagos, nem taxatív) elkövetési módokkal követhető el:

olyan fenyegetéssel, amely nem közvetlen,

olyan fenyegetéssel, amely nem élet vagy testi épség ellen irányul,

olyan erőszak által, amely nem akaratot bénító, hanem csak akaratot hajlító (vis compulsiva),

egyéb módon, amely nem minősül sem erőszaknak, sem fenyegetésnek (például a sértett olyan állapotát kihasználva, amely alapján nem minősül teljesen védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelennek, például a sértett nem teljesen, csak enyhén fokban szellemi fogyatékos vagy az elkövető a relatív különbséget használja ki a sértett közönségre kényszerítésére).

A szexuális kényszerítés kísérleti szakba lép a kényszerítéssel mint eszközselekménnyel, ameddig a célcselekmény, vagyis a szexuális cselekmény meg nem valósul, befejezett bűncselekményt nem lehet megállapítani.

5. A bűncselekmény tényállása eredményt nem tartalmaz, magatartási tényállás. Az elkövetési magatartás tanúsítása önmagában, bármilyen eredmény beálltától függetlenül tényállásszerű. A szakirodalomban találkozhatunk ezzel ellentétes, véleményünk szerint dogmatikailag vitatható álláspontokkal is: A szexuális kényszerítés materiális bűncselekmény, az eredmény a passzív alany akaratával ellentétes szexuális cselekmény vagy annak eltűrése. A szexuális cselekmény vagy annak eltűrése nem eredmény, hanem az elkövetési magatartás része, a kényszerítés eszközselekmény, a szexuális cselekmény pedig a célcselekmény.

6. Minősített eset valósul meg, ha a sértett a tizennyolcadik életévét nem töltötte be. Egyre több nemzetközi dokumentumban a 18. életévet tekintik a gyerekkor felső határának, a jogalkotó erre reagálva magasabb fokú büntetőjogi védelemben részesíti az ilyen személyeket. Még súlyosabban minősített eset, ha a sértett a tizenegyedik életévét nem töltötte be.

Minősített eset továbbá, ha a sértett az elkövető hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a közte és a sértett között fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonnal visszaélve követi el a bűncselekményt.

A Btk. 459. §-ában található értelmező rendelkezés szerint hozzátartozó:

az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,

az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),

a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,

a házastárs, az élettárs,

a házastárs vagy az élettárs egyeneságbeli rokona és testvére.

Az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása alatt áll a sértett, ha a sértett irányában fennálló állandó vagy ideiglenes, jogszabályon vagy megbízáson, szerződésen vagy rokoni kapcsolaton alapuló a viszony.

Gyógykezelés alatt gyógyítói vagy ápolói tevékenységet értünk (tehát azt a minősített esetet tipikusan a kezelőorvos vagy az ápoló tudja elkövetni).

Új elem a tényállásban az egyéb hatalmi vagy befolyási viszonnal visszaélve elkövetési mód minősített esetként történő szabályozása. Ezt taxatívén meghatározni nem lehet, de ide tartoznak a következő esetek:

munkajogi jogviszony keretében a főnök-beosztott viszony

fegyveres testületeknél az előjáró és alárendelt közötti viszony

oktatási intézményekben a tanár (oktató) és a diák (hallgató) közötti viszony

sportegyesületekben az edző és a tanuló közötti viszony

eltartotti viszony az elkövető és a sértett között (abban az esetben is, ha a sértett már nagykorú) stb.

7. A szexuális kényszerítés rendbelisége a sértettek számához igazodik.

8. A szexuális kényszerítés valódi halmazatban állhat a testi sértéssel, de a szexuális erőszakkal való halmazata csupán látszólagos. Amennyiben mindkét vonatkozásban fennáll a tényállásszerűség, akkor a konszumpció és a specialitás elve alapján is csak a szexuális erőszak állapítandó meg. A szexuális erőszak viszont speciális a kényszerítéshez képest, azzal halmazatban nem állhat.

Szexuális erőszak

197. § (1) Szexuális erőszakot követ el, és büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki

a) a szexuális kényszerítést erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követi el,

b) más védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen állapotát szexuális cselekményre használja fel.

(2) Szexuális erőszakot követ el az is, és öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő, aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követi el,

b) az elkövető a hozzátartozója, vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése, illetve egyéb módon a hatalma vagy befolyása alatt álló személy sérelmére követi el, vagy

c) azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen követik el.

(4) Öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő,

a) aki az (1) bekezdés a) pontjában vagy a (3) bekezdés b) vagy c) pontjában meghatározott bűncselekményt tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére követi el, vagy

b) ha a (3) bekezdés a) pontjában meghatározott bűncselekmény a (3) bekezdés b) vagy c) pontja szerint is minősül.

(5) Aki szexuális erőszak elkövetéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2016. 49. Szexuális erőszak büntette

ÍH 2015. 45. Tizenkettedik életévét be nem töltött sértett sérelmére elkövetett szexuális erőszak

ÍH 2015. 9. Az ún. három csapás rendelkezései alkalmazásának kizártsága

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya elsődlegesen a nemi szabadság, másodlagos jogi tárgynak tekinthető azonban a tizenkettedik életévüket be nem töltött gyermekek egészséges nemi fejlődése is. A bűncselekmény tényállása szorosan kapcsolódik a szexuális kényszerítéshez, részben utaló diszpozícióként vissza is hivatkozva annak a tényállására az alapesetben, mégsem tekinthetjük azonban a szexuális kényszerítés *sui generis* tényállásban szabályozott, önálló minősített esetének. Ez a tényállás alapvetően a korábbi Btk. erőszakos közönség és szemérem elleni erőszak tényállásait váltja fel, korszerűbb tartalommal és néhány módosítással. (Magában foglalja továbbá a 37/2002. (IX. 4.) AB határozat által megsemmisített, természet elleni erőszakos fajtalanságnak nevezett bűncselekmény tényállását is, vagyis azt a szituációt, amikor azonos nemű személy követ el szexuális erőszakot a sértetten.)

Az erőszakos közönség és a szemérem elleni erőszak tényállásának újraszabályozása elsődlegesen azért szükséges, mert Magyarország 2010. november 29-én aláírta a Lanzarote Egyezményt, illetve az Európai Unió tagállamai 2011 decemberében elfogadták a 2011/93/EU irányelvet, amelynek legkésőbb 2013. december 18-ig meg kell feleltetni jogszabályainkat. Emellett - az egyszerűsítés érdekében - a Btk. összevonja a teljesben azonos tartalmú erőszakos közönség és szemérem elleni erőszak tényállását, és új címet ad (szexuális erőszak), ami mindkettőt lefedi, és a köznyelv számára is egyértelmű. A 2011/93/EU irányelv 3. cikk (5) bekezdés ii. és iii. pontja, illetve (6) bekezdése, továbbá a Lanzarote Egyezmény 18. cikk (1) bekezdés b) pontja a következőket nyilváníttja büntetendő magatartásoknak:

a gyermekkel folytatott szexuális tevékenység, amennyiben a gyermek különösen kiszolgáltatott helyzetével, különösen szellemi vagy testi fogyatékoságával vagy eltartotti helyzetével élnek vissza,

a gyermekkel folytatott szexuális tevékenység, amennyiben kényszer, erőszakot vagy fenyegetést alkalmaznak,

a gyermeknek valamely harmadik féllel folytatott szexuális tevékenységre kényszer, erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával történő készítése.

2. A bűncselekmény alanya tettesként és részesként egyaránt bárki lehet, férfi és nő is. Csak szándékosan követhető el, mégpedig a dolog természetéből következően csakis egyenes szándékkal. A 197. § (2) bekezdésében található (3) fordulat azonban elkövethető esetileg szándékkal is.

3. A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet, életkortól, nemtől és az elkövetőhöz fűződő viszonyától függetlenül.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartásának két fordulata van, amelyeket a 197. § (1) bekezdésének a) és b) pontja tartalmazza. A bűncselekmény elkövetési magatartása az első fordulat (197. § (1) bekezdés a) pont) esetében kétmozzanátú: eszközcselekmény a kényszerítés, célcselekmény a szexuális cselekmény. A második fordulat (a b) pont) már csak a szexuális cselekményt tartalmazza elkövetési magatartásként. A szexuális cselekmény a Btk. 459. § 27. pontja értelmében a közönség és minden súlyosan szeméremsértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.

A közönség a férfi és a nő nemi szervének közönségi szándékkal történő érintkezése. Mint a szexuális kényszerítés tényállásának a bemutatásakor már utaltunk rá, ennek a bírói gyakorlat által kialakított fogalomnak a gyakorlati jelentősége az új Btk. hatályba lépése után egyre kisebb lesz, hiszen a szexuális cselekmény mint gyűjtőfogalom minden, a nemi vágy felkeltésére, kielégítésére vagy fenntartására irányuló magatartást bevon e fogalom körébe.

Elkövetési mód az első fordulat esetében az erőszak vagy élet, testi épség elleni közvetlen fenyegetés. Az erőszak az emberi testre irányuló külső fizikai ráhatás, amely kizárja, hogy a sértett az akaratának megfelelő magatartást tanúsítson, vagyis megtöri a sértett ellenállását (vis absoluta). A fenyegetés a Btk. 459. § (1) 7. pontja értelmében olyan súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetetben komoly félelmet keltsen. A tényállás úgynevezett kvalifikált fenyegetés fogalmát határozza meg: a fenyegetés csak akkor tényállásszerű, ha élet vagy testi épség ellen irányul, és egyben közvetlen is. A második fordulat esetében a sértett állapotát használja ki az elkövető. Elkövetési mód lehet tehát az akaratnyilvánításra képtelen vagy a védekezésre képtelen állapot kihasználása. Akaratnyilvánításra képtelen az, aki pszichikailag képtelen a védekezésre (mert például kómában van, vagy kábítószer, illetve még tipikusabban valamilyen alkohol befolyása alatt áll). A szexuális erőszak vagy kísérletének megállapításához az szükséges, hogy az elkövető a közönséget lehetővé tevő körülmények és testhelyzet megteremtése érdekében közvetlenül alkalmazott erőszakkal vagy kvalifikált fenyegetéssel törje meg a sértett fizikai ellenállását, s vigye végbe vagy kísérelje meg a közönséget (BH 2010. 116. alapján). Közvetlenül a közönségre irányuló erőszakot állapított meg a bíróság, amikor az elkövető a sértettet a lábáról ledöntötte és rátérdelt, illetve ráfeküdt (BH 1974. 302., 1978. 237., BJD 5153.), amikor olyan erővel igyekezett az ellenálló sértettet közönségre alkalmas helyzetbe hozni, hogy a sértetten sérülések keletkeztek (BH 1997. 319.). Ellenben nem tekintette ilyen erőszaknak, amikor az elkövető megfogta a sértett mellét; amikor kétszer arcul ütötte; amikor dulakodott vele; amikor arrafelé vonszolta, ahol közönsélni akart vele, de még nem hozta a közvetlenül a közönséghez szükséges testhelyzetbe (BJD 3074., BH 1978. 371., 1975. 448., 1984. 177.).

Kérdésként merülhet fel, hogy a beszámítási képesség teljes hiánya esetén az ilyen személlyel szexuális cselekményt végző személy megvalósítja-e a szexuális erőszakot vagy sem. Egyértelmű igennel nem válaszolhatunk, hiszen akkor az ilyen, beszámítási képességgel nem rendelkező személyeket megfosztanánk a nemi élet lehetőségétől, ezáltal súlyosan korlátoznánk az emberi jogait. Ilyen személyek esetében mindig különös gondossággal, orvosszakértő bevonásával kell eldönteni azt a két legfontosabb kérdést, hogy egyrészt az adott személy a szexuális cselekmények vonatkozásában is akaratnyilvánításra képtelennek tekinthető-e, illetve másrészt az elkövető nem volt-e tévedésben a sértett ilyen állapotával kapcsolatban.

Védekezésre képtelen az, aki akaratnyilvánításra képes ugyan, de fizikai védekezésre nem. A Btk. 459. § 29. pontja értelmében: védekezésre képtelennek kell tekinteni azt is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére.

A bűncselekmény harmadik fordulata szerint szexuális erőszakot követ el az is, aki tizenkettedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez vagy végeztet. Ez is alapesetnek tekintendő. Ennek a fordulathoz önálló jogi tárgya van: a 12. életévét be nem töltött gyermekek egészséges nemi fejlődése. E fordulat esetében erőszak vagy fenyegetés nem történik, a 12. életévét be nem töltött gyermekkel végzett vagy végeztetett szexuális cselekmény önmagában megvalósítja ezt a bűncselekményt.

A bűncselekmény egyes előkészületi magatartásait is büntetni rendeli a törvény a kiemelt társadalomra veszélyessége miatt, vagyis büntetendő az elkövetéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételek biztosítása is.

5. A bűncselekmény tényállása eredményt nem tartalmaz, ennek kapcsán utalunk a szexuális kényszerítés tényállása kapcsán leírtakra.

6. A Btk. a bűncselekmény három minősített esetét tartalmazza. A (3) bekezdés a) és b) pontjában szabályozott minősített esetek kapcsán utalunk a szexuális kényszerítés elemzésekor leírtakra.

A c) pontban meghatározott azonos alkalom kettő vagy több elkövetőt feltételez, és jelentheti az azonos időben történő vagy közvetlenül egymást követően történő elkövetést. Megvalósul továbbá ez a minősített eset akkor is, amikor a sértett az előző cselekmény hatása alatt áll, és ezt használja ki a másik elkövető, tudva, hogy a sértettel már korábban szexuális erőszakot követtek el. Mivel mindenki a saját bűnösségének megfelelően tartozik büntetőjogi felelősséggel, így előfordulhat, hogy az első elkövetőt alapeset, a másodikat minősített eset miatt vonjuk felelősségre, amennyiben az első elkövető nem tudott róla, hogy utána a második is szexuális erőszakot követ el a sértetten.

Még súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha a minősített esetek kumulációja valósul meg, vagyis ha a sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be, és a bűncselekményt erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel követik el, vagy az elkövető hozzátartozó stb., illetve az ilyen sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen követnek el szexuális erőszakot. Szintén súlyosabban minősül a cselekmény, ha a tizennolcadik életévét be nem töltött sértett az elkövető hozzátartozója stb., illetve az ilyen sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen követnek el szexuális erőszakot.

7. A bűncselekmény rendbelisége a sértettek számához igazodik.

8. Ugyanannak a sértettnek a sérelmére, azonos alkalommal elkövetett szexuális erőszak természetes egység, ugyanazon sértett sérelmére, különböző időben elkövetett bűncselekmény pedig folytatódólagos egységnek minősül. (Csak azok az esetek vonhatók azonban a folytatódólagos egység körébe, amely eseteket a magánindítvány tartalmazza.)

A szexuális erőszak látszólagos alaki halmazatban áll a személyi szabadság korlátozásával, de az anyagi halmazat valóságos lehet, amennyiben a személyi szabadság korlátozása a szexuális erőszaktól térben és időben elkülönül. (Vagyis az elkövető a szexuális erőszakot megelőzően fogva tartja a sértettet, illetve ha utána nem engedi el.) A bűncselekmény halmazatban állhat a magánlaksértéssel, valamint a testi sértéssel (a súlyos testi sértéssel mindig, a könnyű testi sértés általában beleolvad).

A szexuális kényszerítéssel a halmazat látszólagos, csak a szexuális erőszakot állapítjuk meg a konzumpció és a specialitás elve alapján. A szexuális visszaéléssel azonban valódi halmazatban állhat, amennyiben az elkövető a sértett tizenkettedik életévének a betöltése előtt és után is végez szexuális cselekményeket a sértettel.

A szexuális erőszak során megvalósított szándékos emberölés esetén az aljas indokból elkövetett emberölést kell megállapítani, ha viszont a halál tekintetében az elkövetőt gondatlanság terheli, a szexuális erőszak és a halált okozó testi sértés halmazata állapítandó meg. Ha pedig az ölési cselekmény végrehajtása során keletkezik a közönségszándék, nem aljas indokból elkövetett emberölés, hanem emberölés alapesete valósul meg, halmazatban a szexuális erőszakkal (BH 1978. 111.).

Szexuális visszaélés

198. § (1) Az a tizennolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekményt végez, vagy ilyen személyt arra bír rá, hogy mással szexuális cselekményt végezzen, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az a tizennolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét be nem töltött személyt arra törekszik rábírni, hogy vele vagy mással szexuális cselekményt végezzen, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Ha a sértett az elkövető hozzátartozója vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt áll, illetve az elkövető a szexuális visszaélést a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el, a büntetés

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig,

b) a (2) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

(4) Az a tizennolcadik életévét betöltött személy, aki tizennegyedik életévét betöltött, de tizennolcadik életévét be nem töltött személlyel a vele kapcsolatban fennálló hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve szexuális cselekményt végez, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a gyermekek egészséges nemi fejlődése. A tényállás a korábbi Btk.-ban megrontás cím alatt szabályozott bűncselekményt váltja fel, némileg módosított tartalommal.

2. A bűncselekmény alanya speciális, tettesként és részesként egyaránt csak tizennyolcadik életévét betöltött személy lehet. (A hatályos Btk. tehát dekriminalizálta azokat az eseteket, amikor 14-18 év közötti elkövető 12-14 év közötti személlyel követte el a megrontást a korábbi szabályozás szerint.) A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, az (1) bekezdés első fordulata eshetőleg szándékkal is, második fordulata, illetve a (2) bekezdés szerinti magatartás viszont álláspontunk szerint kizárólag egyenes szándékkal, hiszen a rábírás és a rábírní törekvés elkövetési magatartások mindig egyenes szándékot feltételeznek, a (4) bekezdésben foglalt eset pedig értelemszerűen szintén csak egyenes szándékkal történő elkövetéssel valósulhat meg.

3. A bűncselekmény passzív alanya az (1) bekezdésben szabályozott eset vonatkozásában tizenkettedik életévét betöltött, de tizennegyedik életévét be nem töltött személy lehet (figyelemmel a szexuális erőszak 197. § (2) bekezdésben szabályozott tényállására). A sértett a tizenkettedik születésnapja utáni napon (a születésnapján éjjeltől) minősül tizenkettedik életévét betöltöttnek, és a tizennegyedik születésnapján a bűncselekmény még tényállásszerű, aznap éjjélig.

A (2) bekezdésben található fordulat passzív alanya minden tizennegyedik életévét be nem töltött személy, alsó korhatár nélkül. (A rábírní törekvés ugyanis olyan előkészületi jellegű magatartás (felhívás), amelyet a szexuális erőszak tényállása nem rendel büntetni, ezáltal ebben a fordulatban nincs alsó korhatára a sértett életkorának.

A (4) bekezdésben található eset passzív alanya tizennegyedik életévét betöltött, de tizennyolcadik életévét be nem töltött személy lehet. (A törvényhozó ez által kívánja fokozottabb büntetőjogi védelem alá helyezni ezt a korosztályt, egyben megfelelően a vonatkozó nemzetközi egyezményeknek is.)

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a szexuális cselekmény, illetve a rábírás, valamint a rábírní törekvés. Ez a bűncselekmény tulajdonképpen az úgynevezett erőszakmentes, beleegyezéssel történő szexuális cselekmények végzését (közösülést vagy fajtalanlanságot) bünteti. A szexuális cselekmény fogalmát a Btk. 459. § 27. pontja határozza meg: a közösülés és minden súlyosan szeméremszérintő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.

Meg kell jegyezni ebben a körben, hogy a bírói gyakorlat nem tekinti súlyosan szeméremszérintő cselekménynek a passzív alany megcsókolását (BH 2007. 108.). Elkövetési magatartás lehet még továbbá a tényállásban értékel szexuális cselekményre rábírás, illetve rábírní törekvés. Az első felbujtásszerű elkövetési magatartás, a második az előkészület egyik magatartását, a felhívást bünteti önálló befejezett bűncselekményként. A rábírní törekvés komoly, határozott és egyértelmű felhívás, amely a sértett akaratának a befolyásolására irányul.

5. Minősített eset a speciális viszony a sértett és az elkövető között, vagyis ha a sértett az elkövető hozzátartozója vagy nevelése, felügyelete, gondozása, gyógykezelése alatt áll, illetve az elkövető a szexuális visszaélést a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve követi el. A Btk. 459. § 14. pontja értelmében hozzátartozó:

az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,

az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),

a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,

a házastárs, az élettárs,

a házastárs vagy az élettárs egyeneságbeli rokona és testvére.

Bővebb magyarázatot csak a szabályozásban található új minősített eset, az egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve igényelne. Ennek kapcsán azonban utalunk a szexuális kényszerítés minősített esetei bemutatásakor kifejtettre.

6. A bűncselekmény rendbelisége - mint a fejezet bűncselekményeinek a többsége esetében is elmondható - a passzív alanyok számához igazodik.

7. A szexuális visszaélés a szexuális kényszerítéssel és a szexuális erőszakkal nem állhat alaki halmazatban. Mivel mind a szexuális kényszerítés, mind a szexuális erőszak tényállása minősített esetként tartalmazza, ha a sértett a tizennyolcadik életévét nem töltötte be, ezért a következő fokozatai vannak az elkövető büntetethetőségének:

ha a 12-14 év közötti sértettel annak beleegyezésével követ el szexuális cselekményt, szexuális visszaélés miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő;

ha kényszeríti a 12-14 év közötti életkorú sértettet, akkor szexuális kényszerítés minősített esete miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő;

ha erőszakkal vagy élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel kényszeríti a 12-14 év közötti életkorú sértettet, akkor szexuális erőszak minősített esete miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő;

ha erőszakmentesen végzi a szexuális cselekményt a 12 évet be nem töltött gyermekkel, akkor szexuális erőszak második alapesete miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő;

ha erőszakkal vagy élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel kényszeríti a 12 évet be nem töltött sértettet, akkor szexuális erőszak minősített esete miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A bűncselekmény minősített esetével a vérfertőzést nem lehet halmazatban megállapítani.

Vérfertőzés

199. § (1) Aki egyenesági rokonával szexuális cselekményt végez, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki testvérével közösül, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény miatt nem büntethető a leszármazó, ha a cselekmény elkövetésekor tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

Szövegmagyarázat

1. A vérfertőzés egyike a legősibb társadalmi tabuknak. Minden korban, minden társadalom, minden vallás tiltotta. Még a Bibliában is több helyen találkozhatunk a vérfertőzés, tilalmával: Senki se közelítsen vérszerinti rokonához, hogy felfedje szemérmét. A vérfertőzés jogi tárgya a nemi kapcsolatoknak a társadalomban elfogadott rendje, a rokon kapcsolat tisztasága.

2. Az (1) bekezdésben foglalt fordulat alanya tettesként látszólag bárki lehet, a (3) bekezdésre tekintettel azonban azt mondhatjuk, hogy csak 18. életévét betöltött személy. A bűncselekmény elkövetéséhez szükségképpen legalább két személy szükséges, amennyiben mind betöltötték a 18. életévüket, akkor külön-külön megállapítandó a büntetőjogi felelősségük, önálló tettesi minőségben. Felmenő egyenes ági rokonok az elődök (szülő, nagyszülő, dédszülő), lemenő egyenes ági rokonok az utódok (gyermek, unoka, dédunoka).

A (2) bekezdésben foglalt fordulat alanya tettesként csak különböző nemű személyek lehetnek, ebben az esetben azonban nem számít az életkor, 14 év feletti testvérek esetében a bűncselekményt mindketten elkövetik akkor is, ha az egyik 18 év alatti, a másik pedig 18 évet betöltött személy. Azonos nemű testvérek fajtalankodása nem bűncselekmény. (Ennek a büntetethez valószínűleg vonatkozó büntetőjogi rendelkezéseket a 20/1999. (VI. 25.) AB határozat semmisítette meg.)

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A tudattartalom alapja a vérrokon kapcsolat ismerete.

3. A bűncselekménynek főszabály szerint nincs sértettje, mindkét elkövető önálló tettes. Amennyiben azonban a leszármazó a tizenharmadik életévét még nem töltötte be az elkövetéskor, ő nem büntethető, és álláspontunk szerint a büntetethez valószínűleg kizáró ok miatt, valamint az életkorából adódó vélelmezett befolyásolhatósága miatt a bűncselekmény passzív alanyának minősül. Ez azonban testvérekre nem érvényes, ők a tizenharmadik életévük betöltése után életkorukra tekintet nélkül elkövethetik a bűncselekményt.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a szexuális cselekmény végzése. A szexuális cselekmény fogalmát a Btk. 459. § 27. pontja határozza meg: a közösülés és minden súlyosan szemérmesítő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul.

A (2) bekezdésben foglalt eset elkövetési magatartása a közösülés, amely a bírói gyakorlat szerint a férfi és a nő nemi szervének közösülési szándékkal történő egymáshoz érintése.

5. A bűncselekmény rendbelisége a rokon párok számához igazodik. Azonos rokonnal elkövetett többszöri vérfertőzés természetes egység (a sértett hiányára tekintettel folytatólágosság nem állapítható meg), tizenharmadik életévét be nem töltött leszármazó sérelmére történő elkövetés esetén a sértett tizenharmadik életévének betöltéséig folytatólágos egység állapítható meg. Azonos rokon másik egyenesági rokonával való szexuális cselekménye halmazatnak minősül. Bűnhalmazat továbbá, ha a testvérek felmenőikkel is végeznek szexuális cselekményt.

A bűncselekmény halmazatban áll a szexuális erőszak büntetével, ha az elkövető leánytestvérével erőszakkal végez szexuális cselekményt.

Kerítés

200. § (1) Aki haszonszerzés céljából valakit szexuális cselekmény végzésére másnak megszerez, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Kerítést követ el, és az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki tizenharmadik életévét be nem töltött személyt prostitúcióra felajánl vagy felhív.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a kerítés üzletszerű.

(4) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott kerítést

a) tizenharmadik életévét be nem töltött személy sérelmére,

b) az elkövető hozzátartozója, nevelése, felügyelete vagy gondozása alatt álló sérelmére, vagy a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonyával visszaélve,

c) megtévesztéssel, erőszakkal vagy fenyegetéssel követik el.

(5) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a (4) bekezdés a) vagy b) pontjában meghatározott kerítés a c) pont szerint is minősül.

(6) Aki üzletszerű kerítés elkövetésében megállapodik, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2015. 87. A kitarthatóság büntetnének megvalósulása

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a nemi kapcsolatoknak a társadalomban elfogadott rendje, valamint a prostitúcióra ráépülő szervezett bűnözői körök üldözéséhez és tevékenységük visszaszorításához fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, kivéve, aki saját maga számára szerzi meg a passzív alanyt. Egyetértünk azzal az állásponttal, miszerint aki számára a megszerzés történik, felbujtó nem lehet, hiszen a jogalkotó ezzel a bűncselekménnyel csak harmadik személyek mások nemi kapcsolatába való, haszonszerzés céljából történő beavatkozását rendeli büntetni, a nemi kapcsolatok keresését, a nemi partnerek felkutatását nem. A bűncselekmény csak szándékosan, a célzatra tekintettel csakis egyenes szándékkal követhető el.

3. A bűncselekmény passzív alanya minden tizenkettedik életévét betöltött személy lehet, nemre és erkölcsiségre tekintet nélkül (vagyis akár prostituált is). Amennyiben tizenkettedik életévét be nem töltött személyt szereznek meg valakinek, haszonszerzés céljából, szexuális cselekmény végzésére, akkor az elkövető nem a kerítés tettese, hanem szexuális erőszak felbujtója vagy bűnsegédje lesz.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a megszerzés, vagyis valakinek olyan személy részére, akivel annak nemi cselekményre megállapodása nincsen, szexuális cselekményre történő közvetlen hozzáférhetővé tétele. A bűncselekmény elkövetési magatartása aktív és célzatos tevékenység. A bírói gyakorlat szerint a kerítés akkor befejezett, amikor a partnerek már személyesen találkoznak egymással. Indokoltabb lenne azonban álláspontunk szerint, ha a befejezettséget a szexuális kapcsolat megtörténtéhez kötnénk.

A törvény az előkészületi magatartások közül büntetni rendeli a kerítés elkövetésében történő megállapodást.

5. Minősített esetek az üzletszerűség (megjegyezzük, hogy a gyakorlatban ez a tipikus elkövetési mód, de nem mindig bizonyítható), a sértett 18 év alatti életkora, a sértett és az elkövető közötti speciális, függőségi viszony valamint a megtévesztés, erőszak és fenyegetés.

Az üzletszerűség megállapítása szempontjából a BKv. 39. értelmében (megfelelően alkalmazva az új bűncselekményekre) hasonló jellegűnek tekinthető a kerítéssel a szexuális visszaélés, a gyermekprostitúció kihasználása, a prostitúció elősegítése, a kitartottság és a kerítés.

A megtévesztés olyan magatartás, amelynek eredményeképpen a passzív alanynak a tényekről nincs valós tudomása. Ez történhet tévedésbe ejtéssel vagy tévedésben tartással. Az erőszak vagy fenyegetés kapcsán el kell határolni a bűncselekményt a szexuális erőszaktól. Ha az erőszak vagy fenyegetés alkalmazására a szexuális cselekmény végrehajtása érdekében kerül sor, akkor szexuális erőszakot kell megállapítani, ha pedig pusztán azért, hogy a passzív alany más részére váljon hozzáférhetővé, akkor kerítést kell megállapítani.

6. A bűncselekmény rendbeliségét a megszerzett passzív alanyok száma határozza meg.

7. A kerítéssel halmazatban a prostitúció elősegítése nem állapítható meg, valódi alaki halmazatban állhat viszont a kitartottsággal. A szexuális erőszakkal a kerítés minősített esete látszólagos halmazatban áll, ennek feloldására a minősített esetek kapcsán bemutatott elv alapján kerülhet sor.

Prostitúció elősegítése

201. § (1) Aki

a) mást prostitúcióra rábír,

b) épületet vagy egyéb helyet prostitúció céljára másnak a rendelkezésére bocsát,

c) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy prostitúciójához segítséget nyújt,
büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá prostitúcióra.

(3) Aki bordélyházat tart fenn, vezet, vagy annak működéséhez anyagi eszközöket szolgáltat, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a nemi kapcsolatoknak a társadalomban elfogadott rendje, valamint a prostitúcióra ráépülő szervezett bűnözési körök üldözéséhez és tevékenységük visszaszorításához fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény egy ma már nem büntetendő alapcselekményhez, a prostitúcióhoz (az előző törvény szóhasználatát alapján: üzletszerű kéjelgéshez) nyújtott bűnsegélyt, illetve az erre történő rábírást bünteti sui generis tettesi magatartásként.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, a rábírás elkövetési magatartás esetében csakis egyenes szándékkal.

3. A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet, az (1) bekezdés c) pontja, illetve a (2) bekezdés esetében azonban csak tizennyolcadik életévét be nem töltött személy.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása:

a) prostitúcióra rábírás (felbujtásszerű),

épület, egyéb helyiség rendelkezésre bocsátása (előkészülethez hasonló),

segítségnyújtás (bűnsegélyszerű).

Maga az alapcselekmény, vagyis a prostitúció ma már nem bűncselekmény. Az erre való felbujtás, bűnsegély, körülmények megteremtése, vagyis a ráépülő iparág viszont bűncselekménynek minősül. A prostitúció a Btk. 459. § (1) bekezdésének 25. pontja szerint: a rendszeres hasznoszerzés céljából történő szexuális cselekmény végzése. A rendszeres hasznoszerzésre törekvés megállapítható akkor is, ha az elkövető ténylegesen nem realizál semmilyen vagyoni előnyt a cselekményből, de a célja bármilyen vagyoni előny megszerzése.

A prostitúcióra rábírás mint elkövetési magatartás akkor tényállásszerű, ha a rábírt személy több, időben és térben elkülönülő szexuális cselekményt végez ellenérték fejében. Álláspontunk szerint jelen esetben az eredménytelen rábírás nem büntetlen előkészületnek minősül, hanem kísérletnek, tekintettel arra, hogy a felhívás csak akkor előkészületi magatartás, ha valaki mást bűncselekmény elkövetésére hív fel. Itt a prostitúció nem a felbujtás következtében elkövetett bűncselekmény (egyáltalán nem is bűncselekmény), hanem a tényállásban burkoltan (immanensen) benne rejlő eredmény, ezáltal a rábírt törekvés, amikor ez az elkövető részéről a sértett irányába határozott és komoly szándékkal megtörténik, kísérletet valósíthat meg mindaddig, amíg a sértett nem követi el a prostitúciós cselekményeket.

Az épület vagy egyéb hely minden olyan helyiség, hely, amely biztosítja a szexuális cselekmények lebonyolításának a lehetőségét. (Lehet lakás, üzlet, klub, panzió, nyaraló, lakókocsi, de akár személygépkocsi is.) A rendelkezésre bocsátás történhet egyetlen alkalommal, hosszabb időre vagy akár állandó jelleggel is. (Tipikus ebben a körben a bérbe adás, amelynek következtében az elkövető extraprofitot realizál. Ez azonban a bűncselekmény elkövetésének nem feltétele, de a büntetés kiszabása során súlyosbító körülmény lehet, és elközbást kell alkalmazni az így befolyt jövedelemre.) Nem valósul meg a bűncselekmény, ha (legalább részben) a prostituált tulajdonában van az adott ingatlan, ahol a prostitúciót folytatják. Nem valósul meg továbbá a bűncselekmény akkor sem, ha valaki a prostituáltat a saját lakására viszi fel, és ott ellenszolgáltatás fejében szexuális cselekményeket végez vele.

A bordélyház olyan létesítmény, ahol anyagi ellenszolgáltatás fejében bárki számára szexuális szolgáltatást nyújtanak az irányító által fizetett, üzletszerű kéjelgést folytató személyek. Ennek a szabályozásnak az alapja az 1950-es New Yorkban kötött egyezmény. Nem feltétele a tényállásszerű elkövetési magatartás megállapításának, hogy az adott bordélyházban kizárólag prostitúciós tevékenységet folytassanak. (Ez egyébként a gyakorlatban nem is tipikus, általában kombinálják éjszakai mulatóval, panzióval stb.)

5. A bűncselekmény minősített esete, ha az elkövető tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt bír rá prostitúcióra.

6. A 201. § (1) bekezdés b) pontja természetes egység, a bűncselekmény egy rendbeli, függetlenül a prostitúciót folytató személyek számától. A (3) bekezdés esetében a halmazat a bordélyházak számától függ.

7. A bordélyház fenntartása okszerűen magában foglalja, hogy az ott működő prostituáltak a betérő vendégekkel szexuális cselekményeket végeznek, így nem vitásan a bordélyház működtetőjének szerepe van abban, hogy a nemi kapcsolatra a feleket összehozza, és ezt anyagi haszonszerzés céljából teszi. Mivel azonban ez mind a prostitúció elősegítésének (a bordélyház fenntartásával elkövetett alakzatnak), mind a kerítésnek fogalmi eleme, a halmazat tényleges megállapítása ugyanazon körülmény kétszeres értékelését jelentené. Így ilyen esetben a specialitás elvének megfelelően csak a prostitúció elősegítése már említett alakzata állapítható meg. Állandó a bírói gyakorlat abban is, hogy a rábírással elkövetett prostitúció elősegítésének büntette az azonos alkalommal megvalósuló kitarottság büntetésebe beleolvad.

Kitartottság

202. § Aki prostitúciót folytató személlyel egészben vagy részben kitaratja magát, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2015. 87. A kitarottság büntetének megvalósulása

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a nemi kapcsolatoknak a társadalomban elfogadott rendje, valamint a prostitúcióra ráépülő szervezett bűnözői körök üldözéséhez és tevékenységük visszaszorításához fűződő társadalmi érdek. Maga a prostitúció már nem bűncselekmény, a hatályos jogi szabályozás szerint a kitarott már nem általában a munkakerülő életvitelért, hanem azért tartozik büntetőjogi felelősséggel, mert prostitúciót folytató személy tevékenységéből, s ezzel a nemi erkölcsöt sértve biztosítja eltartását.

Dr. Angyal Pál A Magyar Büntetőjog Tankönyvé-ben a nemi erkölcs elleni bűncselekmények vizsgálata kapcsán utalt arra, hogy bár a kitarottság és a lánykereskedelem bizonyos fokig rokon bűncselekmény az ott vizsgált bűncselekményekkel - így a kerítéssel is -, a kitarottság azonban jellegénél fogva a magyar jogrendszerben a közveszélyes munkakerülés minősített eseteként szerepel (tankönyv 116. oldal).

A Hatályos Anyagi Büntetőjogi Szabályok Hivatalos Összeállítása (BHÖ), az előbbihez hasonlóan a munkafegyelem elleni bűncselekmények körében helyezte el a szóban lévő magatartást. A BHÖ 260. §-ának b) pontja értelmében közveszélyes munkakerülést követ el, aki tiltott kéjelgésből élő nővel tartatja ki magát.

Az 1961. évi V. törvény (Btk.) már a nemi erkölcs elleni bűncselekmények között szabályozza a kitarottság büntetést. A Btk. 286. §-ának (1) bekezdése lényegében az 1978. évi IV. törvény 206. §-ával azonosan határozza meg a kitarottság büntetének törvényi tényállását. Az e törvényhelyhez fűzött kommentár kiemeli, hogy a büntett jogi tárgya elsősorban a nemi kapcsolatok társadalmi rendje, bár az ilyen cselekmény általában a munkaerkölcsöt is sérti (1968. évi Btk. Kommentár II. kötet 1410. oldal). A bűncselekmény a nemi erkölcs irányában azért veszélyes, mert a kitarottak az üzletszerű kéjelgésből élőket az ilyen életmód folytatására ösztönzik. (3/1999. BJE indoklása)

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, aki törvényes oknál fogva nem jogosult arra, hogy a prostitúciót folytató személy eltartsa (kivételek tehát azok a személyek, akik például családjogi viszony által eltartásra jogosultak, mint például a prostituált gyermeke, szülei, házastársa stb.). A bűncselekmény csak szándékosan követhető el.

3. Mivel az alapcselekmény, vagyis a prostitúció már nem minősül bűncselekménynek, a kitarottságnak van passzív alanya, aki a kitaró, vagyis maga a prostituált.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a kitaratás, vagyis anyagi juttatás elfogadása a prostitúciót folytató személytől, függetlenül attól, hogy ez a személy milyen konkrét formában, milyen rendszerességgel és milyen mértékben nyújtja a támogatást.

A kitarottság folyamatos jellegű bűncselekmény, vagyis az első juttatások elfogadásával befejezett, így a kísérlete nem gyakori. Ugyanakkor a kitarottság és a tartási kötelezettség elmulasztása (Btk. 212. §) kapcsán ismert gyakorlat, miszerint a bíróság az elbírált elkövetési időszak körébe vonhatja a vádemelés és az elsőfokú ítélet között eltelt időszakot (ezt értelemszerűen csak akkor teheti meg azonban, ha az ügyész kiterjeszti a vádat erre az időszakra is). Így immáron új bűncselekménynek minősül - folyamatos kitarottság esetén - az elsőfokú ítélet kelte után folytatott további kitaratás. A kitaratást biztosító személy sem felbujtója, sem bűnsegédje nem lehet a cselekménynek.

5. A bűncselekmény egy rendbeli, függetlenül attól, hogy az elkövető hány személlyel tartatja ki magát (3/1999. BJE).

6. A kitarottság mellett a prostitúció elősegítése halmazatban nem állapítható meg. A kitarottsághoz képest speciális a gyermekprostitúció kishasználása (3) bekezdésben foglalt esete, látszólagos alaki halmazat esetén csak ezen utóbbi bűncselekmény állapítandó meg.

Gyermekeprostitúció kishasználása

203. § (1) Aki tizenennyolcadik életévét be nem töltött személy prostitúciójából haszonszerzésre törekszik, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tizenennyolcadik életévét be nem töltött személlyel való szexuális cselekményért ellenszolgáltatást nyújt.

(3) Aki részben vagy egészben tizenennyolcadik életévét be nem töltött, prostitúciót folytató személlyel tartatja ki magát, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki olyan bordélyházat tart fenn, vezet, vagy olyan bordélyház működéséhez szolgáltat anyagi eszközöket, amelyben tizenennyolcadik életévét be nem töltött személy folytat prostitúciót, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a gyermekeprostitúcióra ráépülő szervezett bűnözői körök üldözéséhez és a gyermekeprostitúció visszaszorításához fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény részben új, hiszen a korábbi Btk.-ban nem volt külön tényállás, amely a gyermekeprostitúcióra ráépülő iparágat rendelte pönalizálni.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, az (1) bekezdésben meghatározott fordulat pedig csakis egyenes szándékkal.

3. A bűncselekmény passzív alanya csak tizenennyolcadik életévét be nem töltött személy lehet. Összhangban a vonatkozó nemzetközi egyezményekkel, a jogalkotó fokozott (büntetőjogi) védelem alá helyezi a tizenennyolcadik életévüket be nem töltött személyeket a prostitúció céljára történő kishasználással szemben.

4. A bűncselekménynek négy alapesete van, minősített vagy privilegizált esetei nincsenek. Elkövetési magatartásai a prostitúcióhoz kapcsolódnak. A prostitúció a Btk. 459. § (1) bekezdésének 25. pontja szerint: a rendszeres haszonszerzés céljából történő szexuális cselekmény végzése. A Btk. 459. § 27. pontja értelmében szexuális cselekmény: a közösülés és minden súlyosan szeméremszértő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul. Az elkövetési magatartások lényege a következő:

haszonszerzésre törekvés: célzatos magatartás, de nem feltétele a haszon realizálása;

tizenennyolcadik életévét be nem töltött személlyel szexuális cselekmény végzése: itt nagyon fontos az elkövetési mód, vagyis, hogy ellenszolgáltatás fejében történjen meg az elkövetési magatartás (hiszen tizenegyedik életévét betöltött személlyel főszabály szerint az ilyen személy beleegyezése esetén bárki szexuális kapcsolatot létesíthet);

kitartottság: a harmadik fordulat speciális a 202. §-hoz képest, a sértett életkora alapján;

bordélyház fenntartása: itt is a passzív alanyok, vagyis a prostituáltak életkora alapján lehet ezt a fordulatot elhatárolni a kapcsolódó bűncselekménytől (201. § (3) bekezdés).

5. A bűncselekmény rendbeliségét a passzív alanyok száma határozza meg. A (3) bekezdésben foglalt fordulat esetében azonban a bűncselekmény a kitarottság kapcsán követett állandó bírói gyakorlatra figyelemmel álláspontunk szerint a passzív alanyok számára tekintet nélkül egy rendbeli, természetes egységnek minősül.

6. A halmazat kapcsán a 202. § (2) bekezdése vet fel gyakorlati kérdéseket, az elhatárolásokat a passzív alany életkora alapján tehetjük meg. Önkéntes szexuális cselekmény esetén:

ha a passzív alany a tizenegyedik életévét betöltötte, de a tizenennyolcadikat még nem, az elkövető gyermekeprostitúció kishasználása miatt büntetendő;

ha a passzív alany a tizenkettedik életévét már betöltötte, de a tizenegyediket még nem, a Btk. 198. § (1) bekezdése szerinti szexuális visszaélés és a gyermekeprostitúció kishasználása valódi halmazatban állapítandó meg;

amennyiben a passzív alany a tizenkettedik életévét nem töltötte be, akkor a gyermekeprostitúció kishasználása a Btk. 197. § (2) bekezdése szerinti szexuális erőszakkal áll valódi alaki halmazatban.

Gyermekepornográfia

204. § (1) Aki tizenennyolcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvételt

a) megszerez vagy tart, büntett miatt három évig,

b) készít, kínál, átad vagy hozzáférhetővé tesz, egy évtől öt évig,

c) forgalomba hoz, azzal kereskedik, illetve ilyen felvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az (1) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekményt az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve a sértettel kapcsolatban fennálló egyéb hatalmi vagy befolyási viszonytal visszaélve követi el.

(3) Egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az (1) bekezdés c) pontjában meghatározott bűncselekményhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(4) Aki tizenennyolcadik életévét be nem töltött személyt vagy személyeket pornográf műsorban

- a) szereplésre felhív, három évig,
- b) szerepeltet, egy évtől öt évig

terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki

- a) tizennyelcadik életévét be nem töltött személyt vagy személyeket pornográf felvételen való szereplésre felhív,
- b) olyan pornográf műsoron vesz részt, amelyben tizennyelcadik életévét be nem töltött személy szerepel vagy ilyen személyek szerepelnek,
- c) tizennyelcadik életévét be nem töltött személy vagy személyek pornográf műsorban való szerepeltetéséhez anyagi eszközöket szolgáltat.

(6) Aki tizennyelcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről pornográf felvétel készítéséhez, forgalomba hozatalához vagy az azzal való kereskedelemhez szükséges vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(7) E § alkalmazásában

- a) pornográf felvétel: az olyan videó-, film- vagy fényképfelvétel, illetve más módon előállított képfelvétel, amely a nemiséget súlyosan szeméremcsúszó nyíltsággal, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló módon ábrázolja,
- b) pornográf műsor: a nemiséget súlyosan szeméremcsúszó nyíltsággal megjelenítő, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvés vagy előadás.

Szövegmagyarázat

1. A tiltott pornográf felvétellel visszaélést több mint másfél évtizeddel az új Btk. megalkotása előtt már büntetni rendelte a magyar büntetőjog. Hazánkban a tiltott pornográf felvétellel kapcsolatos visszaélés 1997 óta szerepel önálló tényállásként a Btk.-ban, amikor a jogalkotó a gyermekek jogairól szóló ENSZ egyezmény magyarországi kihirdetésére tekintettel önálló cselekményként büntetni rendelte a 18. életévét be nem töltött személyről pornográf képi anyag készítését, az azzal való kereskedést és annak forgalomba hozatalát. Az elkövetési magatartások köre folyamatosan bővült, az új Btk. tovább bővíti ezt a kört.

A bűncselekmény jogi tárgya a 18 évesnél fiatalabb személyek egészséges nemi fejlődése és a gyermekpornográfiára ráépülő szervezett bűnözői csoportok elleni küzdelemhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, ha azonban egy 18 év alatti személy saját magáról készített tiltott pornográf felvételt, akkor álláspontunk szerint a bűncselekmény nem valósul meg, hiszen hiányzik a cselekmény társadalomra veszélyessége. Ebben az esetben legfeljebb - ha ennek egyéb feltételei is fennállnak - szeméremcsúszást lehet megállapítani.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, kiemelten fontos jelentősége van e körben annak, hogy az elkövető tisztában van-e a sértett életkorával. Az ilyen irányú tudattartam megléte nélkül a bűncselekmény nem állapítható meg.

3. A bűncselekmény passzív alanya főszabály szerint a tizennyelcadik életévét be nem töltött személy. Az (5) bekezdésben foglalt eset passzív alanya pedig csak tizennyelcadik életévét be nem töltött személy lehet.

Elkövetési tárgy a passzív alanyról (vagyis a tizennyelcadik, illetve az (5) bekezdés vonatkozásában a tizennyelcadik életévét be nem töltött személyről, függetlenül annak nemétől, illetve attól, hogy kiskorúnak vagy nagykorúnak minősül) készített pornográf felvétel és műsor. A Btk. 204. § (6) bekezdésében található értelmező rendelkezés szerint:

pornográf felvétel: az olyan videó-, film-, vagy fényképfelvétel, illetve más módon előállított képfelvétel, amely a nemiséget súlyosan szeméremcsúszó nyíltsággal, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló módon ábrázolja,

pornográf műsor: a nemiséget súlyosan szeméremcsúszó nyíltsággal megjelenítő, célzatosan a nemi vágy felkeltésére irányuló cselekvés vagy előadás.

A felvétel fogalmának nyelvtani értelmezése alapján kizárhatók ebből a körből a grafikus ábrázolások, valamint a rajz és a festmény. Nem tényállásszerű továbbá a tizennyelcadik életévét be nem töltött személyről vagy személyekről készített pornográf jellegű hangfelvétel akkor sem, ha bizonyíthatóan megtörtént nemi aktus során készítették. Nem vonható az elkövetési tárgyak körébe az emberi test tudományos, művészeti vagy ismeretterjesztő ábrázolása sem. A felvétel a nemiséget akkor ábrázolja súlyosan szeméremcsúszó nyíltsággal az orvosszakértői gyakorlat szerint, ha azon a passzív alanyok nemi aktust végeznek, illetve ha legalább a nemi szervek láthatók rajta, és a kép beállításából, a körülményekből vagy a háttérből a nemi vágy felkeltésére irányuló célzatra lehet következtetni. (Nem pornográf tehát például a tizennyelcadik életévét be nem töltött, meztelen gyermekről egy nyilvános standon, a szülei által készített felvétel.)

4. A bűncselekmény elkövetési magatartásait az (1)-(6) bekezdésekben találhatjuk meg. Büntetendő a megszerez, tart, készít, kínál, átad stb. elkövetési magatartás a korábbi Btk. szabályozásához hasonlóan. Újdonság az elkövetési magatartások társadalomra veszélyességének újragondolása, például a készítést az új Btk. enyhébben bünteti, mint az 1978. évi IV. törvény. A bűncselekmény legtöbb elkövetési magatartása a gyakorlatban ma már az internethez kapcsolódik, tipikusan számítógéppel elkövetett bűncselekményről van tehát szó.

A törvény az elkövetési magatartásokat a társadalomra veszélyességük sorrendjében sorolja fel. A bűncselekmény ezek alapján a következő magatartásokkal követhető el:

megszerez: mástól történő birtokbavétel, illetve egyéb módon történő birtokbavétel (például letöltés internetről),

tartás: folyamatos, hosszabb idejű birtoklás, amelyet megelőz a megszerzés. A tartás a felvételnek az elkövető tényleges rendelkezési joga alatt való tárolása akár hagyományos alapon (papír, videokazetta stb.), akár elektronikus jel formájában (számítástechnikai adathordozón),

(Megjegyezzük, hogy mivel a bűncselekmény valamennyi alakzata csak szándékosan követhető el, megszerzés vagy tartás esetén fokozottan vizsgálni kell, hogy a terhelt tudattartalma az általa tudottan tiltott kép megszerzésére vagy tartására kiterjed-e. A számítástechnika ma már számos esetben lehetővé teszi, hogy különböző programok az internetről anélkül telepítsenek képeket és más felvételeket a felhasználó számítógépén, hogy a felhasználónak ezt külön-külön látnia és engedélyeznie kellene.)
készítés: a felvétel előállítás, rögzítése bármilyen adathordozón,
kínálás: az elkövető ebben az esetben más személyt hív fel a képfelvétel átvételére, ez a felhívás azonban eredménytelen marad. Vagyis ezzel az elkövetési magatartással egy egyébként előkészületi jellegű magatartásnak minősülő esetet rendel büntetni a törvény sui generis tettesi cselekményként,
átadás: olyan magatartás, amelynek következtében az elkövető birtokából más személy birtokába kerül a felvétel. Az elkövetési magatartás megvalósulása szempontjából közömbös, hogy az átadással egyidejűleg az elkövető birtokából ki is kerül vagy csak lemásolódik a felvétel. (Ez utóbbira példa, ha e-mailben elküldi az elkövető egy harmadik személynek a tiltott pornográf felvételt. Ebben az esetben a saját birtokhelyzete nem szűnik meg felette.)
hozzáférhetővé tétel: annak a lehetőségnek a megteremtése, hogy más a felvételt megszerezze, lemásolja, birtokába vegye, vagyis a más által történő megismerés lehetővé tétele,
forgalomba hozatal: akár ingyenesen, akár visszatérően több, esetleg meg nem határozható számú személy számára történő eljuttatás,
kereskedés: a képfelvétel értékesítés (rendszeres) haszonszerzési szándékkal,
nagy nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétel: a képfelvétel széles körben történő megismerhetősége lehetőségének a megteremtése (ez ma már szinte kizárólag az internetre történő feltöltéssel valósul meg a gyakorlatban),
pornográf jellegű műsorban szerepeltetés: a passzív alanyok eredményes rábírása pornográf jellegű műsorban való szereplésre,
pornográf jellegű műsorban szerepeltetésre felhívás: a passzív alanyok eredménytelen rábírása pornográf jellegű műsorban való szereplésre,
pornográf jellegű műsorban részvétel: bármilyen minőségben történő részvételt jelent. (Nem feltétlenül a szexuális cselekményekben való konkrét részvétellel valósulhat meg, akármilyen mellékszereplő vagy akár pusztán néző ilyen magatartása is tényállásszerű, amennyiben a szándékosság és az annak alapjául szolgáló tudattartalom megállapítható és bizonyítható.)
anyagi eszközök szolgáltatása: bármilyen pénzügyi támogatás vagy segítségnyújtás a tiltott pornográf jellegű műsor vagy műsorok elkészítéséhez.
A cselekmény előkészületi magatartásai közül a hatályos törvény bünteti a készítéshez, forgalomba hozatalhoz vagy kereskedelemhez szükséges, vagy azt könnyítő feltételek biztosítását, de csak akkor, ha a passzív alany speciális: az általános tizenhatalmadik életév helyett a tizenegyedik életévét be nem töltött személy lehet csak ebben az esetben passzív alany.
5. Tekintettel arra, hogy a Btk. a személyről vagy személyekről fordulatot használja, álláspontunk szerint a bűncselekmény a passzív alanyok és a felvételek számától függetlenül mindig egy rendbeli, természetes egységet képez. Ezen nem változtat az a körülmény sem, hogy a felvétel egyes számban szerepel a tényállásban.
Az elkövető ugyanarra a képfelvételre nézve csak egyfajta elkövetési magatartást valósíthat meg büntetőjogilag értékelhetően, a sorrendben előbbi elkövetése a bűncselekményt befejezetté teszi, a később büntetlen utócselekmény (például a megszerzés után a tartás), illetve a súlyosabban büntetendő elkövetési magatartáshoz képest az enyhébben büntetendő büntetlen elő- vagy utócselekménynek minősül.
Halmazat megállapítására legfeljebb az adhat alapot, ha az elkövető például bizonyos számú képfelvételt birtokol, más felvételeket pedig nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz (például feltölt az internetre), vagyis a különböző tényállások alá vont, különböző elkövetési magatartások halmazában állhatnak egymással akkor, ha különböző felvételekre követik el őket.
6. A bűncselekmény a passzív alany önkéntességének a hiányában valódi halmazában állhat az erőszakos nemi bűncselekményekkel. Valódi alaki halmazában állhat továbbá a szexuális visszaéléssel is, ha ennek a tényállási elemei is maradéktalanul megvalósulnak.
7. Joggyakorlat: A tiltott pornográf felvétellel visszaélés tipikusan a számítógéphez vagy az internethez kapcsolódik. Emellett, az elkövetők előszeretettel választanak maguknak olyan foglalkozást, amely a potenciális áldozatok megközelítését permanensen és észrevétlenül lehetővé teszi. Ilyen az informatikus vagy az iskolai nevelő, pedagógusi foglalkozás. Ennek ellenére, a bíróságok ítélkezési gyakorlata nélkülözi a foglalkozástól eltiltás mellékbüntetés alkalmazását az ilyen elkövetőkkel szemben, akik pedig szakmai szabályaik megszegésével vagy a szakma felhasználásával követik el a bűncselekményt.
Az egyik ilyen ügyben az elkövetők file-cserélő program segítségével szereztek meg gyermekpornográf felvételeket az internetről. A bíróság a pedagógus foglalkozású elkövetőt 10 hó szabadságvesztésre ítélte, melynek végrehajtását három évre felfüggesztette. A felfüggesztés időtartamára elrendelte az elkövető pártfogó felügyeletét is, külön magatartási szabályként pedig szexuálterápiás kezelésre kötelezte. Azonban, a pozitív gyakorlatot némileg elhalványítva, az elkövetőt foglalkozásától nem tiltották el, annak ellenére, hogy az elkövető bevallottan szexuálisan vonzódott a gyermekek iránt.
Egy másik ügyben az elkövető nemzetközi file-cserélő hálózat tagjaként töltött le és tett hozzáférhetővé gyermekpornográf anyagokat. Az elkövetőt a bíróság 16 hónap szabadságvesztésre ítélte, végrehajtásában három évre felfüggesztve. A bíróság az elkövetőt foglalkozásától nem tiltotta el, annak ellenére, hogy számítástechnikai szakközépiskolát végzett, és informatikai szakmai ismereteit használta fel a felvételek megszerzéséhez.

A harmadik ügyben az elkövető tanár, iskolaigazgató volt, aki az egyik internetes gyermekpornográfia-terjesztő hálózattól rendelt meg tiniszex felíratú lemezeket. A rendőrség a házkutatás alkalmával több, a lemezekről függetlenül letöltött és a számítógépen tárolt gyermekpornográf anyagot foglalt le a lakásán. A bíróság az ő esetében sem alkalmazott foglalkozástól eltiltást, így az elkövető az eljárás befejeztével zavartalanul gyakorolhatja tovább iskolaigazgatói tevékenységét.

A Be. 158/D. § (1) bekezdése alapján a bíróság elrendeli az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételét a gyermekpornográfia miatt indult eljárásokban. A büntetőeljárás lezárása után pedig a tiltott pornográf felvételeket tartalmazó adathordozókat megsemmisítik.

Szeméremsértés

205. § (1) Aki magát nemi vágyának felkeltése vagy kielégítése céljából más előtt szeméremsértő módon mutogatja, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki nemi vágyának felkeltése vagy kielégítése céljából tizennegyedik életévét be nem töltött személy előtt szeméremsértő magatartást tanúsít, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki mással szemben olyan szeméremsértő magatartást tanúsít, amely a sértett emberi méltóságát sérti.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a közszemérem. A törvényi tényállás a jó ízlést sértő, durván nemi jellegű magamutogatást rendeli büntetni. Az ilyen jellegű, közszemérmert sértő cselekményeket az első írott Btk.-tól kezdve büntetjük. Már a Csemegi-kódex is szankcionálta (a 249. §-ban), ha valaki szemérmert sértő cselekmény nyilvános elkövetése által közbotrányt okozott.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, a gyakorlatban azonban szinte kizárólag férfiak az elkövetők. A minősített eset alanya tettesként csak 18. életévét betöltött személy lehet. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, a célzatra tekintettel az (1) és (2) bekezdésben foglalt eset csakis egyenes szándékkal, a (3) bekezdésben foglalt eset viszont elkövethető eshetőleges szándékkal is.

3. A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet, életkortól és nemtől függetlenül, ha azonban a passzív alany a tizennegyedik életévét még nem töltötte be, akkor a bűncselekmény minősített esete valósulhat meg, amennyiben ennek a (2) bekezdésben foglalt egyéb feltételei is fennállnak. Akkor is tényállásszerű a cselekmény, ha a jelen levő személy azt ténylegesen nem észleli (BH 1993. 341.).

4. Elkövetési magatartás a mutogatás, amely azonban csak akkor tényállásszerű, ha szeméremsértő módon történik. A magamutogatás exhibicionista cselekmény, általában a nemi étellel kapcsolatos, bizonyos mértékű pszichés zavarban szenvedő személyek követik el. (Ez azonban tipikusan nem olyan mértékű, hogy korlátozná vagy kizárná az elkövető beszámítási képességét.) Az elkövetés más előtt történik, vagyis legalább meg kell lennie a lehetőségnek arra, hogy legalább egy személy észlelje a cselekmény elkövetését. (Megvalósul a bűncselekmény álláspontunk szerint akkor is, ha az elkövető például egy alvó sértett előtt végez önkielégítést.)

A nemi szervét mutogató személy azonban nem egyszerűen lemezteleníti azt, hanem - szeméremsértő módon - szándékosan és feltűnően látni engedi. Ez a többlet például hiányzik, és nem beszélhetünk mutogatásról, ha egy ittas ember az utcán vizel, de a nemi szervét nem fedi fel feltűnően.

A (2) és (3) bekezdésben foglalt eset elkövetési magatartása a szeméremsértő magatartás tanúsítása. (E körben olyan cselekmények jöhetnek számításba, amelyek nem tartoznak a Btk. értelmező rendelkezése szerinti szexuális cselekmény fogalmi körébe, annál enyhébbek. Ilyen például a sértett valamely nemi szervének a megfogása, a sértett megcsókolása. Megjegyezzük, hogy a sértett nemi szervének megfogása a korábbi Btk. alapján tetteles becsületsértésnek minősült.)

5. A bűncselekmény minősített esete 18 évet betöltött elkövető és 14 évesnél fiatalabb sértett esetén állapítható meg.

6. A cselekmény álláspontunk szerint a sértettek számára tekintet nélkül egy rendbeli bűncselekménynek minősül. (A bírói gyakorlatban azonban ennek ellentmondó döntések is születnek, vagyis a sértettek számához kötik a rendbeliséget.) Azonos alkalommal történő elkövetés esetén folytatóságosság nem állapítható meg, ha azonban rövid időközökben történik, akkor a folytatóságosság megállapítható.

7. A (2) bekezdésben foglalt eset szubszidiárius bűncselekmény, az elkövetés körülményeitől függően súlyosabb bűncselekmény (például kiskorú veszélyeztetése, szexuális kényszerítés, személyi szabadság megsértése stb.) is megvalósulhat, ilyenkor a szeméremsértés nem állapítható meg.

8. Joggyakorlat: Említettük, hogy a szeméremsértést általában bizonyos fokú, a nemi étellel kapcsolatos pszichés zavarokban szenvedő emberek követik el. Jól példázza ezt a következő jogeset:

2008-ban egy magyar kisvárosban három szemtanú arra lett figyelmes, hogy egy férfi meztelenül kerekedik a L. Áruház melletti kerékpárúton. Hátulról így láták, s mint kiderült, a férfi csak derékig volt meztelen és rövidnadrágját combközépig letolta. Oly módon karikázott a kerékpárral, hogy a bal kezével fogta a kormányt, a jobbal pedig önkielégítést végzett önfelédten. A csúcsra érve elfelejtette tekerni a biciklit és orra bukott. Orr- és arccsonttörést szenvedett. A szemtanúk értesítették a mentőket. A férfi ellen büntetőeljárás indult szeméremsértés gyanújával.

Kitiltás

206. § Gyermekprostitúció kihasználása, prostitúció elősegítése, kitarottság és szeméremértés elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

A nemi bűncselekmények jellegéből adódóan indokolt, hogy a törvény lehetővé teszi a kitiltás alkalmazását a fejezetbe tartozó négy bűncselekmény elkövetőivel szemben.

Magánindítvány

207. § A 196. § (1) bekezdésében, a 197. § (1) bekezdés a) pontjában, és a 205. § (3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető, kivéve, ha azzal összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek.

A szexuális kényszerítés és a szexuális erőszak alapesete, valamint a szeméremértés olyan jellegű nemi élet szabadsága és nemi erkölcs elleni bűncselekmények, amelyekben a sértett kímélete indokolja, hogy bizonyos esetekben a sértett döntésétől tegyük függővé a büntetőeljárás megindítását és lefolytatását. Amennyiben azonban a magánindítványos bűncselekménnyel halmazatban hivatalból üldözendő bűncselekmény is megvalósul, a bűncselekmény miatt a büntetőeljárást a magánindítvány előterjesztésére tekintet nélkül le kell folytatni. (Tipikus példa a gyakorlatban a szexuális erőszakkal együtt elkövetett súlyos testi sértés.) A magánindítványt általában a sértett terjesztheti elő, az elkövető személyről (nemi bűncselekmények esetében ez az időpont egybeesik az elkövetés idejével) való tudomásszerzéstől számított harminc napos anyagi jogi jogvesztő határidőn belül. A magánindítvány előterjesztésére jogosult a sértett törvényes képviselője és a gyámhatóság is, ha a sértett korlátozottan cselekvőképes, ha pedig a sértett cselekvőképtelen, akkor helyette a gyámhatóság vagy a törvényes képviselője teheti csak meg a magánindítványt joghatályosan, maga a sértett nem.

Az ismeretlen tettes ellen tett feljelentés joghatályos magánindítvány, vagyis nem kell beszerezni a jogosult újabb nyilatkozatát az elkövető személyének ismertté válását követően.

XX. FEJEZET

A GYERMEKEK ÉRDEKÉT SÉRTŐ ÉS A CSALÁD ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Kiskorú veszélyeztetése

208. § (1) A kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy - ideértve a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él -, aki e feladatából eredő kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személyt

a) bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve züllött életmód folytatására rábír vagy rábírni törekszik,

b) bűncselekmény elkövetéséhez felajánl.

ÍH 2017. 38. A kiskorú veszélyeztetése megállapításánál irányadó szempontok

ÍH 2015. 42. A kiskorú veszélyeztetése büntetettének megvalósulása

BKv. 22/2007., BH 201. /184., BH 2008. 177., BH 2007. 326., BH 2007. 35., BH 2004. 96., BH 2001. 50., BH 1999. 55., BH 1997. 469., BH 1994. 470., BH 1994. 172., BH 1987. 73., BH 1981. 174., EBH 2009. 2029., EBH 2006. 1491.

Szövegtörténet

A hatályos büntetőjogi szabályozáshoz vezető rendelkezések a 19. század utolsó harmadától kezdtek megjelenni. Ebben a körben a népiskolai közoktatás tárgyában alkotott 1868. évi XXXVIII. törvénycikk; a cseléd és gazda közötti viszony szabályozásáról, a gazdasági munkásokról és a napszámosokról szóló 1876. évi XIII. törvénycikk; a kihágásokról szóló magyar büntető törvénykönyv (1879. évi XL. törvénycikk); a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések módosításáról szóló 1954. évi 23. és a tartási és gondozási kötelezettség teljesítésének büntetőjogi védelméről szóló 1958. évi 21. törvényerejű rendelet említendő meg.

Az 1961. évi V. törvény ifjúság elleni büntett elnevezéssel fenyegette büntetéssel a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személyt, aki a kiskorú testi, szellemi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan veszélyezteti, illetve azt a nagykorú személyt, aki kiskorút büntett elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír vagy rábírti törekszik [274. § (1)-(2) bekezdés]. Az 1978. évi IV. törvény kiskorú veszélyeztetése címmel nagyrészt hasonló tényállást vett át, ennek értelmében volt büntethető a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy, aki e feladatából folyó kötelességét súlyosan megszegi, és ezzel a kiskorú testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését veszélyezteti; úgyszintén az a nagykorú személy, aki kiskorút bűncselekmény elkövetésére vagy züllött életmód folytatására rábír, vagy rábírti törekszik [195. § (1)-(2) bekezdés]. Az elkövetési magatartás immár a kötelességszegés lett. Új fordulatként iktatta a tényállásba az 1998. évi LXXXVII. törvény 50. §-a a kiskorúval való kényszermunka végeztetését, majd a 2005. évi XCI. törvény 4. §-a büntetni rendelte azt, aki a bírósági vagy hatósági határozat alapján nála elhelyezett kiskorú és a kiskorúval kapcsolattartásra jogosult személy közötti kapcsolatot kialakítását vagy fenntartását a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is akadályozza. A törvény kibővítette a kiskorú veszélyeztetése alapesetének alanyi körét, miszerint a kiskorú gondozására, nevelésére vagy felügyeletére köteles személynek kell tekinteni a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él. A 2009. évi CXXXVI. törvény a kiskorú szabálysértés elkövetésére való rábírását, illetve rábírti törekvését is büntetni rendelte [26. § (2) bekezdés b) pont], a 2012. évi LXII. törvény pedig kiegészítette az (1) bekezdés szerint alaptényállást a kiskorú érzelmi veszélyeztetésével (5. §).

Az új törvény a kiskorú veszélyeztetésének korábbi tényállását három külön tényállásra bontja:

a kiskorú veszélyeztetésére (208. §)

a gyermekmunkára (209. §), illetve

a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozására (210. §).

A kiskorú veszélyeztetésének új tényállása csak a kiskorú fejlődését ténylegesen veszélyeztető vagy azt károsító magatartásokat rendeli - két alaptényállásban - büntetni.

Szövegmagyarázat

1. alaptényállás: a Btk. 208. §-ának (1) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetésének büntette.

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi és érzelmi fejlődéséhez fűződő egyéni és társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény passzív alanya a kiskorú. Kiskorú a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) szerint az, aki a tizenharmadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött. A Ptk. azonban azt is előírja, hogy a házasságkötés nem jár a nagykorúság megszerzésével, ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt nyilvánította érvénytelennek [12. § (2) bekezdés]. A másik oldalról viszont, a családjogi törvény végrehajtásáról [...] szóló 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet értelmében a házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti (1. §). A házasságkötéssel ellentétben az élettársi kapcsolatot a kiskorúságot nem szünteti meg (BH 1992. 513.).

Bár a törvény a passzív alany életkora szerint nem differenciál, azonban természetesen a kiskorú testi és értelmi fejlődésének a veszélyeztetése már csecsemő tekintetében is elkövethető, az erkölcsi fejlődés veszélyeztetése azonban általában csak bizonyos életkor, illetve értelmi fejlettség elérését követően valósítható meg.

3. A bűncselekmény alanya (tettese) csak speciális személyes kvalifikáltsággal rendelkező személy lehet: a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy. Ilyen lehet tipikusan a szülő, illetve a gyám. A törvény szerint azonban ebbe a körbe tartozónak kell tekinteni a szülői felügyeletet gyakorló szülő vagy gyám élettársát és a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt is, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él. Ugyanígy a nevelőszülő házastársát is terheli a nevelőszülőre bízott és velük közös háztartásban élő kiskorúak nevelésének, felügyeletének és gondozásának a kötelezettsége, az együtt élő házastársak, élettársak, nevelőszülők e kötelezettsége oszthatatlan (BH 2008. 177.). Úgyszintén elköveti a kiskorú veszélyeztetését a diákközhelyen foglalkoztatott gyógypedagógus és a pedagógus asszisztens is, aki a nevelésükre bízott gyermekekkel szemben folyamatosan fizikai bántalmazásokat, megtorló, illetve megalázó jellegű fegyelmező intézkedéseket alkalmaz (BH 1997. 469.).

A bűncselekmény társtettese az lehet, aki rendelkezik a tettessé válás ismervével, és súlyosan megszegi a kiskorú nevelésével, felügyeletével vagy gondozásával kapcsolatos kötelezettségét, és ezzel a tényállásszerű eredményt idézi elő. Ebben a körben azt kell kiemelni, hogy a házasságról, a családról és a gyámiságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.) értelmében a szülői felügyeletet a szülők együttesen gyakorolják - ellentétes megállapodásuk hiányában - akkor is, ha már nem élnek együtt [72. § (1) bekezdés]. Az együtt élő szülők tehát a szülői felügyeleti jogukat mindig együttesen gyakorolják, ebből következően társtettesei lehetnek a bűncselekménynek, ha együttes mulasztásuk (kötelességszegésük) eredményezi a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének veszélyeztetettségét.

Nem lehet tettese (társtettese) azonban a bűncselekménynek az a szülő, akinek nincs szülői felügyeleti joga (kivéve, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él). Azokat az eseteket, amikor a bíróság megszünteti a szülői felügyeletet, a Csjt. 88. §-a, a szülői felügyelet szünetelésének eseteit pedig a Csjt. 90. §-a határozza meg.

A bűncselekményt részesként bárki elkövetheti.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására irányuló kötelesség súlyos megszegése - bár akár aktív, akár passzív magatartásban is megnyilvánulhat - leggyakrabban mulasztás következménye. A kötelességszegéssel érintett feladatkörök alapulhatnak a nevelésen, a felügyeleten, illetve a gondozáson. E fogalmak meghatározását nehezíti, hogy azok tartalmát nemcsak jogi, hanem hatósági és erkölcsi, írott, illetve íratlan normák is konkretizálják. Mindhárom tevékenység közös jellemzője továbbá, hogy sokféle és eltérő jellegű kötelességeket ölelnek fel.

A nevelés a kiskorú fejlődését segítő, jellemét formáló, tudatos és tervszerű, példamutatáson alapuló tevékenység.

A felügyelet a kiskorú magatartásának folyamatos, rendszeres ellenőrzése, időről időre visszatérő vagy csak egyetlen alkalommal, de meghatározott időtartamban történő figyelemmel kísérése, amelynek célja a kiskorú testi épségének védelme, megóvása, a személyiségére károsan ható jelenségek elhárítása.

A gondozás a kiskorú normális testi fejlődésének biztosítása, így például élelem, ruházat, normális életkörülmények biztosítása. Az elkövetési magatartás ezen kötelezettségek súlyos megszegése. A köteleességszegés megvalósulhat akár tevékenységben, akár mulasztásban, de az sem kizárt, hogy ezek ötvözetével. A kötelezettségek megszegése jellemzően hosszabb időn keresztül, ismétlődő magatartások sorozataként nyilvánul meg, így például a kiskorú ételmezésének, tisztán tartásának rendszeres elmulasztásával, de ilyennek tekinthető a rendszeres veszekedés a gyermek jelenlétében. Nem kizárt azonban az egyszeri, időleges vagy rövid ideig tartó magatartás tényállásszerűsége sem, így például, ha a kiskorú jelenlétében a nevelésre, gondozásra, felügyeletre kötelezett bűncselekményt követ el (BH 1987. 73.).

A köteleességszegés akkor tényállásszerű, ha súlyos. Ennek megállapítása alapvetően a bírói mérlegelés körébe tartozik. Kétségtelenül súlyosnak minősül azonban az a köteleességszegés, amely az általános társadalmi felfogás szerint minimálisan elvárható követelmények nem teljesítésével kirívónak tekinthető. A kisebb nevelési hibák, vagy a csekélyebb súlyú mulasztások általában nem alapozzák meg a büntetőjogi felelősséget, azonban az önmagukban kisebb súlyú köteleességszegések összességükben (összhatásukban) súlyos köteleességszegéssé válhatnak.

5. A bűncselekmény eredménye a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi, érzelmi fejlődésének veszélyeztetése, amelyet a súlyos köteleességszegés általában magában rejt. Az elkövetési magatartás rendszerint több szempontból veszélyezteti a kiskorú fejlődését, például a testi fejlődés veszélyeztetése kisebb gyermekek esetében tipikusan összekapcsolódik az érzelmi, értelmi fejlődés veszélyeztetésével is. Az adott ügy összes körülményének figyelembe vételével, a kiskorú személyiségét, életkorát, stb. elemezve kell elbírálni, hogy a veszélyeztetési deliktum megvalósult-e.

A testi fejlődés veszélyeztetését jelenti a kiskorú durva bántalmazása, amelynek következtében sérülést szenved, beteg lesz, az idegrendszere károsodik, de szintén ide vonható a kiskorú éheztetése, tisztán tartásának rendszeres elmulasztása, gyógykezelésének elmulasztása.

Az értelmi fejlődés veszélyeztetése tipikusan az iskolaköteles gyermek huzamos időn keresztül való visszatartása az általános iskolába járástól. Ha a gyermek nevelésére köteles személy köteleességét nem teljesíti, a gyermeket az iskola látogatásától huzamosabb időn belül keresztül visszatartja: ez a nevelési, felügyeleti vagy gondozási kötelezettség olyan súlyos megszegése, amely a gyermek szellemi fejlődését veszélyeztetheti, és így a kiskorú veszélyeztetése büntetnének megállapítására alapul szolgálhat. A gyermek szellemi fejlődése veszélyeztetésének megállapítása tényekből levont következtetés. Fennáll nemcsak akkor, ha a gyermek írástudatlan marad, hanem ha az iskolalátogatástól való huzamos visszatartása következtében nincsenek meg azok az alapvető ismeretei sem, amelyek hiánya folytán az életviteléhez szükséges további ismereteket sem képes megszerezni (22/2007. BKv.).

A kiskorú értelmi fejlődésének veszélyeztetése hiányában a köteleesség elmulasztása az óvodai nevelésben való részvételi kötelezettség és a tankötelezettség megszegése szabálysértését valósítja meg:

Az a szülő vagy törvényes képviselő

aki a szülői felügyelete vagy gyámsága alatt álló gyermeket kellő időben az óvodába, illetve az iskolába nem íratja be,

aki nem biztosítja, hogy súlyos és halmozottan fogyatékos gyermeke a fejlődését biztosító nevelésben, nevelés-oktatásban vegyen részt,

akinek a szülői felügyelete vagy gyámsága alatt álló gyermeke ugyanabban az óvodai nevelési évben az iskolai életmódra felkészítő foglalkozásokról, illetőleg ugyanabban a tanévben az iskolai kötelező tanórai foglalkozásokról igazolatlanul a jogszabályban meghatározott mértékűnél többet mulaszt, szabálysértést követ el (2012. évi II. törvény 247. §).

A kiskorú erkölcsi fejlődésének veszélyeztetése annak okozását jelenti, hogy a kiskorú erkölcsi normákhoz való viszonyában, a társadalomba való normális beilleszkedésében zavar keletkezik. Ezt eredményezheti például a kiskorú előtti trágár beszéd, a jelenlétében elkövetett bűncselekmény (BH 2007. 326.), szexuális jellegű cselekmények (BH 1994. 470.), vagy ittas állapotban a családtagok bántalmazása.

Az érzelmi fejlődés a kiskorúnak azt a jogát jelenti, hogy érzelmileg kiegyensúlyozott felnőtté váljon. Ennek veszélyeztetését jelenti a kiskorú megfélemlítése, megalázása.

Mivel a bűncselekmény materiális deliktum, a büntetőjogi felelősséghez szükséges, hogy az elkövetési magatartás és az eredmény között okozati összefüggés álljon fenn. Ez azt jelenti, hogy a veszélyhelyzetnek visszavezethetőnek kell lenni az elkövető súlyosan köteleességszegő magatartására.

6. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, azonban eshetőleges szándékkal is megvalósítható (BH 1987. 73.). Az elkövető szándékának át kell fognia mind a köteleességszegés súlyosságát, mind azt, hogy ezzel a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését veszélyezteti.

A bűncselekmény a tényállásszerű eredmény, a kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődésének a veszélybe kerülésével válik befejezetté. Ennek megállapítása nem szakértői kérdés, hanem a jogi értékelés körébe tartozó bírói feladat. A bűncselekmény kísérlete elviekben nem zárható ki, azonban a gyakorlatban ritkán fordul elő: ha az elkövetési magatartás kifejtése, a súlyos köteleességszegés ellenére még nem következik be az eredmény, a veszélyeztetés.

7. A bűncselekmény rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik: a kiskorú veszélyeztetése annyi rendbeli, ahány kiskorú testi, értelmi, erkölcsi vagy érzelmi fejlődését az elkövető veszélyeztette (BH 1981. 174.). Az ugyanazon kiskorú fejlődését veszélyeztető, huzamosabb, és többször ismétlődő cselekménysorozat természetes egységet alkot, így a folytatólágosság megállapítása kizárt.

A kiskorú veszélyeztetésével a gondatlanságból elkövetett élet, testi épség elleni bűncselekmények halmazatban állnak. Így a kiskorú veszélyeztetésének büntetett felül megvalósítják a gondatlanságból elkövetett emberölés vétségét is azok a szülők, akik a kisgyermekük részére az orvos által felírt gyógyszert huzamos időn át nem váltják ki, majd a súlyosan beteg gyermekhez olyan késedelmesen hívnak orvost, hogy a gyermek állapota kezelhetetlenné válik, és ez a gyermek halálához vezet (BH 2004. 96.). Nem kerülnek ugyanakkor halmazatba a kiskorú veszélyeztetésével azok a bűncselekmények, amelyek jogi tárgya azonos vagy hasonló, de a büntetési tételük súlyosabb, így például a nemi erkölcs szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények minősített esetei, ha az elkövető a nevelése, felügyelete, gondozása alatt álló kiskorú sérelmére követi azt el, ezzel veszélyeztetve a kiskorú erkölcsi fejlődését.

II. alaptényállás: a Btk. 208. §-ának (2) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetésének büntette.

1. A (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény védett jogi tárgya szűkebb az (1) bekezdés szerinti bűncselekményhez képest: a kiskorú erkölcsi fejlődése.

2. A jogi tárgyból következően, a bűncselekmény passzív alanya csak az a tizenhatalcadik életévét be nem töltött személy lehet, aki egyrészt elért már meghatározott életkort, másrészt - ebből is következően - bizonyos értelmi fejlettséget, és mindebből kifolyólag erkölcsi fejlődésére nézve hátrányosan befolyásolható. Fontos megjegyezni, hogy a korábbi Btk.-tól eltérően a törvény a passzív alanyt nem kiskorúként, hanem tizenhatalcadik életévét be nem töltött személyként határozza meg. Így a kiskorú házassággal szerzett nagykorúsága nem érinti a bűncselekmény megvalósítását. A korábbi törvényszövegre épülő bírói gyakorlat ebben a tekintetben a továbbiakban nem tartható fenn (lásd például BH 1984. 265.).

3. A bűncselekmény alanya (tettese) csak a tizenhatalcadik életévét betöltött személy lehet. Nem lehet azonban tettes az, aki a kiskorú nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles, mert az az (1) bekezdés szerint tartozhat felelősséggel. Része - az általános szabályok szerint - bárki lehet a bűncselekménynek.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartásai a bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére, illetve a züllött életmód folytatására való rábírás vagy rábírti törekvés, illetve a bűncselekmény elkövetéséhez való felajánlás.

A rábírás fogalmilag eredményes felbujtás, tehát csak akkor valósul meg bűncselekmény, ha a nagykorú rábíró tevékenysége hatására határozza el a tizenhatalcadik életévét be nem töltött személy a bűncselekmény (szabálysértés) elkövetését (BH 2001. 50.). A rábírti törekvés sikertelen (eredménytelen) felbujtás (felhívás), és mint ilyen, külön büntetni rendelt előkészületi cselekmény (delictum sui generis). Mind a rábírás, mind a rábírti törekvés irányulhat bűncselekmény elkövetésére, szabálysértés elkövetésére, vagy züllött életmód folytatására.

A züllött életmód folytatása huzamosabb időn át tartó és erkölcsileg súlyosan kifogásolható életvitel, például rendszeres csavargás, koldulás, italozó életmód stb. (BH 1985. 51.). A joggyakorlat szerint az üzletszerű kéjteltség (új megnevezéssel: prostitúció) is ebbe a körbe tartozik, azonban megemlítendő, hogy a tizenhatalcadik életévét be nem töltött személy prostitúcióra való rábírása a törvény szerint már külön tényállás alapján (prostitúció elősegítése) lesz büntetendő [201. § (2) bekezdés].

A bűncselekmény elkövetéséhez való felajánlás kapcsán azt kell megemlíteni, hogy a 182. számú ILO Egyezmény a gyermekmunka legrosszabb formái közé sorolja, és büntetni rendeli az gyermekek tiltott tevékenységek céljából történő felhasználását, megvásárlását vagy felajánlását. A megvásárlást az emberkereskedelem tényállása lefedi, a felhasználás egy tettesi magatartás, a felajánlás azonban a korábbi Btk. alapján nem volt büntetendő, ezért a törvény kiegészíti a kiskorú veszélyeztetését ezzel az elkövetési magatartással. Figyelemmel arra, hogy a felajánlás az előkészületi jellegű magatartásokkal átfedést mutathat, az új tényállás szubszidiárius.

5. A bűncselekményt csak szándékosan lehet elkövetni. Az elkövető szándékának át kell fognia azt, hogy tizenhatalcadik életévét be nem töltött személyt bír rá, vagy törekszik rábírti bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére vagy züllött életmód folytatására, illetve ilyen személyt ajánl fel bűncselekmény elkövetéséhez.

A rábírási változatnál a bűncselekmény akkor befejezett, ha a passzív alany megkezdte a bűncselekmény vagy szabálysértés megvalósítását, illetve a züllött életmód folytatását. A rábírti törekvéses változatban akkor válik a bűncselekmény befejezetté, amikor a passzív alany tudomást szerez a felhívásról. Mivel a felajánlás szintén egyoldalú aktus, ennek kifejtésével válik a bűncselekmény befejezetté.

6. A bűncselekmény rendbelisége alapvetően a bűncselekményre vagy szabálysértésre vonatkozó rábírási, rábírti törekvések, illetve a bűncselekmény elkövetésére való felajánlások száma szerint alakul. Így, ha a passzív alany egységes rábírási hatására több bűncselekményt követ el, egységként értékelendő. De szintén egység lesz, ha a passzív alany többszöri rábírási törekvés, majd az eredményes rábírási hatására követi el a bűncselekményt. Bűnhalmazat akkor állhat fenn, ha az egyes rábírási cselekmények között hosszabb idő telik el, vagy nincs közöttük szoros összefüggés. A züllött életmód folytatása folyamatos, többmozzanatú magatartás, ezért az erre irányuló rábírási törekvések a természetes egység körébe tartoznak. A szabálysértésre való rábírási törekvések tekintetében kell azt kiemelni, hogy amennyiben a nagykorú tizenhatalcadik életévét be nem töltött személyt bír rá prostitúcióra (2012. évi II. törvény 172. §), akkor a prostitúció elősegítésének büntetetté kell megállapítani [201. § (2) bekezdés].

7. Az elhatárolás szempontjából fontos kiemelni, hogy a kiskorú veszélyeztetésének ez a változata szubszidiárius bűncselekmény, csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Ebből következően, ha a rábírási következtében a passzív alany által elkövetett bűncselekmény büntetési tétele öt évig terjedő, vagy annál kisebb tartamú szabadságvesztés, a nagykorú cselekménye kizárólag kiskorú veszélyeztetésének minősül, tettesi minőségben. Ha azonban a passzív alany által elkövetett bűncselekmény büntetési tétele öt évnél súlyosabb, a nagykorú személy e bűncselekmény felbujtójaként (vagy adott esetben közvetett tettesként) fog felelősséggel tartozni. A rábírti törekvés esetén annyiban módosul ez a szabály, hogy mivel a rábírti törekvés voltaképp előkészületi magatartás (felhívás), és nem minden bűncselekménynek büntetendő az előkészülete, csak akkor minősül a nagykorú cselekménye a kiskorú veszélyeztetésén kívül, ha annak a bűncselekménynek, amelyre a rábírti törekvés vonatkozott, a büntetendő előkészületre rendelt büntetési tétele meghaladja az öt évet. A züllött életmódra való rábírási törekvés esetén a szubszidiaritás kérdése valójában nem merül fel.

Gyermekmunka

209. § Aki

Szövegtörténet

A korábbi Btk. 195. § (3) bekezdése büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni azt a nagykorú személyt, aki a kiskorúval kényszmunkát végeztet. Az új törvény kényszmunka elnevezéssel, külön tényállásban rendeli büntetni azt, aki másnak kiszolgáltatott helyzetét kihasználva, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel munkavégzésre kényszerít (193. §). A bűncselekmény minősített esete, ha a kényszmunkát tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el.

A törvény 209. §-a ehhez képest a tizennyolcadik életévüket be nem töltött személyek munkavégzésére vonatkozó szabályok megszegését szankcionálja. A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy a Munka Törvénykönyvének rendelkezései szerint végezhet munkát. E szabályok be nem tartása (például rendkívüli munkavégzés) három évig terjedő szabadságvesztést vonhat maga után. A 2009/52/EK irányelvnek megfelelően ugyanilyen büntetési tétellel fenyegetett az, aki keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztat.

A törvény önálló tényállásban nevesíti a gyermekmunkát, ennek indokai az alábbiak:

az 1976. évi 9. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán, 1966. december 16-án elfogadott Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 10. Cikke szerint büntetni kell a gyermekek és fiatalok olyan munkára történő alkalmazását, amely káros az erkölcsükre vagy az egészségükre, életveszélyes vagy akadályozza rendes fejlődésüket, továbbá az államok kötelesek azt a korhatárt megállapítani, melyen alul a fizetett gyermekmunka tilos és törvényileg büntetendő;

a Gyermekjogi Egyezmény 32. Cikke értelmében a részes államok elismerik a gyermeknek azt a jogát, hogy védelemben részesüljön a gazdasági kizsákmányolás ellen, és ne legyen kényszeríthető semmilyen kockázattal járó, iskoláztatását veszélyeztető, egészségére, fizikai, szellemi, lelki, erkölcsi vagy társadalmi fejlődésére ártalmas munkára, és ezen cikk hatékony végrehajtását megfelelő büntetésekkel kell biztosítani;

a 182. számú ILO Egyezmény 3. Cikke szerint a gyermekmunka legrosszabb formái közé tartozik minden olyan munka, amely jellegénél fogva, vagy azon körülményektől fogva, amely között azt végzik, valószínűleg veszélyezteti a gyermekek egészségét, biztonságát vagy erkölcsét, az egyezményhez készített ajánlás szerint pedig a tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy szankciókat - beleértve, az adott esettől függően, a büntetőjogi büntetéseket is - alkalmazzanak bármely, a 182. számú ILO Egyezmény ezen előírásában hivatkozott munkatípus tiltására és kiküszöbölésére vonatkozó nemzeti rendelkezések megsértéséért;

az illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókkal szembeni szankciókra és intézkedésekre vonatkozó minimumszabályokról szóló, 2009. június 18-án elfogadott 2009/52/EK irányelv (a továbbiakban: 2009/52/EK irányelv) 9. cikke alapján bűncselekménnyé kell nyilvánítani az illegálisan az ország területén tartózkodó harmadik országbeli kiskorú állampolgárok foglalkoztatását.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a gyermekmunka tilalmához fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény passzív alanya az a) pont szerinti esetben a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy mint munkavállaló; a b) pont szerinti esetben a keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező, tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgár.

Harmadik országbeli állampolgár alatt a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni [Btk. 459. § (5) bekezdés a) pont]. Eszerint harmadik országbeli állampolgár: a külön törvény alapján a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek kivételével a nem magyar állampolgár és a hontalan [2007. évi II. törvény 2. § a) pont].

Keresőtevékenység folytatására jogosító engedély a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott olyan tartózkodásra jogosító engedély, amellyel a harmadik országbeli állampolgár keresőtevékenységet folytathat [Btk. 459. § (5) bekezdés b) pont].

3. A bűncselekmény alanya (tettese) bármely munkáltató lehet, a részesség az általános szabályok szerint alakul.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása egyrészt a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyek foglalkoztatására vonatkozó törvényi előírások megszegése; másrészt a keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgár foglalkoztatása.

A tizennyolcadik életévét be nem töltött személyek foglalkoztatására vonatkozó törvényi előírásokat a Munka Törvénykönyvről szóló 2012. évi I. törvény (Mt.) 114. §-a tartalmazza. Eszerint:

A fiatal munkavállaló számára éjszakai munka, valamint rendkívüli munkaidő nem rendelhető el.

A fiatal munkavállaló napi munkaideje legfeljebb nyolc óra lehet és a több munkaviszony keretében történő munkavégzés munkaidejét össze kell számítani.

A fiatal munkavállaló számára

legfeljebb egy heti munkaidőkeretet lehet elrendelni,

négy és fél órát meghaladó beosztás szerinti napi munkaidő esetén, legalább harminc perc, hat órát meghaladó beosztás szerinti napi munkaidő esetén, legalább negyvenöt perc munkaközi szünetet,

legalább tizenkét óra tartamú napi pihenőidőt kell biztosítani.

A fiatal munkavállaló esetében a 105. § (2) bekezdésében és a 106. § (3) bekezdésében foglaltak nem alkalmazhatók.

Az Mt. 105. § (2) bekezdése szerint egyenlőtlen munkaidő-beosztás esetén a heti pihenőnapok egyenlőtlenül is beoszthatók; a 106. § (3) bekezdése értelmében pedig egyenlőtlen munkaidő-beosztás esetén - az (1) bekezdésben meghatározott heti pihenőidő helyett és a (2) bekezdésben foglaltak megfelelő alkalmazásával - a munkavállalónak hetenként legalább negyven órát kitevő és egy naptári napot magába foglaló megszakítás nélküli heti pihenőidő is biztosítható. A munkavállalónak a munkaidőkeret vagy az elszámolási időszak átlagában legalább heti negyvennyolc óra heti pihenőidőt kell biztosítani.

A keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztatására vonatkozó előírásokat a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény tartalmazza. A törvény 71. §-ának (1) bekezdése értelmében a munkáltató legkésőbb a harmadik országbeli állampolgár munkába lépésének napján köteles meggyőződni arról, hogy a harmadik országbeli állampolgár érvényes tartózkodási engedéllyel vagy más tartózkodásra jogosító engedéllyel, valamint az e törvény alapján keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel rendelkezik-e.

A törvény 20. §-a határozza meg, hogy keresőtevékenység folytatása céljából ki, és milyen feltételekkel szerezhet tartózkodási engedélyt:

Keresőtevékenység folytatása céljából tartózkodási engedélyt az a harmadik országbeli állampolgár kaphat, akinek tartózkodási célja, hogy a foglalkoztatásra irányuló jogviszonya alapján, ellenérték fejében, más részére, illetve irányítása alatt tényleges munkát végezzen;

jogszabály szerint önállóan, ellenérték fejében végezhető tevékenységet folytasson;

a b) pont hatálya alá nem tartozó esetben, gazdasági társaság, szövetkezet vagy egyéb - jövedelemszerzési céllal létrejött - jogi személy tulajdonosaként, vezető tisztségviselőjeként, vezetői, képviselői vagy felügyeleti szerve tagjaként végezze tevékenységét. Az (1) bekezdés szerinti keresőtevékenységet - ha e törvény másképpen nem rendelkezik - az a harmadik országbeli állampolgár folytathat, aki

szezoni munkavállalási vízummal, vagy

humanitárius célból kiadott tartózkodási engedéllyel rendelkezik, továbbá az, aki

keresőtevékenység folytatása céljából, családegyesítés céljából vagy tanulmányi célból kiadott tartózkodási engedéllyel, vagy EU Kék Kártyával rendelkezik.

A tanulmányi célú tartózkodási engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgár keresőtevékenységet a szorgalmi időszakban hetente legfeljebb huszonnégy órában, szorgalmi időszakon kívül évente legfeljebb kilencven napon vagy hatvanhat munkanapon végezhet teljes munkaidőben.

A keresőtevékenység folytatása céljából kiadott tartózkodási engedély érvényességi ideje legfeljebb három év, amely alkalmanként legfeljebb három évvel meghosszabbítható.

Munkavállalási engedélyhez kötött tevékenység esetén a tartózkodási engedély érvényességi ideje a munkavállalási engedély érvényességi időtartamához igazodik.

5. A bűncselekményt csak szándékosan lehet elkövetni.

6. Az egység-halmazat vonatkozásában az a) pont szerinti bűncselekmény estén törvényi egység jön létre, a b) pont szerinti bűncselekmény pedig a passzív alanyok száma szerint minősül egy- vagy többrendbelinek.

a) a tizennyolcadik életévét be nem töltött személyek foglalkoztatására vonatkozó törvényi előírásokat megszegi, vagy

b) keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező tizennyolcadik életévét be nem töltött harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztat,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása

210. § (1) Aki a hatósági határozat alapján nála elhelyezett kiskorú és a kiskorúval kapcsolattartásra jogosult személy közötti kapcsolat kialakítását vagy fenntartását a kapcsolattartás kikényszerítése érdekében alkalmazott bírság kiszabását követően is önhibájából akadályozza, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Nem büntethető az elkövető, ha a kapcsolattartást az elsőfokú ítélet meghozataláig megfelelően biztosítja, és az elmaradt kapcsolattartási formák pótlását megkezdi.

Szövegtörténet

A szülői felügyeletet a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) szabályozza, csakúgy, mint a gyermek elhelyezésének, illetve az elhelyezés megváltoztatásának legfontosabb anyagi jogi szabályait. A kapcsolattartásra vonatkozó bírósági határozat végrehajtásáról a gyámhatóság gondoskodik.

Az a magatartás, amely akadályozza a gyermek és a kapcsolattartásra jogosult szülő közötti harmonikus kapcsolat kialakítását, fenntartását, a gyermek egész további életére kihatóan komoly lelki válságot okozhat, káros hatással lehet a kiskorú lelki egészségére, erkölcsi fejlődésére, szociális készségeinek kialakulására. Ezért ennek büntetőjogi fenyegetettsége továbbra is indokolt. A büntetőjogi felelősség végső eszköz ilyen esetben: csak akkor állapítható meg, ha bírság kiszabását követően sem kényszeríthető ki a jogkövető magatartás.

A korábbi Btk.-ban a kiskorú veszélyeztetése alcím alatti büntetendő magatartás önálló tényállásba került, kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása elnevezéssel, ugyanis egy államigazgatási szankciót követő további jogellenes magatartásról van szó, a veszélyeztetés nem tényállási elem.

Mivel egy jogszerű állapotot kíván a tényállás kikényszeríteni, ha az elkövető ennek eleget tesz, indokolt, hogy mentesüljön a felelősségre vonás alól. A törvény ezért a kapcsolattartás utólagos biztosítását büntethetőséget megszüntető okként határozza meg.

A korábbi tényállás objektív felelősséget kívánt meg a kapcsolattartásra kötelezettől, ezt a törvény - a tartási kötelezettség elmulasztásához hasonlóan - az önhibára korlátozza.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a kiskorúval való kapcsolattartáshoz, illetve a kiskorú egészségéhez, erkölcsi fejlődéséhez fűződő egyéni és társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény passzív alanya egyrészt a kiskorú, másrészt a kiskorúval kapcsolattartásra jogosult személy.

3. A bűncselekmény alanya (tettese) csak olyan személy lehet, akinél a kiskorút hatósági határozat alapján helyezték el. A részesség az általános szabályok szerint alakul.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a kapcsolat kialakításának vagy fenntartásának önhibából történő akadályozása. A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet szerint a gyermek fejlődését veszélyezteti, ha a kapcsolattartásra jogosult vagy a kapcsolattartásra kötelezett a kapcsolattartást rendező egyezségben, illetve a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozatban foglaltaknak önhibájából ismételtelen nem, vagy nem megfelelően tesz eleget, és ezáltal nem biztosítja a zavartalan kapcsolattartást. Ha a gyámhivatal megállapítja az önhiba fennállását, a végrehajtás iránti kérelem beérkezését követő naptól számított harminc napon belül végzéssel elrendeli a végrehajtást. A végrehajtást elrendelő végzésben a mulasztó felet

felhívja, hogy a végzés kézhezvételét követően esedékes kapcsolattartásnak a kapcsolattartás engedélyezése tárgyában hozott határozat szerinti időpontban és módon tegyen eleget, illetve hagyjon fel a gyermeknek a másik fél ellen történő nevelésével, figyelmezteti az a) pont szerinti kötelezettség önhibából történő nem teljesítésének jogkövetkezményeire, kötelezi a kapcsolattartás meghiúsítása folytán keletkezett igazolt költségek viselésére.

Ha a kapcsolattartásra jogosult vagy a kapcsolattartásra kötelezett a végrehajtást elrendelő végzésben foglalt kötelezettségének nem tesz eleget, a meghatározott cselekmény végrehajtása esetén igénybe vehető eszközökön túl a gyámhivatal kérelemre, a kérelem beérkezését követő naptól számított harminc napon belül végzéssel

a gyermekjóléti központ kapcsolatügyeletének, illetve a gyermekjóléti szolgálatnak a közreműködését vagy a védelemben vétel elrendelését kezdeményezheti, ha a kapcsolattartás gyakorlása konfliktusokkal jár, folyamatosan akadályokba ütközik, illetve a felek között kommunikációs zavarok állnak fenn,

a gyermekvédelmi közvetítői (mediációs) eljárás igénybevételét kezdeményezheti azzal, hogy amennyiben a felek bejelentik a gyermekvédelmi közvetítői eljárás igénybevételére vonatkozó szándékukat, a 30/A. § (2) bekezdése alapján felfüggeszti a végrehajtási eljárást (33. §).

A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény szerint ha a végrehajtás meghatározott cselekmény elvégzésére vagy meghatározott magatartásra irányul, a teljesítés elmaradása esetén a végrehajtást fogantató szerv, ha a teljesítés elmaradása a kötelezettnek felróható, a kötelezettel szemben vagyoni helyzete és jövedelmi viszonyai vizsgálata nélkül eljárási bírságot szabhat ki [134. § d) pont].

Az elkövetési magatartáshoz kapcsolódóan a törvény meghatározza annak idejét, ami a kikényszerítés érdekében alkalmazott bírság kiszabását követő időpont.

5. A bűncselekményt csak szándékosan lehet elkövetni. Ennek az alapja az önhiba, ami felróható az elkövetőnek.

6. A bűncselekmény rendbelisége a kapcsolattartásban akadályozott kiskorú személyek száma szerint alakul.

A törvény a kapcsolattartás utólagos biztosítását büntethetőséget megszüntető okként határozza meg.

Kiskorú elhelyezésének megváltoztatása

211. § (1) Aki végrehajtható hatósági határozat alapján elhelyezett kiskorút attól, akinél a hatóság elhelyezte, annak beleegyezése nélkül, az elhelyezés tartós megváltoztatása céljából elvisz, illetve a kiskorút rejtve vagy titokban tartja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetése során az elvitelkor erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetést alkalmaz, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

BH 1993. 280., BH 1989. 264., FBK 1992/26.

Szövegtörténet

A kiskorú elhelyezésének megváltoztatását az 1961. évi V. törvény vezette be a magyar büntetőjogba midőn büntetni rendelte azt, aki hatósági határozat alapján elhelyezett kiskorút attól, akinél a hatóság elhelyezte, annak beleegyezése nélkül elvisz, avagy a kiskorút elrejti vagy eltitkolja, és ezzel a hatósági határozat végrehajtását megghiúsítja (273. §). Az 1978. évi IV. törvény a tényállás elvitelben megnyilvánuló elkövetési magatartását az elhelyezés tartós megváltoztatásának célzatával egészítette ki, illetve a tényállásban meghatározott eredményt (a hatósági határozat végrehajtásának megghiúsítását) kivette a tényállásból (194. §). Az új törvény a korábbi Btk. (alap) tényállását szó szerint átvette, azonban kiegészítette egy minősített tényállással [211. § (2) bekezdés].

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a kiskorú megfelelő testi, értelmi, valamint erkölcsi fejlődését biztosító végrehajtható hatósági (ideértve a bíróságot is) határozat érvényesülése.

2. A bűncselekmény passzív alanya az a kiskorú, akit a bíróság vagy a gyámhivatal végrehajtható hatósági határozata helyezett el valakinél. Megemlítenő, hogy az a gyámhatósági határozat, amely kizárólag a szülői felügyelet gyakorlásáról rendelkezik, nem tekinthető a kiskorú elhelyezéséről rendelkező határozatnak.

3. A bűncselekmény alanya (tettese) bárki lehet, nemcsak szülő vagy hozzátartozó. A gyakorlatban azonban általában az a szülő követi el a bűncselekményt, akinek a gyermekét a másik szülőnél vagy harmadik személynél helyezték el, avagy állami gondozásba vették. A kiskorú gyermek intézeti elhelyezése azonban nem érinti a szülői felügyeletet, ezért nem valósítja meg a kiskorú elhelyezése megváltoztatásának vétségét az a szülő, aki a gyermekét - a nevelők tiltakozása ellenére - az intézetből elviszi és magánál tartja (BH 1993. 280., illetve FBK 1992/26.). A részesség az általános szabályok szerint alakul.

4. A bűncselekmény vagylagos elkövetési magatartásai a kiskorú elvitele, rejtve, illetve titokban tartása.

Az elvitel a már végrehajtott hatósági határozat érvényesülését hiúsítja meg, és olyan magatartást takar, amelynek következtében a kiskorút az elkövető - közvetlenül vagy közvetve - elvonja a jogosított felügyelete alól, és más környezetbe juttatja. Közvetetten történik a jogosított felügyelete alóli elvonás, ha az olyan helyről történik, ahonnan a kiskorú egyébként hazatért volna, illetve ahonnan hazajuttatták volna, így például iskolából, óvodából, a jogosított engedélyével másnál lévő személytől. Az elvitel valójában kémozzanató cselekmény: egyrészt megszünteti a jogosított tényleges felügyeleti jogkörét, másrészt létrehozza az elkövető felügyeleti helyzetét. Ez utóbbi helyzet bekövetkezésével válik a bűncselekmény befejezetté, kísérletről pedig akkor lehet szó, ha az elkövető a kiskorút az elvitel szándékával és az elhelyezés tartós megváltoztatásának célzatával birtokba veszi, azonban távozását megakadályozzák. A elvitel csak akkor valósít meg bűncselekményt, ha az a jogosult beleegyezése nélkül történik. A beleegyezésnek kifejezettnek kell lennie, és az elvitel előtt, vagy legkésőbb azzal egy időben kell megtörténnie. Az utólagos beleegyezés (tudomásul vétel) nem érinti a bűncselekmény megvalósulását, az csupán a büntetés kiszabása körében értékelhető.

A rejtve, illetve a titokban tartás általában a végrehajtható, de még végre nem hajtott hatósági határozat érvényesülését célozza. Az elrejtés a kiskorú hollétét leplező elhelyezése, amely őt a jogosult számára hozzáférhetetlenné teszi. A titokban tartás a kiskorú hollétére vonatkozó ismeret fel nem fedése, tagadása, hamis adatok vagy információk szolgáltatása. Mind a rejtve, mind a titokban tartás állapot-bűncselekmény.

Mindhárom elkövetési magatartásra jellemző, hogy aktív magatartással fejthető ki. Ebből következően, nem valósít meg bűncselekményt az a szülő, aki az önként hozzászökött gyermekét nem viszi vissza. Szintén nem tényállásszerű az a magatartás, amellyel a kötelezett a jogosítottnak a határozat ellenére a kiskorút - egyéb magatartás hiányában - nem adja át. Nem valósul meg a kiskorú elhelyezése megváltoztatásának vétsége akkor sem, ha az anyánál elhelyezett gyermek az apánál tett látogatás alkalmával ott marad, és szülői figyelmeztetés ellenére sem akar visszamenni az anyához (BH 1989. 264.).

5. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, az elkövető tudatának ki kell terjednie a kiskorú elhelyezéséről szóló hatósági határozatra, és arra, hogy a cselekményt a jogosult beleegyezése nélkül követi el. Ezen felül a tényállás célzatot tartalmaz: az elkövetési magatartásokat az elhelyezés tartós megváltoztatása céljából kell megvalósítani. A célzatra az elkövetés körülményeiből lehet következtetni. A célzathoz következően a bűncselekményt csak egyenes szándékkal lehet megvalósítani.

6. A bűncselekmény minősített esete, ha az elkövető az elvitelkor erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetést alkalmaz. Az erőszak valamely személyre közvetlenül ható olyan fizikai erő kifejtése, amely az ellenállást megtöri (BKv. 34. III. 1.), a fenyegetés pedig olyan súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen [459. § (1) bekezdés 7. pont]. A fenyegetésnek az élet vagy a testi épség ellen kell irányulnia, és közvetlennek kell lennie, ennek hiányában a cselekmény az alapeset keretei között minősül. Mind az erőszak, mind a fenyegetés irányulhat az elvinni kívánt kiskorú ellen, de más személy ellen is.

7. A bűncselekmény rendbelisége az elhelyezésben megváltoztatott kiskorúak száma szerint alakul.

8. A más bűncselekményektől való elhatárolás kapcsán arra kell utalni, hogy gyakori eset az elvitel erőszakos elkövetési módja. Erőszakos elkövetés esetén szubszidiaritás folytán nem alkalmazható a kényszerítés, mivel az akkor tényállásszerű, ha más bűncselekmény nem valósul meg. Ennek feloldására a törvény minősített esetként szabályozza a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása körében az erőszakos elkövetést. Az erőszak és a fenyegetés irányulhat a kiskorú vagy más személy ellen is. Mivel az erőszakos elkövetési mód a közönséges életfelfogás szerint is a legtöbbször együtt jár a könnyű testi sértés okozásával, ezért a bűncselekmény a könnyű testi sértéssel általában nem állapítható meg halmazatban (vö. 34/2007. BK vélemény). Ez azonban nem zárja ki a testi sértés súlyosabb eseteinek halmazát. A személyi szabadság megsértésének alapesetéhez képest ez egy speciális tényállás (mivel a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása körében a törvény a passzív alany személyi szabadságának korlátozását vagy elvonását is értékelte, így nem állapítható meg halmazat). Az emberrabláshoz képest ez a minősített eset annyiban más, hogy itt nincs követelés (az elkövető a kiskorú szabadon bocsátását nem teszi függővé követelés teljesítésétől).

Tartási kötelezettség elmulasztása

212. § (1) Aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt gyermektartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, és ezzel a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Az (1) bekezdés alapján az elkövető nem büntethető, a (2) bekezdés esetén büntetése korlátlanul enyhíthető, ha kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz.

BKv. 101/2012., BKv. 28/2007., BH 2004. 307., BH 2002. 254., BH 1993. 713., BH 1993. 655., BH 1991. 425., BH 1991. 223., BH 1988. 123., BH 1987. 156., BH 1986. 212., BH 1985. 343., BH 1983. 432., BH 1982. 172., FBK 1993. 37.

Szövegtörténet

A családba fogadásról és a tartásról való gondoskodás előmozdítása tárgyában született 1944. évi V. törvénycikk rendelte elsőként büntetni azt, aki családi kapcsolaton vagy jogviszonyon alapuló eltartási köteleességét nem teljesíti, ha mulasztásával az eltartásra jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki; illetve aki az általa teherbe ejtett nőt a terhesség és a szülés idejére az elvállalt vagy a bírói határozat vagy ennek hiányában a jogszabály alapján járó támogatásban nem részesíti, ha mulasztásával a nőt súlyos nélkülözésnek teszi ki, avagy a magzat, illetőleg az újszülött életét vagy egészségét súlyosan veszélyezteti (6. § 1-2. pont). Az 1958. évi 21. tvr. vezette be a mai is hatályos szabályozás alapját. A rendelet tartási kötelezettség elmulasztása miatt büntetéssel fenyegette azt, aki családi kapcsolaton alapuló tartási kötelezettségét nem teljesíti, illetve azt a férfit is, akit a bíróság, bár az apaság megállapítása nélkül, jogerős határozattal gyermek tartására kötelezett, ha e kötelezettséget nem teljesíti. Nem volt büntethető azonban az, aki tartási kötelezettségét önhibáján kívül nem teljesíti (1. §). Minősített esetként szabályozta a rendelet, ha az elkövető tartási kötelezettségének elmulasztásával a tartásra jogosítottat súlyos nélkülözésnek teszi ki; ha tartási kötelezettségét munkakerülő, iszákos vagy züllött életmódja miatt nem teljesíti, vagy ha visszaeső [2. § (1) bekezdés]. Büntethetőséget megszüntető okként értékelte a jogszabály, ha az elkövető tartási kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz, ez alól kivételt a súlyos nélkülözéses minősített eset jelentett [3. § (1) bekezdés]. Az 1961. évi V. törvény tartási kötelezettség elmulasztása címen rendelte büntetni azt, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti, illetve azt is, akit a bíróság jogerős határozattal - bár az apaság megállapítása nélkül - gyermek tartására kötelezett, és ezt a kötelezettségét önhibájából nem teljesíti [275. § (1)-(2) bekezdés]. A minősített esetek rendszerét átvette az 1958-as tvr.-ből, és büntethetőséget megszüntető okot tartalmazott arra nézve, aki kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tett [275. § (3) bekezdés]. Az 1978. évi IV. törvény a tényállásokat átvette [196. § (1)-(2) bekezdés], a minősített esetek közül azonban csak a súlyos nélkülözésnek minősített hagyta meg [196. § (3) bekezdés], illetve a minősített eset megvalósulása esetén a büntetés korlátlan enyhítését tette lehetővé, ha az elkövető a tartási kötelezettségének az első fokú ítélet meghozataláig eleget tett [196. § (4) bekezdés]. A (2) bekezdés szerinti alapesetet az 1987. évi III. törvény hatályon kívül helyezte [42. § (2) bekezdés].

Az új törvény a korábbiól eltérő rendszert vezetett be, az (1) bekezdésben kifejezetten a gyermektartási kötelezettség elmulasztásáról rendelkezik, és ehhez nem követel meg tényállásszerű eredményt. A (2) bekezdés a (házastársi, illetve rokon-) tartási kötelezettség elmulasztását rendeli büntetni, és az emiatti felelősség feltétele, hogy a mulasztás a jogosultat súlyos nélkülözésnek tegye ki. A törvény szerint csak a gyermektartási kötelezettség nem teljesítése esetén valószínűsíthető a tartási kötelezettség elmulasztásának alapesete, rokонтartás esetén nem. Ennek indoka, hogy a tartási formák között a Csjt., illetve az új Polgári Törvénykönyv is minőségbeli különbséget tesz (egyedül a gyerektartást kell a saját szükséges tartás rovására is biztosítani):

a volt házastárstól tartást csak olyan mértékben lehet követelni, hogy az ne veszélyeztesse a volt házastársnak vagy az ő gyermekének megélhetését;

rokонтartás esetében nem köteles mást eltartani, aki ezáltal saját szükséges tartását vagy a tartás sorrendjében a jogosultat megelőző személy tartását veszélyeztetné;

a kiskorú gyermek tartására a szülő a saját szükséges tartásának korlátozásával is köteles.

Az elmaradt gyermektartásdíj-követeléssel összefüggésben az Alkotmánybíróság a 995/B/1990. számú határozatában úgy ítélte meg, hogy a tartásdíj a gyermek testi, szellemi jólétét biztosító anyagi feltételek része, amelyet a szülő saját megélhetése rovására is köteles megteremteni.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a jogosítottnak az eltartáshoz való joga. Az eltartáshoz való jognak, illetve kötelezettségnek jogszabályon és végrehajtható hatósági (ideértve a bíróságot is) határozaton kell alapulnia, így a bűncselekmény nem állapítható meg például szerződésen alapuló tartás önhibából való elmulasztása esetén. A tartásra vonatkozóan egyrészt a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.), másrészt a gyermekek védelméről és a gyámsági igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény tartalmaznak rendelkezéseket. A Btk. egyrészt a gyermektartási, másrészt a házastárs és rokонтartási kötelezettséget részesíti védelemben.

2. A bűncselekménynek passzív alanya nincs, sértettje azonban az a természetes vagy jogi személy, akinek a részére a tartásdíjat fizetni kell (BH 1986. 212.). Az (1) bekezdés szerinti esetben a gyermektartásdíj ugyan a gyermeknek jár, és a célja is az, hogy a gyermek szükségleteinek kielégítését biztosítsa, annak felhasználására viszont az jogosult, aki a gyermek tartásáról, szükségleteinek kielégítéséről gondoskodik (BH 1983. 432.).

3. A bűncselekmény alanya (tettese) csak az lehet, akit végrehajtható határozat tartásra kötelezett. A részesség az általános szabályok szerint alakul.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a gyermektartási, illetve a tartási kötelezettség elmulasztása.

A gyermektartással kapcsolatban a Csjt. tartalmazza a részletes szabályokat. Ezek értelmében:

69/A. § (1) A szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésre áll. Ez a szabály nem irányadó, ha a gyermek tartása vagyonának jövedelméből kielégül, vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona van.

(2) A gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja (gyermektartásdíj).

69/B. § A gyermektartásdíjról a szülők megegyezésének hiányában a bíróság dönt.

69/C. § (1) A tartásdíj összegét gyermekekenként általában a kötelezett átlagos jövedelmének 15-25%-ában kell megállapítani. A gyermektartásdíj meghatározásánál figyelemmel kell lenni:

a gyermek tényleges szükségleteire,

mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira,

a szülők háztartásában eltartott más - saját, illetőleg mostoha - gyermekekre,

a gyermek saját jövedelmére is.

(2) A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelme 50%-át nem haladhatja meg. Ha a szülők két vagy több gyermek tartására kötelesek, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másiknál kedvezőtlenebb helyzetbe, különösen akkor, ha nem egy háztartásban nevelkednek.

(3) A tartásdíjat

százalékos arányban, vagy

határozott összegben, vagy

határozott összegben és bizonyos jövedelmek százalékában

kell meghatározni.

(4) A tartásdíj százalékos megállapítása esetében meg kell jelölni a tartásdíj alapösszegét is.

69/D. § (1) A tartásra kötelezett személy akkor is kötelezhető gyermektartásdíj fizetésére, ha a gyermek az ő háztartásában él ugyan, de tartásáról nem gondoskodik.

(2) Ha a gyermek szülei nem élnek együtt, az apa - amennyiben azt a társadalombiztosítás nem fedezi - köteles megtéríteni az anyának a szüléssel járó költségeket, valamint a külön jogszabályban meghatározott időre szükséges tartást. E követelések az anyát - amennyiben azt a társadalombiztosítás is megtérítene - akkor is megilletik, ha a gyermek halva született.

A Csjt. értelmében tartási kötelezettség áll fenn a házastárs és a rokonok irányában is.

A házastárs vonatkozásában a törvény szerint:

21. § (1) A házasság felbontása esetén volt házastársától tartást követelhet az, aki arra hibáján kívül rászorul, kivéve, ha arra a házasság fennállása alatt tanúsított magatartása miatt érdemtelené vált. Tartást csak olyan mértékben lehet követelni, hogy az ne veszélyeztesse a volt házastársnak és annak megélhetését, akinek eltartására a volt házastárs a tartást igénylővel egysorban köteles.

(2) A tartást határozott időtartamra is meg lehet állapítani, ha feltehető, hogy a tartásra jogosult rászorultsága a meghatározott idő elteltével megszűnik.

22. § (1) Ha a közös egyetértéssel vagy bírósági ítélettel megállapított tartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás állott be, a tartás mértékének megváltoztatását lehet kérni.

(2) A tartásra való jog megszűnik, ha az arra jogosult újból házasságot köt vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít, vagy a tartásra magatartása miatt utóbb érdemtelené válik, valamint akkor is, ha a jogosult a további tartásra nem szorul rá. Az utóbbi esetben azonban a tartásra való jog újból feléled, ha a korábbi jogosult a tartásra ismét rászorul.

(3) Ha a volt házastárs a tartásra a házasság felbontását követő öt év eltelte után válik rászorulttá, volt házastársától csak különös méltánylást érdemlő esetben követelhet tartást.

Ezen kívül a házastárs köteles a különélő és önhibáján kívül rászoruló házastársát - ha arra nem érdemtelen - különvagyonából is eltartani, amennyiben házastársa megélhetésének költségeit a közös vagyonból nem lehet fedezni, és a tartás nem veszélyezteti a kötelezett saját, valamint annak megélhetését, akinek eltartására házastársával egysorban köteles. Ez a rendelkezés arra az esetre is irányadó, ha a házastársak között vagyonközösség nincs [32. § (3) bekezdés].

A rokонтartás szabályai a Csjt. alapján a következők:

60. § (1) Rokonaival szemben, az alábbi rendelkezésekben meghatározott körben, az jogosult tartásra, aki magát eltartani nem tudja és akinek tartásra kötelezhető házastársa vagy bejegyzett élettársa sincs.

(2) Tartásra a munkaképes leszármazó is jogosult, ha erre szükséges tanulmányai folytatása érdekében rászorul.

(3) Nem jogosult tartásra a nagykorú, ha magatartása miatt arra érdemtelené vált.

(4) A gyermek a szülő érdemteleniségére általában nem hivatkozhat, ha a szülő tartási, gondozási és nevelési kötelességének eleget tett.

61. § (1) A tartásra jogosultak rokonai közül elsősorban leszármazói kötelesek eltartani.

(2) Amennyiben a tartásra jogosultnak tartásra kötelezhető leszármazói nincsenek, eltartása felmenő rokonait terheli.

(3) Az a rokon, amelyik a tartásra jogosulthoz a leszármazás rendjében közelebb áll, a tartás kötelezettségében a távolabbít megelőzi.

(4) Azt a kiskorút, akinek tartásra kötelezhető egyenesági rokona nincs, nagykorú testvére köteles eltartani; ez a kötelezettség azonban csak annyiban terheli, amennyiben ezt saját maga, házastársa vagy bejegyzett élettársa és tartásra rászoruló egyenesági rokonai tartásának veszélyeztetése nélkül teljesíteni képes.

62. § (1) A házastárs vagy bejegyzett élettárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának vagy bejegyzett élettársának olyan tartásra szoruló kiskorú gyermekét (mostohagyermek), akit házastársa vagy bejegyzett élettársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba. A tartási kötelezettség mindkét házastársat, illetve bejegyzett élettársat egy sorban terheli.

(2) A mostohagyermek akkor köteles eltartani tartásra rászoruló mostohaszülőjét, ha a mostohaszülő az ő eltartásáról hosszabb időn át gondoskodott.

63. § (1) Több egysorban kötelezett között a tartási kötelezettség a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaik és teljesítő képességük arányában oszlik meg.

(2) Annak a tartásra kötelezotnek javára, aki a tartásra jogosultat személyesen gondozza, az ezzel járó munkát és egyéb terhet a tartási kötelezettség megállapításánál figyelembe kell venni.

64. § (1) Ha valaki több jogosult eltartására köteles és mindegyiket nem képes eltartani, a gyermek és a szülő a többi rokont, a leszármazó a felmenő rokont, a közelebbi rokon a távolabbít a jogosultságban megelőzi.

(2) A tartásra jogosultság sorrendjében a gyermek a házastársat, elvált házastársat, bejegyzett élettársat, elvált bejegyzett élettársat, a házastárs és az elvált házastárs, illetve bejegyzett élettárs és elvált bejegyzett élettárs pedig - egymással egysorban - a többi rokont megelőzi.

(3) A bíróság indokolt esetben - kérelemre - a tartásra jogosultság sorrendjét az (1) és (2) bekezdéstől eltérően is megállapíthatja.

65. § (1) A kötelezett a tartás teljesítéseképpen köteles anyagi viszonyaihoz képest a jogosultat mindazzal ellátni, ami annak a megélhetéséhez szükséges. A leszármazó és a testvér eltartása a nevelés és a szükséges tanítatás költségének viselésére is kiterjed.

(2) A tartási kötelezettség kiterjed az öreg koránál fogva vagy egyébként is tehetetlen és gondozásra szoruló rokonnal kapcsolatos gondozás költségeire, illetőleg az azzal kapcsolatos szolgáltatásokra is.

66. § (1) Nem köteles mást eltartani, aki ezáltal a saját szükséges tartását veszélyeztetné. E szabály alól a törvény kivételt tehet.

(2) Ha a tartásra köteles ez alól mentesül, a rá eső tartás a vele egy sorban álló kötelezettre, ilyenek hiányában pedig a sorban utána következő kötelezetteknek hárul.

(3) A tartást a kötelezett - választása szerint - saját háztartásában természetben vagy havonként pénzben szolgáltatathatja. A jogosult kérheti, hogy a kötelezett a tartást pénzben szolgáltatassa. A bíróság a felek viszonyainak figyelembevételével a tartás más módját is meghatározhatja.

67. § (1) A kiskorút illető tartási követelés iránt a kiskorú érdekében a gyámhatóság és az ügyész, a szülőt illető tartási követelés iránt pedig a szülő érdekében a jegyző és az ügyész is indíthat pert.

(2) Az a tartásra kötelezett rokon, aki a jogosultat saját háztartásában tartja és gondozza, a többi kötelezett ellen saját jogán is pert indíthat.

68. § (1) A tartási követelés hat hónapra visszamenőleg, valamint a jövőre nézve érvényesíthető.

(2) Hat hónapnál régebbi időre tartási követelést csak akkor lehet visszamenőleg érvényesíteni, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli.

69. § (1) Ha a közös egyetértéssel vagy bírósági ítélettel megállapított rokoni tartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás állott be, a tartás mértékének megváltoztatását vagy a tartás megszüntetését lehet kérni.

(2) A tartás felemelését lehet kérni akkor is, ha a tartást közös egyetértéssel már eredetileg is számbavehetően kisebb összegben állapították meg, mint amennyi a törvény szerint járna.

5. A tartás elmulasztásának elkövetési ideje az a nap, amit a határozat teljesítési határidőként előír. A tartásdíjat időszakonként előre kell fizetni, ezért az elkövetési magatartás általában hosszabb időn át ismétlődő mulasztásokkal valósul meg. Az elkövetési magatartás az első mulasztással kezdődik, a bíróságnak azonban az elsőfokú ítélet meghozataláig történt összes mulasztást el kell bírálania. A tartás elmulasztásának bűncselekménye csak a végrehajtható hatósági határozat meghozatalát követően valósulhat meg, abban az esetben is, ha a tartásdíj-fizetési kötelezettség tárgyában hozott bírósági határozat visszamenőleges hatállyal állapítja meg a fizetés kezdő időpontját; ehhez igazodóan kell megállapítani az elmaradt tartásdíjnak a büntetőjogi felelősség szempontjából irányadó összegét is (BH 1993. 713.). A cselekmény elévülésének kezdőnapja pedig az a nap, amelyen az elkövető még eleget tehetett volna kötelezettségének (BH 1988. 123.). Az elsőfokú bíróság ítéletében tehát csak az ítélethozatalig teheti elbírálás tárgyává a tartás elmulasztását, az azt követően esedékessé vált kötelezettség nem teljesítése a fellebbezési eljárásban nem vonható az ítélezés körébe (BH 2002. 254.), hanem, mint új bűncselekmény jöhet szóba. Hat hónapnál régebbi időre tartási követelést csak akkor lehet visszamenőleg érvényesíteni, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli (FBK 1995/3.).

6. Mindezek mellett fel kell hívni a figyelmet a bírói gyakorlatban bekövetkezett változásra. A Kúria a 101/2012. BK véleményében úgy határozott, hogy a vád tárgyát a tartás elmulasztásának (az új törvény szerint tartási kötelezettség elmulasztása) bűncselekménye miatt indított eljárásban is kizárólag az ügyész által vád tárgyává tett cselekmény képezi. Az indokolás szerint a Btk.-ban meghatározott tartás elmulasztásának vétségét az követi el, aki jogszabályon alapuló és végrehajtható hatósági határozatban előírt tartási kötelezettségét önhibájából nem teljesíti. E bűncselekmény elkövetési magatartása a tartási kötelezettség nem teljesítése, a bűncselekmény alapesete tehát úgynevezett tiszta mulasztási bűncselekményt határoz meg. Mivel a tartásdíjat időszakonként (havonta előre) kell fizetni, az elkövetési magatartás rendszerint hosszabb időn át ismétlődő mulasztások sorozatából tevődik össze. A bíróság által elbírálandó cselekmény a vád tárgyává tett első mulasztással kezdődik. A következetes ítélezési gyakorlat szerint a bíróságoknak nem csupán a vádiratban szereplő, hanem azt meghaladóan, az elsőfokú ítélet meghozatalának időpontjáig történt összes mulasztást el lehet és el kell bírálania. A tartás elmulasztásának bűncselekménye esetén az elkövetési időszak tehát a vád tárgyává tett első mulasztástól az elsőfokú ítélet meghozataláig terjedő időszak. Ennek a gyakorlatnak az teremtette meg a dogmatikai alapját, hogy a büntetőtörvény büntethetőséget megszüntető okot állapít meg annak az elkövetőnek a javára, aki kötelezettségének az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz. Mivel a bűncselekményegységet az elsőfokú bíróság ítélete zárja le, az ítélezési gyakorlat a vádirat benyújtása utáni mulasztásokat is a vád tárgyához tartozónak tekinti (BJD 4510.) függetlenül az ügyész vád (esetleges) hiányától, vállalva, hogy ez az eljárás a vádlevontatás eredményezi. Az eljárási feladatok megosztásának alapelveire [1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 1. §] figyelemmel és a törvényes vádra vonatkozó - 2006. július 1-jén hatályba lépett - szabályozás folytán ez a gyakorlat nem tartható fenn. A vád tárgya a Be. 2. §-ának (2) bekezdés szerint, meghatározott személynek a vádló indítványában pontosan körülírt, büntetőtörvénybe ütköző cselekménye. A Be. 2. §-ának (4) bekezdése - ehhez kapcsolódóan - alapvetően mondván ki, hogy a bíróság köteles a vádat kimeríteni, de a vádon túl nem terjeszkedhet. Ez a vád szerinti és az ítélet szerinti tényállás tettaazonosságának a követelményét jelenti. Ha a bíróság a vádon túlterjeszkedik, akkor az általa megállapított és a vád szerinti tényállás között a tettaazonosság már nem állapítható meg. Márpedig a bíróság túlterjeszkedik a vádon, ha olyan cselekményt vagy részecselekményt is elbírál, amelyet a vádló nem tett vád tárgyává.

Nincs törvényes akadálya annak, hogy a vádló a vádat a történeti tényállásban leírt tényállással összefüggő, de vád tárgyává nem tett cselekmény(ek)re is kiterjessze. A bíróságnak azonban még arra sincs módja, hogy a vádló figyelmét erre a lehetőségre felhívja, mert már ezzel vádlói funkciót gyakorolna és megsértené az eljárási feladatok megoszlásának alapelvét. Mivel pedig az Alkotmánybíróság a 72/2009. (VII. 10.) AB határozatával 2010. december 31-i hatállyal megsemmisítette a Be. 241. §-a (1) bekezdésének a) és b) pontjában foglalt rendelkezéseket, a fenti korábbi joggyakorlat jogpolitikai indoka is megszűnt, mert az ügyész (aliügyész vagy ügyészségi fogalmazó) jelenléte mindig kötelező az elsőfokú bíróság tárgyalásán. A vád tárgyát ezért a tartás elmulasztásának vétsége (büntette) miatt indított eljárásban is kizárólag az ügyész által - akár a vád kiterjesztése útján - vád tárgyává tett cselekmény képezi. A Kúria ezért a 15/2007. BK véleményt a továbbiakban nem tartja fenn (101/2012. BK vélemény).

7. Az eredményt tekintve, az (1) bekezdés szerinti alapeset immateriális bűncselekmény, a gyermektartási kötelezettség elmulasztásával befejezett (ügynevezett tiszta mulasztásos bűncselekmény). A bűncselekmény tehát befejezetté válik nyomban a kötelezettség esedékességét követően.

A (2) bekezdés szerinti alapeset azonban csak akkor valósul meg, ha a - gyermektartáson kívül eső - tartási kötelezettség elmulasztása következtében a jogosultat súlyos nélkülözés éri. Ez a bűncselekmény tehát materiális deliktum (ügynevezett vegyes mulasztásos bűncselekmény). A súlyos nélkülözés akkor állapítható meg, ha a tartásra jogosult olyan javakban szenved hiányt, amelyek az elemi szükségletek kielégítésére szolgálnak. Mivel ez a bekezdés valójában alapesete a bűncselekménynek, az emiatti felelősséghez az szükséges, hogy az elkövető szándéka terjedjen ki a súlyos nélkülözésre.

8. A tartási kötelezettség elmulasztás csak szándékosan valósítható meg. A szándékosság megállapításának feltétele a tartási kötelezettség ismerete és az önhiba. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy létezik egy végrehajtható hatósági határozat, amely őt arra kötelezi, hogy meghatározott személy javára, meghatározott összegű tartásdíjat fizessen. Az elkövető azonban csak akkor felelős a tartási kötelezettség elmulasztásáért, ha azt önhibájából nem teljesíti. Az önhiba a felróhatóság alapja, amely akkor állapítható meg, ha maga a tartásdíj nem fizetése (mulasztás), akár annak objektív oka felróható a kötelezettnek (FBK 1993/37.). Az önhiba megállapítását kizárja, ha az elkövető például megbetegszik, vagy előzetes letartóztatásba kerül. Azonban önmagában a munkaviszony, egyéb kereső foglalkozás, vagy akár az alkalmi munkavégzés hiánya nem alapozza meg az önhibát. A munkaviszony megszűnte után az alkalmi munkavégzés hiánya csak akkor róható a terhelt terhére az önhiba megállapíthatósága szempontjából, ha a tartásra kötelezett az ilyen munka lehetőségét bizonyítottnan visszautasította (BH 1993. 655.).

9. A bűncselekmény rendbelisége a sértettek száma szerint alakul. A családjogi törvény végrehajtásáról [...] szóló 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet szerint a kiskorút illető tartásdíjat a szülői felügyeletet gyakorló szülő (gyám) - indokolt esetben a gyermeket gondozó más személy - részére kell kifizetni, aki azt köteles a gyermek szükségleteire fordítani (16. §). A vád tárgyává tett első mulasztástól az elsőfokú ítélet meghozataláig terjedő időszakon belüli valamennyi mulasztás természetes egység (BH 1986. 212., BH 1983. 432., BH 1982. 172.).

10. A törvény büntethetőséget megszüntető okként kezeli, ha a terhelt a kötelezettségének utóbb, az elsőfokú ítélet meghozataláig eleget tesz. Ha viszont mulasztásával a jogosultat súlyos nélkülözésnek teszi ki, a büntetésétől nem lehet eltekinteni (az azonban korlátlanul enyhíthető). A tartási kötelezettségnek a beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapotban lévő személy által való elmulasztása esetén hiányzik a bűncselekmény egyik tényállási eleme, az önhiba, ezért a vádlottat bűncselekmény hiánya miatt és nem a büntethetőséget kizáró okból kell a bűncselekmény miatt emelt vád alól felmenteni (BKv. 28/2007.).

Kapcsolati erőszak

212/A. § (1) Aki gyermekének szülője, továbbá az elkövetéskor vagy korábban vele közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozója, volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja sérelmére rendszeresen

a) az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartást tanúsít,
b) a közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyoni tartozó anyagi javakat von el és ezzel a sértettet súlyos nélkülözésnek teszi ki, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott személy sérelmére rendszeresen követ el

a) a 164. § (2) bekezdése szerinti testi sértést vagy a 227. § (2) bekezdése szerinti becsületsértést, büntett miatt három évig,
b) a 164. § (3) és (4) bekezdése szerinti testi sértést, a 194. § (1) bekezdése szerinti személyi szabadság megsértését vagy kényszerítést, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető.

Szövegtörténet

A bűncselekmény új tényállásként kerül a Büntető Törvénykönyvbe, amely a családon belüli erőszak elleni hatékony fellépést hivatott biztosítani. Maga a családon belüli erőszak alapvetően kriminológiai fogalom, és különböző elkövetési magatartások rendkívül széles spektrumát öleli fel, így a becsületsértés szabálysértésétől kezdődően a minősített emberöléssel bezárólag több és változatos módokon nyilvánulhat meg. A jogalkotói szándék azonban az volt, hogy egyes, kevésbé súlyos bűncselekményeket, ha azok a családon belüli erőszak fogalomkörébe vonhatóak, súlyosabban lehessen szankcionálni.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az általánosnál szorosabb bizalmi viszonyt élvező és kiszolgáltatott helyzetben lévő hozzátartozók személyi biztonsága, testi integritásuk védelme.

2. A bűncselekmény passzív alanya az elkövető gyermekének másik szülője, illetve az az elkövetővel az elkövetéskor vagy korábban közös háztartásban vagy egy lakásban élő hozzátartozó, volt házastárs, volt élettárs, gondnok, gondnokolt, gyám vagy gyámolt.

A hozzátartozó fogalmát a Btk. meghatározza, eszerint ide tartozik:

az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,

az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),

a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,

a házastárs, az élettárs,

a házastárs vagy az élettárs egyeneságbeli rokona és testvére [Btk. 459. § 14. pont].

A jogalkotó azonban a passzív alanyi kört azokra a társadalmi és szociális kapcsolatrendszerre figyelemmel, amelyek tényleges fenyegetést jelenthetnek a házasság, a család és a gyermekek sérelmére, kibővítette a volt házastárssal, volt élettárssal, gondnokkal, gondnokolttal, gyámmal és gyámoltal, valamint a tettes gyermekének másik szülőjével.

A speciális passzív alanyi kört adott esetben tovább szűkíti az, hogy a tényállásban hivatkozott könnyű testi sértés egyes minősített esetei a védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen, illetve a bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személyvel szemben követhetők el [Btk. 164. § (4) bekezdés].

A passzív alannyá válás feltétele, hogy a felsorolt személyek az elkövetővel vagy a bűncselekmény elkövetésekor, vagy korábban közös háztartásban vagy lakásban éljenek. Ez alól kivételt képez a gyermek másik szülője, ez esetben ugyanis nem szükséges a passzív alannyá váláshoz az együttélés, sem az elkövetés időpontjában, sem pedig azt megelőzően. Az együttélés tényét a büntetőeljárásban bizonyítani kell, amely alapulhat például a lakcímnnyilvántartás adatain vagy tanúvallomásokon.

3. A bűncselekmény alanya (tettese) csak olyan személy lehet, aki a passzív alannal vagy a bűncselekmény elkövetésekor vagy korábban közös háztartásban vagy lakásban élt, és neki vagy hozzátartozója, vagy volt házastársa, volt élettársa, gondnoka, gondnokoltja, gyámja vagy gyámoltja, továbbá akinek a passzív alannal közös gyermeke van. Mindebből következően, a társtettesse válás feltétele is az említett feltételek fennállása. A bűnrészség az általános szabályok szerint valósulhat meg.

4. Az (1) bekezdésbe ütköző bűncselekmény elkövetési magatartása az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsítása, valamint a passzív alannal közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyona tartozó anyagi javak elvonása. Mindkét esetben szükséges azonban az elkövetési magatartások rendszeres tanúsítása a tényállásszerűséghez.

A (2) bekezdésbe foglalt esetben az ott meghatározott bűncselekmények (könnyű testi sértés [Btk. 164. § (2) bekezdés], minősített könnyű testi sértés [Btk. 164. § (4) bekezdés], súlyos testi sértés [Btk. 164. § (3) bekezdés], személyi szabadság megsértésének alapesete [Btk. 194. § (1) bekezdés], kényszerítés [Btk. 195. §], tetteles becsületsértés [Btk. 227. § (2) bekezdés]) rendszeres elkövetése képezi az elkövetési magatartást. A rendszeres elkövetés a kialakult gyakorlat szerint legalább két, rövid időközönkénti elkövetést jelent.

5. Az (1) bekezdés a) pontjában foglalt esetben a bűncselekmény az elkövetési magatartás tanúsításával befejezetté válik, míg a b) pont esetében a törvény eredményt is értékel, a befejezettséghez az szükséges, hogy a sértett súlyos nélkülözése következzen be az elkövető magatartása folytán, ennek hiányában csak a bűncselekmény kísérlete állapítható meg. A (2) bekezdésben felsorolt bűncselekmények stádiumait illetően az azok elemzésénél kifejtettek irányadóak.

6. A bűncselekményt csak szándékosan lehet elkövetni, a tényállás motívumot vagy célzatot nem határoz meg. Fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy a tényállásban hivatkozott könnyű testi sértés minősített esetei között szerepel az aljas indok mint motívum és az aljas cél mint célzat [Btk. 164. § (4) bekezdés], ez utóbbi pedig egyenes szándékot feltételez.

7. Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény szubszidiárius, így csak abban az esetben állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg. Az egység-halmazat körében azt kell kiemelni, hogy a tényállásban szereplő rendszeresség egységet keletkeztet. Azaz, az ugyanazon passzív alany sérelmére elkövetett rendszeres tetteles becsületsértés, testi sértés, személyi szabadság megsértése vagy kényszerítés nyomán a bűncselekmény egy rendbeli lesz. Megjegyzendő, hogy a passzív alany azonossága esetén az egy rendbeli bűncselekmény megvalósulása szempontjából közömbös az, hogy a rendszeres elkövetés nem azonos, hanem különböző tényállásokat merít ki, így például tetteles becsületsértést, majd könnyű testi sértést. Azonban, ha a több, különböző magatartások közül valamelyik súlyosabban minősül [Btk. 212/A. § (2) bekezdés b) pont], akkor egységesen a súlyosabban minősülő fordulatot kell megállapítani.

A bűncselekmény rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik, de a rendszeres elkövetés követelményének mindegyikkel szemben fenn kell állnia. Azaz, a különböző sértettekkel szembeni egyszeri bántalmazás esetén nem ez a bűncselekmény valósul meg, hanem a bántalmazás jellegétől függően a tetteles becsületsértés vagy a testi sértés.

A testi sértés és a személyi szabadság megsértésének a tényállásban meg nem határozott minősített eseteivel [Btk. 164. § (5)-(6) bekezdés, illetve 194. § (2) bekezdés] a bűncselekmény valóságos halmazatban áll.

A kiskorú veszélyeztetésével [Btk. 208. § (1) bekezdés] - ha azt úgy követik el, hogy a kiskorúval szemben a hozzátartozó bántalmazásának tényállása szerint minősülő testi sértést is elkövetnek - a bűncselekmény szintén halmazatban áll.

Nem áll ugyanakkor halmazatban a bűncselekmény a hozzátartozó sérelmére elkövetett szexuális kényszerítéssel [Btk. 196. § (2) bekezdés b) pont] és szexuális erőszakkal [Btk. 197. § (3) bekezdés b) pont]. E bűncselekményeket a Btk. külön minősített esetben szabályozza, és a kapcsolati erőszaknál súlyosabban rendeli büntetni.

8. A bűncselekmény büntetése a törvényben meghatározott tényállások súlyához igazodik. Így, ha a rendszeres elkövetés az emberi méltóságot súlyosan sértő, megalázó és erőszakos magatartás tanúsításában vagy a passzív alannal közös gazdálkodás körébe vagy közös vagyonba tartozó anyagi javak elvonásában nyilvánul meg, a büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés; amennyiben a rendszeres elkövetés könnyű testi sértésben [Btk. 164. § (2) bekezdés] vagy tetteles becsületsértésben [Btk. 227. § (2) bekezdés] nyilvánul meg, a büntett három évig, míg ha minősített könnyű testi sértésben [Btk. 164. § (4) bekezdés], súlyos testi sértésben [164. § (3) bekezdés], a személyi szabadság megsértésének alapesetében [Btk. 194. § (1) bekezdés] vagy kényszerítésben [Btk. 195. §] nyilvánul meg, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

9. A tényállásban hivatkozott bűncselekmények közül a könnyű testi sértés alapesete és a tetteles becsületsértés magánindítványra üldözendő, ez azonban nem érinti a kapcsolati erőszak bűncselekményének (2) bekezdésében foglalt elkövetési módokat, amelynek büntethetősége - törvényi rendelkezés hiányában - nem követel meg magánindítványt. Ezzel szemben az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra üldözendő.

10. Figyelemmel a bűncselekmény jellegére, a kapcsolati erőszak elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

Családi jogállás megsértése

213. § (1) Aki más családi jogállását megváltoztatja vagy megszünteti, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a családi jogállás megsértését

a) egészségügyi szolgáltató vagy gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmény alkalmazottja foglalkozása körében,

b) a tizenkilencedik életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy követi el.

(3) Ha a családi jogállás megsértését egészségügyi szolgáltató vagy gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmény alkalmazottja foglalkozása körében gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Csemegi-kódex családi állás elleni büntettként rendelte büntetni azt, aki valamely gyermeket más családba cserél, kicserél, elcsikkaszt, eltitkol, rendszerint járt helyre kitesz, vagy bármely más módon családi állásától megfoszt, vagy ezen állását megváltoztatja; minősítő körülményként pedig a nyereszkedési szándékot jelölte meg (254. §). Az 1961. évi V. törvény szintén családi állás elleni büntettként rendelte büntetni azt, aki más családi állását megváltoztatja, így különösen gyermeket kicserél vagy más családba cserél. Minősített esetként értékelte, ha a büntettet szülő-, nevelő-, gondozó- vagy gyógyító-intézet alkalmazottja foglalkozása körében követte el, és e személyek gondatlan elkövetését is büntetni rendelte (272. §). Az 1978. évi IV. törvény családi állás megváltoztatása címen az alaptényállást átvette, a minősített esetet pedig a gyógy- vagy nevelőintézet alkalmazottjára vonatkoztatta, aki a bűncselekményt foglalkozása körében követi el. E személyek gondatlan elkövetése szintén bűncselekménynek minősült (193. §). Az 1995. évi XLI. törvény átalakította a minősítő körülmények rendszerét, és súlyosabban rendelte büntetni, ha a családi állás megváltoztatását a tizenkilencedik életévét be nem töltött személy eladásával vagy megvásárlásával követik el. Mind az alapesethez, mind a minősített esethez kapcsoló minősítő körülményként vezette be a törvény, ha a családi állás megváltoztatását gyógy- vagy nevelőintézet alkalmazottja foglalkozása körében; a tizenkilencedik életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy követi el; illetve ha a bűncselekményt üzletszerűen, vagy emberkereskedéssel foglalkozó szervezet keretében követik el (8. §). Ez utóbbi minősítő körülményeket, illetve azt a fordulatot, amely a tizenkilencedik életévét be nem töltött személy eladására vagy megvásárlására vonatkozott, az 1998. évi LXXXVII. törvény - az emberkereskedelem tényállásának megalkotásával összhangban - kivette a bűncselekmény köréből.

Az új törvény a felesleges szóismétlés helyett a családi jogállás megváltoztatása elnevezésű tényállás címét családi jogállás megsértésére módosítja, ezzel egyidejűleg elkövetési magatartásként a családi állás megváltoztatása mellett annak megszüntetését is nevesíti. A hatályos szövegből az így különösen gyermeket kicserél vagy más családba cserélés fordulat elhagyásra került, mert azok a családi jogállás megszüntetésének két tipikus elkövetési formái, de azok külön nevesítése nem indokolt.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya valakinek meghatározott családi kötelékbe tartozása, és az ebből eredő társadalmi és jogi helyzete. A családi jogállást az anyakönyv igazolja [2010. évi I. törvény 1. § (3) bekezdés].

2. A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet, de a gyakorlatban a gyermek sérelmére elkövetett magatartásnak van jelentősége.

3. A bűncselekmény alanya (tettese) az alapeset vonatkozásában bárki lehet, a minősített esetek azonban a speciális alanyiságon alapulnak, csakis, mint a gondatlan alakzat. A részesség az általános szabályok szerint alakul.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a más családi jogállásának megváltoztatása vagy megszüntetése. A megváltoztatás olyan aktív magatartás, amely következtében a passzív alany korábbi családdal tartozása megszűnik, és bekerül egy másik családba. Ez történhet a valóságos családi állásnak meg nem felelő jogi helyzet előidézése irányuló cselekménnyel, vagy a passzív alany helyzetének tényleges megváltoztatásával. Bár a törvény már nem nevesíti, a bűncselekmény tipikus elkövetési formái a kicserélés és a más családba cserélés. A kicserélés két gyermek egymás helyére juttatása, melynek következtében megváltozik mindkét gyermek családi állapota. Nem lehet szó kicserélésről halva született gyermek esetén, mivel a halott gyermeknek nincs családi jogállása. A más családba cserélés megtévesztő magatartás, amely során az elkövető vagy tévedésbe ejti, vagy tévedésben tartja a másik család tagjait a gyermek valódi jogállásáról, és a gyermek új családba kerül.

A megszüntetés következtében a családdal tartozás úgy szűnik meg, hogy a passzív alany családdal tartozás nélkül marad.

Az elkövetési magatartások csak akkor minősülnek bűncselekmények, ha azok jogellenesek. Kizárt ugyanakkor a cselekmény jogellenessége, ha a passzív alany családi jogállása teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat (Csjt. 37. §) vagy örökbefogadás [Csjt. 51. § (1) bekezdés] útján változik meg. Úgyisntén, a gyermekek védelméről és a gyámiügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 39. §-a (3) bekezdésének d) pontjából következően - a Btk. 24. §-a alapján - nem követi el a családi jogállás megsértése bűncselekményét az a nő, aki az egészségügyi intézmény által működtetett inkubátorban helyezi el gyermekét.

A bűncselekmény alapesetét szándékosan lehet elkövetni, azonban a törvény büntetni rendeli, ha a családi jogállás megsértését egészségügyi szolgáltató vagy gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmény alkalmazottja foglalkozása körében gondatlanságból követi el.

A bűncselekmény akkor befejezett, ha a családi jogállás megváltozik vagy megszűnik. Így például, hamis anyakönyvvezetés esetén a valótlan adatok anyakönyvbe való bejegyzésével, kicserélésnél a két gyermek másik családjába való tényleges kerülésével, csempészés esetén a más családjába való befogadással, megszüntetés esetén a gyermek családjához tartozásának megszüntével.

5. A bűncselekmény rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik. Kivételt a két gyermek kicserélése jelent, a kicserélés ugyanis fogalmilag feltételezi a két passzív alanyt, akik nélkül a bűncselekmény nem követhető el.

6. A bűncselekmény minősítő körülményei a speciális alanyiságon alapulnak.

A korábbi törvény speciális alanyain a törvény az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvénnyel (Eütv.), valamint a Gyvt.-vel való összhang megteremtése érdekében változtatott, és a gyógyintézet kifejezést az egészségügyi szolgáltató, a nevelőintézetet pedig a gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmény megjelölés váltja fel.

A minősítő körülmények tehát: ha a családi jogállás megsértését egészségügyi szolgáltató vagy gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmény alkalmazottja foglalkozása körében; illetve a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására köteles személy követi el.

Egészségügyi szolgáltató a tulajdoni formától és fenntartótól függetlenül minden, egészségügyi szolgáltatás nyújtására és az egészségügyi államigazgatási szerv által kiadott működési engedély alapján jogosult egyéni egészségügyi vállalkozó, jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet [Eütv. 3. § f) pont].

Gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézmény a Gyvt.-ben meghatározott gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltató tevékenységet végző szervezet vagy annak szakmailag önálló szervezeti egysége, amely a rá vonatkozó külön jogszabályban foglaltak alapján jön létre, legalább három főt foglalkoztat teljes munkaidőben, és tevékenysége működési engedélyköteles. Ha e törvény másképp nem rendelkezik, az intézmény fogalmát kell megfelelően alkalmazni a helyettes szülői, illetve nevelőszülői hálózatra is [Gyvt. 5. § u) pont].

A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy nevelésére, felügyeletére vagy gondozására vonatkozó köteleességek körét alapvetően családjogi szabályok határozzák meg, de azok adott esetben származhatnak foglalkozási szabályból vagy munkaviszonyból is.

Kettős házasság

214. § Aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, vagy aki házas személlyel házasságot köt, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Csemegi-kódex külön fejezetet szentelt a kettős házasságnak (XV. fejezet), kettős házasság elnevezéssel rendelte büntetni azt, aki érvényes házassági kötelékben lévén, ismét házasságra lép, úgyisntén azon nem házast is, ki tudva, oly egyénnel házasságot köt. Súlyosabban rendelte büntetni azt, aki a vele házasságra lépő felet az előbbi kötelék fennállására nézve tévedésbe ejtette (251. §). Szintén büntetéssel fenyegette a törvény azt a lelkészt, aki tudva, hogy a megkötött szándékolta házasság kettős házasság, a feleket összeadja (252. §), még akkor is, ha a kettős házasság megkötése körül gondatlanság terhelte (253. §). Az 1961. évi V. törvény kettős házasság miatt azt fenyegette büntetéssel, aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, vagy aki házassági kötelékben levő személlyel köt házasságot (271. §). Ugyanezt a tényállást vette át az 1978. évi IV. törvény 192. §-a. A 2008. évi XCII. törvény átalakította a tényállást, és kettős házasság vagy kettős bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése címen rendelte büntetni egyrészt azt, aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, vagy bejegyzett élettársi kapcsolatra lép, továbbá aki házassági kötelékben levő személlyel köt házasságot, vagy ilyen személlyel lép bejegyzett élettársi kapcsolatra; másrészt azt, aki bejegyzett élettársi kapcsolatának fennállása alatt - bejegyzett élettársán kívül más személlyel - házasságot köt, vagy újabb bejegyzett élettársi kapcsolatra lép, továbbá aki bejegyzett élettársi kapcsolatban álló - bejegyzett élettársán kívül más - személlyel házasságot köt, vagy ilyen személlyel bejegyzett élettársi kapcsolatra lép (3. §). A 2009. évi XXIX. törvény ez utóbbi esetkört azon személy cselekményének büntetendőségére módosította, aki bejegyzett élettársi kapcsolatának fennállása alatt házasságot köt, vagy újabb bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít, továbbá aki bejegyzett élettársi kapcsolatban álló személlyel házasságot köt, vagy ilyen személlyel bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít (13. §).

Az új törvény a tényállást gyakorlatilag visszaállítja az 1961. évi V. törvényben meghatározottra. Az indokolás szerint a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét a 2009. évi XXIX. törvény vezette be a magyar jogba 2009. július 1-jei hatállyal. Ennek előzménye, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó korábbi törvényt az Alkotmánybíróság 154/2008. (XII. 17.) AB határozata megsemmisítette. Az Alkotmánybíróság ebben a határozatában kimondta, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményének létrehozása azonos nemű személyek számára nem alkotmányellenes. A határozat rögzíti azt is, hogy az azonos nemű személyek számára, akik az Alkotmány alapján házasságot nem köthetnek, a jogalkotónak az Alkotmány korlátai között biztosítania kell egymás irányában a házastársakéhoz hasonló olyan jogállást, amely az egyenlő méltóságú személyként kezelésüket biztosítja.

Mivel ebből nem következik, hogy a jogalkotónak a házassággal azonos módon kell védenie a bejegyzett élettársi kapcsolatot, a kettős házasság tradicionális tényállása a továbbiakban csak a házasság vonatkozásában követhető el. E bűncselekmény szükségszerű eszközcselekménye az úgynevezett materiális közokirat-hamisítás, amely a bejegyzett élettársi kapcsolat mellett létesített házasság vagy újabb bejegyzett élettársi kapcsolat viszonylatában is megvalósulhat, ennyiben tehát továbbra is büntetendő ez a csalárd magatartás, ha például az elkövető hamis okirattal igazolja, hogy a házasságkötés vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttének törvényes akadályja nincsen.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a házasság jogintézményének általános védelme, a monogám házasság intézménye: a bűncselekménnyé nyilvánítás a házasság fennállása alatti újabb házasságot keletkeztető magatartások kizárására hivatott.

2. A bűncselekménynek nincs passzív alanya, mind az a személy, aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, mind az, aki házasságával köt házasságot, tettese lesz a bűncselekménynek.

3. A bűncselekmény alanya (tettese) az a személy, aki házasságának fennállása alatt újabb házasságot köt, illetve az, aki házasságával köt házasságot (szükségképpen többes közreműködés). A bűncselekmény első fordulatainak tettese csak az lehet, akinek fennálló házassága van, a második fordulat tettese lehet egyrészt az, aki házasságával köt házasságot, de lehet az is, aki nem házasságával köt házasságot (szükségképpen többes közreműködés miatt - önálló tettesek, a társtettesek kizárt). A kettős házasság tényéről tud, abban közreműködő személyek (anyakönyvvezető, tanúk) a bűncselekmény bűnsegédei.

4. A kettős házasság elkövetési magatartása a házasságkötés, amely vagy a házasság fennállása alatt újabb házasság kötését, vagy a házasságával való házasságkötést jelent. A házasságkötés alaki kellékei, hogy az együttesen jelenlévő házasulók az anyakönyvvezető előtt személyesen kijelentsék, hogy egymással házasságot kötnek [Csjt. 2. § (1) bekezdés]. Bármelyik feltétel hiányában a házasság nem létező, azaz nem tekinthető fennállottnak.

A nem létező házasságtól azonban meg kell különböztetni az érvénytelenségi ok ellenére kötött házasságot. A házasság érvénytelenségének okait a Csjt. határozza meg (7. § - 12. §). A fennálló házasságot csak akkor lehet érvénytelennek tekinteni, ha azt érvénytelenítési perben hozott bírósági ítélet érvénytelennek nyilvánította [13. § (1) bekezdés]. A házasság szintén nem áll fenn, ha az megszűnik. A házasság megszűnésének okai a Csjt. szerint, ha az egyik házastárs meghal, vagy ha a bíróság felbontja [17. § (1) bekezdés a)-b) pont]. Arra, hogy a házasság a házastárs halála folytán megszűnt, halotti anyakönyvi bejegyzés vagy a bíróságnak a halál tényét megállapító, illetőleg holmak nyilvánító jogerős határozata alapján lehet hivatkozni. A másik házastárs újabb házasságkötése esetén a korábbi házasságot akkor is megszüntnek kell tekinteni, ha az említett anyakönyvi bejegyzés, illetőleg bírósági határozat hatálya az újabb házasságkötést követően megdőlt. Nem alkalmazható ez a rendelkezés, ha az újabb házasságkötéskor bármelyik házasuló tudta, hogy a halál nem következett be [17. § (2) bekezdés].

A házasságot a bíróság bármelyik házastárs - illetőleg a házastársak közös - kérelmére felbontja, ha a házasságuk teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott [18. § (1) bekezdés].

5. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Az elkövető tudatának ki kell terjednie egyrészt arra, hogy házasságkötés történik, másrészt arra, hogy az egyik házasuló korábbi házassága még fennáll.

A bűncselekmény az újabb, illetve a másik fél házassági kötelekének fennállása alatti házasság megkötésével válik befejezetté. Ez mindkét fél egybehangzó nyilatkozatának elhangzásával következik be. Kísérletről akkor lehet szó, amikor csupán az egyik fél tette meg a házasságkötésre irányuló nyilatkozatát, a másik fél egybehangzó kijelentése még nem hangzott el. Minden korábbi cselekmény, így például az eljegyzés, vagy a házasságkötési szándék bejelentése az anyakönyvvezetőnek, csupán büntetlen előkészület.

6. A bűncselekmény rendbelisége a megkötött házasságok számához igazodik.

7. Halmazati kérdések a közokirat-hamisítással kapcsolatban merülnek fel. Mivel az intellektuális közokirat-hamisítás [342. § (1) bekezdés c) pont] szükségszerű eszközcselekménye a kettős házasságnak, az anyagi halmazat a két bűncselekmény között csupán látszólagos. A kettős házasság azonban a materiális közokirat-hamisítással [342. § (1) bekezdés a)-b) pont] valóságos halmazatba kerülhet. A kettős házasság tényéről tud, abban közreműködő anyakönyvvezető a kettős házasság bűnsegédei bűnrészsége mellett megvalósítja a hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás büntetettét (343. §) is, és ez esetben a halmazat valóságos.

AZ EMBERI MÉLTÓSÁG ÉS EGYES ALAPVETŐ JOGOK ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

A lelkiismereti és vallásszabadság megsértése

215. § Aki mást

EBH 1999.2., BH 1999.292.

Szövegtörténet

A tényállás a korábbi Btk.-ban a személy elleni bűncselekmények fejezetén belül a szabadság és az emberi méltóság elleni bűncselekmények cím alatt került szabályozásra, elnevezésében és megfogalmazásában a jelenlegivel teljes mértékben azonos módon.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogai között, a VII. cikk (1) bekezdése alatt fogalmazza meg a mindenkit megillető gondolat, lelkiismeret és vallás szabadságának jogát. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.

A lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény az Alaptörvény hivatkozott rendelkezéseit megerősíti. A törvény 1. § (3) bekezdése meghatározza továbbá, hogy a lelkiismereti vagy vallási meggyőződés megválasztása, elfogadása, kinyilvánítása és megvallása, továbbá annak megváltoztatása, illetve gyakorlása miatt senkit előny vagy hátrány nem érhet. A lelkiismereti és vallásszabadság joga az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésében meghatározott okból - más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében - korlátozható.

Az új Btk. 215. §-a az Alaptörvénybe foglalt lelkiismereti és vallásszabadság alapvető jogának büntetőjogi védelmét biztosítja, így a bűncselekmény védett jogi tárgya a lelkiismereti és vallásszabadsághoz fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény passzív alanya természetes és jogi személy vagy jogi személynek nem tekinthető személyösszesség egyaránt lehet - például vallási körmenet tagjai (EBH 1999. 2.).

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet az általános alanyra tekintettel. A részesi alakzatok az általános szabályok szerint alakulnak.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása kettős lehet: a lelkiismereti szabadság vonatkozásában a korlátozás, míg a vallásszabadság gyakorlásának tekintetében az akadályozás tényállásszerű. E ponton fontos kiemelni a 2011. évi CCVI. törvény egyes rendelkezéseit, valamint az ezzel kapcsolatban kialakult bírói gyakorlatot.

A lelkiismeret szabadságának korlátozása

Az Alaptörvény a lelkiismeret és a vallás szabad gyakorlásának jogosultságát hangsúlyozza, a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztásának vagy megváltoztatásának alapvető jogát, amelynek alapvető fundamentuma a lelkiismereti és vallásszabadságról szóló törvény preambulumban kifejezett módon rögzítettek szerint is a mások meggyőződésének tiszteletben tartása. E jogosultság alapvető jellegére tekintettel tényállásszerű lehet a meghatározott elkövetési módok keretein belül lényegében bármilyen módon megnyilvánuló korlátozás.

A vallás szabad gyakorlásának akadályozása

A vallás fogalmát, valamint annak gyakorlására vonatkozó módokat a lelkiismereti és a vallásszabadságról szóló törvény már konkrétan határozza meg. A törvény 6. § (1) bekezdése és szóhasználata szerint vallási tevékenység az olyan világnézethez kapcsolódó tevékenység, amely természetfeletti irányul, rendszerbe foglalt hitelvekkel rendelkezik, tanai a valóság egészére irányulnak, valamint az erkölcsöt és az emberi méltóságot nem sértő sajátos magatartáskövetelményekkel az emberi személyiség egészét átfogja. A hivatkozott rendelkezés lényegében a vallás törvényi definícióját, így a büntető jogalkalmazás által is alapul veendő fogalom meghatározását jelenti. Nyilvánvalóan minden ehhez kapcsolódó tevékenység a vallás gyakorlása, és minden ilyen magatartás gyakorlásában történő akadályozás pönalizált elkövetési magatartásként jelentkezik. Fontos megjegyezni, hogy a törvény 6. § (2) bekezdése meghatározza azokat a tevékenységeket, amelyek önmagukban nem tekinthetők vallási tevékenységnek, ezért a vallási gyakorlás körébe vont magatartásoknál ezt is figyelembe kell venni. Jól látható tehát, hogy amíg a lelkiismereti szabadság korlátozása nem feltételez valamilyen passzív alany által kifejtett tevékenységet, ezért büntetendő minden külső kényszer és indok nélküli beavatkozás, addig a vallás gyakorlása tiltott korlátozásának előfeltétele a vallás meghatározhatósága és annak passzív alany által történő gyakorlása. Fontos kiemelni, hogy a vallás és az egyház nem azonos fogalmak, és a vallásokra vonatkozóan nem rendelkezünk egzak listával, nyilvántartással, így az előzőek szerint; a fogalom értékelése mindenképpen a jogalkalmazó feladata.

A tényállás mindkét elkövetési magatartást csak meghatározott módon, azaz erőszakkal vagy fenyegetéssel történő elkövetés esetén rendeli büntetni a törvény. A fenyegetés és erőszak pontos formáját a törvény nem határozza meg, így a gyakorlatban egyaránt szóba jöhet az akaratot törő és akaratot hajlító erőszak is az értelmező rendelkezés által megszabott keretek között, valamint az értelmező rendelkezések körében meghatározott fenyegetés szerinti bármely forma. Az erőszak körében csak személy elleni erőszak jöhet szóba, a dologi elleni erőszak fenyegetésként jelentkezik.

5. A lelkiismereti és vallásszabadság megsértése csak szándékosan elkövethető bűncselekmény. A tényállás kifejezett célzatot nem tartalmaz, így tényállásszerű az eshetőleges szándékkal történő elkövetés is. A gyakorlati megítélés szempontjából azonban fontos vizsgálni az elkövető tudatának tartalmát, a vallás és annak gyakorlására vonatkozó megítélését. Az elkövető értékítélete az adott vallás és az ahhoz fűződő gyakorlás módjáról nyilvánvalóan nem releváns, így e körben az objektív feltételek meglétét kell vizsgálni, ugyanakkor a vallás és annak gyakorlására vonatkozó felismerés már a szándékosság vizsgálatának alapvető részét kell, hogy képezze, ennek esetleges hiánya eredményezheti a bűnösség, bűncselekmény hiányát.

6. A bűncselekmény eredményt nem tartalmaz, nem szükséges, hogy az elkövető korlátozó és akadályozó magatartása tényleges korlátozást és akadályozást, azaz érdeksérelmet jelentsen.

A bűncselekmény kísérleti szakba lép a korlátozás és akadályozás szándékával kifejtett erőszak és fenyegetés gyakorlásának megkezdésével, befejezetté pedig a korlátozás és akadályozás megvalósításával válik.

7. A rendbeliség igazodik az elkövetési magatartások számához, azonban a bűncselekményt egy rendbeli büntettként kell értékelni abban az esetben, ha az elkövető azonos alkalommal és akarat-elhatározással például az úrnapi körmenetben részt vevő több személyt akadályoz - erőszakkal vagy fenyegetéssel - vallásának szabad gyakorlásában. (BH 1999. 292.). Azonos személy ellen több alkalommal történő, de azonos elhatározásból merítő akadályozás vagy korlátozás egységet képez.

- a) lelkiismereti szabadságában erőszakkal vagy fenyegetéssel korlátoz,
 - b) vallásának szabad gyakorlásában erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályoz,
- büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Közösség tagja elleni erőszak

216. § (1) Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt olyan, kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az adott csoport tagjában riadalmat keltsen, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki mást valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt bántalmaz, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a közösség tagja elleni erőszakot

- a) fegyveresen,
- b) felfegyverkezve,
- c) jelentős érdeksérelmet okozva,
- d) a sértett sanyargatásával,
- e) csoportosan vagy

f) bünszövetségben követik el.

(4) Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A törvény a korábbi 174/B. § szerinti tényállást vette alapul, azonban annak megfogalmazásához képest pontosítást hajtott végre, illetve kiszélesítette a cselekmény motívumainak körét.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XXIX. cikke továbbá kiemeli, hogy a Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők; minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez. Magyarország részese több olyan nemzetközi egyezménynek, amelyek alapját képezik az Alaptörvény hivatkozott rendelkezéseinek, a védelem szükségességének. A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 9. § (1) bekezdése értelmében Magyarország tilalmaz minden olyan politikát, magatartást, amely

a nemzetiségnek a többségi nemzetbe való beolvadását, a többségi nemzetből történő kirekesztését, elkülönítését célozza vagy ezt eredményezi;

a nemzetiségek által lakott területek nemzeti vagy etnikai viszonyainak megváltoztatására irányul;

a nemzetiséget vagy nemzetiséghez tartozó személyt hovatartozása miatt üldözi, megfélemlíti, életkörülményeit nehezíti, jogai gyakorlásában akadályozza, vagy

a nemzetiség erőszakos ki- vagy áttelepítésére irányul.

Az Alaptörvény, a nemzetiségek jogairól szóló törvény és a nemzetközi szerződések rendelkezései az állam részéről nemcsak passzivitást, hanem a harmadik személyek által történő veszélyeztetés esetére védelem biztosítását is előírja. Ennek egyik megnyilvánulási formája a büntetőjogi védelem, a bűncselekmény védett jogi tárgya így a nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport vagy a lakosság egyes csoportjainak szabadsága és emberi méltósága, emberi méltóságához, a hátrányos megkülönböztetés nélküli együttéléshez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény passzív alanya bárki lehet, ugyanis a tényállásnak nem kizáró feltétele a felsorolt közösségekhez való tartozás, elegendő az elkövetőben kialakult képzet, azaz a vélt tartozás. A nemzetiségek jogairól szóló 2001. évi CLXXIX. törvény határozza meg a nemzetiség fogalmát. E szerint nemzetiség minden olyan - Magyarország területén legalább egy évszázada honos - népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul. Ezeket a nemzetiségeket a törvény 1. számú melléklete sorolja fel.

Etnikai csoport pontos meghatározására nézve a szociológia tudományában nem találhatunk mindenki által elfogadott, örökérvényű fogalmat. Az egyes definíciók közös és meghatározó eleme a közös nemzeti eredet, vallás, nyelv, hagyomány és kultúra tudatára épített sajátos megkülönböztető jegyek szerinti összetartozás érzése.

A faji csoport az egységes emberi fajon belül a hasonló antropológiai tulajdonságokkal és sajátosságokkal rendelkező emberek csoportját jelenti.

A vallási csoport az azonos hitelveket elfogadók közössége.

A lakosság egyes csoportja az eltérő nézetrendszer (párttagok, egyesületek, mozgalmak stb. résztvevői) vagy egyéb, tulajdonképpen bármely ismérv szerint elkülönülő, valamilyen tekintetben együvé tartozó személyek összessége. E körben a tényállás példálózó jelleggel kiemeli a fogyatékossgot, a nemi identitást és a szexuális irányultságot.

3. A bűncselekményt tettesként bárki elkövetheti, és a részesi kapcsolódás is az általános szabályok szerint lehetséges. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy mind a felbujtó, mind a bűnszegedek esetében szükséges a tényállási elemek ismerete és tudata, így az elkövetéshez szükséges motívum alapvető jellegének felismerése.

4. A közösség tagja elleni erőszak három elkövetési magatartással megvalósítható bűncselekmény.

Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a közösséghez való, akár vélt tartozás miatt tanúsít kihívóan közösségellenes magatartást. A kihívóan közösségellenes magatartás a társadalmi együttélési szabályok nyílt, tudatos, egyértelmű semmibevételét jelenti (BH 2007. 283.). Tekintettel arra, hogy a tényállás maga is a közösségellenes, elkövetési móddal nem súlyosított magatartást emeli ki, nem csak az önmagukban bűncselekményi minőséget jelentő tevékenységek sorolhatók e körbe, így minden társadalmi együttélési szabály, akár jogon és büntetőjogon kívüli magatartási norma megsértése tényállásszerű lehet. E ponton azonban fontos kiemelni, hogy a közösségellenes magatartásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy az adott csoport tagjában riadalmat keltsen. A riadalom megnyilvánulási formái lehetnek a félelem, a közösség tagjai körében zavar, pánik jelei. Ez a körülmény a bűncselekmény elkövetési magatartásának megítélése körében értékelendő, mert ugyan kifejezett elkövetési mód meghatározása hiányában, de mégis keretek közé szorítja a lehetséges elkövetési magatartásokat. Önmagában a sértő kifejezés használata, gyűlölködés álláspontunk szerint nem jelent bűncselekményt, ha az nem alkalmas az adott csoport tagjaiban riadalom keltésére. Fontos megjegyezni, hogy a riadalom keltésére alkalmasság megítélése objektív körülmények, az egész társadalom értékítélete mentén kell, hogy történjen, a közösség tagjainak érzékenysége, túlzott és megalapozatlan félelmek nem bírnak jelentőséggel.

A (2) bekezdés szerint büntetendő, aki a közösséghez való, akár vélt tartozás miatt bántalmazza a passzív alanyt. A bántalmazás alatt a más testére gyakorolt, támadó szándékú fizikai ráhatás értendő. A bántalmazásnak nem feltétlenül kell a passzív alany számára sérülést okoznia, tényállásszerű lehet a tetteges becsületsértés megállapítására alkalmas ütlegetés, rúgás, arcon ütés, haj, szakáll, meghúzása is. Szintén a (2) bekezdés rendeli büntetni az erőszakkal vagy fenyegetéssel elkövetett kényszerítést is. A kényszerítés elkövetési magatartása tehát akkor jelent bűncselekményt, ha azt a törvény szerint meghatározott módon, azaz erőszakkal vagy fenyegetéssel követik el. A kényszerítés elkövetési magatartása körében utalunk a kényszerítés bűncselekménye kapcsán leírtakra, az ott megfogalmazottak minden szempontból irányadóak jelen tényállás esetében is. A tényállás jellegére és szükségszerűen felmerülő érzelmi elemekre tekintettel e ponton kifejezetten felhívánk a figyelmet az elkövetési magatartás objektív alkalmasságának vizsgálatára.

5. A bűncselekmény csak szándékosan, ismert és elterjedt értelmezés szerint a tényállásba foglalt célzat folytán csak egyenes szándékkal követhető el. A magunk részéről a közösséghez való tartozás miatt történő elkövetés szándék szerinti elemét motívumnak, indító oknak tekintjük, így az egyenes szándék egységbe foglaló szerepe nem irányadó, és differenciált vizsgálat indokolt.

A közösségellenes magatartás tanúsításával elkövethető tényállás esetében eredményként jelentkező tényállási elemet nem találhatunk, így a szándékosság kettéválása szerinti érzelmi viszonyulás vizsgálatának nincs jelentősége, nyilvánvaló, hogy az egyes tényállási elemek tudata, ismerete és felismerése szükséges, ezek egyben megalapozzák a szándékos elkövetést is.

A bántalmazás esetében a szándékosság érzelmi viszonyulása szintén nem értelmezhető kérdés, így ebben az esetben is pusztán a tudati oldali elemek vizsgálata szerint állapíthatjuk meg a szándékosságot.

A kényszerítéssel történő elkövetés esetében azonban álláspontunk szerint az eshetőleges szándékkal, a pszichés eredménybe történő belenyugvással történő elkövetés is megalapozza a bűnösséget, a bűncselekmény megvalósulását.

6. Az első két elkövetési magatartással elkövetett bűncselekmény eredményt nem tartalmaz, ahogyan kiemeltük, a kihívóan közösségellenes magatartásnak mindösszesen alkalmasnak kell lennie a riadalom keltésére, míg a bántalmazáshoz nem szükségszerűen járul a passzív alany számára okozott sérülés. A kényszerítés elkövetési magatartása esetében azonban eredményként kell értékelni azt, hogy a passzív alany akarata ellenére cselekszik, valamit tesz, nem tesz, vagy eltűr. Ezt nevezi a dogmatika pszichés eredménynek, amely a gyakorlat oldaláról bizonyítást, a sértett passzív alany részletes kihallgatását és értékelést tesz szükségessé.

A kihívóan közösségellenes magatartás kifejtése a bűncselekményt befejezetté teszi, így a kísérlet lényegében fogalmilag kizárt. A bántalmazás esetében a bántalmazó magatartás megkezdése, így például a rúgás, az ütés megindítása, ha az célt nem ér, és tényleges bántalmazást, fizikai érintkezést nem eredményez, akkor kísérletről beszélhetünk. A kényszerítéssel elkövetett bűncselekmény esetében stádiumtani szempontból a pszichés eredményhez fűződő bekövetkezést kell vizsgálni. Amennyiben az elkövető a kényszerítő magatartását kifejtette, azonban az még sem okozta a törvénybe foglalt eredményt, azaz a passzív alany akaratával ellentétes cselekvést nem fejtett ki, úgy az elkövető kísérlet miatt büntetendő.

A (4) bekezdés az előkészületet is büntetni rendeli.

7. A (3) bekezdésbe foglalt minősített esetek alapján súlyosabban büntetendő, ha az elkövető a bűncselekményt fegyveresen, felfegyverkezve, jelentős érdeksérelem okozva, a sértett sanyargatásával, csoportosan vagy bűnszövetségben követi el.

A rendbeliség kérdése tekintetében el kell különíteni az (1) és a (2) bekezdés szerinti eseteket.

Az (1) bekezdés szerinti esetben a rendbeliség a magatartások számához, a (2) bekezdés szerinti esetekben a bántalmazással és a kényszerítéssel érintett személyek számához igazodik. A kihívóan közösségellenes magatartások természetes egységet képeznek, amennyiben a térben és időben meghatározott, azonosítható eseményekhez kapcsolódnak. Mindezért a csoport tagjainak, így a lehetséges passzív alanyoknak a száma a rendbeliség meghatározása szempontjából nem bír jelentőséggel.

Az egyesülési, a gyülekezési szabadság, valamint a választási gyűlésen való részvétel jogának megsértése

217. § Aki mást egyesülési vagy gyülekezési jogának gyakorlásában, valamint választási gyűlésen való részvételében erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályoz, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 174/C. §-a pönalizálta az egyesülési, gyülekezési szabadság és a választási gyűlésen való részvétel jogának megsértését. A korábbi szabályozás 2009. év elején lépett hatályba, így joggyakorlat nem alakult ki hozzá. Mindazonáltal a jelenlegi törvény két alapvető változást vezetett be, nevezetesen elhagyta az elkövetési mód meghatározásából a jogtalanul kifejezést, valamint nem bünteti az előkészületet.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény VIII. cikkének (1) és (2) bekezdése szerint mindenkinek joga van a békés gyülekezéshez, valamint ahhoz, hogy szervezeteket hozzon létre, vagy már létrejött szervezethez csatlakozzon.

Az egyesülési jogra vonatkozó részletszabályokat az egyesülési jogról, a közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről és támogatásáról szóló 2011. évi CLXXV. törvény állapítja meg. A törvény értelmében mindenkit megillet az egyesülés joga, és ennek alapján mindenkinek joga van ahhoz, hogy másokkal szervezeteket, illetve közösségeket hozzon létre, vagy azokhoz csatlakozzon. A 4. § (1) bekezdése szerint az egyesület az egyesülési jog alapján létrehozott szervezet, amelynek különös formáira: a szövetségre, a pártra, a szakszervezetre, továbbá a külön törvény hatálya alá tartozó tevékenységet végző egyesületekre törvény az egyesületekre vonatkozó rendelkezésektől eltérő szabályokat állapíthat meg.

A gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény értelmében a gyülekezési jog gyakorlása keretében békés összejöveteleken, felvonulásokon és tüntetéseken és azok szervezésében mindenki szabadon részt vehet, a résztvevők véleményüket szabadon kinyilváníthatják. A törvény 3. §-a azonban korlátozza saját hatályát, mivel a választási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gyűlésekre; a törvényesen elismert egyházak és vallásfelekezetek területén szervezett vallási szertartásokra, rendezvényekre és a körmenetekre; a kulturális és sportrendezvényekre és a családi eseményekkel kapcsolatos rendezvényekre a törvény rendelkezései nem vonatkoznak.

A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 43. § (1) bekezdése meghatározza, hogy a választási gyűlések nyilvánosak, a rend fenntartásáról a gyűlés szervezője gondoskodik. A törvény meghatározza továbbá, hogy az állami vagy önkormányzati hatóság elhelyezésére szolgáló épületben választási kampányt folytatni, választási gyűlést tartani tilos, kivéve az ötszáznál kevesebb lakosú településen, feltéve, hogy más közösségi célú épület nem áll rendelkezésre.

A fentiekben ismertetett alapvető jogok biztosításához és korlátozásmentes gyakorlásához fűződő társadalmi érdek képezi a törvényi tényállás védett jogi tárgyát.

2. A bűncselekmény passzív alanya bármely természetes személy lehet, aki ellen a fenyegetés vagy erőszak irányul.

3. A bűncselekmény az általános alanyra tekintettel bárki által elkövethető, a társtettesi és részesi alakzatok az általános szabályok szerint alakulnak.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása minden olyan cselekvés, amellyel valaki a passzív alanyt az előzőekben ismertetett törvények szerint gyakorolt egyesülési, gyülekezési, valamint a választási gyűlésen való részvétel jogában erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályoz. Az akadályozás a jogok gyakorlásának gátolása, a jog gyakorlását nehezítő, ellehetetlenítő magatartás. Az elkövetési magatartás kifejtése csak a meghatározott módon, azaz erőszakkal - amely lehet akaratot megtörő vagy hajlító -, illetve fenyegetéssel történő elkövetés esetében tényállásszerű. Az erőszak csak személy ellen irányulhat, a dolog elleni erőszak a norma belső logikájára tekintettel nem tekinthető tényállásszerűnek - kivéve, ha a dologra irányuló erőszak áttevődik a személyre.

5. A bűncselekmény szándékosan követhető el, az elkövető tudatának át kell fognia, hogy a másik személy az egyesülési, a gyülekezési szabadság, valamint a választási gyűlésen való részvétel jogában akadályozza.

6. A bűncselekmény az akadályozás szándékával kifejtett erőszak és fenyegetés elkövetésével kísérleti szakba lép, befejezetté a jogok gyakorlásában történő, akár időleges akadályozás megvalósulása esetében válik. Amennyiben a bűncselekmény más bűncselekményt is megvalósít, például személyi szabadság megsértése, testi sértés, az alaki halmazat valószínű. Ha hivatalos személy eljárása során akadályozza a passzív alanyt jogainak gyakorlásában, a hivatali visszaélés specialitása folytán csak ennek megállapítására van lehetőség.

Egészségügyi önrendelkezési jog megsértése

218. § (1) Aki beleegyezéshez vagy hozzájáruláshoz kötött

a) az emberi génállomány megváltoztatásával, az embrió génállományának megváltoztatásával, emberi reprodukcióval vagy a születendő gyermek nemének megválasztásával kapcsolatos egészségügyi beavatkozást,
b) emberen, embrióval vagy ivarsejttel végezhető orvostudományi kutatást,
c) az átültetés céljából végzett szerv- vagy szövetkivételt, illetve szerv- vagy szövetátültetést
a jogosult beleegyezése vagy hozzájárulása nélkül végez, vagy a beleegyezés és a hozzájárulás jogának gyakorlásához szükséges, törvényben előírt megfelelő tájékoztatást elmulasztja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tiltakozó nyilatkozat ellenére halottból szervet vagy szövetet távolít el.

(3) Aki a beleegyezéshez vagy hozzájáruláshoz kötött, az (1) bekezdés szerinti egészségügyi beavatkozást, orvostudományi kutatást, szerv- vagy szövetkivételt, illetve szerv- vagy szövetátültetést gondatlanságból a jogosult beleegyezése vagy hozzájárulása nélkül végez, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A tényállás a korábbi Btk. egészségügyi beavatkozás, az orvostudományi kutatás rendje és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekmények címéből került áthelyezésre, tekintettel arra, hogy a jogalkotó véleménye szerint ez a bűncselekmény az alapvető jogok megsértését jelenti, így e fejezetben belül indokolt szabályozása. A jogalkotó a tájékoztatáshoz való jogosultság körében elkövethető gondatlan fordulatot kivette a törvényből, így tájékoztatási kötelezettség elmulasztása gondatlan elkövetés esetében bűncselekményt nem valósít meg.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a beteg egészségügyi önrendelkezési joga, valamint az orvostudományi kutatás rendje. Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.) az alapelvek, a II. fejezet 2. címe körében (A betegek jogai és kötelezettségei), valamint a tényállásban nevesített egészségügyi beavatkozásoknál előírja a tájékoztatás adásának kötelezettségét, illetőleg a beleegyezés vagy a hozzájárulás megszerzését. Az Eütv. 13. § (1) bekezdése szerint a beteg jogosult a számára egyéniesített formában megadott teljes körű tájékoztatásra. A (4) bekezdés szerint a betegnek joga van megismerni az ellátása során az egyes vizsgálatok, beavatkozások elvégzését követően azok eredményét, esetleg sikertelenségét, illetve a várttól eltérő eredményt és annak okait. Az Eütv. 15. § (1) bekezdése szerint a beteget megilleti az önrendelkezéshez való jog, amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon korlátozható. Az Eütv. 15. § (3) bekezdése szerint a beleegyezés és hozzájárulás alapfeltétele a beteg megfelelő tájékoztatása. A beleegyezés történhet szóban, írásban vagy ráutaló magatartással, kivéve, ha az egészségügyi törvény eltérően nem rendelkezik. A beteg a beavatkozás elvégzéséhez adott nyilatkozatát bármikor visszavonhatja. A beteg beleegyezését vélelmezni kell, ha egészségi állapota miatt képtelen nyilatkozni, ha az általa megnevezett személy vagy a helyette nyilatkozni jogosult személy nyilatkozatának beszerzése késsedelemmel járna.

2. A bűncselekmény passzív alanya bármely élő természetes személy lehet, míg a tényállás elkövetési tárgyai közé tartozik az embrió, az ivarsejt, továbbá a holttest.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, tekintet nélkül arra, hogy orvosi vagy ápolói végzettséggel rendelkezik vagy sem. A társtettesi és részesi alakzatok a (3) bekezdés kivételével az általános szabályok szerint alakulnak.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a tényállásban taxatív meg határozott beavatkozások, kutatások, továbbá szerv- és szövetátültetések végzése vagy az ezzel összefüggésben lévő tájékoztatási kötelezettség elmulasztása. A (2) bekezdés elkövetési magatartása a tiltakozó nyilatkozat ellenére halottból szerv vagy szövet eltávolítása. A tényállás, így a büntetőjogi védelem csak az olyan műtéti beavatkozásokra vonatkozik, amelyek klasszikusan nem csak a gyógyításhoz kapcsolódnak, ezáltal a beleegyezés és hozzájárulás megadása, azaz az önrendelkezési jog gyakorlása kiemelt jelentőséggel bír. A beavatkozásokat a tényállásban írtakon túl az egészségügyre vonatkozó jogszabályok és szakmai protokoll pontosítja, az Eütv. pedig a tájékoztatás kötelezettségét kifejezetten előírja. A beavatkozás elvégzése és a halottból való szerv- vagy szövet-eltávolítás kizárólag aktív magatartással (tisztá tevékenységi bűncselekmény), míg a tájékoztatási kötelezettség hiánya csak mulasztással elkövethető, amely utóbbi tisztá mulasztásos bűncselekmény.

5. Az (1) bekezdés szerinti elkövetési magatartások szándékos és gondatlan bűnösségi fokban is elkövethetőek, kivéve az (1) bekezdés utolsó fordulata szerinti tájékoztatási kötelezettség elmulasztását, amely csak szándékos elkövetés esetében büntetendő. A halottból tiltakozó nyilatkozat ellenére történő szerv vagy szövet eltávolítása csak szándékosan valósítható meg.

6. A tájékoztatási kötelezettség elmulasztása esetén a cselekmény az előírt tájékoztatási kötelezettség elmaradásával befejezetté válik. Tekintettel arra, hogy a törvényi tényállás a tisztá tevékenységi alakzatokban eredményt nem rendel a magatartásokhoz, így álláspontunk szerint a beavatkozások megkezdésével a cselekmény befejezetté válik, míg a beavatkozásokat megelőző tevékenységek a büntetlen előkészület stádiumába esnek.

7. A bűncselekmény rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik, míg a bűncselekménynek az embrió-, ivarsejt-kutatás, szerv- és szövetátültetés esetében a több elkövetési tárgyra történő megvalósítása természetes egységet képez.

Személyes adattal visszaélés

219. § (1) Aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével haszonszerzési célból vagy jelentős érdeksérelmet okozva

- a) jogosulatlanul vagy a céltól eltérően személyes adatot kezel, vagy
 - b) az adatok biztonságát szolgáló intézkedést elmulasztja,
- vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével az érintett tájékoztatására vonatkozó kötelezettségének nem tesz eleget, és ezzel más vagy mások érdekeit jelentősen sérti.

(3) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a személyes adattal visszaélést különleges adatra követik el.

(4) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha személyes adattal visszaélést hivatalos személyként vagy közmegbízatás felhasználásával követik el.

3/2007. Büntető Jogegységi határozat

Szövegtörténet

A korábbi törvény 177/A. §-a szabályozta a visszaélés személyes adattal megnevezésű bűncselekményt. A törvény a korábbi szabályozást vette át változatlan tényállási tartalommal.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény VI. cikkének (1) bekezdése értelmében mindenkit megillet a személyes adatok védelméhez való jog. A személyes adatok védelméről több jogszabály is rendelkezik, az alapvető szabályokat azonban az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Infotv.) határozza meg. A törvény 1. §-a szerint az adatok kezelésére vonatkozó alapvető szabályok meghatározására annak érdekében kerül sor, hogy a természetes személyek magánszféráját az adatkezelők tiszteletben tartásuk. Ennek büntetőjogi védelmét jelenti a személyes adattal visszaélés bűncselekménye. A bűncselekmény védett jogi tárgya személyes adatok megismeréséhez, biztonságos kezeléséhez, védelméhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény passzív alanya az, akire a személyes adatok vonatkoznak, az Infotv. szóhasználatával az érintett, aki bármely meghatározott, személyes adat alapján azonosított vagy - közvetlenül vagy közvetve - azonosítható természetes személy.

A bűncselekmény elkövetési tárgya a személyes adat és a különleges személyes adat. Személyes adat az érintettel kapcsolatba hozható adat - különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző ismeret -, valamint az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés.

Különleges adat:

a faji eredetre, a nemzetiséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdek-képviselői szervezeti tagságra, a szexuális életre vonatkozó személyes adat, az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adat, valamint a bűnügyi személyes adat.

A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható. Az érintettel akkor helyreállítható a kapcsolat, ha az adatkezelő rendelkezik azokkal a technikai feltételekkel, amelyek a helyreállításához szükségesek.

Fontos kiemelni, hogy a tényállás mindenekelőtt rögzíti, hogy az elkövetési magatartások akkor jelenthetnek bűncselekményi minőséget, ha a személyes adatok védelméről vagy kezeléséről szóló törvényi rendelkezések megszegésével kerülnek kifejtésre. Ennek tükrében az egyes elkövetési magatartások körében az Infotv. kapcsolódó rendelkezéseit kell vizsgálni.

A bűncselekmény lehetséges elkövetőjével kapcsolatban ellentétes tartalmú eseti döntések is közzétételre kerültek. Az alapul szolgáló Infotv. az adatkezelő, adatfeldolgozó fogalmát meghatározza, azokat egymástól ténylegesen elhatárolva. Alapvetően egyetértünk azzal az állásponttal, hogy büntetőjogi szempontból a tényállás megfogalmazásából eredően az alannya válásnak nem feltétele az Infotv. szerinti meghatározhatóság, ugyanis adatkezelőnek tekinthető bárki, aki az adat birtokába jutott. Felhívánk azonban a figyelmet arra, hogy az adatok biztonságát szolgáló tevékenység és a tájékoztatás elmulasztása szempontjából már vizsgálni szükséges, akár az Infotv. értelmezése útján, hogy ki az adott tevékenység kötelezettje, az esetleges mulasztás kinek a számára alapíthat büntetőjogi felelősséget.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai a következők:

A jogosulatlanul vagy a céltól eltérő módon történő adatkezelés

A törvény kifejezett rendelkezései értelmében személyes adat akkor kezelhető, ha ahhoz az érintett hozzájárul, vagy

azt törvény vagy - törvény felhatalmazása alapján, az abban meghatározott körben - helyi önkormányzat rendelete közérdeken alapuló célból elrendeli (a továbbiakban: kötelező adatkezelés).

Személyes adat kezelhető akkor is, ha az érintett hozzájárulásának beszerzése lehetetlen vagy aránytalan költséggel járna, és a személyes adat kezelése

az adatkezelőre vonatkozó jogi kötelezettség teljesítése céljából szükséges, vagy

az adatkezelő vagy harmadik személy jogos érdekének érvényesítése céljából szükséges, és ezen érdek érvényesítése a személyes adatok védelméhez fűződő jog korlátozásával arányban áll.

Különleges adat akkor kezelhető, ha az adatkezeléshez az érintett írásban hozzájárul.

A faji eredetre, a nemzetiséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdekképviselési szervezeti tagságra, a szexuális életre vonatkozó személyes adatok akkor kezelhetők, ha a törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés végrehajtásához szükségesek, vagy azt az Alaptörvényben biztosított alapvető jog érvényesítése, továbbá a nemzetbiztonság, a bűncselekmények megelőzése vagy üldözése érdekében vagy honvédelmi érdekből törvény elrendeli. Az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adat, valamint a bűnügyi személyes adat akkor kezelhető, ha törvény azt közérdeken alapuló célból elrendeli.

Amennyiben valaki a törvényi felhatalmazás szerinti jogosultság hiányában kezeli a személyes vagy különleges személyes adatot, úgy a jogosulatlanul történő adatkezelés elkövetési magatartását kifejezi.

A személyes adat kezelésének jogosságához azonban nem elegendő a jogosultság megléte, azt kizárólag meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében szabad kezelni. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie az adatkezelés céljának, az adatok felvételének és kezelésének tisztességesnek és törvényesnek kell lennie. Csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas. A személyes adat csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig kezelhető.

Amennyiben valaki formálisan jogosult ugyan az adatkezelésre, azonban a törvénybe foglalt célhoz kötöttség elvének szabályait megsérti, úgy a céltól eltérő módon történő adatkezelés megvalósul.

Az adatok biztonságát szolgáló intézkedés elmulasztása

Az Infotv. általánosságban fogalmazza meg, hogy az adatkezelő köteles az adatkezelési műveleteket úgy megtervezni és végrehajtani, hogy az a törvény és az adatkezelésre vonatkozó más szabályok alkalmazása során biztosítsa az érintettek magánszférájának védelmét. Az egyes és kifejezett rendelkezések körében a törvény előírja, hogy az adatkezelő köteles gondoskodni az adatok biztonságáról, köteles továbbá megtenni azokat a technikai és szervezési intézkedéseket és kialakítani azokat az eljárási szabályokat, amelyek e törvény, valamint az egyéb adat- és titokvédelmi szabályok érvényre juttatásához szükségesek. Az adatkezelőnek továbbá az adatokat megfelelő intézkedésekkel védeni kell, különösen a jogosulatlan hozzáférés, megváltoztatás, továbbítás, nyilvánosságra hozatal, törlés vagy megsemmisítés, valamint a véletlen megsemmisülés és sérülés, továbbá az alkalmazott technika megváltozásából fakadó hozzáférhetetlenné válás ellen is. A törvény előírja azt is, hogy a különböző nyilvántartásokban elektronikusan kezelt adatállományok védelme érdekében megfelelő technikai megoldással biztosítani kell, hogy a nyilvántartásokban tárolt adatok - kivéve, ha azt törvény lehetővé teszi - közvetlenül ne legyenek összekapcsolhatók és az érintetthez rendelhetők.

A tényállás ezen fordulata tehát a törvényi előírásoknak megfelelő biztonsági előírások szerinti adatkezelés elmulasztásával valósítható meg. A törvényi megfogalmazásból egyértelmű, hogy a bűncselekmény ekképpen csak mulasztással, az alapul szolgáló törvényi adatkezelésre vonatkozó, kötelező előírásainak elmulasztásával követhető el.

A tájékoztatásra vonatkozó kötelezettség elmulasztása

Az érintett kérelmére az adatkezelő tájékoztatást köteles adni az érintett általa kezelt, illetve az általa megbízott adatfeldolgozó által feldolgozott adatairól, azok forrásáról, az adatkezelés céljáról, jogalapjáról, időtartamáról, az adatfeldolgozó nevéről, címéről és az adatkezeléssel összefüggő tevékenységéről, továbbá - az érintett személyes adatainak továbbítása esetén - az adattovábbítás jogalapjáról és címzettjéről. A tájékoztatás csak a törvényben felsorolt esetekben lehetséges. A tájékoztatás megadására az adatkezelőnek legfeljebb 30 nap áll rendelkezésre, ezen időn belül kell a kért adatokra vonatkozó tájékoztatást írásban, közérthető formában megadni. A határidő eredménytelen eltelte a bűncselekmény elkövetési magatartásának kifejtését alapozza meg.

4. A bűncselekmény szándékosan követhető el, az (1) bekezdésben értékeltek szerint elkövethető haszonszerzési célzattal is. Fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy a tényállás e körben vagylagosságot határoz meg, azaz a haszonszerzési célból vagy jelentős érdeksérelmet okozva történő elkövetés is tényállásszerű. Ebből következően nem kifejezett elvárás az egyenes szándék és célzat megléte, ha az elkövetőt eshetőleg szándék terheli, és a jelentős érdeksérelme bekövetkezésének esélye valószínű, úgy a bűncselekmény e fordulata megállapítható, akár kísérlet formájában is.

5. Az (1) bekezdésében szabályozott tényállás vagylagosan tartalmaz eredményt. Az elkövető vagy haszonszerzési célból követi el a cselekményt, és akkor annak következményei nem bírnak jelentőséggel, vagy e célzat nélkül, de a passzív alany számára jelentős érdeksérelmet okozva. A (2) bekezdés a más vagy mások érdekeinek jelentős sérelmét fogalmazza meg eredményként. A jelentős érdeksérelme körében hivatkozunk a korábban, így különösen a kényszerítés tényállása körében kifejtettre.

A tisztán mulasztással elkövethető fordulatok tekintetében a kísérlet fogalmilag kizárt, az adatkezeléssel elkövethető esetben az általános szabályok szerint elképzelhető.

A bűncselekmény súlyosabban büntetendő, ha a visszaélést különleges személyes adatra, valamint ha hivatalos személyként vagy köz megbízatás felhasználásával követik el.

Az (1) bekezdésben büntetni rendelt esetekben a rendbeliség a sértettek számához igazodik, míg a tájékoztatási kötelezettség elmulasztása esetében a tájékoztatás megadására vonatkozó felhívások száma a meghatározó.

Közérdekű adattal visszaélés

220. § (1) Aki a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló törvényi rendelkezések megszegésével

a) közérdekű adatot az adatigénylő elől eltitkol, vagy azt követően, hogy a bíróság jogerősen a közérdekű adat közlésére kötelezte, tájékoztatási kötelezettségének nem tesz eleget,

b) közérdekű adatot hozzáférhetetlenné tesz vagy meghamisít, illetve

c) hamis vagy hamisított közérdekű adatot hozzáférhetővé vagy közzé tesz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a közérdekű adattal visszaélést jogtalan haszonszerzés végett követik el.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 177/B. §-a szabályozta a visszaélés közérdekű adattal megnevezésű bűncselekményt. A törvény a korábbi szabályozást vette át, néhány pontosítással.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény VI. cikk (2) bekezdése értelmében mindenkinek joga van a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez. Az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Infotv.) közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismeréséhez és terjesztéséhez való jog érvényesülését szolgáló alapvető szabályokról, valamint az ezen szabályok ellenőrzésére hivatott hatóságról szól, célja a közügyek átláthatósága a közérdekű és a közérdekből nyilvános adatok megismeréséhez és terjesztéséhez fűződő jog érvényesítése. A bűncselekmény védett jogi tárgya tehát a közérdekű adatok megismeréséhez és terjesztéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a közérdekű adat. Az Infotv. rendelkezése értelmében közérdekű adat az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy kezelésében lévő és tevékenységére vonatkozó vagy közfeladatának ellátásával összefüggésben keletkezett, a személyes adat fogalma alá nem eső, bármilyen módon vagy formában rögzített információ vagy ismeret, függetlenül kezelésének módjától, önálló vagy gyűjteményes jellegétől. A törvény példálózó jelleggel felsorolja a közérdekű adat kifejezett formáit, és meghatározza azon adatok körét, amelyek hozzáférésére még a közérdek folytán sem jogosult harmadik személy.

3. A bűncselekmény egyes fordulatainak elkövetője bárki lehet, az a) pont szerinti tájékoztatási kötelezettség esetében azonban csak az Infotv. szerint meghatározott tájékoztatás adására kötelezett személy.

4. A visszaélés közérdekű adattal bűncselekményének elkövetési magatartásai az eltitkolás, a tájékoztatási kötelezettség elmulasztása, a hozzáférhetetlenné tétel vagy meghamisítás, a hamis vagy hamisított közérdekű adat hozzáférhetővé tétele.

Az Infotv. alapvetően kétfajta közzétételi kötelezettséget ír elő a közérdekű adat kezelője számára. A közérdekű adatokról általánosságban akkor köteles az adatkezelő tájékoztatást adni, ha bárkinek erre irányuló igénye felmerül, a közérdekű adatok egy meghatározott körét azonban a törvény kötelező rendelkezésénél fogva, külön felhívás nélkül köteles az adatkezelő közzétenni. A közérdekű adat megismerésére vonatkozó eljárást, határidőket, jogokat és kötelezettségeket az Infotv. részletesen meghatározza. A megtagadott vagy elmulasztott tájékoztatás esetében a bíróság mondja ki a végső szót, az igénylő kérelmét elutasítva vagy az adatkezelőt tájékoztatásra kötelezve. Az eltitkolás esetében az elkövető a közérdekű adatokat eltagadja. Az eltagadás vonatkozhat a közérdekű adat pusztá létezésére, tényállásszerű azonban az is, ha a közérdekű adat létezését nem, viszont annak kezelését titkolja el az elkövető. Az eltitkolás elkövetési magatartása mindenképpen aktív tevékenységet, az adat létezésére és kezelésére vonatkozó valótlán tartalmú tájékoztatást kíván, a pusztá mulasztás nem jelent bűncselekményi minőséget. Az értelmezést megerősíti az a) pont második fordulata, miszerint a bűncselekmény már megvalósítható mulasztással is, ha a bíróság jogerősen a közérdekű adat közzétételére kötelezte az elkövetőt. A tájékoztatással kapcsolatos elkövetési magatartások lehetséges köre tehát a kötelező bírósági határozat folytán differenciálódik: a bírósági határozatig csak az aktív magatartásként jelentkező eltitkolás tényállásszerű, ezt követően azonban már a kötelezettségellenes nem tevés, azaz a mulasztás is.

Hozzáférhetetlenné tétel esetében az elkövető a közérdekű adatot elrejt, megsemmisíti, azaz véglegesen kizár mindenki más az adatokhoz való hozzájutás lehetőségéből. A meghamisítás a közérdekű adaton eszközölt minden olyan változtatás, aminek következtében az a valóságnak már nem felel meg.

A hamis vagy meghamisított közérdekű adat hozzáférhetővé vagy közzététele esetében az elkövető a valótlán tartalmú közérdekű adatokat harmadik személy részére megismerhetővé teszi, illetve nyilvánosságra hozza.

5. A bűncselekmény szándékosan, mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal elkövethető. A (2) bekezdés értelmében azonban súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha az elkövetőt a jogtalan haszonszerzés célzata vezeti, amelyre tekintettel csak egyenes szándékkal valósítható meg.

6. A kísérlet a mulasztással elkövethető fordulat esetében kizárt, a többi elkövetési magatartás esetében az általános szabályok szerint lehetséges. A bűncselekmény egyébként, eredmény hiányában az elkövetési magatartás kifejtésével befejezetté válik.

Magánlaksértés

221. § (1) Aki más lakásába, egyéb helyiségébe vagy ezekhez tartozó bekerített helyre erőszakkal, fenyegetéssel vagy hivatalos eljárás színlelésével bemegy, illetve ott bent marad, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki másnak a lakásába, egyéb helyiségébe vagy az ezekhez tartozó bekerített helyre, az ott lakó vagy azzal rendelkező akarata ellenére vagy megtévesztéssel

a) éjjel,

b) fegyveresen,

c) felfegyverkezve vagy

d) csoportosan

bemegy, vagy ott bent marad.

(3) Aki más megakadályoz abban, hogy lakásába, egyéb helyiségébe vagy az ezekhez tartozó bekerített helyre bemenjen,

a) ha az (1) bekezdésben meghatározott módon követi el, az (1) bekezdés szerint,

b) ha a (2) bekezdésben meghatározott módon követi el, a (2) bekezdés szerint büntetendő.

(4) A büntetés büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt a (2) bekezdésben meghatározott módon követik el.

ÍH 2015. 133. Erőszakos többszörös visszaesővel szembeni büntetéskiszabás

BKv. 42., BH 2008. 5., BH 2004. 218., BH 2003. 50., BH 2002. 345., BH 2002. 85., BH 2000. 478., BH 1999. 349., BH 1998. 6., BH 1998. 4., BH 1996. 291., BH 1996. 241., BH 1994. 523., BH 1993. 141.

Szövegtörténet

A törvény nem változtatott a korábbi szabályozáson.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a házi jog, amelyet az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése is az alapvető jogok között említ.

2. Lakásnak minősül minden olyan zárt hely, amely rendeltetésénél fogva emberek lakóhelyeül, rendszeres éjjeli szállásul szolgál. A két feltétel együttes megléte szükséges. A rendeltetésnek kiemelt jelentősége van, ugyanis ez a jelző mutatja, hogy az ideiglenes, a meghatározott célra használt helyiségek nem minősülnek a használat formájától függetlenül sem lakásnak, például az istálló. A lakásnak azonban csak a megfogalmazásnak kell megfelelnie, a bűncselekmény elkövetéséhez nem szükséges, hogy azt az adott időben ténylegesen lakják is. A megítélés szempontjából közömbösnek tekinthető, hogy a lakással rendelkező az ingatlant nyaralónak használja. Azonban a BH 1994. 523. számú eseti döntés egyértelművé tette, hogy a lakásból kialakított iroda az előzményi állapotra tekintettel sem lesz elkövetési tárgya a magánlaksértésnek. Nincs jelentősége annak, hogy a lakás tulajdonosa természetes vagy jogi személy, mivel csak a tényleges használat számít, amelynek viszont természetes személy által kell megvalósulnia. Az ítélkezési gyakorlat azokat a helyiségeket lakásnak tekinti, amelyek funkciójuknál fogva ideiglenes lakhatásul szolgálnak, így ide sorolható a hotelszoba, apartman, kollégiumi szoba, de lehet akár ingó is, így lakókocsi és lakósátor is.

Egyéb helyiség a lakásnak nem minősülő, de minden oldalról fallal körülhatárolt és tetővel ellátott mesterséges építmény, amely emberek tartózkodási helyeül szolgál. Ilyen például a pince, padlás, garázs. Az egyéb helyiség csak akkor lehet a magánlaksértés bűncselekményének elkövetési tárgya, ha az adott területen lakás is van.

Bekerített hely összefüggően körülhatárolt terület, ahova szabályszerűen csak a bemenetelre szolgáló eszközökön keresztül lehet bejutni. A bekerített helyre nézve is csak akkor követhető el a bűncselekmény, ha az adott területen lakás is van.

A bűncselekmény passzív alanya az, aki a lakást ténylegesen használja, azaz birtokában van, ilyen lehet például a bérlő, hasznélvező, szívességi használó, nem feltétlenül tehát a tulajdonos. A házi jog büntetőjogi védelme a lakáshasználót megilleti a lakás tulajdonosával szemben abban az esetben is, ha az utóbbi - bizonyos mértékben méltányolható okból - a lakás használatának megszüntetésére és a lakás átadására hívta fel (EBH 2002. 733.).

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, a bérlővel szemben akár a lakás tulajdonosa is. A tártettesi és részesi alakzatok az általános szabályok szerint alakulnak. A lakást jogszerűen használó tulajdonos is megvalósíthatja a magánlaksértést, ha a zárat lecserélve a lakás használatára úgyszintén feljogosított volt házastársát és gyermekeit megakadályozza abban, hogy a lakásba bejussanak (BH 1999. 349.). A magánlaksértést mint felbujtó valósítja meg, aki felkéri az ismerőst, hogy magát rendőrként feltüntetve, hivatalos eljárást színlelve menjen be a sértett lakásába, és a sértett erre tekintettel engedélyezi, hogy a lakása zavartalan használatához fűződő joga sérelmet szenvedjen (BH 2002. 345.).

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása egyfelől a meghatározott területre történő jogellenes bemenetel vagy ott való bent maradás, másfelől a jogosult bemenetelének megakadályozása. Mindegyik magatartás akkor minősül bűncselekménynek, ha arra a jogosult akarata ellenére, avagy megtevesztésével kerül sor. Habár kifejezetten a jogosult akarata ellenére való cselekvést csak a (2) bekezdés tartalmazza, nyilvánvaló, hogy az (1) bekezdés esetében az erőszak, fenyegetés, illetve megtevesztés kizárja a jogosult beleegyezését.

Az (1) bekezdés szerinti bemenetel vagy bent maradás kizárólag tevőlegesen valósítható meg, míg a (2) bekezdés esetében a bent maradás passzív magatartással is megvalósítható. A (3) bekezdés szerinti akadályozás aktív és passzív magatartással is teljesíthető.

Az elkövetési módok közül az erőszak, fenyegetés, fegyveresen, felfegyverkezve és csoportos elkövetés a záró rész értelmező rendelkezései szerinti jelentéstartalommal bír. Kiemeljük, hogy az erőszak irányulhat személy vagy dolog ellen is. A dolog elleni erőszaknak kell tekinteni az ablak befedését, kerítés átvágását, fal megbontását. Azonban az akadály-kikerülés, így a kerítés átmászása, nyitott kapun való bejutás, hamis kulcs használata vagy a nyitott ablak kinyitása nem tekinthető dolog elleni erőszaknak. A bírói gyakorlat következetes a tekintetben, hogy az új zár felszerelése amiatt értékelhető dolog elleni erőszakkal elkövetettnek, mert kizárja a lakásba való bejutás lehetőségét. Ezt az álláspontot tükrözi a BH 1999. 349. számú eseti döntés is. Az új zár felszerelése olyan fizikai változtatást hoz létre a lakás bejáratí ajtáján, amellyel az elkövető megakadályozza a sértett lakásba történő bejutását, ez azonban fizikai állagsérelmet nem jelent.

A hivatalos eljárás színlelése alatt minden olyan tevékenységet érteni kell, amely a passzív alany megtevesztésére szolgál, így alkalmas arra, hogy a passzív alany beleegyezzen az elkövető bejutásához. Az ilyen magatartás csak tevőleges és egyenes szándékú lehet a cselekmény célzatosságára tekintettel.

A (2) bekezdés szerinti alakzatban a passzív alany akarata ellenére történő bejutás vagy bent maradás esetében a sértettnek egyértelműen ki kell fejeznie, hogy a bejutással vagy bent maradással nem ért egyet, ahhoz nem járul hozzá. Ez történhet szóban, írásban vagy ráutaló magatartással is, például az ajtó kulcsra zárásával. Több jogosult esetében azonban bármelyik hozzájárulása kizárja a büntetőjogi felelősséget, amennyiben az engedély határozott (nem csak annyi, hogy bármikor szívesen látlak), és az engedélyt adó jelen van. Amennyiben viszont a több jogosult közül csak egy is kifejezi a hozzájárulása hiányát, és a többi jogosult nem nyilatkozik, úgy a magánlaksértés már megállapítható.

Az éjszakai elkövetés városokban általában az este 11 óra és a hajnali 4 óra közötti időszak, kisebb településeken az éjszakai elkövetés korábbi időpontban is megállapítható lehet. A csoportos elkövetés akkor is megállapítható, ha más lakásába, illetve annak minősülő egyéb helyiségébe a bemenetelt vagy a bent maradást csupán az elkövetők egyike hajtottá végre, míg a vele szándékességben lévő társai a lakáson kívül maradtak. Ilyen esetben a csoport egyik tagja a tettes, míg a másik két tagja a bűncselekmény bűnsegédje.

A (3) bekezdés szerinti esetben a jogosult akadályozása bármilyen módon történhet, akár a lakáson kívül is. A lakást jogszerűen használó tulajdonos is megvalósíthatja a magánlaksértést, ha a zárat lecserélve a lakás használatára úgyszintén feljogosított volt házastársát és gyermekeit megakadályozza abban, hogy a lakásba bejussanak.

5. A bűncselekmény egyenes és eshetőleges szándékkal is megvalósítható, azonban a jogosult megtévesztése csak egyenes szándékkal valósítható meg.

6. Az (1) bekezdés szerinti esetben a cselekmény kísérleti szakaszba lép, amikor az elkövető a bejutást vagy az erőszak, fenyegetés kifejtését megkezdi. A cselekmény a bejutással válik befejezetté. Amennyiben a bent maradással valósul meg a cselekmény, úgy abban az esetben fordított a sorrend, az erőszak vagy fenyegetés kifejtésével válik a cselekmény befejezetté. A (2) bekezdés esetében a magánlaksértés büntetetének kísérletét valósítja meg az az elkövető, aki éjjel a számára idegen lakásba nem zárt ajtaját a kilincs lenyomásával jogtalan bemenetel szándékával kinyitja, de észlelve, hogy a lakásban több személy tartózkodik, felhagy a bemenetellel. A bejutás akkor tekinthető befejezettnek, ha az elkövető a lakásba vagy a bekerített helyre a teljes testével behaladt.

A (2) bekezdés esetében a bent maradás az elkövető ilyen tartalmú szándékának a kinyilatkoztatásával vagy ráutaló magatartásával válik befejezetté, ebben az esetben a kísérlet nem értelmezhető.

A (3) bekezdés esetében, amennyiben a jogosult akadályozása sikeres, úgy a cselekmény az elkövetési módok kifejtésével befejezetté válik. Amennyiben viszont az elkövető a jogosult bejutását megpróbálta megakadályozni, de az sikertelen maradt, úgy kísérletet kell megállapítani.

7. A törvényi tényállás súlyosabban rendeli büntetni, ha az (1) bekezdés szerinti cselekményt a (2) bekezdés szerinti módon követik el. A (3) bekezdés esetére azonban a módok ilyen halmozódása nincs kihatással.

Az elhatárolások tekintetében az alábbi eseteket kell kiemelni:

Nem követi el a magánlaksértés bűncselekményét az a terhelt, aki a sértett ajtajának üvegét betöri, majd az ajtót nyitó sértettet a lakásba való bemenetel nélkül az ajtónyílásban bántalmazza (BH 2004. 218.). A személyi szabadság megsértését megvalósítja, aki a sértettet erőszak alkalmazásával megfosztja annak a lehetőségétől, hogy a szomszédból való telefonálás céljából a lakásból eltávozzék (BH 2002. 345.).

A rablást és a magánlaksértést bűnhalmazatban kell megállapítani, ha az elkövető rablási szándékkal erőszakkal vagy fenyegetéssel hatol be más lakásába, egyéb helyiségébe vagy ezekhez tartozó bekerített helyre (BH 1996. 291.). A szóban levő két bűncselekménynek bűnhalmazatban megállapítása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy az erőszak és a fenyegetés mind a rablás, mind pedig a magánlaksértés törvényi tényállási eleme, annál is kevésbé, mert a más lakásába, egyéb helyiségébe vagy az ezekhez tartozó bekerített helyre bemenetel végett alkalmazott úgynevezett behatolási erőszak elkülönül az eltulajdonítás végett alkalmazott úgynevezett rablási erőszaktól. Ezen túlmenően a két bűncselekmény sértettje sem szükségszerűen azonos személy, a házi jog sérelme által érintett sértett a rablás áldozatától eltérő személy is lehet.

Ha az elkövető szándéka már a betörés alkalmával is az eltulajdonításra irányult, a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás mellett a magánlaksértés bűnhalmazatban nem állapítható meg (BH 1993. 141.). Abban az esetben azonban, ha már a bemenetel is jogtalan, törvényi tényállást megvalósítható volt, a hozzá kapcsolódó jogszabályt sértő bent maradás (különösen minden további konkrét tevékenység nélkül) külön nem értékelhető, a minősítést sem érinti, és csak súlyosító körülményként lehet jelentősége (BH 1991. 54.).

Zaklatás

222. § (1) Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki félelemkeltés céljából

a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

b) azt a látszatot kelti, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a zaklatást

a) házastársa, volt házastársa, élettársa vagy volt élettársa sérelmére,

b) nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére, illetve

c) hatalmi vagy befolyási helyzetével visszaélve követi el, az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2016. 133. A magánindítvány előterjesztésére vonatkozó határidő számítása

ÍH 2015. 93. Az emberölés és a zaklatás halmazati kérdései

BH 2011. 302., BH 2011. 268., BH 2011. 297.

Szövegtörténet

A zaklatás bűncselekményén a korábbi szabályozáshoz képest a törvény alapvetően nem változtatott, pár ponton pontosított, adott esetben kiegészített tett, vagy egyes fordulatokat elhagyott. Az (1) bekezdés szerinti elkövetés esetében a passzív alanyok azonosságát kötötte ki a törvény, ugyanis azt a személyt kell az elkövetőnek háborgatnia, akinek a magánéletébe önkényesen kíván beavatkozni. A háborgatás elkövetési magatartásának példálózó jellegű pontosítását a törvény mellőzi. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a továbbiakban ez az ilyen jellegű elkövetési magatartás ne lenne büntetendő vagy tipikus formája az elkövetésnek, a jogalkotót pusztán az elkövetési magatartás absztrakt megfogalmazásának kiemelése vezette. A (2) bekezdés szerinti elkövetés esetében a jogalkotó a látszat keltése tekintetében a törekvés kifejezést elhagyta, a bizonyíthatósági és értelmezési problémák elkerülése érdekében. Ezen fordulat esetében tovább pontosított a jogalkotó, miszerint a látszat tekintetében nemcsak a sértett és hozzátartozója, hanem bárki szemben való elkövetés is tényállásszerű, a veszélyeztetésnek pedig közvetlennek kell lennie a jövőben. A minősített esetek körét a jogalkotó kiegészítette a hatalmi vagy befolyási helyzettel visszaéléssel.

Szövegmagyarázat

1. A tényállás védett jogi tárgya a magánszférához való jog, amely az Alkotmánybíróság 56/1994. (XI. 10.) AB határozata, valamint a 8/1990. (IV. 23.) AB határozata szerint az emberi méltósághoz való jog mint a személyiségi jogok anyajogának a része, amelyet az Alaptörvény II. cikke tartalmaz. A magánszférához való jogot az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése immár konkrétan is tartalmazza, amikor kimondja, hogy Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.

A jogalkotói szándék megalapozottságát demonstrálja a törvényi indokolás is: [...] az államnak alkotmányos kötelessége olyan jogi feltételeket teremteni a polgárai számára, amelyek között biztosított a magánszférához való jog érvényesülése és védelme. Az államnak nemcsak a hatóságoknak a magánszférába való illetéktelen beavatkozásával szemben kell védelmet nyújtania, hanem egymással szemben is meg kell védenie a polgárait. Így a magánszféra védelméhez fűződő jogot súlyosan sértő zaklatásszerű magatartások visszaszorítása feltétlenül szükséges. A törvény a magánélet zavartalanságát, a privátszféra sérthetetlenségét a zaklatás törvényi tényállásának beiktatásával kívánja biztosítani, amely közelít az európai unió tagállamainak jogi megoldásaihoz, hiszen a legtöbb országban a zaklató jellegű magatartásokat az állam a büntetőjog eszközeivel üldözi.

2. A bűncselekmény passzív alanya bármely természetes személy lehet. Jogi személlyel vagy személyösszességgel szemben a célzatosságra és az alkotmányos alapjog személyi jellegére tekintettel a bűncselekmény nem követhető el.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, a részesi és társtettesi alakzatok az általános szabályok szerint állapíthatók meg.

4. A törvény három elkövetési magatartást sorol fel: más háborgatása, fenyegetése vagy olyan látszat keltése, hogy sértő, veszélyeztető esemény fog bekövetkezni.

A háborgatás akkor tényállásszerű, amennyiben rendszeresen vagy tartósan valósul meg. A rendszeresség rövid időközönként ismétlődő magatartást jelent. A rendszeresség és a háborgatás tartósan történő kifejtése nem zárja ki egymást, ugyanis a tartós elkövetés időben hosszabb, elhúzódó elkövetést feltételez, amelyben az egyes események előfordulása intenzitása jelentősebb is lehet. A zavaró, zaklató jellegű cselekmények megnyilvánulási formájukban igen eltérőek lehetnek, amelyeket mintegy összefoglaló néven háborgatásként fogalmaz meg a törvény. A korábbi szabályozás külön kiemelte a hétköznapi életben tipikusan előforduló esetet - a telekommunikációs eszköz útján vagy személyesen elkövetett rendszeres kapcsolatteremtési szándékot. Ezt a példálózó jellegű magyarázatot az új szabályozás már nem vette át, mivel értelmezési nehézségeket is eredményezett. A BH 2011. 302. számú eseti döntés mutatott rá arra, hogy a bűncselekmény megvalósulásának nem feltétele a telefonbeszélgetések vagy sms-ek tartalmi ismerete, így annak tényállásban történő rögzítése is szükségtelen. A bűncselekmény elkövetési magatartása ugyanis a háborgatás. Aki háborgat, az mást a nyugalmaiban zavarja meg a rendszeres vagy tartós, tolakodó, zaklató kapcsolatteremtő magatartásával. Ebből a szempontból viszont érdekeltlen a magatartás irányultsága, annak pozitív vagy negatív hangvétele, sőt az sem szükséges a tényállásszerű magatartás megállapításához, hogy azok tartalmáról a sértett egyáltalán tudomást szerezzen. A telefonhívások fogadása, vagy az üzenetek elolvasása nélkül is megvalósul a bűncselekmény, ha a kapcsolatfelvétellel irányuló magatartás a sértett életébe történő rendszeres és önkényes beavatkozás célzatával történik.

A zavaró, zaklató magatartások csak akkor büntetendők, ha elkövetői alanyi oldalon a célzat is megállapítható, azaz az elkövető a háborgatással a sértett megfélemlítését vagy a magánéletébe, illetőleg mindennapi életvitelébe való önkényes beavatkozást kívánja elérni.

A másik fordulatot a bűncselekmény elkövetésével való megfenyegetés jelenti. Az értelmező rendelkezés értelmében a fenyegetés olyan súlyos hátrány kilátásba helyezését jelenti, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. A zaklatásnál ehhez célzat is társul: az elkövető a sértettet vagy rá tekintettel hozzátartozóját azért fenyegeti meg, hogy benne a félelem valóban ki is alakuljon. A fenyegetés azonban csak akkor tényállásszerű, ha az személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó cselekmény elkövetésére irányul.

A zaklatást valósítja meg az is, aki azt a látszatot kelti, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be. A korábbi normaszövegen pontosított a jogalkotó, amikor nem a látszat keltésére törekszik, hanem az ennél jobban megfogható, így könnyebben bizonyítható látszatot kelti kifejezés került a normaszövegbe.

A zaklatás mindegyik elkövetési magatartása kizárólag tevőlegesen követhető el.

5. Tekintettel arra, hogy a zaklatás mindkét esete célzatos, így kizárólag egyenes szándékkal lehet elkövetni.

6. Az (1) bekezdés szerinti esetben dogmatikai értelemben elvileg a bűncselekmény kísérleti szakba lép az első részselekménnyel, és befejezetté csak akkor válik, ha a zaklató, zavaró magatartások rendszeressé vagy tartóssá válnak. Mindazonáltal a gyakorlatban nem tartjuk elképzelhetőnek a kísérlet megállapítását, ugyanis egy vagy két cselekmény esetében nem dönthető el kétséget kizáróan az alanyi oldali célzat, azaz hogy az elkövető valóban be akar-e avatkozni a másik magánéletébe, vagy meg akarja-e félemlíteni. Ezeket a kvázi következményeket, a kifejtett magatartás alkalmasságát ugyanis mindig csak utólagosan lehet megállapítani. A (2) bekezdés szerinti esetben a tiszta tevékenységi jellegre tekintettel a kísérlet és a befejezett stádium egybeesik, így tagolása nem lehetséges.

7. A bűncselekmény rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik, de azonos személlyel szembeni több magatartás - még ha az két külön fordulatba tartozik is - természetes egységet képez.

Minősített esetet képez, ha a bűncselekményt az elkövető házastársa, volt házastársa, élettársa vagy volt élettársa - az értelmező rendelkezésre tekintettel beleértve a bejegyzett élettársat vagy volt bejegyzett élettársat is -, illetve nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt álló személy sérelmére követi el. Nevelési, felügyeleti, gondozási feladata elsősorban a szülőknek, szülővel azonos jogállású örökbefogadónak, illetve gyámnak lehet, de ide tartozhatnak a foglalkozásuknál fogva más személyek oktatását, nevelését gondozását végző személyek is. Az e feladatból folyó kötelességek jellegét és tartalmát a családjogi jogszabályok tartalmazzák. A gyógykezelés egészségügyi intézményben gyakorolt gyógyító eljárások alkalmazását, ezen felül ápolást, gondoskodást jelent, amelyek részletszabályait az egészségügyi tárgyú jogi normák rendezik.

Minősítő körülmény a hatalmi vagy befolyási helyzettel való visszaélés útján elkövetett zaklatás. A hatalmi helyzettel visszaélést elsősorban a munkáltatói jogok gyakorlója, vagyis az alá-fölrendelt viszonyban álló felek közül a fölrendelt hatalmi helyzetben álló fél követhet el az alárendelt fél sérelmére. Annak eldöntése, hogy egy adott helyzetben fennáll-e ilyen függelmi viszony két fél között, sokszor csak az adott eset valamennyi körülményének figyelembevételével határozható meg.

A zaklatás szubszidiárius bűncselekmény. Megállapítására akkor kerülhet sor, ha az adott magatartás folytán egyben súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg. Bűnhalmazat létesül, ha az elkövető egy cselekménnyel a zaklatás, valamint más, nem súlyosabban büntetendő különös részi tényállást is megvalósít.

Magántitok megsértése

223. § (1) Aki a foglalkozásánál vagy köz megbízatásánál fogva tudomására jutott magántitkot alapos ok nélkül felfedi, vétség miatt elzárással büntetendő.

(2) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény jelentős érdeksérelmet okoz.

BH 2004. 170., EBH 2003. 926.

Szövegtörténet

A korábbi szabályozást vette át a törvény.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgy a magántitok védelméhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgyat jelenti a magántitok. A magántitok fogalmára nézve meghatározást se a büntetőjog, se egyéb jogterület rendelkezései nem tartalmaznak. A következőket bírói gyakorlat szerint magántitoknak minősül minden olyan, csak szűk körben ismert tény, körülmény, adat, amelynek nyilvánosságra hozatala sértené a magántitok jogosultjának érdekét. A bűncselekmény passzív alanya a titok jogosultja, azaz az a személy, akire a titok vonatkozik, és aki azzal kapcsolatba hozható. A magántitok jellegével kapcsolatban fontos kiemelni, hogy az csak akkor minősül tényleges titoknak és érdemel büntetőjogi védelmet, ha egyrészt arról csak kevesen, adott esetben az emberek egy meghatározható köre bír tudomással, másrészt a titok jogosultja azt felismerhetően titokban kívánja tartani, vagy rendelkezése hiányában a titok jellegéből egyértelműen arra lehet következtetni, hogy annak megőrzése a jogosult érdekében áll.

A magántitok jellemzően magánjellegű információkra vonatkozik, azonban azok pontos köre meghatározhatatlan, bármilyen, a magánszférába eső tény, körülmény, adat tényállásszerű lehet. E körbe nem vonhatóak azonban azok a titokfajták, tények, adatok, körülmények, amelyek egyértelműen meghatározhatóak és elhatárolhatóak, továbbá akár más jogág szerint, de kifejezett védelem alá esnek. Ilyen lehet az üzleti titok, gazdasági titok, minősített adat. A magántitok megjelenési formája szerint lehet szóban elhangzott eszméi titok vagy bármilyen formában rögzített materiális titok. Fontos kiemelni, hogy büntetőjogi védelmet azonban csak az olyan magántitkok képeznek, amikről a lehetséges elkövető foglalkozásánál vagy köz megbízatásánál fogva szerzett tudomást. Foglalkozásnak kell tekinteni minden, ellenszolgáltatás fejében végzett rendszeres tevékenységet, annak formája, minősége, rendszeressége vagy egyéb jellemzője nem bír jelentőséggel. A köz megbízatás az állami vagy társadalmi érdekek szolgálatában, ilyen szervezeteknél, ellenszolgáltatás nélkül végzett tevékenységet jelöli.

3. A bűncselekmény alanya tettesként csak az lehet, aki foglalkozásánál vagy köz megbízatásánál fogva jutott a magántitok birtokába. A foglalkozás körében leggyakrabban magántitok birtokába jutott személyek az orvosok, az ügyvédek, a közjegyzők. Felbujtó és bűnség az általános szabályok szerint bárki lehet, fontos azonban, hogy tudomással bírjon arról, hogy az elkövető a foglalkozásánál és köz megbízatásánál fogva jutott a titok birtokába.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása az alapos ok nélkül történő felfedés. A felfedés jelöl minden olyan magatartást, amelynek következtében más vagy mások a magántitok birtokába jutnak. Annak nincs jelentősége, hogy a titokról mennyien szereznek tudomást, akár egy személy jogosulatlan megismerése megalapozhatja a bűncselekmény elkövetését. A felfedés történhet bármilyen formában, akár szóban, akár írásban. Ismert olyan jogalkalmazói és dogmatikai álláspont, amely értelmében a felfedés történhet tevessel és mulasztással is. Álláspontunk szerint ez az értelmezés téves, a magántitok megsértése úgynevezett tiszta tevékenységi bűncselekmény. A felfedés egyértelműen valamilyen tevékenységet, olyan kifejezett magatartást kíván, amely által harmadik személy a titkot megismeri. Az az ügyvéd vagy orvos nem követ el bűncselekményt, aki egy hosszú munkanap után, tudva, hogy a mindig kíváncsi takarítónő a munkaidő után érkezik, nem rakja helyére az adott ügyfél iratait, a beteg leleteit. A tevékenységgel történő elkövetésnek egyik bizonyítéka lehet, hogy a törvény csak az alapos ok nélkül történő felfedést rendeli büntetni. A magántitok ismerője tehát mérlegelhet, amennyiben a megismeréshez fontosabb társadalmi érdek fűződik, mint a jogosult titoktartáshoz fűződő érdeke, bűncselekményről nem beszélhetünk. Az alapos ok lehetősége és mérlegelése mulasztás esetében nem értelmezhető. Az alapos ok körén kívül esik, azonban a bűncselekmény elkövetését kizárja, ha a magántitok tudóját valamely jogszabályi előírás kötelezi a felfedésre.

5. A bűncselekmény alapesete csak szándékosan követhető el. Az alapeset tekintetében az elkövetőnek tudnia kell, hogy a fentiekben körülírt feltételek szerinti magántitok jutott a birtokába, és felismernie, hogy az általa kifejtett magatartás folytán harmadik személy a titkot meg fogja ismerni.

6. A bűncselekmény alapesete eredményt nem tartalmaz. A bűncselekmény akkor válik befejezetté, ha a magántitkot a jogosulatlan személy megismeri. A kísérlet a szóban történő közlés esetében kizárt. A bűncselekmény kísérlete miatt büntetendő azonban az, aki a magántitok felfedésre alkalmas levelet megírja, a postán feladja, esetleg elektronikus levélben elküldi, egy honlapra feltölti, a címzett azonban valamilyen oknál fogva a levelet nem kapja meg, nem olvassa el.

A (2) bekezdés értelmében a bűncselekmény súlyosabb büntetendő, ha jelentős érdeksérelmet okoz. A jelentős érdeksérellem körében utalnánk a korábban előadottakra. Fontos azonban kiemelni, hogy a minősítő körülmény eredményt tartalmaz, ezért az elkövető akkor is büntetendő, ha e körülmény tekintetében csak gondatlanság terheli.

7. A magántitok megsértése magánindítványra büntetendő. Ennek egyik nyilvánvaló indoka, hogy az esetleges sérelem esetében is a magántitok jogosultjának érdekei a legfontosabbak, és rendelkezése a meghatározó; ő jogosult dönteni arról, hogy számára mi a fontosabb, a büntetőeljárás megindítása, ezáltal számos helyzet és még szélesebb kör, aki a titkához hozzájut, vagy a további és még szélesebb körű megismerés kizárása.

A bűncselekmény rendbelisége alapvetően a titkok és a passzív alanyok számához igazodik, azonban az egy elkövetési magatartással több titok tekintetében, de egy személy sérelmére elkövetett bűncselekmény természetes egységet képez.

Levéltitok megsértése

224. § (1) Aki

a) másnak közlést tartalmazó zárt küldeményét megsemmisíti, a tartalmának megismerése végett felbontja, megszerzi, vagy ilyen célból illetéktelen személynek átadja, illetve

b) elektronikus hírközlő hálózat útján másnak továbbított közleményt kifürkész, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt elzárással büntetendő.

(2) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt foglalkozás vagy köz megbízatás felhasználásával követik el.

(3) A büntetés

a) két évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény,

b) büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény jelentős érdeksérelmet okoz.

BH 1982. 276.

Szövegtörténet

A korábbi szabályozáshoz képest a törvény jogtechnikailag az egyértelműség végett átszerkesztette a korábban tagolatlan alapesetet, illetve a megsemmisítés elkövetési magatartást beiktatta.

Szövegmagyarázat

1. A levéltitok megsértésének bűncselekménye a magántitok megsértéséhez hasonlóan a magántitok védelmét, annak egyik kifejezett formáját, a levélben vagy elektronikus hálózat útján továbbított magántitok védelmét hivatott szolgálni. A bűncselekmény védett jogi tárgya az ehhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a közlést tartalmazó zárt küldemény, illetve az elektronikus hírközlő hálózat útján továbbított közlemény.

A zárt küldemények közé tartozik a levél, távirat, magnó- és videokazetta, CD-lemez és formájától, típusától, méretétől függetlenül a technika fejlődésével megjelenő minden olyan új adathordozó, amin adat, információ, a tényállás értelmében közlés tárolható, és annak megismeréséhez valamilyen további tevékenység kifejtése szükséges. Az elkövetési tárgy ezen formájával szemben támasztott két feltétel tehát, hogy az közlést tartalmazzon és zárt legyen. A védett jogi tárgy folytán csak olyan közlés élvez büntetőjogi védelmet, amely személyes jellegű, és gondolatközlést tartalmaz. Az általánosságban megfogalmazott tájékoztatás, amely nélkülöz minden személyes, a kifejezett címzettnek szánt gondolatot, a levéltitok megsértésének nem lehet elkövetési tárgya. A küldeménnyel szemben támasztott további feltétel, hogy zárt legyen, azaz a közlő ezzel is más tudomására hozza, hogy azt meghatározott személynek szánja, egyben nem kívánja, hogy küldeményének tartalmát bárki más megismerhesse. Ki kell azonban emelni, hogy a zárttság nem jelent valamilyen speciális és fokozott védelmet, amivel a passzív alany küldeményét ellátta, elegendő, ha a közlés az elkövetési tárgy pusztá birtokbavételével és egyszerű szemrevételezéssel nem megismerhető, ahhoz további tevékenység kifejtése szükséges. Éppen ezért az ítélkezési gyakorlat úgy alakult, hogy a nyílt levelezőlap vagy a le nem zárt borítékban küldött levél esetében a bűncselekmény nem állapítható meg.

Az elektronikus hírközlő hálózat közé tartozik a telefon, telefax, számítógép és minden olyan rendszer, amely elektronikus jelek segítségével, egyben fizikai kapcsolat nélkül teszi lehetővé két egymástól távol lévő személy között a gondolatok közlését.

A bűncselekmény passzív alanya természetes személy, jogi személy és jogi személyiség nélküli személyösszegesség is lehet.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, felbujtó és bűnszolgálat az általános szabályok szerint kapcsolódhat. A külön elkövetési magatartásként történő értékelésből kifolyólag önálló tettesként felel a zárt küldeményt jogosulatlanul, tartalmának megismerése céljából átadó és átvevő személy is.

4. A zárt küldemény tekintetében elkövetési magatartás a megsemmisítés, a tartalmának megismerése végett történő felbontás, megszerzés vagy ilyen célból illetéktelen személy részére történő átadás.

A megsemmisítés körébe vonható minden olyan magatartás, aminek következtében az adott küldemény fizikai létezése megszűnik. Álláspontunk szerint a technika fejlődésével e körbe vonható minden olyan eljárás, amely az adott adathordozón tárolt közlés végleges törlését, megszüntetését jelenti. Ki kell emelni, hogy a megsemmisítés tényállásszerű elkövetéséhez nem szükséges a tartalom megismerése. Felbontás minden olyan eljárás, amivel az adott eszközön lévő információ megismerhetővé válik. A klasszikus példák szerint ilyen a levél felnyitása, gőzölése vagy a röntgen útján történő megismerés is, az újabb adathordozók esetében ez nyilvánvalóan a megnyitást jelenti. A megszerzés körébe vonható minden olyan magatartás, amivel az elkövető a dolog felett befolyástól mentes birtokot szerez. Ennek formája történhet többféleképpen, minden lehetséges és elképzelhető elkövetési mód tényállásszerű. Az illetéktelen személynek történő átadás minden olyan tevékenység, amely eredményeképpen a közlemény harmadik, a megismerésre nem jogosult személy birtokába kerül. Fontos kiemelni, hogy a felbontás, megszerzés és az átadás a közlés megismerése céljából kell, hogy történjen.

Az elektronikus hírközlő hálózat útján továbbított közlemény kifürkészése körébe vonható minden olyan tevékenység, amelynek következtében jogosulatlanul jut harmadik személy tudomására a közlemény tartalma. Ilyen lehet a telefonlehallgatás, a számítógépekhez kapcsolódó hálózatok esetében a hackelés. Fontos megjegyezni, hogy alapvető feltétel, hogy a kifürkészésnek a hálózat útján, azaz a hálózathoz történő jogosulatlan hozzáféréssel kell történnie. Így nem tényállásszerű, ha a lehallgató készüléket nem a telefonba, hanem a szobában helyezik el, vagy az e-maileket, üzeneteket a számítógéphez ülve egyszerű elolvasással, kimásolással ismerik meg.

Ki kell emelni, hogy a jogszabály számos esetben ad lehetőséget és felhatalmazást bizonyos személyek részére a levéltitok megismeréséhez. További, bűncselekményi minőséget megszüntető körülmény lehet a sértett beleegyezése, a szülői felügyeleti jog gyakorlása.

5. A bűncselekmény csak szándékosan elkövethető, a zárt küldemény megsemmisítésének esetét leszámítva célzatot is tartalmaz, így ezen esetekben egyenes szándék szükséges a tényállásszerű elkövetéshez. A megszerzés, felbontás tehát a megismerés céljából kerül kifejtésre, az átadás esetében a megszerző megismerésre vonatkozó szándékát is át kell fognia az elkövető tudatának. A bírói gyakorlat értelmezése szerint a megismerésre vonatkozó célzat az elektronikus hírközlő hálózat útján történő kifürkészésre is vonatkozik.

6. A közlést tartalmazó zárt küldemény esetében a bűncselekmény a felsorolt elkövetési magatartások pusztá kifejtésével befejezetté válik, nem szükséges feltétel tehát a tényleges megismerés. Az elektronikus hálózat útján történő kifürkészés esetében a bűncselekmény befejezetté akkor válik, ha a közlemény az elkövető birtokába jut. Kísérlet az általános szabályok szerint, minden elkövetési magatartás esetében, számtalan lehetséges módon elképzelhető.

7. A bűncselekmény csak magánindítványra büntetendő, továbbá szubszidiárius, azaz akkor büntethető, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. A bűncselekmény súlyosabban minősül, ha foglalkozás vagy közmegbízatus felhasználásával követik el, és még súlyosabban minősül, ha jelentős érdeksérelmet okoz.

Kiszolgáltató személy megalázása

225. § (1) Aki mást, annak kiszolgáltatót élethelyzetét kihasználva arra bír rá, hogy magát megalázó magatartást tanúsítson, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha az elkövető

a) az (1) bekezdés szerinti magatartásra való rábírás során ellenszolgáltatást ad vagy ígér,

b) a magát megalázó személyről felvételt készít, vagy ilyen felvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz.

(3) A büntetés büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt üzletszerűen követik el.

Szövegtörténet

A törvényt átvette a korábbi szabályozást.

Szövegmagyarázat

1. A védett jogi tárgy az emberi méltóság védelméhez fűződő társadalmi érdek.
 2. A bűncselekmény passzív alanya a kiszolgáltatott élethelyzetben lévő személy. Ilyen lehet a hajléktalan vagy szociálisan súlyosan hátrányos helyzetben lévő más személy. A kiszolgáltatottság alapvető eleme tehát, hogy az a passzív alany élethelyzetéből eredjen. Az élethelyzet e körben nem egy adott szituációra vonatkozik, hanem a személy életének minden elemére, vagyis a társadalomban betöltött, általánosságban leírható szerepére és az ebből eredő kiszolgáltatottságra. Nem lehet tehát a bűncselekmény passzív alanya az éppen ittas vagy bódult állapotban lévő, vagy egyéb okból időlegesen kiszolgáltatott személy.
 3. A bűncselekményt bárki elkövetheti, és részesi kapcsolódás is az általános szabályok szerint lehetséges. A kiszolgáltatott személy megalázása szándékosan követhető el, minden elkövetőnek tudnia kell, hogy a passzív alany élethelyzetének kihasználása útján kerül az adott tevékenység kifejtésre.
 4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a megalázó magatartásra való rábírás. A rábírás jelöl minden olyan magatartást, amely alkalmas arra, hogy a passzív alany magára nézve megalázó magatartást tanúsítson. A rábírás lehet fenyegetés, egyéb előny adása vagy pusztán rábeszélés, befolyásolás. A rábírás formája szerint történhet írásban, szóban vagy ráutaló magatartással is, de mindenképpen valamilyen kifejezett tevékeny magatartást kíván.
 5. A bűncselekményt csak szándékosan, egyenes vagy eshetőleges szándékkal is el lehet követni.
 6. A rábírás kifejtésével a bűncselekmény kísérleti szakba kerül, befejezetté pedig akkor válik, ha a kiszolgáltatott élethelyzetben lévő személy magát megalázó magatartást tanúsít.
 7. A bűncselekmény súlyosabban minősül, ha az elkövető a rábírás során ellenszolgáltatást ad vagy ígér, a magát megalázó személyről felvétel készíti, vagy ilyen felvételt a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé tesz. E ponton fontos kiemelni, hogy a felvétel nagy nyilvánosságra történő hozatala akkor minősül súlyosabbnak, ha azt az alapeset szerinti bűncselekmény elkövetését végző személy teszi. Nem minősül bűncselekménynek, ha valaki, aki az alapeset szerinti bűncselekménynek semmilyen módon nem elkövetője, az ilyen felvételeket egyéb közreműködés formájában a nagy nyilvánosság számára hozzáférhetővé teszi. A rábíró személlyel együttműködő felvétel készítője álláspontunk szerint az alapeset tekintetében legalább pszichikai bűnsegédnek tekinthető, így elkövetőnek minősül, és a minősített eset az ő vonatkozásában megállapítható. Nyilvánvalóan nem büntethető, aki a kiszolgáltatott élethelyzetben lévő személyek által végzett, megalázó magatartás lehetőségét pusztán kihasználja, és így készít felvételeket. A bűncselekmény még súlyosabban büntetendő, ha az elkövetéshez üzletszerűség is kapcsolódik.
- A kiszolgáltatott személy megalázásának bűncselekménye szubszidiárius, vagyis akkor büntetendő csak, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. E ponton fontos kiemelni, hogy a rábírás következtében a kiszolgáltatott személyek akár más bűncselekményt is elkövethetnek. Amennyiben az így elkövetett bűncselekmény súlyosabban minősül, mint a kiszolgáltatott személy megalázása, úgy az elkövető annak a bűncselekménynek a felbujtója, adott esetben közvetett tettese lehet. Amennyiben a kiszolgáltatott személy megalázásának elkövetése egyben a kényszerítés megállapítására is alkalmas, úgy az elkövetőt a kiszolgáltatott személy megalázásának bűncselekményében kell elítélni, tekintettel arra, hogy a kényszerítés alternatív jellegű bűncselekmény.

Rágalmazás

226. § (1) Aki valakiről más előtt a becsület csorbítására alkalmas tényt állít, híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a rágalmazást

a) aljas indokból vagy célból,

b) nagy nyilvánosság előtt, vagy

c) jelentős érdeksérelmet okozva követik el.

BH 2012. 143., BH 2011. 186., 2010. 115., 2009. 135., BH 2007. 4., BH 2004. 305., BH 2004. 171., BH 2001. 462., BH 2001. 96., BH 2000. 285., BH 1999. 434., BH 1998. 570., BH 1998. 412., BH. 1998. 317., BH 1998. 211., BH 1997. 162., EBH 2009. 2028., EBH 2006. 1386., EBH 2000. 295., EBH 2000. 181.

Szövegtörténet

A korábbi szabályozást - egy kötőszó kivételével - teljes mértékben átvette a törvény.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy jó hírnevét tiszteletben tartsák. A jó hírnév védelme a véleménynyilvánítás, szólásszabadság egyik korlátja. A jó hírnév védelmét a polgári jog is szabályozza, e körben objektív és szubjektív szankciókat biztosítva. A büntetőjogi védelem ehhez kapcsolódik, ezáltal az Alaptörvényben megfogalmazott, a személyiség és jó hírnév védelmének teljes körű védelmét biztosítja. A törvény a jó hírnév védelmét a becsület büntetőjogi oltalmán keresztül biztosítja. A becsület körébe tartozik a társadalmi megbecsülés, azaz az emberről, tulajdonságairól, jelleméről kialakult kedvező értéktétele, illetve az emberi méltóság, amely annak az igénye, hogy mindenkit a társadalomban kialakult és elfogadható érintkezési mód minimális követelményeinek megfelelően kezeljünk.

A törvény a rágalmazás és becsületsértés bűncselekménye útján a becsület mindkét aspektusát védelemben részesíti. A rágalmazás védi a társadalmi megbecsülést, értékítéletet a tényállításokkal szemben, míg a becsületsértés védi az emberi méltóságot a sértő, gyalázkodó magatartásokkal szemben. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a becsület, ezáltal a jó hírnév büntetőjogi védelme a büntetőjogi ultima ratio elvéből kifolyólag csak kiegészítő jelleggel, a polgári jogi védelemtől jelentkezik, ezért minden esetben kiemelten szükséges vizsgálni a jogellenesség tényleges megvalósulását.

2. A rágalmazás passzív alanya bármely élő természetes személy vagy jogi személy és személyösszettség (például szakszervezet, munkaközösség) is lehet, tekintettel arra, hogy a róluk kialakított társadalmi megítélés és értékítélet kihat az abban működő természetes személyekre is. A jogi személyek és személyösszettségek esetében azonban a passzív alannyá válás feltétele, hogy olyan kollektív társadalmi kötelezettséggel rendelkezzenek, amelynek a teljesítése a társadalmi megítélést, megbecsülést megalapozhatja. Ennek hiányában a rágalmazás passzív alanyai nem lehetnek (BH 1992. 154., BH 1992. 4., BH 2004. 171.).

3. A tényállás alanya bárki lehet. Társtettség - az elkövetési magatartás verbális jellegére is - csak abban az esetben képzelhető el, ha a tettesek például együtt fogalmaznak meg egy rágalmozó levelet, amelyet aztán postai úton továbbítanak. A részesi alakzatok az általános szabályok szerint alakulnak.

4. A rágalmazás elkövetési magatartása a tény állítása, híresztelése vagy a tényre közvetlenül utaló kifejezés használata. A tény tudományfilozófiai értelemben az objektív valóság visszatükröződése, míg a hétköznapi értelemben jelenti azt, ami a valóságban ténylegesen megtörtént vagy létezett. A kialakult joggyakorlat szerint ez lehet emberi magatartás, cselekedet, esemény és történet. Az ember tudatára, tudattartalmára és tudati tevékenységére vonatkozó állítás is tényállítás. A jövőbeni eseményre vonatkozó állítás azonban csak feltételezés, így nem felel meg a tényállítás kritériumainak. Ugyanígy a bírálat, kritika és véleménynyilvánítás sem esik a rágalmazás hatálya alá. A tény állítása egyértelmű közlés arról, hogy a múltban mi történt, vagy milyen jelenség volt. A tény híresztelése a tényállítás továbbadását jelenti. Az elkövető tehát más által állított tényt közvetít mások felé. A tényre közvetlenül utaló kifejezés használata pedig olyan állítás, amelyből egyértelműen következtetni lehet egy jelenségre, történetre vagy eseményre.

A tényállásszerűséghez szükséges, hogy 1) az állítás vagy híresztelés ne legyen általános jellegű utalás; 2) a passzív alany konkrétan megjelölt legyen (nem szükséges néven nevezni, de beazonosíthatónak kell lennie); 3) a ténynek a becsület csorbítására alkalmasnak kell lennie (ami nem azonos a tény valós vagy valótlan mivoltával). A tényállítás a becsület csorbítására jellemzően akkor alkalmas, ha az valótlan tartalmú; azonban a valós tartalmú tényállítás is lehet becsület csorbítására alkalmas, de ilyen esetben az eredményes valóság bizonyítás a büntethetőség akadályát fogja képezni.

Ki kell emelni, hogy a hivatalos személyek által a hivatali feladatuk ellátása során megfogalmazott becsület csorbítására alkalmas tényállítások a jogszabály engedélye folytán nem minősülnek rágalmazásnak, ha utóbb például a vád alapján nem történik elítélés, mivel a bíróság a bizonyítékokat másként értékelte. Egyetértünk azon dogmatikai levezetéssel, amely szerint, ha a bejelentés, feljelentés, nevelési vagy gondozási kötelezettség teljesítése során tett nyilatkozat valótlan - amelyről az elkövető tudomással bír -, akkor a jogszabályi kötelezettség teljesítésére vonatkozó formális hivatkozás önmagában nem képez büntethetőségi akadályt. Ennek indoka, hogy a bejelentést vagy feljelentést stb. tevő személynek igazmondási kötelezettsége van, így a valótlan tényállítás nem megengedett. A jelenlegi ítélkezési gyakorlat dogmatikailag indokolatlan.

Az elkövetés helye akként releváns, hogy az elkövetési magatartást más előtt kell kifejtteni, így a becsület csorbítására alkalmas tényt tartalmazó zárt küldeménynek a címzett részére történő megküldése nem lehet tényállásszerű. A nyílt levelezőlapon vagy más által észlelhető módon kifejtett tevékenység (például közösségi oldalon való posztolás) a rágalmazás megállapítására alkalmas.

A tényállításnak alkalmasnak kell lenni a becsület csorbítására, amely a társadalom általános megítélésén alapszik, egyfajta objektív mérceként, nem pedig az egyén szubjektív észlelésétől és értékítéletétől függ.

5. A tényállás csak szándékosan valószínűsíthető meg, azon belül egyenes vagy eshetőleges fokban. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy az általa állított, híresztelt vagy másként utalt tény a becsület csorbítására alkalmas, azonban általában nem releváns, hogy a tény valóságtartalmával az elkövető tisztában volt-e (kivétként lásd a 4. pont alatti példát).

6. A bűncselekmény immateriális - kivéve a jelentős érdeksérelmet okozó minősített esetet -, így a becsületnek a tényleges sérelme csak a büntetés-kiszabás során nyerhet értékelést. A bűncselekmény verbálisan történő elkövetésekor azonnal befejezett alakzat jön létre. Az írásban történő elkövetés esetén a kísérlet megállapítása lehetséges, ha az elkövető a rágalmozó levelet megírta, feladta, de az nem jut el másokhoz vagy másokhoz.

7. A cselekmény rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik, az egy személlyel szembeni többszöri, ismételt rágalmazás folytatólagos egységet, míg egy személlyel szemben azonos alkalommal több becsület csorbítására alkalmas tényállítás természetes egységet képez.

A bűncselekmény minősített esete az aljas indok vagy cél, amely azonos az emberöléssel kifejtett jelentéstartalommal. További minősített eset a nagy nyilvánosság, amely a Záró Rész értelmező rendelkezései között szerepel. A törvény azonban továbbra sem határozza meg a nagy nyilvánosság fogalmát, csak rögzíti a nagy nyilvánosság előtti elkövetésnek a jogalkalmazói gyakorlat által kialakított egyes ismérveit. A nagy nyilvánosság előtti elkövetésnek a feltétele, hogy a bűncselekmény megvalósításakor nagyobb létszámú személy legyen jelen, vagy fennálljon annak a reális lehetősége, hogy arról nagyobb, előre meg nem határozható, egyszeri ránézésre meg nem állapítható számú személy szerezzon tudomást. Az értelmező rendelkezés értelmében a nagy nyilvánosság előtt elkövetett bűncselekmény megállapításának helye van mindazokban az esetekben, amikor rádió, televízió, újság, elektronikus hírközlő hálózat (például internet) vagy sokszorosítás útján történik a közlés. A jelentős érdeksérelmet az egyedi esetben dönthető el, amelyre a törvény meghatározást nem ad, elfogadva az eddig kialakult joggyakorlatot.

Az elhatárolás körében kell megemlíteni, hogy a hamis vád a rágalmazás speciális esete, így az alaki halmazata látszólagos.

Becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel készítése

226/A. § (1) Aki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt készít, ha más bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Becsület csorbítására alkalmas hamis hang- vagy képfelvétel nyilvánosságra hozatala

226/B. § (1) Aki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt hozzáférhetővé tesz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény

- a) nagy nyilvánosság előtt, vagy
- b) jelentős érdeksérelmet okozva

követik el.

Szövegtörténet

2013. október 21-én látott napvilágot egy vidéki választási kampányt manipulálni kívánó találkozóról készült videofelvétel. Röviddel a megjelenése után fény derült arra, hogy a videó valószínűsíthetően hamisítvány. A kormány azt a büntetőpolitikai álláspontot foglalta el, hogy egy választási kampány ilyen irányú befolyásolása, a negatív kampánynak a hamisítással együtt járó megjelenése olyan mértékben veszélyes a társadalomra, hogy az a büntetőjogi beavatkozást szükségessé teszi. Ennek eredményeként a Btk. kiegészült a 226/A. és a 226/B. §-okkal, amelyek védett jogi tárgyukat, keletkezésüknek okait és a szabályozás célját tekintve együttes tárgyalása célszerű.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmények védett jogi tárgya elsődlegesen az emberi méltóság, azonban ha figyelembe vesszük a jogalkotó által elérni kívánt célt, amely miatt a normát megalkotta, úgy másodlagosan a közélet tisztasága iránti társadalmi érdek is védett jogi tárgyként jelentkezik.

2. Mindkét bűncselekmény elkövetési tárgya a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvétel. A hamis, hamisított és valótlan tartalmú jelleg elhatárolása valószínűsíthetően vitás terület lesz a joggyakorlat számára. Mindazonáltal kísérletet teszünk e három minőség elhatárolására: Hamisnak tekintendő egy kép- vagy hangfelvétel, ha az soha nem létezett, és azt valamilyen technikai vagy más eljárással az elkövető elkészíti. A hamisított kép- vagy hangfelvétel egy valódi felvételnek az utólagos manipulációjával jön létre. A valótlan tartalmú kép- vagy hangfelvételt a hamis esetétől kell elhatárolni: a hamis felvétel ugyanis nyilvánvalóan valótlan tartalmú, mert ha a hamisság a valódi tartalmat nem érinti, úgy alkalmatlan elkövetési tárgyról kell beszélni. Ezen logika mentén valótlan tartalmú kép- vagy hangfelvételnek azt lehet tekinteni, amely kontextusában, üzenetében tartalmaz hamis állítást, például valós személy más valaki identitását felhasználva közöl valótlan állítást.

3. A bűncselekmények elkövetője bárki lehet, tekintettel az általános alanya.

4. A bűncselekmények között alapvetően az elkövetési magatartásukban van különbség. A 226/A. § a felsorolt hang- vagy képfelvételek készítését teszi büntetendővé, míg a 226/B. § ezen felvételek hozzáférhetővé tételét bünteti. A készítés kizárólag aktív magatartással valósítható meg, míg a hozzáférhetővé tétel akár mulasztással is megvalósulhat. A logikai értelmezésből következik, hogy ha már a hozzáférhetővé tétel is büntetendő, és ezen elkövetési magatartáshoz a nagy nyilvánosság mint minősítő körülmény kapcsolódhat, úgy ezen elkövetési tárgyak közzététele, műsorba illesztése, televízióban vagy rádióban történő sugárzása is bűncselekménynek minősül.

5. Mindkét bűncselekmény csak akkor állapítható meg, ha más vagy mások becsületének csorbítása céljából történik. Ezen célzatosságra tekintettel a bűncselekmények kizárólag egyenes szándékkal követhetők el.

6. Mindkét bűncselekmény stádiumtanilag tagolható, így a készítés és a hozzáférhetővé tétel kísérlete értelmezhető. A 226/B. § esetében a nagy nyilvánosság és a jelentős érdeksérelm mint minősítő körülmény jelenik meg. E fogalmak magyarázata a rágalmozás és becsületsértés tényállásainál már kifejtésre került. A két bűncselekmény az elkövetési magatartások megkülönböztethetőségére tekintettel egymással halmazatban állhat.

Becsületsértés

227. § (1) Aki a 226. §-ban meghatározottakon kívül mással szemben

- a) a sértett munkakörének ellátásával, köz megbízatásának teljesítésével vagy közérdekű tevékenységével összefüggésben vagy
- b) nagy nyilvánosság előtt

a becsület csorbítására alkalmas kifejezést használ, vagy egyéb ilyen cselekményt követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a becsületsértést tettelesen követi el.

ÍH 2017. 5. Becsületsértés megállapításának feltételei

BH 2012. 144., BH 2006. 175., BH 2006. 78., BH 2004. 172., BH 2001. 414., BH 2001. 99., BH 1998. 470., BH 1995. 77., BH 1994. 300., BH 1986. 308., BH 1985. 218., BH 1984. 479., BH 1983. 385.

Szövegtörténet

A korábbi szabályozást a törvény átvette, csupán a helyes dogmatikai értelmezésnek megfelelően az a) és b) pont eseteit vagy kötőszóval látta le.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy jó hírnevét tiszteletben tartsák. A védett jogi tárgy vonatkozásában a rágalmazás esetében kifejtettek az irányadóak.

2. A cselekmény passzív alanya bárki lehet, így természetes személy, jogi személy és jogi személyiség nélküli személyösszegesség is, azon okokra tekintettel, amelyeket a rágalmazás esetében kifejtettünk. Ha a becsületsértő kifejezés vagy tényállítás nem az emberi méltóságot, hanem a társadalmi megbecsülést sérti, a becsületsértés vagy rágalmazás sértettjeként nemcsak a természetes személy, hanem a jogi személy is jogosult a magánindítvány előterjesztésére (BH 1993. 139.).

3. A becsületsértés alanya tettesként bárki lehet, a társadalmi és verbális elkövetés során nem, egyéb módon történő elkövetés esetén értelmezhető (például írásban vagy tettlegesen történő elkövetés). A részesi alakzatok az általános szabályok szerint alakulnak.

4. Az elkövetési magatartás az (1) bekezdés szerint a becsület csorbítására alkalmas kifejezés használata vagy egyéb ilyen cselekmény elkövetése, amely azonban csak akkor tényállásszerű, ha az a) vagy b) pontban meghatározott feltétel közül valamelyik teljesül.

Az a) pont esetében az elkövetés történhet a sértett munkakörének ellátása, köz megbízatásának teljesítése vagy közérdekű tevékenysége során, annak ideje alatt vagy akár később, de ebben az esetben a sértő cselekménynek az említett feladatkörökkel vagy azok ellátásával összefüggésben kell megvalósulnia. A nagy nyilvánosság esetében a rágalmazásnál kifejtettek az irányadóak. A két fordulat szerinti feltétel az elkövetés során együttesen is teljesülhet, de külön-külön is. A becsületsértő kijelentésnek olyan nyilvános tárgyaláson való megtétele, ahol csak az eljárás résztvevői (bíró, felek, jogi képviselők) vesznek részt, nem jelenti annak nagy nyilvánosság előtti megtételét (BH 2012. 144.).

A becsület csorbítására alkalmas minden olyan kifejezés, amely alkalmas az emberi méltóság megsértésére: így a sértett tulajdonságaira, képességeire vagy szokásaira vonatkozó negatív utalásban is megnyilvánulhat, de lehet trágár kifejezés, sértő gúny vagy tréfa is. Önmagában a vélemény, kritika nem esik a becsületsértés hatálya alá, ha azzal a sértett nem ért egyet (például filmkritika). Meg kell jegyezni azonban, ha a vélemény, kritika gyalázkodó, vagy az emberi méltóságot sérti, úgy az elkövetés tényállásszerű. A becsületsértés vétsége megvalósul, ha a polgári peres eljárásban az alperes képviselőjeként részt vevő terhelt a bíróságnak megküldött írásbeli nyilatkozatában az igazságügyi szakértő által készített magánszakértői véleményt demagógnak, mérhetetlenül elfogultnak és mérhetetlenül tisztességtelennek nevezi, amely értékítélet nem volt szükséges a szakértői véleményről alkotott jogi álláspont előadáshoz (BH 2004. 172.).

A becsület csorbítására alkalmas egyéb cselekmény - a tettleges bántalmazás körén kívül eső - minden olyan gesztus, illetve sértő mozdulat, amely az elkövetőnek a sértett irányában tanúsított megvető, lealacsonyító értékítéletét fejezi ki. A sértő mozdulat vagy a más irányába történő köpés anélkül, hogy ez a sértettet érné, ezen fordulat megállapítását eredményezheti.

A tettleges becsületsértés feltételezi, hogy az elkövető a passzív alanyt megérintse, azonban fontos, hogy az nem alkalmas sérülés okozására, nem eredményezik az emberi test épségének a sérelmét, nem okoznak zavart az emberi szervezetben. A tettleges becsületsértést megvalósító cselekmények ugyanakkor a társadalmi megbecsülés és az emberi méltóság megsértésére, megalázására alkalmasak. Ilyenek például a sértett leöntése (BJD 8974. számú jogeset), falhoz lökése - sértő kifejezés használata közben - (BH 1981. 135.), arcütése, mely külső erőbehatás nyomot nem hagyó (BH 1985. 90.), táskával ütés a sértett irányába (BJD 8183. számú jogeset).

5. A becsületsértés csak szándékosan követhető el, egyenes és eshetőlegesen szándékkal egyaránt.

6. A stádiumtani tagolás a rágalmazás során leírtakkal azonos. A tettleges becsületsértés esetében sem lehetséges a kísérlet megállapítása a kialakult és indokolt joggyakorlat szerint.

7. A becsületsértés szubszidiárius cselekmény a rágalmazáshoz képest. A két bűncselekmény közötti különbség az alábbiakban foglalható össze:

a rágalmazás csak tényállítással vagy erre közvetlenül utaló kifejezéssel, míg a becsületsértés egyéb kifejezéssel vagy sértő cselekménnyel valósítható meg;

a rágalmazásnak más előtt kell megtörténnie, míg a rágalmazó jellegű tényállítás is becsületsértésnek minősül, ha az a sértettel szemben négy szemközt történik;

a rágalmazás és a becsületsértés egymással a szubszidiaritás viszonyában áll, vagyis alaki halmazatuk látszólagos;

a rágalmazás vétségének nagyobb a társadalomra veszélyessége a becsületsértés vétségéhez képest.

A cselekmény rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik. Az azonos sértett sérelmére azonos alkalommal elkövetett rágalmazásba a becsületsértés beolvad, azonban a tettleges becsületsértés és rágalmazás halmazatban állnak egymással. A szóbeli becsületsértés a tettleges becsületsértésbe beolvad.

Kegyeltsértés

228. § Aki halottat vagy emlékét a 226. vagy a 227. §-ban meghatározott módon meggyalázza, vétség miatt az ott meghatározott büntetéssel büntetendő.

BH 1998. 212.

Tekintettel arra, hogy a kegyeltsértés - amelyet a törvény változatlan tartalommal átvett a korábbi törvényből - a rágalmazás és becsületsértés tényállásaira épül, külön magyarázatát nem tartjuk szükségesnek. A kegyeltsértés elkövetési magatartása a meggyalázás, amely mind a rágalmazás, mind a becsületsértés szerinti módon elkövethető, azaz olyan kegyeltsértő cselekmény, amelyet élő személy esetében rágalmazás vagy becsületsértés bűncselekményei szerint kéne minősíteni. A bűncselekmény jogi tárgya a halott emlékében megnyilvánuló társadalmi megbecsülés és a hozzátartozók kegyeletérzése.

A valóság bizonyítása

229. § (1) A 226-228. §-ban meghatározott bűncselekmény miatt nem büntethető az elkövető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valónak bizonyul.

(2) A valóság bizonyításának akkor van helye, ha a tény állítását, híresztelését, illetve az arra közvetlenül utaló kifejezés használatát a közérdek vagy bárkinek a jogos érdeke indokolta.

A 229. § (1) bekezdése meghatározza, hogy bűncselekmény miatt nem büntethető az elkövető, ha a becsület csorbítására alkalmas tény valónak bizonyul. Ez a szabály önmagában alkalmas lenne arra, hogy minden olyan tényállítást, amely a valóságnak megfelel, kivegyen a büntetőjogi védelem alól. Ennek azonban a (2) bekezdés egy eljárási jellegű szabállyal elejét veszi, ugyanis a büntetőeljárás során csak akkor van helye a valóság bizonyításának, ha a tény közlését a közérdek vagy bárkinek a jogos érdeke indokolta. Ezzel a szabállyal a törvény az ilyen ok hiányában történő elkövetés esetében lényegében megerősíti a bűncselekményi jelleget. Ennyiben tehát nem eljárási szabályról beszélhetünk, ugyanis nem szünteti meg a bűncselekményi minőséget, ha a bíróság a valóság bizonyítása elrendelhetősége hiányában szerez tudomást a tény valóságáról. A közérdek, ami az államot, egyes szerveit, a társadalmat, azok intézményeit, egyes jogi személyösszességeket érinti. A magánérdek a személyi, családi, vagyoni viszonyokra vonatkozó, az adott személyre nézve jelentős befolyással bíró körülmény. A közérdeknek és a magánérdeknek jogosnak kell lennie, és a másik személyének megsértéséhez fűződő érdeknek arányban kell állnia az elkövetéssel kiváltott következményekkel. A valóság bizonyítását a bíróság hivatalból is elrendelheti.

Kitiltás

230. § A zaklatás elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

Magánindítvány

231. § (1) A 218. §-ban meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető, kivéve, ha azzal összefüggésben nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek. A 218. § (2) bekezdése esetén a magánindítványt az egészségügyről szóló törvényben meghatározott, nyilatkozatra jogosult személy, illetve az elhalt hozzátartozója vagy örököse terjesztheti elő.

(2) A 221-228. §-ban meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető, kivéve, ha a 227. §-ban meghatározott bűncselekményt rendvédelmi szerv tagjának sérelmére követik el.

(3) A 228. § esetén a magánindítványt az elhalt hozzátartozója vagy örököse terjesztheti elő.

ÍH 2016. 133. A magánindítvány előterjesztésére vonatkozó határidő számítása

XXII. FEJEZET

A KÖZLEKEDÉSI BŰNCSELEKMÉNYEK

A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény

232. § (1) Aki közlekedési útvonal, jármű, üzemi berendezés vagy ezek tartozéka megrongálásával vagy megsemmisítésével, akadály létesítésével, közlekedési jelzés eltávolításával vagy megváltoztatásával, megtevesztő jelzéssel, közlekedő jármű vezetője ellen erőszak vagy fenyegetés alkalmazásával vagy más hasonló módon más vagy mások életét vagy testi épségét veszélyezteti, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,

b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékkosságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,

c) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

d) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, a (2) bekezdésben meghatározott esetekben, az ott tett megkülönböztetés szerint két évig, három évig, egy évtől öt évig, illetve két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - azzal szemben, aki a veszélyt, mielőtt abból káros következmény származott volna, önként megszünteti.

Szövegmagyarázat

1. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény jogi tárgya kettős: elsősorban a közúti, vasúti, vízi- és légiközlekedési ágazatok közlekedésének biztonságához, másodsorban pedig a négy közlekedési ágazatban részt vevő személyek életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény komplex (egymásra épülő elsődleges és másodlagos) jogi tárgyának Büntető Törvénykönyvbe emelése a jogalkotó azon szándékát juttatja kifejezésre, hogy a lehető legmagasabb szintű büntetőjogi védelmet biztosítsa az egyes közlekedési ágazatok szabályainak hatálya alá nem tartozó személyek azon közlekedés biztonságát befolyásoló jogellenes cselekményeivel szemben, amelyek alkalmasak arra, hogy más - a közlekedésben akár járművezetőként, akár utasként vagy gyalogosként részt vevő - személyek életét vagy testi épségét reálisan veszélyeztessék.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgyainak, illetve passzív alanyának fogalma a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény (Kkt.), az 1/1975 (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ), a vasúti közlekedésről szóló 2005. évi CLXXXIII. törvény (Vtv.), a vasúti közlekedés biztonságával összefüggő munkaköröket betöltő munkavállalókkal szemben támasztott egészségügyi követelményekről és az egészségügyi vizsgálat rendjéről szóló 203/2009. (IX. 18.) Korm.rendelet (Vr.), a légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény (Lr.), a magyar légtér légiközlekedés céljára történő kijelöléséről szóló 26/2007. (III. 1.) GKM-HM-KvVM együttes rendelet (Lr.), a polgári légi járművek típus- és légi alkalmasságáról szóló 63/2001. (XII. 23.) KöViM rendelet (Lr. II.) és a víziközlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény (Vkt.) rendelkezései alapján értelmezhető.

3/a. A bűncselekmény alanya (tettese) speciális, ugyanis kizárólag olyan személy lehet, akire nem vonatkoznak az általa elkövetett bűncselekménnyel érintett közlekedési ágazat szabályai, így az adott szabályok hatálya alatt nem álló, extraneus személy. Erre példaként említhető a gépkocsivezető, aki a fénysorompó tilos jelzése ellenére gépkocsijával behajt a vasúti átjáróba, és ezzel a közlekedő vasúti járműszerelvényen tartózkodó személyek életét, testi épségét veszélyezteti. A fenti esetben a gépkocsivezetőt bár a közúti közlekedési szabályok hatálya alatt áll - és magatartásával megszegi a KRESZ 39. § (3) bekezdésének c) pontjában foglalt rendelkezéseket -, ám rá a vasúti ágazati közlekedési szabályok nem tartalmaznak rendelkezést, így a vasúti közlekedési szabályok hatályán kívüli, extraneus személynek tekintendő. Ugyanez mondható el az összes közlekedési ágazat résztvevői kapcsán a más közlekedési ágazatok szabályaival összefüggésben.

E bűncselekménnyel a kívülálló (extraneus) személy fogalma a cselekményt a közúti közlekedési ágazatban megvalósító nem járművezető személlyel kapcsolatban külön értelmezést kíván. A közúti közlekedésben a résztvevők kizárólag járművezetők, utasok, gyalogosok, esetleg állatot hajtó (vezető) személyek lehetnek. Ezért az az út szélén álló tettes, aki követ dob az úttesten haladó gépkocsi szélvédőjére, ezzel megijeszti és hirtelen fékezésre vagy elakadásra kényszeríti a járművezetőt, a közúti közlekedés viszonyrendszerében - mivel a KRESZ 1. számú függelékének III. pont a) alpontja által definiált vezető fogalmába nem illeszthető be, továbbá utasnak sem minősül, így - szükségképpen gyalogos. Ám a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény vonatkozásában nem a közúton közlekedőként tanúsított magatartását értékeljük, hanem azt a közúti közlekedési szabályok szerint nem értelmezhető cselekvőségét, amellyel e közlekedési ágazat résztvevőinek életét, testi épségét veszélyezteti. A fentiek szerinti, nem járművezető, kívülálló személy cselekvőségének értékelése a többi közlekedési ágazatban - a speciális ágazati szabályokra és a vasúti, légi- és víziközlekedés sajátos helyszíni viszonyaira figyelemmel - nem igényel külön értelmezést.

A bűncselekmény szándékos alakzata esetében nem kizárt a társtettség akkor, ha a tetséssel szándékegyesben cselekvő más személy (személyek) a bűncselekménnyel érintett közlekedési ágazat szabályai vonatkozásában szintén kívülálló (kívülállók). A tettes magatartásához a részesi alakzatok közül előidejűleg és akarat-elhatározást kialakító módon felbujtás, a cselekmény befejezettsége előtt bármikor pedig bűnszerűség is kapcsolódhat.

3/b. A Btk. 232. § (1) bekezdése a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény szándékos, a (4) bekezdése pedig a gondatlan alakzatát is büntetni rendeli. A szándékos bűnszerű, büntetési alakzat esetében a tettes által kifejtett elkövetési magatartás kizárólag szándékos lehet, és a bűncselekmény alapeseti eredményére (más személy vagy személyek életének, testi épségének a veszélyeztetésére) is legalább az eshetőleges szándékának ki kell terjednie. Szándékosan kifejtett elkövetési magatartása esetén a tettes az alapeseti szándékos eredmény bekövetkezését mindenképpen előre látja, azonban ehhez az eredményhez kapcsolódó pszichés viszonya kétféle lehet. Amennyiben kívánja annak a bekövetkezését, úgy más személy (személyek) életének vagy testi épségének a veszélyeztetésére az egyenes szándéka (dolus directus), ha pedig az eredmény bekövetkezésébe belenyugszik, úgy az eshetőleges szándéka (dolus eventualis) állapítandó meg. A tettes fentiek szerinti akár egyenes, akár eshetőleges szándéka azonban nem terjedhet túl az alapeseti eredményen, ugyanis, ha a tettes szándéka a minősített esetekben szabályozott legcsekélyebb fokú sérelem - a súlyos sérülés - vagy akár annál enyhébb - könnyű sérülés - bekövetkezésére is kiterjed, úgy nem ennek a bűncselekménynek, hanem testi sértés büntette, súlyosabb esetekben pedig emberölés büntette megállapításának van helye (BH 1992. 373.). A fent írtakra az ad magyarázatot, hogy a közlekedés biztonsága elleni büntetett úgynevezett limitált (körülhatárolt) veszélyeztetési szándékú bűncselekmény, amellyel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság 41/2007. BK véleményének I. pontja kifejti, hogy amennyiben az elkövetőnek a veszélyhelyzet okozásán túlmenő káros eredményre is kiterjed a szándéka, úgy a ténylegesen létrejött eredményhez képest kell a cselekményt minősíteni, mert ilyen esetben már nem veszélyeztető, hanem materiális, sértő bűncselekmény válik.

A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény gondatlan bűnszerű alakzata esetében a tettes elkövetési magatartása többnyire szándékos, de lehet gondatlan is, az alapeseti eredményre (más személy vagy személyek életének vagy testi épségének a veszélyeztetésére) azonban kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Abban az esetben, ha a tettes az akár szándékosan, akár gondatlanul kifejtett elkövetési magatartásakor előre látja a veszélyeztető eredmény bekövetkezését, de könnyelműen bízik annak elmaradásában, akkor a bűnszerűségnek formája tudatos gondatlanság (luxuria); amennyiben azonban gondatlan elkövetési magatartásának tanúsításakor a tettes a tőle elvárható figyelem vagy körültekintés elmulasztása miatt még csak előre sem látja az eredmény bekövetkezésének a lehetőségét, úgy a terhére hanyag gondatlanság (negligencia) állapítandó meg.

4. A tényállás a bűncselekmény elkövetési tárgyait - az elkövetési magatartásaival együtt - nyitott taxációval sorolja fel; így a normaszövegben mind a négy közlekedési ágazat vonatkozásában nevesített elkövetési tárgyként szerepel a közlekedési útvonal, a jármű, az üzemi berendezés vagy ezek tartozéka, a közlekedési jelzés, illetőleg passzív alanyként: a közlekedő jármű vezetője.

A tényállás alkalmazásakor közlekedési útvonalon a bírói gyakorlat szerint - arra különös figyelemmel, hogy e fogalomnak nincs jogszabályi definíciója - mind a négy közlekedési ágazat esetében az összes közlekedést szolgáló és közlekedésre igénybe vehető területet kell érteni, így közlekedési útvonal a vasúti pálya, a vízi- és légi járművek közlekedésére rendelt útvonal, valamint az út, illetve annak egyes műtárgyai és tartozékai (BH 1992. 227.).

A vasúti pálya törvényi fogalmát a Vtv. 2. § (4) bekezdésének 1. pontja határozza meg, eszerint vasúti pálya: a vasúti vágány, az alatta lévő, valamint a - jogszabályban vagy hatósági előírásban megállapított - hozzátartozó védő (biztonsági) földterület, továbbá a különleges vasút működéséhez szükséges szerkezet, illetve földterület, valamint az azt hordozó és mozgásirányát meghatározó tartószerkezet.

A légiközlekedésre szolgáló és igénybe vehető útvonalon a magyar légtérnek az Lt. 5. § (1) bekezdése által meghatározott részét (légiforgalmi légtér, időszakosan korlátozott, korlátozott, veszélyes és tiltott légtér), valamint az e törvény 37. §-ában meghatározott repülőteret, továbbá a 37/A. §-ában meghatározott leszállóhelyet értjük. Ezen túlmenően az Lr. 19-21. §-a a légtérrel légiútvonalakra és katonai légifolyosókra osztja.

A víziközlekedésre szolgáló és igénybe vehető útvonalon a Vkt. által szabályozott, a hajózásra alkalmas vízfelületeket: víziutakat és kikötőket kell érteni.

A közúti közlekedés szempontjából közlekedési útvonal alatt a Kkt. 47. § 7. pontjában definiált utat kell érteni, amely a járművek és a gyalogosok közlekedésére vagy csak a járművek, illetve csak a gyalogosok közlekedésére szolgáló, e célra létesített vagy kijelölt közterület vagy magánterület (közút, magánút). Ezenfelül útvonalnak kell tekinteni még a villamos pályatestet, valamint az út 47. § 9. pontjában meghatározott egyes műtárgyait: úgymint a hidat, a pontonhidat, a hajóhidat, a felüljárót, az alagutat, az aluljárót; továbbá az út 10. pontban meghatározott egyes tartozékait: úgymint a várakozóhelyet és a pihenőhelyet is.

A tényállás alkalmazása szempontjából járművön az összes közlekedési ágazatban az akár személy-, akár áruszállításra, illetve vontatásra használt, jogszabály által meghatározott közlekedési eszközök mindegyikét kell érteni. A jármű mint gyűjtőfogalom felöleli mindazokat a gépi és nem gépi meghajtású közlekedési eszközöket, amelyeknek a közlekedésben való részvételéhez és/vagy a vezetéséhez hatóság által kiállított engedély szükséges, és azokat is, amelyek hatósági engedély nélkül közlekedhetnek, illetve vezethetők.

Vasúti jármű fogalmán a Vtv. 2. § (5) bekezdésének 1. pontja szerint vasúti pályán közlekedő vontató, vontatott vagy önjáró, saját kerekein a vasúti sínen közlekedő járművet értünk. Az előzőeken túl az úgynevezett különleges vasúthoz tartozó vasúti járműnek kell még tekinteni a magasvasút, a felszín alatti vasút (metró, kéregvasút), a fogaskerekű vasút, a sikló és a függővasút járműveit, valamint a sífelvonót.

A tényállás alkalmazása során légi jármű az Lt. 71. § 5. pontjában foglaltak alapján bármely szerkezet, amelynek légkörben maradása a levegővel való olyan kölcsönhatásból ered, amely más, mint a földfelszínre ható légerők hatása. Erre, valamint az Lr. II. 57. § i)-s) pontjaiban foglaltakra figyelemmel légi jármű többek között a motoros és a vitorlázó repülőgép, a hőlégballon, a léghajó, a vitorlázó sárkányrepülő, a motoros sárkányrepülő, a siklóernyő, a motoros siklóernyő, az ejtőernyő.

Vízi jármű alatt a Vkt. 87. § 42. pontjában írtak alapján a vízen való közlekedésre, szállításra, illetve más úszólétesítmény továbbítására szolgáló - úszómunkagépnek, úszóműnek és egyéb úszólétesítménynek nem minősülő - úszólétesítményt értünk; az úszólétesítmény pedig a 87. § 38. pontja szerint a víziközlekedésre, vízen való munkavégzésre és azokkal összefüggő tevékenység folytatására alkalmas úszóképes eszközök, szerkezetek és berendezések gyűjtőfogalma. Erre figyelemmel vízi járműnek minősül többek között: a hajó, a csónak, a komp, a vízi sporteszköz.

A közúti közlekedés vonatkozásában a jármű jogszabályi meghatározását a KRESZ 1. számú függeléké II. pont a) alpontja tartalmazza, amely szerint jármű a közúti szállító- vagy vontatóeszköz, ideértve az önjáró vagy vontatott munkagépet is. Jármű továbbá a mozgáskorlátozottak közlekedésére szolgáló, emberi erővel tolt vagy hajtott kerekesszék és a gépi meghajtású kerekesszék is, de csak akkor, ha sík úton önerejéből 10 km/óra sebességnél képes gyorsabban haladni. A közúti forgalomban gyermekkoszt vagy talicskát toló személyekre azonban a gyalogos közlekedés szabályai vonatkoznak, ugyanis ez a két eszköz nem minősül járműnek. Az 1. számú függelék II. pontjának a közúti járművekre vonatkozó felosztása alapján gépjármű a személygépkocsi, a tehergépkocsi, az autóbusz, a trolibusz, a vontató, a nyerges vontató, a kettő és négykerekű motorkerékpár, a motoros tricikli; gépi meghajtású jármű (a gépjárműveken túl): a mezőgazdasági vontató, a lassú jármű, a kettő és négykerekű segédmotoros kerékpár, a mopedaútó, a villamos, illetve a fenti feltételeknek megfelelő gépi meghajtású kerekesszék; nem gépi meghajtású jármű pedig a kerékpár, a pótkocsi, a félpótkocsi, a fenti feltételeknek megfelelő, kézi erővel hajtott vagy tolt kerekesszék és az állati erővel vont jármű (fogat).

A közlekedés körében üzemi berendezésnek tekintendő minden olyan mechanikus, elektromos vagy elektronikus rendszerű szerkezet és készülék, amely kifejezetten és közvetlenül az egyes közlekedési ágazatok közlekedésének biztonságát szolgálja. A vasúti közlekedés körében ilyen például a vasúti váltó, a vasúti biztosító berendezések, a fénysorompó, a teljes sorompó, a félsorompó; a légiközlekedésben a hírközlő berendezések, a repülőtér és a leszállóhely világítását vezérlő berendezések; a víziközlekedésben a vízi járművek navigációját segítő készülékek; a közúti közlekedés körében pedig a legjellemzőbbek a közúti fényjelző készülékek (jelzőlámpák).

Az üzemi berendezés tartozékának fogalma alatt az e berendezések üzemszerű működését elősegítő járulékos tárgyat, illetve alkatrészt értjük, amely az üzemi berendezés kifogástalan és tartós működésének biztosításával közvetve szintén az adott közlekedési ágazat közlekedésének biztonságát, és ezzel a közlekedők életének és testi épségének a védelmét szolgálja. Ilyenek lehetnek például az elektromos vagy elektronikus biztonsági berendezés betápláló kábele, illetve akkumulátora, a teljes vagy a felsorompó csapórúdja, a vasúti átjáró fényjelző készülékének vagy a közúti fényjelző készüléknek az izzója. Közlekedési jelzés alatt általánosságban olyan emberi érzékszervekkel (szemmel, füllel vagy mindkettővel) érzékelhető, speciális információt értünk, amely a járművezetőknek és a közlekedés más résztvevőinek az adott közlekedési szituációban, a forgalmi helyzettel és/vagy a követendő közlekedési magatartással kapcsolatban tudnivalót közvetít. A közlekedési jelzések specialitása, hogy az általuk közvetített tartalom szerint kötelező utasítást adó, tiltó, figyelemfelhívó és tájékoztató kategóriákba csoportosíthatók. Az egyes közlekedési ágazatokban - jogszabályban meghatározott módon - az ágazat sajátosságainak megfelelő (kép-, fény- és hangjelekből álló), nemzetközi szinten is egyre inkább egységesülő jelzésrendszer szolgálja a közlekedés biztonságát.

A közúti közlekedésben például a KRESZ a rendőr, a jelzőőr, a gyalogos- és járműforgalom irányítására szolgáló fényjelző készülékek, a közúti jelzőtáblák, az útburkolati jelek, a vasúti átjárót biztosító berendezések jelzéseit, valamint egyéb közúti jelzéseket, többek között a megkülönböztető vagy figyelmeztető jelzést használó gépjárművek jelzéseit szabályozza.

A közlekedési jelzések közül természetesen nem mindegyikkel kapcsolatban fejthető ki a tényállásban írt összes elkövetési magatartás; továbbá a fent felsorolt közúti közlekedési jelzések közül nyilvánvalóan kizárólag azok lehetnek jelen bűncselekmény elkövetési tárgyai, amelyeknek az eltávolítása, megváltoztatása vagy megtevesztő alkalmazása alkalmas arra, hogy a bűncselekmény alapeseti eredményét (más személy vagy személyek életének, testi épségének a veszélyeztetését) előidézzé. Ilyen értelemben a tájékoztatást adó jelzőtáblák némelyikének (például Várakozóhely, Taxiállomás, Lakó-pihenő övezet vége) az eltávolítása vagy megváltoztatása objektíve nem eredményezheti az alapeseti veszélyeztető eredményt.

A bűncselekmény tényállása egyetlen passzív alanyt: a közlekedő jármű vezetőjét említi meg. Az állandó bírói gyakorlat e tényállás vonatkozásában közlekedő járművön - mind a négy közlekedési ágazatban - mozgásban lévő járművet ért (BH 2001. 210.), amely lehet akár gépi, akár nem gépi meghajtású. Az általánosságban megállapítható, hogy vezetés alatt a jármű szerkezetének kezelését, illetve gépeinek működtetését, haladása közben manuális irányítását kell érteni, ám a jármű vezetőjének meghatározása a különböző közlekedési ágazatokban - figyelemmel az ágazatok jármű-specialitásaira - más és más lehet.

A vasúti közlekedésben jármű vezetőjének a Vtv. 2. § (6) bekezdésének 5. pontja alapján olyan utazó vasúti munkavállalót kell tekinteni, akinek feladata a vasúti jármű működtetése. Ezenfelül a Vr. 2. § d) és e) pontja definiálja a mozdonyvezető és az egyéb vasúti járművezető fogalmát is.

A légiközlekedés körében az Lt. 71. § 7. pontja szerint légijármű-vezető: az a személy, aki a légijárművet repülés közben irányítja és a kormányait kezeli, ám a légijármű irányításában és vezetésében a légijármű-vezetőn túl - amennyiben nem azonos azzal - különös szerepet kap a légijármű parancsnoka, aki irányítja a légijármű személyzetét, és felel a repülési feladat biztonságos végrehajtásáért, valamint a repülési szabályok megtartásáért. Joga és kötelessége a repülés tartama alatt az ezzel kapcsolatban felmerült minden kérdés eldöntése.

A víziközlekedés körében a Vkt. 34. § (1) bekezdése alapján az úszólétesítmény vezetője az üzemben tartó által írásban megbízott, jogszabályban előírt képesítéssel rendelkező személy lehet; tengeri nagyhajó, továbbá a gépi üzemű belvízi nagyhajó vezetője a hajóparancsnok.

A közúti közlekedésben a KRESZ 1. számú függelék III. pont a) alpontja szerint vezető az a személy, aki az úton járművet vezet, vagy állatot hajt (vezet). A gépkocsivezetés oktatása és az azt követő gyakorlati vizsga során vezetőnek az oktató minősül.

Mindenképpen szükséges leszögeznünk azonban azt, hogy mind a négy közlekedési ágazatban a mozgásban lévő járművet ténylegesen manuálisan működtető, irányító (vezető) személlyel szemben kifejtett erőszak vagy alkalmazott fenyegetés a tényállásszerű, még akkor is, ha a vezető nem rendelkezik a jogszabály által a jármű vezetéséhez előírt képesítési feltétellel vagy engedéllyel.

5/a. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény elkövetési magatartása - arra figyelemmel, hogy az alany extraneus személy - nem a bűncselekménnyel érintett közlekedési ágazat normatív szabályait sértő magatartás, bár kivételként megemlíthetőnek tartjuk, hogy a Kkt. a bűncselekmény tényállásában szövegszerűen megjelenített elkövetési magatartások némelyikét kifejezetten tilalmazza. Mindezekkel együtt azonban nem kizárt, hogy a más közlekedési ágazat szabályainak hatálya alatt álló tettes közlekedési szabályszegést megvalósító magatartása kihasson a bűncselekménnyel érintett ágazat közlekedésének biztonságára (BH 1981. 1., BH 1983. 310., BH 2011. 270.).

A tényállás elkövetési magatartásaival kapcsolatban általánosságban elmondható egyrészt az, hogy az elkövetési magatartások mindegyike kizárólag tevésben megnyilvánuló cselekvőség lehet, így e bűncselekmény mulasztással nem követhető el (BH 2011. 156.), másrészt a bűncselekmény megállapíthatóságához mindenképpen szükséges az, hogy az elkövetési magatartás objektíve alkalmas legyen más személy vagy személyek életének, testi épségének a veszélyeztetésére, azaz az alapeseti eredmény előidézésére (BH 2004. 4.).

A tényállás nyílt taxációval a megvalósulást tekintve legtipikusabb és legjellegzetesebb magatartásokat nevesíti csupán, de a közlekedési útvonal, jármű, üzemi berendezés vagy ezek tartozéka megrongálásán vagy megsemmisítésén, akadály létesítésén, közlekedési jelzés eltávolításán vagy megváltoztatásán, megtevesztő jelzés adásán, közlekedő jármű vezetője elleni erőszak vagy fenyegetés alkalmazásán túl bármely más, aktív (tevőleges) magatartással, amely alkalmas a jogtárgysértés megvalósítására, illetve az alapeseti eredmény előidézésére, elkövethető a bűncselekmény.

Az itt írtakon túl az elkövetési magatartásnak okozati összefüggésben kell állnia az alapeseti, távoli veszélyként jelentkező eredménnyel és a minősített eset megállapíthatóságához természetesen a további testi sértő eredménnyel járó minősítő körülménnyel is.

A közlekedési útvonal, jármű, üzemi berendezés vagy ezek tartozékának megrongálásán a felsorolt elkövetési tárgyra gyakorolt, állagsérelemmel járó, erőszakos ráhatást értünk, amelynek következtében az elkövetési tárgy az általa betöltött funkció ellátására akár időlegesen, akár véglegesen, részlegesen vagy teljes mértékben alkalmatlanná válik. Az időleges funkciókiesés esetében az elkövetési tárgy - akár időmulás, akár az időközbeni megjavítás következtében - a későbbiekben még képes betölteni a rendeltetését; részleges funkciókiesésen pedig azt értjük, hogy az elkövetési tárgy az elkövetési magatartás kifejtése következtében a rendeltetésszerű használatra kisebb vagy nagyobb mértékben kevésbé alkalmassá lesz. A fentiekből következően az elkövetési tárgy megrongálásának nem kell feltétlenül azt jelentenie, hogy az véglegesen vagy rendeltetésének betöltését illetően teljes mértékben használhatatlanná válik.

A bírói gyakorlat szerint ennek az elkövetési magatartásnak a megállapítására többek között alkalmas lehet: a vasúti pályán a sínszalag talpfán való rögzítésére szolgáló csavarok eltávolítása (BJD 8438.), a közlekedő gépkocsi szélvédőjére a szélvédőt bezúzó kő hajítása (BH 1984. 252.); a vasúti átjáró fénysorompója izzójának összetörése (BH 1991. 268.) vagy a teljes, illetve félsorompó csapórúdjának letörése (EBH 2008. 1857.), illetve betápláló kábelének elvágása (BH 1992. 227., BH 1992. 76.), az úttest szélén elhelyezett műanyag útvezető oszlopok szándékos összetörése (BH 1981. 49., BH 1985. 292.).

A közlekedési útvonal, jármű, üzemi berendezés vagy ezek tartozékának megsemmisítésén a megrongáláshoz hasonlóan a fenti elkövetési tárgyra gyakorolt, állagsérelemmel járó, erőszakos ráhatást értünk, amelynek következtében az elkövetési tárgy az általa betöltött funkció ellátására - a megrongálással kapcsolatban fent írtaktól eltérően, minden esetben - véglegesen és teljes mértékben alkalmatlanná válik, a legtöbb esetben még állagában is elenyészik.

Az akadály létesítése elkövetési magatartás magától értetődően csak a közlekedési útvonalon valósulhat meg; e vonatkozásban akadálynak minősül minden a közlekedési útvonalon - vasúti pályán, úton, víziúton, légiúton, légijármű útvonalán - szándékosan elhelyezett vagy gondatlanul odajuttatott nagyobb terjedelmű tárgy, (esetleg szennyeződé), amely az útvonalon közlekedő járművek haladásának akadályozására vagy megállítására alkalmas. Az itt írtakra figyelemmel az akadály létesítés elkövetési magatartásnak a megállapítására többek között alkalmas lehet: vasúti pályán torlasz emelése, csúszós szennyezőanyag útburkolatra öntése, fém csatornafedő útestről való eltávolítása. A bíróság ennek az elkövetési magatartásnak a megvalósulását állapította meg annak terhére, aki az általa vezetett betonszállító felépítménnyel felszerelt tehergépkocsival nem az út vonalvezetésének és lejtésének megfelelő sebességgel közlekedett, ezért elvesztette az uralmát a jármű felett, emiatt rázuhant az általa igénybe vett úttal párhuzamos vasúti pályára (BH 2011. 270.).

A közlekedési jelzés eltávolításának minősül a közlekedés résztvevői számára létesített, felállított közlekedési jelzésnek (jelzőtáblának, fényjelző készüléknek stb.) a leszerelése, rendeltetési helyéről való elmozdítása, illetőleg az útburkolati jel láthatatlanná tétele, eltiűntetése. A bírói gyakorlat szerint ilyen elkövetési magatartás megállapítására alkalmas például: a közúti jelzőtábla jogellenes leszerelése vagy oszlopának útburkolatból való kihúzása és elvitele (BJD 3960., BH 1986. 223.). Közlekedési jelzés megváltoztatásán a jelzés bármely, a közlekedés biztonságára veszélyt jelentő jogellenes módosítását, megtevesztő jelzés adását pedig a közlekedés résztvevőinek megtevesztésére alkalmas, a jelzés eredeti, helyes tartalmától eltérő információt közvetítő jelzés alkalmazását kell érteni. Ezekkel az elkövetési magatartásokkal kapcsolatban azonban utalni kell a 4. pontban írtakra: a tájékoztatást adó jelzőtáblák némelyikének az eltávolítása vagy megváltoztatása objektíve nem alkalmas az alapeseti veszélyeztető eredmény előidézésére (például Múzeum, Fürdőhely, Ólommentes benzint és autógázt is árusító üzemanyagtöltő állomás).

A közlekedő jármű vezetőjével szemben alkalmazott erőszak alatt olyan, a járművet vezető személy elleni tevőleges támadást értünk, amely alkalmas arra, hogy a jármű biztonságos haladását jelentősen befolyásolja. A tényállásban írt elkövetési magatartás kizárólag mozgásban lévő jármű vezetőjével szemben tanúsítható. Az erőszak megnyilvánulhat ütésben, rúgásban, megragadásban és más magatartásokban is, azonban nem szükséges közvetlenül lennie, a dologról a vezető személyére áttevődő erőszak is tényállásszerű. A tényállás alkalmazásában az erőszak nemcsak lenyűgöző, akaratot megtörő (vis absoluta), hanem akaratot hajlító (vis compulsiva) is lehet. A vezetőhöz intézett fenyegetésnek nem kell közvetlenül élet vagy testi épség ellen irányulnia, de a megfenyegetett járművezetőben komoly félelem keltésére alkalmasnak kell lennie.

A bírói gyakorlat szerint ennek az elkövetési magatartásnak a megállapítására alkalmas azoknak a cselekménye, akik a lovas kocsit hajtó személytől a gyeplőt erőszakkal elragadva az irányíthatatlanná vált lovas fogat megbillenése folytán olyan balesetet okoznak, amely a fogat hajtója halálos kimenetelű sérülését eredményezi (BH 1993. 279.); alkalmas cselekmény még a közlekedő gépkocsi szélvédőjére kő hajítása (BH 1984. 252.), a közlekedő gépkocsi vezetője torkának megragadása (BH 1979. 49.) stb.

5/b. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény materiális deliktum, így akkor válik befejezetté, ha a tényállásban írt eredmény bekövetkezik. Ehhez képest a bűncselekmény kísérlete elméletileg nem kizárt, a szándékos elkövetési alakzat kísérleti stádiumba akkor lép, amikor a tettes a tényállásban írt elkövetési magatartás kifejtését megkezdi, ám - mint alapeseti eredmény - még nem következik be más vagy mások életének, testi épségének veszélybe kerülése.

A 232. § (3) bekezdése a bűncselekmény szándékos alakzatának előkészületét is büntetni rendeli.

Ebben a vonatkozásban tényállásszerű lehet minden olyan cselekvőség, amely a tényállásban megjelölt elkövetési magatartások valamelyikének megkezdését megelőzően kerül kifejtésre vagy jut kifejezésre, és ajánlalkozásként, vállalkozásként, az elkövetésre felhívásként, a közös elkövetésben való megállapodásként vagy a bűncselekmény elkövetéséhez könnyítő feltétel biztosításaként értékelhető.

6. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény esetében - az 1978. évi IV. törvény normaszövegétől eltérően - a bűncselekménynek nem a közlekedés biztonságát fenyegető (csupán vagyoni javak veszélybe kerülését is értékelő) veszélyhelyzet, hanem az ennél intenzívebb, ám a közvetlen veszély szintjét el nem érő, úgynevezett távoli veszély: más vagy mások életének vagy testi épségének a veszélybe kerülése az eredménye. A fentiekből következően a bűncselekmény megállapíthatóságához nem elegendő az, ha az elkövetési magatartás kifejtése nyomán kizárólag anyagi károsodás bekövetkezésével fenyegető helyzet alakul ki; illetőleg nem szükséges az, hogy konkrét személy megsérülésének azonnali és szinte szükségszerű lehetősége álljon elő. Ezért a megállapíthatóságnak a szükséges és elégséges feltétele az olyan sérelemnek, illetve baleset bekövetkezésének lehetősége, amelynek hatókörében az elkövetőn (elkövetőkön) kívül más vagy mások tartózkodnak, így e személy vagy személyek életének vagy testi épségének veszélyeztetése fenyeget. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény tényállási elem (távoli veszélyt jelentő eredmény) hiányában nem állapítható meg akkor, ha az álló autóbusz ablaktörőjének, szélvédőjének, az ajtó nyitószervezetének megrongálása, bal oldali visszapillantó tükrének letörése, valamint a jobb oldali irányjelzőjének és első lámpájának a lerágása a közúti közlekedés biztonságát nem veszélyezteti (BH 2004. 4.), ha a már mozgásban nem lévő, álló jármű vezetőjével szemben tanúsítanak erőszakot (BH 2001. 210.), illetve akkor sem, ha a tettes a közúti jelzőtáblák közül például a Büfé, az Étterem vagy a Bérlehető faház tájékoztatást adó jelzőtáblákat távolítja el vagy változtatja meg.

7. A bűncselekmény minősített esetei baleset bekövetkezése esetén fordulhatnak elő; a balesettel érintett passzív alanyok száma, valamint a személyi sérülés súlyossága alapján felmerülő rendszerben egyre súlyosabb büntetéseket írnak elő. Arra figyelemmel, hogy a minősítő körülmények felsorolása a nyolc napon túli büntetőjogi gyógytartamot meghaladó súlyos sérüléssel indul, így az alapeseti veszélyeztető eredményt meghaladóan kialakult közvetlen veszélyhelyzet vagy nyolc napon belüli büntetőjogi gyógytartamú (könnyű) sérülés a gyakorlatban az alapeset keretei között - mint súlyosabb büntetés kiszabását megalapozó körülmény - nyerhet értékelést. Minősítő körülményként a súlyos sérüléstől a maradandó fogyatékosra vagy súlyos egészségromlásra át, egészen a halál beálltával vagy tömegszerencsétlenséggel, illetve kettőnél több ember halálával vagy halálos tömegszerencsétlenséggel járó sértő eredmények kerültek megfogalmazásra.

A tényállás alkalmazásában - a kiforrott bírói gyakorlat alapján - tömegszerencsétlenségen legalább egy személy súlyos és további másik kilenc személy legalább könnyű sérülését, halálos tömegszerencsétlenségen pedig legalább egy személy halálos és további másik kilenc személy legalább könnyű sérülését értjük.

A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény privilegizált eseteként a (4) bekezdésben szabályozott gondatlan elkövetés értékelhető.

A 232. § (5) bekezdése a büntetés korlátlan enyhítésére - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzésére - ad lehetőséget a bíróság számára, ugyanis nagyobb társadalmi érdek fűződik ahhoz, hogy bármely közlekedési ágazatban a személyi sérüléssel járó baleset elmaradjon, mintsem ahhoz, hogy a személyi sérülés vonatkozásában kizárólag távoli veszéllyel járó eredményt megvalósító tettest büntetéssel sújtsák abban az esetben, ha a veszélyt, mielőtt abból káros következmény származott volna, a tettes önként megszünteti. A fenti indokok alapján a büntetés enyhítésére, illetve mellőzésére abban az esetben kerülhet sor, ha a tettes által teljes egészében kifejtett elkövetési magatartás következtében az alapeseti veszélyeztető eredmény be is következett, valamint a testi sérüléssel vagy halálos végkifejlettel járó további eredmény objektív lehetősége is fennáll, ám a tettes a veszélyt - a további sérelem megtörténtét megelőzően - saját belső akarat-elhatározásából akár önmaga egyedül, akár más személy közreműködésével elhárítja.

8. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény rendbeliségét a tettes által kifejtett elkövetési magatartással okozati összefüggésben kialakult veszélyhelyzetek száma határozza meg. Ehhez képest a tettes által megvalósított több olyan elkövetési magatartás, amely ugyanazt az alapeseti veszélyhelyzetet eredményezi, természetes egységet képez. Ezenkívül szintén egységként értékelendő a több személy (mások) életének, testi épségének veszélyeztetése is.

9/a. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény szándékos elkövetésű alakzata gyakran áll alaki halmazatban közérdekű üzem működésének megzavarásával (ha a tettes cselekménye miatt a közösségi közlekedési üzem működésében jelentős fennakadás is bekövetkezik (BH 1992. 227.), továbbá garázdasággal (BH 1986. 223.), valamint a vagyon elleni bűncselekmények közül rongálással vagy lopással (EBH 2008. 1857., BH 1992. 227., BH 1992. 76., BH 1991. 268., BH 1985. 292., BH 1984. 252.); gondatlan bűnösségű alakzata pedig más közlekedési bűncselekményekkel: leggyakrabban közúti baleset okozásával (BH 2011. 270.), továbbá vasúti közlekedés veszélyeztetésével (BH 1983. 310.). Amennyiben a bűncselekmény szándékos alakzatának eredményeként személyi sérülés is kialakult, és a tettes nem nyújt tőle elvárható segítséget a balesetben megsérült személy számára, úgy a Legfelsőbb Bíróság 41/2007. BK véleményének II. pontjában foglaltakra figyelemmel a közlekedés biztonsága elleni büntett és segítségnyújtás elmulasztása büntetnének [a Btk. 166. § (3) bekezdése 1. fordulatainak] halmazatát kell megállapítani.

9/b. Jelen bűncselekmény foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetéstől való elhatárolása gyakran okoz gondot a jogalkalmazói gyakorlatban. Az elhatárolás egyrészt a két bűncselekmény (akár vétségi, akár büntetési alakzata) eredményének, másrészt elkövetési magatartásának különbözősége alapján lehetséges. Míg a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény alapeseti eredménye a 6. pontban definiált távoli veszélyhelyzet, addig a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés alapeseti eredménye a helyzetre és személyre konkretizált közvetlen veszély kialakulása. Abban az esetben, amikor valamely foglalkozási szabály megszegése miatt a más személy életét, testi épségét fenyegető veszélyhelyzet közlekedési szituációban alakult ki, és ezt meghaladó további sértő eredmény is bekövetkezett, akkor a helyes minősítés meghatározása az elkövetési magatartás vizsgálatával lehetséges. Amennyiben a foglalkozási szabályszegésben megnyilvánuló elkövetési magatartás kötelezettség elmulasztása, úgy a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés állapítandó meg, ugyanában a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény kizárólag tevőleges (aktív) magatartással követhető el (BH 2011. 156.). A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény büntetési alakzata és a nyílt törvényi tényállású emberölés, valamint testi sértés büntetnének elhatárolásával kapcsolatban lásd a 3/b. pontban írtakat.

Vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése

233. § (1) Aki a vasúti, a légi vagy a vízi közlekedés szabályainak megszegésével más vagy mások életét vagy testi épségét veszélyezteti, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

- a) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,
- b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékosságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,
- c) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,
- d) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, a (2) bekezdésben meghatározott esetekben az ott tett megkülönböztetés szerint két évig, három évig, egy évtől öt évig, illetve két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - azzal szemben, aki a veszélyt, mielőtt abból káros következmény származott volna, önként megszünteti.

Szövegmagyarázat

1. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének jogi tárgya - más közlekedési bűncselekményekhez hasonlóan - komplex: elsősorban a vasúti, légi- és víziközlekedési ágazatok közlekedésének biztonságához és zavartalan működéséhez, másodsorban pedig ezen ágazatokban közlekedő személyek életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény jogi tárgyának a távoli veszélyeztetés szintjéig előrehozott védelme a jogalkotó azon szándékát juttatja kifejezésre, hogy a lehető legmagasabb szintű büntetőjogi védelmet biztosítsa a vasúti, légi- vagy víziközlekedési ágazatok szabályainak hatálya alatt álló személyek minden olyan közlekedési szabályszegő magatartásával szemben, amelyek alkalmasak arra, hogy más - a közlekedésben akár járművezetőként, akár utasként részt vevő - személyek életét vagy testi épségét reálisan veszélyeztessék. Az erre vonatkozó jogalkotói szándéknak a háttérben annak felismerése áll, hogy a vasúti, légi- és víziközlekedési ágazatok a sajátosságaik miatt igen veszélyesek, és magas kockázatot hordoznak magukban, így ezen ágazatokban a közlekedés-biztonság megteremtésének érdekében indokolt fokozott elővigyázatosság megkövetelése a forgalmat lebonyolító dolgozóktól, illetve jogos társadalmi elvárás velük szemben emelt szintű büntetőjogi felelősség előírása is.

2. A bűncselekmény keretdiszpozícióját kitöltő legfontosabb jogszabályok a következők: a vasúti közlekedésről szóló 2005. évi CLXXXIII. törvény (Vtv.), a 203/2009. (IX. 18.) Korm.rendelet; a légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény (Ltv.), a 6/2007. (III. 1.) GKM-HM-KvVM együttes rendelet, a 63/2001. (XII. 23.) KöViM rendelet, a 20/2002. (III. 30.) KöViM rendelet, a 14/2002. (II. 26.) KöViM-EüM együttes rendelet; a víziközlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény (Vkt.), az 57/2011. (XI. 22.) NFM rendelet (Hajózási Szabályzat) és a 261/2008. (XI. 3.) Korm.rendelet.

3/a. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének alanya speciális, mert kizárólag olyan személy lehet, aki a bűncselekménnyel érintett közlekedési ágazat forgalmi szabályainak hatálya alatt áll; a bűncselekményt tettesként a közlekedésben részt vevő vasúti, légi- vagy vízijárművet vezető, irányító személy követheti el. A jármű vezetését és irányítását a tényállás alkalmazása szempontjából kiterjesztően kell értelmezni, ugyanis a vasúti járműszerelvény balesetmentes, biztonságos és menetrendszerű továbbításában a mozdonyvezetőn vagy egyéb vasúti járművezetőn kívül a vonatvezető, a vezető jegyvizsgáló, a forgalmi szolgálattevő, valamint más vasúti alkalmazottak is a rájuk irányadó vasúti forgalmi szabályok szerint részt vesznek. Ugyanez mondható el a légijármű vezetőjén (parancsnokán) túl a légijármű személyzete és a földi irányító személyzet, továbbá a víziközlekedésben a vízijármű-vezető, illetve révkalauz és más, az ágazatban dolgozó személyek vonatkozásában is. A fentiekben túl megjegyzésre érdemes, hogy ennek a bűncselekménynek utas nem lehet az alanya, mert az utasokra vonatkozó szabályok a Btk. 240. § (2) bekezdése alapján - e tényállás alkalmazásakor - nem tekinthetők közlekedési szabályoknak.

A bűncselekmény szándékos alakzata esetében nem kizárt a társtetteség megállapítása akkor, ha a tettes szándékegyeségből cselekvő más személy (személyek) az adott közlekedési ágazat vonatkozásában szintén rendelkezik (rendelkeznek) speciális alanyisággal. A tettes magatartásához - a közlekedés biztonságának veszélyeztetésénél irtakhoz hasonlóan - kapcsolódhat mind felbujtói, mind bűnsegédi cselekvőség, amelyeket természetesen utas is kifejezhet.

A bűncselekmény passzív alanya az elkövetőkön kívül a bűncselekmény hatókörében tartózkodó és veszélyeztetett minden természetes személy.

3/b. A Btk. 233. § (1) bekezdése a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének szándékos, a (3) bekezdése pedig a gondatlan alakzatát is büntetni rendeli. A szándékos bűnösségű büntetési alakzat esetében a tettes által kifejtett elkövetési magatartás (valamely közlekedési ágazat forgalmi szabályának megszegése) kizárólag szándékos lehet, és a bűncselekmény alapeseti eredményére is legalább az eshetőleges szándéknak ki kell terjednie. Szándékos közlekedési szabályszegése esetén a tettes az alapeseti szándékos eredmény bekövetkezését mindenképpen előre látja, azonban ehhez az eredményhez kapcsolódó pszichés viszonya kétféle lehet. Amennyiben kívánja annak a bekövetkezését, úgy más személy (személyek) életének vagy testi épségének a veszélyeztetésére az egyenes szándéka, ha pedig az eredmény bekövetkezésébe belenyugszik, úgy az eshetőleges szándéka állapítható meg. A tettes fentiek szerinti akár egyenes, akár eshetőleges szándéka azonban nem terjedhet túl az alapeseti eredményen. A limitált (körülhatárolt) veszélyeztetési szándékkal kapcsolatos tudnivalókat lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 3/b. pontjánál.

A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének gondatlan bűnösségű alakzata esetében a tettes elkövetési magatartása (közlekedési szabályszegése) lehet szándékos vagy gondatlan is, az alapeseti eredményre azonban kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Abban az esetben, ha a tettes elkövetési magatartásának kifejtésekor előre látja a veszélyeztető eredmény bekövetkezését, de könnyelműen bízik annak elmaradásában, akkor bűnösségének formája tudatos gondatlanság; amennyiben azonban gondatlan elkövetési magatartásának tanúsításakor a tettes a tőle elvárható figyelem vagy körültekintés elmulasztása miatt még csak előre sem látja az eredmény bekövetkezésének a lehetőségét, úgy a terhére hanyag gondatlanság állapítható meg.

4. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének elkövetési magatartásával kapcsolatban a közlekedési szabály fogalma értelmezést igényel. A tényállás alkalmazásában közlekedési szabály alatt a vasúti, a légi- és a víziközlekedés forgalmi szabályait értjük, amelyek egyrészt a 2. pontban felsorolt jogszabályok, másrészt minden olyan írott szabályzat, utasítás vagy igazgatási rendelkezés, amely adott közlekedési ágazat járművezetői és más alkalmazottai számára a forgalom biztonságos lebonyolításával kapcsolatos normákat határoz meg (a vasúti közlekedés esetében például a MÁV F1, F2, E1 és E2 számú vasúti utasításai). Ezenfelül a bírói gyakorlat e vonatkozásban közlekedési szabálynak tekinti a széleskörűen ismert, elterjedt és alkalmazott gyakorlatot is.

5/a. A bűncselekmény elkövetési magatartása a vasúti, a légi- vagy a víziközlekedés szabályainak megszegése. A tényállásszerű elkövetési magatartás megállapításához elég egyetlen közlekedési szabály megszegése is, így a normaszöveg helyes jogalkalmazói értelmezése szerint a megállapíthatóság szükséges és elégséges feltétele az adott közlekedési ágazat forgalmi szabályai valamelyikének a megszegése. Az itt írtakon túl természetesen az elkövetési magatartásnak objektíve alkalmasnak kell lennie más személy vagy személyek életének, testi épségének a veszélyeztetésére, azaz az alapeseti eredmény előidézésére. Más megközelítésben az elkövetési magatartásnak okozati összefüggésben kell állnia az alapeseti eredménnyel, vagyis a bekövetkezett veszélyhelyzet előidézésében a tettes közlekedési szabályszegése a releváns.

A közlekedési forgalmi szabályszegés megnyilvánulhat akár tevőleges (aktív) magatartás kifejtésében, akár mulasztásban; továbbá a szabályszegés lehet szándékos és gondatlan is. Mulasztásos szabályszegés csak úgy állapítható meg, ha a tettes által elmulasztott magatartást valamely jogszabály vagy egyéb norma kötelezettséggént írja elő a számára.

Szándékos elkövetési magatartásról akkor beszélünk, ha a tettes ismeri az adott közlekedési szituációban előírt és betartandó közlekedési szabályt, ám tudatosan egyáltalán nem követi azt, illetve éppen azzal ellentétes magatartást tanúsít. Gondatlan az elkövetési magatartás, ha a tettes pontosan ismeri ugyan az előírt és betartandó közlekedési szabályt, de annak végrehajtását elhanyagolja, mert úgy ítéli meg, hogy nem szükséges annak pontos betartása; illetőleg nem ismeri kellő alaposítással a közlekedési forgalmi szabályt, ezért hiányos szabályismerete miatt nem a szabályban előírt magatartást tanúsítja. Gondatlan az elkövetési magatartása annak is, aki - annak ellenére, hogy a közlekedési szabály ismerete a munkakörének ellátásához, illetőleg a közlekedésben járművezetőként való részvételéhez szükséges lenne - egyáltalán nem tud a szabály létezéséről.

A bírói gyakorlat tényállásszerű elkövetési magatartásként értékelte többek között a mozdonyvezető és a vonatvezető által előidézett sebességtúllépést, amely miatt a vasúti kocsik kisiklottak (BH 1983. 310.), a légijármű vezetőjének szabálytalanul végrehajtott műveletét, amely a légijármű mozgására kihatott (BH 1984. 220.), valamint a szolgálati célú kisgéphajó haladási nyomvonalában fürdőző sértett elütését, ami a járművezető figyelmetlensége miatt következett be (BH 1993. 79.).

5/b. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése materiális deliktum, így akkor válik befejezetté, ha a tényállásban írt eredmény (más személy vagy személyek életének, testi épségének a veszélyeztetése) bekövetkezik. A bűncselekmény kísérletével kapcsolatban lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 5/b. pontjában írtakat. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése büntetendőnek nincs büntetendő előkészülete.

6. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének ugyanaz az eredménye, mint a közlekedés biztonsága elleni bűncselekménynek, ezért az eredménnyel kapcsolatban lásd ott, a 6. pontban írtakat. A bűncselekmény tényállási elem (távoli veszélyt jelentő eredmény) hiányában nem állapítható meg akkor, ha a vasúti közlekedés szabályainak megszegése miatt bekövetkezett baleset hatókörében nincs veszélynek kitett személy (BH 1987. 227.), vagy a légiforgalmi irányító szolgálatot ellátó tettesek a két közeledő légijármű egymáshoz való távolsága megtartására vonatkozó és az irányítókra kötelező rendelkezéseket megszegték ugyan, de ezzel okozati összefüggésben a légijárművek utasainak életét vagy testi épségét veszélyeztető helyzet nem alakult ki (BH 2001. 261.).

7. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének minősített eseteivel, privilegizált esetével és a korlátlan enyhítéssel kapcsolatos szabályozása azonos a közlekedés biztonsága elleni bűncselekményével, ezért az ezekre vonatkozó magyarázatot lásd ott, a 7. pontban.

8. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének rendbeliségét a tettes által kifejtett elkövetési magatartással okozati összefüggésben kialakult veszélyhelyzetek száma határozza meg, így a tettes által megvalósított több olyan közlekedési forgalmi szabályszegés, amely ugyanazt az alapeseti veszélyhelyzetet eredményezi, természetes egységet képez. Ezenkívül - a közlekedés biztonsága elleni bűncselekményhez hasonlóan - szintén egységként értékelendő a több személy életének, testi épségének veszélyeztetése is.

9/a. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének büntette és a segítségnyújtás elmulasztásának büntette anyagi halmazatban áll egymással, ha a balesetben sérülést szenvedett személynek a tettes nem nyújt tőle elvárható segítséget. A víziközlekedés veszélyeztetése büntetett és a cserbenhagyás vétségének szintén anyagi halmazata állapítható meg, ha a folyón haladó motoros hajó vezetője vízijárművel nagy sebességgel kis sugarú kört ír le egy kenu körül, s miután a kenu felborult, és utasai a vízbe esetek, a helyszínről elhajózik (BH 1996. 134.). A légiközlekedés veszélyeztetésének büntette és ittas járművezetés vétsége áll alaki halmazatban akkor, ha a légijármű ittas állapotban lévő vezetője olyan műveletet végez, amely a légijármű mozgására kihat (BH 1984. 220.). Amennyiben a tettes közlekedési forgalmi szabályszegése miatt nemcsak azon közlekedési ágazat, amely szabályainak hatálya alatt áll, hanem más ágazat résztvevőinek élete, testi épsége is veszélybe kerül, úgy a közlekedés biztonságának veszélyeztetését is meg kell állapítani a terhére (BJD 10. 090., BH 1983. 310.). E bűncselekmény és a közérdekű üzem működésének megzavarása alaki halmazatban áll, ha a tettes közlekedési szabályszegése miatt a közösségi közlekedési üzem működésében jelentős fennakadás is bekövetkezik.

9/b. Jelen bűncselekmény közlekedés biztonságának veszélyeztetésétől való elhatárolásánál azt kell figyelembe venni, hogy a két bűncselekménynek különböző a speciális alanya (tettese), ezzel együtt az elkövetési magatartásai között is markáns különbség mutatkozik. Míg a közlekedés biztonságának veszélyeztetése esetében csak a bűncselekménnyel veszélyeztetett közlekedési ágazat szabályainak vonatkozásában kívülről, extraneus személy, addig a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésénél éppen ellenkezőleg, kizárólag az adott ágazat szabályainak hatálya alatt álló személy lehet a tettes. Az eltérő elkövetési magatartásokkal kapcsolatban pedig megjegyzendő, hogy a közlekedés biztonságának veszélyeztetésénél az elkövetési magatartás - a tényállásban szövegszerűen megjelenített magatartásokon kívül lehet közlekedési vagy foglalkozási szabályszegés is, ám az - mindig tevőleges; amennyiben közlekedési szabályszegés, úgy az sosem a bűncselekménnyel érintett, hanem mindig más ágazatra vonatkozó közlekedési szabály megszegését jelenti. Ezzel szemben a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése esetében az elkövetési magatartás mindig csak az adott ágazatra vonatkozó közlekedési szabály megszegése lehet, amely azonban mind aktív magatartással, mind mulasztással megvalósítható.

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetéstől való elhatárolás alapja egyrészt szintén a speciális alanyok és az elkövetési magatartások, másrészt pedig az eredmények különbözősége lehet. Ezzel összefüggésben figyelmet érdemel, hogy a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tettese - a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetésének tettesétől eltérően - nem ágazati közlekedési, hanem foglalkozási szabályok hatálya alatt álló személy, ezért az általa kifejtett elkövetési magatartás mindig foglalkozási szabályszegés; illetőleg e bűncselekmény alapeseti eredménye nem más személy (személyek) életének vagy testi épségének távoli, hanem konkrét személy (személyek) életének, testi épségének vagy egészségének közvetlen veszélybe kerülése. A vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése büntetett és a nyílt törvényi tényállású emberölés, valamint testi sértés büntetett elhatárolásával kapcsolatban lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 3/b. pontjában írtakat.

Közúti veszélyeztetés

234. § (1) Aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton más vagy mások életét vagy testi épségét közvetlen veszélynek teszi ki, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

- a) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,
- b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékossgot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,
- c) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,
- d) öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

Szövegmagyarázat

1. A közúti veszélyeztetés jogi tárgya - más közlekedési bűncselekményekhez hasonlóan - komplex: elsődlegesen a közúti közlekedés biztonságához, másodlagosan pedig a közúti forgalomban közlekedő személyek életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény jogi tárgyának a veszélyeztetés szintjéig előrehozott védelme a jogalkotó azon szándékát juttatja kifejezésre, hogy a lehető legmagasabb szintű büntetőjogi védelmet biztosítsa a közúti vezetők, (illetve járművezetők) minden olyan közlekedési szabályszegő magatartásával szemben, amelyek alkalmasak arra, hogy más - a közúti közlekedésben akár járművezetőként, akár utasként vagy gyalogosként részt vevő - személyek életét vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztessék.

A fokozott büntetőjogi védelem megteremtésének indokoltságával kapcsolatban tényként állapítható meg, hogy a közúti közlekedés a 21. század elejére a legforgalmasabb, a legtöbbek által és leggyakrabban használt ágazattá fejlődött, így ennek az ágazatnak a forgalmában vesznek részt a legmagasabb számban vezetők (járművezetők); és a közlekedési ágazatok közül - döntően a járművezetők szabályszegése következtében - itt alakulnak ki a legnagyobb arányban közlekedési baleset bekövetkezésének reális veszélyével járó szituációk. A fenti jellemzők kiemelkedő jelentőségűvé teszik a közúti közlekedés biztonságának jogi eszközökkel való biztosítását, így büntetőjogi védelmét is.

2. A bűncselekmény keretdispozícióját kitöltő jogszabályok: a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény (Kkt.) és az 1/1975 (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ).

3/a. A közúti veszélyeztetés alanya (az eddig tárgyalt közlekedési bűncselekményekhez hasonlóan) speciális. A bűncselekmény tettese a közúti közlekedés szabályainak hatálya alatt álló személyek közül - a KRESZ 1. számú függelék III. pontjának a) alpontjára figyelemmel - kizárólag vezető lehet, ugyanis a közúti közlekedésben a résztvevők csak járművezetők, utasok, gyalogosok, illetve állatot hajtó (vezető) személyek lehetnek, ám a közúti veszélyeztetésnek utas és gyalogos nem lehet a tettese, mert az utasokra és a gyalogosokra vonatkozó szabályok a Btk. 240. § (2) bekezdése alapján - e tényállás alkalmazásakor - nem tekinthetők közlekedési szabályoknak. Az itt írtak miatt a közúti veszélyeztetés tettese a KRESZ rendelkezése által meghatározott vezető: a járművezető és az állatot hajtó (vezető) személy lehet (BH 2008. 294.). Azonban figyelmet érdemel az, hogy a KRESZ 62. § (7) bekezdésében foglaltak alapján a kutyát pórázon vezető személyre a gyalogosokra vonatkozó szabályok az irányadók, így e személy sem lehet a közúti veszélyeztetés tettese.

A bűncselekmény megvalósulása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a tettes az elkövetés eszközeként gépi vagy nem gépi meghajtású közúti járművet vezet, illetve annak sem, hogy a jármű vezetéséhez hatósági engedély (vezetésre jogosító okmány) megszerzése szükséges-e. Mindenképpen le kell szögezniünk azonban azt, hogy a tényállás alkalmazásakor az tekintendő járművezetőnek, aki a mozgásban lévő járművet ténylegesen vezeti (manuálisan működteti, irányítja), még akkor is, ha a vezető nem rendelkezik a jármű vezetéséhez jogszabály által előírt engedéllyel vagy a jármű vezetéséhez szükséges gyakorlattal.

A tártettség megítélésével kapcsolatban megemlítsre érdemes, hogy abban az esetben, ha az állat vagy állatok hajtásában (vezetésében) legalább két személy vesz részt, akik szándékegységben szegik meg a rájuk vonatkozó közúti közlekedési forgalmi szabályokat, és ezzel más személy életét vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztetik, tártetteseknek minősülnek. A járművezetőként elkövetett közúti veszélyeztetés esetében - mivel a közúti járműnek egy személy a vezetője - általában nincs tártettség, ám ez elvileg nem zárható ki akkor, ha két személy egyidejűleg a közúti jármű vezetéséhez szükséges vezetői tevékenység részmuveleteit egymás között megosztja (például egyikük sebességet növel, illetve fékez, másikuk pedig kormányoz), és szándékegységben követnek el forgalmi szabályszegést. Sajátságos példaként említhető meg a gépkocsivezetés oktatása vagy az azt követő gyakorlati vizsga során a járművet ténylegesen vezető oktató (vagy vizsgázó) személy és a gépkocsi üzemi fékberendezésének működtetésére az oktató (vizsgázó) tevékenységétől függetlenül képes oktató - a fent írtaknak megfelelő - együttes szabályszegő magatartása akkor, ha az oktató és az oktatót (vagy vizsgázó) előzetesen megállapodnak más, illetve mások életének vagy testi épségének a veszélyeztetésében.

A tettes magatartásához a részesi alakzatok közül mind felbujtás, mind bűnségély kapcsolódhat, részes természetesen gyalogos és utas is lehet (BH 2004. 97.).

A bűncselekmény passzív alanya az elkövetőkön kívül a bűncselekmény hatókörében tartózkodó minden közvetlenül veszélyeztetett természetes személy.

3/b. A közúti veszélyeztetésnek kizárólag szándékos bűnösségű, büntetési alakzata van, a közúti közlekedési szabályok megszegésével más vagy mások életének gondatlanságból való közvetlen veszélyeztetését a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény (Szabs. tv.) 219. § (1) bekezdésének 1. fordulata a közúti közlekedés rendjének megzavarása tényállásban szabálysértésként rendeli büntetni.

A bűncselekmény tettese által elkövetett szabályszegés kizárólag szándékos lehet, és a bűncselekmény alapeseti eredményére (más személy vagy személyek életének, testi épségének a közvetlen veszélyeztetésére) is legalább az eshetőleges szándéknak ki kell terjednie. A szabályszegést megvalósító tettes az alapeseti eredmény bekövetkezését mindenképpen előre látja, azonban - amint azt az eddig elemzett veszélyeztető közlekedési bűncselekmények szándékos alakzatánál már láthattuk - ehhez az eredményhez kapcsolódó pszichés viszonya kétféle lehet. Ha kívánja annak a bekövetkezését, akkor más személy (személyek) életének vagy testi épségének a közvetlen veszélyeztetésére az egyenes szándéka, amennyiben pedig az eredmény bekövetkezésébe belenyugszik, úgy az eshetőleges szándéka állapítható meg (BH 2011. 3., BH 2010. 58.). A tettes fentiek szerinti akár egyenes, akár eshetőleges szándéka azonban nem terjedhet túl az alapeseti (közvetlenül veszélyeztető) eredményen; a limitált veszélyeztetési szándékkal kapcsolatos tudnivalókat lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 3/b. pontjánál (BH 1992. 745.).

4. A tényállás alkalmazásakor közlekedési szabály alatt a közúti közlekedés forgalmi szabályait, (mégpedig a 3/a. pontban részletezett okból a vezetőkre vonatkozó forgalmi szabályokat értjük, amelyeket a 2. pontban írt két jogszabály) - főként a KRESZ - teljes részletességgel tartalmaz. Az elkövetési magatartás kifejtésével kapcsolatban azért szükséges a forgalmi szabályok külön kiemelése és nevesítése, mert a kizárólag közlekedési igazgatási szabályok megszegése - például a gépkocsi hatósági jelzései (rendszámtábláinak) hiányában való közlekedés - nem alkalmas arra, hogy a bűncselekmény alapeseti eredményét előidézzé. Mivel a közúti közlekedésben akár vezetőként (járművezetőként), akár gyalogsként vagy utasként napi rendszerességgel mindenki részt vesz, ezért a közúti közlekedés szabályainak bárki számára megismerhetőnek, világosnak és betarthatónak, erre figyelemmel pedig kizárólag jogszabályban rögzítettnek kell lennie. Mindebből következik, hogy a közúti közlekedés forgalmi szabályai - a vasúti, légi- vagy víziközlekedés forgalmi szabályaitól eltérően - csak jogszabályokban találhatók, erre vonatkozó, kötelező érvényű szabályozást egyéb normák: szabályzatok, utasítások vagy rendelkezések nem tartalmaznak.

5/a. A bűncselekmény elkövetési magatartása a közúti közlekedés szabályainak megszegése. A tényállásszerű elkövetési magatartás megállapításához - a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetéséhez hasonlóan - elég egyetlen, az eredmény kiváltása szempontjából releváns közlekedési szabály megszegése is. Magától értetődően az elkövetési magatartásnak objektíve alkalmasnak kell lennie az alapeseti eredmény előidézésére, továbbá az elkövetési magatartásnak okozati összefüggésben kell állnia az alapeseti eredménnyel, valamint a többi minősítő körülményként szabályozott biológiai sértő eredménnyel is.

A közúti közlekedési forgalmi szabályszegés kizárólag szándékos és tevőleges (aktív) magatartás lehet. A közúti veszélyeztetésnek akkor szándékos az elkövetési magatartása, ha a tettes ismeri az adott közúti közlekedési szituációban előírt és betartandó közlekedési forgalmi szabályt, ám tudatosan egyáltalán nem követi azt, illetve éppen azzal ellentétes magatartást tanúsít.

A tényállás az elkövetési magatartással összefüggő szituációs elemként írja elő a bűncselekmény közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton való megvalósíthatóságát. Ennek következtében - a tényállás szövege a korábbi törvényi szabályozással kapcsolatos jogalkalmazói bizonytalanság megszüntetésével egyértelművé teszi azt, hogy - a közúti veszélyeztetés személyi sérülés nélküli, csupán veszélyeztető eredménnyel járó alapesete nem csak közúton, hanem közforgalom elől el nem zárt magánúton (például hipermarketek, illetve benzinkutak parkolójában és szervizútján) is elkövethető. Ezzel összefüggésben fontos megjegyezni, hogy a fenti szabályozás miatt a közúti veszélyeztetés kizárólag veszélyeztető eredménnyel járó alapesetén túl a könnyű sérüléssel járó alapesete szintén megvalósulhat a közúton kívül közforgalom elől el nem zárt magánúton is, azonban - a Btk. 240. § (1) bekezdésében foglaltak alapján - közforgalom elől elzárt magánúton, illetve nem úton csak akkor állapítható meg, ha az elkövetési magatartásnak legalább nyolc napon túli büntetőjogi gyógytartamú (súlyos) vagy annál komolyabb sérülés lett az eredménye, így közforgalom elől elzárt magánúton vagy nem úton a közúti veszélyeztetésnek csak a minősített esetei valósulhatnak meg.

A bírói gyakorlat szerint KRESZ-szabályszegő, tényállásszerű elkövetési magatartás többek között, ha a járműszerelvényt vezető tettes a sértett mikrobuszt megelőzi, majd úgy tér vissza elé, a forgalmi sávba, hogy a járműszerelvény pótkocsijával a menetirány szerinti jobb oldali forgalmi sávot keresztben teljesen elfoglalja, ezért a sértett az ütközés elkerülése érdekében vészfékezésre és hirtelen irányváltásra kényszerül, és a jobb oldali járdára felhajtvá tud csak megállni (BH 2011. 3.), ha a tettes észleli a járműve előtt tartózkodó, őt az eltávozásban megakadályozni akaró sértettet, ennek ellenére nagy gáz adásával elindul, eközben a sértett jobb keze a gépkocsi visszapillantó tükrébe ütközik (BH 2009. 345.), valamint ha az úton lovagló tettes, aki miután meglátja a járdán tartózkodó haragosát és a vele együtt lévő másik két személyt, a lóval a járdára ugrat, és a sértettek felé vágatják úgy, hogy azok az elütésüket félreugrással tudják csak elkerülni (BH 2008. 294.), továbbá ha a gépjárművel haladó tettes az őt megállásra felszólító rendőr utasítását figyelmen kívül hagyva a járművével úgy hajt felé, hogy a rendőr az elütését csak az árokba ugrásával tudja elhárítani (BH 1993. 590.).

5/b. A közúti veszélyeztetés - az eddig tárgyalt két közlekedési bűncselekményhez hasonlóan - materiális bűncselekmény, így akkor válik befejezetté, ha a tényállásban írt eredmény bekövetkezik. Erre figyelemmel a bűncselekmény kísérlete elméletileg nem kizárt, a bűncselekmény kísérleti stádiumba akkor lép, amikor a tettes a tényállásban írt elkövetési magatartás kifejtését megkezdi, de még nem következik be az alapeseti eredmény: egy vagy több személy életének, testi épségének a közvetlen veszélybe kerülése; a kísérleti stádiumban a közvetlen veszélyeztető eredmény beálltáig a jogi tárgyat fenyegető veszély csupán távoli. A közúti veszélyeztetés büntetnének nincs előkészülete.

6. A közúti veszélyeztetés eredménye: más vagy mások életének vagy testi épségének közvetlen veszélybe kerülése. A közvetlen veszély a már elemzett két tényállás eredményénél intenzívebb, és a fenyegető sérelem nagyobb - a bekövetkezés szükségzerűségéhez közeli - valószínűségét hordozza magában. Emiatt a közvetlen veszély az élet vagy testi épség sérelmének reális lehetőségét, az adott helyzetre és személyre (személyekre) konkretizált veszélyt jelent. Ennek bekövetkezésekor a veszély általános jellegéből kilépve határozott, külsőleg felismerhető formában, egyes személyhez (személyekhez) kapcsolódva jelentkezik.

A közúti veszélyeztetés büntette tényállási elem (közvetlen veszélyt jelentő eredmény) hiányában nem állapítható meg akkor, ha a tettes télen, éjszakai látási viszonyok között, a lakott területen kívüli, havas felületű úttest menetirány szerinti jobb oldalán pontosan nem ismert sebességgel vezeti személygépkocsiját, amellyel egy pontosan meg nem határozható hosszúságú kötéllal egy fából készült szánkót vontat, amelyen egy felnőtt korú személy ül (BH 2004. 130.).

7. A közúti veszélyeztetés minősítő körülményei azonosak a közlekedés biztonsága elleni bűncselekményével, ezért az ezekre vonatkozó magyarázatot lásd ott, a 7. pontban.

A közúti veszélyeztetés bűncselekménynek nincs privilegizált esete, szabálysértési alakzata a közúti közlekedés rendjének megzavarása szabálysértés.

8. A bűncselekmény rendbeliségével kapcsolatos magyarázatot lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 8. pontjánál.

9/a. A közúti veszélyeztetés büntetnének és a rablás büntetnének alaki halmazata valósul meg akkor, ha a gépkocsi utasa, aki - a jármű vezetőjével szándékegységben - a mozgó gépkocsi ablakából kihajolva magához ragadja a gépkocsi mellett haladó kerékpáros járművének kormányára felakasztott kosarat (BH 2004. 97.); a gépkocsi utasa a közúti veszélyeztetés büntetnének természetesen csak részese (bűnsegédje) lehet. Egyenes szándékkal elkövetett emberölés büntetét és azzal alaki bűnhalmazatban a közúti veszélyeztetés büntetét valósítja meg az a tettes, aki az általa vezetett személygépkocsival az úttest jobb szélén haladó gyalogosok közül egyet kiválasztva, azt halálra gázolja, míg a mellette haladó másik személy életét közvetlen veszélynek teszi ki (BH 2002. 294.); szintén emberölés büntetnének és közúti veszélyeztetés büntetnének a halmazatát kell megállapítani akkor, ha sértettet a gépkocsijával egyenes ölési szándékkal halálra gázoló tettes a gépkocsi utasának életét és testi épségét is közvetlen veszélynek tette ki (BH 1993. 339.). A közúti veszélyeztetés büntette és a hivatalos személy elleni erőszak büntette alaki bűnhalmazatban való megállapításának van helye, ha a gépjárművel haladó tettes az őt megállásra felszólító rendőr utasítását figyelmen kívül hagyva a járművével úgy hajt felé, hogy a rendőr az elütését csak az árokba ugrásával tudja elhárítani (BH 1993. 590., BH 1992. 515.) (FBK 1991/22.). A közúti veszélyeztetés büntette gyakran áll alaki halmazatban az ittas állapotban elkövetett járművezetés vétségével (BH 2002. 294., BH 1992. 515., BH 1981. 90.); továbbá a közúti veszélyeztetés büntette és a segítségnyújtás elmulasztásának büntette anyagi halmazatban áll egymással, ha a balesetben sérülést szenvedett személynek a tettes nem nyújt tőle elvárható segítséget (BH 1992. 745.).

9/b. Amennyiben a közúti járművezetőt garázda motívum indítja arra a közúti közlekedési szabályszegésre, amelyből más személy életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyhelyzet alakul ki, úgy - a garázdaság szubszidiárius jellege miatt - nem garázdaság vétsége, hanem közúti veszélyeztetés büntette megállapításának van helye. A közúti veszélyeztetés és a nyílt törvényi tényállású emberölés büntette vagy testi sértés büntettének elhatárolásával kapcsolatban lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 3/b. pontjában írtakat. Ezenfelül azonban figyelmet érdemel, hogy a közúti veszélyeztetés és a testi sértés büntettének elhatárolásánál a gyakorlatban számos esetben nehézséget okoz a tettes elkövetéskori tudattartalmára vonatkozó következtetés levonása. Álláspontunk szerint ezzel kapcsolatban általánosságban annyi mindenképpen elmondható, hogy amennyiben a tettes a sértett életét vagy testi épségét veszélyeztető közúti szabályszegését közvetlenül megelőzően a sértettet bántalmazta, úgy az azt rögtön követő közlekedési szabályszegéséből kialakuló eredményre - az előzményekből levonható következtetés alapján - a tettesnek a limitált veszélyeztetési szándékon túli, a testi sértésre is kiterjedő szándéka állapítható meg.

A közúti veszélyeztetés és a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése büntettének elhatárolása a két bűncselekmény speciális alanyainak és elkövetési magatartásuk különbözősége alapján lehetséges, ugyanis a közúti veszélyeztetésnél a közúti, a másik bűncselekmény esetében pedig a többi közlekedési ágazat valamelyikének a szabályait szegi meg az adott ágazat szabályainak hatálya alatt álló tettes. A közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény szándékos alakzatának elkövetésekor a tettes közúti közlekedési szabályszegése következtében a vasúti, a légi- vagy a víziközlekedés biztonsága sérül, azaz ezen ágazatok valamelyikének a hatókörében tartózkodó személy (személyek) élete vagy testi épsége kerül veszélybe, míg a közúti veszélyeztetésnél a közúti közlekedési szabályszegés a közúti közlekedés hatókörében tartózkodókat veszélyeztetni közvetlenül.

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntettnek és a közúti veszélyeztetés büntettének elhatárolásánál fontos annak szem előtt tartása, hogy az első bűncselekménynél foglalkozási, míg a másodiknál közlekedési szabály megszegése a tényállásszerű elkövetési magatartás. Ezt figyelembe véve közúti vezető (járművezető) személy szabályszegése esetén a helyes minősítés meghatározásához - arra is figyelemmel, hogy a két bűncselekmény nem állhat egymással alaki halmazatban - a szabályszegés milyenségének pontos értékelése szükséges. Álláspontunk szerint általánosságban kijelenthető: azokban az esetekben, amelyekben közúti közlekedési szituációban úgy következik be baleset, hogy a vezető (járművezető) tettes terhére foglalkozási szabályszegés és közúti közlekedési forgalmi szabályszegés is róható - amennyiben a baleset bekövetkezésének a közlekedési szabályszegés a releváns oka -, nem foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés büntette, hanem a tettes szándékától is függően - legalább súlyos sérülés bekövetkezése esetén - közúti baleset okozásának vétsége - élet vagy testi épség közvetlen veszélybe kerülése esetén - közúti veszélyeztetés büntette miatt állapítható meg a felelőssége.

Ezekben az esetekben a KRESZ 3. § (1) bekezdésének c) pontjában foglalt általános közlekedési szabályszegésen túli, közúti közlekedési különös szabály megszegése miatt a közlekedési bűncselekményt - mint speciálisabbat - kell vizsgálni. A kétféle szabályszegés (látszólagos!) párhuzamos megállapíthatósága miatt a közlekedési szabályszegés büntetőjogi értékelése megelőzi a foglalkozási szabályszegés értékelését, ilyenkor tehát a foglalkozási szabályszegés a közúti közlekedési különös szabályszegéssel konkurál, ezt a kollíziót a közlekedési bűncselekmény javára kell feloldani. Más a helyzet azonban olyankor, amikor a vezető (járművezető) terhére nem róható közúti közlekedési különös szabály megszegése, esetlegesen megállapítható lenne a KRESZ 3. § (1) bekezdésének c) pontjában foglalt általános jellegű közlekedési szabályszegés (ez egyébként az anyagi kárral járó szabálysértések és személyi sérüléssel járó bűncselekmények vagy szabálysértések esetében általános jellegű háttér szabályszegésként szinte mindig megállapítható), de a baleset bekövetkezésének kiváltó oka a tettes foglalkozási szabályszegése volt. Ilyenkor nem beszélhetünk a foglalkozási és a közúti közlekedési különös szabályszegés kollíziójáról, ugyanis a foglalkozási szabályszegés - a baleset kiváltó okaként - speciálisabb, mint a közúti közlekedésben részt vevő személyek figyelmességére és baleset-elhárítási kötelezettségére vonatkozó általános jellegű közlekedési szabály.

Közúti baleset okozása

235. § (1) Aki a közúti közlekedés szabályainak megszegésével másnak vagy másoknak gondatlanságból súlyos testi sértést okoz, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,

b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

ÍH 2016. 125. Közúti baleset okozása vétsége alóli felmentés

ÍH 2015. 94. A közúti baleset gondatlan okozása

Szövegmagyarázat

1. A közúti baleset okozásának jogi tárgya komplex - a közúti veszélyeztetéssel teljesen azonosan -, elsősorban a közúti közlekedés biztonságához, másodsorban pedig a közúti forgalomban közlekedő személyek életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A tényállás a bűncselekmény jogi tárgyának sértetlensége érdekében a jogalkotó azon szándékát juttatja kifejezésre, hogy - a generális és a speciális prevenció szempontjainak figyelembevételével - megfelelő büntetőjogi védelmet biztosítson a közúti vezetők minden olyan szabályszegő közlekedési magatartásával szemben, amelyek a közúti közlekedésben részt vevő más személyek életének vagy testi épségének a sérelmével járnak. A közúti baleset okozásának vétsége a leggyakrabban megvalósuló (és egyben ismertté is vált) közlekedési bűncselekmény; a büntetőjogi védelem megeremtésének indokoltságával kapcsolatban a közúti veszélyeztetés bünteténél az 1. pontban írtak az irányadók.

2. A bűncselekmény keretdispozícióját kitöltő jogszabályok: a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény (Kkt.), az 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ) és a közúti járművek forgalomba helyezésének és forgalomban tartásának műszaki feltételeiről szóló 6/1990. (IV. 12.) KöHÉM rendelet.

3/a. A közúti baleset okozásának alanya (tettese) teljes mértékben azonos a közúti veszélyeztetésével, azonban arra figyelemmel, hogy a közúti baleset okozása - a 3/b. pontban kifejtettek alapján - gondatlan bűnösségű deliktum, ezért társtettség és részség megállapítása ennél a bűncselekménynél fogalmilag kizárt.

A bűncselekmény passzív alanya a tettesen kívül a közúti balesetben legalább nyolc napon túli büntetőjogi gyógytartamú (súlyos) sérülést szenvedett minden személy. Tömegszerencsétlenség vagy halálos tömegszerencsétlenség esetén könnyű sérülés is megalapozhat passzív alanyi minőséget, mert ekkor az egy súlyos sérülésen, illetőleg egy halálos kimenetelű sérülésen túl kilenc könnyű sérülés megléte is elegendő ezeknek a minősítő körülményeknek a megállapíthatóságához.

3/b. A közúti baleset okozásának kizárólag gondatlan bűnösségű, vétségi alakzata van.

A fentiekre figyelemmel a bűncselekmény tettesének a bűncselekmény alapeseti eredményére (a más személynek vagy személyeknek okozott súlyos testi sértésre) azonban csak a gondatlansága terjedhet ki. Amennyiben a tettes az elkövetési magatartás kifejtésekor előre látja a más személy megsérülésével járó eredmény (a baleset) bekövetkezésének reális lehetőségét, de könnyelműen bízik annak elmaradásában, úgy a bűnösségének formája tudatos gondatlanság; ha pedig gondatlan elkövetési magatartásának tanúsításakor a tettes a tőle elvárható figyelem vagy körütekintés elmulasztása miatt még csak előre sem látja a fenti eredmény bekövetkezésének a lehetőségét, akkor a terhére hanyag gondatlanság állapítandó meg.

4. A tényállás alkalmazásakor közlekedési szabály alatt - a közúti veszélyeztetéshez hasonlóan - a közúti közlekedés vezetőkre vonatkozó forgalmi szabályait értjük (BH 1998. 467.). Továbbá, ha a bekövetkezett baleset valamely, a járművezetőt terhelő, a jármű forgalomban való részvételének műszaki jellemzőjével, feltételével kapcsolatos hibájának vagy hiányosságának az észlelésére, illetve annak elmaradására, és ebből fakadóan a hiba vagy hiányosság elhárításának, pótlásának szándékos vagy gondatlan elmulasztására vezethető vissza, úgy a tevőleges magatartásra kötelező jogszabályi rendelkezés a műszaki feltételt előíró norma tartalmát is a tettes terhére megállapítandó szabályszegéshez kapcsolja, így az annak be nem tartása miatti felelősség is terheli a tettest. Az itt írtak alapján tehát a közúti baleset okozásának esetében a forgalmi szabályokon túl a közúti járművek forgalomba helyezésének és forgalomban tartásának műszaki feltételeiről szóló jogszabály rendelkezéseit is közlekedési szabálynak kell tekinteni. A fentiekre példaként említhető, hogy a tettes a KRESZ 5. § (1) bekezdésének c) pontjában foglaltakkal együtt megszegi a 6/1990. (IV. 12.) KöHÉM rendelet 36. § (4) bekezdésének rendelkezését is akkor, ha a személygépkocsija gumibroncsainak kopott futófelülete miatt intenzív fékezése ellenére sem tud megállni az úttesten átkelő gyalogos haladási nyomvonalára, ezért elüti a gyalogost, aki ezzel okozati összefüggésben nyolc napon túli büntetőjogi gyógytartamú sérüléseket szenved.

5/a. A közúti baleset okozásának elkövetési magatartása a közúti közlekedés szabályainak - akár egyetlen szabályának - a megszegése. Az elkövetési magatartásnak természetesen okozati összefüggésben kell állnia az alapeseti eredménnyel, vagyis a bekövetkezett baleset előidézésében a tettes közúti közlekedési szabályszegése a releváns. Itt - a bűncselekménnyel okozatossági elméleteivel kapcsolatos téziseket nem érintve - kizárólag annyit kívánunk megjegyezni, hogy a baleset bekövetkezése szempontjából nyilvánvalóan a 4. pontban írt forgalmi vagy műszaki-alkalmassági szabályok megszegése lehet releváns. A fentiekben túl a közúti baleset okozásának okozatosságával kapcsolatban általánosságban az mindenképpen figyelmet érdemel, hogy amennyiben az elkövetési magatartás elhagyása esetén a bűncselekmény eredménye nem marad el, akkor az elkövetési magatartás nem oka az eredmény bekövetkezésének, tehát nem áll fenn közöttük okozati összefüggés. Mindezek alapján adott közlekedési szituációban a tettes által azonos alkalommal elkövetett forgalmi szabályszegések (vagy a tettesnek a járművével kapcsolatban aktuálisan fennálló műszaki-alkalmassági hiányosságokkal kapcsolatos mulasztásai) nem bírnak azonos jelentőséggel a baleset bekövetkezésében, mert például az eltúlzott sebességgel, lakott területen kívül tompított fényszóró használata nélkül közlekedő, külső visszapillantó tükrökkel nem rendelkező személygépkocsit vezető tettes, aki a kijelölt gyalogos-átkelőhelyen szabályosan áthaladó gyalogost elüti, a baleset bekövetkezésével kapcsolatban nyilvánvalóan - az azzal ok-okozati összefüggésben álló (releváns) szabályszegésként - csak a kijelölt gyalogos-átkelőhely figyelmen kívül hagyásával való megközelítéséért, valamint az ebből fakadó elsőbbségsértéséért felel [KRESZ 43. § (1)-(2) bekezdés].

Mindezek mellett a baleset előidéző, releváns közúti közlekedési szabályszegés meghatározásával - és ezzel együtt a tettes terhére értékelésével - kapcsolatban kiemelendőnek tartjuk, hogy bár a baleset bekövetkezésével a tettes által elkövetett több szabályszegés is állhat okozati összefüggésben, ám bizonyos KRESZ-szabályszegések egyidejű és párhuzamos felhívása helytelen. Például a KRESZ 26. § (1) és (2) bekezdése, valamint a KRESZ 14. § (1) bekezdésének d) pontjában szabályozott Sebességkorlátozás jelzőtábla közvetlen és követhető utasítást ad a járművezetők számára arra vonatkozóan, hogy mekkora az a sebességhatár, amelynek túllépése - az út-, időjárási, látási és forgalmi viszonyoktól függetlenül - semmilyen körülmények között sem engedélyezett; így a járművezetőknek ezen határon belül kell megválasztaniuk járműük haladási sebességét. Természetesen a közlekedés körülményei - az aktuális út-, időjárási, látási és forgalmi viszonyok: vizes, jeges úttest, szakadó eső, köd, erős forgalom, torlódás stb.- indokoltá tehetik az abszolút sebességhatáron belüli, jóval alacsonyabb haladási sebesség megválasztását. A KRESZ 25. § (1) bekezdésében foglalt, a közlekedési körülményekhez igazodó, elvárt sebesség az általános-különös viszonyában áll a többi, a KRESZ által számszerűen előírt sebességhatárral. Abban az esetben, ha a járművezető tettes úgy okoz súlyos sérüléssel járó közúti balesetet, hogy az adott útszakaszra vonatkozó sebességhatárt nem lépte túl, ám a fenti közlekedési körülményeknek nem megfelelő, azokhoz képest eltúlzott sebességgel haladt járművével, és ezzel a relatív sebességtúllépésben megnyilvánuló szabályszegéssel okozati összefüggésben áll a bekövetkezett baleset, akkor indokolt releváns szabályszegésként a KRESZ 25. § (1) bekezdésében foglaltak megsértését a terhére értékelni. Amennyiben azonban a járművezető az adott útszakaszra - a jogszabály rendelkezése vagy jelzőtábla utasítása által - meghatározott legnagyobb sebességet túllépve és e sebességtúllépéssel okozati összefüggésben okoz legalább súlyos sérüléssel járó közúti balesetet, úgy az aktuális közlekedési környezet miatti esetleges alacsonyabb haladási sebesség elvárhatóságától függetlenül nem a KRESZ 25. § (1) bekezdése, hanem a KRESZ 26. § (1) vagy (2) bekezdése, illetőleg a KRESZ 14. § (1) bekezdésének d) pontja hívható fel releváns KRESZ-szabályszegésként.

Ugyanerre lehet példa, hogy a KRESZ 43. § (4) bekezdésének b) pontja kimondja: a járművezetőnek fokozottan figyelnie kell az úttesten egyedül vagy csoportosan haladó (áthaladó) gyermekek, illetőleg koruk, testi fogyatékoságuk vagy más ok miatt saját biztonságukra ügyelni felismerhetően nem képes személyek biztonságának a megóvására.

Álláspontunk szerint a fenti fokozott óvatosság tanúsítására vonatkozó kötelezettség elmulasztása csak abban az esetben kérhető számon a közúti járművezetőn, ha a közlekedési szituációban a gyermekkorú, időskorú vagy a saját biztonságára ügyelni nem képes állapotú személyt (személyeket) vizuálisan érzékeli, és legalább olyan időtartamban észleli, hogy az adott személlyel (személyekkel) kapcsolatban a fokozott óvatosság tanúsítására okot adó körülményt - időskort, gyermekkort, mozgáskorlátozottságot, érzékszervi fogyatékoságot stb.- felismerheti, azok tudatosodhatnak benne, és az e felismerésnek megfelelő magatartás tanúsítására - gázelvétel, fékezés, elkörmányzás, nagyobb oldaltávolság tartása stb.- elégséges idő áll a rendelkezésére. Ezek hiányában a fokozott óvatosság nem várható el a járművezetőtől, ugyanis olyan tényekkel kapcsolatban, amelyekről nem szerzett tudomást, aligha tanúsíthatja a jogszabály által megkövetelt magatartást. A fokozott óvatosság tanúsítására okot adó, korábban felsorolt körülményekről való tudomással bírási objektív tény, így akkor sem róható a járművezető terhére a KRESZ 43. § (4) bekezdése b) pontjának megszegése, ha a fokozott óvatosságra okot adó körülményekről való tudomásszerzése saját figyelmetlensége miatt maradt el. Mindezek alapján tehát helytelen a kijelölt gyalogos-átkelőhelyet eltúlzott sebességgel megközelítő, illetőleg a balra vagy jobbra bekanyarodó járművezetővel szemben a KRESZ 43. § (1) és (2) bekezdésén, illetve a KRESZ 31. § (5) bekezdés a) pontjának I. fordulatán túl a KRESZ 43. § (4) bekezdése b) pontjának automatikus felhívása abban az esetben, ha a vezetőnek felróható figyelmetlenség (utastéri figyelemelvonás: kesztyűtartóban való kutatás, mobiltelefonálás, utassal való beszélgetés; illetve az utcán más irányba nézelődés stb.) avagy ha a vezetőnek fel nem róható, külső ok folytán objektíve nem szerez tudomást a fokozott óvatosságra okot adó körülményekről. Ilyen esetekben - még akkor is, ha gyermekkorú, időskorú, mozgáskorlátozott vagy érzékszervi fogyatékos is a passzív alany - a közlekedési szituáció sajátosságaihoz képest releváns szabályszegésként a KRESZ 43. § (1) és (2) bekezdéseinek, illetőleg a KRESZ 31. § (5) bekezdés a) pontja I. fordulatának felhívására kerülhet sor.

A közlekedési forgalmi szabályszegés megnyilvánulhat tevőleges (aktív) magatartás kifejtésében vagy mulasztásban is. Mulasztásos szabályszegés csak akkor állapítható meg, ha a tettes által elmulasztott magatartást valamely KRESZ-szabály kötelezettséggént írja elő a számára. Példaként említhető, hogy a KRESZ 5. § (2) bekezdése a járművel a telephelyről történő elindulás előtt a jármű vezetőjére kötelezettséggént rója a kormányberendezés, a fékberendezés, a gumiabroncsok, valamint a kötelezően előírt világító és fényjelző berendezések állapotának, illetve működésének az adott körülmények között indokolt módon való ellenőrzését; ennek elmulasztása a fenti berendezések működési hibája vagy elhasznált állapota miatt bekövetkezett balesettel való okozati összefüggés megléte esetén az ellenőrzést elmulasztó tettes büntetőjogi felelősségét alapozza meg, ha a tettes a hibáról, illetve elhasználtságról tudott, vagy a tőle elvárható figyelem és körültekintés tanúsítása esetén ezek a számára felismerhetők lettek volna.

A közúti baleset okozásának elkövetési magatartása lehet szándékos és gondatlan is. A tettes szabályszegéssel összefüggő tudattartalmával kapcsolatos magyarázatot lásd a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése tényállásának 5/a pontjánál. Az elkövetési magatartás (szabályszegés) szándékoságának vagy gondatlanságának az értékelése a bűnösségi körülmények vizsgálatakor nyer jelentőséget, ugyanis a szándékos, durva szabályszegést - a Legfelsőbb Bíróság 56/2007. BK véleményében kifejtettek alapján - súlyosító körülményként kell figyelembe venni.

A bekövetkezett eredmény okozatosságára nem hat ki, ám szintén a büntetéskiszabás körében értékelendő, és mint enyhítő körülmény veendő figyelembe a passzív alanynak a baleset bekövetkezésével kapcsolatos közreható magatartása. Az úgynevezett sértetti közrehatással kapcsolatban általánosságban elmondható, hogy olyan KRESZ-szabályszegő magatartás, amely a baleset bekövetkezésének nem releváns oka - hiszen az a tettes szabályszegése -, ám hatását tekintve mindenképpen közelebb visz a baleset bekövetkezéséhez, illetőleg a passzív alany megsérüléséhez vagy e sérülés súlyosabb kimeneteléhez. Gyakori közreható magatartás az, hogy a gépkocsivezető vagy utas passzív alany a KRESZ 48. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezés megszegésével a biztonsági öv becsatolásának elmulasztása miatt nem rögzíti magát a gépkocsi ülésében (BH 2011. 216., EBH 2009. 1945.).

Egyazon közúti baleset okozásáért több tettes büntetőjogi felelősségének megállapítására is sor kerülhet, ez azonban - a 3/a. pontban írtakra figyelemmel - nem társtettség, és a fent írt úgynevezett sértetti közrehatástól is meg kell különböztetnünk. Míg a passzív alany közreható szabályszegése nem oka a baleset bekövetkezésének, és mint ilyen, ha elmaradna, a baleset akkor is bekövetkezne. Ezzel szemben a több tettes által elkövetett szabályszegések valamelyikének az elmaradása esetén maga az eredmény - a baleset bekövetkezése - is elmaradna. Ebből következően ezeknek a forgalmi szabályszegéseknek mindegyike külön-külön is releváns oka, együttesen pedig megvalósulási feltétele az eredménynek; a szabályszegések összessége és az eredmény között kumulatív okozatosság áll fenn. A megvalósulás szempontjából a passzív alanyok (sértettek) személyét figyelembe vevő csoportosítás szerint egyes esetekben a két tettes - egymás KRESZ-szabályszegésének következtében - legalább súlyos sérülést szenvednek, így a bűncselekménynek mindketten egyaránt tettese és sértettjei is; máskor a két tettes szabályszegése miatt harmadik személy szenved (személyek szenvednek) legalább súlyos sérülést; és elképzelhető az is, hogy a baleset során a tettes vagy tettesek harmadik személlyel (személyekkel) együtt sérülnek meg.

A fentiekre példaként említhető az a jogeset, amelynek a történeti tényállása szerint I. r. terhelt lakott területen belül, főútvonalon közlekedett az általa vezetett személygépkocsival. Ugyanebben az időben mögötte, vele azonos irányba közlekedett a II. r. terhelt az általa vezetett személygépkocsival. A II. r. terhelt a megengedett legnagyobb 50 km/órás sebességet jelentősen túllépve, megközelítőleg 110 km/órás sebességgel az I. r. terhelt, és a mögötte haladó két másik gépkocsi előzésébe kezdett. Eközben az I. r. terhelt a terelővonalhoz húzódott, lassított, majd hozzávetőleg 18 km/órás sebességgel úgy kezdte meg a balra kanyarodását, hogy nem győződött meg arról, hogy gépkocsijának előzését balról másik jármű nem kezdte-e meg. A kanyarodás I. r. terhelt általi megkezdésekor a II. r. terhelt gépkocsija előzési pozícióban, a menetirány szerinti bal oldali forgalmi sávban, objektíve észlelhető helyzetben közeledett. A II. r. terhelt észlelte az I. r. terhelt gépkocsijának balra térését, ezért késedelem nélkül fékezésbe kezdett, ám az eltúlzott sebességéhez tartozó féktávolságon belül elé kanyarodó másik jármű nyomvonala előtt már hatásos fékezés nem alakulhatott ki, így a bal oldali forgalmi sávban az I. r. terhelt által vezetett gépkocsinak ütközött. A baleset következtében mind a két terhelt súlyos sérüléseket szenvedett.

Szintén példaként hozható fel az a jogeset is, amelynek történeti tényállása szerint az elsőbbségre jogosult II. r. terhelt lakott területen kívül, a megengedett legnagyobb 90 km/órás sebességet túllépve, 140-150 km/órás sebességgel haladt az általa vezetett személygépkocsival. Az I. r. terhelt az általa vezetett és négy utassal terhelt személygépkocsival az útkereszteződéshez érve a kihelyezett Állj! Elsőbbségadás kötelező jelzőtábla előtt megállt, majd úgy kezdte meg az útkereszteződésben a balra való bekanyarodást, hogy figyelmetlensége miatt késedelemmel észlelte, ezért nem biztosított elhaladási elsőbbséget a neki balról érkező, a behaladás megkezdése előtt már objektíve észlelhető II. r. terhelt által vezetett személygépkocsinak, amely intenzív fékezése ellenére a saját haladási sávjában az I. r. terhelt gépkocsijának ütközött. A baleset következtében, azzal közvetlen okozati összefüggésben az I. r. terhelt gépkocsijának utasai közül egy személy súlyos, kettő pedig könnyű sérülést szenvedett. A balesetben a két terhelt is súlyosan megsérült.

Mindkét jogeset közös jellemzője, hogy amennyiben az I. r. terhelt biztosította volna a II. r. terhelt számára az őt megillető elhaladási elsőbbséget, vagy a II. r. terhelt nem lépte volna túl a megengedett legnagyobb sebességet, az ütközést az I. r. terhelt a kanyarodás időleges elhalasztásával, a II. r. terhelt pedig lassító fékezés alkalmazásával is el tudta volna hátrítani, erre figyelemmel, mivel bármelyik terhelt közlekedési szabályszegésének elmaradása esetén a baleset is elmaradt volna, így mindkét terhelt szabályszegése releváns a baleset bekövetkezése szempontjából.

Arra figyelemmel, hogy a közúti közlekedés során elkövethető szabályszegések közül a gyakorlatban kiemelkedő jelentősége van az elsőbbségadásra kötelezett elsőbbségsértő magatartása és/vagy az elsőbbségre jogosult abszolút sebességtúllépése miatt bekövetkezett közúti balesetek jogalkalmazói megítélésének, ezért - az egységes bírói gyakorlat kialakításának elősegítésére - a Legfelsőbb Bíróság az elsőbbségadásra kötelezett felelősségéről 6/1998. BJE számon büntető jogegységi határozatot hozott.

Ennek rendelkezése szerinti: 1. A közúti közlekedés szabályai szerint elsőbbségadásra kötelezett általában akkor is felelősséggel tartozik az elsőbbségadási szabályok megszegéséért, ha az elsőbbségre jogosult a megengedett sebességet túllépve. Kizárhatja a felelősségét, ha az elsőbbségadási kötelezettsége szempontjából jelentős körülményeket az elsőbbségre jogosult szabályszegése következtében nem észlelhetett, vagy ha e körülményekre nézve az elsőbbségre jogosult megtévesztette.

2. Az elsőbbségre jogosult, aki a megengedett sebességet túllépve, az elsőbbségadási kötelezettség megszegésével összefüggő közúti balesetért ugyancsak felelősséggel tarthat, kivéve, ha a baleset a jármű megengedett sebessége mellett is bekövetkezett volna.

A jogegységi határozat gyakorlati alkalmazásával kapcsolatban azt kívánjuk hangsúlyozni, hogy a Legfelsőbb Bíróság által kialakított álláspont szerint a sebességtúllépéssel közlekedő elsőbbségre jogosult szabályszegő magatartása a baleset bekövetkezésével kapcsolatban egyrészt akkor nyerhet büntetőjogi értékelést, ha az elsőbbségre jogosult a jogegységi határozat 1. pontjában foglalt megtevesztő magatartást tanúsította, így ha az elsőbbségadásra kötelezett a kötelezettsége szempontjából jelentős körülményeket épp az elsőbbségre jogosult szabályszegése következtében nem észlelhet, ez a körülmény egyik oldalon a kötelezett felelősségét kizárhatja, a másik oldalon pedig a jogosult balesetért fennálló felelősségét alapozhatja meg. Másrészt akkor, ha az elsőbbségre jogosult a megengedett legnagyobb sebesség betartása esetén a baleset lassító (a jármű stabilitását nem veszélyeztető) fékezéssel elkerülhet, azonban emellett a jogosult elsőbbségi jogát megsértő és ekként a baleset bekövetkezésében e szabályszegő magatartása folytán úgyszintén közreható elsőbbségadásra kötelezett is felelősséggel tarthat. A gyakorlat ismer egy másik, a veszélyeztetési koncepció talaján álló álláspontot is, amely szerint a jelenős sebességtúllépéssel közlekedő elsőbbségre jogosult a sebességtúllépésével önmagát hozza abba a helyzetbe, amelyben nem tud eleget tenni a KRESZ 3. § (1) bekezdés c) pontjában foglalt baleset-elhárítási kötelezettségének akkor, amikor az elsőbbségadásra kötelezett az elsőbbségsértő magatartásával a veszélyhelyzetet kialakítja. Amennyiben az elsőbbségre jogosult - a megengedett legnagyobb sebességgel való haladása esetén - a fenti veszélyhelyzetből kifejlődő baleset bekövetkezését akár vészfékezéssel is elkerülhet, felel a baleset okozásáért. A fentiekből következően azonban a Legfelsőbb Bíróság (Kúria) ezt az álláspontot nem osztja (BH 2011. 241., BH 2011. 187., BH 2010. 147., BH 2010. 85., BH 2007. 74., BH 2001. 511.). A jogegységi határozat tartalmát az EBH 2007. 1681. az elsőbbségre jogosult járművezető és az elsőbbségadásra kötelezett gyalogos viszonyára is vonatkoztatja.

A bírói gyakorlat megítélése szerint a baleset bekövetkezéséért a jogi felelősséget nem az általános, hanem a különös (speciális) közúti közlekedési szabály rendelkezései alapján kell megítélni. A KRESZ 3. § (1) bekezdésének c) pontjában foglalt rendelkezésnek a megszegése büntetőjogi felelősséget megalapozó kizárólagos szabályszegésként csak ilyen különös (speciális) közlekedési szabály hiányában vagy a baleset-elhárítási kötelezettség szempontjából kerülhet alkalmazásra (BH 2009. 4., BH 2006. 41., BH 2005. 276., BH 2004. 173., BH 2001. 100., BH 1996. 459., BH 1996. 408., BH 1981. 488.).

A fent írtakból következik, hogy vannak olyan esetek, amikor a járművezető különös (speciális) közlekedési forgalmi szabályt nem sért, tényállásszerű elkövetési magatartásának megállapítását csak az általános tartalommal megfogalmazott, a közúti közlekedésben részt vevőkre vonatkozó, a személy- és vagyonbiztonság védelmének kötelezettségét rögzítő közlekedési rendelkezés megszegése (például a tettes kesztyűtartóban való keresgéléséből vagy más utastéri figyelemelvonásból eredő észlelési és/vagy cselekvési késedelme) alapozza meg. Ilyenkor csak a KRESZ 3. § (1) bekezdésének c) pontjában foglalt szabály megsértését lehet - és kell - a terhére róni.

Másik esetben a szabályszerűen közlekedő, ám más hibájából veszélyhelyzet elhárítására kényszerülő járművezető büntetőjogi felelősségét a baleset elhárítása érdekében szükséges elhárítás elmulasztása alapozza meg. Ha a szabályosan közlekedő terhelt ilyen (baleset-elhárítási) helyzetben nem a legcélravezetőbb megoldást választotta, ám a baleset elhárítását a maga által választott módon késedelem nélkül megkezdte, a bekövetkezett balesetért való felelőssége nem állapítható meg (BH 2004. 173.).

Az itt általánosságban felsorolt és külön említett szabályszegéseken túl szólnunk kell még a KRESZ 4. § (1) bekezdésének b) pontjában írt rendelkezés megszegésének büntetőjogi megítélésével kapcsolatban. A jármű biztonságos vezetésére képtelen az, aki a forgalmi helyzetek felismerését és ennek megfelelő vezetési műveletet nem képes véghezvinni, illetve erre csak az átlagos járművezető számára szükséges időnél lényegesen hosszabb idő alatt képes. Erre figyelemmel tehát a jármű biztonságos vezetésére képes állapot követelménye a gyakorlatban azt jelenti, hogy a közúti jármű vezetésére vállalkozó személynek, annak megkezdésekor aktuálisan és a vezetés folyamán végig olyan általános egészségi, fizikális és pszichés állapotban kell lennie, amely képessé teszi arra, hogy járművezetői magatartása az átlagos és gondos járművezető magatartásánál ne jelentsen nagyobb kockázatot a közlekedés biztonságára. Ilyen átlagosnál nagyobb kockázatot jelenthet a járművezető vezetői képességeire kiható, valamilyen lázzal járó vagy közérzetét befolyásoló betegsége, fáradtsága, álmosága, ingerültsége, felháborodása, mély bánata stb. Amennyiben a vezető súlyos sérüléssel járó balesetet okozó forgalmi szabályszegése a fenti, vezetési képességét hátrányosan befolyásoló állapotára vezethető vissza, úgy közúti baleset gondatlan okozásának vétsége miatt tartozik büntetőjogi felelősséggel. A KRESZ 4. § (1) bekezdésének c) pontja külön tilalmazza a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt, valamint a szesz ital fogyasztásából származó alkohollal a szervezetben való vezést. Ennek a rendelkezésnek a megszegése - amennyiben a súlyos sérüléssel járó baleset bekövetkezése az előzetes alkoholfogyasztásra vagy a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyásoló hatására vezethető vissza - a járművezetés ittas állapotban (Btk. 236. §) vagy a járművezetés bódult állapotban (Btk. 237. §) bűncselekmények törvényi tényállása alá tartozik. Azonban az úgynevezett post-alkoholos állapottal összefüggésben elkövetett - balesetet eredményező - KRESZ-szabályszegés nem a Btk. 236. §-ában foglaltak szerint, hanem a KRESZ 4. § (1) bekezdésének b) pontja alapján, a közúti baleset okozásának keretei között nyer büntetőjogi értékelést.

5/b. A közúti baleset okozása - az eddig tárgyalt közlekedési bűncselekményhez hasonlóan - materiális deliktum, így akkor válik befejezetté, ha a tényállásban írt eredmény bekövetkezik. Arra figyelemmel, hogy a közúti baleset okozásának vétsége gondatlan bűncselekmény, ezért egyéb stádiuma (előkészülete vagy kísérlete) nincs.

6. A közúti baleset okozásának eredménye a tettes személytől eltérő más személynél vagy személyeknél súlyos testi sértés, azaz nyolc napon túli büntetőjogi gyógytartamú sérülés bekövetkezése. Ha a tettes közúti közlekedési szabályszegése másnak vagy másoknak könnyű testi sértést (nyolc napon belüli büntetőjogi gyógytartamú sérülést) okoz, úgy a Szabs. tv. 219. § (1) bekezdésének II. fordulata szerinti közúti közlekedés rendjének megzavarása szabálysértés megállapításának van helye.

7. A közúti baleset okozásának minősítő körülményei kizárólag annyiban térnek el a korábban elemzett bűncselekményekétől, hogy - mivel ennek a bűncselekménynek súlyos testi sértés bekövetkezése az alapeseti eredménye, ezért - a minősített esetei egy fokozattal súlyosabb minősítő körülménytől (maradandó fogyatékoság vagy súlyos egészségromlás kialakulásától, illetve tömegszerencsétlenség bekövetkezésétől) indulnak; illetőleg tekintettel arra, hogy a bűncselekménynek kizárólag gondatlan bűnösségű alakzata van, ezért a legsúlyosabb minősítéshez kapcsolódó büntetési tétele (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés) is alacsonyabb, mint az eddig elemzett közlekedési bűncselekményeké. A bűncselekmény minősítő körülményeivel kapcsolatos magyarázatot lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 7. pontjánál.

A közúti baleset okozásának nincs privilegizált esete, azonban a közúti közlekedés rendjének megzavarása elnevezésű szabálysértési alakzata van.

8. A bűncselekmény rendbeliségét a tettes által kifejtett elkövetési magatartással okozati összefüggésben bekövetkezett balesetek száma határozza meg. Ehhez képest a tettes által elkövetett több olyan közlekedési szabályszegés, amely - függetlenül a megsérült személyek számától - ugyanazt a baleseti mechanizmust idézi elő, természetes egységet képez. Ebből következően szintén egységként értékelendő a balesettel több személynek (másoknak) okozott sérülés is. A közúti baleset okozása gondatlan bűncselekmény, ezért nem követhető el folytatólágosan.

9/a. A közúti baleset okozásának vétsége és a közlekedés biztonsága ellen gondatlanságból elkövetett vétség alaki halmazatban áll abban az esetben, ha a gépkocsivezető tettes a betonszállító felépítménnyel felszerelt tehergépkocsit nem az út vonalvezetésének és lejtésének megfelelő sebességgel vezeti, ezért elveszíti az uralmát a jármű felett, emiatt rázuhan az általa igénybe vett úttal párhuzamos vasúti pályára, és az ott haladó személyvonat a gyorsfékezése ellenére 50 km/óra sebességgel a tehergépkocsinak ütközik, majd kisiklik. A baleset következtében egy személy nyolc napon túl, két személy nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenved (BH 2011. 270.). A közúti baleset okozása vétségének és a segítségnyújtás elmulasztásának a veszélyhelyzetet előidéző által elkövetett bűntettének anyagi halmazatát kell megállapítani akkor, ha a közúti közlekedési szabályszegésével legalább súlyos sérülést okozó járművezető a baleset helyszínén nem áll meg, illetve megáll, de nem nyújt tőle elvárható segítséget a balesetben sérülést szenvedett személynek (BH 2010. 140., BH 2008. 4., BH 1995. 139.).

9/b. A közúti baleset okozása vétségének és a nyílt törvényi tényállású emberölés vagy testi sértés bűntettének elhatárolásánál figyelmet érdemel, hogy a közlekedési bűncselekmény esetében a tettesnek a sérüléssel vagy a halál bekövetkezésével járó eredményre kizárólag a gondatlansága, a fenti élet, testi épség elleni bűncselekményeknél pedig az egyenes vagy az eshetőleges szándéka terjed ki. A testi sértés vagy az emberölés vétségét a közúti baleset okozásának vétségétől - a bűncselekmények eredményének azonossága esetén - ez utóbbi bűncselekmény speciális elkövetési magatartása (közúti közlekedési szabály megszegése) különbözteti meg.

A közúti veszélyeztetés bűntettének és a közúti baleset okozása vétségének azonos az alanya és - ha a közúti baleset bekövetkezésének szándékos szabályszegés az oka - az elkövetési magatartása is. Abban sem különbözik a két bűncselekmény, hogy a legalább súlyos sérüléssel járó sértő eredményt biztosan megelőzi közvetlen veszélyhelyzet kialakulása is mindkét esetben. A két bűncselekmény elhatárolásánál azt kell figyelembe venni, hogy míg a közúti veszélyeztetés esetében a fent írt közvetlen veszélyhelyzet kialakulására a tettesnek kiterjed a szándéka, addig a közúti baleset okozásánál ennek a - a tényállásban meg sem jelenített, ezért büntetőjogilag nem értékelt - közvetlen veszélyhelyzetnek a kialakulására a tettesnek kizárólag a gondatlansága terjed ki.

Amennyiben a közúti baleset okozása vétségének és a foglalkozás körben elkövetett veszélyeztetés vétségének egyaránt legalább súlyos sérülés az eredménye, úgy az elhatárolásuknál fontos a szabályszegésben megnyilvánuló elkövetési magatartásaik közötti különbség feltárása: a közúti közlekedési szabályszegés a közúti baleset okozása, a foglalkozási szabályszegés pedig a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés megállapítását eredményezi.

Járművezetés ittas állapotban

236. § (1) Aki ittas állapotban vasúti vagy légi járművet, gépi meghajtású úszólétesítményt vagy közúton, illetve közforgalom elől el nem zárt magánúton gépi meghajtású járművet vezet, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,

b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

d) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Aki ittas állapotban nem gépi meghajtású úszólétesítmény vagy közúton, illetve közforgalom elől el nem zárt magánúton nem gépi meghajtású jármű vezetésével a (2) bekezdésben meghatározott következményt idézi elő, az ott tett megkülönböztetés szerint büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A járművezetés ittas állapotban jogi tárgya - mint minden közlekedési bűncselekményé - kettős: elsősorban az összes közlekedési ágazat közlekedésének biztonságához, másodsorban pedig a közlekedő személyek életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény jogi tárgyának védelmét a jogalkotó azon meggyőződése mentén alakította ki, amely szerint a társadalom védelme érdekében a törvényhozó nem mondhat le arról, hogy a szesz ital fogyasztásából származó alkohol hatása melletti - igen magas látenciájú - vezetés, illetve az alkohol hatására bekövetkezett, kiemelt veszélyt jelent a közlekedés biztonságára, ezért indokolt a szigorú büntetőjogi fenyegetettség.

2. A bűncselekmény elkövetésének eszközei a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény (Kkt.), az 1/1975 (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ), a vasúti közlekedésről szóló 2005. évi CLXXXIII. törvény (Vtv.), a légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény (Lt.), a polgári légijárművek típus- és légialkalmasságáról szóló 63/2001. (XII. 23.) KöViM rendelet (Lr. II.) és a víziközlekedésről szóló 2000. évi XLII. törvény (Vkt.) rendelkezései alapján határozhatók meg.

3/a. A járművezetés ittas állapotban bűncselekmény alanya az ittas állapotban - a 4. pontban felsorolt kategóriákba tartozó - vasúti, légi-, vízi- vagy közúti járművet vezető személy. Bár az alapeseti tényállásban elkövetési eszközként nevesített járművek legtöbbjének vezetői engedély megszerzése szükséges, ennek ellenére az alanyiságnak nem feltétele az, hogy a járművet vezető tettes rendelkezzen vezetői engedéllyel. Annak ellenére, hogy a közlekedésben részt vevő járműveknek - általában - egy személy a vezetője, e bűncselekmény esetében sem zárható ki a társtetteség akkor, ha két ittas személy egyidejűleg a jármű vezetéséhez szükséges vezetői tevékenység részmuveleteit egymás között megosztja (például egyikük sebességet növel, illetve fékez, a másikuk pedig kormányoz). Ezenfelül a vasúti, a légi- és a víziközlekedési ágazatokban - a jármű biztonságos irányítása érdekében - bizonyos járművek vezetésében egynél több személy vesz részt, így társtetteség állapítandó meg például a vasúti hajtányt hajtó személyek; avagy a hajó parancsnoka, a gépész, a kormányos, illetve a révkalauz egymás tevékenységét kiegészítő cselekvősege kapcsán, amennyiben mindannyian ittas állapotúak. A tettes cselekményéhez kapcsolódhatnak részesi magatartások, így felbujtás és bűnsegély egyaránt lehetséges. Az ittas állapotban elkövetett járművezetés felbujtója lehet például az az utas, aki azt a személyt, akinek az ittas állapotáról tudomással bír, vezetésre bírja rá; bűnsegédje pedig például az, aki az általa vezetett személygépkocsival közúton vontatja azt a műszaki hibás gépkocsit, amelyet ittas személy kormányoz és fékez. Ezenkívül azonban bármely, az elkövetést lehetővé tevő, könnyítő vagy segítő magatartás lehet bűnsegély, kivéve azokat, amelyek a járművezetés tiltott átengedése bűncselekmény elkövetési magatartását valósítják meg.

3/b. Jelen bűncselekmény alapesete szándékos bűnösségű vétség, a büntetési alakzatában pedig a minősítő körülményekre a tettesnek kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. Az ittas állapotban elkövetett járművezetés tettesének tudata azt fogja át: úgy vállalkozott járművezetésre, hogy annak megkezdése előtt, illetőleg a vezetés közben szesz ital fogyasztott, amelynek a vezetési képességét hátrányosan érintő hatása van.

4. A járművezetés ittas állapotban bűncselekménynek nincs elkövetési tárgya, az (1) és a (3) bekezdésben felsorolt, különböző közlekedési ágazatokba tartozó járműfajták az elkövetés eszközei. A tényállás a bűncselekmény megvalósíthatósága szempontjából - a négy ágazat közlekedési sajátosságaira figyelemmel - különbséget tesz gépi és nem gépi meghajtású jármű között. A bűncselekmény legfeljebb könnyű sérüléssel járó vétségi alakzata a vasúti vagy a légijárművek közül bármelyikkel, az úszólétesítmények vagy a közúti járművek közül pedig csak a gépi meghajtásúakkal követhető el. A bűncselekmény minősített eseteinek bármelyike azonban a fenti járműveken túl már nem gépi meghajtású úszólétesítménnyel vagy nem gépi meghajtású közúti járművel, tehát mind a négy közlekedési ágazat összes járművével elkövethető. A járművek csoportosított felsorolását lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény magyarázatának 4. pontjánál.

Mind a négy közlekedési ágazatban gépi meghajtású járművön olyan közlekedési eszközt értünk, amelyet beépített erőgép hajt (BH 1985. 332.). A beépített erőgép fogalma alá tartoznak mind a cseppfolyós vagy légnemű üzemanyagot felhasználó belső égésű robbanómotorok, más belső és külső égésű motorok, mind pedig a villamosenergiával táplált elektromos motorok. Ebből következően nem gépi meghajtású minden olyan jármű, amelyet nem beépített erőgép (motor) hajt, hanem haladásában emberi vagy állati erő, illetve szélenergia segíti.

A közúti közlekedésben a gépi meghajtású járművek csoportja a KRESZ 1. számú függeléké II. pont b) alpontjában definiált gépjárműnél szélesebb járműkategóriát ölel fel, ugyanis a gépjárműnek minősülő személygépkocsin, tehergépkocsin, autóbuszon, trolibuszon, vontatón, nyerges vontatón, kettő vagy négykerekű motorkerékpáron és motoros triciklin kívül a mezőgazdasági vontató, a lassú jármű, a kettő és négykerekű segédmotoros kerékpár, a mopedautó, a villamos, illetve a sík úton önerejéből 10 km/óra sebességnél gyorsabban haladni képes gépi meghajtású kerekes szék is e kategóriába tartozik. A tényállás alkalmazása kapcsán a gyakorlat szempontjából érdekes kérdést vet fel az elektromos kerékpár osztályba sorolása. A KRESZ 1. számú függeléké II. pont r/1. alpontjában foglaltak szerint a kerékpár olyan, legalább kétkerekű jármű, amelyet emberi erő hajt, és ezt legfeljebb 300 W teljesítményű motor segíti. A kerékpár jogszabályi definíciójából következően alapvetően emberi erővel hajtott közúti jármű. Álláspontunk szerint azonban abban az esetben, ha a haladását beépített elektromos motor segíti, amennyiben ennek az elektromos motornak a teljesítménye meghaladja a 300 Wattot, akkor nem kerékpár; ha pedig a motor teljesítménye nem nagyobb 300 Wattnál, úgy annak bekapcsolt, üzemelő állapota esetén a kerékpárt beépített erőgép hajtja, tehát - a jogszabályi kategorizálástól függetlenül - gépi meghajtású jármű. Az itt írtakra figyelemmel, a bekapcsolt elektromos motorral közlekedő kerékpár az (1) és (2) bekezdésben foglalt tényállásnak, a kikapcsolt motorral haladó, emberi erővel hajtott kerékpár pedig a (3) bekezdésben foglalt tényállásnak lehet elkövetési eszköze.

5/a. A bűncselekmény elkövetési magatartása az ittas állapotban való járművezetés. Az elkövetési magatartás két - egymás mellett párhuzamosan megvalósuló - eleme külön-külön is értelmezést igényel.

A tényállás megállapíthatóságához - az 1978. évi IV. törvény normaszövegétől eltérően - az alanynak nem a szeszes italtól befolyásolt, hanem az ittas állapota szükséges. Az ittas állapot törvényi definícióját a Btk. 240. § (3) bekezdésében írt értelmező rendelkezés tartalmazza, amelynek a 2014. január 1-jétől hatályos, megváltozott szövege szerint ittas állapotban lévő személy az, akinek a szervezetében 0,50 gramm/liter véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb érték előidézésére alkalmas szeszes ital fogyasztásából származó alkohol van. Megjegyzésre érdemes, hogy a Btk. 2013. július 1-jei hatályba lépésekor az értelmező rendelkezés alapján ittas állapotúnak az minősült, akinek a szervezetében 0,50 gramm/liter (ezrelék) véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter (ezrelék) levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb értéket eredményező szeszes ital fogyasztásából származó alkohol van. A normaszöveg időközben való módosítására az adott okot, hogy a jogalkalmazás a törvényi rendelkezésben és a miniszteri indokolásban is egyértelműen kifejezésre juttatott jogalkotói szándékkal szemben az ittas állapot és a befolyásolt állapot közé egyenlőségjelet tett oly módon, hogy az értelmező rendelkezésben megjelölt 0,25 milligramm/liter vagy 0,50 gramm/liter levegő-, illetve véralkohol értéknek a tettes szervezetéből való kimutathatóságát a vezetés ideje alatt is megkövetelte. Ennek az álláspontnak a talaján álló - és a jogalkotói akaratall nyilvánvalóan ellentétes - gyakorlatnak a kialakulását kívánta megakadályozni a törvényhozó akkor, amikor az értelmező rendelkezést - az eredeti jelentéstartalmának érintetlenül hagyásával - átfogalmazta és egyértelművé tette.

A korábbi, az 1978. évi IV. törvény 188. § (1) bekezdésében írt szeszes italtól befolyásoltság jogi terminológiájának az ittaság egzakt, mennyiségi meghatározással való felváltása mind elméleti, mind gyakorlati (bizonyítási) szempontokat figyelembe véve már huzamosabb ideje indokolt volt.

A befolyásoltságot megkövetelő megfogalmazás - a jogalkalmazói gyakorlat által jól ismert - bizonyítás-elméleti problémához vezetett, amelynek a lényege az, hogy az elkövető meghatározott időpontra (a vezetés időpontjára) vonatkoztatott alkoholtól származó egyéni befolyásoltságot kellett megállapítani, ám ennek a meghatározása - amiatt, hogy a befolyásoltság egzakt módon közvetlenül nem mérhető, arra csak egyéb mért értékekből lehet következtetni - bizonytalansági tényezőket hordozott magában. Bár tudományosan bizonyított, hogy a szeszes italok hatóanyaga: az etilalkohol esetében az anyagcsere folyamatok és a hatásmechanizmusok jellemzői általánosan jól meghatározhatók, ennek ellenére azonban a büntetőeljárásokban az esetek jelentős részében az sem volt kizárható, hogy ezek az adott ügy konkrét terheltjénél eltérőek lehetnek.

Az ezzel kapcsolatban mutatkozó bizonytalanságot a bírói gyakorlat úgy igyekezett megszüntetni, hogy a befolyásoltság kialakulását 0,8 gramm/liter ezrelékes vérből kimutatható etilalkohol-koncentráció esetén vélelmezte.

Annak ellenére, hogy a hatályos tényállás a bűncselekmény megállapíthatóságához nem követeli meg a befolyásoltságot, abban azonban nem különbözik a korábbi szabályozástól, hogy a jogalkotó koncepciója szerint a szeszes ital fogyasztásából szárazó alkohol az emberi szervezetre gyakorolt negatív hatása miatt - akárcsak korábban, most is - kiemelt veszélyt jelent a vezetési képességre és ezzel a közlekedés biztonságára. A vezetési képességet érintő kiemelt veszély megállapítható az etilalkohol adott személyre vonatkoztatott, konkrét hatásának igazolása nélkül is. A magatartás, a befolyásoltság létrejöttének reális veszélye esetén is eléri a kriminalitásnak azt a szintjét, amely indokolja a büntetőjogi következmények kilátásba helyezését. A bűncselekményi tényállásban a jogalkotónak azokat az alkoholértékeket kell meghatározni, amelyek az orvosszakértői tapasztalatok szerint az emberek nagy részénél a biztonságos vezetésre való képességet már károsan befolyásolják. Ennek megfelelően alkoholfogyasztás esetén a bűncselekmény megállapíthatóságához - az általános jogalkalmazói és orvosszakértői tapasztalatok, valamint az Európai Bizottság 2001. január 17. napján kiadott ajánlása alapján - 0,5 gramm/liter ezrelék véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációt határoz meg a tényállás. Megjegyzésre érdemes, hogy a korábbi jogalkalmazástól sem volt idegen a 0,8 gramm/liter véralkohol-koncentrációnál alacsonyabb (0,5 gramm/liter ezrelék) - igen enyhe fokú - befolyásoltságot eredményező megállapítása (BH 1985. 91.).

Az 1978. évi IV. törvény normaszövegéhez képest talán a leglényegesebb változás abban áll, hogy a fenti értékeknek megfelelő, meghatározott alkoholhatás esetén a jelzett értékeknek nem a vezetés idején kell a vérben, illetve a kilélegzett levegőben megjelenni. Elegendő az, ha a járművezetés idején a vezető szervezetében a meghatározott értékek előidézésére alkalmas etilalkohol van. Ennek a magyarázata abban rejlik, hogy a járművezetést közvetlenül megelőző alkoholfogyasztás esetén - az alkoholfogyasztást követő úgynevezett felszívódási szakaszban tapasztalható bizonytalanságok és az ebből fakadó szakértői visszaszámolási nehézségek miatt - a vezetés idején a szervezetben lévő alkohol-koncentráció nem határozható meg pontosan, így ez korábban, a büntetőeljárásokban bizonyítási nehézségekhez, sőt gyakran bizonyítási lehetetlenséghez vezetett. Erre figyelemmel az új tényállás a 0,5 gramm/liter ezrelék véralkohol- vagy 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációt meghaladó értékek esetén a befolyásoltságra vonatkozó megdönthetetlen vélelmet állít fel, és szilárd alapként fogadja el annak orvosszakértőileg bizonyítható tényét is, hogy felszívódási szakaszban a felszívódó alkohol vezetési képességre kedvezőtlen hatása kétséget kizáró bizonyossággal kialakul. Az itt írtak szerinti vélelmezett befolyásoltságot és az azt megelőző úgynevezett felszívódási szakaszban fennálló (folyamatosan változó, egyre intenzívebbé váló) alkoholhatást - amennyiben azt a fenti értékek előidézésére alkalmas mennyiségű és minőségű szeszes ital elfogyasztása idézte elő - a tényállásban meghatározott ittas állapot magában foglalja.

Abban az esetben, ha a járművet vezető személy szervezetében a korábbi szeszital-fogyasztásból származó alkohol - a szervezetből való kiürülése folytán - már nem éri el az itasság megállapításához szükséges mértéket, ám a vezető közérzetét, figyelmét hátrányosan befolyásolja, úgynevezett post-alkoholos állapotról (többnyire enyhe alkoholmérgezést követő másnaposságról) beszélünk, amely olyan, csupán szubjektív tüneteket produkáló befolyásolt állapot, amellyel összefüggésben már nem mutathatók ki a tényállás által megkövetelt alkoholértékek. Erre figyelemmel a post-alkoholos állapot nem értékelhető e tényállás keretei között. Amennyiben a post-alkoholos állapotban lévő járművezető legalább súlyos sérüléssel járó közúti balesetet okoz, cselekménye közúti baleset okozásának vétségeként nyerhet értékelést. Más közlekedési ágazatban ez az állapot a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése bűncselekmény megállapítását alapozhatja meg. Vezetésen a tényállás alkalmazásában a 4. pontban írt vasúti, légi-, vízi- vagy közúti jármű elmozdulással járó elindítását és haladás közbeni irányítását, szerkezetének, illetve gépeinek a haladás érdekében való működtetését, valamint haladási irányának meghatározását (kormányzását) értjük.

A bírói gyakorlat - bár atipikus elkövetési magatartás, mégis - járművezetesként értékelte többek között azt is, ha a tettes a gépkocsi vezetőülésében kiskorú gyermekét az ölébe véve megengedi, hogy a gyermek a járművet kormányozza, míg ő a pedálokat kezeli (BH 1985. 91.), ha a tettes a nem működő motorral lejtős úton nagyobb sebességgel guruló gépkocsit kormányzással és fékezéssel irányítja (BH 1980. 159.). De ugyanígy vezetésnek kell tekinteni azt is, ha a tettes műszaki hiba miatt motorikusan nem működő, más személyek által kézi erővel tolt személygépkocsiban ül, és azt kormányozza, valamint azt is, ha a tettes más által vezetett gépkocsival közúton vontatott műszaki hibás személygépkocsit kormányoz és fékez. Semmiképpen sem tekinthető azonban járművezetésnek az, ha ittas állapotú személy a segédmotoros-kerékpárját vagy motorkerékpárját közúton maga mellett tolja, mert erre a személyre a gyalogosok közlekedésére vonatkozó szabályok az irányadók (BH 1989. 182., BH 1977. 90.).

A tényállás az elkövetési magatartással összefüggő szituációs elemként írja elő a bűncselekmény közúton vagy közforgalom előtt el nem zárt magánúton való megvalósíthatóságát. Erre tekintettel a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény vétségi alakzata - a korábbi jogi szabályozástól eltérően - gépi meghajtású közúti járművel már nemcsak közúton, hanem közforgalom előtt el nem zárt magánúton (például hipermarketek, illetve benzinkutak parkolójában és szervizútján) is elkövethető.

5/b. A járművezetés ittas állapotban - az eddig tárgyalt közlekedési bűncselekményektől eltérően - alaki (immateriális) deliktum, így már a tettes járművezetésének megkezdésével befejezetté válik. A tényállás alkalmazásában akkor beszélhetünk a járművezetés megkezdéséről, amikor a tettes a járművet szerkezetének kezelésével, illetve gépeinek működtetésével álló helyzetéből elmozdítja.

A bűncselekmény kísérlete valósulhat meg például akkor, ha az ittas állapotban lévő tettes - a járművel való közlekedés szándékával - beindítja a gépi meghajtású jármű motorját, de a járművel még nem indul el (BH 1995. 382.).

6. A járművezetés ittas állapotban immateriális bűncselekmény, ezért az alapeseti tényállása nem tartalmaz eredményt.

7. A bűncselekmény minősített esetei baleset bekövetkezése esetén fordulhatnak elő. A minősített esetekben írt személyi sérüléssel vagy halál bekövetkezésével járó eredménynek - mint ahogy arra a Legfőbb Ügyészség a korábban kialakult bírói gyakorlatra is tekintettel felhívja a figyelmet - okozati összefüggésben kell állnia a tettes szesz ital fogyasztásával (BH 2004. 349.).

E körben mindenképpen megjegyzendő, hogy a minősített esetért való felelősség úgynevezett kétszeres okozatosságon alapul, ugyanis az okozati összefüggésnek mind a tettes ittas állapota és közlekedési szabályszegése, mind pedig az itasságából fakadó szabályszegése és a másnak okozott biológiai sértő eredmény között fenn kell állnia. Dogmatikai szempontból az okozati kapcsolat első láncszeme - az itasság és a szabályszegés közötti összefüggés - érdemel különös figyelmet. Ennek vizsgálatakor kétféle eredményre is juthat a jogalkalmazó. Egyrészt helyezkedhet arra az álláspontra, hogy a szabályszegéssel kapcsolatos okozati összefüggés csak akkor áll fenn, ha a járművezető tettes levegő-, illetőleg véralkohol-koncentrációja a baleset bekövetkezését megelőző időpontban (a közlekedési szabályszegés elkövetésekor) már meghaladta a 0,25 milligramm/liter, illetve 0,5 gramm/liter értéket. Másrészt azonban vélekedhet úgy is, hogy az itasság abban az esetben is közlekedési szabályszegést eredményezhet, ha a járművezető levegő-, illetőleg véralkohol-koncentrációja - bár az annak előidézéséhez szükséges mennyiségű szesz ital a vezetés megkezdése előtt elfogyasztotta - még nem haladta meg a 0,25 milligramm/liter, illetve 0,5 gramm/liter értéket. Itt az okozati összefüggés annak alapján állapítható meg, hogy a felszívódási szakaszban fennálló, és folyamatosan egyre intenzívebbé váló alkoholhatás mellett a tettes járművezetési képessége is egyre romlik.

A két álláspont közötti jogalkalmazói választáshoz álláspontunk szerint segítséget nyújthat annak belátása, hogy ugyan a 0,25 milligramm/liter vagy 0,5 gramm/liter érték feletti levegő-, illetőleg véralkohol-koncentráció melletti, tehát befolyásolt állapotban való járművezetés esetén kétséget kizáróan igen leromlik a járművezetői teljesítmény, és magassá válik a vezető hibájából (szabályszegéséből) fakadó baleset kockázata, azonban a fenti alkohol értékeknek az okozati összefüggés meglétéhez való megkövetelése egyfelől egyet jelentene azzal, hogy a jogalkalmazó - a jogalkotói szándéktól eltérő módon - egyenlőséglelet tesz az itasság és a befolyásoltság közé; másfelől pedig míg a bűncselekmény személyi sérüléssel nem járó vétségénél az itasság, addig a könnyű sérüléssel járó vétségnél vagy a büntetési alakzatoknál pedig a befolyásoltság bizonyítását várnánk el a jogalkalmazótól.

Arra figyelemmel, hogy a minősítő körülmények felsorolása a nyolc napon túli büntetőjogi gyógytartamot meghaladó súlyos sérüléssel indul, így a könnyű sérülés a gyakorlatban az alapeset keretei között - mint súlyosabb büntetés kiszabását megalapozó körülmény - bírálendő el. A bűncselekménynek mind az (1), mind a (3) bekezdésben írt tényállásához kapcsolódó minősített esetei - a közúti baleset okozását ide nem értve - annyiban térnek el az eddig elemzett közlekedési bűncselekményekétől, hogy mivel a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény alapesete két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő vétség, ezért a legsúlyosabb minősítéshez kapcsolódó büntetési tétele (öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés) alacsonyabb, mint az eddig elemzett szándékos közlekedési bűncselekményeké. A minősítő körülményekkel kapcsolatos magyarázatot lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 7. pontjánál.

A járművezetés ittas állapotban bűncselekménynek nincs privilegizált esete, ám szabálysértési alakzata van. Az ittas vezetés szabálysértését az követi el, aki szeszes ital fogyasztásából származó alkohollal, azaz 0,50 gramm/liter ezrelék véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter ezrelék levegőalkohol-koncentrációnál kisebb vagy pontosan akkora értéket eredményező szeszesital-fogyasztásából származó alkohollal a szervezetében vasúti vagy légijárművet, gépi meghajtású vízijárművet, úszó munkagépet, illetve nem gépi meghajtású vízijárművet vezet. Figyelmet érdemel, hogy az akár gépi, akár nem gépi meghajtású közúti járművek bűncselekményi értékhatárt el nem érő alkoholértékkel való vezetése nem szabálysértést, hanem közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegést valósít meg. A jogalkalmazás szempontjából érdekes helyzetet teremt a KRESZ 2012. augusztus 24. napjától hatályos 4. § (4) bekezdésében foglalt rendelkezés, amely a bűncselekményi értékhatárt el nem érő alkoholértékkel nem főútvonalon kerékpározó kerékpárosok esetében a közigazgatási bírságolás szankcióját sem tartja fenn.

A járművezetés ittas állapotban bűncselekmény esetében kötelezően alkalmazandó szankció a járművezetéstől eltiltás büntetés. Ennek kiszabását a bíróság csak különös méltánylást érdemlő esetben mellőzheti.

8. A bűncselekmény elkövetési magatartása: a járművezetés folyamatos tevékenység, ezért az egyazon alkalommal elfogyasztott szeszes ital hatására kialakult ittas állapotban történő járművezetés - bármilyen okból és akárhányszor szakad is meg időlegesen a vezetés - nem tartozhat a folytatólagosság körébe, hanem kizárólag egy rendbeli bűncselekmény megállapítását eredményezheti (BH 1992. 155., BH 1992. 77.). Szintén egységként értékelendő az ittas állapotban előidézett balesetben több személynek sérülés okozása (BH 1982. 83.); a minősítést természetesen a legsúlyosabb sérülés határozza meg.

9/a. A járművezetés ittas állapotban vétségi alakzata alaki halmazatban áll a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény büntetési alakzatával, ha az ittas állapotú járművezető tettes a más közlekedési ágazatban közlekedő járművön lévő személy (személyek) életét vagy testi épségét szándékosan veszélyezteti. A bűncselekmény vétségi alakzatának és a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése büntetnének alaki halmazata akkor állapítható meg, ha az ittas állapotú járművezető tettes annak a közlekedési ágazatnak - amelynek a szabályai irányadók rá - a hatókörében tartózkodó személy vagy személyek (például utasok) életét, testi épségét szándékosan veszélyezteti. Megközelítőleg ugyanez mondható el a bűncselekmény vétségi alakzatának és a közúti veszélyeztetés alapestének halmazatáról azzal a különbséggel, hogy az ittas állapotú tettes közúti járművezető, és a közúti közlekedés valamely konkrét résztvevőjének (résztvevőinek) életét, testi épségét teszi ki közvetlen veszélynek. Az emberölés büntetnének vagy a testi sértés büntetnének, valamint a járművezetés ittas állapotban vétségi alakzatának halmazatával kapcsolatban fontos, hogy megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha az ittas állapotú járművezető tettesnek a más személynek való sérülés okozásakor legalább az eshetőleges szándéka kiterjed a testi sértés vagy a halál okozására. A járművezetés ittas állapotban vétségi alakzatának és a közúti baleset okozása vétségének alaki halmazata kizárólag akkor képzelhető el, ha a személyi sérüléssel járó közúti baleset okaként megjelölhető releváns közlekedési szabályszegés nem áll okozati összefüggésben a járművezető tettes ittas állapotával, azaz a tettes az ittas állapotától függetlenül követte el a szabályszegést (BH 1991. 303.). A vétségi alakzat természetesen állhat még alaki halmazatban a járművezetés bódult állapotban vétségi és a járművezetés tiltott átengedésének vétségi alakzatával, valamint a cserbenhagyás vétségével is. Jelen bűncselekmény büntetési alakzata állhat alaki halmazatban a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény vétségi alakzatával is akkor, ha a legalább súlyos sérüléssel járó közlekedési balesetnek a járművezető tettes ittasságával okozati összefüggésben álló közlekedési szabályszegés volt az oka, és a baleset más közlekedési ágazat közlekedésének biztonságát is veszélyeztette. A járművezetés ittas állapotban büntetnének és a segítségnyújtás elmulasztása büntetnének anyagi halmazatát kell megállapítani akkor, ha az ittas állapotú járművezető tettes az ittassága miatt bekövetkezett közlekedési baleset után nem nyújt tőle elvárható segítséget a balesetben megsérült személynek.

9/b. A járművezetés ittas állapotban büntetési alakzatának, illetve a nyílt törvényi tényállású emberölés vagy testi sértés büntetnének elhatárolásánál figyelmet érdemel, hogy a közlekedési bűncselekmény esetében a tettesnek a sérüléssel vagy a halál bekövetkezésével járó eredményre kizárólag a gondatlansága, az emberölés vagy a testi sértés büntetnénel pedig az egyenes vagy az eshetőleges szándéka terjed ki. A jelen bűncselekmény büntetnének és a közúti baleset okozása vétségének elhatárolásakor annak van jelentősége, hogy a legalább súlyos sérüléssel járó közúti baleset bekövetkezésének oka - a balesetet előidéző releváns KRESZ-szabályszegés - a járművezető tettes ittas állapotával okozati összefüggésben van-e, avagy sem (BH 1991. 303.).

Járművezetés bódult állapotban

237. § (1) Aki a szeszes ital fogyasztásából származó alkohol kivételével vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt vasúti vagy légi járművet, gépi meghajtású úszólétesítményt vagy közúton, illetve közforgalom elől el nem zárt magánúton gépi meghajtású járművet vezet, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntetett miatt

- a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést,
- b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,
- c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,
- d) öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Aki a szeszes ital fogyasztásából származó alkohol kivételével vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt nem gépi meghajtású úszólétesítményt, vagy közúton, illetve közforgalom elől el nem zárt magánúton nem gépi meghajtású jármű vezetésével a (2) bekezdésben meghatározott következményt idézi elő, az ott tett megkülönböztetés szerint büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A járművezetés bódult állapotban jogi tárgya a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény jogi tárgyával teljesen azonos, és mint minden közlekedési bűncselekmény esetében, komplex. A bűncselekmény jogi tárgya elsődlegesen az összes közlekedési ágazat közlekedésének biztonságához, másodlagosan pedig a közlekedő személyek életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény jogi tárgyának védelmét a jogalkotó azon meggyőződése mentén alakította ki, amely szerint a társadalom védelme érdekében a törvényhozó nem mondhat le arról, hogy a vezetési képességre hátrányosan befolyásoló szerek hatása mellett - igen magas látenciájú - vezetés, illetve e szerek hatására bekövetkezett sérüléssel járó közlekedési balesetek szankcionáltak legyenek. A vezetési képességre hátrányosan ható szerek melletti vezetés kiemelt veszélyt jelent a közlekedés biztonságára, ezért indokolt a szigorú büntetőjogi fenyegetettség.

2. A bűncselekmény elkövetésének eszközei - a járművezetés ittas állapotban bűncselekményével egyezően - a Kkt., a KRESZ, a Vtv., az Lt., az Lr. II. és a Vkt. rendelkezései alapján határozhatók meg.

3/a. A járművezetés bódult állapotban bűncselekmény alanya a szeszes ital fogyasztásából származó alkohol kivételével vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt (bódult állapotban) - a 4. pontban felsorolt kategóriákba tartozó - vasúti, légi-, vízi- vagy közúti járművet vezető személy. Arra figyelemmel, hogy egyebekben e bűncselekmény alanyának jellemzői teljes egészében megegyeznek a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény alanyának jellemzőivel, ezért az erre vonatkozó magyarázatot lásd ott, a 3/a. pontban.

A tettes cselekményéhez - a Btk. 236. §-ában szabályozott bűncselekményhez hasonlóan - kapcsolódhatnak részesi magatartások, így felbujtás és bűnsegély egyaránt lehetséges. A bűncselekmény elkövetését lehetővé tevő, könnyítő vagy segítő magatartások közül csak azok nem tartoznak a bűnsegély körébe, amelyek a járművezetés tiltott átengedése bűncselekmény elkövetési magatartását valósítják meg.

3/b. A járművezetés bódult állapotban bűncselekmény alapesete szándékos bűnösségű vétség, a büntetési alakzatában pedig a minősítő körülményekre a tettesnek kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. A tettes tudatának azt kell átfognia, hogy a vezetési képességre hátrányosan ható szer járművezetés előtti fogyasztását jogszabály tilalmazza, ennek ellenére kábítószer vagy más kábító hatású anyag, illetve szer fogyasztását követően, e szer vagy anyag hatása alatt járművet vezet.

4. A járművezetés bódult állapotban bűncselekménynek nincs elkövetési tárgya, az (1) és a (3) bekezdésben felsorolt, különböző közlekedési ágazatokba tartozó járműfajták - az előző bűncselekmény tényállásánál már megismert - elkövetési eszközök.

5/a. A bűncselekmény elkövetési magatartása - a szeszes ital fogyasztásából származó alkohol kivételével - vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatti járművezetés.

A tényállás megállapíthatóságához - az 1978. évi IV. törvény jogi megoldásával megegyezően - az alanynak a vezetési képességre hátrányosan ható szertől való befolyásolt (bódult) állapota szükséges.

A vezetési képességre hátrányosan ható szer fogalma magában foglal minden kábítószert, pszichotróp anyagot, kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyagot vagy szert, amely az emberi szervezetre - legfőképp a központi idegrendszerre - gyakorolt hatása miatt a járművezetőnél a veszélyhelyzet észlelése és az arra adott cselekvésben megnyilvánuló válasz között eltelt időt megnöveli (tehát a reakciósebességet csökkenti, a reflexidőt pedig növeli), valamint hátrányosan befolyásolja az úgynevezett figyelő-, vigyázó- és fegyelmező-képességet. Kábítószereken és pszichotróp anyagokon az 1988. évi 17. törvényerejű rendelettel módosított és kiegészített 1965. évi 4. törvényerejű rendelettel kihirdetett Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott anyagot, valamint az 1979. évi 25. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott veszélyes pszichotróp anyagot, továbbá az emberi felhasználásra kerülő gyógyszerekről szóló 1998. évi XXV. törvény mellékletében meghatározott pszichotróp anyagot értjük. Ezeken a taxatívén felsorolt anyagokon kívül e körbe tartozik minden más olyan szer, anyag és az abból előállított készítmény is, amely a vezetési képesség fent említett elemeit negatívan befolyásolja. Az emberi szervezetre gyakorolt hatását tekintve ezek közé az anyagok közé tartozna a szeszes ital hatóanyaga: az etilalkohol is, ám a tényállás alkalmazásakor az etilalkohol - a normaszöveg rendelkezése folytán - figyelmen kívül marad, mert a jogalkotó így kívánta elkerülni azt, hogy kétszeres értékelés alá essen annak a cselekménye, aki 0,50 gramm/liter ezrelék véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter ezrelék levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb, már kialakult alkohol-koncentrációval a szervezetében (a tényleges befolyásolt állapotban) járművet vezet.

A tényállás a befolyásolt (bódult) állapot fogalmát nem definiálja, ugyanis a vezetési képességre hátrányosan ható szerek sokféleségére, ezek kémiai-biológiai sajátosságaira, az emberi szervezetre gyakorolt különböző tartamú és jellegű élettani hatásaira, valamint a szervezetből való eltérő, hosszabb vagy rövidebb időtartamú kiürülésére tekintettel a bódult állapot nem határozható meg törvényszövegben foglalt mértékkel és mérőszámmal. A befolyásoltág bizonyításához orvosszakértő igénybevétele szükséges, a bódult állapot azonban olyan ténykérdés, amelynek megállapításánál és mértékének meghatározásánál - a vezetéskor a szervezetben ténylegesen jelen lévő hatóanyag mennyiségén túl - a bíróságnak a tettes klinikai tüneteinek együttesét is figyelembe kell vennie.

Vezetésen a tényállás alkalmazásában az elkövetési eszközként megnevezett járművek valamelyikének elmozdulással járó elindítását és haladás közbeni irányítását, szerkezetének, illetve gépeinek a haladás érdekében való működtetését, valamint haladási irányának meghatározását (kormányzását) értjük.

A tényállás - akár a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény esetén - az elkövetési magatartással összefüggő szituációs elemként írja elő a bűncselekmény közúton vagy közforgalom elől el nem zárt magánúton való megvalósíthatóságát.

5/b. A járművezetés bódult állapotban - az előző bűncselekményhez hasonlóan - immateriális deliktum, így már a tettes járművezetésének megkezdésével befejezetté válik. A tényállás alkalmazásában akkor beszélhetünk a járművezetés megkezdéséről, amikor a tettes a járművet szerkezetének kezelésével, illetve gépeinek működtetésével álló helyzetéből elmozdítja.

A járművezetés ittas állapotban bűncselekményhez hasonlóan a bűncselekmény kísérlete valósulhat meg például akkor, ha a bódult állapotban lévő tettes - a járművel való közlekedés szándékával - beindítja a gépi meghajtású jármű motorját, azonban a járművel még nem indul el.

6. A járművezetés bódult állapotban immateriális bűncselekmény, ezért az alapesti tényállása nem tartalmaz eredményt.

7. A bűncselekmény minősített esetei baleset bekövetkezése esetén fordulhatnak elő. A minősített esetekben írt személyi sérüléssel vagy halál bekövetkezésével járó eredménynek okozati összefüggésben kell állnia a tettes bódult állapotából fakadó közlekedési szabályszegésével. Arra figyelemmel, hogy a minősítő körülmények felsorolása a nyolc napon túli büntetőjogi gyógytartamot meghaladó súlyos sérüléssel indul, így a könnyű sérülés a gyakorlatban az alapeset keretei között - mint súlyosabb büntetés kiszabását megalapozó körülmény - bírálendő el. A bűncselekménynek mind az (1), mind a (3) bekezdésben írt tényállásához kapcsolódó minősített esetei - a közúti baleset okozását ide nem értve - annyiban térnek el az eddig elemzett közlekedési bűncselekményekétől, hogy mivel a járművezetés bódult állapotban bűncselekmény alapesete két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő vétség, ezért a legsúlyosabb minősítéshez kapcsolódó büntetési tétele (öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés) alacsonyabb, mint az eddig elemzett szándékos közlekedési bűncselekményeké. A minősítő körülményekkel kapcsolatos magyarázatot lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 7. pontjánál.

A járművezetés bódult állapotban bűncselekménynek nincs sem privilegizált esete, sem szabálysértési alakzata.

A járművezetés ittas állapotban bűncselekményéhez hasonlóan e bűncselekmény esetében is kötelezően alkalmazandó szankció a járművezetéstől eltiltás büntetés. Ennek kiszabását a bíróság csak különös méltánylást érdemlő esetben mellőzheti.

8. A járművezetés ittas állapotban bűncselekményhez hasonlóan e bűncselekménynek az elkövetési magatartása: a járművezetés, folyamatos tevékenység, ezért az egyazon alkalommal elfogyasztott vezetési képességre hátrányosan ható szer hatására kialakult bódult állapotban történő járművezetés - bármilyen okból és akárhányszor szakad is meg időlegesen a vezetés - egy rendbeli bűncselekmény. Szintén egységként értékelendő a bódult állapotban előidézett balesetben több személynek sérülés okozása.

9/a. Jelen bűncselekmény ugyanazokkal a bűncselekményekkel állhat bűnhalmazatban, mint a járművezetés ittas állapotban, ezért lásd ott, a 9/a pontban; sőt vétségi alakzatának és a járművezetés ittas állapotban vétségének halmazata is megállapítható akkor, ha a járművet a vezetési képességre hátrányosan ható szertől bódult állapotban vezető tettes szervezetében ezzel egyidejűleg 0,50 gramm/liter ezrelék véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter ezrelék levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb értéket eredményező szesz ital fogyasztásából származó alkohol is van. Erre vonatkozóan meg kívánjuk jegyezni: akkor, ha a fentiekben írottaknak legalább súlyos sérüléssel járó baleset az eredménye, úgy - gyakorlati (bizonyítási) szempontokat is figyelembe véve - indokolt a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény minősített esetének (büntetettének) és a járművezetés bódult állapotban vétségének halmazatban való megállapítása. Arra figyelemmel, hogy a Btk. 178. § (6) bekezdése a kábítószer fogyasztását is büntetni rendeli, ezért - a két bűncselekmény jogi tárgyának különbözősége miatt - a járművezetés bódult állapotban bűncselekmény és a kábítószer birtoklásának vétsége - amennyiben a vezetés megkezdése előtt elfogyasztott vezetési képességre hátrányosan ható szer a Btk. 459. § (1) bekezdésének 18. pontjában meghatározott kábítószer - szükségszerűen halmazatban áll egymással.

9/b. Ennél a bűncselekménynél ugyanazokra az elhatárolási problémákra utalhatunk, mint a járművezetés ittas állapotban esetében, ezért az ezzel kapcsolatos magyarázatot lásd ott, a 9/b. pontnál. Jelen bűncselekmény és a járművezetés ittas állapotban elhatárolásánál kizárólag annak van jelentősége, hogy a járművezető tettes a vezetés megkezdése előtt (illetve közben) szesz ital, avagy a vezetési képességre hátrányosan ható kábítószer, kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyagot vagy szert fogyasztott-e.

Járművezetés tiltott átengedése

238. § (1) Aki vasúti vagy légi jármű, gépi meghajtású úszólétesítmény vagy közúton, illetve közforgalom elől el nem zárt magánúton gépi meghajtású jármű vezetését ittas vagy bódult állapotban lévő személynek, illetve a vezetésre egyéb okból alkalmatlan személynek átengedi, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást vagy tömegszerencsétlenséget,

b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

Szövegmagyarázat

1. A járművezetés tiltott átengedésének jogi tárgya - mint minden közlekedési bűncselekményé - kettős: elsősorban az összes közlekedési ágazat közlekedésének biztonságához, másodsorban pedig a közlekedő személyek életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. Mint ahogy kiemelt veszélyt jelent a közlekedés biztonságára, valamint a közlekedők életére és testi épségére az, ha bármely közlekedési ágazat közlekedésében járművezetőként ittas vagy bódult állapotban lévő személy vesz részt, ugyanúgy - igaz, közvetett formában ugyan, de - fokozott veszélyt jelent annak a cselekménye is, aki az ittas, a bódult vagy a vezetésre egyéb okból alkalmatlan személy számára lehetővé teszi a közlekedésben járművezetőként való részvételt. Erre figyelemmel - az ittas vagy bódult állapotban elkövetett járművezetés szankcionálásán túl, azt mintegy kiegészítve - a jogalkotó nem tekint el azon személyek magatartásának büntetéssel való fenyegetésétől sem, akik a járművezetésre a fenti okok valamelyike miatt alkalmatlan személy számára járművet bocsátanak rendelkezésre, illetve más módon lehetővé teszik a számára jármű vezetését.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgyai - a korábban tárgyalt közlekedési bűncselekményekhez hasonlóan szintén - a Kkt., a KRESZ, a Vtv., az Lt., az Lr. II. és a Vkt. rendelkezései alapján határozhatók meg.

3/a. A bűncselekmény alanya az a személy lehet, aki az általa átengedett jármű felett ténylegesen rendelkezik. Az alanyiság megítélése szempontjából közömbös, hogy a jármű feletti rendelkezésre a rendelkezőnek van-e jogcíme, illetve az milyen jogviszonyból fakad. Erre figyelemmel a tettes lehet a jármű tulajdonosa, üzemben tartója, birtokosa, ideiglenes használója, sőt olyan személy is, aki valamely bűncselekmény (például lopás vagy jármű önkényes elvételének) elkövetése folytán jutott a jármű feletti rendelkezési pozícióba (BH 1991. 180., BH 1979. 260., BH 1979. 101.).

A járművezetés tiltott átengedése bűncselekmény esetében nem tipikus, azonban nem kizárt tártstettség megállapítása sem akkor, ha a járművezetés átengedésénél több, tényleges rendelkezési joggal bíró tettes (például a járművet egyaránt használó két társtulajdonos) egyidejűleg van jelen, és az átengedő személyek mindegyike tisztában van azzal, hogy akinek a járművezetést együttesen átengedik, az ittas vagy bódult állapotú, illetőleg a járművezetésre alkalmatlan.

A tettes cselekményéhez kapcsolódó felbujtás és bűnsegély egyaránt lehetséges.

A bűncselekmény passzív alanya a tettes személyétől eltérő más személy vagy személyek lehetnek. Erre figyelemmel akkor, ha a járművezetés tiltott átengedése folytán bekövetkezett balesetben kizárólag a járművön utazó, átengedő tettes szenved sérülést - a sérülés súlyosságától függetlenül -, a járművezetés tiltott átengedésének alapeseti vétségét kell megállapítani, azonban ha a balesetben kizárólag az ittas vagy a bódult állapotú, illetve egyéb okból alkalmatlan járművezető sérül meg, úgy - legalább maradandó fogyatékoság visszamaradásával gyógyuló vagy súlyos egészségromlás kialakulásával járó eredmény esetén - a bűncselekmény büntetési alakzata valósul meg.

3/b. A járművezetés tiltott átengedése bűncselekmény alapesete szándékos bűnösségű vétség, a büntetési alakzatában pedig a minősítő körülményekre a tettesnek kizárólag a gondatlansága terjedhet ki. A tettes tudatának azt kell átfognia, hogy az a személy, akinek a jármű vezetését átengedi, azt megelőzően jelentősebb mennyiségű szeszes italt fogyasztott (ittas állapotú), vagy a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt áll (bódult állapotú), illetve a járművezetésre valamilyen egyéb - fizikális vagy pszichés - ok miatt képtelen.

E körben - a tettes által ismert tények vizsgálata kapcsán - merülhet fel a Btk. 20. § (1) bekezdésében szabályozott tévedés büntethetőséget kizáró ok. Amennyiben a tettes a járművezetés átengedésének időpontjában - akár a járművezetést átvevő személynél megfigyelhető klinikai tünetek hiánya vagy elenyésző volta, avagy az átengedést közvetlenül megelőző előzetes szeszes ital vagy a vezetési képességre hátrányosan ható szer fogyasztásáról való információ hiánya miatt - nem bír tudomással arról, hogy a járművezetést átvevő személy ittas, illetőleg bódult állapotú, úgy bűnösséget kizáró körülmény (ténybeli tévedés) okán nem felel a bűncselekmény elkövetéséért.

4. A járművezetés tiltott átengedése bűncselekmény alapeseténél ugyanazok a járműfajták az elkövetési tárgyak, mint amelyek a járművezetés ittas (illetve bódult) állapotban vétségének elkövetési eszközei voltak. Azonban e vonatkozásban jelentős különbség a két tényállás között, hogy míg az ittas (illetve bódult) járművezetés büntetési alakzatának bármely minősítő körülménye esetén már nem gépi meghajtású úszólétesítménnyel vagy nem gépi meghajtású közúti járművel is elkövethető a bűncselekmény, addig a járművezetés tiltott átengedésének büntette az összes vasúti vagy a légi járművön kívül - úgy, mint az alapesetben - csak gépi meghajtású úszólétesítmény vagy gépi meghajtású közúti jármű átengedésével valósítható meg (BH 1985. 52.).

5/a. E bűncselekmény elkövetési magatartása a 4. pontban meghatározott járműfajták valamelyikébe tartozó jármű vezetésének ittas vagy bódult állapotban lévő, illetve a vezetésre egyéb okból alkalmatlan személy számára való tényleges átengedése (BH 1985. 91.). A tényállás alkalmazásában járművezetés átengedésén a jármű átadását vagy a járművezetés lehetővé tételét egyaránt érteni kell, amely megvalósulhat szóbeli engedéllyel, tevőlegesen, illetve ráutaló magatartással is.

A járművezetésre alkalmatlanság olyan tényleges állapot, amelynek a fennállása alatt az érintett személy a jármű biztonságos vezetésében jelentős mértékben akadályoztatott, illetve arra teljességgel képtelen. Erre figyelemmel nem állapítható meg járművezetés tiltott átengedése akkor, ha a járművezetést jogellenesen átvevő személy a járművezetésre fizikálisan vagy pszichésen nem alkalmatlan, azonban nem rendelkezik vezetői engedéllyel (BH 1989. 302., BH 1987. 296.).

A járművezetésre alkalmatlanság akár időlegesen, akár pedig állandó jelleggel is fennállhat. A járművezetést jogellenesen átvevő személyek közül aktuális állapota miatt alkalmatlan a járművezetésre az ittas és a bódult állapotban lévő személy, továbbá az, aki gyermekkorára tekintettel testi vagy gondolkodásának fejletlensége miatt még képtelen a jármű szerkezetének, illetve gépeinek működtetésére, a jármű biztonságos irányítására; valamint az, aki valamilyen trauma következtében időlegesen érzékelésében, gondolkodásában vagy mozgásában a járművezetői képességére is kiható mértékben akadályoztatott. A Btk. 240. § (3) bekezdésében foglaltak szerint ittas állapotban van az a személy, akinek a szervezetében 0,50 gramm/liter ezrelék véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter ezrelék levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb értéket eredményező szeszes ital fogyasztásából származó alkohol van. Bódult állapotú az, aki a vezetési képességre hátrányosan ható szer (kábitószer, kábitószernek nem minősülő kábitó hatású anyag vagy szer) befolyása alatt áll. A fentiekre további példaként szolgálhat a hároméves gyermek, aki személygépkocsi vezetésére mind testi, mind gondolkodásának fejletlensége miatt alkalmatlan; illetőleg a mindkét szárcapocscsontjának és mindkét singcsontjának törése miatt rögzítő sínben lévő, valamint szemvizsgálat miatt pupillatágító folyadék éleslátást rontó időleges hatása alatt álló személy. A járművezetésre való állandó alkalmatlanságot jelent az érzékelést, észlelést, helyes gondolkodást, valamint a testmozgást kizáró vagy jelentősen akadályozó és véglegesen fennálló fogyatékoság; illetőleg az időskorból fakadó, az érzékszervek rendeltetésszerű működésére jelentősen kiható és a figyelő-vigyázó képességet nagymértékben negatívan befolyásoló állapot is. A fentiekre példaként említhető többek között a végleges állapotként fennálló vakság, elmebetegség vagy bénulás.

A járművezetés tiltott átengedése esetén, amennyiben a járművezetés átengedése ittas vagy bódult állapotú személynek történik, a járművezetést jogellenesen átvevő személy - cselekményének következményeihez mérten - a járművezetés ittas állapotban, illetve a járművezetés bódult állapotban bűncselekmény vétségi vagy megfelelő büntetési alakzata miatt felel. Ha a járművezetés más egyéb okból alkalmatlan személy számára történik, úgy a beszámítási képességgel rendelkező, járművezetést jogellenesen átvevő személy - amennyiben legalább súlyos sérüléssel járó balesetet okoz - közúti baleset okozásáért, különben a közúti közlekedés rendjének megzavarása szabálysértés elkövetéséért tartozik felelősséggel.

A gépi meghajtású közúti jármű tiltott átengedésének személyi sérüléssel nem járó, illetve könnyű sérüléssel járó vétsége csak közúton vagy közforgalom előtt el nem zárt magánúton követhető el.

5/b. A járművezetés tiltott átengedése akkor válik befejezetté, ha a járművezetést jogellenesen átvevő személy a vezetést megkezdi, azaz a járművet szerkezetének kezelésével, illetve gépeinek működtetésével álló helyzetéből elmozdítja. Ehhez képest kísérletnek tekintendő a tettes minden olyan tényállásszerű magatartása - illetőleg e magatartás megkezdése is -, amelyet a járművezetést jogellenesen átvevő személy vezetésének megkezdése előtt fejt ki. Példaként említhető, ha a tettes a jogellenesen átvenni szándékozó személynek átadja a gépkocsijának gyújtáskulcsát, azonban a járművezetés még nem kezdődik meg.

6. A járművezetés tiltott átengedése immateriális bűncselekmény, ezért az alapeleti tényállása nem tartalmaz eredményt.

7. A járművezetés tiltott átengedésének minősített esetei baleset bekövetkezése esetén fordulhatnak elő. A minősített esetekben írt személyi sérüléssel vagy halál bekövetkezésével járó eredménynek okozati összefüggésben kell állnia a járművezetést jogellenesen átvevő személy közlekedési szabályszegésével, e szabályszegésnek pedig a járművezetésre alkalmatlanságból kell fakadnia. Arra figyelemmel, hogy a minősítő körülmények felsorolása a maradandó fogyatékoság vagy súlyos egészségromlás kialakulásától, illetve tömegszerencsétlenség bekövetkezésétől indul, ezért a könnyű vagy a súlyos sérülés bekövetkezése a gyakorlatban az alapeset keretei között - mint súlyosabb büntetés kiszabását megalapozó körülmény - bírálendő el. A bűncselekmény minősített esetei - a közúti baleset okozását ide nem értve - annyiban térnek el az eddig elemzett közlekedési bűncselekményekétől, hogy mivel az alapesete egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő vétség, ezért a legsúlyosabb minősítéshez kapcsolódó büntetési tétele (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés) alacsonyabb, mint az eddig elemzett szándékos közlekedési bűncselekményeké. A minősítő körülményekkel kapcsolatos magyarázatot lásd a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény 7. pontjánál.

A járművezetés tiltott átengedése bűncselekménynek nincs privilegizált esete, a szabálysértési alakzata pedig az ittas állapot kiváltását el nem érő mennyiségű szeszes italt fogyasztó személy számára tiltja a járművezetés átengedését (BH 1994. 581.).

8. A járművezetés tiltott átengedésének rendbeliségét a tettes által lehetővé tett járművezetések (tiltott átengedések) száma határozza meg. Ezek alapján a több személy számára való tiltott átengedés annyi rendbeli lesz, ahány személynek a tettes a járművezetést átengedte (BH 1985. 368.). Továbbá egységként értékelendő az egy átengedés alkalmával a járművezetést jogellenesen átvevő személy által okozott több baleset, valamint az egy balesetben több személynek sérülés okozása is; a minősítést természetesen a legsúlyosabb sérülés határozza meg.

9/a. A járművezetés tiltott átengedése akkor állhat anyagi halmazatban a járművezetés ittas állapotban vagy a járművezetés bódult állapotban vétségi alakzatával, ha az ittas vagy bódult állapotú tettes akár a tiltott átengedést megelőzően, akár azt követően önmaga is vezeti a járművet.

Amennyiben a tettes utasként foglal helyet abban a gépkocsiban, amelynek a vezetését egy ittas állapotú személynek engedte át, és ezt a személyt az általuk közúton megelőzött másik gépkocsi útról való leszorítására bírja rá, úgy a járművezetés tiltott átengedésének vétsége a közúti veszélyeztetés büntetetének felbujtói alakzatával kerül halmazatba. Azonban, ha ugyanebben a közlekedési szituációban a gépkocsi jobb első üléséből megragadja a gépkocsi kormányát, és hirtelen a szemből szabályosan közlekedő gépkocsi irányába, balra kormányoz, akkor terhére a járművezetés tiltott átengedése vétségének és a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény büntetési alakzatának halmazata állapítható meg.

9/b. A járművezetés tiltott átengedésének, illetőleg a járművezetés ittas állapotban vagy a járművezetés bódult állapotban bűncselekmények elhatárolása azért lehet érdekes a gyakorlat számára, mert az első bűncselekmény - járművezetés átengedésében megnyilvánuló - elkövetési magatartása és az utóbbi két bűncselekmény bűnszegedi magatartásai hasonlóságot mutatnak. Ezzel kapcsolatban elmondható, hogy a jármű átadásán vagy használatának bármilyen módon való lehetővé tételén kívül, minden az ittas vagy a bódult állapotú vezetést elősegítő, megkönnyítő cselekvőség az utóbbi két bűncselekmény bűnszegedi magatartásaként értékelendő.

Cserbenhagyás

239. § Ha a közlekedési balesettel érintett jármű vezetője a helyszínen nem áll meg, illetve onnan eltávozik, mielőtt meggyőződne arról, hogy valaki megsérült-e, illetve az életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszély miatt segítségnyújtásra szorul-e, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

§H 2014. 50. A cserbenhagyás

Szövegmagyarázat

1. A cserbenhagyás jogi tárgya - mint minden közlekedési bűncselekményé - komplex: elsősorban az összes közlekedési ágazat közlekedésének biztonságához, másodsorban pedig a közlekedő személyek életének és testi épségének védelméhez fűződő társadalmi érdek. A közlekedés résztvevőivel szemben támasztott általános követelmény az, hogy baleset bekövetkezésekor tőlük elvárható segítséget nyújtsanak a megsérült személyeknek, illetőleg a baleset következményeinek felszámolásában, további káros hatásainak elhárításában, valamint ezen következmények, illetve hatások súlyosabbá válásának megakadályozásában a tőlük elvárható módon és mértékben közreműködjenek. Ezen erkölcsi normákból fakadó kötelezettség legalapvetőbb elemeinek - a megállási és meggyőződési kötelezettségnek - a járművezetőkkel szembeni fokozott érvényesülését hivatott büntetőjogi eszközökkel biztosítani a cserbenhagyás bűncselekmény tényállása.

2. A különböző közlekedési ágazatok járművezetői (parancsnokainak) számára az 57/2011. (XI. 22.) NFM rendelet (Hajózási Szabályzat), a KRESZ és az 1995. évi XCVII. törvény (Lt.) írnak elő baleset bekövetkezésének esetére megállási, meggyőződési, illetve segítségnyújtási kötelezettséget.

3/a. A cserbenhagyás alanya a balesettel érintett jármű vezetője. A tényállás alkalmazásában járművezető alatt mind a négy közlekedési ágazat esetében a járművet ténylegesen vezető személyt kell érteni, attól függetlenül, hogy a jármű vezetésére rendelkezik-e engedéllyel, illetve jogosultsággal.

A közlekedési baleset általánosságban a legalább egy mozgó közúti, vasúti, vízi- vagy légijármű, továbbá - a közúti közlekedés körében - állatot hajtó (vezető) személy részvételével vagy ilyen jármű mozgásából eredően bekövetkezett, általában a közlekedési szabályok szándékos vagy gondatlan megszegésével gondatlanságból, illetőleg vétkesen előidézett olyan váratlan esemény, amellyel ok-okozati összefüggésben egy vagy több személy meghalt, megsérült, vagy dologi kár keletkezett. A fentiek alapján megállapítható, hogy a közlekedési baleset központi eleme a mozgó jármű, annak bekövetkezése - ide nem értve a közúton állatot hajtó (vezető) személy közreműködését - csak mozgó jármű részvételével vagy mozgásából eredően értelmezhető; fogalma - az összes közlekedési ágazat vonatkozásában - magában foglalja mind a személyi sérüléssel, mind a kizárólag anyagi kárral járó közlekedési eseményeket.

Balesettel érintett jármű vezetőjén a baleset okozóját, annak vétkes elszenvettségét (sértettjét), illetve azt a járművezetőt is érteni kell, akinek a magatartása közrehatott a baleset bekövetkezésében, vagy aki a baleset következtében került veszélyhelyzetbe.

Arra figyelemmel, hogy bizonyos (vasúti, vízi- vagy légi-) járművek vezetésében - azok biztonságos irányítása érdekében - egyidejűleg több személy is részt vesz, illetőleg az egy személy által vezethető járművek járművezetői feladatait egymás között megosztó két személy cselekvőségére is tekintettel - amennyiben e személyek a baleset bekövetkezése után szándékességgel megállapítása is. A cserbenhagyás tettesi magatartásához kapcsolódhat felbujtás és bűnszegély is. Részesi magatartást utas, illetve gyalogos is kifejezhet.

3/b. A cserbenhagyás bűncselekmény szándékos bűnszegű vétség, amely akár egyenes, akár eshetőlegesen szándékkal elkövethető. A bűnszeg megállapíthatóságához az szükséges, hogy a tettes észlelje a baleset bekövetkezését, és tudata átfogja azt, hogy vele szemben erkölcsi normákból fakadó társadalmi elvárás a baleset helyszínén való megállást és a baleset következményeiről való meggyőződést kötelezettséggé írja elő, amely kötelezettségének magatartásával nem tesz eleget. E körben fontos szólnunk arról, hogy a járművezetőkkel szemben az egyes közlekedési ágazati jogszabályai is előírják ilyen kötelezettséget.

A baleset bekövetkezését ittas vagy bódult állapota miatt nem észlelő tettes cselekménye a Btk. 18. §-ában foglaltakra figyelemmel nem eshet a kóros elmeállapot büntethetőséget kizáró ok alá, ezért az önhibából eredő ittas vagy bódult állapotú személy bűnszegése a baleset észlelésének hiányában is megállapítható.

4. A cserbenhagyás bűncselekménynek nincs elkövetési tárgya.

5/a. Jelen bűncselekmény elkövetési magatartása a megállási vagy a meggyőződési kötelezettség elmulasztása, így ebből következően kizárólag mulasztásban nyilvánulhat meg. Amennyiben a balesettel érintett jármű vezetője a baleset helyszínén nem áll meg, úgy a fenti kötelezettségei közül egyiknek sem tesz eleget, ha azonban a helyszínen megáll ugyan, de azelőtt eltávozik onnan, mielőtt meggyőződne arról, hogy valaki megsérült-e, illetve az életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszély miatt segítségnyújtásra szorul-e, akkor meggyőződési kötelezettségét mulasztja el.

A megállási kötelezettség teljesíthetőségével kapcsolatban a bírói gyakorlat értelmezte a baleset helyszínének fogalmát, ugyanis közúti közlekedési szituációban előfordulhat, hogy a gépkocsik ütközése egy forgalmas közúti szakaszon történik, ahol az érintett járművek azonnali megállása jelentős fennakadással, esetleg balesetveszéllyel járna. Ebben az esetben természetesen nem kifogásolható, sőt életszerű a járművek vezetőinek az a magatartása, hogy az ütközés helyét elhagyva a lehető legközelebbi biztonságos megállásra alkalmas helyre hajtva győződjenek meg az ütközés következményeiről, és tegyenek eleget ezzel kapcsolatos jogi kötelezettségeiknek is. Erre figyelemmel a cserbenhagyás tényállásának helyszín fogalma - amennyiben az érintett járművek mozgásképesek maradtak - nem szorosan a gépjárművek ütközésének térbeli pontját, hanem a forgalmi és útviszonyoknak megfelelően az ahhoz lehetséges legközelebbi, a baleset hatókörében lévő olyan helyet is magában foglalja, ahol a baleset következményei felmérhetők, és amely az ütközésben résztvevők számára nagyjából egyenlő eséllyel elérhető. A helyszín fogalmának ettől eltérő, indokolatlanul szűkítő értelmezése olyan kötelezettséget róna a balesettel érintett járművezetőkre, hogy a tényleges forgalmi helyzetet figyelmen kívül hagyva - nem kizárta újabb veszélyhelyzetet okozva - az ütközés helyén azonnal megálljanak. Ez pedig a csekélyebb következményekkel járó ütközéseknél a közúti forgalom szükségtelen és jelentős hátráltatását is jelentené (BH 2007. 212.). A megállási kötelezettséggel kapcsolatban megjegyzésre érdemes, hogy ennek teljesítése - a baleset helyszínének vonatkozásában - egyes közlekedési ágazatokban (például vasúti közlekedés vagy folyóvízen, víziközeledés esetében) csak jelentős késedelemmel, illetve távolságra lehetséges; más közlekedési ágazatban, bizonyos járművek esetében pedig (például a légtérben tartózkodó repülőgéppel) lehetetlen.

A meggyőződési kötelezettség tartalma az, hogy a balesettel érintett járművezetőnek a baleset helyszínén személyesen - leginkább megsemmisítéssel és szóbeli tudakozódással - kell tájékozódnia arról, hogy a balesetben más személy megsérült-e, illetve van-e olyan személy, akinek az élete, testi épsége a baleset következtében közvetlenül fenyegető veszélybe került.

A fentiekből következik, hogy a cserbenhagyás bűncselekmény kizárólag akkor valósulhat meg, ha a baleset hatókörében tartózkodik olyan - a tettes személyétől különböző - más személy, akivel kapcsolatban fennáll annak reális lehetősége, hogy az élete vagy testi épsége a baleset következtében közvetlen veszélybe kerül (BH 2004. 308., BH 2002. 131., BH 1989. 387., BH 1987. 262.). A közvetlen veszély fogalmával kapcsolatban lásd a közúti veszélyeztetés magyarázatának 6. pontjában írtakat.

5/b. A bűncselekmény a megállás vagy meggyőződés, illetve tudakozódás elmulasztásával befejezetté válik, és mivel a cserbenhagyás úgynevezett tiszta mulasztásos bűncselekmény, így kísérlete fogalmilag kizárt.

6. A cserbenhagyás immateriális (és tiszta mulasztásos) bűncselekmény, tényállása nem tartalmaz eredményt.

7. Jelen bűncselekménynek nincs sem minősített, sem privilegizált esete, amennyiben a kizárólag anyagi károsodással járó balesetet okozó járművezető a baleset helyszínéről megállás nélkül elhajt, és a baleset hatókörében nem tartózkodott olyan személy, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélybe kerülhetett volna, úgy az elkövető terhére a Szabs. tv. 224. § (1) bekezdésében szabályozott közúti közlekedési szabályok kisebb fokú megsértése szabálysértés állapítandó meg (BH 2004. 308.).

8. A bűncselekmény rendbeliségét azon balesetek száma határozza meg, amelyekkel kapcsolatban a tettesnek külön-külön is megállási és meggyőződési kötelezettsége áll fenn, másképpen: a cserbenhagyás rendbelisége a tettes által elhagyott helyszínek számához igazodik.

9. A cserbenhagyással anyagi bűnhalmazatba kerülhetnek mindazok a közlekedési bűncselekmények, ahol a tettes járművezetőként olyan balesetet okoz, amelyben nem következik be személyi sérülés, de annak reális veszélye fennáll. Erre figyelemmel a cserbenhagyás vétsége halmazatot képezhet a közlekedés biztonsága elleni bűncselekménynek és a vasúti, légi- vagy víziközeledés veszélyeztetésének (BH 1996. 134.) mind a vétségi, mind a büntetési alakzatával, ha az e bűncselekményekből kialakult balesetnek nem volt személyi sérüléssel járó eredménye; továbbá a közúti veszélyeztetés büntetével, valamint a járművezetés ittas állapotban vétségével és a járművezetés bódult állapotban vétségével akkor, ha a bekövetkezett baleset nem járt személyi sérüléssel.

A cserbenhagyás csak akkor állapítható meg, ha vele egyidejűleg súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Súlyosabb bűncselekményen itt egyértelműen a segítségnyújtás elmulasztása bűncselekmény értendő, ugyanis amennyiben a baleset helyszínén segítségnyújtásra szoruló, közvetlen veszélybe került vagy sérült személy van, és a tettes nem áll meg, vagy nem győződik meg az ezzel kapcsolatos tényekről, úgy - a segítségnyújtás elmulasztásának bűncselekményi tényállása által megkövetelt - tőle elvárható segítséget sem nyújtja a sérült személynek, így a megállási és meggyőződési kötelezettség elmulasztásának szubszidiárius volta miatt csak a súlyosabb bűncselekmény (a segítségnyújtás elmulasztásának vétsége vagy büntette) állapítható meg. A két bűncselekmény elhatárolásánál a gyakorlatban azt kell figyelembe venni, hogy a balesetben szenvedett-e más személy sérülést; amennyiben igen, úgy - a fentiek alapján - segítségnyújtás elmulasztása, ha nem, akkor pedig cserbenhagyás vétsége a helyes minősítés.

Értelmező rendelkezések

240. § (1) A közúton elkövetett bűncselekményekre megállapított rendelkezéseket kell alkalmazni akkor is, ha a közúti járművezetésre vonatkozó szabályok megszegése nem közúton okoz legalább súlyos testi sértést vagy halált.

(2) A 233-235. § alkalmazásában nem tekinthetők közlekedési szabályoknak a gyalogosokra és az utasokra vonatkozó rendelkezések.

(3) A 236. és a 238. § alkalmazásában ittas állapotban lévő személy az, akinek a szervezetében 0,50 gramm/liter véralkohol-, illetve 0,25 milligramm/liter levegőalkohol-koncentrációnál nagyobb érték előidézésére alkalmas szeszes ital fogyasztásából származó alkohol van.

ÍH 2015. 94. A közúti baleset gondatlan okozása

A közlekedési bűncselekmények fejezetének - e fejezet bűncselekményeinek dogmatikai sajátosságaira tekintettel - önálló értelmező rendelkezései vannak. A 240. § (1) bekezdésében foglaltak azokra közlekedési bűncselekményekre vonatkoznak, amelyeket közúti járművekkel, nem közúton követnek el. A közúti közlekedés forgalmi szabályait a KRESZ határozza meg, amelynek területi hatálya a jogszabály 1. §-a alapján Magyarország közútjaira és közforgalom elől el nem zárt magánútjaira terjed ki. Azonban vannak bizonyos, a közlekedés biztonsága szempontjából meghatározó és a járművek balesetmentes vezetéséhez olyan erővel tapadó szabályok, amelyek betartását olyan területeken (közforgalom elől elzárt magánúton, sőt nem úton) is indokolt a járművezetőktől megkövetelni, illetve a jogalkalmazó által elvárni, amelyekre a KRESZ hatálya nem terjed ki. Ezek a szabályok többek között a járművezetés általános személyi feltételeire, a járművek alapvető műszaki feltételeire, az elindulásra, a hátramenetre, a megfordulásra, az irányváltztatásra, a követési távolságra, a sebesség megválasztására vonatkoznak. Az (1) bekezdés rendelkezése folytán az e szabályszegéseket közforgalom elől elzárt magánúton vagy nem úton elkövető és balesetet okozó járművezetők cselekménye - amennyiben a balesetben valaki legalább súlyos sérülést szenved - a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény, a közúti veszélyeztetés, a közúti baleset okozása, illetve a járművezetés ittas (vagy bódult) állapotban bűncselekmények valamelyike szerint minősül, és von maga után jogkövetkezményt.

A 240. § (2) bekezdésében foglaltak alapján a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése, a közúti veszélyeztetés és a közúti baleset okozása bűncselekmények vonatkozásában az utasokra és gyalogosokra irányadó szabályokat nem tekintjük közlekedési szabályoknak, így a felsorolt bűncselekményeknek sem utasok, sem gyalogosok nem lehetnek a tettesei, az általuk elkövetett és a bekövetkezett balesettel okozati összefüggésben lévő szabályszegések - az okozott eredmény súlyosságától függően - testi sértés vagy emberölés vétségeként minősülhetnek. A fenti rendelkezés alkalmazása azonban nem akadályozza annak, hogy az utas vagy a gyalogos a fenti bűncselekmények közül a vasúti, légi- vagy víziközlekedés veszélyeztetése büntetési alakzata, illetve a közúti veszélyeztetés büntetése tettesének akár felbujtója, akár bűnsegédje lehessen.

A 240. § (3) bekezdése az ittaság - kizárólag e fejezetre vonatkozó - törvényi definícióját adja meg; az ezzel kapcsolatos tudnivalókat lásd a járművezetés ittas állapotban bűncselekmény magyarázatának 5/a. pontjánál.

Az Alkotmánybíróság határozatai

1464/B/2007. AB határozat

351/B/2005. AB határozat

A Legfelsőbb Bíróság (Kúria) elvi iránymutatásai

5/2008. Büntető jogegységi határozat

2/1999. Büntető jogegységi határozat

6/1998. Büntető jogegységi határozat

79/2009. BK vélemény

67/2008. BK vélemény

56/2007. BK vélemény

41/2007. BK vélemény

38/2007. BK vélemény

Btk. 241. § fejezetcíméhez:

Magyarország Alaptörvénye a korábbi Alkotmányhoz képest szélesebb körben határozza meg a környezet és természet védelmével kapcsolatos jogokat és kötelezettségeket. A Nemzeti Hitvallásban leszögezi, hogy felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit. Az Alaptörvény P) cikkében leszögezi, hogy a természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdő és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növényi és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége. A környezet és természetvédelem szempontjából az Alaptörvény XX. és XXI. cikkelye tartalmazza a legfontosabb rendelkezéseket. A XX. cikk szerint mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. A cikk (2) bekezdése kimondja, hogy: az (1) bekezdés szerinti jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, az egészséges élelmiszerekhez és az ivóvízhez való hozzáférés biztosításával, a munkavédelem és az egészségügyi ellátás megszervezésével, a sportolás és a rendszeres testedzés támogatásával, valamint a környezet védelmének biztosításával segíti elő. Ez nyilvánvalóvá teszi, hogy az Alaptörvény a testi és a lelki egészség egyik feltételének a környezet megfelelő védelmét tekinti. A XXI. cikk kimondja, hogy: (1) Magyarország elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez. (2) Aki a környezetben kárt okoz, köteles azt törvényben meghatározottak szerint helyreállítani, vagy a helyreállítás költségét viselni. Az Alaptörvény külön szól a szennyező hulladékról. A XXI. cikk (3) bekezdése szerint elhelyezés céljából tilos Magyarország területére szennyező hulladékot behozni. Az Alaptörvény idézett rendelkezése aktív magatartást ír elő a környezeti kár okozása esetén. Nem ilyen kifejezett módon, de az Alaptörvény más rendelkezései is köthetők a környezet védelméhez. Így a XIII. cikk szerint mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez, és a tulajdon társadalmi felelősséggel jár. Ilyen társadalmi felelősség lehet a tulajdonhoz való jog gyakorlása során a környezetvédelmi érdekek érvényesítése.

Mindez nem jelenti azt, hogy az egészséges környezethez való jog alanyi jogként közvetlenül érvényesíthető. Az egészséges környezethez való jog változatlanul úgynevezett harmadik generációs alapjog, azaz alapvetően az államra ró kötelezettségeket a személyek védelme érdekében. Ezt erősíti meg az Alkotmánybíróság 28/1994. (V. 20.) AB határozata, amely hangsúlyozza, hogy a környezethez való jog ugyan nem alanyi alapjog, de nem is csupán alkotmányos feladat vagy államcél, ahol az állam szabadon rendelkezik arról, hogy milyen eszközöket alkalmaz. Az Alkotmánybíróság szerint a környezetvédelemhez való jog önállósult és önmagában vett intézményvédelem, ahol az objektív intézményvédelmi oldal túlnyomó, illetve meghatározó. Az Alkotmánybíróság a természetvédelemmel kapcsolatban is kifejti az általános alapjogvédelmi teszt követelményeit, azaz a természetvédelem meghatározott szintjét az állam nem ronthatja, kivéve akkor, ha más alkotmányos jog vagy érték érvényesítéséhez ez elkerülhetetlen. Az állam ugyanakkor dönthet arról, milyen eszközöket vesz igénybe a környezetvédelem biztosításának érdekében, meghatározza az elveket, a módot, a jogalkotási és kormányzati teendőket (lásd még: 996/G/1990. AB határozat).

A környezet védelmében az állam által alkalmazható jogi eszközök közül a legsúlyosabb szankciókat a büntetőjog tartalmazza. A büntetőjog az Alkotmánybíróság megfogalmazásában a jogrendszer záróköve, alkalmazására akkor kerülhet sor, hogyha az egyéb jogi eszközök, így a polgári jog vagy szabálysértési jog hatástalannak bizonyulnak. Figyelembe kell azonban venni, hogy a környezetvédelem komplex jogi rendszert feltételez. A büntetőjog mellett a polgári jog, a közigazgatási jog egyaránt tartalmaz fontos szabályokat a környezet védelme érdekében, és az ezen jogágakban található szankciórendszer harmonikusan kell, hogy védje a környezeti értékeket. Mindez azt jelenti, hogy bár a büntetőjog a legsúlyosabb szankciókkal rendelkező jogág, sor kerülhet az egyes jogági felelősségi formák párhuzamos alkalmazására is. Ez nem érinti azt az előbb említett elvet, hogy a büntetőjogi szankciót csak a legsúlyosabb esetekben lehet alkalmazni.

A környezet védelmét olyan nemzetközi dokumentumok is szabályozzák, amelyek közvetlen hatást gyakoroltak a magyar jogra. Itt elsősorban az Európai Unió különböző dokumentumait kell megemlíteni. A környezet büntetőjogi védelme tekintetében az alapvető szabályokat a 2003/80/IB tanácsi kerethatározat tartalmazta. Ezt a kerethatározatot vette figyelembe a jogalkotó a 2005. évi XCI. törvényben (A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és más törvények módosításáról). A kerethatározat elvei és rendelkezései attól függetlenül szolgálhattak iránymutatásul, hogy az európai bíróság 2005-ben a kerethatározatot formai okokra figyelemmel megsemmisítette.

A kerethatározat 2. cikke elrendelte, hogy minden tagállam köteles megtenni a szükséges intézkedéseket, hogy a hazai jogrendszerben bűncselekménynek minősüljenek a következők:

veszélyes anyagok vagy ionizáló sugárzó anyag kiöntése, kibocsátása vagy kivezetése a levegőbe, talajba vagy vízbe, amely az emberre nézve halált vagy súlyos sérülést okoz;

veszélyes anyagok vagy ionizáló sugárzás levegőbe, talajba vagy vízbe történő jogellenes kibocsátása vagy bejuttatása olyan mennyiségben, amely azok állapotának tartós vagy jelentős romlását, bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, illetve védett műemlékek, más védett tárgyak, tulajdon, az állatok vagy növények jelentős károsodását okozza vagy okozhatja;

a hulladék, beleértve a veszélyes hulladékot is, engedély nélküli eladása, kezelése, szállítása, exportja vagy importja, amely emberre nézve halált vagy súlyos sérülést okoz vagy okozhat, vagy anyagi kárt a levegő, talaj, víz, állatok vagy növények minőségében;

olyan gyár engedély nélküli működtetése, amelyben veszélyes tevékenységet végeznek, és amely a gyáron kívül emberre nézve halált vagy súlyos sérülést okoz vagy okozhat, vagy anyagi kárt a levegő, a talaj, a víz, állatok vagy növények minőségében;

nukleáris anyagok vagy más veszélyes radioaktív anyagok engedély nélküli előállítás, kezelése tárolása, használata, szállítása, exportja vagy importja, amely emberre nézve halált, vagy súlyos sérülést okoz vagy okozhat, vagy anyagi kárt a levegő, talaj, víz, állatok vagy növények minőségében;

vadon élő növény- és állatfajok vagy azok részeinek jogellenes birtoklása, befogása, károsítása, elpusztítása vagy az azokkal folytatott kereskedelem, legalább azokon a helyeken, ahol azokat a kihalás veszélye fenyegeti a hazai törvények alapján;

őzongyengített anyagok engedély nélküli kereskedelme.

A nem kimerítő felsorolásban foglalt előírások gyakorlatilag mind megjelentek a magyar környezetvédelmi büntetőjogi szabályozásban.

Az Európai Unió Bírósága a kerethatározatot C-176/03. számú ügyben hozott ítéletével semmisítette meg az előbb említett hatásköri okokból. Ezt követően azonban az Európai Parlament és a Tanács tartalmilag nagyon hasonló rendelkezéseket magába foglaló irányelvet alkotott. A 2008/99/EK irányelv közösségi szinten biztosítja, hogy az Európai Unió működéséről szóló szerződés XX. cím 191. cikke szerinti környezetvédelem az uniós tagállamokban mindenütt azonos és magas szinten valósuljon meg.

Külön kell megemlíteni az Emberi Jogok Európai Egyezményét, illetve az egyezmény alapján az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogát. Az Egyezmény alapvetően a polgári és politikai jogokat védi, azonban a bíróság esetjogában egyre több olyan jellel lehet találkozni, amely a környezet védelmével is összefüggésbe hozható. A jogok és szabadságok értelmezése során a bíróság figyelembe veszi azt a kapcsolatot, amely az egyéni jogok és szabadságok védelme, valamint a környezet védelme között fennáll. A bíróság többször hangsúlyozta, hogy az Egyezményben védett jogok tényleges érvényesülése jelentős mértékben függ a sértetlen, csendes és egészséges környezettől, amely hozzájárulhat az emberek jólétéhez. A bíróság által eldöntött ügyek azt mutatják, hogy a környezeti tényezők kihatással lehetnek az Egyezményben rögzített, az egyént megillető jogokra, és példaként lehet felhozni erre a repülőterek zajszintjét, az ipari szennyezést vagy a várostervezést.

Természetesen az Emberi Jogok Európai Bírósága e területen is érvényesíti a szubszidiaritás elvét, azaz az Egyezmény megsértését akkor lehet megállapítani, ha előzetesen nemzeti szinten kimerítették valamennyi jogorvoslati lehetőséget az ügyben. A bíróság tehát csak végső soron avatkozik be [Environment and Human Rights Report (Doc. 9791 (2003))].

A 2012. évi C. törvény egyik legfontosabb újítása a környezet és természet elleni bűncselekmények külön fejezetbe (XXIII. Fejezet) történő foglalása. Ezzel a jogalkotói lépéssel az e fejezetbe tartozó bűncselekmények új jogi tárgyat is kaptak, közvetlenül a környezet és természet mint önálló társadalmi érték jelenik meg, és ezek sérelme képezi a bűncselekmények jogi tárgyát. Az 1978. évi IV. törvény legfontosabb környezeti problémákat érintő bűncselekményei, így a környezetkárosítás, természetkárosítás, illetve a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése még a közegészséget mint különös jogi tárgyat érintette. Nyilvánvaló, hogy a felsorolt bűncselekmények kapcsolatba hozhatók a közegészséggel, azonban a jogalkotó a társadalmi, gazdasági fejlődésnek megfelelően a környezet és természet megóvásához fűződő társadalmi érdeket mint közvetlen jogi tárgyat jelölte már meg. Ez a rendszertani változtatás adódik a környezet- és természetvédelem modernkori megítéléséből, illetve azokból a szabályozási sajátosságokból, amelyek az ide tartozó bűncselekmények többségét jellemzik.

A környezetet károsító bűncselekményeknek egy fejezetbe való rendezése hasonló fejlődést mutat, mint ami a közlekedési vagy gazdasági bűncselekmények terén történt. Ma már alappal beszélhetünk - a közlekedési büntetőjoghhoz hasonlóan - a környezetvédelmi büntetőjog létjogosultságáról az egységes büntető törvénykönyv belül. Az ide tartozó bűncselekmények viszonylagos önállóságot mutatnak a büntetőjog általános elvei és a különös részi bűncselekmények tekintetében. Ilyen sajátosság, hogy a bűncselekmény következményei érinthetik - a jogi személy magyarországi felelősségre vonhatóságának keretei között - a jogi személyeket.

Az elkövetési magatartás gyakran hasznos cél érdekében történik, és a környezetben vagy természetben okozott sérelem nem szándékolt mellékhatásként jelentkezik. Különleges lehet ebben a körben a kockázatvállalás szerepe és hatása is. Jellegetesen keret-tényálláshoz kötött bűncselekményekről van szó, a kereteket a speciális környezeti, illetve természeti jogszabályok töltik ki. Ennek következtében is, bár a környezetvédelmi bűncselekmények alanya nem tekinthető speciális alannak, nagyon sokszor a közigazgatási jog kötelezettjéről van szó. A környezetet sértő bűncselekményeknél a gondatlan magatartások is súlyos környezeti károk okozói lehetnek. Az elvárhatóság szintje a környezeti bűncselekményeknél igen magas lehet, az elméletben többször fölmerült e cselekmények tekintetében az objektív felelősség kérdése is, noha természetesen a Btk. a bűnösen elkövetett magatartásokat rendeli büntetni.

A környezeti bűncselekmények következménye sokszor teljesen egzaktul nem határozható meg. Természetesen az eredmény-bűncselekményként szabályozott tényállásoknál a szakértői tevékenység választ ad a felmerülő kérdésekre, azonban az eredményen túli következmények bizonytalansága problémát jelenthet. Előfordulhat, hogy az adott bűncselekmény hatásai nemzedékeken át, illetve nemzedékek felnövéséhez szükséges időn túl következnek be.

A büntetés célja a Btk. Általános Részében megfogalmazott büntetési célon belül elsősorban a megelőzés és ezt követően a megtorlás. Ugyancsak fontos büntetési célként jelentkezik a sérült környezet, illetve természet helyreállításának lehetősége, illetve igénye.

A jogalkotó kiterjesztette a környezetet és természetet támadó hagyományos magatartások körét. Így került a fejezetbe a már korábban is létező állatkínzás vagy tiltott állatviadal szervezése. Az állatok kímélete, a velük való humanitárius bánásmód szoros összefüggést mutat a környezet- és természetvédelemmel. Ugyanez indokolta az olyan tényállások megalkotását, amelyek korábban nem léteztek, de a társadalmi igény kiváltotta szabályozásukat. Ezek az orvvadászat és az orvhalászat.

A fejezet tartalmának kialakításában fontos szerepet játszanak a nemzetközi dokumentumok. Ez igaz a szabályozás tartalmi elemeire, de a szabályozási kör meghatározására is. Ilyen módon képezi részét a XXIII. Fejezetnek az atomenergiával kapcsolatos több tényállás, figyelemmel arra, hogy az Európai Uniónak a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2008/99/EK irányelve ezeket a tényállásokat környezetvédelmi bűncselekményeknek minősíti.

A Btk. indokolása rámutat arra, hogy az uniós irányelv szerint bűncselekménynek minősül olyan üzem jogellenes működtetése, amelyben veszélyes tevékenységet végeznek, illetve veszélyes anyagokat vagy készítményeket tárolnak vagy használnak, és amely az üzemén kívül bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, vagy a levegő, a talaj, a víz minőségének, vagy az állatoknak, vagy a növényeknek jelentős károsodását okozza vagy okozhatja. Az EK irányelv ezzel a magyar szabályozásnál szélesebben húzza meg a kifejezetten környezetvédelmi bűncselekmények körét.

A Btk. XXIII. Fejezetében szabályozott, a környezet és a természet elleni bűncselekmények a következők:

környezetkárosítás,
természetkárosítás,
állatkínzás,
orvvadászat,
orvhalászat,
tiltott állatviadal szervezése,
a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése,
ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés,
radioaktív anyaggal visszaélés,
nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés,
atomenergia alkalmazásával visszaélés.

XXIII. FEJEZET

A KÖRNYEZET ÉS A TERMÉSZET ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Környezetkárosítás

- 241. §** (1) Aki a földet, a levegőt, a vizet, az élővilágot, valamint azok összetevőit jelentős mértékű szennyezéssel vagy más módon
a) veszélyezteti,
b) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre,
c) olyan mértékben károsítja, hogy annak természetes vagy korábbi állapota nem állítható helyre,
büntetett miatt az a) pontban meghatározott esetben három évig, a b) pontban meghatározott esetben egy évtől öt évig, a c) pontban meghatározott esetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (2) Aki a környezetkárosítást gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdés a) pontja esetén egy évig, b) pontja esetén két évig, c) pontja esetén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (3) Az (1) bekezdés a) pontjában, és a (2) bekezdés első és második fordulataiban meghatározott esetben az elkövető nem büntethető, az (1) bekezdés b) pontja esetén pedig büntetése korlátlanul enyhíthető, ha az elsőfokú ítélet meghozataláig a bűncselekmény által bekövetkezett veszélyt, illetve környezetkárosodást megszünteti, a károsodott környezet eredeti állapotát helyreállítja.
- (4) E § alkalmazásában szennyezés: a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint azok összetevői jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kibocsátási határértéket meghaladó terhelése.

28/1994. (V. 20.) AB határozat

996/G/1990. AB határozat

689/B/2003. AB határozat

1026/B/2000. AB határozat

Öneryildiz v. Turkey, Judgement of 30 November 2004, no. 48939/99.

C-176/03. EU

BH 1984. 481., BH 1986. 87., BH 1999. 288., BH 2009. 5., BH 2001. 32.

2003/80/IB tanácsi kerethatározat

2008/99/EK irányelv

Európa Tanács Environment and Human Rights Report Doc. 9791 (2003)

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény

Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv.

A közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. tv.

A levegő védelmével kapcsolatos 306/2010. (XII. 23.) Korm. rendelet

A felszín alatti vizek védelméről szóló 219/2004. (VII. 21.) Korm. rendelet

A felszíni vizek minősége védelmének szabályairól szóló 220/2004. (VII. 21.) Korm. rendelet

Tatar v. Romania, Judgement of 27. January 2009, no. 67021/01

Giacomelli v. Italy, Judgement of 2. November. 2006. no. 59909/00

Guerra and Others v. Italy, Judgement of 19. February 1998. no. 14967/89

Szövegtörténet

A környezeti bűncselekmények magyar szabályozása nem tekinthet vissza hosszú múltra. Főként az élet, testi épség, egészség, illetve a vagyon elleni bűncselekmények körében számos olyan tényállás helyezkedett el korábban is, amelyek kimerítése összefügghetett valamelyik környezeti elem károsításával vagy szennyezésével.

Az első valóban környezetvédelmi jellegű szabályozásnak az 1840. évi X. törvénycikket tarthatjuk, amely a vizek védelméről szólt. Ennek értelmében a különböző vízvédelmi berendezések rongálása, a vizek szennyezése egy hó áristommal voltak büntethetők. A Csemegi-kódex, a büntetésekről és vétségekről szóló 1878. évi V. törvény már súlyos büntetést helyezett kilátásba a vizek védelmében. A 315. § szerint aki használatban lévő kutat, vízvezeték, víztartót megmérgezt, úgyszintén aki életveszélyes, vagy az egészségre ártalmas anyaggal kevert valamely élelmi cikket, ennek veszélyes vagy ártalmas tulajdonságát elhallgatva elárusít, áruba bocsát vagy szétoszt, öt évtől tíz évig terjedő fegyházzal, ha ebből valakinek súlyos testi sértése vagy halála következett be, tíz évtől tizenöt évig terjedő fegyházzal büntetendő. Az 1961. évi V. törvény kútmérgezés címszó alatti hasonló tényállása (197. §) már jóval enyhébb fenyegetettséget tartalmaz. Az emberi környezet védelméről szóló 1976. évi II. törvény először rendelkezett a környezet általános és teljes körű büntetőjogi védelméről. Az e törvénnyel módosított fenti büntető tényállás szerint aki az emberi környezet védelem alatt álló tárgyait úgy szennyezi, ártalomnak vagy károsodásnak teszi ki, hogy ezzel az ember életét vagy egészségét jelentős mértékben kedvezőtlenül befolyásolja - ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg -, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A büntetés egytől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az emberi életre veszélyt származott. A törvény a gondatlan elkövetést is büntetni rendelte. Úttörő jellegű volt a szabályozásban, hogy a környezetet mint egységes egészet helyezte védelem alá a tényállás.

A gyakorlati alkalmazhatóság megteremtése érdekében az 1978. évi IV. törvényben jelentősen átalakították a környezetet sértő bűncselekményt. A büntetőjogi védelmet a Btk. kettébontotta, és külön szabályozta a környezet- és a természetkárosítást.

A környezet- és természetvédelem szétválasztásán túl fontos változás, hogy többé nem volt konjunktív feltételhez kötött a környezetkárosítás megállapíthatósága, tehát önmagában a környezet szennyezése, rongálása vagy pusztítása megalapozta a bűncselekményt, nem szubszidiárius többé a tényállás, tehát az emberi élet vagy egészség veszélyeztetése esetén is megállapítható halmazatban, valamint szélesebb lehetőség volt a gondatlan elkövetések megbüntetésére, figyelemmel arra, hogy nemcsak a minősített, hanem az alaptényállás is elkövethető gondatlanul.

A keretszabályozás következtében a keretet kitöltő jogi környezet megváltozott a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény elfogadásával.

A környezetvédelmi törvény rendelkezéseire figyelemmel az 1996. évi LII. törvény jelentős mértékben módosította a Btk. környezetkárosítási tényállását. A törvény elkövetési magatartásként a károsítást és a szennyezést nevesítette. Hatósági határozatban megállapított kötelezettség megszegése esetén azok a magatartások is büntethetővé váltak, amelyek a környezetet vagy valamely elemét csak veszélyeztették. Minősített esetként nyert szabályozást egyrészt a jelentős mértékű károsodás okozása, illetve ennek veszélye, másrészt pedig, ha a bűncselekmény a környezetet vagy annak valamely elemét oly mértékben károsította, hogy a környezet vagy környezeti elem természetes vagy korábbi állapota nem állítható helyre. A törvény meghatározta a környezeti elem, a szennyezés és a károsítás fogalmát is.

Az új Btk.-t megelőző utolsó jelentős módosításra 2005-ben került sor. A 2005. évi XCI. törvény lényegében a már említett a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2003/80/IB. tanácsi kerethatározat rendelkezéseit jelenítette meg a magyar büntetőjogban. Jogtörténeti érdekesség, hogy a kerethatározatot az Európai Unió Bírósága C-176/03. számú ügyben hozott ítéletében hatásköri okokra hivatkozva 2005. szeptember 13-án megsemmisítette, míg a kerethatározat szövegére épülő magyar szabályozás 2005. szeptember 1-jén lépett hatályba. A magyar szabályozás ennek ellenére megfelel a kerethatározat helyébe lépő 2008/99/EK irányelvnek. A 2005. évi módosítás lényegében a ma hatályos szöveggel azonos. Nemzetközi kötelezettségekkel összhangban szabályozta az ózonréteget károsító anyagokkal kapcsolatos magatartásokat, illetve a büntethetőség kizárásának vagy a korlátlan enyhítésnek a lehetőségét.

Szövegmagyarázat

A jogalkotó szemléletváltását jelzi a környezet- és természetvédelmi tényállások új elhelyezése a 2012. évi C. törvényben. A Büntető Törvénykönyv először foglalja össze ezeket a cselekményeket egy fejezetbe a környezet és természet elleni bűncselekmények címszó alatt. Ez dogmatikailag az ide tartozó bűncselekmények jogi tárgyának megváltozását is jelenti. Az indoklás rámutat arra, hogy napjainkban egyértelműen igény mutatkozik a környezet autonóm védelmére, ezért indokolt a többi tényállástól elkülönítve rögzíteni a környezetvédelmi tényállásokat. Kétségtávolú a közegészség mint jogi tárgy nem fejezte ki eléggé a környezeti bűncselekmények valódi irányultságát. Hasonlóan vitatható lett volna e bűncselekmények vagyoni elleni vagy gazdasági fejezetben történő elhelyezése, noha kétség kívül ezeket is sértheti az elkövetési magatartás. A jogalkotó tehát egy értékvalasztást valósított meg, amikor jogi tárgyal a környezet és természet épségéhez fűződő társadalmi érdeket jelölte ki.

1. A védett tárgy komplexitására, sokrétűségére tekintettel a Btk. 241. §-ába foglalt környezetkárosítás kerettényállás. A keretet kitöltő jogszabályok közül a legfontosabb a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény (Kvt.), az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv., a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. tv., a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. tv., valamint további háttérjogszabályok még a levegő védelmével kapcsolatos 306/2010. (XII. 23.) Kormányrendelet, a felszín alatti vizek védelméről szóló 219/2004. (VII. 21.) Kormányrendelet, a felszíni vizek minősége védelmének szabályairól szóló 220/2004. (VII. 21.) kormányrendelet.

A keretszabályozás a környezetvédelmi bűncselekményeknél is felveti a jogbiztonság kérdését. Nyilvánvalóan alkotmányossági követelmény a védett jogtárgyra és az elkövetési magatartásra vonatkozó törvényhozói akarat világos kifejezésre juttatása. Világosan látni kell, hogy az egyén mikor követ el büntetőjogilag szankcionált jogsértést, és korlátokat kell állítani az önkényes jogértelmezés lehetősége elé (689/B/2003. AB határozat).

A keretdiszpozíció a jogalkalmazás nehézségei ellenére is elkerülhetetlen a környezetvédelmi bűncselekményeknél. Nem lehet minden bűncselekmény esetén alkotmányosan előírt követelmény, hogy a Különös Részben szereplő bűncselekményi diszpozíció minden elemét maga a büntető törvény határozza meg (1026/B/2000. AB határozat).

2. A környezetkárosítás elkövetési tárgyait a Kvt. határozza meg. Ezek a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint ezek összetevői. A Kvt. szerint minden környezeti elemet önmagában, a többi környezeti elemmel alkotott egységben és az egymással való kölcsönhatás figyelembevételével kell védeni. A környezeti elemek védelme egyaránt jelenti azok minőségének, mennyiségének és készleteinek, valamint az elemeken belüli arányok védelmét (Kvt. 13. §).

A föld védelme kiterjed a föld felszínére és a felszín alatti rétegeire, a talajra, kőzetekre és az ásványokra, ezek természetes és átmeneti formáira és folyamataira. A föld védelme magában foglalja a talaj termőképessége, szerkezete, víz- és levegőháztartása, valamint élővilága védelmét is (Kvt. 14. §).

A víz védelme kiterjed a felszíni és felszín alatti vizekre, azok készleteire, minőségére (beleértve a hőmérsékleti viszonyait is) és mennyiségére, a felszíni vizek medrére és partjára, a víztartó képződményekre és azok fedőrétegeire, valamint a vízzel kapcsolatosan - jogszabályban vagy hatósági határozatban - kijelölt megkülönböztetett védelem alatt álló (védett) területekre.

A levegő védelme kiterjed a légkör egészére, annak folyamataira és összetételére, valamint a klímára (Kvt. 22. §).

Az élővilág védelme - az ökológiai rendszer természetes folyamatainak, arányainak megtartása és működőképességének biztosítása figyelembevételével - valamennyi élő szervezetre, azok életközösségeire és élőhelyeire terjed ki (Kvt. 23. §).

A Btk. elkövetési tárgyként nem jelöli meg az épített környezetet, annak ellenére, hogy a Kvt. környezeti elemként tartalmazza. Ennek indoka, hogy az épített környezetet a Btk. más paragrafusai - például a rongálás - megfelelő védelemben részesítik.

A környezeti összetevő fogalmát sem a Kvt., sem pedig más jogszabály nem határozza meg. A környezeti elemtől függően beszélhetünk fizikai, kémiai vagy biológiai összetevőről. A levegő kémiai összetétele könnyebben meghatározható, a víz és talaj összetételének meghatározása már bonyolultabb. Az adott földrajzi helyre jellemző lehet egy-egy vegyi összetétel vagy elem. Különböző tudományos módszerekkel mérhető az összetétel és annak megváltozása is. Az indoklás rámutat arra, hogy az anyagi összetevőkön kívül egy adott helyet el lehet különíteni az ott található növényi és állati populáció alapján is. A biológiai összetétel rendkívül sokszínű lehet, és nagy változatosságot mutathat.

Az összetevők bizonyos mennyiségi és minőségi megváltoztatása esetén beszélhetünk bűncselekményről. A változás lehet természetes folyamatok eredménye, amikor büntetőjogi felelősség nem jöhet szóba. Ilyen lehet például, ha a levegő összetételét egy vulkánkitörés megváltoztatja. A változás emberi beavatkozás eredménye kell, hogy legyen, és általában negatív irányú. A környezet korábbi természetes egyensúlyának megbontása vonhat maga után büntetőjogi felelősséget, de nem kizárt olyan magatartás szankcionálása sem, amely egy korábbi egyensúly irányába mutat. Az egyensúly megbomlása és a helyreállításához szükséges beavatkozás mértékének megállapítása mindig szakértői feladat.

3. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. A részesi magatartásra az Általános Rész szabályai az irányadók.

4. A bűncselekmény elkövetésének magatartásai valamely elkövetési tárgy veszélyeztetése, károsítása.

A veszélyeztetés a tényleges sérelem bekövetkeztének reális esélyét teremti meg. A jogalkotó ennek az elkövetési magatartásnak a szabályozásával előrehozta a büntetőjogi védelmet. A környezetet ezért ez a ténylegesen legkevésbé terhelő magatartás, amit a jogalkotó úgy fejez ki, hogy a legenyhébb büntetést, három évig terjedő szabadságvesztést rendel hozzá.

A károsító magatartást a törvény a következmények szempontjából kettéválasztja. Enyhébb szankcióval - egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az a károsítás, amely következtében a környezeti elem természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre. Így a környezetkárosításnak ezt a fordulatót valósítja meg, aki erdejében - az erdészeti hatóság engedélye nélkül - tarvágást végez, s ennek következtében az erdő oly mértékben károsodik, hogy korábbi állapota csak emberi beavatkozással - újraterelítéssel állítható helyre (BH 2009. 5.).

Súlyosabb büntetéssel - két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel - fenyegeti a törvény azt a károsítást, amelynek következtében a környezeti elem természetes vagy korábbi állapota nem állítható helyre.

A törvény a veszélyeztetés, illetve a károsítás elkövetési módját is meghatározza. Ezek közül kiemeli a jelentős szennyezést, de nem kívánja erre korlátozni a lehetséges módokat.

A szennyezés fogalmára a 241. § (4) bekezdése legális definíciót ad. E szerint e paragrafus alkalmazásában a szennyezés: a föld, a levegő, a víz, az élővilág, valamint azok összetevői - az elkövetési tárgyak - jogszabályban vagy hatósági határozatban megállapított kibocsátási határértéket meghaladó terhelése.

A törvény csak jelentős mértékű szennyezés esetén tartja megállapíthatónak a bűncselekmény első fordulatót. A jelentős mérték mibenlétének feltárása mindig szakértői feladat.

A törvény meghatározott viszonyt állapít meg a szennyezés, valamint a veszélyeztetés és károsítás között. A szennyezés ugyanakkor az értelmező rendelkezésnek megfelelően az elkövetési tárgyak terhelését jelenti. E fogalmak használata a jogalkalmazásban ezért bizonytalanságot okozhat, különös tekintettel a Kvt. fogalomrendszerére is. A Legfelsőbb Bíróság egy gazdasági ügyben hozott felülvizsgálati döntése ez utóbbi viszonyrendszert tisztázza. E szerint a Kvt. fogalomrendszerében a környezetszennyezés, a környezetkárosítás és a környezet-veszélyeztetés összefüggő rendszert alkot. A környezetszennyezés a kibocsátási határértéket meghaladó terhelés. A környezetkárosítás a környezet olyan mértékű szennyezettsége, amelynek eredményeként a környezet természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással vagy egyáltalán nem állítható helyre, illetőleg, amely az élővilágot kedvezőtlenül érinti. A környezet-veszélyeztetés tehát nem más, mint a környezetkárosítás lehetősége. A törvény ilyenkor a káros eredmény bekövetkezését nem, csupán annak lehetőségét kívánja meg (BH 2001. 32.).

A környezetkárosítás valamennyi elkövetési magatartása tevőssel és mulasztással egyaránt megvalósítható. Az elkövetési magatartások értékelésénél lényeges szempont a környezetvédelmi jogszabályok helyes értelmezése. Alaptörvényi követelmény, hogy a bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak (Alaptörvény 28. cikk). Így a büntetőjog szempontjából lényeges előírása a Kvt.-nek, hogy valamely környezeti elem igénybevételének, illetve terhelésének megelőzése, csökkentése vagy megszüntetése céljából nem engedhető meg más környezeti elem károsítása, szennyezése.

A jelentős mértékű szennyezésre példa a Legfelsőbb Bíróság egyik eseti döntése. A döntés kimondta, hogy a hidrológiai következmény jelentőségét az adhatja, hogy a vízáradó réteg továbbításával a szomszédos kutakra gyakorolt hatás milyen mérvű, nevezetesen az tömeges, nagyfokú, illetőleg súlyos sérelem okozását eredményezte-e (BH 1986. 87.). A jelentős mérték tehát mennyiségi és minőségi mutatókkal alátámasztandó ténykérdés, ahol jelentősége van az időbeli és térbeli mutatóknak.

A veszélyes tevékenység fogalmát a környezetvédelemmel kapcsolatban az Emberi Jogok Európai Bírósága is alkalmazza. Ez elsősorban az Emberi Jogok Európai Egyezménye 2. és 8. cikkével, valamint az Egyezmény első, kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. cikkével összefüggésben történik meg. A bíróság nem adott egységes definíciót, de többször utal e fogalomra (Öneryildiz v. Turkey).

5. A környezetkárosítás bűncselekménye szándékosan és gondatlanul egyaránt elkövethető. A szándékosság megvalósulhat egyenes és eshetőleges szándékkal. Gondatlan elkövetésnél a büntetési tételek aszerint különböznek, hogy veszélyeztetéssel visszafordítható vagy visszafordíthatatlan károsítás történt-e. Ehhez képest a büntetési tétel egy évig, két évig vagy három évig terjedő szabadságvesztés.

Luxuria és negligentia is jellemezheti a gondatlan elkövetést. Így gondatlanságból megvalósított környezetkárosítás vétsége miatt nincs helye büntetőjogi felelősség megállapításának, ha az elkövetőtől az értelmi színvonala, intellektusa és ismeretanyaga folytán nem volt elvárható, hogy felismerje az akkumulátorok szétbontása esetén a cselekményének a családtagjai életére, testi épségére, valamint a környezetre gyakorolt káros hatását (BH 1999. 288.). Ezzel szemben megállapítható volt a büntetőjogi felelősség egy másik esetben, ahol szintén akkumulátorok gyűjtésére és bontására került sor. A bíróság megállapítása szerint I. rendű vádlott több ésszerű és lényeges utasítást adott ki, tudta, hogy az előírások betartása nem történik meg, nem ellenőrizte azok betartását, és nem biztosított megfelelő feltételeket a biztonságos munkavégzésre. Az adott esetben jelentette ki a bíróság, hogy a két vezetőtől a felsorolt személyi tulajdonságaik alapján is elvárható lett volna a figyelem és körültekintés, amely egyben munkaköri kötelességük is volt, ezért a büntetőjogi felelősségük fennáll (BH 1984. 481.).

6. A környezetkárosítás materiális bűncselekmény, az eredmény veszélyeztetés esetén a veszélyhelyzet bekövetkezte, illetve károsítás esetén a károsodás megtörtént. Valamennyi fordulatnak létezik kísérlete.

7. A környezet megóvásához nagyobb érdek fűződik, mint a környezetkárosítás elkövetőjének megbüntetéséhez. Ezért a **Btk. 241. § (3) bekezdése** egy büntethetőséget megszüntető okot szabályoz. A jogalkotó a büntetlenséget, illetve a büntetés korlátlan enyhítését a bűnösséghez és a bűncselekmény következményéhez köti. Nem büntethető az az elkövető, aki szándékosan veszélyezteti az elkövetési tárgyat, valamint az sem, aki gondatlanságból teszi ugyanezt, illetve gondatlanságból olyan mértékben károsítja, hogy az elkövetési tárgy természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre.

Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az elkövetési tárgyat szándékosan károsítja olyan mértékben, hogy annak természetes vagy korábbi állapota csak beavatkozással állítható helyre. A kedvezmény minden esetben csak akkor illeti meg az elkövetőt, ha az elsőfokú ítélet meghozataláig a bűncselekmény által bekövetkezett veszélyt, illetve a környezetkárosodást megszünteti, a károsodott környezet eredeti állapotát helyreállítja. A helyreállítás nem feltétlenül a természetes állapot helyreállítását jelenti. E magatartás következtében a környezetnek olyannak kell lennie, mint a bűncselekmény elkövetése előtt.

8. A környezetkárosítás tipikusan élet, testi épség, egészség, valamint vagyon elleni bűncselekményekkel kerülhet alaki halmazatba. Így a bíróság a környezetkárosítással halmazatban a rongálást is megállapítja (BH 1984. 481.). A környezetkárosítás és természetkárosítás ugyanakkor egymással látszólagos alaki halmazatot alkot.

Léteznek környezetvédelmi szabálysértések is, így légszennyezés vagy vízszennyezés esetén. Ilyen például a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló **2012. évi II. törvény 246. §-ában** megfogalmazott ár- és belvízvédelmi szabálysértés tényállása.

Természetkárosítás

242. § (1) Aki

a) fokozottan védett élő szervezet egyedét,

b) védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedeit, feltéve, hogy azok külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket,

c) a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló **EK tanácsi rendelet A és B melléklete** hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét jogellenesen megszerzi, tartja, forgalomba hozza, az ország területére behozza, onnan kiviszi, azon átszállítja, azzal kereskedik, illetve azt károsítja vagy elpusztítja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás az élő szervezet egyedeinek olyan mértékű pusztulását okozza,

a) hogy az (1) bekezdés a) vagy b) pontja esetében az elpusztított élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét,

b) amely az (1) bekezdés c) pontja esetében az élő szervezet állományának fennmaradását veszélyezteti.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában élő szervezet egyede:

a) az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota,

b) az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződéseként létrejött egyed,

c) az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz.

689/B/2003. AB határozat

BH 1984. 305., BH 2001. 512., BH 2007. 36.

Az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmi szabályozás által biztosított védelemről szóló **338/97/EK rendelethez**

A vadon élő madarak védelméről szóló **2009/147/EK irányelv**

A természetes élőhelyek, a vadon élő állatok és a növények védelméről szóló **92/43/EGK irányelv**

A természet védelméről szóló **1996. évi LIII. törvény**

Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló **2009. évi XXXVII. törvény**

A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló **1996. évi LV. törvény**

A Vtv. végrehajtásának szabályairól szóló 79/2004. (V. 4.) Fvm. rendelet

A védett és fokozottan védett életközösségekre vonatkozó korlátozásokról és tilalmakról rendelkező 67/1998. (IV. 3.) Korm. rendelet

A védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM. rendelet

A védett állatfajok védelmére, tartására, bemutatására és hasznosítására vonatkozó részletes szabályokról szóló 348/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet

A védett és fokozottan védett életközösségekre vonatkozó korlátozásokról és tilalmakról szóló 67/1998. (IV. 3.) Korm. rendelet

Az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet

Hamer v. Belgium, Judgement of 27. November 2007. no. 21861/03

Takn and Others v. Turkey, Judgement of 10. November. 2004. no. 46117/99

Kyrtatos v. Greece, Judgement of 22. May 2003. no. 41666/98

Szövegtörténet

A környezeti bűncselekmények egységes történetét lásd a környezetkárosítás magyarázatánál. Az 1978. évi IV. törvény vezette be új törvényi tényállásként a természetkárosítást. Korábban a természetnek önálló átfogó büntetőjogi védelme nem létezett, az emberi környezet védelméről szóló 1976. évi II. törvény a környezetvédelmet sértő bűncselekmény keretébe helyezte a természet védelmét is. Az 1978. évi IV. törvény 281. §-ának elkövetési tárgyai a fokozottan védett növények, állatok vagy ilyen állattól származó tojások, a barlangok, védett földtani alakulatok, illetve természetvédelem alatt álló területek voltak. Elkövetési magatartásként a törvény az elpusztítást, gyűjtést, megrongálást és hátrányos megváltoztatást jelölte meg. A Btk. módosítását tartalmazó 1987. évi III. törvény kibővítette az elkövetési tárgyak körét, illetve változtatott az elkövetési magatartásokon. Ez utóbbiak a jogellenes megszerzés, külföldre juttatás, értékesítés, elpusztítás, illetve hátrányosan megváltoztatás lettek. Az 1996. évi LII. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról) a természetkárosítás alapesetét is büntettként szabályozta, és megemelte a minősített eset büntetési tételét. Az 1998. évi LXXXVII. törvény (a büntető jogszabályok módosításáról) jelentősen módosította az addigi szöveget, tételesen meghatározta az elkövetési tárgyakat, olyan új elemekkel bővítette, mint a fajok kereszteződéseként létrejött élő szervezet, vagy az élő szervezetek életközössége, vagy a barlangok, valamint újr szabályozta az elkövetési magatartásokat is. Az európai uniós követelményeket figyelembe véve a 2005. évi XCI. törvénnyel kihirdetett Btk. novella hozott újabb változást a természetkárosítás törvényi tényállásában. Így védett tárgyként jelölte meg az Európai Közösségek Tanácsának 338/97/EK rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedét, valamint az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló jogszabály szerinti területeket. A Btk.-t módosító 2010. évi CLXI. törvény ugyancsak az Európai Közösség előírásaira figyelemmel bővítette az elkövetési tárgyakat.

Szövegmagyarázat

A hatályos Btk. a korábbihoz képest kettébontotta a természetkárosítás törvényi tényállását. A jobb áttekinthetőség és alkalmazhatóság kedvéért a 242. §-ban az egyedek, a 243. §-ban a természeti értékek és területek védelmét szabályozta.

1. A természetkárosítás jogi tárgyának meghatározásakor a környezetkárosítás jogi tárgyából kell kiindulni. Figyelembe kell azonban venni, hogy a környezet és természet nem azonos fogalmak. A természet a környezet része, de meghatározó sajátos jellemzői vannak. Különös jogi tárgyként ezért a természeti értékek, a biodiverzitás, valamint az ember és a természet közötti harmonikus kapcsolat védelméhez fűződő társadalmi érdeket jelölhetjük meg.

A természetkárosítás bűncselekménye keretdispozíció. A keretet kitöltő legfontosabb rendelkezések a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényben (Tvt.) találhatók. A természeti értékekkel kapcsolatos alapvető jogi fogalmak, a védettségekre vonatkozó feltételek egyaránt ebből a törvényből olvashatók ki (BH 2007. 36.). A Tvt. mellett meg kell még említeni az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. törvényt (Evt.), a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvényt (egységes szerkezetben a 79/2004. (V. 4.) Fvm. rendelettel), a védett és fokozottan védett életközösségekre vonatkozó korlátozásokról és tilalmakról rendelkező 67/1998. (IV. 3.) Korm. rendeletet, valamint figyelemmel arra is, hogy a Btk. külön nevesíti, az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmi szabályozás által biztosított védelemről szóló 338/97/EK rendeletét.

A keretet kitöltő rendelkezések közé sorolható még a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM. rendelet, a védett állatfajok védelmére, tartására, bemutatására és hasznosítására vonatkozó részletes szabályokról szóló 348/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet, a védett és fokozottan védett életközösségekre vonatkozó korlátozásokról és tilalmakról szóló 67/1998. (IV. 3.) Korm. rendelet, továbbá az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet.

2. Az elkövetési tárgyak a keretet kitöltő jogszabályok alapján lettek meghatározva. Így a természetkárosítás elkövetési tárgyai: fokozottan védett élő szervezet egyede,

védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős,

növény- vagy állatfaj egyedei,

vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított,

védelemről szóló EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyede.

a) Fokozottan védett növény-, illetve állatfajokat, valamint egyedek pénzben kifejezett értékét a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM. rendelet mellékletei tartalmazzák. Az elkövetési magatartás egy egyedre is irányulhat, és nem lényeges az egyed értéke.

b) Védett élő szervezet vagy az Európai Unióban természetvédelmi szempontból jelentős növény- vagy állatfaj egyedei csak abban az esetben elkövetési tárgyai a természetkárosításnak, ha külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékük együttes összege eléri a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket. A bűncselekmény megállapíthatóságához tehát legalább két egyed és azok pénzbeli értékének meghatározott szintje szükséges. A védett növény-, illetve állatfajokat, valamint egyedeik értékét a már említett 13/2001. (V. 9.) KöM. rendelet tartalmazza.

c) Értéktől és egyedszámtól függetlenül elkövetési tárgy az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EGK rendelete A és B mellékletének hatálya alá tartozó élő szervezet egyede. Az indoklás rámutat arra, hogy az Európai Közösségek Tanácsának a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 1996. december 9-i 338/97/EK rendelete tartalmazza a mellékletében szereplő növény- és állatfajok vonatkozásában a behozatal, a kivitel, valamint a kereskedelem részletes szabályait. A tanácsi rendelet mellékletét módosíthatja az Európai Közösségek Bizottsága is, ilyen például a Bizottság a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet módosításáról szóló 2012. február 6-i 101/2012/EK rendelete, amely felsorolásszerűen tartalmazza a tanácsi rendelet hatálya alá tartozó növény- és állatfajokat. Elkövetési tárgy tehát a Bizottság rendeleteiben szereplő, azonban magának a tanácsi rendeletnek a mellékletét képező A és B mellékletben felsorolt élő szervezetek egyedei is.

Figyelmet érdemel, hogy az ebbe a körbe tartozó elkövetési tárgyak a nemzetközi szerződés hatálya alá tartozó fajokat váltották. Ezeket a fajokat alapvetően a Ramsari, a Washingtoni, a Bonni és a Berni egyezmények nevesítették. A tanácsi rendelethez a Washingtoni Egyezmény korszerűsített változatának tekinthető. Az A melléklet a kipusztulással fenyegetett fajokat tartalmazza, valamint a rendkívül ritka, kipusztulással ugyan nem fenyegetett, de mégis ebbe a csoportba sorolható fajokat, míg a B melléklet tartalmazza a szabályozatlan kereskedelem miatt a fennmaradásukban veszélyeztetett fajokat. Ugyancsak a B mellékletben találhatjuk azokat a fajokat, amelyek a közösség természetes környezetében ökológiai fenyegetést jelentenek az őshonos vadon élő állat- és növényfajokra.

Az élő szervezet egyede összefoglaló fogalom-meghatározás. A jogalkalmazást nagyban segíti a 242. § (4) bekezdésében található legális definíció. A definíciót a törvény a háttérjogszabályok figyelembevételével adja meg.

Ennek megfelelően élő szervezet egyede:

az élő szervezet egyedének valamennyi fejlődési szakasza, alakja, állapota,

az élő szervezetek keresztezéseként és kereszteződésekként létrejött egyed,

az élő szervezet egyedének származéka, ami alatt érteni kell az elpusztult élőlényt, valamint annak vagy az élő szervezet egyedének bármely részét, továbbá azt a terméket vagy készítményt, amely a felsoroltak valamelyikéből készült, illetve ezek valamelyikéből származó összetevőt tartalmaz.

Az élő szervezetek a flóra és fauna részét képezik. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) 4. § f) pontja az élő szervezet fogalmát az élőlénygel azonosítja. Meghatározása szerint élő szervezet a mikroorganizmusok, gombák, növények és állatok fajai, alfajai, változatai, együtt a fajok. A Btk. 242. §-ában meghatározott természetkárosítás törvényi tényállásának elkövetési tárgya nem általában az élő szervezet, hanem annak egyede, illetve egyedei. Az egyed fogalma az értelmező rendelkezés alapján kiterjed a keresztezéssel, illetve a kereszteződéssel létrejött egyedekre, így például a hibrid növényekre. A törvény az élő szervezetek egyedeinek teljes körű védelmére törekszik, ezért ide vonja az élő szervezet egyedének fejlődési szakaszait, különböző alakjait, állapotait. Ilyen lehet például a mag, a gyümölcs vagy a tojás, az álca, a lepkehernyó. A törvény pontosan meghatározza a származék fogalmát. Korábban a jogalkalmazás nehezen tudott egységes álláspontot kialakítani a származékról. Így például fogalmi ellentmondásnak tűnt, hogy az elpusztult élőlény mint származék az élő szervezet egyede. A jogalkalmazási bizonytalanságnak a törvény egyértelműen véget vet. A nemzetközi egyezményekkel összhangban a büntetőjogi védelmet kiterjeszti az élő egyed mellett az élettelen egyedekre is, valamint ide vonja azt a terméket vagy készítményt, amely a származékból készült, illetve ilyen összetevőt tartalmaz. Itt gondolni lehet például állati eredetű, széles körben gyógyhatásúnak vélt készítményekre.

Elkövetési tárgy az élő szervezetek életközösségének élőhelye is. A Tvt. 4. § i) pontja szerint élőhely az a meghatározható térbeli egység, ahol adott szervezet és állománya vagy élőlények életközössége a természeti rendszerben előfordul, és a kialakulásához, fennmaradásához, szaporodásához, tenyésztéséhez szükséges környezeti feltételek adottak.

3. A bűncselekmény alanya bárki lehet. Szándékos elkövetés esetén a tettesi magatartáshoz felbujtás és bűnszegély is kapcsolódhat. Közvetett tettesség is elképzelhető.

4. A Btk. 242. §-ába ütköző természetkárosítás elkövetési magatartásai a megszerzés, a tartás, a forgalomba hozatal, az országba való behozatal, a kivitel, az ország területén átvitel, a kereskedelem, a károsítás, az elpusztítás. Valamennyi elkövetési magatartást akkor értékelhető bűncselekménynek, ha jogellenesen történik. A jogellenességet a természetvédelmi törvény, illetve más természetvédelmi jogszabály megsértése közvetíti, illetve ide tartozik a hivatkozott EK tanácsi rendelet. A jogellenes elkövetési mód ugyanakkor a jogszabályokon alapuló hatósági engedély hiányát, megszegését vagy túllépését is jelentheti. Hatósági engedélyt megszabott alakban az arra jogosult szervezet hivatott kiállítani.

Megszerzésen a birtokbavételt értjük, annak jogcímére tekintet nélkül. Természetesen ez esetben is feltétel a jogellenesség. A tartás a megszerzést követő magatartás, de annál hosszabb időtartamú. Jelentősége a megszerzéshez képest az elévülésben van. A forgalomba hozatal más személynek nyújt lehetőséget az elkövetési tárgy megszerzésére. Az országba behozatal, kivitel, illetve az ország területén történő átvitel az elkövetési tárgy országhatáron történő átléptetését jelenti. A kereskedés visszerthes forgalomba hozatal, amely folyamatos magatartást tételez fel. Az elpusztítás élő egyednél a biológiai, származéknál a fizikai lét megszüntetését jelenti. A károsítás az adott elkövetési tárgy integritásának megbontása, teljes megsemmisítése nélkül.

A felsorolt elkövetési magatartások általában aktív cselekvéssel valósíthatók meg. A bűncselekmény elkövethető ugyanakkor mulasztással is.

5. A Btk. 242. §-a szerinti természetkárosítás alapesete csak szándékos lehet. A bűncselekmény alanyának tisztában kell lennie a felsorolt elkövetési tárgyak természetével és a megjelölt magatartásokkal. A bűncselekmény egyenes és eshetőleges szándékkal is megvalósítható. A minősített esetre szándékos és gondatlanság is kiterjedhet. Gondatlan elkövetést kell akkor is megállapítani, ha az elkövető látszólag a bűncselekmény minősített esetét meríti ki, azonban jogilag értékelhető tévedésben van, és tévedését gondatlanság okozta.

Szándékos és minősített esetben is megállapítható kísérlet. A károsítás kísérletnek minősül, ha a szándék az elpusztításra irányult.

A törvény büntetni rendeli a Btk. 242. §-ában szabályozott természetkárosítás minősített esetét. A minősített esetet az élő szervezet egyedeinek adott mértéket meghaladó pusztulása esetén lehet megállapítani. Fokozottan védett vagy védett élő szervezet egyedei esetén ilyen mértékű a pusztulás, ha az egyedek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege eléri a fokozottan védett növény- vagy állatfaj egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legmagasabb érték kétszeresét. Az EK tanácsi rendelet A és B melléklete hatálya alá tartozó élő szervezet egyedei esetén minősített esetet kell megállapítani olyan számottevő pusztulásnál, ami az élő szervezet adott állományának fennmaradását veszélyeztető pusztulását jelenti.

6. A gyakorlatban a természetkárosítást sokszor vagyon elleni bűncselekménnyel halmazatban lehet megállapítani. Amennyiben például az elkövetési tárgy megszerzése jogtalan eltulajdonítási célzattal történik, természetkárosítást és lopást kell halmazatban megállapítani. Ugyanígy, ha fokozottan védett növény, állat vagy ilyen állattól származó tojás elpusztítása, gyűjtése jogtalan eltulajdonítás céljából történik, a természetkárosítás bűncselekményével halmazatban kell megállapítani a lopást (BH 1984. 305.). Ilyen esetben a lopás minősítése az elkövetési érték szerint történik. A természetkárosítás mellett a rongálás is szerepelhet halmazatban (BH 2001. 512.).

Számos szabálysértési tényállás létezik a természet védelmében. Ilyen például a természetvédelmi szabálysértés.

A természetkárosítás bűncselekménye és szabálysértése között általános elhatárolási ismérv, ha az élő szervezet egyede nem fokozottan védett, illetve a védett élő szervezet egyedeinek külön jogszabályban meghatározott, pénzben kifejezett értékének együttes összege nem éri el a fokozottan védett élő szervezet egyedei esetében megállapított, pénzben kifejezett legalacsonyabb értéket.

243. § (1) Aki Natura 2000 területet, védett barlangot, védett természeti területet vagy védett élő szervezetek életközösségét, illetve azok élőhelyét jogellenesen jelentős mértékben megváltoztatja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a természetkárosítás a Natura 2000 terület, a védett barlang, a védett természeti terület vagy a védett élő szervezetek életközössége, illetve azok élőhelye jelentős károsodását vagy megsemmisülését okozza.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában Natura 2000 terület alatt a természet védelméről szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni.

Szövegmagyarázat

1. A jogalkotó a természetkárosítás bűncselekményét a jobb áttekinthetőség és az egyszerűbb, könnyebb jogalkalmazás érdekében kettébontotta. A 243. § a természeti értékek és területek védelmével kapcsolatos rendelkezéseket tartalmazza. Ennek megfelelően a 243. §-ban szabályozott bűncselekmény jogi tárgya megegyezik a 242. §-ban található rendelkezés jogi tárgyával.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgyai a Natura 2000 terület, a védett barlang, a védett természeti terület vagy védett élő szervezetek életközössége, illetve azok élőhelye.

A Tvt. 4. § h) pontja szerint Natura 2000 terület (európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetési terület): külön jogszabályban meghatározott, különleges madárvédelmi terület, különleges természet-megőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természet-megőrzési területnek kijelölt terület, illetve az Európai Unió által jóváhagyott különleges természet-megőrzési, valamint kiemelt jelentőségű természet-megőrzési terület. A Tvt. fogalmi definíciója a vadon élő madarak védelméről szóló 2009/147/EK irányelv, valamint a természetes élőhelyek, a vadon élő állatok és a növények védelméről szóló 92/43/EGK irányelv rendelkezésein alapszik. Az irányelvek előírják a tagállamok számára, hogy jelöljenek ki közösségi jelentőséggel bíró természeti területeket, vagyis a Natura 2000 területek hálózatát. Ezt a kötelezettséget jelenítette meg Magyarországon a 275/2004. (X. 8.) Korm. rendelet. A Tvt. 41/A. § (1) bekezdés alapján a Natura 2000 területeket a kormány jelöli ki és teszi közzé, valamint határozza meg az e területekre vonatkozó szabályokat.

Minden barlang a törvény erejénél fogva védett terület. A Tvt. 48. § (1) bekezdése szerint védettsége kiterjed bejáratára, teljes járatrendszerére, a befoglaló kőzetére, képződményeire, formakincsére, bármilyen halmazállapotú kitöltésére, természetes élővilágára, továbbá a mesterségesen létrehozott bejárat vagy barlangrészeket összekötő szakaszára. Barlangnak minősül a földkéreg alkotó kőzetben kialakult olyan természetes üreg, amelynek hossz tengelye meghaladja a két métert, és mérete egy ember számára lehetővé teszi a behatolást.

A Tvt. 4. § g) pontja szerint védett természeti terület a Tvt. vagy más jogszabály által védetté vagy fokozottan védetté nyilvánított (kiemelt természetvédelmi oltalomban részesülő) földterület. A védett természeti terület lehet

nemzeti park,
tájvédelmi körzet,
természetvédelmi terület,

természeti emlék.

Közös jellemzőjük természetközeli állapotuk. Természetes, illetve természetközeli állapotnak minősül, ha az élőhely, táj, életközösség keletkezésében az ember egyáltalán nem vagy csekély mértékben hatott közre, és a benne lejátszódó folyamatokat többségükben az önszabályozás jellemzi.

A nemzeti park olyan nagyobb kiterjedésű terület, amelynek elsődleges rendeltetése a különleges jelentőségű természetes növény- és állattani, földtani, víztani, tájképi és kultúrtörténeti értékek védelme, a biológiai sokféleség és természeti rendszerek zavartalan működésének fenntartása, az oktatás, a tudományos kutatás és a felüdülés elősegítése.

A tájvédelmi körzet olyan nagyobb, általában összefüggő terület, ahol az ember és természet kölcsönhatása esztétikai, kulturális és természeti szempontból jól megkülönböztethető jelleget alakított ki, és elsődleges rendeltetése a tájképi és természeti értékek megőrzése.

Természetvédelmi terület olyan kisebb összefüggő terület, amelynek elsődleges rendeltetése egy vagy több természeti érték, illetve ezek összefüggő rendszerének a védelme. A védett láp, szikes tó természetvédelmi területnek minősül.

A védett élő szervezetek életközössége tekintetében a védett élő szervezetek fogalmát a 242. §-nál tárgyaltuk. Itt csak megismételjük, hogy élő szervezet a mikroorganizmusok, gombák, növények és állatok fajtái, alfajtái, változatai. Ezek életközössége az élővilág egy meghatározott élőhelyen található olyan szerveződése, amelyben a különböző szervezetek állományai meghatározott kapcsolatrendszerben élnek együtt. E fogalommal kapcsolatban kell megemlíteni az Alkotmánybíróság 689/B/2003. AB határozatát. E határozat szerint nem állapítható meg semmilyen jogbizonytalanság az élő szervezetek életközössége mint tényállási elemmel kapcsolatban, minthogy tételes jogi rendelkezések biztosítják a megfelelő jogalkalmazói értelmezés lehetőségét. Ezért ez a szövegrész a normavilágosság és kiszámíthatóság követelményének eleget tesz. Természeti emléket valamely különlegesen jelentős egyedi természeti érték, képződmény és annak védelmét szolgáló terület. A védett forrás, víznyelő, kunhalom, földvár természeti emlékeknek minősül.

3. A 243. §-ban szabályozott bűncselekmény elkövetési magatartása a megváltoztatás. A megváltoztatás az elkövetési tárgy korábbi minőségi vagy mennyiségi jellemzőinek negatív irányba történő elmozdulását jelenti. A minősített esetből kiindulva ez alapvetően az elkövetési tárgy károsítása. A megváltoztatás csak akkor lehet bűncselekmény, ha jogellenesen történik. A jogellenességet egyrészt a háttérjogszabályok rendelkezéseinek megsértése közvetíti. A legfontosabb háttérjogszabály e tekintetben is a Tvt., másrészt viszont ide tartoznak a háttérjogszabályon alapuló hatósági engedély nélküli vagy a hatósági engedély kereteit túllépő magatartások.

A megváltoztatás lényegében a terület jellegének, használatának a természetvédelem szempontjából kárt okozó megváltoztatását jelenti, amibe bele tartozik a terület terjedelmének megváltoztatása is.

Feltétele a bűncselekmény megállapíthatóságának a jogellenes változtatás jelentős mértéke. Ennek meghatározása mindig szakértői feladat. Amennyiben a jelentős mértéket nem éri el a változtatás, a bűncselekmény nem állapítható meg. A cselekménnyel okozott kár csak rongálásnak tekinthető (BH 2007. 36.).

4. Az alanyi oldal, a halmazat és a stádiumok tekintetében a Btk. 242. §-ánál írtak az irányadók. Gondatlanság esetében csak a cselekmény minősített esete büntethető.

5. A törvény büntetni rendeli a 243. §-ban meghatározott cselekmény minősített esetét is. Ez akkor valósul meg, ha a cselekmény a Natura 2000 terület, a védett barlang, a védett természeti terület vagy a védett élő szervezetek életközössége, illetve azok élőhelye jelentős károsodást vagy megsemmisülést okozza. A minősített eset megállapíthatóságára a megváltozott jogszabályi környezet ellenére példa a BH 2001. 512. szám alatt közzétett jogeset. E szerint helyrehozhatatlan károsodást előidéző természetkárosítás büntettét, valamint rongálás büntettét valószínűíti meg a mezőgazdasági vállalkozó vádlott, aki kétféle nem gondoskodik arról, hogy a lovai az Országos Természetvédelmi Hivatal által szigorúan védetté nyilvánított erdőterületre ne hatoljanak be, és az így elkóborolt állatok a gyertyán- és bükkfák kérgének lerágásával, az aljnövényzet letaposásával, a csapások kijárásával és a trágyázással a természetvédelmet ért olyan károsodást okoztak, amely végleges jellegű és helyrehozhatatlan.

Állatkínzás

244. § (1) Aki

a) gerinces állatot indokolatlanul oly módon bántalmaz, vagy gerinces állattal szemben indokolatlanul olyan bánásmódot alkalmaz, amely alkalmas arra, hogy annak maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza,

b) gerinces állatát vagy veszélyes állatát elűzi, elhagyja vagy kiteszi, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az állatkínzás

a) az állatnak különös szenvedést okoz, vagy

b) több állat maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza.

BH 2007. 213., BH 2011. 331., EBH 2008. 1762.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény

A veszélyes állatok köréről, tartásáról, szaporításáról, illetve a veszélyes állattá nyilvánítás feltételeiről szóló 8/1999. (VIII. 13.) KÖM-FVM-NKÖM-BM együttes rendelet

Szövegtörténet

Az állatkínzás törvényi tényállását a 2004. évi X. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. és a hozzá kapcsolódó jogszabályok módosításáról) iktatta be a bűncselekmények közé. A tényállás büntetőjogi előzménye a kihágásokról szóló 1879. évi X. törvényben található meg. A Kihágási Büntető Törvénykönyv (Kbt.) 86. §-a szerint, aki nyilvánosan botrányt okozó módon állatot kínoz vagy durván bántalmaz, úgyszintén aki az állatkínzás ellen kiadott rendeletet vagy szabályrendeletet megszegi, nyolc napig terjedő elzárással és száz forintig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő. A kihágást mint bűncselekményi kategóriát az 1955. évi VII. számú tv. szüntette meg. Ezt követően az állatkínzás szabálysértésnek minősült. Az egyes szabálysértésekről szóló 17/1968. (IV. 14.) Korm. rendelet lényegében a Kbt. rendelkezéseinek megfelelően szabályozta az állatkínzás tényállását. A tényállást lényegesen módosította a 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet. E rendelet már az állatkínzás tényállásánál figyelembe vette az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (Ávtv.) szabályait. Az állatkínzás szabálysértését ezt követően már csak gerinces állat vonatkozásában lehetett elkövetni, bántalmazással, fizikai fájdalom okozásával, természetével ellentétes cselekedetre kényszerítéssel, szükségtelen és felháborodást vagy riadalmat keltő beavatkozással, valamint nem megfelelő tartással, ha ez fizikai fájdalmat, egészségkárosodást vagy megbetegedést okoz. 2003-ban népi kezdeményezés indult annak érdekében, hogy az állatkínzás bűncselekménynek minősüljön. Ezt követően került sor a 2004. évi X. törvény megalkotására. A bűncselekmény büntetési tételeivel kapcsolatos módosítást tartalmazott a 2009. évi LXXX. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról) 56. § (7) bekezdés c) pontja. A tényállást minősített esettel egészítette ki a 2008. évi LXXXIV. törvény I. §-a. A 2012. évi C. törvény az eredeti törvénytörvény (2) bekezdésében található a vadászattal és halászattal kapcsolatos rendelkezéseket az orvvadászat tényállásához kapcsolta.

Szövegmagyarázat

Az állatkínzás bűncselekményének legfontosabb háttérjogszabálya a már említett Ávtv. Az indoklás ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a tényállás nem keretdispozíció, az elkövetési magatartást a büntető norma határozza meg (EBH 2008. 1762). Az Ávtv. által tilalmazott magatartások közül a legsúlyosabbakat, illetve a gerinces állatokra vonatkozóakat kívánja a büntető norma szankcionálni.

1. A bűncselekmény jogi tárgya a természet megóvásához, ezen belül az állatok védelméhez, illetve kíméletéhez fűződő társadalmi érdek. A bűncselekmény elkövetési tárgya a gerinces állat, illetve a második fordulatnál a veszélyes állat is. A gerinces állat mint elkövetési tárgy szűkítés az Ávtv. szabályaihoz képest, amely tartalmazza a gerinces és nem gerinces állatokat is. A gerinces állatok az állatvilág rendszerében a legmagasabb fejlettségi fokot jelentik. Ezzel szemben nem rendszertani kategória a veszélyes állat. Az Ávtv. 20. § (7) bekezdése szerint a veszélyes állatok köréről, tartásáról, szaporításáról, illetve a veszélyes állattá nyilvánítás feltételeiről külön jogszabály szól. Ez a jogszabály a 8/1999. (VIII. 13.) KÖM-FVM-NKÖM-BM együttes rendelet. Ilyen veszélyes állat lehet akár például a pók vagy a skorpió.

2. A törvényi tényállás első fordulatának elkövetési magatartása az indokolatlan bántalmazás, illetve az indokolatlan bánásmód, amelyek olyan módon történnek, hogy alkalmasak a gerinces állatnál maradandó egészségkárosodás vagy pusztulás okozására. A bántalmazás fogalma közismert. Fizikai vagy lelki ráhatást jelent az elkövetési tárgyra. A gyakorlatban az ilyen cselekedet általában az állat fizikai integritását érinti. A tényállás ugyanakkor az indoklás szerint szándékosan nem a fizikai fájdalom okozását jelöli meg elkövetési magatartásként, mert a büntetőjogi felelősséget nem az állatban elért érzet, eredményhez, hanem az elkövető magatartásához kívánja kötni. Mérlegeléssel lehet eldönteni, hogy melyik testi vagy lelki bántalmazás tekinthető állatkínzásnak. Nem tartozik ebbe a körbe a nevelés, idomítás céljából történő fizikai ráhatás, ha az nem lép túl egy elfogadható határt. E határok megállapításánál a közfelfogás játszik nagy szerepet.

A bánásmód fogalmilag elkülönül a bántalmazástól, annál szélesebb kategória. Az indoklás alapján a bánásmódba beleértendő minden olyan fizikai ráhatás vagy mulasztás, ami a bántalmazás körébe nem sorolható, ugyanakkor ez az elkövetési magatartás az állat bántalmazásának, szenvedésének a folyamat jellegét is értékeli.

Az elkövetési magatartások értelmezéséhez segítséget nyújt az Ávtv. 6. §-ának (1) bekezdése. Eszerint az állatnak tilos indokolatlan vagy elkerülhető fájdalmat, szenvedést vagy sérülést okozni, az állatot károsítani, így különösen az állatot nem szabad kínozni, emberre vagy állatra uszítani, illetőleg állatviadalra idomítani, kényszertakarmányozásra fogni, kivéve az egészségügyi megfontolásból való kényszerű táplálás esetét, a kíméletét nem biztosító módon mozgatni és szállítani, elhelyezni, a teljesítőképességét felismerhetően meghaladó teljesítményre kényszeríteni, természetellenes és önpusztító tevékenységre szoktatni. E felsorolás értelemszerűen kapcsolódhat az indokolatlan bántalmazáshoz vagy bánásmóddhoz. A jogalkalmazó számára segítséget jelent még az Ávt. 3. § 8. pontja is, amely szerint a jó gazda gondosságába beletartozik az állat megfelelő tartása, gondozása, táplálása, elhelyezése, gyógykezelése, tisztántartása, kiképzése, nevelése. Ezen előírások megszegése ugyancsak valamelyik elkövetési magatartás megvalósítását jelentheti.

A bántalmazás vagy bánásmód csak akkor valósíthat meg bűncselekményt, ha indokolatlan. A törvény nem tartalmaz eligazítást arra nézve, hogy milyen bántalmazás vagy bánásmód tekinthető indokolatlannak. Ez ismételt mérlegelés kérdése. Az állat támadása miatt védekezésként alkalmazott bántalmazás - ha ez elkerülhetetlen - nyilvánvalóan nem indokolatlan. Az indokoltságot megalapozhatják jogszabályok, például az állatkísérletek esetében.

A törvényi tényállás elkövetési módot is tartalmaz. Az indokolatlan bántalmazásnak vagy bánásmódnak oly módon kell történnie, hogy alkalmas legyen arra, hogy az állatnak maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza. Az állat maradandó egészségkárosodása tekintetében az Ávtv. 3. § 2.) pontja tartalmaz iránymutatást. Az elkövetési magatartás hosszabb ideig tartó, folyamatos kell, hogy legyen a bánásmód esetében, az egyszeri, eseti jellegű tevékenység nem sorolható ide (BH 2011. 331.). Értelemszerűen a testi épség, egészség tartós károsodásáról van szó. Az állat pusztulása fizikai létének megszűnése.

A törvényi tényállás második fordulata tekintetében az elkövetési magatartás a gerinces állat vagy veszélyes állat elűzése, elhagyása vagy kitétele.

Egy állat elpusztítása nyilvánvalóan szenvedéssel, fizikai fájdalommal jár. Az elpusztítás ugyanakkor, ahogy arra az indokoltság magyarázatánál rámutattunk, lehet jogszerű. Az Ávtv. 11. §-a vázolja ezeknek az eseteknek a lehetséges körét. Elpusztítható az állat például vágóállat esetében élelmezési célra, prémis állatnál a prém termelésére, állományszabályozás esetében gyógyíthatatlan betegség fennálltakor, sérülés, fertőző betegség miatt, kártevők irtásaként, másként el nem hárítható támadás megakadályozására, illetve tudományos kutatás céljára. Az Ávtv. felsorolt rendelkezései megengedik az állat életének kioltását, ezért ilyenkor jogellenesség hiányában bűncselekmény nem valósulhat meg. Követelmény azonban, hogy a jogszerű elpusztítás során is megfelelő módon olták ki az állat életét (Ávtv. 12. §). Több szempontból is megvalósul az állatkínzás vétsége, a háziállatokat nem közvetlenül veszélyeztető kóbor kutya akasztással történő elpusztításával (BH 2007. 213.).

A második fordulat elkövetési magatartása az elűzés, az elhagyás vagy kitétel. Ezek az elkövetési magatartások is, hasonlóan az első fordulatéhoz, megvalósíthatók aktív vagy passzív magatartással. Az elűzés és kitétel aktív, az elhagyás elsősorban passzív magatartással képzelhető el. Az Ávtv. 8. §-a szerint az ember környezetében tartott állat és a veszélyes állat tulajdonjogával, tartásával felhagyni tilos. A bűncselekménynek ez a fordulata nem csupán az állat védelmében szabályozott, hanem az elkövetési magatartással létrehozott esetleges veszélyhelyzetet is meg kívánja előzni.

3. A bűncselekmény alanya az első fordulat tekintetében bárki lehet. A második fordulat viszont speciális alanyt kíván meg. A bűncselekmény alanya tettesként csak állattartó, illetve az állatot ténylegesen birtokló személy lehet. Az Ávtv. megjelöli, hogy ki minősül állattartónak, ez elsősorban maga a tulajdonos, de az is, aki az állatot, illetve az állatállományt gondozza, felügyeli (Ávtv. 3. §).

Az indokolás kitér arra, hogy az első fordulatot elkövetheti az is, aki engedély nélkül vagy az engedélyben foglaltaktól eltérően vagy állatorvosi végzettséghez kötött tevékenységet jogosulatlanul végez.

4. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Egyenes vagy eshetőleges szándék egyaránt megállapítható.

5. Az állatkínzás bűncselekménye immateriális, befejezett az elkövetési magatartás tanúsításával. A törvény a befejezettséghez nem követeli meg az állat elpusztulását vagy tényleges egészségkárosodását. Az állat elpusztulása súlyosító körülmény lehet az ítélet kiszabása során. Kísérlet az egyes fordulatoknál elképzelhető.

6. Minősített eset, ha az állatkínzás az állatnak különös szenvedést okoz, vagy több állat maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza. Az indokolás alapján ez a minősített eset akkor állapítható meg, ha az állatnak az átlagosat lényegesen meghaladó szenvedést okoz a rendkívüli brutalitással véghezvitt cselekmény. Több állat elpusztítása, illetve maradandó egészségkárosodása esetére a törvény törvényi egységet teremt a minősített eset szabályozásával.

7. Az elkövetési tárgyak számához igazodik a bűncselekmény rendbelisége, kivéve az említett törvényi egységbe foglalást, azaz a Btk. 244. § (2) bekezdés b) pontjában szabályozott minősített esetet. Nem kizárt halmazat megállapítása rongálással vagy garázdasággal.

Orvvadászat

245. § Aki

A vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény

Szövegtörténet

Az orvvadászat visszaszorítását szolgálta korábban az 1872. évi VI. törvény, valamint az 1883. évi XX. törvény. E törvények a vadászati kihágásokat rendelték büntetni. A 17/1968. (IV. 14.) Korm. rendelet szabálysértésnek minősítette a jogosulatlan vadászatot. Ezt a szabálysértést az követte el, aki vadászjegy nélkül vadászott, illetve nem rendelkezett a megfelelő feltételekkel, valamint tiltott helyen, illetve időben, vagy tiltott vadra, valamint tiltott módon vadászott. A Büntető Törvénykönyvben az orvvadászat bizonyos elemei a 2004. évi X. törvény rendelkezése folytán az állatkínzás tényállásában jelentek meg. Az 1978. évi IV. törvény 266/B. § (2) bekezdése szerint állatkínzásért volt büntetendő az is, aki a vadásatról szóló törvény által tiltott vadászati eszközzel vagy tiltott vadászati módon vadászott. A 2012. évi C. törvény ezt a részt kiemelte az állatkínzás törvényi tényállásából, és jelentős mértékben kiegészítve szabályozza újra az orvvadászatot. A jogalkotó ezt azzal magyarázza, hogy sem a jogosulatlan vadászat, sem az állatkínzás tényállásában szereplő magatartások nem pontosan illeszkednek a háttérjogszabályhoz, másrészt az állatkínzás esetében tartalmilag sem oda illenek, hiszen nem kínzásról van szó.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a természet védelme, illetve különös jogi tárgya a vadgazdálkodáshoz, valamint a vad kíméletéhez fűződő társadalmi érdek.

Az orvvadászattal kapcsolatos legfontosabb fogalmakat a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény (Vtv.) tartalmazza.

2. Az orvvadászat elkövetési tárgya a vad, illetve a 245. § c) pontja esetében a vad mellett a fokozottan védett vagy védett gerinces állat. A vad fogalmáról a Vtv. 1. §-a rendelkezik. E szerint vad a vadon élő állatfajok közül a vadászható állatfaj. A vadnak minősülés két feltétele tehát a szabadon való élet és a vadászhatóság. A fokozottan védett vagy védett gerinces állat fogalmára a 244. §-nál írtak az irányadók. A definíciók összevetéséből kiderül, hogy a vad és a fokozottan védett vagy védett gerinces állat nem feltétlenül esik egybe. Ezért van szükség az elkövetési tárgyak ilyen elkülönítésére.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a 245. § a) és c) pontja esetében az elejtésre vagy elfogásra irányuló tevékenység, míg a b) pontnál az elejtés vagy elfogás. A vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenység tulajdonképpen maga a vadászat. A Vtv. 56. § (1) szerint ugyanis Vadászat a vadnak az e törvényben engedélyezett eszközzel, vagy ragadozó madárral és engedélyezett módon, vadász által, vadászterületen történő elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenység. A Btk. azonban elkövetési magatartásként nem a vadászatot jelöli meg, mivel az túlzottan szűkítő lenne. A Vtv. megfogalmazása szerint ugyanis csak vadász által, szabályszerűen tanúsított tevékenység a vadászat. Ezért a Btk. csak az elejtés, illetve elfogás fogalmakat veszi át.

A 245. § a) pontja tekintetében az elkövetési magatartás vadászterületen, vadászatra való jogosultság nélkül, illetve vadászként idegen vadászterületen engedély nélkül valósul meg. Az első fordulat a klasszikus orrvadászatot rendeli büntetni. A Vtv. szabályozza, hogy milyen feltételei vannak a vadászatra jogosultságnak. E jogosultság nélkül a vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenység az úgynevezett külső orrvadászat. Ezzel szemben a második fordulat tettese rendelkezik vadászati jogosultsággal, de nem az adott területen, ahol a tevékenységet végzi. Vadászként idegen területen akkor jogosult valaki vadat elejteni, illetve az elejtésre vagy elfogásra irányuló tevékenységet végezni, ha vendégvadász vagy bérvadász. E minőség nélkül az úgynevezett belső orrvadászat valósul meg.

A 245. § b) pontjában szabályozott törvényi tényállás akkor valósul meg, ha a tettes vadászati tilalmi idő hatálya alá eső vadfaj egyedét ejti vagy fogja el. A tilalmi időt külön jogszabály határozza meg, és a cselekmény csak akkor büntetendő, ha a tilalom a vadfaj valamennyi egyedére kiterjed. Vadászati tilalmi időt jogszabály és hatósági határozat is elrendelhet. A tilalom kiterjedhet az adott vadfaj valamennyi egyedére vagy csak meghatározott egyedekre, így például a hímnemű vagy nőnemű egyedekre. A bűncselekménynek ez a fordulata csak akkor valósul meg, ha a tilalom valamennyi egyedre kiterjed. Az indoklás is rámutat arra, hogy a csak bizonyos egyedekre fennálló tilalmi idő megszegése a Vtv. vadvédelmi bírságra vonatkozó rendelkezései szerint szankcionálható.

A 245. § c) pontjába foglalt elkövetési magatartás akkor valósul meg, ha az elejtésre vagy elfogásra irányuló tevékenysége a tettesnek tiltott vadászati eszközzel, tiltott vadászati módon vagy kéméleti területen valósul meg. A vad mellett ennél a fordulatnál szerepel elkövetési tárgyként a fokozottan védett vagy védett gerinces állat. A bűncselekmény megállapíthatóságához szükséges elkövetési körülményeket külön jogszabály határozza meg. A Vtv. 30. § (1) bekezdése szerint a vadat elejteni, elfogni kizárólag a törvényben meghatározott módon szabad. Tilos a vadat a vonatkozó közösségi rendeletben foglalt csapdázási módszerrel, valamint méreg alkalmazásával elfogni, illetve elpusztítani. A Vtv. 37. § (1) bekezdése szerint tilos vadászni

tiltott vadászati eszközzel,
tiltott vadászati módon,
vadászati tilalmi időben,
vadászati kéméleti területen,
vadászati tilalom hatósági elrendelése esetén.

Tiltott vadászati eszköz például a mérgezett hegyű és robbanófejű nyílvezető, a számszerű, a hurok, horog, madárlép, verem (Vtv. 68. § (1) bekezdés). A vadászati hatóság határozata alapján kéméleti terület lehet például a vízi vad fészkelésének és vonulásának területe, a halastó vagy a természetes víz területe a lehalasztás idejére (Vtv. 39. § (1) bekezdés b) és c) pont).

4. A bűncselekmény alanya tettesként az a) pont első fordulata, valamint a b) és c) pont esetén bárki lehet. Az a) pont második fordulatának tettese speciális alany, csak vadász lehet. A vadászválasztási feltételeit a Vtv. 59. §-a tartalmazza. Így a vadásznak rendelkeznie kell vadászjeggyel vagy vadászati engedéllyel, valamint vadászlőfegyver tartási engedéllyel. Külön szabály vonatkozik a ragadozó madárral vadászó vadászra (Vtv. 59. § c) pont).

5. Az orrvadászat bűncselekménye csak szándékosan követhető el. Egyenes és eshetőleges szándék egyaránt elképzelhető, bár a gyakorlatban alapvetően az egyenes szándék bír jelentőséggel.

6. A bűncselekmény az a) és c) pontok tekintetében befejezett a magatartás tanúsításával. Nincs szükség a vad tényleges elejtésére vagy elfogására, a bűncselekmény megvalósulásához elegendő az erre irányuló tevékenység végzése. A b) pont esetében a cselekmény akkor befejezett, ha az elkövető a vadfaj egyedét ténylegesen elejti vagy elfogja. Kísérlet a gyakorlatban ez utóbbi esetben képzelhető el.

7. A 245. § b) pontja szerinti elkövetési magatartás esetén a rendbeliség az egyedek számához igazodik. Az orrvadászat és a lopás halmazatban megállapítható.

A 245. § a) és c) pontjában írt bűncselekmény megállapításának van helye, amennyiben az elkövető az ott írt tevékenységet a természetkárosítás elkövetési tárgyát képező állat elejtése vagy elfogása végett tanúsítja, de az eredmény még nem állt be. Amennyiben az állat elejtésére vagy elfogására sor került, a természetkárosítás megállapítása indokolt. A 245. § b) pontjában írt cselekményhez képest azonban a természetkárosítás mindig speciális bűncselekmény.

A 245. § a) és c) pontjában írt bűncselekmény és a rongálás halmazata valós. A b) pont szerinti bűncselekmény mellett azonban rongálást megállapítani halmazatban nem lehet.

a) vadászterületen vadászatra való jogosultság nélkül, illetve idegen vadászterületen vadászként engedély nélkül vad elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenységet végez,

b) külön jogszabályban meghatározott, a vadfaj valamennyi egyedére kiterjedő vadászati tilalmi idő hatálya alá eső vadfaj egyedét ejti vagy fogja el,

c) külön jogszabályban meghatározott tiltott vadászati eszközzel, tiltott vadászati módon vagy kéméleti területen vad, illetve fokozottan védett vagy védett gerinces állat elejtésére vagy elfogására irányuló tevékenységet végez,
büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Orvhalászat

246. § Aki

A halászatról és horgászatról szóló 1997. évi XLI. törvény
Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény a 266/B. §-ában az állatkínzás keretében szabályozta - az orvvadászathoz hasonlóan - az orvhalászatot és az orvhorgászatot. A 266/B. § (2) bekezdése büntetni rendelte azt, aki a halászati törvény által tiltott halfogási eszközzel vagy módon halászik vagy horgászik. A törvényalkotó - a 245. § magyarázatában írtak szerint - kiemelte az állatkínzás bűncselekményéből az orvhalászatot, és önálló tényállássá tette.

Szövegmagyarázat

1. Az orvhalászat bűncselekményének jogi tárgya a természet védelme, különös jogi tárgy a szabályozott halászati tevékenységhez fűződő társadalmi érdek. Az orvhalászat bűncselekményének legfontosabb háttérjogszabálya a halászatról és horgásatról szóló 1997. évi XLI. törvény (Hhtv.).

2. A bűncselekmény elkövetési magatartása a halfogásra irányuló tevékenység végzése. A jogalkotó az elkövetés módja, illetve eszköze alapján két fordulatot különböztet meg. A 246. § a) pontja alapján az meríti ki a tényállást, aki jogosulatlanul halászhálóval vagy más halászati eszközzel tanúsítja az elkövetési magatartást. Halfogásra irányuló tevékenységnek tekintendő a halászat. A Hhtv. 2. § b) pontja alapján halászatnak minősül a hálnak megengedett módon és eszközzel halászati vízterületen történő fogása, illetve gyűjtése, továbbá a hal tenyésztése, tartása és telepítése, valamint a hal és élőhelyének védelmét szolgáló tevékenység. A halászati törvény ebbe a körbe tartozóként szabályozza a horgászatot is, azonban a Btk. ezt a magatartást kirekeszti a törvényi tényállásból. E szerint nem követ el bűncselekményt az, aki ugyan halfogásra irányuló tevékenységet végez, de ez a halászati vízterületen a hálnak horgászkeszkővel, horgászkeszséggel vagy a csalihálnak egy négyzetméternél nem nagyobb emelőhálójával való fogását jelenti.

A törvényi tényállást az meríti ki, aki jogosulatlanul végzi a halfogásra irányuló tevékenységet. A Hhtv. 5. § (1) bekezdése szerint a halászati jog jogosultjának a tulajdonost, a halászati jog hasznosítására adása esetén pedig a hasznosítót kell tekinteni. Halászati tevékenységet ugyanakkor csak halfogásra jogosító okmányok birtokában lehet végezni. Ezek a halászati hatóság által kiadott halászati vagy horgászati igazolványok, valamint a jogosult területi engedélye [Hhtv. 18. § (1)-(2) bekezdés].

A törvényi tényállás második fordulata akkor valósul meg, ha halfogásra irányuló tevékenység külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon vagy kíméleti területen történik. A külön jogszabály a már említett Hhtv., amelynek 23. § (1) bekezdése szerint tilos a hal fogásához minden olyan fogási eszköz, illetve mód alkalmazása, amely a halállományt és élőhelyét károsíthatja. A nem kimerítő jellegű felsorolás szerint ilyen eszköz különösen

váltóáramú elektromos eszköz alkalmazása,

mérgező, vagy kábító hatású anyag,

robbanóanyag,

szűrőszerszám, illetve

búvárszigony vagy más halfogásra alkalmas búváreszköz használata, valamint

gereblyező horgászat, illetve hurokvető halászati módszer alkalmazása.

Tilos továbbá folyóvízen olyan halfogó eszköz vagy készülék, továbbá olyan fogási mód alkalmazása, amely átlagos vízállás esetén a folyó, illetve a holtág, mellékág medrének felénél többet keresztirányban folyamatosan elzár. Meghatározott esetekben tilos egyenáramú eszközzel a hal fogása.

Amennyiben hal szaporodása, telelése és a halivadék nevelése indokolja, a halászati hatóság a halászati vízterületet vagy annak meghatározott részét kíméleti területté nyilvánítja. A kíméleti területen a tilalom feloldásáig tilos a halászat, a horgászat, a vadászat, a csónakázás, a fürdőzés, a vízi sportok űzése, továbbá minden olyan tevékenység végzése, amely a hal szaporodását és fejlődését zavarhatja.

3. Az orvhalászat bűncselekményének elkövetési tárgya a hal. A Hhtv. szerint a hal a halak állatrendszertani osztályába tartozó állatfaj. A halra vonatkozó rendelkezéseket a Hhtv.-ben meghatározott esetekben alkalmazni kell a haltáplálék szervezetre, a rákra, a békára, a kagylóra, a piócára, valamint ezek egyedfejlődési alakjaira is.

4. A bűncselekmény alanya bárki lehet.

5. Az orvhalászat bűncselekménye csak szándékosan követhető el. Egyenes és eshetőtlen szándékú elkövetés egyaránt előfordulhat.

6. A bűncselekmény eredményt nem tartalmaz, a tevékenység tanúsításával befejezetté válik. A cselekmény csak aktív magatartással valósítható meg.

7. Az orvhalászat és a lopás halmazatban állhat egymással.

a) jogosulatlanul halászhálóval vagy más halászati eszközzel - a horgászatot kivéve - halfogásra irányuló tevékenységet végez,

b) külön jogszabályban meghatározott tiltott eszközzel, tiltott módon vagy kíméleti területen halfogásra irányuló tevékenységet végez,

vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Tiltott állatviadal szervezése

247. § (1) Aki gerinces állat részvételével állatviadalt szervez, tart, ilyen állatviadalra fogadást szervez vagy fogadást köt, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki állatviadal céljára gerinces állatot megszerez, tart, tenyészt, kiképez, idomít, vagy forgalmaz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (Ávtv.)

A szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény

Szövegtörténet

A tiltott állatviadal szervezésének bűncselekményét az 1996. évi CVIII. törvény (az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. tvr. módosításáról) 5. § (2) bekezdése iktatta be a magyar jogrendszerbe. A tényállást a 2004. évi X. törvénnyel kihirdetett Btk. novella 1. §-a módosította. A módosítás lényegi eleme volt, hogy azt megelőzően kizárólag a kutyaviadal, a módosítás után viszont általában a gerinces állatok részvételével történő állatviadal képezheti a bűncselekmény alapját.

Szövegmagyarázat

1. A tiltott állatviadal szervezése bűncselekményének jogi tárgya a természet, ezen belül az állatok védelme, különös jogi tárgy a társadalom nyugalma, amely az állatokkal való bánásmóddal, megfelelő kezelésükkel függ össze.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a gerinces állat, ide értve a vadállatokat és a háziállatokat is. A gerinces állatok az állatvilág rendszerében a legmagasabb fejlettségi fokot jelentik. Nincs jelentősége annak, hogy az adott gerinces állat veszélyesnek minősül-e vagy sem.

3. Az állatviadal fogalmát az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (Ávtv.) 7. § (1) bekezdése határozza meg. Az állat kímélete, az állatkínzás tilalma keretében tilos az állat fizikai, pszichikai állapotának olyan megterhelése, küzdelemre késztetése egy másik állattal vagy emberrel, amely sérülést vagy halált okozhat (a továbbiakban együtt: állatviadal). Tilos az állatviadal szervezése, tartása, továbbá az állatviadalra fogadás szervezése, az állatviadalon való közreműködés, részvétel, fogadáskötés. A bűncselekmény elkövetési magatartásai az Ávtv. szabályain alapulnak. A Btk. 247. § (1) bekezdésében foglalt magatartás közvetlenül, a (2) bekezdésben foglalt magatartás közvetve vezethető vissza az Ávtv. rendelkezéseire.

A 247. § (1) bekezdésének elkövetési magatartásai a szervezés, tartás, fogadás kötése. Az állatviadal szervezése a lebonyolítás feltételeinek megteremtése, az esemény irányítása, mások felhívása a részvételre. A szervezésben benne foglaltatik a kezdeményezői magatartás, de az ötletnek nem feltétlenül a szervezőtől kell erednie. A szervezői magatartás következménye lehet az állatviadal megtartása. Az állatviadal tartása ugyanakkor elkülönülhet a szervezéstől. Ezért a törvény az előbbi önálló elkövetési magatartásként szabályozza.

A fogadás szervezése a fogadással kapcsolatos teendők lebonyolítását, a fogadás feltételeinek megteremtését jelentik. A szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény tartalmazza a legális fogadás szabályait. A fogadás a törvény alkalmazásában szerencsejátéknak minősül (1. § (2) bekezdés). Fogadási esemény az a jövőbeli esemény, amelynek legalább két nyilvánosságra kerülő kimenetele lehetséges, s ezek bekövetkezésére a játékszervező semmilyen befolyással nem rendelkezik. A törvény alkalmazásában fogadásnak minősül a tét fizetése fejében történő, egy jövőbeli esemény véletlen bekövetkezésének eltalálására vagy egy jövőbeli esemény kimenetelének eltalálására vonatkozó játék. Az állatviadalra kötött fogadás ugyanakkor nyilvánvalóan illegitím, a törvény 2. § (4) bekezdése alapján erre engedély nem adható.

A törvény büntetni rendeli a fogadókat is. A fogadáskötés jelentősége éppen abban áll, hogy a résztvevők egyik célja az ilyen módon történő nyereményhez jutás.

A 247. § (2) bekezdésében szabályozott elkövetési magatartás az Ávtv. 7. § (2) bekezdésbe foglalt rendelkezésén alapul. E szerint tilos állatviadal céljára állatot tartani, tenyésztetni, kiképezni, idomítani, valamint más személynek átadni, vagy forgalmazni. A Btk. törvényi tényállása az állatviadal céljára történő megszerzést, tartást, tenyésztést, kiképzést, idomítást vagy forgalmazást rendeli büntetni. A törvényi tényállásnak ez a fordulata a tiltott állatviadal szervezéséhez képest kiegészítő jellegű, alapvetően egy bűnsegédi magatartást szabályoz sui generis bűncselekményként. Ehhez képest büntetési tétele is alacsonyabb. A megszerzés, tartás, forgalmazás fogalmára lásd a Btk. 176. és 178. §-ánál írtakat.

4. A bűncselekmény alanya bárki lehet.

5. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A 247. § (1) bekezdésébe foglalt fordulat esetében az egyenes szándék a jellemző, de nincs kizárva az eshetőleges szándék sem. A (2) bekezdés esetén a törvény a célzatos magatartást rendeli büntetni. A bűncselekményt csak akkor lehet megállapítani, ha a gerinces állat megszerzése, tartása, tenyésztése, kiképzése, idomítása vagy forgalmazása állatviadal céljára történik.

6. A Btk. 247. § (1) bekezdés szerinti állatviadal szervezése befejezett a magatartás tanúsításával, nem szükséges, hogy létrejöjjön maga az állatviadal. Ugyanez vonatkozik a fogadás szervezésére is. Ennek ellenére kísérlet valamennyi elkövetési magatartás tekintetében elképzelhető.

7. Egy állatviadal vonatkozásában a törvény egységet teremt. Több állatviadal esetében a cselekmény annyi rendbeli, ahány állatviadalról van szó. Amennyiben rendszeres a tiltott állatviadal szervezése, megvalósulhat a Btk. 360. §-ába ütköző tiltott szerencsejáték szervezése is. Ilyenkor a két bűncselekmény halmazata állapítható meg. Nem gerinces állatokkal lebonyolított állatviadal szervezése szabálysértés lehet.

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése

248. § (1) Aki

a) arra a célra hatóság által nem engedélyezett helyen hulladékot elhelyez,

b) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve hulladékgazdálkodási tevékenységet, illetve hulladékkal más jogellenes tevékenységet végez,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt a hulladékról szóló törvény szerinti veszélyes hulladéokra követik el.

(3) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában

a) hulladék: mindaz, amit a hulladékról szóló törvény hulladéknak minősít, ha alkalmas az emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedének veszélyeztetésére;

b) hulladékgazdálkodási tevékenység: a hulladéknak a hulladékról szóló törvényben meghatározott gyűjtése, begyűjtése, szállítása - ideértve az országba történő behozatalt, onnan történő kivittet, valamint az azon történő átszállítást -, előkezelése, tárolása, hasznosítása, ártalmatlanítása.

BH 2001. 264.

Tanács 259/93/EK rendelete, 2006/12/EK irányelv

A hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény

A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény

Az országhatárt átlépő hulladékszállításról szóló 180/2007. (VII. 03.) Korm. rendelet

A veszélyes hulladékkal kapcsolatos tevékenységek végzésének feltételeiről szóló 98/2001. (VI. 15.) Korm. rendelet

l'Erablire v. Belgium, Judgement of 24. February 2009. no. 49230/07

Öneryıldız v. Turkey, Judgement of 30. November 2004. no. 48939/99

Lopez Ostra v. Spain, Judgement of 09. December 1994. no. 16798/90

Szövegtörténet

Az 1996. évi LII. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. módosításáról) iktatta be a Btk.-ba a környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezését. A bűncselekmény elkövetési magatartása a jogszabályban meghatározott engedély nélkül, illetve a jogszabályban vagy végrehajtható hatóságai határozatban megállapított kötelezettség megszegésével történő gyűjtés, tárolás, kezelés, elhelyezés, illetve szállítás volt. A bűncselekmény megállapíthatóságának feltétele volt a veszélyeztető jellege, illetve a környezet szennyezése vagy abban történő elváltoztatások okozása. Önmagában az elhelyezés minősült bűncselekménynek, a robbanásveszélyes, gyúlékony és egészségre, illetve a környezetre veszélyes radioaktív anyagot tartalmazó hulladék esetében. A tényállás jelentősen átalakult a 2005. évi XCI. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. módosításáról) rendelkezése alapján. Ennek alapvető indoka az uniós csatlakozás, illetve ebből folyó nemzetközi kötelezettségünk teljesítése volt. Az új szöveg lényegében megfelel a később megsemmisített 2003/80. IB tanácsi kerethatározat rendelkezéseinek.

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértéséhez kapcsolhatók más európai uniós szabályok is, mint például a Tanács 259/93/EK rendelete vagy a 2006/12/EK parlamenti és tanácsi irányelv.

Szövegmagyarázat

1. A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése bűncselekmény jogi tárgya a környezet és természet védelméhez, a hulladékok káros hatásának elkerüléséhez fűződő társadalmi érdek. A hulladékgazdálkodás rendjének megsértése tipikusan keretdispozíció, a keretet kitöltő legfontosabb jogszabály a 2012. évi CLXXXV. törvény a hulladékról (Ht.), de fontos rendelkezések találhatók a Kvt.-ben, a Tvt.-ben, a 180/2007. (VII. 03.) Korm. rendeletben (az országhatárt átlépő hulladékszállításról), a 98/2001. (VI. 15.) Korm. rendeletben (a veszélyes hulladékkal kapcsolatos tevékenységek végzésének feltételeiről).

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a hulladék. Minősített eset viszont csak akkor állapítható meg, ha az elkövetési tárgy veszélyes hulladék.

A hulladék fogalmára a Ht. ad eligazítást. A 2. § (1) bekezdés 23.) pontja alapján hulladéknak minősül bármely tárgy vagy anyag, amelyről birtokosa megválnak, megválni szándékozik, vagy megválni köteles. Az elkövetési tárgyak rendkívül széles kategóriáját a Btk. leszűkíti. A (4) bekezdésben található értelmező rendelkezés szerint a paragrafus alkalmazásában hulladék mindaz, amit a hulladékról szóló törvény hulladéknak minősít, ha az alkalmas az emberi élet, testi épség, egészség, a föld, a víz, a levegő vagy azok összetevői, illetve élő szervezet egyedének veszélyeztetésére. Elegendő az alkalmasság, nem szükséges, hogy az adott hulladék ténylegesen veszélyeztessen a felsorolt elemeket. A veszélyes hulladék fogalmára ugyancsak a Ht. nyújt iránymutatást. A 2. § (1) bekezdés 48.) pontja szerint veszélyes hulladék az 1. számú mellékletben felsorolt veszélyességi jellemzők közül legalább eggyel rendelkező hulladék. A melléklet szerinti veszélyességi jellemzők a következők:

H 1 Robbanásveszélyes

H 2 Oxidáló

H 3-A Tűzveszélyes

H 3-B Kevésbé tűzveszélyes

H 4 Irritáló vagy izgató

H 5 Ártalmas

H 6 Mérgező

H 7 Rákkeltő (karcinogén)

H 8 Maró

H 9 Fertőző

H 10 Reprodukciót (szaporodást) károsító

H 11 Mutagén

H 12 Olyan hulladék, amely vízzel, levegővel vagy valamely savval érintkezve mérgező vagy erősen mérgező gázokat fejleszt

H 13 Érzékenységet okozó

H 14 Környezetre veszélyes (ökotoxikus)

H 15 Hulladék, amely hajlamos arra, hogy belőle az ártalmatlanítást követően valamely formában - például kimosódás - a fent felsorolt tulajdonságok bármelyikével rendelkező anyag keletkezzen.

A veszélyes hulladékra a Büntető Törvénykönyv nem tartalmaz külön értelmező rendelkezést, ennek megfelelően a Ht.-beli fogalom alkalmazandó. Elsősorban ide tartoznak a hulladékjegyzékről szóló miniszteri rendeletben [16/2001. (VII. 18.) KöM rendelet] veszélyes hulladékként feltüntetett anyagok vagy tárgyak, de ezenkívül is lehetnek veszélyes hulladékok a környezetvédelmi hatóság megállapítása alapján. Minden ismeretlen összetételű és a hulladékjegyzékben nem szereplő anyagot vagy tárgyat veszélyességének megállapításáig veszélyes hulladéknak kell tekinteni [Ht. 55. § (2) bekezdés].

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a 248. § (1) bekezdés a) pontban meghatározott fordulatnál a hulladék elhelyezése, míg a b) pont esetében a hulladékgazdálkodási tevékenység, illetve más jogellenes tevékenység végzése. Az elhelyezés akkor tényállásszerű, ha a hatóság által erre a célra nem engedélyezett helyen történik. Elhelyezés alatt az adott helyre történő szállítást és tárolást kell érteni. A tárolás körülményei a bűncselekmény megvalósulása szempontjából nem relevánsak, a biztonságos tárolás sem mentesíti a büntetőjogi felelősség alól. Az elhelyezés történhet ideiglenesen, meghatározott időre vagy akár véglegesen is. Az összegyűjtött hulladékot az arra rendszeresített gyűjtőhelyen - hulladékgyűjtő ponton, udvaron, munkahelyi és üzemi gyűjtőhelyen, át-, illetve visszavételi helyen lehet elhelyezni. Bármely más területen, így közterületen, magánterületen, védett természeti területen, erdőben a hulladék elhelyezés kimeríti a Btk. 248. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott törvényi tényállást.

A Btk. 248. § (1) bekezdés b) pontjában szabályozott hulladékgazdálkodási tevékenységre mint elkövetési magatartásra, a törvény (4) bekezdés b) pontja legális definíciót ad. Eszerint hulladékgazdálkodási tevékenység a hulladéknak a hulladékról szóló törvényben meghatározott gyűjtése, begyűjtése, szállítása - ide értve az országba történő behozatalt, onnan történő kivittet, valamint az azon történő átszállítást -, előkezelése, tárolása, hasznosítása, ártalmatlanítása. E tevékenység kifejtése akkor tényállásszerű, ha engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve tanúsítják. A Ht. alapján a hulladékkezelési tevékenység - ha törvény, kormányrendelet, miniszteri rendelet ettől eltérően nem rendelkezik - kizárólag a környezetvédelmi hatóság engedélyével végezhető. Az engedély hiánya vagy a létező engedély kereteinek túllépése alapozza meg a büntetőjogi felelősségre vonást e fordulat tekintetében. Meg kell jegyezni, hogy veszélyes hulladékok kezelése kizárólag a környezetvédelmi hatóság engedélyével végezhető.

Nem minden hulladékkal összefüggő tevékenység végzése engedélyköteles, bizonyos tevékenységek a jogszabály tilalmánál fogva eleve jogellenesek. Nyilvánvalóan az ilyen magatartás is bűncselekményt valósít meg, erre vonatkozik a más jogellenes tevékenység végzése fordulat.

A hulladékgazdálkodás rendjének megsértését (eredetileg a környezetre veszélyes hulladék jogellenes elhelyezésének a büntetett) valósítja meg a terhelt, akinek tudomása van arról, hogy az általa megvásárolt ingatlanon a termőtalajt szennyező, környezetvédelmi szempontból káros anyagok (veszélyes hulladékok) vannak, de ezek megsemmisítése iránt - a szerződésben vállalt kötelezettségének a megszegésével - nem tesz intézkedést, hanem azokat ismeretlen helyre szállítja (BH 2001. 264.).

4. A bűncselekmény alanya bárki lehet. A 248. § (1) bekezdés b) pontja alatti elkövetési magatartások esetében az engedély kereteit túllépni tettesként csak olyan személy esetében lehet, aki rendelkezik engedéllyel. Ezért ennek a fordulatnak speciális alanya van. Részesség az általános szabályok szerint kapcsolódhat a tetteséghez.

5. A bűncselekmény szándékosan és gondatlanul is elkövethető. A jogkövetkezmények tekintetében a törvény különbséget tesz gondatlan elkövetésnél is az alapeset és a minősített eset között.

6. A bűncselekmény minősített esetét valósítja meg az, aki az elkövetési magatartást veszélyes hulladékra nézve tanúsítja.

7. A bűncselekmény befejezett bármely elkövetési magatartás tanúsítása esetén. A befejezettséghez nem szükséges, hogy bekövetkezzen bármilyen sérelem vagy veszély. Megvalósulhat a bűncselekmény kísérlete is. Ugyanarra a hulladékra vonatkozó több elkövetési magatartás kifejtése nem keletkeztet halmazatot. Nem jön létre alaki halmazat a környezetkárosítás büntetével sem.

Ózonréteget lebontó anyaggal visszaélés

249. § (1) Aki ózonréteget lebontó anyagot vagy ilyen anyagot tartalmazó terméket gyárt, felhasznál, az ország területére behoz, onnan kivisz vagy forgalomba hoz, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az ózonréteget lebontó anyaggal visszaélést gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Radioaktív anyaggal visszaélés

250. § (1) Aki veszélyes radioaktív anyagot engedély vagy bejelentés nélkül, illetve az engedély kereteit túllépve
a) előállít, tárol, elhelyez, szállít,

b) megszerez, birtokol, kezel, forgalomba hoz, feldolgoz vagy más módon felhasznál, tartásra nem jogosult személynek átad, ártalmatlanít, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít,
büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a bűncselekményt bünszövetségben követi el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki radioaktív anyaggal való visszaélésre irányuló előkészületet követ el, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) E § alkalmazásában veszélyes radioaktív anyag: a természetben előforduló vagy mesterségesen előállított anyag, amelynek egy vagy több összetevője ionizáló sugárzást bocsát ki, és amely az emberi életre és egészségre, vagy az élő és élettelen környezetre veszélyes.

Az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény

Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK (2008. XI. 19.) irányelve a környezet büntetőjogi védelméről

A 2007. évi XX. törvény a nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló Nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről

Az 1987. évi VIII. törvényerejű rendelet a nukleáris anyagok fizikai védelméről szóló egyezmény kihirdetéséről

112/2011. (VII. 4.) Korm. rendelet

Szövegtörténet

A bűncselekményt a korábbi visszaélés sugárzó anyaggal bűncselekmény helyett az 1996. évi LII. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. módosításáról) iktatta be a Btk-ba. A 2005. évi XCI. törvény (a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. tv. módosításáról) bővítette az elkövetési magatartások körét. Ennek indokai a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2003/80/IB tanácsi kerethatározat 2. cikkének előírásai voltak. Újabb módosításokat állapított meg a Btk. módosítását tartalmazó 2007. évi XXVII. törvény, valamint a 2010. évi CLXI. törvény. A nemzetközi rendelkezéseken túl a bűncselekmény alapvető keretkitöltő jogszabálya az 1996. évi CXVI. törvény az atomenergiáról (Atv.).

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az egészséges környezethez, a radioaktív sugárzás kockázata megszüntetéséhez, illetve csökkentéséhez fűződő társadalmi érdek. Az Atv. 4. §-a szerint: atomenergiát csak oly módon szabad alkalmazni, hogy az ne károsítsa a társadalmilag elfogadható - más gazdasági tevékenységek során is szükségszerűen vállalt - kockázati szinten felül az emberi életet, a jelenlegi és jövő nemzedék egészségét, életfeltételeit, a környezetet és az anyagi javakat. Alapvető biztonsági célkitűzés az ember és környezet védelme az ionizáló sugárzás káros hatásaival szemben.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a veszélyes radioaktív anyag. A Btk. értelmező rendelkezése határozza meg ennek fogalmát. A 250. § (5) bekezdés szerint veszélyes radioaktív anyag: a természetben előforduló vagy mesterségesen előállított anyag, amelynek egy vagy több összetevője ionizáló sugárzást bocsát ki, és amely az emberi élet és egészségre, vagy az élő és élettelen környezetre veszélyes. Ez a meghatározás szűkíti az Atv. 2. §-a által adott definíciót. A bűncselekmény létrejöttéhez nem elegendő az ionizáló sugárzás kibocsátása, az is szükséges feltétel, hogy az emberi életre, egészségre, illetve a környezetre veszélyes legyen.

Az elkövetési magatartások a nemzetközi előírásoknak megfelelően vannak szabályozva a törvényi tényállásban. Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK (2008. XI. 19.) irányelve a környezet büntetőjogi védelméről 3. cikk e) pontja szerint a tagállamok részéről bűncselekménynek kell minősíteni a jogellenesen és szándékosan vagy legalább súlyos gondatlanságból a nukleáris anyagok vagy más veszélyes radioaktív anyagok gyártását, feldolgozását, kezelését, használatát, tartását, tárolását, szállítását, behozatalát, kivitelét vagy ártalmatlanítását, ha bármely személy halálát vagy súlyos sérülését, vagy a levegő, a talaj vagy a víz minőségének, vagy az állatok vagy növények jelentős károsodását okozza vagy okozhatja a cselekmény. A törvényi tényállás megállapításának szempontjából azonban jelentőséggel bír a nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló Nemzetközi Egyezmény, amelyet a 2007. évi XX. törvény hirdetett ki Magyarországon, valamint a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség kidolgozásában elfogadott és az 1987. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a nukleáris anyagok fizikai védelméről szóló egyezménynek, valamint ezen egyezmény módosításának.

3. A felsoroltakra tekintettel a Btk. a következő elkövetési magatartásokat szabályozza: a) előállítás, tárolás, elhelyezés, b) szállítás megszerzés, birtoklás, kezelés, forgalomba hozatal, feldolgozás vagy más módon felhasználás, tartásra nem jogosult személynek átadás, ártalmatlanítás, az ország területére behozatal, onnan történő átszállítás. Valamennyi elkövetési magatartás akkor tényállásszerű, ha engedély vagy bejelentés nélkül, illetve az engedély kereteit túllépve tanúsítják. Az idézett irányelvből is kitűnik, hogy lehet jogszerű a radioaktív anyagokkal végzett tevékenység. A jogszerűséget alapozza meg az engedély vagy bejelentés. Ezek hiányában, illetve az engedély kereteit túllépve viselhet büntetőjogi felelősséget az elkövető. A legfontosabb engedélyező szerv az Országos Atomenergia Hivatal. A hivatal tevékenységére vonatkozó szabályokat a 112/2011. (VII. 4.) Korm. rendelet határozza meg.

Előállításnak minősül bármely olyan tevékenység, amelynek során veszélyes radioaktív anyag keletkezik.

Tárolás: a veszélyes radioaktív anyag raktározása, tartása.

Elhelyezés: a veszélyes radioaktív anyag meghatározott helyre történő lerakása.

Szállítás: a veszélyes radioaktív anyag egyik helyről a másikra történő transzportálása.

Megszerzés alatt a veszélyes radioaktív anyag birtokba vétele értendő.

A veszélyes radioaktív anyag birtoklása akkor valósul meg, ha azt az elkövető magánál, rendelkezése alatt tartja.

A tartásra nem jogosult személynek átadás az ország területére behozatal, kivitel, vagy azon átszállítás értelemszerű, külön magyarázatot nem igényel. A törvény a feldolgozáshoz köti még a más módon történő felhasználást, figyelemmel arra, hogy itt nem lehet teljes taxációt alkalmazni.

A törvény az elkövetési magatartásokat két csoportra bontja, figyelemmel arra, hogy az a) pont alatt szabályozott előállítást, tárolást, elhelyezést, szállítást a társadalomra veszélyesebb magatartásnak ítéli.

4. A bűncselekmény alanya bárki lehet, a tettesi és részesi magatartások az általános szabályok szerint alakulnak. Speciális alany, aki engedéllyel rendelkezik a tevékenység folytatására, ám az engedély kereteit túllépi. Ilyen esetben tettes csak az lehet, akinek engedélye van.

5. A bűncselekmény alapesete szándékosan és gondatlanul is elkövethető. Szándékosság esetében az egyenes szándék és az eshetőleges szándék is előfordulhat. A bűncselekmény minősített esete, azaz a bünszövetségben történő elkövetés értelemszerűen csak szándékos lehet. A törvény a gondatlan elkövetést a korábbinál szélesebb körben rendeli büntetni. A 2012. évi C. törvény eredetileg csak a 250. § (1) bekezdés a) pontjában meghatározott elkövetési magatartások, azaz az előállítás, tárolás, elhelyezés, szállítás gondatlan változtatát szabályozta. A 2013. évi CCXLV. törvény a gondatlan elkövetés lehetőségét kiterjesztette a megszerzésre, a birtoklásra, a kezelésre, forgalomba hozatalra, a feldolgozásra, a más módon felhasználásra, a tartásra nem jogosult személynek átadásra, az ártalmatlanítására, továbbá az ország területére behozására, kivitelére vagy átszállítására. A jogalkotó ezzel egyértelműen szigorította a radioaktív anyaggal visszaélés bűncselekményének törvényi tényállását.

6. A radioaktív anyaggal visszaélés bűncselekménye immateriális bűncselekmény, a magatartás tanúsításával befejezett. A befejezettséghez nem szükséges, hogy az emberi életre és egészségre vagy az élő és élettelen környezetre vonatkozó tényleges veszély bekövetkezzen. Bár alaki bűncselekményről van szó, kísérlete lehetséges. A jogalkotó a bűncselekmény veszélyességét azzal is kifejezésre juttatja, hogy a radioaktív anyaggal visszaélés előkészületét is büntetni rendeli.

7. A törvény a radioaktív anyaggal visszaélés bűncselekményének egy minősített esetét szabályozza. E szerint súlyosabban minősül a cselekmény, ha azt bünszövetségben követik el. A bünszövetség fogalmára a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontja tartalmaz értelmező rendelkezést.

8. Az elkövető által tanúsított több elkövetési magatartás ugyanarra a veszélyes radioaktív anyagra nem keletkeztet halmazatot. Ugyancsak nem állapítható meg halmazat a Btk. 322. §-ában szabályozott közveszély okozásával. Halmazatként értékelhető ugyanakkor, ha a radioaktív anyaggal visszaélés valamilyen, a Btk.-ban meghatározott eredményre vezet. Ilyen lehet a halál, a testi sérülés, betegség, esetenként a közvetlen veszély vagy veszély. A bűnösségi formákat, a lehetséges minősítést ilyenkor az eset körülményeinek megfelelően kell megállapítani.

Nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés

251. § (1) Aki engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve nukleáris létesítményt üzemeltet, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszövetségben követi el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki nukleáris létesítmény üzemeltetésével való visszaélésre irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény

A nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló, az ENSZ Közgyűlés 59/290. számú határozatával elfogadott Nemzetközi Egyezmény

Szövegtörténet

A bűncselekményt a Btk. módosítást tartalmazó 1996. évi LII. törvény 2. §-a iktatta be a magyar jogrendszerbe, majd a szabályozást a 2007. évi XXVII. törvény módosította.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a környezet épségéhez, a nukleáris létesítmények biztonságos működéséhez fűződő társadalmi érdek. Az utóbbi harminc évben világszerte egyre több nukleáris létesítmény üzemel. Az e létesítményekben lezajló magfizikai és magkémiai folyamatok fokozott veszélyt jelentenek az élő és élettelen környezetre egyaránt. Ezért kiemelt figyelmet kell fordítani e létesítmények szabályszerű, biztonságos működésére. Magyarországon a nukleáris létesítményre vonatkozó legfontosabb szabályokat az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény (Atv.) tartalmazza.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a nukleáris létesítmény. Az Atv. 2. § 7. pontja szerint nukleáris létesítménynek minősül a dúsító üzem, nukleáris üzemanyagot gyártó üzem, atomerőmű, újrafeldolgozó üzem, kutatóreaktor, oktatóreaktor, nukleáris kritikus és más neutronszorozás célját szolgáló rendszer, friss és kiégett üzemanyag tárolására szolgáló létesítmény. Ezen kívül az Atv. kiterjeszti ezt a fogalmat a nukleáris létesítményekhez közvetlenül kapcsolódó, ugyanazon a telephelyen található radioaktív hulladék tárolására szolgáló létesítményekre, amennyiben külön létesítménynek minősülnek.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a nukleáris létesítmény engedély nélküli vagy az engedély kereteit túllépő üzemeltetése. A szabályszerű engedéllyel történő üzemeltetés nem bűncselekmény. Az engedélyek kiadása az atomenergia felügyeleti szerv hatáskörébe tartozik. Az Atv. 17. § (2) bekezdés 1.) pontja szerint a nukleáris létesítmény telepítéséhez, létesítéséhez, bővítéséhez, üzembe helyezéséhez, üzemeltetéséhez, tervezett üzemidején túli üzemeltetéséhez, üzemben kívül helyezéséhez, megszüntetéséhez szükséges a nukleáris biztonsági engedélyezés. Ezenkívül engedély szükséges még például a nukleáris létesítményekkel összefüggő építményekre; a nukleáris rendszer tervezésével, gyártásával, szerelésével, üzembe helyezésével kapcsolatos biztonsági körülményekre; a balesetelhárítási intézkedési tervek, és még számos más, a nukleáris létesítmény működéséhez kapcsolható körülményre. A legfontosabb engedélyezési szakhatóság az Országos Atomenergia Hivatal.

4. A bűncselekmény alanya bárki lehet. Az engedély kereteit csak az engedélyes lépheti túl, ezért e fordulat esetében az alany tettesként az engedéllyel rendelkező személy. Részesi magatartások az általános szabályok szerint kapcsolódhatnak az elkövetéshez.

5. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Elképzelhető egyenes és eshetőleges szándékkal történő megvalósítása is. Az elkövetőnek tisztában kell lennie a létesítmény nukleáris jellegével.

6. A bűncselekmény befejezett a nukleáris létesítmény üzemeltetésével. A tényleges működés időtartama nem releváns, fogalmilag a kísérlet nem kizárt. A bűncselekmény társadalomra veszélyességére tekintettel a 251. § (3) bekezdése büntetni rendeli az előkészületi magatartást is.

Az előkészület büntetendővé tétele nemzetközi kötelezettség. A nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló, az ENSZ Közgyűlés 59/290. számú határozatával elfogadott Nemzetközi Egyezmény - melyet Magyarországon a 2007. évi XX. törvénnyel hirdettek ki - írja elő az előkészület büntetni rendeltségét. Ezt a kötelezettséget a 2007. évi XXVII. törvény iktatta be a Btk.-ba.

7. A nukleáris létesítmény üzemeltetésével visszaélés bűncselekményének a minősített esete is büntetendő. A minősítő körülmény a bűnszövetségben elkövetés. A bűnszövetség fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 2.) pontja határozza meg.

Atomenergia alkalmazásával visszaélés

252. § (1) Aki az atomenergia alkalmazásához szükséges engedély megszerzése érdekében a döntésre jogosult szervet vagy személyt megtéveszti, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az atomenergia alkalmazásával kapcsolatos bejelentési kötelezettségét elmulasztja, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény

Az atomenergia alkalmazási körébe tartozó egyes anyagok, berendezések és létesítmények tulajdonjoga megszerzésének speciális feltételeiről, valamint birtoklásuk, üzemben tartásuk bejelentésének rendjéről szóló 72/2000. (V. 19.) Korm. rendelet. Szövegtörténet

Az atomenergia alkalmazásával visszaélés bűncselekményét a Büntető Törvénykönyv módosításáról szóló 1996. évi LII. törvény 3. §-a iktatta be a Büntető Törvénykönyvbe.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a környezeti biztonság, ezen belül az atomenergia biztonságos, jogszabályok által meghatározott rendben történő felhasználásához fűződő társadalmi érdek. A tényállás legfontosabb háttérjogszabálya az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény (Atv.). A törvény értelmében atomenergiát csak oly módon szabad alkalmazni, hogy az ne károsítsa a társadalmilag elfogadható kockázati szinten felül az emberi életet, a jelenlegi és jövő nemzedékek egészségét, életfeltételeit, a környezetet és az anyagi javakat [4. § (1) bekezdés]. Az atomenergia alkalmazása során a biztonságának minden más szemponttal szemben elsőbbsége van.

A törvényi tényállás az atomenergia pusztító hatására figyelemmel előrehozza a büntetőjogi védettséget. Az atomenergia szabályos felhasználásához engedély szükséges. Az engedélyek alapvető fajtáit az Atv. a 17. §-ban határozza meg. Így többek között engedély szükséges:

a nukleáris létesítmény telepítéséhez, létesítéséhez, bővítéséhez, üzembe helyezéséhez, üzemeltetéséhez, megszüntetéséhez;

nukleáris létesítményekkel összefüggő építmények létesítéséhez;

tervezéssel, gyártással, szereléssel, üzembe helyezéssel, üzemeltetéssel, beszerzéssel kapcsolatos biztonsági előírásokhoz;

atomerőmű blokkjainak főjavítását követő újraindításhoz;

szerelési, kivitelezési technológiákhoz stb.

Az engedélyezés többszintű tevékenység eredménye. Az atomenergia megfelelő és biztonságos alkalmazásának irányítása és felügyelete a kormány hatáskörébe tartozik. A végrehajtási feladatokról elsősorban az Országos Atomenergia Hivatal mint az atomenergia felügyeleti szerv, valamint több minisztérium, miniszter gondoskodik [1996. évi CXVI. törvény 20. § (1) bekezdés, 22. §, 26. §, 28. §].

2. A bűncselekmény elkövetési magatartásai a következők.

Az atomenergia biztonságos felhasználását az engedély csak akkor biztosíthatja, ha valós adatokon alapul. A megtévesztéssel valótlán tények vannak feltüntetve valósként. Ez az elkövetési magatartás a csaláshoz, esetlegesen az intellektuális közokirat-hamisításhoz hasonlít. A törvényi tényállás nem követeli meg, hogy a megtévesztés lényeges tény tekintetében történjen. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy az engedély szempontjából releváns ténynek kell lennie, amely kapcsolódik az engedélyezési eljárás tárgyához.

A bejelentési kötelezettség elmulasztása tiszta mulasztásos bűncselekménynek minősül. A bejelentési kötelezettség jogszabályon kell, hogy alapuljon. Az Atv. 45. § (1) bekezdése szerint az atomenergia alkalmazója minden rendkívüli eseményt, illetve személyi sugársérüléssel járó balesetet a hatósági előírásoknak megfelelően késedelem nélkül jelenteni köteles a területileg illetékes polgármesternek, az egészségügyi államigazgatási szervnek, a Magyar Honvédség alakulatai és intézményei esetében a katonai egészségügyi államigazgatási szervnek, a rendőrségnek és az atomenergia-felügyeleti szervnek, továbbá a környezet szennyeződése esetén a környezetvédelmi hatóságnak és az élelmiszerlánc-felügyeleti szervnek, termőföld-szennyezés esetén a talajvédelmi hatóságnak, vízszennyeződés esetén a környezetvédelmi igazgatási szervnek és a vízügyi igazgatási szervnek, valamint tájékoztatás céljából a nukleáris baleset elhárítására jogszabály alapján kijelölt szerveknek. Ha a rendkívüli esemény levegőszennyeződést is okoz, az atomenergia alkalmazója értesíteni köteles az állami meteorológiai szolgálatot is. Nukleáris létesítmények esetében a rendkívüli események jelentési kötelezettségét a már felsoroltakon kívül az atomenergia felügyeleti szerv határozza meg. A hatóságok a rendkívüli eseményről, ha azt nem az atomenergia alkalmazója jelentette, kötelesek a többi illetékes hatóságot értesíteni.

További ilyen kötelezettséget állapít meg például az atomenergia alkalmazási körébe tartozó egyes anyagok, berendezések és létesítmények tulajdonjoga megszerzésének speciális feltételeiről, valamint birtoklásuk, üzemben tartásuk bejelentésének rendjéről szóló 72/2000. (V. 19.) Korm. rendelet.

3. A bűncselekménynek nincs elkövetési tárgya. Az (1) bekezdés alá eső elkövetési magatartás esetén a megtevesztett szerv vagy személy a döntésre jogosult lehet csak.

4. A bűncselekmény az (1) bekezdés esetében a megtevesztéssel befejezett, eredményt a tényállást nem tartalmaz. A befejezettséghez nem szükséges tehát az engedély megadása. A (2) bekezdés esetén a kötelezettség elmulasztása jelenti a cselekmény befejezettségét. E fordulat esetében a kísérlet fogalmilag kizárt.

5. A bűncselekmény alanya bárki lehet. A (2) bekezdés szerinti elkövetési magatartást ugyanakkor tettesként csak az valósíthatja meg, akit bejelentési kötelezettség terhel. A részesség mindkét elkövetési magatartás esetében az általános szabályok szerint alakul.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A (2) bekezdésben szabályozott elkövetési magatartás célzatos, az elkövető célja a szükséges engedély megszerzése, ezért ez a fordulat kizárólag egyenes szándékkal valósítható meg.

Kitiltás

253. § A környezetkárosítás, a természetkárosítás, az orrvadászat, az orvhalászat, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése és a tiltott állatviadal szervezése elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

A kitiltás büntetés a megelőzést szolgáló fontos büntetőjogi szankció. A törvény a fejezetben szereplő bűncselekmények közül a környezetkárosítás, a természetkárosítás, az orrvadászat, az orvhalászat, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése és a tiltott állatviadal szervezése esetén teszi lehetővé ennek a büntetésnek az alkalmazását. A kitiltásra akkor van lehetőség, ha az elkövető ott tartózkodása a közérdeket veszélyezteti.

A kitiltás feltételeit a Btk. 57. §-a szabályozza.

Btk. 254. § fejezetcíméhez:

Az állam elleni bűncselekmények minden korban a fennálló politikai rendszer büntetőjogi védelmét szolgálták. Ezért szokták politikai bűncselekményeknek is nevezni őket, szemben a büntetőjog különös részében található összes másik fejezetben található, úgynevezett köztörvényes bűncselekményekkel. A magyar jogtörténetben az állam elleni bűncselekmények gyökerei írott formában Werbőczy Hármaskönyvében, az I. Rész XIV. Címében szabályozott hűtlenség 18 esetében már fellelhetők. A Csemegi-kódex Különös részének I. fejezete, Az állam léte és alapintézményei elleni bűncselekmények körében határozta meg a fелsęsęrtés és a hűtlenség tényállását, a II. fejezetben Az államhatalom békés mőködését fenyegető büntetendő cselekmények pedig a lázadás és az alkotmány, a törvény, a hatóságok vagy a hatósági közegek elleni izgatás tényállása nyert szabályozást. A kódex fелsęsęrtésnek tekintette az állam, illetve annak leglényegesebb intézményei megsértésére irányuló (tehát a belső intézményeket belőlről bomlasztó) erőszakos tetteket, hűtlenségnek az állam külbiztonságát az állampolgári hűség megszegésével fenyegető magatartásokat (amelyek az államot külső veszélynek, háborúnak teszik ki), s ugyancsak külön fejezetben írt elő büntetéseket a király és a királyi ház tagjainak bántalmazása és megsértése miatt.

A Csemegi-kódex első 40 évében állam elleni bűncselekmények nem fordultak elő nagy számban a bírói gyakorlatban. Az első világháború után azonban zavaros idők jöttek. Ahogy Angyal Pál megfogalmazta az egyik monográfiájában: Az 1918. és 1919. évek értékromboló eseményei kiáltó bizonyosságot tettek arról, hogy ha egy nemzetben a fegyelmezettség s az áldozatos hazaszeretet meggyengül, ha az összetartás kapcsai meglazulnak, s ha ennek folytán széthúzó és többnyire pusztító erők kerekednek felül: megbomlik az erkölcsi és gazdasági élet rendje, fennakad a kulturális fejlődés menete s napokon belül tönkremegy mindaz, amit századok építettek. 1921-ben vált tehát a magyar büntetőjog részévé a hírhedt 1921. évi III. törvény, az úgynevezett rendtörvény, amely a korábbi forradalmi mozgalmak csőrájában történő elfojtását volt hivatott szolgálni. A II. világháború azonban elsőpörte ezt a jogszabályt az őt megalkotó rendszerrel együtt, de hamarosan újra zavaros idők jöttek. Volt ugyan egy rövidebb ideig tartó, reménykedésre okot adó történelmi időszak is, amely alatt új büntetőjogi szabályok születtek az állam elleni bűncselekmények témakörében. Az ideiglenes Nemzeti Kormány kiadta a népbíráskodásról szóló 81/1945 (II. 5.) ME számú rendeletet. Az 1440/1945 (V. 1.) ME rendelettel módosított 81/1945. (II. 5.) ME számú rendeletet az 1945. évi VII. törvény emelte törvényerőre. Ez a törvény még a demokratikus államrend és a köztársaság védelméről szólt.

A hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása (BHÖ) 1952-ben a Népköztársaság elleni bűncselekmények cím alatt az állam belső biztonsága elleni (I. fejezet), az állam külső biztonsága elleni (II. fejezet), a honvédelem érdekeit sértő (III. fejezet) és a béke elleni, háborús és népelleni (IV. fejezet) bűncselekményeket határozta meg. A restaurációs kísérletek elleni harc egyik leghatékonyabb eszköze a büntetőjog. A büntetőjogi harc azoknak a jogszabályoknak az alkalmazásával történik, amelyeket a szocialista állam törvényhozó szervei éppen az ellenforradalmi cselekményekkel szembeni védekezés céljára alkottak - olvashatjuk egy korabeli tankönyvben. Az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésekor ezeket a büntető jogszabályokat alkalmazták a magyar bíróságok. Az eljárások ugyan lehettek formálisan jogszerűek, tartalmilag ugyanolyan igazságtalannak érezzük őket, mint az 1921. évi III. törvénycikk alapján lefolytatott büntetőeljárásokat. (Mindenféle értéktétele nélkül, objektíve kijelenthetjük, az állam elleni bűncselekmények egyik fő jellemzője éppen az - legyen szó akár az 1918-1919-es, akár az 1956-os tragikus eseményekről -, hogy egészen addig bűncselekményeknek tekintik őket a hivatalos álláspont szerint, ameddig nem győzedelmeskedik egy olyan politikai rendszer, amely utólag forradalomnak nyilvánítja az eseményeket. Leegyszerősítve azt mondhatjuk: csak addig beszélhetünk állam elleni bűncselekményről, ameddig azok sikertelenek, ha sikerrel járnak, az már nem állam elleni bűncselekmény, hanem forradalom.)

Az 1961-es Btk., az 1961. évi V. törvény Különös Része az első (IX.) fejezetében szabályozta az állam elleni bűncselekményeket. A fejezet a következő bűncselekményeket tartalmazta: összeesküvés, lázadás, kártevés, rombolás, merénylet, izgatás, hazaárulás, ellenség támogatása és a kémkedés. Ezekhez járult még a fелjelentési kötelezettség elmulasztása, és büntetendő volt, ha bármely bűncselekményt más szocialista állam ellen követtek el.

Az 1978. évi IV. törvény, vagyis a korábbi Btk. eredetileg teljesen hasonlóan szabályozta az állam elleni bűncselekményeket, mint az 1961-es Btk.

1989. október 15-én újradikifikáltuk az állami elleni bűncselekményekre vonatkozó büntetőjogi szabályokat. Megszűnt a halálbüntetés kiszabásának a lehetősége - még a halálbüntetés Alkotmánybíróság általi eltörlését megelőzően. Jogi tárgya az alkotmányos rend lett, amely gyakorlatilag megegyezik az új Alaptörvény szerinti állami rend kategóriájával. Jellemző ezen bűncselekményekre a jogi tárgy ellen irányuló célzat, és összesen 10 bűncselekmény maradt a fejezetben.

A 2012. évi C. törvény, a jelenleg hatályos Btk. az állam elleni bűncselekmények szabályozásán nem változtatott, a XXIV. Fejezet gyakorlatilag megegyezik az 1978. évi IV. törvény X. fejezetében található szabályozással.

Az állam elleni bűncselekmények szabályozása mindig, minden korban szoros összefüggésben állt és áll az adott állam alkotmányával. A magyar állam politikai berendezkedését meghatározó, 2012. január 1-jétől hatályos alkotmány, Magyarország Alaptörvénye lefektette azokat a szabályokat, amelyek a politikai intézményrendszer alapjait jelentő állami rendet definiálják (azt az állami rendet, amelyet a Btk. a társadalomra veszélyesség fogalmát meghatározó 4. § (2) bekezdésében expressis verbis megnevez, mint a bűncselekmény egyik különös jogi tárgyát, vagyis azt a törvényhozó által védeni kívánt társadalmi viszonyt, amelyet minden állam elleni bűncselekmény elkövetője sért vagy veszélyeztet). Magyarország Alaptörvénye már rögtön az Alapvetés B) cikkében kimondja, hogy:

(1) Magyarország független, demokratikus jogállam.

(2) Magyarország államformája köztársaság.

(3) A közhatalom forrása a nép.

(4) A nép a hatalmát választott képviselői útján, kivételesen közvetlenül gyakorolja.

Az alapvetés C) cikk (2) bekezdése pedig kimondja, hogy:

Senkinek a tevékenysége nem irányulhat a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására. Az ilyen törekvésekkel szemben törvényes úton mindenki jogosult és köteles fellépni.

Ezeket az Alaptörvényben lefektetett szabályokat védi a maga sajátos eszközeivel a magyar büntetőjog a Btk. XXIV. Fejezetében található állam elleni bűncselekmények kriminalizálása által.

Az állam elleni bűncselekményeket hagyományosan két kategóriába sorolhatjuk: az állam belső biztonsága elleni bűncselekmények (a régi magyar büntetőjogban ezek a felségsértés estei voltak) és az állam külső biztonsága elleni bűncselekmények (ezeket régen a hűtlenség esetei közé sorolták).

Általában elmondható ezekről a bűncselekményekről, hogy:

az egyik társadalomra legveszélyesebb bűncselekménycsoportot képezik,

politikai bűncselekményeknek tekintjük őket, szemben a Btk. összes többi fejezetében található köztörvényes bűncselekménnyel,

valamennyi büntetett képez (kivéve a járulékos feljelentés elmulasztását),

általában büntetendő az előkészületük,

a szabadságvesztés végrehajtási fokozata tipikusan fegyház (ha a kiszabott büntetés három év vagy ennél hosszabb),

szigorúak a szankciók,

valamennyi bűncselekményhez feljelentési kötelezettség társul,

üldözésük körében az állami önvédelmi elv (realprincípium) érvényesül,

mellékbüntetésként kitiltásnak is helye van,

a nyomozás elrendeléséig az Alkotmányvédelmi Hivatal végzi ezen bűncselekmények felderítését (1995. évi CXXV. törvény 5. § h) pont).

XXIV. FEJEZET

AZ ÁLLAM ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása

254. § (1) Aki olyan cselekményt követ el, amely közvetlenül arra irányul, hogy Magyarország alkotmányos rendjét erőszakkal vagy ezzel fenyegetve megváltoztassa, büntett miatt öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatására irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Nem büntethető az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása miatt, akinek önkéntes elállása következtében a bűncselekmény folytatása elmarad, vagy aki annak folytatását önként megakadályozza.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya Magyarország Alaptörvény szerinti állami (alkotmányos) rendje, vagyis az állam belső biztonsága. Ez a fogalom Magyarország társadalmi, gazdasági és politikai viszonyainak jogilag szabályozott rendjét, ezen belül elsősorban Magyarország államformáját, a hatalomgyakorlás módját és kereteit, valamint ezek szervezetét és szabályszerű működését jelenti. A köznyelv a hatalom erőszakos (vagyis nyílt) megváltoztatására irányuló cselekményeket puccsnak, államcsínynek nevezi.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, magyar és nem magyar állampolgár egyaránt. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Annak ellenére, hogy a tényállás nem tartalmaz célzatot, a bűncselekmény csak egyenes szándékkal követhető el. A cselekmény irányultsága nem azonos az elkövetőnek a törvényi tényállásban értékelte céljával, vagyis a célzattal. A bűncselekmény emiatt nem célzatos. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy cselekménye az alkotmányos rend bármely elemének erőszakos megváltoztatására irányul.

3. A törvény elkövetési magatartást nem határoz meg. Minden olyan cselekmény tényállásszerű, amely közvetlenül arra irányul, hogy az alkotmányos rendet megváltoztassa. A korábbi Btk. kiemelte az elkövetési magatartások csoportjából az így különösen fegyveres erő alkalmazásával fordulatot, a jelenleg hatályos Btk. ezt külön nem tartalmazza, ezzel is hangsúlyozva, hogy bármilyen elkövetési magatartással elkövethető ez a bűncselekmény.

4. A bűncselekmény tényállása eredményt nem tartalmaz. Megjegyezzük, hogy logikailag nem is tartalmazhat, tipikusan kísérleti jellegű magatartást rendel befejezett bűncselekményként büntetni. (Amennyiben a cselekmény a célját elérné, és az elkövető az alkotmányos rendet erőszakkal megváltoztatná, akkor a büntetőjogi szabályozást is szabadon átalakíthatja az így létrejött új hatalom, ezáltal nem bűncselekménynek, hanem forradalmi tettnek minősítve utólagosan az eseményeket.)

5. A bűncselekmény előkészülete büntetendő, bármilyen előkészületi magatartás esetén.

6. A bűncselekmény a rendkívül tágra meghatározott elkövetési magatartás miatt általában egyrendbeli, a részselekmények természetes egységbe olvadnak, vagy folytatódó egységet képeznek. A vádemelés zárja le ezt az egységet, az utána tanúsított újabb elkövetési magatartások alapján bűnhalmazat megállapítására kerülhet sor.

7. Nyomatékosabb társadalmi érdek fűződik a cselekmény folytatásának elmaradásához, a törvényes rend helyreállításához, mint az elkövető megbüntetéséhez. Emiatt a törvény büntetethezességét megszüntető, speciális körülményt határoz meg a (3) bekezdésben, két esetben:

ha az elkövető önkéntes elállása következtében a bűncselekmény folytatása elmarad, vagy

ha az elkövető a bűncselekmény folytatását önként megakadályozza.

Az önkéntesség lényege, hogy az elkövető nem külső körülmények hatására, hanem szabad belső elhatározásból áll el, vagy akadályozza meg a folytatást.

8. Az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatásának előkészülete és az alkotmányos rend elleni szervezkedés látszólagos halmazatban áll egymással, utóbbi bűncselekmény az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása előkészületének egyik sui generis, önálló befejezett bűncselekményként szabályozott alakzata. Így a látszólagos alaki halmazatot akként kell feloldani, hogy csak az alkotmányos rend elleni szervezkedést állapítjuk meg. Amennyiben az elkövető az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatását legalább megkísérli, ebbe az alkotmányos rend elleni szervezkedés beleolvad, és önállóan részselekményként nem büntetendő a látszólagos anyagi halmazat miatt.

9. Joggyakorlat

B. Gy.-t a 2006 szeptembere és 2007 márciusa között az interneten közzétett tucatnyi írása miatt vádolta meg az ügyészség alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása előkészületével, mert álláspontja szerint ezekben a szövegekben a vádlott az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatására buzdított például azzal, hogy a kormány elkergetésére, a parlament felosztatására és a rendőrség legyőzésére hívta fel olvasóit. B. Gy. az eljárás során mindvégig tagadta bűnösségét. A Fővárosi Bíróság első fokon úgy vélte, hogy bár a szólásszabadság határait fessegetik az írások, a vádbeli bűncselekményt nem valósítják meg, ám ezt a döntést a Fővárosi Ítélet táblán kívül helyezte. Az új eljárásban a Fővárosi Bíróság már kimondta B. Gy. bűnösségét, és egy év, három évre felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte, amelyet a tábla másodfokon helybenhagyott és jogerőre emelt. Ez ellen a döntés ellen fordult felülvizsgálati kérelemmel a Legfelsőbb Bírósághoz B. Gy. és védője. A Kúria nyilvános ülésén idéztek a másodfokú ítélet indoklásából, mely szerint B. Gy. többi között azt írta: blokádnál kell vonni a vörös Budapestet; ki tudott itt bármit is elérni erő felmutatása nélkül, az egész világ az erőszak felé halad; többet ér egy diktatúra, ha az hazafias, mint egy demokrácia, amely elherdálja a jövőt; takarodjanak (az országból) ha élve meg akarják úszni; a médiasöpredéket be kell gyűjteni; cél egy új rendszerváltás, egy új alkotmány, amely az ezeréves történelmi alkotmányon alapul. Az utolsó szó jogán B. Gy. azt hangsúlyozta: nem akarta erőszakkal megszerezni és kisajátítani a hatalmat, csupán a változás lehetőségét kívánta megteremteni. Az ellene emelt vád koncepciójára jellemző, hiszen a bíróságok sok esetben politikailag minősítették, megbélyegezték, például amikor szélsőségesnek nevezték, vagy azt írták róla, hogy hazafias diktatúrát vizionál, és több hosszú írásból ragadtak ki, ollóztak össze olyan gondolatmeneteket, amelyek nem a sajátjai. A vádlott szerint ily módon összegezve bármelyik vezető politikus megnyilatkozásaiból kiolvasható az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatásának szándéka. A Kúria 2012. június 26-án a korábbi jogerős elmarasztaló ítéletét megváltoztatva bűncselekmény hiányában felmentette B. Gy.-t az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása előkészületének vádjáról.

Az alkotmányos rend elleni szervezkedés

255. § (1) Aki olyan szervezetet hoz létre vagy vezet, amelynek célja, hogy Magyarország alkotmányos rendjét erőszakkal vagy ezzel fenyegetve megváltoztassa, büntetett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott szervezetben részt vesz, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Nem büntethető az alkotmányos rend elleni szervezkedés miatt, akinek önkéntes elállása következtében a szervezkedés folytatása elmarad, vagy aki annak folytatását önként megakadályozza.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya ugyanaz, mint az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása esetében: Magyarország Alaptörvény szerinti állami (alkotmányos) rendje, vagyis az állam belső biztonsága. Ez a fogalom Magyarország társadalmi, gazdasági és politikai viszonyainak jogilag szabályozott rendjét, ezen belül elsősorban Magyarország államformáját, a hatalomgyakorlás módját és kereteit, valamint ezek szervezetét és szabályszerű működését jelenti. Itt azonban nem erőszakos cselekményeket, hanem több személy konspiratív, titkos szervezet keretében történő együttműködését rendeli büntetni a Btk. Az alkotmányos rend elleni szervezkedés az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása előkészületének egyik sui generis, önálló befejezett bűncselekményként szabályozott alakzata.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, magyar és nem magyar állampolgár egyaránt. A szervezet létrehozója vagy vezetője lehet önálló tettes vagy akár társtettes is, a konkrét elkövetési körülményektől függően, a résztvevő azonban mindig önálló tettes. Akinek a magatartása nem illeszkedik a tényállásba - mert például nem tagja a szervezetnek, de valamilyen formában támogatja a szervezkedést -, bűnsegéd lehet. A bűncselekményt csak szándékosan lehet elkövetni. Az elkövető tudattartalma átfogja a szervezet létét, céljait és a saját szerepét a szervezetben. Saját egyéni célja és a szervezet célja azonos. Közreműködése saját egyéni céljainak realizálása a szervezet keretei között. A bűncselekmény egyes álláspontok szerint célzatos, ez azonban álláspontunk szerint nem helytálló. A céltat a bűncselekmény elkövetőjének a törvényi tényállásban értékelt célja. Az alkotmányos rend elleni szervezkedés tényállása azonban nem az elkövető, hanem a szervezet célját határozza meg. Ez ugyan általában teljes mértékben megegyezik az elkövető céljával, nem zárható ki azonban az sem, hogy - különösképpen a szervezetben való részvétel fordulat esetében - az elkövető eshetőlegesen szándékkal vesz részt a bűncselekmény elkövetésében.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a szervezet létrehozása, vezetése, illetve a szervezetben történő részvétel.

A legáltalánosabb értelemben szervezetnek nevezünk bármely formációt, amely egyes emberek közös tevékenysége révén jön létre. Általában akkor hoznak létre szervezetet, ha a kitűzött cél megvalósítása vagy a feladat elvégzése meghaladja az egyén lehetőségeit, kapacitását. Minden szervezet legfontosabb tulajdonsága, azon túl, hogy több emberből áll, az, hogy rendelkezik valamilyen céllal. A szervezet a rendelkezésre álló anyagi eszközeit és humán tőkéjét a kitűzött cél elérése érdekében mozgósítja. A szervezetek általában törekszenek arra is, hogy hosszabb időn keresztül fennmaradjanak, az alapítók kiválása után is.

Büntetőjogi értelemben akkor beszélhetünk szervezetről, ha több személy hierarchikus kapcsolata kialakul, a szervezet vertikálisan tagolódik, létrejönnek az alá-fölre rendeltségi viszonyok, és vezetőt vagy vezetőket jelölnek ki.

A bűncselekmény előkészülete nem büntetendő, így nagyon fontos annak rögzítése, hogy mikortól beszélhetünk kísérletről. A szervezet létrejöttének első mozzanata az ajánlattétel vagy felhívás, illetve a meggyőzés, rábeszélés. Ezek még a büntetlen előkészület kategóriájába tartoznak. Álláspontunk szerint akkor lép kísérleti szakba a bűncselekmény, amikor a felhívás, meggyőzés, rábeszélés stb. hatására a másik oldal egyetértésével, az együttműködésben történő megállapodással a szervezet létrehozása megkezdődik. Befejezett a bűncselekmény akkor, amikor megteremtődnek a feltételei annak, hogy az államellenes célok érdekében létrehozott, hierarchikusan szervezett, vezetővel vagy vezetőkkal rendelkező embercsoport a saját belső szabályozása szerint már képes a cél megvalósítása érdekében önállóan cselekedni.

A szervezet vezetése elkövetési magatartás csak a már létrejött szervezet esetében állapítható meg. A vezetés a szervezet szellemi vagy gyakorlati irányítását jelenti.

A szervezetben való részvételnek minősül a szervezet keretében - a céljával egyetértésben vagy azt támogatva - végzett minden olyan tevékenység, amely nem minősül sem vezetésnek, sem létrehozásnak.

4. A bűncselekmény rendbelisége álláspontunk szerint a szervezetek számához igazodik, annyi rendbeli a bűncselekmény, ahány államellenes szervezetet létrehozunk, vezetnek vagy ahány ilyen szervezet működésében részt vesznek. Egy szervezeten belül különböző elkövetési magatartások megvalósítása természetesen egység.

5. Nyomatékosabb társadalmi érdek fűződik a cselekmény folytatásának elmaradásához, a törvényes rend helyreállításához, mint az elkövető megbüntetéséhez. Emiatt a törvény büntethetőséget megszüntető, speciális körülményt határoz meg a (3) bekezdésben.

6. A bűncselekmény látszólagos alaki halmazatban áll az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása előkészületével, annak sui generis alakzata. Így a látszólagos halmazat esetében csak az alkotmányos rend elleni szervezkedés állapítható meg.

7. Joggyakorlat

A Fővárosi Bíróság a 10.B.311/1997/59. számú, illetve a Legfelsőbb Bíróság mint másodfokú bíróság Bf.I.1545/2000/5. számú és 2001. év május 24. napján jogerőre emelkedett ítéletével alkotmányos rend elleni szervezkedés büntetettének kísérletében és lőszerrrel visszaélés büntetettében mondta ki bűnösnek E. K. Gy. vádlottat. E. K. Gy. egy korábban általa létrehozott és más célt szolgáló szervezetet felhasználva igyekezett olyan szervezetet létrehozni, amelynek a tagjai az alkotmányos rendet erőszakkal megváltoztatni kívánták volna, valamint az ellenségnek tekintett személyeket fizikailag megsemmisíteni. A szervezet létrehozása érdekében a vádlott leveleket írt ismerőseinek, illetve felhívásokat tett közzé más szervezetek részére. Ezen túlmenően mindent megtehtett fegyverek beszerzése érdekében. A vádlottnál a házkutatás során lőszereket foglaltak le. A bíróság álláspontja szerint a vádlott elképzeléseinek elfogadásával a szervezet túllépett az előkészület stádiumán, és kísérleti szakba került. A bíróság álláspontja szerint azonban a befejezettség nem volt megállapítható, hiszen annak feltétele a szervezet tényleges működésének a feltárása. Az adott ügyben pedig nem lehetett megállapítani, hogy a szervezet eljutott-e arra a szervezetségi szintre, ahol a feladatmegosztás jelentkezik, nem volt megállapítható továbbá az sem, hogy volt-e a szervezetségnek ezen a szintjén valamilyen hierarchia vagy sem.

Lázadás

256. § (1) Aki olyan tömegzavargásban vesz részt, amelynek közvetlen célja, hogy

- a) az Országgyűlést,
- b) a köztársasági elnököt,
- c) a Kúriát vagy
- d) a Kormányt

az Alaptörvényben meghatározott jogköre gyakorlásában erőszakkal vagy ezzel fenyegetve akadályozza, vagy intézkedésre kényszerítse, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

- (2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott tömegzavargást szervez vagy vezet, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (3) Aki lázadásra irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (4) Nem büntethető lázadás miatt az a résztvevő, aki a tömegzavargást önként vagy a hatóság felhívására az erőszakos cselekmények megkezdése előtt elhagyja.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya Magyarország Alaptörvény szerinti alkotmányos rendje, közelebbről meghatározva az állam belső biztonsága, amelynek egyik legfontosabb garanciája az alkotmányos szervezetrendszer legfontosabb szereplőinek szabályszerű, zavarmentes működése.

2. A lázadás alanya bárki lehet, magyar és nem magyar állampolgár egyaránt. A célzatra tekintettel a bűncselekmény csak egyenes szándékkal követhető el. A résztvevő egyének célja a tömeg céljában egyesül. Az akadályozás azt jelenti, hogy az érintett szerv (elkövetési tárgy) nem tudja rendeltetésszerűen ellátni az Alaptörvényben meghatározott feladatait. Az intézkedésre kényszerítés pedig azt jelenti, hogy a megtámadott szerv természetes személy tagja a hatáskörébe tartozó döntést nem a jogszabályoknak megfelelően a saját akarata szerint, hanem a tömeg kényszerének engedelmeskedve hozza meg.

3. Elkövetési tárgyak az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Kúria és a Kormány. Magyarország Alaptörvénye tartalmazza ezen állami szervekre vonatkozó alapvető szabályozást. Eszerint az Országgyűlés a legfőbb népképviselő szerve. Magyarország államfője a köztársasági elnök, aki kifejezi a nemzet egységét, és őrködik az államszervezet demokratikus működése felett. A köztársasági elnök a Magyar Honvédség főparancsnoka. A legfőbb bírósági szerv a Kúria. A Kúria biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz. A Kormány a végrehajtó hatalom általános szerve, amelynek feladat- és hatásköre kiterjed mindarra, amit az Alaptörvény vagy jogszabály kifejezetten nem utal más szerv feladat- és hatáskörébe. A Kormány az Országgyűlésnek felelős. A Kormány a közigazgatás legfőbb szerve, törvényben meghatározottak szerint államigazgatási szerveket hozhat létre.

4. Talán a legérzékletesebben Edvi Illés Károly fogalmazta meg a lázadás elkövetési magatartásának a lényegét: az által jön létre a lázadás, hogy a deszorganisált tömeg erőszakkal akarja saját akarát az állami és társadalmi tényezők fölé helyezni, s a szerves intézményeket és a közerőt rendeltetésüktől elterelve, vagy ezek cselekvését megakadályozva, azt czélozza uralomra juttatni, a mit saját ösztönei vagy szenvedélyei sugallanak. Midőn a fellázított tömeg fegyveresen ellepi a tereket, ösztöneinek és ellenőrizetlen szenvedélyeinek sugallatait a fennálló jogos hatalom ellenében erőszakkal kielégítendő: ez időben minden jog, minden személyi és vagyoni biztonság, maga a társadalmi rend is képtessé, bizonytalanmá van téve. A legerősebb érdekek, a polgárok nyugalma, sőt gyakran azok élete is: a zajongó tömeg szenvedélyeinek hullámzatán inog. A tapasztalás mutatja, hogy ha az államerő nem jelenik meg rögtön, vagy ha az habár rövid időre, nem képes visszariasztani a rendbontókat: az anarchia mindig nagyobb arányokat ölt, s fokozott szaporodnak az iszonyok, melyekkel a félrevezetett, a féket lerázott tömeg magát s hazáját bemocskolja.

A lázadás tömegzavargásban való részvétellel valósul meg. A tömegzavargás legalább olyan létszámú embercsoportot jelent, amelynek létszáma egyszeri rápillantással nem állapítható meg (ez számszerűsítve minimálisan 20-30 fő, de a gyakorlatban általában annál nagyobb létszámú csoport). A lázadás egy ilyen tömegzavargásban részt vevő személyek nyílt rendbontó, általában erőszakos fellépése. A részvétel a csoportban való fizikai jelenlét, de a bűncselekmény megállapításának nem feltétele, hogy az elkövető az elejétől fogva a tömegzavargás részese legyen.

Büntetendő a bűncselekmény előkészülete is, mégpedig valamennyi előkészületi magatartás esetében.

5. A tényállás eredményt nem értekel, pusztán a létrejött tömegzavargásban részvétellel a bűncselekmény befejezetté válik. A tömegzavargás létrejötte nélkül azonban befejezett bűncselekmény nem állapítható meg.

6. Minősített eset a lázadás szervezése vagy vezetése. A tömegzavargás szervezése és vezetése aktív irányító, szervező tevékenység. A vezetés megállapításának a feltétele, hogy a tömegzavargás már korábban létrejött.

7. A tömegzavargás kialakulásától annak megszűnéséig a bűncselekmény természetes egység. Ha az elkövető több tömegzavargást szervez rövid időközön belül, akkor - amennyiben a sértett, vagyis a támadott állami szerv azonos - folytatatlagoosságot kell megállapítani, amennyiben különböző állami szervek ellen különböző időpontokban szerveznek tömegzavargást, vagy vesznek részt ilyen tömegzavargásokban az elkövetők, valódi halmazat állapítható meg.

8. A törvény tartalmaz büntetendőséget megszüntető okot is a (4) bekezdésben, hiszen nyomatékossabb társadalmi érdek fűződik a lázadás felszámolásához, mint az elkövető megbüntetéséhez. Ez azonban csak arra a résztvevőre vonatkozik, aki a tömegzavargást önként vagy a hatóság felhívására az erőszakos cselekmények megkezdése előtt elhagyja. A szervező vagy vezető büntetlenséget nem élvezhet, de esetükben pont emiatt az önkéntes elállás nyomatékossan enyhítő körülménynek minősül a büntetés kiszabásakor.

9. A tömegzavargás során bármilyen más köztörvényes bűncselekmény is elkövethető (például hivatalos személy elleni erőszak, rongálás, testi sértés, emberölés), ezek valódi alaki vagy anyagi halmazatban állnak a lázadással.

10. Joggyakorlat

Lázadás megállapítására a rendszerváltozás utáni magyar büntetőjogban szerencsére nem került sor. Néhány büntetőjogász felvetette a 2006-os tüntetéssorozat kapcsán, hogy az úgynevezett MTV ostroma keretében lázadás is megállapítható lett volna, erre azonban nem került sor. Mint ismeretes, az MTV székházát 2006. szeptember 18-án este azután támadta meg a tömeg, hogy a tüntetők egy csoportja a köztévézióban be akarta olvasztani petícióját, amelyet a Kossuth téren Gyurcsány Ferenc miniszterelnök balatonörszödi beszéde miatt tiltakozók fogalmaztak meg. A rendbontók hozzávetőlegesen 29 millió forintot kárt okoztak a Magyar Televíziónak, emellett az épület előtt parkoló autók közül is többet megrongáltak, illetve felgyújtottak. A tettesek egy része mindmáig ismeretlen maradt, az ügyesség végül 40 elkövető ellen emelt vádat közérdekű üzem működésének megzavarása, hivatalos személy elleni erőszak, rongálás, lopás és testi sértés miatt.

Rombolás

257. § (1) Aki Magyarország alkotmányos rendjének megzavarása céljából közművet, termelő-, közforgalmi vagy hírközlő üzemet vagy annak berendezését, középületet vagy építményt, termékkészletet, hadianyagot vagy rendeltetésénél fogva hasonlóan fontos más vagyontárgyat megsemmisít, használhatatlanná tesz vagy megrongál, bűntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a rombolás különösen súlyos hátránnyal jár.

(3) Aki rombolásra irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya Magyarország Alaptörvény szerinti alkotmányos rendje, közelebbről meghatározva az állam belső biztonsága, amelynek egyik legfontosabb garanciája az alkotmányos szervezetrendszer legfontosabb szereplőinek szabályszerű, zavarmentes működése. Az állam elleni bűncselekmények többségét általában magányos elkövető nem követheti el, az egyik kivétel azonban a rombolás (de például a kémkedés is gyakran egy elkövető által elkövetett bűncselekmény). A rombolás politikai cézzal megvalósított rongálás.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, magyar és nem magyar állampolgár egyaránt. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, a célzatra tekintettel csakis egyenes szándékkal.

3. A tényállás példálózó jelleggel sorolja fel az elkövetési tárgyakat. A nem taxatív felsorolásra tekintettel azonban ezeken kívül bármilyen, rendeltetésénél fogva hasonlóan fontos más vagyontárgy is elkövetési tárgy lehet. A tényállásban felsorolt elkövetési tárgyak a következők:

közmű: az ipar, a mezőgazdaság és a lakosság folyamatos víz-, gőz-, villany-, gáz- és hőenergia-ellátását, valamint a lakosság egészségét és kényelmét biztosító műszaki berendezés vagy termelői egység;

termelőüzem: minden olyan üzem, amelyben terméket vagy terményt állítanak elő;

közforgalmi üzem: a közlekedés, a személy- és áruszállítás feladatait ellátó üzemek;

hírközlő üzemek: a posta, a rádió, a televízió, a sajtó és a távközlés üzei - ide tartoznak továbbá a médiaszolgáltatásról és a tömegkommunikációról szóló 2011. évi CLXXXV. törvény (Mttv.) szerinti elektronikus hírközlő hálózatok, berendezések, eszközök stb.;

az üzem berendezése minden olyan tárgy, eszköz, felszerelés vagy tartozék, amely az üzem rendeltetészerű működését biztosítja;

középület: valamely közület vagy intézmény céljára használt, rendszerint nagyobb építmény;

termékkészlet: a Btk. a fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát szabályozó XLII. Fejezetben határozza meg a termék fogalmát: minden birtokba vehető, forgalomképes ingó dolog és a dolog módjára hasznosítható természeti erő. Ez a jogalkotói értelmezés ugyan csak a XLII. fejezetre vonatkozik, de kellően tág ahhoz, hogy kijelenthessük, irányadónak tekinthető a rombolás tényállása alkalmazásakor is.

hadianyag: a köznapi értelemben vett hadianyagnak minősülő eszköz és mindaz, ami a hadviseléshez közvetlenül felhasználható;

rendeltetésénél fogva más hasonlóan fontos vagyontárgy: a törvény ezáltal oldja fel a taxációt. Így tehát bármely dolog az elkövetési tárgyak körébe vonható.

4. A bűncselekménynek háromféle elkövetési magatartása van, ezek fokozatossági sorrendet is jelentenek. A megsemmisítés a dolog olyan mértékű rongálódását jelenti, hogy eredeti állapotába többé már nem állítható vissza. A használhatatlanná tétel következtében a dolog rendeltetészerű működésre alkalmatlanná válik, ez azonban visszafordítható, átmeneti állapot. A megrongálás pedig részleges állagsérelem, de nem biztos, hogy érinti a dolog használhatóságát.

5. A rombolás az elkövetési magatartásokra tekintettel eredmény-bűncselekmény, vagyis a bűncselekmény eredménye az elkövetési tárgyak legalább részleges állagsérele, megrongálódása. A hátrányos következmények elmaradása esetén kísérlet állapítható meg. Büntetendő a bűncselekmény előkészülete is.

6. Minősített eset, ha a rombolás különösen súlyos hátránnyal jár. Ez nemcsak anyagi, pénzben mérhető gazdasági károkat jelenthet, hanem politikai, erkölcsi természetű károk formájában is felmerülhet. Meg kell vizsgálni azt is, hogy a káros következménynek lehetnek-e nemzetközi kihatásai is. Igenlő válasz esetében a minősített esetet kell megállapítani.

7. Több elkövetési tárgy ellen irányuló elkövetési magatartások általában a természetes egység körében vagy a folytatólagosság körében értékelendő egységet képeznek.

8. Az állam elleni bűncselekmények közül a rombolás valódi alaki halmazatban állhat az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatásával és a lázadással. Alaki halmazat a rongálással és a közérdekű üzem működésének megzavarásával azonban csak látszólagos, amennyiben az államellenes célzat megállapítható, rombolást, ha nem állapítható meg, akkor a másik két köztörvényes bűncselekmény valamelyikét kell megállapítani, az eset összes körülményétől függően. Ha a rombolás szándékos emberölést is megvalósít, valóságos alaki halmazatot lehet megállapítani.

Hazaárulás

258. § (1) Az a magyar állampolgár, aki Magyarország függetlenségének, területi épségének vagy alkotmányos rendjének megsértése céljából külföldi kormánnyal vagy külföldi szervezettel kapcsolatot vesz fel vagy tart fenn, bűntett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a hazaárulást

a) súlyos hátrányt okozva,

b) állami szolgálat vagy hivatalos megbízatás felhasználásával,

c) háború idején vagy
d) külföldi fegyveres erő behívásával vagy igénybevételével
követik el.

(3) Aki hazaárulásra irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig, háború idején két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

1. A bűncselekmény jogi tárgya Magyarország függetlensége és területi épsége, szuverenitása. Vagyis a tényállás alapvetően az állam külső biztonságát védi.

2. A bűncselekmény alanya speciális, tettesként csak magyar állampolgár lehet. Részesség azonban elképzelhető abban az esetben is, ha a felbujtó vagy bűnsegéd nem magyar állampolgár. Álláspontunk szerint azonban a külföldi kormány vagy külföldi szervezet képviselője, akivel a magyar állampolgár tettes kapcsolatot vesz fel vagy tart fenn, nem lehet e bűncselekmény elkövetője sem tettesi, sem részesi minőségben. (A tényállás szempontjából a kettős állampolgár, ha magyar állampolgár is, akkor magyar állampolgárnak minősül.) A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, a tényállásban található célzatra tekintettel csakis egyenes szándékkal.

Szövegmagyarázat

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a kapcsolat felvétele, illetve fenntartása külföldi kormánnyal vagy külföldi szervezettel. Kapcsolat felvétele esetén közömbös, hogy melyik fél volt a kedvezményező. Közömbös az is, hogy milyen formában történt a kezdeményezés. A kapcsolat fenntartása a már létrejött kapcsolat keretei közötti együttműködést jelenti, amelyet két szempontból kellett a tényállásban kiemelni: egyrészt bizonyítási kérdéseket könnyít meg, ha a kapcsolat felvétele nem bizonyítható, a bűncselekmény ez alapján is megállapítható legyen. Másrészt a folyamatos kapcsolat esetén nem évül el akkor sem a bűncselekmény, ha a kapcsolatfelvétel a büntetőeljárás megindítása előtt évekkel vagy akár évtizedekkel történt. A kapcsolattartó külföldi kormány vagy külföldi szervezet. Ezek közül a külföldi szervezet igényel bővebb magyarázatot. Külföldi szervezet a legtágabb értelemben minden olyan szervezet, amely működését nem Magyarországon fejtő ki. (Tulajdonosi szerkezetében közömbös, hogy vannak-e benne magyar állampolgárok.) A kapcsolatfelvétel céljából történő üzenet elküldése mindaddig kísérlet, amíg a kapcsolat a másik fél részéről történő egyetértéssel létre nem jön. A törvény a bűncselekmény előkészületét is büntetni rendeli.

4. A bűncselekménynek négy minősített esetét szabályozza a törvény. Minősített eset, ha a hazaárulást:

súlyos hátrányt okozva,

állami szolgálat vagy hivatalos megbízatás felhasználásával,

háború idején vagy

külföldi fegyveres erő behívásával vagy igénybevételével

követik el.

A súlyos hátrány kapcsán utalunk a rombolás tényállásának elemzésekor leírtakra. Az állami szolgálat vagy hivatalos megbízatás nemcsak az elkövető, hanem rajta kívül álló harmadik személy ilyen pozíciójának kihasználása esetén is megállapítható minősítő körülmény. (A bűncselekmény társadalomra veszélyességét azáltal emeli meg, hogy ezek a személyek olyan minősített adatok birtokában lehetnek, amelyekkel különösen fontos államérdekeket veszélyeztethetnek.) A háború a Btk. 459. § 10. pontja szerint a következőket jelenti:

a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, az 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezmények között 2. és 3. Cikkében, valamint ezen egyezmények I. Kiegészítő Jegyzőkönyve 1. Cikkének 4. bekezdésében meghatározott helyzetek,

az a) pontban említett egyezmények II. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. Cikkében meghatározott helyzetek,

a rendkívüli állapot,

a szükségállapot,

a háborús és a katonai bűncselekmények esetében a Magyar Honvédség külföldi alkalmazása is.

A külföldi fegyveres erő nemcsak reguláris csapatokat jelent, hanem bármilyen, külföldön szervezett, részben vagy egészben külföldiek vezetése alatt álló fegyveres személyek csoportját.

5. A bűncselekmény rendbelisége álláspontunk szerint attól függ, hány külföldi kormánnyal vagy külföldi szervezettel vesz fel vagy tart fenn kapcsolatot az elkövető.

Hűtlenség

259. § Az a magyar állampolgár, aki állami szolgálatával vagy hivatalos megbízatásával visszaélve külföldi kormánnyal vagy külföldi szervezettel kapcsolatot vesz fel vagy tart fenn, és ezzel Magyarország függetlenségét, területi épségét vagy alkotmányos rendjét veszélyezteti, büntetett miatt két évtől nyolc évig, háború idején öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya elsősorban az állam külső biztonsága, közelebbről Magyarország függetlensége, területi épsége vagy alkotmányos rendje, a hazaáruláshoz hasonlóan.

2. A bűncselekmény alanya speciális, mégpedig a hazaáruláshoz képest is: tettesként csak olyan magyar állampolgár lehet, aki állami szolgálatával vagy hivatalos megbízatásával visszaélve követi el a bűncselekményt. A bűncselekmény csak szándékosan, tipikusan eshetőlegesen szándékkal követhető el.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a kapcsolat felvétele vagy fenntartása, mint a hazaárulás esetében.

4. Eredmény: A hűtlenség materiális veszélyeztető bűncselekmény, a veszélyhelyzet létrejötte tényállási elem. Ezzel okozati összefüggésben kell állnia az elkövetési magatartásnak ahhoz, hogy a tényállásszerűség megállapítható legyen.

5. Rendbeliség számítása, halmazat: A bűncselekmény annyi rendbeli, ahány külföldi kormánnyal vagy külföldi szervezettel történik a kapcsolat felvétele vagy fenntartása. A bűncselekmény látszólagos halmazatban áll a hazaárulással. Ha a hazaárulás tényállásában található célzat megállapítható, hűtlenség helyett hazaárulást kell megállapítani.

Az ellenség támogatása

260. § (1) Aki háború idején Magyarország katonai erejének gyengítése céljából az ellenséggel érintkezésbe bocsátkozik, annak segítséget nyújt vagy a saját, illetve a szövetséges fegyveres erőnek hátrányt okoz, büntett miatt tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az ellenség támogatására irányuló előkészületet követ el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya elsősorban az állam külső biztonsága, közelebbről Magyarország katonai erejének a védelme háború idején. Közvetett módon a bűncselekmény jogi tárgyának minősülnek a Magyarországgal szövetséges külföldi fegyveres erők katonapolitikai érdekei is.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, bár tipikusan magyar állampolgár lehet az elkövető, nem zárható ki, hogy külföldi állampolgár például szövetséges ország katonájaként a magyar érdekek ellen kövesse el ezt a bűncselekményt. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, a célzatra tekintettel csakis egyenes szándékkal.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya a saját, illetve szövetséges fegyveres erő. A fegyveres erő nemcsak a harcoló alakulatokat jelenti, hanem azok háterszágát (például élelem-utánpótlást) is.

4. A bűncselekmény három elkövetési magatartást határoz meg. Az érintkezésbe bocsátkozás gyakorlatilag kapcsolatfelvételt jelent (illetőleg kapcsolat fenntartását). A bűncselekményt csak háború idején lehet elkövetni [lásd: Btk. 459. § (1) bekezdés 10. pontja]. Az ellenségnek segítséget nyújtás esetében nem feltétel az ellenséggel érintkezésbe bocsátkozás. Elkövethető passzív magatartással (mulasztással) is. Hátrányokozás a saját, illetőleg szövetséges fegyveres erő helyzetének negatív irányba történő megváltoztatása. A bűncselekménynek büntetendő az előkészülete is.

5. Eredmény: A bűncselekmény második fordulata nyitott törvényi tényállás, bármilyen elkövetési magatartással megvalósítható, lényege az eredmény, vagyis a hátrány bekövetkezése a saját, illetőleg a szövetséges fegyveres erő oldalán. Ebben az esetben az elkövetési magatartás és a hátrány között okozati összefüggésnek kell fennállnia.

Kémkedés

261. § (1) Aki idegen hatalom vagy idegen szervezet részére Magyarország ellen hírszerző tevékenységet folytat, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott kémkedést szigorúan titkos minősítésű adat kiszolgáltatásával követi el, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki kémkedésre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Nem büntethető a hírszerző tevékenységre ajánlközás vagy vállalkozás miatt, aki - mielőtt egyéb hírszerző tevékenységet fejtett volna ki - az ajánlközását vagy vállalkozását a hatóságnak vagy az állam illetékes szervének bejelenti, és a külföldi kapcsolatát teljesen feltárja.

Szövegmagyarázat

1. A kémkedés jogi tárgya a Magyarország Alaptörvény szerinti állami (alkotmányos) rendje, közelebbről az állam biztonsága, valamint Hazánk minden fontos politikai, katonai, társadalmi vagy gazdasági érdeke.

2. A kémkedés alanya állampolgárságra tekintet nélkül bárki lehet. A külföldi állampolgárok tipikusan a nagykövetségeken belül végzik a kémtevékenységet, diplomáciai fedésben. A nagykövetségek az esetek többségében az úgynevezett rezidentúrák központjai is egyben. A külföldi diplomátákat viszont megvédi a diplomáciai mentesség, büntetőjogi felelősségre vonással Magyarországon csak a magyar állampolgároknak és a nem diplomata-fedésben dolgozó külföldi ügynököknek kell számolniuk. (Őket viszont - ha büntetőjogi felelősségre is vonják - a gyakorlatban a jogerős elítélés után általában néhány év elteltével ki szokták cserélni saját ügynökökre.) A kémkedést csak szándékosan lehet elkövetni, egyenes- és eshetőleges szándékkal egyaránt.

3. Az elkövetési tárgy bármely adat lehet, amely alkalmas a Magyarország érdekeivel ellentétes felhasználásra. A tényállás minősített esete speciális elkövetési tárgyat tartalmaz, ez a szigorúan titkos minősítésű adat.

4. A bűncselekményt megvalósító elkövetési magatartás: hírszerző tevékenység, amelynek fogalma a következő területeket öleli fel a hagyományos titkosszolgálati osztályozás szerint:

HUMINT (Human Intelligence): A titkos és bizalmas információk megszerzése érdekében minden állami és magán titkosszolgálat humán forrásokat létesít külföldön, illetve külföldi irányultsággal belföldön is. A humán források köre az alkalmi adatszolgáltatóktól a szervezetszerű (külföldi ügynöki) együttműködésig terjed. A titkos kapcsolati kör olyan személyekből áll, akik a külföldi titkok megszerzéséhez már meglévő vagy kialakítható lehetőségekkel rendelkeznek.

TECHINT (Technical Intelligence): A technikai hírszerzés egy átfogó megnevezés, mely a hagyományos titkosszolgálati eszközök (például lehallgatás) alkalmazásától az elektronikus eszközökkel folytatott felderítésig és tudományos módszerekkel kidolgozott eljárásokig terjed. A technikai információszerzés fogalma a távközlési csatornákból és adatátviteli hálózatokból történő, továbbá a rejtjelező és irodatechnikai berendezések műszaki eszközökkel és módszerekkel való támadásával megvalósuló információszerzést foglalja magában.

A távközlési csatornákból történő információszerzés a nemzetközi - elsősorban egyes külföldi kormányzati - távközlési csatornák támadásával valósul meg. A műszaki támadás a rejtjelező és irodakeznetikai eszközök működés közben keletkező, illetve azok valamely beavatkozással gerjesztett kísérőjelenségeinek vételére, feldolgozására és a támadott berendezéseken írt nyílt információk visszaállítására irányuló, tudományos módszerek és technikai eszközök kombinált alkalmazásával folytatott tevékenység.

OSINT (Open Source Intelligence): a titkosszolgálatok figyelemmel kísérik a nyílt információs forrásokat is. Nyílt információs források: a sajtókiadványok, a tömegkommunikáció műsorai, nyílt adatbázisok és információs rendszerek és az internet. Az így elérhető nagy tömegű adathalmazból kell kiszűrni a szükséges információkat.

Nemzetközi együttműködés: az egyes nemzeti titkosszolgálatok általában részt vesznek több multilaterális titkosszolgálati együttműködésben. Partneri kapcsolataink valamennyi relációban a kölcsönösségen, a közös érdekeken és az egyenjogúságon alapulnak.

A hírszerző tevékenység fogalmát az ezredforduló után megjelent hazai büntetőjogi tankönyvek már a korábbiaktól eltérően, sokkal tágabban értelmezik: Napjainkban a kémkedés rendszerint már nem korlátozódik a titkos adatszerző, adatszolgáltató tevékenységre, hanem annál lényegesen tágabb körű tevékenység. Magában foglal olyan cselekményeket is, mint például a hírszerző szervezet részére megfelelő személy felkutatása, a célszemélyek kompromittálása, hírszerző rezidentúrák működtetése stb. A modern hírszerzés felhagyott a kémkedés hagyományos formáival (beszerzés, beszerzési nyilatkozat felvétele) is, és inkább a kapcsolattartás lazább formáit választják. A tényállás tartalmilag a hírszerző szervezetek részére történő titkos, konspirált információszerző és azt elősegítő tevékenységet nyilváníti büntetendővé.

A nyílt és fedett módszerekkel végzett adatgyűjtés kiegészítik egymást, a titkos módszerekkel végzett adatgyűjtés követi a nyílt információszerezést a nyílt módszerekkel szerzett ismeretek bővítése, kiegészítése céljából. A hírszerzés két fő területe az offenzív hírszerzés és az elhárítás. Az offenzív hírszerzés legális módszerei közé tartozik a sajtó- és internet-figyelés, valamint a különféle nyilvános adatbázisokból (cégnyilvántartás, ingatlan-nyilvántartás stb.) megszerezhető információk elemzése. A nagy tömegben rendelkezésre álló, nyílt adathalmazokból kinyerhető tudás megfelelő csoportosítása, értékelése és elemzése olyan új információkat eredményezhet, amelyek segítségével legálisán megsejthetők titoknak minősülő információk is (anélkül, hogy ez bűncselekmény elkövetésének minősülne). A műveleti eszközök közé tartozik az ügynökök (együttműködő személyek, szakszóval: hírforrások) beszerzése.

A hírszerző vagy elhárító ügynökség a szervezett ügynököket a gyors és hatékony információáramlás érdekében rezidentúrába szervezheti. Rezidens lehet a szervezet jól képzett külső tagja, valamelyik korábbi kapcsolattartó vagy akár a rezidensi feladatra kiképzett titkos ügynök. Egy rezidens optimális esetben 3-5 ügynökkel tartja a kapcsolatot, az összegyűjtött információkat az összekötője útján juttatja el az ügynökségnek.

A hírszerző tevékenység végzése a hatályos tényállás szerint két irányban történhet:

idegen hatalom vagy
idegen szervezet részére.

Az idegen hatalom tipikusan egy állam, az idegen szervezet pedig általában egy külföldi titkosszolgálat. Bármilyen szervezet szóba jöhet, amelyik rendeltetésszerű tevékenységét nem Magyarországon fejt ki. Ha egy idegen titkosszolgálat által működtetett fedőcég az idegen szervezet, akkor a tulajdonosi szerkezetében akár magyar állampolgárok is lehetnek, ettől függetlenül a cselekmény tényállásszerű. (Az viszont már más kérdés, hogy felmerül az ilyen cégtulajdonos magyar állampolgárok büntetőjogi felelőssége is.)

A bűncselekmény tényállása eredményt nem tartalmaz, vagyis a kémkedés befejezetté válik a tényállásszerű magatartás tanúsításával. A törvényhozó céltatot nem kíván meg a cselekmény tényállásszerűségéhez, a motívum is közömbös. Az elkövetés akkor is megállapítható, ha az elkövetőt nem politikai, hanem anyagi érdek motiválja. A hírszerző tevékenység folytatásával a kémkedés befejezetté válik. Tevékenységet folytatni a következetes bírói gyakorlat szerint egyetlen magatartással nem lehet, ahhoz időben és térben elkülönülő magatartások szükségesek. Maga a hírszerző tevékenység is egy folyamatos cselekménysorozatot jelent a titkosszolgálati szakzsargon szerint, a bűncselekmény tehát egyetlen tevékenységi aktussal nem követhető el. Ha az elkövető csak egyetlen magatartást tanúsított, akkor vagy a kémkedés kísérlete, vagy más bűncselekmény (például valamilyen titoksértő bűncselekmény, esetleg más állam elleni bűncselekmény) állapítható meg, vagy ha sem a kísérlet, sem más bűncselekmény nem állapítható meg az elkövető terhére, akkor bűncselekmény hiányában fel kell menteni. (Tehát például egyetlen alkalommal futártevékenység ellátása egy külföldi titkosszolgálat javára vagy érdekében, vagy minősített adatokat nem tartalmazó információk átadása, azokból egyetlen alkalommal elemző-értékelő jelentés készítése idegen hatalom vagy idegen szervezet részére még nem minősül bűncselekménynek az Új Btk. alapján.) Kísérlet csak akkor állapítható meg, ha az elkövető az adat megszerzésére irányuló magatartását megkezdi, de azokhoz nem jut hozzá, illetve ha egyetlen adatot vagy akár több adatot tartalmazó egyetlen jelentést továbbít, továbbá bizonyítható, hogy a kapcsolat huzamosabb időre jött létre a hírszerző és az idegen hatalom vagy idegen szervezet között. A gyakorlat szempontjából ez azzal a következménnyel jár, hogy különös alaposággal kell dokumentálni és bizonyítani egy hírszerző tevékenységgel gyanúsított személy tevékenységét ahhoz, hogy a kémkedés elkövetése megállapítható (és a bíróság előtt bizonyítható) legyen. A törvény az előkészületet is büntetni rendeli, kifejezve ezzel a kémkedés fokozott társadalomra veszélyességét.

5. A tényállás eredményt nem értékel, az elkövetési magatartás tanúsításával, vagyis a hírszerző tevékenység végzésével a bűncselekmény befejezetté válik.

6. A bűncselekmény minősített esete, ha a kémkedést szigorúan titkos minősítésű adat kiszolgáltatásával követik el.

7. Rendbeliség számítása: A kémkedés tevékenység folytatásával valósul meg, vagyis folyamatos, tartós bűncselekmény. Emiatt ha valaki azonos szervezet vagy idegen hatalom részére rendszeresen vagy folyamatosan végez hírszerző tevékenységet, a kémkedés természetes egység. Ha több szervezet vagy több idegen hatalom részére történik a kémkedés, akkor a sértett, vagyis a magyar állam azonosságára tekintettel álláspontunk szerint folytatólagos egység állapítható meg. Halmazat megállapítása csak abban a ritka és a gyakorlatban valószínűtlen szituáció esetben állapítható meg, ha több szervezet vagy hatalom részére végez hírszerző tevékenységet az elkövető, és a folytatólagosság a részecselekmények között eltelt hosszabb idő miatt nem állapítható meg.

8. A tényállás büntetlenséget biztosít annak az elkövetőnek, aki mielőtt egyéb hírszerző tevékenységet fejtett volna ki, az ajánlkozását vagy vállalkozását a hatóságnak bejelenti, és külföldi kapcsolatát teljesen feltárja. Ez a törvényi rendelkezés egy hatékony eszköz lehet a magyar elhárítás számára a külföldi ügynökök azonosítása után a visszafordításukra, vagyis arra, hogy kettős ügynökként alkalmazva a lebukott kémeket, játszmába kezdjenek a külföldi hírszerző szervezettel, hamis adatokkal félrevezetve azt. Fontos kérdésként merülhet fel a gyakorlatban, hogy a kettős ügynök információkkal való ellátása során néha szűkséggé válnak valós adatok, ami adni kell neki, mert a kizárólag hamis információk szállítása révén hamar dekonspirálódhatna, lelepleződhetne. Ebben az esetben formálisan megvalósul ugyan a kémkedés tényállása, ha azonban a szakma szabályait betartva adják ki a hamis mellett a valódi információkat is a külföldi hírszerző szervezetnek a magyar elhárítás munkatársai a kettős ügynökön keresztül, álláspontunk szerint bűncselekmény nem valósul meg a társadalomra való veszélyesség hiánya miatt. Ebben az esetben azonban különösen körülmények között, a szakma szabályai szerint kell eljárni, és csak a lehető legszűkebb körben lehet valós információkat kiadni idegen hatalom vagy idegen szervezet részére.

9. Halmazat, elhatárolás kérdései: A titoksértő bűncselekményekkel a kémkedés a következő viszonyban áll: mind a specialitás, mind a konzumpció elve alapján (tehát a súlyosabb büntetési tétel miatt is) a kémkedést állapítjuk meg látszólagos alaki halmazat esetén.

A kémkedést a gazdasági titok megsértésétől álláspontunk szerint a következő szempontok alapján lehet elhatárolni: ha a hírszerző tevékenység mint elkövetési magatartás bizonyítható (az újabb jogirodalmi álláspontok alapján, tekintettel a hírszerző tevékenység fogalmának meglehetősen kiterjesztett értelmezésére, ez nem nehéz), és gazdasági titoknak minősülő adatot továbbít valaki idegen hatalom vagy idegen szervezet részére, kémkedést követ el (gazdasági kémkedést). Ha a gazdasági titok valaki önmagának szerzi meg, vagy olyan belföldi szervezet részére továbbítja, amely esetében nem bizonyítható a külföldi (idegen) titokszolgálatokkal való kapcsolat, csak gazdasági titok megsértése valósul meg (ez a szakirodalomban ipari kémkedésnek nevezett eset). A legfontosabb elhatároló elem egyébként az, hogy képes-e az adat illetéktelen kezelésével a terhelt sérteni Magyarországot fent felsorolt gazdasági, pénzügyi stb. érdekeit. Ha igen, akkor kémkedést kell megállapítani, ha nem, akkor bármekkora is a kár, csak gazdasági titok sértettek.

10. Joggyakorlat

A hivatalos statisztika szerint alig válik ismertté kémkedés Magyarországon. Nem véletlenül. A lebukott kémeket a legritkább esetben célszerű büntetőjogi úton felelősségre vonni. Egy ország nemzetbiztonsági érdekeit sokkal hatékonyabban szolgálhatja az elfogott kém visszafordítása, vagyis kettős ügynökként történő foglalkoztatása, ami által az ellenérdekű titokszolgálat hamis információkkal félrevezethető. Emellett a külföldön dekonspirálódott ügynökök magyar ügynökökkel történő kicserélése miatt is szükség lehet arra egyes esetekben, hogy a büntetőeljárás lefolytatására ne kerüljön sor. Néha azonban lefolytatják a büntetőeljárást a kémek ellen hazánkban is. (A büntetőeljárással nemzetközi hírverés is generálható, és így az ország alkupozfíciója javulhat, ha a magyar érdekeket szolgáló kémek kicserélése felmerül.)

Talán a legérdekesebb hazai ügyünk a 2009-ben elhunyt Belovai István büntetőügye volt, aki önéletrajzában, a Fedőneve: Scorpion című könyvben leírja, hogy hosszas vívódás után döntött úgy, kapcsolatba lép a CIA-val, hiszen ezzel egy újabb világháborút előz meg - állítja. Gyakorlatilag az ő tevékenysége folytán bukott le később a Conrad-összeesküvés, ami később a világsajtót is bejárta. Clyde Lee Conrad (1948-1998) Németországban állomásozó amerikai katonatiszt rendszeresen szigorúan titkos katonai információkat adott át a Magyar Népköztársaságnak 1974-1988 között. Ezek közül a stratégiai szempontból legfontosabb a Kelet- és Nyugat-Európát elválasztó atomakna-zár tervrajza volt, aminek segítségével a szovjet páncélosok akadálytalanul juthattak volna ki a La Manche-ig. 1990-ben Conradot egy német bíróság kémkedés miatt életfogytiglani szabadságvesztésre ítélte.

Belovai azonban korábban, még a nyolcvanas évek közepén bukott le, amikor éppen átvett egy dokumentumot egy rejtékhelyen. Az ehhez használt preparált kő mint tárgyi postaláda kiállított múzeumi tárgyként ma is megtalálható Budapesten, az Alkotmányvédelmi Hivatal központi épületében. Az ügyész a tárgyaláson egyébként az akkor hatályos Btk. alapján halálbüntetést kért Belovairól, de végül életfogytiglani börtönre és teljes vagyonelkobzásra ítélték, majd 1990-ben Göncz Árpád köztársasági elnök kegyelemben részesítette, a büntetése hátralévő részét nem kellett letöltenie.

Kémkedés az Európai Unió intézményei ellen

261/A. § A 261. § szerint büntetendő, aki az Európai Unió kívüli harmadik állam részére az Európai Parlament, az Európai Bizottság vagy az Európai Unió Tanácsa ellen hírszerző tevékenységet folytat.

A bűncselekmény rövid jellemzése

A bűncselekmény a kémkedés egyik speciális alakzatát szabályozza, tényállásának elemzése kapcsán mindenben a 261. §-ra támaszkodhatunk. Néhány megjegyzést azonban kell tennünk:

1. A bűncselekmény tényállása úgynevezett utaló diszpozíciót tartalmaz, vagyis visszautal a 261. §-ra, így vonatkoznak rá az ott szabályozott minősített eset, büntethetőséget megszüntető ok, és ennek is büntetendő az előkészülete.

2. A bűncselekmény jogi tárgya speciális: az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa érdekeit védi.

Az Európai Parlament az Európai Unió parlamentáris szerve, amelyet az EU állampolgárai közvetlenül választanak, öt éves időtartamra. Az Európai Unió Tanácsával együtt az EU egyik legfontosabb jogalkotó intézménye, emellett kiemelkedő szerepe van a többi intézmény demokratikus ellenőrzésében is. Üléseit Strasbourgban és Brüsszelben tartja.

Az Európai Bizottság az Európai Unió egyik legfontosabb intézménye, az EU egészének érdekeit képviseli és támogatja. Új európai jogszabályokra vonatkozó javaslatokat szövegez, emellett az uniós politikák végrehajtásával és az uniós források elköltségével kapcsolatos mindennapi feladatokat irányítja.

Az Európai Unió Tanácsa az Európai Parlamenttel közösen alkotja az Európai Unió (EU) jogalkotó szervét. Állandó tagjai nincsenek, a tagállamok kormányai az egyes szakpolitikákhoz kapcsolódó feladatok ellátására miniszteri szinten képviseltetik magukat benne. Székhelye Brüsszel (azonban meghatározott időközönként Luxembourgban ül össze).

3. Speciális tényállási elem a passzív alany: az Európai Parlament, az Európai Bizottság és az Európai Unió Tanácsa. Emellett a tényállásszerűséghez az is kell, hogy a hírszerző tevékenységet EU-n kívüli harmadik állam részére folytassák.

4. Álláspontunk szerint a bűncselekmény az eltérő jogi tárgy miatt nem áll látszólagos alaki halmazatban a kémkedéssel.

A szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés

A szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés

262. § A 261. § szerint büntetendő, aki a kémkedést Magyarország vagy a kölcsönös katonai segítségnyújtás kötelezettségét tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés szerint Magyarországgal szövetséges állam területén, szövetséges fegyveres erő ellen követi el.

A bűncselekmény rövid jellemzése

A bűncselekmény a kémkedés egyik speciális alakzatát szabályozza, tényállásának elemzése kapcsán mindenben a 261. §-ra támaszkodhatunk, hasonlóan a Kémkedés az Európai Unió intézményei ellen bűncselekmény elemzéséhez. Néhány megjegyzést itt is kell tennünk:

2. A bűncselekmény jogi tárgya speciális: Magyarország és a vele szövetséges (NATO-tag) állam katonai érdeke. Magyarország az 1999. évi I. törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel csatlakozott a NATO-hoz. Ezen csatlakozási szerződés talán legfontosabb pontja az 5. Cikk, amely kimondja:

A Felek megegyeznek abban, hogy az egyikük vagy többjük ellen, Európában vagy Észak-Amerikában intézett fegyveres támadást valamennyiük ellen irányuló támadásnak tekintenek; és ennél fogva megegyeznek abban, hogy ha ilyen támadás bekövetkezik, mindegyikük az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. Cikke által elismert egyéni vagy kollektív védelem jogát gyakorolva, támogatni fogja az ekként megtámadott Felet vagy Feleket azzal, hogy egyénileg és a többi Felekkel egyetértésben, azonnal megteszi azokat az intézkedéseket, ideértve a fegyveres erő alkalmazását is, amelyeket a békének és biztonságnak az észak-atlanti térségben való helyreállítása és fenntartása érdekében szükségesnek tart.

3. Speciális tényállási elem az elkövetés helye, illetve a passzív alany. Az elkövetés helye Magyarország vagy a kölcsönös katonai segítségnyújtás kötelezettségét tartalmazó hatályos nemzetközi szerződés szerint Magyarországgal szövetséges állam területe. A passzív alany is speciális: a szövetséges fegyveres erő. Ennek a fogalmával kapcsolatban a Btk. 459. § (3) bekezdése ad eligazítást:

Ahol e törvény szövetséges fegyveres erőt, külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenységet, békefenntartást vagy humanitárius műveletet említ, azon a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvényben meghatározott fogalmakat kell érteni.

4. A Btk. területi és személyi hatályáról szóló 3. § (2) bekezdés a) pont ab) alpontja alapján ez a bűncselekmény nem magyar területen történő elkövetés esetén csak akkor büntethető, ha magyar állampolgár követi el, vagy amennyiben nem magyar állampolgár az elkövető, de az elkövetés helyének törvénye szerint is büntetendő ez a cselekmény.

5. A bűncselekmény látszólagos alaki halmazatban állhat a kémkedéssel, ilyenkor a specialitás elve alapján csak a szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedést lehet megállapítani.

Állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása

263. § (1) Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása, alkotmányos rend elleni szervezkedés, lázadás, rombolás, hazaárulás, hűtlenség, az ellenség támogatása, kémkedés, szövetséges fegyveres erő ellen elkövetett kémkedés, kémkedés az Európai Unió intézményei ellen készül, vagy még le nem leplezett ilyen bűncselekményt követek el, és erről a hatóságnak vagy az állam illetékes szervének, mielőtt teheti, nem tesz feljelentést, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása miatt az elkövető hozzátartozója nem büntethető.

A bűncselekmény rövid jellemzése

A Btk. 263. §-ában szabályozott állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása tiszta mulasztási bűncselekmény. Jogi tárgya megegyezik az állam elleni bűncselekmények jogi tárgyainak összességével, vagyis Magyarország Alaptörvény szerinti állami rendje, külső és belső biztonsága.

Az állam elleni bűncselekmények kiemelt tárgyi súlyára tekintettel a törvény valamennyivel kapcsolatban előírja a feljelentési kötelezettséget. Feljeleníteni a készülő (vagyis előkészületi szakban lévő) vagy a még le nem leplezett (tehát vagy megkísérelt vagy befejezett, vagyis elkövetett, de a hatóság tudomására még nem jutott) állam elleni bűncselekményt kell, amennyiben az elkövető nem hozzátartozó.

A tudomás származhat közvetlen észlelésen, az alapcselekmény elkövetőjének vagy más személynek a közléséből, illetve egyéb forrásból is. A tudomás hitelt érdemlősége olyan ténykérdés, amelyet csak az eset összes körülményeit és az elkövető személyét is figyelembe véve lehet megállapítani.

A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, csak szándékosan követhető el. Kísérlete fogalmilag kizárt, az elkövető - amennyiben azonnal nem tesz feljelentést a hitelt érdemlő tudomásszerzést követően - a bűncselekmény befejezett alakzatát követi el tettesként.

A törvény itt is tartalmaz egy speciális büntethetőséget kizáró okot. Az állam elleni bűncselekmény elkövetőjének a hozzátartozója nem büntethető a feljelentési kötelezettség elmulasztása miatt.

Hozzátartozó a Btk. 459. § 14. pontja értelmében:

az egyenes ágbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,

az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),

a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,

a házastárs, az élettárs,

a házastárs vagy az élettárs egyenes ágbeli rokona és testvére.

Kitiltás

264. § Az e fejezetben meghatározott bűncselekmények esetében az elkövetővel szemben kitiltásnak is helye van.

Az állam elleni bűncselekmények kiemelt tárgyi súlyára tekintettel a törvényhozó biztosítja a bíróság számára azt a lehetőséget, hogy kitiltást is kiszabjon. Ez azonban nem kötelező. A bíróságnak az eset összes körülményét mérlegelve kell eldöntenie, hogy indokolt-e a kitiltás büntetés kiszabása vagy sem.

XXV. FEJEZET

A MINŐSÍTETT ADAT ÉS A NEMZETI ADATVAGYON ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Minősített adattal visszaélés

265. § (1) Aki minősített adatot

a) jogosulatlanul megszerez vagy felhasznál,

b) jogosulatlan személy részére hozzáférhetővé, vagy jogosult személy részére hozzáférhetetlenné tesz, minősített adattal visszaélést követ el.

(2) A büntetés

a) vétség miatt elzárás, ha korlátozott terjesztésű,

b) egy évig terjedő szabadságvesztés, ha bizalmas,

c) büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha titkos,

d) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha szigorúan titkos

minősítésű adatra követik el a bűncselekményt.

(3) Az a minősített adat felhasználására törvény alapján jogosult személy, aki a minősített adattal visszaélést korlátozott terjesztésű, bizalmas, titkos vagy szigorúan titkos minősítésű adatra követi el, a (2) bekezdésben meghatározott megkülönböztetés szerint egy évig, két évig, egy évtől öt évig, illetve két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki a (2) bekezdés c)-d) pontjaiban meghatározott minősített adattal visszaélésre irányuló előkészületet követ el, az ott tett megkülönböztetés szerint vétség miatt két évig, illetve büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Az a minősített adat felhasználására törvény alapján jogosult személy, aki a (2) bekezdés c)-d) pontjaiban meghatározott minősített adattal visszaélésre irányuló előkészületet követ el, az ott tett megkülönböztetés szerint büntett miatt három évig, illetve egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Az a minősített adat felhasználására törvény alapján jogosult személy, aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, a (2) bekezdésben meghatározott megkülönböztetés szerint vétség miatt elzárással, egy évig, két évig, illetve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

266. § (1) A büntetőjogi védelem a minősítés kezdeményezésétől számított harminc napig kiterjed arra az adatra is, amelynek a minősítését kezdeményezték, de a bűncselekmény elkövetésekor a minősítési eljárást még nem fejezték be, és erről az elkövető tudomással bír.

(2) Minősített adattal visszaélés miatt büntetőeljárásnak csak a minősített adat védelméről szóló törvényben az adott adatfajta minősítésére jogosult szerv vagy személy feljelentése alapján van helye.

BH 1994. 358., BH 1999. 487., BH 2007. 397., FBK 1993/24.

Szövegtörténet

A korábbi törvény a 221-223. §-okban határozta meg a minősített adattal való visszaélés különböző alakzatait, különbséget téve a szigorúan titkos, titkos, bizalmas és korlátozott terjesztésű adatok között, tekintettel a minősített adatok védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény rendelkezéseire (a továbbiakban: Mavtv.). A törvény csupán jogtechnikai szempontból végzett egyszerűsítést, és a három tényállást összevonta oly módon, hogy a 265. § (1) bekezdése meghatározza az elkövetési magatartásokat, de az elkövetési tárgy szerinti absztrakt társadalomra veszélyesség szerinti súlyozás a (2) bekezdésben történik. A tényállás klasszikus keretdiszpozíció, mivel a tényállás elkövetési tárgyát, illetve - negatív értelemben - az elkövetők körét külön szakági törvény határozza meg.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az állam minősített adatainak titokban tartásához fűződő társadalmi érdek az állam biztonságának és integritásának megőrzése érdekében.

2. A cselekmény elkövetési tárgya a korlátozott terjesztésű, a bizalmas, a titkos és szigorúan titkos minősítésű adat. Az Mavtv. 3. § 1. pont szerint különbséget kell tenni nemzeti minősített adat és külföldi minősített adat között, azonban a büntetőjogi védelem - nemzetközi jogi kötelezettségeinkre is tekintettel - mindkettőre fennáll a tényállás generális fogalomhasználata folytán.

Nemzeti minősített adat alatt érteni kell a minősítéssel védhető közérdekek körébe tartozó, a minősítési jelölést az Mavtv.-ben, valamint annak felhatalmazása alapján kiadott jogszabályokban meghatározott formai követelményeknek megfelelően tartalmazó olyan adatot, amelyről - a megjelenési formájától függetlenül - a minősítő a minősítési eljárás során megállapította, hogy az érvényességi időn belüli nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése, módosítása vagy felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé, valamint az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele a minősítéssel védhető közérdekek közül bármelyiket közvetlenül sérti vagy veszélyeztet (károsítja), és erre tekintettel a minősítő a nyilvánosságot és megismerhetőséget a minősítés keretében korlátozza.

Külföldi minősített adatnak minősül az Európai Unió valamennyi intézménye és szerve, továbbá az Európai Unió képviseletében eljáró tagállam, a külföldi részes fél vagy nemzetközi szervezet által készített és törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés vagy megállapodás alapján átadott olyan adat, amelyhez történő hozzáférést az Európai Unió intézményei és szervei, az Európai Unió képviseletében eljáró tagállam, más állam vagy külföldi részes fél, illetve nemzetközi szervezet minősítés keretében korlátozza.

Tekintettel arra, hogy a törvény a minősített adat fokozata szerint határozza meg a bűncselekmény súlyát, szükségesnek tartjuk az egyes minősítési fokozatok közötti különbségtételt. Az Mavtv. a fokozatokat a minősített adat nyilvánosságra kerülése esetén általa okozott kár nagysága szerint határozza meg az 5. § (4) bekezdése szerint az 1. számú mellékletben meghatározott tartalommal.

Az 1. pont szerint rendkívül súlyos kárnak minősül és Szigorúan titkos! minősítési szint alkalmazása indokolt, ha az adat érvényességi időn belüli nyilvánosságra hozatala, jogosulatlan megszerzése, módosítása vagy felhasználása, illetéktelen személy részére hozzáférhetővé, valamint az arra jogosult részére hozzáférhetetlenné tétele (a továbbiakban: jogosulatlan rendelkezés) közvetlenül és tartósan sérti vagy veszélyeztet Magyarország szuverenitását, területi integritását, törvényes rendjét, belső stabilitását. Visszafordíthatatlan jelentős károkat okoz az ország honvédelmi, nemzetbiztonsági, bűnüldözési, igazságszolgáltatási, központi pénzügyi és gazdasági érdekeiben, külügyi és nemzetközi kapcsolataiban, a szövetséges tagállamokkal közös biztonsági érdekeiben, továbbá, ha a kár elkerülhetetlen enyhítése nagyszámú emberi élet közvetlen veszélyeztetésével, vagy az ország gazdasági helyzetének egészére hátrányosan kiható ellenintézkedésekkel érhető el.

Az 1. számú melléklet 2. pontja szerint súlyos kárnak minősül és Titkos! minősítési szint alkalmazása indokolt, ha az adattal való jogosulatlan rendelkezés által okozott sérelem nem küszöbölhető ki, de enyhíthető, továbbá, ha ellehetetleníti vagy lényegesen akadályozza az állami vagy közfeladatot ellátó szerv rendeltetészerű működését, és ezáltal közvetlenül Magyarország törvényben meghatározott érdekeit sérti, az állampolgárok biztonságának és alkotmányos jogainak komoly sérelmével jár, közvetlen életveszélyt okoz, jelentősen hátráltatja a honvédelmi és nemzetbiztonsági tevékenység folyamatos hatékonyságát, feszültséget okoz Magyarország más országokkal fennálló kapcsolataiban, a szövetséges tagállamokkal közös biztonsági érdekeiben, Magyarország pénzügyi és gazdasági érdekeinek sérelmével számottevő vagyoni kárt okoz.

Az 1. számú melléklet 3. pontja szerint kárnak minősül és Bizalmas! minősítési szint alkalmazása indokolt, ha az adattal való jogosulatlan rendelkezés okozta érdeksérelem vagy veszélyeztetés ellenintézkedésekkel lényegesen enyhíthető, és az nem jár jelentős anyagi, pénzügyi ráfordításokkal, továbbá, ha az állam érdekérvényesítő képességeit hátráltatja, vagy jelentősen zavarja, a diplomáciai kapcsolatok tényleges sérelmét eredményezi, aminek következménye hivatalos tiltakozás vagy enyhébb szankció lehet, sérti az állampolgárok biztonságát és alkotmányos jogait, jelentősen sérti a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű gazdasági szervezet működését, hátráltatja a honvédelem és a nemzetbiztonsági tevékenység, illetve a szövetséges tagállamokkal közös biztonsági érdekek védelmének hatékonyságát, gátolja valamely legalább ötévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény felderítését, vagy elősegíti valamely ilyen bűncselekmény elkövetését, megzavarja az állami vagy közfeladatot ellátó szerv működési rendjét, feladat- és hatáskörének gyakorlását, és ezáltal közvetve Magyarország törvényben meghatározott érdekeit sérti.

Az 1. számú melléklet 4. pontja szerint hátrányosan érinti az állam érdekeit, és Korlátozott terjesztésű! minősítési szint alkalmazása indokolt, ha az adattal való jogosulatlan rendelkezés megzavarja az állami vagy közfeladatot ellátó szerv működési rendjét, feladat- és hatáskörének gyakorlását, és ezáltal közvetve Magyarország törvényben meghatározott érdekeit hátrányosan érinti, a hátrány azonban az elhárítására tett intézkedésekkel lényegesen enyhíthető vagy kiküszöbölhető. Az államnak enyhébb mértékű pénzügyi veszteséget okoz, továbbá, ha az állampolgárok vagy a gazdálkodó szervezetek részére jogtalan nyereséget vagy előnyyszerzést tesz lehetővé.

A **BH 2007. 397.** kapcsán fontos kiemelni, hogy a minősítésre előírt szabályok tartalmi megsértése nem változtat az információ államtitok jellegén, mert a titokgazda minősítését a titokhoz jogszerűen vagy jogellenesen hozzájutó személy nem bírálhatja felül. A helyes vagy helytelen minősítésnek, a titkosítás hosszabb vagy rövidebb idejének nincs jelentősége, csak annak, hogy az adat titkos voltát az ahhoz hozzájutó személyek a rajta levő jelzések, avagy tartalma alapján felismerhették-e.

3. A bűncselekmény alanya az (1) bekezdés szerinti alapesetben bárki lehet. A (3), (5) és (6) bekezdések szerinti alakzatokat csak az Mavtv. szerinti jogosult személy követheti el. Ennek általános meghatározását adja a 13. § (1) bekezdése: Minősített adatot csak az a személy használhat fel, akinek ez állami vagy közfeladat ellátása érdekében indokolt, és aki rendelkezik: a) érvényes és a felhasználni kívánt adat minősítési szintjének megfelelő személyi biztonsági tanúsítvánnyal, b) titoktartási nyilatkozattal, c) felhasználói engedéllyel. Az egyes jogosultságokat a 13. § (2)-(7) bekezdései és a 14. § határozza meg.

4. Az elkövetési magatartás első fordulataiba tartozik a minősített adat jogosulatlanul való megszerzése, illetve felhasználása. A minősített adat kezelésére jogosult - Mavtv.-ben meghatározott - személyen kívül mindenki más csak jogosulatlanul kerülhet az adat birtokába. A megszerzés jelenti az adat megismerését, birtokbavételét. Nem szükséges azonban a minősített adatot materiális formában birtokba venni, elegendő akár a puszta elolvasása is. Tekintettel arra, hogy a véletlen tudásszerzés nem vonható a bűncselekmény hatálya alá, így a megszerzés szükségszerűen célzatos magatartás, hiszen az elkövető az adat megismerése érdekében fejti ki a tevékenységét. Ezért már itt utalunk rá, egyetértve más szerzőkkel, hogy a megszerzés csak egyenes szándékkal követhető el.

A jogosulatlan felhasználás alatt minden olyan tevékenységet érteni kell, amelynek során az adat feldolgozásra, érvényesítésre kerül. Ebben az esetben indifferens, hogy az adat véletlenül vagy szándékosan került a felhasználó birtokába, mivel az adat minősítését fel kellett ismernie, és ezen felismerés ellenére a szabályok megszegésével használta az adatot. Megjegyezzük, hogy a felhasználás szükségszerűen aktív magatartás, mulasztással nem valósítható meg.

Az elkövetési magatartások másik köre a minősített adat jogosulatlan személy részére történő hozzáférhetővé tétele vagy a jogosult személy számára történő hozzáférhetetlenné tétele. Előbbi esetkörbe tartozik, amikor a minősített adatot megszerző személy jogosulatlan személy számára teszi megismerhetővé az adatot. Amennyiben ezen fordulat elkövetője jogosult az adat kezelésére, akkor a (3) bekezdés szerinti minősített esetet kell megállapítani. Amennyiben a személy nem jogosult, és így teszi az adatot az illetéktelen személy számára hozzáférhetővé, úgy esetében szükségszerűen a megszerzés elkövetési magatartása is megvalósul, azonban természetes egységet fog képezni a hozzáférhetővé tétellel. A hozzáférhetővé tétel aktív és passzív magatartással is megvalósítható, utóbbi esetben az elkövető - valamely kötelezettségét megszegve - nem akadályozza meg az adat jogosulatlan személy általi megismerését. A hozzáférhetetlenné tétel számos magatartást magában foglalhat, így az adat törlését, elérési jelszó megváltoztatását, adat áthelyezését, míg nem elektronikus adatkezelés esetében az adatot tartalmazó hordozó megsemmisítését. A hozzáférhetetlenné tétel történhet ideiglenesen vagy véglegesen. Hozzáférhetetlen az adat akkor is, ha az a rendszerben ugyan nem kerül véglegesen törlésre, de a jogosult számára nem ismert vagy elérhetetlen helyre kerül áthelyezésre.

5. A bűncselekmény szándékosan követhető el, azonban a megszerzés szükségszerűen egyenes szándékkal valósítható meg a fentiekben ismertetett célirányosságra tekintettel. A bűncselekmény gondatlan alakzata kizárólag a minősített adat felhasználására jogosult személy általi elkövetésre vonatkozik, azon belül azonban minden elkövetési magatartásra. Nyilvánvalóan a megszerzés e tekintetben azért nem jöhet szóba, mert a jogosult személy eleve az adat birtokában van.

A minősített esetet a jogosult személy általi elkövetés jelenti, amelyet a (2) bekezdésben meghatározott minősítési fokozatok szerint differenciáltan büntet a törvény.

6. A bűncselekmény alapvetően immateriális, azonban a hozzáférhetetlenné tételhez szükséges az adat hozzáféréseinek megszűnése mint eredmény, így ez a fordulat materiális. A hozzáférhetővé tétel esetében azonban eredményről nem beszélhetünk, mivel a tényállásszerűséghez nem szükséges, hogy a jogosulatlan személy a minősített adatot ténylegesen meg is ismerje. Mindegyik szándékos elkövetési magatartás esetében a kísérlet megállapítható. Megjegyezzük, hogy a hozzáférhetővé vagy hozzáférhetetlenné tétel kísérlete csak akkor állapítható meg, ha a megszerzés vagy felhasználás befejezett alakzata valamely okból nem állapítható meg.

A (4) és (5) bekezdés szerint a bűncselekmény előkészülete is büntetendő, azonban csak a titkos és szigorúan titkos adatok vonatkozásában. Súlyosabb a büntetési tétel, amennyiben az előkészületet a minősített adat felhasználására jogosult személy követi el.

A minősített adattal visszaélés miatt büntetőeljárás csak abban az esetben indítható, ha a feljelentő az Mavtv.-ben meghatározott jogosult szerv vagy személy. Ez a korlátozás a minősített adat megőrzésének védelmében került a törvénybe, mérlegelési lehetőséget nyújtva a jogosult szerv számára. A szabályozás így kapcsolatot teremt a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályai között szabályozott feljelentés hiányával (**Btk. 32. §**).

7. Az elhatárolás szempontjából fontos kiemelni, hogy amennyiben hírszerző tevékenység keretében valósulna meg a cselekmény, úgy kémkedést kell megállapítani.

Álláspontunk szerint a cselekmény rendbelisége az elkövetési alkalmakhoz igazodik, így az azonos alkalommal több adattal való visszaélés természetes egységet képez, míg az ismétlődő különböző alkalmak a folytatlagosságot alapozhatják meg. Az a) pont és a b) pont szerinti elkövetési magatartások egymást követő megvalósítása természetes egységet képez.

Ehhez képest ismertek olyan álláspontok is, melyek szerint, ha az elkövető többféle minősítésű - így például bizalmas és szigorúan titkos - adatokra egyaránt elköveti a bűncselekményt, úgy valós halmazat megállapításának lehet helye.

A nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartás elleni bűncselekmény

267. § (1) Aki a nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartásban kezelt adatot az adatkezelő részére hozzáférhetővé teszi, ha más bűncselekmény nem valósul meg, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény jelentős érdeksérelemet okoz.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 224/A. §-ban szabályozta a nemzeti adatvagyon körébe tartozó állami nyilvántartás elleni bűncselekményt, amely 2010. december 23-tól volt hatályban. A törvény egyszerűsítést végzett a tényállás elkövetési magatartásában, mivel az adatkezelés akadályozását már nem rendeli büntetni.

Szövegmagyarázat

1. A cselekmény védett jogi tárgya a nemzeti adatvagyon körébe tartozó, állami nyilvántartásban kezelt adatok védelméhez és szabályos kezeléséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A nemzeti adatvagyon fogalmát a 2010. évi CLVII. törvény 1. § 1. pontja határozza meg: a közfeladatot ellátó szervek által kezelt közérdekű adatok, személyes adatok és közérdekből nyilvános adatok összessége. Az egyes adatfajtákat az információs önrendelkezési jogról és az információk szabadságáról szóló 2011. évi CXII. törvény (Itv.) határozza meg.

Az Itv. 3. §-ának 2. pontja szerint személyes adat: az érintettel kapcsolatba hozható adat - különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző ismeret -, valamint az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. A 3. pont határozza meg a különleges adat fogalmát, amely szerint a faji eredetre, a nemzetiséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdek-képviselői tagságra, a szexuális életre vonatkozó személyes adat; az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adat, valamint a bűnügyi személyes adat. Bűnügyi személyes adatnak kell tekinteni: a büntetőeljárás során vagy azt megelőzően a bűncselekménnyel vagy a büntetőeljárással összefüggésben, a büntetőeljárás lefolytatására, illetve a bűncselekmények felderítésére jogosult szerveknél, továbbá a büntetés-végrehajtás szervezeténél keletkezett, az érintettel kapcsolatba hozható, valamint a büntetett előéletre vonatkozó személyes adatot. Közérdekű adatnak minősül az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy kezelésében lévő és tevékenységére vonatkozó vagy közfeladatának ellátásával összefüggésben keletkezett, a személyes adat fogalma alá nem eső, bármilyen módon vagy formában rögzített információ vagy ismeret, függetlenül kezelésének módjától, önálló vagy gyűjteményes jellegétől, így különösen a hatáskörre, illetékességre, szervezeti felépítésre, szakmai tevékenységre, annak eredményességére is kiterjedő értékelésre, a birtokolt adatfajtákra és a működést szabályozó jogszabályokra, valamint a gazdálkodásra, a megkötött szerződésekre vonatkozó adat. Az Itv. 3. § 6. pontja szerint közérdekből nyilvános adat a közérdekű adat fogalma alá nem tartozó minden olyan adat, amelynek nyilvánosságra hozatalát, megismerhetőségét vagy hozzáférhetővé tételét törvény közérdekből elrendeli.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet. A cselekmény passzív alanya az adatkezelő, akinek a személyét az Itv. 3. § 9. pontja határozza meg: az a természetes vagy jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, aki vagy amely önállóan vagy másokkal együtt az adatok kezelésének célját meghatározza, az adatkezelésre vonatkozó döntéseket meghozza és végrehajtja, vagy az általa megbízott adatfeldolgozóval végrehajtatja.

4. A hozzáférhetővé tétel számos magatartást magában foglalhat, így az adat törlését, elérési jelszó megváltoztatását, adat áthelyezését, míg nem elektronikus adatkezelés esetében az adatot tartalmazó hordozó megsemmisítését. Hozzáférhetővé az adat akkor is, ha az ugyan a rendszerben nem kerül végleges törlésre, de a jogosult számára nem ismert vagy elérhetetlen helyre kerül áthelyezésre. A hozzáférhetővé tétel történhet ideiglenesen vagy véglegesen. A 38/2011. (II. 22.) Korm. rendelet szabályozza az adatkezelés és elektronikus adatfeldolgozás folyamatát, amely viszonyítást adhat az adat hozzáférhetőségének megállapításához.

5. A cselekmény csak szándékosan követhető el, de a szándéknak ki kell terjednie az eredményre, azaz, hogy az adat a jogosult számára elérhetővé válik. A cselekmény célirányos jellegű - habár célzatot nem tartalmaz -, a gyakorlatban csak az egyenes szándékú elkövetést tartjuk elképzelhetőnek.

6. Az adat kezelésének vagy hozzáféréseinek akadályozása - amely a korábban tényállásszerű magatartás volt - kísérletnek tekintendő, de csak abban az esetben, ha az elkövető a magatartását a hozzáférhetővé tétel érdekében fejtette ki. A cselekmény a hozzáférhetővé tétellel válik befejezetté.

Az állami nyilvántartásba való belépést szolgáló előzetes cselekmények, illetve maga a belépés stádiumtanilag előkészületnek tekintendő, amely azonban nem büntetendő. Itt kell azonban említést tenni azon esetről, ha a nyilvántartást elektronikusan, védett számítástechnikai rendszerben végzik, és az elkövető az információs rendszer védelmét az elkövető megsérti vagy kijátssza, úgy cselekménye a 423. § szerinti információs rendszer vagy adat megsértése bűncselekménynek fog minősülni.

7. Minősített eset, ha a bűncselekmény jelentős érdeksérelemet okoz, amelyet mindig az adott egyedi esetben kell mérlegelni és megállapítani. Több adat egyidejű hozzáférhetővé tétele természetes egységet képez.

8. A bűncselekmény halmazati szempontból alternatív, így ha más - akár enyhébb - bűncselekmény is egyidejűleg megvalósul, úgy a tényállást nem lehet megállapítani. Ezen esetre példa, ha az adatkezelés védett számítástechnikai rendszerben történik, és az elkövető megvalósítja a 423. § szerinti bűncselekményt.

Btk. 268. § fejezetcíméhez:

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények elhatárolandók az állam elleni deliktumoktól. Az állam elleni bűncselekmények ugyanis az államot léteiben, alapjaiban támadják, az adott társadalmi rendszer fennállását veszélyeztetik, míg az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények az igazságszolgáltatási apparátus működését támadják, az igazságszolgáltatási tevékenységek és feladatok ellátását sértik és veszélyeztetik.

További elhatárolási ismertetést jelent, hogy az állam létét veszélyeztető kriminalizált magatartásokat gyakran rendszerellenes érzelmi beállítódás szüli és irányítja, az igazságszolgáltatási szervek működését támadó cselekmények mögött ritkán húzódik meg a működés zavarásának a célja.

Az igazságszolgáltatási szervek zavartalan működésének politikai jelentősége is van, mivel ezek a szervek nemcsak mély beavatkozást jelentenek az egyes állampolgárok életébe, de utolsó fórumot is jelentenek az állampolgároknak egyes hatóságokkal fennálló vagy az állampolgárok egymás közötti jogvitáinak az eldöntésére.

Az igazságszolgáltatási apparátus nevével ellentétes működése demoralizáló hatású, alááshatja az állampolgároknak az igazságszolgáltatási szervek törvényes működésébe vetett bizalmát.

Az igazságszolgáltatás meghatározott cselekmények - döntés előkészítés, érdemi ügydöntés stb.- rendezett folyamata. Ennek a folyamatnak bármely fázisában megjelenő szabálytalanság veszélyezteti az igazságszolgáltatás funkcióját, és alkalmas lehet káros politikai tendenciák kiváltására.

Az igazságszolgáltatás rendje elleni bűncselekmények önálló fejezetbe szerkesztését - a korábbi szabályozással összhangban - e bűncselekmények sajátos jogtárgya: a hazai és nemzetközi bíróságok, valamint a különböző eljárásokban hozzájuk kapcsolódó, az igazságszolgáltatásban tevékenykedő hatóságok és más személyek zavartalan, befolyásolástól mentes eljárásához (az igazságszolgáltatás rendjéhez) fűződő társadalmi érdek indokolja.

XXVI. FEJEZET

AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Hamis vád

268. § (1) Aki

a) más hatóság előtt bűncselekmény elkövetésével hamisan vádol,

b) más ellen bűncselekményre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság tudomására,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a hamis vád alapján az érintett ellen büntetőeljárás indul.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a hamis vád alapján a vádlottat elítélik,

b) a hamis vád olyan bűncselekményre vonatkozik, amelynek elkövetőjét a törvény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is fenyegeti.

(4) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményre vonatkozó hamis vád alapján a vádlottat elítélik.

(5) Aki más hatóság előtt bűncselekmény elkövetésével azért vádol hamisan, mert gondatlanságból nem tud arról, hogy tényállítása valótlan, vagy a bizonyíték hamis, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

269. § Aki

a) más hatóság előtt szabálysértéssel vagy közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegéssel hamisan vádol,

b) más hatóság vagy a fegyelmi jogkör gyakorlója előtt fegyelmi vétséggel hamisan vádol,

c) más ellen szabálysértésre, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegésre vagy fegyelmi vétségre vonatkozó koholt bizonyítékot hoz a hatóság vagy a fegyelmi jogkör gyakorlójának tudomására, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

270. § (1) Ha a hamis vád folytán eljárás indult, ennek az alapügynek a befejezéséig hamis vád miatt büntetőeljárás csak az alapügyben eljáró hatóság feljelentése alapján indítható. Az ilyen feljelentés esetét kivéve a hamis vád büntetethezességének elévülése az alapügy befejezésének napján kezdődik.

(2) Korlátlanul enyhíthető, különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető a hamis vád elkövetőjének büntetése, ha a vád hamisságát az alapügy befejezése előtt az eljáró hatóságnak feltárja.

Szövegtörténet

Az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények közül a hamis vád a legsúlyosabb. Kiemelkedő társadalomra veszélyességét az jelenti, hogy az igazságszolgáltató hatóságok nem - vagy csak késedelmesen - tudják teljesíteni feladatukat, az igazság kiderítését.

A hamis vád bűncselekményének megalkotásával a törvényhozó azt kívánta megakadályozni, hogy ártatlan személyek ellen büntető, szabálysértési, fegyelmi, vagy közigazgatási bírság kiszabására irányuló eljárást indítsanak és folytassanak le.

Szövegmagyarázat

1. A hamis vád bűncselekmény jogi tárgya az igazságszolgáltatás zavartalan, befolyásolástól mentes működésén túl a hamisan megvádolt személy személyi szabadságának, becsületének és jó hírének megőrzéséhez fűződő társadalmi érdek.

A hamis vád tehát többes jogi tárgyú. Ennek hiányában ugyanis nem ismerhetnénk el azt, hogy a hamis vád sérti a megvádolt személy becsületét, jó hírét, és halmazatot kellene megállapítani a hamis vád és egyéb bűncselekmények (például rágalmozás) között. A halmazat mellőzésének elvi alapja éppen az, hogy e cselekmény szükségszerűen együtt jár többfajta érdeksérelemmel. A hamis vád tehát komplex jogi tárgyú bűncselekmény: a törvényhozó különböző társadalmi viszonyokat kívánt védeni e deliktum tényállásának megalkotásával.

A komplex jogi tárgyú tényállásoknál mindig szükséges tisztázni, hogy melyik életviszony támadása az elsődleges, a cselekményre jellemző. A hamis vádolás büntetést érdemlőségét - a becsületsértő hatás elvitathatatlansága mellett - az igazságszolgáltatási munkában előidézett negatív következményei alapozzák meg. Nemcsak alapvető jogállami érdek, hogy ártatlan személyek ellen ne induljon büntető/szabálysértési/fejgyelmi/közigazgatási bírságot eredményező más eljárás és ne kerüljenek elítélésre, de joggazdaságossági szempontok is indokolják, hogy az igazságszolgáltatási szervek ne végezzenek felesleges munkát.

2. A bűncselekmény passzív alanya: az elkövetőtől különböző, egyedileg azonosítható, élő természetes személy, aki ellen büntetőeljárás indítható, azaz más.

A vád csak az elkövetőtől különböző személy ellen irányulhat, a hamis önvád a hatóság félrevezetését (Btk. 271. §) valósítja meg. A megvádolt személynek egyedileg azonosíthatónak kell lennie, azaz az elkövetőnek olyan adatokat kell megjelölnie, amelyek alapján csak egy személy kerülhet gyanúba. Nem szükséges azonban a feljelentett nevének ismerete, s így az ismeretlen tettes ellen tett feljelentéssel is megvalósulhat a cselekmény, ha a feljelentésének tartalma alapján csak egy konkrét személy azonosítható (BJD 2811., BJD 2814.). Ha a közölt adatok legalább két személyre illenek, hamis vádat nem lehet megállapítani.

A megvádolt személynek élő, valóságos személynek kell lennie. A már meghalt személy passzív alany nem lehet. Aki meghalt személyről hamisan állít hatóság előtt a Btk. Különös Részébe ütköző magatartást, az kegyeletsértést (228. §) követ el.

Olyan személy is lehet azonban passzív alany, akivel szemben büntetethőséget kizáró vagy megszüntető ok áll fenn, kivéve, ha ez az ok egyértelműen kiderül a vádaskodásból (például közli, hogy az elkövető gyermekkorú vagy kóros elmeállapotú).

Mindez azzal magyarázható, hogy például az ártatlanul megvádolt kóros elmeállapotú személynek is van becsülete, illetve hogy például a hamisan megvádolt személlyel szemben kényszergyógykezelés alkalmazható.

A hamis vád büntette miatt véleményünk szerint - ellentétben a jogalkalmazói gyakorlattal (EBH 2011. 2301) - pótmagánvádnak van helye.

3. A bűncselekmény alanya: bárki lehet, akár az a hivatalos személy is, aki maga részt vesz a büntetőeljárásban, sőt akár a terhelt is. A terhelt védekezési szabadságának korláta ugyanis az, hogy annak során bűncselekményt nem valósíthat meg, így nem vádolhat senkit hamisan bűncselekmény elkövetésével.

A büntetőeljárás során a terhelt gyakran hivatkozik arra, hogy kényszer hatására tettek beismerő vallomást, vagy vallomását nem az elhangzottak szerint jegyzőkönyvezték. Az ilyen, általánosságban bűncselekményre utalás nem valósít meg hamis vádat. Ha azonban a terhelt konkrét tényeket alaptalanul állít meghatározott személyre - s ezért nyilatkozata alkalmas például kényszervallatás vagy hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás miatt eljárás megindítására -, akkor a hamis vád bűncselekményét követi el.

Megvalósíthatja a hamis vádat a tanú, a szakértő, a tolmács is; a hamis vád megállapíthatóságának azonban alapvető feltétele a vádolás, abban az értelemben, hogy a tanúsított magatartás alkalmas büntetőeljárás lefolytatására. Ha már folyik az eljárás, természetesen hiányzik e feltétel, s így hamis vád megállapítására nem kerülhet sor.

A bűncselekmény 268. §-ban írt alapesete szándékosan valósítható meg A bűnösség megállapításának előfeltétele az objektív értelemben vett hamisság. Tipikus az egyenes szándék, de nem kizárt az eshetőleges szándékkal történő elkövetés.

A magánindítványra üldözendő bűncselekmények esetében azonban a hamis vád csak egyenes szándékkal követhető el. A magánindítvány ugyanis az elkövető büntetőjogi felelősségre vonását célzó nyilatkozat, tehát aki a magánindítvány keretében mást hamisan vádol, az a büntetőeljárás megindítására irányuló cézzal terjeszti elő a magánindítványát.

A 268. § (5) bekezdésben a törvényhozó büntetni rendeli a gondatlanságból elkövetett hamis vádat is. (Valójában ez a szabályozás a ténybeli tévedésnek azt az esetét jelenti, amikor a tévedés az elkövető gondatlanságára vezethető vissza.)

A szándékos elkövetés tartalma a vádolás tudata (objektív értelemben vett hamisság) és a vád hamisságának a tudata, az elkövető tisztában van azzal, hogy a tényállítása, a bizonyíték valótlan (szubjektív értelemben vett hamisság).

A gondatlanság alapja, hogy az elkövető abban a tudatban vádol, hogy a vád igaz, a bizonyíték valódi, holott a vád objektív értelemben hamis. Mindezzel összefüggésben megállapíthatjuk, hogy a luxuria kizárt, hiszen az feltételezi az objektív értelemben vett hamisságot.

A hamis vád elkövethető társtetteségben is, például többen szignózzák a hamis tartalmú büntető feljelentést.

4. Az elkövetési magatartás a büntetőeljárás lefolytatásának alapjául szolgáló hamis tartalmú vádolás vagy bűncselekmény elkövetésére vonatkozó koholt bizonyíték bíróság vagy más hatóság előtti állítása, illetőleg tudomásra hozása.

ad a) A hamis vádolás arra vonatkozó állítás, hogy konkrétan meghatározott, illetve konkrétan beazonosítható személy bűncselekményt követett el. Az erre vonatkozó hamis tartalmú állításnak kifejezettnek - tényállításnak - kell lennie, a vélemény közlése nem a hamis vád büntetést valósítja meg. A jogirodalom ezt a fajta elkövetési alakzatot nevezi a tulajdonképpeni hamis vádnak.

A vádolás nem azonos azzal az eljárásjogi aktussal, amelyben az ügyész vádat emel. A vádolás terhelő tényállítás, annak közlése, hogy bűncselekmény történt - olyan magatartás, mely a Btk. Különös részében meghatározott valamely törvényi tényállást megvalósította -, és azt a megvádolt követte el, aki ellen indítható a büntetőeljárás.

A vádolás lényegében tehát egy kifejezett, konkrét tényállítás (például X. Y. betört hozzám, és elvitte a laptopomat). A tényre utaló kifejezés használata, amely csak általánosságokat tartalmaz, nem alapozza meg e bűncselekmény megállapíthatóságát (például Z. X. bűncselekményekből él). Mindez természetesen nem zárja ki más bűncselekmény - például rágalmazás - miatt a büntetőeljárást. Valamely tény vitatása egymagában még nem hamis vád akkor sem, ha közvetett utalásnak tekinthető arra, hogy valaki bűncselekményt, azaz hamis tanúzás büntetést követte el, például a tanú vallomása nem felel meg a valóságnak.

A vádnak továbbá hitelt érdemlőnek, alkalmasnak kell lennie arra, hogy büntetőeljárás alapjául szolgáljon (például ha a vádolás természeti törvénnyel ellentétes - X. megátkozta Z-t, aki emiatt szenvedett balesetet -, nem kerülhet sor hamis vád miatti büntetőeljárás megindítására).

Ha a cselekmény, amit a vádaskodó bűncselekménynek vél, valójában nem az, a 268. § (1) bekezdés szerinti hamis vád nem valósul meg. A vádolás tartalmától függően azonban esetleg megállapítható a szabálysértésre, fegyelmi vétségre vagy közigazgatási bírsággal sújtható szabályszegésre vonatkozó hamis vád.

A vádolás formája közömbös, alakiséghez nem kötött. Elkövethető szóban, írásban, ráutaló magtartással (például több személy közül egyre mutatással).

A terhelt a védekezése során általában büntetlenül állíthat valótlán tényeket. Nem tekinthető hamis vádnak még az sem, ha olyan módon tagad, hogy ezzel közvetve egy másik terhelt vagy az ügyben nem szereplő személy felelősségére utal (védekezési hazugság).

A hamis vád büntettét valósítja meg a meghatalmazott védő, aki a legfőbb ügyészhez intézett beadványában azt állítja, hogy az általa védett terhelt ellen tudatosan hamis tények alapján azért emelt vádat, mert így kívánta megghiúsítani az őt megbízó bűnözők büntetőjogi felelősségre vonását (BH 2009. 39.).

A vád hamis, ha a lényegét jelentő tényállás tárgyilag valótlan. Ha a vád nem hamis, bár a vádaskodó annak véli, nincs bűncselekmény.

A hamisságról kétféle értelemben lehet szó: objektív és szubjektív értelemben. Objektív értelemben hamis a vád, ha az nem felel meg a valóságnak, szubjektív értelemben vett hamisságról akkor beszélünk, ha azzal az elkövető tisztában van, az általa is valótlannak tartottat valóként adja elő. Ehelyütt objektív értelemben vett hamisságról van szó, a szubjektív értelemben vett hamisság a bűnösség területéhez tartozik. Az objektív értelemben vett hamisság tényállási eleme a bűncselekménynek, így a szubjektív értelemben vett hamisság nem pótolja az objektív értelemben vett hamisságot.

Amennyiben a hamis tényállítás tudatosan az egyébként megtörtént bűncselekmény minősítő körülményére vonatkozik, a hamis vád megállapítása nem zárható ki.

(A jogirodalomban ismert olyan csoportosítás is, amely teljes és részleges hamisság között tesz különbséget. Teljes hamisság az, ha a tényállítás egyetlen eleme sem felel meg a valóságnak, míg részleges, ha egyes elemei valósak.)

ad b) Bizonyíték koholása hamis tartalmú bizonyítási eszköz vagy eszközök létrehozását, illetőleg bizonyítási eszközök tartalmának meghamisítását jelenti, így koholt az az addig egyáltalán nem létezett vagy nem az adott bűncselekmény kapcsán keletkezett bizonyíték, amelyet a passzív alany gyanúba keverése céljából készítenek vagy átalakítottak. A jogirodalom ezt a fajta elkövetési alakzatot hamis gyanúeltésnek hívja.

A koholt bizonyítéknak a hatóság tudomására hozatala kétmozzanatú cselekményt jelent. Egyrészt szükséges a bizonyíték koholása, másrészt e koholt bizonyítéknak a hatóság tudomására hozatala. (A hamis vád koholása csak előkészületnek minősül.)

Bizonyítéknak nevezzük azt aényt, amely a bizonyítandó tény megállapítására szolgál. A Be. 75. §-a szerint a bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni. A bizonyítás a büntetőeljárás járulékos kérdéseinek - különösen a polgári jogi igénynek - elbírálásában jelentős tényekre is kiterjedhet. Nem kell bizonyítani azokat a tényeket, amelyek köztudomásúak, vagy amelyekről az eljáró bíróságnak, ügyésznek, illetőleg nyomozó hatóságnak hivatalos tudomása van.

A büntetőeljárás törvény nem definiálja a bizonyíték fogalmát, hanem helyette a bizonyítás eszközei kifejezést használja. A Be. 76. § (1) bekezdése szerint a bizonyítás eszközei a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása.

A büntetőeljárásban fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság - jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva - a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerezett.

A bizonyítási eszközök felderítése, összegyűjtése, biztosítása és felhasználása során e törvény rendelkezései szerint kell eljárni.

A bizonyításelméletben szokás megkülönböztetést tenni személyi és tárgyi bizonyítékról. E bűncselekményt csak tárgyi bizonyítási eszköz koholásával lehet elkövetni.

A hamis gyanúeltést az követi el, aki szándékosan hamis bizonyítási eszközt hoz létre (például valakinek a kését elhelyezi egy emberölés színhelyén), illetve valamilyen létező bizonyítási eszközt (tárgyi bizonyítékot) megváltoztat, például az emberölés helyszínén lévő tárgyakat átrendezi.

Valamely bizonyítási eszköz eltávolítása a bűncselekmény helyszínéről a 282. § (1) bek. b) pontja szerinti bűnpártolást valósíthat meg.

Ha a koholt bizonyíték szabálysértésre, fegyelmi vétségre vagy közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegésre vonatkozik, a cselekmény a 269. § szerint minősül.

A bűncselekmény megvalósulása szempontjából nem bír jelentőséggel az sem, hogy milyen úton jut el a hatósághoz a hamis tartalmú tényállítás vagy koholt bizonyíték, ugyanis a bűncselekmény akkor is megvalósul, ha a tettes nem saját kezdeményezésére, hanem a bíróság vagy a hatóság megkeresésére, felszólítására tesz hamis nyilatkozatot, vagy szolgáltat koholt bizonyítékot (például átadja a bizonyítási eszközt).

A hamis vád immateriális bűncselekmény, eredménye az alapesetben nincs.

A hamis vádolást hatóság előtt kell elkövetni. A vádolás nemcsak a büntetőügyekben eljáró hatóságok (nyomozó hatóságok, ügyész, bíróság), hanem bármely hatóság előtt elkövethető. A Be. 171. §-ának (2) bekezdése szerint ugyanis a hatóság tagja és a hivatalos személy köteles a hatáskörében tudomására jutott bűncselekményt - ha az elkövető ismert, annak megjelölésével - feljelenteni. A feljelentéshez csatolni kell a bizonyítási eszközöket, ha ez nem lehetséges, a megőrzésükről kell gondoskodni.

A nem hatóságnál, hanem más szervnél vagy személynél tett bejelentés stb. esetében azonban csak akkor állapítható meg a hamis vád, (illetve annak kísérlete), ha az elkövető reálisan számíthatott arra, hogy a bejelentés stb. a hatósághoz kerülhet, és ebbe legalábbis beleszámított.

A hamisan vádolás elkövetésének értékelésére az elkövetés időpontja az irányadó, tekintettel arra, hogy amennyiben a vádolást követően a meghatározott cselekmény büntetethősége megszűnik, a bűncselekmény ennek ellenére is megvalósul.

Nem valószínű, hogy a hamis vád büntetett az, ha az elkövető olyan cselekmény vonatkozásában terjeszt elő vádat a sértett ellen, amely miatt a büntetőeljárás már folyamatban van.

A tulajdonképpeni hamis vád befejezetté válik, amikor a hatóság előtt szóban elhangzik, illetve a vádat tartalmazó irat a hatósághoz megérkezik. Elegendő az iratnak az iktatása, nem szükséges az, hogy a hatóság valamelyik tagja ténylegesen megismerje a tartalmát.

Kísérletnek minősülhet, ha az elkövető a vádat tartalmazó iratot e-mailben elküldi a hatóságnak, de az valamilyen rendszerhiba miatt nem érkezik meg.

A hamis gyanúeltérítés kísérleti szakba lép, ha az elkövető a maga részéről megtett mindent, hogy a koholt bizonyíték a hatóság tudomására jusson, s akkor válik befejezetté, ha a hatóság tudomást szerez a koholt bizonyítékról, például megtalálják az ártatlan személy hajszálaiba csavarva az emberöléshez használt véres kést.

5. A hamis vádnak több minősített esete van. Súlyosabban büntetendő - a következményekhez igazodva - a hamis vád, ha annak alapján büntetőeljárás indul, és még súlyosabban, ha a megvádolt személyt el is ítélik. E bűncselekmény csak szándékosan követhető el.

ad a) Súlyosabban büntetendő a hamis vád, ha annak alapján büntetőeljárás indul. E vonatkozásban az érintett személlyel szembeni eljárást a vele szemben lefolytatott gyanúsított kihallgatás időpontjától, illetőleg attól az időponttól kell megindult eljárásnak tekinteni, amikor a hamis váddal érintett személlyel szemben a hatóság kizárólag a terhelttel szemben alkalmazható eljárási cselekmény elvégzése iránt intézkedik.

A feljelentés elutasítása esetén (Be. 174. §) a bűncselekmény alapesetét kell megállapítani. Nem tekinthető a büntetőeljárás megindításának, ha a hatáskörrel nem rendelkező hatóság (hivatalos személy) az érdemi elbírálásra jogosult hatósághoz teszi át a vádat (BH 1984. 49.), vagy ha az alapügyben eljáró bíróság (vagy más hatóság) részéről a hamis vád miatt tesz feljelentést. A már folyamatban lévő büntetőeljárás keretében elkövetett hamis vád esetében az eljárás megindításának kell tekinteni, ha a hatóság a hamis vádat alkotó tényállás körében érdemi nyomozási cselekményt fogantat. A nyomozás megtagadása esetén a bűncselekmény alapesetét kell megállapítani, és nem tekinthető a büntetőeljárás megindításának a nyomozóhatóság részéről a feljelentés kiegészítése iránti intézkedés sem.

A magánvádas feljelentésként előterjesztett hamis vád esetén a személyes meghallgatás (Be. 502. §) kitűzése tekinthető az eljárás megindításának, a személyes meghallgatás nélkül hozott határozat (Be. 501. §) azonban még nem.

ad b) A hamis vád alapján a vádlottat elítélik. Ez nem más, mint a hamis váddal érintett ártatlan személy (vádlott) jogerős elítélése.

ad c) Súlyosabban büntetendő a hamis vád, ha olyan cselekményre vonatkozik, amelynek elkövetőjét életfogytig tartó szabadságvesztés-büntetéssel is fenyegeti a törvényhozó.

ad d) További súlyosító körülmény, ha a passzív alanyt a hamis vád alapján olyan cselekmény miatt ítélik el, amelyre életfogytig tartó szabadságvesztés is kiszabható.

A hamis vád privilegizált eseteit a 269. § határozza meg. A vádolás enyhébben büntetendő, ha nem bűncselekménnyel, hanem szabálysértéssel, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegéssel vagy fegyelmi vétséggel történik, illetve a koholt bizonyíték szabálysértésre, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegésre vagy fegyelmi vétségre vonatkozik.

A hamis vád védett jogi tárgya a szabálysértési, a közigazgatási bírság kiszabására jogosult hatóság, valamint a fegyelmi jogkör gyakorlójának zavartalan, befolyásolástól mentes működésén túl a hamisan megvádolt személy személyi szabadságának, becsületének és jó hírének megőrzéséhez fűződő társadalmi érdek.

A bűncselekmény passzív alanya az elkövetőtől különböző, beazonosítható élő személy, aki ellen szabálysértési, közigazgatási bírsággal sújtható szabályszegési vagy fegyelmi eljárás indítható.

Az elkövetési magatartások megegyeznek a 4. pontnál leírtakkal.

A szabálysértéssel vagy közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegéssel való hamis vádolás vagy hamis gyanúeltérítés bármely hatóság előtt elkövethető.

Szabálysértési hatóságon a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény VII. fejezetében felsorolt hatóságokat kell érteni [például a fővárosi és megyei kormányhivatal járási (fővárosi kerületi) hivatala, a rendőrkapitányság vagy az egyes feladatok ellátására létrehozott rendőri szerv, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszerve stb.].

Fegyelmi jogkör gyakorlója csak a megvádolt személy felett fegyelmi jogkörrel rendelkező személy lehet. Az e körbe tartozó személyeket jogszabály sorolja fel, és e jogszabályok határozzák meg a fegyelmi eljárás és felelősség szabályait, a fegyelmi büntetéseket (például kormánytisztviselőkre, köztisztviselőkre, közalkalmazottakra, ügyészekre, ügyvédekre stb.).

A munkaviszonnyal vagy a szövetkezeti tagsági viszonnal kapcsolatos kötelezettségek vétkes megszegése nem jár fegyelmi felelősséggel, ezért a 269. § alkalmazásában nincs jelentősége. Az egyesületi jog alapján létrehozott társadalmi szervezetek belső szabályainak (például alapszabály, SZMSZ) megsértése - elnevezéstől függetlenül - nem bírálható el az említett jogszabályok (például Kjt.) szerinti fegyelmi vétségekkel azonosan. [Tehát ilyen szerv előtti hamis vád nem követhető el, de más tényállást (például rágalmozás, becsületsértés) megvalósíthat.]

A Btk. 460. § (2) bekezdés a) pontja szerint fegyelmi ügynek azt az eljárást kell tekinteni, amelyre törvény állapítja meg a fegyelmi vétségnek minősülő magatartást, az eljárás részletes szabályait és a kiszabható fegyelmi büntetéseket.

A privilegizált eseteknek gondatlan alakzata nincs.

A 270. § (1) bekezdésében meghatározott eljárási akadály az alapügyben eljáró hatósági feljelentés hiánya. Az alapügyben indult eljárás jogerős befejezéséig csak az alapügyben eljáró hatóság feljelentése esetén indítható büntetőeljárás. Alapügy az az ügy, amely a hamis vád miatt indult. Az alapügy befejezésén a jogerős befejezés értendő. Az esetleges rendkívüli perorvoslati eljárás (perújítás, felülvizsgálat stb.) nem akadályozza annak, hogy a hamis vád miatt a büntetőeljárás meginduljon.

A feljelentés nem feltétlenül alakoszerű feljelentést jelent. Az alapügyben eljáró nyomozó hatóság vagy ügyész egyszerűbb formában is intézkedhet a hamisan vádaskodó felelősségre vonása iránt. A bíróság viszont valóban feljelentést tesz az illetékes nyomozó hatóságnál.

A 270. § (2) bekezdésében írt korlátlan enyhítés, a büntetés mellőzése nem kötelező, az a bíróság mérlegelésén alapuló büntetéskiszabási lehetőség. A vád hamisságának feltárása a valótlán állítások visszavonását jelenti. A visszavonás motívuma közömbös.

6. A hamis vádolás annyi rendbeli bűncselekményt valósít meg, ahány személyt vádolnak valótlannal. A rendbeliség tehát alapvetően a sértettek számához kötődik.

Bűncselekmény-egység, ha ugyanazt a személyt egy vádban több bűncselekménnyel vádolják. Úgyszintén egység, ha az elkövető a vád bizonyítására koholt bizonyítékot is hoz a hatóság tudomására.

Bűnhalmazat megállapításának van helye, ha az elkövető - akár ugyanazon nyilatkozat során - több személlyel szemben tesz bűncselekmény elkövetésével vádoló valótlán tartalmú tényállítást (BH 1981. 389.).

Szabálysértésre, fegyelmi vétségre, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegésre vonatkozó vád, valamint bűncselekményre vonatkozó hamis vád egyidejű előterjesztése mellett bűnhalmazat megállapítására nincs lehetőség.

A hamis vád és a rágalmazás alaki bűnhalmazata látszólagos, tekintettel arra, hogy a hamis vád tulajdonképpen a rágalmazás speciális változata (BJD 6067.).

A vádaskodó által a megindított eljárás során tett hamis tanúvallomás, amely a hamis vád megerősítését szolgálja, látszólagos anyagi bűnhalmazatot alkot. A hamis tanúzás ebben az esetben büntetlen utócsselekménynek számít (BJD 4955.).

A körzeti megbízott rendőr megvalósítja a hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás büntetettét a hamis vád büntetettével halmazatban, ha a hamis vádjának alapjául olyan jegyzőkönyvet vesz fel és fenyegetés alkalmazásával írat alá, amelyről tudja, hogy az általa koholt, valótlán tartalmú tényeket tartalmazza (BH 2002. 256.).

A 2/2004. Büntető jogegységi határozatában foglaltak szerint amennyiben a tettes az ellene folyamatban lévő büntetőeljárás során más létező személynek adja ki magát, és az ennek megfelelő adat kerül az ügyben eljáró hatóságok által készített közokiratba, a hamis vád büntetése mellett az intellektuális közokirat-hamisítás büntetettét is elköveti. Ha a tettes a személyazonosságának az igazolására más nevére szóló valódi közokiratot is felhasznál, a hamis vád büntetén és az intellektuális közokirat-hamisítás büntetén túl közokirat-hamisítás büntetettét is elköveti.

Hatóság félrevezetése

271. § (1) Aki hatóságnál büntetőeljárás alapjául szolgáló olyan bejelentést tesz, amelyről tudja, hogy valótlán - és a 268. § esete nem áll fenn -, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki hatóságnál szabálysértési, illetve fegyelmi jogkör gyakorlójánál szabálysértési, illetve fegyelmi eljárás alapjául szolgáló olyan bejelentést tesz, amelyről tudja, hogy valótlán - és a 269. § esete nem áll fenn -, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki hatóságnál egyéb hatósági eljárás alapjául szolgáló olyan bejelentést tesz, amelyről tudja, hogy valótlán - és a 269. § esete nem áll fenn -, elzárással büntetendő.

Szövegtörténet

Az előbbieken ismertetett tényálláshoz kapcsolódik a hatóság félrevezetése, hiszen ez a deliktum is az igazságszolgáltatási apparátust hozzá indokolatlanul működésbe. Lényegében a hamis vád is a hatóság félrevezetését jelenti, hiszen annak a lehetőségét teremti meg, hogy a bűnüldöző szervek felesleges munkát végezzenek. A hamis vád elkövetője két vonatkozásban tévesztheti meg a hatóságot: abban, hogy bűncselekményt követte el (holott nem történt bűnelkövetés); vagy abban, hogy ki követte el (holott nem a vádolt személy követte el). A hatóság félrevezetése csak egy vonatkozásban jelent megtévesztést: az elkövető bűncselekmény megvalósulásának látszatát kelti. E bűncselekmény törvényi tényállása kiegészíti a hamis vád törvényi tényállását.

Szövegmagyarázat

1. A hatóság félrevezetésének jogi tárgya az igazságszolgáltatási, továbbá a szabálysértési és fegyelmi ügyekben, valamint bármely hatósági ügyben eljáró szervek zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekménynek passzív alanya - ellentétben a hamis váddal - nincs. A hamis vád megállapíthatóságának pozitív feltétele, hogy az alapjául szolgáló cselekmény egyedileg felismerhető, meghatározott személyhez köthető legyen. Ezzel szemben a hatóság félrevezetésének az az előfeltétele, hogy - egy kivételtől eltekintve - a cselekmény nem irányulhat egyedileg meghatározott, felismerhető személy ellen. E negatívumban rejlik a hatóság félrevezetése vétségének legjellemzőbb momentuma. Ez a körülmény ugyanis alapjaiban megkülönbözteti a hamis vádtól a társadalomra veszélyesség tekintetében. A hatóság félrevezetése során az elkövető ugyanis közvetlenül nem veszélyezteti senkinek szabadságát, vagyoni és más érdekeit. Igazságtalan határozat (ítélet) meghozatalának közvetlen veszélyét sem idézi elő. E deliktum csak felesleges munkavégzést, idő-, anyag- és munkaerő-pazarlást okoz, és csak közvetetten, távolról fenyegeti egyesek érdekeit. A hamis vád büntetése viszont veszélyezteteti vagy sérti meghatározott személy legfontosabb, legszemélyesebb érdekeit is.

A hatóság félrevezetése egyetlen esetben irányulhat konkrét személyre, az úgynevezett hamis önvádolás esetében. Az elkövető ugyanis bejelentést tesz akkor, amikor magát vádolja. Bejelentése nem felel meg a valóságnak, és azt az elkövető tudja. Cselekménye alkalmas büntető/szabálysértési/fejyelmi eljárás stb. megindítására is, amivel az elkövető ugyancsak tisztában van.

3. A bűncselekmény alanya bárki lehet. E vonatkozásban utalunk a hamis vádnál mondottakra is. A büntetőeljárás terheltje is elkövetheti a bűncselekményt, például a rokona által elkövetett lopásokat magára vállalja.

A bűncselekmény csak szándékos elkövetés esetén büntetendő. A bűnösség formája egyenes és eshetőleges szándék egyaránt lehet.

A társtetteségben történő elkövetés ritka, de nem kizárt például a tettesek azonos alkalommal, ugyanazon bíróság vagy hatóság előtt együtt tesznek bejelentést.

A bűncselekmény elkövetéséhez a részesi alakzatok bármelyike, így a felbujtás és a bűnségély egyaránt kapcsolódhat.

4. Az elkövetési magatartás olyan valótlan tartalmú bejelentés megtétele, amely hatóság vagy bíróság előtti előadásban büntetőeljárás, illetve szabálysértési eljárás, fejyelmi jogkör gyakorlója előtt, fejyelmi eljárás, hatóság előtt pedig a fentiekől különböző, más hatósági eljárás megindítására alkalmas.

Bejelentést tesz az, aki meghatározott tényeket vagy adatokat hoz a hatóság tudomására. A hatóság elé tárás formája e vonatkozásban is közömbös: megtörténhet szóban és írásban, hatósági felszólításra vagy anélkül egyaránt. Ebben tehát szinte teljesen megegyezik a hamis vádban szabályozott vádolással.

A korábbi szabályozáshoz képest az elkövetési magatartás kiegészült a szabálysértési, illetve a fejyelmi eljárás alapjául szolgáló valótlan bejelentés eseteivel is annyiban, amennyiben az ott írt megkülönböztetés szerint hamis vád, továbbá szabálysértésre, illetve fejyelmi vétségre vonatkozó hamis vád nem áll fenn, illetve az egyéb hatósági eljárás alapjául szolgáló bejelentéssel.

A bejelentés tartalmát illetően eltérések mutathatók ki a hamis vád és a hatóság félrevezetése között. Hatóság félrevezetésének csak az olyan tényállítás minősül, amely nem másra vonatkozik, azaz - a hamis önvádolás esetét kivéve - egyedileg nem beazonosítható személyre.

A bűncselekmény megvalósul, ha elkövetőként ismeretlen tettest vagy nem létező, halott személyt nevez meg a bejelentő.

A bejelentés kifejezés - eltérően a hamis vád törvényi tényállásában szabályozott vádolástól - erkölcsileg szintelen. Tartalmát tekintve lehet erkölcsileg, politikailag helyes, dicsérendő tevékenység, és vonatkozhat ilyen tetteire is. Elképzelhető, hogy maga a bejelentés dicsérendő, de a benne foglaltak erkölcsi rosszallás alá esnek, továbbá az sem kizárt, hogy mind a bejelentés, mind a benne foglaltak negatív erkölcsi megítélésűek.

A hamis vádban elkövetési magatartásaként szabályozott vádolás viszont mindig negatív értékelhető tevékenységet tartalmaz - nem érintve ehelyütt magának a vádoló tevékenységnek az erkölcsi megítélését -, addig a bejelentés tárgya lehet pozitív erkölcsi színezetű tevékenység is.

A bejelentésnek hatóságnál kell megtörténnie. Nézetünk szerint bármilyen hatóság előtt történő bejelentés alkalmas a hatóság félrevezetése vétségének megállapítására.

A deliktum olyan bejelentéssel valósul meg, amely büntető/szabálysértési/fejyelmi/egyéb hatósági eljárás alapjául szolgál. Ennek a szövegfordulatnak a jogirodalomban kétféle értelmezése ismert.

Az egyik értelmezés szerint csak azt a bejelentést lehet bűncselekményként értékelni, amelyik eljárás alapjául szolgál, vagyis amelynek alapján a 271. § (1)-(2)-(3) bekezdésekben szabályozott eljárást megindították. Ennek hiányában a bejelentést nem lehet hatóság félrevezetéseként értékelni.

A másik értelmezés nem kívánja meg azt, hogy a bejelentés alapján a törvényi tényállásban szabályozott eljárás indítására is sor kerüljön, hanem megelégszik pusztán azzal, ha a bejelentés alkalmas az eljárás megindítására.

Véleményünk szerint a helyes értelmezést az előbbi magyarázat adja, hiszen a törvény szövegének grammatikai értelmezése is kizárólag ezt a következtetést engedi meg. A használt kifejezés félreérthetetlenül utal az eljárás folyamatba tételére, megindítására, amelynek alapjául szolgál az elkövető bejelentése. A törvényi szóhasználat realitást és nem lehetőséget fejez ki. Ezenkívül a bűncselekmény jogi tárgyából is ez a következtetés vonható le. A törvényhozó a hatóság félrevezetésének tényállásával az igazságszolgáltatási/szabálysértési/fejyelmi/egyéb hatósági szervek alaptalan működésbe hozatalát kívánta kiküszöbölni. Amennyiben a hatósági apparátus indokolatlan foglalkoztatása, működésbe hozatala nem történik meg, semmiféle érdek sem szenved sérelmet.

A bejelentés további sajátossága annak valótlanága. Ha a bejelentő a valóságnak megfelelően közli a hatóságokkal a bűncselekmény tényét, de a gyanú magáról elterelése érdekében az általa megvalósított bűncselekményt ismeretlen tetteseknek tulajdonítja: nem követ el bűncselekményt, ugyanis büntetőeljárás csak bűncselekmény gyanúja alapján és csak az ellen indítható, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel.

A bejelentésen kívül más elkövetési magatartást nem értékelt a törvényhozó, így nem nyert szabályozást a hamis vád megvalósítására alkalmas bizonyíték koholása sem.

Nem valósítja meg a hatóság félrevezetésének vétségét a terheltnek a rendőrhatalóság előtt tett az a valótlan bejelentése, mely szerint a személyi igazolványát és a személyi iratait vásárlás közben elhagyta (BH 2004. 450).

Megvalósítja a hatóság félrevezetésének a vétségét az elkövető, ha a sérelmére elkövetett lopási cselekményre nézve a rendőrségen azért tesz valótlan tartalmú bejelentést, hogy erre hivatkozással a polgármesteri hivatalban segélyt igényeljen (BH 2002. 132.).

A bűncselekmény akkor fejeződik be, ha a bejelentés büntetőeljárás [Btk. 271. § (1) bekezdés], szabálysértési, illetve fejyelmi eljárás [Btk. 271. § (2) bekezdés] vagy egyéb hatósági eljárás [Btk. 271. § (3) bekezdés] alapjául szolgál, azaz annak alapján a büntetőeljárás, szabálysértési, illetve fejyelmi eljárás vagy egyéb hatósági eljárás ténylegesen megindul. Ennek hiányában - például a feljelentés elutasítása esetén - csak kísérlet valósul meg.

A bűncselekmény a bejelentéstétel megkezdésével veszi kezdetét. Az ezt megelőzően tanúsított magatartások ezért - mint előkészületnek minősülő cselekmények - büntetlenek. Ilyen cselekmények lehetnek többek között: a valótlan bejelentést tartalmazó levél megírása, a hatóság előtt a bejelentés céljából történő megjelenés stb.

Mivel a deliktum csak az eljárás megindításával fejeződik be, jóval nagyobb tere van a kísérlet megállapíthatóságának, mint a hamis vád esetében. A hamis vád kísérlete a gyakorlatban alig kerül megállapításra azért, mivel a törvényhozó egészen korai időpontra tette a befejezettség stádiumát: immateriális bűncselekményi jellegéből következik, hogy a tényállásban meghatározott magatartás tanúsításával befejeződik. A hatóság félrevezetésénél hosszabb folyamatot fog át a kísérlet. A kísérlet végső pontja jóval később valósul meg, mint a hamis vád esetében. A hatóság által történő tudomásulvétellel nem esik egybe a 271. § (1)-(3) bekezdésekben szabályozott eljárás megindítása. Az elkövető bejelentésének a hatóság által történő tudomásulvétele és az eljárás megindítása között hosszabb-rövidebb idő is eltelhet. Ez az intervallum jelenti a kísérleti stádiumot; például a bejelentést tartalmazó levél postára adása kísérlet, míg befejezett a bűncselekmény, ha a levél alapján a büntetőeljárás megindul.

Hamis vád büntette valósul meg akkor, ha a tettes meghatározott személlyel szemben bűncselekmény vagy szabálysértés elkövetésére vonatkozó valótlan tényállítást közöl a bírósággal vagy hatósággal. A bűncselekmény megállapításához a tettes által tudottan valótlan tartalmú bejelentés megtétele után nem kell büntető-, szabálysértési, fegyelmi vagy más hatósági eljárásnak indulnia, elég az, hogy a bejelentés a tartalma alapján alkalmas annak megindítására.

A bejelentés tartalmát illetően eltérések mutathatók ki a hamis vád és a hatóság félrevezetése között. Hatóság félrevezetésének csak az olyan állítás minősül, amelyben a bűncselekmény megtörténtére vonatkozó tényállítás valótlan. A bűncselekmény megvalósul, ha elkövetőként ismeretlen tettest vagy nem létező, halott személyt nevez meg a bejelentő.

Ha a bejelentő a valóságnak megfelelően közli a hatóságokkal a bűncselekmény tényét, de a gyanú magáról elterelése érdekében az általa megvalósított bűncselekményt ismeretlen tetteseknek tulajdonítja: nem követ el bűncselekményt, ugyanis büntetőeljárás csak bűncselekmény gyanúja alapján, és csak az ellen indítható, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel.

A törvényi tényállásnak a hamis vádhoz való viszonya szubszidiárius. Mindez azt jelenti, hogy a hatóság félrevezetése csak abban az esetben állapítható meg, ha valamilyen oknál fogva a hamis vád büntette nem kerülhet megállapításra.

5. Egység,almazat: Amennyiben a bejelentés konkrét személyre vonatkozik, nem hatóság félrevezetése, hanem hamis vád valósul meg.

Abban az esetben, ha a bűncselekmény elkövetője később más személyre tereli a gyanút, a cselekménye hamis vád büntetnének minősül. Ekkor a hamis vád és a hatóság félrevezetésének vétsége természetes egységet alkot egymással.

Ha a sikkasztás elkövetője - cselekményének leplezése végett - megrendezi a betörést, és lopás miatt tesz feljelentést, a hatóság félrevezetésének bűncselekményét is elköveti.

Hamis tanúzás

272. § (1) A tanú, aki hatóság előtt az ügy lényeges körülményére valótlan vallomást tesz, vagy a valót elhallgatja, hamis tanúzást követ el.

(2) A hamis tanúzásra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni arra, aki

a) mint szakértő hamis szakvéleményt vagy mint szaktanácsadó hamis felvilágosítást ad,

b) mint tolmács vagy fordító hamisan fordít,

c) a 268. § (1) bekezdésének b) pontja esetén kívül büntető- vagy polgári ügyben hamis okiratot vagy hamis tárgyi bizonyítási eszközt szolgáltat.

(3) A (2) bekezdés c) pontja alapján nem büntethető a büntető ügy terheltje.

(4) Aki a hamis tanúzást büntető ügyben követi el, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ha a hamis tanúzás olyan bűncselekményre vonatkozik, amely életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés.

(5) Aki a hamis tanúzást polgári ügyben követi el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ha a polgári ügy tárgya különösen nagy vagyoni érték vagy különösen jelentős egyéb érdek, a büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

(6) Aki a hamis tanúzást gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

273. § Aki a hamis tanúzást szabálysértési vagy egyéb hatósági eljárásban, illetve fegyelmi eljárásban követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

274. § Hamis tanúzás miatt mindaddig, amíg az az alapügy, amelyben a hamis tanúzást elkövették, nem fejeződik be, büntetőeljárás csak az alapügyben eljáró hatóság feljelentése alapján indítható. Az ilyen feljelentés esetét kivéve a hamis tanúzás büntethetőségének elévülése az alapügy befejezésének napján kezdődik.

275. § (1) Nem büntethető hamis tanúzásért,

a) aki a valóság feltárása esetén önmagát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná,

b) aki a vallomástételt egyéb okból megtagadhatja, de erre kihallgatása előtt nem figyelmeztették, vagy

c) akinek a kihallgatása törvény alapján kizárt.

(2) A büntetés korlátlanul enyhíthető, különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető azzal szemben, aki az alapügy jogerős befejezése előtt az eljáró hatóságnak az általa szolgáltatott bizonyítási eszköz hamis voltát bejelenti.

Szövegtörténet

Az eddig tárgyalt igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények közös jellemezője a kezdeményező szerep volt. Mind a hamis vád, mind a hatóság félrevezetése alaptalan, céltalan és igazságtalan büntetőeljárás megindításához vezethet.

Az igazságszolgáltatás érdekeit, az ügyek igazságos elbírálását azonban veszélyeztetik olyan magatartások is, amelyek tanúsítására később kerül sor. Az eljárásba később bekapcsolódó ilyen személyek magatartása nem is korlátozódik a büntető igazságszolgáltatás területére; sor kerülhet ilyen tevékenység kifejtésére a polgári igazságszolgáltatás, egyes államigazgatási eljárás, avagy egyéb hatósági eljárás lefolytatása keretében is.

A hamis tanúzás törvényi tényállásának az a rendeltetése, hogy az igazságszolgáltatás, a szabálysértési eljárások és a fegyelmi eljárások területén folyamatban levő ügyek igazságos eldöntését biztosítsa. A törvényhozó minden állampolgártól - a tőle elvárható módon - elvárja, hogy működjön közre az igazság kiderítésében, a törvényellenes cselekmények kiküszöbölésében.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az igazságszolgáltatás - a bíróságok és más hatóságok - zavartalan, befolyásolástól mentes működéséhez fűződő társadalmi érdek. A veszélyt az jelenti, hogy a hatóság előtt már megindult eljárásban igazságtalan döntés születet.

2. A bűncselekménynek passzív alanya akkor lehet, ha a hamis tanúzás valakinek a személye, vagyoni érdekei ellen irányul. Nincs passzív alanya például, ha a vádlott javára követik el.

3. A bűncselekmény alanya speciális, ugyanis hatóság előtti valótlan állítást vagy a való elhallgatását kizárólag az adott eljárásban tanú eljárási pozícióban lévő személy követheti el, hamis szakvéleményt vagy hamis szaktanácsadói felvilágosítást kizárólag az adott eljárásban (akár eseti, akár igazságügyi) szakértőként, illetőleg szaktanácsadóként kirendelt, illetve bevont személy adhat. Ugyanez igaz a hamis fordítás vagy tolmácsolás vonatkozásában az eljárásban fordítóként vagy tolmácsként kirendelt személyek cselekményével kapcsolatban is. A hamis okirat vagy tárgyi bizonyítási eszköz eljárásban való szolgáltatását - ideértve a büntető- és szabálysértési ügyeket is - az a fél követheti el, aki az adott eljárásban bizonyítási eszközök bíróság vagy hatóság számára való szolgáltatására jogosultsággal rendelkezik. A cselekmény önálló tettese a büntetőügy terhelte nem lehet.

A tártettességben történő elkövetés ritka, de nem kizárt például több szakértő ügynevezett együttes szakvélemény adása esetén. Közvetett tettesként felel, aki olyan személyt használ fel valamely bizonyítási eszköz hatóság felé történő eljuttatásához, aki annak valótlan voltáról nem tud.

Részesként felel, aki a hamis bizonyítási eszközöket elkészíti (bűnsegéd), vagy aki a hamis vallomást tevő tanút rábeszélte e cselekedetére (felbujtó).

Szándékosság esetén az elkövető tudata átfogta a törvényi tényállás összes elemét, tehát ha tud arról, hogy hatóság (fegyelmi ügyben eljáró szerv) előtt tanúként (szakértőként, tolmácsként stb.) hallgatják ki, és vallomása nem egyezik meg a tudatában élő szubjektív valósággal.

A gondatlan elkövetés megállapíthatásának legkézenfekvőbb - negatív - feltétele a szándékosság valamelyik elemének a hiánya. Elvileg bármelyik feltétel hiánya eredményezheti a gondatlan hamis tanúzás megállapíthatóságát, így például a tanú minőség nem ismerete (a szakértő elfelejt elvégezni egy vizsgálatot, bár azt a szakmai szabályok előírják). Gyakorlatilag azonban ezek a esetek elhanyagolhatók, mivel a büntetőeljárások túlnyomó többségében az ügynevezett objektív hamisság ismeretének hiánya - tehát az ügynevezett szubjektív hamisság hiánya - eredményezi a gondatlan hamis tanúzás megállapítását.

A tanú nem felelős önmagában azért, ha valamit tévesen észlelt vagy hiányosan emlékszik. Gondatlansága abban nyilvánul meg, hogy tudomását nem hűen közli, holott közlésének hamisságát fel kellett és fel lehetett volna ismernie

4. A bűncselekmény elkövetési magatartásai: az ügy lényeges körülményére valótlan vallomástétel állítása vagy lényeges körülmény elhallgatása; hamis szakvélemény vagy hamis szaktanácsadói felvilágosítás adása; az ügygel kapcsolatos szóbeli vagy írásbeli anyagok idegen nyelvről - ideértve a jelynyelvet is - magyar nyelvre, illetőleg magyar nyelvről idegen nyelvre való hamis tolmácsolása vagy hamis fordítása; büntető vagy polgári ügyben hamis okirat vagy hamis tárgyi bizonyítási eszköz szolgáltatása.

A 272. § (1) bekezdése szabályozza a jogirodalomban tulajdonképpen hamis tanúzásnak nevezett elkövetési magatartásokat, míg a 272. § (2) bekezdése kiterjeszti annak szabályait más hasonló jellegű magatartásokra is.

ad a) A büntetőeljárás és a polgári eljárás, valamint a hatósági eljárások rendelkezései részletesen szabályozzák a tanúk kihallgatását. A szabályok között vannak eltérések, de az alapvető kérdésekben megegyeznek.

Tanúként az hallgatható ki, akinek a bizonyítandó tényről tudomása lehet [Be. 79. § (1) bekezdés]. Akit tanúként megidéztek, ha e törvény kivételt nem tesz, köteles vallomást tenni [Be. 79. § (2) bekezdés].

A tanú azokat a tényeket közli a hatósággal, amelyekről közvetlenül vagy közvetve tudomása van. Vallomása általában szóban hangzik el, de saját kezűleg is leírhatja. A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság engedélyezheti, hogy a tanú a szóbeli kihallgatását követően vagy helyette írásban tegyen vallomást. Ebben az esetben a tanú a vallomását saját kezűleg leírja és aláírja, az elektronikus okirat formájában elkészített vallomását minősített elektronikus aláírással látja el, vagy a tanúnak a más módon leírt vallomását bíró vagy közjegyző hitelesíti. Az írásbeli tanúvallomás megtétele nem zárja ki, hogy utóbb a tanút, ha ez szükséges, a kihallgatása céljából a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság megidézze [Be. 85. § (5) bekezdés].

Nem tanúvallomás az olyan nyilatkozat, amely előtt az érintett személyt nem figyelmeztetik arra, hogy tanúként hallgatják ki, nem oktatják ki a jogaira és kötelességeire, valamint mentességi jogára, és nem hívják fel a figyelmét a hamis tanúzás következményeire.

A tanúvallomás alakszerűségeinek kisebb megsértése a hatóság részéről - a többségi jogirodalmi álláspont szerint - nem érinti a tanú büntetőjogi felelősségét (például dátum elírása vagy téves jegyzőkönyvi helymegjelölés). Minden egyéb eljárási szabálysértés már olyan nagyfokú eljárási hiba, amely a nyilatkozat vagy a vallomás tanúvallomásként történő értékelését kizárja, például a Btk. 275. § (1) bekezdésben meghatározott esetek; a tanút nem figyelmeztetik, hogy érdekében meghatalmazott ügyvéd járhat el stb.

Nem büntethető, akinek tanúkénti kihallgatása a Be. 81. §-a értelmében kizárt, de ezt a hatóság, bíróság nem vette figyelembe, így például nem lehet hamis tanúzásért felelősségre vonni a védőt arra nézve, amiről mint védő szerzett tudomást, mert az ilyen adatokra vonatkozóan a törvény értelmében ki sem lehet tanúként hallgatni.

Az új szabálysértési törvény (2012. évi II. törvény) szerint a bíróság szabálysértési ügyekben is eljárhat, bizonyítást vehet fel, és tanúkat is kihallgathat. Kérdés, hogy a szabálysértési ügyben bíróság előtt elkövetett hamis tanúzás hogyan minősül. Ez esetben - más jogirodalmi véleményt osztva - a cselekményt a 239. § szerint kell minősíteni.

A tanú feladata, kötelessége az, hogy az általa észleltekről adjon számot. Az észlelés az ember érzékszervein keresztül történik. Az érzékszervek állapota fontos szerepet játszik a tanúvallomások értékelésénél, hiszen az meghatározza a külvilági jelenségek észlelési képességét. Az észlelés eredményeképpen létrejött emlényomok az agyban rögződnek, és hosszabb-rövidebb ideig felújíthatók. A múltban észlelteket felidézését nevezzük emlékezetnek.

Az emlékezetet azonban számtalan hibaforrás tompíthatja, illetve torzíthatja például a külvilágból érkező ingerek hiányos észlelése, az emlékezőképesség fejletlensége stb.

Valótlan a vallomás, ha a tényállítás, a vallomás tartalma nem egyezik meg a valósággal (objektíve valótlan). Ha a tanú hazudni akar, de szándéka ellenére éppen a valóságot mondja el, hamis tanúzás nem valósul meg.

Hamis tanúzás (illetve hamis vádat) nem valósul meg az itas járművezetés miatt indult eljárásban a terheltnek az a védekezése, mely szerint a gépjárművet nem ő, hanem más, józan személy vezette. E tényállítás tartalma ugyanis nem bűncselekményre vonatkozik, és az alapügy terheltje a saját ügyében hamis tanúzást nem követhet el, mivel ennek tettese kizárólag a tanú, a szakértő, a tolmács, a szaktanácsadó és a fordító lehet (BH 2006. 104.).

A való elhallgatása esetén a történetek egyes részleteit nem mondja el a vallomás keretében az elkövető. Míg a vallomástétel mindig aktív magatartás formájában történik, addig az elhallgatás passzív magatartással valósul meg. Az elhallgatás - mint passzív magatartás - kapcsolódik egy aktív magatartáshoz, a tanúvallomáshoz, csak ennek keretében valósulhat meg, önmagában tehát nem állhat meg. A bűncselekmény ily módon történő megvalósítása feltételezi azt, hogy az elkövető tesz tanúvallomást, s ennek keretében hallgat el lényeges körülményeket, és ezáltal valósítja meg a deliktumot.

Nem valósítja meg ezt az elkövetési magatartást, aki - jogos ok nélkül - tagadja meg a tanúvallomást. (Az ilyen cselekmény más bűncselekmény - mentő körülmény elhallgatása, bűnpártolás, esetlegesen tanúvallomás jogosulatlan megtagadása - megállapítására adhat alapot.) A vallomást jogosulatlanul megtagadó tanúval szemben eljárásjogi kényszerintézkedés (rendbírás) alkalmazható és az okozott költség megfizetésére kötelezhető.

A valótlan vallomástétel és a való elhallgatása akkor valósít meg bűncselekményt, ha az ügy lényeges körülményére vonatkozik. Azt, hogy az adott ügyben mi minősül lényeges körülménynek, mindig a konkrét eset jellemzői, például az eljárás tárgya, célja határozza meg. Véleményünk szerint lényeges minden olyan körülmény, amely akár a cselekmény vagy az alanya minősítése, akár az alkalmazható joghátrány vagy intézkedés kiválasztása vagy mértéke szempontjából a bírói meggyőződés kialakítására befolyással lehet. A lényegesség szempontjából különbség tehető aszerint, hogy az érdemi ügyintézésre lehet-e kihatással adott körülmény vagy csak az eljárás más szakaszában hozott állásfoglalásra: a hamis tanúzás mindegyik esetben megvalósulhat.

A polgári peres eljárásokban lényeges lehet olyan körülmény, amelyre a peres felek kereseti kérelmeket/ellenkérelmeket alapítják, a hatáskör vagy az illetékesség; a közigazgatási eljárásban azok a tények, amelyek a hatóság határozatának alátámasztásául szolgálnak.

ad b) Ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni [Be. 99. § (1) bekezdés]. Szakértő alkalmazása kötelező, ha: a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés személy kóros elmeállapota, alkohol-, illetőleg kábítószer-függősége; a bizonyítandó tény, illetőleg az eldöntendő kérdés kényszergyógykezelés vagy kényszergyógyítás szükségessége; a személyazonosítást biológiai vizsgálattal végzik; elhalt személy kihantolására kerül sor [Be. 99. § (2) bekezdés].

A szakvélemény mint a hatósági eljárásban tett nyilatkozat vizsgálatból, leletből és tulajdonképpeni véleményből áll. Ha bármelyik része valótlan, akkor objektíve hamis a szakvélemény (például el nem végzett vizsgálat elvégzettként kerül feltüntetésre, a vizsgálat eredményét a lelet hamisan tartalmazza stb.). A Be. 99-113. §-ai alapján a büntetőeljárásban, míg a Pp. 177-183. §-ai alapján a polgári eljárásban van lehetőség szakértő kirendelésére. A nem hatósági kirendelés alapján eljáró szakértő véleményét okiratként lehet felhasználni az eljárásban (Bkt. 2/1978.).

Az olyan személy, akinek megvan a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez szükséges szakismerete - úgynevezett szakértő tanú - az eljárás során nem szakvéleményt ad, hanem tanúvallomást tesz.

A szaktanácsadó közreműködését a bizonyításban a Be. 182. §-a szabályozza. Eszerint a hatóság - az ügyész és a nyomozó hatóság - a nyomozási cselekményeknél szaktanácsadót vehet igénybe, ha a bizonyítási eszközök felkutatásához, megszerzéséhez, összegyűjtéséhez vagy rögzítéséhez különleges szakismeret szükséges, illetőleg az ügyész vagy a nyomozó hatóság valamilyen szakkérdésben felvilágosítást kér. E körben a Btk. 272. § (2) bekezdés a) pontjába ütköző hamis tanúzást követhet el akkor a szaktanácsadó, ha hamis felvilágosítást ad. A felvilágosítás akkor tekinthető hamisnak, ha a szaktanácsadó a valóságtól objektíve eltérő tájékoztatást nyújt.

ad c) A hatóságnál folyamatban lévő eljárás során szükség lehet tolmács vagy fordító igénybevételére, sőt egyes esetekben közreműködésük kötelező. Ezek a személyek közvetítő szerepet töltenek be az ügyben szereplő személyek és a hatóság, illetve a bíróság között. Ha nem magyar anyanyelvű személy az eljárás során az anyanyelvét - törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés alapján, az abban meghatározott körben -, regionális vagy nemzetiségi nyelvét kívánja használni, tolmácsot kell igénybe venni. Ha az anyanyelv használata aránytalan nehézségbe ütközne, a magyar nyelvet nem ismerő személy által ismertként megjelölt más nyelv használatát kell tolmács útján biztosítani [Be. 114. § (1) bekezdés]. Ha a kihallgatandó személy hallássérült, kérésére jelnyelvi tolmács közreműködésével kell kihallgatni, vagy a kihallgatás helyett írásban is nyilatkozatot tehet. Ha a kihallgatandó személy siketnéma, kérésére jelnyelvi tolmács közreműködésével kell kihallgatni. (A Be.-ben valószínűleg helytelenül szerepel a siketvak kifejezés. Az ilyen személynek a jelnyelvi tolmács nem tud segíteni.) Ha a kihallgatandó személy beszédfigyatekos, kérésére a kihallgatás helyett írásban tehet nyilatkozatot [Be. 114. § (2) bekezdés]. A tolmácsolás, illetve a fordítás akkor tekintendő hamisnak, ha tartalma nem felel meg a más nyelvű, szóban elhangzó vagy írásba foglalt szöveg jelentésének. A tolmács előszóban fordítja az idegen nyelvű szöveget más nyelvre, a fordító írott szöveg jelentését adja vissza más nyelven.

A fordítás (tolmácsolás) és a szakvélemény adása között némi eltérés figyelhető meg. A szakvélemény hamis, ha csak egyetlen részletkérdés tekintetében is eltér tartalma a valóságtól. Az eltérés szempontjából nincsenek fokozatok: merev vagy-vagy alapján dönthető el a szakvélemény hamisságára vagy valóságnak megfelelő voltára irányuló kérdés. Némileg más a helyzet a fordítások esetében. Közismert, hogy ugyanazt a fogalmat az egyes nyelvek több szóval is ki tudják fejezni. A jogalkalmazásban problémaként merülhet fel, hogy a tartalmilag, értelmileg eltérő vagy a csak hangulati, érzelmi színeződést nem hűen visszaadó fordítás kell-e hamisnak tekinteni. Álláspontunk szerint a lényegi jelentésbeli különbözőséget nem tartalmazó fordítás esetén nincs helye a bűncselekmény megállapításának, kivéve, ha a félrefordítás szándékossága bizonyítható, bár ez meglehetősen nehéz, például egy bölcsész végzettségű fordító esetén nehéz számon kérni a legújabb európai uniós jogi szakzsargon szöveghű ismeretét és alkalmazását.

ad d) Okirat az a bizonyítási eszköz, amely valamilyen tény, adat valóságának, esemény megtörténtének vagy nyilatkozat megtételének bizonyítására készül, és arra alkalmas [Be. 116. § (1) kezdés]. (A fogalom részletesebb elemzésére a közokirat-hamisítás tényállásának elemzésével térünk vissza.)

Az okirat több formában lehet hamis, így például ha nem az állította ki, akit kiállítóként feltüntet; ha az állította ki, akit kiállítóként feltüntet, de tartalma nem felel meg a valóságnak, vagy ha tartalmát a kiállítást követően jogellenesen megváltoztatták.

A bizonyítási eszköz fogalmára a hamis vádnál elmondottak itt is irányadók. (Megvalósítja a büntetőügyben elkövetett hamis tanúzás büntetettét, aki az előzetes letartóztatásban lévő férje büntetőügyében olyan hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú orvosi igazolást nyújt be, amely folytán a bíróság elrendeli a férje fogva tartásának a megszüntetését.)

A büntetőeljárás törvény szerint a bizonyítás eszközei a tanúvallomás, a szakvélemény, a tárgyi bizonyítási eszköz, az okirat és a terhelt vallomása [Be. 76. § (1) bekezdés]. A büntetőeljárásban fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság - jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva - a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerzett [Be. 76. § (2) bekezdés].

A törvényi tényállás értékeli az elkövetés helyét is. A törvény szövege szerint ezt a bűncselekményt hatóság előtt lehet elkövetni. A hatóságon a Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 9. pontja szerint a bíróságot és az ügyészséget is érteni kell.

A hamis tanúzás a hamis vallomás stb. megtételével válik befejezetté, illetve azzal, hogy a hamis okirat (tárgyi bizonyítási eszköz) a hatóság tudomásra jut. A kísérlet a hamis bizonyítási eszköz kapcsán képzelhető el, de a gyakorlati előfordulása meglehetősen ritka, például ha azt postára adja a tanú, de nem érkezik meg a hatósághoz. Amennyiben az elkövető a vallomását helyesbíti, akkor a kísérlettől való elállásra tekintettel büntetlenül marad.

Hamis tanúzás miatt mindaddig, amíg az az alapügy, amelyben a hamis tanúzást elkövették, nem fejeződik be, büntetőeljárás csak az alapügyben eljáró hatóság feljelentése alapján indítható. Az ilyen feljelentés esetét kivéve a hamis tanúzás büntethetőségének elévülése az alapügy befejezésének napján kezdődik.

A hamis tanúzásra való eredménytelen felhívás ezután hamis tanúzásra, hamis szakvéleményadásra, hamis tolmácsolásra, hamis okirat vagy hamis tárgyi bizonyítási eszköz szolgáltatására felhívásként értékelendő, az eredményes - az akarat-elhatározást kialakító felhívást követő, legalább kísérleti stádiumba eljutó hamis tanúzásra - felhívás esetén pedig a hamis tanúzás valamely alakzatára való felbujtás lesz megállapítható.

5. A bűncselekmény minősítése az eljárás jellegétől és az ügy súlyától függ. A büntetőügyben elkövetett hamis tanúzás büntetési tétele súlyosabb a polgári ügyben elkövetettnél.

A büntetőügyben elkövetett hamis tanúzás minősített esete valósul meg, ha olyan bűncselekményre vonatkozik, amely életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő. A polgári ügyben elkövetett hamis tanúzás súlyosabban minősül, ha az ügy tárgya különösen nagy vagyoni érték vagy különösen jelentős egyéb érdek, például az apaság megállapítása. A Btk. 460. § (2) bekezdése b) pontja szerint polgári ügynek kell tekinteni a választott bíróság előtt folyamatban lévő ügyet is.

Privilegizált eset, amikor a hamis tanúzást fegyelmi, szabálysértési vagy egyéb hatósági eljárásban követik el (például egyéb hatósági eljárás a közjegyzői eljárás). A 460. § (2) bekezdés a) pontja szerint fegyelmi ügynek azt az eljárást kell tekinteni, amelyre törvény állapítja meg a fegyelmi vétségnek minősülő magatartást, az eljárás részletes szabályait és a kiszabható fegyelmi büntetéseket.

Büntethetőséget kizáró, illetőleg a büntetés mértékét csökkentő körülményeket szabályoz a törvény 274. §-a. A rendelkezés (1) bekezdése a) pontja a Be. 82. § (1) bekezdésének b) pontjával kapcsolatos. Eszerint önmagát vagy hozzátartozóját senki nem köteles bűncselekmény elkövetésével vádolni, s erre tekintettel a tanúvallomást megtagadhatja.

Nem vonatkozik ez a rendelkezés arra a tanúra, aki a terhelt hozzátartozója. Rá a Btk. 275. § (1) bekezdés b) pontja vonatkozik. Őt ugyanis hozzátartozói minősége miatt abszolút mentességi jog illeti meg. Ha e mentességi jogára kioktatták, választhat, hogy él a mentességi jogával, vagy vallomást tesz. Ez utóbbi esetben viszont köteles igazat mondani, tehát hamis vallomás esetén elköveti a hamis tanúzást. Ha a mentességi jogára nem oktatták ki, nem büntethető.

Nem büntethető hamis tanúzásért az sem, akinek a kihallgatása a törvény alapján kizárt.

Korlátlanul enyhíthető, különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető a büntetése a hamis tanúnak, ha az alapügy jogerős befejezése előtt a bizonyítási eszköz hamis voltát az eljáró hatóságnak bejelenti. A vallomás hamisságának feltárásán túl a tanúnak a valóságnak megfelelő, érdemi vallomást is kell tennie.

6. Ha valaki ugyanabban az ügyben több alkalommal tesz hamis vallomást, akkor folytatódóan elkövetett bűncselekmény valósul meg. Természetes egység, ha ugyanabban a vallomásban több lényeges körülményre vonatkozik a hamis tényállítás.

A hamis tanúzás szempontjából közömbös, hogy a büntetőügyben a vádlott javára vagy terhére vall-e hamisan a tanú, azonban a hamis vád és a hamis tanúzás halmazata csak látszólagos lehet, a jogtárgy azonosságára tekintettel mellőzendő a halmazati minősítés. Hamis tanúzás szerint értékelendő cselekmény, ha a tanú a vádlottról állítja valótlanul a bűncselekmény elkövetését, hamis vádként minősítendő viszont a hamis vallomás abban az esetben, ha az alkalmas büntetőeljárás indítására; tehát olyan személyről állítja bűncselekmény elkövetését, aki ellen még nem folyik eljárás.

A hamis vallomás tartalma a rágalmazás vagy a becsületsértés tényállásának is megfelelhet. Ilyenkor az alaki halmazat csak látszólagos.

Polgári ügyben elkövetett hamis tanúzás büntette valósul meg, ha az elkövető hamis végrendeletet készít és használ fel a közjegyző előtt azért, hogy az örökséget jogtalanul megszerezze.

Polgári perben a peres fél részéről hamis okirat szolgáltatása (úgynevezett perbencsalás) a 272. § (2) bekezdés c) pontja szerinti hamis tanúzást valósítja meg.

Hamis tanúzásra felhívás

276. § (1) Aki mást hamis tanúzásra rábírní törekszik, büntető ügyben történő elkövetés esetén büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel, polgári ügyben történő elkövetés esetén vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt szabálysértési vagy egyéb hatóság, illetve a fegyelmi jogkör gyakorlója előtt folyamatban lévő ügyben követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A hamis tanúzásra felhívás bűncselekményében megtestesülő támadás ugyanolyan vonatkozásban fenyegeti az igazságszolgáltatás tisztaságát, mint a hamis tanúzás. Mindkét deliktum lényegében hamis bizonyíték produkálása révén idézi elő annak veszélyét, hogy valamely hatóság helytelen tényállást állapít meg, és annak alapján igazságtalan határozatot hoz. A támadás, a veszélyeztetés irányának azonossága mellett a veszélyeztetés közelebbi, illetőleg távolabbi fokában tér el egymástól a két említett bűncselekmény: mint látni fogjuk, a hamis tanúzásra felhívás deliktuma jóval távolabbi veszélyt jelent a társadalomra, mint a hamis tanúzás.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény tárgya megegyezik a hamis tanúzás tárgyával: igazságszolgáltatás - a bíróságok és más hatóságok - zavartalan, befolyásolástól mentes működéséhez fűződő társadalmi érdek (igazságszolgáltatás tisztasága), ebben az esetben azonban a jogtárgy veszélyeztetése távolibb. A hamis tanúzásra felhívás delictum sui generis bűncselekmény. Lényegében az eredménytelen felbujtást nyilvánítja a törvényi tényállás büntetendővé.

2. A bűncselekmény passzív alanya a más személy. Ez a más csak egyedileg meghatározott olyan személy lehet, akit tanúként hallgatnak vagy hallgathatnak ki.

3. A bűncselekmény alanya - a kényszervallató hivatalos személyt kivéve - bárki lehet, akár a terhelt is az ellene folyamatban lévő büntetőügyben.

Aki a tettest felhívásra bírja, e bűncselekménynek a felbujtója. A felhívást tartalmazó levél továbbítója pedig a bűnsegédje e bűncselekménynek. A tettestárs felhívása hamis vallomás tételére nem valósítja meg a bűncselekményt, sőt az alapcselekmény egyik elkövetőjének részéről a másik elkövetőhöz címzett felhívása akkor sem, ha ez utóbbi ellen (még) nem indult meg vagy egyáltalán nem indul eljárás.

A bűncselekmény csak egyenes szándékkal valósítható meg, mivel célzatot tartalmaz. Az elkövető szándéka arra irányul, hogy a felhívott személy tegyen hamis tanúvallomást.

4. Az elkövetési magatartás a rábírní törekvés. A rábírní törekvés eredménytelen felbujtást, valamilyen cél érdekében kifejtett tevékenységet jelent. Amint a pszichikumban kialakult elhatározás kilép a külvilágba, már törekvéstről beszélünk. Tekintettel azonban arra, hogy a törvényi tényállás arról beszél, hogy mást törekszik rábírní, a bűncselekmény akkor válik befejezetté, amint az elkövető törekvése eljut a címzettig.

Az elkövetési magatartás formája közömbös, lehet egyszerű kérés, felszólítás, de lehet rábeszélés is. Már megindult eljárásban is elkövethető, de olyan ügyben is, ami még nincs folyamatban, csak várható, hogy majd a felhívott személyt később tanúként hallgatják ki.

Ha a hamis tanúzásra felhívás eredményeként a tanú hamis vallomást tesz, a rábíró a hamis tanúzás megfelelő alakzatát valósítja meg felbujtóként. Ha pedig a felhívás csupán erősítette a tanú szándékát arra, hogy vallomást tegyen, de nem volt annak döntő motívuma, a felhívó a hamis tanúzás pszichikai bűnsegédeként felel.

A cselekmény befejezett, ha a felhívás a címzett tudomására jut. Szóbeli felhívás esetén tehát gyakorlatilag nincs kísérlete, csak a levélben - akár elektronikus levélben, sms-ben - elküvetett bűncselekménynek, ha a felhívást tartalmazó levelet (e-mail, sms-t) postára adták (elektronikusan továbbították), de az nem érkezik meg a címzethez (például a mobilszolgáltató rendszerhibája miatt az sms-t nem kapja meg a címzett).

Az előzetes letartóztatásban lévő terhelt által mást hamis tanúzásra kérő levél megírása csak előkészülete a bűncselekménynek. Ha a levelet a fogdából kijuttatás végett másnak átadja, a bűncselekmény kísérleti szakba kerül.

Ugyancsak előkészület és a 276. § szerint nem büntetendő a hamis okirat (tárgyi bizonyítási eszköz) készítésére irányuló sikertelen rábírás. Ha azonban a felhívás az említettek szolgáltatására vagy arra is irányul, meg kell állapítani a hamis tanúzásra felhívást.

5. Természetes egység, ha az elkövető ugyanazt a személyt többször hívja fel hamis tanúzásra. Több személy felhívása hamis tanúzásra a személyek számához igazodóan bűnhalmazat. Hatósági eljárás akadályozása büntetnének kísérletét és nem hamis tanúzásra felhívás büntetét követi el, aki erőszakkal vagy fenyegetéssel eredménytelenül próbálja kényszeríteni a sértettet arra, hogy a folyamatban lévő büntetőeljárásban valótlan tartalmú vallomást tegyen (BH 2006. 384.).

Tanúvallomás jogosulatlan megtagadása

277. § A tanú, aki büntetőügyben a bíróság előtti vallomástételt a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja, vétség miatt elzárással büntetendő.

ÍH 2015. 43. A tanúvallomás bírósági tárgyaláson történő jogosulatlan megtagadásának jogkövetkezménye

Szövegtörténet

A Btk. önálló bűncselekményként alkotja meg a tanúvallomás jogosulatlan megtagadásának vétségét. A pónalizálást megelőzően a Be. 93. §-a tette lehetővé kényszerintézkedésként a tanúval szemben a rendbíróság alkalmazását, amennyiben a vallomástételt megtagadta.

A bizonyításhoz fűződő érdekek hatékonyabb érvényesülése végett azonban a törvényhozó büntetni rendeli a tanú fenti magatartását.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya - miként az igazságszolgáltatás elleni tényállások esetében is - az igazságszolgáltatás védelméhez fűződő társadalmi érdek. Tekintettel azonban arra, hogy a bűncselekményt kizárólag büntetőügyben lehet elkövetni, a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása, pónalizálása kizárólag a büntetőeljárás, bizonyítás sikerét szolgálja.

2. A tanúvallomás jogosulatlan megtagadása speciális alanyiságot kíván. Elkövetője csak az lehet, akit a büntetőügyben a bíróság tanúként kíván kihallgatni. A tanú jogállása - ahogy az indokolás rámutat - a bíróság által kibocsátott idézés tanú számára való kézbesítésétől, illetőleg a tanúként való idézéséről való tudomás szerzésével kezdődik, és az eljárási cselekményről való bíróság általi elbocsátásával ér véget.

A tanú eszerint a Be. 79. §-ának (1) bekezdése alapján az a tanúként kihallgatandó személy lesz, akinek bizonyítandó tényről tudomása lehet. A felhívott törvényhely második bekezdése teremti meg lényegében a tanú büntetendőségének feltételét, mivel akit tanúként megidéztek, ha e törvény kivételt nem tesz, köteles vallomást tenni.

A bűncselekmény esetében kizárt a társtettség. Minden, a büntető bíróság által kihallgatni kívánt személy kizárólag saját vonatkozásában tagadhatja meg a vallomástételt. Erre figyelemmel a társtettség kizárt. A bűncselekmény kapcsán azonban a felbujtás és a bűnsegédi elkövetés lehetséges.

A bűncselekmény szándékos magatartást feltételez, amelynek feltétele, hogy az elkövető tisztában van azzal, hogy büntetőügyben kerül sor tanúkénti kihallgatására.

3. A Be. 82. §-a sorolja fel azon eseteket, amelyek fennálltakor a tanú a vallomástételt megtagadhatja. A második bekezdés kötelezően írja elő a hatóságok részére, hogy a tanút kihallgatása elején a mentességi okokra és a jogaira figyelmeztetni kell.

Az elkövetési magatartás - a fentiekre figyelemmel - a következményekre történő figyelmeztetést követő jogosulatlan megtagadással valósul meg. Feltétel tehát, hogy a bíróság a vallomástétel megtagadás jogosulatlanságára és az azzal kapcsolatos következmények beállítására a vallomás megtagadásával kapcsolatban tett nyilatkozatának elhangzása előtt a tanút kioktassa.

A tanúvallomás ezért akkor minősül jogosulatlannak, ha az nem a Be. 82. § (1) bekezdésében foglaltak alapján történik meg.

A jogosulatlan megtagadás alapvetően mulasztással valósul meg. A tanú ugyanis a megtagadáson túlmenően nem teljesíti a tanúvallomás tételi kötelezettségét.

A tényállásszerű elkövetésnek azonban nemcsak az a feltétele, hogy büntető ügyben valósuljon meg, hanem a cselekményt kizárólag bíróság előtti tanúvallomás kapcsán lehet elkövetni. Ebből következően amennyiben a tanú a vallomástételt jogosulatlanul a nyomozó hatóság, illetőleg az ügyész előtti eljárásban tagadja meg, bűncselekményt nem valósít meg, és magatartása továbbra is a Be. 93. §-a alapján rendbírósággal mint eljárási szankcióval sújtható.

Törvényi tényállási elem hiányában nem valósul meg bűncselekmény, ha a bíróság a tanút elmulasztja figyelmeztetni a tanúvallomás tételével, illetőleg megtagadásával kapcsolatos törvényi következményekre.

Ugyancsak kizárt a bűnösség, ha a tanú a Be. 82. §-ának (1) bekezdésében foglalt valamely ok valós megléte alapján tagadja meg a vallomástételt.

A mulasztással elkövetett cselekményre figyelemmel a tanúvallomás jogosulatlan megtagadása vétségének a kísérlete kizárt. A bűncselekmény a megtagadás kinyilvánításával válik befejezetté.

4. Álláspontunk szerint ugyanabban a büntető ügyben több tárgyaláson megvalósult jogosulatlan megtagadás egységnek minősül. Bűnhalmazat azonban nem kizárt, ha a tanú azokat több különböző büntetőeljárásban tartott tárgyaláson valósítja meg.

Abban az esetben, ha a tanú a vallomástételt jogosulatlanul nem saját akaratából, hanem erőszak- vagy fenyegetés hatására tagadja meg, úgy a kényszerítő cselekménye a Btk. 278. §-a szerinti kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekményt valósítja meg.

A cselekményt szükséges elhatárolni a Btk. 281. §-ába felvett mentő körülmény elhallgatásától. Abban az esetben ugyanis, ha a tanú olyan tényről bír tudomással, amelytől a büntetőeljárás alá vont személy elleni eljárás megszüntetése vagy az eljárás alá vont személy felmentése függhet, vele, védőjével vagy a hatósággal nem közöl - azaz ezen feltételek fennállta mellett tagadja meg jogosulatlanul bíróság előtt a vallomástételt -, cselekménye nem a tárgyalat bűncselekménynek, hanem mentő körülmény elhallgatásának minősül.

Kényszerítés hatósági eljárásban

278. § (1) Aki mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy hatósági eljárásban a törvényes jogait ne gyakorolja, vagy a kötelezettségeit ne teljesítse, a kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekményt követi el.

(2) Aki a bűncselekményt büntető ügyben követi el, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ha a bűncselekményt olyan büntető ügyben követik el, amely életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény miatt folyik, a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés.

(3) Aki a bűncselekményt polgári ügyben követi el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ha a polgári ügy tárgya különösen nagy vagyoni érték vagy különösen jelentős egyéb érdek, a büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

(4) Ha a bűncselekményt szabálysértési vagy egyéb hatóság, illetve a fegyelmi jogkör gyakorlója előtt folyamatban lévő ügyben követik el, a büntetés vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztés.

EBH 2006. 1389.

Szövegtörténet

A kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekménye alapvetően az 1978. évi IV. törvény 242/A. §-a szerinti hatósági eljárás akadályozása tényállásának átvétele. Az indokolás szerint mivel a hatósági eljárás akadályozása és a hatósági eljárás megzavarása tényállásainak címe hasonló egymáshoz, tartalmuk azonban eltérő, ezért megtevesztő és félrevezető lehet e két alcím alkalmazása.

Az elkövetési magatartásra helyezve a hangsúlyt, ezért a törvény a kényszerítés hatósági eljárásban címet alkalmazza.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az igazságszolgáltatás zavartalan, erőszakos befolyásolástól mentes működése. Biztosítja, hogy azok, akiket a hatósági eljárásban kötelezettségek terhelnek, illetőleg jogok illetnek meg, ezeket zavartalanul végezhessek.

2. A bűncselekmény alanya alapvetően bárki lehet, aki a törvényi tényállás elemeit megvalósítja. Társtettesek azok, akik a törvényi tényállásban felsorolt eljárások során a passzív alanyt erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítik arra, hogy törvényes jogait ne gyakorolja, illetőleg kötelezettségeit ne teljesítse. A részesi magatartásra az általános szabályok irányadók.

Az elkövetési magatartásra - azaz az erőszakkal vagy fenyegetéssel történő kényszerítésre - figyelemmel a cselekmény kizárólag szándékosan követhető el.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása erőszakkal vagy fenyegetéssel történő kényszerítés. Az erőszak értelmezésére lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 4. pontjához, míg a fenyegetéshez ugyanezen törvényhely 7. pontjához fűzött magyarázatot.

A cselekmény ugyanakkor célzatot feltételez, mivel az elkövető cselekménye nemcsak az egyéni szabadság és méltóság ellen, hanem az igazságszolgáltatás rendje ellen is irányul. A bűncselekmény akkor tényállásszerű, ha az erőszakkal vagy fenyegetéssel való kényszerítés arra irányul, hogy a passzív alany a hatósági eljárásban a törvényes jogait ne gyakorolja, vagy kötelezettségeit ne teljesítse.

A bűncselekmény kizárólag a hatóság eljárása során valósulhat meg. A hatóság fogalmának értelmezéséhez irányadó még a Btk. 459. § (1) bekezdés 9. pontjához fűzött magyarázat is, így hatóság a bíróság és az ügyész is.

A cselekmény által az elkövető lényegében nem közvetlenül akadályozza az igazságszolgáltatás rendjét, azaz a hatóság működését, hanem az eljárás törvényes résztvevőit kényszeríti arra, hogy törvényes jogaikat ne gyakorolják, illetőleg ne teljesítsék kötelezettségeiket.

A bűncselekmény kísérletének megállapítása nem kizárt. A kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekményének a kísérlete állapítható meg, ha az elkövető erőszakkal vagy fenyegetéssel eredménytelenül próbálja kényszeríteni a passzív alanyt arra, hogy a folyamatban lévő eljárásban törvényes jogait ne gyakorolja vagy kötelezettségeit ne teljesítse. Amennyiben a passzív alany joggyakorlását és kötelezettség teljesítését ténylegesen megakadályozza, a bűncselekmény befejezetté válik.

4. A kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekményének tárgyi súlya - és ily módon büntetési tétele is - alapvetően a hatósági eljárás formájához igazodik. Ennek megfelelően a bűncselekményt büntető- és polgári ügyben, illetőleg szabálysértési vagy egyéb hatóság, illetve a fegyelmi jogkör gyakorlója előtt folyamatban lévő ügyben lehet elkövetni.

A törvény súlyosabban a büntetőügyben elkövetett magatartást szankcionálja. Ezen belül is súlyosabb jogkövetkezményeket fűz azon magatartáshoz, amelyet olyan büntetőügyben valósítanak meg, amelynek tárgya életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény.

A büntetőeljárásban történő elkövetésnél enyhébben minősül, ha a cselekményt polgári ügyben követik el. Ezen belül azonban súlyosabban rendeli büntetni a jogalkotó a cselekményt, ha a polgári ügy tárgya különösen nagy vagyoni érték vagy különösen jelentős egyéb érdek. A Btk. 460. §-ának (2) bekezdés b) pontja alapján polgári ügynek kell tekinteni a választott bíróság előtt folyamatban lévő ügyet is.

A legenyhébb vétségi alakzat valósul meg akkor, ha a bűncselekményt szabálysértési vagy egyéb hatóság, illetőleg a fegyelmi jogkör gyakorlója előtt folyamatban lévő ügyben követik el.

A fegyelmi ügy meghatározásához lásd a Btk. 460. § (2) bekezdés a) pontjához fűzött magyarázatot.

A bíróságon, ügyészségen, illetőleg szabálysértési hatóságon túlmenően a közigazgatási jog alapján hatósági jogkört gyakorló állami, közigazgatási és önkormányzati szerveket kell érteni.

5. A tárgyalat bűncselekményt elsősorban a hamis tanúzásra felhívástól kell elhatárolni. A kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekménye speciális bűncselekmény, ami a hamis tanúzás büntetével nem állhat halmazatban. Abban az esetben pedig, ha hamis tanúzásra történő rábírás erőszakkal vagy fenyegetéssel történik, úgy nem a hamis tanúzásra felhívás, hanem a kényszerítés hatósági eljárásban bűncselekménye megállapításának van helye.

Az elkövetési magatartás eleme a kényszerítés, ezért a cselekményt szükséges elhatárolni a Btk. 195. §-ában felvett kényszerítés büntetettétől. Amennyiben a tárgyalat bűncselekmény szerinti célzattól fejt ki a kényszerítő magatartást, úgy a kényszerítés bűncselekmény megállapítása kizárt.

Kizárt a bűncselekmény megállapítása, ha a fenyegetést hivatalos személy eljárása során valósítja meg. Magatartása ilyenkor a Btk. 301. §-a szerinti bántalmazás hivatalos eljárásban bűncselekményének, a 303. §-a szerinti kényszervallatás büntetettének, illetve a 304. §-ban felvett jogellenes fogva tartás bűncselekményének minősülhet.

Halmazat megállapításának van helye abban az esetben, ha az erőszak alkalmazása sérüléssel jár. A kényszerítés hatósági eljárásban és a könnyű testi sértés vétsége - büntethetőség esetén - halmazatban állapítható meg.

A személyi szabadság megsértése bűncselekményével (Btk. 194. §) való halmazat értelmezéséhez irányadó a többi erőszakos bűncselekmény kapcsán kifejtett indokolás.

Hatósági eljárás megzavarása

279. § (1) Aki olyan kihívóan közösségellenes vagy erőszakos magatartást tanúsít, amely a hatóság eljárását megzavarja vagy akadályozza, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény a hatóság eljárását megghiúsítja.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt csoportosan, fegyveresen vagy felfegyverkezve követik el.

Szövegtörténet

A törvény csekély változtatással lényegében átveszi az 1978. évi IV. törvény 242/B. §-ában foglalt rendelkezéseket.

Az elkövetési magatartást és a minősített esetet változatlanul szabályozza.

Szövegmagyarázat

1. A hatósági eljárás megzavarása bűncselekményének is az igazságszolgáltatás törvényes működésének rendje a jogi tárgya. Biztosítja a hatósági eljárások zavartalan lefolytatását, a bírósági tárgyalások és egyéb hatósági eljárások törvényes rendjét az azokat megzavaró cselekményekkel szemben.

2. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet. Elkövetője lehet a hatósági eljárás alanya (tanú, ügyfél, terhelt), illetve a hallgatóság tagja vagy bármely kívülálló személy is. A társatesség és a részesség megítélésére az általános szabályok az irányadók. A cselekmény csak szándékosan valósítható meg, annak mindkét formája által.

3. A törvényi tényállás két alternatív elkövetési magatartást rögzít: a kihívóan közösségellenes, illetőleg az erőszakos magatartást.

A kihívóan közösségellenes cselekmény megítélésére irányadónak tekinthető a garázdaságnál kifejtett álláspont. Az indokolás ugyanakkor idesorolja a tetteges becsületsértés szintjét elérő, de azt meg nem haladó súlyosságú magatartásokat (például terhelt vagy tanú leköpcése, sérülést nem okozó megrúgása, megütése), amelyek megzavarják vagy akadályozzák a hatóság eljárását.

A cselekmény jellege, az elkövetés körülményei ezért jelentős mértékben sértik a társadalmi együttélés szabályait.

A cselekmény mind személy, mind dolog ellen irányulhat. Az erőszak megítéléséhez lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 4.) pontjához fűzött magyarázatot.

Az erőszakos magatartás megvalósulhat ily módon dologra irányuló erőszakkal (törés, zúzás, dobálás), másrészt irányulhat személy ellen is, és megvalósulhat az érintett testének pusztta érintésével is, amennyiben a magatartás támadó jellegűnek minősül.

A cselekmény azonban csak akkor tényállásszerű, ha a hatóság eljárását megzavarja vagy akadályozza.

Ezen következmény a hatósági eljárás menetének megakasztását jelenti, amelynek időtartamát a törvény nem határozza meg, az néhány perces akadálytól akár több óráig is eltarthat.

4. A hatósági eljárás megzavarásának a bűncselekménye súlyosabban büntetendő az elkövetési magatartás eredményétől, illetőleg módjától függően.

Abban az esetben, ha a kihívóan közösségellenes vagy erőszakos magatartás a hatóság eljárását nemcsak megzavarja vagy akadályozza, hanem azt ténylegesen meg is hiúsítja, súlyosabban büntetendő büntett valósul meg. Az eredmény akkor állapítható meg, ha a hatóság eljárási cselekménye az elkövetési magatartás folytán nem folytatható, azaz nem csak átmenetileg következik be akadály.

Nyilvánvaló, hogy a fenti minősítő körülmény is átmeneti jellegű. Nem jelenti alapvetően a hatósági eljárás végleges megghiúsulását, hanem csupán adott pillanatban vagy adott napon folyamatban lévő eljárás lefolytatása vagy befejezése válik az elkövető magatartása folytán lehetetlenné.

A büntetési alakzat is súlyosabban minősül, ha az elkövetési magatartást csoportosan, fegyveresen vagy felfegyverkezve követik el. Ezen körülményekhez lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 3., 5.) és 6.) pontjához fűzött magyarázatot.

5. A 279. § (1) bekezdésében megfogalmazott bűncselekmény szubszidiárius jellegű, azaz csak akkor kerülhet megállapításra, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. A szubszidiaritásra figyelemmel ezért kizárt a tárgyalat bűncselekmény alaki halmazában történő megállapítása.

Amennyiben a hatósági eljárás megzavarása bűncselekménye mellett alaki halmazában olyan más bűncselekmény valósul meg, amelynek büntetési tétele súlyosabb, a halmazat kizárt. Abban az esetben viszont, ha a másik bűncselekmény büntetési tétele nem súlyosabb, halmazat megállapításának van helye.

A cselekményt szükséges elhatárolni a Btk. 339. §-ában felvett garázdaság bűncselekményétől. Az elkövetési magatartás mindkét bűncselekmény esetében azonos, és mind a két deliktum szubszidiárius jellegű. A hatósági eljárás megzavarása vagy akadályozása azonban olyan speciális többlet tényállási elemet tartalmaz, amelyre figyelemmel kizárólag a hatósági eljárás megzavarásának megállapítására van lehetőség, ha kihívóan közösségellenes vagy erőszakos magatartás a hatósági eljárással áll kapcsolatban.

Igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés

280. § (1) Aki hatósági tanúként tudomására jutott tény, adatot vagy körülményt az arra jogosult felmentése nélkül felfedi, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a bíróság zárt tárgyalásán elhangzottakat az arra jogosult engedélye nélkül felfedi.

(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a bírósági tanácsülésen elhangzott, illetve a tanácsülés jegyzőkönyvében vagy mellékleteiben foglalt, nyilvánosságra nem hozható tény vagy adatot felfedi.

Szövegtörténet

A törvény az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértést részben eltérően szabályozza az 1978. évi IV. törvény 242/C. §-ában foglalt bűncselekménytől. A korábbi törvény kizárólag büntetőeljárásban alkalmazott hatósági tanú mint elkövető által rendelte büntetni a cselekmény alapesetét. Hatósági tanú bevonására azonban nemcsak büntetőeljárásban, hanem közigazgatási eljárásban is sor kerülhet. Éppen ezért az új törvény elhagyja a büntetőeljárásra történő külön utalást, és általánosan fogalmazza meg a hatósági tanút mint elkövetőt.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az igazságszolgáltatás törvényes működéséhez fűződő érdek, illetve a hatósági eljárások során keletkezett információk védelme. Az indokolás mutat rá, hogy az igazságszolgáltatás működése során beszerzett - nem nyilvános - információk titokban tartásához kiemelkedő társadalmi érdek fűződik.

2. A Btk. 280. §-a három külön bekezdésben szabályozza az elkövetési magatartásokat. Ennek megfelelően a védett eljárások jellege szerint különböztetünk a bűncselekmény alanyai között.

A bűncselekmény alanya elsődlegesen az, aki hatósági tanúként jár el. A büntetőeljárásban hatósági tanút a Be. 83. §-ának (1) bekezdése alapján szemlénél, bizonyítási kísérletnél, felismerésre bemutatásnál, lefoglalásnál, házkutatás és motozás végrehajtásánál, írni-olvasni nem tudó személy kihallgatásáról felvett jegyzőkönyv ismertetésénél alkalmazhatnak. (Aki ilyen minőségben vesz részt az eljárásban, az a bűncselekmény tettese.)

Mindebből következően tettesként a cselekményt csak az erre felkért hatósági tanú követheti el. Más közreműködő kizárólag részesi elkövetési alakzatát tehető felelőssé. Ugyanez érvényes a Ket. 55. § (6) bekezdése alapján a közigazgatási eljárásban bevont hatósági tanúra is.

A 280. § (2) bekezdése alapján szélesebb elkövetői körrel beszélhetünk. Ezen elkövetési magatartásnak az lehet a tettese, aki bíróság zárt tárgyalásán vehet részt. Az alábbiakban kifejtettek szerint a cselekmény büntető bíróság tárgyalásán követhető el. A Be. 238. § (2) bekezdése rendelkezik arról, hogy a bíróság a zárt tárgyalás elrendelése esetén is engedélyezheti, hogy az igazságszolgáltatással összefüggő feladatokat ellátó hivatalos személyek jelen legyenek a tárgyaláson. Külföldi állampolgár államának konzuli tisztviselője, illetőleg törvénnyel kihirdetett nemzetközi rendelkezés alapján külföldi állam hatóságának tagja is jelen lehet a zárt tárgyaláson. A Be. 238. § (3) bekezdése lehetővé teszi, hogy a képviselő nélkül eljáró sértett, illetőleg a vádlott, ha nincs védője, indítványozza, hogy a tárgyalás helyszínén tartózkodó, általa megnevezett személy jelen legyen a tárgyaláson.

Értelemszerűen a fent megjelölt személyek lehetnek a tényállás tetteskénti elkövetői. A részesi alakzatra az előzőekben írtak az irányadók.

A (3) bekezdés végül a bíróság tanácsülésén részt vevő személyekre terjeszti ki az elkövetői kört. A bírósági tanácsülésen részt vehet a hivatásos bírő, az ülnök és a jegyzőkönyvvezető. Ugyanakkor - az indokolás szerint - a bűncselekmény elkövetője lehet a tanácsülésen részt nem vevő személy (például az iratokat kezelő ügyintéző), aki hozzájuthat a tanácsülés zárt borítékban elhelyezett jegyzőkönyvének és mellékleteinek tényeihez, adataihoz. A társtettség nem kizárt, a részességre az előzőek irányadók.

A bűncselekmény valamennyi elkövetési magatartása kizárólag szándékosan valósítható meg, a gondatlan elkövetést a törvény nem bünteti. A tényállás célzatot, eredményt nem tartalmaz.

3. Az előzőekben ismertetett hármas felosztásnak megfelelően a hatósági tanú azáltal követi el a bűncselekményt, hogy a tudomására jutott tény, adatot vagy körülményt az arra jogosult felmentése nélkül felfedi.

A Be. 81. § (1) bekezdés d) pontja rendelkezik arról, hogy a hatósági tanú olyan tényekre, adatokra, körülményekre nézve, amelyekre titoktartási kötelezettség terheli, és ez alól a bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság nem mentette fel, nem hallgatható ki tanúként.

Mindebből következően tehát a hatósági tanú a részvételével megtartott eljárási cselekményen tudomására jutott adatot, tényt, körülményt köteles titokban tartani, azt nem fedheti fel, csak ha a hatóság erre jogosult tagja felmentést ad. Cselekménye akkor tényállásszerű, ha a hatósági tanúként tudomására jutott adatokat felmentés nélkül fedi fel, hozzá másnak a tudomására, vagy nyilvánosságra hozza.

A büntetőeljárási törvény nem rendelkezik külön arról, hogy hatósági tanú esetében a mentessége a büntetőeljárás befejezése után is fennáll-e. A helyes értelmezés alapján azonban hatósági tanú titoktartási kötelezettsége fennáll más büntetőeljárásban vagy az adott büntetőeljárás jogerős befejezését követően is. Ily módon - elévülési időn belül - bármikor is követi el a hatósági tanú a cselekményt, felmentés hiányában az mindig tényállásszerű lesz.

Az elkövetési magatartás második fordulata a bíróság zárt tárgyalásán elhangzottaknak az arra jogosult engedélye nélküli felfedése. A felfedésre vonatkozóan irányadóak az előzőekben leírtak.

A törvény ugyan külön nem nevesíti, a cselekmény azonban kizárólag büntetőeljárás vonatkozásában valósítható meg. A Be. 238. §-ának (4) bekezdése alapján ugyanis a bíróság a zárt tárgyalás elrendelésekor köteles figyelmeztetni a résztvevőket arra, hogy a tárgyaláson elhangzottakról tájékoztatást nem adhatnak. Ilyen jellegű kötelezettséget azonban a Polgári Perrendtartás nem ír elő. A polgári eljárás során tartott zárt tárgyalás során megismert adatok nyilvánosságra hozatala ezért az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés bűncselekményét nem valósítja meg.

A zárt tárgyalás elrendelésének feltételeit a Be. 237. §-ának (3) bekezdése sorolja fel. A bűncselekmény ezért az annak megfelelő módon elrendelt zárt tárgyaláson megismert adatok feltárása esetén tényállásszerű.

A (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény továbbá csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Előfordulhat ugyanis, hogy a zárt tárgyaláson részt vevő hivatalos személy fedi fel az ott elhangzottakat. Az elkövetés körülményeitől függően ezért cselekménye súlyosabban, a Btk. 305. §-a szerinti hivatali visszaélés büntetnének minősülhet. Ilyen esetben a tárgyalat bűncselekmény megállapítása kizárt.

Végül a harmadik elkövetési magatartás a bírósági tanácsülésen elhangzott, illetőleg a tanácsülés jegyzőkönyvében vagy mellékleteiben foglalt nyilvánosságra nem hozható tény vagy adat felfedése.

Az elkövetési magatartás megegyezik az előzőekben tárgyaltakkal, azonban az elkövetés tárgya kizárólag olyan tény vagy adat lehet, amely a tanácsülési jegyzőkönyvben, illetőleg mellékletben szerepel, illetőleg szóban hangzik el a tanácsülés során.

4. A tárgyalat bűncselekményt alapvetően a Btk. 265. §-ában felvett minősített adattal visszaélés bűncselekményétől szükséges elhatárolni. A (2) bekezdésben foglalt zárt tárgyaláson elhangzottakra vonatkozó elkövetési magatartás szubszidiárius jellegére figyelemmel nyilvánvaló, hogy a résztvevő a minősített adattal visszaélésért fog felelni. A Be. 237. § (3) bekezdés d) pontja alapján ugyanis zárt tárgyalás a minősített adatnak védelme miatt is elrendelhető. Aki a zárt tárgyaláson tudomására jutott minősített adatot az arra jogosult engedélye nélkül felfedi, a Btk. 265. §-a szerint vonható felelősségre.

Az indokolás szerint az (1) bekezdésben foglalt elkövetési magatartás kapcsán a szubszidiaritás nem merül fel, mivel nincs olyan másik bűncselekmény, amely súlyosabban minősülő cselekményként megvalósulhatna.

Álláspontunk szerint a fenti kijelentés nem feltétlenül tartható. A hatósági tanú által elkövetett bűncselekmény vétségnek minősül, melynek büntetése egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A Btk. 265. §-ának (2) bekezdés c) pontja alapján büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel, b) pontja alapján pedig egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a minősített adattal visszaélés, ha titkos, illetve szigorúan titkos minősítésű adata követik el.

Mindebből következően tehát, ha a hatósági tanú az eljárási cselekményeknél titkos, illetőleg szigorúan titkos minősítésű adat tudomására jut, és erre nézve valósítja meg a cselekményt, úgy magatartása nem az igazságszolgáltatással összefüggő titoksértésnek, hanem minősített adattal visszaélésnek minősülhet.

Mentő körülmény elhallgatása

281. § (1) Aki olyan tényt, amelytől a büntetőeljárás alá vont személy elleni eljárás megszüntetése vagy az eljárás alá vont személy felmentése függhet, vele, védőjével vagy a hatósággal nem közöl, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha a mentő körülmény elhallgatása olyan bűncselekményre vonatkozik, amely életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés.

(3) Aki olyan tényt, amelytől a szabálysértési, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés miatt indult vagy fegyelmi eljárás alá vont személy elleni eljárás megszüntetése függhet, vele, jogi képviselőjével vagy a hatósággal nem közöl, vétség miatt elzárással büntetendő.

(4) Nem büntethető mentő körülmény elhallgatása miatt,

- a) aki a tény közlésével önmagát vagy hozzátartozóját
- aa) büntetőeljárásban vagy hatósági eljárásban bűncselekmény,
- ab) szabálysértési eljárásban bűncselekmény vagy szabálysértés,
- ac) fegyelmi eljárásban bűncselekmény, szabálysértés, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés vagy fegyelmi vétség elkövetésével vádolná,
- b) akinek tanúkénti kihallgatása törvény alapján kizárt.

Szövegtörténet

A mentő körülmény elhallgatása bűncselekményének az elkövetése speciális abban az értelemben, hogy általa nem éri közvetlen támadás az igazságszolgáltatás szabályszerű menetét.

A Btk. XXVI. Fejezetében szabályozott bűncselekményeknél az elkövető társadalomra veszélyes aktivitást fejt ki. Szinte természetes, hogy a jog tiltja az igazságszolgáltatást támadó magatartásokat, és méltán elvárhatjuk minden állampolgártól, hogy tartózkodjanak az igazságszolgáltatás tisztaságát veszélyeztető cselekményektől.

A büntetőeljáráshoz részt vevő hatóságok egyik fontos célja, hogy ártatlan személyek ellen ne induljon büntetőeljárás, vagy ha az már folyamatban van, akkor büntetőjogi hátránnyal történő sújtása előtt ártatlanságára fény derüljön. Ennek ellenére előfordulhat, hogy ártatlan személy a büntetőeljárás alanyává válik. A jogalkotó tehát aktív közreműködést vár el az állampolgároktól annak érdekében, hogy az igazságszolgáltatás minél tökéletesebben működjön.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya: az igazságszolgáltatás rendje (zavartalan és törvényes működése), ideértve a szabálysértési, a közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés miatt indult és a fegyelmi eljárás zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdek.

A törvényi tényállásban szabályozott magatartás tanúsítása azt eredményezheti, hogy igazságtalan, valóságnak nem megfelelő határozat születik, illetve, hogy ilyen határozatot hajtának végre.

2. A bűncselekmény passzív alanya: a büntetőeljárás alá vont személy, valamint akivel szemben szabálysértési, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés miatti vagy fegyelmi eljárás van folyamatban.

A büntetőeljárás alá vont személy az eljárás különböző szakaszainak megfelelően: a gyanúsított, a vádlott vagy az elítélt. A jogerős szabadságvesztés-büntetését töltő elítélt felmentésére is sor kerülhet például perújítás alapján.

3. A bűncselekmény alanya bárki lehet, aki tudomással bír a felmentést vagy megszüntetést megalapozó tényekről.

A tárgyalt bűncselekmény körében mind elméleti, mind gyakorlati szempontból az elkövető bűnösségével összefüggő kérdések a legproblematisabbak.

Az elkövetőnek tudnia kell arról, hogy ártatlan személy ellen folyik büntetőeljárás, szabálysértési, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés miatt indult vagy fegyelmi eljárás, és olyan tény ismer, amellyel az ártatlan személy felmentése vagy vele szemben az eljárás megszüntetése érhető el.

A gyakorlatban mindegyeznek nehezen bizonyíthatók. Legkönnyebb a fenti konjunktív feltételek bizonyítása, olyan esetekben, amikor a tény ismeretét a mulasztó birtokában lévő bizonyítási eszköz igazolja például saját mobiltelefonjával készült videó a bűncselekmény elkövetéséről, amit még ráadásul kipo sztol egy közösségi internetes portálra is.

Kérdésként merül fel, hogy a jogerős határozat meghozatala előtt minden olyan tényre fennáll-e a közlési kötelezettség, amely akár felmentést, akár eljárás megszüntetését eredményezheti. Tisztában kell-e lennie az elkövetőnek azzal, hogy az általa ismert tény felmentést/eljárás megszüntetést eredményezhet, avagy megelégedhetünk olyan értelmű tudattartammal, amely a bizonyíték enyhébb megítélését eredményező jellegét fogja át?

Álláspontunk szerint a mentő körülmény elhallgatása megvalósulásának objektív feltétele az, hogy a mulasztó által ismert tény felmentés vagy eljárás megszüntetés előidézésére alkalmas legyen. Az olyan tény, amely csak enyhébb megítélést eredményezhet, nem szolgálhat alapul a bűncselekmény megvalósulásához. Az itt említett alkalmasság azonban absztrakt értelemben vizsgálandó. A deliktum objektív feltétele tehát csak abban az esetben hiányzik, amikor a mulasztó által ismert tény teljesen és minden esetben alkalmatlan felmentés vagy eljárás megszüntetés előidézésére. Amikor azonban ennek lehetősége fennforog, tehát az ismert tény további sajátos körülményekkel összeszővődve felmentést vagy eljárás megszüntetést eredményezhet, a tény közlésének elmulasztása már bűncselekményt képez. Az elkövető tudatának ezt a lehetőséget kell átfognia. Ha valaki tisztában van az általa tudott tény mentő jellegével, akkor azzal is számolhat, hogy további körülmények fennforgása esetében az felmentést vagy eljárás megszüntetést eredményezhet. Figyelemmel a Btk.-nak a büntetés kiszabása mellőzését lehetővé tevő rendelkezéseire, rendkívül kitágul azoknak a körülményeknek a köre, amelyek felmentést vagy eljárás megszüntetést eredményezhetnek.

Az elkövetői minőséggel kapcsolatban a törvényi tényállásban meghatározott tudattartam fennforgása és az ehhez kapcsolódó passzivitás érdemel külön említést. Tettes tehát mindenki, aki tudomással rendelkezik a törvényi tényállásban meghatározott tényről, és azt meghatározott személyekkel nem közli. Minden más elkövetői alakzatot ezért kizártnak vehetünk, például aki rábeszél egy másik személyt arra, hogy a másik személy által is ismert tény ne hozza a hatóság tudomására, első látszatra felbujtói magatartást valósít meg, de mulasztása megfelel a tettesség ismérveinek is.

4. Az elkövetési magatartás meghatározott tény nem közlése (tényközlés elmulasztása), amely tiszta mulasztási bűncselekmény.

A mulasztás nem merül ki a tétlenségben. A mulasztás mindig valaminek az elmulasztása, valaminek a nem tévése. Elmulasztása a törvény által elvárt aktív magatartás tanúsításának. Esetünkben ez a közlési kötelezettség elmulasztását jelenti. A közlési kötelezettség azt jelenti, hogy a kötelezettséggel terhelteknek bármilyen módon, meghatározott személyek tudomására kell hozni bizonyos tényeket. Aki e tudomásra juttatásról nem gondoskodik, megszegi kötelezettségét, aminek következményeit viselnie kell.

Az a tény, hogy az elkövető az általa ismerteket egy harmadik személynek elmondja, csak abban az esetben menti őt fel a felelősségre vonás alól, ha e harmadik személy maga az érintett személy, ennek védője vagy a hatóság. A közlésre lehetőség nyílhat szóban, írásban, a hatóságnál jelentkezve tanúvallomásban stb.

A mulasztásnak olyan tény kapcsán kell fennállnia, amelyről a terhelt felmentése vagy vele szemben az eljárás megszüntetése, illetve a szabálysértési, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés miatt indult vagy fegyelmi eljárás alá vont személy elleni eljárás megszüntetése függhet.

E körben három időpont jöhet szóba a tényről való tudomásszerzés szempontjából: a határozathozatal (ítéllethozatal) előtti; a határozathozatal utáni, de a határozat végrehajtásának a befejezése előtt; a határozathozatal után és a végrehajtásnak a befejezése után.

Ha valaki a büntetőeljárás jogerős határozattal történő befejezése előtt szerzett tudomást meghatározott tényről, a bűncselekmény akkor valósul meg, ha ettől a tényről függhet a büntetőeljárás alá vont személy felmentése.

A törvényi tényállás felmentésről és az eljárás megszüntetéséről beszél. Ide tartozik - adott esetben - a perújítási eljárás keretében történő felmentés is. A konkrét eset körülményei határozzák meg, hogy milyen tényről függhet a büntetőeljárás alá vont személy felmentése (például bizonyítási eszközök létezésre, megszerezhetőségre vonatkozó adatok, tények).

Megvalósítja a tényállást, aki olyan jellegű tudattal rendelkezik az ügy kapcsán, mely a szóban forgó ténynek a terheltre kedvező hatását átfogja. A deliktumot tehát elköveti, aki csak enyhítőnek, de nem mentőnek tartja az általa ismert tény.

A deliktum az elkövetési magatartás tanúsításával befejezetté válik, hiszen tiszta mulasztási bűncselekmény-jellegére figyelemmel megvalósulásához semmiféle eredménynek vagy körülménynek a beállására nincs szükség, például nem szükséges az ártatlanul büntetőeljárás alá vont személy elítélése.

A mulasztó a bűncselekményt akkor is elköveti, ha a 281. § (1)-(3) bekezdésében említett következmények más személy közbeavatkozására vagy a mulasztón kívüli egyéb okból elmaradnak.

A mentő körülmény elhallgatásának bűncselekménye befejezetté válik akkor, amikor a felmentést vagy eljárás megszüntetését eredményezhető tény ismerője minden akadály és gátló tényező hiányának ellenére sem hozza azt a törvényi tényállásban megjelölt személyek tudomására. Véleményünk szerint az a személy is elköveti a bűncselekményt, aki hosszabb-rövidebb ideig folytatni engedi a büntetőeljárást, még ha a jogerős határozat meghozatal előtt közli is a nevezett személyekkel az általa ismert tényeket.

A kísérlet fogalmilag kizárt.

A 281. § (4) bekezdése büntethetőséget kizáró körülményeket szabályoz.

Nem büntethető mentő körülmény elhallgatása miatt,

aki a tény közlésével önmagát vagy hozzátartozóját

büntetőeljárásban vagy hatósági eljárásban bűncselekmény,

szabálysértési eljárásban bűncselekmény vagy szabálysértés,

fegyelmi eljárásban bűncselekmény, szabálysértés, közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegés vagy fegyelmi vétség

elkövetésével vádolná,

akinek tanúkénti kihallgatása törvény alapján kizárt.

A büntethetőséget kizáró okok azon személyek vonatkozásában állnak fenn, akik a bűncselekményt, a szabálysértést, a közigazgatási bírsággal sújtandó szabályszegést vagy a fegyelmi vétséget megvalósították, vagy ha ezeket a mentő körülményről tudomással rendelkező személy hozzátartozója követte el, illetve, ha az érintett tanúkénti kihallgatása a törvény erejénél fogva kizárt. Akit a törvényhozó kizárt abból, hogy az igazságszolgáltatás menetére befolyást gyakoroljon, akkor az ilyen személyektől nem is várhatja el a beavatkozást. Ezek a személyek lényegében a jogalkotó parancsának megfelelően járnak el akkor, amikor távol tartják magukat az igazságszolgáltatás folyamatától. A törvényhozó parancsának teljesítése viszont nem minősülhet bűncselekménynek.

5. Az egyéb igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények közül a hamis vádhoz és a hatóság félrevezetéséhez való viszony tisztázása egyszerű. Az elkövetési magatartások eltérő volta kizárja a legtöbbször vitás alaki halmazat megvalósulását. A mentő körülmény elhallgatása csak anyagi halmazatban állhat a hamis váddal és a hatóság félrevezetésével.

A mentő körülmény elhallgatása és a hamis tanúzás közötti viszony már problematikusabb. Ennek oka, hogy a hamis tanúzás bűncselekménye is megvalósítható mulasztással: meghatározott körülmények elhallgatásával. Amennyiben a tanú megtévesztette az eljáró hatóságot azáltal, hogy azt a látszatot keltette, mintha mindent elmondott volna, amit az ügyről tud, akkor hamis tanúzás miatt kell felelősségre vonni. Abban az esetben, ha a tanú a vallomástételt megtagadja, és a tény közlésétől az eljárás alá vont személy felmentése vagy vele szemben az eljárás megszüntetése függ, megvalósítja a mentő körülmény elhallgatását.

A halmazat kapcsán kiemelendő, hogy ha a tény közlésétől több személy felmentése függhet, a sértettek számának megfelelően bűnhalmazat állapítandó meg. A mentő körülmény elhallgatása beleolvad a hivatali visszaélésbe.

Bűnpártolás

282. § (1) Aki anélkül, hogy a bűncselekmény elkövetőjével az elkövetés előtt megegyezett volna,

a) segítséget nyújt ahhoz, hogy az elkövető a hatóság üldözése elől meneküljön,

b) a büntetőeljárás sikerét megghiúsítani törekszik, vagy

c) közreműködik a bűncselekményből származó előny biztosításában,

vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűnpártolást haszonszerzés végett követik el.

(3) A büntetés egytől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűnpártolást

a) a XIII., a XIV. vagy a XXIV. Fejezetben meghatározott bűncselekménnyel [kivéve az állam elleni bűncselekmény feljelentésének elmulasztása [263. § (1) bekezdés],

b) emberöléssel [160. § (1)-(3) és (5) bekezdés], emberrablással [190. § (1)-(4) bekezdés], emberkereskedelemmel [192. § (1)-(6) bekezdés], terrorcselekménnyel [314. § (1)-(2) bekezdés], terrorizmus finanszírozásával [318. § (1)-(2) bekezdés], jármű hatalomba kerítésével [320. § (1)-(2) bekezdés],

c) az a)-b) pontokban fel nem sorolt, életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekménnyel kapcsolatban követik el, vagy

d) hivatalos, külföldi hivatalos személy hivatali eljárása során, hivatali kötelessége megszegésével vagy közfeladatot ellátó személy eljárása során követi el.

(4) A (2) bekezdést és a (3) bekezdés d) pontját kivéve nem büntethető, aki az (1) bekezdés a) pontjában meghatározott bűnpártolást hozzátartozója érdekében követi el.

BH 2012. 236., EBH 2010. 2211., BH 2009. 292., BH 2009. 40., BH 2008. 173., BH 2004. 495., BH 2004. 396., BH 2002. 298., BH 2000. 380., BH 1999. 438., BH 1999. 344., BH 1994. 576.

Szövegtörténet

A Btk. a bűnpártolást mint a bűnkapcsolatok egyik büntetendő változatát alapvetően hasonló módon szabályozza, mint a korábbi 1978. évi IV. törvény 244. §-a. A teljesen megegyező elkövetési magatartások mellett eltérés a súlyosabban büntetendő minősített esetek körében van, amelyeknél a Btk. különös részének egyes fejezeteire utal a törvény. A továbbiakban egyes fejezetekben meghatározott bűncselekményeket, végül pedig minősített esetként határoz meg minden olyan bűncselekményt, amely a felsoroltakon kívül életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető.

Szövegmagyarázat

1. A bűnpártolás jogi tárgya az igazságszolgáltatás zavartalan működéséhez fűződő érdek. A törvény biztosítja, hogy a bűncselekményt megvalósító elkövető felelősségre vonása külső akadályoktól mentesen történjen, illetve biztosítja, hogy az egyes bűncselekményekből származó előnyt az elkövetők ne tudják ténylegesen felhasználni.

2. A bűnpártolás tettese alapvetően bárki lehet, kivéve az az elkövető, aki azt a bűncselekményt követi el, amellyel kapcsolatban a bűnpártolás megvalósul. A bűnpártolás súlyosabban minősülő egyik minősített esetének azonban speciális alanya van. Ezt csak hivatalos, külföldi hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy valósíthatja meg.

A fentiekből következően tehát az alpbűncselekmény elkövetője a bűnpártolás tettese nem lehet, de adott esetben részesként a cselekményt megvalósíthatja. Ilyen lehet, ha a terhelt társ a másik elkövető által megvalósított bűncselekményt magára vállalja. Nem bűnpártolást, hanem bűnsegélyt valósít meg a bűncselekmény elkövetőjével történt olyan előzetes megállapodás, amely a bűncselekményből származó előny biztosításában való közreműködésre irányul (BH 2008. 173.).

Sikkasztás büntette helyett bűnpártolás vétségét követi el, aki anélkül, hogy a bűncselekmény elkövetőjével az elkövetés előtt megegyezett volna, közreműködik a bűncselekményből származó előny biztosításában (BH 2004. 398.).

A bűnpártolás csak szándékosan követhető el. A 282. § (1) bekezdés a) és c) pontjában foglaltakhoz elegendő az eshetőleges szándék is. Az (1) bekezdés b) pontja azonban célzatos bűncselekmény, ezért egyenes szándékot feltételez. A bűnpártolás elkövetőjének ugyanis tudnia kell, hogy akinek érdekében cselekszik, bűncselekményt követett el. A bűnpártolás minősített esete megállapításához az alapcselekmény lényegét is ismernie kell (BH 2004. 495.).

A (3) bekezdés a), b) és c) pontjai tekintetében pedig a bűnpártoló tudatának mindazon tényeket át kell fognia, amelyek az alapcselekmény minősítését megalapozták.

3. Elkövetési tárgya kizárólag az (1) bekezdés c) pontjában foglalt úgynevezett tárgyi bűnpártolásnak van. Ez pedig a bűncselekményből származó előny. Az indokolás szerint előnyön olyan változást, helyzetet kell érteni, amely az alapcselekmény elkövetésének következményeként jön létre, és az elkövető számára kedvezőbb, mint a cselekmény elkövetése előtt volt. Az előny mind vagyoni, mind személyes jellegű lehet. Nincs jelentősége annak sem, hogy a bűncselekmény, amelyből az előny származik, olyan, amelynek az elkövetője gyermekkor vagy kóros elmeállapot miatt nem büntethető.

4. A bűnpártolás - miként utaltunk rá - a bűnkapcsolat egyik fajtája, amely alpbűncselekményt feltételez. Az elkövető büntetőjogi felelősségének az alapja, hogy akadályozza, nehezíti vagy megghiúsítja az alpbűncselekmény felderítését. A magatartása kizárólag az alpbűncselekmény befejezése vagy megkísérlése után kapcsolódhat a bűncselekményhez.

A bűnpártolás alapvetően három elkövetési magatartással valósítható meg:

segítségnyújtás az alpbűncselekmény elkövetőjének ahhoz, hogy a hatóság üldözése elől meneküljön,

a büntetőeljárás sikerének megghiúsítására való törekvés,

a bűncselekményből származó előny biztosításában való közreműködés.

A 282. § (1) bekezdés a) pontjában foglalt elkövetési magatartás az úgynevezett személyi bűnpártolás. Az elkövető ez esetben ahhoz nyújt segítséget az alpbűncselekményt megvalósító személynek, hogy a hatóság üldözése elől menekülni tudjon. A bűncselekmény akkor is megvalósulhat, amikor az alpbűncselekmény miatti büntetőeljárás még nem indult meg, illetve ha az eljárás még ismeretlen személlyel szemben folyik. Az elkövetés módját a törvény nem határozza meg. Ilyen lehet az elkövető elbűjtatása, élelemmel, ruhával vagy pénzzel való ellátása és egyéb módon történő segítése. A cselekmény ugyanakkor tevőleges magatartást feltételez, megvalósul azonban a személyi bűnpártolás azáltal is, ha valaki az őt terhelő jelentési kötelezettség nem teljesítésével az elkövető kézre kerítését igyekszik megakadályozni (BH 2000. 142.). A bűncselekmény megállapításához azonban elengedhetetlen feltétel, hogy a segítségnyújtás anélkül valósul meg, hogy a bűncselekmény elkövetője az elkövetés előtt az alpbűncselekményt megvalósító személlyel megegyezett volna. Ebben az esetben ugyanis az alpbűncselekményhez nyújtott bűnsegély megállapítása jöhet szóba. A bűncselekmény elkövetőjével való pusztá kapcsolattartás azonban, amennyiben az nem jár együtt az elkövető tartózkodási helyének, kapcsolatrendszerének leplezésével, bűnpártolást nem valósít meg (EBH 2010. 2211.).

Az (1) bekezdés b) pontjában foglalt második elkövetési magatartás a büntetőeljárás sikerének megghiúsítására való törekvés. Ide minden olyan magatartás tartozhat, amely objektíve alkalmas az eljárás sikerének megghiúsítására, az alaphüncselekmény tényállása felderítésének a megakadályozására vagy megnehezítésére. Az elkövetési magatartás megállapításához eredményt a törvény nem kíván meg. Tipikus elkövetési magatartás lehet a tárgyi bizonyítási eszközök megsemmisítése vagy elrejtése, a hüncselekmény nyomainak eltüntetése. A cselekmény célzatos hüncselekmény, amely az eljárás sikerének megghiúsítására irányul. Amennyiben az elkövető magatartása ténylegesen megakadályozta a bizonyítási eljárást, úgy ez a körülmény a büntetés kiszabása körében nyerhet értékelést. A hüncselekmény minősített esetét valószínű meg, ha a hivatalos személy a fellelmentési kötelezettség célzatos megszegésével valószínű meg a tárgyalat hüncselekményt.

Az emberöléssel kapcsolatos hüncpártolást valószínű meg, aki az élettársa által elkövetett hüncselekmény helyszínét megváltoztatva a sértett vérenek felmosásával igyekszik a hüncselekmény nyomait eltüntetni (BH 1999. 344.).

Az (1) bekezdés c) pontja szerinti harmadik elkövetési magatartás az úgynevezett tárgyi hüncpártolás. Ez a hüncselekményből származó előny biztosításában való közreműködéssel valószínű meg. Hüncpártolás azonban csak akkor állapítható meg, ha az alaphüncselekmény elkövetőjének érdekében fejt ki magatartását a hüncpártoló. Az előny biztosításába beletartozhat az alaphüncselekmény által létrehozott, az annak elkövetője által a korábbihoz képest kedvezőbb helyzet előnyössé tétele, illetőleg fenntartása. Tipikus elkövetési magatartás lehet a lopott dolog őrzése.

A hüncpártolás befejezettségéhez eredményt a törvény nem kíván. Nem szükséges tehát az elkövető végleges elmenekülése vagy akár a büntetőeljárás tényleges megghiúsulása. A cselekmény kísérlete ugyanakkor elképzelhető, ilyen lehet például, ha a hüncpártolót a hüncselekmény nyomainak megsemmisítése közben érik tetten. A hüncpártolás befejezett alakzatát - és nem annak kísérletét - valószínű meg, aki a lopott dolognak a rejtkehelyéről történő elvitelét az alaphüncselekmény elkövetőjének érdekében megkísérli (BH 1994. 56.).

5. A bevezetőben már utaltunk arra, hogy a törvény milyen felosztási rendben szabályozza a súlyosabban büntetendő eseteket.

A (2) bekezdés szerint súlyosabban minősül a hüncselekmény, ha a hüncpártolást haszonszerzés végett követik el. A törvényi megfogalmazáson azon hasznót kell érteni, amely nem az alaphüncselekmény elkövetőjének, hanem a hüncpártolónak vagy harmadik személynek a hasznaként realizálódik. A haszonszerzés végett elkövetett hüncpártolás büntetettének tettese nem az alaphüncselekmény elkövetőjének haszonszerzése érdekében, hanem azért követi el a cselekményét, hogy magának vagy harmadik személynek szerezzon vagyoni előnyt (BH 2009. 292.).

Hüncpártolás vétségét valószínű meg a rendőr, aki közreműködik abban, hogy a sértett elvesztett köz- és magánokiratait az annak birtokában lévő harmadik személy - ez utóbbi részére a sértett által fizetendő összeg megfizetése esetén - szolgáltatassa vissza (BH 2002. 298.).

A (3) bekezdésben foglaltak szerint akkor minősül súlyosabban a hüncpártolás, ha az a), b) vagy c) pontokban meghatározott kimagasló tárgyi súlyú hüncselekményekhez kapcsolódik, illetve az elkövetési magatartásokat hivatalos, külföldi hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy hivatalos eljárása során, hivatali kötelessége megszegésével vagy közfeladatot megvalósító eljárása során valószínű meg. Az a), b) és c) pontokban a törvény részben meghatározza a Btk. azon fejezeteit, amellyel kapcsolatban a hüncpártolás súlyosabban minősül, illetve tételesen is meghatároz egyes hüncselekményeket. Ezen túlmenően pedig valamennyi az előző pontokban fel nem sorolt életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő hüncselekménnyel kapcsolatban elkövetett hüncpártolást rendeli súlyosabban büntetni.

A hivatalos, külföldi hivatalos személy, illetőleg közfeladatot ellátó személy esetében pedig feltételként írja elő, hogy hivatalos vagy közfeladata ellátása során valószínű meg a cselekményt. Erre figyelemmel, ha hivatalos személy a büntetőeljárás megghiúsítására irányuló cselekményét nem az eljárása során valószínű meg, magatartása a hüncpártolás minősített esetét nem valószínű meg.

A 282. § (4) bekezdése büntetlenséget biztosít azon elkövető számára, aki a hüncpártolást hozzátartozója érdekében követi el. A büntetlenséget a törvény azonban csak akkor biztosítja, ha az (1) bekezdés a) pontjában foglalt elkövetési magatartás valószínű meg, azaz a hüncpártoló hozzátartozójának nyújt segítséget ahhoz, hogy a hatóság üldözése elől meneküljön. Ez esetben sem érvényesül a mentesség azonban akkor, ha a cselekményt az elkövető haszonszerzés végett, illetve hivatalos, külföldi hivatalos személyként vagy közfeladatot ellátó személyként ebbéli eljárása során valószínű meg.

6. Hüncpártolás esetében elsősorban az úgynevezett tárgyi hüncpártolással megvalósított cselekményt kell elhatárolni az orgazdaságtól. A tárgyi hüncpártoló az alaphüncselekmény érdekében működik közre a hüncselekményből származó előny biztosításában, míg az orgazda mindig a saját vagy harmadik személy vagyoni haszna végett cselekszik. Ez alól akkor állapítható meg kivétel, ha az elkövető ugyan a saját vagy harmadik személy vagyoni haszna érdekében cselekszik, azonban az alaphüncselekmény nem tartozik a Btk. 379. § (1) bekezdésében felsorolt alaphüncselekmények közé. Az elhatárolásra egyébként lásd az orgazdaságnál kifejtetteket.

Abban az esetben, ha az elkövető a büntetőeljárás sikerét azáltal kívánja megghiúsítani, illetőleg az alaphüncselekmény elkövetőjének menekülését elősegíteni, hogy tanúként hamis tanúvallomást terjeszt elő, cselekménye hamis tanúzás büntetettének minősül. Nem hamis tanúzást, hanem hüncpártolást valószínű meg az a tanú, aki a választást jogosulatlanul megtagadja abban a kérdésben, hogy ki volt az a személy, akitől a tőle tulajdonított tárgyakat visszavásárolta (BH 2012. 236.).

Ugyancsak látszólagos az alaphüncselekmény elkövetőjének érdekében megvalósított hamis vád és a hüncpártolás halmazata. Ilyen esetben is kizárólag a hamis vád megállapításának lehet helye.

Nem bűnsegédként elkövetett lopásért, hanem hüncpártolásért felel az, aki anélkül, hogy ebben az elkövetést megelőzően megegyezett volna, közreműködik a lopásból származó előny biztosításában (BH 2009. 40.).

Az előzőekben már utaltunk arra, hogy nem hivatalos személy által elkövetett hüncpártolásnak minősül a cselekmény, ha hivatalos személy a büntetőeljárás megghiúsítására irányuló cselekményét nem hivatali eljárása során valószínű meg. Ilyenkor a hivatali visszaélés megállapításának lehet helye.

Természetes egységnek minősül a bűnpártolás, ha az elkövető ugyanabban az ügyben, ugyanannak a személynek a javára az (1) bekezdésben foglalt elkövetési magatartás több változatát is megvalósítja. A személyi bűnpártolás azonban több rendbelinek minősülhet, ha több személy javára követi azt el a bűnpártoló.

A tárgyi bűnpártolás folytatólagosan is megvalósítható.

Bűnhalmazat létesül, ha a bűnpártoló olyan tárgyakat vesz át az alapbűncselekmény elkövetőjétől és rejt el, amelyek tartása önmagában bűncselekményt valósít meg. Ily módon a bűnpártolás halmazatban állhat például a lőfegyverrel vagy lőszerral visszaéléssel is.

Végül fejbujtóként elkövetett magánokirat-hamisítás vétségén kívül a felbujtóként elkövetett bűnpártolás büntetetté, valamint a felbujtóként elkövetett intellektuális közokirat-hamisítás büntetetté is megvalósítja, aki a rá kiszabott hat hónapi szabadságvesztést a büntetés-végrehajtási intézetben helyette való letöltésére bírja rá ismerőseit, neki anyagi előnyt adva (BH 2000. 380.).

Fogolyszökés

283. § (1) Aki a büntetőeljárás alatt, illetve a szabadságvesztés vagy az elzárás végrehajtása során a hatóság őrizetéből megszökik, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki abból a célból, hogy az ellene folytatott büntetőeljárás alól kivonja magát, a lakhelyelhagyási tilalom tartama alatt a számára kijelölt területet, körzetet vagy a házi őrizet tartama alatt a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet a kényszerintézkedés szabályainak megszegésével elhagyja, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2a) A (2) bekezdés szerint büntetendő, aki abból a célból, hogy az ellene folytatott kiadatási vagy átadási eljárás alól kivonja magát,

a) az ideiglenes kiadatási lakhelyelhagyási tilalom, illetve az ideiglenes átadási lakhelyelhagyási tilalom tartama alatt a számára kijelölt területet, körzetet, vagy

b) az ideiglenes kiadatási házi őrizet, illetve az ideiglenes átadási házi őrizet tartama alatt a számára kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet

a kényszerintézkedés szabályainak megszegésével elhagyja.

(3) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása során a részére engedélyezett büntetés félbeszakítás, eltávozás, rövid tartamú eltávozás vagy kimaradás tartamának elteltével abból a célból nem tér vissza, hogy a büntetés végrehajtása alól kivonja magát.

(3a) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha az elítélt a reintegrációs őrizet tartama alatt a számára kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet vagy a számára meghatározott napirend szerinti tartózkodási helyet a reintegrációs őrizet szabályainak megszegésével abból a célból hagyja el, hogy a szabadságvesztés végrehajtása alól kivonja magát.

(4) Korlátlanul enyhíthető a fogolyszökés elkövetőjének büntetése, ha - mielőtt tartózkodási helye a hatóság tudomására jutna - önként feladja magát.

Bv. tvr., 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet; BH 1996. 10., BH 1995. 620., BH 1995. 550., BH 1992. 219., BH 1991. 460.

Szövegtörténet

A törvény összességében átveszi az 1978. évi IV. számú törvény 245. §-ának rendelkezéseit. Pontosabban fogalmaz ugyanakkor a lakhelyelhagyási tilalom és a házi őrizet tekintetében, amikor rögzíti, hogy a cselekmény akkor büntetendő, ha a lakhelyelhagyási tilalom vagy a házi őrizet szabályait az elkövető azért sérti meg, hogy az eljárás alól véglegesen kivonja magát.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya egyrészt az igazságszolgáltatás rendje, másrészt pedig a szabadságelvonnással járó büntetések és kényszerintézkedések zavartalan, biztonságos végrehajtásához fűződő érdek.

2. A fogolyszökés bűncselekményét tettesként az követi el, akivel szemben szabadságelvonnással járó büntetést - szabadságvesztést vagy elzárást - illetőleg személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedést alkalmaznak a büntetőeljárás során. Ilyennek minősülhet az őrizet, az előzetes letartóztatás, a kiadatási és átadási letartóztatás, valamint az ideiglenes kényszergyógykezelés.

A Bv. tvr. 9. §-ának (2) bekezdése alapján pedig a szabadságvesztés ideiglenes foganatba vétele is a szabadságvesztés körében értelmezendő.

Értelemszerű, hogy a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedés hatálya alatt elkövetett fogolyszökés tettese csak az a személy lehet, akivel szemben folyamatban lévő büntetőeljárás során alkalmazták az intézkedést. Szabadságvesztés és elzárás esetében pedig, akit jogerősen elítéltek a tényállásban meghatározott büntetésre.

Az előzetes letartóztatás, illetve a szabadságvesztés végrehajtása során a hatósági őrizet a fogoly személyére szóló egyéniesített joghátrány, ezért a fogolyszökés büntetetté a fogoly önálló tettesként valósítja meg akkor is, ha más foglyokkal együtt határozza el és viszi véghez a szökési cselekményt (BH 1995. 620.).

Részesként felelnek azok, akik nem állnak büntetőeljárás, illetőleg jogerősen kiszabott szabadságvesztés vagy elzárás hatálya alatt, és így valószínűsíthető meg felbujtói vagy bűnszegédi magatartást.

A fogolyszökés szándékos bűncselekmény. A 283. § (2) és (3) bekezdése célzatot is tartalmaz, a kényszerintézkedés, illetőleg a szabadságvesztés hatálya alóli végleges kivonás szándékát. A törvényi tényállás ezért ezen két esetben kizárólag egyenes szándékkal valósítható meg. Az (1) bekezdésben foglalt elkövetés eshetőlegesen szándékkal is megvalósulhat.

3. Az elkövetési magatartás lényegében három cselekményt foglal magában:

a) Az első eset akkor minősül bűncselekménynek, ha a terhelt a büntetőeljárás alatt, illetőleg a szabadságvesztés vagy elzárás végrehajtása során szökik meg a hatóság őrizetéből. Az elkövetési magatartások közül ennek a legkiemelkedőbb a tárgyi súlya, és a jogalkotó ehhez fűzi a legsúlyosabb büntetési tételt is.

A tényállás összefoglalóan jelöli meg a hatóság őrizetét. Ezen a büntetőeljárás során alkalmazott szabadságelvonás értendő. A jogintézmény megítéléséhez irányadó rendelkezéseket tartalmaz a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet, amely meghatározza az őrzés fogalmát. E szerint őrzésnek minősül az elítélt meghatározott helyen való tartása, életének és testi épségének a megóvására az intézet és az ahhoz tartozó létesítmények, illetve területek védelmére irányuló tevékenység, amelyet jogszabály alapján rendszeresített fegyverrel, illetve technikai eszközökkel vagy szolgálati kutyával látnak el.

Az őrizetnek mindig ténylegesen meg kell valósulnia. Ily módon nem valósul meg fogolyszökés, ha a bíróság kihirdeti az előzetes letartóztatásáról szóló végzést, azonban még a büntetés-végrehajtási őr vagy rendőr megérkezése előtt a terhelt önkényesen eltávozik.

Ezzel szemben ugyanakkor a várható szabadulására tekintettel átmeneti csoportba helyezett és külső munkahelyen foglalkoztatott továbbra is a bv. intézet felügyelete alatt áll, ezért ha a hatóság őrizetéből eltávozik, megvalósítja a fogolyszökés büntetést (BH 1996. 10.).

A 283. § (1) bekezdése egyértelműen meghatározza, hogy a bűncselekményt kizárólag a büntetőeljárás alatt, illetve a szabadságvesztés vagy az elzárás végrehajtása során valósulhat meg. Büntetőeljárásról a nyomozás elrendelésétől vagy halaszthatatlan nyomozati cselekményektől a jogerős ítélet kihirdetéséig beszélünk. A szabadságvesztés és az elzárás végrehajtása pedig akkor kezdődik, mikor a fenti büntetéseket ténylegesen foganatba is veszik.

A büntetőeljárás alatti őrizet - a szabadságvesztésen vagy az elzáráson kívül - az őrizetbe vétel, az előzetes letartóztatás és a kiadatási letartóztatás, az átadási letartóztatás, illetve az ideiglenes kényszergyógykezelés. A tényállás ezen részébe nem vonhatók be a személyi szabadságot más módon korlátozó kényszerintézkedések, így a lakhelyelhagyási tilalom, a házi őrizet vagy az elmeállapot megfigyelése.

Más hatósági döntések is érinthetik a személyi szabadságot. Ilyen lehet az idegenrendészeti őrizet, illetve közigazgatási vagy polgári bíróság döntése, mint például az elmebeteg vagy az alkoholista intézeti gyógykezelésének elrendelése. Ezek azonban a fogolyszökés szempontjából nem elemei a tényállásnak. Ugyancsak nem valósul meg fogolyszökés, ha valaki a rendőrség által alkalmazott elfogás, illetőleg előállítás során szökik meg a hatóság őrizetéből.

A törvény egyértelművé teszi, hogy az eljárás jogerős befejezését követően kizárólag a szabadságvesztés vagy az elzárás esetén valósulhat meg a bűncselekmény. Ily módon a szabadságvesztés ideiglenes foganatba vétele, közérdekű munka, kényszergyógykezelés és javító intézeti nevelés esetén nem valósulhat meg a bűncselekmény.

A fogolyszökés megállapíthatósága szempontjából annak a törvényben szabályozott jogi helyzetnek van jelentősége, amelynek hatálya alatt az elkövető áll. A törvény ezért nem határozza meg azt a tényleges helyet, amely esetében a fogolyszökés megvalósulhat. Ez alatt az előzők szerint érintett őrzésre kijelölt helyet kell tekinteni. Ilyennek minősülhet a büntetés-végrehajtási intézet, a hatóság épülete, illetőleg a foglyokat szállító jármű.

b) Külön elkövetési magatartás meghatározásával enyhébben büntetendő, ha az elkövető a lakhelyelhagyási tilalom tartama alatt a számára kijelölt területet, körzetet vagy a házi őrizet tartama alatt a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet hagyja el. Minden esetben bűncselekményt valósít meg, ha az elkövető a kényszerintézkedésekkel kijelölt helyet, területet elhagyja. Nem szükséges a végleges elhagyása céljából történő eltávozás, aki bármilyen időtartamra és bármilyen célból elhagyja a kijelölt területet, bűncselekményt követ el. Házi őrizet esetére írja elő a törvény feltételként, hogy az elkövetési magatartás a kényszerintézkedés szabályainak megszegésével valósul meg. Minden más esetben a Be. 139. §-ának (1) bekezdésében foglalt intézkedések (rendbírás, súlyosabb kényszerintézkedés) alkalmazható.

Szemben az előző pontban foglaltakkal a cselekmény nem a tényleges foganatosítás hatályától kezdve követhető el, hanem a bíróság határozatának közlésétől. A fogolyszökés tehát akkor is megvalósul, ha a terhelt - például házi őrizet esetén - nem foglalja el a kijelölt lakást, illetőleg ahhoz tartozó bekerített helyet.

c) A harmadik elkövetési magatartás a fogolyszökés privilegizált esetét foglalja magában. Ez akkor valósul meg, ha fogva tartásból jogszerűen távozó elítélt abból a célból nem tér vissza a büntetés-végrehajtási intézménybe, hogy magát a végrehajtás alól kivonja. A törvény megfogalmazása egyértelművé teszi, hogy ezen cselekmény kizárólag szabadságvesztés végrehajtása során valósítható meg.

Az előzőekben foglaltak szerint a cselekmény csak akkor tényállásszerű, ha terhelt szándéka célzatos, azaz azért nem tér vissza a részére engedélyezett büntetés félbeszakítás, eltávozás, rövid tartamú eltávozás vagy kimaradás tartamának leteltével a büntetés-végrehajtási intézetbe, hogy a büntetés végrehajtása alól kivonja magát.

A célzatra figyelemmel nem valósul meg bűncselekmény, ha a terhelt csupán késve érkezik vissza a büntetés-végrehajtási intézetbe. Amennyiben pedig a terhelt elfogás útján kerül kézre, bizonyítás kérdése lesz a célzat.

A bűncselekmény az első bekezdés esetében akkor válik befejezetté, ha a terhelt ténylegesen kikerül a hatóság őrizetéből. A második bekezdés esetén a kijelölt terület, körzet, illetőleg lakás végleges elhagyásával, illetőleg a harmadik bekezdés vonatkozásában a kedvezményre kijelölt idő lejártával, ha bizonyítható a terhelt célzata. Elképzelhető azonban korábban is a fogolyszökés megállapítása, ha a terhelt magatartásából (szökés, külföldre távozás) egyértelmű, hogy véglegesen kívánta magát a büntetés végrehajtása alól kivonni.

A törvényi tényállás alapján a cselekmény befejezetté válik, ha a fogva levő ilyen célból elhagyja az őrzött területet, és nála a fogság állapotát a szabadság állapota váltja fel (BH 1993. 209. számú döntés indokolása).

Kísérlet akkor állapítható meg, ha a terhelt az őrzésre kijelölt hely elhagyását megkezdte, azonban azt nem fejezte be. A törvény az előkészületet egyetlen elkövetési magatartás esetében sem bünteti.

A fogolyszökés bünteténnek nem az előkészülete, hanem a kísérlete valósul meg, ha a rendőrségi fogdában őrizetben lévő terhelt az őrt - a szökés véghezvitele érdekében - súlyos testi sértést okozva bántalmazza, majd a fogda kulcsa után kutat (BH 1991. 460.)

Nem a kísérlet, hanem a nem büntetendő előkészület megállapításának van helye azon esetekben, amikor az elkövető akár rongálás megvalósítása útján (zárkajító megrongálása, zárka falának megbontása) teremti meg az őrzött terület elhagyásának feltételeit, azonban ténylegesen a szabaddá tett helyen való távozást nem kezdték meg (BH 1992. 219., BH 1995. 550.).

Előkészület tehát a távozás előfeltételeinek megteremtése, míg kísérleti szakba akkor lép a cselekmény, ha az őrizet alatti kijelölt tartózkodási helyet önkényesen elhagyni igyekezve, eltávozási szándékkal onnan az elkövető ténylegesen el is indul. A lakhelyelhagyási tilalom és az őrizet elhagyása tekintetében is megvalósulhat a kísérlet. Ilyen lehet például, ha végleges elhagyás szándékával a lakhelyelhagyási tilalom hatálya alatt álló terhelt vonatra vagy egyéb távolsági közlekedési eszközre száll fel, még a számára kijelölt terület körzethatárain belül.

A 283. § (3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény tiszta mulasztásos deliktum, ily módon a kísérlete nem állapítható meg.

A fogolyszökés esetére nézve a jogalkotó megteremti a korlátlan enyhítés lehetőségét. Ennek feltétele, ha az elkövető önként feladja magát, ennek azonban akkor kell megvalósulnia, mielőtt tartózkodási helye a hatóság tudomására jutna. Ezt követően magatartása legfeljebb a büntetés kiszabása körében értékelhető enyhítő körülményként. A korlátlan enyhítést tehát lehetővé teszi, ha a terhelt magát önként feladja, a hatóság előtt megjelenik, vagy tartózkodási helyét ténylegesen közli, megadja.

4. Indokolt a fogolyszökést elhatárolni a Btk. 314. §-ban felvett terrorcselekménytől. Amennyiben a fogolyszökést megkísérlő terhelt vagy terheltek a büntetés-végrehajtási őrség tagját vagy tagjait túsul ejtik menekülésük biztosítása érdekében, az egyéb terrorcselekményhez szükséges tényállási elemek megléte esetén (például követelés megfogalmazása) a súlyosabban büntetendő terrorcselekmény megállapításának lehet helye.

Valóságos lehet azonban a halmazat, ha szökési magatartás tényleges befejezését követően a további menekülés érdekében kerül sor a túszedzésre.

A fogolyszökéssel esetlegesen megvalósuló eszközcselekmények - mint például a rongálás vagy a hivatalos személy elleni erőszak, illetve testi sértés - valóságos bűnhalmazatot képez.

Fogolyzندان

284. § (1) Az a fogvatartott, aki más fogvatartottakkal együtt a fogvatartás rendjét súlyosan veszélyeztető, nyílt ellenszegülésben részt vesz, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a fogolyzندان

a) kezdeményezője, szervezője vagy vezetője,

b) résztvevője, ha a fogolyzندانal szemben fellépő személy ellen erőszakot alkalmaz.

(3) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a fogolyzندان különösen súlyos következményre vezet.

(4) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a fogolyzندان halált okoz.

(5) Aki fogolyzندانre irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Az (1) bekezdésben meghatározott esetben korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az ellenszegülést önként vagy a hatóság felszólítására abbahagyja.

BH 1992. 571., BH 1994. 10.

Szövegtörténet

A fogolyzندان bűncselekménye részben eltér az 1998. évi IV. törvény 246. §-ában foglaltaktól. A büntetés-végrehajtás rendje helyett ugyanis a fogva tartás rendjét súlyosan veszélyeztető nyílt ellenszegülést rendeli büntetni. Ennek az az oka, hogy a bűncselekmény nemcsak a büntetés-végrehajtási intézet keretein belül, hanem más fogva tartási helyen, például rendőrségi fogdán is megvalósítható.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya elsődlegesen a büntető igazságszolgáltatás rendjéhez fűződő érdek, illetőleg a büntetés-végrehajtás rendjének biztosítása.

2. A bűncselekményt tettesként fogva tartott személy követheti el. Fogva tartottnak azt kell tekinteni, aki a hatóság őrizetében van, valamint aki elzárást, illetve idegenrendészeti őrizetet büntetés-végrehajtási szervnél tölt. A cselekményt a fogva tartott más fogva tartottakkal együtt követi el, ily módon a törvény szükségszerű többes elkövetői magatartást feltételez. Ebből következően valamennyi fogolyzندان megvalósító elkövető önálló tettesnek és nem társtettesnek minősül. A fogolyzندانban résztvevő foglyok esetében a bűnsegéd fogalmilag kizárt. Valamennyi olyan elkövetési magatartás tanúsítása, amely nyílt ellenszegülésben való részvételnek minősül, tettesi elkövetési alakzatot von maga után. Ilyennek minősülhet, aki helyeslő vagy buzdító szavakat mond, illetőleg más módon nyújt segítséget társainak.

Azon személyek azonban, akik nem minősülnek a törvényi tényállás szempontjából fogolynak, a bűncselekmény részesei lehetnek. Ilyennek minősülhetnek azok is, akik a zندانban ugyan részt vesznek, de a törvényi tényállás szempontjából nem minősülnek fogolynak. Ilyen lehet, aki szabálysértési elzárást tölt, vagy büntetés-végrehajtási intézetben dolgozó polgári alkalmazott. Az ő magatartásuk bűnrészesnek minősül.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el.

A szándékossághoz az elkövető tudatának át kell fognia azt is, hogy rajta kívül még legalább két fogoly vele együtt lép fel. A bűncselekmény minősített esete eredményt is tartalmaz, amennyiben a fogolyzندان különösen súlyos körülményekre vezet. Ezen eredményre legalább az elkövető gondatlanságának ki kell terjednie, figyelemmel a Btk. 9. §-ára is.

3. A fogolyzandulás elkövetési magatartása a fogva tartás rendjét súlyosan veszélyeztető nyílt ellenszegülésben való részvétel. A nyílt ellenszegülés mind aktív, mind passzív szembehelyezkedéssel megnyilvánulhat: lehet tevással, illetőleg mulasztással elkövetett magatartás.

Az ellenszegülés akkor minősül nyíltnak, ha az mások számára - így elsősorban az őrség számára - egyértelműen felismerhető. A cselekmény a fentiekben túlmenően akkor minősül tényállásszerűnek, ha a zendülő magatartás a büntetés-végrehajtási intézet, illetőleg a rendőrségi fogda működését, rendjét súlyosan veszélyezteti. Ez érintheti a fegyelmet, a munkáltatást, a szabályok és utasítások végrehajtását. Az ellenszegülés megfogalmazható úgy is, mint a büntetés-végrehajtás rendjét szabályozó általános előírásokból közvetlenül vagy közvetve az adott konkrét helyzetre vonatkoztatott rendelkezések folytán adódó magatartási követelmények teljesítésének tudatos elmulasztása, amely megvalósulhat a kötelezettséggel ellentétes, attól eltérő cselekményben vagy pusztán nemtevéshben, passzivitásban. A büntetés-végrehajtási intézet, illetve a rendőrségi fogda rendjének oldaláról kell a cselekménynek a fogva tartás rendjét súlyosan veszélyeztetőnek lennie. Ezen tényállási elem hiányában a cselekmény fegyelmi vétségnek minősülhet.

A tényállás alapesete eredményt nem kíván meg. A cselekménynek veszélyeztető jellegűnek kell lennie. Ebből következően a fogolyzandulás büntette akkor is megvalósul, ha a fogva tartottak részéről kitörési kísérlet vagy a büntetés-végrehajtási intézet rendjét súlyosan megzavaró cselekmény nem történt (BH 1994. 10.).

A cselekmény ugyanakkor befejezetté válik, amint a nyílt ellenszegülés megvalósul. Erre általában akkor kerülhet sor, ha az őrzést vagy a felügyeletet gyakorló személyek közül a cselekményt legalább egyikük észleli.

A törvény büntetni rendeli a cselekmény előkészületét is. Amennyiben a cselekmény csupán az ellenszegülésre vonatkozó megállapodásban, vállalkozásban, ajánlkozásban vagy felhívásban nyilvánul meg, az előkészület megállapítása jöhet szóba. Erre akkor is sor kerülhet, ha a résztvevőkön kívül más - így a felügyeletnek legalább egy tagja - arról nem szerez tudomást.

4. Súlyosabban büntetendő a fogolyzandulás kezdeményezője, szervezője vagy vezetője, illetve azon résztvevője, aki a fogolyzandulással szemben fellépő személy ellen erőszakot alkalmaz.

A kezdeményezés, illetőleg szervezés önmagában csak előkészületi magatartásnak minősül. Abban az esetben azonban, ha a fogolyzandulás befejezetté válik, úgy elkövetője a minősített esetért felel. A vezetőre nézve lásd a Btk. 310. § (3) bekezdéséhez fűzött magyarázatot.

Nem kizárt, hogy a bűncselekmény kezdeményezője, szervezője vagy vezetője ugyanaz a személy. Ezen elkövetői részecselekmények halmazódása a büntetés kiszabásánál kaphat jelentőséget.

A fogolyzandulás lehet erőszakos, de nem szükségszerűen jár együtt személy elleni erőszakkal. Súlyosabban büntetendő azonban az a résztvevő, aki olyan személlyel szemben alkalmaz erőszakot, aki a cselekményt megakadályozni igyekszik. A törvény a sértett esetében speciális alanyiságot nem határoz meg. Nem kizárólag az őrszemélyzet tagjával szemben követhető el tehát az erőszak. Ez lehet a hivatalos személy mellett az azt támogató, illetőleg a védelmére kelt személy. Lehet az őrség mellé állt fogolytárs vagy egyéb kívülálló személy is.

A fentiekben túlmenően is súlyosabban büntetendő a bűncselekmény, ha annak eredménye is van, amelyet a jogalkotó a súlyos következményben határoz meg. Ilyennek minősülhet, ha a bűncselekmény kapcsán többen megsérülnek, jelentős anyagi károk keletkeznek, illetve a fogolyzandulás az intézetben kívülre terjed, illetve más büntetés-végrehajtási intézetben vagy rendőrségi fogdán is hasonló cselekményeket gerjeszt.

Végül a törvény a legsúlyosabb joghátrányt fűzi a magtartáshoz, ha a fogolyzandulás halált okoz.

A törvény megteremti a korlátlan enyhítés lehetőségét azzal szemben, aki az ellenszegülést önként vagy a hatóság felszólítására abbahagyja. A törvény egyértelművé teszi, hogy csak a 284. § (1) bekezdésében meghatározott elkövetői magatartás esetén van lehetőség a kedvezmény alkalmazására. Ily módon a bűncselekmény kezdeményezője, szervezője, vezetője, illetőleg a fogolyzandulással szemben fellépő személy ellen erőszakot alkalmazó elkövető esetében nem kerülhet sor a korlátlan enyhítésre. A fogolyzandulás miatt a büntetés korlátlan enyhítésének lehetőségét ugyanakkor nem zárja ki, ha a nyílt ellenszegülésben való részvételt anélkül hagyják abba, hogy velük szemben annak kikényszerítése érdekében erőszak alkalmazására került volna sor (BH 1992. 571.).

5. A nyílt ellenszegülés az esetek többségében szükségszerűen jár együtt más cselekménnyel. Ilyen lehet a rongálás, közveszély okozása, testi sértés, lőfegyverrel vagy lőszerral való visszaélés stb. Ilyen esetben a fogolyzandulás ezen cselekményekkel valóságos alakú bűnhalmazatot alkot.

Az elkövetési magatartás - értelemszerűen - legalább három személy együttes magatartását feltételezi. Ezért ha csak egy vagy két fogoly tanúsít hasonló magatartást, cselekménye nem fogolyzandulásnak, hanem csak önállóan például rongálásnak vagy hivatalos személy elleni erőszaknak minősülhet.

A fogolyzandulás és a rongálás halmazatban megállapításának van helye, ha a zendülés során a fogva tartottak zárkáikban a berendezési tárgyakat megsemmisítve törnek, zúznak, és ezáltal vagyoni kárt okoznak (BH 1994. 10.).

A 284. § (2) bekezdés b) pontjában foglalt cselekmény összefoglalt bűncselekménynek minősül. Ebben az esetben a hivatalos személy elleni erőszak halmazatban nem állapítható meg.

Ezenkívül ebben az esetben a fogolyzandulással törvényi egységet alkot még a cselekmény során megvalósult személyi szabadság megsértése, illetőleg a tetleges becsületsértés, valamint a hivatalos személy támogatója elleni erőszak.

Ügyvédi visszaélés

285. § (1) Az ügyvéd, aki azért, hogy ügyfelének jogtalan hátrányt okozzon, hivatásából folyó kötelességét megszegi, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az ügyvédi visszaélést haszonszerzés végett követik el.

(3) E § alkalmazásában ügyvéd az ügyvédjelölt és más olyan személy is, aki jogi képviselőre foglalkozásánál fogva jogosult.

BH 2008. 237.

Irányadó jogszabályok: 1998. évi XI. törvény, 2004. évi CXL. törvény, 1998. évi XIX. törvény

Szövegtörténet

Az ügyvédi visszaélés bűncselekménye tekintetében a törvény teljes egészében átveszi az 1978. évi IV. törvény 247. §-ában foglaltakat.

Szövegmagyarázat

1. Az ügyvéd részint fegyelmi, részint anyagi felelősséggel tartozik a hivatásából folyó kötelességének megszegéséért. Ugyanakkor köteles elősegíteni a megbízója jogainak érvényesítését és kötelezettségeinek teljesítését. Erre figyelemmel az ügyvédi visszaélés jogi tárgya az igazságszolgáltatás zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény speciális alanyiságot kíván meg, tettesként az elkövető csak ügyvéd lehet. A 285. § (3) bekezdése értelmező rendelkezést fűz a tényálláshoz, és az ügyvéd fogalmát kiterjeszti az ügyvédjelöltre, illetve más olyan személyre, aki jogi képviselőre foglalkozásánál fogva jogosult. Ilyen lehet a jogtanácsos, a jogi előadó, a közjegyző, a szabadalmi ügyvivő stb.

A jogszabályok lehetővé teszik, hogy egy ügyben azonos ügyfél érdekében több ügyvéd is eljárjon. Büntetőeljárásban ily módon több védő is képviselhet egy terheltet. A törvény helyes értelmezése során ilyenkor valamennyi eljáró ügyvéd önálló tettesnek és nem társtettesnek minősül. Az ügyvédi törvény alapján ugyanis jogaik és kötelezettségeik személyükben illetik meg, illetve terhelik őket.

A bűncselekmény csak akkor valósul meg, ha az ügyvéd hivatásából folyó kötelességét azért szegi meg, hogy ügyfelének jogtalan hátrányt okozzon, azaz a tényállás célzatot tartalmaz, ily módon a bűncselekmény csak egyenes szándékkal követhető el.

3. Az ügyvédi tevékenységet alapvetően az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény 5. §-a határozza meg és felsorolja mindazon tevékenységet, amelyet az ügyvéd elláthat. Ebből következően tehát - ahogy az indokolás rámutat - a bűncselekmény elkövetési magatartása az ügyvédi hivatásból folyó jogviszonyt rendező jogszabályokban foglalt, valamint az ügyvédi hivatás részben íratlan, részben az írásba foglalt etikai magatartási szabályokban megjelenő követelményeinek megszegése. Az ügyvédi törvényen túlmenően irányadóak a Be., valamint a Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény rendelkezései is. Az ügyvéd tehát hivatásából folyó kötelességét azért szegi meg, hogy ügyfelének jogtalan hátrányt okozzon. A tényállás ugyanakkor csak a célzatot kívánja meg, az eredményt nem. Amennyiben a hátrány ténylegesen bekövetkezik, annak a büntetés kiszabásánál lehet jelentősége. Ebből következően önmagával a kötelesség megszegésével válik a bűncselekmény befejezetté.

A törvényi tényállás szempontjából közömbös a polgári peres eljárás tárgyát képező szerződések esetleges semmissége és azok jogkövetkezményeinek felvetése is (BH 2008. 237. számú döntés indokolása).

Az elkövető célzatának azonban a jogtalan hátrányra ki kell terjednie. Ez minden olyan körülményt és helyzetet jelenthet, amely a megbízó számára kedvezőtlen. Ebbe mind a vagyoni, mind az azon túlmenő egyéb hátrányok is beleértendők.

A bűncselekmény kísérlete nem kizárt, azonban gyakorinak nem mondható.

4. Az ügyvédi visszaélés súlyosabban büntetendő, ha azt haszonszerzés végett követik el. A bűnösség megállapításához nem szükséges, hogy az ügyvéd kizárólag a saját hasznára cselekedjen. Az elkövető szándéka kiterjedhet arra is, hogy más személynek szerezzen hasznot.

5. Az ügyvéd eljárása és megbízása során szükségszerűen olyan információk birtokába kerül, amelyek a megbízó magántitkainak minősülnek. Ugyanakkor alaki halmazatban az ügyvédi visszaélés mellett a magántitok megállapítására nincs lehetőség.

Természetes egységnek, illetőleg folytatódólagos egységnek minősül, ha az ügyvéd ugyanazon ügyfél sérelmére több kötelességszegést valósít meg, illetőleg a folytatódólagosság törvényi feltételei egyébként fennállnak.

Ugyancsak a természetes egység körébe tartozik, ha több ügyfél tekintetében törekszik az ügyvéd jogtalan hátrány okozására, azonban ezt ugyanazon jogviszonyban teszi.

Bűnhalmazat megállapítására kerülhet sor, ha az ügyvédi visszaélés további bűncselekményt is megvalósít. Így valóságos a halmazat például a sikkasztással vagy a hűtlen kezeléssel.

Zugírászat

286. § (1) Aki jogosulatlanul és üzletszerűen ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenységet végez, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a zugírászatot ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenységre jogosultság színlelésével követik el.

Irányadó jogszabályok: Az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény, A közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény.

Szövegtörténet

A bűncselekmény változtatásra nem szorult, ezért a törvény átvette az 1978. évi IV. törvény 248. §-ában foglaltakat.

Szövegmagyarázat

1. A zugírászat jogi tárgya is az igazságszolgáltatás zavartalan működéséhez fűződő társadalmi érdek. Ezen belül is a beadványok, okiratok jogszerű, arra jogosult általi elkészítésébe vetett bizalom.

2. A zugírászatot tettesként bárki elkövetheti, akinek nincs joga beadványt vagy okiratot szerkeszteni ellenszolgáltatásért. Ebből következően törvényesen ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenységet végző személy a zugírászatot nem követheti el. A bűncselekmény csak szándékos lehet.

3. A bűncselekmény elkövetői magatartása ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenység végzése. Mindez alapvetően beadvány, illetőleg okirat szerkesztését jelenti. A beadvány a hatóságokhoz és más szervekhez intézett bármilyen irat, míg az okirat valamely jogi tény igazolása céljából készített irat.

A tényállásnak ugyanakkor szükségszerű eleme az ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenység jogosulatlanságán túlmenően annak üzletszerű végzése. Az üzletszerűsége lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontjához fűzött magyarázatot.

A fentiekből következően amennyiben a beadvány vagy az okirat szerkesztése nem üzletszerűen történik, a cselekmény nem tényállásszerű.

A bűncselekmény az okirat vagy beadvány megszerkesztésével és a megrendelő részére való átadással válik befejezetté. A bűncselekmény kísérlete ezen okiratok puszta elkészítése útján nem kizárt.

4. Súlyosabban, büntettként minősül a zugírászat, ha azt ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenységre jogosultság színlelésével követik el. Ebben az esetben az elkövető nem pusztán jogosulatlanul végzi a felsorolt tevékenységet, hanem azt a látszatot kelti, hogy ő ügyvédi, jogtanácsosi vagy közjegyzői tevékenység végzésére jogosultsággal rendelkezik. A minősített eset megállapításához nem szükséges, hogy a terhelt ezt kifejezetten állítsa, elég, ha utal rá, illetőleg olyan körülményt teremt, amelyből a megbízó számára az következik, hogy ő ügyvéd, jogtanácsos vagy közjegyző.

5. Tekintettel arra, hogy az üzletszerűség alaptényállási elem, ezért a tényállás megvalósítása törvényi egységet képez. Ily módon több részselekmény megállapíthatósága esetén sem lehet bűnhalmazatot, illetve folytatólágosságot megállapítani.

A zugírászat ugyanakkor alaki halmazatban állhat magánokirat-hamisítással, illetőleg a (2) bekezdésben foglalt megtevésétől megtagadás tanúsítása esetén a csalással is.

Zártörés

287. § (1) Aki

- a hatósági eljárás során elrendelt lefoglalásnál, zárlatnál vagy zár alá vételnél alkalmazott pecsétet eltávolítja vagy megsérti,
 - a lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolog megőrzésére szolgáló, lezárt helyiséget felnyitja,
 - az információs rendszerben tárolt adatok megőrzésére kötelezéssel érintett adatot jogosulatlan személy számára hozzáférhetővé teszi, illetve azt az eljárás alól elvonja vagy módosítja,
 - a büntetőeljárás során hozzáférhetetlenné tett adatot jogosulatlan személy számára hozzáférhetővé teszi, illetve azt az eljárás alól elvonja vagy módosítja,
- vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a hatósági eljárás során lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolgot a végrehajtás alól elvonja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A (2) bekezdésben meghatározott zártörés miatt nem büntethető az elkövető, ha a vádirat benyújtásáig a dolgot - állagának sérelme nélkül - az eljáró hatóságnak visszaszolgáltatta.

Irányadó jogszabályok: 1994. évi LIII. törvény (Vht.), 1998. évi XIX. törvény (Be.), 2012. évi II. törvény (a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről) 75. §-a.

BH 2009. 229., BH 2004. 496., EBH 2002. 614.

Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény 249. §-ában foglalt bűncselekmény elkövetési magatartásait megtartva a jogalkotó az elkövetési tárgyat kiterjeszti az információs rendszer útján rögzített adatokra, illetőleg a büntetőeljárás során hozzáférhetetlenné tett adatokra is. Az elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele új intézkedésként került bevezetésre. Amennyiben ezt - ideiglenes jelleggel - a büntetőeljárás során kényszerintézkedésként rendelték el, a biztosítása érdekében indokolt a zártörést kiterjeszteni. A számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés kényszerintézkedését is ezen bűncselekménnyel szankcionálja a jogalkotó.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az igazságszolgáltatás rendjén túlmenően a hatósági intézkedések tiszteletben tartásának a kikényszerítéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A zártörés különös alanyiságot nem kíván meg. Tettesként vagy társtettesként ily módon alanya bárki lehet. A részességre az általános szabályok az irányadók.

A zártörés kizárólag szándékosan követhető el. Az elkövető tudatának ki kell terjednie arra, hogy a cselekmény tárgyát lefoglalták, zár alá vették, az információs rendszer útján rögzített adatok megőrzésére, kötelezésről rendelkeztek, illetőleg a büntetőeljárás során adat hozzáférhetetlenné tételéről döntött a hatóság. Összességében tehát az elkövetőnek az elkövetési tárgy eljárás alá vont jellegével kell tisztában lennie.

3. A zártörés elkövetési tárgya alapvetően a hatóság által lefoglalt dolog. Amennyiben az elkövető a zár alá vétel (2) bekezdésében foglalt, úgynevezett zártöréses sikkasztást valósítja meg, úgy az elkövetés tárgya alapvetően olyan dolog, amelyet lefoglaltak, zároltak, zár alá vettek, ugyanakkor adott követelés kielégítésére jogszerűen igénybe vehető.

Az egyes elkövetési magatartásoknál a törvény tételesen megjelöli a bűncselekmény elkövetési tárgyait, amelyek a következők:

Lefoglalásnál, zárlatnál vagy zár alá vételnél alkalmazott pecsét.

Ez akkor minősül elkövetési tárgynak, ha a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 105. § (1) bekezdése alapján a végrehajtó a lefoglalt ingóságot megőrzésre alkalmas tárolóban vagy külön helyiségben helyezi el, azt lezárja és lepecsételi.

Lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolog megőrzésére szolgáló lezárt helyiség

Az információs rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezéssel érintett adat.

Ennek elrendelésére a Be. 158/A. §-a alapján kerül sor.

A büntetőeljárás során hozzáférhetetlenné tett adat.

Ezen utóbbi esetben a hatóság Be. 158/B. §-a szerint az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételéről, az elektronikus hírközlő hálózat útján közzétett adat feletti rendelkezési jog ideiglenes korlátozásáról és az adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozásáról határoz.

4. A Btk. 287. § (1) bekezdés a), b), c) és d) pontjában felsorolt elkövetési magatartások alaki vagy szűkebb értelemben vett zártörésnek minősülnek, míg a (2) bekezdésben foglalt magatartás az úgynevezett zártöréses sikkasztás.

Az (1) bekezdés a) pontja szerinti elkövetési magatartás a hatósági eljárás során elrendelt lefoglalásnál, zárlatnál vagy zár alá vételnél alkalmazott pecsét eltávolítása vagy megsértése.

A pecsét alapvetően igazolja a zár alá vétel megtörténtét. A pecsét eltávolítása a zár alá vétel külső jelének megnyilvánulását szünteti meg, megsértése pedig azt jelenti, hogy nincs biztosítva a hatósági intézkedés, azaz a lefoglalt dolgok hozzáférhetetlensége.

Az (1) bekezdés b) pontja szerint akkor valósul meg bűncselekmény, ha lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolog megőrzésére szolgáló lezárt helységet felnyitják. A felnyitás módját a törvény nem határozza meg, az bármilyen módon megvalósulhat. Az elkövető ezen magatartása alapvetően lehetővé teszi a zár alá vett, zárolt vagy lefoglalt dolog birtokba vételét, és ily módon a hatósági eljárás sikerét veszélyezteti. A felnyitás nem szükségszerűen jár együtt a pecsét eltávolításával vagy megsértésével. Ebben a körben értelmezhető az ajtó kiemelése, ablak betörése, fal kibontása, ablakrács elfűrészelése stb.

Az (1) bekezdés c) pontjában foglalt elkövetési magatartás az információs rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezéssel érintett adatnak jogosulatlan személy számára történő hozzáférhetővé tétele, illetve az eljárás alóli elvonása vagy módosítása.

Ugyanezen elkövetési magatartást rögzíti az (1) bekezdés d) pontja a büntetőeljárás során hozzáférhetetlenné tett adat vonatkozásában.

Az elkövető a hozzáférhetővé tétellel arra teremt lehetőséget, hogy nem jogosult személy az adatot megismerje. Az elvonás alatt az adat elrejtését, a módosításon pedig alapvetően annak megváltoztatását kell érteni.

A (2) bekezdésben foglalt elkövetési magatartás az úgynevezett zártöréses sikkasztás.

Ebben az esetben az elkövető a hatósági eljárás során lefoglalt zárolt vagy zár alá vett dolgot a végrehajtás alól elvonja.

A végrehajtás alóli elvonással elkövetett zártörés vétségének megállapíthatósága szempontjából a lefoglalt tárgy őrzése nem tényleges őrzést, hanem csupán annyit jelent, hogy a tárgyakért felelős személy mindent kövessen el a végrehajtás alóli esetleges elvonás megelőzésére.

Amennyiben ezen cselekmény nem jár sikerrel, a bűncselekmény megvalósul bármely olyan cselekménnyel, amelynek folytán a kérdéses dolog megszűnik a továbbiak során kielégítési alap lenni. Ilyen lehet a dolog megsemmisítése, elhasználása, elrejtése vagy elidegenítése. A bűncselekmény feltétele azonban, hogy hatósági eljárás során alaki szemszögből szabályszerűen lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolog vonatkozásában valósul meg a cselekmény.

A végrehajtás alól elvonással elkövetett zártörés cselekménye szempontjából a zárolt vagy zár alá vett dolog végrehajtás alóli elvonása olyan szándékosan megvalósított konkrét tevékenység - értékesítés, megsemmisítés, elrejtés stb.- amelyek következményeként a végrehajtás meghiúsul, a végrehajtást képező dolog mint kielégítési alap véglegesen vagy időlegesen megszűnik (BH 2004. 496.).

A zártörés alaki bűncselekmény eredményt nem tartalmaz. Ez a (2) bekezdésében foglalt zártöréses sikkasztásra is érvényes. A végrehajtás alóli elvonással elkövetett zártörés nem eredmény bűncselekmény, és már azzal megvalósul, ha az elkövető a hatóságnak a lefoglalt dolog feletti rendelkezési intézkedési jogát időlegesen meghiúsítja (EBH 2002. 614.).

A Btk. 287. § (1) bekezdésében foglalt elkövetési magatartások vétségnek minősülnek. Súlyosabban büntetendő a végrehajtás alóli elvonással megvalósított zártörés, amelyet a jogalkotó büntetettnek minősített. További minősített esetei a zártörésnek nincsenek.

A (3) bekezdés azonban büntethetőséget megszüntető okot állít fel. Ez az úgynevezett zártöréses sikkasztás, azaz a végrehajtás alóli elvonás esetén érvényesül. Az elkövető nem büntethető, ha a vádirat benyújtásáig a dolgot az eljáró hatóságnak visszaszolgáltatja. További feltétel azonban, hogy mindez a dolog állagának sérelme nélkül járjon.

A végrehajtás alól elvonással elkövetett zártörés bűncselekménye miatti eljárás csak akkor szüntethető meg, ha a terhelt a lefoglalt dolgot a vádirat benyújtásáig visszaszolgáltatja a lefoglalást elrendelő hatóságnak. A lefoglalás alapjául szolgáló követelés teljesítése viszont nem büntethetőséget megszüntető ok, de a cselekmény társadalomra veszélyességének fokát csökkenti (BH 2009. 229.).

5. Zártörés esetében halmazatot kell megállapítani a lefoglalt dologra nézve korábban elkövetett vagyon elleni bűncselekménnyel. Ily módon például, amennyiben a lopásból származó dolgot lefoglalják, és a lopás elkövetőjénél hagyják, azonban ő ezt eladja, a lopással bűnhalmazatban a (2) bekezdésben foglalt zártörés büntetettét is meg kell állapítani.

A bírósági végrehajtás akadályozása

288. § (1) Aki a bírósági végrehajtás során, azt követően, hogy vele szemben a bíróság jogerősen rendbíróságot szabott ki, a rendbíróság kiszabására okot adó magatartást tovább folytatja, vagy a végrehajtásból eredő, jogszabályban foglalt kötelezettségének - ide nem értve a végrehajtható okiratban foglalt kötelezettséget - továbbra sem tesz eleget, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Nem büntethető az elkövető, ha a vádirat benyújtásáig a végrehajtásból eredő, jogszabályban foglalt kötelezettségének eleget tesz.

Szövegtörténet

A bírósági végrehajtás akadályozásának meghatározásakor a törvény teljes egészében átveszi az 1978. év IV. törvény 249/A. §-át.

Szövegmagyarázat

1. A bírósági végrehajtás akadályozásának jogi tárgya az igazságszolgáltatás rendjén túlmenően a bírósági végrehajtás eredményességéhez fűződő társadalmi érdek.

2. Az elkövetési magatartás mindkét fordulát kizárólag az valósíthatja meg, akivel szemben bírósági végrehajtás van folyamatban, és ennek során a bíróság jogerősen rendbírságot szabott ki. Ez a személy elsősorban az adós, illetve a végrehajtás során közreműködésre kötelezett más személy is lehet. A részesekre az általános szabályok irányadók, bűnsegéd és felbujtó bárki lehet.

A bűncselekmény kizárólag szándékosan valósítható meg. A tényállás célzatot nem tartalmaz, így mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal elkövethető. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy vele szemben bírósági végrehajtás van folyamatban, és ennek során jogerősen rendbírságot szabtak ki.

3. A törvényi tényállás az elkövetési magatartás két fordulát határozza meg:

a rendbírság kiszabására okot adó magatartás továbbfolytatása,

a végrehajtásból eredő és jogszabályban foglalt kötelezettség nem teljesítése.

Az előzőekben utaltunk rá, hogy a bűncselekmény elkövetésének feltétele folyamatban lévő bírósági végrehajtási eljárás illetőleg az ennek során bíróság által jogerősen kiszabott rendbírság. A Vht. 45/A. §-ának (1) bekezdése alapján a végrehajtást foganatosító bíróság 500 ezer forintig terjedő rendbírsággal sújti az adóst vagy a végrehajtási eljárásban közreműködésre kötelezett személyt, szervezetet, ha a jogszabályból eredő kötelezettségének nem tesz eleget, vagy a végrehajtást végző hatóság intézkedésének eredményességét akadályozó magatartást tanúsít.

A Vht. 45/A. §-ának (7) bekezdése alapján amennyiben a bírágolás eredménytelennek bizonyult, a végrehajtó ezt jelzi a bíróságnak, amely intézkedik a megbírságolt büntetőjogi felelősségre vonásának kezdeményezése iránt. A bíróság ugyanezt hivatalból is megteszi, ha a saját hatáskörében észleli a feljelentésre alapot adó körülményt.

A fentiek alapján tehát a végrehajtót és a bíróságot feljelentési kötelezettség terheli.

Az elkövetési magatartásnak továbbá időbeli feltétele, hogy a rendbírság kiszabásáról szóló határozat jogerőre emelkedését követően valósítható meg. A bűncselekményt elbíráló bíróságnak ezért vizsgálnia kell, hogy a rendbírság kiszabása megtörtént-e, illetőleg a bíróság határozata jogerőre emelkedett-e. Ugyanakkor a rendbírságot kiszabó határozat felülbírálatára hatásköre nincs. A rendbírság kiszabásának más jogszabályban meghatározott feltételeit nem vizsgálhatja.

Az elkövetési magatartás első fordulata tehát a rendbírság kiszabására okot adó magatartás tovább folytatása. Ez nemcsak a cselekmény tényleges folytatását, hanem bizonyos idő elteltét követő ismétlődését is jelentheti.

A második fordulat pedig akkor valósul meg, ha az elkövető a rendbírság kiszabását követően sem teljesíti azon kötelezettségeit, amelyeket jogszabály ír elő, és amelyeket már a rendbírság kiszabása előtt is teljesítenie kellett volna. A tényállás ugyanakkor egyértelművé teszi, hogy ebbe a körbe nem tartozik bele a végrehajtható okiratba foglalt kötelezettség. Annak nem teljesítése ugyanis büntetőjogi következményekkel nem jár. A törvényi tényállás kizárólag a bírósági végrehajtás eredményességét veszélyeztető magatartáshoz köti a büntetendőséget. Az elkövetési magatartás második fordulata tiszta mulasztásos cselekménynek minősül, ezért ennek kísérlete fogalmilag kizárt. A tényállás első fordulatában jelzett aktív magatartás kísérlete azonban megvalósulhat.

A Btk. 288. §-ának (2) bekezdése büntethetőséget megszüntető okot állít fel. Erre akkor van lehetőség, ha a végrehajtásból eredő jogszabályban foglalt kötelezettségének az elkövető eleget tesz. Ennek azonban a törvény időbeli korlátját is felállítja, a büntethetőséget megszüntető ok csak akkor érvényesül, ha mindegyike a vádirat benyújtásáig sor kerül.

Nemzetközi bíróság előtt elkövetett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény

289. § A 268-282. § szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel vagy az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott nemzetközi büntető bíróság, illetve az Európai Unió Bírósága előtt folyamatban lévő eljárás során vagy azzal kapcsolatban követi el.

Szövegértéket

A nemzetközi bíróság előtt elkövetett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény tekintetében a törvény kis mértékben pontosítja az 1978. évi IV. törvény 249/B. §-ában foglaltakat.

A bűncselekmény megfogalmazása részint jogharmonizációs elvárásokon, részint nemzetközi kötelezettségeken alapul. Ebből következően tehát nemzetközi büntető bíróság, illetve az Európai Unió Bírósága előtti eljárásban elkövetett igazságszolgáltatás elleni bűncselekményt is ugyanúgy kell büntetni, mintha azt a nemzeti bíróság előtti eljárásban követték volna el.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya az igazságszolgáltatás rendjén túlmenően a nemzetközi bíróság előtti eljárás zavartalan működéséhez fűződő érdek.

2. A Btk. 289. §-a a 268-282. §-ba foglalt tényállásokra utal vissza. Ezért a bűncselekmény alanyára és a bűnösségre az ott kifejtettek irányadók.

3. A törvényi tényállás lényegében csupán az elkövetés helyét határozza meg. A nemzetközi bíróság előtt elkövetett igazságszolgáltatás elleni bűncselekmény törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel vagy az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott nemzetközi büntető bíróság, illetve az Európai Unió Bírósága előtt folyamatban lévő eljárás során vagy azzal kapcsolatban követhető el. A törvény megjelöli azon bűncselekményeket is, amelyek nemzetközi bíróság előtt elkövetése esetén a bűncselekmény megvalósul. Ezek az alábbiak:

hamis vád (268-269. §)

hatóság félrevezetése (271. §)

hamis tanúzás (272-275. §)

hamis tanúzásra felhívás (276. §)
tanúvallomás jogosulatlan megtagadása (277. §)
kényszerítés hatósági eljárásban (278. §)
hatósági eljárás megzavarása (279. §)
igazságszolgáltatással összefüggő titoksértés (280. §)
mentő körülmény elhallgatása (281. §)
bűnpártolás (282. §)

A fenti bűncselekményekkel kapcsolatban az elkövetési magatartásra és a stádiumokra lásd az egyes bűncselekményeknél kifejtetteket.

Btk. 290. § fejezetcíméhez:

A korrupció kriminológiai fogalom, az új Btk. azonban anyagi büntetőjogi fogalomként emelte azzal, hogy a vesztegetés és a hozzá kapcsolódó bűncselekmények csoportját A korrupciós bűncselekmények cím alatt tárgyalja. A vesztegetés mindig valamilyen döntés alakítására, formálására irányul. Két magatartás áll egymással szemben, vagyis a vesztegetésnek legalább két szereplője van: az aktív és a passzív vesztegető. Mindkettő cselekménye szükséges a vesztegetés megvalósulásához. Az aktív vesztegető az, akinek valamilyen szempontból a döntés fontos. A passzív vesztegető pedig a döntés meghozatalára jogosult: ő a megvesztegetett személy. A vesztegető cselekménye aktív vesztegetés, a vesztegetett cselekménye passzív vesztegetés. Az aktív vesztegető valamilyen előnyt, jutalmat ad, ígér a másik félnek, cserébe általában azt várja, hogy az ügyben az általa kívánt módon döntsön, járjon el. A megvesztegetett fél ezt elfogadja, és általában a megvesztegető által várt módon dönt. A vesztegetés folyamata olyan, mint egy üzleti megállapodás, és tegyük hozzá rögtön: sajnos majdnem olyan gyakori is a mindennapokban.

A közélet tisztasága mint a fejezet alá tartozó bűncselekmények közös jogi tárgya az állami, társadalmi szervek, a hivatalos és más fontos, közfeladatot ellátó személyek törvényes, elfogulatlan és befolyástól mentes működését jelenti. A korrupciós bűncselekményekkel pont az ezen szervekbe és személyekbe vetett bizalom inog meg, amely aláássa a társadalom szabályszerű működését is, valamint mérgezi a gazdaságot.

Magyarországon a politikai és gazdasági átalakulást széles körben elterjedt korrupció kísérte. Az erőforrások szűkössége, illetve rossz elosztása, a túlbürokratizált jogi és közigazgatási rendszer, valamint a kölcsönös szívfességek hálózata továbbra is a korrupció strukturális előidézői. A társadalom jelentős változásokon ment át, ami aláásta az általánosan elfogadott viselkedési normákat (erkölcsök lazulása) és erősítette a korrupciós tendenciákat. Ezenkívül a tervgazdaságról a liberalizált piacgazdaságra való áttérés néhány szektorban megváltoztatta a korrupt magatartás alapjául szolgáló struktúrát. A szocializmus hiánygazdaságában a korrupció útja a vevőtől az eladóig vezetett a korlátozottan rendelkezésre álló áruk és szolgáltatások (minőségi élelmiszerek és importtermékek) megszerzése érdekében. A rendszerváltozást követően a korrupció számos szektorban (üzleti élet, közbeszerzések stb.) az eladótól (vállalkozó) a vevő (ügyfél) felé irányult.

Magyarországon a korrupció leggyakoribb formái adminisztratív jellegűek, illetve a politikai és gazdasági érdekek összefonódásából adódnak. A rendőröket, adóellenőröket, vámtisztviselőket gyakran vádolják csalással, illetve érik tetten ilyen típusú törvénysértésen, nem utolsósorban a belső ellenőrzési mechanizmusok erősítésének köszönhetően. A egészségügyi rendszerben számos orvos használja a közkórházak berendezéseit saját előny, bevétel szerzése céljából. A felmérésekre válaszolók 77 százaléka vélte úgy, hogy bevett szokás hálapénzt vagy borralalót adni a kórházi orvosoknak olyan ellátásért, amelyre egyébként ingyenesen lennének jogosultak. Ezt legtöbb esetben sem a betegek, sem pedig maguk az orvosok nem tekintik törvénybe ütköző gyakorlatnak. A közvélemény szemében a rendőrök - különösen a közúti ellenőrzést végzők, az adócsalásokat és kábítószerrel kapcsolatos ügyeket vizsgálók, a vám- és pénzügyőr ügyintézők hozhatók kapcsolatba a korrupcióval. A válaszadók 39 százaléka tekinti bevett gyakorlatnak a közlekedési szabálysértésekért járó bírság elkerüléséért való fizetést, és 28 százaléka gondolja jellemzőnek az árucikkek behozataláért és kiviteléért történő vesztegetést. Bevett szokás fizetni a gyors nyilvántartásba vételért, bejegyzésért a földhivatalokban vagy az engedélyező hatóságoknál, különösen a közlekedéssel összefüggő területeken.

A korrupciós jellegű bűncselekmények egyik sajnálatos jellemzője a magas látencia. Az ismertté vált korrupciós jellegű bűncselekmények száma az elmúlt két évtizedben 300-1000 körül ingadozott, vagyis pusztán a józanész logikája alapján belátható, hogy rendkívül magas a fel nem derített bűncselekmények aránya az összes elkövetett korrupciós bűncselekményen belül.

Az új Btk. szerkezetileg egyszerűsíti a tényállásokat, így egy fejezetben szabályozza a közélet tisztasága elleni és a nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekményeket. A nemzetközi közélet tisztasága elleni bűncselekmények elkövetési magatartása a korábbi szabályozás szerint is megegyezett a megfelelő közélet tisztasága elleni bűncselekmény tényállásával, és a büntetési tételek is azonosak voltak. Ennek megfelelően az új Btk., ahol a nemzetközi szerződések, illetve az Európai Unió jogi aktusai alapján szükséges, az adott tényállás végén önálló bekezdésben utal arra, hogy az ott szabályozott cselekmény nemzetközi hivatalos személy vonatkozásában is büntetendő. Szerkezeti egyszerűsítés jegyében az 1978. évi IV. törvényben önálló szakaszban szabályozott, de lényegében az adott bűncselekmény minősített esetét jelentő tényállásokat megszünteti, és azokat a vonatkozó bűncselekmény minősített eseteként szabályozza. A Btk. önálló alcímek alatt szabályozza az aktív vesztegetést vesztegetés, illetve a passzív vesztegetést vesztegetés elfogadása elnevezéssel. Az 1978. évi IV. törvény szabályozásához képest az egyik leglényegesebb változtatás, hogy a büntethetőséget megszüntető ok helyett az új Btk. a büntetés korlátlan enyhítésére vagy mellőzésére ad lehetőséget, a vesztegetési cselekmények felderítésében a hatóságokkal érdemben együttműködő elkövetőkkel szemben.

E fejezet alá az alábbi bűncselekmények tartoznak:

vesztegetés,
vesztegetés elfogadása,

*hivatali vesztegetés,
hivatali vesztegetés elfogadása,
vesztegetés bírósági vagy hatósági eljárásban,
vesztegetés elfogadása bírósági vagy hatósági eljárásban,
vesztegetés feljelentésének elmulasztása,
befolyás vásárlása,
befolyással üzérkedés.*

XXVII. FEJEZET

A KORRUPCIÓS BŰNCSELEKMÉNYEK

Vesztegetés

290. § (1) Aki gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személynek vagy rá tekintettel másnak azért ad vagy ígér jogtalan előnyt, hogy a kötelességét megszegje, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személlyel kapcsolatban követik el.

(3) A büntetés

a) az (1) bekezdés esetében egy évtől öt évig,

b) a (2) bekezdés esetében két évtől nyolc évig

terjedő szabadságvesztés, ha a vesztegetést bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(4) Az (1)-(3) bekezdés szerint büntetendő, aki a vesztegetést külföldi gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el.

(5) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a közélet, (illetve a nemzetközi közélet) tisztasága, valamint a gazdasági és társadalmi kapcsolatok tisztasága.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a jogtalan előny. Ez lehet vagyoni, személyes vagy akár erkölcsi jellegű is. A legtipikusabb a vagyoni előny, ezen belül is a leglikvidebb aktív, a készpénz. A vagyoni előny egyéb, tipikus formái:

bankszámlapénz (például átutalás offshore számláról egy másik offshore számlára);

hitel, kölcsön (Kamatmentes kölcsön esetében pénzbeli juttatásnak tekintendő, kamatozó kölcsön esetén pedig a hitelnyújtás ténye az előny. Jelentősége van - az elkobzás szempontjából is - annak, hogy a kölcsön valódi vagy csupán színlelt - BJD 3923.);

tartozás elengedése.

Személyes előny lehet:

a visszterhes jogügylet (Például ilyen lehet egy adásvétel a piaci feltételeknél kedvezőbb kondíciókkal. Visszterhes jogügylet - például adásvételi szerződés - szintén lehet adott esetben vagyoni vagy esetleg személyes előny.- BH 1981. 268., BH 1983. 186., BH 1994. 62.);

kereseti lehetőség biztosítása (Tipikusan a passzív vesztegető valamelyik családtagjának, rokonának. Személyes előny lehet valamilyen kereseti lehetőség, például másodállásbeli foglalkoztatás biztosítása - BJD 3911., 6222., 8013.);

szexuális kapcsolat létesítése (tipikusan a rendőr és a prostituált viszonylatában fordul elő).

Az előny jogtalansága kapcsán szükségesnek tartjuk, hogy kitérjünk egy a bírói gyakorlat által vitatott, problematikus kérdésre: a szóróajándékok problematikájára. Álláspontunk szerint a vesztegetés minden formája esetében igenis vizsgálni kell a kapott előny értékét, és azt, hogy a konkrét személy esetében ez az előny alkalmas lehetett-e arra, hogy őt bármire motiválja. A bírói gyakorlat hosszú távon nem mehet szembe azzal a társadalmi realitással, hogy igenis jelen van a szóróajándék, illetve a szokásos mértékű ajándék a mindennapjainkban.

Az előny álláspontunk szerint a társadalomra veszélyesség hiánya miatt nem minősül jogtalannak, ha két feltétel konjunktívan megvalósul:

olyan csekély értéket képvisel, amely nem alkalmas arra, hogy az előnyt elfogadó személyt bármire is motiválja (erre példa a már említett szóróajándék);

nem az előnyt elfogadó személy kérésére történik az előny átadása, és az előnyért cserébe nem tesz semmilyen ellenszolgáltatást az, aki az előnyt kapta.

A társadalomra veszélyesség jelenleg a bűncselekmény egyik fogalmi eleme. Objektív és tartalmi jellegű kategória. A magatartás önmagában nem értékelhető; értékelést csak az általa előidézett vagy célba vett eredmény, következmény révén kaphat. Egy cselekményt attól függően tekintünk hasznosnak vagy károsnak, hogy milyen következményeket idézett, illetőleg idézhet elő. Egy magatartás akkor veszélyes, ha tanúsítása révén olyan helyzet állhat elő, amely a jelenleginél hátrányosabb. A társadalomra veszélyes egy magatartás akkor, ha a társadalom szempontjából hátrányosabb az a helyzet, amelyet a szóban forgó magatartás előidézhet. A társadalomra veszélyesség elsősorban a jogalkotó számára szolgál zsinórmértékül: hiszen csak a társadalomra olyan fokban veszélyes cselekményeket szabad bűncselekményként szabályozni, amelyek esetében az egyéb jogágak által biztosított eszközök már nem elégségesek. A társadalomra veszélyesség ugyanakkor - az egységes jogirodalmi álláspont szerint - a jogalkalmazó számára is jelentős kategória. A jogvita tárgyát azonban e körben az képezte és képezi a mai napig, hogy vajon a jogalkalmazó megállapíthatja-e, hogy egy tényállásszerű, vagyis normába ütköző magatartás - anélkül, hogy fennállna valamilyen büntetethez vezető kizáró konkrét ok - teljes egészében nélkülözi a társadalomra veszélyességet, vagyis a bűncselekmény egyik fogalmi ismérvét, aminek természetesen csak egyetlen következménye lehet, mégpedig az, hogy az ilyen magatartás delictumot nem valósít meg. E körben a joggyakorlat egységes, és számos olyan jogesetet tették közzé, amikor az ügyben eljáró bíróság a felmentő ítéletét a bűncselekmény egyik fogalmi ismérvének a hiányára alapította.

Még egy kérdésre kell a jogtalan előny kapcsán kitérni, ez a vagyoneklozás problematikája. Egyetértünk a legutóbb megjelent Különös részi tankönyv szerzőivel abban, hogy amennyiben a korrupciós bűncselekmény elkövetése során a passzív vesztegető az aktív vesztegetőtől az előnyt megszerzi, vele szemben arra mint a bűncselekmény elkövetéséből eredő, a bűncselekmény elkövetése során vagy azzal összefüggésben szerzett vagyonra a Btk. 74. § (1) bekezdés a) pontja alapján vagyoneklozást kell elrendelni. A passzív vesztegetővel szemben nem lehet vagyoneklozást elrendelni, ha a bűncselekmény elkövetése révén vagy azzal összefüggésben nem szerezte meg a vagyoni előnyt. Amennyiben azonban az aktív vesztegető birtokából már kikerült a vesztegetésre szánt vagyoni előny, a Btk. 74. § (1) bekezdés f) pontja alapján vele szemben vagyoneklozást kell elrendelni arra a vagyonra, amely az adott vagyoni előny tárgya volt. A 2009. évi CLXIII. törvény alapot teremtett az ígért vagyoni előny elvonására is. A 74. § (1) bekezdés f) pontjának helyes értelmezése szerint azonban az elvonás nem terjedhet ki az alap nélküli ígéret tárgyára, csak a ténylegesen meglévő és odaígért vagyonra.

3. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. A bűncselekmény célzatos (a célzat a köteleességszegés), emiatt csak szándékosan és kizárólag egyes szándékkal követhető el.

4. A bűncselekménynek két elkövetési magatartása van:

előny adása,

előny ígérése.

Az előny pozitív változást jelent a bűncselekmény elkövetése előtti állapothoz képest az előny elfogadója tekintetében. Az előny fajtáit az elkövetési tárgy bemutatása körében már felsoroltuk. Az előny álláspontunk szerint akkor jogtalan, ha alkalmas arra, hogy az adott személyt valamire motiválja, befolyásolja. Az előnyt a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személynek vagy rá tekintettel másnak kell adni vagy ígérni. A Btk. 459. § (1) bekezdés 8. pontja értelmében gazdálkodó szervezet: a Polgári Törvénykönyv szerinti gazdálkodó szervezeten kívül az a szervezet is, amelynek gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira a Polgári Törvénykönyv szerint a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. A Polgári Törvénykönyv szerint gazdálkodó szervezet: az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, a szövetkezet, a lakásszövetkezet, az európai szövetkezet, a gazdasági társaság, az európai részvénytársaság, az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés, az európai területi együttműködési csoportosulás, az egyes jogi személyek vállalata, a leányvállalat, a vízgazdálkodási társulat, az erdőbirtokossági társulat, a végrehajtói iroda, az egyéni cég, továbbá az egyéni vállalkozó. Az állam, a helyi önkormányzat, a költségvetési szerv, az egyesület, a köztisztviselő, valamint az alapítvány gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira is a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, kivéve, ha a törvény e jogi személyekre eltérő rendelkezést tartalmaz.

A tényállásban a költségvetési szerv, gazdálkodó szervezet, egyesület dolgozója, illetve tagja kifejezés helyett, az adott szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy kifejezés szerepel, amelynek célja a dolgozó elavultnak és több értelmezési problémát jelentő kifejezésnek a kiváltása. Az új kifejezés kellően széles kört felel, ugyanakkor a jogbiztonság szempontjából pontosnak és jól értelmezhetőnek is tekinthető.

A bűncselekmény nemcsak magyar, hanem nemzetközi viszonylatban is elkövethető a (4) bekezdésben foglalt hivatkozó diszpozíció alapján.

5. A bűncselekménynek a következő minősített eseteit szabályozza a törvény, részben igazodva a korábbi Btk. szabályozásához: Minősített eset, ha a vesztegetést gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személlyel kapcsolatban követik el. Önálló intézkedésre jogosult az, aki az adott szerv működését vagy a szervvel kapcsolatba kerülő személyek jogait vagy érdekeit érintő lényeges kérdésben dönthet. A gazdasági társaság vezetője megvalósítja az önálló intézkedésre jogosult személy megvesztegetésének vétségét, ha a pénzügyi vezetője részére - nagy összegű hitelnyújtás érdekében - egy gépkocsit bocsát a használatára (BH 2004. 6.).

A bűncselekmény súlyosabban minősül továbbá, ha bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el. (Lásd a Btk. 459. § (1) bekezdésének 2. és 28. pontjában található értelmező rendelkezéseket.)

6. A vesztegetés annyi rendbeli bűncselekményt valósít meg, ahány személynek adják vagy ígérnek a jogtalan előnyt (BH 2006. 178.).

7. A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja. Ezzel a szabályozással a törvényhozó a bíró kezébe teszi a döntés lehetőségét és felelősségét, hogy a bűncselekmény feltárását segítő egyedi körülmények mérlegelése alapján az elkövető büntetőjogi felelősségét megállapítsa-e, illetve ha igen, mekkora büntetést szabjon ki.

Vesztegetés elfogadása

291. § (1) Aki gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében végzett tevékenységével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetve a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért jogtalan előny kéréssel vagy elfogadójával egyetért, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha az elkövető

a) a jogtalan előnyért a köteleességét megszegi, egy évtől öt évig,

b) az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követi el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Ha az elkövető gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy, a büntetés

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig,

b) a (2) bekezdés a) pontjában meghatározott esetben két évtől nyolc évig,

c) a (2) bekezdés b) pontjában meghatározott esetben öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés.

(4) Az (1)-(3) bekezdés szerint büntetendő az a külföldi gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy, aki az ott meghatározott bűncselekményt követi el.

(5) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, a kapott jogtalan vagyoni előnyt vagy annak ellenértékét a hatóságnak átadja, és az elkövetés körülményeit feltárja.

ÍH 2015. 128. A vesztegetés súlyosabban minősülő esetének megállapíthatósága

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a közélet (illetve a nemzetközi közélet) tisztasága, valamint a gazdasági és társadalmi kapcsolatok tisztasága. Elkövetési tárgy a jogtalan előny. (Ennek értelmezése kapcsán lásd a vesztegetés elkövetési tárgyával kapcsolatban kifejtetteket.)

2. A bűncselekmény alanya a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy lehet. A bűncselekmény alanya tehát speciális, de a korábbi Btk. szabályozásához képest tágabb az alanyi kör.

Meg kell jegyezni, hogy a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy működését, kötelezettségeit jogszabályok, ezen alapuló belső szabályzatok, munkaköri leírások, szerződések szabályozzák. Csak olyan kötelezettségek alapozhatják meg a tényállásszerűséget, amelyek jogilag szabályozottak, jogilag kikényszeríthetőek, amelyek szabályszerű teljesítéséhez közérdek fűződik. Ebből következően azok a társadalmi szervezeti és egyesületi tagságból eredő kötelezettségek, amelyek kizárólag az alapszabályokon alapulnak, jogi szempontból irrelevánsak, nem vezethetnek vesztegetés megállapítására. A bűncselekmény a többi korrupciós bűncselekményhez hasonlóan csak szándékosan követhető el.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai:

a) jogtalan előnyt kérése,

a) jogtalan előnynek vagy ígéretének elfogadása,

harmadik személynek adott vagy ígért jogtalan előny kéréssel vagy elfogadójával egyetértés.

Az előny kérése esetén a passzív vesztegető a vesztegetés kezdeményezője. Az előny kérésével a bűncselekmény minden további feltétel nélkül befejezetté válik. Az előny elfogadása esetén az előny az aktív vesztegető birtokából a passzív vesztegető birtokába kerül. Az előny ígéretének elfogadása a kilátásába helyezett jövőbeli előny elfogadását jelenti. Az előny elfogadójával az egyetértés akkor büntetendő, ha az előnyt a harmadik személynek a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személyre tekintettel adják vagy ígérik, és ez utóbbi személy ezzel ért egyet. Ez a szabályozás a korábbi Btk. által büntetni rendelt magatartásnál szűkebb, azonban megfelel az ésszerűsége túl a gyakorlatnak is. Ez értelemszerűen a gazdasági vesztegetésre is igaz. Önmagában ugyanis azért senki nem büntethető a gazdasági életben, mert egyetért azzal, hogy a kollégája korrump.

Látható az elkövetési magatartásokból, hogy a korrupciós bűncselekmények tipikusan verbálisan elkövethető bűncselekmények, az esetek többségében a befejezettséghez nem szükséges, hogy az előny ténylegesen átadásra kerüljön.

A (4) bekezdésben foglalt hivatkozó diszpozícióra figyelemmel a külföldi gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy ugyanúgy büntetendő, mint ha a bűncselekményt hazai viszonylatban követték volna el.

4. Súlyosabban büntetendő az elkövető, ha a vesztegetés elfogadását a következőképpen követi el:

a) jogtalan előnyért a köteleességét megszegi,

a) bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követi el,

az elkövető gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személy.

A kötelezettség tényleges megszegése nem igényel bővebb magyarázatot, az üzletszerűség és a bünszövetség pedig a vesztegetésnek is minősítő körülménye, ezért utalunk az ott leírtakra. Önálló intézkedésre jogosult az, aki az adott szerv működését vagy a szervvel kapcsolatba kerülő személyek jogait vagy érdekeit érintő lényeges kérdésben dönthet. Ilyenek tipikusan az adott szervezetnél a vezető beosztású személyek. Ide tartoznak továbbá azok, akik az adott jogi személy képviselőjére jogosultak, illetve az érdemi döntéseket lényegesen befolyásoló, a döntés előkészítésében közvetlenül közreműködő beosztottak is.

5. A rendbeliségre és a korlátlan enyhítésre vonatkozó szabályokkal kapcsolatban ugyanazt lehet elmondani, amit a vesztegetés tényállásához kapcsolódóan fentebb már kifejtettünk.

6. Három problémakör a gyakorlatban a vesztegetés elfogadása bűncselekménnyel kapcsolatban.

A vesztegetés elfogadása, vagyis korábbi elnevezéssel a passzív gazdasági vesztegetés kapcsán meg kell említenünk a gyakorlatban tipikusan előforduló három esetkört: az üzletkötői jutalék, a hitelezési tevékenységgel kapcsolatos vesztegetés és az orvosi hálapénz problémakörét.

Az üzletkötő egy adott cég alkalmazásában álló vagy külsős vállalkozóként felkért közvetítő, aki tevékenységéért meghatározott összegű jutalékot kaphat. Bűncselekmény gyanújára az adhat alapot, ha a jutalék olyan mértékű vagy összegű, ami nincs arányban az elvégzett munkával. Bizonyítani azonban rendkívül nehéz a bűncselekményt ilyen esetekben.

A hitelezési tevékenység a korrupció szempontjából különösen fertőzött terület. A gyakorlatban általában egy adott hitelhez a legkedvezőbb feltételek mellett vagy a jogi feltételek hiányában is hozzá lehet jutni, ha megfelelő személynek vagy személyeknek 7-10% korrupciós összeget fizetnek az elkövetők.

Érdekes az orvos büntetőjogi felelőssége is, ha működése során jogtalan előnyt kér vagy fogad el. Ezzel kapcsolatban az új Btk. hatályba lépése előtti álláspont a következő volt:

A Magyar Orvosi Kamara 2012. január 1-től hatályos Orvosetikai Kódexének II. 15. pontja határozza meg a hálapénz fogalmát: A hálapénz, hálaszolgáltatás az a bármilyen előny és juttatás, amit a beteg vagy hozzátartozója az ellátást követően, utólag, kérés nélkül az orvosnak ad, amennyiben az még közvetve sem befolyásolja az ellátás minőségét. A hálapénztől élesen el kell különíteni az előre kért, elvárt, felajánlott vagy elfogadott anyagi juttatást vagy egyéb előnyöket, amely törvénysértő és egyben kirívóan súlyos etikai vétség.

Az orvos gyógyító-megelőző tevékenysége körében nem minősül önálló intézkedésre jogosultnak, így legfeljebb a vesztegetés elfogadása alapesetét követheti el. Azt is csak akkor, ha a hálapénzt ő kéri, előre, vagy az előnyért a kötelességét megszegi. Ha az orvos utólag fogadja el az önként felajánlott hálapénzt, azzal bűncselekményt nem, legfeljebb fegyelmi vétséget követhet el.

Az új Btk. hatályba lépése után álláspontunk szerint az orvos nem kérhet és nem is fogadhat majd el hálapénzt, mivel mind a jogtalan előny kérése, mind az előzetes vagy akár utólagos elfogadása is vesztegetés elfogadásának minősül. (Érvelni kizárólag azzal lehet majd a hálapénzt utólag elfogadó orvos védelmében, hogy a hálapénz - amennyiben utólag kérés nélkül adják - megfelel az Orvosetikai Kódex rendelkezéseinek, így nem minősül jogtalan előnynek, ezáltal nem valósul meg bűncselekmény).

292. §

Hivatali vesztegetés

293. § (1) Aki hivatalos személyt a működésével kapcsolatban neki vagy rá tekintettel másnak adott vagy ígért jogtalan előnnyel befolyásolni törekszik, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a vesztegető, ha a jogtalan előnyt azért adja vagy ígéri, hogy a hivatalos személy a hivatali kötelességét megszegje, a hatáskörét túllépje, vagy a hivatali helyzetével egyébként visszaéljen.

(3) Az (1) és (2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt külföldi hivatalos személy működésével kapcsolatban követi el.

(4) Az (1) bekezdés szerint büntetendő a gazdálkodó szervezet vezetője, illetve ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított, a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy, ha az (1)-(3) bekezdésben meghatározott bűncselekményt a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy a gazdálkodó szervezet érdekében követi el, és felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettségének teljesítése a bűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna.

(5) Vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított, a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy, ha a (4) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el.

(6) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - az (1) és (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a közélet, ezen belül az államhatalom és a közigazgatás működésének tisztasága.

2. A bűncselekmény alanya az (1)-(3) bekezdés esetén bárki lehet, a (4) bekezdés alanya azonban speciális, csak a gazdálkodó szervezet vezetője, illetve ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított, a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy lehet. A bűncselekmény az (4) bekezdésben foglalt eset kivételével csak szándékosan követhető el, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt. Az (4) bekezdés gondatlanul követhető el. A minősített esetet kivéve a szándékos alakzatok elkövethetők egyenes és eshetőleges szándékkal is, a minősített eset a célzat miatt azonban csak egyenes szándékkal követhető el.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya az előny. A tényállás ma már nem tartalmazza a jogtalan jelzőt. Az előny egyébként általában véve akkor jogtalan, ha alkalmas a befolyásolásra, illetve az előny adásának a célja a hivatalos személy befolyásolása. A magunk részéről nem értünk egyet azzal az állásponttal, hogy fogalmilag nem képzelhető el, hogy az előny jogszerű legyen. Előny ugyanis minden, a korábbinál közvetlenül vagy közvetve kedvezőbb állapotot jelent. Például egy fáradt hivatalos személyt meghívni egy kávéra mindenképpen előny (hiszen a korábbinál kedvezőbb állapotot eredményez az elfogyasztása), de nem jogtalan előny, mert nem alkalmas arra, hogy a hivatalos személy esetében motiváló, magatartásbefolyásoló szerepe legyen. Említettük már, hogy a tényállás ugyan nem tartalmazza az előnyhöz kapcsolódóan a jogtalan jelzőt, a társadalomra veszélyesség hiányára hivatkozással azonban ilyen esetekben a bíróságnak van eszköze a kezében, hogy felmentő ítéletet hozzon.

Álláspontunk szerint a bűncselekmény passzív alanya nem lehet sem a hivatalos személy, sem pedig más. (Ez utóbbi olyan személy lehet, akinek előnyben részesítését a hivatalos személy a saját szempontjából befolyásoló tényezőnek tekinti, de lehet egyéb személy, például közvetítő is.) A passzív alany a bűncselekmény sértettje, és jelen bűncselekmény esetében - igaz, más tényállás alapján - a hivatalos személy is büntetőjogi felelősséggel tartozik, vagyis a hivatali vesztegetésnek nincs sértettje (passzív alanya).

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása az előny adása vagy ígérese. Az ígérés időben megelőzi az előny adását, a bűncselekmény tehát már az ígéret elhangzásával befejezetté válik. Az előny ígérese mindig konkrét felajánlást jelent, ahogy erre a bírói gyakorlat is utal: a szabadságvesztés büntetést megkezdő vádlott a bv. örnek címzett azon kijelentése, hogy nem lesz hálátlan, önmagában nem valósítja meg a hivatali vesztegetés büntetést, ha az minden konkrétumot nélkülöz, s az előny ígéretének nem tekinthető. - Előnyön a hivatalos személynek a korábbinál kedvezőbb helyzetbe jutását kell érteni (BH 2007. 76.).

A gondatlan változat esetén az elkövetési magatartás olyan mértékben kitágítja a gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított, a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy mögöttes büntetőjogi felelősségét, amely már erősen közelíti az objektív felelősség határát. Míg a (4) bekezdésben a vezető vagy ellenőrzésre, felügyeletre stb. feljogosított személy a kötelességei elhanyagolásával nem szerez tudomást, hogy a vesztegetést a gazdálkodó szervezet érdekében elköveti egy alkalmazottja, az (5) bekezdés esetében már az is büntetendő, ha gondatlanságból hanyagolja el a felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettségét. A felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elhanyagolásának ugyanakkor az egyik legszembetűnőbb bizonyítéka, ha a cég alkalmazottjának lehetősége nyílik vesztegetni anélkül, hogy ez a beépített ellenőrzési mechanizmusok révén a vezető tudomására jutna. (Ha pedig a tudomására jut, de nem tesz megfelelő intézkedéseket, az már nem gondatlanság, álláspontom szerint ilyen esetekben a (4) bekezdésben foglalt eset megállapítására nyílik mód.) Visszatérve tehát az alapproblémára, a kör bezárult: ha egy alkalmazott vesztegetést követ el a munkáltatója érdekében, és nem veszi észre a vezető, hogy a beosztott ezt a bűncselekményt elkövette, akkor ezzel elhanyagolta az ellenőrzési kötelezettségét, ezáltal, tekintettel az elkövetett vesztegetésre, a vezető is bűncselekményt követ el. Vagyis gyakorlatilag egy, az alkalmazott által a gazdálkodó szervezet érdekében elkövetett vesztegetés meg nem akadályozása önálló gondatlan bűncselekmény lesz.

5. A bűncselekmény minősített esete valósul meg, ha az elkövetési magatartás arra irányul, hogy a hivatalos személy a hivatali kötelességét megszegje, a hatáskörét túllépje, vagy a hivatali helyzetével egyébként visszaéljen. Nem feltétele a minősített eset megállapításának, hogy mindez be is következzen, elég, ha az elkövető az előnyt ilyen célzattal adja át.

6. Tekintettel a BH 2006. 178-ra, a hivatali vesztegetés is annyi rendbeli bűncselekményt valósít meg, ahány személynek adják vagy ígérik a jogtalan előnyt.

7. A korlátlan enyhítés kapcsán utalunk a vesztegetés tényállásnak elemzésekor kifejtettetre, azzal, hogy a korlátlan enyhítésre ennél a bűncselekménynél csak az (1) és (2) bekezdésben meghatározott esettel kapcsolatban van lehetőség.

Hivatali vesztegetés elfogadása

294. § (1) Az a hivatalos személy, aki a működésével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetve a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért jogtalan előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt vezető beosztású hivatalos személy követi el.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig, a (2) bekezdésben meghatározott esetben öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki

a) a jogtalan előnyért

aa) hivatali kötelességét megszegi,

ab) hatáskörét túllépi, vagy

ac) hivatali helyzetével egyébként visszaél, illetve

b) a bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követi el.

(4) Az (1)-(3) bekezdés szerint büntetendő az a külföldi hivatalos személy, aki az ott meghatározott bűncselekményt követi el.

(5) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - az (1) és (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, a kapott jogságon vagyoni előnyt vagy annak ellenértékét a hatóságnak átadja, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a közélet tisztasága, közelebből a hivatalos személyek szabályszerű eljárásába vetett bizalom.

2. A bűncselekmény alanya speciális, csak hivatalos személy lehet. A Btk. 459. § (1) bekezdés 11. pontja értelmében hivatalos személy:

a köztársasági elnök,

az országgyűlési képviselő és a Magyarországon megválasztott európai parlamenti képviselő,

az alkotmánybíró,

a miniszterelnök, a miniszter, az államtitkár, a közigazgatási államtitkár, a helyettes államtitkár és a kormány megbízott,

a bíró, az ügyész és a választottbíró,

az alapvető jogok biztosa és helyettese,

a közjegyző és a közjegyzőhelyettes,

az önálló bírósági végrehajtó, az önálló bírósági végrehajtó-helyettes és a végrehajtói kézbesítésre felhatalmazott önálló bírósági végrehajtó jelölt,

a helyi önkormányzati és a nemzetiségi önkormányzati képviselő-testület tagja,

a Magyar Honvédség állományilletékes parancsnoka, és a hajó vagy a légijármű parancsnoka, ha a nyomozó hatóságra vonatkozó rendelkezések alkalmazására jogosult,

az Alkotmánybíróságnál, a Köztársasági Elnök Hivatalánál, az Országgyűlés Hivatalánál, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalánál, a Magyar Nemzeti Banknál, az Állami Számvevőszéknél, bíróságnál, ügyészségnél, minisztériumnál, autonóm államigazgatási szervnél, kormányhivatalnál, központi hivatalnál, önálló szabályozó szervnél, rendvédelmi szervnél, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál, az Országgyűlési Őrségnél, fővárosi vagy megyei kormányhivatalnál, önkormányzati igazgatási szervnél, megyei intézményfenntartó központnál vagy köztestületnél közhatalmi feladatot ellátó vagy szolgáltatást teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szerv rendeltetésszerű működéséhez tartozik.

A Btk. 459. § (1) bekezdés 13. pontja értelmében külföldi hivatalos személy:

a külföldi államban jogalkotási, igazságszolgáltatási, közigazgatási vagy büntetőügyi feladatot ellátó személy,

törvényben kihirdetett nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezetnél szolgáltatást teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szervezet rendeltetésszerű működéséhez tartozik,

törvényben kihirdetett nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezet közgyűlésébe, testületébe megválasztott személy, ideértve a külföldön megválasztott európai parlamenti képviselőt is,

a Magyarország területén, illetve állampolgárai felett joghatósággal rendelkező nemzetközi bíróság tagja, a nemzetközi bíróságnál szolgáltatást teljesítő személy, akinek a tevékenysége a bíróság rendeltetésszerű működéséhez tartozik.

Amennyiben a jogságon előny kéréseivel vagy elfogadójával egyetértő hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy követi el tettesként a bűncselekményt, akkor az előbbi személy a hivatalos személy által elkövetett bűncselekmény bűnsegédje.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, a (3) bekezdés a) pontjában felsorolt három eset csak egyenes szándékkal, a többi fordulat eshetőséges szándékkal is.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai:

az előny kérése,

az előny, illetve annak ígéretének elfogadása,

adott vagy ígért előny kéréseivel vagy elfogadójával egyetértés.

Az elkövetési magatartások kapcsán utalunk a vesztegetés elfogadása bűncselekmény elkövetési magatartásainak bemutatásakor kifejtettekre. Fontos különbség, hogy az elkövetési magatartásnak a hivatalos személy működésével kapcsolatban kell megjelennie. Ez a kapcsolat a legszorosabb akkor, ha a hivatalos személy olyankor részesül előnyben, ha az előny adójának ügyében aktuálisan eljár, vagy megindítandó ügyében el fog járni. Hasonló a helyzet, ha a hivatalos személy és az előny adója között állandó jellegű kapcsolat áll fenn (például a hivatalos személy az előny adójának a tevékenységét folyamatosan, rendszeresen ellenőrzi). Hivatali működéssel kapcsolatos az előny akkor is, ha annak adására, kérésére, elfogadására a hivatali ténykedés befejezése után kerül sor, de arra a korábbi konkrét eljárásra tekintettel és az érintkezés lényege a már más fórumon folyó ügy menetének a megtárgyalása volt.

4. A bűncselekmény minősített eseteit a (2) és (3) bekezdésben sorolja fel a törvényhozó. Minősített eset, ha a bűncselekményt vezető beosztású hivatalos személy követi el. Vezető beosztású az a hivatalos személy, aki népképviselői, közigazgatási, igazságügyi szervnél egy vagy több szervezeti egység irányítását végzi.

Súlyosabban minősül továbbá a cselekmény, ha az elkövető az előnyért hivatali kötelességét megszegi, hatáskörét túllépi, vagy hivatali helyzetével egyébként visszaél, illetve ha a bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követi el. A hivatali helyzetével egyéb módon visszaél minősített esetben az előnyért cserébe teljesíti a kötelességét a hivatalos személy, vagy az ilyen zsarolásszerű magatartást is minősített esetként szabályozza a törvény.

A bünszövetség és az üzletszerűség fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdésének 2. és 28. pontja definiálja.

5. Egy ügyben több ügyfélről, különböző ügyfelektől különböző ügyekben történő hivatali vesztegetés elfogadása bűnhalmazat. Ezzel szemben folytatolagos bűncselekményt állapítunk meg akkor, ha az elkövető a hivatali kapcsolat során, ugyanabban az ügyben ugyanattól a személytől többször kér vagy fogad el előnyt.

6. Az (1) és (2) bekezdésben foglalt bűncselekmény elkövetője élhet a korlátlan enyhítés lehetőségével a vesztegetés elfogadása tényállás elemzésekor kifejtettek szerint.

Vesztegetés bírósági vagy hatósági eljárásban

295. § (1) Aki azért, hogy más a bírósági, választottbírósági vagy hatósági eljárásban törvényes jogait ne gyakorolja, vagy kötelezettségeit ne teljesítse, neki vagy rá tekintettel másnak jogtalan előnyt ad vagy ígér, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel vagy az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott nemzetközi büntető bíróság, illetve az Európai Unió Bírósága előtt folyamatban lévő eljárás során vagy azzal kapcsolatban követi el.

(3) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - az (1) és (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a közélet tisztasága, közelebbről a bírósági, választottbírósági és más hatósági eljárások tisztaságába vetett bizalom.

A bűncselekmény elkövetési tárgya a jogtalan előny, amelynek kapcsán utalunk a vesztegetés tényállásának elemzésekor kifejtettekre.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, aki az ilyen eljárásokban részt vesz. Meg kell jegyezni azonban, hogy amennyiben a bírósági, választottbírósági vagy más hatósági eljárásban részt vevő hivatalos személy az előny címzettje, nem ez a bűncselekmény, hanem az eset összes körülményétől függően aktív hivatali vesztegetés is megvalósulhat.

A bűncselekmény csak szándékosan, a célzat miatt pedig csak egyenes szándékkal követhető el.

3. Az elkövetési magatartások az előny adása vagy ígérese, amelyek az aktív vesztegetői magatartások a korábbi tényállások elemzése során már bemutatott tipikus elkövetési magatartásai.

A bűncselekmény magyar és nemzetközi viszonylatban egyaránt elkövethető, a (2) bekezdés szerint törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel vagy az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott nemzetközi büntető bíróság, illetve az Európai Unió Bírósága előtt folyamatban lévő eljárásban is.

4. A vesztegetés annyi rendbeli bűncselekményt valósít meg, ahány személynek adják vagy ígérik a jogtalan előnyt (BH 2006. 178.).

5. Ennek a bűncselekménynek a tényállása is tartalmaz korlátlan enyhítést lehetővé tevő rendelkezést, az egyéb korrupciós bűncselekményekhez hasonló módon és tartalommal.

Vesztegetés elfogadása bírósági vagy hatósági eljárásban

296. § (1) Aki azért, hogy a bírósági, választottbírósági vagy hatósági eljárásban törvényes jogait ne gyakorolja, vagy kötelezettségeit ne teljesítse, jogtalan előnyt kér, a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetve a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért jogtalan előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel vagy az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott nemzetközi büntető bíróság, illetve az Európai Unió Bírósága előtt folyamatban lévő eljárás során vagy azzal kapcsolatban követi el.

(3) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - az (1) és (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, a kapott jogtalan vagyoni előnyt vagy annak ellenértékét a hatóságnak átadja, és az elkövetés körülményeit feltárja.

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a közélet tisztasága, közelebből a bírósági, választottbírósági és más hatósági eljárások tisztaságába vetett bizalom.

2. A hatósági eljárás vonatkozásában korábban egy szakaszon belül szabályozott aktív, illetve passzív vesztegetés az új szerkezeti rendnek megfelelően két önálló tényállásban szabályozza a Btk. A jogtalan kifejezés elhagyására a hivatali vesztegetés tényállásánál kifejtettek az irányadók. A vesztegetés elfogadása hatósági eljárásban tényállása az 1978. évi IV. törvény passzív vesztegetés hatósági eljárásban [Btk. 255. § (2) bekezdés] tényállásában szereplő jogtalan előny elfogadásához képest kiegészül az előny ígéretének elfogadásával, valamint az elkövetőre tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért előny kérőjével vagy elfogadójával való egyetértéssel. Ezzel a vesztegetés elfogadása elkövetési magatartásának szabályozása mind a gazdasági, mind a hivatali és mind a bírósági vagy hatósági eljárás vonatkozásában egységesé válik.

297. §

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a közélet, (illetve a nemzetközi közélet) tisztasága, valamint a gazdasági és társadalmi kapcsolatok tisztasága.

2. A feljelentési kötelezettség a még le nem leplezett vesztegetésre, azaz olyan vesztegetésre terjed ki, amely még nem jutott a hatóság, közelebbről a büntetőügyekben eljáró hatóság, gyakorlatilag a nyomozó hatóság vagy az ügyész tudomására. A feljelentést lehetőleg az illetékes hatóságnál kell megtenni. A tudomásszerzés a vesztegetés gyanúját keltő cselekményről általában akkor hiteles, ha közvetlen, személyes észlelésen alapul, ideértve az okiratok vagy tárgyi bizonyítási eszközök közvetlen észlelését is. A feljelentés a hivatalos személy e minőségében, tehát mindenekelőtt a hivatali hatáskörében szerzett tudomására vonatkozik, de némileg tágabb körű. Ugyanis a hivatalos személynek nem magánszemélyként, hanem a munkájával összefüggésben olyan adatok is a tudomására juthatnak, amelyek hitelt érdemlően vesztegetés elkövetésére utalnak. A tényállás utal az elkövetés idejére is: az elkövető bűncselekményt követ el, ha nem tesz feljelentést, mihelyt teheti (vagyis a tudomásszerzést követően azonnal). Tipikus tiszta mulasztási bűncselekmény, a kísérlete logikailag kizárt.

A (2) bekezdés szerint a feljelentési kötelezettség az elkövető hozzátartozójára nem terjed ki.

Befolyás vásárlása

298. § (1) Aki

a) olyan személynek, aki arra hivatkozik, hogy hivatalos személyt befolyásol, vagy

b) olyan személyre tekintettel, aki arra hivatkozik, hogy hivatalos személyt befolyásol, másnak jogtalan előnyt ad vagy ígér, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(1a) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki magát hivatalos személynek kiadó személy részére vagy rá tekintettel másnak jogtalan előnyt ad vagy ígér.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az (1) és (1a) bekezdésben meghatározott bűncselekményt külföldi hivatalos személlyel kapcsolatban követi el.

(4) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - az (1)-(2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Szövegmagyarázat

1. Annak ellenére, hogy a gyakorlati szakemberek egy jelentős része osztja azt az álláspontot, miszerint az aktív befolyással üzérkedést nem kell önállóan szabályozni, mert az a vesztegetés aktív alakzatának minősül, de ezt egyértelműen, *expressis verbis* semmilyen döntés nem mondja ki az ítélkezési gyakorlatban, a 2011. évi CL. törvény 12. §-a az ET Korruptió elleni büntetőjogi egyezményének, illetve a GRECO ajánlásának megfelelően befolyás vásárlása alcímmel büntetendővé nyilvánította az aktív befolyással üzérkedést 2012. január 1-jei hatállyal.

A bűncselekmény védett jogi tárgya a közélet tisztasága, a hivatalos személy és a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy befolyástól mentes döntése. Elkövetési tárgy a jogtalan előny, amelynek értelmezése kapcsán utalunk a vesztegetés elemzésekor elmondottakra.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet. A bűncselekmény csak egyenes szándékkal valósítható meg, hiszen az előnyt azért adják vagy ígérik, hogy hivatalos személy befolyásolására kerüljön sor.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása az előny adása vagy ígérése, amelyek kapcsán utalunk a vesztegetés elemzésekor kifejtettekre. Az előnyt az elkövető másnak adja, mégpedig:

olyan személynek, aki arra hivatkozik, hogy hivatalos személyt befolyásol, vagy

olyan személyre tekintettel, aki arra hivatkozik, hogy hivatalos személyt befolyásol.

A befolyás vásárlásával a klasszikus korrupciós kapcsolatokhoz képest megjelenik egy harmadik személy, aki mintegy beékelődik az ügydöntő személy és az ügyfél közé. A bűncselekmény tehát e harmadik személy irányába valósul meg. A befolyásolás tudatos ráhatás a hivatalos személy magatartását megelőző akarat-elhatározásra annak érdekében, hogy ne kizárólag a jogi előírások, a megállapítható tényállás alapján járjon el, hanem olyan szempontokat is vegyen figyelembe, amely szempontok egyébként a döntés meghozatalakor nem érvényesülhetnek. E befolyásolás lehet valódi, de lehet színlelt, az ügyfelet megtévesztő. Ha az elkövető csak színleli, hogy hivatalos személyt befolyásol, a bűncselekmény akkor is megvalósul, a lényeg, hogy az ügyfél a színlelt befolyásolást létezőnek higgye. A befolyásolásra hivatkozásnak nem kell kifejezettnek lennie, de feltétel, hogy az félreérthetetlen legyen.

A bűncselekmény befejezetté válik már az előny kilátásba helyezésével (ígéretével) is, a tényleges átadás nem feltétel. Ez a bűncselekmény is tipikusan verbálisan elkövetett bűncselekmény a gyakorlatban.

4. Privilegizált eset: Aki a befolyás vásárlását gazdálkodó szervezet, illetve egyesület részére vagy érdekében tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el, enyhébben büntetendő. Az alapesethez képest, amely a hivatalos személyekkel kapcsolatos elkövetést pönalizálja, a gazdasági életben történő elkövetés enyhébben minősül, de ez is bűncselekmény.

5. Ugyanakkor álláspontunk szerint egy ügyben több személytől történő befolyás vásárlása szintén halmazatot eredményez. Ha az elkövető azért adja vagy ígéri az előnyt, hogy a hivatalos személy a befolyásolás során hivatali kötelességét megszegje, hatáskörét túllépje, vagy a hivatali helyzetével egyébként visszaéljen, a 293. § (2) bekezdése szerinti hivatali vesztegetés valósul meg.

Befolyással üzérkedés

299. § (1) Aki arra hivatkozással, hogy hivatalos személyt befolyásol, a maga vagy más számára jogtalan előnyt kér, a jogtalan előnyt vagy ennek ígérését elfogadja, illetve a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért jogtalan előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az elkövető
a) azt állítja vagy azt a látszatot kelti, hogy hivatalos személyt veszteget,

b) hivatalos személynek adja ki magát, vagy

c) a bűncselekményt üzletszerűen követi el.

(3) Aki az (1) bekezdésében meghatározott bűncselekményt gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A büntetés büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személlyel kapcsolatban követik el.

(5) Az (1) és (2) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt külföldi hivatalos személlyel kapcsolatban követi el.

(6) A büntetés korlátlanul enyhíthető - különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető - az (1) és (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjével szemben, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelentí, a kapott jogtalan vagyoni előnyt vagy annak ellenértékét a hatóságnak átadja, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Korrupciós bűncselekmény feljelentésének elmulasztása

300. § (1) Az a hivatalos személy, aki e minőségében hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy még le nem leplezett vesztegetést, vesztegetés elfogadását, hivatali vesztegetést, hivatali vesztegetés elfogadását, vesztegetést bírósági vagy hatósági eljárásban, vesztegetés elfogadását bírósági vagy hatósági eljárásban, befolyás vásárlását vagy befolyással üzérkedést követtek el, és erről a hatóságnak, mielőtt teheti, nem tesz feljelentést, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Korrupciós bűncselekmény feljelentésének elmulasztása miatt az elkövető hozzátartozója nem büntethető.

Szövegmagyarázat

1. Nem hagyta érintetlenül az új törvény a befolyással üzérkedés tényállását sem. A befolyással üzérkedés elkövetési magatartásának szövegezése ma már igazodik a vesztegetés elfogadásának szövegezéséhez. Az előny kérése és elfogadása mellett az új Btk. bünteti az ígéret elfogadását is, valamint az elkövetési magatartások köre kiegészül a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért az előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért fordulattal. A befolyással üzérkedés a vesztegetéshez szorosan kapcsolódó bűncselekmény. Elkövetője mintegy beékelődik a vesztegető és a vesztegetés elfogadója közé, erre tekintettel indokolt, hogy az elkövetési magatartások igazodjanak a vesztegetés elfogadásának tényállásához.

A befolyással üzérkedés védett jogi tárgya a közélet tisztasága, a hivatalos személy és a gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személy befolyástól mentes döntése.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, kivéve azt a hivatalos személyt, aki beosztásából következően befolyást gyakorol vagy gyakorolhat az ügymenetre. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt, bár rögtön hozzá kell tennünk, hogy a tipikus az egyenes szándékkal történő elkövetés. A befolyással üzérkedés szándékos, de nem célzatos bűncselekmény (BJD 6025.).

3. A befolyással üzérkedés elkövetési magatartásainak rendszere hasonlít a vesztegetés elfogadása elkövetési magatartásaira. Az elkövető arra hivatkozással kéri stb. a jogtalan előnyt, hogy hivatalos személyt befolyásol. A befolyásolás tudatos ráhatás a hivatalos személyre annak érdekében, hogy ne kizárólag a jogszabályok és az adott ügyben megállapítható tényállás alapján járjon el, hanem a befolyással üzérkedőre és annak ügyfelére tekintettel, más szempontok alapján az utóbbi javára döntsön (például vegye figyelembe, hogy az ügyfél a befolyással üzérkedő régi barátja, ő pedig mint egykori iskolatársához fordul a hivatalos személyhez). De az állított vagy színlelt befolyásolás nem lehet a hivatalos személy megvesztegetése, mert ellenkező esetben a (2) bekezdés a) pontja szerinti minősített eset állapítandó meg. A befolyásolás lehet közvetlen, de lehet közvetett is, azaz irányulhat (ténylegesen vagy hivatkozásként) olyan személyre, akinek viszont a hivatalos személynél van befolyása. A befolyásolásra hivatkozásnak nem okvetlenül kifejezettnnek, de a körülményekből félreérthetetlennek kell lennie. Az elkövető befolyása, amelyre hivatkozik, akár valóságos, akár színlelt lehet. A lényeg az, hogy az ügyfél azt valóságosnak hiszi, és annak érvényesítése érdekében adja az előnyt.

Az előny kérése vagy elfogadása mellett büntetendő az ígéret elfogadása is, és bekerült az elkövetési magatartások közé a rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért elkövetési magatartás is.

A külföldi hivatalos személy vonatkozásában elkövetett befolyással üzérkedés tartalmában változatlanul, de az új szerkezetnek megfelelően, utaló szabályként szerepel.

4. A befolyással üzérkedésnek három minősített esete van. Az elkövető

azt állítja vagy azt a látszatot kelti, hogy hivatalos személyt veszteget: az elkövető kifejezetten közli, hogy hivatalos személyt fog megvesztegetni (BH 1999. 248.), illetve célzásokkal, utalásokkal kelt ilyen látszatot, vagy egyszerűen a körülményekből (az ügy jellegéből, a kért összeg nagyságából stb.) lehet nyilvánvaló az ügyfél számára, hogy az előnyből a hivatalos személy is részesedni fog.

hivatalos személynek adja ki magát: az elkövető színleli a hivatalos személyi jelleget.

a bűncselekményt üzletszerűen követi el: erre vonatkozóan utalunk a Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontjára.

A bűncselekmény privilegizált esete, ha azt gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követik el. Ritka megoldással él a törvény, amikor a privilegizált esetnek saját önálló minősített eseteként szabályozza azt az elkövetési módot, ha a cselekményt gazdálkodó szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző, önálló intézkedésre jogosult személlyel kapcsolatban követik el.

5. Joggyakorlat, halmazat, elhatárolás kérdései

A Legfelsőbb Bíróság BKv. 13. számú kollégiumi vélemény szerint az, aki másnak vagyoni vagy nem vagyoni előnyt ad azért, hogy ügyének kedvező elintézése céljából azt az eljáró személynek juttassa: hivatali vesztegetés miatt vonható felelősségre abban az esetben is, ha az előny átvevője csupán állította, illetve csupán azt a látszatot keltette, hogy hivatalos személyt fog megvesztegetni; az átvevő cselekménye pedig a Btk. 299. § (2) bekezdés a) pontja szerinti befolyással üzérkedés bűntettének minősül.

A HGY 395. számú határozat is ezzel a kérdéssel foglalkozik. Eszerint a vesztegetés és a befolyással üzérkedés bűnhalmazata helyett egységesen felbujtóként, vezető beosztású és fontosabb ügyekben intézkedésre jogosult hivatalos személy által elkövetett vesztegetés büntette megállapításának van helye, ha az elkövető az ilyen hivatalos személynek döntő lökést adva azt vesztegetési összeg elfogadására beszéli rá (HGY 2001/1/395.).

A Legfelsőbb Bíróság szerint ugyanakkor nem valósítja meg a befolyással üzérkedés büntette mellett a vesztegetés bűntettét is az a hivatalos személy, aki anyagi előny érdekében olyan személy befolyásolásának a látszatát kelti, amely nincs összefüggésben hivatali működésével (HGY 2010/2/2208.).

A befolyással üzérkedés törvényi tényállása több elkövetési magatartást tartalmaz. Ha ugyanabban az ügyben az elkövető és az előnyt nyújtó között a kapcsolat folyamatos, és a törvényben meghatározott elkövetési tevékenység akként ismétlődik, hogy újabb összegek kérése, elfogadása vagy részösszegek átadása, illetve a már korábban kért összeg későbbi elfogadása történik, akkor a cselekményt az utolsó elkövetési magatartás tanúsításának időpontjában kell befejezettnek tekinteni (BH 2007. 402./III.).

A befolyással üzérkedés és az aktív vesztegetés viszonyát taglalja a Legfelsőbb Bíróság a BKv. 16. számú véleményben, valamint a HGY 395. sz. alatt közzétett határozatban.

Ha a döntés előkészítése a jogtalan előnyt kérő személy munkakörébe tartozik, azaz a munkaköréből származó befolyás érvényesítéséért kér jogtalan előnyt, a cselekmény vesztegetésnek minősül (BJD 9772.).

Ha az elkövető csupán színleli, hogy hivatalos személyt befolyásol, a cselekmény kizárólag befolyással üzérkedésnek (és nem csalásnak) minősül. Ilyen elkövetési mód mellett a befolyással üzérkedés a csaláshoz képest speciális tényállás (BJD 684., 9772., BH 1989. 388.).

Ha az előny kérését később az előny elfogadása követi, a cselekmény természetes egység marad. Az ismételt kérés (elfogadás) ugyanabban az ügyben folytatódó egység lehet akkor is, ha az elkövető az ügy több érdekeltjétől kapja (fogadja el) az előnyt. Az elévülés az utolsó előny elfogadásának napján kezdődik (BJD 2783.).

Több ügyben ugyanannak a befolyásnak az érvényesítése bűnhalmazatot létesít, akár azonos, akár különböző személyektől kéri vagy fogadja el az elkövető az előnyt.

A vesztegetést állítva elkövetett befolyással üzérkedés esetén a jogtalan előnyt adó személy nem sértett, így az előny összegére polgári jogi igényt nem érvényesíthet (BH 2009. 75.).

A Btk. 77/B. § (1) bekezdés e) pontja szerint vagyonelkobzást kell elrendelni arra a vagyoni tárgyra, ami az adott vagyoni előny tárgya volt.

Btk. 301. § fejezetcíméhez:

A törvény a hivatali bűncselekményekről szóló fejezetet általánosságban úgy alakítja át, hogy a tényállások büntetési tételét a hivatalos személy elleni bűncselekmények büntetési tételéhez igazítja. Ennek nyomán a súlyosabb hivatali bűncselekmények büntetési tétele egységesen egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel lesz büntetendő. Így a korábbi Btk. szabályozásához képest szigorodik a bántalmazás hivatalos eljárásban (eddig három évig, a törvény szerint egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, emellett minősítő körülmény lesz a csoportos elkövetés) bűncselekmény büntetési tétele.

A hivatali bűncselekmények lényegadó sajátossága egyes szakirodalmi álláspontok szerint az, hogy alanyuk tettesi minőségben csak hivatalos személy lehet. Más nézetek amellől érvelnek, hogy a hivatali bűncselekményeknél a lényegi ismérv a bűncselekmény tárgya.

A magunk részéről - a fentiek elmondása mellett - azt tartjuk fontosnak, hogy a hivatali bűncselekmények az államapparátusba vetett bizalmat gyengítik.

Értelmező rendelkezés

300/A. § (1) E fejezet alkalmazásában kötelességzegés a kötelességnek előny adásához kötött teljesítése is.

(2) A 290. § és a 291. § alkalmazásában külföldi gazdálkodó szervezet az a szervezet, amely a személyes joga szerint jogi személyiséggel rendelkezik és az adott szervezeti formában gazdasági tevékenység végzésére jogosult.

A HIVATALI BŰNCSELEKMÉNYEK

Bántalmazás hivatalos eljárásban

301. § (1) Az a hivatalos személy, aki eljárása során mást tetteleg bántalmaz, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt csoportosan követik el.

(3) Aki bántalmazás hivatalos eljárásban bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésének körülményeit a vádirat benyújtásáig a hatóság előtt feltárja.

ÍH 2014. 85. Hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás vétsége

Szövegmagyarázat

A hivatali apparátusba vetett bizalom jelentős mértékben függ attól, hogy a hivatalos személyek hogyan bánnak a lakosság hozzájuk forduló vagy eléjük kerülő tagjaival. A segítőkész, udvarias hatósági magatartás növeli a bizalmat, míg a durva, megalázó, az emberi önérzetet sértő bánásmód gyengíti a lakosságnak az államapparátusba vetett bizalmát.

Szövegtörténet

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a hivatali apparátusba vetett bizalom, valamint más személyek emberi méltósága, becsülete.

2. A bűncselekmény passzív alanya: a bántalmazott személy, akinek a sérelmére a bűncselekményt elkövetik.

3. A bűncselekmény alanya: csak hivatalos személy lehet. A hivatalos személyek körét a Btk. 459. § (1) bekezdésének 11. pontja határozza meg.

A tártstettség megállapításának lehetőségével kapcsolatban a jogirodalomban kétféle nézet ismert. Az egyik álláspont szerint a bántalmazás hivatalos eljárásban *delictum proprium*, így a tártstettség megállapíthatósága fogalmilag kizárt. A hivatalos személy hivatalos eljárás során a vele szándékegységben, közösen mást bántalmazó csak bűnségédje lehet a Btk. 301. §-ban írt bűncselekményeknek. A másik álláspont szerint lehet nem hivatalos személy is tártstettese e bűncselekménynek. A magunk részéről - védett jogtárgyra is figyelemmel - inkább ez utóbbi értelmezést tartjuk helytállónak.

A tártstettség megállapításának objektív feltétele, hogy az elkövetők mindegyike törvényi tényállási elemet valósítson meg, szubjektív feltétele pedig az elkövetési tevékenységekről való tudás. Amennyiben a hivatalos személy valakit tetteleg bántalmaz, s a bántalmazásban nem hivatalos személy is részt vesz, az utóbbi is törvényi tényállási elemet valósít meg. A bántalmazásban való részvétellel a tártstettség megállapításának objektív feltétele megvalósul. Ha pedig a nem hivatalos személy tudja, hogy a másik elkövető hivatalos személy, aki hivatala gyakorlása során jár el a bántalmazás kapcsán, a szubjektív feltétel megállapíthatóságának nincs akadálya. Amennyiben a nem hivatalos személy elkövető az említett körülmények között hivatalos személlyel együtt bántalmaz, a tártstettség megállapításának mind a két feltétele maradéktalanul megvalósul.

A hivatalos eljárásban való bántalmazás közvetett tettese szintén lehet nem hivatalos személy, ha a bántalmazás miatt a hivatalos személy felelőssége nem állapítható meg.

A bűncselekmény szándékosan valósítható meg. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy az általa hivatalos eljárásban tanúsított magatartás kimeríti a tetteleg bántalmazást. Közömbös, hogy a bántalmazás milyen motívumból vagy milyen cél érdekében történik, ezek legfeljebb a büntetés kiszabásánál értékelendők.

A bűncselekmény megállapítása során a szándékosság szempontjából problémaként merülhet fel a feljebbvaló parancsára történő bántalmazás. Ebben az esetben a 130. § rendelkezéseit kell irányadónak tekinteni.

4. Az elkövetési magatartás a tetteleg bántalmazás. A tetteleg bántalmazás más testének szándékos, jogellenes és céltudatos érintése. Egyes jogirodalmi vélemények a célzatos érintés helyett az erőszakos jellegű, ellenséges szándékú behatást tartják a lényegesnek, valamint azt, hogy az közvetlenül és közvetve (például csapda állítása, kutya ráuszítása) is gyakorolható, de mindenkor csak aktív magatartással. Más értelmezésében a tetteleg bántalmazás általában olyan közvetlen, tudatos ráhatás más testére, amely legfeljebb fájdalom (de nem sérülés) okozására vagy a becsület csorbítására irányul (például ütés puszta kézzel, kisebb erejű hasba rúgás, lökdösés stb.).

Álláspontunk szerint a szóbeli, pszichikai bántalmazás (sértegetés, szidalmazás) nem tényállásszerű, csak a tetteleges.

Lényegében ilyen jellegű a tetteleges becsületsértés [227. § (2) bekezdés]. A 301. §. alkalmazásában azonban tényállásszerű a testi sértést okozó bántalmazás is. A tetteleg bántalmazás akkor minősülhet a 301. § szerint, ha a hivatalos személy eljárása során történik. Ilyenkor az eljárás önmagában jogszerű (BH 1980. 152.). Hivatalos eljárásban elkövetett bántalmazás büntette valósul meg, ha a büntetés-végrehajtási intézet biztonsági tisztje ellenőrzés során a fogvatartott elítélt nyakát megragadja és fojtogatja (BH 2004. 269).

A törvény az elkövetési időre is tartalmaz utalást: a bűncselekmény csak abban az esetben valósul meg, ha az elkövető a tetteleg bántalmazást eljárás során eszközli. A hivatalos eljárást itt tágan kell értelmezni, azaz nemcsak a hivatali feladat teljesítésével összefüggő tevékenység, hanem annak esetleges előkészítése, sőt a hivatalos személy azon hivatali (szolgálati) ideje is ide sorolandó, amikor készenlétkben kell állnia (például az eseteleges beavatkozás, intézkedés parancsára várva). Az a hivatalos személy, aki jogszerűtlenül helyezte magát szolgálatba, nem valósítja meg a hivatalos eljárásban való bántalmazást, mivel ebben az esetben az egész eljárása jogszerűtlen. Ilyen esetekben már megvalósul a hivatali visszaélés, még mielőtt a tetteleges bántalmazásra sor kerülne.

Az eljáráson kívüli tetteleg bántalmazás az általános szabályok szerint bírálendő el.

A bántalmazás hivatalos eljárásban immateriális bűncselekmény. A cselekmény kísérleti szakba kerül, ha a fizikai erőhatás már közvetlenül a sértett testére irányul, de valamilyen okból a testet nem érinti. A testet érő ráhatás esetén a bűncselekmény befejezett. A törvény az előkészületi magatartást - annak tárgyi súlyára figyelemmel - is büntetni rendeli.

5. A bántalmazás hivatalos eljárásban bűncselekménye esetében a törvény a társadalomra fokozott veszélyt jelentő és riadalmat keltő csoportos elkövetést minősített esetként rendeli büntetni. A Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 3. pontja szerint csoportosan követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt. A csoportban részt vevő tettes, társtettes és részes nem csak hivatalos személy lehet.

A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha a csoport tagja az elkövetés körülményeit a vádirat benyújtásáig a hatóság előtt feltárja. A csoportos elkövetésben résztvevők érdekességének megbontásával a jogalkotó eszközt teremt az eljáró hatóságok számára a bűncselekmény elkövetési körülményeinek könnyebb bizonyíthatósága érdekében.

6. Ugyanazon sértett azonos alkalommal kifejtett többszöri vagy többféle bántalmazása természetes egység. A bántalmazással megvalósított tetteleg becsületsértést, illetve a bántalmazással egyidejűleg elkövetett szóbeli becsületsértést nem lehet megállapítani, mert látszólagos alaki, illetve anyagi halmazat valósul meg.

A bántalmazás hivatalos eljárásban nem állapítható meg alaki bűnhalmazatban a jogellenes fogvatartás mellett (Btk. 304. §) sem.

A rendőr által elkövetett bántalmazás nem minősülhet egyidejűleg kötelességszegés szolgálatban vétségének [Btk. 438. § (1) bekezdés].

Ha a tetteleg bántalmazás testi sértést is okoz, a testi sértés megfelelő alakzata mellett a 301. § szerinti bűncselekményt is meg kell állapítani, de könnyű testi sértést csak akkor, ha az arra jogosult a joghatályos magánindítványt előterjesztette.

Bántalmazás közfeladatot ellátó személy eljárásában

302. § (1) Az a közfeladatot ellátó személy, aki közfeladatának ellátása során mást tetteleg bántalmaz, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt csoportosan követik el.

(3) Aki bántalmazás közfeladatot ellátó személy eljárásában bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésének körülményeit a vádirat benyújtásáig a hatóság előtt feltárja.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a közfeladatot ellátó apparátusba (személyekbe) vetett bizalom, valamint más személyek emberi méltósága, becsülete.

2. A bűncselekmény passzív alanya: a bántalmazott személy, akinek a sérelmére a bűncselekményt elkövetik.

3. A bűncselekmény alanya: csak közfeladatot ellátó személy lehet. A közfeladatot ellátó személyek körét a 459. § (1) bekezdésének 12. pontja határozza meg.

A 301. §-nál leírtakat irányadónak tekintve álláspontunk az, hogy nem csak közfeladatot ellátó személy lehet e deliktum társtettese.

A közfeladatot ellátó személy eljárásában való bántalmazás közvetett tettese szintén lehet nem közfeladatot ellátó személy, ha a bántalmazás miatt a közfeladatot ellátó személy felelőssége nem állapítható meg.

A bűncselekmény szándékosan valósítható meg. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy közfeladatot ellátó személyként, közfeladatának ellátása során tanúsított magatartása megvalósítja a tetteleg bántalmazást. A bántalmazás motívuma vagy célja közömbös, ezek - amint a 301. § elemzésénél leírtuk - legfeljebb a büntetés kiszabásánál értékelendők.

4. Az elkövetési magatartás a tetteleg bántalmazás. A tetteleg bántalmazás fogalmát a 301. §-nál részletesen kifejtettük.

A tetteleg bántalmazás akkor minősülhet a 302. § szerint, ha azt a közfeladatot ellátó személy közfeladatának ellátása során követi el.

A bántalmazás közfeladatot ellátó személy eljárásában megvalósul, ha az óvoda közvetlen közelében jelzőőri tevékenységet ellátó polgárőr elkezd lökdösni a zebrán a gyermekével együtt átkelő szülőt.

A védő szintén elköveti a tetteleg bántalmazást, ha a tárgyalási szünetben a bíróság által engedélyezett védői beszélő során elkezd megrángatni a terheltet.

Az eljáráson kívüli tetteleg bántalmazás az általános szabályok szerint bírálendő el.

A bántalmazás közfeladatot ellátó személy eljárásában immateriális bűncselekmény. A törvény az előkészületi magatartást - a bántalmazás hivatalos eljáráshoz hasonlóan - is büntetni rendeli.

5. A bűncselekmény minősített esete a csoportos elkövetés. A Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 3. pontja szerint csoportosan követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt. A csoportban részt vevő tettes, társtettes és részes nem csak közfeladatot ellátó személy lehet.

A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha a csoport tagja az elkövetés körülményeit a vádirat benyújtásáig a hatóság előtt feltárja.

6. Több személy bántalmazása a sértettek számához igazodóan bűnhalmazat. A tetteleg bántalmazás a sértett becsületének csorbítására is alkalmas, de a tetteleg becsületsértést, illetve a tetteleg bántalmazás során elkövetett szóbeli becsületsértést nem lehet bűnhalmazatban megállapítani a 302. § szerinti bűncselekmény mellett. (Az első esetben az alaki halmazat, a második esetben az anyagi halmazat látszólagos.)

Kényszervallatás

303. § (1) Az a hivatalos személy, aki annak érdekében, hogy más vallomást vagy nyilatkozatot tegyen, illetve ne tegyen, erőszakot, fenyegetést, vagy más hasonló módszert alkalmaz, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt csoportosan követik el.

(3) Aki a kényszervallatásra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésének körülményeit a vádirat benyújtásáig a hatóság előtt feltárja.

Szövegmagyarázat

A kényszervallatás speciális tényállás az egyéb kényszerítő magatartásokhoz, a kényszerítéshez és a zsaroláshoz képest. A kényszervallatás speciális tényállás a hivatali bűncselekményeken belül a hivatali visszaéléshez képest is, hiszen csak olyan hivatali eljárásban követhető el, amelyben a hivatalos személy előtt vallomás vagy nyilatkozat megtételére kerülhet sor (például büntetőeljárás, szabálysértési eljárás, fegyelmi eljárás stb.).

1. A bűncselekmény jogi tárgya: az államapparátus jogszerű működésébe vetett bizalom, az igazságszolgáltatás rendjének sérthetetlenségéhez fűződő társadalmi érdek. Emellett azonban a törvényi tényállás védi az állampolgárok azon jogát is, hogy nyilatkozataikat saját akaratukból tethessék meg. A kényszervallatásnál szükségképpen a személyes szabadság is sérül, az objektív igazság viszont nem feltétlenül. A kényszervallatás ugyanis abban az esetben is megvalósul, amikor a valóságnak megfelelő vallomás vagy nyilatkozat megtételére kötelezik a sértettet.

2. A bűncselekmény passzív alanya: bárki lehet, akivel szemben a hivatalos személy az elkövetési magatartást kifejti.

3. A bűncselekmény alanya: csak hivatalos személy lehet. Mégpedig olyan, akinek kihallgatási joga van, illetve felhívhat valakit arra, hogy vallomást (nyilatkozatot) tegyen. Közvetett tettes a hivatalos személy, ha olyan személlyel alkalmaztatja az erőszakot stb., aki ennek célját nem ismeri.

A társtetteség kapcsán - hasonlóan a bántalmazás hivatalos eljárásban (Btk. 301. §) bűncselekményhez - kétféle nézet ismert. Az egyik nézet a társtetteséghez a hivatalos személyi minőséget mindenképpen megkívánja, míg a másik nézet szerint - melyet magunk is vallunk - a bűncselekménynek nem hivatalos személy is lehet társtettese, nevezetesen az, aki az elkövetési magatartást a hivatalos személy célzatának ismeretében, vele szándékegységben fejti ki.

A bűnrészség tekintetében egységes a szakirodalom abban, hogy az bárki - akár hivatalos, akár nem hivatalos személy is - lehet. Bűnsegéd az a hivatalos személy, aki az előjárója által fogatosított kényszervallatásnál jelen van, nem emel szót ellene, sőt a bántalmazáshoz a tettesnek útletet ad (BH 1983. 223.).

A bűncselekmény szándékosan, mégpedig egyenes szándékkal valósítható meg. Az elkövető célzata vallomás vagy nyilatkozat kikényszerítése. Vallomás: a hivatalos eljárásban tényekre vonatkozó közlés. A hivatalos eljárásban tett nyilatkozatok is lehetnek ténytartalmúak, általában azonban véleményeket, észrevételeket tartalmaznak.

4. Az elkövetési magatartás erőszak, fenyegetés vagy más hasonló módszer alkalmazása. Tehát nem a vallomás vagy nyilatkozat kikényszerítése: ez nem az elkövetési magatartás, hanem annak a célja. Ennek viszont az a következménye, hogy a bűncselekmény a vallomás, nyilatkozat nélkül is, pusztán az itt meghatározott eszközök alkalmazásával már befejezetté válik.

Az erőszak a sértett testére történő fizikai ráhatás, tetteles bántalmazás. A fenyegetés a Btk. 459. § (1) bekezdése 7. pontja szerint: eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kálításba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. A más hasonló módszer alatt minden olyan, az erőszakos és a fenyegetésen kívüli módszer értendő, amely a passzív alanyban pszichés, biológiai, fiziológiai hatásokat idéz elő, amelyek alkalmasak akaratának befolyásolására. E körbe tartoznak a jogtalan juttatások, kedvezmények, előnyök ígérete (például a terheltnek megígéri a rendőr, hogy beismerés esetén saját mobiltelefonjáról beszélhet hozzátartozóival), az emberi méltóságot sértő kihallgatás, olyan eljárás, amelyből a sértett menekülni igyekszik (például éheztetés, szomjajztatás, ébrenlétre kényszerítés stb.). Közös sajátossága a módszereknek, hogy a sértett olyan vallomást vagy nyilatkozatot tehet, amelyet egyébként nem tenné.

A vallomásra kényszerítést a bizonyítás törvényességére vonatkozó rendelkezések (Be. 77. §) tiltják. Ha azonban valakit vallomástételi kötelezettség terhel, a kihallgató hivatalos személy törvényes eszközöket alkalmazhat e kötelezettség kikényszerítése érdekében (például rendbírság kiszabása a tanúval szemben), ha a vallomástételt jogosulatlanul megtagadja. Az ilyen következményekre történő figyelmeztetés nem számít fenyegetésnek vagy ahhoz hasonló módszernek. Ha a tanú vallomástételt a bíróság előtt a következményekre történt figyelmeztetés után jogosulatlanul tagadja meg, úgy a Btk. 277. §-a miatt vonható felelősségre.

A kényszervallatás immateriális bűncselekmény. Ha a kényszer hatására a passzív alany vallomást tesz, ez az eredmény a büntetés kiszabásánál értékelendő.

A bűncselekmény kísérlete a gyakorlatban ritkán fordul elő, de nem kizárt (például a sértett éjszakai kihallgatásának megkezdése kifárasztás útján vallomás kikényszerítése céljából, majd külső ok miatt az elkövetési magatartás befejezésének elmaradása).

A vétségi alakzatot megvalósító előkészület - a fokozott társadalomra veszélyessége miatt - a törvényhozó büntetni rendeli.

A kényszervallatás célzatos bűncselekmény. Az elkövető célja, hogy a passzív alany tegyen vagy ne tegyen vallomást vagy nyilatkozatot.

5. A csoportos elkövetést minősített esetként rendeli büntetni a törvény. Ha a csoportosan elkövetett kényszervallatás büntette miatt indult eljárásban az elkövető a hatóság előtt a vádirat benyújtásáig feltárja az elkövetés körülményeit, cselekménye miatt a büntetése korlátlanul enyhíthető.

6. A meg nem engedett eszközök, módszerek alkalmazása szükségszerűen egyben kötelességszegés: a hivatali visszaéléssel ily módon létrejövő halmazat azonban csak látszólagos.

Ugyanazon személytől egyazon vallomás kikényszerítése érdekében erőszak stb. alkalmazása természetes egység. Az erőszak stb. ismételt alkalmazása az előbbi céllal folytatólagos egység lehet.

Több ügyben ugyanakkor a személynek a sérelmére vagy több személy sérelmére akár ugyanabban az ügyben elkövetett kényszervallatás esetén bűnhalmazat létesül.

A kényszervallatás a testi sértéssel halmazatban állapítandó meg, ugyancsak anyagi halmazat a kényszervallatás a jogellenes fogvatartással.

A kényszervallatás a hivatali visszaéléshez, illetve a hivatali eljárásban elkövetett bántalmazáshoz képest speciális tényállás, azaz találkozásuk esetén a kényszervallatást kell megállapítani.

Ha a hivatalos személy büntetőügyben olyan vallomást kényszerít ki, amelyről tudja, hogy hamis, és a vallomásról készült jegyzőkönyvet az iratok közé csatolja, bűnhalmazat létesülhet a Btk. 268. § (1) bekezdésének b) pontja szerinti hamis váddal. Önmagában a kényszervallatás elkövetési magatartása nem szükségszerűen valósítja meg a hamis vádat is (BH 1982. 38.).

A kényszervallatás büntetével bűnhalmazatban az aljas indokból elkövetett jogellenes fogvatartás büntette is megvalósul, ha a hivatalos személy ugyanazon intézkedése során a nyilatkozat kikényszerítése után a sértettet bosszúból személyes szabadságában is jogellenesen korlátozza (BH 1982. 222.).

Jogellenes fogvatartás

304. § (1) Az a hivatalos személy, aki eljárása során más személyi szabadságától jogellenesen megfoszt, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a jogellenes fogvatartást

- a) aljas indokból vagy célból,
- b) a sértett sanyargatásával vagy

c) súlyos következményt okozva követik el.

Szövegtörténet

Az állampolgári szabadságjogok egyike a személyi sérthetlenség. Az Alaptörvény Szabadság és Felelősség Fejezetének (1) cikke szerint: AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége., míg a IV. cikk (1) bekezdése szerint: Mindenkinek joga van a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz. Az Alaptörvény rögzíti továbbá, hogy senkit nem lehet szabadságától másként, mint törvényben meghatározott okokból és törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani. A személyi szabadságot tehát kizárólag az erre feljogosított hatóságok, illetve hivatalos személyek vonhatják el, a jogszabályokban meghatározott eljárások betartása mellett.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya kettős: részben a passzív alany személyi szabadsága, valamint a közhatalmat gyakorló apparátus működésébe vetett közbizalom.

2. A bűncselekmény passzív alanya: a személyi szabadságtól megfosztott személy.

3. A bűncselekmény alanya: csak olyan hivatalos személy lehet, akinek hatáskörébe tartozik a személyi szabadság jogszerű megfosztásáról való intézkedés. A cselekmény jellegéből adódóan közvetett tettesség formájában is megvalósítható, ha az elkövető más személyt használ fel a passzív alany személyi szabadságától való megfosztásához.

Amennyiben szabadságelvonásra hatáskörrel nem rendelkező hivatalos személy foszt meg más jogellenesen személyi szabadságától, akkor cselekménye személyi szabadság megsértéseként (Btk. 194. §) és hivatali visszaélés (Btk. 305. §) halmazataként értékelendő.

Több ilyen hivatalos személy - szándékegységben - társtettségben valósíthatja meg a bűncselekményt.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Más feltételek vonatkoznak az intézkedés elrendelésére jogosult és a döntést végrehajtó személyre. A döntést meghozónak fel kell ismernie, hogy az intézkedés törvényi előfeltételei hiányoznak (például a rendőr a haragosát saját lakásából előállítja, arra hivatkozva, hogy túl hangosan horkol). A végrehajtónak - a többségi jogirodalmi nézet szerint - nem feladata a döntés tartalmi megalapozottságának vizsgálata, az alaki szabályosság felülvizsgálata viszont igen. Álláspontunk szerint ugyanakkor a szemmel láthatóan, a józanésszel felismerhetően alakilag törvényes, de tartalmilag jogszabálysértő rendelkezés végrehajtását a foganatosítónak meg kell tagadnia, hiszen csak ez lehet jogállami megoldás.

4. Az elkövetési magatartás a személyes szabadságtól megfosztás. Ez jelenti a mozgási, a helyváltoztatási lehetőség hatalmi rendelkezés alapján történő, kikényszeríthető megszüntetését.

A személyi szabadságtól való jogszerű megfosztás mindig valamilyen jogszabályi rendelkezésen alapul, mindenekelőtt a büntetőjog és a büntető eljárásjog szabályain. A személyi szabadság elvonásával járó büntetés a szabadságvesztés és az elzárás, ilyen intézkedés a kényszergyógykezelés és a javítóintézeti nevelés.

A büntetőeljárás kényszerintézkedések közül a személyi szabadság elvonásával jár az őrizetbe vétel, az előzetes letartóztatás és az ideiglenes kényszergyógykezelés. Egyéb eljárásban is sor kerülhet a személyi szabadság elvonására, például egészségügyi kényszerintézkedéssel az ittas személynek a kijózanító állomásra szállítása, fegyelmi fenyítés letöltése katonai fogdában, rendőri elfogás és előállítás.

Az említett esetekben az érintett személy törvényi rendelkezés (intézkedés) alapján elveszíti mozgási (helyváltoztatási) és ezzel összefüggésben cselekvési lehetőségét, és fizikai erővel is kikényszeríthető, hogy vesse alá magát az ilyen jellegű büntetésnek vagy intézkedésnek.

Megkülönböztetendők a személyi szabadság elvonásával járó intézkedésektől azok, amelyek csak korlátozó jellegűek, például a lakhelyelhagyási tilalom és a házi őrizet, a bírósági idézés stb.

A személyi szabadságtól megfosztás akkor jogellenes, ha nem az adott intézkedésre vonatkozó jogszabályban meghatározott okból és előírások mellett történik, azaz beszélhetünk anyagi és alaki jogellenességről.

Előfordulhat, hogy a hivatalos személy nem tudatosan, hanem a jogszabály helytelen értelmezése vagy ténybeli tévedés folytán alkalmaz jogkorlátozó intézkedést, ezzel azonban nem valósítja meg a 304. § törvényi tényállását. A személyi szabadságtól való jogellenes megfosztás tudatos törvényszegést feltételez, például a magát útlevéllel és jogosítvánnyal igazoló személyt a rendőr a priorálás rendben találása után is előállítja személyazonosság megállapításának céljából.

A tényállás megvalósulásához szükséges az is, hogy az eljárás során kell elkövetni a jogellenes fogvatartást. Azaz, ha a hivatalos személy magánemberként követi el az ilyen eredménnyel járó cselekményt, azt az általános szabályok szerint kell minősíteni, például személyi szabadság megsértéseként.

Ha a személyi szabadság elvonásának konkrét időtartama van, s az időtartam eltelte után a sértettet nem engedik szabadon, akkor szándékos mulasztásban megnyilvánuló jogellenesség állapítható meg (például az elítéltet a szabadságvesztés kitöltése ellenére nem engedik szabadon, az őrizetbe vételt 72 óra eltelte után nem szüntetik meg stb.).

A bűncselekmény befejezetté válik a passzív alany személyi szabadságának tényleges elvonásával. Kísérlet akkor fordulhat elő, ha az intézkedés elrendelése és foganatosítása között valamely okból a foganatosítás elmarad, például a rendőr a passzív alanyt felszólítja, hogy kövesse a rendőrsre, azonban az illető személy elmenekül.

5. A törvény három minősített esetet szabályoz:

Aljas indokból vagy célból történő elkövetésen a már korábban (194. §) kifejtett, a társadalom elismert erkölcsi felfogásával ellentétes motívumokat és célokat kell érteni, például ilyen a bosszú.

A sértett sanyargatásán a passzív alany teste vagy tudata ellen irányuló olyan hatás előidézése értendő, amely meghaladja a jogellenes fogvatartással szükségszerűen együtt járó fizikai és pszichikai szenvedés mértékét, például megalázás, folyamatos megfélemlítés, a sértett önértetének csorbítása, a sértett többszöri éheztetése.

Súlyos következmény alatt minden olyan körülményt érteni kell, amely a passzív alannak jelentős anyagi, egzisztenciális vagy erkölcsi hátrányt okoz, például a fogvatartás következtében súlyosan megbetegszik, üzleti megbízásokat elveszít, családi élete felborul stb. E minősített eset megállapításának lehetőségéhez az elkövető gondatlansága is elegendő.

6. A bűncselekmény annyi rendbeli, ahány személy személyi szabadságának jogellenes megfosztására kerül sor. Ugyanazon személy személyi szabadságának jogellenes megfosztása - függetlenül annak idejétől - természetes egységet képez.

A hivatali visszaélést (Btk. 305. §) és a jogellenes fogvatartást alaki bűnhalmazatban megállapítani nem lehet egymással, hanem csak - mint speciális tényállást - a jogellenes fogvatartást. De hivatali visszaélés és nem jogellenes fogvatartás a minősítés akkor, ha olyan hivatalos személy foszt meg valakit a személyi szabadságától - amint azt már fentebb írtuk -, aki a 304. § szerinti bűncselekménynek nem lehet tettese.

Halmazat miatt felel az elkövető, ha a sanyargatás súlyos testi sértést, illetve annak súlyosabban minősülő eseteinek valamelyikét is megvalósítja, illetve súlyos egészségromlást okoz.

Hivatali visszaélés

305. § Az a hivatalos személy, aki azért, hogy jogtalan hátrányt okozzon vagy jogtalan előnyt szerezzen

A hivatali visszaélés a többi hivatali bűncselekményhez képest általános tényállás. Valamennyi hivatali bűncselekményre jellemző ugyanis, hogy az elkövető megszegi a hivatali kötelezettségét, de a többi hivatali bűncselekmény esetében sajátos módon.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya: az államapparátus törvényes, szabályszerű működésébe, valamint az állami szervekbe és hivatalos személyekbe vetett bizalom. A hivatalos személyeket a jogalkotó a hivatali tevékenységük végzésének tartamára, az államszervezet feladatainak az ellátása érdekében fokozott védelemben részesíti.

2. A bűncselekmény passzív alanya: az, akinek személyét vagy jogait az elkövetési magatartásként meghatározott cselekmény sérti vagy veszélyeztet. A passzív alany a deliktum eshetőleges eleme.

3. A bűncselekmény alanya: csak hivatalos személy lehet, viszont a hivatalos személyek között korlátozás nem áll fenn, így bármelyik hivatalos személy felelősségre vonható hivatali visszaélés miatt. Társtettség megvalósulhat, ha több hivatalos személy ugyanazon kötelezettséget közösen szegi meg.

A bűncselekmény célzatos jellegéből adódóan azt csak egyenes szándékkal lehet megvalósítani. A köteletség megszegése önmagában, célzat nélkül még nem bűncselekmény, csak fegyelmi vétség. Az elkövető tudatának tehát át kell fognia, hogy a köteletségét megsérti.

Az elkövető célzata jogtalan hátrány okozására, illetve jogtalan előny szerzésére irányul. A hátrány, illetve az előny általában véve valamilyen új helyzet, amely valakire nézve kedvezőtlenebb, illetve kedvezőbb, mint a korábbi. A hátránynak vagy előnynek az elkövető tényállásszerű magatartása eredményének kell lenni. (Ez adja a vesztegetéstől történő elhatárolásának alapját.)

Fontos, hogy az előny vagy hátrány jogtalan legyen, és érintheti a társadalmi, erkölcsi, személyi állapotot meghatározó tényezőket, de lehet vagyoni jellegű is, például soron kívüli ügyintézés, nem indul valaki ellen büntetőeljárás ittas járművezetés miatt.

A hátrányt az elkövetőtől eltérő, más személynek kell elszenvednie, az előny akár a tettesnél is, akár más személynél is megjelenhet.

4. Az elkövetési magatartás háromféleképpen valósulhat meg: a hivatali kötelesség megszegése, a hivatali hatáskör túllépése, a hivatali helyzettel visszaélés.

A hivatalos személy jogait és kötelességeit a jogszabályok, valamint az ezekkel összhangban lévő alacsonyabb szintű szabályok - mind normatív, mind egyedi jellegű szabályok, például belső utasítások, parancsok, szervezeti- és működési szabályzat stb.- határozzák meg.

A hivatali kötelesség fogalmát tágan kell értelmezni. A joggyakorlat ide vonja azokat a kötelezettségeket is, amelyek a munkaviszonyból eredő alá- és fölérendeltségből keletkeznek.

A kötelességszegés a kötelezettség jellegétől függően tevékenység és mulasztás lehet, azonban kizárólag a tudatos kötelességszegés tényállásszerű. A kötelességszegés csak akkor válik bűncselekménnyé, ha a célzatos magatartás a hivatalos személy hivatali tevékenységét eltorzítja. Így ha a rendőr jóhiszeműen tett feljelentésének tartalma később nem bizonyul valósnak, ez okból hivatali visszaélés vagy hamis vád megállapításának nincs helye (BH 1977. 259.). A jogszabály téves értelmezése nem alapozza meg e bűncselekményt, miután ez nem kötelességszegés.

Hivatali visszaélés büntettét valósítja meg a földhivatal vezetője, ha a vonatkozó szabályok megszegésével a tulajdonjog soron kívüli bejegyzését rendeli el (BH 2008. 8.).

Hivatali visszaélést valósít meg a szolgálatot teljesítő rendőr, aki a bűncselekmény helyszínén intézkedve a rablás bűncselekményével gyanúsítható személy kezét a feltehetően e bűncselekményből származó tárgyakat tartalmazó kézikocsizhoz bilincseli, és ezzel - a szökésének megakadályozásán túl - arra kényszeríti, hogy a kocsit a rendőrség épületébe testi erővel behúzza (BH 2010. 176.).

Az egyes állami szervek feladatai és a feladatok végrehajtása, elvégzése érdekében gyakorolható jogok teszik ki összességükben az adott szerv hatáskörét. A hivatali hatáskör túllépésével akkor valósul meg a bűncselekmény, ha a hivatalos személy olyan tevékenységet fejt ki, amely hatáskörén kívül esik, amelynek végzésére nincs joga, felhatalmazása. A hivatali visszaélés büntettét követi el az a rendőr, aki az ismételt szabálysértést elkövető személlyel szemben csupán azért alkalmaz jogosulatlanul helyszíni bírságot, hogy ezzel azt kivonja a hatáskörrel és illetékességgel bíró hatósági eljárás alól (BH 1978. 368.).

A bűncselekmény megvalósítására alkalmas cselekmények legtágabb körét a hivatali helyzettel való egyéb visszaélés adja. Ez alatt a hivatalos minőséghez kapcsolódó jogosítványok tudatosan, a társadalmi rendeltetésükkel ellentétesen, szabályellenesen, alakilag törvényesnek tűnő eljárás keretében történő gyakorlása értendő. Más szóval, a cselekmény megvalósítása nem értékelhető ugyan a hatáskör túllépésének, és nem ütközik konkrét magatartási előírásba sem, viszont a helyzetből adódó lehetőségek társadalmilag helyteleníthető, rosszallható kihasználásként fogható fel, azaz a hivatali eljárás formailag törvényes, azonban a hivatali helyzethez fűződő jogok rendeltetésellenes gyakorlását jelenti.

Mindez általában valamilyen személyes jellegű cél érdekében történik. Ilyennek tekinthető a zaklató jellegű rendőri igazoltatás, előállítás, az adó-vevő készüléket hallgató, szolgálaton kívül autómotort tevékenységet végző rendőr.

(A jogirodalomban ismert olyan felfogás, mely szerint a hivatali hatáskör túllépése és a hivatali helyzettel egyébként visszaélés csupán a hivatali kötelességszegésnek egy-egy formája.)

A fenti magatartással a hivatalos személyek - vagy mások - jogtalan előnyhöz jutnak, vagy másoknak jogtalan hátrányt okoznak. Az előny vagy a hátrány lehet anyagi természetű, de felmerülhet ezenkívül más, így erkölcsi, személyi természetű előny megszerzése vagy hátrány okozása is.

A bűncselekmény alanya tettesként csak hivatalos személy lehet. A bűncselekmény csak egyenes szándékkal követhető el, a törvény a szándékon túl a célzatot is megköveteli

A bűncselekmény kísérlete csak igen ritkán fordulhat elő, abban az esetben, ha a kötelességszegés fokozatosan, több lépésben valósítható meg.

5. A hivatali visszaélés általános jellegű törvényi tényállásban került megfogalmazásra, így a többi hivatali bűncselekmény törvényi tényállása ehhez képest speciális tényállás. A hivatalos személy kötelességszegő magatartása két bűncselekményként nem értékelhető. Ha a hivatalos személy kötelességszegése megfelel egy másik törvényi tényállásnak is, akkor a speciális rendelkezés alkalmazandó, tehát a halmazat csak látszólagos. Például a közokirat-hamisításnak hivatalos személy általi elkövetése esetén csak a Btk. 343. § miatt vonható felelősségre, tehát az alaki halmazat látszólagos.

Ha a hivatali visszaélés egyúttal más jogi tárgyat is sért, anyagi bűnhalmazat létesül, így például ha a rendőr a jogellenes szolgálati fellépése során testi sértést követ el vagy kényszervallat.

Amennyiben a hivatalos személy nem hivatalos eljárása során és nem hivatali helyzetével összefüggésben követ el valamilyen bűncselekményt, az nem minősülhet a Btk. 305. § vagy más hivatali bűncselekményként (BH 1988. 336.).

A 3/2007 Büntető jogegységi határozat szerint amennyiben az elkövető egy cselekménnyel valósítja meg a hivatali visszaélés büntettét (Btk. 305. §), valamint a hivatalos személy által elkövetett személyes adattal visszaélés büntettét [Btk. 219. § (2)], a bűnösség az utóbbi bűncselekményben állapítható meg; az alaki halmazat csupán látszólagos.

A hivatali visszaélés bűncselekményének a megvalósulása szempontjából az előnyön bármely dolog átadását, szolgáltatásban részesítést vagy egyéb juttatást is érteni kell, amely - annak értékétől függetlenül - kedvezményezett számára jogtalan és előnyös kedvezmény (BH 1995. 79.).

a) hivatali kötelességét megszegi,

b) hivatali hatáskörét túllépi, vagy

c) hivatali helyzetével egyébként visszaél,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2016. 3. A hivatali visszaélés megállapíthatósága

Közfeladati helyzettel visszaélés

306. § Az a közfeladatot ellátó személy, aki azért, hogy jogtalan hátrányt okozzon vagy jogtalan előnyt szerezzen

Szövegtörténet

A közfeladati helyzettel visszaélés törvénybe iktatásának célja, hogy a közfeladatot ellátó személyek a feladatuk ellátása érdekében rájuk ruházott jogosítványukat minden esetben rendeltetésszerűen gyakorolják, és a rendeltetésellenes magatartások büntetőjogi értékelést is nyerjenek.

Ahogy a jogalkotó gondoskodott a közfeladatot ellátó személyek eljárásának fokozott védelméről azzal, hogy az ellenük elkövetett erőszakot büntetni rendeli, ugyanúgy - ezzel párhuzamosan - indokolt büntetőjogi szankciót teremteni arra is, hogy tevékenységüket visszaélések nélkül gyakorolják, közfeladatuk ellátása jogtalan hátrány okozására vagy jogtalan előny szerzésére ne vezessen.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a közfeladat szabályszerű működésébe vetett bizalom.

2. A bűncselekmény passzív alanya: az, akinek személyét vagy jogait az elkövetési magatartásként meghatározott cselekmény sérti vagy veszélyezteti. A passzív alany a deliktum eshetőleges eleme.

3. A bűncselekmény alanya: csak közfeladatot ellátó személy lehet. Tártstettség megvalósulhat, ha több közfeladatot ellátó személy ugyanazon kötelezettséget közösen szegi meg.

A bűncselekmény célzatos jellegéből adódóan azt csak egyenes szándékkal lehet megvalósítani. Az elkövető célzata jogtalan hátrány okozására, illetve jogtalan előny szerzésére irányul.

4. Az elkövetési magatartás - a hivatali visszaéléssel megegyezően - háromféleképpen valósulhat meg: a hivatali kötelesség megszegése, a hivatali hatáskör túllépése, a hivatali helyzettel visszaélés.

A bűncselekmény kísérlete csak igen ritkán fordulhat elő, abban az esetben, ha a kötelességszegés fokozatosan, több lépésben valósítható meg.

5. Ugyanazon előny vagy hátrány céljából végrehajtott több kötelességszegés, hatáskörtúllépés egység akkor is, ha a hátrány vagy az előny több személyt érint vagy egyeseknek előny, másoknak hátrány.

a) közfeladattal kapcsolatos kötelességét megszegi,

b) közfeladattal kapcsolatos jogkörét túllépi, vagy

c) közfeladati helyzetével egyébként visszaél,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés

307. § (1) Az a hivatalos személy, aki bíró vagy az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetve titkos adatszerzést

a) engedély nélkül végez, vagy az engedély kereteit túllépi,

b) jogosulatlanul elrendel vagy engedélyez,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az a hivatalos személy, akinek valótlan tényállítása alapján bíró vagy az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetve titkos adatszerzést az arra jogosult elrendeli vagy engedélyezi.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1)-(2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény jelentős érdekséremlmet okoz.

Szövegtörténet

A titkos információgyűjtést kizárólag a külön törvényben meghatározott szervezetek végezhetik, felderítési és bűnüldözési célból, amelyhez többnyire bírói engedélyre, illetve az igazságügyért felelős miniszter engedélyére van szükség. A titkos információgyűjtés az érintett Alaptörvényben is rögzített jogaiba való - tudtán kívüli - jelentős beavatkozás, így ennek az engedély nélküli vagy az engedély kereteit túllépő végzését a büntetőjog eszközeivel is szankcionálni kell.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya kettős: az egyik a hivatalos szervek és személyek törvényes működésébe vetett bizalom, a másik az állampolgárok alkotmányos szabadságjogainak gyakorlása, magántitkaik, adataik védelme.

2. A bűncselekmény passzív alanya a titkos információgyűjtés vagy adatszerzés célalánya, vagyis az a személy vagy szervezet, amelynek tevékenységével kapcsolatosan folyik a megfigyelő tevékenység.

3. A bűncselekmény alanya: tettesként csak hivatalos személy lehet, aki bíró vagy az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetőleg a büntetőeljárás során titkos adatszerzést engedély nélkül végez, vagy az engedély kereteit túllépi.

Az (1) bekezdés a) pontjában szabályozott deliktumot megvalósíthatja például a rendőrség vagy más nyomozóhatóság tagja, aki engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve (alaki bűncselekmény) végez adatszerzést.

Az (1) bekezdés b) pontjában szabályozott elkövetési magatartás elkövetője az a hivatalos személy, aki a bíró vagy az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetve titkos adatszerzést jogosulatlanul elrendel vagy engedélyez (alaki bűncselekmény).

A (2) bekezdésben írt bűncselekmény elkövetője az, aki a titkos információgyűjtés vagy titkos adatszerzés engedélyezése iránt valótlán tényállítást tesz.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy tevékenysége titkos információgyűjtésnek vagy adatszerzésnek felel meg, amelyhez engedéllyel nem rendelkezik, vagy amelynek kereteit túllépte, illetve jogosulatlanul rendelte el vagy engedélyezte. A (2) bekezdés esetén tudnia kell, hogy a valótlán tényállítás miatt, az alapján került sor az engedélyezésre.

A minősített eset, melyet a (3) bekezdés szabályoz, eredmény-bűncselekmény.

4. Az elkövetési magatartás az (1) bekezdés szerint négyféleképpen valósulhat meg: engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve adatszerzés, jogosulatlan elrendelés vagy engedélyezés.

Az engedély nélküli és az engedély kereteit túllépő titkos információgyűjtés, illetve titkos adatszerzés között az a különbség, hogy az előbbinél a bűncselekmény alanyának nincs engedélye, utóbbiban erről gondoskodott, azonban valamilyen oknál fogva annak kereteit túllépte.

A jogosulatlanul elrendelés a törvényi feltételek hiányában történő titkos adatszerzést vagy információgyűjtést jelenti például a nyomozóhatóság rágalmozás vétsége miatt rendeli el a gyanúsított e-mailjeinek figyelését.

A titkos információgyűjtés vagy titkos adatszerzés engedélyezése jogellenes, ha nem felel meg a Be. vonatkozó előírásainak, például a titkos adatszerzés engedélyezése úgy történik, hogy a telefonlehallgatás esetén a kapcsolási szám megjelölése elmarad.

A (2) bekezdés szerinti elkövetési magatartás a titkos információgyűjtés, illetve titkos adatszerzés elrendelésének alapjául szolgáló valótlán tényállítás, azaz a megtévesztő engedélyeztetés.

Az elkövetési magatartások pontos tartalmát külön törvények határozzák meg.

A bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzést a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 200-206/A. §-ai szabályozzák. A titkos adatszerzés engedélyezéséről az ügyész indítványára a bíróság az előterjesztéstől számított 72 órán belül határoz. A titkos adatszerzés legfeljebb kilencven napra engedélyezhető, ez ismételt indítványra egy alkalommal legfeljebb kilencven nappal meghosszabbítható. Ha azonban az engedélyezés olyan késsedelemmel járna, amely a titkos adatszerzés sikerét veszélyeztetné, az ügyész legfeljebb 72 óra időtartamra elrendelheti a titkos adatszerzést (halaszthatatlan elrendelés). Ez esetben az elrendeléssel egyidejűleg az engedélyezés iránti indítványt is elő kell terjeszteni. Ha a bíróság az indítványt elutasította, változatlan ténybeli alapon újabb halaszthatatlan elrendelésnek nincs helye.

A hírközlési szolgáltatást, a postai küldemények, illetőleg a számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok továbbítását, feldolgozását, kezelését végző szervezetek kötelesek a titkos adatszerzés végrehajtását biztosítani és a titkos adatszerzésre jogosult hatóságokkal együttműködni. A hírközlési szolgáltatást, valamint a postai küldemények továbbítását végző szervezetek kötelezettségeiről és az együttműködés részletes szabályairól külön jogszabály rendelkezik.

Titkos adatszerzésnek

öt évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény;

üzletszerűen vagy bűnszövetségben elkövetett, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény;

a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése, a kitartottság, a hivatali visszaélés bűncselekménye;

az egészségügyi termék hamisítása, az emberkereskedelem, a kerítés, a prostitúció elősegítése, a gyermekpornográfia, a környezetkárosítás, a természetkárosítás, a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése, a bűnpártolás, a vesztegetés, a vesztegetés elfogadása, a hivatali vesztegetés, a hivatali vesztegetés elfogadása, az embercsempészség három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett alakzata;

a visszaélés minősített adattal cím alá tartozó bűncselekmények vagy a fentiekben meghatározott bűncselekmény kísérlete, valamint - ha az előkészületet a törvény büntetni rendeli - előkészülete esetében van helye.

(A Be. és a Btk. szakaszai között némi koherencia-zavar érzékelhető. Így a tiltott pornográf felvétellel visszaélés helyett a Btk. a gyermekpornográfia tényállását tartalmazza, illetve a vesztegetés nemzetközi kapcsolatban önálló deliktumként szabályozását mellőzte a jogalkotó, továbbá a hulladékgazdálkodás rendjének megsértése alapesetben is három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.)

A titkos adatszerzés során keletkezett és rögzített adatok megóvásáról az ügyész, illetőleg a titkos adatszerzést folytatott nyomozó hatóság a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvényben szabályozottak szerint gondoskodik.

A titkos adatszerzés tényét, valamint az azzal beszerzett és rögzített adatot a titkos adatszerzés végrehajtása során, illetőleg azt követően mindaddig, amíg a titkos adatszerzésről szóló jelentést az ügyész nem csatolta az iratokhoz, az engedélyező bíró, az ügyész és a nyomozó hatóság, valamint az ügyész és a nyomozó hatóság hivatali felettese (szolgálati előjárója) ismerheti meg. A titkos adatszerzés engedélyezésével kapcsolatos bírósági iratokat az engedélyező bíró ügyelosztást végző vezetője, valamint igazgatási vezetője (a megyei bíróság elnöke) is megismerheti.

A bűnüldözési célból folytatott bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban akkor használható fel, ha

a titkos adatszerzés engedélyezésének a büntetőeljárás törvényben meghatározott feltételei (Be. 201. §) a bizonyítani kívánt bűncselekmény tekintetében fennállnak,

a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően a titkos információgyűjtést végző szerv a feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett.

Akivel szemben a bíróság bűnüldözési célból titkos információgyűjtést engedélyezett - a törvényi feltételek fennállása esetén - a titkos információgyűjtés eredménye olyan bűncselekmény bizonyítására is felhasználható, amelyet az engedélyben nem jelöltek meg, feltéve, hogy a titkos adatszerzés e törvényben meghatározott feltételei ez utóbbi bűncselekmény tekintetében is fennállnak.

Annak a bűncselekménynek a bizonyítására, amely miatt a titkos információgyűjtést a bíróság engedélyezte - törvényi feltételek fennállása esetén -, a titkos információgyűjtés eredménye minden elkövetővel szemben felhasználható.

A nem bűnüldözési célból folytatott bírói, illetőleg az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban akkor használható fel, ha

a titkos adatszerzés engedélyezésének e törvényben meghatározott feltételei (201. §) a bizonyítani kívánt bűncselekmény tekintetében fennállnak,

a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően a titkos információgyűjtést végző szerv a feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett.

A nem bűnüldözési célból folytatott titkos információgyűjtés eredménye - a törvényi feltételek fennállása esetén is - kizárólag az engedélyben megjelölt személy bűncselekményének bizonyítására használható fel.

A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.) 63-75. §-ai rendelkeznek a bírói engedélyhez nem kötött, illetve a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtésről.

A Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény 51-65. §-ai szabályozzák a NAV nyomozóhatósága által végzett titkos információgyűjtést.

Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény 18. §-ban találhatóak rendelkezések a titkos információgyűjtésre vonatkozóan.

Az 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról (Információs Hivatal, Alkotmányvédelmi Hivatal, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat) szintén tartalmaz rendelkezéseket a titkos információgyűjtésről és adatszerzésről.

5. A bűncselekmény minősített esete, ha jelentős érdeksérelemet okoz. Jelentős az érdeksérelem minden olyan esetben, amikor az elkövető a sértettnek jelentős anyagi, egzisztenciális vagy erkölcsi hátrányt okoz. Egyebekben a fogalom értelmezése kapcsán utalunk a kényszerítés (Btk. 195. §) törvényi tényálláshoz fűzött magyarázatunkra.

6. A bűncselekmény a hivatali visszaéléshez (305. §) képest speciális bűncselekmény, így azzal halmazatban nem állhat. Ha a titkos információgyűjtést nem hivatalos személy követi el, akkor az minősülhet közérdekű adatokkal visszaélésnek (220. §), levéltitok megsértésének (224. §.) vagy magánlaksértésnek (221. §). Ha nem hivatalos személy végzi a titkos információgyűjtést, cselekménye a 422. § (tiltott adatszerzés) szerint büntetendő. Az intellektuális közokirat-hamisítással a halmazat csak látszólagos, és a specialitás miatt a 307. §-t kell megállapítani.

Jogosulatlan megbízhatósági vizsgálat végzése

308. § (1) Az a hivatalos személy, aki megbízhatósági vizsgálatot

a) ügyészi jóváhagyás nélkül végez, vagy a jóváhagyás kereteit túllépi,

b) jogosulatlanul jóváhagy,

büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az a hivatalos személy, aki a megbízhatósági vizsgálatot elrendelő határozatban valótlanténynt állít, és ez alapján a megbízhatósági vizsgálat elrendelését az arra jogosult jóváhagyja.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1)-(2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény jelentős érdeksérelemet okoz.

Szövegtörténet

A törvény új bűncselekményként pönalizálja a jogosulatlan megbízhatósági vizsgálat elvégzését. A megbízhatósági vizsgálat jogintézményét a rendőrségi törvény vezette be 2011. január 1-jei hatállyal. Mivel a megbízhatósági vizsgálat jellegében a rendőrségi törvény VII. Fejezetében szabályozott titkos információgyűjtéshez hasonló hatósági eszköz, amelyre utal az Rtv. 7/B. § (1) bekezdése is, ezért indokolt a megbízhatósági vizsgálat szabályszerű lefolytatásához fűződő társadalmi érdek védelmében a rá vonatkozó szabályok megsértésének büntetni rendelése.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya kettős: a hivatalos szervek működésébe vetett bizalom, valamint a megbízhatósági vizsgálat jogszerű lefolytatásához fűződő társadalmi és egyéni érdek.

Az Rtv. 7/A. §-ának (1) bekezdése szerint a megbízhatósági vizsgálat célja annak megállapítása, hogy az azzal érintett eleget tesz-e a jogszabályban előírt hivatali kötelezettségének. Ennek megállapítása érdekében a megbízhatósági vizsgálatot végző szerv a munkakör ellátása során a valóságban is előforduló vagy feltételezhető élethelyzeteket hoz mesterségesen létre. A megbízhatósági vizsgálat során feltárt jogsértés alapján fegyelmi vagy szabálysértési eljárás nem indítható.

2. A bűncselekmény passzív alanya az a személy, akivel szemben jogosulatlanul végzik a megbízhatósági vizsgálatot.

3. A bűncselekmény alanya: tettesként az (1) bekezdésben csak olyan hivatalos személy lehet, aki a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv tagja, a (2) bekezdés esetében a szerv vezetője.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy

a megbízhatósági vizsgálatot ügyészi jóváhagyás nélkül vagy az ügyészi jóváhagyás kereteit túllépve végzi, illetve jogosulatlanul hagyja jóvá a vizsgálatot.

A minősített eset, melyet a (3) bekezdés szabályoz, eredmény-bűncselekmény.

4. Az elkövetési magatartás az (1) bekezdés szerint háromféleképpen valósulhat meg: a megbízhatósági vizsgálat ügyészi jóváhagyás nélküli végzése vagy a jóváhagyás kereteinek túllépése, továbbá a megbízhatósági vizsgálat jogosulatlan jóváhagyása.

Az elkövetési magatartások pontos tartalmát a rendőrségi törvény vonatkozó rendelkezéseiből ismerhetjük meg.

A megbízhatósági vizsgálatot a szükségességének indokolásával a belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerv vezetője határozattal rendeli el. A megbízhatósági vizsgálat elrendeléséről és befejezéséről - az arra vonatkozó határozat, valamint elrendelés esetén a részletes terv megküldésével - az ügyész haladéktalanul tájékoztatni kell. A határozat és a megbízhatósági vizsgálat végrehajtásáról szóló részletes terv alapján az ügyész a megbízhatósági vizsgálat elrendelését 2 munkanapon belül jóváhagyja, vagy a jóváhagyást megtagadja [Rtv. 7/A. § (2)].

A megbízhatósági vizsgálat befejezéséről szóló határozat kézhezvételétől számított 8 munkanapon belül az ügyész megvizsgálja annak törvényességét, majd visszaküldi az elrendelő szervnek. Jogszabálysértés megállapítása esetén írásba foglalt indokolt határozatával új határozat hozatalára utasítja a megbízhatósági vizsgálatot folytató szervet, ha pedig azt állapítja meg, hogy a megbízhatósági vizsgálat végrehajtására a részletes tervtől eltérően került sor, felelősségre vonást is kezdeményez [Rtv. 7/A. § (2a)].

A (2) bekezdésben meghatározott elkövetési magatartás a valótlan tény állítása, amelynek alapján az ügyész megtévesztésre kerül, és jóváhagyja a megbízhatósági vizsgálat elrendelését.

5. Minősített esetként rendeli büntetni a törvény, ha a jogosulatlan megbízhatósági vizsgálat bármely alapeseti magatartásával az elkövető jelentős érdeksérelemet okoz. Az érdeksérelem bekövetkezhet a sértett anyagi, társadalmi, családi helyzetében egyaránt. Az érdeksérelem súlyosságának a mértékét csak a konkrét cselekmény körülményei alapján lehet meghatározni.

Egyéb rendelkezés

309. § E fejezet rendelkezéseit a külföldi állam igazságszolgáltatási vagy bűnüldözési feladatot ellátó hatóságának a törvény alapján Magyarország területén eljáró tagjára is megfelelően kell alkalmazni.

XXIX. FEJEZET

A HIVATALOS SZEMÉLY ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Hivatalos személy elleni erőszak

310. § (1) Aki hivatalos vagy külföldi hivatalos személyt

a) jogszerű eljárásában erőszakkal vagy fenyegetéssel akadályoz,

b) jogszerű eljárásában erőszakkal vagy fenyegetéssel intézkedésre kényszerít, vagy

c) eljárása alatt, illetve emiatt bántalmaz,

büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a hivatalos személy elleni erőszakot csoportosan, fegyveresen vagy felfegyverkezve követik el.

(3) A (2) bekezdésben meghatározott csoport szervezője vagy vezetője öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki hivatalos személy elleni erőszak elkövetésére irányuló csoportban részt vesz, vétség miatt két évig, a csoport szervezője és vezetője büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Aki hivatalos személyt vagy külföldi hivatalos személyt az eljárása miatt bántalmaz, az (1)-(4) bekezdés szerint büntetendő akkor is, ha a bántalmazott a bűncselekmény elkövetésekor már nem hivatalos személy vagy nem külföldi hivatalos személy.

(6) Aki hivatalos személy elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(7) Nem büntethető a (4) bekezdés alapján a csoport résztvevője, ha a csoportot önként vagy a hatóság felhívására elhagyja.

BH 2011. 31., BH 2006. 75., BH 2004. 129., BH 2005. 339., BH 2003. 350., EBH 2001. 393., BH 1999. 490., BH 1999. 437., BH 1995. 385., BH 1995. 330., BH 1995. 140., BH 1992. 625., BH 1982. 498.

Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény XV. Fejezetének V. Címe tartalmazta a hivatalos személy elleni bűncselekményeket, amelyeket a törvény új, immáron önálló fejezetben szabályoz. A fejezethez tartozó bűncselekmények:

hivatalos személy elleni erőszak,

közfeladatot ellátó személy elleni erőszak,

hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak,

nemzetközileg védett személy elleni erőszak.

Szövegmagyarázat

Az állami feladatok végrehajtásában érintett személyek két vonatkozásban vannak speciális büntetőjogi helyzetben. Egyrészt fokozott felelősséggel tartoznak magatartásukért, másrészt fokozott védelmet igényelnek. A fokozott büntetőjogi védelem jelenik meg az alábbiakban tárgyalásra kerülő bűncselekményeknél. Fontos hangsúlyozni azonban, hogy ez a kvalifikált büntetőjogi védelem nem a hivatalos személyek testi épségének, egészségének, becsületének nagyobb fontosságán alapul, hanem az állami feladatok maradéktalan teljesítésének biztosításán. Kétségtelenül a hivatalos személy és annak eljárása egymáshoz tapadnak, sőt a külső megjelenésben gyakran a hivatalos személy kerül előtérbe, azonban tudni kell, hogy a büntetőjogi védelemnek nem ez a tárgya, hanem a hivatali eljárás, az államigazgatás zavartalan működése.

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a hivatalos személynek vagy a külföldi hivatalos személynek a hivatali eljárása, szabályszerű működése.

2. A bűncselekmény passzív alanya: csak magyar vagy külföldi hivatalos személy lehet. A (magyar) hivatalos személy fogalmát a **Btk. 459. § (1) bekezdésének 11. pontja** határozza meg.

Hivatalos személy:

11. hivatalos személy:

a köztársasági elnök,

az országgyűlési képviselő és a Magyarországon megválasztott európai parlamenti képviselő,

az alkotmánybíró,

a miniszterelnök, a miniszter, az államtitkár, a közigazgatási államtitkár, a helyettes államtitkár és a kormány megbízott,

a bíró, az ügyész és a választottbíró,

az alapvető jogok biztosa és helyettese,

a közjegyző és a közjegyző-helyettes,

az önálló bírósági végrehajtó, az önálló bírósági végrehajtó-helyettes és a végrehajtói kézbesítésre felhatalmazott önálló bírósági végrehajtó jelölt,

a helyi önkormányzati és a nemzetiségi önkormányzati képviselő-testület tagja,

a Magyar Honvédség állományilletékes parancsnoka, és az úszólétesítmény vagy a légijármű parancsnoka, ha a nyomozó hatóságra vonatkozó rendelkezések alkalmazására jogosult,

az Alkotmánybíróságnál, a Köztársasági Elnök Hivatalánál, az Országgyűlés Hivatalánál, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalánál, a Magyar Nemzeti Banknál, az Állami Számvevőszéknél, bíróságnál, ügyészségnél, minisztériumnál, autonóm államigazgatási szervnél, kormányhivatalnál, központi hivatalnál, önálló szabályozó szervnél, rendvédelmi szervnél, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál, az Országgyűlési Őrségnél, fővárosi vagy megyei kormányhivatalnál, önkormányzati igazgatási szervnél, megyei intézményfenntartó központnál vagy köztestületnél közhatalmi feladatot ellátó vagy szolgáltatást teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szerv rendeltetésszerű működéséhez tartozik;

A **Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 13. pontja** szerint külföldi hivatalos személy:

a külföldi államban jogalkotási, igazságszolgáltatási, közigazgatási vagy bűnüldözési feladatot ellátó személy,

törvényben kihirdetett nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezetnél szolgáltatást teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szervezet rendeltetésszerű működéséhez tartozik,

törvényben kihirdetett nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezet közgyűlésébe, testületébe megválasztott személy, ideértve a külföldön megválasztott európai parlamenti képviselőt is,

a Magyarország területén, illetve állampolgárai felett joghatósággal rendelkező nemzetközi bíróság tagja, a nemzetközi bíróságnál szolgáltatást teljesítő személy, akinek a tevékenysége a bíróság rendeltetésszerű működéséhez tartozik.

3. A bűncselekmény alanya: bárki lehet, akár más hivatalos személy is. A vádlottal ugyanazon szerven belül működő hivatalos személy sérelmére - a kölcsönös hivatali eljárásuk alatt vagy ahhoz kapcsolódva - is elkövethető a hivatalos személy elleni erőszak (19/2007 BK vélemény).

A bűncselekmény csak szándékosan valósítható meg. Az elkövető tudatának át kell fognia a passzív alany hivatalos személyként eljáró minőségét, a hivatalos eljárás jogszerűségét és a magatartás akadályozó vagy intézkedésre kényszerítő hatását.

A gyakorlatban az úgynevezett szolgálatba helyezés kapcsán merülnek fel problémák. A hivatalos személynek ilyenkor felismerhetővé kell tennie hivatalos személyi minőségét, például igazolvány felmutatása, karszalag elhelyezése.

A tévedés szabályait kell alkalmazni, ha az elkövető téved a passzív alany hivatalos személyi minőségének felismerésében, vagy - amint azt fentebb írtuk - az eljárás jogszerűségében való tévedése folytán vélt jogos védelmi helyzetben jár el.

Az alapesetben megjelenik a cselekmény motívuma (eljárása miatt), amely általában bosszú a hivatalos személy korábbi intézkedése (eljárása) miatt.

A tártettesség, valamint a bűnrészség az általános szabályok szerint alakul. Így közvetett tettességet valósít meg annak a cselekménye, aki a hivatalos személy elleni erőszak elkövetésére olyan személyt használ fel, akit cselekménye valóságos voltáról tévedésbe ejt vagy tévedésben tart. (Például az a nő, aki jegyese előtt elhallgatta, hogy a karját fogó civil ruhás személy hivatali kötelességét teljesítő rendőrnemzetőr, és arra biztatja udvarlóját, hogy szabadítsa meg a vele szemben látszólag erőszakoskodó férfi társaságától. A biztatásra tévedésbe ejtett barát a rendőrnemzetőrnek támad, és elkezd üldözni.)

4. Az elkövetési magatartások három fordulata az akadályozás, intézkedésre kényszerítés és bántalmazás.

A hivatalos személy feladat- és hatáskörét, jogait és kötelezettségeit a jogszabályok, esetleg alacsonyabb szintű szabályok (szervezeti és működési szabályzat, szolgálati szabályzat stb.) határozzák meg.

Az eljárásban akadályozás a hivatalos személy jogszerű kötelezettsége, feladata vagy intézkedése megkezdésének, illetve teljesítésének gátlása, ideiglenes vagy végleges megnehezítése, lehetetlenné tétele. Az akadályozás megnyilvánulhat a mozgás, a továbbjutás, valaminek a megtétele korlátozásában; a korlátozás időtartama közömbös.

Az akadályozás csak aktív magatartással valósítható meg. A pusztán engedetlenség, a hivatalos személy felszólításának meg nem tétele hivatalos személy elleni erőszaknak nem minősíthető.

Az engedetlenség a hivatalos személy felszólításával szemben (például valaki nem adja át a nála lévő kést, amellyel senkit nem fenyegetett) nem akadályozás [BJD 2793.]. Ugyancsak nem akadályozás a passzív ellenállás sem (például amikor a terheltet el akarják távolítani, a földre fekszik, és vonszolni kell).

A passzív ellenállás kereteit meghaladó erőszakos akadályozás megvalósul, ha a terhelt a karját a kötelességüket jogszerűen gyakorló rendőrök kezéből olyan nagy erővel rántja ki, hogy annak következtében mindhárman a földre esnek (BJD 6028.).

Az intézkedésre kényszerítés olyan magatartást jelent, amelynek célja a hivatalos személy tevésre vagy nem tevésre kényszerítése. Ezen elkövetési magatartás akkor valósul meg, ha az intézkedés nem a hivatalos személy akaratának, hanem az elkövető akaratának felel meg, amit az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazása kényszerít ki.

Az intézkedésre kényszerítés szűken értelmezendő, és nem vonatkozik olyan magatartásokra, amelyek csak kiváltották azt a helyzetet, amelyben a hivatalos személynek intézkednie kellett.

Nem minősíthető intézkedésre kényszerítésnek az, ha a hivatalos személy a korábban bezárt ajtó ki nem nyitása miatt kényszerül azt betörni. Az intézkedésre kényszerítésnél világosan kitűnik két ellentétes irányú akarat: a hivatalos személy és a bűncselekményt elkövető személy akarat. A kikényszerített intézkedés nem a hivatalos személy, hanem az elkövető akaratának felel meg.

A bántalmazás - mint harmadik elkövetési magatartás - már korábban kifejtésre került más bűncselekményeknél. Emlékeztetünk csak annyit, hogy bántalmazáson a testi sértés okozását, valamint a testnek pusztán fájdalomokozási vagy becsületsértési célú érintését kell tekinteni (például a rendőr megpofozása, orrának megfricskázása stb.). Az ezen kívül eső fizikai ráhatás: akadályozás (BH 2011. 31.).

A törvényi tényállás tartalmaz utalást az elkövetés módjára is. Az akadályozásnak és az intézkedésre kényszerítésnek erőszakkal vagy fenyegetéssel kell történnie. Mindkét fogalmát már korábban kimerítően tárgyaltuk.

Ehelyütt röviden csak annyit, hogy az erőszak fogalmát a Btk. nem határozza meg. Az erőszak valamilyen fizikai erőfeszítéssel történő közvetlen vagy közvetett ráhatás, amely a hivatalos személy eljárásával ellentétesen hat (például akár kutya ráuszítása a rendőrré). Az erőszak általában a hivatalos személy testére vagy azzal közvetlen kapcsolatban lévő dologra irányul (például a hivatalos személy lefogása).

A joggyakorlatban ismert az úgynevezett dologról személyre áttevődő erőszak kifejezés. Ezt a jogalkalmazás igen tágan értelmezi - például az intézkedő rendőr gumibotjának megrángatása, a rendőr sapkájának lelökése -, s ide sorolja a dolgok helyzetének olyan megváltozását, ami nem közvetlenül hat a sértett testére, hanem a mozgási szabadságát korlátozza (például a házkutatást végző rendőr bezárása, a bűnelkövetőt üldözni szándékozó, szirénát bekapcsoló rendőrautó gumijának kilyukasztása).

Kivételesen nemcsak a hivatalos személy, hanem a más jelenlévő személy elleni erőszak is tényállásszerű lehet, mégpedig akkor, ha akadályozza a hivatalos eljárást, például a bírósági árverési vevők kituszkolása és ezzel az árverés megghiúsítása (BJD 698.).

A fenyegetés fogalmát a Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 7. pontja határozza meg. Eszerint fenyegetés: eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetetben komoly félelmet keltsen.

A fenyegetés tárgyi eleme súlyos hátrány kilátásba helyezése. A hátrány súlyosságának megítélése a jogalkalmazói gyakorlat feladata, ugyanakkor mindenképpen súlyos hátránynak lehet tekinteni az olyan támadás kilátásba helyezését, amelyet a Btk. egyébként bűncselekménynek minősít. A kilátásba helyezett súlyos hátrány lehet az élet vagy a testi épség sérelme (például a terhelt szekerével közelíti meg a rendőrt), de akár vagyontárgy megrongálása vagy közveszély okozása is.

A fenyegetés alanyi ismérve, hogy a súlyos hátránynak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a megfenyegetett személyben komoly félelmet keltsen. Ezt az adott sértett személy helyzetének, lelki, szellemi, testi állapotának ismeretében esetenként kell eldönteni. A félelem komolysága nem feltétlenül jelent pánikot, rémületet, rendkívüli ideg- vagy fizikai állapotot, elegendő, ha a megfenyegetett komolyan veszi a kilátásba helyezett súlyos hátrány bekövetkezésének a lehetőségét, a megfenyegetett személy számára nyilvánvaló a hátrány bekövetkezésének lehetősége (például a közúti ellenőrzést végző rendőr felé egyre növekvő sebességgel halad az elkövető). A pusztán szóbeli fenyegetőzés, ha azt más tevőleges magatartás nem kíséri, nem ad alapot a tényállás megállapítására.

A fenyegetés fogalmára vonatkozó szabály annyiban tér el a többi értelmező rendelkezéstől, hogy érvényessége csak azokra a különös részi tényállásokra vonatkozik, ahol a tényállás maga nem tartalmaz eltérő meghatározást (kvalifikált fenyegetés).

A tényállás kapcsán fontos kérdés annak eldöntése, hogy mit kell hivatalos eljárásnak tekinteni. Erre válaszunk az, hogy a hivatalos személy eljárásához tartozik minden olyan cselekmény (intézkedés), amelyet feladatai teljesítése során kifejt. A hivatalos eljárás általában nem merül ki egyetlen aktusban, hanem cselekmények sorozatából áll. A büntetőjog szempontjából azonban akkor is folyamatosan eljár, amikor nem a szorosan vett közhatalmi tevékenységét végzi, hanem munkaideje vagy szolgálati ideje van, vagy amikor készenlétben áll az esetleges intézkedésre (BH 1995. 620.). Egyes hivatalos személyeknek (például a rendőrnek) egyenesen kötelessége, hogy szükség esetén a hivatalos időn kívül is intézkedjenek, azaz szolgálatba helyezték magukat. Abban az esetben viszont, ha a civilruhás rendőr szabályszerű szolgálatba helyezés nélkül avatkozik be egy verekezésbe - tehát az elkövetőnek nincs arról tudomása, hogy a vele szemben fellépő személy rendőr -, és ennek során megsérül, nem valósul meg a hivatalos személy elleni erőszak.

Az akadályozás és az intézkedésre kényszerítés esetén a törvény tényállási elemmé emeli az eljárás jogszerűségét, míg a bántalmazás esetén az eljárása alatt kifejezést használja.

Komoly nehézséget jelent a gyakorlatban a hivatalos személy eljárása jogszerűségének megítélése. Célszerűnek mutatkozik különbséget tenni az eljárás anyagi jogi és eljárási jogi jogszerűtlensége között.

Egységes mind az elmélet, mind a bírósági gyakorlat abban, hogy az elkövetőnek nincs joga a hivatalos személy eljárásának anyagi jogszerűségét vizsgálni. (Ezen cselekményekkel szemben biztosítja a jogalkotó a fellebbezési jogot.)

Az alakilag jogszerűtlen eljárásokkal szemben azonban, amikor a hivatalos személy eljárása félreismerhetetlenül jogellenes, amikor a hivatalos személy durván, súlyosan megsérti az eljárási szabályokat, akkor az akár erőszakkal és fenyegetéssel is megakadályozható.

A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 19. § (1) bek. a következőt mondja ki: A jogszabályi előírások végrehajtását szolgáló rendőri intézkedésnek - ha törvény vagy nemzetközi megállapodás másként nem rendelkezik - mindenki köteles magát alávetni, és a rendőr utasításának engedelmeskedni. A rendőri intézkedés során annak jogszerűsége nem vonható kétségbe, kivéve, ha a jogszerűtlenség mérlegelés nélkül, kétséget kizáróan megállapítható. A nyilvánvalóan jogszerűtlenül eljáró hivatalos személlyel szemben tehát jogos védelem kerülhet megállapításra.

A rendőrt az intézkedés során az egyenruhája és azon elhelyezett azonosító jelvénye vagy szolgálati igazolványa és azonosító jelvénye igazolja.

A rendőr az intézkedés megkezdése előtt - ha az a rendőri intézkedés eredményességét veszélyezteti, az intézkedés befejezésekor - köteles nevét, azonosító számát, valamint az intézkedés tényét és célját szóban közölni. Az intézkedések, illetve kényszerítő eszközök alkalmazását követően a rendőr köteles az intézkedés alá vont személyt tájékoztatni a rendőrségi törvény szerinti panasz lehetőségéről.

A rendőr köteles - ha az a rendőri intézkedés eredményességét nem veszélyezteti - intézkedése megkezdése előtt szolgálati igazolványát vagy azonosító jelvényét felmutatni. Ha a rendőr szolgálati igazolványának vagy azonosító jelvényének felmutatása az intézkedés megkezdése előtt veszélyeztetné az intézkedés eredményességét, úgy azt az intézkedés befejezésekor köteles felmutatni.

Az enyhébb szintű alaki jogsértések esetén - egyes szakirodalmi vélemények szerint - a hivatalos személyt megilleti a büntetőjogi védelem (például a civil ruhás rendőr nem igazolja magát). Ez a fajta jogalkalmazási és jogértelmezési gyakorlat azonban álláspontunk szerint nem fér össze a jogállami büntetőjoggal.

Problematisztos továbbá az úgynevezett csapaterős rendőri fellépéseknél kialakult contra legem gyakorlat, mikor is a rendőrök nem viselnek semmilyen azonosítót, s ilyen esetekben a rendőri túlkapások elkövetői könnyűszerrel megmenekülnek a büntetőjogi felelősségre vonás alól. (Természetesen ez felveti a jelvény nem viselését eltűró parancsnok büntetőjogi felelősségét is.)

Az elkövetés idejével kapcsolatban megemlítjük, hogy az csak az akadályozásra vonatkozik, az intézkedésre kényszerítés tekintetében semmiféle időbeli feltétel nem állítható fel. A bántalmazás vonatkozásában viszont értékelést nyert az elkövetés ideje. A törvényi tényállás szerint a cselekményt vagy a hivatalos eljárás alatt vagy azt követően kell elkövetni.

A bántalmazás indoka közömbös, az csak a hivatalos eljárás miatti bántalmazás esetében releváns. A tényállás nem tartalmaz időbeli korlátot, amely a hivatalos eljárás és a miatta történt bántalmazás között eltelt időre vonatkoznék, például az elítélt a 10 éves fegyházbüntetést letöltése után bosszúból megkéseli azt a rendőrt, aki a nyomozást vezette az ellene folyt büntetőeljárásban.

A 310. § (6) bekezdése mutatja a hivatalos személy fokozott büntetőjogi védelmét, mely vétségi alakzatként a bűncselekmény előkészületét is bünteti.

A hivatalos személy elleni erőszak kísérletét az akadályozással megvalósuló elkövetési magatartásnál gyakorlatban kizártnak tekinthetjük, mivel a megkezdés és a befejezés szinte időben egybe esik.

Az intézkedésre kényszerítés kísérleti szakba lép, amint az erőszak vagy a fenyegetés a hivatalos személyre hatni kezd és befejeződik, mielőlt a kikényszerített intézkedést megkezdä.

A tettleges bántalmazás kísérlete valósul meg, ha a bántalmazásra irányuló magatartás a szándék ellenére nem érinti a hivatalos személy testét (például az ütés elöl elhajló rendőrnek csak a tányérsapkáját tudja leütni a fejéről az elkövető). Befejeződik, amikor az erőhatás a sértett testét éri.

5. A bűncselekmény minősített esetei: a csoportosan, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett hivatalos személy elleni erőszak.

A csoportos elkövetés fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdésének 3. pontja határozza meg. Ez a minősített eset akkor állapítható meg, ha az elkövetésben legalább három olyan személy vesz részt, aki megvalósítja az (1) bekezdés szerinti elkövetési magatartások valamelyik változatát. A 2/2000 büntető jogegységi határozat értelmében az elkövetésben való részvétel fogalma tágan értelmezendő, abba a tettesek mellett a részesek is beletartoznak. A csoportos elkövetés akkor is megállapítható, ha valamelyik elkövető nem büntethető (például kiskorú, kóros elmeállapotú stb.), illetve a csoport szervezője vagy vezetője esetén akkor is, ha nincsenek jelen a hivatalos személy elleni erőszak helyszínén.

A fegyveres elkövetés fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdésének 5. pontja definiálja. Eszerint fegyveresen követi el a bűncselekményt, aki

lőfegyvert,

robbanóanyagot,

robbantószer,

robbanóanyag vagy robbantószer felhasználására szolgáló készüléket

tart magánál, vagy a bűncselekményt az a)-d) pontban meghatározottak utánzatával fenyegetve követi el.

A felfegyverkezve elkövetés fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdésének 6. pontja határozza meg. Eszerint felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál. A felfegyverkezve elkövetés tehát nem korlátozódik arra az esetre, ha az elkövető az élet kioltására alkalmas eszközt használja is; elég, ha azt magánál tartja. Az eszköz tényleges használata tehát a súlyosabb minősítésnek nem előfeltétele, függetlenül attól, hogy a hivatalos vagy a külföldi hivatalos személynek az elkövető felfegyverkezett voltáról tudomása van-e vagy sem (Bkv. 24.).

Ki kell ugyanakkor zárni tehát a minősített eset köréből azt, amikor az élet kioltására alkalmas eszközt az elkövető nem a cselekménnyel összefüggésben, tehát nem a hivatalos személy ellenállásának leküzdése érdekében tartja magánál. (Például az elkövető állandóan hord magánál zsebkést, és azt a cselekmény elkövetésénél is a zsebében tartja, de azt a körülményekből következtethetően a hivatalos személy ellenállásának leküzdésére felhasználni nem kívánja, és nem is használja fel: a zsebkés magánál tartásának a cselekmény elkövetésével semmiféle összefüggése nincs, a minősített eset megállapítására alapul nem szolgálhat.)

A Btk. 459. § (1) bekezdésének 6. pontjában foglalt meghatározás szerint az elkövető az élet kioltására alkalmas eszközt az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében tartja magánál. Az érdekében kitétel tartalmilag céltudatosságra utal, aminek megállapításánál az elkövető szándékára is figyelemmel kell lenni.

Ezt az álláspontot támasztja alá az is, hogy a felfegyverkezve elkövetés társadalomra veszélyessége azért magasabb fokú, mert az egyfelől az elkövetőnek az eszközzel kapcsolatos szándéka folytán fokozottabb elszántságára utal, másfelől az élet kioltására alkalmas eszköz eshetőleges használata a hivatalos személy amúgy is veszélyes helyzetét objektíve súlyosbítja. Amennyiben azonban az élet kioltására alkalmas eszközzel az elkövetőnek semmiféle ilyen szándéka nincsen, úgy az elkövető és a cselekmény fokozottabb társadalomra veszélyességéről nem lehet szó.

Akkor is felfegyverkezve követi el a cselekményét az elkövető, ha az eredetileg más célból magához vett légpuskát lövésre emeli (BJD 8829.), továbbá akkor is, ha az elkövető a sértettet a tőle elvett vagy a kezéből kiejtett - az élet kioltására alkalmas - eszközzel nyomban bántalmazza (BKv. 26).

Nem tekintette a bíróság az élet kioltására alkalmas eszköznek a csekély súlyú műanyag bukósisakot, és ezért mellőzte a súlyosabb minősítést (BJD 8023.).

6. Súlyosabban büntetendő a csoport szervezője és vezetője, ha a hivatalos személy elleni erőszakot csoportosan, fegyveresen vagy felfegyverkezve követik el.

A szervező általában az, aki a csoportot létrehozza, illetve a csoport célzatát kialakítja, tehát kezdeményező szerepet játszik, illetve felbujtásszerű tevékenységet fejt ki.

A vezető az, aki a csoport tagjait ténylegesen irányítja, kijelöli feladataikat, és esetlegesen utasításokat ad arra, hogy azokat milyen módszerrel hajtsák végre.

A hivatalos személlyel szembeni fokozott büntetőjogi védelem súlyát és körét jelzi a hivatalos személyt ténylegesen nem sértő, de az ellen irányuló erőszak célzatával létrejött csoportban való részvétel, mint előkészületi magatartás sui generis bűncselekményként büntetendővé nyilvánítása.

A 310. § (7) bekezdése büntethetőséget megszüntető okot [25. § e) pont] állapít meg a csoport tagjának javára arra az esetre, hogy a csoportot elhagyja, függetlenül attól, hogy ezt milyen indokkal teszi. A csoport szervezőjére és vezetőjére ez a rendelkezés nem vonatkozik.

7. Mint már fentebb leírtuk, a tényállás alapvetően nem a hivatalos személyt, hanem annak eljárását kívánja védeni, így nem kerülhet sor folyamat megállapítására abban az esetben, ha egy hivatalos eljárásban részt vevő több személyt ér támadás, azaz nem a sértettek száma, hanem a hivatalos eljárások száma határozza meg a bűncselekmények számát.

A BKv. 8. szerint, ha több hivatalos személy elleni erőszakot több hivatalos vagy külföldi hivatalos személy ellen, azoknak egységes eljárása keretében követik el, a cselekmény nem válik több bűncselekménnyé. A konkrét hatósági eljárás egysége a bűnhalmazat megállapítását ilyen esetben kizárja.

A több mozzanatból álló hivatalos eljárások során folyamatosan elkövetett cselekmény is természetes egység és nem folytatólagos egység.

A beolvadás folytán egység, és hivatalos személy elleni erőszaknak minősül, ha az azonos magatartással megvalósuló támadás a hivatalos személy mellett közfeladatot ellátó személyt, illetve a hivatalos személyt támogató személyt is érint. Ugyanígy egység a hivatalos személy elleni erőszakba beolvadás folytán az annak során megvalósuló verbális és tetteges becsületsértés, de bűnhalmazat megállapítására kerülhet sor a rágalmozással, hamis váddal.

Bűnhalmazatot kell megállapítani, ha a hivatalos személy elleni erőszak egyúttal könnyű testi sértést is okoz, és a joghatályos magánindítványt előterjesztették (BJD 9063.). Bűnhalmazat állapítandó meg a súlyos testi sértéssel is.

A hivatalos személy ellen elkövetett emberölés [160. § (2) bekezdés e) pont] mellett a hivatalos személy elleni erőszak nem állapítható meg bűnhalmazatban (látszólagos alaki halmazat).

A közúti veszélyeztetés (234. §) és a hivatalos személy elleni erőszak bűnhalmazatban állapítandó meg, ha a tettes úgy akadályozza a hivatalos személyt, hogy a közúti közlekedés szabályainak megszegésével szándékosan veszélyezteti.

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 169. §-a szerint rendzavarás szabálysértését követi el, aki a hatóság vagy az eljáró hivatalos személy intézkedésével szemben engedetlenséget tanúsít, míg a szabálysértési törvény 216. §-a szerint, aki a rendvédelmi szerv vagy a vámszerv hivatásos állományú tagja jogszerű intézkedésének nem engedelmeskedik, a jogszerű intézkedéssel szembeni engedetlenség szabálysértését követi el.

Közfeladatot ellátó személy elleni erőszak

311. § A 310. § szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt közfeladatot ellátó személy ellen követi el.

Szövegmagyarázat

A jogalkotó a fokozott büntetőjogi védelmet a 311. §-ban foglalt úgynevezett utaló diszpozícióval kiterjeszti olyan személyekre is, akiknél ez az általuk betöltött munkakör közérdekű volta és jelentősége folytán indokolt. A közfeladatot ellátó személy eljárása nem hivatalos eljárás, azaz nem közhatalmi jellegű tevékenység kifejtésére irányul. A közfeladatot ellátó személy feladatait jogszabály vagy alacsonyabb szintű szabályok (szabályzat, munkaköri leírás stb.) alapján látja el. Közérdekű tevékenységével kapcsolatosan az állampolgárokat közvetlen hatásokkal bíró intézkedéseket hozhat.

A sértett kivételével a Btk. 311. §-ának törvényi tényállási elemei megegyeznek a hivatalos személy elleni erőszak megfelelő törvényi tényállási elemeivel.

1. A közfeladatot ellátó személyek körét a Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 12. pontja határozza meg részletesen.

Közfeladatot ellátó személy:

a Magyar Honvédség szolgálati feladatot teljesítő katonája,

a polgári védelmi szervezetbe beosztott és polgári védelmi szolgálatot teljesítő személy,

a polgárőr a polgárőrségről és a polgárőri tevékenység szabályairól szóló törvényben meghatározott tevékenységének ellátása során,

a nyilvántartásba vett egyház lelkésze, valamint az alapcélként vallási tevékenységet végző egyesület vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja,

a bírósági vagy más hatósági eljárásban a védő, a jogi képviselő, a szakértő, és a hivatalos személynek nem minősülő kézbesítési végrehajtó,

az egészségügyi dolgozó és az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló más személy az egészségügyről szóló törvényben meghatározott esetekben,

az állami mentőszolgálat, valamint a mentésre feljogosított más szervezet tagja a mentéssel és betegszállítással összefüggésben, az önkormányzati és a létesítményi tűzoltóság, valamint az önkéntes tűzoltó egyesület tagja a tűzoltási és műszaki mentési feladatainak ellátása során,

a nemzeti köznevelésről szóló törvényben meghatározott esetben a pedagógus, valamint a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazott, továbbá a nemzeti felsőoktatásról szóló törvényben meghatározott esetben a felsőoktatási intézmény oktatója, tanára és tudományos kutatója,

a gyermekek védelméről és a gyámiügyi igazgatásról szóló törvényben, valamint a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló törvényben meghatározott munkakörben foglalkoztatott személy e tevékenységének gyakorlása során,

az erdészeti szakszemélyzet és a jogosult erdészeti szakszemélyzet tagja az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvényben meghatározott tevékenysége körében,

a hivatásos vadász a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló törvényben meghatározott tevékenysége körében,

a halászati őr a halászatról és a horgászatról szóló törvényben meghatározott tevékenysége körében,

a közösségi közlekedési eszközt működtető gazdálkodó szervezetnél végrehajtói feladatot ellátó személy e tevékenysége során,

az egyetemes postai szolgáltatónál ügyfélkapcsolati feladatot ellátó személy e tevékenysége során.

A közfeladatot ellátó személyek körének részletes elemzése a Záró Rész értelmező rendelkezéseinek keretei között kerül sor.

2. A Btk. 311. §-ába ütköző, közfeladatot ellátó személy elleni erőszak büntetnének megvalósulásához az elkövetőnek tisztában kell lennie azzal, hogy a sértett közfeladatot ellátó személy, illetve e minőségében jár el. Az elkövetőnek ebben a tényben való tévedése kizárhatja a büntetőjogi felelősségét, e minősítésre nézve.

3. A halmazati kérdések vonatkozásában figyelemmel kell lenni a Btk. 310. §-hoz e körben fűzött magyarázatunkhoz.

Hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak

312. § A 310. § szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt hivatalos személy, külföldi hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személy ellen követi el.

Szövegmagyarázat

A Btk. 312. §-a - hasonlóan a közfeladatot ellátó személy elleni erőszakhoz - utaló diszpozíció. Ehelyütt irányadók a hivatalos személy elleni erőszak bünteténél leírtak.

1. A bűncselekmény passzív alanya a hivatalos személy, külföldi hivatalos személy, illetve a közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személy.

Ilyennek minősül:

a nem hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy,

aki az említett eljárásokban segítőleg közreműködik (támogat) vagy fellép a megtámadott hivatalos, illetve közfeladatot ellátó személy oldalán (védelmére kel).

A támogatás vagy védelem alapulhat jogszabályon (például hatósági tanúk alkalmazása), polgári jogi jogviszonyon (például a lakástűz oltásához riadóztatott tűzoltó megbízza a lakatost, nyissa ki a menekülést elősegítő vészkijáratot, vagy akár saját kezdeményezésen, minden előzetes megállapodás nélkül (például egy közlekedési balesetnél a mentőszolgálatnak segít).

2. Az elkövető közvetlenül a támogatásra kelt személy tevékenységét akadályozza (például a mély hó fogságába esett mentőautót megtoló személyt direkt fellöki az elkövető).

3. Nincs halmazat, ha egy magatartással a hivatalos, külföldi hivatalos, illetve a közfeladatot ellátó személy, valamint ezek támogatója elleni erőszak is megvalósul; ilyenkor a nagyobb veszélyességű és tárgyi súlyú bűncselekményt kell megállapítani.

A hivatalos személy és annak támogatója elleni erőszakot is megvalósító elkövető cselekményei nem alkotnak bűnhalmazatot. A hivatalos személy és annak támogatója ellen ugyanazon intézkedés során alkalmazott erőszak egységet alkot.

A szolgálatban lévő rendőr kérésére a helyszínt biztosító személy elleni erőszakos magatartás nem a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak büntettét, hanem a hivatalos személy támogatója elleni erőszak büntettét valósítja meg.

Nemzetközileg védett személy elleni erőszak

313. § (1) Aki belföldön tartózkodó nemzetközileg védett személyt

- a) bántalmaz,
- b) személyi szabadságától megfoszt vagy
- c) veszélyeztet,

büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetésével fenyeget, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki nemzetközileg védett személy elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában nemzetközileg védett személy az a külföldi hivatalos személy, aki a rá vonatkozó nemzetközi szerződés alapján diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló egyéb mentességet élvez.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a nemzetközileg védett külföldi hivatalos személy eljárása, szabályszerű működése.

2. A bűncselekmény passzív alanya: csak nemzetközileg védett külföldi hivatalos személy lehet. A Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 13. pontja határozza meg a külföldi hivatalos személy fogalmát, a 313. § (4) bekezdése azonban szűkítő rendelkezést tartalmaz. A Btk. 313. § (4) bekezdésében meghatározott fogalomértelmezés kizárólag ezen szakaszban megfogalmazott bűncselekmények vonatkozásában alkalmazandó. Eszerint, nemzetközileg védett személy e körben az a külföldi hivatalos személy, aki a rá vonatkozó nemzetközi szerződés alapján diplomáciai vagy nemzetközi jogon alapuló egyéb mentességet élvez.

Abban a kérdésben, hogy az adott külföldi hivatalos személyt megilleti-e a diplomáciai vagy a nemzetközi jogon alapuló egyéb mentesség, a legfőbb ügyész, illetve a közigazgatási és igazságügyi miniszter a külügyminiszterrel egyetértésben határoz.

A nemzetközileg védett személyek, köztük a diplomáciai képviselők ellen elkövetett bűncselekmények megelőzéséről és büntetéséről szóló New Yorkban az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXVIII. ülészakán, 1973. december 14. napján elfogadott, és az 1977. évi 22. törvényerejű rendelettel kihirdetett egyezmény 2. cikkének (1) bekezdése szerint:

1. Szándékos elkövetés esetén:

az emberölést, az emberrablást, vagy a nemzetközileg védett személy személye, vagy szabadsága ellen irányuló egyéb támadást; a nemzetközileg védett személy hivatalos helyisége, magánlakása, vagy szállítási eszköze elleni erőszakos támadást, amely személyt és szabadságát veszélyeztetheti;

az ilyen támadás elkövetésére irányuló fenyegetést;

az ilyen támadás elkövetésére irányuló kísérletet, és

az ilyen támadásban való részességet az egyezményben részes valamennyi állam belső jogszabályai szerint büntetni rendeli.

A passzív alany személyére tekintettel a diplomáciai vagy egyéb mentesség esetében szükséges eljárásról szóló 1973. évi 7. törvényerejű rendelet szabályai szerint kell eljárni.

3. A bűncselekmény alanya bárki lehet. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, a szándék egyenes és eshetőleges is lehet. Az elkövetőnek tisztában kell lennie azzal a passzív alany nemzetközileg védett státuszával.

4. Az elkövetési magatartás négyféleképpen valósulhat meg:

bántalmazás

személyi szabadságától megfosztás

veszélyeztetés

fenyegetés

A bántalmazás törvényi tényállási elem már kifejtésre került a hivatalos személy elleni erőszakról szóló 310. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatunknál. Bántalmazás minden olyan aktív magatartás, amely szándékos, jogellenes ráhatást jelent a passzív alany testére.

A személyi szabadságtól megfosztás elkövetési magatartás jelentését a személyi szabadság megsértése alapeseténél [194. § (1) bekezdés] elemeztük. Minden olyan tevékenység vagy mulasztás ide értendő, melynek következtében a passzív alany elveszíti a mozgási, helyváltoztatási, tartózkodási hely megválasztási szabadságát. A megfosztás nem egy pillanatnyi aktusra utal: a megfosztás mindaddig tart, amíg a sértett vissza nem nyeri mozgási, helyzetváltoztatási szabadságát.

A veszélyeztetése a sérelem bekövetkezésének reális lehetősége a passzív alany személyére konkretizálva (például a sértett távollétében annak gépkocsi gumiját kilukasztja, hogy amikor visszatér, gyalog legyen kénytelen közlekedni és könnyebben megtámadható).

A Btk. 313. § (2) bekezdésében az elkövetési magatartás a fenyegetés, amelyet kilátásba helyezett elkövetési magatartások alapozzák meg. A fenyegetés fogalmára a 459. § (1) bekezdés 7. pontjának általános rendelkezése irányadó.

A bántalmazás és a fenyegetés a tevékenység kifejtésével, a személyi szabadságtól megfosztás a mozgás, helyváltoztatás lehetőségének a megszűnésével, illetve a veszélyhelyzet annak létrehozásával befejezett.

E tényállás kizárólag belföldön valósítható meg.

A 313. § (3) bekezdése az előkészületet büntetni rendeli, s ezzel a jogalkotó előrehozott büntetőjogi védelmet biztosít.

Kísérletnek minősül a bántalmazás, illetőleg a személyi szabadságtól megfosztás, ha a magatartások implicit következménye (a testet érő megütés vagy a személyi szabadságtól megfosztottság állapota) nem következik be. A 313. § (1) bekezdés c) pontja kísérletnek minősülhet, ha a szándékosan kifejtett magatartás ellenére a veszély nem következik be például a lépfene vírussal fertőzött levelet a biztonsági szolgálat megfogja mielőtt az a nemzetközileg védett személyhez kerülhetett volna).

5. Amennyiben a nemzetközileg védett személy sérelmére a 313. § szerinti cselekményen kívül testi sértést is elkövetnek, bűnhalmazat létesül.

Ha a nemzetközileg védett személlyel szemben emberrablást követnek el, akkor a cselekmény a Btk. 190. § (2) bekezdésének e) pontja megállapítására alkalmas.

A passzív alany sérelmére elkövetett emberölés minősítésére a 160. § (2) bekezdés e) pontja az irányadó, ha azonban a védett személy korábbi eljárása szolgálta alapul az emberölés elkövetési motívumához és a sértett az elkövetés időpontjában már nem külföldi hivatalos személy, akkor a cselekmény a 160. § (2) bekezdés c) pontja szerint bírálendő el.

Btk. 314. § fejezetcíméhez:

Biztonságon általános értelemben háborítástól mentes, nyugodt állapotot értünk. A közbiztonság a biztonságnak az egyik szelete, mint a jogbiztonság, a létbiztonság, a katonai biztonság. A közbiztonság elsősorban Magyarország Alaptörvénye, valamint az Alaptörvény rendelkezéseivel összhangban más jogszabályok által garantált olyan állapot, amelyben az államhatalmi szervek és más alkotmányos intézmények, valamint társadalmi szervezetek rendeltetésüknek megfelelően működhetnek, és ennek eredményeképpen a személy- és vagyonbiztonság mindenki számára megfelelő módon és mértékben garantált. A közbiztonság kollektív társadalmi termék, amely az egyének és a közösségek tevékenységéből, az állami szervek hatósági intézkedéseiből, a polgárok önvédelmi képességeinek és a vállalkozói piac nyújtotta szolgáltatások együtteséből alakul ki.

A fenti megközelítésekkel is levonható tehát az a következtetés, hogy a közbiztonság olyan közállapotot jelent, amelyben az egyes emberek és emberi közösségek élete, működése és javai a jogellenes támadásoktól veszélyeztetve vannak. A fogalom-meghatározásból következik ezért, hogy a közbiztonságot - mint a társadalmi együttélés jogilag oltalmazott közállapotát - valójában minden bűncselekmény sérti, vagy legalábbis veszélyezteti. A Btk. XXX. fejezetében büntetni rendelt magatartások azonban azzal a közös sajátossággal bírnak, hogy az egyének vagy a közösségek személye, illetőleg javai ellen intézett támadások, a sérelemmel közvetlenül érintettek túlmenően további közösségi érdekeket is veszélyeztetnek. E közös jellemző vonásukat fejezi ki a Btk. azzal, hogy egy fejezetben szabályozza őket.

XXX. FEJEZET

A KÖZBIZTONSÁG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Terrorcselekmény

314. § (1) Aki abból a célból, hogy

a) állami szervet, más államot vagy nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön,

b) a lakosságot megfélemlítse,

c) más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa vagy megzavarja, illetve nemzetközi szervezet működését megzavarja,

a (4) bekezdésben meghatározott személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt követ el, büntetett miatt tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az a) pontban meghatározott célból

a) jelentős anyagi javakat kerít hatalmába, és azok sértetlenül hagyását vagy visszaadását állami szervhez vagy nemzetközi szervezethez intézett követelés teljesítésétől teszi függővé, vagy

b) terrorista csoportot szervez.

(3) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki

a) az (1) vagy (2) bekezdésében meghatározott terrorcselekményt abbahagyja, mielőtt abból súlyos következmény származott volna, és

b) tevékenységét a hatóság előtt felfedi,

ha ezzel közreműködik a bűncselekmény következményeinek megakadályozásában vagy enyhítésében, további elkövetők felderítésében, illetve további bűncselekmények megakadályozásában.

(4) E § alkalmazásában személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekmény

a) az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], a testi sértés [164. § (2)-(6) és (8) bekezdés], a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés [165. § (3) bekezdés],

b) az emberrablás [190. § (1)-(4) bekezdés], a személyi szabadság megsértése (194. §),

c) a közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény [232. § (1)-(2) bekezdés], a vasúti, légi vagy vízi közlekedés veszélyeztetése [233. § (1)-(2) bekezdés],

d) a radioaktív anyaggal visszaélés [250. § (1)-(2) bekezdés],

e) a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)-(5) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (311. §), a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak (312. §), a nemzetközileg védett személy elleni erőszak [313. § (1) bekezdés],

f) a jármű hatalomba kerítése [320. § (1)-(2) bekezdés], a közveszély okozása [322. § (1)-(3) bekezdés], a közérdekű üzem működésének megzavarása [323. § (1)-(3) bekezdés], a robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés [324. § (1)-(2) bekezdés], a lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés [325. § (1)-(3) bekezdés],

g) a nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés [326. § (1)-(5) bekezdés], a haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés [329. § (1)-(3) bekezdés], a kettős felhasználású termékkel visszaélés [330. § (1)-(2) bekezdés],

h) a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a rongálás [371. § (1)-(6) bekezdés],

i) az információs rendszer vagy adat megsértése [423. § (1)-(4) bekezdés].

1H 2016. 94. Terrorcselekménnyel fenyegetés - közveszéllyel fenyegetés

315. § (1) Aki a 314. § (1) vagy (2) bekezdésében meghatározott büntett elkövetésére felhív, ajánlkozik, vállalkozik, a közös elkövetésben megállapodik, vagy az elkövetés elősegítése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményeket a 314. § (1) vagy (2) bekezdésében meghatározott büntettnak terrorista csoportban történő elkövetése érdekében valósítja meg, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Nem büntethető, aki az (1) vagy (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

316. § Aki

Szövegmagyarázat

1. A terrorcselekmény egyike a legveszélyesebb bűncselekményeknek. Jogi tárgya az államok, állami szervek, nemzetközi szervezetek kényszermentes cselekvőségéhez, működésük zavartalanságához, valamint a lakosság félelemmentes, zavartalan, nyugodt életviteléhez fűződő társadalmi érdek.

A múlt század végén a terrorizmus alapvető motivációja az anarchizmus és a nacionalizmus volt - s noha a jelenkor terrorizmusa számára ez csak történelem, eszméviláguk több alkotóeleme is felbukkan a későbbi korszak terrorcselekményeinek indoklásában, illetve szolgált motivációként. Más volt az eszközrendszerük is - tör, méreg, pokolgép -, a századfordulón merényletek sorozatát követték el, államfők és uralkodók ellen - kezdve a sort Carnot francia elnökkel, folytatva egészen Erzsébet királynéig. Ettől függetlenül kijelenthetjük, hogy maga a terrorizmus jellegzetesen huszadik századi jelenség, és komolyabb problémaként először csak a második világháborút követő időszakban jelentkezett, főként három földrajzi térségben: Nyugat-Európában, Közel-Keleten és Latin-Amerikában.

A terrorizmus eltérő eszmerendszerekből merítő, sajátos logikának engedelmesskedő, változatos formákat öltő módszeres erőszak-alkalmazás, vagy ezzel való fenyegetés, melynek célja politikai törekvések elérése azáltal, hogy az áldozatban, a nézőközönségben, az államban, a társadalomban megalkuvó magatartás alakuljon ki. A meghirdetett cél általában politikai, ideológiai, vallási, etnikai stb. tartalmú radikális változás kikényszerítése, a cél elérésére alkalmazott cselekménysor. Az eszköz viszont jogi lényegét tekintve köztörvényes, erőszakos bűncselekmény. A jövő legfontosabb kihívásai a nukleáris terrorizmus, az ökoterrorizmus, a biológiai terrorizmus, a cyber-terrorizmus és egyre komolyabb problémaként kell számolni a vallási alapon szerveződött radikális terrorcsoportok tevékenységével. A terrorizmussal foglalkozó tanulmányok megegyeznek abban, hogy a terrorizmus alapvetően politikai jelenség, amely mögött strukturális és pszichológiai tényezők egyaránt vannak. Általános vélekedés, hogy a modernizáció, a demokrácia és a kezeletlen szociális feszültségek teremthetnek olyan feltételeket, amelyek életre hívják a terrorizmust.

A terrorcselekmények veszélyessége a váratlanságban, a kiszámíthatatlanságban és a gyors, mobil csapásmérő képességben rejlik. A régi korok klasszikus és a jelenkor terrorizmusa között elsősorban minőségi a változás, de a legfontosabb különbségek mégis a történelmi fejlődésből alakultak ki. 2001. szeptember 11. jelentős fordulópontra a terrorizmus (és talán az egész emberiség) történelmében. Megváltozott a terrorcsoportok struktúrája és a finanszírozás módja.

Több nemzetközi egyezmény is napvilágot látott a terrorcselekménnyel kapcsolatban az elmúlt fél évszázadban, amikor a terrorizmus kezdett soha nem látott méreteket öltő veszélyforrássá válni. Ezek közül a legfontosabbak, amelyeket a tényállás Btk.-ba illesztésekor is figyelembe vett a jogalkotó, a következők:

a nukleáris terrorcselekmények visszaszorításáról szóló Nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről szóló 2007. évi XX. törvény,

a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 54. ülészakán, 1999. december 9-én elfogadott nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről szóló 2002. évi LIX. törvény,

a robbantós terrorizmus visszaszorításáról New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 52. ülészakán, 1997. december 15-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről szóló 2002. évi XXV. törvény,

a terrorizmus visszaszorításáról szóló, Strasbourgban 1977. január 27-én kelt egyezmény kihirdetéséről szóló 1997. évi XCIII. törvény,

az Európai Unió Tanácsának 2002. június 13-án elfogadott, a terrorizmus elleni küzdelemről szóló kerethatározata,

az Európai Unió Tanácsának a terrorizmus megelőzéséről szóló, Varsóban 2005. május 16-án kelt Egyezménye.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. A társtetteség és a részesség szabályai a terrorcselekmény második alakzata esetében sajátosan alakulnak. Társtettesek ugyanis azok, akik akár az eszköz, akár a célcselekmény megvalósításában közreműködnek, továbbá társtettesi magatartás a befejezettség után, a bevégezethez is kifejezhető. Felbujtás a befejezettség után társtettesé váló elkövető tekintetében, valamint bűnszegély ugyancsak megvalósítható a bevégezethez időpontjáig.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. Az (1) és (2) bekezdésben foglalt eset a tényállásban található célzatra tekintettel csakis egyenes szándékkal követhető el, a 316. §-ban található terrorcselekmény elkövetésével való fenyegetés pedig elvileg elkövethető lenne eshetőleges szándékkal is, de a bűncselekmény jellegéből adódóan ebben az esetben is csak az egyenes szándékkal történő elkövetést tartjuk elképzelhetőnek a gyakorlatban.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgyai az (1) bekezdésben szabályozott fordulat szerint azon dolgok, amelyek ellen a terrorcselekmény célzatával megvalósított, a (4) bekezdésben felsorolt bűncselekmények irányulnak. Ebben a körben tehát elkövetési tárgy gyakorlatilag bármi lehet. Tipikusan a terroristák célpontjai középületek, légi-, vasúti és közforgalmú tömegközlekedési járművek.

A (2) bekezdésben foglalt cselekmény elkövetési tárgyai a jelentős anyagi javak. Mivel a Btk. itt nem a jelentős értékű anyagi javak fogalmát használja, álláspontunk szerint a 459. § (6) bekezdés c) pontja szerinti értékhatár, vagyis az ötmillió forint jelen esetben nem irányadó. Az eset összes körülményét figyelembe véve bármilyen vagyontárgy ide sorolható, amely vagy értékénél fogva, vagy pótolhatatlansága folytán, vagy Magyarország, illetve a nemzetközi közösség számára kiemelt fontossággal bír (például valamilyen műzeális tárgy).

Ha a bűncselekmény elkövetési tárgya élő ember teste, akkor nem elkövetési tárgynak, hanem passzív alanyának nevezzük. A terrorcselekmény passzív alanya bármely természetes, élő személy lehet. Ha az elkövető követelést is megfogalmaz, akkor a követelés címzettje (állami szerv, illetve nemzetközi szervezet) is passzív alanyának tekintendő.

4. A terrorcselekmény elkövetési magatartásait taxatívra szinte lehetetlen felsorolni, a tényállás speciális szerkezete miatt. A Btk. egyébként sokkal átláthatóbbá teszi a hatályos Btk. terrorcselekményre vonatkozó szabályozását azért, hogy három önálló tényállásra bontja azt. Az (1) bekezdésben szabályozott eset elkövetési magatartásai a (4) bekezdésben felsorolt mögöttes bűncselekmények (eszközcselekmények) elkövetési magatartásaival egyeznek meg, a többsége, ami miatt a terrorcselekmény tényállásszerűsége megállapítható, a terrorcselekmény célzata.

A (2) bekezdésben foglalt eset elkövetési magatartása a jelentős anyagi javak hatalomba kerítése (eszközcselekmény) és az ehhez kapcsolódó valamilyen követelés (célcselekmény). Ez történhet birtokba vétellel vagy anélkül, hiszen a Btk. nem a birtokba kerít fordulatot használja. Birtokba vétel nélkül hatalmába keríti az elkövető az anyagi javakat, ha megvan a lehetősége rá, hogy megsemmisítse vagy megrongálja azokat például egy elrejtett robbantószer segítségével. A célcselekmény (azok sértetlenül hagyását vagy visszaadását állami szervhez vagy nemzetközi szervezethez intézett követelés teljesítésétől teszi függővé) címzettje állami szerv vagy nemzetközi szervezet. E körben Magyarország Alaptörvénye szerinti bármely állami szerv szóba jöhet, illetve álláspontunk szerint a nemzetközi szervezet fogalmát is tágan kell értelmezni, nemcsak a más államok által létrehozott kormányzati, diplomáciai stb. és ENSZ szervezetek jöhetnek számításba, de minden nem kormányzati (civil) nemzetközi szervezethez (a nemzetközi jog terminológiája szerinti NGO-khoz) intézett követelés is tényállásszerű lehet, ha a bűncselekmény egyéb tényállási elemei is megvalósulnak.

A terrorcselekmény harmadik esetének elkövetési magatartása a terrorcselekmény elkövetésével történő fenyegetés. A fenyegetés más személyhez címzett, komoly, konkrét kijelentés, amellyel az elkövető egyértelműen kifejezésre juttatja, hogy ő vagy más személy terrorcselekményt kíván elkövetni. Történhet szóban, írásban, távközlési eszköz vagy telekommunikációs eszköz útján, elektronikusan stb. Amennyiben a fenyegetés ráutaló magatartással történik, különös gondossággal kell megvizsgálni, hogy az elkövető szándéka valóban terrorcselekmény elkövetésével való fenyegetésre irányult-e.

A bűncselekmény előkészületét is büntetni rendeli a törvény, a terrorcselekmény különös tárgyi súlya miatt előkészülethez képest szokatlanul súlyos büntetési tétellel fenyegetve. Érdekes jogtechnikai megoldás, hogy az előkészületnek egy minősített esetét is tartalmazza a törvény, súlyosabban minősül a terrorcselekmény előkészülete, ha terrorista csoportban történő elkövetés érdekében valósítják meg.

A terrorcselekmény kísérlete valósul meg, ha a (2) bekezdésben foglalt fordulat eszközcselekménye, a jelentős anyagi javak hatalomba kerítése megvalósul, de a követelés még nem jutott el a címzethez. A Btk. 316. §-ban foglalt harmadik esetnek is lehet (elvileg) kísérlete, ha például levélben vagy elektronikusan üzenet formájában megtörtént már a fenyegetés, de az a címzethez még nem jutott el. Ennek a gyakorlati előfordulási valószínűsége azonban csekély. Az (1) bekezdésben foglalt esetnek a sajátos jogtechnikai megoldás miatt nem lehet kísérlete a jogirodalom szerint. Ezzel ellentétesen azt az álláspontot képviseljük, hogy amennyiben a célzat bizonyítható, és a (4) bekezdésben meghatározott valamely bűncselekményt még csak megkísérelte az elkövető, de nem fejeződött be az eszközcselekmény, ezzel a terrorcselekmény is kísérleti szakba jutott. Ezt támasztja alá a Btk. által használt megfogalmazás is: a (4) bekezdésben meghatározott személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt követ el, nem pedig úgy fogalmaz a törvény, hogy követ el vagy megkísérel.

5. A terrorcselekmény egyike a legsúlyosabb bűncselekményeknek, már az alapesete is a Btk. által lehetővé tett legsúlyosabb büntetéssel fenyegetett bűncselekmény, így minősített esetei nem is lehetnek. Minősített esetet tartalmaz azonban a törvény a már említett, 315. § (1) bekezdésében szabályozott előkészülethez kapcsolódóan, ahogy erre már fentebb utaltunk.

6. Az (1) és (2) bekezdésben foglalt alakzathoz kapcsolódik a korlátlan enyhítést lehetővé tevő rendelkezés, és szintén ezen alakzatok előkészületéhez kapcsolódik az előkészülethez fűzött büntethetőséget megszüntető ok is. Mindkettő indoka az, hogy nagyobb társadalmi érdek fűződik a terrorcselekmények megakadályozásához, illetve következményeik enyhítéséhez, mint az elkövető felelősségre vonásához.

A terrorcselekménynek a korlátlan enyhítést lehetővé tevő abbahagyása nem azonos a kísérlettel való önkéntes elállással, mivel megállapíthatóságához nem szükséges a bűncselekmény kísérleti stádiumban való félbeszakadása, illetve az elkövető önkéntessége; a korlátlan enyhítés feltételeinek a megvalósulásához elegendő a cselekménynek a súlyos következmények bekövetkezése előtt, bárminemű indíték hatására történő abbahagyása (BH 2003. 227. II.). Fontos kiemelni a bírói gyakorlatból azt is, hogy a terrorcselekmény elkövetőjének javára a cselekmény súlyosabb következmények nélküli abbahagyása - mint korlátlan enyhítést lehetővé tevő körülmény - akkor is megállapítható, ha az a hatóság tagjaival folytatott tárgyalás eredményeként következett be (BH 1993. 597.).

7. Az (1) bekezdésben foglalt terrorcselekmény álláspontunk szerint annyi rendbeli, ahány célzat érdekében követi el az elkövető a (4) bekezdésben foglalt eszközcselekményt vagy eszközcselekményeket. Több eszközcselekmény elkövetése önmagában nem eredményez halmazatot. Ehhez hasonlóan a (2) bekezdésben foglalt eset rendbelisége sem a hatalomba kerített anyagi javak számától, hanem a passzív alanyok számától függ, akikhez a követelést előterjesztik. A terrorcselekmény elkövetésével való fenyegetés pedig annyi rendbeli, ahány passzív alanyhoz eljuttatják a fenyegetést (ha például három ország kormányát fenyegeti meg az elkövető ugyanazon támadással vagy különböző terrortámadásokkal, a bűncselekmény mindkét esetben három rendbeli).

8. A terrorcselekmény nem állhat alaki halmazatban saját, (4) bekezdésben meghatározott eszközcselekményeivel. Mivel a terrorcselekmény a Btk.-ban szabályozott legsúlyosabb bűncselekmények egyike, a konsumpció elve alapján látszólagos alaki halmazat esetén minden más bűncselekményt (még az emberölés minősített eseteit is) magába olvaszt.

A nagyszámú közösség által látogatott épületben elhelyezett bomba robbantásával való fenyegetőzés, ha az épületben az elkövető robbanószert nem helyezett el, és azzal nem is rendelkezik, a közveszéllyel fenyegetés megállapítására lehet alkalmas (BH 2012. B. 14.).

Nem terrorcselekményt vagy a közveszélyokozás büntettének előkészületét, hanem a kényszerítés büntettét valósítja meg az elítélt, aki annak érdekében, hogy kieroszakolja a nevelőtest által történő azonnali meghallgatását, a festékraktárba zárkózva annak felgyújtásával fenyegetőzik.

Másnak a személyi szabadságától való jogtalan megfosztása esetében az emberrablást a terrorcselekménytől a követelés címzettje határoolja el; terrorcselekményt és nem emberrablást valósít meg, aki a sértett szabadon bocsátását a rendőrséghez intézett követelés teljesítésétől teszi függővé (BH 2003. 227. I.).

Rablás büntetével bűnhalmazatban terrorcselekménnyel elkövetett büntett valósul meg, ha a rablás elkövetője túszt ejt, akinek elengedését ahhoz a feltételhez köti, hogy a rendőrség a bűncselekmény helyszínéről történő szabad elvonulását engedélyezze (BH 1992. 622.).

9. Az elmúlt évek terrortámadásai - bár szerencsére hazánkat igazából nem érintették közvetlenül - rávilágítanak egy rendkívül veszélyes tendenciára: a támadások közvetlen végrehajtási költségei csökkenő tendenciát mutatnak. Lássunk erre néhány példát a közelműltből:

1993. február 26-án a World Trade Center ellen egy gépjárműben elrejtett, 680 kg súlyú bombával követték el merényletet, ennek költsége 18.000 USD volt, 6-an meghaltak, és több mint 1000 sebesült volt,

A 2001. szeptember 11-i, a világtörténelem eddigi legnagyobb, csaknem három ezer emberáldozatot követelő terrortámadásának összköltsége a becslések szerint 400-500.000 USD volt, ebből 300.000 USD érkezett banki átutalások formájában.

A 2002. október 12-én végrehajtott Bali robbantás becsült bekerülési költsége 20-35.000 USD volt, 190 halott és 309 sebesült volt a mérleg másik oldalán.

A 2003. november 15-én és 20-án Isztambulban végrehajtott pokolgépes akciók 40.000 USD körüli összegbe kerültek, 27 halott és 450 sebesült maradt a helyszínen.

2004. március 11-én Madridban robbantak bombák, ezt az akciót 10.000 (spanyol becslések szerint 60.000) USD költségvetéssel tudták a merénylők kivitelezni. A mérleg másik oldalán 191 halott és több mint 1500 sebesült volt.

2004. november 2-án megkéselték és lelőtték Theo Van Gogh holland filmrendezőt, akit az iszlámról vallott radikális nézetei miatt korábban már többször megfenyegettek. Ugyanebben az esetben csak 1 halálos áldozattal járt a támadás, de a költsége elképesztően alacsony: 100 USD volt!

2005. július 7-én Londont érte támadás, 700-an megsérültek, 38-an életüket veszítették. A támadás teljes költsége mindössze 15.000 USD volt.

Látható tehát, hogy a terrortámadások kivitelezése elképesztően alacsony költségvetéssel is megoldható, az okozott károk viszont óriásiak.

A terrorcselekménnyel kapcsolatos joggyakorlat - ha egyszer igazi terrortámadást kell elszenvedniünk a jövőben - egyik legfontosabb problémája abból fog adódni, hogy a terrorizmus egyik legveszélyesebb fajtája, az öngyilkos merénylet, amely a hagyományos büntetőjogot megoldhatatlan helyzet elé állítja napjainkban. A büntetőjognak ugyanis az egyik kiindulópontja az, hogy a kilátásba helyezett szankciónak van - több vagy kevesebb - visszatartó hatása. A visszatartó hatás egészen pontosan két tényezőtől függ egy adott bűncselekmény elkövetője tekintetében: a kilátásba helyezett szankció súlyosságától és az adott bűncselekmény felderítési mutatójától. (Rögtön hozzá is tehetnénk, hogy Beccaria szerint a második tényező a hangsúlyosabb, azaz a visszatartó hatás nem a büntetés súlyosságától, hanem annak elmaradhatatlanságától várható, de ez a kérdés a vizsgált téma szempontjából nem sok relevanciával bír.) A nagy probléma az, hogy az öngyilkos merénylet hogyan tartsuk vissza. Még ha a legsúlyosabb büntetést helyeznénk is kilátásba, lenne-e visszatartó ereje annak, ha kijelentjük: az elfogott öngyilkos merénylők halálbüntetésre számíthatnak? Az öngyilkos merénylet a büntetőjog jelenlegi eszköztárával nem lehet visszatartani, egyszerűen azért, mert neki nincs veszítenivalója. A legtöbb, amit veszíthet, hogy nem a tervezett helyen és időben, hanem pár kilométerrel arrébb és kicsit korábban vagy később hal meg. A büntetőjog tehát sajnos teljesen hatástalan, eszköztelen ez ellen az egyik legsúlyosabb modern bűnözési formával szemben.

A terrorcselekmény nyomozását, felderítését, megszakítását és - ami talán a legfontosabb - megakadályozását és elhárítását 2010 óta külön szerv végzi hazánkban, a Terrorelhárítási Központ. A TEK létrehozásának egyik legfontosabb mozgatórugója az a felismerés volt, hogy a terrorizmus az egyik legfontosabb biztonságpolitikai kockázati tényező a 21. század elejétől kezdődően, és például az öngyilkos merénylettel kapcsolatosan fentebb kifejtett érvekre tekintettel kizárólag a megelőzés és elhárítás lehet hatékony a terrorizmus legveszélyesebb formáival szemben. Ehhez azonban koncentrált szakértelem és anyagi erőforrások kellenek.

BH 1999. 439. A terrorcselekmény büntettét valósítja meg az az elkövető, aki a volt élettársát és annak a leányát - féltékenységétől motiváltan - megfosztja a személyi szabadságuktól, és a szabadon bocsátásukat a rendőrséghez intézett anyagi követelés teljesítésétől teszi függővé.

- a) terrorcselekmény elkövetésével fenyeget, vagy
- b) terrorista csoporthoz csatlakozás céljából Magyarország területéről kiutazik vagy azon átutazik, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2016. 94. Terrorcselekménnyel fenyegetés - közveszéllyel fenyegetés

Terrorcselekmény feljelentésének elmulasztása

317. § Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy terrorcselekmény elkövetése készül, és erről a hatóságnak, mielőtt teheti, nem tesz feljelentést, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

A bűncselekmény tipikus tiszta mulasztási bűncselekmény, a Btk. hitelt érdemlő tudomásszerzés esetén mindenkinek kötelességévé teszi, hogy azonnal feljelentést tegyen készülő terrorcselekmény miatt, ennek elmulasztása bűncselekmény. Érdekességeppen megjegyezzük, hogy ez a kötelezettség még a terrorcselekmény előkészülete elkövetőjének a hozzátartozóját is terheli. A megkísérelt vagy befejezett terrorcselekményre azonban már nem terjed ki a feljelentési kötelezettség. Hitelt érdemlő a tudomás akkor, ha az információk valóságtartalmában alappal bízhat a tudomásszerző személy.

A feljelentési kötelezettség csak az (1) és (2) bekezdésben foglalt első két alapesethez kapcsolódik, hiszen a törvény ezeknek az előkészületét bünteti.

Terrorizmus finanszírozása

318. § (1) Aki terrorcselekmény feltételeinek biztosításához anyagi eszközt szolgálat vagy gyűjt, vagy terrorcselekmény elkövetésére készülő személyt vagy rá tekintettel mást anyagi eszközzel támogat, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt terrorcselekmény terrorista csoportban történő elkövetése vagy terrorista csoport tagja érdekében valósítja meg, vagy a terrorista csoport tevékenységét egyéb módon támogatja, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) E § alkalmazásában anyagi eszközön a terrorizmus leküzdése érdekében egyes személyekkel és szervezetekkel szemben hozott különleges korlátozó intézkedésekről szóló, 2001. december 27-i 2580/2001/EK tanácsi rendelet 1. cikk 1. pontjában meghatározott eszközöket, jogi dokumentumokat és okiratokat kell érteni.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya ugyanúgy a közbiztonság, mint a terrorcselekmény esetében. Aki terrorszervezetet vagy terroristákat anyagi eszközökkel támogat, az bűnsegédyszerű magatartásával maga is súlyosan veszélyezteti a közbiztonságot.

A 2013. július 1-től hatályos új magyar Btk. külön tényállásban szabályozza a terrorizmus finanszírozását.

A magyar Országgyűlés a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 54. ülészakán, 1999. december 9-én elfogadott nemzetközi egyezményt a 2002. évi LIX. törvénnyel hirdette ki. Ennek az Egyezménynek a 18. cikke kimondja, hogy a Részes Államok együttműködnek a 2. cikkben meghatározott bűncselekmények megelőzésében minden lehetséges intézkedés megtételével, többek között belső jogszabályaik szükség szerinti, arra irányuló módosításával, hogy területükön megelőzzék és elhárítsák az ilyen bűncselekmények területükön vagy területükön kívül történő elkövetését célzó előkészületeket, ideértve [...] azokat az intézkedéseket, amelyek előírják pénzintézeteknek és pénzügyi műveletekkel foglalkozó más hivatást gyakorlóknak, hogy a rendelkezésükre álló leghatékonyabb eljárásokat alkalmazzák szokásos vagy alkalmi ügyfeleik, továbbá azon ügyfeleik azonosítására, akiknek az érdekében számlát nyitnak, továbbá hogy fordítsanak különös figyelmet a szokatlan vagy gyanús műveletekre, és jelentsék be a vélhetően bűnöző tevékenységből származó műveleteket.

Mind az egyezmény, mind az arra épülő Irányelv abból az elgondolásból indul ki, hogy a pénzmosás megelőzésére és megakadályozására hivatott bejelentési és azonosítási előírások rendszerére, amely rendelkezésre áll, és világszinten jól működik, rá lehet építeni a terrorizmus pénzügyi alapjainak gyengítése céljából meghirdetett harcot. Ennek érdekében a terrorizmus finanszírozásának hazai szabályai is összekapcsolódnak a pénzmosásra vonatkozó rendelkezésekkel. A későbbiekben ismertetésre kerülő hatályos magyar pénzmosás elleni törvény a 2007. évi CXXXVI. törvény (Pmt). Ennek Preambuluma utal a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem fontosságára is: E törvény célja, hogy a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása tilalmának hatékony érvényesítése érdekében megelőzze és megakadályozza a bűncselekmények elkövetéséből származó pénznek vagy pénzben kifejezhető értékkel bíró dolognak a pénzmosás szempontjából veszélyeztetett tevékenységeken keresztül történő tisztára mosását, valamint a terrorizmusnak pénzzel vagy pénzben kifejezhető értékkel bíró dologgal való támogatását.

A terrorizmus finanszírozása a 2013-ig hatályos magyar Btk. (1978. évi IV. törvény: régi Btk.) szerint is bűncselekménynek minősül, mégpedig 2003. március 1. óta. Az 1978. évi IV. törvény 261. §-ában található terrorcselekmény tényállásának (4) és (5) bekezdése tartalmazza a terrorizmus finanszírozására is vonatkozó hazai büntetőjogi rendelkezéseket. A terrorizmus finanszírozása tehát a terrorcselekmény egyik alakzata a magyar büntetőjogban. Erre vonatkozóan a magyar szabályozás előír feljelentési kötelezettséget is, szintén a 261. §-ban. A terrorcselekmény kiemelt tárgyi súlyára tekintettel tehát a törvény minden állampolgár számára kötelezővé tette, hogy a még előkészületi stádiumban lévő terrorcselekményt feljelentse.

Emellett a terrorizmus finanszírozására utaló gyanús körülményeket a Pmt. szerint éppúgy be kell jelenteni, mint a pénzmosás gyanúját. Erre is vonatkozik tehát a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása mint kapcsolódó bűncselekmény.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, akár terrorcselekmény elkövetője is, ha más terroristákat vagy terrorszervezeteket támogat anyagi eszközzel.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, mégpedig a célzatra tekintettel csakis egyenes szándékkal. Az elkövető abból a célból gyűjti, szolgáltatja stb. a támogatást, hogy azzal terrorcselekmény feltételeit biztosítsa. Tisztában kell lenni tehát a támogatott személy vagy szervezet terrorista jellegével vagy célkitűzéseivel, ennek hiányában a terrorizmus finanszírozása nem állapítható meg.

3. A terrorizmus finanszírozásának elkövetési tárgya az anyagi eszköz. Az elkövetési tárgy fogalmát a Btk. definiálja, az Indokolásban megfogalmazott érvrendszer alapján szükség volt jogalkotói jogértelmezéssel meghatározni az anyagi eszköz fogalmát, mégpedig magában a törvényben. A Btk. utal a 2580/2001/EK tanácsi rendeletre, amely a bűncselekmény háttérnormája. E vonatkozó háttérnorma szerint a következő dolgok tekinthetők anyagi eszköznek:

Pénzeszközök, egyéb vagyoni értékek és gazdasági erőforrások: bármilyen materiális vagy immateriális, ingó vagy ingatlan, bármilyen módon szerzett eszközök és bármilyen - akár elektronikus, akár digitális - formában lévő olyan jogi dokumentumok vagy okiratok, amelyek az ezen eszközökre vonatkozó jogcímet vagy érdekeltséget bizonyítják, többek között bankhitelek, utazási csekkek, bankcsekkek, átutalási megbízások, részvények, értékpapírok, kötvények, váltók és hitellevelek.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása anyagi eszköz szolgáltatása, gyűjtése vagy más anyagi eszközökkel történő támogatása. Anyagi eszköz szolgáltatása alatt bármilyen, az elkövetési tárgyak körébe tartozó anyagi eszköz bármilyen, közvetlen vagy közvetett módon történő, nyílt vagy fedett átadását kell érteni. A bűncselekmény megvalósulása szempontjából csak annak van jelentősége, hogy az anyagi eszköz az elkövető birtokából kikerül, és a terrorcselekmény feltételeinek biztosításának céljára egy másik természetes vagy jogi személy rendelkezése alá kerül. Nem szükséges a befejezettséghez, hogy ténylegesen terrorcselekmény elkövetésére fel is használják az anyagi eszközt. Tipikus elkövetési mód az átutalás illetve a készpénz fizikai formában történő eljuttatása a terrorszervezetnek. Az anyagi eszköz gyűjtése olyan elkövetési magatartás, amelynek során az anyagi eszköz nem kerül ki az elkövető birtokából. Az elkövető aktív magatartással, tipikusan más személyektől szerez be anyagi eszközöket. Amennyiben ezek a személyek tisztában vannak vele, hogy milyen célból adják a támogatást, akkor ők is elkövetik a terrorizmus finanszírozását tettesként, mégpedig az anyagi eszközöket szolgáltat fordulatot. Amennyiben viszont nincsenek tisztában az adomány céljával, vagy az elkövető megtéveszti őket, akkor a tévedésük kizárja a büntetőjogi felelősségüket, és csak az anyagi eszközöket gyűjtő elkövető vonható felelősségre. A bűncselekmény befejezettségéhez az anyagi eszközöket gyűjtő fordulat esetében szükséges, hogy legalább egy személytől beérkezzen az anyagi eszköz az elkövetőhöz, az azonban már nem feltétele a befejezettség megállapításának - mint ahogy utaltunk rá -, hogy az elkövető a beérkezett anyagi eszközt tovább is utalja. (Ebben az esetben az első fordulat miatt büntetendő, mivel anyagi eszközt szolgáltatott.) Az utolsó elkövetési magatartás a terrorcselekmény elkövetésére készülő személy vagy rá tekintettel más anyagi eszközzel történő támogatása. Ebben az esetben arról van szó, hogy akár egyszeri, akár rendszeres, folyamatos támogatást nyújt az elkövető terrorcselekmény elkövetésére készülő személynek. Nem feltétele a bűncselekmény megvalósulásának itt sem, hogy a terrorcselekményt elkövessék vagy megkíséreljék a kapott támogatás felhasználásával. Az azonban már igen, hogy a terrorcselekmény elkövetésére készülő személy legalább előkészületi szakba juttassa a cselekményét. (Ez azonban viszonylag könnyen megállapítható, hiszen az anyagi eszköz átvétele az elkövetés céljából gyakran már önmagában előkészületi jellegű magatartás a terrorcselekmény elkövetését tervező személy tekintetében.) A rá tekintettel más személy adott esetben lehet a terrorista családtagja vagy bárki, akivel a terrorista szoros érzelmi viszonyban áll, és a terrorista ezen harmadik személy támogatását fontosnak tartja.

A bűncselekmény kísérlete elvileg lehetséges, befejezetté pedig akkor válik, ha a támogatás eljut a címzetthez.

5. A bűncselekmény egyetlen minősített esetét a (2) bekezdés tartalmazza. Ez bővíti az elkövetési magatartások körét a 319. §-ban meghatározott terrorista csoporthoz kapcsolódóan. A szervezett elkövetéssel együtt járó magasabb társadalomra veszélyesség miatt itt a büntetési tétel is magasabb, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés. Magyarázatot csak a terrorista csoport működését egyéb módon támogatja fordulat igényel. Ez lehet az anyagi támogatáson kívül bármilyen más segítségnyújtás, logisztikai, távközlési stb. jellegű is.

6. A bűncselekmény álláspontunk szerint annyi rendbeli, ahány terrorcselekmény elkövetésére készülő személy vagy terrorista csoport részére történik a támogatás. Azonos terrorista vagy terrorista csoport többszöri támogatása folytatódólagos egység.

7. A bűncselekmény alaki halmazata a terrorcselekmény előkészületével látszólagos, az azonos büntetési tételre tekintettel a specialitás elve alapján csak a terrorizmus finanszírozását állapítjuk meg. Amennyiben az elkövető cselekménye a pénzmosással áll alaki halmazatban, véleményem szerint itt is csak a terrorizmus finanszírozását kell megállapítani, mégpedig a konzumpció elve alapján, mivel ennek alapesetben magasabb a büntetési tétele. Ha az elkövető a terrorizmus finanszírozása után részt vesz a terrorcselekmény elkövetésében is, akkor csak a terrorcselekmény miatt vonható felelősségre, mivel ebben az esetben a terrorizmus finanszírozása büntetlen előcselekmény (hiszen ugyanazt a jogtárgyat sérti, de kisebb mértékben).

8. A bűncselekmény tényállása új a magyar büntetőjogban, de utaltunk már rá, hogy nem előzmények nélküli, hiszen a korábbi Btk. 2003. március 1. óta büntetni rendeli a terrorizmus finanszírozása tényállásában szabályozott magatartások döntő többségét. Magyarországon azonban terrorizmus finanszírozása miatt eddig még nem ítélték el senkit. Mindössze egy jogeset hozható fel példaként. 2003. április 25-én a Nemzetbiztonsági Hivatal kezdeményezésére a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal kiutasított egy szír származású orvost Magyarországról. A pécsi klinika intenzív osztályán dolgozó orvos egy havi keresetét, azaz 105 ezer forintot utalt a Hamasz egyik fedőszervezetének. Állítólag nem tudta, hogy az egyik libanoni televízióban látott felhívás és az ott közölt számlaszám egy terrorista szervezeté lett volna. Ez a védekezése kétséges volt. Büntetőeljárás nem indult az orvos ellen, mivel a terrorcselekmény új tényállása még nem lépett hatályba az elkövetés idején. Magyarországon jelenleg még kevés a bejelentés terrorizmus finanszírozásának a gyanúja miatt. Ezekről is eddig kivétel nélkül az derült ki, hogy véletlen névazonosság miatt szerepelt az illető a tiltólistán, emiatt jelentette őt az adott pénzintézet. Ügyünk már volt (a szír orvos esete), de bizonyítani nem lehetett a bűncselekményt. Ha az okokat keressük, akkor az optimista verzió szerint még kevésbé fertőzött területnek számítunk ezen új bűncselekmény tekintetében, a pesszimista magyarázat az esetleges láteenciát jelölheti meg okként. A terrorizmus finanszírozása elleni küzdelemnek egyébként már kezd kialakulni az önálló intézményrendszere, bár ma még mindig inkább a pénzmosás elleni küzdelem intézményei látják el ezt a feladatot is. Hazai bűnüldözési sikerekről viszont e témakörben még nem beszélhetünk. (A NAV PEII-hez 2011. évben egyáltalán nem érkezett terrorizmus finanszírozása tárgyában bejelentés.)

Értelmező rendelkezés

319. § A 315. és a 318. § alkalmazásában terrorista csoport a három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja terrorcselekmény elkövetése.

A terrorista csoport voltaképpen a bűnszervezet egyik, talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a legsúlyosabb formája. Fogalmát is a bűnszervezet fogalmához hasonlóan definiálja a Btk., azzal a különbséggel, hogy a tagok célja nem ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése, hanem terrorcselekmény elkövetésének céljából jön létre.

A terrorista csoport kriminológiai értelemben tovább csoportosítható: lehet terrorista sejt (általában három-öt terroristából álló, kis konspiratív szerveződés) és terrorszervezet is. A terrorszervezetek és terrorista csoportok akkor tudnak hatékony romboló tevékenységet kifejteni, ha létrehozhatnak bizonyos szervezeti struktúrákat. Ezek a szervezeti keretek egyébként kísértetiesen hasonlítanak az üzleti szervezetek által kialakított szervezeti és működési formákhoz.

Két ideális szervezeti forma létezik, amelyet a terroristák használhatnak:

a parancsnok-beosztott típusú, vagyis hierarchikus szervezet

a hálózati típus.

Napjainkban a terrorszervezeteknek aktív adaptációs mechanizmussal kell reagálnia a környezeti változásokra, vagyis arra, hogy a jogi szabályozás következtében folyamatos külső nyomás nehezedik rájuk. Emiatt a hálózati típusú szervezeti forma a hatékonyabb. A terroristák virtuális hálózatokat hoznak létre, ahol a részt vevő terrorista sejtek legtöbbször a saját maguk által biztosított forrásokból finanszírozzák a működésüket, kapcsolatuk a központtal nagyon laza. A vezető feladata csak az, hogy világképet és ideológiát szolgáltat, és stratégiákat javasol, ezt azonban soha nem konkrét csoporttagoknak, hanem csak úgy általánosságban. A vezető feladata inkább az ösztönzés, nem a parancsolás. A virtuális hálózat előnyei a terroristák számára:

a funkciók többszöröződése, vagyis a redundancia (így erősebbé válnak a külső behatásokkal szemben, és egy sejt vagy csoport kiesése esetén nem omlik össze az egész hálózat, hasonlóan az internet felépítésének alapfilozófiájához);

az internet szerepe: virtuális terrorista közösségek alakulhatnak;

a tagok, az egyes terroristák és terrorista sejtek személyes találkozás nélkül kommunikálhatnak egymással a kibertéren keresztül;

a minimális kommunikáció miatt rendkívül nehéz az ilyen szervezetekbe beépülni.

A virtuális hálózat azonban egy komoly hátrányt is rejt magában: az ilyen terrorszervezetek nem vagy csak nagyon nehezen képesek komplex feladatok megoldására. Erre a célra inkább a hierarchikus, parancsnok-beosztott típusú szervezet alkalmas. A hierarchikus felépítésű terrorszervezetek azonban sebezhetőbbek, ezért szinte kizárólag csak olyan államokban tudnak működni, amelyeknek a központi kormányzata gyenge. A CIA becslése szerint jelenleg hozzávetőlegesen 50 ilyen államot találunk, ezek közel felében működnek hierarchikus szervezeti struktúrával rendelkező terrorista csoportok. (Az al-Kaida hierarchikus felépítésű központi magja vélhetően Pakisztán törzsi uralom alatt álló területein rejtőzik.)

Jármű hatalomba kerítése

320. § (1) Aki légi jármű, tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű ellenőrzését erőszakkal, fenyegetéssel, illetve másnak öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotát előidézve magához ragadja, büntetett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált okoz.

(3) Aki jármű hatalomba kerítésére irányuló előkészületet követ el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki a bűncselekményt abbahagyja, mielőtt abból súlyos következmény származott volna.

Szövegmagyarázat

1. Az Európai Unió Tanácsa 2002-ben kerethatározatot fogadott el a terrorizmus elleni küzdelemről. Ennek első cikke (1) bekezdésének e) pontja terrorcselekménynek minősíti a légi-, vízi- vagy egyéb tömegközlekedési, illetve áruszállító eszköznek az elfoglalását. Ugyanitt minden tagállam kötelezettségévé teszi az intézkedést annak érdekében, hogy az ilyen cselekményt terrorcselekményként megbüntessék. A magyar Btk. ennek a kötelezettségnek úgy tesz eleget, hogy a jármű hatalomba kerülése tényállásában megfelelően szigorú büntetéssel fenyegeti az ilyen cselekményeket, és amennyiben a terrorcselekmény célzata is megállapítható, ez a bűncselekmény a magyar büntetőjog szerint is terrorcselekménynek minősül.

A bűncselekmény jogi tárgya a légi-, vasúti, vízi- és közúti közlekedés ellenőrizhetőségéhez, biztonságához fűződő társadalmi érdek, a közlekedésben részt vevő személyek életének és testi épségének, valamint a vagyontárgyainak biztonsága. A bűncselekmény elnevezését egyszerűsítette a hatályos Btk., jármű hatalomba kerülése az elnevezés, a bűncselekmény légijármű, illetve tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű vonatkozásában követhető el. A közlekedési ágazatok azonban, amelyekben a bűncselekmény elkövethető, változatlanok maradtak. (Vagyis a bűncselekmény tényállása formai, nem tartalmi szempontból egyszerűsödött.)

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, és csak szándékosan követhető el. Annak ellenére, hogy a tényállás nem tartalmaz célzatot, az elkövetési módokból és az elkövetési magatartásból következően csak az egyenes szándékkal történő elkövetést tartjuk elképzelhetőnek.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya a légijármű, tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű lehet, tekintet nélkül arra, hogy milyen közlekedési ágazatban vesz részt (légi, vasúti, vízi, közúti), illetve az sem lényeges, hogy gépi meghajtású-e vagy sem. A tényállás szempontjából csak annak van jelentősége, hogy a jármű:

légijármű (tekintet nélkül bármilyen egyéb körülményre, álláspontunk szerint tehát akár egy pilóta nélküli repülőgép ellenőrzésének magához ragadása is tényállásszerű);

tömegközlekedési jármű (lehet vasúti, vízi vagy közúti ágazatban közlekedő egyaránt);

tömeges áruszállításra alkalmas jármű (tekintet nélkül arra, hogy az elkövetés időpontjában ténylegesen tömeges áruszállításra használják-e vagy sem).

A légijármű fogalmát a Btk. nem határozza meg, ezt a légiközlekedésről szóló 1995. évi XCVII. törvény 71. §-ának 5. pontjában találhatjuk meg. Eszerint légijármű bármely szerkezet, amelynek légkörben maradása a levegővel való olyan kölcsönhatásból ered, amely más, mint a földfelszínre ható légerek hatása. A bűncselekmény megvalósulása szempontjából ennek a definíciónak a fogalmi körébe vonható bármely szerkezet légijárműnek minősül.

A vasúti közlekedésről szóló 2005. évi CLXXXIII. törvény 2. § (5) bekezdés 1. pontja szerint vasúti jármű a vasúti pályán közlekedő vontató, vontatott vagy önjáró, saját kerekein a vasúti sínen közlekedő jármű, amely a transzeurópai hagyományos és nagy sebességű vasúti rendszerben az ÁME-k szerinti egy vagy több alrendszerből vagy ezen alrendszerek egy vagy több részéből áll. Ezen járművek közül azonban csak a tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas járművek jöhetnek számításba a tényállásszerűség megállapításakor. (Megjegyezzük azonban, hogy természetéből következően a vasúti járművek döntő többsége tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű. Kivétel azonban akad, ilyenek például a sínautó vagy a vasúti karbantartó járművek.)

A víziközlekedésről szóló 2000. évi XCII. törvény 87. § 42. pontja értelmében vízijármű: a vízen való közlekedésre, szállításra, illetve más üszólétesítmény továbbítására szolgáló - üszómunkagépnek, üszóműnek és egyéb üszólétesítménynek nem minősülő - üszólétesítmény. Ezek közül a bűncselekmény elkövetési tárgya csak tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű lehet, tehát például az úszó munkagép kikerült az elkövetési tárgyak köréből az 1978. évi IV. törvényhez képest.

A közúti közlekedésben pedig az 1988. évi I. törvény 47. § 2. pontja értelmében közúti járműnek minősül a közúti szállító vagy vontatószerkezet (ideértve az önjáró és vontatott munkagépet is); az egyes járműfajták meghatározására a közúti közlekedés szabályairól szóló jogszabályban (KRESZ) foglaltak az irányadók. Tömegközlekedési jármű az olyan menetrend alapján közlekedő gépjármű, amely közforgalmú személyszállítást végez.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása az elkövetési tárgyként felsorolt járművek ellenőrzésének magához ragadása. A jármű ellenőrzésének magához ragadása a járművel történő önhatalmú rendelkezés valamennyi formájának összefoglaló megnevezése. Tartalmilag ide tartozik a jármű vezetésének az átvétele, de megvalósulhat akkor is, ha a járművet továbbra is annak személyzete vezeti (irányítja), de az útvonal, a megállási helyek kijelölése, az úti cél meghatározása stb. az elkövető döntése szerint történik. Az elkövetés módja erőszak, fenyegetés, másnak öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezése. Erőszak alatt a sértettre gyakorolt - rendszerint a jármű személyzetére vagy utasaira kifejtett - olyan fizikai ráhatást kell érteni, amely az ellenállás leküzdésére alkalmas. A fenyegetés fogalmára a 459. § 7. pontjának a meghatározása az irányadó, mely szerint a fenyegetés: eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. Másnak öntudatlan állapotba helyezése olyan, a sértettre gyakorolt hatás, amelynek folytán az önálló akaratnyilvánításra képtelenné válik (tipikus a gyakorlatban például a leitatás, elkábítás). Másnak védekezésre képtelen állapotba helyezése esetén az elkövető sem erőszakot, sem fenyegetést nem fejt ki. Ez tulajdonképpen olyan, a sértettre gyakorolt külső fizikai ráhatás, amelynek következtében a sértett fizikai ellenállást nem tud kifejteni.

E bűncselekmény esetében is vitatkoznunk kényszerülünk a 2012-ben megjelent egyik Különös részi tankönyv szerzőivel, hiszen a bűncselekmény magatartási tényállás, nem materiális deliktum. Az elkövetési magatartás ellenben kétmozzanatú, eszközcselekményre és célcselekményre bontható. A célcselekmény (a jármű ellenőrzésének megszerzése) azonban nem keverendő össze az eredménnyel, amely a büntetőjog tudomány egységes álláspontja szerint a védett jogi tárgy hátrányos megváltozását jelenti. (Míg a veszélyeztetés a hátrányos megváltozás reális lehetősége. A kettő együtt összefoglaló kategóriával: a bűncselekmény következménye.)

A törvény részben a bűncselekmény kiemelt tárgyi súlyára figyelemmel, részben nemzetközi kötelezettségeink miatt büntetni rendeli a bűncselekmény előkészületét is.

5. A bűncselekmény minősített esete, ha halált okoz. E tekintetben az elkövetőt kizárólag gondatlanság terhelheti, hiszen ha a szándéka egy vagy több ember megölésére irányul, akkor a jármű hatalomba kerítése valódi alaki halmazatban állapítandó meg az emberölés alap- vagy minősített esetével.

6. A törvény korlátlan enyhítést enged abban az esetben, ha az elkövető a bűncselekményt abbahagyja, mielőtt abból súlyos következmény származott volna. Nyomósabb társadalmi érdek fűződik ugyanis a következmények enyhítéséhez, mint az elkövető megbüntetéséhez. (Ez a törvényi rendelkezés kiválóan felhasználható továbbá az elkövetővel folytatott tárgyalások során is.)

7. A bűncselekmény álláspontunk szerint annyi rendbeli, ahány járművet hatalomba kerít az elkövető. A rendbeliség számításánál tehát az elkövetési tárgyakként (vagyis a járműveknek), nem pedig a passzív alanyoknak (azaz a sértetteknek) van jelentőségük.

8. A jármű hatalomba kerítése halmazatban állhat a szándékos emberöléssel, a rongálással, a testi sértéssel, valamint tipikusan a robbanóanyaggal és robbantószerrel, valamint a lőfegyverrel és lőszerezrel visszaéléssel. Nem állhat azonban alaki halmazatban a gondatlan emberöléssel, mint ahogy ezt már a minősített eset kapcsán kifejtettük. A lopástól és a jármű önkényes elvételétől az elkövetési módok alapján lehet a bűncselekményt elhatárolni.

Bűnszervezetben részvétel

321. § (1) Aki bűncselekmény bűnszervezetben történő elkövetésére felhív, ajánlkozik, vállalkozik, a közös elkövetésben megállapodik, vagy az elkövetés elősegítése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja, illetve a bűnszervezet tevékenységét egyéb módon támogatja, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Bűnszervezetben részvétel miatt nem büntethető, aki a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Szövegmagyarázat

1. Az új Btk. Indokolása szerint: A bűnszervezet tényállása szigorúbb a hatályos Btk. 263/C. § (1) bekezdésében foglaltakhoz képest, arra való tekintettel, hogy a hatályos Btk. szövege csak a büntettek terjed ki, ezzel szemben az új rendelkezés magában foglalja a büntettek mellett a vétségeket is. Értelmszerűen azonban csak azokat, amelyek esetében fogalmilag nem kizárt a bűnszervezetben történő elkövetés (pl. a gondatlan bűncselekmények nem tartoznak ide). Ez azonban álláspontunk szerint szükségtelen és felesleges kiterjesztése volt az alapbűncselekményeknek, hiszen a vétség büntetési tétele csak gondatlanság esetén lehet öt év vagy súlyosabb. Gondatlan bűncselekmény viszont az Indokolás szerint sem követhető el bűnszervezetben (nem is lehetne, a bűnszervezet fogalmában található célzat miatt!). A bűnszervezet fogalmát a Btk. a következőképpen határozza meg a 459. § (1) bekezdés 1. pontjában: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése. Eszerint fogalmilag kizárt az öt évnél enyhébb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény bűnszervezetben való elkövetése. A logikai kör bezárult: hiába tárgyozta ki a törvényhozó a lehetséges alapbűncselekmények körét, a Btk. szabályozása alapján azonban jelenleg is csak az öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos büntettek lehetnek alapcselekmények.

A bűnszervezetben részvétel jogi tárgya a szervezett bűnözés elleni küzdelem hatékonyságának növeléséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény alanya tettesként csak a bűnszervezeten kívül álló személy lehet. Ha maga is részt vesz a bűnszervezet tagjai által elkövetett bűncselekményben, társtettes lesz, ha a felhívása, ajánlkozása, vállalkozása sikeres, vagy a bűnszervezet egyéb módon történő támogatása a tagok által elkövetett bűncselekmény fizikai feltételeinek megteremtését szolgálja, a bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény részese lehet, felbujtóként vagy bűnszegédként.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, és bár szemben az előkészület törvényi fogalmával, ez a tényállás nem tartalmaz célzatot, mégis csak az egyenes szándékkal történő elkövetést tartjuk elképzelhetőnek az előrehozott büntetőjogi felelősség miatt.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásairól elmondható, hogy a dolog természetéből következően tipikusan előkészületi jellegű magatartásokat rendel büntetni a törvény. A tényállásnak hat elkövetési magatartása van:

felhív,

ajánlkozik,

vállalkozik,

a közös elkövetésben megállapodik,

az elkövetés elősegítése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő feltételeket biztosítja,

a bűnszervezet tevékenységét egyéb módon támogatja.

A hat elkövetési magatartás közül az első öt tipikusan előkészületi jellegű magatartás, amelyek elkövethetők akár úgy is, hogy a bűnszervezet még csak szervezési fázisban van, vagyis működő bűnszervezet még nem jött létre, de akár úgy is, hogy a már működő bűnszervezet egy még el nem követt bűncselekményével kapcsolatban fejt ki az első öt elkövetési magatartás valamelyikét az elkövető.

A bünszervezet tevékenységét egyéb módon támogatja az, aki a már létrejött, működő bünszervezetnek nyújt segítséget, de nem a bünszervezetben elkövetett bűncselekményhez, hanem a szervezet működéséhez járul ez a támogatás. Az elkövetőnek nem kell ismernie a bünszervezet valamennyi tagját, elég, ha egy tagot ismer, és rajta keresztül támogatja a bünszervezet tevékenységét. A bünszervezet létének nem törvényi előfeltétele akár egyetlen bűncselekmény elkövetése, illetve megkísérlése sem, tekintettel arra, hogy a törvény csak szervezeti célként tartalmazza az ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetését (BH 2008. 139.).

4. A Btk. által szabályozott büntethetőséget megszüntető ok törvénybe iktatásának a célja az volt, hogy a jogszabály megbontsa az elkövetők közötti szándékegységet és bizalmat azzal, hogy amennyiben bármelyikük a többiekre is terhelő vallomást téve a hatóságnak bejelentést tesz, büntetlenséget élvez. A leggyengébb láncszem elve alapján tehát akár az egész bünszervezet felszámolásához is vezethet ez a törvényi rendelkezés.

5. A bűncselekmény rendbelisége álláspontunk szerint a bünszervezetek számához igazodik.

6. A bűncselekmény nem állhat alaki halmazatban olyan egyéb bűncselekménnyel, amelyet a bünszervezet tagjai a bünszervezet körében követtek el.

Közveszély okozása

322. § (1) Aki anyag vagy energia pusztító hatásának kiváltásával közveszélyt idéz elő, vagy a közveszély elhárítását, illetve következményeinek enyhítését akadályozza, büntetett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) csoportosan,

b) különösen nagy vagy ezt meghaladó kárt okozva vagy

c) bünszövetségben

követik el.

(3) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált okoz.

(4) Aki közveszély okozására irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Aki a közveszély okozását gondatlanságból követi el, vétség miatt három évig, különösen nagy vagy ezt meghaladó kár esetén egy évtől öt évig, halál okozása esetén két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki a közveszélyt, mielőtt abból káros következmény származott volna, önként megszünteti.

Szövegmagyarázat

1. Az új Btk. a közveszély fogalmát továbbra sem határozza meg. A technika rohamos fejlődése a közveszélynek mindig új forrásait és formáit hozza létre, ezért a törvényi fogalom-meghatározás a jogalkalmazási gyakorlatot megmerevítené, és kizárná, hogy az lépést tartson a fejlődéssel. Emiatt az új Btk. tovább egyszerűsíti az elkövetési magatartások körét az 1978. évi IV. törvényhez képest (amely pedig az 1961. évi V. törvényhez képest egyszerűsített), abból a célból, hogy minél általánosabb megfogalmazással a társadalmi-technikai fejlődés folytán a jövőben esetlegesen előforduló olyan szituációkra is reagálni tudjon, amelyek ma még nem képzelhetők el.

A közveszély fogalmával kapcsolatban Angyal Pál 1915-ben papírra vetett megállapításait tartjuk ma is irányadónak, zsínormértéknek: Közveszélyről ugyanis akkor beszélünk, midőn személyeknek vagy dolgoknak egyénileg meg nem határozott, és tehát korlátlanuköre oly helyzetbe kerül, mely azok megsemmisülésének vagy sérelmének valószínűségét rejtí magában. A fogalommal kapcsolatban utalunk még a bírói gyakorlatra, amely szerint a közveszély maga jogi fogalom, amelynek alapjául olyan tények szolgálnak, amelyeknek tisztázása különleges szakértelmet igényel (BH 2000. 529.).

A bűncselekmény védett jogi tárgya a közbiztonság, illetve az ennek részét alkotó személy és vagyónbiztonság.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. Aki az első elkövetési magatartást kifejtette, a második és a harmadik elkövetési magatartás alanya nem lehet, hiszen ezek a büntetőjogi dogmatika alapján büntetlen utócsselekménynek minősülnek, mivel az elkövető nem növeli, hanem csak fenntartja az általa okozott sérelmet. A közveszély előidézése kapcsán felbujtás vagy bűnsegély megállapítható, a közveszély elhárítása vagy következményeinek enyhítése körében azonban a felbujtásszerű és bűnsegélyszerű elkövetési magatartások kifejtője tettesként felel. A bűncselekmény elkövethető szándékosan és gondatlanul egyaránt. A gondatlan közveszélyyokozás vétségét valóstítja meg például, aki ittas állapota folytán a többemeletes bérház lakásában a gázűzhely valamennyi csapját megnyitja, de csak az egyik égőt gyújtja meg, majd a lakásból eltávozik (BH 1978. 269.). A különösen nagy vagyoni hátrányt előidéző gondatlan közveszélyyokozás vétségét valóstítják meg azok az elkövetők, akik a szemétegetés során kellő körültekintés nélkül járnak el, és a magatartásuk folytán a számottevő értéket képviselő épületkomplexum megsemmisült, és a tűz továbbterjedése előre fel nem becsülhető, nagy értékű javak megsemmisülésével fenyegetett (BH 2000. 529.).

3. A bűncselekmény első fordulata az úgynevezett vegyes törvényi tényállás iskolapéldája. A törvény meghatároz egyrészt egy elkövetési magatartást, másrészt egy eredményt is. Csak a tényállásban meghatározott elkövetési magatartás kifejtésével okozati összefüggésben létrejött eredmény esetén beszélhetünk tehát tényállásszerűségről.

A bűncselekménynek két fordulata van, az első a már említett vegyes törvényi tényállás, a második pedig magatartási tényállás, két elkövetési magatartással. Így összesen három elkövetési magatartást tartalmaz a közveszély okozása:

közveszély előidézése,

közveszély elhárításának akadályozása,

közveszély következményei enyhítésének az akadályozása.

a) A közveszély előidézése anyag vagy energia pusztító hatásának kiváltásával történhet. Ez a megfogalmazás tágabb, mint amit az 1978. évi IV. törvény 259. §-a tartalmazott. Gyakorlatilag minden olyan magatartást magában foglal, amivel közveszélyt lehet előidézni (tipikusan ilyenek a korábbi Btk. által felsorolt árvíz okozása, robbanó, sugárzó vagy más anyag, tűz vagy bármilyen energia pusztító hatásának kiváltása). Emiatt nem tartjuk szükségesnek a lehetséges elkövetési magatartások részletes bemutatását, hiszen a felsorolás a dolog természetéből következően egyébként is csak példálózó lehetne.

b) A közveszély elhárításának akadályozása a már kialakult közveszélyhez kapcsolódó tevékenység. Elkövethető aktív magatartással vagy mulasztással is (amennyiben az elkövetőnek jogilag előírt kötelessége a közveszély elhárítása). Közömbös, hogy a közveszély bűncselekmény folytán vagy baleset, természeti katasztrófa stb. következtében jött-e létre.

c) A közveszély következményei enyhítésének akadályozása szintén már egy létrejött közveszélyt feltételez, függetlenül attól, hogy a közveszély milyen módon jött létre. Az elkövető tevékenysége azonban itt már nem a közveszélyhez, hanem annak következményeihez kapcsolódik.

A tényállás eredményt is tartalmaz, de csak a már említett első fordulathoz kapcsolódóan. Az eredmény a közveszély, amellyel kapcsolatban utalunk a fentebb leírtakra, valamint arra, hogy megállapítása a gyakorlatban mindig szakkérdés. A közveszély okozás eredmény-bűncselekményeinek a befejezettségéhez az szükséges, hogy a törvényben meghatározott elkövetési magatartás kifejtése folytán az elkövetési módban rejlő objektív folyamatok okozatai következményeként a közveszély ténylegesen bekövetkezzék; valamely tárgy meggyújtása esetén a közveszély akkor következik be, ha azáltal lehetővé válik a tűznek más tárgyakra való továbbterjedése, ennek hiányában csupán a közveszély okozás kísérlete megállapításának van helye (BH 2000. 89.). Így az utcásorban épült, lakóházaktól körülvevő épületnek a felgyújtásakor realisan számolni kell azzal, hogy a közvetlen közelben levő gyúlékony anyagok (például fából épített gazdasági épület) tüzet fognak, és azokról a tűz tovább terjedhet a felgyújtott lakóház körüli házakra és gazdasági épületekre is, tehát a közveszély okozás megvalósult (BJD 3959.). Ezzel szemben nem közveszély okozás, hanem rongálás valósul meg, ha az elkövető a lakóházaktól távol álló szalmakazlat felgyújtja (BH 1993. 483.)

A közveszély okozás különös tárgyi súlyára tekintettel a bűncselekmény előkészülete is büntetendő.

4. A Btk. új minősített esetként határozza meg a csoportosan történő elkövetést, vagyis amikor az elkövetésben legalább három személy vesz részt. Ezenkívül a minősített esetek a korábbi Btk.-hoz képest változatlanok maradtak:

Különösen nagy vagy ezt meghaladó kárt okozva: a kár (vagyis a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés) ötvenmillió forintot meghaladja. Az egyes személyek vagyonában, illetve a köztulajdonban beállott tényleges kár összegét az értékhatar megállapításakor össze kell adni.

Bűnszövetségben: lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontját.

Halált okozva: a halál tekintetében itt az elkövetőt kizárólag gondatlanság terhelheti, de annak nincs jelentősége a minősítés szempontjából, hogy hány ember halálát okozza az elkövető (ettől függetlenül a büntetés kiszabásakor értékelni kell).

5. Halmazat, elhatárolás kérdései

A közveszély okozását elsősorban az emberöléstől, a garázdaságtól és a rongálástól kell elhatárolni.

Közveszély okozását és nem emberölés kísérletét valósítja meg az, akinek a cselekménye a lakás felgyújtásával az emberi életet veszélyeztetni ugyan, de a halál csak további és nem szükségszerűen bekövetkező események eredményeként állhat elő (BJD 6077.). Gyújtogatással (tűz pusztító hatásának kiváltásával) megvalósított közveszély okozása büntetett és nem garázdaságot kell megállapítani - az egyéb feltételek megléte esetén - akkor is, ha a szomszédok a vádlott tevékenységére felfigyelnek, és ezért a keletkező tüzet rövid idő alatt sikerül eloltaniuk (BJD 7337.). Nem rongálás, hanem közveszély okozása megállapításának van helye, ha a gyújtogatás nem fenyegeti határozatlan számú személy életét, de nagy értékű vagyon kerül veszélybe (BJD 9093.).

A közveszély okozása és rongálás elhatárolásával kapcsolatban ad iránymutató szempontokat a BH 1986. 489. szám alatt közzétett határozat is. Ebben a Legfelsőbb Bíróság egy a különösen nagy kárt okozó rongálás büntetnének kísérleteként minősített cselekményről mondotta ki, hogy az közveszély okozása büntetnének kísérletét valósította meg. Indokolásában kifejtette, hogy a ház felgyújtását megkísérlő terhelt szándéka nem meghatározott dolog elégetésére irányult, hanem olyan módon és körülmények között akart tüzet okozni, amelyben kizárólag a véletlentől függött, hogy hány személy, illetve milyen értékű dolog került veszélybe. Ez mutatkozott meg abban is, hogy nem is tudta, hogy a sértett házában pontosan hány személy tartózkodik. Az eset megvalósítása során a házban jöllehet csak néhány személy tartózkodott, akiknek testi épsége közvetlen veszélybe került volna, mégis a cselekmény közveszély előidézésére volt alkalmas. A tovaterjedő tűz ugyanis nemcsak a gyújtogatással közvetlenül érintett épületet, hanem több és összességében nagy értékű vagyontárgyat (lakóházat, gazdasági épületsort, garázst) pusztíthatott volna el.

A rongálás és közveszély okozása elhatárolásának, továbbá a közveszély okozása szándékos vagy gondatlan alakzatának, alap- vagy minősített esetének, kísérletének vagy befejezettségének megállapításához ad iránymutató szempontokat a BH 1991. 98. szám alatt közzétett határozat.

A több emberen és különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntette mellett a Legfelsőbb Bíróság közveszély okozása büntetnében is megállapította annak a vádlottnak a bűnösségét, aki válófélben levő felesége iránti féltékenységből és a megromlott családi helyzetből eredő öngyilkossági szándékától motiváltan családi házát felgyújtotta. A ház helyiségeiben előzőleg általa szétlocsolt legkevesebb 15 liter benzintől keletkezett benzingőz a gyufa lángjától robbanásszerűen égett el, a robbanás erejétől kidőlt a ház utca felőli fala, meggyulladtak a berendezési tárgyak, és a tűz a vádlott házából 2,8 méterre levő szomszédos épületet is veszélyeztette. Döntését indokolva a Legfelsőbb Bíróság rámutatott, hogy a vádlott a magatartásával más személyek javait is veszélyeztette és csak a szerencsés véletlen, valamint mások elhárító tevékenységén múlt, hogy az utcán, járdán senki nem sérült, amikor a ház homlokzata ledőlt, valamint az, hogy az égő ház előtti fákra és a szomszédos lakóépületekre a tűz nem terjedt tovább (BH 1984. 387.).

Kizárt a közveszély okozása és az emberölés bűnhalmazatban való megállapítása, ha a közveszély okozása sok ember életét veszélyeztette, mert a sok ember életét veszélyeztetve való elkövetés az emberölésnek súlyosabban minősülő esete, amelyet a törvény a legsúlyosabb büntetési tétellel fenyeget. Ha a felgyújtott lakásban és az annak közelében levő épületben lakó, pontosan meg nem határozott számú sok ember halála a tűz miatt közvetlenül bekövetkezett, és a bent levők állapotára, életkorára és a tűz keletkezésének módjára tekintettel nem lehet olyan következtetésre jutni, hogy az elkövető bízott a halálos eredmény elmaradásában, nem közveszély okozása, hanem sok ember életét veszélyeztető módon, eshetőleges szándékkal elkövetett emberölés valósulhat meg (BJD 6078.).

Közérdekű üzem működésének megzavarása

323. § (1) Aki közérdekű üzem működését jelentős mértékben megzavarja, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

- a) csoportosan,
- b) bünszövetségben vagy

c) különösen nagy kárt okozva követik el.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

- a) fegyveresen,
- b) felfegyverkezve vagy
- c) különösen jelentős kárt okozva

követik el.

(4) Aki a közérdekű üzem működésének megzavarására irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt három évig, különösen nagy vagy ezt meghaladó kár okozása esetén egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekményt először az 1961. évi V. törvény rendelte büntetni, az 1978. évi IV. törvény pedig változatlan tartalommal vette át a korábbi Btk.-ból. Az Új Btk. kisebb módosításokkal emelte át a tényállás szövegét az új törvénybe.

A bűncselekmény jogi tárgya a közérdekű üzemek működésének zavartalanságához fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, a bűnösség körében pedig kiemelendő, hogy elkövethető akár szándékosan, akár gondatlanságból is.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya a közérdekű üzem. A Btk. 459. § (1) bekezdés 21. pontja értelmében közérdekű üzem:

a közmű,

a közösségi közlekedési üzem,

az elektronikus hírközlő hálózat,

az egyetemes postai szolgáltató közérdekű feladatainak teljesítése érdekében üzemeltetett logisztikai-, pénzforgalmi- és informatikai központok és üzemek,

a hadianyagot, haditechnikai eszközt termelő üzem, energiát vagy üzemi felhasználásra szánt alapanyagot termelő üzem.

A közmű olyan termelő vagy szolgáltató egység, illetve műszaki berendezés, amely az ipar, a mezőgazdaság, a lakosság víz-, gőz-, villany-, gáz-, hőenergia ellátását biztosítja, illetőleg a lakosság általános kényelmét és egészségét szolgálja. Közműnek minősül a gázelosztó vezetékhálózat, a víz- és csatornahálózat, a közcélú villamos hálózat, valamint az út.

A közösségi közlekedési üzem olyan üzem, amely nagyszámú utas egyidejű, tömeges közlekedését teszi lehetővé olyan módon, hogy az bárki által igénybe vehető. (Nem tartozik ide tehát a taxi, mert nem tömegesen vehető igénybe, illetve a munkahelyi autóbuszok, mivel csak az adott munkahely dolgozói vehetik igénybe.)

Az elektronikus hírközlő hálózat fogalmát az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény értelmező rendelkezéseit tartalmazó 188. §-ában, a 19. pontban találhatjuk meg: átviteli rendszerek és - ahol ez értelmezhető - a hálózatban jelek irányítására szolgáló berendezések, továbbá más erőforrások - beleértve a nem aktív hálózati elemeket is -, amelyek jelek továbbítását teszik lehetővé meghatározott végpontok között vezetéken, rádiós, optikai vagy egyéb elektromágneses úton, beleértve a műholdas hálózatokat, a helyhez kötött és a mobil földfelszíni hálózatokat, az energiaellátó kábelrendszereket olyan mértékben, amennyiben azt a jelek továbbítására használják, a műsorszórásra használt hálózatokat és a kábeltelevíziós hálózatokat, tekintet nélkül a továbbított információ fajtájára.

Az egyetemes postai szolgáltató közérdekű feladatainak teljesítése érdekében üzemeltetett logisztikai, pénzforgalmi és informatikai központok és üzemek olyan üzemek, amelyek a kijelölt egyetemes postai szolgáltató rendeltetészerű működését szolgálják.

A hadianyagot, haditechnikai eszközt, energiát vagy üzemi felhasználásra szánt alapanyagot termelő üzemek Magyarország és szövetségesei katonai védelmét, illetve a polgári lakosság békeidőben való ellátásának zavartalanságát biztosító legfontosabb üzemek közé tartoznak.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a megzavarás, amely lehet bármilyen aktív vagy passzív magatartás, ha a technikai, technológiai folyamatok megzavarására alkalmas. Nyitott törvényi tényállás, vagyis az eredmény, a jelentős mértékű zavar bármilyen módon előidézhető. A tényállásszerűség szempontjából csak annak van jelentősége, hogy a bekövetkezett eredmény és az elkövetési magatartás között az okozati összefüggés megállapítható-e.

A bűncselekmény csak az elkövetési tárgy működésének jelentős zavara esetén tényállásszerű. Materiális bűncselekmény, eredmény a közérdekű üzem működésének jelentős mértékű zavara. A működés fogalmába a termelés, illetőleg a szolgáltatás teljes folyamata beletartozik. A jelentős mérték fogalmát az új Btk. sem határozza meg. Ennek megállapítása a konkrét esetben függhet az okozott vagyoni hátrány nagyságától, a termelés kiesésének mértékétől, valamely szolgáltatás kimaradásának időtartamától, a szolgáltatást nélkülöző személyek körétől vagy az ellátatlanul vagy hiányos ellátásban részesült terület nagyságától és fontosságától stb., vagyis a konkrét esetben mindig a bírói gyakorlat feladata annak megállapítása, hogy az eredmény megvalósult-e. A bűncselekmény tehát a közérdekű üzem olyan berendezése, vezetéke stb. ellen kell, hogy irányuljon, ami a közérdekű üzem alaptevékenységével kapcsolatban áll. Nem tartozik ide a dolgozók kényelmét vagy más hasonló célokat szolgáló berendezés.

5. A bűncselekménynek kétszer három minősített esete van. Súlyosabban minősül a bekövetkezett kár nagyságára tekintettel (ötven-, illetve ötszázmillió forint a két értékhatar), valamint négy elkövetési módra tekintettel: csoportosan, illetve bűnszövetségben (lásd a közveszély okozása minősített esetei kapcsán kifejtetteket), fegyveresen, illetve felfegyverkezve: ezeket a Btk. 459. § (1) bekezdés 5., illetve 6. pontjában találhatjuk meg.

Fegyveresen követi el a bűncselekményt, aklőfegyvert, robbanóanyagot, robbantószer, illetve robbanóanyag vagy robbantószer felhasználására szolgáló készülék tart magánál, vagy a bűncselekményt az a)-d) pontban meghatározottak utánzatával fenyegetve követi el; 6. felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál.

6. Ha a közérdekű üzem működésének megzavarása folytán testi sérülés vagy halál következik be, és ez az elkövetőnek felróható, a közérdekű üzem működésének megzavarásával bűnhalmazatban a testi sértést, illetőleg az emberölést meg kell állapítani. Megvalósul a bűnhalmazat akkor is, ha a közérdekű üzem működésének megzavarása a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés tényállását is megvalósítja. Az állam elleni bűncselekmények (Btk. XXIV. Fejezet) között szabályozott rombolást a közérdekű üzem működésének megzavarásától a célzat határolja el. Rombolás esetében az elkövető célja Magyarország alkotmányos rendjének megzavarása. (Ha ez a célzat hiányzik, a rombolás nem állapítható meg még akkor sem, ha a tárgyi oldal ismérvei egyébként hiánytalanul megvalósultak.) A közérdekű üzem működése megzavarásának büntetével kapcsolatos rongálás nem eredményez halmazatot, a vele összefüggésben elkövetett lopás miatt azonban halmazatot kell megállapítani (BH 1980. 462., BJD 8436.).

7. Pár hónappal az országgyűlési választások eredményének kihirdetése után, 2002. július 4-én reggel az Erzsébet hídi tüntetés ügyében az ügy hat vádlottja oly módon próbált demonstrálni a szerintiük megvalósult választási csalás ellen, hogy előzetes szervezés után, összehangolt akció keretében autóikkal a budapesti Erzsébet hídra hajtottak, s ott - hátrahagyva az egymás mellett leállított gépkocsikat - forgalmi akadályt hoztak létre. Ezzel órákra megbénult a BKV hidat érintő és azzal kapcsolatban lévő közforgalma. A vádlottak ellen közérdekű üzem működésének megzavarása bűncselekmény miatt indult eljárás. Az ügyészség vádiratban kifejtett álláspontja szerint a vádlottak ismertetett magatartásukkal a BKV Rt. közforgalmú tömegközlekedési közérdekű üzem működését jelentős mértékben, szándékosan megzavarták. A bíróság a békés demonstrációval kapcsolatos felvetéseket meggyőző okfejtéssel utasította el. Ennek lényege abban áll, hogy az alkotmányos értékekre történő hivatkozás nem emelhet más dimenzióba, nem legalizálhat, sőt nem is enyhíthet súlyos jogsértéseket. A vádlottak ellen nyilvánvalóan nem azért indult eljárás, mert politikai véleményüknek látványos, demonstratív módon adtak hangot, vagy mert tüntetésüket előzetesen nem jelentették be. A demonstráció tudatosan kiválasztott helyszínre és módja azonban súlyosan korlátozta, bűncselekményt is megvalósító módon sértette mások jogait. Szemben tehát azzal az - általánosságban igaz - védői érveléssel, hogy alkotmányos jog gyakorlása nem valószínű meg bűncselekményt, a konkrét ügyben arra kellett helyezni a hangsúlyt, hogy a közrend elleni bűncselekmény megvalósítása nem igazolható egyetlen alkotmányos jog gyakorlásával sem. A Fővárosi Bíróság végül jogerősen közérdekű üzem működésének megzavarása kísérletében mondta ki bűnösnek a vádlottakat, mivel a zavar ugyan szakszerű és gyors rendőri intézkedéssel - amely órákig elmaradt - gyorsan elhárítható lett volna, ám a vádlottak ettől függetlenül a város közlekedésében magatartásukkal jelentős zavart okoztak. E zavar azonban nem a BKV-nál mint közérdekű üzemnél jelentkezett. Ezért a bíróság a jelentős eredmény bekövetkezésének hiánya miatt csupán a bűncselekmény kísérletét állapíthatta meg. A vádlottak valamennyien harminc nap közérdekű munka büntetésben részesültek. A bíróság tehát kimondta, hogy a gyülekezéshez való alkotmányos jogosultság a közérdekű üzem működése jelentős mértékben megzavarásával megvalósított bűncselekmény miatti büntetőjogi felelősségre vonás alól nem ad felmentést (BH 2011. 32. II.).

Robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés

324. § (1) Aki robbanóanyagot, robbantószer vagy ezek felhasználására szolgáló készüléket

a) engedély nélkül készít, megszerez, tart, forgalomba hoz, vagy a tartásukra nem jogosult személynek átad,

b) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt üzletszerűen vagy bűnszövetségben követik el.

(3) Aki robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélésre irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. Mind az 1961. évi V. törvény, mind az 1978. évi IV. törvény hatályba lépéskori, eredeti változata egy tényállásban szabályozta a robbanóanyaggal és robbantószerrel, valamint a lőfegyverrel és lőszerrel való visszaélést. A korábbi Btk. később azonban szétválasztotta a két tényállást, és ezt a szabályozási módszert tartotta meg az új Btk. is.

A bűncselekmény jogi tárgya a veszélyes anyagok és eszközök tartásának, forgalmának és felhasználásának a rendjében megnyilvánuló közbiztonság.

2. A bűncselekmény alanya tettesként az (1) bekezdés a) pontjában, illetve a b) pont első fordulatóban található eset tekintetében csak engedéllyel nem rendelkező, a b) pont második fordulója tekintetében pedig csak engedéllyel rendelkező személy lehet. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya a robbanóanyag, robbantószer, illetve az ezek felhasználására szolgáló készülék.

Robbanóanyagoknak olyan vegyületeket vagy keverékeket nevezünk, amelyek nagy kémiai energiakészletet rejtnek magukban, és nagy hőkiválás, illetve nagymennyiségű gázképződés kíséretében rendkívül gyorsan fel tudnak bomlani. Robbanóanyagok a polgári felhasználású robbanóanyagok forgalmazásáról és felügyeletéről szóló 191/2002. (IX. 4.) Korm. rendelet 2. § 9. pontja értelmében a pirotechnikai termékek kivételével azok az anyagok és tárgyak, amelyek a 20/1979. (IX. 18.) KPM rendelettel kihirdetett és belföldi alkalmazásra elrendelt Veszélyes Áruk Nemzetközi Közúti Szállításáról szóló Európai Megállapodás (ADR) A melléklete szerinti 1. osztályba tartoznak.

A robbantószer a robbantási átalakulás indítóenergia közlésének (iniciálás) utolsó eleme, mely valamilyen hétköznapi ártatlan (ütés, dörzsölés, szikra, láng, elektromos energia vagy reakció) módszert felhasználva jelentősebb energiát ad át a robbanóanyagnak. Egyszerűbben fogalmazva mondhatjuk, hogy robbantószer az az eszköz, amivel a robbanóanyagot felrobbantjuk. A robbantószer maga is különböző mennyiségű és anyagminőségű robbanóanyagokból épül fel. Működésének sajátossága, hogy szabályos alkalmazásakor biztosítja a működtető személy sértetlenségét. A robbantószer közé tartoznak pl. az indítóöltény, a villamosgyutacs, a robbanó gyújtózsínórok, valamint a detonátorok. Nem tartoznak viszont a robbantószer fogalmába a robbantáshoz használatos segédeszközök, mint pl. az elektromos robbantógépek.

Az ezek felhasználására szolgáló készülék olyan eszköz, amely magában egyesíti a robbanóanyagot és a robbantószer, ezért robbantó szerkezetnek is szokták nevezni. (Ilyen például a bomba, pokolgép, kézigránát stb.)

4. Az elkövetési magatartás, minősített esetek és stádiumok kapcsán a lőfegyverrel és lőszerrel visszaélésre utalunk, az ott kifejtettek e bűncselekmény kapcsán is irányadóak.

5. Halmazat, elhatárolás kérdései

Álláspontunk szerint az új Btk. alapján bűnhalmazat állapítható meg a robbanóanyag felhasználásával elkövetett közveszély okozása esetén, ha az elkövető a robbanóanyagot ebből a célból készítette vagy szerezte meg, hiszen a közveszély okozása tényállása ma már nem tartalmaz elkövetési módokat. Ha tehát a bűncselekmény más módon is elkövethető, a robbanóanyaggal és robbantószerrel visszaélés álláspontunk szerint nem lehet szükségszerű eszközcselekményként büntetlen előcselekmény.

A fegyveresen elkövetés egyes bűncselekmények alaptényállásának eleme, másoknál súlyosabb minősített eset. A fegyveresen elkövetés azonban nem feltétlenül jelenti azt, hogy az elkövető a lőfegyvert, illetőleg a robbanóanyagot engedély nélkül tartja magánál. Ezért, ha a lőfegyver, illetve robbanóanyag tartása is engedély nélküli volt, az ezekkel visszaélést a fegyveresen elkövetett más bűncselekménnyel bűnhalmazatban kell megállapítani.

A robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés bűncselekmény valódi halmazatban áll a lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaéléssel.

A robbanóanyaggal visszaéléssel halmazatban a vagyon elleni bűncselekményt is meg kell állapítani, ha az elkövető ezekhez lopás vagy sikkasztás útján jutott (BH 1977. 221.). Amennyiben tehát a robbanóanyag, robbantószer stb. vagyoni értéket is képvisel, szükségképpen tárgya lehet vagyon elleni bűncselekménynek is. Ehhez képest megvalósíthat járulékos jellegű vagyon elleni bűncselekményt (orgazdaságot) is (BH 1986. 356.).

Lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés

325. § (1) Aki

a) lőfegyvert engedély nélkül megszerez vagy tart,

b) lőfegyvert engedély nélkül készít vagy forgalomba hoz,

c) lőfegyvert engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít,

d) a lőfegyver készítésére, megszerzésére, tartására vagy kereskedelmére vonatkozó engedély kereteit túllépi,

e) engedéllyel tartott lőfegyverét engedéllyel nem rendelkezőnek átadja,

büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki

a) kézilőfegyverhez, vadászlőfegyverhez vagy sportlőfegyverhez tartozó, csekély mennyiséget meghaladó vagy más lőfegyverhez tartozó löszert engedély nélkül megszerez vagy tart,

b) löszert engedély nélkül készít vagy forgalomba hoz,

c) löszert engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít,

d) a löszert készítésére, megszerzésére, tartására vagy kereskedelmére vonatkozó engedély kereteit túllépi,

e) az engedéllyel tartott kézilőfegyveréhez, vadászlőfegyveréhez vagy sportlőfegyveréhez tartozó, csekély mennyiséget meghaladó vagy más lőfegyverhez tartozó löszert engedéllyel nem rendelkezőnek átad.

- (3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt üzletszerűen vagy bűnszövetségben követik el.
- (4) Aki az engedéllyel tartott kézilőfegyverét, vadászlőfegyverét vagy sportlőfegyverét, illetve az ahhoz tartozó lőszert bejelentés nélkül az ország területére behozza, onnan kiviszi, vagy azon átszállítja, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (5) Aki az (1)-(3) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
- (6) E § alkalmazásában csekély mennyiség a legfeljebb tíz darab lőszer.

ÍH 2017. 8. Védő értesítése gyanúsított kihallgatásáról

Szövegmagyarázat

1. A lőfegyverek és lőszer tartásának jogi szabályozása kapcsán utalunk arra, hogy két végletes megoldás található a világ országainak szabályozásában: az egyik véglet az Amerikai Egyesült Államok, ahol a fegyvertartás az állampolgárok számára biztosított alapvető alkotmányos jogok egyike, a szabályozás teljesen liberális. A másik véglet a Kínai Népköztársaság, ahol a közbiztonságra hivatkozva senki nem tarthat otthon fegyvert. A magyar szabályozás - bár kicsit liberalizálódott az elmúlt években - mégis inkább a kínaihoz áll közelebb, mint az USA rendszeréhez, annak ellenére, hogy a bűncselekmények elenyésző részét követik el engedéllyel tartott lőfegyverrel hazánkban.

Mind az 1961. évi V. törvény, mind az 1978. évi IV. törvény hatályba lépéskori, eredeti változata egy tényállásban szabályozta a robbanóanyaggal és robbantószerrel, valamint a lőfegyverrel és lőszerrel való visszaélést. A korábbi Btk. később azonban szétválasztotta a két tényállást, és ezt a szabályozási módszert tartotta meg az új Btk. is.

A bűncselekmény jogi tárgya a veszélyes anyagok és eszközök, vagyis e bűncselekmény vonatkozásában a lőfegyverek és a lőszer tartásának, forgalmának és felhasználásának rendjében megnyilvánuló közbiztonság.

2. A bűncselekmény 325. § (1) bekezdés a)-c) pontjaiban foglalt esetek alanya tettesként csak engedéllyel nem rendelkező, a d)-e) pontokban foglalt elkövetési magatartásokat pedig csak engedéllyel rendelkező személy követheti el. Az a)-c) pontok esetében tártettes bárki lehet, a d)-e) pontok esetében az engedély személyhez kötöttsége miatt ez logikailag kizárt. A felbujtás és a bűnszövetség minden alakzat esetében elképzelhető.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el mind egyes, mind eshetőleges szándékkal. Az elkövetőnek azonban a szándékosság megállapításához tisztában kell lennie azzal, hogy lőfegyvert szerez meg, birtokol stb. Ennek hiányában a tévedés miatt a bűncselekmény nem valósul meg. (Erre példa lehet, ha az elkövető olyan hatástalanított fegyvert vagy légfegyvert szerez meg, amelyről utóbb kiderül, hogy nem megfelelő hatástalanítás vagy átalakítás miatt lőfegyvernek minősül.)

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya a lőfegyver és a lőszer. A lőfegyverekről és lőszerekről szóló 2004. évi XXIV. törvény 2. § 16. pontja értelmében lőfegyver: a tűzfegyver, valamint az a légfegyver, amelyből 7,5 joule-nál nagyobb csőtorkolati energiájú, szilárd anyagú lövedék lőhető ki.

Ugyanezen jogszabály határozza meg a definícióban szereplő tűzfegyver és a légfegyver fogalmát is:

29. tűzfegyver: olyan, a Mellékletben meghatározott A, B, C vagy D kategóriába tartozó - vagy ilyenné átalakított - eszköz, amelyből gyűlékony hajtóanyag segítségével szilárd anyagú lövedék lőhető ki, kivéve, ha

a jogszabályban meghatározott módon hatástalanították,

riasztásra, jelzésre, életmentésre, állatok leölésére vagy szigoronyal történő halászatra, illetve ipari vagy műszaki célokra tervezték, feltéve, hogy rendeltetészerűen csak e célokra használható, vagy

a jogszabály rendelkezése alapján múzeális fegyvernek minősül.

14. légfegyver: a 15 joule vagy annál kisebb csőtorkolati energiájú festéklövő fegyver kivételével a sűrített levegővel vagy egyéb sűrített gáz felhasználásával üzemeltetett, szilárd anyagú lövedék kilövésére alkalmas fegyver.

Összefoglalva a fentiek, lőfegyvernek minősülnek a tűzfegyverek, csőtorkolati energiától függetlenül, ha nem tartoznak a jogszabály által felsorolt három kivétel valamelyikébe, illetve a légfegyverek, ha 7,5 joule-nál nagyobb a csőtorkolati energiájuk, kivéve a 15 joule-nál kisebb (vagyis 7,5-15 joule közötti) csőtorkolati energiájú festéklövő fegyvereket. (Vagyis 15 joule csőtorkolati energia felett a festéklövő fegyver is lőfegyvernek minősül.)

A lőszer fogalmát ugyanezen háttérnorma határozza meg. Észereint a lőszer olyan egybeszerelt töltény, amely lövedéket, lőport, továbbá gyúlélyet tartalmaz.

A Legfelsőbb Bíróság rámutatott arra, hogy lőfegyvernek minősül az olyan eszköz is, amely ugyan hibás összeszerelése folytán nem működőképes, de a szerkezeti elemek helyes összeszerelésével megjavítható, és abból 7,5 joule-nál nagyobb csőtorkolati energiájú szilárd anyagú lövedék lőhető ki [BH 2011. 158., Bfv. I. 450/2010. sz.].

A törvény - hasonlóan a korábbi szabályozáshoz - csak a polgári rendeltetésű fegyverek megszerzésére és tartására, illetve az azokkal kapcsolatos szigorú előírásokra vonatkozik, mert hatálya nem terjed ki

a Magyar Honvédség és a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat,

a Magyarország területén állomásozó fegyveres szervek,

a Nemzeti Adó- és Vámhivatal,

a rendvédelmi szervek,

a fegyveres biztonsági őrség,

az Országgyűlési Őrség

által jogszerűen birtokolt lőfegyverekre, lőszerekre és egyéb fegyverekre, valamint ezeknek a felsorolt szervek által történő megszerzésére és az általuk üzemeltetett lőtérre, valamint rendelkezései nem alkalmazandók a haditechnikai termékek gyártásának és a haditechnikai szolgáltatások nyújtásának engedélyezéséről szóló törvényben haditechnikai termékként meghatározott eszközök tekintetében a hadiipari tevékenység végzéséhez szükséges engedély alapján végzett tevékenységek hatósági engedélyezésére. (Ettől függetlenül a bűncselekmény természetesen elkövethető olyan lőfegyverekre és lőszerre, amelyeket ezen szervek birtokolnak, ha illetéktelen személyek birtokába kerülnek az elkövetési tárgyak.)

4. A bűncselekmény elkövetési magatartásai a lőfegyver

engedély nélküli: megszerzése, tartása, készítése, forgalomba hozatala, az ország területére behozatala, onnan kivitele vagy azon átszállítása,

az engedély kereteit túllépve az ország területére behozatala, onnan kivitele vagy azon átszállítása,

a lőfegyver készítésére, megszerzésére, tartására vagy kereskedelmére vonatkozó engedély kereteinek túllépése,

engedéllyel tartott lőfegyver arra engedéllyel nem rendelkezőnek átadása.

A lőszerrel kapcsolatban ugyanezen elkövetési magatartásokat tartalmazza a törvény. Nagyon fontos kiemelni, hogy szemben a korábbi Btk. szabályozásával, kézi lőfegyverhez, vadász lőfegyverhez vagy sportlőfegyverhez tartozó lőszer esetében a bűncselekmény csak csekély mennyiséget meghaladó mennyiség esetében tényállásszerű, és hangsúlyozni kell azt is, hogy a csekély mennyiség határa is megemelkedett háromról tíz darabra. Vagyis a Btk. szerint legfeljebb tíz darab, kézi lőfegyverhez, vadász lőfegyverhez vagy sportlőfegyverhez tartozó lőszerre történő elkövetés esetén a cselekmény egyik elkövetési magatartás vonatkozásában sem minősül bűncselekménynak. (Más típusú lőszer, például gépgyűjtemény lőszer esetében azonban már egy darab lőszer megszerzése is bűncselekménynak minősül.) A rendőrség által kiadott engedély szükséges:

a lőfegyver, a lőfegyverdaráb (a továbbiakban együtt: lőfegyver), a muzeális lőszer kivételével a lőszer, a flóbertöltény gyártásához, javításához, forgalmazásához, a lőfegyver hatástalanításához, a lőfegyver kiállításához és a házilag lőszerkészítéshez és -újratöltéshez,

a festéklövő fegyver, a gáz- és riasztólőfegyver, a gáztöltény, a riasztótöltény, a vaktöltény, a légfegyver, a lőszerelem, a színházi fegyver gyártásához, javításához, forgalmazásához,

a tűzfegyver, a lőfegyverdaráb, az e törvény alapján lőfegyvernek minősülő légfegyver, a színházi fegyver, a lőszer, a lőszerelem és a hangtompító

tartásához, továbbá

az ország területére történő behozatalához, az ország területéről történő kiviteléhez, az ország területén történő átszállításához, a gáz- és riasztólőfegyver viseléséhez.

Lőfegyver, lőszer tartása munkavégzési célra

lőfegyver-kereskedő egyéni vállalkozónak, lőszerpróbára;

lőtér üzemeltetésére engedéllyel rendelkező egyéni vállalkozónak, a lőtér üzemeltetési engedélyben és a lőtér-szabályzatban meghatározott lőfegyverre;

igazságügyi fegyverszakértőnek feladatköréhez kapcsolódóan;

és annak a személynek engedélyezhető, akinek a foglalkozása gyakorlásához a szolgálati lőfegyver tartását törvény írja elő,

a muzeális fegyver gyártásához, javításához, forgalmazásához, valamint sportlövészeti célú használatához, valamint

a polgári rendeltetésű lőtér, a lőfegyver- és lőszer tárolóhely üzemeltetéséhez, valamint lövészetvezetői tevékenység végzéséhez.

Sportlövészetre lőfegyver tartása annak a sportolónak engedélyezhető, aki sportegyesületnél leigazolt, az országos sportági szakszövetség által kiadott, érvényes versenyengedéllyel rendelkező minősített sportlövő, és rendszeres sporttevékenysége alapján a saját tulajdonú lőfegyver tartását az országos sportági szakszövetség javasolja.

Vadászatra lőfegyver tartása annak a személynek engedélyezhető, aki a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvényben (a továbbiakban: Vtv.) a vadászati tevékenység gyakorlásához meghatározott személyi feltételeinek megfelel. Vadásznak a Vtv.-ben nem tiltott lőfegyver tartása engedélyezhető.

Önvédelmi célra rövid lőfegyver és lőszer tartása annak engedélyezhető, aki bizonyítja, hogy élete, testi épsége - tűzfegyverrel elhárítható veszélyhelyzet fennállása miatt - fokozott védelmet igényel. Önvédelmi célra kettő darab rövid lőfegyver tartása engedélyezhető.

Lőfegyver tartására engedély csak akkor adható, ha a kérelmező személy

a jogszabályban meghatározottak szerint a lőfegyver biztonságos használatához előírt egészségi alkalmasságát igazolja;

a jogszabályban meghatározottak szerint a lőfegyver tartásához szükséges elméleti ismereteket és gyakorlati jártasságát igazoló vizsgát tesz, és a vizsgabizottság megítélése szerint a lőfegyver biztonságos kezelésére és használatára képes;

a lőfegyver, lőszer tárolásának e rendeletben meghatározott feltételeivel rendelkezik.

Az elkövetési magatartások részletesen a következők:

megszerzés: a megszerzés birtokbavételét jelent, mégpedig e tényállás szempontjából olyan tartós birtokbavételt, amelyben az elkövető nem csak rövid időre veszi magához a lőfegyvert vagy lőszer. Nem tényállásszerű tehát a megtekintésre vagy kipróbálásra való átvétel. A lőfegyver engedély nélküli megszerzése attól függetlenül bűncselekmény, hogy a lőfegyver átadója rendelkezett-e lőfegyver tartására vonatkozó engedéllyel. A lőfegyver feletti uralom viszonylag hosszabb időn át történő gyakorlását a lőfegyver tartásaként kell értékelni (EBH 2012.B.21).

tartás: a lőfegyverekről és lőszeréről szóló 2004. évi XXIV. tv. 2. § 21. pontja értelmében lőfegyvertartás a birtoklás, a viselés és a tárolás. A bírói gyakorlat szerint a tartás hosszabb idejű birtoklást jelent. Megvalósul akkor is, ha az elkövető csak az általa ismert helyen tárolja a lőfegyvert vagy lőszer, ha megvan a lehetősége rá, hogy bármikor magához vegye. A tartás csak akkor értékelhető önállóan bűncselekményként, ha a megszerzés vagy készítés jogszerű volt. (Például az engedélyt visszavonja a hatóság.)

készítés: a lőfegyver, illetve lőszer gyártása, az elkészített alkatrészek készre szerelése, illetve a lőfegyver olyan megmunkálása, amelynek eredményeképpen az eredetitől eltérő kaliberű lőszer használatára válik alkalmassá;

a forgalomba hozatal a lőfegyverekről és lőszerokról szóló 2004. évi XXIV. tv. 2. § 19. pontja szerinti forgalmazás eseteit foglalja magában, ezek: a lőfegyver, lőszer, illetve egyéb fegyver tulajdonjogának átruházása, bérbeadása, ideértve a kereskedelmi és közvetítő kereskedelmi tevékenységet is;

behozatal, kivitel, átszállítás: Magyarország államhatárán való átvitelt jelent. Lőfegyver, lőszer kivitelére, behozatalára, átszállítására engedélyt az kaphat, aki annak gyártására javítására, forgalmazására vagy tartására jogosító engedéllyel rendelkezik. Külföldi állam belső joga szerint védetté nyilvánított személy vagy nemzetközi szervezet tisztségviselője, illetve védelmét ellátó biztonsági személyzet tagja lőfegyverének és lőszerének behozatalát, kivitelét, az ország területén való átszállítását a - a külpolitikáért felelős miniszter véleményének kikérésével - az Országos Rendőr-főkapitányság engedélyezi.

engedély kereteinek túllépése: az engedélyben szereplőtől eltérő sorozatszámú lőfegyver, illetve darabszámú lőszer tartása.

engedéllyel nem rendelkezőnek átadás: ebben a körben meg kell különböztetnünk az átadás és az átengedés fogalmakat.

Átadás: amikor a tartásra jogosító hatósági engedélyben megjelölt eszköz a tartására jogosult felügyelete alól kikerül.

Átengedés: amikor a tartásra jogosító hatósági engedélyben megjelölt eszközt a tartására jogosult felügyelete alatt használják vagy birtokolják. (Vagyis nem minősül bűncselekménynek, ha valaki a vadászfegyverét egy másik vadásznak átengedi vadászat céljára.)

A bűncselekmény kiemelt társadalomra veszélyességére tekintettel a törvényhozó az (1)-(3) bekezdésben foglalt esetek tekintetében büntetni rendeli az előkészületet is.

5. Súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha üzletszerűen vagy bűnszövetségben (lásd a Btk. 459. § 28. és 2. pontjait) követik el.

Privilegizált eset, ha az elkövető az engedéllyel tartott kézi lőfegyverét, vadászlőfegyverét vagy sportlőfegyverét, illetve az ahhoz tartozó lőszert bejelentés nélkül az ország területére behozza, onnan kiviszi, vagy azon átszállítja. Ez a bűncselekmény egy mulasztást feltételez, vagyis az elkövető rendelkezik ugyan engedéllyel a tartásra, de a kivitel, behozatal, tranzit tekintetében elfelejt külön engedélyt kérni.

6. A bűncselekmény a lőfegyverek, illetve lőszer számára tekintet nélkül természetes egység. A lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaélés akkor is egy rendbeli bűncselekmény, ha az elkövető jogtalanul további lőszert is megszerez (BH 1978. 509.).

7. Lőfegyverrel (lőszerrel) visszaélés büntette valósul meg, ha a rendőri igazoltatás során lőfegyvernek, illetve lőszernek minősülő tárgyak olyan körülmények között kerülnek elő a terheltek ruházatából és az általuk használt gépkocsiból, amelyekből megállapítható, hogy azokat viszonylag hosszabb ideje birtokolták (BH 2007. 109.).

A lőszerrel visszaélés büntetéseben - ténybeli tévedés folytán - az elkövető bűnössége nem állapítható meg, ha a szeméttelenen, a második világháború idején gyártott, elrozsdásodott állapotban talált lőszerket abban a tudatban tartja a birtokában, hogy azok már működésképtelenek (BH 2004. 221.).

A lőfegyverrel vagy lőszerrel visszaéléssel halmaztatban a vagyon elleni bűncselekményt is meg kell állapítani, ha az elkövető a lőfegyverhez vagy lőszerhez lopás vagy sikkasztás útján jutott. A lőfegyverrel visszaéléssel bűnhalmaztatban a rablás büntetést is megvalósítja az elkövető, ha a pénzintézetet védő őrkötől azok lőfegyverét erőszakkal eltulajdonítja, mert a fegyvereknek pénzben megállapítható értékük van, s ezért szándékos vagyon elleni bűncselekmények elkövetési tárgyai lehetnek (HGY 925.).

Lőfegyverrel visszaélés büntette esetén a korábban lőfegyver tartására hatósági engedéllyel rendelkezőnél az engedély nélküli tartás az engedélynek új hatósági határozattal visszavonása után veszi kezdetét (HGY 1588.).

Btk. 326. § fejezetcíméhez:

A fejezet által védett jogi tárgy Magyarországra az Európai Unió jogi aktusából vagy nemzetközi szerződésből háramló közbiztonsági célú tilalmak (például nemzetközi szerződés által tiltott fegyver gyártása vagy forgalmazása, embargó) megtartásához fűződő állami érdek, amely a nemzetközi közösségek összehangolt külpolitikai fellépésének megvalósítását is szolgálja. A fejezet alatti tényállások védelmet biztosítanak továbbá a legveszélyesebb haditechnikai és a kettős felhasználású termékek jogosulatlan előállításával, birtoklásával, forgalmazásával stb. szemben is, a korábbi Btk. szabályozásához hasonlóan. A fejezet alatt található bűncselekmények a hatályos Btk. XVI. Fejezetének I. cím alatti közbiztonság elleni bűncselekményekből válnak ki (lényegüket tekintve a közbiztonság védelmét biztosítják), de ezek sajátossága az is, hogy üldözésük nemzetközi kötelezettség-vállaláson alapul. A fejezet felépítésében a bűncselekmények besorolása a legsúlyosabbtól halad az enyhébbek felé. Lényeges változás, hogy a tárgyi súly szerinti bontást következetesebben jeleníti meg a Btk., ezért külön tényállásban kerül meghatározásra a haditechnikai termékkel és szolgáltatással és a kettős felhasználású termékekkel visszaélés. A büntetési tételhatárok meghatározása követi a bűncselekmények veszélyességét, megfelelően arányosítva azokat egymáshoz.

XXXI. FEJEZET

A NEMZETKÖZI KÖTELEZETTSÉGEN ALAPULÓ KÖZBIZTONSÁGI CÉLÚ GAZDASÁGI ELŐÍRÁSOK ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés

326. § (1) Aki nemzetközi szerződés által tiltott fegyvert

a) kifejleszt, gyárt,

b) megszerez, tart, felhasznál, jogosulatlanul hatástalanít,

c) annak tartására nem jogosult személynek átad, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít, vagy forgalomba hoz, bűntett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően nemzetközi szerződés által tiltott fegyver előállítására alkalmas létesítményt épít, üzemeltet, létező létesítményt ilyen fegyver gyártása céljára átalakít.

(3) Öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki

a) nemzetközi szerződés által tiltott fegyver fejlesztéséhez, gyártásához, összeszereléséhez, minőségi vizsgálatához, üzemeltetéséhez, karbantartásához, javításához műszaki támogatást nyújt,

b) nemzetközi szerződés által tiltott fegyver előállítására alkalmas létesítmény üzemeltetéséhez a jogszabály által meghatározott engedély megszerzése érdekében a döntésre jogosult szervet vagy személyt megteveszti.

(4) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) üzletszerűen,

b) bünszövetségben vagy

c) hivatalos személyként

követik el.

(5) Tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő, aki

a) az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt üzletszerűen, illetve

b) az (1)-(2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszövetségben vagy hivatalos személyként

követi el.

(6) Aki nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel való visszaélésre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(7) Aki a (2) bekezdésben írt bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A *Btk.* a nemzetközi szerződés által tiltott fegyverek háborúban történő hadművelési, illetve a megszállt területeken való alkalmazását a 155. §-ban rendeli büntetni, míg az ilyen fegyverek kifejlesztését, gyártását, megszerzését, tartását, átadását stb. a nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés tényállásában a 326. §-ban tilalmazza.

A bűncselekmény védett jogi tárgya a nemzetközi szerződésekkel tiltott fegyverek gyártásának, birtoklásának és felhasználásának megakadályozásához fűződő társadalmi érdek. Szélesebb összefüggésben vizsgálva a kérdést a védett jogi tárgy az egész emberiség érdeke a legveszélyesebb (általában tömegpusztító) fegyverektől mentes környezet megteremtéséhez kapcsolódóan.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, és csak szándékosan követhető el, kivéve a (2) bekezdésben szabályozott, sui generis előkészületi jellegű cselekményeket magában foglaló esetet, amely elkövethető gondatlanságból is.

3. Elkövetési tárgy a nemzetközi szerződés által tiltott fegyver. Ezek tipikusan a vegyi fegyverek és a biológiai fegyverek, valamint az indokolatlanul nagy, mértéktelen sérülést okozó fegyverek (például az úgynevezett dumdum löszerek). A *Btk.* Záró Rész 459. § 23. pontja sorolja fel azokat a jogszabályokat, amelyek által meghatározott fegyvereket elkövetési tárgynak kell tekinteni:

az 1955. évi 20. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a fojtó, mérges és egyéb hasonló gázok, valamint a bakteriológiai eszközök hadviselési célokra történő használatának eltiltására vonatkozóan Genfben, az 1925. évi június hó 17. napján kelt jegyzőkönyvben említett fojtó, mérges és egyéb hasonló gáz, a bakteriológiai harci eszköz,

az 1975. évi 11. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a bakteriológiai (biológiai) és toxin-fegyverek kifejlesztésének, előállításának és tárolásának megtiltásáról és e fegyverek megsemmisítéséről szóló, az Egyesült Nemzetek Szervezete XXVI. ülészakán, 1971. december 10-én elfogadott egyezmény 1. cikkében meghatározott bakteriológiai (biológiai) és toxin-fegyver, az 1984. évi 2. törvényerejű rendelettel kihirdetett, a Mértéktelen sérülést okozóknak vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg korlátozásáról szóló, Genfben, az 1980. évi október hó 15. napján kelt egyezményhez csatolt

I. Jegyzőkönyvben meghatározott röntgensugárral ki nem mutatható repesszel sérülést okozó fegyver,

az 1997. évi CXXXIII. törvénnyel kihirdetett II. Módosított Jegyzőkönyv 2. Cikk 1-5. pontjában meghatározott akna, távtelepítésű akna, gyalogság elleni akna, meglepő akna és más eszköz,

III. Jegyzőkönyv 1. Cikk 1. pontjában meghatározott gyújtófegyver,

IV. jegyzőkönyv I. Cikkében meghatározott vakító lézerfegyver,

az 1997. évi CIV. törvénnyel kihirdetett, a vegyifegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló, Párizsban, 1993. január 13-án aláírt egyezmény II. Cikk 1. és 7. pontjában meghatározott vegyifegyver vagy vegyi kényszerítő eszköz,

az 1998. évi X. törvénnyel kihirdetett Gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, illetőleg megsemmisítéséről szóló, Oslóban, 1997. szeptember 18-án elfogadott egyezmény 2. Cikk 1. pontjában meghatározott gyalogsági akna

a 2012. évi XI. törvénnyel kihirdetett, a Kazettás Lőszerekről szóló Egyezmény 2. Cikk 2. pontjában meghatározott kazettás lőszer, valamint 2. Cikk 13. pontjában meghatározott kisméretű ejtő lőszer;

4. Az elkövetési magatartások köréből a felhasználást célszerű kiemelni és részletesebben bemutatni, mivel ennek kapcsán az egységes értelmezés érdekében el kell osztani néhány félreértésre lehetőséget adó mozzanatot. A nemzetközi szerződés által tiltott fegyverrel visszaélés tényállásban értelemzavaró a felhasznál terminológia. A fegyvert tipikusan alkalmazzák (lásd az 1978. évi IV. törvény, vagyis a korábbi Btk. 160/A. §-át), viszont a felhasználás olyan értelmet nyerhet fegyver esetén, hogy azt célja szerint használják. A Btk. nem változtat a megfogalmazáson, azonban lényeges kiemelni, hogy a cél szerinti felhasználás esetén nem ez a tényállás, hanem valamely más bűncselekmény vagy annak kísérlete lesz megállapítható, például terrorcselekmény, apartheid, népiirtás, emberölés minősített esete, vagy közveszélyokozás.

A korábbi Btk. által használt kereskedés helyett a forgalomba hozatal fordulatot iktatja be a jelenleg hatályos Btk., mivel ez tágabb kört ölel fel, nem feltétel a vagyoni haszonszerzés és a vagyoni ellenszolgáltatás.

A bűncselekmény kiemelt tárgyi súlyára tekintettel a törvény az előkészületet is büntetni rendeli. Ugyan a tényállás (2) bekezdése is sui generis előkészületi jellegű magatartásokat rendel büntetni, az elhatárolás alapja a bűncselekmény büntetendő előkészülete és a (2) bekezdésben szabályozott fordulat között, hogy ezen utóbbi - az utolsó fordulat kivételével - nem célzatos, vagyis eshetőleges szándékkal is elkövethető.

5. Minősített eset az üzletszerűség, a bűnszövetségben, illetve a hivatalos személyként történő elkövetés, ezen fogalmakat a Btk. értelmező rendelkezései (459. § 2., 11. és 28. pontok) meghatározzák.

6. A bűncselekmény rendbelisége álláspontunk szerint a nemzetközi szerződés által tiltott fegyvertípusok számához igazodik, vagyis azonos fegyvertípusra (például azonos vegyi fegyver) történő elkövetés esetén természetes egységet képez, ha több darab fegyverre követik el a bűncselekményt. A tiltott fegyverek nagyobb számát azonban a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként kell értékelni.

7. A bűncselekmény nem állhat alaki halmazatban olyan egyéb bűncselekményekkel, amelyek elkövetése során a nemzetközi szerződés által tiltott fegyvert az elkövetés eszközeként alkalmazzák, ilyen bűncselekmények például a terrorcselekmény, apartheid, népiirtás, emberölés minősített esete vagy közveszélyokozás.

Nemzetközi gazdasági tilalom megszegése

327. § (1) Aki Magyarország nemzetközi jogi kötelezettsége alapján kihirdetett, illetve az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés 75. cikke és 215. cikke alapján elfogadott rendeletekben vagy e rendeletek felhatalmazása alapján elfogadott rendeletekben vagy határozatokban, valamint az Európai Unió létrehozó szerződés 29. cikke alapján elfogadott tanácsi határozatokban elrendelt

a) a pénzeszközök vagy gazdasági források zárolására vonatkozó kötelezettségét, illetve

b) gazdasági, kereskedelmi vagy pénzügyi tilalmat

megszegi, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a nemzetközi gazdasági tilalom megszegését

a) a halálbüntetés végrehajtása, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelmével összefüggésben,

b) erőszakkal vagy

c) hivatalos személyként

követik el.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a nemzetközi gazdasági tilalom megszegését

a) lőfegyver, lőszer, robbanóanyag, robbantószer, ezek felhasználására szolgáló készülék vagy egyéb katonai célú felhasználásra szánt termék kereskedelmével összefüggésben,

b) fegyveresen vagy

c) bűnszövetségben

követik el.

(4) Aki nemzetközi gazdasági tilalom megszegésére irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) E § alkalmazásában - ha a nemzetközi jogi kötelezettség alapján a kötelezettséget, illetve tilalmat kihirdető jogszabály eltérően nem rendelkezik -

a) pénzeszközön az Iránnal szembeni korlátozó intézkedésekről és a 961/2010/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 2012. március 23-i 267/2012/EU tanácsi rendelet (e bekezdés alkalmazásában a továbbiakban: 267/2012/EU rendelet) 1. cikk l) pontjában meghatározott eszközöket,

b) pénzeszközök zárolásán a 267/2012/EU rendelet 1. cikk k) pontjában meghatározottakat,

c) gazdasági forráson a 267/2012/EU rendelet 1. cikk h) pontjában meghatározott eszközöket,

d) gazdasági források zárolásán a 267/2012/EU rendelet 1. cikk j) pontjában meghatározott eszközöket,

e) a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható árun egyes, a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelméről szóló 2005. június 27-i 1236/2005/EK tanácsi rendelet (e fejezet alkalmazásában a továbbiakban: 1236/2005/EK rendelet) II. mellékletében meghatározott árut kell érteni.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya Magyarország nemzetközi jogi, illetve egyes Európai Unió kötelezettségeinek maradéktalan teljesítéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény alanya tettesként és részesként is bárki lehet, magyar és nem magyar állampolgár egyaránt. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, az elkövető tudatának át kell fognia, hogy milyen jellegű tilalmakat szeg meg, illetve milyen kötelezettségei vannak ezen tilalmakkal kapcsolatban.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgyai elsősorban az embargó alá vont pénzeszközök és egyéb gazdasági források lehetnek. A korlátozó intézkedések, embargók több fajtája alakult ki az elmúlt évtizedekben. A kormányzati portálon megjelent egyik kiváló elemzés szerint ezeket a következőképpen csoportosíthatjuk:

fegyverembargó (haditechnikai eszközök, technológiák exportjának, tranzitjának, importjának a tilalma, illetve kapcsolódó szolgáltatások nyújtásának a tilalma);

egyéb kereskedelmi korlátozások (például kettős felhasználású termékek exportjának, tranzitjának, importjának a tilalma, illetve kapcsolódó szolgáltatások nyújtásának a tilalma, fa, gyémánt, belső elnyomásra felhasználható termékek exportjának és importjának tilalma stb.);

vagyoni korlátozó intézkedések (pénzeszközök és egyéb gazdasági erőforrások befagyasztása, valamint a hozzáférhetővé tételük tilalma);

katonai tevékenységekhez, haditechnikai eszközök, kettős-felhasználású termékek kiviteléhez, kapcsolódó szolgáltatások nyújtásához pénzügyi támogatásnyújtás, finanszírozás tilalma;

beutazási és tartózkodási tilalmak;

egyéb korlátozó intézkedések (például repülési tilalom).

A tényállás háttérnormája, a 2007. évi CLXXX. törvény kizárólag a 3. pontban található vagyoni korlátozó intézkedések szabályozását tartalmazza. A vagyoni korlátozó intézkedések (pénzeszközök és gazdasági erőforrások befagyasztása, azaz az azokkal való rendelkezési jog korlátozása, valamint a hozzáférhetővé tételük tilalma) az Európai Közösség hatáskörébe tartoznak. Ezért valamennyi esetben az Európai Unió Tanácsa rendeleteiben is szabályozásra kerülnek. E rendeletek - ahogy már erre korábban is utaltunk - közvetlenül alkalmazandóak és közvetlenül hatályosak valamennyi tagállam, így természetesen Magyarország területén is. E rendeletek végrehajtását Magyarországon az Európai Unió által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról, valamint az ehhez kapcsolódóan egyes törvények módosításáról szóló 2007. évi CLXXX. törvény (Kit.) biztosítja, amely 2008. február 1-jén lépett hatályba.

A 2007. évi CLXXX. törvénnyel kapcsolatban összefoglaló jelleggel elmondható, hogy a Pmt. hatálya alá tartozó szolgáltatók számára bejelentési kötelezettséget határoz meg, amennyiben adat, tény, körülmény merül fel arra, hogy a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés alanya a Magyar Köztársaság területén pénzeszközzel vagy gazdasági erőforrással rendelkezik, illetve arra, hogy az adott ügyletből a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés alanyának vagyoni előnye származik. A pénzügyi információs egység fogadja és megvizsgálja a bejelentést, majd amennyiben indokolt, a megyei (fővárosi) bíróságnál zárlatot kezdeményez.

Az Európai Unió által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések hatálya alatt álló természetes személyeket, jogi személyeket és szervezeteket tartalmazó, konszolidált formában elérhető összesített lista az alábbi honlapon érhető el: http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/consol-list_en.htm.

Az Európai Unió Tanácsa 2010. október 25-én fogadta el a 961/2010/EU számú rendeletet, amely az Iránnal szembeni korlátozó intézkedésekről és a 423/2007/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szól. A rendelet bővítette az Iránnal szemben bevezetett korlátozó intézkedéseket, engedélyezési és értesítési kötelezettségeket írt elő az iráni személyek, szervezetek részéről, illetve a részükre történő átutalások tekintetében.

Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája (KKBP) keretén belül dönt korlátozó intézkedések bevezetéséről, egyrészt az ENSZ BT határozatainak közös végrehajtása céljából, másrészt pedig az uniós külpolitika érvényesítése érdekében. Első lépésként az EU Tanácsa a KKBP keretében, az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) 15. cikke alapján közös álláspontot fogad el, mely a tagállamokra nézve kötelező. A közös álláspont nem rendelkezik közvetlen hatállyal, ezért végrehajtása az EU tagállamokban nemzeti jogszabály útján történik.

A törvény által meghatározott két legfontosabb szabályozási terület a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés végrehajtása, valamint a mentesítési eljárás.

A pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés alanya a Kit. szerint csak uniós jogi aktus hatálya alá tartozó szervezet vagy személy lehet. Praktikusán tehát ez azt jelenti, hogy az USA által elrendelt ilyen intézkedések nem tartoznak a törvény hatálya alá.

A vagyoni jellegű korlátozó intézkedések a tanácsi rendeletek mellékletében megjelölt személyek és entitások Magyarországon fellelhető pénzeszközeinek és gazdasági erőforrásainak befagyasztását írják elő. A tanácsi rendeletek meghatározzák, hogy mit kell pénzeszközön, illetve gazdasági erőforráson érteni, és hogy pontosan milyen tranzakciókra, a rendelkezési jog milyen korlátozására terjed ki a tilalom.

4. Az elkövetési magatartás a kötelezettségek, tilalmak megszegése. Nyitott törvényi tényállás, keretdispozíció, a keretet kitöltő jogszabály (2007. évi CLXXX törvény - Kit.) értelmezése alapján dönthető el, hogy az adott magatartás tényállásszerű-e vagy sem.

A Kit. egyik legfontosabb rendelkezése a korlátozó intézkedések végrehajtásainak a szabályait tartalmazó fejezet.

Ha hatályba lép egy új EU-s jogszabály a pénzügyi korlátozó intézkedésekről, a NAV Pénzmosás Elleni Információs Irodája 30 napos határidőn belül megvizsgálja, hogy a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés alanya rendelkezik-e Magyarországon területén a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés hatálya alá tartozó pénzeszközzel vagy gazdasági erőforrással.

Ezen azonnali (30 napon belüli) vizsgálaton túlmenően folyamatosan is ellenőrizni kell, hogy az adott, az EU-s jogi aktusban szereplő szervezet vagy személy nem rendelkezik-e Magyarországon pénzeszközökkel vagy más gazdasági erőforrásokkal. Az egyszeri vizsgálaton túlmenően a jogszabály a NAV PEII számára tehát folyamatos szűrést is előír.

Ha találatot észlelnek, akkor a következők szerint kell eljárni:

Haladéktalanul értesíteni kell a megfelelő adatok továbbításával:

a vagyon fekvése szerint illetékes törvényszéket,

az illetékes cégbíróságot,

az adópolitikáért felelős minisztert, valamint

a vagyoni nyilvántartást vezető illetékes szervet (ha regisztrált vagyontárgyról van szó).

A bíróság nemperes eljárásban végzéssel a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés végrehajtására zárlatot rendel el, és erről értesíti a NAV PEII-t (vagy értesíti a NAV PEII-t arról, hogy nem rendelt el zárlatot).

A bírósági végrehajtó a pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedés végrehajtásáról, illetve a végrehajtás befejezéséről, illetve arról, hogy - ha ennek a feltételei fennállnak - az adott cég működését felfüggesztette, értesíti a NAV PEII-t és az adópolitikáért felelős minisztert.

A mentesítési eljárás a másik legfontosabb rendelkezése a törvénynek. Amennyiben a korlátozó intézkedések alól mentesítésnek van helye, a mentesítés iránti kérelmet a NAV PEII-nek kell benyújtani. Ez a szerv a kérelmet az esetlegesen indokolt konzultációk lefolytatását követően haladéktalanul továbbítja a bíróságnak (a konzultációk lefolytatására azonban a törvény nem ír elő határidőt, de azt természetesen a lehető leggyorsabban, ésszerű határidőn belül le kell folytatni). A bíróság a kérelemről 60 napon belül dönt.

A korlátozó intézkedéseket elrendelő uniós jogi aktusok szinte valamennyi esetben részletesen rendelkeznek az egyes korlátozó intézkedések végrehajtása alóli esetleges mentesítési lehetőségekről és a mentesítésre vonatkozó eljárásról.

A nemzetközi gazdasági tilalom megszegésénél pontosításra kerül az embargó elrendelésére alapul szolgáló uniós jogi aktusok hivatkozása, továbbá az egyes fogalom-meghatározások. Lényeges változás, hogy az elkövetési magatartások közül kikerül a behozatali és kiviteli tilalom. Ez alá ugyanis kizárólag a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelméről szóló, 2005. június 27-i 1236/2005/EK tanácsi rendelet (a továbbiakban: 1236/2005/EK tanácsi rendelet) II. mellékletében meghatározott áruk érthetőek, de ezek kereskedelme a jövőben a haditechnikai termékkel visszaélésként lesz tilalmazva. A tényállás viszont minősített esetként határozza meg, ha az embargót ilyen áruk kereskedelmével sértik meg.

A pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatos bejelentési kötelezettség mellett a szolgáltatóknak az Európai Unió által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról, valamint az ehhez kapcsolódóan egyes törvények módosításáról szóló 2007. évi CLXXX. törvény (Kit.) alapján bizonyos vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásában is együtt kell működniük a hatóságokkal, elsősorban a NAV Pénzmosás Elleni Információs Irodájával (NAV PEII).

Jelenteniük kell a NAV PEII felé, ha ilyen pénzeszközzel tudomást szereznek, és megfelelő szabályok szerint zárolni kell a pénzeszközöket. Ennek elmulasztása az egyik olyan bűncselekmény, amelyet ez a tényállás tartalmaz.

A bűncselekmény kiemelt tárgyi súlyára tekintettel a Btk. az előkészületet is büntetni rendeli.

5. A tényállás eredményt nem értekel.

6. A tényállás minősített esetei egyrészt a veszélyesebb elkövetési tárgyakhoz kapcsolódnak, mint például a halálbüntetés végrehajtása, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk, illetve a lőfegyver, lőszer, robbanóanyag, robbantószer, ezek felhasználására szolgáló készülék vagy egyéb katonai célú felhasználásra szánt termékek. Másrészt minősített esetet képeznek bizonyos elkövetési módok, vagyis az erőszak, a fegyveres elkövetés, a bűnszövetségben történő elkövetés. Minősített eset végül, ha speciális alany, hivatalos személy követi el ezt az amúgy alapesetben bárki által elkövethető bűncselekményt.

7. A bűncselekmény annyi rendbeli, ahány tilalomkör megsebz az elkövető, illetve ahány elkülönült elkövetési tárgyra vonatkozó kötelezettségsebz történik. Azonos tilalom többszöri megsebzése folytatólagos egységet teremt, a sértett azonossága miatt.

8. A nemzetközi gazdasági tilalom megsebzése mellett a költségvetési csalás nem állapítható meg halmazatban, hiszen speciális bűncselekmény a költségvetési csaláshoz képest, így csak nemzetközi gazdasági tilalom megsebzését kell megállapítani a látszólagos alaki halmazat esetén.

Nemzetközi gazdasági tilalom megsebzése feljelentésének elmulasztása

328. § (1) Aki hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy nemzetközi gazdasági tilalom megsebzése készül, vagy még le nem leplezett ilyen bűncselekményt követtek el, és erről a hatóságnak, mihelyt teheti, feljelentést nem tesz, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Nemzetközi gazdasági tilalom megsebzése feljelentésének elmulasztása miatt az elkövető hozzátartozója nem büntethető.

Szövegmagyarázat

A bűncselekmény némileg hasonlít a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztására, de itt azért többről van szó. Nem bejelentést, hanem feljelentést kell tenni, és nem elég a gyanú, itt hitelt érdemlő tudomás szerzése esetén keletkezik a büntetőjogi szankcióval fenyegetett kötelezettség. A feljelentést meg lehet tenni a NAV PEII-nél, de bármely nyomozó hatóságnál, az ügyészségen vagy közvetlenül bármelyik bíróságon is. A feljelentést fogadó szerv ezt majd átteszi a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatósághoz.

Röviden összefoglaljuk a bejelentési és a feljelentési kötelezettség közötti különbség lényegét. A köztudatban ugyan a két fogalom gyakran összemosódik, és az érintett szakmák képviselői közül is sokan félreértik a szabályozás ezzel kapcsolatos rendelkezéseit. Feljelentés esetén a feljelentő bűncselekmény gyanúja esetén büntetőeljárás megindítását kívánja a feljelentett személlyel szemben. Hatályos jogunkban főszabályként széles körben érvényesül a feljelentési jogosultság, ezzel szemben nagyon szűk körben érvényesül a feljelentési kötelezettség. A feljelentési kötelezettség szűk körűségét jellemzi, hogy vagy csak nagyon kevés ügyben köteles mindenki feljelentést tenni (állampolgári feljelentési kötelezettség), vagy csak a hatóságok, hivatalos személyek kötelesek minden tudomásukra jutott bűncselekmény miatt feljelentést tenni. A bejelentési kötelezettség, amelyet a Btk. a pénzmosással és a terrorizmus finanszírozásával kapcsolatban ír elő, eltér az itt szabályozott feljelentési kötelezettségtől. A rendszer lényege, hogy a bejelentési kötelezettség teljesítésekor a szokatlan adatnak, ténynek és körülménynek nem kell elérnie az alapos gyanú szintjét, hanem annál alacsonyabb bizonyosság is elegendő a bejelentési kötelezettség teljesítéséhez. Feljelentés esetén a nyomozó hatóságnak intézkedési kötelezettsége van, vagyis alakszerű határozatot kell hoznia a nyomozás elrendeléséről, megtagadásáról, illetve a feljelentés kiegészítéséről, míg bejelentés esetében a nyomozó hatóságoknak nincs ilyen kötelezettsége.

A bűncselekmény jogi tárgya ugyanaz, mint a nemzetközi gazdasági tilalom megszegésének. A feljelentési kötelezettség az alapul fekvő bűncselekmény valamennyi stádiumához kapcsolódik. Tiszta mulasztási bűncselekmény. Alanya speciális, csak olyan személy lehet, aki egyrészt nem vett részt semmilyen elkövetői minőségben a nemzetközi gazdasági tilalom megszegésében, másrészt nem hozzátartozója az alaphűncselekmény elkövetőjének. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el.

Haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélés

329. § (1) Aki

- a) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve haditechnikai terméket gyárt, forgalomba hoz, vagy haditechnikai szolgáltatást nyújt,
- b) haditechnikai terméket az engedélytől eltérően használ fel,
- c) tiltott haditechnikai terméket előállít, megszerez, felhasznál, tart, átad, forgalomba hoz, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít,

bűntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki

- a) vegyi, biológiai vagy nukleáris fegyver, más nukleáris robbanóanyag, illetve ezeket célba juttatni képes rakéatechnikai eszköz kifejlesztésével, gyártásával, kereskedelmével, karbantartásával, javításával, észlelésével, azonosításával vagy elterjesztésével kapcsolatban műszaki támogatást nyújt,
- b) az a) pontban foglaltaktól eltérő, más katonai felhasználással kapcsolatban nyújt műszaki segítséget olyan ország vonatkozásában, amely a nemzetközi kötelezettségvállalás alapján Magyarországra nézve kötelező fegyverkiviteli korlátozás alá tartozik.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(4) Aki haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaélésre irányuló előkészületet követ el, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) E § alkalmazásában

- a) engedélyen a Nemzetközi Importigazolást, valamint az ezeket helyettesítő okmányokat is érteni kell,
- b) haditechnikai terméken az 1236/2005/EK rendelet III. mellékletében meghatározott árut is érteni kell,
- c) tiltott haditechnikai termék: az 1236/2005/EK rendelet II. mellékletében meghatározott áru.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a haditechnikai termékek gyártásának, forgalmazásának valamint a haditechnikai szolgáltatások nyújtásának állami monopóliuma, illetve engedélyezési rendszere. Az elkövető ennek a megsértésével a közbiztonságot is veszélyezteti, így áttételesen a közbiztonság védelme is jogi tárgynak tekinthető. A bűncselekmény kerettényállás, alapvető háttérnormája az 1236/2005/EK rendelet, de emellett két magyar jogszabály, a haditechnikai termékek gyártásának és a haditechnikai szolgáltatások nyújtásának engedélyezéséről szóló 2005. évi CIX. törvény, valamint a 160/2011. (VIII. 18.) Korm. rendelet a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivitelének, behozatalának, transzferjének és tranzitjának engedélyezéséről, valamint a vállalkozások tanúsításáról is tartalmaz olyan fogalom-meghatározásokat, amelyeknek a bűncselekmény megállapítása szempontjából jelentősége lehet.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, és csak szándékosan követhető el, egyenes vagy eshetőleges szándékkal egyaránt.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya a haditechnikai termék, illetve a tiltott haditechnikai termék. Ezek körét a hatályos Btk. alapján már nem magyar jogszabály, hanem EU-s norma határozza meg, az 1236/2005/EK rendelet. A vonatkozó magyar jogszabály, a 2005. évi CIX. törvény haditechnikai termékeket felsoroló mellékleteit a jogalkotó 2012. január 1-től hatályon kívül helyezte. Ez a törvény is definiálja a haditechnikai termék fogalmát, a következőképpen: a védelem terén alapvető biztonsági érdekeket érintő, kifejezetten katonai, nemzetbiztonsági, rendvédelmi és rendészeti célokra alkalmas, az Európai Unió közös katonai listáján található, illetve nemzeti érdekből ide sorolt termék vagy szolgáltatás. Eszerint lehetőség lenne nemzeti érdekből az EU-s listán túl is a haditechnikai termékek listájának a bővítésére, ez azonban komoly jogbiztonsági aggályokat vetne fel, ezért gyakorlatilag az EU-s listát tekinthetjük e tárgykörben irányadónak.

Az (1) bekezdés c) pontja alapján tiltott haditechnikai terméknek minősülnek a vonatkozó EU-s jogi norma II. melléklete szerint a következő termékek:

Emberek kivégzésére tervezett áruk:

1.1. Akasztófák és nyaktilók.

1.2. Emberek kivégzésére szolgáló villamosszékek.

1.3. Légmentesen záródó, például acélból és üvegből készült kamrák, melyeket emberek halálos gáz vagy egyéb halálos anyag alkalmazásával történő kivégzése céljára terveztek.

1.4. Automatikus fecskendőrendszerek, melyeket emberek halálos vegyi anyag beadásával történő kivégzése céljából terveztek vagy módosítottak.

Emberek megfékezésére tervezett áruk:

2.1. Alacsony áramerősség mellett 10 000 V-ot meghaladó teljesítményű elektromos sokkoló szíjak, melyeket emberek elektrosokkal történő megfékezése céljára terveztek.

Elkövetési tárgyak továbbá a (2) bekezdés alapján a vegyi, biológiai, nukleáris fegyver, más nukleáris robbanóanyag, illetve ezeket célba juttatni képes rakétatechnikai eszköz.

4. Elkövetési magatartás haditechnikai termék esetében az engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve történő gyártás, forgalomba hozatal, illetve haditechnikai szolgáltatás nyújtása, valamint a haditechnikai termék engedélytől eltérően történő felhasználása. Ez a fordulat a visszaélés lőfegyverrel bűncselekmény elkövetési magatartásaihoz hasonló, ezért ehelyütt pusztán utalunk az ott leírtakra.

Tiltott haditechnikai termékek esetében pedig büntetendő az előállítás, megszerzés, felhasználás, tartás, átadás, forgalomba hozatal, az ország területére történő behozatal, onnan kivitel vagy azon átszállítás. Ezek az elkövetési magatartások gyakorlatilag mindent lefednek, a tiltott haditechnikai termék gyártása, birtoklása vagy akár rövid időre történő megszerzése is bűncselekmény. Büntetendő továbbá az ilyen, tiltott haditechnikai termékek, vagyis a legveszélyesebb vegyi, biológiai stb. fegyverek esetében műszaki segítség vagy támogatás nyújtása.

Külön hangsúlyozzuk, hogy haditechnikai termékek megszerzése, birtoklása nem minősül bűncselekménynek, hacsak ezzel más bűncselekmény (például lőfegyverrel vagy robbanóanyaggal visszaélés) nem valósul meg. A megszerzés, tartás csak a tiltott haditechnikai termékek (az elkövetési tárgyak bemutatásakor felsorolt, emberek kivégzésére vagy megfékezésére tervezett áruk) esetében tényállásszerű.

A bűncselekmény előkészülete is büntetendő.

5. A bűncselekmény minősített esete, ha üzletszerűen vagy bűnszövetségben követik el.

6. A bűncselekmény rendbelisége álláspontunk szerint az (1) bekezdés a) és b) pontja értelmében az engedélyek (hiányzó engedélyek) számához igazodik, nem a haditechnikai termékek számához. A c) pont értelmében pedig a tiltott haditechnikai termékfajták számához igazodik a rendbeliség, azonos termékfajtán belül több darab tiltott haditechnikai termékkel visszaélés természetes egység, a nagyobb mennyiség pedig a büntetés kiszabása során értékelendő, súlyosbító körülményként.

7. A bűncselekmény látszólagos halmazatban áll a lőfegyverrel vagy lőszerrel és a robbanóanyaggal vagy robbantószerrel való visszaéléssel. A látszólagos halmazat feloldása a specialitás elve alapján történik, a haditechnikai eszközzel visszaélést nem állapíthatjuk meg ilyen esetekben.

8. Külön kiemelés érdemel az úgynevezett éjjellátó eszközök problémaköre, különösképpen azok, amelyek második, harmadik vagy magasabb generációs, fegyvertávcsőként (is) használható eszközök. Az ilyen eszközök a vonatkozó jogszabályok alapján egyértelműen haditechnikai eszköznek minősülnek, és ezen eszközök, mint például a második és harmadik generációs éjjellátó céltávcsövek megszerzésének és tartásának vonatkozásában tehát esetleg felmerülhetne a visszaélés haditechnikai eszközzel vagy visszaélés kettős felhasználású termékkel bűncselekmény elkövetése. Ez azonban az új Btk. alapján ugyanúgy kizárható, mint egyébként álláspontunk szerint az 1978. évi IV. törvény rendelkezései alapján sem minősült bűncselekménynek a következő érvek alapján: a megszerzés, felhasználás, tartás stb. csak a tiltott haditechnikai termékek vonatkozásában minősül bűncselekménynek, egyéb haditechnikai termék vagy kettős felhasználású termék magánszemélyek általi megszerzése, birtoklása, illetve használata nem bűncselekmény. A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy orvvadászat sem valósulhat meg éjjellátó eszközök vadászat során történő felhasználásával, hiszen a Btk. 245. § c) pontjában meghatározott tiltott vadászati eszközök között a háttérnorma nem említi az elektronikus optikai eszközt. Összefoglalva a fentieket, a második vagy magasabb generációs éjjellátó kereső- vagy puskatávcső megszerzése, tartása nem minősül sem haditechnikai eszközzel visszaélésnek, sem kettős felhasználású termékkel visszaélésnek, tehát nem bűncselekmény. A vadászat során történő használata nem minősül orvvadászatnak, tehát szintén nem bűncselekmény. Mindezek ellenére nem jogszerű a használatuk (még ha a birtoklásuk az is), hiszen a vadászat során történő felhasználás jogellenes magatartás, a vadászat rendjének megsértésének minősül, amely közigazgatási szankcióval sújtható szabálysértés, és akár a vadászati engedély 2 évre történő bevonásával is járhat.

Kettős felhasználású termékkel visszaélés

330. § (1) Aki

a) engedély nélkül vagy az engedély kereteit túllépve kettős felhasználású terméket külkereskedelmi forgalomba hoz, ideértve annak az Európai Unió vámterületén belüli átadását, vagy

b) kettős felhasználású terméket az engedélytől eltérően használ fel, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) az 1997. évi CIV. törvénnyel kihirdetett, a vegyi fegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló, Párizsban, 1993. január 13-án aláírt egyezmény 1. Mellékletének hatálya alá tartozó vegyi anyagoknak Magyarország területére vagy innen az Európai Unió vámterületére történő átadásával összefüggésben, vagy

b) nukleáris kettős felhasználású termékre követik el.

(3) Aki kettős felhasználású termékkel visszaélésre irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában

- a) engedélyen a Nemzetközi Importigazolást, valamint az ezeket helyettesítő okmányokat is érteni kell,
- b) kettős felhasználású termék: a kettős felhasználású termékek kivitelére, transzferjére, brókertevékenységére és tranzitjára vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról szóló 428/2009/EK rendelet 2. cikk 1. pontjában meghatározott termék,
- c) az Európai Unió vámterületén az Unió Vámkódex létrehozásáról szóló, 2013. október 9-i 952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 4. cikkében meghatározott területet kell érteni.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény elődje a jogosulatlan külkereskedelmi tevékenység, majd 1993-tól a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák forgalmára vonatkozó kötelezettség megszegése volt. (Először a gazdasági, majd 2007-től a közrend elleni bűncselekmények fejezetébe sorolva, 2007. június 1-től kezdődő hatállyal visszaélés haditechnikai termékkel és szolgáltatással, illetőleg kettős felhasználású termékkel címmel.)

A bűncselekmény védett jogi tárgya a kettős felhasználású termékek gyártásának, forgalmazásának, valamint a haditechnikai szolgáltatások nyújtásának állami monopóliuma, illetve engedélyezési rendszere.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, tettesként és részesként egyaránt. Ha azonban külföldi állampolgár külföldön követi el (ami ezen bűncselekmény esetében viszonylag gyakrabban előfordulhat), figyelemmel kell lenni a Btk. területi és személyi hatálya alapján az elkövetés helyének büntetőtörvényére is.

3. Elkövetési tárgy a kettős felhasználású termék. A Btk. értelmező rendelkezése utal az EU egyik, a tagállamokban közvetlenül hatályos jogi aktusára, a 428/2009/EK rendeletre. Ennek 2. cikke az 1. pontban definiálja a kettős felhasználású termék fogalmát: azok a termékek, beleértve a szoftvert és a technológiát is, amelyek polgári és katonai célokra egyaránt felhasználhatók, e fogalom továbbá magában foglalja azokat a termékeket is, amelyek egyaránt felhasználhatók nem robbantási célokra és nukleáris fegyverek vagy más nukleáris robbanószerkezetek előállításához történő, bármilyen formájú hozzájárulás céljára.

Ez a definíció azonban annyira tág, hogy nagy valószínűséggel nem állná ki az Alkotmánybíróság szükségességi és arányossági tesztjének próbáját. (Gyakorlatilag ugyanis tetszőlegesen tág körben meghatározhatók azon termékek, amelyek polgári és katonai célra egyaránt felhasználhatók.) Ezért álláspontunk szerint a 428/2009/EK rendeletnek a kettős felhasználású termékeket felsoroló I. számú melléklete irányadó az elkövetési tárgyak vonatkozásában. Ez is meglehetősen tág felsorolást ad, de legalább taxatív a felsorolás.

A minősített esetben az elkövetési tárgy a vegyi fegyverekkel kapcsolatos vegyi anyag, illetve a nukleáris kettős felhasználású termék.

4. Elkövetési magatartás a külkereskedelmi forgalomba hozatal, ideértve az Európai Unió vámterületén belüli átadást is, illetve az engedélytől eltérő felhasználás. Meg kell jegyeznünk itt is, hogy a megszerzés, birtoklás itt sem minősül bűncselekménynek, tehát például a legmodernebb titkoszolgálati eszközök engedély nélküli birtoklása sem bűncselekmény önmagában, ha más bűncselekményt (például valamilyen titoksértő bűncselekményt) nem valósítanak meg általuk. A bűncselekmény előkészülete is büntetendő, hasonlóan a haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással visszaéléshez.

5. A bűncselekmény minősített esete, ha speciális elkövetési tárgyra (vegyi fegyverekkel kapcsolatos vegyi anyagra, illetve a nukleáris kettős felhasználású termékre) követik el.

6. A bűncselekmény rendbelisége álláspontunk szerint az engedélyek (vagy a hiányzó engedélyek) számához igazodik.

7. 2009 májusában az elektronikus és írott média hírül adta, hogy Ferihegyen titkoszolgálati eszközöket foglaltak le a vámosok. A Kínában gyártott termékek - tollba, kulcstartóba, napszemüvegbe, nyakkendőbe épített kamerák - az interneten pár dollárért megrendelhetők, és a kínai kereskedők jelenleg is tízmillió nagyságrendben árusítják őket. Ami tíz évvel ezelőtt még valóban komoly titkoszolgálati eszköznek minősülhetett volna, napjainkban szabadon elérhető a nagyközönség számára. Több, 2009-2010-ben megindult büntetőügyben nyomozó hatóság által kirendelt szakértő (alapvetően tévesen) megállapította, hogy ezek a kínai termékek titkoszolgálati eszköznek minősülnek. Hosszabb-rövidebb ideig folytak büntetőeljárások olyan bűncselekmény gyanúja miatt, ami valójában a tényállásszerűség hiánya miatt nem is volt bűncselekmény, azonban ezekben az esetekben rendre felmentő ítéletek születtek a következők szerint. Nem állapítható meg ugyanis a tényállásszerű elkövetési magatartás, ha a kerettényállás egyes rendelkezéseit kitöltő norma, vagyis a büntetőjogon kívüli jogszabály elemzése alapján zárható ki valamely alaptényállási elem megléte. Vagyis: ha a kérdéses termékek nem minősülnek titkoszolgálati eszköznek.

A vonatkozó háttérnorma a haditechnikai szolgáltatások nyújtásának engedélyezéséről szóló 2005. évi CIX. törvény. E törvény mellékletének XXVI. fejezete és a 16/2004. (II. 6.) sz. Korm. rendelet 1. sz. melléklete XXVI. Fejezet 3. bekezdés a) pontjának 2. alpontja 2009-ben így definiálta a titkoszolgálati eszköz fogalmát:

„3. A titkos vizuális megfigyelés eszközeiTitkos vizuális megfigyelőeszköznek minősülnek mindazok az optikai, mechanikus, elektronikus és egyéb eszközök és tartozékaik, illetve ezek működtető szoftverei, amelyek az alábbi tulajdonságok valamelyikével rendelkeznek:emberek, emberi tevékenység vagy azzal összefüggő cselekmények titkos megfigyelésére, rögzítésére (dokumentálására), illetve az így nyert információ továbbítására és feldolgozására tervezték, gyártották, vagy erre lényeges átalakítás nélkül felhasználható:

1. kisméretű, nagy felbontású és nagy érzékenyséű CCD kamerák és azok tartozékai;
2. rejtő eszközbe vagy ruházat alá rejtett miniatűr kamerák és tartozékaik;[....] Megjegyzés:A XXVI. fejezet 3. pontja nem vonja engedélyezés alá az alábbi eszközöket, berendezéseket, tartozékokat:

1. nagyközösségi vagy egyéb polgári felhasználásra tervezett fotós vagy videós szórakoztató, oktatási, távközlési (3G) stb. eszközök és azok alkatrészei, tartozékai;
2. ipari vagy polgári felhasználásra tervezett vagyónvédelmi, betöréssjelző vagy egyéb riasztórendszerek elemei;
3. ipari és forgalommegfigyelő, -számláló, sebességmérő, dokumentáló rendszerek elemei;
4. orvosi vagy ipari felhasználásra tervezett és gyártott endoszkópok, videoszkópok, fiberoszkópok, horoszkópok, azok alkatrészei, tartozékai;
5. tömegrendezvényeken használt videó-dokumentáló rendszerek és azok elemei.”

Első olvasatra úgy tűnhet, hogy az a) pont 3. alpontjában található meghatározás (rejtő eszközbe vagy ruházat alá rejtett miniatűr kamerák és tartozékaik) ráillik a kínaiak által gyártott tollba, napszemüvegbe, kulcstartóba, órába beépített rejtett kamerás eszközökre. A csúcstechnika azonban folyamatosan fejlődik. Ami ma csúcstechnológiás titkosszolgálati eszköznek minősül, az 5-10 év múlva már a hétköznapi életünk része. (Gondoljunk csak a mobiltelefonok robbanásszerű fejlődésére.) Egy 2004-ben kiadott kormányrendelet megalkotásakor elképzelhető, hogy egy golyóstollba vagy ruhagombba beépített videokamera viszonylag fejlett titkosszolgálati eszköz volt, ma viszont már ezen a technikai fejlődés régen túllépett. Sokkal modernebb eszközöket használnak az állami szervek a titkos vizuális megfigyelés céljára. 2009-ben tehát egyes - a jogszabály megalkotásakor eredetileg felsorolt - eszközök már pusztán azért sem minősülnek titkosszolgálati eszköznek, mert a robbanásszerű technikai fejlődés folytán átkerültek a civil szférába. Fogalmazhatunk úgy is, hogy az idő túlhaladta őket. De ennél egy sokkal komolyabb érv is felhozható a tényállásszerűség hiányának igazolására a háttérnorma elemzése alapján. Figyeljünk oda a jogszabályban található megjegyzésre is, amely a következő rendelkezést tartalmazza:

„Megjegyzés:A XXVI. fejezet 3. pontja nem vonja engedélyezés alá az alábbi eszközöket, berendezéseket, tartozékokat:1. nagyközösségi vagy egyéb polgári felhasználásra tervezett fotós vagy videós szórakoztató, oktatási, távközlési (3G) stb. eszközök és azok alkatrészei, tartozékai.”

Értelmezve a fenti megjegyzést, a rejtő eszközbe vagy ruházat alá rejtett miniatűr kamerák és tartozékaik nem minősülnek titkos vizuális megfigyelés eszközeinek, ezáltal nem minősülnek titkosszolgálati eszköznek, ha azok egyben például nagyközösségi felhasználásra tervezett videós szórakoztató eszközök is. Mivel a jogszabály a vagy kötőszóval, illetve egyes helyeken vessző írással kapcsolja össze az egyes elemeket, ezért nem titkosszolgálati eszköz a nagyközösségi fotós, az egyéb polgári videós stb. eszközök tartása sem.

XXXII. FEJEZET

A KÖZNYUGALOM ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Háborús uszítás

331. § (1) Aki nagy nyilvánosság előtt háborúra uszít, vagy egyébként háborús hírverést folytat, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, aki nagy nyilvánosság előtt a terrorizmus támogatására uszít, vagy egyébként a terrorizmust támogató hírverést folytat.

Szövegtörténet

A háborús uszítást az előző kódex a béke elleni bűncselekmények között a XI. fejezet I. címében szabályozta. Ennek alapján két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki háborúra uszít, vagy egyébként háborús hírverést folytat [1978. évi IV. törvény 153. § (1) bekezdés]. A bűncselekmény súlyosabban minősült, és büntetése öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés volt, ha azt nagy nyilvánosság előtt követték el [1978. évi IV. törvény 153. § (2) bekezdés]. A háborús uszításra irányuló előkészület szankciója pedig három évig terjedő szabadságvesztés volt [1978. évi IV. törvény 153. § (3) bekezdés]. A büntetni rendelés nemzetközi jogi alapja az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett, az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán 1966. december 16-án elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 20. cikke volt. Ennek alapján minden háborús propagandát törvényben kell megtiltani.

A Btk. a háborús uszítást köznyugalom elleni bűncselekményként szabályozza, de a tényállás több vonatkozásban is eltér elődjétől. A Btk. egyrészt alapeseti tényállási elemként szabályozza a nagy nyilvánosság előtti elkövetést. Ennek oka a javaslat indokolása szerint az, hogy a mai kommunikációs viszonyok között, az internetes kapcsolattartás tömegessé válásával nem képzelhető el olyan eset, amelyben a cselekményt nem a nagy nyilvánosság útján követnék el. Ezen felül csak a nagy nyilvánosság előtt való elkövetés éri el a társadalomra veszélyességnek azt a fokát, amely esetben indokolt a büntetőjogi fellépés. Másrészt a Btk. leszállította a bűncselekmény büntetési tételét egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztésre, amely az uszítás tárgyára tekintettel egy fokozattal súlyosabb, mint a hasonló elkövetési magatartású bűncselekmények (például közösség elleni uszítás, hatósági rendelkezés elleni izgatás) három-három éves szabadságvesztésben meghatározott büntetési tétele. Az új kódex mellőzi a bűncselekmény előkészületének büntetni rendelését is.

Szövegmagyarázat

1. A háborús uszítás jogi tárgya a köznyugalom, de a tényállás védi az emberiség békéjének fenntartásához fűződő egyetemes érdeket is. Az Alaptörvény Q) cikk (1) bekezdése szerint Magyarország a béke és a biztonság megteremtése és megőrzése [....] érdekében együttműködésre törekszik a világ valamennyi népével és országával.

2. A bűncselekmény tettese - állampolgárságára tekintet nélkül - bárki lehet.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai:

a háborúra uszítás, illetve

a háborús hírverés folytatása.

A háborúra uszítás másokban a háborút támogató tudati, de érzelmi elemekkel is átszőtt állásfoglalás kiváltása. A cselekmény szóban vagy írásban is elkövethető. A cselekmény mások (más tényállási elemből eredően a nagy nyilvánosság) tudatát, illetve érzelmeit próbálja befolyásolni a háború támogatása érdekében.

A háborús hírverés a magatartások az uszításnál szélesebb körét öleli fel, így ide tartozik a háborús hangulatkeltés valamennyi módja. Ebben a vonatkozásban elegendő, ha a cselekmény táplálja az emberekben a háborús pszichózist, azaz a háború szükségességének (elkerülhetetlenségének) tudatát alakítja ki vagy erősíti.

A-B) A bűncselekmény mindkét elkövetési magatartása megvalósítható valós vagy valótlan tények, események, adatok, információk közlésével is. Az uszítás egyszeri cselekedettel is megvalósítható, a hírverés folytatása viszont folyamatos elkövetést feltételez.

Az elkövetési magatartások viszonyítási pontja a háború, amelyet e tényállás vonatkozásában is a Btk. 459. § (1) bekezdés 10. pontja határoz meg.

4. A háborús uszítás csak nagy nyilvánosság előtt követhető el. A nagy nyilvánosság fogalmára lásd a Btk. 204. §-ához fűzött magyarázatot. Nagy nyilvánosságon a Btk. 459. § (1) bekezdés 22. pontja alapján a bűncselekmény a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell.

5. A háborús uszítás szándékos bűncselekmény, nemcsak a hírverés, hanem az uszítás is elkövethető eshetőleges szándékkal is.

Közösség elleni uszítás

332. § Aki nagy nyilvánosság előtt

30/1992. (V. 26.) AB határozat, 12/1999. (V. 21.) AB határozat, 918/B/2006. AB határozat, 116/B/1993. AB határozat, BH 1997. 165., BH 1998. 521., EBH 1999. 5. EBH 1999. 6., EBH 2010. 2215.

Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény a közösség megsértése elnevezésű bűncselekmény két változatát szabályozta. Két évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki a magyar nemzet, valamely nemzetiség, a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendje, annak szövetségi, barátsági vagy együttműködésre irányuló egyéb nemzetközi kapcsolata, valamely nép, felekezet, faj, illetve - szocialista meggyőződésük miatt - egyes csoportok vagy személyek ellen mások előtt gyűlölet keltésére alkalmas cselekményt követett el [269. § (1) bekezdés]. Az is büntetendő volt, aki mások előtt a magyar nemzet, a Magyar Népköztársaság alkotmányos rendje, illetve - azok nemzetisége, felekezete, faja, szocialista meggyőződése miatt - egyes csoportok (személyek) ellen sértő vagy lealacsonyító kifejezést használt vagy egyéb ilyen cselekményt követett el [1978. évi IV. törvény 269. § (2) bekezdés]. Minősített esetként szabályozták a csoport tagjaként, illetve a nagy nyilvánosság előtt való elkövetést [1978. évi IV. törvény 269. § (3) bekezdés].

Az 1989. évi XXV. törvény 15. §-a (hatályos 1989. október 15. napjától) a bűncselekmény elnevezését közösség elleni izgatásra módosította, és emellett jelentősen átalakította annak tartalmát is. Az (1) bekezdés körében a gyűlölet keltésére alkalmas cselekmény helyett az elkövetési magatartás a gyűlöletre uszítás lett, amely csupán a magyar nemzet vagy valamely nemzetiség, illetve a valamely nép, felekezet vagy faj, továbbá a lakosság egyes csoportjai ellen elkövetés esetén volt büntetendő. Az elkövetés módja nem a más előtti, hanem a nagy nyilvánosság előtt való elkövetés lett. A módosítás következtében a sértő vagy lealacsonyító kifejezés használata (vagy egyéb ilyen cselekmény) csupán a magyar nemzet, valamely nemzetiség, nép, felekezet, faj vagy a lakosság egyes csoportjai elleni elkövetés esetén volt büntetendő (és ekkor is csak nagy nyilvánosság előtt való elkövetés esetén) [(2) bekezdés]. A védett személyek körében a lakosság egyes csoportjaira a törvény nem utalt, mivel az indoklás szerint az ezekkel szembeni sértő vagy lealacsonyító kifejezések használata, vagy más ilyen cselekmény elkövetése nem elsősorban a közrendet, hanem az emberi méltóságot sérti, így ellene a becsületsértés [....] keretében lehet büntetőjogi védelmet nyújtani. Minősített esetek az 1989. évi XXV. törvény általi módosítást követően nem szerepeltek a tényállásban.

A 30/1992. (V. 26.) AB határozat 1992. május 26. napjától megsemmisítette a sértő vagy lealacsonyító kifejezés használatára vonatkozó tényállást [a (2) bekezdést], az uszítás büntetni rendelésére vonatkozó rendelkezés [az (1) bekezdés] megsemmisítésére irányuló kérelmeket viszont elutasította.

A határozat elvi kiindulópontja szerint a szabad véleménynyilvánításhoz való jog nem csupán alapvető alanyi jog, hanem e jog objektív, intézményes oldalának elismerése egyben a közvélemény mint alapvető politikai intézmény garantálását is jelenti [30/1992. (V. 26.) AB határozat III.2.2., V.1. pont]. Ez a jogegyesítés teszi lehetővé az egyén megalapozott részvételét a társadalmi és politikai folyamatokban. Az eszmék, nézetek szabad kifejtése, a mégoly népszerűtlen vagy sajátos elképzelések szabad megnyilvánulása a fejlődni képes és valóban eleven társadalom létezésének alapfeltétele [30/1992. (V. 26.) AB határozat III.2.1. pont]. A szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték és igazságtartalmára tekintet nélkül védi. [...] A véleménynyilvánítás szabadságának külső korlátai vannak csak; amíg egy ilyen alkotmányosan meghúzott külső korlátba nem ütközik, maga a véleménynyilvánítás lehetősége és ténye védett, annak tartalmára tekintet nélkül. [...] Az Alkotmány a szabad kommunikációt - az egyéni magatartást és a társadalmi folyamatot - biztosítja, s nem annak tartalmára vonatkozik a szabad véleménynyilvánítás alapjoga. Ebben a processzusban helye van minden véleménynek, jónak és károsnak, kellemesnek és sértőnek egyaránt, különösen azért, mert maga a vélemény minősítése is e folyamat terméke. [30/1992. (V. 26.) AB határozat V.3.]

Erre figyelemmel az Alkotmánybíróság értelmezésében a szabad véleménynyilvánítás jogának kitüntetett szerepe [...] mindenképpen azzal jár, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni. A vélemény szabadságával szemben mérlegelendő korlátozó törvénynek nagyobb a súlya, ha közvetlenül másik alanyi alapjog érvényesítésére és védelmére szolgál, kisebb, ha ilyen jogokat csakis mögöttesen, valamely intézmény közvetítésével véd, s legkisebb, ha csupán valamely elvont érték önmagában a tárgy (pl. a köznyugalom) [30/1992. (V. 26.) AB határozat V.1. pont]

Az uszítás tekintetében az Alkotmánybíróság szerint a véleménynyilvánítás és sajtószabadság büntetőjogi korlátozását mind az emberek meghatározott csoportjai elleni gyűlöletkeltésnek történelmileg bizonyítottan kártékony hatása, mind az alkotmányos alapértékek védelme, továbbá a Magyar Köztársaság nemzetközi kötelezettségeinek teljesítése szükségszerűvé és indokolttá teszi [30/1992. (V. 26.) AB határozat IV. 3. pont].

Az emberek meghatározott csoportja elleni gyűlöletkeltési szándékot kifejező bármely megnyilvánulás alkalmas a társadalmi feszültségek kiélvezésére, a társadalmi harmónia és béke megzavarására, legsúlyosabb kifejtésében a társadalom egyes csoportjai közötti erőszakos összeütközések kiváltására. E megnyilvánulások akadályozzák, hogy az emberek bizonyos közösségei harmonikus kapcsolatban éljenek más csoportokkal. Ez, növelve egy adott (kisebb vagy nagyobb) közösségen belüli érzelmi, szociális feszültségeket, szétszakítja a társadalmat, erősíti a szélsőségeket, az előítéleteket és intoleranciát. Mindez csökkenti a plurális értékrendet, a különbözőséghez való jogot elismerő, toleráns, multikulturális, az emberek egyenlő méltóságának elismerésén alapuló, a diszkriminációt értékként el nem ismerő társadalom kialakulásának esélyét [30/1992. (V. 26.) AB határozat IV. 1. pont].

Az emberek meghatározott csoportjai elleni gyűlöletkeltés alkotmányos védelemben részesítése feloldhatatlan ellentmondásban lenne az Alkotmányban kifejezésre jutó politikai berendezkedéssel és értékrenddel, a demokratikus jogállamiságra, az emberek egyenlőségére, egyenlő méltóságára, valamint a diszkrimináció tilalmára, a lelkiismereti és vallásszabadságra, a nemzeti, etnikai kisebbségek védelmére, elismerésére vonatkozó alkotmányos tételekkel [30/1992. (V. 26.) AB határozat IV. 2. pont].

A véleménynyilvánítási és sajtószabadság korlátozásának szükségessége következik a magyar állam nemzetközi kötelezettségeiből is; így az Egyesült Nemzetek Közgyűlése XXI. ülészakán 1966. december 16-án elfogadott, az 1976. évi 8. törvényerejű rendelettel kihirdetett Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya 20. cikk 2. bekezdése alapján törvényben kell megtiltani a nemzeti, faji vagy vallási gyűlölet bármilyen hirdetését, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat. A faji megkülönböztetés valamennyi formájának kiküszöböléséről szóló 1969. évi 8. tvr. által kihirdetett nemzetközi egyezmény 4. cikke a) pontja szerint a részes államok törvény által büntetendő cselekménnyé nyilvánítják a faji felsőbbrendűsége vagy gyűlöletre alapozott eszmék terjesztését, a faji megkülönböztetésre való izgatást, valamint bármely faj, illetve más színű vagy más etnikai származású személyek csoportja ellen irányuló minden erőszakos cselekedetet vagy arra való izgatást, továbbá fajgyűlölő tevékenység mindenféle támogatását, annak pénzelését is beleértve.

Az Alkotmánybíróság szerint az uszítás az egyént és a társadalmat érintő hatásai, következményei olyan súlyosak, hogy más felelősségi formák, így a szabálysértési vagy polgári jogi felelősségi rendszerek eszközei elégtelenek az ilyen magatartások tanúsítóival szemben. [30/1992. (V. 26.) AB határozat IV. 4. pont]. A gyűlöletre uszítás esetén a társadalmi rend és béke - a Btk. szóhasználatával a köznyugalom - ilyen megzavarása mögött ott van nagyszámú egyéni jog megsértésének a veszélye is: a csoport ellen felszított indulat fenyegeti a csoporthoz tartozók becsületét, méltóságát (szélsőséges esetben életét is), megfélemlítéssel korlátozza őket más jogaik gyakorlásában is (köztük a szabad véleménynyilvánításban). Az uszítás olyan veszélyt hordoz egyéni jogokra is, amelyek a közvetlen tárgyként szereplő köznyugalomnak olyan súlyt adnak, hogy a véleményszabadság korlátozása szükségesnek és arányosnak tekinthető. Itt nem csupán a köznyugalom megzavarásának intenzitásáról van szó, hanem az a döntő, hogy mi került veszélybe: az uszítás az alkotmányos értékrendben szintén igen magasan álló alanyi jogokat veszélyeztet [30/1992. (V. 26.) AB határozat V.2. pont].

A sértő vagy lealacsonyító kifejezés nagy nyilvánosság előtti használatára (illetve az ezzel egyenértékű cselekményre) (a gyalázkodásra) vonatkozó törvényi tényállás viszont szükségtelenül és az elérni kívánt célhoz képest aránytalanul korlátozza a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot. A köznyugalom elvont (esetleges) fenyegetettsége ugyanis nem elégséges indok arra, hogy a véleménynyilvánításhoz való alapjogot, amely a demokratikus jogállam működéséhez nélkülözhetetlen, a büntetőtörvény ilyen módon korlátozza. A gyalázkodásnál ugyanis nem tényállási elem a sértő kifejezésnek vagy azzal egyenértékű cselekménynek a köznyugalom megzavarására alkalmas volta, de - a gyűlöletre uszítással ellentétben - ez az elkövetési magatartásból sem következtethető ki. A bűncselekmény megvalósul akkor is, ha a sértő kifejezés a körülmények folytán nem jár annak veszélyével sem, hogy egyéni jogokon sérelem esne [30/1992. (V. 26.) AB határozat V.2., V.4. pont]. Az ilyen tényállás tehát nem külső korlátot állít, hanem valójában a vélemény értéktartalma alapján minősít, s ehhez a köznyugalom sérelme csak feltételezés és statisztikai valószínűség révén kapcsolódik [30/1992. (V. 26.) AB határozat V.3. pont].

Az Alkotmánybíróság határozata szerint a közösségek méltósága a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet. Erről a törvényhozó akár a gyűlöletre uszítás tényállásán túlmenő büntetőjogi védelemmel is alkotmányosan gondoskodhat [30/1992. (V. 26.) AB hat. V.4. pont].

Az 1996. évi XVII. törvény 5. §-a (hatályos 1996. július 15. napjától) a valamely nemzetiség szövegrészt, valamint a nép kifejezést hatályon kívül helyezte, helyükbe a nemzeti, etnikai csoport szöveg került. Emellett a törvény a b) pont alatt a felekezet kifejezés helyébe a vallási csoport szövegrészt iktatta. A tényállás a nemzetiség kifejezés helyett - a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvénnyel összhangban - a nemzeti csoport terminológiát használta. Az elkövetési magatartások tekintetében pedig a gyűlöletre uszítás mellé beiktatták a gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekmény elkövetését.

A 12/1999. (V. 21.) AB határozat megsemmisítette a tényállás gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el fordulatát. A gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekmény büntetendősége ugyanis nem felel meg a szükségesség, arányosság és az ultima ratio követelményeinek. [12/1999. (V. 21.) AB határozat III.2. pont], valamint sérti a jogbiztonságot, magában hordozza a véleménynyilvánítás szabadsága önkényes korlátozásának lehetőségét [12/1999. (V. 21.) AB határozat III.3. pont]. Az Alkotmánybíróság - korábbi döntésétől eltérően - azt is kimondta, hogy a büntetendőség alkotmányos küszöbét a gyűlöletre uszítás jelenti, ugyanis csakis az uszítás foglalja magában azt a bizonyos mérték fölötti veszélyt, amely a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását megengedhetővé teszi [12/1999. (V. 21.) AB határozat III. 1. pont].

A Btk. a tényállás címében izgatás helyett az uszítás kifejezést használja, koherenciát teremtve a tényállás szövege és annak elnevezése között. A tényállás új eleme, hogy a lakosság egyes csoportjai közül nevesíti a nemi identitást, a nemi irányultságot és a fogyatékossgát. A nemi irányultság és a nemi identitás szerepeltetését a javaslat indokolása szerint a nemzetközi ajánlások teljesítése mellett az is indokolja, hogy Magyarországon növekedett az e csoportok tagjai ellen elkövetett gyűlölet-bűncselekmények száma. A fogyatékos személyek kiemelését szintén a nemzetközi elvárások és az teszi indokolttá, hogy e személyek az állapotukból fakadóan nehezebben tudják megvédeni magukat az ellenük elkövetett támadásokkal szemben. Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a köznyugalom, amit a tényállás megvalósítása a gyűlöletre uszítás révén veszélyeztet. A gyűlölet korlátlan kifejezése ugyanis alkalmas lehet a társadalmi feszültségek kiélézésére, a szélsőségek és az előítéletek erősítésére, végső soron a társadalom szétszakítására. Az Alkotmánybíróság megítélése szerint a gyűlöletre uszítás az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyek olyan mértékű felszítására alkalmas, amelyből keletkező gyűlölet a társadalmi rend és béke megzavarását eredményezheti [30/1992. (V. 26.) AB határozat IV. 4. pont].

2. Az elkövetési magatartás a gyűlöletre uszítás, azaz az erőszak érzelmi előkészítése. A gyűlölet az egyik legszélsőségesebb érzelem, nagyfokú ellenséges indulat, olyan negatív, erős ellenszenvet magába sűrítő, heves, ellenséges érzelem, amely nélkülözi a józan megfontolást, és a tények, érvek ütköztetésére, tárgyilagos mérlegelésére képtelenül, izzó indulati, érzelmi töltéssel fordul tárggyával szemben [30/1992. (V. 26.) AB határozat IV. 2., IV. 5. pont, EBH 2010. 2215.].

Aki uszít, az valamely személy, csoport, szervezet, intézkedés ellen ellenséges magatartásra, ellenséges, kárt okozó tevékenységre biztat, ingerel, lázít [30/1992. (V. 26.) AB határozat IV. 5.]. Nem az értelemhez szól, hanem a primer ösztönöket célozza meg, mások érzelmi világára kíván hatni a szenvedélyek felkorbácsolása révén, számolva azzal, hogy a felszított, ellenséges indulatok kitörhetnek, és fékezhetetlenné válhatnak. (BH 1998. 521.). A tényállás nem egyszerűen a gyűlöletkeltést, a gyűlölet felébresztését rendeli büntetni, hanem a gyűlöletre uszítást, amely [...] nem más, mint az erőszak érzelmi előkészítése (EBH 2010. 2215.).

A bírói gyakorlat szerint a gyűlöletre uszítás olyan gyűlölet felkeltésére irányul, amely aktív tevékenységbe megy át (BH 1997. 165.). Sőt tárgyi értelemben a szenvedélyek oly mérvű felszítását feltételezi, amely magában hordja az erőszakos jellegű konkrét sérelem lehetőségét (EBH 2010. 2215.).

3. A gyűlölet irányulhat

a magyar nemzet ellen,

valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport ellen, vagy

a lakosság egyes csoportjai ellen, különösen fogyatékossgára, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel

A magyar nemzet fogalma nem azonos a magyar állampolgárok összességével, ugyanis ide tartoznak azon egyének is, akik magyarnak vallják magukat.

B) A nemzeti csoport kifejezés tágabb, mint a 2011. évi CLXXIX. törvény által definiált nemzetiség. Ez utóbbi minden olyan - Magyarország területén legalább egy évszázada honos - népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul. A nemzetiségeket a törvény I. melléklete felsorolja, ezek a bolgár, a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán. A tényállás védelmi körébe tartozik tehát az olyan népcsoport is, amelyik például Magyarország területén nem honos legalább egy évszázada, így például a kínai.

Etnikai csoport az emberek olyan csoportját jelenti, amelyet azonos néprajzi, azaz nyelvi, kulturális, szokásbeli sajátosságok jellemeznek.

Faji csoport az embereknek olyan csoportja, amely fejlődéstörténeti szempontból hasonló antropológiai sajátosságokat mutat.

A vallási csoportot az azonos hitbeli meggyőződés kapcsolja egybe. A vallási csoport nem feltétlenül minősül a 2011. évi CCVI. törvény alapján (elismert) egyháznak, illetve a 2011. évi CCVI. törvény alá tartozó egyesületek.

C) A lakosság egyes csoportjai közül a Btk. külön kiemeli a fogyatékossgot, valamint szexuális irányultságot mint csoportképző ismérvet. A cselekmény azonban bármely más, eddig nem említett (politikai, ideológiai, gazdasági, területi stb.) szempontok alapján azonosságot mutató, körülhatárolható emberi közösség ellen elkövethető.

4. A bűncselekmény csak nagy nyilvánosság előtt követhető el. A nagy nyilvánosság fogalmára lásd a Btk. 204. §-ához fűzött magyarázatot. Ez a tényállási elem megvalósul, ha a terhelt az újságcikket kifüggesztette az alakulat egyik gyorsreagálású századának körletszintjén a faliújságra, hiszen ezzel mintegy 40 fő számára lehetővé vált, hogy az abban foglaltakat megismerje (EBH 2010. 2215.). Nagy nyilvánosságon a Btk. 459. § (1) bekezdés 22. pontja alapján a bűncselekmény a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell.

5. A közösség elleni uszítás csak szándékosan követhető el. Megvalósulásához elegendő, hogy az elkövető tudatában legyen annak, hogy a nagy nyilvánosság előtt tett megnyilvánulásai a védett csoportok valamelyike ellen irányulnak, gyűlölet felkeltésére alkalmasak, és ezen magatartásának vagy az a célja, hogy gyűlöletet szítson, vagy előre látja, hogy gyűlölet alakulhat ki, és e körülménybe beleyugszik (EBH 1999. 5., EBH 1999. 6., EBH 2010. 2215.). Ez azonban - még ha eshetőlegesen szándékról van is szó - feltétlenül magában foglalja annak felismerését is, hogy a felhevített gyűlölet szélsőséges aktivitásba (intoleráns, kirekesztő, jogfosztó magatartásba, végső esetben - erőszakos jellegű - cselekvésbe) csaphat át (EBH 1999. 5.).

a) a magyar nemzet ellen,

b) valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, illetve annak tagja ellen, vagy

c) a lakosság egyes csoportjai, illetve azok tagjai ellen - különösen fogyatékossgára, nemi identitásra, szexuális irányultságra tekintettel -

erőszakra vagy gyűlöletre uszít, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása

333. § Aki nagy nyilvánosság előtt a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek által elkövetett népirtás vagy más, emberiség elleni cselekmények tényét tagadja, kétségbe vonja, jelentéktelen színben tünteti fel, vagy azokat igazolni törekszik, bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A tényállás előzménye a holokaust nyilvános tagadása elnevezésű bűncselekmény, amelyet a 2010. évi XXXVI. törvény 1. §-a iktatott be az 1978. évi IV. törvény 269/C. §-ába, hatályos 2010. április 10. napjától. Ennek alapján az volt büntetendő, aki nagy nyilvánosság előtt a holokaust áldozatának méltóságát áz által sérti, hogy a holokaust tényét tagadja, kétségbe vonja vagy jelentéktelen színben tünteti fel. A büntetési tétel három évig terjedő szabadságvesztés volt.

A javaslat indokolása szerint a véleménynyilvánítás szabadsága [...] nem jelenti azt, hogy e jogokkal élve a szabadságjogokat bárki csorbíthatja, azokkal bárki is visszaélhet. A gyűlöletkeltés elleni hatékonyabb büntetőjogi fellépés az elmúlt húsz évben többször visszatérő igény a magyar jogalkotásban. Mára ismét felerősödött az igény, hogy a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) nyújtson szélesebb körű védelmet a rasszizmus és idegengyűlölet által motivált cselekményekkel szemben. A miniszteri indoklás utal az Európai Unió Tanácsának a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló 2008/913/IB. számú kerethatározatára is (Hivatalos Lap L 328, 06/12/2008, 55-58.). Annak egyik rendelkezése ugyanis előírja, hogy a tagállamok rendelkeznek a büntetni a Nemzetközi Katonai Törvényeknek az 1945. augusztus 8-i Londoni Egyezményhez csatolt chartája 6. cikkében meghatározott bűncselekmények nyilvánosság előtti védelmezését, tagadását vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetését, ha azt faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek egy csoportja vagy e csoport valamely tagja ellen irányuló módon követik el.

A kerethatározatból eredő kriminalizációs kötelezettség azonban csak azokra a cselekményekre vonatkozik, amelyeket olyan módon valósítanak meg, hogy az említett csoport vagy annak valamely tagja ellen erőszakra vagy gyűlöletre való uszításra alkalmas. Az 1. cikk. (2) bekezdése alapján pedig a tagállamok dönthetnek úgy, hogy kizárólag azt a cselekményt büntetik, amely a közrend megzavarására alkalmas vagy fenyegető, gyalázkodó vagy sértő jellegű.

A kerethatározat elfogadásakor vagy azt követően pedig bármely tagállam nyilatkozatot tehet arról, hogy a Nemzetközi Katonai Törvényszéknek az 1945. augusztus 8-i Londoni Egyezményhez csatolt chartája 6. cikkében meghatározott bűncselekmények tagadását vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetését csak abban az esetben rendeli büntetni, ha a bűncselekmény elkövetését az adott tagállam nemzeti bíróságának és/vagy valamely nemzetközi bíróságnak a jogerős határozata, vagy csak valamely nemzetközi bíróság jogerős határozata állapította meg. Ezen felül a kerethatározat Alkotmányos szabályok és alapvető jogelvek című 7. cikke szerint az instrumentum semmilyen tekintetben nem módosítja az Európai Unióról szóló szerződés 6. cikkében foglalt alapvető jogok és alapvető jogelvek, köztük a véleménynyilvánítás szabadsága és az egyesülési szabadság tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettségeket. A kerethatározat semmilyen tekintetben nem kötelezi a tagállamokat arra, hogy olyan intézkedéseket hozzanak, amelyek ellentétesek az egyesülési szabadságra és a véleménynyilvánítási szabadságra, így különösen a sajtószabadságra, illetve az egyéb médiumokon keresztüli véleménynyilvánítási szabadságra vonatkozó alapvető elvekkel, ahogyan azok az alkotmányos hagyományokból vagy a sajtó, illetve egyéb médiumok jogaira, kötelezettségeire és eljárási biztosítékaira irányadó, a felelősség megállapítására vagy korlátozására vonatkozó szabályokból erednek.

A 2008/913/IB kerethatározat alapján egyébként azt is büntetni kell rendelni, aki a tagadást vagy súlyosan jelentéktelen színben való feltüntetést a Nemzetközi Büntetőbíróság státútumának 6., 7., illetve 8. cikkében meghatározott népiertás, emberiség elleni vagy háborús bűncselekmény nyilvánosság előtti védelmezése vonatkozásában követi el faji, bőrszín szerinti, vallási, származás szerinti vagy nemzeti, illetve etnikai hovatartozásuk alapján meghatározott személyek egy csoportja vagy e csoport valamely tagja ellen irányuló módon, amennyiben az adott cselekményt olyan módon valószínűsíti meg, hogy az e csoport vagy annak valamely tagja ellen erőszakra vagy gyűlöletre való uszításra alkalmas.

A holokauszt nyilvános tagadása elnevezésű bűncselekményt a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása bűncselekménye váltotta fel, amelyet a 2010. évi LVI. törvény iktatott be az 1978. évi IV. törvény 269/C. §-ába, hatályos 2010. július 23. napjától. A hatályos szabályozással megegyező tényállás javaslatának indokolása kimondta, hogy a legújabb európai felfogásnak és a magyar Alkotmánybíróság évtizedes gyakorlatának megfelelően, a totalitárius rendszerek bűneinek, és áldozatainak azonos mércével mérése érdekében módosítja az előző Országgyűlés által elfogadott [...] büntetőjogi tényállást, amely a holokauszt nyilvános tagadása néven került beiktatásra a magyar büntetőjogba. A jövőben a Büntető Törvénykönyv a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadását egyaránt büntetni rendeli, így büntetőjogi szempontból is azonos mércével méri a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek bűneit, nem tesz különbséget a náciizmus és a kommunizmus áldozatainak emberi méltóságát, kegyeleti jogait sértő megnyilvánulások büntetőjogi megítélésében. A javaslat - indokolása szerint - az Alkotmánybíróság 14/2000. (V. 12.) AB határozatában kifejtett alkotmányos alapokon nyugszik. Ezek ismertetése vonatkozásában lásd a Btk. 335. §-ához fűzött magyarázat Szövegtörténet című részét.

Az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi szankcionálásáról szóló 2013. évi XLVIII. törvény alapján a törvény 333. §-át megelőző alcímében és 333. §-ában a nemzeti szocialista kifejezés 2013. április 30. napjával nemzetiszocialista szóra módosult.

Szövegmagyarázat

1. A nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása jogi tárgya a köznyugalom, azonban ezenfelül sérti a nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek áldozatainak (azok hozzátartozóinak) kegyeletérzését, másrészt pedig veszélyezteti a demokratikus jogállam mint alkotmányos érték érvényesülését. Az Alaptörvény (nemzeti hitvallás) alapján tagadjuk a magyar nemzet és polgárai ellen a nemzetiszocialista és a kommunista diktatúra uralma alatt elkövetett embertelen bűnök elévülését.

E tényállással összefüggésben született az Alkotmánybíróság 16/2013. (VI. 20.) számú határozata, mely annak Alaptörvénybe ütközését vizsgálta.

Az indítványozó a Btk. 269/C. §-ával összefüggésben úgy látta, hogy a bűncselekmény törvényi tényállási elemeit megvalósító azon személyek, akik egyúttal az 1956-os forradalom és szabadságharc leverésében, majd az azt követő megtorlásban utasítást adó vezetőként érintettek voltak - figyelemmel a nemzetközi jog alapján történő esetleges felelősségre vonás elvi lehetőségére -, a kommunizmus bűneinek elismerésével önmagukat vádolnák bűncselekmény elkövetésével. Ezáltal a tényállást az önvádra kötelezés tilalmába ütköznék és a jogbiztonság elvét sértőnek vélte. Az indítványozó bírót utalt arra is, hogy azt, hogy Magyarországon az 1956-os forradalommal összefüggésben emberiség elleni bűncselekmény történt, magyar bírósági precedens még nem mondta ki. A helyi bíróságok viszont ilyen bűncselekmény elkövetésének megállapítására nem jogosultak.

Az Alkotmánybíróság az indítványt elutasító határozatában kifejtette, hogy a vizsgált törvényi tényállás nem kötelez a nemzeti szocialista vagy kommunista bűnök elkövetésének elismerésére, csupán ezen bűnök megtörténtének a tagadásától való tartózkodásra - hallgatásra - hív fel. A normaszöveg, amely valamely magatartástól való tartózkodást ír elő, az önvádra kötelezés tilalmának elvével nem is ütközhet, hiszen az önvád aktív magatartást feltételez.

Az Alkotmánybíróság az európai szabályozás, az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatának áttekintését, valamint a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos alkotmánybírósági gyakorlat ismertetését követően megállapította, hogy ezen alapjog nem korlátlan, maga az Alaptörvény is megtilja az alapjoggal való tudatos visszaélést. A nemzetiszocializmus és a kommunizmus bűneinek tagadása a véleménynyilvánítás szabadságával való olyan visszaélésnek tekintendő, ami nem csupán az áldozatok közösségének, de a demokratikus értékek mellett elkötelezett állampolgároknak a méltóságát is súlyosan sérti. Az emberi méltósághoz való jog védelme, a közösség tagjainak méltóságvédelme megfelelő és elégséges indok lehet a véleménynyilvánítás szabadsága alapjogának büntetőjogon keresztül megvalósuló korlátozására. Az Alaptörvény 2013. március 25-én elfogadott módosítása a fenti elvet szövegszerűen is az Alaptörvény részévé emelte, rögzítve, hogy a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának, illetőleg a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére.

Az indítványozó bíró hatásköri aggályával kapcsolatban az Alkotmánybíróság kiemelte, hogy a jogalkotó a bűncselekmény tárgya körének meghatározásakor nem a nemzetközi jog és az arra épülő hazai büntetőjog által háborús vagy emberiség elleni bűncselekményeket vette alapul. A jogalkalmazónak ezért a konkrét esetben azt kell eldöntenie, hogy az adott esemény (amelyet az elkövető tagad stb.) a nemzeti szocializmus vagy a kommunizmus ideológiájához köthető-e, illetőleg azt, hogy - a civilizált világ felfogása szerint - a népiirtáshoz hasonló súlyú és hasonló megítélés alá eső történelmi bűnről van-e szó. Ez utóbbi kérdések eldöntése a konkrét ügyben eljáró bíró feladata.

2. A nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadását tettesként is bárki elkövetheti.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai:

tagadás,

kétségbe vonás,

jelentéktelen színben feltüntetés vagy

igazolni törekvés.

A tagadás egyértelmű állítása annak, hogy a népiirtás stb. nem történt meg.

A kétségbe vonás annak állítása, hogy a népiirtás stb. megtörtént nem bizonyítható.

A jelentéktelen színben feltüntetés a népiirtást stb. a valósághoz képest lényegesen enyhébb sérelmet okozónak minősíti.

Az igazolni törekvés arra vonatkozó állítás, hogy a népiirtás stb. előnyei meghaladták annak hátrányai. Ide sorolható az ilyen cselekmények dicsőítése is.

Az elkövetési magatartások

népiirtásra vagy

emberiesség elleni cselekményre vonatkoznak.

A népiirtás fogalmára lásd a Btk. 142. § (1) bekezdését. A tagadás stb. olyan népiirtásra is vonatkozhat, amelynek elkövetése idején (például 1944-ben) a magyar büntetőjogban erre vonatkozó külön rendelkezés nem volt hatályban, vagy akár a nemzetközi jog sem ismerte a népiirtás fogalmát.

A tényállás alkalmazásában emberiség elleni cselekmény minden olyan magatartás, amely megfelel a Btk. 143. § (1) bekezdésében szabályozott tényállásnak. A tagadás stb. olyan cselekményre is vonatkozhat, amelynek elkövetése idején a Btk. 143. §-a nem volt hatályban, vagy akár a nemzetközi jog sem ismerte el az emberiség elleni cselekmény fogalmát.

1-2. Az elkövetési magatartások csak olyan népiirtásra vonatkozhatnak, amelyet nemzeti szocialista vagy kommunista rendszer keretében követettek el. Nem büntetendő így az örmények ellen az első világháborút követően, a tuszik ellen az 1990-es években vagy a délszláv háborúban elkövetett cselekmények tagadása stb.

A népiirtás vagy nemzeti szocialista, illetve kommunista rendszer azonban a tényállás szövege szerint nem feltétlenül csak olyan lehet, amelyik hazánkkal kapcsolatos. Büntetendő tehát például a Katyi vérengzés tagadása is.

4. A nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek tagadása csak nagy nyilvánosság előtt követhető el. Ennek fogalmára lásd a Btk. 204. §-ához fűzött magyarázatot. Nagy nyilvánosságon a Btk. 459. § (1) bekezdés 22. pontja alapján a bűncselekmény a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell.

5. A nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása csak szándékos elkövetés esetén büntetendő. Nem bűncselekmény tehát például, ha az elkövető nem tudja, hogy mondandóját a nagy nyilvánosság számára is közvetítik.

Nemzeti jelkép megsértése

334. § Aki nagy nyilvánosság előtt Magyarország himnuszát, zászlaját, címerét vagy a Szent Koronát sértő vagy lealacsonyító kifejezést használ, illetve azokat más módon meggyalázza, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

13/2000. (V. 12.) AB határozat

Szövegtörténet

A nemzeti jelkép megsértésére vonatkozó tényállást az 1993. évi XVII. törvény 55. §-a iktatta be az 1978. évi IV. törvény 269/A. §-ába, a rendelkezés hatályos 1993. május 15. napjától.

Az Alkotmánybíróság 13/2000. (V. 12.) AB határozatában elutasította a szakasz alkotmányellenesség miatti megsemmisítésére irányuló kérelmeket. A testület szerint ugyanis e tényállás esetén a véleménynyilvánítás szabadsága az Alkotmányra közvetlenül visszavezethető más normatív alkotmányos értékekkel ütközik, s különbözik a konkrét büntetőjogi norma szerkezete is (pl. az elkövetési tárgy) a korábbi alkotmánybírói vizsgálat alapjául szolgáló normákétól, azaz a közösség elleni izgatásétól. Az Alkotmány ugyanis a nemzeti jelképeket mint alkotmányos értékeket, az alkotmányos védelem tárgyait határozza meg. A nemzeti jelképeknek kettős jelentéstartalmuk van: egyrészt az államiság, az állami szuverenitás külső megjelenítési formáinak tekinthetők, másrészt a nemzethez mint közösséghez való tartozás kinyilvánításának az eszközei is. Az Alkotmánybíróság szerint a jelképek körében különös jelentősége van az államilag megszerveződő nemzeti közösségek jelvényeinek, illetve a nemzeti jelképeknek a szuverenitás gondolatát őrző és fenntartó ereje volt az önálló állami lét elvesztése vagy korlátozása idején is [13/2000. (V. 12.) AB határozat IV.2. pont].

Az Alkotmányban szabályozott felségjelvények szorosan kapcsolódnak az 1989-1990-es alkotmányos rendszerváltozáshoz, az alkotmányos demokrácia megteremtéséhez. Mindez a fokozott jogi védelem alkotmányos igényét támasztja alá, ahogy lényegében az is, hogy az Alkotmány szövegébe került nemzeti szimbólumok jelentősége az ország közelmúltbeli történelmére - a totalitárius államberendezkedésből a demokratikus társadalomba való átmenetre - tekintettel felértékelődött. Korábban ugyanis a nemzeti ünnepen rendszeresen sor került letartóztatásokra, és ilyenkor a nemzeti jelkép használata is politikai gyanút keltett. A büntetőjogi szabály tehát a függetlenségét csak rövid ideje megélt ország jelképeit védi [13/2000. (V. 12.) AB határozat IV.3. pont].

Az Alkotmánybíróság szerint az is a nemzeti jelképek alkotmányos jelentőségét, ezen alkotmányos értékek fokozott és különleges védelmét támasztja alá és teszi nyilvánvalóvá, hogy a Magyar Köztársaság címeréről, zászlajáról és azok használatáról szóló törvény elfogadásához az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatát kívánja meg [13/2000. (V. 12.) AB határozat IV.3. pont].

Az Alkotmánybíróság szerint az ország egységét megjelenítő intézmények és szimbólumok [...] - bár nem kritizálhatatlanok - bizonyos vonatkozásaikban kívül vannak a vélemények alkotmányjogilag védendő pluralizmusán. A nemzeti szuverenitást kifejező és megjelenítő intézmények fokozott közjogi és büntetőjogi védelme az európai jogi kultúrákban alkotmányosan elfogadott, s ez a véleménynyilvánítás szabadságának indokolt korlátja is egyben [13/2000. (V. 12.) AB határozat IV.4. pont].

A Btk. lényegében átvette volna a nemzeti jelkép megsértésének korábbi tényállását. A javaslat indokolása szerint a nemzeti jelképeinket, így a Magyar Köztársaság himnuszát, zászlaját, és címerét az Alaptörvény I) cikke határozza meg részletesen. A tényállás végleges szövege a T/6958/215. sz. kapcsolódó módosító javaslatának elfogadását követően alakult ki. Ez ugyanis az elkövetési tárgyak körét kiegészítette a Szent Koronával, hiszen az éppen olyan védendő tárgy, mint a nemzet lobogója, avagy himnusza.

Szövegmagyarázat

1. A nemzeti jelkép megsértésének jogi tárgya a köznyugalom, illetve a nemzeti jelképek tiszteletéhez fűződő érdek.

2. A nemzeti jelkép megsértésének tettese bárki lehet, függetlenül állampolgárságától.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgyai

Magyarország himnusza,

Magyarország zászlaja,

Magyarország címere vagy

a Szent Korona.

Az Alaptörvény I) cikk (3) bekezdése szerint Magyarország himnusza Kölcsey Ferenc Himnusz című költeménye Erkel Ferenc zenéjével.

Magyarország zászlaja három, egyenlő szélességű, sorrendben felülről piros, fehér és zöld színű, vízszintes sávból áll, amelyben a piros szín az erő, a fehér szín a hűség, a zöld szín a remény jelképe [Alaptörvény I) cikk (2) bekezdés]. A zászlóval azonos védelemben részesül a lobogó is.

Magyarország címere hegyes talpú, hasított pajzs. Első mezeje vörössel és ezüsttel hétszer vágott. Második, vörös mezejében zöld hármaskorona arany koronás kiemelkedő középső részén ezüst kettős kereszt. A pajzson a magyar Szent Korona nyugszik [Alaptörvény I) cikk (1) bekezdés].

Az Alaptörvény preambuluma szerint tiszteletben tartjuk [...] a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét. A Szent István államalapításának emlékéről és a Szent Koronáról szóló 2000. évi I. törvény preambuluma szerint a Szent Korona a magyar állam folytonosságát és függetlenségét megtestesítő ereklyeként él a nemzet tudatában és a magyar közjogi hagyományban.

4. A nemzeti jelkép megsértésének elkövetési magatartása:

sértő vagy lealacsonyító kifejezés használata, vagy

más ilyen cselekmény elkövetése.

Sértő vagy lealacsonyító kifejezés használata olyan megnyilvánulást jelent, amely a jelzett nemzeti jelképek tekintélyét és méltóságát sérti. A címer és a zászló (lobogó) használata során ugyanis mindenki köteles megőrizni azok tekintélyét és méltóságát (2011. évi CCII. Törvény 12. §).

Annak vonatkozásában, hogy mi nem minősül sértőnek vagy lealacsonyítóknak, figyelembe kell venni az Alaptörvény I) cikk (4) bekezdését, amely alapján a címer és a zászló a történelmileg kialakult más formák szerint is használható. Nem minősül sértőnek (lealacsonyítóknak) a zászló vagy címer a hivatalostól eltérő kialakítása (például zászló közepén Kossuth-címer, 1956-os közepén kivágott lobogó), de a nemzeti himnusz addig szokatlan zenei feldolgozása sem.

Nem minősülhet sértőnek (lealacsonyítóknak), ha a nemzethez tartozás kinyilvánítása céljából magánszemély a címet és a zászlót (lobogót) a törvényben foglalt korlátozások megtartásával használja. A címernek és a zászlónak (lobogónak) a nemzeti ünnepek, az ezekhez kapcsolódó és egyéb társadalmi (különösen politikai, gazdasági, tudományos) rendezvény, nemzeti jellegű más megemlékezés, valamint katonai tiszteletadás alkalmával történő eseti használata is megengedett. Ezen esetekben a címerrel ellátott zászló, lobogó is használható (2011. évi CCII. Törvény 11. §).

Nem minősül önmagában sértőnek (lealacsonyítóknak) a címer, zászló és lobogó engedély nélküli használata (vö. 2011. évi CCII. Törvény 5., illetve 9. §) sem.

Nem minősül sértőnek (lealacsonyítóknak) a jelképek kritikája vagy a megváltoztatásukra törekvés. Ennek kapcsán a jogalkalmazás számára is irányadó az Alkotmánybíróság azon megállapítása, hogy a nemzeti jelképeket illető negatív tartalmú vélemények, a jelképek történetére, értékére, közjogi jelentőségére vonatkozó tudományos nézetek, művészi kifejezések, illetőleg kritikák hangoztatása, esetleg megváltoztatásukat vagy eltörlésüket célzó javaslatok kifejezésre juttatása értelemszerűen nem eshet büntetőjogi szankcionálás alá, hanem része a véleménynyilvánítás alkotmányos szabadságának [13/2000. (V. 12.) AB határozat IV.6. pont].

B) Sértő vagy lealacsonyító cselekmény elkövetése lehet például az elégetés, leköpés, megtaposás, lealacsonyító környezetbe helyezés (szemétdombra tűzés). Ehhez kapcsolódik, hogy vannak olyan álláspontok is, amelyek szerint a Szent Korona más módon való meggyalázása annak képi, illetve plasztikus megjelenítése (például másolat) vonatkozásában is elkövethető.

5. A nemzeti jelkép megsértése csak nagy nyilvánosság előtt követhető el. Ennek fogalmára lásd a Btk. 204. §-ához fűzött magyarázatot. Nagy nyilvánosságon a Btk. 459. § (1) bekezdés 22. pontja alapján a bűncselekmény sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell.

6. A nemzeti jelkép megsértése csak szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt. Az elkövetőnek bele kell nyugodnia cselekménye lealacsonyító jellegébe, az erre irányuló célzat azonban nem feltétele a büntetőjogi felelősségnek.

7. A nemzeti jelkép megsértése szubszidiárius bűncselekmény. Csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. A súlyosabb bűncselekmény például a hatósági rendelkezés elleni izgatás (Btk. 336. §), a közösség elleni uszítás (Btk. 332. §) vagy a garázdaság (Btk. 339. §).

Önkényuralmi jelkép használata

335. § Aki horogkeresztet, SS-jelvényt, nyilaskeresztet, sarló-kalapácsot, ötágú vöröscsillagot vagy ezeket ábrázoló jelképet a köznyugalom megzavarására alkalmas - különösen az önkényuralmi rendszerek áldozatainak emberi méltóságát vagy kegyeleti jogát sértő - módon

14/2000. (V. 12.) AB határozat, Attila Vajnai v. Hungary, Judgement of 15 May 2006, no. 33629/06., 4/2013. (II. 21.) AB határozat

Szövegtörténet

A bűncselekmény tényállását az 1993. évi XLV. törvény 1. §-a iktatta be az 1978. évi IV. törvény 269/B. §-ába, hatályos 1993. május 21. napjától. A jogalkotó indoklása szerint a különböző szélsőséges (fasiszta és bolsevista) szimbólumok továbbélése, újra felhasználása felháborítja, jogos érzékenységekben sérti a társadalom jelentős részét. Emellett az itt meghatározott cselekmények rontják hazánk nemzetközi hírnevét is.

Az Alkotmánybíróság a 14/2000. (V. 12.) AB határozatban elutasította a Btk. 269/B. §-a alkotmányellenességének megállapítására irányuló indítványokat. Az Alkotmánybíróság szerint a tényállásban írt cselekmény a véleménynyilvánítás egyik formája, büntetendővé nyilvánítása ezért az Alkotmány 61. § (1) bekezdésében védett véleménynyilvánítási szabadság korlátozását jelenti. A tényállás által védett értékek - mint a köznyugalom és a demokrácia értékei mellett elkötelezett közösségek méltósága - megsértésének büntetőjogi szankcionálása külön-külön esetleg más alkotmányossági elbírálás, illetve értékelés alá eshetne; mivel azonban az önkényuralmi jelképek használata e két értéket együttesen, egyszerre sérti, egymást felerősítő, kumulatív hatásuk jelentkezik, és ehhez kapcsolódik a közvetlen történelmi előzményeknek még ma is érvényesülő hatása [14/2000. (V. 12.) AB határozat IV.5. pont]. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a jelen történelmi helyzetben a büntetőjogi eszközrendszeren és szankciókon kívül más jogi eszköz a hatékony védelemre nem biztosított (ultima ratio) [14/2000. (V. 12.) AB határozat IV.6. pont].

A diktatúrák áldozatainak és a sérelmet szenvedettek közösségei tapasztalataik alapján joggal érezhetnek félelmet, fenyegetettséget bizonyos jelképek láttán, a múltbéli rémtettek megismétlődésétől érthetően tarthatnak [14/2000. (V. 12.) AB határozat IV.3. pont].

A testület szerint a tényállás olyan jelképek terjesztését és nagy nyilvánosság előtti használatát rendeli büntetni, amelyek az emberi jogokat tömegesen megsértő diktatúrák szimbólumai voltak. Ezek a XX. századi magyar történelemben megvalósult olyan politikai törekvéseket szimbolizálnak, olyan negatív értékeket hordoznak, amelyeket a[z] Alkotmány kifejezetten tilt, és mindenki kötelezettségévé teszi az ilyen törekvésekkel szembeni fellépést. Márpedig az alkotmányos értékekkel össze nem egyeztethető véleménynyilvánítást az Alkotmány 61. §-a sem védi [14/2000. (V. 12.) AB határozat IV.3. pont].

Az Alkotmánybíróság korábbi határozataihoz hasonlóan elismerte, hogy a történelmi körülmények bizonyos alapjogi korlátozásokat szükségessé tehetnek. Márpedig Magyarországon elevenen él a köztudatban és az üldözéseket túlélők közösségeiben a tiltott jelképekben sűrűsödő mindkét eszme emléke és a jelképek használata mellett elkövetett minden bűn; ezek nem merültek feledésbe. Közöttünk élnek a súlyos sérelmet szenvedett személyek és hozzátartozóik [14/2000. (V. 12.) AB határozat IV.4. pont]. Hazánk történelmi tapasztalatai és a közelmúlt diktatúráinak ideológiáiból az alkotmányos értékekre leselkedő veszély ésszerűen igazolja a Btk. adott szakaszában meghatározott tevékenységek tiltását [14/2000. (V. 12.) AB határozat IV.5. pont].

Az Alkotmánybíróság szerint a tényállásból eredő alapjog-korlátozás a védett célok súlyához képest nem minősíthető aránytalannak, a korlátozás terjedelme és szankciója az alkalmazható legenyhébb eszköznek minősül. A törvény ugyanis csupán a három kiemelt elkövetési magatartást (terjesztés - nagy nyilvánosság előtti használat - közszemlére tétel), aktív cselekvőseget ítéli olyannak, amely a demokratikus jogállam értékeivel szemben áll, mert alkalmas arra, hogy a hallgatóságra nem egyszerűen sértő, meghökkentő vagy aggodalmat keltő, hanem kifejezetten félelmet ébresztő, fenyegető hatása legyen azáltal, hogy a megvetett ideológiákkal való azonosulást, az eszmék nyilvános terjesztésének szándékát tartalmazza. Ez pedig alkalmas arra, hogy a demokratikus társadalom egészét, különösen pedig azok jelentős csoportjai, közösségei emberi méltóságát sértse, akik elszenvedői voltak a tiltott jelképekben sűrűsödő mindkét eszméhez és jelképekhez tapadó, használatuk mellett elkövetett legsúlyosabb bűncselekményeknek. A Btk. 269/B. §-a speciálisabb és jelentősen szűkebb tényállás, mint az egykor alkotmányellenessé nyilvánított büntető jogszabályi rendelkezés volt. Lényegesen szűkebb és határozottabb elkövetési magatartásra vonatkozik, a véleménynyilvánítások körét így kevésbé és kiszámíthatóbban korlátozza, mint a Btk. 269. §-ának az idézett AB határozatban alkotmányellenesnek ítélt akkori (2) bekezdésében foglalt magatartás korlátozása volt. Az Alkotmánybíróság megállapította azt is, hogy a bűncselekmény vétséget képez, amelynek büntetése pénzfőbüntetés. A törvényi tényállás viszonylag széles körben határoz meg mentesítésre okot adó speciális körülményeket is 14/2000. (V. 12.) AB határozat IV.6. pont].

Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint Magyarország megsértette az Emberi Jogok Európai Egyezményének 10. cikkét, amikor a bíróságai elítélték Vajnai Attilát, aki egy bejegyzett baloldali politikai párt alelnökeként Budapest központjában egy jogszzerűen rendezett tüntetésen a nemzetközi munkásmozgalom jelképeként öt centiméter átmérőjű ótágú vöröscsillagot viselt kabátján [Attila Vajnai v. Hungary, Judgement of 15 May 2006, no. 33629/06. (a továbbiakban: Vajnai-ítélet)].

Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint amennyiben a véleménynyilvánítás szabadságát politikai szónoklat formájában gyakorolják, a korlátozások csak akkor igazolhatók, ha egyértelmű, nyomós és kifejezett társadalmi szükséglet áll fenn (Vajnai-ítélet 51. pont). A kérelmező elítélése pusztán amiatt, hogy vöröscsillagot viselt, nem tekinthető nyomós társadalmi szükséglet-re adott válasznak (Vajnai-ítélet 58. pont).

Az Emberi Jogok Európai Bírósága figyelembe vette azt a tényt is, hogy a kommunizmus alatt az emberi jogok jól ismert, tömeges megsértése aláasta a vöröscsillag szimbolikus értékét. A Bíróság szerint azonban a vöröscsillag nem tekinthető kizárólag a kommunizmust reprezentáló jelképnek. Egyértelmű, hogy ez a csillag továbbra is a tisztességesebb társadalomért küzdő nemzetközi munkásmozgalom, valamint egyes - több tagállamban aktívan működő - törvényes politikai pártok szimbóluma is (Vajnai-ítélet 52. pont).

Az Emberi Jogok Európai Bírósága úgy vélte, hogy a vöröscsillag többértelműségére figyelemmel a szóban forgó tiltás túlságosan széles körű. Olyan tevékenységekre és eszmékre is kiterjed, amelyek egyértelműen a 10. cikk védelme alá esnek, s az inkriminált szimbólum különböző jelentéseinek a szétválasztására nincs kielégítő mód. Valójában a releváns magyar jog kísérletet sem tesz a különbségtételre. Továbbá, ha ilyen különbségtételre sor is került volna, a véleménynyilvánítás szabadságára és az öncenzúrára dermesztő hatással járó bizonytalanságok merülhettek volna fel (Vajnai-ítélet 54. pont).

Nem volt bizonyított, hogy a vöröscsillag viselése kizárólag az önkényuralmi eszmékkel való azonosulást jelenti, különösen azon tény fényében, hogy a kérelmező a vöröscsillagot egy jogszzerűen rendezett békés demonstráción, bejegyzett baloldali politikai párt alelnökeként viselte, akiről nem ismeretes, hogy a jogállamisággal szembehelyezkedve kívánna részt venni a magyar politikai életben [Vajnai-ítélet 53. pont].

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának véleménye szerint egy pusztán spekulatív veszélynek a demokráciát védő preventív intézkedésként történő visszaszorítása nem tekinthető nyomós társadalmi szükségletnek. A Kormány ugyanis egyetlen olyan esetre sem hivatkozott, amikor a vöröscsillag nyilvános viselése Magyarországon zavargás tényleges, vagy akárcsak távoli veszélyét idézte fel (Vajnai-ítélet 55. pont).

Sőt, az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint az önkényuralmi ideológia potenciális propagálása, bármilyen visszataszító is, önmagában nem indokolhatja büntetőjogi szankcióval való korlátozását. Egy olyan jelkép, amelynek a jelen ügy kontextusában - ahol egy önkényuralmi törekvésekkel köztudomás szerint nem rendelkező, bejegyzett politikai párt vezetője viselte - többféle jelentése is lehet, nem azonosítható veszélyes propagandával. A magyar büntető törvénykönyv nem kívánja meg annak bizonyítását, hogy a tényleges használat önkényuralmi propagandának minősül. Ehelyett a puszta használatot is cáfolhatatlanul önkényuralmi propagandának tekinti, kivéve, ha a használatra tudományos, művészeti, tájékoztatási vagy oktatási célból kerül sor (Vajnai-ítélet 56. pont).

Az Emberi Jogok Európai Bírósága tisztában volt azzal, hogy a kommunizmus konszolidálása céljából több országban, így Magyarországon is alkalmazott szisztematikus terror súlyos seb marad Európa lelkében és szívében. Elfogadja, hogy egy olyan szimbólum használata, amely e rezsimek uralma alatt mindenütt jelen volt, kellemetlen érzéseket kelt a volt áldozatokban és hozzátartozóikban, akik joggal találhatják megvetést kifejezőnek az ilyen használatot. A Bíróság azonban úgy véli, hogy az ilyen érzelmek, bármennyire is érthetőek, önmagukban nem határozhatják meg a véleménynyilvánítás szabadságának határait (Vajnai-ítélet 57. pont).

Az Emberi Jogok Európai Bírósága szerint a kérelmező magatartását szankcionáló intézkedés ugyan relatíve enyhe volt, de a legsúlyosabb következményekkel járó büntetőjog sférájába tartozik, így nem arányos az elérni kívánt törvényes céllal (Vajnai-ítélet 58. pont).

Az új Btk. az önkényuralmi jelkép használata tekintetében átveszi a korábban hatályos szabályokat, így a horogkereszt, SS-jelvény, nyilaskereszt, sarló-kalapács, ótágú vöröscsillag vagy ezeket ábrázoló jelkép terjesztése, nagy nyilvánosság előtti használata, közszemlére tétele minősül bűncselekménynek. A büntetőjogi jogkövetkezmények azonban eltérnek, hiszen az új Btk. elzárással rendeli büntetni az önkényuralmi jelképek használatát.

Vajnai Attila alkotmányjogi panasz keretében fordult az Alkotmánybírósághoz, amely 4/2013. (II. 21.) AB határozatában megsemmisítette a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/B. §-át, és hatályon kívül helyezte 2013. április 30. napjától. Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi fenyegetettsége indokolt lehet, mert a 20. század szélsőséges politikai diktatúráihoz kötődő szimbólumaival összefüggő magatartások egyrészt érzékenyen érinthetik, illetve sérthetik az emberi méltóságot, másrészt ellentétesek az Alaptörvényből levezethető alkotmányos értékrenddel [4/2013. (II. 21.) AB határozat V.2.1. pont]. Az Alkotmánybíróság szerint a diktatórikus rendszerekkel való azonosulást kifejező nézetek nyilvános megfogalmazása, terjesztése vagy hasonló célzatos magatartások büntetendővé nyilvánítása alkotmányosan elfogadható lehet, ha a büntetőjogi szabályozás kellően pontos, konkrét és meghatározott ahhoz, hogy az ne jelentsen aránytalan beavatkozást a véleménynyilvánítás szabadságába, illetve a tényállás a cél elérése érdekében a lehető legszűkebb körre vonatkozik. A Btk. 269/B. § (1) bekezdése viszont az Alkotmánybíróság szerint túl tágan határozza meg a büntetendő magatartások körét, mert nem differenciál, hanem a jelképhasználatot általában rendeli büntetni, jóllehet a célzat, az elkövetési módozat vagy a kiváltott eredmény figyelembevétele az egyes szimbólumok esetében elengedhetetlen lehet. A jelképhasználat általános büntetendővé nyilvánítása ahhoz vezet, hogy olyan magatartások is büntetendőknek minősülnek, amelyek bűncselekménnyé nyilvánítása aránytalanul korlátozza a véleménynyilvánítás szabadságát. [4/2013. (II. 21.) AB határozat V.2.2. pont]

Az Alkotmánybíróság a megsemmisítés időpontjának meghatározásakor figyelemmel volt arra, hogy a Btk. 269/B. § (1) bekezdésének megsemmisítésével bizonyos, a törvényalkotó által korábban büntetendővé nyilvánított magatartások szabályozatlanul maradnak. Az Alkotmánybíróság ezért a 2013. április 30-ával történő megsemmisítésről döntött, időt hagyva a jogalkotónak az Alaptörvénynek megfelelő új szabályozás kidolgozására [4/2013. (II. 21.) AB határozat V.5. pont].

Az Alkotmánybíróság szerint a korábbi Btk. 269/B. §-ával kapcsolatosan felmerült alkotmányossági aggályok a már kihirdetett, de még nem hatályos Btk.-ban szereplő tényállásra is vonatkoznak [4/2013. (II. 21.) AB határozat V.5. pont].

Erre figyelemmel az Országgyűlés az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi szankcionálásról szóló 2013. évi XLVIII. törvennyel a korábbi Btk. 269/B. §-ába és a hatályos Btk. 335. §-ába új normaszöveget alkotott.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a köznyugalom, ezen belül a félelemtől és felháborodástól mentes élethez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény alanya (tettese) bárki lehet akár önálló tettesként, akár - különösen az ugyanazon elkövetési tárgyra elkövetett közszemlére tétel esetén - társtettesként.

3. Az elkövetési magatartás a terjesztés, a nagy nyilvánosság előtti használat, illetve a közszemlére tétel. A terjesztés más személyek részére bármilyen formában történő eljuttatás. A használat a jelkép viselésén kívül az annak hordozására szolgáló eszköz használata (például zászló hordozása, lengetése). A közszemlére tétel nagyobb számú személy észlelésére alkalmas módon való elhelyezést jelent. Az elkövetési magatartások azonban csak akkor tényállásszerűek, ha a köznyugalom megzavarására valóban alkalmasak. Ennek megfelelően gondos mérlegelést igényel, hogy az egyéni nyugalmat sértő elkövetési magatartások mikortól érik el azt a mértéket, ami már a köznyugalom megzavarására alkalmas. A jogalkotó példálózó felsorolásban említi az önkényuralmi rendszerek áldozatainak emberi méltóságát vagy kegyeleti jogát sértő módon történő elkövetést.

4. A cselekmény csak szándékos elkövetés esetén büntetendő.

a) terjeszt,

b) nagy nyilvánosság előtt használ, vagy

c) közszemlére tesz,

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt elzárással büntetendő.

ÍH 2016. 4. Az önkényuralmi jelkép használata vétsége megállapíthatóságának szempontjai

Hatósági rendelkezés elleni uszítás

336. § Aki nagy nyilvánosság előtt, a köznyugalom megzavarására alkalmas módon hatóság rendelkezése ellen általános engedetlenségre uszít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A törvény vagy hatósági rendelkezés elleni izgatás az 1978. évi IV. törvényben eredetileg szereplő tényállása (268. §) azt rendelte büntetni, aki nagy nyilvánosság előtt törvény, más jogszabály vagy a hatóság rendelkezése ellen engedetlenségre izgatott.

Az 1989. évi XXV. törvény 14. §-a átalakította a tényállást, leszűkítve az e szakasz alapján büntetendő cselekmények körét. A 1989. október 15. napjától hatályos tényállás elkövetési magatartása az általános elégedetlenségre uszít szövegrésze változott. Beillesztették a köznyugalom megzavarására alkalmas elkövetési mód feltételét. A módosítások célja a javaslat indoklása szerint annak kizárása, hogy a büntetőjog korlátozza az állampolgárokat a törvényekkel, más jogszabályokkal és hatósági rendelkezésekkel szemben az elégedetlenségük szabad kifejtésében.

A Btk. javaslata jogszabály vagy hatósági rendelkezés elleni uszítás cím alatt azt rendelte volna büntetni, aki nagy nyilvánosság előtt, a köznyugalom megzavarására alkalmas módon az Alaptörvény, jogszabály, Magyarország nemzetközi jogi kötelezettsége vagy Magyarország által kötelezően alkalmazandó európai uniós jogi aktus ellen vagy az ezek alapján működő bíróság vagy a hatóság rendelkezése ellen általános engedetlenségre uszít. A kapcsolódó indokolás szerint a rendelkezés címében a hatályos Btk.-ban található törvény kifejezést a [j]ogszabály megfogalmazás váltja fel, a bűncselekmény ugyanis [már az előző kódex alapján is] valamennyi jogszabály vonatkozásában elkövethető. Ebből következően a tényállás szövege sem törvény-re, hanem jogszabály-ra utal, azaz, hogy külön nevesíti az Alaptörvényt, tekintettel arra, hogy az nem tekinti saját magát jogszabálynak [lásd: Alaptörvény C) cikk (3) bekezdés és T) cikk], ugyanakkor a büntetőjogi védelmet erre nézve is indokolt megteremteni és fenntartani. Figyelemmel arra, hogy a nemzetközi jogi és az európai uniós jogi aktusokból származó kötelezettségeknek a magyar jogszabályokkal való azonos szintű védelme az Alaptörvény E) és O) cikkén alapul, így a Javaslata a magyar, illetve a nemzetközi és az európai uniós jog alapján működő bíróságok és hatóságok rendelkezéseinek egyenrangú védelmet biztosít.

A hatályos tényállás szövege annak eredménye, hogy az Országgyűlés elfogadta Vas Imre T/6958/164 sz. kapcsolódó módosító javaslatát, amely szerint a Btk. megfelelő rendelkezésében és az azt megelőző alcímében csak a hatósági rendelkezés elleni uszítás szerepelne. A módosító indítvány indokolása szerint a jogszabályok, jogszabályi rendelkezések közül azokat szükséges a büntetőjog eszközeivel védeni, amelyek konkrét ügyekben meghozott hatósági döntések által érvényesülnek. Önmagában a jogszabály vagy jogszabályi rendelkezés elleni, akár a köznyugalom megzavarására alkalmas módon történő engedetlenségre uszítás nem éri el a büntetőjogi szankcionálás szintjét, az a szabad véleménynyilvánítás körébe tartozik. A hatóság fogalmába [pedig], az értelmező rendelkezések alapján, a bíróság is beleértendő, ez utóbbi vonatkozásban lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 9. pontját.

Szövegmagyarázat

1. A hatósági rendelkezés elleni uszítás jogi tárgya a köznyugalom, ezen belül a hatósági rendelkezések tiszteletben tartása.
2. A hatósági rendelkezés elleni uszítás tettese bárki lehet. Elkövetheti akár a rendelkezést - meggyőződése ellenére - kibocsátó hivatalos személy is.

3. Az elkövetési magatartás az uszítás, amelynek vonatkozásában lásd megfelelően a Btk. 332. §-ához fűzött magyarázatot. Az uszítás azonban nem (feltétlenül) gyűlöletre, hanem hatósági rendelkezéssel szembeni általános elégedetlenség kiváltására irányul.

Az uszítás tárgya a hatósági rendelkezés elleni engedetlenség, amelynek a jogalanyok tágabb körére kell vonatkoznia. Az engedetlenség nem feltétlenül aktív cselekvés, hanem passzív ellenállás is lehet. A hatósági rendelkezés elleni uszítás akkor is megvalósul, ha a tettes a jogalkalmazói döntés elleni engedetlenségre uszít, de nem azt, hanem csak az annak alapjául szolgáló normát tartja hibásnak.

A hatósági rendelkezés elleni uszítás megvalósulásához sem általános, sem egyedi engedetlenségnek nem kell megvalósulnia.

4. A hatóság rendelkezése ellen általános engedetlenségre uszítás csak akkor minősül bűncselekménynek, ha az a köznyugalom megzavarására alkalmas módon történik.

5. A tényállás azt is feltételezi, hogy a hatóság rendelkezése ellen általános engedetlenségre uszítás nagy nyilvánosság előtt történjen. A nagy nyilvánosság fogalmára lásd a Btk. 204. §-ához fűzött magyarázatot. Nagy nyilvánosságon a Btk. 459. § (1) bekezdés 22. pontja alapján a bűncselekmény sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell.

6. A hatóság rendelkezése elleni uszítás csak szándékos elkövetés esetén büntetendő. Az elkövetőnek bele kell nyugodnia, hogy általános elégedetlenségre uszító cselekményt nagy nyilvánosság előtt valósítja meg, és az alkalmas a közösség nyugalmanak megzavarására.

Rémhírterjesztés

337. § Aki közveszély színhelyén nagy nyilvánosság előtt olyan valótlan tényt vagy való tényt oly módon elferdítve állít vagy hírszél, amely a közveszély színhelyén alkalmas az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A rémhírterjesztés tényállását már az 1978. évi IV. törvény is tartalmazta, ennek alapján az volt büntetendő, aki mások előtt olyan valótlan tényt - vagy való tényt oly módon elferdítve - állít vagy hírszél, amely alkalmas a köznyugalom megzavarására. Az alapeset büntetési tétele egy évig terjedő szabadságvesztés volt. A büntetési tétel három évig terjedő szabadságvesztés volt, ha a rémhírterjesztést közveszély színhelyén vagy háború idején követték el.

Az 1989. évi XXV. törvény 16. §-a (hatályos 1989. október 15. napjától) az alapeset elkövetési helyeként - a büntetendő magatartások körét szűkítve - a nagy nyilvánosság előtt való elkövetést határozta meg.

A 18/2000. (VI. 6.) AB határozat megsemmisítette a Btk. 270. §-át, mivel az szükségtelenül és aránytalanul - így az Alkotmány 8. § (1) és (2) bekezdését sértő módon - korlátozta a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadságát. A véleménynyilvánítási szabadságnak a büntetőjogi eszközökkel nem korlátozható tartományán belül van ugyanis a valótlan tények állítása vagy hírszéltelese, (illetve a való tényeknek elferdítése), akkor is, ha a tényt állító tudatában is van cselekménye köznyugalomra káros hatásának, ebbe belenyugszik, netán ezt kívánja [18/2000. (VI. 6.) AB határozat III.4. pont]. Ennek oka, hogy az Alkotmánybíróság szerint a véleménynyilvánítási szabadság magas értéktartalmából következően ezen alkotmányos alapjog tekintetében a korlátozás alapjául szolgáló érdeksérelemnek különösen súlyosnak kell lennie [18/2000. (VI. 6.) AB határozat III.4. pont].

A rendelkezés alkotmányosságának megítélésénél az Alkotmánybíróság különös figyelemmel volt arra is, hogy a fejlett információs környezet, az elektronikus világháló kiépülése és használatának mindennapivá válása, az elektronikus véleménynyilvánítás lehetősége, az állam és polgárai közötti információáramlás rendkívüli felgyorsulása nem csupán a hamis tájékoztatás, híresztelés elterjedésének nagyságát és gyorsaságát növeli, hanem a cáfolat, a valóságnak megfelelő tények közlésének és bizonyításának lehetőségeit és eredményességét is. Amennyiben a demokratikus társadalomtól elvárt módon működik, igen hatékony eszköz a köznyugalom megzavarásának megelőzésében, illetve a közvélemény félrevezetésével, hiányos tájékoztatásával, a mesterséges pánikkeltéssel megzavart köznyugalom gyors helyreállításában. [18/2000. (VI. 6.) AB határozat III.4. pont]

A tényállás minősített estét az Alkotmánybíróság nem találta alkotmányellenesnek, de miután a bűncselekmény tényállási elemeit az (1) bekezdés határozza meg, nem volt mellőzhető a (2) bekezdés megsemmisítése sem. Az Alkotmánybíróság ugyanakkor leszögezte, hogy büntetőjogi eszközöknek a rémhírterjesztéssel szemben, a köznyugalom védelme érdekében való igénybevétele önmagában nem alkotmányellenes. ha a nagy nyilvánosság előtti tudatosan hamis tényállítást (híresztelést, való tények elferdítését) rendkívüli helyzetben, például közveszély színhelyén vagy háború idején követik el, és a köznyugalom megzavarására vezethet [18/2000. (VI. 6.) AB határozat III.4. pont].

Az Alkotmánybíróság szerint a köznyugalom megzavarására alkalmasság tényállási eleme a jogbiztonság szempontjából aggályos. A köznyugalom maga is bizonytalan és értelmezést igénylő társadalmi jelenség. Annak megítélése pedig, hogy valamely tényállítás vagy híresztelés valóban alkalmas-e a köznyugalom megzavarására, kifejezetten lehetőséget teremt az esetleges, adott esetben önkényes jogértelmezésre és jogalkalmazásra. A tényállási elemek megfogalmazásával szemben megkövetelt határozottság, pontosság, egyértelműség ez esetben nem kielégítő, ugyanis a jogalkalmazónak az alkotmányosság szempontjából megengedhetetlenül nagy számú olyan körülményre kell figyelemmel lennie, amelyeket nem a törvény, hanem a törvény indoklása, az eseti döntések és a jogi kommentárok fogalmaznak meg. Mindez túlságosan nagy teret ad a jogalkalmazói tévedésnek, [...] ami már a jogbizonytalanság szintjét is eléri. [18/2000. (VI. 6.) AB határozat III.5. pont]

A 2000. évi CXXV. törvény 2. §-a (hatályos 2001. január 4. napjától) a rémhírterjesztés alcím alá új tényállást iktatott be, amely részben azonos a korábbi (2) bekezdésben szabályozott minősített eset első fordulataival. A bűncselekmény elkövetési helyeként (idejeként) a jogalkotó az alapeseti tényállásba iktatta a közveszély színhelyén való elkövetés feltételét. A köznyugalom megzavarására való alkalmasság nem kellően pontos, határozott és egyértelmű kritériuma helyébe az amely alkalmas az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére szövegrész került. A tényállás nem tartalmaz minősítő körülményt. A jogalkotó megítélése szerint ezen a helyen nem indokolt a háború idejére szóló büntetőjogi rendelkezéseket felvenni, hanem a rendkívüli állapotra és a szükséghelyzetre vonatkozó különleges jogszabályokban kell szabályozni az ilyen minősített időszakokban elkövetett köztörvényi bűncselekmények háború esetén történő súlyosabb megítélését.

Az új Btk. lényegében változatlanul átveszi a rémhírterjesztés korábbi Btk.-ban szereplő tényállását, de a közveszély színhelyén kitétel a tényállásban való kétszeres megjelenítésével egyértelművé teszi, hogy a rémhírterjesztés kizárólag akkor valósul meg, ha az a közveszély színhelyén alkalmas az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy nyugtalanság keltésére.

Szövegmagyarázat

1. A rémhírterjesztés jogi tárgya a köznyugalom, amit a tényállás bizonyos körülmények között bekövetkező tényközlések ellen véd.

2. Az új Btk. javaslat indoklása szerint a bűncselekmény elkövetője bárki lehet, aki a közveszély színhelyén jelen van. A tényállást tehát nem valószínűsítheti meg az, aki a közveszély színhelyétől távol, például információs rendszer útján állít valótlan tény, amely a közveszély színhelyén jelenlévőkhöz eljutva alkalmas zavar vagy nyugtalanság keltésére.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai:

a tény állítása vagy

a tény híresztelése.

Ezek fogalmára lásd a Btk. 226. §-ához fűzött magyarázatot.

Az állítás (híresztelés) tartalma a

valótlan tény vagy

a való tény, de elferdített formában közölve.

A tényállítás valótlan, ha nem felel meg az objektív valóságnak.

A való tény elferdített formában való állítása (híresztelése) esetén a hírközlő személy a tény valamilyen lényeges elemét nem a valóságnak megfelelően adja vissza (például lényeges körülményeket elhallgat).

4. Az elkövetési magatartás csak akkor tényállásszerű, ha az állított vagy híresztelt tény alkalmas arra, hogy az emberek nagyobb csoportjában zavar vagy riadalmat keltsen. A rémhírterjesztés tehát absztrakt veszélyeztetési bűncselekmény, a tény zavar vagy riadalom keltésére való alkalmassága elegendő a tényállásszerű elkövetési magatartás megvalósulásához.

5. A bűncselekmény elkövetési helye (és ideje) a közveszély színhelyén és nagy nyilvánosság előtt való elkövetés.

A közveszély fogalmára lásd megfelelően a Btk. 322. §-ához fűzött magyarázatot. A közveszély színhelye az a terület, ahol a közveszély hatásai érzékelhetők. Ilyen például árvíz esetén az elöntött vagy közvetlenül a gátak mögött fekvő terület. Tűzvész esetén pedig az, ahová a tűz közvetlenül áttérjedhet, illetve ahonnan annak oltását végzik.

A nagy nyilvánosság fogalmára lásd a Btk. 204. §-ához fűzött magyarázatot. Nagy nyilvánosságon a Btk. 459. § (1) bekezdés 22. pontja alapján a bűncselekmény a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell.

6. A rémhírterjesztés csak szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt. A bűncselekmény elkövetésének feltétele a tény valótlanságának (elferdítésének) tudata is.

Közveszéllyel fenyegetés

338. § (1) Aki a köznyugalom megzavarására alkalmas olyan valótlan tényt állít, híresztel, vagy azt a látszatot kelti, hogy közveszéllyel járó esemény bekövetkezése fenyeget, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a közveszéllyel fenyegetés a köznyugalmat súlyosan megzavarta.

ÍH 2016. 94. Terrorcselekménnyel fenyegetés - közveszéllyel fenyegetés

Szövegtörténet

A közveszéllyel fenyegetés tényállását az 1993. évi XVII. törvény 56. §-a iktatta be az 1978. évi IV. törvénybe, hatályos 1993. május 15. napjától. A tényállás azt rendelte büntetni, aki más előtt olyan, a köznyugalom megzavarására alkalmas valótlan tényt állít, hogy közveszéllyel járó esemény bekövetkezése fenyeget. Az indoklás szerint ugyanis egyre gyakrabban fordult elő, hogy magukat fel nem fedő személyek különböző közintézményeket azzal fenyegettek, hogy ott robbanószerkezetet helyeztek el. Az addig hatályos büntetőjogi szabályok mellett pedig csak az esetek egy részében volt lehetőség a büntetőjogi felelősségre vonásra. Az alapeseti tényállás büntetési tétele két évig terjedő szabadságvesztés volt.

Az 1996. évi LII. törvény 4. §-a (hatályos 1996. augusztus 15. napjától) két új minősítő körülményt illesztett a tényálláshoz. Ennek következtében súlyosabban minősült a radioaktív anyaggal fenyegetve, illetve még súlyosabban a radioaktív anyaggal fenyegetve és a köznyugalmat súlyosan megzavarva való elkövetés.

A 2008. évi LXXIX. törvény 10. §-a módosította a bűncselekmény alaptényállását, lényegében kiegészítve azt annak büntetendőségével, aki a köznyugalom megzavarására alkalmas módon azt a látszatot kelteti törekszik, hogy közveszéllyel járó esemény közvetlenül bekövetkezik (hatályos 2009. február 1. napjától). Ennek indoka a törvényjavaslat 10. §-ához fűzött miniszteri indoklás szerint az volt, hogy a rendkívül gyors információ-áramlást felhasználva [...] a megtévesztésre irányuló cselekmények nem csak egyes meghatározott személyek zaklatását célozhatják, hanem alkalmasak lehetnek arra, hogy konkrét címzett hiányában a köznyugalmat zavarják meg.

A Btk. átvette, de bizonyos mértékben átalakította a közveszéllyel fenyegetés tényállását. A kódex nem tartalmazza a más előtt kitélt, figyelemmel arra, hogy ez a javaslat indokolása szerint a dolog természetéből következik. A közveszéllyel fenyegetés tekintetében a korábbi kódexhez képest a Btk. a korábbi két elkövetési magatartást egységesíti, és ugyanúgy rendeli büntetni a köznyugalom megzavarására alkalmas valótlan tény állítását, híresztelést, mint a közveszéllyel járó esemény bekövetkezésével fenyegetés látszatának keltését. A Btk. azonban csak a közveszéllyel járó esemény bekövetkezése tényleges látszatának keltését szankcionálja, az arra való törekvés (amely a korábbi kódexben még szerepelt) a hatályos jog szerint nem büntetendő.

Minősített esetként a Btk. csak a köznyugalom ténylegesen bekövetkező súlyos megzavarását mint eredményt határozza meg. Az új kódex mellőzi tehát azon minősített esetet, amely a radioaktív anyaggal fenyegetve történő elkövetést súlyosabban rendelte büntetni. Mivel azonban az alapeseti büntetési tételt két évről három évre emeli, a radioaktív anyaggal fenyegetve történő elkövetés büntetési tétele nem változott az előző kódexhez képest.

Szövegmagyarázat

1. A közveszéllyel fenyegetés jogi tárgya köznyugalom, amit a tényállás a közveszéllyel járó eseményekkel kapcsolatos valótlan közlések ellen védelmez.

2. A közveszéllyel fenyegetés tettese bárki lehet.

3. A közveszéllyel fenyegetés elkövetési magatartásai:

tény állítása,

tény híresztelése, illetve

látszat keltése.

A tény állításának, illetve híresztelésének fogalmára lásd a Btk. 226. §-ához fűzött magyarázatot. A közveszéllyel fenyegetés akkor is megvalósul, ha az elkövető nem állítja, hogy közveszéllyel járó esemény bekövetkezése fenyeget, de annak látszatát kelti.

Az állítás, a híresztelés és a látszat keltése is közveszéllyel járó esemény jövőbeli bekövetkezésére vonatkozik. Ha az elkövető azt állítja, hogy a közveszéllyel járó esemény már bekövetkezett, akkor legfeljebb rémhírterjesztés (Btk. 337. §) valósulhat meg.

A közveszéllyel fenyegetés csak akkor valósul meg, ha az állítás (híresztelés) valótlan, azaz a közveszéllyel járó esemény jövőbeli bekövetkezése nem várható. Ugyanez igaz a látszat keltésére is, hiszen erről eleve csak akkor szólhatunk, ha a közveszéllyel járó esemény bekövetkezése valójában nem fenyeget.

A közveszély fogalmára lásd a Btk. 322. § (1) bekezdéséhez fűzött magyarázatot. A közveszéllyel járó esemény, például a robbanás vagy árvíz bekövetkezése, mérgező anyag forgalomba kerülése stb.

4. A bűncselekmény csak akkor valósul meg, ha az elkövetési magatartások tanúsítása alkalmas arra, hogy a köznyugalmat megzavarja.

5. A közveszéllyel fenyegetés csak szándékos elkövetés esetén büntetendő. A bűncselekmény csak akkor valósul meg, ha az elkövető legalább belenyugszik abba, hogy a közveszéllyel járó esemény jövőbeli bekövetkezése nem várható.

6. A bűncselekmény rendbeliségét a valótlanul állított stb. események száma határozza meg.

7. A közveszéllyel fenyegetés látszólagos halmazatban háttérbe szorul a terrorcselekménnyel fenyegetéshez (Btk. 316. §) képest.

8. A közveszéllyel fenyegetés minősített esete (büntetési tétele öt évig terjedő szabadságvesztés), ha a bűncselekmény a köznyugalmat súlyosan megzavarta [Btk. 338. § (2) bekezdés]. A köznyugalom súlyos megzavarása minősítő eredmény, így elég, ha arra az elkövető gondatlansága terjed ki (Btk. 9. §), de az sem kizárt, hogy az ilyen helyzetet az elkövető szándékosan idézi elő.

Garázdaság

339. § (1) Aki olyan kihívóan közösségellenes, erőszakos magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a garázdaságot

a) csoportosan,

b) a köznyugalmat súlyosan megzavarva,

c) fegyveresen,

d) felfegyverkezve vagy

e) nyilvános rendezvényen követik el.

ÍH 2014. 129. Garázdaság - testi sértés

4/2007. Büntető jogegységi határozat, BH 1980. 116., BH 1980. 280., BH 1982. 406., BH 1985. 174., BH 1985. 299., BH 1989. 179., BH 1993. 407., BH 1994. 646., BH 2000. 94., BH 2004., 350., BH 2005. 313.

Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény eredeti szövege is büntetni rendelte a garázdaság vétségét [271. § (1) bekezdés], amelynek minősített eseteként a csoportos, illetve a köznyugalmat megzavarva történő elkövetés szerepelt [271. § (2) bekezdés]. A bűncselekmény elkövetőjével szemben kitiltás is alkalmazható volt [1978. évi IV. törvény 271. § (3) bekezdés].

Az 2008. évi LXXIX. törvény 11. § (1) bekezdése új - még súlyosabban büntetendő - minősített esetet iktatott be a 271. § (3) bekezdésébe, amely szerint öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ha a garázdaságot csoportosan és a köznyugalmat súlyosan megzavarva, illetve nyilvános rendezvényen követik el, hatályos volt 2009. február 01. napjától. A módosító törvény a kitiltás lehetőségét megteremtő rendelkezést a 271. § (4) bekezdésébe helyezte át. A 2008. évi LXXIX. törvény 11. § (2) bekezdése az (5) bekezdésbe olyan értelmező rendelkezést iktatott be, amely az erőszakos magatartás fogalmának bizonyos szegmensét definiálta. A törvényjavaslat 11. §-ához fűzött miniszteri indoklás szerint az új értelmező rendelkezés megalkotására azért van szükség, mert a garázdaság elkövetési magatartásai értelmezésében korábban egységes gyakorlat az utóbbi időben megbomlott. A javaslat erre tekintettel kétséget sem hagy [...] afelől, hogy a jogalkotó továbbra is a hosszabb ideje töretlen bírói gyakorlatot tekinti irányadónak a garázdaság megállapításához szükséges erőszakos magatartás tekintetében. Az értelmező rendelkezés természetesen nem szűkíti az erőszakos magatartás kialakult értelmezését, mindösszesen annyit rögzít, hogy [a] testi sértés okozására nem alkalmas támadó jellegű fizikai ráhatás is erőszakos magatartásnak minősül. A 2009. évi LXXX. törvény újraszabályozta a garázdaság minősített eseteinek körét, és ennek alapján egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a garázdaságot csoportosan és a köznyugalmat súlyosan megzavarva, illetve nyilvános rendezvényen, fegyveresen vagy felfegyverkezve követi el.

A Btk. lényegében átveszi a garázdaság korábbi szabályozását. A garázdaság minősített esetei azonban a jogalkotó megítélése szerint a korábban hatályos Btk.-ban túlszabályozottak, és akár öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetettek, pedig szabszidiárius bűncselekményről van szó. A Btk. az egyszerűsítés és ésszerűsítés érdekében újraszabályozza a garázdaság minősített eseteit. A bűncselekmény így legfeljebb három évig terjedő szabadságvesztéssel lesz büntethető, azonos súlyú minősítő körülmény lesz a csoportos, fegyveres, felfegyverkezve, a köznyugalmat súlyosan megzavaró, illetve a nyilvános rendezvényen való elkövetés. Az erőszakos magatartásra, illetve a nyilvános rendezvény fogalmára vonatkozó értelmező rendelkezéseket a Btk. a Záró Rész értelmező rendelkezései körében helyezi el.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a köznyugalom, amit a tényállás a kihívóan közösségellenes magatartások ellen véd.

2. A garázdaság elkövetési magatartása kihívóan közösségellenes és erőszakos.

A közösségellenességet az adott helynek és időnek megfelelő társadalmilag elvárt magatartás szerint kell érteni. Kihívó az olyan cselekmény, amely a társadalmilag elvárt magatartással nyíltan és tudatosan szembehelyezkedik. Nem tekinthető kihívóan közösségellenes magatartásnak, ha az elkövetők az atomerőmű kapujához láncolják magukat, illetve annak kerítésén átmásznak, ha azt nemzetközi környezetvédő szervezet célkitűzéseit követve az atomenergia felhasználásának veszélyeire történő figyelemfelhívás végett valósították meg, még akkor sem, ha a demonstráció szervezésével a gyülekezési jog gyakorlásáról szóló 1989. évi III. törvény rendelkezéseit nem tartották be (BH 2004. 350.). Nem volt kihívóan közösségellenes annak magatartása sem, aki a gyermekeit önhatalmúlag visszaszerezni kívánó volt feleségével és annak a jelenlegi férjével szemben lépett fel, és az őt segítségül hívó kislányának az elvitelét kívánta megakadályozni (BH 1998. 471.). Az sem kihívóan közösségellenes, ha a terhelt a rá támadó kutyát ledobta a korláton keresztül a II. emeleti függőfolyosóról, majd annak gazdáját (aki a kutyát ráusztotta) lefogta, és ennek során kisebb sérüléseket okozott neki (BH 1990. 326.).

Az erőszakos magatartás személy vagy dolog ellen is irányulhat.

Személy elleni erőszakos magatartás lehet könnyű testi sértés, illetve a bántalmazással megvalósuló tetteles becsületsértés is (az elkövető a magánvádlót arcul ütötte) (BH 1982. 406.). Megvalósítja a garázdaság büntettét, ha az elkövető három társával együtt a sértettet a késő esti órákban, a nyílt utcán a földre löki, majd a fején és a testén rugdalja (BH 1998. 67.).

Erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására [Btk. 459. § (1) bekezdés 4. pont]. A garázdaság bűncselekményéhez tartozó erőszak a test egyszerű érintésével, megfogásával is megvalósítható, de az ilyen magatartásnak támadó jellegűnek kell lennie. Így nem tekinthető erőszakos magatartásnak a terhelt azon cselekménye, hogy a sértett diáklányokat ijesztgette (zaklatta), s egyiknek a nyakát, a másiknak a karját megfogta (BH 1980. 116.). Erőszak hiányában nem garázdaság (hanem tetteleges becsületsértés valósul meg), ha valaki más nyilvános szórakozóhelyen itallal szándékosan leönt (BH 1980. 280.).

A dolog ellen irányuló erőszakos magatartás tipikusan állagsérelmet okoz, de ez nem tényállási elem.

A dolog elleni erőszaknak sem az állagsérelme, sem a rongálási kár nem feltétele, de a dologra gyakorolt rendeltetésellenes fizikai ráhatás szükséges. Így ha felrobbantott petárda sem dologra, sem személyre közvetlen hatást nem fejt ki (erőszakos magatartás hiánya miatt), garázdaság vétsége helyett a garázdaság szabálysértése állapítható meg. Egy petárdát ugyanis használni - a dolog természeténél fogva - más módon nem is lehetséges, mint meggyújtani, illetve azt erősen a talajra dobni (BH 1994. 646.).

A garázdaság nem a tulajdonviszonyokat sérti, ezért az elkövető akár a megrongált dolog tulajdonosa is lehet, tehát azzal az eseti döntéssel szemben garázdaság vétségének minősül, ha az indulatos terhelt az italboltban a kezében tartott és itallal töltött borosüveget a kövezett padlóhoz vágta.

Az elkövetési magatartásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen.

A mások fogalom alatt nyelvtani értelmezés alapján legalább két, nem feltétlenül együttesen jelen lévő személy értendő, és nem feltétel a nagy nyilvánosság előtt vagy a nyilvános helyen való elkövetés. Ezzel szemben a bírói gyakorlat szerint mivel a bűncselekmény védett jogi tárgya a köznyugalom, az egy-két személy nyugalmának veszélyeztetésénél többet jelent. A szűk családi körben, nem nyilvános helyen elkövetett cselekmények, melyeket közvetlenül kevesen észlelnek, általában nem alkalmasak a köznyugalom megzavarására, még akkor sem, ha erőszakos módon valósulnak meg (BH 1985. 174.).

A kihívóan közösségellenes erőszakos magatartás, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkoztatást vagy riadalmat keltsen, akkor is megvalósítja azonban a garázdaságot, ha ezt az elkövetéskor nem észlelik többen, de mivel az italboltban több személy tartózkodott, csupán a véletlenül múlt, hogy az adott pillanatban senki sem figyel a terheltre (BH 1982. 501.).

A garázdaság tényállásával összefüggésben a 71. BK vélemény kimondja, hogy a nyilvános helyen elkövetett tetteleges becsületsértés (mely megvalósulhat akár sérülés okozására tipikusan nem alkalmas tárggyal [például tojással] megdobással is) - ha az elkövetés módja folytán kihívóan közösségellenes - garázdaság megállapítására lehet alkalmas, ezért vizsgálni kell, hogy e bűncselekmény konjunktív feltételei (kihívóan közösségellenes, erőszakos, megbotránkoztatásra, illetve riadalomkeltésre alkalmas) hiánytalanul megvalósultak-e.

A megbotránkozás vagy riadalom tényleges bekövetkezése nem tényállási elem, csupán annak reális esélye. A garázdaság absztrakt veszélyeztető deliktum.

4. A garázdaság csak szándékos elkövetés esetén büntetendő. Az elkövetőnek legalább bele kell nyugodnia abba, hogy cselekménye alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen.

5. A garázdaság szubszidiárius bűncselekmény, így bármely súlyosabb bűncselekményhez képest látszólagos alaki halmazatban háttérbe szorul. Bűnhalmazat létesül viszont, ha az elkövető egy cselekménnyel a garázdaság, valamint a testi sértés vagy a rongálás törvényi tényállását is megvalósítja, feltéve, hogy a testi sértés vagy a rongálás törvényi büntetési tétele nem súlyosabb, mint a garázdaságé (BKv. 34.).

Ha viszont a garázdaság vétsége és a másik - akár súlyosabb - bűncselekmény (például súlyos testi sértés) büntette időben elkülönülő elkövetési magatartással valósul meg, akkor valóságos anyagi bűnhalmazat megállapításának van helye (BH 1990. 7.).

A bűncselekmény megítélésével kapcsolatban irányadó a 12/2013. számú büntető elvi határozat, mely kimondja, hogy ha a garázdaságot dolog elleni erőszakos magatartással követik el, ezen erőszakos magatartással okozott szabálysértési értékhátart meg nem haladó kár - a beolvadás folytán - a rongálással elkövetett tulajdon elleni szabálysértés megállapítását nem teszi lehetővé. A dolog elleni erőszakos magatartás fogalmába ugyanis a - csak szabálysértést megvalósító - csekélyebb károkozás, jelentéktelen állagsérelme beletartozik.

6. A garázdaság súlyosabban minősül, ha azt csoportosan, a köznyugalmat súlyosan megzavarva, fegyveresen, felfegyverkezve vagy nyilvános rendezvényen követik el.

A csoportos elkövetés fogalmára lásd a Btk. 137. § 13. pontját és az ahhoz fűzött magyarázatot.

A csoportos elkövetés folytán a társtettesként elkövetett garázdaság büntetnének megállapítására alkalmas annak a magatartása, aki a két társa által kihívóan közösségellenes, erőszakos cselekménybe - a már megvalósított, riadalomkeltésre alkalmas történések ismeretében - bekapcsolódik, és a továbbiakban maga is részt vesz a sértett bántalmazásában (BH 2003. 309.).

A garázdaság csoportosan elkövettként minősül akkor is, ha a három vagy több személy nem együttesen, egymást támogatva, hanem egymással szemben vesz részt az elkövetésben (BH 1985/299., BH 2000. 94., 4/2007. büntető jogegységi határozat). A csoportos garázdaság büntette társtetteseinek szándék- és akarategysége szempontjából csak annak belátása szükséges, hogy az egymással - vagy másokkal - szembeni erőszakos cselekedetük közvetlenül és durván sértheti a közösség nyugalomát. Az elkövetők személyes motivációja, indítéka a szándékegység megítélésénél figyelmen kívül marad (4/2007. Büntető jogegységi határozat II. pont).

A garázdaság bűncselekménye társas elkövetésének törvényi tényállást megvalósító alanyai önálló tettesek nem lehetnek. Az önálló tettesség akkor is kizárt, ha a csoportos elkövetés során egymás ellen lépnek fel (4/2007. Büntető jogegységi határozat I. pont). A garázdaság bűncselekményének társtetteskénti elkövetését nem zárja ki az, ha a személy elleni erőszakos magatartás egyidejűleg alaki bűnhalmazatot alkotó testi sértést is megvalósít, s ez utóbbi bűncselekményt tekintve a társtettesség ismérvei hiányoznak (Legfelsőbb Bíróság 4/2007. Büntető jogegységi határozat III. pont).

A köznyugalmat súlyosan megzavarva követték el cselekményt, ha az a község lakóinak a nyugalmát jelentősen és tartósan megzavarta: a falu központi területén kirobbantott súlyos, emberhalállal végződő tömegverekedés, a vádlottak gátlástalansága és vandalizmusa rémületet, félelmet váltott ki (BH 1996. 515.). A köznyugalom súlyos megzavarásához általában az szükséges, hogy a veszélyhelyzetből eredményre átalakult megbotránkozás vagy riadalom olyan méreteket öltjön, amely az emberek nagy számát érinti, például egy község vagy városnegyed lakóinak a nyugalmát, közhangulatát jelentős mértékben hátrányosan befolyásolja, illetőleg az említett szélesebb személyi körben az elkövető cselekménye pánikot vagy rémületet kelt. Erre utaló adat a Legfelsőbb Bíróság szerint viszont nem merült fel, amikor a vádlott cselekménye szűkebb környezetben, viszonylag rövidebb időn keresztül hatott (a vonat utazóközönsége egy részének a nyugalmát háborította, illetőleg azokban keltett riadalmat), anélkül azonban, hogy az ott tartózkodóknál szélesebb körben az emberek közhangulatát károsan befolyásolta volna (BH 1993. 407.).

A köznyugalmat súlyosan megzavarva elkövetés - bár ez a megfogalmazásából nem egyértelmű - eredményt tartalmaz. Így ennek vonatkozásában elegendő, de szükséges is a gondatlanság fennállása (Btk. 9. §), de nem kizárt az sem, hogy azt az elkövető szándéka fogja át.

A fegyveres elkövetés tekintetében lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pontját.

A felfegyverkezve elkövetés tekintetében lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pontját.

A nyilvános rendezvény tekintetében lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 24. pontját.

7. A garázdaság elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van (Btk. 341. §). Nincs azonban ennek helye azzal a terhellettel szemben, aki mint állandó lakos a községben tartja el időt, rokkant szüleit is (BH 1989. 179.).

Rendbontás

340. § (1) Aki nyilvános rendezvény szervezőjének vagy rendezőjének a rend fenntartása érdekében tett jogszerű intézkedésével szemben erőszakkal vagy fenyegetéssel ellenállást tanúsít, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki sportrendezvényen a létesítménynek a nézőktől vagy a nézők meghatározott csoportjától elzárt területére jogosulatlanul belép, ott tartózkodik, vagy e területre a sportrendezvény megtartását vagy mások testi épségét veszélyeztető tárgyat bedob.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a rendbontást

- a) csoportosan,
- b) fegyveresen,
- c) felfegyverkezve vagy
- d) különös visszaesésként

követik el.

(4) A különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekmény

- a) a testi sértés [164. § (3)-(6) és (8) bekezdés],
- b) a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)-(5) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (311. §), a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak (312. §),
- c) a garázdaság (339. §),
- d) a rongálás [371. § (1)-(6) bekezdés].

Szövegtörténet

A tényállás elődje az egyesülési és a gyülekezési szabadság megsértése elnevezésű bűncselekmény azon változata volt, amelyet a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény 17. §-a iktatott be (hatályos 1989. január 24. napjától 2001. január 3. napjáig). Ennek keretében egy évig terjedő szabadságvesztéssel azt rendelték büntetni, aki a gyülekezési jogról szóló törvény hatálya alá tartozó rendezvény rendezőjének a rend fenntartása érdekében tett intézkedésével szemben erőszakkal vagy fenyegetéssel ellenállást tanúsított [Btk. 228/A. § (2) bekezdés].

A 2000. évi CXXV. törvény 3. §-a iktatta be a Btk. 271/A. §-ába a rendbontás bűncselekményét (hatályos volt 2001. január 4. napjától), ezzel egyidejűleg hatályon kívül helyezte az egyesülési és a gyülekezési szabadság megsértésének fenti változatát. Az új tényállás helyesen nem hivatali, hanem köznyugalom elleni bűncselekményként nyert szabályozást. Az új tényállás védelmi köre - elődjével szemben - már nemcsak a gyülekezési jogról szóló törvény hatálya alá tartozó rendezvényekre, hanem olyan kulturális és sportrendezvényekre is kiterjedt, amelyek bárki számára azonos feltételek mellett nyitva állnak. Az alapeset büntetési tétele két évig terjedő szabadságvesztésre emelkedett. A bűncselekmény három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő minősített esete volt, ha a rendbontást csoportosan vagy felfegyverkezve követik el [(2) bekezdés]. A tényállás rendelkezett a kitiltás lehetőségéről [(3) bekezdés], és definiálta a nyilvános rendezvény fogalmát is [(4) bekezdés].

A 2008. évi LXXIX. törvény 12. §-a újra megállapította a bűncselekmény alaptényállásának szövegét, ennek lényege az volt, hogy védelemben részesítse a nyilvános rendezvény rendezője mellett annak szervezője intézkedését is. A nyilvános rendezvényt definiáló értelmező rendelkezés - a garázdaság módosításával párhuzamosan - némileg módosulva (kibővítve) átkerült az 1978. évi IV. törvény 271/B. §-ába.

A 2011. évi CIV. törvény újra megállapította a tényállás szövegét, amely 2011. szeptember 1. napjától hatályos. A korábbi alapeset mellett új rendelkezésben azt is rendbontás miatt rendelte büntetni, aki sportrendezvényen a létesítménynek a nézőktől vagy a nézők meghatározott csoportjától elzárt területére jogosulatlanul belép, ott tartózkodik, vagy e területre bármit bedob [1978. évi IV. törvény 271/A. § (2) bekezdés]. A minősített esetek [(3) bekezdés] köre kiegészült különös visszaesőként történő elkövetéssel, amelynek szempontjából a tényállás definiálta a hasonló jellegű bűncselekmény fogalmát [(5) bekezdés]. A kitiltás lehetősége fennmaradt [(4) bekezdés].

A Btk. javaslata nem vette volna át a rendbontás 2011. szeptember 1-jétől hatályos rendelkezéseit (sportrendezvényen a létesítménynek a nézőktől vagy a nézők meghatározott csoportjától elzárt területére való jogosulatlan belépés, ott tartózkodás vagy e területre bármi bedobása), ugyanis azok bűncselekményként való meghatározása a büntetőjog ultima ratio jellegének nem felel meg.

Ezzel szemben a T/658/239. sz. zárószavazás előtti módosító javaslat elfogadásával a jogalkotó indokoltak tartotta, hogy a sporthuliganizmus elleni hatékonyabb fellépés érdekében változatlanul bűncselekménynek minősüljenek a 2011. szeptember 1-je előtt a sportrendezvények rendjének megbontása elnevezéssel szabálysértésnek minősített elkövetési magatartások. A büntetőjog ultima ratio jellegére figyelemmel azonban csak az olyan tárgyak bedobása lett büntetendő, amely a sportrendezvény megtartását vagy mások testi épségét veszélyezteti.

Szövegmagyarázat

1. A rendbontás jogi tárgya köznyugalom, azon belül is a nyilvános rendezvények [Btk. 340. § (1) bekezdés], illetve a sportrendezvények [(2) bekezdés] rendje.

2. A bűncselekmény önálló tettese bárki lehet, a tényállást az is megvalósíthatja, aki a rendezvényen jogszerűtlenül vesz részt.

3. Az (1) bekezdésben meghatározott tényállás elkövetési magatartása olyan jogszerű intézkedéssel szemben ellenállás tanúsítása, amelyet nyilvános rendezvény szervezője vagy rendezője a rend fenntartása érdekében tett.

Az ellenállás tanúsítása az elkövetési módokra (erőszak vagy fenyegetés) tekintettel, mindenképpen tevéses mozzanatokat is tartalmaz.

Az ellenállás tárgya nyilvános rendezvény szervezőjének vagy rendezőjének a rend fenntartása érdekében tett jogszerű intézkedése.

A nyilvános rendezvény fogalmára lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 24. pontját.

Ha az esemény megfelel a nyilvános rendezvény fogalmának, az olyan személy intézkedése is büntetőjogi védelem alá tartozik, aki a gyülekezési jogról szóló törvény szerint (vö. 1989. évi III. törvény 5. §) nem minősülhet szervezőnek.

A rendező minden olyan személy, akit a szervező megbízott a rendezvény rendjének fenntartásával.

A gyülekezési jogról szóló törvény nem szabályozza kimerítően, hogy a szervező vagy a rendező milyen intézkedései minősülnek jogszerűnek. Csak azt az általános szabályt tartalmazza, hogy a rendezvény rendjének biztosításáról a szervező gondoskodik [1989. évi III. törvény 11. § (1) bekezdés]. Jogszerű intézkedés például a rendezvény befejezésére való felszólítás vagy másnak a felszólítása arra, hogy a rendezvény helyszínét hagyja el a rendezvény bejelentésben megjelölt befejezésének időpontjában. Ez utóbbi abból következtethető ki, hogy a rendezvény résztvevői a rendezvény bejelentésben megjelölt befejezésének időpontjában kötelesek a rendezvény helyszínét elhagyni [1989. évi III. törvény 12. § (4) bekezdés]. Hasonló intézkedések jogszerűek a gyülekezési jogról szóló törvény hatálya alá nem tartozó rendezvények esetén is. Bármilyen rendezvény esetén jogszerű cselekmény, amire a rendezőt vagy a szervezőt más jogszabály kifejezetten felhatalmazza.

A (2) bekezdés alapján az büntetendő, aki sportrendezvényen a létesítménynek a nézőktől vagy a nézők meghatározott csoportjától elzárt területére

jogosulatlanul belép vagy ott tartózkodik,

a sportrendezvény megtartását vagy mások testi épségét veszélyeztető tárgyat bedob.

4. Az (1) bekezdés szerinti bűncselekmény elkövetési módja az erőszak, illetve a fenyegetés. Az erőszak irányulhat személy vagy dolog ellen. A fenyegetés fogalmára lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontját.

Ha a cselekmény nem erőszakos, és fenyegetés sem valósul meg, akkor a cselekmény rendezvény szabálysértésének minősülhet [Szabs. tv. § 169. § (2) bekezdés b) pont].

A (2) bekezdés esetén a cselekmény bármilyen elkövetési mód esetén megvalósul, akkor is, ha a tettes nem alkalmaz erőszakot, vagy erre vonatkozó akadályt nem küzd le.

5. A rendbontás kizárólag szándékos elkövetés esetén büntetendő. Az elkövető tudatának ki kell terjednie különösen arra, hogy az (1) bekezdés esetén az intézkedés nyilvános rendezvény szervezőjétől (rendezőjétől) származik, illetve a (2) bekezdés tekintetében pedig arra, hogy a terület előle elzártnak minősül.

6. A tényállás szubszidiárius, azaz súlyosabban büntetendő bűncselekményhez képest látszólagos halmazatban háttérbe szorul.

7. Súlyosabban minősül a rendbontás, amennyiben

csoportosan vagy

fegyveresen,

felfegyverkezve vagy

különös visszaesőként

követik el.

A csoportos elkövetés fogalmára lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 3. pontját.

A fegyveres elkövetés fogalmára lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pontját.

A felfegyverkezve való elkövetés fogalmára lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pontját.

A különös visszaeső fogalmára lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 31. pont a) alpontját. E rendelkezés alkalmazásában ugyanolyan bűncselekmény a rendbontás, míg hasonló jellegű bűncselekmény

a szándékos testi sértés [164. § (3)-(6) és (8) bekezdés],

a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)-(5) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (311. §), a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak (312. §), a garázdaság (339. §), a rongálás [371. § (1)-(6) bekezdés].

8. A rendbontás elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van (Btk. 341. §).

Btk. 342. § fejezetcíméhez:

A közbizalom a társadalmi kapcsolatok tartalmát alkotó tények (születés, halál, öröklés stb.) valóságát elismerő és azokhoz alkalmazkodó közösségi állásfoglalás. A közbizalom azt fejezi ki, hogy az egyes állampolgárok személyi körülményei és jogi helyzete, továbbá a jogi személyek működésének szabályszerűsége tekintetében kétségek nem állnak fenn.

A társadalmi kapcsolatok legáltalánosabb tárgyi megtestesítői és bizonyítói az okiratok. A normális társadalmi lét alapvető követelménye, hogy az okiratok valóságában az állampolgárok megbízzanak, és valódinak fogadják el az okiratok tartalmát is. A hamis okirat veszélyezteti mind a közélet, mind pedig a magánélet szabályos menetét, megingatja az állampolgárok biztonságérzetét, társadalmi nyugalanságot idéz elő.

A közbizalom egyaránt fűződik mind az okiratok valóságához, mind pedig az okiratok valósághű tartalmához. A büntetőjogi szabályozás ennek megfelelően kiterjed nemcsak a valótlan tartalmú hamis okiratokra, hanem a valósághű tartalmú hamis okiratokra és a valótlan tartalmú valódi okiratokra is.

Kitiltás

341. § A garázdaság és a rendbontás elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

XXXIII. FEJEZET

A KÖZBIZALOM ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Közokirat-hamisítás

342. § (1) Aki

a) hamis közokiratot készít, vagy közokirat tartalmát meghamisítja,

b) hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi közokiratot felhasznál,

c) közreműködik abban, hogy jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adatot, tényt vagy nyilatkozatot foglaljanak közokiratba, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdés a) vagy b) pontjában meghatározott közokirat-hamisításra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki az (1) bekezdés c) pontjában meghatározott közokirat-hamisítást gondatlanságból követi el, vétség miatt elzárással büntetendő.

ÍH 2017. 48. Másodfokú nyilvános ülés megtartása a terhelt távollétében

343. § (1) Az a hivatalos személy, aki hivatali hatáskörével visszaélve

a) hamis közokiratot készít,

b) közokirat tartalmát meghamisítja, vagy

c) lényeges tényt hamisan foglal közokiratba, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) E § rendelkezéseit a külföldi állam igazságszolgáltatási vagy bűnüldözési feladatot ellátó hatóságának a törvény alapján Magyarország területén eljáró tagjára is megfelelően kell alkalmazni.

Szövegmagyarázat

A Btk. a közokirat-hamisítás két tényállási változatát határozta meg, annak megfelelően, hogy a közokirat-hamisítással kapcsolatos cselekmény elkövetője tettesként bárki (342. §) vagy csakis a hatáskörével visszaélő hivatalos személy (343. §) lehet.

Az okirat fogalmát a Btk. nem határozta meg, mivel az okirat nem sajátosan büntetőjogi jelenség, hanem a jogrendszer más ágaiban is használatos. Az okirat-hamisítási bűncselekmények törvényi tényállásainak megalkotásánál a jogalkotó az okiratoknak a jogéletben általánosságban elfogadott meghatározását vette alapul. Az okirat - általánosságban - írásban tett és gondolati tartalommal bíró nyilatkozat, amely jogilag jelentős tényekre vonatkozik (BH 1984. 50.).

Büntetőjogi értelmezésben okiratnak az olyan iratot tartjuk, amely jog vagy kötelezettség fennállását, változását vagy megszűnését, illetőleg jelentős tény megtörténtét igazolja.

Az okiratok több szempont szerint osztályozhatók, így rendeltetését tekintve megkülönböztethetők az úgynevezett bizonyító okiratok, amelyek közhitelesen igazolják a bennük foglalt adatok, tények valóságát (például házassági anyakönyvi kivonat, tulajdoni lap), illetve rendelkező okiratok, amelyek nyilatkozat megtételét, hatósági intézkedést igazolnak (például bírósági ítélet). Utóbbiak bizonyító ereje nem terjed ki a bennük foglalt tények valóságának igazolására. Büntetőjogi vonatkozásban azonban csak egyetlen osztályozásnak van jelentősége, éspedig annak a megkülönböztetésnek, amely szerint az okiratok egy része közokirat, másik része pedig magánokirat. A különbségtétel alapját nemcsak a kétféle okirat eltérő formai sajátosságai képezik, hanem sokkal inkább a bizonyító erő tekintetében fennálló eltérések. Ezekre az egyes törvényi tényállások tárgyalásánál rátérünk.

Az okirat-hamisítási bűncselekményekkel kapcsolatban mindenekelőtt tisztázni kell, hogy mit értünk valódi, hamis és valótlán tartamú okiraton.

Valódi okiratnak tekintjük azt az okiratot, amelyet a kiállítóként feltüntetett személy vagy hatóság készített, és a kiállítóként megjelölt személy vagy hatóság nyilatkozatát tartalmazza.

Hamis az az okirat, amelynek készítője nem azonos a kiállítóként feltüntetett személlyel vagy hatósággal, illetőleg amely nem a kiállítóként feltüntetett személy vagy hatóság nyilatkozatát tartalmazza.

Valótlán tartalmú az az okirat, amelyben feltüntetett tények nem felelnek meg a valóságnak.

A kódex a közokirat-hamisítás két tényállási változatát szankcionálja, annak megfelelően, hogy a közokirat-hamisítással kapcsolatos cselekmény elkövetője tettesként bárki vagy csak a hatáskörével visszaélő hivatalos személy lehet.

I. A bárki által elkövethető közokirat-hamisítás

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a közokirat valóságába vetett bizalom és a közhitelesség.

A közokirat-hamisítás elkövetési tárgya a közokirat, melynek fogalmát a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 195. § határozza meg.

Közokiratok alatt olyan papír alapú vagy elektronikus okiratokat értünk, amelyeket bíróság, közjegyző vagy más hatóság, illetve közigazgatási szerv ügykörén belül, a megszabott alakban állított ki [PP. 195. § (1) bekezdés].

Az olyan papír alapú vagy elektronikus okirat, amelyet bíróság, közjegyző vagy más hatóság, illetve közigazgatási szerv ügykörén belül, a megszabott alakban állított ki, mint közokirat teljesen bizonyítja a benne foglalt intézkedést vagy határozatot, továbbá az okirattal tanúsított adatok és tények valóságát, úgyszintén az okiratban foglalt nyilatkozat megtételét, valamint annak idejét és módját. Ugyanilyen bizonyító ereje van az olyan okiratnak is, amelyet más jogszabály közokiratnak nyilvánít.

Az eredeti papír alapú közokirattal azonos bizonyító ereje van a közokiratról - általában műszaki vagy vegyi úton - készült felvételnek (fénykép-, film-, hang- stb.), úgyszintén az eredeti okiratról bármely adathordozó útján készült okiratnak, ha a felvételt, illetve az adathordozóról az okiratot bíróság, közjegyző vagy más hatóság, továbbá közigazgatási szerv vagy ezek ellenőrzése mellett más szervezet készítette. Ugyanilyen bizonyító ereje van az okirat megőrzésére hivatott szerv (például levéltár) által vagy ellenőrzése mellett készített felvételnek vagy okiratnak, továbbá a közokiratot kiállító vagy őrzésére hivatott szerv által a felvétel vagy adathordozó útján nyert adatok alapján készített okiratnak.

Az eredeti papír alapú vagy elektronikus közokirattal azonos bizonyító ereje van annak a közokiratról készített elektronikus okiratnak, amelyet a közokirat kiállítására jogosult ügykörén belül, a megszabott alakban készített el, és amelyen minősített elektronikus aláírást vagy minősített tanúsítványon alapuló fokozott biztonságú elektronikus aláírást, valamint - ha jogszabály így rendelkezik - időbélyegzőt helyezett el. Az eredeti közokirattal azonos bizonyító ereje van annak az elektronikus okiratnak is, amelyet a közokirat kiállítására jogosult külön jogszabályban meghatározott eljárási rend szerint készített el, illetve amelyet törvény elektronikus közokiratnak nyilvánít.

Az eredeti elektronikus közokirattal azonos bizonyító ereje van annak az elektronikus közokiratról készített papír alapú okiratnak, amelyet a közokirat kiállítására jogosult ügykörén belül, a megszabott alakban vagy külön jogszabályban meghatározott eljárási rend szerint készített el. Ugyanilyen bizonyító ereje van az elektronikus közokirat megőrzésére hivatott szerv által vagy ellenőrzése mellett készített papír alapú okiratnak, továbbá a közokiratot kiállító vagy őrzésére hivatott szerv által az elektronikus közokiratot tároló adathordozó útján nyert adatok alapján készített papír alapú okiratnak.

Ellenbizonyításnak a közokirattal szemben is helye van, de csak annyiban, amennyiben azt a törvény ki nem zárja vagy nem korlátozza.

A közokiratot az ellenkező bebizonyításáig valódinak kell tekinteni, a bíróság azonban - ha szükségesnek találja - az okirat kiállítóját hivatalból is megkeresheti, hogy az okirat valósága tekintetében nyilatkozzék.

A büntetőjogi védelem nem korlátozódik a Magyarországon kiállított közokiratokra, a bűncselekmények tárgya lehet külföldön kiállított közokirat is, amennyiben azt a magyar hatóság felülhitelesítette. A felülhitelesítésre a magyar állam által kötött, eltérő nemzetközi megállapodás esetén egyébként nincs szükség.

A szakági törvények külön nevesítik azt, amikor egy okirat közokirati minőséggel van felruházva.

A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 35. § (4) bekezdése szerint a munkaviszonyban, közalkalmazotti jogviszonyban foglalkoztatott tanár, oktató, kutató oktatói igazolványa felmutatásával jogosult igénybe venni az oktatók részére biztosított kedvezményeket. Az ilyen igazolvány közokirat.

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 45. § (13) bekezdése szerint a diákigazolvány elektronikus adattárolásra és adatellenőrzésre alkalmas eszközzel ellátott igazolvány, mely közokiratnak minősül.

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 52. § (1)-(2) bekezdése szerint a képviselő-testület üléséről jegyzőkönyvet kell készíteni. A jegyzőkönyv közokirat, amelynek elkészítéséről a jegyző gondoskodik.

A civil szervezetek bírósági nyilvántartásáról és az ezzel összefüggő eljárási szabályokról szóló 2011. évi CLXXXI. törvény 19. § (2)-(3) bekezdése szerint e törvény felhatalmazása alapján kiadott rendeletek alapján a bíróság által az informatikai rendszer útján előállított jegyzőkönyv (igazolás), határozat (értesítés) és az ezekről kiállított papír alapú másolat (kiadmány) közokirat. Ugyanilyen bizonyító erővel bizonyítja a kérelmezők beadványairól, valamint a kézbesítési bizonyítványról (tértivevényről) a bíróság vagy az informatikai rendszer által készített másolat, illetve ezen iratokról a rendszerbe bevitt adatok, valamint ezen adatok alapján készített okirat azt, hogy annak tartalma az eredeti okirattal megegyezik. A bíróság által az informatikai rendszer alkalmazásával előállított vagy az informatikai rendszer útján automatizáltan előállított irat a Pp. 195. §-a szerinti elektronikus közokirat.

A fizetési meghagyásos eljárásról szóló 2009. évi L. törvény 18. § (5) bekezdése szerint e törvény, valamint az e törvény felhatalmazása alapján kiadott rendeletek alapján a közjegyző, illetve a Magyar Országos Közjegyzői Kamara (MOKK) rendszere által előállított jegyzőkönyv (igazolás), aktanyomat, határozat (értesítés, végrehajtási lap) és az ezekről kiállított hiteles kiadmány közokirat. Ugyanilyen bizonyító erővel bizonyítja a felek beadványairól, valamint a kézbesítési bizonyítványról (tértivevényről) a közjegyző vagy a MOKK rendszere által készített másolat, illetve ezen iratokról a rendszerbe bevitt adatok, valamint ezen adatok alapján készített okirat azt, hogy annak tartalma az eredeti okirattal megegyezik. A MOKK rendszerén keresztül előállított elektronikus közokiratokat legalább fokozott biztonságú elektronikus aláírással kell ellátni.

A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2010. évi CLVIII. törvény 39. § (2) bekezdése szerint a Felügyelet a helyszíni ellenőrzést végző munkatársait felügyeleti szolgálati igazolvánnyal látja el, amely közokirat, és csak a megbízólevéllel együtt jogosít ellenőrzés lefolytatására.

2. A bűncselekmény alanya: tettesként bárki lehet, kivéve a hivatalos ügykörben eljáró hivatalos személyt.

A 342. § (1) bekezdés b) pontjában szabályozott elkövetési alakzat esetében közvetett tettség valósulhat meg, ha az elkövető a hamis közokiratot azzal a megtévesztéssel adja át felhasználásra a megbízottjának, (jogi) képviselőjének, hogy az okirat valódi. A hamis közokirat készítése [342. § (1) bekezdés a) pont] és felhasználása [342. § (1) bekezdés b) pont] csak szándékos elkövetés esetében büntetendő. A 342. § (1) bekezdés c) pontjában szabályozott elkövetési alakzatnak - melyet a szakzsargon intellektuális közokirat-hamisításnak nevez - azonban mind a szándékos, mind pedig a gondatlan megvalósítása bűncselekményi képez.

A 342. § (1) bekezdés a) pontjának szándékos elkövetése esetén az elkövető tudatának át kell fogni, hogy a hamisító magatartás következtében közokirat (jellegű) okmány jön létre, illetve a közokirat bizonyító erővel rendelkező lényegi tartalma megváltozik.

A 342. § (1) bekezdés b) pontja esetében az elkövető tudatának át kell fognia, hogy az okirat hamis vagy más nevére szóló, és azt a saját jogviszonyában bizonyításra vagy igazolásra jogtalanul használja fel.

A 342. § (1) bekezdés c) pontja esetében a gondatlanság mind az adatként szolgáltatott tények, az ehhez felhasznált köz- vagy magánokiratok valóságtartalmával, mind pedig azzal kapcsolatos lehet, hogy a szolgáltatott adatok közokiratba foglalásra kerülnek, és azokra vonatkozóan a közokirat bizonyító erővel fog rendelkezni.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai:

hamis közokirat készítése vagy közokirat tartalmának meghamisítása,

hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi közokirat felhasználása,

közreműködés jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adat, tény vagy nyilatkozat közokiratba foglalásában.

Hamis közokirat készítése esetén egy új, korábban nem létezett közokirat létesül, amelynek nem az a kiállítója, akit az irat feltüntet, hanem az okirat az elkövetői magatartás folytán jön létre. Nem bír jelentőséggel, hogy az elkészített közokirat-utánpótlás valós vagy valótlan tartalommal bír-e. Ha a közokirat tartalma fedi a valóságot, akkor valóságghű tartalmú hamis közokirat jön létre. Ez a körülmény azonban a büntetőjogi felelősség szempontjából közömbös.

A közokirat tartalmának meghamisítása esetében az elkövető egy már létező, valódi közokiraton végez tartalmi változtatást. Ez gyakran az okiraton megjelölt tények változtatásában, módosításában mutatkozik meg, például fénykép kicserélése az igazolványban, dátumok átírása. A megváltoztatás technikai módszere - fénymásolás, szkennelés, ragasztás stb. - mindegy. Fontos hangsúlyozni, hogy a közokirat tartalmának meghamisítása csak abban az esetben valósít meg bűncselekményt, ha ez a tevékenység a közokirat olyan részét érinti, amelyre nézve a közokiratnak bizonyító ereje van, tehát joghatás kiváltására alkalmas (1/2004. BJE indoklás III. pont).

A felhasználás - a 342. § (1) bekezdés b) pontjában szabályozott elkövetési tevékenység - a közokirat bizonyító erejének érvényesítését jelenti. Ez rendszerint aktív tevékenység, mint például az útlevél felmutatása. A büntetőjogi felelősség vonatkozásában fontos, hogy a hamis/hamisított/más névre szóló valódi közokirat felhasználását pönalizálja a törvényhozó. A más névre szóló valódi közokirat esetében maga az okirat nem hamis, hanem csak a bizonyító erő érvényesítésének folyamatában válik hamissá. E fordulatnál a büntetendőség alapja a közokirat felhasználása az elfogadó tévedésbe ejtésével, például a más nevére szóló ingyenes parkolásra jogosító hatósági igazolvány elhelyezése a gépkocsi szélvédőjén díjfizetésre kötelezett parkolóban.

A közokirat felhasználását szükségszerűen megelőzi az okirat elkészítése. Amennyiben a hamis (hamisított) közokirat felhasználója azonos a készítő személlyel, abban az esetben a készítő által történő felhasználás büntetlen utócsselekmény, ha a felhasználás a készítésre vonatkozó elévülési időn belül történik. Az elkövető tehát hamis közokirat készítése, illetőleg közokirat tartalmának meghamisítása miatt felel. Ha viszont a felhasználás időpontjáig a készítés miatti büntetethezesség már elévült, az elkövető terhére csak a hamis (hamisított) közokirat felhasználása róható (1/2000. BJE).

A 342. § (1) bekezdés a)-b) pontokban szabályozott elkövetési módokat a jogirodalom materiális (anyagi) közokirat-hamisítás néven tárgyalja, bár egyes szerzők a közvetlen közokirat-hamisítás megnevezést megfelelőbbnek tartják.

Az úgynevezett intellektuális (értelmi) közokirat-hamisítás valósul meg a 342. § (1) bekezdés c) pontjában szabályozott elkövetési magatartással. Az elkövetési tevékenység: közreműködés valótlan adat, tény vagy nyilatkozat közokiratba foglalásában. Intellektuális közokirat-hamisítás elkövetése során valódi közokiratba a valóságtól eltérő tartalom kerül rögzítésre. A bűncselekmény legalább két személy közreműködése folytán jön létre: az egyik a hivatali hatáskörében jóhiszeműen eljáró személy, aki adatokat, nyilatkozatokat, tényeket vezet be az által készített közokiratba; a másik személy az adatközlő, akinek részére a közokirat készül. A jogalkotó ennek az utóbbi személynek a cselekményét értékeli a törvényi tényállásban. A közokirat készítője a közlés alapján abban a meggyőződésben állítja ki a közokiratot, hogy a tudomására hozott tények, adatok, nyilatkozatok a valóságnak megfelelnek. Az így készült okirat tehát valódi, mert a kiállítóként feltüntetett személytől (hatóságtól) származik, de a tartalma valótlan. A közreműködést a törvényhozó sui generis tettesi cselekménnyé nyilvánította.

Az intellektuális közokirat-hamisítás esetében a közvetlenül cselekvő hivatalos személy - tévedés miatt - nem büntethető, kivéve, ha tudott a közölt adatok valótlanosságáról: ebben az esetben a hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás tettese, a közreműködő pedig ez utóbbi bűncselekmény felbujtója, esetleg bűnsegédje.

Az 1/2004 Büntető jogegységi határozat szerint intellektuális közokirat-hamisítás elkövetési tárgya lehet minden olyan közokirat, amelynek rendeltetése, hogy a benne foglalt adat valóságát teljes bizonyító erővel bizonyítsa. Ennek alapján tehát az intellektuális közokirat-hamisítás a rendelkező közokiratok tekintetében is elkövethető, amennyiben olyan adatokra vonatkozik, amelyek valóságát az adott közokirat bizonyítja, például egy jogerős ítélet teljesen bizonyítja, hogy az adott bűncselekmény miatt kit ítélték el, így ha a terhelt megtévesztő magatartása folytán egy másik személy nevén ítélik el, a bűncselekmény megvalósul.

Ha az elkövető az ellene indított büntetőeljárás során más létező személynek adja ki magát, és az ennek megfelelő adat kerül az ügyben eljáró hatóságok által készített közokiratba, a hamis vád büntette mellett az intellektuális közokirat-hamisítás büntettét is elköveti (2/2004. BJE).

Ha a jármű átírásával kapcsolatos ügyintézés során olyan adásvételi szerződést nyújtanak be az illetékes rendőrhatalomhoz, amely a jármű korábbi tulajdonosát nem a valóságnak megfelelően tünteti fel, és ennek következtében a járműnyilvántartásba is a valóságnak meg nem felelő adat kerül, az egyéb törvényi feltételek megléte esetén intellektuális közokirat-hamisítás büntette valósul meg (5/2000. BJE).

Befejezett a bűncselekmény a 342. § (1) bekezdés a) és c) pontjában szabályozott elkövetési alakzatok esetében a hamis, illetve a hamisított közokirat létrejöttével. A kísérlet a 342. § (1) c) pontja esetén elvileg előfordulhat, ha a hivatalos személy észleli a közreműködő által közölt adatok valótlanosságát, és az okirat kiállítására nem kerül sor.

Közokirat-hamisítás büntettének kísérlete valósul meg, ha a terhelt - tulajdonjoga bejegyzése céljából - az ingatlan-nyilvántartást vezető földhivatalhoz valótlan tartalmú adásvételi szerződést nyújt be, és ennek alapján széljegy feltüntetésére kerül sor (BH 2004. 310.).

Az ingatlan vételárára vonatkozóan valótlan tartalmú adásvételi szerződésnek a földhivatalhoz történő benyújtása, majd a tulajdonjog ennek alapján történő bejegyzése nem közokirat-hamisítást, hanem a magánokirat-hamisítást valósítja meg (BH 2007. 111.).

A 342. §(1) bekezdés b) pontjában szabályozott fordulat a felhasználással befejezetté válik, kísérletként minősülhet az okiratnak a hatóság részére postai úton történő elküldés, amennyiben az kézbesítési hiba miatt a címzetthez nem jut el.

A hamis közokirat készítésének vagy tartalma meghamisításának [342. § (1) bekezdés a)] és a felhasználásnak [342. § (1) bekezdés b)] fokozott társadalomra veszélyességére tekintettel az előkészület is büntetendő. A hamisítás előkészítő célzatos magatartás lehet például a közokirat kiállításához szükséges nyomtatványok számítógép segítségével történő elkészítése. A felhasználásra irányuló előkészület megállapítása lehetséges, amikor az elkövető az okiratot - a bizonyításra, igazolásra felhasználás céljából - magánál tartja, vagy ilyen célból használat végett másnak átadja.

4. A rendbeliség a hamis, a hamisított vagy a felhasznált közokiratok számától függ. Ha az elkövető az intellektuális közokirat-hamisítást úgy valósítja meg, hogy a hatóságot valamely hamis magánokirat felhasználásával téveszti meg: csupán az intellektuális közokirat-hamisítás megállapításának van helye; az ehhez szükségszerűen megvalósuló magánokirat-hamisítás bűnhalmazatban történő megállapítására nem kerülhet sor (BH 1996. 290.).

Ha a rendőrkapitányság a terhelt gépjárművezetői engedélyét visszavonja, és a terhelt a hatóság előtt olyan - valótlan tartalmú - írásbeli nyilatkozatot tesz, hogy a járművezetői jogosítványát elvesztette, a joghatás kiváltására alkalmas, de valótlan tartalmú nyilatkozat megtételével, vagyis felhasználásával a magánokirat-hamisítás vétségét valósítja meg (BH 2002. 3.).

A közokirat-hamisítás halmazatban állhat az okirattal visszaéléssel, ha az elkövető más útlevélét jogtalanul megszerzi, majd annak tartalmát meghamisítja.

A közokirat-hamisításhoz képest speciálisak azok a bűncselekmények, amelyek tényállása szerint az elkövetési magatartás okirat-hamisítással valósul meg. Ezért nem állapítható meg a közokirat-hamisítással bűnhalmazatban a hamis tanúsítás hamis okirat használatával kapcsolatos esetével [Btk. 272. § (2) bekezdés c) pont] és a megfeleltetés hamis tanúsításával [Btk. 416. § (1) bekezdés].

A közokirat-hamisítás a valótlan tartalmú anyakönyvi bejegyzéssel a kettős házasság (Btk. 214. §) mellett csak látszólagos anyagi halmazatot képez (szükségképpen eszközcselekmény).

Az intellektuális közokirat-hamisítás büntetével halmazatban a hamis vád büntette is megvalósul, ha az elkövető az ellene indított büntetőeljárás során más létező személynek adja ki magát, és az ennek megfelelő adat kerül az ügyben eljáró hatóságok által készített közokiratba. Ha az elkövető a személyazonosságának az igazolására más nevére szóló valódi közokiratot is felhasznál, a hamis vád és az intellektuális közokirat-hamisítás mellett a Btk. 342. §-a (1) bekezdése b) pontjának III. fordulataba ütköző közokirat-hamisítás büntettét is elköveti (2/2004. BJE).

II. A hivatalos személy által elkövethető közokirat-hamisítás

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a közokirat valódiságába vetett bizalom és a közhitelesség.

A közokirat-hamisítás elkövetési tárgya a közokirat, melynek fogalmát az előzőekben részletesen kifejtettük.

Nem kizárt a külföldi közokirattal kapcsolatos elkövetés sem, ha a hivatalos személy ügykörébe tartozik annak megőrzése, arról hivatalos másolat kiadása vagy a külföldi közokirat felülhitelesítése.

2. A bűncselekmény alanya: csak olyan hivatalos személy lehet, akinek közokiratok kiállítása vagy iratoknak közokirati jelleggel való ellátása a hivatali hatáskörébe tartozik.

Tettes lehet a külföldi állam igazságszolgáltatási vagy bűnüldözési feladatot ellátó hatóságának a törvény alapján Magyarország területén eljáró tagja is. A bűncselekmény társtettese is csak ilyen jogosultsággal rendelkező hivatalos személy lehet.

Részesként bárki elkövetheti ezt a bűncselekményt, azzal a feltétellel, hogy tudomása van a tettes hivatalos személyi minőségéről. Felbujtóként hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás büntettét valósítja meg az a büntetőügyekben intézkedésre jogosult rendőr, aki bűncselekmény elkövetésének gyanújáról hivatalosan értesülve arra utasítja a bűncselekmény helyszínén eljáró alárendeltjeit, hogy az eljárásukról készített jelentésben a valóságtól eltérően azt rögzítsék: az érintett felek között csak elszámolási vita történt, ami a rendőri intézkedéstől függetlenül megegyezéssel lezárult, s az alárendeltek ennek az utasításnak eleget tettek (BH 2012. 186.).

A bűncselekmény csak szándékosan - mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal - követhető el. Az alakilag hamis készítés vagy a tartalom meghamisítása esetén az elkövető tudatának csak azt kell átfognia, hogy más hivatalos személy által kiállított közokiratról van szó, az általa kiállított közokirat esetén azonban a tudatának át kell fogni a közokirat tartalmába foglalt lényeges tény valótlanságát.

3. A bűncselekményt megvalósító elkövetési magatartások:

hamis közokirat készítése,

közokirat tartalmának meghamisítása,

lényeges tény hamis közokiratba foglalása.

A hamis közokirat készítése vagy a közokirat tartalmának meghamisítása kapcsán a bárki által megvalósítható közokirat-hamisításnál elmondottak irányadók. A büntetőjogi felelősség akkor is létrejön, ha a meghamisított adatok vagy tények a valóságnak megfelelnek. A hamis közokirat készítése csak akkor állapítható meg, ha az elkövető másik hivatalos személyt tüntet fel kiállítóként. A meghamisítás is csak olyan már létező közokiraton végezhető el, amit eredetileg nem az elkövető készített.

Lényeges tény hamisan történő közokiratba foglalása esetén az elkövető készíti a közokiratot, amely formailag valós, tartalma azonban valótlan. Lényeges tény alatt azon tényeket értjük, amelyek a közokirat bizonyító joghatás kiváltására alkalmas jellegét adják.

Az elkövetési mód a hivatali hatáskörrel visszaélés. Ennek előfeltétele, hogy a hivatalos személy a feladatkörét, jogosítványait meghatározó jogszabályok, belső szabályok szerint jogosult közokirat kiállítására. A cselekményt e speciális helyzetet kihasználva követi el. Amennyiben általában a közokiratok kiállítása vagy éppen az adott közokirat kiállítása nem tartozik a hivatalos személy elkövető hatáskörébe, a bárki által elkövethető közokirat-hamisítás valósul meg.

4. A rendbeliség a közokiratok számához igazodik. Ez a bűncselekmény - az elkövetés módjára tekintettel - kizárja a Btk. 305. §-ban meghatározott hivatali visszaéléssel halmazatban történő megállapítását. Amennyiben a hivatalos személy a közokirat-hamisítás ellenszolgáltatásaként előnyt kér vagy fogad el, a hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás és a hivatali vesztegetés elfogadása (294. §) halmazata miatt felel.

Ha a hivatalos személy a hivatali hatáskörével visszaélve készített hamis okiratot maga fel is használja, a felhasználással kapcsolatos cselekménye büntetlen utócsselekményként minősül.

A hivatalos személy által elkövetett közokirat-hamisítás súlyosabb büntetési tétele folytán a konzumpció elve érvényesül, és csupán látszólagos az alaki halmazat a választás, a népszavazás, a népi kezdeményezés és az európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény kapcsán, ha a hivatalos személy a választással kapcsolatos közokiratban (például választói névjegyzékbe történő jogtalan felvétellel) hamis adatokat tüntet fel [Btk. 350. § (1) bekezdés d) és g) pont].

Biztonsági okmány hamisítása

344. § Aki a külön jogszabályban meghatározott

Szövegtörténet

A törvény egy új tényállásban rendeli büntetni a biztonsági okmányok védelmének rendjéről szóló 86/1996. (VI. 14.) Korm. rendeletben szereplő belépésre jogosító biztonsági okmányok hamisítását.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a belépésre jogosító okmányokba vetett közbizalom megóvásához fűződő társadalmi érdek.

A bűncselekmény elkövetési tárgyai a biztonsági okmányok hatékony védelmének megteremtése érdekében a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 77. §-a (1) bekezdésének b) pontjában kapott felhatalmazás alapján kiadott a biztonsági okmányok védelmének rendjéről szóló 86/1996. (VI. 14.) Korm. rendeletben szereplő biztonsági okmányok.

A hivatkozott kormányrendelet 1. § b) pontja szerint biztonsági okmány: a természetes és jogi személyekkel, tárgyakkal, objektumokkal közvetlen vagy közvetett kapcsolatban lévő olyan irat, amely tulajdonosának (birtokosának) személyét hitelesen igazolja, vagy jogosultságok gyakorlását, illetve kötelezettségek teljesítését teszi lehetővé, amennyiben az irat jogszerűtlen, illetve rendeltetésellenes használata nemzetbiztonsági, közbiztonsági-bűnügyi, igazgatási vagy egyéb nemzetgazdasági érdekeket súlyosan sérthet. A biztonsági okmányok körét a rendelet 1. számú melléklete tartalmazza. Eszerint biztonsági okmánynak minősül a vízumbélyeg, a magánútlevél, a tartózkodási engedély az Európai Gazdasági Térség állampolgára számára, a személyazonosító igazolvány, a vezetői engedély, a gépjármű forgalmi engedély, az európai lőfegyvertartási engedély, az Európai Egészségbiztosítási Kártya, a mozgásában korlátozott személy parkolási igazolványa, a Magyar igazolvány, a személyi azonosítót és lakcímet igazoló hatósági igazolvány, a hatósági erkölcsi bizonyítvány, a diplomáciai testület és egyéb képviselők igazolványai, a TAJ-szám igazolására szolgáló hatósági igazolvány, a közgyógyellátási igazolvány, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állományú tagjainak szolgálati igazolványai, az igazságügyi szakértők igazolványa, az ügyvédek igazolványai, a bírósági végrehajtók igazolványai, az ügyészség szolgálati igazolványai, az állami nyelvvizsga bizonyítvány, a diákigazolványok stb.

A jogalkotó ugyan külön nevesíti - de szintén biztonsági okmánynak minősülnek - a védelmet igénylő létesítmények, szervek, intézmények belépési engedélyei, belépésre jogosító igazolványai például belépési engedélyek a Köztársasági Elnöki Hivatal épületébe, az Alkotmánybíróság épületébe, a Kúria épületébe, a Legfőbb Ügyészség épületébe, a büntetés-végrehajtás objektumaiba stb.

A biztonsági okmányok vonatkozásában a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (továbbiakban: Szakszolgálat) látja el az okmányvédelmi rendszerterv kidolgozásával, a biztonsági okmány előállításának engedélyezésével, a biztonsági okmány előállításának kiválasztása során az okmány-előállítás technológiai, technikai feltételeinek vizsgálatával, valamint a biztonsági okmányok védelmének hatósági felügyeletével kapcsolatos feladatokat.

A biztonsági okmányt olyan kémiai, technológiai, technikai, valamint adminisztratív védelemmel kell ellátni, amely megfelelő szinten biztosítja az okmány hamisítás elleni védelmét, a hamisítások gyors felismerését és a biztonsági okmányt az előállítás megkezdésétől a kibocsátás végleges megszüntetéséig a szigorú számadási kötelezettség alá eső bizonylatokra vonatkozó előírások szerint kell kezelni.

A biztonsági okmányt tartalmától, az általa keletkeztetett vagy igazolt jogosultságok, illetőleg kötelezettségek súlyától függően A, B vagy C okmányvédelmi kategóriába kell sorolni.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet. A társatességre, a felbujtásra és a bűnsegélyre az általános szabályok vonatkoznak.

A deliktum mind egyenes, mind eventuais szándékkal elkövethető.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai megegyeznek a közokirat-hamisítás bűncselekmény 342. § (1) bekezdés b) pontjában és 343. § (1) bekezdés a) és b) pontjában szereplő elkövetési magatartásaival, azaz:

belépésre jogosító hamis biztonsági okmány készítése,

belépésre jogosító biztonsági okmány tartalmának meghamisítása,

hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi belépésre jogosító biztonsági okmány felhasználása.

A cselekmény kísérleti szakba lép az elkövetési magatartás megkezdésével, míg befejezett annak teljes kifejtésével lesz.

4. A bűncselekmény szubszidiárius, csak abban az esetben állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg.

A bűncselekmény rendbelisége a hamis, meghamisított illetve felhasznált okmányok számától függ. Ugyannak a belépésre jogosító hamis biztonsági okmánynak a többszöri felhasználása - amennyiben annak egyéb feltételei is fennállnak - a folytatólágosság körében értékelendő.

a) belépésre jogosító hamis biztonsági okmányt készít,

b) belépésre jogosító biztonsági okmány tartalmát meghamisítja,

c) hamis, hamisított vagy más nevére szóló valódi belépésre jogosító biztonsági okmányt felhasznál,

ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Hamis magánokirat felhasználása

345. § Aki jog vagy kötelezettség létezésének, megváltozásának vagy megszűnésének bizonyítására hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratot felhasznál, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2017. 9. Választás rendje elleni bűncselekmény rendbelisége

ÍH 2016. 86. Költségvetési csalás - hamis magánokirat felhasználása - folytatólágos elkövetés - NAV polgári jogi igénye - vagyoneklobzás - zár alá vétel

Szövegmagyarázat

A közokiratok általában a hatóság és az állampolgárok közötti kapcsolatban keletkeznek, és az állampolgár státuszára, személyiségére nézve rendelkeznek bizonyító erővel. A magánokiratok többnyire a gazdasági és pénzügyi viszonyok, az üzleti forgalom bizonyításának eszközei. A magánokiratokat általában magánszemélyek készítik és használják fel, de fontos szerepet töltenek be a jogi személyek, gazdasági társaságok ügyeinek vitelében. A jogügyleti biztonság fontos kelléke a magánokiratok valóságába vetett bizalom.

1. A bűncselekmény jogi tárgya: az üzleti forgalomnak a magánokirat bizonyító erejére támaszkodó biztonsága.

A bűncselekmény elkövetési tárgya a - hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú - magánokirat. Ennek fogalmát csak a közokirathoz viszonyítva lehet meghatározni. A magánokirat olyan okirat, amely a közokiratok kellékeivel nem rendelkezik.

A bizonyító erő tekintetében a közokirat hitelessége az állam tekintélyén alapul, tehát közhitelességgel rendelkezik. A magánokirat viszont nem közhitelességű nyilatkozat, közbizalom annyiban fűződik hozzá, hogy a kiállítótól származik, és annak a nyilatkozatát tartalmazza, vagyis az okirat valódi. A közokirattal ellentétben a magánokirat nem bizonyítja azt, hogy a tartalma a valósággal megegyezik.

A magánokiratok is bizonyító erővel bírnak, tehát alkalmasak jog vagy kötelezettség létezésének, megváltoztatásának vagy megszűnésének bizonyítására. Minden magánokirat büntetőjogi védelemben részesül, függetlenül attól, hogy teljes bizonyító erejű-e vagy sem. Azt, hogy egy okirat mikor minősíthető magánokiratnak, a Pp. 196. § határozza meg. A magánokirat az ellenkező bebizonyításáig teljes bizonyítékul szolgál arra, hogy kiállítója az abban foglalt nyilatkozatot megtette, illetőleg elfogadta vagy magára kötelezőnek ismerte el, feltéve, hogy az alábbi feltételek valamelyike fennáll:

a kiállító az okiratot saját kezűleg írta és aláírta;

két tanú az okiraton aláírásával igazolja, hogy a kiállító a nem általa írt okiratot előttük írta alá, vagy aláírását előttük saját kezű aláírásának ismerte el; az okiraton a tanúk lakóhelyét (címét) is fel kell tüntetni;

a kiállító aláírása vagy kézjegye az okiraton bíróságon vagy közjegyzőileg hitelesítve van;

a gazdálkodó szervezet által kiállított okiratot szabályszerűen aláírták;

ügyvéd (jogtanácsos) az általa készített okirat szabályszerű ellenjegyzésével bizonyítja, hogy a kiállító a nem általa írt okiratot előtte írta alá, vagy aláírását előtte saját kezű aláírásának ismerte el, illetőleg a kiállító minősített elektronikus aláírásával aláírt elektronikus okirat tartalma az ügyvéd által készített elektronikus okirattal megegyezik;

az elektronikus okiraton kiállítója minősített elektronikus aláírást vagy minősített tanúsítványon alapuló fokozott biztonságú elektronikus aláírást helyezett el;

gazdálkodó szervezet által kiállított vagy őrzött okiratról készült felvétel [Pp. 195. § (2) bekezdés], továbbá bármilyen adathordozó útján készített okirat - érte ezalatt az elektronikus okiratról készített papír alapú okiratot is - teljes bizonyító erővel bizonyítja, hogy tartalma megegyezik az eredeti okirattal, feltéve, hogy a gazdálkodó szervezet, amely a felvételt készítette vagy az okiratot kiállította, illetve őrzi, a felvétel vagy az okirat azonosságát szabályszerűen igazolta. Gazdálkodó szervezet által kiállított vagy őrzött okiratról készült elektronikus okirat akkor bizonyítja teljes bizonyító erővel azt, hogy tartalma megegyezik az eredeti okirattal, ha az okiratról elektronikus okiratot készítő azt minősített elektronikus aláírással vagy minősített tanúsítványon alapuló fokozott biztonságú elektronikus aláírással és - ha jogszabály így rendelkezik - időbélyegzővel látta el, illetve külön jogszabály által meghatározott eljárás szerint készítette el. Gazdálkodó szervezet által kiállított vagy őrzött okiratról készült okirat bizonyító ereje - az okirat tartalmát illetően - az eredeti okirattal, közokiratról készült okirat esetében pedig a teljes bizonyító erejű magánokirattal azonos.

A magánokirat valóságát csak akkor kell bizonyítani, ha azt az ellenfél kétségbe vonja, vagy a valóság bizonyítását a bíróság szükségesnek találja. Ha a magánokiraton levő aláírás valósága nem vitás vagy bizonyított, illetve a legalább fokozott biztonságú elektronikus aláírás ellenőrzésének eredményéből más nem következik, az aláírást megelőző szöveget - elektronikus okirat esetén az aláírt adatokat - az ellenkező bizonyításáig meg nem hamisítottaknak kell tekinteni, kivéve, ha az okirat rendellenességei vagy hiányai ezt a vélelmet megdöntik.

A büntetőjogi védelem a külföldön kiállított magánokiratra is kiterjed. A Polgári perrendtartásról szóló törvény csak az úgynevezett teljes bizonyító erejű magánokiratokat szabályozza, de mindez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy az ott meghatározott feltételek teljes körének meg nem felelő okirat úgynevezett egyszerű magánokiratnak minősüljön.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. Ha azonban valamely büntetőügy terheltje a hamis (hamisított, valótlan tartalmú) magánokiratot az ellene folyó büntetőeljárásban bizonyítási eszközként használja fel, e cselekménye miatt nem büntethető [272. § (3) bekezdés].

Társtettesek, akik a hamis magánokiratot közösen használják (például élettársak együttesen mutatják be). A használatban részt nem vevő, de azzal egyetértő személy felbujtó vagy bűnszolgálat lehet.

Ha a hamis magánokiratot más személy készíti vagy hamisítja meg, mint aki fel kívánja használni, a felhasználásig mindkét személy cselekménye büntetlen előkészület. Amennyiben a felhasználás megvalósult, az okirat meghamisítója részes lesz, ha tudata átfogta, hogy az általa készített hamis magánokiratot a másik személy fel fogja használni.

A hamis magánokirat felhasználása csak szándékosan követhető el. Azokban az esetekben, amikor a hamis magánokirat felhasználója nem azonos a készítővel, a szándékos elkövetés megállapításának lényeges feltétele, hogy az elkövető legyen tisztában a más által készített vagy meghamisított magánokirat hamis, hamisított vagy valóságellenes voltával, továbbá azzal a joggal vagy kötelezettséggel, amelynek bizonyítására történik a felhasználás.

Az elévülés határideje a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokirat használatának napján veszi kezdetét.

3. A bűncselekményt megvalósító elkövetési magatartás: a hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokirat felhasználása. A közokirat-hamisítás törvényi tényállásának elemzésénél tett megállapításainkat erre a bűncselekményre is érvényesnek tartjuk. Hamis a magánokirat, ha az azon feltüntetett személy nem azonos azzal, aki azt kiállította. Hamisított a magánokirat, ha a már létező magánokiraton - jogosulatlanul - tartalmi, formai változtatást végeztek, így az már nem a kiállítójának a nyilatkozatát rögzíti. Valótlan tartalmú az a magánokirat, amelyben foglalt nyilatkozat nem felel meg a valóságnak, tekintet nélkül arra, hogy ez a kiállító nyilatkozata-e (valótlan tartalmú valódi magánokirat), vagy pedig nem a kiállítóként feltüntetett személy nyilatkozata (valótlan tartalmú hamis magánokirat).

A magánokirat felhasználásán az olyan cselekményt értjük, amelynek eredményeképpen az okiratról más személy tudomást szerez. A felhasználás azonban feltételez valamely korábbi magatartást, nevezetesen hamis (hamisított, valótlan tartalmú) okirat elkészítését. Míg a közokirat-hamisítás esetében ez a tevékenység már önmagában is bűncselekményt is képez, addig a hamis magánokirat felhasználása vonatkozásában a hamis vagy valótlan tartalmú okirat készítése, illetőleg az okirat meghamisítása csak előkészületnek minősül. E bűncselekmény előkészülete azonban nem büntetendő.

A felhasználás akkor tényállásszerű, ha a magánokirattal bizonyítani kívánnak: jog vagy kötelezettség létezésének, megváltoztatásának vagy megszűnésének bizonyítására, azaz joghatás előidézésére használják, például polgári perben egy hamis szerződést csatol be a fél a bírósághoz.

A nem joghatás kiváltására alkalmas felhasználás - ha a magánokiratot nem jog vagy kötelezettség létezésének, megváltoztatásának vagy megszűnésének bizonyítására használják fel - nem valósítja meg a bűncselekményt. Alkalmatlan eszközzel elkövetett kísérletnek minősül az olyan magánokirat felhasználása, amely joghatások előidézésére alkalmatlan.

A hamis magánokiratnak büntető- vagy polgári ügyben bizonyítási eszközként való szolgáltatása hamis tanúzásként [272. § (2) bekezdés c) pontja].

A bűncselekmény a használattal (felhasználással) befejezetté válik, a kísérlet gyakorlati jelentősége elhanyagolható.

4. A közokirat-hamisításhoz hasonlóan a hamis magánokirat felhasználása is csak ritkán valósul meg önmagában. A hamis magánokirat felhasználása tipikus eszközcselekmény: rendszerint más bűncselekmények elkövetését segíti elő, vagy ennek leplezését szolgálja.

Természetes egységnek minősül több magánokiratnak egy (ugyanazon) jogviszonyban való bizonyításra felhasználása. Folytatólagosan elkövetettnek minősül, ha ugyanazt vagy több magánokiratot, ugyanazon jogviszonyból származó jog vagy kötelezettség létezésének, megváltoztatásának vagy megszűnésének bizonyítására többször használják fel, és a folytatólagosság egyéb törvényi feltételei is fennállnak (BKv. 36.).

Okirattal visszaélés

346. § (1) Aki egy vagy több olyan közokiratot, amely nem vagy nem kizárólag a sajátja,
a) másról, annak beleegyezése nélkül jogtalanul megszerez,

b) jogtalanul megsemmisít, megrongál, vagy

c) másról jogtalanul elvesz, vagy a jogosult elől jogtalanul eltitkol,
vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha más bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki jogtalan haszonszerzés céljából közokiratot átad vagy átvesz.

(3) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt magánokiratra azért követi el, hogy jogtalan előnyt szerezzen vagy jogtalan hátrányt okozzon, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

Az okirati bizonyítás biztonságát befolyásolják a különféle visszaélések, az okirattal visszaélés ezen magatartásokat rendeli büntetni. A közbizalom érdekében a büntetőjog eszközeivel is üldözni kell azokat a visszaéléseket, amelyek az okirat-hamisításon kívül az okirati bizonyítás zavartalanságát sértik.

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a jogi forgalom biztonságához, a bizonyítás zavartalanságához fűződő közbizalom.

A bűncselekmény elkövetési tárgya lehet közokirat és magánokirat is. A Btk. 346. § (1) bekezdésében büntetni rendelt közokirattal visszaélésnek és a Btk. 346. § (3) bekezdésében szabályozott magánokirattal visszaélésnek csak az olyan okirat lehet az elkövetési tárgya, amely nem vagy nem kizárólag az elkövető sajátja.

A Btk. 346. § (2) bekezdése szerint pönalizált közokirattal visszaélés esetében nincs jelentősége, hogy a közokirat kinek a tulajdonát képezi.

2. A bűncselekmény alanya tettesként a Btk. 346. § (1) és (3) bekezdésében szabályozott elkövetési magatartásoknál az lehet, aki nem kizárólagos tulajdonosa a köz- vagy magánokiratnak.

A Btk. 346. § (2) bekezdése szerinti bűncselekmény tettese bárki lehet.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A közokirattal visszaélés esetében a büntetőjogi felelősség létrejöttéhez elegendő az eshetőleges szándék is. A rablás elkövetője eshetőleges szándékkal valósítja meg a közokirattal visszaélés vétségét, ha az idős sértett nő táskáját eltulajdonítja (BH 1991. 151.)

A magánokirattal visszaélés csak egyenes szándékkal követhető el, mivel ezt az alakzatot a törvényhozó célzatos bűncselekményként szabályozta.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai:

megszerzés,
megsemmisítés,
megrongálás,
elvonás-eltétel,
eltitkolás,
átadás-átvétel.

A megszerzés - amely hosszabb birtokbavételre irányuló szándékot feltételez, és magában foglalja a tényleges birtokbavételt - akkor valósít meg bűncselekményt, ha jogtalanul, másról, annak beleegyezése nélkül történik. Az okirat találása, ismeretlen módon való megszerzést követő puszta birtoklása nem tényállásszerű. Ez a magatartásforma nem azonos a lopás elkövetési tevékenységével, az elvétellel. Az okiratnak rendszerint nincs pénzben meghatározott értéke, ezért is nem a lopás törvényi tényállásában szereplő elvétel kifejezést alkalmazta a törvényhozó. Abban az esetben, ha az okirat meghatározott pénzértéket képvisel, a másról, annak beleegyezése nélkül történő megszerzése lopást valósíthat meg.

Annak a tetten ért tolvajnak a terhére, aki az idegen dologgal együtt - rövid időre - okiratot is magához vesz, majd a közokirat birtoklásával rövid időn belül, a sértetthez történő visszajutást lehetővé tevő módon felhagy, a megszerzésre irányuló eshetőleges szándék nem állapítható meg (1/2009 BJE), az elvétel azonban igen.

Megsemmisítésen nemcsak az okirat fizikai állagának megszüntetését, anyagi hordozójának elpusztítását, hanem a gondolati tartalom, így például a szöveg olvashatatlaná tételét is érteni kell.

Megrongálás a részleges megsemmisítés, csonkítás mind az okirat anyagának, mind gondolati tartalmának károsítása, például a közokirat leöntése festékkel.

A törvény az okirattal visszaélés elkövetési magatartásai körében külön nevesíti a mástól jogtalanul való elvétel esetét. Mivel a megszerzés az eddigi joggyakorlat szerint hosszabb ideig tartó, visszaélésszerű birtokbavételt jelent, a bíróság nem állapít meg lopás mellett okirattal visszaélést olyan esetekben, amikor a lopott dolog (például pénztárca) a közokirat szokásos tárolási helye. A törvény ezen a gyakorlaton változtatni kíván, ugyanis a lopás sértettjének sokszor nagyobb hátránya keletkezik a közokiratok eltulajdonítása miatt, azok pótlása több időt vesz igénybe, és több pénzbe kerül, mint a lopási érték. Ettől a sérelemtől a jogalkotó nem tekinthet el az elkövető javára, ezért a törvény külön nevesíti az elvételt mint elkövetési magatartást. Ebből következik, hogy az 1/2009. BJE határozatnak az előbbiekkal ellentétes okfejtése meghaladottá vált.

Az elvétel a megszerzéshez hasonlóan az okirat birtokbavételét jelenti, eltérés azonban, hogy ebben az esetben nem szükséges az okirat tartós birtoklása, illetve az erre irányuló szándék. A Btk. 370. § (1) bekezdés be) pontja szerint a lopás minősített esete valósul meg, ha egy vagy több közokirat, magánokirat vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével követik el. Ebben az esetkörben az okiratok számától és jellegétől függetlenül, azok elvétele beolvad a lopásba.

Eltitkolás alatt a jogosult előli ideiglenes vagy végleges eltagadást értjük. Az eltitkolás aktív, leplező magatartást jelent, az, hogy az elkövető csupán birtokában tartja az okiratot, nem tekinthető eltitkolásnak (BH 2003. 298.).

Az átadás, illetve az átvétel a közokirattal való rendelkezést jelenti, amely tevékenységek akkor valósítanak meg bűncselekményt, ha azok kifejtésére jogtalan hasznoszerzés céljából kerül sor. Ez lényegében a közokirat-organizációt, azaz a saját vagy mások közokirataival való kereskedést rendeli büntetni.

A bűncselekmény elkövetési módja: mástól, annak beleegyezése nélkül, jogtalanul. A más személy bárki lehet, a mástól való megszerzés azonban nem valósul meg az elveszett vagy eldobott iratok megtalálása esetén. A beleegyezés nélkül történő megszerzés esetén a jogosult nem járul hozzá az okirattal más személy birtokába kerüléséhez, vagy hozzájárul ugyan, de az akaratnyilatkozatának kifejtésében megtevéstetté (például az elkövető lopott rendőr szolgálati igazolvány felmutatásával szerzi meg az okiratot). Jogtalan a megszerzés stb., ha a cselekményszemély személyiségi jogot sért, illetőleg, ha az ellentétes az anyagi jogi vagy eljárási jogi szabályokkal. A meghatározott módon véghezvitt magatartás kifejtésével a bűncselekmény befejeződik. A befejezettséghez semmiféle hátrány vagy veszélyhelyzet bekövetkezése nem szükséges.

4. Az okirattal visszaélés esetében a mindennapi gyakorlatban a társadalomra veszélyt jelentő cselekmények tipikusan és leggyakrabban az elkövetési tárgyak elvételével valósulnak meg. Ezért az egy alkalommal egy személytől több elkövetési tárgy elvételével elkövetett több bűncselekmény törvényi egységet képez. Ugyanez irányadó a megszerzéssel vagy az eltitkolással megvalósított fordulatok esetén is.

A jogtalanul megszerzett közokirat utólagos meghamisítása vagy meghamisítás nélküli felhasználása esetén bűnhalmazatban megvalósulhat a közokirat-hamisítás megfelelő esete.

Egyedi azonosító jellel visszaélés

347. § (1) Aki

a) egyedi azonosító jelet eltávolít vagy meghamisít,

b) olyan dolgot szerez meg, használ fel, vagy olyan dologról rendelkezik, amelynek egyedi azonosító jele hamis, hamisított, vagy amelynek egyedi azonosító jelét eltávolították, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt üzletszerűen vagy bűnszövetségben követik el.

(3) E § alkalmazásában egyedi azonosító jel: az olyan dolognak, amelynek a birtoklását vagy rendeltetészerű használatát jogszabály hatósági engedélyhez köti, a gyártónak vagy a hatóságnak a dologon, illetve annak alkotórészén alkalmazott, egyedi azonosításra szolgáló jelölése.

Szövegmagyarázat

Az állam bizonyos dolgok forgalomba hozatala feltételül előírja a gyártóknak, hogy az adott dolgot egyedi azonosításra alkalmas jelöléssel lássa el. A hatósági regisztráció értelme az, hogy ezen dolgok használata, forgalma nyomon követhető legyen. A regisztráció alapja pedig nem más, mint a gyártó, illetve a hatóság által a dologon alkalmazott jelölés. A regisztrációról kiállított közokirat számára a dologon alkalmazott jelölés alapvető fontossággal bír, hiszen ezzel együtt lehet a dolgot beazonosítani. Ebből következően az államnak érdeke fűződik az ilyen jelölések érintetlenségéhez. A tényállás az államnak ezt az érdekét kívánja a büntetőjog eszközeivel védeni.

1. A bűncselekmény jogi tárgya a hatósági regisztráció alapját képező egyedi azonosítást szolgáló jelölés valódisága iránti közbizalom.

Elkövetési tárgy az egyedi azonosító jel. A Btk. 347. § (3) §. bekezdése szerint egyedi azonosító jel az olyan dolognak, amelynek a birtoklását vagy rendeltetésszerű használatát jogszabály hatósági engedélyhez köti, a gyártónak vagy a hatóságnak a dolgon, illetve annak alkotórészén alkalmazott, egyedi azonosításra szolgáló jelölése, például gépjármű rendszáma/ alvázszáma, lőfegyver nyilvántartási száma.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. A Btk. 347. § (1) bekezdés b) pontjának tette azonban értelemszerűen nem lehet az, aki a Btk. 347. § (1) bekezdés a) pontja szerinti bűncselekményt megvalósította. Társtettesi, részesi elkövetés az általános szabályok szerint lehetséges. Bűnsegéd például az, aki a gépkocsi alvázszámának kiütéséhez, átiütéséhez szerszámot ad, a műhelyét rendelkezésre bocsátja.

A bűncselekmény valamennyi esete csak szándékosan követhető el, mind az egyenes, mind az eshetőleges szándék megalapozza a büntetőjogi felelősségre vonást. Az elkövető tudatának át kell fogni, hogy a dolog egyedi azonosítására szolgáló jelet távolít el vagy hamisít meg, és így a dolog azonosíthatóságát kizárja. Nem tekinthető ilyennek, amikor a szerelő a gépjármű lökhárítójának kikalapálása és fényezése érdekében leszereli a rendszámot.

A megszerzés, illetve a felhasználás során az elkövető tudatának át kell fognia, hogy a dolog azonosító jelét eltávolították vagy meghamisították, vagy ilyen dologról rendelkezik.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai:

eltávolítás,

meghamisítás,

hamis, hamisított vagy egyedi azonosító jellel nem rendelkező dolog megszerzése,

hamis, hamisított vagy egyedi azonosító jellel nem rendelkező dolog felhasználása,

hamis, hamisított vagy egyedi azonosító jellel nem rendelkező dologról rendelkezés.

A Btk. 347. § (1) bekezdés a) pontja minden olyan magatartást büntetni rendel, amely az egyedi azonosító jel eredetiségén, elhelyezésén, meglétén változtat.

Eltávolítás alatt többek között az egyedi azonosító jelek (rendszám, motorszám stb.) leszerelését, kireszelését, kimarását, kivágását, szám átiütését értjük.

Az egyedi azonosító jel meghamisítása az eredeti jel utánzása vagy ennek érdekében bármilyen elemében, formájában történő megváltoztatása.

A Btk. 347. § (1) bekezdés b) pontja a hamis, hamisított, eltávolított azonosító jelű dolog megszerzését, felhasználását, az ilyen dologról való rendelkezést rendeli büntetni.

A megszerzés a dolog birtokának átmeneti vagy végleges megváltoztatását jelenti, amely lehet jogellenes.

A felhasználás valamilyen tevékenységhez történő használat. Álláspontunk szerint a felhasználás elkövetési magatartás az egyedi azonosító jel eltávolításához, meghamisításához és a megszerzéshez viszonyítva kiegészítő fordulat, önállóan csak akkor értékelhető, ha a cselekménnyel az előző fordulatok nem valósulnak meg, Felhasználásnak minősülhet a hamisított gyártási számmal ellátott gépkocsival való közlekedés (BH 2008. 62.). Ismert ugyanakkor olyan szakirodalmi vélemény is, mely a felhasználás alatt csak a joghatás kiváltására alkalmas tevékenységet érti, például ha az elkövető egyedi azonosító jelű gépkocsit értékesít.

A rendelkezés a joghatás kiváltására nem alkalmas felhasználást jelenti, például a gépkocsi kölcsönadása. Véleményünk szerint a Btk. hivatkozott indokolása nem teljesen következetes, ugyanis a rendelkezés joghatás kiváltására alkalmas aktust foglal magában. A hivatkozott példa esetében is - a gépjármű kölcsönadásakor - jogviszony jön létre, a jóhiszemű, ellenérték fejében kölcsönbe vevőnek használati joga keletkezhet.

Befejezett a bűncselekmény az azonosító jel eltávolításával, meghamisításával, illetőleg az elkövetési tárgyat képező dolog megszerzése, felhasználása vagy az azzal való rendelkezés megvalósításával.

Ha az elkövető az azonosító jel eltávolítása után annak meghamisítását is megvalósítja (például új, hamis gyártási számot üt be a gépkocsi alvázába), vagy azt fel is használja, illetőleg a megszerzés után azt felhasználja, a cselekmény természetes egység, és nem minősül folytatólagosan elkövetettnek.

A kísérlet elviekben lehetséges, de nem gyakori eset. A silány minőségű eltávolítás vagy akár szabad szemmel is észrevehető meghamisítás befejezett bűncselekmény és nem kísérlet, mivel a hamisítás (eltávolítás) minősége nem tényállási elem.

4. Minősített esetet valósít meg az üzletszerűen vagy bünszövetségben történő elkövetés.

5. Az egyedi azonosító jel (például a gépkocsi rendszámablaja) nem okirat, azonban az egyedi jelnek a közokiratban való meghamisítása, a hamis adatnak a közokiratba foglalásában való közreműködés megvalósítja a közokirat-hamisítás büntetettét, és halmazat létesül.

Egy dolgon többféle azonosító jel eltávolítása vagy meghamisítása természetes egység (például a gépkocsin az alvázszám és a motorszám), ha azonban a dolog fődarabjai szétszerelésre kerülnek, és külön-külön képezik az azonosíthatóság tárgyát, bűnhalmazat valósul meg.

Az egyedi azonosító jellel visszaélés halmazatban állhat a lopással, rablással.

Gépjármű kilométer-számláló műszer által jelzett érték meghamisítása

348. § Aki jogtalan haszonszerzés végett a közúti gépjármű kilométer-számláló műszere által jelzett értéket a műszerre gyakorolt behatással vagy a mérési folyamat befolyásolásával meghamisítja, illetve a műszer működését megakadályozza, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A hazai használt gépjármű-kereskedelemben különösen elszaporodtak a gépjárművek kilométer-számlálóival történő manipulációk. Egyrészt a kilométer-számlálók úgynevezett visszatekerésével, kikötésével a vevő nem a tényleges műszaki állapotnak megfelelő árat fizet a járműért, és ez nyilván kárt jelent számára, de előfordulhat akár az úgynevezett megpörgetés is, amikor adóalap csökkentése céljából olyan fuvar költségeket számol el a vállalkozó, amelyek után tényleges kifizetés nem történt meg.

Szövegmagyarázat

1. A gépjármű kilométer-számláló műszer által jelzett érték meghamisításának jogi tárgya komplex, részben a tulajdonjog, a vagyoni érdekek tiszteletben tartásához fűződő társadalmi érdek, részben pedig a gépjármű kilométer-számláló műszer adatait feltűntető okiratok hitelességébe vetett közbizalom.

A tényállás elkövetési tárgya a közúti gépjárművek mechanikus vagy elektronikus működési elvű kilométer-számláló műszere, illetve a gépjármű futásteljesítményének mérését végző - a kilométer-számláló műszer számára értékelhető adatokat szolgáltató - műszaki rendszer, amelyen a kilométer-számláló műszerhez kapcsolt mechanikus vagy elektronikus érzékelők, jeladók, jelfogók, illetőleg az azokat összekötő vezetékek, továbbá a működésükhöz szükséges tápfeszültséget biztosító energiaforrások, akkumulátorok értendők.

A tényállás alkalmazásában közúti gépjárművön a 1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet (KRESZ) 1. számú függeléké II. fejezetének b) pontjában felsorolt járművek értendők, amelyekkel kapcsolatban a 6/1990. (IV. 12.) KöHÉM rendelet 93. § (1) bekezdése kötelezővé teszi minden sík úton önerőből 40 km/óránál nagyobb sebességgel haladni képes gépjármű kilométer-számláló műszerrel való felszerelését.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. A bűncselekmény nem speciális alanyú, a tettesi cselekvőseget kifejezheti a közúti gépjármű tulajdonosa, üzemeltetője, használója és más személy is, tehát mindazok, akiknek a gépjármű későbbi magasabb eladási áron való értékesítéséhez közvetlen vagy közvetett érdekük fűződik. Amennyiben a mérőműszer manipulációját vagy a mérési folyamat befolyásolását, illetve a műszer működésének megakadályozását nem a tulajdonos, hanem annak megbízásából vagyoni haszonszerzés végett más személy (autószerelő, elektronikai szakember stb.) végzi, úgy a bűncselekmény tettese a beavatkozást végző személy lesz, az erre megbízást adó cselekvősege pedig felbujtásként lesz értékelendő.

A társtettségére, felbujtásra, bűnségekre az általános szabályok irányadók.

A bűncselekmény csak egyenes szándékkal követhető el, mivel a törvényi tényállás tartalmazza a jogtalan haszonszerzés célzatát.

3. A bűncselekmény minden elkövetési magatartása tevőleges:

a közúti gépjármű kilométer-számláló műszere által jelzett érték meghamisítása, e műszer működésének megakadályozása.

A kilométerszámláló-műszer által jelzett érték meghamisításán azt értjük, hogy az elkövető a műszer rendeltetésszerű működése folyamán mért és jelzett értéket - a gépjármű valóságos futásteljesítményétől eltérő értékre - változtatja meg, akár úgy, hogy a mérőműszer működését mechanikai vagy elektronikai-számítástechnikai úton, módszerrel vagy eszközzel (rá gyakorolt behatással) módosítja, akár pedig úgy, hogy a gépjármű futásteljesítményének mérését végző - a kilométer-számláló műszer számára értékelhető adatokat szolgáltató - műszaki rendszer egyes részeiben vagy egészében alkalmaz olyan műszaki megoldást, amely a rendszer működését és ezzel a mérési folyamatot befolyásolja.

A kilométer-számláló műszer működésének megakadályozására minden olyan tevőleges magatartás alkalmas, amelynek következtében a mérőműszer a gépjármű futásteljesítményét a továbbiakban már nem méri.

A bűncselekmény immateriális, befejezetté válásához nem szükséges eredmény megvalósulása.

A gépjármű kilométer-számláló műszer által jelzett érték meghamisítása - abban az esetben, ha mechanikus rendszerű mérőműszerre követik el - a csalás, ha pedig elektronikus rendszerű mérőműszer az elkövetési tárgy, akkor az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás bűncselekmény sui generis előkészületi bűncselekménye. Ez utóbbi minősítést az alapozza meg, hogy a vagyon elleni bűncselekmények fejezetére vonatkozó értelmező rendelkezés alapján az elektronikus rendszerű kilométer-számláló műszer büntetőjogi szempontból információs rendszernek tekintendő.

4. A tényállás szubszidiárius, így megállapítására kizárólag akkor kerülhet sor, ha a gépjármű kilométer-számláló műszer által jelzett érték meghamisítása bűncselekmény mellett (vele látszólagos alaki halmazatban) nem áll súlyosabb büntetési tételű bűncselekmény.

Erre figyelemmel e bűncselekménnyel nem állhat heterogén alaki halmazatban a csalás, az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, sőt - bár a közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról szóló 326/2011. (XII. 28.) Korm. rendelet 118. § (1) bekezdése a közlekedési igazgatási hatóság számára kötelezővé teszi a jármű kilométer-számláló műszer állásának a gépjármű-nyilvántartásba való bejegyzését - a közokirat-hamisítás büntette sem.

Mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld jogellenes megszerzése

349. § (1) Aki

a) mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld tulajdonjogának megszerzése,

b) mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó haszonélvezeti jog vagy használat jogának alapítása

céljából az ezekre vonatkozó jogszabályi tilalom vagy korlátozás kijátszásával semmis szerződést köt, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki

a) mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld tulajdonjogának megszerzésére,

b) mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó haszonélvezeti jog vagy használat jogának alapítására vonatkozó jogszabályi tilalom vagy korlátozás kijátszásával általa kötött semmis szerződés leplezésére létrehozott megállapodás alapján mező- és erdőgazdasági hasznosítású földet használ, illetve szedi annak hasznait, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az az ügyvéd, jogtanácsos vagy közjegyző, aki az (1) bekezdés szerinti szerződés megkötésében közreműködik.

(4) Korlátlanul enyhíthető az (1) és (2) bekezdés szerinti bűncselekmény elkövetőjének a büntetése, ha a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti és az elkövetés körülményeit feltárja.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya komplex, egyrészt a mező- és erdőgazdasági hasznosítású földekkel kapcsolatos szerződések valóságátalmába vetett közbizalom, másrészt a magyar mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld termőföld védelme.

2. A 349. § (1) bekezdés szerinti bűncselekmény alanya általános, de az szükségképpen többes elkövetést takar. A 349. § (3) bekezdés alanya speciális, ezen alapesetet csak ügyvéd, jogtanácsos vagy közjegyző követheti el.

A védett jogtárgy a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld. A tényállása pontos értelmezéséhez elengedhetetlen két háttérjogszabály: a termőföldről szóló 1994. évi LV. törvény (a továbbiakban: Tft.) és a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény rendelkezéseinek pontos ismerete.

Az 1994. évi LV. törvény 2. § (2) bekezdése szerint a termőföldre vonatkozó rendelkezéseket - a haszonbérletre a Tft.-ben megállapított szabályok kivételével - alkalmazni kell a mező- és erdőgazdasági művelés alatt álló belterületi földre is.

A Tft. 3. § a) pontja szerint termőföld az a földrészlet, amelyet a település külterületén az ingatlan-nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert, rét, legelő (gyep), nádas, erdő, fásított terület művelési ágban vagy halastóként tartanak nyilván.

A mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény (továbbiakban: Földforgalmi törvény) 5. §. 17. pontja szerint mező-, erdőgazdasági hasznosítású föld: a föld fekvésétől (belterület, külterület) függetlenül valamennyi olyan földrészlet, amely az ingatlan-nyilvántartásban szántó, szőlő, gyümölcsös, kert, rét, legelő (gyep), nádas, erdő és fásított terület művelési ágban van nyilvántartva, továbbá az olyan művelés alól kivett területként nyilvántartott földrészlet, amelyre az ingatlan-nyilvántartásban Országos Erdőállomány Adattárban erdőként nyilvántartott terület jogi jelleg van feljegyezve. A jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezések szerint a dologi jogok közül a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld tulajdonjogának megszerzése, valamint az arra vonatkozó haszonélvezeti jog és használat jogának alapítása tiltott, illetve korlátozott meghatározott személyi kör számára. Ezek a tilalmak magánjogilag úgy vannak megfogalmazva, hogy azok a mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó elővásárlási jog, visszavásárlási jog és vételi jog kikötésére is alkalmazhatók.

Mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó haszonbérleti vagy használati jog (legyen az akár szívességi használat vagy bármely más, a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld pusztá birtoklására lehetőséget biztosító kötelmi jog) létesítése nem tiltott, nem semmis, ezek a cselekmények csak akkor válnak bűncselekménnyé, ha a mező- és erdőgazdasági hasznosítású föld tulajdonjogának megszerzése, haszonélvezeti jogának vagy a mező- és erdőgazdasági hasznosítású földre vonatkozó használat jogának alapítása céljából az erre vonatkozó tilalmat kijátszva kötnek ilyen szerződést.

A bűncselekmény valamennyi alakzata csak szándékosan követhető el, az (1) bekezdés esetében pedig - utalva itt a célzatos elkövetésre - csak az egyenes szándékkal történő elkövetés jöhet szóba.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartásai:

semmis szerződés kötése,

semmis szerződés leplezésére létrehozott megállapodás alapján mező- és erdőgazdasági hasznosítási földhasználat, illetve hasznainak szedése,

közreműködés semmis szerződés megkötésében.

A semmis szerződés alatt minden olyan szerződést érteni kell, ami a polgári jog szabályai szerint semmisnek minősül.

A hatályon kívül helyezett - de a 2014. március 15-e előtt perfektuálódott jogügyletekre vonatkozó - Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 200. § (2) bekezdése szerint semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Semmis a szerződés akkor is, ha nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik. A Ptk. 234. (1) bekezdése szerint. A semmis szerződés érvénytelenségére - ha a törvény kivételt nem tesz - bárki határidő nélkül hivatkozhat. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség.

A 2014. március 15-én hatályba lépő új polgári kódex, a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről Hatodik Könyv Első Rész VI. Cím 6:88. § (1)-(2) bekezdése szerint a semmis szerződés megkötésének időpontjától érvénytelen. A semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség; a szerződés semmisségét a bíróság hivatalból észleli. Ha a semmis szerződés más szerződés érvényességi kellékeinek megfelel, ez utóbbi érvényes, kivéve, ha ez a felek feltehető szándékával ellentétes. Tovább a hivatkozott jogszabály 6:95. §-a szerint semmis az a szerződés, amely jogszabályba ütközik, vagy amelyet jogszabály megkerülésével kötöttek, kivéve, ha ahhoz a jogszabály más jogkövetkezményt fűz. Más jogkövetkezmény mellett is semmis a szerződés akkor, ha a jogszabály ezt külön kimondja, vagy ha a jogszabály célja a szerződéssel elérni kívánt joghatás megtiltása. Az új Ptk. 6:96. § szerint semmis az a szerződés, amely nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik.

A szerződéskötés a polgári jogban ismert jogügyleteket jelenti, például adásvételi szerződés aláírása, ajándékozási szerződés megkötése stb.

A mező- és erdőgazdasági hasznosítású földdel kapcsolatos jogügyletek nem jelentik bűncselekmény elkövetését, csak akkor, ha a kontraktus megkötése jogszabályi tilomba ütközik például belföldi magánszemély termőföld tulajdonjogát csak olyan mértékben szerezheti meg, hogy a tulajdonában legfeljebb 300 hektár nagyságú vagy 6000 aranykorona értékű termőföld legyen.

Fontos háttérjogszabály a külföldiek ingatlanszerzéséről szóló 7/1996. (I. 18.) Korm. rendelet, valamint az elővásárlási és előhaszonbérleti jog gyakorlása érdekében az adás-vételi és a haszonbérleti szerződés hirdetményi úton történő közlésére vonatkozó eljárási szabályokról szóló 474/2013. (XII. 12.) Korm. rendelet. Az elővásárlási jog gyakorlására jogosultak nyilatkozatával kapcsolatban szoktak előfordulni különböző visszaélések.

A 349. § (2) bekezdésének tényállása olyan magatartást büntet, amely az új Btk. hatálybalépése előtt kötött semmis szerződésekkel van összefüggésben. Így az alkotmányos büntetőjogi elvekkel és követelményekkel összhangban büntetni rendeli a jelenleg is fennálló földhasználatot (vagy a hasznok szedését) mint elkövetési magatartást, ha az olyan földhasználati szerződésen alapul, amely tulajdonszerzésre irányuló semmis szerződés leplezésére szolgál. E tényállás tehát a fennálló használat szankcionálására irányul, és megfelelő átmeneti időt állapít meg a Btk. módosításának 2014. május 2-i hatálybalépésével.

A 349. § (3) bekezdés szerinti elkövetési magatartás az ügyvéd, jogtanácsos vagy közjegyző általi közreműködés, mely a semmis szerződés létrehozásával kapcsolatos támogatást, tanácsadást is magában foglal, például irattervezet elkészítése, ellenjegyzés.

Fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a földforgalmi törvény újraszabályozta és ezzel jelentősen megváltoztatta a föld (értve ez alatt a mező- és erdőgazdasági hasznosítású földet is) tulajdonjogának átruházására vagy a föld tulajdonjogát érintő más írásba foglalt jogügyletekre vonatkozó előírásokat.

A föld tulajdonjogának átruházására vagy a föld tulajdonjogát érintő más jogügylet írásba foglalására csak olyan papíralapú okmányon kerülhet sor, amely a föld tulajdonjogának átruházását vagy a föld tulajdonjogát érintő más, írásba foglalt jogügyletet tartalmazó papír alapú okmány biztonsági kellékeiről és kibocsátásainak szabályairól szóló 47/2014. (II. 26.) Korm. rendeletben meghatározott biztonsági kellékekkel rendelkezik. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy kizárólag a közjegyzők, ügyvédek és jogtanácsosok számára a kormányhivatalok járási földhivatalaiban hozzáférhető speciális biztonsági okmány védelmi elemekkel (vízzellel, pelyhezőkkel és vegyi védelemmel) ellátott papírlapon - mely tartalmazza a jobb oldalán hosszanti irányban 10 mm széles irizáló nyomatot és földátruházási biztonsági okmány feliratot - kell benyújtani az írásba foglalt jogügyleteket.

A biztonsági okmányokat kezelő jogi képviselőknek nyilvántartást kell vezetniük a biztonsági okmányok jogszerű felhasználásának nyomon követhetősége érdekében, melynek elmulasztása esetén 15 000 forinttól 100 000 forintig terjedő bírsággal is sújthatók.

Az elkövetési magatartás tanúsításával a bűncselekmény befejezetté válik.

4. Korlátlanul enyhíthető annak a 349. § (1)-(2) bekezdés szerinti bűncselekmény elkövetőjének a büntetése, aki a bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja. Mint ahogyan a normaszövegből egyértelműen kiderül, a korlátlan enyhítés lehetősége nem vonatkozik a tényállásban megfogalmazott szerződés megkötésében közreműködő ügyvédre, jogtanácsosra és közjegyzőre.

5. A rendbeliség igazodik a jogtárgysértések számához. Több, jogszabályi szerzési korlátozás alá eső ingatlan megszerzése annyi rendbeli bűncselekményt valósít meg, ahány okirat készült például három ingatlannak három adásvételi szerződésben történő megszerzése három rendbeli bűncselekményt valósít meg. Több szerzési tilalom alá eső ingatlanok egy okiratban (például adásvételi szerződésben) történő megszerzése esetén a rendbeliség igazodik az ingatlanok számához.

Sporteredmény tiltott befolyásolása

349/A. § (1) Aki olyan megállapodást köt, aminek következtében valamely sportszövetség versenyrendszerében szervezett vagy a sportszövetség versenynaptárában egyébként szereplő verseny, mérkőzés eredménye nem a versenyszabályzatnak vagy a tisztességes játék elveinek megfelelő módon alakul ki, ha más bűncselekmény nem valósul meg, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

Az egyre szaporodó sportbeli csalások (bunda) ellen elengedhetetlen a szigorú büntetőjogi fellépés. A mérkőzések eredményeinek a befolyásolása sérti a sport, a nézők, a fogadók és nem utolsósorban a fogadás-szervezők érdekeit, hiszen egy kis csoport anyagi vagy más jellegű érdekei miatt változnak meg jelentősen sportesemények eredményei.

A büntetőjog korábban a bundázást csalásként vagy vesztegetésként szankcionálta. Egyik tényállás sem képes azonban teljességgel kezelni azt a jelenséget, hogy a sporteredmény nem a szabályoknak és a fair play elveknek megfelelően alakul ki, illetve mindkét bűncselekmény bizonyítása rendkívül nehézkes. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a bundázás többarcú bűncselekmény, és nemcsak vagyoni érdekeket sért, hanem az embereknek ahhoz való jogát, hogy szabályos, elfogultságtól mentes sportmérkőzést vagy sporteseményt lássanak.

1. A bűncselekmény jogi tárgya: a sportszövetségek versenyének tisztességes lebonyolításába vetett közbizalom,

2. A bűncselekmény alanya: tettesként bárki.

A bűncselekmény csak szándékosan - mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal - követhető el.

A sportrendezvény tiltott befolyásolása elkövethető társtetteségben is, például mindkét ellenfél focicsapatban 4-4 személy került beavatásra a bundába.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása: megállapodás kötése.

A megállapodás a felek - részben vagy egészben - egybehangzó akaratnyilatkozata. A Btk. 349/A. § (1) bekezdésében hivatkozott megállapodás azonban polgári jogi érelemben semmis, hiszen annak megkötése jogszabályba, illetve a jó erkölcsbe ütközik [2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről Hatodik Könyv Második Rész VI. Cím 6:95-6:96.].

A sportról szóló 2004. évi I. törvény 19. § (1) bekezdése (a továbbiakban: sporttörvény) szerint a sportszövetségek meghatározott sporttevékenységek körében a sportversenyek szervezésére, a tagok érdekvédelmére és a részükre való szolgáltatásokra, valamint a nemzetközi kapcsolatok lebonyolítására létrehozott, jogi személyiséggel és önkormányzattal rendelkező, a 2011. évi CLXXV. törvény alapján - a sporttörvényben foglalt eltérésekkel - működő szövetségek.

Az országos sportági szakszövetségekre a sportszövetségekre vonatkozó rendelkezéseket a sporttörvényben, valamint a Polgári Törvénykönyvben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

A 2004. évi I. törvény a sportszövetségek alábbi típusait különbözteti meg: országos sportági szakszövetségek, sportági szövetségek, szabadidősport szövetségek, fogyatékosok sportszövetségei, diák- és főiskolai-egyetemi sport sportszövetségei. A sportszövetség sportszövetségi jellegét és típusát a bírósági nyilvántartásban fel kell tüntetni.

A sportszövetség amatőr, hivatásos és vegyes (nyílt) versenyrendszert működtethet (bajnokságot írhat ki).

A versenyek, mérkőzések részletes szabályait az adott sportág saját belső szabályzatai (például versenyszabályzat, etikai szabályzat), illetve - ha működik ilyen - a nemzetközi szövetségek előírásai határozzák meg.

Az eredmény-bűncselekmény tényállása megvalósul, amennyiben a sportszövetség versenyrendszerében szervezett vagy a sportszövetség versenynaptárában egyébként szereplő verseny (mérkőzés) eredménye nem a versenyszabályzatnak megfelelően vagy a tisztességes játék (fair play) elveivel ellentétes módon alakul ki.

A fair play elvei szerinti felkészülés és versenyzés kritériumait illetően exemplifikatív jellegű iránymutatást ad a sporttörvény 2. § (4) bekezdése és 11/A. § (3) bekezdése.

A bűncselekmény szubszidiárius jellegű, megállapítására akkor kerülhet sor, ha súlyosabb deliktum nem valósul meg, például a kapus és a háttér megállapodnak abban, hogy engedik mindenféle ellenszolgáltatás nélkül az ellenfél csatárát gólt rúgni.

Az elkövetési magatartás tanúsításával a bűncselekmény befejezetté válik. A kísérletre az általános szabályok az irányadók.

4. A sportrendezvény tiltott befolyásolásának két minősített esete van: a bűnszövetségben vagy az üzletszerűen történő elkövetés.

5. A rendbeliség igazodik a jogtárgysértések számához. Több megállapodás megkötése annyi rendbeli bűncselekményt valósít meg, ahány konszenzuál-aktus jött létre. Több verseny végeredményéről egy jogügyletben történő megállapodás esetén a rendbeliség igazodik a versenyek számához. Ugyanarra a versenyre vonatkozó több megállapodás kötése a folytatólagosság körében értékelendő.

XXXIV. FEJEZET

A KÖZIGAZGATÁS RENDJE ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

A választás, népszavazás és európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény

350. § (1) Aki a választási eljárásról szóló törvény vagy a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó választás, népszavazás és európai polgári kezdeményezés során

- a) a jelölési eljárás szabályait megszegve erőszakkal, fenyegetéssel, megtevesztéssel vagy anyagi juttatással szerez ajánlást,
- b) népszavazás vagy európai polgári kezdeményezés indítványozása érdekében erőszakkal, fenyegetéssel, megtevesztéssel vagy anyagi juttatással szerez aláírást,
- c) jogosultság nélkül szavaz,
- d) jogosulatlanul aláír, hamis adatokat tüntet fel,
- e) arra jogosultat a választásban, a népszavazásban, a népszavazási vagy az európai polgári kezdeményezésben akadályoz, vagy erőszakkal, fenyegetéssel, megtevesztéssel, vagy anyagi juttatással befolyásolni törekszik,
- f) megsérti a választás vagy a népszavazás titkosságát,
- g) meghamisítja a választás, a népszavazás, a népszavazási vagy az európai polgári kezdeményezés eredményét,
- h) a jelölési eljárás során az ajánlásáért, illetve a népszavazás kezdeményezése vagy európai polgári kezdeményezés indítványozása során az aláírásáért anyagi juttatást fogad el,
- i) szavazatát anyagi juttatás nyújtásától teszi függővé, és erre tekintettel anyagi juttatást fogad el, büntetett követ el és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki nemzetiségi önkormányzati képviselőjelöltként történő nyilvántartásba vételhez szükséges nyilatkozatában korábbi nemzetiségi önkormányzati képviselőjelöltségére vonatkozóan valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz.

ÍH 2017. 9. Választás rendje elleni bűncselekmény rendbelisége
BH 2004. 219.
Szövegtörténet

A korábbi Btk. 211. §-a szabályozta eredetileg a választás rendje elleni bűncselekmény tényállását. A módosítások során az érintett eljárások és elkövetési magatartások köre jelentősen kibővült. Így például a 1999. évi CXX. törvény 12. §-a a tényállás hatályát a nemzeti és etnikai kisebbségi önkormányzati képviselők választására, az 1997. évi C. törvény 167. §-a az elkövetési magatartások körét kibővítette az aláírás erőszakkal stb. való megszerzésére. A legutolsó módosítás a 2011. évi CCL. törvény 14. §-a volt, amelynek (2) bekezdése újra megállapította a rendelkezés szövegét, illetve (3) bekezdése a tényállás elnevezését a választás, a népszavazás, a népi kezdeményezés és az európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekményre változtatta. Az új Btk. lényegében átveszi az így újraalkotott szöveget, de azt egy rendelkezés tekintetében kiegészíti. A gyakorlatban ugyanis előfordult, hogy a nemzetiségi választáson induló jelölt a 2011. évi CLXXIX. törvény 54. §-a szerint szükséges nyilatkozatában valótlanul azt állította, hogy a választást megelőző tíz évben általános vagy időközi nemzetiségi önkormányzati választás során nem volt más nemzetiség önkormányzatának jelöltje. A jogalkotó szerint az ilyen magatartás a nemzetiségi választás rendjét, tekintélyét sérti, így indokolt az ilyen visszaélésekkel szembeni (büntetőjogi) fellépés.

A tényállás keretét kitöltő két legfontosabb jogszabály a 2013. május 3. napján hatályba lépett, választási eljárásról szóló 2013. évi XXXVI. törvény, továbbá a népszavazás kezdeményezéséről, az európai polgári kezdeményezésről, valamint a népszavazási eljárásról szóló 2013. évi CCXXXVIII. törvény, melynek a 2014. évi általános választások kitűzésének napjával egybeeső hatályba lépésével a tényállás módosul. Az új törvény a népi kezdeményezés jogintézményét teljes mértékben megszünteti (2013. évi CCXXXVIII. törvény 96. §), és ezzel összefüggésben rendelkezik arról, hogy a Btk. 350. §-a és az azt megelőző alcím helyébe a fenti törvényszöveg lép.

A törvény hatálybalépésnek időpontjául a jogalkotó tehát a 2014. évi általános választások kitűzésének napját jelölte meg, melyről a törvény VI. fejezetében található helyi népszavazási eljárás kivétel, az csak 2014. október 1. napján fog hatályba lépni.

Szövegmagyarázat

1. A tényállás jogi tárgya a választás, a népszavazás, a népi kezdeményezés és az európai polgári kezdeményezés lebonyolításának rendje, ezen keresztül a választás eredménye stb. titkossága, illetve a választójog stb. érvényesülése.

2. A bűncselekmény önálló tettese alapvetően bárki lehet. Ez a megállapítás még az eredmény meghamisítására, illetve a választás vagy a népszavazás titkosságának megsértésére is igaz, hiszen azt sem csak a szavazatszámlláló vagy választási bizottságok tagjai követhetik el.

3. A tényállás csak a választási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó választás, népszavazás, vagy európai polgári kezdeményezés során követhető el. A választási eljárásról jelenleg a 2013. évi XXXVI. törvény szól, amelynek a hatálya a korábbi törvényhez képest korlátozott. Az új törvény hatálya kiterjed az

az országgyűlési képviselők választására,

a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választására,

a nemzetiségi önkormányzatok tagjainak megválasztására,

az Európai Parlament tagjainak választására,

azokra a választási eljárásokra, amelyekre e törvény alkalmazását törvény elrendeli.

Látható, hogy nem tartozik az új törvény hatálya alá a korábbi törvény szerinti:

országos népszavazás,

helyi népszavazás,

európai polgári kezdeményezés, továbbá

amelyekről külön törvény a korábbi kötet kéziratának leadása napján még nem került elfogadásra. A választási eljárásról szóló törvény tehát nem kizárólag a 2013. évi XXXVI. törvényt jelenti, hanem azon törvényt vagy törvényeket is, amely (amelyek) az egyéb választási (szavazási) eljárásokról szólnak.

Ahogy az már fentebb is említettem, az új törvény kapcsán büntetőjogi szempontból a leglényesebb változás az, hogy a népi kezdeményezés jogintézményét a jogalkotó eltörölte. Országos népi kezdeményezést korábban 50 000 választópolgár kezdeményezhetett, és az általuk benyújtott kérdést az Országgyűlés köteles volt megtárgyalni.

A választás, a népszavazás, a népi kezdeményezés és az európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény elkövetési magatartásai

ajánlás megszerzése,

aláírás megszerzése,

szavazás,

aláírás,

hamis adatok feltüntetése,

akadályozás,

befolyásolni törekvés,

választás vagy a népszavazás titkosságának megsértése,

az eredmény meghamisítása,

anyagi juttatás elfogadása,

valótlan tartalmú nyilatkozat megtétele.

Az Alaptörvény alapján minden nagykorú magyar állampolgárnak joga van ahhoz, hogy az országgyűlési képviselők, a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó legyen [XXIII. Cikk (1) bekezdés]. Az Európai Unió más tagállamának magyarországi lakóhellyel rendelkező minden nagykorú állampolgárának joga van ahhoz, hogy a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választó és választható legyen [XXIII. Cikk (2) bekezdés]. Magyarországon menekültként, bevándoroltként vagy letelepedettként elismert minden nagykorú személynek joga van ahhoz, hogy a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választó legyen [XXIII. Cikk (3) bekezdés]. Sarkalatos törvény azonban a választójogot vagy annak teljességét magyarországi lakóhelyhez kötheti [XXIII. Cikk (4) bekezdés]. A helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán a választópolgár lakóhelyén vagy bejelentett tartózkodási helyén választhat. A választópolgár a szavazás jogát lakóhelyén vagy bejelentett tartózkodási helyén gyakorolhatja [XXIII. Cikk (5) bekezdés]. Nem rendelkezik választójoggal az, akit bűncselekmény elkövetése vagy belátási képességének korlátozottsága miatt a bíróság a választójogból kizárt [XXIII. Cikk (6) bekezdés]. A szavazóhelyiségben az a választópolgár szavazhat, aki a kinyomtatott szavazóköri névjegyzékben szerepel [2013. évi XXXVI. törvény 175. §.]. A szavazatszámlláló bizottság visszautasítja azt a választópolgárt, aki nem tudja személyazonosságát és lakcímét vagy személt azonosítóját megfelelően igazolni, illetve aki nem szerepel a kinyomtatott szavazóköri névjegyzékben, továbbá aki már szavazott, és aki megtagadja a szavazólap átvételének igazolását [2013. évi XXXVI. törvény 177. §.].

A 19 órákor sorban álló választópolgárok még szavazhatnak. Ezután a szavazatszámlláló bizottság a szavazást lezárja [2013. évi XXXVI. törvény 183. §.].

2. Mindenkinek joga van országos népszavazáson részt venni, aki az országgyűlési képviselők választásán választó [Alaptörvény, XXIII. Cikk (7) bekezdés]. Mindenkinek joga van helyi népszavazáson részt venni, aki a helyi önkormányzati képviselők és polgármesterek választásán választó [Alaptörvény, XXIII. Cikk (7) bekezdés].

4. Az Európai Unió Működéséről szóló szerződés 24. cikkében kapott felhatalmazás alapján megalkotott 211/2011/EU rendelet (2011. február 16.) tartalmazza az európai polgári kezdeményezés részletes szabályait.

Megsérti a választás vagy a népszavazás titkosságát, aki a választási bizottság tagjaként szavazófülkét nem biztosít, hiszen a szavazólap kitöltéséhez szavazófülkének kell a választópolgár rendelkezésére állnia [2013. XXXVI. törvény 167. § (2) bekezdés]. Mivel a szavazófülke használatára a választópolgár nem kötelezhető [2013. évi XXXVI. törvény 180. § (1) bekezdés], így a szavazófülkén kívüli szavazás eltűrése nem bűncselekmény. Elköveti azonban a bűncselekményt az is, aki más szavazólapjának kitöltése idején bemegy a szavazófülkébe, hiszen a szavazólap kitöltésének ideje alatt csak a szavazó tartózkodhat a szavazófülkében [2013. évi XXXVI. törvény 180. § (2) bekezdés]. Ez alól kivétel, ha a szavazófülkében olyan választópolgár tartózkodik, aki nem tud olvasni, illetőleg akit testi fogyatékosága vagy egyéb ok akadályoz a szavazásban, az ugyanis az általa választott segítő - ennek hiányában a szavazatszámlláló bizottság két tagjának együttes - segítségét igénybe veheti [2013. évi XXXVI. törvény 181. § (1) bekezdés].

A választás eredményének meghamisítása, ha a szavazatszámlláló bizottság az érvényes és érvénytelen szavazatokat, valamint a különböző jelöltekre leadott szavazatokat a valóságtól eltérően tünteti fel. A választás eredményét azonban a szavazatok összesítése során is meg lehet hamisítani (például a választási bizottság tagjai által).

Az anyagi juttatás elfogadása bármilyen vagyoni értékű dologra vagy jogra vonatkozhat.

Valóltan tartalmú nyilatkozatot tesz a nemzetiségi választáson induló jelölt, ha szükséges nyilatkozatában valóltan azt állította, hogy a választást megelőző tíz évben általános vagy időközi nemzetiségi önkormányzati választás során nem volt más nemzetiség önkormányzatának jelöltje.

5. Az ajánlás, az aláírás megszerzése, illetve a befolyásolni törekvés esetén az elkövetési mód

az erőszak,

a fenyegetés,

a megfélemlítés, illetve

az anyagi juttatás.

Az erőszak a komoly ellenállás leküzdésére is alkalmas fizikai kényszert jelenti. Ilyen, ha az elkövető a sértett kezét fogva kényszeríti az ajánlatszélvény aláírására, illetve kilökdösi őt a szavazóhelyiségből.

A fenyegetés fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontja határozza meg. Ennek vonatkozásában a hátrány kilátásba helyezése azt jelenti, hogy a fenyegetőnek rendelkezési lehetősége lehet a jövőbeni hátrány bekövetkezésére vonatkozóan. Nem értékelhető ezért fenyegetésnek, ha az ajánlást valaki úgy szerzi meg, hogy az aláírástól (szavazástól) tartózkodás hátrányos következményeit eltűlozva kelt félelemérzetet a passzív alanyban (például áremeléssel, nyugdíjcsökkenéssel ijesztget).

Megtévesztéssel történik az ajánlás szerzése, ha az elkövető az ajánlás szempontjából lényeges körülmények (például azt gyűjtő jelölt) tekintetében tévedésbe ejt vagy tévedésben tart valakit, és ilyen módon szerzi meg tőle az ajánlást. Megtévesztéssel történik a jogosult befolyásolása, ha az elkövető a szavazás vonatkozásában lényeges körülmények (időpont, hely) tekintetében tévedésbe ejti vagy tévedésben tartja a jogosultat. A szavazók befolyásolása a választási politikai propaganda természetrajza szerint gyakran egyoldalú politikai ígéretekkel és prognózissal történik. Ez azonban akkor sem tekinthető megtévesztésnek, ha utólag alaptalannak bizonyul.

Az anyagi juttatás nemcsak pénzbeli, hanem bármilyen egyéb vagyoni előny lehet, amelyet az elkövető az ajánlás fejében a kiszemelt ajánlónak (esetleg reá tekintettel másnak) ad vagy ígér.

B) A szavazás és az aláírás akkor képez bűncselekményt, ha az jogosulatlan. Jogosultság nélkül szavaz az, akinek nincs választójoga. Jogosultság nélkül szavaz az is, aki többször szavaz, akár a saját nevén, akár másén. Jogosulatlan aláírás nemcsak népszavazás aláírásgyűjtő ívén, hanem ajánláson is szerepelhet. Jogosulatlan aláírás a többszöri aláírás is. A bűncselekmény akkor is megvalósul, ha aki ugyanazt a jelöltet többször ajánlotta, annak valamennyi ajánlása érvénytelen, illetve aki több jelöltet is ajánlott, annak valamennyi ajánlása érvénytelen [50. § (2)-(3) bekezdés].

6. A választás, a népszavazás, és az európai polgári kezdeményezés rendje elleni bűncselekmény csak szándékos elkövetés esetén büntetendő.

7. Kísérletért felel, akit a szavazólap átvételét követően lelepleznek, mielőtt a szavazólapját bedobná az urnába. A szavazás ugyanis akkor kezdődik, ha a szavazatszámoló bizottság átadja a választópolgárnak a szavazólapot, amelyet a választópolgár jelenlétében hivatalos bélyegzőlenyomattal lát el [2013. évi XXXVI. törvény 178. § (1) bekezdés]. Ezt megelőzően a névjegyzékben szereplés ellenőrzésére való jelentkezés, illetve az igazolással szavazásra kijelölt szavazatszámoló bizottság előtt a névjegyzékbe felvételre jelentkezés nem valósít meg bűncselekményt.

Egyesülési joggal visszaélés

351. § (1) Aki a bíróság által felosztatott egyesület vezetésében részt vesz, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a bíróság által felosztatott egyesület működésében a köznyugalom megzavarására alkalmas módon vesz részt, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a bíróság által felosztatott egyesület vezetéséhez vagy működéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja, vagy ahhoz anyagi eszközöket szolgáltat, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A korábbi Btk. eredeti 212. §-a szerint egy évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki olyan egyesület vagy szervezet szervezésében, illetőleg vezetésében vesz részt, amelynek nyilvántartásba vételét nem kérték, vagy azt megtagadták, illetőleg amelyet feloszlattak (212. §).

Az 1989. évi II. törvény úgy módosította a tényállást, hogy az lett büntetendő, aki a bíróság által felosztatott társadalmi szervezet vezetésében vesz részt. A módosítás 1989. január 24. napjától hatályos.

Az 1996. évi XVII. törvény 4. §-a a korábbi büntetőjogban szereplő rendelkezést módosította, és áthelyezte az 1978. IV. törvény 212/A. §-ába. A kódex 212. §-ába ugyanis egy olyan új (öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) tényállás került, amely alapján annak cselekménye minősült bűncselekménnyek, aki olyan társadalmi szervezetet vezet vagy szervez, amelynek célja bűncselekmények elkövetése, illetve amelynek tevékenysége bűncselekményt valósít meg. A tényállás azt is büntetni rendelte, aki ezen bűncselekmény elkövetéséhez anyagi eszközöket szolgáltatott. A korábbi Btk. 212. §-ba sorolt tényállást az 58/1997. (XI. 5.) AB határozat megsemmisítette, de a 212/A. §-át nem.

A 2010. május 1. napjától hatályos 2010. évi XXXV. törvény 1. §-a alapján a korábbi Btk. 212/A. §-a helyébe olyan rendelkezés lépett, amely alapján három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a bíróság által felosztatott társadalmi szervezet vezetésében vesz részt, két évig terjedő szabadságvesztéssel, aki a bíróság által felosztatott társadalmi szervezet működésében a köznyugalom megzavarására alkalmas módon vesz részt, míg egy évig terjedő szabadságvesztéssel, aki a bíróság által felosztatott társadalmi szervezet vezetéséhez vagy működéséhez szükséges, vagy azt könnyítő feltételeket biztosítja, vagy ahhoz anyagi eszközöket szolgáltat. A 2011. évi CLXXV. törvény 80. § b) pontja alapján a tényállásban 2011. december 22. napjától a társadalmi szervezet szövegrész helyébe az az egyesület szöveg lépett.

A Btk. átveszi az egyesülési joggal visszaélés tényállását, amelyben a törvény a bíróság által felosztatott egyesület vezetését, a köznyugalom megzavarására alkalmas módon az abban való részvételt, valamint a felosztatott egyesület működésének támogatását rendeli büntetni.

Szövegmagyarázat

1. Az egyesülési joggal visszaélés jogi tárgya az egyesületek törvényes működésének rendje, illetve az ezt biztosító bírósági határozatok végrehajtásának biztosításához fűződő érdek.

2. Az egyesülési joggal visszaélés tényállásának központi fogalma a bíróság által felosztatott egyesület. A bíróság az ügyész keresete alapján felosztatja az egyesületet, ha annak működése vagy tevékenysége a hatalom erőszakos megszerzésére vagy gyakorlására, illetve kizárólagos birtoklására irányul; bűncselekményt vagy bűncselekmény elkövetésére való felhívást valósít meg, illetve mások jogainak és szabadságának sérelmével jár [2011. évi CLXXV. törvény 11. § (4) bekezdés, hivatkozással a 3. § (3) bekezdésére, valamint az Alaptörvény C) cikk (2) bekezdésére].

3. Az egyesülési joggal visszaélés elkövetési magatartása a bíróság által felosztatott egyesület vezetésében részvétel, működésében részvétel, vezetéséhez vagy működéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételek biztosítása, vagy ahhoz anyagi eszközök szolgáltatása. A három elkövetési magatartás büntetési tétele eltérő, nevezetesen három évig terjedő, két évig terjedő, illetve egy évig terjedő szabadságvesztés.

4. A bíróság által felosztatott egyesület vezetése, illetve az annak működéséhez szükséges vagy azt könnyítő feltételek biztosítása bármilyen elkövetési mód esetén büntetendő. A részvétel viszont csak akkor képez bűncselekményt, ha azt a köznyugalom megzavarására alkalmas módon valósítják meg. E fogalom vonatkozásában lásd megfelelően a Btk. 336. §-ához fűzött magyarázatot.

5. Az egyesülési joggal visszaélés csak szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt.

6. Az egyesülési joggal visszaélés legsúlyosabb alakzata szubszidiárius bűncselekmény, amely csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Súlyosabb bűncselekmény például az alkotmányos rend elleni szervezkedés (Btk. 255. §) és a bünszervezetben részvétel (Btk. 321. §).

Közbiztonsági tevékenység jogellenes szervezése

352. § Aki

Szövegtörténet

A tényállás előzménye a 67/2011. (IV. 22.) Korm. rendelet, amely két új - 2011. április 23. napjától hatályos - tényállással egészítette ki az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendeletet. Az első az együttműködési kötelezettség megszegése polgárőr tevékenység ellátása során alcím alatt százezer forintig terjedő pénzbírsággal rendelte büntetni azt a polgárőrt, aki a polgárőrségről szóló 2006. évi LII. törvény 2. §-ában meghatározott együttműködési kötelezettség teljesítése nélkül látja el a polgárőrség törvényben meghatározott feladatait [10/C. § (1) bekezdés]. A másik tényállás a közbiztonsági tevékenység jogosulatlan végzése cím alatt azt rendelte százezer forintig terjedő pénzbírsággal büntetni, aki közterületen vagy nyilvános helyen olyan, a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló tevékenységet végez, amelyre jogszabály nem jogosítja fel, vagy ilyen tevékenység látszatát kelti [10/D. § (1) bekezdés].

A Kormány már 2011. április 27. napján benyújtotta a T/2990. számú törvényjavaslatot, amelyet az Országgyűlés azonban nem eredeti formájában fogadott el, hanem a T/2990/4. számú módosító javaslatban indítványozott formában. A 2011. évi XL. Törvény 2. §-a alapján tehát a Btk. 217. §-a a közbiztonsági tevékenység jogellenes szervezése cím alatt 2011. május 7. napjától hatályos szövege azt rendeli büntetni, aki olyan, a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló tevékenységet szervez, amelyre jogszabály nem jogosítja fel, vagy a közbiztonság, közrend fenntartásának látszatát keltő tevékenységet szervez. Az új tényállás alapján annak cselekménye is büntetendővé vált, aki a helyi polgárőr szervezet tagjának a polgárőrségről szóló törvényben meghatározott feladatai ellátását úgy szervezi meg, hogy a helyi polgárőr szervezet a polgárőrségről szóló törvényben meghatározott együttműködési kötelezettségét nem teljesíti.

A Btk. két évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni, aki a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló vagy annak látszatát keltő tevékenységet szervez. Az ehhez kapcsolt némileg megtévesztő indokolás szerint a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló, vagy annak látszatát keltő tevékenység jogosulatlan végzése eléri a társadalomra veszélyesség olyan fokát, amely már büntetőjogi fellépést igényel. A törvény azonban továbbra is csak a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló vagy annak látszatát keltő tevékenységet szervezését tartja bűncselekménynek, míg az ilyen tevékenység végzése továbbra is csak szabálysértést képez.

Szövegmagyarázat

1. A közbiztonsági tevékenység jogellenes szervezésének jogi tárgya a közbiztonság (közrend) fenntartására irányuló tevékenység rendje, illetve az abba vetett bizalom.

2. Az elkövetési magatartás a szervezés, amely közbiztonság (közrend) fenntartására irányuló tevékenységekre, illetve fenntartásának látszatát keltő tevékenységekre irányul.

Az ilyen tevékenységek végzése elzárással is büntethető szabálysértésnek minősül, ha az közterületen vagy nyilvános helyen történik (Szabs. tv. 171. §).

3. A közbiztonság (közrend) fenntartására irányuló tevékenység végzése csak akkor valósít meg bűncselekményt, ha a tettest arra jogszabály nem jogosítja fel. A polgárőr egyesület alapfeladatként a helyi közrend és közbiztonság védelme, valamint a bűnmegelőzésben való közreműködés érdekében közterületi járőrszolgálatot, figyelőszolgálatot [...] lát el [2011. évi CLXV. törvény 3. § (1) bekezdés]. A polgárőr egyesület ezen alapfeladatokat akkor kezdheti meg, valamint végezheti, ha a működési területén illetékes megyei (fővárosi) rendőr-főkapitánysággal írásbeli együttműködési megállapodást kötött, valamint az Országos Polgárőr Szövetség tagja [4. § (1) bekezdés]. Polgárőr az a 18. életévét betöltött, cselekvőképes és büntetlen előéletű személy lehet, aki nyilatkozatával önként vállalja a polgárőri szolgálat ellátását, és magára nézve kötelezőnek ismeri el az Országos Polgárőr Szövetség által kiadott szolgálati és etikai szabályzatot [10. § (2)-(3) bekezdés].

4. A közbiztonsági tevékenység jogellenes szervezése kizárólag szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt.

a) olyan, a közbiztonság, közrend fenntartására irányuló tevékenységet szervez, amelyre jogszabály nem jogosítja fel, vagy

b) a közbiztonság, közrend fenntartásának látszatát keltő tevékenységet szervez, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Határozat tiltott átlépése

352/A. § (1) Aki Magyarországnak az államhatár rendje védelmét biztosító létesítmény által védett területére a létesítményen keresztül jogosulatlanul belép, büntetés miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) fegyveresen,

b) felfegyverkezve,

c) tömegzavargás résztvevőjeként

követik el.

(3) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt fegyveresen vagy felfegyverkezve tömegzavargás résztvevőjeként követi el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) vagy (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény halált okoz.

Határzár megrongálása

352/B. § (1) Aki az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítményt, illetve eszközt megsemmisíti vagy megrongálja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

- a) fegyveresen,
- b) felfegyverkezve,
- c) tömegzavargás résztvevőjeként

követik el.

(3) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt fegyveresen vagy felfegyverkezve tömegzavargás résztvevőjeként követi el, öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A büntetés tíz évtől húsz évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) vagy (3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény halált okoz.

Határzárral kapcsolatos építési munka akadályozása

352/C. § Aki az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítmény építésével vagy karbantartásával kapcsolatos munkavégzést akadályozza, ha más bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Embercsempészás

353. § (1) Aki államhatárnak más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez segítséget nyújt, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az embercsempészt

a) vagyoni haszonszerzés végett,

b) államhatár átlépéséhez több személynek segítséget nyújtva, vagy

c) az államhatár rendjének védelmét biztosító létesítmény, illetve eszköz megsemmisítésével vagy megrongálásával követik el.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az embercsempészt

a) a csempésztett személy sanyargatásával,

- b) fegyveresen,
- c) felfegyverkezve,
- d) üzletszerűen vagy

e) bűnszövetségben

követik el.

(4) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a (3) bekezdés a) pontja szerinti embercsempészt a b)-e) pontban meghatározott módon

b) a (3) bekezdés b) pontja szerinti embercsempészt az a), illetve a c)-e) pontban meghatározott módon

követik el.

(5) A (3) vagy (4) bekezdésben meghatározott bűncselekmény szervezője vagy irányítója tíz évtől húsz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Aki embercsempészésre irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

BH 1986. 484. (nem irányadó), EBH 2001. 391., EBH 2003. 928.

Szövegtörténet

Az embercsempészás tényállását már a korábbi Btk. eredeti szövege is tartalmazta. A jogalkotó két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni azt, aki tiltott határátlépéshez vagyoni haszonszerzés végett vagy az ilyen cselekményeket elősegítő szervezés tagjaként vagy megbízásából segítséget nyújt, erre ajánlkozik vagy vállalkozik (218. §). A kódex alapján a tiltott határátlépés önmagában is bűncselekménynek minősült, azt az követte el, aki a Magyar Népköztársaság államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon lépi át, illetve a a külföldre utazás és a külföldön tartózkodás szabályainak kijátszásával tartósan külföldön marad, és ezzel a Magyar Népköztársaság érdekeit jelentősen sérti (1978. évi IV. törvény 217. §). Az embercsempészás kapcsán a korábbi kódex rendelkezett arról, hogy annak elkövetőjével szemben mellékbüntetésként kitiltásnak is helye volt, illetve a büntetési tétel öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztésre emelkedett, ha a cselekményt üzletszerűen követik el [1978. évi IV. törvény 218. § (2)-(3) bekezdés].

A külföldre utazásról és az útlevélről szóló 1989. évi XXVIII. törvény úgy módosította a büntető rendelkezéseket, hogy a tiltott határátlépés csak akkor minősült bűncselekménynek, ha valaki a Magyar Népköztársaság államhatárát engedély nélkül vagy meg nem engedett módon fegyveresen lépi át (1978. évi IV. törvény 217. §). Ehhez képest embercsempészség miatt öt évig terjedő szabadságvesztéssel az volt büntetendő, aki a fenti értelemben vett tiltott határátlépéshez vagyoni haszonszerzés végett vagy az ilyen cselekményeket elősegítő szervezet tagjaként vagy megbízásából segítséget nyújt [1978. évi IV. törvény 218. § (1) bekezdés]. Az is embercsempészséget valósított meg, de két évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki vagyoni haszonszerzés végett vagy az ilyen cselekményeket elősegítő szervezet tagjaként a Magyar Népköztársaság államhatárának engedély nélküli vagy meg nem engedett módon történő átlépéséhez nyújtott segítséget. Mindkét tényállás 1990. január 1. napjától hatályos, de annak szövegében az 1989. évi XXXI. törvény 38. § (1) bekezdése alapján a Magyar Népköztársaság elnevezés 1989. október 23. napjától Magyar Köztársaságra változott.

Az embercsempészség tényállása az 1997. évi LXXIII. törvény 29. §-a alapján 1997. szeptember 15. napjától módosult. A bűncselekményt az követte el, aki a korábbi Btk. akkor hatályos 217. §-a szerinti tiltott határátlépéshez, illetve a Magyar Köztársaság államhatárának engedély nélkül vagy meg nem engedett módon történő átlépéséhez vagyoni haszonszerzés végett segítséget nyújtott. A módosítás a bünszervezet tagjaként vagy megbízásából elkövetést - más tényállásokhoz hasonlóan - minősített esetként értékelte. A módosítást követően az embercsempészségre irányuló előkészület is bűncselekménynek minősült. A kapcsolódó indokolás szerint az államnak a határforgalom rendjéhez fűződő érdeke egyaránt fontos mind az állam belső biztonsága, mind a más államokkal való együttműködés szempontjából, a törvény a jövőben erre nézve hatékonyabb fellépést tesz lehetővé.

A 2001. évi CXXI. törvény 27. §-a teljesen újraalkotta az embercsempészség tényállását, amely alapján három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki államhatárnak más által engedély nélkül vagy meg nem engedett módon történő átlépéséhez nyújt segítséget. Súlyosabban (egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel) büntetendő, aki az embercsempészséget vagyoni haszonszerzés végett vagy az államhatár átlépéséhez több személynek segítséget nyújtva követik el. Még súlyosabban minősült (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) az embercsempészség, ha azt a csempésztett személy sanyargatásával, fegyveresen, illetve üzletszerűen követik el. A módosítás indoka a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 25. cikkének 1. pontja volt, amely alapján megfelelő büntető intézkedéseket kell bevezetni mindazokkal szemben, akik haszonszerzés céljából külföldieknek segítenek, vagy kísérletet tesznek az ilyen segítségre annak érdekében, hogy a Szerződő Félnek a külföldiek beléptetésére és tartózkodására vonatkozó törvényei megsértésével ennek a területére külföldiek belépjenek, vagy ott tartózkodjanak.

A Btk. lényegében átveszi az embercsempészség korábban hatályos kódexben szereplő szabályozását, de súlyosabb minősített eset körében megjeleníti a bünszövetségben elkövetést is.

Szövegmagyarázat

1. Az embercsempészség jogi tárgya a határforgalom rendje.

2. Az embercsempészséget önálló tettesként bárki elkövetheti, az is, aki a határ átlépésére jogosult.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a segítségnyújtás államhatár más által a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez.

A másnak történő segítségnyújtás lehet mind fizikai, mind pszichikai tevékenység. A fizikai segítségnyújtás - többek között - a határvonalig való kalauzolásban, a határon való átkísérésben, a határőrség félrevezetésében, az átlépést megkönnyítő eszközök rendelkezésre bocsátásában realizálódik. A pszichikai segítségnyújtás leggyakoribb módja, hogy az elkövető a határsértőt tanáccsal, útbaigazítással, az átkelés helyének közlésével segíti a cselekmény elkövetésében (EBH 2003. 928.). A másnak történő segítségnyújtás körébe sorolható az olyan hamis vagy más nevére szóló okmány (útlevél stb.) biztosítása is, amely a határ átlépéséhez szükséges.

Az államhatárra és annak átlépésére vonatkozó - a tényállás keretét kitöltő - jogszabályi rendelkezéseket (hazánk vonatkozásában) a 2007. évi LXXXIX. törvény határozza meg. Ennek alapján Magyarország területét a Föld felszínén függőlegesen áthaladó képzeletbeli síkok összessége (a továbbiakban: államhatár) határolja. Az államhatárnak a Föld felszínén haladó vonalát nemzetközi szerződések határozzák meg, amelyeket törvényben kell kihirdetni. Az államhatár és a Föld felszínének metszészvonala (a továbbiakban: határvonal) pontos kijelölését határokmányok tartalmazzák, amelyeket nemzetközi szerződésként törvényben ki kell hirdetni. A határvonalat a természetben határjelek jelölik [2007. évi LXXXIX. törvény 1. § (1)-(4) bekezdés].

Az államhatárt nemzetközi szerződésben és törvényben meghatározott feltételekkel a forgalom számára megnyitott, a forgalom jellegének megfelelő közúti, vasúti, vízi vagy légi határátkelőhelyen vagy a határátlépési ponton, ellenőrzés mellett szabad átlépni (2007. évi LXXXIX. törvény 11. §). Határátkelőhely az illetékes hatóságok által a külső határok átlépése céljára engedélyezett átkelőhely [2007. évi LXXXIX. törvény 2. § a) pont, 562/2006/EK rendelet 2. cikk 8. pont]. Határátlépési pont: személyforgalmat lebonyolító, határátkelőhelynek nem minősülő hely, amelyen az államhatáron átnyúló vagy annak közvetlen közelében levő területen található műemlék, természeti érték vagy más turisztikai látványosság megtekintése vagy rendezvény látogatása céljából lehet az államhatárt átlépni [2007. évi LXXXIX. törvény 2. § c) pont].

A fenti szabályok alól nemzetközi szerződés vagy az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa kivételt tehet (2007. évi LXXXIX. törvény 11. §). Így például az Európai Parlament és a Tanács 2006. március 15-i 562/2006/EK rendelet 20. cikke alapján a belső határokat bármely ponton át lehet lépni anélkül, hogy személyellenőrzésre kerülne sor, függetlenül az adott személy állampolgárságától. Belső határ az EU tagállamok közös szárazföldi határai, beleértve az álló vagy folyóvizeken áthaladó határokat is; a tagállamok belső légi járatok indítására és fogadására szolgáló repülőterei; a tagállamok tengeri, folyami és tavi kikötői, amelyek rendszeres kompjárat céljára szolgálnak [2. cikk 1. pont]. Ebben a vonatkozásban a határátlépés ellenőrzésének ideiglenes visszaállítását a Kormány rendeletben hirdeti ki [12. § (4) bekezdés, 13. §].

A 2013. B. 14. számon közzétett elvi bírósági határozat nyilvánvalóvá tette, hogy a tényállás keretét kitöltő 562/2006 EK rendelet 20. cikke, mely kimondja, hogy a belső határokat át lehet lépni bármely ponton anélkül, hogy személyellenőrzésre kerülne sor, függetlenül az adott személy állampolgárságától, nem jelenti azt, hogy az államhatár szűnt volna meg. Így aki érvényes, államhatár átlépésére jogosító úti okmánnyal nem rendelkező, harmadik országbeli állampolgárnak segítséget nyújt más schengeni tagállamba való beutazáshoz, attól függetlenül elköveti az embercsempészség büntettét, hogy ezen a belső határon van-e határellenőrzés.

A hatályos tényállás nemcsak Magyarország, hanem általában az államhatár - ideértve az EU-n kívüli államhatárokat is - jogellenes átlépéséhez nyújtott segítségnyújtást rendeli büntetni.

A hatályos tényállás vonatkozásában is irányadó bírói gyakorlat szerint az embercsempészség nem járulékos jellegű, így a segítség nyújtásával befejezetté válik. A bűncselekmény megvalósulása szempontjából nincs jelentősége tehát annak, hogy az elkövetési magatartást követi-e a tiltott határátlépés, és az sikeres volt-e vagy sem (EBH 2003. 928.).

4. Az embercsempészség csak szándékos elkövetés esetén minősül bűncselekménynek. A tettesnek tudnia kell, hogy az általa segített személy nem jogosult a határ átlépésére.

5. A délszláv háború idején a volt Jugoszláviából érkező illegális határátlépőket a magyar határ átlépését követően tovább szállító embercsempészek javára nem állapítható meg végszükségi helyzet arra hivatkozással, hogy hazájukban halálos veszélynek kitett személyek meneküléséhez nyújtottak segítséget. Az adott esetben ugyanis az illegális határátlépők nemzetisége (következésképpen a veszélyeztetettségük is) a terheltek számára közömbös volt, erről, mielőtt az államhatár térségébe utaztak volna, meg sem győződtek. A jugoszláv állampolgárokat egyébként is mindhárom alkalommal a határ illegális átlépését követően, ekként már Magyarország területén vették át, és itt azok életét, testi épségét már semmilyen veszély nem fenyegette. Az a körülmény azonban, hogy a terheltek vagyoni haszonszerzés végett nyújtottak segítséget tiltott határátlépőknek, önmagában még nem zárja ki a végszükség megállapítását (EBH 2001. 391.).

6. Az embercsempészség előkészülete büntetendő [Btk. 353. § (4) bekezdés]. Ezt valósította meg az, aki Szlovákiában például arra vállalkozott, hogy 2000 korona fejében embereket hozzon át a határon, de ezt megelőzően a külföldi személyeket a határőrök Magyarország területén már elfogták. A cselekmény nem minősült a határátlépéshez történő segítségnyújtásnak, mivel az elkövető a külföldiekkel nem került térbeli-időbeli kapcsolatba, így nem tanúsíthatott olyan magatartást (BH 2000. 333.). Ha viszont az elkövető járművén elszállítja a csempésztett személyeket a határ közelébe, bűncselekménye már nem előkészület, hanem befejezett.

7. Súlyosabban minősül (és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) az embercsempészség, ha azt vagyoni haszonszerzés végett, államhatár átlépéséhez több személynek segítséget nyújtva követik el.

Az embercsempészség esetén a vagyoni haszonszerzésre irányuló célzat magában foglal minden olyan tevékenységet, amely a vagyoni gyarapodásra - akár az aktív vagyon követelésére, akár a passzív vagyon csökkentésére - irányul (BH 2002. 253.). A bűncselekmény megvalósulása szempontjából közömbös, hogy az embercsempész ténylegesen hozzájút-e az anyagi ellenszolgáltatáshoz.

Az embercsempészség súlyosabban minősül (de egyrendbeli), ha az elkövető kettő vagy annál több személynek nyújt segítséget államhatárnak a jogszabályi rendelkezések megszegésével történő átlépéséhez. Nem irányadó tehát az a korábban hatályos jogszabályhoz kapcsolódó bírói gyakorlat, amely alapján az embercsempészség annyi rendbeli bűncselekmény volt, ahány személy tiltott határátlépéséhez az elkövető segítséget nyújtott (BH 1986. 484.).

Még súlyosabban (két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel) büntetendő az embercsempészség, ha a csempésztett személy sanyargatásával, fegyveresen, felfegyverkezve, üzletszerűen vagy bűnszövetségben követik el.

A csempésztett személy sanyargatására lásd megfelelően a Btk. 192. §-ához fűzött magyarázatot.

A fegyveres elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pontját.

A felfegyverkezve elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pontját.

Az üzletszerű elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 28. pontját. Ezt a (súlyosabb) minősített esetet a haszonszerzési törekvés rendszeressége határozza meg a 353. § (2) bekezdés a) pontjában meghatározott, vagyoni haszonszerzés végett elkövetett embercsempésztéstől.

A bűnszövetségben elkövetésre lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontját.

8. Az embercsempészség elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van (Btk. 364. §).

Jogellenes tartózkodás elősegítése

354. § (1) Aki

- a) az Európai Unió tagállamának,
- b) az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam vagy
- c) az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam állampolgárával azonos jogállású állampolgár államának

területén történő jogellenes tartózkodáshoz vagyoni haszonszerzés végett segítséget nyújt olyan személy részére, aki ezen államok egyikének sem állampolgára, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki vagyoni haszonszerzés végett külföldi személy magyarországi jogellenes tartózkodásához nyújt segítséget.

Szövegtörténet

A korábbi Btk. eredeti szabályozása is tartalmazta e tényállást jogellenes belföldi tartózkodás cím alatt. A tényállás szövege azóta többször módosult, utoljára az uniós csatlakozás kapcsán a jogharmonizáció miatt.

A 2007. évi CLXII. törvény 5. §-a úgy módosította a tényállást, hogy annak alapján 2008. január 1. napjától az büntetendő, aki az Európai Unió tagállama, az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam, továbbá olyan állam területén való jogellenes tartózkodáshoz, amelynek állampolgára az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes állam állampolgárával azonos jogállást élvez, vagyoni haszonszerzés végett olyan külföldinek nyújt segítséget, aki nem rendelkezik ezen államok valamelyikének állampolgárságával. A 2007. szeptember 10-én hatályba lépett 2007. évi CV. törvény alapján ugyanis szankcionálni kellett az olyan államok (például Norvégia és Izland) területén való jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtást is, amelyek részes államai a Schengeni Végrehajtási Egyezménynek, nem tagjai az EU-nak, de részesei az Európai Gazdasági Térségnek (EGT). A tényállást szükséges volt kiterjeszteni a svájci állampolgárokra is, hiszen a svájci állampolgárok az EGT-ről szóló megállapodásban részes állam állampolgárával azonos jogállást élveznek, illetve az Európai Közösségen belül a személyek szabad mozgására vonatkozó szabályok jelentős része rájuk is kiterjed (a 2007. évi I. törvény alapján is a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyeknek számítanak).

A 2011. évi CL. törvény 20. § b) pontja alapján a 214/A. § (2) bekezdésében a Magyar Köztársaság szövegrész helyébe a Magyarország szöveg lép, a módosítás 2012. január 1-jén lépett hatályba.

A Btk. lényegében átvette a jogellenes belföldi tartózkodás elősegítésének fentiek szerint kialakult tényállását, csak a könnyebb értelmezhetőség érdekében átfogalmazta az (1) bekezdésében szereplő rendelkezést.

Szövegmagyarázat

1. A jogellenes tartózkodás elősegítésének jogi tárgya a Magyarország területén való tartózkodás rendje.

2. A jogellenes tartózkodás elősegítésének önálló tettese bárki lehet, akár olyan személy is, aki az Európai Unió tagállama vagy Magyarország területén való tartózkodásra jogosult.

3. A jogellenes tartózkodás elősegítésének elkövetési magatartása a segítség nyújtása, aminek értelmezésére lásd a Btk. 353. §-ához fűzött magyarázatot.

A segítség az (1) bekezdés esetén a következő helyeken tartózkodáshoz nyújtható:

az Európai Unió tagállamának,

az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam államának

az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam állampolgárával azonos jogállású állampolgár államának

területe.

Ezekben az esetekben az, akinek a tartózkodásához a segítséget nyújtják, olyan személy, aki nem állampolgára

sem az Európai Unió tagállamának,

sem az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam államnak,

sem olyan államnak, amelynek állampolgárai az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes állam állampolgárával azonos jogállásúak.

A segítségnyújtás az (1) bekezdés esetén Magyarország területén való jogellenes tartózkodáshoz kapcsolódik. Ebben az esetben az, akinek a tartózkodásához a segítséget nyújtják, külföldi személy, azaz a javaslat indokolása szerint a nem magyar állampolgár vagy hontalan.

4. Elkövetési hely

A bűncselekmény elkövethető akár

az Európai Unió tagállamának,

az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam,

az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes állam állampolgárával azonos jogállású állampolgárok államának

területén belül, de azon kívül is.

5. A jogellenes tartózkodás elősegítése nemcsak szándékos bűncselekmény, hanem célzatos is. A tettes célja a vagyoni haszonszerzés. Ennek értelmezésére lásd a Btk. 353. §-ához fűzött magyarázatot.

6. A jogellenes belföldi tartózkodás elősegítése súlyosabb bűncselekményekhez, így elsősorban az embercsempészéshez képest látszólagos halmazatban háttérbe szorul. Más (akár súlyosabb) bűncselekménnyel azonban valós anyagi bűnhalmazatot alkothat, ha a cselekmények tárgyi és alanyi elemei elkülönülten valósulnak meg. A (2) bekezdésben foglalt elkövetési magatartás szubszidiárius.

Családi kapcsolatok létesítésével visszaélés

355. § Az a tizennyolcadik életévét betöltött személy, aki anyagi haszonszerzés céljából, kizárólag tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadása érdekében létesít családi kapcsolatot, vagy az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz hozzájárul, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A korábbi Btk. nem rendelte büntetni a családi kapcsolatok létesítésével visszaélést. A Btk.-ban szereplő tényállás hátterében a javaslat indokolása szerint az állt, hogy az utóbbi időben jelentős számú alkalommal merült fel, hogy magyar állampolgár harmadik országbeli személlyel történő házasságkötésére, illetve ilyen személyek között a családi kapcsolat létesítésére kizárólag a Magyarországon tartózkodás joga és az ehhez kapcsolódó egyéb jogosultságok megszerzése érdekében került sor. A házasságkötéssel szerzett státusszal a külföldiek legalizálni próbálják tartózkodásukat az Európai Unió területén, a megszerzett jogosultsággal szabadabban utazhatnak az Európai Unió más tagállamaiba, amely fokozott biztonsági kockázatot jelenthet. Egyre gyakoribbá válik az is, hogy a magyarországi státuszszerzés érdekében harmadik országbeli állampolgárok velük rokoni kapcsolatban nem álló gyermekkel kapcsolatban tesznek teljes hatályú apai elismerő nyilatkozatot.

Szövegmagyarázat

1. A családi kapcsolatok létesítésével visszaélés jogi tárgya az Európai Unió területén való tartózkodás rendje, az illegális migráció elleni fellépés.

2. A családi kapcsolatok létesítésével visszaélés önálló tettese csak tizennyolcadik életévét betöltött személy lehet. Az indokolás szerint ugyanis a tizennyolc év alatti személyek házasságkötéséhez gyámhatósági engedély szükséges, a gyámhatóságtól pedig elvárható, hogy körültekintően járjon el, és érdekházassághoz ne adjon gyámhatósági engedélyt. A teljes hatályú apai elismerő nyilatkozathoz pedig az anya hozzájárulására van szükség, így ezekben az esetekben többnyire az anya az, aki az ügyletet intézi, és abból hasznot húz.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása

a családi kapcsolat létesítése, illetve

az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz való hozzájárulás.

4. A családi kapcsolatok létesítésével visszaélés szándékos bűncselekmény, amelynek tényállása két célzatot is tartalmaz. A tettes csak akkor büntetendő, ha a cselekményt vagyoni haszonszerzés végett valósítja meg, és az elkövetési magatartások tanúsítása kizárólag tartózkodási jogosultságot igazoló okmány kiadása érdekében történik.

A vagyoni haszonszerzés célzata vonatkozásában lásd a Btk. 353. §-ához fűzött magyarázatot.

A tartózkodási jogosultságot igazoló okmány tekintetében releváns igazgatási szabály, hogy családi együttélés biztosítása céljából tartózkodási engedélyt az a harmadik országbeli állampolgár kaphat, aki tartózkodási, bevándorlási, letelepedési, ideiglenes letelepedési, nemzeti letelepedési vagy EK letelepedési engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgár, illetve külön törvény szerinti tartózkodási kártyával vagy állandó tartózkodási kártyával rendelkező személy (a továbbiakban e § alkalmazásában: családtag) [2007. évi II. törvény 19. § (1) bekezdés]. E szabály alkalmazásában családtag a harmadik országbeli állampolgár házastársa, házastársával közös kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermeket is), eltartott kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermeket is), aki felett a harmadik országbeli állampolgár szülői felügyeleti jogot gyakorol, valamint házastársának eltartott kiskorú gyermeke (ideértve az örökbefogadott és nevelt gyermeket is), aki felett a házastárs szülői felügyeleti jogot gyakorol [2007. évi II. törvény 2. § d) pont].

5. A családi kapcsolatok létesítésével visszaélés bűnsegédje, aki a családi kapcsolat létesítéséhez vagy az apaságot megállapító teljes hatályú elismerő nyilatkozathoz hozzájárulás vonatkozásában szervező, illetve egyéb segítői magatartást tanúsít.

6. A családi kapcsolatok létesítésével visszaélés szubszidiárius bűncselekmény, akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg.

Harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása

356. § (1) Aki keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező

a) harmadik országbeli állampolgárt rendszeresen vagy tartósan, illetve

b) jelentős számú harmadik országbeli állampolgárt egyidejűleg foglalkoztat, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki

a) keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező harmadik országbeli állampolgárt különösen kizsákmányoló foglalkoztatási feltételek között foglalkoztat,

b) olyan, keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztat, akinek sérelmére emberkereskedelmet követtek el.

(3) E § alkalmazásában

a) különösen kizsákmányoló foglalkoztatási feltételek alatt a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott fogalmakat kell érteni;

b) jelentős számú: legalább öt személy.

Szövegtörténet

A harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása elnevezésű bűncselekményt a 2011. évi CL. törvény 9. §-a iktatta be a Btk. 214/B. §-ába. A tényállás megalkotásának indoka az Európai Parlament és a Tanács által 2009. június 18-án elfogadott, az illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókkal szembeni szankciókra és intézkedésekre vonatkozó minimumszabályokról szóló 2009/52/EK irányelv. Az irányelv arra kötelezi a tagállamokat, hogy súlyos - az irányelvben konkrétan meghatározott - esetekben büntetőjogi szankciókat írjanak elő a nemzeti jogszabályaikban. Erre figyelemmel vált szükségessé a Btk. módosítása, hiszen a korábban hatályos büntetőjogi szabályok nem rendelkeztek az irányelvben meghatározott büntetendő magatartások köréről. Az új büntetőjogi tényállás az irányelv rendelkezéseinek átültetését szolgálja, de ahhoz képest fokozottabban szankcionálja az illegális foglalkoztatást.

A Btk. lényegében átveszi a harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatásának korábbi tényállását, de nem tartalmazza a keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező kiskorú harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztat fordulatot. A Btk. alapján azonban gyermekmunka büntette miatt (ugyanúgy három évig terjedő szabadságvesztéssel) büntetendő, aki keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkező tizenhatalmas életét be nem töltött harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztat (209. §).

Szövegmagyarázat

1. A harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatásának jogi tárgya a keresőtevékenység folytatásának rendje az Európai Unió területén.

2. A harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása elnevezésű bűncselekményt önálló tettesként bárki elkövetheti. Tettes lehet az is, aki az EU tagállamának állampolgára, vagy az EU területén keresőtevékenység folytatására jogosult.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása olyan harmadik országbeli állampolgár foglalkoztatása, aki keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel nem rendelkezik.

A Btk. 459. § (5) bekezdés a) pontja kimondja, hogy harmadik országbeli állampolgár alatt a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni. A 2007. évi II. törvény 2. § a) pontja alapján a harmadik országbeli állampolgár a nem magyar állampolgár és a hontalan, kivéve a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyeket.

A szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyeket a 2007. évi I. törvény 1. § a) pontja határozza meg. Ide sorolandó például az EGT állampolgár, azaz

az Európai Unió tagállamának állampolgára,

az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más állam állampolgára,

az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes állam állampolgárával azonos jogállású személy (az Európai Közösség és tagállamai, valamint az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban nem részes állam között létrejött nemzetközi szerződés alapján).

A 2011. évi CL. törvény továbbra is irányadó indokolásából kitűnően a harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása egyrészt a Magyarországon jogellenesen tartózkodó - azaz érvényes tartózkodásra jogosító engedéllyel nem rendelkező - harmadik országbeli állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókat szankcionálja. Másrészt a büntetőjogi tényállás lefedi azokat az esetköröket is, amikor a munkáltató ugyan jogszerűen tartózkodó, azaz érvényes tartózkodásra jogosító engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztat, azonban a tartózkodás jogcíme alapján a harmadik országbeli állampolgár keresőtevékenység folytatására nem jogosult.

A keresőtevékenység folytatására jogosító engedély a Btk. 459. § (5) bekezdés b) pontja alapján a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott olyan tartózkodásra jogosító engedély, amellyel a harmadik országbeli állampolgár keresőtevékenységet folytathat.

Ez lehet a kifejezetten a keresőtevékenység folytatása céljából kiadott tartózkodási engedély, amelyet az a harmadik országbeli állampolgár kaphat, akinek tartózkodási célja, hogy a foglalkoztatásra irányuló jogviszonya alapján, ellenérték fejében, más részére, illetve irányítása alatt tényleges munkát végezzen, jogszabály szerint önállóan, ellenérték fejében végezhető tevékenységet folytasson, valamint gazdasági társaság, szövetkezet vagy egyéb - jövedelemszerzési céllal létrejött - jogi személy tulajdonosaként, vezető tisztségviselőjeként, vezetői, képviselői vagy felügyeleti szerve tagjaként végezze tevékenységét [20. § (1) bekezdés].

Keresőtevékenységet azonban az a harmadik országbeli állampolgár is folytathat, aki szezonális munkavállalási vízummal vagy humanitárius célból kiadott tartózkodási engedéllyel rendelkezik, továbbá az is, aki családtagként céljából vagy tanulmányi célból kiadott tartózkodási engedéllyel vagy EU Kék Kártyával rendelkezik. A tanulmányi célú tartózkodási engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgár keresőtevékenységet a szorgalmi időszakban hetente legfeljebb huszonnégy órában, szorgalmi időszakon kívül évente legfeljebb kilencven napon vagy hatvanhat munkanapon végezhet teljes munkaidőben [2007. évi II. törvény 20. § (2)-(3) bekezdés].

Ezenfelül a három hónapot meg nem haladó tartózkodásra jogosító vízummal rendelkező harmadik országbeli állampolgár keresőtevékenységet folytathat. Ugyanez irányadó az 539/2001/EK tanácsi rendelet II. mellékletében szereplő harmadik ország (például Egyesült Államok, Ausztrália, Brazília stb.) állampolgáraként Magyarország területén jogszerűen tartózkodó személyre is (2007. évi II. törvény 7/A. §).

4. Minősített esetek

Az enyhébb (két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) alapesetnél a foglalkoztatás rendszeres vagy tartós, illetve jelentős számú harmadik országbeli állampolgárt egyidejűen érint.

A 2011. évi CL. törvény továbbra is irányadó indoklásából kitűnően rendszeres elkövetés időben visszatérően, ismételt, a tartós pedig huzamosabb ideig tart. E fogalmak különösebb magyarázatra ezenfelül a jogalkotó szerint amiótt nem szorulnak, mert azokat a [korábban] hatályos büntetőjogi szabályozás ismeri és rendszeresen használja. Erre figyelemmel a rendszeresen vagy tartós elkövetés vonatkozásában egyebekben lásd a Btk. 222. §-ához fűzött magyarázatot.

A tényállás alkalmazásában jelentős számúnak a Btk. 356. § (3) bekezdés b) pontja alapján legalább öt személy minősül.

A cselekmény a súlyosabb (három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő) alapeset szerint minősül, ha a foglalkoztatás különösen kizsákmányoló foglalkoztatási feltételek között történik, illetve

olyan személyt érint, akinek sérelmére korábban emberkereskedelmet követtek el.

A különösen kizsákmányoló foglalkoztatási feltételek alatt a Btk. 356. § (3) bekezdés a) pontja alapján a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott fogalmakat kell érteni. A 2007. évi II. törvény 2. § s) pontja alapján különösen kizsákmányoló foglalkoztatási feltételek olyan feltételek - a nemi vagy egyéb alapú megkülönböztetésből származó feltételeket is beleértve -, amelyek feltűnően aránytalanul eltérnek a legalisan foglalkoztatott munkavállalók foglalkoztatási feltételeitől, amely eltérés különösen a munkavállalók egészségét és biztonságát érinti, és sérti az emberi méltóságot.

Az emberkereskedelem alatt a Btk. 192. §-ában meghatározott bűncselekményt kell érteni, ide nem értve annak előkészületét. Az emberkereskedelmet azonban nem szükségszerűen az valósítja meg, aki a harmadik országbeli állampolgárt foglalkoztatja.

5. A harmadik országbeli állampolgár jogellenes foglalkoztatása csak szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt. Ennek megítélésénél lényeges szabály, hogy a munkáltató legkésőbb a harmadik országbeli állampolgár munkába lépésének napján köteles meggyőződni arról, hogy a harmadik országbeli állampolgár érvényes tartózkodási engedéllyel vagy más tartózkodásra jogosító engedéllyel, valamint a törvény alapján szükséges keresőtevékenység folytatására jogosító engedéllyel rendelkezik-e (2007. évi II. törvény 71. §).

Műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása

357. § (1) Aki a tulajdonában álló műemléket, védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat vagy a tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhelyet megrongálja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a tulajdonában álló

a) műemléket vagy védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat megsemmisíti,

b) műemlék olyan helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, amelynek következtében az elveszti műemléki jellegét, vagy

c) védett kulturális javak körébe tartozó tárgy vagy régészeti lelőhely helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A korábbi Btk. eredeti szabályozása szerint műemlék megsemmisítése miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel az volt büntetendő, aki a tulajdonában álló műemléket megsemmisíti (216. §).

E rendelkezés helyébe az 1997. évi LXXIII. törvény 28. §-a alapján olyan 1997. szeptember 15. napjától hatályos tényállás lépett, amely alapján három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki a tulajdonában álló műemléket megsemmisíti, vagy annak olyan helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, amelynek következtében az elveszti műemlék jellegét.

A korábbi Btk. 216. §-ának címét az 1997. évi CXL. Törvény 103. § (1) bekezdése műemlék megrongálására változtatta, a módosított tényállás pedig (három évig terjedő szabadságvesztéssel) azt rendelte büntetni, aki a tulajdonában álló műemléket megrongálja [(1) bekezdés]. Öt évig terjedő szabadságvesztésre emelkedett a büntetési tétele a cselekménynek, ha az elkövető a műemléket megsemmisíti, vagy annak olyan helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, amelynek következtében az elveszti műemlék jellegét [(2) bekezdés]. Az 1997. évi CXL. törvény 103. § (2) bekezdésére tekintettel a korábbi Btk. kiegészült a kulturális javak megrongálásának tényállásával is, amely azt rendelt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetni, aki a tulajdonában álló, a kulturális javak körébe tartozó és védett tárgyat megrongálja, illetve öt évig terjedő szabadságvesztéssel, ha az ilyen tárgyat megsemmisíti, vagy annak helyrehozhatatlan károsodását idézi elő. Ezek a módosítások 1998. július 1-jén léptek hatályba.

A Btk. a műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása tényállásban - az elkövetési magatartások azonosságára figyelemmel - a műemlék, a védett kulturális javak, valamint az elkövető tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhely megrongálását szabályozza egy tényállásban.

Szövegmagyarázat

1. A tényállás jogi tárgya a műemlékek vagy védett kulturális javak (régészet lelőhelyek) állagának védelme.

2. A bűncselekményt önálló tettesként csak az követheti el, aki

a műemlék,

a védett kulturális javak körébe tartozó tárgy, illetve

a régészeti lelőhelynek otthont adó ingatlan

tulajdonosa.

Ha a műemlék stb. nem a tettes, hanem más tulajdonában áll, akkor rongálás (Btk. 371. §) valósul meg.

3. Az elkövetési tárgy a tettes tulajdonában álló

műemlék,

védett kulturális javak körébe tartozó tárgy,

a tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhely.

A műemlék 2001. évi LXIV. törvény 7. §-ának 8. pontja szerint olyan műemléki érték, amelyet jogszabállyal védetté nyilvánítottak. Műemléki érték pedig minden olyan, építmény, kert, temető vagy temetkezési hely, terület (illetve ezek maradványa), valamint azok rendeltetészerűen összetartozó együttese, rendszere, amely hazánk múltja és a közösségi hovatartozás-tudat szempontjából kiemelkedő jelentőségű történeti, művészeti, tudományos és műszaki emlék, alkotórészeivel, tartozékaival és berendezési tárgyaival együtt [10. pont].

A kulturális javak a 2001. évi LXIV. törvény 7. § 4. pontja alapján az élettelen és élő természet keletkezésének, fejlődésének, az emberiség, a magyar nemzet, Magyarország történelmének kiemelkedő és jellemző tárgyi, képi, hangrögzített, írásos emlékei és egyéb bizonyítékai - az ingatlanok kivételével -, valamint a művészeti alkotások.

A muzeális intézményekben, a levéltárakban, a közgyűjteményként működő kép- és hangarchívumokban - valamint a könyvtárakban muzeális dokumentumként - őrzött kulturális javak védettnek minősülnek (2001. évi LXIV. törvény 46. §). A Btk. 459. § (1) bekezdés 30. pontja alapján védett kulturális javak alatt érteni kell a védetté nyilvánított kulturális javakat is. A kulturális örökség törvény erejénél fogva nem védett, de pótolhatatlan és kiemelkedő jelentőségű javait, gyűjteményeit, azok megőrzése érdekében a hatóság védetté nyilvánítja. Az eljárás alá vont kulturális javak e törvény erejénél fogva ideiglenesen védettek, rájuk a védetté nyilvánított kulturális javakra vonatkozó előírásokat kell alkalmazni. Az ideiglenes védetség az eljárás jogerős befejezéséig áll fenn [2001. évi LXIV. törvény 47. § (1)-(2) bekezdés].

A régészeti lelőhely nyilvántartásba vett, e törvény által általános védelem alatt álló, földrajzilag körülhatárolható terület, amelyen a régészeti örökség elemei történeti összefüggéseikben találhatóak. A régészeti lelőhelyek a törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak [2001. évi LXIV. törvény 7. § 20. pontja, illetve 11. §].

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a megrongálás, amelynek vonatkozásában lásd a Btk. 371. §-ához fűzött magyarázatot. Az elkövetési tárgyak jellegére tekintettel a bűncselekmény nem csupán tevőlegesen, hanem (és ez jellemző is) mulasztással is elkövethető. A műemlékeket ugyanis a műemléki értékükhöz, jellegükhöz, történelmi jelentőségükhöz méltóan, a védett értékek veszélyeztetését kizáró módon kell használni, illetve hasznosítani, valamint épségben, jellegük megváltoztatása nélkül kell fenntartani [2001. évi LXIV. törvény 43. § (1) bekezdés]. Ez a műemlékek esetében a rendeltetészerű és biztonságos használathoz szükséges műszaki állapot fenntartásán túlmenően kiterjed az azok sajátos értékeit képező építészeti, képző- és iparművészeti, valamint kertépítészeti alkotórészeire és tartozékaira, felszerelési tárgyaira [2001. évi LXIV. törvény 41. § (2) bekezdés]. A védetté nyilvánított kulturális javak tulajdonosa (birtokosa) köteles a javakat épségben fenntartani, őrzésükről, szakszerű kezelésükről és megővésükről gondoskodni [2001. évi LXIV. törvény 52. § (1)].

5. Műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása kizárólag szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt. Ha a cselekményt gondatlanságból követik el, akkor a Szabs tv. 177. §-ának (3) bekezdése szerinti tulajdon elleni szabálysértés valósulhat meg, amelyet a kulturális örökség védett elemeire vonatkozóan követnek. Védett örökségi elem: az e törvény erejénél fogva általános védelem alatt álló, illetve miniszteri rendelettel vagy hatósági eljárás során védetté nyilvánított kulturális örökségi elem [2007. évi LXIV. törvény 7. § 26. pont].

6. A műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása súlyosabban minősül (és büntetési tétele egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés), ha az elkövetési magatartás (a megrongálást szükségképpen magában foglaló) megsemmisítés, illetve helyrehozhatatlan károsodás előidézése.

A műemlék tekintetében a helyrehozhatatlan károsodás előidézése csak akkor minősül súlyosabban, ha annak következtében a dolog elveszti műemléki jellegét [Btk. 357. § (2) bekezdés b) pont].

Védett kulturális javakkal visszaélés

358. § (1) Aki

a) a védett gyűjteményhez tartozó tárgyat vagy védett tárgye gyűjtes darabját jogszabályban előírt előzetes hozzájárulás nélkül elidegeníti,

b) védett kulturális javak körébe tartozó tárgy, gyűjtemény vagy tárgye gyűjtes tulajdonjogában bekövetkezett változásra vonatkozó, jogszabályban előírt bejelentési kötelezettségét elmulasztja,

c) védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat, gyűjteményt vagy tárgye gyűjtest engedély nélkül külföldre juttat, vagy a kiviteli engedély kereteit túllépi,

bűntettet miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a kulturális javak körébe tartozó és kiviteli engedélyhez kötött tárgyat engedély nélkül külföldre juttat, vagy a kiviteli engedély kereteit túllépi.

Szövegtörténet

A korábbi Btk.-ba az 1997. évi CXL. törvény 103. § (2) bekezdésére tekintettel került be a visszaélés kulturális javakkal elnevezésű bűncselekmény, amely alapján az volt büntetendő három évig terjedő szabadságvesztéssel, aki a kulturális javak körébe és védett gyűjteményhez tartozó tárgyat vagy védett tárgye gyűjtes darabját jogszabályban előírt előzetes hozzájárulás nélkül elidegeníti, úgyszintén aki a kulturális javak körébe tartozó védett tárgy tulajdonjogának bekövetkezett változására vonatkozó, jogszabályban előírt bejelentési kötelezettségét elmulasztja. Ugyanígy volt büntetendő, aki a kulturális javak körébe tartozó és kiviteli engedélyhez kötött tárgyat engedély nélkül külföldre juttat, vagy a kiviteli engedély kereteit túllépi.

A Btk. lényegében átveszi a korábbi kódex tényállását. A korábbinál enyhébben rendeli büntetni azon cselekményt, amikor a tettes a kulturális javak körébe tartozó (nem védett, de) kiviteli engedélyhez kötött tárgyat engedély nélkül külföldre juttat, vagy a kiviteli engedély kereteit túllépi. A súlyosabb alaptényállás körében marad viszont azon cselekmény, ha valaki a védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat, gyűjteményt vagy tárgye gyűjteményt engedély nélkül külföldre juttat, vagy a kiviteli engedély kereteit túllépi.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a (védett) kulturális javak elidegenítésének rendje, illetve ezen keresztül az állami elővásárlási jog gyakorlásának biztosítása.

2. A védett kulturális javakkal visszaélés bűncselekmény elkövetési tárgyainak köre hármass felosztású, úgymint a védett kulturális javak körébe tartozó tárgy, a védett gyűjtemény és a védett tárgye gyűjtemény.

A védett kulturális javak körébe tartozó tárgy fogalmára lásd a Btk. 357. §-ához fűzött magyarázatot. A Btk. 459. § (1) bekezdés 30. pontja alapján védett kulturális javak körébe e tényállásnál is bele kell érteni a védetté nyilvánított kulturális javakat.

A gyűjtemény a 2001. évi LXIV. törvény 7. § 2. pontja alapján a gyűjtői tevékenység eredményeként létrejött, ritkaságából vagy jellegéből adódóan különös jelentőséggel bíró javak összessége, amelynek egységességében megnyilvánuló kulturális értéke meghaladja egyes darabjainak együttes értékét. A muzeális intézményekben, a levéltárakban, a közgyűjteményként működő kép- és hangarchívumokban - valamint a könyvtárakban muzeális dokumentumként - őrzött kulturális javak a törvény erejénél fogva védettnek minősülnek (2001. évi LXIV. törvény 46. §). A kulturális örökség pótolhatatlan és kiemelkedő jelentőségű gyűjteményeit azok megőrzése érdekében a hatóság védetté nyilvánítja [2001. évi LXIV. törvény 47. § (1) bekezdés 1.]

A tárgye gyűjtemény a 2001. évi LXIV. törvény 7. § 24. pontja alapján több elemből álló, egymással lényegileg összefüggő kulturális javak összessége, amely kivételes kulturális jelentőségét ebben az állapotában őrzi, és amely kulturális érték tekintetében meghaladja egyes elemeinek együttes értékét. A védetté nyilvánítás tárgye gyűjteményre is kiterjedhet [vö. 2001. évi LXIV. törvény 51. § (2) bekezdés, illetve 45/2012. (XI. 30.) EMMI rendelet 3. § (1) bekezdés c) pont].

3. Az (1) bekezdés elkövetési magatartásai:

előzetes hozzájárulás nélküli elidegenítés (a védett gyűjteményhez tartozó tárgy vagy védett tárgye gyűjtemény tekintetében);

jogszabályban előírt bejelentési kötelezettség elmulasztása (mindhárom elkövetési tárgy vonatkozásában);

külföldre juttatás, valamint a kiviteli engedély kereteinek túllépése (mindhárom elkövetési tárgy vonatkozásában).

Az elidegenítés a tulajdonjog átruházása kétoldalú jogügylet keretében, amely lehet visszerhes vagy ingyenes is. A védetté nyilvánított gyűjteményhez tartozó tárgy vagy védetté nyilvánított tárgye gyűjtemény bármely darabjának elidegenítéséhez [...] a hatóság előzetes hozzájárulása szükséges [2001. évi LXIV. törvény 51. § (2) bekezdés].

A védetté nyilvánított kulturális javakkal stb. kapcsolatosan a tulajdonos nevére és címére, illetve azok őrzésének helyére vonatkozó adatokban bekövetkezett változásokat a tulajdonos (birtokos) haladéktalanul, de legkésőbb a tudomására jutástól számított 8 napon belül köteles bejelenteni a hatóságnak. A védetté nyilvánított kulturális javak kereskedelmi forgalomban - így különösen árverésen - történő átruházása esetén a bejelentésre a kereskedő és a tulajdonos is köteles [2001. évi LXIV. törvény 52. § (3)-(4) bekezdés].

Az (1) bekezdés harmadik fordulata a védett kulturális javak körébe tartozó tárgy stb. engedély nélküli külföldre juttatását vagy a kiviteli engedély kereteinek túllépését rendeli büntetni. A védett vagy védetté nyilvánított kulturális javak ugyanis a hatóság engedélyével vihetők ki az országból [2001. évi LXIV. törvény 55. § (1) bekezdés].

A (2) bekezdés a kulturális javak engedély nélkül külföldre juttatását rendeli büntetni, ha azok kivitele engedélyhez kötött, továbbá azt is, ha a kiviteli engedély kereteit az elkövető túllépi. A kulturális javakat - ha az Európai Unió általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa másképp nem rendelkezik - az e törvényben meghatározottak szerint lehet az ország területéről kivinni [2001. évi LXIV. törvény 54. § (1) bekezdés]. A nem védett, de a kérelem benyújtásának időpontjában legalább ötvenéves kulturális javak a hatóság engedélye alapján (műtárgykísérő igazolással) vihetők ki az országból [2001. évi LXIV. törvény 56. § (1) bekezdés].

4. A védett kulturális javakkal visszaélés kizárólag a szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt.

Veszélyes állapot, illetve veszélyes eb tartásával kapcsolatos kötelezettség megszegése

359. § (1) Aki

a) veszélyes állapotot engedély nélkül tart, szaporít, elidegenít, vagy az ország területére behoz,

b) a veszélyes állapot tartására vonatkozó jogszabályban előírt biztonsági előírást megszegi, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki

a) veszélyes ebet

aa) szaporít, az ország területére behoz, onnan kivisz, versenyeztet, vagy engedély nélkül tart,

ab) jogszabály megszegésével elidegenít vagy megszerez, illetve

b) a veszélyes eb

ba) ivartalanítására vonatkozó jogszabályban előírt kötelezettségét megszegi, vagy

bb) tartására vonatkozó jogszabályban előírt biztonsági előírást megszegi.

(3) Aki veszélyes ebet őrző-védő feladat végzésére tart, kiképez, illetve veszélyes ebbel ilyen feladatot végeztet, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában veszélyes eb a hatósági határozatban egyedileg veszélyes ebbé nyilvánított eb.

Szövegtörténet

Az 1996. évi CVIII. törvény iktatta be a Btk.-ba a veszélyes eb tartásával kapcsolatos kötelezettség megszegése elnevezésű tényállást, amely szerint az volt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki veszélyes ebet tenyészt, az ország területére behoz, onnan kivisz, versenyeztet, vagy engedély nélkül tart, valamint veszélyes ebet jogszabály megszegésével elidegenít, vagy megszerez, továbbá a veszélyes eb ivartalanítására vonatkozó jogszabályban előírt kötelezettségét megszegi, illetve a veszélyes eb tartására vonatkozó jogszabályban előírt biztonsági előírást megszegi. Három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, aki veszélyes ebet őrző-védő feladat végzésére tart, kiképez, illetve veszélyes ebbel ilyen feladatot végeztet. A tényállások alkalmazásában veszélyes ebnek a törvényben, törvény felhatalmazása alapján kormányrendeletben, valamint hatósági határozatban veszélyes ebbé nyilvánított eb minősült [1978. évi IV. törvény 266. § (1)-(3) bekezdés].

A 2011. évi CLVIII. törvény 14. §-a alapján 2012. január 1. napjától a tényállás alkalmazásában veszélyes eb a hatósági határozatban egyedileg veszélyes ebbé nyilvánított eb. Az e rendelkezéshez kapcsolódó indokolás szerint a Büntető Törvénykönyv vonatkozó szakaszának módosítására a veszélyes ebekkel kapcsolatos igazgatási szabályozás gyökeres átalakítása miatt volt szükség. Ez utóbbi legfontosabb - a kutyák viselkedésének hazai és nemzetközi szakértőinek egyöntetű véleménye alapján kialakított - változása ugyanis az volt, hogy ebről fajtája alapján nem, kizárólag egyedi viselkedésének következményeként ítélezhet a hatóság.

A Btk. indokolása szerint a veszélyes ebekre vonatkozó tényállást - értelemszerűen - ki kell terjeszteni a többi veszélyes állatra is, hiszen ezek az állatok többségében a veszélyes ebnél lényegesen komolyabb kockázatot jelentenek. Azért is indokolt volt a Btk.-ba beemlíteni a veszélyes állatokkal kapcsolatos szabályszegéseket azért is, mivel szakértői becslések szerint több tízezer, veszélyes kategóriába tartozó állatot tartanak engedély nélkül, a nyilvántartásba vett egyedek száma elenyésző. Könnyen belátható, hogy ezen állatok szabálytalan tartása, hacsak például a ragadozó nagymacskákra vagy a méreggel ölő fajokra gondolunk, közvetlen veszélyt jelent a környezetben élő emberek biztonságára. A Btk. azonban külön bekezdésben kellett szabályozza a veszélyes állatokra, illetve veszélyes ebekre vonatkozó, részben azonos elkövetési magatartásokat. Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény ugyanis már teljes mértékben külön kezeli a veszélyes állat és a veszélyes eb fogalmát.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a veszélyes állatokra és veszélyes ebekre vonatkozó igazgatási szabályok betartása, de ezen keresztül a közbiztonság is.

2. A veszélyes állat, illetve veszélyes eb tartásával kapcsolatos kötelezettség megszegését önálló tettesként bárki elkövetheti. Ha az elkövetési magatartás jogszabályban előírt kötelezettség megszegése, a tettes csak olyan lehet, akire az adott előírás vonatkozik. (Elsősorban az 1998. évi XXVIII. Törvény 3. § 1. pontja szerinti állattartó, azaz az állat tulajdonosa, illetve aki az állatot vagy az állatállományt gondozza, felügyeli.)

3. Az elkövetési tárgy

a veszélyes állat, illetve

a veszélyes eb.

Veszélyes állatnak minősülnek a 8/1999. (VIII. 13.) KöM-FVM-NKÖM-BM együttes rendelet 1. számú mellékletében felsorolt fajok egyedei, így például az oroszlán, illetve minden vipera és csörgőkígyóféle [1. § (1) bekezdés]. Ezenfelül a veszélyes állat tartásának engedélyezésére hatáskörrel rendelkező hatóság veszélyes állattá nyilvánítja más fajok egyedeit is, amennyiben egyedi tulajdonságaik ezt indokolják [1. § (2) bekezdés].

A veszélyes eb a Btk. 359. § (4) bekezdése alapján a hatósági határozatban egyedileg veszélyes ebbé nyilvánított eb. Az állatvédelmi hatóság az ebet egyedileg veszélyesnek minősítheti, amennyiben az eb fizikai sérülést okozott, és megvalósulnak a veszélyesnek minősítés e törvény végrehajtására kiadott jogszabályban meghatározott feltételei. Erre akkor is lehetőség van, ha az eb fizikai vagy pszichikai állapota alapján feltételezhető, hogy az embernek fizikai sérülést okozhat, és ez a veszélyhelyzet kizárólag az eb veszélyesnek minősítésével hárítható el [1998. évi XXVIII. törvény 24/A. § (1) bekezdés].

4. A) veszélyes állat vonatkozásában az elkövetési magatartások

a tartás,

a szaporítás,

az elidegenítés,

az ország területére behozatal,

a tartásra vonatkozó jogszabályban előírt biztonsági előírás megszegése.

A tartásra vonatkozó jogszabályban előírt biztonsági előírás például, hogy a veszélyes állat tartási helyéül szolgáló ingatlanon, ingatlanrészben az állat fajának feltüntetésével a veszélyre felhívó, jól látható tartós jelzést kell elhelyezni. Az állattartó veszélyes állattá közterületen csak átmenetileg, közvetlen és állandó felügyelettel, ember és állat életét, testi épségét nem veszélyeztetve tarthatja. A veszélyes állat tartójának gondoskodnia kell arról, hogy az állat közterületre vagy más magánterületre ne juthasson be. Ennek hiányában tartási engedély nem adható [1998. évi XXVIII. törvény 20. § (4)-(6) bekezdés]. A részletes biztonsági előírásokat a 8/1999. (VIII. 13.) KöM-FVM-NKÖM-BM együttes rendelet 2. és 3. számú melléklete tartalmazza. Így például méreggel ölő fajok esetén az állat nem kívánt kijutásának elkerülése érdekében az inszektáriumot, terráriumot biztonsági üveg felhasználásával jól zárhatóan kell elkészíteni [2. melléklet 4. pont]. Farkasok, hiénák esetén a kerítésmagasság 2 m, de mivel szívesen ásnak, a kerítésalapot legalább 2 m mélyre a talajszint alá kell vinni (3. melléklet). A veszélyes állattá nyilvánított egyedek tartási feltételeit és a tartás biztonsági előírásait az eljáró hatóság - a veszélyes állattá nyilvánítással egyidejűleg - egyedileg határozza meg [8/1999. (VIII. 13.) KöM-FVM-NKÖM-BM együttes rendelet 2. § (4) bekezdés].

*A veszélyes eb tekintetében az elkövetési magatartások
a szaporítás,
az ország területére behozatal,
az ország területéről kivitel,
a versenyeztetés,
a tartás,
az elidegenítés,
a megszerzés,*

*az ivartalanításra vonatkozó jogszabályban előírt kötelezettség megszegése vagy
a tartásra vonatkozó jogszabályban előírt biztonsági előírás megszegése.*

1-4. A jogszabály alapján eleve tilos veszélyes ebnek bármely módon való szaporítása, bármely formában történő versenyeztetése, az országba való behozatala, az országból történő kivitele [1998. évi XXVIII. törvény 24/A. § (5) bekezdés]. A keretkitöltő jogszabályban külön kiemelt tényésztés a tényállás alkalmazásában szaporításnak minősül. Büntetőjogilag nem büntetendő, aki a veszélyes ebet kiállítja, holott ez a vonatkozó jogszabály [1998. évi XXVIII. törvény 24/A. § (5) bekezdés] szerint tilos.

5-7. A tartás, elidegenítés, megszerzés nem minden esetben tilos, hanem csak bizonyos elkövetési módok esetén.

8. A veszélyes eb a veszélyesnek minősítést követő 60 nap elteltével kizárólag ivartalanítva tartható [41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet 17/E. § (1)-(2) bekezdés]. A bűncselekményt nem követi el, aki nem tesz eleget annak a határozatnak, amelyben a járási állat-egészségügyi hivatal elrendeli a nem veszélyes eb ivartalanítását [vö. 17/C. § (4) bekezdés].

9. A tartásra vonatkozó biztonsági előírás például, hogy a veszélyes eb nyakörvön jól látható jelzést kell elhelyezni. A veszélyes eb olyan megfelelően zárt, bekerített vagy elkerített helyen tartható, amely megakadályozza az ebnek a közterületre vagy szomszédos magánterületre történő, felügyelet nélküli kijutását, továbbá, hogy az eb embernek vagy állatnak sérülést okozzon. A veszélyes eb tartására szolgáló ingatlan be- és kijáratain jól olvasható Vigyázat! Veszélyes eb! feliratú táblát kell elhelyezni. A szöveg mellett jól látható, támadó ebet ábrázoló grafika feltüntetése szükséges. A táblát jól látható helyen kell elhelyezni [17/H. § (1)-(3) bekezdés].

Súlyosabban minősülő alapesetet valósít meg (három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő), aki veszélyes ebet őrző-védő feladat végzésére tart, őrző-védő feladat végzésére kiképez, illetve veszélyes ebbel őrző-védő ilyen feladatot végeztet.

A jogszabály alapján eleve tilos veszélyes ebnek védő feladatokra való tartása, képzése és alkalmazása [1998. évi XXVIII. törvény 24/A. § (5) bekezdés].

5. A) veszélyes állat tartása, szaporítása, elidegenítése, illetve a behozatala csak akkor képez bűncselekményt, ha engedély nélkül történik.

1-2. A természetvédelmi oltalom alatt nem álló, illetve nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá nem tartozó veszélyes állat tartására, szaporítására az állatvédelmi hatóság adhat engedélyt. Az engedély kizárólag abban az esetben adható meg, ha a tartás, illetve szaporítás a környezet nyugalmát és biztonságát nem sérti vagy veszélyezteti, és az egyed tartási feltételei - ideértve a tartáshoz, illetve szaporításhoz szükséges szakismeretet is - biztosítottak. A természetvédelmi oltalom alatt álló, illetve nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó veszélyes állat tartását, szaporítását a természetvédelmi hatóság engedélyezi. A veszélyes állat tartását, illetőleg szaporítását jogszabály vagy hatósági határozat megtilthatja, illetve feltételhez kötheti [1998. évi XXVIII. törvény 20. § (2)-(3) és (7) bekezdés].

3. Veszélyes állat elidegenítése hatósági engedélyhez kötött, amire a veszélyes állat tartásának engedélyezésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni [1998. évi XXVIII. törvény 22. § (1) bekezdés].

Nem valósítja meg a bűncselekményt, aki a veszélyes állat felügyeletét átengedi, még akkor sem, ha az ehhez szükséges hatósági engedéllyel [vö. 1998. évi XXVIII. törvény 22. § (1) bekezdés] nem rendelkezik.

4. A természetvédelmi oltalom alatt nem álló, illetve nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá nem tartozó veszélyes állatnak az országba való behozatalához az állatvédelmi hatóság tartási engedélye szükséges. A természetvédelmi oltalom alatt álló, illetve nemzetközi természetvédelmi egyezmény hatálya alá tartozó veszélyes állat országba való behozatalához természetvédelmi hatóság tartási engedélye szükséges [1998. évi XXVIII. törvény 21. § (1)-(2) bekezdés].

1. A veszélyes eb tartása csak akkor képez bűncselekményt, ha engedély nélkül történik. A veszélyes eb a veszélyesnek minősítést követő 60 nap elteltével kizárólag a járási állat-egészségügyi hivatal által kiadott engedéllyel, az abban előírt tartási feltételek betartása mellett, ivartalanítva és transzponderrel megjelölve tartható. Az engedély akkor adható ki, ha az ebtartó a tizennyolcadik életévét betöltötte, és cselekvőképes. Az engedély a kiállításától számított két évig hatályos. Az engedélyt vissza kell vonni, ha az eb tulajdonosa vagy az ebtartó az e rendeletben meghatározott kötelezettségeit ismételtelen megszegi, az eb tartási helyét - akár ideiglenesen is - megváltoztatják, vagy a veszélyes eb tulajdonjoga átruházásra kerül [1998. évi XXVIII. törvény 24/A. § (4) bekezdés, 41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet 17/E. § (1)-(2) bekezdés, 17/F. §, 17/F. § (2) bekezdés, (4)-(5) bekezdés].

A veszélyes eb elidegenítése csak akkor minősül bűncselekménnyel, ha jogszabály megszegésével történik. Veszélyes eb tulajdonjogának átruházását huszonnégy órán belül - munkaszüneti nap esetén a következő munkanapon - a járási állat-egészségügyi hivatalnál be kell jelenteni [41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet 17/J. § (2) bekezdés].

A veszélyes eb megszerzése csak akkor képez bűncselekményt, ha jogszabály megszegésével történik. Veszélyes eb tulajdonjogának átruházásakor az új tulajdonosnak új tartási engedélyt kell kérnie [17/J. § (1) bekezdés].

6. A veszélyes állat, illetve veszélyes eb tartásával kapcsolatos kötelezettség megszegése csak szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt.

7. A veszélyes állat, illetve veszélyes eb tartásával kapcsolatos kötelezettség megszegése valóságos halmazatban áll az élet, testi épség elleni bűncselekményekkel.

Tiltott szerencsejáték szervezése

360. § Aki

Szövegtörténet

A korábbi Btk. is büntetni rendelte azt, aki tiltott szerencsejátékot rendszeresen szervez, vagy ehhez helyiséget bocsát rendelkezésre (267. §). A Btk. ezt a tényállást veszi át (szövegezését kisebb mértékben egyértelműsítve), de a bűncselekmény büntetési tétele a korábbi szabályozáshoz képest szigorúbb, nevezetesen három évig terjedő szabadságvesztés.

Szövegmagyarázat

1. A tiltott szerencsejáték szervezésének jogi tárgya a szerencsejátékkal kapcsolatos igazgatási szabályok érvényesülése.

2. A tiltott szerencsejáték szervezésének önálló tettese csak az lehet, aki szerencsejáték szervezésére nem jogosult.

3. A tényállás központi jelentőségű fogalma a tiltott szerencsejáték. Szerencsejáték az 1991. évi XXXIV. törvény 1. §-ának (1) bekezdése szerint minden olyan játék, amelyben a játékos pénz fizetése, vagy vagyoni érték nyújtása fejében, meghatározott feltételek fennállása vagy bekövetkezése esetén pénznyereményre, vagy más vagyoni értékű nyereményre válik jogosulttá. A nyereség vagy veszteség kizárólag, vagy túlnyomórészt a véletlentől függ. A törvény 1. §-ának (2) bekezdése szerint szerencsejátéknak minősül a fogadás is. A szerencsejátékok fajtái:

sorsolós játék,

nem sorsolós játék,

kaszinójáték,

fogadás,

kártyajáték (1991. évi XXXIV. törvény 14. §).

Tiltott szerencsejáték: az e törvény szerint engedélyköteles szerencsejáték, amelyet az állami adóhatóság engedélye nélkül szerveznek. Szerencsejáték szervező tevékenység folytatásához ugyanis a törvényben meghatározott kivételekkel az állami adóhatóság engedélye szükséges [1991. évi XXXIV. törvény 27. § 14. pont, 2. § (2) bekezdés].

Az állami adóhatóság az engedélyt annak adja ki, aki a szerencsejáték biztonságos, szakszerű lebonyolításához szükséges személyi, tárgyi és gazdasági feltételekkel rendelkezik. Nem adható meg az engedély, ha a folytatni kívánt tevékenység sértene a jóérzést, a közbiztonságot, a közszemérményt, illetőleg gyermek- vagy ifjúságpolitikai érdekeket [1991. évi XXXIV. törvény 2. § (3) bekezdés, (4) bekezdés a) pont]. A tényállás alkalmazásában olyan játék szervezése is tényállásszerű, amelyre engedélyt eleve nem adhatnak ki (BH 1996. 11.).

Magyarország területéről hírközlő eszköz és rendszer által részvételi jogosultságot biztosító szerencsejáték szervezési tevékenység kizárólag az 1991. évi XXXIV. törvény előírásainak megfelelően folytatható. Nem folytatható belföldön, külföldön vagy nemzetközi együttműködés keretében szervezett szerencsejátékban történő részvételre Magyarországon értékesítési, szervező, közvetítő tevékenység, ha a szerencsejáték szervezésére az állami adóhatóság nem adott engedélyt [1991. évi XXXIV. törvény 1. § (4) bekezdés, 2. § (7) bekezdés].

4. A) A bűncselekmény egyik elkövetési magatartása a tiltott szerencsejáték szervezése. Szervezőn az a személy értendő, aki a szerencsejátékot irányítja, másokat az abban való részvételre rávesz, vagy rábírní törekszik. Szervezés a szerencsejátékban résztvevők körének a kiszélesítésére irányuló tevékenység is. Ugyanakkor nem szükséges, hogy a szervező magában a játékban is részt vegyen. A gyakorlatban azonban a szervező rendszerint jelen van, ő az eseményeket ténylegesen is irányító személy (BH 1996. 11.).

Aki közterületen vagy nyilvános helyen tartott tiltott szerencsejátékban részt vesz, szabálysértést követ el [Szabs tv. 191. § (2) bekezdés].

A bűncselekmény másik elkövetési magatartása a helyiség rendelkezésre bocsátása tiltott szerencsejáték rendszeres szervezéséhez. A rendelkezésre bocsátás a helyiség használatának átengedését jelenti. Ez olyan fogalmilag bűnsegédi magatartás, amelynek elkövetőjét a törvény tettesként rendeli büntetni.

5. A) A szervezés önmagában még nem bűncselekmény, hanem a bűncselekmény megvalósulásához annak rendszeressége szükséges. Rendszerességről akkor beszélhetünk, ha az egyes (többször ismétlődő) esetek között nem telt el viszonylag hosszabb idő (BH 1996. 11.).

Rendszeresség hiányában a szervező szabálysértő, ha a szerencsejátékokra közterületen vagy nyilvános helyen került sor [Szabs tv. 191. § (1) bekezdés]. Más körülmények között még szabálysértést sem követ el.

A helyiség rendelkezésre bocsátása egyszeri magatartással is megvalósítható, de csak akkor képez bűncselekményt, ha tiltott szerencsejáték rendszeres szervezéséhez történik.

6. A tiltott szerencsejáték szervezése csak szándékos elkövetés esetén minősül bűncselekménynek. Nem a tiltott szerencsejáték szervezésének vétségét, hanem a játék- és pénznyerő automaták üzemeltetésére vonatkozó szabályok megszegésének szabálysértését követi el az ilyen automaták üzemeltetésére alakult kft. ügyvezető igazgatója, aki különböző vendéglátó-ipari egységek tulajdonosainak pénznyerő automatákat ad át üzemeltetésre abban a téves tudatban, hogy azok játékautomaták, de kellő gondossággal felismerhette volna, hogy azok valójában pénznyerő automaták (BH 1997. 470.). Bár a tiltott szerencsejáték szervezése szinte mindig folyamatos haszonnal jár, sem az üzletszerűség, sem a nyereségvágyból elkövetés nem szorosan vett tényállási elem.

7. A tiltott szerencsejáték szervezésének bűnsegédje:

aki a játékban úgy vesz részt, hogy összejátszik a szervezővel (például nyerést imitál),

a szerencsejáték szervezéséhez nem helyiséget, hanem eszközöket (asztal, színes fémlapok, kockák stb.) bocsát rendelkezésre.

8. A tiltott szerencsejáték szervezése természetes egység, ezért e bűncselekménynél a folytatólágosság megállapítása kizárt (BH 1996. 11.).

9. A tiltott szerencsejáték szervezése elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van (Btk. 364. §).

- a) tiltott szerencsejátékot rendszeresen szervez,
 - b) tiltott szerencsejáték rendszeres szervezéséhez helyiséget vagy eszközt bocsát rendelkezésre, vagy
 - c) tiltott szerencsejátékban való részvételre nagy nyilvánosság előtt felhív,
- büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Járványügyi szabályszegés

361. § Aki

Szövegtörténet

A korábbi Btk. a közegészség elleni bűncselekmények között egy évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni a járványügyi szabályszegést (284. §). A Btk. a korábbi tényállást veszi át, de a három alaptényállást bekezdések helyett pontokba tagolja, egyes esetkörökben pedig némileg pontosítja azok szövegét. A Btk. a cselekmény tárgyi súlyával összhangban elzárással rendeli büntetni a járványügyi szabályszegést.

Szövegmagyarázat

1. A járványügyi szabályszegés jogi tárgya a járványügyi igazgatás rendje, a fertőző betegségek terjedése elleni eredményes küzdelemmel keresztiül pedig a közegészség, azaz az emberek, állatok és a növények egészsége.

2. A járványügyi szabályszegés elkövetési magatartásai:

járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés

növény-egészségügyi vagy állatjárványügyi intézkedés

szabályainak megszegése, ami tevékenységgel és mulasztással is megvalósítható.

A járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályait az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV törvény 6. Címe (járványügyi) tartalmazza.

A járványügyi elkülönítés körében a betegséget észlelő orvos a fertőző beteg elkülönítése iránt intézkedik a fertőzőképesség tartamára [1997. évi CLIV törvény 63. § (1) bekezdés].

A járványügyi elkülönítésre a beteg otthonában, tartózkodási helyén vagy fekvőbeteg-gyógyintézet fertőző osztályán, illetve kijelölt gyógyintézetben kerülhet sor. Egyes - a miniszter rendeletében meghatározott - fertőző betegségekben szenvedő személyt kizárólag fekvőbeteg-gyógyintézet fertőző osztályán (például Cholera esetén), illetve kijelölt gyógyintézetben (például pestis esetén a Szent László Kórházban) kell elkülöníteni, illetve gyógykezeltetni [1997. évi CLIV törvény 63. § (1) bekezdés, 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 28. § (1) bekezdés, 1. számú melléklet]. A fertőző beteget otthonában, illetve tartózkodási helyén akkor lehet elkülöníteni, ha a beteg állapota ezt megengedi, az elkülönítés feltételei biztosíthatók, és a beteg, illetve törvényes képviselője vállalja, hogy az elkülönítés idejére a járványügyi rendelkezéseket megtartja [1997. évi CLIV törvény 64. § (1) bekezdés]. Elsősorban fekvőbeteg-gyógyintézet fertőző vagy infektológiai osztályán kell elkülöníteni azt a fertőző beteget is, akinél ezt a jogszabály melléklete nem írja elő, azonban otthonában, illetve tartózkodási helyén (szállás, kórházi osztály) a járványügyi követelményeknek megfelelően nem lehet elkülöníteni, illetve alapbetegsége miatt igényel kórházi kezelést [18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 28. § (3) bekezdés]. Fekvőbeteg-gyógyintézeti elkülönítés esetén a fertőző beteg intézetben belüli szabad mozgása, valamint kapcsolattartási joga korlátozható [1997. évi CLIV törvény 64. § (2) bekezdés]. Otthoni elkülönítés esetén meg kell tiltani a beteg lakásából (háztartásából) élelmiszerek, italok, élvezeti cikkek és általában olyan anyagok, tárgyak kivételét, amelyek a fertőzés terjedését elősegíthetik [18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 28. § (4) bekezdés, 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 28. § (1) bekezdés, az egyes betegségek szerinti bontásban lásd még a jogszabály 1. számú mellékletét, például kiütéses tifusz esetén a beteget azonnal ható módszerrel történt tetvetlenítés után kórházban fertőző osztályon kell elkülöníteni]. A járványügyi megfigyelés körében azt, aki meghatározott fertőző betegségben szenvedő személlyel érintkezett és feltehetően maga is a betegség lappangási szakában van, az egészségügyi államigazgatási szerv a miniszter rendeletében meghatározott fertőző betegségek esetén járványügyi megfigyelés alá helyezi. Így például Cholera esetén azokat, akik a beteggel, illetve a betegségre valószínűsített személyekkel közvetlenül érintkeztek, 5 napra járványügyi megfigyelés alá kell helyezni [1997. évi CLIV törvény 65. § (1) bekezdés, 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 29. § (1) bekezdés, illetve 1. melléklet]. A járványügyi megfigyelés alá helyezett személy a megfigyelés tartama alatt foglalkozása gyakorlásában, kapcsolattartási jogában és mozgási szabadságában korlátozható [66. § (1) bekezdés]. Ebben a körben azt, akit az orvos fertőző betegség gyanúja miatt orvosi vizsgálatra berendelt, köteles a vizsgálaton megjelenni, amennyiben a betegsége miatt a vizsgálaton nem tud megjelenni, a tartózkodási helyén a vizsgálatnak alávetni magát. Köteles ezenfelül a szükséges laboratóriumi vizsgálatokhoz vizsgálati anyagot szolgáltatni, illetve azok vételét lehetővé tenni, a gyógykezelésnek magát alávetni, ideértve a megelőző gyógyszeres kezelést is, az orvosi utasításokat megtartani [1997. évi CLIV törvény 66. (2) bekezdése hivatkozással a 62. (2) bekezdésére]. A járási népegészségügyi intézet a járványügyi megfigyelés alá helyezett személyt a megfigyelés tartamára eltiltja a külön jogszabályban foglalt munkakörökben való foglalkozástól, továbbá olyan helyek látogatásától, ahol tömeges fertőzést okozhat [18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 29. § (2) bekezdés].

A járványügyi zárlat szigorított, speciális követelményeken alapuló megfigyelés, illetve elkülönítés, amelyet e célra kijelölt helyen kell foganatosítani [(1) bekezdés]. Ennek elrendelésére a 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 1. számú mellékletben külön meghatározott fertőző betegségek, illetve e betegségek gyanúja esetén a beteggel érintkezett személyekre vonatkozóan kerül sor. Pestis esetén a beteggel érintkezett személyeket 7 napra szigorított járványügyi megfigyelés (zárlat) alá kell helyezni [29. § (3) bekezdés, illetve 1. melléklet]. A járványügyi zárlat alá helyezett személyre a megfigyelés tartama alatt a zárlat foganatosítási helyét nem hagyhatja el [67. § (2) bekezdés].

A járványügyi ellenőrzés körében az egészségügyi államigazgatási szerv a kórokozó hordozót a kórokozó hordozás időtartamára járványügyi ellenőrzés alá helyezheti. Kórokozó hordozó az a személy, aki szervezetében a miniszter rendeletében meghatározott fertőző betegség kórokozóját hordozza, és anélkül üríti szervezetéből, hogy maga a fertőző betegség bármely szakaszában lenne. A miniszter rendeletében meghatározott fertőző betegség (például Cholerae) esetén a kórokozó hordozó (bakteriológiai szűrővizsgálat során pozitívnak talált személy) járványügyi ellenőrzés alá helyezése kötelező [1997. évi CLIV törvény 68. § (1)-(3) bekezdés., 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 30. § (1) bekezdés, illetve 1. melléklet]. A járványügyi ellenőrzés alá vont kórokozó hordozó - a fertőzés terjedési módjától függően - foglalkozása gyakorlásában, kapcsolattartási jogában és mozgási szabadságában korlátozható. A határozatban fel kell tüntetni a kórokozó-ürítőnek, illetőleg kórokozógazdának nyilvánított és járványügyi ellenőrzés alá helyezett személyeknek - kiskorú esetében a törvényes képviselő - kötelességeit [1997. évi CLIV törvény 69. § (1) bekezdés, 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 30. § (2) bekezdés].

1-4. Az a) pont esetén a járványügyi elkülönítést, megfigyelést, zárlatot vagy ellenőrzést a zárlati kötelezettség alá tartozó fertőző betegség behurcolásának vagy terjedésének megakadályozása végett rendelték el.

1. A növény-egészségügyi intézkedéseket az élelmiszerlánc-felügyeleti szerv rendeli el külön jogszabályban meghatározott esetekben a növények és növényi termékek egyes károsítói behurcolásának, elterjedésének és felszaporodásának megakadályozása, kártételének csökkentése, felszámolása érdekében [2008. évi XLVI. törvény 48. § (1) bekezdés]. A növény-egészségügyi intézkedések például a következők:

fertőtlenítés,

megsemmisítés,

közcélú munkavégzés elrendelése (térítés ellenében)

létesítmény, a szállító-, növényvédő és más eszközök, valamint anyagok igénybevételének elrendelése (térítés ellenében),

fogékony növényfajok, illetve fajták termesztésének betiltása (korlátozása),

károsítók, valamint a fertőzés közvetítését lehetővé tevő tárgyak szállításának, forgalomba hozatalának és tárolásának betiltása (korlátozása, engedélyhez, illetve bejelentéshez kötése),

a fertőzött, fertőzésgyanús vagy fertőzés által veszélyeztetett területeken meghatározott károsítóktól való mentesítésre (mentesen tartásra) kötelezés,

A növény-egészségügyi vagy állatjárványügyi intézkedés csak olyan lehet, amelyet a növényeket pusztító veszélyes kártevők be- és kihurcolásának vagy terjesztésének megakadályozása végett rendelték el.

Az állat-egészségügyi intézkedéseket szintén az élelmiszerlánc-felügyeleti szerv rendeli el a törvény végrehajtására kiadott jogszabályban, valamint az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusaiban meghatározott esetekben állatbetegség megelőzése, megállapítása, továbbterjedésének megakadályozása, kártételének csökkentése, felszámolása érdekében [2008. évi XLVI. törvény 51. § (3) bekezdés]. Állatjárványügyi intézkedés például a következő:

elkülönítés;

megfigyelési zárlat (hatósági megfigyelés);

forgalmi korlátozás;

helyi zárlat;

települési zárlat (védőzóna);

védőkörzet (megfigyelési zóna) létesítése;

diagnosztikai vizsgálat és ilyen célú leölés, kilövés;

védőoltás;

gyógykezelés;

elkülönített vagy zárt vágás;

állatleölés (leöltetés);

földterület, jármű, épület, berendezés, eszköz és anyag igénybevétele, használata;

a járványügyi intézkedés eredményes végrehajtása érdekében gazdálkodó szervezet aktív közreműködésre kötelezése;

Az állatjárványügyi intézkedés csak olyan lehet, amelyet fertőző állatbetegségek be- és kihurcolásának vagy terjesztésének megakadályozása végett rendelték el.

3. A b) pont csak járvány idején követhető el. Járvány egy adott fertőző betegségnek a vártnál szignifikánsan gyakoribb vagy egy meghatározott küszöbszintet meghaladó előfordulása egy adott területen, illetve közösségben, egy meghatározott időtartam alatt, vagy legalább két egymással összefüggő eset, amely összefüggés járványügyi bizonyítékkal alátámasztható [18/1998. (VI. 3.) NM rendelet 3. § 9. pont].

4. A járványügyi szabályszegés csak szándékos elkövetés esetén minősül bűncselekménynek. A bűnösség megállapíthatóságának feltétele, hogy az elkövető tudjon a fertőző betegségről (járványról) és az arra vonatkozó hatósági intézkedésről.

a) a zárlati kötelezettség alá tartozó fertőző betegség behurcolásának vagy terjedésének megakadályozása végett elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályait megszegi,

b) járvány idején az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályait megszegi,

c) a fertőző állatbetegségek vagy növényi zárlati károsítók be- és kihurcolásának, valamint terjedésének megakadályozása vagy előfordulásának felszámolása végett elrendelt növény-egészségügyi vagy állatjárványügyi intézkedés szabályait megszegi,

vétség miatt elzárással büntetendő.

Géntechnológiával módosított növényfajtákkal kapcsolatos kötelezettség megszegése

362. § Aki az Európai Unióban

Szövegtörténet

A géntechnológiával módosított növényfajtákkal kapcsolatos kötelezettség megszegése bűncselekmény törvényi tényállása új bűncselekményként került megfogalmazásra a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények körében.

Szövegmagyarázat

1. A tényállás jogi tárgya a géntechnológiával módosított növényfajták termesztésének rendje. Az Alaptörvény XX. cikk (2) bekezdése szerint a testi és lelki egészséghez való jog érvényesülését Magyarország genetikailag módosított élőlényektől mentes mezőgazdasággal, [...] segíti elő.

2. A géntechnológiával módosított növényfajtákkal kapcsolatos kötelezettség megszegését önálló tettesként bárki elkövetheti.

3. Az elkövetési tárgy az engedéllyel nem rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta szaporítóanyaga.

A növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról szóló 2003. évi LII. törvény 2. § 20. pontja szerinti szaporítóanyag a vetőmag, a vegetatív szaporító alapanyag, valamint az ültetési anyag.

A géntechnológiai tevékenységről szóló 1998. évi XXVII. törvény szerint géntechnológiával módosított szervezet az olyan természetes szervezet, amelyben a génállomány géntechnológiai módosítás által változott meg, ideértve ennek a szervezetnek a módosítás következtében kialakult tulajdonságot továbbvivő utódait.

A büntetőjogi tényállás megkülönbözteti az Európai Unióban

engedéllyel nem rendelkező,

termesztési célú felhasználásra ki nem terjedő engedéllyel rendelkező,

termesztési célú engedéllyel rendelkező,

géntechnológiával módosított növényfajtát.

4. Az engedéllyel nem rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta esetén bűncselekmény elkövetési magatartásai:

az ország területére jogellenes behozatal,

tárolás,

szállítás,

forgalomba hozatal, valamint

a környezetbe kijuttatás.

A termesztési célú felhasználásra ki nem terjedő engedéllyel rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta esetén az elkövetési magatartás a környezetbe történő jogellenes kijuttatás.

A termesztési célú engedéllyel rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta esetén az elkövetési magatartás a védzáradéki eljárás időtartamára biztonsági intézkedésként elrendelt

behozatali,

előállításai,

tárolási,

szállítási,

forgalomba hozatali,

felhasználási

tilalom megszegése.

Amennyiben a géntechnológiai hatóság megállapítja, hogy a termékként vagy termékekben megjelenő géntechnológiával módosított szervezet az emberi egészségre vagy a környezetre feltételezhetően kockázatot jelent, az agrárpolitikáért felelős miniszter rendeletben megállapítja a védzáradéki eljárás alá vont termékként vagy termékekben megjelenő géntechnológiával módosított szervezetek listáját, és meghatározza a védzáradéki eljárás időtartamára szükséges biztonsági intézkedéseket, így különösen a termékként vagy termékekben megjelenő géntechnológiával módosított szervezetek behozatalának, kivételének, tárolásának, szállításának, előállításának, forgalmazásának, felhasználásának korlátozását vagy tilalmát, forgalomból történő kivonását, a termékek tárolás során való elkülönítését, illetve a növényállomány megsemmisítését. A védzáradéki eljárás alá vont géntechnológiával módosított növényfajta vonatkozásában termesztési engedély nem adható ki, a már kiadott termesztési engedélyeket vissza kell vonni [1998. évi XXVII. törvény 11/B. § (2)-(4) bekezdés].

5. Az (1)-(2) bekezdésben foglalt tényállás esetén az elkövetési mód a jogellenesség, amit elsősorban a géntechnológiával módosított szervezetek országhatárokon történő átviteléről szóló 1946/2003/EK (2003. július 15.) rendelet, illetve az 1998. évi XXVII. törvény alapján kell megítélni.

Géntechnológiával módosított szervezetnek vagy szervezetek kombinációjának akár termékként, akár termékekben az Európai Gazdasági Térség területén első alkalommal történő forgalomba hozatala engedélyköteles, ezt követően az Európai Gazdasági Térség területén - a védzáradéki eljárás kivételével - szabadon forgalomba hozható. A forgalomba hozatal olyan kibocsátás, amelynek során a géntechnológiával módosított szervezetek, illetve az azokból előállított termékek a feldolgozókhöz, a viszonteladókhoz, a fogyasztókhoz vagy az egyéb felhasználókhoz bármilyen módon eljutnak [1998. évi XXVII. törvény 11/A. § (1) bekezdés, illetve 2. § k) pont].

A forgalomba hozatali engedéllyel rendelkező géntechnológiával módosított szervezetek harmadik országból - nem érintve az Európai Unió általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusában foglalt előírásokat - külön engedély nélkül behozhatók. A forgalomba hozatali engedéllyel nem rendelkező géntechnológiával módosított szervezetek, valamint azok bármely része (beleértve a génállományának újratermelésére, illetve örökítésére nem képes részeket is) harmadik országból történő behozatala engedélyköteles [1998. évi XXVII. törvény 13. § (1)-(2) bekezdés].

Az Európai Gazdasági Térség területén szabadon forgalmazható géntechnológiával módosított szervezetek és az azokból előállított vagy azokat tartalmazó termékek Magyarországról az Európai Gazdasági Térség tagországaiba, valamint az Európai Gazdasági Térség tagországaiból Magyarországra külön engedély nélkül szállíthatók. A forgalomba hozatali engedéllyel nem rendelkező géntechnológiával módosított szervezetek és az azokból előállított termékek Magyarországról az Európai Gazdasági Térség tagországaiba, valamint az Európai Gazdasági Térség tagországaiból Magyarországra külön engedéllyel szállíthatók. [1998. évi XXVII. törvény 15. § (1)-(2) bekezdés].

A géntechnológiával módosított szervezetek és az azokból előállított termékek nem forgalomba hozatali célú kibocsátása engedélyköteles. Ebből a szempontból kibocsátásnak minősül a géntechnológiával módosított szervezetek, illetve azok részeinek vagy kombinációjának a szabad környezetbe bármilyen módon történő szándékos kijuttatása, ha a törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabályban meghatározott különleges elszigetelési intézkedéseket nem alkalmaztak az emberi és a természeti környezettel való érintkezés korlátozására, valamint a nagyfokú védelem biztosítására. Ezenfelül a nem zárt rendszerben végzett géntechnológiai módosítás, illetve a géntechnológiával módosított szervezet nem zárt rendszerben való felhasználása kibocsátásnak minősül [1998. évi XXVII. törvény 10/A. § (1) bekezdés, illetve 2. § j) pont]. A géntechnológiával módosított növények és a hagyományos módon, valamint az ökológiai gazdálkodással termesztett növények keveredésének megelőzése érdekében a géntechnológiával módosított növények termesztésére kizárólag a termesztési hatóság jogerős termesztési engedélyének birtokában kerülhet sor [1998. évi XXVII. törvény 21/B. § (1) bekezdés].

6. A géntechnológiával módosított növényfajtákkal kapcsolatos kötelezettség megszegése csak szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt.

a) engedéllyel nem rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta szaporítóanyagát az ország területére jogellenesen behozza, tárolja, szállítja, forgalomba hozza, vagy a környezetbe kijuttatja,

b) termesztési célú felhasználásra ki nem terjedő engedéllyel rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta szaporítóanyagát a környezetbe jogellenesen kijuttatja,

c) termesztési célú engedéllyel rendelkező géntechnológiával módosított növényfajta szaporítóanyaga vonatkozásában a védzáradási eljárás időtartamára biztonsági intézkedésként elrendelt behozatali, előállítási, tárolási, szállítási, forgalomba hozatali, felhasználási tilalmat megszegi,

vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A számvevőszéki ellenőrzéssel kapcsolatos kötelezettségek megszegése

363. § (1) Aki az Állami Számvevőszék ellenőrzése során az Állami Számvevőszékről szóló törvényben meghatározott közreműködési kötelezettségét megszegi, és ezzel az ellenőrzés lefolytatását akadályozza, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az ellenőrzött szervezet vezetője, ha írásbeli felszólítás ellenére nem küld intézkedési tervet az Állami Számvevőszék részére.

(3) A büntetés büntető miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény az ellenőrzés lefolytatását megghiúsítja.

Szövegtörténet

2011. évi LXVI. törvény 36. § (1) bekezdése iktatta be a korábbi Btk.-ba a számvevőszéki ellenőrzéssel kapcsolatos kötelezettségek megszegése elnevezésű tényállást (1978. évi IV. törvény 224/B. §), amely 2012. január 1. napjától hatályos. Az új szabályozás indoka az ellenőrzések jogkövetkezményeinek szigorítása. A Btk. 363. §-a egy az egyben átvette ezt a tényállást, mivel a jogalkotó továbbra is szükségesnek tartotta a magatartás büntetőjogi szankcióval való fenyegetését a közigazgatás rendje elleni bűncselekmények fejezetének keretei között.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a számvevőszéki ellenőrzés rendje.

2. Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt önálló tettesként csak az követheti el, akinek törvényben meghatározott közreműködési kötelezettsége van. A vonatkozó keretkitöltő jogszabály szerint ugyanis az Állami Számvevőszék ellenőrzéseinek lefolytatása, illetve az ellenőrzések megtervezése érdekében az ellenőrzött, illetve törvény alapján ellenőrizhető szervezet és annak munkavállalója köteles a közreműködésre [2011. évi LXVI. törvény 28. § (1) bekezdés].

A (2) bekezdésben meghatározott tényállás önálló tettese kizárólag az ellenőrzött szervezet vezetője lehet.

3. Az (1) bekezdésben meghatározott tényállás elkövetési magatartása a törvényben meghatározott közreműködési kötelezettség megszegése.

A közreműködésre felhívott szervezet az Állami Számvevőszék részére - annak kérésére soron kívül, de legkésőbb öt munkanapon belül - az ellenőrzés tervezhetősége, meghatározása, illetve lefolytatása érdekében szükséges adatokat és dokumentumokat rendelkezésre bocsátja, illetve a kapcsolódó tájékoztatást köteles megadni [28. § (2) bekezdés].

A helyszíni ellenőrzés során az ellenőrzött szervezet, illetve munkatársai kötelesek a számvevő részére a szervezet helyiségeibe való belépést, valamint a papír alapú és informatikai eszközökkel kezelt adatnyilvántartó rendszerekbe való betekintést biztosítani, az azokról való másolat- és kivonatkészítést lehetővé tenni, valamint a kért felvilágosítást, illetve tájékoztatást megadni [2011. évi LXVI. törvény 28. § (3) bekezdés].

A közreműködési kötelezettség körébe tartozik kifejezett jogszabályi hivatkozás alapján, hogy az ellenőrzött szerv vezetője az Állami Számvevőszék elnöke által küldött figyelemfelhívó levélben foglaltakat tizenöt napon belül - testületi szerv a soron következő ülésén - köteles elbírálni, a megfelelő intézkedést megtenni és erről az Állami Számvevőszék elnökét értesíteni [2011. évi LXVI. törvény 33. § (6) bekezdés]. Ezen kötelezettség megszegése azonban nem lehet tényállásszerű, mivel az ellenőrzés lezárását követő magatartásként annak elmulasztása nem alkalmas a számvevőszéki ellenőrzés lefolytatásának akadályozására. A közreműködési kötelezettség körébe beletartozik kifejezett jogszabályi hivatkozás alapján az intézkedési terv készítése (megküldése) is az ellenőrzött szervezet vezetője által, de ennek elmulasztása a (2) bekezdés szerint eredménytől (számvevőszéki ellenőrzés lefolytatásának akadályozásától) függetlenül bűncselekményt képez.

A (2) bekezdés esetén az elkövetési magatartás az intézkedési terv készítésének elmulasztása erre vonatkozó írásbeli felszólítást követően. Az Állami Számvevőszék ugyanis az ellenőrzési megállapításait tartalmazó jelentését megküldi az ellenőrzött szervezet vezetőjének. Az ellenőrzött szervezet vezetője köteles a jelentésben foglalt megállapításokhoz kapcsolódó intézkedési tervet összeállítani, és azt a jelentés kézhezvételétől számított harminc napon belül az Állami Számvevőszék részére megküldeni [33. § (1) bekezdés].

4. Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény eredménye a számvevőszéki ellenőrzés lefolytatásának akadályozása. A (2) bekezdésben írt bűncselekmény eredménytől függetlenül bűncselekményt képez.

5. A számvevőszéki ellenőrzéssel kapcsolatos kötelezettségek megszegése csak szándékos elkövetés esetén képez bűncselekményt. Btk. 365. § fejezetcíméhez:

A Btk.-ban a vagyon elleni bűncselekmények három külön fejezetben kerültek szabályozásra: a vagyon elleni erőszakos, a vagyon elleni és a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények cím alatt.

Vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények: a rablás, a kifosztás, a zsarolás és az önbíráskodás. Ezen bűncselekmények mindegyikénél a személy elleni, illetőleg a dolog elleni erőszakról a személyre közvetlenül áttevődő erőszak valamilyen formában tényállási elemként fogalmazódik meg. Ez a körülmény, valamint a személyek cselekvési szabadságának különféle korlátozása, illetve mindennek kiemelkedő veszélyessége indokolta az önálló fejezetbe sorolást. Hangsúlyozzuk, hogy az egyes tényállásoknál az erőszak mellett alternatív elkövetési magatartások (például fenyegetés, öntudatlan állapotba helyezés stb.) is megfogalmazódnak, következésképpen nem minden - e fejezetben szabályozott - vagyon elleni cselekmény tekintendő egyszersmind erőszakosan elkövetettnek. Az önbíráskodást az 1978. évi IV. törvény a köznyugalom elleni bűncselekmények körében rendelte büntetni. A Btk. ezen változtatva az elkövetési mód és a jogi tárgy sajátosságainak nagyobb jelentőséget tulajdonítva az erőszakos vagyon elleni bűncselekmények között helyezte el. Utalunk továbbá arra, hogy az értelmező rendelkezések [Btk. 459. § (1) bekezdés 26/k. pont] szerint személy elleni erőszakos bűncselekmény a rablás, a zsarolás és az önbíráskodás. Ennek magyarázata az, hogy a kifosztás erőszakos elkövetési magatartásának megvalósítója az erőszakot - nem a vagyon elleni -, hanem más bűncselekmény során alkalmazza.

Kitiltás

364. § Az embercsempészség és a tiltott szerencsejáték szervezése elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

XXXV. FEJEZET

A VAGYON ELLENI ERŐSZAKOS BŰNCSELEKMÉNYEK

Rablás

365. § (1) Aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett úgy vesz el másától, hogy evégből

a) valaki ellen erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz, vagy

b) öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezi, büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Rablás az is, ha a tetten ért tolvaj a dolog megtartása végett erőszakot, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a rablást

a) fegyveresen,

b) felfegyverkezve,

c) csoportosan,

d) bűnszövetségben,

e) jelentős értékre,

f) hivatalos személy, külföldi hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy sérelmére, hivatalos eljárása, illetve feladata teljesítése során,

g) a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el.

(4) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a rablást

a) különösen nagy vagy ezt meghaladó értékre,

b) jelentős értékre a (3) bekezdés a)-d) pontjában meghatározott módon,

c) hivatalos személy, külföldi hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy sérelmére, hivatalos eljárása, illetve feladata teljesítése során a (3) bekezdés a)-d) pontjában meghatározott módon követik el.

(5) Aki rablásra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2016. 95. Rablás - tetten ért tolvaj által alkalmazott erőszak - üzletszerűség

ÍH 2015. 85. A folytatolagos elkövetés törvényi előfeltételei

Szövegtörténet

A rablás a legsúlyosabb vagyon elleni erőszakos bűncselekmény, ezért - mint ahogy a Btk.-hoz készült Indokolás is utal erre - e tényállás szerepel a fejezet elején. A büntetőjog történeti fejlődése során a rablást sokáig a lopás - mint az egyik legklasszikusabb deliktum - sajátos eseteként rendelték büntetni, majd mint személy elleni erőszak kerül büntető elbánás alá. Már a Csemegi-kódex is rablásként szabályozta az erőszakos vagy fenyegető magatartással megvalósuló dolog-elvétele, továbbá a tetten ért tolvaj erőszakos magatartását, ha az a dolog megtartására irányult, valamint ha az idegen dolog elvétele a sértett öntudatlan vagy védelemre tehetetlen állapotba helyezésével történt. A rablás minősített esete volt, ha az elkövető erőszakos magatartása szándékos emberölést vagy annak kísérletét is megvalósította.

Az 1961. évi V. törvény már csak az erőszakkal, fenyegetéssel, öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezéssel, továbbá az ellopott dolog megtartása érdekében alkalmazott erőszakos magatartást rendelte büntetni. Sajátos minősített eset volt, ha a rablást társadalmi tulajdon sérelmére különösen nagy kárt okozva követték el, ez esetben alternatív büntetésként halálbüntetés kiszabása is lehetséges volt.

Az 1978. évi IV. törvény a rablást az előző kódexszel egyezően szabályozta, különbség csak a minősített esetekben, és az azokhoz kapcsolódó büntetési tételkeretekben volt. A későbbi változások a minősített esetek rendszerét és az azokhoz kapcsolódó büntetési tételkereteket érintették, majd büntetendővé vált a cselekmény előkészülete is.

A Btk.-nak a rablást illetően a legjelentősebb változtatása, hogy a mára meglehetősen bonyolulttá vált tényállását - mint ahogy erre az indokolás is utal - jelentősen leegyszerűsíti, ezzel mintegy visszatérve a 2009. augusztus 9-ét megelőző szabályozáshoz.

Szövegmagyarázat

1. A rablás a legkiemelkedőbb tárgyi súlyú vagyon elleni erőszakos bűncselekmény. E deliktum a különös jogi tárgyait illetően sérti a társadalom, a közösség vagyoni viszonyait, ezen belül jellemzően a birtoklás és a tulajdon törvényes rendjét, mindez párosul a személyek akarati, cselekvési szabadságának megtörésével, korlátozásával. A rablási cselekmény célja az idegen dolog jogtalan megszerzése, és ennek eszköze az erőszak, a minősített fenyegetés, illetve az öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezés. A jogalkotó az (1) bekezdésben írt magatartást összetett (delictum compositum), a (2) bekezdésben írt magatartást összefoglalt (delictum complexum) bűncselekményként szabályozta.

A rablás közvetlen elkövetési tárgya az idegen dolog. A cselekmény csak ingó, bármilyen csekély értékű és birtokba vehető dologra követhető el, az elkövetési érték nagyságának csak a minősített eseteknél van jelentősége. A dolog idegen jellege azt jelenti, hogy az még részben sem lehet az elkövető tulajdona, mindezen túl az elkövetési magatartás megkezdése előtt nem is lehet az elkövető birtokában.

A dolog fogalmával kapcsolatban a rablást illetően is értelemszerűen irányadók a lopás (Btk. 370. §) cselekményénél írtak, de a Btk. 383. § a) pontjának első fordulata (villamos- és gazdaságilag hasznosítható más energia) általában nem lehet elkövetési tárgy, de adott esetben például a benzinnel töltött kanna jogtalan, erőszakos megszerzése szintén rablást valósít meg. Továbbá álláspontunk szerint elkövetési tárgy lehet az olyan okirat is, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában biztosítani képes.

A bírói gyakorlat szerint az olyan bankkártya, melynek használatához kódszám ismerete szükséges, önmagában, ennek ismerete nélkül nem tekinthető értékkel bíró dolognak, és ez esetben a magánokiratok jogi sorsát osztja. Ha azonban az elkövetők azért alkalmaznak erőszakot a sértettel szemben, hogy ezen kódszámot megismerjék, és így a pénzkidő automataéból készpénzt vehessenek fel, már rablásért, ha a sértett hamis kódszámot közöl velük, és így nem sikerül készpénzt felvenniük, rablás kísérletéért felelnek (BH 2002. 474.).

A rablás passzív alanya tipikusan a dolog birtokosa, de előfordulhat, hogy a személy elleni és a vagyon elleni cselekmény sértettje elválik egymástól, így például abban az esetben, ha az elkövető az egyik házastársra fegyvert tartva letépi a másik házastárs nyakláncát. Ha azonban a passzív alany lerészegítésével történik a jogtalan eltulajdonítás, akkor nem rablás, hanem kifosztás valósul meg.

2. Az alanyi oldalt illetően a rablás jogtalan eltulajdonításra irányuló célzatos bűncselekmény, következésképpen csak egyenes szándékkal követhető el. Az eszközcselekmény (erőszak, fenyegetés stb.) célja a vagyon elleni támadás lehetővé tétele, illetőleg megkönnyítése, míg a cselekmény alapvető célja a dolog jogtalan megszerzése. A cselekmény jogi minősítése szempontjából annak nincs jelentősége, hogy az idegen dolog jogtalan elvételére irányuló szándék a sértett bántalmazását megelőzően vagy a bántalmazás közben alakul ki, a rablás az idegen dolog erőszakkal történő elvételével megvalósul (EBH 2004. 1111.). Ha az eredetileg más okból alkalmazott erőszak a dolog elvétele érdekében folytatódik és válik lenyűgöző erejűvé, akkor a rablási célzat megvalósul.

A rablás bármelyik elkövetési formájának alanya bárki lehet, míg a 365. § (2) bekezdésében írt cselekmény speciális alanya a tetten ért tolvaj. Rablásért büntethető az is, aki az elkövetéskor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességgel (Btk. 16. §). Az ilyen elkövetővel szemben azonban a Btk. 106. § (2) bekezdése értelmében csak intézkedés alkalmazható.

A rablás tettese az, aki a kétmozzanatú (eszköz- és célcselekményt) saját maga, önállóan valósítja meg.

Közvetett tettesként felel rablásért az, aki az eszköz- és célcselekményt egyaránt a Btk. 13. § (2) bekezdésében írt személy felhasználásával valósítja meg. Közvetett tetteség állapítandó meg abban az esetben is, ha az elkövető tizenkettedik életévét már betöltött, de tizenegyedik életévét még be nem töltött olyan személlyel valósítja meg a bűncselekményt, aki az elkövetéskor nem rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással. Abban az esetben, ha a tizenkettedik életévét betöltött személy felelősségre vonható, és a cselekményt saját magatartásával egyedül valósítja meg, akkor az erre őt rábíró személy rablás büntetnének felbujtásáért felel.

Társtettség a szándékegységben lévő elkövetők között akkor jön létre, ha a kétmozzanatú cselekmény mindegyik elemét mindketten megvalósítják, továbbá akkor is, ha az egyik elkövető az erőszakot, minősített fenyegetést stb., tehát az eszközcselekményt, míg a másik elkövető a valódi cél-cselekményt, az elvételt valósítja meg. A rablásnak az is társtettese, aki nem a dolog elvételében, hanem az erőszak alkalmazásában vesz részt (BH 1984. 255.). Szintén társtettség állapítandó meg, ha az egyik elkövető fenyegető magatartásával biztosítja, hogy társa a sértett ruházatában lévő értéket elvegye (BH 1987. 234.). A rablás büntetett társtettesként valósítja meg, aki a társa jogtalan eltulajdonítási céljáról tudva, annak megvalósítása érdekében a társa által alkalmazott súlyos, élet és testi épség elleni folyamatos és közvetlen fenyegetés, illetve erőszak hatását a betömött szájú, megkötözött sértett őrzésével fenntartja (BH 2005. 128.).

Társtettséget állapított meg a bíróság abban az esetben, amikor a két vádlott előzetes tervet dolgozott ki a pénzszállító jármű kirablására, majd ennek megfelelően a pénzszállító autót vezető II. r. vádlott - műszaki hibát színélve - megállt; és a gépkocsival ekkor odaérkező I. r. vádlott fegyvernek látszó tárggyal fenyegetve a járatkísérőt kiszállította az utastérből, miközben a II. r. vádlott is rémületet színelte. Ezzel egyidejűleg a gépkocsi értékszekrényének kinyitására szólította fel őket, akik ennek leget tettek, így az I. r. vádlott a zsákmánnyal a helyszínről távozott, de előzőleg a járműkísérőt és a II. r. vádlottat az értékszekrénybe zárta.

A bíróság okfejtése szerint társtettese a rablás bűncselekményének az, aki a lopás valamely törvényi tényállási elemét valósítja meg, de az is, aki csupán az erőszak alkalmazásában vesz részt, vagy az élet, testi épség elleni közvetlen fenyegetésben működik közre. Éppen ebből következőleg - szem előtt tartva a vádlottaknak a bűncselekmény elkövetését megtervező, a szerepeket felosztó magatartását és a terv szerinti végrehajtását - a II. r. vádlott azzal a cselekményével, hogy bár tudta, élete, testi épsége nincs veszélyben, a járatkísérőben komoly félelem, a közvetlen fenyegetettség érzésének felkeltése érdekében ilyen helyzetet színelte: a rablás bűncselekményének egyik törvényi tényállási elemét valósította meg. Az I. r. vádlott cselekménye és a II. r. vádlott jelzett színelő magatartása ugyanis együttesen váltottak ki a járatkísérőben olyan komoly félelmet, amely a cselekvési szabadságát, akaratát megbénította, megtörte. Következésképpen a rablás büntetettéért mindketten mint társtettesek felelnek (BH 1987. 188.).

Társtettesként felelnek az elkövetők akkor is, ha a több helyszínen megvalósuló rablási cselekmény során az egyik terhelt - aki a cselekmény kezdeti szakaszától jelen van - a passzív alanynak a társa által megkezdett bántalmazásába csak később kapcsolódik be, majd a sértett értékeit közösen veszik el (BH 1990. 416.).

Azon elkövető, aki nem valósít meg tényállási elemet, de valamilyen formában maga is részese a bűncselekmény végrehajtásának, felbujtó, illetve bűnsegéd lehet.

A rablás felbujtója, aki erőszak, fenyegetés alkalmazására vagy öntudatlan, illetve védekezésre képtelen állapotba helyezésére bír rá más azzal, hogy egyben idegen ingó dolgokat vegyen el a tettes. Felbujtóként jelentős értékre és csoportosan elkövetett rablást kell megállapítani, ha a terhelt a bűncselekmény véghezvitelének lehetséges módját a terhelttársaival megbeszéli, de a felbujtott tettes a rablási cselekményt más társak bevonásával hajtja végre (BH 1998. 312.).

Pszichikai bűnségély megállapításának van helye, ha a rablás elkövetésénél jelenlevő terhelt ismeri az erőszakot alkalmazó tettes célzatát, s azzal egyetértve erősíti a tettes jogtalan eltulajdonításra irányuló szándékát (BH 1978. 182.). A bűnségély büntetőjogi felelőssége megállapításának nem feltétele, hogy már előzetesen is szándékerősítő hatást fejtsen ki; elegendő, ha a bűncselekmény megvalósítása közben biztosítja támogatásáról az elkövetőt (BH 2005. 167.). Bűnségédként követi el a rablást, aki részt vesz a cselekmény kitervelésében, annak végrehajtása során a helyszín közelében várakozik az elkövetőre, majd közreműködik a megszerzett pénz elosztásában, és abból maga is részesedik. Ezzel szemben nem értékelhető pszichikai bűnségélyként a bűncselekmény elkövetésének helyszínén való pusztá jelenlétben megnyilvánuló olyan passzív magatartás, amely a tettesre nem gyakorol szándékerősítő hatást, illetve a sértett védekezésére nem hat bénítóan (BH 2003. 139.). Abban az esetben, ha az egyébként passzív jelenlevő és a tettes között szándékegység van a segítségnyújtást illetően, amely ily módon a tettes szándékát erősíti, továbbá a sértett ellenállására bénító illetve akadályozó hatással van, akkor a pszichikai bűnségély állapítandó meg. A rablás büntettségében való bűnségély megállapítható, ha a terhelt - a társával való előzetes megállapodás alapján - annak tudatában, hogy a társa löföggelvernek tűnő játékpisztollyal fenyegeti meg a kereskedelmi egységben levő személyt, a pusztá jelenlétével nyomatékot adva segítséget nyújt, hogy a társa jogtalanul megszerezhesse a követelt pénzüsszeget (BH 2000. 381.). Tetten ért tolvaj nem csupán a lopás olyan tettese vagy társtettese lehet, aki személyesen birtokolja a már eltulajdonított dolgot, hanem az is, aki a lopás tettesével (társtettesével) szándékegységben a helyszínen segíti őt a lopás elkövetésében, azaz a lopás bűnsége is (BEH 2295/2011.).

3. A rablás célcselekménye az idegen dolog jogtalan eltulajdonítási szándékból történő elvétele. Az elvétel fogalma egyrészt megegyezik a lopásnál (Btk. 370. §) kifejtettekkel, azonban annál némileg tágabb kört ölel fel, ugyanis idetartozik a követelt a sértett által - az eszközcselekmények hatására - történő átadása is, amire tehát nem a sértett szabad akaratából, hanem épp ellenkezőleg annak megtörése folytán kerül sor.

A rablás elkövetési magatartásának eszközcselekményei:

erőszak,

élet, illetve testi épség elleni közvetlen fenyegetés;

öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezés;

a tetten ért tolvaj által alkalmazott erőszak, avagy élet, illetve testi épség elleni közvetlen fenyegetés, ha az a lopott dolog megtartása érdekében történik.

Az első három esetben az eszközcselekmény megelőzi az elvételt, vagy adott esetben az elvétel alatt és közben is folytatódik, míg a negyedik esetben az elvétel valójában lopási cselekményt jelent, ez esetben tehát a dolognak az átadására nem kerülhet sor, majd a tettenérést követően a korábbi eltulajdonítási célzat fenntartása mellett alkalmaz az elkövető eszközcselekményt (erőszakot, illetve fenyegetést).

A rablási erőszak

Az erőszak - általános értelemben - olyan fizikai erőbehatás, ami a passzív alany akaratának megtörését vagy hajlítását célozza, ezen belül megkülönböztetünk személy elleni és dolog elleni erőszakot. Azon törvényi tényállásokban - így tehát a rablás esetében is -, ahol az elkövetési magatartás a passzív alany kényszerítésében merül ki, csak a személy elleni erőszak tényállásszerű. Közvetlen a személy elleni erőszak, ha az a passzív alany teste ellen irányul, míg ha az erőszakos ráhatás valamely dologra irányul, de az átháramlik az adott személy testére, akkor közvetett erőszak jön létre. Megkülönböztetünk továbbá akaratot megtörő (vis absoluta) és akaratot hajlító (vis compulsiva) erőszakot.

A Btk. 459. § (1) bekezdés 4. pontja szerint erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására. A rablási erőszak ehhez képest olyan lenyűgöző erejű, akaratot megtörő, a sértetti ellenállást bénító személy elleni vagy dologról a személyre átháramló fizikai ráhatás, amely nem teszi lehetővé, hogy a megtámadott válasszon az ellenállás vagy az engedelmesség között, és így túrnie kell a dolog elvételét, avagy arra kényszerül, hogy azt azonnal átadja.

Rablás valósul meg, ha az elkövető a sértett értékének megszerzése érdekében közvetlenül magára az elvenni kívánt dologra úgy fejt ki erőszakot, hogy a támadó magatartás (ellökés, rángatás, földre esett sértett vonszolása) következtében az erőszak a dologról áttevődik a sértett személyére, és ezáltal a dolog elvételét megakadályozni akaró sértett ellenállását megtöri (BH 2010. 143.).

Minden esetben gondosan vizsgálni kell az elkövető és a passzív alany között meglévő fizikai, biológiai erőkülönbségeket, a sértett lelkiállapotát is. Jellemzően az idősek, gyermekkorúak, nők, rokkantak ellen elkövetett rablások esetén csekélyebb mértékű erőszak is elegendő lehet az akarat megtöréséhez, míg más személyek esetében az erőszak létszámfölénnyel, esetleg eszköz, például kés, fegyver használatával válthat ki lenyűgöző hatást. Rablás kísérletét valósítják meg azok az elkövetők, akik a 78 éves sértettet a lakásában a falhoz lökik, majd az ajtónak taszítják, az egyik elkövető lefogja, míg a másik elkövető eredménytelenül kutat a lakásban értékek után (BH 1983. 56.).

A rablási erőszak tipikusan a dolog birtokosa ellen irányul, de rablás valósul meg akkor is, ha a jelenlevő harmadik személy ellen alkalmazott erőszak a dolog birtokosát teszi ellenállásra képtelenné. Rablás valósul meg, ha a más ellen alkalmazott erőszak, illetőleg az élet vagy a testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetés alkalmas volt a sértett akaratának megtörésére (BH 1984. 181.).

Minősített fenyegetés a rablásnál

A fenyegetés általános fogalma a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontjában írt értelmező rendelkezés szerint eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. A rablás büntetetének megvalósításához minősített fenyegetésre van szükség, ami annyit jelent, hogy a fenyegetésnek élet vagy testi épség ellen irányulónak és egyszersmind közvetlennek kell lennie. A fenyegetés közvetlensége az erőszak azonnali kilátásba helyezését jelenti. A fenyegetés csak a bűncselekmény helyszínén jelen lévő személy ellen (passzív alany) irányulhat. Ha a fenyegetés nem a dolog birtokosa, hanem az ott jelenlévő harmadik személy ellen irányul, akkor a rablás megvalósításához az is szükséges, hogy ezen személy és a dolog birtokosa között olyan érzelmi kapcsolat álljon fenn, amely miatt a birtokos eltűri a dolog elvételét vagy a fenyegetésre tekintettel azt az elkövetőnek átadja. A fenyegetésnek - a rablási erőszakhoz hasonlóan - lenyűgöző erejűnek, akaratot bénító hatásúnak kell lennie. A minősített fenyegetés értékelésénél is alapvető jelentősége van az elkövető és a sértett közötti személyes viszonyoknak, a passzív alany fizikai, lelki állapotának, az elkövetés konkrét körülményeinek és a szituációs elemeknek, így különösen az elkövetés idejének és helyszínének, a fenyegetést alkalmazók létszámbeli fölényének.

A fenyegetés viszonylag kisebb foka is elegendő lehet a rablás megállapításához, ha az adott körülmények között a sértettre lenyűgöző hatást gyakorolt. A konkrét esetben az erőfölényben lévő három elkövető a cselekményt két kiskorú - 15 éves - sértett sérelmére valósították meg. Ennek során egy elhagyatott helyen a sértetteket körbeállták, és a III. r. terhelte a telefonjuk átadására szólította fel őket, azzal, hogy különben elvágják a torkukat, és veréssel is fenyegette a sértetteket. Ehhez hasonló fenyegető kijelentésekkel a II. r. terhelte is csatlakozott. A sértettek a terheltek fellépésétől megijedtek, emiatt adták át mobiltelefon-készüléküket a terhelteknek. A terheltek közös, a fiatalabb, gyengébb, határozatlanabb sértetteket megrémítő fellépése, a durván fenyegető kijelentések, a túlerőben lévő terheltek által teremtett fenyegetett légkör a kiszolgáltatott helyzetben lévő sértettekben azt a felismerést alakította ki, hogy vonakodásuk esetén a testi épségüket közvetlenül veszélyeztető bántalmazással számolhatnak. A követelt tárgyakat ezért - a védekezést reménytelennek látva - ellenállás nélkül adták át a terhelteknek. Mindezen körülmények folytán a terheltek által az idegen dolog azonnali megszerzése érdekében szándékegységben alkalmazott, egymást támogató és kiegészítő magatartásban megnyilvánuló élet, testi épség elleni fenyegetésnek a rablás büntette megállapításához megkívánt lenyűgöző ereje és akaratot megtörő hatása nem vitatható (EBH 2007. 1591.).

Rablás valósul meg, ha a tártettesek az idős, beteg sértettel szemben fenyegetően, kiélezett késekkel hadonászva, akaratának megtörésével veszik el a pénzét (BH 1990. 294.).

A minősített fenyegetéssel elkövetett rablás volt megállapítható abban az esetben is, amikor a három vádlott behatolt az idős, egyedül élő, agyér-elmeszesedésben szenvedő asszony családi házába, ott az ágyra ültetve a vállánál fogva tartották, és folyamatosan pénzt követeltek tőle, aki mindezek hatására elárulta az elkövetőknek, hogy hol tartja a pénzét (BH 1983. 393.).

Öntudatlan állapotba helyezés

Az öntudatlan, illetve védekezésre képtelen állapotba helyezés mint elkövetési magatartás kizárólag a sértettel - aki ezen fordulatoknál egyszersmind a dolog birtokosa is - szemben alkalmazható, harmadik személlyel szemben azonban nem.

Az öntudatlan állapotban lévő személy akaratnyilvánításra képtelen, jellemzően ájult, elkábított, elaltatott állapota miatt. A rablás elkövetője maga idézi elő a sértett ezen öntudatlan helyzetét, de ha ez (például eszméletvesztés) erőszakkal párosul, akkor a cselekmény az (1) bekezdés a) pontjának első fordulataiban írt elkövetési magatartással valósul meg. Ha az elkövető - jogtalan eltulajdonítási céllal - lerészegíti vagy elkábítja a sértettet, de az nem jár eszméletvesztéssel, akkor a cselekmény a Btk. 366. § (1) bekezdés a) pontja szerint kifosztás büntetetének minősül.

Védekezésre képtelen állapotba helyezés

A védekezésre képtelen állapotban lévő személy egyébként akaratnyilvánításra képes lenne, de az elkövető által kifejtett aktív magatartás miatt nem képes megakadályozni a cselekmény végrehajtását. Ilyennek tekintendő például, ha az elkövető - jogtalan eltulajdonítási céllal - bezárja, megkötözi, megbilincseli a sértettet. Ha ezt a magatartást erőszak vagy minősített fenyegetés előzi meg, akkor a cselekmény az (1) bekezdés a) pontjának első vagy második fordulata szerint minősül. Ha az elkövető a nem általa előidézett védekezésre képtelen helyzetet felhasználva jogtalan eltulajdonítás végett elveszi a sértettől az idegen dolgot, akkor a cselekmény a Btk. 366. § (1) bekezdés c) pontja szerint kifosztás büntetetének minősül. A rablási cselekmény - jellegéből fakadóan - szükségszerűen együtt jár a sértett személyi szabadságának átmeneti korlátozásával. Azonban, ha az elkövető a rablás véghezvitele után, a helyszínről távozva is fenntartja a személyi szabadságtól való megfosztást, akkor a rablás halmozatba kerül a személyi szabadság megsértése büntetével (Btk. 194. §).

A tetten ért tolvaj által alkalmazott erőszak, avagy élet, illetve testi épség elleni közvetlen fenyegetés, ha az a lopott dolog megtartása érdekében történik.

A Btk. 365. § (2) bekezdésében írt elkövetési magatartás megállapításának három együttes feltétele van:

az elkövető lopási cselekménye teljes egészében befejezett legyen;

ezt követően kerül sor a tettenérésre (lelepleződésére);

majd ezt követően, de teljesen vagy részben az ellopott dolog további megtartása érdekében alkalmazzon bárkivel szemben erőszakot vagy minősített fenyegetést.

Amennyiben a lopási cselekmény még nem befejezett, tehát az elvétel közben kerül sor a tettenérésre, és az elkövető eközben alkalmaz erőszakot vagy minősített fenyegetést, akkor a cselekmény az (1) bekezdés a) pontja szerint minősül.

A tettenérés a lopási cselekménnyel térbeli és időbeli összefüggést feltételez. Az ítélezési gyakorlat a tettenérés fogalmát a nyelvtani fogalomnál tágabban értelmezi, nem csupán az elkövetőnek a cselekmény véghezvitele közben történt leleplezését jelenti, hanem a tettenérés megállapítható akkor is, ha a bűncselekmény felfedezése a lopás befejezését jelentő elvétel után, de még az elvétel megelőzően történik. Tettenérésnek tekinti az ítélezési gyakorlat a lakás-betörés tettesének a lépcsőházban történt elfogását is, továbbá tettenérésnek tekintendő, ha a helyszínről távozó tolvajt közvetlenül szemmel tartva nyomon követik, és megszakítás nélkül üldözik (BH 1983. 227.). A tettenérés fogalma alá esik, ha a dologelvételel követően a sértett felszólítja a tolvajt az eltulajdonított elkövetési tárgy visszaadására, de az elkövető a sértettel szemben az akarat hajlítására alkalmas erőszakot alkalmaz (BH 2001. 361.).

A lelepleződött tolvaj az erőszakot vagy minősített fenyegetést a dolog megtartása érdekében alkalmazza, de ez sok esetben párosul a helyszínről való elmenekülésnek biztosításával, azaz ilyen esetben kettős célzat áll fenn. Nem zárja ki a rablás megállapítását az, hogy a dolog eltulajdonítása után alkalmazott erőszak annak megtartása mellett a menekülés biztosítását is célozta (BH 1987. 115.). Ha egyértelműen felismerhető, hogy az erőszakos magatartás csak a menekülést célozza (például az elkövető eldobja a megszerzett dolgot), akkor a rablás nem állapítható meg, de ez esetben az elkövető lopásért (Btk. 370. §) felel. Az erőszak, illetve a minősített fenyegetés irányulhat a dolog korábbi birtokosa, de az elkövetőt üldöző harmadik személy ellen egyaránt.

4. A rablás - éppen kiemelkedő társadalomra veszélyessége miatt - azon bűncselekmények körébe tartozik, amelynek az előkészülete (Btk. 11. §) is büntetendő. Így önmagában a közös elkövetésben való megállapodás - ha az elkövetők magatartása ezen nem lép túl - a Btk. 11. § (2) bekezdésében írt feltételek hiányában megalapozza a rablás előkészületéért történő felelősségre vonást.

A kísérletet (Btk. 10. §) illetően arra utalunk, hogy az (1) bekezdésben írt eszközcselekmények megvalósítása - ha az a dolog eltulajdonítási céljából történik - kimeríti a rablás kísérletét, akkor is, ha a dolog elvétele nem jár eredménnyel. A (2) bekezdésben írt elkövetési magatartásnál az elvétel önmagában még nem a rablás, hanem a lopás kísérletét valósítja meg, a rablás kísérlete akkor állapítandó meg, ha ezt követően a dolog megtartása érdekében kerül sor erőszak, illetve minősített fenyegetés alkalmazására, de a dolog ennek ellenére kikerül az elkövető birtokából.

A rablás kísérletének minősül annak az elkövetőnek a cselekménye, aki a társával együtt dolog elleni erőszakkal, lopás szándékával hatol be a sértett lakásába, majd a társa a sértettet megöli, de az ő tudata csupán azt fogja át, hogy a társa a sértettel szemben erőszakot alkalmaz (BH 1996. 74.). A rablás büntetettének a kísérlete és nem a befejezett alakzata valósul meg, ha az elkövetők az erőszakot a sértett pénzének megszerzése végett alkalmazzák, de csupán értékkel nem bíró tárgyat vesznek el (BH 1993. 274.).

A fegyveresen elkövetett rablás büntetettének befejezésétől való önkéntes elállás csak akkor állapítható meg a terhelt javára, ha az adott helyzetben külső körülmény nem gátolja ugyan a véghezvitelben, döntően a saját elhatározásából azonban mégis felhagy annak véghezvitelével (EBH 2004. 1110.).

Ezzel szemben a rablás kísérletétől való önkéntes elállás megállapításának nincs helye akkor, ha az elkövető nem belső indítekből fakadóan hagy fel a cselekmény véghezvitelével, hanem olyan külső körülmény miatt, amely a cselekmény zavartalan folytatását nem teszi lehetővé. A terheltek, akik az autóbuszon veréssel fenyegetve követeltek a sértettől pénzt, azért hagyták abba a cselekményüket, mert az autóbusz megérkezett a kocsmahoz, ahová - ahogy ezt már felszálláskor is közölték - utazni szándékoztak. Így a cselekmény folytatása nem azért maradt el, mert azzal véglegesen és önként fel akartak hagyni, hanem mert a célállomásra megérkeztek, és ezért a cselekményt már nem tudták befejezni. Tehát a kísérlettől való önkéntes elállás mint büntethetőséget megszüntető ok a terheltek javára nem vehető figyelembe (BH 2003. 492.).

A rablás büntetettének befejezett alakzata valósul meg, és a tettenérés fogalma alá esik, ha a dologelvételel követően a sértett felszólítja a tolvajt az eltulajdonított elkövetési tárgy visszaadására, de az elkövető a sértettel szemben alkalmaz erőszakot, így például abban az esetben, amikor nagy erővel megcsavarta a kezét, és arcon ütötte, így a sértett a már visszaszerzett tárgyat a kezéből kiejtette, azt az elkövető magához véve távozott a helyszínről (BH 2001. 361.).

5. A jogalkotó bizonyos elkövetési magatartásokat súlyosabban rendel büntetni, így jelentőséget tulajdonít az elkövetési módnak (eszköznek), a társas elkövetésnek, az elkövetési értéknek és a passzív alanynak.

A minősített esetek szerint négy csoportba sorolhatóak:

az elkövetési mód szempontjából a fegyveres és felfegyverkezve elkövetés;

a társas elkövetés szempontjából a csoportos és bünszövetségben történő elkövetés;

az elkövetési érték szempontjából a jelentős, a különösen nagy vagy azt meghaladó érték;

a passzív alany szempontjából a hivatalos és közfeladatot ellátó, továbbá az idős korú vagy fogyatékossgal élő személy sérelmére történő elkövetés

fenyegeti a törvény súlyosabb büntetéssel.

A legszigorúbb megítélés alá tartoznak a fenti minősített eseteknek a (4) bekezdésben írt ötözetei.

Fegyveresen követi el a bűncselekményt, aki lőfegyvert, robbanóanyagot, robbantószer, robbanóanyag vagy robbantószer felhasználására szolgáló készüléket tart magánál, vagy a bűncselekményt ezek utánzatával fenyegetve követi el [Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pont].

Felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál [Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pont].

Csoportosan valósítja meg a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt [(Btk. 459. § (1) bekezdés 3. pont)].

Csoportosan elkövetettnek minősül a bűncselekmény, ha három vagy több személy a bűncselekmény helyszínén vagy annak közelében tettesként (társtettesként), illetve - a tettes (társtettes) mellett - részesként: bűnszegdként vagy önállóan nem értékelhető bűnszegdi magatartást is kifejtő felbujtóként vesz részt a bűncselekmény elkövetésében.

A csoportos elkövetés megállapítása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a sértett vagy a sértettek az elkövetők bármelyikének jelenlétét vagy a bűncselekmény elkövetésében való részvételét észlelik-e.

(2/2000. Büntető Jogegységi Határozat)

A csoportos elkövetés megállapíthatósága szempontjából annak nincs jelentősége, hogy a csoport valamennyi tagját észleli-e a sértett. Csoportos a rablás például akkor is, ha előzetes megállapodás alapján a három közül az egyik az erőszakot, a másik az elvételt alkalmazza, míg közben harmadik személy a gépkocsiban ülve figyel, és várja, hogy társai a zsákmánnyal odaérjenek, majd együtt távoznak a helyszínről.

A csoportosan és társtettesként elkövetett rablás büntettét valósítják meg azok a vádlottak, akik hárman szándék- és akarategységben együttműködve, személy elleni erőszakot alkalmazva szerzik meg a sértett vagyoni értékeit (BH 1999. 96.). A rablás csoportosan elkövetettként minősítését nem érinti, ha a csoport egyik tagjának cselekményét nyereségvágyból elkövetett emberölés büntette kísérletének kell minősíteni (BH 1981. 486.). A rablás csoportosan elkövetettként minősítése szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a cselekmény véghezvitelében ténylegesen résztvevő három elkövető tettesi, társtettesi vagy bűnszegédi tevékenységet fejtett-e ki (BH 1981. 270.).

Bűnszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezetten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bűnszervezet [Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pont].

Az ötmillió-egy és ötvenmillió forint között az érték jelentős [Btk. 459. § (6) bekezdés c. pont], míg az ötvenmillió-egy és ötszázmillió forint között az érték különösen nagy [Btk. 459. § (6) bekezdés d) pont].

A hivatalos személy, a közfeladatot ellátó személy és a külföldi hivatalos személy sérelmére elkövetett cselekményeknél a Btk. 459. § (1) bekezdés 11., 12. és 13. pontjában meghatározott értelmező rendelkezések az irányadóak. Ezen esetekben a rablás büntettének minősített esetéért való felelősség megállapításának feltétele az időbeli egybeesés, nevezetesen, hogy a sérelmükre történő rablás a hivatalos eljárásuk, illetve feladatuk teljesítése során történjen.

Az idős kor fogalmát a törvény nem határozza meg, a sértett életkorának a mentális és fizikai állapotával összefüggésben kell jelentőséget tulajdonítani. A testi vagy szellemi fogyatékossgal élő személyek sérelmére történő elkövetés szintén súlyosabb megítélés alá esik. A minősített eset megvalósításának az a további feltétele, hogy ezen passzív alanyok a sérelmükre történő bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására korlátozottan legyenek képesek. A törvényalkotó ezen személyi kört illetően csak vélelmet állít fel, azt a konkrét esetekben mindig gondosan vizsgálni kell, hogy az említett személyi kör az előrehaladott életkora vagy a fogyatékossgának mértéke miatt mennyire rendelkezett felismerési, illetve elhárítási képességgel. Az elkövető terhére ezen minősítő körülmény akkor róható fel, ha a cselekmény végrehajtása során felismeri annak meglétét.

6. A rablás természetes egységet képez, ha az elkövetési magatartás, például az erőszak az ellen irányul, akitől az elkövető az idegen dolgot elveszi. Hasonlóképpen egy rendbeli cselekmény jön létre, ha a tetten ért tolvaj a dolog tulajdonosával szemben alkalmaz erőszakot a dolog megtartása érdekében.

A vagyoni jogokat sértő bűncselekmények - az egyéb alanyi és tárgyi feltételek fennállása esetén - általában akkor tartoznak a folytatatlagoosság törvényi egységebe, ha az elkövető a több cselekményt ugyanannak a természetes személynek a sérelmére vagy az önálló jogképességgel rendelkező azonos jogi személynek az ugyanazon vagy különböző gazdasági egységei sérelmére valósítja meg.

Az azonos vagy különböző sértettet érintő vagyoni jogokat sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények esetében az elkövető tudatától független tárgyi tényezőknek van meghatározó jelentősége annak eldöntése szempontjából, hogy a folytatatlagoosság tárgyi feltétele megvalósult-e, vagy a bűnhalmazat megállapításának van-e helye (BKv. 43/2007.).

Az elkövetés során azonban számos esetben szétválik az eszköz- és a célcselekmény sértettje. A bírói gyakorlat a halmazatot illetően azt a megoldást alakította ki, hogy az a személy tekintendő a bűncselekmény sértettjének, aki a lenyűgöző erőszakot elszenvedi, illetve aki a minősített fenyegetés hatása alatt áll.

Egy rendbeli, csoportosan elkövetett rablás büntette valósul meg, ha az elkövetők egyetlen személlyel szemben, a birtokában levő (általa őrzött) dolgok megszerzése érdekében alkalmaznak erőszakot, illetőleg az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést, függetlenül attól, hogy az elvett dolgok több személy tulajdonában vannak (BH 1996. 244.).

A rablás annyi rendbeli bűncselekmény, ahány személlyel szemben az elkövető erőszakot vagy az élet illetőleg a testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetést alkalmaz annak érdekében, hogy a sértett tulajdonában vagy birtokában levő dolgot jogtalan eltulajdonítás végett elvegye. A közös tulajdonban levő dolog - eltulajdonítás végett erőszak vagy az élet, illetőleg a testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazásával való - elvétele egyrendbeli rablást valósít meg, függetlenül attól, hogy hány résztulajdonos van; ezért ha az erőszaknak vagy a kvalifikált fenyegetésnek az alkalmazása két személlyel szemben valósult meg, de csak egy személy károsodott, a rablás teljes tényállása nem két, hanem csak egy személlyel szemben valósult meg, így a cselekmény egyrendbeli rablás büntettének minősül (BH 2001. 458.).

Többrendbeli rablást kell megállapítani, ha az elkövetők ugyanannak a jogi személynek a sérelmére, több postahivatali fiókban úgy követik el a rablási cselekményeket, hogy több természetes személy ellen alkalmaznak erőszakot vagy fenyegetést (BH 1999. 148.).

A rablás és a személyi szabadság megsértésének büntette (Btk. 194. §) akkor kerül halmazatba, ha az elkövető a rablás véghezvitele után, a helyszínt elhagyva is fenntartja azt az állapotot, amellyel a passzív alanyt a személyi szabadságától megfosztotta, vagy a rablás véghezvitele után fosztja meg nevezettet a személyi szabadságától, még akkor is, ha ez a cselekmény az elkövetőnek a helyszínről történő biztonságos menekülését célozza.

Amennyiben a rablás befejezését követően az elkövetők úgy távoznak, hogy a sértettet összekötözött lábbal, mozgásképtelenül hagyják a helyszínen, a rablás és a személyi szabadság megsértésének büntette valóságos anyagi halmazatot képez (EBH 2012. 6.). Nemcsak a csoportosan elkövetett rablás büntette, hanem a személyi szabadság megsértésének társtettesként elkövetett büntette is megvalósul, ha a vádlottak a rablás befejezése után a 13 éves sértettet összekötözött kézzel az ágyneműtartóba kényszerítik, és az abból történő menekülését úgy akadályozzák meg, hogy az összecsucott ágyra különböző nehezekeket tesznek (BH 1994. 65.).

A löfegyverrel visszaéléssel (Btk. 325. §) bűnhalmazatban a rablás büntettét is megvalósítja az elkövető, ha a pénzintézetet védő őrkötől azok löfegyverét erőszakkal eltulajdonítja, mert a fegyvereknek pénzben megállapítható értékük van, s ezért szándékos vagyon elleni bűncselekmények elkövetési tárgyai lehetnek (EBH 2003. 925.).

A rablás büntettének és a könnyű testi sértés vétségének a bűnhalmazatban való megállapítása kizárt, a súlyos testi sértést [Btk. 164. § (3) bekezdés] viszont bűnhalmazatban kell megállapítani.

A rablással halmazatban kizárt a lopás megállapítása, ha az elkövető a dolog megtartása érdekében erőszakot alkalmaz

7. A gyakorlatban általában a rablás és más vagyon elleni erőszakos bűncselekmények (kifosztás, zsarolás, önbíráskodás), valamint a rablás és a lopás elhatárolása merül fel.

A kifosztás Btk. 366. § (2) bekezdés b) pontja szerinti esetének és a rablásnak az elhatárolásakor alapvető, hogy a kifosztásnál az erőszak nem célzatos, az eredetileg más bűncselekmény részét képezte, és az elkövetőben később alakul ki az eltulajdonítási szándék. Amennyiben az elkövető jogtalan eltulajdonítási célzata már az erőszak vagy a közvetlen fenyegetés kifejtése előtt vagy alatt is fennállt, az idegen dolog ilyen módon történő elvétele nem kifosztás, hanem rablás (BH 2010. 292.). Ellenben rablás helyett a kifosztás büntettének a megállapítása indokolt, ha egyértelműen nem bizonyítható, hogy a bántalmazás a sértett értékeinek a megszerzésére irányult, és a dolog elvételére irányuló szándék az elkövetőben a bántalmazást követően alakult ki (BH 1998. 323.).

A rablás és a zsarolás (Btk. 367. §) elhatárolásánál az egyik lényeges különbség a fenyegetés jellegében mutatkozik meg; míg a rablásnál a fenyegetésnek közvetlennek és élet vagy testi épség ellen irányulónak kell lennie, addig törvény a zsarolásnál nem követeli meg, hogy a fenyegetés közvetlen legyen, továbbá annak nem kell az élet vagy testi épség ellen irányulnia. A rablással ellentétben a zsaroló nem töri meg a sértett akaratát, csupán hajlítja azt. További különbség, hogy a zsarolási erőszak, illetve a fenyegetés célja, hogy a sértett valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, ezzel szemben a rablásnál az a dolog elvételére irányul.

A vagyoni érték megszerzése céljából löfegyver használatának a kilátásba helyezésével történő közvetlen fenyegetés (csőre töltéssel egyidejűleg lövés leadására utaló kijelentések) lenyűgöző hatása, ezért az ilyen elkövetési magatartás esetén nem a zsarolás, hanem - az egyéb feltételek fennállása mellett - rablás megállapításának van helye (BH 1995. 383.). Nem a zsarolás, hanem a rablás megállapításának van helye, ha a sértett a közvetlen fenyegetés hatására - a védekezést reménytelennek látva - a birtokában levő dolgot ellenállás nélkül adja át a támadónak (BH 1993. 284.). A rablás és a zsarolás elhatárolása szempontjából a sértett oldaláról is vizsgálni kell, hogy az elkövető által alkalmazott kényszer az akaratot lenyűgöző, illetőleg azt csupán hajlító jellegű volt-e (BH 1985. 303.). Bűnsegédként nem lopás, hanem rablás büntettét valószínűsíthető, aki a tetteseknek az elkövetés tervezett módjára vonatkozó elmondása alapján egyértelműen következtethet arra, hogy - a cselekmény kitervelését megkönnyítő információival - kizárólag erőszakos vagy azzal fenyegető magatartással megszerezhető idegen dolog jogtalan eltulajdonításához nyújt segítséget (BH 2006. 182.).

A jogtalan támadás során a megtámadott által okozott kár nem tekinthető a támadó jogos vagy jogosnak vélt vagyoni igényének. Ennek érvényre juttatására hivatkozással a megtámadott ingóságai megszerzésére irányuló erőszakos magatartás nem önbíráskodás (Btk. 368. §), hanem rablás büntettének minősül (BH 2011. 243.). Rablás helyett az önbíráskodás büntette valószínű, ha a vádlott a sértett részére elvégzett munkájának az ellenértékét követeli fenyegetéssel (BH 1999. 246.).

8. Bár a Btk. Különös Része a rablást a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények között szabályozza, de a cél-cselekmények erőszakos jellege miatt a Btk. 459. § (1) bekezdés 26./k. pontjában írt értelmező rendelkezésnek megfelelően egyszersmind személy elleni erőszakos bűncselekménynek is tekintendő, így bűnhalmazat esetén irányadó a Btk. 81. § (4) bekezdésében írt büntetés-kiszabási szabály.

Kifosztás

366. § (1) Aki idegen dolgot jogtalan eltulajdonítás végett

a) úgy vesz el mástól, hogy evégből lerészegíti, vagy bódult állapotát idézi elő,

b) az általa más bűncselekmény elkövetése során alkalmazott erőszak, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetés hatása alatt álló személytől vesz el, vagy

c) védekezésre képtelen, illetve a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személytől elvesz, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a kifosztást

a) jelentős értékre,

b) csoportosan,

c) bűnszövetségben követik el.

(3) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a kifosztást

a) különösen nagy vagy ezt meghaladó értékre,

b) jelentős értékre, csoportosan vagy bünszövetségben követik el.

Szövegtörténet

A kifosztás rendszertanilag a rablás és a lopás között elhelyezhető deliktum. A rabláshoz hasonlóan e bűncselekmény bizonyos elkövetési magatartásánál is található erőszakos elem, ám ezen erőszak nem az idegen dolog megszerzése érdekében kerül kifejtésre. A lopáshoz hasonlóan e bűncselekménynél is megfogalmazódik az idegen dolog elvétele, viszont a kifosztásnál értékelést nyer a sértett speciális állapota, illetőleg az elkövetőnek ezen állapot előidézésében kifejtett magatartása.

A kifosztás törvényi tényállását az 1978. évi IV. törvény vezette be a magyar büntetőjogba. A 2009. évi LXXX. törvény beiktatta a védekezésre képtelen személytől történő dologelvételt, amit így kiemelt a lopás minősített esetei közül.

A Btk. a lerészegítés mellett büntetni rendeli a bódult állapot előidézését is, továbbá kibővíti a sértettek körét a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személlyel, és felemeli az alapeset büntetési tételkeretének az alsó határát.

Szövegmagyarázat

1. A kifosztás a különös jogi tárgyat illetően a közösség törvényes vagyoni viszonyait, ezen belül a tulajdonhoz és birtokláshoz való jogait, valamint a személyek cselekvési, döntési szabadságát, szabad akaratát egyaránt sértő magatartás.

A közvetlen jogi tárgy az elkövetési magatartással érintett személyeknél lévő, az elkövető számára idegen, értékkel bíró és ingó dolog.

E cselekmény tárgyi oldalát illetően értelemszerűen irányadó a rabláshoz (Btk. 365. §) írt magyarázat.

A kifosztás passzív alanya az elkövetési tárgy birtokosa, akivel szemben az elkövetési magatartás megvalósul. Ilyen személy bárki lehet, de a Btk. 366. § (1) bekezdés c) pontja a sértetteket körét szűkebben határozza meg, e körbe a védekezésre képtelen, illetve meghatározott okokból eleve korlátozott cselekvési képességgel bíró személyek tartoznak.

2. Az alanyi oldalt illetően a kifosztás célzatos bűncselekmény, következésképpen csak egyenes szándékkal valósítható meg. A magatartás célja az idegen dolog elvétele. Az (1) bekezdés a) pontjának esetében az elvételi célzatot megelőzi az ennek érdekében történő lerészegítés, illetve bódult állapotba helyezés célzata, míg a b) pontban írt elkövetési magatartásnál az eltulajdonítási célzat utóbb, az elő-cselekmény befejezése után alakul ki, az eredeti cselekmény esetleges és konkrét célzata nem bír jelentőséggel, de az semmiképpen nem terjedhet ki a sértett idegen dologának jogtalan elvételére.

A kifosztás bűncselekményének alanya lehet az is, aki az elkövetéskor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességgel (Btk. 16. §). Álláspontunk szerint megszorítóan kell értelmezni ezen törvényi rendelkezést, figyelemmel arra, hogy a jogalkotó bűncselekményt és nem büntetendő cselekményt határozott meg. Következésképpen a kifosztással való halmazat csak az emberölés, az erős felindulásban elkövetett emberölés és a testi sértés Btk. 16. §-ában megjelölt alakzataival állapítható meg. Az ilyen elkövetővel szemben azonban a Btk. 106. § (2) bekezdése értelmében csak intézkedés alkalmazható.

A bűncselekmény tettese a 366. § (1) bekezdés c) pontjában írt elkövetési magatartásnak bárki lehet. Az (1) bekezdés a) pontjában írt cselekmény tettese, aki a sértettet lerészegíti, vagy bódult állapotát idézi elő, a b) pontjában írt elkövetési magatartás tettese az, aki a más bűncselekményt (az úgynevezett elő-cselekményt) megvalósította.

Társtettség jön létre, ha a sértettet többen egységes akarat-elhatározásból részesítik le, vagy idézik elő a bódult állapotát, ha az elő-cselekményt együtt valósítják meg, és az idegen dolgot is együtt veszik el a sértettől, továbbá, ha c) pontban írt speciális passzív alanyok ingóságát együtt veszik el.

Mindezen túl társtettség állapítandó meg akkor is, ha az egységes elhatározás során az egyik személy a sértettet lerészegíti, illetve bódult állapotát idézi elő, és a másik elkövető elveszi a sértett értéktárgyat, továbbá akkor is, ha az elvételt megvalósító elkövető tud az erőszakot vagy a minősített fenyegetést alkalmazó - vele szándékegységben lévő - társa tevékenységéről. Kifosztás esetében társtettséget kell megállapítani annak a terhére is, aki a sértett állapotát előidéző személlyel akarategységben a dolog elvételében részt vesz (BH 1987. 108.). A kifosztás büntetett társtettesként valósítja meg, aki a társával szándékegységben kutat az erőszak hatása alatt álló sértett lakásberendezésében azért, hogy az értékeit elvegye, és nincs jelentősége annak, hogy a sértett készpénzt nem ő, hanem a társa találja meg (BH 1996. 241.). A kifosztást társtettesként követi el, aki a vádlott-társai által elkövetett testi sértésről tudva az eszméletlen sértett ingóságait társaival együtt eltulajdonítja (BH 1993. 720.).

Mindebből következően a kifosztás bűnsejéde a tétessel (tettesekkel) szándékegységben a cselekménynél jelenlévő azon személy lehet, aki semmilyen elkövetési magatartást, illetve annak kísérletét sem valósítja meg, de magatartása az elkövetőre szándékerősítően, a passzív alanyra bénítóan hat.

Felbujtás [Btk. 14. § (1) bekezdés] megállapításának az általános szabályok szerint helye lehet.

3. A kifosztás célcselekmény az idegen dolog jogtalan eltulajdonítási szándékból történő elvétele. Az elvétel fogalma megegyezik a lopásnál (Btk. 370. §) kifejtettekkel.

Az egyes elkövetési magatartások:

dolog elvétele az elkövető által e célból lerészegített vagy bódult állapotba került személytől;

dolog elvétele az elkövető által megvalósított más erőszakos bűncselekmény hatása alatt lévő személytől;

dolog elvétele védekezésre képtelen, továbbá olyan idős vagy fogyatékossgal bíró személytől, aki ezen állapota miatt korlátozottan képes a cselekmény megakadályozására.

A lerészegítés a sértett mértéktelen alkoholfogyasztásra való rábírását jelenti. A bódult állapot előidézése tipikusan valamilyen tudatmódosító szer (például kábítószer, gyógyszer) bevitelére, használatára való ösztönzését jelenti. Mindkét fordulatnak feltétele, hogy ez kifejezetten a sértettnél lévő ingóság későbbi elvétele érdekében történjen, és az elkövető által megvalósított aktív magatartás mint eszközcselekmény következtében a sértett olyan állapotba kerül, hogy ezáltal kisebb vagy semmilyen ellenállást nem tud tanúsítani, kifejezteni értékeinek megőrzése, az eltulajdonítási cselekmény megakadályozása érdekében. Annak nincs jelentősége, hogy a sértett milyen mértékben ittasodik le vagy bódul el, a bűncselekmény megvalósulásának nem feltétele, hogy a passzív alany öntudatlan állapotba kerüljön. Előfordulhat, hogy a sértett teljesen öntudatlan állapotba kerül (például elájul), de mivel ehhez ő maga is jelentősen hozzájárul, így e módozatot a törvény kiemelte a rablás eszközcselekményei (öntudatlan állapotba helyezés) közül. Amennyiben azonban az elkövető a sértett italába észrevétlenül például altatószert kever, és ennek következtében a sértett öntudatlan állapotba kerül, akkor a Btk. 365. § (1) bekezdés b) pontjában írt rablás valósul meg.

A Btk. 366. § (1) bekezdés b) pontjában írt kifosztás elkövetési magatartásának elemei:

más (de nem idegen dolog elvétele céljából történő) bűncselekmény elkövetése;

a sértett az ennek során alkalmazott erőszak vagy minősített fenyegetés hatása alatt áll;

az idegen dolog elvétele vagy annak megkísérlése.

A más bűncselekmény a Btk. Különös Részében írt bármilyen olyan tényállás megvalósítását jelenti, amelynek elkövetési magatartásában az erőszak vagy a minősített fenyegetés szerepel, ide nem értve a nyereségvágyból elkövetett emberölést vagy a rablást, hiszen ezen bűncselekményeknél a dolog elvételére irányuló célzat nem eszköz, hanem célcselekmény, márpedig a kifosztásnál a más bűncselekmény nem irányulhat dolog elvételére, ez a cél csak az elő-cselekmény befejezését követően merül fel az elkövetőben. A mindennapi gyakorlatban tipikusan a nemi erkölcs elleni, illetve a testi épség elleni deliktumok után kerül sor a sértettek kifosztására.

A sértett akkor áll erőszak vagy minősített fenyegetés hatása alatt, ha ennek következtében nem képes a dolog elvételét megakadályozni, vagy esetleg azt azonnal nem is észleli. Ez a körülmény megállapítandó akkor, ha a sértett az alkalmazott erőszak következtében esetleg nincs egészen tudatánál, vagy azt elvesztette, vagy félelmében nem képes megakadályozni az elvételt, továbbá akkor is, ha ingóságait, vagy valamely értéktárgyat a helyszínen hátrahagyva onnan elmenekül, és azt az elkövető eltulajdonítási céllal magához veszi. Ennél a fordulathoz szükséges elem az elő- és a célcselekmény időbeli és térbeli egysége. Abban az esetben, ha ez a magatartásfolyamat bármilyen okból megszakad, például a sértett elmenekül, az elkövető is eltávozik, majd később visszatér a helyszínre, és így veszi magához a sértett hátrahagyott dolgát, akkor nem a kifosztás, hanem az esetleges más bűncselekmény mellett a lopás valósul meg. Az erőszak, illetve a minősített fenyegetés fogalmának értelmezésénél irányadó a Kommentárnak a rablásnál (Btk. 365. §) írt magyarázata.

A Btk. 459. § (1) bekezdés 29. pontja szerint védekezésre képtelen az olyan személy is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére. Ilyenkor a sértett fizikai, illetve pszichés okok miatt nincs abban a helyzetben, hogy a nála lévő értékek jogtalan elvételét megakadályozza. Ennek oka lehet a sértett alacsony életkora, de okozhatja alvás, leittasodás, kábulat is, ám ezen állapot előidézője nem lehet az elkövető, mert akkor rablás vagy a kifosztásnak az (1) bekezdés a) pontjában írt elkövetési magatartása valósul meg. Az idős kor, illetve a fogyatékoság objektív tényállási körülmény, az elkövetőnek ezzel tisztában kell lennie, a konkrét felismerési és elhárítási képesség korlátozottsága szintén tárgyi oldalhoz tartozó tényállási körülmény, ezt elegendő, ha az elkövető vélelmezi. Az idős kor és a fogyatékoság értelmezésére egyebekben irányadó a Kommentárnak a rabláshoz (Btk. 365. §) írt magyarázata.

4. A cselekmény kísérlete akkor állapítandó meg, ha az elő-cselekmény befejezése után, illetve a c) pontban írt személy sérelmére történő elkövetés során harmadik személy akadályozza meg a már megkezdett elvételi magatartást. Ha ezt maga a sértett képes megakadályozni, akkor a kifosztás nem tényállásszerű, mert ez esetben a sértett mégsem ittasodott le, nem került bódult állapotba, nem áll erőszak, fenyegetés hatása alatt, illetve képes a felismerésre és az elhárításra.

Kifosztás bűntettének kísérlete helyett befejezett bűntettet kell megállapítani a leüjtött sértett értéktárgyakat nem tartalmazó ruhadarabjának eltulajdonítása esetén (BH 1989. I.).

5. A minősített esetek kapcsán irányadóak a rablás értelmezésénél kifejtettek.

6. Több személy sérelmére történő kifosztás esetén halmazatot kell megállapítani, továbbá a 366. § (1) bekezdés b) pontja szerinti kifosztás az elő-cselekménnyel szintén halmazatban állapítandó meg.

A vagyoni jogokat sértő bűncselekmények - az egyéb alanyi és tárgyi feltételek fennállása esetén - általában akkor tartoznak a folytatólágossághoz törvényi egységbe, ha az elkövető a több cselekményt ugyanannak a természetes személynek a sérelmére vagy az önálló jogképességgel rendelkező azonos jogi személynek az ugyanazon vagy különböző gazdasági egységei sérelmére valósítja meg.

Az azonos vagy különböző sértettet érintő vagyoni jogokat sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények esetében az elkövető tudatától független tárgyi tényezőknek van meghatározó jelentősége annak eldöntése szempontjából, hogy a folytatólágosság tárgyi feltétele megvalósult-e, vagy a bűnhalmazat megállapításának van-e helye (BKv. 43/2007.).

A kifosztás elkövetőjének az elvételt megelőző más bűncselekménye a kifosztással nem alkot egységet, hanem az ilyen bűncselekmények bűnhalmazatban állnak (BH 1981. 128.). Bűnhalmazatot kell megállapítani, ha a kifosztás elkövetői az elvételt megelőzően garázdaságot is megvalósítottak (BH 1982. 359.).

A nyereségvágyból elkövetett emberölés mellett a kifosztás bűntettének a megállapítása fogalmilag kizárt (EBH 2000. 185., BH 2001. 412.).

Ha a vádlott ugyanannak a sértettnak a sérelmére - egymást időbelileg szorosan követően - olyan erőszakos cselekményeket követ el, amelyek kifosztásként és rablásként is minősülhetnek, kizárólag a súlyosabban büntetendő rablás megállapítása indokolt; a két bűncselekmény megvalósulása látszólagos anyagi halmazatot alkot, és a súlyosabb bűncselekmény - a rablás - elnyeli az enyhébb megítélésű kifosztást (BH 1999. 240.).

A nem nyereségvágyból elkövetett emberölés befejezése után, nyomban a sértett értékének jogtalan eltulajdonítási céllal történő elvétele bűnhalmazatot képez a kifosztással (2/1998. Büntető jogegységi határozat). Az indokolásban a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a törvényi tényállás szerint ennek a kétfázisú bűncselekménynek a megvalósítása keretében a részselekmények időbeli sorrendisége meghatározott; a bűncselekmény első elkövetési magatartásával az elkövető más ellen olyan bűncselekményt valósít meg, amely a sértettel szemben alkalmazott erőszak kifejtésében vagy annak élete vagy testi épsége elleni közvetlen fenyegetés alkalmazásában áll; a második elkövetési magatartás pedig a jogtalan eltulajdonítás végett történő dologelvétel. Az erőszak az áldozat testi épségét is sértheti és az életét is kiolthatja; a sértett megölése a legsúlyosabb erőszak, és a hatását - a dolog elvételeinek megakadályozására képes személy kiiktatását - nem befolyásolja, hogy a sértett halála után a polgári jog szempontjából már nem tekinthető személynek és a vagyona az örökösére száll. Az nyilvánvaló, hogy a kifosztás véghezvitelének első elkövetési magatartása szakában - a személy elleni erőszak avagy az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés alkalmazásának az időpontjában - a magatartás kizárólag élő személy ellen irányulhat, de az elkövetési tevékenységet megvalósító második szakaszban - a dologelvétel időszakában - a sértett állapota már nem igényel külön vizsgáldást. A törvény ugyanis a sértettet ebben az esetben olyan állapotban levőnek tekint, aki a korábban ellene irányult kényszer folytán a vagyoni érdekei ellen irányuló támadás elhárítására már nem képes. Mindebből az következik, hogy a kifosztás megvalósulása szempontjából közömbös egyrészt, hogy a bűncselekmény sértette a dologelvétel időpontjában életben van-e vagy pedig a halála a korábban ellene irányult erőszak folytán ekkor már bekövetkezett, másrészt közömbös az is, hogy az elkövetési magatartás második fázisában, a dologelvétel időpontjában az elkövető tudata átfogta-e azt a körülményt, hogy a sértett életben van-e vagy sem. E kétfázisú elkövetési magatartással megvalósított bűncselekmény esetén a véghezvitel első és második szakasza nem áll egymással a cél- és eszközselekmény viszonyában, így nem törvényi egység: összetett bűncselekmény (*delictum compositum*), hanem valóságos (anyag) bűnhalmazat létesül. Más a helyzet, ha az erőszakban (fenyegetésében), illetőleg a dologelvételben megnyilvánuló magatartásfolyamat bármely okból megszakad, vagyis az ölési cselekmény elkövetője nem ezt követően nyomban valósítja meg a dologelvételt, hanem később megy vissza a helyszínre és a már elhalt sértett ingóságait veszi el: ilyen esetben nem a kifosztás, hanem a lopás megállapításának van helye.

7. A kifosztásnak a rablástól való elhatárolását illetően a döntő különbség, hogy az utóbbi bűncselekmény esetén az erőszak, illetve a minősített fenyegetés célzatosan, a dolog elvétele érdekében történik. Amennyiben az elkövető jogtalan eltulajdonítási célzata már az erőszak vagy a közvetlen fenyegetés kifejtése előtt vagy alatt is fennállt, az idegen dolog ilyen módon történő elvétele nem kifosztás, hanem rablás (BH 2010. 292.). A rablás helyett a kifosztás büntetnének a megállapítása indokolt, ha egyértelműen nem bizonyítható, hogy a bántalmazás a sértett értékeinek a megszerzésére irányult, és a dolog elvételeire irányuló szándék az elkövetőben a bántalmazást követően alakult ki (BH 1998. 323.). A korábbi erőszak hatására már védekezésre képtelen sértettel szemben újabb erőszak alkalmazása, majd ezt követően a sértett pénzének elvétele rablásnak és nem kifosztásnak minősül (BH 1996. 245.). Rablás és nem kifosztás valósul meg, ha az eredetileg más okból alkalmazott erőszak a dolog elvétele érdekében folytatódik és válik lenyűgöző erejűvé (BH 1984. 437.).

A kifosztásnak a zsarolástól való elhatárolása a fenyegető magatartás súlyossága alapján történik. Kifosztás büntette helyett zsarolás büntette valósul meg, ha a tettes nem az élet vagy testi épség ellen irányuló fenyegetéssel kényszeríti a sértettet az értékeinek átadására (BH 1996. 348.).

A kifosztásnak a lopástól történő elhatárolást illetően azonosság az idegen dolog jogtalan elvétele, a különbség annak módjában, illetve sértettjeiben mutatkozik meg. Nem lopás, hanem kifosztás valósul meg, ha a garázdaságot elkövető terhelt fogásából menekülő sértett által hátrahagyott ingóságot az elkövető nyomban az erőszak alkalmazását követően eltulajdonította (BH 1983. 188.).

Zsarolás

367. § (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszeríti, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a zsarolás

a) bünszövegségben,

b) az élet vagy a testi épség elleni, illetve más hasonlóan súlyos fenyegetéssel,

c) hivatalos személyként e minőség felhasználásával,

d) hivatalos megbízás vagy minőség színlelésével követik el.

Szövegtörténet

A zsarolás a rablás mellett a másik olyan erőszakos vagyon elleni bűncselekmény, amit már a Csemegi-kódex is büntetni rendelt. Az ott szabályozott magatartás eredményt nem tartalmazott, és magában foglalta a kényszerítést is, amit a törvény külön nem szankcionált. Az 1961. évi V. törvény lényegében a későbbiekkel is egyezően fogalmazta meg a zsarolás elemeit, és a tényállás, hasonlóan az 1978. évi IV. törvény szövegével, eredményként a kárt határozta meg. A korábbi időszakban csak a minősített esetek meghatározásában következtek be változások. A Btk.- amint ezt az indokolása is tartalmazza - a zsarolás eredményeként a vagyoni hátrányt kívánja meg, mivel a vagyonban beálló értékcsökkenésen túl elképzelhető az is, hogy a bűncselekmény révén a sértett a várható vagyoni előnytől esik el.

Szövegmagyarázat

1. A zsarolás különös jogi tárgya a vagyoni viszonyok törvényes rendje, egyszersmind a személyek cselekvési szabadsága. Az elkövetési magatartás - közvetlen tárgyként - bármilyen vagyoni jogra, ingó és ingatlan dologra, ezek átadására, átruházására, követelés elengedésére, vagyoni kötelezettség vállalására egyaránt kiterjedhet. A passzív alanyokat illetően eltérhet a cselekménnyel kényszerített és a ténylegesen hátrányt szenvedett, megkárosított személy.

Ellenben nem valósul meg zsarolás, ha a feljelentés kilátásba helyezése a szabálysértéssel okozott kár megtérítésének szorgalmazása céljából történt (BH 1979. 405.). A feljelentés az igény érvényesítésének megengedett módja, így ez esetben a jogellenes hiánya miatt nem valósul meg bűncselekmény.

2. A zsarolás alanya elkövetőként bárki lehet, míg a (2) bekezdés c) pontjában írt eset speciális alanya az a hivatalos személy [Btk. 459. § (1) bekezdés 11. pont], aki e minőségének felhasználásával valósítja meg a bűncselekményt.

A zsarolás tettese, aki az erőszakot, illetve a fenyegetést alkalmazza, tártettessé jön léte, ha az elkövetők a vagyoni hátrány okozása céljából szándékegyesben közösen alkalmaznak erőszakot vagy fenyegetést. Tártettessé elkövetett zsarolás esetén nem kísérlet, hanem befejezett bűncselekmény valósul meg, ha a terheltek - közösen alkalmazott erőszakkal és fenyegetéssel - szerzik meg a sértett vagyontárgyának forgalmi engedélyét, és ennek birtokában csak az egyik tettestárs veszi át a követelt vagyontárgy ellenértékét (BH 2007. 401.). A zsarolás büntetett tártettessé - és nem bűnségként - valósítja meg az, aki ugyan aktív magatartást nem fejt ki, de jelenlétének félelemkeltő, fenyegető hatása van a sértettre (EBH 2008. 1859.). Felbujtóként követi el a zsarolást, aki a vagyoni hátrány okozása céljából az elkövetőt az erőszakos vagy fenyegető magatartás kifejtésére rábírja. A zsarolás büntette kísérletének nem a bűnségdi, hanem a felbujtói bűnrészségét valósítja meg a bankfőnök igazgatója, aki - felismerve a zsarolást megvalósító tettes cselekményét - maga javasolja, hogy a zsaroló a jogtalan követelését az ügyviteli szabálytalanságot vétő pénztárossal szemben érvényesítse, és ennek a sikere érdekében a maga részéről is a pénztárossal szemben súlyos munkajogi hátrányt helyez kilátásba (BH 1995. 551.). Bűnségdi felelősség állapítandó meg annak a terhére, aki tényállási elemet nem valósít meg, de egyéb módon (például figyelemmel, eszköz átadásával) megkönnyíti a tettes, tettesek részére a bűncselekmény végrehajtását.

Az alanyi oldalt illetően a zsarolás célzatos bűncselekmény, az elkövetés - melynek módja az erőszak, avagy a fenyegetés - célja a jogtalan haszonszerzés. Jogtalan az a haszon, amely jogszabályba, közérdekbe, általános erkölcsi normákba ütközik, továbbá az is, amit jogszabály megkerülésével kötöttek ki. A zsarolás bűncselekménye szempontjából jogtalan haszonnak nem csupán az elkövető (vagy más személy) vagyonában beálló növekedést kell tekinteni, hanem a törvényes kötelezettségéből szükségszerűen adódó vagyoncsökkenés kikiűzőbölését is (EBH 2008. 1765.). A jogtalan haszonszerzési célzatra vonható következtetés, ha a terhelte egy másfél évtizeddel korábbi károkozással - minden ténybeli alapot nélkülöző módon - önkényesen vádolja a sértettet, és attól eltérő jogcímekre hivatkozással élet, testi épség elleni fenyegetéssel követel egyre nagyobb összegeket (BH 2011. 218.). Zsarolás bünteténél a jogtalan haszonszerzési célzat megállapíthatóságához nem szükséges polgári jogi előzetes kérdés elbírálása, ha a követelés jogtalansága az ítéleti tényállás alapján egyértelműen megállapítható (BH 2009. 172.). A zsarolás csak egyenes szándékkal követhető el, ám a hátrányban jelentkező kárt illetően a felelősség megállapításához elegendő az eshetőleges szándék megléte is.

3. Az elkövetési magatartás mozzanatait:

erőszak vagy fenyegetés alkalmazása és

az ennek hatása alatt lévő személytől vagyoni joghatású cselekmény tanúsításának, attól való tartózkodásnak kikényszerítése, illetve annak tűrésére kényszerítése, hogy vele szemben tanúsítsanak vagyoni joghatású cselekményt. A kényszerítés a passzív alany cselekvési szabadságát korlátozza, azaz olyan magatartást tanúsít, ami egyébként nem felel meg a szabad akaratának, és amit erőszak vagy fenyegetés nélkül nem tenne meg, nem tűrne meg, vagy épp ellenkezőleg, megakadályozná, hogy az megtörténjen.

Az erőszak és a fenyegetés - mint kényszerítő magatartás - időben elkülönülhet a passzív alanyra kényszerített magatartás megvalósításától, így például a vagyoni nyilatkozatot a megfenyegetett személy ennek hatása alatt állva később teszi meg.

Az erőszak fogalmára általában irányadóak a rablás értelmezésénél kifejtettek. Ellentétben a rablással, zsarolás megvalósításához elegendő bármilyen csekély mértékű erőszak alkalmazása, ha adott helyzetben alkalmas arra, hogy a sértettet szabad akaratával ellentétes magatartásra vagy annak eltűrésére kényszerítse. A rablás és a zsarolás elhatárolása szempontjából a sértett oldaláról is vizsgálni kell, hogy az elkövető által alkalmazott kényszer az akaratot lenyűgöző, illetőleg azt csupán hajlító jellegű volt-e (BH 1985. 303.). A Btk. 459. § (1) bekezdés 4. pontja szerint erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására.

A fenyegetés általános fogalma a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontjában írt értelmező rendelkezés szerint eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. Az alapeseti tényállás megvalósításához nincs szükség minősített fenyegetésre, és az sem feltétel, hogy a fenyegetés közvetlen legyen, azaz később bekövetkező (személyi, erkölcsi, vagyoni stb.) hátrány kilátásba helyezésével is létrejön a tényállásszerű magatartás. A zsarolás alapesetének megvalósulásához nem szükséges élet vagy testi épség ellen irányuló fenyegetés, elegendő a komoly félelem kiváltására alkalmas - akaratot hajlító - fenyegetés is (BH 2009. 262.). A zsaroláshoz szükséges fenyegetés megállapítható, ha a jogosulatlan pénzügyi szolgáltatási tevékenység büntetett elkövető, a közismerten agresszív, erőszakos természetű vádlott a gyermekgondozási segély felvételéhez szükséges meghatalmazás aláírásától vonakodó sértettel szemben arra utaló kijelentést tesz, hogy a bántalmazástól sem riad vissza (EBH 2001. 506.). A zsarolási fenyegetés megállapítható, ha a terhelte a sértettet azzal fenyegeti, ha az általa megjelölt pénzügyi összeget a bankszámlájára nem fizeti be, őt bűncselekmény elkövetése miatt a rendőrségen feljelenti (BH 2005. 379.). A zsarolás megvalósul, ha a terhelte levélben megfenyegeti a sértettet, hogy ha több százezer forintot nem fizet, a sértett házát, gépkocsiját és nyaralóját - milliós károkat okozva - megrongálja (BH 2001. 356.). Zsarolás esetén a súlyos fenyegetés értelmezésénél a kilátásba helyezett hátrányok köznapi, társadalmi, erkölcsi megítéléséből kell kiindulni; ilyennek tekinthető, ha a söröző tulajdonosát azzal félemlítik meg, hogy az üzlet berendezéseit tönkreteszik, amennyiben nem fizet úgynevezett védelmi pénzt (BH 1995. 503.).

A zsarolási cselekmény második mozzanatában a kényszerített személy valamilyen vagyoni joghatású magatartást tesz (aktív magatartást fejt ki), nem tesz (azaz annak megtételétől tartózkodik), vagy eltűri (passzív marad), hogy vele szemben tanúsítsanak ilyen joghatású magatartást, és mindennek következtében, azaz okozati összefüggésben vagyoni hátrány keletkezik akár a kényszerítetténél, akár harmadik személynél.

4. A zsarolás materiális bűncselekmény, akkor válik befejezetté, ha a vagyoni hátrány - akár a passzív alanynál, akár harmadik (vagy jogi) személynél - bekövetkezik. A vagyoni hátrány a Btk. 459. § (1) bekezdés 17. pontjában írt értelmező rendelkezés szerint a törvény eltérő rendelkezése hiányában a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny. Az elkövetési magatartás és a vagyoni hátrány bekövetkezése között okozati összefüggésnek kell fennállnia. A zsarolás büntette esetében a kárnak nem feltétlenül a megfenyegetett személynél (a passzív alanyánál) kell bekövetkeznie. Az viszont szükséges, hogy a kár bekövetkezése okozati összefüggésben álljon az elkövetési magatartással (EBH 2011. 2300.).

A vagyoni hátrány mértékének a minősítés szempontjából nincs jelentősége, ez esetleg a büntetés kiszabása körében nyerhet értékelést. Zsarolás büntette a kikényszerített magatartással okozott bármilyen mértékű kár bekövetkezésével befejezetté válik (BH 2009. 172.). Zsarolásnál a sértett színlelt teljesítése esetén nem befejezett bűncselekmény, hanem a büntett kísérlete valósul meg (BH 1994. 12.). A hátrálynak azonban mindenképpen vagyoni jellegűnek kell lennie, ennek hiányában, így például erkölcsi hátrány okozása esetén - jogtalan haszonszerzési célzat meglétével párosulva - a zsarolás csak kísérleti szakaszba kerül. A zsarolási fenyegetés megállapíthatóságát eredményező súlyos hátrány megvalósul, ha a rendőr - az intézkedése során igazoltatott - Magyarországon munkát végző külföldi állampolgár sértettekkel szemben rendőri eljárást, az útlevelük elvételét, az országból való kiutasításukat helyezi kilátásba, amennyiben a kért jogtalan előnyt nem fizetik meg (BH 2004. 224.).

A cselekmény kísérleti szakaszba kerül az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazásával, és mindaddig befejezetlen (nem teljes) a kísérlet, amíg a passzív alany nem kényszerül az elkövető akarata szerint tevésre, nem tevésre, tűrésre. Ekkor még lehetséges a kísérlettől való önkéntes elállás (visszalépés).

A zsarolás befejezetlen kísérletétől való önkéntes elállásnak nem feltétele, hogy a tettes a (bűncselekmény megkezdésének tudatában levő) sértett tudomására hozza, hogy a bűncselekmény véghezviteléről végleg lemond; ennek a büntethetőséget megszüntető oknak a megállapításához elegendő, ha a ráutaló körülményekből egyértelműen az következik, hogy az elkövető döntően belső elhatározásból hagy fel a külső körülmények által nem akadályozott elkövetési magatartás folytatásával, s lép vissza a bűncselekmény befejezésétől (4/2002. Büntető jogegységi határozat).

Befejezetlen a zsarolás kísérlete, ha megkezdődik ugyan az elkövető részéről akaraton hajlító fenyegetéssel a passzív alany károsodásához vezető tevékenység megtételére irányuló (valamely magatartástól tartózkodásra vagy annak eltűrésére) kényszerítés, de még további fenyegetésre és/vagy erőszakra van szükség ahhoz, hogy a passzív alany részéről a célzott magatartás megtörténjen (EBH 2001. 400.). Zsarolás nem teljes (befejezetlen) kísérlete esetén az önkéntes elállás nem állapítható meg, ha külső körülményekből nem ismerhető fel egyértelműen a - megkezdett, de be nem fejezett - elkövetési magatartás folytatásától való visszalépés (BH 2006. 277.). Önkéntes elállásként értékelhető a zsarolás büntetettének kísérletét megvalósító terheltnek az a magatartása, hogy - az első, eredménytelen, pénz megfizetése érdekében kifejtett fenyegetés után - a sértettnél többé nem jelentkezik, sem a pénz követelését, sem pedig az ahhoz fűzött fenyegetést nem ismételte meg, és ennek folytán a bűncselekmény befejezése elmaradt. A bűncselekmény kísérletétől való önkéntes elállást nem kell feltétlenül pozitív magatartással kifejezésre juttatni, az passzív magatartással is megvalósítható. Nem tekinthető a bűncselekmény befejezésétől elállás önkéntességét kizáró oknak önmagában az a körülmény, hogy a sértett a terhelt által kinyilvánított követelés teljesítését megtagadta (BH 2001. 506.). Zsarolás esetén a kísérlettől elállás közlése elmulasztásának kockázatát az elkövető nem csupán akkor viseli, ha időközben a kísérlet befejezetté válik, hanem akkor is, ha cselekménye a rendőrség közbelépése folytán rekedt befejezetlen kísérleti szakban (3/2012. számú büntető elvi határozat). Az a körülmény, hogy a zsarolási fenyegetés ellenére a sértett nem tesz eleget az elkövető követelésének - ezért a kára sem következik be -, nem jelenti azt, hogy a bűncselekmény kísérlete úgynevezett alkalmatlan kísérlet lenne (2009. 262.).

Ha a sértett a kényszerítő cselekmény hatására a szabad akaratával ellentétes magatartást tanúsította, de a vagyoni hátrány még nem következett be, a kísérlet teljessé (befejezetté) válik. A zsaroló akarata szerinti magatartással megvalósult befejezett kísérlet esetén - amely még nem eredményezi a kár bekövetkezését - csak önkéntes eredmény-elhárítás lehetséges (BH 2009. 344.).

5. Minősített esetek

A jogalkotó bizonyos elkövetési magatartásokat súlyosabban rendel büntetni, így jelentőséget tulajdonít az elkövetési módnak, a társas elkövetésnek és az elkövető személyének.

Bűnszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezetten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bűnszervezet [Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pont].

Súlyosabban büntetendő az akaratot megtörő fenyegetés. E körbe tartozik, ha a fenyegetés az élet vagy a testi épség ellen irányul. Ez esetben azonban az elkövető célzata nem terjedhet ki dolog elvételére, mert az a rablás törvényi tényállást meríti ki. Hasonló súlyos fenyegetés lehet például a robbantással, gyújtogatással történő fenyegetés, ha ezáltal jelentős anyagi javak kerülnek veszélybe.

A hivatalos személy fogalmánál a Btk. 459. § (1) bekezdés pontjában meghatározott értelmező rendelkezés az irányadó. Ez a minősített eset nem állhat halmazatban a hivatali visszaéléssel (Btk. 305. §), hanem törvényi egységet képez.

Súlyosabban minősül azon eset, ha az elkövető a zsarolást hivatalos megbízás vagy minőség színlelésével valósítja meg. Zsarolás büntetett hivatalos minőség színlelésével követik el, akik rendőrként fellépve valótlanul állítják, hogy a sértett cége ellen nagy összegű adócsalás miatt büntetőeljárás van folyamatban, emiatt nem kizárt az előzetes letartóztatás elrendelése és az eljárás megszüntetése attól függ, hogy a sértett és munkatársai a terhelt által kért összeget megfizetik (BH 2009. 344.).

6. A zsarolás annyi rendbeli bűncselekmény, ahány személy sérelmére követik el.

A folytatóságosság értelmezésénél a BKv. 43/2007-ben írtak irányadók.

Önbíráskodás büntetett és ezzel halmazatban testi épség elleni fenyegetéssel elkövetett zsarolás büntette kísérletét valósítja meg a terhelt, aki jogosnak vélt követelések kielégítése érdekében fenyegetéssel kényszeríti a sértettet aranyának látszó láncza átadására, majd két hónap múlva az eredeti tartozás uszorakamattal növelt, jogtalan haszonnak tekintendő összegének a megszerzése céljából alkalmaz testi épség elleni fenyegetést, illetve erőszakot (BH 2011. 56.). Önbíráskodás büntettének kísérletével halmazatban a súlyos fenyegetéssel elkövetett zsarolás büntette is megvalósul, ha a terhelt - miután a társa jogosnak vélt vagyoni igényének nem tud érvényt szerezni - a megfélemlített sértettet arra kényszeríti, hogy adjon át készpénzt, illetve különböző vagyontárgyakat (BH 2005. 135.).

7. A rablástól való elhatárolást illetően a döntő különbség, ha az elkövetési magatartás idegen dolog elvételére irányul, akkor az alkalmazott lenyűgöző erejű erőszakrablást valósít meg. Hasonlóképpen, ha a fenyegetés közvetlenül élet vagy testi épség ellen irányul, és az elkövető a sértettet a dolog átadására vagy elvételének tűrésére kényszeríti, szintén rablás valósul meg. Rablás valósul meg, ha a fenyegetés közvetlenül az élet vagy testi épség elleni, és a dolog átadására (elvételének tűrésére) irányul; zsarolás valósul meg, ha a fenyegetés nem közvetlenül az élet vagy testi épség elleni, vagy közvetlen ugyan, de nem a dolog átadására (elvételének tűrésére) irányul.

Nem a zsarolás, hanem a rablás megállapításának van helye, ha a sértett a közvetlen fenyegetés hatására - a védekezést reménytelennek látva - a birtokában levő dolgot ellenállás nélkül adja át a támadónak (BH 1993. 284.). Társattestként, csoportosan elkövetett rablás büntettének, nem pedig zsarolásnak minősül annak a három vádlottnak a cselekménye, akik rendőrségi nyomozóknak adva ki magukat, az idős életkorú sértettet annak lakásában fenyegetik, a tanúként jelen levő személyt bántalmazzák, és a házkutatás ürügyén a sértett által elővett arany ékszereket magukhoz véve a helyszínről eltávoznak (BH 1999. 152.). Az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetés megvalósulása folytán nem zsarolás, hanem csoportosan elkövetett rablás megállapításának van helye, ha a vádlottak az éjjeli órákban az idős életkorú, egyedül élő asszony lakásába behatolva őt pénzének és értékeinek azonnali átadására hívják fel (BH 1983. 393.).

Ellenben nem rablás, hanem zsarolás valósul meg, ha a jogtalan haszonszerzési célzattal cselekvő elkövető a sértettel szemben az erőszakot nem közvetlenül az értékkel bíró dolog átadásának kikényszerítése érdekében alkalmazza (EBH 2005. 1297.). Rablás helyett zsarolást kell megállapítani, ha az idegen dolog jogtalan eltulajdonítása végett alkalmazott fenyegetés közvetlenül nem irányul a sértett élete vagy testi épsége ellen (BH 2006. 182.). A rablás helyett zsarolásnak minősül az elkövető cselekménye, ha a sértett értékének az elvétele nem az alkalmazott erőszak és fenyegetés hatása alatt, hanem attól időben eltérően később történik (BH 1995. 557.).

Kifosztás büntette helyett zsarolás büntette valósul meg, ha a tettes nem az élet vagy testi épség ellen irányuló fenyegetéssel kényszeríti a sértettet az értékeinek átadására (BH 1996. 348.).

Az önbíráskodástól döntően a célzat alapján határozható el. A zsarolás célja mindig jogtalan haszonszerzés, az önbíráskodás célja a jogos vagy annak vélt igény meg nem engedett módon történő érvényesítése.

A zsarolás és az önbíráskodás büntettének elkövetési magatartásai azonosak, a két bűncselekmény az eltérő célzat alapján határozható el egymástól. Az önbíráskodás esetében az elkövető jogos vagy jogosnak vélt vagyoni igénynek kíván érvényt szerezni, míg a zsarolásnál a célzat jogtalan haszonszerzésre irányul (BH 2011. 218.). Nem önbíráskodást, hanem zsarolást követ el, aki az uszorakamat megfizetésének kikényszerítése érdekében alkalmaz erőszakot vagy fenyegetést (BH 2009. 266.). Az önbíráskodás és a zsarolás elhatárolása szempontjából annak van meghatározó jelentősége, hogy önbíráskodás esetén az elkövető tudata nem fogja át az általa erőszakkal vagy fenyegetéssel kikényszerített igény jogtalan voltát; a zsarolás elkövetőjének a tudata viszont átfogja az igény jogtalan voltát, és a szándéka jogellenes vagyoni haszonszerzésre irányul (BH 1999. 293.). Az önbíráskodás és a zsarolás büntette - minthogy a két bűncselekmény elkövetési magatartása és az elkövetés módja azonos - alapvetően a célzat alapján határozható el; az önbíráskodás esetén az elkövető célzata a jogos vagy általa jogosnak vélt vagyoni igény kielégítésére, a zsarolás elkövetőjének a célzata viszont jogtalan haszonszerzésre irányul, ezen felül az utóbbi büntett eredménye a károkozás is (BH 1995. 80.). Az önbíráskodás és a zsarolás elhatárolása szempontjából annak van jelentősége, hogy az elkövető a jogos, illetőleg az ilyennek vélt vagyoni igény érvényesítése vagy pedig jogtalan haszonszerzés érdekében alkalmazza-e a személy ellen irányuló erőszakot vagy fenyegetést (BH 1993. 718.).

8. Bár a Btk. Különös Része a zsarolást a vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények között szabályozza, de a cél-cselekmények erőszakos jellege miatt a Btk. 459. § (1) bekezdés 26./k pontjában írt értelmező rendelkezésnek megfelelően egyszersmind személy elleni erőszakos bűncselekménynek is tekintendő, így bűnhalmazat esetén irányadó a Btk. 81. § (4) bekezdésében írt büntetés-kiszabási szabály.

Önbíráskodás

368. § (1) Aki abból a célból, hogy jogos vagy jogosnak vélt vagyoni igénynek érvényt szerezzen, mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az önbíráskodást

- a) fegyveresen,
- b) felfegyverkezve,

c) csoportosan,

d) védekezésre képtelen személy sérelmére követik el.

(3) Nem valósul meg önbíráskodás, ha az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazása az igény érvényesítésének megengedett eszköze.

ÍH 2016. 126. Folytatólagosság az önbíráskodás büntette esetében

Szövegtörténet

A III. Büntetőnovella szabályozta először - még mint magánindítványra üldözendő bűncselekményt - önálló tényállásként az önbíráskodást. Az 1961. évi V. törvény, a társadalmi tulajdon és a személyi javak elleni büntettek körében, az 1978. évi IV. törvény a közrend, ezen belül a köznyugalom elleni bűncselekmények körében helyezte el ezt a bűncselekményt. Az új Btk. az önbíráskodás törvényi tényállását a vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények fejezetében szabályozza, mivel - mint ahogy erre az indoklás utal - a védett jogi tárgy elsősorban a vagyoni viszonyok fennálló rendje.

Szövegmagyarázat

1. Az önbíráskodás a különös jogi tárgyat illetően a társadalom vagyoni viszonyait és ezzel összefüggően a törvényes jogérvényesítés eszközeit sértő bűncselekmény, amely egyszersmind a közrend megsértését is jelenti, és ily módon a közrend, köznyugalom ellen is irányul. Épp ez utóbbi körülmény indokolja annak büntetését is, ha a vagyoni követelés jogos, de a jogérvényesítés módja jogtalan. Jogos a polgári jog szabályaiban elismert és érvényesíthető igény. Jogosnak vélt az igény, ha erről az elkövető ezt feltételezi, valójában azonban nem létezik, jogilag nem ismert vagy nem érvényesíthető. Az önbíráskodás megvalósításánál a jogosnak vélt igény azt jelenti, hogy az elkövető az igény tekintetében (jóhiszemű) tévedésben van, mert vagy egyáltalán nincs jogos igénye, vagy nem abban a formában létezik, ahogy gondolja, de feltevésének van valamilyen tényeken nyugvó jogcíme vagy alapja (BH 2011. 218.).

A bűncselekmény passzív alanya bármely természetes személy lehet.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, tehát nemcsak a jogos vagy jogosnak vélt vagyoni igény jogosultja, hanem az is, aki más személy vagyoni igényeit kívánja érvényesíteni meg nem engedett módon. Tártstetteség jön léte, ha az elkövetők szándékegységben közösen alkalmaznak erőszakot vagy fenyegetést, és ily módon kényszerítik a sértettet tevésre, nem tevésre, tűrésre. Az önbíráskodás büntettét tártstettesként és nem bűnszegdként követi el az a terhelt, aki - társaival szándékegységben - úgy vesz részt a bűncselekmény elkövetésében, hogy társai - fenyegetéssel - arra kényszerítik a sértettet, hogy ismerje el lopás elkövetését a munkáltatója sérelmére, a terhelt pedig a beismerést tartalmazó jegyzőkönyvet elkészíti, és aláírja a fenyegetés hatása alatt álló sértettel (BH 2005. 89.). Tártstetése és nem bűnszegdje az önbíráskodás büntettének, aki nem vesz részt a sértett tartozását elismerő nyilatkozatának kikényszerítése érdekében történő bántalmazásában, e történések tudatában, társaival szándékegységben a - már bántalmazott - sértettel ilyen tartalmú jegyzőkönyvet írat alá, s ezzel válik a bűncselekmény befejezetté (BH 2004. 445.). Felbujtóként követi el az önbíráskodást, aki a tettest, tetteseket rábírja arra, hogy erőszakot vagy fenyegetést alkalmazva kényszerítsék a sértettet az egyébként akaratával ellentétes magatartásra. Ilyen személy jellemzően az igény jogosultja vagy az, aki az igényt jogosnak véli. Bűnszegdi felelősség állapítandó meg annak a terhére, aki tényállási elemet nem valósít meg, de egyéb módon (például figyellel, eszköz átadásával) megkönnyíti a tettes, tettesek részére a bűncselekmény végrehajtását.

Az alanyi oldalt illetően az önbíráskodás célzatos bűncselekmény, következésképpen csak egyenes szándékkal követhető el, és megvalósulásának az a feltétele, hogy a tettes az erőszakot vagy a fenyegetést jogos vagy jogosnak vélt vagyoni igényének az érvényesítése végett fejtse ki. Ha a vádlott egy kocsmái tartozás kifizetésének megtagadása miatt kialakult vita következtében, de nem az igény érvényesítése végett, hanem kizárólag a sértett agresszivitása miatt távolítja el őt a helyiségből, az önbíráskodás kísérlete megállapításának nincs helye (BH 1999. 10.).

3. Az erőszak fogalmára általában irányadóak a rablás értelmezésénél kifejtettek. Az önbíráskodás törvényi tényállásában szereplő erőszak nem csupán a személy ellen közvetlenül véghezvitt fizikai kényszer útján valósul meg, hanem akkor is, ha az erőszak közvetlenül dolog ellen irányul ugyan, de az erőszak - amelynek hatókörében személy is van - áttevődik a személyre is (BH 1983. 177.). Megkülönböztetünk továbbá akaratot megtörő (vis absoluta) és akaratot hajlító (vis compulsiva) erőszakot, az önbíráskodás megvalósításához elegendő ez utóbbi elkövetési mód is. Az önbíráskodás büntettét valósítja meg, aki az elvesztett birtoka visszaszerzése érdekében alkalmazott önhatalmával túllép a birtok visszaszerzéséhez szükséges mértéken, ezáltal részéről az erőszak kifejtése a birtoksérelem miatti megtorlás eszközévé válik (EBH 2012. 16.).

A fenyegetés általános fogalma a Btk. 459. § (1) bekezdés 7. pontjában írt értelmező rendelkezés szerint eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen. Az önbíráskodás büntette megvalósul, ha a terhelték a sértettet - közvetlenül, illetve az élettársa útján - megveréssel, súlyos egészségromlás okozásával, kamionja elvételével fenyegetve, gyermeke bántalmazásának kilátásba helyezésével kényszerítik a tartozása megfizetésére (BH 2004. 309.). Megvalósítja az önbíráskodást az elkövető, ha az általa jogosnak vélt anyagi követelésének az érvényesítése érdekében a sértett testi épségét közvetlenül fenyegetve szerez érvényt a vagyoni igényének (BH 2001. 358.). Az önbíráskodás büntette megvalósul, ha a terhelt a tulajdonában álló lakásban lakó, idős életkorú és combnyaktörés utáni állapotban levő sértettet - a lakásban előzetes értesítés nélkül a társaival közösen megjelenve - annak akaratára ellenére a fia lakásába költözteti, megakadályozva abban is, hogy a sértett a fiával telefonon érintkezésbe lépjen (BH 2001. 101.). Megvalósítja az önbíráskodás vétségét, aki a korábbi jogtalan fegyverhasználat folytán megfélemlített sértettet az általa jogosnak vélt vagyoni követelésének a teljesítésére kényszeríti (BH 1993. 475.).

Az erőszak, illetve fenyegetés alkalmazása - ha az nem kényszerítés érdekében történik - nem meríti ki az önbíráskodás tényállási elemeinek megkezdését sem. Nem értékelhető az önbíráskodás büntette kísérleteként, ha a vádlott hangos üzleti vita sikertelensége miatti mérgében a sértettet arcul üti, majd a helyszínről nyomban eltávozik (BH 1998. 61.).

Az erőszak vagy fenyegetés hatására a kényszerített személy valamilyen vagyoni joghatású magatartást tesz (aktív magatartást fejt ki), nem tesz (azaz annak megtételétől tartózkodik), vagy eltűri (passzív marad), hogy vele szemben tanúsítsanak olyan vagyoni joghatású magatartást, ami a jogos vagy az elkövető által jogosnak vélt igény kielégítése célja.

4. A cselekmény kísérleti szakaszba kerül az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazásával, és mindaddig befejezetlen (nem teljes) a kísérlet, amíg a passzív alany nem kényszerül az elkövető akarata szerint tevésre, nem tevésre, tűrésre. Ekkor még lehetséges a kísérlettől való önkéntes elállás (visszalépés). E körben tehát alkalmazhatóak a 4/2002. Büntető jogegységi határozatban foglalt megállapítások. A cselekmény kísérlete befejezetlen mindaddig, amíg a passzív alany nem kényszerül a tettes akarata szerinti magatartásra, ezért az önkéntes elállás nem kizárt. Az elállás akkor állapítható meg, ha ráutaló körülményekből a tettes visszalépésére lehet következtetést levonni (EBH 2007. 1683.). A bűncselekmény befejezettségének megállapíthatóságához nem szükséges, hogy a vagyoni igény ténylegesen kielégítésre kerüljön, és így az elkövető kárt, illetve vagyoni hátrány okozzon; ennek bekövetkezése már nem tényállási elem, amennyiben ez megállapítható, akkor a büntetés kiszabása körében nyerhet értékelést. Az önbíráskodás büntetnének nem a kísérlete, hanem a befejezett alakzata valósul meg, ha a sértettnek az erőszakkal vagy fenyegetéssel történt kényszerítés hatására ténylegesen el kellett tűrnie a birtokában levő dolognak az elkövető által történő elvételét (BH 1996. 507.).

5. A jogalkotó bizonyos elkövetési magatartásokat súlyosabban rendel büntetni, így jelentőséget tulajdonít az elkövetési módnak (eszköznek), a társas elkövetésnek és a passzív alanyának.

Fegyveresen követi el a bűncselekményt, aki löfegyvert, robbanóanyagot, robbantószer, robbanóanyag vagy robbantószer felhasználására szolgáló készüléket tart magánál, vagy a bűncselekményt ezek utánzatával fenyegetve követi el [Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pont].

Felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál [Btk. 459. § (1) bekezdés 6. pont].

Csoportosan valósítják meg a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt [(Btk. 459. § (1) bekezdés 3. pont)].

Védkezésre képtelen az olyan személy is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére [Btk. 459. § (1) bekezdés 29. pont].

6. Az önbíráskodás rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik. A több különböző vagyoni igénynek azonos időben és helyen, ugyanazon személy kényszerítésével való érvényesítése egy rendbeli önbíráskodást valósít meg. Ugyanazon vagyoni igény több alkalommal való érvényesítése természetes egységet képez. Ha különböző magatartásokkal, több időpontban, de rövid időn belül érvényesíti az elkövető a vagyoni igényt, a folytatatlanság állapítandó meg. Az önbíráskodás a könnyű testi sértéssel látszólagos alakítható képez.

Az önbíráskodás és a zsarolás halmazatának megállapítására lásd: BH. 2011. 56., BH 2005. 135. Az önbíráskodás büntetnének kísérlete és a súlyos testi sértés büntette mellett magánlaksértés vétségének is minősül a három vádlott cselekménye, akik a sértett lakásába bemennek, a sértettet - nyolc napot meghaladó gyógytartamú sérülést okozva - bántalmazzák, és azt követelik tőle, hogy az ismerősük gépkocsijában a rongálással okozott kárt térítse meg (BH 1998. 4.)

7. Az emberrablás büntette az önbíráskodás büntetével a specialitás viszonyában van, ezért az önbíráskodás helyett akkor is emberrablást kell megállapítani, ha a tettesek a személy elleni erőszak és a kvalifikált (élet vagy a testi épség elleni közvetlen) fenyegetéssel a személyi szabadságtól megfosztott sértett szabadon bocsátását jogosnak vélt vagyoni igényük kikényszerítésétől tették függővé (BH 2001. 413.). A rablás helyett az önbíráskodás büntette valósul meg, ha a vádlott a sértett részére elvégzett munkájának az ellenértékét követeli fenyegetéssel (BH 1999. 246.). Az önbíráskodás vétsége és a zsarolás büntette - minthogy a két bűncselekmény elkövetési magatartása és az elkövetés módja azonos - alapvetően a célzat alapján határozható el. Önbíráskodás esetén az elkövető tudata nem fogja át az általa erőszakkal vagy fenyegetéssel kikényszerített igény jogtalan voltát; a zsarolás elkövetőjének a tudata viszont átfogja az igény jogtalan voltát, és a szándéka jogellenes vagyoni haszonszerzésre irányul (BH 1999. 293.)

8. Büntethetőséget kizáró ok

Nem valósul meg önbíráskodás, ha az erőszak vagy a fenyegetés alkalmazása az igény érvényesítésének megengedett eszköze. Idetartozik a jogos önhatalom, mivel az elveszett birtok visszaszerzése érdekében önhatalmúlag is fel lehet lépni, ha más birtokvédelmi eszközök igénybevitelével járó idővesztés a birtokvédelmet meghiúsítaná. A fenyegetés megengedett eszközének tekintendő a tartozás meg nem fizetése esetére feljelentés vagy polgári per kilátásba helyezése is. Nem jogos védelem címén, hanem - mert a cselekmény nem jogellenes - bűncselekmény hiányában van helye a terhelt felmentésének, ha a sértettel szemben az elveszett birtoka visszaszerzése érdekében - mert hatósági úton gyors és hatékony birtokvédelmet nem remélhet - önhatalommal lép fel, s ezzel a birtoksérelemmel arányos erőszakos magatartásával a birtoka visszaszerzését követően nyomban felhagy (BH 2012. 1.). Nem valósul meg zsarolás vagy önbíráskodás, ha a feljelentés kilátásba helyezése a szabálysértéssel okozott kár megtérítésének szorgalmazása céljából történt (BH 1979. 405.). Ezzel szemben megvalósítja az önbíráskodás büntetést, aki az elveszett birtoka visszaszerzése érdekében alkalmazott önhatalmával túllép a birtok visszaszerzéséhez szükséges mértéken, ezáltal részéről az erőszak kifejtése a birtoksérelem miatti megtorlás eszközévé válik (16/2012. számú büntető elvi határozat).

9. Bár a Btk. Különös Része a zsarolást a vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények között szabályozza, de a cél-cselekmények erőszakos jellege miatt a Btk. 459. § (1) bekezdés 26./k pontjában írt értelmező rendelkezésnek megfelelően egyszersmind személy elleni erőszakos bűncselekménynek is tekintendő, így bűnhalmazat esetén irányadó a Btk. 81. § (4) bekezdésében írt büntetés-kiszabási szabály.

Értelmező rendelkezések

369. § E fejezet alkalmazásában a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekmény a vagyon elleni erőszakos bűncselekmény és a vagyon elleni bűncselekmény.

A Btk. 459. § (1) bekezdés 31. pont a) pontja szerint különös visszaeső az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el. Ebből a szempontból hasonló bűncselekménynek tekintendők a Btk. XXV. Fejezetében írt erőszakos, valamint a Btk. XXVI. szabályozott vagyon elleni bűncselekmények.

XXXVI. FEJEZET

A VAGYON ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Lopás

370. § (1) Aki idegen dolgot mástól azért vesz el, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa, lopást követ el.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a lopást kisebb értékre vagy

b) a szabálysértési értékre elkövetett lopást

ba) bűnszövetségben,

bb) üzletszerűen,

bc) dolog elleni erőszakkal - ideértve azt is, ha a dolog eltulajdonításának megakadályozására szolgáló eszközt állagsérelem okozása nélkül eltávolítják, vagy a dolog eltulajdonításának megakadályozására alkalmatlanná teszik -,

bd) zsebtolvajlás útján,

be) egy vagy több közokirat, magánokirat vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével,

bf) helyiségbe vagy ehhez tartozó bekerített helyre megtévesztéssel, vagy a jogosult, illetve a használó tudta és beleegyezése nélkül bemenve,

bg) hamis vagy lopott kulcs használatával,

bh) lakást vagy hasonló helyiséget az elkövetővel közösen használó sérelmére vagy

bi) erdőben jogellenes fakivágással követik el.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a lopást nagyobb értékre,

b) a kisebb értékre elkövetett lopást

ba) a (2) bekezdés ba)-be) pontjában meghatározott valamely módon,

bb) védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre,

bc) vallási tisztelet tárgyára,

bd) holttesten lévő tárgyra, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgyra,

be) nemesfémre vagy

c) a lopást szabálysértési vagy kisebb értékre közveszély színhelyén követik el.

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a lopást jelentős értékre vagy

b) a nagyobb értékre elkövetett lopást a (2) bekezdés ba)-be) pontjában meghatározott valamely módon vagy közveszély színhelyén követik el.

(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a lopást különösen nagy értékre vagy

b) a jelentős értékre elkövetett lopást a (2) bekezdés ba)-be) pontjában meghatározott valamely módon vagy közveszély színhelyén követik el.

(6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha
a) a lopást különösen jelentős értékre vagy
b) a különösen nagy értékre elkövetett lopást a (2) bekezdés *ba*)-*be*) pontjában meghatározott valamely módon vagy közveszély színhelyén követik el.

ÍH 2016. 134. Összbüntetésbe foglalási indítvány, enyhébb végrehajtási fokozat meghatározása

ÍH 2016. 51. Külföldi ítélet érvényének elismerése

ÍH 2016. 50. A cselekmények folytatólagos elkövetésének megállapíthatósága

BH 1990. 207., BH 1990. 460., BH 1991. 516., BH 1992. 3., BH 1993. 141., BH 1993. 640., BH 1994. 473., BH 1995. 326., BH 1997. 570., BH 1999. 8., BH 1996. 574., BH 1998. 416., BH 1999. 57., BH 2000. 382., BH 2003. 398., BH 2005. 420., BH 2007. 113., BH 2009. 71., BH 2010. 208.

4/1994. BJE

BKv. 11., 37., 42., 43. 47.

Szövegtörténet

A lopás törvényi tényállását a hatályos büntető törvénykönyv azonos módon szabályozza az 1978. évi IV. törvény 316. §-ának (1) bekezdésével. Jelentősebb eltérést csupán a lopás minősített eseteinek egyszerűsítése és átláthatóbbá tétele jelent. Ennek megfelelően a törvény a kulturális javak közül csak a védett kulturális javak körébe tartozó tárgyakat részesíti fokozott védelemben. Ugyanakkor minősített esetként rendeli büntetni a régészeti leletre történő elkövetést. A törvény rendelkezése szerint - eltérően az 1978. évi IV. törvénytől - a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgyat a vallási tisztelet tárgyának fogalma alá vonja, ily módon nem rendelkezik külön a vallási szertartásra vagy más egyházi célra rendelt helyiségből a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgyra elkövetett lopásról, hanem egységesen a vallási tisztelet tárgyát határozza meg. A korábbi törvénytől szintén eltérést jelent a nemesfémre elkövetett lopás súlyosabb büntethetősége. A törvény a nemesfém ötvözetét és a fémkereskedelmi engedélyköteles anyagot a nemesfém fogalma alá vonja.

Jelentősebb eltérés, hogy a zsebtolvajlást nem kizárólag a szabálysértési értékre elkövetett cselekményt bűncselekménnyé felminősítő körülményként szabályozza az új törvény. Rendelkezésének megfelelően a lopás akkor is súlyosabban minősül, ha a zsebtolvajlás útján kisebb értékre, nagyobb értékre, jelentős értékre vagy különösen nagy értékre követik el.

Végül új minősített esetként jelentkezik a lopás, amennyiben azt erdőben található élő fára követik el.

Szövegmagyarázat

1. A lopás jogi tárgya a tulajdonjog, illetve az adott birtokállapot. Ennek megfelelően tehát a lopás tárgya a tulajdon, amit az elkövető a birtokviszonyok megváltoztatásával sért. Látható tehát, hogy a lopás jogi tárgya kettős. Egyrészt a tulajdon, másrészt a birtok, azaz a dolog feletti tényleges uralmi helyzet. Ennek megfelelően úgy is megfogalmazható, hogy a lopás általános jogi tárgya a tulajdon, míg különös tárgya a birtok. A dolog birtokosa általában a dolog tulajdonosa is, azonban a tulajdonos és a birtokos személye elválhat. Mindenki birtokosnak minősül, aki a dolog felett akár közvetlenül, akár közvetve hatalmat gyakorol. Birtokos tehát nemcsak a jog szerinti birtokló lehet, hanem az is, aki törvényes jogalap nélkül tart magánál valamilyen dolgot. Ennek megfelelően a lopás akkor is megvalósul, ha az elkövető olyan személytől veszi el az elkövetés tárgyát, aki maga is lopás útján jutott a dolog birtokába

2. A lopás elkövetési tárgya az idegen dolog. A büntető törvénykönyv a dolog fogalmát nem határozza meg, ugyanakkor a bűncselekmény jogi tárgyából levezethetően a lopás elkövetési tárgya olyan, a tulajdonjog tárgyába tartozó dolog lehet, amely birtokba vehető. Ebből következően megállapítható, hogy a lopás tárgya kizárólag ingó dolog lehet. Az ingatlan elvétele a lopás elkövetési magatartásával fogalmilag kizárt.

Köznapi értelemben tehát a dolog valamilyen értékkel bíró tárgy. Elsősorban azok tartoznak ide, amik megfoghatók, tehát testi jellegűek és az ember számára elérhetőek. A Btk. 383. §-ának a) pontja a dolog fogalmát kiterjeszti a villamos- és a gazdaságilag hasznosítható más energiára.

A gyakorlatban problémát okozhat az okirat megítélése. A közokirat, illetve magánokirat megszerzése alapvetően a Btk. 346. §-ában felvett okirattal visszaélés bűncselekményét valósítja meg. Lopást kell azonban megállapítani a Btk. 383. §-ának a) pontjára figyelemmel, amennyiben a bűncselekményt vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okiratra követik el, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában - illetve a dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetében az értékpapírszámla jogosultjának - biztosítja. Fentiekhez lásd a Btk. 383. §-ához fűzött magyarázatot.

A lopás elkövetési tárgyai ily módon nem lehetnek a nem vagyoni dolgok vagy jogosítványok, okirat esetében pedig csak akkor, ha a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában biztosítja. Ilyen lehet például a bemutatóra szóló értékpapír vagy a bemutatóra szóló takarékbetétkönyv. Ezek azért lehetnek a lopás elkövetési tárgyai, mert az okiratban megtestesített dolgot, illetőleg értéket a birtokos a jogosultság igazolása nélkül gyakorolhatja, és azt megszerezheti. Nem lehet ezért a lopás elkövetési tárgya az a bankkártya, amely önmagában a rendelkezési jogot megtestesítő kódszám ismerete nélkül a pénzkifizető automatából való pénzfelvétel vagy vásárlás céljára nem használható fel (BH 1999. 57.). Végül - az értelmező rendelkezésekre figyelemmel - lopás valósul meg, ha valaki a villany mérőóra átalakításával jogosulatlanul vételez villamos energiát, vagy a vízmérő óra átalakításával szabálytalan vízvételzés útján követi el a lopás bűncselekményét (BH 1998. 416.).

Kiemelkedően fontos ismérve a lopás elkövetési tárgyának, hogy értékkel bírjon. Az eltulajdonított dolog értéke ugyanis alapvetően meghatározza a lopás bűncselekményének megállapítását, hiszen ez alapján dönthető el, hogy az elkövető cselekménye szabálysértésnek, vétségnek vagy büntettnak minősül-e, illetve az elkövetési értékhez kötődik - részben - a törvényi büntetési tétel mértéke is. Mindebből következően a lopás tárgya csak olyan ingó dolog lehet, aminek az elkövető szempontjából vagyoni értéke van. Az elkövetési érték meghatározásának alapja a kiskereskedelmi ár, attól függetlenül, hogy a sértett esetlegesen kedvezményes beszerzési forrással rendelkezik (BH 2009. 71.).

Lopás esetében tehát az elkövetési tárgy értéke minősíti a cselekményt, amelynek meghatározásakor - a fentieknek megfelelően - a kiskereskedelmi, fogyasztói ár az irányadó. A lopási cselekménnyel károsult vagyona ugyanis annyival csökkent, amennyiért az eltulajdonított dolgot ismét megvásárolhatja. Lopás esetében a Btk. 462. §-ának (2) bekezdés b) pontja alapján szabálysértés valósul meg, ha a cselekményt 50.000 Ft-ot meg nem haladó értékre követik el. Efölött bűncselekmény megállapításának van helye.

A BKv. 11. számú állásfoglalásának iránymutatása alapján befejezett lopás esetén a ténylegesen eltulajdonított értékhez igazodik a bűncselekmény minősítése, még abban az esetben is, ha az elkövető szándéka egyébként kisebb érték megszerzésére irányult. A döntés szerint, ha a lopási cselekmény csak a kísérletig jutott el, a tulajdon elleni szabálysértés szempontjából - miként a lopásnál egyébként is - vizsgálni kell, hogy az elkövető szándéka milyen érték ellopására irányult. Erre az eset összes körülményeiből lehet következtetést levonni. Kazetta ellopásának esetében például ilyenkor a lopást a kazettában lévő valamennyi értékre nézve meg kell állapítani.

Az érték vizsgálatán túlmenően le kell szögezni, hogy a lopás tárgya kizárólag az elkövetőre nézve idegen dolog lehet. Ez részint azt jelenti, hogy a dolog nem lehet az elkövető tulajdona, másrészt arra utal, hogy az valaki más, nevezetesen meghatározott természetes vagy jogi személy tulajdonában, illetőleg birtokában áll. Saját dolgára nézve senki nem követhet el lopást.

A bűncselekmény jogi tárgyára visszautalva ismételten nyomatékosítani kell, hogy a lopás nem csupán a tulajdonos, hanem a birtokos sérelmére is elkövethető. Ebben a körben annak sincs jelentősége, hogy a birtokos jogosan vagy jogtalanul gyakorolja ezt a jogot. Az elkövető számára idegen a dolog akkor is, ha a tolvaj által elrejtett dolog eltulajdonítása valósít meg lopást (BH 1992. 14.). Ilyenkor csak az a lényeges, hogy valaki a birtokában tartsa a dolgot az elvétel időpontjában. Erre utal a törvény szövege a mástól kifejezés meghatározásával.

Nem minősül ugyanakkor idegen dolognak a közös tulajdonban lévő ingóság. Ez tehát a lopás elkövetési tárgya nem lehet. A polgári törvénykönyv rendelkezései alapján ugyanis a tulajdonostársak mindegyike jogosult a dolog birtoklására és használatára. Éppen ezért akkor sem valósul meg lopás, ha az egyik tulajdonostárs az őt illető eszmei hányadot meghaladó értéket vesz el.

Ennek megfelelően a közös tulajdonban lévő gépkocsi-tárolónak az egyik tulajdonos megbízásából történő elbontása és az anyagának elvitele - mivel a cselekmény nem idegen dologra irányul - nem valósít meg lopást (BH 1994. 473.). Az a vagyontárgy tehát, amely részben az elkövető tulajdona, nem idegen dolog.

Ugyanez érvényes a házastársak között a házassági életközösség fennállása alatt létrejött házassági vagyontársaságra, vagyis közös tulajdonra. A házassági vagyontársaság keretébe tartozó dolognak az egyik házastárs által a másik házastárs beleegyezése nélkül, de a házassági vagyontársaság megszüntetése előtt történő elvétele a bűncselekmény megállapításának nem lehet alapja. Elképzelhető azonban a lopás megállapítása, ha azt a házastárs a másik házastárs sérelmére, a vagyontársaság megszűnésének hiányában a házastárs személyi tulajdonában lévő vagyontárgyra követi el. Ilyenkor minősülhet az egyik házastárs ági öröksége vagy ajándékozás címén szerzett vagyona. A házastársi közös vagyontárgy azonban a lopás tárgya nem lehet, mivel az együtt élő házastársak vagyona közös tulajdonban áll.

Sajátos problémát jelent a birtokból kiesett dolog megítélése. Alapvetően nem minősül idegen dolognak, és nem lehet a lopás elkövetési tárgya az elhagyott, gazdátlan, uratlan dolog, vagyis mindazon ingóságok, amelyeket a tulajdonos derelíkvált, azokról akár kifejezetten, akár hallgatólagosan lemondott (például azokat a szemétként helyezte el). Ilyen esetben azonban csak a szemétként dobott és valóban szemétre szánt dolog minősülhet elhagyott dolognak, amelyre a lopás nem követhető el. Ezeket bárki birtokba veheti a bűncselekmény megállapítása nélkül. Abban az esetben azonban, ha az elkövető számára is egyértelmű, hogy a dolog nem a tulajdonos vagy a birtokos akaratából, hanem például tévedésből került a szemétként, úgy a lopás megállapításának lehet helye.

Épp ezért nem tekinthető birtokból kiesettnek az a dolog, amelyet a birtokos olyan helyen veszített el, ahol azt ismét birtokba veheti. A dolog birtoklása ugyanis nem a birtokos állandó személyes fizikai uralmát jelenti a dolog felett, hanem olyan külsőleg felismerhető tulajdonságok összességét, amelyből bárki számára egyértelmű lehet, hogy a dolog valamely természetes vagy jogi személyhez tartozik, azt a fentiek valamelyike ténylegesen birtokolja. Uratlan dolog birtokbavételével kapcsolatban lásd a BH 2007. 113. számú döntést.

Nem tekinthetők ugyanakkor elveszettnek, elhagyottnak vagy uratlannak a halott személy ingóságai, ezek ugyanis az öröklési jog szabályai szerint a halál beálltával az örökös tulajdonába kerülnek. Ezek elvétele lopást valósít meg. Végül utalni kell rá, hogy a mástól való elvétel nem valósulhat meg olyan elkövetési tárgyra, amely az elkövető birtokában van. Az ilyen ingóságra megvalósított bűncselekmény esetén a Btk. 372. §-a szerinti sikkasztás bűncselekményének megállapítására kerülhet sor.

A ténylegesen birtokban nem lévő, elveszett vagy tévedésből elhagyott ingóság elvétele esetén pedig a Btk. 378. §-ában felvett jogtalan elsajátítás megállapítására kerülhet sor.

3. A lopás alanya tettesként az lehet, aki az elkövetési magatartást, az elvételt megvalósítja, illetve megkezd. A bűncselekmény alanya tehát tettesként bárki lehet, kivéve a tulajdonost és azt, akinek a dolog véletlenül vagy tévedésből került a birtokába, vagy aki a dolgot találta. A fentiek túlmenően a lopás kísérletének az is a tettese lehet, aki a minősítő körülményt megvalósító valamilyen tevékenységet fejt ki. Ilyenkor minősülhet, aki a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás megvalósítása során nem az elvételi magatartást, hanem a dolog elleni erőszakot fejt ki. Ez a személy nem minősül bűnsegédnek.

Mindebből következően társtettesek a lopás közös elkövetői, ha tudnak egymás tevékenységéről. A társtettesek mindegyikének felelőssége a közösen elvitt ingóságok egészére kiterjed, és nem pedig csupán az általa eltulajdonított érték erejéig állapítható meg egy-egy elkövető büntetőjogi felelőssége. A tettesekre és részesekre nézve lásd a Btk. 12., 13. és 14. §-aihoz fűzött magyarázatokat.

A lopás tettese, aki a bűncselekmény törvényi tényállását megvalósítja. Társtettesek, akik a lopási cselekmény törvényi tényállását egymás tevékenységéről tudva közösen valósítják meg.

A társtettség, valamint a bűnségély közötti határvonal megvonása szempontjából az elvétel mint elkövetési magatartás fogalmának értelmezéséből kell kiindulni. A kérdés úgy is megfogalmazható, hogy a dolog elmozdítása utáni közreműködés esetén (előzetes megállapodás alapján) bűnségély vagy társtettség megállapításának lehet-e helye. Az elhatárolás alapja az elvételi magatartás tanúsítása. Ennek megvalósulása esetén ugyanis a tettesi cselekmény már befejeződött, az ahhoz kapcsolódó magatartás - például a házból kivitt ingóság elszállítása - már csak bűnségély megállapítására adhat alapot.

A lopást bűnségédként az valósítja meg, aki bármilyen segítő tevékenységet anélkül fejt ki, hogy az elvételtben ténylegesen részt venne.

4. A lopás elkövetési magatartása az elvétel. Az elvétel a dolog feletti tényleges hatalom megszerzését jelenti. Ez alatt azt a helyzetet értjük, amikor az ingóság már nincs a tulajdonos rendelkezése, illetve birtoka alatt, és nincs is reális lehetősége arra, hogy azt újból birtokba vehesse. Az elvételtnek jogtalannak kell lennie, azaz a birtokos beleegyezése nélkül kell történnie ahhoz, hogy a cselekmény lopás legyen. A tulajdonos beleegyezése nélkül az elvétel jogellenességét kizárja, ha kivételesen a polgári jog megengedi a tulajdonos beleegyezése nélküli elvételt. Ilyen lehet például a bérbeadó törvényes zálogjogának érvényesítése céljából történő visszatartási jog gyakorlása.

Az elvételt nem lehet azonos az idegen ingó dolog eredeti tárolási helyéről történő elmozdításával. Az elvétel ugyanis egy korábbi birtokviszony megszüntetését és egy újabb birtokviszony létrejöttét, azaz a dolog feletti tényleges hatalom megszerzését jelenti.

A lopás elkövetési magatartása tehát az elvétel. Abban az esetben ugyanis, ha a terhelt egy ingatlanra behatolva az eltulajdonítás szándékával különböző értéktárgyakat készít össze, de azokat a lakásból nem tudja kivinni, csupán megkezdte a sértett birtokának a megszüntetését, azt azonban nem fejezte be. A sértett birtokát nem szüntette meg, de ugyanakkor ő maga nem szerzett tényleges hatalmat a dolog felett. A lopási cselekmény ezért kísérleti szakban maradt.

Az elkövetési magatartás, azaz az elvétel vizsgálata veti fel a lopás befejezettségének, illetve kísérleti szakban maradásának kérdését.

Töretlen a bírói gyakorlat annak megítélésében, hogy az idegen lakásba a lopás szándékával történő bemenetel, noha az elvételt célzó cselekvés megkezdésének minősül, lényegében a lopás kísérletének megállapítására ad alapot.

Ezekben az esetekben tehát megállapítható, hogy a vádlott csupán megkezdte a sértett birtokának megszüntetését, azonban saját birtokállapotát a dolog felett nem tudta létrehozni. Az eltulajdonítani szándékolt ingóságok a sértett rendelkezése alatt maradtak, még abban az esetben is, ha a terhelt azokat eredeti tárolási helyükről elmozdította, az elvétel szándékával azokat összecsomagolta.

Olyan esetben azonban, amikor a sértett már nincs abban a helyzetben, hogy észlelje és esetlegesen megakadályozza a lopás, valamint nem tudhatja, hogy hol található az eltulajdonított dolog, a lopás befejezett alakzatát kell megállapítani. Ilyennek minősülhet a besurranó tolvaj által történő pénz eltulajdonítása (BH 1990. 81.).

A közelmúltig töretlen volt a gyakorlat az úgynevezett bolti lopások megítélése tekintetében. Befejezett lopást és nem lopás kísérletét kellett megállapítani, ha az elkövető az önkiszolgáló boltban ruházatában elrejtő a lopott árut, de még a bolt területén leplezik (BH 1990. 460.). Az EBH 2012. B. 32. azonban ezzel ellentétes álláspontot fogalmazott meg.

5. A lopás szándékos, ezen belül célzatos bűncselekménynek minősül. Ebből következően a bűncselekmény csak egyenes szándékkal valósul meg akkor, ha a dolog elvétele a jogtalan eltulajdonítás szándékával történik. Ebből következően eshetőséggel a bűncselekmény nem valósítható meg. Az eltulajdonítás akkor minősül jogtalannak, ha az elvételt sem jogszabály, sem az arra jogosult tulajdonos vagy birtokos nem engedi meg. Lopás gondatlanul nem valósítható meg.

Az elkövető célzatára egyébként a törvényi tényállás azért vesz el fordulatából lehet következtetni.

A jogtalan eltulajdonítás tartalmilag a tulajdonjog gyakorlásaként jelentkezik. Így nem lehet szó eltulajdonításról abban az esetben, ha a terhelt szándéka csak a dolog ideiglenes használatára vagy egyéb célra, de nem annak végleges eltulajdonítására irányul. Abban az esetben azonban, ha a jogtalan használat céljából történt elvétel után eltulajdonítási szándék alakul ki, a lopás megállapításának van helye. A jogtalan használat céljából történő elvétel esetében ugyanis a tettes szándéka nem az eltulajdonítási célzat volt. Ezért - de jure - az elvétellel még nem esett ki véglegesen a dolog a sértett birtokából. Az ezt követő eltulajdonítási szándék azonban a sértettet véglegesen megfosztja a birtokától, azaz a lopás megvalósul. Ennek megfelelően lopás szempontjából eltulajdonításon az olyan szándékos magatartást kell érteni, amely tartalmilag a tulajdonjog gyakorlásaként jelentkezik (BH 2003. 398.).

A lopás bűncselekményének nem törvényi tényállási eleme, hogy az elkövető a gazdagodás vagy a vagyoni haszonszerzés célja motiválja. A lopásnak tehát nem tényállási eleme a haszonszerzési célzat. A lopás akkor is megállapítható, ha az elkövető adott esetben a dolog értékét lényegesen meghaladó költséget fordít arra, hogy az elkövetés tárgyát megszerezze, vagy akár cserébe ugyanolyan vagy nagyobb értékű dolgot hagy az elvételt színhelyén, mint például a dolog pénzösszegben kifejezett ellenértékét.

Az elvételt jogellenessége egyrészt jelenti azt, hogy az elkövetési magatartást sem jogszabályi rendelkezés, sem pedig a tulajdonos vagy a birtokos felhatalmazása nem teszi lehetővé. Ezen túlmenően azonban a bűnösség megállapításához szükséges az elvételi magatartás jogtalanságának tudata is.

A sértett beleegyezése ugyanis a Btk. 15. §-ának h) pontjában meghatározott büntethetőséget kizáró ok megállapítására adhat alapot.

Az előzőekben utaltunk rá, hogy lopni a tolvajtól is lehet. Ebben az esetben az elkövető tudatában annak kell megjelennie, hogy az elvenni szándékozott dolog számára idegen, annak elvételére nem jogosult.

A jogtalan eltulajdonítás azonban nem jelenti a tulajdonosi részjogosítványok mindegyikének gyakorlását. Az eltulajdonítás tartalma - a lopás megállapíthatósága szempontjából - mindenekelőtt a birtok jogtalan megszerzése. Ebből következően, amennyiben az eltulajdonítást követően az elkövető a dolgot a megtartást célzó elvétel után megsemmisíti vagy elhagyja, az eltulajdonítás ebben az esetben is megállapítható, mert a birtok megszerzése után ezek is tulajdonosi magatartások

6. Az elkövetési magatartásnál utaltunk rá, hogy a lopás az elvétel tanúsításával befejezett. A bűnösség megállapításához eredmény létrejötte nem szükséges. A kár a törvényi tényállásnak nem eleme, ily módon a lopás akkor is befejezetté válik, ha például tettenérés folytán az elkövető csupán néhány másodpercig tudta csak uralma alatt tartani a dolgot. Mindez abból következik, hogy a lopás elkövetési magatartása az elvétel, melynek következtében a korábbi birtokos bármilyen rövid időre is, de teljességgel elveszti tényleges uralmát a dolog felett, míg az elkövető egyidejűleg tényleges hatalmat szerez azon.

A dolog megérintése vagy elmozdítása önmagában nem teszi a bűncselekményt befejezetté.

A lopás kísérlete akkor valósul meg, ha az elvétel két mozzanata közül - a korábbi birtokviszony megszűnése, illetve a dolog feletti hatalom megszerzése - csak az egyik valósul meg.

Az elkövetési magatartásnál említett példának megfelelően tehát lopás kísérlete állapítható meg, ha az elkövető csupán összekészíti az eltulajdonítani szándékolt ingóságokat, azonban azokat ténylegesen - például tettenérés folytán - elvinni nem tudja. Befejezett lopás megállapítására ad alapot ugyanakkor az önkiszolgáló boltban az elvétel tárgyának az elkövető ruházatába történő elrejtése. Mindaddig tehát, amíg az elkövetés tárgya nem kerül ki a sértett uralmi köréből, és nem kerül át az elkövető uralmi körébe, a kísérlet megállapításának lehet helye.

Kísérlet megállapításának van helye abban az esetben is, ha minősített lopás elkövetésének szándékával a tettes a minősített megvalósító tevékenységet megkezdte. A kísérlet stádiuma ettől a ponttól a dolog tényleges elvételéig tart. Ilyennek minősülhet a dolog elleni erőszak alkalmazásával a zár feltörése, a helyiségbe vagy ehhez tartozó bekerített helyre történő bemenetel, hamis vagy lopott kulcs felhasználása esetén a zár ezekkel történő felnyitása, vagyis az elvételi magatartás megkezdése. Önmagában azonban a hamis kulcs elkészítése, a kulcs ellopása csak büntetlen előkészületnek minősülhet.

Lopás kísérletét kell azonban megállapítani zsebtolvajlás esetén, ha az elkövető a zsebbe vagy a sértett testi közelségében tartott táskába benyúl. Az ezt megállapító bírói gyakorlat immáron évszázadosnak mondható, hiszen a Curia is állást foglalt abban a tekintetben, hogy benyúlás üres zsebbe is lopás kísérlete (1897. április 7. 2830. szám).

Ismételten utalni kell azonban a 11. számú büntető kollégiumi véleményre. Kísérlet esetében ugyanis alapos vizsgálatot igényel, hogy az elkövető szándéka milyen érték ellopására irányult. Erre az eset összes körülményeiből kell következtetést levonni. Ezen kérdés vizsgálatánál a lopás minősített eseteinek megállapítása szempontjából, illetve a szabálysértés bűncselekménnyé minősítése vonatkozásában van jelentősége. Abban az esetben ugyanis, ha az elkövető szabálysértési értékre elkövetett magatartása a kísérleti szakban rekedt, azonban szándéka bűncselekmény megállapításának alapjául szolgáló érték eltulajdonítására irányult, úgy a lopás bűncselekményének kísérletét kell megállapítani.

Abban az esetben, ha az elkövető által ténylegesen eltulajdonított dolog értéke kisebb, mint amelynek elvételére a szándéka irányult, úgy az elkövető szándéka szerint minősülő lopás kísérletének megállapítása a helyes mindazon esetekben, amennyiben a kísérlet súlyosabban minősül, mint a ténylegesen megszerzett ingó értéke szerinti minősítés.

Az alkalmatlan tárgyon elkövetett kísérletre nézve lásd a Btk. 10. §-ához fűzött magyarázatot. Nem minősül alkalmatlan kísérletnek, ha a zsebtolvaj üres zsebbe nyúl, vagy a betörő üres páncélszekrényt nyit fel.

7. Az elkövetés tárgyánál már utaltunk rá, hogy a lopás minősítésénél elsősorban az eltulajdonítás végett elvett dolog értékének van meghatározó szerepe. A lopás jogi minősítését tehát az elvett dolog értéke határozza meg. Elsődlegesen az eltulajdonított dolog értékétől függ, hogy a cselekmény szabálysértés helyett lopásnak minősül, illetőleg a lopás bűncselekményén belül az értékhez kötötten súlyosabban büntetendő. A lopás értékének megállapításához lásd a Btk. 459. §-ának (6) bekezdéséhez és 462. §-ának (2) bekezdés b) pontjához fűzött magyarázatot.

Az Sztv. 177. § (6) bekezdése szabályozza az érték-egybefoglalást. Ezt azonban az üzletszerű - azaz bűncselekménnyé minősítő - elkövetés kizárja.

A lopás bűncselekményét ugyanakkor nem kizárólag az elkövetési érték minősíti. A Btk. 370. §-ának (2) bekezdése olyan minősítő körülményeket sorol fel, amelyek a szabálysértési értékre elkövetett lopást bűncselekménnyé emelik. Ezeket az okokat alapvetően két csoportra lehet osztani. Kizárólag a szabálysértési értékre elkövetést minősíti bűncselekménnyé a helyiségbe vagy ehhez tartozó bekerített helyre megtevesztéssel, vagy a jogosult, illetve a használó tudta és beleegyezése nélküli bemenetel, a hamis vagy lopott kulcs használatával, lakást vagy hasonló helyiséget az elkövetővel közösen használó sérelmére, illetőleg az erdőben jogellenes fakivágással megvalósult lopás. Amennyiben a lopás bünszövetségben, közveszély színhelyén, üzletszerűen, dolog elleni erőszakkal, zsebtolvajlás útján vagy közokiratra, magánokiratra, illetve készpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével valósul meg, a cselekmény akkor is súlyosabban minősül, ha nem szabálysértési értékre valósítják meg. A fenti körülmények megvalósítása esetén tehát a lopás súlyosabban büntetendő, ha kisebb értékre, nagyobb értékre, jelentős értékre, illetve különösen nagy értékre követik el. A különösen jelentős értékre elkövetett lopást az előzőekben felsorolt körülmények már nem minősítik, tekintettel a lopásra kiszabható legsúlyosabb, 5 évtől 10 évig terjedő büntetési tételkeretre. Valamennyi, az előzőekben felsorolt körülmény azonban bűncselekménnyé minősíti a lopást, ha azt 50.000 Ft-ot meg nem haladó értékre követik el.

B/a.

Bűnszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezetten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább ez bűncselekmény elkövetését megkísérlik, de nem jön létre bűnszervezet. A jogintézmény értelmezésére lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontjához fűzött magyarázatot.

Lopásnak bünszövetségben elkövetése nem állapítható meg, ha az elkövetési magatartásból és a végrehajtás módjából nem vonható le olyan következtetés, hogy a két elkövető a bűnözésre irányuló tervszerűséggel és szervezettséggel valósította meg a bűncselekményeket (BH 1999. 8.).

B/b.

Üzletszerűen követi el a bűncselekmény, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik. Az üzletszerűség fogalmához lásd a Btk. 469. § (1) bekezdés 28. pontjához fűzött magyarázatot. A korábban kiadott 37. számú büntető kollégiumi vélemény adhat iránymutatást azon bűncselekmények megállapításához, amelyek az üzletszerűség esetében vizsgálандók. Eszerint az üzletszerűen elkövetett - ugyanolyan vagy hasonló - cselekmények esetében bűnhalmazatot kell megállapítani, ha az üzletszerűség a bűncselekmény minősítő körülménye vagy ha a szabálysértési értékre elkövetett cselekmény az üzletszerűség folytán bűncselekmény. Nincs helye viszont bűnhalmazat megállapításának, ha a cselekmények a folytatatlagosság egységébe tartoznak, az üzletszerűség az alaptényállás eleme vagy az elkövetési magatartás folyamatos jellegű.

Az üzletszerűség tehát mint minősítő körülmény önmagában egységet nem teremt. Az ily módon megvalósított bűncselekmények a sértettek számához igazodóan valószínűsíthetők meg bűnhalmazatban elkövetett lopásokat. A különböző sértettek sérelmére üzletszerűen elkövetett lopási cselekmények így bűnhalmazatban állnak.

Kivételt képez a folytatatlagosság törvényi egysége. Ilyenkor 1 rb. bűncselekmény megállapítására kerülhet sor abban az esetben is, ha az elkövetés egyébként üzletszerű. Ilyenkor a folytatatlagosságon belül az elkövetési értékek összeadódnak. Folyamatos jellegű elkövetési magatartások esetén sincs helye halmazat megállapításának, miként akkor sem, ha az üzletszerűség az alaptényállás eleme. A szabálysértési értékre történő lopás esetében nyomatként szükséges utalni arra, hogy az üzletszerűség ebben az esetben is minősítő körülmény, nem pedig az alaptényállás eleme.

B/c.

Dolog elleni erőszakkal akkor valósul meg a lopás, ha az elkövető fizikai ráhatást gyakorol elsődlegesen a dologra nézve anélkül, hogy ez személy elleni támadást is jelentene. Ebben az esetben ugyanis súlyosabb bűncselekmény megállapítására (például rablás büntette) van lehetőség. Ezzel kapcsolatosan rendkívül találó a Csemegi-kódex miniszteri indokolásának meghatározása, amely a minősítő körülményt: személy elleni erőszak nélküliségnek aposztrofálja.

Nem vitás, hogy dolog elleni erőszakkal elkövetést kell megállapítani minden olyan esetben, ha az elkövető az elvétel érdekében a dologra állagkárosodással járó fizikai ráhatást gyakorol. Ugyancsak ezen minősítő körülmény megállapításának van helye helyiségbe vagy ahhoz tartozó bekerített helyre erőszakkal történő behatolás, valamint a megőrzésre szolgáló zár, készülék vagy berendezés feltörése esetén.

A törvény kiterjesztő értelmezése alapján azonban dolog elleni erőszaknak minősül az is, ha a dolog eltulajdonításának megakadályozására szolgáló eszközt állagsérelem okozása nélkül eltávolítják, vagy a dolog eltulajdonításának megakadályozására alkalmatlanná teszik.

Mindebből következően az erőszak irányulhat magára az eltulajdonítani szándékoló dologra, valamint az annak megőrzésére, tárolására szolgáló berendezésre is. Az egyetlen kizáró ismér, hogy az erőszak ne személy ellen irányuljon.

Nem feltétele ugyanakkor a dolog elleni erőszaknak a tényleges fizikai erő kifejlesztése.

A dolog elleni erőszak általában a megszerzést nehezítő fizikai akadály leküzdésével, a vagyontárgyat védő, rögzítő, óvó berendezés rendeltetésellenes felnyitásával valósul meg.

A dolog elleni erőszak ugyanakkor állagsérelem nélkül is megvalósulhat. Ilyenkor az elkövető az elvétel érdekében az azt gátoló fizikai akadályt rendeltetésellenes módon küzd le. Ilyennek minősül az a lopás, amely állagsérelemet nem okoz ugyan, de rendeltetésellenes módon jut az elkövető a dolog birtokába, ha a lezárt gépkocsi felhúzott ablakait lenyomva tulajdonítja el az abban lévő dolgokat (BH 1991. 300.). Hasonló eset az úgynevezett riglihúzás esete, amikor valamely ajtó szárnyát úgy nyitja ki az elkövető, hogy a zárat, illetve a zárnyelvet felemeli vagy kifordítja.

A dolog elleni erőszak ugyanakkor irányulhat magára az eltulajdonítani kívánt dologra is, és okozhat abban is állagsérelemet. Dolog elleni erőszakkal elkövetett annak a cselekménye, aki a sértett nyakáról erőszakkal tépi le a nyakláncot, de ilyennek minősül a szűnyogháló kivágása is (BH 1991. 346.).

Sajátos problémát jelent, amikor az elvétel állagsérelem nélkül történik, noha a fizikai ráhatás megvalósul. Az üzemanyagtartály fedelének a csavarok lecsavarozásával történt eltávolítása útján megvalósított lopás nem minősül dolog elleni erőszakkal elkövetettnek (BH 1997. 570.). Ilyen lehet az az eset, ha a gépjármű egyes alkatrészeit úgy lopják el, hogy azokat állagsérelem nélkül szerelik le. A gépjárművön kétségkívül állagkárosodás következik be, az elkövetési magatartás azonban nem minősül dolog elleni erőszakkal elkövetettnek.

Nincs helye a minősítő körülmény megállapításának akkor sem, ha a dolog elleni erőszak alkalmazása a rendeltetészerű használat körébe tartozik. Ilyennek minősül a kábeldobon tárolt kábel egy részének ellopása. Ilyenkor ugyanis a szokásos felhasználási módja a kábel egy részének levágása. Más módon kábelt egyébként sem lehet felhasználni, ily módon a dolog elleni erőszak nem állapítható meg (BH 1992. 3.). Mindazon esetekben azonban, ha a kábel vagy a vezeték ténylegesen már beépítésre került és azt üzemszerűen használják, a lopás dolog elleni erőszakkal elkövetettként minősül.

A minősítő körülmény kiterjesztő törvényi értelmezése alapján dolog elleni erőszakkal elkövetettnek minősül a cselekmény akkor is, ha állagsérelem okozása nélkül távolítják el a dolog eltulajdonításának megakadályozására szolgáló dolgot, illetőleg ha az eltulajdonítás megakadályozására azt alkalmatlanná teszik. Ilyennek minősülnek az elektronikus vagy mechanikus úton működő áruvédelmi eszközök, mint például az úgynevezett lágy etikett vagy kemény etikett, illetőleg a biztonsági tokok. Erre figyelemmel tehát, amikor az elkövető a lopás tárgyát úgy veszi el, hogy az áruvédelmi eszközt állagsérelem nélkül eltávolítja, minősítő körülmény megállapításának van helye.

Ez a felfogás nem idegen a magyar joggyakorlattól. A Curia már az 1903. február 10. 1198. számú határozatában rámutatott, hogy a vasúti kocsi kinyitása az elzárásra szolgáló ólompecsét leszakítása mellett betörés.

A teljesség kedvéért szükséges utalni arra, hogy amennyiben az elkövető a dolog eltulajdonításának megakadályozására szolgáló készülékkel együtt veszi birtokba a dolgot, de azt ténylegesen nem töri fel, lopás kísérletének megállapítására van lehetőség (4/1998. számú büntető jogegységi határozat 2. pont).

A fenti jogegységi határozat egyértelműen megoldotta azt a problémát, amely a lopás tárgyának megőrzésére szolgáló készülék nem a birtokbavételkor, hanem helyszínről történő eltávozást követően megvalósult feltörése esetén jelentkezett. A határozat alapján a lopás dolog elleni erőszakkal elkövetettnek minősül, ha az elkövető a lopás tárgyának megőrzésére szolgáló készüléket (zárat) nem annak birtokbavételekor, hanem a helyszínről eltávozva később töri fel. Ezen elkövetési mód esetében a zár vagy a megőrzésre szolgáló készülék e védett tárgy elvételének akadályja. Az elkövetőnek ezt az akadályt általában fizikai erő kifejtésével - a zár vagy a készülék rendeltetésszerű működésével össze nem férő módon - azért kell leküzdenie, hogy az eltulajdonítani szándékolt tárgyat elvehesse. A jogegységi döntés elvi élel mutat rá arra, hogy a dolog elleni erőszak az elkövetési magatartás része, attól nem különülhet el. Olyan esetben pedig, amikor az elkövető a lopás tárgyát az annak megőrzésére vagy védelmére szolgáló dologgal együtt veszi birtokba, az elvétel folyamatos, többmozzanatú elkövetési magatartás. Első mozzanata a birtokbavétel, melynek következtében a tulajdonos a dolog feletti tényleges uralmat elveszti. Ugyanakkor azonban az elkövető csak akkor szerzi meg a teljes uralmat a lopás tárgyán, amikor az annak megőrzésére vagy védelmére szolgáló készüléket, illetve zárat erőszakkal feltöri vagy eltávolítja. Az elvétel ilyenkor az erőszak kifejtése előtt csak megkezdődött. A lopás az értéket tartalmazó zárral vagy készülékkel védett dolog feletti uralom megszerzésével válik befejezetté.

B/d.

A lopás minősítő körülménye a zsebtolvajlás útján történő elvétel. Zsebtolvajlás alapvetően terminus technicus, mivel nem kizárólag a zsebből történő lopás esetén minősíti a bűncselekményt. A gyakorlat szerint a zsebtolvajlással elkövetett lopások jelentős része éppenséggel nem a zsebből történő elvétellel valósul meg. A minősítő körülmény megállapításának akkor van helye, ha az elkövető a sértett közvetlen testi közelségébe férkőzve lop el olyan tárgyat, amely annak testi őrizetében - így zsebében - vagy a testén elhelyezett holmijában van. Ezen módon történik tehát a lopás, ha az elkövető a dolgot a sértett ruházatából vagy testén, illetőleg a kezében tartott táskából veszi el.

Nem minősül ugyanakkor zsebtolvajlásnak az elkövető cselekménye, ha a dolgot ugyan zsebből veszi ki, de a ruhadarab nem a sértett testén vagy közvetlen testi őrizetében van. Ruhatárban elhelyezett kabátokból és egyéb ruhaneműkből történő lopás tehát nem minősül zsebtolvajlás útján elkövetettnek.

A minősítő körülmény alapvető feltétele, hogy az elkövető a sértett közvetlen testi őrizetében lévő dolgot tulajdonítsa el. A más módon történő elkövetéstől elhatároló ismérv tehát a közvetlen testi őrizet. Ily módon tehát nemcsak a fogason függő kabátzsebéből történő elvétel nem minősül zsebtolvajlás útján elkövetettnek, hanem az a lopás sem, amelyben az elkövető a sértett közelében elhelyezett táskából, csomagból veszi el az elkövetés tárgyát.

B/e.

A lopás elkövetése a gyakorlatban számos esetben együtt jár okiratok elvételével is. Indokolt ezért, hogy súlyosabban minősüljön a lopás, ha az egyéb ingóságok mellett közokiratot, magánokiratot vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszközt is elvesz az elkövető. Az okiratok számának legfeljebb a büntetés kiszabásánál van jelentősége, a lopás szempontjából az egy vagy több okira elkövetés egységes értékelést von maga után, természetesen sértettenként vizsgálva a rendbeliséget.

Az indokolás mutat rá, hogy az egy alkalommal egy személytől több okira elkövetett bűncselekményt a törvény egységbe foglalja.

A lopás célzatos bűncselekmény, ezért ha az elkövető célja kizárólag okirat, illetve készpénz-helyettesítő fizetési eszköz megszerzésére irányul, de azokkal együtt pénzt is elvesz - amelyre szándéka egyébként nem terjedt ki -, a lopás nem állapítható meg, a cselekmény okirattal visszaélésnek minősül. Nem kizárt azonban a halmazat megállapítása, ha utólag alakul ki szándéka a pénz eltulajdonítására. A pénz ugyanis ilyenkor nem véletlenül vagy tévedésből kerül hozzá.

B/f.

Súlyosabban minősül a lopás, ha helyiségbe vagy ehhez tartozó bekerített helyre megtévesztéssel vagy a jogosult, illetve a használó tudta és beleegyezése nélkül bemenve követik el. Ez a fogalom az önkényes bemenetel valamennyi formáját magában foglalja. Szükséges azonban kiemelni, hogy a jogtalan behatolásnak nem tényállásbeli eleme a fizikai erő kifejtés. Ebben az esetben ugyanis a dolog elleni erőszakkal elkövetés megállapításának van helye. Szükséges azonban a jogtalan behatolás, azaz a jogosult, illetve a használó tudta és beleegyezése nélküli elkövetés, illetve a megtévesztéssel történő behatolás. A jogosult használó tudta nélküli bemenetel tipikus elkövetési magatartása az úgynevezett besurranásos lopás.

A minősítő körülmény megállapítása szempontjából helyiségnek minősül egyrészt a magánlakás és az ahhoz tartozó bekerített hely, illetve valamennyi építmény, illetve körülhatárolt terület, amely lakásra, összejövetelre, munkavégzésre, dolgok őrzésére vagy tárolására szolgál. A helyiség általában ingatlanjellegű, de a lakókocsi, illetőleg a sátor is ebbe a fogalomkörbe esik. A magánlakás értelmezéséhez irányadó a Btk. 221. §-ához kifejtett magyarázat. Szükséges azonban utalni arra, hogy a bűncselekmény megállapítása nem kizárólag a házi jog megsértésével valósul meg. A lopás eszerint minősül akkor is, ha valaki valamely gyár vagy üzem kerítésén bemászva követi el a lopást.

A minősítő körülmény megállapításához azonban elengedhetetlen feltétel, hogy a lopás elkövetésére irányuló szándék már a bemenetel előtt fennállott. Abban az esetben ugyanis, ha a helyiségbe vagy ehhez tartozó bekerített helyre történő bemenetel ugyan megtévesztéssel vagy a jogosult, illetve a használó tudta és beleegyezése nélkül bemenve történik, azonban az eltulajdonítási szándék csak később alakul ki, a minősített eset megállapításának nincs helye. Magánlakás esetében ilyenkor a magánlaksértés, illetőleg a lopás bűnhalmazatban történő megállapítására kerülhet sor.

B/g.

Ezen minősítő körülmény esetében a törvény az elkövetés eszközét rendeli büntetni, amely hamis vagy lopott kulcs lehet. Hamis kulcsról akkor beszélünk, ha az elkövető a megőrzésre szolgáló zár felnyitására erre a célra nem használt eszközt vesz igénybe. Ilyennek minősülhet az álkulcs vagy bármilyen készülék, illetve szerszám, mint például a meggörbített szög vagy vaspálca, illetőleg nem a felnyitni készült zárhoz készült más kulcs. Következésképpen a hamis kulcs fogalmába nem csak a szó szoros értelmében vett tolvajkulcs tartozik. Lopott kulccsal történik a lopás akkor, ha azt az elkövető abból a célból veszi magához, hogy a bűncselekményt elkövesse. Lopott a kulcs akkor is, ha a jogosulttól, akire a saját akaratából bízta, ennek beleegyezése nélkül szerzi meg azt az elkövető. De lopott kulccsal elkövetettnek minősül az ismert rejtékhelyről elővett kulcs használatával elkövetett cselekmény is.

B/h.

Súlyosabban büntetendő a lopás, ha azt a lakást vagy hasonló helyiséget az elkövetővel közösen használó sérelmére követik el. A jogalkotó ilyenkor azt a magasabb társadalomra veszélyességet rendeli büntetni, ami azáltal valósul meg, hogy a közösen használt lakásban együtt lakók számára a lakásban lévő ingóságok könnyebben hozzáférhetők, mely helyzet megkönnyíti a lopást, illetve alkalmat ad annak elkövetésére. Ez a helyzet ugyanakkor - értelemszerűen - csökkenti a vagyontárgyak védttségét. A lakást vagy hasonló helyiséget a gyakorlat viszonylag kiterjesztően értelmezi. A lakás fogalmára irányadók a magánlakásértés bűncselekményénél kifejtettek.

A lakás mellett azonban olyan helyiségek is léteznek, amelyek emberek tartózkodására szolgálnak, és amelyeket emberek közösen használnak. Ebbe tartozik a közös munkahelyen végzett állandó munka. Eseti jellegű együtt dolgozás a minősítő körülmény megállapítására nem ad alapot.

Közösen használt helyiségnek minősülhet ugyanakkor a kórházi kórterem és a büntetés-végrehajtási intézet közös zárkája is. Hasonló megítélés alá esnek a fegyveres erők elhelyezésére szolgáló laktanya közös helyiségei is.

Lakás esetében azonban a közös használat huzamosabb ideig tartó vagy állandó jellegű együttélés esetén állapítható meg. Rövid ideig, csupán vendéglátásból vagy szívességből eredő együttlakás nem ad alapot a minősített eset megállapítására.

B/i.

Az erdőben fára elkövetett elvétel eddig is lopásnak minősült, azonban a szabálysértési értékre történő elkövetést bűncselekménnyé minősíti, ha a lopást erdőben jogellenes fakivágással követik el. A törvény indokolása egyértelműen rögzíti, hogy a minősítő körülmény megállapítására akkor van lehetőség, ha a lopást erdőben található élő fára követik el. Mindebből következően lehullott, kidőlt, fakitermelés során feldolgozott és az erdőben tárolt úgynevezett rönkfa vagy gallyak eltulajdonítása esetén az elkövetés tárgyának értéke szerint kell a cselekményt minősíteni. Szabálysértési értékre történő elkövetés kizárólag az élő fa kivágása esetén valósít meg bűncselekményt. Az erdő fogalmának meghatározására az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló 2009. évi XXXVII. tv. 6. §-a és 7. §-a ad iránymutatást. A minősített eset megállapítására nincs lehetőség olyan fakivágás esetén, amely nem a megjelölt jogszabályban meghatározott erdőben valósul meg.

A Btk. 370. §-ának (3) bekezdése további minősítő körülményeket határoz meg a kisebb értékre elkövetett lopás esetén. A kisebb értékre elkövetett lopás súlyosabban minősül a Btk. 370. §-ának (2) bekezdés ba)-be) pontjában meghatározott módokon túlmenően is, ha azt védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre, vallási tisztelet tárgyára, holttesten lévő tárgyra, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgyra, illetve nemesfémre követik el. Ezen utóbbi körülmények azonban a jelentős értékre, különösen nagy értékre, illetve különösen jelentős értékre elkövetett lopást már nem minősítik tovább.

A fenti tárgyak fokozott védelmét a vallásszabadság gyakorlásához fűződő, valamint a kegyeleti jogok védelme indokolja. Ezen túlmenően pedig nagyobb védelmet kell, hogy élvezzenek a védett kulturális javak körébe tartozó tárgyak, illetőleg a nemesfémek, amennyiben a lopást ezekre követik el. Már a Csemegi-kódex 336. §-a - bár ott tekintet nélkül a lopott dolog értékére - büntetni rendelte a lopást, ha azt valamely, az állam által elismert vallás szertartásaira rendelt helyiségben, a vallás szertartásaihoz tartozó vagy kegyes, vagy jótékony célra szánt tárgyra nézve követik el, illetve temetőben a holtak emlékére rendelt vagy holttesten lévő tárgy lopatik el. Ezzel szemben a hatályos törvényünk az elkövetési tárgy értékéhez köti a minősített eset megállapíthatóságát.

B/b.

Az indokolás szerint a törvény a kulturális javak közül csak a védett kulturális javak körébe tartozó tárgyakat kívánja fokozott védelemben részesíteni. Az értelmező rendelkezések körében a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 30. pontja szerint védett kulturális javak alatt érteni kell a védetté nyilvánított kulturális javakat is. A minősített eset ezen fogalomrendszerébe tartozik a régészeti leletre történő elkövetés is. Szintén az indokolás utal rá, hogy a régészeti lelet külön nevesítése azért indokolt, mert a védett kulturális javak fogalomköre a régészeti örökségnek csak a közgyűjteményben elhelyezett elemeire terjed ki. Indokolt azonban a fokozott büntetőjogi védelem megteremtése az olyan régészeti lelet esetében is, amely már nem a régészeti lelőhelyen található, és amelyet még nem helyeztek el közgyűjteményben. A védett kulturális javak és a régészeti lelet fogalmával kapcsolatban a háttérjogszabályt a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény képezi. Ennek 7. §-a, az értelmező rendelkezés határozza meg az irányadó fogalmakat.

B/c.

A vallási tisztelet tárgyára elkövetett lopást a törvény eltérően szabályozza mind a Csemegi-kódextól, mind pedig az 1978. évi IV. törvénytől. A Csemegi-kódex 336. § 1. pontja szerint büntettet képez a lopás, ha az állam által elismert vallás szertartásaira rendelt helyiségben, a vallás szertartásaihoz tartozó vagy kegyes, vagy jótékony célra szánt tárgyra követik el. az 1978. évi IV. törvény szerint pedig a minősítő körülmények körébe sorolta, ha kisebb értékre elkövetett lopást a vallási tisztelet tárgyára, illetőleg vallási szertartásra vagy más egyházi célra rendelt helyiségből, a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgyra követik el. Az új Btk. ugyanakkor a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgyat a vallási tisztelet tárgyának fogalma alá vonja. Ezzel lényegében nem szűkítő, hanem kiterjesztő meghatározást alkalmaz.

Súlyosabban minősül ily módon a cselekmény, ha vallási tisztelet tárgyára követik el, amelybe azonban beleértendő a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgy is. Nem feltétel ugyanakkor, hogy a dolgot vallási szertartásra vagy más egyházi célra rendelt helyiségből vegyék el. Ebben az esetben ugyanis nem lehetne súlyosabban büntetni a lopást, ha azt nem a fenti helyen, hanem például a vallási tisztelet tárgyára egy körmenet alkalmával követik el. Az új Btk.-nak megfelelően a vallási tisztelet tárgyára elkövetett lopás súlyosabban minősül, bárhol is követik el.

A vallási tisztelet tárgyaihoz tartoznak elsősorban a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgyak (mint például a szentségek kiszolgálására szolgáló eszközök), valamint a vallási tisztelet tárgyául szolgáló olyan dolgok, mint például az oltárkép vagy az ereklyetartók.

Nem minősül súlyosabban viszont a lopás, ha nem vallási tisztelet vagy szertartás végzésére szolgáló dologra, egyházi célra rendelt helyiségben követik el. Ilyennek minősülhet például a székek vagy énekeskönyvek eltulajdonítása.

B/d.

Az úgynevezett temetői lopást a törvény a Csemegi-kódexhez hasonlóan szabályozza. Ennek megfelelően akkor minősül súlyosabban a lopás, ha holttesten lévő tárgyra, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgyra követik el. A Csemegi-kódex 336. §-ának (2) pontja a temetőben a holtak emlékére rendelt vagy holttesten lévő tárgy ellopását rendelte büntetni. A fenti meghatározásból következően a holttesten lévő tárgyra elkövetett lopás minősített esetet képez akkor is, ha a holttest nem a temetőben vagy temetkezési emlékhelyen található. A törvény ezért súlyosabban rendeli büntetni a holttesten lévő tárgyra elkövetett lopást akkor is, ha azt például kórházban, magánlakásban vagy akár baleset helyszínén követik el. Az elhatárolás szempontjából szükséges kiemelni, hogy közveszély színhelyén elkövetett lopás esetében a most tárgyalat minősítő körülmény csak akkor állapítható meg, ha az elkövetési érték a kisebb értéket meghaladja.

A törvényi megfogalmazásba ugyanakkor beletartozik, ha a holttesten lévő tárgyat temetőben vagy temetkezési emlékhelyen veszik el.

A fentiekén túlmenően a törvény büntetni rendeli a halott emlékére elkövetett tárgyra megvalósított lopást is, de csak akkor, ha azt temetőben vagy temetkezési emlékhelyen követik el. Ezen fogalmakat a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XL. III. törvény 3. §-ának a) és c) pontjai határozzák meg.

Temető a település igazgatási területén belüli beépítésre szánt építési használata szerint zöldterületi jellegű különleges terület, amely kegyeleti célokat szolgál, közegészségügyi rendeltetésű, és amelyet az elhunytak eltemetésére, a hamvak elhelyezésére létesítettek és használnak vagy használtak. Temetkezési emlékhely pedig a temetőn kívül, különösen templomban, altemplomban, templomkertben, történeti kertben, urnacsarnokházban vagy más építményben és területen lévő, az elhunytak eltemetésére, urnák elhelyezésére és hamvak szétszórására szolgáló hely.

A fenti törvény 3. §-ának d), e) és f) pontja alapján a minősített körülmény elkövetési helye alatt értendő a nemzeti sírkert és hősi temető, illetőleg hősi temetési hely, a temető (temetőrész), temetési hely, illetőleg a temetkezési emlékhely része. Nem értendő azonban a temetkezési emlékhely fogalma alá a kegyeleti emlékhely.

Értelmezést igényel a halott emlékére rendelt tárgy megfogalmazása. Már a Curia gyakorlatából is megállapítható, hogy ezen csak olyan tárgyakat lehet érteni, amelyek bizonyos állandósággal bírnak (Curia, 1885. 7546. szám). Ebbe a körbe tartozhat a sírkő vagy a fejfa, míg az időleges díszítésnek minősülő koszorú, gyertya vagy virágcsokor nem tartozhat ide.

A minősítő körülmény meghatározása kifejezi azt a magasabb társadalomra veszélyességet, amely a lopási cselekmény kapcsán nemcsak vagyoni károsodást okoz, de sérti a kegyeleti érzéseket is. A cselekmény ugyanakkor - a kétszeres értékelés elkerülése érdekében - nem áll halmazatban a Btk. 228. §-ában meghatározott kegyeletisértés vétségével.

B/e.

Súlyosabban minősül a kisebb értékre elkövetett lopás akkor is, ha azt nemesfémre követik el. Eltérően az 1978. évi IV. törvény szabályozásától, a hatályos törvény a nemesfém fogalma alá vonja a nemesfém ötvözetét és a fémkereskedelmi engedélyköteles anyagot is. A nemesfém fogalmát a 145/2004. (IV. 29.) Korm. rendelet 2. § f) pontja határozza meg. Eszerint nemesfém az arany, az ezüst és a platina. A felhívott törvényhely a), b) és i) pontja szerint arany, ezüst, platina tárgy, azaz arany, ezüst, illetve platina és más fémek ötvözetéből készült tárgy, amelyek nemesfémtartalma eléri a 10%-ot.

A nemesfémötvözet és a fémkereskedelmi engedélyköteles anyag meghatározásáról a 2009. évi LX. I. törvény 2. §-ának a) pontja rendelkezik. Eszerint fémkereskedelmi engedélyköteles anyag a fémtermékek előállítását üzletszerűen folytató jogi személy vagy jogi személyiség nélküli szervezet által előállított elsődleges alapanyag, félgyártmány, továbbá az e törvény mellékletében meghatározott fémeket, annak törmelékét vagy ötvözetét tartalmazó tárgy.

C.

A közveszély színhelyén történő elkövetés fogalma kettős. Jelzi az elkövetés helyét, másfelől az elkövetés idejét. A közveszély meghatározásánál a Btk. 322. §-ában felvett közveszély okozása bűncselekmény az irányadó. Közveszélyt anyag vagy energia tisztító hatásának kiváltása idézi elő.

Mindennek következménye, hogy a közveszély hatására egy vagy több meg nem határozott vagy nagyobb számú személy vagy jelentős értékű dolgok veszélybe kerülnek. Közveszély színhelyén elkövetettnek minősül az a cselekmény, melyet elemi csapás (árvíz vagy földrengés) vagy más rendkívüli esemény (robbanás, tűz) színhelyén követnek el.

A közveszély színhelyén való elkövetésnek ugyanakkor kiemelt jelentőséget tulajdonít a jogalkotó. A minősítő körülmény társadalomra veszélyessége olyan jelentős, hogy a szabálysértési értékre elkövetést is büntetné emeli a törvény, és a büntetési tételeit is három évig terjedő szabadságvesztésben határozza meg. A kisebb, nagyobb, jelentős és különösen nagy értékre elkövetett lopás büntetési tétele azonban már igazodik azon büntetési tételekhez, amelyeket a jogszabály a ba)-be) pontokban meghatározott minősítő körülményekhez fűz.

A Btk. 370. §-ának (3) bekezdés bb)-be) pontjaiban meghatározott minősítő körülmények további értelmezése a gyakorlatra vár.

8. A töretlen ítélkezési gyakorlat és jogértelmezés szerint a lopás bűncselekményének rendbelisége mindig a sértettek számához igazodik. Ennek megfelelően a lopásokat annyi rendbeli bűncselekménynek kell minősíteni, ahány sértett sérelmére azokat elkövettek, illetve megkísérelték. A kérdés vizsgálatához a BkV. 43. II. pontja ad iránymutatást. Eszerint az azonos vagy különböző sértettet érintő vagyoni jogokat sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények esetében az elkövető tudatától független tárgyi tényezőknek van meghatározó jelentősége annak eldöntése szempontjából, hogy a folytatólagosság tárgyi feltétele megvalósult-e, vagy a bűnhalmazat megállapításának van helye.

Fentiekből látható, hogy a sértettek száma nem függ az elkövető tudatától. Ebből következően a sértett fogalmának értelmezésénél az említett fogalom anyagi jogi jelentéstartalmát kell alapul venni. Az azonos sértett értelmezése során pedig nemcsak a természetes személyeket, hanem a jogi személyeket is figyelembe kell venni. A sértett azonossága vagy különbözősége ugyanakkor akár a folytatólagosság, akár a halmazat szempontjából az elkövető tudatától független tárgyi ismérv. A cselekmény véghezviteli magatartásának kifejtése időpontjában az elkövető tudatának nem kell átfognia a sértett személyét, azt, hogy egy vagy több természetes vagy jogi személy érdekkörét sértette-e.

Ennek megfelelően nincs helye büntethetőséget kizáró ok - tévedés - alkalmazásának abban az esetben, ha az elkövető a sértettek számát nem ismerte fel.

Kizárja azonban a bűnhalmazatot a folytatólagosság, az azonos sértett sérelmére elkövetett ugyanolyan lopási cselekmények megvalósítása. A bűnhalmazathoz és a folytatólagossághoz lásd még a Btk. 6. §-ához fűzött magyarázatot.

A BkV. 43. I. pontjának meghatározása szerint a vagyoni jogokat sértő bűncselekmények - az egyéb alanyi és tárgyi feltételek fennállása esetén - általában akkor tartoznak a folytatólagosság törvényi egységébe, ha az elkövető a több cselekményt ugyanannak a természetes személynek a sérelmére vagy az önálló jogképességgel rendelkező azonos jogi személynek az ugyanazon vagy különböző gazdasági egységei sérelmére valósítja meg.

A természetes vagy a törvényi egység áttöri tehát azt a rendező elvet, mely szerint a sértettek különbözősége anyagi halmazat megállapítását eredményezi. A kollégiumi vélemény indokolása elvi élel mutat rá arra, hogy a folytatólagosság törvényi egységének feltételeként megjelölt azonos sértett értelmezése során nemcsak a természetes személyek, hanem a jogi személyek is szóba kerülhetnek. A meghatározott gazdasági cél érdekében létesült és elkülönített vagyonnal rendelkező különböző vállalkozási formában működő jogi személyek a sértettjei azon bűncselekményeknek, amelyeket az önálló jogképességgel nem rendelkező egységeik, így telephelyeik, raktáraik, üzleteik sérelmére valósítanak meg. Ebben az esetben az önálló jogalanyisággal rendelkező gazdálkodó szervezet a cselekmény sértettje. Mindebből következően a sértett azonossága szempontjából nincs jelentősége annak, hogy a bűncselekménnyel érintett természetes vagy jogi személy-e, és közömbös az is, hogy belföldi vagy külföldi természetes vagy jogi személy-e a sértett. A gazdálkodó szervezet meghatározásához lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 8. pontjához fűzött magyarázatot.

Folytatólagosan elkövetett 1 rb. lopás vétségeként - és nem bűnhalmazatként - minősül a vádlottnak az a cselekménye, hogy az ugyanazon vállalat által üzemeltetett, a város különböző részein lévő telefonkészülékekből - az általa alkalmazott módszerrel - összesen 3.445 Ft-ot tulajdonított el (BH 2001. 457.).

Nem valósul meg azonban folytatólagosság az úgynevezett többmozzanatú lopás esetében. Ilyenkor természetes egység megállapításának van helye, melynek jogi értékelése szempontjából az összértéknek van jelentősége. Ha pedig az egyik elkövetési magatartás súlyosabb minősítés alá esik, ez kihat a természetes egység körébe tartozó cselekményekre. Természetes egység esetén ugyanis az összkárnak van elsődleges jelentősége a minősítés szempontjából. Ilyenkor például ha az egységként jelentkező lopási cselekmény során valamely minősítő körülmény - dolog elleni erőszak - megvalósul, ez is az egész cselekmény minősítő körülménye még abban az esetben is, ha csupán az egyik résztvevénységgel volt szoros összefüggésben.

A lopás vétsége természetes egység, ha az elkövető a sértettől ugyanazon alkalommal eltulajdonítani kívánt kisebb értékű dolgoknak csak egy, a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó részét veszi el dolog elleni erőszakkal (BH 2010. 291.).

A fenti eseti döntés felel meg a BkV. 40-es számú iránymutatásban foglaltaknak. Eszerint a kisebb értékre, a nagyobb értékre, a jelentős értékre vagy a különösen nagy értékre elkövetett lopás akkor minősül súlyosabbnak, ha annak legalább a szabálysértési értékhatárt meghaladó része az e rendelkezésben meghatározott módon valósul meg.

A fenti döntésnek megfelelően mind a folytatólagos, mind a természetes egység esetében, ha valamely részcsselekményt jogilag súlyosabban kell értékelni, ez általában az egész bűncselekmény minősítésére kihat. A lopási cselekményt ezért ugyanúgy kell minősíteni, mintha a minősítő körülmény a teljes elkövetési érték tekintetében megállapítható lenne. Abban az esetben azonban, ha valamely részcsselekményt (vagy több részcsselekményt összegezve) szabálysértési értékre visznek véghez a fenti módon, a bűncselekmény csupán a Btk. 370. §-ának (2) bekezdése szerint minősül. Ilyen esetben a büntetés kiszabása során súlyosító körülményként értékelhető, hogy az elkövető valamely részcsselekményt egyébként súlyosabb minősített eredményező módon vitt véghez.

Bűnhalmazat megállapítására nem csak több lopási cselekmény esetében van lehetőség. A lopás más bűncselekményekkel is megállapítható halmazatban.

Abban az esetben, ha valaki lopás útján jut lőfegyver, lőszer, robbanóanyag vagy robbanószer birtokába, úgy a vagyon elleni bűncselekmény mellett a Btk. 324. és 325. §-aiban meghatározott bűncselekmény is megállapítható.

A töretlen ítélkezési gyakorlatnak megfelelően, amennyiben a nagykorú terhelt a kiskorú veszélyeztetésének büntettét azáltal követi el, hogy a kiskorút lopás elkövetésére bírja rá, a kiskorú által, illetőleg a kiskorúval együtt elkövetett lopást a kiskorú veszélyeztetésének büntettével halmazatban kell megállapítani, feltéve, ha a lopás büntetési tétele 5 évi vagy azt el nem érő szabadságvesztés.

Halmazati problémát okoz, amennyiben a lopást dolog elleni erőszakkal, lakást vagy hasonló helyiséget az elkövetővel közösen használó sérelmére, illetve hamis vagy lopott kulcs használatával követik el. Ilyen esetben a rongálás, illetve a magánlaksértés bűncselekményével elkövetett halmazat kérdése vetődik fel. Az utóbbi két bűncselekmény a törvényi egység folytán általában a lopással bűnhalmazatban nem állapítható meg, hanem csak akkor, ha a rongálásnak, illetve a magánlaksértésnek valamennyi tárgyi és alanyi ismérve a lopástól elkülönítve megvalósul. A fenti minősített körülményekre elkövetett lopások ugyanis törvényi egységet, úgynevezett összetett bűncselekményt (*delictum compositum*) alkotnak, amelynek egy bűncselekményként értékelését a keretébe tartozó cselekmények közötti szoros összefüggés indokolja. A kérdés vizsgálata azonban elkerülhetetlen, hiszen a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopási cselekmények számos esetben károkozással, rongálással járnak. A magánlaksértés bűncselekménye pedig abban az esetben merül fel, ha a tolvaj a lopás elkövetése céljából hatol be idegen lakásba vagy helyiségbe.

A halmazat vizsgálatánál irányadó a BKv. 42. számú állásfoglalás. Ennek megfelelően a dolog elleni erőszakkal, továbbá a helyiségbe vagy ezekhez tartozó bekerített helyre megtévesztéssel vagy a jogosult (használó) tudta és beleegyezése nélkül bemenve, valamint a hamis és lopott kulcs használatával elkövetett lopás esetében a keletkezett kár összege a lopás érték szerinti minősítése szempontjából nem vehető figyelembe.

Halmazat megállapításának van helye azonban, ha a rongálásnak, illetve a magánlaksértésnek valamennyi tárgyi és alanyi ismérve a lopástól elkülönülten megvalósul.

A tárgyi és alanyi ismérvek elkülönülésének hiányában is meg kell állapítani a lopás és a rongálás bűncselekményeinek bűnhalmazatát, ha a rongálásnak a Btk. különös részében előírt büntetési tétele az adott esetben a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás büntetési tételénél súlyosabb, míg magánlaksértésnek a büntetési alakzata kerül bűnhalmazatba a lopás vétségével. Lényeges azonban, hogy a bűnhalmazati minősítés fenti eseteiben a lopás nem minősül egyben dolog elleni erőszakkal elkövetettnek is.

A rongálás és a lopás tehát bűnhalmazatban valósul meg, ha az elkövető a lopás végett megvalósított dolog elleni erőszakkal - rongálással - olyan nagy kárt okoz, amely az ellopott dolog értékéhez képest rendkívüli aránytalanságot mutat.

A lopás ugyanakkor bűnhalmazatban állhat a magánlaksértéssel, ha az elkövető helyiségbe vagy ehhez tartozó bekerített helyre nem lopás céljával megy be, azonban a bemenetel után alakul ki benne a lopási szándék. Ugyanez irányadó abban az esetben is, hogyha az elkövető elvételre irányuló szándéka a dolog elleni erőszak alkalmazása után keletkezik. Egyik esetben sem minősül a lopási cselekmény a Btk. 370. § (2) bekezdés bd), bg) és bh) pontja szerint súlyosabbnak.

Ha az elkövető szándéka már a betörés alkalmával is az eltulajdonításra irányult, a dolog elleni erőszakra elkövetett lopás mellett a magánlaksértés bűnhalmazatban nem állapítható meg (BH 1993. 141.).

Amennyiben a lopás a Btk. 370. § (2) bekezdés bf) pontja szerint egy vagy több közokirat, magánokirat vagy készpénz-helyettesítő fizetési eszköz egyidejű elvételével valósul meg, a cselekmény/cselekmények rendbelisége kizárólag a lopás sértettjei számához igazodik, akkor is, ha több személy tulajdonában vagy birtokában lévő okiratot, illetve készpénz-helyettesítő fizetési eszközt vesz el az elkövető.

Ilyen esetben indokolt lehet a (2) bekezdés bf) pontjában foglalt minősítő körülményt a lopás halmazata szerinti legsúlyosabb részselekménynél értékelni.

A fenti minősített lopási cselekmény azonban nem állhat halmazatban a Btk. 346. §-ában felvett okirattal visszaélés bűncselekményével.

A Btk. 370. § (2) bekezdés bf) pontja szerint minősülő lopás ugyanakkor valóságos anyagi halmazatot képez a Btk. 342. § (1) bekezdés b) pontjában felvett közokirat-hamisítás büntetével, ha a lopás elkövetése után az elkövető felhasználja az elvett más nevére szóló valódi közokiratot.

Ugyanez a helyzet az elvett készpénz-helyettesítő fizetési eszköz utólagos felhasználása esetén. Ebben az esetben a lopás halmazatban állhat a Btk. 375. § (5) bekezdése szerinti információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás bűncselekményével.

Elhatárolási kérdések

A gyakorlatban elhatárolási problémaként jelentkezik a lopás és a csalás bűncselekménye vonatkozásában, ha az elkövető a cselekményt úgynevezett fondorlatos lopással valósítja meg. Ilyen esetben az elkövető a dolog elvétele érdekében megtévesztő, azaz csalásnak látszó magatartást tanúsít. Nem csalás, hanem lopás valósul meg, ha a megtévesztés a dolog elvételének a megkönnyítését szolgálja, és a megtévesztés hatására nem maga a sértett rendelkezik a vagyontárgy átadásáról (BH 1994. 648.). A csalási cselekménynél tehát a sértett maga hoz a polgári jogszabályoknak megfelelő rendelkezést a saját dolgáról a megtévesztés vagy tévedésbeesítés következtében, lopás esetében azonban az elkövető a sértett tudta nélkül elvétellel szerzi meg a birtokot. Lopás megállapításának van tehát helye, ha a megtévesztés a dolog elvételének a megkönnyítését és nem magát a megszerzést szolgálja.

A gyakorlatban a leggyakoribb problémát a lopás, illetőleg a jármű önkényes elvétele bűncselekményének elhatárolása okozza. A gépkocsi elvétele akkor minősül jármű önkényes elvételének, ha az elkövető célzata a tulajdonosi jogosultságok közül kizárólag a használatra irányult, és csak időlegesen, átmenetileg fosztja meg a sértettet az egyéb tulajdonosi jogok gyakorlásának a lehetőségétől. Ha viszont a használattal együtt járó birtoklás tartós, vagy az elkövető olyan tulajdonosi jogosultságokat is gyakorol (például elidegenítés, megsemmisítés), amely kizárja annak a lehetőségét, hogy a sértett a jogaiba visszahelyezkedjék, az eltulajdonítás folytán a lopás megállapításának van helye (BH 1996. 574.).

Eltérő a helyzet azonban akkor, ha az elkövető a járművet kizárólag használat céljából veszi el, a használat felhagy, majd utóbb alakul ki az eltulajdonítás szándéka. Ilyen esetben a bűnhalmazat megállapításának van helye. Az eredetileg jogtalan használat céljából birtokba vett járművel kapcsolatos magatartást az utóbb tanúsított tulajdonosi rendelkezési jogok gyakorlása folytán lopásként kell értékelni. Valóságos anyagi halmazat megállapításának van helye viszont, ha az elkövető a jogtalan használat céljából igénybe vett jármű birtoklásával felhagy, majd utóbb már eltulajdonítási szándékkal szerzi meg, illetve viszi el a helyszínről az általa korábban otthagyott járművet.

Szükséges a lopás elhatárolása a Btk. 378. §-ában felvett jogtalan elsajátítás bűncselekményétől. Az elhatárolás alapja, hogy a jogtalan elsajátítás esetén az elkövető a bűncselekményt a talált idegen dologra, illetve a véletlenül vagy tévedésből hozzá került idegen dologra valósítja meg. A fenti feltételek hiányában azonban a lopás megállapításának van helye. Megvalósul a lopás, ha az elkövető az elkövetés tárgyából - annak helye és az elkövetés módja folytán - nyilvánvalóan tudja, hogy az eltulajdonított dolog nem tekinthető elhagyott vagy uratlan dolognak, ezért ebben az esetben a tévedésre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak (BH 2000. 382.).

El kell határolni végül a lopást a sikkasztás bűncselekményétől. Ebben az esetben annak van jelentősége, hogy sikkasztást kizárólag rabzott idegen dologra lehet elkövetni, míg a fenti törvényi tényállási elem hiányában a lopás megállapításának van helye jogtalan eltulajdonítás céljából megvalósult elvétel esetén.

Az elhatárolás szempontjából végül jelentősége van a rábízás természetének is. Nem értékelhető rábízásként a felkérés, amely a dolog pillanatnyi őrzetére vagy felügyeletére vonatkozik. Az így átadott dolog eltulajdonítása nem sikkasztást, hanem lopást valósít meg (BH 2010. 208.).

Rongálás

371. § (1) Aki idegen vagyontárgy megsemmisítésével vagy megrongálásával kárt okoz, rongálást követ el.

(2) A büntetés vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a rongálás kisebb kárt okoz, vagy

b) a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó rongálást

ba) falfirka elhelyezésével vagy

bb) bünszövegségben

követik el.

(3) A büntetés bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a rongálás nagyobb kárt okoz,

b) az elkövető

ba) védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat, műemléket, régészeti lelőhelyet vagy régészeti leletet,

bb) vallási tisztelet tárgyat vagy templomot, vallásgyakorlásra rendelt más helyet,

bc) temetési helyet, temetkezési emlékhelyet, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgyat rongál meg.

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a rongálás jelentős kárt okoz,

b) az elkövető a (3) bekezdés ba)-bc) pontjában meghatározott valamely tárgyat, épületet, vagy helyet semmisít meg,

c) a rongálást robbanóanyag vagy robbantószer felhasználásával követik el.

(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a rongálás különösen nagy kárt okoz.

(6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a rongálás különösen jelentős kárt okoz.

(7) E § alkalmazásában falfirka: festékszóróval, filctollal vagy bármilyen más felületképző anyaggal létrehozott képi, grafikus vagy szöveges felületbevonat, amely nem a vagyontárgy rendeltetésszerű használatához szükséges.

ÍH 2016. 1. Több emberen elkövetett emberölés büntette

ÍH 2014. 86. Halmazat, természetes egység

ÍH 2014. 84. Felbujtót, bűnség

BH 1993. 483., BH 1994. 10., BH 1995. 200., BH 1997. 323., BH 2001. 512., BH 2004. 306., BH 2006. 240., BH 2007. 284., B.24.

BKv. 34. szám, BKv. 42. szám

Szövegtörténet

A rongálás szabályozásakor a Btk. Átveszi az 1978. évi IV. törvényben meghatározott bűncselekményi definíciót. Jelentős eltéréseket a minősített esetek szabályozásánál alkalmaz. Ez elsősorban a védett kulturális örökségi elemek, a régészeti leletek, illetve a vallási tisztelet tárgya, mint jogi tárgy esetében nyilvánul meg.

Szövegmagyarázat

1. A rongálás jogi tárgya a tulajdonjog. Alapvetően a törvény ezen tényállással a tulajdonjog mint az alaptörvényben rögzített alapjog elleni olyan támadásokkal szemben nyújt védelmet, amelyek a vagyontárgy állagát megsemmisítik vagy károsítják.

2. A rongálás tettese alapvetően bárki lehet. A törvényi meghatározás - idegen vagyontárgy - arra utal, hogy a rongálás bűncselekményét a tulajdonos nem követheti el. Az indoklás azonban egyértelművé teszi, hogy műemlék vagy védett kulturális javak körébe tartozó tárgy esetében a saját vagyontárgy megrongálása is bűncselekményt valósít meg. A védett kulturális javak, illetve a műemlékek fokozott védelme akkor is a társadalomra veszélyessé nyilvánítja az elkövetési magatartást, ha azt a tettes a saját tulajdonában álló dologra követi el.

Az egyéb ismérveken túlmenően a tulajdonjog vizsgálata határolja el a rongálást a Btk. 322. §-ában felvett közveszély okozásának bűncselekményétől, amely törvényi feltételtől függetlenül elkövethető saját tulajdonú dolog felhasználásával is.

A rongálás megvalósítható közvetett tettességgel is, illetve társtettségben, amennyiben az elkövetők a rongálás törvényi tényállását egymás cselekményéről tudva közösen valósítják meg. A részesekre lásd a Btk. 14. §-ához fűzött magyarázatot. A bírói gyakorlat álláspontja szerint akár ingó, akár ingatlan tárgyra elkövetett rongálás esetében a társtettség megállapításához nem szükséges az, hogy az elkövetési tárgy állagának egészére nézve valósítsák meg az elkövetési magatartást. Annak egy részére szándékegységben megvalósított elkövetési magatartás esetében is megállapítható a társtettség. Ha az elkövető másokkal szándékegységben bekapcsolódik egy emlékmű lerombolására irányuló cselekménybe, cselekedete - függetlenül attól, hogy az a dolog melyik elemének megrongálását eredményezte - az állag egésze elleni magatartás jogi sorsát osztja (B.24. elvi döntés). A fenti döntés elvi érveléssel mutat rá arra, hogy ha megkezdődött a sérelemokozás, tehát az állag megbontása megtörtént, folyamatban van, akkor az abba kapcsolódó magatartás egyben az adott állag egésze elleni cselekményhez kapcsolódik, nem pedig csupán az elkövető által kiválasztott részhez. Ebből következően, amennyiben az egyes elkövetők nem korlátozzák a külvilág számára világosan és a másik elkövető számára kifejezetten saját magatartásuk hatókörét, akkor az egyidejű, azonos térben, egymás észrevehető, elérhető - ekként közvetlen - közelségében kifejtett elkövetői magatartások kölcsönös szándékegységben vannak.

A rongálás csak szándékosan követhető el, a törvény a gondatlan magatartást nem bünteti. A cselekmény mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal megvalósítható. A szándékos elkövetési magatartás tevésben és mulasztásban is megnyilvánulhat, a szándék pedig a bekövetkezett kár tekintetében lehet eshetőleges is.

3. A rongálás elkövetési tárgya tehát az elkövető számára idegen értékkel bíró ingatlan vagy ingó vagyontárgy lehet. Az idegen vagyontárgy fogalmára lásd a lopásnál kifejtetteket, azzal a különbséggel, hogy a lopásnál csak ingó dolog lehet az elkövetési tárgy, míg rongálás esetében ingatlan is.

Saját dolognak a megrongálása, illetőleg megsemmisítése csak akkor minősül bűncselekménynek, ha műemlékre vagy védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra valósítják meg. Aki azonban a tulajdonában álló műemléket, védett kulturális javak körébe tartozó tárgyat vagy a tulajdonában álló ingatlanon lévő régészeti lelőhelyet megrongálja, a Btk. 357. §-ában felvett műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása bűncselekményét valósítja meg. Ennek értelmezéséhez lásd a fenti törvényhelyhez fűzött magyarázatot.

Nem lehet rongálás tárgya az okirat megrongálása, illetve megsemmisítése. Az okiratra mint elkövetési tárgyra megvalósított magatartás esetén ugyanis a Btk. 346. §-ában felvett okirattal visszaélés bűncselekménye megállapításának lehet helye.

A birtokból időlegesen kiesett dolog is az elkövetés tárgya lehet, amennyiben azokon a tulajdonjog még nem szűnt meg, de azokat még senki sem vette birtokába. Ugyanakkor azonban a lopott dolog megsemmisítése már nem valósít meg külön rongálást. Fentiekből következően azonban az elhagyott tárgyon sem lehet rongálást megvalósítani. Az elhagyott tárgyat - amelynek tulajdonlásával és birtoklásával az eredeti tulajdonos vagy birtokos már felhagyott - a találó jogszerűen tulajdonába veheti, és ily módon a tulajdonosi jogai között gyakorolhatja az állag megváltoztatását vagy megsemmisítését. A fogalom szűken vett értelmezése alapján egyébként sem minősíthető az elhagyott dolog a szó jogi értelmében vagyontárgynak.

Az idegen vagyon fogalomkörében utalni kell arra, hogy a közös vagyon megrongálása vagy megsemmisítése nem valósít meg bűncselekményt, amennyiben azonban a vagyontársaságot megszüntetik, úgy a rongálás megállapításának lehet helye. Ugyanez érvényes a vagyontársaság megszüntetése után a házastárs külön vagyonába tartozó dologra elkövetett rongálás esetében is.

Az elkövetési tárgy vizsgálatánál irányadónak tekintjük a B.24. számú elvi döntés indoklásában kifejtetteket. Eszerint a rongálás tárgya értékkel bíró dolog meglévő állaga, elkövetési magatartása pedig olyan állagváltoztatás, ami értékcsökkenéssel vagy értékvesztéssel jár. A dolog állaga a dolog fizikai - adott esetben részekből, elemekből álló - egésze által alkotott egysége, aminél fogva történik a dolog birtokban tartása, ami alapja és feltétele a dolog helyes, rendeltetésszerű funkcionálásának, illetve használatának, és ami a dolog értékét képezi. Ehhez képest a dolog elkövető számára idegensége azt jelenti, hogy a dolog bármely eleme, része idegen. A rongálás tehát a dolog fennálló állagának egységét bontja meg. Ekként pedig a dolog állagát képező bármely részének, elemének leválasztása, akár a leválasztás helye, akár a leválasztott rész sérelmével jár, akkor ez a dolog állagséreleme, rongálása.

A dolog értékére, illetve a rongálással okozott kárra nézve lásd a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 16. pontjához fűzött magyarázatot.

4. A rongálás elkövetési magatartása alapvetően két cselekményt határoz meg, ez a megrongálás, illetve a megsemmisítés.

A megrongálás fogalma a dolog állagának olyan károsítását jelenti, amelynek következtében a vagyontárgy értékcsökkenést szenved. Ilyenkor a bűnösséghez nem szükséges, hogy a vagyontárgy használhatósága megszűnjön vagy korlátozottá váljon. A megsemmisítés következtében viszont a vagyontárgy eredeti állapotában már nem állítható helyre. Fentiekből következően tehát megsemmisítés esetében a vagyontárgy állagának fizikai megszüntetéséről beszélhetünk. Ennek következménye, hogy az elkövetés tárgya az eredeti állapotában már nem állítható helyre. Ilyen lehet, ha az elkövető a dologt eléri, vagy apró darabjaira töri. A rongálás másik fordulata viszont a dolog állagkárosításában nyilvánul meg, amely az érték csökkenésével jár együtt. Ebben az esetben nem szükséges a vagyontárgy használhatósága vagy csökkenése, akkor is megvalósul a bűncselekmény, ha a dolog esztétikai megjelenését és ezzel az értékét a rongálási cselekmény. Ilyen lehet az ablak betörése, illetőleg a falírka elhelyezése a falon.

Nem valósít meg viszont rongálást a dolog állagának olyan megsértése, amely nem jár értékcsökkenéssel. Ilyen lehet például a dolog minőségét javító átalakítás.

Összefoglalva tehát: a rongálás elkövetési magatartása olyan tevékenység vagy mulasztás, melynek következtében a vagyontárgy állagában változás áll be, rendeltetésére alkalmatlan lesz, vagy felhasználhatósága csökken, illetve esztétikai megjelenése és értéke csökken (megrongálás), vagy éppen olyan fizikai-kémiai átalakuláson megy keresztül, mely után eredeti lényegében már nemlétezőnek tekinthető, illetve ilyen átalakulás nélkül is rendeltetésszerű felhasználása lehetetlenné válik (megsemmisítés).

Sajátos elkövetési magatartásként szabályozza a törvény a falfirka elhelyezését. A jogalkotó ezzel az utóbbi időben rendkívüli módon elszaporodott magatartásokra reagál. A Btk. 371. §-ának (7) bekezdése értelmező rendelkezést is ad a falfirka meghatározásához. Eszerint festékszóróval, filctollal vagy bármilyen más felületképző anyaggal létrehozott képi, grafikus vagy szöveges felületbevonat, amely nem a vagyontárgy rendeltetészerű használatához szükséges. Nem lehet vitás, hogy a falfirka elhelyezése a dolog esztétikai megjelenését jelentősen csökkenti. Ez együtt járhat az érték csökkenésével, és nyilvánvalóan kárként jelentkezik a helyreállítás összege tekintetében is.

A rongálás materiális bűncselekmény, amely a kár bekövetkeztével válik befejezetté. A kár fogalmához lásd a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 16. pontjához fűzött magyarázatot. Ennek megfelelően kár a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés. Ez azonban a rongálás esetében sajátosan jelentkezik. Különbséget kell tenni aközött, hogy a kár megsemmisítéssel vagy megrongálással keletkezett-e. Megsemmisítésnél nyilvánvalóan a kár a dolognak az elkövetéskori kiskereskedelmi forgalmi értékével azonos. A dolog megrongálása esetén azonban kárként a dolog eredeti állagának helyreállításával felmerült költség jelentkezik, amelyet nyilvánvalóan az áfával is meg kell terhelni. A javítás ellenszolgáltatásaként ugyanis az általános forgalmi adót is meg kell fizetni. Ennek következménye, hogy ténylegesen értékcsökkenésként jelentkezik a vagyon tekintetében ennek kifizetése.

Rongálás esetén a kár összegét a kiskereskedelmi ár alapulvételével kell megállapítani, amelynek része azonban az áfa is. Nagykereskedelmi cég vagy gyártó sértett esetén is a kiskereskedelmi ár az irányadó (BH 1995. 200.). Kísérlet megállapításának van helye azonban, amennyiben a kár nem következik be, noha az elkövetési magatartás végrehajtását az elkövető megkezdte vagy megvalósította. Ilyen lehet például, ha a szándékosan elhajított ködarab lepattan az üvegről, és azt nem töri be.

Abban az esetben, ha a rongálási magatartás szabálysértési értékhatárt meghaladó kár okozására irányul, azonban a cselekmény olyankor szakad félbe, amikor még csak szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kár keletkezett, nem a bekövetkezett kárhoz mérten szabálysértés megállapításának, hanem rongálás kísérlete megállapításának lehet helye.

5. A rongálás bűncselekményének minősített eseteit a törvény rendkívül differenciáltan szabályozza. Ebben a körben különbséget tesz részint az okozott kár nagysága, részint pedig az elkövetés tárgyának fokozott védelme, illetve a végrehajtás módja és az eszköz veszélyessége tekintetében.

A rongálás vétségnek minősülő alapesete megállapítását a törvény részint a kisebb kár okozásához, részint pedig az elkövetés módjához köti, amennyiben a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okoz a rongálás.

Nem szabálysértés, hanem rongálás vétsége valósul meg, amennyiben a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó rongálást falfirka elhelyezésével vagy bűnszövegségben követik el. A falfirka meghatározására az előzőekben már utaltunk. Ez kiegészítendő azzal, hogy a bűncselekmény akkor is megállapítható, ha nem csupán falon, hanem bármely köz- vagy magántulajdonban lévő vagyontárgy felületén történik a rongálás megvalósítása. Bűncselekmény akkor is megállapítható, ha az elkövető már más által falfirka elhelyezésével megrongált felületen valósítja meg a cselekményt. Nem igényel külön magyarázatot, hogy falfirka elhelyezése esetén a kár összege a helyreállítás költségével azonos.

A bűnszövegség meghatározására lásd a lopásnál kifejtetteket.

A rongálás 3 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett büntetési alakzatának meghatározása részint az okozott kár mértékéhez, részint az elkövetés tárgyához igazodik.

A védett kulturális javak körébe tartozó tárgyak, műemlékek, régészeti lelőhelyek vagy régészeti leletek meghatározásához lásd a lopásnál kifejtetteket. A fenti fogalmak pontos tisztázását a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 7. §-ának értelmező rendelkezése adja. A Btk. ugyanakkor a védett kulturális örökségi elemekre elkövetett rongálást rendeli büntetni a minősített esetek egyikeként.

Minősítő körülmény, ha a cselekmény vallási tisztelet tárgyát vagy vallási szertartás végzésére szolgáló épületet rongál meg. A vallási tisztelet tárgyra nézve lásd a lopásnál kifejtetteket. Az elkövetés tárgyánál említettük, hogy a rongálás bűncselekménye ingatlanra is elkövethető. Éppen ezért súlyosabban minősül a vallási szertartás végzésére szolgáló épület megrongálása.

Súlyosabban minősül a rongálás, ha temetési helyet, temetkezési emlékhelyet, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgyat érint. A fogalmak értelmezéséhez lásd a lopásnál kifejtetteket. A különbség, hogy rongálás esetében a törvény a holttesten lévő tárgyat külön nem nevesíti. Temetési hely és a temetkezési emlékhely fogalmának meghatározására a temetőkről és a temetkezésről szóló 1999. évi XLIII. törvény rendelkezései az irányadók. A Btk. azonban ezen fogalomrendszeren túllépve a temetkezési emlékhelyen, illetőleg a temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgy megrongálását is büntetni rendeli. A bűncselekmény megállapításához azonban szükséges, hogy az elkövetés helye a temető vagy temetkezési emlékhely legyen, illetve hogy az elkövetési tárgy a halott emlékére rendelt tárgy legyen.

Az 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett büntett elkövetése részint az okozott kár mértékéhez, részint az elkövetési tárgyhöz, illetve az elkövetés eszközhöz kötött. Ezen törvényhely szerint minősül a rongálás, ha jelentős kárt okoz. Az előző pontban megjelölt védett kulturális javak körébe tartozó tárgy, műemlék, régészeti lelőhely vagy régészeti lelet vallási tisztelet tárgyát vagy vallási szertartás végzésére szolgáló épület, temetési hely, temetkezési emlékhely, illetve temetőben vagy temetkezési emlékhelyen a halott emlékére rendelt tárgy esetében a büntetés 3 évig terjedő szabadságvesztés, ha a fenti elkövetési tárgyakat a cselekmény megrongálja. Abban az esetben azonban, ha az elkövetési magatartás megsemmisítés útján valósul meg a fenti elkövetési tárgyak tekintetében, a most tárgyalt 1 évtől 5 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett minősített eset megállapításának van helye.

Ezen törvényhely szerint büntetendő a cselekmény, ha a rongálást robbanóanyag vagy robbanószer felhasználásával követik el. A rongálás további súlyosabban büntetendő minősítő körülményei kizárólag az okozott kárhoz igazodnak. Ennek megfelelően 2-től 8 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a rongálás, ha különösen nagy kárt okoz, míg különösen jelentős kár okozása esetén a büntetés 5 évtől 10 évig terjedő szabadságvesztés.

A rongálás szabálysértési alakzatát a szabálysértésekről szóló 2012. évi II. törvény 177. §-ának (1) bekezdés b) pontja határozza meg

6. A rongálás bűncselekménye - törvényi fogalom-meghatározás nélkül is - részben szubszidiárius jellegűnek minősíthető. Nem állapítható meg ugyanis a rongálás bűnhalmazatban olyan cselekményekkel, amelyeknek tényállása a rongálást mint elkövetési magatartást tartalmazza. Ilyen például az okirattal való visszaélés, a közveszélyokozás vagy a közérdekű üzem működésének megzavarása, bűncselekményei.

Az okirat megsemmisítésével kapcsolatban lásd az elkövetés tárgyánál kifejtetteket. A bűncselekmény tárgyalása során az egyik legjelentősebb elhatárolási kérdés a közveszélyokozás bűncselekménye tekintetében vizsgálendő. A Btk. 322. §-ában felvett közveszély okozása a bűncselekmény elkövetési magatartása, elsősorban anyag vagy energia pusztító hatásának kiváltása. Ez pedig szükségszerűen magában foglalja a dolgok megrongálását, megsemmisítését. Az előzőekben már utaltunk arra, hogy a közveszélyokozás - szemben a rongálással - az elkövető saját tulajdonában lévő vagyontárgyakra is megvalósítható.

Alapvető különbség jelentkezik a cselekmények jogi tárgya vonatkozásában. A rongálással szemben ugyanis a közveszélyokozás nem a tulajdont, hanem a közbiztonságot védi. Ugyanakkor nagyszámú, meg nem határozható személyt vagy előre fel nem becsülhető anyagi javakat veszélyeztet. Mindebből következően a közveszély okozásával nem járó magatartások értékelhetők rongálásként. További jelentős különbség, hogy rongálás esetében az elkövetési magatartás mindig meghatározott dologra valósul meg. Amennyiben a két bűncselekmény tekintetében azonos elkövetési magatartás állapítható meg, úgy a terhelt bűnösségét - a halmazat mellőzésével - a közveszélyokozás bűncselekményében kell megállapítani. A közveszélyokozással okozott tényleges vagyoni sérelemnek a büntetés kiszabása körében lehet jelentősége. Nem közveszélyokozás, hanem rongálás valósul meg azonban, ha az elkövető a lakóházaktól távol álló szalmakazlat felgyújtja (BH 1993. 483.).

Nincs helye bűnhalmazat megállapításának akkor sem, ha a rongálási magatartást a Btk. 323. §-ában felvett közérdekű üzem működésének megzavarása körében fejtik ki. Az esetek túlnyomó többségében a közérdekű üzem működésének jelentős mértékű megzavarása magán foglal rongálásként értékelhető magatartást is.

A Btk. 232. §-ában felvett közlekedés biztonsága elleni bűncselekménnyel a rongálás valóságos alaki halmazatot alkot. Ez akkor állapítható meg, ha a rongálás a közlekedési bűncselekményt a közlekedési útvonal, jármű, üzemi berendezés vagy ezek tartozéka megrongálásával vagy megsemmisítésével követik el. Megvalósulhat azonban a rongálás a közlekedő jármű vezetője elleni erőszak útján is. Ilyen lehet, ha például kövel dobálják a közlekedő járművet. A közlekedés biztonsága elleni büntetett és a rongálás bűncselekményét is megvalósítja, aki a közlekedő kamion szélvédőjét kövel bedobja, és a szélvédő összetörésével 100.000 Ft kárt okoz (BH 2006. 240.).

Bűnhalmazat állapítható meg a rongálás és a jármű önkényes elvétele bűncselekményei esetében is, amennyiben a szándékos rongálás a jármű önkényes elvételének eszközcselekménye (BH 1990. 327.).

A lopás és rongálás halmazatának, illetőleg elhatárolásának kérdésére lásd a lopásnál kifejtetteket. Ebben az esetben is irányadó a BKv. 42. számú véleményben kifejtett iránymutatás. A halmazat kérdése értelemszerűen a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás esetében valósul meg. Ilyenkor a keletkezett kár összege a lopás érték szerinti minősítése szempontjából nem vehető figyelembe. Bűnhalmazat megállapításának pedig akkor van helye, ha a rongálás valamennyi tárgyi és alanyi ismérve a lopástól elkülönülten megvalósul. Ennek hiányában pedig abban az esetben, ha a rongálásnak a törvényben meghatározott büntetési tétele a dolog elleni erőszakkal elkövetett lopás büntetési tételénél súlyosabb. Abban az esetben azonban, ha a terhelt szándéka az elkövetés tárgyának azonnali megsemmisítése, rongálás és nem lopás megállapításának van helye még akkor is, ha a rongálás konkrét lefolyása közben a tettes egyébként elvételnek tűnő magatartást tanúsít. Abban az esetben ugyanis, ha az elvétel célja a megsemmisítés, és ezt az elkövető nyomban végrehajtja, a rongálás megállapításának van helye. Az elvételi és a rongálási magatartás időben, térben történő elkülönülése esetén azonban a lopási cselekmény megelőzi a rongálást.

A lopás kísérletétől való önkéntes elállás megállapíthatósága esetén az ennek bekövetkezéséig megvalósított rongálás vétségéért (az úgynevezett maradék bűncselekményért) a terhelt büntetendő (BH 2004. 306.).

Kizárt a halmazat a sikkasztás bűncselekményével is. Amennyiben az elkövető a rábízott dolgot teljesen megsemmisíti vagy megrongálja, ezzel tulajdonosi magatartást tanúsít, azaz a rábízott dologgal sajátjaként rendelkezik. Ilyen esetben a sikkasztás megállapítása jöhet csak szóba. Rongálásnak pedig csak akkor minősülhet a cselekmény, ha a dolog megrongálása a sajátjakénti rendelkezés nélkül, értéksökkenés útján okoz kárt.

Elhatárolási problémát vet fel a rongálás, illetve a hűtlen kezelés viszonya is. A két bűncselekmény elkövetési magatartása lehet egymást fedő tevékenység is. Ha az idegen vagyontárgy kezelésével megbízott személy megbízásából folyó kötelességei közé tartozik, hogy valamely vagyontárgyat a rongálástól vagy a megsemmisüléstől megóvjon. Amennyiben e kötelességet szándékosan elmulasztja, cselekménye hűtlen kezelést valósít meg. Ha a rongálást nem a megbízásból folyó kötelességeinek megszegésével követi el, úgy a rongálás bűncselekménye megállapításának lehet helye.

A bűnhalmazat megállapításának kérdése leggyakrabban a garázdaság bűncselekményével kapcsolatban merül fel. A Btk. 339. §-ában felvett garázdaság bűncselekménye ugyanis nemcsak személy, hanem dolog elleni erőszakkal is elkövethető. A probléma megoldására a 34. számú büntető kollégiumi vélemény adja meg a választ. Eszerint bűnhalmazat létesül, ha az elkövető egy cselekménnyel a garázdaság, valamint a testi sértés vagy a rongálás törvényi tényállását is megvalósítja, feltéve, hogy a testi sértés vagy a rongálás törvényi büntetési tétele nem súlyosabb, mint a garázdaságé. Amennyiben a garázdaságot dolog elleni erőszakos magatartással követik el, és ez utóbbi csupán szabálysértést valósít meg, a garázdaság mellett a rongálás szabálysértésének a megállapítására nem kerülhet sor. Amennyiben azonban a rongálásban megnyilvánuló garázda erőszakos magatartás kisebb kárt okoz, vagy ha a szabálysértési értékhátárt meg nem haladó kárt okozó rongálást a garázdaság elkövetője bünszövetségben valósítja meg, vagyis ha a rongálás bűncselekmény, a garázdasággal halmazatban a rongálás vétségét meg kell állapítani. Ilyen esetben és ilyen mérvű rongálás esetében ugyanis az már nem szükségszerű velejárója a garázdaságnak. Ugyanakkor a garázdasággal megvalósult rongálás vétségének büntetése nem súlyosabb a garázdaság vétségének a büntetésénél. Abban az esetben azonban, ha a garázdaság alapesetét megvalósító dolog elleni erőszakos magatartás nagyobb vagy ezt meghaladó kárt okoz, a törvény rendelkezésénél fogva a bűnhalmazat mellőzésével csak a súlyosabb bűncselekmény, azaz a súlyosabb rongálás megállapításának van helye. A garázdaság büntetnek minősülő súlyosabb esetei mellett azonban sor kerülhet a nagyobb kárt okozó, illetve a Btk. 371. §-ának (3) bekezdés ba)-bc) pontjaiban meghatározott tárgyak tekintetében elkövetett rongálás büntetnének halmazatban való megállapítására.

Ugyancsak halmazatban állapítható meg a rongálás a Btk. 241. §-ában felvett környezetkárosítás és 242. §-ában rögzített természetkárosítás bűncselekményeivel. A helyrehozhatatlan károsodást előidéző természetkárosítás büntetett, valamint a rongálás büntetettét valósítja meg a mezőgazdasági vállalkozó vádlott, aki kellően nem gondoskodik arról, hogy a szigorúan védetté nyilvánított erdőterületre ne hatoljanak be; és az elkóborolt állatok a gyertyán- és bükkfák kérgének lerágásával, az aljnövényzet letaposásával, a csapások kijárásával és a trágyázással a természetvédelmet ért olyan károsodást okoztak, amely végleges jellegű és helyrehozhatatlan (BH 2001. 512.).

Valóságos az alaki halmazat a rongálás és a Btk. 284. §-ában felvett fogolyzandulás esetében is. A fogolyzandulás és a rongálás halmazatban megállapításának van helye, ha a zandulás során a fogvatartottak a zárkaikban a berendezési tárgyakat megsemmisítve törmek-zúznak, s ezáltal vagyoni kárt okoznak (BH 1994. 10.).

Rongálást valósíthat meg az elkövető, aki a hatóság őrizetéből megszökve a Btk. 283. §-ában felvett fogolyszökés bűncselekményét valósítja meg. Ezen magatartásnak nem szükségszerű eleme a rongálás, de az megvalósulhat az őrzésre szolgáló berendezési tárgyak, ajtók, jelzőberendezések stb. megrongálásával. Ilyenkor az alaki halmazat a rongálással valóságos.

A rongálás minősített esetei körében utaltunk a robbanóanyag vagy robbanószer felhasználására. Aki ezen eszközöket engedély nélkül szerzi meg vagy készíti, és így követi el a rongálás bűncselekményét, úgy halmazatban a Btk. 324. §-ában felvett bűncselekményért is felel.

Rongálás esetében is irányadó az egység és többség értékelése körében a lopásnál kifejtett álláspont. A sértettek száma ebben az esetben is bűnhalmazatot eredményez. A bűncselekmény rendbelisége ily módon a sértettek számához igazodik.

Sikkasztás

372. § (1) Aki a rábízott idegen dolgot jogtalanul eltulajdonítja, vagy azzal sajátjaként rendelkezik, sikkasztást követ el.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a sikkasztást kisebb értékre vagy

b) a szabálysértési értékre elkövetett sikkasztást

ba) bünszövetségben,

bb) közveszély színhelyén,

bc) üzletszerűen

követik el.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a sikkasztást nagyobb értékre,

b) a kisebb értékre elkövetett sikkasztást a (2) bekezdés ba)-bc) pontjában meghatározott valamely módon, vagy

c) a sikkasztást védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre követik el.

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a sikkasztást jelentős értékre,

- b) a nagyobb értékre elkövetett sikkasztást a (2) bekezdés *ba*)-*bc*) pontjában meg határozott valamely módon, vagy
- c) a sikkasztást a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el.
- (5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha
- a) a sikkasztást különösen nagy értékre vagy
- b) a jelentős értékre elkövetett sikkasztást a (2) bekezdés *ba*)-*bc*) pontjában meghatározott valamely módon követik el.
- (6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha
- a) a sikkasztást különösen jelentős értékre vagy
- b) a különösen nagy értékre elkövetett sikkasztást a (2) bekezdés *ba*)-*bc*) pontjában meghatározott valamely módon követik el.

ÍH 2016. 127. Zár alá vétel téves feloldása

BH 2010. 209., BH 2010.208., BH 2009. 100., BH 2006. 181., BH 2002. 347., BH 2002. 4., BH 2001. 514., BH 2000. 47., BH 1999. 441., BH 1998. 265., BH 2012. 146.,

EBH 2008. 1860., EBH 2007. 1678., EBH 2006. 1394., EBH 2005. 1295., EBH 2003. 839.

1/2005. Büntető- polgári jogegységi határozat, B.I. elvi határozat

Szövegtörténet

A sikkasztás bűncselekményének megfogalmazása megegyezik az 1978. évi IV. törvény bűncselekmény fogalmával. A kiforrott és a gyakorlat által kimunkált bűncselekmény esetében eltérő törvényi meghatározásra nem volt szükség.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a tulajdonviszonyok rendje. A sikkasztás kizárólag a tulajdonjog ellen irányul, mivel a dolog az elkövető birtokában van, így a tulajdonosi részjogosítványok közül - szemben a lopással - a birtokot nem sérti.

2. A sikkasztás elkövetési tárgya a tettesre rábízott idegen dolog. A törvény értelmezése alapján az 1/2005. Büntető Polgári Jogegységi Határozat egyértelműen rögzíti, hogy a sikkasztás bűncselekményének elkövetési tárgya mind az eltulajdonítás, mind pedig a sajátkénti rendelkezés elkövetési magatartását illetően kizárólag ingó dolog lehet. Sikkasztást tehát - miként a lopást is - nem lehet ingatlanra megvalósítani. Az elkövetési tárgy további sajátossága, hogy az jogszerűen kerül az elkövető birtokába. Az elsikkasztott idegen ingó dolgot az elkövetőre rábízták. A rábízás a dolog birtokba adását jelenti, amelynek a jogcíme közömbös. Ez gondozás, kezelés, használat, szállítás vagy akár gazdálkodás céljából is történhet. A rábízás időtartamának nincs jelentősége, a rövid időre történő rábízás esetén is a sikkasztás megvalósulhat.

Nem valósul meg sikkasztás akkor sem, ha valaki az átruházásra irányuló megállapodással és a dolog tényleges birtokba vételével a tulajdont arra tekintet nélkül szerzi meg, hogy a vételárát kifizette volna. Vásárlás esetén a vevő azzal, hogy a hitelbe megvásárolt dolgot a vételár kiegyenlítése előtt eladja, nem követ el sikkasztást.

A bűncselekmény elkövetési tárgya lehet azonban az a dolog, ami a tulajdonjog fenntartásával, de adásvétel útján került az elkövető birtokába. Ilyenkor a vevő a vételár teljes kiegyenlítése előtt nem szerzi meg a tulajdonjogot, így módon a vételár teljes kifizetéséig a sikkasztás megvalósítja, ha a tulajdonjog fenntartásával eladott dolgot elidegeníti.

A rábízás egyik leggyakoribb példája a pénztárkezelés. A pénztáros a rábízott összegből csak a megbízó által előírt okból és módon fizethet. Sikkasztást valósít meg, így módon mind a rábízott pénzösszeg eltulajdonításával, mind pedig a megbízás tartamától eltérő rendelkezés esetében is.

A fentiekből következően megállapítható, hogy a rábízás általában valamely jogügylet formájában történik. Elszámoláson alapuló tartós jogviszony esetében az elkövető a meghatározott rendeltetéssel átvett pénzösszeg tekintetében a sajátjaként rendelkezik, cselekménye a sikkasztás megállapítására alkalmas (BH 1999. 247.).

A rábízott dolog az elkövető számára idegen. Így módon tulajdonos társak a közös tulajdonra nézve sikkasztást csak kifejezett rábízás esetén, a közös birtoklás megszűnésének feltétele mellett valósíthatnak meg. Idegen dolog azonban vállalkozási szerződés keretében, de meghatározott rendeltetéssel - anyagvásárlásra - átvett pénzösszeg eltulajdonítása, mely esetben a sikkasztás megvalósul. Ilyenkor ugyanis a vállalkozás keretében megbízási jogviszony létesül, és az ennek alapján hozzákerült dolgon a megbízott nem szerez tulajdont (BH 1994. 63.).

A sikkasztás tárgya fogalmi körében kaphat helyet az az eset is, amikor a szó szoros értelmében nem beszélhetünk kifejezett átadásról, a dolog mégis jogszerűen kerül a tetteshez. Ilyen lehet a bérbeadó vagy a szálloda törvényes zálogjogának érvényesítése, az öröktaggyóval együtt élt személy vagy örökös birtoka, az örökség tárgyain a hagyatékk átadását megelőzően.

Az idegen vagyon állhat mind magánszemély, mind jogi személy tulajdonában. A jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaság vagyona az alapító vagyonától elkülönül, ezért az alapító számára idegen vagyon, dolog, melyre nézve a sikkasztás megvalósulhat (BH 1999. 441.). A rábízásnak azonban mindig közvetlennek kell lennie. Önmagában abból a körülményből, hogy az önkormányzat képviselő testületét a törvény erejénél fogva polgármester képviseli, még nem következik, hogy az önkormányzat teljes vagyona egyben a polgármesterre lenne bízva. Büntetőjogi szempontból - a sikkasztást tekintve - ugyanis a közvetlen rábízás tényének van jelentősége (B.I. elvi határozat).

A sikkasztás bűncselekményének megállapítása szempontjából tehát a rábízás fogalma alatt az idegen dolog birtokba adását, a birtoklás jogának rövidebb vagy hosszabb időre történő átengedését kell érteni. Nem értékelhető rábízásként a felkérés, amely a dolog pillanatnyi őrzetére vagy felügyeletére vonatkozik; az így átadott dolog eltulajdonítása lopást valósít meg (BH 2010. 208.).

A fentiek alapján nyilvánvaló, hogy a rábízásnak a dolog tényleges birtoklására kell irányulnia. Ebből következően a vállalat telephelyén vagyondörző szolgálatot teljesítő személyekre nincs rábízva a raktárban elhelyezett árukészlet, feladatuk kizárólag az objektum külső őrzése az illetlen személyek behatolásának megakadályozása érdekében, ezért a raktárban elhelyezett értékek általuk történt eltulajdonítása nem a sikkasztás, hanem a lopás törvényi tényállását valósítja meg (BH 2002. 4.).

3. Az előzőekben elmondottakból következően a sikkasztás alanya tettesként vagy társtettesként csak az lehet, akire a dolgot ténylegesen rábízták, és aki azt ténylegesen birtokolja is. Részesi magatartást az valósíthat meg, akire a dolog ugyan nincs rábízva, de felbujtóként vagy bűnsegédként vesz részt valamely elkövetési magatartáshoz kapcsolódva. Ilyen lehet például, ha valaki postai alkalmazottnak vagy pénzszállítónak nyújt segítséget a kezelésére, őrzésére bízott pénz eltulajdonításában. Mindebből látható, hogy a sikkasztás egyfajta különös alanyiságot kíván meg. Tettese csak az lehet, akire a dolgot rábízták. Az a személy, akire a dolog nincs rábízva, ha önállóan valósítja is meg az eltulajdonítást eredményező magatartást, csupán bűnsegéd lehet, mert nem a törvényi tényállást valósította meg, azaz nem a rábízott idegen dolgot tulajdonította el, csupán abban segítséget nyújtott annak, akire a dolgot rábízták. Ennek megfelelő magatartást tanúsít, aki nem a szervezet dolgozója, azonban a raktáros által részére átadott - és a raktárosra rábízott - dolgot tulajdonítja el.

A sikkasztás elkövetési magatartása csak szándékosan valósítható meg, az eltulajdonítás esetében feltétel az egyenes szándék. A sikkasztásra irányuló szándéknak át kell fognia a jogtalanságot, és eltulajdonításra kell irányulnia.

4. A törvény a sikkasztás két elkövetési magatartását határozza meg. Ezek: 1) a dolog jogtalan eltulajdonítása, 2) illetőleg a dologgal való sajátjakénti rendelkezés.

Az eltulajdonítás alapvetően a tulajdoni állapot megváltoztatását jelenti, azaz az eredeti tulajdonállapot megszűnését és egy új létrehozását. Az eltulajdonításnak jogtalannak kell lennie, ami azt jelenti, hogy azt sem jogszabály, sem az erre jogosult nem engedi meg. A sajátjakénti rendelkezés ezzel szemben olyan elkövetői magatartást jelent, amelyben a terhelt a jogosult személy engedélye nélkül időlegesen tanúsít olyan magatartást, amelyre csak a tulajdonos vagy annak hozzájárulásával más lenne jogosult.

A két elkövetési magatartás között a különbség abban rejlik, hogy eltulajdonításon a szó köznapi értelmének megfelelően a végleges megtartásra irányuló magatartást és elidegenítést értjük, míg sajátjaként való rendelkezésnek tekinthető minden más magatartás, amely a rábízás tartalmától a tettes érdekeinek irányába eltér, akár a saját nevében, akár a tulajdonos nevében cselekszik.

Nem lehet szó ugyanakkor eltulajdonításról, ha az elkövető szándéka csupán a dolog ideiglenes használatára vagy egyéb célra, de nem annak végleges megtartására irányul. Eltulajdonítás valósul meg ugyanakkor, ha az elkövető a dolog visszakövetelésére jogosított elől azt eltagadja. Mindez azt jelenti, hogy megbízás történt, és ennek folytán van nála az idegen dolog. Az eltagadás nem lehet azonos a visszaadás megtagadásával, ami lényegében polgárjogi következményeket vonhat maga után. Az eltagadás a jogtalan eltulajdonítási szándékra utal.

Az eltulajdonítással tehát az elkövető a dolog feletti tényleges uralom végleges megszüntetésére tör. Szándéka arra irányul, hogy megszüntesse a korábban létező tulajdoni állapotot, és annak helyébe a sajátját állítsa, mégpedig a véglegesség szándékával. A dolog eltagadásán túlmenően ilyennek minősül az elkövetés tárgyának elidegenítése, elhasználása, a dolog állagának lényeges megváltoztatása.

Nem lehet azonban eltulajdonítási szándékra következtetni önmagában abból, hogy a terhelt a jogszerűen hozzákerült dolgot meghatározott időben nem adta vissza a sértettnek, hanem azt továbbra is magánál tartotta.

Nem lehet vitás a jogtalan eltulajdonítás megállapítása abban az esetben, ha a terhelt olyan dolog eladásáról rendelkezik, amely a tulajdonjog fenntartásával került hozzá. Amennyiben ilyen szerződés őt kizárólag a dolog tárolására, valamint saját célú felhasználására jogosítja fel, az értékesítést követően a sikkasztás jogtalan eltulajdonítással megvalósított fordulatát kell megállapítani (BH 2006. 276.). Hasonló a helyzet akkor is, ha a kft. anyagbeszerzője a munkaviszonyának megszűnése után a munkáltatója tulajdonában lévő, de általa birtokban tartott szerszámokkal és anyagokkal nem számol el, hanem azokat mint sajátját értékesíti (BH 2002. 347.).

Végül, ugyancsak a jogtalan eltulajdonítással valósítja meg a sikkasztást a kft. alkalmazottja, ha a megbízás alapján beszedett pénzt nem fizeti be, hanem azt az elmaradt munkabérének a kifizetésére visszatartja (BH 1998. 265.).

A sikkasztás második fordulata - a dologgal sajátjaként való rendelkezés - akkor állapítható meg, ha az elkövető a jogosult engedélye nélkül időlegesen tanúsít olyan magatartást, amelyre kizárólag a tulajdonos vagy annak hozzájárulásával más személy jogosult. Ilyen lehet a dolog birtokának, használatának időleges átengedése, zálogba adása vagy más módon való megterhelése. Az elhatárolás szempontjából ki kell emelni, hogy ilyenkor az elkövető szándéka nem a dolog végleges eltulajdonítására irányul, hanem csupán a tulajdonosi rendelkezési jog ideiglenes gyakorlására. Sajátjakénti rendelkezést kell megállapítani minden olyan tevé vagy mulasztás esetén, amelyre csak a tulajdonos jogosult, de az elkövető azt a látszatot kelti, mintha ő maga a dologgal rendelkezve lenne a tulajdonos. A sajátjakénti rendelkezést is olyannak kell minősíteni, mint amely a rábízás tartalmától a tettes érdekeinek irányába a rábízó személy akaratával szemben jogellenesen eltér. A jogellenesség hangsúlyozása azért szükséges, mert a polgári törvénykönyv számos esetben lehetőséget ad tulajdonosi részjogosítványok érvényesítésére. Ilyen lehet például a törvényes zálogjog gyakorlása.

Összességében tehát a sajátjakénti rendelkezés minden olyan magatartásra kiterjed, amelyre az adott dologgal kapcsolatban kizárólag a tulajdonos jogosult. A megbízás körét meghaladó jogellenes birtokban tartás, illetve pusztá visszatartás ebben az esetben sem valósít meg bűncselekményt. Ily módon a sajátjakénti rendelkezést a tulajdonost megillető jogosítványok egy részének a jogellenes használata jelenti, aminek során az elkövető olyan magatartást tanúsít, amely a tulajdonosi jogosítványok tényleges gyakorlásában nyilvánul meg.

A sikkasztást sajátjakénti rendelkezéssel valósítja meg a felszámoló biztos, aki a felszámolás alatt álló gazdálkodó szervezet vagyonából pénzkölcsönt nyújt (BH 2010. 209.). Sajátjakénti rendelkezésnek minősül, ha valaki az általa lízingelt gépkocsit jogellenesen bérbe adja (EBH 2008. 1860.). A sajátjakénti rendelkezés kapcsán azonban nyomatékosan szükséges utalni arra, hogy a bűncselekmény ezen fordulattal történő elkövetése esetén a kár nem a törvényi tényállás eleme, következőképpen a bűncselekmény megvalósításához a vagyon csökkenésének bekövetkezése nem szükséges. Nem valósít meg ugyanakkor sajátjakénti rendelkezéssel megvalósított sikkasztást a tulajdonost megillető intézkedések megtételének elmulasztása (EBH 2005. 1295.). Nem valósul meg sikkasztás azzal, hogy a társaság vagyonrészeinek értékesítéséből befolyt összeget a gazdasági társaság vagyonkezelésre jogosult ügyvezetője a taggyűlés hozzájárulása nélkül fordítja a társaság ténylegesen fennálló és elismert tartozásának kifizetésére (BH 2009. 41.).

Az ítélezési gyakorlat értékelésével összefoglalóan megállapítható, hogy a sikkasztás mindkét elkövetési magatartása egyaránt a tulajdonost megillető jogok gyakorlásával valósítható meg. A különbség abban áll, hogy a tulajdonost megillető jogok gyakorlása csupán ideiglenesen áll-e az elkövető szándékában, vagy azt véglegesnek tekinti. A jogtalan eltulajdonítás kétmozzanatú cselekmény. Az első mozzanattal az elkövető kizárja a jogosultat a tulajdonjoga gyakorlásából, a második pedig a tulajdonosi részjogosítványokat ténylegesen gyakorolja. A gyakorlatban azonban ez egyetlen cselekménnyel is megvalósítható. A terhelt szándékára a rábízott idegen dolog ismeretlen helyre szállításából a tulajdonos előli eltitkolásából már következtetést lehet levonni (BH 2010. 2. indokolása).

A sikkasztás bűncselekménye az eltulajdonítást tanúsító magatartással, illetve a sajátjaként való rendelkezéssel válik befejezetté. A kár bekövetkezése a törvényi tényálláshoz nem tartozik.

Sikkasztás esetében nem kizárt a kísérlet megállapítása. Erre rendszerint akkor kerülhet sor, ha az elkövetési magatartás természetes egységet alkotó több cselekménymozzanatból tevődik össze, és annak elmarad a teljes megvalósulása. Ilyen lehet, ha az elkövető a rábízott dolgok eltulajdonítását megkezdte, de az összes rábízott dolgot eltulajdonítani már nem tudta. Az eltulajdonítás körében nem okozhat problémát a kísérlet megállapítása mind a végleges megtartás, mind az elidegenítés esetében. Nem beszélhetünk kísérletről azonban, ha a végleges megtartás szándéka az eltitkolásban jut kifejezésre, mivel az eltitkolás kinyilvánításával a sikkasztást befejezettnek kell minősíteni. Ilyenkor kísérlet nem jöhet szóba. Az elidegenítéssel megvalósuló eltulajdonítás kísérlete azonban megállapítható. Ilyennek minősülhet az elkövető által tett ügyleti nyilatkozattal az elidegenítési folyamat megkezdése. A cselekmény ilyenkor már a kísérlet szakába lép, de a befejezés elmarad, az ügylet például a tettesen kívülálló okból nem jön létre.

5. A sikkasztás bűncselekményének minősítése során az elkövetés tárgyának értékén túlmenően jelentősége van az elkövetés helyének, módjának, az elkövetés tárgyának és egy esetben a sértett személyének is. A törvényhozó ugyanis a védett kulturális javak körébe tartozó tárgyakat kívánja fokozott védelemben részesíteni a sikkasztás bűncselekményével, valamint azon személyeket, akik idős koruknál vagy fogyatékoságuknál fogva már nem képesek a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására.

A sikkasztás bűncselekményének alapesete akkor valósul meg, ha a bűncselekményt kisebb értékre követik el.

A szabálysértésekről szóló 2012. évi II. törvény 177. §-ának (1) bekezdés a) pontja alapján szabálysértés valósul meg, ha a sikkasztást 50.000 Ft-ot meg nem haladó értékre követik el.

A szabálysértési értékre elkövetett cselekmény esetében is bűncselekményt kell megállapítani, ha a szabálysértési értékre elkövetett sikkasztást bünszövetségben, közveszély színhelyén vagy üzletszerűen követik el. A fenti minősítő körülményekhez lásd a lopásnál kifejtetteket. Az üzletszerűség kapcsán a gyakorlatból kiemelést érdemel, hogy ezen minősítő körülmény feltételeként megkívánt rendszeres haszonszerzésre törekvés más személy vagyoni gyarapodása érdekében elkövetett cselekmények esetében is megállapítható. Üzletszerűen elkövetettnek minősül ezért annak cselekménye, aki a munkakörét felhasználva sikkasztás, illetve csalás elkövetése révén maga vagy más részére törekszik rendszeres anyagi hasznot biztosítani (EBH 2007. 1678.).

A kisebb értékre, illetőleg a szabálysértési értékre bünszövetségben, közveszély színhelyén és üzletszerűen elkövetett sikkasztás bűncselekménye vétségnek minősül. Büntetési alakzat valósul meg, ha a sikkasztást nagyobb értékre, illetőleg a kisebb értékre elkövetett sikkasztást a fent megjelölt minősítő körülmények valamelyikével valósítják meg. Ugyancsak büntettnak minősül, ha sikkasztást védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre valósítják meg. Ezen körülményre lásd a lopásnál, illetve rongálásnál kifejtetteket.

Súlyosabban büntetendő a sikkasztás, ha azt jelentős értékre vagy nagyobb értékre, de bünszövetségben közveszély színhelyén vagy üzletszerűen valósítják meg. Ebben a körben a jogalkotó egy új minősítő körülményt is bevezet. Akkor is súlyosabban minősül a sikkasztás, ha azt a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el. A sikkasztás és a csalás bűncselekménye esetében a jogalkotó súlyosabb jogkövetkezményeket fűz azon elkövető magatartásához, aki a cselekmény elkövetéséhez olyan személyeket használ ki, akik csak korlátozottan képesek cselekménye elhárítására. A jogalkotó ezzel a fordulattal elsősorban az idős emberek sérelmére az utóbbi időben rendkívüli módon elszaporodott bűncselekményekre reagál.

A továbbiakban a bűncselekmény akkor minősül súlyosabban, ha különösen nagy értékre, majd ezt követően különösen jelentős értékre valósítják meg, illetve a jelentős értékre, valamint különösen nagy értékre elkövetett sikkasztást bünszövetségben, közveszély színhelyén, üzletszerűen követik el.

6. A sikkasztás és a lopás elhatárolása kapcsán már utaltunk arra, hogy a megtekintésre átadás nem azonos a rábízással, a dolognak pillanatnyi elfoglaltság okából történő átadása nem minősül rábízásnak, az ilyen dolog célzatos elvétele lopást valósít meg. Ugyancsak lopás megállapítására kerülhet sor, ha az eltulajdonításra a jogszerű rábízási jogviszony megszűnését követően kerül sor. Nem a sikkasztást, hanem a lopást valósítja meg, aki a munkaviszonyának megszűnése után a munkáltatója tulajdonában lévő számítógépet - felettesének tiltórendelkezése ellenére - átvételi elismervényt hátrahagyva lakására viszi, és felértékeltetése után a becsült értéknek megfelelő összeget a munkáltatója részére megküldi (BH 2003. 398.).

Szükséges a sikkasztást elhatárolni a Btk. 287. §-ában felvett zártörés bűncselekményétől. A zár alá vett dolognak a végrehajtás alóli elvonása zártörést és nem sikkasztást valósít meg.

A sikkasztás és a csalás elhatárolása tekintetében annak van jelentősége, hogy milyen módon került az idegen dolog az elkövető birtokába. Amennyiben a tulajdonos az elkövető megtévesztő magatartása következtében adja át a dolgot, csalás megállapításának lehet helye. Ilyennek minősül, ha a vállalkozási szerződés keretében az előleg kifizetésére olyan körülmények között került sor, amikor az elkövetőnek már a pénzösszeg felvételkor sem állt szándékában a teljesítés. Nem sikkasztást, hanem csalást követ el az, aki az általa eladott - majd megjavított - gépkocsit olyan módon szerzi vissza, hogy a vevőtől kipróbálás végett elkéri, majd azzal a szándékkal, hogy azt megtartja, elhajt. Sikkasztás csak abban az esetben állapítható meg, ha az eltulajdonítási szándék utólag alakult ki, illetőleg az elkövető jóhiszeműen veszi birtokba a dolgot (BH 1996. 412.).

A csalás és a sikkasztás elhatárolására végül irányadó a BKv. 29-es számú állásfoglalás. Ennek megfelelően, ha az idegen vagyon kezelésével megbízott személy sikkasztást valósít meg, azonban az általa okozott hiányt (kárt, vagyoni hátrányt) a sértett megtévesztésével utóbb eltiinteti vagy csökkenti, halmazatban a csalást nem követi el.

A sikkasztás és a hűtlen kezelés viszonyában az előbbi bűncselekmény megállapításának van helye, amikor a vállalkozó a vállalkozási szerződés alapján birtokába került és fel nem használt anyagot a megrendelő elől eltitkolja, és ezáltal eltulajdonítja. Ilyen esetben ugyanis az eltulajdonítási szándéknak van elsődlegessége, nem pedig a vagyonkezelői kötelezettség megszegésének.

Ugyancsak nem valósul meg bűnhalmazat, ha az elkövető a kezelésére bízott idegen gépi meghajtású járművet a használatra vonatkozó rendelkezésektől eltérő módon veszi igénybe. Ebben az esetben a hűtlen kezelés megállapításának van helye (BKv. 35.). Nem kizárt azonban a halmazat megállapítása, ha a fenti magatartást tanúsító elkövető a szállítás végett átvett dolgokat úgy tulajdonítja el, hogy a kezelésére bízott gépkocsit jogtalanul igénybe is veszi.

A halmazat értékelése körében töretlen a bírói gyakorlat annak megítélésében, hogy a sikkasztással halmazatban az annak leplezése érdekében elkövetett magánokirat-hamisítás mindig megállapítható.

Nem kizárt a halmazat robbanóanyaggal vagy lőszerral visszaélés bűncselekményeivel abban az esetben, ha az elkövető a fenti dolgokhoz sikkasztás útján jutott.

Nem valósul meg ugyanakkor halmazat, ha az elkövető pénzkezeléssel van megbízva, ugyanakkor azonban felelősséggel a pénz kezelését végző munkáltatójának tartozik. Ilyen lehet például a banki pénztáros felelőssége. A rendbeliség ilyenkor nem a számlatulajdonosok számára igazodik. Az ilyen esetben 1 rendbeli sikkasztást kell megállapítani. Ugyancsak természetes egyébként jelentkezik a bűncselekmény és 1 rendbeli lopásnak minősül, ha az elkövető - mint a társasház képviselője - a lakóktól beszedett és meghatározott rendeltetéssel átadott pénzt eltulajdonítja (BH 1994. 118.).

Csalás

373. § (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás kisebb kárt okoz, vagy

b) a szabálysértési értékhátart meg nem haladó kárt okozó csalást

ba) bünszövetségben,

bb) közveszély színhelyén,

bc) üzletszerűen,

bd) jótékony célú adománygyűjtést színlelve

követik el.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás nagyobb kárt okoz, vagy

b) a kisebb kárt okozó csalást a (2) bekezdés ba)-bc) pontjában meghatározott valamely módon követik el.

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás jelentős kárt okoz,

b) a nagyobb kárt okozó csalást a (2) bekezdés ba)-bc) pontjában meghatározott valamely módon követik el, vagy

c) a csalást a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el.

(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás különösen nagy kárt okoz, vagy

b) a jelentős kárt okozó csalást a (2) bekezdés *ba*)-*bc*) pontjában meghatározott valamely módon követik el.

(6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás különösen jelentős kárt okoz, vagy

b) a különösen nagy kárt okozó csalást a (2) bekezdés *ba*)-*bc*) pontjában meg határozott valamely módon követi kel.

(7) E § alkalmazása szempontjából kárnak kell tekinteni az igénybe vett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékét is.

ÍH 2016. 134. Összbüntetésbe foglalási indítvány, enyhébb végrehajtási fokozat meghatározása

BH 2012. 5., BH 2011. 160., BH 2011. 127., BH 2011. 92., BH 2011. 59., BH 2010. 60., BH 2009. 346., BH 2007. 329., BH 2007. 183., BH 2006. 208., BH 2004. 498., BH 2000. 95., BH 2001. 6., BH 1999. 398., EBH 2004. 1108. szám
1/2005. BPJE, 1/2006. BJE, 3/2009. BJE, BKv. 29. szám

Szövegmagyarázat

A büntető törvénykönyv elemeiben átveszi az 1978. évi IV. törvénycikk definícióját, és teljes egészében megegyezik annak rendelkezéseivel. A csalás kiforrott tényállása változtatásra nem szorult.

1. A csalás jogi tárgya alapvetően a vagyoni jogviszonyok fennálló rendje. A csalás annyiban tér el az előzőekben tárgyalt vagyon elleni bűncselekményektől, hogy itt a vagyoni jogok elleni cselekmény mindig valamilyen polgári jogi ügylet alakjában jelenik meg. A bűncselekmény a sértettnek olyan akaratnyilvánításával valósul meg, amely a korábban fennállott jogállapotot a sértettre nézve általában hátrányosan változtatja meg. A csalás törvényi szabályozása abból indul ki, hogy másnak a tévedését haszonszerzés céljából kihasználó cselekmény ellen nyújtson védelmet. A tévedés folytán ugyanis a sértett rendelkezik úgy, hogy ezzel önmagának vagy harmadik személynek kárt okoz. A tévedés és a károkozás között mindig okozati kapcsolatnak kell fennállnia.

2. A bűncselekmény alanya tettesként az lehet, aki a tévedésbe ejtést vagy a tévedésbe tartást a jogtalan haszonszerzés céljából megvalósítja. A csalás társtettese az lehet, aki a tetteszel szándékegységben törvényi tényállási elemet valósít meg. A csalás esetében sem szükséges azonban, hogy a törvényi tényállásban írt elkövetési magatartás egészét megvalósítsa a társtettes, az is elegendő, ha a törvényi tényállás részbeni megvalósításával vesz részt a cselekményben.

Társtettes ily módon az a hitelintézeti vezető, aki - tudva, hogy az igénylő a hitelt nem képes visszafizetni - a gyors hitel fedezetének megléte tekintetében közreműködik a hitelintézet tévedésbe ejtésében (BH 2011. 59.). Összességében megállapítható, hogy a csalás tettese és társtettese bárki lehet. Az elkövetési magatartás jellegéből következően azonban tettesi vagy társtettesi oldalon csak azok állhatnak, akik az elkövetési magatartással a sértett vagyonjogi rendelkezését közvetlenül kiváltják.

Aki viszont a tévedésbe ejtésben vagy tévedésben tartásban részt vesz, akkor is társtettese a cselekménynek, ha a célba vett haszonnak egyébként nem is lett részese.

A felbujtásra az általános szabályok irányadók, bűnsegédek pedig azok, akik az elkövetővel vagy elkövetőkkel szándékegységben a cselekményhez anélkül nyújtanak segítséget, hogy törvényi tényállási elemet valósítanak meg.

Nem tettese (társtettese), hanem felbujtója a csalásnak, aki újsághirdetés közzététele útján valótlan tartalmú, olyan bizonylatok kiállítására (számlagyártásra) vállalkozik, amelynek a felhasználásáról a vállalkozók az adóhatóság megtévesztésével károsítják meg az állami költségvetést. Felbujtás esetén a családi cselekmény kárösszeg szerinti jogi minősítése - a bűnrészesség járulékos jellege folytán - a tettesi alapcselekmény elkövetője által ténylegesen megvalósított eredményhez igazodik (BH 1998. 110.).

A csalás bűncselekménye célzatos, mivel a jogtalan haszonszerzésre irányul. Ebből következően a bűncselekmény kizárólag egyenes szándékkal valósítható meg, eshetőleges szándékkal elkövetés nem jöhet szóba. A célzat vonatkozásában az elkövető tudatának át kell fognia a haszon jogtalan voltát. A célzott haszon jogtalansága azt jelenti, hogy az elkövetőnek sem objektíve, sem szubjektíve nincs jogcíme a haszonra.

A gyakorlatban számos esetben okoz problémát a bűncselekmény megítélése során a teljesítőképesség és a teljesítési készség értelmezése, amely a csalás tekintetében nem minősül azonos fogalomnak. A bűnösség kérdését ugyanis az utóbbi, azaz a teljesítési készség mint akarat tényező dönti el. A csalás bűncselekményének megállapításához három egymást kiegészítő okozati összefüggés megléte szükséges:

A megtévesztő magatartás idézze elő a tévedést.

A tévedésnek kell kiváltania a megtévesztett személy vagyonjogi rendelkezését.

A megtévesztett vagyonjogi rendelkezés és a kár között okozati összefüggésnek kell fennállnia. A kárt közvetlenül ugyanis nem a megtévesztés, hanem a sértett vagyonjogi rendelkezése okozza. A jogtalan haszonszerzés pedig nem önálló tényállási elem, hanem a célzat (BH 2011. 160.). A fentiek alapján állapítható meg, hogy megvalósítja a többrendbeli csalás büntetettét, aki több személytől olyan kölcsönöket vesz fel, amelynek visszafizetési szándéka már az összegek felvételekor is hiányzik, és ezek visszafizetésére objektív lehetősége sincs (BH 2011. 92.). Csalást valósít meg a fővállalkozó, ha a fizetéseképtelensége tudatában köt szerződést az alvállalkozóval, akinek a díját az elvégzett munka ellenére sem fizeti ki (BH 2011. 58.).

A célzatra vonatkozó egyenes szándék tekintetében a 3/2009-es számú büntető jogegységi határozat ad iránymutatást. Eszerint nem állapítható meg csalás bűncselekményében a bűnössége annak a terheltnek, akinek a kölcsön felvételekor szándékában áll a kölcsön visszafizetése, és ennek reális lehetősége is adott, de a hitel megszerzése érdekében a piaci alapú kölcsön folyósításának feltételei tekintetében a hitelintézetet tévedésbe ejti, és a pénzügyi intézmény e megtévesztés folytán folyósítja részére az igényelt kölcsönt. A hitelintézet megtévesztésével megszerzett pénzkölcsön rendszeres törlesztése, illetőleg visszafizetése általában a visszafizetési szándék komolyságára és a károkozási szándék hiányára utal.

3. A csalás elkövetési tárgya nemcsak dolog (általában pénzösszeg), hanem jog is lehet. A bűncselekmény elkövethető tehát létező vagy a jövőben keletkező jogra is. Ilyen lehet, ha az elkövető szándéka arra irányul, hogy a sértett valamely jogáról lemondjon, és azt a tévedésbe ejtés folytán átengedje. Ez kiterjedhet követelésre, visszakövetelésre vagy kártérítési jog érvényesítésére. Csalás azonban csak akkor valósul meg, ha a bűncselekmény tárgyául szolgáló jog vagyoni értékkel bír, azaz pénzben kifejezhető.

A csalás elkövetési tárgya számos esetben ingatlan. Az ingatlanra elkövetett csalás értelmezéséhez az 1/2005-ös számú büntető-polgári jogegységi határozat ad iránymutatást. Eszerint a más ingatlanának csalással történő elidegenítésekor a vagyon elleni bűncselekmény sértettje a kárt szenvedő eredeti tulajdonos. Az ingatlan továbbértékesítése során a jóhiszemű harmadik személlyel szembeni károkozó magatartás az előbbi bűncselekménnyel csupán látszólagos - alaki vagy anyagi - halmazatot alkot akkor, ha az elkövető az ügylet révén nem törekszik további, már a realizált meghaladó jogtalan haszon megszerzésére. Ellenkező esetben a különbözethez elért további haszon a jóhiszemű szerző oldalán bekövetkező újabb kár, amely bűnhalmazat megállapítását indokolhatja. Az elkövetés tárgya ilyenkor az eredeti tulajdonos ingatlana, a kár pedig az ingatlan tulajdonosát az ingatlan értékével azonos összegű értékcsökkenés folytán jelentkező összeg.

4. A csalás elkövetési magatartása kettős. Megvalósulhat részben tévedésbe ejtéssel, részben tévedésben tartással. Mindkét elkövetési magatartás akkor valósít meg bűncselekményt, ha jogtalan haszonszerzés célzatával történik, és kárt okoz. A tévedésbe ejtés alapvetően a valótlanságnak való tényként feltüntetése, vagy való tény elferdítése, megmásítása. Ennek eredményeként alakul ki a sértett tudatában a tévedés.

A tévedésben tartás ugyanakkor az elkövető magatartásától függetlenül keletkezett tévedés el nem oszlatása vagy annak megerősítése.

Az elkövetési magatartásoknak a csaláshoz megkívánt jogügylet olyan elemeit kell átfogniuk, amelyek a károkozással okozati összefüggésben állnak. A csalás esetében ugyanis a sértett mindig kötelmi igény jogosultjává válik ugyan, ám ez a megtévesztés következménye, s nem a tévedésben lévő sértett és a terhelt közötti szerződés valós tárgya (BH 2012. 5.).

A csalás első elkövetési magatartása a tévedésbe ejtés. A tévedésbe ejtéssel megvalósított csalási magatartás legfőbb jellemzője, hogy a kár az elkövető részéről kifejtett tévedésbe ejtéssel okozati összefüggésben kialakult tévedés eredményeként tett vagyoni jogi rendelkezés hatására következik be. Általánosan állapítható meg, hogy a csalás bűncselekménye esetén a sértett mindig valamely, a polgári jog szabályai szerint értékelhető jognyilatkozatot tesz a megtévesztés hatására, és ezzel okozati összefüggésben keletkezik nála vagy harmadik személynél kár. Mindez akkor is megállapítható, ha a csalás nem átláthatatlan és nem elháríthatatlan. Alkalmas ugyanakkor arra, hogy a károkozást előldézz. Törtetlen a bírói gyakorlat annak megítélésben is, hogy még a sértett jogilag tiltott vagy erkölcsileg helytelenített ellenszolgáltatás ígéretével történő megtévesztése esetén is megvalósulhat a bűncselekmény, vagyis akkor is, ha a sértett jogellenes haszonszerzés célja vezette a jogügylet megkötésekor. A tévedésbe ejtés tehát az az elkövetési magatartás, amikor a tévedést a tettes aktív, erre irányuló tevékenysége idézi elő. Ilyen esetben a sértett nyilvánvalóan felismerné az érdekeinek megfelelő cselekvési irányt, de ebben őt a tettes tevékenysége akadályozza meg. Mindebből következően pusztán passzív magatartással a tévedésbe ejtés általában nem valósítható meg.

Megtévesztési magatartással valósul meg a csalás, ha a vállalkozó vállalkozása bővítésére hivatkozással több személytől olyan kölcsönösségeket vesz fel, amelyeknek a visszafizetésére irányuló szándéka már az összeg felvételekor is hiányzott, és ezek visszafizetésére objektív lehetősége sem volt (BH 2000. 6.). Megvalósítja a csalást, aki az országos napilapokban közzétett hirdetés alapján jelentkezési díj megfizetése mellett munkaközvetítésre vállalkozik, és megrendeléseket vesz fel anélkül, hogy a munkaközvetítésre módja, lehetősége és szándéka lett volna (BH 1998. 10.).

A csalás bűncselekményének elkövetése nem minden esetben feltételezi a sértett és az elkövető közvetlen kapcsolatát. A technikai fejlődésnek megfelelően a bűncselekmény akár internet útján is elkövethető. Internetes hirdetéssel megvalósított csalás esetén az elkövetési magatartás, a megtévesztés akkor és ott valósul meg, amikor és ahol a sértett megnyitja a honlapon a megtévesztési szándékkal közzétett eladási ajánlatot (BH 2011. 332.).

A csalás második elkövetési fordulata a tévedésben tartás. Ebben az esetben az elkövetőnek nincs szerepe a tévedés kialakulásában, azonban a sértett tévedését felismerve azt kihasználja.

A csalás ezen fordulata esetében a tévedés bekövetkeztében az elkövető aktív magatartást nem tanúsíthat. Lényegében a tőle függetlenül keletkezett tévedést megerősíti, kihasználja, illetve nem oszlatja el. A tévedésben tartás passzív magatartással is megvalósulhat. A tettes passzivitása ilyenkor a tévedésben tartás eredményezi. A tévedés tehát - az előzőkre figyelemmel - a tettesen kívüli álló okból keletkezett, de az elkövető azt felismerte, és azt felhasználva okoz kárt. A tévedésben tartásnak ebből következően nem kell olyan aktív magatartásban megnyilvánulnia, amely a tettesen kívüli okból keletkezett tévedést erősíti vagy tartja fenn. A pusztán passzivitás a tettes részéről rendszerint megnyilvánulhat olyan ráutaló magatartásban, amely a sértett tévedését erősíti. Ilyen lehet például, ha a tettes a ruhatárban a ruhatáros tévedéséből átveszi a nem saját tulajdonát képező kabátot, ezáltal felismeri az idegen dolog átvételének jogszerűtlenségét, azonban a való elhallgatásával okozza az eredmény, a kár bekövetkeztét. A tévedésben tartás mulasztásban megnyilvánuló magatartása végül megvalósulhat a kötelező felvilágosítás elmulasztásában is.

A család bűncselekményének megítélése során a gyakorlatban sokszor jelent problémát a késedelmes teljesítés kérdése, melyet a sértettek általában csalási magatartásként értékelnek. Ebben az esetben vizsgálni kell, hogy a jogügylet megkötésekor a terhelt szándéka kialakult-e a vissza nem fizetésre vonatkozóan, azaz szándékos megtévesztő magatartásával vette-e rá a sértettet a jogügylet megkötésére. Ezzel kapcsolatban szükséges rögzíteni, hogy nem kizárólag és nem is elsősorban a kár bekövetkezése minősíti a cselekményt csalássá (bár károkozás hiányában nincs befejezett csalás), hanem a haszonszerzési cézzal történő megtévesztés. Nem az a csaló tehát, aki nem fizeti meg tartozását, noha az ténylegesen fennáll - mivel ő legfeljebb a polgári jog körébe tartozó jogvita alperese lehet -, hanem az, aki úgy jut előnyhöz, hogy magát hitel- vagy fizetőképessé tünít fel, jóllehet tisztában van vele, hogy ez nem igaz. Mindebből következően pusztán azon az alapon, hogy az adós a lejáratkor nem tudja visszafizetni a kölcsönt, család megállapításának nincs helye. Erre akkor van lehetőség, ha eladósodott voltának, fizetéseképtelenségnek az elhallgatásával vesz igénybe kölcsönt, amit nyilvánvalóan nem tud visszafizetni, és ily módon a kölcsönadót a jogügylet megkötésekor már megtéveszti.

A bírói gyakorlat ugyanakkor következetes annak megítélésben is, hogy amennyiben a kölcsön felvételének időpontjában a vádlott semmilyen reális lehetőséggel nem rendelkezik a kölcsön visszafizetésére, a család bűncselekménye megállapításának van helye.

A család materiális bűncselekmény, ezért eredménye a kár bekövetkeztével befejezetté válik. A kár értelmezésére lásd a Btk. 459. § (1) bekezdés 16. pontjához fűzött magyarázatot. A fenti törvényhely szerint a kár e törvény eltérő rendelkezési hiányában a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés.

A csalási magatartás tehát a kár bekövetkeztével válik befejezetté. Ebből következően a kísérlet és befejezett alakzat elhatárolása szempontjából a kár megvalósulásának van jelentősége.

Az elkövetési magatartás tanúsításával tehát a cselekmény kísérleti stádiumba jut, amely mindaddig áll fenn, amíg a kár be nem következik. A család befejezetté abban az esetben válik, ha az elkövetési magatartással ok-okozati összefüggésben a sértett vagy harmadik személy vagyoni kára létrejön.

A kár a megtévesztett pénzintézet vagyoni rendelkezésekor a lakástámogatott kölcsön kifizetésével bekövetkezett (BH 2011. 33.).

A család eredménye tehát a kár bekövetkezése. A teljesség kedvéért szükséges utalni arra, hogy nem a károkozás, hanem a jogtalan haszonszerzés a bűncselekmény célzata. Ebből következően elképzelhető, hogy a kár eshetőleges szándékkal is létrejöhet, noha a bűncselekmény a haszonszerzés célzata miatt csak egyenes szándékkal valószínűsíthető meg. A kárnak mint eredménynek nem képezi részét az elmaradt haszon, mivel a törvényi tényállás a kárt és nem a vagyoni hátrányt határozza meg.

A Btk. 373. §-ának (7) bekezdése a kár fogalmát kiterjeszti az igénybe vett szolgáltatás meg nem fizetett ellenértékére is. A jogalkotó ebben a körben figyelemmel volt a bírói gyakorlat által kimunkált értelmezésre. Számos bűncselekmény esetében a kár valamely igénybe vett szolgáltatás ellenértékéként merült fel. Ilyennek minősülhet a szállodai szoba fizetés nélküli igénybevétele vagy a fizetés nélküli lakásbérlet. Erre figyelemmel terjeszti ki a törvény a kár fogalmát az igénybe vett szolgáltatás ellenértékének haszonszerzési célból, megtévesztéssel történő meg nem fizetésének eseteire is. Ilyenkor a család tényállási elemei maradéktalanul megvalósulnak, azonban az eredmény nem kifejezetten kárként, hanem összességében meghatározható elmaradt vagyoni előnyként jelenik meg a törvény indokolása szerint.

A törvény alkotását megelőzően már úgy foglalt állást a bírói gyakorlat, hogy csalást valósít meg a terhelt, aki a sértettet tévedésbe ejtve fizetési szándék nélkül vesz igénybe szállodai szolgáltatást, amelynek meg nem fizetése a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenésnek (kárnak) és nem elmaradt vagyoni előnynek tekinthető. A vagyonba ugyanis a követelések és a vagyoni értékű jogok is beleértendők. Az ellenérték megfizetésének elmaradása a tényleges teljesítéssel megterhelt vagyonban értékcsökkenésként és nem elmaradt haszonként jelentkezik (BH 2011. 127.).

Eszerint foglalt állást az EBH 2010. 2124. számú döntés is, melynek indokolása hangsúlyozza, hogy a vagyon fogalmi körébe a követelések és a vagyoni értékű jogok is beleértendők.

Végül utalni kell arra, hogy a bűncselekmény megállapításához elengedhetetlen feltétel az okozati összefüggés megléte az elkövetési magatartás és az eredmény között. Okozati összefüggés hiányában csalást megállapítani nem lehet, amennyiben a kár nem a megtévesztő magatartás miatt következik be.

5. Minősített esetek A család bűncselekménye részint a kár mértékétől, részint pedig az elkövetés módjától, illetve egy esetben a sértett személyétől függ.

Az 50.000 Ft-ot meg nem haladó kár esetében a szabálysértésekről szóló 2012. évi II. törvény 177. §-ának (1) bekezdés b) pontja szerinti tulajdon elleni szabálysértés megállapításának van helye.

Szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kárt okozó család esetében is bűncselekményt kell megállapítani, ha azt bünszövetségben, közveszély színhelyén, üzletszerűen, illetőleg jótékony célú adománygyűjtést színlelve követik el.

A bünszövetség, a közveszély színhelyén történő elkövetés, valamint az üzletszerűség, lásd a lopásnál írtakat.

A korábbi jogalkotástól eltérően kizárólag a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó kár esetén megvalósított csalást minősíti bűncselekménnyé, ha azt jótékony célú adománygyűjtést színlelve követik el. A cselekmény társadalomra veszélyességét ebben az esetben nyilvánvalóan növeli az a körülmény, hogy jótékony célra a sértettek szívesebben áldoznak, ily módon könnyebbé válik az elkövetési magatartás kifejtése, noha az elkövető erkölcsileg lényegesen elítélendőbb cselekményt valósít meg. Ezen minősítő körülmény egyetlen cselekmény esetén is megállapítható, de az üzletszerűséggel együtt is értékelhető, amennyiben a rendszeres haszonszerzésre törekvés mellett az elkövetés módja a jótékony célú adománygyűjtést színlelve.

Az indokolás szerint az adomány nemcsak pénzadomány, hanem a tárgyadományt is magában foglalja. A minősített körülmény megállapításához csupán annyi szükséges, hogy az elkövető azzal tévesse meg a sértettet, hogy jótékony célból gyűjt adományt. A jótékony cél bármilyen lehet, illetve a bírói gyakorlatra vár a fogalom további pontosítása.

A kár mértékéhez kötött minősítés és az ahhoz kapcsolódó büntetési tételek megegyeznek a lopás és sikkasztás bűncselekményénél szabályozott körülményekkel. A kisebb, a nagyobb, a jelentős és a különösen nagy kárt okozó csalást tovább minősíti, ha bünszövetségben, közveszély színhelyén vagy üzletszerűen valósítják meg.

Egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett új minősítő körülmény, ha a csalást a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére követik el. Nyilvánvaló, hogy az idős vagy fogyatékos személyek nagyobb védelmet élveznek, mivel a megtévesztő magatartást az ő esetükben könnyebb tanúsítani. A jogalkotó ezen minősítő körülmény megalkotásával reagált azon elszaporodott bűncselekményekre, amelyeket elsősorban időskorú sértettek sérelmére valósítottak meg.

Ezen minősítő körülmény a törvényhely rendszertani értelmezése alapján megállapítható kisebb, nagyobb és jelentős kárt okozó, valamint a bünszövetségben, közveszély színhelyén üzletszerűen megvalósított családi bűncselekmény esetében. Nem minősíti ugyanakkor a bűncselekményt, ha az különösen nagy vagy különösen jelentős kárt okoz, illetőleg a jelentős kárt vagy különösen nagy kárt okozó csalást bünszövetségben, közveszély színhelyén vagy üzletszerűen valósítanak meg. Ilyen esetben az idős sértett vagy fogyatékos személy sérelmére történő elkövetés a büntetés kiszabásánál nyerhet értékelést.

6. Miként az előzőekben tárgyalt vagyon elleni bűncselekmények esetében, úgy a család rendbelisége is elsősorban a sértettek számához igazodik. Ingatlanra elkövetett csalás esetében a sértett meghatározására vonatkozóan irányadó az előzőekben már említett 1/2005-ös számú büntető-polgári jogegységi határozat. Hamis adásvételi szerződéssel ingatlanra elkövetett csalás sértettje tehát az ingatlan tulajdonosa. Ilyen esetben a bűnhalmazat feltétele az eredeti cselekmény befejezettsége, a kár bekövetkezése, az elkövető tulajdonjogának bejegyzése, majd az ezt követő további eladás. Ilyen esetben az ingatlant megszerezni szándékozó személy nem sértettje a bűncselekménynek, hanem csak a megtévesztés passzív alanya, aki kizárólag polgári jogi értelemben károsult. Egy ingatlan eladásával tehát nem valósul meg bűnhalmazat az ingatlan tulajdonosa, illetőleg a vásárló személy vonatkozásában (BH 2007. 329.).

A család bűncselekménye számos elhatárolási kérdést vet fel. Ilyen lehet a jogtalan elsajátítás, valamint a tévedésben tartással elkövetett csalás bűncselekménye. Jogtalan elsajátítását kell megállapítani akkor, ha a terhelthez véletlenül vagy tévedésből úgy kerül idegen dolog, hogy a sértettel ténylegesen kapcsolatba nem kerül. Csalást kell azonban megállapítani abban az esetben, ha az elkövető a sértettel közvetlen kapcsolatban állva tartja fenn annak tévedését. Ilyen lehet például a munkabér úgynevezett túlfizetésének elfogadása és megtartása a sértett tájékoztatása nélkül.

Az egyik leggyakoribb elhatárolási probléma a család és a költségvetési család viszonyában jelentkezik. A gyakorlatban ez olyankor fordul elő, amikor az elkövető általános forgalmi adót fiktív okirat felhasználásával igényel vissza. A költségvetési csalásnak ugyanakkor tényleges elkövetési magatartása a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség vagy költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában más tévedésbe ejtése, tévedésben tartása, illetve valótlannal tartalmaz nyilatkozat tétele vagy valós tény elhallgatása. Ebből következően viszont - az indokolás iránymutatása szerint - az egységes költségvetési család bűncselekményének minősül az a cselekmény, amikor az elkövető csalárd magatartással csökkenti befizetendő adóját, és egyúttal vissza is igényel adót.

Ebből következően - szemben a korábbi gyakorlattal - nem csalás, hanem a 396. § (1) bekezdés a) pontja szerinti költségvetési család valósul meg akkor is, ha az elkövető az adóhatóságot megtévesztve jogosulatlanul igényel vissza ÁFA-t. Az 1/2006. számú jogegységi döntés ezért már nem tekinthető irányadónak a két bűncselekmény elhatárolása kapcsán.

Megtévesztő magatartást foglal magában a Btk. 299. §-ában felvett befolyással üzérkedés tényállása is. Ebben az esetben az elkövető olyan elkövetési magatartást tanúsít, amely nem létező, színlelt befolyás érvényesítésében nyilvánul meg. A befolyással üzérkedő is önmaga számára kíván jogtalan előnyt szerezni. Ez kétségtelenül csalásszerű bűncselekménynek minősül, azonban az elhatárolás egyik lényeges alapja a jogi tárgy mibenléte. A befolyással üzérkedés a korrupciós bűncselekmények között nyert elhelyezést, mivel elsődlegesen a közélet tisztaságát sérti. A hivatali befolyással üzérkedés súlyosabban minősülő esetét és nem a család bűncselekményét követi el, aki valótlannal azt állítja vagy azt a látszatot kelti, hogy hivatalos személyt vesztegetéssel befolyásol, ezért jogtalan vagyoni előnyt kér vagy fogad el (BH 2009. 346.).

A lopás és a család elhatárolására lásd a lopásnál kifejtetteket

A csaláshoz hasonló bűncselekmények a Btk. 404. §-ában felvett csődbűncselekmény egyes elkövetési alakzatai. Tipikusan ilyen lehet a színlelt ügylet kötése vagy a fizetéseképtelenné válás látszatának keltése. A tudatos károkozásra irányuló és tévedésbe ejtő magatartás esetében azonban csalás és nem csődbűncselekmény valósul meg. Ennek megfelelően csalásnak és nem csődbűncselekménynek minősül az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes, eleve tudatos károkozásra irányuló csalárd, más tévedésbe ejtő cselekmény (BH 2011. 188.).

A sikkasztás bűncselekményénél már említésre került a 29. számú büntető kollégiumi vélemény. Ennek a család és a sikkasztás elhatárolása szempontjából is jelentősége van. Amennyiben ugyanis az idegen vagyon kezelésével megbízott személy azzal, hogy a sikkasztás, hűtlen kezelés vagy szándékos rongálás által okozott hiányt (kárt, vagyoni hátrányt) a sértett megtévesztésével utóbb eltiüneti vagy csökkenti, a sikkasztás, hűtlen kezelés vagy szándékos rongálás mellett a csalást nem követi el. Csalás megállapítására van lehetőség azonban akkor, ha a kezelésre bízott vagyonban gondatlan bűncselekménnyel, hanyag kezeléssel okoz hiányt (vagyoni hátrányt), és ezt utóbb a sértett megtévesztésével eltiüneti vagy csökkenti azért, hogy a kártérítési, illetve a megtérítési kötelezettsége alól egészen vagy részben mentesüljön. Ilyen esetben a család a hanyag kezeléssel bűnhalmazatban állapítható meg. Kizárólag csalás megállapítására van lehetőség olyankor, ha az elkövető az idegen vagyon kezelésével van megbízva, és ebben a vagyonban gondatlanul - de bűncselekményt meg nem valósító módon - okoz hiányt (kárt, vagyoni hátrányt), vagy ilyen hiány (kár, vagyoni hátrány) a vagyonban neki fel nem róható okból keletkezik, és ennek megtérítésére - a jogszabály rendelkezése vagy szerződésben vállalt kötelezettség alapján - köteles, amennyiben e hiányt utóbb a sértett megtévesztésével eltiüneti vagy csökkenti azért, hogy a kártérítési, illetve megtérítési kötelezettsége alól egészben vagy részben mentesüljön. A fenti bűncselekményekkel mint csalással okozott kár összege azon összeggel azonos, amelynek erejéig az elkövető a leplezett hiány tekintetében a jogszabályok szerint anyagi felelősség terheli. Ez azonban a vagyonban bekövetkezett értékcsökkenés mértékét nem haladhatja meg.

Elhatárolás igénye merül fel a csalás és a Btk. 272. §-ában felvett hamis tanúzás bűncselekménye tekintetében is. A fenti törvényhely (2) bekezdésének c) pontja szerint hamis tanúzásnak minősül, ha az elkövető büntető- vagy polgári ügyben hamis okiratot vagy hamis tárgyi bizonyítási eszközt szolgáltat. A hamis okirat vagy tárgyi bizonyítási eszköz célja lehet valamely vagyon vagy vagyoni jog megszerzése a polgári perben. Ilyenkor a terhelt cselekménye az úgynevezett perben-csalást valósítja meg. Ez általában hamis okirat készítésével és benyújtásával valósul meg. Ilyen esetben nem a csalás, hanem a hamis tanúzás megállapításának van helye. A jogi tárgy különbözőségén túlmenően a fenti megállapítás alapja lehet, hogy a hamis tanúzás súlyosabban minősül, amennyiben a polgári ügy tárgya különösen nagy vagyoni érték vagy különösen jelentős egyéb érdek. Az ilyen bűncselekmények esetében tehát a jogalkotó elsősorban az igazságszolgáltatás rendjét kívánja védeni.

A bűnhalmazat vizsgálata körében - a fentiekre is figyelemmel - megállapítható, hogy kizárt a csalás alaki halmazata azon bűncselekményekkel, amelyek a csalással a specialitás viszonylatában állnak. Ez alatt olyan bűncselekményeket kell elsősorban érteni, amelyeknek csalásszerű tényállási elemei vannak.

Tényleges alaki halmazat állapítható azonban meg a csalás és a magánokirat-hamisítás tekintetében. Számos csalási magatartásnak szükségszerű eszközcselekménye a magánokirat-hamisítás. Ingatlanra elkövetett csalás esetében a hamis adásvételi szerződés elkészítése hiányában az ügylet nem jöhet létre. A csalással bűnhalmazatban a magánokirat-hamisítás vétségét is megvalósítja, aki az adóhatóságot a hamis okirat benyújtásával megtévesztve áfát jogosulatlanul igényel vissza (BH 1993. 271.).

Kizárt azonban a csalás és a magánokirat-hamisítás megállapítása ingatlanra elkövetett csalás esetében, amennyiben a valóltan tartalmú adásvételi szerződés alapján a földhivatal a tulajdonjogot vétel címén bejegyzi. Ebben az esetben ugyanis a csalással az intellektuális közokirat-hamisítás áll halmazatban. Továbbra is érvényes a gyakorlat, miszerint az intellektuális közokirat-hamisítás kapcsán eszközcselekményként megvalósuló magánokirat-hamisítás nem nyerhet önálló értékelést.

Gazdasági csalás

374. § (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett színlelt gazdasági tevékenységet végez, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, gazdasági csalást követ el.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha a gazdasági csalás kisebb vagyoni hátrányt okoz.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a gazdasági csalás nagyobb vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a kisebb vagyoni hátrányt okozó gazdasági csalást

ba) bünszövetségben,

bb) üzletszerűen

követik el.

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a gazdasági csalás jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a nagyobb vagyoni hátrányt okozó gazdasági csalást a (3) bekezdés ba) vagy bb) pontjában meghatározott módon követik el.

(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a gazdasági csalás különösen nagy vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a jelentős vagyoni hátrányt okozó gazdasági csalást a (3) bekezdés ba) vagy bb) pontjában meghatározott módon követik el.

(6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a gazdasági csalás különösen jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a különösen nagy vagyoni hátrányt okozó gazdasági csalást a (3) bekezdés ba) vagy bb) pontjában meghatározott módon követik el.

Szövegtörténet

A törvény indokolása szerint a jogalkotó a gazdasági csalás bűncselekményének bevezetésével arra a gyakorlatban többször előforduló esetre reagált, amikor - általában állami tulajdonú - gazdasági társaságok vezető beosztású alkalmazottai olyan tevékenységet végeznek, amely a gazdasági társaságnak esetenként milliárdos kárt okoz. A gazdasági csalás alapvetően a csalás bűncselekményéből vált ki, és azon magatartást szabályozza, amikor színlelt szerződéssel színlelt gazdasági tevékenységet végeznek. A gazdasági életben gyakorta jellemző, hogy annak résztvevői gazdasági hatású szerződéseket kötnék. Ennek célja az, hogy a társaságnak vagyoni hátrányt okozzanak. Ugyanakkor természetes személy megtévesztésének hiányában a csalás nem volt megállapítható, de a gazdasági társaságot, valamint annak vezetését megtévesztették.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a vagyoni jogokban jelentkezik. A bűncselekmény alapvetően a gazdasági tevékenységek szabályszerűségéhez és valóságához fűződő társadalmi érdeket védi. A vagyoni jog a bűncselekmény körében mind a tulajdonjogon, mind pedig a kötelmi jogon alapulhat.

2. A bűncselekmény alanya elkövetőként az a személy lehet, aki a színlelt gazdasági tevékenységet folytatja, illetve abban részt vesz. A részesekre a gazdasági csalás esetében is az általános szabályok irányadók. Tekintettel azonban arra, hogy a gazdasági csalás is elsősorban csalási jellegű magatartással valósul meg, aki a színlelt gazdasági tevékenység végzéséhez esetlegesen szükséges színlelt szerződés elkészítésében vesz részt, a cselekmény bűnsége lehet, ha a tényleges gazdasági tevékenység végzésében már nem vesz részt. Abban az esetben azonban, ha a színlelt gazdasági tevékenységnek a szerződés elkészítésével tényleges részese, úgy tényállási elemet megvalósítva magatartása már nem részesinek, hanem tetteseknek minősül. Színlelt alvállalkozói szerződés megkötése esetén - ha a szándékesség mindkét szerződő fél esetében fennáll - nem kizárt a társtetteség megállapítása sem.

A bűncselekmény törvényi tényállása célzatot, jogtalan haszonszerzést határoz meg. Erre figyelemmel a bűncselekmény kizárólag egyenes szándékkal valósítható meg.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya alapvetően a vagyon. Ez ingó- és ingatlan vagyontárgyból, illetve vagyoni jogviszonyból állhat.

Bűncselekménnyel érintett passzív alany pedig az a természetes személy vagy gazdasági társaság, akinél az elkövetési magatartás következtében az eredmény, azaz a vagyoni hátrány bekövetkezik.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása alapvetően a színlelt gazdasági tevékenység végzésében megnyilvánuló megtévesztő jellegű magatartás.

Színlelt gazdasági tevékenységnek minősülhet például a vagyoni hátrány okozása céljából megkötött olyan alvállalkozói szerződések köre, amely kizárólag a vagyoni hátrány okozására, azaz az alvállalkozó számára olyan előny juttatására irányul, amely mögött ténylegesen elvégzett gazdasági tevékenység nem áll. Nem kerül sor tehát az adott esetben szerződésben rögzített gazdasági tevékenység megvalósítására. A színlelt alvállalkozói szerződések esetében például az adott tevékenység a társaság szempontjából indokolatlan is lehet. Az eredményként jelentkező vagyoni hátrány megvalósulhat indokolatlanul magas ellenérték kifizetésében is.

Gazdasági csalás esetében - szemben a csalás bűncselekményével - egyik résztvevő sincs tévedésben. Valamennyi gazdasági szereplő közreműködik a színlelt gazdasági tevékenységben.

A gazdasági csalás eredmény-bűncselekmény, amely a vagyoni hátrányban testesül meg.

A vagyoni hátrányra lásd a hűtlen kezelésnél és a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 17. pontjához írt magyarázatot.

A fentiekre figyelemmel ezért a bűncselekmény az eredmény, azaz a vagyoni hátrány bekövetkezésével válik befejezetté. Eddig az időpontig a bűncselekmény kísérletéről beszélhetünk.

5. Minősített esetek

A gazdasági csalásnak szabálysértési alakzata nincs. A bűncselekményt elsősorban az okozott vagyoni hátrány mértéke, illetve két elkövetési mód minősíti.

Bűncselekmény - vétség formájában - akkor valósul meg, ha a gazdasági csalás kisebb vagyoni hátrányt okoz. A törvény ezen túlmenően - büntett miatt - magasabb büntetési tételt fűz, ha a gazdasági csalás nagyobb, jelentős, különösen nagy, illetve különösen jelentős vagyoni hátrányt okoz.

A különösen jelentős vagyoni hátrány okozásának kivételével valamennyi esetben súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha a gazdasági csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el. A bünszövetségre és az üzletszerűsége, lásd a lopásnál, illetve a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 2. és 28. pontjánál írtakat.

6. A gazdasági csalást elsődlegesen a csalástól kell elhatárolni. Természetes személy tényleges megtévesztése esetén a csalás bűncselekménye állapítható meg. Ennek hiányában, amennyiben a gazdasági társaság vagy annak szervei sérelmére valósítják meg a bűncselekményt, úgy a gazdasági csalás jöhet szóba.

Csalás megállapításának van helye abban az esetben is, ha a színlelt gazdasági tevékenységet csupán egy személy valósítja meg.

A törvény indokolása külön is utal arra, hogy gazdasági csalásnál a büntetőjogi megítélés szempontjából kevésbé releváns az, hogy az elkövetőre rá van-e bízva a vagyon, és megállapítható-e a kötelességszegés. Az elkövetési magatartás megvalósulása esetén ezért rábízott vagyon esetén is a gazdasági csalás megállapításának van helye, szemben a hűtlen kezeléssel. Utóbbi bűncselekményhez képest a gazdasági csalás nyilvánvalóan többlettényállást tartalmaz.

A gazdasági csalás elkövetési magatartása részben hasonlóságot mutat a hűtlen kezelés bűncselekményével, ugyanakkor azonos a sértett is mindkét esetben. Lényeges elhatárolási ismérv azonban a jogtalan haszonszerzési célzat, amely csak a gazdasági csalás esetében tényállási elem.

Hűtlen kezelés megvalósulhat formailag valós szerződések és ténylegesen elvégzett gazdasági tevékenységek esetében is. Gazdasági csalás elkövetésekor azonban színlelt gazdasági tevékenységre vonatkozik az elkövetők megállapodása, azaz nincs ténylegesen elvégzett szerződésszerű teljesítés.

Utóbbi bűncselekmény esetében a felek egyenes szándéka jogtalan haszon megszerzésére irányul. Ilyen lehet például színlelt alvállalkozói szerződések útján vállalkozói díj megszerzése a megbízó gazdálkodó szervezetétől. Ilyen jellegű magatartás tanúsítása esetén nem hűtlen kezelés, hanem gazdasági csalás megállapításának van helye.

Abban az esetben például, ha azért történik túlszámlázás, hogy vagyoni hátrány okozásával tegyen szert az alvállalkozó többlet jövedelemre, nem a hűtlen kezelés, hanem a többlet gazdasági tevékenység színlelése miatt a gazdasági csalás megállapításának lehet helye. Abban az esetben azonban, ha pusztán a szolgáltatás-ellenszolgáltatás aránytalansága állapítható meg, a cselekmény hűtlen kezelésnek minősülhet.

Szükséges végül a gazdasági csalást elhatárolni a Btk. 404. § (1) bekezdés b) pontjában felvett csődbűncselekményről. Ez utóbbi az követi el, aki színlelt ügylet kötésével vagy kétes követelés elismerésével ténylegesen vagy színleg csökkenti a gazdálkodó szervezet vagyonát. A csődbűncselekmény megállapításához azonban sajátos helyzet szükséges, nevezetesen a csőd eljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alatt állás a gazdálkodó szervezet fizetési képtelenséggel fenyegető helyzetében. Ugyanakkor az elkövetési magatartás a hitelező vagy a hitelezők kielégítésének részben vagy egészben történő meghiúsítását eredményezi. Gazdasági csalás esetében pedig a színlelt gazdasági tevékenység célja a jogtalan haszonszerzés.

A gazdasági csalásban megnyilvánuló színlelt gazdasági tevékenység számos esetben járhat együtt színlelt szerződések megkötésével. Ebben az esetben a Btk. 346. §-ában felvett hamis magánokirat felhasználásával a tárgyalt bűncselekmény valóságos halmazatot képezhet.

Információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás

375. § (1) Aki jogtalan hasznoszerzés végett információs rendszerbe adatot bevisz, az abban kezelt adatot megváltoztatja, törli, vagy hozzáférhetetlenné teszi, illetve egyéb művelet végzésével az információs rendszer működését befolyásolja, és ezzel kárt okoz, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás jelentős kárt okoz, vagy

b) a nagyobb kárt okozó információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás különösen nagy kárt okoz, vagy

b) a jelentős kárt okozó információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(4) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás különösen jelentős kárt okoz, vagy

b) a különösen nagy kárt okozó információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(5) Az (1)-(4) bekezdés szerint büntetendő, aki hamis, hamisított vagy jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával vagy az ilyen eszközzel történő fizetés elfogadásával okoz kárt.

(6) Az (5) bekezdés alkalmazásában a külföldön kibocsátott elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a belföldön kibocsátott készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel azonos védelemben részesül.

ÍH 2014. 90. Erőszakos többszörös visszaeső - a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétsége - a feltételes szabadságból kizáró rendelkezés

B.9. számú elvi állásfoglalás

Szövegtörténet

Az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás törvényi tényállása részben átveszi az 1978. évi IV. törvény 300/C. §-ában felvett számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény, valamint a 313/C. §-ában rögzített készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés bűncselekményeinek elemeit. Ezzel új vagyon elleni bűncselekményként került bevezetésre az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás.

Szövegmagyarázat

1. Jogi tárgy Az információs rendszer felhasználásával elkövetett kárt okozó magatartások elsősorban vagyoni érdekeket sértenek, mivel a csaláshoz hasonlóan kerülnek elkövetésre. A törvényi tényállás alapvetően a számítástechnikai rendszerek megfelelő működéséhez, a bennük tárolt, feldolgozott, továbbított adatok megbízhatóságához, továbbá hitelességéhez és titokban maradásához fűződő érdeket védi. Fontos kiemelni, hogy a számítástechnikai rendszer zavartalan működése, valamint az adatok hozzáférhetősége, sérthetetlensége és titkossága egyben a vagyoni és gazdasági viszonyok védelmét is szolgálja. Magát az információs rendszert az Értelmező rendelkezések között a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 15. pontja határozza meg.

Eszerint információs rendszer: az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezés vagy az egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összessége. A definícióra továbbá lásd a fenti törvényhelyhez fűzött magyarázatot.

Továbbra is helytálló a Kúria alábbi állásfoglalása: A számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény esetén - figyelemmel az Európa Tanács számítástechnikai bűnözésről szóló egyezményében foglaltakra is - a védett jogi tárgy a számítástechnikai rendszerek működéséhez, és a bennük tárolt, feldolgozott, továbbított adatok megbízhatóságához, valamint titokban maradásához fűződő érdek, és nem magának a számítógépnek vagy gépeknek a mechanikus védelme, erre ugyanis a rongálás törvényi tényállása nyújt büntetőjogi védelmet. (B.9. számú elvi állásfoglalás)

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel elkövetett magatartás esetében a jogi tárgy körébe sorolandók a bankszámla-tulajdonosok vagyoni érdekei is. Ők azok ugyanis, akik a számlájukon lévő pénzeszközökről a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz útján rendelkezni képesek. A bűncselekmény elkövetője az elkövetési tárgy felhasználásával közvetlenül nekik okoz kárt. A bűncselekmény ugyanakkor közvetetten védi a számlát vezető hitelintézet, pénzügyi vállalkozás, bank, illetőleg kereskedői kártyát kibocsátó gazdálkodó szervezet vagyoni érdekeit is. Ily módon részben a pénzforgalom biztonságára is kihat.

2. Az információs rendszer felhasználásával elkövetett cselekmény tettese bárki lehet, aki tényállásszerű elkövetési magatartást tanúsít. Továbbra is fenntarthatónak látjuk azt az álláspontot, hogy az alanyisághoz nem szükséges, hogy a tettes megfelelő kvalifikációval, azaz jogosultsággal rendelkező személy legyen. A számítógépes rendszerbe megfelelő jogosultsággal belépő személy kétségtelenül alkalmas az elkövetési magatartások tanúsítására, ugyanakkor azokat nem szándékosan az engedélyezett cél elérése érdekében, hanem jogtalan hasznoszerzés céljából másnak kárt okozva követi el. Az elkövetési magatartás akkor is tényállásszerű, ha azt valaki jogosulatlanul követi el.

A bűncselekmény II. fordulata, azaz a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával vagy elfogadásával megvalósított cselekmény esetében is megállapítható, hogy a bűncselekménynek tettesként bárki lehet az alanya. Az elkövetési magatartást ezért a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz tényleges birtokosa is megvalósíthatja. Ilyen esetben saját, ugyanakkor hamis vagy hamisított elkövetési tárgyra valósítja meg a bűncselekményt. Ugyancsak megvalósul a bűncselekmény, ha valaki lejárt vagy visszavont bankkártyával végez jogosulatlan bankkártya műveletet.

A bűnösség a cselekmény mindkét fordulata esetében csak szándékos lehet. A bűncselekmény jogtalan haszonszerzési célzatot követel meg, ezért a bűncselekmény kizárólag egyenes szándékkal követhető el.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszköz elfogadása esetében ezen elkövetési magatartások is egyenes szándékot takarnak, mivel joghatás kiváltására irányulnak. Ugyanakkor - mivel a Btk. 375. §-ának (5) bekezdése visszautal a tényállás (1) és (4) bekezdésére - nyilvánvaló, hogy a jogtalan haszonszerzési célzat ebben az esetben is csak egyenes szándékot feltételezhet.

A jogtalan haszonszerzés értelmezése körében lásd a csalásnál írtakat.

Változatlanul érvényesnek tartjuk azt a gyakorlatot, mely szerint tártstettség megállapítására van lehetőség a hamis, a hamisított vagy a jogosulatlanul használt készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel fizető és az ilyen készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel történő fizetést elfogadó személy között. Mindennek feltétele természetesen egymás tevékenységének kölcsönös tudata. Ez utóbbi esetben a kár az együttes magatartásuk okozati következményeként áll be. Ez azonban nem zárja ki az elfogadó személy büntetőjogi felelősségének megállapíthatóságát abban az esetben, ha a fizető személy szándékos bűnössége hiányzik.

3. Az információs rendszer fogalmára az előzőekben már utaltunk. A bűncselekmény elsődleges elkövetési tárgya tehát a számítástechnikai rendszer. Az Informatikai Egyezmény I. Cikkének a) pontja szerint számítástechnikai rendszer minden olyan eszköz, illetve egymással kapcsolatban lévő vagy összekötött eszközök összessége, amelyek, illetőleg amelyeknek egy vagy több eleme egy adott programnak megfelelően adatok automatikus feldolgozását végzi. Ebbe tartozhat minden olyan berendezés, amely közvetlen emberi beavatkozás nélkül végzi az adatfeldolgozást, az adatok bevitelét, kezelését, tárolását vagy továbbítását. Ide kell sorolni ugyanakkor a számítástechnikai rendszerben tárolt, feldolgozott és továbbított adatokat is. A bűncselekmény II. fordulatának elkövetési tárgya az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz. Ide az olyan eszközök tartoznak, amelyek felhasználása elektronikus úton, információs rendszer útján történik. Ha a magatartást nem elektronikus, hanem papíralapú készpénz-helyettesítő fizetési eszközre valósítják meg, úgy a cselekmény csalásnak minősülhet.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszköz fogalmát a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 19. pontja határozza meg.

A fentiekben utalt további meghatározások a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 2. számú mellékletében az értelmező rendelkezések között találhatóak.

A Btk. 375. §-ának (6) bekezdése ugyanakkor a külföldön kibocsátott elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközt a belföldön kibocsátott készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel azonos védelemben részesíti.

Összefoglalóan tehát a bűncselekmény elkövetési tárgya a hamis, hamisított vagy jogosulatlanul megszerzett fizetési eszköz akkor is, ha azt külföldön bocsátották ki.

Ismételen szükséges azonban utalni arra, hogy a kibocsátó pénzintézettől függetlenül a bűncselekmény ezen fordulatának sértettje a bankszámla-tulajdonos, azaz azon személy, aki a bankszámlája felett elektronikus eszközök útján rendelkezhet.

4. A tényállás elkövetési magatartásának I. fordulata szerint az információs rendszer egyéb művelettel való befolyásolásával valósul meg a cselekmény. Ebbe a körbe tartozik az adat bevitel, a tárolt adat megváltoztatása, törlése vagy hozzáférhetetlenné tétele, illetve egyéb művelet végzésével az információs rendszer működésének befolyásolása.

Valamennyi fordulat esetében csak akkor valósul meg a tárgyalt bűncselekmény, ha ez jogtalan haszonszerzés végett történik, illetve az elkövető a fenti magatartásával kárt okoz.

A bűncselekmény eredménye a kár, amelyet az információs rendszer jogtalan befolyásolása okoz.

A bűncselekmény a kár bekövetkezésével fejeződik be, ugyanakkor kísérlet megállapítására van mód, ha az elkövető megkezdte az információs rendszerbe történő jogellenes beavatkozását. Ide tartozhat meg nem engedett műveletek - akár vírusok - becsempészésével az információs rendszer tudatos befolyásolása, amennyiben az jogtalan haszonszerzés céljából történik.

Készpénz-helyettesítő fizetési eszközre elkövetett cselekmény esetében az elkövetési magatartás a hamis, hamisított vagy jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközök felhasználása, illetve az ezekkel való fizetés elfogadása. Ezen fordulat esetében is elengedhetetlen a célzat, a jogtalan haszonszerzés, illetőleg a befejezettséghez az eredmény, a kár bekövetkezése.

Hamis vagy hamisított készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásának körébe tartozik alapvetően minden olyan magatartás, amely ezen eszköz rendeltetésszerű használatát jelenti. Ugyanakkor az elkövető tisztában van azzal, hogy hamis vagy hamisított készpénz-helyettesítő fizetési eszközt használ abból a célból, hogy jogtalan haszonra tegyen szert. Szándéka - legalábbis eshetőlegesen - az eredmény, a kár bekövetkeztére is kiterjed.

Büntetendő a jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználása is. A birtokos általában az elkövetés tárgyát csak személyesen és rendeltetésszerűen jogosult használni, azt letétbe nem adhatja, más személynek nem helyezheti el, nem terhelheti meg, és használatra sem adhatja át. Ily módon, aki a jogosult helyett használja a készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, a jogosulatlan használatot valósítja meg az elkövetési magatartást. Ha a birtokos, illetve tulajdonos valakire azzal ruházza át a készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, hogy azzal helyette és nevében pénzügyi műveletet végezzen, a cselekmény csak akkor lesz tényállásszerű, ha ezzel a magatartással a jogosulatlan használó kárt is okoz.

Végül ezen fordulat harmadik elkövetési magatartása a jogosulatlan felhasználás elfogadása. Ez akkor valósul meg, ha a hamis, a hamisított vagy a jogosulatlanul megszerzett (és használt) készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel történő fizetést elfogadják. Ilyen esetben a bűncselekmény alanya a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel történő teljesítés elfogadója lesz. Ilyenkor a bűnösséghez szükséges feltétel, hogy az elfogadó tudja, hogy a másik fél a fizetés teljesítését olyan készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel végzi, amely hamis, hamisított, illetve olyan, amelyet ő személy szerint jogosulatlanul használ.

A bankkártya ugyanakkor nem olyan vagyoni jogosultságot megtestesítő okirat, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában biztosítaná. Használatához elsődlegesen az úgynevezett PIN-kód használata szükséges. Éppen ezért nem osztja a Btk. 383. §-ában az a) pontban megjelölt dolog sorsát.

Amennyiben valaki jogosulatlanul megszerzett elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel követi el a bűncselekményt, a jogosulatlanság körében a megtestesítést vizsgálni nem kell. Jogosulatlan felhasználásról akkor beszélünk, ha az elkövetés tárgya nem szerződészerűen, hanem más személy által, a jogosult hozzájárulása nélkül kerül használatba.

5. Minősített esetek

A bűncselekménynek szabálysértési alakzata nincs. Ugyanakkor a törvény a bűncselekmény alapesetét a családi cselekményektől eltérően súlyosabban rendeli büntetni. Az indoklás szerint ennek az oka, hogy a törvény az információs rendszer jogosulatlan használatát, illetve az információs rendszer vagy adat megsértését egyébként is büntetni rendeli, ugyanakkor ez utóbbi szükségzerű eszköz-cselekménye az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalásnak.

A bűncselekmény alapesete ezért - mindkét fordulat esetében - bármely csekély összegű kár bekövetkezése esetén tényállásszerű.

A bűncselekmény minősített esetei részben - a többi vagyoni elleni bűncselekményhez hasonlóan - a kár összegéhez, részint az elkövetés módjához igazodnak.

Minősítő körülményként határozza meg a törvény a bünszövetségben vagy üzletszerűen történő elkövetést. A különösen jelentős kár okozása mellett a bünszövetség és az üzletszerű elkövetés már nem minősítő körülmény, ezért annak legfeljebb a büntetés kiszabása körében lehet szerepe.

6. Az információs rendszerbe történő beavatkozással elkövetett cselekmény esetében annak rendbelisége a számítástechnikai rendszerek számához igazodik. Ebben a körben nincs jelentősége, hogy azok tulajdonosa vagy üzemeltetője azonos vagy különböző természetes vagy jogi személy, vagy akár jogi személyiség nélküli szervezet.

Természetes egység megállapítására kerülhet sor abban az esetben, ha az azonos számítástechnikai rendszer sérelmére valósít meg az elkövető akár azonos, akár különböző elkövetési magatartásokat.

A folytatólagos elkövetésre az általános szabályok érvényesek. Ilyenkor az elkövető egységes akarathatározásból, azonos számítástechnikai rendszer sérelmével, de különböző alkalmakkal követi el a bűncselekményt.

A Btk. 375. §-ának (1) bekezdésében foglalt elkövetési magatartások ugyanakkor egymás mellett vagy egymást követően is megvalósulhatnak. Figyelemmel arra, hogy ezek ebben az esetben azonos módon valósítják meg a jogtárgysértést, alaki halmazat megállapítására nem kerülhet sor.

Anyagi halmazat megállapítását azonban nem zárja ki az az eset, ha az elkövető különböző alkalmakkal és egymással összefüggésben nem álló cselekményekkel valósítja meg az elkövetési magatartást. A halmazat ilyenkor abban az esetben is megállapítható, ha a fenti magatartásokat azonos számítástechnikai rendszerre követi el.

A bűncselekményt indokolt elhatárolni a Btk. 423. §-ában felvett információs rendszer vagy adat megsértésétől. Ezen bűncselekmény a tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények körében került elhelyezésre. A jogi tárgy különbözőségén túlmenően az elhatárolás alapvető ismérve a jogtalan haszonszerzési célzat, illetve a kár mint eredmény bekövetkezése.

A fentieken túlmenően az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalást elsődlegesen a csalástól szükséges elhatárolni. A tárgyalt bűncselekmény is csalásszerű magatartással valósul meg. A bűncselekmény I. fordulata esetében természetes személy mint passzív alany hiányában a csalás nem is lenne megállapítható.

Elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközre elkövetett bűncselekmény esetében a rendbeliség a megkárosított fizetési eszköz tulajdonosok számához igazodik.

Továbbra is fenntarthatónak véljük azt a gyakorlatot, mely szerint amennyiben a bűncselekmény konkrét elkövetési tárgya a bankkártya, akkor a rendbeliség a felhasznált kártyák számához igazodik. Abban az esetben azonban, ha egy személy tulajdonában több kártya van, és a bűncselekményt több ilyen kártyára követik el, a valószínű alaki halmazat megállapítása kizárt.

A természetes egység körében értékelendő, amikor az elkövető úgynevezett limitár alatti vásárlást bonyolít. Ha rövid időn belül nagyszámú tranzakciót folytat le, rész-cselekményei a természetes egység körébe tartoznak.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel történő elkövetés esetén is indokolt a bűncselekményt a csalástól elhatárolni. Ezen magatartás is csalásszerű visszaéléssel valósul meg, hiszen szükségzerűen információs rendszer felhasználásával követik el.

Az előzőekben azonban már utaltunk arra, hogy amennyiben nem elektronikus, hanem papíralapú készpénz-helyettesítő fizetési eszközre követi el a tettes a károkozó magatartást, úgy cselekménye csalásnak minősül.

Ugyancsak önálló bűncselekményként nyert szabályozást a Btk. 392. §-ában a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása. Ezen magatartás kimerül a fenti eszközök meghamisításában, készítésében, illetőleg az azon tárolt adatok vagy ahhoz kapcsolódó biztonsági elemek technikai eszközzel történő rögzítésében. Abban az esetben azonban, ha a jogtalan haszonszerzés végett kárt okozva ezeket felhasználják, nem a megjelölt bűncselekmény, hanem a tárgyalt információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás megállapítására kerülhet sor.

Hűtlen kezelés

376. § (1) Akit idegen vagyon kezelésével bíztak meg, és ebből folyó kötelességének megszegésével vagyoni hátrányt okoz, hűtlen kezelést követ el.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a hűtlen kezelés kisebb vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelést gyám vagy gondnok e minőségében követi el.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a hűtlen kezelés nagyobb vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a kisebb vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelést gyám vagy gondnok e minőségében követi el.

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a hűtlen kezelés jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a nagyobb vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelést gyám vagy gondnok e minőségében követi el.

(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a hűtlen kezelés különösen nagy vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a jelentős vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelést gyám vagy gondnok e minőségében e minőségében követi el.

(6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a hűtlen kezelés különösen jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelést gyám vagy gondnok e minőségében követi el.

BH 1993. 661., BH 1997. 273., BH 1998. 370., BH 1998. 523., BH 1999. 151., BH 1999. 287., BH 2004. 6., BH 2005. 45., BH 2009. 198.

EBH 2003. 840., 2004. 1109., 2007. 1684.

BKv. 29., BKv. 35.

Szövegmagyarázat

A hűtlen kezelés bűncselekménye esetében is átveszi a törvény az 1978. évi IV. törvény bűncselekményi definícióját.

1. A hűtlen kezelés bűncselekménye is a vagyoni viszonyok védelmét szolgálja. Az indokolás szerint jogi tárgya a sértettnek az az érdeke, hogy a más által történő vagyonkezelés során ne szenvedjen vagyoni hátrányt. A törvény tehát védelmet biztosít az ellen, hogy valaki az idegen vagyon kezelésére vonatkozó megbízáttal visszaélve okozzon kárt. A törvény eltulajdonítást nem tartalmaz, csupán a vagyonkezelői kötelezettség szándékos megszegését. A cselekmény megállapítása szempontjából nincs jelentősége a közvetve jelentkező esetleges vagyoni érdeknek vagy gazdasági hátrálynak, hanem csupán a közvetlen eredményként jelentkező vagyoni hátrálynak.

2. A bűncselekmény alanya tettesként vagy társtettesként a vagyonkezelő, vagyis az, aki a dolgot ténylegesen kezeli. Mindebből következőn a hűtlen kezelés speciális alanyiságot kíván meg - hasonlóan a sikkasztásnál tárgyalt rábízással -, mivel tettesként vagy társtettesként csak olyan meghatározott személy jöhet szóba, aki az idegen vagyon kezelésével van megbízva. Ezen megbízás elvileg bármilyen jogviszonyon alapulhat. Lehet munkajogi természetű vagy szerződéses is. A lényeg, hogy létezzék kezelési kötelezettség, amelyet jogszabály, vállalati belső szabályzat vagy munkaköri leírás is rögzíthet, ugyanakkor írásban nem rögzített vagyonkezelői szokáson is alapulhat a bűncselekmény.

Nemcsak azon személy van azonban megbízva a vagyonkezeléssel, aki a tényleges vagyonkezelői tevékenységet végzi, hanem az is a bűncselekmény alanyává válhat, aki irányító vagy adminisztratív jellegű tevékenységével köteles egyes vagyontárgyak vagy vagyonösszesség állagát megőrizni, a felhasználásról gondoskodni.

A minősített esetek között a törvény külön is nevesíti a gyám vagy a gondnok vagyonkezelői alanyiságát.

Nem tekinthető ugyanakkor vagyonkezelésre vonatkozó megbízásnak a kölcsön vagy bérleti szerződés vagy olyan jogügylet, amelynek következtében a kezelőt bizonyos fokig hasonló kötelezettségek terhelik, mint a vagyon tényleges kezelőjét.

A vagyonkezeléssel megbízott személy tehát köteles a tulajdonos vagyoni érdekeit a legeredményesebben előmozdítani, a tőle elvárható szakértelemmel és gondossággal eljárni.

Összefoglalóan tehát, a hűtlen kezelés tettese vagy társtettese azon személy lehet, aki vagyonkezeléssel van megbízva, és pedig annak a vagyonnak a kezelésével, amelyben vagyoni hátrányt okoz.

A vagyonkezelői megbízás természetesen gazdálkodással kapcsolatos ügyletek lebonyolítására is kiterjed. A kedvező tőkebefektetés közvetítésére és a befektetési ügyletek lebonyolítására - ennek körében a pénzüsszegek átvételére és kifizetésére - vállalkozó ügyvéd vagyonkezelői megbízatást végez, ezért ha ezzel kapcsolatos kötelességei megszegésével okozati összefüggésben olyan vagyoni hátrányt okoz, amelyre az eshetőleges szándéka kiterjed, a hűtlen kezelés büntetettét valósítja meg (BH 1998. 370.).

A hűtlen kezelés felbujtója vagy bűnsegédje azonban olyan kívülálló személy is lehet, aki nem minősül vagyonkezeléssel megbízottnak. Sajátos eset, ha valaki úgy nyújt segítséget a hűtlen kezelés elkövetéséhez, hogy a tényleges vagyonkezelő felügyeletével vagy ellenőrzésével kapcsolatos kötelezettségeit szegi meg vagy mulasztja el. Részes azonban az is, aki vagyonkezelői megbízás hiányában, azaz kívülállóként tanúsít olyan magatartást, amelynek eredménye a vagyoni hátrány bekövetkezése. Így a gépjármű jogtalan igénybevételével elkövetett hűtlen kezelést bűnsegédként valószínűsíthető, aki a járművet - a jogtalan használó szándékával egyetértve és vele előre megállapodva - utasként veszi igénybe (BH 1993. 661.).

A hűtlen kezelés szándékos bűncselekmény, azaz az eredménynek, a vagyoni hátrány okozásának szándékosnak kell lennie. A bűncselekmény mind egyenes, mind eshetőleges szándékkal elkövethető. A bűnösség vizsgálata kapcsán tehát kijelenthető, hogy az eredményre mint vagyoni hátrányra legalábbis az eshetőleges szándéknak ki kell terjednie.

A hűtlen kezelés akkor állapítható meg, ha a vagyonkezeléssel kapcsolatos szabályok szándékos megszegésén túlmenően az ezzel okozati összefüggésben bekövetkező vagyoni hátrány tekintetében az elkövető legalább eshetőleges szándékára vonható jogi következtetés.

A szándékosság tartalma szerint tehát az elkövető tisztában van vele, hogy őt milyen kötelesség terheli, és ugyanakkor azt is felismeri, hogy cselekménye folytán vagyoni hátrány keletkezhet, amely eredményt kívánja, vagy legalábbis abba belenyugszik. Fentiekből következően tehát, ha a vagyonkezelő a vagyonkezelésére vonatkozó kötelességét szándékosan megszegi, azonban az eredmény tekintetében csak gondatlansága állapítható meg, úgy bűnössége a hűtlen kezelés bűncselekményében nem állapítható meg; lásd: BH 1997. 273. számú döntés.

3. Az indokolás megfogalmazása szerint a hűtlen kezelés tárgya az olyan idegen ingó vagy ingatlan vagyon, amely nincs sem az elkövető tulajdonában, sem az elkövető birtokában. Ugyanakkor vagyonkezelőként a vagyonnal gazdálkodik. A dolog tulajdonosának személye a bűncselekmény megállapíthatósága szempontjából közömbös, az lehet mind magánszemély, mind gazdálkodó szervezetek, mind pedig az állam tulajdonába. Nem kizárt ugyanakkor, hogy a vagyonkezelői kötelezettség vagyoni jellegű jogosultságra is kiterjed.

4. Az elkövetési magatartás vizsgálata során nyomatékosan szükséges utalni arra, hogy az idegen vagyon kezelése nem minősül azonosnak a sikkasztásnál tárgyalt rábízással. A vagyonkezelő ugyanis a vagyonnal ténylegesen gazdálkodik, azt őrzi, adott esetben előmozdítani köteles annak gyarapodását. Ha ezzel ellentétes magatartást tanúsít, úgy a hűtlen kezelés bűncselekményét valószínűsíthető.

A hűtlen kezelés elkövetési magatartása a vagyonkezelésből folyó kötelezettség megszegése.

A fentiekre visszautalva ismételtelen nyomatékosítani kell, hogy tényleges vagyonkezelői megbízás hiányában az elkövetési magatartás sem tanúsítható bűncselekményt megvalósító módon.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a kezelési kötelezettségét mindig egy adott ügy történeti tényállása alapján kell vizsgálni és megítélni. A kezelési kötelezettségre ugyanis kihatással lehet a rábízás jellege vagy a vagyonkezelésre vonatkozóan kialakult szokás is. Olyan esetben például, amikor a gyámra vagy a gondnokra a gyámhatóság vagy a bíróság hatósági úton ruhazza a vagyonkezelői jogosultságokat, az elkövetési magatartás mind jogszabályból, mind a hatóságnak erre alapított előírásával ellentétes magatartás tanúsítása, amely a kötelességszegésben nyilvánul meg.

A hűtlen kezelés sajátos esete az elkövető kezelésére bízott járművel kapcsolatos magatartás. Ennek megítélésére a BKv. 35. sz. állásfoglalás ad iránymutatást. E szerint, aki a kezelésére bízott idegen gépi meghajtású járművet a használatra vonatkozó rendelkezésektől eltérő módon veszi igénybe, hűtlen kezelést valószínűsíthető.

A gazdálkodás körében sajátos problémaként jelentkezik a kockázatvállalás. Egyes vagyonkezelői jogviszonyokban a kockázatvállalás a szokásos keretek között a kezelés lényegéhez tartozik. Erre általában akkor kerül sor, ha a megbízás a vagyonnal való teljes gazdálkodásra kiterjed. Amennyiben a gazdálkodás körében szokásos kockázatvállalást meghaladó módon jár el az elkövető, úgy a hűtlen kezelés bűncselekménye alappal vizsgálható. Nem állapítható meg ugyanakkor kötelességszegés, ha a vagyon kezelésének szándéka arra irányul, hogy a kockázatos intézkedéssel a megbízó számára kedvezőbb vagyoni helyzetet teremtsen, és az ehhez szükséges objektív és szubjektív körülményeket a megbízottnak kellő körültekintéssel vette figyelembe. Nem eredményez a kockázatvállalás bűncselekményt akkor sem, ha a döntés végrehajtása során megváltozott, előre nem látott és az elkövetőnek fel nem róható körülmények miatt a kedvező eredmény nem jön létre, vagy a vagyonban vagyoni hátrány keletkezik.

Nem vitásan hűtlen kezelés megállapítására ad alapot azonban a kockázatvállalás abban az esetben, ha azt a megbízó kifejezetten megtiltotta, vagy a kockázatvállalás jellegét és mértékét szabályozta, és az elkövető ettől eltérő magatartást tanúsít. Bűncselekmény valósul meg akkor is, ha a pénzügyi vezető tisztviselői a vagyonkezelésre vonatkozó szabályok sorozatos, súlyos megszegésével biztosítanak hitelt, noha tisztában vannak azzal, hogy a vállalkozó nem rendelkezik megfelelő hitelképességgel; és ezáltal a pénzügyi vezetőnek különösen nagy vagyoni hátrányt okoznak (BH 2004. 6.). Végül, hűtlen kezelést valószínűsíthető az a vagyonkezelő is, aki olyan jellegű és mennyiségű munkával bíz meg külső személyeket vagy szervezeteket, amelyet a saját munkaszervezete is el tud végezni, és a szükségtelenül kifizetett díjazással szándékosan vagyoni hátrányt okoz (BH 2005. 43.).

A bűncselekmény stádiumai tekintetében rögzíteni kell, hogy befejezett hűtlen kezelés akkor állapítható meg, ha a cselekmény vagyoni hátrányt idézett elő, és ezen hátrány okozati összefüggésben áll a kötelességszegéssel. Mivel a hűtlen kezelés eredmény-bűncselekmény, így csak a vagyoni hátrány bekövetkeztével válik befejezetté. Megállapítható ugyanakkor a cselekmény kísérleti szakban maradása, ha kötelességszegés történik a károkozás szándékával, azonban az eredmény nem áll elő. Ugyanakkor azonban azon kötelességszegések, amelyek a kár bekövetkezéséhez vezető okfolyamatot nem indítják el, csupán a büntetlen előkészület körében értékelhetők.

5. A hűtlen kezelés tehát, mint említettük, materiális bűncselekmény. Eredménye a vagyoni hátrány. A vagyoni hátrány fogalmába tehát a kár mellett az elmaradt haszon is beletartozik. Ebből következően nemcsak a ténylegesen bekövetkezett kárt kell figyelembe venni, hanem azt a körülményt is, hogy a sértett vagyona gyarapodott volna abban az esetben, ha a vagyonkezeléssel megbízott személy ebbéli kötelezettségét nem szegi meg.

A vagyoni hátrány megfogalmazása lényegében a cselekmény jellegéből ered. A vagyonkezelői kötelezettség ugyanis nem korlátozható csak olyan tevékenységre, amely a vagyonban egyébként beálló értékcsökkenést hárítja el. A vagyonkezelés mint egyfajta és egyes esetekben szó szerint vett gazdálkodás olyan magatartást is takar, amely a vagyon jellegétől függően annak hasznát, jövődelmét is biztosítja. A bűncselekmény eredménye ily módon tehát a károsult vagyonába beállott értékcsökkenés (damnum emergens) és az elmaradt haszon (lucrum cessans).

A hűtlen kezelés esetében kár keletkezhet a követelés érvényesítésének elmulasztása folytán is. Amennyiben ugyanis a vagyonkezelőnek kötelessége a megbízót megillető követelés érvényesítése, és a kötelesség elmulasztása vagy késedelmes teljesítése folytán a követelés behajthatatlanná válik, a jogosult vagyonában a csökkenés beáll.

Az eredmény bekövetkezése és ily módon a bűncselekmény megállapíthatósága nem függvénye annak, hogy egyébként a vagyonkezelés nyereséges gazdálkodásban nyilvánul meg; lásd: *EBH 2004. 1109. számú döntés*.

6. Minősített esetek A hűtlen kezelés bűncselekményét a törvényi szabályozás szerint két körülmény minősíti. Részint az érték, részint pedig az elkövető vagyonkezelői minősége.

A többi vagyon elleni bűncselekményhez hasonlóan a hűtlen kezelésnek is van szabálysértési alakzata.

Bűncselekmény valósul meg azonban, ha a szabálysértési értékhatárt meg nem haladó vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelést gyám vagy gondnok e minőségében követi el. A gyám és a gondnok személyét tehát a jogalkotó ismét a bűncselekmény kiemelt alanyává teszi.

Az indokolás által megjelölt bizalmi viszonyon túlmenően nyilvánvalóan különös jelentősége van annak, hogy az idegen vagyon tulajdonosa ebben az esetben jelentős mértékben van kiszolgáltatva a gyám, illetőleg a gondnok személyének, akitől erre tekintettel fokozott gondosság várható el. Az ebből eredő kötelezettség megsértése viszont nyilvánvalóan nagyobb fokú társadalomra veszélyességet eredményez.

A szabálysértési értékhatárra a gondnok vagy a gyám által elkövetett bűncselekményen túlmenően alapesetet eredményez, ha a hűtlen kezelés kisebb vagyoni hátrányt okoz.

Súlyosabban bünteti a törvény a nagyobb, a jelentős, a különösen nagy vagy a különösen jelentős vagyoni hátrány okozását, illetve ha a kisebb, nagyobb, jelentős vagy különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezelést gyám vagy gondnok e minőségében követi el.

7. A hűtlen kezelés rendbeliségét nyilvánvalóan meghatározza, hogy a vagyonkezelő hány sértett, számára idegen vagyonának kezelésére vonatkozó kötelezettség megszegésével okozza az eredményt.

A hűtlen kezelés számos elhatárolási kérdést vet fel. Elsősorban - a rábízási jellegre figyelemmel - a sikkasztás bűncselekményétől kell elhatárolni. Az elhatárolás egyik alapja, hogy a sikkasztó általában az eltulajdonítással vagy a sajátjakénti rendelkezéssel követi el a bűncselekményt, míg a hűtlen kezelő bármilyen más vagyoni hátrányt előidéző szándékos kötelességszegéssel, de semmiképpen nem eltulajdonítással vagy abban való részességgel. Lényegében az eltulajdonítás az a határvonal, amely a hűtlen kezelést elválasztja a legtöbb vagyon elleni bűncselekménytől. Ily módon sikkasztás és nem hűtlen kezelés megállapításának van helye, ha a vállalkozó a vállalkozási szerződés alapján birtokába került és fel nem használt anyagot a megrendelő elől eltitkolja, és ezáltal eltulajdonítja (*BH 1991. 56.*). Mind a hűtlen kezelés, mind a sikkasztás bűncselekményének alanya lehet a felszámoló. A felszámoló azonban a cég vagyonával csak azt teheti, amire a jogszabály feljogosítja. Amennyiben a gazdálkodó szervezet vagyonával sajátjaként rendelkezik, ezáltal sikkasztást követ el, amennyiben azt gazdaságilag kockáztatja (*BH 2004. 174.*).

Szükséges a hűtlen kezelést elhatárolni a jármű önkényes elvétele bűncselekményétől is. Akire szolgálati beosztása folytán gépjárművet bízna, azt vagyonkezelői kötelezettség terheli. Felelősséggel tartozik tehát a gépjármű szabályos, rendeltetésszerű működéséért és fenntartásáért. Ebből következően, ha az ilyen gépjármű magáncélú, szabálytalan igénybevétele esetén nem a jármű önkényes elvétele, hanem a hűtlen kezelés valósul meg (*BH 1999. 151.*). Az elhatárolás alapja, hogy míg a hűtlen kezelés a vagyonkezelői megbízásból folyó kötelességszegéssel összefüggésben vagyoni hátrány okozását jelenti, addig a jármű önkényes elvétele folytán a gépi meghajtású jármű tulajdonosa vagy jogos használója a használati jogának gyakorlásában van időlegesen akadályozva. A jármű önkényes elvétele esetében sem vitás a rábízás ténye, azonban ez rendszerint időleges jellegű, és olyan birtokbaadást jelent, amely a jármű használatától eltérő egyéb célból (például javítás, szerelés, megőrzés stb.) történik. Végül elhatároló ismérv a két bűncselekmény elkövetési magatartása is. Jármű önkényes elvétele esetében maga a használat a bűncselekmény véghezviteli magatartása. Ilyen esetben a használat nem vagyonkezelési megbízáson alapul. A jármű önkényes elvétele ugyanakkor nem eredmény-bűncselekmény.

Indokolt a hűtlen kezelést elhatárolni a *Btk. 377. §-ában* felvett hanyag kezeléstől. A hűtlen kezelés szándékos, míg a hanyag kezelés kizárólag gondatlanságból elkövethető bűncselekmény. A hűtlen kezelés esetében a megbízást a törvény nem határozza meg, hanyag kezelés esetében pedig kizárólag törvényen alapuló idegen vagyon kezelésével vagy felügyeletével történő megbízás esetén lehet bűncselekményről beszélni. Hűtlen kezelés kizárólag vagyonkezelői kötelezettség megszegésével, hanyag kezelés pedig ennek elhanyagolásával is megvalósítható.

Hűtlen kezelés helyett csalás megállapításának lehet helye, ha vagyon kezelésével megbízott személy a tulajdonos megtévesztésével törekszik kötelességszegés útján jogszerű haszonszerzésre, és a vagyonban a másik kezelőnek vagy a tulajdonosnak a megtévesztéséből fakadó intézkedései következtében keletkezik kár.

A BKv. 29. számú állásfoglalás iránymutatásai szerint azonban, ha az idegen vagyon kezelésével megbízott személy azzal, hogy a hűtlen kezelés által okozott vagyoni hátrányt a sértett megtévesztésével utóbb eltünteti vagy csökkenti, a hűtlen kezelés mellett a csalást nem követi el. Ezzel kapcsolatban lásd a sikkasztásnál és a rongálásnál kifejtetteket.

A hűtlen kezelés esetében viszonylag ritka a halmazat megállapítása. Nem kizárt azonban a hűtlen kezelés és a sikkasztás megállapítása abban az esetben, ha valaki a kezelésre bízott gépkocsi jogtalan igénybevételével a szállítás végett átvett ingóságot eltulajdonítja. Ilyen esetben a két bűncselekmény halmazata valóságos.

Hanyag kezelés

377. § (1) Akit idegen vagyon törvényen alapuló kezelésével vagy felügyeletével bíztak meg, és az ebből eredő köteletségének megszegésével vagy elhanyagolásával gondatlanságból vagyoni hátrányt okoz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés három évig terjedő szabadságvesztés, ha aanyag kezelés különösen nagy vagy ezt meghaladó vagyoni hátrányt okoz.

4/2003. BJE, BH 1997. 519., BH 1998. 112.

Szövegtörténet

A törvény aanyag kezelés tényállását a lényegét illetően egyezően határozza meg az 1978. évi IV. törvénnyel. A törvényi tényállás elemeit azonban érthetőbb, nyelvtanilag helyesebb megfogalmazással írja le. Alapvetően nyomatékot adva a törvényen alapuló vagyonkezelés, illetőleg felügyelet kiemelt jelentőségének. A törvényi megfogalmazás ugyanakkor figyelemmel van az Alkotmánybíróság 6/1992. (I. 30.) AB számú határozatában foglaltakra, és kifejezi az alaptörvényből is eredő tulajdoni formák egyenlőségét.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya lényegében a hűtlen kezelésnél leírtakkal azonos. Az indokolás megfogalmazása szerint a sértettnek az az érdeke, hogy a más által történő vagyonkezelés vagy vagyonfelügyelet során ne szenvedjen vagyoni hátrányt.

2. Aanyag kezelés tettese - hasonlóan a hűtlen kezeléshez - az lehet, aki idegen vagyon kezelésével van megbízva. Többlettényállási elem, hogy nemcsak kezelés, hanem a felügyelet is beletartozik a törvényi tényállás elemei közé. Aanyag kezelést tettesként tehát csak az idegen vagyon kezelésével, felügyeletével megbízott személy követheti el. Tekintettel arra, hogy a vagyoni hátrányra mint eredményre az elkövetőnek csak a gondatlansága terjedhet ki, a részesi alakzat fogalmilag kizárt.

Rendkívül fontos tényállási elem, hogy az idegen vagyon kezelésére vagy felügyeletére vonatkozó megbízás kizárólag törvényen alapulhat. Ez azt jelenti, hogy mind az idegen vagyon kezelésének vagy felügyeletének, mind pedig a kezelő felügyeleti jogállásnak törvényben meghatározottnak kell lennie.

A kérdés vizsgálata során egyértelmű eligazítást ad a 4/2003-as Büntető Jogegységi Határozat. E szerint aanyag kezelés vétsége akkor állapítható meg, ha - a törvényi tényállás további elemeinek megvalósulása mellett - az idegen vagyon kezelésére vagy felügyeletére vonatkozó megbízás közvetlenül törvényen alapul, annak tartalmát, az abból eredő kötelezettségeket maga a törvény határozza meg. A döntés indoklása kitér arra, hogy a bűncselekmény nem valósulhat meg olyan kötelezettségek sérelmével, amelyeket nem törvény, hanem alacsonyabb rendű jogszabály vagy bármely más természetű norma ír elő. Ennek elfogadása esetén ugyanis aanyag kezelés csupán a hűtlen kezelés gondatlan alakzata lenne.

A Jogegységi döntés arra is kitért, hogy a törvényi tényállás törvényen alapuló megbízásra vonatkozó eleme megvalósulásához nem elegendők bármely törvényben megfogalmazott általános elvi jellegű előírások, meghatározások. Így például az elvárható fokozott gondosság - még ha törvény is írja elő - nem szolgálhatnak alapul a bűncselekmény megállapításához. Aanyag kezelés bűncselekménye ugyanis csak a törvényben meghatározott konkrétan körülírt vagyonkezelői vagy felügyeleti kötelezettség megszegésével követhető el. Ehhez pedig mind a vagyonra, mind a kezelő vagy felügyelő jogállására, kötelezeteire nézve törvényi előírás szükséges, melyet alacsonyabb rendű jogszabály vagy elvi iránymutatás nem pótolhat. Mindebből következően az alacsonyabb rendű jogszabályban meghatározott vagyonkezelői vagy felügyeleti kötelezettségek gondatlan megszegésével előidézett vagyoni jellegű sérelem más jogágakban - így munkajogban - előírtak szerint szankcionálható, írja a jogegységi határozat indoklása.

Törvényen alapuló kezelésre vagy felügyeletre vonatkozó megbízást tartalmaz például a házasságról, a családról és gyámságról szóló módosított 1952. évi IV. törvény; a felszámolóra vonatkozóan a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról és a végelszámolásról szóló 1991. évi XLIX. törvény, a Gazdasági Társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény.

A BH 1999. 494. számú döntés hangsúlyozza, hogy az államháztartási törvény rendelkezésein alapuló kötelezettségek szándékos megszegésével, a kellő ellenőrzés elmulasztásával gondatlanságból okozott vagyoni hátrány esetén is megvalósul aanyag kezelés vétsége.

A törvényi tényállás szerint az eredmény, vagyis a vagyoni hátrány az elkövető gondatlan magatartása folytán áll elő.

Mindebből következően a törvény helyes értelmezése alapján a gondatlanság az elkövetőt csupán az eredmény tekintetében terheli. Maga az elkövetési magatartás, vagyis a vagyonkezelői kötelezettségek megszegése lehet szándékos is vagy gondatlan. Összefoglalóan a kötelezettségszegés szándékos, az elhanyagolás gondatlan is lehet, aanyag kezelés eredményét illetően azonban az elkövetőt csakis gondatlanság terhelheti. Az a körülmény tehát, hogy egyes esetben a vagyoni hátrány az elkövető vagyonkezelői kötelezettségének szándékos megszegése folytán következett be, még nem eredményezheti szándékos bűnösség megállapítását, ha az eredmény tekintetében csupán gondatlanság állapítható meg. Ilyen esetben aanyag kezelésben történő bűnösség kimondásának lehet helye. Mindez természetesen nem zárja ki, hogy a köteletség megszegése gondatlanul is megvalósulhat. Az eredmény tekintetében azonban csak a gondatlanság megállapítása jöhet szóba; lásd: BH 1997. 519. számú döntés.

3. Az elkövetési tárgy kapcsán a hűtlen kezelésnél kifejtettek az irányadók. Szükséges azonban hangsúlyozni, hogy az idegen vagyon - az alaptörvényből eredően - bármely tulajdoni formához tartozhat. A bűncselekmény megállapításához szükséges, hogy az idegen vagyon kezelését vagy felügyeletét törvényi szabályozás írja elő.

4. A hanyag kezelés elkövetési magatartása a kötelességszegés, illetve a kötelesség elhanyagolása. A kötelességszegés aktív magatartás is lehet, azonban az elhanyagolás értelemszerűen csak nem tevésben nyilvánulhat meg az indoklás megfogalmazása szerint. A vagyon kezelése

- hasonlóan a hűtlen kezelésnél kifejtettekhez - magában foglalja mind a vagyon gondozását, illetve az azzal való gazdálkodást, amelybe a gyarapítás és az őrzet is beletartozhat.

Többlet tényállási elem azonban a felügyelet, amely adott esetben a vagyonkezelő tevékenységére is kiterjedhet. Ez az irányítás fogalmát is magában foglalhatja.

A kockázat viselésére vonatkozó és a hűtlen kezelésnél kifejtett álláspont a hanyag kezelés esetében is irányadó, amennyiben a kötelezettségek megszegése szándékosan történik. Ily módon nem valósíthat meg például bűncselekményt a gazdálkodó szervezet vezetőjének a gazdasági mérlegelés körébe tartozó - egyébként nem kifogásolható - olyan ügyletkötése, amely a gazdálkodó szervezetre nézve, a gazdasági szempontokat szem előtt tartva nem minősíthető kedvezőnek, ugyanakkor azonban az ügyletet megkötő gazdasági vezető az üzleti körülmények mérlegelésével megfelelőnek, elfogadhatónak ítélte meg. A hanyag kezelés is eredmény-bűncselekmény, amely a hűtlen kezeléssel azonosan a vagyoni hátrányt foglalja magában. Erre vonatkozóan lásd a hűtlen kezelésnél kifejtetteket, illetve a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 17. pontjához fűzött magyarázatot.

A hűtlen kezeléshez hasonlóan a hanyag kezelés bűncselekménye vonatkozásában is nyomatékosan ki kell emelni, hogy a vagyoni hátrány okozati összefüggésben kell, hogy álljon a kötelességszegéssel, illetőleg a kötelezettségek elhanyagolásával.

5. A törvényi tényállás alapesete nem utal a vagyoni hátrány mértékére. Ezt a Btk.-nak az egyes bűncselekmények értékhátára és szabálysértési alakzatára vonatkozó 462. §-ának (1) bekezdés a) pontja határozza meg. E szerint nem valósul meg bűncselekmény, ha a hanyag kezelést 100.000 Ft-ot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozva követik el. A jogalkotó tehát ezen értékhátár feletti elkövetés esetén írja elő a bűncselekmény, a vétség megállapíthatóságát. A hanyag kezelésnek szabálysértési alakzata nincs.

A törvény csupán egyetlen minősített esetet szabályoz. Súlyosabban büntetendő a hanyag kezelés, ha különösen nagy vagy ezt meghaladó vagyoni hátrányt okoz.

6. A hanyag kezelés - mint gondatlan bűncselekmény - esetében a folytatólagos elkövetés kizárt.

Ugyanazon törvényi megbízás alapján ugyanazon magatartással megvalósuló hanyag kezelés annak folyamatos voltára tekintettel természetes egységnek minősülhet. Az ilyen magatartás részcselekményekre nem bontható.

A hanyag kezelés ugyanakkor egyetlen magatartással is megvalósítható, de a bűncselekmény jellegéből következően általában hosszabb időn át tartó kötelezettségszegés, illetőleg annak elhanyagolásával létrejött tartós, folyamatos jellegű bűncselekmények a gyakoriak.

Nem kizárt azonban a halmazat megállapítása abban az esetben, ha a vagyonkezelő vagy felügyelő több törvényen alapuló vagyonkezelői vagy felügyelői kötelezettségének megsértésével több sértettnek okoz vagyoni hátrányt. Halmazat akkor is elképzelhető, ha az elkövető időben elhatárolt, egymástól különböző magatartásokkal eltérő okokból keletkező hátrányokat idéz elő, amelyeket még a gondatlanság sem fűz egybe.

A hanyag kezelés vétségét elsősorban a hűtlen kezeléstől kell elhatárolni. Az elhatárolás egyik elsődleges ismérve, hogy a hűtlen kezelés elkövetője kizárólag a vagyon kezelője lehet, ezzel szemben a hanyag kezelést az is megvalósíthatja, akire az idegen vagyon felügyeletét bízta a törvény.

Hűtlen kezelés esetében a tettes a vagyoni hátrányt szándékosan, míg hanyag kezelés esetében gondatlanul okozza.

Kétségtelen tény, hogy mind a két bűncselekmény elkövetési magatartása a vagyonkezelői (felügyeleti) kötelezettség megszegése. Ezen túl azonban ennek elhanyagolása is a törvényi tényállás eleme. A 4/2003. számú Büntető Jogegységi Határozat indoklása mutat rá arra, hogy a két bűncselekmény között az a legdöntőbb különbség, hogy a hűtlen kezelés bármely megszorítás nélkül, gyakorlatilag mindenféle vagyonkezelői kötelezettség megsértésével megvalósítható, ezzel szemben a hanyag kezelés törvényi tényállása a törvényen alapuló szűkítő elemmel bővül.

A hanyag kezelés vétsége ugyanakkor halmazatba kerülhet a csalással. Ennek megállapítására a BKv. 29. számú állásfoglalás ad iránymutatást. A kollégiumi vélemény II. pontja szerint, amennyiben az elkövető a kezelésére bízott vagyonban gondatlan bűncselekménnyel, hanyag kezeléssel okoz hiányt (vagyoni hátrányt), és ezt utóbb a sértett megtévesztésével eltünteti vagy csökkenti azért, hogy a kártérítési, illetve a megtérítési kötelezettsége alól egészben vagy részben mentesüljön, a hanyag kezelés vétsége és a csalás bűncselekménye bűnhalmazatban megállapítható.

Jogtalan elsajátítás

378. § (1) Aki

a) a talált idegen dolgot eltulajdonítja, vagy nyolc napon belül a hatóságnak vagy annak, aki elvesztette, nem adja át, illetve

b) a véletlenül vagy tévedésből hozzá került idegen dolgot eltulajdonítja, vagy nyolc napon belül nem adja vissza,

vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha a jogtalan elsajátítást védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre követik el.

BH 1996. 629., BH 2004. 128., BH 2011. 128., BH 2011. 333.

Szövegtörténet

A jogtalan elsajátítás bűncselekményénél a Btk. lényegében átveszi az 1978. évi IV. törvény tényállását. Az elkövetési magatartások külön pontba rendezésével lényegében áttekinthetőbbé teszi a törvényi megfogalmazást, ugyanakkor elhagyja az alapeset esetében a közérdekű munka vagy pénzbüntetés feltüntetését. Az alternatív joghátrány alkalmazására a Btk. 33. §-ának (4) bekezdése alapján van lehetőség (lásd a megjelölt törvényhelyhez fűzött magyarázatot).

Szövegmagyarázat

1. A jogtalan elsajátítás jogi tárgya a tulajdonjog. A bűncselekmény az idegen vagyont védi abban az esetben, amikor a bűncselekmény elkövetője alapvetően jóhiszeműen jut az idegen dolog birtokába, és eltulajdonítási szándéka később alakul ki. Ebben az esetben az elkövető nem célzatosan, vagyis az eltulajdonítás érdekében veszi el más dolgot, hanem eltulajdonítási szándéka később alakul ki.

2. A bűncselekmény tettese csak az lehet, aki az idegen dolgot találta, vagy az tévedésből, illetve véletlenül jutott a birtokába. Abban az esetben, ha a találó azzal bízta más személyre a talált idegen dolgot, hogy azt a hatósághoz eljuttassa, ám ez utóbbi személy a rábízott dolgot eltulajdonítja, nem jogtalan elsajátítást, hanem sikkasztást valósít meg. A hozzá került idegen dolog ugyanis nem találás folytán, nem véletlenül és nem tévedésből, hanem rábízás folytán került a birtokába.

Jogtalan elsajátítás elkövetője részesi alakzatban is előfordulhat. Felbujtója vagy adott esetben pszichikai bűnsegéde lehet - a ráhatás mértékétől függően -, aki a dolog megtalálóját rábeszéli annak megtartására, vagy erre vonatkozó szándékát erősíti meg. A tetteshez véletlenül vagy tévedésből került dolog elsajátítása esetén is elképzelhető a fenti részesség.

A jogtalan elsajátítás bűncselekménye kizárólag szándékosan követhető el. A talált vagy az elkövetőhöz véletlenül, illetve tévedésből került idegen dolog eltulajdonítása nyilvánvalóan célzatos bűncselekmény, és az elkövetési magatartás ezen része csak egyenes szándékkal valósítható meg.

Abban az esetben azonban, ha valaki nem az illetékes hatóságnak adja át az idegen dolgot, hanem más személyt bíz meg azzal, hogy a hatóságnak vagy a dolog eredeti birtokosának azt adja át, azonban ezen személy nem a megbízás alapján jár el, úgy az elkövető abban az esetben vonható jogtalan elsajátítás miatt felelősségre, ha legalább eshetőséges szándéka megállapítható, amennyiben előre látta azt a lehetőséget, hogy a dolog nem kerül az eredeti rendeltetési helyére, és ezen lehetőség bekövetkezésébe belenyugodott.

Az elkövetési magatartás II. fordulata esetén nem vitás, hogy a véletlenül vagy tévedésből az elkövetőhöz került dolog esetében az eltulajdonítás célzata utóbb alakul ki. A bűnösség megállapításához azonban szükséges az eltulajdonítás célzata, enélkül a bűncselekmény megállapítására nincs lehetőség.

3. A jogtalan elsajátítás elkövetési tárgya az elkövető számára idegen értékkel bíró ingó dolog lehet. Ez pedig találás, illetőleg tévedés vagy véletlen útján kerül az elkövetőhöz. Az indokolás megfogalmazása szerint talált dolognak az olyan dolog minősül, amelyet a birtokosa elvesztett, tehát a tulajdonos szándékán kívül került ki a birtokából. Az elvesztésnek oly módon kell történnie, amely kizárja annak reális lehetőségét, hogy a tulajdonos ismét a dolog birtokába kerülhessen. Tévedés esetén viszont a dolog tulajdonosa akaratan kívül juttatja az elkövetőhöz a dolgot, véletlenül kerül a birtokába, ha az elkövetőnek a birtokbavétel eredetileg nem is állt a szándékában. A talált dolog nem minősül uratlannak, az az elkövető számára idegen dolog.

Elvesztett dolognak ugyanakkor az minősül, aminek tulajdonával a tulajdonos nem szándékozott felhagyni. Más oka volt annak, hogy a birtokából kikerült. Az elvesztés azonban oly módon történt, ami alapvetően kizárja azt, hogy a tulajdonos ismét a birtokába vehesse a dolgot.

Szükséges azonban utalni arra, hogy találás esetében kizárt az elkövetés tárgyai közül azon idegen ingóság, amely felismerhetően az elkövető által tudottan más birtokában van. Ilyen esetben egyéb vagyoni elleni bűncselekmény megállapítására kerülhet sor.

Összefoglalóan tehát a bűncselekmény elkövetési tárgya a talált, illetve a véletlenül vagy tévedésből az elkövetőhöz került idegen dolog. A találás az elvesztett dolog birtokbavételét jelenti, amelyre akkor van lehetőség, ha az a tulajdonos birtokából kiesett, és az a dolgot ismét birtokba venni nem tudja, vagy egyéb okból lehetetlen, hogy azt ténylegesen fizikai uralma alá vonja. Addig azonban, amíg a dolog más birtokában van, azt csak elvenni lehet. Ilyen esetben a jogtalan eltulajdonítás céljából történő elvétel esetében a lopás megállapítására van lehetőség.

4. A jogtalan eltulajdonítás elkövetési magatartása alapvetően kettős. Megvalósulhat egyrészt eltulajdonítással mint aktív magatartással, másrészt az át nem adás, illetve a vissza nem adás mulasztásban megvalósuló cselekvőségével.

Az elkövetési magatartás első része a talált idegen dolog eltulajdonítását, illetőleg a hatóságnak vagy az elvesztőnek történő vissza nem adását bünteti. A talált dolgot a találó köteles nyolc nap alatt átadni annak, aki elvesztette, illetve a dolog tulajdonosának vagy a hatóságoknak. A találással az idegen dolog az elkövető birtokába kerül.

Nyomatékosan szükséges azonban utalni arra, hogy nem minden esetben minősül a dolog elveszettnek, és így nem lehet találás folytán a jogtalan eltulajdonítás tárgya. A bírói gyakorlat által kimunkált elveknek megfelelően ily módon az utcán parkoló közlekedési eszköz eltulajdonítása lopásnak minősül. Ugyanez érvényes olyan személygépkocsira is, amelyet valaki korábban jogtalan használat céljából vett el, majd azt elhagyta. A tolvaj által mástól elvett és elrejtett dolog eltulajdonítása nem jogtalan elsajátításnak, hanem lopásnak minősül, ha a cselekmény elkövetője felismeri, hogy más által eltulajdonított idegen dologról van szó (BH 1992. 14.). Nem tekinthetők elveszettnek ugyanakkor a halott személy ingóságai sem, ily módon ezek eltulajdonítás céljából történő elvétele lopásnak minősül (BH 1993. 342.). Törtetlen a bírói gyakorlat annak megítélésében is, hogy vendéglátásra szolgálóhelyiségekben, üzletekben, a közönség számára nyitva álló hivatali, illetőleg más helyiségekben elvesztett, otthagyt vagy otthelyezett tárgy elvétele lopást és nem jogtalan elsajátítást valósít meg. Ugyancsak lopásnak minősül az elköborolt állat befogása is, amely nem minősül elveszettnek a találás szempontjából.

A birtoklás tényére alapvetően a külső jelekből lehet következtetni. Ily módon nem lehet találni a birtokos lakásán, udvarán, általában ingatlanán. Az a tény ugyanis, hogy a dolog ilyen területen található, alapvetően a birtoklás tényére utal. A fentieknek megfelelően a közforgalomban lévő helyen őrizetlenül hagyott dolgok eltulajdonítása is lopásnak és nem jogtalan elsajátításnak minősül. Különösen igaz ez a parkoló járművekre, mivel ezek nem azért állnak őrizetlenül, mert ezt valaki elvesztette, hanem mert ez a rendes módja a jármű tárolásának vagy parkírozásának. Ezen körülménnyel a tulajdonos birtokából a jármű nem esett ki. Ugyancsak nem minősül jogtalan elsajátításnak, ha az elkövető tisztában van vele - mert látja -, hogy a sértett elejti vagy leteszi ingóságát, és azt ily módon tulajdonítja el. Ezen tárgy ugyanis nem esett ki végleg a sértett birtokából.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a tényleges elhagyás szándékával a birtokos vagy a tulajdonos birtokából kikerült dolog megszerzése nem minősül bűncselekménynek. Ténylegesen derelinkvált dologra tehát a jogtalan elsajátítás nem valósítható meg. Nem kizárt azonban, hogy ilyen esetben más bűncselekmény megállapítása kerülhet szóba. Ilyen lehet, ha valaki véglegesen felhagy a lőfegyver birtoklásával. Ilyenkor annak megszerzése nem jogtalan elsajátításnak, hanem lőfegyverrel visszaélésnek minősülhet. A találás értelmezéséhez a mai napig irányadónak tekinthető a Csemegi-kódex miniszteri indokolása. Eszerint: véletlen ráakadás valamely ingó dologra, mely dologról annak, a ki ráakadt, alapos okoknál fogva azon meggyőződésben kell lennie, hogy az elveszett, és ez okból magát e dolognak magához vételére jogosítottnak kell-e tartania. A feltalálás, a ráakadás tehát véletlen.

A bűncselekmény megállapításához ezért elengedhetetlenül szükséges, hogy az elkövető felismerje, hogy olyan dolgot tulajdonít el vagy nem ad vissza, amely elveszettnek minősül, és ily módon arra a találás megvalósítható. A felismerhetően tévedésből vagy bűncselekmény folytán a községi személtrepre került eredeti csomagolású és fémzárolási cédulával is ellátott lucernamagot tartalmazó zsákok nem tekinthetők uratlan dolognak, elvételiük jogtalan elsajátítást valósíthat meg (BH 1996. 629.). Ugyancsak nem tekinthető elveszett dolognak a sértett cég lezárt raktárából a raktáron kívül, de még a telephelyre kikerülő eredeti csomagolású, azonosíthatóan a sértett cég tulajdonát képező dolog a telephelyen dolgozó alkalmazott számára. Így ennek eltulajdonítása nem a jogtalan elsajátítás, hanem a lopás megállapítására ad alapot.

Az elkövetési magatartás másik fordulata a véletlenül vagy tévedésből az elkövetőhöz került idegen dolog eltulajdonítása, illetőleg vissza nem adása. Véletlenül vagy tévedésből akkor kerülhet az idegen dolog az elkövető birtokába, ha a dolog felett rendelkezni jogosult tulajdonos vagy birtokos azt nem tudatosan, szándékosan, hanem tévesen juttatta hozzá. A bűncselekmény megállapítására akkor van lehetőség, ha az elkövető az idegen dolog megszerzésekor jóhiszemű volt, és az idegen dolog hozzákerülésének téves tényét csak később ismeri fel, és ekkor kerül sor a dolog eltulajdonítására, megtartására, illetve vissza nem adására. Véletlenül tehát akkor kerül a dolog az elkövetőhöz, ha a tulajdonosnak vagy a birtokosnak az erre irányuló szándéka hiányzik. Ilyen lehet, ha a dolgot az elkövetőnél elveszti. Tévedésből akkor kerül az idegen dolog a jogtalan elsajátítás elkövetőjéhez, ha a birtoklás a dolog felett rendelkezni jogosult személy tévedése folytán következik be. Így megvalósíthatja a jogtalan elsajátítás bűncselekményét, ha az elkövető számára tévedés folytán fizetnek ki valamely összeget. Ennek felvétele és megtartása a bűncselekmény megállapítására ad alapot. Az elkövető tévedése esetén a későbbi eltulajdonítás valósítja meg a jogtalan elsajátítást.

Abban az esetben, ha az idegen dolgot az elkövetőhöz juttató személy volt tévedésben, úgy vizsgálандó, hogy tévedése nem az elkövető magatartása folytán következett-e be. Ilyen esetben ugyanis nem a jogtalan elsajátítás, hanem a csalás megállapítására kerülhet sor. Ugyancsak a csalás megállapítására ad alapot, ha más személy tévedése ugyan nem az elkövető magatartása folytán keletkezett, azonban a dolog eredeti tulajdonosát vagy birtokosát megtartja tévedésében, és így kerül hozzá az idegen dolog. Ha az elkövető nem volt közvetlen kapcsolatban a tévedésben lévő személlyel, vagy ezt maga is csak később ismeri fel, úgy a jogtalan elsajátítás megállapítására van lehetőség. Ilyen lehet a téves pénzügyintézés vagy postai küldemény felvétele, illetve átvétele. Összefoglalva tehát, amikor a dolog átvételekor az elkövető már tudatában van a tévedésnek, és az átadót megtartja ebben a feltevésében, vagy azt meg is erősíti, a csalás megállapítására kerülhet sor. Ennek megfelelően a jogtalan elsajátítás vétségét valósítja meg, aki a bankszámlájára tévedésből átutalt összeget a jogosult felszólítása ellenére sem hajlandó visszafizetni, hanem azt a korábban nem jelzett és a jogosult által el nem ismert követelése beszámítására kívánja fordítani (BH 2011. 128.).

Végül szükséges utalni rá, hogy a bűncselekmény megállapításához nem szükséges, hogy a tényállásban megjelölt nyolc nap ténylegesen leteljen. Ennek a vissza nem adás esetében van jelentősége. Nyolc napon belül is megvalósul azonban a bűncselekmény, ha a talált vagy véletlenül, illetőleg tévedésből az elkövetőhöz került idegen dolog jogtalan eltulajdonítására az eset körülményeiből következtetni lehet.

A bűncselekmény ezért a jogtalan eltulajdonítás megvalósulásával befejezetté válik. Vissza nem adás esetén nyilvánvaló, hogy befejezettségről a nyolc nap elteltével lehet beszélni. Eltulajdonítási magatartás esetén a kísérlet nem kizárt, azonban a dolog vissza nem adása esetén kísérleti stádiumról beszélni fogalmilag kizárt, mivel ez esetben tiszta mulasztás valósul meg. Az azonban nem lehet vitás, hogy az eltulajdonításban testet öltő bűncselekmény az elkövetési magatartás tanúsításával a befejezettség stádiumába kerül.

5. Minősített esetek Nem bűncselekmény, hanem a szabálysértésekről szóló 2012. évi II. törvény 177. §-ának (1) bekezdés a) pontja szerinti tulajdon elleni szabálysértés valósul meg, ha a jogtalan elsajátítást 50.000 Ft-ot meg nem haladó értékre követik el.

A jogtalan elsajátítás bűncselekményének egyébként nincsen az elkövetési értéktől függő minősített esete. A bűncselekmény akkor minősül súlyosabban, ha védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra vagy régészeti leletre követik el. A védett kulturális javak és a régészeti lelet fogalmával kapcsolatban lásd a lopásnál kifejtetteket.

6. A jogtalan elsajátítás bűncselekményét elsősorban a lopástól kell elhatárolni. Olyan esetekben, amikor az elkövető tisztában van azzal, hogy nem elveszett dologról van szó, a dolog eltulajdonítása vagy akár nyolc napon belüli vissza nem adása lopást valósít meg, és nem a jogtalan elsajátítás megállapítására ad alapot.

Az előzőekben már utaltunk arra, hogy a közlekedési eszközön a közönség számára nyitva álló hivatali vagy más ehhez hasonló épületben, helyiségben, áruházban hagyott dolog nem tekinthető elveszettnek, mivel ezekre vonatkozó jogszabályok szerint a dolgok az üzemeltető őrzésébe kerülnek, és azt a tulajdonosnak kötelesek visszaszolgáltatni. Ilyen esetben tehát lopás megállapítására kerülhet sor. Ugyancsak lopás megállapítására teremt lehetőséget, ha az elkövető a megtalálótól tulajdonítja el az idegen dolgot.

A lopás és a jogtalan elsajátítás elhatárolásánál az okoz nehézséget, hogy a jogtalan elsajátítás első fordulata - az eltulajdonítás - a lopás tényállásával azonos. A megkülönböztetés alapja azonban a dolognak a sértett birtokában léte. Ilyen esetben lopást kell megállapítani. Lopás megállapítására kerülhet sor akkor is, ha a sértett számára az újbóli birtokbavétel lehetősége a körülményekből folyóan még fennáll. Jogtalan elsajátításra akkor kerülhet sor, ha a dolog a sértett birtokából ténylegesen kikerült. Ennek megfelelően, ha valaki az ingóságot véletlenül a földre ejti, és azt az elkövető eltulajdonítja, lopás és nem jogtalan elsajátítás megállapítására van lehetőség. Ennek szellemében foglalt állást a Curia az 1906. IV. 24. 42-49. számú döntésében. Az ott leírtak szerint az elkövető szeme láttára ejtette le a tulajdonosa az ingóságot, melyet a tettes nyomban felvett. A döntés indoklása szerint az elkövető ismerte a dolog birtokosát, tisztában volt azzal, hogy a birtoklással nem hagyott fel, ő nyomban felvette az idegen dolgot, és ezáltal lopást követett el.

Szükséges végül a bűncselekményt a sikkasztástól is elhatárolni. Az elhatárolás szükségességét a jogtalan elsajátítás II. fordulata veti fel. Mind a jogtalan elsajátítás, mind a sikkasztás tekintetében megállapítható, hogy ilyenkor a dolog nem jogszerűtlenül kerül az elkövető birtokába. A véletlenül vagy tévedésből az elkövetőhöz került dolog eltulajdonítása esetében jogtalan elsajátítás, míg rábízás esetében sikkasztás megállapítására kerülhet sor. A sikkasztás azt feltételezi, hogy a dolog a tulajdonos vagy a birtokos rendelkezési jogának fenntartása mellett jutott az elkövető birtokába. Erről azonban jogtalan elsajátítás esetében nem lehet beszélni. Ilyenkor tévedés vagy véletlen következtében kerül a dolog az eltulajdonító birtokába. A jogtalan elsajátítás annyi rendbelinek minősül, ahány sértett sérelmére megvalósul.

Orgazdaság

379. § (1) Aki

a) költségvetési csalásból származó vámellenőrzés alól elvont nem közösségi árut,

b) jövedéki adózás alól elvont terméket, vagy

c) lopásból, sikkasztásból, csalásból, hűtlen kezelésből, rablásból, kifosztásból, zsarolásból, jogtalan elsajátításból vagy orgazdaságból származó dolgot
vagyonai haszon végett megszerez, elrejt, vagy elidegenítésében közreműködik, orgazdaságot követ el.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha az orgazdaságot

a) kisebb értékre vagy

b) szabálysértési értékre üzletszerűen

követik el.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az orgazdaságot

a) nagyobb értékre,

b) védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra, műemlékre, régészeti lelőhelyre vagy régészeti leletre,

c) kisebb értékű nemesfémre vagy

d) kisebb értékre üzletszerűen

követik el.

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az orgazdaságot

a) jelentős értékre vagy

b) nagyobb értékre üzletszerűen

követik el.

(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az orgazdaságot

a) különösen nagy értékre vagy

b) jelentős értékre üzletszerűen

követik el.

(6) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az orgazdaságot

a) különösen jelentős értékre vagy

b) különösen nagy értékre üzletszerűen

követik el.

BH 1990. 47., BH 1992. 444., BH 1995. 447., BH 1999. 438., BH 2000. 341., BH 2012.187., EBH 2007. 1585. 4/2004. BJE, B.25. elvi határozat

Szövegtörténet

A vagyoni haszon végett történő megszerzés, elrejtés vagy elidegenítésben közreműködés azonos módon került meghatározásra az 1978. évi IV. törvényben, illetőleg az új Büntető Törvénykönyvben. Az új Btk. azonban lényegesen szélesebb körben vonja meg azon bűncselekmények körét, amelyekből származó elkövetési tárgyra az orgazdaság megvalósítható. Szélesíti és átláthatóbbá teszi ugyanakkor a minősített esetek körét is.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a vagyoni viszonyok fennálló rendje. Az orgazdaság a vagyoni viszonyokat érintő bűncselekmény. Mivel a bűnkapcsolatok egyik esetének minősül, büntethetősége révén védelmet nyújt azon veszéllyel szemben, amely egyrészt megnyilvánul abban, hogy a felsorolt cselekmények elkövetőit az orgazdaság ösztönzi bűncselekmények elkövetésére, és hozzásegíti a bűnös úton szerzett dolgok értékesítéséhez, és ugyanakkor a megszerzett dolgok továbbkerülése miatti nehezebb felderítés veszélyére is reagálni kíván. Az orgazdaság jogi tárgya ezért közvetlenül a tulajdon, közvetve azonban az igazságszolgáltatás viszonyait is érinti.

2. Az orgazdaság tettese alapvetően bárki lehet, kivéve azon személyt, aki a dolog tulajdonosa, illetve bármilyen elkövetői minőségben részt vesz a felsorolt alapbűncselekmények elkövetésében. Orgazdaság esetében bármely elkövetői alakzat megvalósulhat, így az orgazdaság megállapítását nem zárja ki. Már a Curia rámutatott arra, hogy: 12 éven aluli tettestől származó dolog megszerzése orgazdaság (1901. január 10. 3717. szám).

A teljesség kedvéért szükséges utalni arra, hogy az orgazdaság alapbűncselekményei között az orgazdaság is szerepel.

Az orgazdaság minősítése, illetőleg büntethetősége nem függvénye az alapbűncselekmény büntethetőségének vagy minősítésének. Az orgazdaság önálló tényállás, ebből következően, ha az alapcselekmény elkövetője bármely oknál fogva nem büntethető, ezen körülmény az orgazdaság megállapítását nem zárja ki. Már a Curia rámutatott arra, hogy: 12 éven aluli tettestől származó dolog megszerzése orgazdaság (1901. január 10. 3717. szám).

Töretlen a bírói gyakorlat annak megítélésében is, hogy amennyiben az alapcselekmény tettese ismeretlen, az orgazdaság megállapítása nem kizárt. Abban az esetben azonban, ha az alapbűncselekmény nem bűncselekmény, hanem például szabálysértésnek minősül, úgy az orgazda cselekménye sem lehet bűncselekmény. Ilyenkor a tulajdon elleni szabálysértés orgazdasággal elkövetett fordulata állapítható meg.

Az orgazdaság szándékos és célzatos bűncselekmény. Tekintettel arra, hogy a törvényi tényállás tartalmazza a vagyoni haszonszerzés célzatát, kizárólag egyenes szándékkal valósítható meg. Az orgazda ugyanakkor cselekedhet mind a saját, de az alapbűncselekmény elkövetőjén kívül más személy vagyoni haszna érdekében is. Az orgazdaság bűncselekményének elbírálása körében a legnehezebb kérdés annak vizsgálata, hogy az elkövető tisztában volt-e azzal, hogy a megszerzett dolog a felsorolt alapbűncselekményekből származik. Töretlen a bírói gyakorlat annak megítélésében, hogy orgazdaság esetén az elkövető tudatának a megszerzés, elrejtés vagy az elidegenítésben való közreműködés időpontjában át kell fognia, hogy az elkövetési tárgy a törvényben felsorolt vagyon elleni bűncselekmények valamelyikéből származik, melyre a tárgyi körülményekből lehet következtetést levonni.

Ilyen következtetésre nyújt alapot, ha az elkövető a motorkerékpárt annak reális értékén jóval alul, a jármű forgalmi engedélyének hiányában írásbeli adásvételi szerződés nélkül vásárolja meg (BH 2000. 341.).

Nyilvánvaló tehát, hogy az orgazdaság bűncselekményénél a szándék megállapítására, az elkövetés körülményei alapján lehet következtetéseket levonni. Ebből a szempontból az elkövetés valamennyi mozzanatát vizsgálni kell. Az nem szükséges, hogy az elkövető ismerje az alapbűncselekmény büntetőjogi minősítését. A bűnösség megállapításához az is elégséges, hogy az alapbűncselekmény megvalósítását jelentő tényekkel tisztában legyen. Nincs jelentősége annak, ha az elkövető téved az alapbűncselekmény jogi minősítésében. A bűnösség megállapítását nem zárja ki, ezért az általa ismert alapcselekményt tévesen szabálysértésnek vélte.

Az orgazdaság bűncselekményének nincs gondatlan alakzata. Ebből következően nem kerülhet sor a bűnösség megállapítására, ha nem állapítható meg egyértelműen, hogy az orgazda tudta, hogy a dolog ténylegesen a felsorolt bűncselekmények valamelyikéből származik. Abban az esetben, ha csupán arra lehet következtetést levonni, hogy az orgazdának tudnia kellett volna a fenti tényeket, gondatlanság miatt a bűncselekmény megállapítása kizárt.

A bűnösség megállapítása körében ugyanakkor a dolog forgalmi értéke és a vételár közötti különbség az eladó személye, a megszerzés körülményei, a dolog állapota alapot nyújthatnak arra, hogy a bűnösség megállapítható legyen. Nyilvánvaló, hogy különös gondossággal kell eljárni abban az esetben, ha az alapbűncselekmény elkövetője ismeretlen marad. Ilyenkor az orgazdaság megállapítására akkor kerülhet sor, ha más módon nem kerülhetett a szóban lévő dolog az orgazdához. Nincs jelentősége azonban annak, ha az orgazda tévedett abban a tekintetben, hogy az általa megszerzett dolog mely bűncselekményből származik. A törvény ugyanis az alapbűncselekményeket anélkül sorolja fel, hogy az orgazdaság büntetési tételeit ettől függővé tenné.

3. Az orgazdaság járulékos bűncselekmény, a bűnkapcsolatok egyik fajtája. A törvény ezért felsorolja azon bűncselekményeket, amelyekből származó dologra az orgazdaság elkövethető. Ezen alapbűncselekmények felsorolása taxatív, nem bővíthető.

A felsorolásból látható, hogy abban olyan bűncselekmények is szerepelnek, amelyek esetében nem eltulajdonítás útján kerül a dolog az alapbűncselekmény elkövetőjéhez. Eltulajdonítás nyilvánvalóan nem állapítható meg a költségvetési csalásból származó, vámellenőrzés alól elvont, nem közösségi áru, jövedéki adózás alól elvont termék, illetőleg hűtlen kezelés esetében. Az orgazdaság elkövetése azonban előfordulhat ezen bűncselekményekből származó elkövetési tárgy esetében is.

Azt a tényt azonban nyomatékosan rögzíteni kell, hogy orgazdaság kizárólag csak a felsorolt alapbűncselekményekből származó dologra követhető el.

Közömbös a bűncselekmény megállapítása szempontjából az is, hogy az alapbűncselekményből származó dolog a megszerzéskor az alapcselekmény elkövetőjének vagy más személynek a birtokában volt-e - az előbbiekben már utaltunk arra, hogy az orgazdaságot olyan dologra is el lehet követni, amely más orgazdától kerül az elkövetőhöz.

4. Az orgazdaság bűncselekménye három elkövetési magatartással is megvalósulhat. Ezek a megszerzés, elrejtés vagy az elidegenítésben közreműködés. Bármelyik esetében azonban a bűnösség megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha ezek valamelyikére vagyoni haszonszerzés célzatából kerül sor.

A megszerzés az elkövetési tárgy tényleges birtokbavételét jelenti. A megszerzés általában valamilyen jogügylet formájában történik. Nincs jelentősége azonban annak, hogy az alapbűncselekmény elkövetője az orgazdától kap-e valamilyen ellenszolgáltatást, illetve, hogy annak mértéke arányban áll-e a dolog értékével; lásd: BH 2005. 169. számú döntés.

A bűnösség akkor is megállapítható, ha az orgazda egyáltalán nem ad ellenszolgáltatást, illetve az jelentősen kisebb vagy nagyobb a dolog tényleges értékénél. A bűnösség megállapításához azonban szükséges, hogy az orgazda vagyoni haszonszerzés végett szerezzon meg a dolgot, és tisztában legyen azzal, hogy az a felsorolt bűncselekmények valamelyikéből származik. Szükséges utalni arra, hogy az orgazdaság elkövetési magatartását meg kell, hogy előzze az alapbűncselekmény befejezése. Abban az esetben ugyanis, ha az alapcselekmény befejezése és a megszerzés egybeesik, a megszerző személy esetében az alapbűncselekményben való elkövetői magatartás megállapítására kerülhet sor. Ilyen lehet, ha például a vagyoni elleni bűncselekmény elkövetésében pszichikai bűnsegédként közreműködő személy utólag részesül a jogtalan vagyoni haszonból. Ilyen esetben az orgazdaság megállapítása értelemszerűen kizárt.

Az elkövetési magatartás II. fordulata az elrejtés. Ebben az esetben az orgazda oly módon szerzi meg az elkövetési tárgy feletti rendelkezés lehetőségét, hogy az elkövetési tárgyat formálisan nem veszi birtokba. Ilyen esetben az orgazda magatartása lehetetlenne teszi, hogy az alapbűncselekményekből származó dolgot megtalálják. Ehhez általában olyan helyet bocsát az alapbűncselekmény elkövetőjének rendelkezésére, amely a hatóságok, illetőleg a sértett számára ismeretlen. Nem kizárt az orgazdaság megállapítása akkor sem, hogyha a dolog fellelésének helyét az orgazda a hatóság elől eltagadja. Az elrejtés történhet mind az alapbűncselekmény elkövetőjének, mind másnak az érdekében. Abban az esetben azonban, ha az elkövető csupán utólag tudja meg azt, hogy az általa megszerzett, elrejtett dolog lopásból származik, az orgazdaság megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha a tényleges elkövetési magatartást a vagyoni haszonszerzés szándékával továbbra is folytatja.

Az elrejtés körébe tartozhat például a lopott dolog átalakítása, átfestése. Ilyennek minősülhet a lopott gépjárművek alvázszámának, motorszámának megváltoztatása. Ezen magatartás azonban az esetek többségében inkább az elidegenítésben közreműködés fogalomkörébe vonható. Az azonban nyilvánvaló, hogy az elrejtés a dolognak a hatóság, a tulajdonos, illetve mindenki más, a tulajdonos érdekében esetlegesen fellépő személy elől történő leplezését célozza. Ugyanakkor azonban ez nemcsak a teljes hozzáférhetetlenség biztosítását jelenti, hanem - az előzőekben említettek szerint - a dolog átalakítását vagy jellegzetességének olyan megváltoztatását, amely megnehezíti vagy gátolja a felismerést. Végül az orgazdaság szempontjából elrejtésnek minősül a tolvaj által elvitt és máshoz leállított gépkocsi továbbvittele biztonságosabb helyre harmadik személy által. Az elkövetési magatartás utolsó fordulata az elidegenítésben való közreműködés. Ez nem más, mint az elkövetési tárgy értékesítéséhez történő segítségnyújtás. Ez a magatartás lényegében azt a célt szolgálja, hogy az alapbűncselekmény haszna realizálható legyen. A bűncselekmény elhatárolása szempontjából van jelentősége, hogy ilyenkor az orgazda a saját vagy más vagyoni haszna érdekében cselekszik. Az elkövetési magatartás ezen fordulata esetében az orgazda nem szerzi meg a dolgot. Ilyenkor az elidegenítés bármilyen jogügyletet magában foglalhat. Megvalósulhat eladással, elcseréléssel, ajándékozással vagy ezen magatartások megkönnyítésével, így orgazdaság megállapítására adhat alapot, aki a tolvajnak esetleges további vevők címeit közli. Orgazdaság azonban a dolognak az értékesítés helyére történő szállítása is. A bűnösség megállapításához azonban szükséges, hogy az elidegenítésben való közreműködés legalább az elkövető saját részére való előnyyszerzés érdekében történjen. Az elidegenítésben való közreműködés esetén azonban a tényleges vevő személye közömbös.

Az orgazdaság bűncselekménye az elkövetési magatartások bármelyikének kifejtésével befejezetté válik. A törvényi tényállásban a vagyoni haszonszerzés csak célzatként és nem pedig eredményként jelentkezik. Éppen ezért befejezett bűncselekmény, nem pedig kísérlet valósul meg, ha az elkövető által remélt és célzott vagyoni haszon ténylegesen nem következik be. Ennek megfelelően az orgazdaság befejezett, ha az elkövető az általa is tudottan lopásból származó dolgot vagyoni haszonszerzésre irányuló célzattal átvette, vagyis azt megszerezte, de az ellenérték összegében a tolvajjal történt megállapodás előtt a cselekményt leplezték. Az ügyletkötéstől való esetleges elállás nem viszi vissza a befejezett cselekményt kísérleti szakba, és nem tekinthető a bűncselekménytől önkéntes elállásnak sem (BH 1995. 447.).

5. Minősített esetek Az orgazdaság bűncselekményét elsősorban az alapbűncselekményekből származó dolog értéke minősíti. Ezen túlmenően azonban az üzletszerűségnek és egy esetben az elkövetés tárgyának is jelentősége van, amennyiben az védett kulturális javak körébe tartozik, illetve műemlékre, régészeti lelőhelyre vagy régészeti leletre, illetve kisebb értékű nemesfémre valósítják meg.

Az elkövetési érték vizsgálatánál nyomatékosan szükséges utalni arra, hogy az orgazdaság érték szerinti minősítése nem az alapcselekménnyel érintett vagyoni elleni bűncselekmény értéke szerinti minősítéshez igazodik, hanem a vagyoni haszonszerzés végett megszerzett (elidegenített, elrejtett) érték szerint valósul meg a szabálysértés, a vétség vagy a büntetés (BH 1992. 448.). Az elkövetés tárgya ugyanis a ténylegesen megszerzett dolog és ennek az értéke az irányadó. Ennek megfelelően szabálysértés lehet az orgazda cselekménye akkor is, ha az alapbűncselekmény is szabálysértésnek minősül, illetve egyébként bűncselekményből származó, azonban szabálysértési értéket képviselő tárgyat szerez meg.

Nem bűncselekmény, hanem a 2012. évi II. törvény 177. §-ának első bekezdés a) pontja alapján tulajdon elleni szabálysértés valósul meg, ha az orgazdaságot 50.000 Ft-ot meg nem haladó értékre követik el.

Bűncselekmény valósul meg azonban abban az esetben, ha az orgazdaságot szabálysértési értékre, de üzletszerűen követik el. Az üzletszerűséghez lásd a lopásnál, illetve a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 28. pontjánál kifejtetteket.

Büntettként súlyosabban minősül az orgazdaság, ha nagyobb értékre, illetőleg védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra, műemlékre, régészeti lelőhelyre vagy régészeti leletre, kisebb értékű nemesfémre vagy kisebb értékre üzletszerűen követik el. A védett kulturális javak körébe tartozó tárgyra, műemlékre, illetve a régészeti lelőhelyre vagy régészeti leletre vonatkozóan lásd a rongálásnál kifejtetteket. A törvény a nemesfém ötvözetét és a fémkereskedelmi engedélyköteles anyagot a nemesfém fogalma alá vonja. Erre vonatkozóan lásd a lopásnál írtakat.

A fentiekben túlmenően a bűncselekményt már csak az érték, illetőleg az üzletszerűség minősíti.

6. Az egység, illetve többség kérdésének megítélése az orgazdaság esetében némileg eltérően alakul, mint a többi vagyon elleni bűncselekmény esetén. Ennek elsődleges magyarázata abból ered, hogy az orgazdaságnak passzív alanya, ily módon sértettje nincs. Az egység, többség kérdésének megítélésénél a 4/2004. számú Büntető jogegységi határozat ad iránymutatást, e szerint valóságos anyagi halmazat akkor állapítható meg, ha az elkövető több - a folytatólagosság törvényi egysége alá nem vonható - cselekménnyel valósítja meg az orgazdaság bűncselekményének törvényi tényállását. Ilyenkor annyi rendbeli orgazdaságot kell megállapítani, ahány alkalommal a törvényben felsorolt alapbűncselekményekből származó dolgokat az orgazda vagyoni haszon végett megszerezte, elrejtette, vagy elidegenítésében közreműködött.

Törvényi egység - folytatólagosság - állapítható meg akkor, ha az orgazda a több elkövetési magatartást egységes elhatárolással, rövid időközökben viszi véghez. A passzív alany (sértett) hiánya miatt a folytatólagosság törvényi fogalmának elemei között szereplő azonos sértett sérelmére történő elkövetés hiánya a törvényi egység megállapítását önmagában nem zárja ki, ha a folytatólagosságnak a Btk. 12. § (2) bekezdésében foglalt egyéb feltételei fennállnak.

A fentiekből következően tehát az orgazdaság bűncselekménye körében a bűnhalmazat vagy a folytatólagosság megállapítása szempontjából nincs jelentősége annak, hogy az orgazda hány személytől szerezte meg a bűncselekményből származó dolgokat és annak sem, hogy az alapbűncselekményeket hány személy sérelmére követték el. Az orgazdaság bűncselekménye esetén ugyanis az alapbűncselekmény sértettjének közvetlen érdeksérelme nem áll fenn. Ebből eredően az alapbűncselekmény sértettje a büntetőeljárások szabályai szerint egyéb érdekeltnek minősülhet, de ugyanakkor magánfélként, pótmagánvádlóként nem léphet fel, azaz sértetti pozíciót nem tölthet be. A jogegységi döntés indokolása rámutat arra, hogy az alapbűncselekmény törvényi tényállásának megvalósulásával az anyagi sérelem már beállt, és azt az elkövetési tárgyra gyakorolt további behatás - ekként az orgazda tevőlegessége - nem fokozza, viszont a vagyoni viszonyok rendje elleni újabb támadást jelent a vagyoni jogot közvetlenül sértő személy cselekményével előidézett helyzet orgazda általi fenntartása. Ebből következően tehát az orgazdaság esetében új önálló bűncselekmény valósul meg.

Az orgazdaság tehát akkor minősül többrendbelinek, ha az orgazda ugyanazon alapbűncselekményből származó dolgokat különböző időpontokban szerez meg, de a rövid időköz vagy az egységes elhatárolás hiányzik. Folyatólagosság állapítható meg a fentiek alapján annak ellenére, hogy az orgazda több alapbűncselekmény több elkövetőjével áll kapcsolatban, amennyiben a folytatólagosság egyéb törvényi feltételei fennállnak.

Az üzletszerűség feltételeit azonban mindig vizsgálni kell. A lopásból származó, egyenként és összességében is szabálysértési értékhatáron belül maradó dolgok több alkalommal történő megszerzése önmagában még nem elegendő az üzletszerűség és ennek folytán az orgazdaság megállapításához (EBH 2007. 1585.).

Az előzőeken túlmenően nem kizárt az orgazdaság megállapítása más bűncselekményekkel. Ennek megfelelően halmazat megállapítására kerülhet sor olyan magatartás esetében, amely az orgazdasághoz kapcsolódik, de nem a vagyoni viszonyokat, hanem más jogtárgyakat sért. Ennek megfelelően az orgazdaság halmazatba kerülhet a lőfegyverrel vagy lőszerezéssel visszaélés, illetőleg a robbanóanyaggal vagy robbantószerrel visszaélés bűncselekményével, amennyiben az elkövető például lopásból vagy sikkasztásból származó lőfegyvert, lőszert, robbanóanyagot vagy robbantószerrel szerez meg, rejt el, vagy működik közre az elidegenítésében. Mindebből következően tehát az orgazdaság halmazatba kerülhet olyan bűncselekménnyel, amely valamely dolognak engedély nélküli megszerzésével vagy birtoklásával valósul meg.

Az elhatárolás körében elsősorban az úgynevezett tárgyi bűnpártolás kérdését kell vizsgálni. A Btk. 282. §-ának (1) bekezdés c) pontja alapján a bűnpártolás bűncselekményének egyik elkövetési magatartása, ha az elkövető közreműködik a bűncselekményből származó előny biztosításában. Ugyanakkor a bűnpártolásnak minősítő körülménye, ha azt hasznoszerzés végett követik el [Btk. 282. § (2) bekezdés].

Az elhatárolás elsődlegesen azon alapszik, hogy a tettes kinek az érdekében cselekszik, azaz szerzi meg, rejt el vagy működik közre az idegen dolog értékesítésében. A tárgyi bűnpártolás alapesetétől az orgazdaságot elsősorban az különbözteti meg, hogy az orgazda vagyoni haszon végett cselekszik. Ez lehet saját személyes vagyoni haszna, de lehet bárki másnak a vagyoni haszna is, kivéve az alapbűncselekmény elkövetőjét. Amennyiben az orgazda a Btk. 379. §-ának (1) bekezdés a), b) vagy c) pontjában felsorolt bűncselekményekből származó dolgokra az alapbűncselekmény elkövetőjének vagyoni haszna érdekében valósítja meg az elkövetési magatartást, úgy tárgyi bűnpártolás megállapítására van lehetőség. Az orgazda tehát a saját vagy más, harmadik személy érdekében cselekszik. Ilyenkor az alapcselekmény elkövetőjével való kapcsolatában még ellenérdekű fél is lehet.

Látható, hogy a bűnpártolás fogalma annyiban is szűkebb, hogy alapcselekménye esetében a dolognak vagyoni haszon céljából való megszerzése nem illik bele a bűncselekményből származó előny biztosításának tényállási elemébe.

A tárgyi bűnpártolás és az orgazdaság elhatárolása szempontjából annak van jelentősége, hogy a bűnpártoló elsődlegesen az alapcselekmény elkövetőjének az érdekében cselekszik, addig az orgazda a bűncselekmény elkövetésével a saját vagy más - de nem az alapbűncselekmény - elkövetőjén kívülről személy részére történő hasznoszerzésre törekszik (BH 1999. 438.).

A fentiektől függetlenül is kizárólag bűnpártolás megállapítására kerülhet sor, ha az elkövető nem a Btk. 379. §-ának (1) bekezdésében felsorolt bűncselekményekből származó előny biztosításában működik közre.

Az elhatárolás körében további problémát okoz a Btk. 282. §-án (2) bekezdésében felvett haszonszerzéssel elkövetett bűnpártolás és az orgazdaság elhatárolása. A probléma nyilvánvalóan abban az esetben merül fel, ha az elkövetés tárgya az orgazdaság esetében felsorolt alaphűncselekményekből származik. Ilyenkor a két bűncselekmény törvényi tényállása részben fedi egymást. Bűnhalmazatuk azonban csak látszólagos. Ilyenkor ugyanis az orgazdaság a bűnpártolás speciális esete. Mindkét bűncselekményt haszonszerzés céljából követik el, azonban ez a körűlmény a cselekményeket orgazdasággá minősíti. Mindebből következően abban az esetben is orgazdaságot kell megállapítani, ha egyébként a törvény a bűnpártolást súlyosabban rendeli büntetni. Ennek nyilvánvalóan az orgazdaság alapesete tekintetében van jelentősége.

Az elhatárolás szempontjából külön is szükséges utalni arra, hogy az orgazda magatartása részesi formában sem kerülhet halmazatba az orgazdaság valamely alaphűncselekményével. Ennek a kérdésnek elsődlegesen a folytatólagosan elkövetett orgazdaság estében van jelentősége. Nyilvánvaló, ha például a tolvaj tisztában van azzal, hogy az orgazda minden esetben meg fogja vásárolni az általa eltulajdonított ingóságokat, úgy ez a körűlmény részint egyfajta biztatást jelenthet a további bűncselekmények elkövetésére, és ily módon a pszichikai bűnségély jegyeit hordozza magában. Amennyiben ugyanis az orgazda rendszeresen hajlandó megvásárolni a felsorolt bűncselekményekből származó dolgot, ezzel nyilvánvalóan erősíti vagy adott esetben - felbujtásszerűen - kialakítja az alaphűncselekmény elkövetőinek a szándékát további bűncselekmények megvalósítására. Az orgazdaság törvényi tényállási elemeinek megvalósulása esetén ezt a bűncselekményt és nem pedig az alaphűncselekményhez kapcsolódó részesi magatartást kell megállapítani. Különösen igaz ez abban az esetben, ha az orgazda egymástól független tolvajoktól vásárol ismétlődően rendszeres haszonszerzésre törekedve ingóságokat, és cselekménye ráadásul üzletszerűnek is minősül. Ebben az esetben nyilvánvalóan a súlyosabb orgazdaság, nem pedig az egyes alaphűncselekményekhez kapcsolódó részesi magatartás állapítható meg.

Az orgazdaság és a pénzmosás elhatárolására lásd a pénzmosásnál írtakat.

Jármű önkényes elvétele

380. § (1) Aki idegen gépi meghajtású járművet mástól azért vesz el, hogy jogtalanul használja, vagy az így elvett, illetve rábízott ilyen járművet használja jogtalanul, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt
a) erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel,

b) bűnszövetségben követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdés a) pontjában meghatározott bűncselekményt fegyveresen, felfegyverkezve vagy bűnszövetségben követik el.

BH 1990. 327., BH 1992. 161., BH 1992. 81., BH 1994. 640., BH 1996. 575., BH 1996. 574., BH 2001. 161., BH 2009. 173.
BKv. 4/2007., Bkv. 35.

Szövegtörténet

A jármű önkényes elvétele bűncselekményének alaptényállása alapvetően kiforrott jogalkotást tükröz, és megfelelő védelmet nyújt azon magatartásokkal szemben, amelyek az idegen gépi meghajtású járművet nem eltulajdonítani, hanem használni akarják. A törvény ezért átvesszi az 1978. évi IV. törvény tényállását. Változást csupán a minősített körűlmények körében hoz, következetesen büntetni rendelve a fegyveres elkövetés mellett a felfegyverkezve elkövetést is.

Szövegmagyarázat

1. A jármű önkényes elvételének jogi tárgya a vagyoni viszonyok védelme. Az idegen gépi meghajtású jármű tulajdonosa, illetőleg jogos használója a gépjármű használatában van akadályozva az elkövetési magatartás következtében. A bűncselekmény ezért a vagyoni viszonyokat sérti, illetve veszélyezteti. Tekintettel arra, hogy az elkövető nem a jogtalan eltulajdonítás szándékával cselekszik, a bűncselekmény a tulajdonosi részjogosítványok közül a birtoklás, illetőleg a használat jogát érinti.

2. A jármű önkényes elvétele bűncselekményét tettesként alapvetően bárki elkövetheti. Kivétel csak azon gépi meghajtású jármű esetében állapítható meg, amely az elkövetőre vonatkozóan az eset - a sikkasztáshoz hasonlóan - speciális alanyiságot feltételez. A bűncselekménynek ugyanakkor társtettese lehet az a személy is, aki a gépjármű felnyitásában, elindításában vagy vezetésében tevőlegesen nem működik közre. Mindez abból ered, hogy a bűncselekmény alapvető elkövetési magatartása a jogtalan használat. Ez pedig nem szűkülhet le kizárólag a gépkocsi vezetésére. Aki tehát a társával szándék egységben - de utasként - vesz részt az idegen gépi meghajtású jármű elvételében, illetőleg használatában, társtettesként vonható felelősségre. Aki azonban nem vesz részt a jármű elvételében, hanem utóbb csupán utasként ül be a más által elvett járműbe, a bűncselekményt nem követi el.

Az előzőkre figyelemmel ugyanakkor nem lehet kétséges, hogyha az elvétel több személy tevékenységéből áll - például közösen tolják el a helyszínről a járművet, vagy nyitják fel és indítják be -, úgy valamennyien társtettesek lesznek. Társtettes az is, aki a lezárt gépkocsit azért töri fel, hogy társa azt beindíthassa, és a helyszínről elvezethesse.

Bűnségélyi magatartásért sem felel azonban az a személy, aki olyan gépjárműben utazik, amelynek elvételéről vagy jogtalan használatáról előre nem tudott, csupán a beszállás előtt tudta meg, hogy a tettes a gépjárművet jogtalanul használja. Ilyen esetben ugyanis a cselekmény már befejeződött akkor, amikor ő a gépjárműbe beszáll. Befejezett bűncselekményhez pedig nem lehet bűnségélyt nyújtani. Az ilyen magatartás alapvetően a jogtalan használat orgazdaságát jelentené, ilyen jellegű magatartás azonban az orgazdaság alaptényállásai között nem szerepel.

A bűncselekmény kizárólag szándékosan követhető el. Ebben az esetben azonban hiányzik az eltulajdonítási célzat. Lopás esetében az elvétel célja az eltulajdonítás, addig a tárgyalt bűncselekménynél az elkövető célzata a jogtalan használat körében megreked. A bűncselekmény célzata tehát a jogtalan használat, ebből következően a bűncselekmény csak egyenes szándékkal valósítható meg. Az elkövető tudatának át kell fognia a jármű idegen voltát és magatartásának jogellenességét. A bűncselekmény ezért nem állapítható meg, ha a jogtalan használatra irányuló célzat hiányzik. Ily módon például rongálás megállapításának van helye, ha az elvétel nem használat, hanem megsemmisítés vagy elrejtés érdekében történik; lásd: BH 1996. 574. számú döntés.

3. A jármű önkényes elvételének elkövetési tárgya az elkövető számára idegen gépi meghajtású jármű. A gépjármű olyan jármű, amelyet beépített erőgép hajt. Ennek hiányában az elkövetési magatartás legfeljebb szabálysértés megállapítására adhat lehetőséget. Gépi meghajtású járműnek minősül a gépkocsi, a tehergépkocsi, az autóbusz, a villamos, a motorkerékpár, a segédmotor-kerékpár, a mezőgazdasági vontatók, a hajók, a motorral felszerelt csónakok stb.

Tekintettel arra, hogy a bűncselekmény nem az eltulajdonítás célzatával történik, a törvény értékhátart nem fűz az elkövetési tárgyhöz.

4. A törvényi tényállás alapvetően két elkövetési magatartást rögzít. Ezek a jogtalan használat céljából történő elvétel, illetőleg az így elvett vagy az elkövetőre rábízott ilyen jármű jogtalan használata.

Az előzőekben már utaltunk arra, hogy az elvételi magatartás hasonlóságot mutat a lopással. Ebben az esetben azonban az eltulajdonítás célzata hiányzik, a tényleges célzat a jogtalan használatra irányul.

Az elvétel eredményeképpen a jogosult a jármű felett ideiglenesen nem rendelkezhet, mivel az kikerül a rendelkezése alól.

Az elkövetési magatartás másik fordulata a más által elvett jármű jogtalan használata. Ebben az esetben az elkövető oldaláról hiányzik az elvétel. A tettes annak nem részese, hanem annak befejezése után kapcsolódik a bűncselekményhez. Ilyen esetben a járművet valaki már elvette, és ezt követően engedte át a tettesnek a használatot. A bűnösség megállapításának ilyen esetben feltétele, hogy az elkövető tisztában legyen azzal, hogy aki a számára a járművet használatra átengedte, az jogtalanul jutott annak birtokába.

Az elkövetési magatartás utolsó fordulata a rábízott idegen gépi meghajtású jármű jogtalan használata. Elvétele ebben az esetben sem kerülhet sor, mivel a jármű már az elkövető birtokában van. Ezen cselekmény a sikkasztással mutat hasonlóságot - de csak a rábízás tekintetében -, mivel ennél az elkövetési magatartásnál is hiányzik az eltulajdonítási célzat, az a jogtalan használatban merül ki. Ilyen fordulatú bűncselekmény megállapítására ad alapot, ha az elkövető a rövid időre rábízott járművet hosszabb időn át használja.

A jármű önkényes elvételének büntette a rábízott idegen gépi meghajtású jármű jogtalan használatával akkor valósul meg, ha a megbízástól eltérő használat akadályozza vagy korlátozza a tulajdonost a tulajdonjogából folyó jogosítványai gyakorlásában. E bűncselekmény nem állapítható meg, ha a rábízott jármű engedély nélküli használata a tulajdonos érdekében történik (BH 2009. 173.).

Nem valósul meg bűncselekmény abban az esetben sem, ha az elkövető csupán a használat módjában tér el a tulajdonos megbízásától, azonban szándéka nem irányul a jogtalan használatra, és nem akadályozza a tulajdonost a gépjárműve tényleges használatában.

A jármű önkényes elvétele a fenti elkövetési magatartás bármelyikének tanúsításával befejezetté válik. Ily módon a jármű önkényes elvétele befejezett, ha az elkövető az idegen gépi meghajtású járművet a használat célzatával a parkolóhelyről kb. 300 méterre eltolja. Ezáltal ugyanis az elvétel megtörtént (BH 1992. 16.). A bűncselekmény befejezettsége szempontjából nincs jelentősége a használat idejének, illetőleg az azzal megtett út távolságának, amennyiben a jogtalan használat célzatával a használat megvalósul.

Az elvétel megkezdése ugyanakkor a bűncselekmény kísérletét valósítja meg. Így a lezárt gépjármű felnyitása, az elvétel céljából történő beszállás kísérlet megállapítására ad alapot, ha a motor beindítására még nem került sor, illetve a motort már beindították, azonban a jármű ténylegesen még nem indult el.

Valamennyi ezt megelőző tevékenység - mint például a gépjármű felnyitásához szükséges eszközök beszerzése - csupán a nem büntetendő előkészület körébe tartozik.

5. Minősített esetek

Az előzőekben utaltunk rá, hogy a jármű önkényes elvételének nincs értékhez kötött fordulata.

A 2012. évi 2. törvény 177. §-ának (2) bekezdése alapján szabálysértés megállapításának van helye, ha az elkövető idegen nem gépi meghajtású járművet mástól azért vesz el, hogy jogtalanul használja. A szabálysértés és a bűncselekmény elhatárolási ismérve tehát az elkövetés tárgyának jellegéből ered.

Lopás vétsége helyett jármű önkényes elvétele szabálysértésének minősül a kerékpár elvétele, és másfél óráig tartó jogtalan használata, amikor az elkövetés körülményeiből nem lehet a terhelt eltulajdonítási célzatára következtetni (BH 1992. 81.).

Súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha azt erőszakkal, illetve az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel, illetve bünszövegségben követik el.

A bűncselekményt a rablástól elsősorban az határolja el, hogy sem az erőszak, sem pedig az élet és testi épség elleni közvetlen fenyegetés nem az idegen dolog eltulajdonítását, hanem a gépi meghajtású jármű használatát célozza.

Az erőszak és a minősített fenyegetés értelmezésére lásd a rablásnál kifejtetteket.

A jármű erőszakkal elvételének a büntette megvalósul, ha a terheltek a sértett kezéből a gépkocsi indítókulcsát kicsavarják, és az egyik elkövető azzal a jármű ajtaját kinyitja, majd a helyszínről a gépkocsival elhajt (BH 2001. 161.).

A minősített eset II. fordulata a bünszövegség. Ennek értelmezésére lásd a lopásnál, illetőleg a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 2. pontjánál kifejtetteket.

Az előzőeken túlmenően is súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha az erőszakkal, illetve az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel megvalósított bűncselekményt fegyveresen, felfegyverkezve vagy bünszövetségben követik el. Figyelemmel tehát a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 5. és 6. pontjára, a jármű önkényes elvételének bűncselekménye akkor minősül a legsúlyosabban, ha az erőszakkal, illetve az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel megvalósított magatartást az elkövető úgy valósítja meg, hogy ennek során lőfegyvert, robbanóanyagot, robbantószer, illetve robbanóanyag vagy robbantószer felhasználására szolgáló készüléket tart magánál. A minősített eset megállapítására ad alapot az is, ha az előbb felsoroltak utánzatával fenyegetve valósítja meg az elkövetési magatartást. Ugyancsak súlyosabban minősül a cselekmény, ha a terhelt az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt magánál tartva alkalmazza az erőszakot, illetve a minősített fenyegetést. Ezek értelmezésére lásd a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 5. és 6. pontjánál kifejtetteket.

Az erőszakkal, illetve az élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel elkövetett jármű önkényes elvétele nem feltétlenül valósul meg bünszövetségben. A Btk. 380. §-ának (2) bekezdése a) és b) pontjában írt minősített esetek tehát alternatív módon is megvalósulhatnak. Abban az esetben azonban, ha az erőszakhoz vagy a kvalifikált fenyegetéshez bünszövetség is párosul, a jogalkotó indokoltan tartotta az ezen bűncselekményre alkalmazható legsúlyosabb büntetési tételkeret meghatározását.

6. A bűncselekmény többrendbelinek minősül, ha ugyanazon vádlott több gépi meghajtású jármű önkényes elvételét, illetve használatát valósítja meg.

A jogtalanul elvett gépkocsi használatának rövid időközön belüli és ugyanazon személy általi megismétlése vagy folytatása természetes egységet képez.

Nem kizárt a folytatólágosság megállapítása sem ugyanazon járműre nézve többszöri elkövetés esetén, ha a folytatólágosságnak egyébként a Btk. 6. §-ának (2) bekezdésében írt feltételei fennállanak.

Az előzőekben már utaltunk rá, hogy bűnhalmazat megállapítására van lehetőség, ha a jármű önkényes elvétele során az elkövető a járművet feltöri, vagy abban más módon szándékosan kárt okoz. A jármű önkényes elvételének vétsége mellett az eszközcselekményként megvalósított szándékos rongálás bűnhalmazatban állapítható meg (BH 1990. 327.).

Előfordulhat, hogy az elkövető a bűncselekményt úgy valósítja meg, hogy az idegen gépi meghajtású járművet más lakásához tartozó helyiségből vagy bekerített helyről viszi el. Ilyen esetben a jármű önkényes elvételével bűnhalmazatban valósul meg a magánlaksértés, ha az elkövető olyan garázsba behatolva veszi el a járművet, amely a lakáshoz tartozó helyiségnek tekinthető. A bűncselekménynél ugyanis az erőszak kizárólag személy elleni erőszakot jelent (4/2007. Büntető kollégiumi vélemény).

A tárgyalt bűncselekmény valóságos halmazatot képezhet a lopással abban az esetben, ha az elkövető a használat befejezése után a gépkocsiban található ingóságokat eltulajdonítja. Ilyen esetben nyilvánvaló, hogy az elkövető szándéka nem a jármű egészének eltulajdonítására irányul.

Abban az esetben, ha az elkövető az idegen gépi meghajtású járművet ittasan, illetve a vezetési képességre hátrányosan ható szer befolyása alatt vezeti, a jármű önkényes elvétele halmazatban állhat a Btk. 236. §-ában felvett ittas járművezetés, illetve a 237. §-ban felvett járművezetés bódult állapotban bűncselekményeivel.

Az elhatárolás körében elsősorban a lopás bűncselekményét kell megemlíteni. Ezzel kapcsolatban lásd a lopásnál írtakat. Az előzőekben már utaltunk arra, hogy a két bűncselekmény elhatárolása szempontjából a célzatnak van jelentősége. Az eltulajdonítási célzattal történő elvétel lopást valósít meg. Az eltulajdonítási szándék hiánya akkor állapítható meg, ha a célzott jogtalan használat csupán időleges. Az elvétele túlmenően minden olyan elkövetői magatartás, amely az eltulajdonítás szándékára utal, kizárja a jármű önkényes elvétele bűncselekményének megállapítását. Ilyen lehet a hamis forgalmi engedély megszerzése, a motor és az alvázszám megváltoztatása, átűzése vagy hamis rendszám tábla felszerelése, illetőleg a gépjármű jellegének megváltoztatása.

Az eredetileg jogtalan használat céljából birtokba vett járművel kapcsolatos magatartást az utóbb tanúsított tulajdoni rendelkezési jogok gyakorlása folytán lopásként kell értékelni. Valóságos anyagi halmazat megállapításának van helye viszont, ha az elkövető a jogtalan használat céljából igénybe vett jármű birtoklásával felhagy, majd utóbb már eltulajdonítási szándékkal szerzi meg, illetve viszi el a helyszínről az általa korábban ott hagyott járművet (BH 1994. 640.). Abban az esetben is, amennyiben a használattal együtt járó birtoklás tartós, vagy az elkövető olyan tulajdonosi jogosultságot is gyakorol (például elidegenítés, megsemmisítés), amely kizárja annak a lehetőségét, hogy a sértett a jogaiba visszaülleszkedjék, az eltulajdonítás folytán a lopás megállapításának van helye (BH 1996. 574.).

Szükséges végül a jármű önkényes elvételét elhatárolni a hűtlen kezelés bűncselekményétől. Erre vonatkozóan lásd a hűtlen kezelésnél kifejtetteket. A BKv. 35. számú állásfoglalás iránymutatása szerint, aki a kezelésére bízott idegen gépi meghajtású járművet a használatára vonatkozó rendelkezésektől eltérő módon veszi igénybe, hűtlen kezelést valósít meg. Az elhatárolás alapvető ismérve, hogy a hűtlen kezelés a vagyonkezelői megbízásból folyó kötelezettséggel összefüggő vagyoni hátrány okozását jelenti, míg a jármű önkényes elvétele folytán a gépi meghajtású jármű tulajdonosa vagy jogos használója a használat jogának gyakorlásában van időlegesen akadályozva. A jármű önkényes elvétele bűncselekményének a rábízott jármű használatával megvalósított fordulata esetén a rábízás általában időleges jellegű, és olyan birtokba adást jelent, amely a jármű használatától eltérő egyéb célból (például javítás, szerelés, megőrzés stb.) történik. Hűtlen kezelés esetében az elkövető nem kötelességszerűen, vagyis nem a tulajdonos érdekében, hanem annak vagyoni hátrányt okozva tevékenykedik. Jármű önkényes elvételénél azonban maga a használat a bűncselekmény elkövetési magatartása, amely nem a megbízáson alapul.

Ily módon tehát vagyonkezelői kötelezettség terheli azt, aki a szolgálati beosztása folytán reá bízott gépkocsi szabályos, rendeltetészerű működéséért és fenntartásáért felelősséggel tartozik. Ezért az ilyen gépkocsi magáncélú szabálytalan igénybevétele esetén nem a jármű önkényes elvétele, hanem a hűtlen kezelés valósul meg (BH 1999. 151.).

Uzsora-bűncselekmény

381. § (1) Aki más rászorult helyzetét kihasználva olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodást köt, amely alkalmas arra, hogy annak teljesítése a megállapodás kötelezettjét, a megállapodás kötelezettjének a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az uzsora-bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(3) Uzsora-bűncselekmény elkövetőjével szemben kitiltásnak is helye van.

(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az uzsora-bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Legfelsőbb Bíróság Bfv. III. 670/2008/5. számú határozata

Szövegtörténet

Az uzsora lényegében aránytalanul magas kamatot jelent, amelyet általában kölcsönadott pénzt használati díjaként kötnek ki. Az uzsora jogintézménye a magyar büntetőjog történetében nem új keletű. Már az uzsoráról és a káros hitelügyletekről rendelkező 1883. évi XXV. évi törvénycikk I. szakasza rendelkezik az uzsora vétségéről

A fogalmat tovább fejleszti az uzsoráról szóló 1932. évi VI. törvénycikk 5. §-a.

Legutoljára a 2008. évi CXV. törvény iktatta ismételtén a büntető törvénykönyvbe az uzsora-bűncselekményt. A Btk. 381. §-a ugyanakkor átveszi az uzsorával összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXXIV törvénnyel elvégzett módosításokat.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya

Az uzsora-bűncselekmény a vagyoni elleni bűncselekmények körében nyert elhelyezést, ily módon elsősorban a vagyoni viszonyok biztonságát, rendezettségét védi. Példaként hozható fel a kölcsönadással kombinált színlelt adásvételi szerződés aláírata, mintegy a kölcsön biztosítékául, majd annak érvényesítése. Ez önmagában olyan cselekmény, ami egyszeri elkövetés esetén is súlyos büntetőjogi szankciót kell, hogy vonjon maga után. Ebben a körben pedig a személyek vagyoni érdekeit kell védeni, beleértve azok tulajdonjogi és kötelmi vonatkozásait is. Az uzsora általában a leghátrányosabb és a legkiszolgáltatottabb helyzetben lévőket érinti.

Az uzsorás cselekmények büntetőjogi értékelése némiképpen eltér a Polgári Törvénykönyv szabályrendszerétől.

A Ptk. 202. §-a alapján ha a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki, a szerződés semmis (uzsorás szerződés). A Ptk. 234. §-ának (1) bekezdése pedig akként rendelkezik, hogy: a semmis szerződés érvénytelenségének - ha a törvény kivételt nem tesz - bárki határidő nélkül hivatkozhat, a semmisség megállapításához külön eljárásra nincs szükség.

A kamat törvényes mértékéről pedig a Ptk. 232. §-ának (3) bekezdése ad rendelkezést. E szerint a kamat mértéke - ha azt a felek nem határozták meg, és jogszabály kivételt nem tesz - megegyezik a jegybanki alapkamattal. A magánszemélyek egymás közötti viszonyában kikötött kamat - ha a jogszabály eltérően nem rendelkezik - a jegybanki alapkamat 24 százalékponttal növelt mértékét meghaladó részében semmis.

A fentiekből látható, hogy a Polgári Törvénykönyv alapvetően a felek közötti szerződésből indul ki. A Büntető Törvénykönyv azonban - ahogy arra az indoklás is rámutat - nem használja a szerződés fogalmát. Ehelyett az ennél kevésbé formális megállapodás kifejezésre utal. Az indoklás szerint ennek az az oka, hogy az uzsoratevékenység jellemzően - bár kölcsönügyletek révén valósul meg az uzsorakölcsönök nyújtása - sok esetben más szerződésnek vagy megállapodásnak van álcázva. Amennyiben a tényállás kizárólag a szerződésekre vagy még szűkebben a kölcsönszerződésekre utalna, úgy a - például adásvételi célzat nélkül kvázi fedezetként eladott vagyontárgyakra, gépjárműre, jószágra vonatkozó - színlelt adásvételi szerződések vagy egyéb megállapodások esetén a büntetőbírósnak kellene a megállapodások szerződés jellegét vagy a szerződések színleltségét megállapítani. A törvényi tényállás alapján azonban elegendő annak bizonyítása, hogy a sértett és az elkövető között létrejött egy uzsorás elemeket tartalmazó megállapodás.

A fentiekből következően tehát az uzsora-bűncselekményről rendelkező 381. § alkalmazása során nem beszélhetünk keret-dispozícióról. Ebben az esetben a Büntető Törvénykönyvnek a Ptk. nem háttérszabálya. Mindebből következően büntetőbírósnak nem kell a megkötött jogügylet kötelmi jogi értékelésének vizsgálatába bocsátkoznia.

2. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, aki olyan megállapodást köt, amellyel kihasználja a másik fél rászorult helyzetét. A bűncselekmény sértettje, azaz passzív alanya viszont a megkötött megállapodás kötelezettje lehet. Ez a személy általában a rászorult helyzetben lévő személlyel azonos.

A bűncselekmény csak szándékosan valósítható meg. Mindebből következően az elkövető tudatának át kell fognia, hogy a különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatás kikötése alkalmas arra, hogy a megállapodás másik oldalán lévő kötelezettet, valamint a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki. Az elkövető ezt kívánva cselekszik.

Fentiekből következően tehát az elkövetőnek ismernie kell a sértettnek a törvényben megkívánt rászorult helyzetét. Abban az esetben ugyanis, ha a kölcsönt kérő az uzsorást saját fizetőképessége tekintetében megteveszti annak érdekében, hogy a hitelt megkapja, és a valóságot elhallgatja, a bűnösség megállapítása kizárt.

Ellenkező előjellel az is kizárhatja a bűncselekmény megállapítását, ha az elkövető tévesen hiszi a kölcsönkérőt szorult helyzetben lévőnek. Ilyen esetben a passzív alany a kölcsön megszerzése érdekében állít valótlan, rászorult helyzetet alátámasztó tényeket. Mindebből következően tehát az elkövetőnek olyan mértékben kell tisztában lennie a passzív alany rászorult helyzetével, hogy felismerje azt, hogy a sértett a törvényi tényállásban meghatározott helyzetének hatására vállalja a megállapodás megkötését.

A bűncselekmény megállapíthatóságának szempontjából ugyanakkor nincs jelentősége, hogy az ügyletet ki kezdeményezte, illetőleg a feltételeket ki ajánlotta. A törvényi tényállási elemek megvalósulása estén a bűnösség megállapítható.

Uzsora-bűncselekmény esetén nem kizárt a részesi alakzat. Ennek megfelelően bűnsegéd lehet, aki az uszolás megállapodást megkötő feleket összehozza, illetőleg az uszolás érdekében beszéli rá a sértettet az ügylet megkötésére.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása olyan különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodás kötése, amelyet az elkövető egyrészt a passzív alany rászorult helyzetét kihasználva köt meg, másrészt pedig alkalmas arra, hogy annak teljesítése a passzív alanyt, a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján eltartott személyt súlyos vagy további súlyos nélkülözésnek tegye ki.

A rászorult helyzetnek a sértett oldaláról a megállapodás megkötésekor kell fennállnia, és - ahogyan arra az előzőekben utaltunk - ezzel az elkövetőnek tisztában kell lennie.

Az indokolás szerint ugyanakkor a másik fél rászorult helyzetének kihasználása fordulattal kapcsolatban a törvény a bíróság megítélésére bízta, hogy az eset körülményeitől függően mely helyzeteket tekint olyannak, amelynek kihasználása az uszóra körébe vonható. Konkrét példákat ezért a tényállás nem határoz meg, de nyilvánvalóan ilyen lehet a rossz anyagi helyzet, a hisztékenység vagy az alacsonyabb értelmi képesség is.

A teljesség kedvéért szükséges utalni arra, hogy a más rászorult helyzete olyan esetben is megállapítható, amikor a passzív alany általában nélkülözést vagy szükségletet nem szenved, ugyanakkor azonban az adott helyzetben és adott körülmények alapján szüksége van a törvényi tényállásban meghatározott hitelre. Számtalan olyan körülmény merülhet fel, amely a passzív alanyt kölcsön felvételére kényszeríti.

A bűncselekmény megállapítása szempontjából ugyanakkor a szerződést kötő fél könnyelműségének, tapasztalatlanságának önmagában nincs jelentősége.

A bűncselekmény alapesete csak akkor állapítható meg, ha az elkövető különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást köt ki. Ennek megítélése azonban a büntetőbíróság feladata, amelynek során az eset összes körülményeire kell tekintettel lennie. Ilyen lehet például több száz százalékos kamat kikötése, amely nyilvánvalóan feltűnően aránytalan, és oly mértékben, hogy kikötésekor a terheltnek tisztában kell lennie azzal, hogy a sértett helyzetével visszaél, míg a passzív alany ezen megállapodásbeli feltételt csupán szorult helyzete miatt fogadja el.

Összefoglalóan tehát a szorult helyzet a passzív alany olyan, egyébként az általában érvényesülő életviszonyaitól eltérő hátrányos állapota, amelynek elhárítása céljából viszonylag jelentős anyagi áldozatot vállal. Ugyanakkor uszorát nem csak azzal szemben lehet elkövetni, aki szorosan véve elsőrendű szüksége kielégítése érdekében megy bele a megállapodás megkötésébe.

Rendkívül gondosan vizsgálandó azonban a bűncselekmény megállapíthatósága, ha a passzív alany esetleges későbbi kiemelkedő haszon vagy kedvező lehetőségek kihasználása érdekében hajlandó az aránytalanul magas ellenszolgáltatás teljesítésére. Ez a körülmény lényegesen csökkentheti, adott esetben kizárhatja a bűnösség megállapítását.

A törvény ugyanakkor a sértetti kört kiterjeszti. A bűncselekmény esetében ugyanis a megállapodás teljesítése nem csupán a kötelezett, hanem a felek közös háztartásban élő hozzátartozó, illetve az általa eltartott személy élethelyzetében is kedvezőtlen hatást vált ki. A törvény ennek figyelembevételével határozza meg a sértetti kört. A tartási kötelezettség jogszabályon, bírósági határozaton vagy szerződésen alapulhat, így ezek külön nevesítése nem szükséges, a tényállás e nélkül is értelmezhető.

A súlyos nélkülözés ugyanakkor - a törvény indokolása szerint - azokra a sértettek vonatkozik, akik az uszolás megállapodásban kikötött ellenszolgáltatás teljesítésével kerülnek olyan súlyos nélkülözött helyzetbe, amelyben korábban nem voltak. A további súlyos nélkülözés ugyanakkor arra a sértetti körre vonatkozik, amelynek tagjai már az uszolás megállapodás előtt is súlyos nélkülözésben éltek, és jellemzően éppen emiatt került részükről az uszorkölcsön felvételére, ami továbbra is fenntartja, konzerválja ezt az állapotot.

Az uszóra-bűncselekmény nem eredmény-, hanem veszélyeztető jellegű bűncselekmény. A törvényi megfogalmazás szerint a megállapodás alkalmas a súlyos nélkülözés előidézésére. Ezen fordulattal válik a cselekmény veszélyeztetővé. Nem feltétele tehát a bűncselekmény megvalósulásának az, hogy súlyos vagy további nélkülözés bekövetkezzen, elegendő, ha az uszolás megállapodás teljesítése annak előidézésére alkalmas. Fenti feltétel hiányában ugyanakkor uszóra-bűncselekményről nem beszélhetünk.

Fentiekből következően a megállapodás megkötésével a bűncselekmény befejezetté válik. Ilyen esetben az elkövetési magatartás megvalósulásához az ellenszolgáltatás kikötése szükséges.

Kísérletről beszélhetünk azonban akkor, ha a passzív alany az elkövető ajánlatát elfogadta, de a konkrét megállapodásban az ellenszolgáltatás kikötése nem történt meg. Befejezettségről tehát akkor beszélhetünk, ha az elkövető és a passzív alany között a különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatást tartalmazó megállapodás létrejött, azaz megkötött.

4. A bűncselekmény - jellegéből következően - nem értékhatárokhoz kötött. A tényállás alapesetének megvalósulásához ezért a különösen aránytalan mértékű ellenszolgáltatás kikötése szükséges, ugyanakkor ennek mértéke, megítélése a büntetőbíróság feladata.

Súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha azt bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

A bünszövetség és az üzletszerűség értelmezésére lásd a Btk. 259. §-ának (1) bekezdés 2. és 28. pontjánál, valamint a lopásnál kifejtetteket.

A törvény külön büntetésként teszi lehetővé a kitiltás alkalmazását az uzsora-bűncselekmény elkövetőjével szemben. Ennek alapvető oka - az indokolás szerint -, hogy az uzsora-tevékenység jellemzően zártabb közösségekben jelenik meg, az uzsorások általában jól ismerik a sértetteket, és tisztában vannak azok kiszolgáltatott helyzetével. Ezért lehet hatékony szankció a kitiltás, mivel ezzel az uzsorások elvonhatók az ügyfélkörtől.

A törvény ugyanakkor a korlátlan enyhítés lehetőségét is biztosítja azon elkövető számára, aki az uzsora-bűncselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna a hatóságnak, bejelenti és az elkövetés körülményeit feltárja.

5. Miként a vagyon elleni bűncselekmények többségénél, az uzsora-bűncselekmény esetében is a rendbeliség a passzív alanyok számához igazodik.

Abban az esetben, ha a megállapodás annak kötelezettjét a vele közös háztartásban élő hozzátartozóját, illetve a megállapodás kötelezettje által tartási kötelezettség alapján eltartott személyt is súlyos nélkülözésnek tesz ki, úgy ebben az esetben is csak 1 rendbeli bűncselekmény megállapítására van lehetőség, hiszen a megállapodás megkötésének van jelentősége, amelyet egy ügyletre vonatkozóan fogad el a passzív alany.

Az uzsora-bűncselekmény ugyanakkor halmazatban állhat a magánokirat hamisítás bűncselekményével. Erre általában akkor van lehetőség, hogyha az uzsorás megállapodás színlelt, illetve leplezett szerződés megkötésével valósul meg, illetve a kölcsönszerződés mellett még azt biztosító további szerződést (például adásvételi szerződést) is kötnek.

Abban az esetben, ha az elkövető a passzív alanyt erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszeríti a szerződés teljesítésére, úgy a bűncselekmény a zsarolással is valóságos anyagi halmazatot alkot.

Az elhatárolás körében az uzsora-bűncselekményt külön kell választani a csalástól. A csalás esetében ugyanis a sértett az ügylet tartalmát adó tények tekintetében van tévedésben, és e tévedésben hagyja meg félrevezető magatartásával az elkövetőt. Uzsora esetében ugyanakkor a szerződés elemeit kitévő tények ismertek a sértett előtt, és legfeljebb nem ismeri fel, hogy annak milyen hátrányos következményei lesznek, illetve olyannak ítéli meg a helyzetet, hogy e hátrányokat vállalni kénytelen. Ez utóbbi esetben az uzsora-bűncselekmény megállapítása jöhet szóba.

A bűncselekményt az önbíráskodástól is el kell határolni. Az uzsorás megállapodás ugyanis semmis kölcsönszerződésnek minősül. Ebből következően teljesítésének kikényszerítése jogellenes. A terheltnek ugyanis már a megállapodás megkötésekor sem keletkezett jogos igénye az uzsorás mértékű követelésre.

Az elhatárolás körében vizsgálat tárgyát képezheti az uzsora-bűncselekmény, illetőleg a Btk. 408. §-ában felvett jogosulatlan pénzügyi tevékenység elhatárolása. E törvényhely a) pontja alapján ugyanis büntetendő az engedély nélküli pénzügyi szolgáltatási tevékenység. Ennek büntetési tétele az uzsora-bűncselekmény alapesetével azonos.

Ugyanakkor az üzletszerűen pénzkölcsönt nyújtó uzsorás pénzügyi tevékenységet végez, nyilvánvalóan törvényben előírt engedély nélkül. Ebben az esetben a specialitás elve érvényesül, a halmazat látszólagos, és az uzsora bűncselekmény megállapítására kerülhet sor. A jogosulatlan pénzügyi tevékenységhez képest az uzsora-bűncselekmény egyébként is több tényállási elemet tartalmaz.

Magánindítvány

382. § Lopás, rongálás, sikkasztás, csalás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, hűtlen kezelés, jogtalan elsajátítás, orgazdaság, illetve jármű önkényes elvétele miatt az elkövető csak magánindítványra büntethető, ha a sértett a hozzátartozója. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha az elkövető egyben a sértett gyámja vagy gondnoka.

A törvény átveszi az 1978. évi IV. törvényből a vagyon elleni bűncselekmények körében a magánindítvány jogintézményét. Eltérő módon ugyanakkor elhagyja a személyi vagyonkörre történő utalást.

A magánindítvány a törvényben meghatározott esetekben a büntetőeljárás feltételét képezi. Ez a bűncselekmény sértettjének olyan nyilatkozata, amelynek hiányában a büntetőeljárás részint nem indítható, részint pedig a már megindult eljárást meg kell szüntetni. A törvényben meghatározott esetekben a magánindítvány hiánya a büntetőjogi felelősségre vonás egyéb akadályát képezi. Erre nézve lásd a Btk. 31. §-ához fűzött indokolást.

A magánindítvány esetében a Btk. 382. §-a alapján két feltételnek kell érvényesülnie:

Magánindítvány előterjesztésére kizárólag akkor van lehetőség, ha az elkövető a sértett hozzátartozója. A hozzátartozó fogalmát a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 14. pontja tételesen meghatározza. Magánindítvány tehát csak abban az esetben jöhet szóba, ha az elkövető és a sértett között a fentiekben megjelölt hozzátartozói kapcsolatok egyike fennáll.

Amennyiben a sértett ismeretlen tettes ellen tesz feljelentést, a hozzátartozó sérelmére elkövetett vagyon elleni bűncselekmény esetén sem beszélhetünk joghatályos magánindítványról.

A törvény második feltétele a bűncselekményi kör meghatározása. A törvény ugyanis tételesen felsorolja, hogy csak lopás, rongálás, sikkasztás, csalás, információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás, hűtlen kezelés, jogtalan elsajátítás, orgazdaság, illetve jármű önkényes elvétele miatt feltétele a büntetőeljárásnak a magánindítvány előterjesztése. A felsorolásban nem szereplő vagyon elleni bűncselekmények hivatalból üldözendők, a magánindítvány előterjesztése nem feltétele az eljárásnak.

A gyakorlatban előfordulhat, hogy a felsorolt vagyon elleni bűncselekmények elkövetője olyan dologra nézve valósítja meg a bűncselekményt, amely több hozzátartozója közös tulajdonában, illetőleg birtokában van. Ebben az esetben bármelyik hozzátartozó által előterjesztett magánindítvány a bűncselekménnyel érintett egész értékre kihat.

Előfordulhat, hogy a sértett hozzátartozóinak egyike kiskorú. Ilyen esetben a törvényes képviselői minőséggel rendelkező személyi magánindítványa lesz a joghatályos.

Végül szólni kell arról az esetről, ha a bűncselekménynek több tettese van, és ezek közül egyesek hozzátartozói a sértettnek, mások viszont nem. Ilyen esetben a magánindítvány hiánya nem akadályozza az eljárást azon terhelt esetében, akik és a sértett között nem áll fenn hozzátartozói viszony.

Értelmező rendelkezések

383. § E fejezet alkalmazásában

Az értelmező rendelkezések körében a törvény a dolog fogalmánál átveszi az 1978. évi IV. törvény fogalomrendszerét, ugyanakkor azonban további elkövetési tárgyakat is nevesít, illetve pontosítja a különös visszaesés szempontjából hasonló bűncselekmények körét.

Villamosenergia esetében az értéket, kárt, illetőleg vagyoni hátrányt mindig az elkövetés időpontjában érvényes általános díjtételek alapján kell megállapítani. Ugyanez érvényes a gazdaságilag hasznosítható más energia esetében.

Abban az esetben, ha szerződésszegés esetére a Villamosenergia Közszolgáltatási Szabályzatban megállapított felemelt ár kerül alkalmazásra, az a büntetőjogi minősítés körében nem vehető figyelembe.

Az értékpapír fogalmát a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 5. § (1) bekezdés 42. pontja határozza meg. Eszerint értékpapír: a forgalomba hozatal helyének joga szerint értékpapírnak minősülő pénzügyi eszköz.

Az értelmező rendelkezések körében a törvény a dolog fogalma alá vonja a dematerializált formában kibocsátott értékpapírt is, amely a rendelkezési jogot az értékpapírszámla jogosultjának biztosítja. A fent megjelölt törvény 5. § (1) bekezdés 29. pontja alapján a dematerializált értékpapír: az e törvényben és külön jogszabályban meghatározott módon elektronikus úton létrehozott rögzített, továbbított és nyilvántartott, az értékpapír tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazó adatösszesség.

Fentiekre figyelemmel szükséges utalni arra, hogy a bankkártya, amely önmagában a rendelkezési jogot megtestesítő kódszám nélkül a pénzkifizető automatából való pénzfelvételre vagy vásárlásra nem használható fel, nem tekinthető értékkel bíró dolognak, ezért lopás elkövetési tárgya nem lehet (BH 1999. 14.).

A vagyon elleni bűncselekmények körében az egyszerűsítés érdekében a törvény a vallási tisztelet tárgya körébe vonja a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgyat is. - Az előzőekben azonban már utaltunk arra, hogy ebben az esetben kifejezetten csak a vallási jellegű szertartásra használt eszközöket lehet érteni.

A törvény a nemesfém fogalmába vonja a nemesfém ötvözetét vagy a fémkereskedelmi engedélyköteles anyagot is. Ezzel a fogalomrendszerrel lényegesen megkönnyíti az elkövetési tárgy meghatározását azon vagyon elleni bűncselekmények körében, amelyek esetében minősítő körülmény, ha a bűncselekményt nemesfémre valószínűsítják meg.

Az értelmező rendelkezés meghatározza a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekményeket is. A törvény szerkezeti felosztása lényegesen eltér a korábbi 1978. évi IV. törvénytől. Ennek megfelelően valamennyi olyan bűncselekményt a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekménynek kell tekinteni, amelyek vagyontárgyat vagy vagyoni jogot érintenek. Ily módon nemcsak a vagyon elleni bűncselekmények tartoznak ide, hanem a Btk. XXXV. fejezete szerinti vagyon elleni erőszakos, illetve a Btk. XXXVII. fejezete szerinti szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények is. A különös visszaesés fogalmára lásd a Btk. 459. §-ának (1) bekezdés 31/a. pontjához fűzött magyarázatot.

Kapcsolódó jogszabályok

2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről

145/2004. (IV. 29.) Korm. rendelet a nemesfémekről

1999. évi XLIII. törvény a temetőkről és a temetkezésről

1996. évi CXII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról

2004. évi LXXIX. törvény a Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezményről

Módosított 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról, a felszámolási eljárásról, és a végelszámolásról

2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról. Az Európa Tanács Informatikai Bűnözésről szóló Egyezménye.

Btk. 384. § fejezetcíméhez:

A törvény önálló fejezetben szabályozza a szellemi tulajdonjogot sértő bűncselekményeket, tekintettel az egységes jogi tárgyra, amely a szellemi tulajdonjogokkal kapcsolatos sajátos érdekek védelme. A fejezetben meghatározott bűncselekményekben és a vagyon elleni bűncselekményekben közösnek tekinthető, hogy a vagyoni viszonyokat sértik, mégis a védelem jellegében eltér a klasszikus vagyon elleni bűncselekményekétől. Eltérés mutatkozik a szabályozás módjában is, miszerint e tényállások keretdispozíciók, vagyis az egyes tényállási elemeket az egyes ágazati jogszabályok töltik ki tartalommal.

a) dolgon a villamos- és a gazdaságilag hasznosítható más energiát is, úgyszintén a vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okiratot is érteni kell, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában - illetve a dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetében az értékpapírszámla jogosultjának - biztosítja,

b) vallási tisztelet tárgyán a vallási szertartás végzésére szolgáló tárgyat is érteni kell,

c) nemesfémén a nemesfém ötvözetét vagy a fémkereskedelmi engedélyköteles anyagot is érteni kell,

d) a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekmény:

da) a vagyon elleni erőszakos,

db) a vagyon elleni,

dc) a szellemi tulajdonjog elleni

bűncselekmény.

A SZELLEMI TULAJDONJOG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Bitorlás

384. § (1) Aki

a) más szellemi alkotását sajátjaként tünteti fel, és ezzel a jogosultnak vagyoni hátrányt okoz,
b) gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörével, tisztségével, tagságával visszaélve más szellemi alkotásának hasznosítását vagy az alkotáshoz fűződő jogok érvényesítését attól teszi függővé, hogy annak díjából, illetve az abból származó haszonból vagy nyereségből részesítsék, illetve jogosultként tüntessék fel,
büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) E § alkalmazásában szellemi alkotás:

- a) a szerzői jogi védelem alá tartozó irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotás,
- b) a szabadalmazható találmány,
- c) az oltalmazható növényfajta,
- d) az oltalmazható használati minta,
- e) az oltalmazható formatervezési minta,
- f) a mikroelektronikai félvezető termék oltalmazható topográfiája.

BH 2002. 426.

Szövegtörténet

A törvény a korábbi Btk. 329. § rendelkezésein annyit pontosít, hogy a büntetőjogi védelmet csupán a szerzői jogi védelemben részesülő és az iparjogvédelmi oltalmak alá helyezhető alkotásokra korlátozza.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a sértett vagyoni jogai, másrészt szellemi alkotáshoz, illetve annak érvényesítéséhez való személyiségi joga.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a szellemi alkotás, amelynek tartalmát a (2) bekezdésben lévő értelmező rendelkezés határozza meg. Az értelmezés azonban csak utal azokra a fogalmakra, amelyek tartalmát más jogszabályok szabályozzák, így a tényállás típusa keretdispozíció. Az egyes szakági szabályok részletesen, de körülírva határozzák meg az egyes szellemi alkotásokat, azok kritériumrendszerét. Kellő figyelemmel kell eljárni az ilyen ügyekben, ugyanis a törvényi definíciónak való formális megfelelés nem feltétlenül teszi a szellemi alkotást a bitorlás elkövetési tárgyává, ha például az újdonság szigorú mérlegelési rendszerének nem felel meg az adott alkotás. Miután ezek részletes vizsgálatot igénylő szakági kérdések, jellemzően nem lehet eltekinteni az eljárásban a szakértő bevezetésétől.

A fogalmak áttekintő - gondolatébresztő - magyarázatát a (2) bekezdés pontjainak sorrendjében adjuk meg:

A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szjt.) az 1. §-ban definiálja a szerzői jogi védelem tárgyát, amely szerint minden irodalmi, tudományos és művészeti alkotás a védelem hatálya alatt áll. A meghatározás azonban nem taxatív, tekintettel a művek és teljesítmények sokszínűségére, illetve az Szjt. egyidejűleg pozitív és negatív oldalról is körülírja, hogy mit kell irodalmi, tudományos és művészeti alkotás alatt érteni. A szépirodalmi, szakirodalmi, tudományos, publicisztikai mű; a nyilvánosan tartott beszéd; a számítógépi programalkotás és a hozzá tartozó dokumentáció; a színmű, a zenés színmű, a táncjáték; a zenemű; a filmalkotás; a rajzolás, festés, szobrászat, metszés, könyomás útján vagy más hasonló módon létrehozott alkotás és annak terve; a térképmű; az építészeti alkotás; a műszaki létesítmény terve; a jelmez- és díszletterv; gyűjteményes műnek minősülő adatbázis. Ugyanakkor nem tartoznak az Szjt. hatálya alá a jogszabályok, az állami irányítás egyéb jogi eszközei, a bírósági vagy hatósági határozatok, a hatósági vagy más hivatalos közlemények vagy a kötelezővé tett szabványok; a napi hírek; valamely ötlet, elv, elgondolás, eljárás, működési módszer vagy matematikai művelet; illetve a folklór kifejeződései. A szerzői jogi védelem az alkotást a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg. A védelem nem függ mennyiségi, minőségi, esztétikai jellemzőktől vagy az alkotás színvonalára vonatkozó értéktől.

A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény szerint szabadalmazható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány a technika bármely területén. Nem minősül azonban találmánynak a felfedezés, a tudományos elmélet és a matematikai módszer; az esztétikai alkotás; a szellemi tevékenységre, játékra, üzletvitelre vonatkozó terv, szabály vagy eljárás, valamint a számítógépi program; illetve az információk megjelenítése.

Az oltalmazott magyar növényfajták adatait a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala tartja nyilván, amelynek alapján a Hivatal évente kiadja a bejelentett és megadott növényfajtákat tartalmazó Növényfajta-katalógust.

A használati minták oltalmáról szóló 1991. évi XXXVIII. törvény alapján használati mintaoltalomban részesülhet valamely tárgy kialakítására, szerkezetére vagy részeinek elrendezésére vonatkozó megoldás, ha új, ha feltalálói lépésen alapul és iparilag alkalmazható. Ilyen különösen a termék esztétikai kialakítása, illetve a növényfajta. Újnak kell tekinteni a mintát, ha nem tartozik a technika állásához. A törvényi rendelkezés szerint technika állásához tartozik mindaz, ami az elsőbbségi időpont előtt írásbeli közlés vagy belföldi gyakorlatba vétel révén bárki számára hozzáférhetővé vált.

A formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény szerint formatervezési mintaoltalomban részesülhet minden új és egyéni jellegű formatervezési minta, amely termék egészének vagy részének megjelenését eredményezi, tekintettel magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességeire (például: a rajzolat, a körvonalak, a színek, az alak, a felület, illetve a felhasznált anyagok jellegzetességei). A termékek közé tartoznak a csomagolás, a kikészítés, a grafikai jelzések és a nyomdai betűformák, valamint azok a részek is, amelyeket valamely összetett termékben való összeállításra szántak. A mintákat egymással azonosnak kell tekinteni akkor is, ha külső jellegzetességeik csupán lényegtelen részletekben különböznek. A mintának egyéni jellege van, ha az elsőbbség időpontja előtt nyilvánosságra jutott bármely mintához képest a tájékozott használóra eltérő összbemutatót tesz. Az egyéni jelleg megítélésakor figyelembe kell venni, hogy a szerző - különösen a termék természetére és az ipari, illetve kézműipari ágazat sajátosságaira tekintettel - milyen alkotói szabadságfokkal alakíthatta ki a mintát.

Az 1991. évi XXXIX. törvény alapján a topográfia oltalom a csúcstechnikában kiemelkedő szerepet játszó mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának biztosít jogi védelmet. Topográfia alatt egy mikroelektronikai félvezető termék elemeinek (amelyek között legalább egy aktív elem is van) és összekötéseinek vagy ezek egy részének bármely formában kifejezett, térbeli elrendezését vagy egy gyártásra szánt félvezető termékhez készített ilyen térbeli elrendezést értjük. A topográfia oltalmazásának egyik alapvető feltétele, hogy a topográfia eredeti, vagyis saját szellemi alkotómunka eredménye legyen.

3. A bűncselekmény alanya az első alapeset vonatkozásában bárki lehet, míg a b) pont szerinti második alapesetben csak olyan személy, akinek olyan munkaköre, tisztsége vagy tagsága van, amelynek keretein belül szellemi alkotás hasznosítását vagy a jogok érvényesítését érdemben befolyásolni képes. Utóbbi esetben a személyi szűkítő feltétellel a tártettesnek is rendelkeznie kell. A második alapeset úgynevezett sajátképi bűncselekmény, mivel a személyes beosztás hiányában az elkövető nincs is abban a helyzetben, hogy a szellemi alkotás hasznosítására bármilyen hatással legyen, így a cselekménye nem bűncselekmény. Megjegyezzük, hogy a kényszerítés és zsarolás ugyan szóba jöhet ilyen esetben, azonban azok tényállásaiban az elkövetés módja tekintetében többlet tényállási elem van.

4. A bitorlás két elkövetési magatartást tartalmaz. Első alapesetként az a) pont alatt büntetni rendeli, ha az elkövető az elkövetési tárgyat sajátjaként tünteti fel, amely esetben az elkövető a saját nevében lép fel, azt állítja vagy arra utaló magatartást fejt ki, hogy a kérdéses szellemi alkotás a sajátja és nem másé (plagizál). Az ágazati szabályok részletesen meghatározzák, hogy a szellemi alkotások tekintetében a személyiségi jog milyen tartalommal bír, mi tekinthető sajátjakénti feltüntetésnek, hiszen ehhez igazodik a büntetőjogi védelem is. Erre példa az Szt. 12. §-a, amely szerint a szerzőt megilleti a jog, hogy művén és a művére vonatkozó szerzőként feltüntessék. A szerzőt a mű részletének átvétele, idézése vagy ismertetése esetén is meg kell jelölni. A szerző a neve feltüntetéséhez való jogot a felhasználás jellegétől függően, ahhoz igazodó módon gyakorolhatja. Másik példa lehet a szabadalmi oltalom tartalma, amely szerint a kizárólagos hasznosítási jog alapján a szabadalmas bárkivel szemben felléphet, aki engedélye nélkül a sajátjaként előállítja, használja, forgalomba hozza, illetve forgalomba hozatalra ajánlja a találmány tárgyát képező terméket, használja a találmány tárgyát képező eljárást, vagy másnak az eljárást használatra ajánlja.

Az elkövető magatartása csak akkor tekinthető diszpozíciószerűnek, ha objektíve alkalmas vagyoni hátrány okozására. Megjegyezzük, hogy önmagában az eredeti alkotó vagy szerző elhagyása a szellemi alkotáson még nem valósítja meg a bitorlás tényállást, az elkövetőnek azt is kell állítania, hogy a szellemi alkotás a sajátja. Ez a gyakorlatban csak aktív magatartással képzelhető el.

A b) pont alatti második alapeset a szellemi alkotásból való részesedés követelésével valósul meg, az elkövető a gazdálkodó szervezetnél betöltött munkakörével, tisztségével, tagságával él vissza azért, hogy annak díjából, nyereségéből részesüljön, vagy annak kapcsán jogosultként tüntessék fel. A magatartás visszaélészerű, zsaroló jellegű, amelyben az elkövető a pozíciójával, hierarchiában elfoglalt helyével él vissza. A cselekmény passzív magatartással is megvalósítható, ha az elkövető a szellemi alkotás hasznosításával vagy a jogérvényesítéssel kapcsolatos kötelezettségét nem teljesíti a részesedés vagy feltüntetés hiányában.

5. A bitorlás törvényi tényállásának mindkét fordulata csak szándékosan, a második esetben csak egyenes szándékkal lehet elkövetni.

6. Az a) pont szerinti esetben az eredmény bekövetkezésével lesz a cselekmény befejezett, míg a b) pont szerinti esetben önmagában az elkövetési magatartás tanúsításával a cselekmény befejezett.

7. A bitorlás rendbelisége a szellemi alkotás jogosítottjainak számához igazodik, nem pedig a szellemi alkotások számához. Ugyanazon sértett esetében a több szellemi alkotás megsértése természetes egységet képez. A tényállás a specialitására tekintettel nem állhat halmazatban a hivatali visszaéléssel, vesztegetéssel, zsarolással.

Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése

385. § (1) Aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait vagyoni hátrányt okozva megsérti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a szerzői jogról szóló törvény szerint a magáncélú másolásra tekintettel a szerzőt, illetve a kapcsolódó jogi jogosultat megillető üreshordozó díj, illetve reprográfiai díj megfizetését elmulasztja.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését nagyobb vagyoni hátrányt okozva követik el.

(4) Ha a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését

a) jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés büntett miatt egy évtől öt évig,

- b) különösen nagy vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés két évtől nyolc évig,
c) különösen jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés.

(5) Nem valósítja meg az (1) bekezdés szerinti bűncselekményt, aki másnak vagy másoknak a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait többszörözéssel vagy lehívásra történő hozzáférhetővé tétellel sérti meg, feltéve, hogy a cselekmény jövedelemszerzés célját közvetve sem szolgálja.

ÍH 2015. 129. Szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése

BH 2009. 232., BH 2003. 101., BH 2002. 301., BH 2001. 307., BH 2000. 288., BH 1998. 324., BH 1996. 137., BH 1995. 623., EBH 2006. 1494., EBH 2002. 616., EBH 2000. 188.

Szövegtörténet

A tényállás két alapesetben szabályozza a szerzői, illetve szomszédos jogok megsértését. A törvény a korábbi törvény 329/A § rendelkezéseire képest némi egyszerűsítést vezet be azáltal, hogy a jogtalan hasznoszerzési célzatot mellőzi a tényállásból, tekintettel arra, hogy a tényállásszerű elkövetés mindenképpen okoz vagyoni hátrányt, amely együtt jár a hasznoszerzésre irányuló szándékkal. Erre tekintettel a BH 2012. 59. a jövőben nem fenntartható. A jogalkotói cél a büntetőjog ultima ratios elvének biztosítása is volt, így az új szabályozás rendezi az egység halmozat problémáját, alsó elkövetési értékatárt határoz meg, és büntethetőségi akadályt alkot.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgy a szerzői jogi védelem alá tartozó alkotásokhoz fűződő vagyoni jogviszonyok, illetve az irodalmi, tudományos vagy művészeti alkotások szerzőinek és a kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjainak önálló jogainak védelme. A jogalkotó által védeni kívánt kör jobb megértéséhez érdemes idézni a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.) preambuláját: A technikai fejlődéssel lépést tartó, korszerű szerzői jogi szabályozás meghatározó szerepet tölt be a szellemi alkotás ösztönzésében, a nemzeti és az egyetemes kultúra értékeinek megővésében; egyensúlyt teremt és tart fenn a szerzők és más jogosultak, valamint a felhasználók és a széles közönség érdekei között, tekintettel az oktatás, a művelődés, a tudományos kutatás és a szabad információhoz jutás igényeire is; gondoskodik továbbá a szerzői jog és a kapcsolódó jogok széles körű, hatékony érvényesüléséről. Az Országgyűlés e szempontokra figyelemmel - összhangban Magyarországnak a szellemi tulajdon védelme terén fennálló nemzetközi kötelezettségeivel és az Európai Közösség jogszabályaival - a következő törvényt alkotja.

2. A tényállás klasszikus keretdispozíció (BH 2000. 288.), háttérét az Szt. adja meg, amelynek 1. §-ának (2) és (8) bekezdése által meghatározott szellemi alkotások a tényállás elkövetési tárgyai. A (2) bekezdés szerinti tartalomra már részletesen utaltunk a bitórlás magyarázatánál. A (8) bekezdés szerint az előadóművészek, a hangfelvétel-előállítók, a rádió- és a televízió-szervezetek, a filmelőállítók, valamint az adatbázis-előállítók teljesítményei szintén az Szt. szerinti védelemben részesülnek. Sértett kizárólag a szerző (vagy annak jogutódja) lehet, aki az Szt. szerint az a személy, aki a művet megalkotta [4. § (1) bekezdés].

3. Az első alapesetet bárki elkövetheti az általános szabályok szerint. Amennyiben a szerzői vagy szomszédos jogok megsértése vétségének elkövetési magatartása a jogdíj megfizetésének elmulasztása, úgy elkövetőnek azt a természetes személyt kell tekinteni, akinek kötelessége lett volna a fizetési aktus teljesítése, és az közömbös, hogy a jogdíj megfizetése kinek a vagyonát terhelte volna (BH 2002. 301.). A második alapesetben azonban az elkövetői kör csak azok közül kerülhet ki, akit az Szt. rendelkezései a díjak megfizetésére köteleznek. Utóbbi esetkörben ez a szükségszerű specialitás a társtettesre is mértékadó. A részesség mindkét alapesetben az általános szabályok szerint alakul.

4. Az első alapeset meghatározása szempontjából a bűncselekmény tipikus nyitott törvényi tényállás, mivel a törvény lényegében csak a vagyoni hátrányt mint eredményt határozza meg, amely a szerzői és szomszédos jogok megsértése által valósul meg. A megsértés mint elkövetési magatartás nincs meghatározva, abban az Szt. 17. §-a adhat iránymutatást - amely a mű jogszerű felhasználásnak módjait sorolja fel, utalva az Szt. vonatkozó szakaszaira -, tekintettel arra, hogy a szerzői és szomszédos jogok megsértéséhez a műnek valamilyen felhasználása szükséges. Eserint a mű felhasználásának minősül különösen:

a többszörözés (18-19. §),

a terjesztés (23. §),

a nyilvános előadás (24-25. §),

a nyilvánosságához közvetítés sugárzással vagy másként (26-27. §),

a sugárzott műnek az eredetéhez képest más szervezet közbeiktatásával a nyilvánosságához történő továbbközvetítése (28. §),

az átdolgozás (29. §),

a kiállítás (69. §).

A megsértés tehát számos magatartást jelenthet, amely az Szt. által szabályozott jogokkal ellentétes, és objektíve alkalmas vagyoni hátrány okozására. A gyakorlatban a fenti magatartások csak tevőlegesen követhetők el. A tényállásszerű elkövetés alól két kivétel van: a szabad felhasználás és a védelmi idő lejártá utáni felhasználás. Utóbbi esetben az általánosan meghatározott idő hetven év. A szabad felhasználás eseteit az Szt. 34-41. §-ai szabályozzák.

A BH 2003. 101. számú esetben a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy az is megvalósítja a szerzői és szomszédos jogok megsértésének a vétségét, aki a számítógépi programot nem forgalomba hozatal vagy jövedelemszerzés céljából, hanem kizárólag csupán a saját felhasználásra akár egy példányban is másolja.

A második alapeset szerint az elkövető az üreshordozói vagy a reprográfiai díjat elmulasztja megfizetni. Az Szt. 20. § szerint a rádió- és a televízió-szervezetek műsorában sugárzott, a saját műsort vezetőik útján a nyilvánossághoz közvetítők műsorába belefoglalt, valamint a kép- vagy hanghordozón forgalomba hozott művek szerzőit, előadó-művészi teljesítmények előadó-művészeit, továbbá filmek és hangfelvételek előállítói műveik, előadó-művészi teljesítményeik, illetve filmjeik és hangfelvételeik magáncélú másolására tekintettel megfelelő díjazás illeti meg (üreshordozói díj). A díjat az irodalmi és a zenei művekkel kapcsolatos szerzői jogok közös kezelését végző szervezet állapítja meg a többi jogosult közös jogkezelő szervezeteivel egyetértésben. A díjat az üres kép- és hanghordozó gyártója, külföldi gyártás esetén pedig a jogszabály szerint vám fizetésére kötelezett személy vagy - vámfizetési kötelezettség hiányában - egyetemlegesen a hordozót az országba behozó személy és az azt belföldön először forgalomba hozó személy köteles megfizetni.

Az Szt. 21. § (1) rendelkezése szerint az olyan művek szerzőit, valamint az olyan műveket kiadókat, amelyeket fénymásolással vagy más hasonló módon, papíron vagy más hasonló hordozón (reprográfiával) többszöröznek, a magáncélú másolásra tekintettel megfelelő díjazás illeti meg (reprográfiai díj). A díjat a reprográfiára szolgáló készülék gyártójának, külföldön gyártott készülék esetében pedig a jogszabály szerint vám fizetésére kötelezett személynek vagy - vámfizetési kötelezettség hiányában - egyetemlegesen a készüléket az országba behozó személynek és az azt belföldön először forgalomba hozó személynek kell megfizetnie. Így helyes az EBH 2006. 1494. szám alatti eseti döntés érvelése, amely szerint nem követi el a szerzői és szomszédos jogok megsértését az, aki olyan hanganyagot tartalmazó CD lemezeket vásárol saját célra, amelyek után nem fizettek szerzői jogdíjat, mivel a díjfizetésnek nem ő volt a kötelezettje.

5. A bűncselekmény mindkét alapesete egyenes és eshetőleges szándékkal követhető el. Említést érdemel, hogy a jelenlegi szabályozás szakított a korábbi jogalkotói megfontolással, amely a megsértést - vagyis a jogtalan hasznoszerzési szándékhoz kötötte. Ez nyilván azt eredményezte, hogy e fordulatot csak egyenes szándékkal lehetett megvalósítani. Azonban könnyen belátható, hogy amennyiben a mű jogszabályon felhasználása alkalmas a vagyoni hátrány okozására, akkor az együtt jár a hasznoszerzési szándékkal, így ennek a tényállásban való szerepeltetése szükségtelen.

6. Az első alapeset a vagyoni hátrány okozásával válik befejezetté, a jogosulatlan felhasználás önmagában a cselekményt kísérleti szakaszba juttatja. Utalni kell a BH 1998. 324. számon közölt eseti döntésre, amely szerint kísérlet valósul meg, ha az elkövető szándéka a jogellenesen másolt videokazettának értékesítésre felkínálásával több jogtulajdonos érdekeinek a sérelmére irányult ugyan, de a vagyoni hátránynak a bekövetkezését a próbavásárlás folytán történt leleplezés és a videokazetták lefoglalása megakadályozta. A BH 1995. 623. szám alatti eseti döntés utal azonban arra, hogy a bűncselekmény kísérletét nem valósítja meg az, aki újsághirdetésben - a kizárólagos forgalmazók érdekét veszélyeztetve - a műsoros videokazetták értékesítését hirdeti meg, és további cselekményt már nem fejt ki.

A második alapeset tekintetében a díjfizetés elmulasztásával a bűncselekmény befejezetté válik, így a tényállás ezen része úgynevezett tiszta mulasztásos bűncselekmény.

7. Az első alapeset megfogalmazásából adódóan az elkövetőnek az egy vagy több jogosult szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait sértő cselekményei törvényi egységet alkotnak, azaz összefoglalt bűncselekmény jön létre. Tipikusan tekinthető ugyanis, hogy az elkövető a cselekményével (többszörözés, terjesztés) nem egy, hanem több szerző vagy kapcsolódó jogi teljesítmények jogosultjának jogát, illetve jogait sérti meg. Az egyes sértetteknek okozott vagyoni hátrányok összeadódnak, és ezen érték alapján lesz minősítve a cselekmény. A cselekményt a bitorlástól az határolja el, hogy annak esetében az elkövető a név feltüntetésének jogát sérti, míg a jelen tényállásban viszont a többi szerzői és szomszédos jogot.

A minősített esetek meghatározása az okozott vagyoni hátrány mértéke szerint, a vagyoni elleni bűncselekményekéhez hasonlóan került meghatározásra. Meg kell említeni, hogy a minősített esetek mindkét alapesetre vonatkoznak, annak ellenére, hogy a második alapeset alaki bűncselekmény. Ennek indoka, hogy a minősített esetek meghatározásakor a jogalkotó a bűncselekmény általános megnevezését használta, nem utalt kifejezetten az első alapesetre, másfelől a teleologikus jogértelmezés szerint nem lehetett cél a második alapesetnek a további minősítését elhagyni. Ez azonban egyidejűleg azt jelenti, hogy az üreshordozói díj és reprográfiai díj megfizetésének elmulasztása minősített esete már eredmény bűncselekménynek minősül. A 462. § (1) bek. d) pontjára tekintettel a bűncselekmény alapesetét 100.001 Ft-tól 500.000 Ft-ig terjedő összegre lehet elkövetni.

8. A jogalkotó az (1) bekezdésben meghatározott cselekményhez kapcsolódóan új büntethetőséget kizáró okot teremtett meg, amelynek esetében hivatkozunk a törvényi indoklásban foglaltakra. Az internet-használat elterjedésével a felhasználói szokások is gyökeresen megváltoztak, a sok esetben a szerzői jogot sértő módon közzétett tartalmakhoz való hozzáférés módjai között a letöltés és a különböző fájlmegosztó rendszerek használata elterjedt a társadalomban, főleg a fiatalok körében. Ez utóbbi - úgynevezett peer to peer - konstrukció esetén adott szerzői mű vagy kapcsolódó jogi teljesítmény letöltésével egyidejűleg szükségszerűen annak hozzáférhetővé tétele is bekövetkezik. A törvénynek nem célja igazolni e rendszerek működését, ugyanakkor a büntetőjog mint végső eszköz szempontjából indokolatlannak tűnik a nem jelentős mennyiségű szerzői mű vagy kapcsolódó jogi teljesítmény vonatkozásában megvalósuló, személyes célokat szolgáló felhasználások tömeges kriminalizálása. A szerzői jog területén fennálló nemzetközi kötelezettségeink, így különösen a már idézett TRIPS egyezmény csupán a szándékos és kereskedelmi mértékű szerzői jogi kalózkodásra nézve teszik kötelezővé a büntetőjogi szankciók előírását, a kereskedelmi mértékű el nem érő cselekmények esetén nincs olyan körülmény, amely ezen a területen a nemzetközi normáknál szigorúbb büntetőjogi szabályozást indokolná. A büntethetőséget kizáró ok megállapítására nem kerülhet sor akkor, ha az bármilyen módon, akár csak közvetetten is jövedelemszerzés (bevétel elérése) célját szolgálja. A mentesség kizárólag a jelentős mértékűnek nem tekinthető, kisebb súlyú cselekményekhez kapcsolódóan kerül bevezetésre. Értelemszerűen e rendelkezés kizárólag a büntetőjogi felelősség megállapítását és a büntetőjogi szankciók alkalmazását zárja ki, és nem befolyásolja az egyéb jogági jogérvényesítés illetve szankció alkalmazásának lehetőségét.

Védelmet biztosító műszaki intézkedés kijátszása

386. § (1) Aki a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedést hasznonszerzés végett megkerüli, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerülése céljából

a) az ehhez szükséges eszközt, terméket, számítástechnikai programot, berendezést vagy felszerelést készít, előállít, átad, hozzáférhetővé tesz, vagy forgalomba hoz,

b) az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő gazdasági, műszaki vagy szervezési ismeretet másnak a rendelkezésére bocsátja.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a műszaki intézkedés kijátszását üzletszerűen követik el.

(4) Nem büntethető a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott hatásos műszaki intézkedés megkerüléséhez szükséges eszköz, termék, berendezés, felszerelés készítése vagy előállítása miatt az, aki mielőtt tevékenysége a hatóság tudomására jutott volna, azt a hatóság előtt felfedi, és az elkészített, illetve az előállított dolgot a hatóságnak átadja, és lehetővé teszi a készítésben vagy az előállításban részt vevő más személy kilétének megállapítását.

Szövegtörténet

A törvény a korábbi Btk. 329/B. § szerinti szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása bűncselekmény elnevezését védelmet biztosító műszaki intézkedés kijátszása elnevezésre módosította. A bűncselekmény tagolása is megváltozott, így a bűncselekmény két alapesetet szabályoz azáltal, hogy az első bekezdésben pönalizálja a hatásos műszaki intézkedés megkerülését, míg a második bekezdésben a megkerüléshez szükséges részesi jellegű magatartásokat.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a szerzői és szomszédos jogok integritása és sérthetatlensége. Akárcsak a fejezetbe tartozó többi tényállás, jelen esetben is keretdiszpozícióként határozta meg a jogalkotó a bűncselekményt, amelynek háttérjogszabálya a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Szt.).

2. Az Szt. 95. § (3) bekezdése szerint műszaki intézkedésnek minősül minden olyan eszköz, alkatrész vagy technológiai eljárás, illetve módszer, amely arra szolgál, hogy a szerzői jog jogosultja által nem engedélyezett cselekményeket - rendeltetésszerű működése révén - megelőzze, illetve megakadályozza. A műszaki intézkedést akkor kell hatásosnak tekinteni, ha a mű felhasználását a jogosultak a hozzáférést ellenőrző vagy védelmet nyújtó olyan eljárás - különösen kódolás vagy a mű egyéb átalakítása, vagy másolatkészítést ellenőrző mechanizmus - útján ellenőrzik, amely alkalmas a védelem céljának elérésére. Az ilyen védelmi eszközt kell a tényállás elkövetési tárgyának tekinteni. A védelem célja nyilvánvalóan az, hogy a szerző művét jogosulatlan ne lehessen felhasználni, illetve egyidejűleg annak a biztosítása, hogy csak a jogosult számára legyen elérhető a szellemi alkotás. A szerző ilyen műszaki intézkedéssel tudja biztosítani szerzői jogainak érvényesítését.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet az általános alany meghatározása miatt. Ki kell térni azonban arra, hogy a (2) bekezdés b) pontja szerinti bűncselekmény elkövetője csak olyan személy lehet, aki az általa rendelkezésre bocsátandó ismeret birtokában van, legkésőbb a bűncselekmény megkezdésekor.

4. Az első bekezdés szerinti elkövetési magatartás a mű jogosulatlan felhasználásával szemben védelmet biztosító műszaki intézkedés megkerülése, kijátszása. Az elkövetés eszközeül szolgálhat bármely ehhez szükséges eszköz, számítástechnikai program, termék, berendezés vagy felszerelés. A diszpozíciószerű magatartást akkor lehet megállapítani, ha a műszaki intézkedés funkcióját részben vagy egészben sikeresen teszi hatástalanná.

A második bekezdésben a jogalkotó előkészületi és bűnsegédi magatartásokból alkot sui generis tényállást, így pönalizálva az (1) bekezdés szerinti - összefoglalóan - eszköz készítését, előállítását, átadását, forgalomba hozatalát vagy az azzal való kereskedést, valamint az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő gazdasági, műszaki, szervezési ismeretek rendelkezésre bocsátását. A korábbi szabályozásban nem szerepelt a hozzáférhetővé tesz fordulat. E fordulat beemelésének indoka az volt, hogy jelentősen elszaporodott a műszaki intézkedés megkerülését lehetővé tévő számítástechnikai programok interneten keresztül történő hozzáférhetővé tétele. A hozzáférhetővé tétel nem vonható az átadás fogalma alá, mert közvetlen személyhez kötődő átadásról nincs szó, ezért az egyértelmű szabályozás érdekében szükséges e fordulat beiktatása.

5. A bűncselekmény mindkét esete célzatos, így kizárólag egyenes szándékkal valósítható meg.

6. A bűncselekmény bármely elkövetési magatartása esetében a kísérlet megállapítható. A cselekmény - az alaki tényállásra tekintettel - a magatartások tanúsításával befejezetté válik.

7. A törvény minősített esetként a hatályos szabályozással egyezően az üzletszerű elkövetést határozza meg.

A negyedik bekezdésben a törvény büntetlenséget biztosít az elkövető számára, ha az elkövető a tevékenységét, mielőtt a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak felfedi, az elkészített, illetőleg előállított dolgot egyidejűleg a hatóságnak átadja, és bizonyítékok szolgáltatásával lehetővé teszi a készítésben, előállításban - esetlegesen - részt vevő más személy kilétének megállapítását.

Jogkezelési adat meghamisítása

387. § Aki hasznonszerzés végett

Szövegtörténet

A törvény a korábbi Btk. 329/C. §-át némileg egyszerűsítette az elkövetési tárgy meghatározásával, utalva az szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényre (Szt.). Az elkövetési magatartásokat pedig kiegészítette a hamis jogkezelési adat készítésével. Az új szabályozás másodlagosan fogyasztóvédelmi érdekeket is szolgál.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a szerzői és szomszédos jogokhoz kapcsolódó vagyoni jogok.
 2. A tényállás elkövetési tárgyát - tekintettel a keretdiszpozíciós jellegre - az Szjt. 96. § (2) bekezdése határozza meg. Eszerint jogkezelési adatnak kell tekinteni a szerzőktől és más jogosultaktól származó minden olyan adatot, amely a művet, a szerzőt vagy a műre vonatkozó jogok más jogosultját azonosítja, vagy a felhasználás feltételeiről tájékoztat, ideértve az ilyen adatokat megjelenítő számokat vagy jelzéseket is. A jogkezelési adatot a mű példányához kell kapcsolni, illetve a mű nyilvánosságához történő közvetítésével összefüggésben meg kell jeleníteni. A jogkezelési adat a szerző és más jogosultak azonosíthatósága révén biztosítja a szerzői és szomszédos jogokból eredő vagyoni jogok érvényesíthetőségét.
 3. A tényállás bárki megvalósíthatja - kivéve természetesen a jogosultat -, a részesi alakzatok az általános szabályok szerint alakulnak.
 4. Az elkövetési magatartás a hamis jogkezelési adat készítése, illetve a valódi jogkezelési adat eltávolítása vagy megváltoztatása. A készítés eredményeként valótlan tartalmú, a megtévesztésre alkalmas jogkezelési adat jön létre, amely azt a téves felvetést alakítja ki, mintha az elkövető az Szjt. szerinti valamely fizetési kötelezettségének eleget tett volna. A megváltoztatás részben vagy egészben módosítja a valódi jogkezelési adatot összetevő adatokat, míg az eltávolítás alatt értjük, ha az adat a továbbiakban részben vagy egészben nem látható, olvasható.
 5. A bűncselekmény minden fordulata célzatos, így kizárólag egyenes szándékkal valósítható meg.
 6. A bűncselekmény rendbelisége a sértettek (jogosultak) számához igazodik.
- a) hamis jogkezelési adatot készít,
b) a szerzői jogról szóló törvényben meghatározott jogkezelési adatot eltávolítja vagy megváltoztatja,
- vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Iparjogvédelmi jogok megsértése

388. § (1) Aki a jogosultnak törvény, törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződés vagy európai uniós jogi aktus alapján fennálló iparjogvédelmi oltalomból eredő jogát

- a) az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével,
b) az oltalom tárgyának utánzásával vagy átvételével előállított áru forgalomba hozatalával, vagy az ilyen áru forgalomba hozatal céljából való megszerzésével vagy tartásával
- megsérti, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az iparjogvédelmi jogok megsértését üzletszerűen követik el.

(3) Ha az iparjogvédelmi jogok megsértését

- a) jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés egy évtől öt évig,
b) különösen nagy vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés két évtől nyolc évig,
c) különösen jelentős vagyoni hátrányt okozva követik el, a büntetés öt évtől tíz évig
- terjedő szabadságvesztés.

(4) E § alkalmazásában

a) iparjogvédelmi oltalom:

- aa) a szabadalmi oltalom,
ab) a növényfajta-oltalom,
ac) a kiegészítő oltalmi tanúsítvány,
ad) a védjegyoltalom,
ae) a földrajziárjelző-oltalom,
af) a formatervezésiminta-oltalom,
ag) a használatiminta-oltalom,
ah) a topográfiaoltalom;

b) áru alatt értendő minden birtokba vehető forgalomképes ingó dolog és a szolgáltatás.

BH 2007. 398.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 329/D. § szerinti iparjogvédelmi jogok megsértése bűncselekményét a törvény egyszerűsíti, mivel az oltalmakat a bitorláshoz hasonlóan önálló bekezdésben határozza meg. A tényállás keretdiszpozíció, amelyet az egyes, a nemzetközi szerződéseknek is megfelelő ágazati törvények, valamint az uniós jogi aktusok töltenek ki tartalommal.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az iparjogvédelmi jogokhoz fűződő vagyoni jogok összessége.
 2. A tényállás elkövetési tárgyát a (4) bekezdés szerinti értelmező rendelkezés adja meg, taxatív felsorolva az iparjogvédelmi oltalom tárgyait, illetve definiálva az áru fogalmát. Az alábbiakban ismertetjük az egyes oltalmakat az ágazati törvények alapulvételével.
- A találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (Tsztv.) szerint szabadalmazható minden új, feltalálói tevékenységen alapuló, iparilag alkalmazható találmány a technika bármely területén. Nem minősül azonban találmánynak a felfedezés, a tudományos elmélet és a matematikai módszer; az esztétikai alkotás; a szellemi tevékenységre, játéokra, üzletvitelre vonatkozó terv, szabály vagy eljárás, valamint a számítógépi program; illetve az információk megjelenítése.

A növényfajta állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalomba hozataláról szóló 2003. évi LII. törvény szerint oltalom alatt álló növényfajta: a nemzeti növényfajta-oltalomban, illetve a közösségi fajtaoltalomban részesített növényfajta. Növényfajtaának tekinti a törvény a növények egy botanikai taxonon belül ismert legalacsonyabb szintű csoportját, amely nemesítési tevékenység eredményeként jött létre, és a) egy genotípus vagy genotípusok kombinációja által meghatározott tulajdonságokkal jellemezhető, b) más növénycsoportoktól legalább egy tulajdonság kifejeződése alapján megkülönböztethető, valamint c) továbbsszaporítása során tulajdonságait változatlanul megőrzi, és ezáltal ugyanazon egységnek tekinthető.

A Tsztv. 22/A §-a szerint az uniós jogi aktusokban (rendeleteiben) meghatározott esetben, feltételekkel és időtartamra a találmány tárgya kiegészítő oltalomban részesül azt követően, hogy a szabadalmi oltalom az oltalmi idő lejártával megszűnik. A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának magyarázata szerint a kiegészítő oltalmi tanúsítvány (SPC, Supplementary Protection Certificate) egy sui generis oltalmi forma, amely a szabadalmi oltalommal védett gyógyszer vagy növényvédő szer termék szabadalmi oltalmi idejének meghosszabbítását biztosítja. Általában a szabadalmas a szabadalmi bejelentést követően, minden további intézkedés nélkül hasznosíthatja találmányát, forgalomba hozhatja a találmány szerinti terméket. Ezzel szemben a gyógyszerek, növényvédő szerek esetében a szabadalmas kénytelen tartózkodni a hasznosítástól mindaddig, amíg nem kap engedélyt a hatóságoktól a termék forgalomba hozatalára. Ezzel az időtartammal a szabadalom kizárólagos hasznosítására fennmaradó idő jelentősen lerövidül, a tényleges időtartam nem elegendő a számottevő kutatási, fejlesztési és egyéb befektetések megtérüléséhez, ezért a szabadalom nem tölti be jutalmazási, ösztönzési funkcióját. Ezen szakterületek hátrányos megkülönböztetésének kiküszöbölésére az Európai Unióban a gyógyszerek kiegészítő oltalmi tanúsítványának létrehozásával a Tanács 1768/92/EGK rendelete, a növényvédő szerek kiegészítő oltalmi tanúsítványának létrehozásával pedig az Európai Parlament és a Tanács 1610/96/EK rendelete biztosítja, hogy e termékek is megfelelő és hatékony védelmet kapjanak más szakterületekhez tartozó találmányokhoz hasonlóan. [...] A tanúsítvány az alapszabadalommal azonos jogokat biztosít, azonos kötelezettségekkel és korlátokkal. A tanúsítvány szerinti oltalom időtartama az alapszabadalom oltalmi idejének lejártakor kezdődik, és az alapszabadalom iránti bejelentés benyújtásának napja és a termék Közösségen belüli forgalomba hozatalára vonatkozó első engedély keltezésének napja között eltelt időszak öt évvel csökkentett időtartamával megegyező ideig tart, azzal, hogy a tanúsítvány időtartama nem haladhatja meg az öt évet.

A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény szerint védjegyoltalomban részesülhet minden grafikai ábrázolható megjelölés, amely alkalmas arra, hogy valamely árut vagy szolgáltatást megkülönböztessen mások áruitól vagy szolgáltatásaitól, így különösen a) szó, szóösszetétel, beleértve a személyneveket és a jelmondatokat; b) betű, szám; c) ábra, kép; d) sík- vagy térbeli alakzat, beleértve az áru vagy a csomagolás formáját; e) szín, színösszetétel, fényjel, hologram; f) hang; valamint g) az a)-f) pontokban felsorolt egyes megjelölések összetétele.

A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény 103. § (1) bekezdése szerint földrajzi árujelzőként oltalomban részesülhet a kereskedelmi forgalomban a termék földrajzi származásának feltüntetésére használt földrajzi jelzés és eredetmegjelölés. A földrajzi jelzés valamely táj, helység, kivételes esetben ország neve, amelyet az e helyről származó - a meghatározott földrajzi területen termelt, feldolgozott vagy előállított - olyan termék megjelölésére használnak, amelynek különleges minősége, hírneve vagy egyéb jellemzője lényegileg ennek a földrajzi származásnak tulajdonítható. Az Európai Unióhoz való csatlakozást követően a földrajzi árujelzők - attól függően, hogy milyen terméktípushoz kötődnek - négyféle rendszerben kerülhetnek oltalom alá, s ezt a Liszaboni Megállapodás szerinti nemzetközi oltalomszerzés egészíti ki.

A formatervezési minták oltalmáról szóló 2001. évi XLVIII. törvény szerint az ipari termékek külső formája jogi oltalom alatt állhat. Az oltalom révén a formatervezési minta tulajdonosa piaci pozícióját megteremtheti vagy tovább erősítheti. Az olyan formatervezési mintára szerezhető oltalom, amely világviszonylatban új és egyéni jellegű, illetve nem áll fenn az oltalom megadásával szemben valamely kizáró ok.

A használati minták oltalmáról szóló 1991. évi XXXVIII. törvény alapján a használati mintaoltalom a szabadalmazható találmány színvonalát el nem érő új szerkezeti kialakítások védelmére szolgáló oltalmi forma. A mintaoltalom alapján a minta jogosultjának kizárólagos joga van arra, hogy a mintát hasznosítsa, illetve, hogy a hasznosításra másnak engedélyt adjon. Az oltalom ideje 10 év, ezt követően a minta közkinccsé válik.

A mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának oltalmáról szóló 1991. évi XXXIX. törvény a csúcstechnikában kiemelkedő szerepet játszó mikroelektronikai félvezető termékek topográfiájának biztosít jogi oltalmat. Az oltalom a topográfia tulajdonosát védi a jogosulatlan utánzásoktól és segíti előnyös piaci helyzetének megteremtését.

További elkövetési tárgy az áru, amely a törvényi értelmezés szerint minden birtokba vehető forgalomképes ingó dolog és szolgáltatás.

Ki kell emelni, hogy nem tekinthetők büntető jogellenesnek a párhuzamos fejlesztéssel előállított, de iparjogvédelmi jogokba ütköző árukkal kapcsolatos cselekmények, ugyanis ilyen esetben az áru nem utánzás vagy átvétel eredménye.

3. A bűncselekmény alanya bárki lehet, a részesi alakzatok az általános szabályok szerint alakulnak.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartásai az oltalom tárgyának utánzása, átvétele vagy az így előállított áru forgalomba hozatala, illetve ennek céljából történő megszerzése, tartása.

Utánzás alatt érteni kell az oltalom tárgyához hasonló megjelenítést, megjelölést, amely alkalmas olyan téves feltevést létrehozni a szemlélőben, hogy az eredeti oltalom alatt álló árut látja, érzékeli.

Az elkövető célja, hogy azt a látszatot keltse, mintha a jogsértő áru a jogosulttól származna. Átvételnek minősül, ha az elkövető a gazdasági tevékenysége során az oltalmat olyan körben, olyan dolgon tünteti fel, amely egyébként nem tárgya az oltalomnak. Az átvétel pedig az oltalom alatt álló szellemi teljesítmény ismeretét és a kifejezetten abból történő merítést feltételezi.

Az átvétel útján létrejött áruk a jogi tárgyra a legnagyobb veszélyt a forgalmazás során jelentik, a forgalmazási jellegű cselekmények elkövetői pedig jellemzően elkülönülnek az előállítóktól. Erre tekintettel volt szükséges az elkövetési magatartások körét kibővíteni az áru forgalomba hozatal céljából való megszerzésével, tartásával, illetve azok forgalomba hozatalával.

A forgalomba hozatal összetett magatartás, magában foglalhatja az eladók vagy a vevők felkutatását, ennek során a közvetítők igénybe vételét, az előzetes megbeszéléseket. Felölel tehát minden olyan mozzanatot, amely azt célozza, hogy az áru - akár további közbeékelődő személyek révén is - bekerüljön a kereskedelmi forgalomba. A forgalomba hozatal megkezdéseként értékelendő tehát a forgalmazással összefüggő résztvevők megvalósítása, befejezté a cselekmény pedig akkor válik, amikor az oltalom tárgya bekerül a forgalomba, vagyis megnyílik annak a lehetősége, hogy ahhoz más vagy mások is hozzájussanak.

A tartás alatt érteni kell az oltalom tárgyának hosszabb időn át történő birtoklását, amely jelenthet tárolást, raktározást. A megszerzés, a tartás esetében indifferens, hogy az kinek az érdekében történik.

5. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, azonban a forgalomba hozatal céljából történő megszerzés és tartás a célzatra tekintettel csak egyenes szándékkal valósulhat meg. Általánosan elmondható, hogy az elkövető szándékának arra kell irányulnia, hogy az iparjogvédelmi oltalom alatt álló teljesítményt vagy árujelzőt a saját céljaira használja.

6. Az utánzás és átvétel kísérlete addig áll fenn, amíg az oltalom tárgya létre nem jön. A forgalomba hozatal kísérletét önmagában nem lehet megállapítani, mivel a forgalomba hozatal céljából való megszerzés és tartás önmagában is büntetendő.

7. A minősített eseteket a törvény a korábbi szabályozással egyezően a vagyoni hátrány nagyságától függően határozza meg. A bűncselekményi értékhatár bevezetéséből adódóan az üzletszerű elkövetés mint minősítő körülmény a bűncselekményi értékhatárt elérő, de a nagyobb értéket meg nem haladó vagyoni hátrányhoz kapcsolódik.

A bűncselekmény rendbelisége a sértettek számához igazodik. A tényállást el kell határolni a versenytárs utánzása bűncselekménytől. Az iparjogvédelmi oltalomban nem részesülő, de a versenytárs érdekét sértő módon árunak a piacra bevezetett jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel vagy elnevezéssel történő előállítás, illetve ilyen árunak a forgalomba hozatal céljából való megszerzése, tartása vagy forgalomba hozatala (jellegbitorlás) a versenytárs utánzásának minősül.

Magánindítvány

388/A. § A szellemi tulajdonjogok vámhatósági érvényesítéséről és az 1383/2003/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2013. június 12-i 608/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 1. cikk (1) bekezdése szerinti esetekben a 385. §-ban és a 388. §-ban meghatározott bűncselekmény csak magánindítványra büntethető, kivéve, ha azzal összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövetnek.

Értelmező rendelkezés

388/B. § E fejezet alkalmazásában a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekmény a vagyoni elleni bűncselekmény.

Szövegtörténet

A 2013. évi CLXXXVI. törvény a Btk. XVII. fejezetét a 388/A. és 388/B. §-okkal egészítette ki. A módosítás célja a magánindítvány mint eljárásjogi előfeltétel beépítése és a különös visszaesés szempontjából a hasonló jellegű bűncselekmény fogalmának a meghatározása volt.

Szövegmagyarázat

A 388/A. § egyértelműsíteni kívánta a Nemzeti Adó- és Vámhivatal azon gyakorlatát, hogy a szellemi tulajdonjog elleni bűncselekmények elkövetési tárgyát képező áruk kapcsán a 1383/2003/EK tanácsi rendelet szerinti egyszerűsített vámhatósági eljárást kell-e lefolytatni. Ezzel a módosítással a jogalkotó harmonizálta a nemzeti jogszabályokat a 608/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelettel. Amennyiben a 385. és 388. §-okban meghatározott bűncselekmények elkövetési tárgyait bejelentették szabad forgalomba bocsátásra, kivitelre, újra kivitelre; az árut az Európai Unió vámterületére beléptetik, vagy azt elhagyja; továbbá ha az árut, mint elkövetési tárgyat felfüggesztő eljárás alá vonják, vagy vámszabad területre, illetve vámszabad raktárba vizik, úgy a bűncselekmények magánindítványra üldözendők. Amennyiben tehát magánindítványt a jogosult határidőn belül nem tesz, úgy a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnak egyszerűsített eljárást kell lefolytatnia. Kivételt képeznek azok az esetek, ha az említett bűncselekményekkel összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövettek.

A 388/B. § szerinti módosítás alapján a különös visszaesés szempontjából hasonló jellegűnek a vagyoni elleni bűncselekményeket kell tekinteni.

Btk. 389. § fejezetcíméhez:

A pénzkibocsátás állami monopóliuma, a pénzforgalom, majd későbbiekben a bélyegforgalom és a pénzzel, valamint a bélyeggel azonos elkövetési tárgynak tekintett eszközök forgalmának a védelme mindig, minden korszakban kiemelt jelentőséggel bír a magyar büntetőjogban.

A közgazdasági és a büntetőjogi pénzforgalom élesen eltér egymástól. (A bélyeg és a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök fogalma kapcsán már nem ennyire szembetűnő az eltérés.) A következőkben röviden bemutatjuk a közgazdasági pénzfogalmat, amelyről a büntetőjogi pénz definíciót a pénzhamisítás elkövetési tárgyának bemutatása körében fogjuk elhatárolni.

A köznapi beszédben pénznek nevezzük egyrészt a törvényes ércz- és papírpénzt, másrészt az állam által teljes fizetési erővel felruházott hiteljegyeket [...] Tudományos értelemben pénz minden oly - belső tartalma vagy törvényerejű intézkedés következtében - meghatározott értékkel bíró tárgy, amely a kereskedelmi forgalomban hosszabb-rövidebb ideig mint állandó fizetési eszköz (cseretárgy) használatos.... A modern pénzelmélet a pénzfogalom megközelítésének két útját ismeri: a történeti megközelítést (konvenció-elmélet), amely a pénz kialakulásán és fejlődésén keresztül próbálja megragadni a fogalmat, és a funkcionális irányzatot, amely apriori pénzfunkciókat határoz meg.

A konvenció-elmélet szerint a pénz fejlődése nagy vonalakban a következő szakaszokon ment át:

közvetlen termékcseré,

árupénz,

nemesfém pénz,

papírpénz,

elektronikus pénz.

A papírpénz kialakulását két, egymástól tartalmilag eltérő, formailag azonban nagyjából azonos pénzügyi technika tette lehetővé az elmélet szerint. Az elsőt - mivel a világon elsőként a kínai császárok alkalmazták - kínai modellnek, a másikat, amelyik a kereskedelmi váltók leszámítolásán alapult, lombard modellnek nevezzük. A marxista politikai gazdaságtan a kínai modell pénzhelyettesítést papírpénznek, a lombard modellben teremtett papír anyagú pénzt pedig bankjegynek nevezi.

A funkcionális irányzat szerint pénz az, ami betölti a következő apriorisztikus pénzfunkciókat: alapvető funkciók (értékmérő/elszámolási egység funkció, forgalmi eszköz funkció), másodlagos funkciók (felhalmozási és fizetési eszköz funkció, regionális- és világpénz szerep).

A pénzelméletben különböző pénzmennyiség-kategóriákat különböztetünk meg. A jegybankpénz a kiinduló kategória, amely az MNB definíciója szerint a forgalomban lévő készpénz, valamint a pénzintézetek által a jegybanknál kötelezően és szabadon elhelyezett betétek összege.... A készpénz a forgalomban lévő bankjegy- és érmeállomány összessége. Az MNB kizárólagosan jogosult bankjegy- és érmekibocsátásra. Az MNB által kibocsátott bankjegy és érme Magyarország törvényes fizetőeszköze. A pénzintézetek jegybankpénz-állománya és a nem-bankok készpénzállománya együtt a monetáris bázis (pénzbázis, nagy erejű pénz). A monetáris bázis tulajdonképpen a jegybankpénz-állománynak a privát- és közjogi szereplők jegybanki letéeteivel korrigált változata. A jegybankpénz mellett a másik nagyobb pénzkategória a számlapénz, amely az üzleti bankok által látra szóló letétek formájában teremtett pénz. A pénzdefiníció szűkebb vagy tágabb tartalma alapján különböző monetáris aggregátumokról beszélhetünk.

A pénzkibocsátás természetesen napjainkban is állami monopólium, ezért a belső gazdaság és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok zavartalansága fokozott büntetőjogi védelmet élvez. A pénzhamisítás megkülönböztetett büntetőjogi súlyát és jelentőségét nem befolyásolja az sem, hogy a forgalomban egyre nagyobb teret kapnak bizonyos pénzhelyettesítő eszközök, értékpapírok, sőt mint törvényes fizetőeszközök a pénzzel azonos büntetőjogi oldalon részesülnek.

Végül megjegyezzük, hogy a büntetőjogi pénzfogalom alapján a papír alapú és forgatható értékpapír beletartozik a pénz fogalmába. A csekk és a váltó készpénz-helyettesítő fizetési eszköznek minősül. Mindezek miatt szükségtelen lett volna az értékpapír külön nevesítése a fejezet címében. A XXXVIII. fejezet az alábbi tényállásokat tartalmazza:

pénzhamisítás,

pénzhamisítás elősegítése,

bélyeghamisítás,

készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása,

készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés,

készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés elősegítése.

XXXVIII. FEJEZET

A PÉNZ- ÉS BÉLYEGFORGALOM BIZTONSÁGA ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Pénzhamisítás

389. § (1) Aki

a) pénzt forgalomba hozatal céljából utánoz vagy meghamisít,

b) hamis vagy meghamisított pénzt forgalomba hozatal céljából megszerez, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít,

c) hamis vagy meghamisított pénzt forgalomba hoz,

büntetés miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a pénzhamisítást

a) különösen nagy vagy azt meghaladó értékű pénzre vagy

b) bűnszövetségben

követik el.

(3) Aki pénzhamisításra irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki valódiaként jogszerűen szerzett hamis vagy meghamisított, kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzt forgalomba hoz.

(5) E § alkalmazásában

- a) pénz: a törvényes fizetőeszköznek minősülő, vagy jogszabály, az európai uniós jogi aktus vagy a pénzkibocsátásra jogosult intézmény hivatalos közleménye alapján a jövőben, meghatározott időponttól annak minősülő bankjegy és érme, továbbá a forgalomból kivont bankjegy és érme, ha annak törvényes fizetőeszközzé történő beváltására jogszabály vagy az európai uniós jogi aktusa alapján a kivont bankjegyet, illetve érmét kibocsátó állam nemzeti bankja köteles, vagy arra kötelezettséget vállalt,
- b) a bankjeggyel azonos megítélés alá esik a sorozatban kibocsátott, nyomdai úton előállított értékpapír, feltéve, hogy az átruházását jogszabály vagy az értékpapírra rávezetett nyilatkozat nem korlátozza vagy zárja ki,
- c) pénz utánzásának kell tekinteni a forgalomból kivont pénz olyan megváltoztatását is, hogy az forgalomban levő pénz látszatát keltse,
- d) pénz meghamisításának kell tekinteni olyan jelzés alkalmazását vagy eltávolítását is, amely annak megjelölésére szolgál, hogy a pénz csak meghatározott országban érvényes, illetve a pénz nemesfém tartalmának csökkentését is.
- (6) A külföldi pénz és értékpapír a belföldivel azonos védelemben részesül.

ÍH 2014. 91. Hatáskör

Szövegmagyarázat

1. A pénzhamisítás elnyomása tárgyában Genfben, 1929. április 20-án kelt nemzetközi egyezményt Magyarországon az 1933. évi XI. törvénnyel hirdettük ki, ekkor vált a belső jogunk részévé. Ez az egyezmény is megerősítette azt a felismerést, hogy nem szabad és nem is célszerű különbséget tenni a belföldi és külföldi pénz büntetőjogi védelme között. A Btk. 3. § (2) bekezdésének a) pontja az ac) alponthan kimondja, hogy a magyar törvényt kell alkalmazni olyan bűncselekmény elkövetése esetén, amelynek üldözését törvényben kihirdetett nemzetközi szerződés írja elő, tekintet nélkül az elkövető állampolgárságára és az elkövetés helyére. A pénzhamisítás tehát ilyen, generálisan üldözendő cselekménynek minősül a Btk. területi és személyi hatálya alapján. A pénzhamisítás védett jogi tárgya az állam pénzkibocsátási monopóliuma, valamint a pénz- és értékpapír forgalom biztonsága.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet. A pénzhamisítás csak szándékosan követhető el, a 389. § (1) bekezdés a) és b) pontja csakis egyenes szándékkal a célzat miatt, a c) pont elkövethető eshetőlegesen szándékkal is.

3. A pénzhamisítás magatartásai alapján tudunk állást foglalni abban a kérdésben, hogy lehet-e egyáltalán elkövetési tárgyról beszélni. Meghamisítás esetében beszélhetünk csak elkövetési tárgyról, az utánzás egy új, korábban nem létezett hamis pénzt hoz létre, vagyis elkövetési tárgyról ez utóbbi esetben nem beszélhetünk. Az így létrejött hamis pénz az elkövetés produktuma.

A büntetőjogi pénzfogalom (a Btk. 389. § (5) bekezdésében található kiterjesztő jogalkotói értelmezés) alapján a következők aktívák minősülnek pénznek:

A törvényes fizetőeszköznek minősülő vagy jogszabály, az európai uniós jogi aktus vagy a pénzkibocsátásra jogosult intézmény hivatalos közleménye alapján a jövőben, meghatározott időponttól annak minősülő bankjegy és érme, továbbá a forgalomból kivont bankjegy és érme, ha annak törvényes fizetőeszközzé történő beváltására jogszabály vagy az európai uniós jogi aktusa alapján a kivont bankjegyet, illetve érmét kibocsátó állam nemzeti bankja köteles, vagy arra kötelezettséget vállalt. (Ilyen például a német márka, amelynek euróra történő átváltását a német jegybank korlátlan ideig vállalta.) Ennek hiányában is megvalósulhat azonban a pénzhamisítás, ha az elkövető olyan, forgalomból már kivont pénzt hamisít meg, amelynek eredményeképpen a létrejövő hamis pénz forgalomban lévő pénz látszatát kelti.

A pénz megjelenési formája (fémpénz vagy bankjegy) is irreleváns a büntetőjogi védelem szempontjából, a papírpénz és a bankjegy közötti megkülönböztetés azonban napjainkra már felesleges tautológiává vált, ezért a hatályos Btk. a pénzzel kapcsolatos értelmező rendelkezésből ezt törölte.

A bankjeggyel azonos megítélés alá esik a sorozatban kibocsátott, nyomdai úton előállított értékpapír, feltéve, hogy az átruházását jogszabály vagy az értékpapírra rávezetett nyilatkozat nem korlátozza vagy zárja ki.

A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény 6. § kimondja, hogy az értékpapír - a kibocsátó döntése alapján - előállítható nyomdai úton okiratként vagy dematerializált értékpapírként. Sorozatban csak névre szóló értékpapírt lehet kibocsátani. Nyilvánosan forgalomba hozni kizárólag névre szóló és - állampapír kivételével - kizárólag dematerializált formában előállított értékpapírt lehet. A kibocsátó az egy sorozatnak minősülő értékpapíroknak csak azonos névértéken és azonos módon történő előállításáról rendelkezhet. Ha a kibocsátó dematerializált értékpapírt bocsátott ki, vagy az értékpapírt dematerializált értékpapírrá alakította át, annak nyomdai úton történő előállításáról utóbb nem rendelkezhet.

Pénz utánzásának kell tekinteni a forgalomból kivont pénz olyan megváltoztatását is, hogy az forgalomban levő pénz látszatát keltse,

A korábbiakban már utaltunk rá, hogy a forgalomból kivont pénz hamisítása akkor büntetendő, ha a megváltoztatással forgalomban lévő pénz látszatát keltve követik el, vagy az értelmező rendelkezés a) pontja alapján akkor, ha a forgalomból kivont pénz törvényes fizetőeszközzé történő beváltására jogszabály vagy az európai uniós jogi aktusa alapján a kivont bankjegyet, illetve érmét kibocsátó állam nemzeti bankja köteles, vagy arra kötelezettséget vállalt.

Pénz meghamisításának kell tekinteni olyan jelzés alkalmazását vagy eltávolítását is, amely annak megjelölésére szolgál, hogy a pénz csak meghatározott országban érvényes, illetve a pénz nemesfém tartalmának csökkentését is.

A hamisítási lehetőségek minden formáját büntetni kívánja a törvény, ezért szerepel az értelmező rendelkezés d) pontjában a nemesfém tartalom csökkentésére történő utalás, amellyel azonban reálisan csak évszázadokkal ezelőtt lehetett találkozni a gyakorlatban, ma már ritkán fordul elő, hogy a forgalomban lévő fémpénz nemesfém tartalmazzon (ez azonban természetesen nem kizárható).

A Btk. végül kimondja, hogy a külföldi pénz és értékpapír a belföldivel azonos védelemben részesül, a genfi egyezménynek megfelelően.

Összefoglalva tehát büntetőjogi értelemben pénznek tekinthető bármely állam törvényes fizetőeszköze, valamint a sorozatban kibocsátott, nyomdai úton előállított értékpapír (feltéve, hogy az átruházását jogszabály vagy az értékpapírra rávezetett nyilatkozat nem korlátozza vagy zárja ki), függetlenül a kibocsátás helyétől és attól, hogy esetleg még nem került forgalomba, vagy már a forgalomból kivonták. A pénz büntetőjogi fogalma ezek szerint részben tágabb a közgazdasági értelemben vett pénzfogalomnál (amennyiben például bizonyos értékpapírfajtákat is magában foglal), részben pedig szűkebb annál, hiszen a közgazdasági pénzfogalom nem materiális elemeit (jegybanksi letét, számlapénz) természetesen nem tartalmazza.

A hamisítványok minősége a bírói gyakorlat szerint majdnem közömbös, gyenge minőségű hamisítvány esetén is tényállásszerű a bűncselekmény.

Pénzhamisítás elkövetését állapította meg a bíróság megtévesztésre alig alkalmas 500 forintos bankjegy használata esetén, amikor a terhelt a valódi 500 forintos bankjegyről fénymásoló gépen, ofszet papíron készített fekete-fehér fénymásolattal fizetett a piacon. Kétségtelen, hogy a hamis bankjegy megtévesztésre alig volt alkalmas, de a megtévesztés reális lehetősége fennállt, minthogy a lengyel állampolgár eladó egyedül nem is tudott dönteni a bankjegy hamis volta tekintetében (BH 1988. 391.).

A terhelt a postahivatalban prospektusokat szerzett be, melyek az új 10 000 forintos bankjegyet mutatták be. A prospektusok a bankjegyről ofszetnyomással készített másolatot is tartalmaztak. Terhelt az ismertetőkben kivágta a bankjegymintákat, majd azok első és hátsó részét összeragasztotta. Ilyen módon 3 db 10 000 forintos bankjegyet készített. Felkereste a sértettet, és az előbbi módon elkészített utánpótlásból 3 darabot átadott neki azért, hogy a tartozását rendezze. A sértett a bankjegyeket már az átvételkor is gyanúsak találta, ezért bemutatta a helyi postahivatalban. A postán szolgálatot teljesítő alkalmazott nyomban megállapította, hogy azok hamisak, ezt követően a rendőrséget értesítette.

A bíróság elvetette a védelmi érvelést, amely szerint a vádbeli cselekmény nem a pénzhamisítás bűncselekményének, hanem csupán a család vétségének a megállapítására alkalmas, mert a bűncselekmény elkövetési tárgyként szereplő bankjegyek primitív utánpótlások voltak. Az irányadó bírói gyakorlat szerint ugyanis a pénz hamisságának minimális feltétele az utánpótlás esetén is csupán annyi, hogy az valamely ország pénzeszközének és meghatározott címletének tűnjék. A hamisítás minősége, a megtévesztésre való alkalmasságának foka a minősítés szempontjából közömbös (BH 1999. 198.).

A pénzhamisítás megállapításának nem feltétele, hogy az utánpótlás tökéletes legyen. A hamisítványnak csupán annyira kell hasonlítania a forgalomban lévő pénzhez, hogy a megtévesztés lehetősége valószínűnek mutakozzék. A Legfelsőbb Bíróság nem osztotta a megyei bíróság álláspontját az 1000 forintos bankjegymásolattal kapcsolatban. A megyei bíróság álláspontja szerint a bankjegymásolaton a minta felirat jelezte, hogy fizetésre nem használható, méreteit tekintve a valódi bankjegynél kisebb, a nyomtatott hátoldala pedig fehér volt. Ezekre a lényeges eltérésekre figyelemmel a megyei bíróság a dolgot nem tekintette hamis pénznek, hanem csupán bankjegymásolatnak. A Legfelsőbb Bíróság rámutatott arra, hogy az utánpótlás az eredetihez csak annyira kell hasonlítania, hogy annak használatával a tévedésbe ejtés lehetősége valószínűnek mutakozzék. A vádlott hamis pénzt hozott forgalomba, amikor az említett dologgal a sértettnek fizetett. A sértett a pénzt elfogadta, tehát a bűncselekmény befejezett alakzata megvalósult (Bf. III. 677/1984/4.).

Ezen döntésekkel (vagyis azzal a bírói gyakorlattal, szinte következetesen érvényesülő nézettel, hogy az utánpótlás vagy meghamisított pénz minősége közömbös) szemben álló döntések is ismertek.

4. A pénzhamisításnak három elkövetési magatartását szabályozza a Btk., az első kettő célzatos (a célzat a forgalomba hozatal): utánoz vagy meghamisít, valamint megszerez, (illetve az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít). A harmadik fordulat célzat nélkül rendeli büntetni a hamis vagy meghamisított pénz forgalomba hozatalát.

A pénz utánpótlása a forgalomban lévő (forgalomban még nem lévő vagy forgalomból kivont) pénzről bármilyen technikai vagy egyéb megoldással történő másolat készítését jelenti. Eredménye a hamis pénz, amely a forgalomban lévő valódi pénz látszatát kelti. A pénz utánpótlása során az eredeti pénzhez hasonló új példány jön létre. A létrejött hamis pénz minősége a bírói gyakorlat szerint szinte teljesen közömbös.

A forgalomba hozatal céljából történő utánpótlás más anyagok, tárgyak olyan átalakítása, megváltoztatása, melynek során az elkövető arra törekszik, hogy az átalakított, megváltoztatott tárgy valamely forgalomban lévő pénzegység megjelenési formáját vegye fel, mégpedig azért, hogy azt valódi pénzként használhassa, mindenki más előtt pénzként tüntethesse fel. A cselekmény megítélése szempontjából nem az a lényeges, hogy az utánpótlás hogyan sikerült, a létrehozott termék mennyire tökéletes, hanem az, hogy az elkövető valóban arra törekedett-e, hogy más tárgyból pénzt állítson elő, mégpedig pénzként felhasználás végett. Ezért a pénzgyártó automatákban történő felhasználás végett 10 forintos pénzérmék utánpótlása révén fémkorongok gyártása nem illeszkedik a pénzhamisítás tényállásába. Az elkövető nem arra törekedett, hogy az általa létrehozott fémkorongok valójában pénznek látszanak. A forgalomban lévő pénzérme átmérőjét, vastagságát és súlyát utánozta csupán, de az ekként létrehozott végeredmény senkiben sem keltheti pénz érzetét. Olyan tárgyakat hozott létre - és a szándéka is ez volt -, melyekkel bizonyos szerkezet működésbe hozható. A pénz utánpótlásának hiányában a cselekmény nem minősíthető pénzhamisítás bűntettének, ám mindenben magán viseli a csalás ismérveit (BH 1986. 312.). A pénzhamisítás tehát gépnak a tévedésbe ejtésével nem követhető el, ez a magatartás legfeljebb információs rendszer felhasználásával elkövetett csalásnak minősülhet (Btk. 375. §).

A Btk. 389. § (5) bekezdés c) pontja értelmében pénz utánzásának kell tekinteni a forgalomból kivont pénz olyan megváltoztatását is, hogy az forgalomban levő pénz látszatát keltse (például az 1910-es kiadású birodalmi német ezermárkás bankjegy évszámának 1970-re történő módosítása többször előfordult az 1980-as években, ilyen hamisítványok Magyarországon is felbukkantak).

A pénz meghamisítása már meglévő valódi pénz bármilyen módon történő megváltoztatását jelenti, amelynek eredményeképpen a létrejövő új pénz forgalomban lévő valódi vagy nagyobb névértékű valódi pénznek látszik. A bírói gyakorlat szerint a hamis bankjegy megtevesztésre alkalmassága fokának nem a bűnösség megállapítása, hanem csupán a büntetés kiszabása szempontjából van jelentősége (BH 1984. 482.).

A forgalomba hozatal céljából történő megszerzés, az ország területére behozatal, onnan kivitel, azon átszállítás elkövetési magatartások közös lényege a birtoklás, birtokbavétel. A megszerzés végleges célú birtokbavételt jelent. A megszerzés nemcsak a jogügylet révén történő birtokbavétel, hanem a jogosulatlan hozzájutás is. A behozatal, kivitel, átszállítás is tipikusan birtoklással valósul meg, de ez álláspontunk szerint nem kizárólag így történhet. Ha valaki más személyt (közvetítőt) bíz meg a szállítással, vagy fizikai birtoklás nélkül (például postai küldeményről való rendelkezés útján) juttatja be az országból vagy szállítatja ki a hamis pénz forgalomba hozatali célzattal, a bűncselekmény közvetlen és nem közvetett tettese lesz.

A forgalomba hozatal célzat nélkül megvalósuló elkövetési magatartás. Forgalomba hozatalon egyaránt értendő a hamis pénzzel való fizetés, annak átadása, ajándékozása és minden más olyan hozzáférhetővé tétel, amelynek révén a pénzt más felhasználhatja. A fénymásoló gépen nem forgalomba hozatal céljából készített, megtevesztésre alkalmas hamis bankjegy átadása a másik vádlottnak, illetve elajándékozása harmadik személy részére: a hamis pénz forgalomba hozatalával elkövetett pénzhamisításnak minősül (BH 1994. 173.).

A törvény a pénzhamisítás különösen nagy tárgyi súlyára tekintettel büntetni rendeli a bűncselekmény előkészületét is. A pénzhamisítás előkészülete az előkészület általános fogalmából kiindulva célzatos magatartás, ez a legfontosabb különbség (elhatárolási szempont) a szintén előkészületi jellegű önálló tényálláshoz, a pénzhamisítás elősegítéséhez képest.

A pénzhamisítás megelőzésére büntetőjogi és nem büntetőjogi eszközök is rendelkezésre állnak. A nem büntetőjogi eszközök két fő csoportra oszthatók: a bankjegyek gyártástechnológiájával kapcsolatos védelmi elemek a passzív, míg a bankjegyekkel hivatásszerűen foglalkozó pénzügyi dolgozók, valamint az állampolgárok képzése és tájékoztatása az aktív bűnmegelőzési eszköztár részét képezi. A bankjegyek gyártástechnológiájával kapcsolatban a következő elemeket emelhetjük ki:

a bankjegypapír: minimális követelmény, hogy eltérjen a normál írodapapírtól, ezenkívül minden négyzetmilliméter nagyságú részének azonos súlyúnak kell lennie, továbbá ki kell bírnia a sok hajtogatást. Az összetételét a jegybankok szigorú titokként kezelik, mert különleges védelmi elemeket építenek bele. Ilyen elemek például:

vízjel (folyamatos vagy pozícionált),

biztonsági szál (fémbe vagy műanyagból készül, és végighúzódik a bankjegy szélességén),

selyemszálak (a nyers bankjegypapír felületére vagy annak meghatározott részére apróra vágott selyemszálakat szórnak),

szabad szemmel nem látható jelek (például UV fény alatt fluoreszkáló biztonsági szál),

a bankjegypapír bevonata (viasz vagy műanyag alapanyagú),

nyomólemezek készítése (egy-egy bankjegyrajról több lemez készül, tehát a teljes bankjegyrajzolat nem egy lemezen van),

a bankjegy nyomástechnikája:

síknymás (alapnyomat, speciális jelek),

magasnyomás (sorszámok, pecsétek),

mélynyomás (portrék),

különleges nyomdatechnológiai eljárások:

mikroírás,

latens kép,

csökkent látóképességeket segítő jelek (vakjel),

színváltó nyomat,

színes fénymásolás és scannerek elleni védelem (az alnyomat sűrű, egymással szöveget bezáró vonalak hálózatából áll, amelyek megzavarják a reprodukáló berendezéseket),

különleges nyomdafestékek,

egyéb elemek (például kibocsátásonként eltérő jelek felvitele stb.).

A hamisítók és az emissziós monopóliummal rendelkező jegybankok között folyamatos harc zajlik, ezért folyamatosan újabb és újabb védelmi elemek jelennek meg a technikai-technológiai fejlődés hatására.

Végül utalnék arra, hogy a büntetőjogi rendelkezések csakis a többi jogággal és a nem büntetőjogi megelőző intézkedésekkel karöltve fejthetik ki a hatásukat a leghatékonyabban. Az MNB által a nemzeti valuta védelmében hozott intézkedések a büntetőjogi szabályozással együtt alkalmasak arra, hogy meggátolják azokat a káros gazdasági-társadalmi következményeket, amiket a pénzhamisítás és a hozzá kapcsolódó bűncselekmények előidézhetnek. Nem szabad elfelejteni azonban, hogy a büntetőjog a jogi felelősségi rendszerben az ultima ratio. Társadalmi rendeltetése, hogy a jogrendszer egészének szankciós zárköve legyen. A büntetőjogi szankció, a büntetés szerepe és rendeltetése a jogi és erkölcsi normák épségének fenntartása akkor, amikor már más jogágak szankciói nem segítenek. (18/2000. (VI. 6.) ABH)

5. Bár ma már a Btk. a nemzetközi kötelezettségeinknek megfelelően nem tartalmazza a hamis pénz kiadása elnevezésű sui generis privilegizált alakzatot, ma is enyhébben értékeljük, ha az elkövető valódikiént szerzi meg a hamis vagy meghamisított pénzt, vagyis amikor a megszerzés pillanatában tévedésben van. Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki valódikiént jogszerűen szerzett hamis vagy meghamisított, kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzt forgalomba hoz.

A hamis vagy meghamisított pénz megszerzésével kapcsolatban a privilegizált eset tényállása két konjunktív feltételt határoz meg. A hamis pénz kiadását tartalmazó privilegizált eset (389. § (4) bekezdés) elkövetője a hamis vagy meghamisított pénzt egyrésztől valódi, illetve hamisítatlan gyanánt, és másrésztől jogszerűen szerzi meg. Ténybeli tévedése folytán nem tudja, hogy a birtokába került pénz nem valódi, illetve nem hamisítatlan. Később ismeri fel, hogy hamis vagy meghamisított pénzt birtokol, és ennek tudatában hozza azt forgalomba. A találás nem tekinthető jogszerű szerzésnek (BH 1991. 138.).

A pénzhamisítás hatályos szabályozása szerinti privilegizált esetként korábban meghatározott hamis pénz kiadása bűncselekmény büntetési tétele nem felelt meg az Európai Tanács 2000/383/ IB számú, 2000. május 29-i kerethatározata 6. cikkében a tagállamoktól megkívánt büntetőjog fenyegetettség mértékének, miszerint a legalább nyolc évig terjedő szabadságvesztés kiszabhatóságát erre az esetre is biztosítani kell. Ennek megfelelően az új Btk. elveti a váltópénzre, illetve a kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzre elkövetett pénzhamisítás privilegizált esetként történő szabályozását is. Ezen esetekben a bíróság a büntetés enyhítésének a lehetőségével élhet, így értékelve az elkövetett cselekmények eltérő, kisebb tárgyi súlyát.

Az új Btk.- szemben a korábbi magyar büntető jogszabályokkal - nem önálló tényállás alatt, privilegizált esetként rendeli büntetni a valódikiént jogszerűen szerzett hamis vagy meghamisított pénz kiadását, hanem a pénzhamisítás körében, ugyanakkor korlátlan enyhítést tesz lehetővé. Tényleges különbség abban van a két cselekmény között, hogy ez esetben az elkövető jogszerűen és jóhiszeműen jut a pénzhez, és csak utóbb észleli annak hamis vagy meghamisított voltát. A jogszerűség a szerzés törvényes jogcímét jelenti. Ennek megfelelően nem jogszerű a szerzés, ha bűncselekmény útján jut a hamis pénzhez. A korlátlan enyhítés lehetősége azonban csak 500.000 forintot meg nem haladó értékű pénzre vonatkozik, hiszen ezen összeghatár felett a pénzforgalom biztonsága érdekében fokozottabb védelem megteremtése indokolt. Nem értékelhető az elvárhatóság hiányaként a nagyobb összeget kitevő hamis vagy meghamisított pénzt forgalomba hozatala, hiszen az elkövető tisztában van ennek fokozott veszélyességével, ezért az új Btk. hatályba lépése után csak bizonyos körben, értékhatarhoz kötötten (kisebb vagy azt el nem érő értékű pénzre) a büntetés korlátlan enyhítésre ad lehetőséget.

6. A hamisítványok száma a rendbeliséget nem befolyásolja, legfeljebb az érték szerinti minősítés körében juthat jelentőséghez, emiatt az azonos alkalommal, egyszerre több hamisítványra elkövetett bűncselekmény természetes egységként értékelendő bármely fordulat esetén. Amennyiben az elkövető egyszerre több különböző pénznemet hamisít, akkor magatartása szintén természetes egységnek minősül, és az értékhatar a hamisított pénzek értékének forintba átszámolt összege alapján állapítjuk meg. Az elkövetési érték megállapításához álláspontunk szerint az elkövetés és az elbírálás idején számított árfolyam közül a kedvezőbbet kell figyelembe venni. A bűncselekmény elkövetési magatartásainak eltérő időben történő tanúsítása a folytatólágosság általános szabályai szerint eredményezheti a folytatólágos bűncselekmény megállapítását. A forgalomba hozatal nem foglalja magába az elkövetési magatartás folyamatos jellegét. Ha az elkövető a hamis pénz forgalomba hozatalát egységes akarat-elhatározással, rövid időn belül, több cselekménnyel valósította meg különböző személyek irányában, folytatólágosan elkövetett bűncselekmény megállapításának van helye (BH 1995. 556.).

7. Halmazat, elhatárolás kérdései: A pénzhamisítás - Sauer szerint - nemcsak dogmatikai, de szociológiai szempontból is az okirat-hamisításhoz áll közel. Angyal Pál ezt cáfolja, és hat pontban foglalja össze, hogy a pénzhamisítás és az okirat-hamisítás (azon kívül, hogy mindkét esetben a valót megváltoztatják vagy a valósághoz hasonló állítanak elő) kriminológiai szempontból hogyan határolható el:

az okirat-hamisító inkább alkalmi büntettes, a pénzhamisító ezzel szemben általában üzletszerű bűnelkövetésre rendezkedik be, az okirat-hamisító legtöbbször a saját ügyében történő felhasználás céljából követi el a hamisítást, a pénzhamisító rendszerint megélhetési forrást (kereset-kiegészítést) lát a tettében,

az okirat-hamisító az esetek legnagyobb számában egyetlen hamis okiratot állít elő, a pénzhamisító a hamisítványok tömegét alkotja meg,

az okirat-hamisítót nem vezeti feltétlenül az anyagi haszonszerzés célja,

az okirat-hamisító által okozott sérelem rendszerint egy vagy néhány ember érdekeit sérti, míg a pénzhamisító az emberek meghatározatlan számának okoz sérelmet,

a pénzhamisítás következtében beálló sérelem társadalmi szempontból összehasonlíthatatlanul súlyosabb.

A hamis pénz forgalomba hozatala csalárd, megtévesztő magatartás. Amennyiben a család és a pénzhamisítás tényállási elemei egyaránt maradéktalanul megvalósulnak, csak a speciális pénzhamisítás állapítható meg. Amennyiben a bűncselekmény elkövetési tárgya (illetve produktuma) nem felel meg a pénz fogalmával szemben a Btk. 389. § (5) bekezdésében támasztott feltételeknek, a cselekmény még alkalmas lehet a Btk. 345. §-a szerinti hamis magánokirat felhasználása vétségének a megállapítására.

8. Szemelvények a joggyakorlatból: A leggyakrabban előforduló, klasszikus pénzhamisítási mód régen az volt, hogy a hamisításra kiválasztott eredeti pénzfajtról lenyomatot, öntőformát készítettek, majd nemesfémek alig vagy egyáltalán nem tartalmazó fémötvözetrel, öntés útján kapták a hamisítványt.

1956-ban egy vidéki asszony vallomása vezette rá a rendőrséget a helyes nyomra, amelyen azután továbbhaladva sikerült leleplezni É. Béla pénzhamisítót. Az asszony ugyanis elmondta, hogy Pécsen, a piacon hamis kétforintost kapott egy asszonytól, akinek tojást adott el. É. Béláné későbbi tettenérése után beismerte, hogy 1956. márciusa óta hozza forgalomba a férje által készített hamisítványokat. [...] É. Béla 1889. január 24-én született, a honvédségnél mint számvéző őrmester dolgozott. Ezermesterként ismerték. Kezdetben kézimunkasablonok készítésével foglalkozott. Ilyet használt fel öntési formaként. Ezekbe a kokillákba nyomta bele a valódi kétforintos érméket. Egyszerre 48 érmét öntött ki alumíniumból. Az alumínium keverési arányán többször változtatott. A szélrecézetet részével próbálta utánozni, de ez neki sem sikerült. Elfogásáig 3400 darabot hozott forgalomba. A házkutatás során további 4283 darab kész hamisítvány várt forgalomba hozatalra. É. Béla nyilvántartást vezetett az általa készített hamisítványokról.

Vert hamisítványok ritkábban fordulnak elő. Készítésükhöz biztos kezű, ügyes vésnökre és költséges felszerelésre van szükség.

Több hónapos eredménytelen nyomozás végül sikerrel járt, elfogtuk a legtökéletesebb hamisítványokat készítő R. István érdi lakost, aki 1906. augusztus 6-án született. Öt- és kétforintos érméket hozott forgalomba. Lakatossegédként Slezák László harangöntő angyalföldi műhelyében dolgozott. Innen tudta, milyen arányban kell az ötvözetet alkalmassá tenni, hogy a hamisítványnak jó csengése legyen. Hamisítványai verés útján készültek. Az ötforintos Kossuth-fej vésőjének a nevét (Iványi) azonban elfelejtette a hamisítványon feltüntetni, ez okozta lebukását. Ötforintosból 20 ezer, kétforintosból 30 ezer darabot készített és hozott forgalomba Nyíregyházán és környékén.

Érmehamisítással napjainkban már csak nagyobb értékű külföldi (illetőleg muzeális értékű régi) érmék vonatkozásában lehet reálisan számolni.

Hamis bankjegyről akkor beszélünk, ha a hamisító a papíron kívül mindent maga állít elő, míg hamisított bankjegy esetén a kiindulási alap valódi bankjegy.

A forint megjelenésétől fogva már meg is jelentek az első utánzatok is a múlt század közepén:

A papírpénzek közül az úgynevezett zöld színű tízforintos- és a kékszínű 100 forintos hamisítványok fordultak elő, kézi rajzolással, illetve litográfiai eljárással. A nyomdai úton előállított tízforintos 1947 februárjában került forgalomba. A lefolytatott szakértői vizsgálat megállapította, hogy a litográfiai hamisítványok kiváló minőségűek, de hiányzik a vízjel (MNB), amit nem tudtak megoldani. Ehhez szemcsés litográfiai követ használnak, amelyre a rajzot vagy képet, írást zsírtartalmú anyaggal viszik rá, illetve nyomják át. Ezután a követ salétromos gumi keverékének vizes oldatával itatják át. A köre hengerelt festék a nedves részekre nem tapad, átkerült a lenyomatra. Ez az eljárás már szaktudást igényel. Sok hamisítvány került forgalomba. Ezért döntött az MNB úgy, hogy kivonja a forgalomból, és réznyomással készíti a tízforintos bankjegyeket.

A valódi bankjegyek hamisítási módszerei a következők lehetnek:

Évszám-módosítás: erre példa az 1910-es kiadású 1000-es német birodalmi márka, melynél az évszámot 1970-esre módosították.

Címlet megváltoztatása (átrajzolással, átfestéssel, az eredeti értékjelzés lemosásával és felülírásával, az értékjelzést kimetszve helyette magasabb kimetszett értékjelzés beragasztásával, kisebb címletérték növelése nulla hozzáadásával stb.) Ez ellen a jegybankok az értékjelzés lezárásával, azaz a díszítő elembe foglalásával és eltérő méretű (és számú) címletek kibocsátásával védekeznek.

Sávhiányos bankjegyek: 9 bankjegyből feldarabolás segítségével (mindegyiket 10 egyforma csíkra felvágva) 10 bankjegyet készítt a hamisító. (Mindegyik bankjegyből egy sáv hiányzik.)

Végül a teljesség kedvéért utalunk arra, hogy az új jegybanktörvény fő vonalakban milyen rendelkezéseket tartalmaz a hamis (hamisított) bankjegyekkel kapcsolatban: A hamis bankjegy és érme semmilyen jogcímen nem fogadható el (2011. évi CCVIII. törvény a Magyar Nemzeti Bankról, 27. § (5) bekezdés). A hamis magyar és külföldi fizetőeszközökért nem jár térítés (MNB tv. 28. § (3) bekezdés). Forgalomban lévő törvényes fizetőeszközzel, valamint az MNB által forgalomból bevont, de törvényes fizetőeszközzé átváltható bankjegyről és érméről utánzatot készíteni vagy készíttetni bármely célra csak az MNB elnökének rendeletében meghatározottak szerint lehet. Az utánzatok előállítása, nyilvántartása, őrzése és megsemmisítése tekintetében az MNB elnökének rendeletében meghatározottak szerint kell eljárni (MNB. tv. 30. § (1) bekezdés).

Pénzhamisítás elősegítése

390. § (1) Aki pénzhamisításhoz szükséges anyagot, eszközt, berendezést, gyártási tervet, műszaki leírást vagy számítástechnikai programot készít, átad, elfogad, megszerez, tart, az ország területére behoz, onnan kivisz, azon átszállít, vagy forgalomba hoz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a pénzhamisítás elősegítését bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

Szövegmagyarázat

1. A 2001. évi CXXI. törvény 64. §-a 2002. IV. 1. napjától kezdődő hatállyal új tényállásként iktatta a korábbi Btk.-ba a pénzhamisítás elősegítésének bűncselekményét. A pénzhamisítás elősegítése védett jogi tárgya a pénzhamisításhoz teljesen hasonlóan az állam pénzkibocsátási monopóliuma, valamint a pénz- és értékpapír forgalom biztonsága.

2. A cselekmény elkövetési tárgya a pénzhamisításhoz szükséges anyagok, eszközök, berendezések vagy számítógépes programok. E körbe tartoznak a speciális papírok, nyomdagépek, másológépek, klisék, festékek, számítástechnikai programok stb. A pénzhamisítás elősegítése tekintetében a hatályos Btk. a gyártási terv és a műszaki leírás beépítésével bővíti azt a kört, (az elkövetési tárgyak körét), amelyeket érintően az elkövetési magatartás tanúsítása bűncselekményt valósít meg. Ezzel párhuzamosan a számítástechnikai program kifejezés váltja fel a számítógépes program fogalmát a korszerűsítés jegyében.

3. A bűncselekmény alanya bárki lehet. Csak szándékosan követhető el, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt. (Az eshetőleges szándékkal történő elkövetés az a bűnösségi alakzat, amely a pénzhamisítás előkészülete esetén nem állapítható meg a célzat miatt.)

4. Az elkövetési magatartás a már felsorolt elkövetési tárgyaknak a készítése, megszerzése, tartása, átadása, az ország területére behozatala, kivitele, átszállítása vagy forgalomba hozatala. A hatályos Btk. új elkövetési magatartásként építi be a pénzhamisításhoz szükséges anyag, eszköz stb. elfogadását, megszerzését és az országon való átszállítását, ugyanakkor a Btk. a kereskedés helyett az annál tágabb tartalmú forgalomba hoz kifejezést használja.

Bélyeghamisítás

391. § (1) Aki forgalomba hozatal vagy felhasználás céljából

a) bélyeget utánoz vagy meghamisít,

b) hamis vagy meghamisított bélyeget megszerez, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki hamis, meghamisított vagy felhasznált bélyeget valódikiént vagy fel nem használtként forgalomba hoz vagy felhasznál.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bélyeghamisítást

a) különösen nagy vagy azt meghaladó értékű bélyegre, illetve

b) bűnszövetségben

követik el.

(4) A büntetés vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztés, ha a bélyeghamisítást kisebb vagy azt el nem érő értékű bélyegre követik el.

(5) E § alkalmazásában

a) bélyeg:

aa) a postabélyeg, akkor is, ha még nem került forgalomba, vagy onnan már kivonták,

ab) a postai szolgáltatás bérmentesítésére alkalmas jelzés és a bérmentesítő gép lenyomata, a díjazással kapcsolatos postai felülnyomás, felírás vagy jelzés, és a nemzetközi válaszdíjszelvény,

ac) a fizetési kötelezettség teljesítésére a hatóság által kibocsátott bélyeg, akkor is, ha még nem került forgalomba, vagy onnan már kivonták, addig az időpontig, amíg visszaváltására, illetve cseréjére az állam jogszabály alapján köteles,

ad) fém természetének vagy tartalmának bizonyítására szolgáló hatósági jel,

ae) az adó biztosítására szolgáló hatósági jegy, valamint termék minőségének, mennyiségének, egyéb lényeges tulajdonságának bizonyítására szolgáló hatósági jegy,

af) a mérésügyi hatóság által mérőeszköz hitelesítésének és vizsgálatának bizonyítására, valamint hordó ürtartalmának jelzésére használt bélyegző és pecsét,

b) forgalomba hozatalon a bélyeggyűjtés céljára forgalomba hozást is érteni kell,

c) meghamisításon a bélyegnek gyűjtés célját szolgáló jogosulatlan megváltoztatását is érteni kell.

(6) A külföldi bélyeg a belföldivel azonos védelemben részesül.

Szövegmagyarázat

1. A hatályos Btk. az Egyetemes Postaegyesület XXII. Pekingi Kongresszusán elfogadott Általános Szabályzat, valamint az Egyetemes Postaegyezmény és Zárójegyzőkönyve kihirdetéséről szóló 121/2001. (VII. 10.) Korm. rendeletben foglalt rendelkezéseknek megfelelően tartalmazza a bélyegek hamisításának büntetendőségét. A bűncselekmény jogi tárgya a pénz és bélyegforgalom biztonsága, valamint a bélyeg mint érték cikk közhitelességéhez fűződő bizalom védelme.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a bélyeg. A bélyeg fogalmát a 391. § (5) bekezdésében található értelmező rendelkezés alapján a Btk. kiterjesztően értelmezi. Fogalmi körébe beletartoznak a következő bélyegek és jelzések:

a postabélyeg, akkor is, ha még nem került forgalomba, vagy onnan már kivonták: a Btk. a bélyeg fogalmának meghatározását a korábban hatályos Btké.-ből áthelyezi a tényállásokhoz kapcsolódó értelmező rendelkezések közé. Kisebb pontosítások, korszerűsítések történtek, az Egyetemes Postaegyezmény és a postáról szóló 2003. évi CI. törvény fogalomhasználatához illeszkednek a meghatározások, s újonnan bekerült postabélyeg és a nemzetközi válaszdíj szelvény is. Ennek előállítására az Egyetemes Postaegyesület jogosult, és a tagállami postai szolgáltatók jogosultak az árusítására. A postáról szóló 2003. évi CI. törvény 3. § 16. pontja határozza meg a postabélyeg fogalmát, a 7. § (3) bekezdése szól a postai jelzések kizárólagos használatáról és postai érték cikk kibocsátásának jogosultságáról. A 15. § (2) bekezdése pedig kimondja, hogy a levélküldeményekkel kapcsolatos postai szolgáltatások díjának megfizetésére az egyetemes postai szolgáltató a Magyarországon kibocsátott, érvényben lévő postabélyeget és az Egyetemes Postaegyesület által kibocsátott válaszdíj szelvényeket köteles elfogadni. A büntetőjogi védelem a postabélyegre akkor is vonatkozik, ha forgalomba még nem került vagy onnan már kivonták.

a postai szolgáltatás bérmentesítésére alkalmas jelzés és a bérmentesítő gép lenyomata, a díjazással kapcsolatos postai felülnyomás, felírás vagy jelzés, és a nemzetközi válaszdíjszelvény: lásd az a) ponthoz írt magyarázatot!

a fizetési kötelezettség teljesítésére a hatóság által kibocsátott bélyeg, akkor is, ha még nem került forgalomba, vagy onnan már kivonták, addig az időpontig, amíg visszaváltására, illetve cseréjére az állam jogszabály alapján köteles: az illetékbélyeg forgalomba hozataláról a 38/2004. (VIII. 16.) PM rendelet rendelkezik. Az adó biztosítására szolgáló hatósági jegy a jövedéki termékek tekintetében a zárjegy és az adójegy. Az adójegy kiadásáról a 14/1998. (IV. 30.) PM rendelet, a zárjegy kiadásáról a 43/2009. (XII. 29.) PM rendelet rendelkezik. A fizetési kötelezettség teljesítésére szolgáló illetékbélyeg, adójegy, zárjegy érvényességi idején belül alkalmas a hatósági eljárásokban fizetési kötelezettség teljesítésre, de amennyiben azok bevonását rendelték el, akkor a védelem kiterjesztése addig az időpontig indokolt, ameddig még a névértéküket képviselik, vagyis ameddig a hatóság azokat becseréli, illetve visszaváltja. Az illetékbélyeg forgalomba hozataláról szóló 38/2004. (VIII. 16.) PM rendelet 1. § (1) bekezdése szerint az illetékbélyeggel fizetendő illetékek, igazgatási és bírósági szolgáltatási díjak, valamint az illetékbélyeg lerovásával teljesítendő egyéb kötelezettségek fizetéséhez 100, 200, 500, 1000, 2000, 5000 és 10 000 forintos címletű illetékbélyegek kerülnek forgalomba.

fémtermészetének vagy -tartalmának bizonyítására szolgáló hatósági jel: a fémjelre vonatkozó rendelkezéseket a nemesfém tárgyak és termékek vizsgálatáról, hitelesítéséről és nemesfémtartalmuk tanúsításáról szóló 145/2004. (IV. 29.) Korm. rendelet tartalmazza.

az adó biztosítására szolgáló hatósági jegy, valamint termék minőségének, mennyiségének, egyéb lényeges tulajdonságának bizonyítására szolgáló hatósági jegy: ezek az adójegy és a zárjegy.

A dohánygyártmány szabadforgalomba bocsátása (ideértve az adóraktáron belüli elfogyasztását, illetve az importált dohánygyártmány vámjogi szabadforgalomba bocsátását, ha az importáló nem adóraktárba szállítja az importált terméket, kivéve az árumintaként harmadik országból vagy tagállamból behozott dohánygyártmányt) kizárólag olyan adójeggyel ellátva megengedett, amelyen a kiskereskedelmi eladási ár feltüntetésre került. A dohánygyártmány tranzitadó raktárból olyan utas részére, akinek végső úti célja Közösségen belül van, kizárólag adójeggyel ellátva, olyan utas részére, akinek végső úti célja harmadik országban van, kizárólag adójegy nélkül értékesíthető.

Az alkoholtermék - kivéve az 5,5 térfogatszázaléknál kisebb alkoholtartalmú, legfeljebb 0,33 literes kiszerelésű terméket - a) szabadforgalomba bocsátása, b) importálása vagy más tagállamból való behozatala, feltéve, hogy az importáló vagy a közösségi kereskedelmi tevékenységet folytató kereskedő nem adóraktárba szállítja be a terméket, zárjeggyel történhet.

Az egyéb termékek minőségének, mennyiségének illetve egyéb lényeges tulajdonságainak bizonyítására szolgáló hatósági jegyekre vonatkozó rendelkezéseket számos jogszabály tartalmaz. Ilyen például a vadkísérő jegy (a 66/2006. (IX. 15.) FVM rendelet szabályozza), amely a nagyvad megjelölésére szolgáló, vízhatlan nyomtatvány (a vadászok által használt elnevezése: krotália).

a mérésügyi hatóság által mérőeszköz hitelesítésének és vizsgálatának bizonyítására, valamint hordó úrtartalmának jelzésére használt bélyegző és pecsét: a mérésügyről az 1991. évi XLV. törvény, a törvény végrehajtásáról a 127/1991. (X. 9.) Korm. rendelet tartalmaz rendelkezéseket. Kimondja, hogy a hitelesítési kötelezettség az e törvény végrehajtására kiadott kormányrendeletben felsorolt kötelező hitelesítésű használati mérőeszközökre (a továbbiakban: kötelező hitelesítésű mérőeszköz) vonatkozik. Kötelező hitelesítésű mérőeszköz csak érvényes hitelesítéssel forgalmazható, használható vagy tartható használatra kész állapotban.

A felsorolás taxatív, vagyis az abban nem szereplő bélyegok és jelzések nem részesülnek büntetőjogi védelemben. A külföldi bélyeg a belföldivel azonos büntetőjogi védelemben részesül. A bélyeghamisítást napjainkban tipikusan illetékbélyegok, adójegyek és zárjegyek hamisításával követik el. Ezek közül is a zárjegy a legtipikusabb elkövetési tárgy a gyakorlatban.

3. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. A bélyeghamisítás csak szándékosan követhető el, az (1) bekezdésben meghatározott fordulat a célzat miatt csakis egyenes szándékkal, a (2) bekezdésben meghatározott alakzat pedig eshetőleges szándékkal is elkövethető.

4. A bélyeghamisítás elkövetési magatartásai megegyeznek a pénzhamisítás elkövetési magatartásaival. Annyiban szélesebb a meghatározásuk, hogy mind a célzat, mind az elkövetési magatartás kiegészült a felhasználással. Ebből okszerűen következik, hogy a forgalomba hozatal fogalmát a felhasználás fogalmának meghatározására figyelemmel kell értelmezni. A felhasználás a bélyegok és egyéb igazolások rendeltetésszerű használatában nyilvánulhat meg. Általában a bélyeg elhasználását jelenti, mert a bélyegok és az igazolások egyszeri teljesítést (befizetést) dokumentálnak. A bélyeg a felragasztásával elhasználódik. Ha utánzással létrehozott hamis, meghamisított vagy egyszer már felhasznált bélyeget használnak fel újra, hiányzik a benne dokumentált teljesítés. A bélyegok nem csupán az eredeti rendeltetésüknek megfelelően használhatók fel, hanem gyűjtés céljára is szolgálhatnak. A gyűjtési forgalomban a bélyegoknek a névértékétől lényegesen eltérő árfolyama alakulhat ki. Befolyásolhatja a bélyeg névértéktől eltérő árfolyamának kialakulását pl. az előállítás hibája, vagy a speciális rendeltetésű felhasználás (mint pl. az alkalmi bélyegzés). Erre figyelemmel a forgalomba hozatal és a felhasználás fogalmát a törvény kiterjesztette. A 391. § (5) bekezdés b) pontja alapján forgalomba hozáson a bélyeggyűjtés céljára forgalomba hozást, meghamisításon pedig a bélyegnek gyűjtés célját szolgáló jogosulatlan megváltoztatását is érteni kell. A bélyegeken minden olyan változtatás fontos lehet mindezek alapján, amely a gyűjtési forgalom szempontjából jelentős.

A Btk. 391. § (5) bekezdés c) pontja értelmében meghamisításon a bélyegnek gyűjtés célját szolgáló jogosulatlan megváltoztatását is érteni kell. (A bélyegok nem csak eredeti rendeltetésüknek megfelelően használhatók fel, hanem gyűjtés céljára is, vagyis bélyeggyűjtemények tárgyát képezhetik. Ilyenkor az értékük a névértéktől jelentős mértékben eltérhet, emiatt is indokolt a büntetőjogi védelem kiterjesztése erre az esetkörre.)

A bélyeghamisítás büntette nem valósul meg, ha a hibásan nyomtatott (selejtés) és ezért megsemmisítésre szánt - de hamisnak vagy hamisítottak nem tekinthető - cigaretta-, valamint szeszesital-zárjegyeket a terhelt magához veszi, és társakat szerez azok értékesítésére, ami azonban meghiúsul; ez a cselekmény legfeljebb az adóügyi szabályok megsértése szabálysértésként értékelhető (BH 2002. 217.).

A bűncselekmény kísérlete igen szűk körben fordul elő. Kísérletként értékelhetők a hamisítás vagy utánzás megkezdése végett, továbbá a közvetlenül a hamis vagy meghamisított bélyeg megszerzése végett tanúsított cselekmények. A hamisítással, illetve átadással-átvétellel ugyanis a bűncselekmény már befejezetté válik. A hamis (hamisított) bélyeg forgalomba hozatal vagy felhasználás céljából való megszerzése esetén a bélyeghamisítás befejezett bűncselekmény akkor is, ha a bélyeg megtevesztésre alkalmatlan hamisítvány. A törvényalkotó a hamis bélyeg forgalomba hozatala céljából történő megszerzését olyan súlyúnak, társadalmi veszélyességűnek ítélte meg, mely önmagában véve is indokolja a cselekmény büntetőjogi üldözését. Ebben az esetben viszont, éppen a törvényi megfogalmazás miatt a hamisítvány megtevesztésre alkalmasságának nincs jelentősége, legfeljebb a büntetés kiszabása szempontjából, mivel az átvétellel a bűncselekmény befejezetté válik. A forgalomba hozatal vagy felhasználás céljából történő utánzással, vagy meghamisítással a bűncselekmény befejezetté válik. Ezért az a körülmény, hogy az elkövető a forgalomba hozatali szándékától utóbb eláll, sőt netán meg is semmisíti a hamisítvány(oka)t, önkéntes elállásként nem értékelhető, legfeljebb a büntetés kiszabása körében juthat jelentőséghez. A bélyeghamisítás alaki (immateriális) bűncselekmény. Az elkövetési magatartások tanúsításával befejezetté válik. A tényállás eredményt nem értékel.

5. A bélyeghamisítás minősített esete valósul meg, ha különösen nagy vagy azt meghaladó értékű bélyegre követik el. Ez a Btk. 459. § (6) bekezdés d) pontja értelmében az ötvenmillió forintot meghaladó értéket jelent. Minősített eset továbbá, ha bűnszövetségben követik el a bélyeghamisítást. Erre a Btk. 459. § (1) bekezdés 2. pontja tartalmaz értelmező rendelkezést. Privilegizált eset valósul meg, ha a bélyeghamisítást kisebb vagy azt el nem érő értékű bélyegre követik el. Ez a Btk. 459. § (6) a) pontja értelmében a legfeljebb ötszázezer forint értékű bélyeget vagy bélyegeket jelenti. A bélyeghamisításnak szabálysértési alakzata nincs.

6. Rendbeliség, halmazat, elhatárolás: A hamis bélyeg forgalomba hozatala csalárd, megtevesztő magatartás. Amennyiben a csalás és a bélyeghamisítás tényállási elemei egyaránt maradéktalanul megvalósulnak, csak a speciális bélyeghamisítás állapítható meg. Amennyiben a bűncselekmény elkövetési tárgya (illetve produktuma) nem felel meg a bélyeg fogalmával szemben a Btk. 391. § (5) bekezdésében támasztott feltételeknek, felhasználása esetén a cselekmény még alkalmas lehet a Btk. 345. §-a szerinti hamis magánokirat felhasználásának a megállapítására. A hamisítványok, utánzatok száma a rendbeliséget nem befolyásolja, legfeljebb a minősítés körében juthat jelentőséghez. Ezért az azonos alkalommal több hamisítványra elkövetett bűncselekmény - bármely fordulat esetén - természetes egységként értékelendő. A bűncselekmény elkövetési magatartásainak eltérő időben történő tanúsítása a folytatólagosság általános szabályai szerint eredményezheti a folytatólagos bűncselekmény megállapítását. Egyebekben a pénzhamisítás magyarázata során kifejtettek megfelelően irányadók.

7. Joggyakorlat: BH 2005. 277. II. A zárjegy olyan bélyegnek minősül, amely önmagában nem testesít meg értéket, az a jogszabályban rögzített módon felbélyegzett alkoholtermékekkel együtt fejezi ki annak adóraktárban történt előállítását és onnan történő kiszállítását; igazolja a termék szabályosan előállított és adózott jellegét.- A zárjegy hiánya és az azzal történő visszaélés esetére önálló jövedéki szankciót állapít meg a törvény [1997. évi CIII. törvény 50. § (3) bekezdés].

Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítása

392. § (1) Aki felhasználás céljából

a) kézpénz-helyettesítő fizetési eszközt meghamisít,

b) hamis kézpénz-helyettesítő fizetési eszközt készít, vagy

c) az elektronikus kézpénzhelyettesítő fizetési eszközön tárolt adatokat vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemeket technikai eszközzel rögzíti,

véség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítására irányuló előkészületet követ el, elzárással büntetendő.

(3) A külföldön kibocsátott kézpénz-helyettesítő, illetve elektronikus kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz a belföldön kibocsátott kézpénz-helyettesítő fizetési eszközzel azonos védelemben részesül.

Szövegmagyarázat

1. A kézpénz-helyettesítő fizetési eszközök egyre inkább elterjednek a fizetési forgalomban. Ezért indokolt kiterjeszteni a büntetőjogi védelem körét, és nemcsak a hamisítást, hanem a felhasználás kapcsán megvalósuló visszaéléseket is a büntetőjog eszköztárával üldözni. E bűncselekmény jogi tárgya elsősorban a bankszámla-tulajdonosok vagyoni érdekeiben megtestesülő társadalmi érdek. A bűncselekmény a kézpénzkímélő fizetési forgalom, tágabb értelemben a pénzforgalom biztonságát védi.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet (még a kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz tulajdonosa vagy birtokosa is, hiszen a meghamisítás elkövetési magatartást ő is megvalósíthatja). A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, mégpedig a felhasználási célzatra tekintettel csakis egyenes szándékkal.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya a hamis vagy meghamisított, illetve a jogosulatlanul használt valódi kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz. A Btk. 459. § 19. és 20. pontja tartalmazza a kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz és az elektronikus kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz fogalmát:

19. pont: kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz, illetve a kincstári kártya, az utazási csekk, a személyi jövedelemadóról szóló törvény felhatalmazása alapján kiadott utalvány és a váltó, feltéve, hogy kivitelezése, kódolása vagy a rajta lévő aláírás folytán a másolás, a meghamisítás vagy a jogosulatlan felhasználás ellen védett;

20. pont: elektronikus kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz mellett a kincstári kártya és a személyi jövedelemadóról szóló törvény felhatalmazása alapján kiadott elektronikus utalvány, feltéve, hogy ezek információs rendszer útján kerülnek felhasználásra.

A technika fejlődésének eredményeként ma már döntően az elektronikus fizetési eszközök használata a jellemző, amelyekkel valamely információs rendszer (ATM automata, POS terminál, internet) útján végezhetőek banki műveletek. Ezt tükrözi a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) értelmező rendelkezése is. Indokolt, hogy ezen elektronikus készpénz-helyettesítő fizető eszközökkel való, kárt okozó visszaéléseket - az elkövetés módjára és jellegére figyelemmel - egységesen az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás tényállása alatt szabályozzuk. A papír alapú készpénz-helyettesítő fizetési eszköz (papír alapú csekk és váltóval) felhasználásával elkövetett, kárt is eredményező visszaélést önmagában nem indokolt külön törvényi tényállásként szabályozni, mivel ilyen esetekben a csalás törvényi tényállása megfelelően lefedi az ilyen eszközök felhasználásával megvalósított elkövetési magatartásokat.

A Btk.-hoz kapcsolt indokolás alapján készpénz-helyettesítő fizetési eszköz alatt valamennyi, az értelmező rendelkezésekben felsorolt - akár papíralapon, akár elektronikus formában kibocsátott - fizetési eszközt értjük, ha az a másolás, meghamisítás, illetve a jogosulatlan felhasználás ellen védett. Ilyennek tekinthetők a Hpt. 2. számú melléklet 5.1. pontjában írt készpénz-helyettesítő fizetési eszközök mellett a kincstári kártya, a személyi jövedelemadóról szóló törvény felhatalmazása alapján kibocsátott utalványok, így a 39/2011. (XII. 29.) Korm. rendeletben szabályozott Erzsébet-utalvány és az 55/2011. (IV. 12.) Korm. rendeletben szabályozott Széchenyi Pihenő Kártya, valamint az utazási csekk és a váltó is.

A Hpt. 2. számú mellékletének 5.1. pont c) alpontja szerint készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a pénzforgalmi szolgáltató és az ügyfél közötti keretszerződésben meghatározott olyan személyre szabott dolog vagy eljárás is, amely lehetővé teszi az ügyfél számára a fizetési megbízás megtételét. Álláspontunk szerint e körbe vonható a gazdálkodó szerv által kibocsátott, az árúja árának kiegyenlítésére szolgáló kártya (vásárlói kártya) is, amely ugyan kikerült a Btk.-ban felsorolt elkövetési tárgyak közül, mert az új Btk. nem vette át a hatályos 313/C. (8) bekezdésének kiterjesztő értelmezését, de a Hpt. melléklete alapján továbbra is a bűncselekmény elkövetési tárgya lehet.

4. A bűncselekménynek három elkövetési magatartása van (mindhárom felhasználás célzatával történik):

készpénz-helyettesítő fizetési eszközt meghamisítása,
hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszköz készítése,
az elektronikus készpénzhelyettesítő fizetési eszközön tárolt adatok vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemek technikai eszközzel rögzítése.

A meghamisítás a már létező készpénz-helyettesítő fizetési eszköz utólagos megváltoztatását, manipulálását jelenti. A jogosulatlan változtatások rendszerint technikai (számítógépes) rendszerek felhasználásával történnek.

A hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszköz készítése új, eddig még nem létező ilyen eszköz előállítását jelenti.

A hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszköz - bár a reá irányadó törvényes rendelkezésekben meghatározott szabályok alaki és tartalmi követelményeinek megfelel - nem a kibocsátóként megjelölt személy nyilatkozatát tartalmazza. Ez az okirat eredendően hamis. A meghamisított készpénz-helyettesítő fizetési eszköz esetén az eredetileg tartalmilag és alakilag valódi készpénz-helyettesítő fizetési eszköz utólagos jogosulatlan megváltoztatásának eredményeként az elkövető a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz valamely (bármely) adatát megváltoztatja. Természetesen csak azok a változtatások relevánsak, amelyeket az irányadó jogszabályok tilalmaznak. A hamisítás, illetve a készítés befejeztével, azaz a már a további beavatkozás nélküli felhasználásra szánt eszköz előállításával a bűncselekmény befejezetté válik. Annak a tényleges felhasználásra való alkalmassága a befejezettséget nem befolyásolja.

Az elektronikus készpénzhelyettesítő fizetési eszközön tárolt adatok vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemek technikai eszközzel rögzítése a klónozást jelenti a gyakorlatban. Ennek eredményeként létrejön egy olyan eszköz, amely hozzáférést biztosít az eredeti kártyabirtokos bankszámlájához.

5. A bűncselekmény kiemelt tárgyi súlyára tekintettel - a pénzhamisításhoz hasonlóan - a Btk. büntetni rendeli a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának az előkészületét is. Az előkészületnek elsősorban a bankkártyák és a kereskedői kártyák hamisítása körében van jelentősége.

6. A bűncselekmény rendbelisége az előállított hamis vagy hamisított készpénz-helyettesítő fizetési eszközök számához igazodik. (Több hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszköz előállítása homogén anyagi halmazat.) Mindaddig, amíg az elkövető azonos bankszámla-szerződés keretei közötti felhasználás céljából hamisít meg több készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, cselekménye - a konkrét elkövetési magatartások függvényében - a természetes vagy a folytatólagos egység keretei között értékelendő. Nem kizárt valamely készpénz-helyettesítő fizetési eszköz (például csekk vagy váltó) többszöri meghamisítása sem. Ez a magatartás - az egyéb feltételek megléte esetén - ugyancsak folytatólagos bűncselekmény megállapítására szolgáltat alapot. A készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítás nem szükségszerű eszközcselekménye a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélésnek (Btk. 393. §). Ha a hamisítást követően külön elkövetői magatartással a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélésre is sor kerül, valódi anyagi halmazat megállapításának van helye. A készpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítás a hamis magánokirat felhasználásával (Btk. 345. §) halmazatban nem állapítható meg. Ahhoz képest előre hozott büntetendőséget jelent, mert az már akkor megvalósul, ha az elkövető felhasználás céljából készpénz-helyettesítő fizetési eszközt meghamisít, vagy hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszközt készít. A befejezett bűncselekmény megállapításához a hamis készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználása nem szükséges.

Készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés

393. § (1) Aki

a) egy vagy több olyan készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, amely nem vagy nem kizárólag a sajátja, vagy amelynek a használatára nem vagy nem kizárólagosan jogosult, mástól, annak beleegyezése nélkül, jogtalanul elvesz vagy megszerez,

b) hamis vagy meghamisított, az a) pontban meghatározott módon elvett vagy megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, vagy az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközön tárolt adatokat vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemeket átad, megszerez, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélést bűnszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(3) A külföldön kibocsátott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a belföldön kibocsátott készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel azonos védelemben részesül.

ÍH 2014. 90. Erőszakos többszörös visszaeső - a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétsége - a feltételes szabadságból kizáró rendelkezés

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény elsősorban és tipikusan a bankszámla-tulajdonosok érdekeit védi azáltal, hogy védelemben részesíti azt az állapotot, miszerint a számlájukon lévő pénzeszközöikről a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz felhasználásával kizárólag ők, illetve azok a személyek rendelkezhetnek, akiknek a számlatulajdonos erre engedélyt ad.

A bűncselekmény jogi tárgya a készpénzkímélő forgalom működésébe vetett bizalom, illetve - tágabb értelemben - a pénzforgalom biztonsága. Elkövetési tárgy a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, tekintet nélkül arra, hogy Magyarországon vagy külföldön bocsátották ki (a (3) bekezdésben foglalt kiterjesztő értelmezésre figyelemmel).

2. A bűncselekmény alanya főszabály szerint bárki lehet. Ez alól kivételt képez a 393. § (1) bekezdés a) pontja, amelynek alanya nem lehet a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kizárólagos tulajdonosa. A bűncselekmény elkövethető egyenes és eshetőleges szándékkal is.

3. A bűncselekmény kétféle elkövetési magatartással követhető el.

Az a) pontban meghatározott eset elkövetési magatartása a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz elvétele vagy megszerzése. Az 1/2009 BJE döntés értelmében a megszerzés nem azonos a lopás elkövetési magatartásaként megfogalmazott elvétellel. A megszerzés megvalósulásához viszonylag hosszabb ideig tartó, visszaélészerű, a közokiratok iránti bizalom megingatására alkalmas birtoklás szükséges. Pusztán arra tekintettel, hogy a tetten ért tolvaj az idegen dologgal együtt, rövid időre okiratot (akár készpénz-helyettesítő fizetési eszközt) is magához vett, a lopás kísérletével halmazatban készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétségének eshetőleges szándékkal elkövetett kísérlete nem állapítható meg. A megszerzésnek mástól kell történnie, annak azonban nincs jelentősége, hogy akitől megszerzik, jogszerű birtokos-e, illetve hogy a megszerzés ingyenes vagy visszerhes. Nem tekinthető megszerzésnek az elhagyott, eldobott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz megtalálása. (BH 1987. 345.) A megszerzés akkor jogtalan, ha jogszabály engedélye nem teszi lehetővé. (Ilyen eset például, ha az ATM háromszori sikertelen PIN kód beütési kísérlet után bevonja a bankkártyát.) Az elvétel logikailag időben megelőzi a megszerzést, lényegében a lopás elkövetési magatartásához hasonló. Amennyiben mindkét elkövetési magatartás megállapítható, akkor véleményünk szerint a természetes egység körében csak a megszerzést kell megállapítani (ez ugyanis több, mint a pusztán elvétel). A megszerzés elkövetési magatartás megállapítható akkor is, ha más személy követte el az elvétel elkövetési magatartását, de akkor is, ha a megszerző vette el a készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, amelyet utána hosszabb ideig, visszaélészerűen birtokol.

A b) pont elkövetési magatartása a hamis vagy meghamisított, illetve az a) pontban meghatározott módon elvett vagy megszerzett készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, vagy az elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszközön tárolt adatok vagy az ahhoz kapcsolódó biztonsági elemek átadása, megszerzése, az ország területére behozatala, onnan kivitele vagy azon átszállítása. A megszerzés, behozatal, kivitel, átszállítás bemutatása kapcsán utalunk a pénzhamisítás elemzésekor kifejtettekre. Az átadás pedig akkor valósul meg, ha az elkövetőtől különböző személy az elkövető magatartásának eredményeként a készpénz-helyettesítő fizetési eszköz, adat, biztonsági elem birtokába lép, vagyis azok az elkövető birtokából tőle különböző személy birtokába kerülnek.

A tényállás magatartási bűncselekményt tartalmaz, a befejezettséghez eredmény nem szükséges.

4. A bűncselekmény minősített esete, ha üzletszerűen vagy bűnszövetségben követik el.

5. A bűncselekmény a készpénz-helyettesítő fizetési eszközök számától függetlenül egyrendbeli, mivel az egy vagy több megfogalmazással a Btk. törvényi egységet teremtett. A bűncselekmény rendbelisége tehát álláspontunk szerint nem a hamis vagy hamisított, illetőleg jogtalanul megszerzett valódi készpénz-helyettesítő fizetési eszközök számához igazodik, hanem a sértettek (készpénz-helyettesítő fizetési eszköz tulajdonosok) számához. Mindaddig azonban, amíg az elkövető azonos bankszámla-szerződés keretei közötti felhasználás céljából szerez meg stb. több készpénz-helyettesítő fizetési eszközt, cselekménye - a konkrét magatartások függvényében - a természetes vagy a folytatólagos egység keretei között értékelendő. Így például az azonos csekk-szerződésen alapuló, tehát ugyanazon számlakövetelés címzettjét érintő több hamis, hamisított vagy lopott csekk rövid időközönként történő kibocsátását - amennyiben a folytatólagosság egyéb törvényi feltételei is fennállnak - folytatólagos egységként értékeli a gyakorlat [hasonlóan a BK 36. számú véleményben (korábban BK 101. számú állásfoglalásban) kifejtettekhez].

Amennyiben az elkövetési magatartással okozati összefüggésben a kár is bekövetkezik, e bűncselekmény már nem, csupán a 375. § (5) bekezdésében meghatározott információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás állapítható meg. A súlyosabb jogtárgysértést megvalósító alakzat az enyhébb megítélésű cselekményt magába olvasztja.

A készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés a 346. § (3) bekezdésében foglalt, magánokiratra elkövetett okirattal visszaéléshez képest speciális bűncselekmény, így azzal valóságos alaki halmazatban nem állhat.

Kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának elősegítése

394. § (1) Aki kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításához vagy a kézpénzhelyesítő fizetési eszközön lévő adat technikai eszközzel való rögzítéséhez szükséges anyagot, eszközt, berendezést vagy számítástechnikai programot készít, megszerez, tart, átad, forgalomba hoz, az ország területére behoz, onnan kivisz, vagy azon átszállít, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény előrehozott büntetőjogi védelmet jelent, hiszen a kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának ugyan büntetendő az előkészülete, de előkészület célzat nélkül nem állapítható meg. Ez a bűncselekmény - a pénzhamisítás elősegítéséhez hasonlóan - a célzat nélkül is megállapítható előkészületi magatartásokat rendeli büntetni.

A bűncselekmény jogi tárgya teljesen azonos a kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisítás bűncselekmény jogi tárgyával. Elkövetési tárgya nem a hamis vagy meghamisított kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz, hanem a hamisításhoz stb. szükséges anyag eszköz berendezés, számítástechnikai program.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet. Elkövethető egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt. Ha azonban az egyenes szándékon túl a célzat is megállapítható, akkor nem ez a bűncselekmény, hanem a kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításának az előkészülete valósul meg.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz hamisításához vagy a kézpénzhelyesítő fizetési eszközön lévő adat technikai eszközzel való rögzítéséhez szükséges anyag, eszköz, berendezés vagy számítástechnikai program készítése, megszerzése, tartása, átadása, forgalomba hozatala, az ország területére behozatala, onnan kivitele, vagy azon átszállítása. Ezen elkövetési magatartások értelmezése kapcsán utalunk a pénzhamisítás elősegítése elemzésekor kifejtettekre. A bűncselekmény rendbelisége álláspontunk szerint attól függ, hány kézpénz-helyettesítő fizetési eszköz (fajta) hamisításához szükséges eszközre, berendezésre stb. követik el.

Btk. 395. § fejezetcíméhez:

A költségvetést károsító bűncselekmények annak ellenére tekinthetők az új Btk. legemblematikusabb újításai egyikének, hogy szövegüket a 2011. évi LXIII. törvény 2012. január 01. napjával már az 1978. évi IV. törvénybe is beemelte. Rendszertanilag azonban csak az új Btk-ban, külön fejezetben kerültek a helyükre, hisz a régi Btk.- jobb híján, de helytelenül - a pénzügyi bűncselekmények között tartotta őket számon. A költségvetést védő tényállások ugyanis a 2012. január 01. napját megelőző Btk-ban szétszórva, más-más jogtárgyakat védeni hivatott fejezetekben és címekben voltak megtalálhatók. Így pl. a jogosulatlan gazdasági előny megszerzése a gazdasági bűncselekmények fejezet Gazdálkodási köteleességeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények címében, az adócsalás a Pénzügyi bűncselekmények címében, az EK pénzügyi érdekeinek megsértése a Vegyes rendelkezések címében, az ÁFA-bűncselekmények egy részét viszont a BH 1993/660. számú döntéssel kezdődő és az 1/2006. BJE-vel megerősített bírói gyakorlat alapján a vagyon elleni bűncselekmények fejezetében található csalás tényállása szerint kellett elbírálni. Mindeközben a jogalkotó nem fedezte fel e tényállások sajátos közös gyökerét: azt, hogy e magatartások mindegyike valamilyen költségvetést sért, hogy ezt valamely csalárd magatartással teszi, illetve azt, hogy a költségvetések sérelmét jelentő csalások lényegüket tekintve nem különböznek a többi csalástól.

A költségvetés büntetőjogi védelmének rendkívül ambiciózus reformja egyszerre kívánta érvényre juttatni a büntetőpolitika minden célkitűzését. A reform nyomán megszűnt a korábbi kuszaság, az elkövetési tárgyaként különálló, és eltérő büntetési tételekkel ellátott tényállásokat a következetesség és az egyszerűség jegyében felváltotta egy egységes, absztrakt törvényi tényállás, ami alkalmas a legtöbb kiskapu bezárására, emellett bizonyos feltételek esetén a korábbiaknál szigorúbb büntetéseket eredményez. Az új tényállás továbbá - a korszerűség jegyében - teljes mértékben kiküszöböli a korábbi Btk. azon hibáit, amelyek abból adódtak, hogy a büntetőjog nem volt képes hatékonyan követni a nemzetközi globalizációs, és az európai egységesülési folyamatokat, illetve az azokkal együtt járó sajátos bűnözési formákat.

Az új Btk. XXXIX. fejezetébe tartozó bűncselekmények kikerültek a gazdasági bűncselekmények köréből, s a vagyon elleni bűncselekményekhez kerültek közelebb. A választás tudatos volt. E bűncselekmények - elsősorban a költségvetési csalás - valójában csak igen áttételesen sértik a gazdaság működéséhez fűződő társadalmi érdeket. Valójában az állam (ideértve a külföldi államot, az EU-t, és a nemzetközi szervezeteket is) működésének forrásait, s ezen keresztül az újraelosztás rendjéhez (az államháztartáshoz) fűződő társadalmi érdeket védik.

XXXIX. FEJEZET

A KÖLTSÉGVETÉST KÁROSÍTÓ BŰNCSELEKMÉNYEK

Társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés

395. § (1) Aki társadalombiztosítási ellátás, vagy az államháztartás alrendszeréből jogszabály alapján természetes személy részére nyújtható pénzbeli vagy természetbeni juttatás megszerzése vagy megtartása céljából mást tévedésbe ejt, tévedésben tart, vagy a valós tényt elhallgatja, és ezzel kárt okoz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaéléssel okozott kárt a vádirat benyújtásáig megtéríti.

Szövegtörténet

A jogalkotó a költségvetés védelmének kiteljesítése érdekében új, absztrakt, következetes tényállást alkotott: a költségvetési csalást. A költségvetés integritását azonban egy olyan jelenség is komolyan fenyegeti, amely nem a súlyával vagy az elkövetési érték nagyságával, hanem elsősorban az elkövetés tömegessé válásával jelent veszélyt a társadalomra.

Az önálló tényállás megalkotásának indoka, hogy a társadalombiztosítás ellátórendszerében, vagy az államháztartás alrendszereiből jogszabály, így különösen a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról, a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról vagy a családok támogatásáról szóló törvény alapján nyújtható ellátás, pénzügyi vagy természetbeni juttatás megszerzése vagy megtartása céljából elkövetett tévedésbe ejtés, tévedésben tartás, vagy a valós tény elhallgatása és ezzel kár okozása esetében már akkor is lehetőség nyílik a büntetőjogi szankcionálásra, ha az okozott vagyoni hátrány nem éri el a költségvetési csalás megállapításához szükséges (....) bűncselekményi értékhatárt. - írja a tényállást a korábbi Btk.-ba elhelyező törvény indokolása.

Szövegmagyarázat

1. A védett jogtárgy közvetve a társadalombiztosítási, szociális és jóléti ellátórendszert működtető költségvetések megfelelő funkcionálásához fűződő társadalmi érdek, közvetve pedig maguk az ellátórendszerek, illetve azok működése.

2. A bűncselekmény alanya általános, azt bárki elkövetheti, tipikusan azonban azok, akik az egyes ellátásokat, juttatásokat a maguk számára szerzik meg.

3. A bűncselekmény sértettje A társadalombiztosítás pénzügyi alapjai a társadalombiztosítás pénzügyi alapjairól és azok 1993. évi költségvetéséről szóló 1992. évi LXXXIV. Törvény 1. §-ának (3) bekezdése értelmében az államháztartás központi alrendszerének részei. A bűncselekmény az államháztartás alrendszerein keresztül sérti a költségvetést.

4. Az elkövetési tárgy a leírtaknak megfelelően minden, természetes személynek járó társadalombiztosítás ellátás, továbbá az államháztartás alrendszereiből jogszabály, így különösen a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról, a foglalkoztatás elősegítéséről és a munkanélküliek ellátásáról vagy a családok támogatásáról szóló törvény alapján természetes személynek nyújtható pénzbeli vagy természetbeni juttatás. Az utóbbi körben tehát nem valamennyi, az államháztartás központi vagy önkormányzati alrendszeréből származó juttatás tárgya a bűncselekménynek, csak azok, amelyeket az államháztartás alrendszereiből valamely szociális, jóléti célra jogszabály rendel, s amelyeket természetes személyek kaphatnak. A tényállás példálózóan három törvényt emel ki, de más jogszabály is rendelhet ilyen célra pénzbeli vagy természetbeni juttatást. Az államháztartás alrendszereiből származó, más célra szánt, nem jogszabállyal alapján járó, vagy nem természetes személy részére nyújtható juttatás - amennyiben a bűncselekményi értékhatárt eléri - a költségvetési csalás keretei között szankcionálandó.

5. A bűncselekmény célzata az elkövetési tárgyat képező ellátások, juttatások megszerzése vagy megtartása. Az elkövetési magatartás az erre irányuló tévedésbe ejtés, tévedésben tartás vagy a valós tény elhallgatása. Az elkövetési magatartások értelmezésére a csalásnál írtak irányadók.

6. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el.

7. A társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés eredmény-bűncselekmény, a befejezettséghez a költségvetésnek okozott kár beállása szükséges. A kár fogalma Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 16. pontja szerint értelmezendő. Szemben a költségvetési csalással, amelynek esetében a költségvetés sérelme többféleképpen is jelentkezhet, s ezért a jogalkotó, még a Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 17. pontjában írt vagyoni hátrány fogalmát is túl szűknek érezvén azt egy értelmező rendelkezéssel tovább tágította, a tárgyalt tényállásnál e sérelem mindig tényleges vagyonszökkenésben mutatkozik meg.

8. A rendbeliség megállapításánál nincs jelentősége az azonos természetes személy által megszerzett ellátások, juttatások jellegének, számának vagy időpontjának.

A bűncselekménynek elsősorban a költségvetési csalástól való elhatárolása okozhat problémát. Amennyiben a tévedésbe ejtő, tévedésben tartó elkövetési magatartást a társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés elkövetési tárgyát képező alrendszerek költségvetéséből származó ellátás, vagy juttatás vonatkozásában fejtik ki, e bűncselekményt kell megállapítani, feltéve, hogy az okozott kár az ötvenezer forintot meghaladja, de az ötszázezer forintot nem. Az ezt meghaladó értékre elkövetett cselekmény esetében a költségvetési csalás (valamely súlyosabban minősülő esete) állapítandó meg.

9. A visszaélés társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással bűncselekmény tényállásának (2) bekezdése a büntetés körlátlan enyhítésére ad lehetőséget, ösztönzendő az elkövetőt az általa okozott kár megtérítésére.

Költségvetési csalás

396. § (1) Aki

a) költségvetésbe történő befizetési kötelezettség vagy költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában mást tévedésbe ejt, tévedésben tart, valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy a valós tény elhallgatja,

b) költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel kapcsolatos kedvezményt jogtalanul vesz igénybe, vagy

c) költségvetésből származó pénzeszközöket a jóváhagyott céltól eltérően használ fel, és ezzel egy vagy több költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a költségvetési csalás nagyobb vagyoni hátrányt okoz, illetve

b) az (1) bekezdésben meghatározott költségvetési csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

- a) a költségvetési csalás jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy
- b) a nagyobb vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.
- (4) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha
- a) a költségvetési csalás különösen nagy vagyoni hátrányt okoz, vagy
- b) a jelentős vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.
- (5) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

Szövegtörténet

A költségvetési csalás bűncselekménye az indokolás szerint - amit az azóta megjelent jogirodalom is változtatás nélkül idéz - nyolc különböző bűncselekmény összevonásával jött létre. A felsorolásból azonban kimaradt a korábbi Btk. 314. §-a (1) bekezdésének b) pontja szerinti, az EK költségvetését annak bevételi oldalán sértő bűncselekmény. Az összevonás tehát valójában kilenc bűncselekményt érint az alábbiak szerint:

bevételi oldalon: adócsalás, munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás, visszaélés jövedékkel, csempészet, ÁFA-ra elkövetett csalás, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése, illetve a csalás minden olyan esete, amely a költségvetés sérelmével jár;

kiadási oldalon: jogosulatlan gazdasági előny megszerzése, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése, illetve a csalás minden olyan esete, amely a költségvetés sérelmével jár.

Tekintve, hogy a költségvetési csalás a piaci gazdálkodás keretén kívüli bevételekre és kiadásokra is kiterjedhet, felmerülhetnek olyan további magatartások, amelyeket a törvény addig például hűtlen kezelésként szankcionált (pl. önkormányzati pénzek kijátszása magáncégeknek).

A korábbi szabályozás többek között a tulajdoni formák, az elkövetési tárgyak, és a szankciók tekintetében is igen következtelen volt.

A törvényi tényállásnak az 1978. évi IV. törvénybe beillesztése idején hatályban volt Alkotmány 9. §-ának (1) bekezdése szerint a köztulajdon és a magántulajdon egyenjogú, és egyenlő védelemben kell részesíteni. (Az alkotmányozói szándék a köztulajdon privilegizált helyzetének felszámolására irányult.) A büntetőjog fejlődése azonban időközben olyan irányt vett, hogy a köztulajdon védelme a magántulajdonéhoz képest nemhogy ugyanolyan lett, de sok tekintetben inkább még gyengült is. A régi Btk. 288. §-a szerinti jogosulatlan gazdasági előny megszerzése, vagyis az állami támogatások csalárd megszerzése egységesen, a költségvetésnek okozott kár mértékére tekintet nélkül öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető, míg ha az elkövető magánszemélytől vagy cégtől csalt ki pénzt, akkor az az okozott kártól függően akár öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztést is eredményezhetett. A különbségtétel - különösen, mivel a jogosulatlan gazdasági előny megszerzése a csaláshoz képest speciális tényállás volt - nem volt indokolható, mivel a mögötte húzódó jogpolitikai szándék nem volt világos. Ehhez hasonlatosan a régi Btk. 314. §-a szerinti Az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése bűncselekménye is öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.

Amennyiben valaki a költségvetést vámbevétel csökkentésével rövidítette meg, arra a régi Btk. 312. §-a értelmében csempészet miatt szabhattak ki maximum nyolc évi büntetést, míg ha a jövedéki adóbevétel csökkentésével, akkor a régi Btk. 311. §-a alapján tíz év volt a büntetési tétel maximuma.

Ha valaki ÁFA tekintetében tévesztette meg a költségvetést annak bevételi oldalán, és ez a bűncselekmény adócsalásként (a régi Btk. 310. §-a) minősült, a büntetés maximuma nyolc év volt, míg ha csalásnak (rég Btk. 318. §-a), akkor 10 év volt a maximum. Tehát nem csak a köz- és a magántulajdon büntetőjogi védelme volt egyenlőtlen, de a költségvetés azonos oldalának ugyanolyan elkövetési tárggyal történő megsértése is eltérő szankciórendszer alkalmazásához vezethetett. Eltérő volt továbbá a védelem a hazai és az európai uniós költségvetés tekintetében is, ami sérti az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (a továbbiakban: EUMSZ) 324. Cikkében írtakat. Mindezeket a következtetlenségeket a költségvetési csalás tényállása megszüntette.

Meg kell említeni, hogy az Európai Unió meglehetősen régóta nagy hangsúlyt helyez a saját költségvetésének védelmére. Ennek érdekében született meg az 1995-ben aláírt, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló Egyezmény (a továbbiakban: PIF Egyezmény), valamint az Európai Bizottság 2012. július 11-én közzétett hasonló tárgyú irányelv-tervezete (a továbbiakban: PIF-Irányelv tervezet). Az EUMSZ 86. Cikke a következőképpen fogalmaz: Az Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények üldözésére a Tanács különleges jogalkotási eljárás keretében elfogadott rendeletekben az Eurojustból Európai Ügyészséget hozhat létre. A PIF Irányelv van hivatva kijelölni a majdani Európai Ügyészség (létrehozását az Európai Bizottság 2013-2014-re ütemezi) hatáskörét képező bűncselekményeket. Ezeket a költségvetést károsító bűncselekmények - elsősorban a költségvetési csalás - tényállása maradéktalanul lefedi.

Szövegmagyarázat

1. A 2011. évi LXIII. törvény indokolása szerint a bűncselekmény jogi tárgya közvetve a közteherviselési kötelezettségét teljesítő embereknek a költségvetések prudens működéséhez fűződő érdeke, közvetlenül pedig maguk a költségvetések. A magyar költségvetés tekintetében a bűncselekmény elkövetésével a költségvetési elvek közül a valóság elve szenved csorbát, vagyis az, hogy a költségvetési elszámolásokban úgy jelenjenek meg mind a kiadások, mind a bevételek, hogy a valós helyzetről adjanak képet.

A büntetőjognak már nem feladata annak értékelése, hogy a költségvetések megfelelő működése milyen célt takar, de érdemes rámutatni az állami és az EU-s költségvetés eltérésére e tekintetben.

Az állami költségvetési bevételek az állami feladatok - elsősorban költségvetési szervek működtetésén keresztül történő - ellátásának forrásai. Az állam eredményes működéséhez e bevételeknek a költségvetésben előirányozottnak megfelelően kell befolyjniuk. Amennyiben ez bűncselekmény elkövetése miatt nem történik meg, akkor a költségvetési törvényben előirányozottnál nagyobb hiány fog fellépni, ami veszélyeztetheti a költségvetési szervek működését, ezáltal az állami feladatok teljesítését. Az EU esetében államról, és állami feladatokról nem lehet beszélni. Az Unió meghatározott területeken meghatározott célokkal rendelkezik, ezek megvalósítását célzó eszközei a közös politikák. Ezek keresztülviteléhez pedig autonóm költségvetéséből pénzeket rendel. Ezek forrásának család leaszása, illetve eredeti céljától való elvonása forráshiányt idéz elő. A közös politikák végső célja a minél teljesebb gazdasági, társadalmi, és - egyre inkább - politikai integráció, a költségvetés ennek eszköze. A büntetőjog területén napjainkban tapasztalható uniós törekvések mögött közvetve az integráció védelmét is érdemes látnunk.

A bűncselekmény közvetlen jogi tárgya a költségvetés, ami azonban nem csupán a költségvetési évben teljesülő költségvetési bevételek és kiadások előirányzott összegét jelenti (ahogyan az Államháztartásról szóló 2011. évi CXCV. törvény /Áht./ 4. §-a fogalmaz), hanem -legalábbis a kiadási oldalon - a tényleges összegét is. A tényállás továbbá nem csak a magyar költségvetést védi, hanem a külföldi állam, a nemzetközi szervezetek és az EU költségvetését is (Btk. 395. § (9). bekezdése).

A magyar költségvetést az Alaptörvény XXXVI. cikkében meghatározottak szerint a központi költségvetésről és annak végrehajtásáról szóló törvények részletezik. (Az Áht. a költségvetés bevételeit és kiadásait csak általánosságban, példáulóva sorolja fel.) A költségvetések adott esetben eltérő elvi alapokon nyugodhatnak. Míg a magyar költségvetésben tervezhető költségvetési hiány vagy többlet (Áht. 5. §-a (3). bekezdése), addig a Tanács 1605/2002/EK, Euratom rendelete (2002. június 25.) az Európai Közösségek általános költségvetésére alkalmazandó költségvetési rendeletről (a továbbiakban: Költségvetési Rendelet) 14. és 15. Cikke alapján az Európai Unió költségvetése a költségvetési egyensúly elvén alapul. Ennek megfelelően a kiadásokat teljes egészében bevételekkel fedezik, vagyis a költségvetés nem tartalmazhat sem többletet, sem hiányt, és nincs lehetőség a költségvetési kiadások hitelfelvétellel történő fedezésére. Amennyiben a végrehajtás során mégis adódik eltérés, úgy azt többlet esetén bevételként, hiány esetén kifizetési előirányzatként kell szerepeltetni. Csalás esetén ez az elv nem csorbul, mert ha a bevételek elmaradása folytán hiány keletkezik, akkor azt kifizetési előirányzatként fogják átvinni a következő évre. (Sérül viszont a Költségvetési Rendelet 17. Cikkében írt globális fedezet elve, ami szerint az összes bevételnek fedeznie kell az összes kifizetési előirányzatot.)

A tényleges hiány a zárszámadáskor, az Áht. 90. §-a szerint megalkotott törvény adataiból derül majd ki.

2. A bűncselekménynek három alapesete van.

1. alapeset: a Btk. 395. §-ának (1)-(5) bekezdése

A bűncselekmény alanya

A költségvetési csalás I. alapesetének alanya az a), a b) és a c) pontban írt magatartások esetében is egyaránt általános. A költségvetésből származó pénzeszközök, a befizetések, illetve az azokhoz kapcsolható kedvezmények vonatkozásában felsorolt elkövetési magatartásokat bárki elkövetheti, azonban a tipikus elkövetők - tettesként - a gazdálkodó szervezetek vezető tisztségviselői. Nyilatkozatot tehet azonban pl. a kezes is.

Tekintettel arra, hogy a tényállás bármely, költségvetést sértő megtevésztő magatartást szankcionál, e bűncselekmény miatt kell felelősségre vonni a központi költségvetés Áht. 13. §-a szerinti előkészítése során elkövetett tényállásszerű magatartása miatt például a fejezetet irányító szerv, vagy a költségvetési szerv vezetőjét. E személyek a Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 11. pontja szerinti hivatalos személyek is lehetnek. Annak megállapítása, hogy költségvetési csalás mellett hivatali visszaélés is megállapítható-e a terhükre, annak vizsgálatát igényli, hogy hivatalos személyként (közhatalmi, közfeladati tevékenységükben eljárva) valósították-e meg a tényállást, vagy pedig e tevékenységükön kívül, munkajogi, stb. jogkörben eljárva. (BH. 2004. 93., BH. 2007. 282.)

Szándékosság, gondatlanság

A költségvetési csalás I. alapesete szerinti bűncselekményt csak szándékosan lehet elkövetni, az egyenes szándék nem feltétel, bár az eshetőleges szándékú elkövetést a gyakorlatban nehéz elképzelni.

Az elkövetőnek tisztában kell lennie a megtevésztő jellegű magatartásával és azzal is, hogy ezzel okozati összefüggésben egy vagy több költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz. Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy ugyanazon tényállásszerű magatartás több költségvetést is sérthet. A Legfelsőbb Bíróságnak a 2012. január 01. napja előtt hatályos Btk. 314. §-ában szabályozott, az EK pénzügyi érdekeinek megsértése bűncselekménye kapcsán e kérdésben kifejtett álláspontja továbbra is követendő a törvényi egységet teremtő költségvetési csalás esetében is: az elkövető tudatának nem kell átfognia a sértett személyét, azt, hogy egy vagy több támogató támogatás-politikáját sértette-e. (EBH. 2008. 1854.) Természetesen a költségvetési csalás esetében ugyanez érvényes a bevételek tekintetében is: az elkövetőnek nem kell tudnia, hogy a hamis számlák felhasználása folytán a hazai és az uniós ÁFA-bevétel egyaránt csökken. Vagyis egyik költségvetés vonatkozásában sem hivatkozhat a Btk. 20. §-a szerinti tévedésre.

A bűncselekmény sértettje

A bűncselekmény sértettje a Btk. 396. §-ának (9) bekezdésében értelmezett költségvetések tulajdonosa: a magyar állam, az Európai Unió, harmadik állam, és a nemzetközi szervezet. A magyar állam büntetőigényét az Alaptörvény 29. cikke, valamint az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. Törvény I. §-a értelmében az ügyészség érvényesíti. Amennyiben azonban az állam más szerve volt a feljelentő, a Be. 195. §-a (2a) bekezdése értelmében panaszjoga van.

A sértetti jogok azonban nem teljes körűek. Az Alkotmánybíróság a 42/2005. (XI. 14.) AB. határozata értelmében nincs annak akadálya, hogy a közhatalommal rendelkező állami szervezet sértett a bűncselekményből származó vagyoni kárának megtérítése végett magánfélként fellépjen, ám alkotmányos követelmény, hogy közhatalmi funkcióval rendelkező egyetlen állami szervezet se vehesse át az ügyészségtől a vádemelés és vádképviselés közhatalmi jogkörét. Nincs tehát mód arra, hogy az állami szervezetek pótmagánvádlóként lépjenek fel. Mindez természetesen nem csak az államra és az állami szervezetekre, hanem az Unióra és annak szerveire is igaz.

Az Európai Unió esetében kérdés, hogy a sértetti jogokat (pl. jogorvoslati jog) ki gyakorolja. (A büntetőügyben eljáró hatóság, az ügyészség és a bíróság oldaláról nézve ez azt is jelenti, hogy kit kell értesíteni pl. a nyomozás elrendeléséről, megszüntetéséről, stb.) Amint arra már utaltunk, Európai Ügyészség, aki az Unió büntetőjogi igényét érvényesítse a bíróság előtt, még nincs, ám a polgári és egyéb jogi igények érvényesítésére ott a Bizottság Jogi Szolgálat.

Az elkövetési tárgy

A bűncselekmény elkövetési tárgya a költségvetésbe történő befizetések (pl. adó, vám, illeték) a Btk. 396. § (1) bekezdés a) pontja esetében; az azokkal kapcsolatos kedvezmények (pl. adókedvezmény, adómentesség) a 396. § (1) bekezdés b) pontja esetében; illetve a költségvetésből származó pénzeszközök (pl. állami vagy EU-támogatások) a 396. § (1) bekezdés a) és c) pontja esetében, attól függően, hogy a csalás a költségvetést annak bevételi, vagy pedig kiadási oldalán sérti-e. A költségvetést a Btk. az alábbiak szerint értelmezi: (396. § (9) bekezdés):

E § alkalmazásában

költségvetésen az államháztartás alrendszereinek költségvetését - ideértve a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak költségvetését és az elkülönített állami pénzalapokat -, a nemzetközi szervezet által vagy nevében kezelt költségvetést, valamint az Európai Unió által vagy nevében kezelt költségvetést, pénzalapokat kell érteni. Költségvetésből származó pénzeszköz vonatkozásában elkövetett bűncselekmény tekintetében a felsoroltakon kívül költségvetésen a külföldi állam által vagy nevében kezelt költségvetést, pénzalapokat is érteni kell;

Az Aht.- amint már utaltunk rá - a bevételeket és a kiadásokat példálózóan sorolja fel:

5. § (1) Költségvetési bevételek különösen

a közhatalmi - adók, illetékek, járulékok, hozzájárulások, bírságok, díjak, és más fizetési kötelezettségek - bevételek, a közfeladatok ellátása során nyújtott közszolgáltatások ellenértékei, az európai uniós forrásokból és az államháztartáson kívülről érkező támogatásokból származó bevételek, e törvény eltérő rendelkezése hiányában a nemzeti vagyonnal kapcsolatos bevételek, és a kapott kamatok.

(2) Költségvetési kiadások különösen

a költségvetési szervek működési és felhalmozási kiadásai, az államháztartáson kívül ellátott közfeladatok finanszírozásával kapcsolatos kiadások, az európai uniós tagságból és más nemzetközi kötelezettségekből származó fizetési kötelezettségek, a társadalombiztosítás pénzügyi alapjaiból finanszírozott ellátások, a nemzeti vagyonnal kapcsolatos kiadások, és az államháztartás alrendszereinek adósságával kapcsolatos kiadások.

A bevételeket és kiadásokat az éves költségvetési törvény részletesen tartalmazza.

A Btk. korábbi rendszere a költségvetési bevételeket nem azok jellegére (pl. adójellegű bevételek, díjjellegű bevételek, szankció jellegű bevételek, egyéb bevételek) tekintettel védte. Külön tényállás szólt az adókról (régi Btk. 310. §). A Btké. 26. §-a ugyanakkor felsorolta, hogy a büntetőjogi védelem szempontjából mely bevételeket kellett az adókkal egy tekintet alá vonni. Így adóként kellett kezelni a társadalombiztosítási, az egészségbiztosítási és a nyugdíjjárulékot is, amelyek vonatkozásában elkövetett bűncselekményekkel szemben külön tényállás szerepelt a Btk-ban. Ugyancsak külön tényállás volt a vám, a nem közösségi adók és díjak, valamint a biztosíték tekintetében elkövetett bűncselekményekre. Az egyik adónemet, a jövedéki adót kiemelve ugyancsak külön tényállást alkotott a jogalkotó. Az uniós forrásból származó, ám költségvetési bevételként megjelenő támogatásokat azonban nem a magyar költségvetés bevételi, hanem az uniós költségvetés kiadási oldalán védte külön tényállással a törvény. A költségvetési csalást a régi Btk-ba beiktató 2011. évi LXIII. törvény indoklása szerint a befizetési kötelezettségek nem korlátozódnak a hatályos törvény szerinti adókra és az adó fogalma alá eső (Btké. 26. §) befizetési kötelezettségekre, továbbá vámrá, vámtartozás megfizetését szolgáló biztosítékra, nem közösségi adókra és díjakra vonatkozó - jogszabályon alapuló - befizetési kötelezettségekre, annál szélesebb kört ölelnek fel. Ide tartoznak azok a magatartások is, amikor az elkövető a költségvetéssel szemben fennálló egyéb egyoldalú (pl. bírságfizetési), továbbá kontraktuális kötelezettségéből származó befizetési kötelezettségének csalárd módon nem tesz eleget, és ezzel okoz vagyoni hátrányt. A régi Btk. rendszerében a nem adójellegű bevételek közül nem védte speciális tényállás például a szankció jellegű, díjjellegű vagy kontraktuális (pl. privatizációs) bevételeket. Amennyiben ezekre követték el a bűncselekményt, más tényállás (például csalás) alapján kellett a magatartást elbírálni. Az új szabályozás szerint mindezen bevételek vonatkozásában immár a költségvetési csalást kell megállapítani.

A költségvetési bevételekkel kapcsolatos kedvezmények a Btk. 396. §-a (1) bekezdésének b) pontjában írt magatartás elkövetési tárgyai.

Nem korlátozódnak a vámkedvezményekre, adókedvezményekre, mert ide tartozhatnak egyéb adóelőnyök, például az adómentesség, továbbá az illetékmentesség, egyéb eljárási díjmentességek, járulék- és járadékmentességek, kedvezmények, stb. is. Mindezek a költségvetési bevételek olyan korrekcióit jelentik, amelyek a kormány (EU, stb.) valamely gazdaságpolitikai, társadalompolitikai koncepciójának, céljának a megvalósítását szolgálják. Ennek megfelelően lényegében fordított előjelű támogatásoknak minősülnek, tehát olyanoknak, amelyek nem a költségvetésből származó pénzeszközökben, hanem az oda történő befizetések jogszerű csökkenésében realizálódnak.

Fontos megjegyezni, hogy az Általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvényben (a továbbiakban: ÁFA-törvény) szabályozott adólevonási jog nem kedvezmény. (Az alanyi adómentességet élvezők nem is élhetnek vele.) Az ÁFA-törvény indokolása szerint: Az adólevonási jog biztosítása az általános forgalmi adózásban az adóhalmozódás kiküszöbölését szolgálja azáltal, hogy az adóalany saját adófizetési kötelezettségéből levonhatja azt az előzetesen felszámított adót, amely az adóköteles termék értékesítéséhez és szolgáltatás nyújtásához általa beszerzett termékhez, igénybevett szolgáltatáshoz kapcsolódik. Az adó jellegéből következő főszabály, hogy ha az adóalany nem, vagy nem teljes mértékben az adóköteles gazdasági tevékenysége keretében, annak segítése érdekében használja fel a terméket és a szolgáltatást, az adólevonási joggal nem, vagy csak részben élhet. A törvény előzetesen felszámított, így levonható adónak minősíti azt az adót, amelyet az adóalanyra egy másik adóalany - ideértve az eva-alanyt is - hárított át, a termék importjához kapcsolódóan illetve az előleg részeként megfizetett adót, valamint azt, amit az adóalany saját maga fizetendő adóként megállapított.

Mivel tehát az adólevonás nem kedvezmény, hanem a hozzáadottérték-adózás egyik jellegzetessége, a célja pedig - a leírtaknak megfelelően - az adó halmozódásának a kiküszöbölése, a legtipikusabbnak mondható ÁFA-bűncselekmények (levonás, visszaigénylés vonatkozásában történő elkövetés) eseteire nem a Btk. 396. §-a (1) bekezdésének b), hanem az a) pontja vonatkoztatható.

A költségvetési kiadásokat tekintve az új rendelkezés a lehető legszélesebb értelmű pénzeszközök szót használja. Az indokolás szerint ennek az a jelentősége, hogy így kiküszöbölésre kerülnek azok a problémák, amelyek a támogatások kifejezésnek a gyakorlatban elterjedt szűkítő, a 1605/2002/EK, Euratom Tanácsi Rendelet 108. cikkének fogalom-meghatározása szerinti közvetlen, visszteher nélküli támogatásként értelmezéséből fakadnak.

Valójában sokkal nagyobb jelentőségű változásról van szó.

Az 1961. évi V. törvény 226. §-a, majd az azt felváltó 1978. évi IV. törvény 288. §-a egyaránt a népgazdaság szerveinek megtevesztése ellen biztosított büntetőjogi védelmet.

A két tényállás a népgazdaságot védte a beruházás engedélyezésével, terv jóváhagyásával, ármegállapítással, illetve gazdasági előny megszerzésével kapcsolatos döntések manipulálásával szemben. Az előny fogalmát sem a piacgazdasági értelemben kellett vizsgálni (ld. álló- és forgóeszközök elosztásának befolyásolása). Az 1993. évi XVII. törvény azonban már kifejezetten a támogatások rendszerét állítja a védelem fókuszába: A Btk. 288. §-a a népgazdaság szerveinek megtevesztésével szemben biztosít büntetőjogi védelmet. A javaslat 65. §-a e törvényi tényállást alapvetően módosítja. A bűncselekmény tárgya az állam által biztosított gazdasági támogatások rendszere. (Részlet az indokolásból.)

A tényállást a 2001. évi CXXI. törvény alakította át a jogosulatlan gazdasági előny megszerzésévé (rég Btk. 288. §). A törvényhez fűzött indokolás szerint a bűncselekmény új tényállása az állam által biztosított gazdasági előny jogtalan megszerzését rendeli büntetni. Gazdasági előny alatt érteni kell az államháztartás egyes alrendszerének költségvetése terhére, a gazdálkodás körében, a gazdálkodó szervezetek részére, ingyenes vagy kedvezményes pénzügyi források biztosítását.

A költségvetési csalással a jogalkotó elszakadt a költségvetésnek a gazdálkodás körében, gazdasági előny megszerzése érdekében végrehajtott megtevesztésektől történő megvédésével: a bűncselekmény tényállása immár nem a gazdasági bűncselekmények között található; nem tényállási elem a gazdasági előny, (vagy bármilyen előny) megszerzése, mint célzat, és a törvény szövegében nincs kiemelve a támogatás, mint a gazdasági előny privilegizált esete. A Btk. 396. §-a (9) bekezdésének a) pontja szerint költségvetésen az államháztartás alrendszerének költségvetését kell érteni, de a tényállás alkalmazásában ide értendők a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak költségvetése és az elkülönített állami pénzalapok is (ezek egyébként 2011. január 01. óta a központi alrendszer részét képezik). Az Áht. 3. §-a szerint az államháztartás központi és önkormányzati alrendszerből áll. A központi alrendszerbe tartozik az állam, a központi költségvetési szerv, a törvény által az államháztartás központi alrendszerébe sorolt köztestület, és a köztestület által irányított köztestületi költségvetési szerv, az önkormányzati alrendszerbe pedig a helyi önkormányzat, a helyi nemzetiségi önkormányzat és az országos nemzetiségi önkormányzat, a társulás, a térségi fejlesztési tanács, és az ezek által irányított helyi önkormányzati, helyi nemzetiségi önkormányzati, országos nemzetiségi önkormányzati költségvetési szerv.

Ennek megfelelően - a korábbi törvényi megoldásoktól eltérően, de egyezően a kormányzati büntetőpolitikával - a magyar állami költségvetés kiadásaiból származó pénzeszközöket azok teljességében védi, függetlenül attól, hogy ezek támogatás, gazdasági előny, vagy más költségvetési kiadás formáját öltik-e, és nem kell a piacgazdaság szereplőjének lenni a pénzeszközök címzettjeinek. Természetesen tipikusan a támogatások a bűncselekmény elkövetési tárgyai, de elképzelhető az Áht. 6. §-ában foglalt bármely más költségvetési kiadásra történő elkövetés is. Így többek közt a költségvetési szervek nem támogatás jellegű költségvetési juttatásai vonatkozásaiban is elkövethető a bűncselekmény (pl. a szerv személyi vagy dologi juttatásaira előirányzott összegre). E tekintetben a hűtlen kezeléstől, a hivatali visszaéléstől és a gazdasági csalástól való elhatárolás különös figyelmet igényel.

Természetesen a támogatások és más gazdasági jellegű előnyök helyett a költségvetésből származó összes pénzeszközt fókuszba állító védelem miatt nem követelmény többé, hogy az jogszabályon alapuljon, szemben a régi Btk. 288. §-ának szabályozásával. A Btk. 396. §-ának (6) bekezdése a költségvetés egyik adóbevételének, a jövedéki adónak különleges védelmet biztosít. A jövedéki termékek külön jogszabályban megállapított feltétel hiányában, vagy engedély nélkül történő előállítás, megszerzése, tartása, forgalomba hozatala, az azzal való kereskedés is bűncselekmény, és az (1)-(5) bekezdés szerint büntetendő, az okozott vagyoni hátrány mértékétől függően. Erre a kodifikációs megoldásra azért volt szükség, mert a régi Btk. 311. §-a szerinti visszaélés jövedékkel tényállásban írt magatartást nem lehetett az (1) bekezdésben írt alapeseti elkövetési magatartás alá vonni (hisz itt nincs megtevesztés).

Az elkövetési magatartás

A költségvetési csalás I. alapesete három elkövetési magatartást fogalmaz meg.

Az a) pont szerinti magatartást mind a befizetési kötelezettségek, mind a költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában meg lehet valósítani, a b) pont szerinti magatartást csak a befizetési kötelezettségekkel kapcsolatos kedvezményekkel, a c) pont szerinti magatartást pedig csak a költségvetésből származó pénzeszközök vonatkozásában lehet megvalósítani.

A tévedésbe ejtéssel, tévedésben tartással kapcsolatban lényegében irányadók a csalás bűncselekményénél írtak. A valótlan tartalmú nyilatkozat tétele azonban a legkönnyebben a tévedésbe ejtés, tévedésben tartás elkövetési magatartásokhoz viszonyítva magyarázható, s e körben a csalásnál írtakhoz képest további magyarázat szükséges.

A költségvetési csalás 2011. évi LXIII. törvénnyel bevezetett tényállás még nem tartalmazta a valótlan tartalmú nyilatkozat tételét, mint elkövetési magatartást. Ez kérdéseket vetett fel a tévedésbe ejtést illetően, amellyel kapcsolatban uralkodóvá vált nézet szerint megtévesztetni csak természetes személyt lehet. A jogalkalmazói gyakorlat azonban e tekintetben nem volt egyértelmű. Csalást állapított meg a bíróság a természetes személy megtévesztése nélkül is például a BH 1989.184 számú esetben, amelynek indokolása kiemeli: A számítógép hitelt érdemlően nyilvántartja az üzemeltető vagyoni jogi viszonyait, és a vállalat a számítógép adatszolgáltatásának segítségével tesz vagyoni jogi rendelkezéseket. Amikor a terhelt a saját kódszámán fiktív befizetést ütött a számítógépbe, megtévesztő magatartásával azt a látszatot keltette, hogy tartozásának kiegyenlítése megtörtént. A bíróság megtévesztésként több alkalommal is az adóhatóságot vagy más nem természetes személyt jelölt meg, vagy megállapította, hogy az elkövető számítástechnikai rendszerbe bevitt adatokkal követte el a megtévesztést. (Pl. BH. 1986. 53., Bh. 1993. 271., BH 1993. 408. stb.) Az 1/2006. BJE állásfoglalása az adócsalás-csalás kérdésében nem változtatta meg a joggyakorlatot az elektronikus adóbevallások (Art. 31. § (2) bekezdés) tekintetében sem, vagyis a tipikusan visszaigényléses ÁFA-csalások továbbra is csalásként minősültek. A 2011. évi LXIII. törvénnyel bevezetett tényállás esetében az indokolás egyértelművé tette, hogy a költségvetési csalás tényállása magába kívánja olvasztani mind a korábban adócsalásként, vagy ÁFA-ra elkövetett, vagy egyébként a költségvetést annak bevételi oldalán károsító csalások valamennyi alakzatát. Ezzel a tévedésbe ejtés helyes értelmezése tekintetében is állást foglalt, amennyiben a tisztán automatikus adatfeldolgozás eredményekénti vagyoni hátrányt is tényállásszerűnek tekintette. (Ennek megfelelően az olyan értelmezés, ami szerint például a valótlan adatokat tartalmazó elektronikus adóbevallások esetén nem állapítható meg bűncselekmény, az Alaptörvény 28. Cikkével ellentétes lenne.)

Az új Btk. jelentős dogmatikai változást hozott a számítógéppel elkövetett csalás bűncselekményében. A tényállás kikerült a gazdasági bűncselekmények köréből, és jelenleg - progresszív, kárhoz kötődő büntetési tételekkel - a vagyoni elleni bűncselekmények részét képezi. Jogi tárgya kettős, de elsősorban immár vagyoni jogokat védelmez. Az indokolás szerint csalástól történő különválasztása azért indokolt, mert hiányzik a klasszikus értelemben vett tévedésbe ejtés. A költségvetési csalás tényállásához kapcsolódó indokolás szerint az új elkövetési magatartás beiktatásának célja az volt, hogy egyértelművé tegye, miszerint az adóbevallás vagy beszámolási kötelezettség elektronikus formában történő teljesítése során megtett valótlan adatszolgáltatással elkövetett megtévesztés is e cselekmény alá értendő. Szükséges ez azért is, mert a vagyoni elleni bűncselekmények körében az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás meghatározásával elválik egymástól a technikai eszköz útján, vagy gépi adatfeldolgozás befolyásolásával elkövetett csalás a hagyományos értelemben vett, más személy megtévesztését feltételező csalástól.

A valótlan tartalmú nyilatkozat tétele egyébként a 2012. január 01-ét megelőzően hatályos Btk. 314. §-a (1) bekezdése b) pontjának egyik elkövetési magatartásaként szerepelt. A tényállás a 2001. évi CXXI. törvény az 1995-ben aláírt, az Európai Községek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló Egyezmény (a továbbiakban: PIF Egyezmény) csalás-definíciójának átvételével került be a Btk-ba.

A valós tény elhallgatása a tévedésbe ejtéssel annyiban rokon, hogy mindkét esetben az elkövető magatartásától függ a nem a valóságot tükröző adatfeldolgozás a megtévesztett elméjében vagy a kijátszott rendszerben. Tehát nem az elkövetőtől függetlenül alakul ki, mint a tévedésben tartásnál, de utóbbihoz is hasonlít annyiban, hogy mindkét esetben az elkövető aktív magatartása lenne szükséges a tényállásszerű eredmény elhárításához.

A valós tény elhallgatása szintén szerepelt a PIF Egyezményben (non-disclosure of information in violation of a specific obligation, s innen az előírt tájékoztatási kötelezettségének nem vagy megtévesztésre alkalmas módon hiányosan tesz eleget szöveggel (tehát némiképp módosulva) került be 2002-től a Btk-ba. A PIF Egyezménnyel azonos csalás-definíciót tartalmaz a PIF-Irányelv tervezet. Mivel a hivatalos magyar fordítás a büntetőjog logikájával összeegyeztethetetlen szóhasználatot tartalmaz (információ elhallgatása és ezzel egy konkrét kötelezettség megszegése, az egyszerűsítést hangsúlyosan szem előtt tartó új Btk. a valós tény elhallgatása kifejezést tartalmazza. A valós tény elhallgatása esetében tehát az elkövetőt bizonyos tények szolgáltatására kötelezi valamely norma vagy aktus, s ennek szándékos elmulasztása vezet a vagyoni hátrány bekövetkezéséhez. Amennyiben a kötelezés nyomán adatszolgáltatásra sor kerül, de a szolgáltatott adatok nem a valóságot tükrözik, a tévedésbe ejtés, vagy a valótlan tartalmú nyilatkozat tétele elkövetési magatartások állapítandók meg, ha pedig nincs adatszolgáltatásra kötelező norma vagy aktus, akkor a valós tény elhallgatásának relevancia hiányában nincs következménye. Abban az esetben viszont, ha van ugyan ilyen norma vagy aktus, de a valós tény elhallgatása nem alkalmas arra, hogy a tényállásszerű eredményt idézzon elő, bűncselekmény nem valósul meg, de adóigazgatási szankció (pl. mulasztási bírság - Art. 172. §) kiszaktható.

A kedvezmény jogosulatlan igénybevétele a költségvetési csalás I. alapesetének speciális elkövetési magatartása, amely nemzetközi egyezmény nyomán került külön nevesítésre.

A manipulálás ez esetben nem a költségvetésbe történő befizetési kötelezettségre, hanem a költségvetésbe történő befizetési kötelezettséggel kapcsolatos kedvezményre irányul (ld. az elkövetési tárgynál írtakat). A 2012. január 01. előtt hatályos Btk. 314. §-a (2) bekezdésének b) pontja tartalmazta az EK pénzügyi érdekeinek befizetési kedvezmény céltól eltérő felhasználásával való megsértését, mint elkövetési magatartást. Ez a PIF Egyezmény csalás-definíciójának is a részét képezte, amit változatlanul átvett a PIF-Irányelv tervezet is. A PIF Egyezmény és a PIF-Irányelv tervezet a misapplication of a legally obtained benefit - jogszerűen szerzett haszon jogellenes felhasználása - kitévelt használja, ami némiképp önmagában is konfúzus, de a magyar joglogikába még nehezebben volt beilleszthető. A költségvetés bevételi oldalán adott kedvezmény ugyanis nem olyan haszon, vagy előny, amivel kapcsolatban elképzelhető a céltól eltérő, vagy más miatt jogszerűtlen felhasználás. Hiszen a Kormány, az EU, vagy más által megfogalmazott gazdaságpolitikai vagy egyéb célnak a kedvezmény megszerzésekor van jelentősége. Amennyiben valaki korábban jogosult volt valamely kedvezményre, de a megszerzett kedvezménnyel él továbbra is annak ellenére, hogy arra valamilyen okból többé már nem lenne jogosult, az nem jelent mást, mint hogy az adott adómegállapítási időszakra már jogtalanul szerezte meg a kedvezményt. Tehát tulajdonképpen ismét csak annak bevételi oldalán téveszti meg a költségvetést. A kis- és középvállalatok társaságiadó-kedvezményét az adóév adójából lehet visszatartani. Amennyiben a társaság nem kis- vagy középvállalat, de az adóévról készített bevallásában mégis így tünteti fel magát, ugyanúgy jogtalanul csökkenti az adóbevételt, mintha kis- vagy középvállalati státuszát az adóév közben veszítette volna el. Mindkét esetben veszélybe kerül ugyan a kisebb vállalatok támogatásához fűződő gazdaságpolitikai cél, de csak közvetetten: azáltal, hogy a kedvezményt már jogosulatlanul is szereztek meg. (Egyébként annak az ellenőrzésére sem igen van mód, hogy a kedvezményezett mire költötte a kedvezmény miatt a gazdálkodásában maradt többletet.)

A Btk. 396. §-a (1) bekezdés b) pontjában írt tényállás - az indokolástól némiképp eltérően - nem csak a bármely költségvetésbe történő befizetési kedvezményre terjesztette ki az elkövetési magatartást, hanem ez utóbbit is kiszélesítve a céltól eltérő felhasználást a jogtalanul vesz igénybe kitéttel váltotta fel. A kedvezmény jogtalan igénybevétele átfogóbb fogalom, amely magában foglalja a kedvezmény jogosulatlan megszerzését és ezzel közvetve a jogpolitikai céltól való eltérést is.

Az elkövetési tárgynál kifejtettek értelmében ugyanakkor az ÁFA-levonás és visszaigénylés nem kedvezmény, ezért jogosulatlan igénybevétele nem a Btk. 396. §-a (1) bekezdésének b) pontjában, hanem ugyanezen bekezdés a) pontjában írtak szerint bírálendő el.

A 2012. január 01. előtt hatályos Btk. két tényállása tartalmazott speciális rendelkezéseket a támogatások céltól eltérő csalárd felhasználása esetére. A 314. § (2) bekezdésének a) pontja az EU költségvetéséből származó támogatások, a 288. § (2) bekezdése a magyar költségvetés alrendszereiből, illetve a külföldi állam, vagy nemzetközi szervezet költségvetéséből származó, céljelleggel nyújtott támogatás jogcímétől eltérő felhasználása esetére írt elő szankciót. A Btk. 396. §-a (1) bekezdésének c) pontja szerinti költségvetésből származó pénzeszközök jóváhagyott céltól eltérő felhasználása e magatartásokat foglalja egybe, és terjeszti ki valamennyi olyan pénzeszköze, mint elkövetési tárgyra, amelynek folyósításával kapcsolatban norma vagy aktus célt jelöl meg. Az ebben megfogalmazottaktól való eltérés teszi tényállásszerűvé a magatartást. Nem mentesít a felelősségre vonás alól, ha a célok általában, vagy lényegüket tekintve, esetleg részben megvalósulnak. A pályázati kiírásoknak ugyanis garanciális jelentőségük van, amint arra a Fővárosi Ítéltábla az 1 Bhr. 130/2007/6. számú ítéletében rámutatott.

Az olyan támogatásokra elkövetett bűncselekmények esetében, amelyek nem pénzeszköz juttatásában, hanem valamely költségvetési befizetés csökkentésében állnak, a Btk. 396. §-a (1) bekezdésének b) pontja (kedvezmény jogtalan igénybe vétele) alkalmazandó.

Az eredmény

A költségvetési csalás I. alapesete eredmény-bűncselekmény, a befejezettséghez egy vagy több költségvetésnek vagyoni hátrány okozása szükséges.

A Btk. 459. §-a (1) bekezdésének 17. pontja a következőképpen szól: vagyoni hátrány: e törvény eltérő rendelkezése hiányában a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny. Eltérő rendelkezést a Btk. egyedül a költségvetési csalás vonatkozásában fogalmaz meg:

(9) E § alkalmazásában

(....)

b) vagyoni hátrány alatt érteni kell a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség nem teljesítése miatt bekövetkezett bevételkiesést, valamint a költségvetésből jogosulatlanul igénybe vett vagy céltól eltérően felhasznált pénzeszközt is.

Fontos ismét megjegyezni, hogy a költségvetési csalás nem gazdasági bűncselekmény. Ezért nem kizárólag a piaci tevékenységgel összefüggésben beállt költségvetés-sérelem lehet tényállásszerű eredmény.

Amennyiben tehát valaki adóra követ el költségvetési csalást, ami miatt adóhiány formájában jelentkezik vagyoni hátrány, és az adóhatóság adóbírságot szab ki vele szemben, a bírság megfizetésére kötelezettsége keletkezik. E kötelezettséggel kapcsolatban tanúsított tényállásszerű megtévesztő magatartás, ha annak eredményeként a bírság legalább részbeni be nem fizetése révén ismét vagyoni hátrány jelentkezik, költségvetési csalás újabb eljárásban történő megállapításához vezethet. A költségvetési csalás miatti adóhiány meg nem fizetése azonban újabb költségvetési csalás megállapításához nem vezethet. (Az adóhiány megfizetése viszont a (8) bekezdés értelmében korlátlan enyhítést eredményezhet.)

Rendbeliség, folytatolagosság, törvényi egység, halmazat

A költségvetési csalás tényállásával a jogalkotó - a következetesség és egyszerűség kodifikációs elveit szem előtt tartva - törvényi egységet teremtett. Miután a cselekmények elbírálása során nincs már jelentősége annak, hogy melyik cselekmény melyik költségvetést (egyet vagy többet), annak melyik oldalán, mikor és hányszor sértette, az egyes rész-cselekmények vonatkozásában a folytatolagosság megállapításának nem lehet helye, és (a költségvetés bevételi oldalán elkövetett bűncselekmény vonatkozásában) megszűnt az adónemenkénti halmazat megállapíthatósága is. A költségvetési csalásban összevont bűncselekmények kapcsán korábban követett gyakorlat emiatt a továbbiakban nem alkalmazandó.

Míg például a 2012. január 01. előtt elkövetett adócsalás vonatkozásában adónemenként és adómegállapítási időszakonként külön rendbeli bűncselekmény megállapításának volt helye (pl. BH. 2004. 270.), és ugyanazon adónem vonatkozásában a folytatólagosság megállapításának is helye lehetett (pl. BH 2010. 60.), a 2012. január 01. után elkövetett költségvetési csalás esetében egy bűncselekményt kell megállapítani.

Törvényi egység több sértett esetén:

A törvény úgy fogalmaz, hogy az eredménynek egy vagy több költségvetés vonatkozásában kell beállnia. A 2012. január 01. előtti Btk. alapján ha az elkövető jogosulatlanul ÁFA-t helyezett levonásba, és emellett jogosulatlanul állami támogatást is megszerzett, a bűncselekmények heterogén anyagi halmazát lehetett megállapítani. Az új tényállás azonban nem csak ezt külsőből ki, hanem elejét veszi az alaki halmazat jelentette sokkal bonyolultabb problémáknak is.

Ezek egyike az ÁFA-ra elkövetett csalás és az adócsalás együttes megállapításának a kérdése, amivel a jogtudomány és a jogalkalmazói gyakorlat még az 1/2006. BJE utáni időkben is sokszor küszködött. A másik jelentős problémát az okozta, hogy aki a vonatkozó törvényi tényállást kimerítő magatartásával az állam ÁFA-bevételét csökkenti, vagy ÁFA-t igényel vissza jogosulatlanul, továbbá aki árut csempész be egy tagállamba azért, hogy a vámtételek megfizetése alól szabaduljon (ideértve a cukorlefőzéseket és a mezőgazdasági illeteket is), szükségképpen károsítja az Európai Unió költségvetését is. (Illetve - csempészet esetében - lényegében csak azt.) Ahol tehát az elkövető egy vagy több cselekménye folytán több költségvetés sérül, az ezeknek okozott vagyoni hátrányok együttes összege állapítandó meg eredményként.

Törvényi egység a sértett költségvetés bevételi és kiadási oldala tekintetében:

Irreleváns az is, hogy a költségvetési befizetések vonatkozásában bevételcsökkenéssel, a kiadások tekintetében pedig pénzeszközöknek a költségvetésből történő elszármazásával áll be a tényállásszerű eredmény. Amennyiben valaki állami támogatást szerzett meg jogosulatlanul, és emellett tényállásszerű magatartásával csökkenti a befizetendő adóját, a támogatásként jogosulatlanul igénybe vett pénzösszeg és a költségvetési bevételcsökkenés együttes összege a vagyoni hátrány. A szakirodalom régóta foglalkozik azzal a problémával, hogy a visszaigényelt ÁFA kiutalása vajon költségvetési kiadás, vagy pedig bevételcsökkenés, tekintve, hogy az éves költségvetési törvényben az általános forgalmi adóval kapcsolatban csak bevételi előírányzat található. A törvényi egység a kérdést a büntetőjog szempontjából lényegében súlytalaná teszi.

Törvényi egység a részselekmények időpontja tekintetében:

Ugyancsak irreleváns, hogy amennyiben az elkövető több cselekménye valósítja meg a költségvetési csalást, ezek a részselekmények időben közel állnak-e egymáshoz. Mivel a jogalkotó kifejezetten és szándékosan törvényi (és nem természetes) egységet hozott létre, az egységbe vonásnak nem feltétele a cselekmények időbeli közelsége, az egységbe vonás lehetőségét kizárólag az elévülés, illetve az egységbe tartozó bűncselekményeket elbíráló jogerős bírósági ítélet zárhatja ki. (A helyzet gyakorlatilag azonos a több emberen elkövetett emberölésre vonatkozó jogi helyzettel.)

A törvényi egység lezárásának időpontját illetően a Btk. 396. §-ának (8) bekezdése tartalmaz rendelkezést, amennyiben azt a vádemelés időpontjában határozza meg. Ugyanis ha az elkövető az általa okozott vagyoni hátrányt eddig az időpontig megtéríti, a büntetése korlátlanul enyhíthető. E szerint a vádemelésig eltelt időszakban elkövetett valamennyi tényállásszerű cselekmény tartozna a törvényi egység körébe. Ugyanakkor az ügyész a Be. 321. §-ának (1) bekezdése szerinti tanácsülésig a vádat kiterjesztheti, tehát olyan bűncselekményt is a vád tárgyává tehet, amelyet az eredeti vádirat még nem tartalmazott, ezért helytállóbb - a 10/2012. BK véleménynel is összhangban - az az értelmezés, hogy a bűncselekményi egységet az ügyész által a végindítványban fenntartott vád, illetve az abban megjelölt elkövetési időszak zárja le.

A bűncselekmény alaki halmazata - a fentebb írtak szerint - a hivatali visszaéléssel (Btk. 305. §) és a hamis magánokirat felhasználásával (Btk. 345. §) valóságos lehet. Az utóbbi esetében azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy a Btk. 396. §-a (1) bekezdésének elkövetési magatartásai hamis magánokirat felhasználásában is megvalósulhatnak, ez esetben a halmazat látszólagos. Ugyancsak látszólagos a halmazat a Btk. 395. §-ában írt társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés vétségével (ld. az értékhátároknál írtakat).

A bűncselekmény speciális a csaláshoz (Btk. 373. §) képest.

Speciális a bűncselekmény a gazdasági csaláshoz képest is, amennyiben a gazdasági tevékenységben résztvevők magatartása megtévesztő (pl. hamis nyilatkozat tétele), és az ezzel okozati összefüggésben álló vagyoni hátrány valamely (pl. önkormányzati) költségvetésnél jelentkezik.

A Btk. 379. §-a (1) bekezdésének a) pontja tartalmazza azt a költségvetési csalásból származó elkövetési tárgyat - vámmellenőrzés alól elvont nem közösségi áru -, amelyre az orgazdaság megállapítható.

Az értékhátárok

A jogalkotó - a következetesség, mint kodifikációs elv minél teljesebb érvényre juttatása érdekében - megszüntette azt a nem kívánatos helyzetet, hogy a költségvetések védelmét több, különálló törvényi tényállás védte, amelyek a bűncselekmény közvetlen jogi tárgyára (adó, vám, jövedék stb.) és az annak sérelmét jelentő elkövetési magatartásra (pl. adókötelezettség megállapítása szempontjából jelentős tényre/adatra vonatkozó valótlán tartalmú nyilatkozat tétele stb.) tekintettel kerültek kialakításra. A költségvetési csalás tényállása egységesíti a széttagolt bűncselekményi értékhátárokat, megszüntetve a szankciók indokolatlan kuszaságát, egységes, differenciált szankciórendszert vezet be. Ez a büntetőjogi védelem erejét tekintve bizonyos részselekmények esetében egyértelmű szigorítást is jelent. A 2012. január 01. előtt hatályos Btk. 288. §-a szerinti jogosulatlan gazdasági előny megszerzése, vagy a 314. §-a szerinti, az EK pénzügyi érdekeinek megsértése bűncselekménye az elkövetési értéktől függetlenül egyaránt öt évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntethető. A költségvetési csalás esetében a büntetési tételek a vagyoni hátrány mértékéhez progresszíven igazodnak, a legsúlyosabb büntetési tétel öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés.

Az új tényállás ugyanakkor de minimis szabályt is felállít, vélelmezve, hogy bizonyos értékhatár alatt a cselekmény büntetőjogi üldözéséhez nem fűződik érdek. A Btk. 462. §-a (3) bekezdése értelmében a százezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozó, egyébként tényállásszerű magatartás nem bűncselekmény. Ez esetben vámról elkövetett költségvetési csalásra a vámszabálysértés szabályait kell alkalmazni, ha pedig a költségvetési csalás a többi elkövetési tárgy vonatkozásában valósult meg, a vonatkozó jogszabályokban meghatározottak szerinti szankcionálásra van mód. (Adók esetében például késedelmi pótlék, önellenőrzési pótlék, adóbírság, mulasztási bírság, intézkedések - Art. 165-174/A. §§.)

Ahogy korábban is írtuk, a tényállás több, korábban önálló bűncselekmény összeolvadásával jött létre. Ezek jó része az új tényállással elvesztette önállóságát (pl. adócsalás), azonban költségvetési csalásként minősül több olyan elkövetési magatartás is, amelyek továbbra is önálló bűncselekményből szakadtak ki azáltal, hogy a sértett valamely költségvetés volt (ld. pl. a csalás minden olyan esetét, ami a költségvetés sérelmével járt.) A csalásnak is van szabálysértési alakzata. Mégis, mivel a jogalkotó egyedül a vámszabálysértést emelte ki, contra legem értelmezés lenne a költségvetést sértő, ötvenezer forintot meg nem haladó cselekményekre a szabálysértésekről szóló 2012. évi 2. törvény (Szabs. tv.) 177. §-a szerinti tulajdon elleni szabálysértést alkalmazni. Értelmszerű, hogy az efölötti, de százezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozó cselekmények esetében, ha azok a költségvetést sértik, szintén nem lehet bűncselekményt megállapítani.

Megjegyzendő, hogy az EU elsősorban a támogatások kapcsán fogalmazott meg de minimis szabályokat az EUMSZ 107. és 108. Cikkében (a korábbi EKSZ 87. és 88. Cikkében) szabályozott állami támogatásokkal kapcsolatban (pl. a Bizottság az 1535/2007/EK Rendeletben), amelyek nyomán mások mellett az Szja. törvény és a Tao. törvény, valamint ágazati jogszabályok is tartalmaznak ilyen rendelkezéseket. A PIF Egyezmény és a PIF-Irányelv tervezetszintén tartalmaz de minimis szabályokat (az előbbi 4000 ECU, az utóbbi 10000 EUR alatti elkövetési érték esetén enged büntetőjogon kívüli szankciókat.)

Egy további kivétel a Btk. 395. §-a szerinti társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés vétsége. Amennyiben a költségvetési csalás elkövetési magatartását ezen bűncselekmény elkövetési tárgyára fejtik ki, a Btk. 395. §-a szerinti bűncselekmény már ötvenezer forintot meghaladó kár okozása esetében is megállapítható. A két tényállás - amennyiben az okozott kár az ötszázezer forintot nem haladja meg - konkurál egymással. A bűncselekmény - írja az indoklás - tekintettel a védett jogi tárgy jól elkülöníthető jellegére, valamint arra, hogy az eredmény, szemben a költségvetési csalással, nem a vagyoni hátrány, hanem a kár - speciális a költségvetési csaláshoz képest, ezért amennyiben az elkövető a költségvetésnek e tényállásban írt magatartás kifejtésével okoz százezer forintot meghaladó, de ötszázezer forintot meg nem haladó kárt, a visszaélés társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés vétsége állapítandó meg. Ezt meghaladó károkozás esetén azonban a költségvetési csalás lesz megállapítható, mivel ezen ellátások rendszere beletartozik a költségvetés fogalma alá, a vagyoni hátrány pedig magában foglalja a kárt.

Az üzletszerűség és a bünszövetség

A jogalkotó az üzletszerűséget és a bünszövetségben történő elkövetést minősítő körülményként szabályozta, a büntetési tételek e minősítő körülményekhez, valamint az okozott vagyoni hátrányhoz képest alakulnak. Az üzletszerűség tekintetében azonos bűncselekmények a tényálláson belüli részselekmények, hasonló bűncselekmények pedig - az azonos jogtárgysérelem miatt - a fejezetbe tartozó bűncselekmények.

a) a költségvetési csalás különösen jelentős vagyoni hátrányt okoz, vagy

b) a különösen nagy vagyoni hátrányt okozó költségvetési csalást bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

(6) Az (1)-(5) bekezdés szerint büntetendő, aki a jövedéki adóról szóló törvényben, valamint a felhatalmazásán alapuló jogszabályban megállapított feltétel hiányában vagy hatósági engedély nélkül jövedéki terméket előállít, megszerez, tart, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, és ezzel a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz.

II. alapeset: a Btk. 396. §-ának (6) bekezdése

A jogalkotó a költségvetés sérelmét eredményező bűncselekmények minél szélesebb körét - az egyszerűség kodifikációs elvét szem előtt tartva - egyetlen, absztrakt tényállásba igyekezett foglalni. Ez a törekvés a költségvetési csalás Btk. 396. §-ának (1)-(5) bekezdésében írt tényállásban öltött testet. Ugyanakkor a költségvetést más, nem csalás jellegű tényállás is védte a 2012. január 01. előtti hatályos Btk-ban. Dekriminalizációs igény e tekintetben nem merült fel, viszont (amint már utaltunk rá) a jövedékkel visszaélés korábbi tényállását - szemben a költségvetési csalásban összevont többi bűncselekménnyel - nem lehetett az egységes, absztrakt tényállás alá vonni. Ennek fő oka az elkövetési magatartás eltérő jellegében keresendő, tekintve, hogy a jövedékkel visszaélés esetében hiányzik a megtevesztő magatartás. Ezért a jogalkotó a költségvetés jövedéki bevételei büntetőjogi védelmének kontinuitását a korábbi visszaélés jövedékkel bűncselekménynek a költségvetési csalásba lényegében változatlan formában történő integrálásával teremtette meg.

A jövedéki adó fogyasztási típusú adó, ami kizárólag a törvényben meghatározott termékeket (a jövedéki termékeket) terheli. A jövedéki adózás szabályai hazánk európai uniós csatlakozásával összefüggésben jelentősen megváltoztak, aminek következtében úgy teljesülhetnek az állami bevételekhez fűződő érdekek, hogy a harmonizált szabályozás folytán nem érvényesülhet sem az integrációt veszélyeztető versenyelőny, sem pedig versenyhátrány.

A Btk. 396. §-a (6) bekezdése kerettényállás, háttérjoga elsősorban a jövedéki adóról és a jövedéki termékek forgalmazásának különös szabályairól szóló 2003. évi CXXVII. törvény (a továbbiakban: Jöt.), illetve - a törvény megfogalmazása szerint - a Jöt. felhatalmazásán alapuló egyéb jogszabályok. Jövedéki adózással kapcsolatos szabályokat tartalmaz például a Jöt. egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 8/2004. (III. 10.) PM rendelet, az általános forgalmi adót és a jövedéki adót érintő kiváltságok, kedvezmények és mentességek érvényesítésének végrehajtásáról szóló 11/2010. (III. 31.) PM rendelet, a zárjegy alkalmazásának, a zárjeggyel való elszámolásnak a részletes szabályairól szóló 43/2009. (XII. 29.) PM rendelet, stb.

A bűncselekmény alanya, szándékosság, gondatlanság

A bűncselekmény alanyára az I. alapesetnél kifejtettek irányadók. A cselekményt csak szándékosan lehet elkövetni, és bár - az I. alapesethez hasonlóan - az eshetőleges szándék nem kizárt, de a tipikus az egyenes szándékú elkövetés, amelyek egy részénél a cél a jövedéki adófizetési kötelezettség kikerülése.

A bűncselekmény sértettje

A Btk. 396. §-a (6) bekezdésében írt bűncselekmény sértettje - értelemszerűen - csak a magyar állami, illetve más állami költségvetés lehet, mert a jövedéki adó állami bevétel. Az EU-nak és a nemzetközi szervezetek költségvetésének ilyen bevétele ugyanis nincs. Az EU tagállamainak jövedéki szabályozása - amint arra már utaltunk - harmonizált. A harmonizáció az általános szabályokat tartalmazó ún. horizontális irányelv (92/12/EGK) és az egyes jövedéki termékekre, valamint az eljárási szabályokra rendelkezéseket tartalmazó vertikális irányelvek (pl. 92/83/EGK és 92/84/EGK az alkoholtermékekre, 92/78/EGK és 92/80/EGK a dohánytermékekre, stb.) implementációjával ment végbe.

Az elkövetési tárgy

A bűncselekmény elkövetési tárgya a jövedéki termék. A Jöt. 3. §-a szerint:

3. §.

(2) Jövedéki termékek:

- a) az ásványolaj,
- b) az alkoholtermék,
- c) a sör,
- d) a bor,
- e) a pezsgő,
- f) a köztes alkoholtermék,
- g) a dohánygyártmány.

Elkövetési magatartás

A jövedéki adó állami költségvetést sértő csökkentésére többféle módon is sor kerülhet. A Btk. 396. §-ának (6) bekezdésében foglalt esetben a magatartás akkor tényállásszerű, ha a jövedéki terméket a háttérjogban megállapított feltétel hiányában, vagy engedély nélkül állítják elő, szerzik meg, tartják, forgalmazzák, vagy kereskednek vele. Minden más magatartás, ami által a jövedéki adóbevétel csökken, a Btk. 396. §-a (1)-(5) bekezdése szerint büntetendő, amennyiben az (1) bekezdés valamelyik elkövetési magatartását kimeríti. (Pl. a jövedéki adómentesen beszerzett jövedéki terméknek az adómentesség alapjául szolgáló céltól eltérő felhasználása - Jöt. 1. § (3) bekezdés)

Jövedéki adókötelezettség a Jöt. 8. §-a (1) bekezdésében írt főszabály szerint a jövedéki termék belföldi előállításával és a jövedéki termék importálásával keletkezik. Ugyanakkor adókötelezettség keletkezik a jövedéki termékek jogellenes előállításával, behozatalával, megszerzésével, birtoklásával, szállításával, felhasználásával, forgalomba hozatalával, továbbá speciális szabályok vonatkoznak az ásványolajok és üzemanyagok értékesítésére és felhasználására is. (Jöt. 15. §) Míg a jogszerű előállítás és forgalomba hozatal esetében az adókötelezettség keletkezése és az adófizetési kötelezettség esedékessége az adóelfüggesztés intézménye folytán elválik egymástól, az adófizetési kötelezettség a Jöt. szerinti jogellenes esetekben lényegében azonnal esedékessé válik. A jogellenes előállítás és forgalomba hozatal esetében például a jogellenes magatartás tanúsításának időpontjától, ha pedig ez nem állapítható meg, a hatóság tudomására jutásának időpontjától válik esedékessé a kötelezettség.

A jövedéki termék előállítását a Jöt. 7. §-a értelmezi, a többi elkövetési magatartásra értelemszerűen irányadók a Btk. 175. §-ában, továbbá 182. §-ában foglalt bűncselekmények elkövetési magatartásához írtak.

A bűncselekmény eredménye

A bűncselekmény eredménye a vagyoni hátrány, ami a jövedéki adóbevétel csökkenésében jelentkezik. Az eredmény beálltának időpontja a jövedéki adófizetési kötelezettség esedékességének időpontja a Jöt. 15. §-ában foglaltak szerint. Az eredményre egyebekben a költségvetési csalás I. alapeseténél írtak érvényesek.

Rendbeliség. Üzletszerűség, bünszövetség

A törvényi egység a Btk. 396. §-a (6) bekezdésében írt bűncselekményre is kiterjed. Az üzletszerűségről és a bünszövetségről az I. alapesetnél írtak a II. alapesetre is irányadók.

(7) Aki költségvetésből származó pénzeszközökkel kapcsolatban előírt elszámolási, számadási, vagy az előírt tájékoztatási kötelezettségének nem vagy hiányosan tesz eleget, valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított okiratot használ fel, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

III. alapeset: a Btk. 396. §-ának (7) bekezdése

A védett költségvetések meglehetősen sebezhetőek a visszaélésekkel szemben, fokozott érdek fűződik tehát ahhoz, hogy a költségvetésből történő kifizetések transzparens módon menjenek végbe. Ezért fontos az a garancia, amelyet a költségvetésből elszámazó pénzeszközök kiegészítő védelmeként az elszámolási, számadási vagy tájékoztatási kötelezettség jelent. Ez biztosítja ugyanis, hogy a - főként különböző támogatásokban megnyilvánuló - költségvetési pénzeszközök felhasználása (és így adott esetben a hozzájuk fűződő jogpolitikai cél teljesülése) ellenőrizhető legyen. A jogalkotó a 2012. január 01. előtt hatályos Btk-ban a hazai és az EU költségvetésből származó támogatások vagy más gazdasági előny jogtalan megszerzése ellen védelmet nyújtó két tényálláshoz, a jogosulatlan gazdasági előny megszerzése és az EK pénzügyi érdekeinek megsértése bűncselekményéhez fogalmazta meg (utóbbi esetben a PIF Egyezmény nyomán) önálló elkövetési magatartásként a felsorolt kötelezettségek megsértését.

A 2012. január 01-től hatályos Btk.- a korábbi EK pénzügyi érdekeinek megsértése büntette (Btk. 314. §-a (1) bekezdése) büntetési tételéhez igazodva öt évig terjedő szabadságvesztés megállapítására adott lehetőséget. A Btk. 396. §-a (7) bekezdése - a következetesség elvének jobban megfelelően, s hozzájárulva ezzel a Btk. belső összhangjához - a cselekményt három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni.

A bűncselekmény alanya, szándékosság, gondatlanság

A bűncselekmény alanya általános, de azt tipikusan a támogatás címzettje, kedvezményezettje, vagy annak képviselője követheti el, illetve az, akinek az előírt kötelezettségek teljesítésével kapcsolatban feladata van. Csak a szándékos elkövetés büntetendő.

Elkövetési magatartás

A magatartás akkor tényállásszerű, ha az elkövető az előírt elszámolási, számadási vagy az úgyszintén előírt tájékoztatási kötelezettségének nem, vagy hiányosan tesz eleget, valótlan nyilatkozatot tesz, vagy valótlan tartalmú, hamis vagy hamisított okiratot használ fel. A valótlan nyilatkozat tétele, és a valótlan, hamis vagy hamisított okirat felhasználása a (7) bekezdésben írt bűncselekmény vonatkozásában akkor tényállásszerű, ha azt az előírt elszámolási, számadási vagy tájékoztatási kötelezettséggel összefüggésben valósítják meg.

A korábbi jogosulatlan gazdasági előny megszerzése büntett törvényi tényállása csak a támogatások felhasználásával kapcsolatos - utólagos - elszámolási, számadási kötelezettség nem teljesítését szankcionálta, viszont az EK pénzügyi érdekeinek megsértése büntette minden előírt tájékoztatási kötelezettség nem teljesítését, függetlenül attól, hogy a támogatás elnyerése előtt, közben, vagy azt követően jelentkezik-e. A Btk. 396. §-a (7) bekezdésében írt tényállás ezt ötvözte az elszámolási, számadási kötelezettség nem teljesítésével, kiterjesztve a szankcionálás lehetőségét az összes védett költségvetés vonatkozásában történő elkövetésre.

Az elszámolási, számadási kötelezettségek természetüknél fogva is ellenőrző jellegűek, és nincs ez másként az előírt tájékoztatási kötelezettséggel sem. Csak a pénzeszközök felhasználása tekintetében garanciális jelentőségű, az ellenőrző személy vagy szerv tájékoztatására szolgáló kötelezettség megszegése tényállásszerű. Amennyiben például az elkövető a pályázaton elnyert pénzeszköz forrásának EU-s voltát nem tünteti fel annak ellenére, hogy az a pályázati kiírás részét képezte, e cselekményével a (7) bekezdésben írt tájékoztatási kötelezettség megszegése miatt nem büntethető.

A számadási, elszámolási és tájékoztatási kötelezettségeket tipikusan a költségvetésből származó pénzeszközökre vonatkozó szerződések tartalmazzák. Tekintettel azonban arra, hogy a támogatásokon kívül bármely más költségvetési kiadásra történő elkövetés is tényállásszerű lehet (pl. a költségvetési szervek nem támogatás jellegű költségvetési juttatásai), az előírások jogi norma alakját is öltethet.

Eredmény

A tényállás nem fogalmaz meg eredményt, tehát a bűncselekmény megvalósulásához nem szükséges, hogy a kötelezettség megszegése lehetetlenné tegye, vagy megnehezítse a felhasználás ellenőrzését. A jogalkalmazás során azt kell vizsgálni, hogy norma vagy kontraktus tartalmazott-e a költségvetésből származó pénzeszközökre vonatkozó számadási, elszámolási vagy tájékoztatási kötelezettségről szóló előírást, és hogy az elkövető azokkal kapcsolatban kifejtette-e a tényállásban írt elkövetési magatartások valamelyikét.

Törvényi egység, halmazat

A törvényi egység a Btk. 396. §-a (7) bekezdésében írt bűncselekményre is kiterjed. A bűncselekmény halmazata a magán- és közokirat-hamisítással látszólagos, tekintve, hogy az előírt kötelezettségek aligha teljesíthetők másként, mint írásban.

A (7) bekezdés szerinti költségvetési csalás kiegészítő védelmet biztosít azokra az esetekre, amikor az (1)-(6) bekezdések szerinti bűncselekmény nem valósult meg, vagy az nem bizonyítható. Ezért együttes megállapításukra nincs lehetőség. Az előírt (ellenőrzési) kötelezettségek megszegése ilyenkor a költségvetési csalás leplezésére szolgáló büntetlen utócselekmény.

(8) Korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az (1)-(6) bekezdésében meghatározott költségvetési csalással okozott vagyoni hátrányt a vádirat benyújtásáig megtéríti. Ez a rendelkezés nem alkalmazható, ha a bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követik el.

A költségvetési csalás I. és II. alapesetéhez kapcsolódó korlátlan enyhítési lehetőség

A jogalkotó - a szigorítás és a következetesség kodifikációs elveit szem előtt tartva - szakított a korábbi Btk.-nak az adócsalás vagy a csempészet esetében is követett gyakorlatával, ami szerint az elkövető nem volt büntethető, ha a bűncselekménnyel okozott adótartozását vagy a vámbevétel-csökkenéssel azonos mértékű tartozását kiegyenlítette. (A jogosulatlan gazdasági előny megszerzésénél egy további sajátos rendelkezés is volt: a támogatás jogcímétől eltérő felhasználása esetén a visszafizetési kötelezettség nem teljesítése is szükséges volt a tényállásszerűséghez. Ez tehát nem megszüntető okot keletkeztetett, hanem tényállási elemként szerepelt a szövegben.) A büntetés mellőzésének a lehetősége csak néhány - jellemzően magas látenciájú - bűncselekményre (pl. a korrupciós bűncselekmények) maradt fenn. Ehelyett a büntetés korlátlan enyhítésére van lehetőség a Btk. 396. §-a (8) bekezdése szerint. A jogalkotó - jogpolitikai okból - nem tartotta indokoltnak e lehetőség kiterjesztését a bírósági eljárási szakra, (ezzel ösztönözve az elkövetőt a vagyoni hátrány minél korábbi megtérítésére), továbbá a bűncselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen elkövetőkre sem. Ugyanakkor a korlátlan enyhítési lehetőség a költségvetési csalás 396. § (1)-(6) bekezdésében írt bűncselekmények mindegyike esetében rendelkezésre áll (szemben például a régi Btk. adócsalásával, ahol a büntethetőséget kizáró ok csak az (1) bekezdést érintette). Ennek a terhelte nézve kedvezőbb törvény alkalmazása megállapításánál lehet jelentősége.

(9) E § alkalmazásában

a) költségvetésen az államháztartás alrendszerének költségvetését - ideértve a társadalombiztosítás pénzügyi alapjainak költségvetését és az elkülönített állami pénzalapokat -, a nemzetközi szervezet által vagy nevében kezelt költségvetést, valamint az Európai Unió által vagy nevében kezelt költségvetést, pénzalapokat kell érteni. Költségvetésből származó pénzeszköz vonatkozásában elkövetett bűncselekmény tekintetében a felsoroltakon kívül költségvetésen a külföldi állam által vagy nevében kezelt költségvetést, pénzalapokat is érteni kell;

b) vagyoni hátrány alatt érteni kell a költségvetésbe történő befizetési kötelezettség nem teljesítése miatt bekövetkezett bevételkiesést, valamint a költségvetésből jogosulatlanul igénybe vett vagy céltól eltérően felhasznált pénzeszközt is.

ÍH 2017. 48. Másodfokú nyilvános ülés megtartása a terhelt távollétében

ÍH 2016. 86. Költségvetési csalás - hamis magánokirat felhasználása - folytatólagos elkövetés - NAV polgári jogi igénye - vagyonekbevitel - zár alá vétel

A költségvetési csaláshoz kapcsolódó felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettség elmulasztása

397. § A gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy dolgozója, ha a felügyeleti vagy az ellenőrzési kötelezettség teljesítését elmulasztja, és ezáltal lehetővé teszi, hogy a költségvetési csalást a gazdálkodó szervezet tagja vagy dolgozója a gazdálkodó szervezet tevékenysége körében elkövesse, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

Az indokolás rámutat, hogy az ún. vezetői felelősség nemzetközi egyezményben vállalt kötelezettségnek megfelelően került be a Btk-ba. Erre az EK pénzügyi érdekeinek megsértése tényállásához kapcsolatlan került sor 2002-ben, mégpedig a PIF Egyezmény hatására. A jogalkotó a költségvetési csalással párhuzamosan a vezetői felelősséget - a következetesség elvének megfelelően - valamennyi költségvetés mindkét oldalát sértő csalásokra kiterjesztette.

A költségvetési csalás nem csupán a cselekményt közvetlenül megvalósító természetes személyek büntetendőségét vonja maga után, hanem magának a gazdálkodó szervezetnek, illetve a szervezet vezetőjének sajátos felelősségét is felveti. Ez rendhagyó felelősségi konstrukció: a jogi személy keretei között elkövetett bűncselekmény miatt a jogi személy vezetője annak ellenére büntetendő, hogy az adott bűncselekmény tényállásának tárgyi elemeit nem valósította meg. A felelősség alapja a vezetőnek a szervezetenél betöltött státusza, illetve a bűncselekménnyel, annak eredményével kapcsolatba hozható kötelezettségének elmulasztása.

A rendhagyó jelleg az egyéni bűnfelelősség elve illetve a más személy cselekménye miatti felelősségre vonás tilalmával való összeegyeztethetőség vonatkozásában mutatható ki. A hagyományos elvek szerint a felelősségre vonhatósághoz a tényállás szubjektív és objektív elemeinek a megvalósítása szükséges.

Kriminálpolitikai megfontolások hatására, illetve a polgári jog és közigazgatási jog felelősségi megoldásainak a büntetőjogba való betüremkedése következtében azonban egyes európai jogrendszerekben (pl. Hollandia, Portugália, Finnország) kialakult egy sajátos, vezetői tisztségen alapuló, objektív jellegű büntetőjogi felelősségi forma.

E speciális felelősségi rezsim minden tagállam nemzeti jogába történő beépítését célozta a PIF egyezmény.

Az Egyezmény szövege előírja, hogy a vezetőt, vagy bárkit, aki döntési vagy ellenőrzési jogkörrel rendelkezik egy vállalkozásban, az adott állam nemzeti joga által meghatározott elvek szerint felelősségre lehessen vonni, amennyiben a vállalkozás nevében cselekvő személy az 1. cikkben meghatározott pénzügyi csalást követ el.

Amennyiben a vezető a költségvetési csalás tényállásának keretei közé illeszthető cselekményt követ el, tettesnek minősül, ha azon kívüli rábíró vagy segítő magatartást tanúsít, részesként felel. A speciális vezetői felelősségben ehhez képest többleteltvárások tükröződnek: egy szervezet keretein belül elkövetett bűncselekményért való felelősséget a jogszabály párhuzamosan a vezetőre is telepíti.

Egy felelősségteljesítésről van tehát szó, melyet az a felismerés váltott ki, hogy méltánytalan kizárólag a végrehajtókat büntetni, a valódi bűnösöket is meg kell találni. Mindazonáltal - ahogy az indoklás is rámutat - a törvény, tekintettel a kiterjesztett felelősségre, az ok-okozati kapcsolat távolabbi jellegére, a hatályoshoz képest a büntetési tételen enyhít, és azt három évben vonja meg.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény alanya a gazdálkodó szervezet vezetője, az ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tag vagy dolgozó. Ezek körét jellemzően a gazdálkodó szervezet SZMSZ-e vagy más belső szabálya határozza meg, ám ennek hiányában a de facto ilyen szerepet játszó személyek is a bűncselekmény alanyává válhatnak.

2. Az elkövetési magatartás a vezető részéről az ellenőrzési vagy felügyeleti kötelezettség (szándékos) elmulasztása, anélkül azonban, hogy az alapbűncselekmény elkövetőjével a vezető szándékegybeesésben lenne. A cselekmény akkor tényállásszerű, ha a kötelezettség teljesítése folytán nem vált volna lehetővé a tag vagy dolgozó által legalább megkísérelt költségvetési csalás, más szóval, ha a kötelezettség teljesítése az alapbűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna. Ennek megállapítása gondos mérlegelést igényel, hiszen mégoly lelkiismeretes ellenőrzési vagy felügyeleti kötelezettség mellett is elképzelhető az alapbűncselekmény elkövetése.

Vizsgálni kell, hogy a tag vagy a dolgozó a költségvetési csalást a gazdálkodó szervezet tevékenysége körében (és nem tevékenysége körében!) követte-e el. Tehát ha a közvetlen tettes a saját tevékenysége körében követi el a költségvetési csalást, a vezető nem felel.

3. A bűncselekmény eredménybűncselekmény, aminek az eredménye a legalább megkísérelt költségvetési csalás.

Jövedékkel visszaélés elősegítése

398. § (1) Aki

a) jövedéki termék előállítására alkalmas, a jövedéki adóról szóló törvényben, valamint a felhatalmazásán alapuló jogszabályban meghatározott berendezést, készüléket, eszközt vagy alapanyagot engedély nélkül vagy a jogszabály megszegésével előállít, megszerez, tart, forgalomba hoz, illetve

b) a forgalomba hozatalhoz szükséges zárjegyet engedély nélkül vagy jogszabály megszegésével előállít, megszerez vagy tart, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) üzletszerűen,

b) jelentős mennyiségű alapanyagra vagy zárjegyre,

c) jelentős vagy azt meghaladó értékű adójegyre

követik el.

(3) A (2) bekezdés b) pontja alkalmazása szempontjából

a) az alapanyag jelentős mennyiségű, ha

aa) motorbenzinként vagy gázolajként, motorbenzin- vagy gázolaj-adalékként, illetve hígítóanyagként felhasználható adómérték nélküli ásványolajtermék esetén a 20 000 litert,

ab) adómérték nélküli cseppfolyós szénhidrogén esetén a 45 000 kilogrammot,

ac) adómérték nélküli gáz-halmazállapotú szénhidrogén esetén a 100 000 nm³-t,

ad) cukorcefre esetén a 10 000 litert,

ae) cukor- vagy keményítőtartalmú mezőgazdasági eredetű termékből készült cefre esetén a 25 000 litert,

af) szárított dohány, fermentált dohány vagy vágott dohány esetén az 5 kilogrammot,

b) a zárjegy jelentős mennyiségű, ha az 5000 darabot meghaladja.

Szövegtörténet

A jogalkotó a központi költségvetés jövedéki adóbevételeiből származó bevételeinek mind teljesebb biztosítása érdekében korábban is büntetni rendelte a jövedékkel visszaélést, a jövedéki gazdaságot és a jövedékkel visszaélés elősegítését. A jövedékkel visszaélés a költségvetési csalás egyik alapeseteként, a jövedéki gazdaság az gazdaság (Btk. 379. §. (1) bekezdés b) pont) egyik alapeseteként került újraszabályozásra, ezzel szemben a jövedékkel visszaélés elősegítése sui generis bűncselekmény maradt.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény elkövetési tárgya a JöT. és a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban meghatározott olyan berendezés, készülék, eszköz, alapanyag, amely jövedéki termék előállítására alkalmas, továbbá a jövedéki termék forgalomba hozatalához szükséges zárjegy és adójegy. Ezek fogalmát a háttérnormák tartalmazzák.

2. A bűncselekmény alanya általános, és csak a szándékos elkövetés bűncselekmény.

3. Az adójegy és a zárjegy vonatkozásában elkövetési magatartás az engedély nélküli vagy jogszabály megszegésével történő előállítás, megszerzés és tartás, a többi elkövetési tárgy esetében pedig az előállítás, a megszerzés, a tartás, és a forgalomba hozatal.

A minősített esetek: az üzletszerű elkövetés, továbbá az alapanyag vagy zárjegy vonatkozásában a jelentős mennyiség, adójegy vonatkozásában pedig a jelentős vagy azt meghaladó érték.

4. Tekintve, hogy az adójegy és a zárjegy a Btk. 391. §-a (5) bekezdésének ae) pontjában írt adó biztosítására szolgáló hatósági jegyként bélyegnek minősül, ennek forgalomba hozatal vagy felhasználás céljából történő utánzása, megamisítása, a hamis vagy megamisított bélyeg megszerzése, az ország területére történő behozatala, kivitele, azon keresztül történő átszállítása a Btk. 391. §. (1)-(4) bekezdése szerint lesz büntethető. A tényállás eredményt nem tartalmaz.

Az elkövető, aki a Btk. 396. §-a (6) bekezdésében írt bűncselekmény elkövetéséhez (jövedéki termék előállításához) a 398. § (1) bekezdés szerinti alapanyagot megszerezte, de az előállítást még nem kezdte meg, a 398. §-ban írtak szerint büntethető.

Amennyiben a telephelyen jövedéki terméket is lefoglaltak, és a jövedéki termék előállításához szükséges alapanyagot is, a két bűncselekmény anyagi halmazata állapítható meg.

Amennyiben a telephelyen az alapanyag feldolgozása már megkezdődött, de a jövedéki termék még nem jött létre, a költségvetési csalás kísérlete állapítható meg.

Btk. 399. § fejezetcíméhez:

A pénzmosás napjainkban rendszerint legális gazdasági műveletek leplezése alatt folytatott illegális gazdasági szolgáltatásnak minősíthető, amely arra irányul, hogy a bűncselekménnyel szerzett vagyon eredete igazolhatóvá váljék, megszabadulva annak felismerhetően jogellenes mivoltától.

A bűncselekményből származó jövedelem tipikusan készpénz formájában jelenik meg, a piszkos pénz jelentős része pedig kábítószer-forgalmazásból származik. Ezt támasztja alá az az Egyesült Államokban végzett kísérlet is, melyben véletlenszerűen kiválasztott bankjegyeket vizsgáltak meg törvényszéki laboratóriumokban, és kiderült, hogy minden forgalomban lévő bankjegyen mikroszkopikus kokainnyomok találhatók. Eszerint minden forgalomban lévő amerikai bankjegyet valamikor már felhasználtak a kábítószer-kereskedelemben. A pénzmosás napjainkra az egyik legjövedelmezőbb és legnagyobb szabású üzletté vált a világon. Az IMF szerint a pénzmosás volumene a Föld összes országa egyesített GDP-jének 2-5%-át teszi ki. Ez konkrét pénzösszegre lefordítva legalább 590-1 500 milliárd amerikai dollárt jelent évente. Ezt az összeget John Walker a Globális pénzmosási áramlatok modellezéséről szóló munkájában már évi 2 850 milliárd dollárra becsüli. Napjainkban már ez az összeg valószínűleg meghaladja az évi 10.000 milliárd dollárt is.

XL. FEJEZET

PÉNZMOSÁS

Pénzmosás

399. § (1) Aki más által elkövetett büntetendő cselekményből származó

a) dolgot átalakítja, átruhazza, vagy a dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenységet végez, vagy pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe abból a célból, hogy

aa) az ilyen dolog eredetét eltitkolja, elleplezze, vagy

ab) a más által elkövetett büntetendő cselekmény elkövetőjével szemben folytatott büntetőeljárást megghiúsítsa,

b) dolog eredetét, az ilyen dologon fennálló jogot vagy az e jogban bekövetkezett változásokat, az ilyen dolog helyének változását vagy azt a helyet, ahol az ilyen dolog található, eltitkolja, vagy elleplezi, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a más által elkövetett büntetendő cselekményből származó dolgot

a) magának vagy harmadik személynek megszerzi,

b) megőrzi, kezeli, használja vagy felhasználja, azon vagy az ellenértékén más anyagi javakat szerez, ha a dolog eredetét az elkövetés időpontjában ismerte.

(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki bűncselekményének elkövetéséből származó dolgot ezen eredetének leplezése, titkolása céljából

a) gazdasági tevékenység gyakorlása során felhasználja,

b) a dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenységet végez, vagy pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe.

(4) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1)-(3) bekezdésben meghatározott pénzmosás

a) üzletszerűen,

b) különösen nagy vagy azt meghaladó értékre,

c) pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap-kezelő, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, illetve önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár vagy foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény, szerencsejáték szervezésével foglalkozó szervezet, vagy szabályozott ingatlanbefektetési társaság tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként,

d) hivatalos személyként vagy

e) ügyvédként követik el.

(5) Aki az (1)-(4) bekezdésben meghatározott pénzmosás elkövetésében megállapodik, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

ÍH 2013. 128. Az elbíráláskor hatályos Btk. alkalmazása - pénzmosás

400. § (1) Aki a más által elkövetett bűncselekményből származó

a) dolgot gazdasági tevékenység gyakorlása során felhasználja,

b) dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenységet végez, vagy pénzügyi szolgáltatást vesz igénybe, és gondatlanságból nem tud a dolog ezen eredetéről, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés három évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) különösen nagy vagy azt meghaladó értékre,

b) pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap-kezelő, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, illetve önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár vagy foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény, szerencsejáték szervezésével foglalkozó szervezet, vagy szabályozott ingatlanbefektetési társaság tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként, illetve

c) hivatalos személyként

követik el.

(3) Nem büntethető az (1)-(2) bekezdésben meghatározott pénzmosás miatt, aki a hatóságnál önként feljelentést tesz, és az elkövetés körülményeit feltárja, feltéve, hogy a bűncselekményt még nem vagy csak részben fedezték fel.

Szövegtörténet

A pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról az Országgyűlés először 1994-ben alkotott törvényt, a Kormány pedig végrehajtási rendeletet, továbbá sor került a Büntető Törvénykönyvben a pénzmosás bűncselekményének meghatározására és a pénzmosás szankcionálására. Az 1994. évi IX. törvény a 303. §-ként iktatta be a pénzmosást a Btk.-ba. Magyarország csatlakozott továbbá a pénzmosásról, a bűncselekményből származó dolgok felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról szóló, Strasbourgban 1990. november 8-án kelt Egyezményhez, amelynek kihirdetéséről a 2000. évi CL. törvény rendelkezik.

2001. június végén került fel a FATF (a pénzmosás elleni küzdelemmel foglalkozó legjelentősebb nemzetközi szervezet) pénzmosási feketelistájára, a nem együttműködő országok közé.

A FATF döntése után három hónappal, a szeptember 11-i terrortámadások hatására a terrorizmus elleni nemzetközi együttműködés határozottan erősödni kezdett, és felgyorsult a pénzmosás elleni szabályozás amúgy is napirenden lévő szigorítása. Ennek jegyében született meg a terrorizmus elleni küzdelemről, a pénzmosás megakadályozásáról szóló rendelkezések szigorításáról, valamint az egyes korlátozó intézkedések elrendeléséről szóló 2001. évi LXXXIII. törvény.

A bevezetett intézkedések hatására 2002 júniusában lekerültünk a Nem Együttműködő Országok és Területek (NEOT) listáról. 2003-ban az Országgyűlés elfogadta a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2003. évi XV. törvényt. Ez a törvény, valamint a korábbi intézkedések arra készítették a FATF döntéshozóit, hogy a szervezet a 2003. június 20-án befejeződött berlini ülésén megszüntette a korábbi különleges figyelemmel kíséresi mechanizmust is Magyarországgal kapcsolatban.

A 2013-tól hatályos magyar pénzmosás ellenes szabályozás két törvényben, az új Btk.-ban (2012. évi C. törvény) és a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényben (2007. évi CXXXVI. törvény) található. Az új Btk. változatlanul két tényállást tartalmaz a pénzmosással kapcsolatban, a XL. fejezetben. A pénzmosás és a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása címet viselő bűncselekmények alkotják a büntetőjogi szabályozást, amelyet akár a pénzmosás elleni küzdelem arcvonalának is nevezhetünk.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a bűnözés - ezen belül is elsősorban a szervezett bűnözés - elleni fellépés eredményességéhez fűződő közérdek. Emellett másodlagosan jogi tárgynak tekinthetjük az állam pénzügyi rendszerébe vetett bizalmat is.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a dolog. A dolog jogi értelemben: a külvilágnak olyan önálló része, amely állandó tulajdonságai folytán más testi tárgyaktól megkülönböztethető és jogviszonynak önálló tárgya lehet. Jogi értelemben az minősül dolognak, ami tulajdonjog tárgya lehet. A dolog fogalmát tehát a lehető legtágabban kell értelmezniünk. Ezt támasztja alá a Btk. 402. § (1) bekezdésében található jogalkotói jogértelmezés is, amely szerint a pénzmosás szempontjából dologon a vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okiratot, dematerializált értékpapírt is érteni kell, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában -, illetve a dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetében az értékpapírszámla jogosultjának - biztosítja.

A jogalkotói értelmezésben szereplő dematerializált értékpapír fogalmát a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény határozza meg. A dematerializált értékpapírokat a befektetési szolgáltatók által vezetett értékpapírszámlákon tartják nyilván, nyomdai úton nem állíthatók elő. Annak érdekében, hogy az ilyen értékpapírok tartalma is ellenőrizhető legyen, a kibocsátó köteles elhelyezni a központi elszámolóháznál egy az értékpapírról kiállított okiratot, amely az értékpapírok egyedi azonosításához szükséges kellékeket természetesen nem tartalmazza. A dematerializált értékpapír a Tőkepiaci törvényben és a külön jogszabályban meghatározott módon, elektronikus úton létrehozott rögzített, továbbított és nyilvántartott, az értékpapír tartalmi kellékeit azonosítható módon tartalmazó adatösszesség. A dematerializált értékpapír tehát olyan névre szóló értékpapír, amelynek nincs sorszáma, a tulajdonos nevét, egyértelmű azonosítására szolgáló adatokat pedig az értékpapírszámla tartalmazza.

Az elkövetési tárgy kapcsán még egy kérdéskört kell érintenünk, az előcselekmények problémakörét. A tényállásban említett dolognak ugyanis büntetendő cselekmény elkövetéséből kell származnia. Bár a törvény azt már nem mondja ki, hogy az e törvény szerint kell büntetendő cselekménynek lennie, mégis egyértelmű, hogy a magyar Btk. által (és amennyiben az elkövetés külföldön történik, az elkövetés helyének büntető törvénye által is) büntetni rendelt cselekményeket kell érteni alatta. A törvény nem a bűncselekmény, hanem a büntetendő cselekmény fogalmat használja, amiből az következik, hogy a pénzmosás akkor is megállapítható, ha az előcselekmény elkövetője bármely okból nem büntethető (például gyermekkor miatt, vagy ha kóros elmeállapotú az elkövető). Ha viszont a cselekmény már elévült (külföldi elkövetés esetén mindkét Btk. alapján elévült), akkor már előcselekmény nem lehet, hiszen ez a gondatlan alakzat büntetni rendeltsége miatt parttalaná tehetné a felelősségre vonást.

Annak sincs jelentősége, hogy az alapbűncselekmény a pénzmosás miatt eljáró állam joghatósága alá tartozik-e vagy sem (ahogy ezt a Strasbourgi Egyezmény 6. Cikkelye is rögzíti.). Napjainkban éppenséggel inkább az a jellemző, hogy az eredetleplezés az eredményesség reménye nélkül másként, mint nemzetközi méretekben nem is történhet. Szinte szükségszerű tehát, hogy az alapügy elkövetésének és az eredetleplezés (részbeni) színhelyének országa különböző legyen.

Abban a kérdésben, hogy büntetendő cselekményről van-e szó, a bíróság nyilvánít véleményt. Nem kell azonban az, hogy az alapügy jogerős ítélettel befejeződjön, hiszen ha ezt minden esetben meg kellene várnunk, akkor időközben elenyésznének a pénzmosás bizonyítékai is. Ezt a gondolatmenetet támasztja alá az is, hogy a Btk. nem elbírált, hanem büntetendő cselekményt említ előcselekményként. Mindebből az is következik, hogy az előcselekmény miatti büntetőeljárás lefolytatása nem olyan előzetes kérdés, amelynek marasztalással történő jogerős befejezéséig a büntetőeljárást fel kellene függeszteni. A jellemzően nemzetközi bűnkapcsolatban megvalósuló pénzmosás esetén az alapcselekmény és a járulékos pénzmosás miatti büntetőeljárást rendszerint különböző országokban folytatják le. Ha viszont mindkét cselekmény miatt hazánkban folytatják le a büntetőeljárást, az ügyek egyesítése akkor is célszerű lehet, ha a vizsgált bűncselekmények elkövetői egymástól különböző személyek.

3. A pénzmosás elkövetési magatartásainak bemutatását úgy végezzük el, hogy a 2013. július 1-től hatályos tényállás négy alaptípusát egymástól elválasztva tárgyaljuk. Az egyes típusok elkövetési magatartásainak a tárgyalása után a bűncselekmény alanyi oldalát, valamint a minősített eseteket és a halmazati-elhatárolási kérdéseket ismét összefoglalóan mutatjuk be.

3.1. Dinamikus pénzmosás (399. § (1) bekezdés)

Az első verziót dinamikus pénzmosásnak is nevezhetjük, mivel az elkövetési magatartások túlnyomó többsége közgazdasági értelemben valamilyen vagyon-transzformációt eredményez. A dinamikus pénzmosást az alapbűncselekmény elkövetője nem követheti el, ilyenkor tehát egy kívülálló személy a pénzmosó.

Az elkövetési magatartások a következők:

a) A dolog átalakítása olyan vagyontranszfert jelent, amikor a dolog anélkül alakul át az egyik vagyontartási formából a másikba, hogy közben nem történik tulajdonosváltás. Erre példa a lopott ékszer beolvasztása és új ékszerek vagy más arany használati tárgyak készítése az így nyert nyersanyagból;

A dolog átruházása történhet ingyenes vagy visszerthes jogügylettel. Ilyenkor a pénzmosó - rendszerint a rétegzés fázisában - az alapbűncselekmény és az elkövető közötti kapcsolat elhomályosítása céljából harmadik személynek utalja át az összeget, vagy harmadik személynek adja el a dolgot, színtelt szerződéssel. A tényállás nem zárja ki, de a dolog természetéből következik, hogy ez a harmadik személy - legalábbis az első lépcsőben - maga az alapbűncselekmény elkövetője nem lehet. (Ettől ez a magatartás még tényállásszerű lenne, a bűncselekmény megvalósulna, csak rendkívül gyenge színvonalú pénzmosás lenne a bűnelkövetőtől kapott dolgot azonnal átruházni az elkövetőre.)

A dolog felhasználása gazdasági tevékenység gyakorlása során tipikus pénzmosási technika. Az elkövető ilyenkor a bűncselekményből származó, másásra átvett összeget vagy dolgot a saját (vagy kifejezetten e célra alakított vagy már működő) vállalkozásában használja fel, majd azt valamilyen névleges jogcímen visszautalja az alapbűncselekmény elkövetőjének. A gazdasági tevékenység fogalmát 2007-ig a korábbi Btk. nem határozta meg, így a gyakorlat a más jogszabályokban található definíciókra vagy a közgazdaságtan meghatározásaira volt utalva.

A gazdasági tevékenység a legáltalánosabb értelemben az emberi szükségletek kielégítésére szolgáló anyagi javak termelésével, elosztásával, cseréjével és fogyasztásával kapcsolatos tevékenység. Meghatározó vonását a termelő (szolgáltató) jelleg jelenti. A gazdasági tevékenység szélesebb fogalom a produktív munkánál, magában foglal olyan improduktív munkafajtákat is, amelyek nélkül az anyagi javak termelésének, elosztásának és fogyasztásának lebonyolítása megoldhatatlan lenne (például könyvelés, nyilvántartás), de áruviszonyok esetén az áruforgalommal és a pénzmozgásokkal összefüggésben kifejtett tevékenység is beletartozik a fogalomba. A 2013. július 1. előtti hatályos, régi Btk. a gazdasági tevékenység fogalmát a következőképpen definiálja:

315. § (2) E fejezet alkalmazásában gazdasági tevékenység a bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon saját kockázatra rendszeresen végzett termelő, kereskedelmi vagy szolgáltató tevékenység.

A gazdasági tevékenység tehát fizikai javak termelésében, szolgáltatások nyújtásában vagy kereskedelmi tevékenységben nyilvánul meg, mégpedig akkor, ha bevétel elérése érdekében folytatják (függetlenül attól, hogy esetleg veszteséges lesz a tevékenység, vagy egyáltalán nincs is bevétele, mint ahogy a pénzmosódák kifelé veszteségesnek látszanak is), illetve bevételt eredményező módon működtetik. Ez utóbbira példa lehet egy nonprofit alapítvány, amely nem kíván nyereségre törekedni, de kifelé látszólag váratlanul (ugyanakkor a pénzmosók által tudatosan tervezett módon) hirtelen nagyobb bevételhez jut, annak ellenére, hogy ezt eredetileg nem tervezte. A definíció talán kicsit túlzó törvényhozói óvatosságból meglehetősen tág, ami azonban nem baj, hiszen nem ad reális lehetőséget kikapuk nyitásához. Két szempontból is tágitotta tehát a jogalkotó a gazdasági tevékenység fogalmát a 2007. június 1. előtti állapothoz képest:

nem nyereségre, hanem bevétel elérésére törekszik a gazdálkodó, vagy

még ilyen cél sem vezérli, hanem pusztán véletlenül ér el bevételt.

A definíció alapján biztosan nem tartoznak a gazdasági tevékenység fogalma alá a saját szükségletek kielégítését célzó tevékenységek (például utazásra, autókra vagy a saját maga által használt ingatlanokra költi el a bűncselekményből származó pénzt). Az elkövető azonban éppen azért folytatja a pénzmosáshoz, mert fél a lebukástól, és nem meri elkölteni a bűncselekményből származó profitot. Az új Btk. ugyan nem ad definíciót, de a régebbi meghatározást minden probléma nélkül irányadónak tekinthetjük a jövőre vonatkozóan is.

A dolog eredetének, a dolgon fennálló jognak vagy az e jogban bekövetkezett változásoknak, illetve a dolog fellelhetőségi helyének eltitkolása vagy elleplezése alapvetően a bűnpártoláshoz hasonló jellegű magatartások, amelyeket a pénzmosó azért követ el, hogy az alapbűncselekmény elkövetőjének felelősségre vonását megakadályozza vagy megnehezítse. Az új szabályozás ezt is tettesi cselekménnyé minősítette, tehát pénzmosó az is, aki

- a dolog fennálló jogot stb. eltitkolja (ez passzív magatartás, vagyis az elkövető csak akkor büntethető, ha jogilag előírt kötelessége lenne a kérdéses adatok feltárása),

- a dolgon fennálló jogot stb. elleplezi (ez aktív magatartás, vagyis az elkövető szándékosan próbálja eltitkolni a kapcsolatot a bűncselekményből származó dolog és az alapbűncselekmény elkövetője között).

E dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenység végzése vagy pénzügyi szolgáltatás igénybevétele. A tényállásban korábban használt pénzügyi és bankművelet fogalma máshol nem szerepel a Btk.-ban, illetve ezt a fogalmat egyetlen háttérjogszabály sem határozta meg. A jogbiztonság és normavilágosság szempontjából aggályos kifejezést a módosító törvény felváltotta a pénzügyi tevékenység, illetve pénzügyi szolgáltatás igénybevétele gyűjtőfogalommal, amelynek tartalmát az új Btk. 401. § (2) bekezdése fejt ki:

A 398-399. § alkalmazásában pénzügyi tevékenységen, illetve pénzügyi szolgáltatás igénybevételén a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási, befektetési szolgáltatási vagy befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatási, árutőzsdéi szolgáltatási, befektetési alapkezelési, kockázati tőkealapkezelési, tőzsdéi, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél, vagy biztosítási, viszontbiztosítási vagy független biztosításközvetítői, illetve önkéntes kölcsönös biztosító pénztári, magán-nyugdíjpénztári vagy foglalkoztatói nyugdíjszolgáltatási tevékenységet, illetve annak igénybevételét kell érteni.

(E tevékenységek tartalmát a háttérjogszabályok részletesen meghatározzák, ezekre a Pmt. elemzésekor még visszatérünk.)

Hangsúlyozni szeretnénk azonban, hogy a bűncselekménynek ezt a fordulatát is elkövetheti bárki, tehát nem csak a legális pénzügyi tevékenység végzése vagy pénzügyi szolgáltatás igénybevétele tényállásszerű a pénzmosás megállapítása szempontjából. A Btk. által használt bármilyen jelző is arra utal, hogy mind a legális, mind az illegális műveletek megalapozzák a bűncselekmény megállapítását, tehát akár egy érvénytelen jogügylettel is elkövethető a pénzmosás, és nem szükséges a törvény által előírt szervezeti keretek betartása vagy feltételek megléte sem (ami viszont más bűncselekmény megállapítását is lehetővé teheti). A jogalkotó tehát az elkövetési magatartást a második fordulat esetében is meglehetősen tág körben határozta meg.

3.2. Statikus pénzmosás (399. § (2) bekezdés)

A második bekezdésben található változatot statikus pénzmosásnak is nevezhetjük, mivel az elkövetési magatartások túlnyomó többsége közgazdasági értelemben vagyon-transzformációt nem eredményez. A statikus pénzmosást az alaphűncselekmény elkövetője nem követheti el.

Az elkövetési magatartások a következők:

A dolog megszerzése saját magának vagy harmadik személynek: gyakorlatilag az eredetleplezési célzat nélküli megszerzés büntetendővé nyilvánításával, az EU jogának megfelelvén ugyan, de olyan szabályozást iktatunk be a Btk.-ba, amely már kriminológiai értelemben pénzmosásnak nem tekinthető tevékenységeket is pénzmosásnak minősít.

A dolog megőrzése, kezelése, használata vagy felhasználása, vagy az ellenértékén más anyagi javak szerzése: ezek az alaphűncselekmény elkövetője számára akár baráti szívességből, akár haszonszerzés végett történő tevékenységek. Ilyen lehet például a bűnös úton szerzett vagyon egyszerű őrzése páncélszekrényben (gyakori e körben az ügyvédi letét), de kamatoztatása vagy befektetés, pénzügyi műveletek végzése az összeggel (ha nincs eredetleplezési célzat, ez a fordulat állapítandó meg).

Vitatott kérdés volt eddig a szakirodalomban, hogy az ügyvédi honorárium, amelyet a védőügyvéd a bűnelkövetőtől adott esetben a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben szerzett pénzből kap, lehet-e pénzmosás tárgya. Ha az ügyvéd tudja, hogy bűncselekményből származó pénzt vett át, pénzmosást valósít meg a hatályos magyar szabályozás szerint. Ugyanígy pénzmosás miatt vonandó felelősségre az ügyvéd, aki ügyvédi letétként elfogad olyan pénzt, amelyről tudja, hogy bűncselekmény elkövetéséből származik. (Más kérdés persze, hogy az elkövető, vagyis az ügyvéd tudattartalmának a bizonyítása rendkívül nehéz feladat lesz.)

3.3. Saját pénz mosása (399. § (3) bekezdés)

A saját pénz mosását kizárólag az alaphűncselekmény elkövetője követheti el a következő elkövetési magatartásokkal:

a saját korábbi előcselekményének elkövetéséből származó dolog gazdasági tevékenység gyakorlása során történő felhasználása,

a dologgal összefüggésben bármilyen pénzügyi tevékenység végzése vagy pénzügyi szolgáltatás igénybevétele.

(Ezen elkövetési magatartások elemzését a korábbiakban már elvégeztük, a dinamikus pénzmosás bemutatásakor.)

3.4. Gondatlan pénzmosás (400. § (1) bekezdés)

A gondatlan pénzmosás tényállása megegyezik a saját pénz mosásával, azzal a lényeges különbséggel, hogy ezt csak olyan személy követheti el, aki az alaphűncselekmény elkövetésében nem vett részt. Azért kezeljük önálló alakzatként, mert a három korábbi verzió közül egyiknek sem képezi a gondatlan változatát, ez egy új alapeset.

Az elkövetési magatartások tanúsítása, a felhasználás, illetve a pénzügyi tevékenység végzése vagy végeztetése itt is szándékos, a gondatlanság a dolog bűnös eredetének felismeréséhez kapcsolódik. Ha a pénzmosást elkövető nem volt tisztában a dolog bűnös eredetével (vagy csak nem lehet rábizonyítani), ám ezt a körülményekből fel kellett volna ismernie, a gondatlan alakzatért felelhet. A gondatlan alakzatból természetszerűleg kimaradt a célzat is.

4. Visszatérve tehát a klasszikus pénzmosás elemzésére, a pénzmosás mindhárom alapesete mind a szándékos, mind a gondatlan változat esetén értékhátártól függetlenül bűncselekmény, tehát egyik alapesetnek sincs szabálysértési alakzata.

A bűncselekmény az elkövetési magatartások bármelyikének tanúsításával befejezetté válik (mivel magatartási, immateriális bűncselekményről van szó), tehát nem szükséges hozzá az, hogy a pénzmosási művelet sikeres legyen.

A dinamikus, a statikus és a gondatlan pénzmosást az alaphűncselekmény elkövetőjén kívül bárki elkövetheti, tehát a bűncselekmény alanya lehet minden 14. életévét betöltött, beszámítási képességgel rendelkező természetes személy, aki nem vett részt az alaphűncselekmény elkövetésében. A saját pénz mosását értelemszerűen az alaphűncselekmény elkövetője követheti el tettesként.

Néhány szerző véleménye szerint az alaphűncselekmény elkövetőjének pénzmosás miatt történő megbűntetése több szempontból aggályos. A magyar büntetőjog dogmatikája ugyanis a látszólagos anyagi halmazat egyik eseteként tartja számon a büntetlen utócelekmények kategóriáját. Földvári József álláspontja ezzel kapcsolatban a következő: emberiességi szempontokkal indokolhatjuk a büntetlen utócelekmény másik megnyilvánulási formáját. Az emberi természettel ellentétes követelmény lenne azt várni egy bűnelkövetőtől, hogy saját maga leplezze le bűncselekményét. Ennek elmaradását ezért nem értékelhetjük soha külön önálló bűncselekményként. Ha tehát valamely bűncselekmény megvalósítását az elkövető csak úgy kerülhetné el, ha leplezné korábbi bűnelkövetését, az utóbbi bűncselekményt büntetlenül kell hagyni. Egyes szerzők álláspontja szerint a pénzmosást is ilyen büntetlen utócelekményként kellene kezelni, ha saját bűncselekményből származó pénz mosásáról van szó. Az elkövetőnek ugyanis, ha nagyobb összegű profitot realizált egy bűncselekmény elkövetéséből, két lehetősége van. Megteheti, hogy a személyes szükségleteire fordítja az összeget, ekkor azonban számolnia kell az azonnali lebukás veszélyével (ezért az elkövetők többnyire várnak néhány hónapot a bűncselekményből származó profit felhasználásának megkezdése előtt, és nem is kezdenek gyanús nagy költsézésbe). A másik alternatíva: megpróbálja tisztára mosni a pénzt, ekkor viszont azzal is számolni kell, hogy a lebukás esetén legalább két bűncselekmény miatt fogják felelősségre vonni.

Ezzel szemben van olyan álláspont, hogy mivel a bűncselekményből származó anyagi javak felhasználásának nem rendszerinti előfeltétele a pénzmosás, ezért nem tekinthetjük büntetlen utócelekménynek. A bűncselekményből származó pénzt az elkövető felhasználhatja pénzmosás nélkül is, és ha nem azonnal, nem nagy mennyiségben kezdi meg a pénz elköltését, valószínűleg nem is fog gyanút kelteni vele. Az alaphűncselekmény elkövetőjének büntethetőségét támasztja alá az is, hogy a pénzmosásnak önálló jogi tárgya van, hiszen ez a tényállás a pénzügyi szektorba vetett bizalmat is védi. Ehhez az állásponthoz csatlakozik a hazai szakértők nagyobbik része, és ennek a fejezetnek a szerzője is.

A dinamikus pénzmosás és a saját pénz mosása csak szándékosan követhető el, mindkét verzió a tényállásban található célzat miatt csakis egyenes szándékkal. Ilyenkor az elkövető tudata átfogja legalább azt, hogy a dolog bűnös eredetű, és a saját magatartásának a célja az elkövető alaphűncselekmény miatti felelősségre vonásának lehetetlenné tétele vagy legalábbis megnehezítése. A statikus pénzmosás elkövethető esetileges szándékkal is. Ebben az esetben a Btk. szerint az elkövető tudatának át kell fognia, hogy a dolog bűnös eredetű. Van emellett a pénzmosásnak egy gondatlan alakzata is, amely a saját pénz mosásának tényállásával egyezik meg, de csak kívülről személy követheti el, az alaphűncselekmény elkövetője nem.

5. A törvényhozó a 399. § (4) bekezdésében sorolja fel azokat a körülményeket, amelyek megvalósulása esetén a dinamikus, a statikus pénzmosásnak és a saját pénz mosásának a társadalomra veszélyessége olyan fokban megnő, hogy súlyosabb büntetési tétel (kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés) kilátásba helyezése indokolt. A minősített esetek a következők:

Az első ilyen körülmény az üzletszerűség. A Btk. 459. § 28. pontja szerint üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik.

Minősítő körülmény továbbá, ha a bűncselekményt különösen nagy vagy azt meghaladó értékre követik el. Ez a Btk. 459. § (6) bekezdés d) pontja szerint ötvenmillió forintot meghaladó értéket jelent. Hangsúlyoznunk kell, hogy nem a pénzmosási tevékenységből származó juttatásnak kell meghaladnia az ötvenmillió forintos értékhatárt, hanem a büntetendő cselekményből származó dolog (azaz általában a tisztára mosni kívánt pénz) értékének kell átlépnie azt.

A harmadik minősítő körülmény a speciális szervezeti keretekben történő elkövetéssel kapcsolatos. Súlyosabban büntetendő, ha a pénzmosást pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap-kezelő, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, illetve önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár vagy foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény, szerencsejáték szervezésével foglalkozó szervezet, vagy szabályozott ingatlanbefektetési társaság tisztviselőjeként vagy alkalmazottjaként követik el. E szervezeti keretek részletes bemutatását ehelyütt mellőzzük, de arra utalunk, hogy mindenkit a saját bűnösségének megfelelően kell felelősségre vonni, így előfordulhat, hogy a pénzmosó bankban dolgozó bűnsegédje magasabb büntetési tétellel felel, mint a tettes.

A hivatalos személy fogalmát a Btk. 459. § 11. pontja határozza meg.

Ügyvédnek tekintendő az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény szerint az a személy, aki egyéni ügyvédként, alkalmazott ügyvédként és ügyvédi iroda tagjaként fejt ki tevékenységet. Nem alapozza meg a súlyosabb minősítést, ha az ügyvéd a törvény szerint szünetelteti, illetve nem gyakorolja az ügyvédi tevékenységet, vagy az ügyvédi tevékenységét felfüggesztik. Az alkalmazott ügyvéd ügyvédi tevékenységet kizárólag a munkáltatója által, a részére adott megbízás alapján végezhet. Ebből következően, amennyiben az alkalmazott ügyvéd ügyvédi megbízás alapján követi el a pénzmosást, de nem tud a bűncselekményről, abban az esetben a megbízó ügyvéd közvetett tettesként felel.

A gondatlan alakzat minősített esetei közül az üzletszerűség értelemszerűen hiányzik, és az ügyvédként történő elkövetés sem minősítő körülmény.

6. Az előkészületi magatartások közül a törvény a pénzmosás elkövetésében való megállapodást bünteti. A megállapodás legalább két személy kölcsönös egyetértését feltételezi. Része lehet az alaphűncselekmény elkövetője is, de ha később a pénzmosást legalább megkísérlik, abba az előkészületnek minősülő cselekmény beolvad, tehát ezt a bíróság nem veszi figyelembe.

Az a személy, aki az alaphűncselekmény elkövetése előtt állapodik meg a tettesrel a pénzmosásban, az előkészületen kívül felelősséggel tarthat az alaphűncselekményhez nyújtott pszichikai bűnsegélyért is.

7. A törvény meghatároz egy büntethetőséget megszüntető okot is. A pénzmosás elleni hatékonyabb fellépés elősegítése és az a kriminálpolitikai célkitűzés hívta életre ezt a rendelkezést, hogy nagyobb érdek fűződik a még felderítetlen, vagy csak részben felderített cselekmény leleplezéséhez, mint az elkövető megbüntetéséhez. Ha tehát az elkövető önként feljelentést tesz, vagy ilyet kezdeményez, nem büntethető pénzmosás miatt. A bíróságnak nincs mérlegelési lehetősége: ha a cselekményt még nem fedezték fel teljesen, a feljelentő mentesül a felelősségre vonás alól. Ez azonban természetesen nem vonatkozik az előcselekményre. Ha abban bármilyen elkövetői minőségben részt vett a pénzmosás miatt nem büntethető elkövető, azért felelősségre vonható. A feljelentés kezdeményezése elsősorban az intézeti vagy hivatalos személyként elkövetett pénzmosás miatt fontos, ahol - bizonyos hivatali, szolgálati utak betartása folytán - maga a kezdeményezés is méltányolható lehet. A büntethetőséget megszüntető ok az új Btk. alapján már csak a gondatlan változatra vonatkozik, és nem terjed ki a 401. §-ban szabályozott bejelentési kötelezettség elmulasztására, amely önálló bűncselekmény.

8. A pénzmosás rendbelisége, valamint az egység és halmazat problémaköre kapcsán a következő megjegyzéseket tesszük a magyar gazdasági bűncselekményeket bemutató monográfia szerzőjéhez csatlakozva:

a) Az azonos elkövetési tárgyra (dologra) elkövetett különböző elkövetési magatartások - amennyiben azonos célzatra vezethetők vissza - természetes egységet alkotnak. Ilyen azonos célzat hiányában, illetve a természetes egység megállapítását kizáró időbeli eltéréssel végrehajtott cselekmények esetén - az elévülési időn belül - újabb jogtárgysérelem (a jogtárgysérelem fokozásának) hiányában büntetlen utócselekményként nem büntetendők.

b) A 399. §-ban megfogalmazott pénzmosás speciális a 282. § (1) bekezdésében megfogalmazott tárgyi bűnpártoláshoz képest, mert előcselekménye büntetendő cselekmény lehet, nem pedig bűncselekmény (emiat még nem minősülne speciálisnak, hiszen ez a tágabb kör), az elkövetési tárgya pedig nem bármilyen előny, hanem dolog.

c) A 379. §-ban meghatározott orgazdaság viszont speciális a 399. §-ban szereplő pénzmosáshoz képest, mert előcselekménye nem minden büntetendő cselekményből származó dolog lehet, hanem csak olyan, amely az orgazdaság tényállásában konkrétan megjelölt bűncselekményből származik. Emellett az orgazdaság meghatározza az elkövető vagyoni haszonszerzési célzatát is.

A pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása

401. § Aki a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozásának megelőzésével és megakadályozásával kapcsolatos, törvényben előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása büntetőjogi üldözésének hatékonyabbá tétele érdekében a bejelentési kötelezettség elmulasztását külön bűncselekményként rendeli büntetni a törvényhozó. A pénzügyi szolgáltatók mindennapi tevékenységük során olyan - máshonnan nem beszerezhető - információk birtokába juthatnak, amelyek nélkülözhetetlenek a legsúlyosabb bűncselekmények elleni harcban. A szabályozás ezért abból indul ki, hogy az anyagi javak nagy összegű mozgását, mobilitását, befektetését, összetételét vizsgáló szervek és szervezetek megfelelő szisztéma működtetésével képesek kiszűrni a mögöttes bűncselekmények elkövetésére utaló adatokat, s ezek bejelentése fontosabb, mint a titoktartáshoz fűződő jog, illetve kötelezettség.

A jogalkotó az egységes jogértelmezés és a félreérthetatlenség - a büntetőjogban egyébként mindenképpen helyesímelhető - követelményének érvényesítése érdekében a Btk.-ban a gazdasági titok megsértése bűncselekményével kapcsolatban kimondja:

413. § (2) Nem valószínű, hogy a gazdasági titok megsértését, akia pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzésével és megakadályozásával, a bennfentes kereskedelemmel, piacbefolyással és a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos, törvényben előírt bejelentési kötelezettségének tesz eleget, vagy ilyet kezdeményez, akkor sem, ha az általa jóhiszeműen tett bejelentés megalapozatlan volt.

A lényeg tehát az, hogy aki jóhiszeműen, a munkája során az általa szubjektíven megfogalmazott gyanú alapján pénzmosással vagy terrorizmus finanszírozásával kapcsolatban bejelentést tesz, az akkor sem tartozik büntetőjogi felelősséggel, ha az általa bejelentett személy semmilyen jogsértést nem követett el, és a bejelentéssel az ő gazdasági titkát sértette meg a bejelentő személy. Erre a rendelkezésre azért volt szükség, hogy mentesítsük a háttérnorma (Pmt) hatálya alá tartozó személyeket a kettős szorítás terhe alól (ha nem tesz bejelentést, bűncselekményt követ el, ha alaptalanul tesz bejelentést, akkor is - ez elfogadhatatlan lenne). Az azonosítási és bejelentési kötelezettség előírása nem korlátozza az információs önrendelkezési alapjogot az elkerülhetetlen és arányos mértéken túl, és már évek óta a Btk. is kimondja, hogy nem sérti a gazdasági titok (értékpapír-, bank-, üzleti- stb. titok) védelméhez fűződő érdekeket sem.

A pénzmosás elleni fellépés frontvonalát értelemszerűen a pénzügyi szolgáltatók szervezetek alkotják, a tőlük érkező jelzések segíthetik a nyomozó hatóság munkáját, a kapcsolódó büntetőjogi tényállás a bejelentési hajlandóságot kívánja fokozni, mint egyfajta külső ösztönző erő.

Mindemellett megjegyezzük, hogy az üzleti életben tevékenykedő, a piacról élő szolgáltatók egy része még ma is úgy érzi, az azonosítási és bejelentési kötelezettség méltánytalan helyzetbe hozza őket azzal, hogy választaniuk kell: vagy teljesítik a törvény által előírt kötelezettségüket, és ezzel veszélyeztetik a saját egzisztenciájukat (hiszen ki bírja meg később például egy olyan könyvelőt, akiről kiderül, hogy korábban már bejelentést tett valakiről), vagy megszegik a törvényt, és akkor adott esetben akár három év szabadságvesztésre is számíthatnak.

Rögtön a tényállással kapcsolatos elemzésünk elején célszerű leszögezni: a bejelentési kötelezettség nem jelent feljelentési kötelezettséget. A köztudatban ugyan a két fogalom gyakran összemosódik, és az érintett szakmák képviselői közül is sokan félreértik a szabályozás ezzel kapcsolatos rendelkezéseit. Feljelentés esetén a feljelentő bűncselekmény gyanúja esetén büntetőeljárás megindítását kívánja a feljelentett személlyel szemben. A hatályos jogi szabályozás nem ír elő sem az állampolgárok, sem a pénzügyi szolgáltatók számára feljelentési kötelezettséget! Az előírt kötelezettség a bejelentés, amely a szokatlan és rendhagyó (pénzmosásra utaló) adatok, tények, személyek, körülmények megfelelő formában történő rögzítését és a nyomozó hatósághoz történő eljuttatását jelenti. A rendszer lényege, hogy a bejelentési kötelezettség teljesítésekor a szokatlan adatnak, ténynek és körülménynek nem kell elérnie az alapos gyanú szintjét, hanem annál alacsonyabb bizonyosság is elegendő a bejelentési kötelezettség teljesítéséhez. Feljelentés esetén a nyomozó hatóságnak intézkedési kötelezettsége van, vagyis alakszerű határozatot kell hoznia a nyomozás elrendeléséről, megtagadásáról, illetve a feljelentés kiegészítéséről, míg bejelentés esetében a nyomozóhatóságoknak nincs ilyen kötelezettsége. A bejelentésre kötelezett személyek szemszögéből vizsgálva a kérdést, a következő megállapításokat tehetjük:

A bejelentési kötelezettség a feljelentési kötelezettséggel szinte teljesen megegyezik akkor, ha a szolgáltató a működésével összefüggésben pénzmosásról szerez tudomást. Ilyenkor az általa tett bejelentés abban különbözik a feljelentéstől, hogy a hatóságnak ez alapján sem feltétlenül keletkezik intézkedési kötelezettsége. Másrészt: ha a szolgáltató nemcsak gyanítja, hanem tudja is, hogy rajta keresztül hajtanak végre egy pénzmosási tranzakciót, akkor pszichikai bűnsegédként pénzmosás miatt felel majd, nem pedig a bejelentési kötelezettség elmulasztásáért (leegyszerűsítve: ilyenkor a szolgáltató is pénzmosónak minősül).

A bejelentési kötelezettség tágabb a feljelentési kötelezettségnél annyiban, hogy nemcsak a pénzmosást, hanem már az arra utaló gyanús körülményeket is jelenteni kell, függetlenül attól, hogy egyáltalán szó van-e pénzmosásról (ezt majd a nyomozó hatóság fogja kivizsgálni).

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya ugyanaz, mint a pénzmosásé: a bűnözés - ezen belül is elsősorban a szervezett bűnözés - elleni fellépés eredményességéhez fűződő közérdek. Emellett másodlagosan jogi tárgynak tekinthetjük az állam pénzügyi rendszerébe vetett bizalmat is. Elkövetési tárgy nincsen, mivel úgynevezett tiszta mulasztási bűncselekményről van szó.

2. A bűncselekmény alanya a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2007. évi CXXXVI. törvény szerint a következő úgynevezett szolgáltatók lehetnek (ezek alkalmazottja, vezetője, segítő családtagja):

A törvény hatálya alá tartozó szolgáltatók körét az általuk végzett tevékenységek felsorolásával definiálja a Pmt. A következőkben ismertetjük, hogy az egyes tevékenységek mit takarnak, és melyik jogszabály vonatkozik rájuk.

Pénzügyi szolgáltatási, kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységet folytat: ezen tevékenységek körét a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény jelöli ki. Pénzügyi szolgáltatás a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetőleg devizában, valutában:

betét gyűjtése és más visszafizetendő pénzeszköz - saját tőkét meghaladó mértékű - nyilvánosságtól történő elfogadása;

hitel és pénzkölcsön nyújtása;

pénzügyi lízing;

pénzforgalmi szolgáltatások nyújtása;

elektronikus pénz kibocsátása;

olyan papír alapú készpénz-helyettesítő fizetési eszköz (például papír alapú utazási csekk, váltó) kibocsátása, illetve az ezzel kapcsolatos szolgáltatás nyújtása, amely nem minősül pénzforgalmi szolgáltatásnak;

kezeség és bankgarancia vállalása, valamint egyéb bankári kötelezettség vállalása;

valutával, devizával - ide nem értve a pénzváltási tevékenységet -, váltóval, illetve csekkel saját számlára vagy bizományosként történő kereskedelmi tevékenység;

pénzügyi szolgáltatás közvetítése;

letéti szolgáltatás, széfszolgáltatás;

hitel referencia szolgáltatás;

Kiegészítő pénzügyi szolgáltatás a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetve devizában:

pénzváltási tevékenység;

fizetési rendszer működtetése;

pénzfeldolgozási tevékenység;

pénzügyi ügynöki tevékenység a bankközi piacon.

Befektetési szolgáltatási tevékenységet folytat, befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatást nyújt: ezen tevékenységek körét, és gyakorlásuk feltételeit a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény határozza meg. Befektetési szolgáltatási tevékenységet - ha a fenti törvény eltérően nem rendelkezik - csak befektetési vállalkozás és hitelintézet végezhet. Befektetési szolgáltatási tevékenység az említett törvényben és más, külön jogszabályokban meghatározott feltételek teljesítése esetén kezdetű meg és folytatható. A harmadik országban székhellyel rendelkező befektetési vállalkozás tevékenységét Magyarország területén fióktelepén keresztül végezheti. A más EGT-államban székhellyel rendelkező befektetési vállalkozás Magyarország területén határon átnyúló tevékenységet végezhet.

Befektetési szolgáltatási tevékenységnek minősül a rendszeres gazdasági tevékenység keretében, pénzügyi eszközre vonatkozóan végzett

megbízás felvétele és továbbítása,

megbízás végrehajtása az ügyfél javára,

sajátzámlás kereskedés,

portfóliókezelés,

befektetési tanácsadás,
pénzügyi eszköz elhelyezése az eszköz (értékpapír vagy egyéb pénzügyi eszköz) vételére vonatkozó kötelezettségvállalással (jegyzési garanciavállalás),
pénzügyi eszköz elhelyezése az eszköz (pénzügyi eszköz) vételére vonatkozó kötelezettségvállalás nélkül, és multilaterális kereskedési rendszer működtetése.

(2) Kiegészítő szolgáltatásnak minősül

a pénzügyi eszköz letéti őrzése és nyilvántartása, valamint az ehhez kapcsolódó ügyfélszámla vezetése, a letétkezelés, valamint az ehhez kapcsolódó értékpapírszámla vezetése, nyomdai úton előállított értékpapír esetében ennek nyilvántartása és az ügyfélszámla vezetése,

a befektetési hitel nyújtása,

a tőkeszerkezettel, üzleti stratégiával és az ezekkel összefüggő kérdésekkel, valamint az egyesüléssel és a vállalatfelvásárlással kapcsolatos tanácsadás és szolgáltatás,

a befektetési szolgáltatási tevékenységhez kapcsolódó valutával és devizával történő kereskedés,

a befektetési elemzés és pénzügyi elemzés,

jegyzési garanciavállaláshoz kapcsolódó szolgáltatás,

a 6. § e)-g), j) és k) pontjaiban foglalt származtatott ügyletek alapjául szolgáló eszközökhöz kapcsolódó befektetési szolgáltatási tevékenység vagy kiegészítő szolgáltatás.

34) Árutőzsdei tevékenységet folytat: árutőzsdei szolgáltatási tevékenységet a 2007. évi CXXXVIII. törvény értelmében csak árutőzsdei szolgáltató végezhet. Árutőzsdei szolgáltató a rendszeres gazdasági tevékenység keretében a törvényben taxatív módon meghatározott eszközökre vonatkozóan

megbízás felvételét és továbbítását,

megbízás végrehajtását az ügyfél javára,

sajátszámlás kereskedést,

a Hpt. 3. § (1) bekezdésének h) pontja szerinti pénzügyi szolgáltatás közvetítését,

a Bt. szerinti biztosításközvetítést ügynökként,

befektetési szolgáltatás, kiegészítő szolgáltatás függő ügynökként történő közvetítését végezheti.

5) Nemzetközi postautalvány-felvételt és -kézbesítést folytat. A jogszabály a korábbi megfogalmazást szűkítette, hiszen a megelőző jogszabály még postai pénzforgalmi közvetítői tevékenységről, postai készpénzatutalásról és belföldi, valamint nemzetközi postautalvány-felvételről és kézbesítésről rendelkezett. Felismerte a jogalkotó azonban, hogy ezen tevékenységek a pénzmossás szempontjából kevésbé számítanak veszélyeztetett területnek, ezáltal szűkítette a kört a nemzetközi postaügyletekre. Ezen tevékenységek körét a postáról szóló 2003. évi CL. törvény határozza meg.

6) Ingatlanügylettel kapcsolatos tevékenységet folytat: Az üzletszerű ingatlanközvetítői tevékenység folytatásához az ingatlanvállalkozás-felügyeleti hatóság engedélye szükséges. Az erről szóló hatályos jogszabály, a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvény 64/A § (2) határozza meg az ingatlanközvetítői tevékenység egyes részterületeit. Eszerint az ingatlanközvetítő a tevékenységi körén belül:

az ingatlanok (beépíthető telek, illetőleg lakóépülettel vagy nem lakás céljára szolgáló épülettel beépített ingatlan) adásvételének és cseréjének közvetítésével,

a lakások és a nem lakás céljára szolgáló helyiségek, telkek bérlete és tulajdona cseréjének közvetítésével,

a feladatok ellátása érdekében az ingatlanok felkutatásával és azok forgalmi értékebecslésével, valamint

az ügyletek lebonyolításához szükséges dokumentációk és okiratok beszerzésével és előkészítésével

összefüggő feladatokat látja el.

7) Könyvvizsgálói tevékenységet folytat: a könyvvizsgálói tevékenység fogalma a Magyar Könyvvizsgálói Kamaráról, a könyvvizsgálói tevékenységről, valamint a könyvvizsgálói közfelügyeletről szóló 2007. évi LXXV. törvényben található. A fenti törvény szerint a jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenység esetei a következők:

a gazdálkodónál a számviteli jogszabályok szerinti beszámoló felülvizsgálata, szabályszerűségének, megbízhatóságának, hitelességének, valamint annak tanúsítása, hogy a beszámoló megbízható és valós összképet ad a gazdálkodó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről;

a gazdálkodó alapításakor, átalakulásakor, jogutód nélküli megszűnésekor a külön jogszabályban előírt értékelési, ellenőrzési, véleményezési (záradékolási) feladatok ellátása;

a könyvvizsgálók jogszabályban meghatározott egyéb feladatának elvégzése.

E törvény alkalmazásában jogszabályi kötelezettségen alapuló könyvvizsgálói tevékenységen kívüli egyéb szakmai szolgáltatás a gazdálkodó működésének átvilágítása, értékelése;

a gazdálkodó alapításával, átalakulásával, jogutód nélküli megszűnésével, folyamatos működésével, gazdálkodásával, információs rendszerével kapcsolatos pénzügyi, adó- és járulék-, vám-, számviteli és kapcsolódó számítástechnikai, szervezési szakértői tevékenység, szakvélemény készítése, az ezekkel kapcsolatos tanácsadás, ideértve - külön jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén - az igazságügyi könyvszakértői tevékenységet is;

a számviteli, ellenőrzési, pénzügyi, könyvvizsgálói szakoktatás, továbbképzés, vizsgáztatás;

a könyvviteli szolgáltatás.

8.) Könyvviteli (könyvelői), adószakértői, okleveles adószakértői, adótanácsadói tevékenységet megbízási, illetve vállalkozási jogviszony alapján folytat: a könyvviteli tevékenység tartalmát a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény részletezi. A törvény a számviteli tevékenység két formáját ismeri: a könyvvizsgálói tevékenységet és a könyvviteli szolgáltatást. A Pmt. szerint könyvviteli tevékenység a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 150. § (1)-(2) bekezdése szerinti könyvviteli szolgáltatás;

az adószakértői tevékenység: az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény 175. § (16) bekezdése szerint adótanácsadói, adószakértői, illetve okleveles adószakértői tevékenység az adópolitikáért felelős miniszter engedélyével folytatható. E tevékenységek folytatását az adópolitikáért felelős miniszter annak engedélyezi, aki büntetlen előéletű, és nem áll gazdasági, pénzügyi-számviteli vagy jogi végzettséghez kötött munkakörnek megfelelő foglalkozástól eltiltás hatálya alatt, továbbá rendelkezik az e törvényben és a felhatalmazása alapján kiadott jogszabályban meghatározott szakmai képesítéssel, szakképzettséggel és gyakorlattal, valamint megfelel az ott meghatározott egyéb feltételeknek. Az adópolitikáért felelős miniszter a tevékenység folytatására engedéllyel rendelkező személyekről nyilvántartást vezet. Az adópolitikáért felelős miniszter az engedély megadásával egyidejűleg hivatalból igazolványt állít ki. Az engedély kiadásával, visszavonásával, valamint az igazolvány pótlásával, cseréjével, a nyilvántartásban szereplő adatok módosításával összefüggő eljárásért külön jogszabály szerinti igazgatási szolgáltatási díjat kell fizetni. Jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező egyéb szervezet adótanácsadói, adószakértői, illetve okleveles adószakértői tevékenységet akkor folytathat, ha legalább egy tagja vagy alkalmazottja az e bekezdés szerinti nyilvántartásban szerepel.

A Pmt. szerint adótanácsadó, adószakértő, okleveles adószakértő az, aki a külön jogszabályokban meghatározott feltételek szerint megszerzett szakmai képesítéssel és ilyen tevékenység folytatására jogosító engedéllyel rendelkezik, és a külön jogszabályokban meghatározott adótanácsadói, adószakértői, illetve okleveles adószakértői névjegyzékben szerepel.

Ezek a szolgáltatók egyébként tipikusan inkább megszakítják a kapcsolatot a problémás ügyféllel, legyen szó akár pénzmosásról, akár adócsalásról. Egy cégnek sem jó reklám, hogy feljelentette kliensét - főleg ha utóbb kiderül, hogy alaptalanul. Ezért a szolgáltatók inkább nem kockáztatják a goodwill-jüket, és azonnali hatállyal felbontják a szerződést (a megbízást) bármilyen gyanú felmerülése esetén. Saját érdekeik azt diktálja, hogy ne keveredjenek bele a kényes ügyekbe, de sajnos nem is mindig jelentik azokat.

9) Játékkaszinót, elektronikus kaszinót vagy kártyatermet működtet: a játékkaszinók és elektronikus kaszinók gyakran a pénzmosási tevékenységet végzők működésének terepei. Működtetésük feltételeit és szabályait a szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvényben találhatjuk.

Az állami adóhatóság a játékkaszinót I. vagy II. kategóriába sorolja be. I. kategóriába tartozó játékkaszinónak minősül az a játékkaszinó, amelyben legalább 100 db játék- és/vagy kártyaasztal, valamint legalább 1000 db pénznyerő automata üzemel. II. kategóriába tartozó játékkaszinónak minősül az a játékkaszinó, amely nem minősül I. kategóriájúnak. II. kategóriájú játékkaszinóban a játék- és kártyaasztalok, valamint a pénznyerő automaták üzemeltetésén kívül más kaszinójáték nem szervezhető.

I. kategóriába tartozó játékkaszinót kizárólag e célból létrehozott legalább 1 milliárd forint, II. kategóriába tartozó játékkaszinót kizárólag e célból létrehozott legalább 100 millió forint, a fővárosban és Pest megyében üzemeltetett játékkaszinó vonatkozásában legalább 300 millió forint alap- vagy tőzsdétől rendelkező, az állam többségi részesedésével működő gazdálkodó szervezet, az állami játékszervező kizárólagos tulajdonában lévő gazdasági társaság és/vagy koncessziós társaság működtethet.

Játékkaszinó kizárólag e célt szolgáló épületben vagy erre a célra egyéb tevékenységtől biztonságosan elkülöníthető, zárt egységet alkotó épületrészben működhet, ahol a játék- és kártyaasztalok, pénznyerő automaták, a szerencsejáték céljára szolgáló eszközök és egyéb berendezések biztonságos elhelyezése, a játékosok és a berendezések ellenőrzése folyamatosan biztosítható. Az állami adóhatóság eseti jelleggel, legfeljebb 30 napos időtartamra engedélyezheti egyes, a játékkaszinó játéktervében jóváhagyott kártyajátékok más helyszínen történő szervezését. Játékkaszinó hírközlő eszköz és rendszer útján nem működtethető. A játékkaszinó működtetése során kaszinójáték hírközlő eszköz és rendszer útján nem folytatható.

Az állami adóhatóság az engedélyben meghatározza a játékkaszinó kategóriáját, helyét, működési, látogatási feltételeit, az egyes játékfajtákat, azok szabályait, az egyes játékoknál alkalmazható legmagasabb téteket, a tétek és a nyeremények arányát, valamint minden tényt, körülményt vagy feltételt, amely a játékkaszinó biztonságos üzemeltetéséhez szükséges.

A kártyajátékok - így különösen a póker - kifejezetten alkalmasak a pénzmosásra, de a hazai szabályozás a legális kártyatermek működését olyan szigorú feltételekhez köti, hogy legális pókerklubban pénzt mosni nem tűnik racionális vállalkozásnak.

10) Nemesfémekkel vagy az ezekből készült tárgyakkal kereskedik; a belkereskedelem szabályait a 2005. évi CLXIV. törvény tartalmazza. A nemesfémekből készült ékszer, díszműáru és egyéb tárgy forgalmazására irányuló kereskedelmi tevékenység csak a kereskedelmi hatóság által kiadott engedéllyel folytatható. Az engedély csak annak a vállalkozásnak adható, amelynek vezető tisztségviselője, vezető beosztású munkavállalója, illetve egyéni vállalkozás esetén az egyéni vállalkozó büntetlen előéletű, nem áll a nemesfémekből készült ékszer, díszműáru és egyéb tárgy forgalmazására irányuló kereskedelmi tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt;

nincs az adózás rendjéről szóló törvény szerinti köztartozása.

A nemesfémekből készült ékszer, díszműáru és egyéb tárgy forgalmazására irányuló kereskedelmi tevékenység engedélyezése iránti kérelem benyújtásával egyidejűleg a kérelmező hatósági bizonyítvánnyal igazolja azt a tényt, hogy büntetlen előéletű, és nem áll a nemesfémekből készült ékszer, díszműáru és egyéb tárgy forgalmazására irányuló kereskedelmi tevékenység folytatását kizáró foglalkozástól eltiltás hatálya alatt, vagy kéri, hogy e tények fennállására vonatkozó adatokat a bünyügyi nyilvántartó szerv a kereskedelmi hatóság részére - annak a nemesfémekből készült ékszer, díszműáru és egyéb tárgy forgalmazására irányuló kereskedelmi tevékenység engedélyezése iránti kérelem elbírálása céljából benyújtott adatigénylése alapján - továbbítsa.

11) Árukereskedelmi tevékenysége folytatása során hárommillió-hatszázezer forintot elérő vagy meghaladó összegű készpénzfizetést fogad el; a 2007 végén hatályba lépett új szabályozás ezzel a ponttal az EU III. Pénzmosási irányelvének megfelelően vállalkozások tízezreit (EU-s szinten tízmillióit) vonta be a pénzmosás ellenes szabályok hatálya alá.

Az árukereskedelmi tevékenység a Pmt.-ben található értelmező rendelkezés szerint termék gazdasági tevékenység keretében történő értékesítése a vásárló, a kereskedő, illetve a feldolgozó részére. Ide tartozik tehát a kis- és a nagykereskedő is. A jogszabály érdekes szabályozási konstrukcióval él, amikor kimondja, hogy az árukereskedelmi tevékenységet folytató szolgáltató e tevékenységének körében nem fogadhat el hárommillió-hatszázezer forintot elérő vagy meghaladó összegű készpénzfizetést, kivéve, ha a vállalja az e törvényben a szolgáltatóra meghatározott kötelezettségeket. Ezt pedig a törvény szerint úgy teheti meg, ha pénzmoss megelőzési szabályzatot készít, és azt megküldi a felügyeleti szervnek, a Magyar Kereskedelmi Ellenőrzési Hivatalnak. A törvény megfogalmazásában: Az árukereskedelmi tevékenységet folytató szolgáltató szabályzatának a kereskedelmi hatósághoz történő benyújtásával vállalhatja az e törvény szerinti kötelezettségek teljesítését. A kereskedelmi hatóság a szabályzat jóváhagyásával egyidejűleg a szolgáltatót nyilvántartásba veszi. Kizárólag a nyilvántartásban szereplő árukereskedelmi tevékenységet folytató szolgáltató fogadhat el hárommillió-hatszázezer forintot elérő vagy meghaladó összegű készpénzfizetést.

Vagyis minden árukereskedőnek két választási lehetősége van:

nem fogad el készpénzfizetést 3.600.000 forinttól (amelynek két leggyakoribb és legtipikusabb formája a készpénz közvetlen átadása és a bankszámlára történő közvetlen befizetés);

a pénzmoss ellenes szabályok hatálya alá kerül, szabályzatot készít, elküldi az MKEH-nak, azonosítja és indokolt esetben bejelenti a vásárlóit: ekkor elfogadhat 3.600.000 forintot elérő vagy meghaladó összegű készpénzfizetést is.

Az e körbe vonható vállalkozások közül kiemelt jelentősége az autókereskedőknek van. Ők a gazdasági válság okozta nehézségek miatt nem engedhetik meg maguknak, hogy ne fogadjanak el 3.600.000 forintot elérő vagy meghaladó fizetést készpénzben. Ennek ellenére tudomásom szerint sok autókereskedő nem készített pénzmoss szabályzatot, és nem lépett be a rendszerbe. Ilyen értelemben tehát ezek jogellenesen tevékenykednek.

12) Önkéntes kölcsönös biztosító pénztárként működik: az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakat az 1993. évi XCVI. törvény hozta létre, és ez a törvény tartalmazza a rá vonatkozó részletes szabályozást. A törvény preambuluma kimondja, hogy A szociális biztonság erősítése sürgető társadalmi érdek. A szociális biztonságot szolgáló rendszerek újjáépítése, a szolidaritás, a rendszerszerűség, a kiszámíthatóság és az önkéntesség elve alapján a szociális piacgazdaság kiépítéséhez nélkülözhetetlen. Az ezt szolgáló önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak új, intézményes formát adnak az öngondoskodásnak, s a tartósan befektethető források bővítésével elősegítik a hazai tőkepiac fejlődését. Az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak meghonosítása Magyarországon a társadalombiztosítás reformjának szerves része. A magánnyugdíj pénztárakkal kapcsolatos 2010. évi jogszabályváltozások nem érintették az önkéntes kölcsönös biztosító pénztárakat, azok továbbra is a korábbi szisztéma szerint működhetnek.

13) Ügyvédi, közjegyzői tevékenységet végez: ügyvédi tevékenységet az ügyvédekről szóló 1998. évi XI. törvény értelmében az ügyvéd, az alkalmazott ügyvéd és bizonyos körben az ügyvédjelölt is végezhet az ott leírtak szerint. Klasszikus jogi tevékenysége mellett az ügyvéd adótanácsadói tevékenységet is végezhet. Hangsúlyozni kell, hogy ilyen esetben adótanácsadói minőségében kell eljárnia, vagyis ebben az esetben a pénzmoss elleni törvény ügyvédet illető kivételei nem vonatkoznak rá.

Közjegyzői tevékenységet a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény alapján a közjegyző, a közjegyzőhelyettes és a közjegyzőjelölt végezhet a törvényben meghatározott keretek között.

A szabályozás hatálya alá ezek a szolgáltatók azért kerültek, mert a FATF szerint a pénzmoss rendszerek fokozott aggodalmat kiváltó tulajdonsága, hogy a szervezett bűnözők szakembereket, például ügyvédeket, közjegyzőket és könyvelőket (ügynevezett kapuőrök) vesznek igénybe, hogy pénzügyi közvetítőként vagy szaktanács nyújtásával segítsenek nekik pénzeik legalizálásában. Sok országban ezek a szakemberek társaságok és egyéb jogi személyek vagy szervezetek alapítására specializálódnak, miközben egyéb hasznos szolgáltatásokat is nyújtanak a pénzmoss számára.

Bejelentésre kötelezett a fenti 13 szolgáltató minden alkalmazottja, vezetője, vagy segítő családtagja, aki pénzmoss gyanúját észleli. A bűncselekmény alanyai tettesként csak ők lehetnek, tehát különös alanyról beszélhetünk, a bűncselekmény úgynevezett deliktum proprium.

A bűncselekmény 2007. július 1. óta csak szándékosan követhető el, az új Btk. is megtartja ezt a szabályozási koncepciót. A szándékosság megállapításához szükség van annak bizonyítására, hogy az elkövető tisztában volt vele, hogy szokatlan a tranzakció, és ennek tudatában mégsem tett bejelentést. Megjegyezzük, hogy a gyakorlatban a szándékosság bizonyítása nagyon nehéz, szinte lehetetlen. Azt kellene ugyanis bizonyítani, hogy az elkövetőben megfogalmazódott egy szubjektív gyanú, de mégsem tett bejelentést. Nem elegendő, hogy ha a bejelentésre kötelezett nem jelent be egy, az adott szolgáltató pénzmoss megelőzési szabályzatában szereplő egyértelműen gyanús esetet. Ha a vallomásaiban nem ismeri be, hogy felismerte a gyanús körülményt, ennek bizonyítása komoly probléma elé állítja a nyomozó hatóságot. (Mégis célszerű ezen szabályozási konstrukció fenntartása a jövőben is, hiszen a gondatlan alakzat büntethetővé tétele viszont olyan széles körben nyitja meg a büntetőjogi felelősséget, amely miatt a szolgáltatók indokolatlanul tett bejelentések ezreivel árasztthatnák el a hatóságot, mint ahogy ezt megtörtént 2006-2007-ben, amikor 13.000 fölé emelkedett a gyanús tranzakció bejelentések száma.)

3. Elkövetési magatartás a törvényben (a Pmt.-ben) előírt bejelentés elmulasztása, amely lényegéből fakadóan csak passzív magatartással követhető el. Bejelentést csak pénzmossra vagy terrorizmus finanszírozására utaló adat, tény vagy körülmény felmerülése estén kell tenni. A Pmt. mondja meg konkrétan, hogy milyen esetekben.

A bejelentésnek tartalmaznia kell:

a szolgáltató által felvett ügyfél-azonosító adatokat, valamint

a pénzmossra vagy terrorizmus finanszírozására utaló adat, tény vagy körülmény ismertetését.

Végül hangsúlyozzuk, hogy a terrorizmus finanszírozására utaló gyanús körülményeket éppúgy jelenteni kell, mint a pénzmosás gyanúját. A bejelentés minden olyan szolgáltató számára kötelező, amely a pénzmosásra utaló körülmények esetén is köteles bejelentést tenni. A rendszer lényegét tekintve úgy működik, hogy a pénzügyi szolgáltatók folyamatosan figyelik a tranzakciókat, és ha meghatározott (tiltólistákon szereplő) személyek neve feltűnik, azonnal bejelentést tesznek az NAV PEII-nek. Az ilyen bejelentések száma hazánkban jelenleg még elenyésző.

A PSZÁF által összeállított pénzmosási mintaszabályzatok is hangsúlyozzák, hogy a terrorizmus, illetve egyéb, a közösség alapelveivel ellentétes tevékenység folytatása miatt alkalmazott uniós korlátozó intézkedésekkel kapcsolatos listákon szereplő személyek és szervezetek számára nem nyújtható szolgáltatás és számláikat zárolni kell. A zárolásról a közösségi rendeletek értelmében bejelentést kell tenni a NAV Pénzmosás Elleni Információs Irodájának (PEII).

4. A bűncselekmény halmazatban nem állhat a pénzmosással, ha a bejelentést elmulasztó személy a pénzmosásban maga is részt vesz, csak a pénzmosás miatt büntetjük, a bejelentési kötelezettség elmulasztása pedig vagy büntetlen elő- vagy büntetlen utócsselekmény lesz. Megjegyezzük, hogy bejelentési kötelezettség elmulasztásáról csak addig beszélhetünk, amíg a szolgáltató alkalmazottja, vezetője vagy segítő családtagja csak gyanítja, hogy pénzmosás van a tranzakció(k) mögött. Ha bizonyossággal tudja is, akkor már adott esetben a pénzmosás bűnszegédje lesz a bejelentés szándékos elmulasztásával.

5. Joggyakorlat, a szolgáltatók bejelentései számának alakulása

1994-2000 között szinte stagnált évi 1000 darab körül a bejelentések száma. Ezután - részben a jogszabályváltozások következtében, részben a kiobbant nagy pénzmosási ügyek hatására - 14 000 fölé is ment a bejelentések száma. Ezen exponenciális növekedés csúcsa 2004-ben volt. Ezután lassú csökkenésnek vagyunk szemtanúi napjainkig. 2011-ben 6178 bejelentés érkezett a NAV PEII-hez.

Btk. 403. § fejezetcíméhez:

A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények képezik az alapját az új Btk. gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos szabályozásának, vagyis az új magyar gazdasági büntetőjognak. A korábbi Btk., az 1978. évi IV. törvény a XVII. fejezetben foglalta össze a gazdasági bűncselekményeket, a jelenleg hatályos Btk. azonban feladta az egy fejezetben történő szabályozás igényét. (Tegyük hozzá rögtön: a gazdasági büntetőjoggal foglalkozó elméleti és gyakorlati szakemberek már a korábbi Btk. idején is használtak egy tágabb kategóriát, a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények csoportját. Ide soroltuk a gazdasági bűncselekményeken kívül a gazdasági veszteséget, a környezetvédelmi bűncselekményeket, egyes vagyon elleni bűncselekményeket, mint például a gazdálkodás körében elkövetett sikkasztás, csalás, hűtlen kezelés, anyag kezelés, orgazdaság, vásárlók megkárosítása, a hitelsértés, a szerzői és szerzői joghoz kapcsolódó bűncselekmények stb.) A gazdasági bűncselekmények jelenleg a Btk. következő fejezeteiben találhatók meg: XXXVIII. Fejezet (A pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények), XXXIX. Fejezet (A költségvetést károsító bűncselekmények), XL. Fejezet (Pénzmosás), XLI. Fejezet (A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények), XLII. Fejezet (A fogyasztók érdekeit és a gazdasági verseny tisztaságát sértő bűncselekmények).

A gazdasági büntetőjog az anyagi büntetőjog egyik önálló részterülete, méghozzá álláspontunk szerint a leginkább elkülönülő szegmense. Azoknak a büntetőjogi és büntetőjogon kívüli jogszabályoknak az összessége, amelyek meghatározzák, hogy a gazdasági rendet (azaz az aktuális, uralkodó gazdasági szisztéma szabályszerű működését) fenyegető cselekmények közül melyek minősülnek bűncselekménynek, ezek elkövetőit hogyan kell felelősségre vonni, és velük szemben milyen szankciókat, miként kell alkalmazni.

A gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények címében egyértelműen kifejezésre juttatja a jogalkotó, hogy mi a védett különös jogi tárgya ezen bűncselekményeknek: a gazdaság (Alaptörvény szerinti) szabályos működése. Ez a legfontosabb elhatárolási ismér, amely megkülönbözteti a gazdasági bűncselekményeket a vagyon elleni bűncselekményektől. A különbség - nagyon általánosan - talán elsősorban abban ragadható meg, hogy a vagyon elleni bűncselekmények elsősorban egy statikus helyzet, egy állapot védelmét szolgálják. A gazdasági bűncselekmények meghatározása során ezzel szemben nem a tulajdon, illetve az abból folyó jogosítványok védelme az elsődleges, és e bűncselekmények többnyire a vagyon működtetése körében követhetők el. A vagyon a gazdasági életben olyan jószágként jelenik meg, amelynek működtetése, kezelése, hasznosítása önálló érték. A gazdaság fogalmát a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények szempontjából háromféle megközelítésben vizsgálhatjuk, ezek a következők:

1. Mikroökonómiai értelemben egy adott gazdasági egységet jelent, amely (például egy termelő vállalat) termelési erőforrások (azaz inputok) felhasználásával folyamatosan mérlegel és döntéseket hoz, szembeállítva a várható hasznot a lehetséges költségekkel, egyszóval: gazdálkodik. A gazdasági egység inputjai a termelési tényezők (ezek közül a legfontosabbak: a tőke, a munka és a természeti tényezők), outputjai pedig mindazok a javak és szolgáltatások, amelyek a termelési folyamatból kikerülnek, és amelyeket a piacon értékesítenek. Tágabb értelemben gazdasági egységeknek tekinthetők a háztartások is, amelyek azonban nem szervezett gazdasági tevékenységet, hanem magántevékenységet végeznek.

2. Makroökonómiai értelemben a gazdaság kifejezés a nemzetgazdaságot jelenti, amely egy adott állam területén található, egymással kisebb-nagyobb intenzitással együttműködő gazdasági egységek összessége, ezek a szervezetek és személyek a gazdaságra vonatkozó, társadalmi, etikai és jogi normák alapján tevékenykednek és lépnek egymással kapcsolatba.

Léteznek a gazdaság meghatározásával kapcsolatban ettől eltérő álláspontok is, de kiindulópontként megelégedhetünk ezzel a sommás meghatározással. A gazdaság makroökonómiai fogalma a legtágabb kategória, magában foglalja a gazdasági rendszert is, amelynek két legfontosabb ideáltípusa a piacgazdaság és a tervgazdaság. Itt kell definiálnunk még egy fontos fogalmat (amellyel a későbbiekben még találkozni fogunk), a gazdasági rendet, amely a büntetőjogban használatos szakkifejezésként a gazdaság szabályszerű, zavartalan működését jelenti.

3. A gazdaság kriminológiai értelemben feketegazdaságra és fehérgazdaságra osztható, ez utóbbi kifejezés a törvényszerű, legális gazdaságot jelöli, azaz a legális vállalkozások legális tevékenységét, ahol a gazdasági élet szereplői maradéktalanul betartják a jogszabályi előírásokat. A kettő között helyezkedik el az adóelkerülő magatartást tanúsító vállalkozások tartoznak.

A kriminológia a feketegazdaság két nagyobb szegmensét különbözteti meg:

a legális gazdasági szféra szereplőinek illegális tevékenysége (például adócsalás, a fogyasztó megtévesztése, gazdasági titok megsértése stb.)

illegális vállalkozások tiltott tevékenységei (például fegyverkereskedelem, kábítószer-kereskedelem, pénzmosás fiktív fedőcégek alapításával).

A gazdaság működését különféle szabályok befolyásolják. A gazdaság legfőbb szabályozója ma már a piac. Magyarország Alaptörvénye az M Cikkben kimondja:

(1) Magyarország gazdasága az értéktérítő munkán és a vállalkozás szabadságán alapszik.

(2) Magyarország biztosítja a tisztességes gazdasági verseny feltételeit. Magyarország fellép az erőfölénnyel való visszaéléssel szemben, és védi a fogyasztók jogait.

A tervgazdasági szisztéma feladása 1989-ben természetesen nem jelentett és nem jelenthet ma sem teljes anarchiát. A piac szereplői meghatározott viselkedési normák szerint cselekszenek, lépnek kapcsolatba egymással (vagy legalábbis ez lenne a kívánatos), ezek a normák részint a hatékonyságot növelik, részint szociális és egyéb szempontok alapján határozzák be a gazdasági szereplők cselekvési szabadságát. A viselkedési normák lehetnek írott és íratlan szabályok (ez utóbbiak jelentősége adott esetben - fejlett piacgazdasági viszonyok között - igen komoly lehet).

A gazdaság működését, a gazdasági szereplők viselkedését meghatározó írott szabályok csoportosíthatók aszerint, hogy jogszabályi jellegűek-e vagy sem. (Ez utóbbiak például az etikai kódexek.) A gazdaságra vonatkozó jogi rendelkezések megtalálhatók majdnem az összes jogágban: a polgári jogban a szerződések joga, a munkajog egyes jogintézményei, a gazdasági életre vonatkozó közigazgatási jogi normák mind-mind előírnak viselkedési szabályokat. Ha az üzleti élet szereplőinek a többsége betartja ezeket a játékszabályokat, akkor a gazdasági életben nagyfokú jogbiztonság alakul ki, amely végső soron kiszámítható környezeti feltételeket eredményez.

A gazdasági büntetőjog azokat a jogszabályokat tartalmazza, amelyek a büntetőjog általános értelemben vett szubszidiárius jellegéből adódóan a legsúlyosabb gazdasági visszaéléseket büntetni rendelő szabályként védik Magyarország Alaptörvény szerinti gazdasági rendjét. Ezek közül kiemelt fontossággal bír a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények címet viselő fejezetben található tizenegy tényállás.

Értelmező rendelkezés

402. § (1) A 399-400. § alkalmazásában dolgon a vagyoni jogosultságot megtestesítő olyan okiratot, dematerializált értékpapírt is érteni kell, amely a benne tanúsított vagyoni érték vagy jogosultság feletti rendelkezést önmagában, illetve dematerializált formában kibocsátott értékpapír esetén az értékpapírszámla jogosultjának biztosítja.

(2) A 399-400. § alkalmazásában pénzügyi tevékenységen, illetve pénzügyi szolgáltatás igénybevételén a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási, befektetési szolgáltatási vagy befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási, befektetési alapkezelési, kockázati tőkealapkezelési, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél, vagy biztosítási, viszontbiztosítási vagy független biztosításközvetítői, illetve önkéntes kölcsönös biztosító pénztári, magán-nyugdíjpénztári vagy foglalkoztatói nyugdíj-szolgáltatási tevékenységet, illetve annak igénybevételét kell érteni.

XLI. FEJEZET

A GAZDÁLKODÁS RENDJÉT SÉRTŐ BŰNCSELEKMÉNYEK

A számvitel rendjének megsértése

403. § (1) Aki a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt bizonylati rendet megsérti vagy könyvvézetési, beszámoló készítési kötelezettségét megszegi, és ezzel

a) a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibát idéz elő, vagy

b) az adott üzleti évet érintően vagyoni helyzete áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsítja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az egyéni vállalkozó, valamint a számvitelről szóló törvény hatálya alá nem tartozó más gazdálkodó is, aki jogszabályban meghatározott nyilvántartási, bizonylatolási kötelezettségét megszegi, és ezzel vagyoni helyzetének áttekintését, illetve ellenőrzését megghiúsítja.

(3) A büntetés az (1) bekezdés esetén két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap-kezelő, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár vagy foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény vagy szabályozott ingatlanbefektetési társaság körében követik el.

(4) E § alkalmazásában a megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló a hiba, ha egy adott üzleti évet érintően feltárt hibák és hibahatások - eredményt, saját tőkét növelő-csökkentő - értékének együttes, előjeltől független összege meghaladja a hiba elkövetésének üzleti évére vonatkozó számviteli beszámolóban kimutatott nettó árbevétel húsz százalékát és mérlegfőösszeg húsz százalékát is. Minden esetben megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló a hiba, ha egy adott üzleti évet érintően feltárt hibák és hibahatások - eredményt, saját tőkét növelő-csökkentő - értékének együttes, előjeltől független összege meghaladja az ötszázmillió forintot.

JH 2015. 89. A számvitel rendje megsértésének vétsége

Szövegmagyarázat

1. A vállalkozások belső irányítási rendszerének központi eleme a számviteli információs rendszer, amely főként a gazdasági folyamatok dokumentálásának, rögzítésének és ellenőrzésének a rendszere. A számviteli információs rendszer a vállalkozás működését gazdasági aspektusból vizsgálja, ezért tárgya a vállalkozói vagyon és annak változása. A belső irányítási rendszer emellett számos más alrendszert is tartalmaz, amelyek mindegyike egy-egy irányítási vetületnek felel meg (piaci, munkaügyi, műszaki irányítás stb.).

A számvitel célja az, hogy az adott gazdálkodó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről megbízható és valós képet adjon a vele kapcsolatba kerülő ügynevezett érdekhordozóknak. Az érdekhordozók, azaz az érdekcsoport tagjai a következők lehetnek: a kooperációs partnerek, a versenytársak, a részvényesek, a szállítók, a vállalati működést szabályozó különféle szervezetek, testületek, a szakszervezetek, a helyi kommunális szervezetek, közösségek stb.

A számvitelről szóló, többször módosított 2000. évi C. törvény (a továbbiakban: Számviteli törvény) meghatározza a hatálya alá tartozók beszámolási és könyvvezetési kötelezettségét, a beszámoló összeállítását, a könyvek vezetése során érvényesítendő elveket, az azokra épített szabályokat, valamint a nyilvánosságra hozatalra, a közzétételre és a könyvvizsgálatra vonatkozó követelményeket. A törvény által deklarált számviteli alapelvek a következők:

a beszámoló elkészítésekor és a könyvvezetés során abból kell kiindulni, hogy a gazdálkodó a jövőben is folytatni fogja működését (a vállalkozás folytatásának elve);

a gazdálkodónak könyvelnie kell mindazon gazdasági eseményeket, amelyeknek az eszközökre és a forrásokra, illetve a tárgyévi eredményre gyakorolt hatását a beszámolóban ki kell mutatni (a teljesség elve);

a könyvvitelben rögzített és a beszámolóban szereplő tételeknek a valóságban is megtalálhatónak, bizonyíthatónak, kívülről is megállapíthatónak kell lenniük (a valóság elve);

a könyvvezetést és a beszámolót áttekinthető, érthető, megfelelően rendezett formában kell elkészíteni (a világosság elve);

a beszámoló tartalma és formája, valamint az azt alátámasztó könyvvezetés tekintetében az állandóságot és az összehasonlíthatóságot biztosítani kell (a következetesség elve);

az üzleti év nyitóadatainak meg kell egyezniük az előző üzleti év megfelelő záróadataival; az egymást követő években az eszközök és a források értékelése, az eredmény számbavétele csak e törvényben meghatározott szabályok szerint változhat (a folytonosság elve);

az adott időszak eredményének meghatározásakor a tevékenységek adott időszaki teljesítéseinek elismert bevételeit és a bevételeknek megfelelő költségeit (ráfordításait) kell számításba venni, függetlenül a pénzügyi teljesítéstől. A bevételeknek és a költségeknek ahhoz az időszakhoz kell kapcsolódniuk, amikor azok gazdaságilag felmerültek (az összemérés elve);

nem szabad eredményt kimutatni akkor, ha az árbevétel, a bevétel pénzügyi realizálása bizonytalan (az óvatosság elve);

a bevételek és a költségek (ráfordítások), illetve a követelések és a kötelezettségek egymással szemben nem számolhatók el (a bruttó elszámolás elve);

az eszközöket és a kötelezettségeket a könyvvezetés és a beszámoló elkészítése során egyedileg kell rögzíteni és értékelni (az egyedi értékelés elve);

az éves (egyszerűsített éves) beszámolót készítőknél az olyan gazdasági események kihatását, amelyek két vagy több évet is érintenek, az adott időszak bevételei és ráfordításai között olyan arányban kell elszámolni, ahogy az az alapul szolgáló időszak és az elszámolási időszak között megoszlik (az időbeli elhatárolás elve);

a gazdasági eseményeket a tényleges gazdasági tartalmuknak megfelelően kell bemutatni, illetve elszámolni (a tartalom elsődlegessége a formával szemben);

lényegesnek minősül a beszámoló szempontjából minden olyan információ, amelynek elhagyása vagy téves bemutatása befolyásolja a beszámoló adatait felhasználók döntéseit (a lényegesség elve);

a beszámolóban nyilvánosságra hozott információk hasznosíthatósága álljon arányban az információk előállításának a költségével (a költség-haszon összevetésének elve).

Az elveket a törvény részletszabályai töltik meg tartalommal, köztük hierarchia nem állítható fel, de a vizsgált bűncselekmény szempontjából kiemelten fontos szerepe van az óvatosság és a lényegesség elvének.

A számviteli törvény mellett, e törvény felhatalmazása alapján több kormányrendelet is szabályozza egyes speciális intézmények számvitelének az általánostól eltérő, speciális szabályait. Ezek a rendeletek büntetőjogi szempontból is relevánsak lehetnek. Alapvető és feltétlenül megfontolandó kérdés tehát, hogy a számvitel rendjének megsértése bűncselekményének gyanúja esetén elsődlegesen tisztázandó, hogy az adott szervezetre pontosan milyen (általános és/vagy különös) számviteli előírások vonatkoznak, s a továbbiakban ennek megfelelően kell eljárni.

Mivel tehát a piacgazdaság működéséhez nélkülözhetetlen, hogy a piac szereplői számára a döntéseik megalapozása érdekében mind a vállalkozók, mind a nem nyereségorientált szervezetek, valamint az egyéb gazdálkodást folytató szervezetek vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről és azok alakulásáról objektív információk álljanak rendelkezésre, alapvető társadalmi érdek fűződik a számviteli fegyelem akár büntetőjogi úton is történő kikényszerítéséhez.

A bűncselekmény védett jogi tárgya a számviteli előírások törvényes rendje, a gazdasági tevékenységet érintő korrekt és pontos információhoz fűződő érdek.

2. A tényállás (2) bekezdése kivételével alanyként a Számviteli törvény - illetve a törvény felhatalmazása alapján kiadott jogszabályok - hatálya alá tartozó személyek jöhetnek szóba. Ha a magatartás mulasztással valósult meg, természetesen csak az felel, akit az elmulasztott kötelezettség teljesítése terhel. A (2) bekezdésben szereplő alapeset alanya az egyéni vállalkozó. A bűncselekmény alanya tettesként tehát csak olyan személy lehet, akire a tényállásban felsorolt számviteli kötelezettségek vonatkoznak. Szervezetszerű elkövetés esetén általában a gazdálkodó szervezet vezetőjét terheli büntetőjogi felelősség. A számviteli politika elkészítéséért, módosításáért ugyanis a gazdálkodó képviselőjére jogosult személy felelős a háttérnorma szerint [14. § (12) bekezdés]. Kimondja továbbá azt is a 2000. évi C. törvény, hogy a számlarend összeállításáért, annak folyamatos karbantartásáért, a naprakész könyvvizetés helyességéért a gazdálkodó képviselőjére jogosult személy a felelős [161. § (4) bekezdés], valamint a könyvvizetés folyamatosságáért és helyességéért szintén a gazdálkodó képviselőjére jogosult személy a felelős [162. § (3) bekezdés].

A képviselő az esetek többségében gazdálkodó szervezet vezetője, de ő a könyvelési feladatokat - amennyiben nem ért a számvitelhez - delegálhatja egy közreműködőre (könyvelőt alkalmaz). A bűncselekmény tettese ilyen esetben lehet a könyvelő is, függetlenül attól, hogy munkaviszony vagy megbízási jogviszony keretében látja el ezt a feladatot. A bűnösségi elemek vizsgálata alapján dönthető el a konkrét esetben, hogy ki a bűncselekmény alanya.

A bűncselekmény az új Btk. alapján - közel egy évtized után - ismét csak szándékosan (akár egyenes, akár eshetőleges szándékkal) követhető el. Vagyis amennyiben a számviteli bizonylatok, könyvelési anyagok eltűnése, megsemmisülése stb. kapcsán az elkövetőt csak gondatlanság terheli, bűncselekmény nem valósul meg.

3.2012. január 1-től a bűncselekmény tényállása jelentősen átalakult. Az elkövetési magatartások köre is csökkent, valamint a korábbi minősített eset által értékelt eredmény alapeseti tényállási elem lett. A jogalkotó a bűncselekmény korábban szabályozott alapesetét [a régi Btk. 289. § (1) és (3) bekezdésében szabályozott bűncselekményeket] dekriminalizálta. A dekriminalizáció indoka az volt, hogy más, igazgatási jellegű szankciókkal könnyebben, gyorsabban, hatékonyabban szankcionálhatók ezek a magatartások, valamint a NAV Bűnügyi Főigazgatóság is a súlyosabb bűncselekmények felderítésére és nyomozására tud koncentrálni a nagy tömegű bagatell bűncselekmény helyett. A Btk.-t 2012. január 1-től módosító törvény indoklása szerint: A bűncselekmény nyomozása a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) hatáskörébe tartozik, ahol jelenleg csak a 289. (3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény felderítésével és nyomozásával kapcsolatos feladatok a kapacitás 40%-át kötik le. A Javaslat elfogadása a dekriminalizáción keresztül az ilyen jogsértések hatékonyabb üldözését is elősegítheti, hiszen lehetőség lesz a cselekmény büntetőjogon kívüli eszközökkel történő szankcionálására. Jelenleg egy kb. egy évig húzódó büntetőeljárás eredményeképpen többségében megrovás, próbára bocsátás vagy 100-200 ezer forint összegű pénzbüntetés a bíróság által tipikusan kiszabott szankció e bűncselekmény miatt. A módosítás következtében a továbbiakban bűncselekménynek nem minősülő cselekmények a megjelölt igazgatási jogszabályok hatálya alá kerülnek, amelyek alkalmazásával gyorsabban, hatékonyabban szabható ki az igazgatási jellegű bírság. A költségvetés számára ez nagyobb mértékű és gyorsabban beszédhető bírságbevételeket fog jelenteni. A dekriminalizáció a NAV számára pedig létszámnövelés nélküli azonnali kapacitás-bővülést jelent, amely a súlyosabb bűncselekményekre való nagyobb erőösszpontosítás lehetővé tétele által újabb költségvetési bevételeket, nagyobb visszatartó erőt fog biztosítani és ezáltal a gazdasági élet tisztulását hozza majd magával.

A bűncselekménynek jelenleg két alapesete van: az első a számviteli törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó tudja elkövetni, a másikat pedig a számviteli törvény hatálya alá nem tartozó gazdálkodó.

A bűncselekmény elkövetési magatartásai a következők:

nem egyéni vállalkozók esetében:

- a) bizonylati rend megsértése,
- b) könyvvizetési kötelezettség megszegése,
- c) beszámoló készítési kötelezettség megszegése.

egyéni vállalkozók, valamint a számviteli törvény hatálya alá nem tartozó más gazdálkodók esetében:

- a) nyilvántartási kötelezettség megszegése,
- b) bizonylatolási kötelezettségét megszegése.

(A felsoroltak nem kifejezett elkövetési magatartások, csupán azokat a területeket jelölik ki, amelyekre többféle magatartással megsérthető részletes előírások vonatkoznak.)

A bizonylati rend a számviteli adatfeldolgozás során felhasznált minden bizonylat, okmány, és dokumentum hitelességét, pontosságát garantáló előírások összessége. Minden gazdasági műveletről, eseményről, amely az eszközök, illetve az eszközök forrásainak állományát vagy összetételét megváltoztatja, bizonylatot kell kiállítani (készíteni). A gazdasági műveletek (események) folyamatát tükröző összes bizonylat adatait a könyvviteli nyilvántartásokban rögzíteni kell. E körben a fontosabb (a törvényben részletezett) kötelezettségek lényege a következő:

a számviteli (könyvviteli) nyilvántartásokba csak szabályszerűen kiállított bizonylat alapján szabad adatokat bejegyezni, a gazdasági műveletek, események bizonylatainak adatait késedelem nélkül illetve megfelelő határidőn belül rögzíteni kell, a főkönyvi könyvelés, a nyilvántartások és a bizonylatok adatai közötti egyeztetés és ellenőrzés lehetőségét folyamatosan biztosítani kell,

egyes (általában a készpénzforgalomhoz kötődő) bizonylatokat szigorú számadási kötelezettség alá kell vonni,

a bizonylatokat legalább 8 évig meg kell őrizni.

Itt is hangsúlyozandó, hogy az előírások megsértése önmagában nem jelenti a bűncselekmény megállapíthatóságát, e körben különösen gyakori lehet például a büntetőjogilag indifferens gondatlanságra történő eredményes hivatkozás.

A könyvvizetés az a tevékenység, amelynek keretében a gazdálkodó a tevékenysége során előforduló, a vagyoni, pénzügyi, jövedelmi helyzetére kiható gazdasági eseményekről folyamatosan nyilvántartást vezet és azt az üzleti év végével lezárja. A könyvvizetési kötelezettség tehát a gazdálkodás körébe tartozó vagyoni helyzet pontos alakulását, a gazdasági forgalmat befolyásoló eseményeket híven és folyamatosan követő nyilvántartás vezetését jelenti. A könyvvizetés az egyszeres és a kettős könyvvitel rendszerében, csak magyar nyelven történhet. Kettős könyvvitelt köteles vezetni ma már csaknem minden vállalkozó. (Egyszeres könyvvitelt köteles vezetni az egyszerűsített beszámolót készítő gazdálkodó.)

A gazdálkodó működéséről, vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről az üzleti év könyveinek zárását követően, a Számviteli törvényben meghatározott könyvvizetéssel alátámasztott beszámolót köteles - magyar nyelven - készíteni. A beszámoló írásos dokumentum, egy bizonyos gazdasági időszak - rendszerint egy év - utólagos pénzügyi tükré. A beszámolónak megbízható és valós összképet kell adnia a gazdálkodó vagyonáról, annak összetételéről (eszközeiről és forrásairól), pénzügyi helyzetéről és tevékenysége eredményéről. A törvényben előírtakon túlmenő, további információkat kell a kiegészítő mellékletben megadni, amennyiben e törvény előírásainak alkalmazása, a számviteli alapelvek érvényesítése nem elegendő a megbízható és valós összképnek a mérlegben, az eredmény-kimutatásban történő bemutatásához. A beszámoló lehet:

- a) éves beszámoló,
- b) egyszerűsített éves beszámoló,
- c) összevont (konszolidált) éves beszámoló,
- d) egyszerűsített beszámoló.

A gazdálkodónak a beszámolót kettős könyvvitellel kell alátámasztania. Ez alól a szabály alól egy kivétel van: egyszeres könyvvitellel alátámasztott egyszerűsített beszámolót készíthet a gazdálkodó, ha azt e törvény vagy kormányrendelet lehetővé teszi.

Éves beszámolót és üzleti jelentést köteles készíteni a kettős könyvvitelt vezető vállalkozó a következő kivétellel: egyszerűsített éves beszámolót készíthet a kettős könyvvitelt vezető vállalkozó, ha két egymást követő üzleti évben a mérleg fordulónapján a következő, a nagyságot jelző három mutatóérték közül bármelyik kettő nem haladja meg az alábbi határértéket:

a mérlegfőösszeg az 500 millió forintot,
az éves nettó árbevétel az 1000 millió forintot,
az üzleti évben átlagosan foglalkoztatottak száma az 50 főt.

Összevont (konszolidált) éves beszámolót és összevont (konszolidált) üzleti jelentést is köteles készíteni fő szabály szerint az a vállalkozó, amely egy vagy több vállalkozóhoz fűződő viszonyában a Számviteli törvény értelmében anyavállalatnak minősül.

A bűncselekmény második alapesetének elkövetési magatartásait egyéni vállalkozók vagy a számviteli törvény hatálya alá nem tartozó más gazdálkodók követhetik el. Az egyéni vállalkozókra vonatkozó szabályokat az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló 2009. évi CXV. törvény tartalmazza.

Az egyéni vállalkozók nyilvántartási és bizonylatolási kötelezettségeit az egyéni vállalkozásról szóló 1990. évi V. tv., a társadalombiztosítási nyugellátásról szóló 1997. évi LXXXI. tv., a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. tv., valamint az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. tv. határozza meg.

Az egyszerűsített vállalkozói adóról szóló 2002. évi XLIII. törvény (EVA) 4. §-ának (3) bekezdése értelmében a közkereseti társaság és a betéti társaság az EVA-val összefüggő nyilvántartási kötelezettségeit - választásának megfelelően - vagy a (4)-(6) bekezdésben foglaltak, vagy a számvitelről szóló törvény előírásai szerint, a kettős könyvvitel rendszerében teljesíti. Az adózó e választásáról az EVA előírásai szerint tett első bejelentésével egyidejűleg, az adóhatóság által rendszeresített nyomtatványon nyilatkozik. Nyilatkozatát az adózó később nem változtathatja meg, és nem vonhatja vissza. E rendelkezések folytán tehát vannak további olyan gazdálkodó szervezetek, amelyek kikerülhetnek az Szvt. hatálya alól.

Az EVA 4. §-ának (4) és (5) bekezdése kötelezettségeket határoz meg a hatálya alá tartozó adóalanyok számára. Eszerint az adóalany köteles időrendben, folyamatosan, ellenőrizhető módon, a törvény melléklete előírásainak megfelelően nyilvántartani és rögzíteni minden olyan adatot, amely adókötelezettsége teljesítéséhez és a teljesítés ellenőrzéséhez szükséges. Az (5) bekezdés kimondja továbbá, hogy a nyilvántartásban adatot rögzíteni, módosítani és törölni csak bizonylat alapján és csak úgy lehet, hogy az eredeti adat a módosítást, illetve a törlést követően is megállapítható legyen.

2013-tól az EVA mellett két új egyszerűsített adózási forma is megjelenik a magyar adójogban, a KATA és a KIVA. Azok az egyéni vállalkozók, egyéni cégek és kifejezetten csak magánszeméllyel rendelkező Bt.-k, Kkt.-k választhatják a KATÁ-t, amelyek nem végeznek biztosítástügynöki/biztosítás/nyugdíjalap kiegészítő, valamint ingatlan bérbeadás/üzemeltetési tevékenységek közül egyet sem (másképpen fogalmazva TEÁOR 66.22, 66.29 és 68.20 a cég tevékenységei közül kizárva!)

legalább egy vállalkozói, tisztségviselői vagy megbízotti jogviszonyú (azaz nem munkaviszonyban alkalmazott) foglalkoztatottal/taggal rendelkeznek.

Az adózási formát nem muszáj év elejétől választani (bár alapesetben nem ajánljuk az évközi váltást, mert a tört évre külön beszámolót és adóbevallást kell készíteni), abba bármelyik hónap elejével be lehet lépni, és bármely hónap végével ki lehet lépni, viszont aki egyszer kilépett (vagy egyéb feltételek miatt kiesett, például 100.000 Ft-ot meghaladó NAV adótartozást sikerül összegyűjteni), az 24 hónapon keresztül nem választhatja újra ezt az adózási formát.

A kisadózás lényege, hogy az eddigi társasági adó, valamint a vállalkozáson belüli kisadózónak minősülő foglalkoztatottakkal kapcsolatos szja (osztalék szja is), eho, valamint mindenféle járulék, szociális hozzájárulási adó és szakképzési hozzájárulás helyett a cégnél nem munkaviszonyban foglalkoztatottak után

a főállású kisadózónak minősülő személy után havi 50.000 Ft

a főállásúnak nem minősülő (létezik már legalább heti 36 órás munkaviszonya, vagy saját jogú nyugdíjas) kisadózó személy után havi 25.000 Ft

közteher fizetendő, kivéve, ha az illető a hónap minden(!) napján táppénzben/TGYÁS/GYED/GYES/GYET/ápolási díjban részesül. Az egyéb (jellemzően munkaviszonyban) alkalmazott foglalkoztatott után a hagyományos közterheket kell fizetnie a vállalkozásnak.

A KIVA ugyan szélesebb körben használható, mint a tételes adó, viszont jóval szerényebb kedvezményeket nyújt a vállalkozás számára, hiszen az eddigi éves cash flow alapú nyereség után fizetendő 10% társasági adó, valamint a bérek után fizetendő 27+1,5%-os szociális hozzájárulási adó és szakképzési hozzájárulás helyett az éves pénzforgalmi alapon számolt nyereség, valamint a személyi jellegű kifizetések (pontosan még nem derül ki a törvényből, hogy ez alatt milyen juttatásokat kell érteni) után kell 16%-os adót fizetni, ráadásul a 16%-os adó alapját növeli a már felvett hitel visszafizetése (igaz, csökkenti az új hitel felvétele), a jegyzett tőke leszállítása (igaz, a növelése meg csökkenti az adóalapot) és még egy sor korrekciós tényező, köztük jónéhány olyan, amelyet pusztán az adózási mód lecserélése vált ki (például az elhatárolt veszteség és az értékcsökkenési költség adóvonzatának részleges vagy teljes eltűnése).

Minden egyéb közteher tekintetében a kisvállalkozói adózást választó vállalkozást ugyanazok a fizetendők terhelik, mint eddig.

A bűncselekmény úgynevezett vegyes törvényi tényállás, vagyis csak akkor valósul meg, ha az elkövetési magatartással okozati összefüggésben a tényállásszerű eredmény is bekövetkezik. Az első alapeset eredménye vagy a megbízható és a valós képzet lényegesen befolyásoló hiba előidézése vagy az adott üzleti évet érintően a vagyoni helyzet ellenőrzésének, illetve áttekintésének meghíúsítása. A második alapeset csak az utóbbi eredményt tartalmazza.

Arra, hogy a hiba mikor minősül a megbízható és valós képzet lényegesen befolyásolóknak, a (4) bekezdés adja meg a választ.

A vagyoni helyzet ellenőrzésének, áttekintésének meghíúsítása mindkét alapesetben szerepel eredményként. A vagyoni helyzet áttekintése (ellenőrzése) akkor hiúsult meg, ha az Szvt.-ben (stb.) előírt kötelezettségek - rendszerint sorozatos - megszegése olyan helyzetet teremt, amelyben a gazdálkodó tevékenységének alapvető elemei véglegesen áttekinthetetlennek, megismerhetetlenné, követhetetlennek, a potenciális érdeklődők számára hozzáférhetetlenné válnak. E helyzet bekövetkezésével a bűncselekmény befejezetté válik. Meghíusulásról általában akkor beszélünk, ha az áttekintés (ellenőrzés) véglegesen és a gazdálkodás egésze vagy döntő része vonatkozásában áll fenn.

4. A minősített esetek többségét az új Btk. változatlan tartalommal emelte át az 1978. évi IV. törvényből. Egy változás azonban kiemelendő: a minősített esetek körét a Btk. annyiban változtatja meg, hogy kibővíti azon speciális tevékenységet végző gazdasági formák körét, amelyek esetében a számviteli szabályok bűncselekménynek tekinthető megszegése súlyosabban minősül. Erre tekintettel a (3) bekezdésbe beépítésre került a szabályozott ingatlanbefektetési társaságokról szóló 2011. évi CII. törvényben szereplő szervezett ingatlanbefektetési társaság is, tekintettel e társaság esetén előírt induló tőke minimális mértékének összegére is.

A bűncselekmény minősített esetét speciális szervezeti kereteken belül lehet elkövetni. Minősített eset, ha a számvitel rendjének megsértése (1) bekezdésben meghatározott alapesetét pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap-kezelő, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magán-nyugdíjpénztár vagy foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény vagy szabályozott ingatlanbefektetési társaság körében követik el.

5. A bűncselekmény rendbelisége a beszámolási időszakok (a Számviteli törvény szerint ez általában egy év, tipikusan a naptári év vagy az üzleti év) számához igazodik. Több beszámolási időszakra elkövetett bűncselekmény esetén az anyagi halmazat valóságos lehet, nincs akadálya azonban folytatlagossággal megállapításának sem.

6. Ha a számvitel rendjének megsértése elkövetési magatartása hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratok felhasználását is magában foglalja, a magánokirat-hamisítás vétsége (276. §) és a számvitel rendjének megsértése valóságos halmazatban állhat. Amennyiben a számvitel rendjének megsértése a költségvetési csalás (310. §) vagy a csalás (318. §) quasi eszközcselekménye, a halmazat valóságos lehet. Sikkasztással [317. § (1) bekezdés] halmazatban nem állapítható meg a számvitel rendjének megsértése, ha a gazdasági társaság ügyvezetője a sikkasztással eltulajdonított készpénzbevételről szóló bizonylatokat nem szerepelteti a társaság könyvelésében (2/2002. BJE határozat) (BH 2011. 57.). A számvitel rendje megsértésének különböző alapesetei egymással halmazatban nem állhatnak. A következetes ítélkezési gyakorlatnak megfelelően a természetes egység körében kerülhetnek értékelésre.

7. A sértett - pótmagánvádlóként - büntetőjogi igényt általában akkor érvényesítheti, ha passzív alanya a bűncselekménynek, vagy a tényállás eredményt tartalmaz. Minthogy a magánokirat-hamisítás vétségének és a számviteli fejelem megsértése vétségének törvényi tényállása passzív alanyt nem tartalmaz, s azok megvalósulása által konkrét személy jogos érdekeinek közvetlen sérelme, illetve a sérelem veszélye nem áll fenn, e bűncselekmények miatt nincs helye pótmagánvádnak [Be. 229. § (1) bekezdés] (BH 2010. 61. II.).

Csődbűncselekmény

404. § (1) Aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzete esetén

a) a vagyon vagy annak egy része elrejtésével, eltitkolásával, megrongálásával, megsemmisítésével, használhatatlanná tételével,

b) színlelt ügylet kötésével vagy kétes követelés elismerésével, vagy

c) az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes más módon

a gazdálkodó szervezet vagyonát ténylegesen vagy színleg csökkenti, és ezzel a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben meghíúsítja, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet

a) fizetéseképtelenné válását vagy annak látszatát az (1) bekezdésben meghatározott magatartások valamelyikével idézi elő, és ezzel vagy

b) fizetéseképtelensége esetén az (1) bekezdésben meghatározott magatartások valamelyikével
a hitelező vagy a hitelezők kielégítését részben vagy egészben meghiúsítja.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csődbűncselekményt stratégiaileg kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetre nézve követik el, vagy

b) a tényleges vagy színlelt vagyonszökkenés mértéke különösen jelentős.

(4) Aki a felszámolás elrendelését követően valamely hitelezőjét a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvényben meghatározott kielégítési sorrend megsértésével előnyben részesíti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Az (1)-(3) bekezdésében meghatározott bűncselekmény akkor büntethető, ha

a) a csődeljárást megindították,

b) a felszámolást, kénysztörlesztési, illetve kényszer-végelszámolási eljárást elrendelték, vagy

c) a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg.

(6) A csődbűncselekményt tettesként az követheti el, aki az adós gazdálkodó szervezet vagyonával vagy annak egy részével rendelkezni jogosult, vagy arra lehetősége van, akkor is, ha a vagyonnal történő rendelkezés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelen.

BH 2011. 188., BH 2010. 318., BH 2010. 207., BH 2008. 325., BH 2007. 182., BH 2005. 238., BH 2003. 443., BH 2003. 313., BH 2002. 422., BH 2002. 346., BH 2001. 102., BH 2000. 340., BH 1999. 102., BH 1998. 322., BH 1997. 471., BH 1996. 516., BH 1996. 187., BH1995. 621., BH 1995. 555., EBH 2005. 1196.

Szövegtörténet

A csődbűncselekmény vonatkozásában a törvény a továbbiakban is fenntartja a korábbi szabályozás modelljét, így bűncselekmény négy alapeseti fordulatát. A törvény az elkövetési magatartásokat a korábbi szabályokhoz képest módosítja, akárcsak a minősített esetek körét. A törvény a korábbi rendelkezésekhez képest kiegészíti az objektív büntethetőségi feltételek körét.

Szövegmagyarázat

1. A csődbűncselekmény a hitelezők érdekeinek védelmét biztosítja. A piacgazdaság biztonságos működésének alapvető feltétele, hogy az üzleti kapcsolatok során teljesített szolgáltatások ellentételezése megtörténjen, a befektetett pénzeszközök megtérüljenek. A teljesített szolgáltatások kikényszeríthetőségének biztosításával a jogi környezet nagyban segíthet a piacgazdaság stabilitásában, megbízható működésében. A gazdálkodó szervezet rendes működése esetében a teljesítésre vonatkozóan megfelelő biztosítékul szolgál a szervezet vagyona, és működésének alapvető céljában rejlő további bevételezés, azaz az eredményes gazdálkodás reménye. Abban az esetben azonban, amikor a nyereséggel szolgáló és gazdaságos működés már nem biztosított, így a hitelezői megtérülés veszélybe kerül, kiemelt szükség és igény mutatkozik a hitelezői érdekek védelmére. Ezt a célt hivatott szolgálni a csőd- és a felszámolási eljárás intézménye. A személyi felelősség szintjén megfogalmazott kötelező előírás a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény vezető tisztségviselővel szemben támasztott alapvető elvárás, a felelősség irányának megváltozása. Általánosságban a vezető tisztségviselővel szemben megfogalmazott igény, hogy az ilyen tisztséget betöltő személyektől általában elvárható gondossággal, a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján járjanak el, a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet azonban változtat ezen, ilyenkor már a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján kötelesek eljárni. Ez képezi az eljáró személyek polgári és büntetőjogi felelősségének alapját, nyilvánvalóan ehhez kapcsolódik számos, a hitelezők érdekeit védő kötelező rendelkezés és előírás. A bűncselekmény védett jogi tárgya tehát a piacgazdaság biztonságos működéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya a gazdálkodó szervezet vagyona. A Cstv. meghatározza, hogy vagyon mindaz, amit a számvitelről szóló törvény befektetett eszköznek vagy forgóeszköznek minősít. Ez lényegében lefed minden értékkel bíró, az adott gazdálkodó szervezet tulajdonába kerülhető vagyontárgyat. Fontos kiemelni, hogy a bűncselekmény elkövetési tárgya gyakran olyan vagyontárgy, amely hivatalosan, akár a felszámolói nyitómérlegben a gazdálkodó szervezet tulajdonaként nincs hivatalosan feltüntetve. A csődbűncselekmény lényegét klasszikusan az jelenti, hogy még a felszámolás elrendelését megelőzően kerülnek ki a társaság rendelkezési köréből olyan vagyonelemek, amelyek egyébként hitelezői megtérülést biztosítanának.

A csődbűncselekmény passzív alanyai a hitelezők. A bűncselekmény védett jogi tárgya a piacgazdaság védelme, azonban annak alapvető részét képezi a tényállásban is kifejezetten értékelt hitelezők és az érdekek védelme. Ennek kapcsán tartjuk fontosnak rögzíteni, hogy alapvetően tartjuk tévesnek azokat a bírósági döntéseket, amelyek értelmében a sértetti pozíció és az abból eredő jogosítványok a hitelezőket ne illethék meg.

A csődbűncselekmény összesen négy alapesetet szabályoz, amelyeket I-IV. számozással jelölünk. Az alapesetek az elkövetés időpontja, az elkövetői kör, az elkövetői magatartások és egyéb szempontok szerint is elkülönülnek, így az azonosságot jelentő tényállási elemeket leszámítva célszerűnek mutatkozik külön történet tárgyalásuk - ismételve az azonos tényállási elemek számozását. Előtte azonban szükséges a fizetéseképtelenség és csőd fogalmának a tisztázása az elkövetési idő meghatározása érdekében:

A csődbűncselekmény csak a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezetekkel kapcsolatban elkövethető. A csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény (a továbbiakban: Cstv.) 3. § (1) bekezdése szerint gazdálkodó szervezet:

a gazdasági társaság, a közhasznú társaság,

az ügyvédi iroda, a közjegyzői iroda, a szabadalmi ügyvivői iroda, a végrehajtói iroda,

az európai részvénytársaság,
a szövetkezet, a lakásszövetkezet, az európai szövetkezet,
a vízgazdálkodási társulat (a víziközmű-társulat kivételével), az erdőbirtokossági társulat,
az önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, a magán-nyugdíjpénztár,
az egyéni cég, az egyesülés, ideértve az európai gazdasági egyesülést is, az európai területi együttműködési csoportosulás,
egyesület, alapítvány,

valamint mindazon jogi személyek vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok, amelyek fő érdekeltségeinek központja a Tanács fizetésképtelenségi eljárásokról szóló 1346/2000/EK rendelete alapján az Európai Unió területén található. A csődeljárás olyan eljárás, amelynek során az adós - a csődegyezség megkötése érdekében - fizetési haladékokat kap, és csődegyezség megkötésére tesz kísérletet. A felszámolási eljárás pedig olyan eljárás, amelynek célja, hogy a fizetésképtelen adós jogutód nélküli megszüntetése során a hitelezők a törvényben meghatározott módon kielégítést nyerjenek. Mindkét eljárást a bíróság rendeli el, jellemzően csődeljárás esetében a fizetésképtelen helyzetbe került társaság, míg felszámolási eljárás esetében a hitelező kérelme folytán.

A Cstv. 27. § (2) bekezdése értelmében a bíróság elrendeli a gazd. szerv. felszámolását, amennyiben annak fizetésképtelenségét állapítja meg, így

az adós szerződésen alapuló nem vitatott vagy elismert tartozását a teljesítési idő lejártát követő 20 napon belül sem egyenlítette ki vagy nem vitatta, és az ezt követő hitelezői írásbeli fizetési felszólításra sem teljesítette, vagy

az adós a jogerős bírósági határozatban, fizetési meghagyásban megállapított teljesítési határidőn belül tartozását nem egyenlítette ki, vagy

az adóssal szemben lefolytatott végrehajtás eredménytelen volt, vagy

az adós a fizetési kötelezettségét csődeljárásban vagy felszámolási eljárásban kötött egyezség ellenére nem teljesítette, vagy

a korábbi csődeljárást megszüntette [18. § (3) bekezdés, 18. § (10) bekezdés vagy 21/B. §], vagy

az adós, illetve a végelszámoló által indított eljárásban az adós tartozásai meghaladják a vagyonát, illetőleg az adós a tartozásait (tartozásait) az esedékességkor nem tudta vagy előreláthatóan nem tudja kielégíteni, és a végelszámoló által indított eljárásban az adós gazdálkodó szervezet tagjai (tulajdonosai) felhívás ellenére sem nyilatkoznak arról, hogy kötelezettséget vállalnak a tartozások esedékességkor történő kifizetéséhez szükséges források biztosítására.

A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetre nézve a Cstv. szintén egzakt meghatározást szolgáltat, miszerint a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte az az időpont, amelytől kezdve a gazdálkodó szervezet vezetői előre látták vagy ésszerűen előre láthatták, hogy a gazdálkodó szervezet nem lesz képes esedékességkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket.

I. A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetben elkövetett csődbűncselekmény [(1) bekezdés]

3. A tényállás az elkövetőre nézve az aki kifejezést mint általános alany kitételét használja, azonban a 404. § (6) bekezdése úgy határoz, hogy tettesként a csődbűncselekményt az követheti el, aki az adós gazdálkodó szervezet vagyonával vagy annak egy részével rendelkezni jogosult, vagy arra lehetősége van, akkor is, ha a vagyonnal történő rendelkezés alapjául szolgáló jogügylet érvénytelen. A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetben elkövetett csődbűncselekmény elkövetője tettesként tehát az adós vagyonával vagy annak egy részével rendelkezni jogosult, vagy erre lehetőséggel bíró személy lehet. A vagyonnal rendelkezni jogosult személyek körét az egyes gazdálkodó szervezetekre vonatkozó, a képviseletre jogosult személyek szerinti törvényi előírások alapján határozhatjuk meg. Az erre lehetőséggel bíró személyek esetében is szükséges azonban valamilyen, akár jogi és kifejezett alapokon nyugvó, akár a tényleges befolyást biztosító kapcsolat. Klasszikus esetben ilyen személyek az egyébként képviseletre nem jogosított, de befolyással és ténylegesen rendelkezési jogosultsággal bíró tulajdonosok, függetlenül attól, hogy ez a tulajdonosi pozíció szabályos módon a közhiteles nyilvántartásban bejegyzésre került-e vagy sem.

4. A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetben elkövetett csődbűncselekmény a gazdálkodó szervezet fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetbe kerülésétől kezdve a tényleges fizetésképtelenség bekövetkezéséig elkövethető. Ebben az időszakban a vezető tisztségviselő már előre láthatja, illetve előre láthatná, hogy a szervezet nem lesz képes esedékességkor kielégíteni a vele szemben fennálló követeléseket, ezért fontos kiemelni: ez csak valószínűséget és nem tényszerinti bizonyosságot jelent. Ennek tükrében a büntetőeljárás során kifejezett bizonyítás kérdését jelenti a fizetésképtelenséggel fenyegető és a fizetésképtelen helyzet bekövetkezése.

A fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetben elkövetett csődbűncselekmény elkövetési magatartása a gazdálkodó szervezet vagyonának tényleges vagy színleg történő csökkentése. A tényleges csökkentés esetében a vagyon kikerül a gazdálkodó szervezet tulajdonából, rendelkezési köréből. A csökkentést megalapozhatja eladás, elajándékozás, megrongálás, vagyis minden olyan magatartás, amely eredményeképpen a gazdálkodó szervezet tulajdonában álló vagyon csökken. A színleg történő csökkentés esetében a vagyon ténylegesen a gazdálkodó szervezet, vagy elkövetői kör tulajdonában, rendelkezési körén belül marad, az csak látszólag kerül ki a gazdálkodó szervezet vagyonából. Mindkét elkövetői magatartás eredménye, hogy a vagyon a tényleges, vagy színleg történő csökkenés eredményeképpen a hitelezők kielégítésére már nem szolgálhat.

A tényállás megállapítja a vagyon csökkentésére vonatkozó elkövetési módokat is.

a) Vagyon vagy annak egy részének elrejtése, eltitkolása, megrongálása, megsemmisítése, használhatatlanná tétele

A vagyon elrejtésével a vagyon vagy annak egy része a vagyoni kört meghatározó nyilvántartásokból kikerül, vagy tényleges módon eltűnik, az arra igényt formáló személyek számára ismeretlen helyen található. Az eltitkolás esetében az adott vagyon vagy annak egy része a vagyoni kört meghatározó nyilvántartásokban már egyáltalán nem kerül feltüntetésre. Mindkét esetben elmondható, hogy az adott vagyon megvan, azonban az a hitelezők, arra igényt formálók részére hozzáférhetetlenné válik. A megrongálás a dolog állagának sérelmével jár, a dolog értékében bekövetkező csökkenést eredményező behatás gyakorlását jelenti.

A megsemmisítés a dolog fizikai létezésének megszűnését vagy olyan mértékű károsítását eredményezi, amely folytán az eredeti állapot helyreállítására már nincsen lehetőség.

A használhatatlanná tétel folytán a dolog állagának sérelme nélkül válik átmenetileg vagy véglegesen rendeltetésszerű használatra alkalmatlanná.

b) Színlelt ügylet kötése vagy kétes követelés elismerése

A színlelt ügylet esetében a felek tényleges szerződési akarata nem egyezik meg a kívüljár számára érzékelhető szerződési szándékkal és rendelkezésekkel. A csődbűncselekmény esetében tipikusan előforduló eset, amikor valaki színlelt szerződéssel értékesíti, ajándékozza el az adott vagyontárgyat, mindezt azért, hogy az az adott gazdálkodó szervezet - végrehajtható - vagyonából kikerüljön. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy azokban az esetekben, amikor a szerződési szándék teljes mértékben hiányzik, azaz a szerződés teljes egészében fiktívnek tekinthető, a vagyon elrejtésével vagy eltitkolásával kerül a bűncselekmény elkövetésre. A színlelt ügylet esetében a szerződés valamely lényeges eleme, például az ellenérték, a jogcím nem felel meg a valóságnak. A színlelt szerződés semmisnek tekinthető, ezért arra bárki határidő nélkül hivatkozhat, annak megállapításához külön eljárás megindítására nincsen szükség, erre való tekintettel a büntetőeljárás során erre nézve bizonyítás lefolytatása indokolt.

Kétes a követelés, ha annak megtérülése bizonytalan, mert annak jogalapját vagy összegét a másik fél vitatja, vagy egyéb okból behajthatatlan. Álláspontunk szerint azonban büntetőjogi következmény csak a vitatott követelések elismeréséhez fűződhet. A vitatott követelések esetében a felek között vagy a ténybeli vagy jogi körülmények vonatkozásában ellentét feszül. A követelés elismerése esetében az adós képviselője a saját álláspontból feladva ismeri el a követelést, ezáltal megkönnyítve annak érvényesíthetőségét. E körben vizsgálni szükséges, hogy a követelés elismerését milyen egyeztetési, tárgyalási folyamatok előzték meg, milyen ténybeli és jogi körülmények adtak alapot a vitás helyzetre. A kétes követelés elismerése csak akkor jelent bűncselekményi minőséget, ha ahhoz a vagyon tényleg vagy színleg történő csökkentés és a hitelezői kielégítés megghiúsításának szándéka is kapcsolódik.

c) Az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes gazdálkodás

A csődbűncselekmény elkövetését jelenti minden olyan magatartás, amely az ésszerű gazdálkodás megsértését jelenti, és ahhoz a tényállásban értékelte további körülmények megvalósulása kapcsolódik. A vagyonnal történő gazdálkodás előzetes tervezést, lehetőségek mérlegelését és ennek alapján üzleti döntések meghozatalát igényli. Tekintettel arra, hogy a gazdasági életben szereplők szükségszerűen a környezet hatásainak vannak kitéve, egy stratégia vagy annak részeként egyes döntések sikeressége, eredményessége teljes bizonyossággal előre nem meghatározható. A várt eredmény tükrében nőhet az eredményesség kockázata, és csökkenhet a sikeresség valószínűsége.

Az ésszerűség/ésszerűtlenség megítélése szempontjából azt szükséges vizsgálni, hogy az szakmai szempontok szerint mennyiben alapul a racionalitás és a gazdasági élet törvényszerűségein, ennek tükrében a kockázat és a várt hozam ésszerű arányban áll-e egymással. Az értékeléshez segítséget nyújthat az előzetes tervezés folyamata, annak mélysége, a szakmai felkészültség és esetlegesen szakértői bevonása mellett az eredményesség valószínűségének megítélése. Ezért ezakt, minden helyzetben alapul vehető arányszám, a valószínűség meghatározott foka nem rögzíthető, minden esetben egyedi megítélés és vizsgálat alá szükséges vonni a körülményeket.

Ki kell emelni, hogy a csődbűncselekmény (1) bekezdés szerinti fordulata a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben követhető el. A fizetéseképtelen helyzetben történő elkövetés esetében a vagyonnal gazdálkodó személy már a hitelezői érdekek elsődlegessége alapján köteles eljárni, a Cstv. a tevékenység folytatásának kivételt jelentő helyzetét leszámítva pontosan rögzített előírások és menetrend szerinti eljárást ír elő. Az ésszerű gazdálkodás megítélése szempontjából ezért e fordulat esetében a Cstv. kötelező rendelkezéseit, a vagyon értékesítésének, értékesíthetőségének és a minél előbb és nagyobb arányban történő megtérülés szükségét kell alapul venni. Ennek tükrében e fordulat körében a megengedett kockázatnak, a mérlegelés és megítélés egyediségének kiemelt szerepet nem tulajdoníthatunk.

II. Fizetéseképtelenséget előidéző csődbűncselekmény [(2) bekezdés a) pontja]

A fizetéseképtelenséget előidéző csődbűncselekményt a jogirodalom és a gyakorlat csalárd csődbűncselekménynek nevezi. A csalárd csődbűncselekmény annyiban különbözik a többi fordulattól, hogy az elkövető nem a fizetéseképtelen, vagy azzal fenyegető helyzetben folytat bűnös gazdálkodást, hanem a bűncselekményi minőség pont abban rejlik, hogy a szándékosan előidézett fizetéseképtelen helyzet folytán hiúsítja meg a hitelezők kielégítését.

3. Az elkövetői kör kapcsán a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben követhető csődbűncselekmény körében leírtakra visszatérünk.

4. A csalárd csődbűncselekmény a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben követhető csődbűncselekménnyel ellentétben a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezéséig követhető. Az olyan magatartást, amely a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetben okozza a hitelezők kielégítésének megghiúsulását és a fizetéseképtelenség bekövetkezését, az (1) bekezdés szerint kell megítélni, ugyanis a bűnös eredmény megvalósulásával együtt a fizetéseképtelenség bekövetkezése törvényszerűnek tekinthető.

Az elkövetési magatartást a tényállás az (1) bekezdésben meghatározott magatartásokkal jelöli. A joggyakorlat szerint ebből arra lehet következtetni, hogy az (1) bekezdés esetében még elkövetési módként jelentkező magatartások önálló elkövetési magatartások lehetnek. Ebben az esetben azonban felmerül annak a kérdése, hogy mennyiben szükségszerű a vagyon tényleges vagy színleg történő csökkentése, a bűncselekményi minőséghez adott esetben nem elegendő-e a hitelezők kielégítésének például az ésszerűtlen gazdálkodással történő megghiúsítása.

Mint látható, a Btk. 404. § (2) bekezdése a vagyon csökkenését külön tényállási elemként nem értékeli. Ennek ellenére ismert olyan értelmezés, amely szerint a tényállás rendeltetéséből és szerkezetéből, valamint az elkövetési magatartások megfogalmazásából kizárólag arra vonható következtetés, hogy az adós gazdálkodó szervezet vagyonának tényleges vagy színleges csökkentése e fordulatnak is tényállási eleme. Álláspontunk szerint az alapvető nyelvtani értelmezést segítő értelmezési módok a büntetőjog által megszabott és büntetni rendelt tényállások szűkítésére nem alkalmazhatóak; megjegyeznénk, a szűkítő értelmezés elméleti és dogmatikai aggályain túl maga a kiegészítő értelmezés fentiekben idézett eredménye is téves.

A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzetre vonatkozó tényállástól eltérően ugyanis a törvény nem követeli meg a vagyon csökkenését, ezzel a jogalkotó egyértelmű értékítéletet fogalmazott meg: a hitelezői kielégítés szándékos megghiúsításával együtt fizetéseképtelenséget előidéző magatartások önmagában bűncselekményi minőséget jelentenek. Ezzel kapcsolatban szükséges hivatkozni a csődbűncselekmény védett jogi tárgyára és a büntetőjogi védelem alapjaira. Ahogyan az előzőekben kifejtettük, a csődbűncselekmény a piacgazdaság biztonságos működését hivatott védeni, a teljesítésre vonatkozóan megfelelő biztosítékul szolgál ugyan a szervezet vagyona, a rendes működés esetében azonban kellő biztosítékot az eredményes gazdálkodás, a gazdálkodó szervezet által termelt bevétel jelenti. Gyakran előfordul, hogy a vagyon a hitelezői igényeket, a kintlévőség összegét nem fedezi, a tényleges vagyonra jelentős terhek vannak bejegyezve. A fenti értelmezés tükrében ebben az esetben a gazdasági racionalitást sértő, a gazdálkodó szervezet szándékos bedöntését, kiüresítését, magára hagyását jelentő magatartások nem válnának büntethetővé, pusztán azért, mert az a tényleges vagyon csökkenésével nem jár. A piacgazdaság és a hitelezői érdekek szempontjából a sérelem azonos, ezért a hitelezői kielégítést megghiúsító, fizetéseképtelen helyzetet előidéző bűnös gazdálkodás megalapozza a csődbűncselekmény elkövetését.

Ugyanakkor a büntetendőség egyértelműen jogos indokai ellenére érezhető, hogy önmagában a társaság saját vagyonával, nem ritkán ténylegesen a saját vagyonukkal rosszul és ésszerűtlenül gazdálkodó vezetők elítélése önmagában nem indokolt. Különös tekintettel arra, hogy a cégalapítás és vezetés feltételei, valamint előírásai nem követelnek meg semmilyen képesítést, bizonyos kötelező szabályokon túl kényszerítő működési struktúrát, menedzselést. Erre való tekintettel a csődbűncselekmény (2) bekezdéses tényállása első pillantásra túlzott szigorúságnak, a büntetőjog ultima ratio jellegének megsértéseként tűnhet fel. Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a csődbűncselekmény minden egyes fordulata és típusa szándékos bűncselekmény, és ha a szándékos jelzőt, mint ahogyan az oda értendő, gondolatban mindegyik tényállási elem elé odatesszük, a büntetendőség jogosnak ítéltető. Nem igényel különösebb magyarázatot a társaságot szándékosan ésszerűtlen vezetésével szándékosan fizetéseképtelen helyzetbe juttatató és ezzel szándékosan a hitelezők kielégítését megghiúsító vezetők büntetőjogilag történő elítélése.

III. Fizetéseképtelen helyzetben elkövethető csődbűncselekmény [(2) bekezdés b) pontja]

3-4. A fizetéseképtelen helyzetben elkövethető csődbűncselekmény a gazdálkodó szervezet fizetéseképtelensége esetében valósítható meg. A fizetéseképtelenség esetét tény szerint és nem az elrendelt fizetéseképtelenség szerint kell megítélni, mindezzel együtt lehetőség van az elrendelt fizetéseképtelenség esetében is a bűncselekmény elkövetésére, az elkövető ebben az esetben lehet a képviselő, tulajdonos vagy akár a felszámoló, vagyonfelügyelő is.

Az előzőek szerinti körülményeket leszámítva a fizetéseképtelenséget előidéző csődbűncselekmény kapcsán írottak irányadóak e fordulat esetében is.

IV. Hitelező jogtalan előnyben részesítésével elkövethető csődbűncselekmény [(4) bekezdés]

A Cstv. pontosan meghatározza, hogy a felszámolási eljárás keretében befolyt összegekből mikor, milyen módon és milyen sorrendben lehet a hitelezőket kielégíteni. Általánosságban elmondható, hogy elsőként kerülnek kifizetésre a felszámolással járó költségek, majd a jelzálogjoggal biztosított követelések, ezt követően pedig a külön kiemelt és sorrendben szereplő követelések. A sorrendnek különös jelentősége van, ugyanis a törvény szakaszos kielégítést ír elő, a sorrendben hátrébb sorolt hitelezői igények kielégítésére akkor van lehetőség, ha az azt megelőző körben a követelések kiegyenlítésre kerültek. Az azonos szinten szereplő igényeket arányosan kell csökkenteni. A pontos sorrendet és a kielégítésre vonatkozó alapvető szabályokat a Cstv. 57. §-a tartalmazza.

3. A bűncselekmény tettesként való elkövetője e fordulat esetében is lehet a tényleges képviselőre jogosított felszámoló vagy a vagyonnal egyéb körülmény folytán rendelkezési lehetőséggel bíró személy, így például a volt ügyvezető vagy a tulajdonos.

4. A hitelező jogtalan előnyben részesítésével elkövetett csődbűncselekmény csak az elrendelt felszámolást követően követhető el, tekintettel arra, hogy a kötelező kielégítés sorrendjét, annak szabályait a Cstv. a felszámolási eljáráshoz köti.

A hitelező jogtalan előnyben részesítésével az elkövető az előzőekben hivatkozott kötelező sorrendet megsértve elégtíti ki hitelezőit, vagy az arányos kielégítés szabályait sérti meg. Fontos kiemelni, hogy erre akkor van lehetőség, ha az adósnak legalább két hitelezője van, és mindkét hitelezői igény megalapozottnak, így önmagában a kielégítés is jogos tekinthető. A jogellenesség és a bűncselekményi minőség azonban ott jelentkezik, hogy a felszámolás elrendelését követően már csak az előzőek szerinti szabályok szerint van lehetőség hitelezői kielégítésre, az ettől eltérő módon történő kifizetés a Cstv. rendelkezéseinek megsértését és bűncselekmény elkövetését jelenti. A tényállás tehát a jogos követelések közötti rossz választást önmagában bünteti; abban az esetben, ha a kielégítés nem megalapozott és tényleges követelés kiegyenlítését szolgálja, a csődbűncselekmény másik fordulata kerül megvalósításra.

5. A csődbűncselekmény csak szándékosan követhető el.

A szándékosság szempontjából kiemelt figyelmet kell fordítani a fizetéseképtelen és azzal fenyegető helyzet vizsgálatának. A fizetéseképtelenség és a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet tekintetében a tudati kapcsolat, vagyis a felismerés ténylegességét kell bizonyítani, az elvárt előrelátás és felismerés, valamint ennek hiánya a szándékos felelősséget nem képes megalapozni. Minden fordulat megállapíthatóságának alapját képezi tehát az alapul szolgáló helyzet, így a fizetéseképtelenség vagy azzal fenyegető helyzet felismerése.

Ennek kapcsán kell foglalkozni az elkövető érzelmi viszonyával, amit a hitelezők kielégítésének megghiúsításához fűződő emocionális kapcsolat alakít. A bűnösséget, így a bűncselekményi minőséget egyaránt megalapozza a kívánság és a belenyugvás szerinti érzelmi minőség. Megjegyeznénk, a csalárd csődbűncselekmény esetében a fizetéseképtelenség bekövetkezése és az ahhoz fűződő érzelmi viszony is kifejezett bizonyítás tárgyát, a tényállás megítélésének alapját kell, hogy képezze.

A vagyon tényleg vagy színleg történő csökkentésével kapcsolatban felhívjuk a figyelmet arra, hogy az a szándék körében nem értékelhető. Az (1) bekezdés szerinti esetekben a vagyon tényleg vagy színleg történő csökkentése elkövetési magatartásként jelentkezik, így az ahhoz fűződő tudati, érzelmi kapcsolat értelmezhetetlen, azaz szemben egyedül a cselekménytani szabályok szerinti akaratlagosság feltételét fűzhetjük. A (2) bekezdésben se elkövetési magatartásként, se eredményként nem került a vagyon tényleg vagy színleg történő csökkentése megfogalmazásra, így ehhez fűződő bűnösségi elemekről beszélni nyilvánvalóan alaptalan.

A (4) bekezdéssel kapcsolatban felhívjuk a figyelmet arra, hogy a tényállás - formális módon - a sorrend pusztá megsértésével történő kielégítés esetében bűncselekmény elkövetését alapozza meg. A tényállásban nem került értékelésre a hitelezők kielégítésének megghiúsítása vagy egyéb eredmény, így annak szándék szerinti értékelésére sem kerülhet sor. Ennek tükrében tévesnek tartjuk azt az álláspontot, hogy a bűncselekmény megállapíthatósága körében a kielégíthetőség elegendőségének tudata vagy a megghiúsítás érzelmi viszonya értékelhetővé válnék. Álláspontunk szerint pont a formális tényállás és a büntetés enyhébb mértéke az, amely a jogalkotói szándékot megvilágítva az előzőek szerinti indokok mentén történő bűnösségi hiány megállapíthatóságát kizárják. Mindezzel együtt a tényállás megítélése szempontjából a kielégítés megghiúsítása vagy az ahhoz fűződő érzelmi viszony értékelhető, de vagy a társadalomra veszélyesség kizárását, vagy annak árnyalását teszi lehetővé, így a bűncselekmény-fogalmi elemek vagy büntetéskiszabási körülmények között megítélendő.

6. A csődbűncselekmény első három alapesetének eredménye a hitelező vagy hitelezők kielégítésének részben vagy egészben történő megghiúsítása. A bűncselekmény befejezett alakzatát tehát egy hitelezői igény részben vagy egészben történő megghiúsulása is megalapozza, a több hitelező esetében törvényi egység jön létre. A csődbűncselekmény esetében a részben vagy egészben történő megghiúsulás álláspontunk szerint csak a mérték tekintetében vizsgálható. A felszámolási és a csődeljárás esetében ugyanis a kielégítésnek tipikusan meghatározott időben és keretek között van helye, így az időlegesen történő megghiúsulás a tényállás keretei között - ellentétben a tartozás fedezetének elvonása büntetével - nem értelmezhető. A részben történő megtérülés esetében az adott hitelezői igény egy része marad kifizetetlenül, míg az egészben történő megtérülés esetében a teljes igény válik behajthatatlanná.

A hitelező jogtalan előnyben részesítésével elkövetett csődbűncselekmény eredményt nem tartalmaz, immateriális bűncselekmény, így a tényállásban értékelt magatartás kifejtésével a befejezett alakzat megállapítható.

7 Az (5) bekezdés értelmében a csődbűncselekmény csak akkor büntethető, ha a) a csődeljárást megindították, b) a felszámolást, kénysztörlesztési, illetve kényszer-végelszámolási eljárást elrendelték, vagy c) a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg. A feltételek vaglyagosak, vagyis bármelyik megvalósulás esetében a cselekmény büntethetővé válik.

Különösebb magyarázatot a c) pont szerinti feltétel igényel. Ennek alapján a bűncselekmény akkor is büntethető, ha a felszámolási eljárást törvény kötelező rendelkezése ellenére nem rendelték el.

Ehhez kapcsolódik az a gyakran előforduló eset, amikor ugyan a gazdálkodó szervezet felszámolását még nem rendelték el, mert például az adós a bíróság előtt vitatja a kérelem megalapozottságát, de a törvényi rendelkezések szerint (például Cstv. 27. § (2) bekezdés) is megállapíthatóan fizetéseképtelen helyzetbe került. Kérdésként merül fel, a büntetőhatóságok mennyiben vizsgálhatják a Cstv. törvényi rendelkezéseit, az azokban szereplő kötelező okokat. Álláspontunk szerint a kifejezett törvényi felhatalmazás folytán - a Btk. szóhasználata szerint törvény kötelező rendelkezése ellenére - az eljáró büntetőhatóságoknak, így elsőként a nyomozóhatáságnak vizsgálnia kell a törvényi feltételek meglétét, abban az esetben is, ha a bíróság még nem döntött a felszámolásról. Erre való tekintettel alapvetően tévesnek tartjuk azt a gyakorlatot, amely a feljelentés elutasítását a bíróság által elrendelt felszámolási eljárás hiányára alapozza. A törvény kötelező rendelkezései megjelölés folytán bármely, a felszámolásra okot adó körülményt vizsgálni szükséges, a bizonyítási eljárást e körben is szükséges lefolytatni. E körben felhívjuk arra a figyelmet, hogy az ezzel ellentétes gyakorlat indokolatlan lehetőséget adna a potenciális elkövetők kezébe, hogy a bírósági eljárás nem ritkán akár két évig történő elhúzásával a büntetőeljárás megindulását megakadályozzák, ez idő alatt pedig a későbbi bizonyítási eljárás sikerességét teljes mértékben megghiúsítsák. Nem beszélve arról, hogy a hivatkozott rendelkezés a büntethetőséget és nem az eljárás megindítását teszi függővé.

Álláspontunk szerint a Cstv. rendelkezései az alábbiak szerint ezt az értelmezést alátámasztják.

A Cstv. 21. § (1) bekezdése értelmében a) a csődeljárás sikertelen megszüntetését követően hivatalból, b) az adós, a hitelező vagy a végelszámoló kérelmére vagy c) a cégbíróság értesítése alapján, ha a cégbíróság a gazdálkodó szervezet felszámolását kezdeményezte, d) a büntetőügyben eljáró bíróság értesítése alapján (ha a jogi személlyel szemben alkalmazott pénzbírság behajtása érdekében lefolytatott végrehajtás nem vezetett eredményre) folytatható le. A 21. § (2) bekezdés szerint az a) és c)-d) pontjában meghatározott esetekben a felszámolás elrendelésére a 25-26. §-ban foglaltak mellőzésével kerül sor, és a bíróság a felszámolást hivatalból rendeli el. Ebben az esetben a felszámolást elrendelő végzés ellen fellebbezésnek nincs helye. Megállapítható tehát, hogy a Cstv. szerint a felszámolás elrendelésére alapvetően két okból kerülhet sor, kérelemre és hivatalból. Ezzel együtt a felszámolási eljárást megalapozó okok között nem tesz különbséget a törvény, a kérelem esetében vizsgálandó, 27. § (2) bekezdés szerinti okok fennállása esetében a bíróságnak ugyanúgy, kötelezően a felszámolás elrendelése mellett kell döntenie. A bíróságnak ilyen esetekben sincsen lehetősége mérlegelésre. Az eljárás megindulásának okai között tehát még igen, azok kötelező ereje között azonban már nem tesz különbséget a törvény.

8. A (3) bekezdésben foglaltak szerint a bűncselekmény súlyosabban büntetendő, ha a csődbűncselekményt stratégiaileg kiemelt jelentőségű gazdálkodó szervezetre nézve követik el, vagy a tényleges vagy színlelt vagyoncsökkenés mértéke különösen jelentős.

Stratégiaileg kiemelt jelentőségűvé gazdálkodó szervezet a Kormány rendelete folytán válhat. A stratégiaileg kiemelt gazdálkodó szervezeteknek alapvetően két köre van, az első lehetséges kört - összefoglalóan megfogalmazva - a nemzetgazdasági stratégiai szempontból kiemelt jelentőségű tevékenységet folytató szervezetek jelentik. A második körbe pedig az olyan gazdálkodó szervezetek tartozhatnak, amelyek a nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségen felül nemzetbiztonsági védelem alá esnek, vagy honvédelmi, rendvédelmi, haditechnikai, energiaellátási szempontból nemzetközi vagy országos jelentőségű vagy a lakosság közmuhszolgáltatással való ellátása szempontjából stratégiaileg kiemelt közszolgáltatást látnak el.

A vagyonszökkentés mértéke akkor különösen jelentős, ha az 500 millió forintot meghaladja.

9. A bűncselekmény rendbelisége a gazdálkodó szervezetek száma szerint állapítható meg. Abban az esetben, ha az elkövető több fordulat szerint is megvalósítja a csődbűncselekményt, az azonos jogtárgy sértés folytán természetes egység jön létre, a halmazat látszólagos.

Az elhatárolás körében gyakran felmerülő kérdés a tartozás fedezetének elvonásától történő elválasztás. A csődbűncselekmény a tartozás fedezetének elvonásához képest speciális, így azok egyidejű megvalósulása kizárt. Amennyiben fizetéseképtelenséggel fenyegető, fizetéseképtelen helyzetben vagy azt előidézőve kerül sor a fedezetül lekötött vagyon elvonásra, és ezáltal a hitelezők kielégítése meghiúsul, a csődbűncselekmény elkövetése állapítandó meg.

Feljelentés elmulasztása a felszámolási eljárásban

404/A. § Az a felszámoló, aki a felszámolási eljárás során hitelt érdemlő tudomást szerez a számvitel rendjének megsértése (403. §) vagy csődbűncselekmény (404. §) elkövetéséről, és erről a hatóságnak, mihamarabb, nem tesz jelentést, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A tényállás védett jogi tárgya körében a csődbűncselekménynél elmondottakra hivatkozunk. A tényállás a piacgazdaság biztonságos működéséhez fűződő társadalmi érdeken kívül azonban az igazságszolgáltatás törvényes működéséhez fűződő társadalmi érdeket is védi, azáltal, hogy a felszámolási eljárásban, annak törvényes lefolyását védve, a bűncselekmény felderíthetőségének kiemelt igényét fogalmazza meg.

2. A bűncselekmény elkövetője tettesként csak az adott felszámolási eljárásban kijelölt felszámoló lehet, a nem természetes személy felszámoló társaság esetében értelemszerűen az ügyben kijelölt és felelős természetes személy. Hozzátennénk, a kötelezettségei alól felmentett felszámoló az ekkor tudomására jutott információk alapján a bűncselekményt nem követheti el. Az előzőekből következik, hogy a bűncselekmény elkövetésére csak az elrendelt felszámolás esetében kerülhet sor.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a jelentés elmulasztása. A tényállás, a kötelező törvényi rendelkezés ellenére történő nem tevés, tehát tisztá mulasztási bűncselekmény került megfogalmazásra.

A jelentés a hatóságok részére történő bármilyen jelzés formájában megfelelő lehet, ami értelemszerűen a Be. 172. §-ában foglaltak szerinti feljelentés megtételét foglalja magába, így összhangban a Btk. 459. § (1) bekezdésének 9. pontjával hatóságnak minősül az ügyészség és bíróság is. A törvény kifejezetten előírja, hogy a jelentést haladéktalanul, mihamarabb a felszámoló megteheti, kell előterjeszteni. Ebben a körben vizsgálendő körülményként jelentkezhet az akadályoztatás, az információk beszerzése, és egyéb, az időbeli megfelelés kérdését befolyásoló tényezők. Tekintettel az eset sajátosságaira konkrét határidő nem határozható meg, mindig egyedileg szükséges vizsgálni, hogy az előterjesztésre határidőben került-e sor. Hogy a bűncselekmény elkövetéséről a felszámoló honnan szerzett tudomást, nincsen jelentősége.

A bűncselekmény csak a hitelt érdemlő tudomásszerzés esetében elkövethető. Ennek tükrében a felmerült lehetőség önmagában még nem alapozza meg a bűncselekmény elkövetését. Fontos, hogy a rendelkezésre álló információk objektíve megalapozzák a bűncselekmény elkövetését, az ennek alapjául szolgáló bizonyítékok hiteles forrásból és teljes körben legalább a büntetőeljárás megindításához szükséges gyanút megalapozzák, valamint a szubjektív meggyőződés kialakítására is alkalmasak legyenek.

4. A bűncselekmény szándékosan követhető el, tehát elkövetésére akkor kerülhet sor, amikor a felszámolóban a bűncselekmény elkövetésére vonatkozó valószínűség megfogalmazódik. Erre való tekintettel az objektív körülmények elegendőségét és a szubjektív meggyőződés kialakulását kiemelten szükséges vizsgálni, bármelyik tényező hiánya kizárja a bűncselekmény megállapíthatóságát. Az előzőek tükrében bizonyos esetekben az eljárás felfüggesztése lehet indokolt, az alapul szolgáló bűncselekmény megítélésére vonatkozó eljárás jogerős befejezéséig. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a bűncselekmény elkövetésének feltétele az alapcselekmény tekintetében történő elítélés, pusztán bizonyítási könnyebbséget jelenthet egy a meggyőződés hiányára alapított védekezés esetében.

Tartozás fedezetének elvonása

405. § (1) Aki írásbeli szerződés alapján fennálló követelés fedezetül szolgáló vagyont részben vagy egészben elvonja, és ezzel a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben meghiúsítja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetül szolgáló vagyona követi el, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt különösen nagy vagy azt meghaladó értékre követik el.

(4) Tartozás fedezetének elvonása miatt az elkövető nem büntethető, ha a tartozást a vádirat benyújtásáig kiegyenlíti.

BH 2012. 9., BH 2009. 73., BH 200. 140., BH 1992. 679.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény a hitelezők védelmét hivatott biztosítani. A piacgazdaság kialakulásával alapvető igényként merült fel annak kiegyensúlyozottsága, a hitelezők védelme, a zavartalan és biztonságos hitelezés, tőkeáramlás. A tartozás fedezetének elvonása a biztosítékul adott vagyon védelmét célozza, ezzel is sarkalva a feleket a szerződésszerű eljárásra. A bűncselekmény védett jogi tárgya a piacgazdaság, hitelezés biztonságos működéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. Az elkövetési tárgy és a bűncselekmény meghatározhatóságának alapvető feltétele valamilyen alapul szolgáló követelés, tartozás. Az (1) bekezdés esetében a tényállás követelést, míg a (2) bekezdés esetében tartozást határoz meg. A követelés valamilyen kötelmi jogi jogviszonyból eredően a másik fél vállalt kötelezettségéből eredő teljesítésére vonatkozó igény, míg a tartozás a fizetési kötelezettségben megnyilvánuló teljesítésre vonatkozó igényt, azaz a fennálló fizetési kötelezettséget jelenti. A megkülönböztetésnek annyiban azonban nincs jelentősége, hogy az (1) bekezdés szerinti követelés esetében is a tartozás kiegyenlítésének megghiúsítására irányul a cselekmény. A két eset közötti alapvető különbség, hogy a (2) bekezdés gazdasági tevékenységből eredezteteti a tartozást, ezáltal szinte csak a gazdálkodó szervezetek képviselőit tekintve potenciális elkövetőnek. Az (1) bekezdés esetében azonban ez a korlátozás hiányzik, így az általános alanyi kör meghatározásával a természetes személyek közötti egyszerű kötelmi jogviszonyokból eredő követelések fedezetének elvonása is büntetendő.

Az (1) bekezdés kiemeli, hogy a tartozásnak írásbeli szerződésen kell alapulnia. Az írásbeli formán kívül - amely nyilvánvalóan a bizonyíthatóság érdekében szükséges - a törvény további feltételt nem szab, így megfelelő lehet az egyszerű vagy teljes bizonyító erejű magánokirat és a közokirati forma egyaránt.

A (2) bekezdés esetében a tartozásnak gazdasági tevékenységből kell származnia. A gazdasági tevékenység a bírói gyakorlat értelmezése szerint a bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon, rendszeresen vagy üzletszerűen végzett tevékenység. Az elkövető tehát valamilyen vállalkozás folytatása során, annak érdekében köti meg az alapul szolgáló szerződést. Kérdésként merül fel, hogy a gazdasági tevékenység köréből származó tartozásnak is írásbeli megállapodáson kell-e alapulnia. Tekintettel arra, hogy a (2) bekezdés a súlyosabb eset megvalósulásához egy további tényezőt emel csak ki, és kifejezetten utal az (1) bekezdésre, megállapítható, hogy az írásbeli kikötés e körben is feltételként szolgál. A tartozás eredhet bármely szerződésből, azonban a leggyakrabban előforduló esetek a hitel- és kölcsönszerződésekhez kapcsolódnak.

Ismert olyan dogmatikai álláspont, amely szerint, amennyiben valaki a gazdasági tevékenység látszatát kelti, amely megtévesztésre alkalmas, úgy legalább a csalás kísérlete állapítható meg. Álláspontunk szerint azonban e körben a megtévesztésnek önmagában nincsen jelentősége, ilyen esetben az (1) bekezdés szerinti fordulat alapján kell a cselekményt megítélni. A csalás esetében a kötelezettség teljesítésének képessége és készsége tekintetében kell a megtévesztésnek megvalósulnia; az egyéb körülmények, így a tevékenység meghatározása az alapvető elkövetési szándékhoz igazodik. Bizonyos, hogy az esetek jelentős részében az ilyen irányú megtévesztéshez társul a visszafizetési szándék hiánya is, azonban a gyakorlati kapcsolódás nem eredményezheti a minősítés elvi kérdésének differenciálatlanságát.

A bűncselekmény csak arra a vagyonra követhető el, amely az adott tartozás fedezetéül szolgál. Jogunkban külön és kifejezett rendelkezés hiányában egy személy vagyona, legyen az természetes, jogi vagy jogi személyiség nélküli személyösszesség, nem szolgál a hitelezők kielégítésére, azzal büntetőjogi következmények nélkül, szabadon rendelkezhetnek. A szabad rendelkezés jogosultságát a társaság fizetési képtelenségének helyzete kizárja, ilyen esetben alapvetően változik meg a vagyonnal történő gazdálkodás célja és rendeltetése. Fontos kiemelni, hogy ugyan a szabad rendelkezés lehetősége az előzőek szerinti kivételtől eltekintve adott, azonban polgári jogunk ismeri a fedezetelvonó szerződést, és arra vonatkozóan megtámadási lehetőséget biztosít a tartozás jogosultja számára. Mindennek álláspontunk szerint azért van jelentősége, mert a civiljogi szabályozás mint a jogalanyok érintkezésének elsődleges szabályozási köre alapvetően határozza meg a fedezetelvonás alkalmával felhívható fogalmakat, az alapul szolgáló vagyon körét, vagyis a büntetőjogi védelem alapjait. Szükséges megjegyeznünk azt is, hogy a fedezetelvonó szerződés akkor is megtámadható, ha az adott vagyontárgy egyébként kifejezett rendelkezéssel nem került lekötésre, semmilyen kapcsolatban nem áll az alapul szolgáló jogviszonnyal. Nyilvánvaló, hogy a büntetőjogi védelemhez többlet minőség kell, hogy társuljon, önmagában az esetleg fedezetül szolgálható vagyon elvonása nem alapozhatja meg a büntetőjogi felelősséget. Ezt a többlet minőséget jelenti a fedezeti jelleg, a vagyon előzőleg történő leköttetése. A bűncselekmény tehát csak a fedezetként szerződéssel leköttetett vagyon elvonása által valósulhat meg (BH 2000. 140.).

A szerződés típusa a biztosítéki jelleg megítélésénél nem bír jelentőséggel, lehet az dologi és kötelmi jellegű biztosíték egyaránt. A dologi jellegű biztosítéki jogintézmények köre zárt, ilyen a zálogjog és az óvadék. A kötelmi jellegű biztosíték azonban a szerződési szabadság elvéből eredően lehet akár milyennek, nem csak a Ptk.-ban nevesített szerződési típusok jöhetnek szóba, hanem a felek által meghatározott bármely forma. Minden olyan kifejezett korlátozás, leköttetés, azaz lényegében minden rendelkezés, amelynek a felek egybehangzó akarata szerint az a célja, hogy az adott vagyon a tartozás, hitel visszafizetésének a biztosítását szolgálja, tényállásszerű (Legf. Bír. Bfv. II. 41/2007/5.).

Az elkövetési tárgy jellemzően szerződéssel leköttetett vagyon, a zálogjogot azonban jogszabály és hatóság rendelkezése is alapíthat. Bizonyos esetekben ez is származhat gazdasági tevékenységből, így a bűncselekmény elkövetési tárgya is lehet az ilyenformán leköttetett vagyon.

A vagyon körébe tartoznak a dolgok, jogok és követelések, illetve üzletrészek egyaránt. Ismert olyan értelmezés, amely szerint bűncselekmény csak akkor valósul meg, ha a fedezeti jelleg konkrétan meghatározható vagyontárgyra vonatkozik. Álláspontunk szerint az értelmezés helyes, amennyiben a konkrét meghatározás alatt a jogalkalmazó a szerződésben szereplő kikötés alapján való értelmezhetőség és meghatározhatóság követelményét fogalmazza meg, és nem az egyedi megjelölés, felsorolás igényét támasztja. Álláspontunk szerint a fenti értelmezésnek ilyenformán való szűkítése téves, a tényállás megfogalmazásával, a törvény kifejezett rendelkezéseivel ellentétes. A Legfelsőbb Bíróság fentiekben hivatkozott értelmezése egyértelművé tette, hogy a felek közötti megállapodás tartalma és a felek szándéka szerint kell a fedezeti jelleget megítélni. Semmilyen indok, és ahogyan felhívtuk rá a figyelmet, törvényi rendelkezés sem szól amellett, hogy a vagyon körét csak a szerződésben egyedileg meghatározott vagyontárgyakra szorítsuk. Ennek alapján vonható a vagyon körébe a jog és követelés, a vagyon egy része, vagy kifejezett szerződési rendelkezés esetén annak egésze. A vagyon egy része lehet például a meghatározott számlaosztályba tartozó követelések összessége vagy a társaság mindenkori készletállománya, de ugyanígy lekötésre és biztosításra kerülhet a társaság teljes vagyona, például az azon alapított keretbiztosítéki jelzálogjoggal, anélkül, hogy a jelzáloggal terhelt vagyontárgyak tételesen lennének felsorolva.

A teljes vagyont terhelő, keretbiztosítéki jelzálogjog - amely vagyontömegre vonatkozik, a vagyont alkotó elemek egyedi meghatározása nélkül - körében felhívjuk a figyelmet a teleologikus értelmezésre is. A vagyon egy jelentős részének vagy egészének lekötésére, ilyen határozott és kiterjesztett biztosíték alapítására nyilvánvalóan abban az esetben kerül sor, amikor a biztosítani kívánt követelés vagy a megtérülés kockázata olyan mértékű, hogy annak biztosítására az adós teljes vagyona szükséges, ugyanakkor a hitelező nem kívánja az adós gazdasági tevékenységét megnehezíteni az egyedi jelzálogbejegyzésekkel. (Példa lehet egy autókereskedelmi cég, amelynek vagyonába tartoznak az értékesíteni kívánt gépkocsik, amelyek beszerzése érdekében a hitelt felvette, és amelyekre egyedi zálogjog bejegyzése nem lehetséges, mivel akkor nem lehetne a vásárlók felé azokat értékesíteni. Ugyanakkor a vagyonnak a tartalma napról napra változik aszerint, hogy hány autót sikerült értékesíteni és helyette újabb készletre venni, de kétségtelen, hogy a zálogszerződés után készletre vett gépkocsira is ki fog terjedni a vagyont terhelő zálogjog.) Felmerül a kérdés, hogy a polgári jog által jól kidolgozott és a magánjogi joggyakorlat által helyesen alkalmazott esetekben a büntetőjog ne kívánja és tudna védelmet nyújtani a fedezetelvonó magatartásokkal szemben. Tehet-e különbséget a büntető jogalkalmazás biztosítéki szerződések típusai között, akkor, ha a védett jogi tárgy minden kötelmi jogi biztosítéki forma esetében azonos? A válasz egyértelműen nemleges, ahogyan azt a törvény sem teszi. A fentiekben hivatkoztunk mint a büntető tényállás alapját képező polgári jogi jogintézményre a fedezetelvonó szerződések megtámadásának lehetőségére. Ahogyan felhívtuk rá a figyelmet, a büntetőjogi védelem lényege és alapja a fedezetül való, előzetes meghatározásban rejlik, amelyet az elkövető csalárd jellegű szándékkal sért meg; ez a minőség emeli ki a fedezetelvonó magatartásokat a polgári jog köréből. Márpedig a fedezetelvonó szerződések megtámadása körében a polgári jog semmilyen korlátozással nem él a vagyon meghatározása körében, olyannyira, hogy a vagyontárgy zálogjoggal való lekötése sem szükséges. Mindezek tükrében a feleknek a vagyon fedezeti minőségére vonatkozó rendelkezése és megállapodása, azaz a mindenkori vagyon, vagy egy részének lekötése megalapozza a büntetőjogi minőséget. Nem szükséges tehát a feleknek felsorolást, egyediesítést tenni, amennyiben a szerződés alapján meghatározható vagyon körébe tartozik az adott vagyontárgy, a bűncselekmény arra nézve elkövethető. A vagyon mértékét és alkotóelemeit az elkövetés időpontjára kell meghatározni, azzal, hogy szerződésszerűen minek kellett volna rendelkezésre állnia a követelés biztosítására ebben az időpontban és ehhez képest mi volt fellelhető.

A vagyon körében fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a (2) bekezdés esetében csak a tartozásnak kell gazdasági tevékenységből származnia, a fedezetül szolgáló vagyon lehet e körön kívüli.

A fedezetül szolgáló vagyon használhatósága, hasznosíthatósága körében fontos kiemelni, hogy azt nem csak a követelés kielégítésére szabad fordítani, annak használata nem okoz büntetőjogi felelősséget. Különös jelentőséggel bír ez a vagyon egy jelentős részének vagy egészének lekötése esetében. Ebben az esetben a vagyon a rendes gazdálkodás körében és rendje szerint használható, hasznosítható, akár értékesíthető is, amennyiben ahhoz nem kapcsolódik a bűncselekmény többi tényállási elemének kimerítésére vonatkozó bűnös szándék.

3. A bűncselekmény alanya bárki lehet. Amennyiben az elvonás a vagyon feletti rendelkezésével kerül kifejtésre, úgy tettes az a személy lehet, aki a fedezetül lekötött vagyonnal rendelkezni jogosult, egyben ténylegesen rendelkezik. Ennek kapcsán fontos rögzíteni, hogy a tartozás kötelezettje, vagyis az adós és a fedezetül lekötött vagyonnal rendelkezni jogosult személye egymástól eltérhet. A bűncselekmény elkövetése azonban megvalósulhat a vagyon eltitkolásával, használhatatlanná tétellel stb., tehát a rendelkezési körön kívüli magatartásokkal. Ezt az elkövetési magatartást bárki kifejtheti, így lehet a bűncselekmény alanya. Ilyen esetekben kérdésként merül fel, hogy a rendelkezési jogosultság hiányára tekintettel az elvonás konkrét formája más bűncselekményt megvalósít-e. Ezt részletesen az elhatárolási kérdések körében vizsgáljuk. A bűncselekmény elkövetéséhez bűnrészes, felbujtó és bűnsegéd az általános szabályok szerint kapcsolódhat.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása a fedezetül szolgáló vagyon elvonása. Az elvonás körébe vonható minden olyan jog- vagy szerződésellenes magatartás, amely a tényállásba foglalt eredmény előidézésére alkalmas, azaz a tartozás kiegyenlítését részben vagy egészben meghiúsítja. Nem szükséges, hogy az elvonás a vagyonnal való rendelkezést jelentse, vagy a további rendelkezés jogosultságát és lehetőségét véglegesen és teljes mértékben megszüntesse, így például megterhelésre, eladásra vagy elajándékozásra kerüljön sor; tényállásszerű lehet a vagyon jogellenes hasznosítása, elrejtése, eltitkolása, eltagadása, megrongálása, használhatatlanná tétele, megsemmisítése is.

A bűncselekmény eredménye, hogy a tartozás kiegyenlítése részben vagy egészben meghiúsul. A meghiúsulás körében értékelni kell az időben és mértékében való megtérülést egyaránt. Az időben való meghiúsulás részlegességét jelenti az átmenetileg, időlegesen való megtérülés, míg a teljes meghiúsulás a véglegességet. A tartozás mértékében, volumenében történő meghiúsulása szintén lehet teljes és nem teljes. A tartozás kiegyenlítése egészben meghiúsul, amennyiben az volumenét tekintve teljes mértékben és véglegesen válik lehetetlenné. A részben való meghiúsulást jelenti, amennyiben a tartozás egy részének megtérülése időlegesen vagy végleg válik lehetetlenné, valamint a teljes tartozás kiegyenlítésének meghiúsítása csak időlegesen történik. Az alábbi táblázat ezen eseteket foglalja össze:

volumen/mérték	idő	büntetőjogi eredmény
Teljes	végleges	Egészben
nem teljes	végleges	Részben
Teljes	időleges	Részben
nem teljes	időleges	Részben

Bármelyik lehetőség a bűncselekmény befejezett alakzatát eredményezi. Az alapeset körében nincs továbbá jelentősége a tartozás és a meghiúsulás mértékének sem.

5. A bűncselekmény szándékosan, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt elkövethető. Az elkövető tudatának át kell fognia az alapul szolgáló jogviszonyt és az abból eredő tartozást, az adott vagyon fedezeti jellegét, és előre kell látnia, hogy cselekménye következtében a tartozás kiegyenlítése részben vagy egészben meghiúsul. A meghiúsuláshoz fűződő emocionális viszony már kívánás és belenyugvás egyaránt lehet.

6. A bűncselekmény rendbelisége a tartozás alapjául szolgáló jogviszonyok számához kötődik, nincsen jelentősége a hitelezők számának, ha azonos jogviszonyból ered a tartozás, és nincsen jelentősége a vagyonelemek számának sem. Az azonos hitelező, de több jogviszony esetében elkövetett cselekményeknél a folytatólágosság feltételeit szükséges vizsgálni, míg az egyes vagyon részenként történő elvonása esetében természetes egység állapítható meg.

A tartozás fedezetének elvonását a csődbűncselekménytől az alábbiak szerint határolhatjuk el. Amennyiben a fedezet elvonásának következménye a társaság fizetése képtelensége vagy a fedezetelvonásra fizetése képtelenséggel fenyegető helyzetben kerül sor, úgy a csődbűncselekmény is megvalósul. Tekintettel arra, hogy a csődbűncselekmény a tartozás fedezetének elvonásához képest többlet tényállási elemet tartalmaz, a két tényállás a specialitás viszonyában áll egymással, így az alaki halmazat látszólagos, a csődbűncselekményt kell megállapítani.

A csalás bűncselekménye a tartozás fedezetének elvonásához képest szintén többlet tényállási elemeket tartalmaz. A csalás bűncselekménye esetében az elkövetőnek nem áll szándékában a tartozás kiegyenlítése, soha nem is állt szándékában, így a fedezet mint külön biztosíték kikötése, annak ígérete, adott esetben annak elvonása büntetlen eszközcsselekményt valósít meg, az anyagi halmazat szintén látszólagos, csak a csalás bűncselekményét állapíthatjuk meg.

A bűncselekmény alanyai körében hivatkoztunk arra, hogy a rendelkezési körön kívüli elkövetési magatartással megvalósított esetekben vizsgálni szükséges, hogy az más bűncselekményt is megvalósít-e. Álláspontunk szerint ebben az esetben heterogén alaki halmazat állapítható meg. Amennyiben tehát a fedezet elvonása például a dolog megsemmisítésével került kifejtésre, és az adott személy rendelkezési jogosultságának hiányában erre sem volt jogosult, úgy rongálás miatt is büntetendő. Ehhez hasonló helyzetet eredményezhet, amikor valaki a rendelkezési jogosultság hiányában rendelkezik az adott dologgal, egyben ezzel elvonja a tartozás fedezetétől szolgáló vagyont is.

A gazdasági tevékenységből származó tartozás esetében elkövetett bűncselekmény súlyosabban büntetendő, ha különösen nagy vagy azt meghaladó értékre követik el. A (4) alapján tartozás fedezetének elvonása miatt az elkövető nem büntethető, ha a tartozást a vádirat benyújtásáig kiegyenlíti. A jogalkotó ezzel is a hitelezők védelmét próbálta előtérbe helyezni, motiválva az elkövetőket a kiegyenlítésben. A kiegyenlítés a vádirat benyújtásáig eredményez büntetlenséget, ezt követően a büntetés kiszabása körében enyhítő körülményként értékelhető.

Engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenység

406. § Aki árut a behozatalához vagy kiviteléhez szükséges engedély nélkül az ország területére behoz, vagy onnan kivisz, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. Az Új Btk. az 1978. évi IV. törvényben található engedély nélküli külkereskedelmi tevékenység tényállásának címét - mivel a külkereskedelmi tevékenység az áruk szabad áramlásának megvalósulására figyelemmel lényegét tekintve kiüresedett - engedély nélküli nemzetközi kereskedelmi tevékenységre változtatta. Azon termékek esetében, amelyek forgalmazása (harmadik országok tekintetében vagy akár uniós országok tekintetében is az országba behozatala, kivitele) engedélyhez kötött, ezen engedély hiányában folytatott nemzetközi kereskedelmi tevékenység büntetendőségének a fenntartása a továbbiakban is indokolt. A bűncselekmény jogi tárgya a nemzetközi kereskedelem bizonyos szegmenseinek állami ellenőrzésére szolgáló rendszer működtetésének a zavartalanítása.

2. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt. A bűncselekmény alanya tettesként és részesként is bárki lehet.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya az áru. Az áru fogalmát a Btk. 421. § b) pontja határozza meg. A bűncselekmény elkövetési magatartása a behozatal (import) és a kivitel (export). Elkövetési módot is értékel a tényállás, a bűncselekmény csak a szükséges engedély hiányában kifejtett elkövetési magatartás esetén tényállásszerű.

A Római Szerződés 30. cikke (az EUMSZ 34. cikke) lehetővé teszi a kivitelle, a behozatalra és a tranzitra vonatkozó - a közkerkölc, a közrend, a közbiztonság, az ipari és kereskedelmi tulajdon védelme stb. miatt indokolt - tilalmak és korlátozások nemzeti hatáskörben történő bevezetését. Mivel a külkereskedelemlről szóló törvénynek a 2004. évi XXIX. törvény által történt hatályon kívül helyezése folytán a nemzeti hatáskörben maradó engedélyezés törvényi alapja megszűnt, ennek pótlásaként adott a törvény felhatalmazást a Kormány, valamint a gazdasági és közlekedési miniszter számára a nemzeti hatáskörben maradó területeken a végrehajtási rendeletek megalkotására. A 2004. évi XXIX. törvény miniszteri indokolása szerint ezen felhatalmazás alapján fogadta el a Kormány a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kivitelének, behozatalának, transzferjének és tranzitjának engedélyezéséről szóló 16/2004. (II. 6.) Korm. rendeletet, és a jövőben a Kormány elé kell terjeszteni a korábbi szabályokat felváltó új kormányrendelet tervezetét, amely az áruk, szolgáltatások és anyagi értékeket képviselő jogok kivitelének és behozatalának szabályozására és az engedélyezési eljárásra vonatkozik. A külkereskedelmi korlátozásokkal kapcsolatos engedélyezési és más hatósági feladatokat országos hatáskörrel a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal látja el.

4. A bűncselekmény rendbelisége álláspontunk szerint az egyes elkülöníthető árukörök számához igazodik, azonos árukörre több alkalommal történő elkövetés természetes vagy folytatódólagos egységnek minősülhet.

Az engedély nélküli export vagy import gyakran más, súlyosabb bűncselekményt valósít meg, amelyek a specialitás elve alapján látszólagos alaki halmazatban állnak ennek a bűncselekménynek a tényállásával, és kizárják annak alkalmazását.

A visszaélés robbanóanyaggal vagy robbantószerrel (Btk. 324. §), illetve a visszaélés lőfegyverrel vagy lőszerral (Btk. 325. §), a visszaélés haditechnikai termékkel vagy szolgáltatással (Btk. 329. §), a kettős felhasználású termékkel visszaélés (Btk. 330. §) tényállás által nevesített elkövetési tárgyak engedély nélküli behozatala vagy kivitele kizárólag ezen speciális tényállások alapján büntetendő.

Saját tőke csorbítása

407. § A részvénytársaság, a korlátozott felelősségű társaság, a szövetkezet, az európai részvénytársaság vagy az európai szövetkezet vezető tisztségviselője vagy tagja, aki a társaság saját tőkéjét részben vagy egészben elvonja, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya kettős, hiszen a saját tőke jogtalan elvonása egyaránt sérti a gazdasági élet biztonságához, illetve a hitelezők érdekeinek védelméhez fűződő társadalmi érdeket. E tényállás rendeltetése, hogy a korlátozott tagi (tulajdonosi) felelősséggel működő gazdálkodó szervezetek hitelezőit és tulajdonosait védje a vállalatvezetés fedezetelvonó visszaéléseivel szemben, és a büntetőjog eszközeivel is garantálja, hogy a társaság vagyona a hitelezői igények kielégítéséhez fedezetül szolgáljon.

A bűncselekmény elkövetési tárgya a saját tőke. Fogalmát a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 35. § (2) bekezdése tartalmazza. A saját tőke a - jegyzett, de még be nem fizetett tőkével csökkentett - jegyzett tőkéből, a tőketartalékból, az eredménytartalékból, a lekötött tartalékból, az értékelési tartalékból és a tárgyév mérleg szerinti eredményéből tevődik össze [Szvt. 35. § (2) bekezdés]. A gyakorlatban az adott társaság eszközei és kötelezettségei piaci értékének figyelembevételével számítható ki. Saját tőkeként a mérlegben csak olyan tőkerészt szabad kimutatni, amelyet a tulajdonos (a tag) bocsátott a vállalkozó rendelkezésére, vagy amelyet a tulajdonos (a tag) a 36. §-ban foglaltakon túlmenően az adózott eredményből hagyott a vállalkozónál. A saját tőke részeként kell kimutatni az értékhelyesbítés értékelési tartalékát és a valós értékelés értékelési tartalékát is [Szvt. 35. § (1) bekezdés]. A gazdasági társaság vagyonának értékét, a saját tőke összegét a könyvvizsgáló által elfogadottnál magasabb értékben nem lehet meghatározni [Gt. 73. § (5) bekezdés]. A kft. törzstőkéje és az rt. alaptőkéje sohasem azonos a társaság vagyonával. A társaság vagyona ugyanis az alaptőke és a törzstőke mellett azokat a további vagyon-növekményeket is magába foglalja, amelyek tényleges nagysága általában csak a társaság megszűnését követő végelszámolás során vagy a társaságot megszüntető felszámolási eljárásban állapítható meg pontosan. Az alaptőkéen és törzstőkéen felüli vagyon a társaság eredményes vagy kevésbé sikeres működésének a függvényében folyamatos mozgásban van. A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény fontos újítása a hitelezővédelem körében, hogy a törzstőke (alaptőke) védelme helyébe a saját tőke védelme lépett. A gazdálkodás biztonságának mérőszáma az új társasági törvényben a saját tőke. A törzstőke (alaptőke) csupán mint végső viszonyszám jelenik meg. A büntetőjogi védelemnek igazodnia kell ehhez a változáshoz, így a bűncselekmény elkövetési tárgya a saját tőke, s ehhez igazodik a bűncselekmény megnevezése is.

A bűncselekmény tényállása kerettényállás, elsődleges háttérjogszabálya a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (Gt.), de emellett a számvitelről szóló 2000. évi C. törvény, az európai részvénytársaságról szóló 2004. évi XLV. törvény és a szövetkezetekről szóló 2006. évi X. törvény is háttérnormának minősül.

2. A bűncselekmény alanya speciális. A társaság vezető állású tisztségviselői (ebben a körben a Btk. 414. § (2) bekezdésében foglalt értelmező rendelkezést kell irányadónak tekinteni) és tagjai lehetnek a bűncselekmény alanyai tettesként. Az új Btk.-ban tehát kibővítésre került ennek a bűncselekménynek az elkövetői köre. Az új kódex szerint - szemben a korábbi szabályozással - a tényállásban felsorolt társaságokban tagként szereplő személyek is elkövethetik a bűncselekményt a társaság vezető tisztségviselőin kívül. Ez azért is indokolt, mert például jogosulatlan osztalék kifizetés útján megvalósuló bűncselekménynél az osztalék kifizetése tárgyában - a tagokat is magába foglalóan - a társaság legfőbb szerve dönt. A bűncselekmény alanya részesként viszont már nemcsak a fenti tulajdonságokkal rendelkező személyek egyike, hanem bárki lehet.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, egyenes és eshetőlegesen szándékkal egyaránt. Az elkövető előre látja, hogy magatartásának következményeként a társaság saját tőkéje csorbul, és ebbe legalább belenyugszik.

3. Az elkövetési magatartás az 1978. évi IV. törvény szabályozásával megegyezően a jogtalanul elvonás (a törvény ugyan a jogtalan jelzőt nem használja, ez azonban értelemszerűen hozzáértendő az elkövetési magatartáshoz). Mindenképpen jogtalan a kifizetés, ha az a Gl. illetve az egyéb jogszabályok rendelkezéseibe ütközik. Kiemelendő, hogy a társaság vagyonát a rendes gazdálkodás is felemésztheti, ez azonban önmagában nem bűncselekmény, mert csak a jogtalan elvonás lesz tényállásszerű. Az Új Btk.-ban külön kiemelésre kerül, hogy mely jogi személyiséggel bíró jogalanyok vonatkozásában követhető el a bűncselekmény.

A BH 1998. 577. számú döntés szerint: a törzstőke csorbításának a bűncselekménye megvalósul, ha a korlátolt felelősségű társaság (kft.) vezető tisztségviselői a törzstőkének a bankban letétbe helyezett összegét - a kft.-ből kilépni szándékozó egyik alapító érdekében - a gazdasági társaság anyagi alapjából kivonják.

4. A bűncselekmény eredménye a saját tőke részben vagy egészében történő elvonása. A saját tőke elvonása materiális (eredmény) bűncselekmény (BH 1998. 577.). Részbeni elvonás esetén csorbul, egészben történő elvonás esetén pedig teljes volumenében elenyészik a saját tőke.

5. A bűncselekmény rendbelisége a tényállásban taxatív felsorolt gazdálkodó szervezetek számához igazodik. A saját tőke elvonása tipikusan nem egyetlen intézkedéssel, hanem intézkedések sorozatával történik. A bűncselekmény tényállásában értékelt eredményre figyelemmel e magatartások rendszerint a természetes egység keretében értékelhetők. Mivel nem kizárt, hogy egy személy több társaságnál töltsön be vezető tisztséget, illetve a tényállásban felsorolt társaságoknak tipikusan több tagja van, akik esetleg más társaságoknak is tagjai, a különböző társaságok saját tőkéjének - különböző intézkedésekkel történő - elvonása valóságos anyagi halmazat megállapítását eredményezi. Amennyiben a saját tőke jogtalan elvonása egyúttal valamely vagyon elleni bűncselekmény (sikkasztás, csalás vagy hűtlen kezelés) tényállását is kimeríti, az alaki halmazat a részben azonos jogtárgysértés folytán minden esetben látszólagos. Mindaddig, amíg a vagyon elleni bűncselekmény (amelynek rendbelisége értelemszerűen a sértettek számához igazodik) büntetési tétele legfeljebb három évig terjedő szabadságvesztés (tehát azonos vagy kisebb a saját tőke elvonása büntetési tételénél), csak a gazdasági bűncselekmény állapítható meg (a specialitás vagy az előbbre hozott büntetendőség elve alapján). Amennyiben pedig a vagyon elleni bűncselekmény büntetési tétele a súlyosabb, csak az állapítható meg (konszumpció). Ha pedig a saját tőke jogtalan elvonása fizetéseképtelenséget idéz elő, vagy a saját tőke elvonására a gazdálkodó szervezet fizetéseképtelenségének a bekövetkezése után kerül sor, és a cselekmény által a hitelező(k) kielégítése részben vagy egészben megghiúsul, a súlyosabb megítélésű csődbűncselekmény (404. §) elnyeli (konszumpálja) az azonos jogtárgysértést megvalósító enyhébb megítélésű gazdasági bűncselekményt, ezért a halmazat csupán látszólagos.

Jogosulatlan pénzügyi tevékenység

408. § Aki törvényben előírt engedély nélkül

Szövegmagyarázat

1. A közgazdaságtanban alapvető összefüggésként gyakran hivatkoznak a keletkezett és újraelosztott jövedelmek felhasználásának egyenletére:

$$GDP = C + S + (T - TR) + R_f$$

(Azaz: a bruttó hazai termék egy éves volumene megegyezik az adott évben a fogyasztás (C), a megtakarítás (S), az államháztartásnak kifizetett nettó adók (T-TR) és a hazai állampolgárok által külföldre utalt eszközök nettó értékének (R_f) összegével.) Ha egy piaci szereplő nem fekteti be azonnal a saját vállalkozásába a tőkéjét, akkor közgazdasági értelemben ebből is megtakarítás képződik. A megtakarítás beáramlik a pénzügyi közvetítés rendszerébe. A közvetlen pénzügyi piac szereplői (a brókerek, befektetési bankok, dealerek stb.) csökkentik a felek információs költségeit, összehozzák a megtakarítókat a megtakarítások végső felhasználóival, néha a kockázat egy részét is átvállalják (például jegyzési garanciavállalás értékpapír-kibocsátáskor). Ezzel szemben a közvetett finanszírozási csatornában található pénzügyi közvetítők (bankok, szakosított hitelintézetek, szövetkezeti hitelintézetek, biztosítók stb.) önálló, független partnerként kapcsolódnak a megtakarítókhoz és a felhasználókhoz. Összegyűjtik a megtakarítók pénzeit, és a koncentrált forrásokat továbbközvetítik a felhasználóknak (hitel vagy elsődleges értékpapír-befektetés formájában). A közvetett finanszírozási csatorna szereplőinek a tevékenysége az alábbi előnyökkel jár az érintett felek számára:

transzformálják a lejáratokat (a rövid időre szóló megtakarításokból hosszú lejáratú forrásokat biztosítanak a felhasználóknak),

csökkentik a tranzakciós költségeket,

összegyűjtik a szétszórt, kisebb megtakarításokat is,

terítik az egyes ügyletek kockázatait.

A pénzügyi közvetítő rendszer tehát összhangba hozza a háztartások megtakarításait és a vállalkozások túlköltségeit, vagy - általánosabban szólva - harmonizálja a hitelfelvételt és a hitelnyújtást. Hasznos ezért a pénzügyi rendszert piacként, mégpedig a hitelek piacaként felfognunk. Ezt a piacot rendszerint a kölcsönözhető pénzek piacának (loanable funds market) nevezik. Az ár ezen a piacon: a kamatláb.

A jogosulatlan pénzügyi tevékenység jogi tárgya a pénzügyi rendszer működéséhez fűződő törvényes érdek, de emellett védi a tényállásban felsorolt pénzügyi tevékenységeket igénybe vevők érdekeit is.

A Btk. jelenleg egy bűncselekményben foglalja össze azokat a pénzügyi közvetítői tevékenységeket, amelyek engedély nélküli végzését a társadalomra olyan fokban veszélyesnek tartja, hogy a büntetőjogi védelem indokolt. A bűncselekmény elsősorban a tényállásban megjelölt pénzügyi szolgáltatásokat igénybe vevő természetes és jogi személyek védelmét szolgálja, ez tehát a bűncselekmény jogi tárgya.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, aki a fent felsorolt tevékenységet engedély nélkül végzi, így nem szükséges, hogy a megadott szervezeti kereteken belül (például egy bankban vagy biztosítóban) tevékenykedjen. A törvényi tényállás kizárólag a pénzügyi tevékenység tartalmára helyezi a hangsúlyt, az elkövetőt nem határozza meg. Eszerint kijelenthetjük, hogy a jogosulatlan pénzügyi (szolgáltatási) tevékenység büntetett tettesként pénzügyi intézmény alkalmazottja is elkövetheti (EBH 2005. 1197.). A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, ennek kapcsán a társadalomra veszélyességben való tévedés eredményes védekezés lehet.

3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a különféle háttérnormákban pontosan körülírt tevékenységek engedély nélküli végzése. A hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény szerint pénzügyi szolgáltatás a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetőleg devizában, valutában:

betét gyűjtése és más visszafizetendő pénzeszköz - saját tőkét meghaladó mértékű - nyilvánosságtól történő elfogadása, hitel és pénzkölcsön nyújtása,

pénzügyi lízing,

pénzforgalmi szolgáltatások nyújtása,

készpénz-helyettesítő fizetési eszköz kibocsátása, illetőleg az ezzel kapcsolatos szolgáltatás nyújtása,

kezeség és bankgarancia vállalása, valamint egyéb bankári kötelezettség vállalása,

valutával, devizával - ide nem értve a pénzváltási tevékenységet -, váltóval, illetve csekkel saját számlára vagy bizományosként történő kereskedelmi tevékenység,

pénzügyi szolgáltatás közvetítése (ügynöki tevékenység),

letétkelés kollektív befektetések részére,

letéti szolgáltatás, széfszolgáltatás,

hitelreferencia szolgáltatás,

önkéntes kölcsönös biztosító pénztár részére történő vagyonkezelés,

készpénzáttutalás,

magán-nyugdíjpénztár részére történő vagyonkezelés.

Kiegészítő pénzügyi szolgáltatás a következő tevékenységek üzletszerű végzése forintban, illetve devizában:

pénzváltási tevékenység,

az elszámolásforgalom lebonyolítása (elszámolásforgalmi ügylet),

pénzfeldolgozási tevékenység,

pénzügyi ügynöki tevékenység a bankközi piacon.

A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény szerint befektetési szolgáltatási tevékenység az alábbi tevékenységek üzletszerű folytatása forintban, illetőleg valutában, devizában a törvényben meghatározott egy vagy több befektetési eszközre:

bizományosi tevékenység,

kereskedelmi tevékenység,

egyéni portfóliók egyedi kezelése a befektető által adott megbízás alapján (portfóliókezelés),

jegyzési garanciavállalás,

ügynöki tevékenység,

az értékpapír forgalomba hozatalának szervezése és az ehhez kapcsolódó szolgáltatás.

Kiegészítő befektetési szolgáltatási tevékenység a következő tevékenységek üzletszerű folytatása:

értékpapírok letéti őrzése és az azzal kapcsolatos nyilvántartások vezetése,

értékpapír letétkelés,

befektetési hitel nyújtása a befektetőknek,

tanácsadás társaságoknak tőkeszerkezettel, üzleti stratégiával összefüggő kérdésekben és szolgáltatás vállalati fúziók és befolyásszerzés esetében,

nyilvános vételi ajánlat útján részvénytársaságokban történő befolyásszerzés szervezése és az ehhez kapcsolódó szolgáltatás,

befektetési tanácsadás,

ügyfélszámla-vezetés,

értékpapírszámla-vezetés,

értékpapír-kölcsönzés.

Az árutőzsdei szolgáltatási tevékenység a tőkepiaci törvény értelmében a következő tevékenységek üzletszerű folytatása forintban, illetőleg valutában, devizában:

bizományosi tevékenység,

kereskedelmi tevékenység,

ügynöki tevékenység a

tőzsdei termékek közül az árukra - ideértve a közraktárjegyet, annak leválasztott árujegyrészét, a forgalomképes vagyoni értékű jogot is - és az abból képzett származtatott termékekre. Az árutőzsdei szolgáltató - árutőzsdei szolgáltatási tevékenységéhez kapcsolódóan - ügyfélszámla-vezetési tevékenységet folytathat.

A befektetési alapkezelési tevékenység folytatásának feltételeit szintén a tőkepiaci törvény szabályozza, ennek részletes ismertetésétől azonban eltekintünk.

A Tőkepiaci törvény szerint a tőzsdei tevékenység a tőzsdei termék szervezett, szabványosított kereskedésének üzletszerű lebonyolítása, míg az elszámolóházi tevékenységek a következők:

a klíring;

a klíringelt ügylet pénzügyi teljesítése;

a klíringelt ügylet nem pénzbeli (termékkel történő) teljesítése, ide nem értve az értékpapírral történő teljesítést;

a klíringelt ügylet teljesítéséhez kapcsolódó kötelezettségvállalás; és
az értékpapír kölcsönzési rendszer működtetése.

A központi értéktári tevékenység fogalma szintén a Tőkepiaci törvényben található meg. Ilyennek minősül:

a központi értékpapír-nyilvántartás vezetése;

az ISIN azonosító kiadása;

a dematerializált értékpapír-előállítás, -nyilvántartása és -törlése;

a belföldön kibocsátott értékpapírról külföldi forgalmazás céljára szolgáló okirat kiállítása;

a külföldön kibocsátott értékpapírról belföldi forgalmazás céljára szolgáló okirat kiállítása.

A biztosítókrol és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. törvény szerint a biztosítási tevékenység biztosítási szerződésen, jogszabályon vagy tagsági jogviszonyon alapuló kötelezettségvállalás, amely során a tevékenységet végző megszervezi az azonos vagy hasonló kockázatoknak kitett személyek közösségét (veszélyközösség), matematikai és statisztikai eszközökkel felméri a biztosítható kockázatokat, megállapítja és beszedi a kötelezettségvállalás ellenértékét (díját), meghatározott tartalékokat képez, a létrejött jogviszony alapján a kockázatot átvállalja és teljesíti a szolgáltatásokat.

Az Önkéntes Kölcsönös Biztosító Pénztárakat az 1993. évi XCVI. törvény hozta létre, és ez a törvény tartalmazza az önkéntes kölcsönös biztosító pénztári tevékenységre vonatkozó részletes szabályozást.

A magán-nyugdíjpénztári tevékenység tartalmát a magánnyugdíjról és a magán-nyugdíjpénztárakról 1997. évi LXXXII. törvény határozza meg részletesen.

4. Tekintettel arra, hogy az uzsoratevékenységek engedély nélküliek (hiszen magánszemély erre egyáltalán nem is kaphat engedélyt), így az uzsorázók - ha a háttérjogszabálynak számítók, a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvényben (Hpt.) meghatározott konjunktív feltételeket egyébként maradéktalanul kimerítik - büntetőjogi felelősségre vonása elvileg jogosulatlan pénzügyi tevékenység alapján is lehetséges. E gazdasági bűncselekmény megállapíthatósága azonban a szigorú feltételrendszer miatt viszonylag ritka.

A Hpt. 3. §-a értelmében pénzügyi szolgáltatás a hitel és a pénzkölcsön üzletszerű nyújtása forintban. A 3. számú melléklet 22. pontja szerint üzletszerű az

ellenérték fejében

nyereség, illetve vagyonszerzés végett

előre egyedileg meg nem határozott ügyletek megkötésére irányuló rendszeresen folytatott gazdasági tevékenység.

A konjunktív feltételek teljesülése tekintetében elsőként vizsgálni szükséges, hogy a kamat ellenértéknek tekinthető-e. Mivel a jogszabály külön feltételként említi a nyereséget, ismert olyan álláspont, hogy a kamatjövdelem az a pénzkölcsön után realizált nyereség, míg ellenérték lehet például a regisztrációs vagy kezelési költség.

Az előre egyedileg meg nem határozott ügyletek megkötésére irányuló feltétel hiányában az üzletszerűség nem állapítható meg akkor, ha a kölcsönadó előre egyedileg meghatározott rendszerességgel, ütemezve nyújt irreálisan magas kamatra pénzkölcsönt. Ha a felek a pénzkölcsön nyújtásának kamatmértékét, a visszafizetés időpontját vagy annak ütemezését, illetve a kölcsönszerződés bármely más lényeges elemét szerződésenként egyedileg határozzák meg, a megállapodás az üzletszerűség hiányában nem minősülhet jogosulatlan pénzügyi tevékenységnek még akkor sem, ha egy adott személy nagy számban, anyagi előnyszerzés érdekében köt pénzzolgáltatásra irányuló megállapodásokat.

Természetesen a rendszeres gazdasági tevékenység is vizsgálendő a büntetőjogi felelősség megállapíthatósága végett, melyre irányadó lehet a BH 2002. 423. számon közzétett döntés.

A jogosulatlan pénzügyi tevékenység tényállási elemeinek maradéktalan megléte esetén e gazdasági bűncselekmény és az uzsorabűncselekmény halmazata valóságos, mivel a két tényállás eltérő jogtárgyakat véd. Más nézet szerint az alaki halmazat csupán látszólagos, mivel az uzsorabűncselekmény speciális a gazdasági bűncselekményhez képest a többlet tényállási elemek (elkövetési mód és az eredmény meghatározása) révén, ezért csak a speciális vagyoni elleni bűncselekmény megállapítása indokolt.

Valóságos a halmazat viszont az uzsorások által a megállapított törlesztő részletek fizetése érdekében kifejtett erőszak vagy fenyegetés következtében megvalósuló bűncselekmények (tipikusan zsarolás vagy önbíráskodás) tekintetében.

5. A jogosulatlan pénzügyi tevékenység büntette keret-tényállás, a keretet kitöltő háttérnormák a jogszabályi háttérnél felsorolt pénzügyi tárgyú törvények. A bűncselekmény törvényi tényállása a diszpozícióban felsorolt tevékenységek törvényben előírt engedély nélküli végzését rendeli büntetni. A tilalmazott magatartások a keretet kitöltő jogszabályokban meghatározott definíciókra utalnak, ezért a helyes büntetőjogi jogértelmezés feltétele a felsorolt normák fogalomrendszerének pontos ismerete és alkalmazása.

Jogosulatlan pénzügyi tevékenység büntette miatt legtöbb esetben magánszemélyek között létrejött, rendszerint aránytalanul magas kamatra történő pénzkölcsön nyújtása miatt indult büntetőeljárás. A kamat, akár az uzsorakamat ellenében történő pénzkölcsön nyújtása önmagában azonban nem valósít meg bűncselekményt, és annak megállapításához az sem elegendő, ha a kamat felszámításán túl a tevékenység ismétlődő vagy akár a rendszeresség ismérveit is magában hordozza.

A Hpt. 3. § (1) bekezdése határozza meg a büntető tényállásban írt pénzügyi tevékenység fogalmát, ennek körébe tartozik - egyebek mellett - a pénzkölcsön üzletszerű nyújtása is. Az üzletszerűség fogalmának meghatározásánál a Hpt. 2. számú mellékletében írt értelmező rendelkezések III/22. pontjában foglalt definíció az irányadó, ennek megfelelően üzletszerű tevékenység: az ellenérték fejében nyereség, illetve vagyonszerzés végett - előre egyedileg meg nem határozott ügyletek megkötésére irányuló - rendszeresen folytatott gazdasági tevékenység.

Téves az a jogértelmezés, amely a büntetőjogi keretdispozíciót kitöltő normában a tevékenység fogalmához megkívánt üzletszerűséget illetően a Btk. 137. § 9. pontjában foglalt értelmező rendelkezést, és a cselekmény üzletszerű elkövetésének megállapítására irányadó, a Hpt. definíciójától jóval tágabb körben meghatározó fogalmi ismérveket veszi alapul. A büntetőjogi diszpozíció keretnorma jellegéből következik ugyanis, hogy az üzletszerűségnek a háttérnorma, esetünkben a Hpt. értelmező rendelkezéseinek kell, hogy megfeleljen.

Amennyiben tehát a pénzkölcsönt nyújtó személy tevékenysége nem felel meg maradéktalanul a Hpt.-ben meghatározott üzletszerűség konjunktív feltételeinek, a jogosulatlan pénzügyi tevékenység büntette megállapítására nincs törvényes lehetőség.

Fentieken túl a büntetőjogi értékelésre kerülő magatartás vizsgálatánál nem hagyható figyelmen kívül a Hpt. hivatkozott fogalom-meghatározásának azon feltétele sem, amely - egyebek mellett - a tevékenység megállapításához azt a feltételt is szabja, hogy az előre, egyedileg meg nem határozott ügyletek megkötésére irányuljon, gazdasági tevékenység keretében. Ilyennek az ellenérték fejében, illetve vagyonszerzés végett folytatott olyan gazdasági tevékenység tekinthető, amely a pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási tevékenységek körébe sorolható, és előre meg nem határozott, de a törvény szerint a szolgáltatás körébe tartozó bármelyik, ott felsorolt tevékenység megkötésére irányul.

A bírói gyakorlat szerint megvalósítják ezt a bűncselekményt, akik éveken át, kitartó rendszerességgel foglalkoznak pénzkölcsönzéssel, olyan kamat felszámításával, hogy az egy hónapra adott összeg 50%-os kamatát számítják fel, és a hitel meghosszabbítása esetén a teljes tartozás 50%-os kamatát követelik. A visszafizetés biztosítása érdekében pedig olyan meghatalmazás adására kényszerítik a kiszolgáltatók helyzetben levő adósokat, hogy a nyugdíjat, a szociális segélyt, a családi pótlékot és a gyermekgondozási segélyt is a kölcsönadók vehessék fel. Ilyenkor a társadalomra veszélyességben való tévedés megállapítására nincs alap. Ha az elkövetők nem is ismerik ugyan a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásról szóló törvény (Hpt.) rendelkezéseit, de a kamatos kamat felszámításával kapcsolatban felismerik a magatartás jogellenességét és annak veszélyes vagy erkölcstelen voltát (BH 2002. 423.).

Társtetteségben elkövetett jogosulatlan pénzügyi tevékenység büntetéseben találta bűnösnek a Csongrád Megyei Bíróság 2005. október 21-én N. B. M. I. rendű és D. F.-né II. rendű vádlottat, az alábbi tényállás alapján: A 14 éve Magyarországon tartózkodó, egyetemi végzettséggel rendelkező, büntetlen előéletű vádlott 1992-től az E. Kft.képviselőre jogosult tagja volt. A megalapítást követően ez a kft. működtette az XY Áruházat. Az áruház területén pénzváltási tevékenység is zajlott, melyet kezdetben a kft. saját joga végzett. A pénzváltási tevékenységet meghatározó jogszabályok 2002. január 1-től megváltoztak, s azóta a pénzváltást kizárólag a PSZÁF engedélyével lehet végezni. Az E. Kft. ezt követően megbízási szerződést kötött egy hazai bankkal pénzváltási tevékenység ügynökkénti ellátásra, s mivel ehhez a PSZÁF is hozzájárult, a kft. a pénzváltással jogszerűen foglalkozott. A bank 2003 márciusában a megbízási szerződést felmondta 2003. június 30-i hatállyal. Ezt követően a kft. felhagyott a pénzváltással, az áruház üzemeltetést is megszüntette. 2003 végén az I. rendű vádlott úgy döntött, hogy megkezdí ismét a tényleges tevékenységét, és egy ideiglenes építményben pénzváltó helyet alakított ki, ahol alkalmazta a II. rendű vádlottat valuta-pénztárosi munkakörben.

Bár mindkét vádlott tudott arról, hogy pénzváltást csak hitelbankkal kötött szerződés alapján végezhetnének, 2004 januárjától napi rendszerességgel váltottak pénzt, elsősorban a Magyarországra érkező turisták valutáját váltották forintra, s csak alkalmanként adtak el eurót. Néhány nappal később, január 19-én PSZÁF ellenőrzésre került sor az I. rendű vádlott kft.-jénél, s kiderült az engedély nélküli pénzügyi tevékenység. Január 30-án a PSZÁF a korábban kiadott engedélyét visszavonta, ennek ellenére a vádlottak február 9-ig váltottak pénzt, amikor a nyomozóhatóság a pénzváltói helyiségben házkutatást tartott. Ennek során lefoglaltak több mint 2,5 millió forintot, amit a II. rendű vádlott a pénzváltói tevékenység biztosítására tartott magánál, valamint előkerült az I. rendű vádlottól 600 euró, amelyhez pénzváltás során jutott.

- a) pénzügyi szolgáltatási vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatási,
- b) befektetési szolgáltatási, illetve befektetési szolgáltatási tevékenységet kiegészítő szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási, befektetési alapkezelési, kockázati tőkealap-kezelési, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél,
- c) biztosítási, viszontbiztosítási vagy független biztosításközvetítési,
- d) önkéntes kölcsönös biztosító pénztári, magán-nyugdíjpénztári vagy foglalkoztatói nyugdíj-szolgáltatási tevékenységet végez, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása

409. § (1) A gazdálkodó szervezet vezető állású személye, aki közreműködik abban, hogy

- a) a gazdálkodó szervezet a székhelyén, telephelyén vagy fióktelepén ne legyen fellelhető,
- b) közhitelű nyilvántartásba olyan személy kerüljön a gazdálkodó szervezet képviselőjére jogosult személyként bejegyzésre, akinek lakóhelye vagy tartózkodási helye ismeretlen, illetve ismeretlennek minősül, vagy
- c) közhitelű nyilvántartásba a gazdálkodó szervezet tulajdonosaként olyan személy vagy gazdálkodó szervezet kerüljön bejegyzésre, akinek a lakóhelye vagy tartózkodási helye ismeretlen vagy ismeretlennek minősül, illetve amely a székhelyén, telephelyén vagy fióktelepén nem lelhető fel, vagy aki, illetve amely nem a tényleges tulajdonos, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki közhitelű nyilvántartásba bejegyzendő, gazdasági tevékenységhez kapcsolódó adat, jog vagy tény bejelentését, illetve ilyen adat, jog vagy tény változásának bejelentését elmulasztja, ha a bejelentési kötelezettséget jogszabály írja elő, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) E § alkalmazása szempontjából tényleges tulajdonosnak minősül az a személy vagy gazdálkodó szervezet, aki, illetve amely a gazdálkodó szervezetben közvetlenül vagy közvetve a szavazati jogok vagy a tulajdoni hányad legalább tíz százalékával vagy a Polgári Törvénykönyv szerinti meghatározó befolyással rendelkezik.

Szövegmagyarázat

1. A 2007-2008-ban kirobbant gazdasági világválság elleni küzdelem büntetőjogi eszközei közé sorolhatók azok a büntetőjogi szabályok (különösképpen az offshore ipar elleni nemzetközi összefogás), amelyek végső soron az USA-ból indultak ki a válság kirobbanása után. A világ GDP-je tőzsdei és egyéb virtuális értékpapírok figyelembevételével egyes becslések szerint 500.000 milliárd dollár, míg a virtuális/spekulációs bit-pénz nélkül csak 50.000 milliárd. Az említett tőkeáramlások több mint fele offshore-cégek közreműködésével zajlik.

Az offshore a Brother Layman által citált, nemzetközileg is elfogadott meghatározás szerinti angol szóösszetétel eredetileg a hajózásban elterjedt, part menti, parthoz közeli jelentéstartalommal bír, a part (shore), illetve az azon túli (off) dolgokra vonatkoztatva, például ilyen olajfúrótornyot, hajózást, de széljárást is. Korábban az adózással kapcsolatban a területen kívüliség, az adómentesség vagy az adóparadicsom szinonimájaként hallhattunk róla, ma már az adócsalás megszüntetendő eszközöként kerül legtöbbször említésre. Az angolszász a szigetünk partjainál végződik a mi világunk szemlélet alapján az offshore a külföldi, a mások világa, s nem angol, vagy amerikai, vagy ausztrál stb. emberre/entitásra is utal, mely jelentésnek ekkor nincs köze az offshore-céges adóparadicsomhoz a hétköznapi szóhasználatában ezen nemzeteknek. Erre ők a tax heaven szót használják inkább.

Ezen társaságok a bejegyző ország joga szerint olyan megkülönböztetett adó- (régebben gyakran még vám-) előnyökre jogosultak, amelyekre a belföldi (onshore) társaságok nem. Ennek feltétele az, hogy csak külföldön végezhetik tevékenységüket, belföldről jövedelmük nem származhat, s jogrendszerükben a belföldi tulajdonos ki volt zárva ezen cégek valódi tulajdonlásából (de a névleges/nominee tulajdonlás sokszor engedélyezett volt), valamint kellő titoktartási szabályozással védtek azt, hogy ne kelljen kiadniuk az ilyen cégek valódi irányítóinak/hasznélvezőinek (UBO) adatait. Mivel az offshore-cég meghatározást régen is minimum az adóelkerülés lengte körül mint szinoníma, ezért az ilyen lehetőséget biztosító országok szalonképebb megnevezést használtak jogrendszerükben ezek megnevezésére, mint például International Business Company (IBC).

Magyarország erre a külföldön tevékenységet végző kifejezést találta legkevésbé árulkodónak - amíg létezett a magyar bejegyzésű, ilyen típusú cég, azaz 1998-2005 között.

A bűncselekmény jogi tárgya a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó, bárki által megtekinthető nyilvántartások adatainak a hitelességéhez fűződő társadalmi érdek.

A tényállás újdonsága az, hogy büntetni rendeli az offshore cégekkel való visszaélést, így jogi tárgynak tekinthetjük tágabb értelemben az offshore cégekkel elkövetett visszaélések (leggyakrabban adócsalás és pénzmosás) elleni küzdelemhez fűződő összetársadalmi érdeket.

2. A bűncselekmény első alapesetének alanya tettesként csak a gazdálkodó szervezet vezető állású személye lehet, a második alapeset alanya pedig csak olyan személy, akit a tényállásban felsorolt bejelentési kötelezettségek terhelnek. A gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása szándékos bűncselekmény. Az elkövető tisztában van vele, hogy gazdasági tevékenysége keretében olyan tartalmú szerződést kötött, vagy olyan reálcselekményt végzett, amely érvényességének további feltétele, hogy a közhitelű nyilvántartásba bevezessék. Tudja, hogy bejelentési kötelezettségét a jogszabály előírja. A bejelentés meghatározott határidőben történő megtételének nincs elháríthatatlan akadálya. Ennek ellenére a bejelentés törvényes határidőben történő megtételét elmulasztja.

3. A bűncselekmény tényállása szempontjából releváns közhitelű nyilvántartások a következők:

A cégnyilvántartás

A cég nyilvántartása a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról szóló 2006. évi V. törvény (Cégtörvény) alapján a cégjegyzékben történik. A cégjegyzékbe csak jogszabály által meghatározott adatot, jogot vagy tényrt lehet bejegyezni.

Az ingatlan-nyilvántartás

Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény pontosan meghatározza azokat az adatokat jogokat és tényeket, amelyekre vonatkozóan a bejelentési kötelezettség érvényesül.

A zálogjogi nyilvántartás

A zálogjogi nyilvántartásban feltüntetendő adatokat és tényeket a Ptké. 47. §-a és 47/A. §-a határozza meg. A nyilvántartás tartalmazza a zálogszerződésben szereplő adatokat, a szerződő felek azonosító adataival együtt. A zálogjogi nyilvántartásba történő bejegyzés alapjául - ha jogszabály másképp nem rendelkezik - a közjegyzői okiratba foglalt zálogszerződés vagy a zálogjogviszony létesítésére irányuló bírósági vagy más hatósági határozat (a továbbiakban: okirat) adatai szolgálnak [Ptké. 47. § (4) bekezdés].

A hajólagstom

A lajstromba a következő, az úszólétesítményhez kapcsolódó - jogszabályon, bírósági vagy hatósági határozaton, valamint szerződésen alapuló - jogokat kell a vonatkozó okmányok benyújtásával bejegyeztetni:

tulajdonjog,

üzemben tartói jog,

bérleti jog,

jelzálog (önálló zálogjog),

hasznélvezeti jog,

elő- vagy visszavásárlási jog és vételi jog,

végrehajtási jog [Vt. 11. § (3) bekezdés].

A bűncselekménynek két alapesete van.

A bűncselekmény két alapesetének elkövetési magatartásai a következők: közreműködés abban, hogy

a gazdálkodó szervezet a székhelyén, telephelyén vagy fióktelepén ne legyen fellelhető: a cég ismeretlen székhelyű, ha a székhelyén, illetve telephelyén, fióktelepén sem található, és a cég képviselőjére jogosult személyek lakóhelye is ismeretlen vagy ismeretlennek minősül, mivel a cég képviselőjére jogosult személy lakóhelye külföldön van és nincs a cégjegyzékbe bejegyzett kézbesítési megbízottja;

közhitelű nyilvántartásba olyan személy kerüljön a gazdálkodó szervezet képviselőjére jogosult személyként bejegyzésre, akinek lakóhelye vagy tartózkodási helye ismeretlen, illetve ismeretlennek minősül: ez tipikusan a strómanok (a gyakorlatban általában hajléktalan személyek) segítségével történő cégfantomizálást büntetni rendelő rendelkezés;

közhitelű nyilvántartásba a gazdálkodó szervezet tulajdonosaként olyan személy vagy gazdálkodó szervezet kerüljön bejegyzésre, akinek a lakóhelye vagy tartózkodási helye ismeretlen vagy ismeretlennek minősül, illetve amely a székhelyén, telephelyén vagy fióktelepén nem lelhető fel, vagy aki, illetve amely nem a tényleges tulajdonos: ez a harmadik elkövetési magatartás rendeli büntetni tipikusan az offshore cégekkel elkövetett visszaéléseket. A tényleges tulajdonos (nemzetközileg elfogadott rövidítéssel: UBO) fogalmát a Btk. határozza meg a (3) bekezdésben: E § alkalmazása szempontjából tényleges tulajdonosnak minősül az a személy vagy gazdálkodó szervezet, aki, illetve amely a gazdálkodó szervezetben közvetlenül vagy közvetve a szavazati jogok vagy a tulajdoni hányad legalább tíz százalékával vagy a Polgári Törvénykönyv szerinti meghatározó befolyással rendelkezik.

A második alapeset elkövetési magatartása a mulasztás. Az elkövető elmulasztja a jogszabály által kötelezően előírt bejelentést megtenni. A bejelentésre a különböző jogszabályok rendszerint napokban és mindig pontosan meghatározott határidőket állapítanak meg. A gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása tiszta mulasztási bűncselekmény, amely a törvényekben és más jogszabályokban megállapított határidők lejártával befejezetté válik. Addig pedig a kísérlete fogalmilag kizárt. A büntetőjogi felelősség önállóan alkalmazandó (Be. 10. §) függetlenül attól, hogy a bejelentés elmulasztása különböző igazgatási szankciókat (pl. bírság, felemelt illeték) vonhat maga után.

4. A bűncselekmény első alapesetének rendbelisége az érintett gazdálkodó szervezetek számához, a második alapeset rendbelisége pedig a bejelentési kötelezettségek számához igazodik. Ha azonos körülményt egyidejűleg több nyilvántartásba kell bejelenteni, illetve bevezetni, akkor a közhitelű nyilvántartások száma határozza meg a rendbeliséget.

5. A gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása bűncselekményről általánosságban elmondható, hogy valamennyi gazdasági bűncselekménnyel halmazatban állhat.

6. Cég székhelyének megváltozására vonatkozó bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt a gazdasági adatszolgáltatás elmulasztásának a vétsége akkor állapítható meg, ha a cég ügyvezetője a cég székhelyének a megváltozását a létesítő okirat módosításától, hitelesítésétől számított 30 napon belül nem jelenti be a cégbíróságnál (BH 2006. 106.).

Bennfentes kereskedelem

410. § (1) Aki

a) bennfentes információ felhasználásával saját vagy más nevében a bennfentes információval érintett pénzügyi eszközre vonatkozó ügyletet köt, ügyletkötésre megbízást ad, megbízást visszavon vagy módosít, ajánlatot rögzít, visszavon vagy módosít,

b) a birtokában lévő bennfentes információra tekintettel más vagy másokat a bennfentes információval érintett pénzügyi eszközre vonatkozó ügylet kötésére, ügyletkötésre vonatkozó megbízás adására, visszavonására vagy módosítására, ajánlat rögzítésére, visszavonására vagy módosítására hív fel, vagy bír rá, büntetés miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a bűncselekményt hivatalos személyként követik el,

b) a bűncselekményt pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap-kezelő, tőzsdei, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár, foglalkoztatói nyugdíj szolgáltató intézmény, vagy szabályozott ingatlanbefektetési társaság tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként követik el,

c) a bűncselekménnyel érintett ügylet vagy ügyletek, megbízás vagy megbízások, ajánlat vagy ajánlatok abszolút értéke különösen nagy vagy ezt meghaladó értékű.

Szövegmagyarázat

1. A hagyományos piacon a vásárlók általában rendelkeznek minden fontos információval, amelyek a vásárlási döntés meghozatalához kellene. Megvizsgálhatják a terméket, összehasonlíthatják a szomszéd kereskedő árujával stb. A hagyományos piaccal szemben a tőzsde mint a modern nagykereskedelmi forgalom eszköze a hasonlóságok ellenére sok eltérő vonást mutat. Két alaptípusa van: az értéktőzsde, ahol értékpapírokkal, tipikusan részvényekkel és kötvényekkel kereskednek, valamint az árutőzsde, ahol nyers- és alapanyagok (búza, kávé, kőolaj stb.), valamint esetenként deviza cserél gazdát. A világ első tőzsdéje Amszterdamban alakult meg a 16-17. század fordulóján, de a tőzsde ma már nem szükségszerűen jelent fizikai helyet, inkább a piaci szereplők olyan összességét, amelyet a formális kereskedési szabályok és kommunikációs hálózatok kötnek össze. A tőzsdén megjelenő piaci szereplők befektetési döntéseket hoznak. Szemben a hagyományos piaccal, ahol a vásárló a költségeket a várható haszonnal egybevetve mérlegel, a befektetési döntés meghozatalakor a befektető két tényezőre koncentrál: a remélt jövőbeli hozamra és a kockázatra. Ahhoz azonban, hogy megfelelő döntést tudjon hozni, minél több információra van szüksége. A befektetők elvárása, hogy szigorú szabályok garantálják azt, hogy a releváns információk legyenek igazak, teljes körűek és mindenki számára ugyanakkor, ugyanolyan mértékben álljanak rendelkezésre. Az ideális cél az lenne, hogy mindenki minden pillanatban ugyanazokkal az információkkal rendelkezzen. Emiatt a tőzsdei vállalatoknak például rendszeresen nyilvánosságra kell hoznia bizonyos információkat, valamint mindenhol alapvetően szinten mondják ki, hogy tilos a bennfentes kereskedelem és a piacbefolyásolás. A bennfentes kereskedelem elkövetője alapvetően más piaci szereplők kárára cselekszik. Ha elad egy értékpapírt, amellyel kapcsolatban a birtokában van egy kedvezőtlen információ, akkor a vevő jár rosszul, ha pedig arra számít, hogy emelkedni fog az árfolyam, annak a zsebéből húzza ki a pénzt, aki megtartotta volna a pozícióját. Makroszinten pedig szintén károkat okozhat a bennfentes kereskedelem, mert a külföldi befektetők kivonulását eredményezheti az adott piacról.

Hazánkban 1990 előtt ismeretlen volt ez a bűncselekmény. Az Egyesült Államokban már 1934 óta létezik bennfentes kereskedéssel kapcsolatos jogi szabályozás, az Egyesült Királyságban 1981 óta. Németországban - ahol a tőzsde igen régi hagyományokkal rendelkezik - csak 1994-től kezdődően.

A Büntető Törvénykönyv a rendszerváltás óta tiltja a bennfentes értékpapír-kereskedelmet. A piacgazdaságra való áttérés óta eltelt mintegy másfél évtized alatt három nagyobb szabályozási kísérletnek lehettünk tanúi: a rendszerváltás utáni első szakasz egy viszonylag elnagyolt, mindössze egy mondatos rendelkezést tartalmazott a bennfentes kereskedelemről. Ezt követte az értékpapírpiacon fejlődésének legdinamikusabb szakaszát érintő 1994. utáni időszak, majd a szabályozás az EU csatlakozáshoz kapcsolódó jogharmonizációs folyamattal érte el jelenlegi formáját.

A bennfentes kereskedelem tényállását jelenleg hatályos formájában a Btk.-t módosító 2005. évi XCI. törvény határozta meg.

A tényállás lényegesen rövidebb lett elődénél, ráadásul a bennfentes információ definícióját is elhagyta. Értékpapír helyett immár a fejlett pénzpiaci viszonyokhoz igazodva pénzügyi eszközt említ.

A bennfentes kereskedelem tilalmára vonatkozó fő európai háttérnorma a Tanács 2003/6/EK irányelve, amely a korábbi 1989/592/EGK helyébe lépett. Emellett az időközben szintén elfogadott 2003/124/EK, illetve a 2003/125/EK irányelv is tartalmaz a témát érintő rendelkezéseket.

Az új irányelvek a bennfentes információk körét jelentősen kiszélesítették a régi közösségi rendelkezésekhez képest. Már nem pusztán az értékpapírokkal kapcsolatban nyer értelmezést a bennfentes információ, e fogalom felöleli a pénzügyi eszközökkel, illetve a származtatott árualapú termékekkel kapcsolatos információkat is, ezzel pedig szélesebb teret engedett a bennfentes kereskedelem miatti felelősségre vonásnak.

A bennfentes kereskedelem miatti felelősségre vonás szempontjából kiemelten jelentős a munkavégzés, illetve foglalkozás teljesítése során nyert információk átadásának a megengedhetősége. Ezzel kapcsolatban a 89/592/EGK irányelv 3. cikkének a) pontja kivételt enged a bennfentes információ átadásának tilalma alól, amennyiben szoros kapcsolat van a kérdéses információ átadása és a személy munkavégzése, foglalkozása vagy kötelezettségei teljesítése között. Azaz a munkavégzés, illetve foglalkozás teljesítése során nyert bennfentes információ akkor adható át legálisan, ha az információátadás feltétlenül szükséges az említett munkavégzés, foglalkozás vagy kötelezettségek teljesítéséhez. Ezzel kapcsolatban az Európai Bíróság a Grngaard döntésben azonban rámutatott arra, hogy a bennfentes információk átadásának tilalma alóli hivatkozott kivételt a tagállami hatóságoknak megszorítóan kell értelmezni.

A bűncselekmény tényállása keretdiszpozíció, háttérnormája a tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. Törvény [Tpt.]. Ez a jogszabály igen erőteljes hatáskört biztosít a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének. A PSZÁF a bennfentes és a piacbefolyásolást elkövető személyt a Tpt.-ben és az annak felhatalmazása alapján kiadott más jogszabályban valamint a Felügyelet határozatában foglalt kötelezettsége, továbbá a saját szabályzatában foglaltak megszegése, kijátszása, elmulasztása vagy késedelmes teljesítése esetén bírság megfizetésére kötelezheti. A bírság bennfentes kereskedelem, illetőleg piacbefolyásolás esetén 100.000-100.000.000 forint vagy a kimutatható vagyoni előny legfeljebb 400 százaléka. Ennek már adott esetben komoly visszatartó ereje lehet. Új elem a szabályozásban továbbá a bennfentes kereskedelem gyanúja esetén a PSZÁF felé előírt bejelentési kötelezettség is, amelyet a befektetési szolgáltatást végző szervezetek kötelesek teljesíteni. Ehhez azonban nem kapcsolódik külön büntetőjogi szankció, ennek elmulasztása tehát nem bűncselekmény, de komoly bírságot vonhat maga után. A szolgáltatók ugyanúgy kötelesek egy kijelölt személyt megnevezni, mint a pénzmosással kapcsolatban, itt azonban a bejelentést a PSZÁF-hez kell küldeni. A PSZÁF pedig eldönti, hogy feljelentést is tesz a rendőrségnek, vagy megelégszik a saját hatáskörben kiszabott bírsággal.

A bűncselekmény jogi tárgya a tőzsdei ügyletek megkötése során elengedhetetlen esélyegyenlőség, közvetve pedig a tisztességes piaci magatartás is.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, tehát bárki elkövetheti a bennfentes kereskedelmet, aki bennfentes információval rendelkezik. A bennfentes információval rendelkező úgynevezett bennfentes személyek körét szintén a háttérnormában találjuk meg:

a kibocsátó vezető tisztségviselője és felügyelőbizottsági tagja;

az a jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, illetve ezek ügyvezetője, vezető tisztségviselője és felügyelőbizottsági tagja, amelyben a kibocsátó huszonöt százalékot elérő vagy azt meghaladó közvetlen, illetőleg közvetett részesedéssel vagy szavazati joggal rendelkezik;

az a jogi személy, illetve jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, illetve ennek ügyvezetője, vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja, amely a kibocsátóban tíz százalékot elérő vagy azt meghaladó közvetlen, illetőleg közvetett részesedéssel vagy szavazati joggal rendelkezik;

a forgalomba hozatal, illetve a VII. Fejezet szerinti nyilvános vételi ajánlat szervezésében közreműködő bármely szervezet, illetve ennek érdemi ügyintézője, vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja, továbbá ezen szervezetnek és a kibocsátónak a kibocsátásban és a forgalomba hozatalban közreműködő más alkalmazottja, aki munkavégzésével kapcsolatosan bennfentes információhoz jutott, a forgalomba hozatalt követő egy évig;

a kibocsátó alaptőkéje (tőzstőkéje) tíz százalékát elérő vagy azt meghaladó közvetlen, illetőleg közvetett részesedéssel rendelkező természetes és jogi személy;

a kibocsátó számlavezető hitelintézete, illetve ennek vezető tisztségviselője, felügyelőbizottsági tagja és érdemi ügyintézője;

aki a bennfentes információt munka- vagy feladatköréből kifolyólag, munkavégzése vagy szokásos feladatainak elvégzése során kapta meg, vagy egyéb módon jutott tudomására;

aki a bennfentes információt bűncselekmény útján szerezte;

az a)-h) pontban felsorolt természetes személlyel közös háztartásban élő személy, illetőleg közeli hozzátartozója;

az a jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság, és ezek nevében eljáró személy, amelyben az a)-i) pontokban megjelölt bennfentes személy minősített befolyással bír.

Látható a felsorolásból, hogy a jogalkotó kissé túlbuzgó volt, a jogszabályi rendelkezés elolvasása után egyértelműen kijelenthetjük (és elég lett volna ezt a törvényben is így megfogalmazni): bennfentes személy az, aki bennfentes információval rendelkezik.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, az első két fordulat eshetőleges szándékkal is, a harmadik - a célzatra figyelemmel - csak egyenes szándékkal.

3. A bűncselekmény elkövetési tárgya a pénzügyi eszköz, amelyet a Btk. értelmező rendelkezésben határoz meg.

414. § (1) A 410. és a 411. § alkalmazásában pénzügyi eszközönek a pénzügyi eszközt, az egyéb tőzsdai terméket és bármilyen más eszközt, amelynek a forgalmazását az Európai Unió valamely tagállama szabályozott piacon engedélyezték, vagy amelyre vonatkozóan az ilyen piacon történő forgalmazásra engedélyezés iránti kérelmet nyújtottak be, azt a pénzügyi eszközt, amely nincs jelen szabályozott piacon, de értéke valamely, az a) pontban felsorolt pénzügyi eszköz értékétől vagy árfolyamától függ, és rendszeres vagy rendkívüli tájékoztatási kötelezettség megszűnéséig a nyilvánosan forgalomba hozott értékpapírt érteni kell.

A pénzügyi eszköz fogalmával kapcsolatosan a Btk. csak kiegészítő értelmezést ad, vagyis meghatározza, hogy a vonatkozó háttérnormában (a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló 2007. évi CXXXVIII. törvény) található értelmező rendelkezésben foglaltakon túlmenően mit is kell még érteni pénzügyi eszközön. A már említett háttérnorma 6. §-a szerint pénzügyi eszközök a következő aktívák:

az átruházható értékpapír;

a pénzpiaci eszköz;

a kollektív befektetési forma által kibocsátott értékpapír;

az értékpapírhoz, devizához, kamatlábhöz vagy hozamhoz kapcsolódó opció, határidős ügylet, csereügylet, határidős kamatláb-megállapodás, valamint bármely más származtatott ügylet, eszköz, pénzügyi index vagy intézkedés, amely fizikai szállítással teljesíthető vagy pénzben kiegyenlíthető;

az áruhoz kapcsolódó opció, határidős ügylet, csereügylet, határidős kamatláb-megállapodás, valamint bármely más származtatott ügylet, eszköz, amelyet pénzben kell kiegyenlíteni vagy az ügyletben résztvevő felek valamelyikének választása szerint pénzben kiegyenlíthető, ide nem értve a teljesítési határidő lejártát vagy más megszűnési okot

az áruhoz kapcsolódó opció, határidős ügylet, csereügylet, valamint bármely más származtatott ügylet, eszköz, amely fizikai szállítással teljesíthető, feltéve, hogy azzal szabályozott piacon vagy multilaterális kereskedési rendszerben kereskednek;

az f) pont alá nem tartozó, más származtatott pénzügyi eszköz jellemzőivel rendelkező, áruhoz kapcsolódó opció, tőzsdai és tőzsdén kívüli határidős ügylet, csereügylet, valamint bármely más származtatott ügylet, amely fizikai szállítással teljesíthető, és nem kereskedelmi célt szolgál, ha azt elismert elszámolóházon keresztül számolják el vagy rendszeres pótbefizetési kötelezettség érvényes rá;

a hitelkockázat átruházását célzó származtatott ügylet;

a különbözetre vonatkozó pénzügyi megállapodás;

az éghajlati, időjárási változóhoz, fuvardíjhoz, légszennyező anyag vagy üvegházhatású gáz kibocsátásához, inflációs rátához vagy más hivatalos gazdasági statisztikához kapcsolódó opció, határidős ügylet, csereügylet, határidős kamatláb-megállapodás vagy bármely más származtatott ügylet, eszköz, amelyet pénzben kell kiegyenlíteni, vagy amely az ügyletben résztvevő felek valamelyikének választása szerint pénzben kiegyenlíthető, ide nem értve azt az esetet, ha a megszűnés oka a nemteljesítés;

egyéb, az a)-j) pontban nem említett eszközökhöz, joghoz, kötelezettséghez, indexhez, intézkedéshez kapcsolódó származtatott ügylet, eszköz, amely rendelkezik a többi származtatott eszköz valamelyikének jellemzőivel, ideértve azt, hogy valamely szabályozott piacon vagy multilaterális kereskedési rendszerben kereskednek vele, elismert elszámolóházon keresztül számolják el és teljesítik, vagy rendszeres pótbefizetési kötelezettség érvényes rá, valamint a Bizottság 1287/2006/EK rendeletének 39. cikkében meghatározott származtatott ügylet.

4. Elkövetési magatartás az ügylet kötése, a bűncselekmény elkövethető a tőzsdén kívül is. Az ügyletet köt fordulat nem jelenti azt, hogy az elkövető kizárólag saját maga kötheti meg az ügyletet, sőt nem is ez a tipikus, általában valamilyen értékpapír-kereskedő vagy bizományos közreműködését veszik igénybe. A befektetési szolgáltató - ha nem tud az ügyletkötés bennfentes jellegéről - tévedése miatt mentesül a büntetőjogi felelősség alól. Ha azonban kellő gondosság mellett fel kellett volna ismernie a bennfentes ügyletet, a PSZÁF megbírságozhatja. Sem az eredmény (előnyszerzés), sem az előnyszerzési célzat nem tényállási elemek, tehát akkor is megvalósul a bűncselekmény, ha az elkövetőnek történetesen vesztesége származik az ügyletből. A bennfentes információ előnyszerzés végett történő átadása gyakorlatilag az ilyen információ eladását jelenti. Az információ eladása súlyos bűncselekménynek számít külföldön is, ezt igazolja egy a közelmúltban született amerikai ítélet:

Három és fél év börtönre ítélte 2011. augusztus 12-én az amerikai szövetségi bíróság a Nasdaq OMX Group egykori alkalmazottját, amiért az a hozzá eljuttatott bizalmas információt felhasználva bennfentes kereskedelmet követett el. Donald Johnson 2006 és 2009 között a világ egyik legnagyobb tőzsdéüzemeltető vállalat, a Nasdaq OMX piaci információs irodájának ügyvezető igazgatója volt, ahol többek között a piacon jegyzett vállalatok vezetőit tájékoztatta arról, hogy milyen hatásai lehetnek az általuk bejelentendő híreknek. Az amerikai igazságügyi minisztérium tájékoztatása szerint Johnson 755 ezer dollárt nyert olyan társaságok árfolyam-ingadozásán, amelyek többek között napelemeket, gyógyszert vagy állateledelt gyártanak.

A szakirodalomban felmerülnek viták azzal kapcsolatban, hogy az előny csak anyagi jellegű lehet, vagy például erkölcsi elismerés (előléptetés stb.), valamint a szexuális kapcsolat lehetősége is. Nem zárkozunk el ennek elfogadásától, de hozzátehetjük, hogy a gyakorlatban nem ez a tipikus elkövetési forma.

Elkövetési mód az első fordulatban a bennfentes információ felhasználásával, a másodikban pedig a birtokában lévő bennfentes információra tekintettel. Ennek értelmezéséhez meg kell határoznunk a bennfentes információ fogalmát, amelyet azonban már nem a Btk.-ban, hanem a Tptv.-ben találunk meg. Utóbbi szerint bennfentes információ

201. § (3) a) a pénzügyi eszközzel - ide nem értve az árualapú származtatott ügyletet - kapcsolatos olyan lényeges információ, amely

még nem került nyilvánosságra;

közvetlenül vagy közvetve a pénzügyi eszközre vagy a pénzügyi eszköz kibocsátójára vonatkozik;

nyilvánosságra kerülése esetén a pénzügyi eszköz árfolyamának lényeges befolyásolására alkalmas,

a pénzügyi eszközzel kapcsolatos megbízások végrehajtásával megbízott személyek esetében olyan lényeges információ az a) pontban meghatározottakon kívül, amely az ügyfél által adott és az ügyfél folyamatban lévő megbízásához kapcsolódik;

az árualapú származtatott ügylettel kapcsolatos olyan lényeges információ, amely

1) még nem került nyilvánosságra;

2) közvetlenül vagy közvetve az árualapú származtatott ügyletre vonatkozik;

3) az elfogadott piaci gyakorlat alapján a piaci szereplők tudomására hozandó;

4) információt a piac szereplőivel rendszeresen közölnek.

A háttérnorma, tehát a következő négy kritérium felállításával definiálja a bennfentes információ fogalmát. Olyan:

lényeges (konkrét) információ,

amely még nem került nyilvánosságra,

közvetlenül vagy közvetve pénzügyi eszközre vagy a pénzügyi eszköz kibocsátójára vonatkozik,

nyilvánosságra kerülése esetén a pénzügyi eszköz árfolyamának lényeges (jelentős) befolyásolására alkalmas.

A következőkben a PSZÁF vonatkozó ajánlása alapján bemutatjuk, hogy a Felügyelet mit ért a fenti négy kritérium alatt:

Lényeges (konkrét) információ

A Tpt. 201. § (4) bekezdése szerint lényeges információ: minden olyan információ, amely olyan eseményre vagy körülményre vonatkozik, amely bekövetkezett vagy bekövetkezése megalapozottan várható, és elég konkrét ahhoz, hogy lehetővé tegye következtetések levonását az adott körülménynek vagy eseménynek egy adott pénzügyi eszköz árfolyamára esetlegesen gyakorolt hatásáról. Az információ lényegessége (konkrétisége) esetről esetre értékelendő és magától az információtól, valamint az eset egyedi sajátosságaitól függ. Azonban a következő általános megállapítások is megfogalmazhatóak. Annak meghatározásánál, hogy az adott körülmény vagy esemény bekövetkezett-e, kulcsfontosságú, hogy van-e konkrét, objektív bizonyíték rá, ellentétben a piaci pletykával és a spekulációval, azaz bizonyítható-e, hogy az adott körülmény vagy esemény bekövetkezett. Annak eldöntésénél pedig, hogy egy esemény bekövetkezése mely esetekben várható megalapozottan, azt mérlegeli a Felügyelet, hogy az előzetesen rendelkezésre álló információk alapján ésszerű-e az adott következtetést levonni.

Ha az információ egy hosszabb ideig elhúzódó, szakaszokra osztható folyamatra, eseményre vonatkozik, a folyamat minden egyes szakasza külön-külön és maga az egész folyamat is minősülhet lényeges információnak. Erre példa a vételi ajánlat. Ha a tárgyalások végén mégsem kerül sor hivatalos vételi ajánlat tételére, az még nem jelenti azt, hogy a céltársaság megkörményezése önmagában ne minősülhetne lényeges információnak.

Egy információnak nem szükséges teljesnek sem lennie ahhoz, hogy lényeges (konkrét) legyen. Például a céltársasághoz való közeledés vételi ajánlattétel szándékával akkor is lehet lényeges információ, ha az ajánlattevő még nem döntött az ajánlati árról, tehát ha a vételi ajánlat nem minden eleme tisztázott még.

Hasonló módon, lényeges (konkrét) információnak minősülhet az is, amely olyan eseményekre vonatkozik, amelyek alternatívái lehetnek egymásnak. Például az a tény, hogy az ajánlattevő két társaság közül az egyikre vételi ajánlatot szándékozik tenni, de nem döntötte még el, hogy melyik társaság legyen a kettő közül, még minősülhet lényeges információnak.

Annak eldöntésében, hogy egy információ mikor elég konkrét ahhoz, hogy következtetést lehessen levonni az árára gyakorolt hatását illetően, a Felügyelet két körülményt mérlegel. Elég konkrét az információ akkor, ha annak birtokában az ésszerűen eljáró befektető pénzügyi kockázat nélkül vagy nagyon alacsony kockázat mellett képes befektetési döntést hozni, tehát a befektető nagy biztonsággal meg tudja ítélni, hogy az információ - nyilvánosságra kerülése esetén - milyen irányban mozdítja el a pénzügyi eszköz árfolyamát. Például ha tudomására jut valakinek, hogy egy kibocsátóra vételi ajánlatot fognak tenni, általában számíthat arra, hogy a vételi ajánlat nyilvánosságra kerülésekor a kibocsátó részvényeinek ára emelkedni fog. Másrészt az információ elég konkrét akkor is, ha az információ nyomban felhasználásra kerülne a piacon, azaz amint az információ ismertté válna, a piaci szereplők befektetési döntéseiket az információra tekintettel hoznák meg.

Nyilvánosságra hozatal

A Tpt. 201/C. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően a szabályozott piacra bevezetett értékpapír kibocsátója köteles haladéktalanul nyilvánosságra hozni, illetve internetes honlapján közzétenni a rá vonatkozó bennfentes információkat. Ugyanakkor a bennfentes kereskedelem vizsgálata szempontjából nyilvánosságra kerülnek tekinthető az információ akkor is, ha az a kibocsátó közreműködésével ugyan, de nem megfelelő módon, vagy harmadik személy útján került nyilvánosságra.

Az árfolyam lényeges (jelentős) befolyásolásra való alkalmasság

A Tpt. 201. § (5) bekezdése a következőképpen határozza meg az információ árfolyam lényeges befolyásolásra való alkalmasságát: Az árfolyam befolyásolásra alkalmas információ: minden olyan információ, amely a befektető által nagy valószínűséggel felhasználásra kerülne befektetési döntése meghozatalakor. Befektető alatt a Tpt. 5. § (1) bekezdés 20. pontja szerinti ésszerűen eljáró, átlagos piaci ismeretekkel rendelkező piaci befektetőt kell érteni. Azok, akiknél potenciálisan jelentkezhet bennfentes információ, előzetesen értékelik azt, hogy egy adott információ az árfolyam lényeges (jelentős) befolyásolásra alkalmas-e. Mérlegelik, hogy mekkora a valószínűsége annak, hogy egy ésszerűen eljáró befektető felhasználja az információt befektetési döntése meghozatalakor. Ennek a valószínűségi foknak nagyobbnak kell lennie, mint a pusztán lehetőségnek arra, hogy a befektető felhasználja az információt, de nem kell, hogy elérje a teljes bizonyosság fokát.

Nem lehet meghatározni sem százalékos formában, sem abszolút értékben, hogy mekkora árváltozás minősülhet lényegesnek (jelentősnek). Például blue-chip papírok esetében kisebb árfolyamváltozás is minősülhet lényegesnek (jelentősnek), kevésbé likvid, nagyobb volatilitást mutató értékpapírok esetében nagyobb mértékű árfolyamváltozásra van szükség. A jelentős ármozgás megállapításánál figyelembe veendő tényezők:

a kérdéses esemény vagy körülmény jelentőségét a társaság tevékenységének egészéhez viszonyítva;

az információ összefüggését a pénzügyi eszköz árát alakító fő tényezőkkel;

az információforrás megbízhatóságát;

a kérdéses pénzügyi eszköz árfolyamát érintő piaci változókat (ár, nyereség, volatilitás, likviditás, a pénzügyi eszközök közötti kölcsönhatás, kereslet, kínálat stb.)

Az árfolyam lényeges befolyásolásra alkalmassággal kapcsolatban szükséges továbbá figyelemmel lenni arra is, hogy olyan típusú információról van-e szó, melyhez hasonló típusú információ a múltban egyszer már lényeges befolyással volt az árfolyamokra;

korábban elemzői vélemények és jelentések úgy értékelték, hogy az ilyen típusú információ árfolyam-érzékeny;

a kibocsátó maga korábban hasonló eseményt vagy körülményt árfolyamérzékeny információnak minősített.

Hangsúlyozandó, hogy ezek a tényezők csak iránymutatásként szolgálnak/szolgálhatnak. Egy információ jelentősége, árérzékenysége társaságonként változhat, számos tényezőtől függően. Így - többek között - figyelembe veendő a társaság mérete vagy a piac társaságról és az adott szektorról alkotott képe. Ezenfelül az információnak az árfolyam lényeges befolyásolásra való alkalmassága változhat a pénzügyi eszköz fajtája szerint is. Például amíg ugyanaz az információ egy részvénykibocsátó szempontjából árfolyamérzékeny lehet, addig egy hitelpapír kibocsátó szempontjából már nem biztos, hogy az.

A bennfentes információ fogalma szempontjából nagyon érdekes és tanulságos a következő jogeset, amely azonban anélkül zárult le, hogy a bennfentes kereskedelmet bizonyítani lehetett volna:

A Standard & Poors hitelminősítő ügynökség 2006. június 15. napján a hosszú lejáratú magyar devizaadósságot A-kategóriából BBB+ kategóriába leminősítő publikációt jelentetett meg a honlapján. A PSZÁF első körben szerzett értesülései szerint a leminősítés közép-európai idő szerint 14:03 perckor jelent meg a S&P honlapján, 14:04-kor pedig a nemzetközi hírügynökségek jelentéseiben. Közvetlenül ezt megelőző percekben egyes külföldi piaci szereplők részéről nagy volumenű magyar állampapír és forint eladásokra került sor. A PSZÁF 2006. június 16-án hivatalból piacfelügyeleti eljárást indított, melynek tárgya a bennfentes kereskedelem tilalmára vonatkozó rendelkezések betartásának vizsgálata volt. A Felügyelet a közzétételt megelőzően a hosszú lejáratú magyar állampapír, illetve deviza spot ügyletek, illetve a közzététel körülményeit kívánta feltárni, nevezetesen azt, hogy a nyilvánosságra kerülés előtt hozzájuthattak-e egyes piaci szereplők a leminősítésről szóló információhoz, és ez indukálta-e 2006. június 15. napján 13:55 perctől 14:04 percgig tapasztalható, hirtelen megnövekedett aktivitást a hosszú lejáratú magyar állampapírok piacán, illetve a devizapiacokon.

A PSZÁF a bizonyítási eljárás keretében a befektetési szolgáltatókat nyilatkoztattatásra hívta fel arra vonatkozóan, hogy mikor milyen formában értesültek az S&P leminősítéséről, és adatszolgáltatásra hívta fel őket a 13:55-14:03 közötti időszakban kötött ügyletekre vonatkozóan. A Felügyelet továbbá a tényállás tisztázása érdekében tanúként meghallgatta a Reuters magyarországi képviselőjének alkalmazottait a leminősítés Reuters portálján történő megjelentetésével kapcsolatban. Ezen kívül a Felügyelet az Európai Értékpapír-felügyelet Bizottságának többoldalú együttműködési megállapodása (CESR Memorandum of Understanding) alapján nemzetközi jogsegélyt íránt folyamodott az angol pénzügyi felügyelethez (Financial Supervisory Authority, a továbbiakban: FSA). Ennek keretében a Felügyelet kérte az FSA-tól, mint illetékes felügyeleti hatóságtól a Reuters és az S&P nyilatkozatának beszerzését és nyilatkozataikat alátámasztó dokumentumok megküldését.

A rendelkezésre álló bizonyítási eszközök alapján az alábbi tényállás volt megállapítható: 2006. június 15-én 13:55 perckor megjelent a leminősítésről szóló közlemény címe (headline) az S&P honlapján, ezzel egy időben a Ratingsdirect előfizetési honlap felületén és a Creditwire rendszeren. (A Ratingsdirect a S&P által nyújtott - mintegy 8 millió ratingen kívül részletes szektor, földrajzi régió, illetve pénzügyi instrumentum elemzéseket kínál - szolgáltatás, amely az előfizetők számára külön jelszóval a S&P honlapjáról, illetve közvetve a Reuters honlapjáról érhető el.)

A teljes közlemény (a leminősítésről szóló információ, az azt magyarázó kommentárral együtt) 14:03 perckor jelent meg az S&P honlapján, ezt követően 14:04-14:05 perckor a Bloomberg és a Reuters felületén. A hazai befektetési szolgáltatók szinte mindegyike 14:03-04 perckor értesült a leminősítésről a Reuters és Bloomberg jelentéseiből. A 13:55 perc és 14:04 perc közötti időszakban, mielőtt a leminősítésről szóló hírről tudomást szereztek, a magyar állampapírokra kötött ügyleteiken és a devizapiacon jelentős veszteségeket realizáltak.

A Felügyelet eljárása annak feltárására irányult, hogy a 13:55 és 14:03 perc között kötött ügyletek megvalósítják-e a bennfentes kereskedelmet.

Jelen eljárásban az 1. pontban meghatározott fogalom meghatározás releváns. Az a), b) és c) alpontokban foglalt feltételeknek együttesen kell fennállnia ahhoz, hogy a bennfentes információ léte, majd ezt követően esetlegesen a bennfentes kereskedelem megvalósulása megállapítható legyen. A tárgybeli esetben a leminősítésről szóló információ megfelel a b) és c) alpontokban foglalt kritériumoknak, hiszen a leminősítés Magyarországra mint az állampapírok kibocsátójára vonatkozott, és az ilyen természetű hírek általában a pénzügyi eszköz árfolyamának lényeges befolyásolására alkalmasak. Illetve jelen esetben is a leminősítés nyilvánosságra kerülése után jelentősen gyengült a forint euróval szemben jegyzett és csökkent hosszú lejáratú magyar államkötvények árfolyama.

Ugyanakkor az a) alpontban foglalt feltétel - az információ még nem került nyilvánosságra - nem valósul meg, tekintettel arra, hogy a leminősítésről szóló információ 13:55 perckor - még ha csak szalagcím formájában is - elméletileg elérhetővé vált valamennyi, így a magyar piaci szereplők számára is. A piaci szereplőknek saját üzletpolitikai döntésük az, hogy milyen hírforrásokat használnak fel befektetési döntéseik meghozatalához. Az a tény, hogy a hazai piaci szereplők túlnyomó többsége a Reuters és Bloomberg portáljait használta hírforrásként, amely mintegy 8-9 perccel később közölte a hírt az eredeti megjelenést követően, nem változtat azon a tényen, hogy az S&P honlapján a leminősítésről már 13:55 perckor tudomást szerezhettek volna. Így a 13:55 perc után kezdeményezett tranzakciók nem tekinthetők olyanoknak, amelyet a piaci szereplők bennfentes információ birtokában kezdeményeztek, ennek következtében nem minősíthetők a megkötött ügyletek bennfentes kereskedelemnek sem.

A már hivatkozott 2/2008-as PSZÁF ajánlás egyébként példálózva felsorolja azokat a körülményeket, amelyek bennfentes információt eredményezhetnek (a felsorolás természetesen nem kimerítő, hiszen ez nem is lenne lehetséges):

a kibocsátóban történő jelentős tulajdon, illetőleg befolyásszerzési szándék, illetve ajánlat megjelenése,
a társaság irányításában történő változás,
a menedzsmentben és a felügyelő bizottságban történő változások,
saját tőkével kapcsolatos műveletek, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok kibocsátása, vételi vagy jegyzési garanciavállalás, alaptőke emelés vagy csökkentés,
egyesülés, szétválás, kiválás,
más társaságban fennálló tulajdonosi részesedés elidegenítése, megszerzése, nagyobb értékű vagyontárgyak, üzletágak megszerzése, elidegenítése,
a kibocsátó eszközeire és forrásaira, pénzügyi helyzetére, nyereségre-veszteségre kiható reorganizáció,
visszavásárlási programokkal vagy más jegyzett pénzügyi eszközzel kapcsolatos tranzakciókkal kapcsolatos döntések,
a kibocsátó adott részvényfajtába, részvényosztályba és részvénytörzsekbe (Gt. 183. §) tartozó részvényeihez kapcsolódó jogokban történő változás,
felszámolási eljárás és csődeljárás, végelszámolási eljárás és a cég megszűntnek nyilvánításának kezdeményezése, a felszámolás és csődeljárás bíróság, illetve a végelszámolási eljárás és a cég megszűntnek nyilvánításának cégbíróság által történő elrendelése,
jelentős, releváns jogviták,
a hitelkeret bank által történő megszüntetése,
jogutód nélküli megszűnés,
vagyontárgyak értékének jelentős változása,
a társaság beszállítóinak, adószámlájának fizetésképtelensége,
az ingatlan-tulajdon értékének jelentős csökkenése,
a nem biztosított készlet fizikai megsemmisülése,
új engedélyek, szabadalmak, védjegyek,
a portfólióban levő pénzügyi eszközök értékének növekedése vagy csökkenése,
a szabadalmak, jogok vagy szellemi javak piaci innovációból adódó értékcsökkenése,
meghatározott vagyontárgyakra érkező vételi ajánlat,
új innovatív termék vagy technológia kifejlesztése,
termékfelelősség és környezeti kárfelölősség érvényesítése a társasággal szemben,
a várható bevételben és veszteségben bekövetkező jelentős változás,
jelentős új ügyfél megrendelés, annak lemondása vagy jelentős módosítása,
egy új üzletág (tevékenységi kör) beindítása és megszüntetése,
változások a kibocsátó befektetési politikájában,

az osztalékfizetés dátuma, a dátum megváltozása, az osztalék összegének megváltozása, változások az osztalékfizetési politikában.

Az egyetlen eddig e körben jogerős ítélettel zárult (még tiltott értékpapír-kereskedelmként indult) ügy (PKKB B. 5401/1994., illetve Fővárosi Bíróság Bf. 8686/1995.) lényege a következő volt:

Az ügy II. r. vádlottja - egy Rt. vezérigazgatója - még a 90-es évek elején az általa vezetett társaság gazdasági mutatóinak javulását, hosszú ideje alulértékelt (600.- Ft-os ár körül mozgó) és alig vásárolt részvényei árfolyamának emelkedését várta attól, hogy a részvényeket egy német értéktőzsde úgynevezett telefonos kereskedelmébe is bevezeti. E várakozást - figyelemmel a társaság átmeneti visszaesés után ismét javuló gazdasági helyzetére - alaposnak lehetett tekinteni.

A vádlott még az Rt. igazgatóságnak jóváhagyó döntése előtt ismertette a tervét barátjával és üzleti partnerével, az I. r. vádlottal - aki egyben a szomszédja is volt -, sőt előkalkulációt is végeztek a tervezett árfolyam-növekedésből származó haszon mértékére vonatkozóan. A megbeszélés után az I. r. vádlott árfolyam-emelkedést elindító megbízásokat adott brókercégeknek az Rt. mintegy 15 000 db részvényeinek megvásárlására, 900-1800 Ft közötti árakon. Az I. r. vádlott tehát a II. r. vádlottól kapott bennfentes információ alapján vásárlásokba kezdett, s a megélénkülő forgalomra tekintettel a részvények árfolyama rövid időn belül 600 Ft-ról 2400 Ft-ra nőtt. A felvásárolt részvényeket ekkor a vádlottak részben saját közös kft.-jük közbeiktatásával eladták, s a mintegy 17 millió forintos haszon az előzetes kalkulációnak megfelelően osztoztak. Az ügylet közvetett eredménye az Rt. gazdasági helyzetének további javulása, alaptőke-emelés és a növekvő árfolyamú részvények adósság fejében történő elfogadása volt.

A vádlottak bűnösségüket tagadták, lényegében azt állítva, hogy az I. r. vádlott semmilyen bennfentes információt nem kapott, gyakorlatilag saját kezdeményezésére és kockázatára kezdett részvényvásárlásokba.

A másodfokú döntés egyebek mellett kifejtette: az I. r. vádlott [...] magabiztosságát igazolja az a körülmény is, hogy nevezett vádlott néhány nap alatt kb. 30 millió forintért vásárolt részvényeket [...] s ez a vádlottak védekezése tükrében olyan felelőtlen, a racionális gondolkodással, a logika szabályaival ellentétben álló magatartás lenne, amelyről bizonyossággal állítható, hogy azt a vádlott nem tanúsította volna, ha nincs olyan információ birtokában, amely miatt biztos volt az igen magas összegű pénz befektetésének sikerében.

A bíróság mindezek alapján a vádlottakat a tiltott értékpapír-kereskedelem bűncselekményében bűnösnek mondta ki, és felfüggesztett fogház-, valamint pénzmellékbüntetésre ítélte.

A bűncselekmény jogalkalmazói gyakorlata igencsak szegényes, annak ellenére, hogy hozzáférhető már azon gyanús körülmények listája, amelyeket a befektetési szolgáltatóknak figyelniük kell, és bennfentes kereskedelem gyanúja esetén bejelentést kell tenniük a PSZÁF-nak (hasonlóan a pénzmosás-gyanús tranzakciók NAV részére történő bejelentéséhez).

5. Jelentősen megnehezítik a jogalkalmazást, ha bizonyos gyakorlati szempontból fontos elméleti kérdésekre a válaszok nincsenek kellő határozottsággal lefektetve. Nem csoda, hogy kevés büntetőeljárás indul Magyarországon bennfentes kereskedelem miatt.

Az első kérdéskör, amivel kapcsolatban két teljesen ellenkező nézet csap össze, az az előny meghatározása. Az egyik álláspont szerint az elérni kívánt előny nem csupán vagyoni természetű lehet, a kifejezetten anyagi kedvezmény különböző formáin kívül idetartoznak a szolgáltatások, így például a nemi kapcsolatba lépés, sőt, az erkölcsi elismerés formái is, például az előléptetés. Ezt a véleményt erősíti a miniszteri indoklás is, amely szerint nincs jelentősége, hogy az előny az átadónál vagy a kedvezményezetténél jelenik meg, és annak sem, hogy az előny vagyoni, személyes jellegű-e, vagy más formában jelenik meg. Igaz, hogy a miniszteri indoklás a jogirodalmi értelmezés kategóriájába tartozik, ezért annak kötelező ereje Magyarországon nincs, viszont a jogalkalmazás segítségére irányul, ezért arra nézve általában igen nagy hatást gyakorol. Már csak azért is, mert a miniszteri indoklásban a törvényhozói szándék kerül kibontásra. Mégis erőteljesen megzavarja a jogalkalmazást az ezzel ellenkező álláspont, amely szerint az előny a bűncselekmény természetéből adódóan csak vagyoni lehet, hisz az elkövető szándéka vagy arra irányul, hogy nagy mértékű árfolyamnyereségre tegyen szert, vagy hogy árfolyamvesztést küszöbölgön ki. E második álláspont képviselői véleményüket a bűncselekmény szabályozási konstrukciójából vezetik le, ugyanis ha a bennfentes személy köteleességszegése egyéb előnyök elérésére irányul, az korrupciós jellegű bűncselekmény megállapítását eredményezheti.

A másik jelentős kérdéskör, amivel kapcsolatos nézetek szintén eltérnek, az a rendbeliség meghatározása. Az egyik tábor hívei azt állítják, hogy a rendbeliséget a bennfentes információval érintett gazdálkodó szervezetek száma határozza meg mindaddig, amíg azok egy értékpapírhoz, egy adott társaság részvényeihez kapcsolódnak. Ebben a körben több bennfentes információ felhasználása vagy több ügylet kötése természetes egység. A folytatólagosság megállapítása, figyelemmel az elkövető rendelkezésére álló idő rendkívüli rövidségére, gyakorlatilag kizárható. Az ezzel ellentétes álláspont szerint viszont a rendbeliséget az információk, nem pedig az ügyletek száma határozza meg, azonos bennfentes információ birtokában folyamatosan történő ügyletkötés pedig folytatólagosság megállapításához vezethet. Természetesen nem lehet egyértelműen meghatározni, mennyi az az idő, ami már, illetve még elegendő a folytatólagosság megállapításához, ez bűncselekményenként is mutathat eltérést. A bennfentes kereskedelem jellegénél fogva az a bűncselekmény, amelynél az elkövetőket nagyon is megalapozottan ösztönözheti a nagy árfolyamnyereségek ígérete arra, hogy rövid idő alatt egyetlen bennfentes információ felhasználásával egységes elhatározással azonos befektetők sérelmére több ügyletet kössenek.

A gyakorlat számára gondot szokott még okozni a bennfentes információ megállapítása is, annak ellenére, hogy ezt a fogalmat alaposan körülírja a Tpt. A problémát az okozza, hogy tartalmaz a fogalom két kevésbé egzakt kifejezést. Az egyik a nyilvánosságra még nem hozott információ követelménye. A bennfentes személy ezt oly módon igyekszik kijátszani, hogy ugyan megjelenti a kérdéses információt, de mondjuk egy olyan honlapon, amiről tudja, hogy a befektetők csak a legkritikább esetben szerzik onnan az értesítéseiket. Ilyen esetben a bennfentes személyt nem lehet tettéért felelősségre vonni, mert az interneten lévő információkhoz bárki hozzáférhet, jöllehet tisztában volt vele, hogy nem sokan fognak tudomást szerezni róluk az adott honlapon. Elvileg persze a bennfentes személy szándéka sem irányulhat arra, hogy a publikációval szelektálja az információról értesülő befektetők körét, de nagyon nehéz bebizonyítani, hogy mire is irányult a bennfentes személy szándéka.

Hasonló nehézségeket okoz az árérzékeny információ fogalma, ennek definiálása ugyanis nem magától értetődő feladat. Az adott vállalat tevékenységi köréről, funkciójáról is függ, mely információ minősül árérzékenynek.

Azonban még a fentiekben ismertetetteknél is nagyobb baj, hogy noha rengeteg a bennfentes információ, ezek óvatosságból, felkészületlenségből, felületességből, rossz beidegződésből vagy a büntetőjogi ismeretek hiányában egyszerűen nem jutnak el a bűnüldöző hatóságok tudomására.

A másik ezzel rokon probléma a terhelt tudattartalmának a bizonyítása. Vajon tisztában volt-e azzal a konyhai alkalmazott, amikor kihallgatta a vállalat igazgatóját, hogy bennfentes információkhoz jutott? Vannak esetek, amikor ezt a körülmények szerencsés összejátzásának köszönhetően egyértelműen el lehet dönteni, de a legtöbb esetben ez mégsem egyszerű feladat. Ezért talán célszerűbb lenne a bennfentes kereskedelem gondatlan alakját is büntetni, ahogy arról a Tpt. is rendelkezik a 201. § (1) bekezdésében.

Bennfentes információ jogosulatlan közzététele

410/A. § Aki azért, hogy jogtalan előnyt szerezzen vagy jogtalan hátrányt okozzon, bennfentes információt illetéktelen személynek vagy személyeknek átad, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Tiltott piacbefolyásolás

411. § (1) Aki

a) olyan ügyletet köt, megbízást ad, visszavon vagy módosít, saját számlás kereskedés során ajánlatot rögzít, visszavon vagy módosít, amely az adott pénzügyi eszköz vagy kapcsolódó azonnali árutőzsdei ügylet keresleti vagy kínálati viszonyairól, árfolyamáról vagy áráról hamis vagy félrevezető jelzéseket ad, azt mesterséges vagy rendellenes szinten rögzíti,

b) pénzügyi eszközre vonatkozó színlelt ügylet kötésével vagy más megtévesztő magatartással a pénzügyi eszköz vagy kapcsolódó azonnali árutőzsdei ügylet árfolyamát vagy árát befolyásolni törekszik,

c) a referenciaérték kiszámítását hamis vagy félrevezető információ közlésével vagy továbbításával, vagy megtévesztő módszer alkalmazásával befolyásolni törekszik, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki haszonszerzés céljából nagy nyilvánosság előtt olyan információt közöl vagy hírsztel, amely az adott pénzügyi eszköz vagy kapcsolódó azonnali árutőzsdei ügylet keresleti vagy kínálati viszonyairól, árfolyamáról vagy áráról hamis vagy félrevezető jelzéseket ad, azt mesterséges vagy rendellenes szinten rögzíti.

(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a gazdálkodó szervezet vagyoni helyzetéről vagy vezető állású személyéről e tevékenységével összefüggésben, illetve a gazdálkodó szervezetre vonatkozóan pénzügyi eszközről valótlán adat közlésével vagy hírsztelésével, illetve adat elhallgatásával másokat tőkebefektetésre vagy a befektetés emelésére, illetve tőkebefektetés eladására vagy a befektetés csökkentésére rábír.

(4) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt

a) bünszövetségben,

b) hivatalos személyként,

c) pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap-kezelő, tőzsdei, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár, foglalkoztatói nyugdíj szolgáltató intézmény, vagy szabályozott ingatlanbefektetési társaság tisztségviselőjeként vagy alkalmazottjaként követi el, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Az (1)-(4) bekezdés alkalmazandó a piaci visszaélésekről, valamint a 2003/6/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2003/124/EK, a 2003/125/EK és a 2004/72/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2014. április 16-i 596/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (a továbbiakban: 596/2014/EU rendelet) 2. cikk (2) bekezdés a) és b) pontjában meghatározott ügyletekre és eszközökre is, ha az ügylet, a megbízás, az ajánlat vagy a magatartás a pénzügyi eszköz vagy az azonnali árutőzsdei ügylet árára, árfolyamára vagy értékére hatást gyakorol.

Szövegmagyarázat

1. A bennfentes kereskedelemről és a piaci manipulációról (piaci visszaélés) szóló, 2003. január 28-i 2003/6/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv (7) kiegészíti és naprakésszé teszi a piac integritásának védelmét szolgáló uniós jogi keretet. Az azóta történt, a pénzügyi világot jelentősen átforgató jogalkotási, piaci és technikai fejlemények miatt az irányelv helyébe új jogszabályt kell léptetni, amely lépést tart e fejleményekkel. Új jogalkotási aktusra van szükség továbbá, amely az európai uniós pénzügyi felügyelettel foglalkozó magas szintű csoport következtetéseivel összhangban egységes szabályokat vezet be, tisztázza a kulcsfogalmakat, és egységes szabálykönyvet biztosít az EU-ban. Egységes keret kialakítása szükséges a piac integritásának megőrzéséhez, az esetleges szabályozási arbitrázs elkerüléséhez, manipuláció kísérletének esetében az elszámoltathatóság biztosításához, valamint ahhoz, hogy a piaci szereplők nagyobb jogbiztonság mellett mérsékeltbb szabályozási összetettségnek legyenek kitéve. A közvetlenül alkalmazható jogi aktus célja, hogy meghatározó módon hozzájáruljon a belső piac zökkenőmentes működéséhez. A pénzügyi eszközök jelentős részének árazása referenciaértékekre való hivatkozások útján történik. A referenciaértékek - például a bankközi kínálati kamatlábak - tényleges manipulálása vagy az arra irányuló kísérlet súlyos hatásokkal járhat a piaci bizalomra nézve, és jelentős veszteségeket okozhat a befektetőknek, vagy torzíthatja a realgazdaság működését. Következésképp a piacok stabilitásának megőrzése, valamint annak biztosítása érdekében, hogy az illetékes hatóságok érvényesíteni tudják a referenciaértékek manipulálásának egyértelmű tilalmát, a referenciaértékre vonatkozó külön rendelkezésekre van szükség. A piaci manipuláció általános tilalmát ki kell egészíteni a referenciaérték manipulálásának és a hamis vagy félrevezető információk bármilyen jellegű továbbításának, hamis vagy félrevezető adatok közlésének, illetve minden olyan egyéb cselekménynek a tilalmával, amely valamely referenciaérték kiszámításának manipulálására irányul, ideértve a referenciaérték kiszámításához alkalmazott módszer manipulálását is. Ezek a szabályok kiegészítik a nagykereskedelmi energiapiacok integritásáról és átláthatóságáról szóló, 2011. október 25-i 1227/2011/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletet (12), amely tiltja a nagykereskedelmi energiapiacokon árbecsléssel vagy piaci jelentések készítésével foglalkozó vállalkozások szándékos félrevezetését hamis adatok közlésével, amely az adott árbecslések vagy piaci jelentések alapján eljáró piaci szereplők félrevezetését eredményezi. Emellett az illetékes hatóságoktól nem követelhető meg, hogy bebizonyítsák a pontos összefüggést egy vagy több egyén helytelen viselkedése és egy vagy több pénzügyi eszközre gyakorolt hatás között. Elegendőnek kell lennie annak, ha akár közvetett kapcsolat van a visszaélés és a pénzügyi eszköz között. Így például a piaci manipuláció fogalom meghatározásának a hamis vagy félrevezető információk bankközi ajánlati kamatlábhoz vagy más referenciaértékhez kapcsolódó pusztán továbbítására is ki kell terjednie.

E bűncselekmény csak elnevezésében csalás. Valójában ahhoz mérten előrehozott büntetőjogi védelmet létesít, mert a tőkepiaci befektetők tényleges megkárosítása már alkalmazási körén kívül esik. A csalárd, a tudatosan megtévesztő magatartásra visszavezethető tőkebefektetés azonban a befektetők károsodásának reális és közvetlen veszélyét hordozza magában.

A bűncselekmény védett jogi tárgya az egyes befektetők érdekein túl a tőkepiac biztonságos működése. Ez utóbbinak elengedhetetlen feltétele, hogy a befektetők valós és hiteles információk alapján döntsének befektetéseikről.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet, az elkövető nem kell, hogy érdekelt legyen az adott pénzügyi eszköz árfolyamának bármilyen irányban történő elmozdulásában. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A tényállás ugyan célzatot nem tartalmaz, de az elkövetési magatartás felbujtásszerű jellegéből fakadóan a gyakorlatban csak az egyenes szándékkal történő elkövetést tartjuk elképzelhetőnek.

3. A bűncselekmény első fordulója valóltan adat segítségével követhető el. Az adat elemi ismeret. Az adat tények, fogalmak olyan megjelenési formája, amely alkalmas emberi eszközökkel történő értelmezésre, feldolgozásra, továbbításra. Az adatokból gondolkodás vagy gépi feldolgozás útján információkat, azaz új ismereteket nyerünk. A vezető állású személy és a pénzügyi eszköz fogalmával kapcsolatban a Btk. ad értelmező rendelkezést:

414. § (1) A 410. és a 411. § alkalmazásában pénzügyi eszközönek a pénzügyi eszközt, az egyéb tőzsdéi terméket és bármilyen más eszközt, amelynek a forgalmazását az Európai Unió valamely tagállama szabályozott piacon engedélyezték, vagy amelyre vonatkozóan az ilyen piacon történő forgalmazásra engedélyezés iránti kérelmet nyújtottak be, azt a pénzügyi eszközt, amely nincs jelen szabályozott piacon, de értéke valamely, az a) pontban felsorolt pénzügyi eszköz értékétől vagy árfolyamától függ, a rendszeres vagy rendkívüli tájékoztatási kötelezettség megszűnéséig a nyilvánosan forgalomba hozott értékpapírtis érteni kell. (2) A 409. és a 411. § alkalmazásában vezető állású személy: a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője, felügyelőbizottságának tagja, a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe, illetve a külföldi székhelyű európai gazdasági egyesülés magyarországi telephelye vezetésére kinevezett személy, minden olyan személy, akit a gazdálkodó szervezet alapszabálya, alapító okirata vagy társasági szerződése ilyenként határoz meg.

Elkövetési magatartás a rábírás, amely sui generis felbujtásszerű cselekmény. Önálló bűncselekménykénti szabályozásának az indoka az, hogy maga az alapcselekmény, vagyis a tőkebefektetés stb. természetsszerűleg nem minősül bűncselekménynek.

Szemben több kommentár és tankönyv álláspontjával, a valóltan adat közlése és híresztelése, illetve elhallgatása álláspontunk szerint nem elkövetési magatartás, hanem elkövetési mód. A bűncselekmény elkövetési módjai a következők:

a) gazdálkodó szervezet vagyoni helyzetéről vagy vezető állású személyéről e tevékenységével összefüggésben valóltan adat közlésével vagy híresztelésével, illetve adat elhallgatásával,

a) gazdálkodó szervezetre vonatkozóan pénzügyi eszközről valóltan adat közlésével vagy híresztelésével, illetve adat elhallgatásával,

pénzügyi eszközre vonatkozó színlelt ügylet kötésével.

A Btk. ezzel a bűncselekménnyel főként a tőkepiacot védi a piacbefolyásolástól. A vonatkozó háttérnorma, a 2001. évi CXX. Törvény (Tpt). 202. §-a szerinti piacbefolyásolásnak minősül:

olyan ügylet kötése vagy ügylet kötésére megbízásadás, amely hamis vagy félrevezető jelzéseket ad vagy adhat az adott pénzügyi eszköz keresleti vagy kínálati viszonyairól, árfolyamáról;

olyan ügylet kötése vagy ügylet kötésére való megbízásadás, amely az adott pénzügyi eszköz árfolyamát mesterséges vagy rendellenes szinten rögzíti;

olyan ügylet kötése vagy ügylet kötésére megbízásadás, amely színlelt, illetve amelyben bármilyen más formájú megtévesztéshez, manipulációhoz folyamodnak; vagy megalapozatlan, félrevezető, hamis információ közlése, híresztelése, nyilvánosságra hozása vagy nyilvános közlése, feltéve, hogy az információt terjesztő személy az információ hamis vagy félrevezető mivoltának tudatában van vagy az adott helyzetben elvárható gondossággal eljárva tudatában kellett volna lennie.

A **Tpt. 205. §-a** szerint bennfentes kereskedelemre, illetve piacbefolyásolásra utaló adat, tény vagy körülmény felmerülése esetén a befektetési szolgáltatási, kiegészítő befektetési szolgáltatási, árutőzsdei szolgáltatási tevékenységet végző személy köteles azt a Felügyeletnek a tudomásszerzést követően haladéktalanul bejelenteni. Ha a bejelentés nem írásban történik, azt öt munkanapon belül írásban is meg kell ismételni. Ez a rendelkezés azt a kötelezettséget rója a befektetési szolgáltatókra, hogy amennyiben a szokásos napi tevékenységük során bármilyen szembetűnő, az adott piaci körülmények között racionális módon nem igazolható, szokatlan eseményt észlelnék, jelezzék a PSZÁF felé. Az ügylet, illetve magatartás szokatlanságának megítélése kizárólag a befektetési szolgáltató szubjektív mérlegelésétől függ. A bejelentés elmulasztása viszont nem önálló bűncselekmény, szemben a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása bűncselekményekre vonatkozó bejelentési kötelezettséggel.

Árfolyam-befolyásolásra utaló gyanús körülmények a PSZÁF vonatkozó ajánlása szerint a következők:

Olyan ügyletek, amelyek láthatóan arra irányulnak, hogy egy nem megfelelő likviditású papír árát beállítsák/fixálják egy adott kereskedési szakaszon belül (kivéve, ha az ilyen jellegű műveleteket a szabályozott piac szabályzatai kifejezetten megengedik).

Olyan tranzakciók, amelyek arra irányulnak, hogy megkerüljék a piac biztonságos kereskedésének szabályait (például a mennyiségi limiteket, a vételi és eladási ajánlatok közötti eltérésre vonatkozó paramétereket).

Amennyiben egy ügylet megkötésre vár, a vételi/eladási ár (ajánlati könyvben szereplőhöz képest) megváltoztatása akkor, ha a kétféle ármeghatározás közötti rés fontos szerepet játszik.

Jelentős mennyiségű ajánlat bevitele az ajánlati könyvbe néhány perccel az aukciós ár meghatározása előtt, majd ezen megbízások törlése, mielőtt az ajánlati könyvet ármeghatározás céljából lezárják annak érdekében, hogy az elméleti nyitóár magasabbnak vagy alacsonyabbnak tűnjön, mint amilyen egyébként lenne.

Olyan ügyletek, amelyek nyilvánvalóan arra irányulnak, hogy egy adott határidős termék alapjául származó pénzügyi eszköz árát a kötési árfolyam alatt tartsák a lejáratot megelőzően.

Olyan ügyletek, amelyek arra irányulnak, hogy egy adott határidős termék alapjául szolgáló pénzügyi eszköz ára a kötési árfolyamot meghaladja lejáratkor.

Olyan tranzakciók, amelyek nyilvánvalóan az árak emelésére/csökkentésére vagy a kereskedés volumenének növelésére irányulnak - egy adott pénzügyi eszköz esetében -, különös tekintettel olyan megbízásokra, amelyek egy adott kereskedési napon kiemelkedő jelentőségű (például záráshoz közeli) időpontban teljesülnek.

Az ügyfél olyan megbízásokat ad, amelyek nagyságrendje - az adott értékpapírral való szokásos forgalomhoz viszonyítva - kiugró, ezáltal jelentősen befolyásolja a papírra vonatkozó keresletet, kínálatot, valamint az árfolyamot. Fokozott figyelmet érdemel az a megbízás, amely egy adott kereskedési napon kiemelkedő jelentőségű (például záráshoz közeli) időpontban teljesül.

Kifejezetten az ár megemelésére irányuló tranzakciók, amelyeket egy adott pénzügyi eszköz kibocsátását megelőzően a pénzügyi eszközhez kapcsolódó határidős ügyletként vagy például átváltoztatható kötvények formájában kötnek.

Kifejezetten az ár karbantartására irányuló tranzakciók, amelyeket egy adott pénzügyi eszköz kibocsátását megelőzően a pénzügyi eszközhez kapcsolódó határidős ügyletként vagy például átváltoztatható kötvények formájában kötnek, és a piaci árfolyamok lefelé mozognak.

Olyan ügyletek, amelyekkel megkísérlik egy adott pozíció értékelésének módosítását, úgy, hogy ezen pozíció méretét nem csökkentik vagy növelik.

Olyan tranzakciók, amelyek adott kereskedési napon vagy egy időszakon belül a súlyozott átlagár növelését/csökkenését eredményezhetik.

4. A bűncselekmény eredménye a tőkebefektetés vagy a tőkeemelés, a tőkebefektetés eladása vagy a befektetés csökkentése. A rábírás eredményes felhívás, felbujtásszerű elkövetési magatartás. A valóltan adatközlés és a tőkebefektetés között okozati összefüggésnek kell fennállnia.

5. A bűncselekmény rendbeliségét az érintett gazdálkodó szervezetek száma határozza meg, a közölt, híresztelt, elhallgatott adatok vagy megkötött színlelt ügyletek száma a minősítés szempontjából közömbös, viszont a büntetés kiszabása körében értékelhető. Ugyanez a helyzet a befektetők nagyobb számával.

6. A bűncselekményt a bennfentes kereskedelemmel összehasonlítva elmondható, hogy alapvetően az elkövető mögöttes szándéka kriminológiai értelemben mindkét esetben ugyanaz: a profitszerzés. Amennyiben valaki elmozdítja mesterségesen egy pénzügyi eszköz árfolyamát, akkor ebből nagy hasznot realizálhat. Ha nem bizonyítható, hogy ezt bennfentes információ felhasználásával tette, tőkebefektetési csalás, ha bizonyítható, akkor bennfentes kereskedelem állapítandó meg.

Ha kár is bekövetkezik, nem ezt a bűncselekményt, hanem csalást kell megállapítani, amennyiben ezt a csalás büntetési tétele a konzumpció elve alapján indokolja (vagysis amennyiben a csalás büntetési tétele a súlyosabb).

A csalással való alaki halmazat feloldásának igénye kizárólag akkor merül fel, ha mindkét bűncselekmény tényállási elemei maradéktalanul megvalósulnak, tehát, ha az elkövető létező gazdálkodó szervezet vagyoni helyzetéről közöl, híresztel valótlan adatokat, illetve hallgat el valótlan adatokat, avagy - amennyiben e gazdálkodó szervezet még nem létezik, akkor - a valóban létrehozandó gazdálkodó szervezettel összefüggésben tanúsítja az elkövetési magatartásokat. Ha viszont a gazdasági tevékenység valótlan állítása kizárólag jogtalan haszonszerzésre irányul (pl. fiktív cég állítása jogtalan haszonszerzés végett), a gazdasági bűncselekmény megállapításának lehetősége fel sem merül. A tőkebefektetési csalás előrehozott védelmet jelent a csaláshoz képest, mert a kár nem tényállási elem. Mindaddig a gazdasági bűncselekmény állapítható meg, amíg a csalás büntetési tétele nem súlyosabb. Ha a károkozásra kiterjed az elkövető szándéka, akkor a súlyosabban büntetendő csalás elnyeli (konsumálja) az enyhébb büntetéssel fenyegetet gazdasági bűncselekményt. A magánokirat-hamisítás a tőkebefektetési csalással valósgos alaki halmazatban állhat, ha az elkövetési magatartást írásban, hamis, hamisított, vagy valótlan tartalmú magánokirat (pl. tájékoztató) felhasználásával követik el.

Piramisjáték szervezése

412. § Aki mások pénzének előre meghatározott formában történő, és kockázati tényezőt is tartalmazó módon való összegyűjtésén és szétosztásán alapuló olyan játékot szervez, amelyben a láncszerűen bekapcsolódó résztvevők a láncban előttük álló résztvevők számára közvetlenül, vagy a szervező útján pénzfizetést vagy más szolgáltatást teljesítenek, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegmagyarázat

1. A piramisjáték (vagy másik nevén: pilótajáték) a kilencvenes évek első felében meglehetősen divatos volt, a számos károsult csak utólag szembesült a ténnyel: a matematikailag bizonyított, biztos nyereséget csak a piramis csúcsán vagy legalábbis a felső szinteken állók realizálták, a piramis alsó fele finanszírozta a felső szintek meggazdagodását. A cselekményt büntetőjogilag nem lehetett csalásnak minősíteni, hiszen a játékosok az azonos feltételeket tartalmazó, és a kockázati tényezőket sem elhallgató játékleírást megkapták, tévedésbe ejtésük vagy tévedésben tartásuk fel sem merülhetett. A jogalkotónak tehát reagálnia kellett. Ezért ez a tevékenység 1995. június 30. óta tiltott pénzügyi tevékenységnek minősül (korábban már a bankok is kezdtek beszállni ebbe az üzletbe), és 1996. augusztus 15. óta önálló bűncselekmény is, változatlan tartalommal. A szabályozást változatlan formában vette át az új Btk. is.

Ez a tényállás alapvetően a kisbefektetői piac biztonságát védi. A bűncselekménynek nincs konkrét elkövetési tárgy, és általában sértettje sem.

2. A bűncselekmény alanya bárki lehet. Szervező különösen az, aki a játékot irányítja, szervezi a nyilvántartást, adatfeldolgozást, közreműködik a lebonyolításban, bővíti a rendszert stb. Lehet, hogy a szervező maga nem vesz részt a játékban, tevékenységével nem vállal azonos kockázatot a játékban résztvevő játékosokkal, hanem szervező tevékenységéért jutalékot számít fel. Ilyenkor maga a szervezés a játéktól elkülönül, a játékosok nem egymással, hanem a szervezővel, illetve annak apparátusával állnak kapcsolatban. E szervező a játékosoktól befolyt pénzügyi összegekből finanszírozza a rendszer működtetésének költségeit és nyilván a saját hasznára is cselekszik. A Legfelsőbb Bíróság Bf. I. 1814/2003/7. számú döntése alapján a játék szervezőjeként kizárólag a játék kitalálói, elindítói, fenntartói büntetendők. A beszerzett játékosok viszont sem tettesek, sem társtettesek nem lehetnek, kivéve, ha játékosként olyan mérvű szervezési tevékenységet is kifejtnek (például alszervezeteket hoznak létre vagy igen nagy számú játékost szerveznek be), amely miatt tevékenységükben már nem a játékos minőség, hanem a szervezés a domináló.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt.

3. Az elkövetési magatartás a piramisjáték szervezése. Szervezés a játék feltételeinek a megteremtése, ismertetése a potenciális résztvevőkkel, illetve újabb játékosok bevonása a játékba. A szervezés mindig aktív magatartást feltételez, az azonban közömbös, hogy a szervező maga is részt vesz-e a játékban vagy sem.

A piramisjáték az a játék, amely a következő ismérveknek megfelel:

előre meghatározott feltételek (játékszabályok) alapján,

kockázati tényezőt is tartalmazva,

a résztvevők által befizetett pénz gyűjtését és elosztását jelenti.

A játék voltaképpen attól működik, hogy a várható nyereség bizonyos határig nagyobb valószínűséggel meghaladja a befektetést.

4. A bűncselekmény rendbelisége álláspontunk szerint a szervezett piramisjátékok számától és nem a szervezési cselekmények vagy a beszerzett játékosok számától függ.

5. A bűncselekménynek nincs számottevő joggyakorlata. Napjainkban azonban a büntetőjogi rendelkezések határain kívül maradvá sok úgynevezett MLM cég szervez hasonló módon hálózatokat. Meg kell jegyeznünk, hogy az úgynevezett Multi Level Marketing (MLM), bár néhány hasonló vonást mutat a piramisjátékkal, nem minősül bűncselekménynek. Itt is piramisszerűen történik az üzletkötők beszerzése, de ezek felfelé nem pénzfizetést teljesítenek, hanem általában jutaléki rendszer alapján az általuk realizált forgalomból kapnak sikerdíjat az őket beszerzők.

A multi-level marketing (MLM) - gyakran network marketing - egy nem hagyományos értékesítési forma. A nem túl gazdag szakirodalom olykor többszintű értékesítés-nek fordítja. Lényegében a direkt marketing és a franchise kombinálásával jött létre. Az MLM rendszer lényege, hogy az értékesítés személyesen és több szinten történik. A rendszer lényegében egy független termékforgalmazókból álló hálózat, mely a terméket vagy szolgáltatást közvetlenül - direkt módon - juttatja el a fogyasztókhoz. A termékforgalmazók törekednek arra is, hogy újabb tagokat csatlakoztassanak hálózatukhoz, és így növeljék összértékesítésüket.

Gazdasági titok megsértése

413. § (1) Az a bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdijítok megtartására köteles személy, aki bank-, értékpapír-, pénztár-, biztosítási vagy foglalkoztatói nyugdijítoknak minősülő adatot jogtalan előnyszerzés végett, vagy másnak vagyoni hátrányt okozva illetéktelen személy részére hozzáférhetővé tesz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Nem valósítja meg a gazdasági titok megsértését, aki

a) a közérdekű adatok nyilvánosságára és a közérdekből nyilvános adatra vonatkozó törvényben meghatározott kötelezettségének tesz eleget, vagy

b) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzésével és megakadályozásával, a bennfentes kereskedelemmel, piacbefolyással és a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos, törvényben előírt bejelentési kötelezettségének tesz eleget, vagy ilyet kezdeményez, akkor sem, ha az általa jóhiszeműen tett bejelentés megalapozatlan volt.

Szövegmagyarázat

1. Napjainkra az információ az egyik legértékesebb árucikké vált a gazdaságban, emellett már a közgazdasági szakirodalomban önálló termelési tényezőként is emlegetik. Az információ olyan adat, amely valamilyen korábbi értesülést pontosít, kiegészít, ellenőrzötté tesz, esetleg cáfol vagy más megvilágításba helyez. Evidenciaként szögezhetjük le, hogy minden vállalkozás védeni próbálja a saját maga által kifejlesztett know-how-t, és természetesen érdeklődik a konkurencia titkai iránt.

Egyes vélekedések szerint az üzleti szempontból fontos információk 70-90%-a nyíltan hozzáférhető. A problémát a keresett információ megtalálása és feldolgozása jelenti. Az információkat többféleképpen csoportosíthatjuk. Formálisnak nevezzük azokat az információkat, amelyeket hivatalosan közlésszerekkel, míg az informális információ nem hivatalos forrásból származik. A fehér információt tudatosan és nyilvánosan közzétették, a szürke ugyan nem titkos, de nem is adták ki, míg a fekete információ titkos, és gyakran csak illegális módon szerezhető meg. A gazdasági szervezetek nyílt (formális, fehér) információinak megszerzése, összesítése és felhasználása nem törvénytelen, ezzel foglalkoznak például a piackutatók, valamint a külső gazdasági elemzések készítői. Napjainkban a piaci verseny növekedése magával hozza az egyes cégek érdeklődésének növekedését más, elsősorban konkurens cégek adatai iránt. Ennek tudható be, hogy lehet találni olyan vállalkozásokat, amelyek késznek az ilyen adatokat megszerzésre.

Az információ megszerzése emberi közreműködéssel vagy technikai eszközök felhasználásával történhet. Ebből adódóan feloszthatjuk a támadási módszereket aktív és passzív csoportra. Az aktív támadási módszerek személyes megjelenést vagy ráhatást igényelnek. Ilyenek például az iratlopás, -másolás, -fényképezés, rosszindulatú szoftverek (trójai faló, kém-szoftverek) bejuttatása, jogosult személy megfélemlítésével cselekvésre való felbujtás. A humán módszerek felhasználása a jogosulatlan információszerezésben különösen kedvelt eszköz. Mindezen túlmenően az állítólagos üzleti ajánlat-kérők és tárgyaló-partnerek, felvételi interjúján megjelenők szerezhettek legálisan tűnő szituációkban információt az adott cégről, üzleti paramétereiről. A passzív támadási módszereken a fizikai vagy logikai lehallgatás változatos eszközeit értjük, ilyen például a hangpuska, valamint az akusztikus kisugárzás és a nyilvános vagy zárt helyen történő beszélgetések lehallgatása, a billentyűzet-lehallgató eszközök, továbbá az elektromágneses kisugárzások rögzítése is. Mindez történhet gondatlanságból, mikor is az adott személy nem rendelkezik megfelelő képzettséggel, avagy figyelmen kívül. Információvesztést eredményezhet a hibás szabályozás is. Ha a vállalati folyamat nem zárt az információ védeltségére nézve, akkor hiába tartják be a szabályzatot, az önmagában nem elég a védetség biztosításához. További információ-kiadást eredményezhet az előírások ismeretének hiánya, azok figyelmen kívül hagyása, a nem kielégítő képzés, a kényelmesség, a megszokás, a fenyegetettség ismeretének hiánya.

Aki képes a saját üzleti titkainak a megvédésére, és jól informált a konkurenciával, illetve a vevőkkel és a szállítókkal kapcsolatban, az behozhatatlan versenyelőnyre tehet szert az üzleti életben. Emiatt tehát rendkívül nagy az aktualitása az üzleti hírszerzésnek. A szakirodalomban olvasható definíciók szerint megkülönböztethetjük az üzleti hírszerzést (Business Intelligence) az ipari kémkedéstől (operatív vagyis műveleti, konspirált hírszerzés): az előbbi legális, az utóbbi pedig illegális gazdasági tevékenységet jelent. A kettő azonban nem választható el mereven egymástól. Ismert még egy olyan megkülönböztetés is, mely szerint ipari kémkedés az, amikor versenytársak kémkednek egymás titkai után, a gazdasági hírszerzés pedig az a jelenség, amelyben egyes országok hírszerző szervezetei irányítják a titkos üzleti információk megszerzésére irányuló tevékenységet.

A gazdasági titok megsértése az üzleti hírszerzés büntetőjogi korlátjaként is értelmezhető, bár le kell szögeznünk, hogy nem csak az üzleti hírszerzés körében követhető el. A bűncselekmény jogi tárgya a gazdasági jellegű titokfajta védelme.

2. A bűncselekmény alanya tettesként bárki lehet, aki ilyen adatok birtokában van. Alapvető szabály ugyanis, hogy bárki, aki a gazdasági titok birtokába jut, köteles azt időbeli korlátozás nélkül megtartani. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, az elkövetőnek tudnia kell, hogy a birtokában lévő információ valamilyen fajta gazdasági titoknak minősül. A jogtalan előnyszerzés végett fordulat pedig célzatos, így az csak egyenes szándékkal követhető el.

3. Az elkövetési magatartás az illetéktelen személy részére történő hozzáférhetővé tétel. Ez azt jelenti, hogy elég a pusztán lehetősége annak, hogy illetéktelen személy hozzáférjen ezekhez a titkokhoz, a bűncselekmény tehát akkor is megvalósul, ha az illetéktelen személy a titkot ténylegesen nem ismerte meg. Az eredmény (vagyoni hátrányt okozva), illetve a célzat (jogtalan előnyszerzés végett) érdekes jogtechnikai megoldással vagylagosan szerepel a tényállásban. Elég tehát ezen tényállási elemek egyikének a meglétét bizonyítani. Az egyes titokkörök, amelyekre a bűncselekmény elkövethető, a következők:

Banktitok a Hitelintézeti törvény (1996. évi CXXII. tv.) szerint minden olyan, az egyes ügyfelekről a pénzügyi intézmény rendelkezésére álló tény, információ, megoldás vagy adat, amely ügyfél személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, gazdálkodására, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, valamint a pénzügyi intézmény által vezetett számlájának egyenlegére, forgalmára, továbbá a pénzügyi intézménnyel kötött szerződéseire vonatkozik.

Értékpapírtitok a Tőkepiaci törvény (2001. évi CXX. tv.) szerint minden olyan, az egyes ügyfélről a befektetési szolgáltató, az árutőzsdei szolgáltató, a befektetési alapkezelő, a kockázati tőkealap-kezelő, a tőzsde és az elszámolóházi tevékenységet végző szervezet rendelkezésére álló adat, amely az ügyfél személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti befektetési tevékenységére, gazdálkodására, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, illetve a befektetési szolgáltatóval, árutőzsdei szolgáltatóval, befektetési alapkezelővel, kockázati tőkealap-kezelővel kötött szerződéseire, számlájának egyenlegére és forgalmára vonatkozik.

Biztosítási titok a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló 2003. évi LX. tv. szerint minden olyan - államtitoknak nem minősülő -, a biztosító, a biztosításközvetítő, a biztosítási szaktanácsadó rendelkezésére álló adat, amely a biztosító, a biztosításközvetítő, a biztosítási szaktanácsadó egyes ügyfeleinek (ideértve a károsultat is) személyi körülményeire, vagyoni helyzetére, illetve gazdálkodására vagy a biztosítóval kötött szerződéseire vonatkozik.

Pénztártitok az Önkéntes Kölcsonös Biztosító Pénztárakról szóló 1993. évi XCVI. törvény szerint minden olyan, a pénztártagról és a munkáltatói tagról a pénztár vagy a pénztári szolgáltató rendelkezésére álló, a tevékenysége folytán tudomására jutó tény, információ vagy adat, amely a pénztártag, a pénztártag kedvezményezettjének, örökösének, közeli hozzátartozójának személyére, adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira, valamint egyéni számláján nyilvántartott összegre, illetve amely a munkáltatói tag, illetve a támogató adataira, vagyoni helyzetére, üzleti tevékenységére, tulajdonosi, üzleti kapcsolataira vonatkozik. A pénztár üzleti és pénztártitkot kizárólag a pénztári tevékenység folytatásával összefüggésben kezelhet.

4. A bűncselekmény rendbelisége a gazdasági titkok (titokkörök) számához igazodik. Mivel azonban a titkok szoros kapcsolatban állnak azzal a személlyel, akinek az érdekében titokban kell tartani őket, a rendbeliség a gyakorlatban általában a titokkal érintett ügyfelek (pénztártagok) számához igazodik.

5. A Btk. az egyértelműség kedvéért kimondja, hogy nem valósul meg a bűncselekmény, ha jóhiszeműen a jogszabályok által előírt bizonyos kötelességek teljesítése körében kerül kiadásra a titok.

(2) Nem valószínű, hogy a gazdasági titok megsértését, akia a közérdekű adatok nyilvánosságára és a közérdekből nyilvános adataira vonatkozó törvényben meghatározott kötelezettségének tesz eleget, vagy b) a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzésével és megakadályozásával, a bennfentes kereskedelemmel, piacbefolyással és a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos, törvényben előírt bejelentési kötelezettségének tesz eleget, vagy illet kezdeményez, akkor sem, ha az általa jóhiszeműen tett bejelentés megalapozatlan volt.

6. Amennyiben az adott titok minősített adatnak is minősül, akkor minősített adattal visszaélés valósul meg, tehát a halmazat látszólagos.

A kémkedést a gazdasági titok megsértésétől álláspontunk szerint a következő szempontok alapján lehet elhatárolni: ha a hírszerző tevékenység mint elkövetési magatartás bizonyítható (az újabb jogirodalmi álláspontok alapján, tekintettel a hírszerző tevékenység fogalmának meglehetősen kiterjesztett értelmezésére, ez nem nehéz), és gazdasági titoknak minősülő adatot továbbít valaki idegen hatalom vagy idegen szervezet részére, kémkedést követ el (gazdasági kémkedést). Ha a gazdasági titkot valaki önmagának szerzi meg, vagy olyan belföldi szervezet részére továbbítja, amely esetében nem bizonyítható a külföldi (idegen) titokszolgálatokkal való kapcsolat, csak gazdasági titok megsértése valósul meg (ez a szakirodalomban ipari kémkedésnek nevezett eset). A legfontosabb elhatároló elem egyébként az, hogy képes-e az adat illetéktelen kezelésével a terhelt sérteni Magyarország fent felsorolt gazdasági pénzügyi stb. érdekeit. Ha igen, akkor kémkedést kell megállapítani, ha nem, akkor bármekkora is a kár, csak gazdasági titkot sértettek. Ha a gazdasági titok egyben üzleti titok is, akkor csak az üzleti titok megsértése (Btk. 418. §) valósul meg a konszumpció elve alapján, mivel az utóbbit fenyegeti súlyosabb büntetéssel a törvény. A tiltott adatszerezéssel (Btk. 422. §) való halmazat álláspontunk szerint lehet valóságos, amennyiben az technikai eszköz alkalmazásával történik.

Btk. 415. § fejezetcíméhez:

A fejezetet alkotó bűncselekmények (rossz minőségű termék forgalomba hozatala, megfelelőség hamis tanúsítása, fogyasztók megtévesztése, üzleti titok megsértése, versenytárs utánzása (korábban: áru hamis megjelölése), versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban) a korábbi Btk. gazdálkodási kötelességeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekményeinek köréből válnak ki. A tényállások egy fejezetben való elhelyezését az indokolta, hogy a bűncselekmények elsősorban a tisztességes gazdálkodás kereteit, a tisztességtelen piaci, illetve kereskedelmi gyakorlat követelményeit sértik, így a tényállások a piac szereplőinek, pontosabban a fogyasztó és a versenytárs érdekeinek védelmét szolgálják.

A törvény nem rendelkezik a vásárlók megkárosításának vétségéről, tekintettel arra, hogy fogyasztók hatékony védelmét nem biztosítja, ha a kisebb jellegű megkárosító tevékenységet pönalizálunk. Ilyen esetekben ésszerűbb a szabálysértési eljárást vagy közigazgatási eljárást indítani.

A fogyasztók számára nyújtott védelem teljességének megítélésakor tekintettel kell lenni a más fejezetekben lévő, kettős jogtárgyú bűncselekményekre, így az egészséget veszélyeztető bűncselekmények közül az ártalmas közfogyasztási cikkel visszaélés vagy áttételesen a forgalomba kerülő áruk jogtisztaság voltának biztosítására szolgáló jogkezelési adat meghamisítása, illetve iparjogvédelmi jogok megsértése bűncselekmények.

Értelmező rendelkezések

414. § (1) A 410-411. § alkalmazásában pénzügyi eszközön a befektetési vállalkozásokról és az árutőzsdei szolgáltatókról, valamint az általuk végezhető tevékenységek szabályairól szóló törvényben meghatározott pénzügyi eszközt kell érteni, feltéve, hogy az megfelel az 596/2014/EU rendelet 2. cikk (1) bekezdésében foglaltaknak, ide nem értve

- a) az 596/2014/EU rendelet 5. cikk (1)-(3) bekezdésében meghatározott eseteket;
- b) az 596/2014/EU rendelet 5. cikk (4) és (5) bekezdésében meghatározott eseteket;
- c) az 596/2014/EU rendelet 6. cikk (1)-(4) bekezdésében meghatározott eseteket.

(2) A 409. és a 411. § alkalmazásában vezető állású személy:

- a) a gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője, felügyelőbizottságának tagja,
- b) a külföldi székhelyű vállalkozás magyarországi fióktelepe, illetve a külföldi székhelyű európai gazdasági egyesülés magyarországi telephelye vezetésére kinevezett személy,
- c) minden olyan személy, akit a gazdálkodó szervezet alapszabálya, alapító okirata vagy társasági szerződése ilyenként határoz meg.

XLII. FEJEZET

A FOGYASZTÓK ÉRDEKEIT ÉS A GAZDASÁGI VERSENY TISZTASÁGÁT SÉRTŐ BŰNCSELEKMÉNYEK

Rossz minőségű termék forgalomba hozatala

415. § (1) Aki rossz minőségű terméket jó minőségű terméként forgalomba hoz, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

- a) jelentős mennyiségű vagy értékű rossz minőségű termékre,

- b) bünszövetségben, vagy

- c) üzletszerűen

követik el.

(3) Aki rossz minőségű termék forgalomba hozatalára irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Nem büntethető a (4) bekezdésében meghatározott bűncselekmény elkövetője, ha mihelyt tudomást szerez a termék rossz minőségéről, mindent megtesz azért, hogy a rossz minőségű termék a birtokába visszakerüljön.

(6) E § alkalmazásában rossz minőségű a termék, ha a jogszabályban vagy az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusában előírt biztonságossági vagy minőségi követelményeknek nem felel meg, ilyen előírás hiányában akkor, ha a termék rendeltetésszerűen nem használható, vagy használhatósága jelentős mértékben csökkent.

BH 1996. 404., BH 1996. 410., BH 1998. 164., BH 1998. 522.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 292-294. §-ban határozta meg a rossz minőségű termék forgalomba hozatalát. A törvény a háttérszabályok változására tekintettel a tényállást korszerűsítette, illetve megváltoztatta az elkövetési magatartások körét, ugyanis elhagyásra került a termék minőségének megállapítására vonatkozó szabály megszegésével megvalósítás, ugyanis ez kellően értékelhető a megfelelőség hamis tanúsítása körében. A törvény nem vette át a használatba ad, feldolgozásra értékesít vagy ezek iránt intézkedik fordulatokat. A törvény ezáltal megerősíteni kívánja azt, hogy a forgalomba hozatalon, forgalmazáson érteni kell a használatba adást, és nemcsak a közvetlen fogyasztás célját szolgáló, hanem a termelés folyamatában továbbfeldolgozásra kerülő termék értékesítése is ide értendő. A törvény büntetendővé teszi a forgalomba hozatalra irányuló előkészületet is, ezáltal biztosítva a forgalomba hozatalt megelőző - korábban tételeken felsorolni próbált - magatartások büntethetőségét.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a fogyasztói érdekek (fogyasztó életének, testi épségének és biztonságának) biztosítása a termékek biztonságosságának, minőségének védelme útján. A bűncselekmény keretdispozícióként jelenik meg, amelyet a nemzeti szinten legfőbb normaként a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (Fgytv.) és a termékek piacfelügyeletéről szóló 2012. évi LXXXVIII. törvény (Tpfvtv.), míg szupranacionális szinten az uniós jogi aktusok töltene ki tartalommal (például Európai Parlament és a Tanács 765/2008/EK rendelete). Az egyes termékekre és szolgáltatásokra külön részletszabályokat határozhatnak meg az eltérő szintű normák és uniós jogi aktusok, amelyeket az egyedi eset vizsgálatakor figyelembe kell venni.

A fogyasztó fogalmát - amely 2012 nyarán kiszélesedett - az Fgytv. 2. § a) pontja adja meg, amelyből büntetőjogi szempontból az alábbi meghatározás releváns: fogyasztónak minősül az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy.

2. A cselekmény elkövetési tárgya a rossz minőségű termék, amelyet a jogalkotó a tényálláshoz fűzött - (6) bekezdés - értelmező rendelkezésben határozott meg. Ezen értelmezés azonban inkább arra világít rá, hogy mit kell rossz minőség alatt érteni, hiszen a biztonságossági és minőségi követelményeknek, illetve a rendeltetésszerű használhatóságnak való meg nem felelést hivatkozza.

A termék fogalmát az Egytv. határozza meg, amely szerint terméknek minősül minden birtokba vehető forgalomképes ingó dolog - ide nem értve a pénzt, az értékpapírt és a pénzügyi eszközt -, továbbá a dolog módjára hasznosítható természeti erő, amelyet a gyártó vagy forgalmazó a fogyasztó számára hozzáférhetővé tesz. Ezt a fogalmat azonban pontosítani szükséges, mivel a Tpftv. eltérő fogalmat használ a termékre: minden olyan ingó dolog, amelyet fogyasztóknak és felhasználóknak szántak, és üzleti tevékenység folyamán ellenszolgáltatás fejében vagy anélkül, új, használt vagy újra feldolgozott állapotban szállítottak vagy bocsátottak rendelkezésre, kivéve az élelmiszer, a takarmány, az élő növény vagy állat, az emberi eredetű készítmény vagy a közvetlenül a növények vagy állatok reprodukciójához kapcsolódó növényi vagy állati eredetű készítmény, továbbá a villamosenergiáról, a földgázellátásról és a távhőszolgáltatásról szóló törvény hatálya alá tartozó termékek és szolgáltatások.

A rossz minőség meghatározásához ellenkező megközelítést kell alkalmazni, azaz vizsgálni kell, hogy milyen termék tekinthető biztonságosnak, vagy mit jelent a rendeltetésszerű használat. A Tpftv. szerint biztonságosnak kell tekinteni egy terméket, ha az a szokásos vagy ésszerűen előrelátható használati feltételek mellett nem jelent veszélyt, vagy kizárólag a termék használatával összeegyeztethető, elfogadhatónak tekinthető, és a személyek biztonsága és egészsége magas szintű védelmének megfelelő legkisebb veszélyt jelent. A rendeltetésszerű használat fogalmát sem az Egytv., sem pedig a Tpftv. nem határozza meg, így annak köznapit értelmét kell használni. A rendeltetésszerű használat módjának meghatározásához zsinórmértékül szolgál az egyedi esetben a termékhez mellékelt használati és kezelési útmutató tartalma.

A Tpftv. 4. §-a szerint ha jogszabály vagy közvetlenül alkalmazandó európai uniós jogi aktus a termék meghatározott tulajdonságai tekintetében biztonságossági követelményeket határoz meg, az e követelményeknek megfelelő terméket az ilyen tulajdonságok tekintetében biztonságosnak kell tekinteni. A honosított harmonizált szabványban meghatározott biztonságossági követelményeknek megfelelő termék biztonságosságát a szabványban meghatározott tulajdonságok tekintetében vélelmezni kell. A termék biztonságosságának megítélését nem befolyásolja önmagában az a tény, hogy később nagyobb biztonságot nyújtó termék kerül forgalomba.

3. A tényállás az aki szót használja az alany meghatározására, amely az általános szabályok alkalmazását jelentené. Azonban elkövető mégis csak az lehet, aki a rossz minőségű terméket forgalomba hozza, tehát alapvetően a forgalmazó. Az Európai Parlament és a Tanács 765/2008/EK rendelete (EK rend.) szerint forgalmazónak azt kell tekinteni, aki az értékesítési láncban, a gyártón és az importőrön kívül a közösségi piacon a terméket a gazdasági tevékenység keretében rendelkezésre bocsátja értékesítés, fogyasztás vagy használat céljára, akár ingyenesen, akár ellenérték fejében. Tekintettel azonban arra, hogy a tényállásnak az előkészülete is büntetendő, így annak tettese lehet a gyártó és az importőr is, amelyek fogalmát szintén az EK rend. határozza meg.

4. Az elkövetési magatartás a rossz minőségű termék jó minőségű termékként való forgalomba hozatala. A kialakult joggyakorlat szerint forgalomba hozatal alatt a használatba adást is, míg a törvény indokolása szerint forgalmazáson a termelés folyamatában továbbfeldolgozásra kerülő termék értékesítését is érteni kell. Ezen utóbbi jogalkotói szándéknak azonban ellentmond a fogyasztóvédelmi szabályok 2012 nyarán történt változása, amely szerint az a fogyasztó, aki az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységi körén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy lehet, amelybe a saját tevékenységi körében a terméket további feldolgozásra felhasználó személy nem fér bele. Erre tekintettel a tényállásszerű cselekmény csak a közvetlen fogyasztásra kerülő végtermékre követhető el.

A magatartás akkor diszpozíciószerű, ha az elkövető tisztában van azzal - vagy gondatlan elkövetés esetén fel kellene ismernie -, hogy az általa forgalmazott termék rossz minőségű. Ez a tudati elem szükséges ahhoz, hogy a csalárd jellegű magatartás megvalósuljon, hiszen a tényállásszerű elkövetési magatartás a fogyasztóban téves feltevést alakít ki. Az elkövetési magatartás a forgalomba hozattal megvalósul, így nem szükséges, hogy a terméket a fogyasztó ténylegesen meg is vásárolja. Maga a forgalomba hozatal mindig aktív magatartás, azonban a gondatlan alakzatban a forgalmazó valamely - a biztonságos forgalmazásra vonatkozó - kötelezettségét elmulasztja teljesíteni.

5. A bűncselekménynek a szándékos és gondatlan alakzata is büntetendő, és elméletben mind a négy bűnösségi fokban megvalósulhat a cselekmény. Mindazonáltal a gyakorlatban a szándékosság esetén az egyenes szándék jöhet szóba, hiszen a forgalmazó felismeri, hogy a termék rossz minőségű, de a termék ilyen jellegét, ezt okozó tulajdonságát, állapotát eltitkolja a fogyasztó elől, tipikusan valamilyen aktív magatartással és egyidejűleg a sértettben téves feltevést okozva. Az ilyen csalárd jellegű aktív magatartást az egyenes szándék formálja.

A gondatlanság esetében a hanyagság fordulhat elő a gyakorlatban a fent leírt okok miatt. Abban az esetben ugyanis, ha a forgalmazó a rossz minőséget felismeri, akkor a forgalomba hozatal csak szándékos lehet. Így inkább az az eset lehet tipikus, hogy a forgalmazó nem teljesíti a tőle elvárható és Tpftv.-ben előírt kötelezettségeit és ennek következtében fel sem ismeri a termék rossz minőségét. A Tpftv. 13. § (4) bekezdése szerint a forgalmazó a terméket addig nem forgalmazhatja, amíg meg nem győződött arról, hogy a termék megfelel az általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó európai uniós jogi aktusoknak, e törvény előírásainak és más jogszabályoknak.

6. A cselekmény akkor lesz befejezett, amikor a termék a fogyasztó számára a forgalmazás helyén hozzáférhetővé válik, azt például a terméket a polcon elhelyezve meg tudja vásárolni. Nem szükséges a befejezett alakzathoz, hogy a fogyasztó tulajdonába kerüljön a termék. Az előkészületet kell megállapítani akkor, ha az elkövető a termék rossz minőségét nyilvánvalóvá tevő tulajdonságot elfedi, eltakarja, a címkét lecseréli stb., azaz a terméket előkészíti a forgalomba hozatalra. Kísérletnek tekinthető, ha forgalmazó a bolthálózat tagjai számára a terméket a bolti raktárakba kiszállítja.

7. A cselekmény rendbelisége a termékfajták számához igazodik, ugyanazon termékből való több darab forgalomba hozatala természetes egységet képez, és a darabonkénti érték így összeadódik.

A tényállást alapvetően a csalástól kell elhatárolni. A jelen tényállás nem speciális a csaláshoz képest, de előbbre hozott védelmet ad. Csalást abban az esetben kell megállapítani, amennyiben mindkét tényállás elemei maradéktalanul megvalósultak, azonban a csalás súlyosabban büntetendő, így a jelen tényállást a csalás büntette konsumálja.

A törvény a minősített eseteket a mennyiségen és értéken kívül kiegészíti a bünszövetségben vagy üzletszerűen történt elkövetéssel. A jelentős értéket a törvény az értelmező rendelkezések között szerepelteti (5.000.001-50.000.000 Ft).

8. A törvény új büntethetőséget megszüntető okot állapít meg a rossz minőségű termék forgalomba hozatal esetére: nem lesz büntethető az elkövető, ha mielőtt tudomást szerez a termék rossz minőségéről, mindent megtesz azért, hogy a rossz minőségű termék a birtokába visszakerüljön. Ez esetben a károsodás megelőzése érdekében megtett, annak elhárítást célzó aktív magatartást méltányolja a törvény a büntetlenség biztosításával.

Megfelelőség hamis tanúsítása

416. § (1) Aki a jogszabályban vagy az Európai Unió közvetlenül alkalmazandó jogi aktusában előírt megfelelőségtanúsítási kötelezettség esetén kiállítandó megfelelőségi tanúsítványban, illetve megfelelőségi nyilatkozatban vagy megfelelőségi jelölés használatával jelentős mennyiségű vagy értékű termék megfelelőségéről valótlan adatot tanúsít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) bünszövetségben, vagy

b) üzletszerűen

követik el.

(3) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A törvény a korábbi Btk. 295. §-át vette alapul, azonban a minőség hamis tanúsítása tényállás elnevezés helyett, bevezeti a megfelelőség hamis tanúsítását, mivel ez a fogalom szerepel immár a termékek piacfelügyeletéről szóló 2012. évi LXXXVIII. törvényben (Tpftv.).

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az társadalmi érdek, hogy a forgalmazásra szánt termékeknek az előírt követelményeknek való megfelelősége a valóságnak, vagyis tényleges minőségüknek megfelelően kerüljön megállapításra.

A bűncselekmény keretdiszpozícióként jelenik meg, amelyet nemzeti szinten legfőbb normaként a termékek piacfelügyeletéről szóló 2012. évi LXXXVIII. törvény (Tpftv.), míg szupranacionális szinten az uniós jogi aktusok töltene ki tartalommal (például Európai Parlament és a Tanács 765/2008/EK rendelete).

2. A tényállás elkövetési tárgya a megfelelőségi tanúsítvány, megfelelőségi nyilatkozat és jelölés. A megfelelőséget igazoló dokumentumokat - ahogy a Tpftv. fogalmaz - az Európai Parlament és a Tanács 765/2008/EK rendelete (EK rend.) szerinti megfelelőségértékelési eljárásban adja ki a megfelelőségértékelő szervezet, ezzel bizonyítva, hogy egy termékkel, eljárással, szolgáltatással, rendszerrel, személlyel vagy szervezettel kapcsolatos, meghatározott követelmények teljesültek. A megfelelőségértékelő szervezetek kijelöléséről a 315/2009. (XII. 28.) Korm. rendelet rendelkezik. A Nemzeti Akkreditáló Testület akkreditálja az ilyen szervezeteket, majd ezeket a Magyar Kereskedelmi Engedélyezési Hivatal hatalmazza fel az eljárások lefolytatására.

A Tpftv. szerint, amennyiben jogszabály egy termékre megfelelőségértékelési eljárás lefolytatását írja elő, úgy e termék csak az eljárás lefolytatását követően hozható forgalomba és forgalmazható. A megfelelőségértékelési eljárást a jogszabályban meghatározott módon a gyártó köteles elvégezni vagy elvégeztetni. Amennyiben egy termék forgalmazásához megfelelőséget igazoló dokumentumot ír elő egy jogszabály, úgy e termék csak ezzel hozható forgalomba.

Fontos kiemelni a CE jelölést (Conformité Européenne = európai megfelelőség) mint megfelelőségi jelzés használatát. Amennyiben jogszabály (ez főleg uniós rendelet termékkategóriánként, illetve kormány vagy szakminisztériumi rendelet) előírja, hogy a terméket CE megfelelőségi jelöléssel kell ellátni, akkor a termék csak a CE jelölés feltüntetését követően hozható forgalomba, valamint forgalmazható. A termék csak akkor látható el CE megfelelőségi jelöléssel, ha a termék az általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó európai uniós jogi aktusokban és a jogszabályokban foglalt követelményeknek megfelel. A CE jelölést a gyártónak vagy meghatalmazott képviselőjének jól láthatóan és olvashatóan kell feltüntetni. A termék fogalma azonos a rossz minőségű termék forgalomba hozatala bűncselekménynél leírtakkal.

3. A tényállás általános alanyt használ, azonban a gyakorlatban a cselekményt a gyártó és forgalmazó követheti el, mivel az ő tekintetükben ír elő kötelezettséget a Tpftv. és az EK rendelet.

4. A tényállásban meghatározott elkövetési magatartás a valótlan adat tanúsítása. Az elkövetési magatartás csalárd jellegű, hiszen a fogyasztóban téves feltevést alakít ki. A diszpozíciószerű magatartás mindig aktív, mivel a dokumentációt módosítania, hamisítania kell az elkövetőnek, vagy teljesen valótlan dokumentumot kell készítenie. A törvény a tanúsítás ígérel minden cselekményt a hatálya alá von, amelynek eredményeként a valótlan adatot - irreleváns, hogy jobb vagy rosszabb adatot - igazoló dokumentum létrejön, vagy a terméken elhelyezésre kerül. Önmagában a CE jelzés megalapozatlan feltüntetése a terméken is már tényállásszerű, mivel a termék ilyen esetben nem esett át a jogszabályi kötelező vizsgálatokon és megfelelőségértékelésen.

5. A cselekmény szándékos és gondatlan alakzatát is büntetni rendeli a törvény. A gyakorlatban azonban a megtévesztési jelleg miatt az egyenes szándékú elkövetés és a hanyagság fordulhat elő.

6. A valótlan adatot tanúsító dokumentum elkészítése önmagában befejezetté teszi a bűncselekményt, nem szükséges a terméken vagy termékkel együttes elhelyezése.

7. A cselekmény rendbelisége a termékfajták számához igazodik, ugyanazon termék valótlan tanúsítása több darab termék forgalomba hozatala esetén is természetes egységet képez, és a darabonkénti érték így összeadódik. A bűncselekmény csak akkor büntetendő, ha azt jelentős értékre vagy jelentős mennyiségre követik el. Megjegyzendő, hogy a darabszámnak nincs jelentősége abban az esetben, ha az elkövetési érték a jelentős érték kategóriáját eléri.

A tényállást alapvetően a csalástól kell elhatárolni. A jelen tényállás nem speciális a csaláshoz képest, de előre hozott védelmet ad. Csalást abban az esetben kell megállapítani, amennyiben mindkét tényállás elemei maradéktalanul megvalósultak, azonban a csalás súlyosabban büntetendő, így a jelen tényállást a csalás büntette konsumálja.

Fogyasztók megtévesztése

417. § (1) Aki szervezett termékbemutatón különleges árkedvezmény vagy árelőny meglétéről, vagy nyerési esélyről megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az áru értékesítése érdekében nagy nyilvánosság előtt vagy jelentős mennyiségű, illetve értékű áru lényeges tulajdonsága tekintetében valótlan tény vagy valós tény megtévesztésre alkalmas módon állít, megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt az áru egészségre vagy környezetre gyakorolt hatásával, veszélyességével, kockázataival vagy biztonságosságával kapcsolatos jellemzőivel összefüggésben követik el.

(4) E § alkalmazásában

a) az áru lényeges tulajdonsága:

aa) az áru összetétele, műszaki jellemzői és az árunak az adott célra való alkalmassága,

ab) az áru eredete, származási helye,

ac) az áru tesztelése, ellenőrzöttsége vagy annak eredménye;

b) szervezett termékbemutató: termék forgalmazása céljából szervezett utazás vagy rendezvény alkalmával folytatott kiskereskedelmi tevékenység.

BH 1999. 103.

Szövegtörténet

A bűncselekmény a korábbi Btk. 296/A. §-hoz képest számos módosítást vezet be. A tényállás két alapesetet szabályoz: a) büntetendő annak a cselekménye, aki szervezett termékbemutatón különleges árkedvezmény vagy árelőny meglétéről vagy nyerési esélyről megtévesztésre alkalmas tájékoztatást ad, illetve b) áru lényeges tulajdonsága tekintetében valótlan tartalmú tájékoztatást ad. A törvény új minősített esetet vezet be, a bűncselekmény súlyosabban fog minősülni, ha (2) bekezdésben meghatározott cselekményt az áru egészségre és a környezetre gyakorolt hatásával, veszélyességével, kockázataival vagy biztonságosságával kapcsolatos jellemzőivel összefüggésben követik el, mivel ezek olyan tényezők, amelyek fokozottabban érinthetik a fogyasztók testi épségét, egészségét, ezért súlyosabban értékelendők.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a tisztességes és megbízható áruforgalomhoz fűződő társadalmi érdek, továbbá a fogyasztói érdekek védelme a tisztességes és valós tájékoztatás útján, a fogyasztói döntések befolyásmentessége, arra vonatkozóan, hogy kössön-e, illetve hogyan és milyen feltételek mellett kössön szerződést, gyakorolja-e valamely jogát az áruval kapcsolatban. A tényállás mindkét alapesete keretdispozíció, amelyet alapvetően a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.), valamint a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tpv.) tölt ki tartalommal.

A tényállás célja, hogy a büntetőjog eszközeivel érvényt szerezzen az Fttv.-ben tilalmazott magatartásoknak. Ezért fontosnak tartjuk az Fttv. 3. §-a hivatkozását, amely szerint tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősül mindaz: a) amelynek alkalmazása során a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója nem az ésszerűen elvárható szintű szakismerettel, illetve nem a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően elvárható gondossággal jár el; b) amely érzékelhetően rontja azon fogyasztó lehetőségeit az áruval kapcsolatos, a szükséges információk birtokában meghozott tájékozott döntésre, akivel kapcsolatban alkalmazzák, illetve akihez eljut, vagy aki a címzettje, és ezáltal a fogyasztót olyan üzleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg, vagy erre alkalmas.

2. A tényállás egyik alapesetének sincs elkövetési tárgya. Az Fttv. a fogyasztó fogalmát - a tényállás szempontjából - ugyanúgy határozza meg, mint azt a rossz minőségű termék forgalomba hozatala bűncselekmény esetében az Egytv. tartalmazta, azaz az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy. Az áru fogalmát a 421. § b) pontja szerint kell érteni.

3. A bűncselekmény tettese elvileg bárki lehet, azonban a keretdispozíciós jelleg folytán olyan személy lehet, aki az Fttv. hatálya alá tartozik, és a gazdasági tevékenysége körében a fogyasztó üzleti döntéseit befolyásolni tudja. A részesi alakzatok az általános szabályok szerint alakulnak.

4. Az első alapeset elkövetési magatartása a megtévesztésre alkalmas tájékoztatás adása, amely csak akkor tényállásszerű, ha szervezett termékbemutató hangzik el (elkövetési hely), és különleges árkedvezmény, árelőny vagy nyerési esélyről szól. A szervezett termékbemutató fogalmát a tényálláshoz fűzött értelmező rendelkezés határozza meg, amely a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény üzleten kívüli kereskedés fogalmából indult ki. A tényállás megalkotását az indokolta, hogy az elmúlt évek során elszaporodtak az olyan rendezvények, amelyeken például koruknál fogva megtévesztésre alkalmasabb személyeket győztek meg olyan üzleti döntésről, amelynek feltételei valójában a fogyasztók számára előnytelenek: nem alkalmasak nagyobb mértékű árelőny, árkedvezmény elérésére. Az árelőny vagy árkedvezmény mértéke megállapítható, ha az eljárás során a hasonló termékek fogyasztói árait és a kereskedelemben elérhető kedvezményeket összehasonlítjuk. Ennek persze előzetes feltétele, hogy a termék és az összehasonlítás alapjául szolgáló hasonló termékek tulajdonságai, paraméterei lehetővé tegyék az összehasonlítást.

A tényállásban szereplő különleges kitétel arra utal, hogy az árelőny vagy árkedvezmény csak korlátozott mértékben és korlátozott ideig áll fenn, így a fogyasztónak nem áll rendelkezésre hosszabb idő az üzleti döntés átgondolására vagy összehasonlítások elvégzésére. Az ilyen típusú elkövetésre jellemző, hogy a szervezők azonnali döntést várnak el a fogyasztóktól, máskülönben az árelőnyt, árkedvezményt, sorsoláson való részvétel lehetőségét elvesztik.

A nyerési esély meghatározása nehezebb, ennek kereteit a bírói gyakorlatnak kell kidolgoznia. Az azonban tényállásszerűnek tekinthető, ha a nyeremény elérése a forgalmazó által befolyásolható vagy befolyásolt, így a nyeremény szinte biztosan elérhető, vagy éppen ellenkezőleg, a nyeres esély a gyakorlatban szinte lehetetlen. Az elkövetési magatartásnak alkalmasnak kell lennie a fogyasztóban a téves feltevés kialakítására, amelynek alapján a sértett olyan magatartást tanúsít, amelyet a való tények ismeretében nem tett volna meg. A tényállás megvalósulásához nem szükséges, hogy a sértett a termékbemutatón tényleges üzleti döntést hozzon.

A második alapeset elkövetési magatartásai több fordulatban nyernek szabályozást: a valós vagy valótlan tény megtévesztő állítása vagy megtévesztésre alkalmas tájékoztatás adása, amelyekben a megtévesztésre alkalmasság mint elkövetési mód jelenik meg. A megtévesztés az áru lényeges tulajdonságaira vonatkozik. Az Fttv. 6. § (1) bekezdés b) pontja határozza meg, mit kell áru lényeges jellemzőinek tekinteni - a felsorolás az alábbiak szerint taxatív:

kivitelezése, összetétele, műszaki jellemzői, tartozékai,
mennyisége,
származási helye, eredete,
előállításának vagy szolgáltatásának módja és időpontja,
beszerezhetősége, szállítása,
alkalmazása, a használatához, fenntartásához szükséges ismeretek,
az adott célra való alkalmassága, a használatától várható eredmények, előnyei,
veszélyessége, kockázatai,
környezeti hatásai,
az egészségre gyakorolt hatása, vagy
tesztelése, ellenőrzöttsége vagy annak eredménye.

Az áru fogalmát az Fttv. 2. § c) pontja határozza meg, amely szerint minden birtokba vehető forgalomképes ingó dolog - ideértve a pénzt, az értékpapírt és a pénzügyi eszközt, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket -, az ingatlan, a szolgáltatás, továbbá a vagyoni értékű jog. Ezzel harmonizál a 421. § b) pontja szerinti áru fogalom is. Megjegyzendő, hogy ez az árufogalom eltér a rossz minőségű termék forgalomba hozatala tényállásánál használt termék fogalmától, annál szélesebb.

Az elkövetési magatartások mindegyikét az áru értékesítése érdekében követi el a tettes, így a tényállás célzatos. A jogalkotó vagylagosan határozta meg, mi az a társadalomra veszélyességi szint, amely a büntetőjog ultima ratio-s jellegével és az állam büntetőjogi igényével már összeegyeztethető. A tettes vagy nagy nyilvánosság előtt, vagy pedig jelentős értékű illetve mennyiségű árua követi el a bűncselekményt. A meghatározás vagylagos, így a nagy nyilvánosság megállapítása esetén az érték további vizsgálata már nem szükséges. Példa lehet erre, ha valamely árut megtévesztő módon reklámoznak újságokban, úgy az elkövetési érték további vizsgálata már nem szükséges. A nagy nyilvánosság fogalmát a törvény záró részében a 459. § (1) bek. 22. pontban határozza meg. A jelentős értéket szintén az értelmező rendelkezések között találjuk, 5.000.001 Ft és 50.000.000 Ft értékhatárok között. A jelentős mennyiség fogalmát a törvény nem határozza meg, így azt a mennyiség és az áru értékének szorzata adja meg. Megjegyezzük, hogy a törvény így biztosítja, hogy a csekély forgalmi értékkel rendelkező de nagy számban eladott áru - amely természetes egységet képez - vonatkozásában is fennálljon a büntetőjogi védelem.

A magatartások mindegyikének - akár valós, akár valótlan a tényállítás - alkalmasnak kell lennie arra, hogy a fogyasztót megtéveszse, aki ennek a téves feltevésnek a hatására cselekszik. Fontos azonban kiemelni, hogy a tényállásszerűséghez, illetve a befejezett alakzat megállapításához nem szükséges a fogyasztó tényleges üzleti döntése.

5. A bűncselekmény mindkét alapesetét csak szándékosan lehet elkövetni. A második alapeset célzatosságára tekintettel a bűnösség formája csak egyenes szándék lehet, megjegyezzük azonban, hogy az első alapeset elkövetésének jellemzői szintén az egyenes szándékú elkövetést erősítik inkább.

6. Mindkét alapeset alaki tényállás, így önmagában az elkövetési magatartás tanúsításával a bűncselekmény befejezett, tényleges fogyasztói ügyleti döntés nem szükséges. Mindkét alapesetben a kísérlet az általános szabályok szerint elképzelhető.

7. A törvény új minősített esetet vezetett be, így a bűncselekmény súlyosabban minősül, ha (2) bekezdésben meghatározott cselekményt az áru egészségre vagy a környezetre gyakorolt hatásával, veszélyességével, kockázataival vagy biztonságosságával kapcsolatos jellemzőivel összefüggésben követik el, mivel ezek olyan tényezők, amelyek fokozottabban érinthetik a fogyasztók testi épségét, egészségét, ezért súlyosabban értékelendők. Ez a szabályozás összhangban van az Fttv. szellemiségével is.

A bűncselekmény rendbelisége alapesetként eltérő. Az első alapesetben a rendbeliség a termékbemutatók számához igazodik, azaz, hogy azonos termékbemutatók többszöri ismétlése folytatolagosságot alapít; míg a második alapesetben az áruk fajtái eltérő áruféleségek száma határozza meg a rendbeliséget. Utóbbihoz hozzá kell tenni, hogy több esetben tapasztalható, hogy az adott árunak vannak különböző specifikációi (például számítógép, háztartási elektromos berendezés, autó), amelyek azonos árunak tekintendők. Lehetséges, hogy több termék ugyanazon kollekcióba tartozik, amely szintén nem alapozza meg a többrendbeliséget. Azonos áru több helyen történő egyidejű reklámozása természetes egységet képez, ha a megtevészto információ-tartalom azonos a különböző reklámokban.

A tényállást - hasonlóan az előző tényálláshoz - a csalástól szükséges elhatárolni. A jelen tényállás nem speciális a csaláshoz képest, de előbbre hozott védelmet ad. Csalást abban az esetben kell megállapítani, amennyiben mindkét tényállás elemei maradéktalanul megvalósultak, azonban a csalás súlyosabban büntetendő, így a jelen tényállást a csalás büntette konszumulja. A tényállás valóságos halmazában állhat a fogyasztókat megtevészto más tényállásokkal a tényállási elemek eltérésére és a védett jogi tárgy különbözőségére tekintettel.

Üzleti titok megsértése

418. § Aki jogtalan előnyszerzés végett, vagy másnak vagyoni hátrányt okozva üzleti titkot jogosulatlanul megszerez, felhasznál, más személy részére hozzáférhetővé tesz vagy nyilvánosságra hoz, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

BH 2002. 176., BH 2005. 49.

Szövegtörténet

A korábbi törvény gazdasági titok megsértése címen a 300. §-ban rendelkezett az üzleti titok megsértéséről is. A 2005-től hatályban volt tényállás egyrészt magában foglalta az üzleti titok, a banktitok és az értékpapír-titok megsértése elkövetési magatartásait, másrészt a büntetőjogi védelem körébe vonta a biztosítási titkot és a pénztártitkot is. Az üzleti titok megsértése a korábbi törvényhez képest önálló tényállásként került a versenytársak védelmét szolgáló tényállások közé, amely egyben szélesebb lehetőséget ad a speciális védelem biztosítására.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a gazdálkodó szervezetek tevékenységének zavartalanságához, a tisztességes piaci versenyhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési tárgya az üzleti titok, amelynek fogalmát a Ptk. 81. § (2) bekezdése határozza meg, akként, hogy üzleti titoknak minősül a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult - ide nem értve a magyar államot - jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértené vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette. A szabályozás kértégtű, ugyanis meghatározza az információk minőségét, amelyek titkot képezhetnek, de ezen információk csak akkor válnak valóban üzleti titokká - így elkövetési tárgygyá -, ha a jogosult (sértett) az információk titokban tartása érdekében a szükséges intézkedéseket megtette. A szükséges intézkedés tartalmának meghatározásához nincs általános zsinórmérték, azonban minimum olyannak kell lennie, amely objektíve alkalmas arra, hogy illetéktelen személy a titokhoz ne férhessen hozzá, a titkot kezelő személyek a titoktartási kötelezettségükkel tisztában legyenek, és jogosulatlanul csak szándékosan és - ha van ilyen - a védelmi eszköz kijátszásával lehessen az információhoz hozzájutni. Így bár üzleti titoknak lenne tekinthető egy ügyféllista, azonban ha az internetes keresővel fellelhető a szervezet intranet rendszeréből, úgy a titokgazda nem tette meg a szükséges intézkedést.

A Ptk. azonban korlátozza is az általános jelleggel meghatározott titokkört, ugyanis a (3) bekezdés szerint nem minősül üzleti titoknak az állami és a helyi önkormányzati költségvetés, illetve az európai közösségi támogatás felhasználásával, költségvetést érintő juttatással, kedvezménnyel, az állami és önkormányzati vagyon kezelésével, birtoklásával, használatával, hasznosításával, az azzal való rendelkezéssel, annak megterhelésével, az ilyen vagyont érintő bármilyen jog megszerzésével kapcsolatos adat, valamint az az adat, amelynek megismerését vagy nyilvánosságra hozatalát külön törvény közérdekből elrendeli. A nyilvánosságra hozatal azonban nem eredményezheti az olyan adatokhoz - így különösen a technológiai eljárásokra, a műszaki megoldásokra, a gyártási folyamatokra, a munkaszervezési és logisztikai módszerekre, továbbá a know-how-ra vonatkozó adatokhoz - való hozzáférést, amelyek megismerése az üzleti tevékenység végzése szempontjából aránytalan sérelmet okozna, feltéve, hogy ez nem akadályozza meg a közérdekből nyilvános adat megismerésének lehetőségét. A törvényi szabályozás tehát megpróbál megfelelő egyensúlyt teremteni a gazdasági tevékenység érdeke és a közpénzből finanszírozott gazdasági tevékenységhez fűződő adatok nyilvánossága között.

3. A bűncselekmény elkövetője bárki lehet, kivéve aki titokgazda, vagy az üzleti titkot jogosultan megismerte vagy kezeli, és a jogosultság kereteit nem lépi túl. Az elkövető ezen túlmenően csak olyan személy lehet, akinek a titok a birtokába került, vagy a birtokában van.

4. A bűncselekmény elkövetési magatartása az üzleti titok jogosulatlan megszerzése, felhasználása, közlése és nyilvánosságra hozatala. A megszerzés célzatos magatartás, amelyet csak tevéssel lehet megvalósítani. Az elkövető azért követi el a bűncselekményt, hogy az információt megismerje, ezért a gyakorlatban nem képzelhető el az eshetőleges szándékkal való elkövetés. A véletlen megismerés nem bűncselekmény, mivel a tényállásnak nincs gondatlan alakzata, illetve valószínűleg ilyen esetben a titokgazda sem tette meg a szükséges intézkedéseket. A megszerzéshez nem szükséges a titok adathordozóját materiálisan birtokba venni, elegendő a titkot képező információt elolvasni. A megszerzés történhet saját részre vagy harmadik személy érdekében.

A jogosulatlan felhasználás esetében a tettes jogszerűen került a titok birtokába, azonban a titoktartási kötelezettségét megszegi, és a titkot valamilyen célra felhasználja. A felhasználás történhet saját részre vagy harmadik személy érdekében. Erre tekintettel ezen fordulat is csak egyenes szándékkal követhető el.

A más személy részére hozzáférhetővé tétel esetében a tettes jogszerűen került a titok birtokába, azonban a titoktartási kötelezettségét megszegi, és lehetővé teszi aktív vagy passzív magatartással, hogy jogosulatlan személy vagy személyek a titkot megismerjék. A személyek száma nem érheti el a nyilvánosság szintjét, ugyanis akkor a következő elkövetési magatartást kellene megállapítani. A bűncselekmény megvalósulásához azonban szükséges, hogy az üzleti titkot képező információt a jogosulatlan személy ténylegesen megismerje.

A nyilvánosságra hozatal esetén a titok elvileg bárki számára megismerhető, így ebben az esetben a befejezettséghez nem szükséges a más általi megismerés. Nyilvánosság alatt a személyek nagyobb számát, vagy olyan módot kell érteni, amely számtalan személyhez közvetíteni képes az információt (például internet, sajtótermék, sajtótájékoztatón való közlés).

5. A tényállás az elkövetési magatartások bármelyikét csak akkor teszi megállapíthatóvá, ha az jogtalan előnyszerzés végett vagy vagyoni hátrányt okozva történik. Előbbi esetben a tényállás célzatot határoz meg, így kizárólag egyenes szándékkal követhető el a bűncselekmény. Az előny lehet bármi, ami az elkövetés előtti állapothoz képest a tettest előnyösebb helyzetbe hozza, így anyagi juttatás vagy természetbeni ellentételezés. Az előny tényleges megszerzése már nem része a tényállásnak, tehát ez a fordulat immateriális. A cselekmény valamennyi esetben akkor jogellenes, ha a jogosult hozzájárulása nélkül történik. A vagyoni hátrány okozásával történő elkövetés eshetőleges szándékkal is megvalósítható, materiális bűncselekmény. A vagyoni hátrány fogalmát a 459. § (1) bekezdés 17. pontja határozza meg.

6. Amennyiben az elkövető több elkövetési magatartást is megvalósít, úgy a legutolsó befejezett cselekmény szerint kell minősíteni. A nyilvánosságra hozatal kísérlete csak akkor állapítható meg, ha a megszerzés megállapítása nem volt lehetséges. Mindegyik elkövetési magatartás kísérlete elképzelhető.

7. A bűncselekmény rendbeliségét az üzleti titok jogosultak száma határozza meg, míg egy jogosult vonatkozásában több titokra történő elkövetés természetes egységet képez. Az elkövetési magatartások halmozódása; vagy az előnyszerzés végett történő elkövetés, ha vagyoni hátrányt is okoz, önmagában nem eredményez többrendbeli elkövetést.

A tényállást el kell határolni a minősített adattal visszaéléstől, valamint a gazdasági titok megsértésétől. Amennyiben az üzleti titok egyidejűleg kimeríti a minősített adat fogalmát, úgy a minősített adattal visszaélést kell megállapítani. Ha az üzleti titok gazdasági titoknak is minősül, akkor a súlyosabban minősülő jelen tényállást kell megállapítani.

Versenytárs utánzása

419. § (1) Aki a versenytárs hozzájárulása nélkül árut olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel vagy elnevezéssel állít elő, amelyről a versenytárs vagy annak jellegzetes tulajdonsággal rendelkező áruja ismerhető fel, vagy ilyen árut forgalomba hozatal céljából megszerz, tart, vagy forgalomba hoz, ha más bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt jelentős mennyiségű vagy értékű utánzott árua követik el.

BH 1998. 522., BH 2002. 43., BH 2007. 398., BH 2008. 326., EBH 1999. 7., EBH 2007. 1590., EBH 2012. 23.

Szövegtörténet

A jelen tényállás szerinti bűncselekmény a korábbi törvényben áru hamis megjelölése elnevezés alatt szerepelt (296. §). A törvény a korábbi elkövetési magatartásokat átemelte, ugyanakkor a törvényi tényállást kiegészítő jelleggel állapítja meg. Ennek oka, hogy számos esetben vitát okozott, hogy az áru hamis megjelölésének és az iparjogvédelmi jogok megsértésének mi az elhatárolási ismérve. A szubszidiaritással a jogalkotó egyértelművé tette, hogy ha az utánzás vagy az utánzott árura elkövetett jogsértés bejegyzett oltalom által védett jogokat sért (oltalombitorlás) az iparjogvédelmi jogok megsértése állapítandó meg, míg ha a jellegzetes külsejű, csomagolású, megjelölésű, elnevezésű áru nem áll iparjogvédelmi oltalom alatt, de az a fogyasztók számára az adott jellegzetességgel vált ismertté (jellegbitorlás), akkor e tényállás lesz megállapítható.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény - szemben a fogyasztók megtévesztésével - nem a fogyasztók védelmére szolgál elsődlegesen. A jogalkotó célja a piacgazdaság szereplőinek védelme, a versenytársak tisztességes piaci részvételének biztosítása. A tényállás háttérjogszabályát a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tptv.) jelenti.

2. A tényállásban foglalt elkövetési tárgy az áru, amelynek fogalmát a 421. § b) pontja szerinti értelmező rendelkezés egyértelműen meghatározza, és amely szerint áru alatt kell érteni a terméket, az ingatlant, a szolgáltatást és a vagyoni értékű jogot is. A Tptv.-nek nincs önálló áru-fogalma, utalást csak a 6. § tartalmaz, amely szerint az áru alatt a szolgáltatásokat is érteni kell. A már korábban hivatkozott, a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.) 2. § c) pontja szerint árunak kell tekinteni minden birtokba vehető forgalomképes ingó dolgot - ideértve a pénzt, az értékpapírt és a pénzügyi eszközt, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőket -, az ingatlan, a szolgáltatás, továbbá a vagyoni értékű jogokat. Megállapítható tehát, hogy a büntetőjog által használt áru fogalom harmonizál a Tptv. és Fttv. értelmezésével.

A tényállás megértésének alapjául szolgál a védeni kívánt igazgatási norma, amely a *Tpvt. 6. §-a*: Tilos az árut, szolgáltatást (a továbbiakban együtt: áru) a versenytárs hozzájárulása nélkül olyan jellegzetes külsővel, csomagolással, megjelöléssel - ideértve az eredetmegjelölést is - vagy elnevezéssel előállítani vagy forgalomba hozni, reklámozni, továbbá olyan nevet, megjelölést vagy árujelzőt használni, amelyről a versenytársat, illetőleg annak áruját szokták felismerni. A tényállás szerinti áru a külső megjelenése, csomagolása, tulajdonsága vagy elnevezése alapján annyira egyedi és jellegzetes, hogy arról a fogyasztók és a versenytársak magát az árut és nem mellékesen a gyártót, forgalmazót, szolgáltatót (versenytársat) egyértelműen fel tudják ismerni. A bűncselekmény társadalomra veszélyessége abban áll, hogy az ilyen jellegzetesség megszerzéséhez és fogyasztó általi megismertetéséhez drága és hosszadalmas piaci bevezetésen keresztül vezetett az út, például reklámkampányokkal. A bűncselekmény elkövetője ezt akarja mind időben és költségben megtakarítani.

Számos terméket ismerünk, amelynek a formaterve egyedi, és ezáltal a gyártója piaci előnnyel tudja azt értékesíteni. Ilyenre példa az iPhone formája, egy személygépkocsi formája, egy divatmárka termékeinek jellegzetes szabása, anyagválasztása. Ezek az ismertetőjegyek egyediek, és csak arra a gyártóra vagy árura jellemzőek, ezáltal képesek a fogyasztóban a képzetársításra. A csomagolás nem igényel különösebb magyarázatot, hiszen számtalan olyan termék található, amelyet az egyedi csomagolása alapján ismerünk fel: például Coca-Cola, csokoládék (Mozart-kugél, Milka csokoládé), Unicum. Ilyen esetben a csomagoláson belüli termék nem szokott további különös ismertetőjeggyel rendelkezni, általában az állaga folytán. Az elkövetés diszpozíciószerűsége szempontjából az számít, hogy a csomagolás anyaga, színválasztása, formája stb. önmagában a terméket egyedileg beazonosíthatóvá teszi, megkülönböztetve ezáltal más termékektől, szolgáltatásoktól.

A megjelölésen jellemzően a védjegyeket és márkajeleket, árujelzőket kell érteni. Ezek már önmagukban is oltalom alatt szoktak állni, így az iparjogvédelmi jogok megsértése bűncselekmény lesz megállapítható a jelen tényállás helyett. Az elnevezés szintén alkalmas lehet arra, hogy egy árut egyedileg azonosítsunk például iPhone, iPad, (VW) Golf. Fontos azonban kiemelni, hogy az elnevezés nem feltétlenül jelenik meg az eredeti terméken, azonban a fogyasztó az elnevezés alapján arra az egyedi árura asszociál.

A jellegzetes tulajdonság az adott áru funkciójára, működési elvére szokott utalni, amely miatt a fogyasztó dönteni szokott az áru vagy szolgáltatás megvásárlása mellett. Ezek lehetnek például gyógyszerek speciális hatásai, amelyek megkülönböztetik a piacon, például Aspirin.

Természetesen előfordulhat, hogy az elkövető egyidejűleg sérti az áru megjelölését és csomagolását, külső vagy belső tulajdonságát, illetve bármely más ismérvet. Az ilyen halmazodásnak nincs jelentősége a tényállásszerűség szempontjából. Megjegyezzük, hogy a jellegzetességek egyikének sem kell oltalom alatt állnia a diszpozíciószerűséghez. A védeni kívánt áru minősége nincs kihatással az elkövetésre.

3. A bűncselekményt bárki elkövetheti, aki az árut gyártja vagy forgalomba hozza. A részesi alakzatok az általános szabályok szerint alakulnak.

4. A korábbi bűncselekmény elkövetési magatartásait a *korábbi Btk. 1998.*, majd 2011. évi módosítása kiszélesítette, amelyet a jelen tényállás is tartalmaz. A jogalkotói cél az volt, hogy ne csupán a forgalomba hozatal legyen büntetendő, hanem az azt megelőző tevékenységek is, amelyek egyébként előkészületi jellegűek a forgalomba hozatalhoz képest. Így az előállítás, megszerzés és tartás is büntetendő, utóbbi kettő azonban csak akkor, ha azt forgalomba hozatal céljából követik el. Az előállítás alatt minden olyan tevékenységet érteni kell, amelynek következményeként az áru létrejön. A megszerzés az áru feletti rendelkezési jogot jelent, amelynek azonban nem kell a tényleges birtokbavételben nyilvánulnia. Megszerzésnek kell tekinteni azt is, amikor az árut csak papíron (szállítólevélen) szerzi meg az elkövető, továbbértékesítés végett. A megszerzés esetében irreleváns, hogy az kinek az érdekében történik, illetve az időtartamának sincs jelentősége. A tartás jellemzően az áru raktározását jelenti, itt a tényleges birtoklás szükséges, amely huzamosabb ideig áll fenn.

A forgalomba hozatal alatt minden olyan tevékenységet érteni kell, amelynek következtében az áru a kereskedelmi forgalomba bekerül, és további értékesítők vagy közvetlenül a fogyasztó számára elérhetővé válik. Nem szükséges, hogy a tényleges értékesítés meg is történjen, önmagában az üzletben való kihelyezés vagy a megrendelés elfogadása és a számla kiállítása már megvalósítja a forgalomba hozatalt. Az elkövetési magatartások közül többnek a megvalósítása természetes egységet képez, és a legkésőbbi befejezett alakzatot kell megállapítani. Az elkövetési magatartások mindegyike csalárd jellegű, hiszen arra törekszik az elkövető, hogy a versenytárs árujára hasonlítson az ő áruja, a fogyasztóban létrehozza a téves feltevést. Az is tényállásszerű, ha a fogyasztó bár felismeri a hamisítványt, de éppen hasonlósága és kedvezőbb ára miatt azt veszi meg. Nem szükséges, hogy az elkövető által előállított áru silányabb, rosszabb minőségű legyen.

5. A bűncselekmény első fordulata egyenes és eshetőleges szándékkal is el lehet követni, azonban az eshetőleges szándék a cselekmény célirányos jellegére tekintettel nem jellemző. Ezzel szemben a második fordulat a célzatra tekintettel csak egyenes szándékkal teljesülhet.

6. A bűncselekmény immateriális. Miután a tényállás nem tartalmaz eredményt, elegendő, ha a cselekmény objektíve alkalmas arra, hogy a védett áru felismerhető legyen, de nem szükséges, hogy megtevesztett fogyasztó is felderítésre kerüljön.

7. Az egyes elkövetési magatartások kísérlete értelmezhető, így az előállítás kísérletét jelenti azon munkafolyamatok tanúsítása, amelyeknél az áru mint kész termék nem jön létre, de a termék például gyártása már megkezdődött. Így a termékhez szükséges nyersanyagok beszerzése nem büntetendő előkészület, de a gyártósor beindítása - amelynek közvetlen eredményeként a kész termék létrejön - már kísérletet valósít meg. A megszerzés és tartás érdekében például a megrendelés leadása kísérletnek minősül. A forgalomba hozatal azzal válik befejezetté, hogy a termék a kereskedelmi forgalomba bekerül. De a forgalomba hozatal kísérlete csak akkor állapítható meg, ha a többi előzetes elkövetési magatartás nem állapítható meg, máskülönben azok közül a legkésőbbi befejezett alakzatért felel az elkövető.

A bűncselekmény csak akkor büntetendő, ha ez elkövetési érték a 100.000 Ft-ot meghaladja. Ezen elkövetési érték alatt csak szabálysértést lehet megállapítani. A minősített eset, ha jelentős értékre vagy mennyiségre követik el a bűncselekményt. A jelentős értéket az értelmező rendelkezések között találjuk, 5.000.001 Ft és 50.000.000 Ft értékhatárok között. A jelentős mennyiség fogalmát a törvény nem határozza meg, így azt a mennyiség és az áru értékének szorzata adja meg. Így lehetséges, hogy egyetlen áru is kimerítse a minősített esetet, vagy csekélyebb értékű áru, de nagy számban való előfordulása. A törvény így biztosítja, hogy a csekély forgalmi értékkel rendelkező, de nagy számban eladott áru - amely természetes egységet képez - vonatközforgalomban is fennálljon a büntetőjogi védelem.

A bűncselekmény az áruval érintett versenytársak számára igazodik, így az azonos versenytárs több árujára való elkövetés természetes egységet képez. A cselekmény alternatív bűncselekmény, így minden más bűncselekmény esetében, tekintet nélkül a büntetési tételre, a másik bűncselekményt kell megállapítani.

Versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban

420. § (1) Aki a közbeszerzési eljárás, illetve a koncesszióköteles tevékenységre vonatkozóan kiírt nyílt vagy zártkörű pályázat eredményének befolyásolása érdekében az árak, díjak, egyéb szerződéses feltételek rögzítésére vagy a piac felosztására irányuló megállapodást köt, vagy más összehangolt magatartást tanúsít, és ezzel a versenyt korlátozza, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki a közbeszerzési eljárás, illetve a koncesszióköteles tevékenységre vonatkozóan kiírt nyílt vagy zártkörű pályázat eredményének befolyásolása érdekében a vállalkozások egyesülete, a köztestület, az egyesülés és más hasonló szervezet olyan döntésének a meghozatalában vesz részt, amely a versenyt korlátozza.

(3) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) vagy (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt jelentős értéket meg nem haladó közbeszerzési értékre követik el.

(4) Nem büntethető az (1)-(3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetője, ha a cselekményt, mielőtt az a büntető ügyekben eljáró hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

(5) Nem büntethető az (1)-(3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetője, ha a cselekmény elkövetésekor olyan vállalkozás vezető tisztviselője, tagja, felügyelő bizottságának tagja, alkalmazottja vagy ezek megbízottja, amely - mielőtt a versenyfelügyeleti ügyekben eljáró hatóság az ügyben vizsgálatot indított volna - a cselekményre kiterjedően a versenylimitáció tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény szerinti bírság mellőzésére alapot adó kérelmet nyújtott be, és az elkövetés körülményeit feltárja.

(6) A büntetés korlátlanul enyhíthető, különös méltánylást érdemlő esetben mellőzhető azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor olyan vállalkozás vezető tisztviselője, tagja, felügyelőbizottságának tagja, alkalmazottja vagy ezek megbízottja, amely a versenyfelügyeleti ügyben eljáró hatóságnál a cselekményre kiterjedően a versenylimitáció tilalmáról szóló törvény szerinti bírság mellőzésére vagy csökkentésére alapot adó kérelmet nyújtott be, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 296/B. §-a szabályozta a versenyt korlátozó magatartásokat. Az új szabályozás az alapeseteket átvette, azonban a büntethetőséget megszüntető okokat kiterjesztette, illetve korlátlan enyhítést is lehetővé tesz, harmonizálva a versenyjogi előírásokkal és a Gazdasági Versenyhivatal által kialakított gyakorlattal.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a verseny szabadságához és tisztaságához, az állami költségvetésből származó pénzügyi források törvényes és átlátható felhasználásához fűződő társadalmi érdek. A bűncselekményt keretdiszpozíciós jellege folytán több jogszabály is kitölti tartalommal, azonban a legfontosabb a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tptv.).

2. A tisztességes és befolyásmentes piaci verseny fenntartása több érdeket is szolgál: a versenytársak számára a piacra való belépés és a piacon maradás alapvető biztosítója, a fejlesztések motorja, a fogyasztók számára a jobb minőségű és ár/érték arányban kedvezőbb termékekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés megteremtésének alapja, valamint biztosítja a közpénzek hatékony felhasználását. Mindezekre tekintettel a versenyszabályok megsértése - különös tekintettel a tisztességtelen piaci megállapodásokra, kartellekre -, szankcionálása a magánjogi és közigazgatási normákon kívül a büntetőjog által is biztosított. A törvény kodifikálása során felmerült az a lehetőség, hogy a büntetőjog hatálya kiterjeszthető lenne általánosságban a kartellekre. A kartelltilalom megszegése a versenyjog eszköztárával megfelelő védelmet biztosít, a bűncselekmény kiterjesztése valamennyi ilyen visszaélésre inkább veszélyeket hordozna magában, mintsem megfelelő eredménnyel kecsegtetne.

A Tptv. 2. §-a szerint tilos gazdasági tevékenységet tisztességtelenül - különösen a versenytársak, üzletfelek, valamint a fogyasztók törvényes érdekeit sértő vagy veszélyeztető módon vagy az üzleti tisztesség követelményeibe ütközően - folytatni. A Tptv. IV. fejezete foglalkozik a gazdasági versenyt korlátozó megállapodások tilalmával. A Gazdasági Versenyhivatal és a bíróság gyakorlatában a piaci szereplői magatartás versenyjogi megítélésének kiinduló pontja azon követelmény, hogy a vállalkozások piaci döntéseiket önállóan hozzák meg, mellőzve a versenytársaikkal akarategységben tanúsított piaci magatartást, mivel a gazdasági szereplőknek a piacon önállóan kell kialakítaniuk az általuk alkalmazott politikát és követett magatartást. Ezen elvárás meggátol minden közvetlen vagy közvetett kapcsolatot az egymástól független piaci szereplők között, amelynek célja vagy hatása egy versenytárs vagy potenciális versenytárs piaci magatartásának befolyásolása, avagy olyan versenykörülmények kialakulásához vezet, amelyek nem felelnek meg a hagyományos piaci feltételeknek. Kizárt a vállalkozás által követendő piaci magatartás versenytársak tudomására hozása is. (Fővárosi Ítéltábla 2.Kf. 27.052/2007/22., Vj-138/2002.)

A törvény kategorikus tilalmat állít fel kartellek létesítésére, amely szerint tilos a vállalkozások közötti megállapodás és összehangolt magatartás, valamint a vállalkozások egyesülési jog alapján létrejött szervezetének, köztestületének, egyesülésének és más hasonló szervezetének a döntése, amely a gazdasági verseny megakadályozását, korlátozását vagy torzítását célozza, vagy ilyen hatást fejthet, illetve fejt ki. A törvény nem használja a kartell elnevezést, azonban Tpvt. 11. § (2) bekezdésében példálózó felsorolást ad arra, hogy mi minősül ilyennek, azaz versenyt korlátozó megállapodásnak. Így a megállapodás kifejezetten tilalmazott, ha tartalmát tekintve az alábbiakra vonatkozik:

a vételi vagy az eladási árak, valamint az egyéb üzleti feltételek közvetlen vagy közvetett meghatározására;
az előállítás, a forgalmazás, a műszaki fejlesztés vagy a befektetés korlátozására vagy ellenőrzés alatt tartására;
a beszerzési források felosztására, illetve a közülük való választás lehetőségének korlátozására, valamint a fogyasztók, üzletfelek meghatározott körének valamely áru beszerzéséből történő kizárására;
a piac felosztására, az értékesítésből történő kizárásra, az értékesítési lehetőségek közötti választás korlátozására;
a piacra lépés akadályozására;
arra az esetre, ha azonos értékű vagy jellegű ügyletek tekintetében az üzletfeleket megkülönböztetik, ideértve olyan árak, fizetési határidők, megkülönböztető eladási vagy vételi feltételek vagy módszerek alkalmazását, amelyek egyes üzletfeleknek hátrányt okoznak a versenyben;
a szerződéskötés olyan kötelezettségek vállalásától történő függővé tételére, amelyek természetüknél fogva, illetve a szokásos szerződési gyakorlatra figyelemmel nem tartoznak a szerződés tárgyához.

Azokat a jogkövetkezményeket, amelyeket a Tpvt. meghatározott tilalom megszegéséhez fűz, együttesen kell alkalmazni a Polgári Törvénykönyvben a jogszabályba ütköző szerződésre előírt jogkövetkezményekkel, amely a megállapodást eleve semmissé teszi. Fontos kiemelni, hogy az itt említett összehangolt magatartást el kell határolni a Tpvt. által nem tiltott párhuzamos magatartástól. A párhuzamos magatartásnak racionális oka, közös gazdasági gyökere van, emiatt a piaci verseny résztvevői véletlen (spontán), azonos, vagy nagymértékben hasonló magatartást tanúsítanak, amelyre az azonos hatásmechanizmus okából kényszerülnek. Az összehangolt magatartás azzal valósul meg, hogy a verseny résztvevői egymásra figyelemmel, bár piaci helyzetük semmiképp sem tekinthető azonosnak, mégis azonos piaci magatartást tanúsítanak. Akkor bizonyított az összehangolt magatartás, ha az összehangolás hiányában az adott magatartás racionális ok nélküli, a piac logikája által nem alátámasztott, és életszerűtlen a létrejött állapot. (Fővárosi Ítéltábla 2.Kf. 27.052/2007/22., VI-138/2002.)

A tényállás azonban csak a közbeszerzési eljárásban és a koncesszióra kiírt pályázatban megkötött kartell megállapodásokra vonatkozik. A közbeszerzésekről szóló 2011. évi CVIII. törvény (Kbt.) határozza meg a közbeszerzésben résztvevők jogait és kötelezettségeit, a közbeszerzési eljárás rendjét, alapelveit és a közreműködő hatóságokat. A közbeszerzés célja az államháztartás kiadásainak ésszerűsítése, a közpénzek felhasználásának átláthatóvá tétele, széles körű nyilvános ellenőrizhetősége, továbbá a közbeszerzések során a verseny tisztaságának biztosítása. A közbeszerzésnek többféle formája lehet értékhatártól (például nemzeti, EU-s) eljárási formától (például nyílt, meghívásos), a közbeszerzés tárgyától (például tervpályázat) stb. függően, a közbeszerzési eljárás alapján. A koncesszióról az 1991. évi XVI. törvény tartalmaz részletszabályokat. A törvény rögzíti, hogy a kizárólagos állami, önkormányzati vagy önkormányzati tulajdon hatékony működtetésének, valamint a kizárólagosan az állam vagy az önkormányzat hatáskörébe utalt tevékenységek gyakorlásának egyik lehetséges útja mindezek koncessziós szerződés alapján való átengedése. A törvény a nemzeti vagyonról szóló törvény keretei között állapítja meg az abban meghatározott, kizárólagosan az állam vagy a helyi önkormányzat által végezhető gazdasági tevékenységek gyakorlása időleges jogának koncessziós szerződés keretében történő átengedésének részletes szabályait. Az egyes tevékenységek folytatásának módját, részletes feltételeit meghatározó ágazati csak a nemzeti vagyonról szóló törvény és koncesszióról szóló törvény keretei között rendelkezhetnek.

A koncesszióról szóló törvény 4. §-a (1) bekezdése szerint a koncessziós szerződés megkötésére - szerződésnek a nemzeti vagyonról szóló 2011. évi CXCVI. törvény 12. § (3) bekezdése szerinti meghosszabbítását kivéve - az állam vagy az önkormányzat pályázatot köteles kiírni. A pályázat - kivéve, ha honvédelmi vagy nemzetbiztonsági érdek a pályázat zártkörű kiírását teszi szükségessé - nyilvános. A zártkörű pályázat kiírását szükségessé tevő honvédelmi, illetőleg nemzetbiztonsági érdekekről az illetékes miniszter az Országgyűlés illetékes bizottságai véleményének meghallgatása után dönt.

3. A büncselekmény tettese az (1) bekezdés szerinti fordulatban a gazdálkodó szervezet vezetője, vezető tisztségviselője, tagja, felügyelőbizottsági tagja, alkalmazottja és megbízottja lehet. A (2) bekezdés szerinti fordulatban az elkövetői kör kiegészül azokkal a személyekkel, akik a vállalkozások egyesülete, a köztestület, az egyesülés és más hasonló szervezet döntésének meghozatalában részt vesznek. A közbeszerzés vagy a koncesszió kiírója is tettes lehet mindkét fordulatban, amennyiben a versenyt korlátozó megállapodás megkötésében részt vesz. Az összehangolt magatartás tanúsítója önálló vagy társtettes lehet, míg akivel pedig az összehangolást végezte - és nem tekinthető tettesnek -, felbujtóként vagy bűnszolgálatként felel. A megállapodást megkötő felek mindegyike önálló tettesként felel, mivel a szükségszerű többes elkövetés a társtetességet kizárja.

4. Az elkövetési magatartásokat a törvény két alapesetben szabályozza. Az első alapesetben a szerződéses feltételek rögzítésére vagy a piac felosztására vonatkozó megállapodás kötele és az összehangolt magatartás tanúsítása az elkövetési magatartás. A megállapodás kötele olyan elkövetési magatartás, amely legalább két személy akarategységben való aktív magatartását feltételezi. Az alapeset két fordulata között csak a megállapodás tárgyában van különbség, azonban sem a Btk., sem pedig a Tpvt. nem ír elő alakíságot az ilyen megállapodások megvalósulásához. Nagyon sok esetben a megállapodások nem öltik a magánjogi szerződés formáját, hanem az csak a vezető tisztségviselők közötti szóbeli gentlemen's agreement. A bizonyítás ennek megfelelően sokszor csak ráutaló megjegyzésekből, email-ekből lehetséges vagy összehangolt találkozókat adataiból. A megállapodás irányulhat a Tpvt. 11. § (2) bekezdése szerinti témákra - amelyekre már fent utaltunk - vagy pedig a piac felosztására. Előbbinek tipikus esete a pályázati összejátszás, amely a szállítási feltételeket vagy árakat harmonizálja és teszi a pályázatot kiszolgáltatottá. Utóbbi vonatkozhat földrajzi területre vagy piaci szegmensre, sok esetben a vesztes félnek felajánlott kompenzációval. Mindezek hatása, hogy a piaci árak emelkednek, a szolgáltatott mennyiség vagy minőség csökken.

Az összehangolt magatartás tanúsításánál visszautalunk a korábban ismertetett két ítéletre. A piaci szereplők ilyen magatartását negatív oldalról lehet megközelíteni: mi lenne az adott piaci viszonyok között a független felek között elvárt magatartás, amely megfelel az életszerűség követelményének. Az összehangolt magatartásnak ugyanis éppen az a jellemzője, hogy a szereplők a piaci folyamatoktól eltérő magatartást tanúsítanak. A bizonyítékok értékelésénél azonban nagyon óvatosan kell eljárni, hiszen a megítélés alapja közgazdasági folyamatok bonyolult elemzésén alapul, amelynek eredményeit csupán értelmezheti a büntetőjog. Ugyanis találkozhatunk - nem büntetendő - párhuzamos magatartással, amely az azonos piaci hatásmechanizmusoknak köszönhető, de a piaci szereplők nem feltétlenül a gazdasági racionalitás vagy saját érdekük miatt cselekszenek így, hanem mert megváltozik egy piaci szabályozó (például adó bevezetése, jogszabályi kvóta, hatósági előírás). Továbbá ki kell emelni a Tpvt. 17. §-ának rendelkezéseit, amely szerint mentesül a 11. §-ban foglalt tilalom alól a megállapodás, ha

az hozzájárul a termelés vagy a forgalmazás ésszerűbb megszervezéséhez, vagy a műszaki vagy a gazdasági fejlődés előmozdításához, vagy a környezetvédelmi helyzet vagy a versenyképesség javulásához;

a megállapodásból származó előnyök méltányos része a fogyasztóhoz, illetve az üzletfélhez jut;

a gazdasági verseny velejáró korlátozása vagy kizárása a gazdaságilag indokolt közös célok eléréséhez szükséges mértéket nem haladja meg; és

nem teszi lehetővé az érintett áruk jelentős részével kapcsolatban a verseny kizárását.

A második alapeset elkövetési magatartása a vállalkozások versenykorlátozó döntéseinek meghozatalában való részvétel. Önmagában nem tilalmazott, hogy a vállalkozások megállapodásokat kössenek egymással, annak érdekében, hogy a piaci szereplők hatékonyan működjenek és ezt az előnyt a fogyasztók felé közvetítsék. A versenyjogi és büntetőjogi szankció arra az esetre vonatkozik, ha az ilyen megállapodások a piaci versenyt korlátozzák, és a fogyasztók számára hátrányt, de a résztvevők számára előnyt jelentenek. Ezen alapeset alapján az ilyen döntésben való részvétel büntetendő, tekintet nélkül arra, hogy az a piaci felekre kötelező-e vagy sem. Általánosan igaz ezen esetre, hogy a döntés vonatkozhat az árak rögzítésére és a piac felosztására egyaránt.

5. A bűncselekmény mindkét alapesete célzatot tartalmaz, mivel az elkövetők a befolyásolás érdekében fejtik ki a tevékenységüket, így csak egyenes szándék formálhatja az alanyi oldali bűnösséget.

6. Az elkövetési magatartások eredménye, hogy azok a versenyt korlátozzák, azaz olyan piaci helyzet jön létre, amely a fogyasztók, megrendelők számára hátrányos, bár a tényállás bekövetkezett vagyoni hátrányt nem kíván meg tényállásszerűséghez. A megállapodás tárgyalása, az ajánlattétel a cselekmény kísérlete, míg ha a megállapodás létrejön, úgy a cselekmény befejezetté válik, hiszen a verseny korlátozása ezzel egyidejűleg be is következik. Az összehangolt magatartás esetében a magatartás megkezdésével a cselekmény kísérleti szakaszba jut, míg az üzleti tranzakciók végrehajtásával a cselekmény befejezetté válik. A második alapesetben a döntés előkészítése már kísérleti szakaszba juttatja a cselekményt, amely a döntés meghozatalával sem válik befejezetté, hanem csak akkor, amikor e döntésnek megfelelő cselekményeket végrehajtva a szereplők korlátozzák a versenyt.

7. A bűncselekmények rendbelisége a közbeszerzési eljárások és a koncessziós pályázatok számához igazodik. Az egy eljárásban létrehozott több megállapodás egységet képez. Folytatolagosságot kell megállapítani akkor, ha a kiíró több pályázatán vagy megismételt eljárásokban a résztvevők újabb megállapodásokat könek. A jelen tényállás és a korrupciós bűncselekmények halmazatának megállapítása lehetséges.

8. A Tpvt. 78/A. §-a határozza meg az engedékenységi politika eszközeit, amelynek akár a bírság mellőzésében vagy mértékének csökkentésében testesülhet meg. A 78/A. § (2) bekezdése a bírság mellőzése körében két esetkört határoz meg, miszerint: a bírság kiszabása azzal a vállalkozással szemben mellőzendő, amely elsőként nyújt be erre irányuló kérelmet és szolgáltat olyan bizonyítékot,

amely a Gazdasági Versenyhivatalnak alapot szolgáltat arra, hogy a jogsértéssel kapcsolatban a 65/A. § szerinti vizsgálati cselekmény végzésére kapjon előzetes bírói engedélyt, feltéve, hogy a Gazdasági Versenyhivatal a kérelem benyújtásának időpontjában nem rendelkezett elegendő információval a 65/A. § szerinti vizsgálati cselekmény bíróság általi engedélyezésének megalapozásához, illetve nem került még sor ilyen vizsgálati cselekményre;

amellyel a jogsértés elkövetése bizonyítható, feltéve, hogy a kérelem benyújtásának időpontjában a Gazdasági Versenyhivatal még nem rendelkezett elegendő bizonyítékkal ahhoz, hogy a jogsértést bizonyítsa, és egyetlen vállalkozás sem felel meg az a) pontnak.

A Tpvt. 78/A. § (3) bekezdése szerint a versenyfelügyeleti eljárásban a bírság csökkentésére akkor kerülhet sor, ha a vállalkozással szemben a bírság kiszabása nem mellőzhető és a vállalkozás olyan, a jogsértésre vonatkozó bizonyítékot ad át a versenyhatóságnak, amely jelentős többletértéket képvisel a kérelem benyújtásának időpontjában a versenyhatóság rendelkezésére álló bizonyítékokhoz képest.

A jogalkotó a büntetethez szükséges akadályok rendszerének kialakításakor tekintettel volt a Tpvt.-re, miszerint attól függően alakul a büntetőjogi felelősség megállapíthatósága, hogy sor került-e már a versenyhatóság részéről vizsgálati cselekményre. Ezáltal büntetethez vezető megszüntető okot az engedékenységi kérelem benyújtása akkor eredményez a vállalkozásnak, az elkövetéskor vezető tisztségviselője, tagja, felügyelő bizottsági tagja, alkalmazottja vagy ezek megbízottja számára, ha annak benyújtása olyan időpontra esik, amikor a versenyhatóság még nem végzett vizsgálati cselekményt. Ha a versenyfelügyeleti eljárás már megindult, akkor csak a büntetés korlátlan enyhítésére, kivételesen mellőzésére van lehetőség.

Korábbi vitát zár le a szabályozás, ugyanis mindig önálló vizsgálatot igényel annak megállapítása, hogy valamely büntethetőséget megszüntető ok fennáll-e vagy sem. Az egyik büntethetőséget megszüntető ok alkalmazásának nem feltétele a másinak való megfelelés, ugyanakkor van köztük összefüggés, ugyanis ha van olyan elkövető, aki a (4) bekezdés alapján mentesül, ugyanazon oknál fogva másik elkövető már nem mentesülhet a büntetőjogi felelősség alól. Erre tekintettel a többi elkövetőnél már csak a versenyfelügyeleti eljárásban benyújtott engedékenységi kérelemhez kapcsolódóan merülhet fel a büntethetőség megszűnése.

Kivételként lehetséges, de nem valószínű, hogy az adott vállalkozás részéről a kartell megállapodásban részt vevő vezető tisztségviselők, tagok stb. egyszerre tesznek bejelentést a büntető ügyben eljáró hatóságnál. Az engedékenységi kérelemhez kapcsolódó büntethetőséget megszüntető ok alkalmazásának nem feltétele, hogy az érintett személy bejelentést tegyen a nyomozó hatóságnak, de együttműködési kötelezettség terheli a büntetőeljárás során.

Lényeges szempont, hogy az engedékenységi kérelemmel összefüggő büntethetőséget megszüntető ok, és a büntetés korlátlan enyhítése, illetve mellőzése egyaránt csak arra az elkövetőre alkalmazandó, aki a bűncselekmény elkövetésekor a kérelmező vállalkozás vezető tisztségviselője, tagja, alkalmazottja, felügyelőbizottságának tagja vagy ezek megbízottja volt. Tehát nem lényeges, hogy az elkövető a kérelem benyújtásának időpontjában az engedékenységi kérelmet benyújtó vállalkozással jogviszonyban áll-e, vagy sem, e tekintetben csak az elkövetési magatartás megvalósításának időpontja számít.

Az engedékenységi kérelemmel összefüggő büntethetőséget megszüntető ok, illetve a korlátlan enyhítés alkalmazásához vagy a büntetés mellőzéséhez önmagában nem elegendő az engedékenységi kérelem benyújtása. A kérelemnek a bírság mellőzésére vagy csökkentésére alapot adónak kell lennie, amiről a büntetőügyben eljáró hatóság a versenyhatóság erről szóló feltételes döntésének beszerzése révén tud meggyőződni.

Az (5) és a (6) bekezdés alkalmazása kapcsán további feltétel, hogy az elkövető az elkövetés körülményeit a büntetőügyben eljáró hatóság előtt tárja fel. Az elkövetés körülményeinek feltárására vonatkozó követelmény beiktatása megfelelően egyéniesít, bűnüldözési célt szolgál, és a nem együttműködő személyek esetén a kedvezmény alkalmazásának akadálya lehet. A büntethetőséget megszüntető okok és a korlátlan enyhítés szabályozási elve, hogy jellemzően pozitív magatartást, vagy együttműködést feltételez az elkövető részéről, ehelyett ez az elkövetés körülményeinek feltárását, tehát a megállapodásban résztvevők cselekvőségére is kiterjedő vallomástételt vagy egyéb bizonyíték szolgáltatását jelenti.

Btk. 422. § fejezetcíméhez:

A törvény indokolása kiemeli, hogy egységesen egy fejezetben tartalmazza az információs rendszer elleni bűncselekményeket. Ezen cselekmények a korábbi törvényben a gazdálkodási kötelezettségeket és a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények között kerültek elhelyezésre, ugyanakkor azok jogi tárgya nem a gazdálkodás rendjének megsértése, hanem az információs rendszerek megfelelő működtetéséhez és az abban foglalt adatok megőrzéséhez fűződő társadalmi érdek védelme. Ebből fakadóan azoknak a gazdálkodás rendjét sértő bűncselekmények közül történő kiemelése és önállóan való kezelése volt indokolt.

A jogalkotó figyelembe vette, hogy nemzetközi jogi kötelezettségként a Cybercrime Egyezmény, valamint az Európa Tanács információs rendszerek elleni támadásokról szóló 2005/222/IB kerethatározata előírásokat fogalmazott meg a tagállamok felé, amelyeknek való megfelelést a jelen szabályozás maradéktalanul teljesíti.

Értelmező rendelkezések

421. § E fejezet alkalmazásában

- a) termék: minden birtokba vehető, forgalomképes ingó dolog és a dolog módjára hasznosítható természeti erő,
- b) áru: a termék, az ingatlan, a szolgáltatás és a vagyoni értékű jog.

XLIII. FEJEZET

TILTOTT ADATSZERZÉS ÉS AZ INFORMÁCIÓS RENDSZER ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Tiltott adatszerzés

422. § (1) Aki személyes adat, magántitok, gazdasági titok vagy üzleti titok jogosulatlan megismerése céljából

- a) más lakását, egyéb helyiségét vagy az azokhoz tartozó bekerített helyet titokban átkutatja,
 - b) más lakásában, egyéb helyiségében vagy az azokhoz tartozó bekerített helyen történeteket technikai eszköz alkalmazásával megfigyeli vagy rögzíti,
 - c) más közlést tartalmazó zárt küldeményét felbontja vagy megszerzi, és annak tartalmát technikai eszközzel rögzíti,
 - d) elektronikus hírközlő hálózat - ideértve az információs rendszert is - útján másnak továbbított vagy azon tárolt adatot kifürkész, és az észlelteket technikai eszközzel rögzíti,
- bűntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki fedett nyomozó vagy a bűnüldöző hatósággal, illetve titkosszolgálatlaltitkosan együttműködő személy kilétének vagy tevékenységének megállapítása céljából az (1) bekezdésben meghatározottakon kívül információt gyűjt.

(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az (1)-(2) bekezdésben meghatározott módon megismert személyes adatot, magántitkot, gazdasági titkot vagy üzleti titkot továbbít vagy felhasznál.

- (4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1)-(3) bekezdésben meghatározott tiltott adatszerzést a) hivatalos eljárás színlelésével,

- b) üzletszerűen,
 - c) bünszövetségben vagy
 - d) jelentős érdeksérelmet okozva
- követik el.

Szövegtörténet

A korábbi törvény a magántitok jogosulatlan megismerése (178/B. §) cím alatt szabályozta a jelenlegi tiltott adatszerzés tényállásába került magatartások egy részét. Az új szabályozás azonban kiszélesíti az elkövetési tárgyak körét a személyes adattal, a gazdasági titokkal és az üzleti titokkal. Egyúttal a tényállás törvényen belüli elhelyezését is megváltoztatja, mivel a technikai eszközök és információs rendszer használata közelebb áll az információs rendszer elleni bűncselekményekhez, illetve a Cybercrime Egyezmény tárgyi hatályához. Az új elnevezés több célt is szolgál. Egyfelől élesen elkülöníti a cselekményt a magántitok megsértésétől, továbbá kifejezi, hogy az adatszerző tevékenység egy jelentős része állami monopólium.

Szövegmagyarázat

1. A tiltott adatszerzés védett jogi tárgya a személyes adat, a magántitok, a gazdasági titok, az üzleti titok védelméhez és az állam titkos adatgyűjtési monopóliumának megőrzéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A törvény több alapesetet von a tiltott adatszerzés bűncselekményébe, amelyek egyezően három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők. Az (1) bekezdés szerinti alakzat a magántitok, személyes adat, gazdasági titok és üzleti titok megszerzése végett történő jogosulatlan magatartásokat rendeli büntetni. A (2) bekezdés szerinti alapeset fedett nyomozó vagy titkosszolgálattal együttműködő személy kilétének felfedése érdekében alkalmazott információgyűjtést szankcionálja. A (3) bekezdés szerinti alapeset pedig az (1) bekezdés szerinti adatok vagy titkok továbbítását és felhasználását pönalizálja. Mindebből következik, hogy az egyes alapesetek elkövetési tárgyai és elkövetési magatartásai különbözőek.

Az (1) bekezdés és (3) bekezdés szerinti alapesetben a törvény a titokkört kibővíti, így nem csupán a magántitok jogosulatlan megszerzését, hanem a személyes adat, a gazdasági titok, és az üzleti titok megszerzése érdekében végzett jogtalan, célzatos magatartásokat, valamint ezen adatok felhasználását és továbbítását is szankcionálni rendeli. Megjegyezzük, hogy a törvény külön is rendelkezik az üzleti titok megsértéséről, illetve a gazdasági titok megsértéséről.

A (2) bekezdés jogi tárgya mindazon információ, amely egy fedett nyomozó vagy titkosszolgálattal együttműködő személy kilétét részben vagy egészben magában hordozza. Miután a cselekmény csupán az információra irányul, nem pedig magára a személyre, így passzív alanyról nem beszélhetünk.

Személyes adatnak kell tekinteni az érintettel kapcsolatba hozható adatot - különösen az érintett neve, azonosító jele, valamint egy vagy több fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző ismeret -, valamint az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetést. Ide kell sorolni továbbá azon különleges adatokat is, amelyek a faji eredetre, a nemzetiséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallási vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdek-képviselői szervezeti tagságra, a szexuális életre vonatkozó személyes adatok, továbbá az egészségi állapotra, a kóros szenvedélyre vonatkozó személyes adatok, valamint a bűnügyi személyes adatok (az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2012. évi CXII. törvény 3. § 2-3. pont).

A magántitok fogalmát a törvény nem határozza meg, így azt a joggyakorlat alakította ki. Ezek szerint a magántitok alatt érteni kell minden szűk körben ismert, személyhez fűződő, magánjellegű tény, körülményt vagy adatot, amelynek nyilvánosságra hozatala sérti a magántitok jogosultjának az érdekeit.

A gazdasági titok meghatározása érdekében a 413. § (1) bekezdése szerinti gazdasági titok megsértéséhez kell visszanyúlni, hiszen a törvény taxatív módon sorolja fel a védelem alá tartozó gazdasági titkokat.

Az üzleti titok fogalmát a polgári törvénykönyv 81. § (2)-(3) bekezdései határozzák meg, így üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelenek által történő megszerzése vagy felhasználása a jogosult - ide nem értve a magyar államot - jogszerű pénzügyi, gazdasági vagy piaci érdekeit sértene vagy veszélyeztetné, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette. Nem minősül üzleti titoknak az állami és a helyi önkormányzati költségvetés, illetve az európai közösségi támogatás felhasználásával, költségvetést érintő juttatással, kedvezményrel, az állami és önkormányzati vagyon kezelésével, birtoklásával, használatával, hasznosításával, az azzal való rendelkezéssel, annak megterhelésével, az ilyen vagyont érintő bármilyen jog megszerzésével kapcsolatos adat, valamint az az adat, amelynek megismerését vagy nyilvánosságra hozatalát külön törvény közérdekből elrendeli.

Az elkövetési tárgyak az (1) bekezdés esetében a magánlakás, egyéb helyiség és az azokhoz tartozó bekerített hely, zárt küldemény, elektronikus hírközlő hálózat vagy információs rendszer továbbított és tárolt adata. A (2) és (3) bekezdések esetében azonban az elkövetési tárgy már az adat, információ, személyes adat, magántitok, gazdasági titok és üzleti titok.

3. A tényállás valamennyi alakzatát bárki elkövetheti, a részesi alakzatokat az általános szabályok szerint alakulnak.

4. Az (1) bekezdés szerinti alapeset elkövetési magatartásai: a más lakásának, egyéb helyiségének vagy az azokhoz tartozó bekerített helynek titokban való átkutatása, illetve az ott történtek technikai eszköz alkalmazásával való megfigyelése, vagy rögzítése; más közlést tartalmazó zárt küldeményének felbontása vagy megszerzése, és tartalmának technikai eszközzel való rögzítése; elektronikus hírközlő hálózat útján másnak továbbított vagy azon tárolt adat kifürkészése, és az észlelt technikai eszközzel rögzítése.

A titokban való átkutatás alatt a jogosult (más) tudtán kívüli, módszeres átvizsgálását értjük. Nem lehet titkosnak tekinteni az átkutatást, ha az csupán a jogosult engedélye nélkül, de általa észlelhetően történik. A jogosult személye bárki lehet, aki a lakást ténylegesen használja; nem csupán a tulajdonos, hanem aki a lakást vagy egyéb helyiséget rendeltetésszerűen és huzamosan használja, bérli, vagy albérlésbe veszi; hiszen például a magántitok képező tények és adatok a lakásként használt bérlemben lesznek fellelhetők.

A lakásban történtek technikai eszközzel való megfigyelése vagy rögzítése többféle módon történhet: videokamerával az események rögzítése; puskamikrofonnal a szobai beszélgetés kihallgatása, rögzítése; webcamera elhelyezése; lehallgató készülék telepítése. Technikai eszköznek minősül egy távcső is, hiszen alkalmazása nélkül szabad szemmel nem lenne megfigyelhető például a szoba és annak történései. Természetesen a tényállásszerűséghez nem szükséges valaminek ténylegesen történnie, hiszen az is információt jelent, ha éppen nem történik meg egy esemény vagy cselekvés, amelynek bekövetkezését az elkövető sejtí.

A más közlést tartalmazó zárt küldeményének felbontása vagy megszerzése és tartalmának technikai eszközzel való rögzítése alatt nem a levéltitok megsértésének tényállást kell érteni. A küldemény technikai eszközzel való rögzítése jelentheti a küldemény lefényképezését, szkennelését, fénymásolását. Meg kell jegyezni, hogy a levél kijegyzetelése vagy szó szerinti megtanulása nem tényállásszerű magatartás, hiszen eszköz használata nélkül az absztrakt társadalomra veszélyessége sem olyan mértékű. Már itt utalunk rá, hogy ez a cselekmény nem állhat halmazatban a levéltitok megsértésével, mivel a jelen tényállás a megszerzés és felbontás elkövetési magatartásait már tartalmazza, éppen a technikai rögzítés érdekében, amelyet pedig a jogosulatlan megismerés célzata formál, továbbá a jelen bűncselekmény büntetési tétele jóval nagyobb (három évig terjedő szabadságvesztés az elzárással szemben). A zárt küldemény felbontása és a megszerzés között a különbség, hogy a megszerzés esetében nem az elkövető bontja fel elsőként a zárt küldeményt, hanem azt a címzett vagy más személy már felbontotta.

Az elektronikus hírközlő hálózat útján másnak továbbított közlemény, azon tárolt adat kifürkészésén a közlemény vagy adat hírközlő hálózatban vagy azon kívül való bármely kutatással való megszerzését értjük. A kutatás történhet eszköz használatával és a nélkül is. Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény határozza meg az elektronikus hírközlő rendszer és információrendszer fogalmait.

A (2) bekezdés szerinti alapeset elkövetési magatartása az információgyűjtés a fedett nyomozóról, a bűnüldöző hatóságokkal és titkosszolgálatokkal együttműködő személyről vagy azok tevékenységéről. A fedett nyomozó fogalmát a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény határozza meg: a titkos információgyűjtés keretében eljáró, a kielégít leplező rendőr. A bűnüldöző hatóság az ügyészség, rendőrség, Nemzeti Adó- és Vámhivatal bünyügyi szervei, míg titkosszolgálat alatt a polgári és katonai szervet is érteni kell. Az együttműködő személy alatt azonban nem lehet az együttműködő terhelhet automatikusan érteni, mivel annak kielégít önmagában az eljárási rend egymást követő nyílt cselekményeiből következik és felismerhető. Abban az esetben, ha az együttműködő terhelte olyan tanúvédelmi programban vesz részt, amelynek egyik célja a személyazonosság megváltoztatása, úgy az ő kielégít megállapítására tett jogellenes lépések tényállásszerűek lehetnek. Fontos megjegyezni, hogy a passzív alany kielégítnek, mint tágabb fogalomnak a feltárása már elegendő, azaz nem szükséges a pontos személyazonosság megismerése, csupán a hatóságokkal való titkos együttműködés tényének feltárása. A törvény azonban arra az esetre is gondolt, amikor az elkövető nem magára a személyre kíváncsi, hanem az általa végzett tevékenységre. A tevékenység alatt a hatóságok működésével összefüggő, illetve a bűnüldözés célját szolgáló minden aktivitást érteni kell például: jelentés adása, fedőtevékenység kialakítása.

A (3) bekezdés elkövetési magatartásai a továbbítás és felhasználás. A továbbítás alatt minden olyan tevékenységet érteni kell, amely objektíve alkalmas arra, hogy az információ a címzethez eljuthasson. A felhasználása jelenti az információ feldolgozását, az információnak megfelelő magatartás tanúsítását, de mindez csak saját célra történik. Más személy érdekében történő felhasználása esetén a továbbítást kell megállapítani.

5. A tényállás (1) és (2) bekezdései szerinti elkövetési magatartásai célzatosak, ugyanis személyes adat, magántitok, gazdasági titok vagy üzleti titok jogosulatlan megismerése céljából történnek, erre figyelemmel kizárólag egyenes szándékkal valósíthatók meg. A (3) bekezdés az (1) bekezdésre való visszautalásra tekintettel szintén csak egyenes szándékkal valósítható meg.

6. A bűncselekmény előkészülete nem büntetendő. Az első és második alapeset elkövetési magatartásainak mindegyikének lehet kísérlete. Tekintettel arra, hogy a tényállások alakiak, önmagában az elkövetési magatartások tanúsításával a cselekmény befejezett.

7. A tényállás minősített esetei a hivatalos eljárás színlelésével, az üzletszerűen, a bűnszövetségben, valamint a jelentős érdeksérelem okozva történő elkövetés. Az üzletszerűség és bűnszövetség fogalmait a záró részben lévő értelmező rendelkezések határozzák meg. A jelentős érdeksérelem az egyedi eset összes körülményei alapján lehet megítélni, de nem a sértett szubjektív érzete alapján, hanem az érdeksérelem társadalmi megítélése alapján.

A tiltott adatszerzés büntetési tétele a törvény szerint igazodik a jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés büntetési tételeihez: alapesetben három, minősített esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, azonban a speciális alanyiság folytán az abban meghatározott elkövetők esetében a jogosulatlan titkos információgyűjtés vagy adatszerzés büntetést kell megállapítani. Az (1) bekezdés c) pontja szerinti cselekmény nem állhat halmazatban a levéltitok megsértése bűncselekményével a fentiekben már kifejtettek miatt.

Információs rendszer vagy adat megsértése

423. § (1) Aki információs rendszerbe az információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés megsértésével vagy kijátszásával jogosulatlanul belép, vagy a belépési jogosultsága kereteit túllépve vagy azt megsértve bent marad, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki

a) az információs rendszer működését jogosulatlanul vagy jogosultsága kereteit megsértve akadályozza, vagy

b) információs rendszerben lévő adatot jogosulatlanul vagy jogosultsága kereteit megsértve megváltoztat, töröl vagy hozzáférhetetlenné tesz,

büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény jelentős számú információs rendszert érint.

(4) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt közérdekű üzem ellen követik el.

(5) E § alkalmazásában adat: információs rendszerben tárolt, kezelt, feldolgozott vagy továbbított tények, információk vagy fogalmak minden olyan formában való megjelenése, amely információs rendszer általi feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, amely valamely funkciónak az információs rendszer által való végrehajtását biztosítja.

BH 1999. 145., BH 2005. 419., BH 2009. 264., EBD 2012. B. 9.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 300/C. § (1) és (2) bekezdéseiben szereplő bűncselekményt vette át a jelen tényállás, azonban a számítástechnikai rendszer fogalmát az információs rendszer fogalma váltotta fel. Az új szabályozás célja szigorítás volt, illetve a fogalmi tisztázásokkal a Cybercrime Egyezménynek (kihirdette a 2004. évi LXXIX. törvény) és a 2005/222/IB kerethatározatnak való jobb megfelelés. Megjegyezzük, hogy készülékekben van a kerethatározatot hatályon kívül helyező irányelv javaslata, de elfogadására nem került még sor. A javaslat COM(2010) 517 final szám alatt érhető el.

Szövegmagyarázat

1. A tényállás védett jogi tárgya az információs rendszerek megbízható és biztonságos működéséhez, a rendszerben tárolt, feldolgozott vagy továbbított adatok megőrzéséhez, megbízhatóságához fűződő társadalmi érdek.

2. A cselekmény elkövetési tárgya maga az információs rendszer és a benne lévő adat. A Btk. 459. § 15. pontja a Cybercrime Egyezményvel egyezően határozza meg a az információs rendszert, amely az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezés vagy az egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összessége. Erre tekintettel az információs rendszer nem szűkül a számítógépekre vagy a szerverekre, hanem magában foglalja a mobilkommunikációs rendszereket, vagy éppen a hírközlési rendszereket. A törvény hatálya alá tartoznak a bármilyen módon - elektronikusan, kábellel, rövidhullámú adóval - hálózatba foglalt rendszerek is.

3. A bűncselekményt bárki elkövetheti, a részesi magatartások az általános szabályok szerint alakulnak.

4. A bűncselekmény három elkövetési formát szabályoz a Cybercrime Egyezmény kívánalmaival összhangban, annak érdekében, hogy az információs rendszer működésének teljes spektruma védett legyen: a jogosulatlan belépés, az informatikai rendszer megsértése és a rendszerben lévő adatok megsértése.

Az (1) bekezdés a) pontja szerinti alaki bűncselekmény önmagában a jogosulatlan belépést és bent maradást rendeli büntetni, amennyiben az a védelmet biztosító technikai intézkedés kijátszásával vagy megsértésével történik (beleértve a jelszó jogosulatlan felhasználását is). Az elkövető ebben az esetben nem tesz mást, mint a rendszerbe belép és bent marad, azonban az adatokban változtatást nem eszközöl, máskülönben a c) pont szerinti alakzatot kell megállapítani. Előfordulhat az az eset is, amikor a belépés önmagában még jogszerű volt, azonban az elkövető a rendszerben meghatározott jogosultságát túllépi, vagy megsérti, ezáltal a rendszerben olyan helyen vagy olyan hosszán tartózkodik, amely számára nem engedélyezett. A jogalkotói cél megértése végett hangsúlyozni kell, hogy nem csupán számítógépekre, hanem a mobil adathálózatokra, mobil-rádiótelefon szolgáltatást nyújtó rendszerre is elkövethető a bűncselekmény, ezért szerepel a tényállásban a tágabb értelmű információs rendszer fogalom a számítástechnikai rendszer fogalma helyett.

Az (1) bekezdés b) pontja szerinti elkövetés során az elkövető már beavatkozik a rendszer működésébe, azt akadályozva. A tényállás eredményként tartalmazza a rendszer működésének akadályozását. Klasszikus nyitott törvényi tényállásként nincs meghatározva az elkövetési magatartás, mivel minden objektíve hatékony és szubjektíve akaratlagos cselekmény elkövetési magatartás lehet, amely a rendszer működését akadályozza. Az akadályozás nem jelenti a rendszer összeomlását vagy leállítását, az is elegendő, hogy ha csak nem a rendeltetésének megfelelően működik tovább.

Az (1) bekezdés c) pontja szerinti elkövetési magatartás az adat megváltoztatása, törlése vagy hozzáférhetetlenné tétele. Az adat eredeti információtartalmának bármilyen mértékben történő megváltoztatása tényállásszerűnek tekinthető. A törlés a végleges eltávolítást jelenti az adatnak, függetlenül attól, hogy az még különleges eszközökkel vagy módszerekkel visszaállítható. Ez esetben az elkövető szándékát körültekintően kell vizsgálni, hogy esetében az adat megsemmisítésére irányult-e a szándék. A hozzáférhetetlenné tétel az adatnak az olyan áthelyezését, eltitkolását, átnevezését jelenti, amely a jogosult számára megakadályozza az adattal való rendelkezést. Ilyen esetben az adat nem kerül törlésre, a rendszerben máshol vagy másképpen még megtalálható. Az adatok törlése vagy hozzáférhetetlenné tétele történhet a vírus bevitelével is, így az ilyen célból történő fertőzés is tényállásszerű magatartásnak tekinthető. A bűncselekmény szempontjából nincs jelentősége annak, hogy azt hány adatra követik el.

5. A tényállás minden fordulata szándékos, egyenes és eshetőleges szándékkal is megvalósítható.

6. A cselekmény stádiumainak vizsgálatakor érdemes figyelemmel lennie arra, hogy a 424. § szerinti információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása bűncselekmény a jelen tényállás előkészületi magatartásait sui generis bűncselekményként határozta meg. Az első alapesetben a belépés kísérletének tekinthető, ha belépés sikertelen. A bent maradás kísérlete fogalmilag kizárt. A rendszer akadályozása végett történő elkövetés akkor válik befejezetté, ha a rendszer akadályozása meg is történt, addig azonban minden erre irányuló tényállásszerű cselekmény a kísérlet szakaszába tartozik bele. A megváltoztatás, törlés és hozzáférhetetlenné tétel kísérlete önmagában lehetséges, de ezek megállapítására akkor kerülhet sor, ha a belépés vagy bent maradás befejezett alakzata nem volt megállapítható.

7. A cselekmény különböző fordulatainak egymást követő vagy együttes megvalósítása a természetes egység körébe tartozik. A rendbeliség az információs rendszerek számához igazodik, de azokon belül a megváltoztatott, törölt stb. adatok száma már irreleváns. Ugyanazon információs rendszerre történő többszöri elkövetés a folytatólágosságot megalapozhatja.

Minősített esetet képez a közérdekű üzem elleni elkövetés, amelynek fogalmát a záró részben lévő értelmező rendelkezés határozza meg.

A jelentős számú információ rendszer fogalmára sem a törvény, sem pedig az indoklás nem tartalmaz meghatározást, és mint új szabályozási elem: bírói gyakorlata nem ismert. Azt azonban le lehet szögezni, hogy a minősített eset nem az adott információs rendszer fontosságát, gazdasági jelentőségét mérlegeli, hanem azok egyszerű számát veszi alapul. Felhívjuk a figyelmet, hogy a meghatározás szerint egy rendszernek kell tekinteni az egy hálózatba kötött információs rendszereket, így a rendszer tagjainak külön való értékelése nem lehetséges.

Információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása

424. § (1) Aki a 375. §-ban, a 422. § (1) bekezdés d) pontjában vagy a 423. §-ban meghatározott bűncselekmény elkövetése céljából az ehhez szükséges vagy ezt könnyítő

a) jelszót vagy számítástechnikai programot készít, átad, hozzáférhetővé tesz, megszerez, vagy forgalomba hoz, illetve
b) jelszó vagy számítástechnikai program készítésére vonatkozó gazdasági, műszaki, szervezési ismereteit más rendelkezésére bocsátja,

vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Nem büntethető az (1) bekezdés a) pontjában meghatározott bűncselekmény elkövetője, ha - mielőtt a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges vagy ezt megkönnyítő jelszó vagy számítástechnikai program készítése a büntető ügyekben eljáró hatóság tudomására jutott volna - tevékenységét a hatóság előtt felfedi, az elkészített dolgot a hatóságnak átadja, és lehetővé teszi a készítésben részt vevő más személy kilétének megállapítását.

(3) E § alkalmazásában jelszó: az információs rendszerbe vagy annak egy részébe való belépést lehetővé tevő, számokból, betűkből, jelekből, biometrikus adatokból vagy ezek kombinációjából álló bármely azonosító.

Szövegtörténet

A korábbi törvény 300/E. § szerinti számítástechnikai rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása tényállást a törvény szinte változatlan formában átvette. Az információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszásának elkövetési tárgya - a korábbi szöveghez képest - a jelszó beépítésével egyszerűsödik, annak fogalmát a törvény értelmező rendelkezésként adja meg. A Cybercrime Egyezmény 6. cikk 1. bekezdés a) pontja és a 2005/222/IB kerethatározatot leváltó irányelv-tervezet értelmében is büntetendővé kell nyilvánítani a jelszó egyszeri átadását is, ezért a tényállás tartalmazza az átadás elkövetési magatartást is.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya az információs rendszerek megbízható és biztonságos működéséhez, a rendszerben tárolt, feldolgozott vagy továbbított adatok megőrzéséhez, megbízhatóságához fűződő társadalmi érdek, azonosan az információs rendszer vagy adat megsértése bűncselekménnyel.

2. Az elkövetési tárgy a jelszó vagy program, amely az információs rendszer felhasználásával elkövetett csalás (**Btk. 375. §**) vagy az információs rendszer vagy adat megsértésének elkövetéséhez szükséges (**Btk. 423. §**). A jelszó meghatározását maga a törvény adja meg a (3) bekezdésben: az információs rendszerbe vagy annak egy részébe való belépést lehetővé tevő, számokból, betűkből, jelekből, biometrikus adatokból vagy ezek kombinációjából álló bármely azonosító.

3. A törvény előkészületi magatartást tesz sui generis bűncselekménnyé. Az első fordulat szerinti elkövetési magatartás a jelszó vagy program készítése, hozzáférhetővé tétele, megszerzése vagy forgalomba hozatala. A készítés leginkább a program tekintetében értelmezhető. A hozzáférhetővé tétel aktív és passzív magatartással is megvalósítható magatartás, amelynek eredményeként jogosulatlan személy kerülhet a jelszó vagy a program birtokába. A cselekmény ezen esetben szinte biztosan valamilyen jogosultságot előíró, szabályozó normába ütközik, amely az elkövető számára valamilyen kötelezettséget előír.

A megszerzés a pillanatnyi birtokbavételen túlmenően a hosszabb távú rendelkezést is jelenti. A megszerzés alatt a jelszó megismerését is érteni kell. A forgalomba hozatal a jelszónak vagy a programnak több személy részére történő átadását jelenti, amely ellenérték fejében vagy ingyenesen is történhet. A forgalomba hozatal során a címzett elkövető tekintetében megszerzést kell megállapítani, ha saját részére történik a jelszó vagy program későbbi felhasználása. Amennyiben a megszerző fél a jelszót vagy programot tovább adja, úgy esetében is a forgalomba hozatal megállapítására nyílik lehetőség.

A második fordulatban a tudás, ismeret más személy részére történő rendelkezésre bocsátása alapozza meg a bűncselekményt. Bár ennek a bűncselekménynek is általános az alanya, azonban nyilvánvalóan csak olyan személy követheti el, aki a megfelelő tudás birtokában van. A rendelkezésre bocsátás történhet ellenérték fejében vagy ingyenesen. Ez az elkövetési magatartás akkor teljesül, ha a jogosulatlan személy a tényállás szerinti tudás birtokába jut. Ennek a módja indifferens, történhet szóban való elmagyarázás útján, de megvalósulhat írásban való átadás formájában is.

4. A tényállás bár általános alanyt használ, a b) pont szerinti magatartás elkövetője csak az a személy lehet, aki a jelszó vagy program készítésére vonatkozó gazdasági, műszaki, szervezési ismeretek birtokában van. E tudásnak az elkövetőnél ténylegesen kell rendelkezésre állnia, az nem szükséges, hogy erről diplomája, oklevele legyen, vagy az elkövetőnek a számítástechnika a szakmája legyen. Ennek oka, hogy az ismeret eseti jellegű is lehet, például csak egy programra vonatkozóan.

5. A bűncselekmény mindkét fordulata csak egyenes szándékkal követhető el a tényállásban rögzített célzatra tekintettel.

6. A bűncselekmény elkövetési magatartásainak kísérlete lehetséges. A tényálláson belüli befejezett elkövetési magatartások egymás utáni tanúsítás a cselekmény rendbeliségére nincsen hatással, mivel azok egységet képeznek.

7. Figyelemmel arra, hogy a cselekmény előkészületi jellegű, az elhatárolások vizsgálata nagyon fontos. Az a) pont szerinti fordulat esetén a cselekmény büntetlen előcselekmény lesz, ha a 375. § vagy a 423. § szerinti bűncselekmény legalább kísérleti szakba jut a tettes által.

A b) pont szerinti fordulat esetében lehetséges, hogy a 375. § vagy a 423. § szerinti bűncselekményeket az a személy követi el tettesként, aki részére a jelen tényállás tettese az ismereteit rendelkezésre bocsátotta. Ebben az esetben a jelen tényállás tettese a 375. § vagy a 423. § szerinti bűncselekmények bűnségéje lesz.

A törvény a bűnüldözési érdekből büntethetőséget megszüntető okot is tartalmaz, de kizárólag a (1) bekezdés a) pontja szerinti készítés elkövetőjének, ha tevékenységét, illetve a készítésben részt vevő más személy kilétét felfedi, az elkövetési tárgyat (elkészített dolgot) pedig a hatóságnak átadja.

Btk. 425. § fejezetcíméhez:

Az Alaptörvény XXXI. cikkében alapvető állampolgári kötelezettségként rögzíti a haza védelmét. Meghatározza a honvédelmi kötelezettség formáit, amely a hadkötelezettség, honvédelmi munkakötelezettség valamint polgári védelmi kötelezettség és megteremti annak a lehetőségét, hogy a honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében mindenki kötelezhető legyen gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére. A Btk. itt tárgyalta fejezetében foglalt bűncselekmények e kötelezettségek megszegése ellen kívánnak a büntetőjog eszközrendszerével védelmet nyújtani. E bűncselekmények tágan vett jogi tárgya a haza védelméhez, az erőforrások vészhelyzetben történő hatékony mozgósításához fűződő össz társadalmi érdek.

A Btk. 433. § (1) bekezdése szerint e fejezet rendelkezéseit megelőző védelmi helyzetben bevezetett hadkötelezettség elrendelését követően és rendkívüli állapotban kell alkalmazni. A (2) bekezdés úgy rendelkezik, hogy a polgári védelmi kötelezettség megszegésének bűncselekménye az (1) bekezdésben meghatározottakon kívül szükségállapotban és vészhelyzetben a szolgálati kötelezettség megszegésének bűncselekménye vészhelyzetben is elkövethető. A (3) bekezdés szerint a honvédelmi munkakötelezettség megsértése csak rendkívüli állapotban követhető el. E rendkívüli időszakok bevezetésének feltételeiről az Alaptörvény rendelkezik, és annak részletesebb szabályait a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. Tv. (továbbiakban: Hvt.) harmadik része fogalmazza meg.

Az Alaptörvény 48. cikk (1) bekezdés a) pontja szerint az Országgyűlés hadiállapot kinyilvánítása vagy idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye (háborús veszély) esetén kihirdeti a rendkívüli állapot. A (2) bekezdés úgy rendelkezik, hogy a hadiállapot kinyilvánításához, a békekötéshez, valamint az (1) bekezdés szerinti különleges jogrend kihirdetéséhez az országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges. Az alaptörvény 51. cikk (1) bekezdése a megelőző védelmi helyzet kihirdetéséről rendelkezik. E szerint az Országgyűlés külső fegyveres támadás veszélye esetén vagy szövetségi kötelezettség teljesítése érdekében meghatározott időre kihirdeti a megelőző védelmi helyzetet, ezzel egyidejűleg felhatalmazza a Kormányt sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedések bevezetésére. A megelőző védelmi helyzet időtartama meghosszabbítható. Az Alaptörvény 48. cikk (1) bekezdés b) pontja határozza meg a szükségállapot bevezetésének feltételeit. E szerint az Országgyűlés a törvényes rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az élet- és vagyonbiztonságot tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos, erőszakos cselekmények esetén szükségállapotot hirdet ki. Az Alaptörvény 53. cikk (1) bekezdése szerint a Kormány az élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén, valamint ezek következményeinek az elhárítása érdekében veszélyhelyzetet hirdet ki, és sarkalatos törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseket vezethet be.

XLIV. FEJEZET

A HONVÉDELMI KÖTELEZETTSÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Bevonulási kötelezettség megszegése

425. § (1) Az a hadköteles, aki katonai bevonulási kötelezettségének nem tesz eleget, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

BH 1982. 184.

Szövegtörténet

A Btk. szövegszerűen ismétli meg az 1978. évi IV. tv. 334. §-ban írtakat azzal a módosítással, hogy a szigorításként nem öt, hanem egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti a bűncselekmény elkövetőjét.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvényen alapuló hadkötelezettség részleteit a Hvt. határozza meg. A Hvt. 2. § (1) bekezdése megállapítja, hogy a hadkötelezettség a katonai szolgálati kötelezettségből és járulékos kötelezettségekből tevődik össze. E járulékos kötelezettsége egyik legfontosabb része a bevonulási kötelezettség, ami a katonai szolgálati kötelezettség teljesítésének elengedhetetlen előfeltétele. A Hvt. 40. § (1) bekezdése rendelkezik arról, hogy megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot idején a Honvédség személyi állománya hadkötelesekkel egészül ki. A bevonulási kötelezettség tartalmát a Hvt. 5-6. § a határozza meg. A 6. § (1) bekezdése szerint a hadköteles a katonai igazgatásnak a hadköteles lakóhelye szerint illetékes területi szerve által kiadott behívóparancsra, az abban megjelölt okirataival, meghatározott időpontban és helyre köteles a katonai szolgálat teljesítése céljából bevonulni. E bevonulási kötelezettség megszegését a Btk. 425. § teszi büntetendővé.

A bűncselekmény szűkebben vett jogi tárgya a mozgósítás során elrendelt bevonulási kötelezettség teljesítéséhez fűződő érdek.

2. E bűncselekményt tettesként az követi el, aki behívóparancsban feltüntetett időben és helyen nem jelenik meg. Az elkövető mulasztásával valószínű meg az elkövetési magatartást.

3. A bűncselekmény rendkívüli állapot idején, vagy ha az országgyűlés elrendeli a hadkötelezettek katonai szolgálatát, megelőző védelmi helyzetben követhető el.

4. Szándékosan és gondatlanságból is elkövethető. A bűncselekmény gondatlan elkövetését a törvény háromévi szabadságvesztéssel fenyegeti.

5. Bűncselekmény alanya a hadköteles. Alaptörvény XXXI. cikk (2) bekezdése szerint hadkötelesek a magyarországi lakhellyel rendelkező nagykorú, magyar állampolgárságú férfiak. E hadkötelesek közül is azok lehetnek e bűncselekmény alanyai, akik a Hvt. 5. § (4) bekezdése a)-l) pontjaiban meghatározottak alapján nem esnek behívási tilalom alá. Kiemelendő, hogy az idézett rendelkezés a) pontja szerint nem hívható be az a hadköteles, aki 18. életévét nem töltötte be, annak eléréséig, és a k) pont szerint az a hadköteles annak az évnek december 30-tól, amelyben 40. életévét betölti.

Kibúvás a katonai szolgálat alól

426. § Az a hadköteles, aki abból a célból, hogy a katonai szolgálat alól kivonja magát,

EBH 1999. 9., BH 1994. 579., BH 1993. 337.

Szövegtörténet

A Btk. részben átalakította az 1978. évi IV. tv. 335. § (1) bekezdésében írt bűncselekményt, egy alapesetbe szerkesztette a bűncselekmény különböző elkövetési magatartásokkal megvalósítható minősített eseteit. A korábban minősített esetként nevesített önkárosító és megtévesztő magatartásokat is a bűncselekmény alapeseteként rendeli büntetni, és egységesen öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti annak elkövetőjét.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény jogi tárgya a hadkötelezettségen alapuló katonai szolgálat teljesítéséhez fűződő érdek. A törvény végső soron a büntetőjog eszközeivel lép fel azzal szemben, aki az Alaptörvényben meghatározott állampolgári kötelezettségét nem akarja teljesíteni. A Hvt. 2. § (1) bekezdése meghatározza a hadkötelezettség tartalmát, amely több részből tevődik össze. A Btk. 426. §-ában meghatározott, kibúvás a katonai szolgálat alól bűncselekménye, e kötelezettségek közül a megjelenési és bevonulási kötelezettség célzatos megszegését rendeli büntetni, illetve olyan megtévesztő magatartások ellen kíván védelmet nyújtani, amelynek célja a hadkötelezettségen alapuló katonai szolgálat elkerülése.

2. A bűncselekmény alanya a hadköteles. A hadköteles fogalmára a korábban kifejtettek irányadók. E bűncselekménynek nem lehet alanya a katona, aki az e tényállásban tanúsított magatartásával katonai bűncselekményt valósítana meg.

3. Elkövetési magatartások első csoportját a mulasztással elkövetett cselekmények alkotják, amely során az elkövető a háttér jogszabályokban előírt kötelezettségének nem tesz eleget. Tettesként az valósítja meg e bűncselekményt, aki megjelenési vagy bevonulási kötelezettségének nem tesz eleget. A megjelenési kötelezettséget a Hvt. 2. § (1) bekezdése a katonai kötelezettség egyik olyan járulékos kötelezettségeként határozza meg, ami része a hadkötelezettségnek. A Hvt. 2. § (2) bekezdésének felhatalmazása alapján a honvédelmi kötelezettségek teljesítéséről szóló 2011. évi CLXXVII. tv. 19. §-a határozza meg a hadköteles megjelenési kötelezettségének tartalmát. E szerint a hadkötelesnek a sorozó központ felhívására a megjelölt helyen és időben meg kell jelennie adatainak ellenőrzése és egyeztetése, katonai alkalmasságának megállapítása, orvosi vizsgálat vagy gyógykezelés céljából. A hadköteles köteles alávetni magát az alkalmasságának megállapításával összefüggő orvosi vizsgálatoknak, köteles továbbá megjelenni a sorozási központ felhívására katonai okmányok átvétele, vagy visszaadása céljából. A Bevonulási kötelezettség tartalmát a Hvt. 5-6. § a határozza meg. A 6. § (1) bekezdése szerint a hadköteles a katonai igazgatásnak a hadköteles lakóhelye szerint illetékes területi szerve által kiadott behívóparancsra, az abban megjelölt okirataival, meghatározott időpontban és helyre köteles a katonai szolgálat teljesítése céljából bevonulni.

Az elkövetési magatartások másik csoportját az olyan cselekmények képezik, amikor az elkövető valamilyen megtévesztést alkalmaz, azt a látszatot keltve, hogy önhibáján kívüli okból nem tesz eleget hadkötelezettségen alapuló katonai szolgálati kötelezettségének. E megtévesztő magatartások típusait nevesíti a törvényhozó; ezek a különböző önkárosító magatartások, a saját test megcsonkítása, egészség károsítása. E bűncselekmény tekintetében az öncsonkítás és az egészségkárosítás is megtévesztő magatartás részét képezi, mivel azt az elkövető mesterségesen idézi elő. A test csonkításán a bírói gyakorlat nemcsak annak nyelvi jelentését érti, azaz valamely testrész teljes, vagy részleges eltávolítását, hanem minden olyan önsértést, ami sérülést okoz. Az egészségkárosítás olyan tevékenységet vagy mulasztást jelent, amely megbontja a szervezet egyensúlyát és betegséget okoz, vagy késlelteti a gyógyulást. A következő csoportba tartozik minden más megtévesztő magatartás tanúsítása. Az elkövető célja annak a látszatnak az elérése, hogy önhibáján kívüli okból nem köteles katonai szolgálatot teljesíteni. A megtévesztő magatartás tanúsítása minden olyan aktív magatartás lehet, amely alkalmas arra, hogy az elkövető magatartása jogszerűségének látszatát keltse. Hamis orvosi papírok vagy szakvélemény beszerzése, olyan valótlan indokra való hivatkozás, ami alapján egészségügyi vagy családi okok miatt mentesül a hadkötelezettségen alapuló katonai szolgálat teljesítése alól.

4. A bűncselekmény rendkívüli állapot idején, vagy ha az Országgyűlés elrendeli a hadkötelezettek katonai szolgálatát, megelőző védelmi helyzetben követhető el.

5. E bűncselekmény szükségszerű tényállási eleme a célzat. Az elkövető azzal a szándékkal fejti ki magatartását, hogy mentesüljön alaptörvénybe foglalt kötelezettsége alól, kivonja magát a katonai szolgálat alól. Célzat hiányában a tényállásban írt magatartások kifejtése nem minősül bűncselekménynek, más bűncselekmény tényállást valósítja meg, illetve szabálysértésként nyer értékelést.

A bűncselekmény tehát csak szándékosan és ezen belül - a célzatra figyelemmel - csak egyenes szándékkal követhető el.

6. A hadköteles, a katonai szolgálat alóli kivonás célzata nélküli megjelenési kötelezettségének elmulasztásával, az Sztv. 169/B. §-ba ütköző honvédelmi kötelezettség megszegésének szabálysértését valósítja meg. Ha a hadköteles a katonai szolgálat alóli kivonás célzata nélkül bevonulási kötelezettségének nem tesz eleget cselekménye a Btk. 425. §-ba ütköző bevonulási kötelezettség megszegésének megállapítására lehet alkalmas.

E bűncselekményt csak hadköteles követheti el, tehát aki még nem minősül katonának. A hadköteles katonai szolgálata a Hvt. 6. § (6) bekezdése szerint akkor kezdődik, amikor őt a katonai igazgatásnak a hadköteles lakóhelye szerint illetékes területi szervétől a katonai szervezet képviselője átvette. Ha ezt követően tanúsítja a tényállásban írt célzatos magatartását, cselekménye már katonai bűncselekménynek, a Btk. 436. §-ába ütköző szolgálat alóli kibúvásnak minősül.

- a) megjelenési vagy bevonulási kötelezettségének nem tesz eleget, illetve
 - b) testét megcsonkítja, egészségét károsítja, vagy megtevesztő magatartást tanúsít,
- büntett miatt öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Katonai szolgálat megtagadása

427. § Az a hadköteles, aki katonai szolgálatának teljesítését megtagadja, büntett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

BH 1992. 681., BH 1991. 271.

Szövegtörténet

A Btk. szövegszerűen vette át az 1978. évi IV. tv. 336. §-t, és ugyanazt a büntetési tételkeretet fűzte hozzá.

Szövegmagyarázat

1. E bűncselekmény az Alaptörvényben meghatározott hadkötelezettségen alapuló katonai szolgálat teljesítésének megtagadását vonja büntetőjogi értékelés körébe. Védett jogi tárgya a katonai szolgálat teljesítéséhez fűződő társadalmi érdek.
2. A bűncselekmény alanya a hadköteles. A hadköteles fogalmára a korábban kifejtettek irányadók. Nem lehet alanya a katona, aki e tényállásban tanúsított elkövetési magatartásával katonai bűncselekményt valósít meg.
3. A bűncselekmény elkövetési magatartása a katonai szolgálat megtagadása. Ez elkövethető szóban, írásban és ráutaló magatartással is, amely során az elkövető kinyilvánítja azt a szándékát, hogy nem akar katonai szolgálatot teljesíteni. Akkor befejezett e bűncselekmény, amikor az elkövető a katonai bevonultatást fogantató hatóság tudomására hozza, illetve a katonai szervezet vagy ezek nevében intézkedésre jogosult tagjával közli, hogy nem vállalja a rendkívüli állapot vagy megelőző védelmi helyzetben elrendelt katonai szolgálatot.
4. A bűncselekmény rendkívüli állapot idején, vagy ha az Országgyűlés elrendeli a hadkötelezettek katonai szolgálatát, megelőző védelmi helyzetben követhető el.
5. A bűncselekmény csak szándékosan, azon belül egyenes szándékkal követhető el, megállapításának feltétele, hogy az elkövető megkapja a behívóparancsot, tisztában legyen katonai szolgálatteljesítési kötelezettségével. A törvényi tényállás motívumot nem tartalmaz, ezért nincs jelentősége a bűncselekmény megvalósulása szempontjából annak, hogy az elkövető milyen megfontolásból nem vállalja a katonai szolgálatot. A motívumnak legfeljebb a büntetés kiszabása körében lesz jelentősége.
6. Amennyiben az elkövető már megkezdte katonai szolgálatát, katonának tekintendő, cselekménye a Btk. 437. §-ba ütköző szolgálat megtagadása katonai bűncselekmény megállapítására alkalmas.

Hadkötelezettség teljesítésének akadályozása

428. § (1) Aki olyan cselekményt követ el, amelynek célja annak megghiúsítása, hogy a hadköteles a bevonulási kötelezettségét teljesítse, büntett miatt a 425. §-ban meghatározottak szerint büntetendő.

(2) Aki olyan cselekményt követ el, amelynek célja, hogy hadkötelest a 426. §-ban meghatározott módon a katonai szolgálat alól kivonjon, az ott meghatározottak szerint büntetendő.

Szövegtörténet

Az új Btk. lényegében szövegszerűen átveszi a korábbi Btk. 338. §-ban írt törvényi tényállást. Szintén visszautal azokra a bűncselekményekre, amelyekben meghatározott magatartások következményeit a hadköteles kívül más személyek is előidézhetik. A hadköteles személyen kívüli személyek is akadályozhatják a hadköteles bevonulási és katonai szolgálat teljesítési kötelezettségét. E kívülálló személyek cselekménye legalább olyan veszélyes a társadalomra, mint azé a hadkötelesé, aki saját akaratából nem teljesíti alkotmányos kötelezettségét. E bűncselekmény a hadkötelesnek nem minősülő személyek cselekményével szemben kíván védelmet nyújtani.

Szövegmagyarázat

1. E bűncselekmény védett jogi tárgya a hadkötelezettség legfontosabb elemeinek, a bevonulási és katonai szolgálat teljesítéséhez fűződő társadalmi érdek.
2. A bűncselekmény alanya bárki lehet a hadköteles kívül.

3. Elkövetési magatartást a törvény konkrétan nem határoz meg, hanem az elkövetési magatartást annak célja szerint jellemzi. Olyan magatartásokkal lehet e bűncselekményt megvalósítani, amelyek alkalmasak arra, hogy a hadköteles bevonulási kötelezettségét ne teljesítse. Ilyen lehet a behívóparancs eltávolítása a hadköteles előtt, annak fizikai megakadályozása, hogy a behívóparancsnak eleget tegyen, elkábítása stb. Az erre alkalmas aktív vagy passzív magatartások köre nem meghatározható, azonban szükséges, hogy az ne a hadköteles egyetértésével történjen. Ha az elkövető a hadköteles egyetértésével tesz olyat, hogy ne tudja teljesíteni bevonulási kötelezettségét, ez esetben a kívülálló a speciálisabb honvédelmi kötelezettséget sértő bűncselekmény felbujtója vagy bűnsegéde lesz. A katonai szolgálat alóli kivonást célzó elkövetés esetén a törvény az elkövetés módjára utalva határozza meg az elkövetési magatartást, amikor úgy rendelkezik, hogy az a 426. §-ban meghatározott módon követhető el. Ezért a hadköteles kívülről álló elkövető is test megcsonkításával, egészségkárosítással vagy megtévesztő magatartás tanúsításával valósíthatja meg a cselekményt, aminek feltétele, hogy erre a hadköteles akaratán kívül kerüljön sor. A bűncselekmény törvényi tényállása eredményt nem követel meg, ezért a célzatos magatartás tanúsítása akkor is megvalósítja e bűncselekményt, ha a hadköteles teljesíti bevonulási vagy katonai szolgálatteljesítési kötelezettségét.

4. E bűncselekmény csak egyenes szándékkal követhető el az elkövető célzata miatt.

Az elkövető célja annak meghiúsítása, hogy a hadkötelezett bevonulási kötelezettségének eleget tegyen, illetve magatartása azt célozza, hogy a hadkötelest a katonai szolgálat alól kivonja. A törvény e különböző célzatok alapján eltérően rendeli büntetni az elkövető cselekményét.

Polgári védelmi kötelezettség megszegése

- 429. §** (1) Aki a polgári védelmi szolgálatát nem látja el, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos veszélyt idéz elő.
(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Btk. szövegszerűen fenntartja az 1978. évi IV. tv. 339. §-ában írt törvényi tényállás alap, minősített és gondatlan alakjait. Különbség annyiban mutatkozik, hogy a bűncselekmény gondatlan alakzatát enyhébben, háromévi szabadságvesztés helyett két évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény XXXI. cikk (5) bekezdése alapvető állampolgári kötelezettségként határozza meg a polgári védelmi kötelezettség teljesítését. E szerint Magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében - sarkalatos törvényben meghatározottak szerint - polgári védelmi kötelezettség írható elő. A törvényhozó a büntetőjog eszközeivel is érvényt kíván szerezni e fontos állampolgári kötelezettség teljesítésének. A polgári védelmi kötelezettség rendeltetését és céljait a Hvt. 11. § (1)-(2) bekezdései határozzák meg. Eszerint a polgári védelmi kötelezettség alapján létrehozott polgári védelmi szervezetek humanitárius feladatokat látnak el, fegyveres vagy súlyos erőszakos cselekmények elhárítására nem használhatók fel. A fegyveres összeütközés miatt szükséges polgári védelmi feladatok ellátásának célja a lakosság életének megóvása, az életben maradás feltételeinek biztosítása, valamint az állampolgárok felkészítése azok hatásának leküzdésére és a túlélés feltételeinek megteremtésére. A polgári védelmi kötelezettség tartalmát azonban a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvény (a továbbiakban: Kat.) határozza meg. A Kat. 53. § (1) bekezdése szerint a polgári védelmi kötelezettség személyes kötelezettség az emberi élet és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelme érdekében. A Kat. 55. § (1) bekezdése szerint a polgári védelmi kötelezettség az adatszolgáltatási, a bejelentési, a megjelenési kötelezettséget és a polgári védelmi szolgálatot foglalja magában. A Btk. e kötelezettségek közül a legfontosabb, a polgári védelmi szolgálat nem teljesítését vonja a büntetőjog értékelési körébe. A polgári védelmi kötelezettség egyéb összetevőivel kapcsolatos kötelezettségek elmulasztása a Sztv. 169/A. §-ba ütköző polgári védelmi kötelezettség megsértésének szabálysértését valósítja meg. A Kat. 58. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy aki polgári védelmi kötelezettség alatt áll, köteles a polgármester határozata alapján részt venni annak a településnek az azonnali beavatkozást igénylő mentési munkálataiban, amelynek területén tartózkodik. A polgári védelmi szolgálat elrendelésének szabályairól a Kat. 59. §-a rendelkezik.

E bűncselekmény védett jogi tárgya a polgári védelmi szolgálat teljesítéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési magatartása a polgári védelmi szolgálat nem teljesítése, tehát az mulasztással valósítható meg. A Kat. 59. § (1) bekezdése határozza meg az ideiglenes polgári védelmi szolgálat elrendelésére jogosultak körét. Akkor tanúsít tényállásszerű magatartást az elkövető, ha annak ellenére, hogy tudomása van polgári védelmi szolgálatteljesítési kötelezettségéről, azt felhívás ellenére, a meghatározott helyen és időben nem teljesíti.

3. A bűncselekmény alanya a polgári védelmi szolgálatra kötelezett személy, aki nem mentes a polgári védelmi kötelezettség alól, és akinek a kötelezett lakóhelye szerint illetékes polgármester határozatával elrendelte a szolgáltatadási kötelezettségét [Kat. 55. § (2) bekezdés]. A mentességet élvező személyek körét a Kat. 54. § (1) bekezdése jelöli ki.

4. E bűncselekmény rendkívüli állapotban, megelőző védelmi helyzetben, szükségállapotban és veszélyhelyzetben követhető el. Szükséges tehát, hogy ezek a rendkívüli helyzetek a törvényi előírásoknak megfelelően kihirdetésre kerüljenek. A veszélyhelyzet Alaptörvény 53. cikkében meghatározott fogalmát a Kat. 44. §-a pontosítja, megjelölve azokat az eseményeket, amelyek azt kiválthatják. Ezek fő csoportjai az elemi csapások, ipari szerencsétlenségek, egyéb eredetű veszélyek.

5. A bűncselekmény alap és minősített esete egyenes és esetleges szándékkal egyaránt elkövethető. Az elkövető tudatának át kell fognia kötelezettsége keletkezését és annak tartalmát.

6. A törvény a súlyosabban büntetendő minősített eset megvalósulását eredmény bekövetkezéséhez köti. A törvény egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti az elkövetőt, ha a bűncselekmény súlyos veszélyt idéz elő. Nem szükséges valamely káros eredménynek bekövetkeznie, elegendő, ha a vádlott cselekménye nyomán a bekövetkezésének lehetősége reális. A minősített eset tehát úgynevezett veszélyeztető típusú eredmény bűncselekmény, a veszély típusát tekintve absztrakt veszély. Súlyosnak a veszély előidézése akkor tekinthető, ha emberek élete vagy anyagi javak jelentős mennyisége kerül veszélybe. Akkor róható az eredmény az elkövető terhére, ha legalább gondatlansága kiterjedt a súlyos veszélyhelyzet előidézésére.

7. A törvény három évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni, ha az elkövető gondatlanságból valósítja meg a polgári védelmi kötelezettség megszegését, és azzal súlyos veszélyt idéz elő.

Honvédelmi munkakötelezettség megsértése

430. § Az a honvédelmi munkára kötelezett személy, aki e kötelezettségét távolmaradásával vagy más módon súlyosan megsérti, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Btk. szövegszerűen átvette az 1978. évi IV. törvény 340. §-ában írt honvédelmi kötelezettség megszegésének büntetét.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény XXXI. cikk (4) bekezdésében állampolgári kötelességként nevesíti a honvédelmi munkakötelezettséget. E szerint magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára rendkívüli állapot idejére - sarkalatos törvényben meghatározottak szerint - honvédelmi munkakötelezettség írható elő. A honvédelmi munkakötelezettség tartalmát a Hvt. 12. § (1) bekezdése határozza meg. E szerint az ország működőképességének fenntartása és helyreállítása érdekében a kötelezett tartós vagy időleges honvédelmi munkakötelezettség keretében, képességeinek és egészségi állapotának megfelelő fizikai vagy szellemi munkát teljesít a számára kijelölt munkahelyen. A törvényhozó e fontos állampolgári kötelesség teljesítését a büntetőjog eszközeivel is érvényre kívánja juttatni, ezért büntetendővé tette a honvédelmi munkakötelezettség megszegését. A bűncselekmény védett jogi tárgya rendkívüli állapot idején az ország működő képességének fenntartása érdekében az erőforrások hatékony összpontosításához fűződő érdek.

2. Alanyai magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok lehetnek, akik számára honvédelmi munkakötelezettséget írtak elő, és nem esnek a 12. § (2) bekezdésében megjelölt honvédelmi munkakötelezettség alóli mentesség hatálya alá.

3. Tettesként az követi el ezt a cselekményt, aki távolmaradással vagy más módon súlyosan megszegi munkakötelezettségét. A bűncselekmény első fordulata passzív, a második fordulat aktív és passzív magatartással egyaránt elkövethető. A második fordulatban írt kötelezettség súlyos módon történő megszegésének legalább olyan súlyúnak kell lennie, mint az első fordulatban írt távolmaradás, tehát olyan súlyúnak, ami a kötelezettség teljesítését megghiúsítja.

4. A bűncselekmény csak rendkívüli állapot idején követhető el.

5. E bűncselekmény csak szándékosan követhető el, azonban egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt.

Szolgáltatási kötelezettség megszegése

431. § Aki gazdasági vagy anyagi szolgáltatásban álló honvédelmi kötelezettségét súlyosan megszegi vagy kijátssza, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Btk. változtatás nélkül veszi át az 1978. évi IV. tv. 341. §-ában írt bűncselekmény törvényi tényállását, azonban a büntetési tétele egytől öt évig terjedő szabadságvesztésben határozza meg.

Szövegmagyarázat

1. Az Alaptörvény XXXI. cikk (6) bekezdése úgy rendelkezik, hogy honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében - sarkalatos törvényben meghatározottak szerint - mindenki gazdasági és anyagi szolgáltatás teljesítésére kötelezhető. A Hvt. 13-17. §-ai és a Kat. 67-70. §-ai rendelkeznek a gazdasági és anyagi szolgáltatási kötelezettség tartalmáról, elrendelésének szabályairól, a mentességek köréről. E kötelezettség súlyos megszegése vagy kijátssza ellen a törvényhozó a büntetőjog eszközeivel is fel kíván lépni, amikor büntetni rendeli e kötelezettség megszegését. E bűncselekmény védett jogi tárgya az országot vagy annak meghatározott területét fenyegető veszély esetén a szükséges erőforrások összpontosításához fűződő érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési magatartásai a Hvt. és Kat. által meghatározott kötelezettségek súlyos megszegése. Súlyos megszegésnek tekintendő, ha a gazdasági vagy szolgáltatásban álló kötelezettség teremtésével elérni kívánt cél megghiúsul. A bűncselekmény másik fordulat a kötelezettség kijátssza. Ez valamely megtévesztő magatartás tanúsítását jelenti, amely eredményeként az elkövető mentesül a gazdasági vagy szolgáltatásban álló honvédelmi kötelezettsége alól.

3. E bűncselekmény rendkívüli és szükségállapot, megelőző védelmi helyzet és veszélyhelyzet idején követhető el.

4. A bűncselekmény alanya az lehet, akit gazdasági vagy anyagi szolgáltatásban álló kötelezettség terhel.

5. E bűncselekmény első fordulat - a kötelezettség súlyos megszegése - egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt elkövethető, a második fordulat - a kötelezettség kijátssza - csak egyenes szándékkal valósítható meg.

A büntetés korlátlan enyhítése

432. § A büntetés korlátlanul enyhíthető, ha az e fejezetben meghatározott bűncselekmény elkövetője az elmulasztott kötelezettségének önként eleget tesz.

Figyelemmel e fejezetben írt bűncselekmények elkövetési idejére, emiatt magas fokú társadalomra való veszélyességükre, védett jogi tárgyak fontosságára, nagyobb érdek fűződik az elmulasztott kötelezettségek teljesítéséhez, mint az elkövető szigorú megbüntetéséhez. E megfontolásból kiindulva az elkövető büntetése korlátlanul enyhíthető, ha az elmulasztott kötelezettségének önként eleget tesz. Ennek azonban belső megfontoláson és nem külső kényszeren kell alapulnia, mert egyébként nincs lehetőség a büntetés korlátlan enyhítésre.

Btk. 434. § fejezetcíméhez:

E fejezetben megfogalmazott törvényi tényállások rendeltetése, hogy védelmet nyújtsanak azokkal a cselekményekkel szemben, amelyek a katonai szervezetek rendeltetésszerű működését veszélyeztetik. Alapvető társadalmi érdek, hogy az ország fegyveres ereje betöltse a rendeltetését, harcckészültsége és harccképessége alkalmassá tegye az ország szuverenitásának biztosítására, nemzetközi szerződésből eredő kötelezettségekből eredő feladatok ellátására, valamint, hogy az ország katonai mintá alapján működő fegyveres szervezetei hatékonyan lássák el a társadalom által nekik rendelt feladatokat. A magyar katonai büntetőjog, újkori kodifikálását követően, a megfogalmazott törvényi tényállások tekintetében kevés változáson ment keresztül az idők folyamán. Ennek oka, hogy a változó társadalmi és politikai környezet ellenére a katonai szervezetek fenntartásának célja alig változott az idők során. Megállapítható, hogy a katonai szervezeteken belüli életviszonyok, azok megszervezése és szabályozottsága is nagyfokú hasonlóságot mutat a különböző társadalmi és politikai viszonyok között is. A büntető törvényi tényállásoknak a katonai szervezet rendeltetésszerű működése érdekében kellett a szükséges visszatartó erőt kifejteniük azokkal az elkövetőkkel szemben, akik cselekménye káros e működésre. E tényállások lényegében azonos érdekeket részesítettek büntetőjogi védelemben, ezért ugyanolyan típusú, még elnevezésükben is hasonló bűncselekmények kerültek megfogalmazásra a katonai büntetőtörvénykönyvről szóló 1930. évi II. és az 1948. évi LXXII. törvénycikkekben (Kbtvk.), mely törvényi tényállások tovább éltek a büntető törvénykönyvről szóló 1961. évi V. és az 1978. évi IV. tv. katonai bűncselekményekről szóló fejezeteiben. Az új Btk. sem szakít az 1978. évi IV. törvény katonai bűncselekményeket meghatározó fejezetével, lényegében kisebb változtatásokkal átvészi az abban meghatározott törvényi tényállásokat. Megemlítendő változtatása az új Btk.-nak, hogy a katonai bűncselekményekhez rendelt büntetési tételeket csökkentette, és abban is eltér a korábbi Btk. rendszerétől, hogy eltekint a katonai bűncselekmények címekbe történő csoportosításától. Az új Btk. az 1978. évi IV. tv. katonai fejezetében felsorolt bűncselekmények sorrendjén nem változtatott. Előbb a szolgálati, ezután a függelemsértő, az előljárói majd utoljára a harccképességet veszélyeztető bűncselekmények kerültek megfogalmazásra. A katonai bűncselekmények előbb említett különböző típusai más-más irányból támadják a katonai rendet és fegyelmet, és a katonai szervezet rendeltetésszerű működésének fenntartását. Megállapítható, hogy valamennyi katonai bűncselekmény általános jogi tárgya a katonai szervezetek rendeltetésszerű, hatékony működésének fenntartásához fűződő társadalmi érdek, a katonai szolgálat rendje.

A Btk. rendszerében azok a bűncselekmények, amelyek kvalifikált alanyt nem követelnek meg, tehát a bűncselekményt bárki elkövetheti, a törvényi tényállások az aki megnevezést használják a bűncselekmény alanyának megjelölésére. A katonai bűncselekmények törvényi tényállásai szintén az aki megjelöléssel fejezik ki a bűncselekmény alanyát, ez azonban nem jelenti azt, hogy ezeknek a bűncselekményeknek bárki az alanyává válhat. A Btk. 127. § (3) bekezdése szerint katonai bűncselekményt tettesként csak katona követhet el. A Btk. XLV. fejezetében meghatározott valamennyi bűncselekmény tehát úgynevezett delictum proprium, azaz minden katonai bűncselekmény speciális alanyt igénylő bűncselekmény. A katona fogalmát a Btk. 127. § (1) bekezdése határozza meg. A Btk. alkalmazásában katona - tehát katonai bűncselekmény alanya lehet [...] a Magyar Honvédség tényleges állományú, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, valamint a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja.)

A Hvt. 40. § (1) bekezdése szerint rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben, hadkötelezettség bevezetését követően a Honvédség tényleges állománya a hadkötelesekkel egészül ki. A katonai bűncselekményt részesként azonban olyan személy is elkövethet, aki nem minősül katonának. Ennek az a feltétele, hogy tudattartamának ki kell terjednie arra, hogy a bűncselekmény tettese katona, illetve katonai bűncselekmény egyéb speciális tényállási elemeire. Amennyiben tudattartalma e törvényi tényállási elemeket nem fogja át, cselekménye katonai bűncselekménynek akkor sem minősülhet, ha maga részéről a részesi magatartás minden szükséges elemét megvalósította. Ha egy polgári személy egy katonának nyújt segítséget ahhoz, hogy előljáróját bántalmazza, cselekménye akkor minősül bűnségként elkövetett előljáró elleni erőszaknak - függetlenül attól, hogy a bántalmazásban maga is részt vett, vagy csak részesi magatartást tanúsított -, ha tudata átfogja társa katonai minőségét, és azt, hogy a bántalmazott személy társa előljárója. E feltételek hiányában büntetendő cselekménye az általános szabályok szerint értékelendő. Ha a civil elkövető a katonai bűncselekmény törvényi tényállási elemeit a katona elkövetővel közösen valósítja meg, és formailag tettesi magatartást fejt ki, abban az esetben is részes-e - bűnség-e - és nem annak társtettese lesz.

A katonai bűncselekmények első csoportját a szolgálati bűncselekmények alkotják. E csoportba tartozó bűncselekmények egy részét azok alkotják, amelyek általánosan támadják a katonai rendet és fegyelmet, és ezzel együtt veszélyeztetik a katonai szervezet zavartalan működését. Ezek a katonai bűncselekmények: a szökés, az önkényes eltávozás, a kibúvás a szolgálat alól és a szolgálat megtagadása. E bűncselekmények elkövetői távol maradásukkal, vagy más jogszerűtlen magatartásukkal kivonják magukat a rájuk háruló feladatok teljesítése alól, önkényesen kívül helyezik magukat előljáróik rendelkezési hatókörén, és ez által nyíltan szembehelyezkednek a katonai felsőbbsséggel. Bár kötelességük lenne, mégsem vesznek részt a katonai szervezet működésében. E bűncselekményeket összefoglalóan kibúvásos katonai bűncselekményként nevesíti a katonai bírói gyakorlat.

Az előbbi csoportosítás gyakorlati értelme, hogy az egy csoportba tartozó bűncselekmények általában nem alkothatnak egymással valóságos alaki halmazatot.

Értelmező rendelkezések

433. § (1) E fejezet rendelkezéseit megelőző védelmi helyzetben bevezetett hadkötelezettség elrendelését követően és rendkívüli állapotban kell alkalmazni.

(2) A polgári védelmi kötelezettség megszegése az (1) bekezdésben meghatározottakon kívül szükségállapotban és veszélyhelyzetben, a szolgáltatási kötelezettség megszegése veszélyhelyzetben is elkövethető.

(3) A honvédelmi munkakötelezettség megsértése csak rendkívüli állapotban követhető el.

XLV. FEJEZET

A KATONAI BŰNCSELEKMÉNYEK

Szökés

434. § (1) Aki abból a célból, hogy katonai szolgálatának teljesítése alól végleg kivonja magát, szolgálati helyét önkényesen elhagyja, vagy attól távol marad, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a szökést

- a) fegyveresen,
- b) csoportosan,
- c) fontos szolgálat teljesítése közben vagy a szolgálat felhasználásával,
- d) személy elleni erőszak alkalmazásával vagy
- e) külföldre

követik el.

(3) Öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a (2) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott módon külföldre szökik, illetve aki a szökést háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követi el.

(4) Aki a (2) bekezdésben meghatározott szökésre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig, a (3) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(5) Korlátlanul enyhíthető a szökés elkövetőjének büntetése, ha a hatóságnál harminc napon belül önként jelentkezik. A határidőbe a szökés napja nem számít bele.

50/2007. BK. vélemény, BH 2006. 312., BH 1996. 75., BH 1993. 1., BH 1992. 6., BH 1989. 381., BH 1988. 56., BH 1986. 137. Szövegtörténet

A szökés az egyik legrégebb és legsúlyosabb kibúvós szolgálati bűncselekmény. Valamennyi katonai büntetőtörvénykönyv és az 1961. évi V. törvény is büntetni rendelte. Az 1978. évi IV. évi törvény 343. §-a határozta meg a szökés alap- és minősített eseteit. A Btk. átvette az előző törvény szövegét, változtatás a büntetési tételeket érintette; az új törvény enyhébben rendeli büntetni a szökés alap és minősített eseteit.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény szűkebben vett védett jogi tárgya a katonai szolgálat teljesítéséhez fűződő társadalmi érdek.

2. A szökés elkövetési magatartásai a szolgálati hely önkényes elhagyása, illetve attól való távolmaradás. Aktív és passzív magatartással egyaránt elkövethető.

A szolgálati hely az a terület, ahol a katonának a feladatait el kell látnia. Ezért nemcsak az adott katonai bázis vagy rendőrségi objektum, büntetés végrehajtási intézet, tűzoltó laktanya vagy egyéb helyen szervezett őrszolgálat helyszíne tekinthető ennek, de az a terület is ilyennek minősülhet, amit a katonai szolgálati előjárója kijelöl számára feladatának teljesítése céljából. Ilyen lehet például egy helyszín biztosításának területe. A meghatározott szolgálati feladat jelöli meg azt a területet, amit szolgálati helynek kell tekinteni. A szolgálati hely elhagyása egyúttal azzal jár, hogy az elkövető kivonja magát előjárója rendelkezése alól.

3. A szökés elkövetője más kibúvós cselekményekhez hasonlóan kivonja magát az előjáró rendelkezése alól. E bűncselekményt alapvetően a különös célzat különbözteti meg az azonos elkövetési magatartással megvalósítható önkényes eltávozástól. A szökés elkövetőjének szándéka arra irányul, hogy a katonai szolgálat alól végleg kivonja magát.

4. E bűncselekmény, mivel célzatos, csak szándékosan és azon belül csak egyenes szándékkal valósítható meg. Az eljárás során lefolytatott bizonyítás nem mellőzheti a vádlott célzatának felderítését. A katonai szolgálat alóli végleges kivonási szándékra utal, ha az elkövető a polgári életben állandó munkát vállal, a polgári életre berendezkedik, tartósan külföldön tartózkodik, esetleg ott vállal munkát.

5. A szökés akkor befejezett, ha az elkövető a törvényi tényállásban írt célzattal az elkövetési magatartást kifejtette. E bűncselekmény kísérlete a gyakorlatban rendkívül ritka, mivel a szökés előkészülete és befejezése között alig képzelhető el olyan aktivitás, ami a tényállás keretei közé juttatja az elkövető cselekményét, de az még nem válik befejezetté. E bűncselekmény elkövetése nem köthető időtartamhoz, mint az önkényes eltávozás esetében. Abban a pillanatban, amikor önkényesen elhagyja szolgálati helyét azzal a szándékkal, hogy szolgálatának teljesítése alól végleg kivonja magát, a bűncselekmény befejezetté válik még akkor is, ha néhány órán belül elfogásra kerül. A távolmaradással elkövetett szökés akkor befejezett, amikor az elkövető még következmények nélkül megjelenhetett volna szolgálati helyén, azonban attól a végleges kivonási célzattal távol maradt (50/2007. BK vélemény). Az elkövető ezt megelőző tevékenysége a szökés előkészületeként értékelendő, ami az alapesethez kötődően nem, a minősített esetekhez kapcsolódóan azonban büntetendő.

Az előzőekből következik, hogy aki a szökést elkövető katonának segítséget nyújt az elrejtőzéshez, befogadja, munkát ad neki stb., nem lehet a szökés bűnsége, hanem csak bűnpártoló. Cselekménye a tettes befejezett cselekményéhez kapcsolódik.

6. A szökés súlyosabban minősül, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ha azt fegyveresen, csoportosan, fontos szolgálat teljesítése közben, személy elleni erőszak alkalmazásával vagy külföldre követik el. A súlyosabb minősítéssel együtt járó súlyosabb büntetéssel történő fenyegetettség indoka, hogy e bűncselekmény az elkövetési módjára, illetve idejére figyelemmel veszélyesebb a társadalomra. E minősítő körülmények megvalósulása a védett jogtárgy nagyobb sérelmével jár, valamint az elkövető elszántságára utal, ami miatt alappal feltételezhető az elkövető személyében rejlő magasabb társadalomra való veszélyesség is.

A fegyveres, illetve csoportos elkövetés a Btk. 459. § (1) bekezdés 3. és 5. pontjára figyelemmel külön magyarázatot nem igényel, az ott írtak irányadók. Irányadó továbbá 2/2000. BJE számú határozat a csoportos elkövetés megítélésékor. Aláspontom szerint e minősítő körülmény azonban csak akkor valószínű, ha a csoport valamennyi elkövetője katona.

A szökés szintén súlyosabban minősül, ha azt fontos szolgálat teljesítése közben vagy a szolgálat felhasználásával követik el. Hogy mely szolgálatok minősülnek fontosnak, az mindig egyedi elbírálást igényel. A Btk. 438. §-a nevesíti azokat a szolgálatokat, amelyek szabályos ellátása büntetőjogi védelme is szükséges. Ezek az ór-, ügyeleti és egyéb készenléti szolgálatok. Megállapítható, hogy ezek a vezénylés alapján ellátott szolgálatok, mindig fontos szolgálatnak minősülnek. Szintén súlyosabban minősül a szökés, ha azt szolgálat felhasználásával követik el. Ez többnyire azoknak a sajátos információknak és ismereteknek a felhasználását jelenti, amihez az elkövető a szolgálatának teljesítése során jutott.

A személy elleni erőszakkal elkövetett szökés büntette, figyelemmel a Btk. 459. § (1) bekezdés 4. pontjára, olyankor valószínű, amikor az elkövetési magatartás, jellemzően a szolgálati hely elhagyása, együtt jár valamely személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatással, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására.

Megjegyzendő, hogy a személy elleni erőszak minősítő körülményként csak akkor értékelhető, ha azt a szökés elkövetési magatartásával egy időben fejt ki a tettes. Amennyiben egy szökésben lévő katona elfogása során alkalmaz személy elleni erőszakot, cselekménye nem minősülhet súlyosabban, mivel a terhére rótt szökés büntette már korábban befejezetté vált. Amennyiben erőszakos cselekménye a büntető jogszabályokba ütközik, az valószínűsíti az anyagi halmazatot alkotó szökés büntetettével.

A törvényhozó súlyosabban rendeli büntetni, ha az elkövető külföldre szökik. Külföldnek minősül Magyarország államhatárán kívül eső terület, beleértve az Európai Unió területét is. E súlyosító körülmény meghatározásának oka, hogy az elkövető kére kerítése jelentősen megnehezül amiatt, hogy a hatályos büntetőjogi együttműködési egyezmények nem alkalmazhatóak katonai bűncselekmények elkövetőivel szemben.

A minősítő körülmények kumulációja akkor jelent további súlyosabban minősülő esetet, ha a külföldre szökést fegyveresen, csoportosan, fontos szolgálat teljesítése közben követik el. Ez esetben a büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés. Egyéb esetekben csupán súlyosító körülmény, ha a szökés többszörösen minősül.

A katonai szolgálat teljesítéséhez fűződő érdek különösen az országot fenyegető veszélyhelyzet esetén jelentős. A kibúvások katonai bűncselekmények társadalomra való veszélyessége ilyenkor jelentősen megnő. Ezt fejezi ki a szökés büntetettének további minősítő körülményeinek megfogalmazásakor a törvény. Az alapeseti szökést háború vagy megelőző védelmi helyzet idején történő elkövetés esetén a törvény szintén öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti. A háború fogalmát a Btk. 459. § (1) bekezdés 10. pontja határozza meg, utalva a nemzetközi jogi normákban meghatározott helyzetekre, illetve ilyen időszaknak kell tekinteni a kihirdetett rendkívüli állapot, illetve szükségállapot időszakát is. (Alaptörvény 48. cikk) Az Alaptörvény, illetve a Hvt. rendelkezései irányadóak a rendkívüli állapot, illetve a szükségállapot fogalmát illetően. Kiemelendő, hogy a törvény értelmű rendelkezése alapján a Magyar Honvédség külföldi alkalmazása során elkövetett katonai bűncselekményeket háború idején elkövetett bűncselekményként kell minősíteni. A Hvt. 80. § a) pontja szerint alkalmazás a fegyveres erő rendeltetésszerű használata, harctevékenység. Akkor is súlyosító körülményként kell értékelni a Honvédség külföldi alkalmazása során, illetve háború idején elkövetett szökést, ha az csak a bűncselekmény alapesetét valószínűsíti meg, illetve ha az csak a (2) bekezdés d) és e) pontjai szerint minősül. Ennek indoka, hogy a Honvédség ilyen feladatainak végrehajtásakor a katonai szervezeteknél elvárt rendnek és fegyelemnek még fokozottabbnak kell lennie a harci feladatok hatékony végrehajtása, illetve az emberi élet védelme érdekében. A Btk. a háború idején elkövetettnek tekinti a szökést, ha azt megelőző védelmi helyzetben követik el. A törvény indoklása szerint az Alaptörvény 51. cikke alapján kihirdetett megelőző védelmi helyzet a háborúra való felkészülés utolsó, tipikusan azt megelőző fázisa, ezért a háborúval megegyező büntetőjogi védelem megteremtését igényli. Az előbbi helyzetek formalizált jogi aktus következményei. E minősítő körülmény akkor állapítható meg az elkövető terhére, ha ez megtörtént, és a tudata azt átfogta, és ennek ellenére követi el a szökést.

A szökés 434. § (2) és (3) bekezdésében írt minősített esetei a legsúlyosabb kibúvásos katonai bűncselekmények, ezért a jogalkotó a büntetőjogi fenyegetettséget kiterjesztette azok előkészületeire, és e bűncselekmények büntetési tételeit a befejezett bűncselekmény súlyá szerinti differenciálta. Az előkészület fogalmára és a büntethetőség megszűnésére a Btk. 11. §-a irányadó.

7. Mivel nagyobb érdek fűződik a szökést elkövető katona jelentkezéséhez, mint szigorú megbüntetéséhez, a törvény a büntetés korlátlan enyhítését teszi lehetővé, ha önként jelentkezik. A jelentkezés történhet alakulatánál vagy bármelyik rendőri vagy ügyészi szervnél. Nem alkalmazható a vádlott javára, ha jelentkezése nem önkéntes, és csak valamely külső kényszerítő erő hatására adja fel magát. Az önkéntes jelentkezés csak akkor biztosítja a büntetés korlátlan enyhítési lehetőségét, ha arra a szökés napját követő harminc napon belül sor kerül. Ezzel a Btk. visszatér a Ktbtk.-ról szóló 1948. évi LXXII. törvénycikk szabályozásához. Ez a határidő anyagi jogi és nem eljárásjogi határidő, annak számítása ennek figyelembevételével történhet, amely határidőbe a szökés napja nem számít bele.

8. Korábban utaltam rá, hogy az azonos típusú szolgálati bűncselekmények valóságos alaki halmazata kizárt. Így az önkényes eltávozás, illetve a szökés büntette nem állhat halmazatban akkor sem, ha a szolgálati helyét elhagyó vagy attól önkényesen távol maradó katonában csak később alakul ki a végleges kivonási szándék. Csak a súlyosabban minősülő szökés büntetetté lehet az elkövető terhére megállapítani. A szökés és a szolgálat alóli kibúvás elkövetése esetén csak a speciálisabb szolgálat alóli kibúvást lehet az elkövető terhére róni, a valóságos alaki halmazatot a specialitás elve kizárja.

A fegyveresen elkövetett szökés több halmazati kérdést is felvet. A katona szolgálati feladata során jogszerűen tartja magánál fegyverét, amint azonban önkényesen kivonja magát a szolgálat alól, a fegyver birtoklását illetően is a jogtalanság talajára lép, nem rendelkezik engedéllyel a lőfegyver vagy robbanóanyag birtoklásához. A korábbi Btk. a fegyveresen elkövetett szökést, ugyanúgy, mint a robbanóanyaggal, illetve a lőfegyverrel visszaélés büntetetté két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni. E Btk.-hoz kötődő bírói gyakorlat szerint a fegyveresen elkövetett szökés és a lőfegyverrel visszaélés halmazata látszólagos, csak a minősített katonai bűncselekmény kerülhet megállapításra. Az új Btk. azonban eltérően rendeli büntetni e cselekményeket, a fegyveresen elkövetett szökés büntetési tétele alacsonyabb, egy évtől öt évig terjedő büntetési tételű lett az említett két közbiztonság elleni bűncselekmény büntetési tételénél, amely két évtől nyolc évig terjed. Álláspontom szerint, figyelemmel e bűncselekmények eltérő jogtárgyára, valamint arra, hogy a fegyveres szökés jogszerűen birtokolt önvédelmi fegyverrel is elkövethető, a csak szolgálati célból tartott lőfegyverrel vagy robbanóanyaggal elkövetett szökés esetén a katona cselekményével a fegyveresen elkövetett szökést, valamint a lőfegyverrel, illetve robbanóanyaggal visszaélés büntetetté halmazatban valósítja meg. Amennyiben a fegyver vagy a robbanóanyag más tulajdona, a fegyveresen elkövetett szökést a vagyon elleni bűncselekménnyel - lopással vagy a sikkasztással - is valóságos alaki halmazatban kell megállapítani.

A fontos szolgálat közben elkövetett szökés és a szolgálatban kötelességszegés halmazata látszólagos, csak a minősített szökés büntette állapítható meg az elkövető terhére.

A személy elleni erőszakkal elkövetett szökés büntetével összefüggésben felmerülhet más erőszakos, illetve testi épséget sértő bűncselekmény megvalósulásának lehetősége. A szökés büntettének ez az alakzata tipikusan együtt járhat előljáró vagy őr ellen irányuló erőszakos magatartással vagy hivatalos személy elleni támadással, amely felveti az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak büntetettének, illetve a hivatalos személy elleni erőszak büntetettének megállapítását. A személy elleni erőszakkal elkövetett szökés büntette, valamint az enyhébb büntetési tétellel fenyegetett előljáró, illetve szolgálati közeg elleni erőszak büntetettének alaki halmazata látszólagos, a védett jogi tárgy azonosságára, illetve a konzumpció elvére figyelemmel csak a szökés minősített esetét kell megállapítani.

Az 1978. évi IV. tv. 229. §-a a hivatalos személy elleni erőszak büntetettének elkövetőjét három évig terjedő, a 434. § (2) bekezdés d) pontjában írt személy elleni erőszakkal elkövetett szökés büntetettének elkövetőjét pedig egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni. A Btk. 310. §-a a hivatalos személy elleni erőszak büntetettének büntetési tételét egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztésre súlyosította, mely büntetési tétel egyezik a személy elleni erőszakkal elkövetett szökés büntetettének büntetési tételével. Álláspontom szerint a Btk. jelenlegi szabályozása alapján nem követhető az a korábbi kommentárokból hivatkozott bírói gyakorlat, ami látszólagosnak tekintette e két bűncselekmény alaki halmazatát. A hivatalos személyek elleni bűncselekmények jogi tárgya különbözik a katonai bűncselekményekétől, a konzumpció elve alapján sem küszöbölhető ki az alaki halmazat. Álláspontom szerint e bűncselekmények egyidejű megvalósulásuk esetén valóságos alaki halmazatot alkotnak.

Ugyancsak valóságos alaki halmazat jön létre a személy elleni erőszakkal elkövetett szökés és az élet testi épség elleni bűncselekmények között. A személy elleni erőszak alkalmazása nem okoz szükségszerűen testi sérülést. A Btk. 459. § (1) bekezdés 4. pontja is így foglal állást. Az erőszakkal elkövetett szökés büntetetté ezért valóságos alaki halmazatban kell megállapítani a szándékos testi sértéssel.

Végül meg kell említeni, hogy a szökés esetében a törvényi tényállás nem tartalmaz motívumot, azaz a bűncselekmény megállapítása szempontjából közömbös, hogy a terhelt azt miért követte el. Mégis felvetődhetnek olyan esetek, amikor a katona más, súlyosan büntetendő és nem katonai életviszonyok között elkövetett bűncselekmény miatt menekül a hatóság elől, ezért szolgálati helyén sem jelenik meg, kialakul az a szándék, hogy a felelősségre vonás elkerülése érdekében a továbbiakban rejtőzködve él, ami együtt jár annak a szándéknak a kialakulásával is, hogy a katonai szolgálatát a továbbiakban nem kívánja ellátni. Az eddig követett bírói gyakorlat ebben az esetben is megállapította az elkövető terhére a szökés büntetetté, amit híven tükröz a következő jogeset. Az irányadó tényállás szerint a büntetés végrehajtási tiszthelyettes vádlott különös kegyetlenséggel megölte élettársát, majd másnap nem jelent meg szolgálati helyén, a felelősségre vonás elől elrejtőzött, majd a hatóság elfogta. Az eljáró bíróságok megállapították bűnösségét különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntetettében és szökés büntetettében is. E jogeset kapcsán felvetődik az a kérdés, hogy figyelmen kívül lehet-e hagyni a két bűncselekmény büntetési tételeinek jelentős különbségét. Az elkövetőtől elvárható-e, hogy a súlyos bűncselekmény elkövetése után jelentkezzen szolgálati helyén, ami maga után vonja elfogását, mely egyenlő az önfeladással? Elvárhatóság hiányában azonban nincs felróhatóság, és felróhatóság hiányában az elkövető bűnössége sem állapítható meg. Ilyen esetben alappal vetődik fel az a megoldás, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény konzumálja a háromévi szabadságvesztéssel fenyegetett szökést, illetve az a minősített emberölés büntetlen utócselekményének minősül.

Önkényes eltávozás

435. § (1) Aki szolgálati helyéről önkényesen eltávozik, vagy attól távol marad, és távolléte a két napot meghaladja, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha az önkényes távollét tartama meghaladja a kilenc napot, a büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés.

(3) Ha az önkényes eltávozást háború idején, megelőző védelmi helyzetben, külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenység vagy békefenntartás során követik el, a büntetés

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt egy évtől öt évig,

b) a (2) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés.

50/2007. BK vélemény, BH 2006. 312., BH 2000 96., BH 1994. 476., BH 1992. 301., BH 1989. 504., BH 1989. 464., BH 1989. 338., BH 1988. 206., 1988. 94., BH 1987. 107., BH 1985. 13.

Szövegtörténet

E bűncselekmény az egyik legrégebb és leggyakoribb kibúvásos katonai bűncselekmény a katonai anyagi büntetőjogban. A Btk. lényegét illetően fenntartja az 1978. évi IV. tv. 345. § rendelkezését, büntetési tétele is azonos, csak a törvényi tényállás szerkezetét módosítja, és a minősítő körülmények körét kiegészíti.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény szűkebb védett jogi tárgya a szökés bűncselekményével egyezően a katonai szolgálat teljesítése.

2. A bűncselekmény elkövetés magatartása szintén megegyezik a szökés elkövetési magatartásával, az ott írtak e bűncselekmény tekintetében is irányadók. Az önkéntes haderőre történő átállással, békeidőben a Magyar Honvédség tényleges állományának tagjai önkéntes jelentkezés alapján teljesítenek katonai szolgálatot (Hvt. 40. § (2) bekezdés), amely állomány szerződéses és hivatásos állományból tevődik össze. A büntetőjog szabályai alapján katonának minősülő személyek is önkéntes alapon látják el hivatásos szolgálatukat. E személyi körbe tartozó katonák szolgálat időn kívül maguk rendelkeznek szabad idejükkel, azonban a rájuk vonatkozó szolgálati szabályzatok szerint ekkor is elérhetőnek kell lenniük előljáróik számára. Ha előljáróik által ismert tartózkodási helyüket elhagyják, jelenteniük kell elérhetőségüket. Ezért az a katona, aki szolgálati helyétől önkényesen eltávozik, illetve attól távol marad, az elkövetési magatartást akkor fejtí ki, ha olyan helyen tartózkodik, ami előljárója által ismeretlen, kiértesítésére, felkutatására tett intézkedések nem vezetnek eredményre. E bűncselekmény helyének azt kell tekinteni, ahonnan önkényesen eltávozott, illetve ahol jelentkeznie kellett volna.

3. Csak szándékosan követhető el, a szándék egyenes és eshetőleges is lehet.

4. Az önkényes eltávozás csak akkor bűncselekmény, ha a jogtalan távollét a két napot meghaladja. A határidőt, szemben a korábbi szabályozással, nem órákban, hanem napokban határozza meg a törvény. Vétségnek minősül, ha a két napot, büntettnak minősül, ha a kilenc napot meghaladja a jogtalan távollét. A határidő kezdő napja az a nap, amikor a bűncselekmény megvalósul, és akkor válik befejezetté, amikor a törvényben meghatározott idő eltelt. A bűncselekmény elévülése ezen a napon kezdődik (BKv. 50.). A bűncselekmény elkövetésének megállapításakor nem alkalmazható a büntetőeljárás-jogi határidő számítás.

5. A bűncselekmény kísérlete akkor valósul meg, ha az elkövető jogtalan távollétének időtartama nem éri el azt, amire szándéka kiterjedt. Mindez az eset összes körülményéből állapítható meg, és nyilván csak akkor merül fel, ha nem önként tér vissza alakulatához. Amennyiben az elkövető eláll a kilenc napot meghaladó önkényes eltávozás büntetettének az elkövetésétől, nem vonható felelősségre e büntett kísérletért, azonban a maradék bűncselekményben, amennyiben jogtalan távolléte meghaladta a két napot, meg kell állapítani a felelősségét.

6. Súlyosabban minősül az önkényes eltávozás, ha azt háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követik el. Ennek indoka megegyezik a szökés bünteténél kifejtettekkel. A jogalkotó e minősítő körülményeket kiegészítette a külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenység, illetve békefenntartás során történő elkövetéssel. A Hvt. 80. § j) pontja a következő értelmező rendelkezést adja. Külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenység a Honvédség részvétele a szemben álló felek fegyveres összeütközése miatt veszélyeztetett területen, a polgári lakosok élete, testi épsége, egészsége, az életfenntartáshoz szükséges alapvető javak biztosítása érdekében. Békefenntartás fogalmát a Hvt. 80. § c) pontja határozza meg; eszerint a Honvédség nem alkalmazás körébe tartozó, a szemben álló felek hozzájárulásával történő tevékenysége, amelynek célja a felek megállapodása végrehajtásának elősegítése, valamint közreműködés a lakosság biztonságos életfeltételeinek helyreállításában. A törvény indokolása szerint e minősítő körülmény indoka, hogy az ilyen tevékenységek során elvárt fegyelmi elvárások fokozottabbak, ami magasabb szintű büntetőjogi védelmet igényel.

7. Az önkényes eltávozást a szökéstől a katonai szolgálat alóli végleges kivonási célzat hiánya különbözteti meg. Amennyiben az önkényes eltávozást megvalósító katonában utóbb alakul ki az a szándéka, hogy végleg kivonja magát a katonai szolgálat alól, csak a súlyosabban büntetendő szökést lehet terhére megállapítani.

Ha az önkényes eltávozás egyúttal szolgálatban köteleességszegést is megvalósít, a két bűncselekmény halmazatát kell megállapítani. A két bűncselekmény részben eltérő katonai érdekeket véd, alapesetük büntetési tétele egyforma, ezért valóságos alaki halmazatot alkotnak.

Amennyiben a katona előljárójának utasítása ellenére nem vonul be szolgálati helyére, és attól önkényesen távol marad, cselekménye parancs iránti engedetlenségnek és nem kibúvásos bűncselekménynek minősül. Előljárója ugyanis tisztában van tartózkodási helyével, rendelkezhet vele, és akár kényszer alkalmazásával is érvényt szerezhet az általa kiadott parancsnak. Amennyiben a katona úgy nyilatkozik, hogy nem teljesít katonai szolgálatot, akkor az önkényes eltávozás beleolvad a szolgálat megtagadásának büntetébe.

Az irányadó bírói gyakorlat csak a szolgálati feladat alóli kibúvást tartja megállapíthatónak annak a katonának a terhére, aki úgy marad távol szolgálati helyétől, hogy tisztában van azzal, hogy fontos szolgálatba kellene lépnie.

Kibúvás a szolgálat alól

436. § (1) Aki abból a célból, hogy katonai szolgálatának teljesítése alól végleg kivonja magát, testét megcsonkítja, egészségét károsítja, vagy megtevesztő magatartást tanúsít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt azért követi el, hogy katonai szolgálatának teljesítése alól ideiglenesen kivonja magát, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Ha az ideiglenes kivonás tartama meghaladja a hat napot, a büntetés két évig terjedő szabadságvesztés.

(4) Ha a bűncselekményt háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követik el, a büntetés

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben öt évtől tizenöt évig,

b) a (2) bekezdésben meghatározott esetben büntett miatt egy évtől öt évig,

c) a (3) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig

terjedő szabadságvesztés.

*BH 1994. 238., BH 1992. 301., BH 1989. 465., BH 1989. 295., BH 1987. 225., BH 1987. 185., BH 1987. 148., BH 1982. 413.
Szövegtörténet*

Az új Btk. külön bekezdésekbe szerkesztette a bűncselekmény minősített eseteit, enyhébb szankciót rendelt a bűncselekmény különböző eseteihez, egyebekben azonban szó szerint átvette az 1978. évi IV. törvény szövegét. Lényegében két bűncselekmény és azok minősített esetei kerültek megfogalmazásra e törvényhelyen; a kibúvás és az ideiglenes kibúvás a katonai szolgálat alól. E bűncselekmények szintén hagyományosan jelen vannak a katonai anyagi büntetőjogban, mint klasszikusan olyan törvényi tényállások, amelyek feladata a katonai szolgálat ellátásához, a katonai szervezet hadrafoghatóságához fűződő érdekek védelme.

Szövegmagyarázat

1. E bűncselekmények is általánosságában támadják a katonai szolgálat rendeltetését, szűkebben vett jogi tárgyuk a katonai szolgálat ellátásához fűződő társadalmi érdek. Ez megegyezik a szökés és az önkényes eltávozás jogi tárgyával, lényegében a kibúvás a szökéssel, az ideiglenes kibúvás az önkényes eltávozással mutat párhuzamot.

2. Elkövetési magatartásuk különbözteti meg az előbbieken említett bűncselekményektől. Az első csoportja e magatartásoknak az önkárosító magatartások. Ezek a saját test megcsonkítása, egészség károsítása. A test csonkításán a bírói gyakorlat nemcsak annak nyelvi jelentését érti, azaz valamely testrész eltávolítását, hanem minden olyan önsértést, ami sérülést okoz. Az egészségkárosítás olyan tevékenységet vagy mulasztást jelent, amely megbontja a szervezet egyensúlyát, és betegséget okoz, vagy késlelteti a gyógyulást. A következő csoport a megtevesztő magatartás tanúsítása. Lényegében az öncsonkítás és az egészségkárosítás is megtevesztő magatartás, mivel azt az elkövető mesterségesen idézi elő. Célja annak a látszatnak az elérése, hogy a katona jogszerűen nem teljesíthet katonai szolgálatot. A megtevesztő magatartás tanúsítása minden olyan aktív magatartás lehet, amely alkalmas arra, hogy a jogszerűség látszatát keltse. Hamis orvosi papírok vagy szakvélemény beszerzése, olyan valótlan indokra való hivatkozás, ami alapján szabadságra jogosult, nem köteles szolgálati helyén megjelenni stb.

3. Célzatos bűncselekmények. Az elkövető azért fejt ki cselekményét, hogy a katonai szolgálat alól mentesüljön. A szolgálati feladat alóli kibúvás büntetnének elkövetőjének célja, miként a szökés elkövetőjének, hogy végleg kivonja magát a szolgálat alól. Míg az ideiglenes kibúvás elkövetőjének erre nem irányulhat a szándéka, hanem úgy, mint az önkényes eltávozás elkövetője, meghatározott ideig akar mentesülni a katona szolgálat alól.

4. Mind a két fordulat csak egyenes szándékkal valósítható meg.

5. Az új Btk. a korábbi szabályozástól eltérően az ideiglenes kibúvás mindkét alakzatát vétségként rendeli büntetni. Alapestben egy évig terjedő szabadságvesztéssel, ha az ideiglenes kivonás tartama a hat napot meghaladja, kettő évi szabadságvesztéssel rendeli büntetni. Kiemelendő, hogy a bűncselekmény alapesete a célzatos elkövetési magatartás kifejtésével befejezett, a minősített eset pedig a törvényben eltelt idővel válik befejezetté.

6. A törvény - miként a szökés, illetve az önkényes eltávozás esetében - súlyosabban bünteti a bűncselekményeket minősített időszakban elkövetéskor. E bűncselekményeknél kifejtettek irányadók a most tárgyalt bűncselekmények esetében is.

7. A szökéstől és az önkényes eltávozástól a speciális elkövetési magatartás, a fondorlatos elkövetés határolja el. Bár a büntetési tételük e bűncselekményekével azonos, a bírói gyakorlat súlyosabban értékeli a fondorlatos elkövetést, feltételezve az elkövető nagyobb társadalomra való veszélyességét. E kibúvásos bűncselekmények halmazata kizárt. Amennyiben később alakul ki az elkövetőben a végleges kivonási szándék, akkor a súlyosabban büntetendő cselekmény magába olvasztja az enyhébben büntetendőt.

Általában nem képezhet folytatólagos egységet több ideiglenes kibúvás, ezért nem adhatóak össze a napok ily módon felminősítve a bűncselekményt hat napot meghaladó ideiglenes kibúvás büntetettévé. Ennek oka, hogy az elkövető az egyik elkövetéskor többnyire nem tudja, hogy módja lesz a további cselekményeket is elkövetni, ezért a folytatólagosság egyik ismérve, az egységes akarat-elhatározás hiányzik (KBH 1986/2-13.). Ha azonban ez megállapítható, például egy vizsgaidőszakban többször jogtalanul vesz ki tanulmányi szabadságot az elkövető, fennállhatnak a folytatólagosság feltételei. Amennyiben a megtevesztő magatartás hamis magán- vagy közokirat felhasználásával történik, valóságos anyagi halmazatot alkotnak a közbizalom elleni és a katonai bűncselekmények.

Bűnsegédként felel e kibúvásos bűncselekményért és tettesként a testi épség elleni bűncselekményért az a polgári személy, aki részt vesz az egészségkárosító vagy testet csonkító tevékenységben, és nyolc napon túl gyógyuló vagy még súlyosabb sérülést vagy egészségromlást okoz. Ez utóbbi esetben a sértett beleegyezése nem jelenthet büntethetőséget kizáró okot, mivel személyes jogról csak valamilyen társadalmilag nem elítélendő célból lehet lemondani. Ugyanígy a bűnsegédként elkövetett kibúvás és a vesztegetés halmazata jön létre, ha az erre jogosult orvos anyagi ellenszolgáltatás fejében valótlanul a katona szolgálatra való alkalmatlanságát állapítja meg.

A szolgálat megtagadása

437. § (1) Aki a katonai szolgálat teljesítését kifejezetten megtagadja, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a szolgálat megtagadását háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követik el.

BH 1992. 367., BH 1984. 141.

Szövegtörténet

E bűncselekmény szintén az egyik legrégebben jelen lévő kibúvásos katonai bűncselekmény. Az önkéntes haderőre történő áttéréssel ritkán előforduló bűncselekménynek lehet tekinteni, hiszen a katona békeidőben bármikor kezdeményezheti katonai szolgálati viszonyának megszüntetését. Természetesen, amíg ezzel kapcsolatban a döntés nem születik meg, a katonai jogviszony fennáll, amelyből fakadóan a katona köteles előljárói parancsát teljesíteni, a neki rendelt szolgálati feladatokat végrehajtani. A szolgálati viszony megszüntetése tehát nem történhet kiszámíthatatlanul, a katonai érdekek miatt annak megfelelő eljárás keretében, kiszámíthatóan kell történnie. Különösen igaz ez minősített időszakokban, illetve a Honvédség külföldi alkalmazása során.

A katonai szolgálat megtagadása büntetést szintén enyhébb büntetéssel fenyegeti a hatályos Btk. További változás az 1978. évi IV. törvényhez képest, hogy nem egyszerűen a katonai szolgálat megtagadását, hanem annak kifejezett megtagadását rendeli büntetni.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény szűkebb értelemben vett védett jogtárgya a katonai szolgálat teljesítéséhez fűződő érdek.

2. Elkövetési magatartása a katonai szolgálat kifejezett megtagadása. Ez történhet egyoldalú nyilatkozattal, szóban vagy írásban, de olyan ráutaló magatartással is, ami egyértelműen és nyíltan fejezi ki az elkövető szándékát, azaz, mindenki számára félreérthetetlenül történik.

3. Elkövetési mód a kifejezetten történő elkövetés. Mindez az elkövető egyértelmű akaratnyilatkozatát jelenti, nem alapozza meg a bűncselekmény megállapítását hirtelen indulatból tett kijelentés.

4. Értelmszerűen csak szándékosan, tipikusan egyenes szándékkal követhető el.

5. A bűncselekmény befejezett, ha az elkövető előljárója tudomást szerez az elkövető nyilatkozatáról. Ezért nem minősül további bűncselekménynek, ha az elkövető további, magasabb szintű előljárói előtt is megismétli nyilatkozatát, folytatólagosságot sem lehet terhére megállapítani.

6. A Btk. 427. §-ában írt katonai szolgálat megtagadásának büntetéstől a bűncselekmény alanya alapján lehet elhatárolni. Az előbbi bűncselekmény alanya a hadköteles, míg a szolgálat megtagadásáé csak tényleges állományú katona lehet.

A szökés, illetve a kibúvás a szolgálat alól büntetteinek elkövetőinek is az a célja, hogy a jövőben ne teljesítsenek katonai szolgálatot, azonban más elkövetési magatartással kívánják ezt elérni. A szökés esetében kivonják magukat előljárójuk rendelkezése alól, a kibúvás esetén pedig megtevéstől magatartást tanúsítanak. E bűncselekményeket a specialitás elve alapján lehet elkülöníteni egymástól, egymással halmazatban nem állhatnak.

A szolgálat megtagadása speciális parancs-megtagadás. Amennyiben az előljáró az elkövető nyilatkozata ellenére parancsot ad arra, hogy folytassa szolgálatát, és az elkövető megtagadja e parancs teljesítését, nem értékelhető parancs iránti engedetlenségnek. A szolgálat megtagadásának büntette ekkor már befejezetté válik, az előljáró nem teremthet olyan helyzetet, hogy az elkövető további bűncselekményeket valósítson meg.

A szolgálati bűncselekmények másik csoportját azok a bűncselekmények alkotják, amelyek nem általánosságukban, hanem konkrétan támadják a szolgálati rendet és fegyelmet. E bűncselekmények rendeltetése a konkrét szolgálati érdek védelme, annak biztosítása, hogy az irányadó rendelkezések vagy az előljáró egyedi utasítása szerint valósuljon meg a szolgálat, betöltve annak rendeltetését. Ezért e szűken vett szolgálati bűncselekmények, büntetéssel fenyegetik a szolgálat ellátására vonatkozó előírások súlyos megszegését, a szolgálati feladat önkényes nem teljesítését és védelmet nyújtanak a szolgálati helyzetből eredő visszaélésekkel szemben. Ezek a katonai bűncselekmények: a kötelességszegés szolgálatban, a szolgálati feladat alóli kibúvás, a jelentési kötelezettség megszegése és a szolgálati visszaélés.

Kötelességszegés szolgálatban

438. § (1) Aki ór-, ügyeleti vagy egyéb készenléti szolgálatban - az adott szolgálatra vonatkozó szolgálati intézkedés rendelkezéseit megszegve - elalszik, vagy a szolgálat ideje alatt szeszes italt, illetve kábítószerrel vagy kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyagot vagy szert fogyaszt, rendeltetési helyét elhagyja, vagy a szolgálat ellátására vonatkozó rendelkezést más módon súlyosan megszegi, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha a bűncselekmény a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár, a büntetés büntett miatt

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben három évig,

b) háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

(3) A büntetés büntett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt harchelyzetben, illetve külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenység vagy békefenntartás során követik el, és abból különösen nagy hátrány származik.

(4) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt a (2) bekezdésben meghatározott esetben az ott tett megkülönböztetés szerint elzárással, illetve egy évig terjedő szabadságvesztéssel, a (3) bekezdés esetén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

EBH 2011. 2386., EBH 2010. 2120., EBH 2004. 1112., BH 2010. 210., BH 2008. 114., BH 2004. 449., BH 2003. 399., BH 2003. 396., BH 2003. 9., BH 2002. 133., BH 2000. 280., BH 2000. 4., BH 1999.345., BH 1998. 571., BH 1998. 371., BH 1998. 113.

Szövegtörténet

Nem változtatott a Btk. a szolgálatban kötelességszegés alapesetének törvényi tényállásán és annak büntetési tételén a korábbi szabályozáshoz képest. E bűncselekményt továbbra is a konkrét szolgálatra vonatkozó előírások töltik meg tartalommal, az egyfajta sajátos keretjogszabály, elkövetési magatartásai és büntetési tételei az 1978. évi IV. törvény 348. §-át követi, attól csak annyiban különbözik, hogy a minősített esetek között bővíti annak körét a minősített időszak és a külföldi alkalmazás idején elkövetett esetekkel, és a gondatlan elkövetés esetén az elzárás kiszabását is lehetővé teszi.

Szövegmagyarázat

A katonai szervezetek feladataik hatékony ellátása érdekében különböző típusú szolgálatokat szerveznek, melyek rendeltetése a szervezet folyamatos működésének fenntartása, az őrzés- védelem, előre nem tervezhető feladatok végrehajtására. Főbb típusai az ór-, ügyeleti, illetve készenléti szolgálatok. E szolgálatokra vonatkozó előírások az egyes katonai szervezetekre vonatkozó törvényekből, azok felhatalmazása alapján készült szolgálati szabályzatokból, a konkrét szolgálatra vonatkozó szolgálati utasításokból, illetve szolgálati okmányokból ismerhető meg. Az adott szolgálatot ellátó személy kötelezettségei levezethetők ezenkívül a szolgálati jogviszonyát szabályozó törvényből, munkaköri leírásából, de a szolgálatának konkrét szabályait meghatározhatják szolgálati előjárója szóbeli parancsai is. Főbb jogszabályok, amelyek relevánsak lehetnek-e bűncselekmény elbírálásakor, mint a keret tényállást kitöltő háttérszabályok, a teljesség igénye nélkül a következők. A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. tv. (Hvt.), A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. tv. (Hjt.) a Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzatáról szóló 24/2005. (VI. 30.) HM r., a Rendőrről szóló 1994. évi XXXIV. tv. (Rtv.), a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. tv. (Hszt.), a rendőrség Szolgálati Szabályzatáról szóló 30/2011. (IX) BM. r., a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. tv., a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. tv., a büntetés-végrehajtási szervezet Szolgálati Szabályzatáról szóló 21/1997. (VII. 8.) IM. r., a katasztrófavédelemről szóló 2011. évi CXXVIII. tv. (Kat.), a hivatásos katasztrófavédelmi szervek állományának, valamint a polgári védelmi szervezetek Szolgálati Szabályzatáról szóló 49/2011. (XII. 20.) BM. r., a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. tv.

1. Szűken vett jogi tárgya a vezényelt szolgálat rendeltetésszerű, szabályos ellátásához fűződő érdek.

2. Elkövetési magatartásai az elalvás, tudatállapotot befolyásoló szer fogyasztása, rendeltetési hely elhagyása, a szolgálatra vonatkozó rendelkezés más módon történő súlyos megszegése. A legsúlyosabb elkövetési magatartásokat nevesíti a törvény, ezek tanúsításakor nyilvánvalóan kizárt a szolgálat rendeltetésszerű ellátása. Az elalvást is akaratlagos magatartásnak tekinti a törvény. Az elkövető nem hivatkozhat arra, hogy gondatlansága vezetett az elalvásához. Természetesen, amennyiben olyan gyógyszerrel vett be, aminek nem ismerhette a hatását, vagy betegsége idézte elő elalvását, a bűncselekmény alanyi oldalán ki lehet zárni bűnösségét. Minden vezényelt szolgálatra vonatkozó rendelkezés tiltja tudatmódosító szer fogyasztását a szolgálatban. A korábbi Btk. csak a szeszestilt nevesítette, a Btk. kibővítette a tiltott szerek körét a kábítószerre és kábítószernek nem minősülő kábító hatású anyagokra. Ezek közös jellemzője, hogy módosítják a tudatot, károsan hatnak a felismerő és cselekvő képességre, ami katonai szolgálat során elfogadhatatlan. A katonai szolgálatok többnyire fegyveres szolgálatok és a fegyverkezelés szabályai sem tesznek engedményt e körben. De a nem fegyveres szolgálatok is, amennyiben fontos szolgálatnak minősülnek megkövetelik a tiszta tudatot, a szükséges intézkedések meghozatala érdekében. Nincs jelentősége annak, hogy az elfogyasztott alkohol milyen fokú alkoholos befolyásoltságot eredményez. Minden olyan tudatmódosító szer fogyasztása, ami a legkisebb mértékben is kimutatható a szervezetben, alkalmas az elkövetési magatartás kifejtésére. Az alkoholos befolyásoltság szintjének, enyhe, közepes vagy súlyos fokának, a büntetés kiszabása körében lehet jelentősége. Szolgálati hely elhagyásának minősül, ha az elkövető nem a szolgálatára vonatkozó rendelkezésekben meghatározott helyen tartózkodik. Akkor lehet erről beszélni, ha az adott helyről már nem lehet ellátni a neki rendelt feladatot. Ezért például a felállítási hely vagy a járóútvonal néhány méterre történő elhagyása nem alapozza meg ennek megállapítását. Akkor sem követi el, ha a szolgálati hely elhagyására engedélyt kér, és azt megkapja, vagy fontosabb szolgálati érdek készteti e magatartásra, de erről azonnal jelentést tesz előljárójának. A szolgálatára vonatkozó szabályok súlyos megszegéséről akkor lehet beszélni, ha az elkövetett szabályszegés legalább olyan súlyú, mint a nevesített elkövetési magatartások, az elalvás, tudatmódosító szer fogyasztása, rendeltetési hely elhagyása, azaz ami a szolgálat alaprendeltetését megghiúsítja. Ennek megítélésénél a szolgálatra vonatkozó rendelkezésekből kell kiindulni, és nem mellőzhető a megszegett rendelkezés felhívása az ítéletben.

3. A bűncselekmény alapesete csak szándékosan, akár egyenes, akár eshetőleges szándékkal követhető el. A bűncselekmény alapesetének gondatlan elkövetése legfeljebb fegyelmi felelősség megállapítására alkalmas.

4. A bűncselekmény minősített eseteként határozza meg a törvény, és büntettként három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti, ha a kötelességszegés a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár. E katonai büntett eredménye a szabályok vétkes megszegése miatt bekövetkezett absztrakt veszély, tehát nem helyzetre és személyre koncentrált veszély. Megvalósul tehát abban az esetben is, ha valamely káros következmény bekövetkezésének reális veszélye fennállt. Ha a káros eredmény be is következik, az súlyosító körülményként értékelendő. A jelentős hátrány veszélyének fennállását az ellátott szolgálat rendeltetésének tükrében kell vizsgálni. A jelentős hátrány veszélye fennáll, ha a várható káros következmény a szolgálat céljára súlyos hátránnyal jár, ami megvalósulása esetén nem vagy csak jelentős nehézségekkel küszöbölhető ki. Így például a jelentős hátrány veszélye áll fenn, ha kiemelten fontos objektumok a kötelességszegés miatt teljesen őrízetlenül maradnak, úgyszintén az államhatár vagy a légtér őrízetlenül maradása esetén, ha a kötelességszegéssel összefüggésben a fogva tartott személy szökésének a lehetősége reálisan fennáll. Súlyosabb jogkövetkezményt fűz a törvény a bűncselekményhez abban az esetben, ha annak elkövetésére háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben kerül sor, differenciálva a büntetést attól függően, hogy annak alapesete valósult-e meg, vagy az a jelentős hátrány veszélyével járt. Előbbi esetben három évig, a második esetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés a büntetési tétel, kifejezésre juttatva annak súlyosabb absztrakt társadalomra való veszélyességét.

E bűncselekmény legsúlyosabb esetben öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. Ez akkor valósul meg, ha e bűncselekményt harchelyzetben, illetve külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység vagy békefenntartás során követik el, és abból különösen nagy hátrány származik. A Btk. 458. § b) pontjában írt legális meghatározás szerint harchelyzet alatt tényleges harctevékenység folytatását kell érteni. Harctevékenység alatt a hadtudomány a támadást, védelmet és a késlettetést érti; a csapatok tevékenységének sorozata a harcmezőn, amelyet a küldetés teljesítésének céljából folytatnak. Békefenntartáson és hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység fogalmát illetően a korábban kifejtettek irányadók. Hátrányon a meglévő helyzetnél kedvezőtlenebb helyzetet kell érteni. E minősítő körülmény megállapítására akkor kerülhet sor, ha annak mértéke különösen nagy. Ez mindig egyedi megítélés kérdése. Általában az emberi életben, hadianyagban bekövetkezett jelentős veszteség, a kedvezőtlenebb harcászati helyzet kialakulása ilyennek tekinthető. Elengedhetetlen továbbá a szolgálatban kötelességszegés és a különösen nagy hátrány kialakulása közötti okozati összefüggés megállapítása. Kiemelendő továbbá, hogy e legsúlyosabb minősítő körülmény feltételei konjunktívák.

Ha a szolgálatban kötelességszegés bűncselekményét gondatlanságból követik el, az csak akkor minősül bűncselekménynek, ha az a szolgálat ellátására a jelentős hátrány veszélyével jár. Mivel minősített időszakokban a szolgálat teljesítése még nagyobb körülmekintést igényel, a törvény a gondatlan elkövetést is súlyosabban bünteti háború vagy megelőző védelmi helyzet esetén, illetve harchelyzetben vagy külföldi alkalmazás során.

5. Ha a szolgálati hely elhagyása a katonai szolgálat alóli végleges kivonási szándékkal történik, a Btk. 434. § (2) bekezdésébe ütköző szökes minősített esete valósul meg, amely összefoglalt bűncselekményként (nincs cél eszköz kapcsolat a két cselekmény között) magába foglalja a szolgálatban kötelességszegés bűncselekményét, ezért halmazatban nem állapítható meg. Amennyiben a katona nem végleges kivonási szándékkal hagyja el szolgálati helyét, és távollétének tartalma a két napot meghaladja, a szolgálatban kötelességszegés és az önkényes eltávozás alap- vagy minősített esetnek halmazatát kell megállapítani.

Amennyiben a bódító hatású szer fogyasztására nem a szolgálat ideje alatt, hanem azt megelőzően került sor, azonban a befolyásoltság tényét az ellátott szolgálat ideje alatt észlelik, a szolgálati feladat alóli kibúvás és nem a szolgálatban kötelességszegés megállapításának van helye.

Amennyiben az adott szolgálatra vonatkozó rendelkezések jelentési kötelezettséget írnak elő, abban az esetben ennek elmulasztása szolgálatban kötelességszegésnek és nem jelentési kötelezettség elmulasztásának minősül.

Ha a katona az őrzésére bízott dolgokat eltulajdonítja vagy azokat megrongálja, a vagyoni elleni bűncselekménnyel halmazatban a szolgálatban kötelességszegést is meg kell állapítani. Ha a szolgálat rendeltetése nem terjed ki őrző védelmi feladatok ellátására, az a körülmény, hogy az elkövető szolgálatának ideje alatt követ el vagyoni elleni vagy más bűncselekményt, nem alapozza meg terhére a szolgálatban kötelességszegés bűncselekményének megállapítását, mivel a szolgálatára vonatkozó konkrét előírásokat nem szegte meg.

Ugyanazon szolgálatban elkövetett többszörös kötelességszegés a folytatólagosság egységébe tartozik. A cselekmény rendbelisége a különböző szolgálatok számához igazodik.

Amennyiben az elkövető ugyanazon magatartása alkalmas a hivatali visszaélés és szolgálatban kötelességszegés vétségének megállapítására, csak a súlyosabb büntetési tétellel fenyegetett hivatali bűncselekményt lehet megállapítani, a két bűncselekmény alaki halmazata látszólagos. Amennyiben különböző elkövetési magatartásokkal valósulnak meg e bűncselekmények, valóságos anyagi halmazatukat kell megállapítani.

A kötelességszegéssel elkövetett vesztegetés esetén, ha a kötelességszegés egyben a szolgálatra vonatkozó szabályok megsértését is jelenti, a korrupciós bűncselekmény konszumulja a katonai bűncselekményt, alaki halmazatuk látszólagos.

Szolgálati feladat alóli kibúvás

439. § (1) Aki fontos szolgálati feladat alól megtévesztéssel vagy távolmaradással kivonja, vagy annak teljesítésére képtelenné teszi magát, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység vagy békefenntartás során követik el, a büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés.

(3) Ha a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követik el, a büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés.

EBH 2004. 1112., BH 2007. 286., BH 2006. 314., BH 2000. 41., BH 1998. 259., BH 1997. 114., BH 1995. 331., BH 1994. 650., BH 1994. 238.

Szövegtörténet

A Btk. átveszi az 1978. évi IV. törvény szabályozását, azonban kiegészíti a minősített esetek körét, illetve a törvényszöveg szerkesztésén változtat.

Szövegmagyarázat

1. E szolgálati bűncselekmény szűkebben vett jogi tárgya a konkrét szolgálat tervezettségéhez és szabályos ellátáshoz fűződő társadalmi érdek. A szolgálatban kötelességzegés bűncselekményéhez hasonlóan a konkrét szolgálat érdekeit védi, azonban nem a szolgálat ellátása során tanúsított kötelességzegő magatartást, hanem a szolgálatba lépést megelőző olyan magatartásokat bünteti, amelyek miatt megghiúsulhat a szolgálat ellátása. E cselekmény megvalósításakor nem általánosságban a katonai szolgálat, hanem valamely konkrét szolgálati feladat teljesítése alól kívánja magát kivonni az elkövető. Ez amellett, hogy sérti a szolgálati érdekeket, káros hatással van az elvárt katonai rendre és fegyelemre is. Az elkövető cselekménye akkor minősül bűncselekménnyek, ha az fontos szolgálatot érint. Hogy mely tevékenységek minősülnek fontos szolgálat feladatnak, mindig konkrét megítélés kérdése. Általánosságban megállapítható, hogy a vezényles alapján ellátott ór, ügyeleti és készenléti szolgálatok ilyennek minősülnek, de a kiképzés fontos részét jelentő feladatok, mint például hadgyakorlaton vagy lövészeten, továbbképzésen való részvétel szintén ilyennek tekinthető. Nem követhető el a bűncselekmény akkor, ha a katona rendes napi tevékenységét érinti. Ilyen, amikor a katona hivatali munkarend szerint látja el feladatait, és szolgálati helyén nem vagy késve jelenik meg. E magatartása fegyelmi vétségnek minősül.

2. Elkövetési magatartásai a megtévesztés, távolmaradás, szolgálati feladat ellátására való képtelenné tétel. Megtévesztés esetén az elkövető tévedésbe ejti előljáróját a tekintetben, hogy miért nem látja el feladatát. Valószínűleg betegsége, vagy más akadályozó körülményre hivatkozik, olyan látszatot kelt, mintha önhibáján kívül nem tudná a neki rendelt szolgálatot ellátni. Távolmaradással valóítja meg e bűncselekményt, aki az előírt időben a szolgálat teljesítésére nem jelenik meg. Szolgálati feladatra való képtelenné tétel akkor valósul meg, ha az elkövető olyan változást idéz elő magán vagy szervezetében, ami miatt a szolgálatra vonatkozó rendelkezések nem teszik lehetővé a szolgálatba lépését. Tipikusan, legtöbbször a szolgálatba lépést megelőző alkoholfogyasztással valósul meg e bűncselekmény. A szolgálat ellátására vonatkozó előírások a legenyhébb alkoholos befolyásoltságot sem engedélyezik a szolgálatban, ezért az ilyen állapotban szolgálatra jelentkező személy nem állítható szolgálatba. Az MHSzS. 260./I pontja előírja, hogy a katona köteles a szolgálatellátás helyén a feladat biztonságos végrehajtására alkalmas állapotban megjelenni. Ugyanilyen tartalmú kötelezettséget határoz meg az RSzS. 98. § (1) bekezdése is, illetve a többi fegyveres testület szolgálati szabályzata is. Ez magába foglalja azt is, hogy a katona nyilvánvalóan kimerült állapotban sem léphet szolgálatba, ezért ha önhibájából áll elő szolgálatra képtelen állapota, az alkalmas e bűncselekmény megállapítására.

3. A bűncselekmény eredménye, hogy az elkövető teljesen vagy részben kivonja magát a szolgálati feladat alól. Ezért, ha az elkövetési magatartást, a megtévesztést kifejti, de lelepleződik, és szolgálatba állítják, cselekménye kísérletként értékelendő.

4. E bűncselekmény csak szándékosan követhető el, azonban akár egyenes, akár eshetőleges szándékkal. A gondatlanságból elkövetett cselekmény fegyelmi vétség megállapítására alkalmas. Az a katona, aki azért nem jelent meg a szolgálat felvétele céljából szolgálati helyén, mert gondatlansága miatt nem volt tudomása arról, hogy meghatározott időben szolgálatba kellett volna lépnie, nem valóítja meg e bűncselekményt. A távolmaradással elkövetett szolgálati feladat alóli kibúvás akkor sem róható az elkövető terhére, ha a távolmaradás oka az elkövető elalvása volt, azonban az elkövető szándéka még eshetőlegesen sem terjedt ki arra, hogy a szolgálatától távol maradjon. E bűncselekmény esetében, szemben a szolgálatban kötelességzegéssel, nem az elalvás az elkövetési magatartás, hanem a távolmaradás. Az elalvás miatt történő távolmaradás tipikusan gondatlan elkövetésként értékelendő. E bűncselekmény pedig csak akkor róható az elkövető terhére, ha szándékosan helyezkedik szembe a szolgálatát elrendelő előljáró akaratával, önkényesen mulasztja el szolgálatát. Aki azonban szolgálatba lépését megelőző napon nagyobb mennyiségű szeszestalt fogyaszt, ezért távol marad szolgálati helyétől, vagy a még kimutatható alkoholos befolyásoltsága miatt nem léptethető szolgálatba, eshetőleges szándékkal megvalósítja a szolgálati feladat alóli kibúvás vétségét.

5. Miként a szolgálatban kötelességzegésnél, súlyosabban minősül a bűncselekmény, ha az a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár, illetve azt külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység vagy békefenntartás során követik el. Az előzőekben írtak irányadók e bűncselekmény súlyosabb eredménye tekintetében is. Ugyanígy a minősített időszakokban elkövetett szolgálati feladat alóli kibúvás, ha az a szolgálatra jelentős hátránnyal járt, egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő minősített eset megállapítására alkalmas.

Jelentési kötelezettség megszegése

440. § (1) Aki fontos szolgálati ügyben kellő időben nem tesz jelentést, vagy valótlán jelentést tesz, ha a bűncselekmény a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt háború idején, megelőző védelmi helyzetben, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység vagy békefenntartás során követik el.

EBH 2001. 389., BH 2011. 219., BH 2000. 142., BH 1999. 545., BH 1996. 294., BH 1995. 264., BH 1987. 336.

Szövegtörténet

A jelentési kötelezettség megszegésének bűncselekményét az 1978. évi IV. tv. 350. §-a határozta meg, ami lényegében átvéve az 1961. évi V. tv. szövegét, továbbra is fenntartotta e bűncselekmény törvényi tényállásának jellemző elemeit. E korábbi büntető kódexek immateriális bűncselekményként határozták meg a jelentési kötelezettség alapesetét, és csak a minősített eset magállapítását kötötték eredmény bekövetkezéséhez. A hatályos Btk. azonban jelentős dekriminalizációt hajtott végre azzal, hogy az alapeset megvalósulását is eredményhez kötötte, és ezzel szűkítette e bűncselekmény megállapíthatóságának feltételeit. A hatályos szabályozás szerint csak akkor minősül a jelentési kötelezettség megszegése bűncselekménynek, ha az a szolgálat ellátására jelentős hátrány veszélyével jár. A korábbi szabályozásban nem volt jelen ez a veszélyeztető típusú eredmény, a bűncselekmény alapeste az elkövetési magatartás tanúsításával befejezetté vált. A jelentési kötelezettség megszegésének minősített esete a korábban hatályos Btk. szerint akkor vált befejezetté, amikor a bűncselekményből jelentős hátrány származott, tehát az eredmény bekövetkezett. A törvény indokolása szerinti önmagában a jelentési kötelezettség megszegésének büntetőjogi üldözése a jelenlegi társadalmi viszonyok között, békeidőben, akkor sem indokolt, ha az fontos szolgálati ügyben történik, és elegendő e magatartásokkal szemben a fegyelmi büntetés alkalmazása. Azzal azonban, hogy a minősített eset megvalósulásakor nem követeli meg a jelentős hátrány bekövetkezését, hanem elegendő a szolgálatra jelentős hátrány veszélye, szigorította a szabályozást, mivel szélesítette a megállapíthatóság körét.

Szövegmagyarázat

1. A katonai szervezetek működése szigorú függelmi viszonyok között, parancsok útján valósul meg. Az előljáró és alárendelt közötti kommunikáció során az előljáró parancs, míg az alárendelt jelentés formájában fejezi ki közlendőjét. A katonai szervezet rendeltetésszerű működése érdekében biztosítani kell mindkét kommunikációs csatornát. A parancsok végrehajtásának a jelentések időben történő megtételének, illetve a jelentések tartalma valódiságának érvényt kell szerezni, végső soron a büntetőjog eszközszerével is. A parancsnokok megfelelő döntést csak megfelelő információk birtokában tudnak hozni, alapvető érdek tehát, hogy azok eljussanak hozzájuk. E szolgálati bűncselekmény szűkebben vett jogi tárgya az előljárók megfelelő információhoz jutásához fűződő érdek.

2. Elkövetési magatartása a jelentéstétel elmulasztása, illetve a valótlan tartalmú jelentés. Passzív és aktív magatartással egyaránt megvalósítható. Kiemelendő, hogy ez a katonai általános jelentési kötelezettségének elmulasztását jelenti, és nem valamely konkrét szolgálathoz fűződő jelentési kötelezettség megszegését.

A jelentéstétel elmulasztása akkor róható az elkövető terhére, ha arra kellő időben nem kerül sor. Katonai életviszonyok között ez mindig azonnali jelentési kötelezettséget jelent. Amennyiben ennek valamilyen akadálya van, annak megszűnésekor azonnal beáll a jelentési kötelezettség.

Valótlan tartalmú jelentéstétellel akkor valósul meg e bűncselekmény, ha a valótlan tartalom a jelentés fontos, meghatározó részére vonatkozik, melynek az előljáró számára információ értéke van, vagy ami további intézkedést vonna maga után az előljáró részéről.

3. A jelentési kötelezettség elmulasztása vagy valótlan jelentéstétel akkor valósít meg bűncselekményt, ha az fontos szolgálati ügy tekintetében történik, és az a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével jár. Hogy mi minősül fontos szolgálati ügynek, azt esetenként mérlegelni kell, nem lehet ezek kimerítő felsorolását adni, legfeljebb azokat a szempontokat megjelölni, amelyek mentén ez a kérdés eldönthető. Így fontos szolgálati ügynek kell tekinteni az olyan eseteket, ami a jelentés címzettje részéről azonnali intézkedési kötelezettséget teremt. Az adott szervezet működését lényegesen befolyásoló körülmények szintén ilyennek tekintendők. Ha a katonai szervezetet érintő bűncselekményről szerez tudomást a katonai, köteles azt jelenteni. Ügyszintén, ha a reál bízott feladatot nem tudja ellátni, és helyettesítésre szorul. Az adott szervezet szolgálati szabályzata is meghatározhat jelentési kötelezettséget, ahol a katonának minősülő elkövető szolgálati viszonya fennáll, amelyek közül az adott élethelyzet dönti el, hogy az fontos szolgálati ügyre vonatkozik-e. A Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata 71. és 72. pontjaiban, a Rendőrség Szolgálati Szabályzata a 89. §-ban ír elő jelentési kötelezettséget az alárendelt számára.

4. A bűncselekmény eredménye a jelentős hátrány veszélye. Ez szintén absztrakt veszélyt jelent, tehát nem személyre és helyzetre koncentrált veszélyt. Miként a szolgálatban kötelességszegésnél kifejtésre került, ez valamely kedvezőtlen helyzet reális bekövetkezésének lehetőségét jelenti, ami bekövetkezése esetén nem vagy csak jelentős nehézségek árán küszöbölhető ki.

E feltételek konjunktív feltételekként kerültek meghatározásra, bármelyik hiánya esetén a jelentési kötelezettség elmulasztása csak fegyelmi vétségként értékelhető.

5. A törvény a minősített időszakban, illetve veszélyes szituációban - külföldi hadművelleti területen végzett humanitárius tevékenység vagy békefenntartás során - elkövetett cselekményt minősített esetként egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni. Figyelemmel arra, hogy a törvény visszautal az első bekezdésre, e minősített eset megállapításához nem elegendő a minősített időszakban, illetve szituációban elkövetett jelentési kötelezettség elmulasztása vagy valótlan tartalmú jelentés megtétele, a bűncselekmény alapestében meghatározott konjunktív feltételek fennállása is szükséges, így az, hogy fontos szolgálati ügyben valósuljon meg, és a szolgálatra jelentős hátrány veszélyével járjon. Amennyiben abból jelentős hátrány származik, az súlyosító körülményként értékelendő.

6. A bűncselekmény folytatólagos elkövetését jelenti, ha a katonai egymást követően több előljárónak teszi meg ugyanazt a valótlan tartalmú jelentést. Ha a jelentési kötelezettség elmulasztását a törvény bünteti (Btk. 443. §-ban írt zendülés megakadályozásának elmulasztása), kizárt a halmazat, és csak a speciális jelentéstétel elmulasztásával elkövetett bűncselekményt kell megállapítani. Ha a jelentési kötelezettséget az adott szolgálatra vonatkozó szabályok írják elő, és ezt mulasztja el az elkövető, cselekménye szolgálatban kötelességszegés bűncselekményének minősül.

Szolgálati visszaélés

441. § (1) Aki azért, hogy jogtalan hátrányt okozzon, illetve jogtalan előnyt szerezzen, szolgálati hatalmával vagy helyzetével visszaél, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményből jelentős hátrány származik.

EBH 1999. 89., BH 2010. 179., BH 2003. 144., BH 2000. 387., BH 2000. 90., BH 1995. 260., BH 1995. 143., BH 1995. 82., BH 1994. 585., BH 1994. 122., BH 1994. 66., BH 1988. 207., BH 1986. 452.

Szövegtörténet

Az új Btk. szándéka szerint enyhíteni kívánt a katonai bűncselekmények fenyegetettségén békeidőben, ezért a legtöbb katonai bűncselekményhez enyhébb szankciókat fűzött. Feltűnő kivétel azonban a szolgálati visszaélés bűncselekménye, amelyet szövetszerűen átvett a korábbi büntető kódexből, azonban két évig terjedő vétség helyett büntettként, három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyeget. Megtartja azonban a bűncselekmény szubszidiárius jellegét. A törvény indokolása szerint azért szükséges a szolgálati visszaélést büntettként súlyosabban büntetni, hogy az igazodjon az azonos társadalomra veszélyességet képviselő hivatali visszaélés bűncselekményéhez. Magam részéről téves megközelítésnek tartom az indokolásban kifejtetteket, mivel figyelmen kívül hagyja azt a szerepet, amit a szolgálati visszaélés bűncselekménye betöltött a katonai bűncselekmények rendszerében. E bűncselekmény rendeltetése, hogy visszatartsa az elkövetőt a szolgálati helyzetből adódó lehetőségek kihasználásától, ami megvalósulása esetén károsan hat a katonai szervezet fegyelmi helyzetére, ezáltal működésére. Lényegében a szolgálati helyzet társadalmi rendeltetésétől eltérő alkalmazását kívánja a törvény megakadályozni.

Ez azonban teljesen más, mint a hivatali helyzettel történő visszaélés, amikor az elkövető a társadalom által ráruházott közhatalommal, közbizalommal él vissza, ezért cselekménye álláspontom szerint veszélyesebb, mint annak a katonának a cselekménye, aki az adott katonai szervezeten belül tanúsít visszaélő magatartást.

Szövegmagyarázat

1. A szolgálati visszaélés védett jogi tárgya a katonai rend és fegyelem, a szolgálati viszony rendeltetészerű gyakorlásához fűződő társadalmi érdek. A honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. törvény (Hjt.) 5. § (3) bekezdése szerint a szolgálati viszonyok gyakorlása különösen akkor rendellenes, ha mások zaklatására, jogos érdekének csorbítására, érdekérvényesítési lehetőségének korlátozására, lehetséges véleménynyilvánításának elfojtására irányul, vagy ehhez vezet.

2. Elkövetési magatartása a szolgálati helyzettel vagy hatalommal történő visszaélés. A szolgálati helyzet az adott katona szolgálati beosztásából fakadó objektív állapot, a szolgálati hatalom pedig azokat a jogosítványokat jelenti, amit a katona az adott beosztásában vagy konkrét szolgálatában gyakorolhat. Például ő készíti a szolgálati vezénlység tervezetét, döntés előkészítő jogköre van stb. A szolgálati helyzet és az ebből eredő hatalom szorosan összefügg, azonban külön-külön is alkalmas arra, hogy az elkövető azt visszaélészerűen használja. Szolgálati helyzettel vagy hatalommal visszaélésen annak társadalmi rendeltetésével ellentétes gyakorlását kell érteni. A bírói gyakorlat ilyennek tekinti, ha a parancsnok kihasználva helyzetét nem csak szolgálati célból veszi igénybe a szolgálati gépjárművet. Ha a katona kihasználva katonai szolgálatát később kezdő társa tapasztalatlanságát, indokolatlanul zaklatja, megalázó beavatási szertartásnak veti alá, ha a katona magasabb beosztását kihasználva a kázinóban rendszeresen ingyen fogyaszt stb.

3. Csak szándékosan követhető el, azon belül is csak egyenes szándékkal.

4. A célzat e bűncselekmény szükségzerű tényállási eleme. Az elkövető szándékának ki kell terjednie az elérendő célra. Azzal a szándékkal cselekszik, hogy jogtalan előnyt vagy hátrányt okozzon. Előnyön a meglévő állapotnál előnyösebb, kedvezőbb, hátrányon pedig a meglévő állapotnál kedvezőtlenebb helyzetet kell érteni. Az előny okozásának célzata irányulhat az elkövető vagy más részére, a hátrány okozásának célzata jellemzően más személyre irányul, de érintheti magát a katonai szervezetet is.

5. A bűncselekmény alapeste nem tartalmaz eredményt, ezért az a célzatos magatartás kifejtésével befejezetté válik.

6. A bűncselekmény minősített esete akkor valósul meg, ha abból jelentős hátrány származik. A törvény ebben az esetben a bűncselekményt egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti. Kiemelendő, hogy a törvény nem követeli meg, hogy a jelentős hátrány a szolgálatra nézve következzen be. Az elkövető abban az esetben felel a bűncselekmény minősített esete miatt, ha az eredményre legalább a gondatlansága kiterjedt. Az elkövetési magatartás és az eredmény között közvetlen okozati összefüggésnek kell fennállnia. A bírói gyakorlat ilyen eredménynek tekintette, amikor az elkövető zaklató, visszaélő magatartása miatti elkeseredésében katonatársa öngyilkosságot kísérelt meg.

7. Az alárendelt megsértése, az előljárói gondoskodás elmulasztása, az előljárói intézkedés elmulasztása olyan bűncselekmények, amelyek alanyai előljárók lehetnek, akiknek szolgálati helyzetük és hatalmuk rendeltetés ellenes gyakorlását vagy nem teljesítését e bűncselekmények szintén szankcionálják. E bűncselekmények alapesete egy évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett. Ha ezeknek a bűncselekményeknek az elkövetési magatartásait az előljáró jogtalan előny vagy hátrány okozása érdekében fejti ki, cselekménye a súlyosabban büntetendő szolgálati visszaélés büntetetté valósítja meg.

A szolgálati visszaélés büntette szubszidiárius bűncselekmény, ezért amennyiben az elkövető súlyosabban büntetendő bűncselekmény törvényi tényállási elemeit is teljes egészében megvalósítja, cselekménye e súlyosabb bűncselekmény szerint minősül, és nem állapítható meg ezzel halmazatban a szolgálati visszaélés büntette. Ilyen bűncselekmény az előljárói bűncselekmények közül, a Btk. 449. § (1)-(3) bekezdése szerint minősülő súlyos testi sértéssel, illetve jelentős hátránnyal járó alárendelt megsértésének büntette, amelynek büntetési tétele egytől öt évig terjedő szabadságvesztés, és a 452. § (1)-(2) bekezdés a) pontja, illetve b) pontja szerint minősülő előljárói intézkedés elmulasztásának büntette, melynek egy évtől öt évig, illetve két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés a büntetési tétele.

A Btk. változtatott a katonai bűncselekmények büntetési tételein, nem követte az 1978. évi IV. törvény rendszerét, amelyben az előljárói bűncselekmények minősített eseteinek büntetési tételei magasabbak voltak, mint a szubszidiárius szolgálati visszaélés vétségének két éves büntetési tétele, ami miatt e bűncselekmények halmazata fel sem merült. Jelen szabályozás szerint a Btk. 449. § (2) bekezdésében a)-d) pontig meghatározott alárendelt megsértése büntetettének minősített esetei, amelyek magukba foglalják a jogtalan hátrány okozását, szintén három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők. Álláspontom szerint bár formailag az alárendelt megsértése büntetettének elkövetője a szolgálati visszaélés büntetettének törvényi tényállási elemeit is megvalósítja, csak a speciálisabb, több ismérvvvel jellemzett előljárói bűncselekmény, és nem a két bűncselekmény halmazata valósul meg a specialitás elvére figyelemmel.

Szolgálati visszaélés és vagyon elleni bűncselekmény alaki halmazatban nem állhat. Vagy a specialitás, vagy a szubszidiaritás zárja ki a két cselekmény halmazatát, ami alapján a vagyon elleni bűncselekményt kell megállapítani az elkövető terhére. Ha az elkövető vagyon elleni cselekménye csak szabálysértésként minősül, terhére a szolgálati visszaélést meg kell állapítani, amennyiben e bűncselekmény tényállási elemei is megvalósultak.

Szolgálati visszaélés és hivatali visszaélés elkövetési magatartásai azonosak. Védett jogi tárgyak azonban eltérő, és a bűncselekmények hatóköre is különböző. A hivatali visszaélés a közhatalmat gyakorló hivatalos személy, a szolgálati visszaélés a szolgálati hatalmát gyakorló katona visszaéléseivel szemben kíván védelmet nyújtani. Előfordulhat azonban, hogy a katona egyben hivatalos személynek is minősül. Az, hogy melyik bűncselekmény valósul meg, attól függ, hogy cselekménye melyik védett jogi tárgyat támadja. Amennyiben közhatalmát gyakorolja és él azzal vissza, a hivatali, ha szolgálati hatalmával él vissza, és cselekményének hatóköre nem terjed túl a katonai életviszonyokon, a szolgálati visszaélést valósítja meg.

A katonai bűncselekmények második csoportja a katonai szolgálat rendjét, a katonai szervezetek rendeltetésszerű működését, a függelmi viszonyok és az ehhez kapcsolódó irányítás eszközeinek a parancs elleni támadás által sérti vagy veszélyezteti. A katonai szervezetek hierarchikusan épülnek fel, amelyben az előljárók parancsok útján irányítják alárendeltjeiket, akik kötelesek azt teljesíteni. A honvédelemről, illetve a Magyar Honvédségről szóló 2011. évi CXIII. tv. 43. § (1) bekezdése ezt a következők szerint határozza meg: A katonák a szolgálatukat a Honvédségnél fennálló függelmi rendszerben teljesítik. E rendszerben az a katona, akinek joga és kötelessége más katonák tevékenységének irányítása, előljáró vagy felettes, akire pedig ez a jogkör kiterjed, alárendelt. Ha ez a rend megbomlik azáltal, hogy az előljáró személyét - testi épségét vagy tekintélyét - támadás éri, az alárendelt a parancsra szembe helyezkedik, vagy olyan helyzet alakul ki, amelyben a parancsok érvényesülését nem lehet biztosítottak tekinteni, az károsan hat a katonai szolgálat rendjére, ezáltal a katonai szervezet rendeltetésszerű működésére. E bűncselekmények szintén a kezdetektől jelen vannak a katonai büntetőjogban. A katonai büntető törvénykönyvekről szóló 1930. évi. II. tc. és az 1948. évi LXXII. tc. a különös rész elején szabályozták a függelemsértő bűncselekményeket, jelezve azok súlyát a többi katonai bűncselekmény között, és a legsúlyosabb büntetésekkel fenyegették azokat. Az 1961. évi V. tv. már a szolgálati bűncselekmények után helyezte el a függelemsértő bűncselekményeket, amit fenntartott az 1978. évi IV. tv. is, amely szintén a súlyos büntetési tételekkel fenyegette e magatartásokat. A Btk. elhagyta a címek megjelölését, azonban a bűncselekmények sorrendjét - kifejezésre juttatva azok társadalomra való veszélyességének egymáshoz való súlyosságát - továbbra is fenntartotta. Ezek a függelemsértőnek nevezett katonai bűncselekmények, a Zendülés, a Zendülés megakadályozásának elmulasztása, a Parancs iránti engedetlenség, az Előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak, az Előljáró vagy szolgálati közeg védelmére kelt vagy arra rendelt személy elleni erőszak, a Szolgálati tekintély megsértése. E csoportba való sorolás lényege, hogy e bűncselekmények nem alkothatnak egymással valóságos alaki halmazatot.

Zendülés

442. § (1) Aki a szolgálati rend és fegyelem ellen irányuló olyan csoportos, nyílt ellenszegülésben vesz részt, amely a szolgálati feladatok teljesítését jelentősen zavarja, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a zendülés

a) kezdeményezője, szervezője vagy vezetője,

b) résztvevője, ha az előljáró vagy a zendüléssel szemben fellépő ellen erőszakot alkalmaz.

(3) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a zendülés különösen súlyos következménnyel jár.

(4) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a zendülés halált okoz.

(5) A büntetés

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig,

b) a (2) bekezdésben meghatározott esetben öt évtől tizenöt évig

terjedő szabadságvesztés, ha a zendülést háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követik el.

(6) Ha az (1)-(2) bekezdésben meghatározott zendülést harchelyzetben követik el, a büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés.

(7) Aki zendülésre irányuló előkészületet követ el, büntett miatt három évig, háború idején, harchelyzetben vagy megelőző védelmi helyzetben egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(8) Az (1) bekezdésében meghatározott esetben korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki a zendülést, mielőtt az súlyosabb következménnyel jár, vagy miután felszólították, abbahagyja.

A zendülés a legsúlyosabb függetlenséért bűncselekmény, és mint ilyen, mindig kiemelt helyet foglalt el a magyar katonai büntetőjog különös részében. A Btk. szövegszerűen vette át a zendülés 1978. évi IV. tv. 352. §-ban írt alapejét, ahhoz ugyanazokat a minősítő körülményeket fűzte, azonban a minősítő körülményért való felelősséget az előző Btk.-hoz képest szűkítette. További változás, hogy a büntetési tételeket csökkentette, és a háború mellett a megelőző védelmi helyzetben elkövetést is ezzel egy sorban lévő minősítő körülményként határozza meg.

Szövegmagyarázat

1. Védelem jogi tárgya a függelmi viszonyok zavartalan érvényesüléséhez fűződő érdek, a katonai rend és fegyelem.

2. Elkövetési magatartása csoportos nyílt ellenszegülésben való részvétel. Csoportos, ha három vagy attól több katonai vesz benne részt, és nyílt, ha az a külső szemlélő számára egyértelműen felismerhető. Az ellenszegülés akár aktív, akár passzív magatartásban megnyilvánulhat.

Az elkövetési magatartás akkor valósítja meg a zendülés büntetettét, ha az a szolgálati feladatok teljesítését jelentősen zavarja. A törvény megfogalmazása alapján ez nem tekinthető tipikus eredménynek, hanem olyan káros következménynek, ami jelentősen megnehezíti a katonai szervezet működését. A bírói gyakorlat ilyen káros következménynek tekinti egy nagyobb, legalább egység szintű katonai szervezet működésének megzavarását. Ha egy dandár, ezred, önálló zászlóalj, rendőrkapitányság, büntetés végrehajtási intézet működésében olyan zavarok lépnek fel, ami miatt az megbénul, feladatait nem vagy csak jelentősen alacsonyabb szinten képes ellátni, megvalósul a bűncselekmény e feltétele. Egy kisebb, alegység szintű katonai szervezet működésében fellépő zavar nem alkalmas e feltétel megállapítására. E törvényi tényállási elemek bármelyikének hiánya más, enyhébben minősülő függetlenséért bűncselekmény megállapítására adhat indokot. Jellemzően csoportosan elkövetett parancs iránti engedetlenség megállapításához vezethet.

3. Bűncselekmény tárgya a szolgálati rend és fegyelem. A szolgálati rend a jogszabályok és a szolgálatra vonatkozó egyéb szabályzatok alapján meghatározott általános előírásokat jelenti, amelyek meghatározzák azokat a magatartásokat, amit a katonának követniük kell. A katonai fegyelem e szabályokhoz való viszonyulást jelenti.

4. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el, annak mindkét formájában.

5. Minősített esetek. A törvény két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni a kezdeményezőt, a szervezőt és a vezetőt. Kezdeményező, akinek felvására, ötletére, javaslatára jön létre a nyílt ellenszegülés, szervező, aki koordinálja a zendülésben résztvevők cselekményeit, és vezető, aki a tényleges irányítást ellátja. A résztvevő akkor büntetendő e súlyosabb büntetési tétel szerint, ha az előjáró vagy a zendüléssel szemben fellépő ellen erőszakot alkalmaz. Kiemelendő, hogy ebben az esetben a résztvevő csak saját cselekményéért felel. Erőszak alkalmazását jelenti - figyelemmel a Btk. 459. § 4.) pontjában írt értelmező rendelkezésre - más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás abban az esetben is, ha nem alkalmas testi sértés okozására.

A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a zendülés különösen súlyos következménnyel jár. Ez lehet a katonai szervezet működésképtelenségének tartós fennmaradása, több ember sérülése, súlyos anyagi kár bekövetkezése, fontos katonai feladat teljesítésének a megghiúsulása, a fogvatartottak szökése. Nem lehet azonban e körbe vonni a halál bekövetkezését, mivel ezt további, súlyosabb minősített esteként nevesíti a törvény, és öt évtől húsz évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti. Alapvető kérdés, hogy a törvény azon megfogalmazása, hogy zendülés különösen súlyos következménnyel jár, a bűncselekmény eredményeként vagy egyéb objektív körülményként értékelendő-e. Az előbbi esetben a zendülésben részt vevő a Btk. 9. §-a alapján akkor is felel a minősített esetért, ha az ott megjelölt eredményre legalább a gondatlansága kiterjedt, az utóbbi esetben legalább eshetőleges szándékának át kell fognia a cselekményének következményét, és ha csak gondatlan volt, akkor nem felel e súlyosabban minősülő estért. A törvény nyelvtani értelmezése alapján arra a következtetésre kell jutni, hogy ebben az esetben a jogalkotó eredményhez köti a minősített eset megállapítását, azt azonban konkrétan nem jelöli meg, csak a sérelem szintjét. A katonai szervezet működésképtelenségét, több ember sérülését, fogvatartottak szökését stb., amit a bírói gyakorlat különösen súlyos következménynek tekint, nem lehet másként értelmezni, mint a bűncselekmény konkrét eredményét, ugyanígy a halál bekövetkezése is a zendülés legsúlyosabb minősített esetének eredményeként jelenik meg a törvényi tényállásban.

Az új szabályozásban további kérdésként merül fel, hogy az elkövető cselekménye és a bekövetkezett, súlyosabb minősítést maga után vonó eredmény bekövetkezése között kell-e az okozati összefüggésnek fennállnia, vagy a zendülés keretében létrejött súlyosabb eredményért akkor is felel-e a zendülés elkövetője, ha az eredmény bekövetkezését nem az ő cselekménye váltotta ki. Az 1978. évi IV. tv. eltérően ítélte meg a kezdeményezőt, a szervezőt, a vezetőt (bűnszervezők) és a résztvevő felelősségét. Abból indult ki, hogy a bűnszervezők, amikor felvállalták a pozíciójukat, valójában számolhattak azzal, hogy abból különösen súlyos hátrány származhat, és abba belenyugodtak. (A különösen súlyos hátrányba a gyakorlat beleértette a halál bekövetkezését is.) Ezért a súlyosabb eredményért akkor is a megállapíthatónak tartotta felelősségüket, ha nem közvetlenül az ő cselekményük idézte elő a súlyosabb eredményt. Ezzel szemben a zendülésben részt vevő a törvény kifejezett rendelkezése szerint csak a saját cselekményével okozati összefüggésben létrejövő eredményért felel.

A Btk. jelenlegi szabályozása megváltozott, a törvény szövege nem tesz kivételt e tekintetben a különböző pozíciók között, az oksági láncot nem az elkövető zendülés során kifejtett cselekménye és az okozott eredmény között jelöli ki, hanem az okozati összefüggés fennállását mindegyik elkövetői kör tekintetében a káros eredmény bekövetkezése és a bűncselekmény, tehát a zendülés között követeli meg. A törvény egyszerű nyelvtani értelmezése oda vezethet, hogy a zendülésben résztvevő akkor is felel a bekövetkezett különösen súlyos következményért vagy a halálért, ha annak kiváltó oka nem az ő magatartása, hanem a zendülésben részt vevő másik elkövető magatartása volt. Ezzel felelőssége objektívizálódna, mivel annak alapját pusztán az a tény képezné, hogy a zendülésben - tehát a szolgálati rend és fegyelem ellen irányuló nyílt ellenszegülésben - részt vesz. Ennek az értelmezésnek ellent mond a törvény magyarázata, mely szerint Súlyosabban büntetendő az is, ha a zendülés során elkövetett cselekmény a résztvevő magatartása folytán halált, vagy a zendülés akár a kezdeményező, vezető, szervező, vagy résztvevő magatartása folytán egyéb különösen súlyos következménnyel jár. A törvény indoklása megköveteli az elkövető magatartása és a káros eredmény közötti okozati összefüggést, ami önmagából a törvény szövegéből nem következik. A törvény történeti, dogmatikai és a jogalkotó szándéka szerinti értelmezéséből az következik, hogy az elkövető, pozíciójától függetlenül, akkor felel a súlyosabb minősített estért, ha az ő magatartása járt különösen súlyos következménnyel, vagy okozott halált, és a bekövetkezett eredményre legalább gondatlansága kiterjedt.

Fontos megemlíteni, hogy a halálos eredmény nem feltétlenül szándékos magatartás eredményeként jöhet létre, és annak sértettje nem feltétlenül kell, hogy a zendüléssel érintett legyen, kívülálló, illetve nem katonai személy halála is megalapozza e minősített tényállás megállapítását.

A zendülés, amely önmagában is a legnagyobb veszélyt jelenti a katonai rendre és fegyelemre különösen káros, ha azt minősített időszakban követik el. Ezért súlyosabban rendeli büntetni a törvény az (1) és (2) bekezdésben meghatározott zendülést háború idején, illetve megelőző védelmi helyzetben történő elkövetés esetén, különbséget téve e két eset között a büntetési tételt tekintve. Ha azonban e cselekményeket harchelyzetben követik el, azt egyformán öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni a törvény. E minősített esetek tekintetében a korábban kifejtettek irányadóak.

6. A zendülés magas szintű társadalomra való veszélyessége miatt indokolt annak előkészületét is büntetni. A kezdeményező, szervező, vezető tevékenységükért mindaddig, amíg a bűncselekmény nem kerül tényállásszerűen kifejtésre, a Btk. 442. § (6) bekezdésében írt zendülés előkészülete miatt tartoznak felelősséggel, ami egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. A cselekmény kísérlete gyakorlatban nehezen képzelhető el. Amíg a zendülés összes tényállási eleme nem valósul meg, vagy zendülés előkészületeként, vagy befejezett csoportos parancs iránti engedetlenségként minősíthető.

7. A törvény a zendülés alapesete tekintetében a büntetés korlátlan enyhítését teszi lehetővé, ha azt mielőtt súlyosabb következménnyel jár, vagy miután felszólították, abbahagyja. E korlátlan enyhítésre nincs lehetőség a kezdeményezővel, szervezővel, illetve a vezetővel szemben, illetve a résztvevővel szemben akkor, ha a zendülés már súlyosabb következménnyel járt, kivéve, ha a résztvevő felszólítását követően szintén abbahagyja a zendülést.

8. Más függőselemtő bűncselekményekkel a zendülés nem alkothat halmazatot.

A zendülés alapesete, valamint az erőszak alkalmazásával járó zendülés és a testi épség elleni bűncselekmények valóságos halmazatban állhatnak. A halálos eredményű bűncselekmények azonban beolvadnak a zendülés legsúlyosabb minősített esetébe.

Zendülés megakadályozásának elmulasztása

443. § (1) Aki a tudomására jutott zendülést vagy annak előkészületét tőle telhetőleg nem akadályozza meg, illetve késedelem nélkül nem jelenti, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt háború idején, harchelyzetben vagy megelőző védelmi helyzetben követik el.

Szövegtörténet

Az új Btk. szövegszerűen átveszi az 1978. évi IV. törvény 353. §-át, azonban a bűncselekményhez enyhébb szankciót, ugyanakkor további minősítő körülményt fűz.

Szövegmagyarázat

1. A zendülés a legsúlyosabb katonai bűncselekmény, ezért megvalósulásának megakadályozása érdekében, azon túl, hogy a jogalkotó annak előkészületét is büntetendővé teszi, további bűncselekményként rendeli büntetni a zendülés megakadályozásának elmulasztását. E bűncselekmény védett jogi tárgya megegyezik a zendülés jogi tárgyával. Figyelemmel a zendülés és előkészületének tárgyi súlyára, a törvényhozó nem egyszerűen e bűncselekmények feljelentésének elmulasztását rendeli büntetni, hanem további, olyan aktív magatartások elmulasztását is büntetni rendeli, amelyek a zendülést megakadályozhatták volna. Ezzel is kifejezésre juttatja a jogalkotó, hogy minden katonának, büntetőjogi következmények terhe mellett kötelessége fellépni e függelmi viszonyokat alapjaiban támadó bűncselekménnyel szemben. A katonák e kötelessége katonai esküjükből, katonai szolgálatukra vonatkozó előírásokból fakad.

2. Elkövetési magatartása

Tiszta mulasztásos bűncselekmény, nem tevéssel valósítható meg. A tényállás részben nyitott, mivel nem jelöli meg azt a magatartást, aminek elmulasztását felrója az elkövetőnek, hanem az eredményre koncentrál. Alternatív elkövetési magatartást azonban nevesíti, ez az időben történő jelentési kötelezettség elmulasztása. Ebből következően a késedelmes jelentés is megalapozza a bűncselekmény elkövetését.

3. Csak szándékosan követhető el, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt.

4. A bűncselekmény akkor befejezett, ha az elkövető a tudomására jutott zendülésről vagy annak előkészületéről, bár lehetősége lett volna, nem tett jelentés, illetve nem tett meg minden tőle telhetőt e bűncselekmények megakadályozása érdekében. A bűncselekmény megvalósulásának feltétele, hogy a zendülés legalább kísérleti szakba jusson, illetve annak előkészülete megvalósuljon. Ennek hiányában az elkövető mulasztása nem bűncselekmény, vagy legfeljebb jelentési kötelezettség elmulasztásának értékelhető.

5. A törvény súlyosabban bünteti a háború idején, harchelyzetben vagy megelőző védelmi helyzetben elkövetett bűncselekményt. E minősített körülményekre a korábban kifejtettek irányadóak.

6. Amennyiben a későbbiekben az elkövető csatlakozik a zendüléshez, vagy részt vesz annak előkészületében, e cselekmény beleolvad a súlyosabb függelemsértő bűncselekménybe. Jelentési kötelezettség elmulasztása és a zendülés megakadályozásának elmulasztása egymással látszólagos alaki bűnhalmazatot alkot, és csak a speciálisabb Btk. 443. §-ban írt bűncselekmény állapítható meg.

Parancs iránti engedetlenség

444. § (1) Aki a parancsot nem teljesíti, vétség miatt elzárással büntetendő.

(2) Ha a parancs iránti engedetlenséget csoportosan követik el, a büntetés két évig terjedő szabadságvesztés.

(3) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a parancs iránti engedetlenség

a) más alárendelték jelenlétében vagy egyébként nyilvánosan, akár a parancs teljesítésének kifejezett megtagadásával, akár egyéb sértő módon történik,

b) a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátrány veszélyével jár.

(4) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a (3) bekezdésben meghatározott bűncselekményt háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követik el.

(5) Aki háborúban a harci parancsot, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység vagy békefenntartás során a fegyverhasználatra vonatkozó parancsot nem teljesíti, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

BH 2008. 293., BH 2007. 287., BH 2001. 315., BH 1997. 520., BH 1997. 58., BH 1996. 463., BH 1996. 76., BH 1994. 650., 1992. 229., BH 1992. 161., BH 1988. 167., BH 1984. 349., BH 1984. 306., 1983. 351., BH 1982. 360.

Szövegtörténet

E függelemsértő bűncselekmény szintén az egyik legrégebbi katonai bűncselekmény. Az új Btk. szövegszerűen átveszi az 1978. évi IV. tv. 354. (1) bekezdésének szövegét, enyhébb szankciókat fűz a bűncselekmény különböző eseteihez és a minősített esetek körét bővíti.

Szövegmagyarázat

A parancs a katonai szervezetek irányításának alapvető eszköze, amely ezért kiemelt jelentőséggel bír a katonai szervezetek rendeltetésszerű működésében. A katonai szervezetekről rendelkező sarkalatos törvények, a honvédség és a fegyveres testületek szolgálati viszonyáról szóló törvények és az egyes szolgálati szabályzatok is kiemelt helyet szentelnek a katonai irányítás e legfőbb eszközeinek, a parancs kiadása és teljesítése szabályainak. A honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló 2011. évi CXIII. Tv. 49-51. §-ában, a Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata a 37-41. pontjaiban, a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. tv. 12. §-ában, a fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. tv. 69. §-ában, a Rendőrség Szolgálati Szabályzata 67. pontjában, a büntetés-végrehajtási szervezet Szolgálati Szabályzata 8. §-ában, és a hivatásos katasztrófavédelmi szervek állományának Szolgálati Szabályzata 9. pontjában részletesen foglalkozik a parancs adásának és végrehajtásának rendjével, amely jogszabályok megismerése nem nélkülözhető e bűncselekmény elbírálásához.

E háttér jogszabályokból megállapítható, hogy a szolgálati előljáró jogosult hatáskörébe tartozó szolgálati ügyben parancsot adni alárendeltjének, aki ezt köteles végrehajtani. Parancs, szóban, írásban, jelekkel, jelzésekkel, egyaránt adható. A parancs teljesítését az alárendelt akkor nem köteles végrehajtani, ha azzal bűncselekményt valósítana meg. Ha a parancs teljesítése jogszabályba ütközik, ezt az alárendelt köteles jelenteni, és kérheti, hogy azt írásban ismétlje meg a parancs kiadója, de nem tagadhatja meg annak teljesítését. Meghatározott körben nemcsak a szolgálati előljáró, hanem a szakmai előljáró, a feljebbvaló, illetve szolgálati közeg is adhat parancsot.

1. E bűncselekmény védett jogi tárgya a parancs teljesítéséhez, annak érvényesüléséhez fűződő társadalmi érdek, illetve a katonai függelmi viszonyok, a katonai rend és fegyelem.

2. Elkövetési magatartása a kapott parancs nem teljesítése, ami tevéssel és mulasztással egyaránt elkövethető bűncselekmény. Tevéssel valósítja meg az elkövető akkor, ha a parancsban meghatározottakkal ellentétes magatartást tanúsít. Mulasztással valósítja meg e bűncselekményt az a katona, aki a kapott parancs teljesítését megtagadja. Ez nemcsak szóban, de ráutaló magatartással is elkövethető. Katonai életviszonyok között a kapott parancsot azonnal teljesíteni kell. Elkövetettnek akkor tekinthető e bűncselekmény, ha a parancsteljesítésre megszabott időben az elkövető annak nem tesz eleget. Parancsot nem lehet adni olyan katonának, aki állapota miatt azt nem képes felfogni.

3. Elkövetési tárgy a parancs. Áttételesen a parancs kiadója e bűncselekmény passzív alanyának tekinthető. A parancs az azt kiadó akaratát kifejező közlés. A Hvt. 80. § p) pontjában adott legális fogalom meghatározás szerint a parancs meghatározott szolgálati tevékenység vagy feladat végrehajtására irányuló, személyre vagy személyek egyértelműen meghatározott körére vonatkozó, szóban, írásban vagy egyéb más módon kifejezett akaratnyilvánító rendelkezés.

Parancsnak tekintendő az előjáró utasításként megnevezett akaratközlése is. A Hszt. és a hatálya alá tartozó fegyveres testületekre vonatkozó jogszabályok alternatív megjelölésként, parancs helyett utasításként nevesítik az előjáró kötelezően végrehajtandó akaratközlését. A már idézett jogszabályokból levezethető, hogy a parancsnak egyértelműnek, a parancs címzettje által felismerhetőnek, jogszerűnek, szolgálati ügyre vonatkozóknak kell lennie. Nem minősül parancsnak, amikor általánosan követendő szabályokra hívja fel az előjáró a katona figyelmét, illetve amikor annak kiadásának körülményeiből - mivel az barátkozó, tegező stílusban történik - nem következik, hogy azt parancsnak kell érteni. Fegyelemsértés észlelésénél az előjáró azon utasítása, hogy a katona e jogellenes cselekményt hagyja abba, szolgálati parancsnak tekintendő. Szintén nem adható parancs olyan tevékenységre, amiért az alárendelt egy személyben felelős, mivel az a jogalkalmazói tevékenységi körébe tartozik.

4. A parancs iránti engedetlenség csak szándékosan követhető el, azonban egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt megvalósítható.

5. A törvény több különböző súlyú minősített esetet határoz meg és fűz hozzájuk súlyosabb büntetési tételeket. Az alapesetben elzárással fenyegetett parancs iránti engedetlenségtől eljut az öt évtől tizenöt évig terjedő minősített esetig, kifejezésre juttatva, hogy az elkövetés szituációja, annak ideje, valamint a parancs rendeltetése miatt jelentős eltérés van a parancs iránti engedetlenség alap- és különböző minősített eseteinek absztrakt társadalomra való veszélyességében. A törvény a parancs iránti engedetlenséget kétévi szabadságvesztéssel fenyegeti, ha azt csoportosan követik el, vagyis három vagy azt meghaladó számú katona vesz benne részt. Büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az a katona, aki más alárendeltnek jelenlétében valósítja meg a parancs iránti engedetlenséget. Ennek feltétele, hogy az elkövetőn kívül még legalább két olyan személy legyen jelen a cselekmény elkövetésekor, akik a parancs kiadójának alárendeltségébe tartoznak. A törvény kiterjeszti a minősített esetek körét a korábbi szabályozáshoz képest, és eszerint a büntetési tétel szerint rendeli büntetni azt, aki egyébként nyilvánosan valósítja meg e bűncselekményt. A törvény magyarázata szerint ennek indoka, az ilyen cselekmény a függelmi rendszeren alapuló szervezetek tekintélyének olyan mérvű sérelmét eredményezheti, amely a büntetőjogi védelem kiterjesztését indokolhatja. Nyilvánosan valósítja meg cselekményét az, akinek magatartását nagyszámú kívülálló észlelheti. Nem szükséges, hogy e kívülállók katonák legyenek, megvalósul, ha utcán nagyobb számú járókelő észlelheti a cselekményt. E minősített eset megvalósul akkor is, ha ténylegesen a kívülállók nem észlelték az elkövető magatartását, de ennek objektíve fennállt a reális lehetősége. Szintén három éves büntetési tétellel fenyegeti a törvény a parancs iránti engedetlenséget, ha a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátrány veszélyével jár. Ilyennek kell tekinteni az egységnél kisebb katonai szervezet működési zavarait, azt az esetet, ha megvan a reális veszélye annak, hogy a parancs iránti engedetlenségbe mások is bekapcsolódjanak. A katonai fegyelem és a szolgálati rend fogalmát az MHSzSz. 29. 1 és 2. pontjai fogalmazzák meg. Az elkövetés időszakára figyelemmel szigorúbban bünteti az előzőekben írt elkövetéseket, ha azokra háború idején, illetve megelőző védelmi helyzetben kerül sor. E fogalmakra a korábban kifejtettek irányadók.

A legmagasabb szintű védelemben a törvény a harci parancsot, illetve a fegyverhasználatra vonatkozó parancsot részesíti, olyan helyzetekben, amikor a katonai küldetés sikere, illetve emberi életek kerülhetnek veszélybe a parancs iránti engedetlenség miatt. A törvény öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti, aki háborúban harci parancsot vagy külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenység vagy békefenntartás során a fegyverhasználatra vonatkozó parancsot nem teljesíti. Harci parancs harci tevékenység végrehajtására irányuló parancsot jelent. A humanitárius tevékenység, illetve a békefenntartás fogalmára a Btk. 459. § (3) bekezdésében írt értelmezési rendelkezés alapján a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni, arra a korábban kifejtettek irányadók.

6. A csoportosan elkövetett parancs iránti engedetlenség és nem zendülés valósul meg, ha a háromnál több katona parancs megtagadása az önálló egység működését jelentősen nem zavarta, feladatát továbbra is el tudta látni, illetve a csoportos parancs iránti engedetlenség nem volt nyílt.

Amennyiben tartalmában ugyanarra irányuló parancsot a katona több előjáró előtt is megtagadja, cselekménye a folytatólágosság egységébe tartozik.

Ha a parancsmegtagadás a katonai szolgálat teljesítésére irányul, nem parancs iránti engedetlenség, hanem szolgálat megtagadásának büntette valósul meg.

Az előjáró nem teremthet olyan helyzetet, hogy az elkövető cselekménye súlyosabban minősüljön azért, mert az általa behívott további alárendeltnek előtt adta ki ismételtén azt a parancsot, amellyel alárendeltje már egyszer szembe helyezkedett.

Nem parancs iránti engedetlenséget, hanem szolgálati tekintély megsértését követi el az a katona, aki a részére kiadott parancs teljesítését más alárendeltnek jelenlétében megtagadja, majd azt határidőben teljesíti. Ha a parancs teljesítése lényeges késedelmet szenved, parancs iránti engedetlenség megállapításának van helye.

A parancs iránti engedetlenség más függetlenségtől bűncselekménnyel nem állhat valóságos alaki halmazatban.

Előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak

445. § (1) Aki

a) az előjáróval szemben,

b) a feljebbvalóval, az örrel vagy más szolgálati közeggel szemben

szolgálatának teljesítése közben vagy amiatt erőszakot alkalmaz, azzal fenyeget, vagy tetteles ellenállást tanúsít, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a bűncselekményt fegyveresen, felfegyverkezve vagy csoportosan követik el,

b) a bűncselekmény egyben parancs iránti engedetlenség is,

- c) a bűncselekmény súlyos testi sértéssel, illetve a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátrány veszélyével jár.
- (3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékossgot, súlyos egészségromlást vagy életveszélyt okoz.
- (4) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény a sértett halálát okozza.
- (5) A büntetés tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha
- a) a bűncselekmény szándékos emberölést is megvalósít, vagy
- b) a bűncselekményt harchelyzetben követik el.
- (6) A büntetés
- a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig,
- b) a (2) bekezdésben meghatározott esetben két évtől nyolc évig,
- c) a (3) bekezdésben meghatározott esetben öt évtől tizenöt évig
- terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követik el.

49/2007. BK vélemény, BH 1999. 6., BH 1998. 578., BH 1998. 114., BH 1997. 468., BH 1996. 630., BH 1995. 82., BH 1994. 353., BH 1994. 230., BH 1993. 721., BH 1993. 340., BH 1993. 146., BH 1992. 161., BH 1987. 461., BH 1987. 106., BH 1987. 105.

Szövegtörténet

A bűncselekmény alapesete szövegszerűen ismétli a korábbi Btk. 355. § (1) bekezdését, ugyanazokat a minősített eseteket állapítja meg, azok körét részben kiegészítve. A bűncselekmény egyes eseteihez is azonos büntetési tételeket fűz, természetesen a korábban öt éves büntetési tétel helyett egytől öt éves büntetési tételt határoz meg. Az átláthatóság érdekében külön bekezdésbe és alpontokba szerkeszti az előző törvénnyel megegyező minősített eseteket.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény védett jogi tárgya a katonai függelmi viszonyok érvényesüléséhez fűződő érdek, az előljárók, feljebbvalók, szolgálati közegek élethez, testi épségéhez fűződő jogok sérthetlenségéhez fűződő társadalmi érdek. E bűncselekmény a parancs kiadójának, a katonai szervezet irányítóinak védelme útján biztosítja a katonai szervezetnél elvárt rend és fegyelem fenntartását, végső soron a katonai szervezet rendeltetésszerű működésének biztosítása érdekében.

2. A bűncselekmény passzív alanyai az előljáró, feljebbvaló, őr vagy más szolgálati közeg. Előljáró az a katona, akinek joga és kötelessége más katonák tevékenységének irányítása. A szolgálati előljáró az általános hatáskörű előljáró. Szolgálati előljáró az eseti szolgálati feladat teljesítésének irányítására, vezetésére kijelölt katona is. Az olyan előljáró vagy felettes, aki csak a saját szakterületén van felruházva rendelkezési jogkörrel, szakmai előljáró vagy szakmai felettes. Az egymással alárendeltségi viszonyban nem álló katonák közül a magasabb rendfokozatú a nála alacsonyabb rendfokozatúnak feljebbvalója. Őr vagy más szolgálati közeg az a katona, aki vezénylés alapján ténylegesen ilyen szolgálatot lát el.

Fontos kiemelni, hogy az előljárót szolgálaton kívül is megilleti a védelem, míg a feljebbvaló, illetve őr vagy más szolgálati közeg csak szolgálatának teljesítése közben kap fokozott védelmet e bűncselekmény által. Szolgálatának teljesítését követően csak akkor, ha a vele szemben alkalmazott erőszak összefügg a szolgálatával, arra azért került sor. Az ellene intézett jogtalan támadás ebben az esetben jár együtt a szolgálati rend elleni támadással is. Amennyiben a vezényelt szolgálatát teljesítő előljáróval szemben alkalmaz alárendeltje erőszakot, cselekménye akkor is előljáró, és nem szolgálati közeg elleni erőszaknak minősül.

3. Az elkövetési magatartások körében erőszak alkalmazását jelenti a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás abban az esetben is, ha nem alkalmas testi sértés okozására. Ezért a katonai életviszonyokon kívül tettleges becsületsértésnek minősülő magatartással is elkövethető. Az erőszakkal történő fenyegetés azt jelenti, hogy az elkövető kilátásba helyezi az erőszak alkalmazását, és valójában lehet számítani arra, hogy azt véghez is viszi, valamint fenyegetése alkalmas arra, hogy azt a megfenyegetett komolyan vegye. A fenyegetés elhangozhat a passzív alany távollétében is, ha az előbbi követelményeknek megfelel. A távoli, valójában komolyan nem vehető fenyegetés azonban legfeljebb az előljárói tekintély megsértésére alkalmas. Tettleges ellenállás tanúsítása minden olyan tevőleges magatartást felölel, ami alkalmas arra, hogy a passzív alanyt gátolja, vagy hátráltassa feladatainak ellátásában.

4. Az előljáró elleni erőszak büntetettének tettese csak az alárendelt lehet, míg a feljebbvaló, őr vagy szolgálati közeg elleni erőszak büntetettének bármely katona tettesévé válhat.

5. A bűncselekmény csak szándékosan, egyenes vagy eshetőleges szándékkal követhető el.

6. A törvény több minősítési szintet alkalmaz, az egytől öt éves büntetési tételtől a tíz évtől húsz évig, illetve az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásáig. E minősítő körülmények a bűncselekményben résztvevők számához, az elkövetés szituációjához, idejéhez és a bekövetkezett eredményhez kötődnek. Ahol a minősítő körülmény a bűncselekmény eredménye, a minősítő körülményre elegendő a tettes gondatlanságának kiterjednie. Ahol más, objektív körülményt határoz meg, ott legalább a tettes eshetőleges szándékának át kell fognia e körülmény fennállását.

A törvény egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti az elkövetőt, ha a bűncselekményt fegyveresen, felfegyverkezve, vagy csoportosan követik el. A Btk. 459. § (1) bekezdés 5. pontja a fegyveres elkövetésre, a 6. pontja a felfegyverkezve történő elkövetésre, a 3. pontja a csoportos elkövetésre ad legális értelmezést. Az elkövető cselekménye többszörösen is minősülhet, ha például a csoport egyik tagjánál fegyver, a másikonál élet kioltására alkalmas eszköz van, és erről tudnak a csoport tagjai.

A törvény több törvényi egységet is alkot, az előjáró elleni erőszak egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett további minősített esetei során. Az egyik az az eset, amikor a bűncselekmény egyben parancs iránti engedetlenség is. E minősített eset feltétele, hogy szoros összefüggés legyen e két bűncselekmény között, és azok valamennyi törvényi tényállási eleme megvalósuljon. Lényegében egy összetett bűncselekményként kerül szankcionálásra a két büntetendő cselekmény. Ilyen esetben a parancs iránti engedetlenség alap- és azon minősített esetei, amelyek egytől öt évnél nem súlyosabban büntetendők, külön értékelésre nem kerülnek, azok az előjáró elleni erőszak minősített esetei által kerülnek értékelésre, a két bűncselekmény törvényi egységet képez. A parancs iránti engedetlenség Btk. 444. § (5) bekezdésében írt harci parancsra, illetve fegyverhasználatra vonatkozó parancs iránti engedetlenség büntette öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett, ami nem olvadhat bele az enyhébb bűncselekménybe. Álláspontom szerint ilyenkor csak a súlyosabb büntetési tétellű bűncselekményt lehet az elkövető terhére megállapítani, amely konsumálja az előjáró elleni erőszak büntettét.

A másik összefoglalt bűncselekmény, amikor a bűncselekmény egyben súlyos testi sértéssel is jár. Az elkövető akkor felel e súlyosabb eredményért, ha arra legalább gondatlansága kiterjed.

Ugyanígy büntetendő, ha a bűncselekmény a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátrány veszélyével jár. E veszélyeztető típusú eredmény tekintetében a korábban kifejtettek irányadóak, mindig az eset konkrét körülményei döntenek el, hogy megállapítható-e.

A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást vagy életvesztést okoz. E minősítő körülmény által a testi épséget sértő bűncselekmények szintén törvényi egységet képeznek e függelimsértő bűncselekménnyel, és összefoglalt bűncselekményként kerülnek értékelésre, ha az elkövetőnek legalább a gondatlansága kiterjed e káros eredményekre.

A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény a sértett halálát okozta. Szemben az előzőekkel, e minősített esetről csak az elkövető gondatlansága állhat fenn a halálos eredmény tekintetében. Ellenkező esetben nem ezért a fordulatért, hanem a Btk. 445. § (5) bekezdés a) pontjában írt esetért tartozik felelősséggel, amely büntetési tétele tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés. E fordulat akkor valósul meg, ha a bűncselekmény szándékos emberölést is megvalósít. A törvényhozó itt sem tartotta elégségesnek a halmazati szabályok érvényesülésével alkalmazható büntetést, hanem a szándékos emberölést összefoglalta e függelimsértő bűncselekménnyel. Ugyanígy súlyosnak ítéli a törvényhozó, és a legsúlyosabb büntetési tétellel fenyegeti az elkövetőt, ha a bűncselekményt harchelyzetben követi el. A harchelyzet legális fogalmát a Btk. 458. § b) pontja adja, mely szerint ez alatt tényleges harctevékenység folytatását kell érteni. A törvény külön minősítési rendszerben határozza meg a bűncselekmény egyes eseteinek büntetési tételét, ha azt háborúban vagy megelőző védelmi helyzetben követik el.

7. E bűncselekmény nem állhat alaki halmazatban azokkal a testi épség vagy élet elleni bűncselekményekkel, amelyekkel a minősített esetek meghatározásakor összefoglalásra került. Az előjáró vagy szolgálat közeg elleni erőszak alapesetének megvalósulása nem feltétlenül jár sérülés okozásával, ezért a könnyű testi sértés halmazatot alkot e bűncselekménnyel.

A bűncselekmény rendbelisége a sértettek számához igazodik.

Alaki halmazatban nem állhat a többi függelimsértő bűncselekménnyel, azonban valóságos heterogén anyagi halmazat jön létre akkor, ha az elkövető a vele szemben intézkedő járőr tiszt tagjával szemben tetteles ellenállást tanúsít, tiszt tagját pedig szidalmazza. Cselekménye a szolgálati közeg elleni erőszak mellett a szolgálati tekintély megsértésére is alkalmas.

Az a rendőr, aki szolgálaton kívüli időben tetteles ellenállást tanúsít a vele szemben intézkedő rendőrökkel szemben, nem a hivatalos személy elleni erőszakos büntettét, hanem a szolgálati közeg elleni erőszak büntettét valósítja meg.

Előjáró vagy szolgálati közeg védelmére kelt vagy arra rendelt személy elleni erőszak

446. § A 445. § szerint büntetendő, aki az ott meghatározott bűncselekményt előjáró vagy szolgálati közeg védelmére kelt vagy erre rendelt személlyel szemben követi el.

Szövegtörténet

Az 1978. évi IV. törvény az előjáró elleni erőszak büntető tényállásán belül helyezte el e bűncselekményt. A Btk. külön tényállásba szerkesztette e bűncselekményt, azonban az előző szabályozás szerint visszautal az előjáró elleni erőszak büntetési tételeire, meghatározva, hogy az ott írtak irányadóak.

Szövegmagyarázat

E bűncselekmény tényállási elemei a passzív alany kivételével teljes egészében megegyeznek a Btk. 445. §-ban írt bűncselekmény tényállási elemeivel.

Passzív alanya e bűncselekménynek az a személy, aki önkéntesen vagy a rá vonatkozó kötelező előírások alapján az előjáró vagy szolgálati közeg védelmére kelt.

A bűncselekmény rendbelisége a sértettek számához igazodik.

Szolgálati tekintély megsértése

447. § (1) Aki

a) az előjáró,

b) a szolgálatát teljesítő feljebbvaló, őr vagy más szolgálati közeg tekintélyét más előtt vagy feltűnően durván megsérti, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt több katona előtt vagy egyébként nyilvánosan követik el.

49/2007. BK. vélemény, *BH* 2007. 287., *BH* 2002. 302., *BH* 2000. 49., *BH* 1999. 435., *BH* 1994. 644., *BH* 1994. 230., *BH* 1988. 255., *BH* 1985. 55.

Szövegtörténet

A *Btk.* szövegszerűen átveszi az 1978. évi IV. törvény 356. § -át és a bűncselekmény alap- és minősített esetéhez ugyanolyan büntetéseket fűz.

Szövegmagyarázat

1. A katonai szervezeteknél fennálló függelmi viszony védelme nemcsak a parancs érvényesülésének biztosításán, hanem a parancs kiadójának büntetőjogi védelme útján is megvalósul. Az előljáró vagy szolgálati közeg ellen erőszak bűncselekménye a szolgálati felsőbbség személyi integritását védi. A *Btk.* a katonai rend és fegyelem hatékony biztosítása érdekében e védelmet kiterjeszti e szolgálati személyek tekintélyére is. A szolgálati rend és fegyelem akkor érvényesül a kellő elvártsággal, ha a parancsra jogosult személy tekintélye képes alátámasztani döntési, irányítási kompetenciáját. Ennek hiányában a parancsok teljesítése, a szolgálati rend fenntartása hatékonyan nem érvényesülhet. Másik oldalról a tekintélyesértő cselekmények akadályozzák a szolgálati felsőbbséget döntésének kialakításában és meghozatalában. Ezért e bűncselekmény szűkebben vett védett jogi tárgya kettős. Elsődlegesen a katonai rend és fegyelem, másodlagosan a passzív alany személyiségi jogai.

2. Passzív alanyai e bűncselekménynek ugyanazok a katonák lehetnek, mint az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak büntetvényének. Az ott írtak irányadók, annak ismételt kiemelésével, hogy az előljárót általános védelem illeti meg, míg a feljebbvaló, a szolgálati közeg, illetve az őt akkor tarthat igény tekintélyének védelmére, ha szolgálatát teljesíti.

3. Elkövetési magatartás a tekintély megsértése. Ez történhet szóban, írásban, rajzzal, ráutaló magatartással. Nem történhet azonban erőszakos magatartással, mivel abban az esetben már a súlyosabban, előljáró ellen erőszak büntetése valósul meg. Minden olyan magatartás e körbe vonható, ami objektíve sértő a passzív alanyra nézve, akár katonai, akár más vonatkozásban sérti személyét.

4. Az elkövető tekintélyt sértő cselekménye akkor minősül bűncselekménynek, ha az más előtt vagy feltűnően durván történik. Akkor valósul meg más előtt, ha a passzív alanyon és az elkövetőn kívül legalább egy másik személy van jelen. A kívülálló személynek nem feltétlenül kell katonának lenni, azonban objektíve fenn kell állnia annak a lehetőségnek, hogy észlelje az elkövető cselekményét. E körülményt a vádlott tudatának legalább eshetőleges formában át kell fognia. Ha például a tekintélyesértő cselekményre négy szemközt kerül sor, és kívülálló csak azért szerez tudomást róla, mert hallgatózik - ha az elkövetés nem minősül feltűnően durvának -, nem valósul meg e bűncselekmény. Feltűnően durván történő elkövetés akkor is alkalmas a bűncselekmény megállapítására, ha annak kívülálló tanúi nem voltak. Ilyennek minősülhet a durva, trágár szavak használata, az átlagosat jóval meghaladó hangerő. Mindig egyedi esetben kell elbírálni, hogy az elkövetés e módja megállapítható-e, azt objektív szempontok, nem a passzív alany személyes érzékenysége alapján kell megítélni.

5. A minősített esetek körében a törvény büntettként három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti a szolgálati tekintély megsértőjének elkövetőjét, ha a bűncselekményt több katona előtt vagy egyébként nyilvánosan követi el. Több katona előtt történik az elkövetés, ha az elkövetőn és a passzív alanyon kívül legalább két katona jelen van, és objektíve megvan a lehetősége, hogy észleljék az elkövető cselekményét. Akkor is megvalósul a büntetési alakzat, ha azt ténylegesen nem észlelték. Nem szükséges továbbá, hogy a kívülálló katonák azonos állománycsoportba tartozzanak az elkövetővel, elég, ha büntetőjogi értelemben katonának minősülnek, akik maguk is függelmi viszonyok között teljesítik a szolgálatukat. Nyilvánosan történik az elkövetés, ha nagyszámú kívülálló van jelen, illetve az elkövetés körülményei miatt megvan az objektív lehetőség arra, hogy nagyszámú kívülálló észlelje a vádlott magatartását. E minősített körülmény is csak akkor róható az elkövető terhére, ha tudata átfogja e minősítő körülmény fennállását, és abba belemagyarázódik.

6. Alaki halmazatban nem állhat a többi függetlenséértő bűncselekménnyel. Ha az elkövető tekintélyesértő cselekménye mellett bántalmazza is a szolgálati felsőbbséget, csak a súlyosabb, előljáró, őt vagy szolgálati közeg elleni erőszak büntetéseért felel.

Ha az elkövető a kiadott parancs teljesítését kifejezetten megtagadja, majd azt később, de még a kellő időben teljesíti, nem a parancs iránti engedetlenség büntetetté, hanem a szolgálati tekintély megsértésének büntetetté valósítja meg.

A bűncselekmény rendbelisége a passzív alanyok számához igazodik.

Bujtogatás

448. § (1) Aki katonák között az előljáró, a parancs, a szolgálati rend vagy a fegyelem iránt elégedetlenséget szít, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bujtogatásból a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátrány származik.

EBH. 2011. 2305., *BH.* 1998. 115.

Szövegtörténet

A Btk. az 1978. évi IV. törvény 448. §-ában írt bujtogatás törvényi tényállását kis részben megváltoztatott formában vette át. A bűncselekmény által támadott passzív alanyt és elkövetési tárgyakat megtartotta, azzal a különbséggel, hogy szolgálati rend és fegyelem tekintetében mellőzte az általában megjelölést. A miniszteri indoklás szerint a szolgálati rendet - mint a fegyelem megteremtésének és folyamatos fenntartásának alapját - mindenkor fenn kell tartani. Ebből eredően azt a részben szűkítő, egyébként sem konkrét vagy általában kifejezés alkalmazása indokolatlan. A korábbi szabályozás különbséget tett a konkrét szolgálat közben megvalósított engedetlenség szítása és az általában a szolgálati rend iránt történő elégedetlenség szítása között abból kiindulva, hogy a szolgálat teljesítése közben elkövetett bujtogatás nemcsak általában a katonai rendet és fegyelmet, hanem a konkrét szolgálat rendeltetését is veszélyezteti. E különbségtételt a hatályos szabályozás megszüntette, és minősítő körülményként, csak a korábbi Btk. által szintén minősítő körülményként értékelt eredményt, a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátrányt értékeli.

Szövegmagyarázat

1. E bűncselekmény közvetlen védett jogi tárgya a katonai rend és fegyelem. A többi függelemsértő bűncselekmény esetében a parancsot vagy annak kiadóját, illetve a zendülés esetén magát a katonai rendet és fegyelmet nyíltan támadó magatartásokat rendeli büntetni a törvény. A bujtogatás azon cselekményekkel szemben kíván védelmet biztosítani, amelyek nem nyíltan támadják a katonai rend és fegyelem alapjait, nem nyíltan támadják az előjáró személyét vagy tekintélyét, közvetlenül nem irányulnak a kiadott parancs ellen, azonban alkalmasak arra, hogy aláássák a katonai szervezet függelmi viszonyait, a katonai rendet és fegyelmet, amely eredményeként e bűncselekmény által előidézett elégedetlenség talaján könnyebben valósulhatnak meg súlyosabb függelemsértő bűncselekmények.

2. Elkövetési tárgya a parancs, a szolgálati rend és fegyelem, passzív alanya az előjáró. E fogalmakkal kapcsolatban a korábban kifejtettek irányadók.

3. Elkövetési magatartás az elégedetlenség szítása. Ez szóban, írásban, ráutaló magatartással egyaránt megvalósítható. Minden olyan magatartás megvalósíthatja, amely kételyt, elégedetlenséget, ellenséges hangulatot kelt a katonai állomány körében az előjáróval, a parancssal vagy a szolgálati renddel szemben. Amennyiben a katona előjárója intézkedését sérelmesnek találja, a katonai szervezetekre vonatkozó szolgálati törvény, illetve a Magyar Honvédség Szolgálati Szabályzata lehetőséget ad részére szolgálati panasz benyújtására. A katonai rend és fegyelem fenntartása érdekében nem megengedett a szolgálati úton kívüli eszközök igénybe vétele a vélt, vagy valós sérelem orvoslása érdekében. Az érdekképviselések is csak a törvény korlátai között fejthetik ki a tevékenységüket. Az Alkotmánybíróság 8/2004. (III. 25.) AB határozatának 5. pontjában megállapította, hogy a bírálat, nyilatkozat és véleménynyilvánítás Hszt.-beli korlátozása egyrészt a fegyveres szervek feladatellátása zavartalanságának biztosítása céljából szükséges, a szolgálati viszony sajátosságaira tekintettel nem minősíthető aránytalannak. Az elkövető tehát nem hivatkozhat alappal arra, hogy az Alaptörvényben foglalt véleménynyilvánítási jogával élt, amikor a bujtogatás tényállásszerű magatartást kifejtette. Nem minősül azonban bujtogatásnak az a véleménynyilvánítás, amely ugyan kritikai hangvételű, de jobbító szándékú és a meglévő problémák feltárásával azok kiküszöbölésére irányul.

4. E bűncselekmény csak szándékosan követhető el, azonban nem célzatos. Egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt megvalósítható.

5. Minősített esetként az új Btk. a korábbi szabályozással szemben csak akkor fenyegeti büntettként hároméves büntetési tétellel az elkövetőt, ha a bujtogatásból a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátrány származik. Nem elégséges tehát az absztrakt veszély, az eredménynek be kell következnie.

A katonai bűncselekmények harmadik csoportját az előjárói bűncselekmények képezik. E bűncselekmények a katonai szervezet rendeltetészerű működését azáltal segíti elő, hogy védelmet nyújtanak e szervezetek vezetőinek visszaéléseivel és kötelességszegéseivel szemben. A katonai szervezetek élén egyszemélyi vezető, a parancsnok áll. A Hvt. 48. §-a és a Hszt. 67. §-a kiemelten foglalkozik az előjáró kötelességeivel, miként az egyes szervezetek szolgálati szabályzatai is többirányú kötelezettséget fogalmaznak meg e kiemelten fontos feladatot ellátó katonával szemben (MHSzSz. 20-23. pontok, RSzSz. 88. pont). A katonai szervezetekben érvényesülő függelmi viszonyok megkövetelik e személyek megkülönböztetett védelmét a katonai szervezet rendeltetészerű működése érdekében. Más oldalról azonban az is károsan befolyásolhatja e szervezeteket feladataik hatékony ellátásában, ha azok vezetői visszaélnek szolgálati hatalmukkal, a nekik alárendelt állományról nem gondoskodnak, illetve parancsnoki kötelezettségeiket mulasztják el. E magatartások szintén károsan befolyásolják a katonai szervezeteknél elvárt rendet és fegyelmet, rossz példát mutatnak fel az alárendelt állománynak, elégedetlenséget válthatnak ki az állomány körében, ezért kihatnak az egész katonai szervezetre. Az előjárói bűncselekmények e káros hatással szemben kívánnak védelmet nyújtani. Az előbbieknél megfelelően az előjárói bűncselekmények egyik csoportját azok alkotják, amelyek a katonai szervezetekben érvényesülő függelmi viszonyok miatt és szolgálati helyzetükből adódóan kiszolgáltatott alárendeltek részévé válnak a katonai szolgálati hatalmával visszaélő cselekményeivel szemben. A másik csoportját pedig azok a bűncselekmények képezik, amelyek az előjárók meghatározott kötelességszegéséhez fűz büntetőjogi következményeket, az elvárt rend és fegyelem fenntartása érdekében. Az előjárói bűncselekmények esetében sem mellőzhető azoknak a háttérnormáknak a megismerése, amelyeken a parancsnoki kötelezettségek és jogok gyakorlása alapszik. Ilyen értelemben e bűncselekményeket megállapító törvényi tényállások is sajátos keretdiszpozíciónak minősülnek, melyeket a különböző igazgatási, munkajogi normák töltnek meg tartalommal.

Alárendelt megsértése

449. § (1) Aki alárendeltjét emberi méltóságában más előtt vagy feltűnően durván megsérti, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) aljas indokból,

b) súlyos testi vagy lelki gyötrelmet okozva,

c) több katona előtt,

d) több alárendelt sérelmére

követik el.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény súlyos testi sértést vagy a szolgálatra jelentős hátrányt okoz.

EBH 2010. 2216., BH 2008. 234., BH 2008. 179., BH 1995. 82., BH 1994.66., BH 1981. 129.

Szövegtörténet

A *Btk.* változtatás nélkül veszi át az 1978. évi IV. tv. 358. §-át, és ugyanazokat a minősített eseteket megállapítva azokhoz ugyanolyan büntetési tételeket fűz.

Szövegmagyarázat

1. A katonai életviszonyokat szabályozó előírások védik a katonai szervezetekben érvényesülő függelmi viszonyokat, ezen belül megkülönböztetett védelemben részesítik a parancs adására jogosult és köteles előljárókat. A függelmi viszonyokon belül az alárendelt szolgálati helyzetükből adódóan függő viszonyban állnak előljáróikkal, akik szolgálati hatalmat gyakorolnak felettük. E hatalomgyakorlás azonban csak szigorúan szabályozott rendben valósulhat meg, az nem sértheti az alárendelt azon személyiségi jogait, amelyek a katonai életviszonyok között is korlátozás nélkül megilletik őket. Ilyen alapvető személyiségi jog az emberi méltósághoz fűződő jog. (Alaptörvény II. cikk) (Az alapvető jogok korlátozásának lehetőségéről a honvédek jogállásáról szóló 2012. évi CCV. tv. 17-25. §-ai, a Hszt. III. fejezete rendelkezik.) E bűncselekmény védett jogi tárgya az alárendelt méltósága, tágabb értelemben a katonai rendhez és fegyelemhez fűződő érdek.

2. Elkövetési magatartása az alárendelt emberi méltóságában történő megsértése. Bármely olyan magatartással elkövethető, ami alkalmas erre. Szóban, ráutaló magatartással, tetteges magatartással, meg nem engedett fegyverkezési eszköz alkalmazásával, a szolgálati érintkezés megalázó formájával.

3. A bűncselekmény alanya az előljáró. Az előljáró fogalmát a Hvt. 43. § (1) bekezdése a következők szerint határozza meg. A katonák a szolgálatukat a Honvédségnél fennálló függelmi rendszerben teljesítik. E rendszerben az a katona, akinek joga és kötelessége más katonák tevékenységének irányítása, előljáró vagy felettes, akire pedig ez a jogkör kiterjed, alárendelt. (3) Az általános hatáskörű előljáró, vagy felettes a szolgálati előljáró, vagy a hivatali felettes, a neki alárendelt katonák a szolgálati, vagy hivatali alárendelt. Szolgálati előljáró az eseti szolgálati feladat teljesítésének irányítására, vezetésére kijelölt katona is.

4. A bűncselekmény passzív alanya az alárendelt. Az alárendelt fogalmát a Hvt. az előljáró fogalmával együtt értelmezi. Eszerint alárendelt az a katona, akire az előljáró irányítási jogköre kiterjed. A függelmi viszonyok tisztázása elengedhetetlen annak eldöntése érdekében, hogy történt-e katonai bűncselekmény, és ha történt, akkor az miként minősül. Ha az elkövető és a passzív alany között nincs alá-fölérendeltségi viszony, e bűncselekmény nem valósulhat meg.

5. Az előljáró emberi méltóságot sértő cselekménye az elkövetés szituációjától függően minősülhet katonai bűncselekménynek. Akkor minősül bűncselekménynek, ha az előljáró emberi méltóságot sértő magatartását más előtt, vagy feltűnően durván valósítja meg. E cselekmények katonai életviszonyokon kívül rágalmazásnak vagy becsületsértésnek minősülnének. Tágabb azonban a lehetséges elkövetési magatartások köre, mert olyan magatartás tanúsítása is megvalósíthatja a bűncselekményt, ami nem merítene ki e fent említett bűncselekmények tényállási elemeit. Más előtt történik az elkövetés, ha az elkövetőn és a passzív alanyon kívül még legalább egy személy jelen van. Nem szükséges, hogy az illető katona legyen. Feltűnően durva elkövetést jelent minden esetben a tettegesség, ami katonai életviszonyokon kívül alkalmas lehet a tetteges becsületsértés megvalósítására. A női alárendelt sérelmére megvalósított szexuális tartalmú zaklató magatartás alkalmas e bűncselekmény megállapítására. Ha az előljáró bántalmazásának eredményeként az alárendelt nyolc napon belüli testi sérülést szenved, magánindítvány esetén a könnyű testi sértéssel halmazatban e bűncselekményt meg kell állapítani. Az alárendelt megalázása, vele szemben durva, trágár szavak használata, az alárendelt kigúnyolása is alkalmas lehet e bűncselekmény elkövetésére. E fordulat megállapítása azonban nem függhet az elkövető személyes érzékenységtől, azt objektíven kell megítélni. A bíróság nem állapította meg a vádlott terhére az alárendelt megsértését, amikor a rendezvényre meghívóval nem rendelkező alárendeltjét, a szolgálati érintkezés szabályai szerint felszólította a rendezvény elhagyására. A feltűnően durva elkövetés megvalósulhat akkor is, ha az elkövetőn és a passzív alanyon kívül más nincs jelen.

6. Egyenes és eshetőleges szándékkal valósítható meg, a gondatlan elkövetés kizárt.

7. Minősített esetek

A bűncselekmény három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ha azt aljas indokból, súlyos testi vagy lelki gyötrelmet okozva, több katona előtt, több alárendelt sérelmére követik el. Aljas indok az erkölcsileg elítélendő motívumból fakadó vagy ilyen célból megvalósított cselekmény. A bosszúból elkövetett cselekmény alkalmas e minősítő körülmény megállapítására. Súlyos testi vagy lelki gyötrelmet okozva követi el a cselekményt, aki olyan tevékenységre kényszeríti alárendeltjét, ami testileg és lelkileg megtöri, megalázza, ami lényegében a kínzással esik egy tekintet alá. Több katona előtt valósul meg a cselekmény, ha legalább két katonának minősülő személy van jelen. Nem szükséges, hogy ugyanazon állományból kerüljön ki a két katona, elegendő, ha szintén fűggelmi viszonyok között teljesítenek szolgálatot. Több alárendelt sérelmére követi el a cselekményét, aki egynél több alárendeltjének sérti meg emberi méltóságát. Ez történhet azonos alkalommal, de különböző időben is. A törvény összefoglalt bűncselekményként kívánta értékelni ezt az esetet. Megállapításának feltétele, hogy a cselekményekre egymást követően elévülési időn belül kerüljön sor.

A törvény egytől öt évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti az elkövetőt, ha cselekménye súlyos testi sértést vagy a szolgálatra jelentős hátrányt okoz. Befejezett a bűncselekmény, ha vádlott cselekményével okozati összefüggésben a sértett nyolc napon túl gyógyuló sérülést szenved. A szolgálatra jelentős hátrány lehet a sértett katonai szolgálatra való alkalmatlanná válása, olyan elégedetlenség kialakulása, ami a katonai szervezet működését veszélyezteti. E minősített esetért az elkövető akkor felel, ha az eredmény tekintetében legalább gondatlansága áll fenn.

Elöljárói hatalommal visszaélés

450. § Aki előljárói hatalmával visszaélve alárendeltjét

EBH 2001. 401., EBH 2000. 286., BH 2003. 137.; BH 2001. 415.

Szövegtörténet

A Btk. változtatás nélkül veszi át az 1978. évi IV. tv. 359. §-át.

Szövegmagyarázat

1. Az előljáró magatartása nemcsak közvetlenül támadhatja alárendeltje személyiségi jogait, hanem úgy is, hogy nem az irányadó jogi keretek között jár el, illetve formálisan betartja a szabályokat, azonban szolgálati hatalmát rendellenesen gyakorolja. A szolgálati rendre károsan ható visszaélő cselekményekkel szemben kíván védelmet nyújtani e bűncselekmény, amelynek védett jogi tárgya a katonai rend jogszerű működéséhez fűződő érdek.

2. Alanya és passzív alanya ugyanaz a katona lehet, mint az alárendelt megsértése esetén. Fogalmára az ott kifejtettek irányadók.

3. E bűncselekményt tettesként az követi el, aki előljárói hatalmával visszaélve alárendeltjét fegyelmi fenyítéssel sújtja, panaszjogának gyakorlásában korlátozza, járandóságában megrövidíti, vagy anyagilag megterheli, magáncélra igénybe veszi, a többiekhez képest előnyösebb vagy hátrányosabb helyzetben részesíti. Mindegyik elkövetési magatartás csak akkor alkalmas a bűncselekmény megállapítására, ha az előljáró intézkedése jogszerűtlen. Az előljárót e minőségéből adódóan fenyítő jogkör is megilleti alárendeltjével szemben. A fegyelmi eljárás kereteit, a fenyítés kiszabásának feltételeit a jogszabályok kellő pontossággal meghatározzák (Hjt. XIII. fejezete, Hszt. IX. fejezete). E rendelkezések szándékos megszegésével alkalmazott fenyítés kiszabásával az előljáró megvalósítja az elkövetési magatartást. Ugyanez vonatkozik a panaszjog korlátozására is. A Hjt. XV. fejezete és a Hszt. XV. fejezete pontosan meghatározza a panaszjog gyakorlásának feltételrendszerét. Minkét jogszabály kifejezett rendelkezése, hogy a panaszjog nem korlátozható [Hjt. 181. § (3) bekezdés, Hszt. 194. § (4) bekezdés]. Ha az előljáró szándékos magatartásával alárendeltje panaszával nem foglalkozik, vagy a panaszjog gyakorlását korlátozza, elköveti e bűncselekményt. A katonát szolgálatával összefüggő járandóság illeti meg, más oldalról pedig kártérítési felelősséggel tartozik a rábízott vagyontárgyáért. E jogok és kötelezettségek rendszere az előbbiekben említett szolgálati törvényekben szintén szabályozásra kerültek. Mind a járandóság, mind pedig a kötelezettség megállapítása az előljáró kompetenciájába tartozik, aminek szabályai szintén behatároltak. Az előljáró a szabályok önkényes megsértésével, melynek eredményeként az alárendelt az őt megillető juttatáshoz nem vagy nem olyan mértékben jut hozzá, mint ahogy megilletné, megvalósítja a bűncselekmény elkövetési magatartását. Úgyisintén azzal a magatartásával is, ha szándékosan olyan kártérítésre kötelezi alárendeltjét, amiért nem felelhetne. A magáncélra történő igénybevétel a katonai szolgálat célján, a katonai érdekkörön kívüli munkavégzést, igénybevételt jelent, attól függetlenül, hogy arra az alárendelt munkaidejében vagy szabadidejében került-e sor. A többiekhez képest előnyösebb vagy hátrányosabb helyzetben részesítése az alárendeltnek akkor valósul meg, ha a megkülönböztető bánásmód valóságos és konkrét, olyan, amely más alárendeltnek előtt nyilvánvalóan észlelhető.

4. Egyenes és eshetőleges szándékkal is elkövethető.

5. A bűncselekmény rendbelisége a sértettek számához igazodik.

- a) fegyelmi fenyítéssel sújtja,
 - b) panaszjogának gyakorlásában korlátozza,
 - c) járandóságában megrövidíti, vagy anyagilag megterheli,
 - d) magáncélra igénybe veszi,
 - e) a többiekhez képest előnyösebb vagy hátrányosabb bánásmódban részesíti,
- vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Előljárái gondoskodás elmulasztása

451. § (1) Aki előljárái kötelességét azáltal szegi meg, hogy az alárendeltjének anyagi ellátásához, fenyegető veszélytől megóvásához vagy megmentéséhez szükséges intézkedést elmulasztja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha a bűncselekmény a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátránnyal jár, a büntetés büntett miatt

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig,

b) háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt - az ott tett megkülönböztetés szerint - egy évig, illetve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Btk. kisebb nyelvtani változtatással átveszi az 1978. évi IV. törvény 451. §-ban írt törvényi tényállás alap és minősített eseteit. A bűncselekmény minősített eseteit kis részben kiegészíti, de az alap, minősített és gondatlan esethez fűzött büntetési tétel nem került megváltoztatásra az ötéves büntetési tételt kivéve, ami egytől öt évre változott.

Szövegmagyarázat

Az előljárákat, parancsnokokat több irányú kötelezettség terheli az általuk vezetett katonai szervezet vagy annak egy részének működtetése érdekében. A katonai szervezetek megfelelő emberi erőforrás hiányában képtelenek lennének működni. Ezért az előljárák egyik legfontosabb kötelezettsége az emberi erőforrás megóvása, az arról való gondoskodás. Másik oldalról pedig az alárendeltek alapvető érdeke, hogy a felettük szolgálati hatalmat gyakorló előljáró magas szintű felelősséggel járjon el ellátásuk érdekében, vagy ha személyüket veszély fenyegeti.

1. E bűncselekmény jogi tárgya egyrészt a katonai szervezet működésének fenntartásához, másrészt az alárendeltek megóvásához fűződő társadalmi érdek.

2. Passzív alanya e bűncselekménynek az alárendelt. Fogalmára a korábban kifejtettek irányadók

3. Elkövetési magatartása az előljárái kötelesség megszegése. E kötelezettségek a katonai életviszonyokat lefedő jogszabályokból, szabályzatokból, a szakma iratlan szabályiból erednek.

4. Elkövetési mód Katonai életviszonyok között a szolgálati kötelezettségekkel összefüggő mulasztások, szinte minden esetben legalább fegyelmi felelősség megállapítására alkalmasak. Az előljárái gondoskodás bűncselekménye szempontjából az előljáró akkor tanúsít tényállásszerű magatartást, ha az alárendeltje anyagi ellátásához, fenyegető veszélytől való vagy megóvásához, vagy megmentéséhez szükséges intézkedés megtételét mulasztja el. A bűncselekmény alapeste az elkövetési magatartással befejezetté válik.

5. E bűncselekmény alanya az előljáró lehet. Fogalmára a korábban kifejtettek irányadók.

6. E bűncselekmény csak szándékosan valósítható meg, egyenes és eshetőleges szándékkal egyaránt. A bűnösség megállapításának feltétele, hogy az előljáró felismerje, hogy intézkedési kötelezettsége keletkezett, és módjába álljon a szükséges intézkedés megtétele. Ha ezek valamelyikére nem terjed ki az elkövető szándékossága, csak a gondatlansága, a bűncselekmény alapeste nem, csak a bűncselekmény gondatlan alakzata róható az elkövető terhére.

7. Szubszidiárius bűncselekmény, csak akkor állapítható meg, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg. Harchelyzetben történő elkövetés megalapozhatja valamely harcképességet veszélyeztető bűncselekmény megállapítását, illetve, ha az elkövető tényállásban írt magatartását jogtalan hátrány okozás céljából fejtette ki, az alkalmas lehet a szolgálati visszaélés megállapítására.

8. A törvény súlyosabban rendeli büntetni az elkövetőt, ha a bűncselekmény a szolgálatra vagy fegyelemre jelentős hátránnyal jár. Ebben az esetben eredményhez kötődik a minősített est megállapítása. A szolgálatra jelentős hátránnyal akkor jár a bűncselekmény elkövetése, ha egy nagyobb egység működése megnehezedik vagy ellehetetlenül, súlyos sérülés, haláleset következik be, a fegyelmi helyzetre pedig akkor, ha kiváltója valamilyen súlyos fegyelemsértésnek vagy bűncselekménynek, vagy a cselekmény eredményeként e jogsértő magatartások jelentősen megszáporodnak. Ha az alapeseti cselekmény jár ezzel az eredménnyel az elkövető egytől öt évig, ha a jelentős hátrányt eredményező alakzat háborúban vagy megelőző védelmi helyzetben valósul meg két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. A háború és a megelőző védelmi helyzet vonatkozásában a korábban kifejtettek irányadók.

9. A gondatlan elkövetést a törvény akkor bünteti, ha az a minősített esetre vonatkozik. A bűncselekmény gondatlan alakzata akkor valósul meg, ha az intézkedési kötelezettség felismerése és az ezzel összefüggő mulasztás során a gondatlan elkövetés róható az előljáró terhére. Ha csak a bűncselekmény eredménye tekintetében áll fenn a gondatlanság, a Btk. 9. § alapján a minősített eset róható az elkövető terhére.

Előljárái intézkedés elmulasztása

452. § (1) Aki előljárái kötelességét megszegve

a) az alárendelt kötelességszegésének vagy bűncselekményének megakadályozásához, illetve felelősségre vonásához,

b) a szolgálati rendet, a fegyelmet vagy a közbiztonságot fenyegető zavar leküzdéséhez

szükséges intézkedést elmulasztja, ha emberiség elleni vagy háborús bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha a bűncselekmény a szolgálatra, a fegyelemre vagy a közbiztonságra jelentős hátránnyal jár, a büntetés büntett miatt

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig,

b) háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben két évtől nyolc évig

terjedő szabadságvesztés.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt - az ott tett megkülönböztetés szerint - egy évig, illetve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

BH 2002. 47., BH 2001. 464., BH 1996. 630., BH 1996. 462., BH 1995. 692., BH 1993. 145., BH 1986. 182., BH 1983. 269., BH 1981. 355.

Szövegtörténet

A Btk. kisebb változtatással átvette az 1978. IV. évi 361. §-ában írt törvényi tényállás alapesetét, a minősített esetek körét kiegészítette, a büntetési tételkeretet csak annyiban változtatta, hogy az öt éves tételt egytől öt évesre módosította.

Szövegmagyarázat

E bűncselekmény az előjáró azon kötelességszegéseit vonja büntetőjogi értékelés alá, amelyek az alárendelt jogellenes cselekményeinek megakadályozására, a fenyítő jogkör gyakorlására, illetve a katonai rendet zavaró körülmények megszüntetésére vonatkoznak. E kötelezettségek az előjáróra vonatkozó jogszabályokból, szabályzatokból, munkaköri leírásból vezethetők le, e szabályok töltik meg tartalommal a bűncselekmény törvényi tényállását, ami ezért részben keretdispozíciónak tekinthető. E bűncselekmény elbírálása során sem mellőzhető ezeknek a szabályoknak a feltárása.

1. E bűncselekmény jogi tárgya a katonai rend és fegyelem fenntartásához fűződő érdek.

2. Alanya az előjáró. Fogalmára a korábban kifejtettek irányadók.

3. Elkövetési magatartása a szükséges intézkedés elmulasztása. A szükséges intézkedéseket a katonára vonatkozó előírások állapítják meg. E bűncselekmény estében azokat a mulasztásokat vonja a törvény büntetőjogi értékelés alá, amelyek különösen károsan hatnak a katonai szervezeteknél elvárt rendre és fegyelemre. A parancsnok ugyanis nem intézkedik e megbomlott rend helyreállítására, elnézi annak bekövetkezését, illetve a megelőzés érdekében nem teszi meg a szükséges intézkedéseket. Az elkövető mulasztással valósítja meg az elkövetési magatartást. Az elkövető magatartása akkor tényállásszerű, ha intézkedési kötelezettségének elmulasztását, a tényállásban írtak váltják ki. Ezek az alárendelt kötelességszegése vagy bűncselekménye, illetve a szolgálati rendet, a fegyelmet, vagy a közbiztonságot fenyegető zavar. A szolgálati rend és fegyelem fogalmát az MHSzSz. 29. 1. és 2. pontjai határozzák meg.

4. A törvény csak akkor értékeli bűncselekményként a parancsnok passzivitását, ha az nem összeegyeztethető a kötelességeivel. A törvényben írt szükséges intézkedés elmulasztása akkor tényállásszerű, ha azt az előjáró kötelességét megszegve valósítja meg. Nem mellőzhető tehát az előjáró kötelességeit meghatározó normák feltárása.

5. E bűncselekmény annyiban szubszidiárius, hogy nem állapítható meg az elkövető terhére, ha magatartása emberiség elleni vagy háborús bűncselekményt valósított meg.

6. A bűncselekmény alap- és minősített esete csak szándékosan, egyenes és eshetőleges szándékkal követhető el. A bűncselekmény megállapításának feltétele, hogy az előjáró tudomást szerezzen alárendeltje fegyelemsértéséről és bűncselekményéről, illetve felismerje a szolgálati rendet, fegyelmet vagy közbiztonságot fenyegető veszélyt, és ennek ellenére szándékosan mulassza el a szükséges intézkedések megtételét. Nem állapítható meg e bűncselekmény annak a közvetlen előjárónak a terhére, aki azért nem intézkedett alárendeltjének a felelősségre vonása felől, mivel tudomása volt arról, hogy a fegyelmi jogkört gyakorló magasabb szintű előjáró előtt ismert volt alárendeltje fegyelemsértése és a fegyelmi eljárás megindult ellene.

7. A törvény súlyosabban, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni az elkövetőt, ha a bűncselekmény a szolgálatra, fegyelemre vagy a közbiztonságra súlyos hátránnyal jár. Nem elegendő ennek veszélye, az eredmény bekövetkezése a feltétele a minősített eset megvalósulásának. A súlyos hátránnyal járó előjárói intézkedés elmulasztását a törvény két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendeli büntetni háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben. E fogalmakra a korábban kifejtettek irányadók.

8. A cselekmény rendbelisége az elmulasztott intézkedések és az érintett alárendelték számához igazodik. Ha a vezényelt szolgálatra vonatkozó kötelezettség megszegését is jelenti az intézkedési kötelezettség megszegése, a szolgálatban kötelességszegés vétségét kell megállapítani az elkövető terhére. Ha az előjáró egyben a katonai bűnüldöző hatóság tagja, és célja, hogy az elkövető e felelősség alól mentesüljön, és ezért az előírt feljelentési kötelezettségének nem tesz eleget, cselekménye hivatalos személyként elkövetett bűnpártolásnak minősül.

Ellenőrzés elmulasztása

453. § (1) Aki előjárói kötelességét azáltal szegi meg, hogy az alárendeltjét szolgálatának teljesítésében nem ellenőrzi, és ez a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátránnyal jár, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha a bűncselekmény a szolgálatra vagy a fegyelemre különösen nagy hátránnyal jár, a büntetés büntett miatt

a) az (1) bekezdésben meghatározott esetben egy évtől öt évig,

b) háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben két évtől nyolc évig

terjedő szabadságvesztés.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt - az ott tett megkülönböztetés szerint - egy évig, illetve három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Btk. kisebb változtatással átvette az 1978. IV. évi 361. §-ában írt törvényi tényállás alapesetét, a minősített esetek körét kiegészítette, a büntetési tételkeretet csak annyiban változtatta, hogy az öt éves tételt egytől öt évesre módosította.

Szövegmagyarázat

1. A törvényhozó e bűncselekmény által az előjáró többirányú kötelezettsége közül az ellenőrzési kötelezettség elmulasztását vonja büntetőjogi következmények alá. Az előjárók ellenőrzési kötelezettségét a katonai szervezetekre vonatkozó törvények, szolgálati szabályzatok, utasítások, munkaköri leírások tartalmazzák. Nem mellőzhető ezek tartalmának megismerése a konkrét bűncselekmény elbírálásakor. E bűncselekmény védett jogi tárgya a katonai rend és fegyelem folyamatos ellenőrzés útján történő fenntartásához fűződő érdek.

2. A bűncselekmény elkövetési magatartása az ellenőrzési kötelezettség nem teljesítése. Mulasztással valósítható meg, amibe beleértendő az elkövető formális ellenőrzése is. Megvalósítja tehát az elkövetési magatartást az az előjáró, aki az alárendelt tényleges ellenőrzése helyett csak a szolgálati okmányokba tesz bejegyzést, igazolva az ellenőrzés megtörténtét, azonban erre ténylegesen nem kerül sor. Az előjáró ellenőrzési kötelezettsége folyamatos alárendeltjei irányában, de annak elmulasztása akkor minősül bűncselekménynek, ha az előjáró alárendeltje szolgálatának ellenőrzését mulasztja el.

3. Bűncselekmény alanya a szolgálati vagy szakmai előjáró. Fogalmára a korábban kifejtettek irányadók.

4. A bűncselekmény az eredmény bekövetkezésével válik befejezetté. A bűncselekmény eredményének a szolgálatra vagy a fegyelemre jelentős hátrány bekövetkezését kell érteni. Nem elegendő annak veszélye. Ilyennek kell tekinteni, amikor az adott katonai szervezet feladatait korlátozottan tudja ellátni amiatt, hogy az ellenőrzés nem tárta fel ennek okait, pedig erre mód lett volna, vagy a ki nem küszöbölt hiányosságok miatt súlyos baleset történik.

5. A törvény súlyosabban, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel bünteti, ha bűncselekmény a szolgálatra vagy a fegyelemre különösen nagy hátránnyal jár. E súlyos eredmény akkor állhat elő, ha a katonai szervezet nem képes ellátni feladatait, vagy a feltáratlan hiányosságok miatt bekövetkezett balesetben többen életüket veszítik. Ha a különösen súlyos következménnyel járó ellenőrzés elmulasztását háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követik el, a büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés.

6. Gondatlan elkövetést a törvény a súlyos eredményű ellenőrzési kötelezettség elmulasztása esetén bünteti, aszerint különböztetve, hogy a különösen súlyos hátrány minősített időszakban vagy azon kívül következett-e be.

Az Alaptörvény 45. cikk (1) bekezdése szerint a Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése. A feladatok ellátása során a fegyveres harc megvívása olyan kiemelt feladat, amely fokozott büntetőjogi védelemre érdemes. A katonai bűncselekmények negyedik csoportját azok a bűncselekmények alkotják, amelyek a fegyveres erő harcképességét veszélyeztetik. Ezek a készenlét fokozásának veszélyeztetése, parancsnoki kötelességszegés, kibúvás harci kötelesség teljesítése alól, harci szellem bomlasztása.

Készenlét fokozásának veszélyeztetése

454. § (1) Aki az alakulat készenlét fokozását közvetlenül veszélyezteti azáltal, hogy szolgálati kötelességének megszegésével

a) nem gondoskodik a szükséges fegyverzet, harci felszerelés vagy más hadianyag biztosításáról vagy készletének megővéséről,

b) fontos fegyverzetet, harci felszerelést vagy más fontos hadianyagot megsemmisít, használhatatlanná tesz, vagy rendeltetésétől egyéb módon elvon,

büntettet követ el, és három évig, háború idején két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha a bűncselekmény a szolgálatra különösen nagy hátránnyal jár, a büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés.

(3) Aki a bűncselekményt gondatlanságból követi el, vétség miatt az (1) bekezdés esetén - az ott tett megkülönböztetés szerint - egy évig, illetve három évig, a (2) bekezdés esetén - az ott tett megkülönböztetés szerint - két évig, illetve egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Szövegtörténet

A Btk. az 1978. évi IV. törvény 363. §-ában írt Harckészültség veszélyeztetésének elnevezését Készenlét fokozásának veszélyeztetésére változtatta, azonban a törvényi tényállás szerkezetét, szövegét kis változtatással lényegében átvette. Az alapesthez és az egyes minősített esetekhez enyhébb jogkövetkezményt fűzött, részben kiegészítette a minősített esetek körét. A harckészültség helyébe lépő készenlét fokozás elnevezés indokát a Hvt. eltérő fogalom használata indokolta (Hvt. 53. §).

Szövegmagyarázat

1. A harc eredményes megvívásához elengedhetetlenül szükséges, hogy a fegyverzet, hadianyag és felszerelés a harc megkezdésekor rendelkezésre álljon, és az hadra fogható állapotban legyen. E feltételek hiánya már a harc kezdete előtt eldönthető annak kimenetelét. Ezért fontos érdek fűződik e feltételek biztosításához, a honvédség hadiszervezetre való hatékony és gyors áttéréséhez. E bűncselekmény jogi tárgya a katonai szervezet hadrafoghatóságához fűződő össz társadalmi érdek.

2. Elkövetési magatartása az alakulat készenléte fokozásának veszélyeztetése, azáltal, hogy kötelezettségének megszegéséből adódóan nem gondoskodik a szükséges eszközökről, illetve fontos eszközöket használhatatlanná tesz, megsemmisít vagy rendeltetésétől elvon. A megsemmisítés az állag megszüntetését, használhatatlanná tételét, működésképtelenség előidézését, a rendeltetésétől való elvonás pedig azt jelenti, hogy más célra történő igénybevétel miatt nem áll rendelkezésre. Az elkövetési magatartás megfogalmazásából következik, hogy csak akkor valósul meg a tényállásszerű elkövetés, ha a magatartással összefüggésben valamilyen kötelességszegés megállapítható.

3. Elkövetési tárgya fegyverzet, harci felszerelés vagy más hadianyag. A Hvt. 80. § h) pontja szerint a Honvédségnél rendszeresített fegyverzet a rendszeresített valamennyi lőfegyver és minden olyan egyéb harceszköz - tekintet nélkül műszaki jellemzőire és alkalmazási módjára -, amely alkalmas a szemben álló erők és eszközök leküzdésére. Harci felszerelés olyan eszközöket jelent, amelyek szorosan összefüggnek a fegyverzettel, és hozzájárulnak a harc eredményes megvívásához. Hadianyag minden olyan dolog, ami a harcoló katonai szervezet ellátását szolgálja.

4. A bűncselekmény eredménye az alakulat készenlét fokozásának közvetlen veszélyeztetése. Konkrét veszély fennállása szükséges, ami az adott alakulatra vonatkozik és közeli.
5. Alanya olyan katona lehet, akinek kötelezettsége a szükséges eszközökről való gondoskodás, a készenlétre tartás, illetve aki ezekkel rendelkezhet.
6. A bűncselekmény alapesete csak egyenes vagy eshetőleges szándékkal követhető el. A köteleességszegésnek szándékosnak kell lennie, az eredmény tekintetében gondatlansága is fennállhat.
7. A törvény több minősítési szintet alkalmaz. A büntetés egytől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény különösen nagy hátránnyal jár. Ez akkor állapítható meg, ha a szervezet feladatai ellátására képtelenné válik, emberéletekben esik kár, a harctevékenységet nem tudja kifejtetni. Háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben történő elkövetés esetén e minősített eset még súlyosabban, öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.
8. A gondatlan elkövetést a törvény mind az alapeseti, mind pedig a minősített eseti elkövetési magatartás esetén bünteti, az ott tett megkülönböztetés szerint.

Parancsnoki köteleességszegés

455. § Aki harc helyzetben, parancsnoki köteletségének megszegésével

Szövegtörténet

A Btk. szöveghűen veszi át az 1978. évi IV. tv. 364. §-ában írt törvényi tényállást azzal, hogy enyhébb büntetési tételt fűz hozzá.

Szövegmagyarázat

1. A bűncselekmény azzal a köteleességszegő parancsnoki magatartással szemben kíván büntetőjogi védelmet nyújtani, ami megghiúsítja a katonai küldetés sikerét. Védett jogi tárgya a harci tevékenység sikeréhez fűződő társadalmi érdek.
2. Elkövetési magatartásként olyan tevékenységeket jelöl meg, amelyek eredménye a kitűzött katonai cél kudarca, az ellenség sikere. Ezen magatartások egyik csoportja az alárendelt katonák ellenség kezére adása, a másik csoportja a harc megvívása eszközeinek kivonása a katonai szervezet rendelkezése alól, illetve harmadik csoport a megfelelő ellenállás ki nem fejtése. E magatartások akkor tényállásszerűek, ha egyben a parancsnoki köteletség megszegésével járnak. Jogszabályok, szolgálati és harcsszabályzatok, utasítások, magasabb parancsnok által kiadott parancsok jelölik ki e köteleességek körét.
3. E bűncselekmény harc helyzetben követhető el, amin tényleges harctevékenység folytatását kell érteni.
4. Alanya parancsnoki beosztást ellátó katona lehet.
5. A bűncselekmény egyenes vagy eshetőleges szándékkal követhető el.
 - a) az alárendelt katonákat az ellenségnek megadja, vagy elfogni enged, vagy
 - b) a rábízott fontos harcállást, berendezést, harceszközt vagy más hadianyagot kényszerítő szükség nélkül megsemmisíti, vagy az ellenségnek használható állapotban átengedi,
 - c) nem fejt ki az ellenséggel szemben azt az ellenállást, amelyre képes, büntetett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Kibúvás a harci köteleesség teljesítése alól

456. § Aki harci köteletségének teljesítése alól

Szövegtörténet

A Btk. szöveghűen veszi át az 1978. évi IV. tv. 365. §-ában írt törvényi tényállást azzal, hogy enyhébb büntetési tételt fűz hozzá.

Szövegmagyarázat

1. A parancsnoki köteleességszegés a parancsnok harci küldetést megghiúsító magatartásával, e bűncselekmény bármely katona ilyen típusú magatartásával kíván védelmet nyújtani. Védett jogi tárgya a harci tevékenység sikeréhez fűződő társadalmi érdek.
 2. Elkövetési magatartása, a harci köteletségének teljesítése alóli kivonás. Ennek elkövetési módját a)-tól e) pontig felsorolja a törvény, ezeknek az esteknek a felsorolása azonban az e) pont miatt nem taxatív. Hatásukat tekintve e magatartások olyanok, amik lehetetlenné teszik a harci tevékenység folytatását. Ezek tipikus elkövetési magatartásai más kibúvásos katonai bűncselekményeknek is, amelyek e helyzetben nem valósulhatnak meg figyelemmel a harci kötelezettségre. A szolgálati kötelezettségnek egyéb súlyos megszegésével elkövetett cselekménynek legalább olyan súlyúnak kell lennie, mint a nevesített elkövetési magatartásoknak, ami kizárta teszi a harci kötelezettség teljesítését. A katona harci tevékenység idején fennálló kötelezettségeit a katonai esküin túl a jogszabályok, szolgálati és harc szabályzatok, de a harctéren kiadott parancsok is meghatározhatják.
 3. Alanya bármely katona lehet.
 4. A bűncselekmény szándékosan, egyenes vagy eshetőleges szándékkal követhető el.
 - a) szolgálati helyének önkényes elhagyásával, elrejtőzéssel vagy megfutamodással,
 - b) harcképtelenség szándékos előidézésével vagy megtévesztő magatartással,
 - c) harceszköze elhagyásával, megromlásával vagy alkalmazásának elmulasztásával,
 - d) az ellenségnek önkéntes megadással, vagy
 - e) szolgálati köteletségének egyéb súlyos megszegésével
- kivonja magát, büntetett miatt öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Harci szellem bomlasztása

457. § (1) Aki háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben a katonák között elégedetlenséget szít, vagy kishitúséget kelt, bűntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény

- a) harc helyzetben katonák elégedetlenségét vagy egyéb kötelességszegését váltja ki, vagy
- b) a szolgálatra más jelentős hátránnyal jár.

Szövegtörténet

A Btk. átveszi az 1978. évi IV. törvény 457. §-ban írt tényállást azzal a kiegészítéssel, hogy e bűncselekmény megelőző védelmi helyzetben is elkövethető.

Szövegtörténet

1. E bűncselekmény azokkal a cselekményekkel szemben kíván védelmet nyújtani, amelyek alkalmasak a harci szellem bomlasztására. E bűncselekmény védett jogi tárgya a katonák harci szellemének, ezáltal a katonai szervezet harcképességének fenntartásához fűződő érdek.

2. Elkövetési magatartása az elégedetlenség szítása és a kishitúság keltése. A törvény magyarázata szerint kishitúság keltése az a magatartás, amely során az elkövető saját alakulatának harci tevékenységét negatívan állítja be, és a harc sikertelenségére vagy a harc kilátástalanságára tesz utalásokat, amibe beletartozik az ellenség méltatása is. Elégedetlenség szításán az előljáró, szolgálati parancs és általában a szolgálati rend elleni bomlasztó magatartás kifejtését kell érteni.

3. A bűncselekmény háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben követhető el. Fogalmára a korábban kifejtettek irányadók.

4. Alanya bármely katona lehet.

5. Egyenes vagy eshetőleges szándékkal követhető el, nem tartalmaz célzatot a törvényi tényállás.

6. A minősített esetek megvalósulását a törvény eredményhez köti. Ilyen eredmény, ha harc helyzetben elégedetlenséget vagy kötelességszegést vált ki az elkövető magatartása, illetve más jelentős hátrány bekövetkezése.

7. A bűncselekmény elhatárolása a bujtogatástól szükséges, amelynek alapja az elkövetési idő. E bűncselekmény valósul meg, és nem a bujtogatás, ha az elkövető háború idején vagy megelőző védelmi helyzetben fejt ki az elkövetési magatartást.

Btk. 459. § fejezetcíméhez:

A törvény a 459. §-tól kezdődően záró rész alatt az értelmező rendelkezéseket tartalmazza. A korábbi törvénnyel szemben az értelmező rendelkezések a törvény végére kerültek, tekintettel arra, hogy az általános részben és a különös részben egyaránt használt fogalmak jelentését határozzák meg. Jelen fejezetben nem minden rendelkezést kívánunk szövegmagyarázattal ellátni, hiszen önmagában a törvényi értelmezés vagy a másik jogszabályra való utalás is elegendő a fogalom egyértelmű és helyes alkalmazásához.

BH 2010. 264., BH 2008. 139., BH 2003. 6., BH 2002. 173., BH 2002. 88., EBH 2005. 1288., EBH 2006. 1385., 4/2005. Büntető jogegységi határozat, 56/2007. BK vélemény, 4/2007. BK vélemény

Szövegtörténet

A törvény átveszi a korábbi törvény fogalomhasználatát, amelyhez az elmúlt években részletes joggyakorlat kapcsolódott. A társas bűnelkövetői alakzatokból a bűnszervezet szabályozása a legkésőbbi, hiszen az 1997. évi LXXIII. törvény 9. §-a szabályozta elsőként a bűnszervezet fogalmát és építette be az általános részi rendelkezések közé. E szerint a bűnszervezet bűncselekmények folyamatos elkövetésére létrejött olyan - munkamegosztáson alapuló - bűnszövetség, amelynek célja a rendszeres haszonszerzés. Az idézett meghatározásból látható, hogy a jogalkotó a bűnszervezetben a bűnszövetségnek egy speciális esetét látta, amelynek két fontos jellemzője a munkamegosztáson alapuló szervezethez, illetve a rendszeres haszonszerzésre irányuló célzat. A meghatározás számos kritikát kapott az akkori jogirodalomban. Talán ennek is volt köszönhető, hogy rövid idő elteltével 1999. március 1. napjától hatályos Btk. már az 1998. évi LXXXVII. törvénnyel módosított bűnszervezet fogalmat tartalmazta. Az újabb fogalom meghatározás finomított az addigi ismérveken, így eszerint a bűnszervezet bűncselekmények rendszeres elkövetése révén haszonszerzés végett létrejött olyan bűnszövetség, amely feladatmegosztáson, alá-fölérendeltségi rendszeren és személyi kapcsolatokon nyugvó szerepvállaláson alapul. A módosítás figyelemmel volt a bűnszervezettel kapcsolatos elméleti nézetekre és kutatási eredményekre. Ezért a bűnszervezetet a belső ismérvein keresztül próbálta meghatározni, törvényi absztrakcióban visszaadva az elmélet által hangsúlyozott piramisjellegű felépítést, amelynek szintjei elkülöníthetők egymástól; hierarchikus felépítést mutatnak; a szintek közötti munkamegosztás alapvető jellemző. Az újabb fogalommal a büntetőtörvényi rendelkezések is tovább szigorodtak. Így a törvény kizárta a feltételes szabadságra bocsátást és a főbüntetés enyhítésének a lehetőségét. Ezen túlmenően a bűnszervezet tagjakénti elkövetés esetén a három évi vagy azt meghaladó kiszabott szabadságvesztés végrehajtási fokozatát fegyházban határozta meg. Egyidejűleg kiterjesztette azon bűncselekmények körét, amelyeknek minősítő körülménye lett a bűnszervezetben elkövetés.

A kodifikációs folyamat harmadik állomását jelentette a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról szóló 1999. évi LXXV. törvény elfogadása. E törvény kiemelése nem is az általános részi rendelkezések miatt fontos, hanem az eljárásjogra és a rendőrségi törvényre gyakorolt hatása miatt. Azt is meg kell azonban említeni, hogy az Alkotmánybíróság 1/1999. (II. 24.) AB számú határozatával a törvénymódosítási csomag számos rendelkezését alkotmányellenesnek nyilvánította. A korábbi Btk. és a jelenlegi törvény által átvett fogalom 2002. április 1. napjától lépett hatályba, a 2001. évi CXXI. törvény alapján. Az új fogalom elszakadt a bűnszövetség fogalmától és a bünszervezetnek új, saját meghatározást adott. Egyidejűleg átalakította a büntetéstani hatását, hiszen a bünszervezet tagjakénti elkövetés az adott bűncselekmény büntetési tételének felső értékét a kétszeresére emelte, megszüntetve ezzel a bünszervezet minősített esetként történő használatát. A szabályozás azt is világossá tette, hogy az általános tételkeret-emelő hatáson túlmenően a büntetőpolitikai érdek a meglévő kedvezményekből történő kizárással történő szigorítás. További változás volt, hogy a korábbi Btk. 263/C. §-a kiterjesztette a büntetőjogi védelmet a bünszervezet létrehozásával kapcsolatos cselekményekre, illetve a bünszervezet tevékenységének bármilyen módon történő támogatására is. Az új szabályozás egyértelművé tette, hogy a bünszervezetben részvétel elnevezésű bűncselekmény sui generis előkészületi bűncselekmény, amely azonban nem állhat halmazatban a bünszervezetben elkövetett bűncselekménnyel.

Az új Btk. megalkotásakor a kodifikáció tekintettel volt a hatályos nemzetközi dokumentumokra is. Elsőként kell említeni az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban 2000. december 14-én elfogadott Nemzetközi Szervezett Bűnözés Elleni Egyezményt, amelyet a 2006. évi CL. törvény hirdetett ki. Ennek második cikke szerint bűnözői csoport fogalmát az alábbiak szerint lehet meghatározni: Az Egyezmény alkalmazásában

bűnöző szervezet: hosszabb ideig fennálló, három vagy több főből álló strukturált csoport, amely összehangoltan működik egy vagy több, ebben az Egyezményben meghatározott súlyos bűncselekmény vagy törvénysértés céljából, közvetlen vagy közvetett módon pénzügyi vagy más anyagi haszon megszerzésére törekedve;

súlyos bűncselekmény: legalább négy évi szabadságvesztés büntetéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy súlyosabb büntetéssel büntethető törvénysértést megvalósító magatartás;

strukturált csoport: nem egyetlen bűncselekmény azonnali végrehajtására és nem alkalmasszerűen létrehozott csoport, amelyben nem szükséges, hogy tagjai pontosan meghatározott szerepeket kapjanak, vagy hogy tagsága állandó legyen, illetőleg fejlett hierarchiával rendelkezzen.

Az uniós jogból pedig a szervezett bűnözés elleni küzdelemről szóló Európa Tanács 2008/841/IB. kerethatározatát kell megemlíteni. A kerethatározat az 1998. december 21-i 98/733/IB. együttes fellépés helyébe lépett. A kerethatározat megfogalmazása szerint a bünszervezet: olyan kettőnél több személyből álló, hosszabb időre létrejött szervezett csoport, amely összehangoltan működik, és amelynek célja az, hogy legalább négy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonással járó intézkedéssel vagy annál szigorúbb szankcióval büntetendő bűncselekményeket kövessen el közvetlen vagy közvetett pénzügyi vagy egyéb anyagi haszonszerzés érdekében. Itt kell megemlíteni, hogy a nemzetközi szabályozásban fellelhető előnysszerzés vagy haszonszerzési cél nem formálja a hatályos normaszöveget, így szűkítő értelmezés megalapozására sem adhat alapot. Erre mutatott rá többek között a BH 2008. 139. számon közzé tett eseti döntés is.

Szövegmagyarázat

Amint az említésre került, a törvény változatlan tartalommal veszi át a korábbi Btk. fogalom-meghatározását. Ez egyben azt is jelenti, hogy a korábbi joggyakorlat eredményei a jövőben is figyelembe vehetők. A bünszervezet megállapításához hat konjunktív feltétel teljesülése szükséges, nevezetesen:

három vagy több személyből álló,

hosszabb időre,

szervezetten,

összehangoltan működő,

csoport, amelynek célja,

öt évi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények elkövetése.

Egyértelmű, hogy bünszervezetben kizárólag szándékos bűncselekményeket lehet elkövetni, hiszen az elkövető tudatának ki kell terjednie arra, hogy a bűncselekményt bünszervezethez kapcsolódóan, annak keretei között követi el. Az elkövető szándéka azonban lehet egyenes és eshetőleges is, mivel a fogalomban meghatározott öt évi vagy azt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése, mint a szervezet célja jelenik meg, nem pedig az adott bűncselekmény célzataként. A jogalkotó tehát nem határozott meg a bünszervezet fogalmában további célzatot, amely az egyedi törvényi tényállás alanyi oldali elemeit kiegészítené.

A bünszervezetben történő elkövetés esetén nem szükséges, hogy mind a három személy tettesi alakzatban valósítsa meg a bűncselekményt, a tettesen kívül a többi személy akár részes is lehet. Amennyiben az egyik elkövető beszámítási képessége hiányzik, úgy cselekménye nem büntethető, de ez nincs befolyással a többi elkövető esetében a bünszervezet tagjakénti elkövetés megállapítására. Kérdésként merülhet fel, hogy az elkövetőnek hány bűncselekményt kell megvalósítania ahhoz, hogy a bünszervezethez kapcsolódó jogkövetkezmények vele szemben alkalmazhatóak legyenek. A 4/2005. büntető jogegységi határozat szerint a bünszervezetben elkövetés megállapítható azzal szemben is, aki eseti jelleggel, akár egyetlen cselekményt tettesként vagy részesként valósít meg. E jogegységi határozatot az irodalomban többen bírálták contra legem jogértelmezése miatt. Mindazonáltal azt kell megállapítani, hogy a Kúriai jogértelmezés teljes mértékben összhangban van a büntetőpolitikai célokkal. A bünszervezet fogalmában ugyanis a bűncselekmények elkövetése mint szervezeti cél jelenik meg, azonban a fogalom nem tartalmaz kitélt arra vonatkozóan, hogy bármely bűncselekményt akár előkészületi vagy kísérleti szakaszba kellene juttatni - mint ahogyan az a bünszövetség fogalmánál megtalálható. A hivatkozott jogegységi határozatban a Kúria kifejtette, hogy a bünszervezetben elkövetést is átfogó tudattartalom vizsgálatának első lépcsője az elkövető által megvalósított alapcselekmény tényállásszerűségéhez szükséges bizonyítékok vizsgálata. A következő lépcsőfokot jelenti annak vizsgálata, hogy az elkövető tudata valóban kiterjedt-e arra, hogy egy bünszervezet tárgyi sajátosságait mutató csoport működéséhez csatlakozik. A Kúria szerint ugyanis, amennyiben bizonyított, hogy a bűncselekményt egy tényleges bünszervezet működéséhez kapcsolódva, illetve annak keretei között követték el, úgy a végrehajtás körülményeiből - különösen a konkrét magatartás mások megelőző vagy további láncolatos cselekményeit feltételező jellegéből, ezek szükségszerű és ezért előre láthatóan bekövetkező eseményeiből lehet következtetést vonni arra, hogy az alkalmoszerű tettes (részes) cselekménye megvalósításakor a bünszervezetbeni elkövetést felismerte. Ennek a jogértelmezésnek az alapja, hogy a törvényszöveg a bünszervezet külvilágban megjelenő, tárgyi jellegű ismérveivel írja le, amelyek feltételezhetően az elkövető számára felismerhetők. Tekintettel arra, hogy ezen tárgyi körülményeket megalapozó történeti tényállási elemeket a vád tárgyává kell tenni a bünszervezeti minőség megállapíthatóságához, a bíróságnak e tényállási elemekre vonatkozóan részletes bizonyítást kell felvennie. A BH 2008. 139. szám alatt közzétett egyedi határozatában a Kúria egyértelművé tette, hogy a bünszervezet törvényi fogalom-meghatározásából egyértelműen, a csoport minimális létszámának meghatározottsága, szervezetsége, összehangolt működése lényegileg ténykérdés, míg a szervezett működés hosszabb időtartamára és a csoport céljára a tényállás értékelésében lehetséges következtetést levonni.

Habár a bünszervezeti minőséghez nem tartozik törvényi előfeltételként egyetlen bűncselekmény befejezett elkövetése vagy megkísérlése sem, de miután a bünszervezetnek általános tételkeret-emelő hatása van, így az csak megvalósított bűncselekmény esetén alkalmazható, tehát végső soron legalább egy bűncselekmény megállapítása szükséges. Amennyiben ilyen bűncselekmény megállapítása nem lehetséges, úgy a Btk. 321. §-a szerinti bünszervezetben részvétel büntetetté kell megállapítani.

Ezen a ponton kell tisztázni azt is, hogy a bünszervezet tagjaként elkövetett alapcselekmény valóságos halmazatban állhat-e a 321. §-a szerinti bünszervezetben részvétel büntetettével. A válasz egyértelműen nemleges, figyelemmel a korábban kialakult joggyakorlatra is. A bünszervezetben részvétel első fordulata sui generis előkészületi bűncselekmény, míg a második fordulata a bünszervezet tevékenységét egyéb módon támogató magatartást ír le. Utóbbiból arra lehet következtetni, hogy a bünszervezetben részvétel elkövetője nem a bünszervezetben elkövetett bűncselekménynek a bűnsegédje (felbujtója), hanem az egyedi bűncselekményektől elkülönülten magának a bünszervezetnek, mint rendszerszerűen működő csoportnak a támogatója. Abban az esetben ugyanis ha ez a támogatás már a konkrét alapbűncselekmények bűnsegédi jellegű segítségéig jut, úgy a konkrét bűncselekményt kell az elkövető terhére megállapítani a bünszervezeti tagság tételkeret-emelő hatása mellett. A bünszervezetben részvétel és a bünszervezet tagjakénti elkövetés halmazati problémájának másik megoldása pedig, hogy amennyiben valóságos halmazatot kívánnánk megállapítani, akkor ugyanazon körülményt, tényállási elemet kétszeresen értékelnénk, amely nyilvánvalóan tiltott. Arról pedig végképp nem lehet szó, hogy a bünszervezet tagjakénti elkövetést megalapozó bűncselekmény maga a bünszervezetben részvétel büntette legyen.

A bünszervezetben részvétel bűncselekményével a jogalkotónak az volt a célja, hogy a büntetőjogi védelmet előbbre hozza és önmagában a szervezetnek a létrehozását, előkészítését is büntetendővé tegye, illetve azokat a magatartásokat is pönalizálja, amikor a személy nem vesz részt a bünszervezet tagjai által elkövetett bűncselekmények megvalósításában, hanem csupán távolról támogatja a szervezet működését.

Az EBH 2005. 1288. számon közzétett egyedi határozat szerint a bűnszervezetben való elkövetés megállapíthatóságának nem feltétele, hogy az elkövető maga is teljes tagjává váljon a bűnszervezetnek. Nem kell ismernie a bűnszervezetnek a belső hierarchiáját és működését. Az elkövetőnek csupán azt kell az általa tapasztalható körülményekből tudnia, hogy a súlyosabb megítélésű szándékos bűncselekményt melyhez bűnös tevékenységével kapcsolódik, olyan csoport hajtja végre, amely - a szervezett bűnözés kritériumait beleértve - a bűnszervezet fogalmának tényállási elemeit kimeríti. A bűnszervezet jellemzőinek - ideértve a hosszabb időre szervezettséget is - tehát nem a bűnszervezethez csatlakozó elkövető, hanem a bűnszervezet oldalán kell fennállnia, következésképpen egy már működő bűnszervezethez eseti jelleggel, egyetlen cselekményben való részvétellel is lehetséges kapcsolódni. A kialakult joggyakorlat szerint a hosszabb időre szervezettség lehet akár jövőre vonatkozó feltétel is, ha a megkezdett, vagy tervezett bűncselekményeknek a jellege olyan, amelyek több hónapos, vagy éves működést feltételeznek, vagy ezen idő alatt hoznak hasznát az elkövetőknek. Így a jelenlegi joggyakorlat szerint akár két-három hónapos időszak is hosszabb időnek tekinthető, de akár az is elegendő, hogy a szervezettség jellege, a részvevő személyeknek a szándéka egyértelművé tegye a hosszabb távú működés elhatározottságát. A BH 2003. 6. szám alatt közzétett eseti döntés helyesen világított rá arra, hogy egyetlen bűncselekmény felderítése esetén is lehetőség van a bűnszervezeti minőség megállapítására, amennyiben az adott cselekmény elkövetéséből egyértelműen következtetni lehet egy szervezet által megkívánt konspirációs szabályokhoz való igazodásra, a nyilvánvalóan több országot átfogó cselekmény végrehajtására, illetve a bűncselekmény jellege olyan, amelyet csak és kizárólag másokkal együttműködve más bűncselekményhez kapcsolódóan lehet (és érdemes) elkövetni.

Az összehangolt működés mint tényállási elem szintén a bűnszervezet fogalmi alapelemei közé tartozik, amely nem az alanyi bűnösséget formálja. Az összehangolt működés magában foglalja a bűnszervezetben lévő tagok közötti munkamegosztást, együttműködést, akár anélkül, hogy egymás tevékenységéről vagy a cselekvő kilétéről pontos ismerettel rendelkezzenek. Ugyanakkor hangsúlyozni kell, hogy az összehangoltság és a csoport együttes értelmezéséből az adódik, hogy a szervezet tagjai közös cél érdekében tevékenykednek, amelyről tudnak, vagy a körülményekből az egyértelműen következik. A bűnszervezet jellemzően vertikálisan jól tagolható, hiszen vezető személyre szükség van. A bűnszervezet vezetője a tényleges bűncselekmények elkövetése tekintetében legalább felbujtónak minősül, természetesen, ha a bűncselekmény megvalósításában tevőlegesen részt vesz, vagy ahhoz csak segítséget nyújt, akkor szerepe tettesi vagy bűnszegédi alakzattá minősül át. Itt kell megemlíteni, hogy a szabályozás nem tesz különbséget a bűnszervezeten belüli cselekvés hierarchiája, a személyek által elfoglalt pozíciók vagy a tevékenységek intenzitásai szempontjából, ezek a körülmények kizárólag a büntetés kiszabás körében lesznek értékelhetők.

A bűnszervezeti elkövetés jogkövetkezményei szerteágazóak a törvényben. A 29. § (3) bekezdés b) pontja szerint a bűnszervezetben történő elkövetés esetén a terhelt a tevékeny megbánás intézményéből kizárt. A határozott ideig tartó szabadságvesztés maximuma 25 évre emelkedik. A végrehajtható szabadságvesztést fegyházfokozatban kell letölteni a 37. § (3) bekezdés b) pont bb) alpontja alapján. A bűnszervezet tagjakénti elkövetés esetén a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből a terhelt kizárt, míg életfogytig tartó szabadságvesztés esetén meghatározott bűncselekményi kör vonatkozásában kizárt a feltételes szabadságra bocsátás. A Btk. 53. § (4) bekezdése alapján a végleges hatályú foglalkozástól eltiltás esetén nincsen lehetőség mentesítésre. A bűnszervezeti elkövetés esetén a terhelt ki van zárva a próbára bocsátás és a jóvátételi munka intézményéből. A Btk. 73. § b) pontja alapján nincs lehetőség az elközbás mellőzésére, valamint vagyoneklobzás esetében a bűnszervezet alatt szerzett vagyon vagyoneklobzás alá esik, amely tekintetben a jogszerű szerzés bizonyításának terhét a terhelt viseli. A Btk. 86. § (1) bekezdés b) pontja alapján a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése sem alkalmazható, illetőleg a Btk. 91. § (1) bekezdése alapján a bűnszervezetben elkövetett bűncselekmény büntetési tételének felső határa a kétszeresére emelkedik. A bűnszervezetben történő elkövetés esetén kitiltásnak is helye van. Természetesen a törvény akként rendelkezett, hogy a bűnszervezet megállapítása esetén a bűnszövetségben történő elkövetés esetére megállapított jogkövetkezmények nem alkalmazhatóak.

BH 1999. 8., BH 1991. 265., BH 1981. 214., BH 1976. 343., 2/2000. Büntető Jogegységi Határozat, 4/2007. BK vélemény, IV. sz. BED

Szövegtörténet

A törvény pontosan átveszi a korábbi Btk. 137. §-a 7. pontjának megfelelő definíciót a bűnszövetségre vonatkozóan. Erre tekintettel a bűnszövetség fogalmával kapcsolatos bírói gyakorlat a továbbiakban is alkalmazható.

Szövegmagyarázat

A bűnszövetség a társas bűnelkövetési formák egyike, amely a csoportos elkövetéshez képest a szervezettsége folytán minőségi többletet jelent, de nem éri el a bűnszervezet szintjét. A bírói gyakorlatot alapvetően határozza meg a Legfelsőbb Bíróság IV. számú Büntető Elvi Döntése, a 2/2000. Büntető Jogegységi Határozat, a 4/2007. BK vélemény. A bűnszövetség magasabb fokú társadalomra veszélyessége abban nyilvánul meg, hogy az elkövetők több bűncselekmény elkövetését szervezik meg, azaz maguktán a bűnözésnek a megszervezésében vesznek részt. A szervezettség szükségessé teszi a bűnszövetség tagjai részéről a bűncselekmények megvalósítására irányuló előzetes megállapodást. A megállapodás - amely nincsen alakhoz kötve, és akár szóbeli is lehet, vagy ráutaló magatartásban is manifestálódhat - mindig előzetes, mindig több bűncselekmény elkövetésére irányul, és az elkövető tudata mindig átfogja, hogy magatartása a szervezett bűnelkövetésben való részvételre irányul. A szervezettségre következtetni lehet a terheltek magatartásából, a cselekmények végrehajtásának a módjából, az eszközhasználatból stb. A szervezettség az elkövetők közötti előzetes megállapodásban és a végrehajtásban egyaránt tetten érhető. Nem szükséges azonban, hogy az elkövetők pontosan az előzetes terveknek megfelelően hajtsák végre a bűncselekményt, vagy a szervezettség a bűncselekmény elkövetésének minden körülményére pontosan kiterjedjen.

A társtettesekhez képest az elkövetésnek a bűnözés minőségileg magasabb formáját kell mutatnia, így önmagában az a körülmény, hogy a terheltek egymás tevékenységéről tudnak, nem azonosítható a bűncselekmények szervezett elkövetésével. A társtettesek által az ugyanolyan jellegű bűncselekmények ad hoc módon, szervezetség nélküli ismétlése nem meríti ki a bűnszövetség fogalmát (BH 1999. 8.). A törvényi definícióból következik, hogy az egyszeri bűnelkövetésben való megállapodás még az elkövetés kifinomult, nagyfokú szervezettsége ellenére sem eredményezhet bűnszövetséget.

Miután a definíció második fordulata egy bűncselekmény elkövetésének megkísérléséről ír, egyértelmű, hogy bűnszövetség megállapítására akkor sem kerülhet sor, ha az adott bűncselekmény előkészülete önállóan is büntetendő és a terheltek ezt valósítják meg.

A bűnszövetség megállapításának a ténye önmagában nem eredményez törvényi egységet a bűnszövetség körébe tartozó bűncselekmények között. Ugyanakkor a folytatólágosság, vagy az összefoglalt bűncselekmények törvényi egysége nem jelenti a bűnszövetség megállapításának akadályát. A több bűncselekmény megvalósítására való szervezetség szempontjából semmilyen jelentőséggel nem bír, hogy az elkövetők ugyanolyan, vagy különböző törvényi tényállásokat merítenek ki, vagy ezek megvalósításában előzetesen megállapodnak.

A törvény legalább két személy szervezett együttműködését igényli. A bírói gyakorlat alapján azonban e minősítő körülményre is igaz, hogy amennyiben az egyik személy vonatkozásában büntethetőségi akadály lép fel, úgy ez nem jelenti akadályát a minősítő körülmény alkalmazásának. Természetesen a bűnszövetségen belüli társtettesi kapcsolat megállapítása ilyenkor kizárt. A bűnszövetség, mint minősítő körülmény szerepel a törvény különös részi tényállásainál. Amennyiben a törvényi tényállásnál ez a minősítő körülmény nem szerepel, akkor szervezett elkövetés a büntetéskiszabásnál súlyosító körülménynek tekintendő. A 2/2000. Büntető Jogegységi Határozat szerint a bűnszövetség és a csoportos elkövetés ismérvei tehát egymástól eltérőek. [...] Nincs akadálya a bűnszövetség és a csoportos elkövetés együttes megállapításának, ez nem jelenti az ugyanazon körülmények kétszeres értékelését.

BH 2003. 309., BH 2000. 94., BH 1993. 482., BH 1987. 194., BH 1982. 497., BH 1980. 418., 4/2005. Büntető jogegységi határozat, 2/2000. Büntető jogegységi határozat

Szövegtörténet

A törvény a korábbi Btk. 137. § 13.) pontját változtatás nélkül vette át, így a korábbi bírói gyakorlat a továbbiakban is irányadónak tekinthető. A társas bűnelkövetői alakzatok legalacsonyabb fokát jelenti a csoportosság, amely azonban a megnövelt társadalomra veszélyessége folytán minősítő körülményként szerepel egyes különös részi törvényi tényállásoknál. A csoportos elkövetés dogmatikájával leg részletesebben a Legfelsőbb Bíróság 2/2000. számú Büntető Jogegységi Határozatában foglalkozott.

Szövegmagyarázat

A csoportosság megállapításnak feltétele, hogy az elkövetésnél legalább három személy egyidejűleg, együttesen vegyen részt az elkövetési magatartás végrehajtásában, az azonban nem feltétel, hogy valamennyien tettesek legyenek, vagy társtettesi alakzatban működjenek közre. A súlyosabb minősítés szempontjából csak annak van jelentősége, hogy a három vagy több személy együttesen legyen jelen, ezáltal minőségileg (társadalomra) veszélyesebb elkövetést megvalósítva. Ugyanis a személyek számának növekedésével az összehangolt tevékenység megkönnyíti az együttes elkövetést, míg megnehezíti az ellene való védekezést. Nem tekinthető relevánsnak, hogy a több elkövető közül a bűncselekményben melyik, milyen magatartással működik közre, a törvényi tényállásból melyik részt valósítja meg. A csoport tagjai közül legalább egy tettesnek kell lennie, míg a többi személy lehet bűnsegéd vagy felbujtó. A felbujtóval kapcsolatban azonban ki kell emelni, hogy csak akkor képezi a csoport részét, ha a helyszínen tartózkodik és a felbujtásba beolvadó bűnsegédi magatartást fejt ki. Annak azonban nincsen jelentősége, hogy a rábíró tevékenység a helyszínen történt vagy az elkövetést megelőzően.

Akárcsak a bűnszervezet és a bűnszövetség esetében a csoport létrejöttét nem befolyásolja, hogy ha egyes tagjai tekintetében büntethetőségi akadály áll fenn, vagy az egyik elkövető büntethetősége az eljárás közben szűnik meg.

Itt is fontos kiemelni, hogy egyes különös részi törvényi tényállásoknál a csoportos elkövetés és a bűnszövetség együttesen megjelenő minősítő körülmények. Tekintettel arra, hogy a két minősített eset eltérő feltételeket állít, egyidejű megállapításuknak nincsen akadálya. Amennyiben az adott törvényi tényállásnál a csoportos elkövetés, mint minősítő körülmény nem jelenik meg, úgy a három vagy több személy általi elkövetést súlyosító körülménynek kell tekinteni.

A cselekmény társadalomra veszélyességének szempontjából nincs jelentősége annak, hogy például garázdaság esetén a három személy együttes részvétele során a személyek együttesen, vagy egymás ellen valósítják meg a bűncselekményt. Kiemelendő, hogy az együttes elkövetésnek van jelentősége, így természetesen az időben és térben elkülönülő magatartások nem alapozhatják meg a csoportos elkövetést. Az egymás tevékenységéről nem tudó, de térben és időben egybeeső módon azonos bűncselekményt megvalósító személyek között a csoportosság megállapítása kizárt, tekintettel arra, hogy tudatuk a csoportos elkövetésre nem terjed ki.

BH 2008. 291., BH 1998. 572., BH 1998. 471., BH 1997. 568., BH 1994. 646., BH 1982. 501., BH 1980. 116., EBH 2007. 1589.

Szövegtörténet

A törvény a korábbi Btk. különös részében a garázdaság esetében szabályozott (Btk. 271. § (5) bekezdés) értelmező rendelkezést vette át változatlan formában, azonban immár a teljes törvényre egységesen vonatkoztatva és az értelmező rendelkezések között elhelyezve.

Szövegmagyarázat

Az erőszak kapcsán a jogtudomány megkülönbözteti az akaratot megtörő és az akaratot hajlító erőszakot. Az erőszak jellemzően a sértett ellenállásának leküzdésére szolgáló fizikai kényszer, amely jellemzően a fizikai ráhatás folytán sérelmet is okoz. A fizikai sérelmeknek a bekövetkezése azonban nem szükségszerű, ezért a korábbi bizonytalan bírói gyakorlatnak az egyértelműsítése végett vette át a törvény a korábbi törvénynek a garázdaság és a hatóság eljárásának megzavarása bűncselekményekhez rendelt értelmező rendelkezését. A sértett életkorát, fizikai képességeit, személyi adottságait figyelembe véve kisebb mérvű fizikai ráhatás is elegendő lehet arra, hogy az elkövető a sértett ellenállását leküzdje. Így gondos mérlegelést igényel, hogy milyen mérvű fizikai kényszer volt szükséges ahhoz, hogy a sértett ellenállása megtörhető legyen. A támadó jellegű fizikai ráhatás a sértett testének egyszerű, de támadó jellegű érintésével megvalósulhat, így lökdösődéssel, rángatással, ütlegeléssel vagy arcon ütéssel.

A kialakult bírói gyakorlat egyértelművé tette, hogy az olyan bűncselekmények esetében, amelyek megvalósításához az erőszak alkalmazása szükséges, a látszólagos halmazat eseteire tekintettel a nyolc napon belül gyógyuló sérülések esetén a könnyű testi sértés vétsége külön nem állapítható meg.

BH 2002. 46., BH 2000. 383., BH 2000. 1., BH 1997. 2., BH 1993. 146., BH 1992. 370., BH 1988. 56., FBK 1992/8., BH 1995. 450., BH 2003. 350., BH 1996. 241., BH 1979. 398., BH 1976. 45., BH 1976. 44., BH 1995. 385., 26/2007. BK vélemény, 24/2007. BK vélemény

Szövegtörténet

A korábbi törvénnyel ellentétben az új szabályozás mindkét elkövetési módot a fokozott veszélyességére tekintettel az egyes tényállások minősített eseteiként azonos büntetési tétellel fenyegeti, ugyanis a korábbi megkülönböztetésnek igazolható alapja nem volt.

Szövegmagyarázat

A fegyveres elkövetés kapcsán a törvény taxatív felsorolást alkalmaz, egyértelművé téve, hogy a fegyveres elkövetésnek melyek lehetnek az eszközei, magában foglalva ezen eszközök utánzatait is. Utóbbinak az az indoka, hogy nem várható el a sértettől annak felismerése, vagy ellenőrzése, hogy az elkövető által használt fegyver valóban megfelel-e az egyéb törvényi előírásoknak, amelyeket a löfegyverekkel, robbanóanyagokkal szemben a jog támaszt. A sértett ellenállásának megtörésére elegendő ezen eszközöknek az utánzatával való fenyegetés. Természetesen önmagában a löfegyvernek, robbanóanyagnak vagy robbantószernek az elkövető általi birtoklása csak akkor alapozza meg a fegyveres elkövetést, amennyiben az elkövető a bűncselekmény végrehajtása végett tartja magánál ezeket az eszközöket.

A törvényi definíció nyelvtani értelmezéséből következően a fegyveres elkövetés már akkor is megállapítható, hogyha a törvényben felsorolt eszközöket a bűncselekmény elkövetésekor valaki magánál tartja, míg az utánzatok tartása csak kifejezetten akkor képezi a fegyveres elkövetési módot, ha azt az elkövető a sértett ellenállásának megtörésére használja fel, azaz legalább ezek használatával fenyegeti a sértettet.

A felfegyverkezve történő elkövetés esetében az előbbi megállapítás még hangsúlyosabban érvényesül, hiszen az elkövető szándékától és magatartásától függ, hogy az egyébként hétköznapi tárgyakkól az élet kioltására alkalmas eszköz válik. Ilyennek tekinthetők tipikusan: csákány, kalapács, fejsze, kapa. A minősítéshez nem szükséges az eszköz használata, az elkövetési mód már akkor is megállapítható, ha az elkövető a sértett ellenállásának leküzdése szándékával tartja magánál az élet kioltására alkalmas eszközt.

BH 2012. 238., BH 2012. 55., BH 2012. 30., BH 2011. 93., BH 2010. 292., BH 2010. 116., BH 2009. 262., BH 2006. 182., BH 2005. 379., BH 2001. 458., BH 2000. 338., BH 2000. 44., BH 1997. 568., BH 1996. 348., BH 1995. 503., BH 1995. 383., BH 1990. 370., FBK 1996/16., EBH 2004. 1110., EBD 2012. B. 14., EBH 2007. 1591., EBH 2004. 1111., EBH 2001. 400.

A fenyegetés fogalmát a törvény a korábbi értelmező rendelkezéssel egyezően határozta meg. A fenyegetés tárgyi eleme a súlyos hátrány kilitásba helyezése. Súlyos hátránnyként értékelendő az olyan támadás, amelyet egyébként a törvény bűncselekményként büntetni is rendel, például testi sértéssel való fenyegetést; de megállapítható ez abban az esetben is, ha büntető feljelentéssel vagy olyan tények közlésével fenyeget az elkövető, amely a megfenyegetett személy vagyoni, családi érdekeit, becsületét érintheti.

A fenyegetés alanyi ismérve, hogy a súlyos hátránynak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a megfenyegetett személyben komoly félelmet keltsen. Az alkalmasság kérdésének eldöntése kapcsán a sértett helyzetéből kiindulva kell vizsgálni; az adott sértett személy helyzetének, lelki, szellemi, testi állapotának ismeretében esetenként kell eldönteni. A félelem komolysága nem feltétlenül jelent pánikot, rémületet, rendkívüli ideg- vagy fizikai állapotot, elegendő, ha a megfenyegetett komolyan veszi a kilitásba helyezett súlyos hátrány bekövetkezésének a lehetőségét. Összességében a fenyegetésnek olyannak kell lennie, amely objektíve alkalmas arra, hogy a sértettet szabad akaratával ellentétes cselekvésre készítse, benne komoly félelmet keltsen.

A fenyegetésnek nem kell ellenállásra képtelenséget eredményeznie, ezért a bűncselekmény megvalósul akkor is, ha a sértett azért nem fejt ki nagyobb ellenállást, mert a helyzetét az adott körülmények között már reménytelennek látja. A fenyegetés megvalósulása szempontjából nem az elkövető, hanem a sértett szempontjából kell megítélni a helyzetet, ezért a kvalifikált fenyegetés megvalósulása szempontjából annak a pszichikai hatásnak van jelentősége, amelyet az elkövető fellépése a sértettből ténylegesen kiváltott.

A fenyegetés és az erőszak általában együtt jár, így az erőszak alkalmazását a fenyegetés általában megelőzi, és az erőszak alkalmazására többnyire akkor kerül sor, ha a fenyegetés nem vezetett eredményre.

Fontos megjegyezni, hogy a fenyegetés fogalmára vonatkozó szabály annyiban tér el a többi értelmező rendelkezéstől, hogy érvényessége csak azokra a különös részi tényállásokra vonatkozik, ahol a tényállás maga nem tartalmaz eltérő meghatározást (például kvalifikált fenyegetés).

A korábbi törvényhez képest a gazdálkodó szervezet fogalmát nem változtatta meg a törvény. A jelenleg hatályos polgári törvénykönyv 685. § c) pontja határozza meg a gazdálkodó szervezet fogalmát. Eszerint gazdálkodó szervezet az állami vállalat, az egyéb állami gazdálkodó szerv, a szövetkezet, a lakásszövetkezet, az európai szövetkezet, a gazdasági társaság, az európai részvénytársaság, az egyesülés, az európai gazdasági egyesülés, az európai területi együttműködési csoportosulás, az egyes jogi személyek vállalata, a leányvállalat, a vízgazdálkodási társulat, az erdőbirtokossági társulat, a végrehajtói iroda, az egyéni cég, továbbá az egyéni vállalkozó. Az állam, a helyi önkormányzat, a költségvetési szerv, az egyesület, a köztestület, valamint az alapítvány gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira is a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, tekintettel arra, hogy ezek a Ptk. és a szakági szabályok szerint egyébként nem minősülnek gazdálkodó szervezetnek.

A kivétalként felsorolt költségvetési szervek (Ptk. 36-37. §), az egyesületek, a köztestületek és az alapítványok (Ptk. 61-65. §-ok, 74/A-74/G. §-ok) tehát nem minősülnek gazdálkodó szervnek. Azonban ezeknek is van gazdálkodó tevékenységük, s ennek során polgári jogi kapcsolatokba is lépnek, így szükséges volt annak kifejezése, hogy ilyenkor ezekre is a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. Ugyanez a szabály irányadó a gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataiban az államra és a helyi önkormányzatra is.

A 2014. évtől hatályba lépő polgári törvénykönyv azonban nem ismeri a gazdálkodó szervezet fogalmát, így a jövőbeni gyakorlatnak - a törvény módosításának hiányában - a jogalkotói szándék kialakulásakor volt jogszabályi környezetre kell majd visszautalni a büntető normák alkalmazásakor, akár contra legem - mivel az új polgári törvénykönyv esetében a hivatkozó norma nem lesz értelmezhető.

A Ptk. 685. § b) pontja szerint hozzátartozók a következő személyek: a közeli hozzátartozók (házastárs, bejegyzett élettárs, egyeneságbeli rokon, örökbefogadott, mostoha- és neveltgyermek, örökbefogadó-, mostoha- és nevelőszülő, testvér) mellett az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, bejegyzett élettársa, a jegyes, a házastárs, a bejegyzett élettárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa, bejegyzett élettársa. A korábbi Btk. a mostohaszülőt és a mostohagyermeket nem tekintette hozzátartozónak, azonban a polgári jogi fogalom szerint annak minősül. A törvény ezért kiterjesztette a fogalmat ezen személyekre is, feltéve, hogy a mostohaszülő együtt él a mostohagyermekkel, illetve a mostohagyermek a mostohaszülővel. A jegyes viszont a törvény értelmében nem lesz hozzátartozó, annak ugyanis nincs normatív tartalma. A bejegyzett élettárs pedig beleértendő az élettárs fogalmába.

2001. november 23-án Budapesten fogadta el az Európai Tanács a Cyber Crime Egyezményt, amelyet a 2004. évi LXXIX. törvény hirdetett ki. A korábbi törvény 300/F. § (3) bekezdése határozta meg a számítástechnikai rendszer fogalmát, amelynek szövegét a törvény átvett, azonban az elnevezésében az informatikai rendszer elnevezést vezette be. A Cyber Crime Egyezmény szerint számítástechnikai rendszernek kell tekinteni minden olyan önálló eszközt, illetőleg egymással kapcsolatban lévő vagy összekötött eszközök összességét, amelyek illetőleg amelyeknek egy vagy több eleme program végrehajtásával adatok automatikus feldolgozását biztosítja. A számítástechnikai adat jelenti az információknak, tényeknek, fogalmaknak olyan formában való megjelenését, mely számítástechnikai feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, mely valamely funkciónak a számítástechnikai rendszer által való végrehajtását biztosítja. A törvény hatálya átfogja a számítástechnikai berendezésekkel működő hálózatokat, hírközlési és telekommunikációs rendszereket is. A hálózat alatt nem csupán a vezetékekkel összekötött egyes berendezések összességét kell érteni, hanem a vezetékek nélküli kapcsolattal kialakuló hálózatokat is. Az internet azonban ilyen értelemben nem tekinthető hálózatnak, mivel a hálózat létrehozása vagy bővítése során a berendezéseknek egymáshoz való kapcsolása valamilyen specifikus viszonyon, jogosultságok előre meghatározott rend szerinti megosztásán alapul.

BH 2012. 144., EBH 2008. 1760., BH 2005. 133., BH 1983. 108., BH 1986. 315.

A nagy nyilvánosság fogalmát a törvény nem határozza meg, tekintettel arra, hogy ismerveit az ítélezési gyakorlat kialakította. A töretlen bírói gyakorlatnak megfelelően valamely cselekmény akkor minősül nagy nyilvánosság előtt elkövetett, ha a bűncselekmény megvalósításakor nagyobb létszámú személy van jelen, vagy fennáll annak reális lehetősége, hogy arról, vagy annak az eredményéről, nagyobb, előre meg nem határozható és egyszerű ránézéssel meg nem számolható személy, így legalább 20 fő szerez tudomást. Annak nincs jelentősége, hogy a közlésről egymás jelenlétében, avagy külön-külön szerez nagyobb számú személy tudomást. Így a nagy nyilvánosság előtt elkövetést adott esetben több személlyel zárt levélben történt azonos szövegű közlés is maradéktalanul megvalósíthatja. A nagy nyilvánosság megállapítására akkor is sor kerülhet, ha a cselekmény végrehajtásakor mások nagyobb létszámában nem voltak ugyan jelen, de - az elkövetés konkrét helyére, időpontjára és a megvalósítás módjára figyelemmel - fennállt a reális lehetősége annak, hogy nagyobb vagy előre meg nem határozható számú személy a bűncselekményről tudomást szerez.

39/2007. BK vélemény, BH 2010. 238., BH 2009. 228., BH 2009. 170., BH 2009. 37., BH 2008. 174., BH 2006. 6., BH 2005. 165., BH 2005. 130., BH 2002. 469., BH 1993. 212., BH 1991. 462., BH 1988. 393., BH 1982. 228., BH 1982. 81., BH 1982. 37., EBH 2006. 1490.

A törvény nem változtatott az üzletszerű elkövetés korábbi fogalmán. Az üzletszerűség keretében alapvetően a jogalkotó azt a többlet-veszélyt értékeli, amely a bűnöző életmódra történt berendezkedésből fakad. Az üzletszerűség megállapításának két együttes feltétele van: a tárgyi oldalon az ugyanolyan vagy hasonló bűncselekmények elkövetése; az alanyi oldalon pedig ennek révén rendszeres haszonszerzésre törekvés.

Az ítélezési gyakorlat következetes abban, hogy az üzletszerűséget egyetlen bűncselekmény elkövetése is megalapozhatja, ha az elkövető szándéka - a rendszeres haszonszerzésre törekvés több bűncselekmény elkövetése révén - ebből is egyértelműen megállapítható. Ez a következtetés levonható a más eljárásban az elkövető terhére megállapított ugyanolyan vagy hasonló bűncselekmények alapján is.

Ugyanakkor önmagában a több vagyon elleni bűncselekmény elkövetése még nem alapozza meg az üzletszerűséget, ha a rendszeres haszonszerzésre törekvés nem állapítható meg, ugyanis vizsgálni kell a jövedelemszerzésre való törekvés rendszerességét is. Így nem állapítható meg az üzletszerű elkövetés a néhány napon belül jellegében is alkalomszerűen elkövetett bűncselekmény esetében.

Az üzletszerűség megállapítása szempontjából a tárgyi oldalon jelentkező körülményeken felül jelentősége van az elkövető személyiségének is. A rendszeres haszonszerzésre irányuló bűnözésre - mint életformára - számos együtttható tényezőtől kell következtetést levonni. A haszon nagyságán, a megvalósított elkövetési cselekményeken kívül az elkövetés időtartama, gyakorisága, az elkövető vagyoni helyzete, életvitel, családi és személyi körülményei is vizsgálандók. Az üzletszerűség akkor állapítható meg, ha a bűncselekmények elkövetéséből származó haszonnak az elkövető bűnöző életmódjának a kialakításában jelentősége van, akár fő vagy akár mellékjövedelem-forrás formájában, azaz a bűncselekményekből rendszeresen szerzett haszon ilyen életvitelt biztosító jellege tényként állapítható meg. De nem feltétel, hogy az elkövető cselekményével a megszerzett haszonnal saját maga rendelkezze, mivel rendszeres haszonszerzésre törekszik az is, aki cselekményeit más személy hasznára, vagyoni gyarapodása érdekében követi el.

Értelmező rendelkezések

458. § E fejezet alkalmazásában

- a) katonai szolgálaton a 127. § (1) bekezdésében megjelölt személyek által teljesített szolgálatot kell érteni,
- b) harchelyzet alatt a tényleges harctevékenység folytatását kell érteni.

ZÁRÓ RÉSZ

Értelmező rendelkezések

459. § (1) E törvény alkalmazásában

1. bünszervezet: három vagy több személyből álló, hosszabb időre szervezett, összehangoltan működő csoport, amelynek célja ötévi vagy ezt meghaladó szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmények elkövetése;

2. bünszövetség akkor létesül, ha két vagy több személy bűncselekményeket szervezetten követ el, vagy ebben megállapodik, és legalább egy bűncselekmény elkövetését megkísérik, de nem jön létre bünszervezet;

3. csoportosan követik el a bűncselekményt, ha az elkövetésben legalább három személy vesz részt;

4. erőszakos magatartásnak minősül a más személyre gyakorolt támadó jellegű fizikai ráhatás is, abban az esetben is, ha az nem alkalmas testi sérülés okozására;

5. fegyveresen követi el a bűncselekményt, aki

- a) löfegyvert,
- b) robbanóanyagot,
- c) robbantószer,
- d) robbanóanyag vagy robbantószer felhasználására szolgáló készüléket

tart magánál, vagy a bűncselekményt az a)-d) pontban meghatározottak utánzatával fenyegetve követi el;

6. felfegyverkezve követi el a bűncselekményt, aki az ellenállás leküzdése vagy megakadályozása érdekében az élet kioltására alkalmas eszközt tart magánál;

7. fenyegetés: eltérő rendelkezés hiányában súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen;

8. gazdálkodó szervezet: a polgári perrendtartás szerinti gazdálkodó szervezeten kívül az a szervezet is, amelynek gazdálkodó tevékenységével összefüggő polgári jogi kapcsolataira a polgári perrendtartás szerint a gazdálkodó szervezetre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni;

9. hatóság a bíróság és az ügyész is;

10. háború:

a) a háború áldozatainak védelmére vonatkozóan Genfben, az 1949. évi augusztus hó 12. napján kelt nemzetközi egyezmények közös 2. és 3. Cikkében, valamint ezen egyezmények I. Kiegészítő Jegyzőkönyve 1. Cikkének 4. bekezdésében meghatározott helyzetek,

b) az a) pontban említett egyezmények II. Kiegészítő Jegyzőkönyvének 1. Cikkében meghatározott helyzetek,

c) a rendkívüli állapot,

d) a szükségállapot,

e) a háborús és a katonai bűncselekmények esetében a Magyar Honvédség külföldi alkalmazása is;

11. hivatalos személy:

a) a köztársasági elnök,

b) az országgyűlési képviselő, a nemzetiségi szószóló és a Magyarországon megválasztott európai parlamenti képviselő,

c) az alkotmánybíró,
d) a miniszterelnök, a miniszter, az államtitkár, a közigazgatási államtitkár, a helyettes államtitkár és a kormány megbízott,
e) a bíró, az ügyész és a választottbíró,
f) az alapvető jogok biztosa és helyettese,
g) a közjegyző és a közjegyzőhelyettes,
h) az önálló bírósági végrehajtó, az önálló bírósági végrehajtó-helyettes és a végrehajtói kézbesítésre felhatalmazott önálló bírósági végrehajtó jelölt,
i) a helyi önkormányzati és a nemzetiségi önkormányzati képviselő-testület tagja,
j) a Magyar Honvédség állományilletékes parancsnoka, és az úszólétesítmény vagy a légi jármű parancsnoka, ha a nyomozó hatóságra vonatkozó rendelkezések alkalmazására jogosult,
k) az Alkotmánybíróságnál, a Köztársasági Elnök Hivatalánál, az Országgyűlés Hivatalánál, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalánál, a Magyar Nemzeti Banknál, az Állami Számvevőszéknél, bíróságnál, ügyészségnél, minisztériumnál, autonóm államigazgatási szervnél, kormányhivatalnál, központi hivatalnál, önálló szabályozó szervnél, rendvédelmi szervnél, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál, az Országgyűlési Őrségnél, fővárosi vagy megyei kormányhivatalnál, önkormányzati igazgatási szervnél, megyei intézményfenntartó központnál vagy köztestületnél közhatalmi feladatot ellátó vagy szolgálatot teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szerv rendeltetésszerű működéséhez tartozik,

l) a választási bizottság tagja;

12. közfeladatot ellátó személy:

a) a Magyar Honvédség szolgálati feladatot teljesítő katonája,
b) a polgári védelmi szervezetbe beosztott és polgári védelmi szolgálatot teljesítő személy,
c) a polgárőr a polgárőrségről és a polgárőri tevékenység szabályairól szóló törvényben meghatározott tevékenységének ellátása során,
d) az egyházi személy és a vallási tevékenységet végző szervezet vallásos szertartást hivatásszerűen végző tagja,
e) a bírósági vagy más hatósági eljárásban a védő, a jogi képviselő, a szakértő, és a hivatalos személynek nem minősülő kézbesítési végrehajtó,
f) az egészségügyi dolgozó és az egészségügyi szolgáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló más személy az egészségügyről szóló törvényben meghatározott esetekben,
g) az állami mentőszolgálat, valamint a mentésre feljogosított más szervezet tagja a mentéssel és betegszállítással összefüggésben,
h) az önkormányzati és a létesítményi tűzoltóság, valamint az önkéntes tűzoltó egyesület tagja a tűzoltási és műszaki mentési feladatainak ellátása során,
i) a nemzeti köznevelésről szóló törvényben meghatározott esetben a pedagógus, valamint a nevelő és oktató munkát közvetlenül segítő alkalmazott, továbbá a nemzeti felsőoktatásról szóló törvényben meghatározott esetben a felsőoktatási intézmény oktatója, tanára és tudományos kutatója,
j) a gyermkek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvényben, valamint a szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló törvényben meghatározott munkakörben foglalkoztatott személy e tevékenységének gyakorlása során,
k) az erdészeti szakszemélyzet és a jogosult erdészeti szakszemélyzet tagja az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvényben meghatározott tevékenysége körében,
l) a hivatásos vadász a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadászatról szóló törvényben meghatározott tevékenysége körében,
m) a halászati őr a halászatról és a horgászatról szóló törvényben meghatározott tevékenysége körében,
n) a közösségi közlekedési eszközt működtető gazdálkodó szervezetnél végrehajtói feladatot ellátó személy e tevékenysége során,
o) az egyetemes postai szolgáltatónál ügyfélkapcsolati feladatot ellátó személy e tevékenysége során;

13. külföldi hivatalos személy:

a) a külföldi államban jogalkotási, igazságszolgáltatási, közigazgatási vagy büntetőügyi feladatot ellátó személy,
b) törvényben kihirdetett nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezetnél szolgálatot teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szervezet rendeltetésszerű működéséhez tartozik,
c) törvényben kihirdetett nemzetközi szerződéssel létrehozott nemzetközi szervezet közgyűlésébe, testületébe megválasztott személy, ideértve a külföldön megválasztott európai parlamenti képviselőt is,
d) a Magyarország területén, illetve állampolgárai felett joghatósággal rendelkező nemzetközi bíróság tagja, a nemzetközi bíróságnál szolgálatot teljesítő személy, akinek a tevékenysége a bíróság rendeltetésszerű működéséhez tartozik;

14. hozzátartozó:

a) az egyeneságbeli rokon és ennek házastársa vagy élettársa,
b) az örökbefogadó és a nevelőszülő (ideértve az együtt élő mostohaszülőt is), az örökbe fogadott és a nevelt gyermek (ideértve az együtt élő mostohagyermeket is),
c) a testvér és a testvér házastársa vagy élettársa,
d) a házastárs, az élettárs,
e) a házastárs vagy az élettárs egyeneságbeli rokona és testvére;

15. információs rendszer: az adatok automatikus feldolgozását, kezelését, tárolását, továbbítását biztosító berendezés, vagy az egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összessége;

16. kár: e törvény eltérő rendelkezése hiányában a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés;

17. vagyoni hátrány: e törvény eltérő rendelkezése hiányában a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny;

18. kábítószer:

a) az 1988. évi 17. törvényerejű rendelett kihirdetett, az Egységes Kábítószer Egyezmény módosításáról és kiegészítéséről szóló, Genfben, 1972. március 25-én kelt Jegyzőkönyvvel módosított és kiegészített, az 1965. évi 4. törvényerejű rendelett kihirdetett, a New Yorkban, 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott anyag,

b) az 1979. évi 25. törvényerejű rendelett kihirdetett, a pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben, az 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény mellékletének I. és II. Jegyzékében meghatározott veszélyes pszichotróp anyag és

c) az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény 2. számú mellékletében meghatározott pszichotróp anyag;

19. készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz és a forgatható utalvány, a kincstári kártya, az utazási csekk, a kifizetett terhelő adó mellett vagy adómentesen adható, korlátozott körű áruk vagy szolgáltatások ellenértékének kiegyenlítése céljából törvény alapján kibocsátott utalvány és a váltó, feltéve, hogy kivitelezése, kódolása vagy a rajta lévő aláírás folytán a másolás, a meghamisítás vagy a jogosulatlan felhasználás ellen védett;

20. elektronikus készpénz-helyettesítő fizetési eszköz a hitelintézetekről szóló törvényben meghatározott készpénz-helyettesítő fizetési eszköz mellett a kincstári kártya és a személyi jövedelemadóról szóló törvény felhatalmazása alapján kiadott elektronikus utalvány, feltéve, hogy ezek információs rendszer útján kerülnek felhasználásra;

21. közérdekű üzem:

a) a közmű,

b) a közösségi közlekedési üzem,

c) az elektronikus hírközlő hálózat,

d) az egyetemes postai szolgáltató közérdekű feladatainak teljesítése érdekében üzemeltetett logisztikai, pénzforgalmi és informatikai központok és üzemek,

e) a hadianyagot, haditechnikai eszközt termelő üzemet, energiát vagy üzem felhasználásra szánt alapanyagot termelő üzem;

22. nagy nyilvánosságon a bűncselekménynek a sajtótermék, médiaszolgáltatás, sokszorosítás vagy elektronikus hírközlő hálózaton való közzététel útján történő elkövetését is érteni kell;

23. nemzetközi szerződés által tiltott fegyver:

a) az 1955. évi 20. törvényerejű rendelett kihirdetett, a fojtó, mérges és egyéb hasonló gázok, valamint a bakteriológiai eszközök hadviselési célokra történő használatának eltiltására vonatkozóan Genfben, az 1925. évi június hó 17. napján kelt jegyzőkönyvben említett fojtó, mérges és egyéb hasonló gáz, a bakteriológiai harci eszköz,

b) az 1975. évi 11. törvényerejű rendelett kihirdetett, a bakteriológiai (biológiai) és toxinfegyverek kifejlesztésének, előállításának és tárolásának megtiltásáról és e fegyverek megsemmisítéséről szóló, az Egyesült Nemzetek Szervezete XXVI. ülésén, 1971. december 10-én elfogadott egyezmény 1. cikkében meghatározott bakteriológiai (biológiai) és toxinfegyver,

c) az 1984. évi 2. törvényerejű rendelett kihirdetett, a „Mértéktelen sérülést okozó vagy megkülönböztetés nélkül hatónak tekinthető egyes hagyományos fegyverek alkalmazásának betiltásáról, illetőleg korlátozásáról” szóló, Genfben, az 1980. évi október hó 15. napján kelt egyezményhez csatolt

ca) I. Jegyzőkönyvben meghatározott röntgensugárral ki nem mutatható repesszel sérülést okozó fegyver,

cb) az 1997. évi CXXXIII. törvénnyel kihirdetett II. Módosított Jegyzőkönyv 2. Cikk 1-5. pontjában meghatározott akna, távtelepítésű akna, gyalogság elleni akna, meglepő akna és más eszköz,

cc) III. Jegyzőkönyv 1. Cikk 1. pontjában meghatározott gyújtófegyver,

cd) IV. jegyzőkönyv I. Cikkében meghatározott vakító lézerfegyver,

d) az 1997. évi CIV. törvénnyel kihirdetett, a vegyifegyverek kifejlesztésének, gyártásának, felhalmozásának és használatának tilalmáról, valamint megsemmisítéséről szóló, Párizsban, 1993. január 13-án aláírt egyezmény II. Cikk 1. és 7. pontjában meghatározott vegyifegyver vagy vegyi kényszerítő eszköz,

e) az 1998. évi X. törvénnyel kihirdetett Gyalogsági aknák alkalmazásának, felhalmozásának, gyártásának és átadásának betiltásáról, illetőleg megsemmisítéséről szóló, Oslóban, 1997. szeptember 18-án elfogadott egyezmény 2. Cikk 1. pontjában meghatározott gyalogsági akna,

f) a 2012. évi XI. törvénnyel kihirdetett, a Kazettás Lőszerokről szóló Egyezmény 2. Cikk 2. pontjában meghatározott kazettás lőszer, valamint 2. Cikk 13. pontjában meghatározott kisméretű ejtőlőszer;

24. nyilvános rendezvény: a gyülekezési jogról szóló törvény hatálya alá tartozó rendezvény, továbbá az olyan rendezvény, amely mindenki számára azonos feltételek mellett nyitva áll;

25. prostitúció a rendszeres haszonszerzés céljából történő szexuális cselekmény végzése;

26. személy elleni erőszakos bűncselekmény:

a) a népiirtás [142. § (1) bekezdés], az emberiség elleni bűncselekmény [143. § (1) bekezdés], az apartheid [144. § (1)-(3) bekezdés],

b) a hadikövet elleni erőszak (148. §), a védett személyek elleni erőszak [149. § (1)-(2) és (4) bekezdés], az egyéb háborús bűntett (158. §),
c) az emberölés [160. § (1)-(3) és (5) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (3)-(6) és (8) bekezdés],
d) az emberrablás [190. § (1)-(4) bekezdés], az emberkereskedelem [192. § (1)-(6) bekezdés], a kényszermunka (193. §), a személyi szabadság megsértése (194. §), a kényszerítés (195. §),
e) a szexuális kényszerítés (196. §), a szexuális erőszak [197. § (1)-(4) bekezdés],
f) a lelkiismeret és vallásszabadság megsértése (215. §), a közösség tagja elleni erőszak [216. § (2)-(3) bekezdés], az egyesülési, a gyülekezési szabadság, valamint a választási gyűlésen való részvétel jogának megsértése (217. §),
g) az alkotmányos rend erőszakos megváltoztatása [254. § (1) bekezdés], a lázadás [256. § (1)-(2) bekezdés],
h) a bántalmazás hivatalos eljárásban [301. § (1)-(2) bekezdés], a bántalmazás közfeladatot ellátó személy eljárásában [302. § (1)-(2) bekezdés], a kényszervallatás [303. § (1)-(2) bekezdés], a jogellenes fogvatartás (304. §),
i) a hivatalos személy elleni erőszak [310. § (1)-(3) és (5) bekezdés], a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak (311. §), a hivatalos személy vagy közfeladatot ellátó személy támogatója elleni erőszak (312. §), a nemzetközileg védett személy elleni erőszak [313. § (1) bekezdés],
j) a terrorcselekmény [314. § (1)-(2) bekezdés], a jármű hatalomba kerítése [320. § (1)-(2) bekezdés],
k) a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés], a zsarolás (367. §), az önbíráskodás [368. § (1)-(2) bekezdés],
l) a zendülés minősített esetei [442. § (2)-(6) bekezdés] és az előjáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak [445. §];

27. szexuális cselekmény: a közösülés és minden súlyosan szeméremsejtő cselekmény, amely a nemi vágy felkeltésére, fenntartására vagy kielégítésére alkalmas, vagy arra irányul;

28. üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekmények elkövetése révén rendszeres haszonszerzésre törekszik;

29. védekezésre képtelennek kell tekinteni azt is, aki helyzeténél vagy állapotánál fogva ideiglenesen vagy véglegesen nem képes ellenállás kifejtésére;

30. védett kulturális javak alatt érteni kell a védetté nyilvánított kulturális javakat is;

31. visszaeső a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől az újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el;

a) különös visszaeső az a visszaeső, aki mindkét alkalommal ugyanolyan vagy hasonló jellegű bűncselekményt követ el;

b) többszörös visszaeső az, akit a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőzően visszaesőként végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és az utolsó büntetés kitöltésétől vagy végrehajthatósága megszűnésétől a szabadságvesztéssel fenyegetett újabb bűncselekmény elkövetéséig három év még nem telt el;

c) erőszakos többszörös visszaeső az a többszörös visszaeső, aki mindhárom alkalommal személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el.

(2) Ahol e törvény élettársat említ, azon a bejegyzett élettársat is érteni kell.

(3) Ahol e törvény szövetséges fegyveres erőt, külföldi hadműveleti területen végzett humanitárius tevékenységet, békefenntartást vagy humanitárius műveletet említ, azon a honvédelemről és a Magyar Honvédségről szóló törvényben meghatározott fogalmakat kell érteni.

(3a) Ahol e törvény rendfokozatot említ, azon a Magyar Honvédség tényleges állományú tagja esetében a viselt rendfokozatot, a rendőrség, az Országgyűlési Őrség, a büntetés-végrehajtási szervezet, a hivatásos katasztrófavédelmi szerv és a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok hivatásos állományú tagja esetében a betöltött szolgálati beosztás besorolása és fizetési fokozata alapján meghatározott rendfokozatot kell érteni.

(4) Ahol e törvény szigorúan titkos, titkos, bizalmas, illetve korlátozott terjesztésű minősítésű adatot említ, azon a minősített adat védelméről szóló törvényben meghatározott nemzeti vagy külföldi minősített adatot kell érteni.

(5) E törvény alkalmazásában

a) harmadik országbeli állampolgár alatt a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott fogalmat kell érteni,

b) keresőtevékenység folytatására jogosító engedély: a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló törvényben meghatározott olyan tartózkodásra jogosító engedély, amellyel a harmadik országbeli állampolgár keresőtevékenységet folytathat;

(6) E törvény alkalmazásában az érték, a kár, valamint a vagyoni hátrány

a) ötvenezer-egy és ötszázezer forint között kisebb,

b) ötszázezer-egy és ötmillió forint között nagyobb,

c) ötmillió-egy és ötvenmillió forint között jelentős,

d) ötvenmillió-egy és ötszázmillió forint között különösen nagy,

e) ötszázmillió forint felett különösen jelentős.

ÍH 2016. 95. Rablás - tetten ért tolvaj által alkalmazott erőszak - üzletszerűség

ÍH 2016. 91. Magánindítvány előterjesztése - felfegyverkezve elkövetés

ÍH 2015. 133. Erőszakos többszörös visszaesővel szembeni büntetéskiszabás

ÍH 2014. 90. Erőszakos többszörös visszaeső - a készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés vétsége - a feltételes szabadságból kizáró rendelkezés

ÍH 2013. 128. Az elbíráláskor hatályos Btk. alkalmazása - pénzmosás

460. § (1) A XIV. Fejezet alkalmazásában védett személy az, aki az ellenségeskedésekben nem vesz közvetlenül részt, így különösen

- a) a fegyveres erőnek az a tagja, aki letette a fegyvert, és magát az ellenségeskedésekből kivonva megadta;
- b) aki betegség, sebesülés, elfogatás vagy más ok következtében egyértelműen harcképtelenné vált, vagy magát az ellenségeskedésekből egyértelműen kivonta;
- c) az Egyesült Nemzetek Alapokmánya szerint tevékenykedő humanitárius segély- vagy békefenntartó misszió személyzete, ha az jogosult a polgári személyeknek vagy polgári létesítményeknek a fegyveres konfliktusok nemzetközi joga által biztosított védelemre;
- d) a polgári személy, amennyiben és ameddig nem vesz közvetlenül részt az ellenségeskedésekben.

(2) A XXVI. Fejezet alkalmazásában

- a) fegyelmi ügynek azt az eljárást kell tekinteni, amelyre törvény állapítja meg a fegyelmi vétségnek minősülő magatartást, az eljárás részletes szabályait és a kiszabható fegyelmi büntetéseket;
- b) polgári ügynek kell tekinteni a választottbíróóság előtt folyamatban lévő ügyet is.

461. § (1) A 176-180. § alkalmazásában a kábítószer csekély mennyiségű, ha

- a) annak bázis formában megadott tiszta hatóanyag-tartalma
 - aa) LSD esetén a 0,001 gramm,
 - ab) pszilocibin esetén a 0,1 gramm,
 - ac) pszilocin esetén a 0,2 gramm,
 - ad) amfetamin, metamfetamin és MDPV esetén a 0,5 gramm,
 - ae) dihidrokodein esetén a 0,8 gramm,
 - af) heroin esetén a 0,6 gramm,
 - ag) morfin esetén a 0,9 gramm,
 - ah) ketamin, kodein, MDA, MDMA, N-etil-MDA (MDE), MBDB, 1-PEA, N-metil-1-PEA, mCPP, metadon, 4-fluoramfetamin és petidin esetén az 1 gramm,
 - ai) mefedron, metilon és 4-MEC esetén az 1,5 gramm,
 - aj) kokain esetén a 2 gramm,
 - ak) BZP esetén a 3 gramm,
 - b) GHB esetén annak sav formában megadott tiszta hatóanyag-tartalma a 7,5 gramm,
 - c) tetrahidro-kannabinol (THC) esetén a tiszta és savformában együttesen jelen levő THC-tartalom (totál-THC) a 6 gramm mennyiséget nem haladja meg.

(2) A 176-180. § alkalmazásában a kábítószer csekély mennyiségű, ha kannabisz növény esetén a növényegyedek száma legfeljebb öt.

(3) A 176-180. § alkalmazásában az (1)-(2) bekezdés szerinti kábítószer

- a) jelentős mennyiségű, ha az adott kábítószerre meghatározott csekély mennyiség felső határának hússzorosa,
- b) különösen jelentős mennyiségű, ha az adott kábítószerre meghatározott csekély mennyiség felső határának kétszázszoros mértékét meghaladja.

(4) A 176-180. § alkalmazásában az (1)-(2) bekezdésben nem szereplő kábítószer esetén a kábítószer

- a) csekély mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának hétszeres mértékét nem haladja meg,
- b) jelentős mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának száznegyvenszeres mértékét meghaladja,
- c) különösen jelentős mennyiségű, ha annak tiszta hatóanyag-tartalma a hozzá nem szokott fogyasztó átlagos hatásos adagjának ezernégyszázszoros mértékét meghaladja.

Egyes bűncselekmények értékhátára és szabálysértési alakzata

462. § (1) Nem valósul meg bűncselekmény, ha

- a) a anyag kezelést százezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt,
- b) a társadalombiztosítási, szociális vagy más jóléti juttatással visszaélést ötvenezer forintot meg nem haladó kárt okozva követik el.

(2) Nem bűncselekmény, hanem szabálysértés valósul meg, ha

- a) a rongálást és a csalást ötvenezer forintot meg nem haladó kárt okozva,
- b) a lopást, a sikkasztást, a jogtalan elsajátítást és az orgazdaságot ötvenezer forintot meg nem haladó értékre,
- c) a hűtlen kezelést ötvenezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozva,
- d) a szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértését százezer forintot meg nem haladó
 - da) üreshordozói díjra, illetve reprográfiai díjra nézve,
 - db) vagyoni hátrányt okozva,
 - e) az iparjogvédelmi jogok megsértését százezer forintot meg nem haladó vagyoni hátrányt okozva,
 - f) a rossz minőségű termék forgalomba hozatalát vagy a versenytárs utánzását százezer forintot meg nem haladó értékre követik el.

(3) Nem valósul meg bűncselekmény, illetve vámszabálysértés valósul meg, ha a költségvetési csalással okozott vagyoni hátrány a százezer forintot nem haladja meg.

(4) Bűncselekmény valósul meg, ha az ugyanazon elkövető által, egy éven belül elkövetett és együttesen elbírált
a) ugyanolyan tulajdon elleni szabálysértés esetén a dolog értéke, az okozott kár, illetve az okozott vagyoni hátrány a (2) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott összeget,
b) szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése esetén az üreshordozó díj, illetve a reprográfiai díj a (2) bekezdés d) pontjában meghatározott összeget,
c) iparjogvédelmi jogok megsértése esetén a vagyoni hátrány a (2) bekezdés e) pontjában meghatározott összeget,
d) rossz minőségű termék forgalomba hozatala vagy a versenytárs utánzása esetén a termék, illetve áru értéke a (2) bekezdés f) pontjában meghatározott összeget,
e) vámszabálysértés esetén a vagyoni hátrány a (3) bekezdésben meghatározott összeget
érték-egybefoglalás folytán meghaladja.

(5) Bűncselekmény valósul meg ugyanazon elkövető által elkövetett és együttesen elbírált szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése szabálysértés esetén, ha az egyes cselekményekkel más vagy mások, a szerzői jogról szóló törvény alapján fennálló szerzői vagy ahhoz kapcsolódó jogát vagy jogait a (2) bekezdés d) pontjában meghatározott összeget meghaladó vagyoni hátrányt okozva sértik meg.

Hatálybalépés

463. § E törvény 2013. július 1-jén lép hatályba.

Hatályon kívül helyező rendelkezések

464. §

Az Európai Unió jogának való megfelelés

465. § (1) E törvény

a) 26. § (2) bekezdése

aa) és XIX. Fejezete a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB kerethatározat felváltásáról szóló, 2011. december 13-i 2011/93/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek

ab) és 192. §-a az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2011. április 5-i 2011/36/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek,

b) 176-177. §-a a tiltott kábítószer-kereskedelem területén a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló, 2004. október 25-i 2004/757/IB tanácsi kerethatározatnak,

c) 209. és 356. §-a az illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókkal szembeni szankciókra és intézkedésekre vonatkozó minimumszabályokról szóló, 2009. június 18-i 2009/52/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek,

d) 241-243. és 249. §-a a környezet büntetőjog általi védelméről szóló, 2008. november 19-i 2008/99/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek,

e) 290-291. §-a a magánszektorban tapasztalható korrupció elleni küzdelemről szóló, 2003. július 22-i 2003/568/EK tanácsi kerethatározatnak,

f) 375. §-a és XLIII. Fejezete az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, 2013. augusztus 12-i 2013/40/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek,

g) 389. §-a az euró bevezetésével kapcsolatos pénzhamisítás elleni, büntetőjogi és egyéb szankciókkal megvalósuló védelem megerősítéséről szóló, 2000. május 29-i 2000/383/IB tanácsi kerethatározat 3-6. cikkének,

h) 392-394. §-a a nem készpénzes fizetőeszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről szóló, 2001. május 28-i 2001/413/IB tanácsi kerethatározat 2., 4. és 6. cikkének,

i) 399-400. §-a a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló, 2005. október 26-i 2005/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelvnek,

j) 410-411. §-a és 414. §-a a piaci visszaélések büntetőjogi szankcióiról (piaci visszaélésekről) szóló 2014. április 16-i 2014/57/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek,

k) 72-76. §-a a bűncselekmény elkövetési eszközeinek és az abból származó jövedelemnek az Európai Unión belüli befagyasztásáról és elkobzásáról szóló 2014. április 3-i 2014/42/EU európai parlamenti és tanácsi irányelvnek való megfelelést szolgálja.

(2) E törvény

a) 182-183. §-a

aa) a kábítószer-prekurzorokról szóló, 2004. február 11-i 273/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, és

ab) a kábítószer-prekurzoroknak a Közösség és harmadik országok közötti kereskedelme nyomon követésére vonatkozó szabályok megállapításáról szóló, 2004. december 22-i 111/2005/EK tanácsi rendelet,

b) 327. §-a

1. az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 661/1990 számú határozata és a kapcsolódó határozatok által a teljesítés tekintetében érintett szerződésekhez és ügyletekhez kapcsolódó iraki követelések kielégítésének tilalmáról szóló, 1992. december 7-i 3541/92/EGK tanácsi rendelet 5. cikkének,
2. az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 883/1993 számú határozata és a kapcsolódó határozatok által a teljesítés tekintetében érintett szerződésekhez és ügyletekhez kapcsolódó követelések kielégítésének tilalmáról szóló, 1993. november 29-i 3275/93/EK tanácsi rendelet 5. cikkének,
3. az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának a 917/1994, 841/1993, 873/1993, 875/1993 számú határozata és a kapcsolódó határozatok által a teljesítés tekintetében érintett szerződésekhez és ügyletekhez kapcsolódó követelések a haiti hatóságok által történő kielégítésének tilalmáról szóló, 1994. május 30-i 1264/94/EK tanácsi rendelet 5. cikkének,
4. az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsának 757/1992 számú határozata és a kapcsolódó határozatok által a teljesítés tekintetében érintett szerződésekhez és ügyletekhez kapcsolódó követelések kielégítésének tilalmáról szóló, 1994. július 11-i 1733/94/EK tanácsi rendelet 5. cikkének,
5. Milosevic úr és a környezetéhez tartozó személyek pénzkészletei befagyasztásának fenntartásáról és az 1294/1999/EK rendeletnek, a 607/2000/EK rendeletnek, valamint a 926/98/EK rendelet 2. cikkének hatályon kívül helyezéséről szóló, 2000. november 10-i 2488/2000/EK tanácsi rendelet 8. cikkének,
6. a terrorizmus leküzdése érdekében egyes személyekkel és szervezetekkel szemben hozott különleges korlátozó intézkedésekről szóló, 2001. december 17-i 2580/2001/EK tanácsi rendelet 9. cikkének,
7. az Oszáma bin Ládennel, az Al-Qaida hálózattal és a Tálibánnal összeköttetésben álló egyes személyekkel és szervezetekkel szemben meghatározott szigorító intézkedések bevezetéséről, valamint az egyes termékek és szolgáltatások Afganisztánba történő kivitelének tilalmáról, a repülési tilalom megerősítéséről és az afganisztáni Tálibánt illető pénzkészletek és egyéb pénzügyi források befagyasztásáról szóló, 2002. május 27-i 467/2001/EK tanácsi rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 881/2002/EK tanácsi rendelet 10. cikkének,
8. az Irakkal fennálló gazdasági és pénzügyi kapcsolatok egyes korlátozásairól és a 2465/96/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. július 7-i 1210/2003/EK tanácsi rendelet 15. cikkének,
9. a Kongói Demokratikus Köztársasággal szembeni egyes korlátozó intézkedésekről szóló, 2003. szeptember 29-i 1727/2003/EK tanácsi rendelet 6. cikkének,
10. egyes, Libériával szembeni korlátozó intézkedésekről és az 1030/2003/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2004. február 10-i 234/2004/EK tanácsi rendelet 11. cikkének,
11. az egyes, Zimbabweval szembeni korlátozó intézkedésekről szóló, 2004. február 19-i 314/2004/EK tanácsi rendelet 12. cikkének,
12. a Burma/Myanmar tekintetében a korlátozó intézkedések megújításáról és az 1081/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2004. április 26-i 798/2004/EK tanácsi rendelet 13. cikkének,
13. a Libériával kapcsolatos további korlátozó intézkedésekről szóló, 2004. április 29-i 872/2004/EK tanácsi rendelet 12. cikkének,
14. a volt Jugoszláviában elkövetett humanitárius bűncselekményeket vizsgáló nemzetközi törvényszék (ICTY) megbízatása hatékony végrehajtásának támogatására irányuló egyes korlátozó intézkedések bevezetéséről szóló, 2004. október 11-i 1763/2004/EK tanácsi rendelet 11. cikkének,
15. az Elefántcsontpartnak nyújtott, katonai tevékenységekkel kapcsolatos segítségre vonatkozó korlátozások bevezetéséről szóló, 2005. január 31-i 174/2005/EK tanácsi rendelet 8. cikkének,
16. az elefántcsontparti helyzet tekintetében egyes személyekkel és szervezetekkel szemben hozott különleges korlátozó intézkedések bevezetéséről szóló, 2005. április 12-i 560/2005/EK tanácsi rendelet 12. cikkének,
17. egyes, a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelméről szóló, 2005. június 27-i 1236/2005/EK tanácsi rendelet - II. mellékletében meghatározott áruk tekintetében - 17. cikkének,
18. a Kongói Demokratikus Köztársaság tekintetében a fegyverembargót megsértő személyekkel szemben meghatározott, egyedi korlátozó intézkedések bevezetéséről szóló, 2005. július 18-i 1183/2005/EK tanácsi rendelet 10. cikkének,
19. a szudáni Darfur térségében zajló konfliktusban a békefolyamatot akadályozó és a nemzetközi jogot sértő cselekményt elkövető egyes személyekkel szemben meghatározott, egyedi korlátozó intézkedések bevezetéséről szóló, 2005. július 18-i 1184/2005/EK tanácsi rendelet 10. cikkének,
20. a Rafiq Hariri libanoni miniszterelnök meggyilkolásában való részvétellel gyanúsított egyes személyekkel szembeni egyedi korlátozó intézkedések bevezetéséről szóló, 2006. február 21-i 305/2006/EK tanácsi rendelet 9. cikkének,
21. a Lukasenko elnökkel és egyes fehérorosz tisztviselőkkel szembeni korlátozó intézkedésekről szóló, 2006. május 18-i 765/2006/EK tanácsi rendelet 9. cikkének,
22. a Burmával/Myanmarral szembeni korlátozó intézkedések megújításáról és a 798/2004/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2006. május 29-i 817/2006/EK tanácsi rendelet 13. cikkének,
23. a Koreai Népi Demokratikus Köztársasággal szembeni korlátozó intézkedésekről szóló, 2007. március 29-i 329/2007/EK tanácsi rendelet 14. cikkének,
24. a szomáliai helyzet tekintetében egyes természetes vagy jogi személyekkel, szervezetekkel vagy testületekkel szemben hozott különleges korlátozó intézkedések bevezetéséről szóló, 2010. április 26-i 356/2010/EU tanácsi rendelet 15. cikkének,
25. az Eritréával szembeni egyes korlátozó intézkedésekről szóló, 2010. július 26-i 667/2010/EU tanácsi rendelet 14. cikkének,
26. az Iránnal szembeni korlátozó intézkedésekről és a 961/2010/EU rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 2012. március 23-i 267/2012/EU tanácsi rendelet 47. cikkének,
27. a tunéziai helyzetre tekintettel egyes személyekkel, szervezetekkel és szervekkel szemben hozott korlátozó intézkedésekről szóló, 2011. február 4-i 101/2011/EU tanácsi rendelet 13. cikkének,

28. a líbiai helyzetre tekintettel korlátozó intézkedések meghozataláról szóló, 2011. március 2-i 204/2011/EU tanácsi rendelet 17. cikkének,

29. az egyiptomi helyzet tekintetében egyes személyekkel, szervezetekkel és szervekkel szemben hozott korlátozó intézkedésekről szóló, 2011. március 21-i 270/2011/EU tanácsi rendelet 13. cikkének,

30. a szíriai helyzetre tekintettel korlátozó intézkedések meghozataláról szóló, 2011. május 9-i 442/2011/EU tanácsi rendelet 15. cikkének,

c) 329-330. §-a

ca) egyes, a halálbüntetés, a kínzás vagy más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés során alkalmazható áruk kereskedelméről szóló, 2005. június 27-i 1236/2005/EK tanácsi rendelet - III. mellékletében meghatározott áruk tekintetében - 17. cikkének,

cb) a kettős felhasználású termékek kivitelére, transzferjére, brókertevékenységére és tranzitjára vonatkozó közösségi ellenőrzési rendszer kialakításáról szóló, 2009. május 5-i 428/2009/EK tanácsi rendelet 24. cikkének végrehajtásához szükséges rendelkezéseket állapít meg.

(3) E törvény 216. § (1) és (4) bekezdése, valamint 332. és 333. §-a a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről szóló, 2008. november 28-i 2008/913/IB tanácsi kerethatározat 1. cikkének való megfelelést szolgálja.